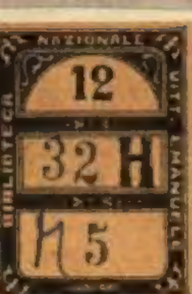
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
32 H
H 5

DIVINI
PLATONIS
OPERA OMNIA
MARSILIO FICINO
INTERPRETE.

Noua editio, adhibita Græci codicis collatione à duobus doctissimis viris castigata: cuius collationis ratio ex epistola operi præfixa facile constabit.

His acceßerunt sex Platonis dialogi, nuper à Sebastiano Conrado tralati, neque vnquam adhuc in hoc volumen recepti.

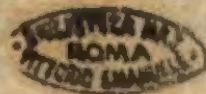

LVGDVNI,
APVD ANTONIVM VINCENTIVM,
M. D. LVII.

Cum priuilegio regio.

DIVINI PLATONIS OPERA OMNIA

MARSILIO FICINO INTERPRETE.

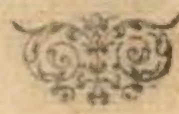

Noua editio, adhibita Graeci codicis collatione á duobus doctissimis viris castigata: cuius collationis ratio ex epistola operi praefixa facile constabit.

His accesserunt sex Platonis dialogi, nuper á Sebastiano Conrado tralati, neque vnquam adhuc in hoc volumen recepti.

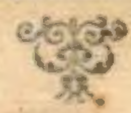

LVGDVNI,
APVD ANTONIVM VINCENTIVM.
M. D. LVII.
Cum priuilegio regio.

ANTONIVS VINCENTIVS LECTORIBVS S.

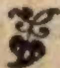

VABVS de causis nouæ huius editionis nostræ rationem referre volumus. Primum ne quorundam Typographorum perfidiam secuti existimemur, qui castigationes & comparationes quà Græcorum quà vetustorum codicum in librorum suorum indicibus prope cubitalibus literis profitentur: cum intereà portenta errorum nobis pro castißimis & nitidißimis libris supponant: deinde vt ne doctißimi hominis industria, qui nobis summa & aßidua cõtentione petentibus suum Platonem ad Græcum exemplar castigatũ vtendum dedit, laude & gratia quæ illi ab omnibus gratis hominibus debetur, nostra culpa careat.

Ergo vt comparationem fuisse Græci libri adhibitam testatum apud omnes studiosos relinquamus, dicimus in Platonis dialogo qui Crito inscribitur, hunc insignem locum neque à Marsilio conuersum, neque adhuc ab vllo restitutum, à nobis primum hac editione repositum fuisse:

,, *Dicebatur autem, vt opinor, semper sic ab iis, qui se aliquid dicere existimabant, vt nunc*
,, *quidem ego dicebam: nempe hominum opiniones partim plurimi faciendas ac sequendas,*
,, *partim verò minimè. Hoc per Deos, ô Crito, nonne tibi rectè dici videtur? Tu enim, vt fert*
,, *hominum conditio, abes à periculo, vt crastino die moriaris, nec te in errorem inducit præ-*
,, *sens calamitas.*

Hæc inquam omnia in Critonis Dialogo pagin. 326 editionis nostræ superioris adhuc desiderabantur.

Requirebatur præterea locus in Charmide venustißimus, quem primi omnium de Græco conuersum legendum studiosis exhibemus. Locus est pagin. 192.

,, *Tum ego, ô amice, iam hærebam: ac me ea confidentia deseruit, quam Paulò antè habebam,*
,, *fore vt cum eo facillimè disputarem. At posteaquam Critias dixit me eum esse cui medi-*
,, *camentum notum esset, aspexit me oculis tanquam prodigum quoddam: & quasi interro-*
,, *gaturus, ad nos accesit. omnésque qui in palæstra erant, continuò ad nos confluxerunt, ac*
,, *circuli instar circundederunt. Tum verò, ô generose, vbi aspexi quæ sub pallio latebant, to-*
,, *tus exarsi, neque amplius eram apud me. Critiamque in amoribus sapientißimũ iudica-*
,, *ui, qui de formoso puero loquens, sed similitudinem alterius rei subiiciens monuit me etiam*
,, *atque etiam viderem, ne hinnulus in leonis conspectũ veniens frustum carnium auferrem.*
,, *mihi quippe captus certè esca illa fuisse videbar. cum autem ipse percontatus esset, vtrum*
,, *capitis medelam scirem.*

Ad huc ergo duæ magnæ & fœdæ lacunæ Platonis latinam Tralationem turpißimè deformarunt, & illos diligentes collatores qui nobis ante hoc tempus suas castigationes ebulliebant, turpißimè fœdißiméque latuerunt. Vbi sunt homines ingeniosi, qui Simonis Grynæi viri clarißimi nomine antehac ad suum quæstum turpiter abusi sunt? qui collationem ab eo adhibitam & correctionem Marsilij interpretationis in librorum suorum titulis iactabant, quorum titulorum lectione vel vadimonium (vt ille dixit) deseri potuisset? Quam magno quæso virum illum eximium honore afficiunt, dum eum tantas lacunas aut malitia dißimulaße, aut socordia prætermisiße videri volunt? Atqui vitia sunt generis eiusdem prope innumerabilia. In Cratylo pagin. 228.

,, *Sed his iam omissis videamus vtrum hæc nobis isto modo fateris, an non? Age nunc paulò antè confessi sumus eós qui nomina in ciuitatibus singulis tum Græcis tum Barbaris imposuerunt Onomothetas, id est, nominum conditores esse, & artem quæ hanc facultatem contineret, id est, nominum conditricem esse.* CRATYLVS. *Maximè* SOCRATES. *Iam verò primi Onomothetæ prima nomina, vtrum res quibus nomina imponebant noscentes, an ignorantes imposuerunt?* CRAT. *Cognoscentes vt mihi quidem videtur, ô Socrates.* SOCRA. *Neque enim (ô amice Cratyle) ignorantes potuissent.* CRAT. *Non mea quidem sententia.* SOCRA. *Redeamus.*

In Charmide hi versus desiderabantur.

,, *Cum probari sibi hæc audirem, recepi fiduciam, ac mihi paulatim rursus animus excitatus est, recreatúsque sum.*

In Dialogo porrò qui Theages inscribitur pagin. 7. *hæc verba:*

,, *Hæc autem quam appetis, vtrum habet nomen, an non?* THEAGES. *Existimo habere.* SOCRA.

In Menone verò pagin. 10.

,, *Refer mihi eorum quæ dicebat memoriam. aut si minus id placet, tute ipse declara.*

In Philebo pag. 72.

,, *Et nunc quidem adhibita vehementi meditatione & satis commoda disputatione confecta ne respiciamus.*

In Thæteto pag. 112.

,, *Ac rursus dimittere, & hoc illi licere facere, quotiescunque libuerit.*

Et paulò pòst:

,, *Et tenens: cogitatione scilicet, quam possidebat quidem anteà, in manu autē non habebat.*

In Sophista pagin. 127.

,, HOSPES. *Alteram igitur speciem nonne æquum est, cum imago sit, imaginem vocare?* THEAETETVS. *Maximè.*

In dialogo cui titulus est Gorgias, vel de Rhetorica, pagin. 234.

,, *Sed tu arbitratu tuo disputationem tuam, prout positum est, absoluas.*

Et pagina insequenti 235.

,, *Neque tamen ob eam causam medicos sua laude priuare oportet qui hoc præstare possunt, neque alios prætereà opifices: sed rectè & ratione vti Rhetorica, item vt certandi facultate.*

Et proxima pagina.

,, SOCRA. *Nunquam ergo volet Rhetoricus iniuriam facere.* GORGIAS. *Nunquam.*

Et eodem rursus Dialogo pagin. 243.

,, *Sentio itaque ferè tibi vsu venire, vt quamuis grauitate sis præditus, tamen cum tuus tibi amasius aduersatur, & hoc modo se rem aliquam habere contendit, ei contradicere non possis: sed sursum deorsúmque immutaris. nam in concione quidem, si tibi aliquid dicenti populus Atheniensis contradixerit, consueuisti mutare sententiam, atque illa dicere, quæ ei placere intelligas, eadémque tibi & alia cum Pyrilampo adolescentulo isto formoso versanti solent accidere.*

In conuiuio, siue de Amore, pagin. 293.

,, *Primum quidem pauper est semper, multúmque abest, vt sit mollis & pulcher, quemadmodum plerique arbitrantur: sed aridus est.*

In Apologia Socratis. pagin. 325.

,, *Et dicam quod malo sim dignus, iudicémque meipsum meritum esse huiusmodi quippiam.*

In Phædone, vel de Anima pagin. 337.

,, *Eúmque animum assuefaciamus per se vndique à corporis contagione seuocari & colligi: itáque (quod eius fieri potest) habitare. ídque &c.*

In Timeo

In Timæo pagin.479.

,, *Eos verò qui nondum in eorum ditionem potestatémque vénerant, ne venirent prohibuit:*
,, *alios autem nimirum nos, quotquot cis Herculis columnas habitamus, omnes promiscuè*
,, *seruauit.*

Quam multa denique fuerunt eiusmodi, præsertim si vnius aut alterius versus iacturam spectemus? Quid si verborum infinitatem persequi vellemus, quem istius exitum orationis inueniremus? quorum partim quæ aberant, reposuimus, partim quæ corrupta erant, emendauimus. Perpauca tamen proferre, satius fuerit, quæ de aliis infinitis existimandi copiam suppeditent. In Timæo numerauimus ad tricies septies peccatum in verbo λῶ●. Nam cum LAEVIS *scribendum esset, vbique* LENIS *legebatur.*

Pagina. 512 columna secunda lib. de leg. I.

,, *Iniuriæ nullæ pullulant, pro, mille.*

In Gorgia pagin. 239 col. sex.

,, *Externis exemplis, pro hesternis. Quod ab aliquo istorum qui se Prælectores passim appellant sine dubio commissum est.*

Pagina 635.

,, *Amicorum coniunctio, pro animorum.*

Pagina 313.

,, *Breuitatem consciam, pro concisam.*

Pagina 559.

,, *Intelligenti compositi, pro Intelligendi compoti.*

Pagina 551.

,, *Magistratus animi, pro Magistratus annui.*

Pagina 560.

,, *Primæ Priscæque leges, pro Patriæ Priscæque leges.*

Pagina 563.

,, *Studium informatum, pro Infortunatum.*

Pagina 572.

,, *Lex quæ ad mores pertinet, pro ad amores.*

Pagina 574.

,, *Qui legem dispunxerit, pro despexerit.*

Pagina 576.

,, *Duodecim viros, pro vicos.*

Pagina 522.

,, *Ludicrorum, pro Iudiciorum.*

Pagina 523.

,, *Præstantem, pro præcedentem.*

Pagina 550.

,, *Multetur vsque ad animam, pro vsque ad minam.*

Denique singula recensere & laboris esset immensi & hominis volumen non epistolam conscribentis. nam eius Codicis quem nacti sumus innumeris istiusmodi Castigationibus refertos margines perspeximus, & cum amicis, plerisque qui magna cum admiratione tantam vitiorum lernam considerarunt, lubenter communicauimus. neque fuit quisquam, qui doctissimi hominis, à quo isti prope Herculei labores exantlati erant, industriam ac diligentiam non maxima laude & gratia dignissimam iudicaret. Beneficio nanque illius factum esse, vt Platonis tralatio quæ tam multis ac fœdis maculis inquinata studiosos ab ipsius lectione deterrebat, eosdē nunc sua pulchritudine ac venustate inuitet atque alliciat.

Etenim vt genus tertium emendationis exponamus, locos etiam nonnullos qui tam imperitè tamque pueriliter conuersi erant, vt tolerari nulla ratione posse viderentur, idem eruditus vir non dubitauit Latinos facere. tametsi in perpaucis planè id factum est, ne suum cuique iudicium non relictum aliquis quereretur. In epistolis hunc insignem locum offendimus. Nemo mediocriter saltem eruditus ignorat LATOMIAS. *carcerem fuisse Syracusis sic dictum à lapidibus excisis. Plato igitur in epistola tertia ad Dionysium Siciliæ Tyrannum sic scribit.*

„ ὑπέσχετο δέ μοι καὶ φιλιστίων. ἂ σὺ ἀφῆς λυτὸν, ἥξειν προθύμως ἀθήναζε. τὸν ἐκ τῶν λαθωμιῶν εὖ ἐποίησας ἀφείς. Qui locus ad verbum expressus hoc significat.

„ *Promisit mihi Philistion si tu eum dimiseris, Athenas celeriter venturum. Rectè feceris, si eum è Latomiis dimiseris.*

Hæc est illius loci facillima interpretatio. at in editionibus aliis legebatur hoc modo:

„ *Lithotoniensem verò illum dimisisse laudabile fuit.*

Eccuius tandem hominis tantus stupor fuisset, qui tam fœdum errorem diutius in his libris pulcherrimis insidere pateretur. Sed & alia multò laudabilior fuit eiusdem doctissimi viri diligentia, qui nominari quidem in præsentia noluit, ne in opere alieno ingeniosus videri velle existimetur: aut ex aliorum peccatis crescere. Satis constat innumeros Platonis locos à Cicerone vnico latinè scribendi conuertendique magistro passim in suis libris luculenter & prope diuinitus expressos esse. Hos locos omnes cum ille ad marginem adscribere cœpisset, partim angustiis marginum adductus, partim vt Ciceronis amantium studiis inseruiret, quorum hoc tempore magnum esse numerum intelligebat, in contextum ipsum reposuit: Ciceronis libro, vnde illa descripserat diligenter in margine notato atque indicato. In quo sanè qui factam alicui iniuriam queratur, hominem fore neminem arbitramur. nisi fortè quis Cicerone meliorem aliquem interpretem & doctiorem quærat, aut cuiusquam nostrorum tralationem Tullianæ, præferendam arbitretur. In Timæi tamen interpretatione, quum ille propter longiorem sermonem nihil in marginibus angustissimis adscripsisset, tantum locorum tralationem hac nota ☞ designasset, eam Ciceronis libri, quæ extat partem in finem huius voluminis reiecimus: vnde quod cuique commodum erit facilè assumatur. Ad hanc porrò diligentiam hæc etiam in primis commemoranda & magnis digna laudibus accessit. Cum infiniti ex Homero & Hesiodo loci à Platone proferrentur, eos magno labore in tam multis libris conquisitos ac tandem repertos, quo quique ex libro sumpti essent, in margine quasi digitis ad fontes intentis indicauit. Denique alio quoque diligentiæ genere nostra hæc editio maiorem in modum illustrata est: nam cum nec epistola Platonis postrema, nec eiusdem Dialogi sex (qui tamen tanquam adulterini notantur) à Marsilio conuersi essent, aut vnquam in hoc volumen recepti, primum illam epistolam Latinam fecit: tum sex Dialogos eleganter à Sebastiano Conrado viro doctissimo conuersos suo loco, vt nihil posthac desideretur, reponendos curauit.

Quæ cum ita se habeant, nihil mea quidem sententia posthac hominibus nostris excusationis relinquetur, quo minus studiosè Platonis libros peruoluant, & perpetuò in manibus habeant. Nobis quidem voluntas in illorum studiis adiuuandis ac fortasse etiam facultas non defuit, neque posthac, si nobis hunc animum Deus Opt. Max. conseruarit, vnquam deerit, quantumuis magno pretio nobis boni & vtiles libri constaturi sint. Volumus enim & bonam eruditorum virorum voluntatem fouere nostris facultatibus, & Reipub. literariæ commodis, quantum in nobis erit, inseruire. Ac detestamur Typographorum quorundam auaritiam, qui suis sordibus ingeniosos homines ab labore & diligentia castigandorum librorum vulgò deterrent. Mirantur multi, neque sanè iniuria mirantur, Plinij in tanta historia cumulanda incredibilem diligentiam. At quale calcar putamus

Plinio

Plinio fuisse, quod ciuis vnus, & idem priuatus, decem ei aureorum millia pro suis commentariis numerauit? Quale Isocrati ad eloquentiam excolendam, quòd vnicam Orationem decem talentis, id est aureorum quinque millibus vendiderit? Exemplis vti liceret innumeris, si nobis id ab initio propositum fuisset. Verum hanc esse tantum voluimus breuem lectoribus horum librorum commonitionem, vnde nostræ huius editionis noua ratio constare posset. Ac speramus nostrum consilium bonis ac studiosis viris probatum iri. Quod si contigerit Deo iuuante pollicemur fore, vt eadem diligentia complures alij veterum auctorum castigati libri e nostra officina, ad communem rei literariæ vtilitatem in lucem proferantur. Valete, & dum licet doctissimi viri opera industriaque fruimini.

Lugduni.

SIMON GRYNAEVS
CANDIDO LECTORI
SALVTEM.

*

ROBARE vehementer ſtudium conatuſque & pietatem Marſilij ſoleo, viri meo quidem videre optimi, qui vt philoſophiam nobis veterem guſtandam præberet patefaceretque, cùm vires ſuas non ignoraret, nihil curauit de nomine & fama ſua quid fieret, modo ſtudiis & veritati conſuleret bene: cum qui propter vtilitatem publicam ingenio cedere velit, nullus facile reperiatur. Itaque magnam gratiam manibus viri debemus ob egregia merita. Ac dolet mihi quidem, delicijs literarum ineſcatos ſubito iam homines adeo eſſe, præſertim qui Chriſtianos ſe profitentur, vt legere niſi quod ad gulam facit, ſuſtineant nihil, vnde & diſciplinæ & philoſophia ipſa iam ferè prorſus etiam à doctis negliguntur. Quod quidem propoſitum ſtudiorum niſi mature corrigetur, tam magnum rebus incommodum dabit, quàm dedit barbaries olim. Pertinax res barbaries eſt fateor, ſed minus poteſt tamen quàm illa perſuaſa prudentia literarum, ſi ratione caret, ſapientiæ virtutiſque ſpecie miſere mortales circunducens. Nihil enim pernicioſius eſt, quàm cum rerum & verborum ſtudia diuiduntur. Succedet igitur, vt arbitror, haud ita multo poſt, pro ruſticana ſeculi noſtri ruditate, captatrix illa blandiloquentia, robur animi virilis omne, omnem virtutem maſculam profligatura, niſi cauetur. Itaque mihi libuit, eodem quo egregius ille vir, conſilio, translatione ipſius cum exemplari Græco diligenter collata, & pro virili noſtram mendis omnibus iam recens per nos repurgata, Platonis philoſophiam quàm latiſsime, quantum id per me quidem fieri poteſt, propagare. Nam vt iam olim, cùm Græcia Sophiſtis, vaniſsimo genere hominum ſcateret, præſtigijs verborum præcipuos mortalium paſsim vbique ad ſe trahente, lingua ſpirituque venali opes ſibi conflante, & ſapientiæ nomen turpiter ſibi vendicante, Socratis & Platonis grauiſsimis diſputationibus breui effectum eſt, vt inaniſsimi homines innoteſcerent orbi: ſic puto ſolida earundem diſputationum vi pullulanti malo tempeſtiue occurretur.   Vale lector, & philoſophare feliciter.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBROS PLATONIS AD LAVRENTIVM MEDICEM, VIRVM MAGNANIMVM,

PROOEMIVM.

DIVINA prouidentia, fortiter attingens omnia, suauiterq; disponens, magnanime Laurenti, statuit, religionem sanctam non solum Prophetis & Sibyllis, sacrisq; armare doctoribus, verumetiam via quadam, elegantiq; philosophia singulariter exornare: vt ipsa pietas omnium origo bonorum, tam secura tandem inter omnes sapientię & eloquentiæ professores incederet, quàm tuta penes domesticos conquiescit. Oportebat enim religionem (quæ vnica est ad felicitatem via) non rudioribus tantum hominibus, verumetiam peritioribus communem fore. Qua quidem duce omnes ad beatitudinem, cuius gratia nati sumus, & ad quam consequendam communi studio laboramus, facilius tutiusq; peruenire possimus. Itaque deus omnipotens, statutis temporibus diuinum Platonis animum ab alto demisit, vita, ingenio, eloquioque mirabili, religionem sacram apud omnes gentes illustraturum. Cum vero ad hæc vsque secula sol Platonicus nondum palam Latinis gentibus oriretur, Cosimus Italiæ decus, & insignis pietate vir, Platonicam lucem, religioni admodum salutarem, à Græcis ad Latinos propagare contendens, me potissimum intra suos lares plurimum educatum, tanto operi destinauit. Ego autem etsi à tenera ætate nominis Platonici cultor, rem tamen adeo grauem, non meis quidem, sed aui tui Cosmi prosperis auspiciis sum aggressus, sperans diuinam opem tam necessario, tamque pio officio non defuturam. Hac ergo in primis spe ductus Academiam sum ingressus, decemq; ex ea Platonis nostri dialogos, Cosmo prius quàm naturæ concederet, Latinos feci. Post eius obitum patri tuo Petro præstantissimo viro, dialogos nouem legendos dedi. Postquàm verò Petrus è vita decessit, fortuna præclaris sæpe operibus inuida, inuitũ me à traductionis officio distrahebat. Verum tu & religionis cultor, & philosophiæ patronus, me ad inceptum omni fauore & auxilio reuocasti. Quamobrem ad institutũ munus felicibus iterum auspiciis sum regressus, neque traduxi tantum, verumetiam partim argumentis mentem perstrinxi Platonicam, partim quoad potui breuibus commentariis explicaui. Opus itaque totum diuino auxilio iam absolutum tibi libentissime dedico. Ad quem illa etiam quæ maioribus tuis inscripta sunt, iure hereditario pertinent, virum profecto auitæ paternæque in patria colenda virtutis hæredem. Leges autem inter dialogos funebrem Platonis orationem pro fratri tuo Iuliano dicatam. Præterea vbi ad librum de Regno perueneris, videbis Fredericum Vrbinatem ducem eo die à me honoratum, quo ipse tuas ædes honorifice salutauit. Non solum verò septem atque triginta libri, qui solo tuo insigniti sunt titulo, sed cuncti deniq; tui sunt, quandoquidem omnes tui gratia sunt absoluti, atque ego sum tuus. Neque verò me Platonicum in his libris stylum omnino expressisse profiteor, neque rursus ab vllo, quamuis admodum doctiore, vnquam exprimi posse confido. Stylum inquam non tam humano eloquio, quàm diuino oraculo similem, sæpe quidem tonantem altius, sæpe verò nectarea suauitate manantem, semper autem arcana cœlestia complectentem. Profecto quemadmodum mundus tribus præcipue dotibus est munitus, vtilitate, ordine, ornamento, atque ex his diuinum nobis testatur artificem: ita Platonicus stylus continens vniuersum, tribus potissimum abundat muneribus, philosophica sententiarum vtilitate, oratorio dispositionis elocutionisque ordine, florum ornamento poeticorum, & vbique tum diuinis vtitur testibus, tum etiam certissimum de architecto mundi Deo perhibet testimonium. Valeant igitur magnanime Laurenti, valeant procul omnes, qui minutissimas erudiendæ pueritiæ à Platone rationes efflagitant. Erudiant alij rudiores, & eruditi denique fores Platonicas adeant, unde non tam puerilia rudimenta, quàm diuina mysteria tandem reportaturi. Dixi modo Laurenti tandem. Nam Plato noster antequam diuina fundat oracula, ne sacra prophanis communia fiant, audientium animos triplici paulatim ad summum calle perducit, purgatione, resolutione, conuersione. Quamobrem multa leguntur apud Platonem ad purgandos perturbationibus animos pertinentia. Plura rursum ad soluendas mentes à sensibus. Plurima etiam ad conuertendas, tum in seipsas, tum in deum omnium autorem, in quem veluti solem rite conuersæ, optatis inde veritatis radiis feliciter illustrentur. Interea Plato noster, dum occultis sæpe modis humano generi necessarium tractat officium, interdum iocari videtur & ludere. Verum Platonici ludi atque ioci multo grauiores sunt quàm seria Stoicorum. Neque enim per humiliora quædam dedignatur alicubi peruagari, modo sensim auditores captans humiliores facilius ad excelsa perducat. Miscet frequenter grauissimo quodã consilio vtilia dulcibus, quo modestis sermonis blandi leporibus, animos natura proniores ad voluptatẽ, per ipsam voluptatis escam ad cibum alliciat salutarẽ. Fingit & sæpe fabulas more poetico: quippe quum ipse Platonis stylus, non tam philosophicus, quàm reuera poeticus videatur. Furit enim interdum atque vagatur, vt vates, & ordinem interea non humanum seruat, sed fatidicum & diuinum, neque tam docentis personam agit, quàm sacerdotis cuiusdam atque vatis: partim quidem furentis, partim verò cæteros expiantis, & in diuinum furorem similiter rapientis. Fabulis verò inter hæc ob id potissimum vti videtur: vt inter varios Academiæ flores oblectentur quidem omnes, sed expiati duntaxat poma decerpant, vescantur suauius, facilius concoquant, perfectius nutriantur. Agit autem dialogis omnia: vt sermo viuens, personas loquentes ante oculos ponat, persuadeat efficacius

cius, & moueat vehementius. Accedit ad hæc, quòd amicos (vt par est) opportune dialogis suis honestat, facilius multos posteritati commendans. Præterea opiniones eadem de re diuersæ commodius dialogo recensentur. Mitto quòd dialogus mira quadam varietate delectat, & attentione audientes detinet & legentes. Verum quidnam longius per minutiora quædam & humiliora digredimur? Sophia magnanime Laurenti, quæ solo Iouis capite nata, ab initio cum eo erat cuncta componens: patrem imitans, ipsa quoque filiam solo capite peperit, Philosophiam nomine, cuius deliciæ forent, esse cum filiis hominum. Hanc igitur in terra quondam per varias gentes peregrinantem excellentiora passim admirabantur ingenia. Quorum in numero Plato noster non solum admiratus est illam: sed & primus & solus ad summum excoluit. Huic enim ille primus tanquam sacræ sacerdotia cinxit tempora mitra: præterea peplum induit, quod Augustam filiam Mineruæ deceret: caput etiam manusque & pedes suauiter redolentibus illiniuit vnguentis. Denique solum ipsum quacunque philosophicum numen incederet, variis aspersit floribus, & ornauit. Talis erat, atque etiam est huius diuæ intra limites Academiæ deambulantis habitus, talis ornatus. Quoties verò extra hortos Academicos peruagatur, non solum vnguenta semper amittit & flores, sed etiam proh nefas, sæpe incidit in latrones, atque amissis sacerdotij & grauitatis insignibus nuda passim, & quasi prophana pererrat, adeoque deformis apparet, vt neque Phœbo vlterius Mercurioque suis familiaribus placeat: neque insuper vel auo suo Ioui, vel Mineruæ matri probetur. Cæterum statim materno consilio intra parietes & hortos Academiæ sese recipiens, antiquum resumit decus: & ibi velut in patria libentissime requiescit. Quamobrem iuuat vnà tecum Platonice Laurenti omnes tum discendi, tum bene viuendi cupidos, ad Academiam Platonicam cohortari. Hic enim iuuenes vel inter iocandum præcepta morum, vel inter ludendum industriam disserendi iucunde admodum & facile consequentur. Hic viri etiam rei tum familiaris, tum publicæ disciplinam abunde perdiscent. Hic senes pro mortali vita, vitam sperabunt æternam. In Academiæ hortis poetæ sub lauris canentem Apollinem audient. In vestibulo Academiæ oratores spectabunt Mercurium declamantem. In porticu verò, & aula iurisconsulti ciuitatumque gubernatores, Iouem ipsum auscultabunt, sancientem leges, iura dictantem, imperia gubernantem. In ipsis denique penetralibus, philosophi Saturnum suum agnoscent, cœlestium arcanorum contemplatorem. Vbique verò sacerdotes rerumque sacrarum antistites arma reperient, quibus pietatem aduersus impios strenue protegant. Huc igitur, huc precor, omnes accedite, qui liberales colitis disciplinas, hic eas, & libertatem vitæ pariter adepturi: huc denique cuncti concurrite, quos assequendæ veritatis, & consequendæ beatitudinis perpetuus ardor inflammat: hic aspirante Deo, veritatem ad votum, & felicitatem consecuturi. Verum interim admonendi estis, ne temere de rebus Platonicis, imò verò diuinis, feratis sententiam, sed longo & æquo examine iudicetis, neque liuidam in eos censuram exerceatis, qui procul ab omni liuore vobis vigilant & laborant. Imò verò fauete libenter autori pio, fauete etiam traductori, non solum translatione verborum, sed explicatione sententiarum communi omnium vtilitati pro viribus consulenti. Nolite precor antiquam salutaremque doctrinam, heu iamdiu nimis oppressam, nuper autem in lucem diuina prouidentia prodeuntem, insequi crudeliter & opprimere, ne fortè quam Deus omnipotens vult vbique viuam, mortalis homo frustra perditam velit. Dextera enim domini fecit virtutem, dextera domini iam exaltauit eam, non morietur, sed viuet, & narrabit opera domini.

SED quónam optime Laurenti nos ingens in Platonem ac nesciens tenere modum, raptauit amor? Num in Platonis causa declamauimus, oratoriæ facundiæ principis? Satis enim superque ipse pro sua causa declamauerit, apud eos præsertim qui perturbationibus vacui, æquos se præstiterint auditores. Te verò in præsentia minime adhortabor, mirum in modum ad hæc omnia voluntate propensum, ingenio promptum, studio eruditū. Sed optabo duntaxat, vt & legas feliciter, & felicissime viuas, Marsilij tui memor. Dum verò Marsilium Ficinum nomino, Philippum quoque Valorem Academicum nostrum intellige pariter nominatum. Nam si Valor atque Marsilius in Platone defendendo, & in te amando idem sunt, proculdubio inter se quoque sunt idem.

Valorem tibi Laurenti singularis sua virtus probat,
Platonicus honor laudat, incredibilis
in te amor valde commendat.

PLATONIS VITA,

ET PRIMO GENEALOGIA ET GENESIS.

★

PLATO Atheniensis Aristonis & Perictiones siue Potonæ filius a Neptuno genus vtrinque ducit. Nam Solon à Nereo & Neptuno descendit. Solonis vero frater Dropides Critiam maiorê genuit: à quo Calæscrus ortus duos habuit filios, Critiā scilicet minorê, qui vnus ex triginta Athenarum gubernatoribus fuit, atque Glauconem Charmidis & Perictiones patrê. Perictione verò Aristoni nupta, Platonem peperit & Adimantum & Glauconem. Fœminā quoque Potonam: quæ Eurymedonti nupta, peperit Speusippum. Rursus Aristo Platonis pater à Codro filio Melāti descendit, qui iterū in Neptunum sicut & Solon originem referunt. Ferunt Athenis celebre esse, Aristonem Perictionæ, cū esset speciosissima, congredi conatum esse. Verum fuisse illius conatus irritos, vidisseque in somnis Apollinem, atque ab eo iussum mundam à coniugali copula quoad pareret, seruauisse. Quod & Laërtius & Polycrates scribunt. Nascitur Athenis vel in Aegina à Troiæ captiuitate anno septingentesimo quinquagesimosexto: ab vrbe condita trecentesimotertio: ante Christi aduentum quadringētesimo vigesimotertio. Platonis genesim qualem adolescens audiueram, in libro de Amore significaui: sed nunc adducam qualem Iulius Firmicus Astronomus describit. Cuius opinionem hac in re existimo veriorem. Est autem eiusmodi: In ascendente aquario Mars, Mercurius, Venus. In secunda, Sol in Piscibus. In quinta, Luna in Geminis. In septima, Iupiter in Leone. In nona, Saturnus in Libra. Hāc genesim Iulius Firmicus asserit significare virum, qui mirabili eloquentia polleat, cœlestique ingenio ad omnia secreta diuinitatis accedat.

EDVCATIO, INDOLES, ERVDITIO, SOBRIETAS PLATONIS.

FErtur, cum in cunis esset, labiis infantis apes mel infudisse, eloquentiæ futuræ præsagium. Aiunt Socratem vidisse per somnium oloris pullum sibi in gremio plumescere, qui continuo exortis pennis, expansis alis in altum euolans, suauissimos cantus ediderit. Postridie quum à patre sibi Plato commendatus esset, hunc esse cygnum quem viderat dixisse. Poetico stylo in adolescentia floruit. Elegias composuit, & tragœdias duas, quas & ipse igni dedit, cum primum animum ad philosophiam applicuisset. Primis literis à Dionysio præceptore imbutus est, deinde Socratem audiuit vigesimum annum ætatis agens. Post Socratis mortem Cratylo Heracliti discipulo, & Hermogeni Parmenidis philosophiam tuēti sese accommodauit. Cum esset annorum duodetriginta, Megarã se ad Euclidem cum aliis Socraticis contulit. Hinc Cyrenen profectus, Theodorum mathematicum audiuit, atq; inde in Italiam ad Pythagoreos Philolaum & Architam Tarentinum Eurytumque concessit. Ab his in Aegyptum ad prophetas & sacerdotes se recepit. Decreuerat ad Indos Magosq; progredi: verum propter Asiæ bella à proposito destitit. Regressus domum Athenas, in Academia vitam duxit: quem insalubrê Atticæ locum dicitur elegisse, quòd etiam diuus Basilius & Hieronymus comprobant, vt nimis bonus corporis habitus ceu vitis nimia luxuries amputaretur. Erat enim & speciosissimo & robustissimo corporis habitu. Vnde & à latis humeris, ampla fronte, & egregio totius corporis habitu orationisq; vbertate, Plato est nuncupatus: cum antè nominatus fuisset Aristocles. Nihil in eo deforme, nisi fortè vox aliquantulum gracilis, & nescio quid sub ceruice gibbosum eum aliquantulū deformabat. Ob Academiæ habitationem passus est quartanam febrem menses decem atque octo: sed sobrietate & diligentia sua vires post febrem validiores quàm antè recuperauit.

MILITIA ET NAVIGATIO PLATONIS TRINA.

MIlitauit ter. Primo in Tanagram. Secundo in Corinthū, Tertio in Delum, vbi etiā victoria potitus est. In Siciliā ter nauigauit. Primo vt insulam & ætnea miracula crateresque videret. Agebat tunc quadragesimum ætatis annum: quo etiā tempore Dionysius Hermocratis filius vt secum loqueretur, impulit: vbi cum ille de tyrannide dissereret, dicens non id præstare quod sibi soli esset vtile, nisi virtute etiam excelleret, offensum tyrannum atque iratum dixisse aiunt: Verba tua otiosorum senum sunt. At ille, Et tua, inquit, tyrannidem sapiunt. Ad hæc indignatum tyrannū primo quidem illum necare voluisse. Deinde vero à Dione & Aristomene obsecratum, id minime effecisse: verum Polidi Lacedæmonio qui per id tempus legatus ad se venerat, eum tradidisse vt venundaretur. Eum ille in Aeginam adductum vendidit. Quo tempore & Charmander tanquā mortis reum accusauit. Sane iuxta peruulgatam apud eos legem capitale erat, si quis Atheniensium eam insulam adiisset. Cæterū cum a quodam fuisset allegatū, disciplinæ gratia eo philosophum accessisse, legemq; illam de hominibus, non de philosophis qui super homines sunt, loqui, absolutum eum dimittere: neque occidendum, sed vendendum decreuerunt. Aderat fortè Anniceris Cyrenaicus, qui eum viginti minis redemit, remisitque Athenas ad amicos. Polidem verò à Cabria superatum, & postmodum in Elice fuisse submersum fama est, dæmonio sibi nunciante talia illum philosophi gratia perpeti. Non tamen quieuit Dionysius. Verū cū cognouisset quæ illi contigerant, scripsit Platoni, orans ne in se maledicta intorqueret. Ad quem ille scripsit, non tantum sibi a philosophia superesse otij, vt Dionysij meminisset. Obtrectatoribus quibusdam Platonem à Dionysio derelictum obiectantibus respondit, imo vero à Platone Dionysius est relictus. Secundo profectus est ad Dionysium iuniorem, ab eo & Dione philosophandi gratia accersitus: hac quoque spe ductus, se suis consiliis effecturum, vt illic ex tyrannide, aut respublica fieret, aut regnum: vtrumque quod iamdiu vehementer optabat, gubernationem scilicet quandam maximè philosophicā, in qua vel gubernent philosophi, vel gubernatores philosophentur. Putabat enim ciuitates non aliter posse miseriam euitare. Id omne non vi aut dolo, sed philosophicis rationibus persuaso Dionysio fieri cupiebat. Sed quarto ferè mēse post Platonis accessum, Dionysius falsis impulsus calumniis Dionem quasi tyrannidi insidiantem expulit. Platonem verò libēter amplectebatur. At Plato in patriam rediit. Tertio accessit Dionem Dionysio reconciliaturus: & ab vtroque iterum atque iterum obsecratus, rogatus etiam ab Archyta. Tunc & Dionysius triremem obuiam misit & Archedemum Pythagoricum oratorem, nobilesque permultos, & ipse quadrigis albis egredientem excepit. Postulauit Plato promissam Dionis restitutionem, atq; insuper vrbem ac homines qui iuxta constitutam ab eo rempublicā viuerent. Idque ille quanquam pollicitus, implere detrectauit. Cum vero Plato palàm Dionysium redargueret, quod fefellisset fidem, tum sibi de Dione restituendo, tum Theodoti suo de Heraclide seruando: infensum deinde habuit Dionysium: vnde in summo versabatur periculo, ne à militibus interficeretur. Sed Archytas Tarentinus Salmicum misit ad Dionysium oratorem vnà cum naui, rogans vt Platonem dimitteret. Ille eum dimisit ac præbuit commeatum: Plato in patriam rediit. Dionysius paulo pòst à Dione ciuibusque pulsus tyrannide, criminis in philosophum commissi pœnas dedit. Plato miro quodam honore exceptus est in patria. Ibique ad Rempublicam accersitus accedere noluit: quia plebs malis se moribus assuefecerat.

QVIBVS PLATO LEGES DEDERIT.

FErtur Arcadas & Thebanos condita ciuitate honestæ magnitudinis, rogasse illum, vt eam rempublicam institueret. Verū illum cum eos intellexisset æqualitatē sectari nolle, profectum non esse. Syracusanis vero expulso tyranno leges dedit. & Cretensibus Magnesia nuper condita siue instaurata ciuitate, scripsit leges duodecim in libros digestas. Misit ex familiaribus suis Aristonymum ad Arcadas legibus instituendos, ad Ilios Phormionem, ad Pyreos Meledimum.

CONTINENTIA, GRAVITAS, COMITAS PLATONIS.

VIxit autem cælebs & sobrius admodum, & vt Aurelius Augustinus perhibet, castus. Vnde & in senio sacra naturæ fecisse dicitur, vt se apud vulgus à crimine sterilitatis absolueret. Iuuenis adeo verecundus, adeo compositus fuit, vt nunquam ridere, nisi modice, deprehensus sit. Iratum verò vidit nemo. Vnde apud Platonem educatus puer cum ad parentes reuersus vociferantem videret patrem, nunquam inquit hoc apud Platonem vidi. Semel tantum clàm subiratus est puero grauiter delinquenti. Sed Xenocrati inquit. Cæde tu hūc puerum. Ego enim quia iratus sum, nequeo. Edebat quolibet die aut semel tantum, aut bis, parcissime. Dormiebat solus. Contrariam vitam multum vituperabat. Ad amandos adolescentes, quemadmodum & Socrates suus videbatur paulo pronior, verū vterq; tā ratione cōtinens, quàm sensu procliuis. Quàm diuine isti amauerint, & quo pacto quæ de amore locuti sunt, exponātur, satis in libro de amore tractauimus. Optabat memoriam

moriam sui vel in libris, vel in amicis relinquere. Et si melancholicus erat, profundissimique ingenij, vt scribit Aristoteles, iocis tamen plurimis vtebatur, atque Xenocratem & Dionē seueriores sæpissime admonebat, vt Gratiis sacra facerent, quo iucundiores gratioresque redderentur. Platonis autem grauitati comitas erat admixta.

DISCIPVLI PLATONIS PRAECIPVI.

Discipuli eius fuere, Speusippus Atheniensis, Xenocrates Calcedonius, Aristoteles Stagirites, Philippus Opuntius, Hestiæus Perinthius, Dio Syracusanus, Amycles Heracleotes, Erastus & Coriscus Sceptij, Timolaus Cyzicenus, Hebion Lampsacenus, Pithon & Heraclides Aenij, Hippothales & Calippus Athenienses, Demetrius Amphipolites, Heraclides Ponticus, & complures alij: & cum his mulieres duæ, Lasthenia Mantinea & Axiothea Phliasia: quæ virili vtebantur veste. Theophrastum item illius fuisse auditorem ferunt, & Hyperidem oratorem. Chamæleon & Lycurgum, & Demosthenem quoque fuisse ipsius studiosum & Mnesistratum. Vestibulo Academiæ inscriptum erat, Nemo huc geometriæ expers ingrediatur. Quod quidem non solum de linearum, sed etiam de affectum debita mensura volebat intelligi.

LIBRI QVOS SCRIPSIT PLATO, AC A' POSTERIS IN QVATERNITATES NOVEM COLLECTI.

PRIMA QVATERNITAS.

Euryphro: vel de sanctitate
Apologia Socratis: id est defensio
Crito: vel de eo quod is egit in carcere cum Socrate: vel de agendo
Phædo: vel de animi immortalitate, vel de anima.

SECVNDA.

Cratylus: vel de recta nominum ratione
Theætetus: vel de scientia
Sophista: vel de ente
Ciuilis: vel de regno.

TERTIA.

Parmenides: vel de vno omnium principio, & de ideis
Philebus: vel de summo bono, vel de voluptate
Conuiuium: vel de amore
Phædrus: vel de pulchro.

QVARTA.

Alcibiades primus: vel de natura hominis
Alcibiades secundus: vel de voto
Hipparchus: vel de studio lucrandi: vel de lucri cupiditate
Amatores: vel de philosophia.

QVINTA.

Theages: vel de sapientia
Charmides: vel de temperantia
Laches: vel de fortitudine
Lysis: vel de amicitia.

SEXTA.

Euthydemus: vel litigiosus
Protagoras: vel de moribus sapientiæ professorum
Gorgias: vel de rhetorica
Meno: vel de virtute.

SEPTIMA.

Hippias maior: vel de pulchro, vel de honesto
Hippias minor: vel de mendacio
Io: vel de furore poetico, vel de Iliade
Menexenus: vel de Attica antiquitate, vel Epitaphius.

OCTAVA.

Clitopho: vel exhortatorius
De Republica libri decem, vel de iusto
Timæus: vel de mundi natura
Critias: vel Atlanticus, vel de Atlantica antiquitate.

NONA.

Minos: vel de lege
De legibus libri duodecim
Epinomis, id est, legum appendix, vel philosophus
Epistolæ duodecim.

Hos omnes Platonis libros ipsi è Græca lingua transtulimus in Latinam. Tres verò sunt Platonicorum species dialogorum. Aut enim sophistas confutat, aut adolescentes adhortatur, aut docet adultos. Quæ in epistolis, vel in libris de legibus, & Epinomi Plato ipse suo differit ore, certissima vult haberi. Quæ verò in cæteris libris, Socratis, Timæi, Parmenidis, Zenonis ore disputat, verisimilia.

ELOQVENTIA, SAPIENTIA AVTORITASQVE PLATONIS.

Stylus Platonis, vt ait Aristoteles, medius inter solutam orationem & carmen fluit, suauitas & copia tanta, vt Cicero Platonem & intelligendi & dicendi grauissimum autorem fuisse dixerit. Adiecit, si Iupiter humana lingua loqui voluisset, non alia quàm Platonis lingua fuisse locuturum. Doctrina vero tanta in eo, vt cum ante illum omnes inter Græcos illustres, ad externas gentes sapientiæ gratia peregrinati fuissent, Post Platonis tempora cæteræ nationes Athenas cōfluxerint, & Aristoteles tam miro ingenio præditus, ac nouæ hæresis auditus, cum Platonem iam penè adultus adisset, viginti eum continuos annos audiuerit. Adde quod prius quàm adiret Platonem, iam literis prouectus erat. Deinde Platonem solum habuit præceptorem. Mitto quod à Cicerone scribitur Malo cum Platone errare, quàm cū cæteris recte sentire. Præterea quòd vna cum Panætio illum appellat Homerum philosophorū. Mitto illud Quintiliani, Quis dubitet Platonem esse præcipuum, vel acumine disserendi, vel eloquendi facundia diuina quadam & Homerica? Multum enim illius oratio supra prosam orationem, & quam pedestrem Græci vocant, surgit: vt mihi non humano ingenio, sed Delphico quodam oraculo videatur instinctus. Diuina quadam sapientia & probitate mirabilem autoritatem etiam in patria, quod rarissime fieri solet, sibi comparauisse videtur. Reuersus ex Sicilia Plato, cum ad magnificentissimam illam Olympiorū celebritatem quasi quendam orbis terrarum conuentum peruenisset, tam lætis cunctorum occursibus exceptus est, vt è cœlo Deus ad mortales demissus videretur. Ludos deseri, Athletarum spectacula relinqui, Pugiles solos omitti cerneres: & quod admirabilius est, qui tam longis terrarum marisq; tractibus, pascendorum oculorum animorumque & aliorum gratia ad Olympia venerāt, omnis voluptatis obliti Platonem adibant: Platonem intuebantur, in Platone perinde atque amœnissimo diuersorio conquiescebant. Cum tragœdiam quis referret, nec quispiam præter Platonem adesset, obiectantibus quibusdam dedecori esse illi quòd nemo præter vnum adesset, respondit ille: Et hic vnus plus est, quàm Atheniensis populus.

CHARITAS, MAGNANIMITAS, SANCTIMONIAQVE PLATONIS.

Qvam magno & cōstanti animo, præsertim in amicorum causa fuerit, declarant eius epistolæ. Tyrannum sæpe quod iniuste gubernaret, quódue amicos falleret, etiam præsentibus testibus audacter redarguebat, tantum aberat vt illi assentaretur. Mitto minutiora illa, quale illud est quod iusserat Dionysius in conuiuio, vt singuli purpura induti saltarent, saltauit protinus Aristippus: Plato vero noluit: dicēs non conuenire philosopho muliebria. Et contēptus tyranni, Dionisq; defensio. Præterea Cabriæ fortissimo duci Crobylus accusator improbus diem dixerat, & capitis iudicium intentauerat. Quocirca cum à reliquis destitutus ciuibus metu periculi in arcem ascenderet, solus Plato auxilium præstaturus semper illi adfuit. Cum vero calumniator Crobylus, vt eum à patrocinio deterreret minitans dixisset: alijs defensionem præstaturus aduentas, ignorans quòd te quoque Socratis venenum expectat. Ipse respondit: Olim Crobyle, cum patriæ dignitati militabam, in tolerandis periculis haud segnis eram: nunc pro officio & amici salute licet ferrū ac venena mineris & ignem, nullum recuso discrimen. Cum Socrates carcere iniustissime inclusus esset, Plato pecunias congregauit, vt redimeret innocentem. Et dum iudicium agebatur, ascendens in suggestum, sic cœpit orare: Cum minor natu sim viri Athenienses his omnibus qui tribunal ascenderūt. Verum tyrannici iudices veriti, ne autoritate & eloquentia sua ciues moueret, interpellauerunt repente, reclamauerunt, descende. Plato domum abiit. Nam quantum illi malæ mentis morbo, tantum hic tunc morbo corporis laborabat. Socratis vero persecutores pœnas paulò post dederunt. Cum ex condiscipulis quidam instigaretur inuidia Xenocratem adeo Platoni gratum acceptúmque esse, vt in eum conflaret inimicitias, multa in Platonem Xenocratis maledicta renunciauit. Plato medio sermone criminationem respuens, obaudit. Instat obtrectator vultus seueritate crimen affirmans. Denique deos omnes, ac deas obtestātis, Plato vt ab eius sese pertinacia solueret, esto inquit. Sed ea Xenocrates fide ac grauitate pollet: vt nisi sic expedire iudicasset, dicturus ea nunquam fuisset. Grauitatem magnanimitatemque Platonis imitatum fuisse Xenocratem dilectum eius discipulum, testis est vita Xenocratis apud Diogenem, quæ quidem est fortitudinis & sanctitatis exemplar. Imitatum quoque fuisse Dionem, Plutarchus est testis. Præterea Philiscus Lycurgi oratoris vitam describens: Magnus vir inquit fuit,

fuit Lycurgus, multaque sunt ab eo gesta praeclare, quae facere nemo potuisset qui non fuisset Platonis auditor. Demosthenes cum Antipatrum fugeret: Archiae blandis verbis se ei vitam servaturum pollicenti aidit: inquit et vivere turpiter malim quàm honeste mori postquam Xenocratem & Platonem de immortalitate animi disserentes audivi. Idem scribens ad Heracleodorum quendam condiscipulum suum atque eum reprehendens, quòd postquam Platonem audierat, negligeret bonas artes, & vitam parum honeste duceret, Nonne inquit erubescis ea negligere, quae à Platone accepisti? Dionysius ad Speusippum scribens ait: Plato quidem gratis sua limina terentes docebat. Tu verò tributa exigis, & à volentibus ac nolentibus accipis. Laertius quoque carpit eundem, quòd non sicut Xenocrates Platonis castitatem & fortitudinem, mansuetudinemque fuerit imitatus. Illud vero de fortitudine Xenocratis tacere non possum, quòd cum Platoni Dionysius diceret, Caput tibi quispiam tollet: Xenocrates qui aderat, inquit, Nemo istud prius quàm meum hoc abscindet.

SENTENTIAE ET PROVERBIA PLATONIS.

De Aristotele & Xenocrate haec Plato dicebat: Hui qualem equum qualemque asinum iungendos assumpsi. Aristoteles quidem freno indiget: Xenocrates vero calcaribus. Erat inter discipulos eius lautus nimium & curandae cutis studiosissimus adolescens, quem Plato rogavit: Quousque tibi carcerem aedificare perges? Quoties hominem amore irretitum videret, ille aiebat, Proprio in corpore mortuum est, vivit in alieno. Addebat, Qui se ipse alterius gratia deseruerit, omnium esse miserrimum: quippe qui neque se possideat ulterius, neque alterum. Platonis quidam familiaris vir doctus, eum orabat ut sibi aures paulisper accommodaret libellum à se editum lecturo. Rogatus subinde à Platone, quae libri esset inscriptio, respondit, Contradicendum non esse. Cui Plato: cur igitur ipse hoc facturus? Cur contradicentibus contradicis? Cur me consulis, si tibi prohibes contradici? Leo civis potens in coetu carpebatur, quòd magnas & immodestas in senatu vociferationes haberet. Plato, hoc ipsum, inquit, est vere leonem esse. Diogeni Cynico dicenti, quòd humana quidem ista videret, ideas vero nequaquam: Cui mirum inquit? Oculos enim quibus ista videntur habes & uteris, mente vero non uteris, qua sola illae cernuntur. Mirantibus discipulis, quòd Xenocrates in omni vita severus, nescio quid risu excipiendum dixisset: Quid inquit miramini inter spinas aliquando rosas & lilia nasci? Ad iuvenes crebro dicere solebat: Otio labores anteponite, nisi forte rubiginem splendori praestare putatis: Iuventutem ad beatam vitam hac ratione saepissime incendebat. Contrariam virtutis ac voluptatis naturam animadvertite. Huius enim momentaneam dulcedinem subita poenitentia sequitur, dolorque perpetuus: illius autem breves labores, aeterna voluptas. Cum vidisset quendam alea ludentem, arguit: & cum ille, quàm parva reprehendis diceret, Plato respondit: At non est parvum consuetudo. Ebriis & iratis consulere solitus erat, sese ut in speculo studiose intuerentur: ab eiusmodi statim foeditate discessuros. Ebrietatem & somnum valde detestabatur. Aiebat plurimum referre ad pueritiam educandam ut honestis solum gaudere pueri assuescerent. Alioquin voluptatem dicebat escam esse malorum. Addebat sanitatem animi veram esse philosophiam, caeteras vero facultates non tam philosophiam quàm ornamenta videri. Nihil sanae menti suavius esse quàm vera dicere & audire. Veritate enim nihil est melius vel durabilius. Interrogantibus quibusdam, quaenam possessionum genera filiis essent potissimum comparanda: Ea dixit quae non grandinem, non hominum vim, non ipsum denique Iovem extimescerent. Demodoco de filii eruditione consultanti, qualis inquit in arbusculis plantandis dirigendisque, talis & in filiis gignendis, & instituendis cura esse debet. Hic labor, illic voluptas. Cavendum autem ne in hoc sopiti, in illo plus quàm vigiles videamur. Philedono cuipiam Platonem carpenti quòd non minus in discendo quàm in docendo studiosus ac sedulus esset, & quoad discipulus esse vellet interroganti: quoad inquit meliorem ac peritiorem esse me non poenitebit. Interrogatus quidnam inter peritum imperitumque interesset: quod inter medicum aegrotumque, respondit. Principibus nullum praestantius praediorum genus esse dicebat, quàm eorum familiaritates hominum, qui cauponari nescirent. Principi non aliter necessariam esse sapientiam, quàm corpori animam. Beatissimas fore respublicas, si aut philosophi dominentur, aut saltem qui gubernant, divina quadam sorte philosophentur. Nihil enim pestilentius esse potestate & audacia, quàm ignorantia comitetur. Tales quoque subditos esse solere, quales principes videantur. Magistratui non proprium bonum, sed publicum cogitandum: non partem solum civitatis quandam, sed totam esse curandam.

QVANTVM PLATO NEGLEXIT HVMANA, QVANTVM DIVINA DILEXIT.

Repetebat quotidie sola aeterna esse vera: Temporalia verò verisimilia. Dormire in corpore animum. Et quae sensus appetit aut timet nihil aliud esse quàm somnia. Itaque haec omnia penitus contemnenda. Et ut mala vitentur quibus plenus est mundus, ad aeterna confugiendum: aliter enim devitari non posse. Ipse quoque, quae praecipiebat, implevit. Nam cum & haereditario quodam iure & civium favore princeps in Republica esset futurus, omnem prorsus civilem respuit dignitatem. Cum patrimonio ditissimus esset, fratribus largitus est omnia praeter suburbanum praediolum, quam academiam nominabant, hoc solo contentus vixit. Etsi praeceptor amicusque principum extitit, divitias tamen ab his nullas accepit. Solebat rex Dionysius dicere, Aristippus semper pecunias petit, Plato semper libros. Adde quòd neque uxorem duxit, neque vixit in urbe, ab omnibus liber, soli serviens veritati. Unde divus Hieronymus inquit: Plato Aegyptum & Archytam Tarentinum eamque oram Italiae quae quondam magna Graecia vocabatur, laboriosissime peragravit, ut qui Athenis magister erat & potens, cuiusque doctrinam Academiae gymnasia personabant, fieret peregrinus atque discipulus, malens aliena verecunde discere, quam sua impudenter ingerere. Denique cum literas quasi toto orbe fugientes persequitur, captus à piratis & venundatus, etiam tyranno crudelissimo paruit captivus, vinctus est servus: tamen quia philosophus, maior emente se fuit. Haec Hieronymus.

PIETAS ET GRATITVDO PLATONIS.

Gratus Deo fuit, à quo principium cogitandi, dicendi, agendi, omnibus in rebus, & faciendum dicebat esse, & ipse semper efficiebat. Praeterea deo gratias agebat quotidie quòd homo natus esset non brutum: quòd Graecus non barbarus: quòd temporibus Socratis. Quàm gratus praeceptoribus fuerit, omnibusque amicis, testimonio sunt eius dialogi. In quibus mirifice eos omnes honorat, atque Socrati libros suos attribuit. Non solum enim illum in omnibus penè dialogis disputantem inducit, sed etiam omnia à se composita, scribit non sua, sed Socratis esse.

QVAE PLATO AFFIRMAVIT.

In his quae sensibus subiacent, partes Heracliti tuebatur. Porrò in his quae ad intelligentiam pertinet, Pythagorae maxime acquiescebat. In rebus autem civilibus Socratem suũ amplectebatur, quae ubique asseverabat, haec sunt. Deum omnibus providere. Animas hominum immortales esse. Bonorum praemia, malorum supplicia fore. Augustinus in libro contra Academicos inquit. Christi autoritatem omnibus anteponendam. Si autem rationibus agendum sit, apud Platonicos reperire se dicit, quod sacris Christianorum literis non repugnet. Idem Dionysius Areopagita significavit: Eusebius postea & Cyrillus latius declaraverunt. Hinc Augustinus in libro De vera religione: Platonici inquit paucis mutatis Christiani fierent. Atque in confessionibus, narrat se proemium Ioannis Evangelistae ferme totum apud Platonicos reperisse. Propterea in secundo de Civitate dei inquit: Labeo Theologus apud gentiles, Platonem inter semideos connumerandum putavit, sicut Herculem atque Romulum: semideos autem heroibus anteponit, sed utrosque inter numina collocat. Veruntamen istum quem appellat semideum non heroibus tantum, verumetiam diis ipsis praeferendum esse non dubito. Unde inquit se Platonicos ante alios elegisse, quia de rebus divinis atque humanis rectius admodum quàm caeteri philosophi senserint. Quod & Marcus Varro antea iudicaverat. & Apuleius Platonem, non tantum heroibus superiorem fecit, sed diis aequalem, quia videlicet divinarum rerum adyta penetraverit. Plato tanta fuit modestia praeditus, ut cum mirabilem sibi autoritatem ante alios comparavisset, tamen interrogatus à quodam quatenus praeceptis suis parendum foret, responderit: quoad in terris appareat sacratior aliquis, qui fontem omnibus veritatis aperiat, quem deniq; sequantur omnes. Addidit, nihil suo, sed divino tantum lumine reperisse. Quid autem in philosophia senserit, satis in libro de Amore, & Theologia nostra tractavimus.

REDITVS PLATONIS IN PATRIAM COELESTEM ET LAVDES.

NAtali suo decessit, & annum vnum atque octoginta impleuit, sine vlla dubitatione. Ideo magi, qui tunc Athenis erāt, Platoni immolauerunt, amplioris fuisse sortis quàm humanæ rati, quia consummauisset numerum perfectissimū, quem nouem nouies multiplicata conficiunt. Atq; quod mirum est, adhuc in ea ætate, & in eo ipso die scribebat. de quo Cicero loquit: Est etiam quiete, & pure, atque eleganter actæ ætatis placida ac leuis senectus, qualem accepimus Platonis, qui vno & octogesimo anno scribens mortuus est. Seneca etiam affirmat id Platoni sobrietatis & diligentiæ beneficio contigisse. Alij inter scribendum, alij discumbentem in nuptiis remotis dapibus inter disserendum ad superos reduxisse. Aristoteles in templo aram Platoni statuamque sacrauit hoc epigrammate: Aram Aristoteles hanc Platoni dicauit, viro quem nefas est à malis laudari. Addit Aristoteles,

Qui solus vita, doctrina, moribus, ore
  Admonuit cunctos, & monimenta dedit:
Vt virtute queant felicem ducere vitam.
  Nulla ferent talem secla futura virum.

Adiunxerunt & sapientes alij in Platonis laudes carmina plurima: sed præcipua epigrammata tria. Primi hæc est sentētia: Temperantia, iustitiaque excelluit omnibus, tantum vero sapientia superauit, vt omnem prorsus inuidiam superauerit. Secundi hic est sensus: Plato in deorum numerum est translatus. Longinquæ hunc nationes honorant: qui diuinam vitam ipse nouit, aliisque monstrauit. Tertij sententia est huiusmodi. Phœbus Aesculapium genuit & Platonem, vt ille corporibus, hic animis mederetur. Præterea Mithridates Persarum rex Platonis statuam in Academia ita locauit inscriptam: Mithridates Rhodobati filius Perses Musis imaginem Platonis dicauit, Syllanionis opus. Ex his omnibus id Plato est consequutus, vt Græci Aristotelem quidem dæmonium: Platonem vero diuinum cognominauerint. Quia videlicet ille & vita humanus & scientia naturalis maxime fuerit. Hic autem scientia simul & vita sese potissimum ad diuinum contulerit.

APOLOGIA DE MORIBVS PLATONIS.

FInem iam vobis imponam, si pauca quædam rursus addidero. Sunt plebei quidā versificatores qui immerito poëtarum sibi nomen vsurpant. Hi tam morum dissimilitudine quàm malignitate inuidiæ prouocati, in optimum quemque impudentissime ludunt. Quibus summa quædam licentia in bonos potius quàm in malos conceditur. Tales igitur olim poëtuculi, diuinum Platonem à Græcis, Apollinis filium, & Socratem ab Apolline Græcorum sapiētissimum iudicatum, mordere non dubitarunt. Quorum impietatē Laërtius Diogenes summopere detestatur. Atque vt ipse declarat, ridicula etiam comicorum conuitia Aristippus auxit Cyrenensis, homo pessimus, & optimi cuiusq; suorum temporum aduersarius, qui sicut alios plerosque modestissimos doctissimosque ficta quadam historia vituperauit, sic etiam Socratem præceptorem, & condiscipulos suos Xenophontem atque Platonem: finxitq; horum nomine carmina quædam in scorta puerosque lasciua, videlicet vt falso magnorum philosophorum exemplo liberiorem ipse peccandi licentiam nancisceretur. Verum Aristoteles cui veritas magis quàm Plato fuit amica, tam falsas in virum sanctum calumnias sustinere non potuit. Nam in elegiis ad Eudemum, illa de Platone quæ in superioribus diximus, cecinit: id illi maxime tribuens, vt prophani non solum vituperare Platonem vllo pacto non debeant: verumetiam sub prætextu laudis sanctum illius nomē ore prophano nominare non audeant. Neque Elegia contentus fuit: sed etiam, vt tradit Olympiodorus, præclaram orationem de Platonis laude composuit. Obmutescant igitur apud superos inferni canes, atq; apud inferos latrans Cerberum comitentur. Nos autem Platonis vitam, & sapientiam iudicio sapientum approbatissimam veneremur, atque vnà cum Apuleio Madaurensi libere proclamemus: Nos Platonica familia nihil nouimus nisi festum, lætum, cœleste, superum.

TABVLA LIBRORVM PLATONIS A MARSILIO Ficino Florentino traductorum: Item quæ insunt partim argumenta, partim autem commentaria, per eundem Marsilium in libros eosdem composita.

M. FICINVS AD LECTOREM.

NE fortè putes amice lector tantum opus editum temerè, scito cum iam composuissem, antequam ederem, me censores huic operi plures adhibuisse: Demetrium Atheniensem non minus philosophia & eloquio quàm genere Atticum, Georgium Antonium Vespuctium, Ioannem Baptistam Boninsegnium, Florentinos, viros Latinæ Linguæ Græcæque peritissimos. Vsum præterea acerrimo Angeli Politiani doctissimi viri iudicio: vsum quoq; consilio Christophori Landini, & Bartholemæi Scalæ, virorum clarissimorum.

ΕΙΣ ΠΛΑΤΩΝΑ.

Φοῖβος ἔφυσε βροτοῖς ἀσκληπιὸν ἠδὲ πλάτωνα,
  Τὸν μὲν ἵνα ψυχήν, τὸν δ' ἵνα σῶμα σάοι.
Δαισάμενος δὲ γάμον, πόλιν ἤλυθεν, ἥν ποτὲ αὐτῷ
  Ἔκτισε, καὶ δαπέδῳ ζηνὸς ἐνιδρύσατο.

ΑΛΛΟ.

Σωφροσύνῃ προφέρων θνητῶν ἤθει τε δικαίῳ
  Ἐνθάδε δὴ κεῖται δῖος ἀριστοκλέης.
Εἰ δέ τις ἐκ πάντων σοφίας μέγαν ἔσχεν ἔπαινον,
  Οὗτος ἔχει πλεῖστον, καὶ φθόνος οὐχ ἕπεται.

ΑΛΛΟ.

Γαῖα μὲν ἐν κόλποις κρύπτει τόδε σῶμα πλάτωνος,
  Ψυχὴ δ' ἀθανάτων τάξιν ἔχει μακάρων.
Υἱοῦ ἀρίστωνος, τόν τις καὶ τηλόθι ναίων
  Τιμᾷ ἀνὴρ ἀγαθὸς θεῖον ἰδόντα βίον.

EXTRAICT DV PRIVILEGE DV ROY.

AR grace speciale, autorité & priuilege Royal, est permis à Antoine Vincent, marchant Libraire à Lyon imprimer, ou faire imprimer les œuures de Platon qu'il a de nouueau, & diligemment fait reuoir par plusieurs doctes personnages, conferer auec plusieurs vieux exemplaires, & à icelles restituer plusieurs lieux, & adiouster six Dialogues qui n'auoient par cy deuant esté incorporés aux œuures Latines dudit Platon: auec inhibitions & deffences à tous Libraires, Imprimeurs & autres, de non imprimer, faire imprimer, ou exposer en vente lesdites œuures de Platon, ainsi restituees, sans expres congé & permission dudit Vincent, durant le terme & espace de dix ans, à compter du iour & datte de l'ascheuement de la premiere impression dudit liure: sur peine de confiscation d'iceux liures, amende arbitraire, & de tous despens dommages & interests, comme plus à plein est contenu & declairé par les letres patentes surce donnees à Fontainebleau, le xxii du moys d'Octobre, l'an de grace, mil cinq cens cinquante six, & de son Regne le dixiesme. Signees

Par le Roy à vostre relation. *de Lomenie.*

Et seelé du grand seau, en cire iaune, à simple queuë.

Acheué d'imprimer le xx. Nouembre 1556.

PLATONIS HIPPARCHVS, VEL, DE LVCRI CVPIDITATE, VEL, STVDIO LVCRANDI.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

PROPOSITVM Platonis in Hipparcho est, docere nos, omnes homines bonũ appetere, cum & illi qui propter auaritiam aberrare videntur, bonum appetát. Illi siquidem lucricupidi sunt, lucrũ vtile est, vtile verò bonum: bonũ itaq; cupiunt. Etenim lucrum dãno contrarium: damnũ verò cum obsit, malum: malo igitur contrarium. Contrariũ malo, bonum. lucrum ergo bonum. Quamobrem cum illi etiã, qui ab appetitu boni declinare videntur, bonũ cupiant, nihil iam repugnat quo minus omnes homines bonum appetant. Bonum autem duplex, Vnum finis. Ad finem alterum. Illud propter seipsum, hoc propter aliud expetendum. Illius appetitio voluntas, huius electio. Illud venerandum, hoc vtile. Illo fruimur, hoc vtimur. Illius adeptio beatitudo, huius lucrum vocatur. Lucrum igitur est boni vtilis acquisitio: quod ad venerandi boni consecutionem conducere potest. Quod verò ad hoc non confert, nec ipsum vtile est, nec eius adeptio lucrum. Laudanda igitur lucri cupiditas, quæ omnibus natura inest. Vituperanda autem opinio falsa, quę dum quod reuera vtile & lucrum est, ignorat, appetitum naturæ ad aduersa retorquet. Hæc omnia Plato latenter docet, dum Socrates definitiones falsas, quas Hipparchus de lucri cupiditate refert, & inducendo & ratiocinando refellit. Vtitur autem Plato hac propositione, Omnes homines bonum appetunt, tanquam manifesta, ad cõcludendum quod omnes natura lucrum appetunt, quódque hæc appetitio naturalis laudanda est. Hæc autem est conclusio quam modo quodam directo Socrates tribus argumẽtandi modis infert, id est, exemplo, inductione, ratiocinatione. Sed modo quodam conuerso ex omni hac disputatione per argumentationem à minori colligimus propositionem illam maximè confirmatam. Omnes scilicet homines bonum appetunt, quæ huius libri finis vltimus est, cum primus finis sit ostendere, omnes lucri cupidos esse, neque id esse vituperandum:

SOCRATES. HIPPARCHVS.

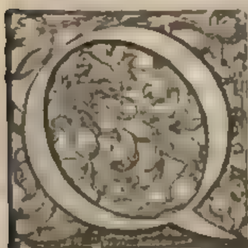

QVIDNAM lucri cupiditas est? & qui sunt lucricupidi? HIP. Mihi quidem videntur qui lucrandum putãt ex rebus nulla æstimatiõe dignis. SOC. Videnturne tibi scire, quod nullius pretij sint, an ignorare? si nesciunt, amentes lucricupidos vocas. HIP. At non amẽtes voco, sed callidos atq; improbos, & victos lucro, cõscios nullius esse pretij, è quibus lucrum captant, & tamen lucrantes per impudentiam. SOC. Num huiuscemodi lucricupidum vocas? veluti si agricola plantans cognoscensq; nullius pretij plantã esse, dignam tamen putet qua lucretur, talemne vocas? HIP. Vndecunq; ò Socrates lucricupidus quærendum censet. SOC. Ne ita temere verba effundas, veluti alicui ob acceptã iniuriam iratus, sed in me potius attentus responde, ac si à principio rursus interrogarem. Consentis lucricupidum cognoscere quanti sit vnde lucrandum putat? HIP. Consentio. SOC. Quis est qui circa plantarũ dignitatẽ nouit, qua regione, quo tempore plantare * dignum sit, vt & nos aliquid sapientiũ verborum, quibus elegantes isti causidici abundant, in medium afferamus? HIP. Agricola arbitror. SOC. Num dignum lucro vocas aliud quàm lucrandũ esse existimare? HIP. Idipsum. SOC. Ne me coneris decipere virum iam senem, tu adeo iuuenis, respondens, quemadmodũ nunc, quæ ipse minimè sentis: sed quàm verissimè responde. Num agricolam verum eum iudices, qui quam indignam plantatione plantã scit, ex ea lucrandũ putat? HIP. Non per Iouem. SOC. Equitem præterea virũ, si nouit nullius pretij pabulũ quod equo præbet, an ignorare censes equum iri perditum? HIP. Nequaquam SOC. Non igitur putat ex huiusmodi pabulo vitioso esse lucrũ. HIP. Minimę. SOC. Gubernatorem verò qui temone, ac velis nullius pretij nauem munierit, ignorare censes se damno affectum iri, & in periculum venturum, ne & ipsa nauis & quæcunq; in naui sunt, perdantur? HIP. Non certè ignorat. SOC. Haud igitur putat se ex istiusmodi nullius pretij instrumentis lucraturum. HIP. Minime. SOC. Item belli dux exercitum vilibus armis nixum videns, num speret dignũmue putet ex his affectare lucrum? HIP. Minime. SOC. Eodem modo si tibicen tibiam, citharœdus citharam, sagittarius arcum, & vt breui complectar, artifex, & rei cuiusuis peritus quiuis, organa, ac reliquum apparatum nullius precij habeat, putétne ex his aliquãdo se lucraturũ? HIP. Non, vt apparet. SOC. Quos itaq; lucricupidos nũcupas? neque enim eos quos suprà retulimus, qui è rebus nulla ratione dignis oportere lucrari rentur. Atqui hoc modo mirande vir, quo tu vis, nullus hominũ lucricupidus sit. HIP. At ego, SOC. Eos lucricupidos esse dicam, qui propter inexplebilẽ auiditatem minima & vilissima quæque, & nullius pretij mirum in modum sitiunt, & in his etiam lucrũ quærunt. SOC. Non tamen ò vir optime, norunt nullius ista pretij esse. Huc enim iam nosipsos adegimus, vt impossibile fateremur. HIP. Mihi sanè videtur. SOC. Si non cognoscunt, ignorant igitur: opinantur tamẽ, quæ nullius pretij sunt, multi facićda esse. HIP. Apparet. SOC. Lucricupidi nónne lucrum cupiunt? HIP. Profectò. SOC. Lucrũ verò dicis damno cõtrarium? HIP. Est. SOC. Estne bonum cuiquam damno affici? HIP. Nemini. SOC. Malum autem? HIP. Prorsus. SOC. Lęduntur itaq; damno homines? HIP. Læduntur. SOC. Malum igitur damnum? HIP. Malum. SOC. Contrarium damno lucrũ? HIP. Contrarium. SOC. Bonúmne igitur lucrum? HIP. Certè. SOC. Bonum igitur amantes lucricupidos nuncupas? HIP. Videtur. SOC. Non insanos quidem o amice lucricupidos dicis. Sed tu ipse vtrum amas quod bonum est, an non amas? HIP. Amo equidem. SOC. An est bonũ quicquam quod non affectes, sed malum? HIP. Non per Iouem. SOC. At æquabiliter omnia bona affectas. HIP. Omnia. SOC. Interroga insuper & me an non ego quoq;, bona equidẽ amare me confitebor: sed præter me ac te, nónne reliqui mortales omnes tibi quoq; videtur amare bona, mala odisse? HIP. Videntur. SOC. Lucrũ autem nónne bonum esse cõfessi sumus? HIP. Nempe. SOC. Omnes igitur lucricupidi videntur hoc modo: quod verò prius diximus, nullus lucricupidus esset. Vtra igitur istarum rationũ sequenda potius, ne erremus? HIP. Si quis ò Socrates rectè lucricupidum definiat,

*Græcam locutionẽ, tanquã affectatam notat.

finiat, eum puto lucricupidũ arbitrabitur, qui his studet & lucrum ex his quærendum sibi putat, ex quibus boni viri lucrari nunquam instituãt. SOC. At non vides ô suauissime, quod paulò antè inter nos côuenit, lucrari scilicet esse vtilitate affici? HIP. Quid tum? SOC. Quia & in hoc cõsensimus, bonũ omnes semper velle. HIP. Confessi sumus. SOC. Nónne & boni viri lucrum omne expetunt, si quidem omne lucrũ bonum est? HIP. Non tamẽ ea lucra quibus lædi possint. SOC. Lædi vocas damnũ pati, an aliud quippiam? HIP. Nil aliud quam damno affici. SOC. Lucróne damnum patiuntur homines, an damno potius? HIP. Vtrisque. etenim & damno, & lucro turpi, damno afficiuntur. SOC. Num tibi videtur aliquid vtile ac bonũ turpe existere? HIP. Minimè. SOC. Nónne paulò ante concessimus, lucrum damno malo existenti, contrariũ esse? HIP. Fateor. SOC. Et cum sit malo contrarium, esse bonum? HIP. Concessimus. SOC. Vides igitur vt me conẽre decipere, ex industria contraria his asserens, quæ suprà confessi sumus. HIP. Non per Iouem. ô Socrates: sed econtra, tu me decipis, ac nescio quomodo disputans sursum deorsumq; omnia conuertis. SOC. Bona verba quæso. Neque enim rectè facerem, nisi viro bono & sapienti parerẽ. HIP. Cuinam? aut quid hoc tandem? SOC. Conciui meo & tuo, Hipparcho Pisistrati Philædonici filio, filiorum Pisistrati natu maximo & sapientissimo, qui cum alia multa præclara sapientiæ exempla edidit, & Homeri etiam libros in hanc regionem primus inuexit, & recitatores impulit, vt Panathenæis alternis & ordine pronuntiarent. quod vsq; ad hæc etiam tempora obseruant. Et Anacreonta Teium missa quinquaginta remorũ naui in hanc vrbẽ acciuit. Simonidem præterea Chium apud se semper habuit, amplis stipendijs & muneribus inductũ. Hęc autẽ agebat omnia, ciues suos eò adducere volẽs, vt quàmoptimè degẽtibus imperaret, ratus minimè fas esse, sapientiam cuiquã inuidere, quippe qui ipse honestus ac bonus erat. Cum itaq; ciues abũde eruditi essent, atq; sapientiã eius admirarentur, ad agricolas cõuertit animũ & peregrinos erudiendos. igitur columnas in singulis vrbis triuijs & in vnaquaque tribu erexit: & ex ea sapientia, quã partim didicerat, partim ipse inuenerat, eliciẽs quę potiora iudicabat, elegis inclusit, & institutis sapientiæ inscripsit: primũ vt ciues haud amplius egregia illa mirarẽtur, Cognosce teipsum, Nihil nimis, & reliqua huiusceemodi, Delphis inscripta: sed Hipparchi præcepta veluti potiora susciperent. Deinde hac atq; illac pretereuntes, ac legẽdo illius sapientiã degustãtes, ex agris & syluis ad reliqua doctrinæ instituta discẽda pergerent. Erant autẽ epigrammata duo: alterũ in sinistra parte vniuscuiusq; columnę, in quo Mercurius lectorem (sic enim inscribebatur) monebat, quòd in medio vrbis & populi staret: alterũ in dextra, sic inscriptũ, Hipparchi hoc monumẽtum est. Mox præceptũ additum, Perge quæ iusta sunt curare. Cumq; in alijs colũnis alia præclara carmina inscripta essent, multaq; in via Striaca tale erat: Monumentũ hoc Hipparchi, Ne amicũ decipias. Quamobrẽ ego te quidem amicum meum fallere nunquam ausim, & illi tanto viro repugnare. Quo vita functo, tres annos sub fratre illius Hippia tyrannide pressi Athenienses fuerũt. Ipse verò è maioribus natu omnibus, accepisti solũ hoc triennũ in hac vrbe tyrannidem viguisse: reliquis temporibus, eodem penè modo quo Saturno regnante Athenienses vixerunt. Traditur autẽ ab elegantioribus viris, mortis eius causam extitisse nõ eam quæ vulgò fertur, sororis scilicet Canephoriæ contemptũ: nam id credere absurdũ est. Sed cum Harmodius amaretur, doceretur q; ab Aristogitone, magnũ quiddã sibi ex hac educatione superabat: fore namque Hipparchũ aduersariũ suspicabatur. Interim contigit vt Harmodius nobilem quendam, cuius nomẽ non satis teneo, amaret: is primũ Harmodium & Aristogitonem, veluti sapientes admirabatur, postea familiaris factus Hipparcho, contemnere illos cœpit: vnde illi indignati, Hipparchũ interemerũt. HIP. Videris ergo, ô Socrates, vel amicum me non putare: vel si putas amicum, Hipparcho minime credere. Nam abs te nõ decipi disserendo, persuaderi mihi nequit. SOC. Atqui volo perinde ac si talis ludamus, retractare quicquid libet, ne te deceptum existimes. Visne illud immutari quod diximus, omnes homines bona appetere? HIP. Nolo. SOC. Quid uerò illud, quòd damnũ, ac damno affici, malum esse concessimus? HIP. Neque id volo. SOC. Sed quid illud, quod lucrum atque lucrari, & ipsi damno, & ei quod est damnũ pati contraria sunt? HIP. Neque istud quidem. SOC. At illud forsitan, quòd lucrari, vtpote malo contrarium, bonũ est. HIP. Ne quicquã retractes. SOC. Videtur igitur tibi, vt apparet, lucrũ aliquod bonũ esse, aliquod verò malum? HIP. Mihi verò. SOC. Retracto itaque tibi hoc. Est enim lucrum aliud bonum, malum aliud, nihil tamẽ magis hoc, quàm illud lucrum est, nónne? HIP. Quid interrogas? SOC. Dicam, cibus & bonus est, & malus. HIP. Est. SOC. Estne magis cibus alter altero, an similiter cibus vterque est, neque quà cibus alter ab altero differt, sed quà hic quidẽ bonus, ille verò malus? HIP. Est vt dicis. SOC. Nónne & potus & reliqua omnia, quæcunque formæ eiusdem sunt, ita habẽt, vt partim bona, partim mala sint, nihilq; inter se differãt in eo in quo eadem sunt, quemadmodum hominũ quidem alius bonus, malus alius? HIP. Sic est. SOC. Cæterum neuter illorum, vt arbitror, magis aut minus homo est quàm alter, neque bonus malo, neq; malus bono. HIP. Vera dicis. SOC. Nónne de lucro similiter iudicabimus? quòd pariter lucrum tam bonum quàm malum lucrum sit? HIP. Necesse est. SOC. Nil igitur magis lucratur, qui lucrum bonum cõsequitur, quàm qui malum: neque horum alterutrum lucrum magis apparet, vt iam conuenit. HIP. Profectò. SOC. Neutroq; aut magis, aut minus adest? HIP. Neutro. SOC. Tali autem in re, cui neutrum horum competit, ecquis potest magis vel minus aliquid aut agere, aut etiam pati? HIP. Impossibile est. SOC. Postquàm lucra æquè sunt vtraque, hoc deinceps animaduertendũ restat, propter quid vtraque lucrum appellas, quidnã idem in vtrisq; aspicis: veluti si me roges, quare cibum, seu bonum, seu malum, cibum vtrunque vocem, respondeam vtique quoniam vterque sicca est corporis esca, ideo vtrunque cibum nomino, quod quidem & tu nobis concederes, nónne? HIP. Fateor. SOCRA. Et circa potum eadem rursus respondendi ratio esset, quòd humidum corporis alimentum, seu bonum, seu malum sit, potum vocamus, & in alijs eodem modo. Enitere itaque me sic respondentem imitari:

tari:

tari. Lucrũ bonũ, itemq; lucrũ malum, vtrunq; lucrum appellas. quidnã in lucro bono & malo idem cernis, cuius gratia vtrunq; lucrum vocas? Quòd si non habes quòd respondeas, at me dicentẽ attende. Num lucrũ appellas omnem possessionẽ quam quis acquisiuit, vel nihil omnino, vel parũ expendens admodũ, cùm plus accipiat? HIP. Id lucrum vocare mihi videor. SOC. An huiusmodi dicis, seu si quis nihil expendẽs abũde epulatus sit, & ex epulis morbũ acquisiuerit? HIP. Nõ per Iouem. SOC. At bonam valetudinẽ ex epulis adeptus, lucrúmne an damnum assequeretur? HIP. Lucrũ. SOC. Non est igitur lucrum, quodlibet acquirere. HIP. Non certè. SOC. Nunquid ita se habet, vt non lucretur qui quod vis assequitur, siue bonum, siue malum? HIP. Apparet. SOC. Neque in damnum incurrat, qui in quoduis incurrit, siue bonum siue malum? HIP. Mihi quidem videtur. SOCR. Cernis ergo quòd circa idem reuolueris? Lucrum enim bonũ, damnum uerò malum apparet. HIP. Ignoro quid dicam. SOC. Et iure quidẽ. Sed præterea hoc mihi responde. Si quis minus expendens plus acceperit, lucrari hunc diceres? HIP. Dico, modo ne malum lucretur, sed vel auri, vel argenti minus erogans, plus accipiat. SOC. Enimuerò hoc insuper interrogabo, si quis dimidiam auri libram erogans, duplum reportet argenti, lucrum, an damnum sit? HIP. Damnum profectò, ô Socrates: nam pro duodecuplo duplum solummodo capit. SOC. Veruntamen plus accepit. An non plus est duplum dimidio? HIP. Non eiusdem dignitatis ac pretij est argentum, cuius est aurum. SOC. Ergo oportet hoc lucro adijcere, æstimationem scilicet ac pretium. Nunc vtique argentũ amplius cum sit, quàm aurum, haud æquè æstimandum ac pretiosum dicis: aurum verò minus existens, pretiosum quoque ac dignum. HIPP. Et maximè, sic enim se res habet. SOCR. Ipsa ergo æstimatio dignitasq; lucrũ continet, siue parua res, siue magna sit. Indignum verò æstimatione, lucro caret? HIP. Profectò. SOCRA. Ipsum pretiosum ac dignum, vocas aliud dignum, quàm acquisitu dignum? HIP. Acquisitu. SOCR. Dignum autem quæsitu vtile an inutile? HIPPO. Vtile. SOC. Vtile nónne bonum? HIP. Est. SOC. O vir omniũ fortissime, nónne iam tertio & quarto conclusum à nobis est, lucrũ bonum esse? HIP. Videtur. SOC. Memoria tenes vnde sermo hic incidit? HIP. Arbitror. SOC. At si minus ipse memineris, ego in memoriam reducã. Ex eo enim quòd negares bonorum virorum esse, lucra quælibet acceptare, sed ex lucris bona duntaxat, mala verò nequaquam. HIP. Hinc sanè. SOCRA. Nónne lucra omnia esse bona, seu magna siue parua sint, ratio nos fateri coëgit? HIPP. Coëgit certè, ô Socrates, me magis, quàm persuasit. SOC. Sed forsitan deinceps persuadebit: Nunc tamen siue persuasus fueris, seu quomodocunque aliter sic affectus, consentis nobiscũ lucra omnia & ampla, & exigua bona esse? HIP. Consentio. SOC. Et bonos viros omnes bona omnia velle fateris? nunquid? HIP. Fateor. SOC. Malos autem dicebas omnia lucra tam exigua, quàm magna cupere. HIP. Dicebam. SOCR. Nónne igitur secundum sermonem tuum vniuersi homines, & boni pariter atque mali lucricupidi essent? HIP. Videtur. SOC. Nemo igitur rectè vituperabit lucricupidos, cum ipse quoque lucricupidus sit.

PLATONIS DIALOGVS DE PHILOSOPHIA, VEL, AMATORES.

MARSILII FICINI ARGVMENTVM.

SVMMA huius dialogi est, quid sit & quale officiũ philosophi, definire. Est autem philosophi officium, diuina nosse, gubernare humana: in illo contemplatiua philosophia, in hoc actiua compræhẽditur. Philosophus itaque primo diuinam, id est absolutam ipsius boni naturã per sapientiam contemplatur. Deinde ad id bonum velut ad finem humanas operationes dirigens humana gubernat. Hæc autem gubernatio duo requirit. Primum, ut quid humana natura sit, & quo pacto ducatur ad bonum, à malo remoueatur, cognoscat: quod quidem per prudentiam philosophus agit. Alterum, vt sic instituat hominum & affectus & actus, sic temperet atque cohibeat, vt ad bonum quod sapientia ipsa inuenerat, & ad quod prudentia dein se direxerat, facile tendant. Id vero per morales virtutes efficitur, quas omnes vno iustitiæ nomine Plato complectitur. Atque ex ijs duobus humanorum gubernatio constat. Eiusdem autem est scire recte hominem vnum, familiam, ac rempublicam gubernare. Quamobrem qui moralis est, idem dominus, ciuilis, rex idoneus esset. Ex quibus concluditur in ipso philosophantis officio hæc omnia contineri, sapientiam, prudentiam, iustitiam, moralem, domesticam, ciuilem, ac regiam disciplinam. Per sapientiam diuina cognoscit, per prudentiã iustitiamq; humana gubernat, dum rem suam, rem familiarem, rempublicam administrat. Eiusmodi est philosophi ipsius officium, quod Plato in libris de Republica latius explicat, in hoc significat breuius. Ac primo duas aliorũ opiniones circa philosophi officium confutat. Prima videtur vel Solonis fuisse vel similis alicuius, dicentis id esse quamplurima discere: secunda Hippiæ sophistæ volentis philosophiam artium omnium peritiam esse. His denique confutatis, sententiam quam prædiximus, breuiter innuit. Socrates ergo fingitur hæc in scholis Dionysij, qui grammaticæ elementa Platoni tradidit, aduersus discipulos duos Dionysij disputasse: deinde quæ in scholis tractauerat, in corona familiarium suorum à principio recensere.

SOCRATES.

DIONYSII Grammatici ludũ ingressus iuuenes quosdã conspexi, qui videbantur honesta indole, claris ortos parentibus, cũq; ijs vnã eorũ etiam familiares. Aderant autem duo quidam adolescentuli inuicem contendentes, quæ verò esset contentio, haud satis aduerteram. Veruntamen de Anaxagora vel Oenopide disceptare videbãtur, circulos describẽtes, & quasdam sphæræ inclinationes depingentes cubito innixi, & intẽti admodum. Ego autem alterius illorum amicum, iuxta quem sedebã, cubito tangens, interrogaui quid ita contenderent adolescentes, & num magnũ quiddam esset, & pulchrum, in quo tantum studium ponerẽt. Tum ille, quid inquit magnũ, & pulchrum? Nugantur enim de sublimibus quædã & philosophantes garriunt. Huius ego responsum admiratus, ô adolescens inquã, an turpe tibi philosophari videtur? cúrue tam acerbe respondes? Alter verò, iuxtà enim assidebat æmulus quidam istius, cum & me interrogantem, & respondentẽ illũ audisset, Non expedit tibi Socrates, inquit, interrogare hunc, an turpe existimet esse philosophiam, necne. An non vides ipsum in tumiditate quadam, & saturitate atq; somnolẽtia vniuersam ætatẽ egisse, vt credas aliud quicquam eum tibi responsurũ, quã quod turpe sit philosophia? Erat autẽ iste ex amatoribus in musica eruditus, alter autẽ quẽ carpebat, in gymnastica. Videbaturq; mihi oportere eum quẽ prius interrogaueram, missum facere, quòd agendo potius, quàm

diſputando exercitatus haberi velle videretur. Interrogandú autem cenſui illũ, qui ſapientior videri volebat, vt ſiquã poſſem, vtilitatẽ reportarẽ. Dixi igitur ad eũ, me de re cõmuni quæſtionẽ mouiſſe: quod ſi putas melius hoc te reſponſurũ, illud idem te nunc interrogo, vtrum videatur philoſophari pulchrũ eſſe, an ſecus? Hęc ferè cum diceremus, audierunt adoleſcẽtes, atque miſſa ea quæ inter ipſos erat contentione, ad ea quæ diſſerebamus audiẽda ſeipſos ſilentio parabant. At amatoribus quid acciderit, neſcio. Ipſe certè obſtupui. Semper enim noua ac pulchra ſtupeſco. Videbatur itaq; mihi alter me nõ minus certare verũ enimuerò reſpondit ille mihi, & valde quidem ambitioſè. Siquando, ô Socrates, philoſophari turpe eſſe ducerẽ, neque me hominem putarem, neque quemuis alium ſic affectum. Innuens autem in æmulum dicebat hæc ea voce, vt amici exaudire poſſent. Hic ego, pulchrũ igitur tibi philoſophari videtur? & maximè quidem, inquit ille. Quid ergo, inquam, num videtur tibi fieri poſſe, vt norit quis turpéne ſit aliquid, an pulchrum, niſi prius quid ipſum ſit norit? Non. Noſti igitur inquam quòd eſt aliquid philoſophari? Noui equidẽ. Quid eſt? Quid aliud quàm iuxta Solonem? Dicebat enim alicubi Solo, Diſcenti aſsidue multa, ſenecta venit. Et mihi quidem videtur ſemper ſic oportere aliquid diſcere eum hominem, qui philoſophus futurus ſit, ſiue iuuenis, ſiue ſenex ſit, vt in vita quàmplurima diſcat. Atque is primo viſus eſt mihi aliquid dixiſſe. Deinde mecũ reputans, interrogaui, num ei philoſophia, idem quod multa diſcere, videretur. Et ille, omnino inquit. Exiſtimas inquam pulchrum aliquid ſolum eſſe philoſophiam, vel etiam bonum? Et bonum inquit. Vtrum philoſophiæ id proprium facis, an etiam alijs ęodẽ pacto tribuis: vt verbi gratia, ſtudium gymnaſticæ, non modò pulchrum eſſe, ſed etiam bonum? Tunc ille ludens duo protulit. Aduerſus hunc, inquit, dico, quòd neutrum ſit: aduerſus autem te, ô Socrates, & pulchrum & bonum ſimul eſſe fateor. Ergo in gymnaſijs etiam multũ laborem exiſtimas eſſe gymnaſticæ ſtudium? Et maximè quidẽ, inquit ille, quemadmodum in philoſophando, multa diſcere philoſophiam puto. Ego verò, credis inquam, gymnaſticæ ſtudioſos aliquid aliud appetere, quàm vt eorum corpora bene ſe habeant? Idipſum inquit. Num multi labores bonam corporis habitudinẽ efficiunt? Quonam pacto, inquit ille, ex paucis laboribus robuſtũ corpus fieri poſsit? Hic mihi viſus eſt gymnaſticus ille prouocandus eſſe, qui mihi propter peritiam gymnaſticæ auxilium ferret. Illum igitur percontatus ſum, Quid vir optime, iſto loquẽte tu taces? Nũ & tibi videtur homines è multis potius laboribus, quàm temperatis robur acquirere? Equidem, ô Socrates, ego illud quod dici ſolet videre videor, nempe ex moderatis corpus bene ſeſe habere. Vnde inquã vides? non inſomnem potius & nauſeabundum virum, ceruiceq́; molli & curis extenuatũ reddunt? Et quũ hæc annuiſſet, delectati adoleſcẽtes, riſerũt. Alter autem ille erubuit. Tunc ego, quid tu igitur? cõcedisnę, nec paruos, neq; magnos labores habitudine bonam corporis efficere, ſed moderatos? an nobis qui duo in eadem ſententia ſumus, repugnas? Libenter equidem, inquit, huic repugnarẽ, atque aduerſus eũ valerem, id quod propoſui, defendere, ętiã ſi cauſam haberẽ minus validã. Nullius enim pretij eſt. Verum tecum haud decet inſolẽtius contendere: confiteor igitur, nõ multas, ſed temperatas exercitationes bonũ corporis habitũ hominibus præſtare. Cibi autẽ inquam multi, an moderati? Et cibi ait. Præterea compuli eum, vt concederet reliqua omnia quæ circa corpus verſantur, temperata quidem prodeſſe quamplurimum, pauca verò vel nimia nihil. Et ille moderata iuuare confeſſus eſt. At quæ ad animam ſpectant, inquã, cum moderata adhibẽtur, cõducũtne magis an immoderata? Moderata. Diſciplinæ autem nónne ex ijs ſunt quæ animæ adhibentur & conferunt? Conſenſit. Ex diſciplinis itaq; quæ tẽperatæ ſunt, non quæ multæ, vtilitatem afferunt? Conceſsit. Quémnam ergo interrogare meritò cõueniat, quales ſint labores atq; cibi corporibus accommodi? In hoc tres arbitror conuenimus, medicũ videlicet, vel pædotribam interrogandum. Quem verò de ſpargendis ſeminibus, quantum ſit commodum? Agricolam cõſentaneum eſt. At verò de ſemẽte & plantatione diſciplinarum in anima, quémnã meritò percontemur, quales quantęúe ſufficiant? Hic cum ambiguitatis pleni eſſemus, ego iocans inquã, vultíſne poſtquã nos in hoc ambigui ſumus, ab ijs adoleſcentibus iſthuc quæramus? An forſitan erubeſcimus, quemadmodum procos inducit Homerus, quum nollẽt alium quenquam præter ſe arcum intendere? Sed cum grauiter ferre viderentur, alia quadam via inueſtigare aggreſſus, Qualia, inquã, eſſe debere cõijciemus quæ oportet philoſophum diſcere, quũ neque omnia, neq; multa ſequi debeat? Reſpõdẽs autem ſapientior ille, pulcherimas ait, atque maximè congruas animo diſciplinas eas eſſe, ex quibus maximam quis gloriam in philoſophia conſequatur: maximam vero gloriam adipiſci, ſi omniũ artium peritus ſit: aut ſi minus omnium, plurimarum ſaltem, earumq́; præſertim quæ æſtimatione ſunt dignæ, ea præ cæteris diſcens, quæ liberos homines decet, quæúe intelligentiæ ratione, non manuum miniſterio conficiuntur. Tum ego, ſic, inquã, dicis, quemadmodum in opificijs cõtingit? vbi opificem quidem quinque ad ſummum, aut ſex minis emeres, architectum verò ne drachmarum quidem decem millibus: nam per omnem Græciam rari admodum reperiuntur: nunquid tale aliquid ais? Ille aſſenſus idipſum ſe dicere confeſſus eſt. Eum mox interrogabam, vtrum poſsibile eſſet, duas eundem duntaxat artes hoc pacto, nedum permultas magnasq; percipere. Et ille, Ne ita me dicere putes, inquit, ô Socrates, quaſi philoſophantem oporteat ſingulas artes ad ſummũ proſequi, quemadmodũ artifices illos: verum, vt liberũ virum eruditumq; decet, vt potis ſit percipere quæ ab vnoquoq; artifice proferũtur, atq; id prę ceteris qui tum adſunt: præterea ita mente omnia cõiectare, vt ſemper ipſe elegantiſsimus, ac ſapientiſsimus omnium in vnoquoq; eorũ quod è quocũq; adducitur, appareat. Atq; ego (adhuc enim quorſum tenderet ambigebam) intelligóne, inquam, qualem dicis eſſe virum philoſophum? Videris enim mihi talẽ dicere, quales in certamine ſunt pentathli, curſoribus, vel iaculatoribus collati. Etenim illi curſoribus, vel peltaſtis in eorum certaminibus inferiores ſunt, ſecundumq́; locum tenent, reliquorum verò athletarum primi atq; victores. Tale aliquid forte dicis philoſophiæ ſtudiũ conferre philoſophis, vt ab ijs qui in quauis arte ſupremi ſunt, in eadẽ arte intel-

ligentia

ligentia quidem ſuperentur, ſecũdumq; locum teneant, reliquos verò antecedant, vt philoſophus in ſingulis facultatibus ſecundæ cuiuſdã homo ſortis exiſtat. Huiuſmodi videris philoſophantẽ virum oſtendere. Rectè, inquit, ô Socrates, accipis de philoſopho dicta, qui eũ pentathlo comparaueris. Eſt enim proculdubio talis, vt nulli negotio ſeruire penitus velit, neque in aliqua re, vſque ad ſummum elaborare, ne propter vnius exactam diligentiam in alijs omnibus ſuperetur ſicuti ſuperantur opifices: ſed omnia mediocriter temperateq; attingat. Poſt hanc reſponſionem cupiens planius noſſe quidnam diceret, bonos, inquam, viros, vtiléſne, an inutiles eſſe cenſes? Vtiles, inquit, ô Socrates. Nónne ſi boni vtiles ſunt, inquã, mali inutiles erũt? Conſenſit. Quid autem, philoſophos viros vtiles vel inutiles putas? Ad hæc ille maximè omnium vtiles eſſe philoſophos aſſeuerauit. Age igitur, dignoſcamus ſi tu quidem vera dicis, quomodo vtiles nobis ſunt iſti ſecundę ſortis homines? Manifeſtum enim eſt, quòd vnoquoq; artifice inferior eſt philoſophus. Annuit. Age, inquam, ſi vel tu, vel ex amicis aliquis tibi chariſsimus ægrotaret, vtrum ad curã valetudinis philoſophum illum ſecundarium donũ induces, an medicũ? Vtrunq;. Ne mihi dicas vtrunque: ſed vtrum potius? Nemo, inquit, ambigat, medicum & magis & prius. Quid autem in naui fluctibus agitata, vtrum te & tua gubernatori, an philoſopho cõmitteres? Gubernatori, inquit. Et in reliquis omnibus quantiſper artifex adeſt, philoſopho nõ erit locus? Apparet, inquit. Philoſophus igitur nunc inutilis eſt: quũ artifices non deſint. Confeſsi verò ſumus bonos quidem vtiles eſſe, malos inutiles. Coactus eſt confiteri. Quid ergo poſt hæc abs te petam? An forſitan inciuilius eſt, vltrà perquirere? Quære quicquid lubet, inquit. Nihil aliud peto, niſi vt iterum concedantur iam dicta, habent autem ſe in hunc modum. Confeſsi ſumus philoſophiam bonã eſſe, & extare philoſophos, atque eos ipſos bonos, bonos autem vtiles, malos contrà inutiles. Deinde cõceſsimus, dum artifices adſunt, philoſophos inutiles eſſe, & artifices adeſſe ſemper. Nónne conceſſa hæc ſunt? Sunt. Confitemur igitur, vt videtur ſecũdum tuam orationem, ſiquidem philoſophari eſt eſſe ſcientem in artibus eo pacto, quo tu idem dixiſti, malos philoſophos eſſe, & inutiles, quandiu inter homines artes ſint. Verum non ita habet, ô amice. Neque philoſophari circa artes ſtudioſè verſari eſt, nec multis negotijs incũbere, aut multa perdiſcere, ſed aliud quiddam: ſiquidẽ exiſtimo & abſurdum hoc eſſe, & mechanicos rectius appellari, qui artibus incumbunt. Hoc autem modo planius intelligemus, an vera dicam, nécne, ſi hoc reſpondeas. Quínam equos rectè domare norunt? vtrum qui illos meliores reddunt, an alij? Qui meliores. Quid autem canes, num qui eos meliores reddere, iidem & rectè coercere norunt? Omnino. Eadem ergo ars, & meliores reddit, & rectè coercet? Eadem. Quid autem? Vtrum quæ & meliores facit, & rectè coercet, eadem diſcernit bonos & malos, an alia? Eadem, inquit. Vis igitur, inquam, idem de hominibus cõſtituamus, quæ optimos reddat homines, eadem ſit, quæ & rectè cohibet, & qui boni ſint, quíue mali, diſcernat? Prorſus, inquit. Nónne quæcunque vnum, eadem & multos: & quæ multos, & vnum? Ita. Et in equis præterea cæteriſq; omnibus eodem modo? Eodem, inquit. Quænam ſcientia eſt, quæ intemperãtes, & legũ tranſgreſſores in ciuitate rectè punit? nonne iudiciaria? Prorſus. An vocas iuſtitiam aliam quãdam præter eam? Nullam, inquit. Nónne qua ſcientia rectè caſtigãt & puniunt, eadem bonos & malos diſcernunt? Eadem. Quicunq; verò vnũ norit, plures quoque cognoſcet? Cognoſcet. At qui multos ignorat, ignorabit & vnum? Conſenſit. Si ergo equus exiſtens, bonos ac malos equos ignoret, ſeipſum ignorabit? Conceſsit. Et ſi bos cum ſit, haud nouerit qui ſint boni aut mali boues, ſeſe etiã qualis ipſe ſit, ignoret neceſſe eſt? Ita eſt, inquit. Eodem quoque modo ſi canis fuerit? Confeſſus eſt. Nunc verò cum homo quiſpiam exiſtens, ignoret bonos homines, & malos, nónne ſuiipſius etiam ignarus erit, bonúſne ſit an malus? Adnuit. Seipſum ignorare, ſapere an deſipere eſt? Deſipere. Seipſum itaq; noſſe, ſapere eſt? Eſt, inquit. Hoc igitur, vt videtur, & inſcriptio quæ in Delphis eſt, præcipit, Prudentiam ſcilicet & iuſtitiam colere. Apparet. Hac eadem & rectè cohibere ſcimus. Adnuit. Qua ergo rectè cohibere ſcimus, ea vtique iuſtitia eſt. Qua verò & nos ipſos, & alios dignoſcere poſſumus, prudẽtia. Videtur. Eadem igitur eſt iuſtitia atque prudẽtia. Apparet. Quinetiã ciuitates tunc optimè gubernantur, quum iniuſti dant pœnas. Vera narras. Atque hæc ciuilis ſcientia eſt. Eſt, inquit. Quid verò quoties vir vnus rectè ciuitatem inſtituit, quod nomen illi conueniet, nónne tyranni & regis? Adnuit. Nóne tyrãnica aut regia arte gubernat? Imò. Hæc itaq; facultates eædẽ cum ſuperioribus ſunt. Videntur. Quid verò quum vir vnus domum rectè diſponit, quod huic nomen maximè congruit? nónne œconomus ac dominus? Conuenit. Vtrum & iſte iuſtitia bene regit familiã, an alia facultate? Iuſtitia. Idem eſt igitur, vt apparet, rex, tyrannus, ciuilis, œconomus, dominus, prudẽs, iuſtus: atque vna quoque ars, regia, tyrannica, ciuilis, dominica, œconomica, iuſtitia atque prudentia eſt. Videtur. Quid itaque philoſopho viro, quoties medicus de ægrotantibus quicquam dixerit, turpe eſt non poſſe dicta illius aſſequi, aut huc aliquid afferre, quaſi aliorum artificum quiſquam: cumq; aut iudex, aut alius quiſpiam eorum, quos paulò antè rętulimus, non abſurdum in iis, nec aſſequi dicta, neque quicquam conferre poſſe? Quidni eſſet abſurdum, ô Socrates, in tantis rebus nihil habere quod conferas? Vtrum igitur inquam, & circa hæc philoſophum, vt pentathlũ eſſe oportere dicimus, & ſecundas tenentẽ inutilem eſſe, quandiu aliquis illorum eſt: vel primũ quidem ipſum oportere domum ſuã nulli adminiſtrandã prębere, neq; ſecundas in hoc partes tenere, ſed ex ſeipſo omnia caſtigare, rectè iudicantem, ſi quidem familiam ſuam rectè adminiſtrare cupiat? Aſſentiebatur ille mihi. Atque ego addidi. Tum ſi aut amicus huic aliquis vitæ ſuę rationem, aut ciuitas quicquã diſcernendum, aut iudicandũ cõmittat, num turpe, ô amice, ſit ſecundas cum in his tenere, aut tertias, neq; ducẽ potius exiſtere? Ita mihi videtur inquit. Abſit igitur, ô vir optime, vt philoſophari ſit plurima diſcere, artesq; tractare. Cum iſta dixiſſet, ſapiens quidem ille ex antedictis rubore affectus tacuit. Indoctus autem affirmauit ſic eſſe, & cæteri omnes dicta collaudarunt.

THEAGES, VEL DE SAPIENTIA.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

DISTINGVITVR in hoc dialogo Sapientia, & vltimum distinctionis membrum sic inuestigandū assumitur, vt quo pacto acquiratur ab hominibus, pateat. Prima partitione Sapientia duplex dicitur. Vna absoluta, conditionalis altera. Absoluta, quæ simpliciter absque additione aliqua sapientia nominatur. Conditionalis, quæ non simpliciter sapientia, sed sapientia quædam dicta est. Illa sic definitur: Cognitio earum rerum de quibus haberi scientia potest. Habetur autem scientia de ijs quæ semper eadem, & eodem modo sunt; huiusmodi sunt summa rerum principia, & æternæ rerum omnium rationes: hæc autem diuina dicuntur, quo fit, vt sapientia sit diuinarum rerum scientia: quæ quidem absoluta sapientia est. Conditionalis verò, omnibus artibus & facultatibus est cōmunis. Nam summitas cuiusque artis sapientia quædam vocatur, vt sapientia gubernatoria, sapientia aurigaria, sapientia militaris. Ex omnibus autem quæ cum additione sapientiæ nuncupantur, præcipua est, quæ cæteris vt ministris vtitur, cuiusmodi ciuilis sapientia est. Quæ quidem facultas commune ciuitatis & gentium bonum coniectans, definitur. Hæc tum ciuilis, tum etiam regia disciplina vocatur. Cuius subiectum, ciuitas est: finis, commune bonum: ministræ, artes omnes. Officia duo, leges condere, & conditas exequi: Illud per prudentiam nomotheticam, hoc per iustitiam legalem & iudiciariam agit. Verum quo pacto quis ciuilem sapientiam nanciscatur, in plurimis eius disputationibus Plato dubitat: & in præsenti Theage, vtrum ciuiles homines, an sophistæ, an contemplatiui duntaxat philosophi eam doceant. Quòd à ciuilibus viris, aut sophistis, aut soli contemplationi deditis discatur, in Menone, & hic quodammodo negat, quòd illi ne filios quidem suos vnquam docuerint, quòd isti rationem boni non habeant, quod hi rerum humanarum experti minime sint. Restat igitur, vt hæc aut à philosophis, & contemplandi, & agendi apprime peritis percipiatur, aut diuina sorte contingat. Illi nusquam reperiuntur. Vnde in Menone, & in Theage diuino munere fieri asserit, vt in animos ciuium temperatos Dei prouidentia boni ipsius intelligentiam, & leges ad id ducentes infundat. Quam sanè notionem hic ciuilem sapientiam, in Menone pro priori vocabulo vaticinium quoddam nominat, ciuilesque viros furentibus comparat. Sæpe etiam ait, nunquam à malis genus hominū cessaturum, nisi aut legitimi philosophi dominentur, aut ij qui gubernant rempublicā, diuina quadam sorte philosophentur. Hoc autem libro cum Socrates in sua membra sapientiam distinxisset, & hanc ciuilem sapientiam, sub quadā ironiæ specie, nec à ciuilibus viris, nec à se, vt à philosopho contemplationi dedito Theagem adipisci posse dixisset, subiunxit, tentandam esse vim dæmonis, & denique voluntatem Dei precibus exorandam, quasi illinc ista discantur, & Dei prouidentia per medios spiritus, sæpe hominibus agendorum oracula pandat. Eos autem ministros, qui Dei iussu bonorum ciuium & legitimorum principum mentes ad bene gubernandum illuminant, Dionysius Areopagita Principatus nominat. Esset hic fortasse de Dæmone Socratis disputandum, sed argumenti breuitas prohibet. Quinetiam Maximus Tyrius, & Hermias, & Apuleius de hoc abunde disseruerunt. Inducit autem hic tres Plato personas, Demodocum ciuem Atheniensem vnà cum filio suo Theage sapientiam affectante, & Socratem. Incipit verò à Demodoci petitione dialogus.

DEMODOCVS. SOCRATES, THEAGES.

OPVS habebam, ô Socrates, quædam priuatim tecum communicare, si quidem otium sit, vel etiam negotiū, modo non omnino magnum: velim enim mea causa otium agas. SOCRAT. Equidem otiosus & alioqui sum, sed tui causa maximè. Si quid ergo dicere vis, licet. DEMODOC. Vin' secedamus hinc in proximam Iouis liberatoris porticum? SOCR. Vt lubet. DEMOD. Eamus ergo, ô Socrates. Omnes quidem plantæ eodem se modo habere videntur, & quæ è terra nascuntur, animaliaq; omnia, & homines denique ipsi. Vt enim in plantis facilimum hoc nobis est qui terram colimus, præparare quidem omnia antequàm plantemus, & ipsa etiam plantatio: postquam verò quòd plantatum est, viuit: tunc cultus ipsius varius est & difficilis: sic & in hominibus videtur. Ex meis enim rebus cætera conijcio. Etenim hæc mihi mei filij siue plantatio, seu generatio appellanda sit, omniū facilima extitit: educatio autem difficilis, & plena timoris semper, maximum metū ipsius causa subeunti fuit. Et alia quidē multa de hoc dici possent: præcipuè verò cupiditas, quæ huic nunc inest, vehementer me solicitat. Est enim non ingenerosa, verum talis, vt fallere possit. Cupit enim, ô Socrates, vt ipse ait, sapiens effici. Et vt mihi videtur, populares quidem eius æquales in vrbem venientes sermones quosdā ei replentes hunc vehementer incitauerunt, quos æmulari cœpit, & mihi iampridem molestus est, volens, vt eius curam suscipiam, ac pecuniam sophistæ alicui, qui ipsum sapientem reddat, persoluam. Mihi verò pecuniam minor est cura: verū hunc existimo ob hoc eius studium in periculum non mediocre incursurum. Hactenus igitur huic obstiti, consolando: sed vbi diutius nequeo, operæpretium fore duxi, vt ei obtemperem, ne sine me frequenter, cum alijs viuens corrumpatur. Nunc autem ad hoc proficiscor, ut eum alicui eorū qui sophistæ existimātur, commēdam. Tu igitur peropportune nobis obuiam factus es, quem quidem hac in re mihi consultorem maximè cupiebam. Itaque siquid habes, quòd mihi in ijs quæ audiuisti, consulere queas, licet & expedit. SOCRA. Cæterum, ô Demodoce, vulgo dicitur, consilium res sacra est: & si vnquam vllum aliud, hoc est in primis de quo quæris. Non est enim diuinius aliquid, quo de quis consulere queat, quàm de institutione sui atque suorum. Primum igitur conueniamus, quidnam hoc esse putemus, quo de consultamus, ne sæpenumero, ego quidem aliud illud existimem, tu item aliud, ac deinde longe dissentiamus: ridiculi quidem existentes ambo, & ego qui do, & tu qui postulas consilium, quum nihildum consenserimus. DEMOD. Rectè quidem mihi dicere videris, ô Socrates. Itaque faciendum censeo. SOCR. Rectè, inquam, non omnino tamen rectè: nam paulisper id muto: dubito enim ne forte hic adolescentulus, alia quædam quàm quæ nos rebamur, cupiat: quòd si alia, nos quoque absurdius faciamus de alio consultantes. Rectissimum igitur mihi videtur, vt initiū hinc sumentes, ipsum quid maximè instituat, rogemus. DEMOD. Optimum videtur vt dicis. SOCRAT. Dic igitur mihi, quod pulchrum nomen est puero? quo nomine ipsum vocabimus? DEMOD. Theages, ô Socrates. SOCR. Pulchrum, ô Demodoce, & diuinum filio nomen imposuisti. Sed tu dic mihi Theages, cupisne sapiens esse? ac dignum existimas esse, vt pater hic tuus virum inueniat, qui te sua consuetudine sapientem reddat? THEA. Cupio. SOCRAT. Sapientes autem verum vocas homines scientiam habentes, quæcunque illa sint quæ sciernt, néc ne? THEA. Scientes equidem. SOCR. Quid igitur, nónne te pater edocuit, quę hic nobilium virorum filij docentur? scilicet literas, citharam pulsare, palæstram, & alia certamina? THEA. Docuit. SOCR.

Putas

Putas præterea te aliqua scientia indigere, de qua curam suscipere tui causa patrē deceat? THE. Puto. SOC. Quæ est igitur ipsa? dic nobis, vt tibi gratificemur. THE. Nouit & hic, ô Socrates, quoniam persæpe illi narraui, sed de industria hæc nunc tecum loquitur, quasi nesciat quæ cupiam: hoc enim modo, & in alijs multis mecum pugnat, neque vult alicui me tradere. SOC. Atqui quæ hactenus aduersus hunc abs te dicta sunt, testibus carent: nunc autem me adhibe testem, atque coram me denuo recense. Quænam est hæc sapientia, quam appetis? Age si cuperes eam qua homines nauigia gubernant, & ego te rogarem, quânam, ô Theages, sapiētia indigens, patri succenses, quòd te his, à quibus sapiens reddi potes, non tradat, quámnam esse responderes? nónne gubernatoriam? THEA. Certè. SOCR. Sin autem illius cuperes eruditum te fieri, qua currus reguntur, ac patri succenseres, ego verò rogem, quænam ea esset, nónne aurigariam respondeas? THEA. Vtique. SOC. Hęc autem quam appetis vtrum habet nomen, an non? THE. Existimo habere. SOC. Vtrum hic illam quidē nostri, nomen autē ignoras? vel nomen etiā tenes? THE. Etiā nomen. SOC. Dic ergo quid est. THE. Quod aliud nomen huic congruere dicas, ô Socrates, quàm sapientiæ? SOC. Nónne etiam aurigaria, sapiētia est? An ignorātia tibi videtur? THE. Nullo modo. SO. An non sapientia? THE. Sapientia. SOCR. Qua ad quid vtimur? num qua scimus equorum iuga regere? THE. Profectò. SOC. At gubernatoria, nónne & ipsa sapientia est? THE. Mihi quidem videtur. SOC. Num & ea est, qua naues gubernamus? THE. Ea vtique. SOC. Ea verò quam nunc optas, quænam sapiētia est? quidue eam adepti scimus gubernare? THEA. Mihi quidem videtur ea, qua scimus hominibus imperare. SOCR. Num qua ægrotantibus? THE. Minimè. SOCR. Ipsa enim medicina est, nónne? THE. Est. SOC. At qua canentibus scimus in choris præesse? THE. Nequaquam. SOCR. Musica enim est. THEA. Ita. SOCRA. Sed vtrum qua certantibus præesse? THE. Nequaquam. SOC. Gymnastica enim est. THEA. Est. SOCR. Verum qua quid facientibus, conare exprimere sic, quemadmodum superiora ego. THE. Mihi planè videtur ea, qua his qui sunt in ciuitate. SOCR. Nónne in ciuitate ægroti etiam sunt? THE. Sunt quidem, sed non istis solùm dico, verum omnibus qui in ciuitate versantur. SOC. Intelligo quam artem dicis. Videris enim non eam qua præesse nouimus metentibus, aut vindemiantibus, aut plantantibus, aut ferentibus, aut triturātibus: ipsa enim per quā ijs imperamus, agricultura est. THE. Est. SOC. Neque rursus qua vel secantibus, vel perforantibus, vel polientibus, vel torno aliquid facientibus: nam hæc ad fabros pertinet. THEA. Certè. SOCR. Verum fortasse qua ijs vniuersis, & agricolis, & fabris, & artificibus omnibus, ac priuatis cunctis mulieribusque & viris imperitamus, eam tu sapiētiam dicis. THEA. Istam ipsam, ô Socrates, iampridem dicere volebam. SOCR. Potés dicere, an Aegisthus qui Agamemnonem apud Argos interfecit, his omnibus imperauit, quos dixisti, artificibus, priuatis viris, mulieribusque vniuersis, an alijs quibusdam? THE. Non alijs, sed ijs omnibus. SOCR. Quid autem Peleus Aeaci filius in Phthia, nónne ijsdem dominatus est? THE. Eisdem. SOC. Periandrum verò Cypseli, nónne audiuisti apud Corinthios imperasse? THE. Equidem. SOC. Nónne eisdem in ciuitate sua dominatus est? THE. Certè. SOC. Quid verò Archelaum Perdiccæ nuper in Macedonia imperantem, num ijsdem existimas dominatum? THE. Equidem. SOC. Hippiam autem Pisistrati in hac vrbe dominātem, quibúsnam præfuisse arbitraris? nónne eijsdē? THE. Quidni? SOC. Bacis verò, & Sibylla, & nostrâs Amphilytus, quónam pacto tibi cognominandi viderentur? THE. Non alio, quàm vatum nomine. SOCR. Rectè dicis, eodem modo conare, vt inuenias quo cognomine Hippiam & Periandrum propter eundem principatum nomines. THEA. Qui vocem, quàm tyrannos? SOC. Ergo quicunque cupit more istorum vniuersis suis ciuibus imperare, tyrannidem appetit, & esse tyrannus studet? THEA. Ita videtur. SOCR. Hanc tu optas? THEA. Videtur ex ijs quæ dixi. SOC. Sceleste, more tyranni nobis præesse cupis? Ac iamdudum succenses patri, qui te ad aliquē tyrannidis præceptorem non mittit? Et te Demodoce non pudet, qui cum dudū noris quid hic concupiscat, & quia quo ipsum mittas habes, artificē sapiētiæ illius, quam petit, facere potueris, inuides, & nolis mittere? sed nunc vides. Cum verò te coràm accusauerit, cōsultemus simul ego & tu, éstne quò mittamus, vt alicuius consuetudine sapiēs tyrannus efficiatur? DEMO. Per Iouem, ô Socrates, consultemus, Est enim, vt mihi videtur, consilio opus, & maximo. SOC. Sine, bone vir, interrogemus ipsum prius. DEMO. Interroga. SOC. Quid si Euripide ad aliquid vtamur, ô Theages? Inquit enim ille, Sapiunt tyranni sapientum cōsuetudine. Si quis Euripidem roget, ô Euripides qua in re sapientum consuetudine ais sapere tyrannos? quemadmodum si cum dixisset, sapientes agricolę sunt sapientum consuetudine, percontaremur, quánam in re sapientum, quid putas ipsum dicturum? an aliud, quàm in re rustica? THEA. Nihil aliud. SOC. Eodem modo si dixisset, sapientes coci sapientum cōsuetudine, nosque rogaremus, quánam in re sapientum, quid aliud responderet, quàm coquinaria? THEA. Idipsum. SOCR. Quid si dixisset, sapientes athletæ sapientum consuetudine, & nos in quo sapientum interrogemus, nónne certando responderet? THEA. Imò. SOC. Et quia dixit, Sapientes tyranni sapientum consuetudine, si rogaremus illum, qua in re, ô Euripides sapientum, quid eum responsurum putas? THE. Per Iouem nescio. SOC. Vis tibi dicam? THE. Vt lubet. SOC. Hæc sunt quæ ait Anacreo ipsam Callicretem nosse. Audisti carmen? THE. Audiui. SOC. Quid igitur, huiusmodi ne viri cōsuetudinem cupis, qui eam artem teneat, quam tenebat Callicretes Cyane nata, quique sciret tyrannica quæ Callicretē nouisse poeta inquit, vt & in nos, & ciuitatem tyrannidem exerceas? THE. Iandudum me mordes Socrates, atq; irrides. SOC. Quamobrē? nónne ais hanc te sapientiā optare, qua cunctis imperes? Atqui hæc faciēs aliúdne, quàm tyrannus sit? THE. Optarem quidem, vt arbitros, vel omnium hominum, vel quamplurimorum tyrannide potiri, quod idem de te ac cæteris omnibus persuadeo mihi, aut etiam Deus esse. Veruntamen non hoc appetere dicebam. SOCRAT. Quid tandem est hoc quod cupis? nónne ciuibus præesse? THEA. Non vi quidem, neque vt tyranni: sed volentibus, quemadmodum alij in ciuitate bene morati ac boni viri. SOCRAT. Dicis ergo

qualis Themistocles fuit, & Pericles, & Cimo, & quincúque alij in administratione reipublicæ floruerunt? THE. Per Iouem istos inquam. SOC. Quid verò si nobilis eques esse studeas, & in ea arte sapiens, ad quósnam alios accederes, quàm ad equites? THE. Ad nullos alios. SOCR. Quippe ad hos ipsos qui equestri arte pollent, & qui equis tum nostratibus, tū alienis quàmplurimis vtuntur. THE. Scilicet. SOCR. Eodemque modo si sapienter iaculandi artem adipisci cupias, ad eos qui optimè iaculātur, & qui multis tam alienis, quàm proprijs vtuntur speculis proficisceréris. THE. Mihi quidem videtur. SOC. Age itaque postquam inciuilibus erudiri vis, vt in ijs sapiens fias, ad alios accedendum putas, quàm ad hos ciuiles homines, qui disciplina ciuili summopere valēt, & vtūtur tū patria, tū alijs ciuitatibus: versanturq́; ob id in Græcis & in barbaris. An putas cum alijs quibusdam cóuersans, sapiēs euadere in ijs in quibus ipsi sunt: & nó in his ipsis. THE. Audiui Socrates, sermones quosdam, quos tuos asserunt, ciuilium virorum liberos nihilo meliores, quàm cerdonū esse. Et mea quidem sententia vera dicis. Insipiens ergo sim ego, qui de illorum numerò esse possum, si mihi persuadeam, aliquem istorum suam mihi sapientiam traditurum, qui quidem suos filios ipsorum minime iuuent, putemque vel mihi, vel vlli mortalium ad hanc rem posse prodesse. SOCR. Quid tu igitur optime hominum agas, si cum tibi filius esset, hujusmodi negotia exhiberet, ostendens cupere in optimum pictorem euadere, succenseatq́; tibi quòd nullam in se pecuniam eius gratia collocares, sed ipsos pingendi artifices paruipenderet, neque ab eis aliquid vellet discere, tibicines item tibicen effici volens, vel etiam citharœdos Habes quod cum eo agas, vel quò tandem illum mitteres, nolentem ab ijs discere? THE. Minimè profecto habeo. SOC. Nónc igitur eadem hæc faciens, miraris atque succenses patri, cum dubitat quid tecum agat, & quò te mittat, quem Atheniensium in administranda republica prestantissimorum cuicunque voluisses commendaturi eramus, qui tecum sine pretio versatus fuisset: simulq́; & sumptibus pepercisses, & ab huiusmodi consuetudine plus nominis quæsiuisses, quàm omnium cæterorum. THE. Quid igitur Socrates, nónne tu ex bonis viris es? Si me susceperis, sat habeo, neque alium quæro. SOC. Quid hoc dicis? DEMO. Non male dicit, ô Socrates, neque mihi quicquam hoc iucundius vtiliusque, vt arbitror, esse posset, quàm si huic tua consuetudo placeat, & si tu cum eo versari velis: & profecto pudore impedior dicere, quàm vehementer affectem. Itaque ambos vos rogatos velim, & tévt velis hunc suscipere, & te ne alium, quàm Socratem quæras, meque maximis curis, & formidine plenis obsecro liberetis, quoniam nunc vehementer timeo, ne hic cuiuspiam alterius cousuetudinem quærat à quo deinde perdatur. THEA. Ne vlterius mihi timeas, mi pater, si huic persuadere potes, vt me suscipiat. DEMO. Rectè loqueris, & ad te, ô Socrates, omnis posthac oratio conuertetur. Ego enim vt breuissime loquar, me simul ac mea omnia vel charissima quocunque indigeas tibi libentissime trado, si hunc Theagem susceperis, eique pro virili tua bene feceris. SOC. Equidem, ô Demodoce, studium hoc tuum non admirer, si quidem existimas maximè à me hunc iuuari posse. Non enim video vbi maiore diligentia opus sit, si quis mentem modo habet, quàm vt filium optimum reddat. Sed vnde tibi hoc ita visum est, me videlicet tuum filium meliorem posse ciuem reddere, quam tute posisis? Atque vnde hic sibi persuasit posse magis à me, quàm abs te ad hanc rem iuuari? Id enim vehementer admiror: tu enim primum me senior es, deinde multis ac maximis apud Athenienses functus es magistratibus, neque te magis quisquam à popularibus Agnagyrusijs ac reliquis ciuibus honoratur. In me autem horum quicquam neuter vestrum videt. Verum si ciuilium virorum consuetudines Theages iste contemnit, alioque quærit qui instruere iuuentam profitentur, est hic Prodicus Chius, & Gorgias Leontinus, & Polus Agrigentinus, alijq́; permulti, qui adeò sapientes sunt, vt cum vrbes adeunt, nobilissimos & ditissimos alliciant ad se iuuenes: quibus cum vel optimorum quoruncunque familiaritate gratis vti liceret, eorum assuetudine relicta, persuasi ad illos conferunt se, pretium, atque id ingens offerentes vltra, & gratiam insuper maximam habentes. Ex his ergo decebat te ac filium tuum aliquem eligere, me verò ad id elegisse non conueni. Nullam enim ex istis beatis & pulchris disciplinis, scio ac dico (& vt paucis loquar) velim tamē mihi illas esse notas. Verum semper nihil scire, præter exiguam quandā amandi disciplinam, qua vulgo præstātior, tum superioribus, tum etiā præsentibus viris esse videor. THEA. Vidésne pater Socratem hunc non admodum familiaritatem meam recipere? Nam quod ad me attinet, paratus eram, modo ipse voluisset: sed hæc omnia ille ioco aduersus nos dicit. Noui enim meorum æqualium, & aliquantò seniorum nonnullos, qui priusquā cū hoc versarētur nullius erant prætij: postquam autem familiaritate istius vsi sunt, breui omnium supremi eorum euaserunt, quorum infimi prius erant. SOC. Nosti quale hoc sit, ô Demodoci fili? THEA. Noui per Iouem: si voles enim, talis fiam, quales illi fuerunt. SOCR. Non ita, ô optime, sed hoc te fefellit, quale sit: ergo autem tibi dicam. Adest mihi diuina quadam sorte dæmonium quoddam à prima pueritia me secutum: hoc enim vox est quædā, quæ cum fit, semper eius rei, quam facturus sum, dissuasionem innuit, prouocat verò nunquam. Quod si quis amicorum mecum quandoque aliquid communicat, venitq́; vox, hoc illa dissuadet, neq́; facere sinit. Cuius quidem rei vobis testes dabo. Charmidem virum bonum Glauconis filium noscitis, hic aliquando in Nemea stadio se exercitaturus mecum communicabat. Ac statum vbi dicere inciperet quòd se exercitaturus esset, affuit vox: ego prohibui, edicens quēadmodum ipso loquēte dæmonij vox extiterat, ne se exerceret. Ille verò, fortasse, inquit, significat tibi me victorem non euasurū sed & si victoria non potiar, tamen hoc tēpore me exercens, aliquid proficiam. Atq́; ita locutus, in certamen abit. Operæpretium igitur est audire ab eo quid ei ex eo certamine contigerit. Iam si vultis & Clitomachū Timarchi fratrē rogare quid ei Timarchus dixerit, cum iam moriturus esset is enim & Euathlus quidā cursor, qui illum fugiētem suscepit, referet vobis quid ille tunc dixerit. THEA. Quidnam? SOC. O Clitomache, inquit, equidem quàmprimum moriturus venio, quoniam Socrati obtemperare nolui. Hoc quid ita dixerit Timarchus, ego exponam. Cùm

enim

enim ſurrexiſſent ex conuiuio Timarchus, & Philemō Philemonidis filius, interfecturi Niciam Heroſcamādari filium, ſoli enim inſidiarum ij conſcij fuerāt: hic Timarchus, Quid ais, ó Socrates, inquit. Vos quidē bibite, me verò oportet aliò ire, redibo autem paulò poſt, ſi occaſio erit. Tum mihi aderat vox. Itaq; ne ſurgas inquam, ſolitū enim mihi à dæmone ſignum factū eſt. Quieuit ille. Deinde pauliſper cómoratus ardebat iterum eūdi cupiditate, dicens, eo iam Socrates. Et quia iterum vocem audiui, rurſus illū cohibui, donec ille tertio latere me cupiens ſurrexit, nihil mihi dicens, ſed obſeruās, cum ego mentem aliò aduertiſſem: & ſic profectus ea patrauit, quæ mortis ei cauſa fuerūt. Hæc eadē ille fratri, quēadmodū nūc ego vobis, dixit, ſe ſcilicet moriturū venire, quod mihi credere noluiſſet. Audietis præterea ex multis qui in Sicilia ſunt, q̄ de exercitus clade prædixerā. Et præterit quidē ab his qui illa nouerūt, audire licet. Experiri verò dæmonij ſignū ſiquid fortè dicat, etiā nunc poſſumus. In expeditionē nanq; exijt Sannionus Cali filius. Mihi autē ſignū adfuit, proficiſcitur vero nūc cum Thraſylo aduerſus Epheſum & Ioniā militaturus. Ego autē illum exiſtimo, vel interfectū iri, vel huiuſmodi aliquid incurſurū, & de reliquo negotio vehementer metuo. Hæc omnia ideo tibi dico, quia poteſtas omnis ad familiaritates cum his qui mecū ſunt inſtituendas penes dæmoniū eſt. Multis enim aduerſatur, neq; licet his auxiliū ferre, qui mecū inuito dęmone conuerſantur: quare impoſſibile eſt mihi, cū his viuere. Multis autē hærere non prohibet, ſed cō ſuetudine noſtra nihil omnino iuuantur. Quibus autē fauerit in ipſa familiaritate poteſtas dęmonij, illi ſunt de quibus illud animaduertiſti, breui enim proficiūt. Sed eorum partim hoc beneficiū firmum habent atq; durabile, plerique vero quoad mecum ſunt, mirifice pollēt: at vbi diſceſſerint, rurſus nihil à cęteris differūt. Hoc quādoq; accidit Ariſtidi Lyſimachi filio, eius qui filius fuit Ariſtidis. Nam mecum commorās, breui multū profecit: poſtea verò in militiā profectus eſt, rediēs deinde offendit apud me agentē Thucydidem Meliſſi filium: hic autem Thucydides pridie mihi inter diſputandum neſcio quade re obſuccerat. Cum me ſalutaſſet, & quędam inſuper collocutus eſſet Ariſtides, Thucydidē, inquit, ó Socrates, audio gloriari, & in quibuſdā tecum etiā concertare, tanquā aliquid ſit. Eſt inquā, vt dicis. Tum ille, non meminit, inquit, antequā tibi adhæreret, quale fuerit mācipium? Non videtur inquam per deos. At ego, inquit ille, ridiculus ſum. Quidnā maximè inquam? Quoniā priuſquā hinc abirem, cum quouis diſputare audebā, neque aliquo videbar in diſſerendo deterior, adeò vt cœtus præſtantiū virorum audacter adirem. Nunc autem contrà, fugio quemcunque eruditum eſſe intellexi, adeò pudore adducor ob inſcitiam. Vtrū igitur in quā eueſtigio te reliquit illa vis, an paulatim? Paulatim, inquit. Quando vero in te inceſſit, vtrum accidit tibi aliquid à me diſcenti, an aliter? Dicam, ó Socrates, rem quidē per deos incredibile, veram tamen. Nihil vnquā à te, vt ipſe ſcis, didici, proficiebam autē quotieſcunq; tecum eſſem, & ſi in eadem ſolum domo eſſem, non tamen in eadem parte domus, magis tamen quoties eadem in parte. Et mihi quidem videbar multo magis, quādo in eadem parte exiſtens, aliquid te dicentē intuebar, quàm cum alio eſſem auerſus. Sed longè magis proficiebam, cum apud te ſedēs, te tangebā. Nunc autem omnis habitus ille defluxit. Eſt igitur, o Theages, huiuſmodi noſtra conſuetudo. Si enim Deo gratum eſt, permultū quidem & breui proficies: ſin contrà, minimè. Vide igitur ne tibi tutius ſit ab aliquo illorū eruditi, quibus in ſua poteſtate ſita eſt vtilitas qua cæteris proſunt, quàm à me fortuna quadam id aſſequi. THE. Mihi quidē ſic faciendum, Socrates, videtur, vt conſuetudine noſtra de dæmonio intelligamus. Quod ſi nobis annuerit, recte omnia: ſin minus, quid agendum ſit conſultabimus tum, alter ne cuipiā adhæreamus, an hoc diuinum quod tibi inſitū eſt, precibus & ſacrificijs & alio quouis deniq; pacto, quo vates iubent, placare conemur. DEMO. Nihil ad hęc, ó Socrates, huic adoleſcēti repugnes, bene enim dicit Theages. SOCR. Atqui ſi videtur oportere ſic agere, ſic agamus.

MENO, VEL, DE VIRTVTE.

MARSILII FICINI ARGVMENTVM.

QVATVOR eſſe argumentationum genera, quibus Plato vtitur, exemplū, inductionem, ratiocinationē, & enthymema, & quo pacto fiant, ſatis in Alcinoi compendio, quod & nos traduximus, declaratur. Vbi etiam tres Platonicorum dialogorum ſpecies inuenimus, & quibus argumentationibus in vnaquaque dialogi ſpecie vti ſoleat. Aut enim ſolum inquirit, falſaue cōfutat dialogus: aut ſolum vera exponit ac docet: aut in vtroque verſatur. Primus inquiſitiuus & contioſus, Expoſitiuus alter, Poſtremus mixtus eſt dictus. Meno autem licet mixtus ſit, maiori tamen ex parte contendit & confutat, & omnes argumentationes attingit. Vt niſi qui ex alijs Platonis dialogis, qui ad expoſitionem magis, quam ad diſceptationem pertinent, ſenſa colligat, & Menoni huic adijciat, difficile ſummam diſputationis huius elicere poſsit. Eſt autem hæc, quid virtus ſit, & quomodo nobis adſit, inquirere. Il Socrates efficit, dum quatuor Menonis, Ariſtippi, Gorgiæ, & Prodici de virtute definitiones confutat, & definitionem ſuam poſt illas inductam geminis obiectionibus retractat. Veritas quippe ex redargutione falſitatis elucet. Eſt autem hominis virtus affectio, ſiue habitus animæ, quo potentia naturalis eius, q iam optime ſuum opus exercet. quæ definitio in libris de Republica traditur. Opus cuiuſque potentiæ tunc optime exercetur, cum ad finem ſuum dirigitur. Quod ad finem confert, vtile dicitur. Merito igitur in hac diſputatione, commune virtutis officium id eſſe traditur, vt & actiones & ea quibus agendo vtimur, vtilia reddat. Illa itaque definitio huic dialogo conſonat, cunctiſque virtutibus eſt communis. Virtutum profecto ſpecies plures ſunt, pro virium animæ & actuum diuerſitate, in quibus vna tamen quæ dicta eſt communis virtutis ratio ſemper inſpicitur. Prima vis animæ mens eſt, cuius actus eſt perpetua contemplatio veritatis. Secunda ratio, cuius actus veritatis inueſtigatio. Tertia phantaſia, cuius actus collectio eorum quæ ſenſus eius nuncij porrigunt: perque illa diſcurſus. Atque hæ ſunt vires animæ, quæ cognitiuæ dicuntur. Reſtant tres aliæ, quas appetitiuas vocant: Voluntas, & iraſcendi vis, & concupiſcendi: Voluntatis actus, appetere quæ mens & ratio porrigit. Iraſcibilis, aggredi quæ ratio & phantaſia proponit. Concupiſcibilis actus, adſciſcere quæ phantaſia ſenſuſque obijciunt. Sex inſuper iſtis duæ ſubijciuntur, mouendi & nutriendi vigor: ſed hæ cum ſuperioribus, aut nihil, aut vix, & parum admodum in virtute communicant. Affectio mentis quæ contemplationem perficit, ſapientia eſt: quæ rationis indaginem, ſcientia atque prudentia. Scientia quidem indagationem eorum quæ natura facit, prudentia conſultationem in ijs quæ nos agimus. Quæ phantaſiæ diſcurſum opinio recta, quam ſagacitatem quidam vocant. Iuſtitia voluntatem & liberalitas. Iraſcibilem fortitudo eiuſque pediſſequæ. Concupiſcibilem continentia ſimul & temperantia. His omnibus id eſt commune, vt quælibet earum ſit affectio actum potentiæ naturalis perficiens, dum decorum reddit, & vtilem ad finem vltimū conſequendum. Variæ vero virtutes diuerſo modo habentur. Sapientia quidem natura. eſt enim æter-

Tria dialogi officia.

Vires animę cognitiuæ.

Vires appetitiuæ.

Vigores duo.

na rationum omnium in mente complexio. perpetuísque veritatis intuitus. Scientia per doctrinam philosophiæ quæ reminiscentiam præstat, acquiritur, dum ratio quæ pennas olim abiecit, ad mentem conuersa reminiscendo iterum alas recuperat. Prudentia doctrina simul & longo vsu rerum aduenit. Recta opinio exemplis, autoritate, inductione, sorte. Iustitia fortitudoque & temperātia, cæteræque morales virtutes prudentiæ rectæque opinionis legibus & exercitatione legitima perficiuntur. Vnde duo hæc moralium virtutum principia Plato posuit, prudentiam & rectam opinionem. Quamobrem prudentia sæpenumerò totius moralis virtutis apud Platonem nomen vsurpat. Est & virtus quædam ad rectam opinionem attinens, qua legitimi principes ac ciues, in agendo honesti, contemplationis tamen expertes bonum publicum curant, quam ciuilem peritiam nominant. Eámq; Plato facultatem, & in Theage, & in præsenti Menone, haud aliter, quàm sorte diuina, dari ciuilibus hominibus disputat. Hac igitur summula quis mentem Platonis in Menone colliget, & huiusmodi præmissa distinctione contradictione renuet, obiectionésque vitabit. Disputationem verò illam de reminiscentia Geometricisque figuris in argumento tractare idcirco non placuit, quoniam non vt principalis, sed vt accessoria est inserta. Argumentum autem summam rei caputque requirit. Singula quippe discutere non argumenti, sed commentarij potius est officium.

MENO, SOCRATES, PVER, ANYTVS.

Gorgias ratione in virtutibus enumerādis, quę hoc dialogo refertur, probat Aristot. pol. 1, cap 7.

POTESTNE mihi ostēdere Socrates, doceri virtus possit, néc ne, an exercitatione potius acquiratur? Aut num fortasse nec doctrina, nec vsu hominibus comparetur, sed ipsa natura, vel alio quopiam modo hominibus insit? SOCR. Hactenus ô Meno, Thessalici homines inter Græcos illustres, tum equestri facultate, tum etiam diuitijs habiti sunt. Nunc autem, vt mihi videtur, sapientiæ nomine: ac nihilo, etiam minus amici tui Aristippi Larissæi conciues. Atque eius quidem rei autor vobis Gorgias extitit, qui in vrbem vestram profectus amicos sibi ob sapientiam comparauit cum Thessalicorum, tum maximè Aleuadarum primos, ex quibus, amicus tuus Aristippus originem ducit. Quamobrem sic vos Gorgias assuefecit, vt intrepidè & alto animo interrogantibus respondeatis, quemadmodum scientes decet. quippe & ipse concedebat Græcorum cuique rogare quicquid quisque vellet, ac nemini non respondebat. Nobis verò, ô amice Meno, contrarium contigit: siquidem sapiētia nostra quodammodo iam exaruit, atque ex ijs locis ad vos diuertisse videtur. Itaq; si quem nostrorum hominū hoc pacto perconteris, nemo erit qui non rideat ac dicat. O hospes forte tibi beatus quidam videor, ac nosse verū doctrina, an alia quadā ratione virtus hominibus comparetur. Ego verò vsqueadeo ab hac cognitione abiūm, vt planè nec quid ipsa sit virtus intelligā. Atqui ipse quoq;, ô Meno, sic affectus sum: in eadē quippe paupertate animi qua & conciues mei, versor, ac meipsum sæpe accuso, vtpote quid sit virtus penitus ignorans. Cum verò quid sit nesciā, quónā pacto qualis sit norim? Nū tibi fieri posse videtur, vt qui nullo modo quis Meno sit, norit, vtrum bonus, diues generosus, an contrà sit, norit? ME. Mihi quidem nequaquā. At verò ipse reuera, ô Socrates, quid sit virtus ignoras? Ista de te domi renūciabimus? SOC. Non id quæso solū Meno domi dices, verumetiam quod nullum vnquam, vt mihi quidem videtur, isthuc scientem nactus sim. ME. Nunquámne igitur Gorgiam cum hic cōmoraretur conuenisti? SOC. Equidem. ME. An hæc ignorare tibi visus est? SOC. Haud satis, ô Meno, memini, ideóq; quid tum mihi visum fuerit, in præsentia referre nequeo. Sed fortè & ille nouit, & tu quid ille docuerit, tenes: refert mihi eorū quę dicebat memoriā. aut si minus id placet, tute ipse declara. Nam tibi forsitā cū illo cōuenit. ME. Cōuenit equidē. SOC. Eum igitur cū absit, omittamus; ipse verò, ô Meno dic per deos obsecro, quid esse virtutē existimes: dic inquā, nec inuideas, vt fortunati cuiusdā mēdacij redarguar: siquidē tu & Gorgias id nosse videamini, ego verò nemini vnquā hoc scienti occurrisse dicā. ME. At, ô Socrates, nequaquā difficile est id dicere: & primo quidē si lubet, quæ viri sit virtus. Hæc planè est, ad ciuiliū rerū administrationē sufficientem esse, ijsq; tractandis amicos iuuare, inimicos lædere, necnon diligēter cauere ne quid ipse tale aliquando patiatur. Quod si vlterius quæ sit mulieris virtus nosse requiris, neq; id arduū erit. Est enim mulieris virtus, domū rectè gubernare, dū curat domestica, viróq; obedit. Alia quoq; virtus est pueri fœminæq; & masculi, & viri iā ætate grauis: necnō liberi, si velis, alia, & alia itē si velis, serui. Atq; aliæ permultæ virtutes sunt. Quamobrē haud deest, quid de virtute dicamus. Enimuerò in vnaquaq; actione atq; ætate ad vnumquoq; opus singulis hominibus virtus adest. Totidē præterea & de vitio, ô Socrates, vt arbitror, dici possent. SOC. Non parū mihi videor fortunatus, ô Meno; siquidē vnam virtutē inuestigans, examē quoddā virtutū apud te habitantium reperi. Veruntamē, ô Meno, si eadem examinis similitudine percontanti mihi, quæ sit apis substantia, multiplices earum esse substātias respondisses, ego verò iterum te rogē, nunquid eas multas, & varias, inter seq; differentes eo esse dicis, quo apes sunt, an alio quopiam veluti pulchritudine, vel magnitudine, aut alio quopiam, quid inquam, sic interrogāti potissimū responderes? ME. Quòd eo quòd apes sunt, minimè inter se differunt. SOC. Et si ego post hæc rogē, quid ergo est, ô Meno, quo nihil inter se differūt, sed idem sunt cunctæ? habes quod respondeas? ME. Habeo profectò. SOC. Eadē itaq; ratione virtutes quanquàm multæ atque variæ sunt, vnam tamen speciem quandam in omnibus eandē habēt qua virtutes existunt, in quam respicere decet eum qui responsurus sit interroganti cuiquam quid virtus sit. Tenes quid dicam? MEN. Intelligere videor, nondum tamen, vt vellem, quod quæris planè comprehendo. SOC. Vtrum verò circa virtutem id solum, ô Meno, tibi videtur, aliam quidem viri esse, aliam mulieris, & aliam reliquorum, an etiam circa sanitatem magnitudinémque, & robur eodem modo, vt alia quidem viri sanitas sit, mulieris alia? an potius eadem vbique sanitatis species est, si quidem sanitas sit, seu viro, siue mulieri, siue alteri cuicunq, adsit? ME. Eadem mihi sanitas & viri simul & mulieris esse videtur. SOC. Nónne igitur si quidem robusta sit fœmina, eadem specie roboris robusta erit? Cum enim eadem dico, nihil differt, quà robur, vt robur sit, seu viro, seu mulieri insit, num tibi differre quicquam videtur? ME. Minimè. SOC. Ergo & virtus, vt virtus sit, interéstne aliquid, iuuenem, an senem, an virum, an fœminam ornet? ME. Mihi quidem, ô Socrates, hoc cæterorum simile nequaquam esse videtur. SOC. Nónne viri virtutem esse dixisti, rectè Rempublicam gubernare, mulieris verò domum? MEN. Dixi equidem. SOCRA. An potest quisquam ciuitatem, vel domum, aut aliquid aliud rectè disponere, nisi temperar

Confutatio ex inductione.

rar

rate ac iustè disponat? ME. Non certè. SOC. Nónne si temperate iustéq; instituunt, temperantia iustitiáq; instituent? ME. Necesse est. SOC. Vtrisq; igitur tam vir, quàm mulier indiget, si boni futuri sint, temperantia scilicet atque iustitia. ME. Apparet. SOC. Quid verò puer ac senex quatenus intemperati & iniusti sunt, num boni fient? ME. Nequaquam. SOC. At dum temperati & iusti. ME. Ita SOC. Vniuersi igitur homines eadem ratione boni fiunt, nam eorundem participatione boni semper efficiuntur. ME. Videtur. SOC. Nunquam eadem ratione boni sint, ni illorum virtus sit eadem? ME. Nunquam. SOC. Quoniam ergo eadem virtus est omnium, conare in memoriam reducere, quidnam hoc esse Gorgias dixerit, ac tu vnà consenseris. ME. Quidam aliud quàm præesse hominibus posse? si quid vnum in omnibus exigis. SOC. Requiro equidem, attamen eadémne pueri & serui virtus erit, ô Meno, præesse posse domino, ac videtur tibi etiam tum seruus esse, cùm imperat? ME. Haud certè mihi videtur, ô Socrates. SOCR. Neque enim isthuc optime vir, fas esset: sed hoc rursus considera, vtrũ dominari posse aliquem putas, si iuste præesse dicamus: iniuste verò, nequaquam. ME. Puto equidem, iustitia enim virtus est. SOC. Vtrũ virtus, ô Meno, an virtus quædam? ME. Quo pacto id ais? SOCR. Quemadmodum de quouis alio. vt ecce de rotunditate figuram quandam esse diceremus, non simpliciter figurã, ob eam sanè causam ita loquerer, quia aliæ quoq; figuræ præter rotunditatem sunt. MEN. Rectè inquis. Atqui & ipse non iustitiam tantùm, verum alias quoq; virtutes esse dico. SOC. At quas dicis alias, explica obsecrò. Equidem si me de alijs figuris interrogasses, vtiq; respondissem: itaq; tu quæ sint aliæ virtutes, ostẽde. ME. Fortitudo igitur mihi videtur esse virtus, temperantia, sapientia, magnificentia, cæteræq; permultæ. SOC. In idem recidimus. Multas rursum virtutes, dum quærimus vnam, inuenimus, sed alio pacto: vnã verò quæ per omnes diffunditur, reperire nequimus. ME. Nondũ queo, ô Socrates, quod quæris, vnã in omnibus virtutem quemadmodũ in cæteris assequi. SOC. Non ab re quidẽ: at ego si modo potuero, perducere nos conabor. Vidésne sic in cunctis contingere, si quis à te petat idem quod modo dicebã, quid figura sit, ac tu quòd sit rotunditas responderes: & ille tibi quæ & ego inferret, vtrum rotunditas sit figura, an figura quędam, an non illi diceres figuram quandã esse? ME. Prorsus. SOC. Nónne ob id quod aliæ quoque figuræ sunt? ME. Ita. SOC. Quòd si quales illæ sint quærat, e uestigio respondebis? ME. Equidem. SOC. Quinetiam si de colore similiter quid sit quærat, & tu quod albedo sit dicas, ac ille sic deinde roget, vtrũ albedo color sit, an color quidã, inferrésne colorem quendam ob hoc esse, quòd alij quoq; colores reperiantur? ME. Maximè. SOC. Si iterum colores cæteros referre iusserit, narrabis vtique & alios multos, qui nihilominus quàm albedo colores sint? ME. Narrabo. SOC. Quid si ille sic, vt ego nunc, sermone progrediatur, dicatq; quòd in multa semper recidamus, quod ille fieri nequaquã permittat: cumq; hæc multa vno nomine nuncupes, dicásq; omnia figuram esse, inter se contraria sint licet: hoc autem quod non minus rotundum contineat, quàm rectum, quam quidem figuram nominas, & nihilo magis rotundum quàm rectum figuram esse tu dicis, an sic dicis? ME. Sic planè. SOCR. Cum ita dicas, inquam, nunquid rotundum magis rotundum, quàm rectum, aut rectũ magis rectum, quàm rotundum esse dicis? ME. Non certè, ô Socrates. SOC. Veruntamen asseris rotundum nihil magis figuram esse, quàm rectum, neque rectum magis quàm rotundum. ME. Vera narras. SOC. Quid igitur sit, cui figura nomẽ competit, declarare enitere. Si itaque sic percontanti de figura siue colore, te nequaquã intelligere quid ipse velit, respondeas, vehementer admiretur arbitror, ac dicat, an non intelligis, quòd in ijs omnibus idem quæro? Non habeas, ô Meno, quod dicas, si quis quærat quid in rotundo sit ac recto, & cæteris quas figuras appellas, in omnibus idem? Explica quæso, vt hoc pacto ad disputationem virtutis te pares. ME. Nequaquam, sed ipse, ô Socrates, edissere. SOC. Visne tibi gratificer? ME. Omnino. SOCR. Vis tu contrà virtutis quæstionem deinde soluere? ME. Equidem. SOCR. Expediendum iam est, decet enim. ME. Et maximè quidem. SOC. Age experiamur quid figura sit exprimere, & vide vtrum istud admittas. Esto itaque id nobis figura, quod solum ex omnibus semper colorẽ sequitur. Satisne tibi hoc est, an fortè aliud exigis? Ego enim sat habeam, si mihi posthac virtutem ipsam ostendas. ME. At istud absurdum quiddam est, ô Socrates. SOC. Quamobrem? ME. Quoniam figura secundum rationem tuam est, quę semper colorem sequitur. Si ergo colorem quis nosse negaret, eodem modo quo circa figuram dubitãs, quid illi potissimùm responderes? SOC. Vera equidem. Nam si qui roget sapientum illorum & contentiosorum ac litigãtium aliquis sit, respondeam vtique me dixisse, quòd si minus rectè dixi, ad te nunc attinet respõdere, ac mea dicta refutare. Sin autem quemadmodum nos sumus, illi amici sint, velintq; tantum disputare, decet profectò mitius, & magis dialectico more respondere, est autem fortasse dialecticum magis, non modò verum proferre, sed ijs illud rationibus approbare, quas & ille qui rogat, planè se nosse fateatur. Hoc itaq; more nunc tecũ disserendo vti conabor. Dic ergo, num finem appellas terminum quendam, atque extremum? Hæc enim omnia velut idem profero, fortè verò Prodicus ijs tanquam differentibus vteretur. Tu autem num dicis terminari aliquid atque finiri? nihil quippe diuersum ijs verbis intelligo. ME. Dico sanè, & quod ais, intelligere arbitror. SOCR. Et planum aliquid vocas, & solidum aliud, cuiusmodi quę in Geometria tractantur? ME. Voco equidem. SOCR. Iam igitur quid figuram esse dicam, ex ijs percipies: in omni quippe figura id assero, figuram esse id in quod solidum desinit. Atque vt summatim dicam, figuram appello solidi terminum. ME. Colorem verò quid vocas, ô Socrates? SOC. Haud æquum facis, ô Meno, homini iam seni onus imponis respondendi tibi: ipse autem memor quid Gorgias virtutem esse dixerit, definire minime vis. ME. At postquàm tu mihi hoc declaraueris, ô Socrates, tibi illud referam. SOC. Etiam absconditus hic aliquis, & loquentẽ tantummodo te audiens, intelligat, pulchrum esse te & amatoribus non carentem. ME. Quid ita? SOC. Quòd nihil quàm continuo in sermone imperitas, quod facere delicati isti & formæ fiducia adhuc tyrannidẽ exercentes solẽt. Simul ita de me statuis forsitã, inferiorem elegantibus illis esse: gratificabor itaque tibi, & respondebo. ME. Gratificare obsecro. SOC. Visne tibi

ne tibi secundum Gorgiam respondeam?sic maximè assentieris? ME. Quidni velim? SOCR. Nónne defluxus quidam secundum empedoclem à rebus manare dicuntur? ME. Et maximè quidem. SOC. Ac pori, id est meatus in quos & per quos etiã defluxus huiusmodi manant? ME. Omnino. SOC. Ex defluxibus autem quosdam poris quibusdam congruere, quosdã minores, aut maiores esse? ME. Sic est. SOC. Nunquid & visum aliquid vocas? ME. Voco. SOCR. Ex ijs iam quid velim, vt ait Pindarus, accipe. Est enim color defluxus quidam figurarũ, visui congruens atque sensibilis. ME. Optime mihi, ò Socrates, respondisse videris. SOC. Fortè quia quæ solitus es audire, nũc responsum est tibi, & simul aduertis, quod ex hac responsione facilè etiam definire queas, quid vox, quid odor sit, cæteraq; huiusmodi plurima. ME. Prorsus. SOC. Atqui tragica, ò Meno, ista responsio est: ideoq; tibi magis quàm figuræ definitio placet. ME. Mihi verò. SOC. At mihi quidem ò Alexidemi fili, minimè persuadeo: est enim illa altera melior, ac puto neque tibi ista placebit, nisi forsan quod heri dicebas, abeundum tibi est ad mysteria: sed mane, atque hic mysterijs initiare. ME. Manerem ò Socrates, si huiusmodi multa diceres. SOC. Nihil vtique prætermittam, quin talia quædam & tui simul & mei gratia dicam. Vereor tamen ne minus possim huiusmodi plurima dicere. Cæterùm iam ad promissa seruanda nobis accingere, ac in commune quid virtus sit, exprime, nec vt fecisti hactenus, vnũ in multa discerpas, quod iaci in eos solet, qui idem vbiq; inculcant: sed integram atque sanam: dic tandem quid virtus sit. exempla verò loquendi à me accepisti. ME. Videtur mihi, ò Socrates, virtus esse, vt Poëta inquit, gaudere honestis ac posse. Atq; ego idipsum virtutem voco, honesta quidem appetere, eaq; consequi posse. SOC. Num honesta cupientẽ, bona cupere dicis? ME. Omnino. SOC. Nũquid ita loqueris, quasi sint nónulli qui bona cupiant, quidam verò qui mala? ME. Imò. SOC. Non omnes igitur, ò optime vir, bona tibi appetere videntur? ME. Mihi nequaquam. SOC. Quidam itaq; mala? ME. Ita. SOC. An ita dicis, quasi quæ mala sint, bona esse opinentur, aut etiã noscentes quòd mala sint, nihilominus illa cupiant? ME. Vtrunque aio. SOC. An censes aliquem cognoscẽtem mala quòd mala sint, illa tamen appetere? ME. Arbitror. SOC. Quid autem exoptare hunc dicis? Num, hæc sibi adesse? ME. Adesse sanè. nã quid aliud optet? SOC. Vtrum qui mala desiderat, mala esse cognoscens, prodesse cum adsint, existimat? an vnumquodq; potius sua præsentia lædere? ME. Sunt certè, qui mala prodesse putent, nec desunt qui obesse cognoscant. SOC. Videntur tibi mala nosse quòd mala sint, qui mala prodesse cuiquam opinantur? ME. Haud sanè id mihi videtur. SOC. Ex ijs igitur patet eos non appetere mala, qui illa minimè norint, sed illa potius quæ bona esse putauerint, cum tamen mala sint. Quapropter ignorantes illa, bonaq; existimantes, perspicuum est bona potius exoptare. An non? ME. Sic isti se habere videntur. SOC. At verò qui mala quidẽ affectant, vt ipse inquis: eaq; cuicunq; accidunt, obesse censent: norúntne quòd illorũ præsentia lædatur? ME. Necessario sequitur. SOC. Quid verò læsos homines, nonne isti miseros esse quatenus læsi sunt, opinantur? ME. Hoc quoq; necessarium. SOC. Miseros autem nónne infelices? ME. Reor equidem. SOC. Estne aliquis qui miser & infelix esse velit? MEN. Non videtur. SOC. Nemo igitur mala vult, si quidem talis esse minime velit. Nam quid aliud est esse miserum, quàm cupere mala, in eaq; incurrere? ME. Vera loqui videris ò Socrates: nemo enim vult mala. SOC. Nónne paulò antè dixisti virtutem esse bona velle, ac posse? ME. Dixi equidem. SOCR. An non ex eo quod dictum est, volutas quidem ipsa omnibus adest, atque hac ratione alius alio melior non est? MEN. Apparet. SOC. Ergo si quidem est alius alio melior, nec id secundum voluntatem, sequitur vt secundum potentiam sit melior. ME. Sequitur. SOC. Secundum igitur rationem tuam, hoc est virtus, bonorum comparandorum potestas. ME. Sic prorsus se habere videtur, vt nũc accipis. SOC. Animaduertamus posthac, vtrum id verè asseras néne: fortè enim bene loqueris. Dic igitur, bona adipisci posse, virtutem esse dicis? ME. Isthuc ipsum. SOC. Bona verò nónne hæc vocas, ceu sanitatem, diuitias aurúmq; & argẽtum plurimum possidere, honoribus præterea & magistratibus in Repub. fungi? num alia quædam præter ista bona nuncupas? ME. Nequaquam, sed omnia bona huiusmodi esse dico. SOC. Eia, aurum atq; argentũ acquirere virtus est, vt inquit Meno, magni regis patrius hospes. Vtrũ verò addis huic lucro ò Meno, iustè ac sanctè lucrari? an nihil interest, sed etsi iniuste quis ista possidet, nihilominus quæstum huiusmodi virtutem vocas? ME. Nequaquàm ò Socrates, sed vitiũ. SOC. Omnino igitur, vt videtur, huic acquisitioni, iustitiæ, vel temperãtiæ, vel sanctitatis, aut alterius virtutis præsentia opus est. Alioquin virtus minime erit, quamuis bona sibi vẽdicet. ME. Qui enim sine ijs virtus existat? SOC. At non suppeditare aurũ & argentum, quando minime iustum sit, aut sibi, aut alteri, neq; etiã virtus est hæc egestas? ME. Videtur. SOCR. Nihilo magis igitur horũ bonorũ copia virtus erit, quàm inopia. Verum vt videtur, quodcunq; cum iustitia fit, virtus est: quod autẽ absq; illa eiusq; similibus, prauitas. ME. Videtur mihi necessarium esse quod dicis. SOCR. Nónne vnumquodque horum paulò antè virtutis partem esse diximus, iustitiam & temperantiam, cæteraq; huiusmodi? ME. Diximus planè. SOC. Siccine, ò Meno, me deludis? ME. Quorsum hæc ò Socrates? SOC. Quoniam cum te orassem ne amplius virtutem conscinderes, neue discerperes, & exempla respõdẽdi dedissem, hoc neglecto virtutẽ esse dicis, bona cum iustitia cõparare posse, iustitiam verò virtutis partẽ esse confessus es. ME. Sic est. SOC. Nónne efficitur ex ijs quæ iam cõcessisti, virtutẽ esse agere cum parte virtutis, quicquid agitur? Iustitiam enim & huiusmodi singula virtutis particulas cõfiteris. ME. Quid tum? SOC. Quia cum rogassem vt totam ipsam virtutẽ ostenderes, quid ipsa sit, nullo modo explicuisti: omnem verò actionem quæcunq; cum parte virtutis fit, virtutem esse dixisti, quasi quid tota virtus sit, dixeris, atque ipse intelligere tum queam, si abs te in particulas diuidatur. Eadem igitur quæstio rursus, ò Meno, tibi suboritur, quid virtus sit, si quidem omnis actio cum virtutis parte sit virtus. Id namq; tũc dicitur, cum omnis actio cum iustitia virtus esse definitur. An non eadem iterum quæstione opus esse vides? Num putas quempiã virtutis partem aliquã nosse, qui totius naturam minime norit? ME. Non videtur. SOC. Si enim memineris quæ in superioribus

ribus de figura tibi respondi, reiecimus utique responsioné illam quę per ea fit quibus ulteriori probatione opus est, necdú rata habentur. ME. Et merito quidem reiecimus. SOCRA. Neq; tu igitur ô vir optime, cú quæritur, quid ipsa in vniuersum, ac tota sit uirtus, partes respondens eam quærentibus patefacias, neque aliud quicquam eodem modo respondens, sed rursus eadem interrogatione opus erit, quidnam uirtus sit, qua subiecta ista dicis. Num aliquid tibi dicere uideor? ME. Mihi quidé probè loqui uideris. SOCRAT. Responde itaque iterum à principio, quid esse uirtuté & tu & amicus ille tuus asseritis. ME. Audieram equidem ô Socrates, antequàm te alloquerer, morem esse tuú nihil aliud quàm dubitare, & alijs scrupulos dubitationum inijcere. Et nunc quidem, vt mihi videris, me præstigijs, & veneficijs incantationibusq; perturbas, adeò vt ambiguitatis sim plenus. Ac mihi videris omnino, si tamen te iocando mordere aliquátulum decet, quàm similimus esse tum forma, tum cęteris oṁibus latisimo illi pisci marino qui Torpedo dicitur: ille siquidem hominem sibi propinquanté, tangétemq; stupidum reddit. Tu quoque nunc tale aliquid fecisse videris, vt me stupefacias. Reuera enim & animum simul & *os stupidú habeo, hæsitoq;, nec quid tibi respondeá, inuenio, quáquam decies millies iam de virtute & multa & aduersus quàm plurimos, vt mihi visus sum quàm optime disputaui. At in præsentia nec etiam quid ipsa sit virtus proferre vllo pacto valeo. Itaque caute tibi consuluisse te censeo, ꝙ nunquam aliò peregrinaris. Nam si aduena in aliena vrbe hęc ageres, vtpote præstigiator quidam atq; veneficus, supplicio forsitan afficeréris. SOC. Callidus es ô Meno, ac me propémodum nunc decepisti. ME. Quamobré ô Socrates? SOC. Video enim iam quam ob causam hac imagine me depingas: ME: Quid fuisse causę arbitraris? SOC. Vt ipse quoq; te contrà depingá? Viri eñ honesto habitu præditi cum effinguntur, delectari solent, illud quippe códucit. honestorú eñ honestę sunt & imagines. At ego personam tuá minime effingam. Equidem si piscis ille stupidus ipse alios reddit stupidos, ei sum ꝑsimilis, secus autem minime. Neq; eñ expeditus ipse, cęteros titubare cópello, sed maxime omnium dubitás ego, dubitare alios quoque facio. Etenim in pręsentia, quid virtus sit, haud certe noui, tu tamen fortè priusquam mihi occurreres, noueras, nunc vero ignorãti mihi similis euasisti. Veruntamen vnà tecum rem discutere hanc institui, quidve sit virtus inuestigare. ME. At quo tramite id inuestigabis ô Socrates, quod quidé omnino quid sit ignoras? Quale eñ tibi proponens, id quos ignoras inquireres? Aut etiam si in illud incidas, quonam signo id quod ignoraueras, esse illud agnosces? SOC. Intelligo quid velis ô Meno. At tu animaduertisne, ꝗ litigiosam argumentationem in mediú adduxisti? quod videlicet homo, neque quod nouit, neq; quod ignorat, pót inquirere. Nam si noscit, nulla inquisitióe opus est. Sed neque, quod nescit inuestigabit: nó enim nouit quid quęrat. ME. Nónne rectè induci, ô Socrates, hac rationem existimas? SOC. Nequaquam. ME. Potes dicere cur tibi non placeat? SOC. Possum. id enim à viris ac mulieribus diuinarum rerum peritis quandoque percepi. ME. Quis istorum sermo? SOCRA. Verus, vt mihi videtur, atque pręclarus. ME. Quis inquam iste? & quinam testantur? SOCR. Qui hoc

*corpus in Græco.

asserunt, sancti viri sunt, ac sanctæ etiam mulieres, quibuscunque cura extitit, vt eorum quæ profitétur rationem reddere possent. Tradit præterea Pindarus, & cæteri quicunq; Poëtarum diuini sunt, talia quædam: quæ aduerte quæso, num uera tibi videantur. Ferunt enim hominis animun immortalem esse, cumq; tum decedere, quod quidé mori vocant, tum iterum redire, interire verò nunquam. Quam ob causam uitam quàm sanctissime agere monent. Quicunque enim pœnas antiquæ miserię, Proserpinæ iam dederunt, ijs illa ad supernú solem nono anno rursus animam reddit, quósq; in reges gloria, sagacitate, sapientiáque præstantes euadát. Reliquum auté tempus sancti heroës inter homines uocantur. Cum ergo animus immortalis sit, ac sæpius in hanc vitam redierit, viderítq; persæpe & quæ in hac, & quæ in aliauita sunt, omniaq; perceperit, nihil utiq; restat, quí ipse didicerit. Quãobrem nihil mirum est, si eorum quæ ad uirtutem & ad alia pertinét, reminisci posit, quippe cum olim illa cognouerit. Cú enim tota natura cognata sit, ac sibimet consona, & animus cuncta didicerit, nihil prohibet hominé vnius cuiusdá reminiscenté, quam disciplinã uocát, reliqua omnia superare, si quis adeò constans sit, vt quærendo minime fatigetur. Quærere igitur ac discere reminiscentia est. Quapropter litigiosæ illi argumentationi ne quaquam credere decet, pigros enim nos quodámodo redderet. Ea quoq; mollioribus hominibus mirifice placet. Ratio auté nostra solertes rerú inuestigatores efficit, qua ipse vtpote vera fretus, vnà tecú quid sit uirtus perscrutari desidero. ME. Imò ô Socrates. sed nú absolute id asseris, nos minime discere? quá verò diciplinã vocamus eá reminiscétiam esse? potésne hoc ita esse me docere? SOC. In superioribus quoq; ô Meno tę callidú esse dixi, & nunc rogas utrum docere te posim, cum antè nullá esse disciplinã, sed reminiscétiá asseruerim, ut euestigio mihi ipsi repugnare uidear. ME. Per Ioué, ô Socrates, nó hoc instituebá, sed consuetudine potius quadam ita locutus sum. Quod si qua ratione illud mihi ostendere potes, ostende obsecro. SOCR. Haudquaquá facile est, tui tamé gratia conabor. Verum huc ad me vnú aliquem qué voles & multis qui te sequuntur, accerse, vt in eo demóstrationem hác experiamur. ME. Libenter. heus tu, huc ades. SOC. Grę cúsne est? & Græce loquitur? ME. Et Græcus est, & in domo mea genitus atq; educatus. SO. Attéde igitur num illi in memoriam reducá, an doceá. ME. Attédam certè. SOC. Dic age ô puer, cognoscisne hoc tale spatiú quadrangulum esse? PV. Equidé. SOC. Habetne quadrágulus has omnes quatuor lineas ęquales? PV. Habet. SOC. An nó & istas quæ per mediú protrahútur, ęquales habet? PV. Et istas. SOC. Nónne & maior & minor esse potest. PV. Pót. SOC. Si ergo sit hoc latus duorum pedú, & istud quoq; duorum, quot pedum totum ipsum erit? Sic autem cósidera, si latus hoc duorú esse pedum, illud vero vnius, essétne plusquá semel duorú pedum hoc spatiú? PV. Semel. SOCR. Quoniam vero alterum quoque latus duorum pedum est, num aliud quàm bis duorum pedum sit? PV. Isthuc ipsum. SOC. Duorum ergo bis pedum efficitur. PV. Ita. SOC. Quótnam sunt bis duo pedes? computa. PV. Quatuor. SOC.

An non

An non fieri potest spatium aliud ad hoc duplum, habens similiter omnes æquales lineas quemadmodum istud habere vides? PVER. Prorsus. SOCRA. Quot pedum erit? PVER. Octo. SOCR. Age iam conare mihi dicere, qualis est quælibet illius linea: huius siquidem duorum pedum. linea verò illius dupli, qualis? PVER. Patet, ò Socrates, esse duplam. SOC. Cernis, ò Meno, me nihil ex his docere, sed singula potius interrogare? Et nunc iste nosse se putat, qualis ea sit à qua spatium octo pedum conficitur. An non tibi videtur? MENO. Mihi quidem. SOCR. Nouit igitur. MENO. Minimè. SOCRAT. Putat autem à dupla. MENO. Ita. SOC. Aspice deinceps hunc per ordinem vt oportet reminiscentē. Tu autē dic amabo, à dupla linea duplum spatium nasci fateris? tale profectò dico, quod non hac longum, illa breue, sed æquale vndique quēadmodum istud: duplū vero istius, octo pedū. sed inspice an tibi adhuc à dupla fieri videatur. PV. Mihi planè. SOCRA. Nónne huius dupla hęc fit, si aliam ęqualem huic adijciamus? PV. Prorsus. SOC. Ab hac fore dicis octo pedum spatium, si quidē quatuor huic æquales efficiantur? PV. Aio. SOCRA. Describamus iterum igitur ab hac æquales quatuor, aliúdne quàm quod octo pedum vocas, suborietur? PVER. Hoc ipsum. SOCRA. Nónne in ipso sunt hæc quatuor, quorum quodlibet isti quadrupedali æquale est? PVER. Certè. SOCRA. Quantum itaque fit? an non quater tantum? PVER. Quidni? SOCRA. Num duplum est id quod quater tantum? PVER. Non per Iouem. SOC. At quotuplum? PV. Quadruplum. SOCR. A dupla ergo, ò Puer, non duplū, sed quadruplum spatium procreatur. PVER. Vera loqueris. SOCR. Quater enim quatuor sex & decem complent, nónne? PVER. Sic est. SOCR. Octo pedum autem spatium à qua linea? nónne ab hac quadruplum? PVER. Fateor. SOCRA. Quartum vero hoc ab hac dimidia? PVER. Ita. SOCRA. Age igitur octo pedum nónne huius duplum est, illius vero dimidium? PVER. Imò. SOCRA. An non erit ergo à maiori linea quàm hæc tanta, & à minori quàm illa tanta? PVER. Mihi quidem videtur. SOC. Sic vtique rectè loqueris, quod enim tibi videtur, id responde, ac mihi dicas, hæcne duorum pedum, illa quatuor? PVER. Ita. SOCR. Oportet itaque octo pedum spatij lineam maiorem esse linea spatij bipedalis, minorem vero quadrupedalis linea. PV. Oportet. SOCR. Annitere vt nobis qualis sit dicas. PV. Tripedalis. SOCR. Nónne si tripedalis est, dimidium huius assumemus, eritque tripedalis? Duo nanque ijs, is autem vnus: & hinc eodem modo, duo quidē isti, iste aūt vnus: fitque hoc quod ais spatium. PV. Ita. SOC. Nónne si hæc triū est, & illa trium, totum vtiq; spatium ter trium pedū conficitur? PV. Apparet. SOC. Ter vero tres, quot pedes sunt? PV. Nouem. SOCR. Duplum autē quot pedum esse suprà oportuit? PV. Octo. SOC. Nō ergo à tripedali spatium octo pedū exoritur. PV. Non profectò. SOC. A quali igitur conare nobis liquidò exprimere: quod nisi numerare velis, saltem à quali demonstra. PV. Per Iouem ò Socrates haud noui. SOCR. Aduertis iterum, ò Meno, quò sit reminiscēdo iam progressus. Nam ab ipso principio disputandi nequaquam nouerat quæ sit octo pedum spatij linea, quemadmodum nec in præsentia nouit: verum tunc se nosse illam opinabatur, & audacter nimium quasi sciens respōdebat, nec deesse sibi quicquam putabat: nūc autem egere se iā existimat, & vt ignorat, sic se ignorare fatetur. ME. Vera dicis. SOCRA. Nónne rectius nūc ad id quod ignorat affectus est? MENO. Hoc quoque arbitror. SOC. Cum ergo ambigere ipsum cōpulerim, & piscis illius more stupidum fecerim, num aliquid obfuit? ME. Non vt mihi videtur. SOC. Operæpretium itaque vt videtur, fecimus ad veritatē inueniendam: nūc enim vtpote ignorātiæ suę conscius libenter & spōte perquireret: at tunc sine cōtrouersia. & sępe, & aduersus q̄ plurimos loqui se rectè arbitrabatur, dū spatium duplum, duplā longitudine lineam habere oportere profiteretur. ME. Videtur. SOC. Num censes ipsum vnquam dedisse operā, vt id vel inueniret, vel disceret, quod cū ignoraret, nosse rebatur: priusquam in hāc ambiguitatē incideret, qua & suā ignorantiā depręhēdit, & sciētiā appetere cœpit? ME. Nequaquā, ò Socrates. SO. Profuit igitur sibi stupor eiusmodi. ME. Videtur. SOC. Cōsidera itaque ex hac ambiguitate, quod iste vnā mecū inuestigās nihil me docēte, sed potius interrogāte reperiet. Obserua obsecro, diligēter, nū hunc docere aut ei demostrare quicquā videar potius quam eiusmodi opiniones per singula elicere. Tu enim dic, hócne spatiū quadrupedale est? Intellextin? PV. Equidem. SOCRA. Num & hac aliud æquale isti apponere licet? PVER. Licet. SOCR. Et tertium istud vtrique istorum æquale? PV. Et istud. SOCR. Nónne hoc quod in angulo est complere licet. PV. Prorsus. SOCR. Hæc inde æqualia spatia quatuor nascerentur? PV. Ita. SOCRA. Totum igitur hoc quotuplum ad istud efficitur? PVER. Quadruplū. SOC. Oportebat autem duplum nobis contingere, num recordaris? PV. Maxime. SOC. Nónne hæc linea ab angulo in angulū aliquē porrecta, in duo vtrunque spatium diuidit? PVER. Ita. SOC. Ergo quatuor hæc lineæ æquales fiunt, id spatium compræhendentes? PV. Fiunt. SOCR. Considera itaque quale est id spatium. PV. Haud intelligo. SOC. Nón ne cum hęc quatuor sint, dimidium cuiusque, lineæ quęque secat intrinsecus? PV. Quatuor. SOC. Quot igitur tanta in hoc sunt? PV. Quatuor. SOC. Quot autem in isto? PV. Duo. SOCR. At quatuor ad duo quotupla sunt? PV. Dupla. SOC. Hoc itaq; quot pedū fit? PV. Octo. SOCR. A qua potissimū linea? PV. Ab hac. SOC. Ab eáne, quæ quatuor pedū est, ab angulo protracta in angulū? PV. Ita, SOC. Hanc vero diametrū sophistæ nuncupant: & si huic nomen est diametrus, à diametro, vt ipse ais, ò Puer Menonis duplū spatiū nasceretur. PV. Prorsus, ò socrates. SO. Quid tibi Meno videtur? respōdítne hic vnquā ex alter

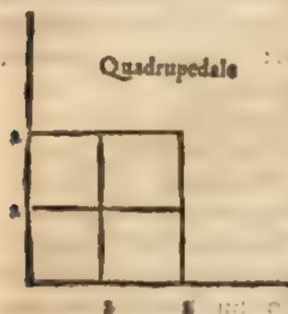

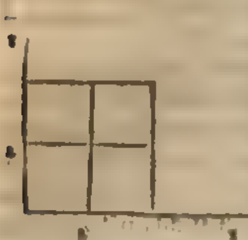

alterius quàm suijpsius opinione? MENO. Nunquam, sed ex propria semper. SOCRAT. Veruntamẽ haud nouit, vt paulo antè cõfessi sumus. ME. Vera loqueris. SOCRAT. Inerant igitur huic opiniones huiusmodi. MEN. Inerant. SOCRAT. Huic igitur ignoranti opiniones de ijs quæ ignorat veræ insunt. ME. Apparet. SOCR. Nunc igitur huic opiniones tales quasi per somniũ suscitatæ sunt, quòd si quis interroget hunc talia quædam sæpe & multa, certò scies hunc ista, siquis alius nouit, perfectè cogniturũ. ME. Videtur. SOCR. Nónne igitur nemine prorsus docente, sed interrogante potius ista sciet ex seipso scientiam ad se reuocans? ME. Sic est. SOCR. Recuperare vero sciẽtiam in seipso, an non reminisci dicitur? ME. Prorsus. SOC. At vero scientiam quam hic nunc habet, aut accepit aliquando, aut semper habuit. MEN. Verum. SOCRAT. Et si habuit semper, sciens semper extitit, sin quandoq; percepit, hac in vita nequaquam. nemo enim hunc geometrica docuit, cum in cæteris omnibus quæcunq; vel ad geometriã, vel ad alias disciplinas pertinent, hæc eadem sit facturus. Estne aliquis à quo hic illa omnia didicerit? Verisimile est te illum cognoscere, præsertim cum penes te & natus & nutritus fuerit. ME. Ego verò certus sum quòd hũc quidem nemo docuit vnquam. SOCR. Hásne opiniones habet? ME. Necessarium, ò Socrates, id apparet. SOCR. Sin autem vtpote in præsenti vita minime adeptus, haud nouit, patet eum alio quodã in tempore habuisse, atque didicisse. ME. Apparet. SOCR. An non tempus iam fuit, cum nondum homo hic erat? MEN. Isthuc ipsum. SOCRA. Ergo si quando tempus sit in quo homo non sit, inerunt tamẽ ipsi opiniones veræ, quæ sciscitando expergefactæ, sciẽtiæ fiunt, certè per omne tempus hæc hominis animus sciet. nam omne per tempus, aut est, aut nõ est homo. ME. Videtur. SOCR. Nónne igitur si semper rerum omnium veritas in animo est, immortalis extitit? Quamobrem audacter & magna fiducia oportet, quæ in præsentia minime scis, hoc est minime recordaris dare operã vt inquiras, & recorderis. ME. Bene mihi nescio quo modo, ò Socrates, loqui videris. SOCR. Mihi quoq;, ò Meno, atq; cætera nõ admodum contendo: quòd autẽ qui quę nesciũt inquirenda putant, meliores arrectiorésq;, & pigri ad vestigãdum minus sint, quàm qui quæ nesciũt, etiam non quæri posse putant, isthuc vero & verbis, & si queam, re ipsa contendam. ME. Hoc quoque rectè dicere videris, ò Socrates. SOCR. Visne igitur postquàm confessi sumus ignota perscrutari licere, quid virtus sit, cõmuniter vestigemus? MENO. Quàm maxime: gratius tamen mihi esset cõsiderare & audire prius, quod in principio disputationis interrogaui, quomodo virtuti incumbendũ sit, velut ei quæ doctrina percipiatur, vel quæ natura potius insit, vel quæ alio quopiã pacto hominibus paratur. SOCRAT. Atq; si tibi, ò Meno, quẽadmodum mihi ipsi imperarem, haud prius vtrum doceatur nécne virtus perscrutaremur, quàm quid ipsa sit indagassemus. Postquàm vero nec tute tibi dominari contendis vt liber viuas, ac mihi quoque dominari vis, atq; adeò dominaris, assentiar ego tibi. quid enim facerẽ? Videtur igitur considerãdum esse, quale sit quod nondum quid est cognouimus. Attamẽ paulisper à proposito tuo declina, idq; ex suppositione considerare permitte, doctrínane an alio pacto virtus possideatur. Ex concessione autẽ sic dico, quemadmodũ geometręsępe discutiũt postquam illos quis interrogauit: veluti de spatio, vt possítne in hoc circulo triquetrum hoc spatiũ expãdi: vbi siquis dixerit, nondũ se nosse an hoc huiusmodi sit p

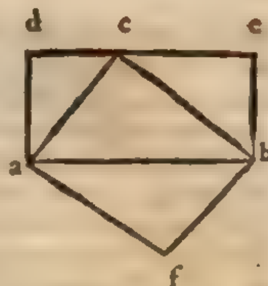

Triangulus abc. Coëxtẽta vnicuique triãguli lineæ parallelogramma ab de. acbf.

missionẽ arbitror talem cõducere. Si enim est hoc spatiũ tale, vt quod ad positã eius lineam protẽdis ab eo tanto spacio deficiat, quãtum ipsum est protensum, aliud quiddã euenturũ puto: & aliud item, si talia quædã pati nequeat. Ex permissione igitur disputare decreui de ijs quæ cõtingũt circa expansionem illius in circulum, an fieri possit nécne. Sic & nos de virtute, quoniã nec quid, nec quale sit nouimus, permisso hoc, vtrũ doceri possit in hũc modum quæramus. Si virtus est aliquid eorũ quæ circa animum versantur, doceri potest, an non? Principio si aliud est quã sciẽtia, num doceri poterit an non? vel potius, vt modo diximus, memoria reuocari? nihil referat apud nos vtro nomine vtamur, sed an doceri poterit? an id omnibus manifestum, quòd præter scientiã nihil homo docetur? ME. Mihi sanè videtur. SOC. Sin autem scientia quædam virtus est, doctrina percipitur. MENO. Quidni? SO. Hoc ergo statim expediuimus: nam si talis sit, docetur: si non talis, nequaquam. MEN. Prorsus. SOC. Posthàc inuestigandũ censeo vtrum virtus sciẽtia, aut aliud quiddã sit. MEN. Mihi quoq; idẽ quærendum esse videtur. SOC. An virtutem aliud quã bonum esse dicimus? & hæc nobis positio stabilis permanet, virtutẽ scilicet esse bonum. ME. Valde. SOC. Si quidem est aliquod seorsum à sciẽtia bonũ, nónne virtus fortitan scientia nulla erit? sin autem nullum bonũ est quin scientia compræhẽdatur, scientiam esse virtutem suspicantes, rectè vtiq; suspicabimur? ME. Sunt hæc vera. SOC. Quinetiam virtute boni sumus? ME. Sumus. SOC. Et si boni, vtiles? omnia quippe bona, vtilia. ME. Sic est. SOC. Ergo & virtus vtile quiddã. ME. Ex ijs quæ confessi sumus, necessario sequitur. SOC. Consideremus rursus in singulis qualia sint quæ nobis prosunt: sanitásne & robur formaq; atque diuitiæ, cæteraq; huiusmodi cõferre dicũtur? ME. Ita. SOC. Eadem hæc aliquãdo nocerè fatemur. An tu aliter sentis? MEN. Sic certe sentio. SOC. Vide itaq; quo duce hæc obsint, quòue prosint, nónne cũ rectus vsus præest, iuuant, cõtrà vero nocẽt? ME. Prorsus. SOC. Præterea quæ circa animũ versantur cõsideremus. Tẽperantiã aliquid vocas, & iustitiã, & fortitudinẽ, docilitatẽq;, & memoriã, magnificẽtiã, & huiusmodi reliqua omnia? ME. Equidẽ. SO. Aduerte quęso, quęcunq; ex ijs sciẽtiæ nequaquã esse vidẽtur, sed aliud quidã præter scientiã, nónne interdũ iuuant, interdum lædũt, veluti fortitudo remota prudẽtia? num fortitudo aliud est quàm audacia quædam: cumq; ratione quisquã audet, iuuatur: cũ absq; ratione, læditur? ME. Sic est. SOC. Temperãtia quoq; docilitas eodem modo, cũ ratione quidẽ percepta atq; condita emolumento sunt, contrà autem detrimento? ME. Quàm maxime. SOC. Vt ergo summatim dicam, omnes animæ impetus, atq; omnes declinationes ducẽte prudentia ad beatitudinem tendunt, imprudentia vero ad contrarium. ME. Videtur. SOC. Quapropter si virtus aliquid est eorum quæ con-

sistút in animo necessarioq; vtilis est, prudentiam hanc esse oportet: quippe cum omnia quæ sunt circa animum, ipsa quidem secundum seipsa, nec commoda, nec incommoda sint: adiuncta verò prudentia, vel imprudétia, statim aut vtilia, aut noxia fiát. Hac itaque ratione virtutem cũ maxime omnium conferat, prudentiam quandam esse constat. MEN. Mihi sane videtur. SOCR. Quinetiam in alijs quæ modo dicebamus, opulétiam atq; similia tum vtilia esse, tum noxia: nónne quemadmodum prudentia cæteris animi viribus & officijs præsidens vtilia reddit, imprudentia verò contraria, sic & illis animus rectè vtens atque ducens bona efficit, nó rectè autem mala? ME. Prorsus. SOCR. Rectè autem ducit animus prudens, imprudens verò abducit. ME. Sunt hæc vera. SOCR. Quamobrem omnino asserendum est, cætera quidem humana omnia referri ad animum: quæ vero in animo sunt, ad prudentiã, si modo bona futura sunt: eáque ratione prudentia ipsum vtile erit, virtutem vero vtilem esse dudum diximus. MENO. Omnino. SOC. Ergo prudentia virtus est, aut vniuersa, aut pars aliqua virtutis. ME. Rectè mihi hæc omnia dici videntur. SOCR. Nónne si hæc ita se habent, haud natura boni homines erunt? MENO. Haud mihi videntur. SOCR. Id præterea cótingeret, si natura boni fierét, adessent profectò nobis qui filios nostros natura bonos dignoscerét, eosq; nos illorũ iudicijs selectos in arce quadam conseruaremus, multo magis quàm aurũ custoditos, ne quis corrumpat, mox vbi adoleuerint, vtiles essent Reipublicæ ciues. ME. Consentaneum hoc, ô Socrates. SOCR. Cum vero natura boni minime sint, num forsitan disciplina? MENO. Necessarium id apparet. Ac secundum sentétiam nostram sequitur, vt si virtus est scientia, doctrina percipiatur. SOCR. Fortasis Hercle, vereor tamen ne id temere confessi fuerimus. MEN. In superioribus planè id rectè dici visum est. SOCR. At non in præterito solum, sed in præsenti etiam & futuro tempore tale videri debet, siquid in eo synceri futurũ est. MEN. Quidnam igitur est, quod cũ spectas, tibi displicet, ac diffidis, ne virtus scientia nó sit? SOC. Dicam tibi, ô Meno, virtutem quidem doceri posse, si quidé scientia est, nequaquã reijcio quasi minus rectè sit dictum: quòd vero scientia sit, vide an non merito diffidam. Age, id mihi responde: Si quid doceri potest, nó de virtute solum, sed de quolibet alio loquor, an non illius præceptores, discipulósque esse aliquos necesse est? MENO. Mihi quidem videtur. SOCRAT. At contrà, cuius nec doctores extant, nec auditores, si id doceri non posse conijciamus, nónne probabiliter coniectabimur? MEN. Sic est sed num virtutis præceptores nullos esse censes? SOCRA. Sæpenumero, si qui huius magistri essét omni studio inuestigaui, nec vnquã inueni, etsi vnà cum cæteris pluribus, atq; ijs, vt videbatur, huius facultatis peritis id quæsiui. Et nunc quidé opportune, ô Meno, iste nobis assedit, quem disputationis huius participem faciamus. Ac merito ad id sociũ adhibebimus. Est enim diuite primũ & sapiente patre Anthemione natus, qui profectò non casu quodam, aut muneribus opulétus euasit, quemadmodum nuper Thebanus Ismenias Polycratis pecunias nactus, sed prudétia vigilátiaq; sua ré auxit. Præterea nec superbus ciuis, neq; inflatus aut difficilis, verùm modestus, & frugi, facilisq; vir extitit. Deinde húc bene educauit erudiuitq;, cuius rei testis est omnis Atheniésis populus, qui ad summos húc elegit magistratus. Nam cũ viris huiusmodi síntne virtutis magistri aliq, & qui sint, inuestigare maxime decet. Ergo age, ô Anyte, quære mecũ vnaq; cum hospite tuo Menone, quinam huius rei præceptores sint, & in hunc modũ considera: si vellemus Menonem hunc optimum fieri medicũ, ad quos potissimũ doctores perduceremus? nónne ad medicos? ANT. Prorsus. SOC. Et si cerdonem optimũ fieri cuperemus, an non ad cerdones? ANT. Ita. SOC. Et in alijs eodem modo? ANT. Omnino. SOC. Sic iterũ de medicis mihi dicas: cũ diximus mittendum hunc esse ad medicos, si medicũ fore velimus, an nó id sentiebamus, vt sisti debeat apud eos dũtaxat, qui artem illã profitentur, ac mercedem pro eo palàm ab auditoribus capiũt, hoc ipso se esse q volentes docere posint ostédétes. nónne huius ratio habenda est, si modo illũ prudenter locaturi simus? ANT. Sic est. SOC. Et de tibiarum cantu, ac cæteris omnibus similiter iudicandũ. Neque enim mediocris inscitia esset, dum studeremus quempiã tibicinem fieri, cómendare ijs nolle qui facultatem hanc pollicentur, mercedéq; reportãt, sed hoc onus illis imponere, qui neq; se magistros profitétur, neque habent vllũ in hac arte discipulum, qua instrui húc qué mittimus, desideramus. An non isthuc tibi valde absurdum videtur? ANT. Per Ioué nó modo absurdum, verum etiam inscitia quædam. SOC. Probé loqueris. Nunc itaq; licet tibi communiter vnà mecum de hoc hospite tuo Menone deliberare: hic enim, ô Anyte, iampridem mihi dixit, se hanc sapiétiam virtutemq; appetere, qua ciuitates & domus rectè gubernantur, liberi quàm optimè educãtur, ciues & hospites tum admittuntur, tum dimittuntur, scitè, & vt bono viro dignũ est. Meditare igitur ad quem potissimum huius cõparãdę virtutis gratia hunc mittere deceat. An ex his quæ modo diximus, patet: cómittendum his esse, qui se docturos talia pollicentur: seq; palàm cuiq; Græcorũ discere volenti semper exponunt, huius disciplinæ præscriptum pretium capientes? ANT. At quos dicis, ô Socrates? SOCR. Nosti credo & ipse hos esse qui publicè sophistæ vocãtur. ANT. ô Hercules? bona verba quæso, ô Socrates. Absit vt q́squã vel cognatorum, vel familiarium, vel amicorum, vel ciuium, vel hospitium in tantã insaniã incidat, vt istis adhærens, perdi se patiatur: eorum quippe consuetudo certà illorum qui sectantur, pestis est. SOCRA. Cur ita dicis Anyte? num ij soli ex omni hominum genere cùm prodesse hominibus profiteãtur, adeò cęteris deteriores sunt, vt non modo nó iuuent, quémadmodum alij, quod ipsis traditum sit, verum cõtrà corrumpant, atq; huius gratia vulgò mercedé exigant? Equidem non video qua ratione fidem tibi adhibeam. Noui enim virum vnum Protagorã, qui plures ob hanc sapiétiam pecunias cumulauit, quàm aut Phidias ille, cuius tã cóspicua pulchraq; opera extant, aut decem alij sculptores. Atqui absurdum sit, si qui calceos veteres consuunt, vestesq; resarciũt, latere nó possunt dies triginta, si vestes calceósue restituãt deteriores redditos: sed si talia facerent, breui fame perirent: Protagoras autẽ annos plusquã quadraginta cũ id nemo in Græcia vniuersa animaduerteret familiares suos peruertit deteriores q; q̃ acciperet reddidit: Nã reor illũ vita decessisse, natũ annos penè septuaginta: quadraginta vero i hac arte versatũ. ac p oẽ illud tp̃s vsq; in hãc dié clarus

clarus extitit. neq; Protagoras tãtũ, sed alij quoq; permulti, partim priores illo, partim etiã nunc vitam agentes. Vtrum enim iuxta sentẽtiam tuam dicemus eos scientes prudẽtesq; decipere, & lædere iuuenes conari: an seipsos quoq; fallunt, & insanire illos ex eo dicemus, quia nonnulli sunt qui sapiẽtissimos eos esse mortaliũ dicunt? ANY. Lõgè abest vt insanire dicãtur, ô Socrates: sed multo magis iuuenes qui illis argẽtũ tradũt. Atq; his etiã deteriores sũt, si qui illos quorũ ad se cura pertinet, ijs cõmittãt. Omniũ postremo insanissimæ sũt ciuitates quæ illos recipiunt, neque expellunt, seu aduena, seu ciuis talem rem conetur. SOC. Num aliquis te sophistarũ, ô Anyte, iniuria vnquam affecit? vel quid illis ita succenses? ANY. Nulla mihi vnquam cum aliquo illorum consuetudo fuit, neque meorũ aliquem illis vti permitterem. SOC. Nunquam ergo illorum mores expertus es. ANY. Vtinam verò ne experiar. SOC. Quãnam ratione ô diuine vir dignosces bonũne an malũ sit, cuius nullũ fecisti periculum? ANY. Liquidò istos noui quales sũt: siue expertus sim, siue nõ. SOC. Vates fortità es, ô Anyte hoc enim te alia ratione nouisse, ex ijs q; modo dixisti, mirum sit. Verum nõ quales sint ij, ad quos profectus Meno sceleratus euadat, quærimus: hi nãque si vis sophistæ sint. Sed opem patrio feras amico: ostendasq; cuinã adhærens eorum qui tam amplam vrbem colunt, eam quã narrauimus virtutẽ adipiscatur. ANY. Cur ipse non indicas? SOCR. At quos ego horũ magistros existimaueram, in mediũ iam produxi: verum iuxta sententiã tuam nihil omnino profeci. ANY. Forte vera loqueris. SOCR. Itaq; tu quoque iã partem tuam huius muneris exple. Ostende ad quem Atheniensium proficiscatur. profer cuiuscunque vis nomẽ. ANY. Quid opus est hominis vnius nomen audire? quẽcunq; Atheniensium nactus fuerit ex bonis clarisque hoibus, melior illius familiaritate, si modo paruerit, euadet q̃ cõsuetudine sophistarum. SOC. Vtrumverò ij præclari boniq; viri ex seipsis nullo instituẽte, tales effecti sunt, eaq; docere cæteros possunt, ipsi licet à nullo didicerint? ANY. Ab antiquioribus viris præclaris atq; bonis percepisse arbitror. An nõ tibi videntur in hac ciuitate multi insignes & optimi homines extitisse? SOC. Mihi quidẽ, ô Anyte, esse hic viros ciuilis administrationis peritos, nec pauciores olim fuisse videtur. Sed num præceptores idonei virtutis illius suæ fuère? hoc em̃ est de quo nunc disseritur, nõ vtrũ sint aut fuerint hic viri boni, sed vtrum virtus doceri possit: & ob hoc verũ viri boni siue veteres illi, siue qui nunc viuunt, virtutẽ eã qua præditi quique sunt, ipsi tradere alteri norint: an forte, nec tradi alteri, nec recipi virtus possit. Id inquã est, quod dudum ego ac Meno inquirimus. Sic autẽ ex ipsa tua oratione rem cõsiderato. Num Themistoclem virum bonum fuisse fateris? ANY. Maximè omnium. SOC. Et præceptorẽ virtutis suæ bonum, si quis omnino virtutis magister fuit, Themistoclem extitisse? ANY. Reor equidem, dummodo voluisset. SOCRA. Num censes ipsum noluisse alios quoq; bonos fieri? filium suum præsertim? an putas inuidisse filio, & deindustria virtutem partam minime cõmunicasse? Audistin' quòd Themistocles filiũ Cleophantum in equestri facultate strenuũ reddidit, adeò vt equis ille rectus insisteret, rectusq; ex equo iacularetur, cæteraq; permulta stupenda faceret, in quibus illum diligẽter parẽs erudiuit, sapientémque in singulis quæ præceptoribus præcipua sint, reddidit? an nõ hæc à maioribus natu accepisti? ANY. Accepi. SOC. Nemo igitur naturã filij vtpote malam culpauerit. ANY. Nemo arbitror. SOC. Quid verò ad hoc? audistíne ab aliquo seniore aut iuniore, Cleophãtum Themistoclis filiũ, bonum ac sapiẽtẽ in quibus pater fuerat, extitisse? ANY. Nunquam. SOC. Num Themistoclem arbitramur alienis artibus imbuere filium voluisse, paterna vero virtute nihilo vicinis suis præstãtiorem reddere curauisse, si quidẽ doceri virtus vllo pacto posset? ANY. Fortasis per Iouem minimè. SOC. Talis igitur hic virtutis magister fuit, quem ipse vnũ ex antiquis optimũ asseris. Consideremus iã & alium, Aristidem Lysimachi filium. nónne hũc quoque bonum fuisse censes? ANY. Et maxime quidem SOC. An nõ & iste filium suum Lysimachum in omnibus quæ à præceptoribus præcipiuntur, optimè Atheniẽsium omnium eruditũ euadere cum voluisset, num quoquã alio meliorem fecit? hunc etenim allocutus es, & qualis sit, optimè nosti. Præterea si vis Periclem virum magnopere sapientem, cõsidera: duos hic, quod te minime præterit, filios educauit, Paralum & Xanthippum. ANY. Noui equidem. SOC. Hos vt nosti, tum arte equestri, & musica, tum etiã athletice præ cæteris Atheniensibus instruxit. Ac deniq; in nullo eorũ quæ arte percipiuntur, inferiores alijs esse voluit, boni autem vt euaderẽt, an cupiebat? cupiuisse quidem existimo, sed id doceri minimè potuisse. Ne autem paucos putes quosdã ignobilissimosq; Atheniensium id assequi nõ potuisse, Thucydidẽ vide: duos hic filios Melisiã atq; Stephanum educauit, quos & cætera diligẽter edocuit, & palæstrã in primis, vt in ea Athenienses reliquos facile superarent, vnum quidem Xanthiæ, Eudoro alterum commendans: atque hi quidem palæstra cæteris omnibus illis tẽporibus præcellere putabantur. nónne meministi? ANY. Audiui equidem. SOC. Neq; vero iste quũ quæ sumptu maximo discebantur, filios callere voluerit, virtutẽ solam quam absq; pecunijs tradere potuit, si modo doceri potuisset, doceri noluisse putandus. An fortè Thucydides ignobilis vir erat, nec amicos plurimos tã ciues quàm cõmilitones & socios habebat? Imò & ampla familia ortus, & summæ cuiusdam autoritatis tum apud conciues suos, tum etiamapud omnes cæteros Græcos erat. Ideoq; si per doctrinam cõparari bonitas potuisset, inuenisset saltem vel ciuem aliquemvel peregrinum, qui filios eius bonos effecisset, si ipsi ad id docendum à reipublicæ negotijs otium deerat. Sed vide, ô amice Anyte, ne fortevirtus doceri nequeat. ANY. O Socrates, liberius quàm decet, homines mihi vituperarevideris. Itaque tibi consulo, si modo parere vis, vt tibi caueas: forte enim alia in vrbe leue est, vel iniuria, vel beneficio ciues afficere, in hac autẽ graue nimium ac periculosum. neq; id te fugere arbitror. SOC. O Meno, Anytus hic succensere mihi videtur, neq; id miror. primum quia hos me virosvituperare censet, deinde se vnum ex ijs arbitratur. Verum hic si quãdo didicerit quid sit hominib. detrahere, haud vlterius succensebit, in præsentia vero ignorat. At ipse mihi dicas vtrum apud nos clari, ac boni viri sint. MEN. Sunt certè. SOCR. Volúntne isti iuuenibus seipsos præceptores exponere? atq, id ꝓfiteri? vel virtutem doceri posse fatentur? MENO. Non per Iouem ô Socrates, sed nunc ab illis doceri

posse virtutem, nunc nō posse audies. SOC. An hos dicimus hujus rei magistros, inter quos nondū id conuenit? MEN. Nequaquam mihi videtur, ô Socrates. SOCR. Quid vero, num sophistas, si quidem ij soli id prædicant, magistros virtutis existimas? ME. Gorgiam in hoc vehemēter admiror & amo, quòd nunquam illum hoc pollicentem audias. Imò & alios ridet, quoties polliceri sentit: putat autem hoc duntaxat promittendum esse eloquentes posse scilicet homines reddi. SOC. Nō ergo sophistæ hujus rei præceptores esse tibi videtur. MENO. Nescio quid dicam, ô Socrates, nam mihi hoc idem quod plurimis accidit: nūc posse puto, nunc posse nego. SOC. Nec soli tibi cæterisue ciuibus euenit, vt interdum doceri virtutem credatis, interdū vero negetis, verum etiam poëtę Theognidi, eadem enim omnino dicit. MEN. Quibúsnā carminibus? SOCR. Elegis in hunc modū. Hos propè bibe & comede, cum ijs vnà sedeto, ijs obsequere, quorum magna potestas. à bonis enim bona perdisces. Quòd si malis adhæseris, quam habes mentē proculdubio perdes. Vides iam quod in ijs ita loquitur, quasi virtus disci posit? MENO. Apparet. SOC. Alibi verò paululū immutās, sic inquit. Si sana mēs hoī tradi posset, multā sanè magnāq; mercedē qui id efficerēt, reportarent, neque bono ex patre filius malus esset prudētibus monitis imbutus; verū docēdo nūquā ex malo bonum hominē facies. Cernis hunc circa eadem cōtraria sibijpsi statuere? ME. Videtur. SOC. Potes igitur indicare mihi rem, quācunque tandē, cuius qui se doctores scribūt, haud aliarum tamen doctores esse, aut eam rem tenere, sed prauos nullosq; in eo cuius professores sunt, esse se fateantur: aut si se fateātur esse prestantes, rem tamē eam percipi posse nunc quidem affirment, nunc negent: an tu qui quacunque in re ita ancipites sunt, eius rei doctores rectè voces? MENO. Minimè. SOC. Ergo si neq; sophistæ, neq; boni clariq; viri huius rei doctores sūt, multo minus cęteri erūt. ME. Certe. SOC. Si non sunt præceptores, neq; discipuli etiā. ME. Sicut ais, mihi videtur. SOC. An non confessi sumus, illud cuius nec magistri neque discipuli sunt, doceri minime posse? ME. Confessi sumus. SOC. Et virtuti nusquam præceptores reperiuntur? ME. Nusquam. SOCR. Si non præceptores, neque discipuli etiam. MEN. Sic apparet. SOCR. Virtus ergo doceri nequit. ME. Sic videtur, si quidem nos rectè dijudicauimus. Quam obrem vehemēter admiror ô Socrates, bonos vllos inter homines reperiri, & quæ sit ratio qua boni fiunt ambigo. SOCR. Videmur, ô Meno ego simul & tu mali esse. videtur Gorgias quoq; te, ac me Prodicus haud satis erudijsse. Itaq; maxime omnium reuocanda nobis mens est nostra, quærēdus q; aliquis qui hoc vno modo meliores nos efficiat. Hæc autem dico ad superiorem inquisitionē respiciens. Num isthuc perridiculè à nobis præteritum est, quòd non solum scientia duce, recta negotia hominibus procedunt, quod quidem nisi concedatur, esse scilicet præter illam aliud quiddam, fortasse nulla extet ratio, qua viri boni fiant. ME. Quo pacto id ais, ô Socrates? SOCR. Sic, quod quidē bonos viros vtiles esse oporteat, probè cōfessi sumus, cū nūquā se res aliter habeat, nónne? ME. Ita. SOC. Et quod vtiles futuri sint, si rectè agendis rebus præsint, etiam probè inter nos conuenit. ME. Probè. SOC. Quòd vero nullus rectè præesse posit, nisi sit prudēs, haud satis rectè ab vtroq; asseueratū esse constat. ME. Quomodo rectè dicis. SOC. Dicam. qui iter vel Larissam, vel aliò quouis nouis & eò vel ipse proficiscatur, vel alios ducat, nónne rectè atq; bñ perducet? ME. Prorsus. SOC. Quid vero si quis rectè opinatur quæ via ferat Larissam, nūquam tamen profectus sit, neque sciuerit, nónne iste quoque rectè duceret? MEN. Valde. SOCR. Et donec rectam de ijsdem rebus opinionem habet, de quibus alter scientiam, dux erit nihilo deterior, existimans quidem vera, sciens vero minime, quàm is qui ista pernouit? ME. Nihilo certe. SOCR. Vera ergo opinio ad rectè agendum nihilo minus quàm prudentia valet. Atque id est quod in consideratione virtutis in superioribus prætermisimus, dū solam prudentiam rectè agendi ducem assereremus, hæc autem erat opinio vera. ME. Videtur. SOCR. Nū igitur nihilo minus recta opinio quàm sciētia confert? ME. Hoc vtiq; minus confert, ô Socrates, quòd quicunque sciētiā habet, semper assequitur: qui vero rectam opinionem, interdum quidem cōsequitur, nonnunquam vero fallitur. ME. Qud ais? qui recta opinione incedit, nónne quandiu opinatur recte, semper voti compos efficitur? ME. Necessarium apparet. Quam ob rem miror, quare cū ita sit, scientia tamen longe admodum prestantior habeatur quàm recta opinio: & cur vtraque illarum aliud quiddam sit, dubito. SOC. Nostin' quam ob causam id mireris? an ipse vis tibi dicam? ME. Dic prorsus. SOC. Quia Dædali statuas nunquam considerasti, forte verò neque apud vos extant. MEN. Quorsum hæc? SOC. Quoniam hæ nisi ligentur, discedunt atque aufugiunt, ligatæ permanent. ME. Quid tum? SOC. Ex eius operibus quod solutum est, haud magni fit, instar fugitiui hominis: neque enim permanet: ligatū vero admiratione dignum, pulcherrima enim opera sunt. Cuius hęc gratia dico? Verarum opinionum gratia: hæ quippe quovique stabiles perseuerant, pulchra quædam opera sunt, omniaq; bona perficiunt. Attamen diu consistere nolunt, sed ex hominis animo confestim aufugiunt, quaproter non multi pretij sunt, donec quis illas ratiocinatione à causis ducta liget. hæc vero amice Meno reminiscentia est, vt suprà inter nos cōuenit. Postquā vero ligatę sunt, primo quidem scientiæ fiunt, deinde perseuerantes, propterea q; scientia recta opinione præstantior est, ab eaq; vinculo quodam discrepat. MENO. Per Iouem, ô Socrates, congrua comparatio. SOCRAT. Quinetiam ipse non tanquam sciens, sed vt coniectās ita loquor. Quòd vero est aliud quiddam vera opinio quàm scientia, haud omnino planè mihi conijcere videor. Sed etsi quicquā aliud me scire faterer, quæ sanè pauca sunt, vnū hoc ijs quę scio, adnumerem. MENO. Probe, ô Socrates, loqueris. SOCR. Quid vero? nónne hoc quoque rectè, quòd uera opinio opus quodlibet ducens, nihilo peius quàm scientia illud assequitur? MENO. Hoc quoque verum. SOC. Nihil igitur vera opinio quàm sciētia deterior, nec minus ad actiones vtilis est, vt neq; vir veram opinionem habēs quàm scientia præditus. ME. Ita est. SOC. Quin etiam virum bonum vtilem esse conueniebat. ME. Conuenit. SOC. Si igitur homines non per ipsam scientiā solum boni atque vtiles ciuitatibus essent, si modò inuenirentur, sed etiā per opinionē rectam: horum verò neutrum natura hominibus inest, neque scientia, neque vera opinio, neq; etiam aduētitia hæc sunt; num videtur istorum aliquod

Theognidis præcepta digna cognitu.

Prodicus pceptor Socratis.

Recta opinio & scientia.

Recta opinio est reminiscentia.

quod natura inesse? ME. Mihi nequaquam. SOC. Nónne postquam natura non insunt, neque boni etiam viri natura erunt? ME. Non sanè. SOCRAT. Quoniam vero nequaquam natura, vtrum doctrina considerabamus? MENO. Ita. SOC. Et doctrina comparabilis visa est, si sit prudentia virtus? ME. Est. SOCR. Et si comparabilis per doctrinam prudentia quoque visa est? MEN. Prorsus. SOC. Ac si præceptores essent, doceri posse: si nó, minimè? ME. Sic est. SOCR. Et præceptores eius esse cómuni con sensu negauimus. ME. Negauimus. SOCR. Conclusimus itaque, neque doceri illam, neque prudétiam esse? ME. Conclusimus. SOC. Præterea bonú ipsam esse concessimus. ME. Concessimus. SOC. Bonum autem & vtile esse quod rectè ducit. ME. Maxime. SOCRAT. Rectè denique ducunt duo hæc sola, vera opinio atq; scientia, quibus homo præditus dux esse alijs verè potest. Quæ enim fortuna cótingunt, imperio homini nequaquam fiunt: quibus autem homo ad rectum dux est, duo hæc sunt, opinio vera atque scientia. ME. Idem mihi videtur. SOC. Igitur cú virtus doctrina percipi nequeat, nequaquá scientia est. ME. Non apparet. SOCR. Cum ergo duo sint bona atque vtilia, alterum illorum reijcitur, scientia scilicet, neque illa in actione ciuili prícipatum tenet. ME. Non, vt mihi videtur. SOC. Nó ergo sapientia quadam, neque vt sapientes ciuiles isti homines rempublicam administrant vt Themistocles. & quos paulo antè Anytus retulit. Vnde nec cæteros tales quales ipsi sunt reddere possunt, qppe qui sciétia nulla huiusmodi sint præditi. ME. Ita vt ais esse videtur, ô Socrates. SOCR. Si non sciétia, restat vt opinione recta vtentes ciuiles viri ciuitates gubernent, ac haud secus ad prudentiá se habeant quàm vates diuinóq; furore correpti. Etení hi vera quàm plurima núciát, nihil tamé eorú quæ loquuntur intelligunt. MEN. Sic esse videtur. SOC. Nónne igitur, ô Meno, diuinos huiusmodi viros appellare decet, qui mente nequaquá vtétes multa tamen ac magna faciunt, & agendo & dicendo disponunt? MENO. Prorsus. SOCRAT. Quamobrem merito diuinos vocabimus, quos modo prædiximus vates ferentesq; ac poëticos homines vniuersos, ciuilésque homines non minus quàm reliquos diuinos existimabimus diuino afflatos numine deoq; penitus occupatos, quádoquidé rępublicám dirigút, multa maximaq; dicétes, q, nequaquam intelligunt. ME. Maxime. SOCR. Mulieres quoq;, ô Meno, bonos viros diuinos núcupant. Et Laconici quoties bonú quendá virum cómendare volút, Diuinus hic vir aiunt. ME. Et rectè quidé loqui videntur, ô Socrates, quanquá Anytus hic tibi forte talia loquéti succenset. SOC. Haudquaquá mihi curę est: cú hoc enim, ô Meno, rursus disseremus. Si auté nos in omni hac disputatione rectè pścrutati sumus, virtus vtiq; nec doctrina neq; natura nobis aderit, verú diuina sorte absq; méte in eú qui illá sortitus fuerit, influet: nisi forte quis ex ciuilibus talis existat, vt alium quoque ciuilem efficere possit. Quod si extiterit, talis hic inter viuétes erit, qualem Homerus ait Tiresiam inter mortuos esse, sic dicés, Inter eos qui apud inferos sunt solus sapit, cęteri vero vmbræ volitát. Similiter & ciuis hic ad alios tanquam ad vmbras se haberet. Vera enim res, si virtutem spectes, esset. MENO. Optime mihi dicere videris, ô Socrates. SOCR. Ex hac itaque ratione, ô Meno, diuina sorte virtus adesse cuicúq; adsit apparet. Veritatem tamen de hoc perspicuam tú denique compræhendemus, cum antequá quo pacto virtus adsit quæratur, quid ipsa secundum seipsam sit, inuestigare tentemus. Nunc auté hora iá est, vt hinc aliò abeam. Ipse vero quod tibi persuasum est, Anyto huic hospiti tuo vicissim persuade quo mitior sit. Nam si ei hoc persuaseris, Athenienses quoque iuuabis.

Duo rectè ducunt, vera opinio, atq; scientia.

Vnde adsit virtus.

Odyss. a.

ALCIBIADES PRIMVS, VEL DE NATVRA HOMINIS.

*

MARCILII FICINI ARGVMENT.

CANDIDISSIMVS Platonis nostri liber, qui Alcibiades primus inscribitur, Alcibiade ipso venustior, & omni carior auro, quid homo est, quid eius officiú docet. Est autem homo, anima rationalis, mentis particeps, corpore vtens. Ex hac definitione illius officium trahitur trifariá distributum. Vt enim rationalis anima est, in seipsam circulo quodam ratiocinationis sese animaduertendo reflectitur. Vt mentis particeps in diuinam mentem velut riuulus in fontem suum refluit. Vt vtens corpore, humanis negotijs gubernandis incumbit. Perfectum igitur & absolutú hominis officium est, primo quidé vt naturam suam animaduertat, deinde ab illa tanquá ab imagine & affectu ad diuinam métem exéplar eius & causam cóuertatur. A qua hominis animus illustratus, ipsum bonum, ipsum vtile, ipsum pulchrú, ipsum iustum intelligit, suumq; bonum, vtile, pulchrú, iustum perfecte compræhendit. Vnde quid bonum, quid vtile aliorum hominum quibuscum versatur, quibúsue imperat, noscit. cumque bonum absolutum, bonum sui, bonum aliorum cognouerit, ad seipsum iam & alium vnú quéque curandum secundum cogniti boni normam debet accedere. Philosophiæ studio, moralis, mathematicæ, theologiæ opus est, vt ad seipsum & ad mentem sui causam redeat. Moralis quippe & mathematica disciplina animú in corpus mersum in seipsum restituit, theologia supra se rapit, & extra seipsum attollit in deum. Mentis diuinæ idearumque cognitio sapientia dicitur. Suijpsius notitia, & sui suorumque boni vtilisque inuentio ex diuinæ mentis intuitu manás, prudentia nuncupatur. Prudétia sanè vt bonum intelligit, humanas actiones tá publicas quàm priuates ad finem optimum refert. Vt vtile, per cómoda, media, propriasque vias, quibus ad finé perueniat, dirigit. Vt pulchrum, quis ordo, quis modus in hoc progressu quasi quodam itinere sit seruandus, instituit. Vt iustum, quæ distinctio singulorum operum, quæ obseruantia imposíti ordinis, quod supplicium transgredientis, quod præmiú legem huius itineris obseruantis præscribit. A philosophia igitur ad sapientiam, à sapientia ad prudentiam fit accessus: prudétia verò magistra vitæ disciplina sui cuiusque rei familiaris, & reipublicæ tribuit: homo per prudentiam gubernat, domus auté & ciuitas per amicitiam publicam, iustitiáque seruantur. Publicam amicitiá voco consensionem illam qua cuncti sub eadem lege & principe libenter conueniunt, & ad eundé finem respiciunt. Iustitiam publicam nomino legitimam distinctionem, qua singuli licet sub eodem principe, & ad eundem finé, hoc est publicú bonum, diuerso tamé tramite proficiscútur variisque officiorú distributionem pro natura & dignitate vniuscuiusque à natura & legibus assignatá seruát, proprioque munere sine vsurpatione alieni fungútur. Insunt in hoc dialogo theologicæ dictiones duæ, ipsum idé, & ipsum vnú quodque. Circa hominé illa significat animá vt idem, hæc animá in corpore. Sed de ijs latius in commentarijs, quæ in decem hos Platonis dialogos scribere iá institui.

SOCRATES ALCIBIADES.

O FILI Cliniæ, admirari te arbitror, quòd cum primus ipse omniú amare te cœperim, cęteris alienatis, solus in ista beneuolétia perseueré: cumq; amici reliqui frequentiori cósuetudine tibi assiduè molesti essent, ego tot annis ne cópellarim quidem. Huius autem rei causa non humanum

Occasio dialogi, in quo ĩroducitur Alcibiades iuuenis pulcherrimus, generosus, diues, habés indolem & spé magnorú gestorum vt ostéderetur natura hominis nó esse in his partibus.

manum quippiam: sed vis dæmonij repugnans quædam fuit, cuius potentiam in sequentibus audies. Nunc vero cum non vltrà repugnet, huc ita profectus sum. Spero autem nec in posterum nobis aduersaturum. Ferè autem toto hoc tempore considerabam quo pacto erga tuos amicos te gereres. Qui quamuis multi atque superbi erant, nemo tamē illorum fuit, quin fastu abs te superatus abiret. Quam vero ob causam illos contempseris, explicabo. Ais enim te nulla in re hominibus alijs indigere, quippe quæ tibi insunt, ita esse præclara, vt nec ad corporis, nec ad animi bona cuiusquam egeas. Existimas te in primis procero atque decoro corporis habitu plurimū excellere. Et sanè cuiuis perspicuum est, te minimè mentiri. Strenuissimo præterea genere ortum te prædicas in hac ciuitate Grę carum amplissima: ex paterno quidem genere amicos atque cognatos esse quàm plurimos & optimos viros, qui tibi omnia cum opus fuerit, subministrare possint. Maternos quoque nec his inferiores neque etiam pauciores. Sed multò maiorem ijs omnibus autoritatem afferre tibi ad res agēdas Periclem Xanthippi filium, quem quidem pater tuus tutorem tibi fratrique reliquit, qui non in hac ciuitate solum, quæcunque vult potest, sed in omni Græcia, & in multis etiam ac magnis barbarorum gentibus. Adderem quoque amplissimas tuorum diuitias, nisi te scirem in ijs minimè omnium gloriari: horum omnium causa fastu elatus, amicos omnes tuos edomuisti. Atque ipsi vtpote inferiores tibi cesserunt. Neque vero ista tę latuêre. Quamobrem satis scio admirari te, quo animo in beneuolētia tua perseuerarim, quàmue spem de te conceperim, qui cæteris fugientibus ego omniū solus persisti. ALCIBI. At istud forte nescis, ô Socrates, te nunc me paulo præuenisse. Venerat enim in animū mihi, vt te prior adortus hæc eadem te rogarem. Quidnam vis? Qua tandem spe, mihi molestus es, qui semper vbicunque sum, accuratissime ades? Re uera enim quod sit consilium tuū admiror, illudq; libenter audirem. SOCR. Audies igitur hoc à me vt decet quàm primum, siquidem vt ais nosse & audire desideras quid cogitem. ego enim tanquam expectanti & auscultaturo id referam. ALCIB. Et maximè quidem: dicas modo. SOCRAT. Vide itaque, neque enim mirum videri debet, si quemadmodum vix incepi, ita vix desinam. ALCIB. Age. dic modo, audiam enim. SOCRA. Dicendum est profectò. Difficile quidem est, cū eo qui amicorū nulli demittat se consuetudinem inire. Audēdum tamen sentētiaq; mea exprimenda. Equidem, ô Alcibiades si te cognouissem ijs rebus quas suprà narrauimus esse contētum, vitamq; in illis tuam trāsigere, dudum beniuolentiā erga te meam (sic enim mihi persuadeo) deposuissem. Nunc autem alias quasdam tuas de teipso cogitatiões indicabo tibi, vt intelligas ex quo semel tibi mēté adhibui, quam nunquam destiterim. Videris mihi sanè si quis deus tibi dixerit, ô Alcibiades, Nunquid viuere vis ea sola possidens quæ nunc habes? an statim obire nisi præstantiora quædā assequi liceat? morté potius videris electurus. At vero qua nūc spe vitā agas aperiam, putas enim si mox in Atheniensis populi cōcionē ascenderis, quod quidē paucos post dies futurū existimas, Atheniēsibus demōstraturū te maiori dignū esse honore, quàm aut Pericles sit, aut alius quisquā fuerit eorū, qui superioribus seculis floruerunt: quod si ostēderis, maximā te apud ciues tuos autoritatis assecuturū. Atqui si plurimū hac in vrbe possis, omniū quoq; Græcorū atq; etiā Barbarorū quicunq; eandem quam & Græci incolūt regionē, clarissimus sis: & si Deus idē imperiū Europæ concesserit, transire tamen in Asiam, & istic imperium affectare ve. ierit, nondum electurus mihi videris cum his solis vitam degere, nisi nomen tuum atq; potentiam, vt ita dicam, per omnia hominum genera propagaris. Teq; arbitror prçter Cyrum ac Xerxem, neminem memoria dignum existimare. Quod igitur huiusmodi spe nutriris, non coniecto equidem, sed certò scio. Dices forte, vtpote cōscius me vera dixisse, Quid hæc, ô Socrates, ad eam rationem quam assignare volebas, ob quam me nondum deseruisti? Dicam, ô amice Cliniæ & Dinomaches fili; has cogitationes tuas ad optatū finem perducere, absque me minimè potes: vsq; adeò in te ac tua negotia me posse cōfido. Quapropter Deū ipsum censeo nō permisisse olim me tecum disserere: atque ego expectaui donec ille permitteret. Vt enim tu speras ciuitati tuæ ostendere posse omni te apud eam honore dignum esse, atq; his demōstratis nihil adeò magnū restare, quod nō statim conficere possis: sic & ipse plurimum apud te posse cōfido, quum primū ostendero cūctis me digniorem esse: nec tutorem, neq; cognatum, neq; aliū quempiam præter vnicum me Deo fauente, tibi eam potentiam quam desideras, traditurū. Quandiu igitur eras iunior, nécdum in spem tantā veneras, mea quidem sententia, Deus tecū disputare prohibuit, ne frustrà contenderem. Nunc vero impulit. nunc igitur ne audies. ALC. Lōgè mihi nūc mirabilior videris, ô Socrates, postquàm loqui mecum cœpisti, quàm dum tacitus me sequebaris: quāquam etiam tūc aspectu talis maxime videbare. vtrū igittur ego hæc mente versarem néne, ita vt videtur pernouisti, vt si etiam negem, nihil tamé vlterius proficiam suadendo: esto. Verum si hæc ipsa maxime intēdo, quōnā modo per te cōsequar, nec sine te ista perficientur? potésne dicere? SOCRA. Interrogásne an prolixum sermonem incepturus sim, quales audire solitus es? Neq; vero id mei moris est. Imò demonstrare tibi possū, vt arbitror, hæc ita se habere, modo in hoc vno dūtaxat mihi paulisper obsequi velis. ALC. Nisi durū obsequiū est, volo. SOC. Nū difficile tibi videtur ad interrogata respondere? ALCI. Nequaquam. SOC. Responde igitur. ALC. Interroga. SOC. An te interrogem tanquā ea quæ cogitare te dixi, deliberantem? ALC. Esto si placet, vt tandē quid feras, videam. SOC. Age itiq;, intendis enim, vt suprà dixi, breui adire Atheniensem populum, aliqua de re moniturus. Si tibi igitur iam ad cōcionem ituro ego obuius, ô Alcibiades, dicam, postquàm Athenienses deliberare constituerunt, & tu deliberaturus surrexisti de eodem: vtrū de ijs quę tu melius quàm illi calles? quid respōderes ad hęc? ALCIB. Responderem sane de ijs quæ melius noui ego quàm illi. SOC. Quæ igitur nosti, de ijs quoq; es consultor bonus? ALC. Quidni? SOC. Nónne hæc sola cognoscis, quæ ab alijs didicisti, vel ipse per te inuenisti? ALC. Quæ enim alia? SOC. Est ne aliquid quod didiceris, vel inueneris iam quōdāquū inuenire vel dicere nolles? ALC. Nō est. SOC. Nunquid voluisti vnquam inquirere siue dicere quę te scire putabas? ALC. Nunquam. SOC. Quæ nunc scis, fuit quandoq; tempus quādo te ignorare puta

re puta

Beneuolentiam captat à re ipsa & attentionem.

A persona dicentis.

Duobus modis cognoscimus.

reputabas? ALC. Necesse est. SOCRA. Atqui quæ didicisti, ferme & ipse cognoui: quòd si quid me fugerit, dicas. Didicisti enim, vt memini, literas, citharam pulsare, palæstram: nam inflare tibias noluisti. Hęc sunt quorũ tu scientiã habes: nisi forte aliquid me inscio didiceris. puto autem nec noctu, neque die exisse te domo me inscio. ALCIBIA. Nullos præterquàm horum trium præceptores audiui. SOCRAT. An quoties Athenienses de literis consultabũt, quo pacto scribi debeant, ad consiliũ accedes? ALCIB. Non per Iouem. SOCR. At quum de lyra pulsanda? ALCIB. Nullo modo. SOCRA. Neq; de palęstris etiam in concione disceptare cõsueuerunt? ALC. Minimè. SOCR. Quando igitur, & qua de re consultabimus? nõ enim quum de ędificijs? ALCIB. Non certe. SOCRAT. Aedificator enim melius quàm tu consulet. ALCIB. Ita. SOCR. Neque tamẽ quum de vaticinio disceptabũt. ALC. Nequaquam. SOCRA. Fatidicus enim hæc melius quàm tu. ALC. Melius. SOC. Seu paruus, seu magnus, seu formosus, seu deformis, vel nobilis, vel ignobilis sit. ALC. Certe. SOC. Scientis enim esse arbitror nõ diuitis, de vnoquoq; consulere. ALC. Quidni? SOC. Atque ideo seu diues sit, siue pauper ille qui monet, nihil intererit apud Athenienses, quãdo deliberabũt qua ratione ciues rectè habeãt, sed quærẽt duntaxat vt medicus sit cõsultor. ALC. Et merito. SOCRAT. Quando igitur, & in qua deliberatione idoneus consultor eris? ALCI. Quãdo de negotijs suis deliberabunt. SOCR. An quum de re nauali quærent, quales oporteat naues fabricare? ALCI. Non, ô Socrates. SOCRA. Naues enim, opinor, ædificare nescis. Estne hæc causa, an aliud quiddam? ALC. Nil aliud. SOC. At vero de quibus eorũ negotijs dicebas? ALC. Quum de bello, ô Socrates, vel pace, aut alio quopiã ciuitatis negotio. SO. Num dicis quum disputabunt quibuscum pax retractanda sit, & aduersus quos bellum gerendum, & quo pacto? ALCIB. Profecto. SOCRA. Oportet autem quibus operæpretium est hæc indicere? ALC. His ipsis. SOCR. Et tunc solum quando melius? ALC. Omnino. SOCR. Atque tandiu quãdiu præstat? ALC. Certe. SOCRA. Si ergo quærerent Athenienses aduersus quos palæstra vel summis digitis reliquo corpore intacto, & quẽadmodũ certãdũ sit, ecquid ipse melius quã gymnasij magister cõsuleres? ALC. Gymnasij magister melius. SOC. Potes dicere quõnã respiciẽs ille admoneat quibuscũ luctãdũ sit palæstra, vel nõ, & quãdo, & quo pacto? Sic dico, nõnne cũ ijs certandũ, quibuscũ operæpretiũ est? ALC. Vtiq;. SOC. Et quantũ præstat? ALC. Et quantũ præstat. SOC. Et tunc quũ melius? ALC. Prorsus. SOC. Quinetiam cantorem oportet pulsare citharam, & saltare ad cantilenã? ALCI. Oportet. SOCRA. Nõnne tunc quum est melius? ALCI. Tunc certe. SOCRA. Et tantum quantum melius? ALCIB. Confiteor. SOCRAT. Quid ergo postquam melius quiddam in vtrisque dixisti, & in citharæ cantu, & in palæstra, quid vocas in recto ad cantum sono melius? Nam ego quidem in palæstra gymnasticum voco. Tu autem quid? ALCIB. Haud intelligo. SOCRAT. Sed conare me imitari. Equidem melius ipsum vocem ego, id quod per omnia rectè se habet. Rectè vero se habet, quod secundum artem fit? nõnne? ALC. Idipsum. SOCRA. Nõnne ars gymnastica? ALCIB. Quidni? SOCRA. Id sanè quod melius in palæstra, vocaui gymnasticum.

Meli⁹ vnoquoque studio est quod per omnia recte habet.

ALCIBIA. Vocasti quidem. SOCRAT. An non recte? ALCIB. Mihi videtur. SOCRA. Age igitur & tu, decet enim te quoque recte disserere. Dic primum quæ ars est, ad quam pertinet rectè canere, sonare, saltare. Vniuersa hæc ars quomodo nuncupatur? nondum potes exprimere? ALCI. Nondum. SOCRAT. Verum sic enitere, quænam huius artis deæ? ALCIBIA. Musásne, ô Socrates, ais? SOCRA. Equidem. vide iam quódnam ab his cognomentum ars illa trahat. ALCIB. Musicam dicere videris. SOCRAT. Dico vtique. Quid igitur est, quod secundum hanc rectè fit? quemadmodum modo in illa iam arte ego tibi, quod secũdum artem rectè fieret, gymnasticum vocaui. Tu quoq; in hac eodem modo melius quid vocas, & quomodo fit? ALCIB. Musicum mihi videtur, & musicæ. SOCRAT. Bene dicis. age iam, bello melius & pace melius quid vocas? quemadmodum superius dixisti, in vnoquoque quid melius esset, ostendisti: in hoc quidem quod musicum magis, in illo vero quod magis gymnasticum. Conare in ijs similiter quid melius pronunciare. ALCIBIA. Non habeo quid dicam. SOCRAT. At vero turpe sit, si quis te de cibis asserentem, meliorem hunc illo esse, & quando; & quãtus, mox si quis roget, quid melius ipsum, ô Alcibiades, vocas? nihil habere quod respõdeas, videlicet quod salubrius, quamuis te medicũ esse non profitearis: in illo verò cuius te peritũ esse gloriaris, & tanquam eruditus consultum surgis, deesse quod respõdeas interrogatus. Nõnne inquã tui pe hoc est? ALCIB. Turpissimum. SOC. Considera itaq; & conare nobis ostendere quorsum tendit melius in pace quibuscum oportet instituenda, & bello etiam contra quos oportet? ALCIB. Etsi quæro, nequeo tamen inuenire. SOC. Animaduertisti, quum bellum gerimus, quid sit quod inter nos accusantes ad bellum proficiscimur, & quomodo id cuius gratia suscipitur bellum, vocemus? ALC. Animaduerti equidem ad arma nos prouocari, quum vel decepti, vel coacti, vel aliqua re spoliati sumus. SOCR. Age, dicas quo differt pati illa hoc vel illo modo? ALCIB. Quum dicis hoc vel illo modo, idémne significas ac si diceres, iuste vel iniuste. SOC. Idipsum. ALCIB. Omnino quidem & hoc totum differt. SOC. Aduersus quos vt bellum ineant Athenienses hortaberis? Aduersus iniuriósne an iustos? ALCIB. Durum est id quod interrogas: nam & si quis cogitet bellum aduersus eos gerendum, qui iustitiam colunt, non hoc tibi confitebitur. SOC. Non enim legitimum hoc, vt videtur. ALC. Minime nec honestũ quidẽ apparet hoc. Hic igitur tu de iusto verba facies. ALCIB. Necesse est. SOC. Aliúdne igitur, vt modo quærebam, in bello gerẽdo aut non, & quibuscum oportet vel non, & quãdo oportet, vel non, melius est quicquam quàm id quod est iustum magis. ALCIB. Hoc melius videtur. SOC. Vnum igitur, ô amice Alcibiades, te preterit quod hoc ignoras: vel si me inscio ad præceptorem profectus es, vnde dijudicare didiceris quid iustius, & quid iniustius, age & mihi illum ostende, vt ei me discipulum atq; hospite facias. ALC. Cauillaris, ô Socrates. SOC. Non per deũ mihi & tibi amicũ, quẽ iureiurãdo minime fallerẽ: sed si habes, dic quis est. ALC. Quid si non habeam? nõnne putas aliter me iusta atq; iniusta dignoscere posse? SO. Imò si quidẽ inueneris. ALC. An non censes inuenisse me? SOC. Et maxime quidem, modò quæsiueris

Dignoscit q inuenit, inuenit q quærit, quærit q putat se ignorare.

ris. ALC. Deinde non credis me quæsisse? SOCRA. Credo equidem, modo te ignorare putaueris. ALC. An fuit tempus, cum sic me non haberem? SOCR. Bene dicis, sed potes assignare nobis id tẽpus, quãdo nõ rebaris te iustorum atque iniustorum cognitionem habere? Age, anno superiori quæsisti hæccine néne? & existimabas te scire néne? Ac vera responde, ne frustrà disputatio instituatur. ALCI. Putabam scire. SOC. Tertio vero anno ante id tempus, & quarto, & quinto, nónne eodẽ pacto? ALC. Eodem. SOCR. Atqui ante hęc tempora eras puer, nunquid? ALCI. Eram. SOCRA. Scio equidem te tunc nosse putauisse. ALC. Quomodo scis? SOCR. Sæpenumero te puerum audiui cum apud magistros, & alibi in calculorum iactu cæterisq; puerilibus studijs exercereris, tanquam de iustis atque iniustis minimè dubitantem: verum audacter loquentem de quocũque puero sermo incidisset, quod malus & iniustus esset, & iniuste ageret. Num vera loquor? ALCIBIA. Quid me oportebat facere, cum quis iniuria me afficeret? SOCR. Tu verò si ignorans esses, siue iniuria inferatur, siue non, tum quid refacere oporteat quæras? ALCIB. Per Iouem non ignorabam ego, sed planè intelligebam iniuriam mihi fieri. SOCRA. Ergo putabas etiam dum esses puer, iusta & iniusta dignoscere. ALCIBIA. Et sciebam equidem. SOCR. Quo in tempore inueneras? Non enim in illo cum te scire credebas. ALCI. Nequaquam. SOCRAT. Quando igitur hæc ignorare putabas? Considera, non enim id tempus inuenies. ALCIB. Per Iouem, ô Socrates, quod dicam non habeo. SOCR. Non ergo per inuẽtionem ista cognoscis? ALCIBIA. Non videor. SOCRA. Sed paulo antè neque per disciplinam etiam percepisse dicebas, quod si nec inuenisti neq; didicisti, quónã pacto, & vnde tenes? ALCIB. Fortè haud rectè respondi, cum scire me per inuẽtionem asserui. SOC. Id vero quo pacto habet? ALC. Didici ipse quoque vt arbitror, quemadmodum cæteri. SOCRA. Rursus in idem relabimur: dic mihi enim à quo didicisti. ALCIBIA. A vulgo. SOCR. Non ad probatos refugis præceptores, cùm ad vulgus te refers. ALCIB. An non sufficiunt ad docẽdum etiam hi? SOCRAT. Nec ea quidem quæ talarem ludum attinent, aut non attinẽt: etsi viliora hæc sunt, quàm iusta. An non sic tu quoque putas? ALCIBIA. Puto. SOCRAT. Ergo maiora docere possunt, viliora non possunt? ALCIBIA. Arbitror equidem. Enimuerò multa docere possunt meliora ludo talari. SOCRAT. Quænam ista? ALCIBIA. Vt est Græce loqui. Ab ijs enim didici, nec præceptorem vllum habui præter istos, quos tu magistros haud satis probatos esse dicebas. SOCRAT. O generose, huius quidem rei vulgares homines idonei præceptores sunt, & merito in hac doctrina laudatur. ALCIBIA. Cur? SOCRAT. Quoniam habent quod bonos decet præceptores habere. ALC. Quid hoc? SOCRAT. Nónne scis oportere eos qui aliquid docturi sunt, prius quàm doceãt, intelligere? nunquid? ALCI. Quidni? SOCR. Et cum intelligant, consentire sibi neque dissidere? ALCIB. Ita. SOCRAT. In quibus verò igitur dissentiant, ea scire illos dicamus? ALCIBIA. Minime. SOCRA. Horũ ergo quomodo boni essent magistri? ALC. Nullo modo. SOCRAT. Videtúrne tibi dissentire multitudo, siquãdo interrogetur qd lapis, & qd lignũ? An nõ idẽ fatẽtur, in idẽq; ferũtur omnes, cũ

Quid oporteat esse in bonis præceptoribus.

Qui doceri velit linguã is i multitudinẽ mittendus: lingua enim magister est populus.

lignum volunt aut lapidem capere? atque eodem pacto in cunctis huiusmodi? Intelligo enim ferme per Græcè scire, hoc te significasse, nónne? ALCI. Significaui equidem. SOCRAT. Atque idcirco in ijs nónne conueniunt, vt diximus, & priuatim & publicè ciuitates inuicem, neque dubitant, hæ quidem hoc, hæ vero aliud quiddam vocantes? ALC. Non dubitant. SOCRAT. Merito ergo istorum idonei præceptores essent. ALCIBIA. Nempe. SOCRAT. Itaque si quidem in his vellemus eruditum euadere, rectè hunc in doctrinã multitudinis mitteremus. ALC. Prorsus. SOCR. Si autem nosse vellemus non modo qui homines & qui equi sunt, verumetiam qui ex illis maxime cursu valeant, & qui non, nunquid vulgus erudire poterit? ALCIB. Nequaquam. SOCRAT. Sufficiens hæc tibi coniectura erit, quòd nec sciant vulgares omnes, neque apti horum præceptores sint, quoniam de ijs inter se nequaquam conueniunt. ALCIB. Videtur. SOC. Si nosse cupiam non tantum qui sint homines, sed qui valeant, qui ægrotent, nunquid multitudo docebit? ALCIB. Non. SOCRA. Multitudinem hæc docere nõ posse facile aduertes, si discordes opiniones consideraueris. ALC. Sanè. SOCRA. De iustis autem hominibus atq; rebus multitudo secum ipsa sibi consentit? ALC. Minime per Iouem, ô Socrates. SOCR. At in ijs magnopere discrepat? ALCI. Summopere. SOC. Arbitror nec vidisse te vnquã, nec audisse homines de sanis & ęgrotis inter se adeò dissentire, vt ob ista bellũ gererent, seq; inuicẽ interimerent. ALC. Nunquam. SOCRA. Cæterum de iustis atque iniustis quàm acriter dissentiãt, & si ipse, vt arbitror, non vidisti: audisti tamen cum ex alijs multis, tum etiam ex Homero, nam Odysseam atq; Iliada audiuisti. ALCI. Omnino, ô Socrates. SOCR. Nónne igitur hæc omnia poëmata sunt de iusti atque iniusti discrimine? ALCI. Sunt. SOCR. Pugnæq; & interitus ob eandem ꝓfectò dissentionem inter Achiuos Troianósue fuerunt, eadémq; ratione inter procos Penelopes & Vlixem. ALC. Vera refers. SOCRA. Reorq; & inter Athenienses, Lacedæmonos, atque Bœotios, qui prius in Tanagra, deinde in Coronia perierunt, vbi etiam pater tuus Clinias oppetijt, nulla alia de re quã de iusti, iniustiue differentia pugnã illam acerbissimam extitisse. ALC. Vera loqueris. SOCRAT. Eos itaque dicemus illa sciuisse de quibus tam acriter cõcertarunt, vt de iusto & iniusto altercãtes omnia extrema subirent? ALCIB. Non videtur. SOCR. Ergo ad eos præceptores te refers, quos ipsemet ignorare confessus? ALC. Videor. SOCRA. Quónam pacto cõueniens est te iusta & iniusta congoscere, in quibus sic aberras, nec didicisse ab aliquo videris, neq; per tectiã inuenisse? ALCI. Ex ijs quæ tu dicis, non est consentaneum. SOC. Vides iterum Alcibiades hoc te nõ rectè dixisse? ALC. Quid? SOC. Quòd me aiebas hæc dicere. ALC. Quid? non tu dicis me iusti & iniusti ignarum esse? SOCR. Nequaquam. ALC. Egóne igitur? SOC. Tu inquã. ALC. Quónã modo? SOCR. Sic intelliges, si te interrogem vtrũ vnum aut duo plura sint, respõdebisne duo? ALC. Duo. SOC. Quãto? ALC. Vno. SOC. Vter igitur nostrũ est, qui dicit duo vno plura quàm vnũ? ALC. Ego. SOC. Ego igitur interrogabã, tu respõdebas? ALC. Ita. SO. De ijs ergo vter nostrũ dicere videtur nũ ego interrogãs, an tu respõdens? ALC. Ego. SOC. Quid autẽ si quæram quot sunt in Socrate literę, tu verò

Ilias & Odyssea sũt de discrimine iusti & iniusti.

tu verò

tu vero respódeas, vter nostrũ erit qui dicet? ALC. Ego. SOCRAT. Age dic vno verbo, quoties interrogatio fit atque responsio, vter est qui dicit? interrogánsne an respondens? ALCIBI. Respondens, mihi videtur, ô Socrates. SOCRAT. Ego in superioribus semper interrogaui. ALCI. Semper. SOCRAT. Tu vero respondisti? ALCIBIA. Respondi. SOCRAT. Quæ igitur dicta sunt hactenus, vter nostrum dixit? ALC. Ex ijs quæ concessa sunt, ego dixisse videor. SOCRAT. Nónne dictum est, quòd Alcibiades pulcher Cliniæ filius iustorum atq; iniustorum inscius, se scire putabat, etátque concionem Atheniensium aggressurus, ea consulturus quæ nesciret? Sunt hæc vera? ALCIB. Sunt. SOCRAT. Euripidis illud nunc nobis, ô Alcibiades occurrit. Abs te quippe ista videris audisse non à me. Neque ego hæc, sed tu dixisti: me autem frustra accusas. ALCIBIA. Et profecto bene dicis. SOCRAT. Furiosum enim quiddam aggredi, ô vir optime, statuisti, docturus illa quę nec scias neque discere cures. ALCIBIA. Reor, ô Socrates, Athenienses & alios Græcos raro quærere iustiora, quæ ve iniustiora sint, quærere. talia enim putant esse perspicua. his igitur omissis, quæ conducant agentibus, inquirunt. Neque enim eadem esse iusta & vtilia puto, quin multis iniuste agentibus iniustitia profuit: alios contrà iuste agẽtes nil ipsa iustitia iuuit. SOCR. Quid igitur si vel maxime diuersa, alia quidem iusta sunt, alia verò vtilia, an tu rursum scire te putas quæ vtilia sint hominibus, & quam ob causam? ALCI. Et quid prohibet Socrates? nisi rursus exquiras à quo didicerim, aut quomodo ipse inuenerim. SOCRA. Vide quid agas, quod non recte dicis, cum possit id ostendi per eandem rationem qua superiora, ipse tamen noua quædam existimes audienda, nouásque demonstrationes in medium adducendas, quasi priores sint instar apparatuum atque vestium quibus in scena vtuntur contritæ, quibus quidem tu non amplius induaris, nisi quis aliud quiddam purum immaculatúmq; afferat. Ego autem missa faciens sermonis tui præludia, nihilominus interrogabo, vnde vtilia hæc esse didiceris, & quis magister fuerit, & reliqua cuncta quæ prius, vna interrogatione requiram. Veruntamen eòdem, vt arbitror, reuolueris, neque ostẽdere poteris vtilia, disciplináne an inuẽtione cognoueris. Quando vero adeò delicatus es, vt non libẽter sermonem eundem gustaturus videare: hoc quidem mitto, norisne an non, quid vtile, quídue inutile Atheniensibus sit. Vtrum autem eadem sint iusta & vtilia, an diuersa, cur non demonstras, aut ipse me interrogãs, vt ego te, aut, si ita placet, oratione perpetua vtens? ALCIB. Haud scio, ô Socrates, an aduersus te disputare valeam, nécne. SOCRAT. At ò bone vir, concionem me in præsentia, populúmue esse puta: nóne illic te vnicuiq; persuadere oportebit? ALC. Oportebit. SOCRA. Nónne eiusdem est posse & vni seorsum aliquid, & multis simul eorum quæ nouit, demonstrare? Sicut grammaticus vnũ pariter in literis ac multos erudit? ALC. Est. SOCR. Et in numeris eodem modo quis poterit vni ac multis ostendere? ALC. Certe. SOCRAT. Hic autem est arithmeticus. ALCI. Est. SOC. Et tu ergo quæ pluribus, eadem vni persuadere potes. ALC. Cósentaneum est. SOC. Sunt autem hæc videlicet quæ cognoscis. ALC. Profecto SOCR. Hoc vero duntaxat differt rhetor qui apud populũ loquitur, ab eo qui in huiusmodi congressu: quòd ille simul vniuersis, hic seorsum singulis persuadet. ALC. Videtur. SOC. Age cum eiusdem esse appareat multis atque vni ostendere, meditare nũc coram me, atque enitere, vt ostẽdas mihi quod iustum est, aliquando non prodesse. ALC. Contumeliosus es, ô Socrates. SOC. Nunc per contumeliã demonstraturus sum tibi contraria eorum quæ tu mihi non vis. ALCI. Dic. SOCR. Responde modo interroganti. ALC. Minime, sed tu ipse dicas. SOC. Nónne vis quàm maxime persuaderi? ALCI. Prorsus. SOC. Si dixeris hæc ita se habere, an nó eris maxime persuasus? ALC. Mihi quidem videtur. SOC. Responde igitur: nam nisi à teipso audieris iusta omnia vtilia esse, alteri dicenti ne credas. ALC. Non credam: sed iam respondendum est: nihil enim periculi esse existimo. SOC. Vates profecto es, verum dic. Iustorum alia cóferre asseris, quędam minime? ALC. Assero. SOC. Quid autem horum partim esse pulchra, partim contrà? ALC. Quomodo hoc interrogas? SOC. Vtrum quispiam tibi aliquando visus sit turpia quidem facere, sed tamen iusta? ALC. Mihi nunquã. SOC. Omnia itaque iusta etiã pulchra. ALC. Ita. SOC. Rursus, pulchra vtrum omnia bona, an partim bona, partim mala? ALCI. Arbitror equidem ô Socrates, nónulla ex pulchris mala esse. SOC. Et turpia quædam bona? ALC. Certe. SOC. Nunquid tale quiddam dicis, perinde ac si nonnulli dum in prælio amico vel propinquo cuidam opem ferre uellent, uulnerati perierint: qui vero auxiliũ cum debuissent, non tulerũt, incolumes discesserint? ALCI. Et maxime quidem. SOCRAT. Nónne auxilium huiusmodi pulchrum appellas, vbi quis seruare conatur quos oportebat? eaq; fortitudo est ALCIBIA. Profecto. SOCR. Malum vero vocas ob interitus ac vulnera, nunquid? ALCIB. Voco. SOC. An non est aliud fortitudo, aliud mors? ALC. aliud. SOC. Non ergo secundum idem pulchrum simul ac malum est, amicis opem ferre. ALC. Non videtur. SOCR. Vide itaq; vtrum qua ratione pulchrum, etiam bonum sit; Quemadmodum in ijs. Quia enim forte concedis pulchrum esse auxilium ferre, Ipsa autem fortitudo bonúmne an malum? Sic vere considera, vtra eligeres adesse tibi, bona an mala? ALC. Bona. SOC. Nónne maxima bona maxime optares? ALC. Maxime. SOC. Ac minime omnium his priuari velles? ALC. Quidni? SOCR. Quid de fortitudine dicis? quãto illã pretio commutares? ALC. Ne viuere quidẽ uellem, si timidus essem. SOC. Extremũmne malum tibi videtur esse timiditas? ALC. Mihi vero. SOC. Aeque ac mori, vt apparet. ALC. Aeque. SOC. Morti atq; timiditati vita & fortitudo cótraria sunt? ALC. Sũt. SOC. Et hæc quidem maxime optares adęsse tibi: illa mininime? ALC. Certe. SOC. An nó ex eo quod hęc optima, illa pessima esse censes? ALC. Prorsus. SOC. Igitur auxilium ferre amicis in prelio, pulchrum quidem vocabas secundum boni, id est, fortitudinis actionem. ALC. Videor sanè. SOC. Secundum verò actionem mali, id est, mortis, malum. ALCI. Mihi quidem uidetur. SOC. An nó congruum est, sic vnamquanque actionem denominare? si enim eam prout malum fert, malam appellas: contrà, prout fert bonum, bonam vocare decet? ALCIB. Videtur. SOCRAT. Nónne etiam quà bonum, pulchrum: quà malum, turpe? ALC. Maxime. SOC. Cũ ergo dicis auxiliũ ferre amicis in bello, pulchrũ esse,

Quà quid bonum, hæc pulchrũ: quà malum, hæc turpe.

esse, sed malum: perinde est ac si dicas, ipsum bonum quidem, malum tamen. ALCI. Vera mihi dicere videris, ô Socrates. SOCRAT. Nihil igitur pulchrum quatenus pulchrũ malum est, neq; turpe quicquam quatenus turpe bonum. ALC. Non uidetur. SOCRAT. Præterea hunc in modum considera, quisquis pulchrè agit, nónne bene agit? ALC. Vtiq;. SOCR. Bene autem agentes, nónne felices? ALC Quid ni? SOCR. An non felices propter bonorũ possessionem? ALC Et maxime. SOC. Acquirunt autem hæc ex eo quòd pulchre ac bene agunt? ALC. Certe. SOCR. Igitur bene agere bonum. ALCIB. Quidni? SOCR. Nónne pulchrum actio bona? ALC. Certè. SOCR. Idem itaq; rursus apparet nobis pulchrum ac bonum. ALC. Apparet. SOC. Quicquid igitur inueniemus pulchrum esse, idem quoq; bonum existere hac ratione reperiemus. ALC. Necesse est. SOC. Bona autem conferunt nécne? ALC. Conferunt. SOC. Meministi quid suprà de iustis confessi sumus? ALC. Reor iusta agentes necessarium esse pulchra facere. SOCR. Pulchra vero agentes, nónne etiam bona? ALC. Ita SOC. Et bona prodesse? ALC. Penitus. SOC. Iusta igitur, ô Alcibiades, utilia sunt. ALC. Videtur. SOC. Hæc nõne ipse dixisti, ego autẽ interrogaui? ALC. Apparet. SOC. Si quis igitur surgat Atheniensibus vel Peparethijs consulturus putans iusta se & iniusta dignoscere, dicátque scire se iusta interdum esse mala, nónne ipsum irrideres, cũ tu asseras eadẽ iusta & vtilia esse? ALC. Per deos ô Socrates, quid dicam nescio, sed absurdo quodam modo habere me videor. Nam & alia videntur mihi interrogante te, & nunc alia. SOC. Ignoras, ô amice, quænam hæc affectio sit? ALC. Ignoro. SOCRA. Si quis te interrogasset duósne an tres oculos habeas, manúsve duas an quatuor, aut aliud quiddam huiusmodi, putas illi te nunc hoc, nunc illud, an idẽ semper responsurum fuisse? ALC. Et si de me ipso iam vereor, puto tamen eadem responsurum. SOC. An nõ huius causa est, quia cognoscis? ALC. Arbitror SOC. De quibus igitur inuitus cõtraria respõdes, constat illa te ignorare. ALC. Consentaneum est. SOC. Nónne circa iusta & iniusta, pulchra & turpia, bona & mala, vtilia & inutilia respondendo te errasse fateris? deinde nónne manifestum est, ex eo errauisse, quod ignoraueris? ALC. Videtur. SOCR. Num ita se res habet, vt si quis ignoret, illius animum circa id errare necesse sit? ALC. Quid ni? SO. Scísne quo pacto in cœlum ascendas? ALC. Minime per Iouẽ. SOC. Aberrat circa hæc opinio tua. ALC. Non certe. SOC. Scis autem huius causam, an me dicere mauis? ALC. Dic. SOC. Quoniam cùm nescias nõ putas te scire. ALC. Quomodo ô amice, rursus id ais? SOC. Cogita tu quoque mecum quæ nescis, cognoscísque te ea nescire, num in illis labe ris, quemadmodum de parãdis obsonijs nosti sanè quod nescis? ALC. Penitus. SO. Vtrum circa hæc opinaris quomodo parare conueniat, atq; erras? an potius scieti cõcedis? ALC. Hoc pacto. SOC. Quid si nauigares, nũquid opinareris gubernaculũ nunc ad interiora, nunc ad exteriora flectendum, ac nescius errares, an potius gubernatori cõcedens, quiesceres? ALC. Gubernatori. SOC. Non igitur erras in ijs quæ nescis, si nescire te noueris. ALC. Non videtur. SOC. Cernis errores in actionibus esse ob hãc ignorãtiã, quòd qui nescit scire se putat? ALC. Quo pacto id ais? SOC. Tunc agere aggredimur, cũ nosse putamus quod agimus. ALC. Ita est. SOC. Contrà, qui ignorantiæ suæ cõscij sibi sunt, alijs se committunt. ALC. Quid ni? SOC. Quapropter ex ignorantibus hi soli sine culpa uitam agunt, ex eo quòd aliorũ curæ se credunt. ALC. Profecto SOC. Quinam peccant? non enim sciẽtes. ALC. Non certe. SOCR. Postquàm neq; scientes, neque ex ignorantibus ij qui ignorantiæ suæ conscij sibi sunt errant, quinam alij restent, quàm ij qui cum nesciãt, scire se putant? ALC. Soli. SOC. Hæc igitur ignorantia malorum causa est, & uituperanda inscitia. ALC. Nempe. SOC. Et quando circa maxima est, tũc deterrima atq; turpissima. ALC. Maximè. SOC. Num habes quicquam maius quàm iustum, bonũ, utile? ALC. Nequaquam. SOC. Nónne circa hęc errasse te asseris? ALC. Assero. SOC. Quod si erras, nónne ex superioribus perspicuũ est, quòd non modo in maximis rebus inscius es, verũetiam cũ sis ignarus, scire te putas? ALC. Videor. SOC. Papæ, ô Alcibiades, quo pressius es morbo? hunc equidẽ nominare horresco. Veruntamen cũ soli simus, dicendum est; In turpissima namq; inscitia, optime uir, versaris, id quod ipse oratiõe tua satis declaras: qui prius te ad ciuilia confers, quàm sis gubernãdi peritus. Neq; te solum morbus hic tenuit, verũetiam omnes qui hanc Rempublicã administrarunt, præter admodum paucos, ac fortasse præter tutorẽ tuũ Periclem. ALC. Fertur, ô Socrates, non casu quodã sapiens euasisse Pericles, sed multis ac sapiẽtibus uiris familiariter vsus cum sit, Pythoclide in primis & Anaxagora etiam nunc etiã tam grandis natu, sapientiæ gratia Damone vtitur. SOC. Num quem vidisti sapientẽ, qui in ea re in qua ipse sapit, alium sapientem efficere non posset? veluti qui te in literis erudiuit, ipse quidem erat sapiens, teque pariter reddidit sapientẽ: & eodem pacto quemuis alium poterat. ALC. Profecto. SOC. Et tu quoque eruditus ab illo, alium instruere poteris. ALCI. Potero. SOCR. Similiter citharœdus & magister gymnasij. ALC. Penitus SOC. Optima igitur hæc coniectura est, quosdam esse, qui cum ipsi sciant, ostendere quos docuerunt possunt. ALC. Mihi quidẽ videtur. SOC. Habes quem dicere possis à Pericle sapientem factum à filijs insipiens? ALC. Quid si periclis filij stolidi sunt? SOC. At vero fratrem tuum Cliniam? ALCI. Quid Cliniam cõmemoras hominem insanum? SOC. Postquam Clinias quidem furit, filij vero Periclis stolidi nati sunt, tibi quã causam adscribemus, propter quã te cum talis sis, negligat? ALC. Ego ipse, vt arbitror, in culpa sum, cũ illi mentem non adhibuerim. SOCR. Verum ex Atheniensibus hospitibúsque cæteris, dic quẽ vel seruum, vel liberum sapientiorem sua consuetudine fecerit, sicuti ego tibi ostendere possum propter Zenonis familiaritatem Pythodorum Isolochi & Calliam Calliadæ filios factos esse dignos sapientésque viros, quorum vterque centum minas Zenoni tradidit. ALCIBIA. Per Iouem non habeo quem dicam. SOC. Esto. Quid ergo de te ipso cogitas? num qualis nunc es, maturescis, an aliquid conari potius? ALCIBIA. Communi consilio opus est, ô Socrates, Etenim tua dicta intelligo, eísque assentior. Nam qui Rempublicam administrant, præter admodum paucos, inerudi ti mihi quoque videntur. SOCRAT. Quid tum? ALCIB. Si periti essent, oporteret eum qui cũ illis decertaturus est, postquam eandem artẽ didicisset, ac seip

Felices ob bonorũ possessionem.

Ignorantia causa est respõdendi varia & nõ eadem.

Optima coniectura è sciẽtis.

ac seipsum exercuisset: tunc demum tanquam ad athletas ire. nunc autem postquam & isti imperiti ad rempub. accesserũt, quid exercitatione opus est mihi? quid disciplinæ studio? Noui enim quòd naturæ dotibus longè hos superabo. SOCRA. Papæ, quidnam optime vir dixisti? quàm indignum indole tua, ac reliquis istis tuis dotibus. ALC. Quorsum hæc, ô Socrates? SOC. Dolet enim mihi tum propter te, tum ob mutuam nostram beneuolentiam. ALC. Quidnam? SOCR. Quod putaueris aduersus homines, qui hic sunt, tibi certamen fore. AL. Aduersus quos igitur? SOC. Decétne, vt id quærat vir qui tanti se facit? ALC. Quid ais? nónne aduersus istos mihi certamen? SOCR. Si pugnaturam triremen gubernare statuas, satisne tibi putes, tuis te cõnautis gubernando præstare? an cum hoc ita esse oportere intelligas, in strenuos aduersarios potius, non vt nunc facis, in propugnatores tuos respicis, quibus te tantum oportet excellere, non qui cõtra illos quidem pugnandum existimes, sed parui potius pendẽs, seu ministris aduersus hostes vti, si quidem reuera egregium aliquod facimus edere velis te ac repub. tua dignum? AL. At id quidem cogito. SOC. An decet igitur, vt satis putes, si tuorum militum præstantissimus tu sis, non autem respicias ad hostium duces, qua ratione illis potius excellas, in hos intentus semper, & contra eos te muniens? ALC. Quos dicis, ô Socrates? SOC. Nostin' vrbem nostram cum Lacedæmonijs, ac magno Persarum, rege vndique bellum gerere? AL. Vera dicis. SOCR. Nónne, cum in animo sit huius ciuitatis dux fieri, rectè facias, si putes aduersus Lacedæmoniorum Persarumq; Reges certamen te subiturum? ALC. Vera dicere videris. SOC. Non, ô bone vir: sed in Midiam coturnicum nutritorem te decet intentũ esse, & alios huiusmodi, qui cum nódum capillos, quos serui alebant, animo (quemadmodum mu- Parœmia. liercula vulgò dicunt) præ imperitia abraserint, rẽpublicam tamen tractare aggrediuntur, adhuc barbariem redolentes: atque ita affecti prodeunt adulaturi ciuitati, non autem imperaturi. In istos inquam, intuẽtem te num de teipso securum esse decet, neque discere quæcunq; ad eruditionem pertinent, cum sis tantum certamen aditurus, neque in quibus oportet exerceri, & quæ sunt præparanda parare, vt ita institutus ciuilem tandem administrationem capessas? ALC. O Socrates, vera mihi dicere videris. Arbitror enim Lacedæmoniorum duces regemque Persarum nihilo ab alijs discrepare. SOCR. At, ô vir optime, animaduerte quæso, qualis hæc sit opinio tua. ALC. Qua in re? SOC. Num te existimas diligẽtius teipsum curaturum, si illos tanquam potentissimos esse credens, formides, an si minime eos timeas? AL. Si potẽtes illos existimauero. SOCR. An censes curam, quam tute de te habes, alicubi tibi posse nocere? AL. Nullo modo: atcontrà, maximè prodesse. SOCR. Vnum quidem hoc in primis tantum malum ista tua opinio habet. AL. Vera dicis. SOC. Secundum verò, quòd falsa sit, quod ita tibi probabile efficitur. ALC. Quomodo? SOCR. Vtrum consentaneum est, meliores esse naturas nobili in genere, quàm ignobili? ALC. Manifestum quòd in nobili. SOC. Nónne bene nati, si bene etiam educantur, ita demum ad virtutem perueniunt? ALC. Necesse est. SOCR. Consideremus itaque illis nostra comparantes: primum quidem, vtrum Lacedæmoniorum Persarumq; reges

Cõsentaneũ est in genere nobili, quã ignobili ingenia meliora inesse.

ignobiliori, quàm nos genere orti videantur. An ignoramus illos quidem ab Hercule, hos autem ab Achemene genus ducere? Herculis autem, & Achemenis origo ad Persem Iouis filium refertur. ALC. Et nostrum quidem, ô Socrates, in Eurysacem, Eurysacis in Iouem SOC. Atqui nostrum, ô generosè. Alcibiades, in Dædalum etiam, Dædalus autem in Vulcanum Iouis filium. Verũ istorum maiores ab ijs incipientes reges sunt ex regibus vsque ad Iouem. Illi quidẽ Argiuorum & Spartæ. Hi verò Persidis semper, sæpe etiam, vt & nunc, Asiæ. Nos autem maioresque nostri priuati. Quòd si te oporteret progenitores ac patriam Eurysacis ostẽdere Salaminam, vel Aeaci etiam prioris Aeginam Artaxerxi Xerxis filio, quo te risu exceptum iri putas? Sed vide, ne & generis dignitate, & educatione præterea, illis inferiores simus. Nunquid audisti quanta sit Lacedæmoniorum regum dignitas? quorum vxores publicè obseruantur ab Ephoris, vt quoad fieri potest, rex non ex alio, quàm Heraclidarum genere latenter oriatur. Persarum verò rex adeò excellit, vt nemo suspicetur regem ex alio, quàm ex ipso genitum esse: quamobrem regis vxor non ab alio, quàm metu custoditur. Postquàm verò natus est primogenitus, qui succedit in regno, primo quidem eum diem, omnes qui sub regno sunt celebrant, atque ita in posterum quotannis natalem regis diem sacris ac festis omnis Asia colit. Cùm verò apud nos quis nascitur, ne vicini quidem, vt ait Comœdus, sentiunt, ô Alcibiades. Deinceps nutritur puer, non à muliere nutrice parum honorifica, verum ab eunuchis, qui reliquorum circa regem optimi videantur, quibus & alia, quæ spectant ad curam pueri demandantur, ac præcipuè, vt natum quàmpulcherrimum reddant, componentes membra eius atque dirigentes. Atque hæc facientes magno in honore habẽtur. Cum autem pueri septimũ ætatis annum impleuerunt, ad equestris artis magistros proficiscuntur, deinde in venationem tendũt. Anno verò quartodecimo puerum suscipiunt hi, quos regios pædagogos appellãt. Sunt ij profectò ex omnibus Persis ea ætate electi præcipuiq; quatuor, sapientissimus, iustissimus, temperatissimus, atq; fortissimus aliquis vir. Quorũ primus magicã Zoroastri Oromantij filij docet: est autem illa deorum cultus: atque idem tradit instituta regia. Secundus admonet, vt in omni vita sit verax. Tertius ne vlla cupiditate superetur, vt liber viuere consuescat, ac reuera rex, imperans ijs ante omnia, quæ in ipso sunt, nec vlli seruiens. Quartus denique impauidum illum, & intrepidum reddit, nequãdo quippiam metuens seruus fiat. Tibi autem, ô Alcibiades, Pericles adiunxit pędagogum Zopyrum Thracem omnium seruorum suorum præ senio inutilissimum. Narrarem præterea tibi reliquam educationem, & disciplinam aduersariorum tuorum, nisi longum sit. Iam verò satis hæc clara sunt ad cætera quæ hinc sequuntur ostendenda. Tuæ verò aliorúmue Atheniensium generationis, educationis & disciplinæ nulli, vt ita dicam, propinquorum cura est, nisi fortè amatores id curent. Iam verò diuitias, delicias, vestium luxuriosum ornatum, vnguentorum odores, ministrorum sequentium turbam, reliquamque Persarum mollitiem, si considerare voles, pudebit te tui, vbi intelliges quantum ab illis relinquare. Contrà si considerare Lacedæmoniorum temperantium, modestiam, facili- tatem,

Persarũ regũ educatio

Magica Zoroastri deorũ cultus est

Lacedæmoniorum laudes.

tatem, mansuetudinem, magnanimitatem, moderationem, compositionem, fortitudinem, cõstantiã, tolerantiam, victoriæ cupiditatem, & amorem gloriæ, velis, puerũ te ijs omnibus in rebus iudicabis. Si quid prorsus opulentiæ tribus, & hic aliquis esse putas, neque hæc à nobis silentio prætereantur. Modò sentias vbinam sis, & Lacedęmoniorum diuitias intuearis, cognosces profecto nos ab illis lõge admodũ superari. Quicquid enim, aut sui agri, aut Messanienssis possident, nemo vtique dubitet, quin amplitudine & vbertate ac seruorũ, tam aliorum, quàm Elotorum frequẽtia, & equorum prætereà, aliorumq; pecorum, quę fert Messania copia nostros superet. Cæterum hæc omnia in presentia omitto. Auri verò & argenti apud Lacedæmonas copia tanta, quantam ne vniuersa quidem reliqua Græcia possidet. Multa enim iã secula infertur quidem illuc ex vniuersa Græcia, sæpe etiam ex Barbaria, effertur autem nusquam. Sed reuera quemadmodum in Esopi fabula vulpes leoni dixit de ferarum vestigijs, sic & nummorum vestigia ingrediẽtium Lacedęmonem trita quidem in puluere vidẽtur, egredientium verò nusquam apparent. Vnde coniectare licet Lacedæmonios auri atque argenti Græcorum omnium esse ditissimos. Quinetiam rex illorum pecuniosissimus. Ex ijs enim maxima pars ad ipsum peruenit. Tributum præterea regi pergrande impenditur. Et res quidem Lacedæmoniorum quo ad reliquos Græcos, amplæ; quo ad verò Persas regesque Persarum, angustæ. Retulit quippe nobis vir quidam grauis, vnus eorum qui ad Persarum regem profecti erant, se quandoq; integrum penè diem, latam ac fertilẽ peragrasse prouinciam, quã incolæ vxoris regiæ Zonam appellarent: esse quoque aliam nomine Calyptram, atque ita multas alias regiones pulchras ac fertiles ad ornatum reginæ solius pertinere, nominaq; singulis locis à singulis ornamentis imposita esse. Quamobrem, opinor, si quis Amastridi Xerxis quidem vxori, regis autem matri dicat, Dinomaches filium in animo habere, cum ipsius filio pugnare, cum Dinomachæ mundus ad summũ quinquaginta fortasse sit minarũ, filio verò agri plethra in Erchiasis minus, quàm trecẽta, eam admiraturam qua re fretus Alcibiades audeat cũ Artaxerxe pugnare. Reorq; illam arbitraturã hunc virum in nulla alia re, nisi diligẽtia sapientiaq; cõfisum id aggredi: hæc quippe sola apud Græcos æstimatione digna esse. Quod si intelligat alicũde, Alcibiadem istũ certamen tantum inire, primo quidẽ nondũ viginti annos prorsus natũ, deinde omnino indoctum, nec amico suo obedientẽ, monẽti prius discat curamq; adhibeat, seseq; exerceat, quàm tantũ regem inuadat, ac dicẽtem satis cõmodè rem vti nũc est se habere, arbitror illam admiratione cõcitam interrogaturã, quidnã sit quo adolescens iste confidat. Cui si responderemus, pulchritudine, proceritate, nobilitate, diuitijs, animo te fidere, nos, o Alcibiades, insanire putaret arbitror, hæc apud suos omnia potiora sciens. Eodemq; modo Lampidonẽ Leotychidæ filiã, Archidami vero vxorẽ, Agidis autem matrẽ, qui omnes reges extitere, miraturã, cum norit qualia circa se sunt, te tam male instructũ filio suo non dubitare bellũ mouere. Atqui nõnne turpe videtur, si hostiũ mulieres rectius iudicent, quàm nosmetipsi, quẽadmodum cõtra illos accingi debeamus? Cæterum, ô beate mihi parens, & illi quod in Delphis est, epigrammati obtemperãs, nosce teipsum: quoniam ij sunt aduersarij nostri, non quos ipse rebaris, quos quidem nulla re alia, nisi industria, & arte superare licet. Quibus profectò si inferior fueris, gloria quoque apud Græcos, & Barbaros tibi deerit: quam sic ardenter videris appetere, vt nemo vnquã aliquid ardentius concupiuerit. A L. Quam igitur curã adhibendam censes, ô Socrates? An potes ostendere? Mihi enim suprà quàm dici possit, vera dixisse videri. S O C. Possum quidem, verum communi cõsilio opus est, qua ratiõe quàm optimi efficiamur. Ego enim non te tantũ, verum etiã me ipsum disciplina indigere dico. Nam vnum solum est, quo à te differo. A L C. Quid? S O C R. Curator meus melior est, & sapientior, quàm tuus Pericles. A L C. Quis hic, ô Socrates? S O C R. Deus, ô Alcibiades, qui me vetuit ante hunc diem tecum disserere, cui credens, assero te per nullum alium, quàm per me claritatẽ consecuturum. A L C I. Iocaris, ô Socrates. S O C R. Forsitan, vera tamen loquor, quòd vterque curatione indigemus, imò homines vniuersi, cæterum nos quàmplurimum. A L C I. Quòd quidem ego indigeam, haudquaquam falleris. S O C R. Neque etiam quòd ego ipse. A L C. Quid igitur agendum? S O C. Nec hæsitandum, neque etiam mollitiæ indulgendum est, ô amice. A L C. Non decet, ô Socrates. S O C. Non certè, sed in commune considerandum. Verum dic mihi, an optimi esse volumus? A L C. Certè. S O C. In qua facultate? A L C I. Qua videlicet viri boni. S O C. Quãnam in re boni? A L C. In rebus agendis. S O C. In quibus? num in re equestri? A L C. Non. S O C. Ad equites enim iremus. A L. Profectò, S O C R. Nunquid in nauis gubernatione dicebas? A L C. Nequaquam. S O C. Ad nautas enim iremus. A L C. Iremus. S O C. In quo ergo negotio, & quorum hominum officio? A L C. In ijs quæ clari bonique Atheniensium viri agunt. S O C R. Claros ac bonos, prudentésne, an imprudentes appellas? A L C. Prudentes. S O C. In quo vnusquisque prudens, in eodem bonus? A L C I. Certè. S O C. Imprudens autem malus? A L C I. Malus. S O C R. Calceorum sutor prudens ad calceorum opus? A L C. Prorsus. S O C. Bonus ergo ad hæc? A L C. Bonus. S O C R. Quid verò vestibus conficiendis, nónne cerdo hic imprudens? A L C. Ita. S O C. Malus ergo ad hæc? A L. Ita. S O C. Idem itaque secundum hanc rationem etiam bonus atq; malus erit. A L C. Videtur. S O C. An dicis viros bonos malos etiam esse? A L C. Nequaquam. S O C. Quos tandem bonos vocas? A L C. Eos qui in ciuitate præesse possunt. S O C R. Non tamen equis? A L C. Non certè. S O C R. At hominibus? A L. Hominibus. S O C. Num hominibus ægrotãtibus? A L C. Non. S O C R. An fortè nauigantibus? A L C. Non ijs dico. S O C R. Metentibúsne? A L C. Neque his. S O C. Aliquídne vel nihil facientibus? A L C. Facientibus. S O C. Quid tandem facientibus? id mihi declara. A L C. Commercia inquam agitantibus, atque mutua opera vtentibus quemadmodũ in ciuitatibus ætatẽ agimus. S O C. Nunquid imperare eos dicis hominibus, qui hominibus vtuntur? A L. Aio. S O C. An gubernatoribus qui remigibus vtuntur? A L. Non. S O C. Hæc enim gubernatoriæ facultatis virtus est. A L. Est. S O C. Fortasse imperare dicebas tibicinibus, qui canẽtibus præsunt, choreisq; vtuntur. A L C. Neque his. S O C R. Hoc namque ad facultatem chori magistram pertinet. A L C I. Omnino. S O C R. Quid denique vocas imperare posse hominibus

Prouinciæ appellatę ab ornamentis reginæ.

In quo quisquam prudens, in eodem bonus.

nibus

nibus,qui vtuntur hominibus? ALCI. Præesse hominibus communicantibus inuicem in Reipub. administratione atque commercijs. SOC. Quænam hæc ars est? quemadmodum si te iterum rogé, quæ facultas efficit,vt præesse nauigando communicãtibus sciamus? ALC. Gubernatoria. SOC. Communicantibus autem in cantu, vt paulò antè dicebatur,quæ scientia præesse docet? AL. Quam tu nuper aiebas,chori disciplina. SOC. In Republi. verò communicantibus, quam scientiam vocas? ALC. Bonum consilium, ò Socrates. SOC. Num tibi videtur gubernatorum ars carere consilio? AL. Minimè. SO. Est ipsa quoq; bonum consilium. AL. Mihi sanè videtur. SOCR. Ad nauigantium salutem. AL. Rectè loqueris. SO. Quod verò bonum consilium vocas,quò spectat? AL. Ad meliorem ciuitatis institutionem salutemque. SO. Quánam re præsenti, vel absente melius disponitur atque seruatur? Ceu si ipse me roges, quo præsente, aut absente bene se habent corpora: responderem vtique sanitate præsente, morbo verò remoto. Idem & tu existimas? AL. Idem. SOC. Quòd si idem quæras de oculis, eadem ratione respondebo, pulsa cæcitate, quum adest visus. Et aures curari fugata surditate, quum adest auditus. AL. Rectè. SO. Ciuitas autem quo remoto, quóue adhibito melior fit, ac melius instituitur? AL. Mihi videtur, ò Socrates, quando amicitia est inter ciues: odia verò & seditiones absunt. SOCR. Amicitiam vocas consensionem an dissensionem? AL. Consensionem. SO. Per quam artem ciuitates, circa numeros consentiunt? AL. Per arithmeticam. SOCR. Priuati verò, an non propter eandem? AL. Nempe. SOC. Et vnusquisque secum ipse? AL. Certè. SOCR. Per quam artem quisque secum ipse consentit de palmo, & cubito vter maior sit? nonne per metiendi peritiam? AL. Quidni? SOC. Nónne scilicet priuatim & publicè? AL. Imò. SOC. Et de ponderibus eodem pacto. AL. Assentior. SOC. Consensus igitur, quem dicebas, quisnam est? circa quid? quæ ars eum præstat? Etenim iste consensus talis est, vt insit Reipubli. & priuato vnicuique ad seipsum, & ad alios. AL. Consentaneum. SOC. Quis igitur est? ne pigeat respondere, ac promptè dic. ALC. Reor equidem esse amicitiam, & consensionem qua pater, ac mater filium, & frater fratrem, & vxor virum amantes consentiunt. SO. Putásne, ò Alcibiades, virum cum vxore circa lanificium conuenire, imperitum cum perita? AL. Nequaquam. SOC. Neque oportet quidem: muliebris enim hæc disciplina est. AL. Profectò. SOC. Quid verò mulier cum viro circa opus militare conueniet, cum id haudquaquam didicerit? AL. Minimè. SOC. Virile enim id rursus esse diceres. AL. Equidem. SO. Sunt ergo disciplinæ quædam mulierum, quædam virorum, iuxta hanc sententiam tuam. AL. Quidni? SOC. In ijs itaque mulieribus, cum viris consensus est nullus. AL. Nullus. SOC. Neque amicitia igitur: siquidem amicitia consensio quædam est. AL. Non videtur. SOC. Ideoque quatenus mulieres officia sua exercent, non amantur à viris. ALC. Non apparet. SOC. Neque viri etiam à mulieribus, dum virilia tractant. AL. Non. SOCR. Non ergo tunc optime ciuitates instituuntur, cum singuli operibus suis incumbunt. ALC. Ego tamen id, ò Socrates, arbitror. SO. Quomodo hoc ais amicitia sublata, qua præsente confessi sumus bene cõstitui ciuitates, aliter verò contrà? AL. Atqui mihi videtur ob hoc inter homines consistere amicitiam, quòd quisque suum officium exequatur. SOCR. Atqui aliud paulo antè dicebas: nunc autem quo pacto rursus ais consensione adhibita amicitiam fieri, an potest circa hæc consensus existere, quorum ij quidem periti, ij verò imperiti sunt? AL. Fieri non potest. SOCR. Iustáne an iniusta faciunt, cum singuli quæ ad se attinent, exequuntur? AL. Iusta profectò. SOC. Iuste igitur agentibus ciuibus, in ciuitate nõ est amicitia. AL. Necessarium hoc itidem videtur, ò Socrates. SOC. Quam itaque dicis amicitiam siue consensionem, circa quam nos sapientes, & consultores esse oportet, vt boni viri simus? Neque enim percipere possum quænã sit, aut quibus in rebus existat: cum ex oratione tua interdum in eisdem inesse, nonnunquam ab eidem abesse videatur. AL. Per Deos, ò Socrates, ne ipse quidem quid dicam, intelligo: videorque iamdiu meipsum fefellisse, cum turpißimè habeam. SOCR. Confidere decet. Nam si hoc demum animaduertisses, annos quinquaginta natus, arduum sanè foret teipsum curare: nunc verò in ea es ætate, in qua id aduertere decet. AL. Quid igitur hoc aduertẽtem facere oportet? SOC. Responde ad ea quæ interrogabo te, Alcibiades. Quòd si feceris, ac Deus voluerit, si qua modo fides meis est vaticinijs adhibenda, tu simul, & ego melius habebimus. AL. Ita erit quòd ad me respondentem attinet. SOC. Age, quid est seipsum curare, ne sæpe nosipsos fallamus, non curantes nosmetipsos, cum belle curare putemus. Et quando id homo facit, non quoties suorum, toties & sui curam habet? AL. Mihi quidem videtur. SOC. Quid? num pedes tunc quis curat, cum ea quæ pedũ sunt curat? AL. Non intelligo. SOCR. Dicisne esse aliquid ipsius manus, quemadmodum annulus est? Num alterius membri, quàm digiti annulum esse censes? ALCI. Minimè. SOCR. Et pedis calceum eodem modo? ALCIB. Ita. SOCRA. Cùm calceorum curam gerimus, num & pedum cura est? AL. Haud multum intelligo, ò Socrates. SOCR. Quid verò, ò Alcibiades, vocásne aliquid rectam alicuius curationem? ALC. Voco. SOCR. An non cum quid melius fit, tunc rectè curatum dicis? AL. Dico. SOCR. Quæ ars calceos meliores efficit? ALC. Cerdonica. SOC. Cerdonica igitur calceorum curam habemus? AL. Hac ipsa. SOC. Nunquid & pedes etiam cerdonica? vel ipsa potius qua pedes reddimus meliores? AL. Illa. SOCR. Pedes autem meliores, nónne qua & reliquum corpus? AL. Videtur. SOC. Hæc nónne gymmastica? AL. Maximè. SOC. Ergo gymmastica pedes curamus, cerdonica verò illa quæ pedum sunt. AL. Prorsus. SOCR. Et gymnastica quoque manus, anularia verò illa, quæ sunt manuum. AL. Sic est. SOC. Et gymnastica corpus, textoria autem & alijs facultatibus, ea quæ corporis sunt. AL. Omnino. SOCR. Alia igitur arte vnumquodque, alia quæ illius sunt, curamus. AL. Videtur. SOC. Non ergo cum sua quis, tunc etiam se curat. AL. Nullo pacto. SOCR. Non enim eadem ars, vt videtur, quę nos, & quę nostra curat. AL. Nõ apparet. SOC. Age itaq; quãnam arte nosipsos curare possumus? AL. Non habeo quid dicam. SOC. At hoc tamẽ inter nos conuenit, quòd non qua nostrorum aliquid melius efficimus, nos curamus: verum qua nosipsos ad meliorem frugẽ corrigimus. AL. Vera narras. SO. Nosséne vnquam licet, quę ars meliorem faciat calceum, nisi calceum ipsum nouerimus.

Quid sit seipsum curare

uerimus. AL. Fieri nequit. SOC. Neque etiam quæ anulum efficit meliorem, ignorantes anulum. AL. Verum. SOCR. Sciemúsne vnquam qua arte meliores euadamus, quàdiu nosipsos ignoramus? AL. Nunquàm. SOCR. Vtrum facile quiddam sit seipsum cognoscere, ac ridiculus fuerit, qui templo Apollinis id inscripsit, an potius arduum quippiam, nec cuiusuis hominis est? AL. Mihi quidem, ô Socrates, aliquando visum est facile, & cuiusuis esse, nonnunquam verò omnium difficillimum. SOCR. Sed siue facile hoc sit, ô Alcibiades, siue difficile, nobis sanè sic se habet, vt hoc intelligentes, etiam qua ratione curandi sumus, intelligamus: ignorantes verò contrà. AL. Est vt dicis. SOC. Age, quomodo illud ipsum inueniemus, sic enim fortassis quid simus ipsi inuenire poterimus. At hoc ignorantes nunquàm. AL. Rectè loqueris. SOCR. Attéde ergo per Deum, cum alióne, quàm mecum tu disputas? AL. Tecum. SOCR. Et ego nónne tecum? ALC. Et tu mecum. SOC. Socrates igitur est, qui disputat. AL. Est. SOCR. Alcibiades verò qui audit. AL. Ita est. SOCR. Nónne ratione Socrates disputat? AL. Quidni. SOCR. Disputare autem & ratione vti, idem quodammodo vocas? ALCIB. Idem. SOC. Vtens autem & quo vtimur, nónne aliud? AL. Quomodo dicis? SOC. Quemadmodum cerdo incidit quidem circulari, & semicirculari organo, atque alijs instrumentis. ALCIB. Et vt dicis. SOCRA. Nónne aliud quiddam est qui diuidit, & quo diuiditur quicquam? ALC. Quidni. SOCR. Item aliud citharœdus, aliud quo citharam pulsat?

Aliud esse id quod vtitur, & quo vtitur.

AL. Aliud. SOCR. Hoc paulo antè interrogabam, an vtens & quo vtitur, semper aliud esse videatur. ALC. Videtur. SOCRA. Cerdonem incidere dicimus instrumentis tantum, an etiam manibus? AL. Et manibus. SOCR. Et ijs ergo vtitur. AL. Vtitur. SOCR. An non & oculis vtens coria incidit? AL. Prorsus. SOCR. Vtentem verò aliud quiddam ab ijs quibus vtitur, esse concessimus. AL. Concessimus. SOC. Cerdo igitur & citharœdus aliud quiddam sunt, quàm oculi & manus quibus vtuntur.

Homo aliud quàm corpus suũ.

AL. Apparet. SOCR. Nónne toto corpore homo vtitur? AL. Penitus. SOCR. Aliud vtique vtens, & quo vtitur. AL. Sic est. SOC. Homo ergo à suo corpore aliud est. AL. Videtur. SOCR. Quid est igitur homo? AL. Ignoro. SOCR. Scis esse, quod corpore vtitur. AL. Scio. SOCR. Aliúdne vtitur ipso, quàm anima? AL. Nil aliud. SOC. An non imperans? AL. Imperans. SOCR. Quinetiam neminem hoc aliter æstimaturum puto. AL. Quidnam? SOC. Quin ex tribus, vnum aliquid homo sit. AL. Ex quibus? SO. Aut animã videlicet, aut corpus, aut totum ipsum ex vtrisque compositum. AL. Quidni? SOC. Veruntamen id quod imperat corpori, hominem esse cõfessi sumus. AL. Confessi sumus. SOC. Quid igitur homo? Num sibijpsi corpus imperat? AL. Nullo modo. SOC. Subijci enim illud diximus. AL. Certè. SOC. Non est igitur hoc quod quærimus. AL. Non vt videtur. SOCR. At vtrunque simul forsitan corpori dominatur, atque id homo est. AL. Fortè. SO. Imò minime omnium: nam altero illorum nõ dominare, nulla coniectura est, vt simul vtrunque dominetur. AL. Rectè loqueris. SOC. Cum verò nec corpus, nec simul vtrunque sit homo, restat vt arbitror, aut nihil omnino hominẽ esse, aut si quid est, nihil aliud, quàm animam esse. AL. Prorsus. SOCR. Adhúcne liquidius monstrari tibi oportet, animã

Hominem nõ aliud esse quàm animam.

esse hominem? AL. Non per Iouem: hæc enim sufficere mihi videtur. SO. Et si non in integrum hæc discussa sunt, mediocriter tamen inducta in præsentia sufficiunt. Nam tunc demum penitus comprehendemus, cum inuenerimus quod nunc, quia ampliore indagationem requirebat, prætermisimus. AL. Quid istud? SOCR. Paulò antè sic est dictum, quod prius considerandum sit ipsum idem, nunc vero pro eo quod quidem est ipsum idem, considerauimus ipsum vnumquodq; quid est. Idque fortè sufficiet. Nihil enĩ in nobis ipsis esse maius, quàm animam dicere possemus. AL. Non certè. SO. Nónne sic putandum est, me scilicet ac te conspirare inuicem anima ad animam sermone vtẽtes? AL. Et maximè quidem. SO. Hoc itaque erat quod paulò antè dicebamus, quòd Socrates cum Alcibiade disputat, oratione vtens non ad personam tuam, vt apparet, sed ad Alcibiadem verba dirigens: hoc autem anima est. AL. Mihi sanè videtur. SO. Animam igitur nosse iubet, qui præcipit, Nosce teipsum. AL. Videtur. SOC. Quicunque igitur corpus cognoscit, sua quidem, non seipsum nouit. AL. Sic est. SO. Atque ideo nullus medicus vt est medicus, neque gymnasticus vt gymnasticus sese nouit. ALC. Non vt videtur. SOC. Multò minus agricolæ alijque opifices se cognoscunt: neque enim se, neque sua, sed remotiora quædam artium suarum expendunt: ijs enim intenti sunt, quibus corpus curatur. AL. Vera narras. SOC. Quare si prudentia est seipsum nosse, nullus istorum secundum suam artem est prudens. AL. Non vt videtur. SOC. Ob hoc mechanicæ artes istæ, non autem boni viri disciplinæ videntur. AL. Prorsus. SO. Nónne rursus quicũque corporis curam habet, sua quidem, non seipsum curat? AL. Apparet. SOC. At verò cui pecuniæ curæ sunt, nec se, nec sua, sed quæ procul à suis sunt, curat. AL. Videtur. SOC. Non ergo suis rebus studet, qui pecunias cumulat. ALC. Rectè. SO. Quisquis etiam corpus Alcibiadis amauit vnquam, non Alcibiadem ipsum, sed quæ Alcibiadis essent, amauit. ALC. Vera loqueris. SO. Qui verò te amat, amat animum. AL. Necessario sequi ex ratione tua videtur. SOC. Nonne tui corporis amator, cum primum species deflorescit, abiens deserit? ALC. Apparet. SOC. At verò qui animum tuum diligit, nunquàm deserit, donec ad meliorem frugem peruenias. AL. Consentaneum. SOC. Hanc ego ob causam te minimè desero, verum in amicitia perseuero, reliquis senescẽte corpore abeuntibus. AL. O quàm bene facis, mi Socrates, ne in posterum me deseras obsecro. SOC. At enitere, vt quàm pulcherrimus fias. ALC. Conabor. SO. Sic se tua res habet: nec fuit vnquam, nec est, vt opinor, Alcibiadis Cliniæ filij amator vllus præter vnum & illum quidem amabilem Socratẽ Sophronisci & Phænaretæ filium. AL. Vera dicis. SO. Nónne dixisti me aliquantulum præuenisse, cum te salutatũ venissem? nam statuisse te qui prior meipsum conuenires, interrogaresque quamobrem solus ego te non reliquerim. AL. Sic erat. SOC. Hæc procul dubio causa, quoniam amator tui solus eram, cæteri verò tuorum. Tua sanè labũtur tempore, tu autem nunc primum florescis: ac deinceps quidem nisi ab Atheniensi populo corrumparis, ac turpior euadas, nunquàm te deseram. Id enim vehementer timeo, ne amator populi factus nobis corrũparis. Multis enim & ingenuis quidem apud Atheniẽses id vsu venit. Nam bene personatus est magnanimi

Erechthei

Erechthei populus:sed illum nudatum contueri oportet. Adhibe igitur hanc quam dico cautionem. AL. Quam? SOCR. Exue illum prius,ô beate, ac disce quæcunque scienda sunt antequàm tractentur ciuilia,aut rempub.adeas, ferens tecum alexipharmacum, ne quid aduersi patiaris. ALC. Bene mihi dicere videris Socrates,verùm conare iam nobis exponere,qua ratiōe nosmetipsos curemus. SO. Nōn ne satis iam à nobis in superioribus definitum est? Quid enim simus,communi cōsensu definiuimus. Timebamus enim ne in hoc decepti nosipsos forsitan falleremus, alicuius alterius, non nostri curam habentes. AL. Est vt dicis. SO. Deinde concessum est animæ curā habendam,semperq; ad ipsam respiciēdum. AL. Manifestum est. SOC. Corporum verò pecuniarumq; curam alijs relinquendam. AL. Quidni; SOC. Quonā igitur pacto ista perspicue noscere remus, siquidem hoc intellecto nos quoque ipsos intelligimus? an fortè per deos Delphicam illam inscriptionem rectè monentem,cuius suprà mentionem fecimus,nondum intelleximus? AL. Qualem? Quidnā cogitas,quum sic loqueris,ô Socrates? SO. Dicam tibi quid suspicer hāc inscriptionem nobis consulere.neque verò passim eius exemplar, sed in visu solū inueniri posse videtur. AL. Quomodo id ais? SO. Considera tu quoq;,si oculo nostro quéadmodum homini cōsuluisset, Vide teipsum, quomodo id admonuisse putemus? nónne vt in illud inspiceret oculus,ex cuius intuitu seipsum visurus esset? AL. Constat. SO. Consideremus itaque in quid potissimum intuentes,illud simul ac nosipsos videremus. AL. Sine dubio,Socrates,In specula,& alia huiusmodi. SOC. Rectè loqueris:sed oculo quo videmus,an non inest huiusmodi quiddā? ALC. Valde. ALC. Num aduertisti quòd facies hominis in oculū intuētis in oppositi visu relucet velut in speculo, quam summā vocamus pupillam,simulacrū inspicientis existens? AL. Aduerti. SOC. Oculis igitur ita demum seipsum cernit, cum in oculum inspicit,in idq; præterea intendit,quod oculi optimum est, & quo oculus ipse videt. AL. Apparet. SOC. Si autē in aliud quoddā hominis membrum respexerit,vel in quoduis aliud,præterquàm id cuius hoc est simile, haudquaquam seipsum percipiet. AL. Verum. SO. Oculus ergo cum seipsum visurus est,in oculum respicere debet,atque in eum oculi locum,in quo virtus est oculi. Is autem visus atque pupillæ acies est. AL. Sic est. SOCR. Eodem pacto & anima,ô amice Alcibiades, si seipsam noscere vult, in animam intueatur, in eumq; præcipuè locum animæ, in quo inest virtus animæ,sapientia, & in aliud cuius hoc est simile. AL. Mihi quidem videtur,ô Socrates. SO. Num reperire possumus quippiam in anima diuinius illo,circa quod intelligentia sapientiaq; versatur? AL. Nequaquam. SOC. Id igitur animæ diuini simile est,in quod sanè qui intuens, & omne diuinum,Deum scilicet & sapientiam cernens, ita & seipsum agnoscet. ALC. Apparet. SOC. Seipsum verò cognoscere,prudentiam esse concedimus. ALC. Prorsus. SOC. Si autem nec nos ipsos cognosceremus,nec prudētes essemus,possemúsne nostra, seu mala,seu bona nosse? AL. Quomodo posset fieri,ô Socrates? SOC. Impossibile tibi fortè videtur quēquam qui non norit Alcibiadem, tamen quæ Alcibiadis sunt, quòd sint Alcibiadis nosse? AL. Impossibile per Iouem. SOCR. Nec nostra quòd nostra sint,nisi prius nosipsos? ALCIB. Nullo modo.

Explicatio Delphicæ inscriptionis, Nosce teipsum.

SOCR. Si nostra ignoremus,nec ea quę nostrorum sunt,intelligimus? AL. Non,vt videtur. SOC. Non igitur rectè omnino cōsensimus, cum suprà quosdam esse assereremus, qui se ignorantes, sua tamen dignoscerent. Atqui nec ea etiam quę suorum. hæc enim cuncta dinoscere, vnius atque eiusdem artis officium esse videtur, seipsum scilicet, & quæ sua sunt,& quæ suorum sunt nosse. AL. Videtur. SOC. At qui sua ignorat, ignorat itidem & aliena. ALC. Quid ita? SOC. Num igitur si aliena, etiam quæ reipub.sunt,ignorabit? AL. Necesse est. SO. Nunquā ergo vir istiusmodi ciuilis sit. AL. Non certè. SOC. Nec œconomicus etiam. AL. Neq; hoc. SOC. Nec quod agit,intelliget? AL. Minimè. SO. Ignorans autem,nónne errabit? AL. Maximè. SO. Qui aberrat, an non male aget,& priuatim & publicè? ALCIB. Quidni? SOC. Male agens, nónne miser? AL. Et maximè quidem. SOC. An verò & ij quibus cum hæc agit? AL. Et hi quoque. SOC. Nemo itaque felix esse potest, nisi sapiens bonusq; sit. AL. Nemo. SOC. Sequitur, vt mali homines miseri sint. AL. Apprimè. SOC. Non ergo qui diues sit, sed qui prudens, miseriam vitat. AL. Videtur. SOC. Quamobrem nec mœnibus,nec nauibus,triremibúsque,atque naualibus,ô Alcibiades, nec multitudine,nec amplitudine absque virtute ciuitas ad felicitatem opus habet. AL. Non profectò. SOC. Si rectè & præclarè ciuitatem gubernaturus es, virtute imbuendi sunt ciues. AL. Quidni? SOC. Num dare quis potest alijs,quod ipse non habet? AL. Qui possit? SOC. Ergo virtute prius ornatus ipse debet esse,quicunque non sibi tantum ac suis, sed reipubli.etiam & ijs quæ ad eam spectant,imperaturus est? AL. Vera dicis. SO. Nec igitur principatus,neq; licentia quodlibet faciēdi aut tibi,aut reipub. verum iustitia potius & prudentia comparanda. AL. Apparet. SO. Iuste enim ac prudēter agentes,& tu simul & tua respub. Deo gratum opus facietis. AL. Decet. SOC. Et sic quemadmodum suprà diximus,in diuinū splendorem intuentes agetis. AL. Videtur. SOC. Quinetiam illuc respicientes vosmetipsos vestraq; bona perspicuè discernetis. AL. Certè. SO. Nónne si rectè atque bene agetis? AL. Agemus. SOC. Enimvero fideiubere paratus sum vos,si ita vixeritis, felices fore. AL. Locuples certè fideiussor. SOC. Contrà,si iniuste vixeritis,intuentes in tenebras diuinitatis expertes,consimilia tenebris opera, quemadmodum necesse est,facietis,vosipsos penitus ignorātes. AL. Videtur. SOC. Cui enim,ô amice Alcibiades, potestas adest,quodcunque libuerit faciendi,mente verò captus est quidnam putas illi continget? siue priuatus ille quidem,siue respubli.sit? Veluti si ægrotanti cuidam libera licentia sit,rationē medici nullam habendi,sed tanquam tyrānidem exercēdi sic, vt nemo hominem absterrere valeat,quid illi euenturum putas? Nónne verisimile est corpus iri corruptum? AL. Vera loqueris. SOC. Quid verò,si in naui apud quempiā omnis licentia sit, quodcunq; videatur agendi,mente tamen & gubernandi peritia careat, num cernis quæ ei & socijs euētura sint? AL. Opinor equidem illū & seipsum & vnà socios perditurū. SOC. Nónne igitur omni reip. omniq; imperio & dominationi vbi virtus abest,cōtingit, vt male agat? AL. Necesse est. SO. Non ergo tyrānis optime Alcibiades,aut nobis aut reipu. parāda est, sed virtus,siquidē felices esse volumus. AL. Vera dicis. SOC. Cæterum antequàm virtus adsit, conducit

Nemo felix nisi sapiens. Mali sunt miseri.

est viro, non solum puero, regi à meliore, quàm regere. AL. Apparet. SOC. Nonne quod melius est, idem & pulchrius? AL. Sic est. SOCR. Quod pulchrius decentius? AL. Quidni? SOCR. Decet itaq; malum seruire: melius enim est. AL. Decet. SOCR. Seruilis ergo prauitas. AL. Apparet. SOCR. Liberalis autem virtus. AL. Ita est. SOC. Nónne, ô amice, seruitus fugienda? ALC. Maximè quidem, ô Socrates. SOC. Aduertis quomodo te nunc habeas? vtrum liberè, an contrà? AL. Et maximè quidem, vt mihi videor, hoc sentio. SOC. Nostíne quo pacto id quod nunc te occupat, fugare queas? nolim enim istud in claro homine nominare. ALC. Noui equidem. SOCR. Quomodo igitur? AL. Si ipse volueris, ô Socrates. SOCR. Haud rectè loqueris Alcibiades. ALC. At quomodo dicendum est? SOCR. Si Deus voluerit. AL. Dico equidem, atque hoc insuper addo, periculum esse, ne figuras inuicem mutemus, tuam quidem ego induens, tu autem meam: fieri enim non potest, quin ego te deinceps ducam, tu autem à me ducaris. SOC. O generose, nihilo igitur meus in te amor à ciconia differt, si posteaquā prope te velut in nido amorem alatum fouerit, ab illo iterum nutriatur. ALC. Profectò sic se res habet, & incipiam hinc iam iustitiam meditari. SOC. O quàm te perseuerare velim. Timeo autem naturæ tuæ diffidens, huiusque ciuitatis vim intelligens, ne ea me simul, ac te vincat.

ALCIBIADES II. VEL, DE VOTO.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

QVONIAM secundus Alcibiades liber profectò sanctissimus de voto inscribitur, summatim colligendum est, quid votū, quid in voto petendum & quando & quomodo. Diffinitio voti partim ab Orpheo, partim à Platone sumpta hæc est: Votum est ardens affectus casti animi, deo deditus, & quod bonum videtur exoptans. Huic affectui Zoroaster & Orpheus suffumigationes & characteres adhibuerūt, quoties ad secunda numina preces dirigerētur. Mercurius ac Plato, cum supremi numinis maiestatem venerabantur, externas omnes ceremonias auferebant, solam ac puram fragrantiam animi relinquentes. Sed de his omnibus in nostris commentariis diligentius. In voto petendum Plato vult bonum: idque ex eo patet, quòd petitionem hanc poëtæ Lacedæmoniorumque testimonio comprobat, eamque tutam & prudenti & imprudenti esse putat, votumque huiusmodi, & à quolibet & semper fieri posse. Petitionē verò certi cuiusdam & proprij boni tunc demum esse securam, cum prudentiam quis fuerit consecutus, aliàs autem periculosam. Vbi multa de prudētia disserit, quæ tu vir omnium prudētissime Cosme lege obsecro diligenter, vt quanti faciat prudentiam, prorsus agnoscas. Vniuersalis ergo precatio, qua bonum solummodo petitur, semper fieri potest: propria verò qua certum aliquid quod bonū videtur optatur tunc facienda, cum quid poscendum est quis nouerit. Tunc id nouerit, cum quid bonum, quid malum est, intellexerit. Id intelliget, cum à mente didicerit. Discet, cum se ad illam conuerterit. Conuertet cum purgauerit animū tenebrasque expulerit. Purgabit, cum seipsum legitimæ philosophiæ dediderit. Tradet, cum suam ignorantiam recognouerit. Nosce ergo teipsum, templo Apollinis est inscriptum, ne quis temere Deum oraturus accederet. Quo autem ordine in oratione propria sit orandum, Mercurius in orationibus suis, & in suis hymnis Orpheus, & Pythagoras in carminibus aureis docuerūt, quorū ritus aliàs exponemus. Plato deinde hos theologos imitatus, in libro De pulchritudine orantem sic Socratem introducit: O amice Pan atque cætera numina, date obsecro, vt intus pulcher efficiar: quæcunque & mihi extrinsecus adiacent, intrinsecis sint amica. Sapiētem solum diuitem putem. Tātum verò huius auri tradite, quantum nec ferre, nec ducere alius quàm vir temperās possit. Quid petit Socrates? Bonum. Quod bonum? Sapiētiam, hoc est veritatis diuinæ cognitionem, quam dare solus Deus potest, quam accipere solus animus pulcher, id est temperatus, purus, candidusque valet. Quid poscit in primis? vt dignum sapiētia faciat. Temerarij nempe hominis est, munus aliquod quo indignus est petere. Quis diuina sapientia dignus? qui lumen eius ferre paratus est. quis paratus? qui per continentiam primo, deinde per temperantiam, postremo per sanctimoniam, id est ciuilem, purgatoriam purgatique virtutem animi, sic animum expiauerit, vt pulcher, hoc est purus omnino nitidusque euaserit: & virtutem iam exemplarem, diuinam scilicet sapientiam solam, vtpote thesaurum omnium diuitiarum optauerit. Idcirco Socrates Deum patrem omniū & ministros eius amice aspirare precatur, vt illorū benigno proprioque fauore purgatus euadat. Corporea verò & externa leuiter pertransit, eligēs illa sic se habere, vt tranquillam puritatem animi non impediant. Deinde pulchritudine hac iam parta, optat vt sapientiam solam, hoc est dei cognitionē esse opulentiam omnem sufficientiamq; æstimet, solamque sitiat. Postremò quasi per antè dicta paratus fulgidum hoc aurum diuinæ sapientiæ postulat. Neque id superbè, neq. remisse tamen. Minimam quippe veritatis cognitionem intēperati homines sortiuntur, summam & infinitam in seipso Deus amplectitur: magnam verò & amplam vir temperans adipiscitur. Tantum igitur huius auri postulauit, quātum solus ferre vir temperans valet. Hoc equidem esse aurum ignitum arbitror, quod emendum Ioan. in Apocal. præcepit.

Quid votū.

Quid petendū in voto.

Oratio Socratis ad Deos.

SOCRATES. ALCIBIADES.

Occasio dialogi.

DEVMNE, ô Alcibiades, precaturus accedis? AL. Et maximè quidem, ô Socrates. SOC. Tristitiam quandam præ te ferre videris, & oculos in terram figere, tanquam aliquid ipse tecum cogitans. ALC. At quid cogitem, ô Socrates? SOC. Maxima, vt mihi videtur: nam dic per Iouem obsecro, nónne putas deos eorū, quæ vel priuatim, vel publicè precamur, nonnunquam concedere partim, partim negare, atq; id his quidē annuere, illis verò minimè? AL. Omnino quidem. SO. Nónne igitur tibi videtur magna prouidentia opus esse, ne quis seipsum fallat, dum magna petit mala, credēs bona se petere: Deorum autem hic sit habitus, eaque ratio, vt largiantur, quæ quis postulat? quemadmodum Oedipum ferunt obsecrasse Deū, de regno paterno, vt filij ferro decernerent. Cumq; ei liceisset præsentiū tum malorum auersionē poscere, alia insuper imprecabatur. Vnde ad eum euentum ista venerunt, atq; ex ijs alia multa & grauia, quę referre singula nequaquam opus est. AL. At tu furentem quidem hominē in exēplum adduxisti: nam quē putas sanæ mentis hominem audere talia petere? SOC. Insanire nónne contrarium est ei quod est prudentē esse? AL. Prorsus. SO. Num, ex hominibus, alij prudentes esse, alij imprudentes videntur? AL. Videntur sanè. SO. Age itaque consideremus quinam isti sint. Esse enim alios quidem imprudentes, alios verò prudentes, nonnullos insanos, iam conuenit. AL. Conuenit. SOC. Præterea bene valentes aliqui sunt. AL. Sunt. SOC. Aegrotantes alij. AL. Omnino. SO. Non ergo ijdē sunt. AL. Non certè. SOC. Súntne alij quidam qui neutrum istorum patiantur? AL. Nequaquam. SO. Necesse est enim hominē vel ægrotare, vel non ægrotare. AL. Videtur. SO. De prudentia verò & imprudentia idem iudicas? AL. Quomodo dicis? SO. Hominē aut prudentē, aut imprudentē, aut tertiū præterea velut mediū quiddā esse oportere putas, quo nec prudēs, nec imprudēs sit? AL. Nihil profectò. SO. Necesse igitur alterū istorū pati. AL. Apparet. SO. Recordaris cōcessisse te insaniam prudētiæ contrariā esse? AL. Equidem. SO. Et medium nullā rem esse tertiam quæ hominē nec prudentē, nec imprudentem efficiat? ALC. Consensi quidem. SOC. Quin

Negat Plato esse medium inter sanum & ægruum.

Inter prudētē & imprudentem.

Vni nō posse esse duo contraria: sed si contraria, duo sunt.

Quinetiam duo esse eidem rei contraria quo pacto possunt? A L. Nullo. S O C. Imprudētia igitur atque insania idē esse videntur. A L. Videtur. S O C. Si ergo omnes imprudentes insanire dixerimus, rectè dicemus. A L. Sanè. S O C. Et ex tuis æqualibus, nécnon ætate maioribus si qui sunt imprudētes (vti re vera sunt) insanos esse. Nónne putas perpaucos esse in hac vrbe prudētes, imprudētes plurimos, quos insanos appellas? A L. Equidē. S O C. An censes nos tutos inter hos insanos ita versari, quin ab eis percutiamur, ac verberemur, & quęcūque furiosi facere cōsueuère patiētes, iamdudū pœnas nō fuisse datu ros? Sed vide, ô beate, ne aliter se res habeat. A L C. Quo pacto se habet, ô Socrates? Apparet enim nō ita esse, vt putarā. S O C. Nō certè, vt mihi videtur, sed hoc fortasse pacto cogitādum est. A L. Quonā? S O C. Dicā tibi. Ponimus aliquos ægrotantes esse, nécne? A L. Omnino quidē. S O C. Nūquid necessariū opinaris omnē ægrotū cruciari dūtaxat podagra, vel febri, vel lippitudine? An etiā si nihil istiusmodi patiatur, posse tamē alijs morbis affici, cum multę sint morborum species præter istas? A L. Sic mihi videtur. S O C. Omnis lippitudo morbus tibi videtur. A L. Mihi certè. S O C R. Et omnis morbus etiā lippitudo? A L. Non mihi quidē, nescio tamen quid asserā. S O C. Si dicēti mihi mentē adhibeas, & ambo simul inuestigemus, ferè quod volumus con sequemur. A L. Adhibeo, quàm maximè possum. S O C. Nónne cōuenit inter nos lippitudinē omnē esse morbū, non omnē tamen morbū lippitudinem esse? A L. Cōuenit. S O C. Et rectè quidē consensisse videmur. Etenim febricitātes ægrotant omnes, nō tamē quicunq; ægrotāt, etiā febricitant, vel podagra aut lippitudine afficiuntur. Sed omne quidem huiusmodi cōmuniter morbus est: at ij quos Medicos appellamus, differre dicunt illorū curationem: non enim oēs, aut similes sunt, aut similiter pertractantur, verū secundū vim propriū singuli, morbi tamē sunt omnes. Quemadmodū opifices aliquos esse ponimus, nónne? A L. Prorsus. S O. Et cerdones, & fabros, sculptoresque, & quàmplurimos alios, quos referre singulos nihil opus est, quiue partes opificij discretas habēt: ac omnes quidem opifices sunt. non tamē fabri oēs, neq; coriarij, neq; sculpto res, at cuncti generatim opifices. A L. Sic est. S O C. Eadē quoq; ratione imprudētiam inter se plurimi partiūtur, & qui maiorē sortiuntur imprudentiæ partē, insani furentesq; vocantur: qui verò aliquāto minorē, stolidi, atq; attoniti. Qui aūt honestioribus vocabulis eadē significare volūt, partim quidem magnanimos appellant, partim ineptos: quidā nō malos, innocuos, & inexpertos, & stupidos. Inuenies quoq; alia multa nomina, quibus omnibus imprudētia significatur. Discrepant autē, vt in superioribus discrepare apparuit, ars ab arte, & à morbo morbus. Tibi verò quid videtur? A L C. Idipsum. S O C. Sed vt redeamus vnde digressi sumus, propositū fuit in disputationis exordio, qui prudentes, quiue imprudētes essent dijudicare. Cōuenimus autē tales aliquos esse, nónne? A L. Conuenimus. S O C. Prudētes existimas quicunq; agēda dicendaq; cognoscūt? A L. Equidē. S O C. Imprudētes eos qui neutra vidēt? A L. Eos ipsos. S O C. Nónne qui vtraq; hæc ignorāt, seipsos latent, & agentes & loquētes quæ non oportet? A L. Apparet. S O C. Ex his hominibus vnū, ô Alcibiades, Oedipū esse dicebam. Reperies quoq; nostris tēporibus plurimos

Plura genera imprudētiæ esse.

Prudentes qui.

nō ira cōcitos, vt ille, nec qui mala se, sed bona potius exoptare putēt. Ille siquidē vt non optabat, ita nec putabat. Sunt verò nōnulli, qui horū contraria patiūtur. Reor equidē te primū, si fortè Deus ille ad quē exorandū accedis, sese oculis offerēs, te priusq̄ aliqd obsecrares, interrogaret, satisne tibi sit Atheniensiū dominatu potiri: q̄ si hoc vile & exiguum quiddā æstimares, adderet & Græcorū omniū, & si viderit te neq; istis etiā acquiescere, nisi totius etiā Europæ adijciat, neq; id tantū adijceret, sed quū cu peres vt, vno eodēmq; die sentirēt oēs Alcibiadem Cliniæ filiū dñm esse, atq; ideo hæc tibi concederet omnia: reor inquā ab eo te ingēti cū lætitia reditu-rū, ac si maxima bona esses feliciter cōsecutus. A L. Arbitror, ô Socrates, & quęcunq; aliū, q̄squis eandem sortē assequeretur. S O C. Vitam verò tuam, an cum Græcorum omniū, atq; etiam barbarorū regione & dominatu cōmutares? A L. Nō vt opinor, quippe cū nullo modo vsurus essem. S O C. Quid si vsurus quidē sis, malè tamen, & cum nocumento? Neq; sic quidem? A L. Non profectò. S O C. Cernis ergo tutū non esse, aut quæ offerūtur, temere acceptare, aut optare, siquis ꝓpterea incōmoda subiturus sit, vel vitā protinus amissurus. Multos autē referre possemus, qui cū tyrannidē affectassent, dūq; illa potirētur ardēti studio cōtendissent, vtpote bonum aliquid adepturi, propter tyrannidē circūuenti insidijs perire. Puto etiā audiuisse te nōnulla heri ac nudiustertius gesta, cū Archelaū Macedonum tyrannū tyrannidis amantē delicias, aliquis huiuscemodi delicias, non minus quàm ille, sitiens interfecit, vt tyrānus mox beatusq; futurus. Cum verò triduū, aut quatriduū tyrannide potitus esset, rursus ab alijs ex insidijs & ipse oppressus perijt. Vt autem referamus, quæ non ex auditu percepimus, sed ipsi nos præsentes inspeximus, vides insuper ex nostris ciuibus quicūque præfecturam exercitus affectantes nacti illā sunt, partim etiā his temporibus exules oberrare, partim morte damnatos esse. Etsi qui forsitan extremis periculis, & timoribus aditis strenue rē gessisse visi sunt, non modo in ipso exercitu, verū etiā postquā in suas sedes redière, nō minoribus à sycophantis & calumniatoribus insidijs oppressi sunt, quàm ab ipsis hostibus, vt pleriq; illorū optauerint denique se priuatos viuisse potius, quàm cum imperio. Quòd si pericula & labores huiusmodi, aliquam nobis vtilitatē afferrent, profectò hoc studiū nonnihil rationis haberet. Nunc verò longe cōtrà res se habet. Inuenies pręterea eodem pacto nonnullos homines, qui filios votis exoptāt: at cum filios adepti sunt, in calamitates doloresq; maximos incidunt. Nam pleriq; cum liberi per omnē ætatem improbi perseuerent, vniuersam vitā in mœrore conficiunt. Qui verò probos filios nacti aduerso quodā casu illis orbantur, nihilominus, quā superiores illi miseri sunt, vt prorsus præoptarent nunquam se filios genuisse. Et quamuis hæc atq; alia multa huiusmodi manifesta sint, raro tamen inueniretur, qui vel à datis abstineret: vel si orando impetraturus esset, votum omitteret. Permulti etiā, neq; à quæsita tyrannide, neque à parta prætura, neq; ab alijs innumeris, quæ cū possidentur, lędunt potius, quàm prosint, discederent, quin potius orarēt sibi illa cōcedi, siquando non adsint. Interdum breue post tempus præterita vota damnant, ad contraria recurrentes. Quamobrem vereor equidem, ne homines temere deos incusent,

Agitur de qualitate rogationis.

Nō esse tutū oblata temere acceptare.

Crateuam intelligit.

 quasi

Proba poëtę rogatio.

quasi mala ab ijs inferātur:ij verò seu proteruitate quadam, siue insipientia sibijpsis dolores morte acriores pariunt. Quare prudēs mihi videtur poeta ille qui amicis insipiētibus vsus, dum eos videret & agentes & orantes, quæ illis minime conducebant, cum tamen eis vtilia viderentur, pro omnibus sic ait: Iupiter rex, optima quidem nobis & vouentibus, & non vouentibus tribue. Mala autē poscentibus quoque abesse iube. Rectè igitur & cautè loqui poëta mihi videtur: tu verò siquid habes in animo, quod aduersus hæc proferas, ne sileto. AL. Difficile est, ô Socrates, in ijs quæ bene dicta sunt, contradicere. Illud autem cogito, quantorū malorum causa sit hominibus ignorantia: quādoquidē propter hanc nos latet, cum male quid agimus, & quod deterrimū est, ob eā pessima nobis quandoq; precamur, quod quidem nemo putaret. Sed illud quilibet opinaretur, posse videlicet se sibijpsi non pessima, sed optima petere: hoc enim reuera execrationis cuiusdā non voti simile esset. SOC. At fortè, ô optime, diceret quispiā te simul ac me sapiētior, haud satis rectè nos loqui, dum sic temere ignorātiam vituperamus, nisi hæc adijciamus, quænā & quorū ignorantia sit. Quibusdā nanq; certo modo affectis bonū fortè est ignorantia, quemadmodum alijs malum. AL. Quid ais? Estne quicquam, quod alicui quomodocūq; se habēti ignorare aliquando præstet, quàm cognoscere? SOC. Mihi sanè videtur, nunquid & tibi? AL. Non per Iouem. SO. Enimuero nec illud te aduersus matrē patrasse vnquàm velle iudicabo, quòd Orestem, & Alcmæona, & siqui tales fuēre, commisisse ferūt. AL. Bene ominare per Iouem, ô Socrates. SOCR. Non decet, ô Alcibiades, eum qui inquit, te nolle ista fecisse, iubere vt bene ominetur, sed potius siquis cōtraria diceret. Postquā facinus tam horrendū tibi videtur, vt ne pronūciari quidem facile debeat, putas Orestem, si prudens fuisset, & quid bonum sibi nouisset, scelus tantum ausurum fuisse? AL. Non certè. SOCR. Neque alium vt arbitror vllum. AL. Nullum. SOC. Malum igitur vt videtur ignorātia optimi, & quod optimū est ignorare. AL. Mihi sanè videtur. SOCR. Nónne & illi, & cæteris omnibus? AL. Fateor. SOC. Consideremus præterea & hoc, si in mentē tibi melius esse putanti, subito veniat, Periclem tutorē atq; amicū tuum interficere, ac sumpto gladio ad fores illius properans interrogares num intus sit, volens illum dūtaxat, nec aliam quēquam occidere, domestici autē illum intus esse responderent. Neq; dico te quicquā huiusmodi conari, sed an videatur tibi, quod quidē nihil prohibet, ignoranti quid sit optimū, adesse posse interdū opinionē, vt iudices quod est pessimū, nonnunquā optimum esse. An non tibi videtur? AL. Omnino quidem. SOC. Ergo si domū ingressus, vidensq; illum non tamē agnoscas, sed opineris aliū esse, num ipsum perimeres? AL. Non per Iouem, vt mihi videor. SOC. Non enim quę fors offerret, sed quem statueras, nónne? AL. Profectò. SOC. Nū & si frequenter facinus aggrediare, semper autē ignorares Periclem esse, vnquā in eum irrueres? AL. Nunquā. SOC. Orestem verò putas vnquā manus illaturum fuisse matri, si eam non cognouisset? AL. Non arbitror. SOC. Neque enim ille quæcunq; occurreret mulier, nec quācunq; matrē suam duntaxat necare decreuerat. AL. Sunt hæc vera. SOC. Itaque hominibus sic affectis, & in ijsdem opinionibus inuolutis, ignorare talia præstat. AL. Videtur. SOC. Vides iam quòd ignorantia quædam hominibus certo quodā modo dispositis bonū quoddā est, non autem, vt tibi videbatur, malū? AL. Apparet. SOCR. Præterea si volueris quod deinceps in mediū afferetur mirabile dictu, discutere, fortè probabile tibi videbitur. AL. Quid istud, ô Socrates? SO. Videtur sanè cæterarum omnium scientiarū possessio, nisi quis scientiam optimi nactus fuerit, raró quidem prodesse, obesse plerunq; illi qui sit huiusmodi scientijs prēditus. Sic autē considera, Nónne necessariū tibi videtur, cum aliquid facturi, vel dicturi sumus, oportere nos prius quidē, vel putare cognoscere, vel verè cognoscere quod promptius agere & loqui debemus? AL. Mihi planè videtur. SOCR. An non rhetores statim cū vel sciunt consulere, vel saltem scire se putāt, cōsulunt nobis passim. ij quidem de bello & pace, illi verò de mœnibus cōstruendis, vel de portubus præparandis muniendisq;, &, vt summatim dicam, quicquid ipsa ciuitas agit aduersus aliam ciuitatē, vel secum ipsa, rhetorū cōsilio perficit? AL. Vera narras. SOC. Vide & quæ sequuntur, si fieri potest. Vocas aliquos prudentes, imprudētes alios? AL. Voco. SOC. Et multos quidē imprudentes, prudentes verò paucos? AL. Profectò. SOCR. Nónne ad aliquid respiciens, vtrosq; nuncupas? AL. Imò. SOC. An eū qui ista consulere norit, nisi sciat docere vtrū melius, & quid melius, prudentē dices? AL. Nequaquam. SOC. Neq; vt arbitror quicunq; pugnare norit, ignoret tamē quando, & quantum melius. ALC. Sic est. SOCR. Neque si quis quempiam perimere sciat, & pecunijs spoliare, ac exulē à patria facere, nisi sciat etiā quando & quem melius sit. ALC. Minimè. SOCR. Quicunque igitur horum aliquid nouerit, modò adsit etiam scientia optimi, quæ quidem eadem & vtilis scientia est, hunc fortè prudentem vocabis. ALC. Hunc ipsum. SOC. Prudentemq; ipsum dicemus sufficientē esse sibi & patriæ cōsultorem, imprudentem verò cōtrà: quidnam tibi videtur? AL. Idē. SOC. Quid autē si quis equitare, aut sagittare sciat, vel palæstram, vel pugillariā, vel aliud quoddam certamen exercere, aut aliud aliquid eorum quæcunque per artem nouimus, quo nomine appellas eum qui intelligit quid in arte melius fiat? an non secundum equestrem artem equitem, secundū pugillariam pugilem, tibicinariam tibicinem, atque in alijs eodem modo? an secus? ALCIB. Sic certè. SOCRA. Num tibi videtur, qui horum aliquid intelligit, vir prudens appellandus? an longe adhuc abesse? ALC. Longè per Iouem. SOCRA. Qualem igitur ciuitatem eam putabis, quæ ex peritis sagittarijs, & tibicinibus, athletisq;, ac cęteris artificibus cōstet, sint insup his quos diximus admisti militarē callentes artē, & qui ad interimendum prompti, nécnon inflati ob ciuiliū rerum administrationes: desit autē optimi scietia, & qui norit quando, & ad quem vnoquoque illorū vti præstat? ALCIB. Ignobilem, ô Socrates. SOCRAT. Maximè hoc vt arbitror diceres, si quando cerneres vnumquenque illorum ambitiosum, & plurimas sibi reipubli. partes in hoc occupantē, vt continuò ipsus se superet, & plurimū valeat, plurimū inquam in illa quidem dominandi arte, in eo verò quod sibi & reipublicæ optimū est, crebro hallucinantem, quippe qui opinioni sine mente crediderit. Cúmque hæc ita se haberet, nónne rectè dice-

Odyss. 4.

De ignorātiæ bonitate & malitia.

Quæ ignorātia mala.

Paradoxa quædam.

Sciētiarum possessio nocua absque optimi cognitione.

Quis prudēs sit appellandus.

remus hanc Rempublicã tumultus quamplurimi iniquitatisq; plenissimã? A L. Rectè per Iouẽ. S O C. An nõ necessarium nobis visum fuit, primũ quidẽ putare nos cognoscere, vel reuera cognoscere hoc quod promptè facturi dicturiue sumus? A L. Visum est. S O C R. Nonne si quis agit quidem quod nouit, aut nosse existimat, addit autem scientiam optimi, sequitur vt vtiliter agat, & sibi, & reipubli. A L C. Quidni? S O C R. Contrà verò nec reipub. nec sibi? A L. Ita est. S O C. Quid autem? nũc tibi ita videtur, an aliter? A L. Non aliter. S O C R. Dixisti vocare te plures imprudentes, prudentes pauciores? A L C I. Equidem. S O C R. Diximúsne iterum plures ab eo quod est optimum, aberrare, vtpote qui opinioni absq; mente, vt plurimum consenserint? A L. Diximus planè. S O C. Prodest igitur multis, neq; nosse quicquam, neq; putare se noscere: siquidẽ promptiores erunt ad illa efficienda, quæ vel noscunt, vel cognoscere opinãtur. Agentes autem, sibi nocebũt crebrius, quàm conferent. A L. Verissima loqueris. S O C. Cum ergo dicebam reliquas omnes sciẽtias, si absit scientia optimi, obesse sæpius, quã prodesse illas habenti, num rectè loqui tũc tibi videbar? A L. Et si tunc minime, nunc saltem, ô Socrates. S O C R. Oportet itaque ciuitatem & animã, quæ rectè victura sit, hanc proculdubio cõplecti scientiã: quẽadmodũ qui ægrotat, medicũ: & qui sine periculo nauigare velit, gubernatorẽ. Nam quo maiora animus sine hac sciẽtia circa diuitias, vel corporis robur, aut aliud tale conabitur, eo maiora ex ijs peccata committi necesse est. Qui verò multis ac varijs artibus, & sciẽtijs ornatus est, sit autẽ expers istius scientię, ductus à singulis alijs, nónne merito multa tempestate iactabitur? quippe cum absq; gubernatore oberret in pelago breui tẽpore periturus? Huic certè conuenire videtur illud poëtæ carmẽn, quo quendam vituperans, inquit, Multa quidem nouerat: sed male nouerat omnia. A L. At verò id poëtæ dictum quorsum attinet? mihi certè nihil videtur proposito nostro cõgruere. S O C. Imò quadrat penitus, verũ per ænigmata, & hic & cęteri ferme omnes poëtæ loquuntur. Est enim ipsa natura vniuersa poesis ænigmatum plena, nec quiuis eam dignoscit. Ad hanc illius naturam accedit, quòd si quãdo insit in homine inuido, nolente sua sensa cæteris hominibus reuelare, mirũ est, quàm difficile cognitu sit, quod poeta senserit. Neque enim Homerum diuinissimũ sapientissimumq; poetã ignorasse putes, quòd scire male impossibile sit: ipse enim est qui inquit, Margitem multa quidẽ scire, male autẽ scire omnia. sed ęnigmate sensum occultat, vt arbitror, male pro malum ponens, scit autẽ pro scire: vnde compositio quædam extra carminis mensuram conficitur: quod verò sentit, hoc est, Multa quidẽ sciuit, sed malum sibi fuit hæc omnia scire. Patet igitur quòd si erat illi malũ multa scire, ipse quoque malus erat, si qua fides supradictis sermonibus adhibenda est. A L. Mihi certè videtur, ô Socrates. Quibus enim verbis crederem vnquam, nisi ijs credam? S O C. Et rectè quidẽ tibi videtur: sed age per Iouẽ, vidésne quanta qualisq; sit in hoc ambiguitas? in hac ipse versatus esse videris: sursum enim deorsumq; iactatus nusquam sanè consistis, sed quod olim asseuerabas, nunc damnas. Si fortè Deus quem oraturus accedis, oculis sese tuis obijciens, antequam voueas, ita roget, an tibi aliquid ex ijs quæ in principio dicta sunt, habere satis sit,

Homerus in Margite.

Poësis ænigmatũ plena.

vel tibi licentiam præstet, quod libeat postulandi, quidnam tibi opportunum fore putares? vel acceptare, quæ Deus offerret, vel poscere? A L. Per deos, ô Socrates, quid respondeam non habeo; sed insanum quiddam mihi videtur, temere Deum precari, ac diligenter cõsiderandum ne quis seipsum fallat, mala petens dum bona se putat orare, ac paulò pòst, vt tu dicebas, ad contraria vota se transferat. S O C. Nonne prudẽtior nobis poeta, cuius in principio disputationis mentionẽ fecimus, qui precabatur mala etiam ab orãtibus abesse? A L. Mihi videtur. S O C. Lacedæmonij quoque, ô Alcibiades, siue hunc poëtam imitantes, seu ex seipsis animaduertentes, idem votũ, tam priuatim, quàm publicè seruãt, orantes deos, pulchra cum bonis sibi tribuere, nec plura illos precari quis audiret. Neque tamen ad hæc vsque tempora minus, quàm cæteri homines felices sunt. Si quid autem illis vnquam minus prospere successit, non est oratio illorum in causa, quandoquidem in dijs est, vt arbitror, quæ precamur, tribuere, vel contrà. Volo insuper aliud quiddam tibi referre, quòd aliquando à senioribus quibusdam accepi. Dicebant enim semper ciuitati nostræ accidisse, vt quotiescunque bellum Athenienses cum Lacedæmonijs gererent, nostri tum terra, tum mari infortunati essent, nec victores vnquam redirent. Quare indignatos Athenienses, cùm non haberent qua arte tantam calamitatem vitarent, decreuisse Ammonem consulere, quam ob causam dij Lacedæmonijs potius, quàm Atheniensibus victoriam largirentur, cum ipsi tamen sacrificia tum plura, tum decentiora, quàm reliqui Græcorum offerrent, simulacris donisque templa sic ornãtes, vt nulli alij pompasq; quotannis sumptuosissimas, & venustissimas celebrarent, & omni sumptu, qui ad rem diuinam spectat, cunctis Græcis magnificentiores existerent, cum Lacedæmonijs nulla esset istorum cura, adeo circa diuinum cultum parcis, vt animalia mutilata passim mactarẽt, & in alijs omnibus ceremonijs longe admodum parcioribus, quàm Athenienses, cum tamen opum magnitudine à nobis non superentur. Posteaquã hæc dixisset nuncius, interrogans quo pacto à præsenti calamitate liberari possent, non multa ad hæc respondisse prophetam: Deum enim non permittere: accersito verò Atheniensium legato in hunc modum fuisse locutum. Hæc dicit Ammo, placere magis Lacedæmoniorum sibi acclamationem, quàm reliquorum Græcorum sacra omnia: nec plura ijs respondisse. Acclamationem verò nullam prorsus, aliam Deus mihi dixisse videtur, quàm illorũ preces: etenim reuera permultum illæ à cæteris differunt. Reliqui nanque Græci partim auratis cornibus boues sacrificãtes, partim donarijs egregijs templa ornantes, quæcunque occurrunt, seu bona, siue mala, à Dijs petunt. Dij verò cum illos imprecantes audiunt, ditissimas illorum pompas, & sacrificia non acceptant. Quamobrem diligenter considerandum mihi videtur, quid dicendum sit, quidue non dicendum. Inuenies quoque apud Homerum alia horum similia. Inquit enim Troianos, cum suburbanum ædificium molirentur, dicare dijs immortalibus pretiosa sacrificia centũ boum: nidorem verò ex litore suauem, ad cœlum usq; ventis extolli: sed beatos Deos illo minimè vesci, quippe quibus Ilion, & Priamus, & Priami populus odio esset. Itaque nil

Iliad.

nil Troianis proderat, cum aduersos deos haberét, sacra ac munera temere illis offerre. Neque enim eiusmodi est dei natura, vt ducatur munerib. quemadmodum improbus fœnerator. Sed nos nimium deliramus, siquando nos Lacedæmonijs propter munera acceptiores Deo esse ducimus. Etenim graue esset, si Deus ad donaria, & sacrificia nostra respiceret potius; quàm ad animum, vtrum iustus sanctusq; sit. Ad quem equidem Deum arbitror multo magis attendere, quàm ad multi sumptus pópas atque sacra, quæ nihil prohibet eum, qui multa in Deum hominesq; peccauerit, seu priuatus sit, siue respub. singulis annis perficere. Deus auté vtpote à muneribus incorruptus, spernit hæc omnia, vt ipse eiusq; propheta prędixit. Vnde perspicuum est, & apud Deum, & apud homines sanæ métis, iustitiá, & prudentiam præcipuè honorari. Prudentes auté iustiq; sunt, qui sciunt, quæ erga deum, & homines agere atq; dicere deceat. Cupio tamen ex te audire, quid in ijs ipse sentias. AL. Mihi verò, ô Socrates, haud secus, quã tibi ac Deo videtur: neq; enim fas esset à Deo me dissentire. SOC. Recordaris dixisse te in plurima dubitatione discrimineq; versari, ne teipsum falleres, cum mala quandoque pro bonis optares? ALC. Memini. SOC. An vides nõ satis tutum tibi esse ad orandũ pergere, nequando te Deus audiens imprecanté ista tua sacrificia renuat, aliud verò quiddam fortuitum reportes? Mihi ergo videtur operæpretium esse quietem agere: nam oratione Lacedæmoniorum propter magnanimitaté, id enim nomé honestissimum est omnium, quibus insipientia significatur, non existimo vti te velle. Quare necesse est expectare, donec discatur quemadmodum ad Deum, atque ad homines habere se deceat. AL. Quando erit, ô Socrates, & quis præceptor? Iucundissime enim hunc hominé, quisquis erit, agnoscam. SOC. Hic est cui tui curæ es. Verũ mihi videtur, quemadmodum Diomedi Mineruã inquit Homerus ab oculis nebulam abstulisse, vt discerneret Deum ab homine, sic & ab animo tuo prius oportere caliginé, qua nunc offunditur, auferre: deinde illa propius admouere, per quæ seu bonum quid sit, siue malum, dignoscas: nũc enim impos esse videris. AL. Auferat seu nebulam ille velit, siue quodcunque aliud. Etenim paratus sum nihil penitus prætermittere, quod ille præceperit, quisquis deniq; sit, modo ipse sim melior euasurus. SO. Atqui ille mirum in modum tibi prouidet. AL. In illud itaq; tempus hoc sacrificium differre optimũ fore censeo. SOC. Et rectè quidem: tutius enim est, quàm tanto periculo se subijcere. AL. Sic est, ô Socrates. Interea tamé quoniam mihi boni cósuluisse videris, hanc tibi coronam imponam. Dijs autem & coronas, & reliqua omnia quæcunque decet, tunc demũ offeremus, cum diem illam aduentasse cognouero. Aduentabit autem quàmprimũ, dijs volentibus. SOC. Accipio & hoc, & quodcũque datum abs te mihi præterea fuerit libenter video, cum abs te accepi. Quemadmodũ verò Creon apud Euripidem videns Tiresiam coronatũ, & audiens primitias coronam propter artem à militibus accepisse, ait, Augurium esse ducebam triumphales coronas, in tépestate enim versamur, vt ipse nosti: sic & ego hanc abs te coronationem augurium esse duco. Videor autem mihi non minori, quàm Creon tempestate iactari, studioq; omnium amicorum tuorum victor abire.

Apud deos & apud homines iustitiam & prudentiam honorari.

Qui prudentes & iusti sint.

Magnanimitas nomé est honestissimum insipientiæ.

MINOS, VEL, DE LEGE.

MARSILII FICINI ARGUMENTUM.

MINOS de lege requirit, vt quid lex cõmuniter, quot eius species, vnde sit, paucis compræhendamus. Si quis Platonis verba in hoc libro De lege, & in libris De legibus, necnon De republi. diligenter aduertat, sic legem vniuersali definitione describet: Lex est vera gubernandi ratio, quæ ad finem optimũ per commoda media gubernata dirigit, trásgredienti pœnam, obedienti præmium statuens. Quo fit vt institutiones principum, cum veræ non sunt, nec ad optimũ recto calle proficiscuntur, leges minime sint, sed decreta, edicta, instituta potius sint, quam leges. A lege nanque legitimum, à legitimo iustum, à iusto bonum, rectum, verúmque opus sępenumero nominatur, propterea legem veram bonamque esse necesse est. Sequitur etiam, vt lex æterna sit, ac penitus immutabilis, & apud omnes gentes eadem de eisdé, si hoc modo vera sit: nam quæ temporibus locisque & opinionibus permutatur, nõ lex, sed institutio nuncupatur. Legis autem species, vt ex Timæo, Phædroque, & Gorgia colligitur, quatuor sunt. Prima diuina, quam prouidentiã Plato vocat. Secunda cœlestis, quam fatum. Tertia mouens, quam naturam. Quarta humana, quam prudentiam naturalem. Prima in mente diuina, quam Saturni legem Orpheus, & Plato esse volunt. Secunda in superiori animæ mundi parte, quam Iouis. Tertia in mouente inferiorique illius potentia, quam primæ Veneris. Postrema in hominis méte, quam secundæ Veneris legem vocant. Prima à summo bono, quod supra mentem est, profluit. Secunda à mente & summo bono. Tertia à summo bono, mente, & vniuersali anima. Quarta à summo bono itidem, & mente & anima. Omnes verò ad ipsum bonum iterum reflectuntur. Prima in ideis, circa summum bonum, supra rationes. Secunda in rationibus, circa ideas, supra semina. Tertia in seminibus, circa rationes, supra formas. Quarta in notionibus, circa rationes, super actus & artes, quam regiam legem appellant superni regis imitatricem. Vnde vero lex proficiscatur, ex ijs quæ dicta sunt elicitur. Ab ipso quippe rerum principio omnes, sed vario modo, vt dictum est, manant. Quamobrem omnes illustres conditores legum, inuentionem legum in Deum, sed per diuersa nomina atque media retulerunt. Zoroaster Bactrianis Persisque leges tradés, in Horomasim. Trismegistus Aegyptijs, in Mercurium. Moyses Iudæis rectissime in patrem totius naturæ Deum. Minos Cretensibus, in Ioué. Charondas Carthaginésibus, in Saturnũ. Lycurgus Lacedæmonijs, in Apollinem. Draco & Solon Atheniensibus, in Mineruam. Pompilius Romanis, in Aegeriam. Mahometus Arabibus, in Gabrielem. Zamolxis Scythis, in Vestam. Plato noster Magnesijs & Siculis, in Iouem, & Apollinem. Arcadibus autem, & Thebanis, & Cyrenaicis leges postulantibus, denegauit.

Quid lex.

Species legis quatuor.

SOCRATES. MINOS.

QVIDNAM lex apud nos est? MIN. De qua lege interrogas? SOCR. Estne aliquid quo lex à lege secundum quod lex est, differt? Aduerte planè quid quæram. Sic enim interrogo, ac si dicam, quid est aurum: & si tu eodem modo, de quo auro quęram roges, haud rectè te percontari censeré. Neque enim aurum ab auro, quà aurum, neque lapis, quà lapis à lapide quicquam differt: eodemque modo lex à lege nil discrepat, sed omnes idem sunt. Etenim lex vnaquæque illarum similiter est, nec vna magis & alia minus. De hoc ipso igitur vniuerso, quid lex est, generatim interrogo, quod si in promptu nunc habes, explica. MIN. Et quid aliud lex, ô Socrates, esset, quàm lege recepta & approbata? SOCRAT. An sermo tibi videtur ea esse quæ sermo dicuntur, vel visus quæ videntur, vel auditus quæ audiuntur? aut aliud sermo, aliud pronũciata, aliud visus, aliud visa, & auditus similiter atque audita, necnon lex aliud, aliud lege recepta? Sicne, an aliter tibi videtur? MI. Sic vtiq; SOC. Non ergo lex est, quæ lege recepta. MIN. Non videtur. SOCR. Quid itaque sit lex

Quum interrogamur simpliciter, nõ rectè dubitari de eo qd est pars.

Colligitur definitio à tráslatione.

sit lex, in hunc modum consideremus. Si quis de ijs quæ modo diximus, percõtetur dicens: postquàm visu asseritis quæ videntur percipi, quid est visus quo illa percipiuntur: responderemus vtique esse sensum huiusmodi qui per oculos colores declarat: & de auditu interroganti, sensum qui per aures vocẽ haurit. Eodemq; pacto si roget, postquã lege legitima cõstituuntur, quid est lex qua recepta recipiuntur, vtrũ sensus aliquis, vel declaratio, quẽadmodum quæ discuntur, declarãte scientia comprehendũtur, & inueniuntur inuẽtione monstrãte: quemadmodũ salubria & noxia medicina monstrantur: quæ verò dij cogitant, vt vates ferunt, diuinandi facultate noscuntur. Vaticinium nanque rerum talium inuentio est: an non? MIN. Prorsus. SOCRAT. Qui horum præcipuè legem esse præsumimus? institutáne ista atque decreta? MINOS. Mihi quidem videtur. Quid enim aliud quispiam legem esse dixerit? Ex quo apparet id totum quod rogabas, legem ciuitatis institutũ esse. SOCR. Opinionemne ciuitatis legem vocas? MIN. Equidem. SOC. Et fortè rectè loqueris: forsitan verò in hunc modum melius intelligemus. Aliquos sapientes vocas? MIN. Voco. SOC. Nónne sapientes sapientia sapientes sunt? MIN. Ita. SOC. Et iusti iustitia iusti? MIN. Prorsus. SOC. Ergo & legitimi lege legitimi? MIN. Nempe. SOC. Iniqui autem iniquitate iniqui? MIN. Certè. SOCR. Legitimi verò iusti? MIN. Ita. SOC. Iniqui autem iniusti? MIN. Iniusti. SOC. An non pulcherrimum quiddam lex atq; iustitia? MIN. Sic est. SOC. Turpissimum verò iniustitia atque iniquitas? MIN. Turpissimum. SOC. Et illud quidẽ ciuitates, ac reliqua omnia seruat, hoc autem peruertit, atque corrumpit? MIN. Ita. SOC. Ergo legem oportet, vt pulchrum aliquid cogitare, & vt bonum quærere. MIN. Quidni? SOC. An non institutum ciuitatis legem esse diximus? MIN. Diximus. SOCR. Nónne decreta quædam bona, nonnulla etiam mala sunt? MIN. Sunt certè. SOC. Lex tamen mala non erat. MIN. Non certè. SOC. Non igitur ita simpliciter asserendum est, legẽ ciuitatis institutum esse. MIN. Nequaquam mihi videtur. SOC. Neque enim congruit iniquam constitutionem legem esse. MIN. Non. SOCR. Veruntamen opinio quædam lex mihi quoque videtur; cumq; praua opinio minimè sit, an non perspicuũ est, si quidem est opinio, probam opinionem esse? MIN. Constat. SOCR. Proba verò opinio, nónne vera opinio est? MIN. Est. SOCR. At opinio vera veritatis inuentio. MIN. Certè. SOC. Lex itaq; veritatis inuẽtio esse vult. MIN. At quomodo, ô Socrates, si lex veritatis inuentio est, non ijsdẽ semper legibus circa eadẽ vtimur, cùm rerũ veritas inuenta sit? SOC. Nihilominus lex veritati, inuentio esse vult. Quòd si nõ ijsdẽ, vt uidetur, legibus homines vtũtur, nõ semper veritatẽ, quã lex expetit, reperire possunt. Sed age videamus, an hinc nobis liquidius pateat, siue ijsdẽ semp. siue aliàs alijs viuamus legibus, & num cuncti homines eisdẽ, aut alij alij. MIN. Verũ neq; id cognitu difficile est, ô Socrates, quòd neq; ijdem semper eisdẽ, nec alij semper alijs legibus viuunt. Neq; enim leges nostræ hostia humana sacrificare permittunt, sed nefariũ est: apud Carthaginenses autẽ iustum sanctumq; habetur, adeò, vt eorũ nonnulli Saturno filios litent, quòd ipse forsitan audiuisti. Nec modo Barbari homines diuersas ac nos leges sequuntur, verumetiã qui Lyciam incolunt: illi Athamantis successores qualia sacra offerũt, quũ tamẽ Græci sint? Nos quoq; audiuisti quales quondam leges circa inferias seruauerimus, hostias iugulãtes antequàm efferretur cadauer, præficasq; accersentes. Et qui ijs antiquiores, defunctos etiã domi sepeliebãt, quorũ nos his temporibus nihil omnino seruamus. Innumerabilia præterea huiusmodi exempla referre possemus. Latissimus enim demõstrandi cãpus est, quòd nec nos ijsdẽ semper nobiscũ, nec homines inuicem legibus vitã agunt. SOC. Nil mirũ est, ô vir optime, si tu rectè loqueris, me verò id latuit. Verũ donec ipse per teipsum quæ tibi videtur, prolixa oratione narrabis, egoq; rursus idem faciã, nunquàm, vt arbitror, cõsentiemus. At si cõmunis disceptatio proponatur, forsitan congruemus: itaq; si id vis, interrogãs ipse me, cõmuniter vnã mecũ cõsidera: sin autẽ respondere mauis, respõde. MIN. Volo equidẽ, ô Socrates, ad quodcũq; libuerit respõdere. SOC. Age igitur, num iusta putas iniusta, iniustaq; iusta esse? An iusta potius iusta, iniusta verò duntaxat iniusta? MI. Equidem quæ iusta sunt, iusta: necnõ iniusta, quæcunq; iniusta sunt. SOC. An non quemadmodũ hic, si & vbiq; gentium existimatur? MI. Ita. SOC. Et apud Persas nónne? MIN. Et apud Persas. SOC. An nõ & semper? MI. Et semper. SOC. Vtrum quæ plus trahunt, grauiora hic censentur: quæ minus leuiora: vel huius oppositum? MIN. Non, imò plus trahentia grauiora, minus trahentia leuiora. SOC. Num & in Lycia, & Carthagine idem? MIN. Idem. SOC. Pulchra quippe vt videtur, vbiq; pulchra putãtur: turpia contrà, turpia: nõ autem pulchra turpia, vel turpia pulchra. MIN. Ita est. SOC. Nónne per omnia generatim quæ vera sunt, esse censentur: nõ autẽ quæ minime vera, tũ apud nos, tum apud homines vniuersos? MIN. Videtur. SOC. Ergo quisquis à verò aberrat, à legitimo quoq; aberrat. MIN. Secundum rationem tuam, ô Socrates, eadem legitima semper & inter nos, & inter cæteros esse videtur. At cũ nos animaduerto absq; fine quotidie leges sursum deorsumq; mutantes, fidem tibi habere non possum. SOC. Fortè non percipis, quòd hæc transposita eadẽ perseuerant. Cæterũ sic ipsa mecum intuere: librũmne unquã de curatione morborum aliquẽ nactus es? MIN. Equidem. SOC. Nostín' cuius artis liber ille sit? MIN. Noui quòd medicinæ. SOC. Medicos vocas qui hæc sciũt? MIN. Voco. SOC. Qui sciunt, eadẽ de eisdem, an diuersi diuersa constituunt? MIN. Eadem. SOCR. Vtrum Græci soli cum Græcis, aut etiã Barbari, & secum & cum Græcis de ijs quæ sciunt, cõueniunt? MIN. Necesse est omnino eadẽ de ijs quæ sciunt Græcos Barbarosq; censere. SOCR. Probè respondisti, sed nónne & semper? MIN. Et semper. SOCR. Nónne medici circa valetudinẽ conscribunt, quæ esse censent? MIN. Imò. SOC. Scripta igitur medicorũ leges medicorum sunt? MIN. Sunt. SOC. Et geometrica scripta geometrarum leges? MIN. Certè. SOC. Quorũ sunt scripta cõstitutiõesq; de cultu hortorũ? MI. Horticultorũ. SO. Hæ igitur leges horticultoriæ sunt? MIN. Ita. SOC. Eorũ qui hortis præesse sciũt? MI. Quidni? SOC. Sciunt autẽ horticultores. MIN. Nempe. SOC. At quorũ sunt de condimentis obsõniorũ scripta atq; instituta? MIN. Coquorum. SOC. Coquorũ igitur hæ leges sunt. MI. Sunt. SOC. Eorũ videlicet, qui præparandis obsonijs præesse sciũt. MI. Proculdubio. SO. Sciũt hæc, vt aiũt, coqui. MIN.

Quid vaticinium.

Alia falsa definitio legis, & cõfutatio.

Lex opinio quædam est.

Apud Carthaginenses legitimũ filios litare.

Ceremoniæ antiquissimæ circa defunctos.

Omnes præceptiones artium leges esse.

MIN. Sciunt. SOCR. Age igitur, dic quorum sunt conscripta, & instituta de ciuitatis gubernatione. An non eorum qui administrandæ reipubli. periti sunt? MIN. Apparet. SOCRAT. Num alij quidam præter ciuiles atque regios homines id nouerunt? MIN. Isti soli. SOCR. Ciuilia ergo conscripta hæc sunt, quæ homines regũ bonorumq; virorũ decreta nominant. MIN. Vera narras. SOC. Qui sciunt, haud aliàs aliud de ijsdẽ rebus statuunt. MIN. Non certè. SOC. Non igitur alia atq; alia legitima sunt. MIN. Nequaquam. SOC. Si quos dissentiẽtes mutantesq; viderimus, num scire illos, an ignorare dicemus? MIN. Nescire. SOC. An non, quod in singulis rectum est, id in singulis legitimũ nuncupandum? Vtpote quod secundum rationẽ medici fit, vel coqui, vel horticultoris, id in eis legitimum? MIN. Absq; dubio. SOC. Contrà verò, quòd minimè rectum, haud amplius legitimum appellandum. MIN. Haud amplius. SOCR. Illegitimum itaque sit. MIN. Necessarium est. SOCRA. Quamobrem in constitutionibus de iustis atque iniustis, & vniuersè de ciuitatis ordine & gubernãdi ratione tractantibus quodcunq; rectũ est, regia lex existit: non rectum verò, nequaquã lex regia: quia scientia deest, esse videtur, quippe cum illegitimũ sit. MIN. Sic est. SOC. Probe igitur cõfessi sumus legẽ esse veritatis inuentionem. MIN. Apparet. SOCR. Præterea & hoc ad idem consideremus: quis spargendorum in terram seminum peritus est? MIN. Agricola. SOC. Hic vtique conuenientia semina vnicuique solo distribuit. MIN. Sanè. SOC. Agricola igitur in ijs legislator bonus est, eiusq; leges & ad ista distributiones rectæ. MIN. Verum. SOC. Quis in ipsis ad harmoniam pulsationibus bonus legis conditor est, ac pro dignitate impertit, & cuius leges rectæ? MIN. Tibicen & citharista hæc agunt. SOC. Qui ergo in ijs maximè legitimus est, is maximè tibicen. MIN. Ita. SOC. Quis optime corporibus alimenta accommodare potest, nónne qui congrua cuique adhibere nouit? MIN. Is ipse. SOC. Huius partitiones institutionesq; optimę: & quicunq; circa hæc legitimus maximè, is legis cõditor optimus. MIN. Prorsus. SOC. Quis iste? MI. Pędotriba. SOC. Is humani corporis gregem pascere optimè nouit. MIN. Sanè. SOC. Ei verò qui pecudũ gregem pascere nouit, quod nomen est? MIN. Pastor. SOCR. Pastoris itaque leges ouibus optimæ. MI. Optimæ. SOC. Et bubulci bobus. MI. Etiam. SOC. At cuius potissimum leges animis hominum optimæ sunt? an non regis? MIN. Regis. SOC. Bene dicis: sed nũ referre potes, quis è priscis hominibus legum circa tibiarũ inflationem conditor optimus extitit? fortè non tenes, vísne tibi memorem? MI. Valde. SOC. Marsya, & quem ille maximè amauit Olympus Phrygius. MIN. Vera loqueris. SOCR. Horũ sanè tibicines harmoniæ diuinissimæ sunt, & solæ concitant audientes, qui potissimum deos qui vsui sunt, ostendunt, ac solæ in hunc vsq; diem vtpote diuinæ perstiterũt. MI. Vera hæc sunt. SOC. Quis autẽ ex antiquis regibus legis cõditor optimus fuisse fertur, cuius adhuc tanquàm diuinæ institutiones extent? MIN. Nequaquam teneo. SOC. An nescis, quæ Græcorum gentes antiquissimis legibus vtantur? MIN. Forte Lacedæmonios & Lycurgum Lacedæmoniorum legum latorem dicis. SOC. At hæc instituta nondum fortè trecentos annos, vel paulò plures impleuerũt, sed legum earum præcipuæ vnde venerunt, nosti? MIN. Ex Creta ferunt. SOCR. Isti itaque ex Græcis omnibus antiquissimis legibus viuunt. MIN. Verum. SOC. Scis qui apud eos præstãtissimi reges extiterint? Minos videlicet & Rhadamanthus Iouis & Europæ filij, quorum hæ leges sunt. MIN. Rhadamãthum quidem, ô Socrates, iustum virum fuisse tradunt, Minoëm autem agrestem, durum atq; iniustum. SOC. Atticam, ô vir optime, ac tragicam fabulam refers. MIN. Nónne hæc de Minoë circunferuntur? SOC. Non tamen Homerus, aut Hesiodus ista testantur, quanquàm locupletiores admodũ testes sunt, quã cuncti tragici, quorum testimonio talia loqueris. MIN. Et quid isti de Minoë tradunt? SOC. Dicam, ne tu, vt alij multi, impia loquaris. Nihil enim hoc magis impium est. Etenim primo cauendum est, ne quid in Deum, aut verbo, aut opere, aliquãdo peccemus, deinde ne quid aduersus diuinos homines. Quin diligẽter cauere decet, quoties virum aliquẽ laudaturus, aut vituperaturus es, ne aberres. Atque huius gratia in primis curandum est, vt bonos ac malos homines dignoscamus. Deus quippe nimiũ indignatur, quoties quispiã illius similẽ improbat, aut probat dissimilẽ. Dei verò similis est vir bonus. Neq; lapides ac ligna, auesq; atq; serpẽtes sacra existimes, homines verò nequaquã. Imò sacratissimũ omnium est vir bonus, prophanissimum cõtrà vir malus. Et nunc iam quemadmodũ Homerus Hesiodusq; Minoem ipsum extollũt, hac de causa referam, ne amplius homo ipse ex homine natus, aduersus heroa Iouis filiũ perperã obloquaris. Nam Homerus vbi de Creta mẽtionẽ faceret, quòd esset admodum populosa, & in ea nonaginta vrbes, inter illas, inquit, est Gnosos ampla ciuitas, in qua Minos regnauit, nouem annos magno cum Ioue collocutus. Tanta est hæc in Minoë Homeri laus paucis verbis explicita, vt nunquã pari laudatione heroum quenquam extulerit. quòd enim Iupiter sophista est, eaq; ars præclarissima, quum alibi sæpenumero, tũ hoc in loco, vel maximè patefacit. Nã Minoëm annos nouem cum Ioue colloquutũ inquit, ad eumq; disciplinæ gratia proficisci solitũ; quasi Iupiter sophista sit. Quòd autẽ tanto munere, hoc est ab Ioue eruditum esse, alium heroa nullũ Homerus affecit, mira quædã laus existimanda est. Quinetiam in Odyssea vbi funus describitur, Minoëm mortuorum animas iudicantẽ, aureum sceptrum tenentem induxit. Rhadamanthũ verò neq; hic neq; alibi iudicantẽ, aut cum Ioue colloquentem inducit. Quamobrem ab Homero præ cęteris omnibus Minoëm honoratum assero. Etenim quũ Iouis sit filius, quòd ab illo duntaxat sit eruditus, non habet magnam laudem. hoc nempe carmen illud significat, Minos regnauit nouẽ annos, magno cum Ioue colloqui solitus. Minoëm videlicet cum Ioue annos nouẽ in sermonibus congressum. λόγοι namq; sermones sunt, ὀαριστὴς autẽ est in sermonibus congrediens. Minos itaq; annos nouem Iouis antrum erudiendus accessit. Vnde & didicit, & docuit inde cæteros, quæ ab Ioue nouem annis acceperat. Nec tamen desunt qui ὀαριστὴν aliter exponant, compotatorem, comessatoremq;, & collusorem Iouis. Verum ex hoc maximè istos non rectè exponere conijcere possumus, quòd nulli vel Græci, vel Barbari symposijs, id est compotationibus, atque eiusmodi ludis abstinent præter Cretenses, atque Lacedæmonios, qui à Cretensibus didi

Quid regia lex.

Lex est veritatis inuentio.

Regis leges animis hominum optimæ.

Marsyas primus tybijs leges imposuit.

Qui primi legum cõditores apud Græcos.

De Rhadamantho et Minoe.

Cauendũ esse & in laudando, & in accusando.

Vir bonus similis Deo.

Vir bonus sacratissima res.

Creta nonaginta vrbium.

Iupiter sophista.

didicerunt. In Creta præterea inter cæteras Minoïs ipsius leges hæc extat, Ne inuicem compotetis ad ebrietatem. Constat autē eum quæ honesta censebat, ciuibus suis obseruāda mandasse. Neq; Minos improbi hominis instar, alia ipse fecisset, alia faciēda mandasset. Cæterùm erat consuetudo illa, vt dixi, disciplinæ gratia verborum collatio, propterea q; leges huiusmodi ciuibus suis instituit, quarū obseruatione Creta per omne tempus est felix, ac etiā Lacedæmō, ex quo ijs legibus, vtpote diuinis, vti cœpit. (Rhadamanthus iudex peritus, non legis conditor.) Rhadamanthus autē vir quidem bonus extitit, à Minoë siquidem instructus erat: nec tamē regiam disciplinam omnem, sed regi tantum ministrare in iudicijs didicit: vnde iudex bonus appellatus est. Eo planè veluti legum custode per vrbem vsus est Minos, ad reliquā vero Cretā custode Talo. Talos enim ter quotannis pagos omnes lustrabat, leges eorū obseruaturus, tabulis æreis leges insculptas circūferēs: vnde æreus nominatus est. Hesiodus præterea similia quædam in ipsum Minoëm intulit. Nam cū nominis illius mentionē fecisset, inquit: Qui mortalibus regibus præstitit, pluribusq; gentibus imperauit, Iouis sceptrum habens quo ciuitates regebat. Hic item sceptrum Iouis nihil aliud vocat, quàm Iouis doctrinā, qua Cretam omnē moderabatur. MIN. Quā igitur ob causam ô Socrates, fama hęc inter homines diffusa est, Minoëm ipsum rudem, durumq; hominem extitisse? SOC. Ob quam & tu, ô vir optime, & vnusquisque alius cui bona existimatio curę est, si modò sapitis, diligenter cauere debetis, ne poeticū hominem infensum aliquē habeatis. Poëtæ quippe vim maximam in vtranque partē, & ad laudandū, & ad vituperandū habēt. Qua in re ꝑfectò Minos deliquit, cum huic vrbi bellū indiceret, quæ cū cæteris sapientibus plurimis, tum vel maximè poëtis omnis generis, ac tragicis præsertim referta est. (Tragœdia Athenarum antiquissimum inuentum.) Tragœdia verò hic est antiquissima, nec vt plerique putant à Thespide, aut à Phrynicho sumpsit initium: sed si perscrutari volueris, reperies tragœdiā longe antiquius huius ciuitatis inuentū. Hæc aūt ex vniuersa poësi populū vehemēter oblectat, atq; allicit auditores, qua nos Minoa ferietes, vlti sumus: sed & huius gratia tributa illa pendere nos coēgit. In hoc igitur deliquit Minos, cum nos lacesseret, ex quo euenit quod ipse queris, vt infamis euaderet. Quoniam quod vir bonus, atq; legitimus, vt suprà diximus, & excellēs pastor populi fuerit, leges eius argumēto sunt, quæ immutabiles perseuerant, vtpote vera ciuitatis gubernatione reperta. MIN. Verisimilē rationē, ô Socrates, inuenisse videris. SOC. Nonne igitur, si vera loquor, vidētur tibi Cretenses Minois Rhadamanthiq; ciues antiquissimis legibus vti? MIN. Vidētur sanè. SOC. Isti ergo priscorum omniū legumlatores excellentissimi fuerunt, hominumq; pastores, quemadmodum & Homerus bonū exercitus ducē pastorē populi nuncupat. MIN. Prorsus. SOC. Age itaq; per Iouē amicabilē, siqs bonus legislator & hominū pastor vos roget, circa corporis valetudinē, quid corpori adhibet vt bonā valetudinē tueatur? respōderemus vtiq; rectè ac breuiter, quòd nutrimentū & exercitiū, tuū intendens, tum remittens, atq; ita corpus cōponens. MIN. Probè. SOC. Si posthac iterū idem legislator bonus, & hominū pastor ex nobis quærat, quidnā animæ adhibens atque impertiens meliorē efficit? quid nos huic potissimū respondebimus, vt minus de nobis ipsis deq; ętate nostra erubescamus? MIN. Quid dicam nescio. SOC. At turpe nimium vtriusque nostrum animis est, si quæ sibijpsis bona, maláue sunt ignorare, quæ vero ad corpus, & ad alia pertinent, cognoscere videantur.

EVTHYPHRO PLATONIS, VEL, DE SANCTITATE.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

EVTYPHRO totus in confutatione versatur. Quo factum est, vt nonnulli Platonicorum hunc librū quemadmodū Euthydemum & Hippiam, litigiosum vocauerint. Sed reuera, dum falsas Euthyphronis de sanctitate opiniones Socrates confutat, venantibus veritatē illius vestigia signat. In hoc igitur libro, atq; etiā in Gorgia sanctitatē Plato nominat eam iustitiæ partem, quæ suum deo tribuit. Suū tribuit deo, qui illa quæ sine medio accepit à deo, deo reddit. Corpus quidē vt Plato in lib. De natura disputat, ab elementis quatuor, naturalem speciei complexionem à cœlestibus sphæris, partes animæ quæ trahūtur affectibus à dæmonibus & animis siderum sphærarumq; suscepimus: rationem verò ac mentem nostri parentis imaginem, ab ipso mundi totius opifice sine vllo cœlicolarum aut dæmonū ministerio. Hæc itaq; dei sunt, hæc deo reddenda, atq; hæc retributio sanctitas nuncupatur. Quam præcedit pietas, religio sequitur. (Pietas. Sanctitas. Religio.) Est enim pietas dei parentis agnitio. Sanctitas, eius quod dei est, deo agnito retributio. Religio, eius quod deo redditum est assidua meditatione iustisq; operibus cum deo ipso indissolubilis religatio: vt merito sapiens ille dixerit, funiculū triplicem difficile solui, funiculum inquam ex pietate, sanctitate, religioneq; connexum. (Funiculus indissolubilis.) Pietas sanctitatem excitat, sanctitas pietatem cōfirmat & sancit. Sanctitas quoq; religionem mouet. Religio religat sanctitatē pius enim hoc vel instinctu, vel inspiratione, vel admonitione opus est, quo deum vnum nostrum esse parentem fide indubia cogitemus, quam pietatem esse volūt. Cum quis ista concepit, mox omnē mentis & rationis intentionem in deum noscendū amandumq; figit. Atq; hūc in cognoscenda amandaq; diuinitate frequētem intuitum sanctitatem Mercurius quoque definit. Ex hac flagranti in deum intentione mentisque ardore fit vt omnia dei opera, instituta, mādata meditemur exerceamusq;, & assiduo quicquid ad eius venerationem pertinet, relegamus. Quamobrem nos ipsos relegando religantes deo, religiosi sumus. Hac autem definitione & distinctione præmissa, quæ de sanctitate in Euthyphrone, vel alibi à Platone dicuntur, perspicua fiunt. Cumq; dicatur sanctum quod amatur a deo, verum est: sed quia sanctum, amatur à deo, non quia amatur est sanctum. Et quia amatur, amatū est: non tamen quia amatum, amatur: quoniam non idem est omnino sanctum atque amatum. Neq; enim sanctitatis ratio in ipso amatū esse, sed ipsa potius retributione ac deuotione cōsistit. Præterea cum dicitur, Sanctitas cura ministra dei, verum quoq; dicitur. Sed ad quod opus dei ministra? Ad conuersionem animæ. Opus enim dei est, creare, cōuertere, purgare, illuminare, perficere. Cū primū per pietatis instinctum inspirando cōuertere deus ad se incipit animum, illa ipsa assensio qua sese libenter in conuertentem deum animus ipse restituit, sanctitas nuncupatur, quæ quidem ministra dei est ad conuersionem perficiendam. Additur postremò, Sanctitas sciētia vouendi, & sacrificandi deo. hoc maxime ad religionem pertinet, quæ sanctitatem, vt diximus, comitatur. Vouendo petit, sacrificando dat. Quid petit à deo? seipsum. Quid deo dat? seipsum. Ideam si quæ in mente diuina est petit, quam Mercurius petijt à Pimandro. Dat autem naturam suam Ideæ participem.

EVTHYPHRO, SOCRATES.

QVID noui ô Socrates accidit, quod relictis exercitationibus Lycij, nunc circa regis porticum hic versaris? Neque enim causa nunc tibi vlla est ad regem, itidem vt mihi. SOCR. Non causam hanc Euthyphro, sed accusationem Athenienses vocant. EVT. Quid ais? num te aliquis accusauit? Non enim te

alium accusasse putarem. SOC. Non sanè. EVT. At verò te alius? SOC. Prorsus. EVT. Quis iste? SOCR. Nec ipse quidē ô Euthyphro virū hunc satis agnosco. Iuuenis enim quidem & ignotus esse videtur: vocāt autē illum vt puto Melitū ex Pittheo populo, si quem tu Pittheū Melitum noscis prolixis defluxisq; capillis, aquilino & gibboso naso, barbaq; rara. EVT. Haud recordor, ô Socrates, sed cuius te reū fecit? SOC. Cuius? ea profectò quæ mihi neque ignaua neq; ab humile aut omisso animo profecta videatur. Nam iuuenē hominem rem tantam nouisse, non vile quiddā est. Ille siquidem vt ait, quomodo iuuenes corrūpantur, & qui eos corrumpāt, intelligit: ac sapiens quidā videtur, meamq; inscitiam cōspicatus quasi suos æquales peruertam, ad patriā me velut ad matrem accusaturus confugit, adeò vt mihi solus ipse rectè præesse rebus ciuilib. videatur. Nam in primis iuuenum cura suscipiēda est, vt quàm optimi viri fiant: quemadmodum bonum agricultorem teneriores primum plantas curare decet, ac deinceps alijs prouidere. Etenim & Melitus fortasse primum nos purgat iuuenum, vt ait, germina corrūpentes, posthac senioribus quoque curam adhibens plurimorū ingentiumq; bonorū ciuitati causa erit, vt consentaneū est eum facere, qui principium huiusmodi dedit. EVT. Vellē equidem ô Socrates, sed vereor ne contrà contingat. Nam prorsus ab ipsa vesta mihi videtur huic vrbi nocere velle, qui iniuria te afficere tentat. Et mihi dicas, quid te agentē, iuuentutē inficere prædicat? SOC. Absurda quædam auditu ô vir mirifice. Inquit enim confictorē me esse deorū, & vt nouos inducentem deos, priscos verò negantē, me, vt ait, his de causis in iudiciū vocauit. EVT. Intelligo iam ô Socrates, quòd ipse dæmoniū tibi passim adesse profiteris. Vnde aduersus te tanquā diuinas res innouantē, accusationē hanc inscripsit, & in iudicium te calumniaturus aduentat, quippe cum nouerit ista facile vulgò calumniam subire posse. Me quoq; cum de diuinis in cōcione pertracto futura prænuncians, tanquā insanientem rident, licet nihil vnquā nisi verum prædixerim. Nobis enim cæterisq; huius generis omnibus inuident: nihil autem de ijs curandū, sed interim eadem ratione pergendū. SOC. O amice Euthyphro, irrideri fortassis nil refert. Atheniensibus nempe, vt mihi videtur, non admodū curę est, siquem doctrina & eruditione præstare putent, modo ne sua perdoceat alios. Quem vero peritia propriā cæteros imbuentē sentiunt, indignantur, siue id liuore quoddā, vt asseris, conciti, siue alia de causa. EVT. Equidē isthuc, quo tandem modo erga me affecti sint, haud admodum experiri cupio. SOCR. Fortè enim tu raro teipsum alijs exhibere videris, tuamq; nolle sapientiā propagare. Ego autem vereor ne ob humanitatē, qua erga mortales omnes sum, passim & effusè nimis vnicuiq; me præbere viro ipsis videar, nō sine mercede duntaxat, verumetiam vltro me meaq; offerre solitus, siquis audire modò velit. Si me igitur, vt nunc dicebam, derisuri essent, quemadmodū tu derideri te dicis, nihil sanè molestum foret à iocantibus ridentibusq; in iudiciū trahi. Sin isthuc serio contendent, quo tandem res euadat, præterquàm vobis vaticinātibus incertum est. EVT. Nihil fortè negotij ô Socrates erit: quin tu quidem, pro mentis viribus in causa tua certabis, ego autem vt arbitror in mea. SOC. Num aliqua etiam tibi causa est? reus ageris, an accusas? EVT. Accuso. SOCRA. Quem? EVT. Quem dum persequor, insanire videor. SOC. Quid? volantem fortè quempiam persequeris? EVT. Procul admodū abest vt volet, qui iam grandis est natu. SOC. Quis iste? EVT. Pater meus. SOC. Tuúsne ô vir optime? EVT. Prorsum inquam. SOC. Quod crimē? quæ causa? EVT. Homicidij, Socrates. SOC. Prò Hercules, nimirum ô Euthyphro ignoratur vulgò quo pacto hoc rectè fiat. Neque enim puto cuiusuis opus est, rectè hæc agere, sed alicuius sapientia longe prouecti. EVT. Longe per Iouem. SOCR. An domesticorum quispiam à patre peremptus est? num scilicet? Nō enim ob extraneum aliquem homicidij patrem accusares. EVT. Ridiculū est ô Socrates, si quid interesse censes, domesticúsne an extraneus sit occisus, neq; id duntaxat obseruandum esse, vtrum iure occiderit, quisquis occidit, nécne. Quod si iure, dimittendum: sin autē iniuria, persequendū, pręsertim si qui peremit, domesticus cōuictorq; sit. Aequè enim in quinaremur si sceleris conscij acquiesceremus, nec illū atq; nosipsos iudicio expiaremus: quanquā qui perijt, cliens atq; minister meus erat, qui cū in Naxo in agriculturam incumberemus, nobis mercede seruiuit. cōtumelia igitur & ira in domesticū quēdam nostrum cōcitus eum cōtinuo iugulauit. Vnde pater obligatis manibus ac pedibus in foueam coniecit: atq; huc misit hominē qui iuris interpretem quid agendum esset interrogaret. Interea vinctum illum vt homicidam neglexit, quasi nihil omnino referret, si forte moreretur: quod & accidit: nam priusquàm ab interprete nuntius ipse rediret, fame, frigore, vinculis perijt. Hac de causa pater cæteriq; propinqui grauiter ferūt, quòd propter homicidæ mortem, patrem reum necis peragam, qui, vt ipsi aiunt, minime interfecit, vel si etiā interemisset, de homicidæ interitu nihil esse curandū. Impiū enim esse ferūt filium patri diem dicere, male dijudicantes ô Socrates, quomodo diuinū numen circa sanctū prophanúmue se habeat. SOC. Túne per Iouē ô Euthyphro sic te syncerè diuina, sancta, & prophana quomodo se habeant, scire præsumis, vt ijs ita peractis, quemadmodum inquis, haud formides ne patrē reum necis accusans prophanum aliquid aggrediaris? EVT. Nihil mihi studium meū prodesset ô Socrates, nec ratione vlla Euthyphro tot mortalibus pręstaret, nisi talia quædā planè dignoscerē. SOC. O admirande Euthyphro, nil potius est, quàm vt discipulus tuus fiam, & in cōtentione quæ mihi cum Melito est, in primis ista obijciam, quòd scilicet antehac diuinorum cognitionem maximi quidē fecerim: nunc autē postquā me propria vanaq; opinione & errore nouos deos confingere dixerit, discipulū tuum esse factū. Si ergo ô Melite dicam, Euthyphronē in ijs rectè sentire putas, me quoque existima, neq; damnes. Sin minus, præceptorē illum prius quàm me in iudicium accersito, senes homines corrumpentē, me scilicet atque patrem, me quidem docentem, illum verò corrigentem & punientem. Quòd si mihi non obsequatur, neq; remittat iudicium, neq; pro me te accuset, eadē illa in iudicio tu dices, quæ ego obieci. EVTH. Ita per Iouē ô Socrates: nam si me accusare tentauerit, reperiā vt opinor, vbi ille debilis infirmúsq; sit, ac multò prius de illo quàm de me in iudicio disceptabitur. SO. Atqui ego ô dulcis amice hæc considerans, discipulus tuus esse velim: cùm norim

Vide Eras. ab ipso lare.

norim quòd & alius fortasse quidã, & Melitus iste te quidé ne vidisse quidé videtur, me verò sic acute prorsus, facileq; perspexit, vt impietatis hic accusauerit. Nunc ergo per Iouẽ mihi dicas quod planè nosse asseuerasti, quid pium, quidue impiũ esse velis, & in nece, & in cæteris omnibus. An non idem est in singulis actionibus ipsum sibi sanctũ? & prophanum rursus omne sancto contrarium, ipsum verò sibiipsi cõsimile, vnamq; secũdũ quod prophanum est, ideam habet, quodcunq; prophanum esse debet? EVTH. Omnino ò Socrates. SOC. Dic ergo quid sanctum, quid prophanum vocas? EVTH. Sanctum quidem voco, quod ipse nunc facio. Eum qui iniuste agit vel circa cædes, vel sacrilegia, vel aliud huius generis, in iudiciũ trahere, seu pater, siue mater, siue quiuis alius deliquerit. at nõ persequi, prophanum. Quin vide quæso ò Socrates quàm validã tibi legis coniecturã referã, quod ita sit quemadmodum alijs quoq; narraui, decẽs tum demum recte agi, cum nulli prorsus peccanti quisquis ille sit, parcimus. Nam hi homines credũt Iouem ipsum deorũ omnium optimum atq; iustissimũ esse, quem tamen patrẽ suum ligauisse fatetur, quòd natos absq; iure deuorauisset. Illum præterea patrẽ castrauisse ob talia quædã asserũt. Mihi verò succensent quòd parentẽ iniustitiæ obnoxiũ persequor. Atque ita homines isti sibiipsis tam de dijs, quàm de me contraria sentiunt. SOC. Atqui hanc ob causam ò Euthyphro accusor, neq; quid respõdeã satis habeo. Nam quoties de dijs talia quædam quis diceret, moleste ferebã, qua de causa, vt videtur, peccare me ferunt. Nunc autẽ si tibi hæc ita videntur harum rerum perito, necesse est nos etiam consentire. quid enim aliud diceremus? quippe qui nihil de ijs intelligere prædicemus. Cæterũ per Iouem amicabilem mihi dicas, an ipse sic ista reuera euenisse putes. EVT. Et mirabiliora insuper ò Socrates, quę multis occulta sunt. SOC. Bellum igitur inter deos agitari inuicẽ arbitraris, inimicitiásque graues & pugnas aliaq; permulta, quæ à poëtis, & peritis scriptoribus memorantur? Vnde & alia nobis sacra huiusmodi varietate sunt plena, & in magnis Panathenæis peplũ istarũ varietatũ plenum in arcẽ infertur. An hæc vera ò Euthyphro esse fatebimur? EVTH. Non hæc sola ò Socrates, sed quod paulo antè dixerã, alia quoque multa, si velis, de diuinis exponã: quæ cum audiueris, sat scio obstupesces. SOCR. Nequaquã mirarer: verum ista deinceps maiori cum otio referes, in præsentia verò quod modo quæsiui explicare planius nitere. Neque enim principio sufficiẽter amice me docuisti, cum quid sanctum esset interrogarẽ: sed id sanctũ esse dixisti, quod tu nunc ageres, dum necis reum patrem tuum accusas. EVT. Et vera nimirũ ò Socrates dixi. SOC. Fortè. sed num alia multa ò Euthyphro sancta nuncupas? EVT. Et alia. SOC. Recordare igitur quòd non te hortabar, vt vnum me aut duo ex multis sanctis, sed illam ipsam speciem, qua cũcta sancta, sunt sancta, doceres. Dixisti enim vna idea omnia sancta, sancta esse, atque vna iterũ quę sunt prophana, prophana. An non meministi? EVTH. Equidem. SOC. Quænam sit igitur ea ipsa idea mihi demonstra, vt ad illam respiciens, eáque tanquam exemplari aliquo vtens, quodcunque tu, vel alius quiuis tale facitis, sanctum esse dicã: quod autem dissimile, negem. EVTH. Si ita vis ò Socrates, ita dicam. SOCR. Imò volo. EVTH. Quodquidem dilectum dijs, sanctum est: quod verò non dilectum, prophanum. SOCR. Quampulcherrime ò Euthyphro, vtq; te respondere volebam, sic nunc respondisti: vtrum tamen verum responderis, nondum noui, sed tu planè vera hæc esse nobis ostendes. EVTH. Omnino quidem. SOCR. Age itaque id de quo dicimus, consideremus. Deo dilectum opus sanctũ, ac vir Deo dilectus, sanctus: opus autem inimicum Deo prophanum, & vir Deo inimicus, prophanus dicitur. Sanctum verò & prophanum non eadem sunt, sed omnino contraria. nónne? EVTH. Sic est. SOC. Num probè dicta hæc esse videntur? EVTH. Sic existimo, dicta enim sunt. SOC. Nónne dictum est deos inuicem dissidere, atq; pugnare, inimicitiásque inter eos esse? hócne etiã dictum? EVTH. Dictũ profectò. SOC. Inimicitias autem & iras, ò optime, dissensio de quibusdam gignit. Hoc ita cõsideremus: nunquid si ego & tu de numero dissentiremus, vtra sint plura discutiẽtes, dissensio huiusmodi nos inimicos faceret, & iracũdiam concitaret? an potius ad computandi rationẽ confugientes, mox ab hac dissensione cessaremus? EVTH. Prorsus. SOC. Et si de maiori ac minori dissentiremus, nónne ad mensuram recurrẽtes, statim controuersiam solueremus? EVTH. Vera hæc sunt. SOC. Ac si ad ponderandum librandúmque tendamus, controuersiã circa grauius, & leuius dissoluemus? EVTH. Quidni? SOC. Quæ sunt igitur ea de quibus quũ dissentimus, nec iudicare facile possumus, inimici efficimur, & irascimur? Forsitan in promptu non habes. Verum ego dicam, tu cõsidera vtrum ista sint, iustum, & iniustum: pulchrum, & turpe: bonúmque, & malum. nunquid hæc sunt de quibus cum dissentimus, nec possumus ad sufficiens horum iudicium peruenire, hostes efficimur quoties efficimur, & ego & tu, ac demum homines vniuersi? EVTH. Hæc ipsa certè dissensio est ò Socrates, & quæ circa ista versatur. SOCR. Et dij ò Euthyphro, si de aliquo dissentiãt, de his certè dissentient. EVTH. Necesse est omnino. SOC. Ex dijs itaque ò generose Euthyphro, alij alia iusta putant secundũ orationẽ tuam, & pulchra, & turpia, bonáque & mala. Nunquam enim inuicem decertarent, nisi de his dissenserint. an non? EVTH. Recte loqueris. SOC. Nónne quę pulchra singuli putant, bonáque & iusta, hæc amant? quæ contraria, prorsus oderunt? EVTH. Omnino. SOC. Eadẽ verò, vt ais, alij iusta, iniusta alij censent, de quibus disceptantes contendunt inuicem, atque pugnant. num ita? EVTH. Ita. SOC. Eadẽ igitur vt videtur à dijs amantur, odioq; habentur, atque eadem hæc tum dijs amica, tum etiã inimica. EVTH. Videtur. SOC. Hac ratione ò Euthyphro, eadẽ sancta erunt simul atq; prophana. EVTH. Apparet. SOCR. Non ergo quod quæsiuerã ò vir admirabilis, respondisti. non enim id volebam, quod & sanctum & prophanum simul esse contingit: quod verò Deo amicum est, Deo quoque inimicum esse videtur. quamobrem ò Euthyphro, quod nunc agis parentem puniens, nihil mirũ esset, si dum hoc agis, rem ageres, quæ Ioui probaretur: Saturno autem, & Cælio inimicum: & Vulcano quidem gratũ, Iunoni molestum, & si quis deorum alius de ipso ab alio dissidet. circa illos enim similiter eueniret. EVTH. At opinor, ò Socrates, in hoc deorum nullum ab alio discrepare, quòd qui iniustè quenquam peremit, pœnas pendere non debeat. SOC. Num hominẽ aliquem

Prima definitio sancti.

Confutatio.

Secunda definitio sancti reddita.

Dissensio de re facit iras & inimicitias.

Iusta, & iniusta, pulchra, & turpia, bona, & mala sunt ea. quæ qui nõ possunt iudicare, irascuntur.

ô Euthypro, de hoc aliquando dubitantem audisti, quòd hominem iniustè occidentem, aut aliquid aliud agentē iniustè, pœnas dare non deceat? EVT. Nunquam de ijs disceptare cum alibi, tum etiam in iudicijs cessant. qui enim peccarunt, cuncta dicere & agere experiuntur, quibus pœnam deuitēt. SOC. An iniustè agere confitentur? ac simul aiunt pœnas pendere non decere? EVT. Id nullo modo. SOC. Non ergo cuncta dicunt faciuntq;: hoc enim vt arbitror dicere, aut ambigere nequaquam audent, quod de iniustis supplicium sumendum non sit: sed aiunt potius nō iniuste fecisse, an non? EVT. Vera loqueris. SOCR. Haud igitur de hoc ambigunt, vtrū iniustum puniri oporteat: verum de hoc potius inter se disceptant, quis iniuste fecit, & quid agendo, & quādo. EVTH. Vera narras. SOC. Nónne eadem hæc dijs accidūt, si de iustis atq; iniustis, vt oratio tua testatur, dissentiūt? Atque ij quidem iniuste facere asserunt, alij negāt, postquàm illud ô vir mirabilis nullus hominū, vel deorum dicere audet, Iniustū videlicet pœnas nequaquā dare debere. EVTH. Ita. vera enim summatim dicis ô Socrates. SOC. De vnoquoq; vt puto, eorū quæ facta sunt, disceptāt ô Euthyphro, quicūq; ambigūt, siue homines, siue dij: si modo dij ambigunt, dum de aliqua actione dissentiūt, partim quidē iustā, partim verò iniustam fuisse dicentes. An non isto modo? EVT. Omnino. SOC. Age igitur, ô amice Euthyphro, me quoq; vt sapiētior fiam, doce, qua coiectura potissimū asseris quòd dij cuncti illū iniuste peremptū existiment, qui mercede ministrās homicida factus ab interfecti domino vinctus, vinculis antè perijt, quàm qui ligauerat, à iuris interprete quid agendū cognosceret? atq; ob hoc rectū esse vt filius patrē in capitis discrimen inducat? Age obsecro, de ijs aliquid mihi clari demōstrare coneris, quòd omnino dij omnes vel maxime actionē hanc rectam existiment: quod si sufficienter ostenderis, nunquā sapientiæ tuæ laudes prędicare desistā. EVTH. At fortè non paruū opus est hoc ô Socrates, nam ostendere quidem planè admodū tibi possem. SOC. Intelligo iam, quod ad percipiendum tardior quàm iudices esse tibi videor, quippe cū illis liquidò monstraturus sis hæc esse iniusta, omnesq; talia deos odisse. EVTH. Perspicuè nimiū ô Socrates, modo me dicentem audiant. SOC. Atqui audient, si bene dicere illis videberis. Illud autem loquente te cogito, & meipsum obseruo, quòd licet vel maximè Euthyphro me doceat, deos omnes hanc mortē iniustam ducere, qui magis inde ab Euthyphrone didicero, quid sanctū, quidue ꝓphanū sit? Deo quidē inimicū opus hoc esset: attamē ab hoc paulo antè discreta hæc esse minimè visa sunt, sanctū scilicet, & non sanctū: quod enim Deo amicū, Deo etiā inimicum apparuit. Quamobrem hoc tibi dimittā ô Euthyphro: & si vis, dij omnes iniustū putent, & oderint. Veruntamē hoc iam in sermone sic emendemus, vt quod dij omnes oderint, prophanum: quod contrà omnes ament, sanctū sit. Quę verò alij quidē amēt, alij verò oderint, neutra sint, vel simul ambo. Num ita vis nunc sanctum, & prophanum nobis esse distinctum? EVTH. Quid, ô Socrates, prohibet? SOC. Nihil ad me ô Euthyphro, sed tu quod ad te attinet, cogita vtrū ista ponēs, sic me facile quod pollicitus es, doceas. EVTH. Equidem sanctū quod dij omnes ament, esse faterer: prophanū contrà, quod omnes oderint. SOC. An hoc iterum discutiendū,

Tertia definitio.

vtrum rectè dicatur néc ne? vel potius omittēdum, atq; ita & nobisipsis & alijs indulgere debemus, vt quicquid dictum fuerit, admittamus? an quod dictum examinandum? EVTH. Discutiendū, quantquàm hoc nunc benè dictū existimo. SOCR. Forsitan ô bone vir, melius isthuc intelligemus, sic enim cogita, Vtrum sanctū quia sanctum est à dijs amatur? vel quia à dijs amatur, est sanctū? EVT. Haud intelligo quid dicas ô Socrates. SOC. Apertius explicare conabor. Dicimus quiddam latum & ferens, ductum & ducens, visum & vidēs, atq; huiusmodi cuncta: num hæc diuersa esse, & quā diuersa sunt intelligis? EVT. Intelligere mihi videor. SOC. Nónne & amatum aliquid est, & aliud præter hoc amans? EVTH. Quidni? SOC. Dic obsecro: latum quia fertur, latum est, an ob aliquid aliud? EVTH. Nequaquam, imò ob hoc ipsum. SOC. Et ductum similiter quia ducitur, & visum quia videtur? EVT. Maxime. SOC. Non ergo quia visum est videtur, sed contrà, quia videtur, est visum: nec quia ductū ducitur, sed quia ducitur, ductum: nec quia latum fertur, sed quia fertur est latū. Nónne perspicuū est ô Euthyphro, quid inferre velim? Volo autē hoc: si quid fit, aut patitur aliquid, non quia factum est fit, sed quia fit potius factum: nec etiam quia patiēs est patitur, sed quia patitur patiens. Admittis hæc? EVTH. Admitto equidem. SOC. Nónne & amatum aut factum aliquid est, aut aliquid ab aliquo patiens? EVTH. Prorsus. SOC. Hoc igitur eodem modo quo superiora se habet: non quia amatū est, amatur à quibus amatur, sed quia amatur amatū. EVT. Necesse. SOC. Quid itaq; de sancto dicimus ô Euthyphro? an quod ab omnibus dijs amatur, vt oratio tua testatur? EVTH. Imò. SOC. Nūquid ob hoc quod sanctū est, an ob aliud quiddam? EVTH. Ob hoc ipsum. SOC. Ergo quoniam sanctum est, amatur, nō quoniam amatur est sanctum. EVTH. Videtur. SOC. Veruntamen quoniā à dijs amatur, amatum est, atq; dijs amicū. EVTH. Quid prohibet? SOC. Non ergo Deo amicum, sanctū est ô Euthyphro, neq; sanctum amicum Deo, vt tu ais, sed hoc aliud est quàm illud. EVTH. Quánam ratione ô Socrates? SOC. Quoniam confitemur sanctū ob id amari, quia sanctū est: non quia amatur, esse sanctum: nónne? EVTH. Certè. SOC. Amatum autem à Deo, eo ipso quo amatur à Deo, Deo amatū esse, non quia amatū à Deo, amari. EVTH. Vera loqueris. SOC. Verū si ô amice Eutyphro, idem esset Deo amatū atq; sanctū, tunc aut quia sanctū est, amaretur quod est sanctū, atq; ita quia Deo amatū, amaretur à Deo quod Deo amatū est. Aut quia amaretur à Deo quod amatū Deo est, Deo amatum esset, atq; ita quod sanctū est, ex eo quod amaretur esset sanctum. Nunc autem vides quòd opposito modo se habēt, vtpote quę inter se diuersa sunt. hoc enim, scilicet amatum Deo, quia amatur tale est vt sit amatum. Illud autem scilicet sanctum, quia tale est vt ametur, amatur, & amatum est. Viderisque ô Euthyphro, quum quid sanctum sit, interrogatus fueris, essentiam illius ostēdere noluisse, sed passionem quandam assignauisse. quam hoc sanctum suscepit, ab omnibus videlicet dijs amari. quid autē sit, nondū explicuisti. Si itaq; tibi placet, ne me celes, verum à principio rursus definias, quid ipsum sanctum existens, vel amatur à Deo, vel aliud quiduis patitur: neque enim de hoc inuicem dissidebimus. Sed próptè iam dicas quid sanctū est, quid ue propha

prophanum. EVTH. At ô Socrates, quomodo tibi quod cogito, exprimam, nõ inuenio. Semper enim nobis quod proposuimus, oberrat, neq; consistere vult, vbi sistimus. SOCR. Progenitoris nostri Dædali, ô Euthyphro, opera esse quæ dixisti, videntur. Quòd si ego illa dixissem atq; posuissem, fortè me risisses (ioco quodã objiciẽs) quòd orationis meæ artificia secundum illius cognationem diffugiunt, neq; permanere volunt, vbi quis illa locauit. Nunc autem cum tuæ suppositiones istæ sint, alia quadã opus est dicacitate: neq; enim tibi ꝑmanere volũt, vt tibi quoq; videtur. EVTH. Imo mihi videtur ô Socrates, quę dicta abs te sunt, eadẽ penè dicacitate ioco q; notari posse: quod enim illa oberrãt, ego minimè in causa sum, sed tu mihi Dædalus ipse videris: quantum namque in me est, sic illa mansissent. SOCR. Videor igitur ô amice, eo in hac arte quàm ille præstantior, quo ille sua solũ instabilia fabricabat, ego autẽ præter mea, vt apparet, etiam aliena. Idq; mihi est in arte pulcherrimum, quòd inuitus sum sapiens. Malim nanque rationes mihi manere, immobilesq; cõsistere, quàm supra Dædali sapientiã, Tantali quoq; diuitias assequi. Atq; hæc quidẽ satis. Postquã vero tanquã delicatior, laborẽ subterfugere mihi videris, ego vnà tecũ declarare contendã, vt me circa ipsum sanctũ erudias, nec in medio sermone deficias. Vide nanq; num tibi necessarium videatur omne sanctũ esse iustũ. EVTH. Mihi verò. SOC. Nunquid igitur & omne iustũ sanctũ? aut potius omne sanctũ iustum? Iustum verò non omne quidem sanctum, sed partim sanctũ, partim aliud quiddã? EVT. Ego verò ista verba tua haud consequor. SOCR. Veruntamen iunior me nihilo minus quã sapiẽtior es, sed, vt dixi delicatior es ob sapiẽtiæ copiã. At ô beate, uires tuas excita, enitere. Nihil enim arduum est quod dicebã compræhendere. Contrà enim statuo quàm Poëta qui dicit:

Scribere cur metuã, quũ scribo de Ioue summo?
Namq; metus secum sociũ trahit vsq; pudorẽ.

Ego autem à Poëta hoc discrepo: vis quò discrepo, tibi dicam? EVTH. Prorsus. SOC. Non videtur mihi vbicũq; timor est, ibi etiã pudor existere. Nam multi mihi videtur paupertatẽ ac morbos cęteraq; huiusmodi metuentes, timere quidẽ, neq; tamẽ pudore vllo in ijs affici quæ timent: tibi verò nónne idem videtur? EVTH. Et mihi. SOC. At vbicunq; pudor, ibi & timor. An quisquã est qui pudore afficitur atq; erubescit, opinionẽ prauitatis non formidans? EVTH. Formidat certe. SOC. Haud igitur rectè dicitur, vbi timor, ibi pudor, sed vbi pudor, ibi & timor: neq; tamẽ (vice versa) vbicũq; timor, ibi etiam pudor. Amplior enim, vt arbitror, est timor quàm pudor siquidẽ pars timoris est pudor, quemadmodum numeri pars est impar. Ideoq; nõ vbicunq; numerus, ibi impar: vbi tamen impar, & numerus est: nónne nunc assequeris? EVTH. Maxime. SOC. De hoc igitur in superioribus percontabar: vtrũ vbi iustum, ibi & sanctũ: an vbi sanctum, ibi iustũ: vbi tamen iustũ, non semper & sanctum: pars quippe iusti sanctũ est. Itàne igitur, an aliter dicemus? EVTH. Sic vtique, probe enim dici videtur. SOC. Vide verò quod sequitur; si enim sanctum iusti pars est, oportet nos, vt apparet, cuiusmodi iusti pars sanctũ sit, inuenire. Si tu ergo me modo aliquid prędictorũ interrogares, vtputa par, cuiusmodi pars numeri, & quis numerus sit: respõderẽ profectò, qui non laterũ omniũ inæqualium, sed æqualium duorũ sit. An non idẽ tibi videtur? EVT. Mihi certe. SOC. Conare igitur tu quoq; me ita docere, cuiusmodi iusti pars sanctum est, vt & Melito cõfestim objiciã, ne vlterius iniustitiæ nos & impietatis accuset: quippe cum abs te quæ pia, quæ sancta, quæue cõtraria sunt quãtũ satis est didicerimus. EVT. Iusti igitur partem ô Socrates sanctum & pium esse reor, quæ scilicet circa deorum curã versatur: Eam vero quæ ad hominum curam pertinet, reliquam esse iustitiæ partem. SOC. Probe ô Euthyphro dicere mihi videris, sed paulum quid præterea requiro: Curam enim quam voces, nondum intelligo. Neq; fortè dicis hanc curam que ad Deos spectat talẽ esse, quales curæ sunt quæ ad alia spectant. Vt ecce cum dicimus: Non quiuis equos curare nouit, sed equester an non? EVTH. Prorsus. SOCR. Equestris nanque facultas equorum cura est. EVT. Vtique. SOC. Et venatoria canũ, & bucolica boum. EVT. Omnino. SOC. Sanctitas autẽ ac pietas cura deorum: Sicne ô Euthyphro asseris? EVTH. Assero. SOC. An non cura omnis idẽ intendit, vt hoc huiusmodi bono & vtilitati sit ei quod curatur? vt equi ab equestri diligentia iuuantur, ac meliores euadunt. An non sic videntur? EVT. Mihi planè. SOC. Et canes à venatorũ peritia, & à bucolica boues, ac reliqua cuncta similiter. Aut verò in damnum eius quod curatur, curam tendere putas? EVT. Non per Iouẽ. SOC. Ad vtilitatẽ verò? EVT. Quidni? SOC. Sanctitas quoq; cum deorũ cura sit, diisne prodest? ac meliores efficit? ac cur nõ hoc tũ quidem concederes, vt cum sanctũ quippiam peragas deorũ aliquem facias meliorẽ? EVT. Nunquã per Iouem. SOC. Neque ego ô Euthyphro id te dicere arbitror: longe enim à me suspicio hæc abest: propterea te rogaui qualẽnã curã deorũ diceres, nõ existimans huiusmodi quandam te dicere. EVT. Et rectè quidem ô Socrates, nõ enim talem assero. SOC. Esto, sed quænam tandem deorũ cura sanctitas erit? EVT. Qua ô Socrates serui dominos curãt. SOC. Intelligo: ministra quædam deorũ, vt videtur, cura hæc erit. EVT. Prorsus. SOC. Potésne igitur dicere, ad quid suppeditet medicis cura medicorũ ministra? nónne ad sanitatẽ? EVT. Ad hanc ipsam. SOCR. Ministra verò facultas eorũ qui naues construunt, ad quid illis ministrat? EVT. nimirũ ô Socrates. Ad nauis fabricam. SOC. Et quæ domorum ædificatoribus, nónne ad domus constructionem? EVTH. Certè. SOCR. Dic itaque mihi vir optime, cura illa ministra deorum, ad cuius operis effectionem dijs obsequitur? perspicuum est enim te scire, cũ diuina te nosse præ cæteris omnibus affirmaris. EVT. Et vera loquor ô Socrates. SOC. Dic ergo per Iouem, quid est mirificum hoc opus, quod dij nobis ministrãtibus faciunt? EVT. Multa profectò ac pulchra ô Socrates. SO. Exercitus quoq; duces (multa & pulchra efficiunt) ô amice: veruntamen facilè præcipuũ diceres opus illorũ esse in prælio superare, an nõ? EVT. Quidni? SO. Multa pręterea atq; pulchra, vt arbitror, agricultores: summa tamẽ illorũ est, ex terra alimenta colligere. EVT. Prorsus. SOC. Multorum verò, pulchrorumq; facinorũ quæ dij perficiunt, quænam summa existit? EVT. Etiã paulò antè dixi ô Socrates, prolixi operis esse hæc omnia perfectè compræhendere. Sic autẽ nunc tibi simpliciter dico, quòd si quis grata dijs loqui & agere nouit, vouens, atq; sacrificãs, hęc sancta sunt: atq; hæc officia, tum domos proprias, tũ ciuitates

Opera Dædali.

Carpitur id, vbi timor, ibi & pudor.

Definitio sancti incipit apparere.

Omnis cura eò tendit, vt bonum & vtile ei quod curatur afferat.

Præcipuũ ducum opus.

Præcipuũ opus agricolarum.

conseruant. Cótraria verò ijs quę Dijs grata sunt, impia sunt, & vniuersa peruertũt ac perdunt. SOC. Pauciorib9 admodum ô Euthyphro si voluisses, summã eorum quæ rogabam explicuisses, sed satis apparet, quàm nõ promptus & libens ad me docendũ accedas: etenim núc cùm in hoc esses, resiliebas: quod si respondisses, fortaßis dudũ sanctitaté abs te didicissem: nunc auté (necesse est enim interrogantẽ interrogatũ sequi quacũq; ducit) quid tandẽ dicis sanctũ esse, atq; sanctitaté? nonne scientiã quandã vouendi, atq; sacrificandi? EVT. Equidé. SOCR. Nonne sacrificare est munera dijs offerre? Vouere autẽ, à dijs petere? EVT. Et maxime quidé ô Socrates. SOC. Scientia ergo & dijs dandi, & ab ijs petendi hoc quidẽ pacto sanctitas erit? EVTH. Perpulchre ô Socrates quod dicebam intellexisti. SOC. Auidus sum ô amice sapiẽtiæ tuæ, mentemq; adhibeo, nec excidere quicquam patiar frustrá. At mihi dicas oro, quænam hæc est ministratio erga deos? An esse dicis ab ijs petere aliquid, & ijs dare? EVT. Certe. SOC. Rectè ab illis petere, nónne est ea petere quibus egemus? EVT. Quid ergò? SOC. Rectè autẽ dare, ea quibus indigent illis offerre? Neq; enim scitũ esset ea alicui quibus nõ indiget elargiri. EVT. Vera narras ô Socrates. SOCR. Mercatura igitur ô Euthyphro inter deos & homines mutua quędã sanctitas erit. EVT. Mercatura, si sic nominari lubet. SOC. At nihil mihi placet, nisi sit verũ. Dic ergo, quęnã dijs ex muneribus nostris vtilitas. Nã quæ ipsi dent, nemo est qui ignoret. Nihil enim nobis est bonũ quin illi præbeãt: quæ verò à nobis accipiunt, quid illis cõferunt? An tanto ipsis in hac mercatura præstamus, vt cũ nos omnia ab illis bona suscipiamus, ipsi nihil à nobis boni reportent? EVT. Num opinaris ô Socrates deos ijs, quæ à nobis accipiunt, aliqua ex parte iuuari? SOC. At quid tandem erũt hæc nostra dona dijs oblata? EVTH. Quid putas aliud quàm honoré, venerationé, & vt modo dixerã, gratiã? SOC. Est igitur ô Euthyphro gratiosum dijs sanctum, non auté vtile, aut amicũ? EVTH. Reor equidem maxime omnium amicum. SOC. Igitur sanctum rursus vt videtur est, quod sit dijs amicũ? EVTH. Maxime. SOCR. An est mirum igitur cũ hęc dicas, quòd rationes tibi nequaquam consistere, sed vacillare potius videntur, ac me veluti Dædalũ culpas, quod eas nutare cõpellã? cum tamé ipse longe admodũ artificiosior sis quã Dædalus, dum ipse facis vt sermones in circulum reuoluãtur. An nõ sentis orationé rursus in idẽm refluere? Meministi enim in superioribus sanctam & dilectũ Deo haud eadẽ, sed diuersa inuicem apparuisse an nõ meministi? EVT. Memini. SOC. Nunc vero nequaquã animaduertis te sanctum deo amicum dicere: hoc auté nihil aliud est quàm deo dilectum. An non? EVT. Omnino. SOC. Ergo aut tunc non recte concesßimus: aut si rectè tunc, modo non rectè iudicaremus. EVTH. Videtur. SOC. Igitur à principio rursus quid sanctũ sit, examinandum est. Nam ego antequã discam, lubenti animo adstare non recusabo. Sed ne me cõtemnas, imo menté penitus adhibens quàm maxime nunc exprime veritaté. Nosti enim si quis hominum alius. Neque dimittendus es, quemadmodũ Proteus, priusquam dixeris. Nam nisi liquido sanctũ ac prophanũ nouisses, nunquã mercenarij cuiusdã gratia, virũ senem & patrẽ vt reum mortis persequi statuisses, sed deos timuisses, nę fortè minus id rectè aggredereris; atque homines veritus esses. Nunc autem noui quod sanctum & prophanũ nosse planè opinaris. Dic igitur optime Euthyphro, neq; nos celes quid ipsum esse putes. EVT. Aliàs ô Socrates, nunc enim aliò propero: & hora est vt abeam. SOC. Quid agis amice? Magna de spe me nunc abiens deiecisti, qua sperabam abs te quid sanctum, quid non sanctum discere, atque ita Meliti accusationé euadere, ostendens illi quod ab Euthyphrone diuinorũ sapientiã adeptus fuerim, neque vlterius ex mea rudiq; sententia noui aliquid de diuinis inducturus sim, sed reliquum omne tempus rectius sim victurus.

Definitio alia sancti.

Sacrificare quid.

Vouere qd.

PARMENIDES, VEL DE VNO RERVM OMNIVM PRINCIPIO, ET DE IDEIS.

*

MARSILII FICINI ARGVMENTVM.

*

CVM Plato per omnes eius dialogos totius sapientię semina sparserit, in libris de Repub. cuncta moralis philosophię instituta collegit, omnẽ naturalium rerũ scientiam in Timæo, vniuersam in Parmenide complexus est theologiam: cumq; in alijs longo interuallo cæteros philosophos antecesserit, in hoc tandẽ seipsum superasse videtur, & ex diuinę mentis adytis intimoq; philosophię sacrario cœleste hoc opus diuinitus deprompsisse. Ad cuius sacrã lectionem quisquis accedet, prius sobrietate animi mentisq; libertate se preparet quàm attrectare mysteria cœlestis operis audeat. Hic enim diuus Plato de ipso vno subtilisśime disputat, quemadmodũ ipsum vnũ rerũ omnium principiũ est, super omnia, omniaq; ab illo. Quo pacto ipsum extra oĩa sit, & in omnib9; omniaq; ex illo, per illud, atq; ad illud. Ad huius quod super essentiam est, vnius intelligentiã gradatim ascẽdit. Vnũ quippe in triplici ordine reperitur. In ijs quæ fluunt, atq; sensibus subijciuntur, & sensibilia nominantur. In ijs etiã quæ semper eadẽ sunt, & intelligibilia nuncupantur, nõ sensibus amplius, sed sola mente percipienda. Nec in ijs tantum, verum etiã supra sensum & sensibilia, intellectumq; & intelligibilia ipsum vnũ existit. Quamobrẽ hoc in dialogo Zeno Eleates primo Parmenidis Pythagorici discipulus vnũ esse in sensibilibus probat, ostendẽs quod si hæc multa essent, nullo modo vnius natura participantia, errores plurimi sequerentur. Deinde Socrates Zenoni non repugnans quidem, sed eum altius eleuans, ad considerationem vnius & vnitatũ quæ in rebus intelligibilibus insunt, perducit, ne in hoc vno quod sensibilibus inest, moretur. Ex hoc igitur ad Ideas inuestigãdas perueniunt, in quibus rerum vnitates consistunt. Postremo Parmenides ipse senior haudquaquam Socrati contradicens, sed inchoatam contemplationem eius absoluens, integram Idearum explicat rationem. Vbi quatuor de Ideis quęstiones inducit. Primo vtrum sint. Secundo quorũ Ideæ sint, & quorum minime. Tertio quales sint, quámue vim habeãt. Quarto quomodo ab ijs quę infra se sunt, participẽtur. Hinc iam ad vnum quod super intelligibilia & Ideas existit, ascendit ipse, nouemq; de illo suppositiones adducit, quinq; si vnũ sit, quatuor si non sit vnum, quærens quid vtrinq; sequatur. Hæ vero suppositiones à triplici vnius, & duplici ipsius non esse partitione ducuntur. Vnum quippe triplex, super esse, in esse, post esse repertũ. Ipsum vero non esse geminæ cõsiderationi subijcitur. Aut enim nullo modo esse, aut partim esse, partim non esse quis cogitat. Prima itaq; suppositio tractat, si vnum super esse existit, quid circa illud ad ipsum, & ad alia sequitur. Secũda, si vnum cum esse est, quomodo se habet ad seipsum atq; ad alia. Tertia, si vnum sub esse ponitur, quid illi ad seipsum aliaq; contingit. Quarta, si vnum super esse cõsistit, quomodo se habẽt alia & ad se & ad vnum. Quinta, si est illud vnum quod cum esse locatur, quid alijs ad se, & ad illud accidit. Sexta, si non est vnũ ita vt partim sit, partim minime sit, qua se ratione ad sese & ad alia habeat. Septima si non est vnũ ita vt nullo mõ sit, quo pacto se habet ad seipsum atq; ad alia. Octaua, si non est vnum ita vt partim sit, partim non sit, quid alijs ad se, & ad illud eueniat. Nona, si non est vnum ita vt nullo modo sit, qd alia ad sese, & ad illud denique patiãtur.

Nouem suppositiões de vno.

Hic videtur deficere vna alia suppositio, quæ dicit, Si vnum sub esse ponatur, quomodo se habeãt alia, & ad se, & ad vnum?

In ijs

In ijs omnibus generatim intendit Parmenides potissimum hoc asserere, quod vnum omnium principium sit: eoq. posito, ponantur omnia: sublato autem, interimatur. Itaq. in primis quinque suppositionibus quinque rerum gradus posito vno in rerum ordine tradit. In quatuor vero sequentibus inquirit quot absurda, quot errores, quantaque mala ipso vno sublato sequantur. Prima ex quinque superioribus de vno summoque Deo disserit, quomodo procreat disponitque deorum sequentium ordines. Secunda de singulis deorum ordinibus, quo pacto ab ipso Deo proficiscuntur. Tertia de diuinis animis. Quarta de ijs, quæ circa materiam fiunt, quomodo a supernis causis producuntur. Quinta de materia prima, quemadmodum suapte natura specierum est expers, & a primo vno dependet. Illud insuper aduertendum est, quòd in hoc dialogo cum dicitur vnum, Pythagoræorum more quæque substantia à materia penitus absoluta significari potest, vt Deus, mens, anima. Cum vero dicitur aliud & alia, tam materia, quàm illa quæ in materiam fiunt, intelligere licet. His ergo præmissis atq; seruatis, ad ipsum dialogum veniamus.

Vnum.

Aliud & alia

CEPHALVS, ADIMANTVS, ANTIPHO, GLAVCO, PYTHODORVS, SOCRATES, ZENO, PARMENIDES.

Occasio dialogi.

CVM domo è Clazomenis Athenas profecti essemus, iuxta forum Adimantum & Glauconē offendimus. Et manum meam præhendens Adimantus, Salue, inquit, ô Cephale, & si quo indiges quod nostræ facultatis sit, dic. At ego, inquam, ad id veni, quia vestra opera indigebo. Expone, inquit, quid sit quo indiges. Tum ego, Fratri vestro germano quod nomen erat? non enim memini. Erat enim ferme puer, quando primum huc è Clazomenis accessi. longum verò intercessit temporis interuallum. Patri tamen eius Pyrilampes nomen fuisse arbitror. Prorsus, inquit, ipsi verò nomen Antipho. sed quid potissimum quæris? Hi, inquam, conciues mei ardentes sunt sapientiæ amatores, audieruntq; hūc Antiphonem diu Pythodoro Zenonis socio familiariter vsum, ratiōes quas quōdam Socrates, Zeno, atq; Parmenides inuicē pertractarunt, eum à Pythodoro frequentius accepisse, memoria retinere. Vera, inquit, dicis. Has itaq; audire desideramus. Haud difficile est, inquit. nam dum esset adolescentulus, eas diligenter meditabatur. Nunc verò apud auum, cui idem est nomen, circa rem equestrem vtplurimùm versatur. Cæterum, si opus est, ad eum proficiscamur. modo enim hinc domum abijt. habitat autē prope in Melita. Cùm hæc dicta fuissent, accessimus, domiq; inuenimus Antiphonem frænum quoddam aptandum fabro tradentem. Postquàm vero ab illo discessit, & fratres aduentus nostri causam retulerunt: agnouit me quòd prius illuc accessissem, & complexum me salutauit. Nobis autem orantibus, vt disputationem illam referret, primo quidē recusabat. erat enim operæ non mediocris. deinde tamen exposuit. Dicebat ergo Antipho, Pythodorum narrasse, Zenonem atque Parmenidem venisse quondam ad magnorum Panathenæorum celebritatem, & Parmenidem iam senem atque canum, aspectu decorum fuisse, annos fermè quinque & sexaginta ætatis agentem: Zenonem verò annos penè quadraginta natum, procero insuper, & grato corporis habitu: dicebatur autem in delicijs Parmenidi esse. Diuertisse verò apud Pythodorum extra mœnia, in Ceramico, ac eodem aduentasse Socratem, & hosq; cum Socrate plurimos scripta Zenonis audire cupientes: tunc enim primùm ab illis aduecta. Socratem verò eo tempore admodum iuuenem extitisse, legisse autem illis Zenonem ipsum. Parmenidem enim forte extra domum fuisse. Ac parum superfuisse legendum Pythodorus aiebat, cum intrasset domum ipse vnà cum Parmenide & Aristotele, qui de triginta viris vnus fuit. Itaque pauca quæ legenda restabant, audisse: Veruntamen à Zenone prius omnia percepisse.

SOCRATEM igitur, cum ea audisset, primā primi sermonis hypothesim relegere iussisse: ac ea lecta, sic intulisse. Quomodo id dicis, ô Zeno, si multa sunt quæ sunt, oportere ea similia, atque dissimilia esse, est enim impossibile. Neque enim vel dissimilia similia, vel similia dissimilia esse possunt. Nonne sic dicis? Sic certè, respondisse Zenonem. Nonne si impossibile est, dissimilia similia, aut similia dissimilia esse, impossibile est etiam multa esse? Nam si multa essent, impossibile quiddam eis accidat. Num hoc sermones tui volunt? neque aliud quicquam intendunt, quàm per omnia asserere non esse multa, huiusque ipsius vnamquanque rationem coniecturam esse putas, ac totidem coniecturas attulisse te censes, quot rationes attulisti, quòd multa non sint? Sic ne dicis? An ipse non rectè percipio? Imò respondisse Zenonem, optime quid hæc scripta sentiant, intellixisti. Intelligo dixisse Socratem, ô Parmenides, quòd Zeno hic non amicitia solum conspirare vult tecum, sed ijs etiam quæ composuit. Idem enim quodammodo quod & tu scripsit: verùm permutatione quadam nos decipere tentat, quasi aliud quàm tu dicat. Nam tu in poematibus vnum vis esse hoc totum quod est, atque huius argumenta quàm pulcherrima exhibes. Hic verò multa esse negat, coniecturas & ipse permultas ac validas præbens. Dum ergo alter vnum dicit, alter non multa, & cum in modum vterque loquitur, vt non videantur idem inferre, cum tamen eadem fermè dicant, videntur nobis ista supra nos dici. Ita est, ô Socrates, dixisse Zenonem. non omnino tamen rem tenes, quamuis ceu canes Lacenę bene insequeris & vestigas dicta. Primum enim hoc te fallit, quòd se tollant idcirco scripta, vt si, quod tu putas, cæteri consequi non possint, magnum quiddam sit nobis confectum. Sed quod quæsitum tu putas, vltro sic euenit. Sunt enim hæc reuera conscripta in suffragium Parmenidis, aduersus eos qui illum carpere nituntur, dicentes: si quidem vnum sit omne, ridicula plurima huic opinioni, ac etiam sibi penitus repugnantia euentura. Oppugnat igitur eos scriptum hoc qui multa esse volunt, ac plura vicissim obijcit, vt pateat multo absurdiora ex opinione illorum sequi, quòd scilicet multa sint, quàm ex opinione Parmenidis quòd sit vnum, si quis diligenter examinarit. Ob hanc itaque contentionem in ipsa iuuentute librum composui, quem surripiens quispiam edidit antequàm consultare mihi liceret, an edendus esset in lucem, nécne. Id ergo te fugit, ô Socrates, quod existimas non iuuenili contentione, sed senili ambitione scriptum fuisse. Veruntamen, vt dixi, non ineptē coniecisti. Accipio, inquit Socrates, & puto sic se, vt dicis, habere.

DE IDEIS QVÆDAM.

SED hoc mihi responde, putasne esse per se speciem quandam similitudinis? & huic aliam quandam contrariam dissimilitudinis speciem? in quibus duabus & ego, & tu participemus, & alia

quæ vtique multa vocamus? atque ea quæcunque in similitudine participant, similia fieri eatenus, quatenus participant? quæ verò dissimilitudine dissimilia, & quæ vtrisque vtraque? Quòd si omnia vtrisque contrarijs existentibus participant, in eo quod vtroque participiant, similia & dissimilia inter se sunt, quid mirum? Si quis enim ipsa similia dissimilia esse diceret, vel dissimilia ipsa similia, monstrum quoddam, vt arbitror, diceret. Sin autem participantia in vtrisque quispiam vtraque pati assereret, nihil mihi, ô Zenon, mirandum esse videretur. Neque etiam id mirarer, si quis cuncta vnum diceret ex eo quod in vno participant, atque hæc eadem rursus multa, quia multitudine quoque participant. At si quod ipsum vnum est, hoc ipsum multa esse ostéderit, & ipsa multa vnum, iam summopere admirabor. Ac de cæteris omnibus eodem modo. Nam si genera ipsa, & species in seipsis ista contraria recipere dicat, admiratione profectò dignum erit. Etenim si quis me vnum ac multa esse demonstret, nihil mirum. si quidem volens multa me asserere, dixerit alia esse dextera mea, sinistra alia, alia anteriora, alia posteriora, & superiora denique ac inferiora similiter: multitudinis quippe, vt arbitror, particeps ipse sum: vnum verò me ostendere volens, dixerit, quod è nobis qui septem sumus, ego vnus homo sim, vnius particeps, similiter nihil mirum. Quamobrem vera vtraque affirmantur. Si ergo quispiam talia conetur, vnum & multa eadem demonstrare, lapides videlicet, ac ligna, & reliqua huiuscemodi, vnum & multa ipsum ostendisse fatebimur, non tamen vnum multa, neque multa vnum, neq; mirabile quippiam dixisse, sed quod omnes confiteremur. At si quis eorum quæ paulò antè dixi, primum species ipsas secundum seipsas seorsum distingueret, veluti similitudinem, dissimilitudinem, multitudinem, vnum, statum, motum, cæteraque huiusmodi, deinde in seipsis ista commisceri secernique posse assereret, obstupescerem equidem, ô Zenon. Et si ea quæ scripsisti, vt virum fortem decet, pertractata esse reor, multo tamen magis mirarer atque lætarer, si quis posset hãc eandem quæstionem in ipsis speciebus penitus implicitam, quemadmodum in rebus quæ videntur, expositum est, ita & in ijs quæ ratione comprehenduntur, clarius explicare. Dum hæc Socrates diceret, aiebat Pythodorus se putasse parmenidem & Zenonem in singulis esse aduersus Socratem indignatos, eos autem summa quadam attentione auscultasse, ac frequenter alterutrum respicientes subrisisse, quasi Socratem admirantes. Vnde cum finem Socrates loquendi fecisset, dixisse Parmenidem, O Socrates, quàm dignus es admiratione propter impetum illum disputandi.

VERVM mihi dicas oro. Tu ita, vt dicis, seorsum quidem ipsa species discreuisti, seorsum etiam speciebus participantia, videturq; tibi quiddam esse ipsas seorsum similitudo, cuius & nos participes sumus, & quiddã seorsim vnum, quiddam seorsim multa, & omnia quæcunque nuper à Zenone audisti. Mihi quidem videtur, Socratem respondisse. Num talia quædam inquis, rogasse Parmenidem, ceu iusti speciem quandam ipsam per seipsam, & pulchri, & boni, atque omnium denique talium? Prorsus. Nunquid speciem hominis seorsum à nobis, & cæteris eiusdem generis, & ignis etiam & aquæ speciem? Sæpenumerò, inquit Socrates, in hac sum ambiguitate versatus, vtrum de ijs perinde vt de superioribus dicendum sit, an secus. Vtrum de ijs etiam dubitasti, ô Socrates, quę ridicula fortè quis putet, sicut de pilis lutóue, & macula, & alijs ignobilissimis rebus atque vilissimis? num ambigis vtrum ponẽda sit horum cuiusque separata species, aliud quiddam ab illis existẽs, quę nos pertractamus, an non? Nullopacto, inquit Socrates: sed quæ videmus hæc & sunt: speciem verò quandam illorum esse putare, fortè nimis ridiculum esset. Aliquando tamen hæc me cogitatio perturbauit, ne quid fortè sit in omnibus idem: sed vbi paulisper institi, inde rursus discessi, metuens ne in nugas nullis vnquam verbis explicandas mersus perirem. Vnde reuersus ad ea quæ species habere prædiximus, circa illa iam versor. Iuuenis adhuc es, ô Socrates, necdum te Philosophia cõplexa est. Amplectetur autem, vt mea fert opinio, quando nihil istorum neglexeris, nunc verò ad opiniones hominum ob ætatem respicis.

HOC igitur mihi dic. Videntúrne tibi, vt aiebas, species quædam existere, & ea quæ illis participant, illarum cognomenta sortiri? veluti similitudine participãtia similia, magnitudine, magna pulchritudine atq; iustitia, pulchra & iusta vocari? & maximè quidem, inquit Socrates. Nónne quodcunque speciei particeps fit, vel totam speciẽ vel partem participat? An est alius præter istos participãdi modos? Et quis alius? Socrates ait. Vtrum videtur tibi tota species in vnoquoque multorum esse vna existens? an aliter? Quid prohibet esse vnã? Vnum ergo & idem in multis seorsum positis, totum simul vnum erit, atque ita ipsum à seipso seorsum existet. Nequaquam, inquit Socrates. Verum sicut dies vnus denique vbique semel adest, nec ipse tamen à seipso secernitur, ità nil prohibet quãlibet speciem vnam & eandem simul multis adesse, nec tamen à seipsa secerni. Bellè ô Socrates vnum idem simul in multis ostendis, ac si multos homines velo tegens, dicas vnum in multis totum esse. nónne tale quiddam dicis? Forsitan. An ergo totum velamen singulis, vel pars eius alia alteri aderit? Pars. Diuisibiles igitur, inquit, ô Socrates, species erunt, & quæ illis participant, partẽ capient, nec amplius in quolibet tota, sed pars cuiuíq; vnum erit. Sic apparet. Quid igitur, nunquid dices vnam speciem re uera & diuidi, & vnam esse? Nullo modo. considera itaque, si ipsam magnitudinem partiaris, & vnũquodque plurium magnorum parte magnitudinis minore quàm ipsa sit, magnum erit, nónne procul à ratione videbitur? Prorsus. Quid verò, ipsius æqualis parte vnumquodque parum participans, habebit quo minore existente quàm ipsum æquale, id quod habet æquale alicui sit? Impossibile. Sed & aliquis nostrûm ipsius parui partem habebit, qua ipsum paruum maius est, quippe cum ea pars ipsius existat, atque ita ipsum paruum maius erit. Id autem cui ablata pars adijcitur, minus erit, & nihilò maius quàm antea fuerit. Istud inquit fieri non posse. Quo igitur modo, ô Socrates, ait, cętera speciebus participabũt, cum nec secundũ totas, neque secundum partes participare queant. Per Iouem non leue quiddam hoc ad determinandum mihi quidem videtur. Ad illud autẽ quid ais? Quódnam? Reor te idcirco quamlibet speciẽ putare vnam, quia cum plura quædã magna abs te videãtur, vna quędam forsan idea tibi videtur omnia perspicienti

cienti, vnde ipsum magnum vnum esse putas. Vera dicis. Quid si ipsum magnum atque alia quæ magna sunt animo, eodē modo consideres per omnia? nónne vnum quiddam magnum iterum apparebit, quo hæc omnia magna videri necesse est? Apparet. Idcirco alia iā magnitudinis species præter ipsam magnitudinem, & participantia magnitudine, iterum elucebit, & in ijs omnibus alia rursus, qua vniuersa sint magna, nec amplius vnaquæque species vna erit, sed numero potius infinitæ. At forsitā, inquit Socrates, quælibet harum specierū notio quędam est, nec alibi esse quàm in animis potest. sic enim vnaquæq; vna erit, nec contingent quæ tu dicebas. Quid ergo? inquit. quęlibet notio vna est? notio autē nullius notio? At hoc impossibile. Sed cuiusdam? Cuiusdā sanè. Existentis, vel non existētis? Existentis. Num vnius cuiusdam, quod notio illa in omnibus sequens intelligit, ideā vnam? Prorsus. Præterea nónne species erit, hoc quod intelligitur vnum esse, semper in omnibus eadē? Necessarium hoc quoq; videtur. Quid vero? inquit Parmenides, an non necesse est, cum cętera speciebus participēt, ex notionibus vnumquodq; cōstare, & intelligere singula? vel cum sint notiones, nihil tamē intelligere? Sed neq; id, inquit, rationem habet, verū quàm maximè sic ista mihi se habere videntur, has quidē species tanquam exemplaria in natura consistere, cætera verò ijs similia fieri, atque esse simulacra, nec aliter ista speciebus participare, quàm quòd illis similia fiunt. Si quid igitur, vt ais, speciei simile est, vnum possibile est speciem ipsam non esse similem eius quod ipsi simile factum est, quatenus ipsi factū est simile? An cogitari potest simile non esse simili simile? Non certè. Simile autem nónne eiusdem speciei necessariò particeps est, cuius & illud cui simile sit? Necesse est. At quo similia participantia similia fiūt, nónne illud ipsa species erit? Omnino. Non igitur potest quicquam speciei simile esse, nec species alteri. Nam præter ipsam speciem, species alia semper emergeret: quod si illa cuiquam sit similis, alia rursus. nec vnquā progressus iste cessabit, quin noua species semper occurret, si species participanti similis sit. Verissima loqueris. Non ergo per similitudinem cætera speciebus participant, sed alius quidam præterea quærendus est participandi modus. Apparet. Cernis, ô Socrates, quanta sequitur ambiguitas, si quis species, quę species sunt, ipsas secundum se distinguat? Et maximè, inquit. Scito insuper te nondum, vt ita dixerim, compræhendere, quanta sit difficultas si vnamquanque rerum speciem segregatam ab alijs ponas. Quomodo id, inquit? Multa quidem alia sunt: sed hoc est maximū: quia si quis illas neque nosci oportere contendat, cum sint tales quales esse debere species dicimus, cum sanè qui ista dicat, nemo possit redarguere, nisi multarum rerū peritus & ingeniosus sit, qui isthuc contendat, paratusque præterea sequi demonstrantem, & plurima longa ambage inferentē. persuaderi autem non poterit, qui ignotas illas esse cōtendat. Cur, ô Parmenides, ait Socrates. Quoniam, ô Socrates, & te arbitror, & quemuis alium quicunque essentiam quandam ipsam secundum se existētem ponit, eam in nobis esse non fore cōcessurum. Quo enim pacto, inquit Socrates, ipsa secundum seipsam esset? Rectè loqueris. Nónne igitur quotcunque ex ideis inuicem respiciunt quæ sunt, ipsæ ad seipsas essentiam habent, non autem ad ea quæ circa nos sunt, seu simulacra, siue quomodocunque illa quispiam nominet, quibus nos participantes singula esse denominamur? Quæ verò circa nos sunt illis æquiuoca, ipsa similiter ad seipsa non ad species sunt, & sui ipsorum non illarum quæcunque rursus similiter nuncupatur. Quomodo dicis? inquit Socrates. Veluti si quis nostrūm alicuius dominus aut seruus sit, non ipsius domini quod dominus est, seruus existit, neq; ipsius serui quod seruus est, dominus est qui dominus dicitur: sed hæc vtraque est tanquam homo. Ipsa verò dominatio seruitutis ipsius existit id quod est, & ipsa iterum seruitus eodem modo ipsius dominationis est seruitus: nec ea quæ nobis insunt ad illa, nec etiam quæ illic sunt, ad nos referuntur: sed, vt dixi, ipsa sui ipsorum & ad seipsa sunt, & quæ hic sunt similiter ad seipsa respiciunt. Intelligisne quod dico? Prorsus intelligo. Nónne & scientia ipsa quod scientia est, illius ipsius quod est veritas, scientia est? Omnino quidē. Quælibet rursus scientiarum quæ est quod est, alicuius existentium est scientiā, an non? Profectò. Scientia verò nostra, nónne veritatis quę circa nos, scientia erit? Et rursus, vnaquæque nostra scientia, vniuscuiusque eorum quæ circa nos sunt scientia? Necesse est. Veruntamen ipsas species neque nos habere, neque circa nos esse posse assentiris? Non profectò. Nunquid scientiæ specie genera singula noscuntur? Certè. Quam speciem nos haud habemus. Non certe. Nulla igitur species à nobis cognoscitur, cum ipsius scientiæ participes minimè simus. Non apparet. Ignotum itaque nobis ipsum pulchrum, & ipsum bonum est, & omnia denique quæ vt ideas esse supponimus. Videtur. Considera & hoc etiam grauius. Quidnam? Num fateris, si est ipsum quiddam scientiæ genus, multo id præstantius futurum hac nostra scientia, & ipsam pulchritudinem ac reliqua eodem pacto? Imò. Nónne si quid aliud est ipsius scientiæ particeps, nullum nisi deum dices supremam habere scientiam? Necesse est. Num poterit Deus cum ipsam scientiam sit amplexus, hæc nostra dignoscere? Cur non? Quoniam, inquit Parmenides, confessi sumus, ô Socrates, neque species illas ad nostra vim habere quam habent, neque nostra etiam ad superna, verum vtraque ad seipsa referri. Consensimus planè. Ergo si apud deum suprema ipsa dominatio est, atque ipsa suprema scientia, nunquam aut dominatio ipsa nobis dominabitur, aut ipsa scientia nos, vel aliud nostrorum quicquam cognoscet: sed & nos similiter dijs minimè imperabimus imperio nostro, neque diuinum quicquam scientia nostra percipiemus. Et illi item eadem ratione nec nostri erunt domini, neque res humanas cum dij sint, animaduerterent. At nónne valde mirabilis, inquit, hic sermo videbitur, si quis deum cognitione priuauerit? Hæc quidem, ô Socrates, inquit Parmenides, aliaque præter hæc multa necesse est speciebus contingere, si quidem hæ rerum ideæ sint, & aliquid vnamquanque harum, cum ex se sit, ab alijs separet. Vnde vacillat quisquis hæc audit, ac dubitat, ne fortè ideæ nihil sint omnino: vel si sint, necesse si eas humanæ naturæ ignotas esse, adeò vt qui hæc dicit, cum dixisse aliquid videatur, mox illud, vt paulò antè patebat, mirum & incredibile videri. & viri admodum ingeniosi esse, percipere posse quódnam sit ipsum per se cuiusque genus, & ipsa secundum se essentia cu

Ipsum pulchrum & ipsum bonū nobis ignotum.

tia cuiusque, nécnon mirabilioris viri officium esse, hæc postquam inuenerit, alios docere posse, sufficienter omnia discernentem. Assentior ô Parmenides, inquit Socrates: quæ enim dicis, menti meæ mirifice consonant. Veruntamen, inquit Parmenides, si quis prędictis rationibus motus species rerum existentium auferat, neque speciem ipsam vniuscuiusq; distinguat, haud sanè reperiet, quò cõuertat intelligentiam, cum non permiserit ideam vniuscuiusque rerum existentium eandem semper existere, & in hunc modum disserendi etiam facultatem funditus subuertet. Talem quandam rationem tu quoque præcipuè sensisse mihi videris. Vera dicis. Quid itaque de philosophia facies? quò his ignoratis te vertes? Haudquaquam discernere id in præsentia videor. Priusquam te exercitaris, ô Socrates, definire aggrederis, quid pulchrum, iustum, bonum, & aliarum quælibet specierum, hoc enim pridem animaduerti, hic te audiens vnà cum hoc Aristotele disputantem. Pulcher sanè atque diuinus, mihi crede, impetus iste tuus, qui ad rationes se fert. Cæterum collige teipsum, diligentiúsq; te in ea facultate exerce, quæ inutilis esse videtur multis, & quędam garrulitas nuncupatur, dum iuuenis es, alioquin te veritas fugiet. Quis est igitur exercitationis huiusce modus Parmenides? Iste, inquit, quem à Zenone audisti. Sed etiam illud tuum aduersus hunc dictum miratus sum, cum diceres non in ijs quæ oculis percipiuntur, eorumque errore cogitationem sistere oportere, sed ad ea conscendere, quæ quis maximè ratione compræhendere, ac vere esse putaret. Quia mihi videtur, inquit, non esse arduum, hoc pacto similia videlicet, atque dissimilia, cæteráue quæ rebus existentibus competunt, explicare. Et probe quidem dixisti. Est autem præter hoc, illud etiam obseruandum, vt non modò si est aliquid supponas, ac deinde quę proueniūt ex suppositione consideres: verumetiam si non sit, supponas, si modò recte exercitari velis. Quopacto id ais? Verbi causa, si velis circa istam suppositionem quàm Zeno inuexit, si multa sunt, quid euenturum est ipsis multis ad seipsa & ad vnum, & vni ad seipsum & ad multa. Ac rursus si non sunt multa, iterum considerandum quid accidat vni atque multis, tum ad seipsa, tum inuicem. Et rursus si supposuerit esse similitudinem, vel non esse, quid potissimum ex vtraq; suppositione contingat, tam ijs quæ supposita sunt, quàm cæteris omnibus ad seipsa pariter, atque inuicem. Eadē quoque de dissimilitudine ratio est, de motu, statu, generatiōe, corruptione, esse, atque non esse, & vt vno verbo cōplectar, de quocunq; supponitur aut esse, aut non esse, siue quamuis aliam passionem suscipere: consideranda sunt quæ ex suppositione proueniant ad seipsum, & ad quodlibet aliorum quodcunque elegeris, & ad plura, & ad vniuersa similiter, & alia rursus ad seipsa atque ad aliud quodcunque assum pseris, siue vt existens, siue vt non existens ipsum posueris, si modo absolute exercitatus veritatem sis penitus inspecturus. Arduum, inquit, opus narras, nec te omnino intelligo. Quin turpe infers aliquid, illo ipso modo percurrens, vt clariùs intelligam? Grande, ô Socrates, onus seni imponis. Tunc Socrates, cur non ipse, ô Zeno, hanc rem discuris? Cui Zeno, subridęns respondit, Ipsum, ô Socrates, oremus Parmenidem, neque enim leue quiddam est, quod ait. An non vides quantum sit negotium, quod iubes? Quòd si plures essemus, haud sanè id postulare deceret. Indecorum nanque huiusmodi quædam in conspectu multorum tractare, atque id seni præcipuè. Ignorant enim multi quòd absque hoc per omnia velut discursu & errore impossibile sit mentis veritati coniunctæ compotem fieri. Ego igitur, ô Parmenides, vnà cum Socrate precor, vt mihi etiam liceat tanto tempore transacto hæc audire. Cum verò hæc intulisset Zeno, aiebat Antipho dixisse Pythodorum, se quoque, & Aristotelem, ac reliquos omnes obsecrauisse Parmenidem, vt quod dixerat, demonstraret, neque aliter faceret. Tunc demum Parmenides, necesse est, inquit, obtemperare, etsi mihi videor in id quod passus est Ibycius equus, incidere. Cui & athletæ & seniori, curruum subituro certamen, & propter experientiam euentum extimescenti, Ibycus ipse se conferens, inuitus, inquit, & ipse iam senex ad amores regredi cogor. Eadem ratione ego mihi admodum trepidare videor, cum cogito quo pacto iam grandis natu tam profundum disserendi pelagus transnatare queam. Obsequendum tamē, cum & Zeno ipse roget: ijdem enim sumus. Vnde igitur incipiemus? quidue primum ponemus? An vultis postquàm negotiosum ludum ingressi sumus, à me ipso meáque positione in primis exordiar, de ipso vno, inquam, siue vnum sit, siue non, quid accidat? Prorsus, inquit Zeno. Quis igitur mihi respondebit? An iunior? minus enim negotij præbebit: & quæ ipse sentit, maximè respondebit, vt eius responsio minus me defatiget. Paratus sum, ô Parmenides, Aristoteles inquit. me nanque significas, dum iuniorem respondere iubes. Sed age, vt lubet, interroga me, tanquam libentissimè responsurum.

Equus Ibycus.

DE VNO.

AGE igitur si vnum est, non vtique multa erit ipsum vnum. Qui sit enim? Neque igitur partem esse illius aliquam, neque totum ipsum esse oportet. Curnam? Pars vtique totius pars est. Quid verò? Nónne totum est, cui nulla pars deest? Prorsus. Vtrinque igitur ipsum vnum ex partibus esset, totúmque existens, ac partes habens. Necesse est. Vtrinque rursus ipsum vnum multa potius, quàm vnum esset. Verum. Oportet autem non multa, sed vnum ipsum existere. Oportet sanè. Itaque nec totum erit, neque partes habebit, si vnum fuerit ipsum vnum. Non certe. Si nullam habet partem, nec principium etiam, neque finem, neque medium habebit. partes enim ipsius hæc essent. Probe. Quinetiam principium & finis, termini cuiuslibet sunt. Quidni? Infinitum igitur ipsum vnum, cum principio fineque careat. Infinitum. Ergo & absque figura: neque enim rotundi, neque erecti particeps est. Cur? Rotundum porrò id est, cuius extrema vndique à medio æque distant. Id nempe. Rectum verò cuius medium extremis vtrisque è regione est. Sic est. Nónne partes haberet ipsum vnum, multaque esset, si rectæ vel circularis figuræ esset particeps? Omnino quidem. Idcirco, neque rectum est, neque rotundum, cum partes etiam nullas habeat. Rectè. Quinetiam cum tale sit, nusquam est. nam neque in alio, neque in seipso esse potest. Quamobrem? Si in alio esset, circulo quodam ab eo in quo esset, concluderetur, passimq; ab illo, ac multis partibus tangeretur. At cum vnum imparti bile

Prima suppositio, si vnum sit, quæ intelligenda est si vnū. Nam verbū Est, apponitur gratia orationis.

Ratiōes quibus persuadet idē esse in se

bile sit, & rotunditatis expers, impossibile est multifariam circulo tangi. Impossibile. Sin in seipso esset, ipsum seipsum cōplecteretur, non aliud quiddam quàm ipsum miet existens: si quidem in semetipso sit. non enim potest quicquam in aliquo esse, quin ab illo etiam comprehendatur. Impossibile certè. An non aliud quiddam esset ipsum vt cōprehendens, aliud vt comprehensum? nunquam enim idem ipsum totū vtraque hæc simul pateretur & ageret. quo fit, vt ipsum vnū non vnum vlterius, sed duo sit: Et vt dicis. Nusquā igitur est ipsum vnum, quādoquidē nec in alio, nec in semetipso est. Nusquam. Considera, quęso, num quod huiusmodi est, aut stare aut moueri possit. Quid ni possit? Quoniā quod mouetur, vel fertur, vel alteratur, hi quippe soli sunt motus. Esto. Si ipsum vnū ex eo quod est alteretur, impossibile est iam esse vnum. Impossibile. Idcirco secūdum alterationem non mouetur. Non, vt apparet. Nunquid secundum progressionem? Fortassis. Atqui si ipsum vnum feratur, vel in eodem motu sphærico circunfertur, vel locum alium ex alio mutat. Necesse. Nónne quod circulo circunfertur, in medio consistere oportet, atque alias sui partes quæ circa medium voluantur, habere? Cui verò nec medium, neque pars vlla conuenit, quomodo id cogitari potest in circulum circa medium voluit? Nullo pacto. An locum transiēs, aliàs alibi fit, atque ita mouetur? Fortè. Num esse ipsum in aliquo, vt impossibile iam redargutum est? Est. An non multò magis impossibile ipsum in aliquo fieri? Non intelligo satis. Si in aliquo aliquid fit, necesse est nondum in illo penitus esse, si quidem adhuc in illo continuè fiat: nec etiā extra. illud prorsus extare, siquidem in eo iam fiat. Necesse est. Si ergo aliud quicquam hoc patitur, id solum patitur, cuius partes aliquæ sunt, partim enim in illo iam est, quod patitur, partim interim extra. quod autē nullis partibus constat, nunquam in aliquo totum esse, ac totum simul abesse poterit. Vera. Quod verò neq; partes habet vllas, neque totum est, multò magis etiam impossibile est, siue secundum partes, siue secundū totum alicubi fieri. Apparet. Ergo nec aliquò pergens, nec alicubi ingrediens locum mutat, neq; in eodem reuolutum, neq; etiā alteratum. Non videtur. Secundū quemlibet igitur motū immobile est ipsum vnum. Immobile. Pręterea ipsum vnum in nullo esse posse asseuerauimus. Asseuerauimus. Haud igitur aliquando in eodem est. Quāobrem? Quoniam iam in illo esset, in quo eodē est. Prorsus. At verò nec in seipso, neque in alio ipsum vnum esse poterat. Non certè. Nunquam igitur ipsum vnum in eodem existit. Nunquā, vt videtur. Quod verò nunquam in eodem existit, neque quietem agit, neque stat. Neque enim possibile est. Idcirco ipsum vnum nec stare, neque moueri videtur. Non apparet. Item nec alteri, neque sibijpsi etiam idem est, rursusq; nec à seipso, nec ab alio quodam alterum. Quid ita? Si à seipso alterum sit, ab vno alterum esset, nec esset vnum. Vera. Et si alteri idem fuerit, illud quidem erit, nec ipsum quod est. quapropter nec vlterius erit ipsum quod vnum, sed aliud quidam præter vnum. Sic est. Ideo idem alteri vel à semetipso alterum dici nunquam debet. Nunquam planè. Sed neque alterum ab alio esse potest, donec vnum est: neque enim vni congruit, vt ab aliquo alterum sit, sed soli ei quod alterum est ab alio. Alteri autem nulli conuenit. Probè. Ex eo igitur quod vnum est, non erit alterum. An putas? Nequaquam. Quod nisi hoc, non seipso: si non seipso, neque ipsum. Ipsum verò nullo modo alterum existens à nullo alterum est. Rectè. Neque sibijsi idem erit. Cur non? Non ea est ipsius vnius natura, quæ ipsius eiusdem natura est. Quare? Quia nondum quum idem fit aliquid alicui, vnum efficitur. Qua de causa? Quod multis idem fit, multa, non vnum fieri necesse est. Verum. At si ipsum vnum atque ipsum idem, nihil discreparent, quoties quid idem fieret, vnumquodque semper efficeretur: quotiesque vnum, semper & idem. Et maximè quidem. Quapropter si ipsum vnum sibimet idem fuerit, non vnum sibi existet: atque ita vnum existens, non vnum erit. Impossibile id quidem. Impossibile igitur ipsum vnum, aut alterum ab alio, aut sibijpsi idem esse. Impossibile. Hac itaque ratione vnum, nec idem, nec alterum, aut sibi, aut alteri esse poterit. Non profectò. Sed neque simile, neque dissimile cuipiam, aut sibi, eut alteri. Quam ob causam? Quia simile est, aui idem quiddam accidit. Nempe. Ipsum tamen idem ab vno natura secerni ex antè dictis apparuit. Apparuit certè. Veruntamen si quid præter id quod est vnum esse, ipsum vnum recipit, patitur iam plura esse quàm vnum. Id autem impossibile est. Ita. Ob hanc causam nunquam ipsum vnum, idem esse, vel sibi, vel alteri patitur. Non videtur. Ergo nec simile aut sibimet, aut alteri esse potest. Sic apparet, Nihilò tamen magis esse alterum sustinet. etiam plura quàm vnum esse contingeret. Plura sanè. Quòd alterum vel à se, vel ab alio fit, dissimile quoque aut sibijpsi aut alteri cuidam efficitur. quippe cum illud etiam quod idem esse recipit, simile fiat. Probè. Vnde ipsum vnum cum nullo modo susceperit alterum, nunquam quoque dissimile siue sibimet, siue alteri fiet. Nunquam profectò. Quamobrem nec simile, neq; dissimile vnquam aut sibi, aut alteri, ipsum vnum est. Non, vt videtur. Præterea cum huiusmodi sit, nec æquale etiam, nec inæquale cuiquam vel sibi, vel alteri. Quid ita? Quod æquale est, earundem mensurarum est, quarum & illud cui æquale dicitur. Sic est. Quod maius est vel minus, quo ad illa quibus commensurabile est, minoribus quidem plures mensuras habet, maioribus autem pauciores. Certè. Quibus autem incommensurabile, quo ad hæc quidem minorum, quo ad illa verò maiorum mensurarum erit. Quidni? Nónne impossibile est, quòd nullo modo ipsius eiusdem est particeps, aut mensuras easdem, aut aliud quoduis idem sortiri? Impossibile. Itaque nec sibi, nec alteri erit æquale. quippe cum mensuris eisdem non vtatur. Minimè, vt apparet. Quinetiam si pluribus aut paucioribus mensuris circunscribetur, totidem partibus quot & mensuris constabit: rursusque non amplius vnum erit, sed tot potius, quot & mensuræ insunt. Rectè. Quod si vnius mensuræ sit, æquale vtique ipsi mensuræ fieret. Veruntamen impossibile esse apparuit ipsum vnum æquale cuiquam esse. Apparuit certè. Quod igitur nec vnius mensuræ est particeps, neque multarum, neque etiam paucarum, nec vllo modo ipsius eiusdem, nunquam sibijpsi, vt videtur, erit æquale, nec etiam alteri, nec maius præterea aut minus, vel semetipso, vel alio. Sic prorsus se habet. An fortè antiquius, aut iunius aliquo, vel etiam coætaneum. ipsum

Latio & alteratio motus soli sunt.

Quod circulo mouetur, in medio cōsistere.

Pati per partes.

Alia est natura vnius, quàm eiusdem.

Aequale qd

ipsum vnum apparet? Quid prohibet? Id sanè. Quoniam si eandem ætate vel secum vel cum alio quopiam aget, æqualitate & similitudine temporis participabit. ostensum est tamen, nec æqualitatem, nec similitudinem ipsi vni vllam adesse posse. Ostẽsum profectò. Nónne hoc quoq; diximus, nec inæquali tatis neq; dissimilitudinis compos existere? Quàm maximè. Quo igitur pacto quod huiusmodi est, senius aut iunius aliquo vel ætate par vlli esse poterit? Nullo modo. Ergo ipsum vnum non iunius, non senius, non ætate par aut ad seipsum aut ad aliud erit? Non apparet. Item nec in tempore etiam vllo pacto ipsum vnum cum tale sit, erit vnquam. Etenim necesse est quicquid est in tẽpore, seipso semper senius fieri. Necesse. Et quod senium, semper iuniori senius. Cur non? Itaq; quod seipso fit senius, seipso etiã simul iunius fit: siquidem aliquo senius esse debet. Quomodo dicis? Hoc modo, diuersum alterũ alteri nihil fieri oportet, diuersum quũ iam sit, sed iam existentis iam esse, præteriti præterijsse, futuri fore: eius verò quod fit, nec præterijsse, nec fore, nec esse, diuersum est: sed fieri: nec aliter esse. Necesse est. At verò senius oppositum quidam est iuniori, nec alteri penitus vlli. Est. Quod ergo seipso fit senius, necesse est simul quoq; seipso iunius fieri. Videtur. Quinetiam nec longiori seipso tempore, neq; breuiori fieri, sed per æquale semper tempus secum ipso fieri, & esse, & fuisse, futurum esse, ac fore. Necessaria quoq; hæc sunt. Necessarium ergo videtur, quodlibet eorum quæ in tempore sunt, atque hoc tali participant, eandem secum ipso ætatẽ agere, ac senius seipso simul & iunius fieri. Apparet. Ipso vero vni nulla prorsus ex ijs passionibus accidit. Nulla. Nullius ergo temporis particeps, nec in aliquo tempore. Non sanè vt ratio dictat. Quid igitur? ipsum erat, fuit, fiebat, nónne participationem temporis quandoq; præteriti significare videntur?

Verbũ Est, Fuit, & c. cõ significant tempus.

Quinimò. At vero erit, fiet, factum fuerit, an non futurum nobis designant? Futurum. Est autem & fit, præsentis sunt temporis notæ. Omnino quidem. Si ergo ipsum vnum nullo prorsus participat tempore, nec fuit vnquã, nec fit, neq; est, neq; fiet, neq; factũ erit, neq; erit. Verissima hæc sunt. Nũ potest quicquam essentia aliter quàm secundũ istorũ aliquod participare? Non aliter. Nullo igitur modo

In verbo Est, est tempus & essentia.

est ipsum vnum. Haudquaquam videtur. Non itaque ita est vt sit vnum. esset enim iam ens & essentiæ particeps: imò vt videtur ipsum vnum neque vnum est, neque est, siquid huic rationi credendum. Apparet. Ei verò quod non est, num est vel ipsi vel ipsius aliquid? At quomodo? Non itaque nomen illi est, non sermo, non scientia quædam, non sensus, non opinio. Non videtur. Quapropter nec nominatur, nec dicitur, nec opinione cogitatur, nec cognoscitur, neque ab aliquo ex ijs quæ sunt, sentitur. Haud sanè videtur. An possibile est ista circa ipsum vnum sic se habere? Non, vt mihi videtur.

Secunda suppositio circa vnum si sit.

VIS ne igitur ad ipsius positionis principium redeamus, considerantes si quid forte redeuntibus nobis aliter se habere videatur? Volo equidẽ. Nónne si ipsum vnum est, confessi sumus que circa illud eueniunt, cuiusmodi esse oporteat? Profectò. Meditare iterum à principio: vnum si est, nunquid possibile est ipsum esse, essentia verò nequaquam participare? Impossibile. Essentiam autem vnius, non idem quod ipsum vnum erit. alioquin si idem, non vtique illius essentia esset, neque ipsum vnum illa participasset, sed quoties proferretur vnum esse, simile quiddam significaretur, ac si vnum diceremus. Nunc autem non est huiusmodi positio nostra, scilicet si vnum, quidnam euenturum sit, sed si vnum est, nónne ita? Prorsus sic est. Nónne ita dicitur, tãquam aliud significet ipsum est aliud ipsum vnum? Necesse. Nunquid igitur cum vnum esse compendio dicimus, aliud ea oratio significat, quàm vnam essentiam communicare? Omnino. Rursus itaque dicamus, vnum si est, quidnam contingat. Age id aduerte. An non necesse hãc suppositionem ipsum vnum eiuscemodi prædicare quasi partes habeat? Quonã modo? Hoc pacto. Si esse de vno ente dicitur, & ipsum vnum de ente vno, est autem idem essentia & vnum, eodem existente vno quod supposuimus, nónne necesse est totum quidem vnum ens ipsum esse, eiusq; partes tam vnum quàm esse existere? Necesse. Vtrum verò vtranque harum partium partem duntaxat appellamus: An partem totius partem prædicare oportet? Totius, Totum igitur est, quod vnum est, ac partem habet. Penitus. Quid autem? num hæ partes vnius entis, scilicet vnum & ens, ita se inuicem deserunt, vt ipsi enti vnum, & ipsi vni ens desit? Non certè. Igitur vtraq; pars & vnum simul & ens complectitur: adeò vt pars quælibet ex duabus saltem particulis constituatur: & secundum eandem rationem quæcunque particula occurit, vtraq; semper in ea claudatur. etenim vnum semper ens, & ens vnum mutuis nexibus amplectitur. Vnde quum vbiq; in quauis particula duo emergant, necesse est nunquam vnũ existere. Omnino. Nónne hac ratione vnũ ens, infinita multitudo erit? Videtur. Age quæso, & hãc perge. Quã? Dicimus vnum essentia participare in quantum est? Diximus. Et ob hanc causam vnum ens multa esse apparuit? Sic est. Quid autẽ, si ipsum vnum quod essentiæ particeps esse diximus, ipsum secundum seipsum solum intelligentia cogitemus, seorsum ab illo quo participare prædiximus? nunquid vnum solum apparebit? vel etiam multa hoc ipsum? Vnum solum puto. Consideremus iam & aliud quiddam. alterum quiddam esse necesse est ipsius essentiam, alterum verò ipsum. siquidẽ non essentia ipsum vnum, sed vt vnum, essentia participat. Necesse est. Quod si alterum essentia, alterum vnum, ipsum vnum non ex eo quod vnum, ab essentia alterum est: neq; essentia inquantum essentia, ab vno est altera: sed per id quod est ipsum per se alterum, & ipsum per se aliud, altera sunt inuicẽ. Prorsus. Quamobrem ipsum alterũ nec vni nec essentiæ idem est. Verum. Quid ergo? si ex istis elegerimus siue essentiam & alterum, seu essentiam & vnum, siue vnum & alterum, nónne in qualibet assumptione eliciemus aliqua quæ iure ambo appellari poterũt? Quomodo? Hoc modo inquam. licétne essentiam dicere? Licet. Rursusque dicere vnum? Et istud. Nónne vtrunq; illorum dictum est? Dictum vtrunque. Quoties essentiam & vnum dico, an non ambo dico? Dicis. Et si essentiam atq; alterum, siue alterum atq; vnum, nónne in ijs singulis ambo dico? Prorsus. Quæ verò ambo rectè appellata sunt, nunquid possunt ambo esse, neque tamen esse duo? Nequaquam. At quæ duo sunt, cogitarine ita possunt, vt non illorum vtrunque vnum sit? Minimè. Quoniam igitur ista simul duo sunt, idcirco vnum quodque vnum existit. Videtur. Si vnumquodlibet eorum est, & vtrunque vnum mutuo quodam coniu

An vnum & ens sit idẽ.

Quod vnũ circa essentiam etiam sit multa.

coniugio inuicē est connexum, nónne tria vniuersa resultāt? Maximè. Tria verò nónne imparia, duo autem paria? Quidni? Et cū duo sint, nónne necesse est etiam his adesse: & cum tria, ter? siquidē duobus inest bis vnum, tribus verò ter vnum. Necesse. Duobus deniq; existentibus ac bis, necesse est duo bis esse: & tribus existētibus atq; ter, nónne necesse est rursus tria ter esse? Quidni? Quid verò? tribus existentibus atq; bis, & duobus atque ter existentibus, necesse est tria bis esse, ac bis tria? Necesse est omnino. Erūt igitur pariter paria, impariterq; imparia, nécnon imparia pariter, & impariter paria. Certè. Si hæc ita se habet, num putas vllum numerū relinqui, qui non necessario illic insit? Nullum. Idcirco si est vnum, necesse est & numerū esse. Proculdubio. Item si numerus est, multa vtiq; sunt, & infinita entium multitudo, aut nō infinitus numerus, multitudine etiā particeps essentiæ sit? Maximè. Quod si totus ipse numerus est essentiæ particeps, vnaquæq; etiā particula numeri essentia participabit. Prorsus. Per omnia ergo quę multa sunt, essentia distribuitur, nec ab aliquo eorū quæ sunt, abest, seu minimum hoc sit, siue maximum. Atq; id dubitare absurdū est. quo modo enim essentia ab aliquo eorum quæ sunt, abesse potest? Nullo. Diuisa est igitur quoad fieri potest, in minima & maxima, atq; in omnia quæ quomodocunque sunt maximeq; omnium distributa, & infinitæ sunt essentiæ partes. Sic se res habet. Plurimę igitur illius partes sunt. Plurimæ certè. Quid vero? estne quicquā ex istis quod quidē pars essentiæ sit, non tamē pars ipsa vnum quiddam sit? At quo pacto id fieret? Verū postquàm, vt arbitror, est, necesse est ipsam semper quandiu est, vnum aliquid esse, nihil autem esse impossibile est. Absque dubio. Non solum ergo vniuersæ essentiæ, sed illius etiam singulis partibus vnum adest, partem nullam deserens, siue maior illa quidem, seu minor sit, siue quomodocunq; se habeat. Sic est. Nunquid cum sit vnum, vbique simul est totum? Diligenter id considera. Considero, atq; hoc esse impossibile video. Diuisum itaque nisi totum. Neq; enim aliter vniuersis simul essentiæ partibus, quàm diuisum aderit. Sic est. Cæterum quod partibile est, necessariò totidē sunt, quot sunt partes. Necessariò. Hac de causa, haud rectè paulò antè dicebamus essentiā in partes plurimas distributā: quippe cum non in plures, quàm ipsum vnum, sed pares discreta sit. Neq; enim ens vni, neque vnum enti deest, sed duo hęc potius per omnia penitus coæquantur. Omnino sic apparet. Ipsum itaq; vnum ab essentia distributum, infinita multitudo est. Patet. Non modo igitur vnum ens multa est, sed & ipsum vnum ab essentia distributum multa esse oportet. Oportet sanè. Quinetiā ex eo quòd omnes partes, totius partes sunt, terminatum secundū totum vnum erit. An non compræhenduntur omnes à toto particulæ? Compræhēduntur. Quod autem compræhendit, terminus est. Est. Propterea vnum ens, vnum quodammodo est, & multa, totumq; & partes, nécnon finitum, & multitudine infinitum. Apparet. Nónne cum terminatū sit, extrema quoque habet? Necessarium est. Præterea si totum est, principium mediumq; & finem habebit? Num totum aliquid absque iis tribus reperiri potest? Et si quid ipsorum ab eo quod vnum distat, totúmne vlterius erit? Minimè. Quamobrem principium medium, & finem vnum habet. Habet. Medium verò æquo interuallo ab extremis vndiq; distat, non enim aliter esset medium. Non certè. Præterea quū tale sit vnum, figuræ cuiusdam est particeps, seu rectæ siue rotundę, siue alterius ex vtriusq; compositæ. Particeps proculdubio. Quinetiā si huiusmodi est, ipsum in seipso & in alio erit. Quónam pacto? quælibet pars id toto est, nec extra totum penitus vlla. Esto. Singulęne partes sub toto claudūtur? Ita. At vnū cunctæ suæ partes existit, nec quid plus minúsue quàm vniuersę. Sic est. Nónne & totum vnum est? Quidni? Si omnes partes toto clauduntur, estq; omnia vnum & ipsum totum, continentur autem sub toto singula, ab vno vtiq; vnum continebitur, atque ita vnum ipsum in semetipso iam erit. Videtur. Veruntamen totum in partibus minime est, neque in omnibus, neque in aliqua. si enim in omnibus, necesse est & in vna: & si in vna quadam non sit, in cunctis esse non poterit. Si autē hoc quidem vnum cunctis constat, & in eo totum, non vno, quo pacto amplius in omnibus erit vnū? Nullo. Sed nihilo magis in partibus quibusdam. Nam si quibusdam totum insit, maius in minori erit. Id autem impossibile. Impossibile. Cum igitur totum, nec in pluribus, nec in vna, neq; etiam cunctis in partibus sit, an non necesse est ipsum, vel esse in alio quodā, vel nusquā existere? Necesse. Nónne si nusquā sit, nihil penitus erit? & tamē cum totum sit, neque sit in seipso, restat vt consistat in alio? Penitus. Quà igitur vnum totum est, in alio est: quā verò omnia partes eius sunt, & ipsum cunctæ partes, est ipsum in seipso. Ideoq; necesse est vnū, tum in seipso, tū etiam in alio esse. Proculdubio. Et cū talis sit vnius natura, an nō necessariò sequitur, vt stet atque etiam moueatur? Quίnam? Stat quippe, siquidem ipsum in seipso cōsistit. Etenim inhęrens vni, nec ex eo digrediēs, in eodem est in semetipso. Est profectò. Verum quod in eodem semper est, stare semper oportet. Oportet. At quod in alio semper, contrà necesse est nūquam in eodem esse: si nunquam in eodem, nūquam præterea stare: quod verò non stat, moueri oportet. Sic est. Necesse est igitur vnum, cū in seipso semper & in alio sit, semper quoque stare atque moueri. Videtur. Quinetiam idē oportet ipsum sibiipsi esse, & à seipso alterum, & quo ad alia similiter idem & alterum, si modo quæ suprà dicta sunt, illi competūt. Qua ratione? Sic enim vnumquidq; ad quodlibet habet, vt vel idē cum eo sit, vel diuersum: si nec idem, nec aliud, pars vtiq, erit eius erga quod ita se habet, velut ad partem, eritq; totum. Patet. Nūquid ipsum vnum suijpsius pars est? Nequaquam. Non igitur quo ad seipsum totum erit, quasi pars sui sit. Neq; enim possibile. An fortè alterum est vnum ab vno? Minimè. Non itaque à seipso alterum. Non certè. Si nec alterū nec totum, neq; pars quo ad seipsum est, quid iā aliud restat, quàm vt idē sibi sit? Isthuc ipsum. Quid verò? quod alibi est, quàm ipsummet in eodem existēs in semetipso, nónne cogitur alterum à seipso fieri, si quidem alibi, quàm ipsummet existat? Mihi quidē videtur. Huiusmodi planè patuit esse vnum, in seipso scilicet, & in alio esse. Patuit profectò. Ex hoc igitur constat vnum esse à seipso alterum. Videtur. Si quid verò ab aliquo alterum est, nonne ab altero alterum? Necesse. Quæcūque vnum minime sunt, nū ab vno altera, & vnum alterum ab iis quæ non vnum? Quidni? Ideo vnum ab alijs omnibus alterū apparebit. Alterum. Aspice

e præterea,

Vnum esse & vnum, vel multa & totum & partes &c.

Omne totū habet principiū, mediū & finem.

Quomodo intelligatur vnū ab vno & seipso contineri.

Quod nusquā est, nihil penitus est.

Quomodo quicquā stat & mouetur.

præterea, num alterum ipsum, & ipsum idem contraria inuicem sint. Cur non? Volet ne vnquam idē in altero, vel alterum in eodem cōsistere? Nunquā. Ergo si nunquam alterum in eodem est, nihil est ex ijs quæ sunt, in quo per aliquod tempus ipsum alterum sit. Nam si per aliquod tempus sit in aliquo, per id tempus in eodem ipsum alterū erit. An non? Certè. Postquàm verò nunquam in eodem cōstat, nunquam profectò in aliquo eorū quę sunt, ipsum alterum erit. Vera dicis. Idcirco nec in ijs quæ non sunt vnum, nec in vno erit alterum. Non sanè. Sequitur, vt vnum ab ijs quæ non vnum, & quæ non vnum ab vno per ipsum alterū altera esse nequeāt. Sequitur planè. Quod nisi participent ipso altero, altera secundum seipsa inuicem esse non poterunt. Quo enim pacto? Atqui si nec seipsis, nec ipso alterò altera sunt, altera esse inuicem nullo pacto possunt. Nullo. Præterea quæ vnum non sunt, vno minimè participant, neque enim essent non vnum, sed quodammodo vnum. Verum. Hanc ob causam quę non sunt vnum, neq; etiam numerus sunt. Alioquin non penitus vnius essent expertia, si quē numerum habeant. Non certè. An verò quæ non sunt vnum, partes vnius sunt? An sic fortè vno participarent, quæ non sunt vnum? Participarent. Si itaque hoc quidem omnino vnum est, illa verò nō vnum, nec pars vnum erit eorum quæ non vnum, neque totum ad illa, quasi ipsa sint partes: neque rursus quæ non vnum, vnius particulæ, neq; etiam tota, quasi vnum pars existat. Non profectò. Cæterum asserimus, quæ neq; tota, neq; partes sunt, neq; inuicem altera, eadem inuicē esse debere. Asserimus. Fatemúrne igitur vnum, cum ita ad ea quæ non vnum se habeat, illis idem esse? Fatemur. Ergo vnum, vt videtur, alterum quiddā est ab alijs & à seipso, rursusq; sibi & illis idem. Sic ratio persuadet. Nunquid simile quoq; & dissimile sibijpsi ac cæteris? Fortè. Postquàm alterum ab alijs esse patuit, alia quoq; ab illo altera erunt. Quid prohibet? An non ita ab alijs alterum, vt ab illo & alia, nec magis quicquam neque minus? Quidni? Si nec magis nec minus, restat vt similiter. Similiter. Porrò si vni contingit, vt alterum sit ab alijs, eodē modo quo ab illo alia, ex hoc sequitur, vt eadem cōditio quædam, tam vni, quàm alijs competat. Isthuc quomodo dicis? Sic. Vnumquodq; nomen nónne suum habet significatum? Habet. Idem verò nomen, vel sæpius vel semel pronuncias. Equidem. Vtrum quando semel profers, illud appellas cuius est nomen: quando verò sæpius, non illud? An potius siue semel, seu iterum iterúmque nomen idem pronuncies, necesse est te semper idem innuere? Idem semper. Nónne & ipsum alterum nomen est ad proprium aliquid significandum impositum? Est. Quoties igitur nomen hoc profers, siue semel, siue sæpius, non ad aliud refers, neq; aliud quicquam nominas, quàm id, cuius hoc nomē est. Necesse. Quando itaque dicimus alterū esse vnum ab alijs, & illa ab vno altera, bis nomen hoc alterum pronunciantes, nūquam ad aliud quiddam significādum inducimus, quàm naturam cujus proprium nomen est. Omnino quidem. Si ergo vnum alterum est ab ijs, & alia ab vno altera, patiēs illud idem alterum quod in alijs est, secūdum illud, non secundum aliud quiddam, alterum est ab alijs vnū: quodcunque verò idem patitur, simile est, an non? Imò. Secundum quod autem vnum habet, vt sit ab alijs alterum, secundum hoc idem quodlibet cuilibet simile est: quodlibet enim est à quolibet alterū. Videtur. Estne simile dissimilibus cōtrarium? Est sanè. Nónne & ipsum alterum ipsi eidem? Et istud. Veruntamen hoc etiam patuit, quòd ipsum vnum alijs & idem & alterum sit. Patuit planè. Contraria verò passio est esse alijs idem, & esse ab alijs alterum? Prorsus. Quà tamē alterum, simile apparuit. Et hoc. Quà igitur idem, dissimile erit secundum passionem contrariam passionis illius quæ simile fecerat. Simile autem nónne faciebat ipsum alterū? Prorsus. Ipsum ergo idem dissimile reddet: alioquin ipsius alterius contrarium minime erit. Apparet. Ex ijs concluditur vnum simile atque dissimile alijs esse: quà sanè alterum, simile: quà verò ibidem, dissimile. Talem, vt videtur, rationem habet. Et sanè hanc habet. Quam? Vt quà idem passum est, non alienum sit passum: si non alienum passum fuerit, neque dissimile etiam: si non dissimile, restat, vt simile: si autē aliud susceperit, & alienum: si alienum, etiam dissimile sit. Verè dicis. Vnum ergo & quia cæteris idem, & quia alterum, secundum ambo hæc & secūdum horum vtrunque simile atque dissimile alijs erit. Maximè. Nónne & sibijpsi eodem modo, siquidem alterum à seipso & sibi ipsi idem apparuit, secundum ambo atque vtrunque simile pariter atq; dissimile apparebit? Necesse est. Considera præterea quæso, quónam pacto vnum ad tangendum, vel non tangēdum seipsum, & alia sese habeat. Considero equidem. Ipsum vnum in seipso toto esse constituit. Probè. An non & in alijs vnum? Et in alijs. Quatenus igitur in alijs, alia tangit, quatenus in seipso, tangere quidem alia impeditur, seipsum verò tangit, quum in seipso sit. Apparet. Hac vtique ratione vnum & se, & alia tangit. Tangit. Quid verò ad hæc? Nónne quodcunque tacturum aliquid est, prope illud quod tacturū est, iacere oportet, atque eam sedem occupare, quæ sequitur illius sedem, in qua cum primum fuerit, tāget? Necessarium hoc est. Ideo vnum quoque si se tangere debet, continuò post seipsum extare oportet, proximam loco in quo ipsum est, sedem occupans. Oportet omnino. Nónne vnum si duo esset, hæc efficeret, & duobus simul in locis existeret: donec verò vnum est minime? Est vt dicis. Eadem ergo necessitas efficit, vt vnū nec duo sit, neq; sese tangat. Eadem. At nihilò magis alia tanget. Quamobrem? Quoniam diximus quod tacturū aliquid est, seorsum positum, proximum illi quod tangendum est, esse oportere, tertium verò præter hæc intermedium nullum. Vera. Quapropter duo saltem adesse oportet, quoties futurus est tactus. Oportet. Si autem præter terminos duos tertium quiddam mediū interuenerit, tria quidem per ordinem subsequentur, tactus autem gemini. Prorsus. Atque ita, semper vno quodam adiecto, vnus quoque tactus adijcitur. Ex quo cōtingit ipsos tactus à numerorum multitudine vno exuperari: quanto enim prima duo tactus ipsos exuperarunt, ita vt plura numero, quàm tactus essent, tanto deinceps vniuersus numerus vniuersos tactus excedit. Etenim in posterum vnum simul additur numero, & vnus tactus tactibus ipsis opponitur. Rectè. Quot igitur ea quæ sunt, numero sunt, totidē semper & tactus vno duntaxat excepto. Vera loqueris. Itaque si vnum esset solum, nec vsquam duo, tactus quoque nullus esset. Quónam modo? Diximus quæ alia

sunt

sunt ab vno, nec esse vnum, nec vno etiam participare, donec alia sint. Diximus. Ex ijs conficitur, vt non sit in alijs numerus vnus, quippe cùm vnum illis minime adsit. Enimuero quo pacto id fieri posset? Vnde alia nec sunt vnũ, nec duo, nec alio quouis numero designata. Non sanè. Ipsum igitur vnum solummodo vnum est, duo autem non sunt. Non, vt apparet. Et si duo nõ sunt, tactus quoque nullus erit. Nullus. Ergo nec vnum alia tangit, nec illa vnũ nullo existente tactu. Non prorsus. Omnibus ijs de causis, vnum se & alia tangit pariter & non tangit. Sic videtur. An est præterea æquale pariter & inæquale, tum sibi, tum etiam cæteris? Quo verò sit pacto? Si maius esset, vel minus vnũ, quàm alia, aut alia rursus maiora siue minora, quàm illud, an non vnum ex eo quod vnum, & alia ex eo quod alia, quàm vnum, aut maiora, aut minora inuicem ex ipsis suis essentijs essent? verũ si præter rationes has vtraq; æqualitatem insuper haberent, æqualia inuicem existerent: sin hæc quidem magnitudinem, illa paruitatem, aut ipsum vnũ magnitudinem, alia paruitatem haberẽt, cuicunque speciei magnitudo adesset, maior existeret: cuicunq; paruitas, minor. Necesse. Nónne sunt duæ quædam huiusmodi species, magnitudo & paruitas? Etenim nisi essent, nunquam contrariæ inuicem existerẽt, ac rebus ipsis inessent. Est vt dicis. Igitur si vni paruitas accedit, vel toti vni, vel parti cuipiam insidet. Necessariũ. Si toti insederit, vel ęqua extẽtione per integrum vnũ intus ibit, vel externis limitibus cõplectetur. Planè. Ex æquo vni infusa paruitas, æqualis proculdubio vni erit: complectens autẽ, maior. Quídni? Num potis est paruitas æqualis cuiquam esse, vel amplior? effectúsq; magnitudinis & æqualitatis in alio exercere, nisi posset in seipsam? Non potest proculdubio. Vnde concluditur in toto vno paruitatem esse nõ posse. Restat forsitan, vt sit in parte. Restat. Non tamẽ in tota parte. eadem enim efficeret aduersus partẽ, quæ & aduersus totũ effecerat. quippe vel æqualis erit, vel maior illa ipsa parte semper, cuicunq; insit. Necessariò sequitur. Nulli igitur vnquam rei paruitas inhærebit, quum neque parti, neq; toti inhæreat. Ex quo fit vt nihil futurum sit paruum, præter ipsammet paruitatem. Videtur. Sed neque etiam magnitudo inerit. quippe aliud quicquam præter ipsammet magnitudinẽ maius esset, vtputa id cui inerit magnitudo. Verũtamen nihil est paruum, quod quidem superari oportet à magno, si quid magnum sit. Etenim quo pacto paruum aliquod reperies, quum paruitas in nullo resideat? Vera loqueris. Quinetiam magnitudo ipsa nullo erit alio maior, quàm paruitate, neque paruitas ipsa, alio quopiam, quàm ipsa magnitudine minor. Nullo. Quamobrem cætera præter vnum, neque maiora, neque minora, quàm vnum erunt, quum magnitudinis paruitatisque expertia sint. Neq; habebunt hæc duo aduersus ipsum vnũ vim aliquam, qua vel excedant, vel excedantur, sed inter seipsa id efficient. Neque etiam ipsum vnum, aut hisce duobus, aut alijs quibuslibet maius vel minus erit, vtpote quod tam magnitudinis, quàm paruitatis est expers. Sic vtique apparet. Ideoq; cũ nec maius nec minus sit vnum, quàm cætera, nec superabit alia, neque ab alijs superabitur. Abiq; dubio. Nónne quod nec superat, nec superatur, necessariò sequitur, vt æque se habeat? & si æque, vt æquale sit? Imò. Sed hoc pacto, vnum ipsum ad sese habet, expers scilicet & magnitudinis & paruitatis vt nec exuperet seipsum, nec à seipso exuperetur, sed ęquè se habẽs ęquale semper sibi sit. Et maximè quidem. Itaque vnum sibi cæterisq; æquale. Videtur. Veruntamen cum vnum in seipso sit, extrinsecus sese circuit, atque ita se complectens seipso amplius extat: cúmque etiam compræhendatur, angustius est. quo fit vt vnum tum maius, tum etiam minus seipso sit. Fit vtique. Nónne hoc quoque necessarium est, nihil scilicet præter vnum & alia reperiri? Necessarium. Item quicquid est, an non semper alicubi esse oportet? Oportet. Insup quod in aliquo est, nónne semper in maiori minus? Neque enim aliter aliud esset in alio. Est quod dicis. Postquàm verò nihil est præter vnũ & alia, oporterq; ista in aliquo esse, nónne in se inuicem hęc vicissim esse necesse est? alia scilicet in vno, & in alijs vnum, aut nusquam prorsus existere? Cõstat. Quia ergo vnũ est in alijs, idcirco alia maiora sunt, quàm vnum, vtpote quæ vnum continent, vnum autem alijs minus ex eo quod continetur: quia verò alia in vno sunt, vnum alijs ob eandem rationem maius est, illa verò minora. Videtur. Vnum itaque æquale maiúsq; & minus seipso & alijs est. Apparet. Atqui si maius & minus & æquale, æqualium erit mensurarum pluriumq; & pauciorum quo ad seipsum atque ad alia: & si mensuram, partium etiam. Quid prohibet? Easdem ergo mẽsuras pluresq; & pauciores habens, numero quoq; plus atque minus erit & ad seipsum & ad cætera, nécnon æquale sibi atque alijs ob easdem causas. Quónam pacto? Quibus maius est, plures, quàm illa, mensuras habet, quotq; mensuras, totidem & partes: & quibus minus est, eodem modo: quibúsue æquale, similiter. Sic est. Nónne cũ seipso maius minúsq; sit, & æquale, æqualium mensurarum pluriumq; & paucıorũ quo ad seipsum est particeps, & postquàm mensurarum, etiam partium? Quídni? Habensq; partes sibijpsi æquales, multitudine etiã æquale sibi erit, plures verò pl⁹, pauciores deniq; minus numero semetipso? Videtur. An non ad alia similiter se vnum habebit? Quia maius illis apparet, necesse est plus, quàm illa numero esse: quia verò minus magnitudine, etiã numero minus: quia denique æquale in magnitudine, numero quoq; par esse. Necessariò fit. Hac iterum ratione vnum, par, plus, minus, secundum numerum seipso erit, ac cæteris. Erit sanè. Nunquid & tempore vnum participat, estq; & fit iunius ac senius seipso simul & alijs? & rursus contra nec iunius neq; senius seipso, vel alijs dum participat tempore? At quomodo id fieri potest? Esse profecto illi competit, si quidem vnũ est. Competit. Ipsum esse autem quid aliud est quàm essentiæ cum præsenti tempore participatio quemadmodum ipsum erat cũ præterito, & ipsum erit cũ futuro essentiæ ipsius cõmunicatio? Isthuc ipsum. Ergo si ipso esse participat, necesse est temporis quoq; esse particeps. Nimirum. Nónne fluẽtis temporis? Certè. Semper ergo senius seipso fit, si quidem secundũ tempus percurrit. Necesse. Recordamúrne quòd senius semper fit senius eo quod iunius fit? Recordamur. Nónne igitur postquàm vnum seipso fit senius, seipso dum iunius fit, fit & senius? Necessarium est. Fit ergo per hunc modum iunius seipso ac senius. Fit. Senius autem nonne tunc est, quãdo præsens jam tempus attingit, quod medium est ipsius erat & erit? Neq; enim currens

Quid verbũ esse.

ex præcedente in posterum, præsens ipsum supergreditur. Non certè. An non desinit tunc fieri senius, cum primum præsens tangit; nec tum fit, sed est iam senius? Procedens enim ab ipso præsenti nequaquam comprehenditur. Quod nanque procedit, sic se habet, vtrunq; præsens scilicet futurumq; attingat, præsens quidem relinquens, futurum apprehendens, inter vtrunq; medium præsens futurúmue cadens. Vera. Si verò necesse est quodcunque fit, ipsum præsens minimè transgredi, cum primum illud nactum est, fieri desinit, estq; tūc iam illud quod fiebat. Apparet. Vnum igitur quando senius factum ipsum præsens assequitur, desistit fieri, estq; iam senius. Omnino. An non illo senius est, quo fiebat senius? fiebat autem seipso. Ita. Senius verò iuniori senius? Est. Iunius ergo seipsó tunc est vnum, quando senius factum, præsens assequitur. Necesse. Ipsum præterea præsens semper vni adest per vniuersum esse. semper enim est præsens quandiu est. Quidni? Semper ergo vnum est & fit iunius atque senius semetipso. Videtur. Quinetiam longiúsne, vel breuius tēpus est, aut fit quàm ipsummet, an potius æquum? Aequum. Verum quod æquale tempus est, aut fit, eandem agit ætatem. Quid prohibet? Quod autem eandem ætatem implet, neque senius, neque iunius. Nequaquam. Quapropter vnum cum æquale tēpus ad seipsum & sit & fiat, neque senius, neque iunius seipsó, aut est, aut efficitur. Haud sanè mihi videtur. Quo autem modo ad alia se habet? Nescio quid dicā. Hoc tamen potest dicere, quòd alia ab vno, si quidem altera sunt, non alterum, plura sunt quàm vnum. Nam si alterū, vnum essent. Altera verò cum sint, plura quàm vnum sunt, & multitudinem habent. Habent prorsus. Multitudo autem maiorem numerum, quàm vnum habet. Certè. Quid verò? ex ijs quæ ad numerum spectant, quænam prius fieri aut facta fuisse dicemus? num quæ plura sunt, an quæ pauciora? Quæ pauciora. Quod ergo paucissimum, primum: Id autem est vnum, an non? Imo. Vnum ergo primum factum omnium, quæ numerum capiunt, habent autem cætera omnia numerum: siquidem alia sunt, non aliud. Habent profectò. Primo autem factum prius fuit, alia verò posterius: posterius autem facta, iuniora sunt, quàm quod antè factum. Ideoq; alia hoc pacto iuniora, quàm vnum sunt, vnumq; illis antiquiùs. Certè. Quid autē ad hoc? Num vnū effici præter naturam suam potest? vel id potius impossibile? Impossibile. Veruntamen partes habere vnum apparuit. quòd si partes, principium quoq; mediumq; & finem. Planè. Nónne omnium primo principiū fit, & vnius, & reliquorum cuiusque, ac post principium cætera vsque ad finem omnia? Quidni? Fatemúrne hæc reliqua omnia partes totius atque vnius esse? & illud ipsum vnà cum fine vnum totumq; factum fuisse? Fatemur. Finis tandem, vt arbitror, postremo fit, cumq; hoc simul vnum secūdum sui naturam completur. Quam obrem si necesse est vnum haud præter naturam suam effici, cū fine simul confectum, postremum omnium naturæ suæ iure perficitur. Apparet. Iunius itaque alijs vnum est, aliaq; vno antiquiora. Sic iterum mihi videtur. Quid autem? principium aut aliqua alia pars siue vnius, siue cuiuslibet alterius, si modò pars non partes sit, nónne vnum est? si quidem pars existit. Necessarium istud est. Ex hoc sequitur vnum

Quod paucissimū, primū & vnū.

Primo omnium principium fit.

simul cum primo effecto fieri, simulq; etiam cum secundo, ac etiam reliquorum quæcunque fiunt, nulli vnquam deesse, donec ad extremum vsq; percurrens vnum totum fiat, non à primo, non à medio, non ab vltimo, non ab alio prorsus vllo in generatione exclusum. Verum. Eandem ergo vnum quàm & cætera omnia ætatem agit. quapropter si non præter naturam suam natum est ipsum vnum, neque prius, neq; posterius quàm cætera, sed simul potius factum est. Ideoq; secundum hāc rationem vnum neque senius neq; iunius alijs, neq; alia vno: secundum verò rationem superiorem vnum & senius simul & iunius cæteris omnibus, atque èconuerso reliqua cūcta vno. Omnino sic esset. Hoc ergo modo se habet, & tale est effectum. Verū quidnam sentis de eo quod dicitur, fieri vnū senius, atque iunius alijs, aliaq; vno, ac etiam neque iunius, neque senius fieri? Vtrum eadem ratione se habet circa ipsum fieri, qua circa ipsum esse habere prædiximus, an aliter? Quid dicam ignoro. Ego autem tantum dicam, quòd si quid est antiquis alio, antiquius quo ad illud deinde fieri, quàm anteà secundum ætatis interuallū fuisset, minimè potest: neq; etiam quod iunius est, in posterum iunius fieri. Nā æqualia inæqualibus addita, seu tēpori, siue cuilibet alteri, eodem interuallo distare quo & antea, illa semper efficiunt. Nihil prohibet. Non igitur id quod est, illo quod vnum est, aut antiquius, aut iunius fieri potest: quandoquidem eadem semper distantia ætatis intercidit: sed & est, & fuit hoc quidē senius, illud autem iunius, fit verò minimé. Est vt dicis. Ita id quod vnum est, cæteris quæcunq; sunt, nunquam vel iunius, vel senius efficitur. Nūquam. Sed aspice posthac vnum alia quadā ratione & iuniora hæc & seniora fiant. Quanam? Hac inquam. Vnúmne antiquius alijs, & alia vno esse constitit? Quid tum? Quādoquidem vnum senius est quàm cætera, longius quàm illa tempus extitit. Quinimò. Aduerte iterū, si quando longiori & breuiori tēpori par tempus adijciamus, vnū æqua particula discrepabit longius à breuiori, an minore? Minore. Vnum igitur non tanto ætatis interuallo alia deinceps excedet, quāto prius excesserat, sed par tēpus ac cætera sortitū, minus semper quàm prius ab illis ætate distabit. An non? Profectò. Nónne quod minus excedit aliquid ætate quàm prius, iunius

Linea tricubitalis	Cubitus additus.
Linea bicubitalis	Cubitus additus.

Nam si tricubito vt longiori, & bicubito vt breuiori, parē cubitum addideris, feceris cum illo quadricubitum, eū hoc verò tricubitum, sed quadricubitum superat tricubitum minore particula, quam tricubitū superat bicubitum. Nam tricubitū superat bicubitū dimidio ipsius bicubiti, & quadricubitū superat tricubitum tertia parte tricubiti, quæ minor est particula, quàm dimidium, quod idem inuenitur in cæteris additis, quibus longiores superant breuiores. Eædem denominatæ ex longioribus idē faciunt; vt tria superent duo vna tertia, & quatuor superant tria vna quarta, quæ minor, est quàm tertia.

fit

fit quàm prius, quo ad illa quibus erat antiquius? Iunius proculdubio. Si illud iunius, an nõ illa, si cũ vno cõferas, seniora q̃ prius erunt? Penitus. Quod ergo iunius antè fiebat, senius fit ad illud quod antè fiebat, eratq; antiquius, est autẽ nunquã antiquius, verum illo semper antiquius fit, illud porrò iuuenescit, hoc contrà senescit. quod rursus antiquius, iuniori iunius similiter efficitur. Nã cũ ista in contrariũ tendant, cõtraria inuicẽ fiunt. Iunius quidem seniori senius, senius cõtrà iunius iuniori. Facta verò fuisse nequeũt. Nã si facta fuissent, non amplius fierẽt, sed iam essent. Nunc verò & iuniora, & seniora inuicem efficiuntur. Vnum quidẽ cæteris iunius fit, ex eo quod senius esse apparuit & prius effectum: cætera verò seniora, quàm vnũ fiũt, ex eo quod posteriora facta fuerint. Et secundum eandem rationem cætera quoq; similiter ad vnum se habent: quippe cum antiquiora & priora illo facta fuisse apparuerint. Idem mihi quoque videtur. An non qua ratione neutrum illorum altero vel iunius fit vel senius, secundum quod pari numero inuicẽ differunt, neq; vnũ alijs antiquius, aut iunius fieret, neque alia vno? Qua verò ratione altera semper parte differre necesse est priora posteriorib᷒ & posteriora prioribus, ex hoc necesse est seniora, & iuniora inuicem fieri, tum cætera vno, tum cæteris vnum? Et maximè quidem. Omnibus igitur his de causis vnum ex seipso, & alijs senius ac iunius est & fit, rursusq; neque iunius neque senius seipso vel cæteris aut est, aut vnquã efficitur. Prorsus. Postquã verò vnũ tẽporis est particeps, seniusq; & iunius fieri potest, nónne præterea necesse est præteriti, præsentis atque futuri esse particeps, cũ participet tempore? Necessariò sequitur. Erat igitur vnũ & est, & erit: fiebatq; & fit, & fiet. Quidni? Esset quoq; illi aliquid & illius, eratq; & est & erit. Maximè. Ideoq; sciẽtia de illo esset, opinióq; ac sensus quippe cum & nos in præsentia hæc de illo vniuersa tractemus. Rectè ais. Nomen item ac sermo ipsi adest, nominaturq; & dicitur. Et quotcũque huius modi circa alia reperiuntur, circa vnum quoq; existunt. Omnino quidem sic se res habet.

Tertia suppositio, hoc est, si vnum cõsideratur sub esse.

VERVM, tertio iam iterum disseramus, num vnum sit queádmodum suprà diximus: nũquid igitur necesse est ipsum cum sit vnũ, & multa, atque iterum, neque vnum, neq; multa, & participãs tempore, quia vnum est, essentia participare aliquando: quia verò non est, nõ participare aliquando? Necessariũ hoc est. Num possibile est cũ participat, tũc minimè participare? vel cũ nõ participat, participare? Impossibile. In alio itaq; tempore particeps, in alio verò est expers, hoc enim modo duntaxat fieri potest, vt particeps atque expers eiusdem sit. Probe. Nunquid est id tempus quãdo accipit esse, & qñ esse amittit? aut quo pacto esse potest, vt aliquando idem habeat, aliquando verò non habeat, nisi aliàs id capiat, aliàs autem amittat? Non aliter. Accipere essentiam, nónne fieri appellas? Equidẽ. Essentia verò priuari, nónne destrui? Et maximè. Vnum igitur, vt videtur, assumẽs atq; deponens essentiã, fit & interit. Necessarium. Cũq; vnum & multa sit, siue cũ fit, siue cũ interit, nónne quando fit vnum desinit esse multa, quando verò multa, desinit esse vnum? Valde. Et cum fiat vnum & multa, an non disgregari & congregari oportet? Oportet. Quinetiã quoties dissimile simileq; efficitur, nónne assimilari, & vt ita dicam dissimilari oportet? Imo. Et quando maius & minus atque æquale, crescere, decrescere, atq; æquari? Sic est. At quoties ex motu in quietem, vel ex quiete in motũ trãsit, oportet hoc nõ vno in tempore esse. Quanã ratione? Cum scilicet prius staret, moueri postea: cumq; antea moueretur, deinde consistere. Etenim absque transmutatione hæc pati nequit. Nequit. Tempus verò nullum est, in quo quippiam sic habere se possit, vt simul neq; stet, neq; etiã moueatur. Nullum. Verũtamen neq; transit absque transmutatione. Haud consentaneum esset. Quando ergo trãsit? neq; enim dum stat, neq; dũ mouetur trãsit, neque dum in tempore est. Nõ certè. An est hoc mirabile quiddam, in quo tunc est cum trãsit? Quidnam? Momẽtum indiuiduum inquam. Hoc enim momentum certum quiddam significat, ex quo in vtrunque transitu. Neque enim ex statu, dum stat, neque ex motu, dũ mouetur, adhuc transit. Verum momentanea ipsa natura atq; mirãda, media motui quietiq; interponitur, ac nullo prorsus in tẽpore est, necnon in hanc atq; ex hac, quod motum est, transit in statum: & quod quieuit, in motũ. Apparet. Vnum itaque, si quidem stat atque mouetur, in vtraque proculdubio trãsit. Solo enim hoc modo vtraque facit. Transiens aũt, momento indiuiduo transit. Cumq; migrat, nullo in tempore est, neque stat tũc, neq; mouetur. Minimè. Nũquid eodẽ modo ad cæteras mutationes sese habet? quãdo ex ipso esse in interitum migrat, vel ex nõ esse in ipsum fieri, medium tunc fit quorũdam motuum ac statuũ, nec est tunc neque non est, neque fit etiam, neq; interit? Videtur. Eadem quoque ratione ex vno migrans in multa, & è multis in vnum, nec vnum est, neque multa, nec congregatur, neque disgregatur: & ex simili in dissimile, rursusq; ex dissimili in simile migrans, nec simile, neque dissimile, neq; assimilatum, neque vt ita dicam, dissimilatum, & ex paruo in magnum, & in ipsum æquale, & contraria transiens, non paruum, non magnum, non crescens, non decrescens, non adæquãs. Non videtur. Hæc igitur vniuersa vnum si est, patitur. Quidni?

Inuenitur momentum & instans.

Momẽtum mediũ motus & quietis.

Quarta suppositio.

AN non considerãdum præterea alia quid patiantur, si vnũ est? Considerandum. Dicamus igitur vnum si est, alia ab vno quidnam pati oportet? Dicamus. Nónne quia alia sunt, quàm vnum, non vnũ sunt? alioquin alia quam vnum nõ essent. Probe. Nõ tamẽ penitus vno priuata sunt, sed quodammodo vno participant. Qua ratione? Quoniã alia ab vno, ex eo quod partibus constant, alia sunt quàm vnum: nisi enim partes haberent, vnum penitus essent. Rectè. Partes autem, eius quod totũ est, partes esse asseruimus. Asseruimus planè. Atqui totum ipsum vnum ex multis esse oportet, cuius partes sunt, quæ partes appellantur, quælibet enim partium non multorũ pars, sed totius existit. At quomodo istud? Si quid multorum pars esset, quibus ipsum inesset, & suijpsius quodãmodo esset pars, quod est impossibile, & aliorum cuiusq; siquidem omniũ. Vnius enim nõ existens pars, vno excepto aliorũ omnium erit: atq; ita vniuscuiusq; pars non erit. Non existens verò pars cuiusq;, nullius ex multis erit. Et, si nullius est, esse quicquã istorũ omniũ, quorum nullius vel pars, vel aliud quicquã est, impossibile erit. Apparet quidẽ. Non ergo multorũ, nec omnium pars est quæcunque sit pars, sed vnius cuiusdam ideæ, & vnius cuiusdã quod totum vocamus, factum ex cunctis vnum atq; perfectũ. Huius

Pars non est multorũ, sed totius.

 inquam.

inquam pars est, quæcunq; sit pars. Omnino quidem. Si ergo alia partes habent, toto atq; vno participant. Maximè. Vnde vnum totú perfectum partes continés, alia ipsa ab vno esse necesse est. Necesse. Quinetiam de vnaquaque parte eadem ratio est. Etenim huius vnius participé esse oportet. Nam si singulæ illarú pars est, hoc ipsum quod dicitur singulæ, vnum quodámodo significat, distinctú enim quiddam ab alijs, & secundum seipsum existens significat, si modo singulæ sunt. Rectè. Erit aût vni⁹ particeps, si aliud quiddá quàm vnum fuerit: alioquin haudquaquá participaret, sed ipsum vnú erat. At verò vnum esse aliquid, præter ipsum vnú nihil potest. Nihil. Participare autem vno necesse est, & totum simul & parté. Ipsum nanq; vnum totum erit, cuius partes sunt partes singulæ: singulæ verò partium, pars totius, quæcúque pars totius existat. Sic est. Nónne igitur quum alia sint, quàm vnum, vno participant omnia quæ participant? Quídni? Alia verò quàm vnum multa quodammodo sunt. Nam si alia præter vnum, nec vnum tamen, nec plura vno essent, penitus nihil essent. Nihil sanè. Postquam auté plura vno sunt, quæ vnius partis, vnius totius participia sunt, nónne necesse est multitudine infinita esse ipsa participátia vno? Quónam pacto? Hoc planè, Aliud quiddam quàm vnum ista sunt, neque etiá vno participant tunc cum primum vno participát. Certè. Nonne multitudines sunt, in quibus nó inest vnum? Multitudines certè. Quod si velimus intelligétia ipsa ex ijs aliquid, quàm minimú excerpere, an nó necesse erit illud extractum, vtpote quod vnius est expers, multitudiné esse, nó vnú? Necesse. Nónne tibi sic semper consideranti ipsam secundum seipsam alteram speciei naturam, quantumcunq; illius inspexeris, infinitum multitudine semper occurret? Et maximè quidé. Veruntamen postquam vna quælibet pars effecta est, terminum iam partes inuicem, & ad totum habent: necnó ad partes totum. Valde quidem. Itaq; alijs, quàm vni contingit, ex ipso vno, & ex seipsis iam in vno cómunicátibus, alterum quiddam in ipsis fieri: quod quidem terminum inuicem prębuit, natura autem illorum secundum seipsam infinitaté. Manifestum est. In hunc itaque modum alia quàm vnum tum tota, tum etiá secúdum particulas, & infinita sunt, & termino quodam participant. Prorsus. An non igitur similia dissimiliaq; inuicé & sibijpsis? Quàobrem? Quà quidem infinita sunt secundum ipsorummet naturam, omnia idem quodammodo ex hoc inuicé patiuntur. Patiuntur. Item quà cuncta participát termino, ex hoc quoque idem omnia patiuntur. Quidni? Qua tamen illis cóuenit, vt finita sint simul & infinita, quę sunt contrarię passiones, quàm maxime fieri potest, dissimilia sunt. Nimirú. Ergo secundum alterutram rationem ipsa sibimet, & inuicem similia erunt, secundum vtranque verò vtrinque, quàm maximè contraria atq; dissimilia. Constat. Sic igitur alia eadem sibijpsis & inuicem, similiaq, & dissimilia erunt. Erunt. Ac rursus eadé & altera, agitataq; & stantia, cæterasq; contrarias rationes suscipientia, cætera quæ accidunt his, quæ alia sunt quam vnum, facile reperiemus, postquam hæc iam nobis constant. Rectè dicis.

Quinta suppositio.

QVID igitur? non hæc tanquam perspicua prætermittemus, dispiciemusq; rursum, si quidem vnum est, cætera quę vnum non sunt, num non isto pacto habet, an isto solum? Prorsus. Principio igitur videamus, vnum si est, cæteris quid euenire necesse sit. Videamus. An non seorsum quidé vnum ab alijs, seorsum alia erút ab vno? Cúrnam? Quia nihil est præter ista, quod aliud quidem sit, quàm vnú, aliudq; quàm alia vniuersa quippe compræhensa sunt, cum vnum & alia dictú est. Vniuersa. Quare nihil præter hæc restat, in quo velut eâdé in sede & vnum & alia considerant. Nihil prorsus. Nunquá igitur in idem vnum aliaq; concurrunt. Nunquam. Seorsum ergo? Seorsum. Dictum præterea fuit ipsum reuera vnum partes nullas habere. Quomodo enim habere posset? Neque totum igitur vnú alijs inerit, neque eius particulæ, si quidem seorsum est ab alijs, nullisq; particulis cóstituitur. Ita est. Nullo itaq; modo alia vno participabunt, cú neque totum ipsum, neq; partem eius capiant. Nullo vt videtur. Atq; idcirco alia nullo pacto vnú sunt, neq; in seipsis vnú aliquod habent. Minimè. Vnde nec multa sunt alia. Etenim si multa essent vnumquodq; illorú, vtpote pars totius vnum esset. Nunc auté non vnum, non multa, non totum, non partes, alia sunt, postquá nihilo vnius participant. Probè. Quapropter nec duo, nec tria sunt, nec vnú illis inest, siquidem vno prorsus orbantur. Sic est. Itaque nec similia, neq; dissimilia, nec eadem sunt alia vni, neq; illis similitudo ac dissimilitudo inest. Si enim similia atque dissimilia ipsa essent, ex eo quòd in seipsis similitudiné dissimilitudinemq; haberét, duas vtiq; contrarias inuicem species tá ipsa alia, quàm vnum in seipsis cópræhenderent. Apparet. Ac fieri non potest, vt quæ nullo participant, participent duobus. Non certè. Neq; ergo similia, neque etiá dissimilia sunt, duo quæcunque ab vno alia etenim si similia, vel dissimilia sint, vna quadá altera specie participarét: & si ambo, duabus quibusdam contrarijs speciebus, hæc aut impossibilia esse patuit. Vera dicis. Non igitur eadé, non altera, non agitata, non quieta, non orientia, non pereuntia, non maiora, non minore, non æqua, non denique aliud quicquam huius generis accidet. Nam si quid tale susceperint, vnoquoque & duobus, & tribus, pariq; & impari participarét, quod esse impossibile vidimus, cum vno per omnia sint destituta. Verissima hæc sunt. His ergo de causis, vnum si est, omnia est vnum, & nihil est, & ad seipsum, atq; ad alia eodem modo. Omnino sic se res habet.

Sexta suppositio.

Negatiua ex subiecto infinito est contraria negatiuæ ex finito subiecto.

AT verò si vnú non sit, quid contingat nónne post hac considerandú est? Considerandum. Quænam hæc suppositio est, si vnú non est? Num aliquo differt ab ista, Si nó vnum nó est? Differt sanè. Num solúmodo differt? vel etiá omnino cótraria est hæc, Si non vnú non est, illius, si vnum no est? Contrariá omnino. Quid auté? si quispiá dixerit, si magnitudo non est, vel paruitas non est, vel aliud quicquam huiusmodi, nónne in singulis innuit quod aliud quiddá dicat ipsum non ens? Omnino. Nónne igitur nunc declarat, quòd alterú quiddam pręter alia ipsum nó ens dicit, quádo dicit, vnum si nó est, intelligimus quia quid dicat? Intelligimus. Primú igitur aliquid quod cognosci potest, exprimit: deinde alterú quam alia, cu ait vnú, siue esse illi adijciens, siue non esse. nihilominus cognoscitur quid nó esse dicatur, quodq; differés quiddá est ab alijs. an non? Necesse. In hunc itaque modú à principio dicendum, vnum si nó est, quid esse oportet. In primis itaq; ipsi hoc oportet accidere, vt videtur, esse videlicet quandá eius scientiá, aut nihil intelligere nos

nos quid dicamus, quando vnum si non est, proferimus. Vera loqueris. An nó & alia altera esse, quàm illud, vel neq; illud alterũ q̃ alia prædicari? Maximè. Ergo diuersitas quoq; præter scientiã illi adest, neq; enim aliorũ diuersitatem dicit, quando vnum alterum, quàm alia vocat, sed suiipsius diuersitatẽ. Apparet. Quinetiam ipsius illius, & alicuius, & huius, & huic, & horũ, atq; omnium huiusmodi particeps ipsum nó ens dicitur. Neq; enim vnum diceretur, neq; ab vno alia, nec illi quicquã esset, nec illius quicquam, neq; aliquid appellaretur, nisi particeps cuiusdã, aut quorũdam huiusmodi sit. Rectè. Esse tamẽ vnum, nisi existat, impossibile est: participare verò multis, nihil prohibet. Sed & necesse est. si quidẽ ipsum vnũ illud duntaxat, nec aliud nõ est, quòd si nec vnum ipsum, nec illud, non erit, sed de alio quodã sermo habetur, nihil pronunciari oportet, sinautẽ vnum illud dũtaxat, nó aliud præsupponitur nó esse, & ipsius illius, & aliorum multorum particeps esse dicendum est. Et maximè quidem. Quamobrem dissimilitudo illi est ad alia: nã cum alia altera sint, quàm vnum, extranea esse oportet. Oportet. Extranea verò nónne aliena? Quidni? Aliena autẽ nónne dissimilia sunt? Dissimilia planè. Atqui si vni dissimilia sunt, dissimili dissimilia erunt. Planè. Aderit itaque & vni dissimilitudo, secundum quàm alia ipsi dissimilia sunt. Videtur. Et si illi dissimilitudo ad alia competit, nónne ad seipsum similitudo cõueniet? Quónam modo? Si vni insit dissimilitudo advnũ, haud sanè de huiusmodi quodã vt de vno sermo haberetur, neq; suppositio de vno, sed de alio quopiã fieret. Prorsus. At isthuc nó decet. Nó certè. Ob hãc causam oportet vni similitudinẽ ad seipsum adesse. Oportet. Item nec æquale alijs est. Etenim si æquale esset, iam profectò etiam simile illis secundum æqualitatem existeret. Vtraque verò hæc impossibilia, cum vnum minime sit. Impossibilia. Postquã verò cæteris æquale non est, nónne & alia necesse est illi æqualia nequaquam esse? Necesse. Quæ autẽ nó æqualia, inæqualia sunt. Inæqualia. Inæqualia verò inæquali cuipiam inæqualia sunt? Certè. Vnde & inæqualitatis particeps vnum apparet, secũdum quam cætera ipsi inæqualia sunt. Particeps profectò. Cæterũ ad inæqualitatẽ magnitudo ac paruitas attinet. Attinet. Et magnitudo ergo & paruitas tali vni cõuenit. Videt. Magnitudo rursus & paruitas semp inuicem distant. Distant. Ideoque medium quiddam semper interuenit. Sanè. Num reperis mediũ aliud inter hæc præter æqualitatem? Nullum aliud. Cuicunque igitur magnitudo & paruitas accidit, accidit quoq; æqualitas horũ obtinẽs mediũ. Constat. Vni igitur dum non est, æqualitas, magnitudo, & paruitas accidere videntur. Videntur. Præterea & essentia participare quodammodo ipsum oportet. At quomodo? Habere seipsum oportet eo modo quo diximus, nisi enim sic sese haberet, haud quaquã vera diceremus, dũ vnũ non esse fatemur. Sin autẽ vera, manifestũ est, q̃ ea quę sunt, proferimus, nónne? Sic est. Cum verò nos vera prædicare diximus, necesse est, vt ea quæ sunt, asserere nos profiteamur. Necesse. Est ergo vnum, vt videt, non ens, si enim nó sit nó ens, sed aliquid ipsius esse remittat ad hoc, vt non sit, statim erit ens. Omnino quidem. Oportet igitur vt nó ens, esse non ens, velut vinculũ ipsius non esse habeat, si debet non esse: quemadmodum contra ens ipsius essendi vinculum habet

Si res sit, & oratio ex ea vera est, si oratio ex re facta vera sit & res vera.

ipsum non esse nó ens, vt perfectè rursus esse liceat. Ita enim ipsum ens maximè erit, & ipsum non ens maximè non erit, si ipsum ens quidẽ participet essentia essendi ens, non autẽ essentia essendi nó ens, si omnino esse debeat: ipsum vero non ens nó participet essentia non essendi non ens, sed essentia nó essendi ens, siquidẽ non ens penit⁹ videri debeat. Verissima hæc sunt. Nónne igitur postquàm ens non essendi particeps est, & non ens ipsius essendi particeps, vnũ quoq; cũ non sit, ipso esse participare necesse est ad hoc, vt vere nó sit? Necesse. Essentia igitur adesse videt vni si non sit. Videtur. Atqui non essentia rursus, si quidẽ minimè sit. Quidni? Num potest aliquid, quod certo quodã modo affectum, sic habere se dicitur, non sic se habere, cum nondũ ex huiusmodi habitu transmutatũ sit? Non potest. Quuodcũq; igit sic se, & non sic se habet, mutationem quandam patitur. Patitur. Mutationem verò motúmue, an aliud quiddam esse dicemus? Motũ. Vnũ autẽ nónne & ens & non ens apparuit? Apparuit. Ergo & sic, & non sic se habens. Videt. Vnum ergo non ens moueri videtur, siquidẽ mutationem ex ipso esse in non esse recipit. Patet. Enimuero si nusquam in natura rerum adest, cũ nó sit, non vtique aliunde aliò migrare potest. Quo pacto enim posset? Non ergo mouetur ex eo quòd trãseat. Minimè. Neq; tamẽ in eodem versetur. Etenim ipsum idem nusquã attingit, ens nãq; ens ipsum idẽ, non ens autẽ in aliquo eorũ quæ sunt, esse impossibile est. Impossibile certè. Non ergo vnũ cũ non sit, in eo versari in quo minimè est, vnquam posset. Nunquã. Neq; etiã alterat vnũ ab seipso, neq; ens, neq; non ens, haud enim sermo de vno vlterius haberetur, si quidem à seipso alteratũ fuisset, verũ de alio quodam præter vnum. Probè. Si neque alteratur, neque in eodẽ reuoluitur, neque progreditur, quónam pacto mouebitur? Nullo. Quod veró moueri nequit, quietem agere necesse est, & quod quiescit, consistere. Necesse. Igitur vnum si non est, stat atq; mouetur. Videtur. Quinetiã si mouetur, necesse est proculdubio alterari, quatenus enim quid mouetur, eatenus non eodẽ modo quo prius, sed alio sese habet. Plane. Ergo vnum dum mouetur, etiã alteratur. Profectò. Veruntamen nullo modo motum, nullo modo alteratur. Nullo penitus. Quamobrẽ vnum quod non est, quã quidẽ mouetur, absq; dubio alteratur, quã verò non mouetur, minimè alteratur. Minimè. Ideoq; vnũ si non sit, alteratur: atq; etiã minimè alteratur. Constat. At quod alteratur, an non alterũ, quã antea fieri, pristinumq; habitũ exuere oportet? quòdverò non alteratur, neq; fieri, neq; etiã interire? Necessariò sequitur. Vnde vnum quod non est, quia alterat, efficitur ac perit: quia verũ non alterat, nec fit, nec interit. Atq; ita & fit pariter atq; iterit, rursusq; neq; fit, neq; iterit. Sic est.

RVRSVS iam ad principiũ redeamus, liquidò inspecturi vtrum hæc deinceps, queadmodum hactenus, an aliter esse videãtur. Operæpretiũ hoc est. Nónne iam disseruimus quid circa vnũ accidat, si ipsum minimè sit? Disseruim⁹. At quoties non ens proferimus, nihil aliud nobis significat, quàm essentię absentiam ab illo quod quidem non esse pronunciamus. Nil aliud. Vtrum quãdo dicimus non esse aliquid, aliquo modo ipsum non esse intelligimus aliquo modo esse? An potius hoc ipsum, nó est, quoties pronũciat, simpliciter significat quod nullo prorsus modo vsquã est: & cũ non

Septima suppositio.

Non ens.

Nō ens simpliciter esse non potest, neq; essentiam attingere.

sit, nulla ex parte est essentiæ capax? Absolutè id significat. Neq; ergo esse ipsum nō ens poterit, neq; alio quoquā modo essentiam attingere. Minimè. Fieri autē & interire vnū aliud est, quàm illud quidem essentiam accipere, hoc autē amittere? Nil aliud. Ergo cui nulla huius pars conuenire potest, nūquam aut accipit ipsam, aut amittit. Nūquam. Vni ergo postquam nullo modo est, neque nancisci, neq; abijcere, neq; alio pacto essentiam capere conuenit. Decens est. Non itaq; interit ipsum vnū cùm non sit, neque fit, vtpote quod nulla ex parte est essentiæ capax. Non videtur. Neque rursus aliquo pacto alteratur. Iam enim & fieret, & periret, si hoc pati posset. Verum. Si minimè alteratur, an non etiam necesse est nequaquam moueri? Necesse. Neq; temen stare alicubi quod nullo modo est, asseremus: quod enim stat, in aliquo eodem semper esse oportet. Quidni? Sic planè ipsum non ens, nūquam aut stare, aut moueri fatebimur. Nunquam. Præterea nihil ex ijs quæ sunt, illi adest. Iam enim essentia participaret, vtpote quod alicuius existentis esset particeps. Manifestū est. Non magnitudo igitur illi, non paruitas, nō æqualitas accidit. Non profectò. Sed nihilo magis similitudo, aut diuersitas illi, vel ad alia, vel ad seipsum aderit. Nequaquā videtur. Num & alia vllo modo illi esse poterunt, quū nihil prorsus ipsi esse queat? Haud licet. Quapropter alia non similia illi, non dissimilia, non eadem, non altera sunt. Non sanè. An verò ipsum quod illius, vel ipsum quod illi, vel quid, vel hoc, vel huius, vel alterius, vel alteri, aut quondam, aut deinceps, aut nunc, seu scientia, siue opinio, siue sensus, an sermo, an nomē, an aliud quoduis ex ijs quæ sunt, circa ipsum quod minimè est, existet? Minimè. His igitur rationibus vnū si non est, vllo prorsus modo aut vsquam sese habet. Non sanè videtur vllo modo, aut vsquam sese habere.

Suppositio octaua.

ESTNE iterum disputandū, vnum si non est, quid alijs præter vnū euenire oporteat? Disputandum. Primum igitur ista alia, aliquid esse oportet. nisi enim alia sint, haud sanè de ipsis alijs disserere retur. Sic est. Et si de alijs sermo fit, alia profectò altera sunt. an non idem tu aliud & alterum vocas? Equidē. Alterū nōnne ab altero alterum, & aliud ab alio aliud esse dicimus? Vtique. Ergo ipsis alijs si modò alia futura sunt, aderit aliquid à quo alia erunt. Necesse. Quidnam id potissimum erit? Ab vno quidem alia non erunt, cùm illud minimè sit. Non certè. Inuicem itaq; alia sunt, id enim solum restat, alioquin à nullo alia futura sunt. Rectè. Idcirco secundum multitudines singula inuicem alia sunt. Etenim secundum vnum nequeunt, non existente vno. Verum quilibet, vt videtur aceruus illorum, multitudine infinitus existit. Et si quod minimum apparet, quispiā sumpserit, velut in somno repente pro eo quod vnum visum fuerat, multitudo occurrit: & pro eo quod minimū apparuerat, quàm maximum iam si ad illa dissecta conferas, apparet. Rectissimè. Talibus, inquā, aceruis diuersa inuicem alia præter vnum erunt, si non existente vno, alia sunt. Quàm maximè. An non plures acerui erunt, quorum quilibet vnus prima fronte videbitur, nullus tamen vnus erit, cum ipsum vnum minime sit? Certè. Numerus item illorum aliquis esse videbitur: si quidem & vnum quodlibet, cum tamen multa sunt. Valde quidem. Paria præterea & imparia falsò videbuntur, vno prorsus absente? Falsò. Quod insuper exiguū in illis primo videbitur, vt dictū est, è vestigio quàm maxima, & quàm plurima quo ad singula parua, quę etiā multa sunt, se nobis ostēdat. Quid ꝓhibet? Quinetiā aceruus quisq; æqualis multis paruisq; aceruis esse videbitur. Nā haud liquidò ex maiori in minus trāsisse videretur nisi prius in mediū peruenisse visus esset, hoc autē phantasma quoddā æqualitatis erit. Verisimile est. Nōnne ad alium aceruum terminū habens, ipsum ad seipsum neq; principium, neq; medium, neq; finem habet? Qua de causa? Quia semper cū quis horum aliquid intelligētia contuetur, ante principiū semper aliud occurrit principium: & post finē alter semper finis subsequitur: néenon in medio, alia semper interiora, quàm mediū, semperq; minora, ob id quia nequit vnum aliquid in his accipi, cum vnum minimè sit. Verissima loqueris. Discerpi deniq; necessario arbitror, vt dispersum, quodcunq; intelligētia quis assumpserit, semper enim aceruus vni⁹ expers accipitur. Proculdubio. Nōnne hoc tale eminus & obtuse prospicienti vnū apparet? Necesse. Cominus autem & acute intelligenti vnumquodq; multitudine infinitū? siquidem ab vno non existēte deseritur. Præ cæteris necessarium hoc est. In hunc itaq; modū infinita, & finem habentia, & vnum, & multa quælibet alia apparere oportet, si non vnum, sed alia præter vnum sunt. Oportet vtique. An nō similia quoq; & dissimilia videbūtur? At quomodo? Nam cū velut adumbrata eminus prospicienti vnum, appareant omnia, in eodem aliquo communicare, similiaq; esse videbūtur. Prorsus. At verò proprius accedēti, multa & altera, atq; ipso diuersitatis phātasmate altera sibi ipsis & dissimilia. Sic accidit. Similes itē atq; dissimiles ipsos aceruos, tū sibimet, tū inuicē apparere necesse est. Et maximè quidē. Nōnne etiam eosdem & alteros inuicē, & cōtiguos sibi, & seorsum à seipsis, omnibusq; motibus agitatos, & vndiq; permanentes, orientes & occidentes, ac neutra, omniaq; huiusmodi, quæ quidem percurrere facile nobis esset, si vno non existente multa fuerint? Verissima narras.

Nona suppositio.

REDEVNTES iam iterū ad principiū, declaremus, vnū si non est, quidnā alijs præter vnū euēturū sit. Declaremus. Principio igitur vnū alia nō erunt. Quomodo enim? Neq; tamē multa. In ijs enim quæ multa sunt, inest & vnum. Etenim si nullum illorum est vnum, cuncta nihil sunt, quapropter neq; multa. Vera loqueris. Cum itaq; vnū haud insit alijs, nec multa, nec vnum sunt. Non planè. Neq; etiam apparent vnū, aut multa. Cúrnam? Quoniam alia cum ijs, quæ non sunt, nullum prorsus commercium habent, neque quicquā ex ijs quę minimè sunt, ad aliquid aliorum attinet: nā nulla pars ijs quæ non sunt, adest. Verum. Neque igitur opinio de eo quod minimè est, nec phantasma cęteris inest, neque vllo modo id quod non est, ab alijs opinione concipitur. Non certè. Quapropter si vnum non est, nihil aliorū opinione concipitur, aut vnum, aut multa esse. Nam absque vno multa opinari penitus impossibile. Impossibile nimiū. Ergo si vnum nō est, alia neq; sunt, neq; opinione etiam cogitātur vnum, aut multa esse. Non vidētur. Vnde neq; similia, neq; etiā dissimilia. Non. Neq; etiā eadem, aut altera, neq; cōtigua, neq; seiuncta, neq; reliqua quotcunque in superioribus tanquam quę ad ipsa alia spectare viderentur, enarrauimus, neque sunt alia, nec esse alia videntur, vnum si nō est.

Vera

Vera. Nónne, vt summatim loquar, si dixerimus, vnum si non est, nihil est, rectè dicemus? Et maximè quidem. Hoc itaq; dictum à nobis sit, atq; illud præterea, quod vt videtur, vnum siue sit, siue non sit, tum ipsum, tum etiam alia ad sese, atq; inuicem omnia omnino sunt atq; non sunt, apparétq; insuper, & non apparent. Verissima quidem hæc sunt.

PHILEBVS PLATONIS, VEL, DE SVMMO BONO.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

Summum bonum.

HVIVS libri propositũ est, de summo animæ bono disserere, quod quidem summum bonum, cum cõditione quadá dicatur, cum ipsum rerum omnium principium summum bonum absolute dicatur. De hoc igitur, quod cũ conditione bonum, hoc in libro: de eo quod absolutum, in Parmenide disputatur. Ab absoluto autem hoc manat, quemadmodũ lumen quoddam ab ipso luminis totius fonte dependet. Quamobrem in Phædone & Theæteto dictum est à Platone summum animæ bonum Dei similitudinem esse, Nihil vero solis fit simile, nisi quadá luminis ipsius infusione. Vnde & animæ bonum erit integra diuini luminis consecutio. Id lumen in mentẽ primo, in voluntatem deinde descendit. In mente veritas, in voluntate gaudium: in mente ambrosia, in voluntate nectar, à Platone hic & in Phædro cognominantur. Itaque summum hominis bonum in sapientiæ voluptatisque mixtione locauit. Sed antè in sola vel sapiẽtiæ, vel voluptatis ratione beatitudinem consistere posse negauit, ex eo quòd triplex boni summi conditio in neutro repetiatur. Ea est, vt summopere perfectum sit, & sufficiens, & expetendum. Perfectum, quia nihil sibi deest. Sufficiens, quia nihil deest illi quod ipsum capit. Expetendum, quia in illo & ex illo est, quicquid appeti potest. Vnde quia perfectum, sufficiens: quia sufficiens, expetendum. Sanè quia sibi sat est, alteri sufficit: quia sufficit alteri, desideratur ab altero. Hæc neque soli sapientiæ, neque voluptati, sed mixto cuidam ex vtraque competere demonstrantur. vbi de voluptatis & sapientiæ genere, origine, atque natura permulta dicuntur, de infinito & termino, de composito & compositionis principio. Ac demum concluditur summum in natura bonum, & absolutum, esse mensurá vniuersorum, hoc est totius naturæ principium. Summum verò bonum mentis & animæ esse illius primi possessionem, quæ mixtioni ex sapientia & voluptate per veritatem, commẽsurationem, & pulchritudinem conuenit. Quapropter in primo bonorum gradu rerum omnium mensura ponitur: in secundo veritas, commensuratio, pulchritudo: in tertio mens sapiẽtiaque: in quarto scientia, ars, & opinio: in quinto temperata voluptas. Beatusque vir dicitur, qui & sapientiam diuinorum adeptus est, & humanorum peritiam sciẽtia quadam & arte & opinione constantem, gaudio contẽplationis totus exultat, voluptati sensuum eatenus se committit, quatenus sapientia scientiaque & gaudium impedimẽtum inde nullum accipiunt. Introductio ad dialogum eiusmodi est. Cum multa de summo bono vltro citroque Socrates Philebusque contulissent, atque esset Philebus iam disputando defessus, Protarcho nuper aduenienti gratulatus est, annuitque, vt prouinciá in disputando suam susciperet. Protarchus vtpote adolescens subito est assensus. Ad quem conuersus Socrates, Considera, inquit, quam tutelam suscipias, neq; temere ad disputationem properes. Imo audi vtriusque sententiam prius, & eam quæ tibi recta ratione examinanti probabilior apparet, accipe defendendam. Sed iam ad dialogum veniamus.

Ambrosia. Nectar.

Summũ bonũ in sapientiæ & voluptatis mixtione.

Tres conditiones summi boni.

Summũ in natura bonum & absolutum, esse mensurá vniuersorũ.

Bonorum gradus.

SOCRATES, PROTARCHVS, PHILEBVS.

VIDE, ô Protarche, quem nũc à Philebo sermonẽ accepturus sis, & contra quẽ nostrũ potius, sicubi parum tibi arrideat, pugnatur[b]. Visne vtrãque sententiam in summam redigamus? PRO. Volo equidem. SOCRA. Philebus quidem inquit, animantibus omnibus bonum esse lætitiam, voluptatem, delectationem, cæteraq; huius generis omnia. Nostra autẽ aduersus illum disceptatio est, vt nõ ista quidem, sed sapere, intelligere, meminisse, & quæ hisce cognata, opinio recta, veriq; rationis discursus, meliora & potiora sint, quã voluptas omnibus quæcunq; horum capacia sunt, eorumq; adeptio maximè omniũ vtilis sit, & præsentibus, & futuris. An non hæc vtriusq; sententia Philebe fuit? PHIL. Et maximè quidem ô Socrates. SOCRAT. An suscipis, ô Protarche, eam quæ tibi nunc oblata est disputationem? PROT. Necesse est me illam suscipere, quandoquidem Philebus pulcher ille defessus est. SOCRAT. Oportet equidem quid in ijs versum sit, omni studio definire. PROT. Oportet sanè. SOCRA. Age igitur, præter hæc id insuper asseueremus. PROT. Quidnã? SOC. Quòd vterq; nostrûm habitum quendam & affectionem animi, quæ cunctis hominibus vitam exhibere beatam possit, demonstrare conetur. Nónne? PROT. Certè. SOCRA. Et vos quidem habitum affectionemq; lætãdi, nos autem sapiendi. PROT. Sic est. SOC. Si quis verò habitus præstãtior vtroq; horum videatur, idemq; voluptati cognatior sit, ac stabilimẽtũ vitæ præstet, nónne vtriq; superabimur nos, voluptas autẽ sapientiã superabit? PRO. Profectò. SOC. Si autem sapientiæ sit is propinquior, vincet vtiq; sapientia voluptatem, voluptas cõtrà succũbet. Num ista conceditis aut quomodo? PROTAR. Mihi quidem concedenda videntur. SOC. Philebo autem quidnã videtur? quid dicis? PHIL. Mihi sanè voluptas præstare videtur, semperq; videbitur. Ipse autem videris, ô Protarche. PROT. Cum iam nobis Philebe concesseris disputationis officium, haud amplius tibi assentiendi Socrati, vel dissentiẽdi potestas erit. PHIL. Vera dicis. Ego verò recuso, deamq; nunc testificor. PRO. Et nos quoq; testes erimus, te ista quę dicis dixisse. Verum nos deinceps, ô Socrates, vel volẽte Philebo, vel quomodocunque vis, absoluere conemur rem. SOCRAT. Conemur ab ipsa dea exordientes, quàm hic Venerem nuncupari quidem, sed verissimum ei nomen esse voluptatis, inquit. PROT. Rectè sanè. SOCRAT. Reuerentia verò mihi semper erga deorum numina est, nõ humana quædam, sed maximum quemque timorem exuperans. Et nunc quidem Venerem, quẽadmodum ipsi gratum est, eam appello: voluptatem verò rem esse variã scio. Sed ab ea, vt dixi, principium facientes, quàm habeat naturam, inuestigare debemus. Rem vnã quidem audimus: formas tamen varias admodum, & inuicẽ quodammodo dissimiles habet. Vide enim delectari dicimus intemperantem hominem, sed & temperantia temperantem: delectari insipiẽtem insipientibus opinionibus, ac vana spe plenum. sed & sapientia sapientem. quas quidem voluptates si quis similes inimicè esse dicat, insipiens meritò videatur. PROTAR. Hæ quidem, ô Socrates, ex contrarijs rebus proueniunt, non sunt tamen ipsę contrariæ. Qui enim voluptas voluptati rerũ omnium maximè similis non sit, cum sit eadem ipsa sibi? SOCRAT. Enimuerò, ô beate, neque color à colore, ex eo quod color vnusquisque est, differt, at verò nigrum albo præter quàm quod differt, etiam maximè contrarium esse nouimus omnes. Quinetiam figura figuræ eadem genere ipso in vniuersum est: partes autem generis eius, aut in immẽsum inter se differunt, aut cõtrariæ sunt etiam, cæteraq; huiusmodi

Plures modi delectandi.

modi multa reperiemus. Quam ob rem noli huic rationi, quæ maximè contraria omnia vnum efficit, credere. Vereor enim, ne fortè voluptates quasdam inter se contrarias reperiamus. PROT. Fortè, sed quid hoc rationem nostram lædet? SOCRA. Id certè lædet, quòd tu hæc dissimilia cum sint, alio (sic dicam) nomine vocas: ais enim suauia omnia bona esse: suauia verò, quin suauia sint, nulla prohibet ratio. Cum autem ex ijs multa mala sint, multa etiam, vt nos quidem dicimus bona, tu tamen omnia bona vocas, etiam dissimilia inuicem confessurus, si quis coegerit. Quid ergo in cunctis voluptatibus, tam malis, quàm bonis idemne quiddã cõmuniter inuenitur, cuius gratia bonas omnes vocas? PROT. Quid ais, ô Socrates? An putas quẽpiã, cũ posuerit voluptatẽ bonũ esse, inde tibi cõcessurum ac toleraturũ te, dicentẽ quasdã bonas, quasdã malas esse? SOCR. Veruntamẽ dissimiles esse multas, plerasque etiam inter se contrarias cõfiteberis. PROT. Haud sanè in quantum voluptates sunt. SOCRA. Rursus in idem relabimur, ô Protarche, dicemusq; voluptatem voluptate nihil differre, sed omnes consimiles esse: & exempla in medium paulò antè inducta nihil mouebũt: ac instar eorum qui inepti & rudes disputationum sunt, contendemus. PROT. Qui ista dicis? SOCR. Quia si ipse te imitans ego, repellensq; dicere non verear, quòd dissimilimum omnium dissimilimo similimum sit, eadem, quæ & tu, dicere potero. Itaq; rudiores, quàm par sit, apparebim⁹. Et oratio nobis exciderit, peractaq; iam sit: rursum igitur eam exordiamur: fortasse enim altius progressi in eandem sententiã concedemus. PROT. Dic quomodo? SOCR. Pone me vicissim interrogatum abs te, Protarche. PROT. Quidnam? SOCRA. Sapientia, scientia, mens, & quęcunq; ego à principio rogatus quid ipsum bonum sit, bona vocabam, nonne idem quod & sermo tuus, patientur? PROTAR. Qua ratione? SOC. Cunctæ nanque scientiæ multæ videbuntur, earumq; nonnullæ dissimiles inuicem, quòd si quæ etiam contrarię sint, nunquid pręsenti disputatione dignus fuero, si hoc ipsum veritus, nullam scientiam scientiæ dissimilem dixerim? Sic tandem sermo noster tanquam fabula euanesceret, nos autem ruditate quadam detineremur. At sic fieri minime decet, quin potius salutis ratio habenda est. Mihi igitur & in tua, & in mea oratione ex æquo id placet: vt multę videlicet voluptates ac dissimiles sint, multæ præterea differentesq; sciẽtiæ. Differentiam itaque mei ac tui boni, ô Protarche, minime abscondentes, sed in lucem potius educẽtes, feramus, si qui examinantes inquirant, voluptatémne an sapientiam, aut tertium præter ista quiddam bonum vocare fas sit. Nunc enim nequaquam istud contendere debemus, vt quæ ipse pono, aut quæ tu vincant, sed ei quod verissimum est, faueamus. PRO. Sic oportet. SOCR. Hoc item multo magis mutua confessione stabiliamus. PROT. Quidnam. SOC. Quod omnibus hominibus molestum est, & volentibus & inuitis etiã interdum quibusdã. PRO. Dic planius. SOCRA. Sermonem qui mox incidet inquam, natura mirabilem. Multa vnum esse, & vnum multa, mirabile dictu. In quo facile est vtrãcunq; partem defendas, Item mouere. PROTAR. Nunquid hoc eis, cũ quispiã me verbi causa Protarchum vnũ natura genitũ asserit, eundem rursus multos dicat? rursus qui me & inter se contrarios, graué, leué, magnum, paruum ponant, ijdem eundem vnumq; hominem ponant, & multa huius generis? SOCRA. Tu quidem, ô Protarche, circa vnum ac multa, quę mira videri desierunt, inducis, & quæ, vt ita dicam, omnes consentiunt minimè tentanda esse, cum puerilia sint quædam, & facilia cognitu, ac maximè sermonibus obfutura, si quis admittat: nec mirabilia cẽsenda, si quis membra alicuius partesq; ratione diuidẽs vniuersas eas, illud vnum esse cõfessum, mox refellat, derideatq;, quasi monstra fateri coactum, vnum multa scilicet infinitaq; esse, multa verò vnum. PROT. Tu verò quænam alia dicis, ô Socrates, quæ nondum concessa circa sermonem eundem diuulgata sint? SOCRA. Quando quispiam, ô puer, ipsum vnum nihil ex ijs quæ oriuntur, & occidunt, ponit, vt paulò antè nos diximus, tunc tale vnum haudquaquam refelli debere concessum est. At quum vnum hominem affirmare conatur, bouem vnum, pulchrum vnum, vnumq; bonum, nunc sanè in ijs eiusmodiq; vnitatibus, anxium studium, ac etiã diuisio ambigua fit. PROT. Quo pacto? SOCRAT. Primo quidem vtrum admittendum sit, eiuscemodi quasdam vnitates verè esse: Deinde quomodo quamlibet earum vnã semper eãdemq; esse putandum, nec generationem, nec interitum suscipientem, suaq; in vnitate firmissimam: Postremo nunquid in rebus genitis, & infinitis quæque ponenda sit, siue dispersa, multaq; ex vna iam facta, siue tota ipsa ab seipsa seorsim, quòd maximè omnium impossibile videatur, vnum idemq; simul in vno multisq; fieri. Non illa igitur, ô Protarche, sed ista sunt quæ circa vnum & multa, & male concessa omnis difficultatis defectusq; sunt causa, bene autẽ examinata, facilitatis. PRO. Oportet nos, ô Socrates, hoc primum in præsentia discutere. SOCR. Sic ego quidem iudicarim. PROT. Hos igitur omnes concedere hæc tibi existima. fortè verò nunc præstat Philebũ, quasi malũ (vt dicitur) quod bene iacet, rogando non mouere. SOC. Esto. At vnde potissimum exordiemur, cum multa & varia in his dubitationibus pugna insit? hincne? PROT. Vndénam? SOC. Vnum ac multa rationibus idem facta, omnem vbique orationem & quondam & nunc peruagari, quòd vt nunquam futurum non est, ita nunc primum haud cœpit, sed est, vt mihi quidem videtur, in hoc disputationum genere Protarche, immortalis quædam & nunquam senescens insita nobis ratio. Eam cum primum adolescens aliquis gustauit, secũ ipse congratulatur, quasi quendam thesaurum sapientiæ nactus, & voluptate plenus exultat, ac fuerit, omnemq; disputationem libenter tentat, tum quidem in alteram partẽ reflectens, & in vnum commiscens, tum verò explicans iterũ, & in multa distribuens: vbi certè in dubitationem difficultatemq; seipsum primò ac præcipuè deijcit deinde proximũ quemque, siue iunior, siue senior, siue æqualis sit, nec patri, nec matri, nec audiẽtium cuiquam parcens, fermè etiam nec alijs animantibus, nedum hominibus, quandoquidem & barbarorum nemini parcat, modo interpretem alicunde nanciscatur. PRO. An nõ vides, ô Socrates, qui astamus, omnes iuuenes nos esse? tũ non metuisne vnà cum Philebo, si nos contumelia affereris, in te impetũ faciam⁹? verũtamẽ, (intelligimus em̃ quod dicis,) si qs mod⁹ est, si quod machinamẽtũ quo perturbatio hæc benigne è disputatione reijci, ac via quædam

Malum bene sopitum ne moue.

quędam ad sermonem cōmodior reperiri possit, & ipse meditare, & nos pro viribus te sectemur: Neque enim parua disputatio præsens est, ô Socrates. SOC. Non certè, ô pueri, sic enim Philebus vos appellauit. Nulla tamē est via pulchrior, neq; esse potest, quàm illa quam semper ego dilexi. At illa me sæpe fugiens, desertum inopemq; destituit. PROT. Quænam ista? dic modò. SOCR. Quam ostendere haud ita difficile est, perseq. verò difficilimū. Quæcūque enim per artem adinuēta sunt, hac in lucem hominibus prodierunt via. Animaduerte quæso, quam dico. PROT. Dic modo. SOCR. Donū profectò deorū ad homines, vt mihi videtur, per Prometheum quēdam vnà cum quodam lucidissimo igne descendit. Etenim prisci nobis præstantiores, dijsq; ꝓpinquiores, hæc nobis oracula tradiderūt quòd cum ex vno, & multis constent vniuersa quę semper esse dicuntur, terminumq; & infinitum innatū habeant, oportet nos his ita ordinatis, vnam semper ideam in vno quolibet generatim ponentes inquirere, & eam insitam inuenturos esse: quam si compræhēdamus, post vnam duas, si sint, perscrutari: si minus id pateat, tres, aut alium numerū quęrere, & quodlibet eorum quæ sunt vnum, rursus eodem pacto diuidere, quousque ipsum principio vnum, non modò quod vnum multaq;, & infinita sit, verum etiam quod sit, aliquis noscat: infiniti autem ideam nō prius ad multitudinem adhibere, quàm quis numerum omnem inter infinitum, & vnū medium cadentem percepit, tum demum vnū quodlibet omnium abeūtium in infinitum dimittere. Dij ergo, vt diximus, sic nobis inuestigare, discere, & mutuum docere dederunt. Qui verò nunc extant ex hominibus sapientes, vnum quidem ac multa vtcunque contingit, velocius atque tardius, quàm decet, inducunt, & post vnum infinita cōtinuò, media verò illos effugiunt. Quibus disputādi mutua inter nos ratio, tum dialectica, tum etiā litigiosa discreta est. PRO. Quę modo dixisti, ô Socrates, partim intelligere mihi videor, partim clarius audire desidero. SOC. Perspicuè hoc constat in literis, ô Protarche, quod diximus. Itaq; in his quas didicisti, id accipe. PRO. Quónam pacto? SOC. Vox, inquā, ex ore nobis erūpens vna est, & infinitæ rursus voces numero, & cunctorū pariter, & cuiusq;. PROT. Quidni? SOC. Neutro tamen horum docti efficimur, nec quod ei⁹ infinitū, nec iterū, quod eius vnum cognoscimus, sed quia & quot, & quales sunt, tenemus. hoc enim vnumquemq; nostrum grammaticum reddit. PROT. Verissima loqueris. SOCRA. Idem quoque musicum hominem facit. PROT. Qua ratione? SOCRA. Vna quodammodo & in hac arte vox est. PRO. Quidni? SOCRA. Duo item ponēda sunt, graue & acutum, & tertium tonus medius: nónne ita? PRO. Ita. SOCRA. Veruntamen nondum doctus musicen eris, si hęc sola cognoueris, & ista ignorans, vt ita loquar, nullius eris in musica pretij. PRO. Nullius. SOCRA. Sed postquàm, ô amice, acceperis quot interualla vocis numero sunt circa graue atq; acutum, & qualia, nécnon interuallorum termini, & quotcūq; ex his cōpositiones proueniunt. Quæ maiores nostri cōspicientes nobis eorū sectatoribus, vt huiusmodi quædam harmonias appellaremus, trapidarunt. In motibus præterea gestibusq; corporis alia quædam talia inesse monstrarunt, quæ numeris demensa, rhythmos atq; mēsuras vocari iussere: cogitare prætere-

Prisci & nobis præstantiores & dijs propinquiores.

Hoc loco quis nosse posset, cū ponatur scientiam esse virtutem, & virtutem in mediocritate, ꝙ sciētia sit, etiā in quadam mediocritate id est in terminū & infinitū.

Hac ratione Aristoteles voces in decem genera coēgit.

rea ꝙ eadem ratione de vnoquoq; quod vnum, & multa est, considerare debemus. Nam quando ista sic accipis, sapiens tunc euadis. Cum verò & aliud quicquam ita compræhendis, sapiēs rursus circa illud efficieris. Infinita autem singulorū & in singulis multitudo, vagum te incertumq;, & rationis ac numeri reddit expertem, vtpote in nullum cuiusq; terminum respicientem. PROT. Præclarè hæc, ô Philebe, Socrates mihi dixisse videtur. PHIL. Mihi quoq;, sed quid ad rem hic sermo? quidue sibi vult? SOC. Rectè id, ô Protarche, Philebus iste quæsiuit. PRO. Prorsus. Responde igitur. SOCRA. Faciam quod vultis, vbi de his ijsdē paulisper etiam disputauero. Vt enim si quis vnum aliquod accipit, is vt diximus, haud mox in infiniti naturam, sed aliquē numerum descendere debet: ita vicissim, si quis infinitum primo sumere cogitur, nequaquam in vnū continuò, sed in numerum quendam qui multitudinem aliquam habeat, debet intendere, ex omnibusq; tandem in vnum desinere. Quòd verò nunc diximus, rursus in literis coniectari licet. PROT. Quomodo? SOC. Postquàm infinitam vocem cogitauit, siue Deus aliquis, siue homo diuinus, qualis apud Aegyptios Theuth quidā fuisse fertur, quì primas in ipsa vocis infinitate vocales literas cōsiderauit, quæ nō vna, sed plures sunt, rursusq; alias quæ nō vocis, sed soni participes essent, atq; harū numerū certū similiter definiuit: tertiā deinde speciē literarū distinxit, earū quas nunc mutas vocamus, postremo soni expertes mutasq; discreuit vsq; singula quædā, vocalesq; & medias eodē modo, donec earū numero in singulis speciebus, & in vniuersis reperto, elemēta vocauit. Cumq; videret neminem nostrum, horum quicquā seorsim percepturum, nisi vniuersa percepisset, hoc velut vinculum, vnum quiddam existens, & in vnum dispersa redigens meditatus, quàm vnā in his esse artem grāmaticen animaduertit, eo nomine appellauit. PHIL. Hæc planius, quàm superiora videlicet ipsa inuicē comparata, ô Protarche, cōprehēdi. Idem tamē & nūc, & superius in hac disputatione desidero. SOC. Num, ô Philebe, requiris, quid videlicet ad sermonem nostrum ista cōferant? PHIL. Id scilicet quod dudū ego & vnà Protarchus requirebamus. SOC. Nunquid hoc assecuti, requiritis tamē iampridem vt inquis? PHIL. Quónam pacto? SOC. An non de sapiētia & voluptate nobis ab ipso principio disceptatio fuit, vtrū ex ijs eligendum? PROT. Imo. SOC. Etenim vnum esse vtrunq; horum diximus. PRO. Diximus profectò. SOCR. Hoc ipsum prior sermo requirit, quomodo vnum, & multa vtrunq; horum sit, quóue pacto non infinita continuò, sed certum vtrunque horum numerum accepit prius, quàm in infinitum porrigatur. PROT. Haud sanè in leuem nos quæstionem, nescio quo modo Socrates, ô Philebe, circunduxit. Quare age, considera vter nostrum ad præsentem interrogationem respondeat. Fortè tamē ridiculū est, me disputationis totius successorem, ex eo quod respōdere ad id modo nequeā, rursus hoc ipsum tibi imperare. At ridiculum multo magis esset, neutrum nostrûm id posse. Meditare itaque quid agamus. species enim voluptatis à nobis exigere Socrates velle videtur, sint, nécne, quotq; præterea, qualésue sint, & de sapientia eadem similiter percontari. SOCRA. Vera loqueris, ô Calliæ fili. Nisi enim id circa quodlibet vnum, simile, idem, & cōtrarium, quemadmodum oratio

Circa finita id est media sapiētia est. Circa infinita non est ratio.

Theuth.

oratio præcedens ostēdit, obseruare queamus, nullus vnquam nostrûm vllius erit ad aliquid pretij. PROT. Sic ferme, ô Socrates, se res habere videtur. Ac præclara quidem res prudenti viro omnia nosse. Secunda verò nauigatio, proximaq; videtur ab eo, seipsum minime latere. quorsum autem ista nunc dixerim, declarabo. Ipse nobis, ô Socrates, disputationis huius autor extitisti, teq; ipsum ad inuestigandum quid ex humanis rebus optimum sit, præbuisti. Nam cum Philebus voluptatem, delectationē, lætitiam, & reliqua huius generis, hominibus optima esse assereret, tu illi statim contradixisti, esse non ea, sed illa potius quæ sæpenumero in memoriam nobis spōte reducimus, rectè agentes, vt in memoriam reducta vtraque discutiātur. Dicis autem, vt videtur, (quod adijciendum puto rectè) præstantius voluptate bonum esse, mentem, sciētiam, intelligentiā, artē, & reliqua huiuscemodi, & ꝙ hæc capescere potius quàm illa debeamus. Quæ vtraq; cum in dubiū vocata sint omnia hæc, quasi ioco minati sumus, nō prius te domū dimissuros quā huic controuersiæ idoneus finis imponeretur. Tu verò cōcessisti quidē, teq; ipsum ad id exequēdū exposuisti. Nos itaq; dicimus quod pueri solent, quæ rectè data sunt, eripi nō licet. Omitte igitur illū disputandi modū nunc quidem. SOC. Quem dicis? PROT. Quo dubitationum scrupulos inijcis, eaq; interrogas, quibus de respōdere tibi nunc nemo nostrûm idoneè saltem potest. Neq; enim belle finita esse disputatio putāda est, qua perplexos omnes nos reddidisti. Atq; si minus id nos valemus, tibi agendum est: pollicitus enim es. Hoc igitur tu cōsulta, vtrū voluptatis & sapientiæ species distinguendæ, an potius dimittendæ, an alio quoquam modo queas velisue, quæ nunc inter nos controuersia sunt, aperire. SOCR. Nihil igitur metuendum est mihi quidem amplius, postquàm hæc tu ita dixisti. Nam vbi si velis dicitur, omnis qualibet in re formido fugatur: accedit, quòd deorum aliquis memoriam nobis aliquam suppeditasse videtur. PROT. Quo pacto, & quorum memoriam? SOCR. Quos olim siue somnians, siue vigilans sermones audiui, nunc de voluptate & sapiētia cogito, neutram harum esse bonum, sed tertium aliquid, quod aliud est ab vtraque, & ambabus est melius. idq; si nunc nobis liquidò pateat, voluptas à victoria procul aberit: bonum quippe idē quod illa nequaquam erit. Sicne? an aliter? PROT. Sic vtique. SOC. Speciebus itaque voluptatis ad diuisionem haud amplius, vt mea fert opinio, indigebimus, quod in sequētibus clarius innotescet. PRO. Præclare loqueris, perge sic obsecro. SOC. Paucula quædam prius asseueremus. PROT. Quæ nā? SOC. Ipsius boni cōditionem videlicet, perfectum esse, an imperfectum necesse sit. PROT. Omnium, ô Socrates, perfectissimum. SOCRA. Quid verò, sufficiénsne bonum ipsum est? PROT. Quidni? & in hoc ipsum ab omnibus quæ sunt, differre necesse est; cunctisq; præstare. SOCR. Hoc quoque de illo maximè, vt arbitror, necessariū est asserere, quòd omne cognoscens idipsum venatur, & appetit apprehendere cupiens, atque ipsum in se, & alia circa ipsum possidere, cæterorumq; nihil curat, præterquàm quæ vnà cum bonis perficiuntur. PRO. His repugnari non potest. SOCR. Consideremus igitur dijudicemusq; voluptatis & sapiētiæ vitam seorsum inspicientes. PROT. Quo pacto inquis?

Neque voluptatē, neq. sapientiā esse summum bonum, sed tertium.

Conditio & sors boni triplex.

SOC. Neque in voluptatis vita sapientia insit, neque in sapiētiæ vita, voluptas. Oportet enim si quidem his prius bonum est, nullius amplius indigere: si verò alterutrius indignum apparet, haud vlteriùs reuera nobis est bonū. PRO. Nō certè. SOC. Nū volumus in teipso periculum facere? PROT. Prorsus. SOCR. Responde igitur. PROT. Dic. SOCRAT. Optarésne, ô Protarche, plenam summis voluptatibus omnem vitam agere? PROT. Quidni optem? SOC. Nunquid alio quopiam indigere te vltrà putares, quādo perfecta harum possessionē fruereris? PROT. Nequaquam. SOC. Aduerte itaque, num ipsa sapientia indigeres, & intelligentia, & conuenienti ratiocinatione, & alijs quæcūq; horum cognata, sed neque visu? PROT. Et quid? omnia porrò haberem, si voluptate fruerer. SOC. Et ita viués, per omnem vitam præcipuis voluptatibus abūdares? PROT. Profecto. SOCR. Si mente, memoria, scientia, opinione vera penitus careas, primo quidem hoc ipsum, gaudéasne, an nō gaudeas, te ignorare necesse est, cū sis omni sapiētia vacuus. PROT. Necesse. SOC. Et cum memoria sis priuatus, haud sanè te aliquādo delectatū fuisse recordaberis, nec vlla voluptatis repente incidētis restabit memoria? & opinione vera carens, dū lætaberis, lætari te minime opinabere. Ratione quoque captus, quod in posterum voluptatē aliquam adepturus sis, ratiocinari non poteris. Duces autē non hominis vitā, sed pleumonis cuiusdā, id est, spongiæ marinæ, aut eorū animaliū, marinorū, quæ conchas habēt. Sūt hæc vera? an aliter de his sentire licet? PRO. Et quo pacto aliter? SOC. An vita nobis huiusmodi expetēda? PRO. Mutū me, ô Socrates, præsens sermo reddidit. SOCR. Ne defatigemur hic obsecro, sed iam alteram illam, mentis scilicet vitam in medium adducentes, vlterius consideremus. PROT. Qualem inquis? SOC. Vtrū aliquis nostrū viuere sic eligeret, vt sapientiā, mentem, scientiam, memoriā omnem omnium possideret, voluptate verò nulla penitus frueretur, nec rursus afficeretur molestia, sed sine vllo tali affectu viueret? PROT. Neutra ex ijs, ô Socrates, vita, aut mihi, aut alteri, vt arbitror, eligeda videtur. SOCR. Quid autem, ô Protarche, vita ex ambobus in vnum congredientibus mixta, & communis effecta? PROT. Ex voluptate ais, sapiētiaq;, & mente? SOCRA. Hanc ipsam dico. PRO. Vnusquisque sanè hanc ipsam potius, quàm ex superioribus alterutrā eliget: neque vnus optabit quidem, alius minime, sed idē omnes pariter expetent. SOC. Videmúsne igitur quid ex præsenti disputatione sequatur? PRO. Prorsus quidē quod tres vitæ propositę sunt: ex duabus neutra sufficiens, aut optāda vel hominibus, vel cęteris animantibus. SOCR. An non circa hæc iam id cōstat, ꝙ neutra ipsum bonū possidet? etenim perfecta & sufficiens esset, & vniuersis plantis, & animantibus exoptanda, quæcunque sic semper viuere posset. Si quis vero ex nobis alia eligat, præter naturā eius quod reuera affectādum est, eliget, neq; id sponte, sed ex ignorantia, vel infelici quadā necessitate. PRO. Hæc ita se habere videntur. SOC. Quod ergo Philebi deā haud idem quod ipsum bonū existimare oporteat, satis iā dictū esse videtur. PHI. Sed neq; etiā tua mēs ipsum bonum est, ô Socrates. ijsdē enim reprehēsionibus est obnoxia. SOC. Forsitan, ô Philebe mea. non tamē veram diuinamq; mentem sic arbitror, sed aliter sese habere. Equidē quod primas in illa cōmuni vita

Trium vitarum quæ optima.

vita mens obtineat, non contendo ego quidem. De secundis verò videndum est, quid faciemus. fortè enim communis vitæ causam alter nostrûm mẽtem, alter voluptatem afferat, atq; ita bonũ ipsum neutrum erit istorum: fortè vero alterutrũ horum causam esse quispiam censebit. Quo magis ergo cõtra Philebum decertarim, quòd hac in promiscua vita quicquid illud deniq; sit quod à vita susceptũ expetẽdam ipsam bonamq; reddit, ei mẽs ipsa, quàm voluptas cognatior est, & similior. Atq; ex hac ratione voluptas nec primas, nec secundas etiã partes reuera tenebit, longius autẽ aberit à tertia sorte, si qua meæ menti fides nunc est à nobis adhibenda. PRO. Atqui, ô Socrates, voluptas iam prostrata videtur quasi rationibus tuis perculsa: nã & de victoria decertãs, iacet. De mente verò vt videtur dicendum, quòd non sapienter sibi victoriã vendicaret. Eadẽ quippe pateretur. voluptas autẽ secunda sorte priuata, omnino iam ab eis amatoribus contẽnetur: neq; enim æque pulchra vlterius apparebit. SO. Quid igitur? nónne dimittere illã præstat, nec exquisita examinatione, redargutioneq; dolore afficere? PRO. Nihil ais ô Socrates. SOC. An quia impossibile quiddã protuli, dolore affici voluptatẽ? PRO. Non ob hoc tantũ, verũ etiã quòd ignoras nostrũ nullum prius abire te dimissurũ, quàm ad horũ finem ratione deueneris. SOC. O longuã Protarche orationẽ futuram, imò verò facilem propemodum nũc. Videtur enim alijs quibusdã instrumẽtis, quasi talis præter rationes superiores opus esse, si quis palmã mẽti secundã comparaturus accedat. fortasse vero & hæc habemus. Igitur oportet? PROTA. Quidni? SOC. Principiũ itaq; huius ponentes cautè & distinctè occupemus. PRO. Quale principiũ dicis? SOC. Omnia quæ nunc in vniuerso sunt, bifariã distinguamus. Imò si vis trifariam. PRO. Quónam pacto? SOC. Accipiamus nonnulla ex ijs quæ nunc à nobis sunt dicta. PRO. Quænã? SOC. Deum dicebamus ex ijs quæ sunt, alterum quidẽ infinitũ, alterum verò terminũ ostẽdisse. PRO. Omnino quidem. SOC. Has itaque species duo illa ponamus: tertium verò, vnum ex vtrisq; commixtum. Ridiculus tamen videor admodum, dum per species diuidere, atq; dinumerare ista contendo. PROT. Quid ais ô bone vir? SOC. Quarto adhuc genere opus esse constat. PRO. Quónam? SOC. Causam mutuæ commixtionis istorũ considera. eamq; præter tria illa quartũ ponito. PRO. Nunquid & quinto insuper indigebis aliquo discernente? SOC. Fortè: non tamen in præsentia, vt arbitror. Sin autem opus fuerit, ignosces mihi quintam vitam sectanti. PROT. Quid obstat? SOC. Principio igitur, quatuor horum tria illa diuidẽtes, atque vtrunque duorum in multa diffissum diuulsumq; vidẽtes, mox in vnum rursus vtrunq; coniungentes, perspicere conemur, quatenus vtrunque horum, vel vnum, vel multa sit. PROT. Hæc mihi si planius dixeris, assequar fortè. SOC. Duo profectò quæ proposita sunt dico, finitum dico, & infinitũ. quod autem infinitum multa quodammodo sit, conabor ostendere: finitum verò in posterum differatur. PRO. Differatur. SOC. Attende igitur: arduum nanq; atque maximè controuersum est, quod cõsiderare te iubeo. Attamen animaduerte. Primum autẽ circa calidius frigidiusq; considera, vtrum terminum aliquem in eis inuenias: an potius magis ac minus dum ijs generibus insunt, finem reijciant, fine namque adhibito, ipsa

Quod Infinitũ sit multa.

Magis ac minus finẽ reijciunt, & quãtum.

etiam finirentur. PRO. Verissima loqueris. SOC. At verò semper in seipso calidiori & frigidiori magis ac minus esse fatemur. PRO. Maximè. SOC. Semper ergo nobis hæc ratio monstrat ab ijs finem abesse: cumque fine sine sint, omnino infinita sunto. PRO. Prorsus ô Socrates. SO. Euge amice Protarche, intellexisti, atque aduertisti nunc quod hoc ipsum vehemẽter abs te modò pronuntiatũ, & ipsum quoq; quod remisè dicitur, eandẽ vim habent quã ipsum magis ipsúmue minus. Vbicunq; enim adsunt, non sinunt esse quantũ vnum quodq;, sed semper vehementius remissiore, & vicissim vehementiore remissius omnibus actionibus inferentia, plus ac minus efficiunt: quantum verò semper delent. Quod enim nũc dictum est, non delens quantum, sed relinquens ipsum & mensura in sede ipsius magis, & minus, & vehementer, & remisè innasci: parent hæc ex sua regione, in qua inerant. Neq; enim calidius & frigidius iam amplius sit, si recipit quantũ. Diffugiet enim, nec vltrà cõsistet calidius ipsum, & frigidius: quantũ verò, stat, progrediq; cessat. Quã obrẽ hac ratione calidius, & frigidius infinita iam esse constat. PRO. Sic apparet ô Socrates: veruntamen vt ipse dixisti, haud facile ista percipi possunt. Fortè verò deinceps iterum repetita, interrogantẽ pariter & respondentẽ consentire inuicem declarabunt. SOC. Bene dicis, atq; ita pro viribus agẽdum est. sed intuere primũ, num id signum ponamus infinitæ naturæ, ne singula transcurrentes orationem in longum nimium protrahamus. PRO. Quódnã dicis? SOC. Quæcunq; magis ac minus, vehementer atque remisè, nimisq; & huiusmodi quædam admittunt, cuncta in vnum infiniti genus reducenda sunt, quemadmodum suprà diximus, asserentes omnia quæ diuidua dispersaq; sunt, in vnum oportere colligi, secundumq; vim vnam, velut vnã quãdam naturam signari. Meministíne? PRO. Memini. SOC. Quæ verò talia quædam minime, sed horum contraria accipiunt omnia, primo quidem æquale ipsum atq; æqualitatẽ, post æquale & duplum, & singulas inde proportiones quascunq; ad numerũ numerus, & ad mensuram mensura habet, hæc inquam omnia in genus finiti referẽtes, rectène faceremus. Quid ais ad hæc? PRO. Præclare ô Socrates. SOC. Age. Tertium autem ex vtrisque commixtũ, quam ideam habere dicemus? PRO. Id mihi tu dices, vt arbitror. SOCRAT. Imò Deus, si modo quis Deus meas preces propitius exaudiat. PRO. Precare igitur, & contemplare. SOC. Contemplor sanè. Ac mihi videtur deorum aliquis nobis amice nunc aspirasse. PRO. Quo pacto id ais? & qua coniectura vteris? SOC. Dicam planè, tu vero attentis auribus adsta. PRO. Dic modo. SO. Calidiúsne aliquid nunc, & frigidius dicebamus? PRO. Certè. SOC. Adde præterea siccius & humidius, plus ac minus, velocius atq; tardius, maius & minus: ac deniq; quotcunq; in superioribus ad naturam vnam magis minúsue suscipientẽ redegimus. PRO. An infiniti naturam inquis? SOC. Etiam. in eam autem cõmisce posthac progeniem illã termini. PRO. Quam? SOC. Eam quam cum deceret in vnum colligere, quemadmodum illam infiniti collegeramus, nondũ collegimus: at fortè nunc idem ages: his quippe vtrisq; coactis, illa tertia continuò patefiet. PROT. Quam dicis, & quomodo? SOC. Aequalis, & dupli progeniem, & quæcunq; diuersa quæ sunt, contraria infestaque esse non sinit, sed commensurata, & cõsona reddens,

Signum infinitæ naturæ.

Quæ in genere infiniti

Quæ in genere finiti.

reddens, numerum efficit. PROT. Intelligo. dicere nanque mihi videris, si ista miscentur, generationes quasdam ex eorum singulis euenturas. SOC. Et rectè videor. PRO. Dic igitur. SOC. Nónne in morbis recta horum communio sanitatis naturam genuit? PRO. Omnino. SOC. In acuto autem etiam & graui, veloci & tardo, cum infinita sint, hæc & terminum peperit, & perfectione totius musicæ præstitit. PRO. Præclare. SOC. Quinetiam rigori & æstui tradita, id quod multum, & infinitum dicitur, abstulit, mensuratum autem & commensuratum efficit. PRO. Quidni? SOC. Ex ijs temperies anni, & quæcunque pulchra sunt, cuncta manarunt, infinitis inuicẽ finitisq; coeuntibus. PRO. Certè. SO. Atq; alia insuper innumerabilia prætermitto, veluti cum sanitate pulchritudinem atq; robur. In animis quoq; alia permulta atq; præclara: petulantiã quippe, & vniuersam improbitatem dea hæc animaduertens ô bone Philebe, omni termino voluptatum ex pletionisq; carere, legem & ordinẽ quibus terminus inest, ijs apposuit, eamq; tu sic inijci ac perdi, ego contrà seruari dico tibi vero Protarche, quidnã videtur? PRO. Hæc prorsus secundum meam sententiã sunt asserta. SOC. Nónne tria hæc iam protuli, modo intelligas? PROT. At intelligere arbitror. Vnum quidẽ infinitum asserere mihi videris. Secundũ vero eorum quæ sunt terminum. At tertiũ illud quid dicere velis, haud satis teneo. SOC. Multitudo, ô mirifice vir, generationis eius tertiũ quod est, te stupefecit: quanquam & infinitũ multa genera continebat, quæ tamen genera ipsius magis minúsue signata, vnum apparuerunt. PROT. Vera narras. SOC. Veruntamen neq; terminus multa cõtinebat, nec indignabamur, quasi non esset vnũ natura. PRO. Quo enim modo? SO. Nullo modo. Sed tertium scito me dicere vnum hoc quodcunque ex ijs nascitur, generationem videlicet in essentiã, ex mensuris vna cum termino constitutis. PRO. Intellexit. SOC. Ceterum quid præter hæc tria, quartum genus sit, discutiendum restat. Communis autẽ ista disceptatio est. Vide enim an non necessariũ tibi videtur, quodcunque gignitur, per aliquam causam gigni? PRO. Mihi plane. Quomodo enim absq; ea fieret? SOC. Et efficientis natura nomine duntaxat à causa differt, efficiensq; & causa vnum rectè vocabuntur. PROT. Rectè. SOC. Quinetiam ac genitum solo nomine discrepabunt. PROT. Certe. SOC. Præcedit quidem atque ducit natura semper quod efficiẽs est: quod vero factum est ab eo genitumq;, ipsum sequitur. PRO. Prorsus. SOC. Non ergo idẽ, sed aliud est causa, & quod ad generationem causæ seruit. PRO. Quid prohibet? SOC. An non genita ipsa, & ex quibus gignuntur omnia, tria nobis genera præbuerunt? PRO. Maximè. SOC. Omnium autem istorũ opificem quartum ponimus, causamq; vocamus, vtpote aliud quiddam quàm illa ad sufficientiam demonstratum. PROT. Ponimus absque dubio. SOC. Verum iam decet cum quatuor discreta sint, quo melius singulorum meminerimus, singulatim illa dinumerare. PROT. Vtique. SOC. Primum igitur, infinitum dico: secundum, terminum: tertium, mixtam ex ijs genitamque essentiam: postremũ mixtionis generationisque causam, si quartum vocem, nunquid errarem? PROTA. Nullo pacto. SOCR. Agedum vero quæ nobis deinde oratio est? & quid potissimum inquirentes, huc digressi sumus? nonne id erat? Quærebamus nempe vtri secundæ tribuerentur, voluptatine, an sapientiæ potius. An non ita? PROT. Ita certè. SOC. Postquàm ista in hunc modum distinximus, nónne melius iudicabimus cui prima, cuiue secunda victoriæ palma danda sit, ex ijs quæ suprà in certamen venerunt? PROT. Fortè. SOCR. Victricem sanè posuimus, vitam ex voluptate & sapientia mixtam. PRO. Imò. SOCR. Qualis sit, & cuius generis hæc vita, quodammodo cernimus. PROT. Cernimus. SOC. Pars nempe tertij generis. Neque enim ex duobus quibusdam mixtum illud est, sed ex infinitis omnibus termino deuinctis. Quapropter merito victrix hæc vita illius pars erit. PRO. Et rectè ad modum. SOC. Eia Philebe, dulcis illa tua ac simplex vita, ad quod prædictorũ genus pertinere iure putabitur? Sic autem mihi prius quàm ea de re statuas, respon de. PHIL. Dic modo. SO. Voluptas ac dolor terminum habent, an potius ex eorum genere sunt, quæ magis minúsue suscipiunt? PHI. Ita ex ijs quæ magis o Socrates: neque enim voluptas omne bonum esset, nisi suapte natura, & secundum multitudinẽ, & secundum id quod magis infinita existeret. SOC. At neque etiam dolor ô Philebe, omne malũ: quàm obrem aliud quiddam nunc considerare debemus, quàm infiniti naturam, quod voluptatibus partem boni aliquam præbeat. Enimuerò ex ijs indeterminatis vita illa tua sit. Sapientiã autem, scientiamq;, & mentẽ, ad vtrum eorũ quæ diximus potius, ô Protarche atq; Philebe, referemus, ne in pietatem à nobis peccetur? haud enim mediocre periculũ est, rectè secusue quod modo quæsitũ est, explicuisse. PHIL. Deum, ô Socrates, tuũ extollis. SOC. Et tu ô amice, deam tuam. Verũ ad id quod quęsitum est, redeundum. PRO. Probe loquitur Socrates ô Philebe. Eique est parendum. PHIL. An non ô Protarche, pro me dicturum te promisisti? PROT. Maximè. Nunc autem propemodũ hæsito, teq; vt esse nobis ô Socrates propheta velis obsecro, nequid nos tibi circa certatorem aberrantes, pręter melodiam canamus. PHIL. Parendum Protarche, nihil enim difficile iubes. SOC. Equidẽ Deum reuera, vt Philebus inquit, extollens iocando te turbaui, interrogans cuiúsnã generis mens & scientia essent. PRO. Maxime quidem ô Socrates. SOC. Facile tamen: omnes siquidem sapientes ita extollentes sese consentiunt, intellectum esse cœli terræque nobis regem, ac fortè rectè loquutur. quod si vis, hoc genus diffusius examinemus. PROT. Dic arbitratu tuo, ô Socrates, nihil prolixitatem veritus, neque enim molestus eris. SOC. Præclare loqueris; hinc igitur interrogantes, exordiamur. PROT. Vnde? SOCR. Vtrum ô Protarche, dicendum est vniuersum hoc agi ab irrationali quadam temerariaque, & fortuita potestate? An contrà, quemadmodum maiores nostri senserunt, ordine quodam mentis, & sapientiæ mirabilis gubernari? PROTA. Nihil istorum, ô admirande Socrates. Nam quod modò dicebas, prophanum mihi videtur: fateri autem mente omnia hæc exornari, sententia quædam specie mundi solisque, & lunæ cæterorumque siderum, & omnis denique cœlestis circuitus digna est, nec ego vnquam de ijs aliter loqui, aut sentire ausim. SOCRATES. Visne igitur quod à priscis assertum est, nos item confiteamur? hæc videlicet ita sese habere, nec modò putemus alia sine periculo proferri non posse, verumetiam vnà cum illis vituperationis periculum subeamus, siquando vir aliquis

Recta horũ cõmunio, id est, æqualis vel dupli, vel cæterorum. Morbus est in excedẽte, vel cessante calido, frigido, humido & sicco.

Genitũ non est mixtũ ex duobus quibusdã, sed ex infinito & termino duobus constat.

Quòd voluptas & dolor sit in genere infinitorum. Neq; voluptas omne bonum, neque dolor omne malũ.

Intellectum esse cœli ac terræ regẽ.

aliquis durus ac vehemens, ista non sic, sed sine ordine ferri contenderit? PRO. Quidni velim? SOC. Age igitur, eam quæ nobis nunc hac de re sequitur, disputationem contemplare. PRO. Dic modo. SOC. Quæ circa corpora viuentium sunt, ignem, aquã, spiritum, atq; terram in cõpositione inesse conspicimus, sed fluctuantium, vt aiunt, instar. PROT. Et maximè quidẽ: in ijs enim sermonibus reuera propter ambiguitatem fluctuamus. SOC. Ergo de vno quoque eorum quæ circa nos sunt, id accipe. PRO. Quidnam. SOC. Quod vnumquodq; horum apud nos exiguum ac vile, nec vllo modo syncerum, & integrum, nec vim natura sua dignam ferens: quod quidem in vno animaduertẽs, de reliquis omnibus idem existimato. Velut ignis, est quidem apud nos, est etiam in vniuerso. PRO. Est. SOC. Nónne ignis hic noster exiguus, imbecillus, & vilis, sed qui in vniuerso inest, quantitate mirandus & pulchritudine, & omni quę ad ignem pertinet, potestate? PRO. Vera nimium loqueris. SOC. An verò fit, aliter, ducitur ab igni nostro mundi totius ignis, vel contrà, & meus & tuus, & animãtium reliquorum omnis ab illo? PRO. Hæc responsione digna non sunt. SO. Rectè. Eadem quoque de animalium ac mundi terra opinor, diceres, & de alijs omnibus quæ paulò suprà quæsiuimus, similiter respondes? PRO. Quisnam respondens aliter, sanæ mentis æstimetur? SO. Nemo forsitan, sed iam ad reliqua. Omnia quippe nunc dicta in vnum composita continentes, corpus appellamus. PROT. Quidni? SOC. Idem quoque de hoc, quem mundum dicimus, accipe. Eadem siquidem ratione corpus est, ex eisdem compositũ. PRO. Rectissimè loqueris. SOC. Vtrum ex hoc corpore nostrũm corpus omnino, vel cõtrà ex nostro ipsum nutritur, & quæcunque paulo antè memorauimus, suscepit & habet? PRO. Neque hoc etiam alterum, ô Socrates responsione dignum est. SOC. Sed alterum? estne dignum, an non? PROTA. Dic, quod?. SOCRA. Nostrum corpus animam habere fatebimur? PRO. Constat. SOC. Vndénam, ô amice Protarche, suscepit, nisi vniuersi corpus, quod eadem quæ & nostrum ac etiam præstãtiora continet, animam habeat? PROT. Constat. Aliunde nequaquam. SOC. Neque enim existimandum ô Protarche, quatuor illa, terminum, infinitum, mixtũ, & causæ genus in ijs quartum cunctis existẽs, quod ijs quidem quæ apud nos sunt, animam corpusque præbet, dum imprimit vmbram, labefactatóque corpore, remedia parat, & in alijs alia cõstituit atque restituit, atque omnem omnis generis sapientiam vocitari: cúmq; eadem hæc vniuerso cœlo eiúsque partibus amplioribus insint, quæ puriores præstantioresque existunt, in eis tamen præclarissimorum pretiosissimorumque naturam minimè reperiri? PRO. Nullam profectò rationem id haberet. SOC. Quamobrem rationem illam vlterius prosequẽtes melius diceremus, vt sæpenumero diximus, infinitum prorsus in hoc vniuerso consistere, sufficientemque terminum causamq; illis haud ignobilem semper adesse ornantem disponentemque horas & menses & annos, mentem & sapientiam meritò nuncupatam. PRO. Meritò. SOC. Sapientia verò atq; mens, absq; anima nunquã sunt. PRO. Nunquam certè. SOC. Ergo in Iouis ipsius natura regiã animam, regiamque mentẽ inesse propter vim causæ confiteberis, & in alijs item alia pulchra, vt illorum cuiq; dici placet. PRO. Maximè. SOC. Præcedentem ô Protarche sermonem nequaquam temere inductum putes: eorũ enim qui olim mentem omni modo præsidere ostenderunt, sententiã adiuuat. PROT. Sanè. SOC. Meæ verò petitioni responsum porrigit, quòd mens est progenies quædam eius causæ, quæ causa dicitur omnium, quæq; est ex quatuor his quę sunt relata, vnum quiddam: habes iam igitur nostram expositionem. PRO. Habeo, & sufficienter quidem. quanquam cum antea idem responderis, non intellexi. SOC. Remissio quędã studij ô Protarche, sæpenumero iocus est. PRO. Præclarè loqueris. SOC. Nunc igitur ô amice, in quo genere sit, quámue habeat vim, satis propemodũ mõstratum est. PRO. Omnino. SOC. Quinetiam similiter voluptatis genus iampridẽ patuit. PRO. Nimirum. SOC. Reminiscamur iam & horũ circa vtraq;, quòd mẽs quidem causæ cognita, eiusdemq; cum illa generis ferme erat: voluptas aũt infinita, eiusq; generis quod nec principium, nec medium, neq; finem in seipso suapte natura cõtinet, aut aliquando cõtinebit. PRO. Quidni reminiscamur? SOC. Oportet itaq; posthac in quo horũ vtrumq; consistit, & propter quam passionem fit quoties fit, aduertere. Vtque voluptatis primo genus ipsum inuestigauimus, sic & ista circa illã primo nũc inquiremus. Seorsum tamen à dolore voluptatẽ sufficienter examinare non possumus. PRO. Si hàc gradiendũ est, hàc vtiq; gradiamur. SO. Num igitur idẽ tibi quod mihi de horũ gñatione videtur? PRO. Quid istud? SOCR. Communi eodemque in genere secundum naturam dolor & voluptas esse videntur. PROT. Hoc commune genus, amice Socrates, reducit nobis in memoriam, quidnam ex ijs quę suprà distincta sunt, intelligi velis. SOCRA. Pro viribus ô mirifice vir, id agam. PRO. Bene inquis. SOC. Cómune igitur intelligamus, quod ex quatuor tertiũ numerauimus. PRO. An quod post infinitũ finitũq; locasti, in quo sanitatem & harmoniã, vt arbitro, collocasti? SOC. Rectè dicis, sed nunc maximè mentẽ adhibe. PRO. Dic igitur. SO. Harmonia soluta in animantibus, vnà naturæ solutionẽ generationemq; dolorũ eo in tẽpore fieri dico. PRO. Consentaneũ. SOC. Rursus harmonia contemperata, & in sui naturã protinus restituta, voluptatẽ fieri dicendũ est, si modo res maximæ verbis paucis cõcludẽdę sunt. PRO. Reor equidẽ te rectè ô Socrates dicere: clariùs tamen exprimere eadem adnitendum. SOC. An non vulgaria, & notissima cognitu facilia sunt? PROT. Quænam ista? SOC. Fames quidẽ solutio est, atque molestia. PRO. Est. SO. Comestio verò repletio atq; voluptas. PRO. Ita SOC. Sitis iterũ corruptio solutioq; & dolor. Vis aũt humore quod arefactum est reficiens, voluptas est. Discretio insuper, & dissolutio præter naturam æstu quodam effecta molestia. At secundum naturam restitutio refrigeratioq;, voluptas. PRO. Prorsus. SOC. Cõcretio quoq; humoris præter animalis naturã frigore facta, dolor. Cõtrà humido liquescente, & in suam redeunte naturam, reditus iste voluptas. Ac summatim considera, num toleranda tibi hæc oratio videatur. Quoties corrumpitur animata species ex infinito & termino secundũ naturã, vt in superioribus diximus, genita, eiusmodi corruptio dolor est. Cum verò hæc in essentiam suam refluunt, regressum hunc dicimus voluptatem. PROT. Esto. Videtur enim hoc mihi admodum verisimile. SOC. Hàc vnam itaque voluptatis, & doloris speciem in ijs passionibus

Elementorum apud nos vtilitas.

Iocus sæpenumero remissuo studij est.

f ij vtrisque

vtrisque ponamus. PRO. Ponatur. SOC. Pone deinceps expectationem harum in anima passionum. Expectationem inquam quę voluptaria antecedit, sperantem, gaudentem, atq; securam: quæ verò molesta, formidolosam ac mœstam. PROT. Est igitur hæc voluptatis & doloris species alia, seorsum à corpore, ex solius animæ expectatione profecta. SOC. Rectè accepisti. In ijs vtique vt mea fert opinio, vtrisque synceris existentibus, nec mixtis, voluptate videlicet atq; dolore, liquidò discernemus num voluptatis vniuersum genus amandum sit, an hoc potius alteri cuiquam ex antè dictis attribuēdum: voluptati verò atque dolori, ceu calido, & frigido, cæterisque talibus, competat vt interdum amanda sint, aliàs non amanda: vtpote quæ bona minimè sint, sed quandoque certum aliquid suscipientia, naturam boni sequantur. PROT. Rectè ais oportere sic incedere qui talia perscrutatur. SOCR. Primum igitur id inspiciamus: si verum est quod dicebatur, peremptis illis dolorem, salus voluptatem sequi; cum neque intereunt, neque etiam conseruantur, quam potissimùm habitudinem tunc singulis animalibus tribuere debeamus. Intentus itaq; animo mihi respōde, num tibi necessariū videatur quodlibet animal eo ipso in tempore nullo modo vel lætari vel angi. PRO. Necessarium certè. SOC. Est ergo status hic tertius præter mœrentis & gaudentis affectum. PROT. Est profectò. SOC. Agedum huius meminisse conare: ad iudicandum siquidem voluptatem, reminisci vel non permultum refert, breuibus tamen aliquid de ipsa si vis perstringamus. PRO. Dicas ergo, quid istud? SOC. Eum qui contēplationis vitam eligit, nihil ita viuere prohibet. PRO. Seorsum à lætitia, & molestia dicis? SOC. Dictum enim in cuiusque vitæ comparatione virum contemplationi deditum nihil vlla ex parte vel gaudere vel angi. PRO. Omnino sic dictum. SOC. Nōne sic illi conuenit? Ac forte nil mirum esset, si vita hæc cæterarum omnium diuinissima sit. PRO. An absurdum est deos gaudere vel contrà tristari? SO. Absurdum omnino. Indecens enim vtrūque est. At hoc deinceps inuestigemus, siquid ad hanc disputationem conferat: ac menti ad secundas victoriæ partes, si minus ad primas licet accommodemus. PROTA. Rectè loqueris. SOCR. Atqui alia species voluptatum, quam animæ propriā assignauimus, omnis memoria constat. PROT. Quo pacto? SOC. Primum quid memoria sit accipiendum videtur: quinetiā fortasse quid memoriæ sensus, si planius hæc elucidari velimus. PROT. Quo pacto inquis? SO. Pone ex omnibus corporis passionibus quasdam in corpore prius extinctas, quàm in animam transfluant, passione vacuam dimittentes: alias per vtrunque diffusas & quandam quasi concussionem, tam propriam, quàm communem vtrique pariter inferentes. PROT. Ponantur. SOCRA. Et passiones per vtrunque minimè propagatas si latere dixerimus animam, & per vtrunque manantes innotescere animæ, an rectè dicemus? PROT. Certè. SOCRAT. Ipsum ergo latere nullo modo vt dic, obliuionis generationem esse existimes. Est enim obliuio memoriæ exitus. Ea verò in ijs quæ modo dicebantur, nondum erat. Eius autem quod nec est nec fuit, iacturam fieri aliquam absurdum. PROT. Absurdum. SOC. Nomina ergo duntaxat permuta. PROT. Quomodo? SOC. Pro eo quòd latere animam diximus, quando absque passione corporei

Vita cōtemplatiua diuinissima.
Deos nec lętari nec tristari.

tumultus existit, quam nunc obliuionē vocare videris, insensibilitatē, vel vacuitatem sensus, potius nominato. PRO. Teneo. SOCR. Motum autem in commum corporis & animæ passione factum si sensum vocaueris, haud ab re nominabis. PROT. Vera loqueris. SOC. An non percipimus iam quid sensum vocari velimus? PRO. Percipimus. SOC. Sensus præterea conseruationem rectè quis memoriā mea sententia nuncupabit. PROT. Rectè nimium. SOC. Et à memoria reminiscentiam discrepare fatemur, nécne? PRO. Fortè. SOC. An non in hoc præcipuè? PRO. Quónam? SOC. Quoties quæ cum corpore passa est aliquando anima, eadem sine corpore in seipsa resumens animaduertit, tunc meminisse eam asserimus, an non? PRO. Valde quidem. SO. Quinetiam quando memoriæ passa iacturam, deinde vel sensu, vel disciplina monente eam iterum reuocat in seipsa, reminisci putatur. Atque hæc omnia memorias reminiscentiasq; vocamus. PRO. Probè loqueris. SOC. Cuius autem gratia hæc dicta sunt omnia, hoc est. PRO. Quidnam? SOC. Ne animæ voluptatem absque corpore quàm maximè atque perspicuè capiamus, atque vnà concupiscentiam. per hæc enim vtraque ista declarata videntur. PRO. Pergamus iam ad reliqua, Socrates. SO. Multa, vt videtur, considerare decet, voluptatis originem omnemq; formam eius inuestigātes. Et nunc quidem primo videndum quid est, & vbi nascitur concupiscentia. PRO. Videamus iam obsecro. Nihil enim amittemus. SOCR. Imò ò Protarche cum quod modo quęrebamus, inuenerimus amittemus aliquid circa ista, videlicet de hisce rebus dubitationem. PROT. Quàm belle retorsisti. at iam quæ sequūtur expediamus. SO. Nónne famem atq; sitim, & huiusmodimodi multa, concupiscentias quasdam esse diximus? PRO. Maximè. SOC. Ad quidnā idē respicientes res adeò diuersas vno nomine nuncupamus? PRO. Per Iouem haud facilè dictu, ò Socrates. dicendum tamen. SO. Ab eisdem rursus exordiamur. PRO. Quibus? SOCRAT. Dicimúsne sitire aliquem? PRO. Dicimus. SOCR. Hoc autem est vacuum esse? PRO. Quidni? SOCR. Et sitis concupiscentia est? PRO. Est. SOCRA. Potionisne? PRO. Potionis. SOCR. An non repletionis potus? PRO. Huius certè. SOC. Vacuus igitur, & exhaustus contraria eorum quæ patitur, appetit. Nam cum vacuus sit, impleri cupit. PRO. Manifestum est. SOC. Quid ergo? qui primo vacuus est, num potest vel sensu vel memoria quadam eius repletionem attingere, quod nec præsenti nec vnquam præterito in tempore, passus est? PRO. Nullo modo. SOCR. Sed eum qui cupit, aliquid cupere confitemur. PROT. Quidni? SOCR. Haud ergo quod patitur appetit. Sitit enim. sitis autem vacuitas est, is autem repletionem affectat. PROT. Ita. SOCRA. Aliquid igitur eius quod appetit expletionem attingit. PRO. Necesse. SOCR. Corpus quidem nequit; nam exhaustum est. PROT. Certè. SOCRA. Restat vt anima expletionē per memoriam consequatur. PRO. Patet. SOCR. Nam quo alio consequeretur? PRO. Nullo fermè. SOCRA. An aduertimus quid nobis ex his rationibus efficiatur? PROTA. Quid istud? SOCRA. Corporis cupiditatem esse ratio hæc non dictat. PRO. Quo pacto? SOCR. Quoniam in omni animali, conatum animantis passionibus contrarium cupiditas ostendit. PRO. Penitus. SOCR. Impetus autem in contraria quàm passiones trahens memor

Memoria.
Passio est corporis, nō autem cupiditas.
Sitire nō corporis, sed sicatum esse.

memoriam contrariam passionibus innuit. PRO. Omnino. SOCR. Ratio itaq; ostendens memoriam ad concupita rapientem animæ omnem impetum, & cupidinem, principatumq; omnis viuentis tribuit. PROT. Rectè nimium. SOC. Sitire igitur vel esurire corpus nostrum, aut aliquid eiusmodi pati, nequaquam ratio hæc admittit. PRO. Vera loqueris. SOC. Hoc præterea circa ista considerabimus, quòd hæc ratio quandam vitæ speciem in ijs demõstrare velle videtur. PRO. In quibus? & de qua vita loqueris? SOC. In replendo inquam, & euacuando, & omnibus quæ ad salutem siue perniciem animalium attinent. Et si quis nostrum in alterutro constitutus dolore afficitur, tunc secundum mutationes lætatur. PROT. Sic est. SOC. Quid, quoties in horum medio permanet? PRO. Quomodo in medio? SOC. Ob passionem quippe tristatur, sed voluptatum interim præteritarum meminit: cessat quidem tristitia, nondum tamen impletur: quid tunc dicendum? nónne in medio passionum esse? PRO. Dicendum. SOC. Vtrum dolentem omnino vel cõtrà gaudentem? PROTA. Non gaudentem per Iouem, sed dupla potius affectum tristitia, secundum corpus in passione, secundum animam in expectationis ardore. SOCR. Quónam modo Protarche dolorem duplum aiebas? Nónne vacuus quispiam certam aliquando repletionem sperat, aliquando contrà desperat? PROTA. Maximè. SOCRA. Num, dum assequi sperat, ipsa recordatione gaudere videtur? simulque vacuus eo in tempore cruciari? PRO. Necesse. SOCR. Tunc igitur & homo & animalia reliqua, lætantur simul ac mœrent. PROTR. Apparet. SOCR. At cum vacuus aliquis expletionem omnino desperat, nónne tunc passio duplex circa dolores exoritur, quam ipse paulò antè intuitus, simpliciter duplam opinabaris? PROTA. Vera hæc sunt. SOCR. Hac talium passionum consideratione ad id vtamur. PRO. Ad quid ais? SOCR. Vtrum voluptates has atq; molestias veras, an falsas, an alias veras, alias falsas dicere debeamus? PROTAR. Quo pacto, ô Socrates, voluptates aut molestiæ falsæ esse possunt? SOCR. Quomodo etiam ô Protarche timores veri vel falsi? aut expectationes veræ, seu minimè veræ? aut opiniones veræ vel falsæ? PROT. Opiniones equidem confiterer: sed hæc reliqua minimè. SOCRA. Quid ais? disputationem tamen haud breuem incœptare videmur. PROT. Vera narras. SOCRA. At si præcedentibus sit conueniens, ô viri illius fili, considerandum est. PRO. Illud fortè. SOC. Omne igitur superuacuum, & quicquid præter decorum dicitur, omittendum est. PROT. Rectè. SOC. Dic itaque. continua nempe me admiratio tenet semper circa eas quas nunc induximus quæstiones. PROT. Quo pactò inquis? SOC. An non sunt ex voluptatum numero falsæ aliæ, aliæ veræ? PRO. Quidni? SOC. Neque reuera igitur, neque falsò, vel lætari, cum non lætetur, vel tristari, cum non tristetur, aut furentum, aut insanorum dicetur quisquam? PROT. Hæc omnia sic se habere ô Socrates omnes suspicamur. SOC. Num rectè? an fortè considerandum est, rectène vel non ista dicantur? PRO. Considerandum quidem mea sententia. SOCR. Distinguamus igitur euidentius, quod modò de voluptate atque opinione dictum est. Estne aliquid apud homines, opinari? PRO. Est. SOC. Et lætari? PRO. Et lætari. SOC. Quin & quod opinamur aliquid est? PRO. Cur non? SOC. Et hoc quo gaudemus? PRO. Et hoc. SOC. Qui opinatur, siue rectè seu non rectè opinetur, ipsum tamẽ quod reuera est opinari, non perdit. PRO. Quo enim modo? SOC. Gaudens etiã, siue rectè gaudeat, siue non, ipsum tamen quod reuera gaudere est, haud amittit. PRO. Imò & hæc ita se habent. SOC. Quo igitur pacto opinio vera, & falsa fit, voluptas solummodo vera, cum tamen opinari vere atque lætari vtraque similiter acceperint? PROT. Considerandum hoc est. SO. Nunquid ex eo quod opinioni verum, & falsum indita sunt? nec solum ob hæc opinio facta est, sed qualis quædam opinio vtraque: Hócne considerandum inquis? PRO. Ita. SOC. Præterea inuestigandum est, an voluptas, & dolor ea ipsa duntaxat quæ sunt permaneant, nunquam verò qualia quædam efficiatur. PRO. Patet. SOC. Verum haudquaquam difficile est, quòd qualia quædam fiant, inspicere. Iampridem concessimus voluptates atque molestias, magnas, & paruas, vehementes, remissasque fieri. PRO. Concessimus. SOC. Quòd si cui ex his prauitas adijciatur, vt prauam opinionem, ita & prauam voluptatem effici cõfitebimur. PRO. Quid prohibet? SOC. Quid si rectitudo vel contrarium rectitudini horum cuiquam admoueatur, num rectam opinionem quæ rectitudinẽ subijt, ac voluptatem similiter appellabimus? PROT. Necessariò sequitur. SOC. Et si quod opinione comprehenditur sit fallax, nónne opinionem falsam potius quàm rectam vocabimus? PRO. Imò. SOC. Item si voluptatem vel dolorem circa id quo gaudemus vel angimur, aberrare cernamus, num rectam aut bonam voluptatem dicimus, aut aliquo præclaro nomine honorabimus? PRO. At id fieri nequit, siquidem voluptas ipsa delinquat. SOC. Veruntamen sæpenumero nobis voluptas non ex vera, sed ex falsa exoritur. PRO. Proculdubio. attamẽ opinionem ô Socrates eiuscemodi falsam dicimus, voluptatem verò ipsam nemo vtique falsam denominaret. SOC. Prompte nimium, ô Protarche, voluptatis rationem in præsentia tueris. PRO. Minime, verum quæ audio, loquor. SOC. Nihilne, ô amice, apud nos differt voluptas ab opinione recta sciẽtiaque proficiscens, ab ea quæ falsam opinionem, & ignorantiam sequitur? PRO. Consentaneum est haud breui quodam interuallo distare. SOCR. Verum ad hanc ipsam distantiam perscrutandam deueniamus. PRO. Duc age quà lubet. SOC. Ecce hàc te duco. PRO. Quánam? SOC. Opinio, inquimus, quædam vera est, quædam falsa. PRO. Esto. SOCR. Has sæpenumerò (quod nunc dicebamus) voluptas dolorque sequitur veram, inquam, falsámque opinionem. PRO. Sequitur. SOCR. An non ex sensu ac memoria in nobis opinio nascitur, & ipsum opinari posse? PRO. Præcipuè. SOCRA. Nónne sic circa hæc nos habere putandum? PROT. Quomodo? SOC. Vt fateare hominem nonnunquam procul aliqua confusè cernentem, cupere clarius quæ cernit, discernere? PRO. Fateor equidem. SOCRA. Is igitur sic à seipso quodammodo sciscitabitur. PROT. Quo pacto inquis? SOCT. Quidnam illud est quod iuxta saxum sub arbore procul apparet? An hæc ille proferre secum tibi videtur, dum eiusmodi quædam aspicit, cuiusmodi sibi quandoque apparuerunt? PRO. Quidni? SOCRA. Deinde veluti sibijpsi respondens, homo est, inquit, sibijpsi, tanquam rem iam assecutus. PROTA. Nimirum. SOC. Rursus fortè progressus, simulacrum quoddam à

Ex sensu & memoria fit hæc opinio.

dam à pastoribus fabricatum esse asserit. PRO. Maximè. SOC. Hic si quis adsit, eadem quæ animo secum ipse volutabat in vocem fundens, rursus præsenti diceret, ac sermo tunc fieret, quod antè opinionem vocabamus. PRO. Manifestum. SOC. At si solus sit, hoc idem secum ipse reputans, & diu quandoque in seipso seruans procedit. PROT. Prorsus. SOC. Quid ergo? idémne tu hic, quod ego, sentis? PRO. Quid istud? SOC. Videtur mihi tunc hominis anima libro cuidam persimilis. PRO. Qua ratione? SOC. Memoria in idem cum sensibus incidens, & illa quę circa istas passiões sunt, verba quędam in anima quodammodo inscribere mihi videntur: cumque vera conscribunt, passionem huiusmodi veram opinionem dicimus, & orationes in nobis veræ ab hoc ipso proficiscuntur. At cum scriba hic noster falsa scribit, contraria veris eueniunt. PRO. Omnino ita mihi videtur, & ea quæ dicta sunt, libenter accipio. SOCR. Accipe alium eorum quæ tunc fiunt in animis nostris opificem. PRO. Quem? SOC. Pictorem, qui post ipsum scriptorem, dictorum imagines in anima pingit. PRO. Quomodo hunc, & quando id agere dicendum? SOC. Quando ab aspectu siue alio sensu dicta, & opinione percepta quis educens, dictorum & opinione perceptorum imagines in seipso quodammodo contuetur. an hoc in nobis efficitur? PRO. Vehementer. SOCR. Nónne verarum opinionum sermonumque imagines veræ, falsæ verò falsorum? PROT. Omnino. SOCR. Si modò rectè hæc diximus, hoc in ijs præterea cogitemus. PROT. Quid hoc? SOC. Vtrum circa præsentia atque præterita hoc nobis accidere necesse sit, circa futura nequaquam? PRO. Eadem ratione circa tempora omnia. SOC. Nónne voluptates atque molestiæ ipsius animæ propriæ in superioribus dictæ sunt voluptates & dolores corporis antecedere? propterea que & prægaudere, & prędolere nos obfutura contingit? PRO. Vera narras. SOC. Vtrum literæ atque picturæ quas paulo antè nobis imprimi fingebamus, ad præsens pręteritúmue respiciunt, ad posterum minimè? PRO. Ad omnia. SOC. Num idcirco ijs assentiris, quòd hęc omnia spes quædam ad futurum tépus existunt, nosque per omnem vitam perpetua spe nutrimur? PRO. Prorsus. SOC. Age ad hoc pręter illa responde. PRO. Quid rogas? SOC. Vir iustus & pius, & probus, nónne Deo amicus est? PR. Quidni? SOCRA. Iniustus & improbus contrà se habet? PRO. Contrà. SOC. Plurima tamen, vt dicebamus, vnusquisque spe ducitur. PROT. Sanè. SOC. Sermones sunt in vnoquoque nostrûm, quas spes nominauimus. PRO. Insunt. SOC. Quinetiam phantasmata picta. nam cuique licet fingere se cumulum auri maximum possidere, oblectamentisque varijs abundantem omni suauitate perfundi. PRO. Nil prohibet. SOC. Num dicendum interna hæc scripta bonis viris, quia Deo amici sunt, vera sæpe euadere, malis sæpenumerò contrà? PRO. Dicendum certè. SOCR. Et malis viris oblectationes nihilominus adsunt sępe confictę, ac denique falsę. PRO. Quidni adsint? SOC. Falsis igitur voluptatibus praui vt plurimùm gestiunt, boni homines veris aluntur. PRO. Necessarium dicis. SOC. Insunt ergo secundum hanc rationem falsæ quædam animis hominum voluptates, imitantes tamen veras, sed ridicule, ac dolores eodem pactò. PRO. Insunt vtique. SOC. An licebat sic opinanti omnino, quæ nec fuerunt, nec sunt, nec vnquam futura sunt, opinari? PRO. Licebat. SOCR. Atque hæc erant quæ tunc opinionem falsam, & opinari falsò efficiebát. An non? PRO. Erant. SOC. Nónne in illis reddendus est habitus aliquis voluptatibus molestijsque contrà respondés? PRO. Quomodo? SOC. Quód liceat alicui reuera lætari, quoquo modo vel temere etiam gestienti, non tamen vt ea quæ propter lætatur, vel sint, vel fuerint aliquâdo: plerunq; etiam lætari in ijs quæ nunquã euenient. PRO. Hæc quoq, ô Socrates, necessaria sunt. SOC. Et eadem ratio de timoribus & cupiditatibus, cæterisq; huiusmodi, omnibus sæpe scilicet illa falsa existere. PRO. Eadẽ profectò. SOC. Num opiniones ob aliud bonas vel prauas, quàm quòd verę vel falsæ sint, appellamus? PRO. Ob hoc ipsum. SO. Nec voluptates malas ob aliud putamus, quàm quia falsæ? PRO. Omnino, ô Socrates, contrarium protulisti. Nam & voluptates & molestias propter solum falsum malas esse haudquaquam asserere decet, quæ in maximas ac multiplices insuper prauitates frequéter ipingunt. SOC. Malas voluptates quæ propter prauitatem tales sunt, paulo pòst, si placuerit, referemus: falsas autẽ insuper alio modo, tum sępe, tum multas in nobis & esse, & fieri, dicendũ est: hoc enim ad iudicandum fortasse nobis confert. PROT. Quídni? modo sint. SOC. Atqui ô Protarche, mea sententia, sunt. Hoc autem dogma quandiu illa apud nos manet, à redargutione tutum esse, impossibile est. PROT. Probe. SOC. Aggrediamur iterum athletarum more hanc disputationem. PROT. Aggrediamur. SO. In superioribus diximus, si quidem meminimus, cupiditates (quæ sic vocantur) quantisper seorsim nobis inessent, tunc corpus passionibus absq; animæ passione occupari. PRO. Recordamur, dictaq; hæc procul dubio sunt. SOC. Nónne cupiebat anima contrarium corporis habitum? Receptaculum autem doloris & voluptatis quæ passione fit, erat corpus? PRO. Erat. SOC. Collige quod ex his sequitur. PRO. Dic. SOC. Quoties ista concurrunt, congrediuntur quoque volutates atq; dolores, corúmque sensus, quæ contraria sunt: quod profectò nũc patuit. PROT. Apparet. SOC. Hoc quoque nónne inter nos conuenit & pro cófesso à nobis suprà positum est? PRO. Quidnam? SOC. Vtrunque magis minúsue suscipere, voluptatem pariter atque dolorem, & ad genus infiniti referri? PRO. Conuenit certè. SOCRA. Quędam est igitur via horum rectè iudicandorum. PROTA. Vbínam, & quomodo? SOCR. Nónne propositum in hoc iudicio nobis est passim dignoscere, quænam ex his maior, quæ minor, quæ magis, quo intensior voluptas scilicet ad molestiam, & ad molestiam molestia, ac voluptas iterum ad voluptatem? PROTA. Hæc quidem talia sunt, & istud iudicij nostri propositum. SOCRA. Quid verò? in aspectu, eminus aut cominus magnitudines inspicere, veritatem delet, falsáque opiniari compellit: in doloribus autem & voluptatibus idem minime fit? PROTA. Multo magis ô Socrates. SOC. Id vtique illi quod paulo antè narratum fuit, contrarium est. PROT. Quid ais? SOCR. Tunc enim opiniones hæ, falsæ veræ que effectæ passione sua dolores vnà & voluptates prorsus implebant. PROTA. Vera narras. SOCRAT. Nunc autem hæ ex eo quòd passim transmutare eminus cominus videantur, & ad seinuicem comparentur, voluptates quidem ad dolores, maiores vehem

Anima libro & tabulæ rasæ similis.

Voluptas & tristitia, quę propria animæ est, voluptates & dolores corporis præcedũt

Cócluditur inesse veras & falsas voluptates & dolores.

vehementioresq; videtur, & dolores rursus ad voluptates cōtrà? PROT. Talia quędam necesse est ob eas causas fieri. SOC. Quod si quāto vtraq; maiora vel minora quàm reuera sint, apparent, tantundem amputaris, nónne id quod cum apparet quidem vtrunque, non tamē sit, neque rectè apparere dices, neque vnquam eiusmodi voluptatis vel molestiæ portiones rectas aut veras audebis asserere? PROT. Sic est. SOC. Post hæc igitur inspiciamus, num hac ratione occurramus, voluptates scilicet atq; molestias falsas multò magis quàm istæ sint quæ vel apparent in viuentibus vel existunt. PROT. Quales dicis, & quomodo? SOC. Dictum est sæpenumero, quòd quorūlibet natura cōcretionibus vel discretionibus, repletionibus vel euacuationibus, incrementis vel decremētis corrupta, dolores, molestiæ, cruciatus, cæteraque istiusmodi noībus appellata exoriūtur. PROT. Sæpe iam dictū. SOC. At cum in naturā suam restituūtur, restitutionē talem voluptatē circa nos posuimus. PROT. Probè. SOC. Quid autē cum circa nostrū corpus horū nihil accidit? PROT. At quando id contingit, ô Socrates? SOC. Nihil ad rem, ô Protarche, ista tua quæstio. PROT. Cúrnā? SOC. Quia nihil impedies me, quin quod antè rogauerā, rursus te rogē. PROT. Quid illud? SOC. Nisi fieri, ô Protarche, tale quid dicam, quid necesse est ex hoc nobis contingere? PROT. An id dicis, videlicet corpore in vtranque partem agitato? SOC. Idipsum. PROT. Constat, ô Socrates, neq; voluptatē neq; dolorē eoipso in tempore percipi. SOC. Rectè nimium respondisti. Verū vt arbitror id sentis, quòd necesse sit ex ijs vnū aliquid semper nobis accidere, quemadmodum sapientes tradunt. cuncta quippe sursum deorsúmue semper fluunt. PROT. Aiunt sanè, nec male loqui videntur. SOC. Quomodo enim malè? cum mali minime fuerint. Verum impendentem sermonem euitare volo, hàc autē fugere cogito, tuq; vnà mecum fugito. PROT. Dic quà? SOC. Ista sane sic se habere ijs cōcedamus. Tu vero responde: vtrum quicquid vnquam patitur animal, idem & sentiat patiendo, neq; dum crescimus, id nos latet, neq; dum aliquid aliud huiusmodi nobis accidit? an cōtrà omnino? ferme enim talia quædam vniuersa nos fugiunt. PROT. Contrà omnino. SOC. Haud igitur rectè dictum est à nobis quod modo diximus, mutationes sursum deorsúmue factas, voluptates & dolores inferre. PROT. Quid igitur? SOC. Sic autem rectius ac tutius dicere licet. PROT. Quomodo? SOC. Mutationes quidem magnæ voluptates doloresq; afferunt: mediocres autem & exiguæ, minimè. PROT. Rectius isto modo quàm illo, ô Socrates, dicitur. SOC. Enimuerò si ista sic se habēt, mox vita in superioribus narrata redibit. PROT. Quęnam? SOC. Quam absque mœrore & lætitia ponebamus. PROT. Verissima loqueris. SOC. Ex ijs triplicē vitam ponamus, suauē, tristē, neutrā. An tu aliud sentis? PROT. Haud aliter quàm ita, triplicem videlicet vitā esse. SOC. Non igitur idem erit non dolere quod & lætari. PROT. Nequaquam. SOC. Quoties ergo audies omnium dulcissimū esse vniuersam vitam sine mœrore transigere, quid tunc sibi velle id dicētem existimas? PROT. Dulce esse, significare ille mihi videtur idipsum quod dicitur non dolere. SOCR. Pone tria quædam, vt lubet, & vt pulchrioribus vtamur nominibus, alterū aurum, argentum alterum, neutrum reliquū nominato. PROT. Ponantur. SOC. Quod horum neutrum est, potést ne alterum ex ijs fieri, vel argentum, vel aurum? PROT. Nequit. SOC. Vita igitur media siquando suauis vel mœsta dicitur, aut existimatur, nequaquam rectè vel existimatur vel dicitur. PROT. Certè. SOC. Attamē, ô amice, aliquos hæc loqui & opinari sentimus. PROT. Maximè. SOCR. An igitur gaudere tunc quādo nō mœrent, existimant? PROT. Aiunt quidem. SOC. Nónne tunc gaudere putant? non enim id dicerent. PROTA. Fortasse. SOC. Falsò de lætitia opinantur, siquidem ab vtriusq; gaudij scilicet & natura diuersa est. PROT. Diuersa profectò. SOC. Quid igitur percontabimur inter nos, vtrum hęc vel vt tria sint, vel vt duo solum, ac num dolor hominibus malum, dolorum autem vitatio, hoc ipsō nomine bona, dulce nominetur. PROT. Quomodo id, ô Socrates fiat, à nobisipsis quæramus, non enim intelligo. SOC. Quia aduersarios huius, ô Protarche, Philebi reuera non intelligis. PROT. Quósnam inquis? SOC. Eos qui rerum naturam præcipue callere feruntur, qui voluptates esse negant. PROTA. Quid ergo? SOC. Dolorum effugia eas omnes vocant, quas Philebi sectatores nuncupāt voluptates. PROT. Hísne vt credamus, ô Socrates, cōsulis? SOC. Nequaquam, sed tanquā vatibus quibusdam vtamur, non arte, sed quadam non ingenerosæ naturæ morositate à voluptate nimis abhorrētibus, nihilq; in ea sani esse existimantibus adeò vt illas ipsas quoq; eius illecebras maleficam quandam illaqueationē potius quàm voluptatem vocent. His ergo ad hæc vtere, considerans præterea & alias ipsorum morositates. Post hæc autem & quas ego veras existimem voluptates, accipito, vt ex vtriusq; sermonibus vim eius considerantes, ad iudicandum deniq; apponamus. PROT. Rectè inquis. SOC. Hos igitur tanquā propugnatores secundū morositatis & asperitatis eorū vestigium prosequamur. Reor equidem tale quiddam eos dicturos esse, principio aliūde lōgius repetito: si speciei cuiuscūq; naturā cognoscere velimus, velut duri naturā, vtrum ad durissima respiciētes, sic maxime cognosceremus, an ad minime dura. Oportet te, ô Protarche, istis morositatibus quēadmodum & mihi respondere. PROT. Oportet sanè illisq; respondeo, ad primas magnitudines suspiciendum. SOC. Si voluptatis genus quam naturam habeat, nosse velimus, nō in paruas voluptates longeq; à suprema remotas, verum in eas quæ supremæ vehementissimæque dicuntur, aspiciendum. PROT. Quilibet nunc ista tibi concederet. SOC. Num quæ in promptu præ cæteris positæ, ac maximæ voluptates sunt, vt sæpe diximus, ipsæ scilicet circa corpus existunt? PROT. Quidni? SOC. Vtrū vehemētiores in ægrotantibus, quàm benevalentibus reperiuntur? Caueamus obsecro, ne temere respondentes offendamus. PROT. Quónam pacto? SOCR. Fortè enim in bene valentibus fateremur. PROT. Verisimile est. SOC. An non voluptates illæ excedunt magnopere, quarū maximæ cupiditates adsunt? PROT. Verum id est. SOC. Nónne febribus & huiusmodi morbis affecti homines & sitiūt vehementer & algent, & quodcunq; pati corpore cōsueuerunt, magis admodū quā cæteri patiūtur? quo fit vt magis indigeāt, indigentiamq; replētes, vehementius delectentur. An verum hoc esse negabimus? PROT. Omnino, vt dictum est, apparet. SOCR. Quid verò, num rectè sentire videbimur

Triplex vita.

Voluptates effugia dolorum.

Quę spectāda cū speciē dignosci oporteat.

Vtrum voluptates maiores in sanis, an in ægris.

asserentes, si quis maximas voluptates videre velit, non ad sanitaté, sed ad morbū respiciendū? Et vide ne me hoc cogitanté rogare putes, pluribúsne oblectationibus ægrotátes quã bene valétes delinian tur, sed magnitudo & vehemétia voluptatis vbinã plurimùm sit, interrogare putato: scrutandū quippe qua natura cóstet, prædiximus, quámue dicant, qui nullo modo esse illã asseuerarūt. PROT. Teneo penè quod inquis. SOC. Fortassis etiã, ô Protarche, non minus demonstrabis. Respóde modo. In lasciuiáne & petulátia nó plures dico, sed vehemétiores & vi maiores voluptates, quã in temperata vita vides? Dic amabo, animū aduertés. PRO. Percepi qd velis, & excessum cerno quàmplurimum. Temperatos nempe prouerbium nihil nimis præcipiens, semper continet, & huic illi obtéperant. Intemperantes auté & petulantes homines voluptatis feruor ad furorem vsque occupans, immoderatis clamoribus exultare cópellitur. SOC. Rectè loqueris. Et si verum hoc est, patet in quadam deprauatione tum animæ, tum corporis, potius quàm in virtute, vehemétes voluptates, vehementesq; cruciatus cósistere. PROT. Patet certe. SOCR. An nó aliquas è multis elicere decet, & inuestigare qua ratione maximæ vocari debeát? PROT. Necesse est. SOC. Aduerte itaque talium morborum voluptates, qua ratione se habeant. PROT. Qualium? SOC. Deformiū voluptates, quas illi quos difficiles & morosos vocauimus, penitus horrét. PROT. Quales inquam? SOCR. Velut in scabiei medela quæ fricando fit, cæterisque huiusmodi, haud alio pharmaco indigentibus. hoc enim malū prò dij immortales, voluptatémne, an dolorem potius nuncupabimus? PROT. Malum quiddã, ô Socrates, mixtū hoc esse videtur. SOC. Haud equidé, vel Philebi gratia, hoc exemplum produxissem: sed nisi hę ô Protarche voluptates, & quæ hasce sequūtur, inspiciantur, nunquã ferme quod quæsitū nunc est, dijudicare valemus. PRO. Ergo ad istarū cognatas pergendum est. SOC. Num eas, inquis, quæ immixtione cómunicant? PROT. Has ipsas. SOC. Sunt igitur mixtiones corporis quidé ipsius in corporibus, animę in anima. Et dolores aiæ & corporis voluptatibus mixtos reperiemus, eamq; vtrorūq; cómixtioné interdum voluptatem, interdum verò dolorem cognominatam. PROT. Quónam pacto? SOC. Vt cóće cū quis in restitutione, vel corruptione simul contraria patitur, algens sæpe calescit, & calens aliquãdo refrigescit, quærés, vt arbitror, id assequi, illud abijcere, ac quod dicitur, amaro dulce permixtum, & cum difficultate reiectionis adsistés molestiã, pòst ferum cógressum facit. PROT. Est maxime verum quod dicis. SOC. Nónne harum mixtionum quædam ex æquali vtrinq; & voluptate & dolore, quędam ex alterutro excedente conflantur? PROT. Nihil prohibet. SOCR. Dic igitur ex earum numero quæ doloris plus quàm delectationis cótinent, eas esse quæ sequuntur scabiem & titillationes, quando quod intus est, feruet atq; gliscit, neq; huc perfricando aut exagitãdo quis attingit: sed quod circa cuté est solū, diffundit. Tum sanè illa in ignem ferentes, & nunc huc, nunc illuc consilij inopia reuoluti, inæstimabiles sæpenumerò voluptates pariunt: aliquando contrà interioribus ad exteriorū molestias voluptatibus mixtis, in vtram parté declinatio fiat, exhibét, ex eo quòd cómixta per violentiã diffundant, vel dispersa confundant, simulq; voluptatibus dolores admoueãt. PROT. Vera narras. SOC. Nónne iterum cùm voluptas amplior secundū hæc omnia cómiscetur, tunc portio doloris immixta titillat, & leué quandã indignationé parit. Atque iterū voluptatis vberior pars infusa prouocat, & interdū prosilire compellit, & omniformes colores, omnigenas figuras, omnimodos spiritus cum omni incitaméto, & exclamationes cum insania parit? PROT. Summopere. SOC. Cogit prętere, ô amice, de se, tum ipsum, vel tum aliū exclamare, quòd his voluptatibus perfusus propemodū moritur: eoq; magis eiuscemodi voluptates sectatur quisq;, quo intemperatior quis & imprudétior est. Atque has insuper summas oblectationes prædicat, & eum qui in ijs delicijs vel maximè totã vitam agit, beatissimum munerat. PROT. Omnia quæ apud multos in existimationem veniūt, ô Socrates, collegisti. SOC. De voluptatibus, ô Protarche, quę in communibus corporis passionibus extrinsecus intrinsecúsue miscentur, est dictū. De ijs verò quæ miscentur in anima, contraria quædam ad corpus cóijciuntur, voluptaté scilicet cum dolore, & dolorem cum voluptate in vnam mixtioné concurrere. Et hæc in superioribus percurrimus, quod quãdo exinanitur, repletionem cupit, & sperans gaudet, inanis angitur. Ista tunc quidem testimonijs minimę confirmauimus, nunc verò dicimus quòd anima à corpore discrepante in ijs omnibus, quorū haud satis multitudo compręhenditur, mixtio vna doloris & voluptatis emergit. PROT. Rectè nimium loqui videris. SOCR. Vna præterea doloris voluptatisque congresio restat. PROT. Quænam? SOC. Quam sæpe ipsam in seipsa animam accipere diximus. PROT. Qua ratione hoc asserimus? SOC. Iram, timoré, desiderium, lamentationem, amorem, æmulationé, inuidiam, & huiusmodi reliqua, an non hæc omnia dolores quosdã ipsius animæ ponis? PROT. Equidé. SOC. Nónne dolores huiusmodi plenos miris quibusdã voluptatibus inuenire licet? An fortè in memoriã nobis illud reducere oportet, Quæ fecit excandescentia & ira virum prudentissimum sæuire: Et multò dulcior melle effuso. & voluptates in lamétationibus atque desiderijs tristitiæ mixtas. PROT. Nequaquam, verum sic hæc, nec aliter accidunt. SOCRAT. Quinetiam meministi eos qui tragicis spectaculis adstant, dum delectantur, sæpe lugere. PROTARC. Memini. SOCRAT. Et in comœdijs animi nostri affectum ad oblectationem simul atque mœrorem declinare sensisti. PROTAR. Haud satis aduerti. SOCRAT. Non enim facile est, ô Protarche, affectum huiusmodi vbique comprændere. PROTARC. Non certè, vt mihi videtur. SOCRAT. Ipsum igitur tanto magis accipiamus, quanto est obscurior, vt in cæteris facilius quis voluptatis tristitiæque concursum percipere valeat. PROTARC. Dic iam. SOCRAT. Inuidiæ nomen paulò antè inductum, vtrum dolorem quendam significare censes, nécne? PROTARC. Censeo. SOCRA. Inuidus tamen proximorum aduersis lætari deprǽhenditur. PROT. Vehementer. SOCR. Malum quidem ignorantia est, & vt nunc loquimur, stoliditas quædam. PROT. Quidni? SOCR. Ex his vide ridiculum illud quam naturam habet. PROT. Dic modo. SOCRAT. Est vtique summatim deprauatio quædam habitus alicuius cognomento dicta, improbitatis verò vniuersæ genus quod

Mixtiones voluptatis & doloris in corpore.

Mixtiones voluptatis & doloris animę in anima.

Voluptates animæ in anima.

Inuidiæ nouum fuisse nomen.

Ignorantiæ cognomina.

quoddam est, cōtrà prorsus habens, quàm Delphica præcepta docēt. PROT. Præceptum hoc inquis, ô Socrates, Nosce teipsum? SOC. Aio. Oppositum huic esset, si fortè præciperetur, Nullo modo teipsum nosce? PROT. Esset. SOC. O Protarche, conare nunc id trifariam distribuere. PROT. Dic tu, ego enim nequeo. SOC. Ais ergo me nūc istud diuidere oportere? PROT. Et obsecro quidem, quod maius est. SOC. Nónne quisq; ex ijs qui seipsos ignorant, secundū tria id necessariò patitur? PROT. Quomodo? SOC. Primo enim secūdū pecunias, opulentiorē quippe quā sit, aliqū seipsum existimat. PROT. Multi quidē ita decipiuntur. SOC. Plures etiā qui maiores formosioresq; se putāt, & quæcunque ad corpus attinent, suprà quā reuera sunt. PROT. Plures profectò. SOC. Longè verò plurimi, quod ad tertiā speciē attinet, qui animi dotes maiores quā habeant, habere se putant. PROT. Et maxime quidē. SOC. Quantū verò ad virtutes animi ptinet, nónne vulgus sapientiam prorsus sibi vendicans, plenum est cōtentionibus, falsaq; sapiētiæ ipsius opinione? PROT. Quid ni? SOC. Si quis ergo afflictionē illā omne malum quiddam vocarit, rectè nimirū appellabit. PROT. Maxime. SOC. Hoc igitur iterum, ô Protarche, bifariam partiēdum, si ridiculam inuidiam cognoscentes, miram voluptatis & molestiæ mixtionem nosse velimus. PROT. Quomodo bifariam partiendum? SOCR. Ita. quicunque hanc falsam de se opinionem stultè præsumūt, ijs quemadmodum & omnibus cæteris mortalibus accidat necesse est, vt quidam eorum robur ac potētiam in ijs quæ profitentur habeant, quidam verò nequaquam. PROT. Necessariū est. SOCR. Hac ergo ratione distingue quicunq; ex ijs imbecilles sunt, & derisi, vlcisci iniurias non possunt, meritò ridiculi nuncupātur: qui verò possunt, terribiles & robusti & hostiles iure vocātur. Ignorantia enim potentū robustorumq; hominum hostilis atque teterrima res est. hęc enim & quæcunq; eius similia proximis omnibus noxia. sin autē imbecillis ignorantia sit, ridiculorum naturam subit. PROT. Rectè loqueris. Attamen voluptatis, dolorisq; concursus nondum in ijs nobis patuit. SOC. Liuoris primò vim accipe. PROT. Dic. SOC. An non tristitia quædā, lætitiaq; iniusta est? PROT. Necessarium hoc est. SOC. Aduersariorū malis lætari nec iniustum, nec inuidum est. PROT. Non. SOC. Malis autem amicorum lætari potius quàm tristari, nónne iniustus est? PROT. Est. SOC. Ignorantiam omnibus malam esse diximus. PROT. Et rectè quidem. SOCR. Amicorū igitur arrogantiam sapientiæ atque pulchritudinis, & quodcunq; paulò antè diximus tribus in speciebus fieri, ridicula quidem cum imbecillia, odiosa vero cum valida, hunc inquam, amicorum habitum nónne fatemur quum quis innoxium alijs habet, ridiculum esse? PROT. Fatemur sanè. SOC. Hunc quoq; cum ignorantia sit, malum esse? PROT. Certe. SOC. Lætamúrne, an tristamur, dum hæc irridemus? PROT. Lætamur planè. SOC. Voluptatem verò in amicorum malis, nónne à liuore proficisci prædiximus? PROT. Certe. SOCR. Nos igitur in amicorum rebus ridiculis subridentes miscere voluptatem dolori, dum inuidiæ lætitiam addimus, ratio ista cōcludit. liuorem quippe tristitiam quandā animæ iamdudum esse cōstituit, derisionē verò lætitiam, simulq; hæc in eo tempore congredi patuit. PROT. Vera loqueris. SOC. Ratio igitur nobis hæc dictat, nos nō modò in lamētationibus & in tragœdijs, neque in fabulis tantū sed in totius vitæ tragœdia atq; comœdia dolores voluptatibus immisceri & in alijs sexcētis. PROT. Impossibile est ista tibi, ô Socrates: non concedere, etiam si quis alteri parti potissimū adstipularetur. SOC. Iram, desiderium, lamentationē, metū, amorē, æmulationē, inuidiam, proposuimus, cæteraq; huiusmodi in quibus diximus nos reperturos ea quæ iam sæpe repetimus, cōmixta, an non? PROT. Ita. SOC. Num videmus quòd de lamentatione, ira atq; inuidia omnia iam sunt nobis cōfecta? PROT. Quidni videamus? SOCR. Multa igitur restant. PROT. Sanè quàm multa. SOC. Ob quā verò potissimū causam mixtū in comœdijs affectum declarasse me tibi existimas? nónne fidei gratia? quia in amoribus timoribusq; & alijs huiusmodi mixtio ipsa facilius ostendi potest. Quæ cū ex te ipso intelligas, me dimitte, nec me cogas ad illa singulatim ordine descendentē, in longū disputationē producere: verū simpliciter id accipito, & animā absque corpore, & absq; anima corpus, & mutuū ēt utrorumq; congressum, in omnibus perturbationibus habere voluptatis & doloris concursum. Dic ergo nunc, vtrū me dimittes, an ad multā noctem detinebis. Reor enim te si pauca quædā dixero, me dimissurum. nam de his omnibus cras me tibi dicturum polliceor: in pręsentia verò ad iudicium quod Philebus instituit, pergere cupio. PROT. Præclare inquis, ô Socrates, & idcirco quæ restant, vtcunq; tibi placuerit, enarrato. SOC. Secundum naturam quidem post mixtas voluptates necessitate quadā ad puras immixtasq; quodammodo deueniemus. PROT. Rectè nimium. SOC. Conabor equidē, sed variando eas nominare. Nam his qui dicunt voluptates omnes dolorum sedatiōes esse, haud prorsus assentior. Cęterum, vt dixi, ijs quasi testibus vtens, ostendendo plerasque videri quum non sint, voluptates, item alias quasdā magnas multasq; videri, sed mixtas esse tristitiæ, & sedationibus ingentium dolorum, & circa corporis & circa animæ defectum. PROT. Quas denique voluptates veras, ô Socrates, meritò censere quis debet? SOC. Eas vtiq; quæ circa decoros colores figurasq; & odores plerosq; & sonos cōsistunt, pręterea quę circa ea sunt, in quibus defectus quidem est, sed qui nec sentitur, nec lædit. Impletio verò, quæ & suauis est, & sentitur, & tristitia vacat. PROT. Qua ratione, ô Socrates, hæc sic dicimus? SOC. Sūt quę loquor haud statim perspicua, veruntamē explicare conandū, figurarum enim pulchritudinē, non vt plerią; fortitan intelligerent, vt puta animaliū vel picturarum quarundam nunc proposui dicere. sed rectū quiddā, & circulare, & ab ijs ea quæ tornis fiunt, plana vel solida, & quæ canonibus, id est, regulis atque angulis construuntur, si modò hæc tenes. hæc siquidem nequaquā ad aliquid aliud respicientia, quemadmodū cætera pulchra dico, sed pulchra semper suapte natura, voluptates proprias nullo modo motuum delectationibus cōuenientes habentia: eadē ratione colores item pulchros atq; gratos esse dico. Sed nunquid intelligimus, aut quid est? PROT. Annitor equidē, ô Socrates, verum ipse quoque lucidius explicare nitere. SOC. Dico præterea & voces perspicuas & suaues, vnamq; aliquam puram penitus concinnentes melodiam, ad nihil aliud comparatas, sed natura sua pulchras esse, & innatam afferre volup

Ignorantia potētum teterrima res.

Liuoris vis.

De puris voluptatibus.

Quæ veræ voluptates.

Genus voluptatum odores sequentium minus diuinum.

Disciplinarum voluptates duplices.

voluptatem. PROT. Hoc quoque verum est. SOC. Genus autem voluptatum quod odores sequitur, minus diuinũ est: quòd autẽ ipsis necessarij dolores nequaquã misceãtur, & in quo id inesse contingat, cum illis proximis eadem prorsus ratione habere dico. Iamq; duas voluptatũ species, si modò intelligis, collegimus. PROT. Intelligo. SOC. His item disciplinarum voluptates addamus, si & istæ famẽ discendi nequaquam cõtinere videntur, neq; propter disciplinarum auiditatẽ principio statim dolores inferre. PROT. Mihi sic videtur. SOC. Quid verò, si quis doctrinis imbutus, earũ posteà per obliuionẽ iacturã faciat, nónne tristitiam quandã sequi vides? PROT. Non natura quidẽ, sed quadam passionis cogitatione, cũ quis orbatus propter indigentiam tristatur. SOC. Cæterùm, ô beate, nos in præsentia non opinionis, sed naturæ passiones tractamus. PROT. Verum est igitur quod asseris, doctrinæ obliuionẽ plurimũ absque tristitia euenire. SOC. Voluptates igitur disciplinarũ doloris expertes, nec multorum hominũ, sed paucorũ admodũ esse fatendum. PROT. Fatendũ proculdubio. SOC. Postquàm igitur voluptates puras ab his quę rectè propemodum sic dicũtur, impuris secreuimus, addenda est iam vehementibus voluptatibus immoderatio, remissioribus moderatio. Easq; etiã quæ intensius, remissius, magnum, paruũ, raro, crebro, suscipiũt, ad infiniti genus, quod per animã corpusq; secundum magis minúsue discurrit, referre decet: quæ verò ista nõ capiunt, ad commensurati genus potius referendæ. PROT. Rectissimè inquis, ô Socrates. SOC. Post hæc id insuper circa voluptates instituendũ. PROT. Quid istud? SOC. Vtrum purum ipsum atq; syncerũ dicendũ sit cõferre ad veritatẽ, potius & vehemens, multum magnumq; & sufficiens? PROT. Quid tibi vis, dum ista rogas, ô Socrates? SOC. Nihil ô Protarche, in ipsa disceptatione voluptatis & scientiæ prætermittere vellem. siquidem vtriusque illorum portio quædam pura, quædam impura est, vt vtrunque purum in iudiciũ veniens, & mihi & tibi, & istis denique cunctis ad iudicandũ se apertũ expeditumq; præbeat. PROT. Scitè. SOC. Age igitur de omnibus quę genera pura vocamus, in hunc modũ cogitemus, vnũ aliquod ex illis primũ in medium inducẽtes. PROT. Quid potissimum eliciemus? SOC. Album si vis, primo genus consideremus. PROT. Volo equidem. SOC. Quo modo ita albi, & quę puritas erit? Vtrũ quod maximum quiddam est ac plurimum? an quod ita syncerũ, vt nihil in eo coloris alterius insit? PROT. Constat planè, quod præcipue syncerum est. SOC. Probè. nonne hoc verissimũ, ô Protarche, & pulcherrimũ alborũ omnium affirmabimus, non autem quod plurimũ aut maximum? PROT. Rectè. SOC. Si ergo quod paruũ purumq; albũ est, mixto multoque albo albius simul & pulchrius & verius esse dicamus, rectè penitus asseremus? PROT. Rectè proculdubio. SOC. Nunquid exẽplis huiusmodi pluribus ad iudicandã voluptatẽ egebimus? an potius hinc nosse sufficiet, quòd vniuersa voluptas parua quàm magna, pauca quã multa, modò à dolore remota sit, suauior est & verior, ac demq; pulchrior? PROT. Maximè sanè, & exemplũ hoc idoneũ est. SOC. Quid verò hoc? quòd audiuimus voluptatis quidem generationẽ semper, essentiã verò nunquã existere. Elegantes enim quidã viri nobis hoc tradere conãtur, eisq; gratia est habẽda. PROT.

Voluptatis generationẽ semp esse, essentiã verò nunquã existere.

Quid tũ? SOC. Visne id interrogãdo ô amice Protarche, percurrã? PROT. Dic, & interroga modò. SOC. Sunt igitur duo quędã, vnum quidẽ secundũ seipsum, alterũ semp aliud appetẽs. PROT. Qua ratione? & quæ ista esse dicis? SOC. Hoc suapte natura summopere venerandũ, illud verò deficiens. PROT. Exprime clarius. SOC. Vidimus sæpenumero pueros pulchros simul & probos, & viros eorum amatores. PROT. Vidimus. SOC. Istis ergo duobus existentibus, duo quædam alia consimilia quære per omnia quæcunq; dicimus alteri tertiũ esse. PROT. Profer obsecro Socrates, clarius adhuc quod sentis. SOC. Nihil est hic diuersum, ô Protarche, sed iocamur. Dicimus autem quòd ex ijs quæ sunt, aliquid semper est alterius gratia, aliquid verò cuius gratia semper id quod alterius gratia fit, efficitur. PROT. Vix tandẽ ob crebram repetitionẽ percepi. SOC. Forte ô puer procedente disputatione clarius cõpræhendemus. PROT. Quidni? SOC. Duo hæc altera iterũ adsumamus. PROT. Quænã? SOC. Alterũ quidem omnium generationẽ, essentiã alterũ. PROT. Equidẽ duo hæc abs te accipio, essentiam & generationẽ. SOC. Rectè: vtrum autẽ horũ alterius gratia dicimus? generationémne essentiæ gratia? vel essentiam causa generationis? PROT. Hoc quod appellatur Essentia an generationis causam dicamus? hoccine est, quod nunc percontaris? SOC. Videor. PROT. Sed per deos quid me interrogas? SOC. Eiusce modi quiddã, ô Protarche, interrogo, num fabricatio nauium nauigij gratia sit? An contrà nauigiũ fabricationis nauiũ? Et de oĩbus quæcunq; talia sunt, idẽ dico, ô Protarche. PROT. Cur nõ ipse, ô Socrates, tibi ipsi respondes? SOC. Nihil prohibet. Attamẽ tu quoq; simul loquere. PROT. Imò. SOC. Generationis gratia inquã, pharmaca & organa omnia, omnemq; materiã omnibus adhiberi, singulas autẽ generationes singularũ essentiarum, vniuersam denique vniuersæ essentiæ gratia. PROT. Perspicuè admodũ. SOC. Nónne & voluptas, si quidem generatio est, alicuius essentiæ gratia necessariò fiet? PROT. Quidni? SOC. Quod tale est, vt eius gratia fiat, quod semper alterius gratia fit, in boni sorte locatur: quod vero alterius gratia, in aliã sortem, ô vir optime, reducendum videtur. PROT. Necessarium id omnino. SOC. Quamobrem si voluptas generatio est, ad aliã quàm boni sortẽ merito referemus. PROT. Meritò certè. SOC. Nónne vt in principio disputationis huius prædixi, dicẽti voluptatis quidem generationem, essentiam verò nullam existere, habenda gratia est? Constat enim eos qui voluptatẽ bonum prædicant ab hoc derideri. PROT. Magnopere. SOC. Quinetiam hic idẽ eos qui generationi impensius student, ridebit. PROT. Quo pacto & quales ais? SOC. Eos qui dũ famem sitimq; restinguunt, vel aliquid aliud ex ijs quę generatio curat ac sedat, generatione lętantur, quasi ipsa sit, aiuntq; vitam se nihil moraturos, nisi sitiant & esuriant, atq; alijs quę hæc sequuntur, afficiantur. PROT. Videntur sanè. SOC. Eius autem quod fieri est contrarium, destrui ipsum cuncti fatemur. PROT. Necessariò. SOC. Corruptionẽ generationemq; eligit quisquis hæc expetit: non autẽ tertiã illam vitã, quã & lætitia & tristitia vacuam, intelligẽtiæ verò quoad fieri potest, purissime cõpotem proposuimus. PROT. A ratione procul, ô Socrates, erit quicũq; voluptatẽ nobis bonũ asseuerabit. SOC. Procul admodum, qñquidẽ & hæc præter

Quòd voluptas non sit bonum.

Id cuius gratia fit bonũ.

prætereà ratione ostẽdere licet. PROT. Qua? SOC. Cur enim non absurdum sit, cũ nihil bonum decorúmue sit, siue in corporibus, siue in alijs vllis præterquã in anima, in ea tamẽ solúmodo voluptatem bonũ vocare? fortitudinẽ verò, tẽperantiã, intelligentiã, ac reliqua quæcunq; bona sortitus est animus, minime? Ac pręterea hominẽ voluptatis expertẽ, dolore verò affectum, malũ tunc dum dolet, asserere, licet omniũ optimus sit: & eum cõtrà qui voluptatibus delinitur, quò magis gestit, eò virtute præstantiorem dicere? PROT. Hæc, ô Socrates, omnia suprà quã dici posit, absurda sunt. SOC. Ne tamen disputationem omnem in voluptate consumamus, mentem verò & scientiã prætermittere videamur, age iam si quid sordidũ etiam his adiacet, excutiamus, donec ad purissimã eorum naturã tandem penetrãtes, & ipsam inspiciẽtes, ad iudicandũ tum harũ, tum voluptatis partibus verissimis vti possimus. PROT. Scite. SOC. Nónne aliud nobis scientiam circa doctrinas, aliud circa educationem vel nutritionẽ exhibet? PROT. Sic est. SOC. In manuarijs primum artibus videamus num artiũ alia scientia magis, alia minus sit, oporteatq; aliam purissimam, aliã impurissimam arbitrari. PROT. Decet profectò. SOC. Præcipuas vtiq; à singulis discernendum. PROT. Quales, & quo pacto? SOCR. Vt ecce si quis ab omnibus artibus segregaret numerãdi dimetiendiq; & ponderãdi peritiã, vile quiddã, esset, quod vniuscuiusq; restaret. PROT. Vile profectò. SOC. Residuum quippe imaginatione quadam ac sensuum experiẽtia & exercitatione, cõiecturisq; cõsequi liceret, quas plerique artes vocãt, cura & labore vim suam omnem adeptas. PROT. Necessaria prorsus dicis. SOCRT. An non musica ijs plena est? primo cõcentum cõtemperat nõ mensura, sed diligẽtiæ potius coniectura, tum vniuersa eius pulsandi facultas mẽsurã chordę cuiusq; cõiectura motę perquirit. Itaq; vt obscuritatẽ plurimã mixtã habet, ita stabilitatẽ minimã. PROT. Verissime. SOC. Quinetiã medicinã, agriculturã, gubernatoriã, militarẽ similiter institutas esse reperiemus. PROT. Quã maxime. SOC. Architectură verò mensuræ, & instrumẽta iam plurima quibus vtitur illa crebro, vt perspicacẽ maxime, ita supra cæteras artificiosam maxime reddunt. PROT. Quònã pacto? SOC. In ipsa profectò nauium & domorũ cõstructione, multisq; alijs id genus materiæ elaborandi quodámodo pertinẽtibus vtitur amussi regulaq;, torno, circino, filo, perpẽdiculo, instrumẽto quoq; ad dirigenda ligna idoneo. PROT. Rectè admodũ, ô Socrates, inquis. SOC. Ponamus igitur eas quæ dicuntur artes, in ordine duplici, alias quæ musicã quidem in operibus sectantur, perspicacię minoris participes, alias architecturæ pedissequas aliquãto maioris. PROT. Ponamus. SOC. Harum omnium perspicacissimas, quas paulo antè primas vocauimus. PROT. Numerãdi peritiã, & quas cũ illa suprà iunxisti, innuere nunc mihi videris. SOC. Prorsus, sed num, ô Protarche, has iterũ duplices affirmare, an aliter debemus? PROT. Quas inquis? SOC. Arithmeticam primo, nónne aliã vulgariũ, aliam philosophantiũ? PROT. Quãnã ratione quis partiens aliam atq; aliam arithmeticam assereret? SOC. Haud exigua discrepantia, ô Protarche. Illi porrò vnitates inæquales eorũ quæ secundum numerum sunt, dinumerãt, velut duos exercitus, boues duos, quo quæ minima, duo etiã quæ omniũ maxima: hi verò nunquã eos sequerentur, nisi quis partiũ vnitatẽ aliã ab alia vnitate nihil discrepantẽ posuerit. PROT. Quàm optime loqueris, dum multã infers diuersitatẽ eorũ qui circa numerũ versantur, adeo vt decens sit, in duo quædam diuidere. SOC. Quid verò cõputandi & dimetiendi illa secundũ architecturã mercaturámue facultas, itemq; illa secũdum philosophiam geometria ratiocinatioq; diligens, verũ vna quædã, an duæ potius artes sunt? PROT. Priorem ego responsionẽ secutus, mea quidẽ sententia, duas esse ponerem. SOC. Probè sed num intelligis cuius gratia in medium hæc induximus? PROT. Forsitan, attamẽ quod nunc quæsitum est, explanare te velim. SOCR. Disputatio nostra quæ iamdiu proportionẽ quandã æqua diuisionis conuersione voluptatibus respondentem quęrit, videtur mihi nũc non minus quàm ab initio assequuta fuisse quod quærit, dum indagat nũ sit sciẽtia quędam alia scientia purior, quemadmodũ voluptate voluptas. PROT. Constat horũ gratia ista tractata fuisse. SOC. Quid autem, nónne in superioribus aliam artem in alia esse repertum est, clarioremq; aliam, & obscuriorẽ aliam? PROT. Maximè. SOC. In ijs autẽ an non artem quandã ratio velut æquiuocam proferẽs, & quasi vnã innuens, rursus quasi duæ sint, inquirit num perspicuitas puritasq; illarum penes philosophantes, aut non philosophãtes existat? PROT. Et maxime quidẽ id inquirere mihi videtur. SOC. Quale hic respõsum, ô Protarche, reddemus? PROT. O Socrates, ad miram scientiarum differentiã declarandã descendimus. SOC. An non responsio facilis? PROT. Quidni? asseramus itaque has artes longo interuallo à cæteris discrepare. Ab ijs præterea eorũ qui re vera philosophi sunt, studium mirũ in modum synceritate & veritate circa mensuras numerosque differre. SOC. Sunto igitur ista ex tua sententia, nosq; tibi credentes audacter importunis disputatoribus respondeamus. PROT. Quidnam? SOCR. Duas arithmeticas esse ac duas metiendi artes, aliasq; facultates harũ comites plurimas, geminationem habentes huiusmodi, & in nomine vno communicantes. PROT. Demus secũda fortuna his quos importunos vocasti, respõsionẽ hanc, ô Socrates. SOC. Hásne scientias quàm maximè synceras, atque supremas asseueramus? PROT. Omnino. SOC. Veruntamen, ô Protarche, nos disserendi facultas ipsa facere non patiatur, siquam aliam ipsi præferemus. PROT. Quam rursus hanc dicere decet? SOC. Eam quæ omnem modo inductam peritiam noscit. hanc enim cum circa id quod est, & vere est, & semper eodem modo se habet, versetur, arbitror omnes quibus modo aliquid sanæ mentis adsit, longè omnium verissimam cognitionem esse protinus concessuros. Tu verò, ô Protarche, quid sentis? PROT. Gorgiam sæpe audiui, cum diceret persuadendi facultatem artibus cunctis præcellere: quippe quæ cõstat non vi, sed sponte sibi subijciat, longéque omnium artium optima sit. Nunc verò nec tibi, nec illi aduersari velim. SOC. Arma mihi videris dicere voluisse, verum pudore adductus prætermisisse. PROT. Sunto hæc vt lubet. SOC. Egóne in causa sum vt minus bene acceperis? PRO. Quid? SOC. Non ego, ô amice Protarche, quę ars aut sciẽtia omnibus eo antecellat, quòd maxima potissimaq; & vtilissima omnium sit, ex te quæsiui: sed quæ perspicuũ, syncerum, verissimum contempletur, quamuis parua sit ac

Sciẽtiarum puritas.

Potißima in artibus.

Musica vsitaria & sine mensura.

Debilitas medicinæ. Nobilitas architecturæ.

Artes in duplici ordine.

Arithmetica duplex.

Geometria duplex.

Artes differre.

Logica artibus omnib. præfertur.

Gorgias prętulit artẽ dicendi cũctis artibus.

Determinatio duarū artium, quarū alterutra videtur alijs præcellere.

fit ac minimè vtilis: hoc profectò est quod modo quærimus. At vide: nihil enim Gorgiā offendes, si eius arti vtilitatis laudē præstantiamq; cōcedas: ei verò quam ipse modò narraui, facultati veritatis præcellentiā tribuas: quemadmodū suprà de albo dixerā, quod licet paruū, si tamē purum esset, multo impuroq; secundū veritatis excessum præstaret. Et nunc quidē adhibita vehemēti meditatione, & satis cōmoda disputatione cōfecta, ne respiciamus in vlla disciplinarū vel commēdationes vel cōmoda: sed si qua ex natura suauis animi veritatis est amās, eiusq; gratia cuncta peragit, hāc dicamus puritate mētis & sapiētiæ perscrutati, considerandā à disserendi ne scientia maximè, an ab alia potius hac præstantiore acquiri videatur. PROT. Considero equidē, concedoq; difficile inueniri posse aliam vel artē vel scientiā quæ sibi magis vindicet veritatē. SOC. Nunquid tale quiddā cogitās, hæc modo dixisti? ꝙ videlicet artes multæ, & quæcūq; circa hæc versantur, primo quidem opinionibus vtuntur, & quæ circa opiniones cōsistunt, ex instituto perquirunt: siue etiā quę ad naturā spectāt, indagāda quis putet, puta ꝗ circa mundū sunt, quomō videlicet factus sit, quomodo patiatur, quomō agat, ꝑ oēm vitā scrutatur. fatemur hæc, an non? PROT. Vtiq;. SOC. Nec circa ea quæ semꝑ existūt, sed quæ sunt, eruntq; & fuerūt, hic versatur. PROT. Vera loqueris. SOC. Num ex ijs quæ nunquā aut in præterito, aut futuro, aut præsenti eodē modo se habēt, aliqd exactissima veritate perspicuū esse dicemus? PROT. Non licet. SOCR. Etenim in ijs quæ nullā prorsus stabilitatē habēt, quo pacto nos stabile quicquam assequeremur? PRO. Nulla vt arbitror ratiōe. SOC. Neq; mens igitur, neq; sciētia vlla circa ista est, veritatē supremā habens. PROT. Consentaneū. SOC. Te igitur & me, & Gorgiā, atq; Philebū valere sinamus: hoc autē ratione nunc asseramus. PROT. Quid istud? SOC. Quòd illa nobis facultas firmitatem, puritatē, veritatē, synceritatē cōtinet, quę circa ea quę semper eodē modo & simplicissima sunt, studet, aut quod secūdo loco quā maximè illis proximū. Reliqua omnia secūda & posteriora dicēda. PROT. Vera nimiū. SOCR. Atqui illa nomina quæ circa talia quædā pulcherrima omniū sunt, an non rebus quoq; pulcherrimis assignanda? PROT. Par est. SOC. Mens & sapiētia nomina sunt omnium pretiosissima. PROT. Sunt. SOC. Hæc igitur intelligentijs eius quod vere est exactissima ratione pfecta atq; tributa rectè vtiq; accōmodantur. PROT. Prorsus. SOC. Atquæ ipse in iudiciū suprà produxi, nō alia sunt quàm hæc noīa. PROT. Haud alia. SOC. Cæterū si quis mixtionē voluptatis & sapientiæ nobis velut opificibus propositū dicat, vt quęramus ex quibus & in quib. cōfletur, rectè cōijciet arbitror. PROT. Et maximè quidē. SOC. Itaq; deinceps miscere conandū. PROT. Conandum planè. SOC. Nōnne hęc priùs dicere, & in memoriā reuocare pręstabit? PROT. Quæ? SOCR. Quæ & antea memorauimus: præclarū nempe prouerbium illud quo dicitur, ꝗ pulchra sunt, & bis & ter repetenda esse. PROT. Quidni? SOC. Æge igitur per Iouē. sic enim existimo superiora dicta fuisse. PROT. Quomodo? SOC. Philebus voluptatē inquit finē rectū cūctis animalibus esse, oiaq; ad eā intēdere oportere, atq; id bonū ipsum vniuersis existere: præterea duo hęc noīa bonū & iucūdū eidē naturæ cōgruere. Socrates autē primū id minimè esse inquit: vt q;

Prouerbiū.

duo nomina sunt, bonū atq; iucundū, duas etiā differētes esse naturas. Quinetiā sapientiā magis quā voluptatē boni participē esse. Nōnne hæc, ô Protarche, sunt quę dicebātur? PROT. Maximè. SOC. Hoc quoq; & tunc & in præsentia nōnne cōfitendum erit? PROT. Quale? SOC. Ipsius boni naturā hoc præcipue ab alijs discrepare. PROT. Quonā? SOC. Cuicunq; hoc adest ex viuentibus semper & omnino & vndiq;, id nullo alio indiget, perfectāq; sufficientiā cōtinet. itāne? PROT. Ita prorsus. SOC. An non ratione ipsa conati sumus alterū ab altero separātes, voluptatē à sapiētia, sapientiā à voluptate, sic vt altera alterius ne minimum quidem participet, sic in vitam cuiusq; respicere? PROT. Certè. SOC. Visúmne tunc alterutrū ex his sufficiens esse? PROT. Et cui videatur? SOC. Quòd si quis forte tūc prætereuectus est, nunc resumēs rectius asseueret: & cum memoriā, scientiam, sapientiā, verā opinionē eiusdem ideæ ponat, cōsideret vtrum absq; his aliquis, vel se, vel alium aut esse quicquam, aut quicquam fieri exoptet, nedum vt voluptatem seu plurimā seu vehementissimam sine ijs eligere debeat. Siquidem his priuatus neq; reuera gaudere se opinabitur, neq; qua cōditione affectus sit, vllo modo noscet, neq; affectus ipsius memoriā per tēpus aliquod reseruabit. Eadē quoque de sapientia dicas. Num quispiā procul ab omni etiā minima voluptate sapientiā adipisci, quā cū voluptatibus quibusdā malit, aut voluptates oēs sine sapiētia potius quā cū sapiētia quadā? PROT. Nullus, ô Socrates. Veruntamen nihil opus est hæc sæpius percontari. SOC. Quapropter horum neutrum perfectum, & omnibus expetendū, ac penitus bonū. PROT. Neutrum. SOC. Aut igitur bonū ipsum perspicue, aut figurā eius aliquam sumere decet, vt quemadmodum diximus, cui potissimū secūdæ partes tribuendæ sint, videamus. PROT. Scitè admodum loqueris. SOC. An non semitam ad bonum ipsum quandam ingressi sumus? PROT. Quam? SOC. Si quis hominem aliquē quærens, domū quam inhabitat, primū cognorit, adminiculū sanè ad eum inueniēdum ingens habebit. PROT. Quidni? SOC. Ita & nos pręsens atq; superior ratio monuit ne in simplici vita, sed mixta, bonū ipsum indagaremus. PROT. Omnino. SOC. At spes certior, in eo quod pulchre mixtū, quàm in opposito nos quod quærimus reperturos. PROT. Certior sanè. SOC. Misceamus igitur, ô Protarche, dijs antè vouētes, siue Dionysius, siue Vulcanus, siue alius quispiam deorum sortitus est mixtionis officiū. PROT. Ita prorsus agēdum. SOC. Atqui nobis tanquam vinum miscentibus quibusdam, fontes adstant. Et melli quidē voluptatis fontem cōparare quis potest: verū sapientiæ fontem sobrium & vini expertē aquæ cuipiam acri, atque etiam saluberrimæ. Hos ergo liquores quàm pulcherrimè in vnū confundere studeamus. PROT. Studendū certe. SOC. Dic age primum: si omnem voluptatē cum omni sapientia misceamus, num pulchrè iunxerimus? PROT. Forsitan. SOCR. Verū minime tutū. Quo tamen pacto securius misceamus, me nunc declaraturū confido. PROT. Dic quomodo. SOCR. Patuitne in superioribus aliam voluptatem alia, rursusq; scientiam aliam alia synceriorem esse? PROT. Patuit plane. SOCR. Scientia quoque à scientia differens, & altera quidem circa illa quæ oriuntur & occidunt, altera circa ea quæ neq; fiunt, neq; intereunt, semperq; secūdum

Quo boni natura ab alijs discrepet.

Dionysio & Vulcano est dedita mixtio.

eadem eodē modò se habent. Atq; hanc ad veritatem ipsam respicientes, illa veriorem esse putamus. PROT. Rectè admodū. SOC. Si vtriusq; portiones verissimas inuicē primū commisceamus, nunquid istarū mixtio sufficiens erit ad vitā nobis optabilissimā exhibendā? aut alio præterea quodā & nō talibus egebimus? PROT. Mihi quidem videtur sic agendū. SOCR. Esto igitur nobis vir quidā sapiens qui norit quid ipsa iustitia sit, rationemque intelligētiæ comitē habeat, nec nō reliqua cuncta quæcunq; sunt similiter calleat. PROT. Esto sanè. SOC. Nū hic sufficienti sciētia prçditus erit, si circuli & sphæræ ipsius diuinæ rationē teneat, humanā verò hanc sphærā & hos circulos prorsus ignoret, dū in architectura similibusq; operibus canonib. id est, regulis circulisq; vtetur? PRO. Ridicula erit, ô Socrates, cognitio nostra, si in diuinis duntaxat versetur. PROT. Quid ais? num falsi canonis atq; circuli impuram & instabilem artem in commune inserere & immiscere debemus? PROT. Necessariū hoc est, si modò quis nostrûm vel viam quæ ducat domum reperturus sit. SOC. An verò & musicā, quam paulò antè diximus cōiecturis imitationeq; plenā, à puritate ꝓcul abesse? PROT. Necessariū id quoq;, si quidē vita nostra, aliquando vita futura sit. SOC. Vis ergo tanquam ianitor turba pulsus atq; coactus, ego nunc fores pandā, scientiasq; omnes confluere iam & confundi sinam, cum pura passim deteriorē. PROT. Haud scio ô Socrates num quis à scientijs alijs lædatur, qui primas habet. SOC. Permitto iam cunctas in Homericæ mixtionis velut conuallem quandam, eamq; valde poeticam confluere. PROT. Fluant. SOC. Rursus ad voluptatū fontem proficiscendum videtur: quādo enim ipsas miscere cogitauimus, & inter eas nónne veræ quædam enatæ nobis sunt? sed propter scientiæ totius amorē in idem concurrere scientias vniuersas permisimus, prius quàm voluptates. PROT. Vera loqueris. SOC. Est igitur tempus, vt de voluptatibus etiā consultemus, vtrum & ipsæ contentæ omnes, an primæ duntaxat, ac veræ sint admittēdæ. PROT. Permultū ad securitatē interest primas verasq; admittere. SOC. Harū ergo cōmercium admittatur. At quid deinceps? si quæ necessariæ sunt, num quēadmodum & istic, hæ quoq; in mixtionē sunt accipiendæ? PROT. Quid prohibet? Necessarias autem vnde? SOCR. Si autem quemadmodum artes omnes nosse innocuum & vtile in vita esse constitit, ita nunc de voluptatibus cōstet, videlicet quòd omnibus frui innoxium & vtile sit, fortè erunt omnes omnibus immiscendæ, quid ad hæc? PROT. Qua ratione de his loquemur? & quomodo agemus? SOC. Non à nobis Protarche tale aliquid, sed ab ipsis voluptatibus & sciētijs quærendū. PROT. Quid istud? SOC. O amicæ (siue voluptates, siue alio quodam nomine appellare vos deceat) vtrum eligitis cum omni sapientia congredi, an esse seorsum à sapientia? Reor equidem hoc illas necessariò responsuras. PROT. Quid? SOC. Quòd quemadmodum in superioribus dictum est, nec possibile, neq; vtile est genus aliquod purū, seorsum solitariūq; esse. Omniū verò generū optimū, si vnum vni cōparetur, nobis fore putamus genus ipsum, quo tum cætera omnia, tum etiam singulæ nostræ vires perfectę noscūtur. PROT. Et rectè quidē respōdisse illas meritò cōfitebimur. SOC. Restat vt mentem & sapientiā rogemus cū ipsa mixtione quodāmodo voluptatibus egere dicamus, qualibus pręcipuè voluptatibus egeant. PROT. Meritò. SOC. Nostra verò posthac interrogatio talis erit, vtrū præter illas veras voluptates vobis opus est vehemētissimarū maximarūq; voluptatū cōmercio: Fortè sic illæ respondebūt: Et quo pacto, ô Socrates? Hæc nanq; impedimēta nobis innumerabilia præbēt. Animas siquidē quas incolimus, voluptates furiosæ ꝑturbant, nec adolescere nos permittūt, nostrasq; progenies vt plurimū per negligentiā obliuione illata omnino corrūpunt. Alias autē voluptates veras ac puras quas ipse narrasti, ferme nobis domesticas arbitrare: ac præter istas, illas insuper, quæ cū sanitate & tēperantia cæterisq; virtutibus capiuntur. Has enim quę virtutis tanquā deæ cuiusdam pedisequę sunt, libenter admittimus. Quæ verò cū dementia, & alia improbitate cōgrediūtur, eas menti miscere absurdū est, si quisquam pulcherrimā illam cernēs concordemq; mixtionē atq; temperiē, in ea perdiscere quid & in homine & in vniuerso suapte natura bonū sit, quę ve ipsius idea existat, diuinare velit. An non sapienter, & tanquam sui compotē mentē hæc, & de seipsa, & de memoria rectaq; opinione respondere dicemus? PROT. Omnino quidē. SOC. Atqui & hoc necessarium est, nec vnquā aliter fieri posset. PROT. Quid istud? SOC. Cui veritatem non miscemus, nunquam id verum aut fieret aut factū esset. PROT. Quo enim modo? SOC. Nullo. verū siquid huic mixtioni vlterius deest, dicite tu & Philebus. Mihi enim tanquā mundus quidam incorporeus animato corpori pulchrè dominaturus sermo hic peractus fuisse videtur. PROT. Mihi quoq; ô Socrates idem videri scito. SOCR. Nónne si boni ipsius ac talis quidē vestibulū ędium nos nuper ingressos esse dicamus, forsitan rectè quodam modo profitebimur? PRO. Mihi sanè videtur. SOC. Quid igitur in huiusmodi mixtione pretiosissimū, maximeq; cur cōstitutio hæc omnibus gratissima sit, nobis in causa esse videtur? Si enim id nouerimus, mox perpendemus voluptatíne an mēti cognatum magis propiúsq; in vniuerso consistat. PROT. Scitè. Id enim ad disceptationē nostram maxime conferet. SOC. Atqui nequaquam inuentu difficile est, quæ causa sit, ob quam mixtio quæq; vel plurimi vel minimi faciēda sit. PROT. Quo pacto inquis? SOC. Nullus hoc hominū ignorat. PROT. Quid hoc tandē? SOC. Quòd quęcūque & qualiscūq; mixtio expers vel mēsuræ est, vel naturæ cōmensurati, necessario omnia quę mixta sunt, sed & seipsam primo perdit. Neq; enim tēperies hæc est, sed quædam intēperata, congesta verè talis fit plerúque ijs qui re vera eā possident, calamitas. PROT. Vera loqueris. SOC. Nunc quidē nos ipsius boni potētia in naturam pulchri se trāsferens clàm fugit. Mensura enim cōmensuratióq; pulchritudo plane ac virtus vbiq; fit. PROT. Prorsus. SOC. Quinetiā veritatem diximus ipsis in ea tēperie cōmisceri. PROT. Omnino. SOC. Quòd si bonū ipsum vna idea cōsequi non licet, saltē vna cum tribus, pulchritudine, cōmensuratione, veritate cōpræhendentes, dicamus id vniuersum velut vnum, causam eorū quæ in mixtione sunt esse, & propter hoc, vtputa quod bonum sit, mixtionē fieri talē. PROT. Rectè nimiū. SOC. Vnusquisq; iam ô Protarche facile arbitror de sapientia & voluptate iudicarit, vtra earū optimo isti cognatior & pręstans magis & apud hoīes & apud Deos esse cōtingat. PROT. Constat quidē, attamē ratione id quo

Nemo læditur à sciētijs cęteris q tenet primas.

Quæ voluptates sapiētiæ propriæ sint, quę alienæ.

Pulchritudo.

id quoq; dicendo percurrere præstabit. SOC. Secundũ quodlibet igitur horũ trium, de voluptate & sapientia iudicemus. Videndũ enim vtri vnũquodq; trium cognatius asseramus. PROT. Nũ de pulchritudine, veritate, mensuráque loqueris? SOC. Certè. primũ igitur veritate sume Protarche, cumq; sũpseris, ad tria iam respice, mentem, veritaté, & voluptatem: & postquam diu maturè consideraueris, tibi ipsi responde, vtrum voluptas an mens veritati propinquior. PROT. Quid diuturna meditatione opus est? permultum vt arbitror interest. Voluptas enim maxime omnũ temeraria. fertur enim de venereis voluptatibus, quæ ingentissimæ oium æstimantur, ꝙ peierátibus illis, dij prorsus ignoscunt, quasi pueri quidam voluptates sint, nullius intelligentiæ cõpotes.

Mẽs aut est ipsa veritas, aut simillima.

Mens auté aut idé est quod veritas, aut omnium certe simillima atq; verissima. SOC. An posthac mensurã illam moderationemq; cõsiderãdũ restat, voluptásne an sapientia eius sit capacior? PROT. Id quoq; quod nũc infers, exploratu perfacile est. Reor equidem nihil voluptate, eiusq; exultatione immoderatius inueniri posse: nihil contrà, mente & sciẽtia moderatius. SOC. Præclare, verũtamé tertium quoq; responde. Mensne pulchritudinis magis est particeps, an ipsa voluptas? quidue pulchrius? an mens voluptate, an contrà? PROT. Menté quidé & sapientiã ô Socrates nemo vnquã aut reuera aut falsò deformem vel vidit, vel aliquo pacto cogitauit, aut fuisse unquã, aut esse, aut dein de futurã. SOC. Recte. PROT. Si quem vero voluptatibus præsertim maximis fruẽtem aduertimus, vel quod ridiculæ, vel quòd obscœnæ sint, ipsi quidem erubescimus, atq; celamus, noctis tenebris talia cõmittentes, quasi sint diurni luminis indigna conspectu. SOC. Cunctis igitur ô Protarche, & per nuncios & voce præsenti declarato, quòd voluptatis possessio neq; primum est, neq; secũdum bonũ.

Bonorũ distinctio.

Sed primum circa mensuram & moderatũ, & opportunum & quæcũque talia sempiternam quandam naturã sortita esse putare decet. PROT. Apparet vtiq; ex ijs quæ modo sunt dicta. SOC. Secundũ deinde circa cõmensuratũ & pulchrũ perfectũ atq; sufficiens, & quotcunq; huius generis sunt. PROT. Videtur. SOC. Tertium vt ipse vaticinor, si menté sapiétiamq; posueris, haud procul à veritate discedes. PROT. Fortè. SOC. Quarta verò sunt ꝗ ipsius animę propria posuimus, scientiæ & artes opinionesq; rectæ. quæ ideo tribus illis statim succedunt, quia bono sunt quàm voluptas cognatiora. PROT. Forsitan. SOC. Quinto loco pone voluptates eas, quas expertes molestiæ definimus, quas puras nominabamus animæ ipsius scientias, sensus auté sequentes. PROT. Fortassis. SOC. In sexta verò progenie, inquit Orpheus, cantilenę ornatũ finite. Nostra quoque oratio in sexto iudicio finiri videtur. vnde nihil deinceps nobis aliud restat, nisi vt dictis tanquã caput adhibeamus. PROT. Decet profectò. SOC. Tertio iam orationé eandem conseruatorem deũ contestati breuiter percurramus. PROT. Qualem inquis? SOC. Philebus quidé inquit, omné penitus voluptaté nobis ipsum bonũ esse. PROT. Tertio ô Socrates quemadmodũ videtur: dicebas paulo ante repetendã orationé esse. SOC. Hoc ipsum. quod aũt sequitur, audiamus. Equidé quod modo dixi, orationé Philebi aliorumq; innumerabilium cõsiderans grauiterq; ferens, mentem longe meliorem potioremque hominum vitæ quàm voluptatem contendi esse. PROT. Dicta hæc sunt. SOC. Suspicatus tamen esse & alia multa intuli, quòd si apparuerit aliquid ambobus hisce præstantius, pro mente ipsa aduersus voluptaté de secũda sorte pugnarem, voluptasque secũdis etiã honoribus spoliaretur. PROT. Hæc quoq; dixisti. SOC. Præterea cum dixissem bonum ipsum esse omnium sufficientissimũ, neutrum ex ijs tamé sufficiens esse constitit. PROT. Vera narras. SOC. Et cum in ea oratione nec mens nec voluptas sibi ipsi sufficienté perfectamque vim habere viderentur, neutram esse bonum ipsum apparuit. PROT. Rectè admodũ. SOC. Quinetiam cum tertium quiddam vtraque melius esse constaret, mens vtiq; longo quodã interuallo propinquior potiori superantique ideæ quàm voluptas eluxit. PROT. Quidni? SOCR. Ergo nónne quintum gradum ex ea sententia quam præsens iudiciũ protulit, voluptatis potétia sortiretur? PROT. Vide. SOCR. Primum tamen voluptati locum omnes boues darent, & equi, & feræ denique omnes: quibus plurimi fidem, haud secus quàm augures auibus, habentes, voluptates ad bene viuendũ potissimas omnium arbitrantur: ferarumq; amores, locupletiores testes asserũt, quàm tot responsa philosophorum. PROTARC. Verissima, ô Socrates, te narrasse cuncti fatemur. SOCR. Nónne ergo me iam dimittitis? PROTAR. Exiguum adhuc quiddam restat, ô Socrates: neque enim prior tu quidem discedes: ego verò quæ restant, in memoriam tibi reducam.

PLATONIS HIPPIAS MAIOR, VEL, DE PVLCHRO.

*

MARSILIJ FICINI ARGVMENTVM.

*

DE pulchro, in Phædro, Symposio, & Hippia disputatur. In Hippia, quia Socrates agit aduersus Hippiam sophistam, qui cum ignoraret, se scire putabat, quæ ignorantia animum reddit indocilem, quid pulchrũ sit non satis docet, sed quid nõ sit ostendit, & opiniones falsas redarguit. Sophistam vocat eum qui se sapientem videri magis quam esse studet, pecuniarum honorumq; gratia. Talem vero Hippiam esse in procemio declaratur, & in fine procemij. Sumpta occasione ab oratione quadã Hippiæ quæ de pulchris officijs disserebat, interrogat Socrates quid ipsum per se pulchrũ quo reliqua omnia pulchra fiunt. Oportet enim particularia ad vniuersale quod in particularibus, & vniuersale quod in particularibus ad ipsum quod supra singula est vniuersale referre. Nam singuli homines pulchri, per formam quandam singulis communem pulchri redduntur: forma vero communis pluribus a diuina specie velut à sigillo character imprimitur: quoniam omnis multitudo ad vnum quod in multitudine, & vnum quod in multitudine ad vnum quod supra multitudinem est, reducitur. Quare cum multa sint pulchra, oportet singula per pulchritudinem communem omnibus, & omnibus insitam esse pulchra: & pulchritudinem quæ in omnibus est, sicut in alio est, non in seipsa, sic ab alio, non à seipsa pendere. Vnumquodque è singulis pulchris, pulchrum hoc Plato vocat: formam in omnibus, pulchritudinem: speciem & ideam supra omnia, ipsum pulchrum. Primum sensus attingit opinioque. Secundum ratio cogitat. Tertium mens intuetur. Interrogatus Hippias, ter secundum sensum opinionem definit. Quibus confutatis, Socrates ter quoque definit. Bis quidem secundum rationem, postremo secundum mentem. Sophista enim sensu opinioneque incedit. philosophus ratione potius, atque mente. In primis Hippias pulchram virginem, ipsum pulchrum esse respondet. Quod esse falsum ex eo constat, quod non omnia quæ pulchra sunt, per virginem pulchra fiant. Et virgo, si cum brutis comparetur, pulchra: si cum dijs, deformis apparet. Quare non magis

pulchra

pulchri quàm turpis esse videtur. Tum Hippias aliud quiddã similiter è singulis pulchris, non commune respondet, Aurũ quippe ipsum pulchrum quo omnia pulchra fiunt. Quod ea ratione respuit Socrates, quoniã aurum quibuscunq; conuenit, pulchra illa facit: alia vera deformat. Ergo nõ simpliciter pulchra facit, sed cum decet. Quocirca non sui magis quã alterius ratione res ornat. nec aurum solum est quo cuncta ornantur, sed argentũ quoq; & ebur, cæteraq; huiusmodi. Tertio loco aliud quiddam infert, quod etiam proprium est potius quàm commune: Pulchrum, inquit, corpore bene valere, diuitem esse & honoratum, senem mori, sepeliri à filijs, sepelisse parentes. Falsum hoc esse patet, quia nõ res omnes præter hominem hoc ipso pulchræ reddũtur. præterea hoc inter homines forte pulchrum: inter deos deorumq; filios turpe, vbi parentes nõ moriuntur. His redargutis quæ circa singula corporea per sensum & opinionẽ Hippias adducebat, Socrates iam ad altiora tendens, non quod sensus opinioni, sed quod opinioni ratio porrigit infert. Primo enim decorũ pulchrum dicit. Quod quidẽ incorporeum est magis, pluribusq; commune. Id tamen hac diuisione refellit. Decorum aut videri solum pulchro, aut tam videri quàm esse præstat. Si primum, deceptio quædam circa pulchrum, potius quàm ipsum pulchrũ, decorũ existit. Vera enim pulchritudo pulchra esse facit: quemadmodum vera magnitudo, magna, etiam si non videantur. Si secundũ dixeris, falso dixeris. Nam si ipsum pulchrum quoties esse dat pulchra, videri quoq; pariter largiretur, quæcunq; pulchra sunt, vt sunt, ita omnibus apparerent. Id esse falsum, contentiones de rebus pulchris & controuersiæ nobis ostendunt. Secundo aliud quiddam etiam, quod ratio opinioni offert, adducit. Vtile porrò pulchrũ vocat. Vtilitas incorporeũ quiddam multisq; commune. Nec mirum est, cogitationem circa decẽs & vtile decipi. Illud quippe ordinem partis ad partem, partiumq; ad totum, hoc autẽ ordinẽ totius cuiusdã ad totũ aliud habet, ordo verò pulchritudinem repræsentare videtur. Quapropter decens vel vtile, facile quis pro pulchro accipit. Quòd decens pulchrum nõ sit, constitit: quod nec vtile, sic ostendit. Vtile est quod potentiam ad aliquid faciendum habet. Potentia igitur & vtilitas idẽ. Quicquid agimus potentia quadam agimus, sed mala vt plurimùm facimus, potẽtia itaq; & vtilitas malum vt plurimum inferunt, pulchrum autẽ nunquã mali causa. Ergo non simpliciter quæcunq; vtilitas pulchrũ. At saltem quæ ad bonum confert, respondebit quispiam: aduersus quem sic argumentatur: Quod ad bonum tendit, cõducibile. Conducibile bonũ efficit: quod aliquid efficit, aliud est quàm id quod efficitur: quapropter aliud conducibile, aliud bonum. Conducibile, & pulchrum, idem. Ergo pulchrum & bonũ aliud. Neq; pulchrum igitur bonnm, neq; bonum pulchrum. quod prorsus absurdum. Tandem sensus opinionis, cogitationisq; cõuictis erroribus mens rationi dictat, pulchrum esse gratiam quandam, quæ animam, per mentem, visum, & auditũ mouet & allicit. Quod sanè partim ex huius dialogi calce, partim ex Phædro & Symposio Platonis elicitur. Qua ratione gratia hæc insit, & quo noĩe nuncupanda, inquirit Socrates, nec tamẽ ambitioso sophistæ declarat, quæ Phædro reuelauit, & Agathoni, qui quamuis ignorarent, suam tamen ignorantiã agnoscentes, dociles erant. Gratia profectò pulchritudo est, nõ ratione sensus, quia menti non cõueniret, & cæteris sensibus æque vt auditui visuiq; competeret. Non ratione mentis, quia oculos auresque effugeret. Non voluptatis etiã ratione, quia hæc non in auditu & visu duntaxat, sed in omnibus sensibus reperitur. Non ratione auditus solũ: non enim menti visuiq; congrueret. Non ratione visus. Auditui namque mentiq; deesset. Non ratione auditus visusq; simul, quia in visu audituq; vnà coniunctis pulchritudo inesset: In vnoquoque verò illorum seorsum ab altero agente, pulchritudo nulla. Volumus autem gratiam illam tribus animi viribus communiter percipi; tribus quoque obiectis earum inesse communiter. Quapropter addit voluptates mentis, visus, auditusque, ex eo pulchras esse, quod maximè omnium voluptatum innoxiæ sunt & optimæ. Si optimas idẽ quod conducibiles intellexeris, redibit superior ambiguitas. Conducibile bonũ facit, ergo boni causa. Causa & effectũ aliud. Ergo aliud cõducibile, aliud bonũ. Quo sequitur, aliud pulchrũ, aliud bonum esse. Ideo neque pulchrum bonum, neque bonum pulchrum. Sin autem optimas, id est, innoxias, faciles, spiritales, lucentes, vitalesque, vt ita dixerim, exposueris, veri compos effeceris. Nam pulchritudo nihil aliud est quàm summi boni splendor, fulgens in ijs quæ oculis, auribus, mente percipiuntur, perque illa ad ipsum bonum, visum, auditum, mentemque conuertens. Quo fit vt pulchritudo circulus quidam diuinæ lucis existat, à bono manans, in bono residens, per bonum & ad bonum sempiternè reflexus. Hoc Socrates mysterium quod à Diotima sibylla didicisse asserit, non sophistis, sed discipulis reuelauit. Quid ipsum bonum, ipsum vnum rerum omnium principium, actus purus, actus sequentia cuncta viuificans. Quid ipsum pulchrũ, Viuificus actus è primo fonte bonorum effluens, Mentem primo diuinam idearum ordine infinitè decorans, Numina deinde sequentia mentesque rationum serie complens, Animas tertio numerosis discursibus ornans, Naturas quarto seminibus, formis quinto materiam. Sol profectò corpora visibilia & oculos videntes procreat. Oculis, vt videant, lucidũ infundit spiritum. Corpora vt videantur, coloribus pingit. Neque tamen proprius oculis radius, propriiue corporibus colores, ad visionem perficiendam sufficiunt, nisi lumen ipsum vnum supra multa à quo multa & propria lumina oculis & corporibus distributa sunt, adueniat, illustret, excitet, atque roboret. Eodem modo primus ipse actus, id est, Deus, speciem actumque rebus singulis producendo largitus est, Qui sanè actus cum in subiecto patiente susceptus fuerit, debilis est, & ad operis executionem impotens. Sed diuini solis perpetua & inuisibilis lux, vna semper omnibus adstat, fouet, viuificat, excitat, cõplet, & roborat. De quo diuine Orpheus, Cuncta fouens atque ipse ferens super omnia sese. Vt est actus omnium roboratque, bonum dicitur. Vt viuificat, lenit, mulcet, & excitat, pulchrũ. Vt in obiectis quæ noscenda sunt, tres illas cognoscentis animæ vires allicit, pulchritudo. Vt in cognoscente potentia eam applicat cognito, veritas. Vt bonum est, procreat, regit, & complet. Vt pulchrũ, illuminat, gratiamque infundit. Præparata autem esse oportet omnia ad gratiam diuini fulgoris excipiendam. Corpora quidem proportione, quæ ordine, modo & specie constat. Voces harmonia, quæ numeris internallisque cõficitur. Officia, morum rectitudine ad finem bonũ. Disciplinas ordine ad obiectum verum. Animam puritate per auersionem ab inferis, & conuersionem ad supera. Mentem, per æternum in ipsum bonum, intuitum. Per hæc omnia gradatim diuinæ pulchritudinis radius penetrat. Circa corpus inæqualitate numerosa refulget, loco motuque subiecta. Circa voces, in harmonia, extra certum locum, sed motu dispersa. Circa officia disciplinasque & animam, in motu quidem, sed ratione vitali consistens. Circa mentem supra motum, in æterna idearum serie micans. Circa ipsum bonum, actus purus, vitam & gratiam omnibus inserens. Hæc precor Petre Medices vir omnium præclarissime, solita diligentia legas. Nam & tuæ mentis miram pulchritudinem prorsus agnosces, & quàm proximè ad ipsum pulchrum, de quo hic disputatur, accedas, animaduertes.

SOCRATES.
HIPPIAS.
*

O SAPIENS & pulchre Hippia; quàm longo interuallo Athenas venisti? HIP. Non datur, ô Socrates, otium. Nam Elienses ciues quoties cũ ciuitate quapiam aliquid est tractandum, mihi præ cæteris legationes committunt, idoneũ me iudicem ac nuncium existimantes eorum quæ apud singulas ciuitates dicuntur. Quamobrẽ sæpe & ad alias vrbes, sæpius etiam & de maximis rebus Lacedæmonem legatus accessi. Quo fit vt hæc loca, quod ipse querebas, minus frequentem. SOC. Hoc certe, ô Hippia, sapientis perfectiq; viri proprium est. Tu quidem cum priuatim, multa ab adolescentibus accepta pecunia, plus etiam cõferre illis quàm quæ acceperis, vales; tum publicè patriæ tuæ prodesse, vt decet eum, qui non contemnendus vulgò, sed summo in pretio sit habendus. Cæterum, quænam, ô Hippia causa, quòd prisci illi qui sapientũ magnũ cognomen adepti sunt, Pittacus atq; Bias, & qui Thaletis Milesij tempore quiue deinceps vsque ad Anaxagorã, sapientiæ studio floruerunt, vel omnes vel plurimi ciuilibus rebus abstinuere? HIPP. Quid aliud putas, ô Socrates, quàm imbecillitatẽ ingenij, cũ non possent vtraq; priuata & publica prudenter administrare? SOC. An verò putas quemadmodũ cæteræ artes incrementũ tempore susceperunt, adeo vt nostri temporis artifices superioribus longe præcellant: ita & facultatẽ vestram, stu-

Occasio dialogi cũ prouocatione & tẽtatione erga sophistã.

Sapiẽtes priscos ciuilib' actionib' abstinuisse.

dium videlicet sophistarum, creuisse, ac veteres sapientiæ studiosos si vobiscum comparentur, viles admodum extitisse? HIPP. Recte omnino loqueris. SOC. Ergo si hodie Bias reuiuiscat, à nobis iure irrideretur, quemadmodū ipsum Dædalum sculptores aiunt, si reuiuiscēs talia fabricaret, qualia quondam ex quibus sibi gloriam comparauit, ridiculum fore. HIPP. Sic se res habet vt ais, ô Socrates. Veruntamen priscos homines præferre semper recentioribus consueui, vt & viuentium inuidiā, & defunctorum indignationem vitarem. SOC. Probe, ô Hippia, & sentire & loqui mihi videris. Ego quoque testari possum te vera loqui. Nam reuera vestra facultas adaucta est, quæ cum priuatis obire etiam publica potest. Gorgias siquidem hic Leontinus sophista huc patriæ suæ legatus venit, vtpote qui esset ad tractanda ista publica munera Leontinorum omnium præstantissimus: is & ad populum concionari præclarè iudicatus est, & priuatim disputando, & cum iuuenibus cōuersando, magnum quæstū fecit, cœpitque ex hac vrbe. Quinetiam si audire vis, amicus noster Prodicus & sæpe aliàs publicis muneribus functus est, & nuper ex Ceo insula publice veniens, cum in concilio dixisset, summopere probatus est: & priuatim sui specimē præbens, iuuenesque erudiens, pecunias innumeras est lucratus. E priscis autem illis nullus vnquam voluit argenti mercedem sequi, aut propriam sapientiam in cœtu diuersorum hominū ostentare: adeo inepti & imperiti erant, eosque quanti argentum sit, latebat. Sed vterque illorum quos modo retuli, plus argēti sapientia sua quàm alius quiuis artifex ex qualibet arte cumulauit. Idemque Protagoras ante illos effecit. HIPP. Nihil, ô Socrates, egregiū hac in re nosti. Nam si videres quātum ego argenti lucratus sum, mirareris. Mitto alia. Verum in Siciliā quandoq; profectus, vbi tunc Protagoras habitabat, summoque in honore habebatur, me senior, ego multo quàm ille iunior breui plus quàm centū & quinquaginta minas collegi, & ex regione quadam angusta, Inyca nomine, plus quàm minas viginti: cumq; domum rediissem, patri dedi: quod quidem tam ille quàm reliqui ciues vehemēter admirati sunt. Enimuero me plures ferme pecunias quā duos alios simul quoscunq; vis sophistas congregasse existimo. SOC. O rem præclaram, potissimum Hippia id argumentum est, quanto & tu & alij huius seculi veteres illos superatis. Nam quāta eorum, qui ante Anaxagoræ tempora fuerunt, inscitia videri potest? Cum ille, contrà ac vobis contigit, amplum patrimoniū cum accepisset, neglexisse dissipasseque dicatur, adeò stulte philosophatus est; deque cæteris illorum temporum sapientibus alia quædam huiusmodi tradunt. Quapropter optimam hanc attulisse coniecturam videris, quòd sapientes nostri superioribus præstant, multique in hoc consentiunt, sapientem in primis sibi ipsi sapere oportere. huius autem hæc est summa, vt argentum plurimū acquiratur. Et de ijs satis. hoc autem mihi dicas, cum multas vrbes adieris, vbinam potissimum lucratus es? Num Lacedæmone, quo frequentius es profectus? HIP. Non per Iouem, ô Socrates. SOC. Quid ais? nunquid minimū? HIP. Imò nihil penitus vnquā. SOC. Monstrū est & mirabile quod dicis, ô Hippia, ac mihi dic, Vtrum sapientia tua illos qui tecū versantur discentesq;, meliores ad virtutē efficere possit, necne? HIP. Et maxime quidem. SOC. Nunquid Inyciorum ciuium filios meliores reddere potuisti? filios autem Spartanorum minimè? HIP. Absit. SOC. An fortè Siculi meliores fieri student, Lacedæmones negligūt? HIP. Imò & Lacedæmones idem affectant. SOCR. Num pecuniarum defectu tua cōsuetudine caruerunt? HIP. Nequaquam, satis enim diuites sunt. SOC. Cùm igitur sapientiā affectarent, & suppeterent facultates, tuque illis magnas vtilitates afferre posses, cur non inde locupletissimus rediisti? An fortè ipsi Lacedæmones melius quàm tu filios suos erudiunt? Vis ita dicamus? ac tu consentis? HIPP. Nullo modo. SOC. Verum iuuenibus Lacedæmone persuadere non potuisti, vt tibi adhærentes magis proficerent ad virtutem, quàm si cum suis vixerint? an parentes inducere nō potuisti, vt tibi filios potius quàm diligentiæ suæ committerent, si modò filiorum curam haberent? Neque enim adeò inuidebant filijs, vt optimos euadere nollent. HIP. Equidem inuidisse non arbitror. SOCR. Nunquid Lacedæmon bonis legibus instituta est? HIP. Bonis profecto. SOC. In ciuitatibus verò bonis legibus institutis virtus maxime omnium honoratur. HIP. Maxime quidem. SOC. Tu autē hanc alijs tradere, præ cæteris hominibus optime nosti. HIP. Prorsus, ô Socrates. SOC. Qui facultatem equestrem egregie docere potest, nonne in Thessalia magis quàm in reliqua Græcia coleretur, lucrareturque plurimum, similiterq; & alibi vbicunq; hæc ars in pretio est? HIP. Consentaneum id quidem. SOC. Qui ergo potis est præclarissimis virtutis præceptis iuuenes instituere, cur non Lacedæmone summopere honoretur, ibique innumeras affatim pecunias cumulet, ac similiter in quacūq; ciuitate Græcorū virtus maximi æstimatur? At fortè in Sicilia magis & Inyca, putas ista credere debemus Hippia. Si tu iusseris, credendum est. HIP. Non est, ô Socrates, mos patrius Lacedæmonijs mutare leges, aut præter solita filios erudire. SOC. Quid ais? Lacedæmonibus haud patrium est, recte agere, sed aberrare? HIPP. Id haud ego asseruerim. SOCR. Recte verò agerent, si melius, non si deterius iuuenes erudirent? HIP. Rectè, verum peregrinas disciplinas lex illorum non admittit. Alioquin si quis vnquam alius ibi docēdi gratia lucratus esset, scito me plurimum fuisse lucraturū. Lætantur ergo cum me audiunt, laudantque: sed vt dicebam, lex illorum peregrina vetat. SOCR. Legem, ô Hippia, perniciem ciuitatis, an salutem vocas? HIP. Constituitur mea quidē sententia, vtilitatis gratia lex, nonnunquā tamen obest, si malè sit cōstituta. SOC. Nōnne vt maximū quoddam ciuitati bonum legem constituūt latores legum, legeque sublata, legitimè in ciuitate viuere non possumus? HIP. Vera loqueris. SOCR. Quoties igitur à bono aberrant hi qui leges ferre nituntur, à legitimo legeque discedunt. Quid ad hæc? HIPP. Exacta quidem ratione, sic se res habet, ô Socrates. non tamen sic homines nominare consueuerūt. SOC. Vtrum, ô Hippia, scientes an ignorantes? HIPP. Vulgus. SOCR. Qui verum cognoscunt, vulgus sunt? HIPP. Nequaquam. SOCR. At verò cognoscentes, hi quod vtilius est magis legitimum, quàm quod inutile, reuera omnibus hominibus esse censent. nōnne fateris? HIPPI. Fateor equidē ita reuera esse. SOC. An non ita est, vt scientes existimant? HIP. Prorsus. SOCR. Præstat autem vt tu ais, Lacedæmonios disciplina tua licet peregrina

Priscos præferēdos semper recentioribus.

Gorgias.

Prodicus.

Protagoras ante Gorgiā & Prodicū.

Anaxagoras amplum dissipauit patrimonium, vt philosopharetur.

regrina quàm patria imbui. HIPP. Et vera loquor. SOC. Quinetiã quęcunq; vtiliora sunt, magis legitima sunt. Hoccine dicis ô Hippia? HIPP. Dixi equidem. SOC. Ergo secundũ rationem tuã magis è lege est, vt Lacedæmoniorũ filij ab Hippia, quàm à parentibus doceantur, quandoquidē tu magis quàm illi reuera prodesses. HIP. Prodessem proculdubio Socrates. SOC. Contra legem igitur agunt Lacedęmonij, cum tibi filios suos erudiendos auri oblata mercede non tradant. HIP. Assentior equidem: videris enim pro me dicere: quamobrem repugnare tibi non decet. SOC. Bonarũ legum ô amice expertes Laconas esse inuenimus, & in rebus quidē maximis, cum tamen optimis legibus vti videantur. Te verò quando potissimum laudant Hippia, & quibus rebus audiendis præcipuè delectantur? An videlicet cũ illa narras, quæ ipse egregiè nosti, astra cœlestesq; progressus? HIP. Nullo modo hæc sustinent. SOC. Num geometriæ sermo illos oblectat? HIP. Minimè omnium: nam multi admodũ ex illis, vt ita dicã, ne numerare quidem sciunt. SOC. Longe igitur abest vt ratiocinationes libenter audiant. HIP. Longè per Iouem. SOC. Nunquid illa quæ tu acutissime omnium hominũ intelligis, literarum syllabarumque distinctiones, rythmorum harmoniarumque naturas? HIPP. Quas, ô bone vir, harmonias ac literas? SOC. Atquæ tandē ista sunt, quæ audientes illi lætantur, teq; laudant? Tu saltem referas, postquàm ego inuenire non possum. HIPP. Stirpem heroum atque hominũ, & habitationes, vt vrbes quondam extructæ sint, ac summatim omnē antiquitatis historiam attente audiunt. Quocirca illorum causa ediscere, meditariq; huius generis omnia coactus sum. SOC. Quàm bene tecum actum est, ô Hippia, quòd Lacedæmonij moleste ferant, si quis nostros principes incipiens à Solone recenseat. Alioquin eorum nominibus ediscendis, fatigari te oportuisset. HIP. Quid fatigari Socrates? semel audiens quinquaginta nomina, memoriter repetam. SOCR. Ain' verò? sed ego te memoria pollere non aduerteram. Quapropter Lacedæmonios te merito delectari tanquam multarum rerum perito iam intelligo, teque perinde vti, ac aniculis pueri, ad cõfabulandi iucunditatem. HIP. Per Iouem, ô Socrates, nuper ibidem de pulchris studijs, quibus incumbere iuuenē decet, disserens admirationi fui. Extat enim de ijs à me composita luculenta quædam oratio, quæ præcipua verborum elegantia pollet, forma verò & principium orõtiõis eiusmodi est, Capta, inquit oratio, Troia, Neoptolemus Nestorem interrogauit, quæ pulcherrima essent, quibus incumbens iuuenis, vir illustris euadat. Cui respondens Nestor, multa & pulchra præcepta recenset. Hanc equidē orationē ibi ostendi, & hic quoq; tertio ab hinc die in Philostrati ludo, atq; insuper alia multa auditu digna ostensurus sum. Eudices enim Apemanti filius me rogauit. Quare da operam vt tu quoque adsis, & alios tecum ducas, quicunq; id genus dicta iudicare sciant. SOC. Ita fiet si Deus voluerit, Hippia. In præsentia autem breue quiddã de hoc ipso responde, nam opportunè me admonuisti. Nuper enim, ô vir optime, cum in sermone quodam, alia vt pulchra laudarem, alia vituperarem vt turpia, hanc quispiam in medium dubitationē induxit, me valde contumeliosè sic interrogans. Vnde tu Socrates pulchra turpiaue cognoscis? potésne quid pulchrũ

Hic videre est artē tentatiuam.

sit definire? ego autem ob ignauiam meam hæsitaui, neque quod acommodate responderem habui, atque ex cœtu hominum abiens, mihi ipse iratus sum, ruditatemq; meã vehementer accusaui: ac minatus sum, cum mihi primum quempiam vestrùm qui sapiẽtiam profitemini, obuium haberē, conaturum me id audire ac discere, & diligẽter præmeditatũ, ad eum qui rogauerat reuerti, vt rursus eadem de re depugnē. Quapropter nunc tu, vt dicebã, peropportunè venisti. Doce, obsecro, me quid ipsum pulchrũ est: conare, inquam, diligentissime omnem respõdendo rem aperire, ne iterum redargutus irridear. Nosti enim perspicuè, idq; exiguũ quiddã est è multis disciplinis quas tu calles. HIP. Exiguũ per Iouem Socrates, & nullius, vt ita dicã, pretij. SOC. Facilè itaq; discam, neq; vllus vlterius me refellet. HIP. Nullus certe. Vile nanque & rude studiũ meum esset. SOC. Per Iunonē bene loqueris Hippia, si virũ illũ capiamus. Verũ tibi impedimẽto sum, imitatus illũ si tibi respondẽti me opponã, vt me magis exerceas. Ferme enim obijciendi formas quoquo modo teneo. Si ergo nihil molestum est, opponã ego me tibi, vt vehemẽtius firmiusque perdiscam. HIP. Obijce vt lubet: nam vt modo dicebam, non ardua quæstio est, sed ad difficiliora te respondere docerē, vt nemo te refellere possit. SOC. O quàm bene loqueris. At postquam tu iubes, eius ipse personã indutus, te interrogare aggredior. Si illi sermonem tuũ de pulchris disputantem offici ostendisses, quum primũ finem dicendi fecisses, de nullo alio prius quàm de pulchro quæsisset. Mos enim hic suus, & in hunc modum interrogasset. O Eliensis hospes, nónne iustitia iusti sunt quicunq; iusti? Responde, quæso Hippia, tanquã percõtante illo. HIP. Iustitia profecto. SOC. An non aliquid hæc ipsa iustitia est? HIP. Prorsus. SOC. Et sapientia sapientes sunt quicunq; sapiunt, & bono similiter bona omnia quæ bona sunt? HIP. Quid prohibet? SOCR. Sapientiã verò & bonum secundum se esse oportet. Nam si ipsa nõ essent, alia per illa nunquã talia fierent? HIP. Sic est. SOC. Nonne & pulchra oĩa ipso pulchro sunt pulchra? HIP. Pulchro certe. SOC. Estne igitur ipsum pulchrũ? HIP. Est proculdubio sed quorsum? SOC. Hic ille statim qret: Dic hospes, quid hoc ipsum pulchrũ est? HIP. Num qui hæc interrogat, audire aliud quærit quàm quid sit pulchrũ? SOC. Non mihi videtur, sed aliud quiddã est ipsum pulchrũ. HIP. Quid hoc ab illo differet? SOC. Nihilne tibi videtur? HIPP. Nihil certe, non enim differt. SOC. Constat autem te melius nosse. Cõsidera tamē: nõ quę res pulchra est, ille petit, sed quid ipsum pulchrũ est. HIP. Intelligo iam, ô bone vir, & quod ipsum pulchrum est, respondebo adeò vt nunquàm redarguar. Si verum dicere oportet, scito Socrates virginem pulchram ipsum pulchrũ esse. SOC. Præclare per canem, ô Hippia, & decore admodũ respondisti. Nunquid ergo si hoc respondero, ad interrogata respõsum erit & recte, neq; refellar? HIPP. Qua te ille ratione corripiet, si quod omnibus videtur, & de quo audiẽtes singuli pro te testabuntur, responderis? SOCRA. Esto sane. Sed mecum ipse, ô Hippia, quod dicis, reputo. Ille siquidem ita percontabitur. Age, responde mihi, ô Socrates, hæc omnia quę pulchra dicuntur, si quid ipsum pulchrum est, per ipsum sunt pulchra? ego autē respondebo. Si pulcha virgo, ipsum pulchrũ est propter quod hæc pulcha fiunt. HIPP. Putásne

Extorsio, vt cõfiteatur id esse.

Cõcessorem esse, quæritur quid sit.

Prima definitio falsa pulchri.

Confutatio definitiõis.

illum te reprehendere vlterius ausurum, quasi non pulchrum sit quod dicis? Vel si fortè ausus fuerit, non ab omnibus irrisum iri? SOCR. Quod quidem audebit, ô vir mirifice, certò scio: vtrum verò ausus ridiculus euasurus sit, res ipsa ostendet. Quæ tamé ille inferet, tibi dicere cupio. HIP. Dic iam. SOCR. Quàm lepidus es, ô Socrates, dicet, pulchra equa, nónne pulchrũ? quam in oraculo Deus ipse laudauit. Quid ad hæc, ô Hippia? pulchram equam nónne pulchram esse fatebimur? nam quo pacto quod pulchrum est, esse pulchrum negemus? HIP. Vera narras, ô Socrates, rectè quippe Deus cecinit, pulcherrimæ enim equę apud nos nascũtur. SOC. Addet ille post hæc, Lyra pulchra nónne pulchrũ? HIP. Ita. SOC. Quęret iterum, (certus sum enim ex eius moribus cõiecturã faciens) O vir optime, pulchra olla, an nõ pulchrũ? HIP. ô Socrates, quis adeò rudis est, vt in re seria tam vilia noĩa misceat? SOC. Talis ille est, ô Hippia: nõ enim comptus vrbanusq;, sed sordidus, nihilq; aliud pręter veritatẽ curás. Attamen respondendũ illi est, & ego præfabor. Si olla à bono figulo ficta sit leuis & rotũda, satisq; cocta, quales sunt ollæ quędã vtrinq; auritæ atq; perpulchræ, quæ sex patinas capiunt: si de tali inquã olla interroget, respondendum pulchrã existere. Quomodo enim quod pulchrũ est, nõ esse pulchrũ asseremus? HIP. Nullo pacto, ô Socrates. SOC. An non & olla rogabit, illa pulchra pulchrum? Responde. HIP. Sic esse arbitror, pulchrum quoq; vas, hoc est quum ex arte est fictum, sed totũ hoc si cum equa & virgine, alijsq; speciosis omnibus comparetur, tali cognomento indignũ est. SOC. En Hippia, iam intelligo quid interroganti illi qui petit, obijciendum sit. O vir ignoras quàm scitum sit illud Heracliti, Speciosissima simiarũ deformis est cum alio genere animaliũ comparata: necnõ ollarũ pulcherrima turpis est, si cum virginũ genere cõferatur, vt sapiẽs Hippias iudicauit. Nónne sic Hippia? HIP. Rectè sané ô Socrates respondisti. SOCR. Audi, deinceps enim scio sic inferret, Quid si quis genus virginum, ô Socrates, cum deorum genere conferat, nónne idem patietur quod & olla collata cum virgine? An nõ formosissima virginum deformis esse videbitur? nónne Heraclitus quem tu in testimonium adduxisti, hoc idem tradit, hominem scilicet sapientissimum ad Deum simiam apparere quo ad sapientiam & formam & alia omnia? Confitebimur Hippia, speciosissimam virginem cum deorũ genere comparatã esse deformem? HIP. Quis huic Socrates contradixerit? SOCRA. Si hæc admittamus, ridebit ilico, & in hunc modum me iterũ cõpellabit. Recordaris Socrates quid interrogatus fueris? At ego, recordor equidem me interrogatũ fuisse quid ipsum pulchrũ sit. Tum ille dicet: interrogatus quid pulchrũ sit, respondes quod non magis pulchrum quàm turpe esse contingit, vt tu ipse fateris. ita videri dicam? Dic quidnã tu amice mihi respondendum consulis. HIP. Hoc ipsum. SOCR. Quinetiam quod ad deos genus hominũ pulchrũ minime sit, cõcedet. Sin autẽ ab initio te, dicet ille, rogassem quid pulchrum turpeque est, & tu mihi eadem quę in præsentia respondisses, num rectè respondisses? præterea num tibi ipsum pulchrũ quo decorantur omnia, pulchraq; apparẽt, quoties illa species adest; virgo videtur esse, vel equa, vel lyra? HIP. Si id ille quęsiuerit Socrates, facillime respondebitur quid ipsum pulchrũ sit, quo cætera omnia decorantur, cuiúsue præsentia pulchra videntur. Ineptissimus nempe homo est, nihilque præclaræ rei inducit. Si enim tu illi responderis, pulchrum ipsum quod quærit, nihil aliud esse quàm aurum, hæsitabit profectò, neq; te cõfutare tentabit. Constat enim apud omnes, cuicũq; hoc adest, licet turpe illud antea visum fuerit, pulchrum videri auro perornatum. SOC. Nescis Hippia, quàm molestus vir ille sit, quàmue difficile dicentibus assentiatur. HIP. Quid tum? quod rectè dicitur, cõcedat necesse est. hoc enim si respuerit, ludibrio omnib. erit. SOC. Atqui responsionem hanc non modo nõ accipiet, sed acriter me mordebit. O inflate vir dicet, Phidiam rudem artificẽ putas? Et ego illi, vt arbitror, nullo modo putare me dicã. HIP. Et rectè quidem. SOC. Rectè proculdubio. postquàm verò peritum artificem Phidiam esse concessero, hæc insuper addet. Existimas id quod pulchrum vocas, Phidiam ignorasse? At ego, quid maxime? dicam. Tum ille, quoniam Mineruæ oculos nõ aureos fecit, neq; reliquum vultũ, neq; pedes, neq; manus, quandoquidem si aurea fuissent, pulcherrima extitissent, sed eburnea reddidit: in quo certe propter inscitiã aberrauit, cũ ignoraret aurũ esse, cuius præsentia pulchra omnia fiunt quibuscũq; adhęret. quid illi hæc dicẽti respõdebimus ô Hippia? HIP. Nihil arduũ. Recte enim fecisse fatebimur. Nã eburneũ quoque pulchrũ est. SOC. Sed ille, Cur nõ pupillas etiã oculorũ eburneas fecit, sed lapideas, inueniens quoad fieri potuit lapidis cũ ebore similitudinẽ? Nũ pulchrũ lapidẽ, pulchrũ esse, ô Hippia, respõdebimus? HIP. Imo certe quum decens est. SOC. Cũ verò non decens, turpe fatendũ, nécne? HIP. Fatendum sanè cũ minime decet. SOC. His adijciet ille, O vir sapiẽs, ebur & aurũ nónne cum decẽt, pulchra oĩa reddũt? cõtrà vero cum dedecẽt? Negabimúsne, an fatebimur eũ rectè dicere? HIPP. Fatebimur planè quicquid aliquid decet, pulchrũ illud efficere. SOC. Hic ille inferet. Vtrum decet pulchræ ollæ de qua suprà diximus, vbi quis eam igni admouerit, planã bonorum leguminum auream tudeculã addere an ficulneam? HIPP. Prò Hercules, qualem hominem narras? Non vis eius nomẽ proferre? SOCR. Haud agnosceres hominem, licet nomen audires. HIPP. Veruntamen in præsentia indoctum illum esse cognosco. SOC. Curiosus nimium est, ô Hippia. Cæterum quid dicemus? Vtram potius è duabus tudeculis legumini & ollæ congruere? an ficulneam? suauiorem quippe fabarũ odorẽ præstat, neq; collidens frangensque ollam diffundet legumina, nec aqua ignem extinguet, neq; cõuiuas pretioso priuabit obsonio. Cõtrà verò aurea tudecula, omnia hæc faciet. Quamobrem videtur mihi ficulnea magis decere quàm aurea, nisi tu quippiã aliud dixeris. HIP. Decet sanè magis, quamuis ego cum homine talia perquirenti minime disputarem. SOC. Probè nimirum, ô amice. Tibi enim talibus nominibus repleri non cõuenit, cum tam specioso amictu calceisque ornatus sis, & inter omnes Græcos sapientia polleas: me autem nihil prohibet, quo minus cũ illo verser. me igitur antè erudias: meiq; gratia respondere digneris. Ille nanque sic deinde perget. Si ficulnea decet magis, quàm aurea, nónne pulchrior? HIPP. Quando quidem quod decet ô Socrates pulchrius quàm quod dedecet, es confessus. SOCRATES. Nunquid Hippia, confitendum ficulneam pulchriorem esse quam aureã?

Secunda definitio falsa.

Confutatio.

Tertia definitio falsa.

HIP.

HIPPIA. Vis tibi dicam Socrates, quomodo pulchrum definiens, prolixis eum sermonibus alienabis? SOCRATES. Quidni velim? modo tamẽ prius mihi dixeris vtram e duabus illis tudeculis decentiorem pulchrioremq; existere respondendum sit. HIP. Atqui si vis, illam quę ex ficu est, pulchriorem esse responde. SOCR. Nunc iam dicas quod paulò antè inceptabas. Hac enim responsione, qua ipsum pulchrum aurum esse aio, nihilo pulchrius, vt arbitror, aurum, quàm lignum ficulneum apparebit. Nunc denuò quid ipsum pulchrũ asseris? HIP. Dicã equidẽ: requirere nanq; mihi videris tale quiddam pulchrum respõdere, quod nunquã alicui turpe videri queat. SOC. Omnino, ô Hippia, rectè nũc accepisti. audi modo, & vide si quis contra hęc obijcere possit, dicereq; nihil me laudare posse. Dic per Deos citò. HIP. Aio equidẽ semper, apud quẽlibet, & vbicunq; pulcherrimum esse, vt sanus aliquis sit, diues & honoratus inter Græcos vsq; ad senectutẽ: & sicut parentes suos defunctos egregio funere decorauit, sic à filijs suis præclarè, atq; magnifice sepeliatur. SOC. Hui, hui, ô Hippia quàm mirifice & excellenter, & vt te decet, dixisti. per Iunonẽ valde te amo, quia mihi videris summa cum beneuolentia pro viribus auxiliari. Virum tamen illum nondum cõpræhẽdimus, sed nunc effusius nos, mihi crede, ridebit. HIP. Improbũ, ô Socrates risum. quũ enim nihil aduersus ista proferre valeat, rideat autem, seipsum ridebit, præsentibusque oĩbus ipse ludibrio erit. SOC. Fortè si ise res habet: fortè etiã ex hac responsione, vt ego vaticinor, non solũ illudere me audebit. HIP. Sed quidnã? SOC. Si fortè baculũ habuerit, neq; ego fugiens eum effugero, præclarè me cõsequi conabitur. HIP. Quid ais? An tuus ille dominus est? si hoc fecerit, non vocabitur in crimẽ, ac dabit pœnas? an iniusta vestra ciuitas? cædereq; te mutuò ciues permittit? SOC. Nullo modo. HIP. Nonne igitur punietur, si te iniuste percusserit? SOC. Nõ iniuste quidem, ô Hippia, si talia responderem, sed iure mihi videtur. HIP. Mihi quoq;, quandoquidẽ & tu hæc putas. SOC. Vis tibi dicam, quam ob causam me talia respondentem verberibus dignum putẽ? an tu me incognita causa verberabis? vel rationem admittes? HIP. Graue hoc esset, ô Socrates, si non admitterẽ, sed qua ratione id ais? SOC. Dicam eodem modo quo & paulò antè, imitatus illum ne cocam te verba quibus ille mecum vtitur, proferã dura nimium & absurda. Nam sic me proculdubio alloquetur. Dic age, ô Socrates, iniuste cædi illum censes, qui Dithyrambum tatũ inconcinnè pronũciãs, tam procul à proposita quæstione aberrarit? At ego, quónã pacto? interrogabo? Tum ille quia non potes meminisse quæsitum fuisse ipsum pulchrum, quòd omnia quibuscunq; inest, pulchra efficit, lapidem, lignum, hominẽ, Deum, actionem denique & disciplinã omnem, hoc ipsum, ô vir, pulchrum quid est, perquiro. tu verò non magis audisti me, quàm si lapis corã assedisset, & molaris quidam, nec aures, neq; cerebrum habens. Quod si ego perterritus, ad hæc ita respõdeam, num grauiter ferres, Hippia? HIP. Quónam modo? SOC. Sic inquã. Hoc tamen Hippias pulchrum esse dixit, quamuis ego illũ, vt tu me nunc, interrogassem, quod omnibus pulchrum, semperq; existit. Quid ais? An molestè feres, si hæc dixero? HIP. Certò scio, ô Socrates, quod dixi omnibus esse pulchrum, & ita videbitur. SOCR. An & erit? dicet ille. semper enim pulchrum quod pulchrum. HIP. Omnino. SOC. Nonne & erat, interrogabit? HIP. Et erat. SOC. Ad hæc ille, & nunquid Eliensis hospes, inquit, Achilli pulchrum esse, post genitores suo sepultum esse & auo illius Aeaco, alijsque quicunque ex dijs nati sunt, & ipsis denique dijs? HIP. In malam rem, quid hoc hominis? prophanę enim sunt, ô Socrates, huiusmodi quæstiones. SOCR. Quid verò? percontante alio hæc asserere non valde prophanum? HIP. Fortasse. SOC. Fortè igitur tu is es, ille dicet, qui cuilibet ac semper pulchrum esse dicis à filijs funere honorari, parentibus parentare. An non ex omnibus vnus Hercules erat, alijque quos antea memorauimus? HIP. At verò non dijs dicebam. SOCR. Nec heroibus etiam, vt videris. HIP. Non certè quicunq; deorum filij fuerunt. SOC. Illis verò qui non deorum? HIP. His ipsis. SOCR. Ergo secundum sermonem tuum ex heroum numero Tantalo quidem & Dardano atque Zeto graue, prophanũ & turpe est: Pelopi verò, alijsque similiter genitis pulchrum. HIP. Ita mihi videtur. SOC. Ad hæc ille, Tibi ergo videtur, quòd in superioribus non dicebas, sepelire parentes, à filijs sepeliri, quandoq; & quibusdã turpe contingere, imò impossibile esse, hoc omnibus esse pulchrum. Quamobrẽ similiter hoc atq; superiora illa, scilicet virgo & olla, habet: atq; etiam ridicule magis, alijs pulchrũ est, alijs minimè. Quocirca sic me ille corripiet. Nondum hodie potes, ô Socrates, quid ipsum, de quod quæritur, pulchrũ sit, exprimere? Et merito me ita iurgabit, dũ sibi talia respondebo. Talis est ô Hippia, plurimũ disputatio nostra. Quandoq; verò tanquam imperitiam meam & inscitiam miseratus, ipse mihi occurrit, interrogãs vtrum tale quiddã pulchrum ipsum esse mihi videatur, vel de quouis alio disputetur & de quo mentio fuerit. HIP. Quomodo id ais, ô Socrates. SOC. Dicam. O beate Socrates, inquit, ita respondere talia desine. inepta quippe sunt, & facile refelluntur. Sed aduerte, num tale quiddã ipsum pulchrũ appareat, quod nos suprà tetigimus, cum aurum diceremus, quibus decens est, esse pulchrum: cõtrà, quibus minimè: atq; alia omnia, quibus ipsum decens eiusq; natura cõpetit, pulchra fieri. Vide igitur num hoc ipsum pulchrum sit, ego autem ista passim concedere consueui. Nam quid obijciam, non inuenio. Tibi verò decorum, ipsum pulchrum esse videtur? HIP. Omnino, ô Socrates. SOCR. Caueamus ne in aliquo decipiamur. HIP. Cauendum certè. SOCR. Vide itaque, decorum id vocamus, quod adueniẽs videri pulchra singula facit quibus adest, vel quod esse efficit, vel ex ijs neutrum? HIPP. Mihi quidem videtur. SOCRAT. Vtrum quod apparere pulchra facit, perinde ac si quis deformis, amictu calceisq; decoris ornatus, pulchrior appareat? Nonne si decorum ea quibus inest, pulchriora quàm sint, videri faciat, deceptio quædã circa pulchrum decorum esset? neq; esset hoc quod quærimus, Hippia? Illud quippe quæsiuimus, quo res oẽs pulchræ, pulchræ sunt; quemadmodũ omnia magna, excessu magna sunt. hæc enim omnia magna sunt: atq; etiã si non videantur, excedant tamen, magna esse necesse est. Sic & pulchrũ quæsiuimus, quo pulchra sunt oĩa, siue appareant, siue non, quid esset? Decorum quidem non est: pulchriora enim quàm sint, videri facit, vt ipse aiebas: qualia verò sunt, videri non sinit. Quod autem pulchra esse facit, quemadmodũ paulò antè dicebam, siue appareant, siue non, quid est

Quarta definitio falsa.

Confutatio quartæ definitionis.

Quinta definitio pulchri.

Confutatio

dicẽdum: hoc nempe quæritur, si modo pulchrum quæritur. HIP. Atqui decorum, ô Socrates, & esse & apparere pulchra quum adest, efficit. SOC. Igitur impossibile est, quæ reuera pulchra sunt, non videri pulchra, dum adest quod videri facit. HIP. Impossibile. SOC. Confitebimur hoc ô Hippia? omnia reuera pulchrè instituta & studia existimari etiã pulchra ab hominibus? vel contrà, ignorari, adeò vt de his homines priuatim & publicè acerrime pugnent? HIP. Ignorari potius, ô Socrates, arbitror. SOC. Non tamen ignoraretur, si vt pulchra sunt, ita pulchra etiam apparerent: apparerent autem, si decorum pulchrum esset, neque esse solum, sed videri etiam pulchra cogeret. Quamobrem si decorũ est quod pulchra facit esse, est vtique quod quærimus pulchrum, non tamen id quod videri cogit: sin autem videri duntaxat, decorum efficit, nequaquam pulchrum ipsum est, quod petimus. esse namque illud compellit. Apparere autem simul & esse, neque pulchra, neque aliud quicquã efficere idem potest. Eligamus iam, vtrũ decorũ esse putemus, quod videri pulchra, vel quod esse facit. HIP. Quod videri, ô Socrates, arbitror. SOCR. Papę, quàm longè nos, Hippia, ipsius pulchri cognitio fugit, postquàm decorum aliud quiddam præter ipsum pulchrum esse apparuit. HIP. Per Iouem, ô Socrates, mihi quidem absurde nimium. SOC. Cæterum, ô amice, nondum dimittamus: neque enim omnem abieci spem, quid sit pulchrum inueniendi. HIPP. Omnino sperandum ô Socrates, neque enim inuentu difficile: mihi quippe conscius sum, quòd si paulisper secedens apud me considerarem, accuratius quam ipsa accuratio est, tibi id explicarem. SO. Heu ne alta id voce dicas, ô Hippia, ne indignetur, longusq; nos effugiat. non vides quantum nos hactenus fatigauerit? Verum nihil dico. Tu enim cum solus eris, facile vt tuto inuenies. Sed age per deos, me præsente inuenias: & si vis, vt hactenus, ita deinceps vnà mecum perquire. Si inueniemus, benè erit. sin minus, ego quidem mea sorte contentus ero: tu verò postquàm abieris, facile inuenies. si tamen nunc inueniamus, haud amplius tibi molestus ero, quid tecũ ipse excogitaueris, percontans. In præsentia verò considera, num tibi id pulchrum esse videatur. Attende obsecro diligenter, ne delirem. Hoc vtiq; pulchrum esto, quod vtile est. Cuius quidem rei hinc maxime conjecturã facio: quia pulchri oculi sunt, non qui impotes videndi, sed qui apti & vtiles ad videndum. HIP. Certè. SOCR. Et vniuersum corpus ita pulchrum dicimus, aliud ad cursum, aliud ad luctam. Itemq; animalia omnia, vt pulchrum equum, gallumq;, & coturnicem, & vasa omnia, atque vehicula, tum terrestria, tum maritima, naues atque triremes, instrumenta quoque omnia tam ad musicam, quàm ad artes alias pertinẽtia, item si vis studia atque leges, singula hæc eadem ferme ratione pulchra vocamus, respicientes scilicet qua cõditione vnumquodq; natum, vel fabricatum, vel locatum vtile est, & qua ratione vtile, & ad quid vtile, & quando vtile, pulchrum esse dicentes: quod verò secundum hęc inutile, turpe. An non idem tibi quoque videtur, ô Hippia? HIP. Mihi vero. SOCR. Probe igitur nunc dicimus, præ cæteris omnibus quod vtile est ipsum, pulchrum esse. HIPP. Probe admodum, ô Socrates. SOCR. Nónne quod efficere aliquid potest, ad id vtile est, quod hoc effici potest: quod non potest, inutile? HIPP. Prorsus. SOCRA.

Ponitur vtile, vt quæratur genus pulchri.

Potentia ergo pulchrum, impotentia turpe. HIPP. Maximè, nam & alia nobis omnia sic esse testantur, & ciuilia pręcipuè. Quoniam in ciuitate sua, atque republica potentem esse, omnium est pulcherrimum, impotentem verò turpissimum. SOC. Preclarè loqueris. Sed nunquid ob hanc ipsam rationem, sapientia pulcherrimum omnium, inscitia contrà turpissimum? HIP. Tu verò quid putas ô Socrates? SO. Quiesce parumper, ô dulcis amice. Nam de eo quod dicimus, suspicor atq; timeo. HIP. Quid metuis Socrates? nónne scite dicta hæc sunt? SOC. Velim equidem, sed mecum hoc animaduerte, vtrum quis vnquam quod neque scit, neq; potest efficiat. HIP. Nequaquam. quo enim pactò, quod nequit ageret? SOC. Qui delinquunt, & mala agunt, efficiuntque imprudentes, si hæc non potuissent, nunquid egissent? HIP. Minimè. SOC. At verò potentia possunt, quicunq; possunt: non enim impotentia. HIP. Non certè. SOC. Possunt autem omnes facere quæ faciunt? HIP. Proculdubio. SO. Mala verò multo plura quàm bona, omnes homines statim ab ineunte ætate omnem vitam agunt, neque sponte delinquunt. HIP. Vera loqueris. SOCR. Quid porro? hanc potentiam, atque hæc vtilia quæ ad malorum executionem cõducunt, num pulchra vocabimus, an multùm abest? HIP. Multùm, vt mihi videtur, ô Socrates. SOC. Non ergo potens nobis & vtile, vt videtur, ipsum pulchrum existit. HIP. Imò si modo bona possit, ad eaque conferat. SOCR. Illud igitur reprobatum est, quòd potens & vtile, simpliciter pulchrum sit. Sed nunquid hoc erat, ô Hippia, ad quod animus noster respiciebat? ipsum scilicet potens & vtile ad bonum conficiendum, pulchrum esse. HIP. Mihi quidem videtur. SOCRA. Hoc conducibile est, an non? HIP. Valde. SOCR. Sic vtique pulchra corpora, pulchra instituta legum, & sapiẽtia, & alia quæ paulò antè retulimus, omnia ex eo pulchra sunt, quo conducibilia sunt. HIP. Constat. SOC. Conducibile itaque ipsum nobis pulchrum esse videtur. HIP. Maximè omnium. SOCR. Atqui cõducibile est, quod bonum efficit. HIP. Idipsum. SOCR. Efficiens autem nihil aliud est quàm causa nónne? HIPP. Sic est. SOCR. Ergo boni causa pulchrum est. HIPP. Est profectò. SOCRA. Aliud verò est causa, aliud id cuius causa est. Neque enim causa ipsius causæ, causa esse potest. Quod hinc maxime conjectare licet. Nónne causam efficientem esse constituit? HIP. Planè. SOCR. Ab efficiente verò effectum fit, non efficiens. HIP. Verum est. SOCRA. Aliud efficiens, aliud effectum. HIPP. Aliud certè. SOCRA. Non ergo causa ipsius causa est, sed eius quod ab ipsa efficitur. HIPP. Sic est. SOCR. Itaque si pulchrum boni causa est, à pulchro fit bonum. Et ob hanc causam vt videtur, prudentiam aliaque pulchra omnia exoptamus, quia opus quod ex his gignitur, id est bonum, exoptandum est. Vnde per ea quæ inuenimus, pulchrum ad bonum ideam patris cuiusdam habere videtur. HIPP. Omnino quidem. præclare enim loqueris. SOCRA. Num & hoc præclare, quòd neque pater filius est, neque filius vicissim? HIPP. Et hoc. SOCRAT. Enimuero nec causa effectum est, nec effectum causa. HIPP. Vera loqueris. SOCRA. Per Iouem, ô vir optime, neque pulchrum bonum est, neque bonum pulchrũ. An tibi ex his quæ dicta sunt, fieri posse videtur? HIP. Num mihi, non per Iouem. SOC. Placet nobis illud, & asserere volumus, quòd neque pulchrum bonum

Conducibile an genus pulchri.

bonum, neque bonum pulchrum. HIP. Non per Iouem, non mihi placet. SOC. Per Iouem mihi quoq; ô Hippia, nihil minus ex his quæ dicta sunt placet. HIP. Ita sanè videtur. SO. Haud amplius igitur sermo ille vt suprà, egregius esse videtur, quo id pulchrum asserebatur, quod códucibile vtiléq; & potens ad bonum aliquod efficiendum. imò si possibile est, absurdior iudicandus quàm superiores illi, quibus virginē, & singula quæ suprà narrauimus, pulchrum ipsum nuncupabamus. HIP. Apparet. SOCR. Equidem, ô Hippia, quò me vertam nescio, hæsito enim & ambigo. tu verò num forte quid habes? HIP. In præsentia minime, sed vt aliàs dixi, si meeum animaduertero, inuenturū me aliquid certò scio. SOCR. At videor mihi ob discendi ardentem auiditatem moram tuam nequaquam toleraturus. Sed ecce nunc aliud quiddam mihi in mentem venit. Attende obsecro. Vtrum quod nos delectat: (non de qualibet voluptate loquor, sed de illa quæ per visum atque auditum) tale quiddam pulchrum sit vocandum. Nam quo pactò repugnare possumus, cum pulchri homines ornamentáque omnia, picturæ & figmenta pulchra, intuentes nos delectent? Cantus quoque pulchri & voces, vniuersáque musica, sermones & confabulationes similiter nos afficiant? Quapropter si audaci illi pertinacique homini responderemus, pulchrum esse quod per visum auditúmque delectat, nónne audaciam eius reprimeremus? quid putas? HIP. Nunc mihi, ô Socrates, quid ipsum pulchrum sit, scire dictum videtur. SOC. Quid verò, studia pulchra ac leges, propterea pulchra dicemus, quòd per visum auditúmque iucunda sint, an alia quadam specie contineri? HIP. Hæc ita fortè, ô Socrates, etsi hominem latet. SOCR. Per canem, ô Hippia, non illum quem ego maxime omnium vererer, quoties delirarem, aut aliquid dicere profiterer, cum nihil dicerem. HIP. Quem dicis? SOCR. Socratem Sophronisci filium, qui nihilo magis concederet vt hæc indiscussa facile iudicarem, quàm vt scire putarem quæ nescio. HIP. Atqui mihi quoque postquàm ipse dixisti, aliud quiddam id quod ad leges attinet, esse videtur. SOCR. Quiesce aliquantulum ô Hippia. Nam in eadem circa pulchrum ambiguitatem incidisse videmur, in quam paulò antè, dum putamus quiddam certi nos habere. HIP. Quo pacto id ais, Socrates? SOCR. Dicam equidem quod mihi videtur, si quid tamen dico. Hæc enim quæ ad studia legésq; pertinent, fortasse non extra sensum videndi audiendíque sunt. Præterea hunc sermonem, qui asserit quòd his sensibus gratum est esse pulchrum, feramus, nec leges in medium producamus. At si quis nos interroget, siue is quem dico, siue quiuis alius in hunc modum: Quid, ô Hippia, atque Socrates, id duntaxat iucundum quod sensibus duobus percipitur, pulchrum esse censetis? quæ verò cæteros sensus suauitate perfundunt, cibus, potus, veneris actus, aliáq; huiusmodi omnia, pulchra esse non dicitis? An fortè neq; dulcia hæc, neq; in sensibus præterquā in audiendo videndóq;, voluptatē ponitis vllam? Quid inquā, ô Hippia, respódebimus? HIP. Magnas quoq; ô Socrates, inesse alijs sensibus voluptates assentiemur. SO. Sed ille, qua de causa, dicet, cum non minus hæ, quàm illæ, voluptates sint, pulchri eas cognomēto priuatis? Quoniā, respódebimus, nemo est, qui nos nó rideat, si dicamus nó dulce comestionē esse, sed pulchrū: odorē item suauē, non suaue esse, sed pulchrum. Veneris quoq; motus dulcissimum quiddam esse vnusquiq; æque ac non contēdet, sed eos qui ipsis cum exercet quispiā, ita exerceat oportet, vt cóspectui hominū veluti turpissimam rem subducat. Cum hæc dixerimus Hippia, ille forsitan respondebit: intelligo equidē iamdudum quòd vos pudor impedit, quominus voluptates huiusmodi pulchras nominetis, quia hominibus non videantur. Ego verò non quærebā, quod vulgò pulchrum videtur, sed quod pulchrū ipsum est. Dicemus enim, puto, quid pulchrum esse posuerimus, partē scilicet eam iucūdi, quę per oculos auresq; delinit. Tu verò Hippia, potésne hac eadē vti disputatione, an aliud quippiā dicemus? HIP. Nó alia præter hæc, ô Socrates, dicemus. SOC. Præclare dicitis, inferet ille. Si ergo solū quod per visum, auditumque gratū aduenit, pulchrū est, quod per aliū sensum delectat, minimè pulchrū. Cōfitebimúrne? HIP. Confitebimur. SOCR. Ille verò sic iterum. An quod per visum iucundū, per visum & auditū iucundum est? Et quod per auditū iucundū, per auditum & visum etiā? Ad hæc nos, nullo modo quod per alterum est, per vtrunque esse hoc enim quęrere nobis videris. Nos verò diximus quoduis è duobus his iucundis ipsum per se pulchrum esse, & si vtrunque simul. nónne sic respondendum? HIP. Sic prorsus. SOC. Nunquid igitur, inquiet ille, à iucundo iucundum, eo ipso quod iucundum est, differt? haud quæro vtrum maior minórue sit aut magis minúsue voluptate voluptas, sed vtrum ex pluribus voluptatibus vna quædā hoc ipso ab alia differat, quòd hæc quidem voluptas sit, illa minimè. Nobis quidem non videri dicemus. HIP. Non videri planè. SOCR. Sic ille inferet. Nónne propter aliud quiddam quàm propterea quòd voluptates sint, has potissimum voluptates è numero omnium elegistis, tale quiddam in vtrisque inspicientes, quòd videlicet naturam quandam habent ab alijs differentem, ad quā profectò respicientes, pulchras esse illas asseueratis? neque enim visus voluptas idcirco pulchra est, quia per visum fit. Nam si illius pulchritudinis hæc esset causa, nullo modo quę per auditum fit, pulchra esset, cum per visum nequaquam efficiatur. Nos autem vera illum dicere confitebimur? HIP. Confitebimur sanè. SOC. Neque rursus auditus voluptas ex eo pulchra, quia per auditum fiat? alioquin quæ per visum percipitur, pulchra nó esset, quippe cum non eadē sit cum illa quæ per auditum efficitur. Eum virū qui ita dicit, ô Hippia, vera loqui fatebimur? HIP. Vera nimirum. SOC. Veruntamē vtræque, inquiet, pulchræ sunt, vt dicitis. Dicimúsne? HIP. Dicimus certè. SOC. Habent igitur cómune quiddam atq; idem, quod eas pulchras efficit, quódue ambabus communiter inest, & vnicuiq; proprie. Alioqui haud ambæ pulchrę essent & vtraq;. Age mihi tanquam illi responde. HIP. Ita mihi vt ais, videri respondeo. SOC. Si enim voluptates hæ aliquid ambæ susciperent, quod non earum vtraq; pateretur, nunquā huiusmodi passione pulchræ existerent. HIP. Sic est, ô Socrates. Qui enim fieri potest, vt quod neutra illarum patitur, ambæ perpetiantur. SOC. Non tibi videtur. HIP. Atqui & rerum istarum & locutionum huiusmodi penitus imperitus essem. SOC. Iucundæ quidem, ô Hippia. cæterum fortasis periculum est, ne mihi videar aliquid intueri, quod ita se habeat, qualiter habere impossibile tibi videtur. Video autem nihil. HIP.

Non

Delectatio an genus pulchri.

Non est periculum ô Socrates, sed omnino planissimè perspicis. SOCR. Enimuero permulta generis huius mihi animo obuersantur, quibus fidem non præsto, postquàm non probantur tibi, qui argenti plus studio sapientiæ, quàm cæteri nostri temporis mortales cumulasti. Ego autē, ô amice, vtpote qui nihil vnquam lucratus sum, cogito ne me fortasse ludas, ex industriaq; fallas, adeo mihi multa videntur. HIP. Nemo melius quàm tu intelliget, Socrates, ludam nécne, si hæc quæ tibi occurrunt proferre cœperis: nihil enim dicere videberis, quoniā nunquā reperies, quod cum nec ego patiar, nec tu, ambo perpetiamur. SOC. Quomodo inquis Hippia? fortè tu aliquid dicis, quod ego minus intelligo. Verū ausculta me, quod sentio planiùs explicabo. Mihi quidē videtur, quod neque contigit me esse, neque sum, neq; tu similiter, hoc ambos pati nos posse, Item alia quæ ambo patimur, neutrum nostrum existere. HIP. Monstra rursus afferre videris ô Socrates, & magis certè quàm paulò antea responderis. Attende modo, Si ambo iusti essemus, nónne & vterq;? Vel si iniustus vterq;, nóne & ambo? Aut si sani ambo, an non vterq;? Et si vterq; nostrum laborat in aliquo, vel vulneratus est, vel percussus, siue aliud quiduis passus fuerit, nónne idem ambo perpetimur? præterea si aurei, vel argentei, vel eburnei, ac etiam si vis generosi, aut sapientes, aut honorati, vel senes, vel iuuenes, aut aliud quiduis humanum, ambo essemus: nónne omnino necessariū esset hoc vtrunq; nostrùm esse? SOC. Omnino quidem HIP. Cæterum ipse ô Socrates res ipsas totas non consideras, neq; illi quibúscum disputare es solitus: plauditis autem ilico, quia pulchrum depræhendistis, & vnumquodq; disserendo auellitis: atque idcirco ita vos magna latent corpora, continuam essentiā ex natura sortita. Et nunc adeo circa hæc te veritas fugit, vt putes esse passionē aliquā vel essentiā, quæ circa ambo quædam versetur, circa vero vtrunque minimè: atque vicissim quæ circa vtrunque quidē sit, circa ambo verò nequaquam: adeò absurdi, temerarij, inepti, fatui estis. SOC. Talia quidē nostra sunt, Hippia, non qualia quis optaret, vt trito prouerbio fertur, sed qualia esse possunt. Prouerbiū. Sed ipse semper admonendo nos iuuas. Etenim prius quàm nos in his admoneres, quàm stolide affecti essemus, adhuc tibi clarius aperiam: si quæ de his sentimus retulero. Dicámne? HIP. Scienti Socrates, referas: noui enim omnem eorum qui in disputando versantur conditionē. Veruntamen si cupis, enarra. SOC. Cupio equidē. Enimuero vir optime, ita rudes eramus antequā tu hæc nobis diceres, vt de me ac te opinaremur, quòd vterque nostrum vnus sit, neq; tamen ambo id simus quod quisq; nostrū. non enim vnus, sed duo sumus. Adeò fatui eramus, Nūc verò abs te didicimus, quòd si duo ambo sumus, duo similiter vtrunque nostrum esse necesse est: & si vnus vterq;, vnum pariter ambos. Impossibile enim est vniuersali & continua essentiæ ratione secundum Hippiā, aliter se habere. Sed quod ambo erāt, idem & vterq;: & cōtrà quod vterq;, pariter ambo. Nunc igitur à te persuasus hic sedeo: prius tamen ô Hippia id mihi memora, vtrum vnus ergo tuq; simus, vel tu duo & ego duo. HIP. Quid ais Socrates? SO. Hæc ipsa quæ dico. Vereor enim aperte corā te loqui: nam mihi succenses, turbasque, quando dicere aliquid tibiipsi videris. Simul autē mihi dicas, nónne vterq; nostrū vnus, & vnū esse cōtingit vtrunq;? HIP. Omnino. SOC. Quòd si vnus, impar quoque, an non vnum impar existimas? HIP. Equidē. SOC. Num & ambo cū simus duo, impares sumus? HIP. Nequaquā ô Socrates. SO. Sed pares ambo nónne? HIP. Pares. SOC. Nūquid ex eo quòd ambo pares, par etiā vterq; nostrū? HIP. Minimè. SOC. Non ergo necesse est omnino, vt modò dicebas, quæcunq; ambo vtroq;, & quæcunq; vtriq; ambos esse. HIP. Non in rebus huiusmodi, sed in his quæ ipse suprà narraui. SO. Sat habeo Hippia Nam ista sufficiūt, postquàm alia sic, alia aliter se habere videntur. Dixi equidem, si recordaris vnde sermo hic est ortus, voluptates per visum & per auditum, non hoc pulchras esse quòd vtraque earum habet, ambæ nequaquam, vel quòd ambæ, sed vtraq; minimè, imò eo quòd & ambæ habent & vtraq;: & idcirco ambas & vtranque pulchras esse, & tu concessisti, & ego hac de causa per illam ipsam essentiam quæ ambas seqtur, ambas esse pulchras, si modò pulchræ sunt, censui: per eam vèrò quæ alteram deserit, minimè. Et nunc quoq; idem existimo. Verum mihi tanquā à principio dicas, si voluptates quæ per visum & quæ per auditū fiunt, ambę & vtraq; pulchræ sunt, quod ipsas pulchras efficit, nónne ambas & vtraq; sequitur? HIP. Prorsus. SOC. An ex eo quòd vtraq; atq; ambæ sunt voluptates pulchræ sunt? vel hac ratione aliæ quoque voluptates non minus pulchræ? nihil enim minus voluptates illas esse constitit. meministin'. HIP. Mimini. SOC. Sed quia per visum & auditum fiunt, idcirco pulchras esse illas est dictū. PRO. Ita dictū. SO. Vide num vera loquar. Sic enim vt memini diximus, pulchrum esse quod iucundū non quidem per sensus quoslibet, sed quod per visum duntaxat atque auditū. HIP. Sic prorsus. SO. Nonne passio hæc ambas sequitur, vtranque minimè? Non enim vtraque illarum quemadmodum suprà diximus, per ambas sunt, sed ambæ quidem per ambas, vtraque minimè. Est ita? HIP. Est. SOC. Non ergo hoc vtraque pulchræ sunt, quòd non sequitur vtrasque: ambo enim non sequitur vtrunque. Quamobrem ambo illa vocare pulchra secundum suppositionem licet, vtraque verò nequaquam. an aliter dicimus? Nónne hoc necessarium est? HIP. Videtur. SOC. Dicendúmne ambo quidē pulchra esse, vtraque vero nequaquam? HIP. Quid prohibet? SOCR. Hoc mihi amice obstare videtur, quòd quædam sic adesse alijs iudicata sunt, vt si ambobus ad sunt, adsint & vtrique: & contrà si vtrique, & ambobus. Hæccine omnia sunt, quæ tu narrasti. HIP. Erant certè. SOC. Quę autem ego retuli, minimę: è quorum numero erat quod ambo dicitur, & quod vtrunque. Est ne ita? HIP. Est. SOCR. Vtrum tibi videtur, ô Hippia, ex his quæ ipse exposuisti pulchrum esse? Vt si ego robustus & tu, ambo robusti. Item si ego iustus & tu, ambo: & contrà, si ambo, & vterque. Vel nihil prohibet ita contingere, vt in ipsis paribus & imparibus accidit: vbi ambo aliquando paria sunt, imparia vtraque, & aliquando paria: necnon vtraq; interdum talia sunt, vt exprimi nequeant, ambo queant, & interdum ne queant. Aliáque huius generis plurima quæ mihi occurrere dixeram, quorum in numero pulchrum ponis? num ita tibi de hoc vt mihi apparet? nimis enim absurdum esse mihi videtur, vt ambo pulchri simus, non vterq;. Vel contrà, vterque pulcher, non ambo, aut aliud quodlibet talium. Itáne ipse eligis vt ego? An illo potius modo? HIPP. Sic equidem.

SOC.

SOC. Rectè agis Hippia, vt à longiore inquisitione nos liberemus. Si enim ex his est pulchrũ, haud amplius quod per visum, & auditũ delectat, pulchrũ erit. Ambo nanque pulchra facit, vtraq; minimè. Hoc autem impossibile, vt inter nos cõuenit. HIP. Conuenit certè. SOC. Impossibile igitur quod per visum, & auditum iucundum, pulchrum esse: nam si id pulchrũ esset, impossibile aliquid sequeretur. HIP. Vera hæc sunt. SOCR. Hic contentiosus ille dicet, exponite iterum à principio, postquàm istud vos fefellit, quid esse pulchrũ hoc dicitis, quod ambabus voluptatibus inest, propter quod istas præ cęteris honorantes pulchras vocastis. Necessarium mihi videtur, ô Hippia, vt respondeamus, quòd innoxiæ sunt præ cæteris voluptatibus, atq; optimæ tam ambę, quàm vtraq;. An tu aliquid aliud habes, quo ab alijs differant? HIP. Nihil, reuera enim optimæ sunt. SOCR. Tum ille, hoc igitur pulchrum esse dicitis conducibilem voluptatem? Videri equidem respondebo. tu verò? HIP. Et ego. SOC. Ille vero ad hæc. Nónne conducibile est quod bonum efficit? Efficiens autem & effectum aliud esse nunc constitit. vnde eòdem relabimur. Neq; enim bonum pulchrum esset, neq; pulchrum bonum, si quidẽ aliud vnumquodq; illorum esset. Ita esse nos illi, ô Hippia, si sapiemus, illico respondebimus. Nefas enim est, rectè loquẽti non assentiri. HIP. Quid tu aliud, Socrates, cuncta hæc esse ducis, quàm contractiones quasdam, concisionesq; sermonum, vt antè dixi, in minima resolutas? Illud verò pulchrũ & multi faciendum est, vt quis valeat, præclara oratione habita in iudicio, vel concilio, vel ad aliam quandã potestatem ad quã verba fiunt, auditoribus persuasis, non minima quædam, sed maxima præmia reportare, sui ipsius, rerum suarum, amicorumque salutem. Hæc sanè omissis minutis his quæstiunculis complecti decet, ne demens esse videaris, dum deliramenta, & nugas, vt modò pertractas. SOC. O amice Hippia, tu quidem beatus es, qui nostri quibus studere hominẽ decet, & ipse abunde, vt asseris, studuisti. Me verò mira quædã fortuna detinet: quippe aberro semper, atq; egeo. Quoties autem inopiã meam sapientibus vobis ostẽdo, verbis rursus à vobis obiurgor. Obijcitis enim continuo, quæ & tu nunc obiecisti, me scilicet stolida, exilia, & nihili facienda tractare. Demum cum persuasus à vobis, eadem quæ & vos profero, longè optimum esse posse orationem eleganter & ornatè compositam perorare in iudicio, & alio quouis cœtu, rursus nonnulli è nostris, & ille vir qui me semper redarguit, grauiter increpãt. Proxim⁹ ille vir mihi genere est, & vnà mecum habitat. Ergo cum primũ domum ingressus sum, & ille me talia dicẽtem audit, interrogat quid non erubescam de pulchris vitę institutis disputare, cum adeo manifestè circa pulchrũ redargutus sim, quòd ipsum pulchrũ quid sit ignorẽ. Inquit enim, qua ratione intelliges, quæ oratio pulchre composita sit, quæ non, aut alià quamlibet actionem pulchrã esse, vel turpem, dum pulchrum ipsum quid sit ignoras? Et quãdo ita affectus sis, viuere te, quàm mori pręstare putas? Cõtigit itaq; mihi quod modo dicebã, vt & à vobis & ab illo male verbis accipiat, maleq; audiã. Sed fortè operęprętiũ est hæc omnia tolerare: neq; eñ id absurdũ, modo quippiã lucratus sim. Tantũ enim Hippia cõsuetudine vtrorũq; profeci, vt prouerbiũ illud, quod Pulchra difficilia esse dicit, intelligere mihi iam videar.

Definitio alia falsa pulchri.

Confutatio

Alia definitio falsa pulchri.

Prouerbiũ.

PLATONIS LYSIS, VEL, DE AMICITIA.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

VBI Socrates cum sophistis eorumq; sectatoribus disputat, opiniones falsas redarguit, veras significat potius, quàm doceat. Nam acuta ingenia redargutis falsis, exiguo deinde vestigio vera venantur. Quod in Euthydemo Protagora, Menone, Hippia, Euthyphrone, & Lyside patet. Vbi verò cum discipulis & studiosis sui sermonem habet, ostẽdit ac docet quod quidẽ ex multis dialogis intelligitur. In Lyside igitur cum de amicitia inter sophistarũ discipulos disputetur, cõfutandis falsis potius, quàm monstrandis veris, Socrates studet. Quæ vero sit de amicitia & amore Platonis sententia, ex hoc libro conijcere, sed ex libris de legibus alijsq́, multis cõprębendere possumus. Amicitiam esse vult honestã perpetuę voluntatis cõmunionem. Huius finem esse, vitã vnam. Principium eius, cognationem. Medium autem amorẽ. Vt honestam dicit, excludit improborum hominũ contubernia, lasciuorumq; congressus. Vt perpetuæ leues adolescentulorũ beneuolentias etiamsi honestæ sint, nondũ amicitias appellandas monet. Vt voluntatis, significat non similitudinẽ opinionis cuiusdam vel artis ad amicitiam perficiendã sufficere. Vt cõmunionem beneuolẽtiæ vicissitudinem indicat? Huius finis est, vt e duobus animis vnus voluntate fiat, ex vna voluntate vita vna, ac demũ ex vna vita, numinis vnius eiusdemq; ideæ fruitio. Principium quo cõmunionis huius desiderium excitatur cognatio est. Cognatio cõuenientiã in idea, sidere, genio, & quadã animæ corporisq́, affectione significat. Nam qui ex vno pendẽt, in vnum, per vnũ, atq, ad vnum reuerti nituntur. Medium & quasi quidã ad amicitiã trames, amor existit. Cùm autẽ amor pulchri desideriũ sit, & amicitia ab amore, & ducatur pariter & dicatur, necesse est eos qui amici futuri sunt, pulchros esse. Pulchros inquã, quorũ animi pulchri. Homo enim animus est: Corpus hominis instrumentum: & quisquis pulchrũ amat corpus, non hominẽ, sed ea quæ sunt hominis amat. Quamobrẽ quoties cognatio illa adest, & animorum pulchritudo concurrit, perfecta nascitur amicitia. Si corporis forma huic animorum pulchritudini adiuncta est: citius amare incipiunt, & breui amicitiæ habitum assequuntur. Quod in Platonis Dionisq; mutua beneuolẽtia cõtigit. Sin autẽ forma corporis cum animi deformitate cõiungitur, non honestę communionis, sed turpis congressus cupido exoritur. Vnde nõ amicitia, imo petulãtia primũ, deinde discordia proficiscitur. Quare si cognatio deest, amici nunquam. Si adest cognatio, deest omnis pulchritudo, interdũ beneuoli potius, quàm amici. Sin autẽ cognationi pulchritudo corporis non animi est adiũcta, pro amicitię desiderio obscœni cõgressus ardor exoritur. Cum vnus animo pulcher, turpis alter, admonitionis & increpationis studiũ cognatio illa parit. Quòd si pulcher vnius animus, alterius nec pulcher est, nec turpis, docendi discẽdiq́, inuicẽ voluntas ex cognatione prouenit. Tandẽ ex increpatione illa, & hac doctrina amicitiã nascitur. Quod quidẽ in Phædrum & Alcibiadẽ Socratis amor ostẽdit. At vero cognatio pulchritudinẽ vtrinque nacta, citò indissolubilẽ procreat amicitiã. Idq́, in Platonis Asterisq́, beneuolentia cõstitit. Atq; hęc, vt è multis colligitur, de amicitia Platonis nostri sententia est. In hoc aũt dialogo primo eos qui amore abutũtur, & sub amicitiæ specie turpi libidini seruiunt, increpat. Deinde eos qui ex sola corporis forma, amari se dignos existimãt, admonet. Tertio illos, qui minus vere de amicitia sentiebant, refellit. Postremo callem quendã sagacibus animis ad venandã amicitiam indicat. Singula mẽbra suis in locis legentibus patẽt. Nam dum Hippothalem & Ctesippum ironia iocisq́, deridet Socrates, quod turpi amore capti essent significat. Et dum corã illis adolescẽtes ad mores instruit, amatores admonet quo pacto amandũ, & quomodo vnà viuendũ sit. Cumq́, amatores instituisset, secundam dialogi partẽ ad amatos instituẽdos aggreditur. Vbi lõga inductionis serie docet, non vmbratili huius corpusculi forma, sed vera animi pulchritudine, sapiẽtia scilicet & prudẽtia amicos aucupari decere. Tertio loco cõfutat, & primo Solonis sententiam, qui amatos inquit amicos esse. Qui tamen sæpe amantes oderunt. Addit etiam nec amãtes duntaxat, amicos esse, quia sæpe odio habentur qui amant. Vbi concludit reciprocam beniuolentiam, amicitiam esse vocandam. Deinde Empedoclem repræhẽdit, qui quamlibet simpliciter similitudinem ad amicitiã sufficere voluit. Quod falsum esse artium multarum similitudo declarat, quæ inuidiã & odium sæpius

quàm

quàm amicitiā gignit. Accedit postmodum Hesiodi Heracliti q; opinio, quòd dissimilia sint amica. Idq; falsum esse ex eo constat, quod odium & amor cum dissimilia sint, amica non sint, nec iustus vir & iniustus & de alijs eodem pacto. Quòd si quid aliquádo dissimile sui appetere videatur, vt aridū quod est, humorem, caloremue quod frigidum, dicendum est non amare contrarium, sed suijpsius restitutionē ex cótrario quærere. Quod enim calore nimio pręter naturā suam vritur, per frigus ad temperiem naturalem reducitur. Quare nō frigus, sed temperiem per frigus amat. Idem est de cęteris contrarijs iudicandum. His cōfutatis opinionem quandā vt suam quasi vaticinans Socrates infert. Vbi trifariā affectiones animi diuidit, bonum animū, malum, neutrum. Malū bono propter diuersitatem amicum esse nunquā. Malum malo propter iniustitiam lædi. Ergo nec hos inuicem amicos esse. Neutrum quoq; amare malum, impossibile. malū enim cum obsit, suapte natura odio semper habetur. Restat vt amicitia sit inter bonū ac malum, & neutrū atq; bonum. Et illa quidē in gaudio, in desiderio hæc consistit. Ex quibus duæ quædam amicitiæ species ortæ sunt. Sed insurgunt obiectiones quædā, quæ id turbare videntur, quas Socrates palàm infert, solutiones vero clàm innuit. Prima, quia bonus bono similis, similia verò non esse amica contra Empedoclem dictum fuit. Vbi intelligēdum, non dictū esse similia nullo modo amica fieri, imò negatum quòd simpliciter quęlibet similitudo ad amicitiam procreandam sufficiat. Item cum secundo obijcitur: bonus se ipso sufficit ergo non desiderat alterum. vnde non amat, quare nec boni amicus est: Exponendum est quòd hæc absurditas non ex Platonis mente sequitur, sed ex Empedoclis & Heracliti dictis, in quibus amoris desiderium ab amicitia nō distinguunt. quare vnà cum amicitia cupiditas perpetua sit necesse est. Plato vero amicitiam habitum quēdam esse vult ex amore diuturno contractū. Quo fit vt amor sit exoriēs amicitia. Amicitia vero inueteratus amor, in quo multo plus voluptatis, quàm desiderij restat. Ex quo sequitur, vt qui cupierat, iam delectetur. Itaq; amicitiæ habitus non necessario desiderio præsentis ardorem, sed delectationem exigit. Ergo si bonus bonum minus desiderat, non tamen minus, bonus bono gaudet, quod ad seruandam amicitiæ rationem plurimū valet. Atque hæc vna est amicitiæ species, inter bonum videlicet, atque bonum in gaudio potius quàm in desiderio constituta. Est & altera, quę desiderij plus, quàm voluptatis includit, inter neutrum bonumq; exoriens. Quæ quidem qua ratione fiat, & cuius gratia, & propter quid in textu satis patet. Describit illam primo vt opinio porrigit, deinde paulatim emendat. Nam cum dixisset, neutrum propter malum inimicum amare bonum amicū boni amiciq; gratia. statim dictis obijciēdo corrigit. Vbi primum docet, amicitias omnes quæ ad homines diriguntur, imperfectas esse, & imagines amicitiæ quæ ad ipsum primum bonum rerumq; omnium respicit autorem, quod primo amatur, & causa est vt amentur hæc omnia. Et quisquis aliquid amat, ipsum primum tanquam finem amoris habet. Nam à primo bono bonū omnibus inest: à primo pulchro, gratia singulis adest: bonitas vero trahit nos, allicit pulchritudo. Non ergo ista nos inferipra mouēt, sed primum illud in istis trahit & allicit. Illud itaque in istis simul atque ex istis, non ista amamus, In quo Platonis nostri pietas in deum, summaque religio mirifice fulget. Ostendit præterea non semper nos alterius gratia amicos esse. Neque enim primum bonum, boni alterius gratia exoptamus. Item non propter malum, bonum cuperes. Quia etiam omni malo ē rerum natura sublato restaret bonum suapte natura gratum, & appetitus in eo quod minus bonum, ad bonum maius consequendū traheret. Non enim malum est, quod summi boni excitat appetitum, sed ipsius minus boni egestas ad sui repletionem in summum bonum conuertit: quæ quidem non malum, quia nunquam malum ad bonum, & contrariū ad contrarium, sed inchoatio boni potius nuncupanda. His ad emendationem illatis principium quoddam inducit amicitiæ perfectius inuestigandæ. Inquit enim cognationem & naturæ conueniētiam amicitiam parere, de qua satis in principio diximus. Postremò iuuenes illos adolescentesque mordet, quòd ignorent quid merito amandum sit: quæ amicitia vera, quo pacto honeste, stabiliterque conflettur, & antequàm hæc discant, temere, procaciter, & petulanter amicitiam inire contendant. Sed ne illos infestos sibi redderet, clàm ista significauit, & seipsum vnà cum illis repræhendit. Hæc de argumento satis. Ad Lysidem veniamus.

SOCRATES. HIPPOTHALES. CTESIPPVS. MENEXENVS. LYSIS.

Occasio dialogi.

IBAM ex Academia in Lyceum rectà per suburbiū iuxta mœnia, & cū ad portā vbi fons est Panopis, venissem, Hippothalem Hieronymi filiū, & Ctesippū Pæanæum, aliosque vnà cū his adolescentes multos offendi. Cumq; me Hippothales venientē videret, ô Socrates, inquit, quónā & vnde? At ego, ex Academia proficiscor in Lyceum rectà. Tum ille, Adésdū, rectà ad nos, inquit, non accedis? decet enim. Ad hæc equidē, decet inquam: sed vbínā, & apud quos vestrum esse me vultis? Ille vero Adésdū, inquit è regione mœniorum gymnasium quoddam ostendens muro circundatum, & ianuam apertam, hic ait, ipsi & alij quàm multi, & quidē honesti nos exercemus. Qua potissimum in re est hæc vestra exercitatio? In palæstra quę nuper est cóstructa, ac vt plurimum in sermonibus, quos tecum libenter cómunicaremus. Rectè agitis. Sed quis ibi præceptor? Socius & laudator tuus Miccus. Per Iouem non malus ille quidē, sed satis magnus sophista. Vísne me intrò sequi, vt eos qui ibi sunt, videas? Id in primis libenter audirē, ad quid ingrediar, & quis pulcher ille. Alius alij nostrûm videtur, ô Socrates. Tibi verò, quis, ô Hippothales? Dic obsecro. At ille interrogatus erubuit. Tum ego, ô Hieronymi fili Hippothales, vtrū ames quempiā nécne, nihil opus est vt aperias. Noui enim quòd non solùm amas, sed quòd in amore progressus sis tam procul. Etenim cæteris in rebus hebes & inutilis sum: id autē vnum mihi munus à Deo datum, vt primo aspectu & amantes & amatos cognoscam quod cùm ille audisset, multò etiā magis erubuit. Verum Ctesippus quàm vrbanus es, inquit, Hippothales, qui amati tui nomen Socrati referre detrectas. Quòd si paulisper ille hic moretur, necabitur assiduè ex te audiēdo. Nobis enim dudum ô Socrates, aures compleuit, surdasq; reddidit nomine Lysidis. Vbi verò subbibit, facilè fit, vt vel à somno excitati, Læsidis nomen audire videamur. Nec admodū molestū esset, sit molestū licet, soluta oratione de illo loquentē audire, ni carmina & cómentationes nostras exhaurire conetur, & quod molestissimum est, amores suos voce miranda canat, quam perferre necesse habemus: nunc vero abs te rogatus erubescit. Iuuenis, inquam, Lysis hic esse videtur: comiclo autē, nam audiens eius nomen, haud agnoui. Tū ille, raro nomē eius enunciat, sed ex patris nomine cū sit vir admodū nobilis, adhuc iuuenis ipse cognominatur: id enim mihi persuadeo, fieri non posse, vt pueri formam ignores: adeò nanq; egregia præditus est, vt vel ea sola notus omnibus esse possit. Cuius inquam filius est: dicite quæso. Democratis, inquit, Aexonei maximus natu filius. At ego, Esto ô Hippothales, vt generosum constantemque amorem nactus sis. Age verò mihi quoque quæ & his ostende, vt videā vtrū scias, quæ de amato amantē vel ad seipsum vel ad alios dicere oportet. An tu horum quicquā, ô Socrates, quę ille dicit, ponderandū censes? Tu verò amare te illū quē hic dixit, neges? Nequaquā, inquit: sed nihil cóponere aut scribere de amoribus aio. Ad hæc Ctesippus: haud sanæ mentis hic est, sed delirat atq; insanit. Tū ego, O Hippothales, nec carmina, nec etiā cantilenā, si quā in adolescentulū cóposuisti, audire admodū curo: sed qua mente sis in pueros amatorios, intelligere cupio. Tum ille Ctesippus iste tibi referet, nouit enī meminitq;. siqdē, vt ipse ait, quo

Miccus Socratis socius

tidie

tidie audiens à me obtunditur. Maximè per deos, inquit Ctesipp⁹. Valde nãq; ridiculũ est vt quẽ hic præ cęteris amet, de eius ingenio, quod ne puer quidẽ dicat, afferre nihil possit. Quę enim ciuitas vniuersa de Democrate & Lyside huius auo, deq; omnibus illorũ maiorib⁹ prædicat, eadẽ & ipse circũfert, diuitias, equorũ copiã, victorias in pytho, Isthmo, & Nemea, quadrigis & equis, necnon istis antiquiora. Ac nuper Herculẽ hospitio exceptum nobis in conuiuio quodã retulit, ꝙ propter Herculis cognationẽ proauus eorũ hospitio Herculẽ exceperat, quippe quum ille quoque ex Ioue & filia cuiusdã principis populi natus esset, quę quidẽ & aniculæ cantant. Cęteraq; huiusmodi permulta, ô Socrates. Hæc sunt, quæ hic narrãdo canendoq; audire nos cogit. Quę cũ audissem, dixi, O ridicule Hippothales, antequã viceris, encomiũ in te ipsum cõponis cantasq;. Nõ in me, inquit, ô Socrates, hæc vel paro, vel cãto. Non putas, inquã. Qui isthuc dicis? inquit ille. Maximè omniũ in te vnũ odæ hę redundant. Nam si amicũ talẽ appræhenderis, ornamento tibi erũt laudes eiusmodi, tanquã triũphatori cuidã, cũ amicũ huiusmodi nactus sis. Sin autem fefellerit, quo maiores illi laudes tribuisti, quò maiorũ expers es bonorũ, tantò magis etiã ridiculus iudicaberis. Quicũq; igitur in cõparandis amicis sapit nõ prius quenquã eorũ laudat, quã ipsorũ familiaritatẽ fuerit assecut⁹, futura nãq; formidat: pleriq; enim cum laudari se, & extolli sentiũt, fastu & insolentia tumescũt, an nõ idẽ tibi videtur? Mihi verò. Nõne quò superbiores sunt, eò difficilius capiuntur? Verisimile est. Qualis tibi venator ille videretur esse, si quis ita feras expelleret, vt & tutiores fierẽt, & capi difficilius in posterũ possent? Iners videlicet. Atqui sermonibus cãtibusq; nõ demulcere sed exacerbare potius homines, nónne hominis est imperiti? Videtur. Vide igitur, ô Hippothales, ne his omnibus obnoxiũ reũq; te ob poësis studiũ reddas. Arbitror sanè nullũ te bonũ poetã existimaturum, qui seipsum poëmate læserit. Nullum per Iouem, quæ enim hæc esset absurditas? Ob hãc profectò causam tecũ, ô Socrates, mẽtẽ meã cõmunico: & si quid habes aliud, cõsule, qua ratiõe quis aut dicendo, aut agẽdo conciliare sibi quos amet, possit. Non facile, inquã ego, dictu est. Verum si hũc mecũ colloquio iungeres, tibi fortè ostenderẽ, quæ illi dicenda sint, pro his quæ loqui te, & canere isti narrarunt. Nihil impedimẽto fuerit. Si enim vnà cum Ctesippo ingrediaris, & ibi sedẽs disputes, sua spõte, vt arbitror, aderit. Nã audiendi apprime auidus est. Ac ibi etiã Mercurialia celebrantes, tũ iuuenes tũ pueri in vnũ cõueniũt. Ad te igitur aduẽtabit, & nisi id fecerit, Ctesippi familiaris est propter Menexenũ huius consobrinũ, cuius ille soci⁹ est charissimus. Accersat itaq; hic illũ, si minus ipse ꝑ se accesserit. Sic agendũ est, inquam, & simul appræhenso Ctesippo, in palæstrã prosequutus sum, & alij nos à tergo sequuti sunt. Ingressi autem iuuenes sacrificantes inuenimus, & sacra ferme peracta, illos autẽ comptos, calculis talisq; ludẽtes, partim in ipso vestibulo foris, partim in gymnasij angulo, pari impari ludebãt, calculos è calathis quibusdam deligẽtes. Hos spectantes alij circũstabãt, è quibus Lysis erat, qui astabat inter iuuenes & pueros coronatus & omnibus specie præstans, nec pulcher tantũ, sed & honestus, & bonus existimandus. Nos aũt è cõspectu vbi quieti locus erat, consedimus inuicem

Præceptũ in comparãdis amicis.

differentes. Conuersus Lysis, frequẽter in nos oculos cõijciebat, vtpote q propius accedere cuperet, sed solus accedere verebatur. Interim Menexenus inter ludendũ è vestibulo ingressus est, meq; & Ctesippũ conspicatus, consessum venit. Quẽ Lysis intuitus, secutus est, & iuxta eũ assedit. Aduentarunt insuper alij. Hippothales aũt postquã multos conuenisse perspexit, latere cupiẽs, eà se recipit, quà videri nõ posse à Lyside arbitrabatur, ne fortè illi molestus foret, & sic astans audiuit. Ego verò Menexenũ inspiciens, O fili Demophontis inquã, vter vestrũ natu maior? Ambigimus, respondit ille. Nunquid etiã vter generosior sit ambigitis, inquã ego. Prorsus inquit. An etiã vter pulchrior sit. Subriserunt ambo. Vter vestrũ ditior sit, haud quaquã interrogabo. Amici nãq; estis. nõne? Et maximè quidem, respõderunt. Amicorũ verò cõmunia esse dicũtur, quapropter hoc nihil differtis, siquidẽ id verè de amicitia dicitis. Cõsenserunt. Sed cũ percõtari vellẽ vter iustior & sapiẽtior esset, interrupit nos quidã, qui Menexenũ accersiuit, dicẽs illũ à gymnasij magistro vocari. Visus enim mihi est sacrorũ antistes. Abijt igitur, & ego Lysidẽ interrogaui. Dic age, ô Lysis, vehemẽter te pater ac mater amãt? Valde. An nõ beatissimũ fore te cupiũt? Quidni? Videtur tibi beatus ille q seruit, & cui nihil eorũ quę cõcupiscit, agere licet? Non per Iouẽ, inquit. Ergo si te pater & mater amãt, beatũq; fieri volũt, id omni opera diligentiaq; curabunt, vt beate viuas. Quid prohibet? Permittent itaq; quodcunq; lubet efficere, nec tuis cupiditatibus aduersabuntur. Per Iouẽ, ô Socrates, mihi in plurimis obstãt. Qui isthuc ais? Dum te beatũ exoptãt, te impediũt quominus id quod vis facias? Responde ad hæc. Si cuperes aliquò patris tui curru peruehi, capiens habenas, qñ pugnat, nunquid permitteret? Nihil minus. Quem ergo permitteret? Est auriga qdã à patre meo mercede cõductus. Quid ais? Mercenario parẽtes tui cõcedunt potius, quã tibi liberã equorũ administrationẽ? & argentũ præterea huius operis causa erogabunt. Sed quidnã? Mulos verò iugatos ducere, lorisq; cædere tibi cõcedẽt? Cur mihi cõcesserint? Nullíne verberare hos licet? Et valde quidẽ, mulioni videlicet. Seruo, an libero? Seruo. Seruũ itaq; vt videtur, pluris faciũt, quã te filiũ, suáq; potius illi permittunt, quã tibi: eiq; quodlibet facere permittũt tẽ verò prohibẽt. Quinetiã ad hæc mihi respõde. Tẽne tibijpsi dominari permittũt, an nõ? Neq; id vllo pacto. Quis tibi dominatur? Pædagogus. Nunquid seruus? Seruus noster. Graue verò liberũ seruo subijci. Sed quid agendo, pædagogus hic tibi imperat? Dũ ad magistros me ducit. Et hi quoque præceptores tibi imperãt. Omnino. Multos igitur dominos principesq; tibi pater sponte præposuit. Sed cũ domũ ad matrẽ redieris, tene sinit quicquid placeat agere, vt beatus sis, vel circa lanificium, vel circa telã, qñ texit? An gladium forcipesq;, radium ac pecten, cæteraq; lanificij instrumenta attrectare sinet? Tũ ille ridens, per Iouẽ, inquit, ô Socrates, nõ vetaret solũ, sed & cæderet, si tangere auderem. Prò Deus, iniuriámne patri, vel matri aliquã intulisti? Nullã prorsus. Quã ob causam te beatũ fore, & arbitratu tuo disponere singula nolunt, & quotidie te sic educant, vt semper alicui seruias, & vt breui complectar, nihil pro tua voluntate agas? Quo fit, vt nihil tibi prodesse tã amplæ diuitiæ videantur: quãdoquidẽ quiuis magis, quã tu has administrat:

Colloqutio beneuola, vt pueri animus ad loquendũ alliciatur.

strat: & quod maius est, nec etiã corpus tã generosum, quippe cũ alius hoc alat & colat: tu aũt nullũ habes imperiũ, ô Lysis, nec ullius voti cõpos efficeris. Nõdũ per ætatem licet, ô Socrates. Vide ne minus id sit, quod tibi impedimẽto est, ô Democratis fili. Nã hęc, vt arbitror, & pater, & mater tibi cõcedũt, nec ętatẽ prouectiorẽ expectant, quoties legi scribiue tibi aliquid optant. Tibi enim, vt arbitror, præ cæteris domesticis ista cõmittunt. Maximè. In his tibi licet tã scribendo, quã legẽdo quẽuis ordinẽ literarũ sequare: Et quãdo lyrã sumis, nihil prohibẽt, vt opinor, parẽtes tui, quo minus intendas, vel remittas chordarum quaslibet, & psallas, & pulses plectro. Non certè. Quid in causa est, ô Lysis, quod in ijs permittũt, in superioribus prohibeãt? Quoniam ista quidem scio, illa contrà ignoro. En optimè Lysis, non ætatem expectat pater ad licentiam tibi exhibẽdam, sed cùm primũ te senserit teipso prudẽtiorem effectum, ilicò & tua omnia, & te liberè tibi committet. Spero equidẽ. Quid porrò vicini, nónne eadẽ ratione se qua & parentes erga te gerent? Vicinum censes tibi suæ domus commissurum gubernationem, si te intellexerit in re familiari peritiorem esse, an ipsum per se ministraturum? Mihi commissurum puto. Athenienses quoq; dubitas, quin rẽpublicam tibi cõmendent, quum vehemẽter te sapere perceperint? Nõ dubito. Quid rex magnus? vtrum eius filiũ natu maiorem, cuius Asiæ regnũ futurũ est, permittere in elixarũ carniũ ius quicquid velit inijcere, potius quã nos, si ad illũ profecti, planũ ei faceremus nos apparandi opsonij peritiores esse, quàm filiũ? Nos videlicet. Et illum nihil prorsus, nos autẽ etiam si salis multũ capientes, immittere vellemus, certè permitteret. Quidni? Et si filius eius oculis ægrotaret, nunquid permitteret eum sibi oculos attrectare, an prohiberet, cum medicũ illũ non existimaret? Prohiberet sanè. Nos autem si modo putaret medicos esse, nihil impediret, etiam si vellemus patefactis palpebris, & cinere superinfusa curare? Vera loqueris. Quinetiam cætera omnia nobis cõmitteret, potius quàm vel sibijpsi, vel filio, in quibus sapientiores nos esse putaret. Necesse est, ô Socrates. Sic se res habet, amice Lysis, singula in quibus prudẽtes sumus, cuncti nobis concedent, & Græci, & Barbari, tam viri, quàm mulieres, & in ijs arbitratu nostro agemus, nec vllus sponte nobis obstabit, quo minus & nos liberi simus, & aliorum duces. Et quum nobis hæc conferant, nostra erunt. Quæ verò ignoramus, nemo nos vt lubet, agere permittet, sed omnes pro viribus repugnabunt, non extranei tantùm, verum parentes etiam, & quod nobis propinquius est, nos quoque ipsi non nobis, sed alijs ministrantibus: & hæc cum nullo nobis emolumẽto sint, à nobis aliena existent. Consentis? Consentio equidem. Alicuiúe hominũ amici erimus, amabitq; nos aliquis in his rebus, in quibus inutiles sumus? Nunquam. Ergo nec te pater, nec vllus alium quenquam diligit, quatenus est inutilis. Non vt videtur. Si itaque sapiens euaseris, omnes amici tibi, & familiares erũt. Vtilis enim & bonus eris. Sin minus, nec alius quisquam tibi, nec parentes, neq; propinqui amici erunt. Potéstne aliquis in his superbe sapere atque gloriari, in quibus nondum quicquam sapit? Qui isthuc fieri potest? Si tu præceptore indiges, nondũ sapis? Nondum certè. Non ergo superbè sapis, si nõ sapis. Non per Iouem, vt mihi videor. Quæ cũ

Quãtum fidei dignitatisq́. afferat prudentia.

In his quę sapimus, gloriamur, & superbimus.

audissem, in Hippothalem conuerti oculos, atque parum abfuit quin offenderim: venit enim mihi in mentẽ dicere, O Hippothales, hoc pacto cum adolescentibus disputandum, corripiendo illos atque deijciendo, non blandiẽdo, vt ipse agis, & corrumpendo? Sed cùm vidissem illum maximum, turbatumq; ex antedictis, recordatus sum quod dudum præsens Lysidem latere volebat. Recepi ergo meipsum, linguamq; cohibui. Interea reuersus Menexenus, iuxta Lysidem, vnde surrexerat, assedit. Tũ Lysis blande admodũ & amice, clã Menexeno mihi susurrauit in aures: O Socrates, quæ mihi dicis, eadẽ obsecro Menexeno quoque edisseras. Ipse, inquam, Lysis illi referes. Nam attente nos auscultasti. Attente sanè, respondit ille. Da igitur operã, vt diligẽter reminiscaris, quo illi singula perspicue referas. Quòd si quid forsitan subterfugerit, rursus à me requires, cũ me primũ cõueneris. Nauabo operam, & hoc certò scito ô Socrates, ille respõdit. Sed noui saltem aliquid illi dicas, vt ego audiam, donec redeundi domum sit hora. At ego, agẽdum est, præsertim cum ipse iubeas, sed cogita qua ratione mihi opituleris, si me refellere Menexenus hic contenderit. An ignoras contentiosum esse illũ. Prorsus, & ideirco te cum illo disputantem audire percupio. An vt ridiculus habear? Absit, imò vt illum castiges atque coërceas. Haud facile est: vehemens enim & facũdus est, Ctesippi discipulus. Adest præterea quinetiam Ctesippus ipse, an nõ vides? Nihil cures, ô Socrates, age obsecro disseras. Disserẽdum videtur. Verum ista nobis seorsum ab alijs colloquẽtibus. Cur, inquit Ctesippus, soli hæc inter vos agitatis? Quin alijs etiã vestra hæc impertire. Impertiendum esse respondi. Hic porrò nonnihil ex ijs quæ conferimus, minus percipit, putaque Menexenum intelligere: quocirca percontari ab illo me iubet. Quid non interrogas? Interrogabo. Dic amabo, ô Menexene, quod abs te quæram innata mihi est ab ineunte ætate possessionis vnius cupiditas quædam, quemadmodum & in alijs. Vt ecce quidã equos desiderat, aliquis canes, alius aurum, honores alius, hæc equidem parui facio, nec multũ ista me mouent. Acquirẽdorum autem amicorum desiderio flagro. Quare amicum bonũ habere mallim, quàm pretiosissimam coturnicem, aut gallum & per Iouẽ potius quàm equũ atq; canẽ, quinetiã, vt opinor, potius, per Canem, quã Darij aurũ adipisci, vel ipsum Dariũ capere, optimũ amicũ eligerẽ. Videtis quàm sim amicitiæ auidus. Quando igitur te & Lysidem animaduerto, stupeo profectò, vosq; felices existimo, quòd in tam tenera ætate cõstitui, tantum munus breui & facile cõsequuti fueritis, & tu hunc tibi tã facile tãta beneuolẽtia conciliaueris, & hic te mutuò sit amore cõplexus: tantum verò à me munus id abest, vt nec etiã quo pacto alter alteri amicus fiat, intelligã. Cæterùm hæc abs te, tanquã perito quęrere cupio, quare mihi respõdeas, oro, quãdo quis aliquẽ diligit, vter vtrius amicus efficitur? amansne amati, an amatus amantis? an nihil interest? Nihil, inquit, interesse mihi videt. Quid ais? inquã ambo inuicẽ amici fiunt, si alter tantum alterũ amat? Mihi quidẽ videtur. Quid porrò? an non reperiri potest amans quidam, cui amicus haud vicissim in amicitia respõdet? Potest. Nunquid & odio haberi amicum sæpe contingit? Quod nonnunquam amatoribus erga amatos accidit. Amãtes enim quàm ardẽtissime nõnunquam,

minime

minimè redamãtur, imò & odio quandoq; habentur. An non vera tibi dicere videor? Verissima. Nónne in his hic quidem amat, ille autem amatur? Certè. Vter ergo vtrius est amicus? amánsne amati, siue redametur, siue odio habeatur? An amatus amantis? an neuter neutrius tũc est amicus, quum non vtriq; vicissim amãt? Sic se res habere videtur. Aliter itaq; nunc quàm suprà censemus. tunc enim visum est, si alter solum diligat, ambos amicos esse: nũc cõtrà, nisi vtriq; inter se diligãt, neutrũ amicũ esse dicendum. Apparet. Nihil igitur illi amicũ est, qui amat id à quo minimè redamatur. Nõ videtur. Ergo nec amici equorum sunt, quos equi non mutuò amãt, nec amici coturnicum, neq; canum, nec vini, nec exercitationis amici, nec sapientiæ, nisi sapientia illos vicissim amet: amãt nempe hæc singuli, non tamen amica hęc sunt. Quamobrem mentitur Poëta ille, qui dicit.

Nisi vterq; amat, neuter amicus.

Felix cui dulces pueri, cui copia equorum.

Et cui turba canũ cuique hospes sit peregrinus.

Nequaquã mihi videtur. Verũ dicere tibi videtur? Verum. Amatũ igitur amãti amicũ est, vt apparet, ô Menexene, siue amauerit, siue oderit: quemadmodũ teneriores pueri partim nondum amãt, partim oderunt, quando à parentibus verberantur, tunc sanè dũ vehementer odio habeãt, genitoribus sunt omniũ charissimi. Opinor equidẽ. Non ergo amãs amicus secundũ hanc rationẽ, sed amatus erit. Videtur. Et odio est inimicus, non qui odit. Apparet. Ita multi ab inimicis amãtur, & odio ab amicis habentur, & inimicis amici sunt, amicis contrà inimici, si amatum potius quàm amans, amicũ est. Quæ autem esset hæc absurditas, ô dulcis amice? Imò impossibile id quidem, amico inimicũ, inimico amicum esse. Vera loqui videris, ô Socrates. Et si hoc fieri nullo modo potest, restat vt amans amati sit amicum. Apparet. Similiter quod odio habet, inimicum eius quod odio habetur. Necesse est. Eadẽ nobis nunc erunt quæ & in superioribus cõcedenda, quòd plerunque amicum sit aliquid non amici, plerunque etiam inimici, quoties non amantẽ vel fastidientem quis amat. Nonnunquam inimicus erit non inimici, vel & amici, quãdo non fastidientem quis odit, vel fastidit amantem. Ita videtur. Quid ergo dicemus, si neq; amãtes amici erũt, neque amati, nec amantes amatiq;? nũ alios quosdam præter istos amicos inuicẽ esse dicemus? Per Iouẽ, ô Socrates, quid respondeam non inuenio. Vide, ô Menexene, ne fortè minus rectè in superioribus quęsiuerimus. Tum Lysis, Id, inquit, mihi videtur, ô Socrates, & sic fatus erubuit. Visum nanq; mihi inuitum illũ effugisse quod dicebatur, ex eo quòd attentius animaduertebat. Constabat aũt, cũ alioqui auscultaret, nõ ita sese habere. Ego itaq; volẽs Menexenũ quiescere, & illius philosophia nimiũ delectatus, sic Lysidem alloquutus sum. O Lysis, vera mihi loqui videris, quia si rectè considerauissemus, haud ita nũc aberraremus. Quare ne vlteriùs hac via pergamus. Etenim ardua mihi quasi via quædam aspera consideratio ista videtur. Sed iter quod nunc ingressi sumus, poëtarum adminiculis peragendũ. Hi nanq; nobis tanquã patres atq; duces sapientiæ sunt. Dicũt profectò nõ male, dũ qui amici sint, admonẽt, homines præterea conciliatoris Dei ductu amicos fieri volunt. Sic enim aiunt. Deus similem semper ducit ad similem, & notũ facit. An non in hæc aliquãdo carmina incidisti? Incidi. Fortasse & in sapiẽtissimorũ scripta, in quib^9 eadẽ hæc affirmant, simile simili necessariò semper amicum esse. Atq; hæc est eorũ sententia, qui de natura & vniuerso tractarũt. Vera dicis. Nũquid bene dicunt? Fortè. Et hoc fortè ex parte verũ est, fortè etiam ex toto: sed nos nondum intelligimus. Videt enim nobis prauus prauo, quo proprius adhæret, & frequentius cum eo versatur, eo magis inimicus fieri. Nam iniuriam infert: fieri verò nequit, vt qui infert, & qui accipit iniuriã, amici sint, nónne ita? Sic prorsus. Hac ratione media pars illius sentẽtiæ falsa erit, si quidem praui similes sunt. Certè. Verũ mihi videntur bonos dicere similes esse inuicẽ, & amicos: improbos autem, vt sępe de illis dicitur, nunquã vel sibijpsis, vel inuicẽ similes esse, sed stolidos penitus & instabiles. Qui verò secum ipse dissentit, nullo modo cũ alio consentiet, nec vlli amicus esse poterit. Nónne tu idẽ existimas? Profectò. Id ergo, vt mea fert opinio, significãt, ô amice, qui simile simili amicum esse dicunt, quòd solus bonus soli bono amicus, malus autem nec bono nec malo vnquã reuera amicus efficit. Consentis? Assentior. Habemus iam qui sint amici. Nã ratio dictat eos qui boni sunt, amicos existere. Constat. Idẽ ego arbitror. Sed est quod me perturbat. Et vide quæso quid suspicer. Similis simili quã ratiõe similis, amicus, & talis tali vtilis est. Imò sic etiã cõsideremus. Simile quodcunq; cuius simili quod emolumentũ aut detrimentũ inferre potest, quod nõ ipsummet sibijpsi inferat? Aut quid pati ex illo, quod non ex seipso similiter pati queat? Hæc itaq; cũ talia sint, vt nihil se inuicem iuuẽt, quo pacto ab se inuicem expetuntur? Nullo modo. Quod non expetit, quo modo amicũ? Nullo. An forsitã similis simili quãtum similis, non amicus? bonus autem bono, quãtum bonus, nõ quantũ similis, amicus existit? Fortè. Quid verò, nónne bonus quatenus bon^9 est, eatenus sibijpsi sufficiens? Ita. Sibijpsi sufficiẽs, in eo quod sufficit sibi nullo penitus indiget. Quid phibet? Qui nullo eget, nihil expetit. Nihil sanè. Si nõ expetit, nec amat. Non. Qui non amat, non est amicus. Nõ videtur. Quomodo igitur boni bonis amici erũt, q nec absentes mutuo desiderãt sese, vt qui seorsim vterq; sufficiat sibi, nec præsentes alter alterius opera quicquã eget? Tales viri quãnam ratione se inuicem magni facere possunt? Nulla. Amici nunquam erunt, qui se inuicem non multi faciunt. Nunquã. Cõsidera iam, ô Lysis, quò delapsi simus, & nũquid omnino decepti fuerimus. Quo pacto? Audiui iam olim ab aliquo, (equidem memini adhuc) quod simili simile aduersum, & boni bonis inimicissimi sint. Qui & Hesiodi testimonio vtebat, dicentis figulum inuidere figulo, cantorem quoq; cantori, & mendicũ mẽdico. Et in alijs similiter necessariũ ille putabat, similia inter se inuidia, æmulatione, cõtẽtione abũdare, amicitia verò dissimilia. Inopem porrò diuiti amicũ necessitate fieri, & imbecillũ auxilij gratia forti, & medico similiter ęgrotantẽ, omnẽ quoque ignarũ, peritũ desiderare atq; diligere. Addebat præterea maiora quædã, tantum abesse amicũ vt simile simili sit, vt cõtra, contrariũ maximẽ, maximẽ cõtrario sit amicissimũ. Vnumquodq; enim appetere nõ simile, sed cõtrariũ: vt aridũ appetere humidũ, frigidũ verò calidũ, amarũ dulce, acutũ obtusum, vacuũ repletionẽ, plenũ vacuitatem, cæteraq; similiter. Contrariũ enim cõtrario alimentũ prębere: simile autem simili minimè frui.

Amicos ductu dei fieri.

Homerus odiss. ρ

Simile simili amicum.

Definitio quædã amicorum.

Cõfutatio.

Sentẽtia Hesiodi, nõ similia sed dissimilia videri.

Enimuerò, ô sodalis, qui talia docuit, facundus & elegans quidã vir esse visus est. Bene enim dixit. Nobis autẽ quid videt? Probe, inquit Menexenus, vt prima fronte apparet. Dicimus itaq; cõtrario contrariũ amicissimũ esse? Vtiq;. Sit ita, ô Menexene. Sed quæso, nónne alienũ hoc & extraneũ? Confestim in nos vltro insurgent sapiẽtes isti, qui refellendi facundia pollẽt, & à nobis quærent, an non sint maximè contraria, odium & amicitia. Quid istis respõdebimus? Nónne respondere cogemur eos vera dicere? Cogemur. Nũquid dicẽt inimicũ amico amicũ? Vel amicũ inimico amicum? Neutrũ. Num & iustum iniusto, vel temperatum intẽperato? aut malo bonum? Non mihi videtur. Atqui si secundũ contrarietatem amicũ est alicui aliquid, amica hæc esse oportet. Oportet sanè. Quare nec simili simile, neq; contrario cõtrarium est amicum? Non videtur. Age & hoc aduertamus, ne nos magis etiã hoc fallat, quòd amicũ reuera nihil ex his quæ diximus sit, sed quod neq; bonum, neq; malũ, amicũ quandoque boni efficiatur. Quid ais? Ignoro & ipse per Iouem. Vacillo enim ob sermonis ambiguitatem.

Prouerbiũ Pulchrũ amicum esse. Et videtur, vt vetus habet prouerbium, pulchrum ipsum amicũ esse. Apparet enim molle quiddam, *Proprietates pulchri.* lene, ac pingue, ideoq; in nos facile forte illabitur, serpit & penetrat quasi lubricum quiddam atq; lene. Dico enim ipsum bonũ pulchrum esse. Nũquid & tu? Et ego. Equidem diuinãs tibi id profero, boni & pulchri amicum esse, quod neq; bonũ est neq; *Tria genera, bonũ, malũ, neutrũ. Alia diffinitio amicorum.* malum. Quorsum hæc vaticinor, audi. Vidẽtur mihi tria quędam genera esse. Vnum bonum, alterum malum: postremum, quod neq; bonum est, neq; malum, tibi autem? Mihi quoq;. Nec bonũ bono, nec malum malo, nec bonum malo amicũ esse, quemadmodũ ratio superior perhibet. Restat si quid alicui est amicum, vt quod nec bonum neque malum est, amicũ sit aut bono, aut tali alicui quale ipsum est. Nihil enim malo amicum est. Certe. Nec tamẽ simile simili, vt paulo antè monstrauimus. Profectò. Non igitur erit illi quod nec bonũ est, neq; malum, amicũ id quod id ipsum tale est. Non videtur. Solum itaq; quod nec bonum, neq; malũ, soli bono amicum fieri potest. Necessario sequi videtur. Nunquid recte à nobis, ô pueri id modo expositum est? Si ergo sanum corpus consideremus, medicinæ arte non indiget, nec auxilio prorsus vllo. sufficienter enim se habet. Vnde sanus nemo per ipsam sanitatẽ medico est amicus. Nemo. Sed ęgrotans vt puto per ipsũ morbũ. Quidni? Morbus quidem malum medicinæ vero peritia bonũ quoddam & vtile. Sic est. Corpus ex eo quod corpus, nec bonum est, nec malum. Verũ. Cogitur autem corpus propter morbum quærere & amare medicinam. Apparet. Sequitur, quod nec bonũ est, neque malum, boni amicũ propter mali præsentiam fieri. Videtur. Constat autem id fieri, prius quàm illud ob mali præsentiam malum efficiatur. Neque enim malum effectum est loco boni quod appetit, cuiúsue amicum est. Impossibile nanq; esse ostendimus, vt malum bono amicũ sit. Impossibile proculdubio. Animaduertite quæso quod dico. Nonnulla quippe assero talia fieri, quale id quod illis adest: nonnulla minimè: perinde ac si quis vellet colore quodam aliquid intingere, adesset quodam modo infectio colorato. Adesset. Nónne tũc quoque tale coloratũ est, quale ipsum esse solet? Haud intelligo. Sic forte intelliges, si quis comas tuas quæ flauæ sunt, cerusa fucauerit, vtrum albæ fiant? an potius videantur? Videbuntur. Veruntamen albedo illis aderit. Aderit. Nihilo magis tamẽ albæ adhuc erunt, & præsente candore neq; candidæ erũt, neque nigræ. Vera loqueris. Sed quando ô amice, senectute canescunt, tunc, tales fiunt, quale id quod aduenit, cani coloris præsentia canæ. Quidni? Hoc illud est quod quæsiueram, nunquid omne cui tale aliquid adest, confestim tale & ipsum euadat: an potius si certo modo adest, tale fiat, aliter minimè. Hoc modo potius. Eadem ratione quod nec bonum est, nec malum, quandoq; præsente malo, nondum est malum. est autem, quum iam tale euasit. Omnino. Quando nondum malum est præsente malo, præsentia hæc bonum appetere cogit: præsentia verò quæ malum reddit, & appetitum boni, & amicitiam reijcit, neque enim vlterius neutrum est, sed malum. Amicum verò malum bono, & bonum malo esse non potest. Non certè. Ob hanc vtique causam his qui iam sapientes sunt, tutius haud amplius esse philosophandũ, siue dij, siue homines hi sint, nec eos etiã q adeo corrupti ignorantia sunt, vt improbi sint effecti, nemini quippe malo, & penitus ignoranti philosophandum. Restant igitur illi quibus malum id, ignorãtia scilicet adest, nec tamen rudes penitus ignorantesq; sunt, imò & suam ignorantiam agnoscunt, ob quàm animaduersionem philosophãtur, id est sapiẽtiam amant, nondum boni aut mali. Mali enim nequaquam philosophantur, nec boni etiam. Nam nec contrarium contrario, neq; simili simile suprà nobis amicum apparuit. Recordamini? Recordamur sanè. Omnino, o Lysis, atque Menexene, quid amicum sit, & quid non, inuenimus. Id enim tam circa animam, quàm circa corpus suprà conclusimus: quod nec bonũ est, nec malum, propter ipsam mali præsentiam, boni amicum fieri. Hæc omnia concesserunt. Et ego valde lætatus sum, tanquam venator, qui id quod venando inuestigabam ex sententia fuerim consequutus. Deinde nescio quomodo extranea quædam & absurda suspicio mihi suborta est, quasi minus vera essent, quę suprà cõcesseramus. Atq; ilicò turbatus inquam, Papæ, ô Lysis atq; Menexene, somnium quoddã nacti videmur. Quorsum hæc? respõdit Menexenus. Vereor ne in hos de amico sermones falsos, tanquã in homines superbos atq; vanos inciderimus. Qua ratiõe? Hac planè. Verũ enim amicus alicui⁹ amicus est, an nõ? Necessariò. Vtrũ nullius gratia & propter nihil, an gratia alicuius, & propter aliquid? Certe alicuius causa, & propter aliquid. Nunquid amica est res illa, cuius gratia amicus, alicuius est amicus? An forte nec amica, nec etiã inimica? Haud satis intelligo. Verisimile est, verum sic & tu & ipse, vt arbitror, melius intelligemus. Aegrotantem medici amicũ esse diximus? Diximus. Nónne propter morbum, & sanitatis gratia medici est amicus? Ita. Morbus malum? Quidni? Sanitas bonum, an malum, an neutrũ? Bonũ. Prædiximus corpus, cũ nec bonum sit, nec malum propter morbũ ideoq; propter malum medicinę amicũ esse, bonum verò medicinam. causa verò sanitatis amicitiam medicina nanciscitur, sanitas autem bonũ. Prorsus. Amicúmne, an *Neutrum quod est, ꝓpter mali sẽsum, amicũ bono fit, gratia boni.* nõ amicum sanitas? Amicum. Morbus inimicum? Penitus. Quod ergo nec bonũ est nec malum, propter malum, inimicumq;, boni amicum est, boni amicique gratia. Patet. Ergo amici causa amicum

propter

propter inimicum est amicũ. Opinor. Agite pueri, postquàm huc disputando deuenimus, attendamus obsecro diligenter, ne fortè decipiamur. Principio quod amicum amici amicum factum est, simile videlicet similis, quod impossibile esse in superioribus constitit, equidem prætermitto. Sed istud tamen consideremus, ne nos præsens opinio fallat. Medicinam sanitatis gratia amicum esse diximus. Affirmauimus. Sanitas igitur amicum? Valde. Si amicum, alicuius gratia est amicum. Est. Amici scilicet, si suprà concessa permanẽt. Et amici. Nũquid & illud iterum amici causa amicũ erit? Certè. Necessarium est, vt hoc progressu ad principiũ quoddam perueniamus, quod nõ vltrà in amicum aliud referatur, sed in id quod primum amicum est, cuiúsque gratia cætera omnia quæ sic dicuntur, sint amica. Necessarium. Hoc est quod modò dicebam considerandum, ne reliqua omnia quæ amica gratia illius prædiximus, tanquam simulacra quædam eius nos decipiant, illud autem primum reuera sit amicum. Consideremus igitur hoc pacto. Quod quisque multi facit, vtputa pater filium, rebus alijs omnibus anteponit: talisque vir ex eo quòd filium multi facit, alia quoque nonnulla ob illum multifacit. Exempli causa, si illum cicutã ebibisse senserit, vinum plurimi faciet, siquidem hoc venena se curaturũ speret. Et maximè quidem. Nunquid & amphoram in qua vinum? Valde. Num pluris æstimat tunc calicẽ fictilẽ, aut tres vini cyathos quã filium? an contrà potius se res habet? Vt omne hoc studium non ista respiciat, quæ alterius gratia parantur: sed in illud tendat, cuius causa cætera quæruntur. Neq; verum est quod sæpe dicimus, quòd argentum & aurum multi facimus. Omnis quippe intẽtio æstimatioq; eius solius est, ad quod ista parantur. An sic dicemus. Maximè. Eadẽ quoque de amico ratio est. Quæcũq; enim amici cuiusdã gratia, amica nobis esse diximus, improprio vocabulo nominauimus? Amicũ autẽ reuera illud esse apparet, in quod hæ omnes quæ vocantur amicitię, tendunt. Sic videtur. Quapropter reuera amicum, nullius amici gratia est amicũ. Verũ. Hoc igitur reiectum est non amicũ amici cuiusdam causa esse amicum. Sed nónne bonum amicum est? Sic opinor. Num propter malum bonum amatur? & ita se res habet? Si ex tribus quæ diximus, bonum, malum, neutrum, duo accipiãtur, malum verò abeat, & nihil attingat, nec corpus nec animam nec aliud quicquam ex his quæ diximus secundum seipsa nec bona esse, nec mala, nũquid inutile penitus tũc nobis bonũ esset? Si enim nihil nos vlterius læderet, nullo boni fauore indigeremus. Atque ita iam manifestũ fieret, quòd propter malum, bonum quæsiuerimus, amauerimúsque: quasi bonum sit mali remedium, malum verò morbus: & cum nullus sit morbus, nulla medela indigeamus. An sic natura institutum est ipsum bonum, vt propter malũ ametur à nobis, qui inter bonum malúmq; medij sumus? ipsum verò suapte natura nil conferat? Ita videtur. Amicum itaque illud, in quod desinebant cætera omnia quæ alterius amici gratia amica dicta sunt, longè aliter quàm illa se habet. Illa enim amici gratia amica vocata sunt: ipsum autem quod reuera amicum est, contrà amicum esse inimici causa nobis apparuit. quòd si inimicum abesset, haud amplius nobis esset amicum. Non, vt mihi pręsens ratio persuadet. Si malũ extirparetur, vtrũ per Iouẽ fames nulla, sitisue restaret, aut huiusmodi quæquã? an fortè fames aliqua relinqueretur, cum homines cæteráq; animalia essent, neq; noxia tamen? & sitis appetitúsque reliqui, nec mali tamen, malo penitus extirpatio? An ridicula forsitan quæstio est, quid tum euenturum sit? aut non? Quis enim nouit? Sed tamen hoc nouimus, quod nunc quidem accidit esurientem lædi, accidit & iuuari. Vtique. Nónne sitientem quoque, & alia huius generis qualiacunque cupientem, quandoque vtiliter, quandoq; noxiè, quandoq; neutro modo appetere accidit? Valde. Si mala perdantur, quæ mala non sunt, cum illis vnà interimentur? Nequaquã. Erunt igitur appetitus nec boni nec mali, etiam si mala fuerint interempta. Verisimile. Fierine potest, vt qui desiderat aliquid, atque ardet, id ipsum non amet? Non, vt mihi videtur. Hac de causa etiam destructis malis, vt videtur, amica nonnulla restabunt. Ita. Sin autem malum causa esset vt alterum alterius esset amicum, sublato malo nihil amicũ esset: Nam sublata causa, id cuius causa erat, remanere non põt. Probe loqueris. Nónne suprà inter nos cõuenit, amicum amare aliquid, & propter aliquid? ac propter malum, id quod nec malum est, nec bonum, ipsum bonum amare? Conuenit. In pręsentia aũt, vt videtur, alia quædã causa vicissim amãdi apparet. Videtur. Nunquid, vt modo dicebamus, desiderium amicitiæ causa est? & id quod desiderat, desiderati est amicum tunc quãdo desiderat? Quòd verò suprà diximus, amicum esse, nugæ quædam sunt, velut poëma longum compositũ? Fortasse. Enimuero quod appetit, illud quo indiget, appetit. Idipsum. Indignum itaq;, amicum est illius quo indiget. Sic opinor. Eget quodlibet eo quo est priuatũ. Quid prohibet? Eius igitur quod proprium & cognatum est, vt videtur, amor, amicitia, appetitióque existit, ô Menexene atque Lysis. Concedimus. Quare & vos si amici estis inuicem, natura quodammodo propinqui estis. Et maximè quidem. Et quisquis alius desiderat alium, ô pueri, aut amat, ob id desiderat, & diligit atque amat, quòd propinquus illi est vel secundum animam, vel animæ consuetudinem, aut mores, aut speciem: alioquin nunquam diligeret. Cõsensit planè Menexenus. Lysis verò tacuit. Sed ego, quod inquam, natura proprium est, necessarium est vt amemus. Videtur. Ergo necessarium est vt legitimus, & minimè simulans amator, vicissim ab amatis ametur. His Lysis atque Menexenus vix tandem annuerunt. Hippothales autem lætitia gestiens, vultu & colore vario fuit. Cæterùm volens diligentius sermonem discutere, hæc adieci. Si proprium, & simile differunt, diximus iam, ô Lysis atque Menexene, quid est amicum; sin autem idem est simile atque proprium, haud facile est sermonem superiorem reijcere, quòd non simile simili secundum similitudinem inutile; inutile autem, amicum nullo pacto. Vultis igitur postquàm disserendo velut ebrij facti sumus, fateamur aliud quiddam esse proprium, aliud simile? Volumus proculdubio. Vtrum bonum cuiq; proprium ponemus, malum autem alienum? An malum malo proprium, bono bonum, neutrum denique neutrum? Singula hæc singulis propria nobis esse viden

Amicum, nullius amici gratia est amicum.

An desiderium amicitiæ causa sit.

videntur. Rursus, ò pueri, in eos quos à principio de amicitia redarguimus, sermones nunc incidimus. Nam iniustus iniusto, malo malus nō minùs amicus erit quàm bonus bono. Ita videtur. Quid porrò si bonum, & proprium idem esse dixerimus, nónne bonus bono duntaxat amicus? Omnino. At istud quoque confutatum à nobis iamdudum existimauimus. Recordamini? Optimè. Quo igitur sermone deinceps vtamur? ad nihil videlicet. Operæpretium itaque est instar sapientum in iudicijs quæ dicta sunt, enumerando resumere. Si enim nec amantes, neque amati, nec similes, neque dissimiles, nec boni, nec proprij, nec alia quotcunque dinumerauimus, quorum propter multitudinem haud memini, si inquam nihil ex istis amicum est, nihil equidem quod afferam, ampliùs habeo. Cum ista dixissem, animaduerti quendam è maioribus natu mouere, sed ilico tanquam dæmones quidam pædagogi tam Lysidis quàm Menexeni, vnà cum fratribus illorum, domum eos redire iusserunt. Hesperus enim venerat. Primum itaque nos, & alij circunstantes pædagogos repulimus. Sed cum nihil nos curarent, & barbare quædam ingerētes grauiter ferrent, nihilominus pueros vocarent, illorum procacitate victi, cœtum dissoluimus. Videbātur enim nobis, quia festo succubuissent, nihil habere, quod in medium afferrent. Postea iam abeuntibus illis, ad Menexenum Lysidémque conuersus, hæc breuiter intuli. In præsentia ridiculi ineptiq; euasisse videmur, tam ipse grandis natu, quàm vos pueri. Siquidem isti abeuntes nos carpent, quòd amicos inuicem nos esse putemus, ego enim me vobis annumero, cum nondum quid amicus sit, inuenire potuerimus.

PLATONIS THEAETETVS, VEL, DE SCIENTIA.

*

EPITOME MARSILII FICINI IN THEAETVM, VEL, DE SCIENTIA.

*

DIALOGVS de scientia Petre Medices insurgit altius, & dignas tuo ingenij tui acumine quæstiones mouet, quarum capita, solutionesque in hoc compendio summatim animaduertes. Vbi quid scientia non sit, quid sit, & vnde, & quomodo, disputatum reperies. Socrates quidem quid scientia sit, interrogat. Theætetus autem respondet scientiam esse geometriam, arithmeticam, cæterasque huius generis disciplinas, & artes singulas. Hanc Socrates responsionem tanquam interrogationi minus congruam reijcit. Quia cum interrogaretur quid scientia sit, non quid, sed quot scientiæ sunt, enumerat, & cuius scientiæ sunt, exponit. Qui enim arithmeticam dicit, non scientiam ipsam, sed numerandi scientiam: & qui geometriam, metiendi scientiam dicit. Deinde ridicula responsio est, si per ignota reddatur. Nemo enim potest quid hæc scientia numerorum vel figuram sit, nosse, nisi quid est scientia, nouerit. Præterea superflua responsio est. Nam cum posset paucis complecti ipsius scientiæ rationem, dinumerandis

Definitio per enumerationes vitiosa.

singulis infinitum iter ingreditur. Affert post hæc Protagoræ definitionem, scientiam sensum esse dicentis. Hominem quippe Protagoras rerum omnium mensuram esse censet, existentium quidem vt sunt, non existentium autem, non sunt, & quælibet cuique talia esse, qualia cuique videntur. Quales enim res quæ sunt, tales sentiri. Quales sentiuntur, tales phantasiæ, id est sensui interiori videri. Quo efficit vult, vt sensus scientia sit. In hoc sanè Thales Milesius, Homerus, Epicharmus, Empedocles, Heraclitus, Protagoras consenserunt. Nam cum inquit Thales, aquam omnium esse principium, & Homerus patrem omnium Oceanum, matrem Tethydem esse, omnia ostendunt in fluxu versari. Hos reliqui quos memorauimus, imitati, nihil esse vnquam, sed fieri semper vnumquodque dixerunt. Vnde nihil in se absolute tale potius esse quàm tale, sed per motum, mixtionem, relationemque vnius ad aliud, huic quidem tale, illi tale, & fieri, & videri. Quòd omnia in motu sint, ex eo constare putant, quòd à motu omnia fiant: quòd autem à motu omnia, ex eo conijciunt, quòd à quo quidque fit, per illud & conseruatur. Sed tam illa quæ ad animam, quàm quæ ad corpus pertinent, motu & exercitatione seruantur, otio torporeque pereunt. A motu igitur omnia. Præterea quandiu cœlorum sphæræ mouentur, miscentur quatuor elementa. Quatenus ista miscentur, eatenus inferiora gignuntur: quæ postquam genita sunt, exercitatione seruantur. hęc igitur omnia motus efficit. Addunt quòd ex calore generatio, calor ex motu solis vel collisione corporum prouenit. Quid autem nihil secundum seipsum vnum aliquid sit, sic exemplo inducunt. albedo, & quisque color, nec oculorum aspectus est, neque corporum motus, sed ex aspectu motuque medium quiddam resultat, id est talis circa oculos passio. Et ex diuersa aspicientis dispositione varioque intuendi modo, colores varij, & aliàs alij, videntur, & fiunt. Præterea radiorum motus varius corpora pulsans, oculosque feriens, diuersas & omniformes imagines offert. Quinetiam sæpe diuersis hominibus animalibusque circa idem diuersus color apparet & est: sæpe quoque eidem, & circa idem, quanquam non eodem, sed alio tempore, ob naturæ ipsius mutationem. Opinantur igitur quicquid est, esse motum. Motus autem species duas, vnam in agendo, in patiendo alteram. horum motuum commixtione, omnia, vt ipsi aiunt, conficiuntur. Euentus specie gemini, numero infiniti sunt, sensibile videlicet, atque sensus, qui cum sensibili fit semper atque congreditur. Quoties enim sentiendi vis aliqua, & aliquid illi consonum vnà cohærent, eorum concursu duo quædam proueniunt: circa id quod obiectum est, species sentienda, color, sapor, odor, cæteraque huiusmodi: circa vim animæ, sensus. Quibus disiunctis, ista non fiunt. Quo fit, ex ijs quæ quinque sensibus offeruntur, nihil tale suapte natura vel tale sit, sed cum sensu congrediens aliàs aliud fiat. Nihil enim agens vel patiens secundum seipsum est, sed in alterno congressu vtrunque. Quare nihil seipso vnum aliquid est, sed ad aliud & alicui semper fit, nec est vnquam, verum fit, fluitque semper. Hæc autem ex eo redarguit Socrates, quòd ebrij, & hi qui phrenesim patiuntur, & insani & dormientes cum somniant, nécnon qui sensus alio quodam modo corruptos habent, vera sentire se, & cogitare affirmant, cùm omnia tamen illorum visa falsa esse dicamus. Quo efficitur, vt non omnia quæ videntur, vera sint. In eandem dubitationem cadunt, quæcunque vigilantes sobrijq. sentire dicimur. Nam æquū ferme tempus somno, & vigiliæ vicissim damus. Idcirco dubium est, vtrum hæc an illa potius somnia falsaq. sint. Qui vero apparētia omnia vera esse opinanti volunt, sic vtique responderent, quod variæ agentium patientiumue affectiones diuersa producunt: & obiecta quæ sentiuntur, agunt secundum patientis sensus affectionem. Hæc in vigilante, & dormiente, ægrotante, & bene valente alia est. Quapropter & alia iudicia fiunt, omnia tamen vera: quia omnia cuique talia sunt, qualia iudicantur. Meminisse enim oportet quod suprà dictum, nil sui natura absolutè vnum aliquid esse, sed ad alterum, & alteri, & alterius esse, quicquid aliquid est. Imò fieri quicquid fit aliquid, esse verò nihil. Hæc itaque tibi inuicem consonant: secundum Homerum & Heraclitum, omnia fluere: secundum Protagoram, rerum omnium mensuram esse hominem: secundum Theætetum, scientiā esse sensum. Aduersus eos ita Socrates argumentatur. Si sensus scientia est, bruta quæ magis quàm homo sensibus valent, scientia præstabunt. Item si vera sient quæcunque videntur, cuilibet hominis cogitationes æquè rectæ sunt, nec vllus alio sapiētior, nec homine Deus. Accedit ad hæc quòd inanis esset docendi, disputandi, redarguendi facultas, cum nihil discere oporteet eos, qui verè de singulis iudicant, neque inquirenda

Scientia an sensus.

Socratis confutatio prædictorum.

Responsio Protagoræ ad Socratē.

Altera Socratis confutatio.

renda sint quæ quisque possidet, neque redarguendum aliquid sit: quandoquidem cogitationes quælibet veræ sunt. Præterea si idem est sentire ac scire, vt videre atque audire, cùm primum literas inspiciunt pueri nondum eruditi, vident eas, sciunt igitur: aut si nescire dicantur, dicantur etiam non videre. Et cum primum barbaros sua pronunciantes audimus, nondum illius linguæ periti, sicut audire, sic & scire quæ proferunt affirmabimus: quod si quis intelligere neget, neget similiter & audire.

Protagoræ altera respósio.

Respondebit ad vltimum hoc Protagoras, quod videmus audimúsue, scire: quod ignoramus, nec sentire quidem. Vt in literis figuram, situs partium, & colorem pueri vident, & videntes sciunt. Voces barbaras audientes, mox acutum, & graue vt audiunt ita sciunt: literarum verò vocumque significata cum non sentiant, prorsus ignorant

Cõtra Protagoram.

contra illum sic infertur. Ex hoc, ô Protagora, sequitur, vt cum significata sciunt, alio quodam quàm sensu sciant. Scientia itaque aliud quiddam est quàm sensus. Item si videre scire est, non videre nescire erit. Quod autem quis vidit didicitque & meminit, scit. Sæpe verò id non videt, ergo & nescit, quapropter idem simul & scit & nescit. Præterea si vno oculo aliquid videas, alio clauso nihil cernas, illud vides pariter & non vides. Quare litigiosus quispiam dixerit: Si videre scire est, & non videre nescire, idem scis simul & nescis. Adde quod cum quid eminus & confuse prospicis, vides quidem, nescis tamen, cum dubites Non igitur scientia sensus est.

Responsio Protagoræ.

Responderet fortè Protagoras, primo quidem de memoria & scientia distinguendo. Nam cum primum sentiendo quis patitur, memoriter tenere incipit, deinde etiam non patiendo meminit, cum iterum idem sentit patiturque, reminiscitur, in primo quidem scit actu, non habitu: in secundo, habitu, non actu: in tertio, & actu simul & habitu, quare interdum & scit & nescit. Neque tamen hæc contraria. Nam non eodem modo quo scit, ignorat. Ergo cum non videt, meminit tamen, scit habitu, actu nescit Hæc verò contraria non sunt. Et cum à Socrate dicitur alius alio sapientior, respondet Protagoras non ex eo sapientes quosdam, insipientes alios esse vocandos, quòd alij vera, alij falsa opinentur. Nam opinari vnumquenque illa quæ quisque patitur, pati ea à quibus mouetur, moueri ab his quæ agunt, agere illa quæ sunt, quæ sunt vera esse. Ex quo omnes opinari vera concludit, non tamen omnes bona atque decora. Sapientes asserit eos, qui bene affecti quæcunque offeruntur vt bona suscipiunt, bonaq. sibi putant, & vt putãt, sunt. Insipientes illos, qui male affecti, mala iudicant, & mala sibi sint quæ iudicant. Contra id quod dicitur, omnes vera opinari, sic Socrates. Accidit in omni vita & singulis facultatibus, vt existimemus in quibusdã nosmetipsos verè iudicare, in nonnullis alios. quisque enim facultatem aliquam profitetur, & alteri in aliena arte cõcedit. Aut existimatio hęc vera, aut falsa est. Vtrinque sequitur, non omnes homines verè putare. Nam si vera existimatio illa, verum erit quod quidã in multis verè iudicat, in quibus nos falso opinamur. Non omnes igitur vera opinantur. Sin falsa, ergo in hoc saltem sæpe decipimur, quare non omnis opinio vera. Quinetiam sæpe cõtingit, vt quæ vnus, vt vera cogitat, ab omnium aliorum opinione abhorreant. illa igitur illi vera, falsa alijs videbuntur. Erunt igitur falsa, tamen plus quàm vera, quo plures sunt quibus falsa quàm quibus vera putantur. Non ergo mensura rerum ille, sed alij. Quare non omnes mensura rerum omnium sunt. Item Protagoræ sententia, quòd omnis opinio vera sit, Paradoxon est, & præter omnium ferme sententiam, ex quo omne penè genus hominum falsam eius opinionem censet quod si vera est omnis opinio, verum & hoc vniuersale iudicium ergo vt falsa putatur, ita & est Protagoræ ipsius positio, qua dicitur omnem opinionem esse veram. Nam seipsam, ita dicendo, falsam esse concedit. Et si dixerit falsò putare illos, qui ab eius dictis abhorrent, hinc quoque idem sequitur, non omnem scilicet opinionem esse verã. Præterea qui ignorat, mẽsura eius quod ignorat esse nequit Qui dubitat, ignorat omnes homines dubitant, multa ergo ignorant. Non omnes itaque omnium mensura sunt. Cumque dicit, qualia cuique singula videntur, talia sunt, aberrat. Quæ namque medicinæ artis ignaris salubria corpori noxiáue videntur, non semper talia sunt. sæpe illos opinio fallit: & quæ vtilia vel noxia in reipublicæ administratione ciues deliberando decernunt, non semper reipublicæ talia sunt. Obsunt enim multa, quæ profutura sperabant: & quę nocitura, prosunt. Quòd si ipsum salubre, & vtile non sola opinione hominumque consuetudine constant, sed aliquam suapte naturæ substantiam habent, multo magis honestum ipsum atque bonum, quippe vtilium principium est, & finis. Quapropter nec in his quæ ad corporis curam, nec in illis quæ ad animam & reipublicæ gubernationẽ spectant, qualia cuiq; singula videntur, talia sunt. Etenim si quæcunque videntur, talia essent, quoties quis futura prædiceret, verè nimirum præsagiret. quod quidem falsum est. Raro enim futura talia veniunt, qualia cogitantur. Et si quis de futuris iudicat, nõ quiuis id agit, sed artifex de his quæ ad eius artem spectant, Vt futuram febrem medicus potius quàm musicus, futuram cõsonantiam musicus melius quam medicus præuidet. His denique cõfutatis occasionem sumens Socrates à libertate vel seruitute loquendi, de libertate philosophãtium, & seruitute ciuilium ac rhetorũ disputat, qualis sit vtrorumq; vita: quod philosophi finis est, ab humanis malis ad superna bona conscendere: de præmijs eorum qui cœlestia petunt, pœnis eorum qui terrenis inhiant Qua digressione peracta ad propositam quæstionem reuertitur. Eius fundamẽtum erat Heracliti sententia, quòd omnia moueantur. Cuius cõtrariũ Parmenides, & Melissus, & Eleates Zeno senserunt. Omne enim vnum & immobile posuere. Quorũ dogma Plato in libro, De vno rerũ omnium principio, quem traduximus, exponit & approbat.

Plato approbat Parmenidẽ dicentẽ omnia esse vnum & immobile.

Cõtra verò Heraclitum & Protagoram à motus diuisione disserere incipit. Motus duo sunt genera. Vnus secundũ locum motus, secũdum rei naturam alter. Latio illa, alteratio hæc dicitur. Lationis species duæ, trãsitus & circulatio. Quia vel de loco ad locum fit transitus, vel circa locum vnum eundemq; circuitus.

Distinctio motionum.

Motus verò in ipsa rei motæ natura, aut secundum substantiam, aut circa quantitatẽ, vel qualitatem efficitur. Si secundum substantiam ad ipsum esse quid mouetur, generatio: si ad non esse, corruptio. Secundum quantitatem ad maius, incrementum: ad minus, decremẽtum dicitur. Motus qui de qualitate in qualitatem, affectio nominatur. Sortitur deinde varia ex varijs qualitatibus nomina. Nam qui ad calorem, calefactio: ad frigus, frigefactio: ad colorem, coloratio, similiterque de cæteris. Distinctione præmissa quærit Socrates, si mouentur omnia, vtrum duobus illis mot⁹ generibus singula, aut vno quodam multa, duobus alia moueantur. Si vno quodam multa, sequitur nõ magis illa moueri quàm stare. Nam si modo quodam mouentur, quodammodo & quiescunt. Opinio verò illorum nõ id vult, sed omnia omnino sine vllo statu moueri. quo fit vt omnibus motibus agitentur. Ergo dum res e loco ad locum feruntur, ex affectione interim in affectionem iugiter transeunt, vt ex calore in frigus, albedine in nigredinem, vel contrà. Quæritur, vtrum sub vna quadam harum forma aliquantulum maneant, nécne. Si manent, sequitur vt non omnis status sit expulsus. Si non permanent, dum quid calidum aut album pronunciatur, desinit calidum esse vel album. Imò prius quàm pronunciatio incepta desinat, desinit esse forma. Vnde nihil vnquam verè pronunciatur aut percipitur: nec magis calidum illud, quàm non calidum, album quàm non album est prædicandum, cum in nullo consistat, & sit & non sit pariter dum profertur. Quam ob causam rerũ formæ nobis ignotæ sunt. Idem de sensu dicendum. Nam nec visus in visione, nec in audiendo auditus momentum permanet. Quocirca non magis videre aut audire, quàm non videre, & non audire contingit, etiam dum videre & audire nos profitemur. Ex quo sequitur, vt sublatis sensibus sublata sit & sensuum veritas: qua sublata, nullo modo dicendum sensuum scientiam esse. Addit & aliam rationem, ad cuius intelligentiam aduertendum est, quòd Plato nullam corpori cognitionem tribuit, quemadmodum nullam vitam. Quod viuit, id sentit: viuit anima, & anima sentit. In corpore autem nec vita nec sensus, sed vitæ sensusque opera declarantur. Ideoq; quos sensus quinque alij vocant, ipse organa quinque sensus appellari vult, nihilque his instrumentis sentire, sed per hos, quasi meatus ab vna quadam animæ vi sentiri singula putat, quem sensum communem vocat, in quem vndique è singulis corporis organis, vt ad centrum circuli è circunferentia lineæ, variæ passiones influunt. Colores quidem per oculos, per aures soni, per nares odores, saporesque per linguam, denique per totum corpus calor, frigus, humidum, siccum, graue, leue, molle, durum, lene, asperum, rarum, densum, acutum similiter, & obtusum. Quod anima ista non multis, sed vna vi sentiat, patet: quia sentiendo colorem, dicimus non esse vocem & saporem sentiendo, non esse odorem pronũciamus. Non potest aliud ab alio distinguere, qui non vtrunque cognoscit. Nullum organũ eadem quæ & aliud organum porrigit: & si eadem, non eodem modo Idcirco eorum quæ sentiuntur distinctio, nõ in organis est, sed in vna quadam vi animæ percipiente singula, & singula simul à singulis distinguente. Quæ cum ipsa hæc omnia sola possit; quod nec etiam Peripatetici negant, quid multis sensibus opus est? Hic sensus quem communem vocant, omnibus animalibus statim natis inest. Præter quem est & alia vis, quam

Phãtasia, opinio, cogitatio eadem vis est vltra sensum communẽ apud Platonem.

phantasiam, opinionem, cogitationemque nominat. Cuius officium est, de his, quæ communis sensus per organa quinque sentit, iudicare non quale solùm, sed quid sunt, quod eorum vnumquodque idem est secum, ab alio aliud, vnum seorsum, iuncta verò simul duo vel tria, similia item & dissimilia, bona, vel mala, pulchra, turpia, vtilia, noxia, & ab vno in aliud ratiocinãdo percurrere, aliud applicare cum alio, & præterita & futura cũ præsentibus comparare. Itaque hac vi essentiam, vnitatem, numerũ, idem, alterũ, similitudinem, dissimilitudinem, pulchrũ turpe, bonũ, malum, vtile, inutile iudicamus. Quod equidem iudicium cum non statim natis adsit, sed longo post tempore, nec omnibus animalibus, sed quibusdam, patet quòd alia quadam vi præter communem sensum hæc percipimus. Hanc phantasiam perfectam, & opinionem nuncupat. Quæ tamen ipsa nõ sufficit. Nam hęc omnia proprio quodam, & particulari modo, certo sub tempore locoque, & conditione iudicat. Scimus autem nos de iisdem in genere, & vniuersali modo etiam iudicare, non quid nũc homo hic, vel vbi hoc vtile, verum quid ipsa semper humanitas, quid passim vtilitas ipsa sit. Ideoq; alia vi opus est, quæ vniuersales rationes rerum generatim percipiens de vna discurrat in aliam, discurrendoque argumentetur. Quod quidem in nobis fieri dum syllogismos nectimus, nemo dubitat. Hanc rationem vel cogitationem dicimus vniuersalem: cũ opinionẽ ipsam, particularẽ rationẽ cogitationemq; nũcupemus. Ad hanc deniq; mens accedit, quæ omnes rationes rerũ non discursu, sed simplici stabiliq; intuitu percipit. nam supra motum ac tempus, status & æternitas esse debet. Motus quidem & tempus in ratione: in mente status est, & æternitas, Non enim aliud post aliud discit, sed simul omnia tenet. Supra mentem ipsa animæ vnitas est summi boni character, qua non rerum rationibus ideisque, sed primo rerum omnium principio, quod ipsum vnum est, iungitur. Cum omnes animæ vires, quæ in cognitione versantur enumeratæ sint, & scientia in cognitione cõsistat, in qua potissimum vi scientia sit, videndum. Sensui quidem non conuenit, vt multis iam rationibus constitit, & hac præcipuæ, quia sensus ille communes essentias rerũ nõ iudicat, sed passiones quasdam corporum solummodo percipit. Quisquis ignorat essentiã, ignorat & veritatem. Qui veritatis est expers, à scientia nimium alienus. Non ergo in sensu scientia, vbi anima non per se, sed per corpus percipit, atque ideo sæpe decipitur. Sed in phantasia forsitan, & opinione consistit, vbi essentias iam percipimus, & anima per seipsa sine corporis ministerio iudicat. Atque hæc sententia secundo loco Theæteto placet, quòd scientia sit opinio, non quælibet tamen, sed opinio vera: falsa autem opinio, ignorantia. Cum vero Theætetus opinionem in duo distinxisset, veram, & falsam, quæsiuit ilico Socrates, quomodo falsa opinio esse posset. Vnumque supponit, quòd quisquis opinatur, aut ea quæ nouit, aut quæ non nouit opinatur. Vnde in hunc modum ratiocinatur. Qui opinatur falsa, nunquam ex eo falsa opinatur, quod putet aliqua quæ nouit, alia quædam esse quæ etiam nouit. Nam qui vtraq; nouit, aliud pro alio nunquam accipit. Neque quæ non nouit, alia quædam quæ nõ nouit. Nihil enim de illis quis iudicat, quæ nunquam in cogitationem venerunt, Neque quod nouit, id quod nunquam nouit: aut contrà quod nõ nouit, id quod nouit esse. Quis enim pro ignoto notum, vel pro noto ignotum accipiat? His igitur modis opinari falsa, nullus posse videtur. Fortè vero alio quodam pacto falsa homines opinantur, cum ea quæ non sunt, opinantur. Ex quo falsa opinio erit, ea quæ nõ sunt opinari. Sed neque id fieri potest. Quisquis enim videt, vnum aliquid videt: qui vnum aliquid videt, existens quoddam videt. qui verò non existens videt, nec vnum aliquid. Qui non vnum aliquid, nihil: qui nihil videt, nec videt quidem. Ergo aut non videt, aut quod est videt. Similiter de auditu ac cæteris sensibus affirmare possumus. Quamobrem cum opinio sensum sequatur, quicunque opinatur, vnum aliquid opinatur: qui vnum aliquid opinatur, existens aliquid opinatur. ergo quod est opinatur. qui verò non existens, etiam nec vnum aliquid. Si non vnum aliquid, nihil igitur. Si nihil opinatur, nec opinatur quidem. Itaque aut nõ opinatur omnino, aut quod est opinatur. Quapropter neque hoc modo falsa aliquis opinabitur, quòd quæ non sunt opinerur. Accedit modus alius quo commutatio fit, ita vt aliud pro alio accipiamus: vt pro pulchro turpe, & pro vtili inutile. quod quidem Socrates ita refellit. Opinari, secum ipso loqui est, dũ nobiscum & interrogamus, respondemus, affirmamus atque negamus. Nec est locutio hæc intrinsera extrinseco sermone deterior. In extrinseco verò sermone nullus vnquam dicit quod turpe est, esse pulchrum: & quod homo, bouem esse: quod par, impar, aut huiusmodi aliquid. Quare multo minus cogitando asseret, horũ vnum aliud esse. Nam aut noscit vtraque, aut alterum solum. Si vtraque, nunquam vtique commutaret. si alterum, neque sic etiam quod enim cognoscit, nunquã pro illo quod nondum in cogitationem venit acciperet. quo fit vt nõdum inuentum esse videatur, quomodo falsa opinio nobis insit. Vtitur hic Plato, & in Philebo, Sophista, atque Menone, sex nominibus ad eandẽ vim animæ pertinentibus, ad sex illius officia significanda. Nam cum post sensum communem anima eadem quæ & communis sensus appræhendit, opinante potentia percipit, prima ipsa perceptio, imaginatio dicitur. Vt appræhensa conseruat, memoria. Vt iterũ quæ seruauit, in seipsa resumit, reminiscentia. Et cum resumendo de alio in aliud quasi quadã ratiocinatio discurrit, cogitatio. Postquã verò discursu peracto affirmatur aliquid vel negatur, opinio. At vero cum opinione percepta per sensum atque memoriã anima cogitatione retingẽs ita in hæc respicit velut in illa à quibus ista manarunt, & quæ imagines sunt res veras esse putat, picturam quandam, & phantasiam Plato nominat. Et cũ ceream inducit effigiem, cerebri naturam nequaquam intelligit. Non enim dixit in corpore, sed in animo ceream effigiem esse. Cùm verò in incorporeo nihil sit corporale, per translationem quandam operumque similitudinem potius, quã ita vt verba sonant, hæc intelligenda sunt. Neque in corpore figi vult rerũ imagines, neq; in animo ab externis obiectis effingi, sed vel ex natura sua habere illas animum, vel occasione ab externis motibus corporisque passionibus sumpta in seipsum sua vi formas rationesque concipere. Qui de his dubitat, Platonis summi interpretis cõmētaria legat. His expositis ad opinionis falsæ modos redeundum est. Inducit plurimos Socrates, & multos respuit. & vt sophistarum fastum reprimat, sæpe quæ concessa ab illis sunt, iterum atque iterum confutat. Tandem ex Platonis mente colligendũ est, quòd quando sensibile quoddã primo nobis occurrit, eiusq; occursu sensus in nobis efficitur, & à sensu memoria, ac deinde rursus idem nobis obijcitur, memoriam præcedẽtem cum sequente sensu componimus, & in his iam dicimus Socrates, equus, ignis, cæteraque huiusmodi. Atque hæc opinio quædam nuncupatur, componentibus nobis præcedentẽ memoriam cum recente sensu. Et quoties hæc quæ colligũtur, inuicem consonant, opinio vera existit: si dissonant, opinio falsa. Nam si quis dum Socratis speciem in memoria seruat, Platonem ipsum offendat, putetque se ob quandã similitudinẽ Socrati rursus occurrere, postmodum Platonis sensum velut à Socrate hauriens, memoriæ Socratis ipsum accommodet, opinio falsa resultat. Atq; hoc pacto opinio falsa fit ex collatione sensus ad cogitationẽ. Fit & alio modo, collatione cõmutationeque cogitationis vnius ad alterius cuiusdam cogitationem. potest enim quis numerorum quorũdam species, quæ in memoria latent, etiam absq; præsente sensu, cogitando inuicẽ permutare, ita vt XII. pro XI. & contra XI. pro XII. capiat. Verùm dubitatio quædam suboritur. Nam quicunque species seruat, scit ea quorum species habet. hos ergo scit numeros. Sin commutat, ignorat. Quare simul eadem & scit, & ignorat. Respondendum, non esse absurdũ vt is qui vno modo scit, ignoret alio. Nam is habitu quidem scit, actu ignorat. Quocirca his nihil impedientibus, duæ falsæ opinionis species inuentæ sunt, & paulo antè expositæ. Oritur & alia dubitatio. Quia si quis dum scientias duorũ quorundam habet, commutando falsò opinetur, & alterum pro altero capiat, videtur rem ipsam cuius habet scientiam, ignorare: & quod deterius est, scientia ipsa, & non ignorantia ignorare. cum ipsa scientia commutationis causa sit, ignorantiæ commutatio. Quod si ita est, cum scientia ignorare nos faciat, nihil prohibet quin ignorantia scire efficiat. Respondet ad hæc Theætetus, ponendam in animo inscitiæ sicut & scientiæ speciem, & qui alterum pro altera capit, falli, atque ita per ignorantiam potius quàm per scientiam ignorari. Responsio hæc minimè sufficit, quin eodem modo quo & suprà, quæretur, si commutat eas inuicem species, vtrum cognoscat vtranque, aut ignoret, aut alteram norit, alteram ignorauerit. Vnde superior controuersia omnis redibit. Item si ponenda species qua scientia noscitur, & qua inscita, iterum species aliæ quibus species hæ noscuntur, ponendæ sunt, & aliæ rursus quibus illæ. atque ita in infinitum progrediemur. Quocirca non ita, sed aliter respondendum. Nam dicendum erat, vt Socrates suprà tetigerat, quòd non rerum notiones permutationis causæ sunt, sed confusio notionum, negligentia diuturna, externa similitudo haud exactè discussa. Non ergo scientia, imo confusione, negligentia, deceptioneque ignorare videmur. quanquam hæc haud absolutè iudicari prius possunt, quàm quid est scientia, fuerit declaratum. Nam per lucem tenebras, per sonum silentium, per bonum malum, per verum falsum

Formæ quæ sunt in anima, non ex sunt q̃ sunt extra.

Quæ vera, quæ falsa opinio.
Duæ species opiniõis falsæ.

falſam dignoſcimus. Antè igitur quid ſcientia eſt, definiendum videtur, quàm falſa opinio declaranda, ſi perfecte illam comprehendere cupimus. Hinc Theætetus, ſcientiam eſſe veram opinionem aſſerit. Quod quidem ex eo confutat Socrates, quòd oratoria facultas perſuadet, non docet: qui perſuadet, opinionem inducit, & opinionem veram, cum vera refert, neque tamen ſcientiam. Nam de his quæ in motu ſunt ſemper, & aliàs ſe aliter habent, certa nunquam ſcientia eſt. Talia verò ſunt humana negotia, de quibus oratores agunt, præſertim cùm ſæpe ad ea credenda auditores inducant, de quibus ipſi dubitãt, & quibus nunquã interfuerunt. Addit poſt hæc Theætetus Leucippi, & Cyrenaici Theodori definitionem Scientia eſt opinio vera cum ratione. & idcirco quæ rationem habent, ſciri poſſunt: quæ ratione carent, minimè. Et Prodicus Chius Leucippum imitatus, elementa rerum, quia ſimplicia ſunt, proptereáque ſine ratione, ignota eſſe aſſeruit: compoſita verò cum rationem habere poſſint, nota. Rationem quidem definitionem, & orationem quandam declarantem rei ſubſtãtiam proprietatemq́ue intelligunt. Quæ quia plura includit, ſubiectum & prædicatum, interdum etiam copulam, id eſt verbum, & nomina, compoſitum quoddam ſignificat. Elementum verò ſimplex, ideoque rationis expers, & ignotum relinquitur. Duo quæ dicta ſunt, Socrates confutat, prius quidem poſterius hoc, quo dicitur, Elementa, quia ſimplicia, ignota: quæ ex his effecta ſunt, quia compoſita, nota. Deinde prius illud, quòd ſcientia ſit cum ratione opinio vera. Et exempli cauſa pro elementis literas accipit, pro compoſito ſyllabam. Verũ quæ de his tradit, de rebus omnibus intelligi vult. Prima contra illos ratio eſt. Quia quemadmodum compoſita ab elementis dependent, ita compoſitorum cognitio ab elementorum cognitione perficitur. Neq; enim ſine cauſa, quę à cauſa ſunt cognoſci poſſunt. Quapropter impoſsibile eſt, ignoratis elementis ſcire compoſita. Item ſume compoſitum quoddam, vt ecce So, primam nominis Socratici ſyllabam. Vtrum ſyllaba hæc vtraque elementa eſt? An vna quædam ſpecies ex elementis congredientibus nata? Si vtraque, ergo quiſquis ſyllabam hanc, ſo, nouit, vtraque elementa nouit. Interrogatusque quid eſt ſo, ſ, & o, reſpondebit. Et ſi ſ, & o, ignorabit, ſo, nunquam cognoſcet. Nam qui vtrunque neſcit, neſcit & ambo. Impoſsibile igitur eſt ignoratis elementis compoſita noſſe. Sed dicet fortè aliquis, ſyllabam, & vnamquanq; ſpeciem, non elementa, ſed vnum quiddam præter illa exiſtere. Quem Socrates ſic interrogat: Vtrum ſpecies hæc, & ſyllaba partes habeat nécne. Si habet, totum quoddam eſt, & omne. Totum verò, & omne, nihil aliud eſt quàm partes omnes, quod in numeris patet. Etenim totus numerus, nihil aliud eſt quàm omnes quas continet vnitates, atque ita ſpecies hæc conſtabit ex partibus, & partes eo ipſo quod erunt, totius erunt. Sicut ergo nota ſpecies, ita & elementa cognita. Nam ſi ſpeciem noſcit, totum & omne noſcit. Si totum & omne, nullam ipſi ex partibus eius deeſſe cognoſcit. Ergo ſingulas ſcit partes habere, ſingulas itaq; noſcit: quas ſi ignorarit vtrum omnes adſint, nécne, ſcire non poterit. Impoſſibile igitur ignoratis elementis ſpeciem noſcere. At ſi quis dixerit ſpeciem ipſam vnam partes nullas habere ex eo quòd elementa quibus conſtat, partes eius non ſunt: ſequitur vt ſimplex, & impartibilis ſit. Quare ſicut elementum quia ſimplex, ignotum dictum fuit, ita & ſpecies ipſa quia ſimplex, ignota eſſe dicetur. Ideoque nullo modo fieri poteſt, vt ignoratis elementis ſpecies, quæ ex his fiunt, noſcantur. Quod ex eo quoque perſpicue patet, quòd in ſingulis artibus fundamentum cuiuſque artis intelligendæ eſt, elementa rerum ipſarum de quibus ars ipſa agit, compræhendere. Alioquin labor omnis eſt irritus. Hoc denique confutato, Socrates iam principalem propoſitionis partem refellere incipit, vbi dicebatur, Scientiam eſſe opinionem veram cum ratione. Tria enim ratiõis nomine ſignificari poſſunt, aut oratio, aut per elementa rei diſcurſus, aut definitio. Si primum, omnis opinio ſcientia erit. Siue enim vera ſeu falſa opinemur, quod ſentimus ſermone proferre valemus: ergo ratione opinabitur, etiam qui falſa opinabitur. Si ſecundum, quoties quis per elementa diſcurret, ſcire dicetur. Id verò idcirco falſum eſt, quia elementa diſcurrendo tranſponere poteſt, órdinemque peruertere, & elementum vnius rei in aliam quandam referre, & vni elementum alterius accommodare. Qui vero iſta confundit, ſcire non eſt dicendus. Si tertium, id eſt definitionem intelligit, & ſcientiam vocat opinionẽ veram cum definitione, ſic contra illum argumentatur. Definitio interpretatio differentiæ eſt: ideo quicunque definit, præter rei communia differentiam propriam aſsignat. Sed qui Socratem verè, & Theætetum opinatur, verum differentias opinando Socratis, & Theæteti percipit, nécne? Si non percipit, nec vere opinatur, nunquam enim alterum ab altero verè diſtinguerem, niſi differentias vtriuſque dignoſcerem. Ergo eo ipſo quo vere opinatur, differentias callet. Quare nihil opus eſt præter opinionem veram, addere rationem, id eſt differentiæ notionem. Verum dicet forte quiſpiam, in ipſa opinione ſenſum quendam imaginationemq́ue differentiæ includi, potius quàm certam differentiæ naturalis intelligẽtiam, ideoq́ue addendũ in ſcientię definitione, differentiæ intelligentiã. Cõtra hunc ita Socrates argumẽtatur. Abſurda profecto definitio eſt, qua idẽ per idem deſcribitur. Cum verò dicimus ſcientiam eſſe opinionem veram cum ratione, id eſt cum differentiæ intelligentia, ſcientiam per ſcientiam definimus. Nam intelligentia differentiæ, differentiæ ſcientia eſt, vnde ſcientia erit opinio vera cum ſcientia differentiæ, quod dictu ridiculum eſt.

Septem definitiones ſciẽtiæ redditæ à ſophiſtis.

Ex his omnibus iam falſæ ſophiſtarum definitiones redargutæ ſunt. Prima, quæ dicebat ſcientiam eſſe ſingulas, quæ diſcuntur, facultates: ſecunda, quæ ſcientiam eſſe ſenſum: tertia, ſcientiam eſſe opinionem veram. quarta, ſcientiam eſſe opinionem veram cum ſermonis prolatione: quinta, opinionem veram cum diſcurſu per elementa: ſexta, opinionem veram cum differentiæ imaginatione: ſeptima, opinionem veram cum ſcientia differentiæ. His denique redargutis videndũ eſt quid Plato doceat, quippe in ſexto libro de Republica Brontinum. & Archytam Pytagoricos imitatus, duo rerum genera ponit, intelligibile ſcilicet, & ſenſibile. Illud ſtabile & incorporeum: hoc mobile corporeumq́ue. Viam ad illud noſcendum rationem vocat, viam ad hoc ſenſum. notionem communem illius intelligentiam: huius, opinionem. Sed vtrunque genus bifariam diuidit. Vult enim eſſe intelligibile primum, & ſecundum: in eo ideas, id eſt diuinæ mentis ſpecies notionesq́ue, & mentes alias, & animas contineri: in hoc numeros, & figuras. Numeri quippe & figuræ quamuis incorporalia ſint, tamen quia diuiſionem aliquam ſuſcipiunt, non pari dignitate qua impartibiles ſubſtantiæ cenſenda ſunt. Illorum cognitionem proprio nomine intellectum, horum cogitationem intellectualem vocat. Senſibile quoque pari diuiſione partitur, in primum ſcilicet, & ſecundum. In primo locat corpora omnia corporeaque. In ſecundo vmbras, & imagines corporum, ſiue in aqua, ſiue in ſpeculis appareant. Et eas ita ſe habere ad corpora, vt mathematica ad diuina exiſtimat. Perceptionem corporum, credulitatem proprie nominat: vmbrarũ imaginationem. Deinde circa vmbras corporum, vel corpora, vel mathematica, ſcientiam eſſe negat, ſed in ſolo intellectu diuinorum eam locat. Quod & in hoc dialogo ſignificauit in principio, cum ſcientiã & ſapientiã idem eſſe proponeret. Nam ſapientiã eſſe diuinorũ contemplationẽ vbiq; teſtatur. Quo verò differat intellectus ipſe, id eſt ſciẽtia ab opinione, in libro De natura his verbis oſtendit: Si intellectus veraq́, opinio duæ res ſunt, neceſſe eſt ideas per ſemet intellectu potius quã ſenſu compræhendi. Sin verò, quibuſdam videtur, vera opinio ab intellectu nil differt, omnia quæ corporea ſentimus, certa habenda ſunt. Sed opinor duo eſſe dicenda, propterea quòd vtraque magna differentia diſtant: quippe quorum alterum doctrina nobis inſinuat, alterum perſuaſionis aſſumptio. Alterum quidem ſemper eſt ratione vera: porrò ſine vlla ratione alterum. Alterum eorum nulla ratione traducibile, alterum nutans incertũque. Quid, quod rectæ opinionis omnis homo particeps? Intellectus autem dei proprius, & paucorum admodum electorum hominum? Eadem ferme in Menone Philebo que teſtatur. Quid ergo ſcientia eſt? Diuinarum rerum certa ratione compræhenſio Hæc intellectu, primo ac ſemper. In ratione ſecundo, nec ſemper. Nam ratio cum inter intellectum opinionemq́ue media ſit, quoties ad inferiora porrigitur, opinionis repletur erroribus, & diuina cogitare deſiſtit. Cum vero ad mentem ſui ducem conuertitur, diuinorum cognitionem haurit. Quam proprio nomine in mente ſapientiam, in ratione reminiſcentiam Plato nuncupat. Et ideo de obſtetricia facultate per quam reminiſcimur, hoc in dialogo diſputauit, vt non modo quid ſcientia ſit, verumetiam quomodo acquiratur intelligeremus. Imo & vnde ſit & per quem, explicuit: dum diceret Socratem Dei iuſſu obſtetricio munere fungi. Eſt ergo ſcientia, diuinorum certa ratione compræhenſio, in mente reſidens, in rationem profluens, Deo menti inſerta, à dialectico pręceptore in rationem deo aſpirante reducta, rationem in mentem dirigens, mentem cum diuinitate coniungens.

EVCLIDES, TERPSIO, SOCRATES, THEODORVS, THEAETETVS.

*

ODONE, ô Terpsio, an iã pridẽ rure venisti? TER. Pridem satis, ac te in foro quæsiui, & mirat⁹ sum quòd reperire nequiuerim. EV. Nó eram in vrbe. TER. At vbi? EV. Cúm in portũ descẽdissem, offendi Theætetũ, q Corintho e castris Athenas ferebatur. TER. Viuúsne an mortuus? EV. Semiuiuus, vulneribus enim quibusdam afflictus est, & quod deterius, morbo etiã diuturno in castris est confectus. TER. Num dysenteria? EV. Hac ipsa. TER. O qualẽ virum refers in discrimine positum. EV. Præclarum admodũ atq; optimum, ô Terpsio: nã paulo antè nõnullos audiui, qui eũ circa rẽ militarẽ miris laudibus extollebãt. TER. Nec mirũ id videri debet, imo longè magis mirandũ esset, si cõtrà se haberet. Sed cur nõ diuertit Megarã? EV. Properabat domũ. Ego enim & cõsului & obsecraui, sed ille noluit. Quinetiã comitatus ipsum, cũ eo discederẽ recordatus sum Socratis, atq; admiratus quàm diuine & sæpe aliàs, & de hoc maximè vaticinatus fuerit. Nã paucis diebus antequã è vita decederet, obuiã fact⁹ Theæteto adhuc adolescẽtulo, cũ eo disseruit, eiusq; indolem & probauit, & admirat⁹ est. Deinde mihi Athenas profecto rationes disputationis illius auditu maximè dignas singulas enarrauit, atq; insuper addidit, præstãtem omnino virũ futurũ, si adoleuerit. Ac vera nimium prædixisse videtur. TER. Certè, sed quinam sermones? nũ referre potes? EV. Non verbis per Iouem, sed literis. Etenim reuersus domũ statim cõmentarijs eos perstrinxi: deinde per otium reminiscendo latius scripsi, & quoties Athenas proficiscerer, siquid excidisset, Socratẽ interrogabam, atq; huc rediẽs emẽdabã. Quo factũ est, vt vniuersa penè disputatio illa conscripta sit. TER. Vera loqueris. Audiui enim hæc à te pridẽ, & ista nosse cupiẽs, te quæsiturus huc sępe accessi. Quid ergo nũc obstat, quo minus percurramus? Enimuero quiete mihi opus est. Nã ex agro veniẽs, defessus sum. EV. Ego quoq; Erineũ vsq; Theætetũ comitat⁹ sum, quãobre libẽter admodũ requiescerẽ. Eamus ergo. Nõbis enim quiescẽtib⁹ puer aliquis perleget. TER. Probe. EV. Hic, ô Terpsio, liber est non ita compositus, quasi Socrates mihi referat, vt reuera retulit, sed quasi cũ illis præsens disputet, quibuscũ disputasse mihi narrauit. Hos autem geometram Theodorũ & Theætetũ fuisse dicebat. Ne igit in scriptura molestũ esset, si inquã, & inquit, consensit, & negauit, sæpius interponerẽ, his vitatis Socratẽ ipsum vnà cũ illis disputantẽ induxi. TER. Scitè Euclides. EV. Heus tu, accipe librũ ac lege. SOCR. Si Cyrenei, ô Theodore, præ cæteris mihi curæ essent, quæ ad eos spectant abs te potissimùm exquirerẽ, siqui illic iuuenes geometriæ, aut alteri philosophiæ studio ardẽter incumberent. Nũc autem magis nostros, quàm illos amo, potiusq; intelligere cupio quinam è nostris iuuenibus in viros probos euasuri merito videãtur. Hæc ipse pro viribus semper exploro, & ab alijs ad quos iuuenes cõfluere video, sępe percõtor. Te aũt non pauci sectãtur, & merito. Nam & aliorum gratia, & geometriæ maximè, cõcursu dignus esse videris. Si quem igitur nactus es memoratu dignum, libenter audirẽ. THEO. Atqui, ô Socrates, & me referre & te auscultare decet qualẽ è vestris ciuib⁹ adolescente inuenerim. Qui si formosus esset, laudare illũ vererer, ne cui forsitan illius amore captus videri possem. Nunc autẽ ne mihi succenseas, non enim est pulcher. Similis tibi est, simo naso & prominentibus oculis, quãuis minus ille quàm tu in his modum excedat, libere tecũ loquor, scito in primis me nullum adhuc adolescẽtulũ reperisse, licet cũ multis versatus fuerim, tam mirabili naturæ felicitate donatũ. Difficile admodũ est, reperire hominẽ docilem simul & præ cæteris mãsuetum atq; cum omnibus virilẽ. Equidẽ nec fuisse vnquã existimo, nec esse video, q ita natura sint instituti. Cæterum acuti vt hic sagacesq;, & memoriosi, & dociles, vt plurimũ in iracũdiam impetusq; præcipites sunt, proruunt enim atq; raptãtur, queadmodum sine retinaculis naues, & furiosi potius quã fortes existunt. Graues autẽ sæpe cũ ad disciplinas se cõferunt, segnes, torpentes, obliuiosi sunt. Hic verò ita leniter, libere, suauiter, expedite, maxima cũ mãsuetudine ad disciplinas quæstionesq; graditur, vt nec lubricus quietusq; olei fluxus mollior & suauior videatur, & vt mirũ sit tantũ ingeniũ tam mature ista peragere. SOC. Optima nuncias, sed cuius nostrorum ciuium filius est? THEO. Nomen quidem eius audiui, sed memoria excidit. Est aũt medius ille eorum qui huc accedunt paulo antè extra stadiũ vngebantur, at nunc vnctus & socij sui quidã huc aduentare videntur. Aduerte vtrũ agnoscas, nécne. SOCRA. Agnosco equidem. Suniensis Euphronij filius est, vir, ô amice, proculdubio talis, qualem tu filiũ narrasti, probatissimi ante omnes, qui patrimonium amplum reliquit. sed nomẽ pueri non audiui. THEO. Theętetus, ô Socrates, nomen est, patrimonium autem eius tutores dissipasse videntur. Veruntamen liberalitate mirifice pollet. SOCRA. Generosum hominem narras. iube huc illum accedere & nobiscum sedere. THEO. Fiat. O Theætete, accede huc ad Socratem. SOCRAT. Veni obsecro Theætete, vt meipsum cõtempler, qualem vultum præferam. Inquit enim Theodorus, vultu me tibi similem esse, quòd si vtriusque nostrũm lyram similiter temperatam assereret, vtrum confestim id crederemus? an musicúsne esset prius inquireremus? THEAE. Inquireremus. SOCRAT. Et si talem reperiremus, crederemus vtique: sin autem musicæ expertem, minimè? THE. Ita est. SOCRAT. Nunc ergo si curæ nobis est nostrum vultuum similitudo, videndum vtrum pictor sit qui dicit nécne. THE. Sic videtur. SOCRAT. Nunquid pictor Theodorus? THE. Non, quod sciam. SOCRAT. Geometricus autem? THE. Maximè quidem, ô Socrates. SOCRA. An & astronomus, dialecticus, musicus, & reliquarum disciplinarũ peritus? THE. Mihi quidem videtur. SOCRA. Dum ergo in aliqua corporis parte consimiles esse nos prædicat, laudans quodammodo, vel vituperans, non multum illi fidei adhibendum. THE. Non vt apparet. SOCRA. Siquidem verò ab animi virtute sapientiáque laudaret, nónne conueniret hæc audienti, laudatũ ipsum considerare, laudabo autẽ sese ostendere? THE. Omnino, ô Socrates. SOCRAT. Vide, igitur, ô amice Theætete, tua interest ostẽdere, mea considerare. Scito cũ Theodorus multos mihi tam peregrinos, quàm ciues laudarit, nullum maioribus ac te laudibus extulisse. THE. Bene est, ô Socrates

tes

Cur in dialogis personæ loquentes introducantur. Hũc locum imitatus est Cicero lib. de Senectute.

Facies similis Socrati refertur.

Hominẽ ingeniosum & mansuetũ atque virilem reperire difficile.

Nesciẽti qd laudat aut vituperat, non est adhibenda fides.

tes, sed vide ne iocans dixerit. SOC. Nõ est mos hic Theodori verũ ne renuas quæ concessa sunt, obijciens quòd hic iocis agat, ne testari cogat. Non facile est eius testimoniũ refutare, sed audacter in cõcessis persiste. THE. Agendũ est, si tibi videt. SOCR. Dic age, discis aliqua à Theodoro geometrica? THE. Equidẽ. SOC. Quæ verò ad astronomiã harmoniamq; & dialecticã spectant, discis? THE. Annitor equidem. SOC. Ego quoq; ò puer, & ab hoc, & ab alijs, quos aliquid horũ intelligere arbitror, & quo ad alia in his moderate me habeo, exiguum verò quiddam dubito, quod tecum, & cũ istis inuestigandum. Quare mihi respondeas oro. An non discere est, sapientiorem in eo fieri quod quisque discit? THE. Idipsum. SOC. Sapientia verò sapientes sunt quilibet sapiẽtes? THE. Certè. SOC. Nũquid hoc in aliquo à scientia differt? THE. Quidnam? SOC. Sapientia videlicet. In quibus scientes, in ijsdem & sapientes? THE. Quid prohibet? SOC. Idẽ igitur sapiẽtia & scientia est? THE. Idem. SOCRA. Hoc illud est quod dubito, neq; concludere mecũ ipse valeo quid scientia sit, habemus quid ad ista dicamus? Quid esse asseritis? quis nostrum prior ostẽdet? Quisquis verò aberrauerit semperq; hallucinetur, asinus, quemadmodũ pila ludẽtes pueri dicũt, sedeat. Sed qui vincet, nihilque aberrarit, Rex erit nobis, & iubebit quicquid responderi voluerit. Quid siletis? Nõnne pre desiderio dimittendi incido in rusticitatẽ? cupiens vos in disputationem inducere, amicosq; & familiares inuicem fieri. THE. Minimè hoc, ò Socrates, rusticũ sit. Sed ex his pueris aliquẽ respondere tibi iubeas. Nã hęc disputandi ratio insueta mihi est, & assuescere nũc ætas prohibet, hos autem magis hæc decent, & longè magis proficiẽt. Reuera enim iuuentus in omnibus proficit, & vt cœpisti, ne dimittas Theętetum, sed eum interroga. SOC. Audis hoc, ò Theætete, quæ dicit Theodorus? cui tu, vt opinor, libẽter obedies. Neq; enim fas est, vt huiusmodi in rebus sapienti viro iuuenis min⁹ pareat. Ingenue ergo respõde, quid esse scientiã opineris. THE. Parendum est, ò Socrates, quando quidẽ vos imperatis, si qua enim in re ab errauero, corrigetis. SOC. Faciemus proculdubio, si quo modo poterimus. THE. Videntur mihi scientiæ esse, quæ quis à Theodoro discere potest, geometria, & reliqua, quę in superioribus enumerasti: præterea cerdonum aliorumq; opificũ artes, & omnes, & singulæ nihil aliud, quàm scientiæ sunt. SOC. Generosè ac magnificè, ò amice, de vno rogatus, multa ac varia pro simplici dedisti. THE. Qua ratiõe id ais, ò Socrates? SO. Fortè nihil dico, quod tamen putẽ indicabo. Quoties artem cerdonicã dicis, nihil aliud ais, quàm conficiendorũ calceorum sciẽtiam? THE. Nihil aliud. SOCR. Quid porrò, cũ tectonicã, id est fabrilem artem? num aliud quàm ligneorum operũ scientiam? THE. Nil certè. SOCR. In vtrisq; igit id declaras, cuius vtraq; scientia est? THE. Profectò. SOC. Quæstio verò nostra nõ hæc erat, quorũ scientiæ, & quot sint, non enim numerãdi gratia quærebamus, sed noscẽdi quid ipsa sciẽtia sit. An nihil dico? THE. Imo rectè. SOC. Aduerte & hoc: si quis nos de aliquo horũ vilium vulgariumq; percontetur, veluti de luto, quid est, eiq; respondeamus, lutum eorũ qui ollas, lutum eorũ qui puppas, lutum eorum qui lateres fingunt, nõnne ridiculi videamur? THE. Fortè. SOC. Primo quidem quod putemus eum qui interrogat, intelligere ex il lo nostro responso posse, si dicamus lutum, & vel pupparioru, vel aliorum quorumcũq; artificum tantum addimus: aut putas nomen quispiã rei cuiusquã intelligit, qui nõ nouit, quid sit ipsa? THE. Nullo pacto. SOCR. Ergo neq; scientiam calceorũ intelligit, qui scientiã minimè nouit. THE. Nõ certè. SOC. Cerdonicam quoq; nõ intelligit, quisquis ignorat scientiam, & aliam vllam artem. THE. Sic est. SOC. Ridicula itaq; responsio est, si quis interrogatus quid sciẽtia sit, artis alicuius nomen respõdeat. Alicuius enim esse scientiam, cũ non hoc rogetur, ille respondet. THE. Videtur. SOCR. Præterea, cũ liceat simpliciter ac breuiter respondere, per immẽsum circũuagatur. Quẽadmodũ in quæstione de luto, leue quiddam, & simplex referri potest, quòd terra humori commixta, lutum est. Cuius autem sit lutum, prætermittendũ. THE. Facile nunc, ò Socrates, ita videtur. Videris enim petere quod nuper mihi, & Socrati huic tibi in nomine simili, disputantibus in mentem venit. SOC. Quid istud, ò Theætete? THE. Theodor⁹ hic de potestatibus scripsit magnitudinis tripedalis, & quinquepedalis, quòd longitudine nõ sint pedali magnitudini cõmensuratæ. Eodemq; modo discurrens, & eliciens singula vsque ad magnitudinem septem & decem pedũ, in ea tandẽ constitit. Nobis igit tale quiddã in mentẽ veniebat, q̃a infinitæ numero potestates emerserunt, conandum est qui in vnũ comprehendantur, quo omnes exprimamus. SOCR. Num igitur inuẽtum tale quiddam est? THE. Mihi quidem videtur, considera tu quoq;. SOCR. Dic. THE. Numerum omnem bifariã diuisimus. Vnum qui possit æqualis æqualiter fieri, quem in figurą tetragono comparauimus, quadrangularem & æquilaterum appellantes. SOC. Probe. TH. Et qui inter hũc medius est, cuiusmodi sunt tria, & quinque, & omnis numerus qui nequit æqualis æqualiter fieri, sed vel maior rarius, vel minor sæpius sumptus fit, maiusq; & minus ipsum latus semper cõtinet, figuræ altera parte lõgiori comparauimus, & numerũ altera parte longiorem vocauimus. SOCRA. Egregie, quid tũ postea? THE. Omnes lineas, quæ æquilaterum, & planum numerum quadrant, longitudinem esse definiuimus: quæ autem altera parte longiorem, potestates, vt puta quæ longitudine illis, nequaquam commensurabiles sint, planis autem quę possunt essent commensurabiles: & circa solida aliud quiddam huiusmodi. SOCR. Optimè omniũ, ò pueri. Quare Theodorus haudquaquã falsi testimonij reus fore videtur. THE. Enimuero, ò Socrates, quod de scientia quæris, non ita vt de longitudine & potẽtia respondere valeo, quanquã huiusmodi quiddam perquirere mihi videris. Quo fit vt falsus Theodorus vicissim appareat. SOC. Quid verò? si te à currendi velocitate laudasset, addens nullũ ex pueris promptiorem cursu vidisse: deinde currendo & ab adulto, & celerrimo quodam vincaris, vnũ putares minus eum te verè laudasse? THE. Nequaquam. SOCR. Scientiam verò, vt paulo antè dicebam, leue quiddam inuentu, an graue potius supremumq; dicis? THE. Per Iouem supremum aliquid arbitror. SOCR. Confide viribus tuis, testimoniumq; Theodori ne paruipendas. Annitere omni studio cũ de alijs, tũ etiam de ipsa sciẽtia, rationem quid sit, cõsequi. THE. Annitẽdi causa, ò Socrates, hæc agemus. SOC. Age iam bono animo esto, egregiè nanq; modò exposuisti. Conare imitãs responsionem

An idem sit sapientia & scientia.

Prima diffinitio scientię.

Ignoto simplici ignorari proprium.

15

Latera huius tetragoni sunt media inter tria & quinque, & cũ eis sunt longitudine incõmẽsurabilia, potentia verò cõmẽsurabilia productum enim illorũ est ęquale tetragono, vt patet.

sionem illam de potestatibus, quemadmodum eas multas vna specie comprzhendebas, ita & sciétias multas vna ratione complecti. THE. Scito, ô Socrates, me id sæpenumerò conatum fuisse, dũ has tuas quæstiones circũferri audirem. Verum neque mihi ipse persuadere possum idoneum ad hæc me esse, satisue habere, neq; aliũ audire, vt tu præcipis disputantem, sed neque ab inquisitione tamen desistere. SOC. Doles, ô amice Theætete, ex eo quòd non vacuus, sed grauidus es? THE. Ignoro, ô Socrates, sed quid mihi acciderit dico. SO. O ridicule, nõ audisti esse me filium obstetricis generosæ admodũ & seueræ Phænaretæ? THE. Audiui equidem. SOC. Num quòd & in eadem arte versor audisti? THE. Nequaquam. SOC. Scito ita esse, nec me tamẽ coram alijs prodas. Latuit enim hactenus omnes, quòd hac arte præditus sim, & hi vtputa ignorantes, hoc quidem de me non prædicant, sed quòd absurdissimus sum, & homines in ambiguitatem induco, hoc audisti? THE. Id prorsus. SOCR. Vis tibi causam huius assignem? THE. Quidni velim? SOCR. Quales sint obstetrices, cogita, ac facile quod volo percipies. Scis enim quod nulla ex illis quãdiu concipit paritq; parturiẽtibus opitulatur, sed cũ iam ad fœtum ineptæ sunt ipsæ. THE. Prorsus. SOCR. Causam huius Dianã ferunt, quæ cũ sterilis sit, partuũ tutelã suscepit, steriles obstetrices fieri vetuit, quoniam humana natura imbecillior est ad artes earũ rerum, quas nunquã experta est, his autẽ quæ propter ætatem concipere iam non possunt, id imperauit similitudinem suã honorans. THE. Verisimile id quidem. SOC. An non id quoq; probabile, ac necessariũ est, quæ prægnantes sint, & quæ nõ, acutius ab obstetricibus, quã ab alijs animaduerti? THE. Omnino. SOC. Quinetiam medelis, & incantationibus obstetrices excitare, mollireue partus vexationes valent, & ægre parturientibus opitulari, fœtusq; educere, & si intempestiuũ fore videatur, obtundere atq; retrudere. THE. Vera narras. SOCRA. Nunquid & hoc de illis audisti, quòd tanquã pronubæ in cõficiẽdis coniugijs aptissimæ sunt? quippe quę optime callent, quàm cui iugare ad generosæ prolis procreationẽ oporteat. THE. Haud satis id noui. SOC. Imò scias in hoc gloriari non minus, quã in vmbilici ipsius præcisione. Quid enim, alteriúsne, an eiusdẽ artis esse putas, curare colligereq; terræ fructus? & rursus dignoscere, quod in solum, quàm plantam, quódue semen iacere deceat? THE. Eiusdem. SOC. In fœminis autem, ô amice, alterius facultatis hoc, alterius illud existimas? THE. Haud sanè conueniẽs est. SOC. Haud certè, sed propter iniustã absurdamq; maris & fœminæ coniunctionẽ, cui lenocinium nomẽ est, cõciliãdi matrimonij officium fugiunt obstetrices castæ, vereunturq; ne pro laudabili studio lenocinij notẽtur, siquidem legitimis obstetricibus solis conuenit rectè mares fœminasq; iugare. THE. Cõstat. SOC. Itaq; id est obstetricum officiũ, opera mea quodãmodo leuius. Neq; enim accidit mulieribus, vt aliquãdo simulacra, aliquando res veras pariãt. Hoc verò haud facile discernere est, quod si cõtingeret, maximũ præclarissimumq; obstetricũ munus esset, verũ à falso discernendi. Tu verò quid sentis? THE. Idem profectò. SOC. Arti verò meæ adest quicquid ad illarum obstetriciam diligẽtiam attinet. Verũ in hoc præstat, quòd maribus non fœminis parturiẽtibus succurrit, & quòd animarum fœtus non corporum speculatur.

Obstetrices.

Diana steriles obstetrices fieri vetuit.

Quare obstetrices nolint esse pronubæ.

Ars obstetricia Socratis.

Potissimùm autẽ arti meę hoc inest, posse videlicet diligenter examinare, simulacrũmne & falsum, an natiuũ ac verum quiddã iuuenis cogitatio pariat. Quinetiã quod obstetricibus, idẽ & mihi accidit. sterilis sum, & sapientia vacuus: & quod mihi obiecerunt multi, quòd interrogẽ singulos, respondeã nulli, propterea quia nihil habeã, quod sapiẽter respondere possim, verè nimiũ obiectãt huius profectò hæc est causa: parturientibus succurrere Deus me cogit, generare prohibuit. Quocirca nõ sum ipse quidẽ, vlla in re prorsus sapiens, neq; extat aliquod meæ mentis inuentũ ex me natum. Qui verò mecũ versantur, principio quidẽ rudes apparent, sed mea deinde cõsuetudine hi quibus Deus ipse fauet, mirũ in modum proficiunt, vt & sibijpsis, & alijs videntur, hoc tamẽ constat, quòd nihil vnquam à me discunt, imò ipsi in seipsis egregia multa possidentes, inueniũt. Obstetrici sanè muneris Deus & ego causa, quod hinc maximè conijcere licet. Nam multi quondã hoc ignorãtes, seq; ipsos causam existimãtes, me quidẽ spreuerunt, fortè ab alijs persuasi: vnde citius quã decebat, à me discesserunt. Hi abeuntes, ob prauum congressum cętera aborsi sunt: atq; insuper quæ ego obstetricia ope ex animæ illorum visceribus iam eruerã, malè nutriẽtes, penitus perdiderunt, quippe cum falsa atq; simulacra veris nimiũ anteponerent. Postremũ & sibi & alijs indocti sunt visi. Quorum è numero vnus Lysimachi filius extitit Aristides, alijq; permulti. Cùm verò ad me reuertuntur, congressu meo iterũ indigentes, eũq; mirifice affectantes, nonnullis statim dæmonium meum congredi prohibet, quibusdam contrà permittit, qui denuò valde proficiunt. Nã & hoc cum parturientibus cõmune familiares mei patiuntur. Vexantur enim, & difficultate diu noctuq; multò magis quàm illæ replentur. Quẽ quidẽ dolorẽ tam excitare, quàm sedare artificium meum valet. Atq; ita quidem isti habent. Quandoque verò, ô Theætete, qui fœcundi mihi nõ videntur, aduertẽs quòd opera mea nõ indigẽt, eos libenter cum alijs in matrimonium copulo, & vt cum Deo dicam, acute pręsagio quibus potissimum coniuncti proficiãt. Quorum multos Prodico tradidi, multos etiã alijs sapientibus diuinisq; hominibus. Hæc, ô optime, omnia hãc ob causam altiùs repetij. Angi enim te cõceptu quodã grauidũ suspicabar, quod & ipse putas. Cõmitte ergo te mihi tanquã obstetricis filio, & obstetriciæ facultatis longe perito, & quæ perquiro annitere pro viribus respondere: & si ex ijs, quæ dixeris discutiẽti mihi, simulacrũ potius quã verum apparẽs refutauero atq; abiecero, ne succẽseas oro, quemadmodum primo partu puerperæ solẽt. Multi iam, ô mirifice adolescens, aduersus me sic affecti sunt: vt vel morsibus inuadere vellent, si quãdo deliramentum aliquod illis abigerem, non putantes id à me beneuolẽtia fieri, cum eos lateret quòd nullus Deus maleuolus est hominibus, nec ego tale aliquid maleuolẽtia facio. Mihi planè nefas esse videtur admittere falsum, ac verum refellere. Rursus igitur à principio Theætete, quid sciẽtia sit, vt potes, exponere tenta: quod verò non possis, nequaquam dixeris. Si enim Deus voluerit, adiuueritq;, poteris. THE. Cùm tu ita, ô Socrates, iubeas, turpe esset, si quis suam sententiam non proferret. Videtur mihi quod quispiã scit, id sentire quod scit: & vt nũc apparet, nihil aliud scientia est, quàm sensus. SOCRA. Quã generose respõdisti, ô puer, sic enim loqui eũ qui

Cur Socrates interroget semper, respondeat nunquam.

Secũda definitio, sciẽtiã esse sensum.

qui quicquam definire velit, oportet. Sed id communiter consideremus, vtrum fœtus hic solidus, an vanus existat. Sensum ais scientiam esse. THEA. Aio. SOCR. Videris vtique definitionem scientiæ haud abiectam intulisse, sed quam Protagoras modo tamen alio, inducit. Inquit enim, rerum omniũ mensuram hominem esse, existentium quidem vt sunt, non existentium verò, vt non sunt. legisti vnquam? THE. Legi equidem sæpenumero. SOC. Nónne sic ait: qualia singula mihi vidétur, talia mihi esse: qualia verò tibi, tibi quoque talia: homines autẽ vtrique sumus. THE. Sic certè ait. SOC. Atqui probabile est sapientem virum nequaquã delirare. sequamur igitur. An non sæpe flante vẽto eodẽ, alius nostrûm riget, alius minimè? & hic quidẽ leuiter, ille vehementer? THE. Proculdubio. SOC. Vtrũ dicemus tunc ventum ipsum in seipso frigidum, aut non frigidũ, vel Protagoræ credemus, quòd rigẽti sit frigidus, non rigenti minimè? THE. Videtur. SO. Nunquid ita vtrique apparet? THE. Ita. SOC. Apparere autem sentire est? THE. Est. SOC. Phantasia itaque & sensus idem in calidis cæterisq; huiusmodi. Qualia nanq; sentit quisque, talia cuique videntur esse. THE. Vidétur. SOC. Sensus igitur existentis rei semper est, & falsus nunquã, quippe cum sciẽtia sit. THE. Apparet. SOC. Nónne per Gratiarũ numina egregie sapiens Protagoras erat? & hoc nobis homunculis de plebe obscurè significauit, discipulis autẽ in arcano veritatẽ explicuit. THE. Quo pacto id, ô Socrates, inquis? SOC. Dicam, nec contẽnenda quidẽ, quòd nihil in seipso vnum certum est, neque rectè ipsum ex se hoc quiddã, aut quale quid denominare potest. Etenim si magnum appellas, rursus paruum etiam apparet: & si graue, leue iterum. Eademq; de cæteris ratio, quasi nihil sit vnum, aut aliquid, aut quale. Sed ex latione motuq; & alterna cõmixtione fiunt omnia quæ esse dicimus, non rectè denominantes. Nihil enim est vnquã, semper autẽ fit. Et in hoc omnes per ordinem sapientes excepto Parmenide cõsẽserũt, Protagoras, Heraclitus, Empedocles, & poetarũ in vtroque poëmate summi, in comœdia Epicharmus, Homerus in tragœdia. Nã cum Oceanum diceret deorum generationẽ, & matrem Tethyn, omnia ex fluxu motuq; genita prædicauit. An non id proferre videtur? THE. Mihi verò. SOC. Quis ergo aduersus tantũ exercitum, eiusq; ducem Homerum pugnare audeat, quin ridiculus habeatur? THE. Arduũ est, ô Socrates. SOC. Arduũ absq; dubio Theætete, præsertim cum hæc huic sermoni argumento esse possint, quod vt esse, aut fieri quicquã videatur, motus facit, non esse autem & interire, quies. ignis enim calorque qui alia gignit, & regit, ipse ex latione frictioneq; efficitur: hic autem motus est an non hæc ignis origo? THE. Hęc certè. SOCR. Quinetiam animalium genus ex eisdem nascitur. THE. Quidni? SOCR. Quid corporum habitus? an non otio & torpore corrumpitur, exercitatione autem motuq; plurimum cõseruatur? THE. Ita. SOC. Animæ quoq; habitus disciplina & meditatione, quæ motiones sunt, doctrinas consequitur, seruatur, atque perficitur: Otio autem, id est negligentia, & pigritia, nihil penitus discit, & si quid didicerit, obliuiscitur. THEA. Et maximè quidem. SOC. Bonum itaque tam in anima, quàm in corpore motus est, quies verò contrarium. THEA. Videtur. SOC. Pręterea in ijs quę serenitates trãquillitatesq; vocãtur, hoc assero, quòd quietes putrefaciũt atq; perdunt, alia verò conseruant, itaq; Colophonẽ nunciũ denique adigam. ipsam scilicet catenã auream insuper adigens. quã quidem nihil aliud præter solem Homerus intelligit: quia quousque solis circuitus perseuerat, omnia tã deorũ, quàm hominum sunt, atq; seruantur. sin autẽ hoc quasi ligatum staret, confestim omnia dissoluerentur, eueniretq; quod dicitur, sursum deorsum omnia. THE. Mihi quoq; ô Socrates, eadem quæ dicis sentire videtur. SO. Cogita igitur sic, ô optime, circa oculos: primum quidẽ colorẽ quem dicimus album, non esse ipsum aliud quicquam extra tuos oculos, neq; in oculis, neque illi tu locũ certum attribuas. Iam enim esset in ordine maneretq;, nec in generatione vlterius esset. THE. At quomodo? SOC. Sequamur sermonem superiorẽ, nihil secundũ seipsum vnum quiddã ponẽtes, atq; ita nobis niger albusq; & quiuis alius color ex incursu oculorũ motuque debito genitus apparet. Et vnumquodq; quod coloris nomine appellamus, neque imprimens oculos, neque impressus erit, sed medius quidã cuiq; proprius affectus. An tu assereres, qualis tibi vnusquisq; color apparet, talem canibus etiã, & singulis animalibus apparere? THE. Non per Iouem. SOC. Quid autem alteri homini, & tibi? num similiter vnusquisq; apparere videtur? An potius nec tibi ipsi idẽ, eo quòd nunquã tibi ipse similis? THE. Hoc potius quàm illud opinor. SOC. Si igitur id quo mensuramus, vel quod attingimus magnũ, vel album, vel calidũ esset, nunquã in aliud quodcunq; incurrens, aliud factum esset ipsum quidẽ, vtputa nihil mutatum. sin autem mensuratũ quod attingimus, vel album, vel calidũ esset, etiã si nihil accidat aliud, patiatúrue, ipsum quoque nihil patiens mutabitur. Nã in pręsentia amice, mira quędã, & deridenda facilè dicere cogimur, vt ipse quoque Protagoras, & quisquis alius eiusdem sententię est, confiteretur. THE. Quo pacto? & qualia dicis? SOC. Breue exemplum accipe, intelligesq; quod volo. Talos sex si quatuor apponas, plures esse, quàm quatuor dicimus ac dimidio superare, vnde sesquialtera proportio nominatur. Sin duodecim, pauciores dimidiumq;. nec aliter dici potest. An tu aliter? THEA. Equidem nullo modo. SOC. Quid ergo? Si te Protagoras, an alius quiuis interrogaret, potéstne aliquid, ô Theætete, maius aut plus aliter fieri, quàm adauctum? quid responderes? THE. Si quod mihi videtur, ô Socrates, ad hanc quæstionem protulero, non posse asseuerabo. Sin autẽ ad superiorem positionem respexero, ne mihi fortè repugnem, posse dicam. SOC. Bene atque diuine per Iunonẽ, ô amice. Ergo vt videtur, si respõderis ita esse, Eurypidis illud eueniet, Vt lingua irredarguta maneat, mens autẽ redarguatur. THE. Sic certè. SOC. Si igitur ego ac tu facundi sapientesq; essemus, postquã omnes mentis angulos excussissemus, mox velut ex abundanti suas quisq; vires periclitantes, & in hac harena sophistarũ more congredientes, orationibus cõflictaremur. Nũc autem vtpote rudes, volumus hæc primum secundum seipsa contemplari, cuiusmodi sint quæ cogitamus, & vtrum conueniat nobis inter nos, an non. THE. Maximè quidẽ id velim. SO. Nec minùs ego: sed cum ita affecti simus, tranquille prorsus, vtpote otiosi iterum speculemur, nihil succedentes inuicem, sed reuera nos ipsos excutiẽtes, qualia sint hæc in nobis visa phantasmataque. Quibus primũ con sideratis dicemus, vt arbitror, nihil vnquam maius

Omnes sapiẽtes, excepto Parmenide dixere omnia semper transmutari.

Ignis vnde.

Exercitia cõferre ad corpus & animam.

Catena aurea Homeri Iliad. θ

Phãtasmata

minúsue fieri, vel mole, vel numero, quandiu æquale sibijpsi permanet, nónne ita? THEA. Ita prorsus. SOC. Deinde cui nec additur, neque subtrahitur aliquid, hoc neque crescere vnquam, neq; decrescere, semper autem æquale cōsistere. THE. Valde quidē. SOC. Tertio verò dicemus, quod antè non erat, & postea est, nisi fiat, & factū sit, esse non posse. THE. Sic profectò videtur. SOC. Hæc vtiq; tria concessa pugnant inter se nobis in animo, quādo de talibus illis loquimur, vel quādo fatemur me senē, dum tātus maneo, nulla in parte auctus minutúsue, eodē in anno te iuuene maiorē nunc esse, postea verò minorē, cum moles quidē mea ablata non sit, sed tua duntaxat adaucta. Sum nanq; postea quod antè nō eram, nihil tamē factus absque enim fieri factū esse impossibile. nihil autē molis amittens, nunquā minus effectus sum. Et alia huius generis infinita in multis accidūt, si hęc admiserimus. Dic age, ô Theętete. Videris enim mihi harū rerum non imperitus. THE. Per deos, ô Socrates magnopere quid ista sint admiror, interdumq; ipsa maximè inspiciens tenebris offundor. SOC. Theodorus, ô amice, non malè de tuo ingenio coniectasse videtur. Maximè enim philosophis hoc vsu venit, vt admirentur. Neq; enim aliud præter hoc est philosophiæ principium. Et qui Irim Thaumantis, id est admirationis filiā esse tradidit, non absurde originem eius explicuit. Sed vtrum percipis, quam ob causam talia sunt ex quibus Protagoram loqui asseuerauimus, an non? THE. Nondum mihi videor. SOC. Gratiā itaq; mihi habebis, si tibi viri, imò virorū celeberrimorum intelligentiæ veritatem abditam reserauero? THE. Quidni habeam? & ingentem equidem. SOC. Cōtemplare iam, & simul diligenter caue ne quis prophanus hæc audiat. Prophani verò sunt, qui nihil aliud esse putāt, quàm quod pugno tenere possunt. Actiones verò generationesq; & quicquid inuisibile est, in eorū quæ sunt numero nequaquam habēt. THE. Duros nimium & proteruos homines, ô Socrates, memoras. SOC. Sunt hi quidē, ô puer, à musis admodū alieni. Nec desunt alij quidam elegantiores, quorū tibi mysteria narraturus sum. Principium autem deinceps erit ex quo ea quæ modo diximus manāt, quòd scilicet vniuersum hoc motus est, & aliud præter motū nihil. Motus verò species duæ: & multitudine quidem vtraq; infinita, potentiam autem altera agendi, altera patiendi habet. ex harum cōgressu cōpulsúq; mutuo effectus eueniūt numero infiniti, specie gemini, sensibile videlicet ac sensus, qui semper cum sensibili coincidit, atque congreditur. Sensuū hæc nomina sunt, visus, auditus, olfactus, gustus, tactusq; frigidorū, & calidorū. Quos sequūtur voluptates, dolores, cupiditates, atque timores, alijsq; affectus innumeri quidem sine nomine, nominati quoq; permulti. Genus autē sensibile sensui cuilibet est cognatū. Omnigenis visionibus, colores omnigeni: auribus itidem voces, cæterisq; sensibus alia sensibilia cognata similiter adsunt. Quid igitur, ô Theætete, sermo hic ad superiora? aduertisne? THE. Haud equidem multum, ô Socrates. SOC. Vide igitur, num hoc pacto ad exitum perducatur. Illud enim tibi vult: omnia hæc videlicet vt diximus agitari, horumq; motibus velocitatem tarditatémue inesse. Quatenus igitur tarditas inest, in eodē & ad proxima, motū obtinet, atq; ita generat. Quæ vero sic gignūtur, velociora sunt. Feruntur enim, & in latione illorū motus est. Cū igitur oculus, aut aliquid eorum quæ accessit, albedinem, sensūmque cognatū gignit, quæ nunquā nata fuissent dum illorū alterutrum ad aliud quiddā aduentasset, tunc sanè interim dum fertur visio quidē ab oculis, albedo autē ab eo quod colorē cum ex se edit, oculis visione repletur, videtq;, & factus est nō visio, sed videns oculus. Quod verò colorē cum ex se edit, albedine repletum est, factumq; non est albedo, sed album siue lignum seu lapis, siue quiduis aliud quod fortè sit colore huiusmodi coloratū: eodemq; pacto de alijs, vt de calido & duro, cæterisq; omnibus iudicandū. Nihil ex his ipsum secundum se quicquam esse, quod & in superioribus disputabamus, sed in mutuo cōgressu omnia fieri & omnigena, propter motum. Quoniam tam agens, quàm patiens vnum aliquid esse per se haud firmiter, vt aiunt, cogitare licet. Neq; enim agens quicquam est prius, quàm patiēti cōgrediatur: neq; patiēs prius, quàm agenti. Quod enim cōgreditur alicui, & vim efficiendi habet, vbi in aliud inciderit, ibi tum primū patiens apparet. Ex ijs omnibus sequitur, quod ab initio quoque diximus, nihil esse vnum secundū seipsum, sed alicui semper fieri, ipsum autē esse vndique excipiendū. licet nos in superioribus consuetudine quadā atq; inscitia, illo scilicet ipso esse vti sæpius coacti fuerimus. Veruntamē, vt sapientū sermo dictat, nullo modo prædicādum est aliquid vel alicui[a], vel mei, aut hoc, aut illud, aut aliquod aliud nomen quod existentiam significet: sed secundū naturam enunciare oportet, quod agantur, quòd fiāt, quòd corrūpantur, quòd mutentur: nam siquis aliquid sermone consistere asseuerauerit, facile redargui poterit. Oportet autē & sigillatim sic loqui, atque de cunctis in vnū collectis: in qua collatione hominē ponūt, & lapidē, & vnūquodq; animal ac speciem. Hæcne, ô Theætete iucunda tibi esse vidētur? eaq; tanquā tibi placeāt degustabis? THE. Ignoro, ô Socrates, & de te etiā ambigo, vtrum ista tanquam tuæ menti cōsona referas, an me potius tētes. SOC. Non recordaris, amice, me nihil horū scire, nihilq; talium vt meum mihi vendicare? sum enim istorū sterilis. te aūt obstetricis ritu agito atq; exerceo, atque huius gratia te incanto, & quæ quisq; sapientū dixit, gustanda præbeo donec sententiā tuam in lucem educam. Cum demum educta fuerit, tunc primum examinabo, sitne vana sterilisq;, an fœcunda & solida. Audacter igitur & constanter bene atque viriliter opinionem tuam in his, quæ te rogauero iam pro me. THE. Roga igitur. SOC. Dic num tibi placeat, nihil esse, sed fieri semper bonum ac pulchrum, & quotcunq; paulò ante dinumerauimus. THE. Dum te audio disserentē, mirum in modum probabilia, & admittenda vidētur. SOC. Ne prętermittamus ergo quæ restant. Reliquum est enim, vt de somnijs morbisq; cum alijs, tum insania maximè dicā, & de eo quod peruerse videtur, vel auditur, vel aliter quomodocunque sentitur. Nosti enim in his omnibus sermonē quē suprà retulimus sine vlla controuersia confutari, cum sensus in ipsis prorsus decipiātur. Tantumq; abest, vt omnia quæ apparēt cuiq;, ea sint, vt contrà nihil eorum quæ apparent existat. THE. Verissima narras, ô Socrates. SOCRA. Quò deinceps, ô puer, ille cōfugiet, qui sensum sciētiam affirmauit, quæue cuique apparent, eidem & talia esse, qualia visa sunt? THE. Pudet me loqui vlterius Socrates. Nihil enim habeo quod in mediū afferam. Quod nanq; posuerā, deterrendo penitus subuertisti.

Philosophię principium.

Opinio dicētiū nihil esse inuisibile.

Opinio dicētium vniuersum esse motum, & præter motum nihil.

De somnijs & morbis cōtra Protagoram.

subuertisti. Reuera negare nunquam possem quòd furẽtes somniantesq; falsa nimiũ opinẽtur, cum illorum nonnulli deos esse se putent, alij auium instar volare se credant. SOC. Nunquid igitur non & hãc de istis cõtrouersiã cogitas, de somnio prẽsertim & re? THE. Quámnam? SOCR. Eam quam sæpe te audisse existimo, quoties quæritur qua potissimũ cõiectura ostendi possit, vtrũ dormiamus omnes nũc & quę cogitamus singula somniem', an vigilemus, & reuera inuicem disseramus. THE. Profectò dubium est, ô Socrates, quia id coniectura quis discernere valeat. Adeò quidq; ad vnumquodq; velut reciprocum cõsequitur. Nam quæ modo disserebamus, nihil prohibet, vt somniantes colloqui videamur. Et quando in somno somnia referre nos arbitramur, mirũ in modum hæc illis similia sunt. SOC. Vides iam quàm facile in controuersiam veniatur: quandoquidẽ vtrũ insomnia an veræ res sint, quæ videntur, etiam ambigi potest. præterea cum æquũ tempus sit quod somno datur, & quod vigiliæ, in vtroq; contendit noster animus præsentes opiniones, vt veras asserere. Quamobrem pari tempore & hæc vera dicemus, pari & illa, & in vtrisque obtinebimus. THE. Omnino. SOCRA. Eadem quoque de morbis furoribusq; ratio est, nisi quòd tempus impar. THE. Rectè admodum. SOC. Nunquid lõgitudine breuitatéue temporis verum determinatur? THE. At istud plurimum ridiculum esset. SOC. An alio argumẽto ostendere potes quæ ex istis opinionibus veræ sunt? THE. Non, vt mihi videor. SOCR. A me igitur audi quæ forsitã responderẽt hi qui apparentia semper ei cui apparẽt vera esse volunt. Sic enim te, vt opinor, interrogarent. O Theætete nunquid quod alterum omnino est, eandem aliquando potentiam cum altero habebit? nec idem partim, partim alterum, sed penitus alterum intelligamus. THE. Impossibile est igitur, hoc huius idem quicquã, vel potentia, vel quocunq; modo habere, quando omnino alterũ est. SOC. Nónne dissimile quoq; necessariò esse fateamur? THE. Mihi quidem videtur. SOC. Si quid ergo alicui simile, vel dissimile fit, aut sibijpsi, aut alteri, quatenus simile fit, idem: quatenus dissimile, alterum effici confitebimur. THE. Necessariò sequitur. SOC. An non suprà concessimus multa, atque innumera agentia esse, similiter & patientia? THE. Cõcessimus. SOC. Quin & quod aliud est ab alio, cum alio & alio mixtum non eadẽ sed altera generabit. THE. Sic prorsus. SOCR. Dicamus vtique me ac te & alia secundum eandem rationem, Socratem scilicet bene valentem, & Socratem ægrotantem, vtrum simile hoc illi, an dissimile esse dicemus? THE. Nunquid ægrotantem Socratẽ totum hoc inquis illi toti, Socrati scilicet bene valẽti? SOC. Rectè nimium accepisti, hoc ipsum dicebam. THE. Dissimile planè & alterũ. SOC. Nunquid sic, vt dissimile? THE. Necesse est. SOC. Dormientem quoque & vigilantem & quæcunque suprà narrauimus, similiter asseres? THE. Equidẽ. SOC. Quodlibet eorum quæ natura efficere quicquam possunt, quando accipiet sanum Socratem, vt altero me vtetur, quando debilem, vt altero? THE. Quidni? SOC. Et altera in vtroq; gignemus, ego quidem patiens, illud autẽ efficiẽs? THE. Nil prohibet. SOC. Quoties vinũ sanus bibo, suaue ac dulce mihi videtur. THE. Certè. SOC. Ex his porrò quæ concessa sunt, agens & patiens, dulcedinem sensumq; progenuerunt, & vtraque mota: & sensus quidem à patiente existẽs, sentire linguam effecit: dulcedo aũt à vino circa illud mota, dulce vnum sanæ linguæ tam esse, quàm apparere fecit. THE. Sic prorsus superiora cõcessa sunt. SOC. Cum verò me ægrotantem accipit, principio quidẽ non eundẽ reuera aprehendit, dissimili nanq; aduenit. THE. Ita est. SOC. Deinde alia quædam Socrates sic affectus & vini potio gignũt: circa linguam, soporis amari sensum: circa vinum, factam & motã amaritudinẽ: & hoc quidẽ non amaritudinẽ, sed amarum, me verò non sensum, sed potius sentientem. THE. Omnino. SOCR. Et ego nihil vnquam aliud fiat sic sentiẽs. alterius enim alter est sensus, & alienum aliudque sentientem efficit: neq; illud me talem efficiens, aliquando congrediens alteri, idem generans, tale quicquam existet. Ab alio enim aliud generans, alienum alterumq; fiet. THE. Vera hæc sunt. SOC. Nec ego mihijpsi talis, nec illud sibijpsi tale efficietur. THE. Non certè. SO. Necessarium autẽ alicuius me fieri quãdo sentiens fio. sentiens enim nihil sentire impossibile est. & illud quoq; necesse, alicui fieri quoties dulce aut amarũ, aut aliquid huiusmodi redditur, dulce namq; nulli dulce esse non potest. THE. Sic est omnino. SO. Relinquitur igitur, vt opinor, siue simus, non inuicem esse: siue fiamus, inuicem fieri: quandoquidem nostram essentiam necessitas ipsa cõnectit. Connectit autem aliorũ nulli, nec nobis ipsis: inuicẽ ergo vinciri sequitur. Quapropter siue quis esse aliquid dixerit, siue fieri, ita accipiendũ est, alicui esse fieriue, vel alicuius, vel ad aliquid, ipsum aũt in seipso quicquam esse vel fieri, neq; ipse quisquam profiteri debet, nec alteri asseuerati concedere, quemadmodũ ratio superior admonet. THE. Sic est prorsus, ô Socrates. SOC. Nónne quandoquidẽ me efficiens mihi est non alij, ego quoque ipsum sentio, non alius? THE. Quidni? SOC. Verus itaq; mihi sensus meus: meæ nanq; essentiæ semper existit, & ego secũdum Protagorã, iudex tam eorũ quæ sunt, vt mihi sunt, quàm eorum quæ non sunt, vt non sunt. THE. Ita videtur. SOCR. Quid iam obstat, quo minus sciens existam, quemadmodũ & sentiens? quippe cum nec decipiar, nec aberrem cogitatione circa ea, quæ vel sunt, vel fiunt? THE. Nil prorsus. SOC. Egregie igitur ipse dicebas, sciẽtiam nihil aliud esse, quàm sensum. In idem sane hæc concurrunt, secundũ Homerum quidem & Heraclitũ, & omne id genus, vniuersa decurrere, fluminis instar: secundũ verò Protagoram sapientissimum hominẽ, rerum omnium esse mensurã, & postremo secundũ Theætetũ concessis superioribus, scientiã esse sensum. nunquid, ô Theætete, opinionẽ hãc dicemus esse quasi tuam prolem nuper abs te quidem genitã, à me autem in lucem obstetricia quadã opera iam eductã? Quid ais? THE. Ita necesse est, ô Socrates. SOC. Hãc, vt videtur, qualiscunque sit, vix tandem genuimus, post partũ verò, vt mos est, quinta die ab eius natali solẽnia celebrãtes circulũ disputationũ discurramus, videasq; ne nos fallat, si fortè educatione digna non sit, sed inanis & falsa: aut num censes tu natũ tuum omnino alendũ, nec vllo modo abijciendũ? An fortè si reprobatũ videris primogenitũ tuũ, non moleste feres è medio tolli? THE. Theætetus, ô Socrates, æquo animo feret. neque enim morosus est. verum dic per deos, an non ita si res habet? SOC. Disputationis valde auidus es, atq; vir bonus, ô Theodore, qui me putes arcam quãdam esse sermonum, vnde mox promã monstremque hæc non ita sese habere:

ambiguitas circa somnia & res veras.

Vide Suid. in dict. ἀμφιδρόμια.

Quid se scire Socrates, profiteatur.

non aduertis quid sit, quòd nullus scilicet vnquam sermo à me manat, sed ab eo semper qui mecum disputat. Equidē scio nihil pręter exiguũ quiddã, hoc est cum sapiente aliquo rationē inire, & eam pro virili percipere. Et nunc quidē id ex hoc conabor, nō ex meipso dicere. THE. Rectius ipse, ô Socrates, loq̃ris. Quare sic efficias, oro. SOC. Scis, ô Theodore, quod ex dictis amici tui Protagoræ in primis admiror? THE. Quidnam? SOC. Cætera quidem satis mihi placuerunt, dum probat quod cuiq; videatur id illi existere: principium verò miratus sum orationis, cur de veritate scribere aggressus non suem dicat, vel Cynocephalum rerum omnium mensuram esse, vel aliud quicquã mirabile ex his quę sentiunt. quo magnifice satis & prorsus contemptim exorsus esset, ostendens quòd nos eum tanquam numen propter sapiẽtiã miremur, cùm nihilo plus sapiat, quàm rana Gyrina, nedum quàm hominum quisquam. alitérne dicemus Theodore? Si enim cuique verum est quod quisque per sensum opinatur, neq; alterius affectum alter melius iudicat, neq; opinionem alterius discernere alius alio magis quid sit potest, veráne sit an falsa, sed vt sæpe iam repetiuimus, quisq; sua solùm opinatur, & ea quidē recta omnia atque vera sunt, cur, ô amice Protagoras, ipse adeò sapiens extitit, vt aliorum præceptor mercede etiã ampla exhibita, dignus admodum sit habitus, nos aũt rudiores, eiusq; discipuli iudicandi? cum tamē quisq; sapiẽtiæ propriæ mensura sit. aut quomodo non dicamus in his Protagoram non nugari? Studium quoq; meũ obstetriciæ facultatis vt transeã, quantũ risum exhibebimus? Imò, vt opinor, & omne disserendi officiũ. Nam conatus iste discutiẽdi refellẽdiq; vicissim phãtasias & opiniones, cum rectæ sint cuiusque omnes, nihil erunt aliud, quàm magna & longa deliramenta, si vera Protagoræ veritas illa, quam vocat, est atqui non iocatur illa, sed velut ex adyto libri est locuta. THE. O Socrates, amicus cum sim, quemadmodum ipse modo dicebas, nunquam paterer concedente me Protagoram confutari, neque tibi rursus præter meam sententiam repugnare vellem. Age igitur omnia iterum cum Theæteto. Etenim apte nimium, diligentérque obsecutus tibi fuisse hactenus visus est. SOCR. Si Lacedæmonem profectus Theodore ad palæstras, alios quosdam inertes nudato corpore exerceri videres, an non operępretium duceres speciem tuã nudis membris palàm, cum illis cōferre? THE. Quid verò? si me permitterēt quemadmodum vos in præsentia permissuros spero, vt ego quidem solum spectem, neque in gymnasium rapiar, vir dura iam cute, illi autem libentius cum iuniori mollioríque luctentur? SOC. Atqui si tibi id, ô Theodore iucundum est, neque mihi etiam est molestum, vt trito prouerbio fertur. Aggrediamur itaque rursus sapientem Theætetum. Dic obsecro Theætete primum, quæ modo percurrimus: nónne tu quoque miraberis, si subito nihilominus appareas sapiens, quàm quilibet hominum, vel deorum? aut nũquid Protagoream illam mensurã, ad deos minus, quàm ad homines pertinere putas? THE. Non per Iouē; adeoq; quod rogas magnopere miror: dum enim suprà exponebamus, qua ratione quod cuique videtur, id cuique verum est, scite admodum dici videbatur, nunc autem contraria confestim opinio subit. SOC. Iuuenis adhuc es, ô amice puer, & idcircò concione facilè persuaderis. Ad hæc enim Protagoras, & quiuis alius eius sectator dicet. O generosi pueri, atq; viri concioni animũ adhibete considentes, deosq; in medium inducite, de quibus ego vtrum sint, an non sint, neq; loquendum, neq; scribendũ censeo: & quæ multi audientes admitterent, hæc dicite, (quod graue esset, nisi quilibet vir cuilibet bruto sapientia longe præstaret) Demōstrationem verò necessitatemq; ne vllã afferatis, sed verisimili tantum ratione vtimini. Qua si vellet Theodorus, aut quiuis alius geometra in disputationibus geometricis vti, nullius prorsus æstimaretur. Cōsiderate igitur tu simul atq; Theodorus, vtrũ sermones tantis de rebus ratione probabili tantũ confirmatos recipere velitis. THE. Iniuste & tu, ô Socrates, & nos reciperemus. SO. Sed iam alia res, quemadmodum inter te & Theodorũ conueniebat considerãda. THE. Alia certè. SO. Sic vtiq; cogitemus, sit ne idē sciẽtia & sensus, an aliud. Ad hoc enim omnis superior sermo vergebat, & huius gratia permulta, atq; miranda tetigimus, nónne. THE. Sic est omnino. SOC. Confitebimur quæcunq; vidẽdo, vel audiẽdo sentimus, eadem omnia simul etiam scire? vtputa barbarorũ vocē antequàm didicerimus, dicemus non audire quãdo loquuntur? an audire scireque simul? & literarum prorsus ignari cum illarũ contextum aspicimus, num videre nos eas negabimus? an & scire si modo viderim*, asseremus? THE. Idipsum, ô Socrates, quod in his cernimus & audimus, scire affirmabimus: horum quidē figuram coloremq; inspicere & scire similiter, illorum autem acutam vocem & grauem audire pariter atq; scire. Quæ verò grammatici & interpretes de his tradũt, neque sentire videndo & audiendo, neq; etiã scire. SOC. Optimè, ô Theætete, neque in his repugnandum tibi, vt magis inde proficias, verum aspice & aliud quod ad hæc accedit, & considera qua ratione repelli vitarique possit. THE. Quid isthuc? SOC. Hoc sanè: si quis percōtetur, fierine possit, vt quod quis quandoque sciuit, & adhuc memoria tenet fixumque conseruat, idipsum tamen nesciat. In longum profectò sermonem traho, quęrere cupiens vtrum aliquis quod didicit memoria retinens haud noscat. THE. Qui hoc fieri posset, ô Socrates? Monstrum quod dicis esset. SO. Num igitur deliro, aduerte obsecro. Videre, nónne sentire dicis, visionēm que sensum? THE. Aio. SO. Qui aliquid videt, nónne idem scit quod & videt, vt præsens sermo proponit? THE. Certè. SO. Memoriã aliquid vocas? THE. Voco equidem. SOC. Alicuiúsne, an nullius? THE. Alicuius certè. SOC. An non earum rerum quas didicit sensitque? THE. Harum profectò. SOC. Quod quis vidit, quandoque meminit? THET. Meminit. SOC. Nunquid etiam cum claudit oculos? an cum hoc facit, protinus obliuiscitur? THE. Absurdum hoc dictu, ô Socrates, esset. SOC. Cogitur tamen id fateri quisquis sermonem superiorem seruare velit, aliter autem minimè. THEO. Ego quoque per Iouem suspicor, neque dum satis intelligo. Dic oro, quo pacto? SO. Hoc sanè. qui videt, idem scit quod & videt, vt confessi sumus: nam visionem, sensum, scientiamque idem esse conuenimus. THE. Conuenimus. SOC. Qui verò vidit, atque ideo scit, meminit quod vidit, vel clausis oculis, neq; tunc aliquid videt. THE. Sic accidit. SOC. Non videre autē, nescire est, siquidem videre scire erat. THE. Verum. SOC. Contingit itaque quod quis quãdoq; sciuit, etiam dum meminit, id nescire, si non videt. Quod quidem

Prouerbiũ. Si tibi iucundũ, mihi nõ molestum.

quidem si fieret, monstrum quoddam fore prædiximus. THE. Vera loqueris. SOCR. Nonnihil igitur impossibile videtur accidere, sequis sciẽtiam ac sensum idem esse posuerit. THE. Sic apparet. SOCRA. Aliud ergo vtrunque fatendum. THE. Videtur. SO. Quamobrem quid scientia sit à principio iterum perquirendum. cæterum quidnam agimus, ô Theætete? THE. Qua de re percontaris? SOC. Videmur vtique mihi ignaui galli instar, antequàm vicerimus ad cantandum statim prosilientes à disputatione. THE. Qui isthuc. SOC. Contradictoriè videmur aduersus nominum concessiones confessi, & circa tale quiddam versari verba rimari, in ipsisq; consistere: cumq; nõ rabulas, sed philosophos nos esse profiteamur, nihil aliud tamẽ, quàm acres illi viri clàm facimus interim. THE. Nondum quid velis intelligo. SOC. Equidem quod in his sentio, explanare conabor. quæsiuimus nũquid qui aliquid dicit ac meminit, nesciat: ostendentesq; eum qui vidit, clausis etiam oculis recordari, nec videre tamẽ, nescium simul & memorem demonstrauimus, quod nimium impossibile. Atq; ita Protagorea fabula prorsus euanuit, ac tua simul, quæ sensum scientiamque idẽ esse canebat. THE. Constat. SOC. Nequaquã ita, vt arbitror, ô amice, si pater alterius fabulę superesset, sed vehementissimè propugnaret. Nunc autem orphanam ipsam insequimur expoliamuúsq;: neque tutores quos reliquit Protagoras, è quorũ numero vnus est Theodorus hic, succurrere volunt. Verum nos iustitiæ gratia illi suffragari aggrediemur. TH. Non ego quidem, ô Socrates, imò Callias Hipponici filius rerum Protagoræ tutor. Nos profectò à nudis sermonibus ad geometriam repente deflexìmus. Gratiã tibi tamen habebimus, si illi opem tuleris. SOC. Scite loqueris, ô Theodore. Aduerte igitur qua via succurram. siquis minus vim verborũ animaduerterit, qua plerunq; affirmare quicquam, & negare solemus, absurdiora etiam superioribus cõfiteri cogetur. Dicam tibi quemadmodũ, an Theæteto? THE. Vtrisq; communiter. Respondeat autẽ junior. Nam si labatur, minus peccabit. SOC. Difficilimam autem quæstionem dico ea verò est huiusmodi: nũ fieri potest, vt qui aliquid nouit, quod noscit ignoret? THE. Quid respondebimus Theætete? THE. Impossibile ego quidem puto. SOC. Nõ vtique, si videre, scire esse posueris. quid enim respõdeas inexplicabili quæstioni, puteo quod dicitur inclusus, si quis tevir intrepidus interrogouerit manu alterum tibi tegens oculum, vtrum tecto oculo vestem videas? THEO. Non hoc dicam, sed altero. SOCR. An non idem simul & vides, & non vides? THE. Ita quodammodo. SOC. Haud equidem, dicet ille iubeo, vel quæsiui quo pacto, sed vtrũ quod scis idem & nescias. In præsentia verò quod non vides, videre videris: & suprà confessus est, videre quidem scire esse, non videre autẽ nescire. Collige quid ex his aduersus te concludatur. THE. Contraria planè eorum quæ proposueram. SOC. Plura forsitan, ô mirifice puer, tibi talia cõtigissent, siquis à te quæsisset, vtrum scire liceat & acute, & obtuse, & cominus quandoque scire, eminus verò nequaquam, & vehementer idem atque remisse, cæteraque permulta. Quæ quidem insidiando vir clypeatus, & ad dicendum mercede conductus quærens, quãdo idem scientiã sensumq; ponebas, te in auditum, olfactũ, ac cęteros sensus ordine iniecisset, studioseq; & sedulo nimirum redarguisset. atq; te compræhendẽs

Prouerbiũ.

non prius te dimisisset, quàm tu eius exquisitam sapientiam admiratus ab eo vinctus esses: vbi captus atq; ligatus tanta te ipse pecunia redemisses, quãta tu & ille statuissetis. Quam igitur rationẽ, inquies forsan, pro tutandis opinionibus suis Protagoras assignabit? Nunquid aliud tentandũ est? THE. Et maximè quidẽ. SOC. Et hęc vtiq; omnia quę & nos opẽ illi ferentes dicimus, & contrà, vt arbitror, progredietur, despiciẽs nos penitus, atq; ita obiectans: Bonus iste Socrates cum puer ab ipso interrogatus, extimuit, vtrũ quis possit quod meminit, idẽ simul & ignorare, & ille perterrit[9] negauisset, ex eo quod rem ipsam prospicere non potuerat, ridiculũ me in disputatione mõstrauit. res autẽ, ô ignauissime Socrates, ita se habẽt. Quoties ex meis aliquid quærẽdo consideras, si interrogatus respondeat eadẽ quæ ego etiã responderem, refellaturq; me quoq; redargutum existimato. Sin alia, ipsum solummodo qui respondit. Principio, putásne aliquẽ concessurum tibi, memoriã adesse cuipiam, quãdo non amplius patitur, earum rerũ quas passus fuerit, & ipsam talem passionẽ esse qualis fuerat dum pateretur? permultum abest. An formidaturum censes admittere quòd possit aliquis idem nosse simul & ignorare? Quod si forsitã minus audeat, daturum speras eundem esse dissimilem factũ alicui priusquã fiat dissimilis existenti? magis autem hunc esse aliquem, sed non hos, & eos quidem infinitos effectos, siquidem dissimilitudo fiat, si modo aucupia verborum vitare inuicem oportuerit? Cæterum, ò beate, generosius ea quæ dico, aggredere, meque si potes refelle, quòd non proprij cuique nostrum sensus fiant: vel etiã si proprij sint, nihilo magis quod apparet, illi soli fiat: vel si esse oporteat, nominare liceat, cui apparet. Sues autem & cynocephalos dum narras, non ipse solũ bestiam imitaris, sed eos qui audiunt, vt idem quoq; in mea scripta sibi permittant, persuades. Neque rectè facis. equidem veritatem habere se assero, quemadmodum scripsi. mensuram enim vnumquenque nostrum eorum quæ sunt, & quæ non sunt, esse: sed magnopere hoc ipso aliud ab alio discrepare, quòd & huic alia sunt, apparẽtque, & illi alia. Sapientiam verò & sapiẽtem virum nullo modo existere nego. Imò hunc ipsum sapientem voco, qui illius conditionem cui mala videtur, suntque, permutans, bona apparere & esse sibi facit. Sermonem autem meum, ne verbis duntaxat persequere, verum sic planius iterum quod dico, perdisce, & in memoriam dictum superius reuoca, quòd ægrotãti amara videntur quæ gustat, & sunt: bene volenti contraria sunt, atque videntur. Sapiẽtiorem vtique horum neutrum ex hoc oportet asserere, neque enim id fieri potest, neque asserendum ægrotantem insipientem esse, quia hæc putet, sanũ contrà sapientem, quia diuersa. Permutandum verò in alterum habitum. Alter enim habitus melior. Similiter in disciplina ab altero habitu in meliorẽ permutãdum. Sed medicus quidem medelis transmutat, sophista sermonibus. Nemo enim efficit, vt qui falsò opinatur, verè deinde existimet: quippe cum ea, quæ non sunt, opinari nemo valeat, nec alia præter illa quæ patitur. hæc autẽ semper vera sunt. facere tamen quis potest, vt qui deprauati animi habitu cognata tibi opinatur, sana deinde mẽte diuersa quædam existimet, quæ plerique ob imperitiam phantasmata vera nominant. Ego autem meliora alijs alia dico, veriora nequaquam. Sapientes præ-

Pro Protagora.

terea, ô amice Socrates, nullo pacto ranas nũcupo, imò secundũ corpora, medicos: secundum plantas, agricolas. Aio equidẽ hos viros plantis suis pro deprauatis sensibus quoties tale aliquid ægrotat, bonos integrosque, & veros sensus inferre: sapientes quoq; & bonos rhetores ciuitatibus bona pro malis videri iusta efficere: quoniam quæcunq; ciuitati cuilibet iusta honestáq; videntur, hæc sunt & illi talia quandiu sic putat: sed sapiens pro malis his singulis, bona & iudicari & esse efficit. Eadem ratione sophista eos qui erudiuntur, sic erudire potens, sapiens est, dignusq; ampla mercede apud auditores habetur. Atque ita alij sapientores alijs sunt, neque vllus tamen falsa putat: & tibi hoc ipsum, velis, nolis, cum rerũ mensura sis, admittendũ. hic enim sermo in his seruatur. Cui si quo modo à principio iterum repugnare potes, repugna oratione cõgressus. Quod si interrogando vis, interrogãdo perage. Neque enim hoc fugiẽdum, sed omnium maximè his qui sanæ mentis sunt, persequendũ. Sic tamen id effice, ne interrogãdo sis iniurius. Absurdum est profectò eum virum, qui virtutẽ meditari se præcipuè profitetur, in sermonibus semper iniuriũ esse. Afficere autem iniuria in his est, quum quis non seorsim quidem certando exercetur, seorsim verò disserendo: & in illo quidem scilicet certamine iocatur, fallitq; pro viribus, in hoc aũt, disputatione videlicet, seriò agit & corrigit disputantem, eos illi duntaxat errores indicans, quibus ipse & ex ipso & ex præteritis disputationibus abductus est. Si ita feceris, seipsos qui tecum versabũtur, non te, perturbationis defectusq; sui causa esse confitebuntur, teq; protinus sectabuntur & diligẽt, seipsos cõtra odio habebunt, & à seipsis ad philosophiam confugiẽt, vt alij quodammodo effecti, habitum pristinum deponant; sin autem contraria feceris, quemadmodum alij quoque permulti, contraria etiã tibi contingent, & familiares pro philosophis, studij huius inimicos, cum adoleuerint, reddes. Si igitur mihi parueris, quòd & suprà dictum est, haud hostiliter contentioseque, sed placido mitique animo assentiens, considerabis quomodo moueri dicamus omnia, & quomodo quod cuiq; videtur, hoc & priuatim, & publice sit, & ex his inquires vtrum idem an aliud scientia sit, & sensus: neque vt modo cœpisti, ex verborum nominumque consuetudine disseres, quæ multi quocunquelibet, trahentes, varios dubitationum inijciant scrupulos. Hæc, ô Theodore, in defensionem amici tui tentaui pro viribus, parua quidem à paruis. Si enim ipse viueret, fortius magnificentiusq; pro seipso pugnaret. THE. Iocaris, ô Socrates, nam fortiter pro illo certasti. SOC. Rectè loqueris, ô amice. Sed mihi dicas. Aduertisti ne quod iam pridẽ Protagoras nos increpet, quod cum puero disputantes metu pueris aduersus eius scripta depugnemus? cumq; ipse genus hoc vrbanitatis reijceret, mediocritate verò in omnibus mire tolleret, serio in eius dictis versari nos iussit? THE. Quidni, ô Socrates, animaduerterim? SOC. Quid ergo? iubes nos illi parere? THE. Summopere. SOC. Cernis hos oẽs, excepto te, pueros esse? Quare si illi credimus, me simul ac te oportet interrogãdo vicissim, & respondendo seriò sermonem eius examinare, ne iterum nos incuset, quod ludentes cum pueris, sermonẽ suum exagitemus. THE. Quid prohibet quin Theætetus melius, quàm multi barbari vi si scrutantem te assequatur? SOC. Non tamen te, ô Theodore, melius. Ne igitur censeas oportere me amico tuo defunctò omnẽ opẽ afferre, te verò nullam: verum agesis vir optime, sequere me paulisper, quoad hoc duntaxat inueniamus, vtrum te deceat in figuris geometricis esse mẽsurã, aut omnes æque ac tu in astronomia cæterisq; facultatibus, in quibus tu meritò præstare videris, periti sint. THE. Difficile est, ô Socrates, vt qui tibi assidet, roganti non respondeat. Delirabã profectò paulo antè, cum dicerem te cõcessurum mihi, ne ad pugnã accingerer, & Lacedæmoniorũ more ne compellerer. Nunc ad Scironẽ potius declinare videris. nam Lacedæmonij exui, vel abire iubẽt. Tu autem Antæum imitari videris. Congredientem nanq; non prius dimittis, quàm nudatũ tecum certare coẽgeris. SOC. Cõgruam, ô Theodore, morbi mei similitudinẽ reperisti. Robustior tamẽ illis ego sum. Innumeri enim iam Hercules & Thesei fortes in dicendo viri mecũ congressi, defatigati sunt, ego tamen nihilo magis destiti, adeò me exercitatiõis huius vehemẽs amor inuasit. Neque tu igitur mihi inuideas, quo minus mecũ exercitatus, te simul ac me iuues. THE. Haud vltrà repugno, ducas quà lubet. Prorsus hanc quasi fatalem necessitatem quam tu constituis, conuictò ferenda est. Neq; tamẽ vltra ea, quæ proposuisti, me tibi exhibere possum. SO. Sat istud erit, sed id mihi diligenter obserua, ne clàm in puerilẽ loquendi ritum labamur, & ob eam causam, nos aliquis iterũ carpat. THE. Conabor sanè pro viribus. SOC. Hoc igitur in primis, quod suprà tetigimus, resumamus ac videamus, vtrum rectè, nécne sermonẽ illius improbauerimus, quo ille vnumquenq; ad sapientem sibimet sufficere dicit. Nobis porrò concessit Protagoras, in eo quod melius, vel deterius inter se pleroiq; differre, & eos sapientes esse. an non? THEO. Concessit. SOC. Si enim ipse sua hæc præsens cõfessus esset, non autem nos in eius fauorem concessissemus, nihil opus sit repetendo eadem confirmare. Nunc autẽ cum videri fortasse posit, non satis idoneos dogmatũ illius assertores nos esse, pręstat perspicue, vt se res habet concedere. Nam non parum interrest, sic an aliter habeat. THEO. Vera loqueris. SOC. Igitur non ex alienis, sed ex ipsius dũtaxat sermone, quàm breuissime consensum accipiamus. THE. Qui? SOC. Sic. Quod cuiq; videtur, id illi cui videtur esse dixit. THE. Dixit certè. SOC. Nunquid igitur & nos, ô Protagoras, hominis imo hominũ omniũ opiniones dicimus, asserimusque neminem prorsus partim quidẽ se, quàm alios sapientiorẽ putare, partim verò alios sapiẽtiores, quàm se. An non enim in maximis periculis, quoties in castris, aut morbis, aut mari fluctuant, quasi deos habent eos, qui singulis in rebus pręstant, seruatoresq; suos putant, nulla alia re cęteris, quàm scientia præcellẽtes? & per omnia humana quærentibus præceptores ac duces suipsorũ aliorumq; animãtiu atq; operum, qui cõmuniter æstimantur tam ad docendũ, quàm ad imperandũ sufficere? In his omnibus quid aliud dicemus, quàm quòd homines inter se sapientiã & ignorantiã esse putẽt? THE. Nihil aliud. SOC. Nõnne sapientiam verã cogitationem esse ducunt, ignorantiam verò, falsam opinionem? THEO. Quidni? SOC. Quorsum, ô Protagoras, sermonẽ vertemus? Vtrum homines vera semper opinari dicemus? An aliquando vera, falsa nonnunquam? Vtrinq; enim sequitur, vt non semper vera, sed vtraq; opinentur. Attẽde enim Theodore, velitne Protagoras aut tu forsan

forsan ipse contendere, quòd nemo quisquā sit, qui quenquā vel imperitū esse, vel falsa opinari putet. THEO. Incredibile hoc, ô Socrates. SOC. Atqui in hanc necessitatē sermo ille delabitur; qui mensurā omnium hominem prædicat. THEO. Quo pacto? SOC. Cum tu aliquid apud te statuis, deinde mihi opinionē tuam declaras, tibi quidem secundum illius sermonē verum esto, nos autem, nónne sententiæ tuæ iudices fieri possumus, an opinari semp te vera iudicamus? Quin potius innumeri homines tecū quotidie pugnant contrà quàm tu opinantes, putātesq; te perperā iudicare atq; opinari. THEO. Per Iouem, ô Socrates, quàm plurimi sunt, vt inquit Homerus, qui mihi ex hominibus negotia facessant. SOC. Quid ergo? Vis dicamus, tunc te quidem tibijpsi vera opinari? permultis alijs aūt falsa? THE. Ex his quæ dicta sunt, necessario sequi videtur. SOCR. Quid ipsi Protagoræ? An non necessarium? Si enim nec ipse putasset hominē esse mensuram, neque etiam multi isti, vt neque putant, nulli hanc veritatē esse oporteret, quā ipse scripsit. Sin autem ipse quidem censuit, multitudo autē nō cōsentit, scito in primis quo plures sunt hi quibus nō videtur, quàm quibus videtur, eo magis non esse, quā esse. THEO. Necesse est. siquidem secundū opiniones singulas, & erit, & nō erit. SOC. Deinde hoc habet se pulcherrimè. Ille enim circa suam opinionem dissentientiū sententiam, qua illum mētiri credunt, quodammodo veram esse consentit, dum vera opinari cunctos fatetur. THEO. Absque dubio. SOC. An non suā esse falsam admittit, si iudicium illorum, qui falsa illū opinari volunt, verū esse fatetur? THEO. Necessarium. SOCR. Alij autē sibijpsis mentiri nequaquam cōcedunt. THEO. Non certè. SOC. Hic verò & hanc verā opinionem ex his, quę scripsit, fatetur. THEO. Patet. SOCR. Ex omnibus igitur, quæ Protagoras edidit, ambigetur, imò ab illo ipso maximè cōcedetur. nam si eum, qui cōtradicit, vera opinari cōcedat, tunc sanè & ipse Protagora, cōntebitur, neq; canem, neq; quēuis hominē esse mensurā, aut omnium, aut vnius etiam quodcunq; non didicerit. An non ita? THEO. Ita certè. SOC. Cum ergo ab omnibus dubitetur, nulli Protagoræ veritas vera erit, nec alijs, neq; etiā sibijpsi. THEO. Nimis in amicū meū, ô Socrates, inuehimur. SOC. At verò, ô amice obscurū est an, & rectū præteruehamur. Verisimile est enim, cū senior fuerit, sapientiorē nobis quoq; fuisse. Qui si repēte hu meris tenus hic emicans nos inuaderet, in multis tam me delirantē, vt probabile est, quàm te cōsentientē refelleret, deinde prinus euanesceret. Verūtamē vti nobis ipsis talibus oportet, qualescūq; sumus, & quæ videntur eadē semper fateri. Et nunc quidē quemlibet concessurū dicamus, hoc ipsum videlicet aliquid aliud esse, propterea ꝙ alius alio sapiētior insciiórue existat. THEO. Mihi quidem videtur. SOC. Nūquid in hoc maximè insistere sermonē dicemus, quod ipsi quoq; cōcesimus, adstipulantes Protagoræ: multa quidē quæ videntur, ea cuilibet esse, calida, sicca, dulcia, cæteraq; huiusmodi? Quod si in quibusdā differre aliū ab alio contitebitur, circa salubria, & noxia, asseret vtique non quamlibet mulierculā, puellamq;, & brutum ad seipsum curandū per salubriū cognitionē sufficere: sed in hoc, si vsquā alibi, maximè differre. THEO. Idem mihi quoq; videtur. SOC. Præterea, nónne in ciuilibus etiam, honesta & turpia, iusta & iniusta, sanctaq; & impia, quæcunq; ciuitas vnaquæq; existimans ponit sibi legitima, eadem re vera vnicuiq; esse dicet? Atq; in his nihilo sapientiorē esse priuato priuatū, ciuitateq; ciuitatē? At verò in eo quod vtilia & inutilia sibi respub. statuūt, hic, si vsquam alibi, cōntebitur consultorē consultore, rempublicam republica in veritate inueniēda differre. Neq; audebit vnquā hoc admittere, vt quæcunq; ciuitas aliqua vtilia sibi putans instituit, eadem semper illi conducant. Sed tibi quidem dico, in ipsis iustis iniustisq;, sanctis item & prophanis præsidiū causæ ponūt, nihil scilicet eorū suapte natura substantiā aliquā habere, sed quod cōmuniter videtur, id tum cum videtur, verū esse, & quādiu videtur. Et quicunq; non omnino sententiā Protagoræ referunt, sic quodāmodo philosophātur. Nos verò, ô Theodore, disputatio è disputatione maior subinde è minore emergens, occupat. THEO. Haud igitur otiosi sumus, ô Socrates. SOCR. Haud videmur. Et sæpe aliàs, ô beate vir, hoc animaduerti, & nunc maximè, quòd non ab re quicunq; diutius in philosophia versantur, vbi ad forū sese contulerūt, ridiculi rhetores prorsus apparent. THEOD. Qua ratione hoc ais? SOC. Videntur hi, qui in iudicijs, & foro ab ineunte ætate iactant, ad eos qui in philosophia & huiusmodi studijs assuefacti sunt collati, vt seruus inter liberos educatus esse similes. THE. Quo pacto? SOC. Ex eo quòd his quidē, vt tu dicebas, semper otium adest, otioq; tranquillo confabulantur: quemadmodum, & nos in pręsentia tertiò iam sermonem instauramus. Sic & illi, siquid vltra propositam quæstionem, quod magis eos fortè delectet, inciderit, quemadmodum in præsentia nobis contingit, nihil curāt, prolixiúsne an breuius loquantur, modò veritatis compotes fiant. Illi autem temporis angustijs in loquendo solicitantur. Vrget enim aqua defluens, neq; licet de his, quæ cupiunt verba facere: sed necessitatem aduersarius affert, libelli formulam adducens, extra quam nihil dicendum, quod iuramentū calumniæ cauendæ vocant. Sermones autē semper de conseruo cōtra eum dominum qui in iudicio sedet, & manu sententiā tenet. Certamina quoq; nunquam frustra, sed ad rem semp, sæpe etiā de nece & vita agit. Itaq; his omnibus de causis intēti acresq; fiunt, scientes dn̄o tam verbis adulari, quā operibus obsequi pusillanimes, & non rectis animis præditi homines. Nam animi magnitudinē, rectitudinē & libertatem seruitus à pueritia sustulit, cogens obliqua peruersaq; patrare facinora, dum discrimina magna formidinesque mollibus adhuc incuteret animis, quæ omnia, cum non possint, cum iustitia & veritate perferre, cōfestim in mēdacia mutuasq; iniurias cōuersi, flectūtur vndiq; atque confringuntur, adeò, vt nihil amplius sanæ mētis habentes ex adolescētibus in viros euadant, facūdos sapientesq;, vt ipsi putāt. Atq; hi quidē tales sunt, ô Theodore, nostri autē chori homines vis referamus? An dimittētes potius ad sermonē propositū reuertamur? ne, vt paulò antè dicebamus, sermonis libertate digressioneque nimiū abutamur? THE. Nullo modo, ô Socrates, sed referamus. probè nanq; dicebas quòd in philosophorum choro nō nos sermonibus, sed nobis sermones seruiant, & vnusquisq; illorū perfici à nobis sustinet tum, cū nobis videtur. Nec enim, vel iudex, vel spectator, quemadmodū poëtis illis, censor, & dominus noster futurus, nobis præsidet. SO. Dicamus

De philosophorū otio & more disputandi.

Nunquā libere dicere oratorē posse, sed vel iudicē semper metuēdum esse.

igitur postquā tibi videt, de his qui principes sunt. Quid enim de his qui philosophiæ studio abutuntur? Illi igitur ab ineunte ætate primū quidem viā in forum ignorant, neq; iudicium, aut consiliū, aut conciliū ciuitatis aliud vbi sit, norunt, leges autem decretaq;, vel promulgata, vel scripta, nec vidēt, nec audiunt. Factiones autē sodalitatum, quę ad magistratus creandos spectant, & cōgressus, & cœnas, et lasciuiora conuiuia neq; somniant quidē. Iam benéne an male vrbs iamolim habuerit, aut quod cui malum, turpisue nota à maioribus suis, seu fœminis, seu viris sit, magis eos latet, quàm maris, vt dici solet, arenæ. Atq; hęc omnia etiam nescire se nescit. neq; enim vulgaris glorię gratia ab his abstinet, sed reuera corpus duntaxat illius in vrbe habitat, atq; versatur: mens autem hęc omnia parui, imò nullius æstimans, passim volat, vt ait Pindarus, & quæ sub terra sunt, & quæ supra dimetiens, & arte cœlum transcendens, omnem perscrutata naturam rerum omniū quæ ad vniuersum pertinent, his autē quæ propè sunt solis, nullo modo applicans se. THEO. Quo pacto id ais, ô Socrates? SOC. Quemadmodū Thaletē, dum cœlum suspiceret intentus sideribus in foueam cadentē Thracensis quędam eius ancilla concinna & lepida arguisse dicitur, ꝙ quæ in cœlo sunt, peruidere cōtenderet: quæ verò proxima & ad pedes, non videret. Idem similiter omnibus, qui in philosophia versantur, obijci potest. Latet enim philosophū non modo quid agat eius proximus, sed ferè homóne sit, an brutū. Quid aūt homo ipse sit, & quid ipsius naturæ maximè conueniat agere aut pati, exqrit, & laboriose perscrutat. Intelligis, ô Theodore, an non? THEO. Intelligo equidem, & quod dicis, approbo. SOC. Enimuerò, ô amice, vt in superioribus diximus, siquādo vir talis, vel priuatim cum aliquo, vel publicè in iudicio, siue alibi dę his, quę ad pedes, & in conspectu sunt, disserere cogitur, risum mouet, non Thracensibus solū, verum etiā cæteris gentibus, quippe cum in foueas ambiguitatesq; multas propter harum rerum imperitiā incidat. Vbi absurda quædam ineptitudo ignauiæ notam inurit. Nam cum fortè vituperandus aliquis est, nihil habet quod in opprobrium afferat, vtpote vitiorum ignarus, quandoquidem singulā singulorū mala nunquam animaduertit. ergo tanquam nescius irridetur. In laudandis quoq; extollendisq; hominibus, quum nihil simulet dissimuletue, sed aperte rideat, delirus esse videtur. Etenim quum tyrannum, aut regem laudari sentit, vnum quendam subulcum, aut pastorem ouium, vel bubulcum extolli existimat, quòd abunde mulgeat. id tamē interesse censet, quod reges & tyranni infensius & insidiosius animal curent & mulgeāt. Agrestes verò & rudes non minus propter otium, quàm pastores, illos esse necesse est, sic mœnibus in vrbe circundatos, vt pastor caula in monte. Cum verò agrorum decem millia iugera, aut plura etiam prędicari audit, quasi magnum quippiā ab illo qui habet, possideatur, exigua quædam audire se putat, quippe qui vniuersum terræ orbē spectare sit solitus. Quoties præterea qs generis nobilitatē refert, quod septē auos diuites omnes enumerare valeat, hebetis nihilq; magnum propter ignorantiam cogitantis animi laudes huiusmodi cēset, quasi ad totius mūdi naturā respicere nequeat, & videre quòd innumeri vnumquenque nostrum aui atq; proaui antecesserunt, quorū in numero diuites & inopes, reges & serui, Barbarique & Græci innumerabiles præcessēre. Quinetiam quando quis stirpem quinque & viginti maiorum dinumerat, & in Amphitryonidem Herculem originē refert, indigna memoratu res illi videtur. Quod enim ille iam inde ab Hercule quintus & vigesimus talis est, cū talē fortuna fecerit, etiamsi quinquagesimus ab Hercule sit, ridet, tanquā eos, q reputare, & abigere insanæ mentis vanitatem nō possint. in his omnibus philosophus vir vulgò ridiculus habetur, partim quia superbus contemptorq; apparet, partim quia quæ palàm sunt, ignorat & ambigit. THE. Rem ipsam, ô Socrates, vt accidit, enarrasti. SOC. At cum is aliquem, ô amice, ad supera trahit, & illa paratus hinc decedere, missis litibus in quibus quæritur in quo ego te, aut tu me læseris, ad ipsius iustitiæ iniustitiæue speculationem ascendit, quid vtraq; sint, quo ab alijs omnibus inter se discrepent, vel etiā cōtrouersia illa dimissa qua quæritur, vtrum rex beatus sit, qui multū auri possidet, ad cōtemplationem regni ipsius beatitudinisque humanæ atque miserię, qualia cuiq; sint, & quo pacto humanæ naturæ cōueniat hoc adipisci, illud fugere: quādo inquā, oportet de his omnibus rationē reddere pusillanimem illum, & acerrimū causidicum, tunc sanè vicissim pœnas philosopho pendet. Vertiginem enim patitur ab excelsa specula caligātibus oculis, vtpotè q superne ꝓspicere sit insolitus. Mœret quoq;, titubat, & barbarica profert. Quocirca risum nō Thracibus, neq; rudi cuipiam mouet, neq; enim persentiunt, sed illis potius omnibus qui libere, & procul à seruili vita educati sunt. Hęc, ô Theodore, vtriusque conditio. Altera quidem hominis illius, qui libertate & otio est educatus, quē philosophum vocas. Qui cum reuera vituperari non debeat, tamen fatuus & ineptus apparet, quotiescūq; seruilia aggreditur ministeria, quum neq; stramentorum sarcinas colligare, neq; obsoniorū condimenta conficere, neque adulatoria blandimenta verborū confingere posset. Altera est hominis illius conditio, qui hæc expedite celeriterq; subministrare potest, sed decēti liberi hominis vestitu cōmodè vti nescit. Sermonis insuper harmonia conuenienti deorum, & hominum beatorum vitam veram canere prorsus ignorat. THEO. Si cæteris hominibus ea quæ dicis, ô Socrates, æque ac mihi ꝑsuaderes, pax amplior, & mala pauciora inter homines nascerentur. SOCRA. At impossibile est, ô Theodore, mala penitus extirpari. Nam bono oppositum aliquid esse semper necesse est. Neque illa tamen apud deos locum habere possunt. Naturam verò mortalem, regionemque inferiorem necessariò circumeunt. Quare conandum est, vt hinc illuc quàm celerrime fugiamus: fuga autem est, vt Deo similes pro viribus efficiamur. Deo similes efficit, cum prudentia, iustitia simul & sanctitas. Cæterum, ô vir optime, haud facile id persuaderi potest, quod nō illius gratia cuius vulgus existimat, sequenda virtus, & vitium fugiendū: hoc est, ne malus videaris, vtq; bonus appareas. hæ nanq; anicularum nugæ mihi esse videntur. Sed quod verum sit, ita dicamus. Deus nusquā & nullo modo iniustus, sed quàm iustissimus, totam videlicet iustitiæ complexus potestatem, nihilq; illius similius, quā iustissimus homo. Circa hoc vera industria & fortitudo viri, necnon inertia imbecillitasq; versatur. Horū sanè cognitio vera virtus & sapientia: ignoratio contrà, inscitia &

Marginalia: Prouerbiū. — Thaletis casus. — Ad disputationes forenses ineptus philosoph'. — Impossibile est mala penitus extirpari. — Mala in inferioribus.

& improbitas manifesta. Aliæ verò, quæ facultates sapientiæq; videtur, in ciuilibus quidē magistratibus molestę sunt, in artibus autē cæteris illiberales. Illi igitur qui aliquid inique patrauit, & prophana vel dicit, vel facit, ei multò tutissimū est, si nihil vafriciæ possit, nec artibus malis vtatur. Exultant enim opprobrio huius generis homines, seq; minime abiectos, & inanes homunculos videri, nec terræ, vt dicitur, pondus iners: sed viros tales qui tutò in republica versari valeant. Ideoq; veritas exprimenda est ꝙ eo magis tales sunt, quales nō putant, quo minus putant: iniustitiæ quippe mulctā ignorant, quā ignorat minimè decet. Neq; enim est, quā forsitan opinantur, verbera atq; cædes, quæ sæpe hi patiuntur, qui iniustū nihil egerunt, & iniusti sæpe deuitāt, sed ea potius quæ vitari nō potest. THEO. Quam dicis? SOC. Cum in rerum ordine, ò amice, exemplaria duo sint, diuinum quidem beatissimū, quòd verò Dei expers miserrimum, non vidētes ita rem se habere, stultitia extremaq; demētia occupati, latenter huic quidē similes ob actiones iniquas reddūtur, illi contrà dissimiles. Cuius profectò delicti pœnas pendent, dum vitam illi conuenientem cui similes effecti sunt, ducunt. Enimuerò si dixerimus, quòd hos quidem, nisi à nequitia cessauerint, vita functos locus ille malorum expers non capiet, istic autem propriæ vitæ similitudinē gerent semper vnà cū malis mali versantes: respondebūt astuti malitiosiq; homines deliramenta quædam sese audire. THEO. Et maximè quidem, ò Socrates. SOC. Noui equidem, ò amice. Vnum hoc saltem illis accidit, quòd siquando priuatim reddere vicissim, & afferre in medium rationes eorum, quæ vituperant necesse sit, velintq; viriliter disputādi moram perpeti, neq; ignaue fugere, tunc demū, quod ò beate, absurdū est, sua etiam ipsorum dicta improbabūt, eorumq; rhetorica penitus euanescit, vt nihilo differre à pueris videātur. Verū his iam finē cum præter propositum sint, imponamus. Alioquin materies vndique plurima confluens sermonē à principio institutū obruet. Reuertamur igitur ad priora, si tibi quoq; videtur. THE. Mihi quidem ista, ò Socrates, nihilo molestiora auditu cōtingunt. Facile nanque qua ætate sum hoc assequor. Veruntamen si tibi placet, redeamus illuc vnde digressi sumus. SOC. Eò profectò disputando deuenimus, vt diceremus eos qui essentiam omnem in agitatione ponebant, quódue cuiq; videtur, hoc eidem existere, in cæteris quidem rebus vehementius hoc asserturos, in iustis autem nō minimum: quod omnino quæcūq; ciuitas, vt iusta sibi apparētia statuit, hæc eatenus illi iusta sunt, quatenus statuta permanet. At verò neminē fortem adeò futurum, qui idem in bonis vtilibusq; contendere audeat, quod videlicet quęcunq; vtilia sibi apparētia instituit ciuitas, hæc eatenus illi conferentia sunt, quatenus talia statuta fuerint, nisi fortè quis nomē dixerit: hoc autē ad id quod volumus scomma esset potius. nónne? THE. Proculdubio. SOC. Nomē ne dicat: sed rem nominatā spectet. & quod tale ciuitas nuncuparit, ad id cōdendis legibus respicit, ac leges singulas quoad putat & potest, quā maximè sibi vtiles cōdit. Num aliud in legibus ferendis intēdit? THE. Nihil aliud. SOC. Nunquid voti compos semꝑ efficitur? an sæpe eam fallit opinio? THE. Sæpenumerò fallit arbitror. SOC. Hac præterea ratione quisque magis hæc eadem confitebitur, si quis de omni specie perpetur in qua vtile cōsistit. Est autem quodammodo & circa futurum tempus. Nam quoties leges condimus, vt in posterū profuturas condimus, quod quidem futurum rectius vocaremus. THEO. Maximè. SOCR. Agedum ita, vel Protagoram, vel quemuis aliū sectatorē eius interrogemus. Omniū rerum hominem, ò Protagora, mensuram asseritis, alborum, grauium, leuiū, & vniuscuiusq; taliū. Nam cum iudiciariam illorum vim in seipso contineat, & qualia patitur, talia iudicet, vera sibi, & quæ sunt, iudicat. An non ita? THEOD. Ita planè. SOC. Nunquid & futurorum, ò Protagora, dicemus, habet in se ipso vim iudiciariā? & qualia putat sibi hæc fore, talia sibi existimanti contingunt. cum medicinæ quispiā imperitus in febrim sese incursurum putat, atque ita sese calefactū iri: medicus autem repugnat, contraria opinatus: vtrius illorum veram opinionem futuram ducimus? num vtriusque? & medico quidem neque calidum, neque febricitantem futurum, sed sibiipsi vtrunque? THEO. Ridiculum quidem id esset. SOCR. Quinetiam de vino quod dulce vel austerū futurum sit, agricolæ, non citharistæ opinio præualet. THEO. Quídni? SOC. Neque de consonante, dissonantéue futuro, gymnasticus melius quàm musicus opinatur, quod deinde ipsi gymnastico cōsonans esse videbitur. THEO. Nullo modo. SOCRA. Quando verò parata mensa offerendæ sunt epulæ, ac de futura illarum suauitate aliquid prædicendum, nónne coqui opinio potior quàm alterius cuiuslibet popinariæ imperiti? De eo quod vel est vel fuit suaue cuique, non pugnamus, sed de illo potius quod in posterum esse cuique & videri debet: vtrum sibi quisque idoneus iudex, an tu potius Protagora quod circa sermones probabile singulis in iudicio futurum est, rectius quàm quiuis rudium præuideres? THEODO. In hoc ipso in primis, ò Socrates, præcellere cunctis Protagoras est professus. SOC. O miser, nemo per Iouem illum oblata pecunia sectatus fuisset, nisi familiaribus persuasisset, quod probabile in posterum erit, videbiturq;, neque vatem neque alium quemuis melius quàm se vnicum præsagire. THE. Verissima loqueris. SOC. An non legum quoq; lationes vtilitasq; ad futurū spectāt? & quilibet absq; cōtrouersia fateretur constitutionem reipubli. ab eo quod vtile est, sæpius aberrare? THEO. Valde. SOCR. Satis iam aduersus præceptorē tuum dictum sit, quod fateri cogitur, aliū alio sapientiorem existere, eumq; talem mensuram esse. Me autem cum expers scientiæ sim, nihil mensuram fieri, cogit, quemadmodum sermo nuper illius vrgebat, quod videlicet seu velim siue nolim talis essem. THEOD. Ex illo, ò Socrates, maxime conuinci illius sermo videtur, & ex hoc nonnihil, quod aliorum opiniones validas efficit: hę verò sermones illius palàm reprobant, falsos existimantes. SOCRAT. In multis insuper, ò Theodore, depræhendi hoc licet, non omnem omnium opinionem veram existere. Sed circa præsentem cuique passionem, ex qua sensus, & secundum sensus opiniones nascunt, difficilius depræhenditur sensus opinionesq; veras non esse. Fortè vero nihil dico. Nam si assecutæ sunt, cōuinci non possunt: & qui illas certas atq; scientias esse assererēt, forsitan non aberrarent. Et idcirco Theætetus hic haud ab re inquit sensum & scientiā idem esse. Quamobrē propius accedēdum est, quemadmodū Protagoreus sermo

præce

præcepit, & hanc agitatam essentiã pulsando examinandum, integrumne an collisum sonũ reddat: pugna vtiq; de illa non medioeris, nec inter paucos extitit. THEO. Permultũ sanè abest, vt vilis cõtentio sit, quæ per Ioniam passim propagata est: siquidem Heracliti studiosi huic sermoni summopere suffragãtur. SOC. Propterea, ô amice Theodore, à primordijs hæc inspicienda sunt, vt illi opponunt. THEO. Omnino. etenim, ô Socrates, de Heracliticis, vel, vt tu ais, Homericis, ac etiã antiquioribus istis apud Ephesios, eos præsertim qui peritiores videri volunt, non magis, quàm apud œstro cõcitos loqui licet. Planè enim scripta illorũ impetu feruntur. Mora autẽ expectatioq; in sermone, & quęstionibus, & quies inter respondendũ interrogandũq;, minus illis adest, quàm quod nihil. Imo etiam minus, quã nihil: adeò parũ viris illis requietis in animo est: sed siquẽ illorũ aliqua de re interroges, tanquam ex pharetra obscura verbula depromẽtes sagittant. Et si huius rationẽ perquiras, altera quadã sed nomine mutato feriũt: nunquã verò cum illorũ aliquo quicquã perficies, neq; ipsi inuicem. Idque vnũ obseruãtissime curãt, vt nihil stabile, aut in sermone, aut in animis suis esse permittãt, putãtes (vt mihi videtur) idipsum stabile esse, atq; id totis viribus insectantur, & vndique vehementer expellunt.

Mos Heracliticorũ in disputando.

SOC. Forsitan, ô Theodore, hos viros in pugna vidisti, in pace verò nequaquã. Neq; enim amici tibi sunt. Verùm talia quædam discipulis suis, vt arbitror, in otio dicũt, quos similes sibi reddere volũt. THEO. Quibus discipulis, ô beate? Neq; enim inter istos alter alterius fit discipulus, sed sponte nascũtur, vndecũq; cõtingit eorũ quenq; furore corripi. Atq; alter alterum scire nihil existimat. Ab his itaq; rationẽ, vt modò dicebam, nullã vnquã accipies, nec volentibus, nec inuitis. Nos autẽ oportet tanquam propositione accepta cõsiderare. SOCR. Scite loqueris. sententiam siquidem aliam quandã accepimus à priscis poëmate vulgus hominum celantibus, quòd origo aliorum omnium Oceanus scilicet atq; Tethys sit, quodq; fluxus sint omnia, nihilq; cõsistat. A recentioribus autẽ atq; ijs sapiẽtioribus rem adeò clare demõstrantibus, vt vel cerdones eorũ sapientiam audiendo perciperent, desinerentq; stultè putare cõsistere partim res, partim contrà moueri, ab ijs inquam accepimus moueri omnia, quos autores illi venerãtur. Propemodũ autem ô Theodore, oblitus eram quòd alij his cõtraria monstrarũt: vniuersi videlicet congruũ nomen esse hoc existens immobile, & alia quæcunq; Melissei Parmenideiq; aduersantes his omnibus asseuerãt, quòd omnia vnũ sunt, idq; vnũ ipsum in seipso consistit, locũ in quo moueatur nullũ penitus habẽs. Quid de his omnibns, ô amice, dicendũ? sensim nanq; progressi vtrorũq; medij clàm euasimus. quòd si nullo pacto propugnãtes abeamus imbelles, pœnas dabimus instar eorũ qui in palæstris ad lineã ludunt, quando ab vtriusq; appræhensi in cõtraria distrahũtur. De his itaq; prius agendũ videtur, quos primo fluentes scilicet aggressi sumus. Et si quid probabile dicere videbũtur, cũ illis vnà, nos ipsos trahemus, alios effugere conãtes. Sin autẽ qui vniuersum stabile ponunt, veriora protulerint, refugiemus ad eos ab illis, qui etiã immobilia mouẽt. At si neutri verisimile aliquid adducere nobis appareant, ridiculi euademus, putantes nos viles homunculos magnum aliquid sapere, cùm nihil nisi priscis illis ac sapiẽtibus viris derogauerimus. Vide igitur, ô Theodore, vtrũ præstet nécne tantũ subire periculum. THEO. Nullo modo cõmittendum est, ô Socrates, quin vtrorũq; sensa quid veri, quid falsi habeant, discutiamus. SOC. Discutiendum est iam, postquàm & tu idvsque eò expetis. Videtur vtique mihi disputationis huius principiũ à motu sumẽdum, quo scilicet motu moueri oĩa dicant. Quod autẽ dico huiusmodi est, vtrũ speciẽ vnam motus inducant, an quemadmodum mihi videtur species duas. Neq; id tamen mihi soli videri cupio, sed tibi quoq;, vt pariter ambo quicq̃d oportuerit patiamur. Dic igitur. Nunquid moueri dicis, quãdo locũ quid ex loco mutat, vel in eodẽ vertitur? THEO. Equidem. SOC. Ergo vna hæc species esto. At cum eodem in loco quid permanens senescit, vel nigrũ ex albo, vel ex molli durum efficitur, aut alia quadam alteratione mutatur, nónne alterã hanc motus speciem merito nuncupabimus? THEO. Merito. SOC. Ex his necessariũ est geminas species motus existere, alterationẽ scilicet, motumq; localem. THEO. Probè. SOCR. Hac distinctione præmissa, ad eos qui moueri omnia volũt, iam pergamus, & hunc in modum interrogemus. Vtrum quodlibet fatemini vtroq; modo moueri, alteratũ pariter atq; delatum? aut aliquid vtroq; modo, aliquid vnico? THEO. Equidem quod asseram non habeo, arbitror tamen illos vtroque modo dicturos. SOCR. Alioquin, ô amice, agitat simul & consistentia sibijpsis videbũtur, nec magis moueri omnia, quàm stare omnia licebit asserere. THEO. Vera loqueris. SOCR. Postquam moueri ipsa oportet, absentiam verò motus illi cõpetere, omnia vtiq; semper omni motu mouẽtur. THEO. Necessario sequitur. SOC. Hoc age ex eorum dictis considera. caloris scilicet, vel albedinis, vel cuiuslibet generationẽ. Nónne diximus eos putare vnũquodque horũ ferri simul, cũ sensu inter agẽs, & patiens? & patiẽs quidẽ sensibile esse, nõ sensum, agens autẽ efficiens esse aliquid, nõ tamen qualitatẽ esse? Fortè qualitas extraneũ tibi nomen videtur, neq; sic in genere dictum percipis, in partibus igitur audi. Agens enim neq; calor, neque albedo, sed calidum potius albumq;, cæteraq; eodẽ pacto. Recordaris ita nos suprà dixisse, nihil secundũ seipsum vnum aliquid esse, neque insuper agens, aut patiens, sed ex vtrisque vicissim congredientibus sensus & sensibilia emanãtia partim fieri qualia quædã, partim verò sentire? THEO. Memini, ac cur non ita dicãt? SOC. Cætera igitur prętermittamus, sicne, an aliter dicãt. Id vero vnũ cuius gratia disputatur, diligentius exquiramus. Mouentur, vt dicitis, fluuntq; omnia. Nónne? THEO. Certè. SOC. An non vtrisq; illis quos distinximus motibus, delata simul, & alterata? THE. Quidni, si modo perfecte moueri illa necesse sit? SOC. Si igitur ferrẽtur solũ, neq; tamẽ alterarẽtur, possemus dicere qualia quædã fluũt, quæ feruntur, aut quomodo dicemus? THEO. Hoc pacto. SOC. Quoniam verò neq; id pmanet, vt album scilicet, quod fluit fluat, sed permutatur ita vt huius ipsius fit fluxus albedinis, & in aliũ colorem transitus, ne vllo modo permanere depræhẽdi possit, vnũ possumus aliquãdo colorem aliquẽ pronũciare ita, vt rectè denominemus? THEO. Atqui qũo pacto, ô Socrates, aut in hoc, aut in alio vllo id fieri potest, si quidẽ dũ pronunciamus cõtinuo subterfugit, vtpote quod semper fluit? SO. Quid porrò de quouis sensu dicendũ,

Nihil per se ipsum vnum aliquid esse.

vt

vt videndi vel audiẽdi? nunquid in visione, aut auditu aliquãdo permanere? THEO. Minimè omniũ, siquidem cuncta mouentur. SOC. Neque igitur videre quicquã potius, quàm nõ videre dicendũ, neq; alio vllo sensu vti magis quàm non vti, cum omnia penitus transmutentur. THEO. Non certè. SOCR. Veruntamẽ sensus ipse scientia est, vt ego Theætetusq; diximus. THEO. Dictum quidem. SOC. Non igitur scientiam magis, quàm non scientiã respondebamus quid scientia sit interrogati. THEO. Sic certè videmini. SOC. Opportune itaq; responsionem illã emendaremus, si demonstrare cõtenderemus quòd omnia moueãtur, vt recta illa responsio videatur: hoc autem, vt videtur, apparuit, quòd si omnia mouentur, responsio quælibet, de quocũq; quis respõdeat, æquè recta est, qua id sic se habere, & nõ sic habere se respondetur. Quod si magis fieri dicendũ, ne ipsos sermone sistamus. THEO. Rectè loqueris. SOCR. Præterquam in hoc, ô Theodore, quod ita & nõ ita dicebã: oportet autẽ neq; hoc ita dicere. Neque enim amplius ita moueretur, neque rursus nõ ita. Nõ enim motus hoc, sed nomẽ aliud imponendũ ab ijs qui talia disserunt: quoniã nunc ad eorum suppositionẽ verba non habent, nisi fortè dictionẽ hanc, scilicet non quomodocunq; habere videantur, quæ quidem potissimũ ipsis congruit infinite prolata. THEO. Valde cõueniens illic hæc dictio est. SOCR. Iam, ô Theodore, quod ad amicũ tuum attinet, expediuimus: necdũ concessimus illi quẽlibet hominẽ rerum omniũ esse mensurã, nisi sapiens quis existat. Scientiã insuper esse sensum minime cõcedemus secundũ rationẽ illam quæ moueri omnia prędicat, nisi fortè Theætetus hic alio quodãmodo dicat. THE. Optime dixisti, ô Socrates. His enim peractis me quoque ab his expeditũ esse decet, vt inter nos conuenerat. Postquã verò disputatio aduersus Protagoram finẽ accepit, ne desistite quæso Theodore, antequam tu & Socrates percurratis eos insuper qui stare omnia voluerunt, quemadmodum paulò antè proposuistis. THEO. Cùm sis iuuenis, ô Theætete, seniores iniuriã facere doces, dum pacta transgredi exhortaris. sed accingere tu, vt reliquorum Socrati, si velit rationem reddas. THEAE. Libentissimè tamen ea de quibus loquor audirẽ. THEO. Equites in campum prouocas, cũ Socratẽ ad disputandum accersis. Interroga igitur, atq; audies. SOC. Videor equidem, ô Theodore, in his quę Theætetus iubet, ipsi minime pariturus. THEO. Quid obstat quo minus obsequaris? SOC. Etsi Melissum atq; alios qui vnum consistens vniuersum dicũt, vereor ne fortè onerosi videamur illos exagitãtes, minus tamẽ, quàm vnicum Parmenidẽ vereor. Parmenides autẽ, vt Homericis verbis vtar, verendus mihi acerq; videtur. Collocutus sum olim cũ illo sene admodum adhuc adolescens, mihiq; visus est profundã generosamq; omnino sapientiam possidere. formido itaque ne dicta eius vocesq; nequaquam intelligamus: quod autẽ verbis subintelligit, multo magis nos lateat: et quod maximũ est, cuius gratia disputatio inter nos cœpit, quid sciẽtia sit inquirẽs, indiscussum relinquatur, propter disputationes temere irruentes, si quis eis obsequatur: pręsertim cũ amplissima quæstio illa quã modò induximus, si præter propositũ & quasi digrediẽdo tractetur, indigna nimiũ passura sit: & si latius exactiusq; perficiatur, scientiæ ipsius inuestigationẽ impeditura. Neutrũ verò decet, sed magis Theæteti fœtum circa scientiã obstetricia facultate in lucẽ educere, & diligẽter examinare. THE. Si ita videtur, ita agẽdũ est. SO. Hoc igitur Theætete circa suprà dicta insup cõsidera. sensum esse scientiã respõdisti, an nõ? THE. Certè. SOC. Si quis interrogaret, quónam alba & nigra homo videat, quóue acuta & grauia audiat: oculis vt arbitror, & auribus responderes. THE. Equidẽ. SOC. Vti nominibus verbisq; cõmunioribus, neq; exactè curioseq; disquirere, sæpenumero generosi animi est, contrariũ autem illiberalis: nonnunquã tamen necessarium est, quemadmodum in præsentia examinare cogimur, qua ex parte respõsio tua minus recta sit. attende quæ responsio rectior, vtrum quæ dicit quo videmus id oculos esse: an quæ dicit, per quod videmus. Itẽ quo audimus aures, an per quod audimus. THE. Potius mihi per quæ singula sentimus, quàm quibus sentimus respondendũ videtur, ô Socrates. SOC. Absurdum quidẽ id esset, ô puer, si multi nobis sensus quemadmodũ ligneis equis insiderent, & omnia hæc in vnam siue ideam, siue animam, seu quomodocunq; vocari decet, minime tenderent, qua per ista tanquam per organa quæcunq; sensibus subiacent sentiamus. THE. Mihi quidem hoc potius, quàm illo modo videtur. SOC. Idcirco ista tecum diligenter perquiro, vt videamus, vtrum vnõ quodam eodem quod insit nobis, per oculos quidem alba & nigra percipiamus, per alia verò organa alia quædam: possisq; interrogatus, in corpus singula hęc referre. Præstat forsitan te ad singula respõdere, quàm me tui vicẽ gerendo defatigari. Dic itaque, ea per quæ sentis calida & sicca, leuia atq; dulcia, nõnne corporis organa singula ponis? an alterius cuiuspiam? THE. Nullius alterius. SOC. Nunquid fateberis quæ per aliam potentiam sentis, per aliam sentire non posse? veluti quæ per auditum, eadem per visum: & contrà quæ per visum, eadem per auditum? THE. Quidni fatear? SOC. Si quid ergo de vtrisq; cogitas, non vtique per aliud organum, neque etiam per aliud de ambobus id sentis. THE. Non certè. SOC. De voce atque colore vtrisque simul, primũ quidem id cogitas, quòd vtraque sunt. THE. Cogito. SOCR. Item quod alterutrũ ab alterutro diuersum est, & sibimet idem. THE. Est isthuc. SOC. Quòdue ambo, duo sunt, vtrunque verò vnum. THE. Id quoque. SOC. Potest insuper vtrum similia inter se, vel dissimilia sint, iudicare. THE. Fortè. SOCR. Hæc vtique omnia per quod potissimum de ipsis existimas? Nõ per auditũ, non per visum, cõmune circa illa quicquã accipi potest. Hinc præterea ꝙ dicimus, cõiectare licet. Si enim de vtrisq; iudicari posset, salsáne sint, an non, posses ꝓculdubio declarare quo iudicares: idq; nõ visum, nõ auditũ, sed aliud quidam esse constat. THE. Cur non linguæ vis id efficiat? SOC. Scite loqueris. Illa verò potentia per quod tibi ostẽdit quod singulis est cõmune, quódue super singula, quo esse & non esse denominas, quæ paulò antè de his percõtabamur, qualia organa his omnibus assignabis, per quæ id quod sentit in nobis singula sentiat? THE. Essentiã ais & ipsum non esse, similitudinemq; & dissimilitudinẽ, necnon idẽ & alterũ, vnum quoq;, et alium circa illum numerum vnumquenq;. patet enim quod quæris, per quod potissimũ ex corporeis instrumentis ipsa anima par & impar, & quę sequũtur, percipiamus. SOCR. Egregie admodum, ô Theætete assequeris atque

Alludit ad equũ Troianum.

Hoc in loco Plato videtur cum Parmenide sentire.

atq; hæc ipsa sunt, quæ interrogo. THE. Per Iouē, ô Socrates quid dicā ignoro, nisi quod mihi ab initio videbatur, nullū huiusmodi proprium organū his vt illis accommodari, sed ipsam potius per seipsam animā, communionem in omnibus iudicare. SOC. Pulcher es, ô Theætete, nec vt aiebat Theodorus, deformis. Nā qui pulchre loquitur, pulcher est atq; bonus. Accedit ad hæc quòd ingens mihi beneficiū cōtulisti. Nā prolixa graui disputatione me liberasti, postquā tibi videtur anima quædā per seipsam animaduertere, nonnulla per corporis vires apprehendere. Nā hæc mea sentētia erat, quā tibi quoq; cupiebam persuadere. THE. Mihi certè persuasum est. SOCR. Quorum in numero essentiam ponis? Hæc sanè maximè ad omnia sequitur. THE. Eorū quæ ipsa per se anima affectat atq; assequitur. SOC. Nunquid & simile dissimileque, & idem & alterū? THE. Et hæc. SOC. Quid pulchrum & turpe, bonumq; & malum? THE. Horum quoq; mihi videtur maximè omniū essentiam inuicem cōsiderare, reputans atq; cōparans in seipsa præterita præsentiaq; ad futura. SOC. Aduerte & hoc, rei duræ duritiem per tactum sentiet, & mollis simili ratione mollitiem. THE. Ita. SOC. Essentiā verò, & quod sunt, mutuamq; contrarietatem, ipsiusq; cōtrarietatis essentiā ipsa anima per se volutans, & inuicem conferens, discernere nititur. THE. Omnino quidē. SOC. An non statim natis hominibus atque brutis naturalis quædam facultas adest, qua passiones per corpus manantes in animā sentiunt? Ratiocinatio verò cōparatioq; istorum ad essentiā vtilitatemq; vix tandē post longa curricula temporis, frequenti studio & disciplina aduenit quibuscūq; competit? THE. Ita prorsus. SOC. Num veritatē eo percipere possumus, quo essentiam non percipimus? THE. Minimè. SOC. Cuius autem quis veritate caret, huius scientiā vllam habet? THE. At quo pacto id fieri posset? SOC. In passionibus igitur sciētia nequaquam inest, in ratiocinatione tamen quę circa illas versatur, inesse videtur. essentiā quippe veritatēq; hoc attingere possumus, illis verò nequaquā. THE. Constat. SOC. Num idem illud & hoc vocas, cum tanta inter se differentia discrepent? THE. Haud sanè deceret. SOC. Quod illi nomen attribuis? ei scilicet quod est videre, audire, odorari, *gustare, calefieri, frigefieriq;? Num sentire? THE. Idipsum. quid enim aliud? SOCR. Vniuersum igitur hoc sensum vocas? THE. Necesse. SOCR. Huic veritatis perceptionē cōuenire negauimus, cū essentiam non percipiat. THE. Sic est. SOC. Neq; scientiæ igitur cōpos erit. THE. Nō. SOC. Ex his sequitur, ô Theætete, scientiam & sensum nunquam idem fore. THE. Nunquā penitus. SOC. In his perspicuè patuit, aliud sensum, aliud scientiā esse. Verū non huius gratia disserere cœpimus, vt quid scientia non sit, imò quid sit, inueniremus. Eatenus verò disputādo processimus, vt scientiam in sensu nullo modo quærendā iudicauerimus, sed in eo noīe potius, quod tunc sortitur animus, cū ipse secundū seipsum circa illa quæ sunt, versatur & agit. THE. Atqui hoc, ô Socrates, vt ipse arbitror, opinari vocatur. SOCR. Rectè arbitraris amice. Et nūc ab initio rursus aduerte, deletis ex aīo cūctis superioribus, nūquid magis perspicias, postquā hucusq; euectus es. Quidue scientia sit, iterū explica. THE. Opinionē qualibet, ô Socrates, scientiā dicere impossibile est, cū & falsa quędā opinio sit. Apparet autē opinio vera sciētia esse. idq; à me nūc respōsum puta: quod si aliter disputādo deinceps videbitur, aliquid aliud afferre conabimur. SOC. Euge Theætete. sic prompto aio disputare decet, neq; vt cœperas tergiuersari. Si eī ita fecerimus, alterū è duobus continget: aut quod affectamus inueniemus, aut certè quod ignoramus minus nos scire putabimus: neq; mediocre lucrum id erit. & nūc quidē quid ais? An cùm duæ sint opinionis species, vera vna, & altera falsa, opinionem verā scientiā definis? THE. Definio. hoc enim mihi in præsentia videtur. SOC. An de opinione deinceps ab initio pertractandum? THE. Quidnā dicis? SOC. Turbat me nunc & sæpe aliàs, adeò vt in ambiguitate plurima quo ad me ipsum & quo ad alios verser, explicare non valens quæ nam sit hæc in nobis affectio, quóue pacto adueniat. THE. Quænā hæc? SOCR. Falso scilicet aliquem opinari. de quo nunc etiā ambigo, vtrum id omittamus, aut aliter quàm suprà consideremus. THE. Quidni, ô Socrates, si quo modo decere censes? præclare enim tu & Theodorus in superioribus de otio dicebatis, quod nihil in talibus vrgeat. SOC. Opportune admonuisti fortè enim haud ab re erit tanquam vestigiū iterato percurrere: pręstat namq; parum bene, quàm multùm non sufficienter determinare. THE. Præstat sanè. SOCR. Quomodo igitur, & quid dicimus? falsam plerunque opinionem esse dicimus, & aliquē nostrum falsa opinari, alium vera, quasi hęc ex natura ita se habeant? THE. Dicimus absq; dubio. SOCR. Nonne hoc nobis tā circa omnia, quā circa singula cōpetit? nosse videlicet, vel ignorare? nā discere & obliuisci, vtpote istorū media, impræsentiarum transeo, cū nihil ad propositū nobis conferāt. THE. Nihil prorsus, ô Socrates, aliud præter nosse, vel ignorare circa vnūquodq; relinquitur. SOC. Nónne igitur necessarium est opinantē opinari illa de quibus nouit aliquid, vel non nouit? THE. Necessarium. SOCR. Quinetiam noscentem ignorare idem, vel ignorantem nosse impossibile est?

* Quæ nouit, ea putare quæ nouit.
Quæ non nouit, ea putare quæ non nouit.
Quæ nouit, ea putare quæ non nouit.
Quæ non nouit, ea putare quæ nouit.

THE. Quidni? SOC. Num qui falsa opinatur quæ nouit, ea putat non ea esse, sed alia quædā quæ etiā nouit: & vtraq; noscēs, vtraq; rursus ignorat? THE. At fieri hoc nequit, ô Socrates. SOC. An fortè quæ non nouit, ea putat alia quædā esse quæ non nouit? & qui neq; Theætetū, neq; Socratē agnouit, cogitare vnquā potest Socratē Theætetū, vel cōtrà Theætetū Socratē esse? THE. Nunquam. SOC. Neq; tamē quę quis nouit, ea quæ nō nouit, esse putat: neq; rursus quæ non nouit, ea quæ nouit. THE. Monstrū enim esset. SOC. Quo pacto igitur falsa quis opinabitur? Præter hęc quidē opinari non licet, quādo quidem omnia vel noscimus, vel ignoramus: in his autem nullo modo falsa opinari quis posse videtur. THE. Vera loqueris. SOC. An fortè, non ita considerandum quod quærimus, secūdum nosse & non nosse procedendo, sed secundum nosse & non esse? THE. Qui isthuc ais? SOC. Ne simplex sit. quoniā qui quę nusquam sunt, in quacunq; tandem re opinatur, is non potest nō falsa opinari, quomodocunq; tandē cogitet. THE. Decens id quoque, ô Socrates. SOC. Quomodo igitur, quidue respōdebimus Theætete, si quis nos interroget (possibile est autē vnicuiq; quod dico) Quisnam hominum ipsum quod non est opinetur? siue de aliquo eorum quæ sunt, siue ipsum

Anima quędam per se, quędam per corpus comprehendit.

*Deest in Græco.

Sensus non percipit essentiam.

Quando est opinio.

Secūda scientiæ definitio.

Pręstat parū bene, quàm multùm nō sufficienter determinare.

Nosse & ignorare, circa omnia, & singula.

* Mar. Ficini.

Secūdus modus disputandi.

An quisquā opinetur quod non est.

ipsum secũdũ seipsum? Ad hęc vtiq; respõdebimus: quãdo scilicet quispiã opinãdo vera nõ opinatur. aut quid dicemus? THE. Sic certè. SOC. Nũ & alibi tale quid accidit? THE. Quid isthuc? SOC. Vt aliqs videat quidem aliquid, videat autem nihil? THEO. Et quonã pacto? SOC. At verò si vnum quiddã videt, existentium quiddã videt. an ipse putas vnum in his quæ non sunt, esse? THE. Minime. SOC. Qui ergo vnũ aliquid videt, existens aliquid videt. THE. Apparet. SOC. Et qui aliquid audit, vnum aliquid audit, & existens audit. THE. Profectò. SOC. Itẽ qui aliquid tangit, vnũ aliquid tangit, & existens insuper, si quidẽ vnũ. THE. Et istud. SOC. Qui autẽ opinatur, nónne vnũ aliquid opinatur? THE. Necessarium est. SOC. Et qui vnũ aliquid, nónne existẽs aliquid? THE. Assentior. SOC. Qui ergo nõ existẽs opinatur, nihil opinatur. THE. Nõ videtur. SOC. At qui vt videtur, nihil opinatur, omnino non opinatur. THE. Cõstat. SOC. Impossibile igitur est, quod non est opinari, siue de aliquo eorũ quæ sunt, siue ipsum secundũ se ipsum. THEO. Impossibile videtur. SOC. Aliud itaq; est opinari falsa, quã ea quę nõ sunt opinari. THE. Aliud apparet. SOC. Neq; igitur sic, neq; vt paulò antè cõsiderauimus, opinio falsa nobis inest. THE. Non certè. SOC. At in hunc modũ hoc forsitan appellamus? THE. Quẽ? SOC. Alienam quandã opinionẽ, falsam opinionẽ esse dicimus, quãdo quis aliquid eorũ quę sunt, aliud quiddã eorũ quæ & ipsa sunt, ꝑut animi cogitatio mutarit, esse dicit. sic enim existẽs aliquid semper, sed pro alio aliud opinabitur: cũq; ab eo quod cogitauit aberret, iure falsa opinari dicetur. THE. Rectissimè mihi nũc dixisse videris. nam quoties aliquis pro pulchro turpe, vel cõtrà ꝓ turpi pulchrũ opinatur, toties falsa opinari nõ ab re iudicetur. SOC. Contemnis me aperte, ô Theætete, neque vereris? THE. Quorsum hæc? SOC. Haud enim puto, videor tibi quod reuera falsum est appræhẽdisse, interrogatus vtrum possit velox tardũ, aut leue grauis, vel aliud quiddã contrariũ non secundũ naturã propriã, verũ secundũ naturã contrarij sibijpsi cótrariũ fieri. Ne igitur id frustra aut temere audeas, dimitto, placet que tibi, vt ais, falsa opinari, esse idẽ ꝙ & aliena opinari. THE. Mihi quidẽ. SOC. Licet ergo, vt ipse putas, alterũ quiddã vt alterũ, & non vt illud cogitatione ponere. THEO. Licet vtiq;. SOC. Quãdo id igitur facit cogitatio, an non necesse est ipsam, aut vtraq;, aut alterũ cogitare? THE. Necesse oino. SOC. Aut simul, aut seorsum? THE. Et istud. SOC. Ipsum aũt cogitare, num idẽ quod & ego, vocas? THE. Quid tu vocas? SOC. Sermonẽ quẽ ipsa anima apud se voluit circa illa quæ considerat. rem tibi, eamq; vt minime peritus, declaro. Hoc enim mihi videtur, cogitationẽ scilicet animã nihil aliud agere, quã se cum ipsam differere, interrogando respondendo, affirmãdo, atq; negãdo. Postquã verò definit, idemque siue tardius, seu velocius animaduertens asserit, neq; vagatur, hanc ipsam opinionẽ ponimus. Quamobrẽ opinari loqui appello, opinionemq; sermonẽ, non ad alium, neque voce, sed silentio, & ad seipsum. Tu verò quid sentis? THEO. Idem. SOCRA. Quando igitur aliquis alterũ, opinatur alterum, tunc vt videtur ad seipsum dicit, alterum esse alterum. THEO. Quidni? SOC. Recordare obsecro, si quando tecum ipse dixeris, pulchrum omnino turpe, vel iniustum esse iustum: imo, vt in summa dicam, nunquid persuadere tibi

Tertius modus.

Cogitare quid.

Opinari qd.

vnquam conatus sis, quod maximè omnium alterũ sit alterũ, an prorsus contrà: nec in somnijs vnquã ausus fueris tecum dicere, ꝙ paria prorsus imparia sint, vel aliud quiddam huiusmodi. THEOD. Nunquam certe. SOC. Nunquid alium quempiam siue prudentem, siue insanum, ausurum existimas secũ loquendo ex industria sibi persuadere bouẽ necessariò equum, vel duo vnum esse? THE. Minime per Iouem. SOC. Si secum loqui opinari est, nemo dum vtraq; dicit, opinatur, attingitq; animo, proferret vnquã opinareturq; alterũ esse alterũ. Mittamus, si placet, verbũ hoc alterum, hoc autẽ est quod volo, neminem opinari turpe esse pulchrum, aut aliud quicquã eiusdem generis. THE. Mitto equidem, ô Socrates, mihiq; quod ais, admodum placet. SOC. Quare fieri nequit, vt qui opinatur ambo, alterum esse alterũ opinetur. THE. Patet. SOC. At neq; is qui alterum opinatur tantũ, alterum minime, vnquam alterum esse alterũ opinabitur. THE. Vera narras: nam cogeretur etiam quod non opinatur attingere. SOC. Neq; igitur qui ambo, neq; qui alterũ opinatur, aliena opinari potest. Quapropter ꝙ falsam opinionẽ aliena opinari definit, nihil efficit. Vnde neq; hoc modo, neq; secundũ superiora opinionẽ falsam nobis inesse cõstat. THE. Nõ videt. SOC. Veruntamen, ô Theætete, si hoc non esse apparuerit, multa & absurda cõfiteri cogemur. THE. Quęnam? SOC. Non prius dicã tibi, quàm omnino cõsiderare contendero: puderet enim me nostri in ijs quæ dubitamus, si confiteri quæ dico, cogeremur: sed si inuenerimus, liberiq; euaserimus, tum demũ de alijs loquemur, quibus talia vsu veniunt, vtpote ipsi ab huiusmodi ridiculo errore penitus alieni. sin autẽ omnino deficiemus, humiles facti, veluti fluctuãtes & nauseã patientes, orationi nos permittemus, vt vel cõculcet nos, vel agat quò velit. Itaq; siquem exitũ inueniam quæstionis huius, iam audi. THE. Dic modò. SOC. Haud fatebor rectè nos consensisse, quãdo cõcessimus, quę quis nouit, opinari non posse ea quæ non nouit, atq; mẽtiri. Imò fieri quodãmodo potest. THE. Nũquid ais, quod & ego tunc suspicatus sum, quando id tale esse diximus, quod nonnunquã ego Socratẽ noscens, eminusq; alium ignotũ mihi prospiciens, Socratẽ mihi notũ esse putarim? contingit enim in hoc quod dicis. SOC. Nonne ab eo iam depulsi sumus, quod efficiebat, vt ꝙ noscimus, cognoscentes minimè nosceremus? THE. Prorsus. SOC. Ne igitur sic amplius, sed isto modo ponamus. ac fortè quispiã nobis assentietur, forte etiam aduertabitur. verũ ad id attendamus in quo necessarium est sermonem illum qui omnia inuertit, examinare. Vide itaq; an aliqd dicam, poteritne qui antè aliqd ignorauit, postea discere? THE. Potest certe. SOC. Nonne aliud deinceps atq; aliud? THE. Quid obstat? SOC. Pone exempli causa, ceream vnam in animis nostris effigiem, in hoc maiorẽ, minorem in illo, in hoc purioris ceræ, sordidioris duriorisue in alio, in quibusdã molliores, in nonnullis etiã temperatæ. THE. Pono. SOC. Donũ igitur hoc esse dicamus Musarũ matris Memoriæ, & in hoc quicquid eorũ quæ aut videmus, aut audimus, aut ipsi excogitamus, meminisse cupimus, insinuantes ipsum sensibus intelligẽtijsq;, veluti anulis signantes exprimimus, quodq; signatum fuerit, meminimus nos, & scimus quoad figura permanet: at cum aboletur, vel inscribi nequit, obliuiscimur atq; nescimus. THE. Sic esto. SOCR.

Mater Musarum, Memoria.

Qui ergo scit quidem illa, considerat autem quicquam eorum quæ videt vel audit, vide vtrum hoc modo falsa opinetur. THEO. Quónam? SOCRA. Quæ nouit esse putans, nunc quidem quæ nouit, nunc verò quæ non nouit. Hæc vtique suprà non rectè confessi sumus, impossibilia contendentes. THEOD. Nunc autem

Hæc Marc. Ficinus.

In notitia sine sensu.
Nosse, quod nouit.
Nosse, quod non nouit.
Non nosse, quod non nouit.
Non nosse, quod nouit.
In sensu solo.
Sentire, quod sentit.
Sentire, quod non sentit.
Non sentire, quod non sentit.
Non sentire, quod sentit.
In vtrisq; iunctis.
Nosse sentireq;, quod nouit & sentit.
Nosse ac sentire, quod nouit & non sentit.
Nosse ac sentire, quod sentit & non nouit.
Non nosse & nō sentire, quod nō nouit & nō sentit.
Non nosse & non sentire, quod non nouit & sentit.
Non nosse & non sentire, quod non sentit & nouit.
Sunt & aliæ coniugationes, quæ quia ex his facile fieri possunt, omissæ sunt.

quomodo dicis? SOC. In hūc modum de illis à principio distinguendo dicamus: ꝙ isthuc quod quispiam nouit, eiusque in animo monumentum seruat, non sentit autē, existimare nequit aliud quiddam esse eorum quod etiam nouit, imaginemq; illius seruat, nō sentit autē, cōtraq; quod nouit, putare esse quod non nouit, cuiúsue nullam seruat imaginē: & quod non nouit, id insuper quod non nouit: & quod non nouit, id quod nouit: aut quod sentit, aliquid aliud eorū quæ sentit: siue quod sentit, aliquid quod minimè sentit: aut quod nō sentit, eorum aliquid quæ non sentit: siue quod nō sentit quicquā ex his quæ sentit. Multoq; minus putare potest quod nouit, sentitq;, & seruat illius imaginē secundū sensum, esse aliud quiddam quod etiā nouit, & sentit, & seruat eodē modo: aut quod nouit, & sentit, & retinet, rectè quod nouit, putare: Siue quód nouit & sentit, & similiter retinet, id esse ꝙ sentit: seu quod neq; nouit, neq; sentit, id esse quod nec nouit, etiam neque sentit: Quódue neq; nouit, neque sentit, id quod minime nouit: Quódue neq; nouit, neque sentit, id quod minime sentit. Hæc omnia talia sunt, vt nemo in eis falsa vlla ratione opinari valeat. Restat ergo vt in quibusdam huiusmodi si modo alicubi tale quid accidat. THE. In quibúsnā? Videamus, obsecro, an magis ex ipsis intelligam. nam in præsentia haud assequor, vt in quibus nouit aliquis, ea putet esse alia quædam quæ & nouit & sentit, vel quæ non nouit, sentit tamen, vel quæ nouit sentitq;, ea quæ & nouit & sentit. Quare nunc longe magis quàm suprà deficio. SOCRA. Age, sic iterū audi. Equidem agnoscens Theodorum, eiusque simulacrū memoria tenens, Theætetumq; similiter, interdū quidem ipsos video, interdum non video. & tango quandoq;, aliàs minime, eodemq; pacto & audio, & alijs sensibus appræhendo: sæpe etiā sensu vos nullo percipio, sed intra me scio nihilominus atque memini. THEOD. Prorsus. SOC. Hoc itaq; primū ex his quæ expositurus sum, animaduerte, quod potest quidem aliquis quæ nouit, non sentire, potest etiam sentire. THE. Sic est. SOC. Nónne & quæ non nouit, sæpe etiam neque sentit, & sæpe solummodo sentit? THE. Verū hoc quoque. SOCRA. Vide an magis in præsentia id iam assequaris. Socrates dum Theodorū Theætetūque agnoscit, sed neutrū videt, neq; alio sensu illos percipit, nunquam secum ipse Theætetum esse Theodorū opinatur. Quid ad hæc? THE. Vera sunt. SOC. Hoc sanè primum erat ex his quæ dicebam. THE. Erat. SOC. Alterū erat hoc, quod dum vnum è vobis agnosco, ignoro alterum, & sentio neutrū, nunquam eum quem cognosco, illum esse quem ignoro, existimo. THE. Probe. SOC. Tertiū verò istud: dum neutrū cognosco, neutrumq; sentio, nunquā eum quem ignoro, alium quendam quem rursus ignoro, esse arbitror. atq; ita deinceps oīa supradicta repetita similiter puta: in quibus ego nunquam de te ac Theodoro falsa opinabor, neq; cognoscens neq; ignorans vtrosq;, neq; vnum quidem noscens, ignorans alterū. eademq; de sensibus ratio, si modo percipis. THE. Percipio equidem. SOC. Restat itaque vt falsa in hoc opinemur, quando te Theodorumq; cognoscens, seruansque in cætera illa effigie vtriusq; figuras longo ex tempore, tanquā anulorum vestrorū signacula, neq; acutè cernens vtrosq;, tento propriū vtriusq; signum propriæ visioni attribuēdo eius accōmodare vestigio vt agnitio fiat: sed aberro, & instar eorū qui commutatis calceis errant, commuto, & vtriusq; visionem ad alienum simulacrum transfero, & similia quędam patior ijs quæ in speculis transuerso resultant, cum aspectus dextera in sinistra cōmutat. Atq; ita decipior, nasciturque aliena opinio, & id est quod falsa opinari vocatur. THE. Omnino, ò Socrates, opinionis passio talis est, qualem mirifice figurasti. SOC. Præterea quū vtrosq; cognoscens, vnū insuper sentio, alterum minime, cognitionem vero alterius non secundū sensum habeo: quod supà ita dixi, nec tu me intellexisti. THE. Non certè. SOC. Hoc tamen dicebam, quod qui agnoscit alterum atq; sentit, & cognitionem secūdum sensum ipsius habet, nunquā putabit ipsum esse alium quendam, quem agnoscit quoque & sentit, cuiúsue cognitionē secūdum sensum habet. Erátne hoc? THE. Imò. SOC. Prætermissum quodammodo fuit quod modò dicitur, cū in superioribus assereremus falsam opinionē contingere, quoties quispiam vtraq; noscens & vidēs, aut alio quodam sensū percipiens, & vtrorumq; signacula tenens, non secundū ipsius proprium sensum vtrunq; habet, verum instar imperiti sagittarij à signo procul aberrat, quod quidem mendaciū nuncupatū est. THE. Nec iniuria. SOC. Et quando vni quidem signaculorum adest sensus, alteri minime, quod verò absentis sensus est, præsenti adscribit, omnino hæc cogitatio fallitur: & vt summatim dicam, circa illa quæ quis nunquā aut nouit, aut sensit, falli mentiriue, & falsam opinionē habere non potest, si quid modo veri nos nunc quidem loquimur. Cæterum in quibus noscimus, & sentimus, in ijs ipsis opinio vera vel falsa versatur: quæ cū è conspectu directóque nixu propria simulacra colligit, figuratq;, vera est. Cum verò transuerso atque obliquo falsa. THE. Nónne præclare hæc, ò Socrates, dicta sunt? SOC. Cum hæc audieris, idem vehementius asseres. Vera porrò opinari pulchrū est, mentiri turpe. THE. Quidni? SOC. Hæc vtique hinc maximè fieri tradūt. Cum alicuius in animo cerea effigies illa profunda & multa, lenisq; & probe subacta est, quæ per sensus influunt in hoc insculpta, quod Homerus animæ cor vocauit, ceræ hāc similitudinem subintelligens, vtpote pura signacula & fundi

Quibus non est opinio falsa, & in quibus esse videtur.

Animæ cor.

funditus insidétia diuturna fiunt. Ac primo quidē homines sic instituti, dociles sunt & acuti, deinde etiam memores, postremo sensuum simulacra non commutant, vnde vera nimirum opinātur. nam cū sint ea perlucida & ampla in regione, velociter distribuunt, diuiduntq; in propriam effigiem singula, quæ quidē existentia veraq; vocantur, viriq; tales sapientes esse dicuntur. an non idē tibi videtur? THE. Mirum in modum. SOC. Quando igitur densum alicuius est cor, quod sapiētissimus Poëta laudauit, vel cum lutulentum, nec ex defecata cera, vel molle nimis, vel durum, nō rectè omnino se habet. Nam mollis nimium cera celeres quidem ad percipiendum efficit, sed eosdem obliuiosos. Dura verò contrà, diu memores, sed ineptos tardósq; ad percipiendum: & qui densam & asperam lapideamq; vel terream vel feculentam habent, obscura simulacra continent. obscura quoq; qui durā: profunditas quippe nō adest. Obscura præterea qui molliorem, nā ex cōfusione facile euanescūt: quòd si præter hæc, inuicem quoq; cōgesta sint, ob sedis ipsius angustiam, si quidē exigua sit animula, obscuriora quoq; illis simulacra fient. Homines ergo huiusmodi omnes, quales descripsimus, ad opinionē falsam proni reddūtur. Nam quū quid videt, aut audiūt, aut cogitāt, quia singula singulis mox reddere nequeunt, tardi sunt, præuaricanturq;: nam peruerse vident plurima, audiuntq;, & aliud sæpe pro alio cogitādo decepti cōcipiunt: atq; hi falsi, mentientes, ignari vocantur. THE. Rectissime omniū, ô Socrates, loqueris. SOC. Fatendum igitur falsas hominibus opiniones inesse. THE. Valde. SOC. Et veras insup. THE. Et veras. SOC. Iam vtiq; satis cōstare putandum duas opiniones esse. THE. Magnopere. SOC. Importunus reuera molestusque admodū. ô Theætete, vir garrulus esse videt. THE. Quorsum hæc dicis? SOCR. Ruditatem meam, ac vt vere dicam, garrulitatem meam moleste ferens. nā quod aliud quisquam nomen imponat ei, qui ob ingenij tarditatē sermones sursum deorsum vertit, quum persuaderi nequeat, & tanquam hebes expedire disputationem omnino nullam valeat, & dubitationes euadere? THE. Tu vero quid moleste fers? SOC. Non tantum ægrè patior, verū & dubitaui quidnam respondeam, si quis ita quæsierit, ô Socrates, reperisti iam opinionem falsam non inter se sensibus, non cogitationibus, sed in sensus & cogitationis congressu cōsistere? At ego fatebor, vt puto, gloriabundus, quasi egregium quiddā inuenerimus. THE. Mihi quidem videtur, ô Socrates, haudquaquā turpe esse quod nunc ostensum est. SOC. Nunquid igitur, inquiet ille, hominem quē cogitamus duntaxat, videmus verò nequaquam, equū esse nūquam opinabimur, quem in præsentia nec videmus, nec tangimus, verū solummodo cogitamus, nihilq; aliud circa illum sentimus? Hæc equidē, vt arbitror, asserere me fatebor. THE. Et merito. SOC. Tum ille. Vndecim quę quis solum cogitat, secundum hanc rationē, nunquā putabit esse duodecim, quę etiā solummodo cogitat. Quid ad hæc respondes? THE. Respōdebo: q videns aliquis aut tangēs forsitan vndecim, duodecim esse putaret: quę tamē in cogitatione habet, nunquā similiter iudicaret. SOC. Quid porrò, inquit, censes aliquem apud sese cogitaturum quinque & septem, non homines inquam, quinq; & septem, nec aliud quicquam eiusmodi, sed ipsa quinque & septem quæ diximus ibi in effigie monumenta esse, & falsa in illis opinari posse neminem? Hæc inquam, si qui ita cōsiderent secum, ipsi perquirentes quot sunt, nónne illorum aliqui vndecim, aliqui duodecim iudicabūt? Num omnes duodecim esse illa dicent, atque putabunt? THEO. Non per Iouem, verum plerique vndecim: & si quis maiori de numero quærat, magis fallitur. Arbitror enim te magis de omni numero dicere. SOCR. Recte sentis. Animaduerte igitur, num & hoc accidat, hoc est, vt ipsa duodecim quæ in effigie sunt, vndecim esse quis putet. THET. Videtur. SOCRA. Nónne hoc ad superiora reuoluitur? qui enim id patitur quod nouit, aliud quiddam quod similiter nouit, esse censet, quod tanquam impossibile supà respuimus. Et ex hoc ipso cōfiteri quemlibet cogimus, falsam opinionem non esse, ne vnus atq; idem eadem scire simul atque nescire cogatur. THE. Vera loqueris. SOC. Ex his iam constat, opinionem falsam aliter esse definiendam, quàm cogitationis ad sensum permutationē. nam si ita esset, nunquam in ipsis cogitationibus falleremur. Nūc autem vel nulla est opinio falsa: vel si qua est, quæ quis nouit, vt ignoret simul, fieri potest. Vtrū potius eligis? THET. Ambiguam, ô Socrates, electionem proposuisti. SOCR. Ambo quidem admittere, ratio vetare videtur. Veruntamen audendum omnia. Quid si pudorem deponere audeamus? THET. Quo pacto. SOCR. Ausi quid ipsum scire sit pronunciare. THE. Cur hoc impudens? SOCR. Haud satis aduertisse videris, quòd omnis nobis à principio sermo, inuestigatio scientiæ fuit, tanquā quid ipsa sit ignoramus. THET. Teneo. SOCRA. Nónne impudentis animi est, vt scientiam ignorantes, quid scire sit, ostendant? Verum, ô Theætete, iampridem à puritate disputandi longè vagamur. millies enim diximus hæc, cognoscimus, non cognoscimus, scimus, nescimus, quasi aliquid inuicem intelligamus, cuius interim ignoremus scientiam. Ergo & nunc quoq;, si placet, vocabulis istis vtamur, ignorare scilicet, & intelligere, vt illis vti conuenit, si quidem scientiæ expertes simus. THE. At quo pacto his sublatis, ô Socrates, disputare valeres? SOC. Nullo, dum qualis sum, maneo: possem tamen quoquo modo, si cōtentiosus essem. Et nūc si quis talis adesset, abstinere ab his vocabulis profiteretur, & nos ab his quæ ipse narro, vehementer deterreret. Postquam verò simplices & ignaui sumus, visne proferre audeam, scire ipsum quale sit? Mihi enim operæpretium esse videtur. THE. Aude per Iouem. Nam his tibi vtenti veniam dabimus. SOC. Audisti'n quid hoc tempore scire dicant esse? THE. Fortè, non tamen in præsentia memini. SOC. Scientiā habere, hoc esse dicūt. THE. Sic est. SOC. Nos autem paulum permutantes, scientiam possidere dicamus. Quæres fortè, quónam hoc ab illo differat. nihilo forsitan. quod autem videatur mihi, id postquam audiueris, mecum examinato. THE. Modò possim. SOCR. Haud sanè possidere idem quod habere videtur: ceu si quis empta veste, illam seruans, & vti arbitratu suo potēs, non ferat, habere quidem illam minime confiteremur, possidere verò. THET. Et recte quidem. SOC. Vide præterea vtrum fieri possit, vt qui scientiam similiter possideat, nō habeat: perinde ac si quis syluestres aues, siue colūbas, siue quasuis alias venatus, in aviario domi constructo nutriat, quodammodo habere semper illas dicetur, quia possidet. THE. Sanè. SOCR.

Qui memores & acuti.

Qui immemores.

Qui veloces, & q tardi ad percipiendum.

Qui proni ad opinionē falsam.

Qui ignari.

Aliud est scientiā habere, aliud vti & possidere.

Quodammodo verò nõ habere, sed potestatẽ quidem esse, cumque in colũbario eas incluserit, posse quoties velit capere, & habere quãlibet ad votũ ac rursus dimittere: & hoc illi licere facere, quotiescũque libuerit. THE. Ita est. SOC. Rursus quẽadmodũ suprà in animis nescio quod figmentũ cereũ machinati sumus, ita & nũc in qualibet anima auiarium quoddã omnis generis auiũ fabricemus: quarũ aliæ seorsim ab alijs discretis gregibus peruagẽtur, aliæ numero paucæ, nonnullæ solæ passim quocũq; cõtigerit, volitent. THE. Fiat, quid tum postea? SOC. Hanc caueam in pueris vacuam esse dicamus, loco verò auium scientias intelligamus: & quisquis scientiã nactus, hoc coërcuit ambitu, hunc inuenisse didicisseq; rem ipsam cuius sciẽtia est, & hoc ipsum esse scire. THE. Esto. SOC. Deinde rursus quamcũq; velit scientiã aucupari captamq; habere, iterumq; dimittere: hæc inquã, omnia quibus exprimenda nominibus sint, considera. nunquid eisdem quibus antea, cùm acquisita duntaxat possidebantur, in alijs? Hinc fortè clarius me intelliges. Arithmeticã artem vocas? THE. Voco. SOC. Hanc suppone scientiarũ omnis paris & imparis aucupiũ esse. THEO. Suppono. SOC. Hac arte arithmeticus ipse scientias numerorũ quasi mancipia quædam subiectas habet, & alijs tradit. THE. Prorsus. SOC. Eumq; qui tradit, docere dicimus: qui verò accipit, discere: & eũ qui habet ex eo quod in ipsa cauea possidet, scire. THE. Maxime. SOC. Quæ sequũtur, diligẽter animaduerte. Qui perfectus arithmeticus est, nónne omnes scit numeros? omniũ quippe numerorũ in eius animo scientiæ insunt. THE. Nil obstat. SOC. Nónne hic interdum vel secum ipse interna, vel externa quædam quæ numero constant, dinumerat? THET. Quidni? SOC. Numerare autem nihil aliud posse ponemus, quàm considerare quantus quisq; sit numerus. THE. Nil aliud certè. SOC. Quod ergo scit, tanquam nescius considerare videtur, is quem scire omnem numerũ confessi sumus. audis ambiguitates huiusmodi? THE. Equidẽ. SOC. Cum colũbarũ possessioni & aucupio comparauerimus, duplex aucupium esse dicemus: vnũ ante acquisitionẽ possidendi gratia: alterũ postquàm acquisiuit possedítq;, gratia capiendi manuque tenendi illa ipsa quæ quis diu possedit. Atq; ita quorũ iampridẽ scientijs discendo prẹditus est, quæue antea nouit, ea iterũ discere potest, resumens cuiusque scientiã, & tenens: cogitatione scilicet, quã possidebat quidẽ antea, in manu autẽ nõ habebat. THE. Vera narras. SOC. Propterea paulò antè quærebã, quomodo nominibus est vtendum, cum de ijs loquimur, vtputa quãdo arithmeticus numeraturus est, vel lecturus grãmaticus. Tunc enim sciens, iterũ secũ ipse quæ scit, discere tentat. THE. At absurdũ est hoc, ô Socrates. SOC. An fortè dicendũ quæ nescit, ea vel numerare, vel legere, cũ ipsi iam literarũ omnium vel numerorũ intelligentiã tradiderimus? THET. Hoc quoq; absurdũ. SOC. Vis ergo dicamus nihil curare nos, quomodocunq; nominibus sciẽdi discendiq; quisq; vtatur? Postquã verò determinauimus, aliud quiddã esse scientiam possidere, aliud habere, quod quis possidet, ne possideat, fieri nõ posse dicimus. Quapropter nunquã accidit, vt aliquis quod scit, idẽ & nesciat. Falsam tamẽ opinionẽ circa idipsum accipi posse. Nam accidere potest vt scientiã vnius pro alterius scientia capiamus, quando aliquis nostrum vnam quandã ex interpolis scientijs aucupãs, pro illo aliam prævolantẽ deceptus apprehendit. Veluti cum vndecim duodecim esse putat, ipsorũ vndecim scientiam loco sciẽtiæ ipsorũ duodecim, cum vtraq; intus maneat, capiens quasi pro colũba palumbẽ. THE. Verisimile id quidẽ. SOC. Cũ verò quã affectat, apprẹhendit, tunc expertẽ esse mẽdacij, & ea quæ sunt opinari dicendum. Et hoc modo verã & falsam opinionẽ existere, nihilq; ex ijs quæ nos suprà turbabant, impedimẽto nobis fore. Fortè mihi assentieris, an quid ages? THET. Assentiar. SOC. Iam discrimen illud euasimus, quo nescire aliqui quæ sciunt, cogebãtur. Nam quæ possidemus, ne possideamus nõ accidit: neq; si fallamur, neque si vere iudicemus. Veruntamẽ aliud quiddam grauius mihi videtur. THE. Quidnã hoc? SOC. Si sciẽtiarum commutatio, falsa fiat opinio. THE. Qui isthuc? SOC. primũ quidem. Nónne valde absurdũ est, vt qui rei cuiusdam scientiam habet, eam ipsam ignoret, nõ ignorantia quidẽ, sed ipsius eiusdem scientia? Deinde rem hanc aliam quandã, & contrà illam hanc esse existimet? quàm præter rationẽ hoc est, quod præsente sciẽtia animus cognoscat nihil, ignoret omnia? Enimuerò secundũ hanc rationem nihil prohibet, quin ignorãtia prẹsens, nosse quicquam efficiat, cæcitasq; videre, si scientia ignorare quenquã effecerit. THE. Haud rectè forsitan, ô Socrates, aues induximus, cum solas in animo sciẽtias poneremus: oportebatq; inscitias quoq; vnà cum scientijs in animo conuolantes, inducere, & aucupantem hominem nonnunquã scientiam, sæpe inscitiam circa idem accipientem: cumq; in sciẽtiam incurrit, vera opinantem: cum ignorantiam, falsa. SOC. Difficile est te nõ laudare Theætete, quod tamen dixisti, iterum animaduerte. Esto enim vt ais. Qui in ignorantiã incidet, falsa, vt ais, opinabitur: nónne? THE. Certe. SOC. Non tamẽ falsa se opinari putabit. THE. Non certè. SOC. Sed vera potius, & tanquã sciens afficietur ad illa in q̃bus errat. THE. Cur non? SOC. Et idcirco scientiam nactum se venando, non inscitiã arbitrabitur. THE. Patet. SOC. Iam longo quodam circuitu in primam rursus dubitationem relapsi sumus. quippe contentiosus redargutor ille subridens, dicet, Vtrum, ô boni viri, vtranq; noscens aliquis scientiã & inscitiam quam nouit, aliam quandam quam etiam nouit, esse censet? aut neutram noscens, quam non nouit, aliam quam nec nouit? aut vnam cognoscens quidẽ, alteram minime, quam nouit eam esse quam non nouit: vel contrà quam non nouit, eam esse quam nouit? Vel rursus mihi dicetis, scientiarũ & inscitiarum sciẽtias esse, quas qui possidet, in alijs quibusdam ridiculis caueis siue cereis figmentis includẽs, quatenus possidet, scit, etiam si in promptu nõ habeat. Atq; ita cogemini in infinitũ circa idẽ reuolui, nihil proficientes. Quid ad hæc, ô Theætete respõdebimus? THE. Per Iouem, ô Socrates, quid respondendum sit, nescio. SOC. Nónne ratio nos, ô puer, rectè & increpat, & admonet, nõ rectè falsam opinionẹ prius quàm scientiã inuestigasse, & indiscussam scientiã reliquisse? impossibile autem est ista cognoscere, antequã sufficiẽter sciẽtia definita sit? THE. Necessariũ, ô Socrates, quod ais in prẹsentia, asserere. SOC. Quid ergo à principio rursus de sciẽtia disseremus? Nondũ enim dicẽdo defessi sumus. THE. Nõ certe, siquidẽ ipse nõ renuis. SOC. Dic age, quo pacto eã definiẽtes, nobisipsis minime aduersabimur? THE. Quemadmodum suprà contendimus.

dimus. nihil enim aliud habeo. SOCR. Quomodo suprà? THE. Veram opinionem scientiam esse volebam. nam vere opinari procul est ab errore: & quæ à vera opinione proficiscuntur, decora omnia bonaq; sunt. SOC. Qui ô Theætete, in transeundo flumine præit sequẽtibus, cum interrogant quàm alta sit aqua, ipsa ostẽdet, inquit. Quod si & nos ingressi perquiramus, fortè impedimentum ipsum quod quæritur, demonstrabit, manentibus nobis nihil patebit. THE. Probè loqueris. eamus iam quæsituri. SOCR. An non breuis inuestigationis hoc est? Ars etenim vniuersa argumẽto nobis est scientiã id minime esse. THE. Qua ratione? quæue hæc facultas? SOC. Eorũ qui præ cæteris sapiẽtes sunt, quos oratores & causidicos vocãt. hi siquidem arte sua persuadẽt, non docẽt. inducũt enim auditores, vt quæ ipsi cupiunt, opinentur. An tu aliquos adeò in docendo vehementes existimas, vt cum latrocinijs alijsque iniurijs nulli testes interfuerint, tamẽ commissorum scelerũ veritatem ad aquam paucã doceant? THE. Nullo modo docere illos, sed persuadere puto. SOC. Persuadere autem, nónne idem asseris quod & opinionem inducere? THE. Idem prorsus. SOC. Nónne quando iudices iuste persuadentur in his quæ solus ille qui vidit, cognoscit, aliàs autem nequaquam, tunc ipsa ex auditu iudicantes, veramq; opinionẽ nacti absq; scientia, rectè iudicant ea in quibus persuasi sunt, si modo bene iudicant? THE. Omnino. SOCR. Si tamen idem esset, ô amice, opinio vera iudiciumq; & scientiã, nunquã iudex ille summus absq; scientia rectè opinaretur. Nunc autem vtrunque diuersum quiddã esse videtur. THE. Quod ab aliquo, ô Socrate, de scientia quondã audiui, oblitus erã, sed iam reminiscor. Inquit autẽ opinionẽ veram cum ratione scientiam esse, sine ratione expertem scientiæ: & quæ ratione carent, sciri nõ posse: quæ verò rationẽ habent, sciri. SOC. Quàm præclare loqueris. Sed hæc ipsa quæ sciri possunt, & quæ non, dic quomodo distinguebat, vt videamus vtrum tu & ego similiter acceperimus. THE. Inuenturúsne sim ignoro, fortè verò exponente alio quodã assequerer. SOC. Audi igitur pro somnio somnium. ego quoque accepisse à quibusdam mihi videor prima ipsa velut elementa ex quibus homines & alia componuntur, rationem non admittere. Nã vnũ quodque illorũ secundũ seipsum nominare licet, appellare verò aliquid aliud minime, neq; quod est, neq; quod nõ est. Iam enim essentiã ipsi vel non essentiam adhiberi cõtingeret. Oportet aũt nihil apponere, si quis illud ipsum solũ dicat. Etenim neq; ipsum, neq; illud, neque vnũquodq;, neq; solum, neq; istud, neq; cætera talia adhiberi volunt. Hæc enim circuncurrẽtia omnibus adhiberi, & alia quædam esse aiunt præter illud cui sunt adiecta. Oportere autem siquo modo posset ipsum dici, rationẽq; propriã admitteret, seorsum ab alijs omnibus ipsum dici. Nunc autem nullum exprimis oratione posse proferri. nihil enim aliud ipsi quàm nomen adesse, solũq; nomẽ habere. Quæ verò ex illis composita sunt, quemadmodũ ipsa copulantur, sic & illorum nomina copulata orationem fieri. Nominum quippe copulationem orationis esse substantiã. Quocirca elementa sine oratione rationéue, & incognita esse, sensibus tamen percipienda: syllabas autẽ & cognosci & dici posse, & vera opinione comprehendi. Quando ergo absq; ratione opinionem de aliquo veram aliquis

Oratiõis substantia.

adipiscitur, vera quidem de illo eius sentire animũ ferunt, nosse verò nequaquam. Nam eum qui accipere & reddere rationẽ nequit, inscium esse. Cum verò rationem consequitur, hæc omnia cognoscere posse, perfectamque scientiam adipisci. Sic & tu in somnium an aliter audiuisti? THE. Sic omnino. SOC. Num tibi id placet? & hoc pacto opinionem verã vnà cum ratione scientiã asseris? THE. Et maxime quidem. SOC. Siccine Theætete nos hodie id comprehendimus, quod olim sapientes quàmplurimi inuestigantes, antequàm inuenirent cõsenuerunt? THE. Mihi quidem, ô Socrates, quod modo dictum est, bene dictum esse videtur. SOC. Et merito, nam quæ sciẽtia absq; oratione rectaq; opinione vnquam esse poterit? Vnum tamẽ ex dictis mihi displicet. THE. Quod istud? SOC. Quod sanè magnificẽtius dici videbatur, elemẽta ignota esse, syllabarum autem genus notum. THE. Nónne rectè? SOC. Aduertẽdum profectò. Nam velut vades sermonis exempla ipsa habemus, quibus ille vsus, hæc omnia dixit. THE. Quænam? SOC. Literarum elementa & syllabas an putas aliò intuentem, hæc dicere illum qui dicit quæ ipsi narramus? THE. Non ad alia certe, sed ad ista duntaxat. SOC. Ea igitur recensentes examinemus. imò verò sic nosmetipsos, nónne literas ita didicimus? Responde ad hoc primum, an nõ syllabæ rationem definitionémue habent, elementa verò minimè? THE. Fortè. SOC. Mihi quoque omnino videtur. Si quis ergo ita de prima Socratis syllaba percontetur, ô Theætete, dic quid est? Quid potissimum respondebis? THE. Quod S, & O. SOC. Habes ergo hanc syllabæ rationẽ. THE. Equidem. SOC. Age, dic præterea ipsius S, rationẽ. THE. At quo pacto quis elementi elementa referre posset? Etenim ipsum S, ò Socrates mutarũ literarũ sonus quidam est solũ, lingua veluti sibilante: ipsius autem B, neq; vox, neq; sonus, neq; plurimorũ elementorum. Quocirca rectè admodum absq; ratione esse dicũtur. è quibus septem illa notissima vocem habent, rationem verò nequaquam. SOC. Hoc itaq;, ô amice, circa scientiã rectè asseruimus. THE. Videmur. SOC. Quid verò cũ diximus ignotũ elementũ, syllabã esse notam, nũquid rectè constituimus? THE. Probabile est. SOC. Syllabã verò vtrum elemẽta vtraque esse dicimus? vel etiã si plura insint quã duo, omnia esse? An potius ideã vnam ex ipsis compositis genitã? THE. Cuncta dicere mihi videmur. SOC. Aspice igitur circa duo, S, & O, si vtraq; prima mei nominis syllaba sunt, qsquis ipsam nouit, vtraq; noscit. THE. Quidni? SOC. Ergo S, & O, cognoscit. THE. Planè. SOC. Quid porrò, si vtrunq; ignoret, & neutrũ noscẽs ambo cognoscet? THE. Et absurdũ, & præter rationẽ hoc esset. SOC. Veruntamẽ si necessariũ est vtraq; nosse, quãdoquidẽ ambo quis nouerit, sequit vt necesse sit eum elemẽta prænosse, qui syllabã quandoq; sit cogniturus, atq; ita nobis pulcher ille sermo effugiẽs elabet. THE. Et repente nimiũ. SOC. Neq; enim bene illum custodimus. Oportebat fortè syllabã non elemẽta ponere, sed vnam quandam ex illis speciem constitutã, quæ ideam vnã suiipsius habeat, & ab elemẽtis differat. THE. Sic prorsus, ac fortè hoc modo potius quàm illo se habet. SOC. Quamobrem considerandũ est diligenter, neq; ita ignaue sermonẽ tam magnum tamq; præclarum prodi decet. THE. Non profectò. SOC. Esto igitur syllaba, vt modo dicebamus, idea vna ex singulis congruentibus elementis, tam in li-

De literarũ elementis & syllabis.

teris quã in cæteris oĩbus facta. THE. Prorsus. SOC. Nunquid partes illius esse non oportet? THE. Cúrnam? SOC. Quoniam cuiuscunq; partes sunt, totũ necesse est partes omnes existere. an totum vnam quandam speciem ex partibus factam vocas, ab omnibus partibus differentem? THE. Equidẽ. SOC. Omne verò & totum idémne, an differens vtrunq; vocas? THE. Quanquam nihil habeo certi, tamen quia promptè respondere iubes, periculum faciens aio differre. SOC. Promptitudo, ô Theætete, recta. Vtrũ verò & respõsio recta, cõsiderandũ. THE. Profectò. SOC. Nónne secundũ hunc sermonẽ totum & omne differunt? THE. Certè. SOC. Quid porrò? omnia, & omne, num aliquo differũt? Veluti cũ dicimus, vnum, duo, tria, quatuor, quinq;, sex, vel bis tria, vel ter duo, aut quatuor ac duo, aut tria duoq; & vnũ, vtrũ in his omnibus idẽ an aliud dicimus? THE. Idem penitus. SOC. Aliúdne quàm sex? THE. Nihil aliud. SOC. Nónne in vno quoq; loquẽdi modo omnia sex inuenimus? THE. Ita. SOC. Rursus autem non vnũ aliquid dicimus, dũ dicimus omnia? THE. Necesse est. SOC. Nũ aliud quã sex? THE. Nihil aliud. SOC. Ergo in his quæ numero cõstant, idẽ esse omne & oĩa dicimus. THE. Sic apparet. SOC. Sic vtiq; de ipsis dicamus: iugeri numerus, & iugerum idem, nonne? THE. Idem. SOC. Et stadij numerus stadiũq; similiter? THE. Et hoc. SOC. Exercitus quoq; ipsius numerus & exercitus ipse, cæteraque huiusmodi eodẽ pacto? Numerus enim omnis existens omne vnumquodq; illorum est. THE. Sanè. SOCR. Singulorum autem numerus, num aliud est quàm partes? THE. Nequaquã. SOC. Quæcũq; igitur partes habent, ex partibus cõstant. THE. Apparet. SOC. Omnes autem partes totũ esse concessum est, si quidẽ omnis numerus omne est. THE. Ita est. SOC. Totum itaq; non constat ex partibus: omne enim esset, quandoquidẽ omnes esset partes. THE. Non videtur. SOC. Pars id quod est, an est alterius quã totius? THE. Ipsius vtiq; omnis. SOC. Strenue Theætete pugnas, ipsum omne nónne ex eo est omne ꝙ nihil deest? THE. Necesse. SOC. Totũ quoq; nónne eadẽ ratione totũ, quia nihil abest? Cui verò nihil deest, neq; tamen totũ est, neque omne ipsum est ex seipso. THE. Videtur mihi nunc totũ & omne nihil differre. SOCR. Nónne diximus cuius partes sint, totum, & omne partes omnes esse? THE. Planè. SOC. Rursus quod paulò antè tentauimus, nónne si syllaba, elemẽta nõ est, necesse est eam nõ tanquã partes suas elemẽta habere? aut si eadem est cum illis, æque ac illa cognosci posse? THE. Ita certe. SOC. Ne hoc accideret aliud ipsam quàm illa posuimus. THE. Aliud. SOC. Quid verò si elementa syllabę partes nõ sunt, num alia quędã referre potes, quæ partes quidem syllabę, neq; tamen illius elementa sint? THE. Nunquam ego partes vocarem quæ elemẽta non sunt. Radiculum quippe omissis elemẽtis alia quærere. SOC. Omnino igitur secundũ hanc rationem, ô Theætete vna quędã impartibilis idea syllaba esse videtur. THE. Videtur sanè. SOC. Num recordaris amice, nos in superiorib. admisisse, quòd primorum ex quibus alia componuntur ratio non esset, ex eo quòd ipsum secundum seipsum vnumquodq; simpliciter existeret, neq; ipsum esse de illo congruè dici posset, neq; hoc, neq; ita quasi hęc extranea alienaq; sint, & hanc ipsam causam obstare diximus quo minus describi cognoscique posset? THE. Memini. SOC. Estne alia causa præter hanc, quæ vniforme, & impartibile aliquid ipsum faciat? Nã ego nullam aliam video. THE. Non videtur. SOC. Nónne in idem cum illo syllaba quoq; concurrit, quãdoquidem species est, nec habet partes, sed idea vna est? THE. Maximè. SOCR. Si igitur multa elementa syllaba est, & totũ quiddam, eiusque partes, ista similiter syllabæ & elemẽta cognosci describique possunt; quippe cùm partes omnes idem quod & totum esse constiterit. THE. Præcipuè. SOC. Sin autem vnum quiddam, & simplex, æque syllaba atque elementum definitionis cognitionisque est expers. Eadem enim causa talia hæc efficiet. THE. Aliter asserere nequeo. SOC. Eius ergò sermonẽ ne admittamus, qui dixerit syllabam quidẽ dici & cognosci posse, elementa verò nequaquã. THE. Non certè, si huic rationi credimus. SOCR. Quid si quis contraria dixerit, an non potius illa concederes, ex his quorum tibi ipsi in primis literarum rudimentis conscius extitisti? THE. Quænam ista? SOC. Quòd nihil aliud discere studuisti, quàm elementa oculis auribusque discernere, & singula secundum seipsa notare, ne illorum positio vel cum dicerentur, vel cum scriberent, te turbaret. THE. Vera narras. SOCRA. Citharistæ verò artem didicisse, quid aliud est quàm vnumquenque tonũ cuiusque chordæ dignoscere? Hæc enim elementa musicæ quilibet appellaret. THE. Nihil aliud. SOCR. Cùm ergò elementorum, & syllabarum periti fuerimus, velimusque ex his ad alia coniecturam facere, asseremus profectò genus elementorum clariorem principalioremque intelligentiam cõtinere quàm syllabam, ad singulas disciplinas absolutè percipiendas. Et si quis notam syllabam, elementum natura ignotum dixerit, vltro illum vel inuitũ ludere putabimus. THEY. Et maximè quidem. SOCR. Cæterum aliæ quoq; eiusdẽ rei demonstrationes sint, vt mihi videtur: propositi verò ne propter hæc obliuiscamur, quid scilicet de hoc iudicandũ sit quod dicitur, rationem si cum opinione vera coëat perfectam scientiam esse. THE. Inquirendum omnino. SOCRAT. Dic age, quid λόγος nobis hic significet, E tribus enim vnum quiddã significare mihi videtur. THE. E quibus? SOCRAT. Primum esse arbitror cogitationem suam voce per verba nominaque exprimere, opinionem propriam in voce perinde ac in speculo & aqua monstrantẽ. Nónne tale quiddam oratio tibi esse videtur? THE. Mihi verò. SOCRA. Eum qui hoc agit, loqui dicimus. Nónne hoc quisque facere potest? ostendere scilicet ocyus aut tardius, quid sibi de singulis videatur? nisi fortè mutus vel surdus natura sit. Atque ita quicunque rectè aliquid opinantur, μετὰ λόγου opinari videntur. Ac nunquã recta opinio sine scientia erit. THE. Vera hæc sunt. SOCR. Ne igitur facile condemnemus eum, qui sciẽtiam quod nunc diximus affirmauit, quasi nihil dicat. Fortè enim non id volebat, sed interrogatus quid vnum quodque, respondere per elementa interroganti posset. THE. Quale id inquis, ô Socrates? SOCR. Quemadmodum Hesiodus de curru dicit: Centum ligna currus, quæ quidem ego dicere haud possem, neq; tu etiam vt opinor. sed satis nobis erit, si interroganti quid est currus, respondere poterimus, rotæ, axis, tabulæ, semicirculi, iugum. THE. Omnino quidem. SOCR. Ille autem fortè nos existimaret tanquam interrogatos de tuo nomine, respondentesq; per syllabam ridendos esse, rectè quidem opinan

An omne & totum idẽ.

An omnia & omne, idem.

Genus elementorũ clariorẽ intelligentiã quã syllabã continere.

Græcis λόγος rationẽ, orationẽ, definitionẽ, significat. vnde fuit Græca hic voce vtendum.

opinantes dicentesq́; quod dicimus, putantes autē grammaticos esse, & grammaticè habere ac dicere Theæteti nominis rationem: hoc autem non esse secundum scientiam loqui, antequā per elemēta cum opinione vera vnūquodq; quis determinet, quemadmodum supradictum est. THE. Dictum proculdubio. SOC. Sic vtique & de curru nos rectam opinionem habere. Eum vero qui centū illa percurrere potest, ipsius currus essentiā accipiēs, rationē quoque vnà cum vera opinione cōpræhēdisse: loco opinantis, artificiosum & scientiæ compotē circa currus essentiam euasisse, per elementa totum determinantē. THE. Nōnne bene tibi videtur, ô Socrates? SOC. Si tibi, ô amice, videtur ac approbas hunc per elementa circa vnunquodque discursum rationem esse, aut eum qui per syllabas aut maius quiddā fit, esse rationis expertem, volo mihi dicas, quo diligētius consideremus. THE. Approbo, & maxime quidem. SOC. Num ita, vt existimes quemlibet cuiusuis scientem esse, quādo vnum idemq; nunc vnius eiusdemq;, nūc alterius esse, ei videatur? Vel quādo vnius & eiusdē nunc hoc, nunc illud esse opinatur? THE. Non per Iouem. SO. Num memoria excidit, in discendis literis quod tibi & alijs acciderūt hæc sæpe? THE. Solitósne dicis eiusdem syllabæ nunc hanc, nunc illam literam opinari? Eandémue literā aliàs in syllabā propriam, aliàs in alienam referre? SOCR. Hæc inquam. THE. Per Iouem, Nec oblitus sum, nec eos qui sic affecti sunt, scire arbitror. SOC. Quid vero? Si quis eo in tempore Theætetum scribens TH. & E, scribendum putet, scribatq́; : & rursus Theodorum scribere volens. TH, & E, scribendum putet & scribat, nunquid scire illum dicemus primam vestri nominis syllabam? THE. Paulo antè inter nos conuenit, eum qui sic institutus est, nondum scire. SOC. Quid prohibet hoc idem aliquem circa secūdam, tertiamq́;, & quartam syllabam pati? THE. Nihil omnino. SO. Nunquid tunc discursum per elementum habens Theætetum recta cum opinione scribet, quando ordine suo scribet? THE. Absque dubio. SOC. Nōnne adhuc inscius, sed rectè opinatus, vt diximus? THE. Certè. SOC. Et rationem habēs cum opinione recta? nam discursum per elementum habens, scripsit, quam rationē esse consensimus. THE. Verum. SO. Est igitur, ô amice, quædam cum ratione opinio recta, quam scientiam appellare nondum decet. THE. Apparet. SOC. Somnium quoddā, vt videtur, nacti sumus, dum verissimam sciētiæ rationem habere consideremus. THE. Aut nōdum vituperare debemus, forte enim quispiam non ita λόγον definiat: sed reliquam è tribus speciem eligat, è quibus vnam quandam electurum diximus illum, qui scientiam esse opinionem rectā cum ratione asseuerabat. SOC. Opportunè admonuisti. Adhuc enim species vna restat: prima quidem erat tanquam idolum cogitationis in voce, secunda vera in totum per elementa processus. THE. Tertiam autem quid dicis? SOCR. Quod & plurimi faterentur, posse videlicet quandam veluti notam afferre, qua ab alijs omnibus id de quo agitur, differat. THE. Quam mihi, cuiúsue diffinitionem talem assignare potest? SOC. Vt ecce de sole, si velis, approbabis arbitror, quòd luce præcellit omnibus, quæ circa terram in cœlo voluuntur. THE. Omnino. SOC. Accipe cuius gratia hoc est dictum. est autem quod modo referebamus. Si differentiam cuiusq; accipias qua ab alijs est distinctum, definitionem vt quidā tradunt, acceperis: quandiu vero commune aliquod attigeris, illorum definitionem quorum cōmunitas est, habebis. THE. Intelligo, ac rectè huiusmodi quiddam rationem vocari existimo. SOC. Qui autem cum recta opinione differentiam qua quodq; à quocunq; seiūgitur accipit, idipsum deinde sciet, quod prius opinabatur. THE. Consentaneum est. SOCR. Nunc demum, ô Theætete, cum primum ad hanc quasi quandam adumbrationem propius accesserim, nihil omnino me in his intelligere animaduerto. Quousq; verò emin⁹ prospiciebam, dici mihi aliquid videbatur. THE. Quamobrem? SOC. Dicam si potero. Rectam equidem de te opinionem habens, si tuam præterea definitionem accipio, te cognosco: alioqui dūtaxat opinor. THE. Ita est. SOC. Definitio autem differentiæ tuæ interpretatio erat. THE. Erat certè. SO. Quando igitur opinabar solum, nihil eorum quibus es distinctus ab alijs, cogitatione percipiebam. THE. Nihil ve videtur. SOCR. Communia ergo quædam attendebam, è quibus nihil tu magis quàm alius quiuis habes. THE. Necessariò sequitur. SOC. Dic age per Iouem, quo pacto tunc potius te quàm alium quemlibet opinabar? Pone vtiq; ita me cogitantē. Theætetum esse illum, qui & homo est, & nares, & os, & oculos habet, similiter q́; reliqua membra. Num cogitatio ista efficit, vt Theætetū potius quàm Theodorū animaduertam, vel (quod dici solet) Mysorū vltimum? THE. Quinam? SOC. Si verò non solum habentem nares, & oculos cogitem, sed & simum nasum, & prominentes oculos, nihilo magis iterū te quàm me ipsum, & alios quicunque tales sunt, opinabor. THE. Aeque sanè. SOC. At verò non prius Theætetum, vt arbitror, opinabor, quàm figuram hanc simam, ab alijs quascunque vidi simis figuris, per aliquod monumentum illius proprium impressam mihi distinguam, aliaque similiter, è quibus tu consistis. quæ quidem me cras etiam si in te incidero, admonebit, & rectè de te opinari faciet. THE. Vera loqueris. SOC. Ergo circa differentiam propriam, recta de vnoquoque versatur opinio. THE. Apparet. SOC. Quid deinde igitur erit, si vnà cum recta opinione definitionem quoq; assumamus? Ridiculum enim præceptum est, si qua ab alijs differat quicquam, opinari iubet. THE. Quomodo? SOC. Quibus de quatenus ab alijs differant, rectè opinamur, de ijsdem quatenus ab alijs differāt, rectè opinionem assumere iubet. Atq; ita oratio tua erit aut scuticæ aut pistilli, aut cuiusuis circunuolutioni similis, ad hoc autem præceptum nihil prorsus dicit. Cæci nanque præceptum rectius vocetur. Quoniam iubere vt quæ habemus accipiamus, ad ea quæ opinamur, discenda, cæci hominis mandatum esse videtur. THE. Dic age quid modò quærebas? SOC. Si dum rationem, ô puer, accipere præcepit, nosse præcipit, non autem differentiam opinari, dulcis sanè res esset ratio, & omnium quæ ad scientiam pertinent pulcherrima. nosse enim accipere scientiam est. THE. Est profectò. SOC. Interrogatus itaque quid scientia sit, respōdet eam esse opinionem rectā cum scientia differētiæ. Rationis enim assumptio secundum illum hoc esset. THE. Videtur. SOC. Omnino fatuum est, scientiam nobis quærentibus, opinionē rectā cū scientia dicere, siue differētiæ, siue cuiuscūq; alterius sciētia sit. Neq; sensus igitur, ô Theætete, neq; opinio vera, neq; cū opinione vera assumpta ratio sciētia est. THE. Non, vt videtur.

Est quædam opinio recta cū ratione, quæ non est scientia.

Tres species rationis.

Quædam de definitione.

Differētia inter cognoscere & opinari.

Vide Erasmū in adag.

SOC. Nunquid fœtus in nobis alius circa scientiam, ô amice, restat? an omnia iam peperimus? THE. Per Iouem plura quàm in me haberem, educente te protuli. SOC. Nónne cuncta nobis hæc ars obstetricia, vana, educationeque indigna nata fuisse ostendit? THE. Omnino quidem. SOC. Si igitur aliorum deinceps plenum fœcundumque te fieri contendes, prægnansque euades, melioribus plenus eris propter præsentem discussionem. quod si fortè vacuus sterilisque manes, minus certè molestus familiaribus eris & moderatior & mitior, nequaquam quæ nescis scire te putans. Tantum quidem ars mea, nec aliud præterea quicquã potest: nec ea noui quæ alij multi, quicunq; magni atque mirandi viri, & sunt, & fuerunt. Hanc verò obstetriciam facultatem ego ac mater mea adeò sortiti sumus, illa quidem circa fœminas, ego autem circa adolescentes ingenuos atque honestos. Sed nunc iam eundum mihi est in regis porticum: nam Melitus in iudiciũ me vocauit. Cras summo mane, ô Theodore huc redibimus.

IO PLATONIS, VEL, DE FVRORE POETICO.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

PLATO noster, optime Laurenti, furorem in Phædro, mentis alienationem definit. Alienationis autem duo genera tradit. Vnam ab humanis morbis. Alteram à deo prouenientem. Insaniam illam, hanc diuinum furorem nuncupat. Insania infra hominis speciem homo deijcitur, & ex homine brutum quodammodo redditur. Diuino furore supra hominis naturam erigitur, & in Deum transit. Est autem furor diuinus, illustratio rationalis animę, per quam Deus animam à superis delapsam ad infera, ab inferis ad supera retrahit. Lapsus animæ ab ipso vno rerum omnium principio ad corpora, per quatuor gradus efficitur, per mentem, rationem, opinionem, atq; naturam. Nam cùm in omni rerum ordine sex gradus existãt, quorum summum tenet ipsum vnum: infimũ corpus: media verò sint quatuor quæ prædiximus, necesse est quicquid à primo ad vltimum labitur, quatuor per media cadere. Ipsum vnum rerum omnium terminus, & mẽsura, infinitatis & multitudinis expers. Mẽs multitudo quidẽ, sed stabilis & æterna. Ratio, multitudo mobilis, sed finita. Opinio, multitudo mobilis infinita, sed substãtia punctisq; vnita. Natura similiter: nisi quod per corporis puncta diffunditur. Corpus autẽ infinita multitudo subiecta motui, & substantia punctis momentisq; diuisa. Hęc omnia respicit anima nostra, per hæc descendit, per hæc & ascendit. Vt enim ab ipso vno quod omnium principium est: producitur, vnitatem quandam sortita est, quæ omnem essentiam eius, vires, actionesque vnit: à qua, & ad quam, ita cætera quæ in anima sunt, se habent, sicut à centro, & ad cẽtrum circuli lineæ. Vnit verò non modò animæ partes inuicem, & ad totam animam, sed animam totam ad ipsum vnum, rerũ omnium causam. Vt autem à mente diuina dependet, rerum omnium ideas per mentem actu stabili contemplatur. Vt seipsam respicit, rationes rerum vniuersales cogitat, & à principijs ad cõclusiones ratione discurrit. Vt corpus respicit, particulares rerum mobilium formas opinione concipit, easq; percurrit. Vt materiã attingit, natura velut instrumento vtitur, quo vnit materiã, mouet, & format: vnde generationes, augmenta, eorumque contraria proficiscuntur. Cernis igitur quod ab vno quod super æternitatem, in æternam multitudinem labitur, ab æternitate in tempus, à tempore in locũ atque materiam. Quare sicut per quatuor descendit gradus, per quatuor ascendat necesse est. Furor autem diuinus est qui ad superna conuertit, vt in eius definitione cõstitit. Quatuor ergo species diuini furoris existũt: primus quidem poëticus furor: alter mysterialis: tertius vaticinium: quartus amatorius affectus. Est autẽ poësis à Musis, mysterium à Dionysio, vaticinium ab Appolline, amor à Venere. Redire quippe ad vnũ animus nequit, nisi vt ipse vnum efficiatur. Multa vero effectus, est lapsus in corpus, in operationes varias distributus, respiciensq; ad singula. Ex quo partes eius superiores penè obdormiunt, inferiores alijs dominantur; illæ torpore, hę perturbatione afficiuntur: totus vero animus discordia & inconcinnitate repletur. Poëtico ergo furore in primis opus est, qui per musicos tonos quæ torpent suscitet, per harmoniacam suauitatem quę turbãtur, mulceat: per diuersorum denique cõsonantiam dissonantem pellat discordiam, variasq; partes animi temperet. neq; satis hoc est. Multitudo enim adhuc in animo stat. Accedit ergo mysterium quod expiationibus sacrisque, & omni deorũ cultu omnium partium intentionem, in mentem, qua deus colitur, dirigit. Vnde cum singulæ animi partes ad vnam mentẽ redactę sint, iam totum quoddam vnũ ex pluribus factus est animus. Tertio verò adhuc opus est furore, qui mentẽ ad vnitatem ipsam animæ caput reducat. Hoc Apollo per vaticiniũ efficit. Nam cum anima supra mentẽ in vnitatẽ surgit, futura presagit. Demum cũ anima vnũ facta est, vnũ inquã quod in ipsa essentia animæ inest, restat vt ilico in vnum quod est super essentiã, conuertatur. Hoc cœlestis ipsa Venus per amorẽ, hoc est, diuinæ pulchritudinis desiderium, boniq; ardorem explet. Primus itaque furor inconcinna, & dissonantia temperat. secundus temperata, vnum totum ex partibus efficit. tertius vnum totum supra partes. quartus in vnum quod super essentiam & totum est, ducit. Primus bonum equum, id est rationem opinionemq; à malo equo, id est à phantasia confusa & natura, distinguit. Secundus malum equum bono, bon aurigæ, id est menti subijcit. Tertius aurigam in caput suũ, id est in vnitatẽ mentis apicẽ dirigit. Postremus caput aurigæ, in caput rerũ omnium vertit. vbi auriga beatus est, & ad præsepe, id est diuinam pulchritudinem sistẽs equos, obijcit illis ambrosiam, & super ipsam nectar potandum, id est visionem pulchritudinis, & ex visione lætitiam. Hæc quatuor furorum opera sunt, de quibus generatim in Phædro Plato disputat, propriè verò de furore postremo, id est amore, in Symposio: de primo, hoc est furore poëtico, in præsenti dialogo q; Io inscribitur: quẽ in Phædro ita definit: Poëticus furor est occupatio quædam à Musis, quæ sortita lenem & insuparabilem animã, exuscitat eam atq; exagitat per cantilenas aliamque poësim, ad genus hominum instruendum. Occupatio significat raptum animę & cõuersionem in Musarum numina. Lenem dicit quasi agilem à Musisque formabilem, nisi enim præparata sit, non occupatur. Insuperabilem, quia postquàm rapta est, superat omnia, & à nulla rerum inferiorum inquinari, vel superari potest. Exuscitat è somno corpora ad vigiliam mentis, ex ignorantię tenebris ad lucem, ex morte ad vitam, ex obliuione lethæa ad diuinorum reminiscentiam reuocat, exagitat, stimulat, & inflammat ad ea quæ contẽplatur & præsagit carminibus exprimenda. Post definitionem addit, eum qui sine furore Musarum poëticas ad fores accedit, inanẽ esse ipsum atque eius poësim, quasi tanta sit poësis, vt absque summo Dei fauore comparari nequeat. Eadem in Ione hoc tradit, & vnde sit hic furor, & per quot descendat gradus edocet. Inquit autem in libro quarto de legibus Plato, Deum, fortunam, & artem, humana omnia gubernare. Quo fit vt poësis vel Dei donum sit, vel fortunę sors, vel artis opus. Quid istorum potissimùm verum sit, Socrates cum Ione rhapsodo perquirit. Rhapsodus autem hoc in libro significat recitatorem interpretemque, & cantorem carminum. Interpretabatur Io Homeri carmina, & coram populo ad lyram canebat, atq; ita erat affectus, vt alium poëtam nullum præter Homerum exponeret, etiã si eadem qua Homerus facilitate referret. Homeri autem omnia celeriter explicabat. Vnde sic argumentatus est. Aut casu profert Io quæ scribit Homerus, aut arte, aut afflatu diuino. Non casu, quia non omnia, sed pauca quædam, & absque continuatione ordinéq; interpretaretur. Non arte, quia quisquis artem integram habet, quicquid eidem arti subiectum est, iudicat. Eidem verò studio poëtico subiecta sunt Hesiodi aliorumque poëmata, cui Homeri, præsertim quæ de eisdem tractant, quæ tamen Io, non percipit, cum Homerum perfectè exponat. Ergo non arte iudicat. Restat vt inspiratione diuina. Ex quo patet quòd interpres poëtæ Io, & alij multi qui similiter affecti sunt, diuino instinctu alienã poësim interpretantur. Quod si ad percipiendam poësim iam traditam humanum ingenium non sufficit, multo minus ad inuentionem sufficiet. Quare nec Homerus, nec alius quiuis reuera poëta absque cœlesti afflatu poësim consecuti sunt. Quod & alijs modis Socrates hic ostendit. Primo sic. Omnes artes & scientias poëtæ tradunt. sed omnes didicisse humano studio impossibile est, cum vnicam ex parte percipere sit difficilimum. Non igitur arte humana, sed diuina quadam infusione proferunt. Cuius rei argumentum est, quòd plerique vates postquàm furoris remissus est impetus, quæ scripserunt, non statim intelligunt, cum tamen rectè de singulis artibus in furore tractauerint, quòd singuli illarum opifices legendo dijudicant. Præterea sæpe videmus rudem hominem, & ineptum subito in poëtam bonũ euadere, & aliquid magnificum diuinumque

Quid rhapsodus.

numque cantare. Magna verò in momento assequi, non humani ingenij est, sed diuinitus inspirati. Qua in re perspicue deus ostendit, nutu suo intelligentiam hanc infundi. Vtque ita esse demonstret, sæpe ineptos quosquam potius quam vrbanos, insanos potius quàm prudentes rapit, ne si acutis prudentibusq́; viris adhæc vteretur, humana subtilitate & industria fieri hæc existimarétur. Cum ergo non sit a fortuna, nec ab arte poësis, à Deo, & à Musis tribuitur. Cum Deum dicit, Appollinem significat: cum Musas sphęrarum mũdi animas. Iupiter quidé mens dei est ab hac Apollo, mẽs animę mundi, & anima totius mundi, octoque sphærarũ cœlestium animæ. quę nouẽ animę nouẽ Musæ vocãtur, quia dum cœlos harmonice mouent, musicã pariunt melodiam: quę in nouem distributa sonos, octo scilicet sphærarum tonos, & vnum omnium concentum, nouem Sirenes Deo canentes producit. Quamobrem ab Ioue, Appollo, & Musæ ab Appolline, id est, mente animæ mundi, chorus Musarum ducitur. quia mens illa sicut ab Ioue illustratur, sic & animas mundi sphærarumq́ue illustrat. Gradus autem quibus furor ille descendit, hi sunt. Iupiter rapit Apollinẽ. Apollo illuminat Musas. Musæ suscitant & exagitãt lenes & insuperabiles vatum animas. Vates inspirati interpretes suos inspirãt. Interpretes auditores mouent ab alijs vero Musis aliæ animæ rapiuntur, quia & alijs sphæris sideribusq́; aliæ attributæ sunt animæ, vt in Timæo traditur. Calliope Musa vox est ex omnibus resultans sphęrarum vocibus. Vrania, cœli stelliferi, per dignitatem sic dicta. Polymnia Saturni, propter memoriam rerum antiquarum quam Saturnus exhibet, & siccam frigidamq́ue complexionem. Terpsichore Iuppiter, salutifer enim choro hominum. Clio Martis, propter gloriæ cupiditatem. Melpomene solis, quia totius mundi temperatio est. Erato Veneris, propter amorem. Euterpe Mercurij, propter honestam in grauibus rebus delectationem. Thalia lunæ, propter viriditatem eius humore rebus exhibitam. Apollo item solis est anima, lyra eius solis corpus: nerui quatuor, motus eius quatuor, annuus, menstruus, diurnus, obliquus: quatuor voces, neates, hypates, doriones, gemini: quatuor sunt signorum triplicitates, ex quibus quatuor qualitates temporum producuntur. Orpheum quidem afflauit Calliope, Musęum Vrania, Homerum Clio, Polymnia Pindarum. Erato Sapphon, Melpomene Thamyram, Terpsichore Hesiodum, Thalia Maronem, Nasonem Euterpe. Linum rapuit idem qui & te iam nunc exagitat Phœbus optime Laurenti, Phœbus inquam qui auo tuo Cosmo vaticinium dedit, parenti autem Petro arcum atque medelas, tibi denique lyram & carmina.

SOCRATES, IO.

IONEM saluere iubeo. Vnde nunc ad nos aduenisti? Nunquid ex Epheso patria venis? IO. Nullo pacto ô Socrates, sed ex Epidauro ab Asclepijs. SOCR. Nunquid & rhapsodorum, id est, eorum, qui poëtarum carmina recitãt, certamen Epidaurij Deo instituerunt? IO. Non in his solum, sed in alio quoque genere musicæ. SOC. Quid igitur, non tu nobis istic decertasti? quomodo, certastine? IO. Prima, ô Socrates, certaminum præmia retulimus. SOCRA. Probe inquis. Age vt in Palladis celebratione victoriam consequamur. IO. Fient hæc quidem si deus voluerit. SOCR. Etenim, ô Io, artẽ vestram semper plurimi feci, quòd & arti vestræ conueniat vt ornetis corpus, & quàm pulcherrimi semper appareatis, tum quod oporteat in plurimis atque bonis poëtis, in Homero præcipue poëtarum omnium optimo diuinissimoque assidue versari, neque carmina illius solum, verumetiam sensa perdiscere. Nunquam enim aliquis in rhapsodum euaderet, nisi ea quæ à poeta dicta sunt intellexerit. Nam poëtæ mentem interpretari rhapsodum apud auditores oportet: quod quidem rectè fieri nequit, si quis poëtæ sententiam ignorarit. Hæc vero omnia digna quę æmulemur. IO. Vera dicis, ô Socrates: atque ego quidem in hoc plurimum elaboraui. præclarissima sanè præ cæteris de Homero me explicaturum profiteor, vt neque Metrodorus Lampsacenus, neque Stesimbrotus Thasius, neque Glacon, neque aliquis vnquam veterum tot tamque præclara Homeri sensa quot ego, exponere queat. SOCR. Rectè, ô Io: Constat enim quòd nulla inuidia prohibebit quin hæc mihi aperias. IO. Et auditu sanè dignum est, ô Socrates, quàm vehementer Homerum exornarim. Vnde æquum esse censeo vt ab illis qui Homeri studiosi sunt, corona aurea coroner. SOC. Otium profectò te audiendi quandoque nanciscar: nunc autem ad hoc vnum mihi responde, vtrum circa Homerum solum, an etiam circa Hesiodum & Archilochum id possis. IO. Nequaquam, sed circa Homerum solum. satis enim mihi esse videtur. SOC. Suntne aliqua de quibus Homerus & Hesiodus eadem referant? IO. Ac multa quidem esse arbitror. SOC. Vtrum melius ea quæ dicit Homerus, an quæ dicit Hesiodus explicares? IO. Aequè de vtrisque, ô Socrates, in illis rebus in quibus eadem referunt. SOC. Quid autem in his de quibus non eadem dicunt? vtputa de vaticinio Homerus atque Hesiodus verba faciunt. IO. Et maximè quidem. SOCR. Et in quo poëtæ isti consentiunt, discrepant, quando de vaticinio loquuntur, vtrum ipse melius quàm peritus vates aliquis explicares? IO. Vates melius. SOCR. Si autem vates esses, non illa tantum in quibus conueniunt, verumetiam in quibus dissentiunt, exponere posses? IO. Patet. SOCR. Quid porrò? num circa Homerum vehemens facundusque es? circa Hesiodum aliosque poëtas minimè? An Homerus de alijs rebus agit, quàm de ijs quæ & alij poëtæ tractant? Nónne multa quæ ad bellum, & quæ ad consuetudines bonorum inuicem, malorumq́ue, priuatorum atque opificum attinent, enarrauit? Et de dijs quemadmodum secum inuicem, & cum hominibus versantur, deque affectionibus cœlestibus? item & de his quæ apud inferos sunt, tum deorum & herouin generationes cecinit? Nónne circa hæc omnis Homeri poësis versatur? IO. Vera, ô Socrates, loqueris. SOCR. Nónne eadem cæteri poetæ decantant? IO. Eadem certè, sed non ita cæteri vt Homerus. SOCRA. An fortè deterius? IO. Multò deterius. SOCRA. Melius ergo Homerus? IO. Melius certè. SOCRAT. O Io, lepidum caput, cum multi de numero verba faciunt, & eorum aliquis rectè dicit, nónne potest quispiam ea in re bene dicentem noscere? IO. Potest. SOCRA. Nunquid ille ipse, qui male dicentem noscit, an alius? IO. Ipse idem. SOCR. An non hic est qui arithmetica arte est præditus? IO. Profectò. SOCRA. Cum multi de cibis, quales salubres sint, loquuntur, & aliquis recte ea de re loquitur, vtrum alius quidam bene dicentem quòd recte, alius male dicentem quòd male dicat, animaduertet? an vnus, & idem? IO. Idem proculdubio. SOCRA. Quis hic? quod illi nomen? IO. Medicus. SOCRA. Nónne summatim dicimus, cum plures eadem de re loquuntur, quòd vnus atque idem tam illum qui male, quàm illum qui bene loquitur internoscet: & nisi eum qui in eadem re aberrat, cognouerit, nunquàm eum qui rectè sentit agnoscet? IO. Profectò. SOCRA. An non ipse idem in vtrisque peritus est? IO. Prorsus. SOCRA. Homerum atque alios poëtas, è quorum numero est Hesiodus, & Archilochus, eadem referre asseris? non tamen eodem modo, sed melius Homerum, alios autem deterius? IO. Et vera loquor.

Quæ sint explicata in omni Homeri poësi.

s o. Si illũ qui bene dicit cognoscis, eos qui male dicunt, quòd errent intelligis. I o. Conuenit. s o c r. Si ergo dicamus, ô vir optime, Ionem circa Homerum aliosque poëtas similiter peritum esse atque vehementem, nequaquam errabimus: quandoquidem ipse iudicem eundem idoneum esse circa omnes illos qui eadem in re versantur, contetur, poëtas vero penè omnes eadẽ effingere. I o. Quamobrẽ igitur, ô Socrates, cum de alio poëta quispiã disserit, neq; mentẽ adhibeo, neq; quicquã existimatione dignũ dicere possum, sed oscito protinus atq; torpeo: postquã verò Homeri quis mentionẽ fecerit, confestim excitor atq; mentẽ adhibeo, succeditque quicquid instituo. s o. Nequaquã arduum est, ô amice, huius causam cõiectare. Cõstat enim quòd neque arte neq; scientia de Homero scite loqui potes. Nã si arte, de alijs omnibus poëtis similiter loqui valeres, poësis enim totũ est. nónne? I o. Est certè. s o c. Nonne postquam aliquis aliã quamuis artem integram cõparuit, æquè de omnibus quæ sub arte sunt iudicat? Eadem quippe de omnibus artibus considerandi ratio est. Vis tibi referam qua ratione id dicam? I o. Opto per Iouẽ, ô Socrates. Nam quoties vos sapientes illos audiui, miro quodã gaudio statim afficior. s o c. Velim, ô Io, vera diceres. Verum sapientes vos rhapsodi & histriones estis, & illi quorum vos poëmata decantatis. ego autem nihil prẹter veritatem loquor, quemadmodum decet idiotam hominẽ. Nam id de quo paulo antè percontabar, intuere quàm leue sit, & facile cognitu: adeò vt quiuis quod narrabam, percipere posit, eadem per cætera esse considerationem, si quis artẽ sibi integram comparauit. Exẽpli causa, nunquid pingendi ars totũ quiddã est? I o. Est. s o. Nónne pictores multi, partim boni, partim mali, & sunt & fuerunt? I o. Certè. s o c. Vidistíne aliquẽ qui & ea, quæ rectè, & quę non rectè Polygnotus Aglaophõtis filius pinxit, sufficienter ostẽdere potuit: quæ vero pictores alij, non potuit: & si quis aliorũ pictorum opus ostenderit, obdormiat, neq; facultas illi ad dicendum aliquid cõijciendumq; suppetat: cum vero de Polygnoto, vel de vno quouis pictore sit iudicandum, expergiscatur, & mentẽ adhibeat, & facultatem dicendi habeat? I o. Non per Iouem. s o c. Quid in fabris statuarijs? vidisti quenquam qui ea quę Dædalus Metionius, aut Epius Ponopei filius, aut Theodorus Samius, vel alius quispiam statuarum faber, bene est machinatus, exponere valeat, in aliorum verò sculptorũ operibus torpeat atq; obmutescat? I o. Per Iouem nunquã virum talem reperi. s o c. Atqui nec in tibiarum flatu vt arbitror, nec in pulsu citharę: nec in illo ad citharã cãtu, neq; in rhapsodia virum intuitus es, qui Olympi opera, vel Thamyræ, vel Orphei, aut Ithacẽsis Phemij rhapsodi exprimere posit, in operibus verò Ionis Ephesij deficiat, neq; percipere cõferreq; posit, quæ bene, & quæ cõtrà modulatur. I o. Quid in hoc tibi contradicam non habeo, sed tamen mihi ipsi conscius sum, me præ cæteris hominibus pulcherrima de Homero referre, neq; deesse mihi dicendi copiã: alios verò omnes hac in re me laudare, in cæteris vero nequaquam. Tu vero quidnã hoc sit vide. s o c. Video, ô Io, & quod mihi id esse videtur, tibi aperire incipiam. Vt bene de Homero loquaris ars tibi non præstat, vt modo dicebã, sed diuina vis est quæ te mouet, sicut in lapide quem Magnetẽ Euripides nominauit, nonnulli Heraclium vocant. Qui lapis non solùm ferreos anulos trahit, sed vim etiã anulis ipsis infundit, qua hoc idẽ efficere posint, ac perinde vt lapis, alios anulos trahere. Vnde longua plerunq; concatenatio ferri, & anulorum inuicẽ pendet, & omnibus his ex illo lapide vis attrahitur. Ita ipsa Musa poëtas diuino instinctu concitat, poëtæ conciti alios furore corripiunt. Quare ex his omnibus series ipsa contexitur. Omnes itaq; epici poëtæ boni non arte, sed diuino afflatu capti omnia ista præclara poëmata & melici boni similiter dicunt: vt Corybantes non sana mẽte saltant, ita melici poëtæ egregij non sana mente hos cantus effingunt: sed vbi in harmoniam, & rythmum insurgunt, & rapti bacchantur, quemadmodũ bacchantes fœminæ, mente non sana, mel & lac ex fluminibus hauriunt, sana autem mente haurire nequeunt, idq; tum efficit melicorum animus, quod ipsi narrant. Aiunt enim nobis poëtæ, quòd ẽ fontibus quibus mel scaturit, haurientes, & à Musarum viridarijs collibusq; decerpẽtes carmina ad nos afferant, quemadmodũ mel ex floribus apes, & instar apum volare se dicũt. Qua in re vera loquuntur: Res enim leuis, volatilis, atq; sacra poëta est, neq; canere prius potest quàm deo plenus, & extra se positus, & à mẽte alienatus sit. Nam quandiu mente quis valet, neque fingere carmina, neque dare oracula quisquam potest. Non arte igitur aliqua hæc præclara canũt, quæ tu de Homero refers, sed sorte diuina id quisque recte efficere potest, ad quod Musa quempiam incitauit. Hic Dithyrambos, ille laudes alicuius, hic Hyporchemata choreasque, alius carmina, alius item iambos canit. Ad cætera verò illorũ quisque rudis, & ineptus est. Non enim arte, sed diuina vi hæc dicunt. Nam si de vno quoquam horum per artem rectè loqui scirent, de cæteris quoque omnibus idem possent. Ob hanc vero causam Deus illis mentem surripiens, ipsis tanquam ministris vtitur oraculorumque nuncijs, & diuinis vatibus, vt nos qui audimus, percipiamus non eos esse qui tam digna referunt, cum sue mentis cõpotes minimè sint, sed hæc deũ loqui, & per hos nobis hæc inclamare. Huic autem rei euidentißimo argumento esse potest Tynichus Chalcidensis, qui antea poema nullũ memoria dignum cõposuerat: hymnum autem in Apollinem quem omnes cantant, omniũ ferme cantilenarum pulcherrimum, Musarum inspiratione inuenisse se dicit. In hoc maxime deus ostendisse videtur nobis dubitandũ non esse, quin præclara hęc poëmata, diuina deorumq; potius quàm humana hominumq; sint opera. Poëtę autẽ nihil aliud sint, quàm deorũ interpretes, dum sunt furore correpti, à quocunq; tandẽ numine quis corripiatur. Quod quidem deus ostendere volens, de industria per ineptißimũ poëtã, pulcherrimã cecinit melodiam. An non vera tibi referre videor? I o. Mihi certè per Iouem. Atq; animũ meum his sermonibus Socrates demulces, & afficis. At diuina quadam sorte à dijs poëtæ insignes hæc nobis interpretari videtur. s o. Nonne vos rhapsodi poëtarũ scripta interpretamini? I o. Vera narras. s o. An non interpretũ interpretes estis? I o. Sumus. s o c. Animaduerte quid velim, & hoc mihi respõde, ô Io: neq; id de quo te interrogabo, mihi occultaueris. Cum apte carmina refers, & stupore perculsos reddis spectãtes, siue dũ Vlyssem in limem insilientem cantas, & procis palàm se ostendentem, atq; sagittas ante pedes effundentem, siue Achilem impetum in Hectora facientem, seu dum mi

Videtur hoc agere, vt ostendat, nec ipsum Homerũ ex arte scripsisse, sed diuina quadã ingenij in fretum.

Poëtæ, deorum interpretes.

Odyssid. χ.

Iliad. χ.

dum miserabile quiddã, & querulũ circa Andromachen, vel Hecubam, vel Priamũ profers, vtrũ tunc mẽtis es cõpos? An à mente alienatus? & rebus gestis quas refers afflatus animus interesse illis se cogitat, siue in Ithaca, siue apud Troiam sint gesta, seu quocunq; aliò te carmina rapiant? IO. Perspicuam mihi cõiecturã, ò Socrates, attulisti, neq; id occultaturus tibi recensebo, Quoties enim miserabile quicquam dico, lacrymis implẽtur oculi. Cum aliquid terribile, aut vehemens, arrectę propter terrore comæ eriguntur, cor salit. SOC. Nunquid mentis cõpotẽ eum virũ tunc esse asserimus, qui in sacrificijs & celebrationibus pulchra veste aureisq; coronis ornatus ploret, cum nihil horũ amiserit? aut nimis trepidet is, qui inter viginti milia hominũ sibi amicorũ sit cõstitutus, nemine eum vel exuẽte, vel iniuria afficiẽte. IO. Non per Iouẽ, ò Socrates, si vera fateri velimus. SOC. Nõnne spectantiũ multitudinẽ ijsdem his rebus afficitis? IO. Sane plurimum: atq; aspicio semper superne ab ipso suggesto, & flentes, & toruũ tuentes, atq; his quę narrãtur, stupefactos. Et oportet me valde mentẽ ijs adhibere. Nã si lacrymas excutiã, ipse argẽtũ suscipiens, ridebo. sin autẽ risum illis moueam, ipse argentum amittens, flebo. SOC. Vidésne spectatorẽ esse anulorum extremum, illorum inquã quos sub magnete lapide vim inuicem suscipere referebã? Medius aũt es tu recitator, & mimus: primus autẽ est ipse poëta: deus verò per omnes istos hominũ animũ quocunq; vult, trahit, dum inuicẽ vim suspendit, & traijcit: ex quo velut ex illo lapide series longa depẽdet, qua è latere gradatim nectuntur hi qui in choro saltãt, & preceptores & subpræceptores, huiusue catenæ à Musa anuli suspenduntur, poëtarũ autẽ hic ex alia, ille rursus ex alia musa suspenditur. Vocamus autẽ id nos mẽte capi, quod quidẽ illi proximũ est. Nam ab his vtique primis anulis qui poëtę sunt: alij rursus ab alijs corripiuntur, diuiniq; fiunt: nonnulli ab Orpheo, à Musęo alij: nec pauci ab Homero occupãtur, atq; tenẽtur, quorũ ò Io, vnus es qui ab Homero furore correptus es. Et si quis scripta alterius poëtæ cecinerit, obdormiscis, atq; tibi dicẽdi deest facultas si quis verò hui' poëtę decătauerit melodiã, cõfestim excitaris, anim' fallit, & dicẽdi facultas sufficit. nõ enim arte neq; sciẽtia, sed de diuina quadã sorte, & mentis occupatione, ea quę de Homero dicis, recẽses. Et quemadmodũ Corybantes illã duntaxat melodiã acute sentiunt, quæ illius dei est à quo rapiuntur, ad eumq; cõcentũ decentibus verbis & figuris abundãt, alios vero cõtemnũt: ita & tu, ò Io, si quis Homeri mentionẽ fecerit, es in dicẽdo facũdus, in alijs verò tibi copia deest. Eius itaq; quod quærebas quamobrẽ circa Homerũ copiosus es, circa alios deficis, hæc est causa, quoniã non arte, sed diuina sorte grauis es Homeri laudator. IO. Rectè dicis, ò Socrates; admirarer tamen si tam acute dissereres, vt mihi prorsus persuaderes me cum lymphatus atque furẽs sum, Homerũ laudibus celebrare, neq; enim furens vt arbitror tibi videre, si me de Homero verba facientẽ audires. SOC. Atqui audire volo, neq; tamen prius quàm mihi responderis ex ijs quibusde Homerus dicit, quæ potissimũ bene * dicat. non eñ de omnibus. IO. Optime nosti, ò Socrates, quòd de omnibus. SOC. Non tamẽ ea bene tractas, quæ tu quidẽ ignoras, Homerus autem scribit. IO. Quęnam ista sunt, quę Homerus quidẽ narrat, ego autẽ nescio? SOC. Nõnne sæpenumero multa de artib' explicat. Velut de aurigaria disciplina. si meminero, illius carmina tibi recitabo. IO. At ego referã; memini enim. SOC. Dic mihi quæ mandat Nestor Antilocho filio, cũ illũ monet vt in equestri cursu, *Iliad. ψ.* gratia Patrocli instituto, caute flectat equos. IO.

Declina ad læuam paulum, dextrumq; iugalem.
Vrge plagis minitans, manib. quoq; lora remitte.
Cumq; metã attigeris, flectatur læuus in arcum,
Donec ad extremum circli peruenerit axis
Vltimus, ac medium vita, nec tangito saxum.

SOC. Sufficiunt hæc, ò Io. Recténe an cõtrà in his carminibus Homerus loquatur, vtrũ melius medicus, an auriga perciperet? IO. Auriga proculdubio. SOC. Vtrum arte hoc iudiciũ fiat, an alio quopiam? IO. Non alio certè quàm arte. SOC. Nõne cuiq; arti facultas à deo tribuitur, certi cuiusdã operis iudicandi? neq; eñ ea quæ gubernatoria arte cognoscimus, medicina quoq; percipiemus. IO. Non certè. SOC. Neq; etiã quæ medicina perspicimus, architectura animaduertemus. IO. Non sane. SOC. An non similiter in omnibus artibus quę vna quadã arte cõprǣhẽdimus, alia minime cõprǣhẽdemus? Sed hoc prius mihi responde. Aliã & aliam artẽ esse asseris? IO. Assero. SOC. Nunquid eadẽ tu qua ego cõiectura artes discernis? Nam ipse quidẽ cum hæc aliarũ, illa aliarũ rerum scientia est, hanc aliã, illam aliam artẽ voco. Tu vero? IO. Et ego. SOC. Si enim eisdem de rebus scientia esset, cur hanc aliã, & illam aliã vocaremus? quãdoquidẽ eadẽ ab vtrisq; cognoscerẽtur. Quemadmodum à me percipitur quinque esse hos digitos, & tu sicuti ego hoc idẽ animaduertis. Vnde si te rogarẽ, vtrũ eadẽ arte arithmetica, an alia hæc eadem cognoscamus, respõderes vtiq; ꝙ eadẽ. IO. Certè. SO. Dic quod paulo antè interrogauerã, vtrũ secundũ omnes artes videatur tibi dicendũ, ꝙ eadẽ arte, eadẽ cognosci necessariũ sit, alia vero arte non eadẽ, sed alia quędã quandoquidẽ ars alia ipsa est. IO. Ita mihi videtur, ò Socrates. SOC. Si quis artem aliquam assequutus non fuerit, dicta vel facta huius artis bene discernere nequaquã poterit. IO. Vera narras. SOC. Ea carmina quæ tu retulisti, siue bene siue malè ab Homero canantur, vtrum tu melius, an auriga perciperet? IO. Auriga. SOC. Recitator enim es, non auriga. IO. Nẽpe. SOC. Recitatoria verò facultas ab aurigaria alia est. IO. Videlicet. SOC. Quòd si alia ars est, aliarum quoq; rerũ scientia est. IO. Aliarũ profectò. SO. Quid verò cum Homerus illud affert, quòd Hecamede Nestoris pellex *Iliad. λ.* saucio Machaoni medelæ potionẽ porrigit, cui vinum Pramniũ infundit, insuper atterit caseum caprinum æneo quodã instrumento, farinam quoq; caseo miscet, & ad hæc cepe obsonij loco apponit? Recténe an contrà hæc ab Homero dicantur, vtrũ medicinæ artis an recitatoriæ iudicium est? IO. Medicinæ. SOC. Quid cum Homerus dicit,

In mare se mersit retis Thaumantias instar,
Quod trahit ad fundũ plumbi subtexta grauedo
Muniti cornu sortem das piscibus atram.

hæc quid sibi velint, & vtrũ rectè an cõtrà dicantur, nõnne ars piscatorũ melius quàm recitatorum animaduertet? IO. Constat ꝙ ars piscatorũ id iudicat. SOC. Si præterea me ita rogares, postq;, ò Socrates, in Homeri carminibus inuenisti quę cuiq; istarum quę dictę sunt, artiũ iudicãda sunt, age iam mihi reperias quænam à vate vaticinioq; iudicari conueniat, recténe an contrà ab Homero sint dicta: aduerte quàm facile ac vere tibi respondeam. Sępenumero in

* λέγειν videtur legendũ esse, quiquã & Marsilius & Aldi exẽplar λέγει habuerint.

ro in Odyssea scribit, præsertim ea quæ Melampodorum vates Theoclimenus aduersus procos fatur,

Iliad. υ. O miseri, quid nunc heu vobis imminet atri,
Dum mollem noctu capitis per membra soporé.
Cuncta fremũt luctu, resonat plangoribus æther:
Scissaq; triste madent lacrymis manantibus ora.
Vestibulum plenũ est simulacris, omnis & aula.
Sub tenebris erebus riget, extinctoq; per orbem
Luminę velatur tristi caligine cœlum.

Iliad. μ. Sæpenumero etiã in Iliade, vt in murorũ expugnatione, quæ ad vatē pertinét, tãgit. Ibi em̃ sic inquit,

Certabant Danaï Troiæ perrumpere muros,
Altiuolans Iouis pendebat desuper ales.
Vnguibus incuruis rubrum complexa draconé.
Pellebatque acies in læuam, tum ferus ille.
Respirans, & adhuc transfixo pectore luctans,
Ore petens aquilam perstrinxit vulnere guttur.
Illa dolens anguem dimisit in agmina lapsum,
Sauciaque in ventos pennis sublata refugit.

Hæc equidē dicã, & alia huiusmodi à vate cõsiderãda, iudicandaq; esse. IO. Et vera quidem dices, ô Socrates. SO. Et tu, ô Io, vera narras. Age quemadmodũ ego tibi ex Odyssea, & Iliade excerpsi quæ ad vatem, quæ ad medicũ, quæ ad piscatoré pertinere videtur, sic & tu qui maioré in Homeri scriptis peritiam habes, eligas, & adducas in mediũ, quæ sunt recitatoris propria, quæ præter alios homines ipsi cõsiderare iudicareq; cõuenit. IO. Omnia, ô Socrates, assero. SOC. Nõ omnia tu suprà dicebas, ô Io. Num ita obliuiosus es? Atqui non decet recitatoré hominem obliuiosum esse. IO. Quidnam obliuiscor? SO. Non memoria tenes arté recitãdi aliã ab aurigaria dixisse? IO. Teneo. SO. Nónne cum alia sit, alia cognitură es confessus? IO. Profecto. SOC. Non igitur omnia percipiet secundum sermoné tuum ars recitandi, neq; ipse etiã recitator. IO. Imò omnia præter talia quædã. SOC. Cum præter talia quædam dicis, præter ea quæ aliarum artiũ sunt ferme significas. Sed quænã cognoscet, postquàm nó omnia noscit? IO. Quæ decens est vt vir loquatur, quę mulier, seruus, liber, subiectus, princeps, hæc omnia noscet. SO. Quod decēs est vt princeps in mari naui tēpestate iactata afferat, recitatórne magis quàm gubernator cognoscet? IO. Non sed gubernator melius hoc percipiet. SOC. Sed ea quę decens est, vt princeps in morbo loquatur, recitator melius, quàm medicus intelliget? IO. Neq; hæc. SOC. Sed ea quæ seruo cõueniunt, dicis. IO. Certè. Scilicet quæ decens est, vt dicat seruus bubulcus, dum de furentibus & efferatis bobus confabulatur, recitator ipse, non bubulcus cognoscet? IO. Nequaquam. SOC. Nunquid ea quæ decēs est, vt mulier de lanificio textori referat? IO. Non. SOC. Ea quæ decens est, vt vir dux exercitus dicat, dum milites hortatur, cognoscet? IO. Talia profectò sunt, quæ recitator agnoscit. SOC. Nunquid ars recitoria eadem est, quæ & imperatoris? IO. Intelligerem equidem, si opus esset, quæ imperatoré loqui decet. SOC. Forte enim & imperator es Ion: Nã si equestri, & citharœdica simul disciplina polleres, illos qui bene, & qui malè equitãt, cognosceres. Et si te interrogaré, ô Io, vtrũ arte equestri, an arte citharœdi illos qui bene equitãt, cognoscis, quid mihi respõderes? IO. Arte equestri. SO. Quòd si eos qui bene pulsant citharã, cognosceres, cõtereris illos nó equestri, sed citharœdica disciplina cognoscere? IO. Proculdubio. SOC. Cum verò quę ad imperatoré spectãt intelligas, vtrum imperatoria, an recitatoria ista calles? IO. Nihil mihi referre videtur. SOC. Quomodo nihil referre dicis? Imperatoriam, & recitatoriã artem, vnámne, an duas ponis? IO. Vna mihi videtur. SOC. Quicunq; igitur bonus est recitator, etiam bonus imperator erit? IO. Et maximè quidē, ô Socrates. SOC. Num & qui exercitus imperator est optimus, idē recitator est bonus? IO. Non arbitror. SO. Illud tamē admittis, quòd quisquis recitator bonus est, bonus est imperator. IO. Valde. SOC. Nónne Græcorũ optimus es recitator? IO. Planè, ô Socrates. SOC. Nunquid Græcorũ optimus es imperator? IO. Certè, ô Socrates. Hæc enim in Homeri scriptis didici. SOC. Cur igitur per deos, cùm sis optimus Græcorum omniũ dux exercitus, optimusque recitator, passim carmina modularis, militas autē nusquã? nunquid tibi videtur recitator aurea corona decoratus plurimũ vsui esse Græcis, imperator aũt nullo pacto? IO. Nostra, ô Socrates, ciuitas, vestræ subest, à vobisq; gubernatur, & idcirco imperatore non indiget. Vestra autē & Lacedæmoniorũ respub. me nunquã in exercitus ducem eligeret. Idoneos enim duces vos esse putatis. SOC. O optime Io, Apollodorũ Cyzicenũ non cognoscis? IO. Quem Apollodorum? SOC. Illum scilicet, quem sępe Athenienses, quamuis hospes esset, imperatorem delegerũt, & Phanostenē Andrium, & Heraclidem Clazomenium. Quibus hęc ciuitas, licet peregrinis, quia viri præstantes habentur, imperia, aliásque potestates mandat. Iouē verò Ephesium Imperatorem non decernet, neq; honore afficiet, si virtute pręstare visus fuerit? Quid verò, nonne vos Ephesij prisca origine Athenieſes estis, Ephesusq; nulla ciuitate est inferior? Sed tu, ô Io, si quidē vera prædicas, & scientia arteq; potes Homerũ laudare, iniuria me afficis: quippe qui professus multa & pulchra Homeri scire, teq; ostensurũ mihi pollicitus, me nunc decipis, ac permultũ abest, vt ostendas. siquidem nec quæ sint ista, quorum peritus es, nec quia sis facultate instructus, aperire vis, me diu iam obsecrante: cæterùm tanquam Proteus varius varie mutaris, sursum, deorsum, in omnia te vertēs, adeò vt postremo me subterfugiens, Imperator eua seris, ne mihi ostendas, quanta facultate in Homeri sapientia promulganda sis præditus. Si enim arte tibi hoc inest, quemadmodum nunc dixi, pollicitusque exponere, decipis, certè iniurius es. Sin autem cares arte, & forte quadam diuina ab Homero raptus, cum nihil intelligas, multa & pulchra circa poëtam hunc dicis, vt ego de te iudicabam, non facis iniuriam. Elige vtrum mauis, iniustus homo, an diuinus à nobis existimari. IO. Longe differt, ô Socrates, & multo pulchrius est iudicari diuinum. SOC. Hoc itaque quod pulchrius est, tibi à nobis tribuitur, ô Io, te scilicet diuinum potius quàm artificiosum Homeri laudatorem esse.

PRÆFATIO PROCLI IN PLATONIS SOPHISTAM, à Marsilio Ficino translata.

SOPHISTAM Plato vocat non hominem quendam solum, sed etiam amoré, Plutonem, Iouem, & arté sophisticam præclarissimã dicit. Ex quibus intelligimus quod nobilius subiectũ quam appareat hic dialogus respicit. Est enim inuétio secundum magnũ Iamblichum de sublunari opifice tractare. Nam est idolorũ fictor, purificator animarũ, à cõtrarijs rationibus semper separãs, transmutator, & iuuenum diuitum mercenarius venator. Dum animas suscipit plenas rationibus à superis venientes, mercedem ab illis accipit, ipsam animalium fabricã, quę fit secundũ mortaliũ rationē. Hic ei Proprietates sublunaris opificis.

quod non

quod nō est incābit, quia quę sunt in materia gignit. Et quod reuera falsum est, diligit, id est materiā. Simul aūt in id quod verum reuera est, respicit. Est & multiceps, quoniā sibi essentias vitasq; multas vendicauit, per quas varietatē generationis ipse disponit. Item quoq; magus est generatione, dum animas naturalib⁹ rationib⁹ mulcet, & allicit, adeo vt ægre à generatione amoueātur. Quinetiā & amor magus, & natura maga à nonnullis dicitur, propter reciprocos attractus atque illecebras, quæ secundum naturam procedunt. Nunc igitur omnifariam sophistā declarare vult. Etenim philosophus sophista est, quippe cum cœlestem opificem, & generationis opificem imitetur. Et distinctiua facultas progressum rerū ab vno imitatur, & generationis opifex cœlestē opificem, quare sophista est. Atq; & ipse homo sophista, quia magna imitatur, Sophista dicitur. Et idcirco sophistā multiplicem appellauit. Eleates hospes repræsentat patrem opificū, super cœlestem & absolutum. Auditores autem opificis intelligētias. Ille quidem Iouis, hic naturæ angelicæ tāquam interpretator ac geometricus. Et quoniam opificum ab imperfecto incipiens in perfectum desinit, hospes ille primum cum Theodoro, deinde per conuersionem cum proprio Socrate versatur.

Amor mag⁹ & natura maga.

PLATONIS SOPHISTA, VEL, DE EO QVOD EST, VEL, DE ENTE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

POST Theætetum de scientia, legendus est Sophista de ipso ente, quod scientiæ est obiectū. Dum verò hic de ente disseritur circa quod versatur philosophus, tractatur interim de non ente, ad quod sophista declinat. Apud Pythagorā & platonē sophus, id est sapiens, solus est Deus. Philosophus autē verus imitator dei. Sophista ambitiosus & fallax philosophi æmulator. Sex Plato Sophistę definitiōes adducit. Quoniā vero definitio haberi absq; diuisione nō potest per quàm ab ipsa re definienda quæ ipsius non sunt separentur, genusque ipsius per differentias diuidatur, ex quibus tandem simul & genere componantur species atq; definiantur, idcirco Plato Sophistam definiturus, exactissimas primū partitiones excogitat, admonens neminem omnino latentem rei cuiusq; naturā discernere posse, nisi eam penitus ab aliena qualitate secreuerit. Proinde entis atq; non entis descriptiones pro viribus effert, atq; ens, quemadmodum & in Parmenide, subijcit vni: Entis quinq; numerat genera, essentiā, idem, & alterum, statumq; & motum. Docet veram quidē essentiam rebus incorporeis conuenire, imaginariam verò corporeis. Eos præterea qui incorporea negant, admodum detestatur: eos insuper qui vel omnia moueri solum, vel solum manere putant. Item de sciētia atq; de opinione & oratione vera vel falsa, de verbo & nomine disputat, quaten⁹ ad entis ipsius disputationem pertinere videtur. Demum postquam de sophista simul ac philosopho disputauit, diuina quadam librū concludit sententia, videlicet res naturales, opera esse dei. Siquidem omnia naturæ opera à diuina quadam sapientia mundo infusa probauerat proficisci. Res autē vmbratiles, & fallaces, ait dæmonicas esse præstigias. Ibidem & sophistam nobis occultum esse inquit tāquam non entis, id est falsi tenebris inuolutū: & philosophū pariter occultū esse, quāuis alia ratiōe, qui videlicet entis ipsius, id est diuinæ veritatis splendore vndiq; circūfusus vulgariū intuitū animorū prorsus exuperet.

Apud pythagorā & Platonē sophos est sol⁹ deus. Quis philosophus.

Res naturales opera dei

THEODORVS, SOCRATES, HOSPES ELEATES, QVI forte Melissus est. THEAETETVS.

VENIMVS, ò Socrates, & ipsi pulchre, quēadmodū heri inter nos cōuenit, & hospite hūc nobiscū ducimus. Eleatē quidem natione, lōgè verò alterum ac dissimilem à Parmenide & Zenone suis æqualibus, philosophū autē excellentem. SOC. Fortè, ò Theodore, dū virū hospitē tecū ducere credis, deū quendā ducis. Inquit enim Homerus, cū deos alios, tū maximè hospitalē deū, inter homines q iusti pudoris participes sunt, versari & hominū cōtumelias iniuriasq; inspicere. Te forsitā & hic è superis vnus huc secutus est, vt nos qui à disputādi rationibus aberramus, animaduertat atq; corripiat: ipse redargutiōis quidē deus. THE. Haud mos hic, ò Socrates, hui⁹ hospitis. Sed modestior est, quā hi qui contentionibus studēt. Mihiq; videt̃ Deus, cū homo sit, nequaquā esse sed diuinus. Omnes equidē philosophos, diuinos appello. SO. Et rectè quidē amice. Genus autē philosophorum haud multo facilius, vt ita dixerim, quā deorū discernitur. Omnes enim quicunq; non fictè, sed verè philosophātur, ꝓpter aliorū inscitiā omniformes apparēt, dū vrbes circumeunt, & velut desuper inferiorū vitā prospectant. Atq; hi à quibusdā nulli⁹ æstimātur, à nōnullis summopere honorantur. Et interdū quidē ciuiles apparent, aliàs sophistæ, nōnunquā aliquorū opinione insani prorsus habentur. Quapropter percontari hunc hospitē cupio, si modo gratum illi futurū sit, quid de his rebus familiares eius. Eleates sentiant, quidue esse dicāt, & quomodo nominet̃. THE. Quænā ista? SOC. Sophistā inquā, ciuilē, philosophū. THE. Quid verò potissimū, & quale circa hæc dubitāti tibi sciscitari libet? SOC. Hoc, vtrū vnū hæc omnia, an duo esse velint. An quemadmodū nomina tria, tria quoq; genera distinguētes, singula nomina generibus singulis adscripserint. THE. At nō grauatè aut quomodo dicimus, ò hospes? HOS. Sic ò Theodore nō grauabor enim vt arbitror, hæc nobis exponet, neque dictu difficile est, quòd tria esse putauerint. Singulatim verò distinguere, & quid vnūquodq; sit definire, neq; paruū opus est, neq; facile. THE. In eandē fortè quæstionē, ò Socrates, incidisti, in quā & nos hūc interrogātes, antequā huc accederem⁹, hic autē quæ tibi nunc, eadē tūc nobis respōdit, audisse se quidē, & recordari. SOC. In eo igitur quod primum rogauimus, gratificari nobis debes, ò hospes. Verū nobis id in primis declara. Vtrū ꝑ te ipse perpetua oratione quod docere velles, exponere cōsueueris, an potius interrogando quēadmodū solebat Parmenides: quē ego adolescens audiui quondā ita disputantē admodū senē, rationesq; pulcherrimas afferētē. HOS. Si amicè quis & placidè respōdeat, facilius est cū alio interrogando disserere: sin contrà, per seipsum quisq; facilius disputat. SOC. Licet igit̃ quęcunq; vis, ex his eligere. Omnes enim libentissimè obsequent̃. Ego vero tibi cōsulo, vt iuuenē quēpiam eligas, vel hūc Theætetum, vel alium quicūq; tibi aptior videatur. HOS. Puderet me ò Socrates, quū nūc primū vobiscū loquar, non vicissim verbū verbo reddere, sed prolixum sermonē incœptare, siue solus ipse per me, siue cum alio respōdente, demōstrationis gratia disputaro. Quod enim modo quæsitū est, nemo leuiter explicari posse confidat. Longa nanq; disputatione indiget. Contrà verò, si tibi & istis, præsertim quum tam modeste rogaueris, nō obtemperem, agreste quiddā, & ab hospitis mansuetudine alienum mihi fore videtur. Quippe cū disputationis comitē Theætetū hunc ex his quę & ego dicebam, & tu modò iussisti, sim habiturus. THE. Ita certe, ò hospes, quemadmodū inquit. Socrates, cunctis gratificaberis. HOS. Nihil aduersus hæc vlterius Theętete, dicēdū videt̃. Tecū deinceps agendū mihi: ꝙ si forte sermonis prolixitas tibi fastidiosa continget, & labore grauaberis, nō me obsecro, sed hosce tuos familiares, q in causa sunt, accusato. THE. Nihil molestum fore arbitror: nam si

Occasio dialogi.

Odyss. 1. Inter homines prudentes aduersan Deum.

Parmenides disputabat īterrogādo.

fortè me defatigari contigerit, hunc Socratem adhibebimus, Socrati quidẽ nomine similẽ, mihi exercitationis socium, & æqualẽ, cui mecũ laboriosa multa peragere non est insuetũ. HOS. Probè loqueris, & de his quidẽ procedẽte sermone tecũ ipse deliberaberis. Cõmuniter verò mecũ tibi nũc considerãdũ, incipiendũq;, vt mihi videt̃ primũ ab ipso Sophista, quærẽti & explicãti oratione mea, quidnã sit. In præsentia porrò tu simul ac ego huius cõmune solũ nomẽ habemus: rẽ verò ipsam quæ nomine designatur, aliter fortè vterq; nostrũ cogitat.

Cognitionẽ rei cũ rationibus quàm nominis solũ præcellere. Vetus sententia circa magna cognoscenda.

Præstat aũt in singulis rẽ ipsam cũ rationibus quã nomẽ solũ absq; ratione perspicere. Quod pfecto nunc inquirimus Sophistæ genus, haud facile definiri põt quid sit sophista. Vetus est omniũq; cõmunis sentẽtia, siquis ea quæ magna sunt, recte transigere velit, in paruis q̃buidã prius illa faciliori busq; quã in maximis cõsiderare debere. Equidẽ Sophistæ genus arbitratus difficile posse cõpræhẽdi, nobis ô Theætete, consulo, vt antè in alio quodã faciliori progressum illi* præmeditemur. Nisi tu fortè commodiorẽ viam ostẽdas. THE. Nullã habeo cõmodiorẽ.

Trãslatio facienda ad faciliora, vt cognoscatur quod quæritur.

HOS. Visne exiguũ quiddã & vile in mediũ adducamus, maioris ipsius exẽplũ? THE. Volo. HOS. An non proponendũ notũ quiddã atq; exile, quod nihilominus ad maiorũ intelligẽtiã conferat? qualis homo piscator est: Nõnne omnibus notũ, minimeq; magno studio & meditatione dignum? THE. Certè. HOS. Viã tamẽ & rationẽ ad id de quo agimus, aptã habere videt̃. THE. Optimè ita res se haberet. HOS. Age hinc exordiamur. Dic vtrũ ipsũ tanquã artificiosum, an artis expertẽ, alterius verò potẽtiæ cuiusdã participẽ ponere debeam*? THE. Nullo modo artis expertẽ.

Artium omniũ diuisio.

HOS. Artiũ ferme omniũ species duæ sunt. THE. Quæ? HOS. Agricultura, & cuiuslibet mortalis corporis cura, & facultas omniũ quæ circa cõpositũ quodlibet fictumue versat̃, quæ cõmuniter supellectilia dicuntur, & quæ hæc imitatur, vniuersa inquã facultas huiusmodi vno quodã cõmuni nomine nũcupari debet. THE. Quonã pacto? & quo nomine? HOS. Quoties quod antea nõ erat, in essentiã quis deinde pducit, quod agit, facere: quod agit̃, fieri dicimus. THE. Rectè. HOS. Cũcta quę paulò antè retulimus, ad hoc vim habent. THE. Habent certè. HOS. Summatim itaq; illa effectricẽ facultatẽ denominemus. THE. Esto. HOS. Disciplinæ verò, & cognitionis species vniuersa, & quęstus certaminisq; ac venãdi peritia, ars acquirendi summatim vocanda videt̃: quippe cum nihil ex his quicquã fabricet: quæ verò sunt, & fuerunt, cõparet, partim sermonibus actionibusq; capiens, partim capientibus concedens. THE. Decet. HOS. Cũ omnes artes, aut in acquirendo, aut in efficiendo versent̃, quo in genere peritiã piscandi ponemus? THE. In eo videlicet quod acquirit. HOS. Nõnne eius quod acquirit, duæ sunt species? Vna inter volentes cõmutatio, dono, emptione, mercede. Altera mancipatio vel opere vel sermone facta. THE. Ex his quæ dicta sunt, sic esse constat. HOS. Mãcipatio vero bifariã partiẽda. THE. Qua ratione? HOS. Vna quidẽ patens, quę certãdo capit. Altera latens, quę venando. THE. Ita est. HOS. Venationem quoq; bifariã diuidere decet. THE. Quomodo bifariã? HOS. Aut enim rem expertẽ anima, aut animatã venat̃. THE. Quidni? Siquidẽ ambo hæc sunt. HOS. Sunt pfecto. Et oportet quod ad inanimum pertinet, nomine carens, dimittere, etiã quasdam natatoriæ facultatis partes, & alia huiusmodi exigua prætermittere. Animatorum verò capturã, animaliũ venationẽ vocare. THE. Sic esto. HOS. Venationis huiusmodi merito duæ numerent̃ species. Vna quidẽ gressibiliũ animaliũ venatio, varijs speciebus nominibusq; distincta. Altera verò agilium quæ fluentiũ venatio nominantur. THE. Omnino. HOS. Agiliũ verò quędã pennis per aërẽ, quędã per aquã vagant̃. THE. Certè. HOS. Volantiũ venatio, aucupiũ nominat̃. THE. Proculdubio. HOS. Aquatiliũ verò, ferè summatim piscatio. THE. Omnino. HOS. Piscationẽ autẽ nonne in duo maxima membra diuidimus? THE. Quęnã ista? HOS. Aut enim retinaculis, aut percussione piscamur. THE. Quõnã pacto vtrunq; distinguis? HOS. Quicquid coërcẽdi gratia cohibet, aliquid cõpræhendendo, retinaculũ nominat̃. THE. Prorsus. HOS. Nassam, retia, laqueos, verriculũ, cęteraq; huiusmodi, nunquid aliter quã retinacula vocabis? THE. Haud aliter. HOS. Hic igit̃, & alius similis venandi modus qui cohibendo perficit̃, piscationis species quædã est. THE. Est. HOS. Extat species altera quæ hamis & fuscinis captat. Hãc percutientẽ piscationẽ cõmuniter appellare decet, nisi tu fortè quid pulchri* afferas. THE. Ne sit nobis curæ nomen: hoc porrò sufficit. HOS. Alij quidem nocte hoc efficiũt ad ignis lumẽ, quapropter ignifera piscatio nũcupat̃. THE. Prorsus. HOS. Alij die in extremo virgæ cuiusdam ferentes vncum tridentibus vsi. Vnde contorta & vnca omnis hæc piscatio nominatur. THE. Cõstat. HOS. Qui piscando percutit retorto quodam instrumento, & fuscinam à superiori parte ad inferiorem demittit, tridentea & fuscinali piscatione vti dicitur. THE. Ferũt. HOS. Reliqua est dũtaxat vna species. THE. Quænã? HOS. Percussio quædã hamo facta, cõtrà ac superior, neq; in qualibet pisciũ parte, sed in capite & ore duntaxat, ab inferiori parte ad superiorẽ virgis & calamis retrahẽs, huius quod potissimũ, ô Theætete, nomen esse dicemus? THE. Videmur quod suprà proposuimus exquirendũ, nũc iã perfecisse. HOS. Nunc igitur piscationis nõ modo nomen ego ac tu communi sententia instituimus, verumetiam rationem ipsius operis sufficiẽter accepimus. Vniuersæ porro artis dimidium in diuisione fuit, quę in acquirẽdo versatur, ac huius dimidium quæ capit, & huius rursus dimidiũ quæ mancipat: huius venatoria: venatoriæ animaliu præda: huius agilis animalis captura, agilis vniuersaliter piscatoria: piscatoriæ, percutiens atq; tundens piscatio: percutiẽtis, quæ vnco piscatio fit: huius deniq; percussio quæ sursum versus ab inferiori parte conficitur, retrahendo, & inde nomẽ sortita, retrahẽns & hamatoria piscatio dicitur. THE. Abunde hoc ostensum est. HOS. Atqui secundũ hoc exemplum, quid est sophista, inuenire statuimus. THE. Prorsus. HOS. Illudq; in primis quæsitum est, vtrũ ipsum qui hamo piscatur, rudem penitus, an artis alicuius participem ponere debeamus. THE. Ita est. HOS. Et nunc quidẽ sophistam, rudémne an callidum appellabimus? THE. Nullo modo rudem. Intelligo equidem non oportere illum qui ita vocatur, inertem esse, sed arte quadam instructũ. HOS. Qua igitur arte? THE. Quanam tandem? HOS. Prò deos, ignoramúsne alterius cũ altero cognationẽ. THE. Quorũ? HOS. Hamatoris atq; sophistæ. THE. Quẽadmodũ? HOS. Venatores quidã esse mihi ambo vident̃. THE. Quã prædam hic alter insequitur?

Videtur pro καὶ ἴνα, καὶ ἴνα, legẽdũ in exemplari Græco.

[illegible]

de alte

de altero nanq; diximus. HOS. Prædam vniuersam bifariam partiti sumus; in natatilē, atq; gressibilē. THE. Profectò. HOS. Et venationem quæ natatia aquatiliaq; persequitur, prosecuti sumus: eam verò quæ gressibilia, prætermisimus, & quod multiplex esset, adiunximus. THE. Proculdubio. HOS. Hactenus hamator & sophista ab arte venatoria æquè proficiscunt. THE. Videnť sanè. HOS. Ab animalium venatione, quidam in mare descendit, fluminaq; & lacus, & in his animalia ipsa venaτ. THE. Quidni? HOS. Quidam autē in terras & fluuios velut in prata quædam, iuuentute & diuitijs abūdantia, in his animalia capturus. THE. Quo pacto? HOS. Venationis quæ terra fit, duæ maxime partes sunt. THE. Qualis vtraq;? HOS. Vna circuium agrestium altera. THE. An est vlla cicurium venatio? HOS. Pone quæ dicam, vt lubet, aut enim est homo domesticū animal, aut nullum animal est domesticū: vel aliud quoddam mansuetum, homo autem animal ferū: siue mansuetus homo quidem, sed hominis venatio nulla. Ex his quod magis tibi consonat, in præsentia determina. THE. Arbitror equidem hospes, & nos mansuetum esse animal, & hominum esse venationem. HOS. Duplicem igitur & domesticorū venationem statuimus. THE. Qua ratione? HOS. Prædatoriam, & quæ redigit in seruitutem, tyrannidem insuper, & militarem captiuitatem, cuncta hæc violentam cōmuniter venationem asserimus. THE. Optimè. HOS. Quæ verò iudicando fit, vel concionando, vel conciliando, summatim persuasionis artificium nuncupamus. THE. Rectè. HOS. Huius duo sunt genera. THE. Quænā? HOS. Publicum & priuatum. THE. Extat species vtraq;. HOS. Priuatæ rursus persuasionis venatio, aut mercede fit, aut munerib⁹. THE. Haud intelligo. HOS. Amatorum venationem nunquam considerasse videris. THE. Qua in re? HOS. Quòd illi quos cœperūt, munera insuper exhibent. THE. Vera narras. HOS. Hęc itaq; artis amatoriæ species esto. THE. Esto. HOS. Sed ea quæ mercede fit, aut versatur ad gratiam, voluptatisq; illecebras parat, vt inde alimēta pro mercede dūtaxat accipiat, quàm adulationē vocamus, artem voluptatū machinatricē. THE. Certè. HOS. Aut virtutis ostendendæ gratia conuersari se profitetur, & pro mercede pecunias exigit, idq; genus alio nomine nuncupandum videtur. THE. Quid ni? HOS. Quónam? exprimere tenta. THE. Cōstat planè. Sophistam nanque iam reperisse videmur, & hoc nomen huic maximè cōgruere arbitror. HOS. Vt ex hac disputatione colligitur, constat, q̄ Theætete, sophisticam facultatem appellandā esse artem quæ in conciliando comparādoq; versatur, animalium q; gressibilium & terrenorum domesticorūq; venatio est, hominum videlicet priuata captura ob nummorum mercedem, & iuuenum diuitum atq; nobilium opinione virtutis disciplinæq; irretitio. THE. Prorsus ita dicendū. HOS. Præterea hoc modo consideremus, non enim vilis cuiusdam artis, quod nunc quæritur, sed pulchrę admodum particeps est. Etenim ex ijs quæ suprà diximus, per imaginem quandam coniectare licet, non huius generis, quod diximus, sed alterius esse. THE. Cuius igitur? HOS. Artis profectò quæ in acquirendo versatur, duæ species relatæ sunt, venatio & commercium. THE. Certè. HOS. Commercij verò duæ sunt species, vna in largitione, altera in emptione venditioneque consistit. THE. Sic est profectò. HOS. Eam

Prima definitio sophistæ.

rursus quæ ad emendū vendendúmq; pertinet, bifariā diuidimus. THE. Quo pacto? HOS. Qui operā sua venalia facit propriorū venditor nominatur: q aliena vendit, cōmutator. THE. Omnino. HOS. Cōmutatio verò aut inter eiusdē vrbis ciues cōficitur, quàm cauponariam vocamus. THE. Sic est. HOS. Aut inter ciues & peregrinos emendo & vendendo res ex vrbe alia in aliam permutatur, quàm mercaturā dicimus. THE. Quidni? HOS. Mercatura præterea duplex, altera ad victum corporis spectat, altera ad animi disciplinam, commutatque nummis eruditionem. THE. Quemadmodum dicis? HOS. Quod ad animum attinet, forsitan ignoramus. Nā quod ad corpus, agnoscimus. THE. Nempe. HOS. Eum profectò qui musicam alibi quidem discēdo emit, alibi docēdo vendit, literaturámq; similiter, & præstigiatricē, cæterásq; animi disciplinas tam serias quā iocosas, mercatorē nihilo minus quam corporis alimenta vendentem dicimus. THE. Vera narras. HOS. Nónne illum similiter appellabis, qui disciplinas nūmis empturus cōmutatur úsq; vrbes varias circuit? THE. Similiter certè. HOS. Huiusmodi mercaturæ pars quædā demōstratiua meritissimò vocaτ, pars altera ridicula, nihilominus quū sit disciplinarum venditio, cōsimili quodam vēditionis cognomento vocāda. THE. Prorsus. HOS. Alio verò nomine nūcupādus qui facultates alias vēdit, alio qui præcepta virtutum. THE. Nihil prohibet. HOS. Eum sanè qui alias facultates venundat, artium venditorem nominare decet: sed cū hominem qui mores mercede tradit, cogita quo nomine nūcupabis? THE. Nunquid aliter quis rectè cognominare hūc potest, quā quod nunc quærimus, sophistam? HOS. Haud aliter profectò. Iam igitur concludamus hunc in modum colligentes, quòd secūda inquisitione sophista nobis apparuit acquisitor huiusmodi, scilicet commutator, emptor & venditor, mercator videlicet qui animi disciplinas venūdat ad sermones institutáque virtutum præcipua pertinentes. THE. Valde. HOS. Tertio rursus te similiter sophistam vocaturum hunc arbitror, qui eadem in vrbe permanens, partim emit, partim ipse excogitat disciplinas, comparandi victus gratia venditurus. THE. Nihil obstat. HOS. Sophistam igitur appellabis eum qui in acquirendo versatur, cōmutat scilicet & emit, venditq; cauponando, siue sua inuenta, siue aliena circa virtutis studia vendat. THE. Necesse est, rationi siquidem assentiri decet. HOS. Videamus iterum, vtrum quod in præsentia quærim⁹ genus, cuiusdā talis simile sit. THE. Cuiusnam? HOS. Eius artis quæ ad acquirendum pertinet, pars quædam certandi facultas erat. THE. Erat certè. HOS. Haud igitur ab re erit, bifariā illā diuidere. THE. Quas in partes diuides? HOS. Vna quidē pugnat, repugnat altera. THE. Verum. HOS. Pugna vtiq; corporis ad corpus, violentia cōgrue nuncupatur. THE. Congruè. HOS. Quæ autem verbis aduersus verba committitur, contentio. THE. Certè. HOS. Ambiguitatis duæ sunt species. THE. Quæ? HOS. Quando oratione perpetua publice de iustis iniustisue certatur, iudicialis cōtrouersia nominatur. THE. Ita est. HOS. Cum verò priuatim minutis quibusdam argumentatiunculis interrogando respondendóque contenditur, cōtradictionem appellare solemus. THE. Sic vtique. HOS. Contradictio porro quę in commercijs vtcunque contingit, & absque arte fit, vt species quædam seorsum

Disciplinarum mercaturæ.

Secūda definitio sophistæ.

Tertia definitio sophistæ.

ponenda est: sic enim ratio ab alijs illam discernit, proprium verò cognomentum, nec ab antiquis accepit, neq; nūc à nobis accipiet; neque enim decet. THE. Proculdubio. HOS. In varia nanq; & minima scinditur: quæ autem arte procedit, & de iustis iniustisue, & de alijs generatim ambigit, litigium appellari solet. THE. Planè. HOS. Litigium duplex, alterum patrimonium dissipat, alterū pecunias cumulat. THE. Omnino. HOS. Quod itaque vtriq; tribuendum sit cognomentum, inuenire conemur. THE. Oportet. HOS. Quicunq; contētionis huiusmodi studio delectatus, res suas negligit, verba autem audientibus iucunda componit, & quæstiuncūlas semper aucupatur, nō aliter, vt mea fert opinio, quàm nugator & garrulus est vocandus. THE. Sic vtiq;. HOS. At verò qui ex priuatis litigijs pecunijs cumulandis incumbit, quomodo vocandus sit, tu nūc vice tua fretus enarra. THE. Quisquis absq; errore respondere voluerit, sophistam hunc mirabilem quem quærimus, appellabit, quarto se nobis iam offerentem. HOS. Ratio itaq; nunc ostendit sophistam nihil esse aliud quàm genus illud quæstuarium, artificiose litigando, aduersando, pugnando, luctando acquirere solitum. THE. Sic est omnino.

Quarta definitio sophistæ.

HOS. Cernis verum esse quod dicitur, varium hoc animal esse, vtiq; prouerbio fertur. Non altera manu duntaxat apprehendendum. THE. An igitur vtraque vti oportet? HOS. Opus est, & pro viribus sic agendum, eiusmodi verò ipsius vestigium iam percurrimus. Dic age; habemúsne vlla quæ vocamus seruilia nomina? THE. Multa. Sed quænam è multis interrogas? HOS. Talia quædam vt cum dicimus excolare, distribuere, excoquere, secernere. THE. Quidni? HOS. Carminari præterea, deducere, pectere, aliáque permulta huiusmodi in artibus reperimus, an non? THE. Quid ab his potissimum ostensurus, exempla hæc inducis, & per omnia sciscitaris? HOS. Ad discernendum quodammodò pertinent quæcunque retulimus. THE. Profectò. HOS. Mea quidem sententia, cū circa hæc vna ars in cunctis versetur, vno quoque nomine nuncupabimus. THE. Quonam? HOS. Discretiuam dicamus. THE. Esto. HOS. Vide rursus, num species huius geminas inuenire possimus. THE. Subitā, vt mihi videtur, considerationem imponis. HOS. Enimuero in his quæ dictæ sunt discretionibus, partim deterius à meliori secernebamus, partim à simili simile. Sic enim ferme dictum tunc esse videtur, huius quidem proprium nomen nō habeo: illius autem quæ melius quod est, relinquit, quod vero deterius abijcit, habeo. THE. Qui istud referas? HOS. Omnis huiusmodi discretio, vt ipse conijcio, cōmuniter purgatio nominantur. THE. Constat. HOS. Nonne geminam purgationis speciē esse quisque dignosceret? THE. Ita forte, si quis aliquandiu cogitet, ego enim in præsentia ignoro. HOS. Verumtamē species multas corporalium purgationū nomine vno cōplecti decet. THE. Quas inquis, quóue nomine? HOS. Purgatio animati corporis intrinsecus operans per gymnasticam, & medicinam; & quæ extrinsecus balneis quod dictu vile est, mundat, item quæ inanimata corpora fullonum ministerio abstergendo colorat, & omnia quæ ornandi corporis curam gerūt, sigillatim varia vilia que nomina sortiuntur. THE. Profectò. HOS. Omnino quidem, ô Theætete. Ratiocinandi vero progressus nihil magis alterum altero minusue curat, si purgatio spongijs fomentationibúsque adhibita minus mundat, pharmacum verò magis purificat atque iuuat. Nam vt artium omnium intelligentiam consequatur, quodcunque cognatum est, vel non cognatum inuestigando æquè singulas artes honorat, aliáque alijs secundum similitudinem nihilò magis ridicula censet. Quinetiā nihilò honestius putat, si militari disciplina, quàm si alia quauis vilissima opera venatorium opus exerceatur. Et nunc quidem vt quærebas, quonam nomine cunctas facultates quæcunq; corpus aut animatum, aut inanimatū purgare student, penitus comprehendemus. Nihil vtique quo ad præsentem pertinet disputationē, refert, quodcunque nomē inuentum decentius videatur, dummodo à purgationibus animæ sit distinctum, quæcunque purgant corpus, includens. Mentis porrò purgationem ab alijs omnibus secernere nunc intēdit, si quorsum vergit, inspicimus. THE. Animaduerti equidem, & admitto duas species purgationis esse; animæq; purgationem à purgatione corporis esse diuersam. HOS. Egregie loqueris, & in hoc insuper mihi obsequere: quodue dictum sū, rursus bifariam diuidere tenta. THE. Vtcunq; duxeris, tecum partiri conabor. HOS. Prauitatem in anima aliud quiddā quā virtutē dicim'? THE. Aliud certè. HOS. Enimuero purgationem nihil aliud esse diximus, quā quod prauū est, eijcere, reliquū vero seruare. THE. Diximus proculdubio. HOS. Si quā igitur circa animam prauitatis ablationē reperiemus, meritò purgationem appellare debebimus. THE. Maximè. HOS. Prauitatis in anima species duæ ponuntur. THE. Quænam? HOS. Vna morbi corporalis instar, turpitudinis altera. THE. Haud intelligo. HOS. Morbum forsitan, & seditionē non idem vocas. THE. Etiam quid ad hæc respondeam, nesciò. HOS. Num aliud seditionem putas, quā naturalis cognationis corruptelam, discordia quadā prouenientem? THE. Nihil aliud. HOS. Turpitudinem verò num aliud quàm deformitatem ex dissonantia eorum quæ natura cognata sunt, resultātem? THE. Isthuc ipsum. HOS. Quid porro, nonne videmus in eis quorum deprauatus est animus, opiniones à cupidinibus, iram à voluptatibus; rationem à doloribus dissentire? THE. Et maximè quidem. HOS. Veruntamē cūcta hæc necessariò cognata sunt. THE. Patet. HOS. Seditionē igitur ac morbū animæ prauitatem vocare decet. THE. Rectè. HOS. Si qua viderimus, quæ certo quodam fine proposito, dum ad illud peruenire nituntur, singulis in motibus præuaricentur, atque aberrent, vtrum cōsonantia quadam mutua conuenientiáque communi, an cōtrarijs causis errare dicemus? THE. Constat quòd dissonantia atque intemperie. HOS. Atqui scimus nullū animum sponte aliquid ignorare. THE. Planè. HOS. Ignorantia quidem est dementia quædam animæ, quæ dum ad veritatem nititur, intelligētia ipsa præuaricatur. THE. Omnino. HOS. Animā igitur ignorantem, inconcinnam atq; deformem vocare decet. THE. Videtur. HOS. Sunt ergo duo hæc malorum in anima genera. Vnum communiter improbitas nominatur, qui animæ proculdubio morbus est. THE. Ita est. HOS. Alterum ignorātiam quidem nuncupant, prauitatem vero animæ hanc esse confiteri nolunt. THE. Omnino concedendum est, de quo modo dicente te ambigebam, duo in anima genera prauitatis existere: & timiditatem quidem intemperantiámque, & iniustitiam, cæteraque huiusmodi

Prouerbiū.

Alterū ad coquinariā alterum ad lanificiū. verū que discretionē quandam significat.

Ignorantia quid.

Qualis sit ignara anima.

iuſmodi cuncta morbum exiſtimare debemus: plurimam verò & variam ignorantiam, turpitudinem. HOS. Nónne circa corpus, his duobus malis, duæ quoq; artes ſunt repertæ? THE. Quænã? HOS. Aduerſus deformitatẽ gymnaſtica, aduerſus morbum medicinæ peritia. THE. Apparet. HOS. Nonne & aduerſus petulantiam, iniuſtitiam, timiditatem, ex omni genere artium cõueniens maxime caſtigatio & animaduerſio eſt iudicialis cẽſura? THE. Hoc vtiq; quantum hominum opinio fert cõſentaneum. HOS. Sed aduerſus ignorantiam vniuerſam, quod aliud præter doctrinam remediũ inuenitur? THE. Nullum. HOS. Doctrinam verò vtrum vnam dũtaxat ac ſimplicem, an plura genera illius eſſe dicendum? Imò duo genera eius ſumma eſſe animaduerte. THE. Animaduerto equidem. HOS. Hac via quàprimũ id inuentuiri mihi videntur. THE. Qua? HOS. Si ignorantiam geminam eſſe conſideremus. ea ſiquidem duplex duplicem docẽdi rationem exigit, vt harum ſingulæ ſingulis illarum reddantur. THE. Nunquid iam tibi conſtat quod nũc quæritur? HOS. Magnam quandam & oneroſam ignorantiæ partem video, cũctis alijs eius partibus prę ponderantem. THE. Quam? HOS. Hanc, cum quis illa quæ neſcit, ſcire ſe putat, ab hac nimirũ omnes quæcunque nos fallunt opiniones, proficiſcuntur. THE. Ita eſt. HOS. Atq; huic ſoli ignorãtiæ parti, inſcitiæ nomen conuenire exiſtimo. THE. Prorſus. HOS. Doctrinę itaq; partẽ qua ab hac ignorantia liberamur, quomodo appellãdam cẽſes? THE. Reor equidẽ ô hoſpes partẽ aliã doctrinas artiũ nominari, hanc verò diſciplinam. HOS. Sic fermè inter omnes Græcos vocatur. Nobis autem hoc præterea conſiderãdum, vtrum indiuiduum ſit tòtum hoc, an diuiſionem aliquam habeat cognomine dignã. THE. Conſiderandũ profectò. HOS. Videt itaq; mihi & hoc diuiſionẽ ſuſcipere. THE. Qua ratiõe? HOS. Eius vtiq; facultatis q ſermone docet, pars quædã aſperior, quędã lenior eſſe videtur. THE. Qualẽ vtranq; dicimus? HOS. Vnam quidem veterẽ ac patriã, qua aduerſus filios maximè tũc vtebant, & nũc etiam pleriq; vtuntur, quotieſcunq; delinquũt, partim grauiter obiurgantes, partim mitius admonentes. Vniuerſum hoc admonitionẽ poſſumus nuncupare. THE. Ita eſt. HOS. Id profectò nõnulli ſecũ rurſus ratiocinando ſibijpſis conceſſerũt, omnem inſcitiam inuoluntariam eſſe putãdam, nullumq; diſcere illa, quæ ſcire credit, affectaturum, multoq; labore admonitoria diſciplina vix quicquam proficere poſſet. THE. Rectè putant. HOS. Quinetia alia quadam via ad opinionem huiuſmodi eruendam pergunt. THE. Quãnam? HOS. Exquirunt, ſciſcitãturq; in his rebus, quæ qs optimè intelligere, & exprimere arbitratur, cũ nihil veri dicat. Deinde errantium opiniones facile diſcutiunt, eaſq; rationibus colligentes, in vnum inuicẽ conducunt: atq; illas oſtendunt ſibijpſis de iiſdem, & ad eadem, & ſecundum eadem eſſe contrarias. Illi verò hoc inſpicientes ſecum ipſi indignantur, & erga alios mites euadũt: atq; hoc pacto magnas durasq; opiniones deponunt. Quæ quidem liberatio auditu liberationum omnium iucundiſsima eſt, & reuera firmiſsima. Enimuero, ô dilecte puer, qui hos purgare aggrediuntur, haud ſecus quã medici corpora curandos exiſtimant. Medici nanque tradunt ſalubribus epulis nõ prius nutriri corpus quàm impedimenta pellantur. Similiter iſti non prius egregias doctrinas conferre animæ cenſent, quã redargutus is qui errat, erubeſcat, repulſiſq; doctrinæ impedimẽtis, falſis videlicet opinionibus, purus euadat, nec alia præter illa quæ noſcit, noſſe ſe putet. THE. Optima modeſtiſsimaq; omnium facultas hæc eſt. HOS. His de cauſis, ô Theætete, dicẽdum, ſummã præcipuãq; purgationẽ eſſe redargutionẽ: eúmue q non redargutus eſt, etiã ſi rex magnus ſit, quãdoquidem in maximis eſt impurus, rudem turpémque eſſe ſecundum illa quibus puriſsimus pulcherimúſque eſſe debet, quiſquis eſt felix reuera futurus. THE. Sic eſt omnino. HOS. Quóſnã homines arte hac vti dicemus? Vereor enim ſophiſtas dicere. THE. Quamobrem? HOS. Ne illos plus quàm deceat, honoremus. THE. Veruntamen quæ modo dicta ſunt, tali cuidam ſimilia eſſe videntur. HOS. Atqui etiã cani lupus maximè ferus manſuetiſsimo. Eum verò qui à deceptione tutus videre debet, à ſimilitudine ſummopere cauere oportet, lubricum porrò maximè hoc genus. Sed eſto, neque enim de exiguis terminis diſceptatur, quando diligenter hoc vitare ſtudent? THE. Conſentaneũ. HOS. Eſto igit diſcretiuę artis ſpecies purgatoria, purgatoriæ autẽ pars quæ mundat animam, ſeligatur: huius docendi facultas: doctrinę, diſciplina educatioque: diſciplinę educationiſq; redargutio illa quæ verſat circa temerariã ſapientiæ opinionem, vt præſens oratio monſtrat, nihil aliud quàm nobilis genere ſophiſtarum facultas eſſe dicatur. THE. Dicatur planè. Ambigo tamẽ quid potiſsimùm è multis quæ ſeſe nobis offerunt, ſophiſtam eſſe reuera affirmare conueniat. HOS. Et meritò ipſe dubitas, quandoquidem ipſum quoq; ſophiſtam ambigere veriſimile eſt omnino quãnã via rationes noſtras effugiat. Scitè nanque prouerbio dicitur, omnes effugere difficile eſſe. Nũc igit inſtãdũ illi maximè. THE. Præclare loqueris. HOS. Primum quidem hunc veluti curſum ſiſtentes paululum reſpiremus, & inter nos ratiocinemur ſimul interquieſcentes. Age reſumamus quàm varias pręſe formas ſophiſta iam tulerit. Prima inueſtigatione apparuit iuuenum ac diuitum mercenarius eſſe venator. THE. Ita. HOS. Secunda mercator quidã circa animi doctrinas. THE. Omnino. HOS. Tertia circa hæc eadem caupo. THE. Et hoc. Quarta circa doctrinas ſuorum venditor inuentorum. HOS. Optimè in memoriã reuocaſti. Quintã verò ego ipſe cõmemorare conabor. Certator quidã circa ſermones, & artificioſus nimiũ litigator. THE. Sic vtiq; conſtitit. HOS. Forma ſexta ambigua quidẽ, ponenda tamen, & in præſentia quódammodo concedenda: purgator quidã animæ viſus eſt opiniones extirpans omnes quæ doctrinis impedimento ſunt. THE. Sic eſt prorſus. HOS. Nunquid aduertis quoties aliquis multorum peritus videtur, vnius verò cuiuſdam artis nomine nuncupatur, hãc viſionem non eſſe ſanam? Imò conſtat eum qui circa artem aliquam ſic afficitur, non poſſe illud ipſum inſpicere, ad quod doctrinæ omnes huiuſmodi tendunt. Quocirca multis pro vno nominibus eum qui varijs ſcientijs videt imbutus, appellat. THE. Ita quodammodo natura inſtitutum id eſſe apparet. HOS. Ne igitur & nobis idem propter ſocordiam in hac indagatione cõtingat, repetamus in primis vnum aliquid eorum quæ de ſophiſta ſunt dicta. Vnum quippe ex illis præcipue ſophiſtæ nomen ſignificaſſe mihi videtur. THE. Quid illud? HOS. Contradictorem illum eſſe diximus. THE. Diximus certe.

Similitudo cauenda.

Prouerbiũ.

Sex formæ, & definitiones ſophiſtę.

te. HOS. Nónne & alios vt idẽ efficiãt, edocere? THE. Hoc quoq;. HOS. Videamus nunc circa quid maximè contradictores efficere alios sophistæ se prædicant. Cõsideratio verò nostra hinc sumat exordiũ.

In quib' cõtradicere doceant sophistæ.

Num in rebus diuinis quæcunque vulgus latent contradicendi facultatem præstãt? THE. Certè hoc de illis dicitur. HOS. Quid autem de his quæ oculis conspiciuntur, cœlo ac terra, & hisce rebus quę his continentur? THE. Quid maximè? HOS. Etenim in priuatis colloquijs quoties de generatióe essentiáque generatim aliquid dicitur, videmus illos ad cõtradicendum vehemẽtes esse, & alios sui similes reddere posse. THE. Omnino quidẽ. HOS. Quid verò circa leges ac rempublicã, nonne in his quoq; contentiosos homines se efficere profitentur? THE. Nemo, vt ita dixerim, cum illis dissereret, nisi hoc pollicerent. HOS. Quę verò aduersus singularum artiũ professores cõtẽtiõis studio afferri debeãt, passim scripta circumferunt si qs volet cognoscere. THE. Quæ Protagoras de palæstra cæterisq; artibus scripsit, dicere mihi vidêris. HOS. Et de multis quidem alijs, ó beate.

Ars contradicendi omnia in cõtrouersiam deducere põt.

Verũ ars ipsa cõtradicẽdi, nõne summatim facultas est, quæ omnia in cõtrouersiã deducere põt? THE. Nihil ferme prætermittere videtur. HOS. Tu verò ꝑ deos, ó puer, fieri hoc possę putas? Fortè enim vos iuuenes acutius hoc inspicitis. Senes verò nos obtusi'. THE. Quid istud & quorsum hoc maximè dicis? Neq; enim quod nũc quęris, intelligo.

Nullũ omnia scire posse.

HOS. Quærebã vtrũ hominũ quispiã scire omnia possit. THE. Beatũ profectò hospes nostrũ genus esset. HOS. Quonam pacto ignorãs quispiã aduersus intelligentẽ cõtradicẽdo, validũ quicquã inferre poterit? THE. Nullo. HOS. Quid ergo in illa sophistarũ facultate mirabile videtur? THE. Circa quid maximè? HOS. Quónã tandẽ pacto iuuenibus possint persuadere, se vnos omniũ in rebus singulis esse sapientissimos? constat enim quòd nisi rectè contradicerent, aut nisi illis rectè contradicere viderentur, ac tales cum videntur, nisi aduersando existimarentur esse sapientiores, vacui occupationibus essent, & nemo quod tu dicebas, oblata pecunia ab istis erudiri cuperet. THE. Nemo penitus. HOS. Nunc verò cupiunt. THE. Ac vehemẽter. HOS. Videtur arbitror illa in quibus aduersantur, optimè scire. THE. Quidni? HOS. Repugnant autẽ in omnibus. Nónne? THE. Absque dubio. HOS. In omnibus itaque sapientes discipulis esse videntur. THE. Cur non? HOS. Neque tamen sunt. Impossibile quippe id esse constitit. THE. Impossibile sanè. HOS. Opinatricem igitur circa omnia potius quã veram scientiam habere Sophista nobis apparuit. THE. Prorsus. Ac quæmodo dixisti, rectè admodũ dicta videntur. HOS. Ponamus ergo exemplum aliquod istorum magis perspicuũ. THE. Quale? HOS. Hoc, sed attende diligenter, atque apte responde. THE. Quale inquã. HOS. Perinde est ac si quis asseueret, nec dicere, nec cõtradicere se, sed pręstare atq; efficere, vt arte vna cuncta sciantur. THE. Quomodo cuncta dicebas? HOS. Principium sermonis huius statim ignoras. Quid enim hæc dictio, cuncta, significet (vt vidêris) non intelligis. THE. Non certè. HOS. Dico igitur in numero omnium esse me ac te, & alia quoque animalia arboresque. THE. Quomodo inquis? HOS. Siquis me ac te cæteráque viuẽtia omnia se facturum promittat. THE. Quem faciendi modum dicis? Nõ enim dicis agricultorem quenquã: nam animaliũ factorẽ aiebas. HOS. Aio, & terræ præterea, & maris, cœliq;, ac deorũ aliorũque omniũ: & cũ singula breui finxerit, vnũquodq; exiguo pretio vẽdet. THE. Iocũ quẽdã narras. HOS. Quid verò? nónne & ille iocari dicendus est, qui omnia se nosse prædicat, aliumq; docere omnia exigua quadam mercede breuique tempore profitetur? THE. Prorsus. HOS. Iocandi verò speciem habes vllam magis artificiosam iucundamque quam imitationem? THE. Nullam amplam sanè speciem dixisti, in vno omnia compræhendens atque multiplicem.

Imitatoria omnia facit

HOS. An non intelligimus eũ qui arte vna cuncta se facere posse profitetur, pingendi arte fingente eiusdem nominis rerum simulacra, dementes etiam pueros posse decipere, dum picta eminus spectanda proponit, quasi quodcunque velit, efficere possit? THE. Quid prohibet?

In sermonibus esse artẽ similem pictoribus.

HOS. Nónne & aliam circa sermones talem artem esse putamus, qua seductores quasi præstigijs quibusdam vtentes, adolescentulos procul à veritate rerum adhuc existentes decipere valeant, imagines quasdam verisimiles loco verarum rerum auribus inculcando, adeo vt vera eloqui, omniúmque hominum esse in omnibus sapientissimi videantur? THE. Nihil prohibet aliã quandã eiusmodi esse artẽ. HOS. Necesse est multos, ó Theætete, eorũ q hæc audiuerũt, cum adoleuerint, ac res ipsas comminus cõsiderauerint & veris iã animis res manifestè attrectare coactos, pristinas opiniones abijcere, atq; ita cõmutare, vt exigua videantur quæ magna, difficilia quæ facilia, & singula passim sermonibus concepta phãtasmata, actionum progressibus in contraria verti cogãtur. THE. Ita mihi videtur, prout meæ huius ætatis iudicium est. Arbitror enim me adhuc ex eorum numero esse qui à verò procul absunt. HOS. At verò nos præsentes tibi opẽ ferre conabimur. Et nũc quidem conemur quàm proximè absque doctrinis intelligentiam adhibere.

Septima definitio sophistæ.

De sophista in primis mihi dicas: Verum inter nos constet præstigiatorem quendam hunc esse, verarumq; rerum imitatorem: an adhuc suspicamur ne forte veram illarum rerum scientiam habeat, de quibus cõtradicere alijs posse videt? THE. Quis vlterius suspicetur hospes? iam ex his quæ dicta sunt, patet eum ex illorum numero esse, qui vna quadam disciplina pollẽt. HOS. Præstigiator itaque & imitator quidam est dicendus. THE. Proculdubio. HOS. Deinceps cauendum est, ne prædam hanc dimittamus, ferme nanque sophistam veluti reticulo quodam irretitum ratiocinando compræhendimus. Quapropter hoc saltem minimè subterfugiet. THE. Quid istud? HOS. Quòd videlicet vnus quidam est ex his qui imposturis & præstigijs fallunt. THE. Idem quoque mihi videtur. HOS. Visum est igitur quàmprimum artem imaginariã, simulacrorum videlicet effectricẽ, diuidere oportere: cumq; illã ingressi fuerimus, si quidem adhuc nos sophista expectet, capere illũ sicut regio est sermone mandatum, & illi tradendo prędam ostendere. Si autem subintrans artis imitandi particulas delitescat, insequẽdum esse, & partem quæ sese occulit, diuidendam aperiendamque quousq; omnino compræhendatur. Nam nec iste, nec aliud vllum genus eum fugiet qui per omnia sigillatim methodo disquirere põt. THE. Rectè mones, atque ita agendum. HOS. Secundum superiorem diuidendi rationem duas nunc imitationis species cernere mihi videor. Ideã verò quã quærimus, vera in specie ponã nondũ mihi nunc videor posse cognoscere.

cognoscere. Tu verò? THE. Hasce pri⁹ species duas distingue, atq; declara. HOS. Vnã quidẽ assimilãdi artẽ in ea video, cuius opus est, secundũ exemplaris cõmensurationes quo ad longitudinẽ, latitudinẽ, profunditatẽ, conueniẽtesq; colores æmulã imaginẽ fabricare. THE. Quid verò, non oẽs qui aliquid imitãtur, id pro viribus agunt? HOS. Nequaquã hi præsertim qui magnũ aliquod opus aut fingũt, aut pingunt. Si enim verã pulchrorũ cõmensurationẽ simulacris præberent, minora quã decet superiora mẽbra, maiora verò quę infrà sunt, apparerẽt, propterea ꝙ illa eminus, hæc comin⁹ à nobis cõspiciãtur. THE. Omnino. HOS. Ergo artifices, veritate dimissa, nõ eas quæ reuera sunt, sed quæ videnť pulchræ cõmensurationes, simulacris ipsis accommodant. THE. Prorsus. HOS. Alteram igitur speciem, nónne ęquũ est, cũ imago sit, imaginẽ vocare? THE. Maximè. HOS. Nonne igitur species altera assimilatrix vocari debet? THE. Certè. HOS. Partẽ igitur imitatricis alterã, assimilatricẽ, vt suprà diximus, appellabimus. THE. Sic prorsus. HOS. Quid porrò quod apparet quidẽ pulchro simile, cũ non sit pulchrũ, & si quis penitus inspicere queat, nec simile, cui simile videť, quo illud nomine nũcupabimus? an nõ quia apparet quidẽ, neq; tamẽ est simile, phãtasma dicendũ? THE. Profectò. HOS. An non plurima & in picturis pars hæc, & in vniuerso imitationis genere est? THE. Nempe. HOS. Artẽ verò illam qua phantasma fingitur non imago, phantasticam meritò nominãdã putamus. THE. Cõsentaneũ est. HOS. Has equidem duas imaginariæ facultatis species suprà ponebam. Vnam quæ similitudines efficit. Alteram quæ phantasmata. THE. Rectè. HOS. Atque id quod ambigebam, vtra in specie sit sophista ponendus, nequẽdum satis video. Reuera mirandus vir iste, cognituq; difficilis: quandoquidem & nũc quàm scite tergiuersatus, in obscuræ speciei latebras secessit. THE. Videtur. HOS. Nũquid igitur hoc intelligẽs, mihi nũc assentiris? an impetus quidam propter hũc sermonẽ ita te consuetũ induxit, vt repente consitereris? THE. Quorsum hæc? HOS. In arduã profectò ô beate considerationem incidimus. Semper enim tam in præterito quàm in præsenti tempore maximè dubium est quod dicitur: Apparere quidem hoc atq; videri, esse verò nequaquam: & aliquem loqui quædam, non tamen vera. Sic enim dicentẽ oportet mentiri, aut arbitrari ita reuera esse: & qui hoc dixerit, eũ sibijpsi manifestò non repugnare, planè, ô Theætete difficile est. THE. Cur? HOS. Quia talis locutio, id quod nõ est, esse admittit. Falsum nãq; haud aliter quod est fieret. Magnus aũt Parmenides, ô puer, dũ pueri adhuc essemus, statim ab initio assiduẽq; id detestatus est. Sic enim carminibus passim iocatur. Nunquã, inquit, & nullo modo sunt illa quæ nõ sunt. Sed tu hoc tramite quærẽs mẽtẽ cohibe. Ab illo itaq; testimoniũ perhibeť, sermoq; huiusmodi si mediocriter discutiať, rẽ patefaciet. Age hoc in primis, si tibi placet, inspiciamus. THE. Mea quidẽ nihil interest, ipse videris, & quà præstare putas, eà & tu pergas, & me ducas. HOS. Ita prorsus agendũ, & mihi responde, num pronũtiare quod nullo modo est, audeamus. THE. Quidni? HOS. Si quidẽ nullius cõtẽtionis aut ioci gratia quærendum de his vel respõdendum sit, imò audientium quempiã oporteat serio nobis nomen hoc, non ens, declarare quò referendũ sit, cogniturũ cum putamus quò se vertat, quidue & quo modo interroganti demõstret? THE. Rem arduam sciscitaris, vniq; mihi, vt ita dicam, prorsus ignotã. HOS. Hoc saltem constat, quòd id nomen non ens, nulli eorũ quæ sunt, attribuendum. THE. Quomodo enim id fieret? HOS. Cùm verò ad ens, vt ita dixerim, referri non possit, neq; etiam ad aliquid referẽdum. THE. Quónam pacto? HOS. Id quoq; nobis patet, quod dictio hęc aliquid circa ens aliquod vbique pronunciatur, atque impossibile est ipsum aliquid solum & quasi nudatũ ab omnibus his quę sunt seorsũ enũtiare. THE. Impossibile certè. HOS. Num ita considerãs confiteris, necessariũ esse eum qui aliquid dicit, vnum aliquid dicere? THE. Ita. HOS. Vnius porrò signum, ipsum aliquid esse dices, duorum & plurium aliqua? THE. Dicam planè. HOS. Eum verò qui nõ aliquid dicit, necesse est neq; vnum quid, id est nihil dicere? THE. Necessarium est omnino. HOS. Neq; id concedendũ, hominem talem dicere quidem aliquid, se non vnum quid, id est nihil dicere. Atqui neq; loqui dicẽdus est ille qui conatur non ens proferre. THE. Sermo igitur finẽ dubitandi haberet. HOS. Nondum magnũ hoc dicas. Extat enim adhuc ô beate circa hæc dubitationũ maxima atq; prima, quæ circa ipsius principiũ accidit. THE. Quo pacto id dicas, declara, neq; te pigeat. HOS. Ei sanè quod est, aliquid alterum eorum quæ sunt, contingere potest. THE. Nihil prohibet. HOS. Ei verò quod nõ est, aliquidne ex his quæ sunt, adesse vnquam posse dicemus? THE. Nequaquam. HOS. Vniuersum numerorum genus in ordine eorum quæ sunt, ponimus? THE. Certè, si modo aliud quicquã in eo ponendũ. HOS. Quare nec numerorum multitudinem, neq; vnum non enti adhibeamus. THE. Haud rectè adhiberemus, vt ratio nobis ostendit. HOS. Quo pacto igitur vel ore proferret quisquã, vel cogitatione compræhenderet ea quæ non sunt, vel nõ ens seorsum à numero? THE. Dic quã? HOS. Quoties non entia dicimus, nónne numeri multitudinẽ tentamus apponere? THE. Vtique. HOS. Quoties autem non ens, vnum? THE. Manifestum id quidem. HOS. Enimuerò neq; iustum, neq; rectum esse diximus, vt quis non enti ens adiungere audeat. THE. Vera loqueris. HOS. Animaduertis igitur ꝙ neq; proferri, neq; rectè dici, neq; cogitari non ens secundũ seipsum potest, sed incogitabile, ineffabile impronũtiabileq; & irrationale existit? THE. Penitus. HOS. Nunquid pauloantè mẽtitus sum, cũ dixi maximã circa illud dubitationẽ me illaturũ? THE. Aliã igiť ista maiorẽ adducere possumus? HOS. Quid verò ô mirifice adolescens? an nõ ex his quæ dicta sunt, vides, ꝙ nõ ens tantis eũ qui ipsum redarguit, offundit tenebris, vt cum primum redargutionem aggreditur, sibimet aduersari cogatur? THE. Dic clarius. HOS. Haud opus est clarius aliquid mea quidẽ sententia cõsiderare. Equidẽ cũ supposuissem nõ ens, nec vnius nec multorum esse particeps, tamen & pauloantè & nunc etiã vnũ ipsum protuli, dũ hoc ipsum non ens pronunciarẽ, percipisne? THE. Percipio. HOS. Quinetiam paulò suprà inexplicabile ipsum & ineffabile & irrationale esse dixi, tenes? THE. Teneo, quidni? HOS. An nondum ipsum esse ei applicare conarer, contraria superioribus proferebam? THE. Videris. HOS. Nónne cum hoc illi attribui, quasi de vno locutus sum? THE. Absque dubio. HOS. Imò & irrationale dum dicerem, inexplicabileque & ineffabile

Vide Vitruuium de ratiõe colũnarum.

Vide Quin. lib. xij. ca. x.

Sẽtẽtia Parmenidis de eo quod nõ est.

Aliquid est signũ vnius.

Dubitatio maxima & prima de nõ ente.

Non ens incogitabile & ineffabile

bile singulariter pronũciarem, perinde ac si vnum esset, verba de hoc faciebam. THE. Quidni? HOS. Diximus sanè, si modo quis rectè loqui voluerit, neque vt vnum, neq; vt multa determinare ipsum debere, neq; omnino ipsum vocare.* Nam quadã in specie, appellatione huiusmodi poneretur. THE. Prorsus. HOS. De me igitur quid deinde dicat aliquis? Etenim & supra, & nũc me in hac pugna aduersus non ens succubuisse cõperiet: itaq; ex me de nõ ente loquẽte, queadmodũ dixi nõ est cur firmũ rectumq; aliquid expectes. Sed de te iam, si placet, videamus. THE. Quid ais? HOS. Age, conare bene & generosè, (es enim iuuenis) & omni mẽtis conatu rectũ aliquid de nõ ente proferre, illi nec essentiã nec vnũ, neq; numeri multitudinẽ adhibens. THE. Quã temerarius essem, si eandẽ qua tu succubuisti, pugnã aggrederer. HOS. Ergo si vis, te ac me præter mittamus, & donec in aliquẽ qui hoc prestare possit, incidamus, interim dicamus sophistam præ cæteris versutè admodũ obscuris sese in latebris occuluisse. THE. Et maximè quidẽ. HOS. Veruntamẽ si phãtastica quadã arte pollere sophistã asseruerim*: facile ex isto vsu dicendi aduersus nos occasionem nactus, in contrariũ sermones vertet. Nã dũ ipsum simulacrorum autorem vocabimus, quid maximè simulacrum dicamus, interrogabit. Cogitandum Theætete, quid ita percontãti sophistę, respondeamus: THE. Dicem* videlicet simulacra esse illa quæ in aquis & speculis offerũtur, picta quoq; & typis expressa, & huius generis alia. HOS. Videris, Theætete, sophistam conspexisse nunquam. THE. Cur? HOS. Videbitur tibi hallucinari, aut oculis carere prorsus. THE. Qua ratione? HOS. Ridebit te q per figuras speculaq; respõderis, perinde ac si tu videns cũ vidente loquaris: simulabitq; nec aquas, nec specula, nec eorum quicquam quę videntur, sed nec visum ipsum se nosse, atque de hoc tantum sciscitabitur. THE. De quõnam? HOS. De eo inquam, quod his omnibus quæ dixisti, cõmune est, & quod quasi vnum in multis sit, vno nomine simulacrũ appellasti. Strenuè itaq; certa, neq; ignauè cedas viro, sed generosè responde. THE. Quid aliud, ô hospes, simulacrum esse dicamus, quàm quod ad verisimilitudinẽ accedit quodãmodo, cum sit ipsum aliud? HOS. Cum aliud tale dicis, vtrum verum, an aliud quiddam intelligi vis? THE. Verum nullo modo, sed simile. HOS. Nunquid verum verè ens vocas? THE. Idipsum. HOS. Non verum autem veri contrariũ? THE. Quid prohibet? HOS. Si ergo id quod simile vocas, verum esse negas, ens quoq; existere negas, est tamẽ. THE. Quo pacto? HOS. Esse quidẽ, sed non verè esse fateris. THE. Certè nõ verum ens, sed imaginem veram. HOS. Ergo nõ verè est ens id quod verè esse imaginem dicimus, & non verè ent est verè. THE. Videtur non ens cum ente miris modis implicitũ. HOS. Cur nõ mirũ videat? cernis quã argute multiceps iste sophista nũc rursus tergiuersando nos inuitos non ens quodammodo esse fateri coegerit? THE. Video, & maximè. HOS. Qua igitur ratione eius artem definiemus, ita vt nobis con stemus? THE. Quid maximè veritus ita loqueris? HOS. Quia in sophistã circa phantasmata deceptorem quendã asserimus, eamq; artẽ decipiendi astutiam nominamus, vtrumne animã nostrã falsa opinari captiunculis eius irretitam, an aliud quiddam dicemus? THE. Hoc ipsum quid enim aliud dicere mus? HOS. Falsa opinio est, eorum quæ sunt opinari contraria? THE. Contraria. HOS. Ais igitur falsam opinionem, quæ non sunt, opinari? THE. Aio. HOS. Vtrum non esse quæ non sunt, putat? an quodammodo esse, quæ nullo modo sunt? THE. Si quis vnquã quoquo modo opinando mentitur, necesse est, vt quæ non sunt, esse quodãmodo iudicet. HOS. Nónne etiam quæ omnino sunt, nullo modo esse putabit? THE. Id quoque. HOS. Et hoc falsum similiter? THE. Et hoc. HOS. Quinetiam sermo mendax eadem ratione censebitur, qui videlicet quæ non sunt, esse, & contrà, quæ sunt, non esse pronuntiat? THE. Haud aliter mendax effici potest. HOS. Ferme non aliter. Non tamẽ hæc sophista fatebitur. Quo enim pacto mẽtis compos admiserit, quæ superius concessa sunt, quãdo nec dici, nec proferri, neque describi, neque cogitari posse concessum sit? Intelligimus quid dicas Theætete? THE. Quidni intelligamus? obijciet enim nobis sermonem nostrũ sibimet repugnare, cùm ausi simus falsò dicere nõ ens in opinione & locutione versari. Vnde sæpe cogi nos dicet non enti ens admouere, quod tamen fieri nullo planè modo posse suprà conuenimus. HOS. Rectè in memoriam reuocasti. Sed consultandum iam quid de sophista agere nos oporteat. Nam si eum in arte præstigiatorum mendaciumq; ponentes, definire conemur, obiectiões permultæ dubiaque nascuntur. THE. HOS. Exiguam hactenus illorum particulam cũ innumeræ, vt ita dixerim, sint, prosecuti sumus. THE. Si hæc ita se habẽt, impossibile est sophistam comprehendere. HOS. Quid ergo? num ab inuestigatione propter mollitiem desistemus? THE. Nullo modo desistendum arbitror, si qua ex parte hunc virum capere valeamus. HOS. Veniam itaque dabis, &, vt modò dicebas, boni consules, si vel leuiter in quæstione tam ardua profecerimus. THE. Dabo, & libenter quidem. HOS. Hoc abs te potissimum peto. THE. Quidnam? HOS. Ne me quasi patricidã quendã fieri censeas. THE. Quorsum hæc? HOS. Nam necesse erit patris Parmenidis sermonem propulsantibus examinare, cogereq; nõ ens esse quodãmodo, & ens rursus quoquo modo non esse. THE. Videtur hoc sanè in his sermonibus contendendum. HOS. Qui enim non videat, alioqui enim (quod dici solet) cæcutio. nisi enim ista redarguant concedat úrue, nemo poterit de falsis sermonibus loqui, vel opinione, vel simulacris, aut imaginibus, aut imitationibus phãtasmatibúsue, aut de his artibus quę circa hęc versantur, quin risum audiẽtibus moueat, dum sibimet contraria proferre cogetur. THE. Vera loqueris. HOS. Propter hæc aduersus paternum sermonem insitare audendum, vel dimittendum omnino, si qua pigritia seu verecundia detinemur. THE. At nihil prohibebit quominus id faciamus. HOS. Tertium pręter ea quiddã, & ipsum exiguũ quidem, abs te postulo. THE. Dic sõdes. HOS. Dixi paulo antè me circa taliũ redargutionem cum semper, tum in præsentia nimis defatigari. THE. Dixisti sanè. HOS. Vereor ne propter illa quæ à me dicta sunt, furiosus tibi videar, statim me sursum deorsúmue permutãs. Nam tui gratia confutationem illius sermonis aggrediemur, si fortè confutemus. THE. Hac ergo de causa forti animo ad pugnam accingere, Neque enim me iudice, deliquisse diceris, si eum susceperis confutandum. HOS. Vndénam cõmodius disputationẽ hanc discrimine plenam exordiemur? Hoc vtiq; calle, ô puer, eundem necessariò puto. THE. Quonam

* Græcè sic. Vnum enim iam & secũdũ hanc ipsam appellationem nominaretur.

Quónam? HOS. Vt quæ faciliora videntur, primũ discutiamus, ne rerũ difficultate deterriti, ab incœptis protinus desistamus, sed vt facile cõmuni consensu disserendo pergamus, quasi leuiter ac bene de his iudicare possimus. THE. Planius quod sentis exprime. HOS. Facili disputatione videtur hęc Parmenides prosecutus, & quisquis alius vnquã quot & qualia sint entia, determinare est ausus. THE. Quo pacto? HOS. Fabulam nobis tanquam pueris vnusquisque narrasse videtur. Vnus quidem, quòd tria sunt quæ existunt, quòdue illorum quedam inuicẽ quandoq; pugnant, interdũ verò conciliata in vnũ matrimoniũ cõtrahũt, pariũtq;, & progenitis porrigunt alimẽta. Alter verò duo posuit, humidum & siccũ, vel calidũ & frigidum, eaq; coniugauit inuicem, atq; expediuit. Eleatica verò apud nos doctrina à Xenophane, imò & ab antiquioribus originẽ ducens, omnia quæ esse dicuntur, vt vnum ponit, fabulosèq; disserit. Iades autẽ & Siculæ musæ quædam his posteriores, ambo hęc inuicem implicare tutius censuerũt, ita vt ens & multa & vnũ sit, discordia verò & cõcordia teneatur. Dissidens enim semper congreditur, vt musæ vehementiores canunt. Remissiores verò musæ semper hæc ita soluunt suspendũtq;. Et vniuersum hoc vicissim tum vnum & amicum sibi propter Venerem esse, tum multa & sibijpsi dissidens per discordiam. Durum est autem aduersus tam inclytos antiquosq; viros me, vera siue falsa dixerint, ferrę sententiam. Tantũ hoc sine inuidia asserere possumus. THE. Quid? HOS. Quòd nos multos nimium contempserunt. Nã suũ quisq; opus exequit, nulla nostri cura adhibita, vtrũ eos disserentes assequamur, nécne. THE. Quo pacto inquis? HOS. Quoties illorum aliquis ait, quod est, vel fuit, vel fit, multa aut vnũ, aut duo, & calidum frigido mixtum, discretiones quasdam concretionesq; inducens, quid per deos Theætete ex his significari conijcis? Ego quidem dum eram iunior, si quando id ipsum non ens de quo nũc ambigimus, proferretur, exacte me intelligere confidebam. Nunc vides quò de hoc dubitãtes redacti sumus. THE. Video equidem. HOS. Fortè verò & circa ens idẽ nihilominus noster animus patitur. Hoc enim intelligere nos quoties profertur, affirmabamus, illud verò minimè, cùm similiter, vt puto, vtrunq; intelligamus. THE. Fortè. HOS. Idem quoque de cæteris quæ suprà narrauimus, dictum sit. THE. Nempe. HOS. De multis quidem postea, si videbitur, considerabimus: de maximo verò præcipuoq; & primo nunc iam cogitãdum. THE. Quod ais? an de ente primum quærendũ censes, quid maximè significare velint qui illud enunciant? HOS. Planè intellexisti Theætete. Aio equidem ita nos disputare debere, ac si adessent illi, atq; ita interrogare. O vos quicunq; calidum & frigidum, aut aliqua duo talia cũcta esse asseueratis, quid hoc in ambobus existere vultis, quoties ambo atque vtrunq; esse dicitis? hoc ipsum esse, quid à nobis intelligi debet, cum vos profertis? Vtrum tertium quiddam præter illa duo? Quod si ita est, tria genera iam secundum vos, non duo tantum ponenda videntur: Sin autẽ alterum è duobus ipsum ens vocatis, haud similiter vtraq; esse dicetis. Vtrunq; enim vnũ esset non duo. THE. Vera loqueris. HOS. Nunquid ambo ens vocare vultis? THE. Forsitan. HOS. At, ò amici, dicemus, hoc quoque modo duo hæc vnum affirmaretis. THE. Rectè infers. HOS. Postquã igit nos in hoc defecimus, vos saltẽ nobis rem aliquando declarare, quid hoc nomine ens significare vultis, cum id pronunciatis: constat enim vos iamdiu rem nouisse, nos autem hactenus scire putauimus, nunc hæsitamus, quamobrẽ hoc nos in primis docere; ne dũ quæ traditis, discere opinamur, nos opinio fallat. Si hæc exigamus, tam ab ijs, quã ab alijs qui plusquã vnum ipsum omne ponunt, nunquid errabimus? THE. Minimè omnium. HOS. Quid ad eos qui omne vnum esse tradunt, nónne quærendum pro viribus quid ens ipsum dicant? THE. Cur non? HOS. Ad hæc ergo respõdeant, vnũ dicitis esse solũ? dicimus respondebũt, an non? THE. Ita. HOS. Ens aliquid vocatis? THE. Certè. HOS. Nunquid idem quod vnũ, nominibus ad idem duobus vtentes? an aliud? THE. Quid ad hæc hospes ij respondebunt? HOS. Patet, ò Theætete, illum qui hoc supposuit, nõ facile ad istas, aliasq; obiectiones huiusmodi responsurũ. THE. Qua ratione? HOS. Duo quidẽ nomina confiteri, cum vnum duntaxat ponatur, absurdum est. THE. Quidni? HOS. Quinetiam isthuc omnino recipere absurdum est, si quis nomen esse dicat, cuius nulla sit ratio. THE. Quo pacto? HOS. Qui ponit nomen à re diuersum, duo quædã inducit. THE. Patet. HOS. Præterea si idem cum re nomẽ esse cõcedit, cogetur vel nullius esse nomen: vel si est alicuius, nominis nomẽ esse fateri, alterius verò nequaquã. THE. Sic est. HOS. Et vnum vnius ens solũ: & hoc nominis ipsum vnum ens. THE. Necesse est. HOS. Quid porrò? totũ ab ente vno diuersum, an idẽ dicent? THE. Cur nõ dixerint? dicent enim, ac dicũt. HOS. Si ergo totũ est, quẽadmodũ inquit Parmenides, æqualis vndiq; sphęrę moli persimile à medio ad circũferentiã penitus æquè distãs, eo nanq; neq; maius quicquã neq; potẽtius est, necessariũ est ob talẽ circunferentiã ipsum ens mediũ extremáue habere, & idcirco partibus quoq; cõstare. THE. Sic oportet. HOS. Atqui nihil prohibet ipsum diuisum in partibus omnibus passionem vnius admittere, atque hoc modo & omne ens & totum vnũ existere. THE. Nihil penitus. HOS. Quod autem hæc patitur, an non impossibile est idipsum vnum esse? THE. Quare? HOS. Quia quod secundum veram rationem impartibile est, id omnino reuera vnum est ponendum. THE. Oportet sanè. HOS. Quod verò tale est, vt ex pluribus partibus construatur, cũ vniuersa ratione minimè consonabit. THE. Intelligo. HOS. Vtrum totũ ipsum vnius recipiẽs passionem, ita & vnũ & totum erit? vel omnino non dicimus ipsum vnum totum existere? THE. Optionem ambiguam proposuisti. HOS. Vera narras, cumq; ens vnum esse admittat, cur non ens & vnum idem apparet, & plura omnia quàm vnum erunt? THE. Certè. HOS. Quòd si ens sit non totum, ex eo quòd illius susceperit passionem, sit autem ipsum totum; indignũ ens suijpsius efficit. THE. Maximè. HOS. Enimuero secundum hunc sermonem cum seipso priuetur, non ens erit ens ipsum. THE. Sequitur. HOS. Atq; ita rursus omnia plura quàm vnum existent, cum tam ens quàm totum propriam naturam seorsum ab altero sit sortitum. THE. Profectò. HOS. Et si omnino non sit totum, eadem hæc enti proueniũt, ac præter id quod contingit non esse, contingit etiam neque factum fuisse ens vnquam. THE. Quid? HOS. Quicquid factum est, semper factum est totum. Quamobrem neq; essentiam, neq; generationem tanquã existentem ap

Opiniones ponẽtiũ numerũ entiũ.

Sẽper quod factũ est, totũ factũ est.

tem appellare debet, qui vnum vel totum in ordine eorum quæ sunt, non ponit. THE. Omnino sic esse videtur. HOS. Præterea quod totum non est, quantũ esse nullo modo potest. Nã quatenus quãtũ est, eatenus esse & totũ necesse est. THE. Prorsus. HOS. Innumeræ quoque præter has dubitationes aduersus eum insurgunt, quisquis ens, aut vnum solum, aut duo quædã ponit. THE. Testatur hoc, quæ modò mõstrauimus. Nam aduersus hæc dicta alia semper ex alia grauiorq; dubitatio exoritur. HOS. Sermones quidẽ illorũ qui de ente & non ente exacte disserunt, nõdum retulimus. Veruntamen satis hęc sint. Eos autem qui secus dicunt, rursus in medium adducamus, vt ex omnibus plane intelligamus nihilo facilius ens, quàm non ens quid sit definiri posse. THE. Certè & hi adeundi videntur. HOS. Videtur vtiq; inter eos quasi gigantum pugna quædam esse, propter eam controuersiam qua inuicem de essentia certant. THE. Quo pacto? HOS. Quidam illorũ de cœlo & inuisibili regione omnia ipsis certè manibus in terrã trahunt, saxa & quercus apprehendẽtes. Nam cũ talia hæc omnia tangant, solum id esse affirmant quod quoquo modo percipitur, atq; tangitur, idemq; corpus & essentiam tradunt. Quicquid verò absq; corpore dicit esse, contẽnunt nihil aliud audire volentes. THE. Noui equidem quos viros dixeris. Tales enim multos reperi.

Positio eorũ qui id solũ esse dicunt quod tangitur.

HOS. Horum autem aduersarij caute admodum atque pie superne ex inuisibili sede pro inuisibili essentia pugnãt, atq; intelligibiles quasdam & incorporeas species cogũt etiã veram existere. Illorũ vero corpora, eámue quàm nominãt veritatem, in minima rationibus partiũtur, generationemq; pro essentia fluẽtem denominant. Vnde ingens & inextricabilis pugna inter vtrosq; de his semper extitit. THE. Vera narras. HOS. Ab vtrisque itaq; rationẽ essentiæ quàm ponunt, sigillatim iam exigamus. THE. Quomodo exigemus? HOS. Ab ijs qui in speciebus essentiã locant, facilius, mitiores enim sunt, ab illis autem qui ad corpora vi singula trahũt, durius, fortè verò & impossibile. Verum sic de illis agendum videtur. THE. Quo pacto? HOS. Præstaret illos reipsa meliores, si fieri posset, efficere. Sin autẽ id fieri nequit, danda opera est vt sermone saltẽ efficiamus supponentes eos modestius atq; rectius q̃ nunc responsuros. Quod enim à potioribus conceditur, firmius atq; potius est, quàm quod à deterioribus est cõcessum. Nos autẽ non id curamus, sed quęrimus veritatem. THE. Probe. HOS. Iube eos meliores factos tibi protinus respondere, & quod aiunt interpretare. THE. Fiet. HOS. Vtrum quod mortale animal nominant, esse aliquid asserunt? THE. Quidni asserant? HOS. Nõnne hoc animatum corpus appellant? THE. Valde. HOS. Dum hoc ferunt, animam esse aliquid volunt? THE. Ita. HOS. Animam vnam iustam, iniustam alterã, vnam sapientẽ, insipiẽtem alteram arbitrãtur? THE. Vtiq;. HOS. An non iustitiæ aliorumq; talium habitu præsentiaq; talem animam fieri, cõtrariorum verò cõtrariam? THE. Hæc quoq; fatent. HOS. Quod alicui adesse & abesse potest, esse aliquid dabunt? THE. Dant certè. HOS. Cũ ergo sit aliquid iustitia, & sapientia, & virtus quælibet, necnon virtutis cuiusque contrariũ, & anima præterea cui hæc accidũt, verum videri tãgiq; posse istorum singula, an non opinantur? THE. Ferme nullum ex his videri. HOS. Nunquid horum aliquod habere corpus existimant? THE. Haud simpliciter ad hæc respondent, sed animã quidem corpus aliquod habere, sapientiã verò & cætera de quibus percõtabaris, aut nihil esse, aut corpus asserere, nõdum audent. HOS. Proculdubio Theætete meliores viri iam euaserunt, nam quicunq; illorum Spartæ, atq; indigenæ sunt, horũ neutrũ asserere verẽrentur, imò quod pugno premi nequit, omnino nihil esse contenderent. THE. Ferme quod sentiũt enarrasti. HOS. Ab illis iterũ pquiram'. Nã si qd vel exiguũ quidem incorporeũ esse concedunt, sufficit. Quòd incorporeis simulatque corporeis rebus est insitũ, cuius ratione esse vtraque dicunt, hoc ab illis exprimi quærimus. THE. Deesset fortè illis responsio, si quid eis tale contingeret. HOS. Vide vtrum proponentibus nobis, ens tale quiddã existere, admissuri sint. THE. Quidnam? declara. Fortè enim intelligemus. HOS. Dico quidẽ quicquid potentiã quãcunque nactum est, vel ad aliud agendũ, vel patiendum ab alio, quamuis minimum quid à vilissimo quodam, & si solũ semel, quodlibet tale reuera esse. Et hac ens definitione describo, nihil aliud quàm potentiam esse.

Prima definitio entis.

THE. At verò postquàm in præsentia ipsi hoc melius nihil habent, hoc & accipiũt. HOS. Probe forsitan deinceps nobis aliquãdo & illis aliter dicendum videbitur. Atque id nunc erga illos admissum ratumq; maneat. THE. Manet. HOS. Ad specierum amicos iam descendamus, tu autem nobis illorum sensum interpretare. THE. Fiet. HOS. Aliud essentiam, aliud generationem dicitis, alterum ab altero secernentes? THE. Absque controuersia. HOS. Et corpore quidem nos per sensum cũ generatione cõmunicare, anima vero per rationẽ cum vera essentia: quàm semper secundum eadẽ, & eodẽ modo sese habere: generationẽ verò aliàs aliter apparere asseueratis? THE. Asseueramus. HOS. Cõmunionem hanc, ô viri omnium optimi, quid in ambobus esse dicitis? num id quod nos paulò antè inducebamus? THE. Qui istud? HOS. Passionem vel actionem ex potentia quadam, ab ijs quæ inuicem congrediuntur prouenientẽ. Forsitan illorum ad hæc responsionem, ô Theætete, haud satis percipis, ac me diuturna cũ illis cõsuetudo ad percipiendũ iuuat. THE. Quid ergo respondent? HOS. Non dant nobis quod suprà aduersus homines terra genitos, de essentia dictum. THE. Quid illud? HOS. Sufficiẽtem entiũ definitionem hanc posui. videlicet quando alicui agendi vel patiendi vis aliqua vel minima adest. THE. Hanc ipsam. HOS. Ad hæc aiunt, quòd generatio potentiæ agendi vel patiendi est particeps, essentiæ verò nulla huiusmodi potentia conuenit.

Animam cognoscere, essentiam cognosci.

THE. An non id quod dicunt, aliquid est? HOS. Ad hoc à nobis obijciendũ, quod clarius ab illis audire cupimus, vtrum assentiantur animã cognoscere, essentiam verò cognosci. THE. Affirmant profecto. HOS. Cognoscere vel cognosci actionem vocatis, vel passionem, vel vtrunque? aut aliud quidẽ pati, aliud autẽ agere, vel omnino neutrũ istorũ in altero participare vultis? Patet q̃ in altero neutrũ. Alioqui cõtraria illorũ quæ suprà cõcesserãt, nũc admitterẽt. THE. Intelligo. HOS. Si quidẽ cognoscere, agere aliqd esset, cognosci verò pati, quo cognoscit pateret. Et idcirco essentiã hac ratione pati ex ipsa cognitione cõtingeret, dũ cognoscit: & quatenus cognoscit, eatenus pati: & quatenus patit, eatenus & moueri. Quod circa rẽ stabilẽ fieri non posse dicimus.

Omnia moueri.

THE. Rectè. HOS. Quid verò? dic per Iouẽ, reuera motum, vitã, animam, sapientiam

Ab eo quod vere est, non pôt abesse vita & anima & mot⁹.

pientiam, nunquid ab eo quod omnino ac vere est abesse prorsus existimandum, neque viuere ipsum, neq; sapere, neque venerandã sanctamq; mentẽ habere, sed immobile consistere? THE. Absurdum nimis id hospes, si concedatur. HOS. Nunquid mentẽ quidẽ habere, vitã verò minimè? THE. Qui isthuc? HOS. An hæc vtraque inesse illi dicemus, nõ tamen ab eo in anima contineri? THE. At quonam modo alio contineret? HOS. Vtrum mentem, vitam, animam habere dicendum: immobile tamen cũ omnino sit animatum, consistere? THE. Hæc omnia mihi ratione carere videntur. HOS. Cõmotum igitur & motionem tanquam existentia adesse fatẽdum. THE. Quid obstat? HOS. Ex hoc, ô Theætete, sequitur, mentem nulli rerum immobilium, vsquam, nulloq; modo, adesse. THE. Sequitur planè. HOS. Veruntamen si fieri agitariq; cuncta cõsentiemus, hoc sermone ipsum idem ex genere rerum existentium auferemus. THE. Qua ratione? HOS. Videtur tibi absq; statu esse vnquam posse quod dicitur, secundum eadem, eodem modo, & circa idem? THE. Nequaquam. HOS. Cernis vsquam sine his mentem, vel fuisse, vel esse? THE. Minimè. HOS. Aduersus eum omni rationum conatu pugnandum, qui scientia, prudẽtia, menteq; sublatis, quicquã aliud asseueret. THE. Et vehementer quidem. HOS. Necesse est eum qui philosophatur, atq; ista in primis honorat, propterea neque sermonem illorum admittere quicunque vnam speciem rerum vel plures inducentes, totum stare solum ferunt, neque illos audire, qui ens moueri duntaxat affirmant: verum secundum puerorum opinionem comprehensis omnibus quotcũque vel stant, vel mouentur, ambo simul ens & omne vocare. THE. Vera loqueris.

Secunda definitio entis

HOS. An nõ vt decet ens sermone iam comprehendisse videmur? THE. Prorsus. HOS. Papæ, ô Theætete, quanta nũc in ambiguitate versamur? mihi enim aliud nunc præter difficultatem considerandi nosse mihi videmur. THE. Quorsum hæc? HOS. Vidésne, ô beate, quòd dum illud penitus ignoramus, dicere tñ de illo nos aliquid arbitramur? THE. Et ego arbitror, sed vbi fefellerimus nos, haud planè intelligo. HOS. Animaduerte obsecro diligentius, num in præsentia nos his cõcessis meritò quis perinde interrogare posset, vt & ipsi suprà interrogauimus eos qui omne calidũ & frigidũ esse volebãt. THE. Quemadmodum? memora mihi si placet. HOS. Placet verò idq; efficere conabor, eodem modo abs te nũc quærerẽt, quo ab illis, vt aliquid proficiamus. THE. Optimè. HOS. Motũ & statũ nonne inuicẽ contraria maximè nuncupas? THE. Cur nõ? HOS. Enimuero esse illa similiter ais, & ambo pariter, & vtrunq;. THE. Aio equidẽ. HOS. Quãdo esse vtrunque & ambo concedis, tũc moueri prædicas? THE. Nullo pacto. HOS. An stare fortè significas, cum esse vtrunque dicis & ambo? THE. Neq; hoc.

Tertia definitio entis.

HOS. Ergo tertiũ quiddã ipsum ens cogitas: & tanquàm sub illo motus & status contineantur, comprehendis vtraque, atque eorum in essentia communionem respiciens sic esse ambo denominas. THE. Videmur reuera tertium quiddam ipsum ens vaticinari, quãdo motũ & statũ esse dicimus. HOS. Hac de causa ipsum ens ambo ista motus & status nõ est sed prẽter hęc aliud. THE. Apparet. HOS. Ens itaque suapte natura neque stat penitus, neq; mouetur. THE. Sic ferme dicendum. HOS. Quònam cogitatio conuertẽda vt animus de ente ratũ aliquid & manifestum habeat? THE. Ignoro. HOS. Haud facile vsquam arbitror. Si quid enim nõ mouetur, cur non stat saltem? vel quod non stat, cur non moueatur? Ens verò nobis extra hæc vtraq; esse apparuit, fierine id potest? THE. Minimè omniũ. HOS. Hoc vtique recordari in præsentia debemus. THE. Quale id? HOS. Quòd de non entis nomine interrogati cuinam cõueniret, declarare nequiuimus. Recordarísne? THE. Quidni recorder? HOS. Nũquid circa ens modo minore in dubitatione versamur? THE. Mihi quidẽ hospes si modo dici potest, magis deficere nũc videmur. HOS. Hoc ergo hic ponatur ambiguũ, postquã verò tã ens quã non ens ex æquo nobis obscurum est visum, spes restat deinceps, si alterũ clarius vel obscurius videbitur, & alterum similiter visum iri: & si alterum ignotum penitus, alterum quoque similiter fore. Sermonem igitur quãtum possumus decentissimè circa vtrunq; pariter persequamur. THE. Scitè. HOS. Dicamus planè quo pacto multis nominibus idem hoc appellamus. THE. Exemplum ad hoc inducas. HOS. Hominem vnum vocantes, cognomentis multis denominamus, dũ colores illi, figuras, magnitudines attribuimus, virtutesq; & vitia, in quibus omnibus alijsq; permultis non hominem tantum esse ipsum dicimus, sed & bonũ & alia multa, atque in alijs similiter agimus. Quodlibet enim vnũ ponẽtes, multa deinde multisq; nominibus appellamus. THE. Vera narras. HOS. Vnde iuuenibus, vt arbitror, & tardo ingenio senibus aduersandi occasionẽ dedimus. Nã cõtinuo quisq; obijcere potest, quòd impossibile sit multa, vnũ, & vnũ multa esse. Quapropter exultãt dũ hominem bonũ dici nõ sinunt, sed bonũ quidẽ, bonũ: hominem verò, hominem vocari nolũt. Incidisti sæpenumero, vt arbitror, Theætete, in homines, q argutijs eiusce modi student, plerũq; etiã seniores, q ꝓpter inopiã sapientiæ hęc admirant, & tãquam magnificũ quiddã inuenerint, se temere iactant. THE. Et maximè quidem. HOS. Vt igitur cunctos quicunque de essentia vnquam aliquid locuti sunt, sermo comprehendat, quæ deinceps interrogãdo subijciemus, tã aduersus hos, quàm aduersus alios, quos supra retulimus, dicta intelligantur. THE. Quænam ista? HOS. Vtrum neque essentiam cum motu statúue iungemus, neque aliud quicquam cum alio quoquam, sed quasi inuicẽ res cõmunicare nequeãt nostris sermonib⁹ eas penitus secernemus? An in idem omnia cogemus, tanquã misceri singula possint? An partim licebit quidem, partim minimè? Quid ex his potissimum Theætete, electuros illos putamus? THE. Nescio quid pro illis respondeam. Cur non sigillatim respondendo, quid ex vnoquoque sequitur exquisiuisti? HOS. Rectè admones. Ponamus ergo si vis dicere illos nihil cuiquã vllo pacto posse quicquã communicare. Nõnne motus igitur & status nullo modo essentia participabunt? THE. Nullo modo certè. HOS. Num erit illorum aliquod cum neutrum sit, essentiæ particeps? THE. Non erit. HOS. Statim hac consensione omnia, vt videtur, peruersa sunt, tum illorum dogmata qui moueri omnia, tum illorum qui stare vt vnum volunt: ac etiam illorum qui secundum species ea quæ sunt, eodem modo, & secundum eadem esse semper existimant. omnes enim esse adiungunt, partim verè moueri, partim verò stare dicentes. THE. Sic est omnino. HOS. Quinetiam quicunque interdũ componunt

omnia

omnia, interdum diuidunt, siue in vnum & ex vno in infinita, siue in terminata elementa diuidant, & ex his componunt: similiter quidem si interdum id fieri ponant, similiter si semper: in his inquam omnibus nihil veri dicunt, quandoquidem rerũ est nulla commixtio. THE. Rectè. HOS. Præterea & ipsi quàm absurdissimè sermonem trãsigeremus si nihil permitteremus alterius passiõis cõmunione, alterũ appellari. THE. Quomodo? HOS. Ipso esse circa singula quodãmodo vti coguntur, & ipso seorsum, & altero, & secundũ seipsum, & innumeris alijs: quibus cum abstinere nequeant quin sermonibus suis interserãt, nullis aliorum redargutionibus indigent, sed, vt fertur, domi hostem & aduersarium habent intus submurmurantẽ, tanquã absurdũ illũ Euryclem circũferentes semper incedũt.

Eurycles, prouerbiũ.

THE. Verũ est quod dicis ac simile. HOS. Quid verò, si omnia vim mutuæ cõmunionis habere dicamus? hoc profectò & ipse refellere possunt. THE. Qua ratione? HOS. Quoniã & motus ipse omnino quiesceret, & status agitaretur, si inuicem cõmiscerẽtur. Hoc autẽ summa quadã necessitate impossibile est, motũ stare, stãtúmue moueri. THE. Cur nõ? HOS. Tertiũ itaque solum restat. THE. Sanè. HOS. Etenim vnum aliquod istorum necessarium est, vel omnia, vel nulla, vel alia commisceri, alia minimè. THE. Necessarium prorsus. HOS. Duo quidem reperiri non possunt. THE. Non certè. HOS. Sequitur vt quicunque rectè respondere vult, reliquum è tribus ponere debeat. THE. Maximè. HOS. Quandoquidem alia cuĩre volunt, alia minime ferme idem rebus alijs quod de literis euenit. Nam quædàm ex literis inuicem copulantur, quædam minimè. THE. Patet. HOS. Vocalium quippe literarum series per alias omnes tanquam vinculum quoddam protenditur, sine quo nullæ inuicem literæ vinciri possunt. THE. Et maximè quidem. HOS. An intelligit vnusquisque quæ literæ quibus congruant? vel arte opus est, vt rectè id fiat? THE. Arte. HOS. Qua? THE. Grammatica. HOS. Nõnne idem circa grauium & acutorum sonos? Qui enim voces inuicem cõsonas, dissonásue arte dignoscit, musicus: qui verò ignorat, musicæ expers. THE. Ita est. HOS. Et in alijs artibus, artiumq; defectibus eiuscemodi alia reperiemus. THE. Manifestum id quidem. HOS. Cum verò & genera rerum eodem pacto mutuam communionem habere dixerimus, nõnne scientia quadã sermones peragere debet, quisquis rectè qualia genera qualibus congruant, aut dissonent, sit ostẽsurus, quinetiam per omnia cogniturus si ista conueniant adeò vt commisceri possint, & in diuisionibus rursus, si per omnia altera diuisionis est causa? THE. Sciẽtia prorsus opus est, ac ferme omnium maxima. HOS. Quã igitur hãc appellabimus Theætete? Nunquid per Iouẽ imprudẽtes in liberaliũ hominũ scientiã incidimus? Cumq; quæreremus sophistam, prius inuenisse videmur philosophũ. THE. Qui istuc? HOS. Per genera diuidere, & neque eandem speciẽ alteram putare, neque alteram rursus eandem esse, nõnne dialecticę officium esse dicemus? THE. Dicemus profectò. HOS. Quicunque hoc agere potest, vnam ideam permulta, vnoquoque seorsum posito, passim porrectã acute persentit, & multas quæ diuersæ inter se sunt extrinsecus sub vna cõpræhensas, & vnam rursus per tota illa, quæ multa sunt, in vno copulatã, & multas seorsum vndiq; distinctas. Hoc autẽ est scire, per genus discernere quã singula cõmunicare vicissim possunt, & quã nõ possunt. THE. Omnino. HOS. At verò dialecticum opus haud alteri dabis, vt arbitror, quã pure legitimeq; philosophanti. THE. Quo pacto alteri dari posset? HOS. Philosophum quidẽ tali quodam in loco & nunc, & in posterum, si quæremus, inueniemus, quanquã & hic non facile conspici potest. Sed alia ratione sophista, alia philosophus intuitũ refugit oculorum. THE. Qua? HOS. Sophistam pono, quia in non entis tenebras aufugit, & diuturna cõsuetudine tenebris illis offunditur, idcirco summa difficultate discernitur. THE. Sic est. HOS. Philosophus autẽ entis ipsius ideæ ratiocinatione semper inhærens, ob regionis illius splendorem haud facile cernitur. Nam vulgarium animarum oculi diuinitatis radios sustinere non possunt. THE. Consentaneum est ista sic non minus quàm illa sese habere. HOS. De hoc alias clarius, si pro voluntate licebit, tractabimus. Sophista vero non prius est dimittendus, quàm sufficienter à nobis sit cognitus. THE. Egregie. HOS. Postquã ergo inter nos cõuenit ex generibus quædã vicissim congredi, quędã penitus dissidere, & alia quidẽ cũ paucis, alia cum multis, nonnulla quoq; per omnia omnibus cohærere, sequamur deinceps rationẽ sermonis huius in hunc modũ cõsiderãtes. Non de omnibus speciebus inquã, ne multitudine confundamur, verũ quasdã ex ijs quæ maximę appellant eligẽtes, primũ quidem quales quęq; sint, deinde quã vim mutuę cõmunionis habeãt, vt ens atq; nõ ens, si nõ possumus perspicua penitus notione compræhendere, saltẽ cõgrua de his disputãdi ratione nõ careamus, quoad inuestigationis huius cõditio patitur. Quòd si non ens velut imaginãdo esse, reuera nõ ens dicemus, intontes forsitan euademus. THE. Decet sanè. HOS. Maxima verò omniũ genera quæ modo referebamus ens ipsum & status, & mot⁹. THE. Valde. HOS. Duo hæc inuicem misceri non posse, est dictum. THE. Certè. HOS. Ens verò vtriusq; misceri: ambo enim quodãmodo sunt. THE. Nil obstat. HOS. Sequitur vt tria sint hæc. THE. Sequitur. HOS. An nõ horũ quodlibet à duob⁹ reliquis alterũ est, sibi idẽ? THE. Est. HOS. Quid ita nũc idẽ & alterũ diximus? Nũquid vt duo quædã genera alia quã tria superiora, illis aũt necessariò semper adnexa? atq; ita de quinque generibus cogitandũ? An idẽ hoc & alterũ illorum quiddã enunciauimus, quod tamẽ nos latuit? THE. Forsitan. HOS. At verò motus status q; neq; alterũ est, neq; idem. THE. Quã ob causam? HOS. Quod cõmuniter motum statúmue vocamus, hoc neutrũ illorũ esse potest. THE. Cur? HOS. Quia & motus staret, & status itidẽ moueretur. Circa enim ambo alterũ vtrumuis illorũ effectũ, cogeret alterũ in naturæ suæ transire cõtrariũ, vtpote cõtrarij particeps. THE. Prors⁹. HOS. Ambo tamẽ eodẽ alteróue participant. THE. Nempe. HOS. Ne ergo dicamus, aut motũ esse idem vel alterũ, aut statũ similiter. THE. Non certè. HOS. Sed nunquid ens & idẽ quasi vnum quiddã nobis cogitandũ? THE. Fortè. HOS. At si ens & idem nihilo inter se differũt, quoties motum & statũ ambo esse dicemus, ambo similiter ista idem sicut entia denominabimus, hoc aũt impossibile. THE. At hoc impossibile. HOS. Nõ potest igit idẽ & ens, vnũ esse. THE. Sic fermè dicẽdũ. HOS. Quartã ergo speciẽ præter tres superiores ipsum idẽ ponamus. THE. Ponamus. HOS. Nunquid

Quomodo lateant philosophus & sophista.

Oculi vulgariũ animarũ radios diuinitatis sustinere nõ possunt.

Quòd ens & idẽ non sint vnum.

ipsum

ipsum alterum quinto loco ponendum? vel hoc & ens nomina duo vnum quiddam significare putandum? THE. Fortè. HOS. Arbitror tamen concessurum te, quòd eorum quæ sunt, quædam ipsa secundum seipsa sunt, quædam ad alia referuntur. THE. Quidni? HOS. Alterum autem semper ad alterum. nónne? THE. Semper. HOS. Non tamen ita, nisi alterum, & ens inter se longè differrent. Sed si alterum speciebus vtrisque participaret, vt ens, esset vtique aliquid eorum, quę altera sunt, alterum vtique non ad alterum: nunc autē quicquid reuera alterum est, ex necessitate sequitur, vt secundum id quod est, alterum sit. THE. Sic est, vt dicis. HOS. Quintā ergo alterius ipsius naturā in speciebus, quibus adiunximus, ponere decet. THE. Profectò. HOS. Dicendū quoque per omnia hæc illā discurrere. esse enim ex alijs vnumquodq; alterū, non per suijpsius naturā, sed quia alterius ideæ sit particeps. THE. Reuera. HOS. Sic autem de quinq; sigillatim repetendo dicamus. THE. Qui? HOS. Principio, quòd motus omnino alterum quiddam est, quàm status. Itáne, an aliter asserendum? THE. Ita prorsus. HOS. Non ergo status est. THE. Nullo pacto. HOS. Est autem, ex eo quòd entis est particeps. THE. Est. HOS. Rursus motus alterum est, quàm ipsum idem. THE. Ferme. HOS. Non ergo ipsum idē est. THE. Nū certè. HOS. Attamen idem quodammodo est propter participationē. Omnia enim ipso eodē participant. THE. Summopere. HOS. Concedendū igitur sine controuersia motum, & idem esse pariter & non idē. neq; enim cùm dicimus ipsam idē esse non idē simili ratione pronunciamur: sed idem, quia ipsius eiusdem particeps, sibimet idē est. Non idē verò, quia ipsum quoq; alterū recipit, quo ab ipso eodē seiungitur, neq; illud est, sed aliud quiddam. Quamobrē rectè non idem dicitur. THE. Rectè nimirū. HOS. Quinetiam si quo modo statū ipse motus admitteret, motum stabilem nominare nequaquā esset absurdum. THE. Rectè, siquidem concesserimus è generibus quædā inuicem cōmunicare velle, quædā minimè. HOS. At verò ad huius prius demōstrationē, quàm præsentium refellendo peruenimus, quòd videlicet sic natura se res habeat. THE. Cur non? HOS. Dicamus iterum motum alterum esse, quàm ipsum alterum, quemadmodum aliud, quàm idem, & status erat. THE. Necesse est. HOS. Est ergo & alterum hac ratione quodammodo & non alterum. THE. Verū. HOS. Quid verò deinceps? Num alterum ipsum, quàm tria dicemus, non tamen à quarto diuersum, cum quinq; illa esse confessi fuerimus, è quibus vnum considerandum proposuimus? THE. At quomodo? HOS. Neque enim minorem illorum numerum, quàm suprà constiterit, concedere possumus. Itaque nihil veriti pugnemus motum aliud esse, quàm ens. THE. Asseueremus protinus. HOS. Quare motus reuera non ens existit, & ens, quandoquidem entis est particeps. THE. Manifestum id quidem. HOS. Sequitur itaque non ens in motu, & in alijs generibus omnibus esse. Nam in singulis alterius ipsius natura, dum alterū vnumquodq;, quàm ipsum ens efficit, non ens efficit singula: atque ideo cuncta similiter non entia hac de causa prædicabimus, & quia ente participāt, esse iterū dicemus, entiaque vocabimus. THE. Fortasse. HOS. Ergo circa speciē quālibet ens quidē multiplex est non ens autem multitudine infinitū. THE. Videtur. HOS. An non ipsum quoque ens aliud, quàm vnumquodq;

Non ens in quibus sit.

aliorum est dicendum? THE. Necesse est. HOS. Ens itaq; quot numero alia sunt, totidē nōn est ipsum: nam cùm illa ipsum non sit, vnum quidē ipsum est: alia verò quæ infinita sunt numero, non est. THE. Ita penè dicēdum. HOS. Haud sanè turbari nos his decet. siquidem natura generum mutuam communionem habet. Siquis autē minus hæc accipit, sciendum positis superioribus, cōcedi hæc insuper oportere. THE. Atq; dicis. HOS. Videamus & hoc. THE. Quidnam? HOS. Quoties non ens dicimus, vt videmur, nequaquam entis contrarium dicimus, sed alterum quiddā solum. THE. Quomodo? HOS. Ceu cum aliquid non magnum dicimus, non magis parnū, quàm æquale eo vocabulo significamus. THE. Sic est. HOS. Non ergo contrarium, quando negatio dicitur, significari fatebimur: tantum verò duntaxat asseuerabimus, quòd non, & neque, aliquid ex aliorum numero significant, quando nomina antecedunt, imò quoties antecedunt res ipsas, circa quas nomina negationes sequentia pronunciantur. THE. Sic est omnino. HOS. Hoc præterea si tibi videtur meditemur. THE. Quid istud? HOSP. Ipsius alterius natura eodem modo, quo & scientia, concisa videtur. THE. Quo pacto? HOS. Vna quidem est & illa, pars autem illius in aliquo residens, sigillatimq; determinata, cognomētum proprium est sortita: quocirca multæ artes scientiæque esse dicuntur. THE. Prorsus. HOS. Nónne & partes naturæ ipsius alterius, quæ vna est, idem quod & partes scientiæ patiūtur? THE. Forsitan. Verū qua ratione, dicamus. HOS. Est pulchro pars aliqua ipsius alterius opposita? THE. Est. HOS. Hánccne omni cognomēto carere dicemus? an potius cognominari? THE. Cognominari. Quod enim non pulchrū vbique pronunciamus, hoc non ab alio quoquā alterum est, quàm à pulchri natura. HOS. Age itaq; ad hoc respōde. THE. Ad quid respondeā? HOS. Cum aliquid in parte quadā entiū determinatū sit, rursusq; alicui entiū opponatur, contingátne ita, non pulchrū dici? THE. Ita. HOS. Reuera sequitur non pulchrum esse aliquid, quādo quidem est illud cui opponitur. THE. Rectè admodū. HOS. Nūquid ex hoc sermone pulchrū magis in numero entiū, non pulchrum minus ponendum? THE. Nihilo magis. HOS. Similiter ergo tam non magnū, quàm magnū esse dicendū. THE. Similiter. HOS. Quinetiā non iustum secundū hæc ac iustum ponemus: vt alterum altero nihil magis sit. THE. Absq; dubio. HOS. Eademq; erit de cæteris ratio, postquā alterius ipsius natura, è genere entiū esse apparuit. Ea verò existēte, necesse est, & partes eius nihilominus existere. THE. Quid probet? HOS. Oppositio ipsa quæ est inter partē naturæ ipsius alterius, partémue entis, nihilominus si dictū fas est, quàm ens ipsum essentia est: neq; cōtrariū illius, sed alterū quiddā duntaxat significat. THE. Perspicuè. HOS. Quā igitur ipsam appellabimus? THE. Constat vtiq; quòd non ens id quod à nobis sophistæ gratia quæsitum hoc ipsum est. HOS. An vt dicebas nihilominus, quàm cæterorum quicquam essentiam habet? oportet que audacter iam dicere, quòd non ens firmiter naturā suam habet, quemadmodum magnum erat magnū, pulchrumq; erat pulchrum, ac etiam non magnum, & non pulchrum? Eodemq; pacto non ens, secundum idem erat, & est non ens species vna multis alijs entibus adnumerata. Nūquid vlterius circa hoc Theætete diffidimus? THET. Nequaquam. HOSP. Aduertisne

Quādo negatio cōtrarium non significat. Non.

Meditatio ipsius alterius.

Probatur quòd non ens sit.

Quòd non ens firmiter habet naturam suam.

m uertisne

uertisne quàm longe à Parmenidis mente diuertimus? THE. Curnam? HOS. Illius limites transgressi sumus, dum vlterius quàm statuerit considerauimus & ostendimus. THE. Quo pacto? HOS. Quoniam, inquit ille, nunquam, & nullo modo sunt nõ entia. Sed tu quærens ab hoc progressu cohibe mentem. * Hæc ille. Nos autem non solum, non entia esse ostendimus, sed quę sit non entis species demõstrauimus. Cum enim ostenderemus alterius ipsius naturam esse, per q; omnia entia diuisam atque dispersam inuicé, tunc partem eius oppositã ei quod cuiusque ens est, esse ipsum re vera non ens asseruimus. THE. Vera prorsus, ò Hospes, dixisse mihi videmur. HOS. Nemo itaque dicat, quòd postquàm non ens entis contrarium ostendimus, esse ipsum dicere audeamus. Nos enim iã diu vale ei diximus qui roget, quod contrarium est alicuius reuera sit canéne, & ratione quadam subsistat, aut ratione careat. Quod autem nunc diximus esse non ens, vel reprobare debet, qui minus credit, vel si reprobare nõ valet, eousque credere, quousque contradicere nequit: quod videlicet genera inuicem sint commixta, ensque & alterum per se inuicem perque alia omnia penetrando, sese mutuo capiãt, dum alterum ente participat. Est enim ob participationem huiusmodi, non tamẽ est illud ipsum quo participat, sed aliud quiddam. Cum verò aliud sit, quàm ipsum ens, necessariò sequitur, vt non ens esse dicatur. Ens quoque ex eo quod est ipsius alterius particeps, alterum quiddam ab alijs generibus est dicendum. Cumq; alterum sit, quàm reliqua cũcta, nec vnum aliquid ex illis, neque cuncta aliã existit, sed ipsum quod est duntaxat, quapropter ens absq; dubio in plurimis plurima non est. Et alia quoque similiter, tam vniuersa, quàm singula multifariam quidem sunt, & multifariam non sunt. THEÆ. Vera narras. HOS. Siquis contrarijs hisce conuersionibus fidem non præstat, cogitare debet, vt meliora, quàm hæc inducat. aut siquis quasi arduum quiddam inuenerit, gaudet nunc huc, nunc illuc sermones trahens, is sciat haud sanè multo studio digna se excogitauisse, quemadmodum sermones hi testantur. Hoc enim neque egregium aliquid, neq; inuentu difficile est, sed illud arduum atque præclarum. THET. Quidnam? HOS. Quod & suprà dictum est, vt his tanquam ictibus omissis, ea quæ eadem planè sunt redarguere vnaquaque in re possis: siue quod alterum est, idem, siue quod idem, alterum, atq; id eadẽ vtrunq; ratione, esse conuincens. Nam quod idem est, alterum, aut quod alterum, idem etiã quoquomodo esse, & quod magnum est, paruum, & quod simile, dissimile etiam sit, ostendere: & cõtraria hoc pacto connectere, haud vera redargutio est, sed vix leuiter rem attingens, rudisq; & nuper nata. THE. Omnino quidem. HOS. Nam omne ab omni secernere, ò adolescens optime & inconcinnum est, & hominis musicę philosophiæque prorsus expertis. THE. Quamobrem? HOSP. Omnis penitus oratio deletur, si vnumquodque ab omnibus segregatur. Nam propter mutuam specierum copulam oratio cõstitit. THE. Sic est. HOS. Aduerte obsecro, quàm opportunè nunc aduersus istos pugnantes coegicos, vt alterum alteri cõmisceri permitterent. THE. Ad quid maximè? HOS. Ad hoc vt oratio vnum aliquid è generibus sit, hoc enim si priuaremus, philosophia vt plurimum careremus. Oportet præterea in præsentia communi consensu quid oratio sit, definire. quòd si penitus è medio tolleretur, nulla de re loqui possemus. Tolleretur autem si concessum esset nullam esse rerum commixtionem. THE. Rectè id quidem. Verum qua de causa, nunc oratio definienda sit, non intelligo. HOS. At fortè hoc modo percipies. THE. Quo? HOS. Non ens constituit vnum quoddam reliquorum generum existens, per omnia quæ sunt, diffusum. THE. Constitit. HOSP. Considerandum ergo deinceps, vtrum opinioni atque orationi immisceatur. THE. Cur? HOS. Quoniã si nullo modo his immiscetur, vera esse omnia necesse est. sin autem miscetur, falsa opinio, orationesque falsa exoriuntur. Dicere enim & opinari non entia, hoc ipsum falsum est, orationi & cogitationi contingens. THE. Sic est. HOS. Cum verò sit falsitas, deceptio sequitur. THE. Statim. HOS. Orta deceptione, necesse est simulacris & imaginibus phantasiáque cuncta repleri. THE. Nihil repugnat. HOS. Sophistam vero dicebamus hunc in locum confugisse, dum falsum nullo modo esse diceret, quia nõ ens nemo cogitet, vel pronũciet, cum non ens nulla ex parte sit essentiæ particeps. THEÆ. Sic est dictum. HOS. Nunc autem hoc entis particeps nobis apparuit; quapropter haud vltrà hac quidem parte pugnabit. Forte verò dicet, quasdam è speciebus, cum non ente participare, quasdam minime, orationẽ, & opinionem ex illorum numero esse, quę non participent: & idcirco facultatem illam phantasticam simulacrorum magistram, in qua illum locauimus, nusquam esse contendet, postquàm opinio orationeque cum non ente nullo modo participant: falsumque nobis esse dicet, cum nulla communio talis reperiatur. Quamobrem, quid oratio sit opinioque & phantasia, primo inuestigandum, vt his declaratis, eorum cum non ente cõmunionem conspiciamus: qua inspecta, falsum esse aliquid ostendamus: cũmque hoc ostenderimus, in eo Sophistam, si quidem reus est, vinciamus, aut etiam illum absoluẽtes, alio quodam in genere deinde quæramus. THES. Verum omnino videtur hospes, quod ab initio de Sophista prædiximus, quod videlicet prædehẽsu difficile genus hoc prorsus sit. Multis enim obijcibus circunseptus videtur, neq; ad eum peruenire quis potest, nisi prius obstaculum quod obiecit ille, submouerit. Et nunc quidem vix tandem obiectionem illam euasimus, qua non ens nullo modo esse intulerat. Continuo siquidé aliud obiectum. Vnde oportet, & orationem, & opinioné falsas esse posse ostendere, ac forsitan post hoc aliud, aliudq; post illud, nullusq; terminus inuenietur. HOS. Forti animo perse qui Theætete debet, quisquis progredi, vel aliquãdo in eo quod cœpit, potest. Quomodo ẽm qui in istis hęsitet, in alijs audeat vnquã? Nam qui illis, aut nihil efficit, aut retro repellitur, nunquã, vt prouerbio fertur, expugnabit vrbẽ. Nunc verò postquàm quod dicebas transactũ nobis est, & ingens propugnaculũ captum, reliqua posthac minora, leuioráque supersunt. THE. Præclarè loqueris. HOS. Orationem itaq; primo, sicuti dictũ est, opinionémue capiamus, vt clarius ostendamus, vtrum non ens hæc attingat, an verò omnino sint ambo, falsumq; neutrum. THE. Optime. HOSP. Age quemadmodum circa species, & literas diximus, similiter circa nomina rursus excogitemus. Videtur enim quod nunc quæritur ita sese habere. THE. Quid potissimum de nominibus vis intelligi? HOSP. Vtrum omnia inuicem congruant, aut nullum, aut quędam consonent,

Carmina Parmenidis

* In Græco loqtur The. respondet Hos. quod, quia nõ placebat, prætermisi. Ficinum secutus.

Qui positioni non credit, reprobare debet: qui reprobare nõ valet, credere debet.

A non ente falsitas, à falsitate deceptio &c.

Vis phantastica simulacrorum magistra.

Prouerbiũ.

consonent, alia dissonent. THE. Patet quòd quędã congruunt, quędã minimè. HOS. Fortè tale quiddam ais, quod quæ consequenter dicta aliquid exprimunt, inuicem congruunt: quę verò continuata nihil significant, non conueniunt. THE. Quomodo? quidue dicebas? HOS. Quod intelligere te, & fateri putaui. Duo nanque sunt genera declarationũ earum, quæ circa essentiã voce fiunt. THE. Quo pacto? HOS. Vnum quidem nominum genus, verborũ alterum. THE. Dic vtrunq;. HOS. Declarationẽ qua actiones significantur, verbum dicimus. THE. Sanè. HOS. Signum autem vocis agentibus ipsis impositum, nomen. THE. Prorsus. HOS. Ex solis nominibus ordine prolatis oratio nunquam efficitur, neq; rursus ex verbis absque nominibus pronunciatis. THE. Hæc non didici. HOS. Cõstat vtiq; quod aliò intendens animũ paulò antè assentiebare. nam hoc ipsum est, quod dicere volebam, quòd ista si solum ita continuata pronunciantur, orationem non faciunt. THE. Quomodo? HOS. Vt vadit, currit, dormit, & alia verba quæcunque actiones significant: quæ si quis subiungat omnia, nihilo magis orationem facit. THE. Sic est. HOS. Rursusque cum dicitur, leo, ceruus, equus, cæteraq; nomina, quæ ipsos agentes significant, nondum hac continuatione oratio vlla conficitur. Nam quæ proferuntur, haud ante actionem, vel actionis impedimentum, aut essentiam, siue existentis rei, seu non existentis ostendunt, quàm verba nominibus misceãtur. Tunc verò primum conueniunt, statimq; fit oratio, & prima horum complexio, prima oratio est, etiam si sit breuissima. THE. Qui isthuc inquis? HOS. Quando quis dicit, homo discit, orationẽ hanc esse ais primam atq; breuissimã? THE. Equidẽ. HOS. Tunc sanè declarat aliquid de his, quæ sunt vel fiũt, aut fuerunt iam, aut erunt. Neq; nominat tantũ, sed & definit aliquid, verba nominibus copulãs. Ideoq; nõ modo nominare, verum etiã loqui ipsum dicimus, taliq; contextui nominũ orationis nomen indidimus. THE. Rectè. HOS. Enimuero quemadmodum res aliquæ cõsonant inuicem, vt suprà diximus, aliquæ dissonant, ita & signa vocum, quędam nequaquam conueniunt, quædã congruentia orationem conficiunt. THE. Prorsus. HOS. Accipe & hoc breue. THE. Quale istud? HOS. Orationem necesse est quoties sit, alicuius esse esse orationẽ: nullius enim esse orationẽ impossibile est. THE. Ita videtur. HOS. Nónne & qualẽ quandã esse ipsam oportet? THE. Oportet sanè. HOS. Animaduertamus obsecro diligenter. THE. Decet. HOS. Afferã orationẽ tibi, rem cum actione per nomen verbumq; coniunges: cuius autẽ oratio sit tu dicas. THE. Efficiã, vt potero. HOS. Theætetus sedet, nũ oratio ista prolixa? THE. Non, sed mediocris. HOS. Tuum est nunc dicere, de quo & cuius oratio est. THE. De me videlicet, atque mea. HOS. Hæc etiam? THE. Quænam? HOS. Theætetus hic quicum ego nũc disputo, volat. THE. Nemo de hac quoque aliter diceret, nisi quòd de me meaq; est. HOS. Diximus qualẽ quandã esse orationem quamlibet oportere. THE. Diximus. HOS. Harum aũt qualem vtranquẽ esse dicemus, THE. Vnã verã, alterã falsam. HOS. Vera oratio ea quę sunt, vt sunt, de te prædicat. THE. Certè. HOS. Falsa aũt, alia quàm quæ sunt. THE. Profectò. HOS. Quæ nõ sunt ergo, quasi sint asserit. THE. Sic ferme. HOS. Et quę reuera sunt, alia de te dicit. Multa siquidẽ entia circa vnumquodq; esse prędiximus, multa quoq; non entia. THE. Omnino. HOS. Primũ quidem necesse est orationem illam, quam secundo loco de te protuli, secundũ orationis definitionẽ, vnam quandam ex breuissimis esse. THE. Sic enim inter nos conuenit. HOS. Deinde exprime, nũ alicuius sit. THE. Alicuius. HOSP. Si tua non est, alterius multominus. THE. Patet. HOS. Si nullius est, neque oratio prorsus est. Nam ostensum est, fieri non posse, vt quę oratio est, nullius oratio sit. THE. Scitè. HOSP. Ergo quoties de te altera ita prædicantur, ac si eadem essent, & quæ non sunt, perinde ac si sint, huiusmodi quædam ex verbis ac nominibus compositio proculdubio fit oratio falsa. THE. Vera admodum loqueris. HOS. Quid autem de cogitatione, opinione, & phantasia dicemus? nónne iam constat quòd hęc omnia genera, tum vera, tum falsa in animis nostris efficiuntur? THE. Qua ratione? HOS. Sic intelliges facile, si prius quid vnumquodq; istorum sit, quóve inter se singula differant, acceperis. THE. Exhibe modo. HOS. Nónne cogitatio & oratio idem? nisi quòd cogitatio dicitur illa ipsa sine strepitu vocis interior collocutio, qua sese animus noster alloquitur. THE. Penitus. HOS. Sed per os effluxus prolationis ab illa oratio nuncupatur. THE. Verum. HOS. Quinetiam in oratione hoc animaduertimus. THE. Quid? HOS. Affirmationem inquam, & negationem. THE. Nempe. HOS. Quando igitur hoc in anima per cogitationem silentio fit, potéstne alio, quàm opinionis nomine nuncupari? THE. Nequaquam. HOS. Quid verò cum non per ipsam, sed per sensum rursus talis passio accidit, potéstne aliter, quàm phantasia cognominari? THE. Non aliter. HOS. Postquàm oratio partim vera, partim falsa esse apparuit, cogitatio verò interior ipsius animæ collocutio, opinio verò cogitatiõis cõclusio, in qua opinionis sensusq; cõmixtio reperitur, necessariũ esse videtur, vt cogitationes opinionesq; partim veræ, partim falsæ sint: quippe cum sint orationi cognatæ. THE. Nihil repugnat. HOS. Aduertísne nos facilius, quàm putabamus, orationẽ & cogitationẽ falsas interdũ esse inuenisse? Metuebamus sanè ne opus irritum & inexplicabile ista quærentes aggrederemur. THE. Aduerto. HOS. Ergo ne in reliquis animũ deijciamus: verũ postquàm patefacta sunt ista, superiores illas secundum species diuisiones in memoriã reuocemus. THE. Quales? HOS. Imaginariam artem in duas diuisimus, assimilatricem scilicet & phantasticam. THE. Sic egimus. HOS. Vtra verò in arte sophistam collocaremus, ambigebamus. THE. Profectò. HOS. Posthanc ambiguitatem repente profundior emersit caligo, cum sermo ille cunctis dubius inferretur, quòd neque imago, neq; simulacrum, neq; phantasma omnino vsquam est, quia nullo modo, vsquam, vnquam falsum extet. THE. Vera narras. HOS. Nunc autem postquàm apparuit quidem oratio, apparuit & opinio falsa, possibile est simulacra quædam rerum verarum æmula esse, & ab hac dispositione artem decipiendi manare. THE. Possibile certè. HOS. Quinetiam quòd in his Sophista versatur, estne à nobis in superioribus concessum? THE. Est. HOSP. Adnitamur iterum bifariam genus propositum partientes semper ad dexteram progredi diuisi partem, & quæ cũ Sophista quoquo modo communicant, circunspicere, vt communionibus omnibus amputatis propriam eius sedem atque effigiem & nos intueamur, & his qui ad huiusmodi disciplinæ progressum na

Quæ voces sint cõgruẽtes, quæ nõ.

Verbum.

Nomen.

Prima oratio ac breuissima, homo discit.

Quid cogitatio, nã eadem oratio.

Oratio.

Opinio.

Phantasia.

tura accedunt, quàm proxime ostendamus. THE. Probe. HOS. Nónne ab initio artem efficiendi vnã, acquirendi alteram partientes induximus? THEA. Certè. HOS. Diuisa postmodum acquirẽdi arte sub ea Sophistam imaginati sumus in venatione, certamine, mercatura, & huiusce modi speciebus. THE. Sic prorsus est actum. HOS. Nunc verò postquàm imitandi quoq; ars Sophistam cõplexa est, constat in primis artem hanc efficiendi artẽ esse bifariã diuidendam. Imitatio quippe, effectio quædã est, simulacrorum scilicet non verarũ rerum, quemadmodũ suprà diximus. Nónne? THE. Procudubio. HOS. Effectricis igitur facultatis duæ primum sint partes. THE. Quæ? HOS. Diuina & humana. THE. Nondum intelligo. HOS. Si modo quæ initio dicta sunt, recordamur, effectricem facultatem dicimus vim quandã, quæ causa est, vt sint postea, quæ antè non fuerant. THE. Recordamur. HOSP. Animalia cuncta mortalia, plantasq;, quæcunq; terra ex seminibus radicibúsue nascuntur, & quæcunq; inanimata in terra consistunt, siue liquefieri possint, siue non possint, nunquid alio quodã opifice fabricata, quàm Deo, facta esse, cum prius non fuissent, dicimus? an multorum doctrinam sermonesq; sectabimur? THE. Quorum? HOS. Dicentium, ista natura ipsa gigni à causa quadam fortuita, siue mente hæc agente: vel cum ratione potius scientiaque diuina, quæ ab ipso Deo sit orta. THE. Ego fortè propter ætatẽ plerunq;, tum hoc, tum aliud opinor. In præsentia verò ad te respiciens, putasque existimare te, per Deum hæc omnia gigni, idem ipse quoq; existimo. HOS. Rectè admodum Theætete. Ac si te putaremus in posterum aliter opinaturum, nunc ratione simul cum necessaria quadam persuasione, vt nobis crederes efficeremus. Quoniam verò eius ingenij esse te noui, vt etiam sine nostra demonstratione vltro ad illa sis profecturus, ad quæ nunc trahi te dicis, dimittam. Nam superuacua disputatio talis esset. Ponam verò illa, quæ natura gigni dicuntur, arte diuina fieri: quæ autẽ ex his ab hominibus cõponuntur, humana: atque hac ratione duo effectricis facultatis genera, humanum videlicet, & diuinum. THE. Præclare. HOS. Cum verò duæ sint artes, vtranq; bifariã diuide. THE. Qui? HOS. Quemadmodum ars effectrix vniuersa per latitudinẽ est diuisa, ita nunc per longitudinem diuidatur, atque ita quatuor illius partes efficiũtur, duæ quo ad nos humanæ, duæ iterũ quo ad deos diuinæ. THE. Profecto. HOSP. Ex his quidem rursus aliter nunc diuisis, vtriusque partitionis pars vna est effectrix, reliquæ autem imaginariæ nominantur. vnde rursus efficiendi facultas in duo diuiditur. THE. Dicas iterum quemadmodum vtraque. HOS. Nos vtique & animalia cætera, eáue ex quibus ista gignuntur, ignis & aqua, horumque germana, à Deo omnia procreata scimus singula illa effectæ atque opera an non? THE. Nempe. HOS. post hæc horum simulacra sequuntur, diuina quadam industria producta. THE. Quali? HOS. Phantasmata enim quæ dormientibus occurrunt, quæque in die per se absque arte videntur, vmbra quidem cum tenebræ igni miscentur: duplex autem, quando lumen proprium & extraneum circa perspicua leuiaque in vnũ concurrens, sensumque contrarium solitæ visionis præbens, speciem efficit. THE. Duo ergo sunt ista diuinæ effectionis opera, res videlicet singulę, singulásque res sequentia simulacra. HOS. Ars autẽ humana, nónne per architecturã domum fabricat, per picturam verò domus imaginẽ, veluti quoddam humanum insomnium vigilantibus factũ? THE. Nulli dubiũ. HOS. In alijs quoq; similiter per duo partiendo, gemina opera effectricis nostræ actionis inueniemus. Ipsam quippe rem principali facultate, imaginẽ vero æmulatrice illa facientes. THE. Nũc melius intelligo, ac duas bifariam pono effectricis species facultatis, Primò siquidem in diuinam partior, & humanam secundum alteram diuisionem: secundum verò alterã in rerum ipsarum & in imaginum effectricem. HOS. Reminiscamur obsecro duo dixisse nos imaginariæ facultatis genera esse oportere, assimilatorium scilicet & phantasticum, si modo aliquid reuera falsum, & falsum vnum aliquid eorum, quæ sunt, sit futurum. THET. Dictum certè. HOS. Nónne constitit? ideoq; nunc ipsi duas sine cõtrouersia species adnumerabimus? THE. Sanè. HOS. Phantasticum itaque rursus in duo secandum. THE. Quomodo? HOS. Vnum per instrumẽta factum, alterum illius, qui sese instrumentum phantasma efficientis exhibet. THET. Qui isthuc ais? HOS. Quoties aliquis figuram tuam vsurpans, corpori suo aut vocem voci consimilem videri facit, imitatio ista phãtasticæ nuncupatur. THE. Vtique. HOSP. Imitatorium hoc appellantes ita distribuamus, & reliquũ omne quasi iam quietis cupidi prætermittamus, concedamusque alteri, vt in vnum colligat, & conueniens ipsi tribuat cognomẽtum. THE. Distribuatur vt vis, & hoc dimittatur. HOSP. Hoc præterea duplum, ô Theætete, existimandum. Quam verò ob causam, animaduerte. THE. Dic. HOSP. Eorum qui imitantur, aliqui cognoscentes quod imitantur, hoc agunt, aliqui autem ignorantes. An maiorem aliquam discrepantiam diuisionemq;, quàm ignorantiæ cognitionisque ponemus? THE. Nullam. HOS. Nónne ea quo modo dicebamus, cognoscentium imitatio erat? figuram quippe tuam imitatur ille, qui te cognoscit. THE. Ille ipse. HOSP. Quid autem de iustitiæ virtutisque vniuersæ figura dicendum? an non multi dum ignorant, nosse autem hanc opinantur, quod illis videtur id ipsum imitantes, tam verbis, quàm operibus anniruntur, vt inesse ipsis appareat? THE. Atque admodum multi. HOSP. Nunquid ita illos spes fallit, vt sicut iusti non sunt, ita nec etiam videantur? an contrà? THE. Contrà. HOS. Imitatorẽ hunc diuersum ab illo superiori dicemus, ignorantem à cognoscente? THE. Dicemus plane. HOSP. Vnde igitur nomen vtriusque proprium deducetur? an videlicet difficile est. quia causa quædam vetus diuisionis generum in species, superioribus nostris ignota fuerit, adeo vt nemo partiri contenderit, ideoque nominum inopes esse necesse est? Et si dictu audacius videri potest, declarationis tamen discretionisque gratia, imitationem illam opinionis comitem opinabilem imitationem: illam verò quæ scientiæ, historicam quandam scientemq; imitationem vocemus. THE. Esto. HOS. Harum quidem appellationum altera duntaxat vtẽdum. Nam sophistam, & si in genere imitantium, non tamen in genere scientium posuimus. THE. Sic est. HOS. Hunc itaque opiniosum imitatorem tanquam ferrum examinemus, sitne solidus, simplexq;, an contra geminum, duplexq; in se quidam habens. THE. Examinemus. HOSP. Certè admodum multiplex. Nam sophista alius fatuus & ineptus est, quæ opinatur

natur scire se putans. Alterius verò forma, propter variam in sermonibus reuolutioně, certè suspicionem plurimam metumque habet, ne fortè ignoret illa, quæ coram alijs scire se simulat. THE. Omnino ex vtrisque generibus est, vt narrasti. HOS. Nónne igitur vnum quidem simplicem, alterum ironicum imitatorem ponemus? THE. Consentaneum est. HOS. Huius iterum genus vnum an duo dicimus? THEO. Tu videris. HOS. Cogito equidem, ac duo cogitanti mihi se offerunt. Vnus quidem publice prolixa oratione apud populum ironia vtens: alter priuatim minutis quibusdam captiunculis cogens eum, qui cum ipso disputat, sibimet in sermonibus contradicere. THE. Rectè admodum loqueris. HOSP. Quomodo superiorem illum denominabimus? ciuilémne, an popularem? THE. Popularem. HOSP. Alterum verò Sophon, id est sapientem, an Sophisticum? THE. Sapientem quidem vocare illum non licet, quandoquidem ignorantem ipsum posuimus: Quoniam verò sapientem imitatur, cognomentum quoddam illius simile sortietur. Ac demum intelligo, hunc ipsum prorsus, & re uera Sophistam appellari decere. HOSP. An non vt suprà, ita nunc nomen eius colligabimus à fine iterum ad principium omnia complexi? THE. Omnino. HOSP. Is demum Sophistam vere definiet, qui generationem eius, & stirpem esse istam asseuerabit. Sophista inquam est, qui in sermonibus disputantem cogit contradicere sibijpsi, qui & ironici pars est, ab imitatore opinioso veniens, phantastici item generis, ab imaginaria facultate profluens, nó diuinæ, sed humanæ effectionis determinata progenies, ex eorumque numero qui verbis, quasi quibusdam præstigijs, mirum in modum decipiűt auditores. THE. Ita prorsus dicendum.

Vnde dictus Sophista.

Vltima sophistæ definitio.

MARSILII FICINI APOLOGVS IN LIBRVM PLATONIS, De regno, ad Federicum Vrbini ducem semper inuictum.

IVPITER optimus maximus, cum optaret tale in terris quandoq; regnum prospicere, quale in cœlo semper apud se conspicit, iamdiu per ipsam diuini regis ideam, regium quendam diuinumque animum demisit in terras. Conuocatisque cœlicolis imperauit, vt omnes futuro huic regi suffragarentur, quem superi quidem, & à fide regia Fideregum, & ab orbis imperio Orbinantem Ducem iam nominarent, homines verò mutatis literis Federicum Vrbinatem Ducé essent appellaturi. Assensere omnia Ioui præter Iunonem numina. Sola enim Iuno crassioris aëris ambitiosa regina cœleste terris regnum hactenus inuidet. Verum Pallas Mercuriúsque fauentibus alijs, & teste Veritate, coronam sceptrumque regium iampridem viro eidem, cui & Iupiter, libentissime contulerunt. Cum verò academia passim Palladem, Mercuriumque colat atque sectetur, ipsa quoque regnum orbisque totius monarchiam, qualem diuinus Plato describit, Federico Vrbinati duci, tum ex Iouis sententia, tum ex testimonio Veritatis optime merito felicissime tribuit.

PLATONIS CIVILIS, VEL, DE REGNO.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

CVM deus atq. natura hominem agendo producăt, eum certe producunt, vt agat, agat inquam gratia diuinorű. Quemadmodum vero alius finis est cuius gratia natura efficit pollicem, alius cuius gratia manű siue pedem, aliusq. rursum ad quem totum efficit homině: sic alius finis est ad quem hominem dirigit singularě, alius quoq; ad quem familiam, itemque alius ad quem ciuitatem atque regnum. Ac denique finis ille existimandus est optimus, cuius gratia Deus totum genus humanum procreauit. Nemo vero existimet, cum proprij cuiusque cœtus certus sit finis, nullum esse totius: cumq; humanæ vitæ partibus insit ordo, in vniuerso tamen vitæ genere esse confusionem: denique cum partes ob finis vnius intentionem inter se habeant vnionem, totum ipsum esse dispersum. Quamobrem necesse est certum esse humani generis finem, eumque in actione quadam circa perfectiora consistere, per quam & superiora pro viribus imitetur, & diligenter inferiora gubernet: scientia quidem naturalia perscrutetur, prudentia vero disponat humana, pietate autem diuina colat atque veneretur. Eiusmodi ergo finis vitam exigit geminam, & in actione & in contemplatione similiter constitutam, eo tamen pacto, vt actio contemplationis tanquam diuinioris gratia sit instituta. Cæterum absoluta vtriusque vitæ perfectio, tot tantisque & tam varijs adminiculis indiget, vt neque à paucis quibusdam, neque etiam à multis hominibus, sed ab vniuerso simul hominum genere duntaxat possit expleri. Fieri verò non potest, vt tam diuersæ gentes per media tam diuersa ad vnum omnium communemque finem perducantur, nisi ab vno per vnam quandam legem cunctos in vnum pariter conducente. Quemadmodum neque fabri ministrique genere simul atque ingenio longe inter se discrepantes, materias admodum varias ad formam vnam ædificij conferentes, in vnum vnquam commode congregabunt & construet opportune, nisi ab vna quadam architecti vnius lege regantur. Quapropter non iniuria Plato cum regem quæreret mundi monarcham, principio architectum produxit in medium, scientiamque in tria tandem distinxit genera. Quorum primum in cognoscendo, secundum in agendo, tertium in faciendo versatur. In primo arithmetram geometramque, in secundo architectum, in tertio fabrű ministrűmque collocauit, probans architecti facultatem inter speculationem solam solumque ministerium mediam esse ponendam, magis tamen speculationis quàm ministerij esse participem, neque indicare solum geometrarum more, verum etiam facientibus imperare, opificioque semper adesse. Qualem ferme vult regem esse debere, qui videlicet & contemplantium more vera dijudicet, & iura non aliena quidem, sed sua mandet agenda. Proinde Plato exactissima vsus diuisione, quæ definitioni scientiæq; admodum necessaria est, Regem Homerico more nominat generis humani pastorem atque curatorem. Quem totius humani generis vnius quasi ouilis vnum esse pastorem debere designat, vbi Deum inquit quondam humani generis fuisse pastorem, sub quo & regnum illud Saturni aureum extitisse. Gubernatorem quoque regem humanæ vitæ quasi nauis iudicat appellandum. Significat autem in vnum esse imperium omnium conferendum, vt humana gubernatio diuinæ quàm simillima sit, siquidem & Deus vnus mundi totius est rector. Quod quidem his quoque breuiter rationibus confirmatur. Principio si tres mundi partes, Asiam, Africam, Europam, regibus distributas tribus subegeris, facile admodum continget vt vel vnus duobus, vel duo vni quandoque inferant bellum, aut saltem de finibus, aut alia quapiam de re disceptare cogantur. Itaque vel inter eos ad vnum trium erit litis iudicium deferendum, vel ad quartum quendam præter tres iudicem constitutum Quacunque tandem id ratione fiat, necesse erit iudicem, si modò sententiæ sit illius acquiescendum, imperium in eos inter quos iudicatur, habere. alioquin nullius momenti erit iudicium, frustraque iudicabitur, quod videri posset regibus, vel magis, vel saltem æque potentibus dissoluendum. Vnum igitur oportet esse regem omnium iudicem, omnibus proculdubio venerandum. Præterea virtutum exemplar subiectis oportet esse regem. Maxime vero talis erit, si vnus fuerit ante omnes, in quem oculos cuncti conijciant. Qui si orbem totum possederit, nec regnum vlterius affectabit, nec alijs inuidebit Quæ duę scilicet cupiditas & inuidia, solent rapinas & bella potissimum procreare Et cum sua cuique charissima sint, maxime diliget omnes tăquam suos, pariterque omnes diliget nationes, pariterque curabit. Optabit pacem summopere, cupiet trăquillitatem, bonorumque omnium copiam, qualis vtique monarchiæ vmbra quædam apparuit imperante Octauiano. Subditi vero & iustissime viuent, cùm iniustis nullus vsquam pareat fugæ aditus sub monarcha: & quamuis in minima peccandi licentia, tamen in summa libertate viuent, non tyrannis, paucisue potentibus, vel insanientis populi subiecti furoribus, sed a sapiente & iusto pioque rege sic ad commune bonum perducti, tanquam nautæ a prudentia iusti gubernatoris ad portum. Qua quidem in re & qui reguntur obtemperando regi sibijpsi cősulent, & rex ipse non tam sibimet quàm cunctis qui suæ curæ à Deo commissi sunt, viuet. Recta enim gubernatio quęadmodum in libris De republica disputatur, gubernatorem

quidem eorum, qui gubernãtur gratia, non gubernatos gratia gubernatoris instituit. Comparat præterea regem medico, monens vt medicorum more & opportune, & si opus fuerit importune, & volentibus, & quandoque nolentibus imponat leges, remediáue afferat salutaria. Eiusmodi verò gubernatorem atque curatorem sæpius ciuilem vocat virum, quàm regem, significans adeò humanum ac si fieri possit mitem esse debere, vt inter ciues videatur esse conciuis, prudentia, iustitia, cura potius, quàm alio quouis excessu superior. Quod siquis longissimo quodam interuallo prudentia & iustitia manifeste cunctos exuperet, hunc etiam si priuatus vixerit, esse regem omnium à Deo creatum absque controuersia iudicat. Sin autem inter aliquos, quantum ad hæc spectat, parum admodum intersit, illis quodammodo redactis ad vnum autoritatem regiam tribuendam: multis verò nequaquam. Quippe cum multi nequeant tanta autoritate digni alicubi reperiri. Tradi vero autoritatem regiam, vt ex alijs eius libris coniectare licet, vult à senioribus atque probatissimis, quorum senatus, deinde sit collega regis quasi quædam republica optimatum. Rex autem vnà cum senatu leges condat quas non liceat, vel cuiquam priuato transgredi, vel vulgo mutare: liceat tamen regi senatuique simul pro temporum opportunitate quatenus expedit, diligenti cum æquitate & rebus ipsis accommodare atque temporibus, & si oportuerit permutare. Regem ipsum in epistolis sacrum haberi censet, sacerdotémque Aegyptorum more constitui, sacrorum mysteriorumq. antistitem: & vtpote sacrum, nequando contaminetur, non permittit iudicijs, vbi de cæde, exilio, carcere agitur, interesse. Proinde in hoc ipso libro eiusmodi regiam dignitatem gubernationum omnium optimam esse probat, vt diximus: pessimam verò tyrannidem, quæ neque lege, neque mente legitima imperat, sed impetu potius atque libidine. Secundo loco laudat optimates, pariterque vituperat potentiam paucorum. Tertio loco multorum laudat gubernationem, scilicet popularem, si lege gubernent: similiterque vituperat, si non lege. Post hæc autem quid regium sit officium disputat, videlicet vt quotcunque hominum generi necessaria sint prouideat, præsertimque ad bene beateque viuendum. Iudicetque prudenter quot artes & quales ad hoc ipsum conferant, siue in pace, siue in bello, seu in dicendo, seu agendo, vel publice, vel priuatim, habeátque vnà cum senatu summum in omnes imperium. Præcipue vero animos omnium decentissima quadam fortitudinis temperantiæque mistione componat, musicos imitatus, qui acuta grauibus rite miscentes, concentus suauissimos modulantur. Demõstrat enim, & id quidem diuine, non esse tutum animos, vel fortitudinem versus, quasi in acutum supra modum intendere, vel temperantiam versus, quasi in graue nimis remittere. Illinc enim efferatos, hinc effœminatos tandem euadere. Et illi quidem ciues, & patriam velut hostes inuadunt: hi vero neque se, neque patriam tenentur ab hostibus. Quamobrem optimum censet ex concinna virtutis vtriusque copula, ingeniorum consonantiam vbique conflari. Sed hactenus de libri ordine satis sit dictum. Quæ vero de sphærarum motu, prouidentiaque, & fato disputat, in Theologia nostra satis exposuimus. In his certe nos allegorice docet, non habere nos verum legitimumque regem, nisi, vel in ipso cœlo, vel in terris cum quem velut pastorem cœli, rex nobis ipse præfecerit, pastorem inquam non nomine solum, sed vitæ similitudine ipsum cœli regem pro viribus referentem. Commemorat & duo regna, Iouis scilicet & Saturni, regnumque Saturni regno Iouis, tanquam felicius anteponit. Siquidem sub Ioue actio vitaque humana, sub Saturno autem contemplatio diuinorum significatur. Saturnus enim Greco nomine Cronos, vt Plato in Cratylo docet, puritatem integritatemque mentis inuiolabilem comprehendit. Quod autem ait, Saturno regnante beatos homines viuere, ostendit diuina quadam viri mente regnante, quæ actiones gratia contemplationis instituat, humanum genus fore beatum. Ego autem finem mox argumento faciam, si breuem prius allegoriam mysterij huius adduxero. Ait enim præsentem mundi circuitum ab oriente ad occidentem esse Iouium atque fatalem: verum fore quandoque alterum huic oppositum sub Saturno ab occidente vicissim ad orientem. In quo sponte nascentur homines atque à senio procedent in iuuentutem, alimentaque illis vitro æterno sub vere ad votum suppeditabuntur. Iouem vt arbitror animam mundi vocat, cuius lege fatali manifestus hic manifesti mundi ordo disponitur. Præterea vitam animorum in corporibus elementalibus, Iouiam esse vult sensibus actionisque deditam. Saturnum vero supremum inter angelos intellectum, cuius radijs illustrentur vltra angelos animæ accendanturque: & ad intellectualem vitam continue pro viribus erigantur: quæ quoties ad vitam eiusmodi conuertuntur, eatenus sub regno Saturni dicuntur viuere, quatenus intelligentia viuunt. Proinde in ea vita ideo sponte dicuntur regenerari, quia electione propria in melius reformantur. Rursus in dies reiuuenescere, id est in dies, si modò ibi dies dinumerantur, magis magisq. florescere. Hoc illud apostoli Pauli. Homo interior renouatur in dies. Deniq. illis alimẽta sponte affatim sub perpetuo vere suppeditari, quia non p sensus operosamq; disciplinã, sed per lumẽ intimũ, summaq. cũ vitę trãquillitate atq; voluptate miris veritatis ipsius spectaculis perfruuntur.

SOCRATES. THEODORVS. HOSPES. SOCRATES MINOR.

INGENTEM profectò tibi, ô Theodore, gratiam debeo, quòd Theætetum & hospitem hunc Eleatem notos mihi feceris. THE. Triplam fortè mihi debebis, ô Socrates, postquã ciuilem tibi hominem & philosophum confecerint. SOC. Esto. Sed itáne illud, ô chare Theodore, ex te audiuisse dicemus homine & ratiocinandi & geometriæ peritissimo. THE. Quid isthuc, ô Socrates? SOC. Quòd videlicet horum virorum vnumquenque eiusdẽ esse pretij posuerimus, qui tamen honore longiùs inter se distant, quàm vt explicari illa artis vestræ analogia possit. THE. Bene, ô Socrates, atque iuste per Deum nostrum Ammonẽ loqueris, ac prompte admodũ errorem in computando meum mihi nũc obiecisti, ac ego te pro his rursus accedo. Te verò, nunc Hospes, ne pigeat nobis gratificari, sed deinceps seu ciuilẽ hominẽ prius, siue philosophum maius, describe. HOS. Sic agendum vt iubes, Theodore, postquam semel aggressi sumus, neque prius, quàm ad calcẽ peruenerimus, desistendũ. Verum de Theæteto hoc quid facere decet? THE. Qua de re? HOS. Nunquid requiescere illũ iam sinemus? eiusq; loco Socratem istũ exercitationũ, & studiorum sociũ accipiemus? Quid consulis? THE. Vt dixisti hũc assume. Nã cùm iuuenes vtriq; sint: omnẽ laborẽ facilius per intermissionem ferent. SOC. Atqui vtriq; Hospes mihi cognati quodammodo esse videntur, Theætetum quidẽ vos figura vultus mihi consimilem iudicatis. Socrati quoq; huic cum idẽ, & mihi nomen sit, cognationẽ quandam nobis mutuam appellatio præbet. Decet autem vt qui cognati sumus, rem eam alacriter oratione testemur. Cũ Theæteto quidẽ heri disputando conueni, & hodie hospiti huic respondentẽ audiui. Cum Socrate verò neutrum adhuc actum est. Oportet autẽ & hunc examinare, Mihi sanè aliàs, tibi nunc respondeat. HOS. Sic agemus, ô Socrates. Audis Socratẽ. SOC. MIN. Audio. HOS. Assentiris illi? SOCR. Assentior. HOS. Quantum igitur ad te attinet, nihil prohibet quo minus edisseramus. Multoque minus impedimento disputationi huic esse me decet. Quinimò post ipsum sophistam necessariũ esse videtur, vt ciuilem virum inuestigemus. Responde itaq;, vtrum hunc in eorum qui scientes dicuntur, numerum referre. SOC. MIN. Decet. HOS. Ergo scientias partiri debemus, quemadmodum in Sophista quærendo fecimus. SOC. MIN. Fortè. HOS. Non tamen eadem mihi, ô Socrates, videtur partiẽdi ratio. MIN. SOC. Non. HOSP. Sed alia. MIN. SOCR. Alia. HOS. Viam itaque ciuilis scientiæ vbinam reperiemus? Inuenire quippe oportet, & ab alijs omnibus segregatæ, ideam ei vnam imprimere, & ceteras item deflexiones, alia quadam specie vna insignire: & scientias omnes duabus speciebus contentas esse nobis persuad

Mathematicę ab actione liberæ cognitionẽ solã habentes.

persuadere debemus. MIN. SOC. Tua iam interest Hospes ita agere: mea verò nequaquã. HOSP. Imò etiam tua, quando declaratum id fuerit. MIN. SOC. Scite loqueris. HOS. Arithmetica porrò, & aliæ nõnullæ huius persimiles ab actiõe liberę sunt, cognitionẽ verò tantũ exhibẽt. MIN. SOC. Ita certè dicẽdum. HOS. Quæ verò ad architecturã, & manuum ministeriũ pertinent, scientiam innatã actionibus possidẽt: corporaque ab illis effecta, quæ antè non erant, perficiunt. MIN. SOC. Patet. HOS. Ita cunctas sciẽtias diuide. Agentẽ vnam, alterã cognoscentem solummodo nomina. MIN. SOC. Sint ergo scientiæ species duæ, cũ vna sit scientia tota. HOS. Vtrum ciuilem, regem, dominũ, patremfamiliàs, eundẽ esse volumus? An totidẽ artes in his quot & nõia ponimus? Imò hàc sequere me. MIN. SOC. Quã? HOS. Hàc inquã. Si quis priuatus publico medico sufficienter cõsulere potest, nõnne necesse est eiusdẽ artis hunc nomine nuncupari, quo & ille cui cõsulit? MIN. SOC. Certè. HOS. Quid porrò? Si quis priuatus regem ciuitatis admonere & instruere potest, nõnne scientiã illam habere dicetur, qua pollere qui regit, debebat? MIN. SOC. Dicetur. HOS. Atqui veri regis sciẽtia, regia disciplina est. MIN. SOC. Est. HOS. Quisquis ea præditus est, seu publico fungatur munere, siue priuatus viuat, omnino secundũ hanc peritiã regius meritò nuncupabit. MIN. SOC. Meritò. HOS. Enimuero paterfamiliàs, & dñs idẽ. MIN. SOC. Idem sanè. HOS. Nunquid refert amplàne, an angusta sit vrbs ad imperiũ? MIN. SOC. Nihil. HOS. Igitur vna, quod paulo antè inquirebamus, horũ omniũ sciẽtia est: hanc seu regiã quis, siue ciuilẽ, seu familiarẽ nominet disciplinã, nihil interesse putemus. SOC. Nihil. HOS. Hoc vtiq; nemini dubium, quin oĩs rex parũ quid manibus ac reliquis mẽbris ad regni salutẽ possit, intelligentia verò, & animi robore plurimum. SOC. Constat. HOS. Vis ergo regẽ dicamus speculatrici sciẽtiæ propinquiorẽ, quã actiuæ, aut manuũ ministerio? SOC. Volo equidẽ. HOS. Ciuilem ergo scientiã, & ciuilẽ hominem, regiam atq; regiũ, vt vnum idemq; singula componemus. SOC. Planè. HOS. Atqui ordine ad sequentia pergemus, maximè si speculatricem scientiã distinguemus. SOC. Prorsus. HOS. Attende obsecro, num refugium aliquod in hac prospiciamus. SOC. Dicas, quale? HOS. Tale inquã. Extat aliqua cõputandi facultas. SOC. Extat. HOS. Ea, vt arbitror, ex illarum numero est, quæ in speculando versantur. SOC. Ex illarũ numero certè. HOS. Cognoscet profecto computandi facultas differentiam numerorum. Num aliud huic opus attribuimus, quàm discernere iudicareq; cognita? SOC. Quid? HOS. Etenim architectus nullus manuũ ministerio vtitur, sed vtentibus præsidet. SOCR. Ita est. HOSP. Dum iudicium adhibet, non ministerium. SOCR. Id quoque verũ. HOS. Iure igitur speculandi sciẽtię particeps est dicendus. SOC. Et maximè quidẽ. HOS. Hoc, vt arbitror, ad iudicem pertinet, nõ ad finem venire, & mox discedere, quẽadmodum cõputator ille, sed incumbere, operarijsque singulis operã accommodam mandare, quousq; quo est imperatũ, absoluerint. SOCR. Probe. HOS. Nõnne speculatrices omnes hæ sunt, & quotcunq; scientiã computandi sequuntur: iudicio autem & imperio genera hæc inter se duo differunt? SOCR. Apparent. HOSP. Quocirca si vniuersam contemplationem in duo distribuamus, partemq; vnam iudicio, im-

Scientiæ species duæ.

Idem, ciuilis rex, dominus, paterfamilias.

Homo regius.

perio alterã assignemus, rectè forsitan distribuisse putabimus. SOCR. Rectè nimirũ, vt mea fert opinio. HOS. Qui cõmuniter tractant aliquid, satisfactum sibi inuicem arbitrantur, si quando cõsenserint. SOC. Quidni? HOS. Quousq; igitur in hoc concordes sumus, aliorũ opiniones prætermittendæ. SOCR. Penitus. HOS. Dic age qua in arte harum, regium hominem ponere decet. Nunquid in iudiciaria, tanquam spectatorem quendam? An in imperatoria potius, dominum? SOCRA. In hac ipsa potius. HOS. Videndum præterea siquam imperatoria distinctionẽ admittit. Mihiq; ita videt. Quo differt caupo ab illo qui proprium opus vendit, eo rex à præcone. SOC. Quo pacto? HOS. Caupones aliorum opera prius vendita suscipiẽtes ipsi rursus vendũt. SOC. Verũ. HOS. Haud secus pręconicũ genus sententiam alterius mandatã sibi, alijs mandat. SOC. Sic est. HOS. An miscebimus facultatẽ regiam interpretatorię, pręceptorię, vaticinio atq; præconio alijsq; permultis eiusdẽ generis artibus, quæ omnes imperitant? An vis potiùs secũdum superiorem cõparationem nomen quoq; per cõparationem aliquã machinemur, quandoquidẽ genus eorũ qui sua ipsi præcipiunt, ferme nomine caret: atque ita hæc partiamur, vt regium genus in eorum numero, qui sua mandant, ponamus, omissis alijs omnibus, quibus alius quiuis nomen vt lubet, imponat? Principis quippe gratia non subditi sermo nobis est institutus. SOCR. Nempe. HOSP. Postquã igitur satis hoc ab illis est distinctũ, & ab alieno ad propriũ redactũ, rursus est diuidendũ, siquam modo partitionẽ quæ nos admittet, in ipso cõperimus. SOC. Valde. HOS. Atqui inueniri posse videtur. Me igitur sequere diuidendo. SOC. Quò sequar? HOS. Quicunq; præsident imperando, idcirco vt aliquid fiat, imperant. SOC. Proculdubio. HOS. Etenim genita omnia bifariam partiri, haud multum difficile. SOC. Qua ratione? HOS. Partim animata sunt, partim inanimata. SOCR. Constat. HOS. Si in membra hæc secare speculatricis facultatis partem imperatoriã volumus, secemus. SOC. In quæ? HOS. Pars eius in generatione inanimatorum ponatur, pars in generatione animatorũ. Atq; ita totũ in duo secabitur. SOC. Reuera. HOS. Partem vnã mittamus, alteram resumentes, eamq; vniuersam in duo iterũ diuidamus. SOC. Vtram illarum resumendam censes? HOS. Eam quæ circa animalia imperat. Neq; enim regia maiestas nõ animatis instar architecturæ præsidet, sed generosius animantibus, eiusq; potestas circa ista versatur. SOC. Optime. HOS. Circa generationẽ nutritionemq; animalium cura duplex inuenitur. Animalis cuiusdam vnius hæc, Gregis totius illa. SOC. Rectè. HOS. Ciuilis autẽ non priuatim vnicuiq; curã gerit, quẽadmodum qui bouem agitat, vel minister, qui sternit equũ, sed illius vicẽ gerit, qui equos, aut boues pascit. SOC. Verũ esse videtur, quod nunc est dictum. HOS. Vtrũ ex animaliũ nutritione illã, quæ gregatim ea nutrit, gregis nutritionẽ, an cõmunem nutritionẽ vocamus? SOC. Vtrũq; vsurpari loquẽdo cõtingit. HOS. Egregie, Socrates, respõdisti: ac si verborũ curiositatẽ vitabis, euades in senectute admodum sapientior. Itaq; in præsentia, vt iubes, agendum. Sed nunquid vides quo pacto quis gregis nutritionẽ geminã ostendẽs, efficiat vt quod in vtraque ad id quod nunc propositũ est, inuestigabitur, in altera deinde perquiratur? SOCRAT. Annitar

Fugiẽda est curiositas verborum.

equidem, & iam mihi videtur, vnam communem hominum, alteram brutorum esse custodiam. HOS. Prompte omnino ac fortiter discreuisti. Cauendű pro viribus tamē, ne posthac nobis id accidat. SOC. Quid cauendum mones? HOS. Ne vnam exiguam particulā aduersus amplas plurimasq; secernamus, neq; illam absq; specie capiamus, sed pars illa simul speciem habeat. Pulcherrimű nanq; est, quòd quęritur ab alijs statim discernere, si modo rectè id fiat, quemadmodum ipse paulo antè de diuidēdo iudicans, diuidere properasti, sermonem videns altero membro ad homines declinantem. Cæterum haud satis amice tutum est ad extremű nimisq; tenuiter omnia prosequi. Præstat autem per media progredi partiendo. sic enim facilius meliusq; ideas inuenimus. Hoc autem ad illa, quæ perquiruntur, totű refert. SOC. Qua ratione id ais Hospes? HOS. Conandű ob ingenij tui beneuolentiam, vt clarius explicetur. In præsentia quidem hoc quod propositum est, declarare ita, vt nihil desit, impossibile est. sed repetendű altius paulò pspicuitatis gratia fuerit. SOC. Quid igitur in hac nostra partitione culpas? HOS. Tale quiddam: si quis humanum genus in duo secare cōtendens, perinde partiatur, ac multi nostrű partiuntur. hi sanè Græcorum genus tanquam vnum à cæteris omnibus separant. Cunctos enim alios homines innumerabiles, & nulla inter se vitæ sermonisq; cōmunione deuinctos, barbarico nomine signāt, & ob hanc vnam appellationem genus quoque vnum vniuersum hoc arbitrantur. Simile esset præterea, si quis numerű in duo diuidere volens, decem millia seorsum ab alijs caperet, vt speciem vnam: reliquos insuper vno quodā imposito illis nomine, vt vnű genus poneret. Rectius autem & per species magis ac per duo membra diuisio fieret, si quis numerum quidē per par, & impar, hominúmue genus per marē fœminamq; diuideret: Lydos autem & Phrygas, aut alios quosdam, tunc à cunctis alijs segregaret, cum & spes, & facultas sibi deesset generis inueniēdi simul ac partis, vtrunq; eorum, quæ sint dissecta. SOC. Scitè loqueris Hospes. At illud qua ratione planius intelligi posset, ostende, nō idem, sed aliud esse partē atq; genus. HOSP. O virorum optime Socrates, haud leue quid postulas. Longius modo, quàm decet ab instituto digressi sumus. Tu verò vlterius etiā peruagari iubes. Nunc porrò, vt decens est, illuc vnde discessit, reflectatur oratio. Ad hæc aliàs otiű nacti, quasi per quædam vestigia diuertemus. Veruntamen diligenter hoc cauebis, ô Socrates, ne putes certum quiddā de hoc ex me audiuisse. SOC. Quo de? HOS. Inter se partem speciemq; differre. SOC. Cúrnam? HOS. Quicquid est alicuius species, eiusdem pars quoq; sit necesse est, cuius species esse dicitur. Partem verò esse speciem, vel spaciei partem, non est necessarium. hoc modo me potius, quā illo dicere semper, ô Socrates, assere. SOCR. Fiet vt iubes. HOS. Posthæc autem mihi dicas. SOC. Quid? HOS. Hoc inquam, vnde huc digressi sumus. Reor equidē eā ob causam hucusq; nos aberrasse, quòd tu interrogatus, quæ in mēbra gregis nutritio diuideretur, admodu prompte respondisti, duo quędam esse animantium genera, alterum quidem hominum, alterum verò brutorum simul omnium vnum. SOC. Verum est. HOS. Tunc sanè mihi visus es parte quadam ablata, residuum omne genus vnum animalium ob id putauisse ponendű, quòd vno quodam communi nomine appellare poteras omnia, dum bruta vocabas. SOC. Sic est actű. HOS. Hoc, ô omniű fortissime Socrates, perinde videtur esse, ac siquod aliud animal vt grus, aut aliud tale, prudētiæ particeps, eodē quo tu pacto grues rationales vocet, sibi ex eo placēs, atq; hoc quidē genus vnű alijs animātibus oppositű ponat, cætera verò cūcta simul cű hoibus cōplectēs, genus alterű bruta vocet. Conemur itaq; nos ab omnibus huiuscemodi erroribus declinare. SOC. Qua via? HOS. Non animaliű genus vniuersum diuidētes, quo minus in his delinquamus. SOC. Neque enim oportet. HOS. Atqui ita suprà deliqmus. SOC. Qui? HOS. Partē illam cōtemplatricis sciētiæ, quæ ad imperandű spectat, eius generis esse cōstitit, quod animalia curat, animalia videlicet gregabilia. Nónne? SOC. Ita certè. HOS. Quare tunc quoq; omne animaliű genus inferű, & mansuetű est distinctű. Quæ enim sic natura instituta sunt, vt mansuescere possint, cicuria appellata sunt, cætera verò syluestria. SOCR. Egregiē. HOS. Scientia verò illa quam quærimus, in domesticis est, & erat, & circa genus animaliű sociabile quærenda videtur. SOC. Sanè. HOS. Ergo ne ad cuncta simul respiciēdo, vti tunc, diuidamus, neq; in partiendo nimiű properemus, vt repente ciuilē scientiā cōprehendamus. Nam nimia festinatio fecit, vt illud quod prouerbio fertur, nunc nobis cōtingeret. SOC. Quidnā? HOS. Vt cű nimis in diuisione properauerimus, tardius absoluamus. SOC. Et meritò quidē Hospes id egit. HOS. De his quidē ita. Rursus autē ab initio cōmunē nutritionē animaliű diuidere conemur. fortè nanq; quod tu vehemēter affectas, sermo ipse gradatim ad finē suum deductus, clarius demōstrabit. Rñde ad hoc. SOC. Ad quid respondeā? HOS. Hoc forsitan è multis audisti, neq; enim arbitror interfuisse te his, qui circa Nilum pisces ipsos mansuefaciűt, aut circa regios lacus. Sed quod circa fontes fit, fortassis ipse vidisti. SOCR. Et hæc ipse vidi, & illa ex multis audiui. HOS. Quinetiā quod quidā greges anserű, & gruű pascant, etsi nunquam in agris Thessalicis es versatus, audisti tamen, & credis. SOCR. Proculdubio. HOS. Hæc abs te ideo sciscitatus sum, quia animalium illa quæ gregatim fit custodia, partim aquaticorum, partim terrenorum esse videtur. SOCR. Est profectò. HOS. Consentis gregis custodiam sic esse bifariam distinguendā, vt partim humida, partim sicca animalia nutriat? SOC. Consentio equidem. HOS. Vtram verò istarum regia respiciat diligentia, nullus quæret. nam nemini dubium. SOC. Nemini. HOS. Vnusquisq; enim præcipue aridorum nutritionē distinguet. SOC. Quæ in mēbra? HOS. In volantium gradientiúmue custodiam. SOC. Sic veritas habet. HOS. Quòd ciuilis facultas circa illa, quæ gradiuntur, dűtaxat versetur, vel stolidissimus quisq;, vt ita dixerim, animaduerteret. SOC. Absq; cōtrouersia. HOS. Gressibilis præterea generis alimoniam, paris instar numeri in duo quædam partiri debemus. SOCR. Patet. HOS. Illuc porrò quò sermo noster tendit, gemini calles ducere nos posse videntur. Alter quidē breui quodā tramite, dű angustā particulā ab ampla secernit. Alter verò longiori ambitu, dum præceptű illud seruat antea dictum, vt per media diuisio fiat, licet vtrű volumus, ingredi. SOC. An per vtrunq; proficisci non licet? HOS. Nō simul, ô mirifice adolescens. sed seorsim licet. SOC. Vtrunq; ergo seorsim cupiā. HOS. Facile

id qui

Quæ differētia inter partē & speciē.

Prouerbiű.

Circa nilű pisces mansuefieri.

id quidem, cum exiguum sit quod restat. Sanè in principio medióue itinere durũ hoc nobis præceptum fuisset. Nunc autẽ postquã ita videtur, longiorem prius viam ingrediamur. Nam cùm nõ ita pridẽ aggressi rem simus, iter longũ leuius peragemus. Distinctionẽ itaq; hanc vide. SOC. Dic modo. HOS. Quà gradientium, mansuetorumque & gregatilium genus in partes duas secundum naturam diuisum est. SOC. Quare? HOS. Cornibus munitũ, & cornibus carens. SOCR. Apparet. HOS. Curam gradientium diuidens, vtriusq; partis cõditionem sermone describe. Nam si nominare ipsa volueris, rem nimis circumplicabis. SOC. Quemadmodum ergo dicẽdum censes? HOS. Ita. Cum gradientium cura bifariam distincta sit, hoc in cornifera gregis parte est, illud in nõ cornifera. SOC. Sic ista sint dicta, nã satis ostensa sunt. HOS. Constat itaq; regem, gregis cuiusdam cornibus carentis pastorem esse. SOC. Constat sanè. HOS. Hanc itaq; discerpentes, quod ab ipso agitur, exhibere conemur. SOC. Omnino. HOS. Vtrum placet ipsam solidipedũ differẽtia fissiliumq; diuidere? an potius generatione propria hac, illa communi? Intelligis enim. SOCR. Quid? HOS. Quod equorum, & asinorum genus inter se promiscue generat. SOCR. Nempe. HOS. Reliqua verò domestica, & socialis generis animalia, sine aliena commixtione, propria tantũ ex specie procreant. SOC. Perspicuum cuiq;. HOS. Ciuilis itaq; disciplina nunquid promiscuæ generationis animalia, an simplicis curat? SOC. Immixtæ ac simplicis proculdubio. HOS. Hanc vtiq; animantũ naturã quemadmodũ in superioribus hucusq; fecimus, gemina per mẽbra secare debemus. SOC. Decet. HOS. Enimuero totum hoc animalis genus domestici gregalisq;, quod cicur vocãt, generibus duobus exceptis, iam discreuimus. Genus porrò canum inter gregabilia pecora numerare non decet. SOC. Nõ certè. sed quo pacto hæc duo diuidemus? HOS. Hoc inquam, quo te ac Theætetũ distribuere decet, quãdoquidẽ in geometria versati estis: Diametro scilicet, & diametri rursus diametro. SOCR. Qui isthuc ais? HOS. Nũquid aliter generis humani cõditio ad progressum natura instituta est, quã diametrus potentia bipes? SOC. Haud aliter. HOS. Reliqui sanè cõditio generis rursus secundũ potẽtiam nostræ potẽtiæ est diametrus, quippe cum his duobus sit pedibus constituta. SOCR. Nihil obstat quo minus sit huiusmodi. Ac penè iam quod ostendere vis, intelligo. HOS. Cernimus quid insuper risu dignum, ô Socrates, nobis in superiori diuisione contigerit? SOC. Quidnam? HOS. Genus hominũ commixtũ, vnaq; cũ genere generosissimo omniũ atq; facilimo currens. SOC. Cerno, & quidẽ clare, quàm sit absurdũ. HOS. An non cõueniens est, quæ tardissima sunt, nouissima peruenire? SOC. Cõsentaneum. HOS. Illud autẽ nequaquam aduertimus, quòd magis ridiculus rex apparet, vnà cũ grege hominũ discurrens, cursumq; cũ illo peragens, optime omniũ ad vitæ facilitatem exercitato? SOC. Omnino quidẽ. HOS. Nunc illud liquidò patet, ô Socrates, quòd in sophistæ inquisitiõe est dictũ. SOC. Quid istud? HOS. Quod in huiusmodi disputandi ratione methodica nõ magis venustũ, quàm inuenustum curat, nec pluris breuiorem, quam longiorem viam facit, solùm autem quod est verissimum transigit. SOC. Videtur. HOS. Post hoc ne me præuenias, de via ad regis definitionem cõstituendam breuiori percontans, vltrò ingredior. SOC. Omnino. HOSP. Dico igitur oportuisse suprà, gressibile animal in bipes, & quadrupes distribuere: cumque homo tunc solo cum volatili superesset, rursus genus ipsum bipes in nudũ implumeq;, & pennigerũ diuidere: hac distinctione peracta, arteq; hominum nutrice, & cõseruatrice monstrata, ciuilẽ iam & regium virũ ipsi instar aurigæ præficere, eiq; ciuitatis habenas gubernaculaq; tribuere, quasi sciẽtia hæc illius sit propria. SOC. Optime tu quidem, & tanquam debitum mihi hanc orationem persoluisti, digressiõe ipsa fœnoris loco adiecta, ac penitus adimpleta. HOS. Age itaq; à principio ad finem, sermonẽ de ciuilis artis nomine colligamus. SOC. Prorsus. HOS. Scientiæ igitur illius quæ in cõtemplando versat, pars vna imperandi peritia est, huic subiecta est facultas illa, quæ per se suaq; spõte imperat: huic membrum haud sanè exiguum animalium nutricatio: huic item, gregis alimonia, huic, animalium, deniq; gradientiũ alimonia: huic rursus species illa, quę animalia cornibus carentia pascit. Eius partẽ, vt minimũ triplicem cõplecti necesse est, si quis vno nomine comprædendere velit, immixti generis pascendi scientiam vocans. Cuius portio ex bipedũ grege homines duntaxat pascens, illa ipsa quam quærimus, imperatoria facultas est, quam regiam, & ciuilẽ pariter nominamus. SOC. Prorsus. HOS. Probe igitur putas, ô Socrates, à nobis, quemadmodũ iam dixisti, actum est? SOC. Qua de re? HOS. Quod proposuimus, sufficientérne absolutũ sit? An in quęstione hoc maximè prętermissum quod descripsimus quodãmodo, nondũ tamẽ penitus definiuimus? SOCR. Quomodo istud ais? HOS. Conabor quod sentio, planius explicare. SOC. Dic iam. HOS. Cum multas pastorũ facultates esse constiterit, vna quędã illarũ vniusq; custodia gregis, ciuilis ipsa disciplina visa est. SOCR. Profectò. HOS. Hanc neq; equorũ, neq; aliorũ etiam brutorum, sed hominũ tantũ in commune esse nutritionem ostendimus. SOC. Id quoq;. HOS. Pastorũ itaq; omniũ, & regum differentiã propriam videamus. SOC. Quã? HOS. Si quis fortè alterius artis nomen habens, gregis humani in cõmune nutritione sibi vendicet, quid dicendũ? SOC. Qua ratione inquis? HOS. Si mercatores inquã, agricultores, & coqui, gymnastici insuper ac medici, aduersus pastores quos politicos appellauimus, surgerẽt, assererẽtq; se esse pastores illos hominũ: quippe qui victũ non plebi solũ, verumetiã regibus magistratibusq; suppeditent. SOC. An non vera dicerẽt? HOS. Fortè. & hoc vtiq; cõsideremus. scimus enim quòd cum bubulco de his nemo certat: ipse enim sine cõtrouersia armenti pastor est, q̃ boues curat, ipse medicus, ipse pnubus, & solus peritus artis obstetriciæ quæ ad nascentiũ partus fœtusq; pertinẽt. Præterea nemo melius iocis, & musica armentũ, quantum natura horum capax est, oblectat, trahit & mulcet, siue organis, siue ore solo gregis sui musicã tractans. Eademque est de cæteris pastoribus ratio. Nonne? SOC. Maximè. HOS. Quo pacto igitur sermo ille de rege rectus integerq; videtur, quando pastorem illum, & nutritorem humani gregis ponimus, solum ipsum ab alijs sęcernentes, cũ alij multi de hoc ipso contendant? SOC. Nullo modo. HOS. An non meritò paulo antè dubitauimus, quando suspicati sumus, ne figuram quandam regis duntaxat induceremus, nondum tamen ciuilem ipsum perfectè

Generatio promiscua & simplex.

defini

definiremus, nisi prius illos, qui cum eo sese implicant, & pastores esse nó minus, quàm ille profitentur, comprehendamus: & ab illis regem secernentes, purum illum seorsim ostendamus. SOC. Rectè nimirum. HOS. Hoc igitur nobis, ô Socrates, agédum est, nisi velimus in fine sermonis infamiam reportare. SOC. Atqui istud nequaquã expedit. HOS. Rursus ab alio principio, alia quadã via incedendum. SOC. Qua? HOS. Iocum quendã interserere his oportet, magnaq; parte prolixæ fabulæ vti, & quod restat, vt suprà fecimus, exequi, partẽ semper partis subdiuidendo, atq; ita ad summum quod est quæsitum, deducere. nónne oportet? SOC. Oportet sanè. HOS. Sed iam fabellã, quod pueri solent, accipe arrectis auribus, neq; enim à puerilibus annis procul abis. SOC. Dic, amabo. HOS. Erat igitur, & adhuc erit multa vetustarũ rerũ memoria, & inter cætera memorabile ꝓdigiũ, quod circa Atrei Thyestisq; contentionẽ refertur. Audisti nanque ac meministi quod tunc accidisse tradunt. SOC. Nunquid aureæ agnæ ostentũ dicis? HOS. Nequaquã, sed de ortus solis occasusq;, & aliarum stellarũ mutatione. Vnde enim nunc exoriunt, tunc occidebãt, & contrà exoriebantur. Tunc verò Deus testimoniũ præbens Atreo, in hanc cœlum figuram mutauit. SOC. Fertur & hoc. HOS. Quinetiam è multis de Saturni regno audiuimus. SOCR. Ex multis certè. HOS. Quid verò? nónne & priscos illos è terra procreari, haud verò ex se inuicem? SOCR. Hoc quoque in antiquis rebus commemoratur. HOS. Cuncta hæc ab eodem malo proficiscuntur, & alia præter hæc permulta his longe mirabiliora: verũ magnitudine tẽporis partim deserũt, partim absq; ordine sparsim feruntur: malũ verò illud quod horũ omnium causa est, nemo vtiq; dixit. Nunc autem dicendum est, nam ad regem ostendendũ conferet. SOC. Præclare loq̃ris. Referas ergo, neq; aliquid prætermittas. HOS. Audi iam. Vniuersum hoc aliàs Deus ipse regit, agitat atq; rotat: aliàs verò dimittit, cum mundi circuitus cõpetentia sibi curricula temporis expleuerunt. Mundus verò vltro ac libero tum motu contrà reflectitur. Nam & viuit, & sapientiã ab eo, qui ab initio construxit illũ, est sortitus. Circuitus autẽ necessario ipsi hanc ob causam innatus est. SOC. Quam ob causam inquis? HOS. Idem esse semper, & secundum eadem, & eodem se modo habere, solis omnium diuinissimis conuenit: corporis autẽ natura huius ordinis non est compos. Cæterùm id omne quod cęlum mundumq; vocamus, multa quidem, & felicia munera à genitore suscepit, corporis tamen particeps, expers omnino mutationis cuiuslibet esse non potest: attamen quoad potest, in eodem, & secundum eadem, & vno motu mouetur: quapropter circuitum est adeptum, in quo minima agitationis suæ fit permutatio. Seipsum autem couertere semper, ferme nihil potest, præter id quod cursum agitatis omnibus præstat. Mouere autẽ id aliàs aliter, rursusq; contrario modo, nefas est. Ex his omnibus dicendũ est, mundum neque seipsum conuertere semper, neq; totũ semper gemino cõtrarioq; circuitu ab ipso Deo reflecti, neq; rursus duos deos cõtrarijs sententijs ipsum vertere. Solum vero quod nuper diximus, restat, alias ab alia quadam diuina vi duci, vitamq; rursus extrinsecus venientem, & immortalitatem ab opifice suo præparatam suscipere: aliàs autem quando dimissus recurrit, per seipsum currere; quo tempore potestate facta, retrogradũ multa reuolutionum millia peragere, quia & maximus est, & vndiq; penitus æquilibris, & minimo quodã cardine reuolutus. SOC. Verisimilia valde ista omnia quæ cõmemorasti videnť. HOS. Ex his quę dicta sunt, malum iam illud conijcientes consideremus, ꝙ omniũ esse diximus mirabiliũ causam. Est autem huiusmodi quoddã. SOC. Quale? HOS. Quod totius mũdi motus ita vt nunc, tum contrà reuoluitur. SOC. Quo pacto? HOS. Mutationem hanc existimare oportet, omnium cœlestium alternationum maximam extremamq; esse. SOC. Videtur. HOS. Quamobrem consentaneũ est tunc maximas circa nos intra mũdum habitantes, mutationes fieri. SOC. Verisimile id quoq;. HOS. Neque verò nos latet, quàm ægre, & difficile toleret animantiũ natura magnas, multas, & omnigenas mutationes. SOCRA. Constat. HOS. Ergo animalia multa necessariò tũc intereũt, hominesq; supersunt perpauci, hi verò multis nouisq;, & mirabilibus passionibus tunc afficiũtur. Id autẽ contingit omniũ maximũ, sequiturq; continuò reuolutionẽ illam, qua cœlum contrà quàm nunc, reflectitur. SOC. Quidnã? HOS. Principio in quacunque ætate quoduis animal est constitutũ, in eadẽ progredi cessat, neq; fit senius mortaliũ quicquam, sed in figurã transit cõtrariã, iunioremq; & molliorẽ habitum induit, seniorumq; cani capilli nigrescunt: & quibus genæ barbatæ prius erant, iam barba deposita in priorẽ speciem restituũtur. Pubescentium quoq; corpora pilis positis mollescunt, sensimq; singulis diebus, & noctibus decrescentia in puelli naturam redeunt, atque in his tam animæ, quàm corpora habitum subeunt puerorũ, demũ tabescentia deficiunt, & intereunt. Cadauera præterea illorũ, qui cœlestis mutatione vertiginis subito corruerunt, idem patiuntur, & simili ratione clàm ac breui putrescunt. SOC. Quæ tũc erat hospes animaliũ generatioť quóue modo ex se inuicem generabantur? HOS. Constat, ô Socrates, quòd illis temporibus nihil genus hoc ex sese propagabat. Quod autẽ dicitur, quandoq; genus ortũ ex terra fuisse, hoc ea tẽpestate fuit ex terra rursus conuersum. Tradiderunt hæc nobis primi illi progenitores nostri, qui statim post primã reuolutionem orti sunt. hi sanè horum testes sermonũ præconesque fuerunt, quibus minimè vulgo, nunc habetur fides, cum tamen admodũ conueniat habere. Quod verò hinc sequitur, animaduertẽdum arbitror. Huic enim quod dicitť, senes in naturã regredi puerorum, hoc cõsonum est, quòd ex mortuis, sed terra cõditis, illi iterũ tum restituti, reuiuiscẽtesq; quidam sequuntur rotationẽ illam cœli, siue seculi, generatione in contrariũ reuoluta, ac terrigenas hac ratione necessariò editos, sic nomine & sermone vocari, quotcunque Deus ipsorũ in aliam sortem non transtulit exornauitque. SOCR. Hoc profecto è superioribus sequitur. Verum vita, quam sub Saturni regno esse dicis, vtrũ sub illis cœli cõuersionibus, an sub his extitit? Mutationẽ quippe solis reliquarumq; stellarũ in vtrisque volutionibus contingere certum est. HOS. Optime sermonem assequutus es. Quod autem quærebas sponte omnia hominibus nasci, præsenti conuersioni minime competit, sed superiori potius competebat. Tũc sanè totius circuitus princeps curatorq; primũ Deus extitit, vt nũc per varias mũdi plagas singulę ipsius partes, à dijs principib᷑ distributę sunt.

Fabula de hominibus terrigenis

Cur circuitus cœlo. Conditio diuinorum.

Corporis particeps nõ est mutationis expers.

Hominũ vita sub Saturno.

Animaliũ quoque genera gregatim distincta, dæmones quidã tanquam diuini pastores sortiti sunt, quorum quisq; ad munus suum obeundum sufficiens cũ esset, singuli singulis, sic vt ille voluit, præficiebantur, quibus præerat ipse. Quamobrẽ nihil erat agreste, omnisque rapacitas, & vorago procul aberat, aberat bellum penitus atque seditio: cętera insuper, quæ conditionem illorum temporum sequebant, innumerabilia sunt. Quod verò de victus facilitate, & libertate vitæ fertur, ob id est dictum, quod Deus eos pascebat, ipse illorum pastor & custos, quemadmodũ homines nunc, quorum natura diuinior, brutorum pastores sunt. Deo itaq; custodiente politiæ nullæ erant, neq; marium fœminarumque ad filios procreandos coniugia.

Desultoria mũdi administratio.

Omnes enim ex terra reuiuiscebant, rerum præteritarum immemores. Aberant autem eiuscemodi omnia. Fructus verò illis, & poma, & fruges, abunde arbores, & fertile solum sponte sua absque agriculturæ opera suggerebant. Nudi quinetiã, & expediti, sub dio, vtplurimum pascebantur. Nam temperies illis innoxia, mollia quoque passim parata cubilia, quamplurimis ex terra herbis repullantibus. Vitã, ô Socrates, hominũ sub Saturno viuentium audis: hanc verò, quã Iouis esse tradunt, præsens ipse sensisti: vtra verò sit felicior, iudicaréne vis, ac potes? SOCR. Minimè omnium. HOS. Visne igitur ego quodammodo tibi dijudicem? SOCR. Et maximè quidem. HOS. Si Saturni quondam alumni in tanto otio, & libertate vitæ potentiaque, non solum inter se, sed etiã cũ bestijs colloquendi, hisce omnibus ad philosophiam vtebãtur, inter se, & cum bestijs viuẽtes, sciscitantesq; ab omni natura, quæcũque propriam sentiendi vim aliquam differentem ab alijs habet, ad prudentiã acquirẽdam, facile iudicari potest illos longo quodã interuallo, nos ad beatè viuendũ exuperasse. Sin autẽ epulis affatim, & poculis saturati inter se, & cũ bestijs tales fabulas conferebant, quales de illis nunc referũtur, hoc quoq; ita, vt mea fert opinio, facile admodũ iudicaretur. Sed hæc omittamus, donec aliquis horum idoneus appareat nuncius, qui nobis referat, vtrũ homines illi scientijs, & contabulationibus operã dederint: cuius autẽ gratia fabulam hanc ingressi sumus, id iam dicendum, vt sequentia cum antecedentibus cõiungamus. Cum omnium illorũ tempus esset expletũ, mutationemq; circuitus fore iam oporteret, terreno genere omni cõsumpto: quippe cum quælibet anima generationes omnes implesset, quotq; mandata erant cuiq;, totidem vnaquęq; in terrã semina proiecisset: tunc vniuersi gubernator Deus, quasi gubernaculorũ dimissis habenis in suijpsius rediit speculum. Mundum verò deinceps fatum reuoluit iterum, & cupiditas innata. Omnes quinetiã dij summi dæmonis collegæ singulis præpositi regionibus, quod cõtigerat aduertẽtes, mundi partes destituerũt. Mundus deinde cõtraria principij finisq; sese agitatione reflectẽs, terræmotu ingenti interiora excutiens, animalia rursus cuiusq; generis, vt plurimum perdidit. At verò certis temporũ exactis curriculis, cõcussio pturbatioq; cessauit, & mũdus à turbulento fragore desistens, solita suijpsius progressiõe cucurrit, & in ordine debito cõstitutus autoritatẽ administrationemq;, & suiipsius, & eorũ, quæ in se sunt, suscepit, autoris patrisq; sui gubernationem pro viribus memor imitatus. Principiò igitur pfectius executus est, sed ab ea demum imitatione longius degenerauit. Cuius quidem defectus causa est natura corporea priscæ naturæ fomes. Nam quondam valde deforme erat, & ordinis expers, antequàm præsenti ornatu decoraretur. Ab eo sanè, qui ipsum construxit, bona omnia possidet: a priori autẽ deformitate incõmoda, & iniusta omnia, quæ intra cœlũ nascuntur, & mundus ipse sustinet, & animãtibus inserit. Dum igitur animalia sua, vnà cum gubernatore nutrit, mala quidem parua, bona vero ingentia parit: cum autẽ seiungitur, in proximo discessus tẽpore perpulchre omnia ducit: verum procedente tempore obliuione iam occupatur: quapropter prioris deformitatis vitium vehementius dominatur. Demũ longo exacto tempore deflorescit, ac bona exigua procreans, malorum verò naturã his plurimã miscens, periculum subit, ne & ipse, & quæ in se sunt omnia, dissoluantur. Quamobrẽ Deus ille quondam huius ordinis autor, cernens mundũ tanto in discrimine positũ, miseret. ac ne tumultu adeò turbulẽto fluctuet dissoluaturq;, & in locum dissimilitudinis infinitum mergatur, iterũ adstat, & pręsidet, resumptisq; protinus gubernaculis, ægrotãtia omnia dissolutaq; antiqua sui agitatione cõuertit, ornat & corrigit, mortisq; efficit illũ, & senectutis expertẽ. Hic ergo cunctorum dictus est finis. Sufficit autem hoc ad regis ipsius ostensionẽ, si modo suprà dicta teneantur.

Post Saturnum.

Conuersio enim iterũ mundo ad præsentis geniture progressũm, ætas rursus vltrà progredi destitit, & noua his contraria, quæ erãt tũc, reddidit. Animalia porrò morti ob ipsam tenuitatem proxima aucta sunt: quæ verò nuper ex terra cana surrexerant, iterum in terram morientia reciderũt. Cætera item omnia trãsmutata sunt, mundi totius sequentia passionem. Generationis quippe, & conceptionis; & alimenti imitatio vniuersum ipsum necessariò sequebatur. Neque enim dabatur amplius in terra, per causas mutuò opitulantes, animal fieri. Nam quemadmodum institutum fuit, vt mundus motionis suæ dominus esset, ita simili quodam ductu factum, vt partes mundi per seipsas, quoad fieri potest, generẽt, & nascãtur, & nutriant. Iam verò ad id peruenimus, ad quod omnis nostra respexit oratio. De reliquis enim animãtibus multa & magna referri possent, ex quibus quæq;, & quas ob causas transmutata fuerũt. Quæ verò circa homines contigerunt, breuiora sunt, & magis ad rem attinẽt. Cum homines pastoris præsidijsq; ipsorũ dæmonis essent prouidentia destituti, & animalia multa, quæ suapte natura immania fuerãt, efferata iterum essent, inermes ipsi imbecillesque, & custodia derelicti, ab illis passim dilaniabant. Accedebat inertia, & imperitia superiorũ tẽporum. laborum enim curarumq; nescij vixerant. Tellus haud vltra victum sponte suppeditabat, parandi verò industria nondũ inuenta, quia nulla necessitas illos antè coegerat. His de causis in summũ discrimen atque penuriam illorũ redactæ res sunt. Quapropter munera illa, quæ olim à dijs tributa hominibus memorantur, necessaria quadam disciplina eruditioneq; tributa fuerunt.

Necessitas fecit industriã parandi victus.

A prometheo ignis datus, à Vulcano artes.

A Prometheo quidem ignis: artes autem à Vulcano illiusque cõsorte: semina quoq;, & plantæ ab alijs: omnia summatim vitæ hominum adminicula, tunc deorum opera sunt comparata, cum homines deorum prouidentia deseruisset, oporteretque ipsos iam propagationis, & alimoniæ suæ curam habere, mun-

di totius inſtar, quem imitantes omne per tempus ſequentesq́;, aliter aliterq́; naſcimur atq; degimus. Sed fabula iam finē habeat. Ea verò cōducet nobis ad dignoſcendū, quantū ſuprà in regis ciuilisq́; definitione errauerimus. SOC. Qua in re, & quantum erraſſe nos dicis? HOS. Partim minus, partim generoſius, magisq́;, & plus quàm tunc erratum. SOC. Quo pacto? HOS. Quod enim dū quæreretur rex, ciuilisq́; vir ex præſenti circuitu generationeq́;, paſtorem ex contraria cōuerſione adduximus, & pro mortali gregis humani paſtore Deum cōmemorauimus, longius transgreſsi ſumus: quòd verò ciuitatis vniuerſæ principē illum oſtendimus, quo autem modo princeps eſſet, non declarauimus, verū quidem diximus, non tamen ad integrum perſpicueq́; deſcripſimus. Quocirca minus in hoc, quā in illo deliquiſſe videmur. SOCR A. Vera loqueris. HOS. Exiſtimare ergo debemus, tunc demum nos ciuilem virū ſatis expoſuiſſe, cum gubernandæ ciuitatis modū ad ſufficientiam diſcreuerimus. SOC. Præclare. HOS. Ob hanc vtique cauſam eam fabulam incœptauimus, vt non ſolū oſtenderētur quicunq; aduerſus regem gregis humani illam in commune nutritionem ſibi vendicant, verum, vt illum clarius intueremur, quē ſolum ſic appellare decet, cum ſicut paſtor boum ouiumq́;, humani generis paſcendi curā gerat. SOC. Rectè. HOS. Reor equidem, ô Socrates, paſtoris illius diuini figuram maiorem eſſe, quàm vt regi competat. Ciuiles autem hos viros ſubiectis ſimiles eſſe magis, ſiue naturā, ſiue educationem, ſiue diſciplinas intueamur. SOC. Omnino quidem. HOS. Neque verò perſcrutandum eſt, vtrum magis minúsue fuerint, vel vtrum ita ſint, an aliter nati. SOCR. Quidni enim? HOS. Sic porrò iterū reſumamus. Artem ſuopte imperio præcipientem, & circa animalia non priuatim, ſed publicè prouidētem, ſuprà ſtatim gregis nutritionē vocauimus. Recordaris? SOC. Recordor. HOS. In hoc verò eſt erratum. Nam ciuilem virum neq; cōpræhendimus adhuc, neq; denominauimus, ſed eius nos adhuc nomen fugit. SOCR A. Quo pacto? HOS. Greges ſingulos paſcere alijs omnibus paſtoribus cōuenit. Ciuili autē viro competens nomen non dedimus, cū deceret commune cunctis aliquid adhiberi. SOC. Vera narras, ſi modo licebat. HOS. Imò verò licebat curationē communiter attribuere, abſq; nutritiōis, aut alterius negotij diſtinctione: & aliam quandā appellationē inferre communem, ſiue gregis ductionem, ſiue curationē, ſiue diligentiam appellantes, atq; ita ciuilē vnà cum alijs cōplecti, poſtquā ſic oportere ratio dictauerat. SO. Optime. Verum quonā pacto poſtea diſtinguendū erat? HOS. Quemadmodū gregis nutritionem diuiſimus ſecundū greſsibiliū, & volatilium ſpeciē, immixtorumq́;, & cornibus carentiū, ita gregis & ductionē ſecundū eadē illa partiri licebat, atq; ita & Saturni regnū ac pręſens fuiſſet ſermone cōpręhenſum. SOCR. Videtur. Sed quid tum? HOS. Si ita impoſitū facultati illi nomen fuiſſet, vt gregis ductionē vocauiſſemus eā quā gregis nutritionē vocauimus, cōſtat quòd nemo aduerſum nos cōtendiſſet, quaſi curatio omnino nō eſſet: quemadmodum & hoc non abſurde contendatur, quod ars in nobis nulla ſit nutritiua appellatione digna: & ſi qua ſit, multis alijs prius magisque, quàm regiæ id nomen cōpetere. SOC. Rectè. HOS. Nulla verò ars alia de hoc cōtendit, quaſi ſit totius humanæ communionis curatio maior mitiorq́;, quàm regia. SOC. Rectè loqueris. HOS. Poſt hæc nunquid aduertimus Socrates, quàm grauiter circa finem deliquimus? SOC. Vbi delictū dicis? HOS. In hoc inquam, quòd & ſi artē quampiam bipedis gregis nutricem eſſe putauimus, non tamē ilico regiā illā atq; ciuilem tanquam abſolutā appellare debuimus. SOC. Cur nō? HOS. Primo quidē oportebat quod dicebamur, nomen ad curā magis, quàm ad nutritionē accōmodare: poſtea curā diuidere. Nam diuiſiones inſuper non paruas ſuſcipit. SOC. Quas? HOS. In diuinum paſtorem, & humanum curatorē. SOCR. Scitè. HOS. Curationem item humanā in duo partiri neceſſe eſt. SOC. Quæ? HOS. In eam quæ inuitis, & eā quæ volētibus imperat. SOC. Quid ergo? HOS. In hoc ſanè peccantes ineptius, quàm decebat regē tyrannumq́; in idem cōduximus, cū & ipſi inter ſe diſsimilimi ſint, & gubernādi modus longe diuerſus. SOC. Vera refers. HOS. Nunc igitur iterū emendantes, vt ſuprà dicebam, humanā curationē bifariam partiamur, in violentā, & voluntariam. SOC. Abſq; dubio. HOS. Violentam quidem tyrannicā, voluntariam autem volentiumq́; bipedum gregis ductionem ciuilē artem denominemus: atq; eū, qui facultate hac eſt præditus, virum reuera ciuilem regemq́; dicamus. SOCR. Videntur iam hoſpes ciuilium demōſtrationes nobis ita demū penitus abſolutæ. HOS. Bene nobiſcum eſſet, ô Socrates, actum. Oportet autem non tibi ſolum id, ſed mihi quoq; tecum vnà videri. Et nunc quidem rex mihi nondū perfectā videtur habere formam: ſed quemadmodum ſtatuarij interdū non ſatis tēpeſtiuè feſtinantes, quum plura & maiora, quàm oporteat emblemata adhibent, ſerius perficiunt opus: ſic & nos, vt quàmprimū atq; inſuper magnifice prioris explicationis circa regē errata oſtēderemus, putātes magna illius exempla ponenda, ingentem fabulæ molem exaggerauimus, maiorıq́;, quàm oportebat illius parte vti coacti ſumus. quapropter prolixiorē demonſtrationē induximus, & fabulæ finem haud penitus impoſuimus. Ac ſermo nobis reuera tanquā animal exteriorē quidem circunferentiam abſolutā habere videtur, ſed pigmentorū colorumq́; mixtione perſpicua nondum decora. Decet autem verbis orationeq́; magis, quàm pictura, aut opificio manuario vnūquodq; animal deſcribere, exhibereq́; his, qui aſſequi ratione poſsint: cæteris cælo & penicillo exhibeantur. SOC. De hoc quidem ſatis. Quam verò ob cauſam nondum ſufficiēter dictum eſſe ais, oſtende. SOCR. Arduum eſt, ô beate, abſq; exemplis res magnas lucidè oſtendere. Videtur enim vnuſquiſque noſtrū tanquā per ſomnium noſſe omnia, reuera autem rurſus omnia ignorare. SOCR. Quo pacto? HOS. Abſurdum admodum, ô Socrates, affectum animæ circa ſcientiā nunc mouimus. Nēpe in magnis arduisq́; incœpimus, quod in minimis, & facilibus erat ꝑ ordinē inchoandū. SOC. Quorſum hæc? HOS. Exemplo rurſus exemplum, ô felix, indiget. SOCR. Qua ratione? Dicas, nihil mei cauſa veritus. HOS. Dicendū poſtquā ipſe es audire paratus. Nouimus quid agant pueri, cum primum literas diſcunt? SOCR. Quidnam. HOS. Quod vnamquamq; literarū in breuiſsimis facilimisq́; ſyllabis ſufficienter perſentiſcunt, veraq́; de illis eloqui poſſunt. SOC. Quidni? HOS. Eadē hæc in alijs ambigentes opinione ſermoneq́; falluntur. SOC. Prorſus. HOS. An non itaque facilime atque optime

Peccatū contingēs ei qui definit per diuiſionem.

Vis exempli ad docēdum quanta.

Definitio ars per exēplū, quę collectio quędā eſt, & via laudata ab Ariſtotele.

optime ad ignota pduci possũt? S O C. Quo pacto? HOS. Reducere illos primũ ad ea oportet, in quibus hæc eadem recte opinati fuerant, eisq; offerre quæ nondum noscunt, & ea inuicẽ comparando, ostendere eandem similitudinem atq; naturam in vtrisq; cõplexionibus esse, donec cũ ignotis omnibus quę vera opinione cõcepta sunt, cõparata monstrẽtur: demonstrata verò, & illorum exempla facta demũ efficiant, vt ex omnibus cuiuslibet syllabę elementis, id quod diuersum est, ab alijs diuersum nuncupent: quod verò idem est, idem semper secundũ eadem cum seipso. SOC. Sic omnino. HOS. Nõnne satis hoc cõpræhendimus? quòd videlicet tunc exempli generatio est, cũ quo idẽ est in alterutro seiunctõ, recta opinione conceptũ, & vtriq; accõmodatum, vnam amborũ communiter opinionẽ parit? SOC. Videtur. HOS. Quid mirũ, si idem natura patiens anima nostra circa rerum omnium elementa, nunc veritate ipsa circa vnumquodq; in quibusdã constituitur, nunc autẽ circa omnia rursus in alijs fluctuat: cumq; in quibusdã copulationibus rectè quodãmodo opinatur, translata in magnas ac difficiles rerũ syllabas, hæc eadẽ rursus ignorat. SOC. Nihil vtiq; mirum videri debet. HOS. Nam qua ratione quis, ô amice, posset ab opinione falsa incipiens, ad aliquã veritatis vel minimã partẽ perueniẽdo sapientiã adipisci? SOC. Nulla ferme. HOS. Si hæc ita natura se habent, nequaquam ego ac tu aberraremus, si primò totius exempli naturam introspicere conemur in paruo quodam alio seorsim exemplo: deinde maximum illud aggressi regis exemplum, illud ipsum alicũde à minoribus traducẽtes, per exẽplũ rursus conaremur rerũ ciuiliũ curationẽ arte dignoscere, & ipsam ꝓ somnio veritatẽ cõsequi. SOC. Rectè admodũ. HOS. Rursus superior oratio repetẽda, qua inferebat, postquã permulti cũ regio genere de ciuitatis gubernatione cõtendunt, sibiq; illam vsurpant, oportere eos omnes ab illo seiungere, ipsumq; solũ relinquere. atq; ad hoc exemplo quodam opus esse diximus. SOC. Valde. HOS. Quodnam potissimũ exemplũ exiguũ quidem, & eandem ciuilem continens facultatẽ, adducens aliquis sufficiẽter quod inuestigatur, inueniet? Visne per Iouem, ô Socrates, nisi quid aliud in promptu habemus, texendi artem eligamus? non vniuersam quidem, sufficiet enim, vt arbitror, lanificiũ. Fortè nanq; pars hæc electa quod cupimus indicabit. SO. Quidni? HOS. Cur non, vt superius vnumquodq; in partiũ partes diuidebamus, ita modo circa texendi artem fecimus, & quàm breuissime licet omnia transigentes, quod ad propositum conducit, elegimus? SOC. Quomodo inquis? HOS. Ipsam enarrationẽ responsi loco dabo. SOC. Præclarè loqueris. HOS. Eorũ q̃ facimus, quæq; possidemus, alia gratia aliquid agẽdi, alia, ne quid incõmodi patiamur, velut propugnacula paranꝫ. Propugnaculorũ autẽ alia remedia sunt, tam diuina quàm humana: alia verò obstacula. Obstaculorũ alia militaris armatura, alia circũuallatio. Circũuallationũ verò alia velamina, alia aduersus æstũ frigusq; munitiões. Munitionũ alia tegmenta & retinacula, alia operimẽta. Operimentorũ quędã suffulciunt, quędã amiciunt. Eorũ quæ amiciunt alia simplicia, alia verò duplicia atq; cõposita. Cõpositorũ alia perforata, alia sine perforatione cõnexa. Horũ verò quędam neruea sunt ex his quæ terra nascũtur, quędã pilea. Pilea verò partim aqua & terra conglutinata, partim sibimet inuicẽ sunt cõnexa. His ꝑfecto propugnaculis fulcimẽtisq; quæ ex eisdẽ colligatis cõfecta sunt, nomen vestes imposuimus. Artẽ verò quæ maxime circa vestes versaꝫ, ab ipsa vestiũ effectione vestificã appellemus, queadmodũ disciplinã ciuitatis ꝓcuratricẽ ab ipsa ciuitate ciuilẽ denominauimus: dicamusq; textoriã facultatẽ, quatenus maxime ex parte vestes contexit, nulla alia re nisi noĩe differre ab ista quam vestificã nominauimus, quẽadmodũ suprà regiam diximus à ciuili. SOC. Rectè admodũ. HOS. Post hæc ita cogitemus, ꝙ vtiq; vestiũ textricẽ artẽ forsitan sufficienter dictã aliquis existimet: animaduertere verò non possit, quòd cũ ab his quæ propius cooperanꝫ, nondũ distincta esset, à multis alijs sibi cognatis discreta fuit. SOC. Quibus cognatis? HOS. Videris non assecutus supra dicta. Quare iterũ, vt videtur, à fine ad principium redeundũ. Si enim propinquitatẽ intelligis, hanc vtiq; ab ipsa discreuimus, dũ stragulorũ compositionẽ ab amictu & suffulcimẽto separaremus. SOC. Intelligo. HOS. Quinetiam artificium omne quod lino & chordis virgultisq; vtitur, ac summatim his quæ terra nascũtur, quæ paulo antè neruea vocauimus, iam seiunximus. Imo & pileorũ cõpositionem, eamue quæ perforando & suendo operatur, quæ vt plurimum ad coriariam pertinet facultatem. SOC. Omnino quidẽ. HOS. Seiunximus prętera operimentorũ simpliciũ opificiũ, quod pellibus vtitur. Item tegmentorũ retinaculorumq; machinamenta quotcunque in ædificando fiunt: & in alijs artibus quibuscunq; ad aquarum retentionẽ repulsionemq;, quæcunq; circa plicationes & violentas actiones opera, q̃bus aliquid cohibetur, efficiunt, sepesq; & maceriam opponunt, & cumulos quosdam obijciũt, quęq; operiunt aliquid. Itẽ valuarum cancellorumq; affixiones, quæ ad clauorũ artificium attinent. Quinetiã armaturã segregauimus, quæ portio est amplæ facultatis illius, quæ propugnacula & obstacula obijcit. Præterea cognariã, quæ remedia præbere se vitæ hominũ profitetur, ab initio separauimus. Reliquimus autẽ artem quandã, quæ visa est illa esse quam quærimus, effectricem scilicet fulcimentorũ aduersus frigora laneorum, textoriamq; cognominatã. SOC. Videtur. HOS. Cęterũ nondum, ô puer, perfecte his dictis rem expediuimus. Nam is qui primus vestium artificiũ tractat, cõtrà quàm textor, agere videtur. SOC. Quamobrem? HOS. Textor nãq; quodãmodo complicat & connectit. SOC. Certe. HOS. Ille verò quę simul inserta & implicita sunt, dissoluit. SO. Quid istud? HOS. Opus eius qui carminat & discernit. Nunquid enim carminatoriam & discretoriã operã eandem cum textoria vocemus? carminatoremq; & discretorẽ eundem cum textore dicemus? SOC. Nullo modo. HOS. Siquis autem diligentiam quæ stamina & subtegmina præparat, textoriã vocet, procul & ab opinione hominum, & à veritate ista appellatione discedet. SOC. Planè. HOS. Fullonũ preterea sutorumq; operã vtrum nihil conducere ad vestimentorum confectionem dicimus? An has omnes textorias appellamus? SOCR. Neutrum dicendum videtur. HOS. Veruntamen omnes hæ de vestium curatione cum textoris arte cõtendent: ac plurimum quidem illi huius operis dabunt, multum quoq; sibi eiusdem operis vendicabunt. SOC. Sic est omnino. HOS. Præter has existimare insuper oportet artes instrumentorum quibus textor vtitur,

Generatio exempli.

Magna diuersitas eorum quæ facimus.

tur, effectrices, partem sibi in efficiẽda tela vsurpaturas. SOC. Probe. HOS. Vtrum textoriæ facultatis ratio, quã vt partẽ elegimus, sufficienter distincta erit, si ipsam aliarũ omniũ facultatum quæ circa laneam vestem versantur, maximã pulcherrimamq; dixerimus? Aut ita verũ quidẽ dicetur, perfectè autem & manifeste nequaquam, priusquã ab ista reliquas secreuerimus? SOC. Ita certe. HOS. An nõ ita deinceps agendum est, vt cõsequenti ordine nobis sermo procedat? SOC. Nihil prohibet. HOS. In primis igitur artes geminas circa omnia quæ fiũt, cõsiderẽmus. SOC. Quas? HOS. Vnã quidẽ generationis, causam adiuuantem, alterã verò causam ipsam. SOC. Quomodo? HOS. Quæcunq; rem ipsam non fabricant, sed fabricantibus organa subministrãt, quibus absẽntibus institutũ opus nequaquã perficeretur, eas causas adiuuantes, nominamus: eas autem ipsas quæ principaliter faciunt, causas appellamus. SOC. Consentaneũ id quidẽ. HOS. Post hæc artes quæ colum, fusumq;, radiũ, pectinemq; efficiunt, & alia circa vestiũ operã instrumẽta præparant, oẽs causas adiuuantes nuncupemus: illas autẽ quę vestimẽta curãt & efficiũt, causas. SOC. Rectè. HOS. Ex causis verò partẽ eam quę lauat, atq; quæ medetur, & alias huius generis, quę curã adhibent, cum multa ornãdi diligẽtia sit, generatim colligere decet, & fullonũ artem cognominare. SOC. Probe. HOS. Eam autẽ partem quæ carminat, discernit, & filat, & omnes circa vestium effectionẽ, ars vna cõpręhendit, quæ cõmuniter lanificiũ nominatur. SOC. Quidni? HOS. Lanificij porrò partitiones duę, & vtræq; duarum artium simul partes sunt. SOC. Quo pacto? HOS. Facultas illa quę carminat, & quę pectine quodam vtitur, ac omnino quæcunq; sunt cõiuncta, disiungit, hoc omne, vt vno verbo complectar, pars lanificij dicitur. cuius maximæ partes duæ sunt, discretoria vna, altera concretoria. SOC. Sic est omnino. HOS. In ea quæ discernit, carminatoria, & alię quas modo diximus, facultates insunt. Nã quæ lanas & stamina diuidit, vel pectine quodam vel manibus, aliter atq; aliter nomina cuncta quæ modo diximus, est sortita. SOCR. Ita prorsus. HOS. Rursus concretoriæ partem simul & lanificij in ipsa contentã sumamus: quæcunq; autẽ ibidem discretoriæ inerant, transeamus, lanificiũ omne bifariã partiẽtes, & concretoriã partem & discretoriam. SOC. Partiamur. HOS. Partem itaq; cõcretoriã simul & lanificiũ, ô Socrates, diuidere decet, si modo propositam nobis texendi artem sufficiẽter comprehendere volumus. SOC. Oportet sanè. HOS. Oportet absque dubio. Ideoq; dicamus partẽ eius vnam in voluendo flectendoq;, alteram in complicando versari. SOCR. Nunquid hæc teneo? Videris enim mihi staminis operam in torquendo ponere. HOS. Non huius tantũ, sed & subtegminis. An sine retortione generationẽ huius aliquã reperiemus? SOC. Nequaquam. HOS. Describe horum vtrunq;: forte nanq; descriptio talis opportuna videbitur. SOC. Qualis? HOS. Ecce opus carminatoris cum in longum latumq; protrahitur, deductionem vocamus. SOC. Certe. HOS. Cum hoc factis pensis fuso retortu est, solidumq; effectum filum, stamẽ appellant: artem autem ipsam quæ hoc dirigit & protrahit, staminariam. SOC. Rectè. HOS. Quæcunq; verò contortionẽ mollem accipiunt, & staminis implicatione ad reflexionis attractum moderatam mollitiem nanciscũtur, ea vtiq; filo deducta subtegmina, artem autem ipsam subtegminariam. SOC. Probe. HOS. Atqui pars illa textoriæ quam proposuimus, iam cuiuis patet. Nam pars cõcretoriæ facultatis in lanificio, quando recta protractione subtegminis atq; staminis implicationem contextumq; efficit, totum quidem ipsum implicitum & cõtextum vestem laneam, artem verò huiusmodi textoriam nuncupamus. SOC. Rectè admodum. HOS. At cur non statim respondimus textoriam artem esse, quæ subtegmen & stamen implicat, sed per longas ambages frustra vagati sumus? SOCRA. Nihil mihi quidem, ô hospes, eorum quæ dicta sunt frustra dictum videtur. HOS. Nihil mirũ. sed forsitan videbitur, ô beate, si frequenter in hunc morbũ in posterum incidas. Nam quid mirũ? Audi sermonem qui de huiuscemodi omnibus semper est in mediũ afferendus. SOC. Dic modo. HOS. Excessus in primis defectúsque naturã inspiciamus, vt secundum rationem moderata laudemus, vituperemúsque in singulis, quæcunque modum sermonis non seruant, dum in talibus quibusdã disputationibus aut prolixius, quàm decet, aut breuius loquimur. SOCR. Oportet sanè. HOS. De his vtique iure habenda ratio est. SOC. De quibus? HOS. De prolixitate inquã & breuitate, deque omni excessu atq; defectu. nam dimetiendi facultas ad hæc omnia pertinet. SOCR. Profectò. HOS. Eam itaq; bifariam distinguamus. Conducit enim ad id quod intendimus. SOC. Dicas quo modo distinguendum. HOS. Sic. Pars vna secundum mutuam magnitudinis paruitatisque communionem, altera secundum necessariam generationis essentiam. SOCR. Qui isthuc ais? HOS. An non secũdum naturam tibi videtur, quod maius est, nullo alio quàm minori maius esse dicendum? quódue minus, solo maiori minus? SOCRA. Mihi verò. HOS. Quid verò? Quod excedit mediocritatem, & quod exceditur seu dicendo siue agendo, nónne esse dicemus id quo boni homines à malis differunt? SOCRA. Apparet. HOS. Ergo essentias geminas iudiciaq; magni & parui ponere decet: nec vt paulo antè dicebamus, inuicem solum ista referri debent, imo vt nunc dictum est, potius inuicem partim, partim ad mediocritatem comparanda videntur. Huius autem rationem nũquid intelligere volumus? SOCRAT. Quidni velimus? HOSP. Si quis enim maioris naturam ad minus duntaxat referat, ad mediocre non referetur? quid ais? SOCR. Id ipsum. HOS. An non artes ipsas earumq; opera omnia hac ratione secernimus? eámue quam quærimus ciuilem, & textoriam facultatem è medio tollemus? hæ siquidem omnes quod mediocri maius est, aut minus, non quasi non sit, sed vt difficile quiddam in actionibus vitãt, atque ita mediocritatem seruantes bona omnia pulchráque efficiunt. SOCR. Absque dubio. HOS. Nonne si ciuilem peritiam sustulerimus, manca nobis, & dubia erit regiæ scientiæ vestigatio? SOCRA. Valde. HOS. Vtrum quemadmodum in disputatione de sophista, non ens esse euicimus postquam in eo nos destituebat oratio: ita nunc plus ipsum, & minus euincere debemus cõmensurabilia esse non inuicem solum, sed ad mediocris quoq; generationẽ? Neque enim ciuilis disciplinæ quispiam, neq; alterius humanæ facultatis, nisi hoc admittit, potest esse peritus. SOC. Hoc igitur summopere nunc est agendum? HOSP. Maius hoc opus, ô Socrates, est quàm illud, etsi quàm prolixum illud quoq; fuerit, recorda

Maius dupliciter dicitur, respectu minoris & respectu mediocris. Quo boni à malis differant.

recordamur. verū tale quiddā merito de ipsis supponendum. SOC. Quale? HOS. Quòd eo quod nunc est dictū opus sit, si quidem docere velimus absolutum & syncerum natura quid sit: quod autem ad præsentia pertinere, egregie sufficiēterq; monstrauerimus, cōferre mihi videtur sermo hic magnopere, quòd videlicet existimandum est, omnes similiter artes secūdum maius simul & minus commensurari non inuicem tantū, sed etiam ad mediocris ipsius generationem. cum enim hoc est, illa sunt: & cum sunt illa, hęc sunt, alterutroq; horum sublato, vtrūq; tollitur. SOC. Hoc quidē rectè. verum quid deinceps? HOS. Distinguere decet artē dimetiendi bifariam, quemadmodum suprà diximus, vnamq; illius partem ponere artes omnes quęcunq; numerum, longitudinem, latitudinem, profunditatē, & velocitatem ad contrarium metiuntur: alteram verò artes illas quæ ad mediocre moderatumq; respiciunt, decensq; & opportunū atq; debitū, & summatim ad omnia, quæ, vitatis extremis, in medium confugerūt. SOC. Ampla quidem vtraq; portio est, & altera longè ab altera discrepat. HOS. Quod sæpenumero ferūt, ô Socrates, ornati viri illi, qui magnū aliquid ac sapiens loqui se putant, dum prædicant dimetiendi facultatē, circa omnia quæ fiunt, versari, nunc dictum est. Quicquid enim artificiosum est, mensuræ quodam modo particeps esse apparuit. quoniam verò quidam considerare nequaquā per singula genera diuisione eundo solent, hęc tam longè inter se differentia, statim conferunt in vnum, similia iudicantes. Sed & contrarium huius faciūt, quæ diuersa sunt, per partes minime distinguunt: cum oporteat, vbi quis primo multorū percipit cōmunionem, non prius desistere quā differentias omnes in ea quæ speciebus clauduntur, inspexerit: atq; iterū quoties dissimilitudines plurimas in multitudine sentit, & ægre sentit, non prius ab hac aspectus molestia desistere posse, quàm cuncta quæ cognata sunt, intra cognationē vnam proprietatemq; concludens vnius generis essentia vestiat. De his igitur, deq; excessibus atq; defectibus hæc dicta sufficiant: id autē dūtaxat seruandū, duo hic videlicet mēsuræ genera adinuēta fuisse, & quę ea sint, mente tenendū. SOC. Tenebimus. HOS. Post hunc sermonē, alium assumamus, de his quę modo quærebantur, deque omni huiuscemodi sermonū tractatione. SOC. Quid istud? HOS. Si quis fortè nos percontetur de puerorū discentiū circa literas exercitatione, quando interrogātur quibus ex literis nomen aliquod constet, vtrū putemus tunc eos interrogari vnius duntaxat nominis illius declarandi gratia, an potius vt in omni grammatica eruditiores euadant, quid respondebimus? SOC. Vt in omni grammatica. HOS. Quid porrò? ciuilis viri indagatio ipsiúsne gratia magis proposita nobis est, quā vt in omni disputatione acutiores efficiamur? SOC. Patet id quoq;, quòd omnium gratia. HOS. Nemo vtiq; mentis compos textoriæ facultatis rationem ipsius duntaxat gratia venari contenderet. Verum plurimos latet, vt arbitror, rerum quarundam cognitu facilium sensibiles nonnullas imagines esse, quas declarare nequaquam arduum est; quoties ipsorū aliquis vult alicui rationem de aliquo perquirenti, non cum ipsis rebus, sed absque ratione expedite demonstrare. Rerum autem maximarum pretiosissimarumq; nulla est imago quæ manifeste ad hominū sensum captūque effecta sit: qua ostensa qui animū sciscitātis explere velit, sensui cuidā accommodans penitus expleat. Quapropter cogitādum est, vt rei cuiuslibet rationē reddere & recipere valeamus. Incorporea nāq; cum maxima & pulcherrima sint, ratione sola, alio verò nullo pspicue declarantur. Horum porrò gratia modo nobis dicta sunt omnia. Cuiuslibet autem rei consideratio in minoribus facilior quā in maioribus extat. SOC. Præclare loqueris. HOS. Quorū deniq; causa dicta de his omnia sunt, recordemur. SOC. Quorū? HOS. Eius præcipue molestiæ causa, qua circa textoriæ facultatis prolixam orationē affecti sumus, necnō circa totius mundi reuolutionē: atq; sophistæ sermonem de non entis essentia putauimus sanè prolixiore fuisse, quàm deceret disputationē. Atque in his omnibus nosmetipsos deterruimus, metuētes ne fortè in superuacuis diutiùs versaremur. Ergo ne deinceps iterū tale nobis aliquid accidat, horū gratia hæc omnia à nobis dicta puta. SOC. Fiet, dic tantū, quæ restāt. HOS. Dico igitur oportere, & me & te eorū quæ diximus semper memores esse, quotiescunq; vel breuitas vel prolixitas sermonis vituperatur, ita vt nō ipsas inter se prolixitates cōferamus, sed ad facultatis dimetiendi partem, quam suprà diximus, ad decori normā esse referendā. SOC. Scite. HOS. Sed nec ad hanc omnia referenda videntur. neq; enim prolixitate quę nulli cōgruit, ad voluptate egebimus, nisi obiter. Nec quod quæris, vt facillime celerrimeque inueniamus, primo, sed loco secundo cōtendere decet: maxime verò omniū, primumq; illum honorare progressum, quo secūdum species distinguere valeamus, disputationēq; longam haud moleste ferre, sed affectare potius, si quo modo ad inuentionē nobis cōfert, similiter & breuem. Decet item eum qui longiores sermones vituperat, circuitusq; disputationū huiusmodi nō admittit, haud ita leuiter temereq; damnare prolixitatē, sed ostendere prius disputatione breuiore, & promptiores ad disserendum, & ad inueniendū sagaciores non si sequamur reddit: aliàs autem & aliò tendentes increpationes, laudésue, nec curare penitus, nec audire. Ac de his satis, si tibi quoq; videtur: ad eiusdem facultatē iterum redeamus, textoris exemplum quod suprà posuimus conferentes. SOC. Egregiè locutus es, atque ita vt iubes, efficiamus. HOS. Nonne iam rex à multis pastorū officijs, imò ab omnibus armentorū custodibus est distinctus? Restāt vrbanæ facultates causarū adiuuantiū pariter & causarū, quas primū à seinuicē separare debemus. SOC. Recte. HOS. Has partiri bifariam difficile est. Cuius difficultatis causa sequēti sermone patebit. SOC. Sic prorsus agendum. HOS. Per membra itaq; ipsas instar victimæ discerpamus, postquā in gemina secare nō valemus. Oportet enim in proximum semper numerum distribuere. SOC. Quo pacto nunc id faceremus? HOS. Quemadmodū in superioribus omnes quæ instrumenta texturæ parabant, veluti causas adiuuātes posuimus. SOC. Nempe. HOS. Idem quoq; in præsentia, & multò magis agendū. quæcunq; enim magnū aliquod, aut paruum in vrbe fabricāt instrumentū, tanquā adiuuātes causæ ponendæ sunt, nam sine his ciuitas cōstare non potest, neq; ciuilis disciplina cōsistere. Nullum tamen horum regiæ artis opus esse ponemus. SOC. Nullum prorsus. HOS. Atqui difficile quiddam aggredimur, genus hoc ab alijs distinguentes. Qui enim dicit vnius cuiusdam eorū, quæ sunt in-

Quod artificiosum est, id mensuræ particeps.

Quousq; diuidendum.

Hic non est verū illud, nihil esse in intellectu, qđ prius nō fuit in sensu.

Quis progressus melior.

Quod longa disputatio non leuiter est damnanda.

Oportet semper in proximū numerum distribuere.

strumentum esse, vt verisimile quiddã loqui videtur: ita alterũ tamen eorum quæ possidentur in ciuitate, hoc est dicendũ. SOC. Quidnã? HOS. Quod hanc vim nõ habet. neq; enim causæ sic cõglutinatur generationi vt instrumentum, sed ad eius quod confectũ est salutem. SOC. Quale istud? HOS. Quod siccis, & humidis, igne calefactis, & frigidis variũ genus effectum, quod vna appellatione vas nominamus, quamuis species plurima sit. hoc autẽ scientiæ illius quam perquirimus non est opus. SOCR. Non certè. HOS. Tertia possessionum species multiformis apparet terrestris atq; aquatica, multiuaga & nõ errãs, pretiosa, & vilis, vno significata nomine: quia vniuersum hoc semper alicui sedes efficitur, sessionis gratia. SOC. Quid hoc? HOS. Vehiculum nuncupamus, haud sanè multũ peritiæ ciuilis opus, imo architecturæ figulariæque, & ærariæ facultatis magis. SOC. Intelligo equidem. HOS. Nunquid quartũ præter ista dicendũ, in quo plurima ex ijs quæ suprà retulimus, continentur? Vestimenta omnia, arma multa, muri, terreniq; & lapidei ambitus, aliaq; permulta. Cumq; hæc omnia muniẽdi obijciẽdiq; gratia fiant, rectè munimẽta obstaculaque cõmuniter appellari possunt, multoq; magis architectorum textorumq; quàm ciuilis sunt opera. SOC. Sic est omnino. HOS. Num quinto loco ornandi, pingendi, canendi artes locabimus? & quæcunq; his vtuntur, & ab his fiunt imitationes quędam oblectationis gratia dũtaxat excogitatæ, quæ merito vno quodam nomine compræhenduntur. SOCR. Quo? HOS. Vniuersum hoc iocosum quiddam denominatur. SOC. Absq; dubio. HOS. Vnum hoc nomen omnibus his cõueniet, neq; enim illorum quicquam studij, sed ioci gratia semper efficitur. SOC. Hoc quoq; ferme intelligo. HOS. Facultatem verò illam quæ his omnibus præparat corpora, ex quibus & in quibus conficiuntur artiũ, quas modò narrauimus, opera, nónne sextam ponemus speciem variam, & ex multis artibus dependẽtem? SOC. Quam dicis? HOS. Eam quæ aurum & argentum cęteraq; metalla terrę eruta visceribus pręparat. Item quæ syluas incidit, quæ tondet, quæ ex his construit aliquid, quæ plicat atq; contexit, seu quæ cortices arborũ, siue quæ animaliũ pelles circuncidit, & polit, & quęcũq; artes circa huiusmodi quędã versant: rursus illæ à quibus suber, liber, codex, vinculaq; parantur, vt fiant cõpositæ species ex generibus non cõpositis: vniuersum hoc appellamus primogenitam hominibus possessionẽ, & simplicem, quod regiæ artis nequaquam est opus. SOCR. Optime. HOS. Septimum tenet locum nutrimenti possessio, & quæcunq; cõmixta corpori, partibus suis partes corporis alere possint atq; curare: quod totum alimentum dici debet, nisi quod forte pulchrius reperiamus. agriculturæ autem, venationi, gymnasticę, medicinæ, coquinarię vniuersum hoc rectius quàm ciuili tribuitur. SOCR. Rectius sanè. HOS. Ferme omnia quæ possidentur præter domesticorum animalium species, in his septem arbitror sunt numerata. Sic autẽ cogita. Par erat primogenitam illam quam vocamus speciem primũ inducere, instrumentum deinde, vas, vehiculum, munimentum, oblectamentum, nutrimentum: prætermittimus autem, si quid non magnum latuit, quod alicui istorũ accommodari possit, qualis est nummorum forma, sigillorumq;, & omnis characteris. Genus enim hæc in illis non admodum cognatum habent, sed partim in ornatũ, partim in instrumenta, violentius forsan, attamen penitus tracta quodammodo congruunt. possessionem verò animalium domesticorũ, seruis exceptis, gregis nutritio primo distincta, compræhendisse videtur. SOC. Et maxime quidem. HOS. Restat seruorum ministrorumq; omnium genus, vbi præsentio eos palàm reclamaturos esse, qui de hac parte sic cum rege contendunt, quemadmodũ cum textore qui carminãt filantque, quique alia de quibus diximus, faciunt. Cæteri verò omnes tanquã adiuuantes causa dicti, vnà cũ nunc memoratis operibus à regia ciuilique actione seiuncti sunt atq; discreti. SOC. Apparuit. HOS. Cõsideremus reliquos quã proxime accedentes, vt certiùs ipsos cognoscamus. SOCR. Oportet omnino. HOS. Maximos porrò ministros quantum hinc intueri licet, contrariã eius quam suspicati sumus exercitationẽ passionẽq; habere reperiemus. SOC. Quos? HOS. Empta mancipia & simili quodã modo in seruitutẽ coactos homines. Quos sine cõtrouersia seruos cognominare possumus, longissimè à regia dignitate distantes. SOC. Quidni? HOS. Quid dicemus de liberis, quicũq; sponte quę suprà diximus ministeria obeũt, agriculturæ, & aliarum artium opera transportant, mutuisq; commutant commercijs, siue de foro in forũ in vrbe eadem, seu de vrbe terra mariq; transferentes in vrbẽ, partim cum rebus alijs nummos, partim simile quiddã simili commutantes, quos nummularios, mercatores, nauicularios, caupones denominauimus? Nunquid isti ciuilem sibi peritiam vendicabunt? SOC. Fortè mercatorum artem. HOSP. Non tamen illi quos vtpote mercenarios cernimus passim omnibus ad seruiendum expositos, regiam vsurpare dignitatem reperientur. SOC. Est vt dicis. HOS. Quid verò de his qui talia quędã nobis vbiq; ministrãt? SOC. Quos dicis, & quarum rerum ministros? HOS. Genus præconum inquam, & eorum qui sapienter circa publicas literas subministrãt, nonnullosque alios solertes rerum ad principum ministeriũ pertinentium elaboratores. Quid de his dicendũ Socrates? SOC. Quod & ipse dicebas, ministros esse, non principes ciuitatum. HOS. Non vanum est igitur, vt arbitror, quod in superioribus dixi, inuenturos non hac ratione plerosq; de ciuili curatione vehementer concertantes, quamuis admodũ absurdũ alicui videri possit, eos in ministrorũ numero quęrere. SOC. Valde quidem. HOS. Accedamus præterea propius ad eos qui nondum examinati sunt: hi verò sunt qui circa vaticiniũ habẽt scientiæ alicuius ministræ particulam. Interpretes enim diuinorũ ad homines hi censentur. SOC. Certè. HOS. Quinetiam sacerdotum genus, vt lege habetur, intelligit quo pacto donaria dijs cæsis victimis scitè sint offerenda. Item qua ratione vouendũ sit, quidue boni sit à dijs petendum. Hæc autẽ ambo ministratoriæ artis partes sunt. SOC. Videtur. HOS. Iam igitur vestigium quoddam eius quod inquirimus attingere videmur. nam illa sacerdotum & vatum ratio, magnanimitate, intelligentiaq; & claritate abundat, propter eorum quæ tractant magnificentiam. Quapropter apud Aegyptios nõ licet regem absq; sacerdotio imperare. Quinimmo si ex alio genere quispiam vi regnũ vsurpet, cogitur post regni assumptionẽ sacris initiari, vt rex deniq; sit, & sacerdos. Præterea in plurimis Græcorum ciuitatibus apud vos præsertim, reperies præcipua sacra à magistra-

Quòd reges deceat sacerdotium maximum.

gistratibus summis institui. nā & apud vos fertur, creato regi patria & solēnia maxima, & purissima aliorū omnium esse tributa. SOC. Et maxime quidem. HOS. Hos itaq; fortè creatos reges, sacerdotésque, & eorū ministros, necnon aliam quādam frequentem turbam considerare debemus, quæ paulò antè semotis superioribus in lucē venit. SOC. Quos inquis? HOS. Miros quosdam inquam. SOC. Quam obrem? HOS. Iam enim cogitanti mihi multiforme horū genus apparet. Multi nanque virorū leonū similes sūt, centaurorūq;, aliorūq; huiusmodi, plurimi etiā satyrorū, imbecilliumq;, & multiformiū bestiarū, citoq; transmutant alternantq; inuicem formas & vim. Enimuero nūc primū eiusmodi viros, ò Socrates, animaduertisse mihi videor. SOC. Dic obsecro. videris enim mirum quiddā nunc videre. HOS. Profectò. Nam vt mirū semper aliquid nobis contingat, ignoratio efficit. Ac mihi modo idem contigit. Repente nanq; vt ambigerē accidit, cum chorū negotiorū ciuiliū intuerer. SOC. Quē? HOS. Maximū sophistarum omniū præstigatorem, huiusq; artis præ cæteris peritissimū quē discernere decet à viris reuera regijs atq; ciuilibus, quamuis arduum id sit, si modo quod quærimus perspicue cognoscere volumus. SOC. Nullo modo hoc intermittendū. HOS. Non certe vt arbitror. Ac mihi dicas: SOC. Quid? HOS. An nō monarchia, id est principatus vnius, vna quędā est gubernationū ciuiliū? SOC. Est. HOS. Post hanc paucorū potētiam ponere possumus. SOC. Sanè. HOS. Tertiam verò multitudinis gubernationē quā popularē vocant. SOC. Prorsus. HOS. Nōnne tres hæ quodāmodo quinq; fiunt, cū duo alia nomina ex se insup pariant? SOC. Quænā? HOS. Qui considerāt & inuitis & volētibus, itē & lege & arbitrio, imperari posse, tū & pauperes esse posse qui pręsunt, vel diuitijs ad imperiū euehi, duas in species tam vnius quā paucorū diuidunt principatū. Et vnius quidē principatū sic appellant, quasi duas continentē species, duobus nominibus: Tyrānidē & Regiā. SOC. Vtiq;. HOS. Gubernationē verò quæ penes paucos est, in paucorū potentiā, & potentiam optimatū. SOC. Omnino. HOSP. Popularis verò gubernationis nomē nullus vtiq; mutare aliquando cōsueuit, siue sponte, seu vi populus diuitibus quibusdam præsideat, siue lege, seu arbitrio regat. SOC. Vera narras. HOS. Nūquid existimamus aliquā harū gubernationū ciuiliū rectam esse finibus his distinctionibusq; determinatam? videlicet vno, paucis, multis, paupertate, diuitijs, violentia, voluntate, legibus & arbitrio. SOC. Quid prohibet? HOS. Cōsidera diligētius, & hàc me sequere. SOC. Quà? HOS. Stabimúsne in eo quod in principio dictū? an non? SOC. In quonā? HOS. Regiam dignitatē vnam quandā scientiarū esse diximus. SOC. Diximus. HOS. Neq; in quouis scientiæ genere illā locauimus. E multis quippe alijs facultatē illam quæ iudicat simul præcipitq;, selegimus. SOC. Sanè. HOS. Eam deinde quæ præcipit, partim rebus inanimatis, partim animatis & eodē ordine diuidentes, huc sumus progressi, vt scientiæ nomē seruaremus: quæ verò potissimū scientia sit, nondū declarare potuimus. SOCR. Recte loqueris. HOSP. Nunquid igitur videmus descriptionē eorū neque secundum violentiam & voluntatē, neq; secūdum paucos ac multos, neq; per inopiam & opulentiam fieri oportere, sed per scientiam quandā, si superiora sequamur? SOC. Necesse est vt id fiat. HOS. Necessariò igitur hoc nunc ita considerare debemus, cuinam horū maxime imperatoriæ facultatis scientia insit, quæ ferme paratu maxima omnium atque difficilima est. Inspicere nanq; illā oportet, vt videamus quinam à sapiente rege segregandi sint, qui sibi ciuilem peritiam vendicant, idq; plurimis persuadent, cū ab ipsa procul admodū absint. SOC. Sic prorsus agendū, vt ratio superior monuit. HOS. Nunquid igitur multitudo tibi in ciuitate huius sciētiæ compos videtur? SOC. Quonā pacto? HOS. An in mille hominū ciuitate fieri potest, vt centū, vel quinquaginta viri sufficienter eā adipiscantur? SOCR. Facilima omnium artium hæc esset. scimus enim in mille hominū numero totidem viros qui talorum ludo cæteros Græcos exuperent, nequaquam reperiri, nedum reges. Atqui virū illum quicunq; regia peritia instructus est, regē vocare, siue dominetur, siue priuatus degat, iuxta rationē illam superiorem oportet. HOS. Pulchrè monuisti. arbitror autem iuxta hunc sermonē rectam gubernationem, siquādo recta sit, circa vnum, vel duos, vel paucos esse quærendā. SOC. Quidni? HOS. Existimare verò eos ciuiles ac regios homines oportet, qui arte quadā imperat, volentibus, an nolētibus, secundū scripta an absq; scriptis institutisq; & legibus, pauperes an diuites ipsi imperitēt, nil refert. Nam & medicos nihilominus sic appellamus, siue inuitis, siue volētibus secādo, aut vrendo, vel alium dolorē afferēdo, scriptis aut ex vsu curēt, pauperes ipsi aut diuites medeantur, modo arte quadā curādorū corporū, vel purgando, vel extenuando, vel replendo augendoq; vtantur. Aequè enim medicos nominamus, dummodo qui curant ad bonū corporis respiciētes, ex deteriori habitudine in meliorem restituant atq; seruent. hoc modo duntaxat vt arbitror rectā esse dicemus medicinæ, vel cuiusuis alterius principatus definitionē, alio verò nequaquā. SOC. Ita prorsus existimandū. HOS. Necesse est igitur eam maxime, ac solam rectā existimare rempublicā, in qua qui magistratibus fungūtur, reuera gubernare sciunt, & nō videntur tantùm: siue legibus, seu absq; legibus dominētur, siue volētibus, siue inuitis, vel etiā si pauperes sint, vel diuites. Nihil enim ex his quicquā ad rectam gubernandi rationē refert. SOC. Præclare. HOS. Neque insuper refert, siue capitalibus pœnis & exilijs quibusdā cōmunis boni gratia ciuitatem purgent, seu colonias tanquā apum examina emittant, populumq; comminuant, siue aliūde homines futuros ciues aducent, ciuitatemq; amplificent. Quatenus enim scientia & iustitia freti ex deteriori meliorē pro viribus ciuitatē efficiunt, atque seruant, eatenus rectā appellari rempublicā volumus, & in eo ipso duntaxat definitionem rectæ gubernationis cōsistere. Cæteras verò omnes neque legitimè, neq; verè dici putandū. Sed eas quæ hanc imitantur, libenter laudamus, velut rectè ad meliora tendentes: alias cōtrà vituperamus tanquā imitatione malorū ad deteriora procliues. SOCR. Cætera quidē hospes probe dicta videntur: isthuc verò quod inquis, gubernationem sine legibus rectā esse posse, haud facile admitti potest. HOS. Paululū me interrogando, ò Socrates, præuenisti. Erā enim percontaturus, vtrum hæc admittas omnia, an quicquā eorum quæ dicta sunt tibi molestū est. nunc autem constat nos velle de ijs qui rectè sine legibus præsunt, disserere. SOC. Proculdubio. HOS. Patet autem quodammodo,

Circa quos sit recta gubernatio.

Legũ lationem ad regẽ pertinere.

legum lationem ad dignitatẽ regiam pertinere. Sed esse optimum non leges quidem valere, sed hominem prudentem regiumq;. Nunquid huius rationem intelligis? SOC. Declara. HOS. Quoniã lex nequit quod optimũ omnibus est & iustissimũ syncere comprehendẽdo, semper ita, vt operæpretium est præcipere. quãdo hominum actionumq; dissimilitudo instabilisque rerum humanarũ conditio facit vt ars nulla simplex quicquam, & in vniuersum de omnibus, perq; omne tempus valens cõstituere possit. Concedimus ista? SOC. Planè. HOS. Legem verò cernimus ad hoc ipsum niti, quasi hominem quendã pertinacẽ & imperiũ, qui nihil quàm quod ipse cõstituisset, fieri permittat, sed nec rogari etiam, si quid noui præter illius ordinem potius meliusque alicui videatur. SOC. Vera loqueris. Ita enim vt dicebas lex homines cogit. HOS. At fieri nõ potest, vt certus quidam & vnius modi simplexq; ordo valeat in his quę varia semp sunt, vnius modi verò nunquã. SOC. Apparet. HOS. Inuenienda igitur causa est, quã propter leges ferre necesse est, lex ipsa licet optimũ atq; rectissimũ nõ sit. SOC. Cui dubiũ? HOS. Nõne & apud nos & apud alios quosuis mortales sunt quædã simul omniũ exercitationes cõmunes, siue cursu, siue alio quocũq; genere decertare velis? SOC. Permultæ. HOS. Age nũc referamus memoria pręcepta illorũ qui arte quadam gymnasijs præsunt. SOC. Quænam? HOS. Arbitrantur illi quidẽ fieri non posse, vt quod sigillatim & vnicuique seorsum conuenit, pręcipiatur. Itaq; quod cõmunius est, quodq; & plurimis & plurimum conducere putant, instituendũ censent. SOC. Præclare. HOS. Quamobrẽ dum æquis laboribus hodie cunctos astringũt, partibusq; exercitationibus agitãt, fit vt vel nimis incitent, vel eneruent, & inepta ad cursum palæstrãq; & alia certamina corpora reddãt. SOC. Sic accidit. HOS. Legũ quoq; conditorem putemus suis gregibus præsidentẽ, deq; iustis operibus mutuisue cõmercijs iura dantẽ, non posse dũ cunctis in vnũ consulit, accuratè ad singulorũ cõmoditatẽ iusue prospicere. SOC. Consentaneũ est. HOS. Cęterũ, vt arbitror, quod & plurimis & plurimũ cõducit, cõmuniter instituet, ac huiusmodi leges & scriptis, & nõ scriptis, sed patrijs morib' inducet. SOC. Rectè. HOS. Rectè admodũ. Etenim quo pacto quis possit per omnẽ vitã ad singulos circũspiceret, sedulusq; assidere cuiq;, & cuiusq; cõmoditati cõsulere? Nam si quis disciplina regia præditus, hoc efficere posset, vix vnquã impedimẽta ista quæ leges appellantur, sibi præscriberet. SOCR. Ita prorsus ex his quæ dicta sunt videtur. HOSP. Imo magis, ô optime, ex his quę dicentur. SOC. Quibus? HOS. Hisce inquã. si medicus quidã aut gymnasticus imminente longa peregrinatione, procul ab ijs quos curat absuturũ diu se putet, putetq; aut q exerceent, aut qui ægrotãt suas præceptiones nõ recordaturos, num agendorũ monumẽta quædã illis cõscribere cogitabit, nécne? SOC. Cogitabit vtique. HOS. Quid si præter opinionẽ ocyus quã putauerat reuertatur, verebitúrne alia illis præcipere præter ea quæ quondã scripserat. si qua potiora ægrotantibus adhiberi possint, ob ventos, aut quid aliud præter spem Dei volũtate contingere solitũ? perseuerabitne inquã in priori proposito, neq; primas institutiones transgredi quenquã patietur, nec ipse mandare alia, nec ab ægrotante alia præter solita obseruari, quasi ea & medicinæ artis propria sint, & saluberrima; quæ vero aliter fiant, præter artem sint, & noxia? An potius quicquid eiusmodi circa scientiã artemq; verã accidit, per omnia risum plurimum autoribus istis cõcitabit? SOC. Et maxime quidem. HOS. Ei verò qui iusta & iniusta, honesta & turpia, bona & mala, siue scriptis legibus siue nõ scriptis moribus hominũ gregibus quicunq; in ciuitate ad legum scriptarum normam viuunt, tulit induxitque, non licebit alia quædam præter ea quę scripta sunt agere, neq; si ipse idẽ qui antè conscripsit, redeat, neq; si quis alius eius similis veniat? an potius dubitatio talis non minus, quã illa superior reuera ridicula videret? SOC. Nihil prohibet. HOS. Nosti ergo quod hac de re vulgò dicatur? SOC. In præsentia non memini. HOS. Atqui pulchra dicunt. aiunt enim siquis leges quasdam prioribus meliores inuenerit, & eas ciuibus persuaserit, eum oportet leges ferre: si nõ persuaserit, non oportere. SOC. Nunquid rectè? HOS. Forsitan. Sinautem quispiam non persuasione, sed vi quod rectius est, induxerit, quod erit potissimum ei violentiæ nomẽ? responde. imò nondũ ad ista, sed ad superiora prius. SOC. Quæ inquis? HOS. Si quis arte medica vere præditus non persuadeat, sed cogat eum quẽ curat puerum, vel virum vel mulierem præter scripta, quod melius agere, quódnam erit ei volentiæ nomen? Nõnne aliud quoduis potius quàm artis trãsgressio, hoc est illatio morbi? & quiduis aliud potius coacto homini, quàm transgressionẽ artis ac morbum contigisse dicendum? SOCRA. Vera loqueris. HOSP. Quid autem contra ciuilem artem erat delictum? Nõnne quod turpe dicitur, quod malum, & quod iniustum? SOCR. Isthuc ipsum. HOS. Age, cum aliqui coguntur præter patrias leges moresq; facere quæ iustiora, meliora, honestioraque sunt, nõnne ridiculosissimus omnium erit quisquis vim eam vituperabit, dicétque illos à curatoribus qui coegerunt, turpia, mala, iniusta fuisse perpessos? SOCRA. Vera penitus loqueris. HOS. Nunquid si diues est qui cogit, iustæ coactiones sunt: si pauper autem, iniustæ? An potius siue persuaserit, siue non persuaserit, siue pauper sit, seu diues, & secundum scripta, vel præter scripta, modo vtilia inducat, dicendum est hanc veram esse rectæ gubernationis ciuilis definitionem? Qua ratione vir sapiens bonusq; gubernabit semper ita ad subditorum salutem respiciens, vt ad nautarum nauisq; salutem respicit gubernator. Nam vt ille non scriptis, sed arte quasi lege quadam nautas seruat, ita & vir ille vere ciuilis, & apud eos qui ita dominari possunt, recta est rerum ciuilium administratio, vim artis legibus potiorem adhibens. Ac summatim quicquid prudentes principes agant, nunquã delinquunt, quandiu vnum hoc potissimum seruãt, vt mente & arte quod iustissimum est ciuibus inducentes, tueri eos valeant, melioresque ex deterioribus quoad fieri potest, efficere. SOCR. His quæ modò dicta sunt, repugnare non licet. HOS. Neque illis insuper. SOC. Quibus dicebas? HOS. Quòd nulla vnquam multitudo potest ea disciplina præcellere, qua secundum mentem ciuitas regatur. Sed vna illa recta ciuitatis administratio vel apud vnũ, vel apud paucissimos certe est quærenda. Cæteræ verò tanquam imitationes quædam ponendæ videntur, vt paulo suprà dictum est, hanc nunc quidem in meliorem partem, nunc in deteriorem imitantes. SOCRA. Quomodo istud dicebas? neque enim quod de im

Quare constitutio legũ necessaria.

Regum officium.

Quòd multitudo nõ potest regere.

Perfecta administratio apud vnum vel paucos.

de imitando paulo antè dixisti, satis tum intellexi. HOS. Haud malè fecerit, si quis hoc illato sermone, desistet prius, quàm errorem, qui circa hoc nunc est commissus, ostenderit. SOC. Quem errorẽ inquis? HOS. Tale quid iam quærere necesse est, quod quanquam neq; consuetũ, neq; cognitu facile est, ipsum tamen comprehendere annitamur. Cum sola hæc quam memorauimus, recta ciuilis gubernatio sit, nónne cæteras huius institutis vtẽtes, seruari necesse est, dum agunt quod modo laudabamus, quãuis rectissimũ id non sit? SOC. Quid illud? HOS. Quod nemo quicquã præter leges committere audeat, & quisquis audet, morte mulctetur, extremisq; omnibus supplicijs affligatur. id autẽ est secundo loco rectissimum atq; honestissimum: primo namq; in loco ponẽdum quod nunc est dictum. Quo autẽ modo eueniat, quod modo secundum esse diximus, declaremus. Visne? SOC. Et maxime quidẽ. HOS. Veniamus iterum ad imagines, quibus regios principes semper cõparare necesse est. SOC. Quas imagines inquis? HOS. Generosum inquam nauis gubernatorem, multisq;, vt ille dicebat, alijs æquiparãdũ medicum. cõsideremus iam imaginem eius rei aliquam fingentes. SOC. Qualem? HOS. Talem quandam, vt si omnes grauia nos quædã ab illis pati nobis persuadeamus: vtputa qui quos nostrum seruare vtriq; velint, seruent: quos cõtrà perdere, perdãt, dum secãt, vrũt, & ex hoc instituto suo quasi quoddam tributum mercedem referũt: cumq; multa cogant expendere ægrotantẽ, ipsi pro ægrotante exponunt nihil, reliquis autem rebus & ipsi & ipsorũ familiares vtuntur: demum acceptis pecunijs, vel à cognatis, vel ab inimicis ægrotantis, mori eum cogunt. Gubernatores quoq; alia quędam huius generis permulta patrare dicuntur, vtputa qui homines sæpe ex composito in recessibus solos destituant, quum quippiam in pelago labefactarint, in mare illos eijciant, inq; multis alijs lædant. Persuadeamus itaq; nobis, nos his causis lacessitos cõsulere, quo pacto autoritatẽ artibus illis auferamus, ne libere vlteriùs, aut seruis aut liberis hominibus dominẽtur: & ob hoc cœtu facto nos cõcurrere, & vel omnem populum, vel diuites tantum conuocare, vbi etiam rudium hominum, & aliorum artificũ de nauigio morbisq; consilium audiatur: quónam pacto medelis instrumentisq; suis medicos apud ægrotos vti oporteat: item nauibus, & earum instrumẽtis nauigando, periculaq; procellarum, & fluctuum euitando, & piratarum insidias euadendo, ac etiam si mari longis nauibus aduersus similes sit pugnandum, qua ratione vti his deceat. Fingamus inquam, quæ hisce de rebus vel medicorum gubernatorumq;, vel rudiũ hominum turbæ consultãti videntur, in publicis quibusdã tabulis columnisq; inscribi, & mores quosdam ritusq; non scriptos, sed patrios hisce de rebus constitui, sic vt reliquum tempus omne ad horum normam nauigandum sit atq; medendum. SOC. Vehementer absurda finxisti. HOS. Præterea quotannis populi principes constitui, siue ex diuitibus, siue ex omni populo sorte delectos, qui iuxta scriptas illas institutiones & naues gubernent, & ægrotantibus medeantur. SOC. Hæc superioribus quoq; duriora videntur. HOS. Videamus præterea quod hinc sequitur. Cum annui magistratus cuiusque tẽpus exactũ fuerit, necesse erit iudicio, aut ex delectis diuitibus, aut ex vniuerso populo sorte cõstituto, istic sistere viros illos magistratib⁹ functos, ab iisq; rationẽ reposcere: ita vt liceat volenti cuilibet litẽ eis intẽdere, quod aliter quàm leges iubeãt, & patria cõsuetudo doceat, aut naues gubernauerint, aut ægros curauerint: & qui aliter fecisse deprehendẽtur, lata sentẽtia, vel supplicio, vel alioquodã incõmodo à iudicibus afficiantur. SO. Nónne quicunq; magistratũ inter huiusmodi homines sponte suscipit, merito quoduis suppliciũ damnúmue patietur? HOS. Ferre insuper legẽ oportebit: si quis prę ter scriptas constitutiones nauigãdi rationẽ aliquã nouam inferat, aut sanitatis tuendæ veram illam & legibus traditam rationem, ad ventos, & calores, & frigora transferens perscrutetur, & circa hæc ex ingenio suo philosophetur, doceatq;: prima quidem hũc neq; gubernatorẽ esse, neq; medicũ nominandum, sed curiosum quendã delirumq; sophistã. deinde à quolibet in iudiciũ trahi posse, vtputa qui iuniores alios corrũpat, suadeatq; vt gubernatoria & medicina cõtra legũ instituta pro suo cuiusq; arbitratu tractaretur, eodẽ pacto naues morbiq; curentur: ac si præter leges & scripta iuuenibus, aut senibus persuadere quicquã reperiatur, extremis supplicijs affici. neq; enim oportet quicquã legibus sapientius esse. neq; enim quenquã aut medicinæ sanitatisq; naturã, aut gubernandi nauigandiq; optimam rationẽ ignorare, scripta moresq; patrios perdiscere volentẽ. Si hæc ita contingant circa sciẽtias quas narrauimus, aliasq; permultas, vt secũdũ præscripta potius quàm secundũ artem agatur, quid dicemus ô Socrates? Vtputa si idẽ circa rem militarẽ, omnemq; venationẽ, circa picturã quoque, & vniuersam imitationẽ, circa architecturã, & omnẽ instrumentorum supellectiliumq; effectionem, circa agriculturam & omnẽ plantandi curã, equorumq; & armentorũ omnium custodiã, circa vaticiniúmque, & varium ministrorum absequium, circa talorum ludum, arithmeticã nudam, vel eam quæ circa planum, aut profundũ, aut velocitatẽ tarditatẽmq; est, constituatur. SOC. Certũ est, si ita se res habeãt, artes omnes funditus subuerti, neque deinceps vnquam renasci ob hanc ipsam legem quæ rerum nouarum indagationẽ vetat. Vnde vita quæ nunc difficilis est, tunc prorsus etiã intoleranda fieret. HOS. Quid ad hoc? Si secundũ præscriptas leges fieri singula cogeremus, legibúsque ipsis præficeremus virum quendam, vel consensu populi designatum, vel sorte creatũ, qui spretis legibus, aut lucri causa, aut propriæ libidinis gratia, alia quædam præter hæc quæ sunt instituta, imperitus rerum agere tentet, nónne hoc priori malo deteriús? SOCR. Maximè. HOS. Etenim quisquis cum imperitus sit, præter leges illas, quæ ex longo rerum vsu ab his qui gratiosè populo consultantes vt eas acciperet, persuaserunt, latæ sunt, committere audet, scelus committit superiori peccato longe deterius: ac multo magis quàm scriptę leges, officia vitę confundit atq; peruertit. SOC. Magnopere. HOS. Quapropter legibus constitutis, altera iam (quemadmodum dicitur) nauigatio est, nemo quicquam vnquam præter illas facere permittatur, siue singuli, siue populus hoc conetur. SOC. Scitè. HOS. Nónne imitamenta quædam veritatis, singulis hæc erunt, quæ ab intelligentibus pro virili constituta fuerunt? SOCR. Nihil obstat. HOSP. Atqui si recordamur, ciuilem reuera hominem atq; peritum suprà diximus multa sæpæ ex arte facturum præter instituta quæ antea scripserat, quoties potiora quædam ijs quæ absentibus

[Marginal notes: Iliad. A. — An leges immutabiles ferendæ. — Hac lege & in presens & in posterum artes omnes euerti queũt. — Si quisquam iners præponeretur legibus, quid mali sequetur. — Leges esse veritatis imitationes.]

ſentibus reliquit, inueniſſe putauerit. SO. Diximus proculdubio. HOS. Nónne ſi vel ſinguli, vel populus ipſe, cui leges præſcriptæ ſunt, præterquã quòd illis legibus traditũ aliud quiddam tanquã melius aggreditur, idẽ pro viribus quod verus ille ciuilis vir agit? SOC. Summopere. HOS. Si qui igitur imperiti id agerent, imitari quidem verum ipſum anniterẽtur, peruersè tamẽ imitarentur. Si qui autem periti idem contendãt, haud amplius imitatio iam hoc, ſed illud ipſum veriſsimum erit. SOCR. Omnino. HOS. Enimuero id iam antè inter nos cõuenit, artẽ nullam multis cõpetere. SOC. Conuenit certè. HOS. Ergo ſi ars quædam regia facultas eſt, turba diuitũ, & populus omnis ſcientiam hanc ciuilem nunquã nanciſcitur. SOC. Nunquã. HOS. Oportet itaq; reſpublicas eiuſcemodi ſi quando verã illam gubernationem vnius viri arte imperantis pro viribus imitaturæ ſunt, nunquam quicquam præter ſcriptas leges moreſq; patrios facere. SOC. Egregie locutus es.

Qui rex ſit gubernãdo.

HOS. Eandẽ illam cum diuites imitantur, eam rẽp. optimatum gubernationem vocamus: quando vero leges pro nihilo habent, paucorũ potentiã. SOC. fortaſſe. HOS. Quinetiam quoties vnus ſecundum leges dominatur, ſcientem illum imitatus, regẽ vocamus, non diſtinguentes nomine illum, qui ſcientia ſolus imperat, ab eo qui opinione ſecundum leges ſolus etiam dominatur. SOC. Ita videtur. HOS. Nónne igitur ſi vnus vera illa ſcientia præditus imperat, idem nomẽ, hoc eſt regiũ, habet, nec alio cognomento appellatur? Nam ex quinq; nominibus gubernationum ciuilium quas narrauimus, vnũ ſolum hoc erat. SOC. Videtur. HOS. Quid porrò? quoties neq; ex lege, neq; ex more quiſpiã dominatur, ſimulatq; ſcire ſe, & prẹter leges rectius hoc ita fieri oportere, ineſt autẽ libido & ignorantia quædã quẹ imitationem eiuſmodi inducit, an non vir talis tyrannus eſt appellandus? SOC. Et maxime quidẽ. HOS. Hac ratione rex extitit, vt diximus, & tyrannus, paucorum potentia, optimatum gubernatio, necnon popularis adminiſtratio, cum ægre ferrent homines vnius imperium, diffiderentq; virum talẽ reperiri aliquando poſſe tanto imperio dignũ, qui & poſsit & velit virtute & ſcientia imperãs, ſanctè & iuſte ſuũ cuiq; ius tribuere, timerentq; præterea ne fortè vir vnus licentiã nactus, quemlibet pro libidine læderet, & opprimeret atq; necaret. quoniã ſi talis quidã qualẽ figurauimus, nobis occurreret, amaretur profectò eius adminiſtratio, quæ ſola omnium rectiſsima eſt, conducitq; ad bene beateq; viuendũ. SOC. Sanè. HOS. Nunc autem poſtquàm non naſcitur rex talis in ciuitatibus, qualis inter apum examina ſtatim à principio tã corporis quàm animi habitu vnus cæteros antecellẽs, neceſſe eſt, vt videtur cœtu conſultantiũ facto inſtituta cõſcribere, veſtigiaque veriſsimæ reipub. illius percurrere. SO. Sic apparet. HOS. Et miramur ô Socrates, quòd in gubernationibus huiuſcemodi mala quæ fieri vidẽmus, eueniant, venturáq; ſint, eo iacto fundamẽto, quod non ſcientia, ſed ſcriptis quibuſdã inſtitutionibus moribuſq; nititur tantum in rebus agendis, quo ſi alia quædam gubernatio vel ciuitas vtatur, certum eſt omnia funditus euerſurã. Aut illud

Ciuitas ſuápte natura robuſta.

fortaſſe mirum magis videri debet, quàm robuſta res natura ciuitas ſit: nam cũ ciuitates nonnullæ ſic iamdiu affectæ, permanent nihilominus, neq; corruunt: multæ tamẽ nauiũ inſtar ſubmerſæ periérũt, pereunt, atq; peribunt, ob gubernatorũ nautarũq; improbitatem, qui in rebus maximis extrema quadam ignorantia detinetur: quoniam cum rerum ciuilium prorſus ignari ſint, in iis tamen plurimũ ſibi ſapere videntur. SOC. Vera loqueris. HOS. Cum igitur omnes non rectẹ reſpub. ſint ad conuiuendũ difficiles, videndum quæ leuiſsima, quæue omniũ oneroſiſsima ſit: quæ res etſi minus ad id, de quo nunc agimus, pertinere videtur: tamẽ in vniuerſum fortaſſe omnes omnia huius gratia facimus. SOCR. Ita prorſus agendum. HOS. E tribus vnam atq; eandem faciliimam ſimul, & difficilimam ſerunt. SOC. Qui iſthuc ais? HOS. Nõ aliter quàm ſuprà, tres ſcilicet eſſe ciuiles gubernationes, vnius, paucorũ, atque multorũ primum ſermone confuſo. SOC. Erãt & ſuprà. HOS. Singulis autẽ in duas diuiſis, ſex efficiamus, rectamq; ipſam velut ſeptimam ab aliis ſecernamus. SOC. Quo pacto? HOS. Vnius principa-

Septem gubernatiões, & earum omnium pulchra inter ſe comparatio

tum in regnum, & tyrannidem diſtribuimus. Dominationem vero quæ non multis competit, in ſpeciem vnam quæ laudãda eſt, optimatum ſcilicet gubernationem: alteram quæ vituperanda, paucorum potẽtiam. At multorum adminiſtrationẽ tunc ſimplicem poſuimus, popularem gubernationẽ denominantes: nunc vero & hanc duplicẽ eſſe dicamus. SOC. Qua igitur ratione diuidemus? HOS. Non alia quàm reliqua, etiam ſi nomen huius ſit geminum. Verum tam huic quàm aliis cõmune hoc eſt, vt leges vel ſeruent, vel tranſgrediantur. SOC. Eſt vtiq;. HOS. Tunc ſanè rectam gubernationem quærentibus, partitio hẹc nihil cõducebat, vt ſupra moſtrabamus, Poſtquàm verò illam ſegregauimus, cæteras vero neceſſarias duximus, in his iam legum vel cuſtodia vel trãſgreſsio ſingulas bifariam partiuntur. SOC. Ex eo qui nunc eſt dictus, ſermone ita videtur. HOS. Vnius igitur dominatio bonis cõiuncta conſtitutionibus, quas leges vocauimus, ſex illarũ omnium optima eſt: legum expers dura eſt, & ſubiectis omnium oneroſiſsima. SOC. Apparet. HOS. Gubernationẽ vero in qua non multi imperitãt, mediã cenſere debemus, quemadmodũ quod paucũ eſt, inter vnũ multaue medium obtinet: cæterum multorum adminiſtrationem per omnia debilem, vtpote quæ ad alias cõparata, nihil magnificũ, ſiue bonũ, ſiue malum efficere poſsit, propterea quod magiſtratus ad exigua redacti ſunt, in multoſque diuiſi. Quapropter legitimarum omnium Rerumpu. hẹc deterrima eſt, iniquarũ omnia optima. Ac ſi omnes intemperatæ ſint, in populari prẹſtet viuere: ſi temperatæ omnes, minime omnium in iſta viuendum. In prima vero vitam agere potiſsimũ eſt atq; optimum, excepta ſeptima. Illam nanque ab omnibus aliis gubernationibus, non aliter quàm ab hominibus Deum ſecernere decet. SOC. Videntur hæc ita fieri atque contigere, & vt inquis, agendum. HOS. Nónne igitur omnes harum Rerumpu. eo ſolo qui ſapiẽtis illius eſt, excepto, adminiſtratores ſegregare decet, vtpote qui non reuera ciuiles, ſed ſeditioſi viri ſint, laruarũq; ingentium præſides, imò laruæ ipſæ, ſimiæ maximæ, maximiq; præſtigiatores, ſophiſtarũq; ſophiſtæ? SOC. Cognomẽtum hoc iis qui ciuiles dicuntur, competere iure videtur. HOS. Iam tandẽ ab arte ciuili Centaurorũ illã Satyrorumq; choreã vix tandẽ ſeparauimus, quam ſuprà cernere nos dicebamus, & à ciuili ſeparandam arbitrabamur. SOCR. Videtur. HOS. Durius præterea quiddã his reſtat, quod eo difficilius à rege diſcernitur, quo illi eſt natura cõiunctius, ideoque idem nobis

quod

quód aurum effodientibus contigisse videtur. SO. Quemadmodum? HOS. Terrá & lapides, aliáq; permulta ab illo primum artifices separant: supersunt autem post hæc cognatiora quædá auro pretiosioráq; commixta, igni solo ab auro secernenda, æs, argentum, quandoq; etiá adamas: quæ vix tandem facto ad ignem examine explorantur, aurumq; purú putum videre nos sinút. SOC. Ita de ijs fertur. HOS. Eadem ratione & nos videmur à ciuili nunc sciétia vehementer aliena & longinqua admodú separasse, proxima verò & honorando reliquisse. Quorú numero est, præfectura exercitus, iudicialis prætura, oratoria dignitas cum regia autoritate communicans, dum quod iustú est, persuadet, & cum illa publicas res gubernat: quæ si quis modo quodá facile segreget, nudum iam ac solum illum quem quærimus, ciuilem nobis ostendet. SOC. Haud dubiú est hoc omni studio conandú. HOS. Experientię quidé causa ipsius patefiet, per musicam vero patefacere conandum. Ac dic mihi. SOC. Quid vis dicá? HOS. An est disciplina nobis aliqua musicæ & omnino artium quæ manuum ministerio peraguntur? SOC. Est. HOS. Quid igitur, num & hic scientiá esse aliquam dicemus, quæ doceat quæ artiú discenda sit, quæ minus? SOC. Esse planè dicemus. HOS. Nónne hanc ab alijs esse diuersam fatebimur? SOC. Et hoc. HOS. Deinde nullámne earum, aut alterá alteri dominari, aut huic illas, aut illis hanc omnibus velut antistité præesse dicemus? SOC. Eam quæ de singulis artibus quænam discendæ sunt, & quę minus, diiudicat. HOS. Et docenti igitur, & discenti imperare illam asseris? SOC. Prorsus. HOS. Et eam quæ iudicat, persuadendúmne sit, an non, illi quæ persuadere potest? SOC. Quidni? HOS. Persuasioné illá quæ ad turbam fit per confabulationem quandá exhortationemque potius quàm doctriná, cui potissimú scientiæ tribuemus? SOC. Constat oratorię tribuédam esse. HOS. Cuius artis officium dicimus, iudicare vtrú vi an persuasione vti, & in quibus, & cótra quos vti deceat? SOC. Eius quæ persuadendi dicendiq; peritiæ dominatur. HOS. Est autem, vt arbitror, ea nulla præterquàm ciuilis hominis facultas. SOC. Præclarè. HOS. Sic igitur protinus oratoria à ciuili facultate distincta videtur, vt species quędam alia, ciuili isti subiecta. SOC. Certè. HOS. Quid insuper de hac facultate cogitandum? SOC. Quali? HOS. Qua pugnamus aduersus eos quibus bellú indiximus. Num artificiosam hanc, an artis experté, esse dicemus? SO. Quis vero arte carere dicat, ea omnia quæ imperatoriæ, & quæ militaris disciplinæ sunt? HOS. Facultatem vero illam quæ consultando prudenter deliberare potest quibus cum bellú gerendú sit, vel pax ineunda, nunquid ab ea diuersam, an eidem cum illa putabimus? SOC. Diuersam, si quidé superioribus stamus. HOS. Nónne si superiorú rationem sequimur, hanc quæ de bello consultat, illi quæ bellú gerit, dominari dicemus? SOC. Idipsum. HOS. Quam vero facultatem vere præter regiam illam ciuilium rerum disciplinam potentissimæ totius rei militaris arti pręesse dicemus? SOC. Nullam prorsus aliam. HOSP. Scientiam igitur eorum qui exercitus ducunt, quia obedit & seruit alteri, haud quaquam ipsam ciuilem facultatem ponemus esse. SOC. Haud sanè decet. HOS. Age iam iudicum qui iuste singula iudicát, munus cogitemus. SOC. Cogitemus. HOS. Núquid longius patet, quàm vt circa contractus omnigenos quid iustú, quid non, consi

Oratoriæ facultatis maiestas.

Quomodo oratoria à ciuili distinguatur.

Scientiam rei militaris subiectá esse ciuili.

deret, & ad normá legú quas rex ipse condidit, respiciés, de singulis iudicet, propria virtute semper adhibita, per quam neq; muneribus, nec minis, nec misericordia, nec odio, nec amore legibus trásgressis, mutuas accusationes dissoluat? SO. Nó aliud certè quàm nunc abs te dictú, iudicis est officiú. HOS. Cóstat itaq; vim iudicum non esse regiá illam maiestatem, sed legú custodem, regisq; ministrá. SOC. Apparet. HOS. Quisquis artes quas memorauimus, cúctas considerauerit, cogitare debet earú nullam esse ciuilem quam quærimus disciplinam: quippe cum regiæ maiestatis officiú sit, non vt ipsa quidé agat, sed vt agere valentibus imperet, cognoscatq; imperium & vim eorum quæ in ciuitate sunt maxima, tum quid decorum, quid opportunú sit, quid contrà: cęteras vero facultates iussa capessere, & mádata transigere. SOC. Optimè. HOS. Quamobré artes illæ quas modò narrauimus, cum neq; sui ipsarum, neq; inuicé dominæ sint, sed singulæ proprijs quibusdam incumbant operibus, merito munijs proprijs propria sortitæ sunt nomina quoq;. SOC. Apparet. HOS. Eam vero quæ cunctis his præsidet, legumq; & omniú quę in ciuitate sunt, curam habet, omniáq; contexit, meritò communi appellatione ipsius facultaté comprehendentes, ciuilé scientiam nuncupamus. SO. Omnino. HOS. Nunquid in præsentia secúdum textoriæ facultatis exemplum percurrere hanc decet, postquàm omnia quæ in ciuitate sunt genera, patefecimus? SOC. Maximè. HOSP. Declarandú deinceps, vt videtur, quæ sit concinnatio regia, & qua ratione complicet texátq;, qualémque texturá nobis efficiat. SO. Sic est. HOS. Res quidem demostratu difficilis: sed quoniá necessaria visa est, pro viribus declaranda videtur. SOC. Omnino declarandum. HOS. Quòd enim virtutis pars à specie virtutis differat, facile potest aduersus etiam contentiosos homines multorú opinione probari. SOC. Haud intelligo. HOS. Sic fortè intelliges. Fortitudiné arbitrari te puto partem aliquam virtutis esse. SOC. Penitus. HOS. Temperantiá auté à fortitudine esse diuersam, esse tamé eiusdé parté cuius est fortitudo. SOC. Ita. HOS. Mirú quiddam de his statuere audendum est. SOC. Quidná? HOS. Quod duo hæc quodamodo multis in rebus sibi inuicem plurimum aduersantur. SOC. Qua ratione id ais? HOS. Inauditum hoc, siquidé partes virtutis omnes mutua inuicem amicitia vinciri dicuntur. SOC. Vtiq;. HOS. Consideremus itaq; diligenter, vtrum hoc ita simplex sit, an differentiam horum maximam in cognatis quodammodo habeat. SOC. Nempe. sed dicas vbi considerandum. HOS. In omnibus quęcunque pulchra vocamus, & ad duas inter se cótrarias species ea referimus. SOC. Dic apertius. HOS. Velocitatem vel corporum, vel animorum, vel vocum, siue horum ipsorum, seu etiá simulacrorú quęcunque vel musica vel pictura exprimit imitando: horum tu quicquam vnquam vel ipse laudasti, vel laudatem alium audiuisti? SOC. Quid igitur? HOS. Recordaris quomodo illa in vnoquoq; istorú laudantur? SOC. Minimè. HOS. Vtinam igitur possem hęc ita, vt mihi videtur, explicare verbis. SOCR. Quid prohibet? HOSP. Facile hoc, vt video, tibi videtur. quare ipsum in generibus sub contrarijs consideremus. Hæc fiunt, quoties miramur rerum multarú velocitatem, vehementiá, acumen siue cogitatione, siue corpore, siue etiá voce, vna quadá fortitudinis appellatione solemus vti laudádo. SO. Quo pacto? HOS.

Quòd iudiciaria est regis pedissequa.

Quæ ciuilis scientia.

Qualis sit textura regia.

HOS. Acutum dicimus & forte, velox & forte, vehemens & forte: hasque naturas communi fortitudinis nomine laudare solemus. SO. Profectò. HOS. Nónne enim cum quid ſenſim leuiterque fit, eam rem in multis actionibus ſæpe laudamus? SOC. Valde. HOS. Nónne contrà hic, quàm illic laudibus vtentes dicimus? SOC. Quomodo? HOS. Quieta hæc, ſæpe dicimus, & temperata, & hæc circa cogitationem amamus, circa actiones tarda & mollia, circa voces leuia atque grauia, & omnem rhythmicum numeroſumq́; motum, omnemq́; muſam opportuna tarditate vtentem: hisque omnibus moderationis nomen, non fortitudinis adhibemus. SOC. Vera loqueris. HOS. At quoties opportunitatem iſta nó ſeruant, contrà mutatis nominibus vituperamus. SOC. Qui? HOS. Cum acutiora fiunt velocioraq́;, & aſperiora ſiue duriora quàm opportunitas exigit, dicimus contumelioſa, petulantia, furioſa: cum vero grauiora tardioraque, & molliora fiunt, timida ineptaque dicimus, & ignaua: ac propemodum & hæc & temperantiæ fortitudinisq́; naturam contrarias eſſe, velut hoſtiles formas, & inter ſe ſeditionem agitantes inueniemus, nec vnquam in actionibus quas circa hæ verſantur, commiſceri, neq; eos inſuper quorum in animis hæc inſunt, inter ſe conſentire, ſed diſcrepare potius, ſi modo diligenter inueſtigemus. SOC. Vbinã inquis? HOS. In ijs inquam omnibus quæ retulimus, quin & in alijs conſentaneum eſt permultis: nam cum vtrique pro naturæ ſuæ affinitate partim res vt proprias ſuasq́; laudẽt, partim vt alienas & extraneas reprobent, in multis eos ſibi vehementer aduerſari contingit. SOC. Videntur. HOS. Altercatio hæc ſpecierum talium quibuſdam ludus quidam eſt, in maximis autem rebus morbus fit omniũ ciuitati grauiſsimus. SOC. Qualibus in rebus inquis? HOS. In omni, vt conſentaneum eſt, conſtitutione viuendi. Nam qui cæteris modeſtia præſtant, vitæ tranquillitati ſtudent, ſua ſemper priuatim agentes, pacis auidi concordiæq́; tam erga exteros, quàm erga conciues. Atque huius amoris exceſſu fit, vt dum ſuis priuatim incumbunt operibus, clàm & ipſi imbelles eneruatiq́; reddantur, & iuniores ſuo exemplo emolliant & effœminent. Vnde inuadentibus quibuslibet expoſiti ſunt, ac breui ipſi natique, & patria omnis paulatim amiſſa libertate ſuccumbunt. SOC. Durum valde morbum grauemque narraſti. HOS. Qui vero ad fortitudinem magis declinantes bellicoſam vitam nimis affectant, hi ſæpe patriam ſuam ad bellum incitant & hortantur, vnde gentes plurimas, & potẽtes vrbi ſuæ infenſas reddũt. Quapropter vel funditus ciuitates ſuas euertũt, vel imprudẽter in hoſtiũ redigunt ſeruitutem. SOC. Sic quoq; accidit. HOS. Ergo quis neget in his hęc vtraq; ſibi inuicę plurimum aduerſari? SOC. Nemo vtique. HOS. An non quod ab initio quærebamus, nũc inuenimus? quod videlicet partes virtutis quædam non paruæ natura, & ipſę ſecum pugnant, & qui habent, diſcrepare inter ſe plurimũ faciunt? SOC. Apparet. HOS. Hoc itidẽ videamus. SOC. Quidnam? HOS. Num ſcientia aliqua ſit ex his quarum actio in componendo verſatur, quę opus aliquod ſuum vel viliſsimum etiam, ſponte ex malis ſimul & bonis conſtruat? An potius omnis ſcientia praua ſemper pro viribus vitat, apta vero & vtilia captat? ex hic aũt partim ſimilibus, partim diſsimilibus omnibus in vnũ collatis, vnã quandã vim ideamq́; cõflat? SOC. Iſtud potius.

Quæ mala oriantur ex intemperantia.

Omnis ſcientia abijcit mala, vtilia captat.

HOS. Nunquam igitur vera ſecũdum naturam ciuilium rerum peritia ex malis boniſue hominibus ciuitatem vllam ſponte conſtituet: ſed diſciplina & periclitatione aliqua vnumquenq; explorabit, factoq́; examine, idem illud poſtea munus his qui & docere alios, & ipſi obſequi poſſunt, cõmittet: quibus ipſa ſic ſedulo præſidebit mãdabitq́;, vt textoria ars carminatoribus cæterisq́; lanificij præparatoribus præſidet, talia præcipiẽs ſingulis, qualia ad texturam ſuam cõducere arbitratur. SOC. Ita prorſus. HOS. Eadem ratione regia maieſtas mihi videtur omnibus iuxta legum inſtituta cæteras imbuentibus educantibusq́; præſidens, id duntaxat vt exerceant doceantq́; permittere, quod ad ipſius rationẽ attinentis mores decoros inducat: eos autem qui fortitudinis, temperantiæue, aut cæterarum virtutum vim aſſequi nõ poſſunt, ſed prauitate naturæ ad impietatem, petulantiã, iniuſtitiamq́; trahuntur, è cœtu ciuium eijcit, exilioq́;, morte & extremo opprobrio damnat. SOC. Ita quodãmodo traditur. HOS. Ignaros autem puſillanimẽsq; homunculos ſeruili miniſterio ſubiugat. SOC. Scite admodũ. HOS. Cæteros autem quorum ingenia ad generoſum habitũ per diſciplinam euehi poſſunt, arteq; inter ſe contẽperari patiuntur, ſeruat atq; tuetur. Ex his vero quę ad fortitudinem magis vergunt, ſtaminis vice propter ſolidos mores eſſe cenſet: quę autem ad modeſtiam, molli teneræq́; materiæ ſimiles, imaginẽ habere ſubtegminis crocei coloris. Ea deniq; quæ in contrarium diuerſumq́; natura tendũt, hoc modo vincire inuicem, & contexere nititur. SOC. Quo? HOS. Primo quidem iuxta cognationis rationem partem animę ſempiternam diuino vinculo nectit: poſt diuinã autem, illam quæ animalis naturæ eſt, humanis. SO. Quomodo iſtud? HOS. Quoties in animis vera ſtabilisq; de pulchro, iuſto, bono, horũmue cõtrarijs rebus opinio fit, diuinam illam in genere dæmonico, id eſt, ſcito feliciq; fieri aſſe vero. SOC. Decet ſanè. HOS. Simúsne oportere ciuilem virum ac bonum latorẽ legum, ſolũ regia muſa poſſe hoc illis inſerere, qui rectæ diſciplinæ vt decet participes ſunt, quóſue modo commemorauimus? SOC. Conſentaneum id quoq;. HOS. Qui verò id facere ô Socrates nequit, nominibus quæ iam quærebamus appellari non debet. SOC. Non certè. HOS. An non fortis animus ſi veritatis huiuſmodi ſis particeps manſueſcit, atq; ita maxime iuſte inter alios viuere & agere cupit? ſin autem omnino ſit expers, ad ferinam naturam delabitur? SOCR. Proculdubio. HOS. Atqui & modeſtus natura animus opinionibus illis imbutus, reuera temperans moderatúsq;, adeo vt reipublicæ vtilis ſit, efficitur. Vacuus autẽ turpem ſtoliditatis ignauiæq́; optimo iure reportat infamiam. SOC. Valde. HOS. Nónne dicendũ eſt complicationem vinculumq́; huiuſmodi, & malis ipſis inter ſe, & bonis erga malos, ſtabile nunquam eſſe? neque ſcientiam vllam hoc ad eiuſmodi homines vinciẽdos de induſtria vti? SOC. Prorſus. HOS. Illis autẽ quos generoſis moribus natura donauit, & ad naturę normam educauit conſuetudo, ſolis id vinculum per leges inditur: eſtq́; in his ars illa ciuilis velut remedium, & hac ratione illa ipſa, quam ſuprà diximus, partium virtutis natura cõtrariarum pugnantiumque conciliatio diuina quædam fit. SOCR. Vera hæc ſunt. HOS. Vbi diuinum hoc vinculum conſtat, facile eſt & inuenire, & inuenta perficere vincula humana. SOC. Qua ratione? & quæ potiſ

Officia quædam regiæ maieſtatis.

potissimum? HOS. Affinitatum liberorumq; necessitudines illas, quæque in elocationibus nuptijsq; sint: plurimi enim circa hæc non recte ad procreandum liberos copulantur. SOC. Quamobrem? HOS. Diuitias enim potentiamq; in his rebus quàm cupide persequātur, quid attinet diligentius oratione percensere? SOC. Nihil. HOS. De illis autem quibus genus curæ est, loqui præstat, si quid forte præter modum agant. SOC. Aequum est. HOS. Agunt autem nulla quidem ratione recta, præsentē voluptatem secuti, & ex eo quòd similibus tantum delectātur, dissimilibus vero minime, difficultatis plurimum excitant. SOC. Quo pacto? HOS. Modesti siquidem homines similes sui mores querūt, & quoad possunt ex huiusmodi & ipsi ducunt, & elocant suas talibus. Eodem pacto forte illud genus, similes sibi adsciscit, cum oporteret cōtrà omnino ab vtroque genere fieri. SOC. Quomodo? & quam ob causam? HOS. Quoniam fortis naturæ hæc est cōditio, vt si per multas successiones expers tēperantię permaneat, principio fiat robustior, tandem vero in furorem versa deficiat. SOC. Conuenit. HOS. Rursus anima pudore abundans, audacia vero fortitudinis vndiq; carens, si per multas similiter generationes transeat, segnior fit quàm decet, ac demum extremo quodam torpore mergitur. SOC. Id quoq; ita contingere constat. HOS. His vt diximus ligamētis vincire vtraq; hominum genera facile possumus, si, vt diximus, opinionem de bonis & pulchris vtraq; habeant eandē. Hoc autem vnum & integrum regiæ texturæ opus est, vt nunquā moderatos mores seorsim à fortibus esse permittat, sed vtraque ingenia inuicem per opinionis eiusdem consensionem, per honores vituperationesq;, per alterna cōiugia contexens, telam ex his lenem optimeq; cohærentem efficiat, hisq; communiter semper ciuiles magistratus muneraque committat. SOC. Quo pacto? HOS. Vbi vnius sufficiet gubernatio, hominem præditū moribus vtrisq; præficiet. Vbi pluribus opus erit, vtriusq; generis partes aliquas commiscebit. Temperatorū enim principum mores cauti admodum & iusti, & salutares: acri promptitudine & vehemētia quadam ad agendum idonea indigent. SOC. Ita de his quoq; videtur. HOS. Fortitudo autem in cautione, & iustitia, illis cedit: in rebus autem agendis plurimum antecellit. Neq; vero possunt in ciuitate omnia bene agi priuatim & publicè, nisi ambo hęc adsint. SOC. Non certè. HOSP. Finem igitur ciuilis actionis recta publicatione contextum tunc extare dicamus, quando fortium, & temperantium ingenia concordia amicitiaq; concilians, communem illorum efficit vitam: qui sanè contextus præclarissimus omnium est & optimus, aliosq; insuper oēs in ciuitate tam seruos quàm liberos protegens, & complectens, hac textura serieq; comprehendit: atque ita dominatur, & præsidet ciuitati, vt nihil prætermittat eorum, quæ, quoad fieri potest, beatam efficiunt ciuitatem. SOC. Profecto nobis hospes regium ipsum ciuilemq; virum egregie definisti.

Fortis naturæ conditio.

PLATONIS PROTAGORAS, VEL, SOPHISTAE.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

Extat apud Græcos verissimum de Platone dictū. Phœbum videlicet duos præcipue filios genuisse, Aesculapium, & Platonem. Aesculapiū quidem qui corporibus, Platonem vero qui animis mederetur. Socratē quoq; Socratici oēs purgandorum gratia animorū a deo missum fuisse testantur. Morbus autem animi in falsis opinionibus malisq; moribus videtur cōsistere. Tantū vero malum ingenuis animis haud tā facile ab alijs, quam a sophistis solet inferri. Profecto philosophi sunt qui veritatem studiose quærunt veritatis duntaxat ipsius amore. Sophistæ vero, opinionem affectant, similiter opinionis amore. Hi enim quasi disciplinarum mercatores & caupones, vndique opiniones absque delectu varias cōgregant, tum ad excogitandum, tum ad dicendum vtcunque libuerit pertinentes, quas deinde quasi venales diuitibus vendant adolescentibus, diuitiarum & inanis gloriæ gratia. Itaque nihil vnquam habent penti, vtrum vera, vel bona an cōtrà, aut ipsi discant, aut alios doceant: sed & confundunt, & passim errores effundunt quotidie plurimos, nulla prorsus rectæ elationis habita ratione, modo & diuitias cumulent, & vulgarem gloriam consequantur. Quamobrem necesse est adolescentes atque viros, qui sophistas ob sapientiæ opinionem, & eloquentiæ fucum plurimi faciunt, quotidie ab illis falsarum opinionum pessimorumque morum venena combibere. Siquidem mali mores, & falsas sequuntur opiniones, & facile ab auaris ambitiosisque præceptoribus, qui nihilominus plurimi existimātur, in discipulos transfunduntur. Plato igitur animorum misertus tam prone, tam grauiter periclitantiū, frequentissimè sub Socratis sui persona maleficos, veneficosque sophistas pro viribus detestatur, quo videlicet homines discendi cupidi caute fallaces deuitent Sirenum cantus, & noxia pocula Circes. Neque tamen inuectiuis eos manifestis effulminat, ne vel ipse pertubatione vlla odioq, in illos videatur adductus, vel ipsi ipsorumque sectatores, venenosa in eum impudentissimæ linguæ tela retorqueant. Ergo partim ironia, partim risu, sæpius ioco, & ludo, sæpius honesta quadam redargutione immeritam sophistis autoritatem conatur adimere. Id quidem in Sophista acutissime perficit. Idem in Gorgia elegantissime. Facete admodū & vrbane in Hippia. Scite & argute in Euthydemo. Artificiose etiam in Protagora, sæpéque similiter. Vbique vero Sophistas omnia profitentes inducit iactabundos, & gloriosos, temerarios insuper, & auaros. In principio quidem disputationis satis aptos, paulatim vero ineptiores, postremo omniū ineptissimos, qui nulla de re præcipue grauiori, vel quid sit, vel quanta, vel qualis, intelligant: cumque profiteantur omnia, nihil eos omnino scire conuincit. Hactenus in omnes Platonis dialogos in quibus Sophistarum commemoratio fit, præfatos esse sufficiat. Pergamus iam ad Protagoram. Socrates à Diotima fatidica artem amatoriā didicit, per quam sciebat per corporum pulchritudinem quasi per vestigia quædam sagaciter venari, tum animi, tum mentis angelicæ, deique pulchritudinem, eandemque artem vbique docebat. De hac eius arte Plato, & sæpe alibi, & in Symposio ac Phædro præcipue pertractauit. Eandem in principio huius libri significauit. Idcirco subiunxit eum non minus amare virū quam adolescentem. Ac paulo post seniores quoque amare ardentius, modo sapientiores appareant. Post hæc Socrates dum Hippocratem adolescentem disciplinarum auidissimum artificiosissime monet ne temere cuiuslibet se disciplinæ committat, non solum illum, sed & nos commonefacit, vt curam animi longe magis quàm corporis habeamus, caueamusque diligenter ne disciplinis ipsum noxijs imbuamus. Eas enim magis obesse animo, quam corpori nostro venenum. Mox quasi pictor Sophistarum fastum, vanitatémque ante oculos ponit. Demonstrat quoque quantum iuuentus credula eorum tum pompam admiretur, tum lenocinijs capiatur. Deinde ad ea descendit quæ maximi ad vitam momenti sunt, & quibus sophistæ plurimum gloriantur, quærens de virtute quidem omni, præcipue vero de præcipua, id est ciuili, per quam & propria cuiusque, & familiaris, & publica res ad summum bonum recta ratione disponitur: quam veluti præ cæteris necessariam Plato in omnibus pene quærit dialogis: intereáque ostendit hanc nullo modo à Sophistis esse petendam, sed quodammodo à philosophis: qui cum verum intelligant colantque bonum, nimirum recto ad ipsum tramite deo duce perducere possunt. Sed redeamus nunc ad Sophistam, quem non posse virtutem eiusmodi, vel exemplo tradere, vel disputatione docere, ex hoc planè perspicitur, quòd & ipse virtutis est expers, & rectum disputandi ordinem non obseruat. Cum enim interrogetur Protagoras hic à Socrate vtrum virtus doceri possit necne, vtpote qui veræ differendi artis sit ignarus, recipit statim se ostensurum virtutem posse doceri, antequam quid ipsa sit quòtue in partes diuidatur, aperiat. Socrates autem tentandi Sophistæ gratia argumentatur eam doceri non posse, his pene verbis. Quando publice de aliquo eius artis opificio consultatur, quæ à certis præceptoribus doceri potest, nullus admittitur ad

tur ad consilium, præter illos, qui artem eiusmodi ab ipsis præceptoribus didicerunt, ipsique exercuerunt. Quando verò de publicis rebus quæ ad virtutem ciuilem spectant deliberatur, omnes ferme similiter admittuntur, neque ab vllo quæritur vtrum, & à quo, & quando peritiam ciuilem acceperit, quasi omnes intelligant eam certis in scholis disci non posse. Præterea si ab altero alteri traderetur, præcipue viri in ea clarissima rem hanc tam pretiosam sæpe suis hæreditario quodam iure relinquerent. Ad hæc Protagoras longis probat ambagibus doceri posse virtutem. In quibus notanda quædam priscorum refert mysteria. Decet enim quamuis Sophista sit, nõnulla etiam legisse bona: & cum prolixe loquatur apud Platonem, vtilia quædam adducere. Tradunt theologi veteres, sub terra quondam animalia latuisse, id est, in prima mundi materia rerum semina præfuisse. Præterea Iouem, id est deum mundi opificẽ per sequentes deos, hoc est per stellas, animalia ex elementis composuisse. Deos autem ministerio dæmonum animalia instrumentis adminiculisque ad vitam necessarijs armauisse, ea videlicet ratione, vt Prometheus, qui dæmonum sublimium ordinem significat, amaret homines: Epimetheus autem qui inferiorum dæmonum refert exercitum, bruta fulciret, neque id quidem iniuria: siquidem altiores dæmones, naturæ in corporeæ atque rationali, humiliores autem corporeæ irrationalique potius fauent. Quantum vero Epimetheus inferiorque natura in his quæ ad corpus pertinent fauit brutis, tantum Prometheus prouidentiaque superior in ijs quæ ad animum spectant hominibus consuluisse videtur. Cum enim artis tribuit rationem, artificiosum omnium quæ natura bestijs dederat, exhibuit fabrum. Accepit autem artem ipsam vnà cum igne ab officina Mineruæ atq; Vulcani. Minerua quidem in arte ingenium, Vulcanus autem efficaciam continet, ignis denique instrumentum. Gemina vero hæc numina, Minerua Vulcanusque, primo quidem in ipsis artium ideis excogitantur. Deinde in Mercurij Martisque virtutibus. Postremo in dæmonibus gubernatoribus artium. Ac his igitur omnibus Prometheus rationalis animæ gubernator in hominem traiecit artis industriam. Quoniam vero diuinum id extitit donum, statim ob ipsam cum superioris cognationem homo veneratus est deum antequam vel loqueretur, vel artes aliquas exerceret: quippe cum diuinum munus ob mirificam eius potẽtiam prius erigat in diuina quàm porrigat per humana. Prometheum vero ob id munus dolore affectum, significat dæmonicum ipsum curatorem nostrum, in quo & affectus esse possunt, misericordia quadam erga nos affici, considerantem nos ob ipsum rationis munus ab eo vel datum, vel potius excitatum, tanto miserabiliorem vitam in terris quàm bestiam agere, quanto magis solicitam atque inexplicabilem. Quod quidem Pythagoras animaduertens, Epimetheum quantum ad hoc ipsum spectat, Prometheo anteposuit. Id autem illi quodammodo simile videtur esse, Pœnitet me fecisse hominem. Proinde memento hominem hic quemadmodum & apud Moysen ex terra, & postremo creatum. Item more quasi Mosaico mundum initium habuisse. Sed de his alias. Per eundem Prometheum in Philebo dicitur datum esse nobis à dijs disserendi artem vnà cum igne. Ars enim disserendi, vbi vniuersalia in particularia diuidit, processum rerum à superioribus repræsentat: vbi particularium vicissim in vniuersalia ite resoluit, conuersionem rerum ad superiora designat: vbi definit & vbi demonstrat, existentiam rerum ostendit, vbi quidem in seipsis, hic autem ab alijs dependentium. Ideo disserendi facultas diuinum est donum, cum diuinum vniuersi ordinem referat. Cum igne verò data dicitur, quia ignis similiter diuidit, resoluit, definit atque demonstrat. Item quia rationalis facultas ignis instar illuminat intellectum, accendit voluntatem, & vtrunque eleuat ad sublimia. Quod autem traditur Prometheum ciuilem virtutem saluti hominum penitus necessariam largiri non potuisse, propterea quòd virtus eiusmodi penes Iouem sit, quò Prometheo non licet ascendere, ea ratione intelligendum est, quia ciuilis virtutis officium est non solam rebus humanis, sed etiam artibus imperare, singulásque cum singulis ordinare, cunctas denique in communem omnium formam dirigere. Idem vero officium Iouis ipsius est in vniuerso, quod in hominum genere apparet scientiæ ciuilis officium. Quamobrem non iniuria ad Iouẽ ipsum spectat hanc nobis ex alto largiri. Vniuersalis enim virtus ad vniuersalem Iouis pertinet prouidentiam. Prouidentia verò dæmonum particularis est, & angusta, ideóque in Iouis arcem nequit ascendere: cum angustior humiliórq; prouidentia, amplissimam eminentissimamque æquare non valeat. Iupiter igitur per Mercurium, id est per angelum diuinæ voluntatis interpretem, ciuilis scientiæ leges, id est voluntatis suæ decreta ad humanæ societatis generisque salutem spectantia mentibus nostris inscribit: inscribit inquam, & ab initio, quod Timæus aperte docet, & quotidie per angelos diuinam nobis voluntatem interpretãtes. Vnde intimus in nobis præsidet iudex inextinguibile rationis lumen, rectum veri falsique & boni malique examen, ineuitabilis conscientiæ stimulus. Per hanc deus infusam omnibus legem omnes ita ferme ad commune dirigit bonum, vt omnes flammas leuitate erigit ad superna. Ab hac vtique ingenita lege lex deinde scripta ducit originem. Quod quidem in ipso libri legum exordio Plato aperuit dicens, non ab homine, sed ab ipso deo leges initium habuisse. Sed vt ad præsentem dialogum redeamus, subiungit Iouem per Mercurium condidisse legem, qua iubeantur omnes ciuilitatis esse participes: quippe cum hæc sola sit vinculum ciuitatis: ipsamque ciuitatem iustitia & pudore constantem ait ad omnes cœlitus demisisse, eo videlicet pacto, vt quicunque posthac virtutis huius omnino expers deprehensus fuerit, tanquam ciuitatis pestis vltimo afficiatur supplicio. Quem vero primo appellauit pudorem, deinde temperantiam nominauit. Est enim pudor ingenitus temperantię fundamentum. Temperantia quidem in ciuibus proprios cuiusque moderatur affectus, gestusque componit. Iustitia vero actus cuiusque conducentes ad alios dirigit. Memento vero ciuilitatem in persona priuata his ferè duobus esse contentam, sed in publica ex Platonis mente his adhibendam esse prudentiam. Atque id quidem penè satis in pace fuerit: in bello autem fortitudinem adhibeto, atque ita ciuilitatis erit absoluta descriptio. Post hæc autem confirmat Protagoras à communi hominum sententia virtutis huius participes omnes esse debere, propterea quòd si quis iniustitiam suam palam fateatur, vulgo insanus habebitur: quasi omnes existiment tam necessariam communem ciuitati iustitiam, vt etiam si quis non habeat, saltem habere eam debeat simulare. Cum vero ostenderit hactenus ciuilem virtutem esse omnibus maxime omnium necessariã, eiusque affectum quendam siue fomitem seménque ab initio diuinitus nobis infusum, demostrare deinceps aggreditur virtutem ciuilem, imò & alias (omnes enim illa complectitur) neque natura neque casu absolutum firmúmq; habitum sortiri posse, sed doctrina duntaxat & consuetudine eius habitum comparari. Ad id vero primo rationem affert, ostendentem homines non solere aliquem ob ea quæ vel natura, vel casu fiunt probare vnquam, vel improbare: actiones autem virtutis aut vitij laudare semper aut vituperare. Deinde pueritiæ adolescentiæque educationem sub domesticis, grammaticis, musicis gymnasticis, legibus, ordine quodam longo disponit, ostendens totam vitæ institutionem ad id obnixe contendere, vt declinentur vitia, virtutes possideantur: quasi neque vitia neque virtutes, vel fortuna, vel fato, sed arbitrio, & exercitatione proueniant. Interea priscorum perstringit sententiam de vitijs puniendis cõsideratione dignam, videlicet neminem quia deliquerit, sed ne vel ipse vlterius, vel alius eius exemplo delinquat, puniendum esse: respondétque ad illa quæ obiecerat Socrates. Nos autem ex omnibus quæ hactenus disputata sunt, auream illam priscorum sententiam tenebimus alta mente repostam. Primo quidem deum ipsum vitæ salutique nostræ omnibus vndique modis prouidere atque consulere. Deinde ciuilem virtutem donum esse diuinum, ne quis fortè confidat se absque diuina gratia remp. rectè feliciterq; gubernaturum. Id enim in Legibus, & alibi Plato confirmans ait: quemadmodum bestiæ multæ ab vna nisi sub humano pastore rectè duci non possunt, ita neque homines multi feliciter ab vno quodam rege, nisi & vnus regatur à deo. Ideóque regendi facultatem non aliunde quàm à deo haberi in Theage & Menone probat. Protagoras vero sophista quid velit, ipse viderit. Denique quàm necessaria sit inuiolata iustitia missa cœlitus meminerimus si aures assidue nostras priscorum voces illæ circunsonent: Mortales quondam miseri antequàm ciuilitas cœlitus mitteretur, neque segregati viuere poterant, quin passim laniarentur à feris, neque iterum congregati, quin à se inuicem lacerarentur. Itaque salutem nobis quam cunctæ simul artes præstare non potuerunt, sola tandem iustitia præstitit. Post hæc Socrates ne Sophista propter nonnulla quæ ab alijs accepta narrauerat bona: admirationi sit audientibus, ironica quadam, & vrbana, & artificiosa redarguendi ratione reddit illum præsentibus deridendum. Interrogat enim postquàm de virtute tam magnifice fuerat elocutus, virum vna sit tantum virtus, an plures. Præterea si plures, vtrum sint partes vnius, nécne. Rursus si partes, nunquid similes sibi inuicem atque toti, an vtrinque dissimiles. Ad hæc Protagoras neque rectè scit respondere, neque definire aut partiri virtutes, neque distinguere qua ratione similes sint, & qua dissimiles, neque quod in disputando turpissimum est euitare, quin ad id facile deducatur, vt sæpe

sibi ipsi

ſibijpſi repugnet. Tandem verò cum ob ignorantiam reſpondendi inciperet Protagoras tergiuerſari, ideoq́. Socrates abiturum ſe ſimularet, ab auditoribus Sophiſta ad diſſerendum eſt reuocatus. In qua quidem altercatione Prodici primũ Sophiſtæ ſuperſtitioſa circa vocabula curioſitas demonſtratur. deinde Hippiæ quoque Sophiſtæ oſtẽtatio in concionãdo timidior. Poſtremo Protagoras reuocatus ad diſputandum, importune nimiũ, & inepte in carmina poeſimq́ue digreditur, interrogans Socratem de quadam Simonidis poetæ ſententia, quàm & ipſe minimè intelligere à Socrate mox conuincitur, mẽtem Simonidis exponente, quaſi dixerit, virum bonũ fieri quidem eſſe difficile, perſeuerare autẽ impoſsibile. Hic audies priſcorũ ſapientiã verbis quàm paucisſimis fuiſſe contentã: atque poſſe breuibꝰ multa complecti. viri abſolutè docti opus eſſe. Itẽ neminem mala turpiaque ſponte committere, ſed ignorãtia. Denique vbi dialectico more diſſeritur, poëtica reſpuẽda. His actis iterum Sophiſta tergiuerſatur, atque vix à præſentibus reuocatur. Tunc Socrates ad priorẽ de virtute diſputationẽ regreditur, vtrũ multæ ſint virtutis vnius partes, & qua inuicem ratione ſe habeant. Protagoras aũt iterum labitur, affirmans aliàs inter ſe virtutes eſſe ſimilimas, quod in ſuperioribus nõ admiſerat: item fortitudinem ab alijs longisſimè ſeparãs, conſentiẽsque homines abſq́. prudẽtia cæterisq́; virtutibus fortes eſſe poſſe. Qua in re ſibimet repugnare deinde compellitur, confiteriq́. nõ ſolùm fortitudinem, ſed neq; etiã virtutes vllas abſq́. prudentia poſſe conſiſtere. Tum verò de bono, & malo multa tractãtur. Siquidem prudẽtia eſt ſcientia eligendi boni, maliq́. vitandi. Ambigitur autem vtrũ bonum malumq́; idẽ ſit penitus quod & voluptas atq́. dolor. Neq; affirmatur id quidẽ omnino, neq; manifeſtè omnino negatur. De hoc enim in Gorgia, Philebóq́;, & alibi, omnino verò probatur prudẽtiam ipſam in qua & finis vitæ cognitio, & viarum ad hunc conferentium conſiſtit electio, moralium virtutum eſſe principem atq́. ducem: idq́; vſqueadeò aſſeritur, vt virtutes quaſi ſciẽtiæ, id eſt prudẽtiæ quædam videantur eſſe. vitia verò inſcitiæ, ſcilicet imprudentiæ quædã. Additur deinde peccata omnia ab ignorantia proficiſci, neque vllũ aliquando electurum mala, niſi deceptum imagine boni: neque fugiturũ bona, niſi imagine quadã mali perterritum. Siquis verò dixerit hominem bona diſcernentem atq; mala, ab illis tamen diuerti, ad hæc contrà conuerti propterea quod à voluptate vel affectu ſenſuũ alio ſuperetur Socrates id negabit, aſſerẽs idipſum quod ab effectu ſuperari dicitur, nihil eſſe aliud quàm inſcitiam, ſciẽtiã verò omnium quæ in nobis, & circa nos ſunt, potẽtisſimã eſſe, neq; ab vlla re vnquam ſuperari poſſe. Deniq́. cõcludit ſcientiã plurimũ, imò totum ad virtutem beatitudinemq́. conferre, ignorantiam verò pariter ad cõtraria. Iterũq; Protagoram corripit, quod & ſibimet contradixerit, & ordine vſus præpoſtèro fuerit. Siquidẽ antequàm quid ſit virtus definiat, partiri eam aggreditur, & vtrũ doceri valeat diſputat. Simulat quinetiam Socrates ſe quoq́. in repugnantiam eſſe deductum, ex eo dũtaxat quod Sophiſtam ſecutus fuerit aberrantẽ, admonetq́; vt Promethei prouidentiam potius quàm Epimethei properantiam in omni vita pro viribus imitemur.

Debebat abſque perſonis perpetua narratio ne conſtare res.

FAMILIARIS, SOCRATES, HIPPOCRATES, PROTAGORAS, ALCIBIADES, CALLIAS, CRITIAS, PRODICVS, HIPPIAS.

*

NDENAM, ô Socrates, ꝓdis? An videlicet à venatiõe illa redis ad quã Alcibiadis pulchritudo prouocare te ſolet? Nam nuper contemplanti mihi viſus eſt pulcher vir, iam vir inquã, qui poſsit ſcilicet inter nos ipſos cenſeri, vtputa cui per genas plurima lanugo iam ſerpit. SOC. Eſto, quid tum? An non probas Homerũ, qui, gratisſima eſt, inquit, primæ lanuginis ætas? Eam verò nunc Alcibiades agit. FAM. At in præſentia nunquid ab illo prodis? & quomodo erga te nunc affectus eſt adoleſcens? SOCRA. Bene quidem, hodie præſertim mihi viſus eſt, nam mihi ſæpe hodie in dicendo ſuccurrit, & ab illo nunc venio. Ac mirabile tibi quiddam referam, præſentẽ illũ minimè intuebar, & aliò intendens ad eũ vix aduertebã. FAM. Quidnã tãti fuit, vt te ab illo diuerteret? neq; enim formoſior vllus è noſtris ciuibꝰ adeſſe poterat. SO. Imò aderat quidam admodum pulchrior. FAM. Quid ais? ciuiſne? an peregrinus? SOC. Peregrinus. FAM. Cuiàs? SOC. Abderites. FAM. Nunquid adeò inſigni forma præditus tibi viſus eſt peregrinus ille, vt Cliniæ filio formoſior tibi viſus ſit? SOCRA. Quid ꝓhibet, ô beate, quo minus quod ſapientius eſt, ſit & pulchrius? FAM. An fortè à ſapientis cuiuſdam colloquio venis? SOC. Sapientisſimi profectò omniũ noſtræ ætatis hominum, ſi modo ſapientisſimus tibi aliorum omniũ Protagoras eſſe videtur. FAM. En q̃d ais? nũquid huc acceſsit. Protagoras? SOC. Nudiuſtertius. FAM. An modo cũ illo fuiſti? SOC. Modò, & multa locutus ſum, audiui etiã multa. FAM. Nõ tu illa nobis referes? niſi quid ꝓhibet. Sedere hic licet. Tibi quidẽ puer iſte cedet. SOC. Referã equidẽ, & gratiam inſuper ſi audieris, habebo. FAM. Et nos tibi, ſi dicas. SOC. Duplex igiť erit gratia. Audite igiť. Superiori nocte ante lucis exortũ Hippocrates Apollodori filius frater Phaſonis oſtiũ meũ baculo vehemẽter pulſauit: & cũ oſtiũ aliquis aperuiſſet, repente ingreſſus eſt ꝓperãs & magna voce clamitãs, Dormis, ô Socrates, an vigilas? Ego aũt eius voce, Hippocrates hic eſt, inquam. O Hippocrates nũquid noui? Nihil, inquit, niſi gratũ nũciaturꝰ aduenio. Optimè, inquã. Sed quid iſtud? quæ te huc cauſa appulit? Protagoras venit, & prope me diuertit. Tũ ego. ille iampridẽ venit, tu verò modo audiſti? Veſperi ꝓfectò, inquit ille: ſcabellũque in tenebris manu cõtrectãs ad pedes meos ſubſedit, adiecitq́;, heſterno veſperi ſero admodum ex Oenoë reuerſus, puer enim me Satyrꝰ fugerat: cũq́; perſeq̃ me illũ ſignificare tibi vellẽ, alio quodã interueniẽte oblitus ſum. At cũ veniſſem, cœnatiq́; eſſemus, & ſomno nos dare vellemus, tunc primũ nũciat frater veniſſe Protagorã. Ilico ad te ꝓperare tentaui, ſed intempeſta nox detinuit. Sommo autem experrectus laboreq́; leuatus, mox ad te huc aduentaui. Ego verò viri magnanimitatẽ ſtuporẽq́; animaduertẽs. Quid hoc ad te, inquam? Nũ aliqua te iniuria Protagoras afficit? Tum ille ſubridẽs, ſanè inquit, propterea quòd ſolus ſit ſapiens, me verò non efficiat ſapientem. SOC. Imò certè & te ſapiẽtẽ reddet, ſi mercede illi oblata perſuaſeris. HIP. O Iupiter atq; cæteri dij, neq; meis neq; amicorũ rebus parcerem, modo id me conſecuturum confiderem: atq; idcirco te nũc adeo, vt apud eum pro me intercedas. Ego enim & iunior ſum, & Protagorã nunquàm nec vidi nec audiui, puer enim tunc eram cũ huc primum acceſsit. Virum quidem hunc omnes, ô Socrates laudant, & in dicendo ſapientisſimum ferunt. Sed cur non properamus ad eum, vt domi illũ cõueniamus? Diuertit ſanè, vt audiui, apud Calliam Hippocini filium. Eamus iam. SOC. Nondum ô bone vir, inquam, illuc eũdum. Nam adhuc ſummum mane eſt. Sed eamus ad aulam, vbi deambulabimus quoad aurora luceſcat, poſteà Protagoram ipſum adibimus: etenim vel plurimũ Protagoras, domi verſatur. Quapropter cõfide, domi nanq; illum comperiemus. His dictis, ſurreximus, & in aulam profecti ſumus: ac volens ipſe fiduciæ eius periculum facere, intuitus ſum diligẽter, atq; ita interrogaui. Dic age, ô Hippocrates, ad Protagoram nunc vis adire, mercedẽ pro te illi daturus? ad qualem hominem vadis? & ipſe qualis ex eo vir euaſurus? Quemadmodum ſi ad Hippocratem tibi co-

Occaſio dialogi.

gnominẽ Coum illum Aesculapij stirpe natũ proficisci velles, pro te mercedẽ erogaturus, & aliquis quęreret, Dic mihi, ô Hippocrates, mercedem Hippocrati dabis? Qualinã homini, & cuius ratione? quid responderes? HIP. Vt medicos. SOC. Qualis & ipse futur⁹, id est cuius gratia? HIP. Vt medicus euasurus. SOCR. Sin autem aut Polycletum Argiuum, aut Phidiã Atheniensem adires mercede pro te illis oblata, & aliquis percontaretur qualibus hominibus, & qua ratione Polycleto, & Phidię argentum offers? quid ad hęc? HIP. Tãquã sculptoribus. SOC. Tu verò qualis homo futurus? HIP. Sculptor videlicet. SOCR. Attende obsecro: ad Protagoram nũc ego ac tu proficiscimur, & argẽtum tui gratia dare tibi parati sumus, si modo pecuniæ nostrę sufficiẽt & si impetrare licet: sin minus, amicorum insuper pecunias erogabimus. Si quis ergo nos ad hæc adeò properantes interroget, Dicite mihi quęso, ô Socrates, & Hippocrates, qualinã homini, & qua ratione Protagoræ pecunias tribuere cogitatis: quid illi responderemus? Quódnam potissimum Protagoræ cognomẽtum audiuimus? Phidiam quidem sculptorẽ nominãt. Homerũ verò poetã. Protagoram aũt quémnam? HIP. Sophistã, ô Socrates, virum hunc appellant. SOC. Ergo tanquàm ad sophistam mercede conducendum pergimus? HIP. Maximè. SOC. Si quispiam te interroget qua mente, & qualis euasurus ipse Protagoram adeas, quid ad illum? Hic Hippocrates erubuit, iã enim aurora paulisper illuxerat, quo vultus eius patere poterat, respondit deinde: Vt supradicta concludũt, profectò tanquam sophista & ipse futurus. SOCR. Te verò per deos non pudet inter Græcos Sophistam præbere? HIP. Vehementer, ô Socrates, si quod sentio proferendũ est. SOC. Sed enim vide, ô Hippocrates, ne forte aliò tẽdat tuum hoc Protagoricæ artis studium, quam vt sophista efficiaris. Quemadmodũ grammatici ludum citharœdiq; atque gymnastici non artis ipsius exercendæ gratia frequentasti, sed quadam potius auiditate discẽdi, vt priuatum ac liberum hominem decet. HIP. Talis omnino studij mei apud Protagoram ratio futura videtur. SOC. Scisne quid nũc facturus sis? an te fugit? HIP. Quade re? SOCR. Animi tui curam viro, vt ais, sophistæ es commissurus. Quid autẽ sophista sit si scias, summopere admirabor. Quod si ignoras, nescis qualę sit istud, bonúmne an malum, cui operam impẽdere studes. HIP. Scire equidem arbitror. SOC. Dic ergo, quid sophistam esse censes? HIP. Arbitror esse hunc vt nomen significat, qui res ad sapiẽtiam pertinentes intelligit. SOC. Idem quoq; de pictoribus ac fabris licet dicere, eos esse videlicet qui res ad sapientiam pertinentes intelligunt. Verum si quis de pictoribus peteret, ad quarum rerum sapientiam, responderemus vtiq; ad efficiendarum imaginum sapientiam, similiterq; de cæteris. Et si eodem modo de sophista interrogaremur, qualem eius sapiẽtiam esse responderemus? cuius artis præceptorem? HIP. Præceptorem, ô Socrates, eloquentiæ, facultatisq; dicendi. SOC. Vere sic forsitan diceremus, nõ tamen sufficienter. Responsio enim illa interrogationem aliam exigit, quibúsnam de rebus dicendi peritos sophista homines reddat. Citharista nempe iisdem dicendis aptos facit, in quibus & eruditos, in pulsanda videlicet cithara, nónne? HIP. Certè. SOC. At verò sophista quàm dicendi facultatẽ pręstat? quibus de rebus? patet quòd de his quæ intelligit. HIP. Verisimile id quidẽ. SOC. Quid ergo istud est, quod & ipse Sophista intelligit, & alios docet? HIP. Ignoro Hercle. SOC. An non vides quãto discrimini animum tuum subdas? nunquid si corpus tuum eidem discrimini suppositurus esses, quo vel in melius verti, vel in deterius posset, non prius alicui tantũ de periculum facturo cõmitteres, quàm diligenter considerasses, committendúmne sit an non: amicos quinetiam, & propinquos diu de hoc ipso consuluisses? Cũ verò animũ tuũ pluris facias quàm corpus, & ex eius vel morbo, vel integritate tua omnia contingat vel malè, vel bene habere, cõmittendus sit an non huic hospiti animus, nec patrem, nec fratrem, neq; quenquã nostrũm, qui tibi amici ac familiares sumus, cõsuluisti. Sed cum hesterno vesperi aduentũ illius audiueris, ad eũ summo mane properas, nullo de hoc cõsilio habito, credere teipsum illi debeas nécne. Imò & tuas omnes, & amicorũ pecunias erogare paratus es, quasi iam cognoueris omnino esse Protagoræ adhærendum, quẽ neq; vidisti vnquã, vt ais, neq; es allocutus. Sophistã vocas illũ, & quid sophista sit apertè nescis, cui teipsum es dediturus. HIP. Vera loqui videris, ô Socrates. SOC. Nónne sophista est, ô Hippocrates mercator quidã, & caupo victualiũ quorũdã quibus animus alitur? HIP. Talis mihi sanè videt: verũ quibus alitur animus? SOC. Disciplinis, sed cauendum est, ô amice, ne dum laudat sophista quæ vendit, nos decipiat, vt faciunt qui corporis epulas vẽdunt, mercatores quidem & caupones. Laudãt illi quidem sua omnia, neq; intelligũtur vtrũ salubria sint an noxia corpori quæ vendunt, idq; ignorant & illi qui emunt, nisi fortè illorum aliquis medicus sit, aut gymnastic⁹. Haud secus illi qui disciplinas varias per vrbes venales circunferunt, & cauponãtes eis q̃ emere cupiũt, laudãt omnia quę vẽdũt. Ac fortassis eorũ nonnulli ignorant sæpe quid vtile animo sit, quidue inutile ex his quę vendũt: similiter quoq; qui ab illis emũt: nisi illorum aliquis sit animi medic⁹. Si ergo intelligis ipse quid ex his ꝓsit, quidue obsit, tuto emere disciplinas & à Protagora & ab alio quouis potes. Alioquin caue, ô beate adolescens, ne in summum iacturæ discrimen quę tibi charissima sunt, deducas. Nam longè grauius periculũ est in disciplinis quàm in cibis emendis. Eteni qui à caupone, aut nec mercatore esculẽta emit & poculẽta, pòt antequã his vescat, in alijs quibusdã vasculis illa domũ deferre, ibiq; deposita diligenter examinare, & aduocato aliquo istarũ rerũ perito, quid edendũ bibendúmue sit, quid non, quãtúmq;, & quando, deliberare, quãobrem haud graue est in emendo periculũ. Disciplinas autẽ non licet alio in vase transferre, sed necesse est, vt q̃ emit eas animo capiat, & relicto pretio habeat, intra se ferens, vel inquinatus iã, vel ad meliora prouectus. Hæc itaq; cũ lenioribus vtroq; nostrũ discutiamus iuniores nãq; nos sumus quàm exigat tantæ rei iudiciũ. In præsentia tamẽ pergamus quò cœpimus, virúmque hunc audiamus: quo audito cũ alijs cõmunicabim⁹. Neq; enim Protagoras ibi solus adest, sed etiam Eliensis Hippias, & Prodicus, vt arbitror, Chius, alijq; permulti viri, & admodũ sapientes. Placuerunt hæc nobis, atq; perreximus. Et ingressi vestibulum sermonem quendam in quẽ inter eũdum fortè incideramus, tractauimus. Qui ne imperfectus relinqueretur, in vestibulo colloquẽtes eò progressi sumus, dum disputãdo nobis conueni

Longe grauius periculum in disciplinis quàm cibis emẽdis.

ueniret. Audiuit autẽ vt arbitror, nos Eunuchus quidã ianitor, sed propter sophistarũ istuc frequẽtiam venientibus irascebatur, pulsauimus, aperuit. cùm nos vidisset, Sũt, in qui, quidam: haud ocium illi. simulq; vtrisque manibus nixus ostium clausit. Pulsauimus iterum, sed ille clausis foribus, non auditis, inquit, otium illi non esse? O bone vir, inquam, neq; ad Calliam venimus, neq; sophistæ sumus: sed confide, Protagora indigemus, videre illum cupimus. Hoc nunciato vix tandem fores patefecit. Ingressi, Protagorã offendimus in vestibulo porticus deambulantem. Sequebantur eum multi, hinc quidem Callias Hipponici filius, & germanus eius ex matre Paralus Pericle natus, & Charmides Glauconis: inde verò alter Periclis filius Xanthippus, & Philippides Philomeli, & Antimirus Mędeus, q inter omnes Protagoræ auditores insignior habebatur, discebatq; ea mente facultatẽ illam, vt & ipse sophista futurus eadem quãdoq; profiteretur. A tergo pręterea sequebãtur alij auscultãtes Protagoram, quorum plurimi peregrini esse videbantur, quos ex singulis vrbibus per quas circũuagatur ille congregat, mulcẽs eos voce tanquàm Orpheus quidam, & alliciens. Illi verò vocem passim deliniti sequuntur. Aderant & nostrates quidam in eo choro. Hunc ego chorum cum contemplarer, ordo me illius mirificè oblectabat. Diligenti siquidem cautione singuli obseruabant, ne passu Protagoram anteirent. Sed cum retro pedem verteret, pedissequi auditores apte nimiũ, & in circulũ vtrinque diuisi, ita cedebant, vt posteri semper essent. Hunc post vidi: vt verbis Homeri loquar, Hippiã Eliẽsem in aduerso porticus vestibulo in throno sedentem. Circa quem per subsellia nonnulli sedebant, Eryximachus Acumeni filius, Phædrúsq; Myrrhinusius, Andrò Androtione genitus, alijq; nonnulli partim ciues, partim etiam peregrini: qui de rebus naturę sublimibus, astrorumq; progressibus interrogare Hippiam videbãtur, ille autem in throno sedens dubitationes singulis enodabat. Vidi præterea tantalum. Aderat porrò & Prodicus Chius, qui in tabernaculũ quoddã secesserat, quo pro penu iã antea Hipponicus vti consueuerat: sed vt omnis confluentium hospitum turba exciperetur, angulum illum quoq; extractis obsonijs Callias hospitibus habitandum dederat. Prodicus igitur villosis stramẽtis, & quidem multis, vt videbat, inuolutus, istic adhuc recũbebat. Sedibus autẽ illi proximis considebant, Pausanias Ceramensis, & penes eum adolescẽtulus quidam optimo, vt mihi quidẽ videt, ingenio & generosa indole præditus, nomine vt audiui Agathõ, neq; mirũ videri debet, si Pausaniæ sit ab amoribus, erat ibidẽ & Adimãt⁹ vterq;, tũ Cepidis, tũ Leucolophi filius, alijq; permulti. Quę inter se disceptarẽt haud satis percipere foris potui, quanquã vehementer audire Prodicum affectabam. Sapientissimus enim diuinúsque vir mihi esse videtur, sed sonitus quidam ex vocis ipsius grauitate sub fornice cõtinue reuolutus, verba singula contundebat. Euestigiò post ingressum nostrũ intrauit Alcibiades, vt ais ipse, pulcher, & ego credo, & Critias Callæscri filius. Nos autẽ cum ingressi de quibusdã vnà disseruissemus, eaq; essemus spectacula contẽplati, accessimus ad Protagoram. Deinde, ô Protagora inquam certa de causa ad te ego & Hippocrates huc venimus. PROT. Nũquid seorsum ab alijs mecum loqui vultis? an coram omnibus? SOC. Nobis quidem perinde est, sed cum audieris quam ob causam venimus, ipse videris. PROT. Quid ergo istud est, cuius gratia huc accessistis? SOCRAT. Hippocrates, hic nostrâs est Apollodori filius nobili atq; felici genere ortus. Ipse verò cum æqualibus suis de virtute cõtendit, ęmulatione concitus, cupitq; in republica vir illustris euadere, atq; huius rei cõpotẽ fore se sperat cõsuetudine tua. Vide vtrum de hoc solos tecũ, an corã alijs consultare nos deceat. PROT. Rectè mihi, ô Socrates, cõsulis, prudenti nanq; cautione indiget peregrinus is qui amplas vrbes perlustrans claris vbique iuuenibus persuadet vt relicta aliorum omnium tam suorum, quàm alienigenarũ, tam senum quàm iuuenum consuetudine, sibi soli adhæreant, tanquam ipsius consuetudine præstantiores alijs omnibus euasuri, inuidiæ nanque aduersum eum insurgũt multęq; maleuolentię & insidiæ. Ego verò artem sophisticam antiquam esse aio, priscos autem viros in ea peritos inuidiã hanc offensionemq; veritos aliarum artium specie dissimulasse, partim quidem poëmatis specie, vt Homerus fecit, & Hesiodus, & Simonides, partim verò sub sacrorum oraculorũq; appellatione, vt Orpheus, & Musæus, eorumq; etiam sectatores. Audiui præterea nonnullos eam artẽ appellasse gymnasticam, quod Iccus Tarentinus fecisse videtur, & qui adhuc superest sophista nullo inferior Selybrianus Herodicus qui prisca origine genus à Megarẽsibus ducit. Pythodes quinetiã, Chius sophista doctissimus, alijq; permulti sub musicæ artis velamine sophisticam facultatem occuluerunt. Hi omnes sicut dictũ est, & ob deuitandã inuidiam vehementer nomen dissimularunt, & sub artium aliarum prætextu sophisticam artem occuluerunt. Ego autem ab his omnibus in hoc dissentio, neq; conducere versutias istas existimo. Neque enim voti compotes eos fieri arbitror. Nam viri in ciuitate præstantes dissimulationes eiusmodi omnes intelligunt. Vulgus autẽ quodammodo non aduertit, sed ea laudat quæ ipsi prędicant. Subterfugiendi verò studium istud cũ non assequitur quod molitur, inertem indicat fugientem, & aduertẽtes homines reddit infensiores. Existimant enim præter cætera hunc versutum seductoremq; esse: ego igitur cõtrariam quadam viam sum ingressus. Cõfiteor me esse sophistam, aliosq; docere, & hac ingenua confessione tutius quã dissimulatione illa vitari inuidiam censeo. Alijs præterea rationibus mihi prospexi, vt nihil mali adiuuante deo ob sophisticæ professionem sim passus, licet multos annos facultatẽ hãc exercuerim. Sum equidem grandis natu, & cuiusque vestrũm ętate pater esse possem. Quamobrem gratissimum mihi erit, si de ijs mecum, audientibus omnibus qui intus sunt, verba facere velitis. Hic ego cum suspicatus ostentare & iactare se apud Prodicũ & Hippiam velle, quòd eius sapientiæ auiditate inflammati ad eum audiendum profecti essemus, cur non inquam Prodicum atque Hippiam, & eos qui hos comitantur, huc aduocamus, vt & ipsi nos audiãt? PROT. Aduocemus. Vultis igitur, Callias inquit, sedes hic paremus, vt disseratis sedentes? Consensimus omnes. Lęti autem nos omnes, quippe viros sapientes audituri, scamna vnusquisque appræhendimus, & iuxta Hippiam confestim apparauimus. Ibi enim plurima erant subsellia. Ibi Callias & Alcibiades veniunt, Prodicumq; & qui cum eo istic

Defensio artis sophisticæ.

Apparentes rationes.

erant secum adducentes. Postquàm igitur consedimus omnes, Repete, ô Socrates, inquit Protagoras, his præsentibus quæ me paulo ante pro adolescente hoc obsecrabas. Eodem igitur, inquam, exordio quo suprà vtamur. Hippocrates hic adhærere tibi vehementer exoptat: verum quidnam sit ex hac cõsuetudine tua reportaturus, libenter audiret. Hęc nostra erat oratio. PROT. O adolescens, nunquam accedes ad me, quin abeas doctior, singulisq; dieb⁹ amplius ampliusq; proficies. SOC. Haud mirũ hoc, ô Protagora: sic enim conuenit: quandoquidem & tu tam grandis natu, tamq; sapiens, si quę nescis ab aliquo disceres, præstantior abires. At verò non id duntaxat exquirimus. Sed perinde ac si Hippocrates hic mutata sententia versari cũ adolescẽte hoc, nuper huc profecto Zeuxippo cuperet Heracleti filio, eumq; eodem quo nunc te pacto aggressus, eadem ex illo quæ ex te audiret, videlicet pulchre apud se quotidie profecturum esse: Zeuxippum roget, qua potissimum in re profecturus sit, respondeat vtiq;, in arte pingendi: & Orthagoram Thebanum si conueniat, audiatq; ex illo eadem quæ abs te audiuit, percontetur ex eo qua in re præstantior quotidie fieret cũ illo cõuersans in tibiarum sono: Orthagoras respondeat: eodem modo & tu adolescenti huic mihique pro illo petenti responde. Ais enim Hippocratem, siquidem Protagoræ adhærebit, in dies doctiorem fore: qua tandem in re? declara. Tum Protagoras, Scite interrogas tu quidem, ô Socrates: & ego his qui probe interrogant, gaudeo respondere. Hippocrates quidem si mecum versetur, in eum errorem non incidet, in quem proculdubio incidisset cũ sophistis alijs conuersatus. Alij siquidem iuuenibus obsunt. Inuitos nanque ad eas artes retrahũt quas & fugerant, arithmeticen, astronomiam, geometriam, musicam docentes. Et Hippiam simul aspiciens addidit: Quisquis autem ad me venerit, solum id discet cuius gratia venit: disciplina vero huiusmodi est prudens in re familiari & republica consultatio, qua quis & domum rectè gubernat, & ciuitatis negotia optimè & dicendo transigit, & agendo. SOCR. Intelligo quod vis Protagoras: ciuilem nanque artem dicere mihi videris, pollicerique quomodo in viros bonos ciues euadãt. PROT. Hoc ipsum est, ô Socrates, quod passim pręd icas. SOC. O quàm præclarum nactus es artificiũ, si modo es nactus. Nihil sanè aliud erga te quàm quod sentio proferendum. Id equidem, ô Protagora doceri non posse putaram. Tibi tamen autumãti non præstare fidem non possum. Quàm verò ob causam neq; doceri, neq; ab hominibus inuicẽ tradi censeam, æquũ est, arbitror, vt dicam. Equidem quod & cęteri Græci testãtur, Athenienses viros sapientes appello. Video igit̃ quãdo concione cõgregata aliqd de ædificãdo deliberare vult ciuitas, ędificatorũ cõsiliũ de ædificijs expeti: & cum de nauium fabrica, fabros nauium accersiri. Idem quoq; faciunt in cæteris omnibus quæcunq; doceri & disci posse existimãt. Quod si quis alius de artis illius opere consultare pergit, quem eius artis expertem esse putant, clarissimus alijs in rebus sit licet ditissimusq; & nobilissimus, nihilo tamen magis admittunt, sed exibilant, explodũtq;, quoad vel ipse tumultu deterritus à dicendo desistat, vel iubentibus magistratibus speculatores ipsum aut extrudãt protinus, aut transfigant. Id itaq; in omnibus ad perceptionem artium pertinentibus obseruare cõsueuerunt. At cum de publica ciuitatis administratione consultandũ est, consulit architectus æque ac faber ærarius, æque etiam cerdo, mercator, nauta, diues, pauper, ignobilis, nobilis, neque horum quisquam quenquam explodit, vt in superioribus contingebat, quasi quod nusquam discatur, nullóque præceptore percipiatur, consultare audeat. Cõstat porrò quod doceri posse non putãt. Neq; publice solum hoc, sed & priuatim cõspicitur. Etenim q ciuili sapientia pollent, virtutem hãc in alium transfundere nequeunt. Siquidem Pericles horum adolescentum pater, in his rebus quæ sub magistro discũtur, diligenter eos erudiuit: in his autem in quibus ipse sapit, neq; ipse erudit, neq; alteri cuiquam committit erudiẽdos, sed passim quasi pascentes sine custode pererrant, si fortè casu quodam in hãc virtutem incidant. Idem quoq; Pericles cum esset Cliniæ tutor, fratris Alcibiadis huius minoris natu, illique metueret ab Alcibiade, ne fortè consuetudine eius inquinaretur, segregauit eos, & Cliniam apud Ariphronem educauit, sed nondum sex inde mensibus exactis eum illi reddidit, cum quid ille faceret, nesciret. Multos pręterea commemorare possem, qui cũ in republica excellentes viri essent, nullum tamen aut propinquorum, aut alienorum vnquam docuerunt. Equidem, ô Protagora, dum hæc animaduerto, virtutẽ doceri posse diffido. Contrà verò dum te audio hæc asserentem, sentẽtiam mutare cogor, & quæ dicis haudquaquam arbitror contemnenda, existimans te & multarũ rerũ peritũ esse, & pleraq; tum didicisse, tũ per teipsum reperisse. Ergo si potes clarius ostendere nobis, q virtus doctrina aliqua cõparet, ostende obsecro, nec inuideas. PROT. Haud inuidebo, ô Socrates. Sed vtrũ vobis tanquã senior iunioribus fabulã referam? an prosequar disputando? Tunc sanè assidentium plurimi, vtcunque mallet, dicere concesserunt. PROT. Gratiorem vobis fore fabulam arbitror. Olim quandoque dij soli erant, nulla verò mortalium genera, sed cũ tempus generationis fatale venisset, ipsa dij in terræ visceribus ex igni terraque finxerunt, interuenientibus ijs quæ igni, terræq; miscentur. Cùm verò educere illa in lucem vellet, Prometheo Epimetheóq; mandarũt, vt suas cuiq; vires & ornatũ, prout deceret, distribuerẽt. Prometheũ itaq; rogauit Epimetheus, vt distributionis illius munus sibi cõcederet distribuenti spectatorẽ se præberet. Cõsensit Prometheus, distribuit ille, quibusdã igit̃ robur absq; celeritate dedit, quibusdam imbecillioribus velocitatẽ donauit, armauit nõnulla, inermibus aũt aliud quoddam ad salutem machinamentum excogitauit. Quæ enim exiguo corpore clauserat, partim p aërem pennis attolli, partim per terram subrepere iussit. Quæ verò in molem amplam auxerat, ea ipsa mole ad salutem suam muniuit. Similitérque in cæteris exæquans partitus est singula, adeò vt nullum genus penitus obscuraretur. Postquam ita instruxit, vt ne mutua populatione perirent, excogitare iam cœpit suffugia qua ratione quàm facillimè sub diuo agere vitã possent. Itaq; illa vel pilis confertissimis tectisque vel durissimis pellibus vestiuit, quibus facile tũ hyemis, tum æstus intemperiẽ tolerarent, & naturalia illis stramẽta ijsdem ex rebus cubiliáque parauit, pedibúsque soleas addidit, vngulas, setas, callum, pelles itidem quàm durissimas. Deinde alimẽta alijs alia suppeditauit, quibusdam ex terra herbas, nonnullis arborũ fructus, radices, alijs.

Quæ promittit sophista docere.

Tẽtãdo ostẽditur, quòd virtus possit

Hæc fabula nititũ demõstrare, virtutem doceri.

aliis. Nec defuerunt quibus daret è mutuo laniatu victum. Cæterũ voracibus animalibus genus quodammodo sterile: cæteris autem quæ illorum ferocitati obnoxia sunt, fœcũdum dedit, vt hoc modo genus conseruaretur. Cùm verò nõ esset admodum sapiens Epimetheus, vires omnes inscius effudit in bruta (neque aduertit nihil ex tanta sibi elargitione superfore, quo genus nostrùm deinde donaret) Restabat ergo hominum genus immune & vacuũ: itaque quò se verteret dubitabat. Dubitanti Prometheus adstitit partitionis illi⁹ spectator, viditq; cætera animalia suis quæque fulta muneribus bonisque referta, hominem autem nudum, inermem, calceorum, stramentorúmque indiguum. Iam verò imminebat fatalis ipse dies, qui in lucem terra exire cogebat. Cúmque aliam salutis humanæ viã consultans Prometheus non inueniret, surripuit Vulcani Mineruæque artificiosam pariter cũ igne sapientiam. Neque enim fieri poterat, vt eam sine igne nancisceretur quis, vel etiam vteretur. Eam itaque sic hominum generi Prometheus intulit, atque ita sapientiam quæ victum suppeditat consecuti sumus. Deerat hominibus adhuc sapientia ciuilis. Erat illa quidem apud Iouem, cuius arcem ascendere Prometheo nõdum licebat, horribiles Iouis arcem circunstantes custodes Prometheum deterrebant. Cæterum communem Vulcani Mineruæque officinam, in qua artes excolebantur, clàm ingressus furatus est igneam Vulcani artem, aliámque Mineruæ, atque homini tradidit, qua viuendi facultas obuenit. Prometheus autem, vt fertur, propter Epimetheum furti pœnas dedit. Quoniam verò homo diuinæ sortis particeps effectus est, principio solus ob hanc cognationem deos esse putauit, arásque illis statuasque dicauit. Deinde vocem & verba articulatim arte distinxit, ædes construxit, vestes calceosque confecit, stragulas elaborauit, ex terra alimenta collegit. Ita homines ab initio constituti sparsim vagabãtur habitabántque, nam vrbes nondum construxerant. Ergo à feris cum imbecilliores essent, passim laniabãtur. Artium enim facultas ad victum comparandum sufficiens erat, ad pugnam verò contra bestias truculentas minimè. Ciuilis nanque peritiæ, cuius pars quædam est res militaris, expertes erant. Vt igitur se aduersus eã pestem munirent, structis vrbibus cõgregati sunt. Congregati autem inuicem iniuriabantur, quippe qui ciuili arte carerent, quare dispersi iterum à feris lacerabantur. Verum Iupiter humanæ saluti consulens, Mercurium misit pudorem & iustitiam hominum cœtibus illaturum, vt duo hæc ciuitates ornarent deuinceréntque, & mutua beneuolentia ciues conciliarẽt. Interrogauit ergo Mercurius, qua cõditione pudorem & iustitiã hominibus traderet. Num, inquit, vt artes distributæ sunt, sit has distribuam? illæ siquidem ita distributæ sunt, vt vnus in arte medicinæ peritus pro rudibus multis sufficiat cæteræque similiter, nunquid ita pudorem & iustitiam hominibus dabo? an omnibus inseram? Omnibus, respondit Iupiter: omnes siquidem horum participes sunto: neque enim ciuitates vllæ constarent, si pauci quidam vt artium aliarum, sic horum participes essent. Legem prçterea meo nomine condas, qua quisquis omnino vel iustitiæ vel pudoris est expers, tanquam ciuitatis pestis quçdam vltimo supplicio afficiatur. Hac de causa, ô Socrates, tam alij omnes quàm Athenienses quotiescunque de architectura vel alio quodam opificio habendus sermo est, paucos ad consilium adhibent, cæteros autem imperitos excludunt, vt & tu ais, & ego approbo. Quoties autem de ciuili administratione concilium initur, quæ virtus temperantia & iustitia constat, iure vnumquenque admittunt, quippe cùm oporteat omnes huius virtutis esse participes, aut ciuitates nullas existere. Hæc, ô Socrates, eius de quo dubitabatur est causa. Sed ne te decipi suspiceris, hanc insuper accipe coniecturam, quòd scilicet omnes mortales, mortalem omnem virtutis huius ciuilis participem esse putent, temperantiç scilicet & iustitiæ. Nam in cçteris facultatib⁹, vt tu ais, si quis se iactet, puta quòd tibicen optimus sit, cum tamen in eo ipse sit rudis, audientes hunc aut rident, aut ei indignantur. Propinqui verò vt insanum admonent, & increpant. Contrà verò in iustitia & alia ciuili virtute contingit, nam licet sciãt aliqui quempiam iniustum esse, tamen si ille hoc coram nescientibus fateatur, insanire eum existimant, neq; patefaciendam censent iniquitatem, imò semper siue ea præditus sit, siue non, iustitiam ostentandam: eum verò qui non simulat iustitiam, delirare, tanquam oporteat vnumquenque aut ciuilis virtutis participem esse, aut ex hominum cœtu vitáq; exterminari. Ex his sufficienter ostensum puto, quòd merito quemlibet de re ciuili consultorem admittũt, quia virtutis huius compotem quemlibet esse censent. Quòd autẽ virtutem neque innasci, neq; sorte contingere putẽt, sed doctrina & studio comparari, deinceps tibi conabor ostendere. Nemo ob ea mala quæ vel natura vel casu accidisse putat cuiquã succenset. Sed nec obiurgat, nec edocet, nec punit eos qui hisce malis premuntur, ne tales sint: sed omnes potius misereamur, ceu deformes, patruos, valetudinarios homines. Nã quis adeò demẽs, vt aliquid eorũ facere conet? Intelligunt sanè, vt arbitror, omnes hæc mala eorũq; cõtraria natura hominibus fortunáq; prouenire. Contrà verò cũ mala quædã cuiquã vel studio vel cõsuetudine & doctrina parta existimãt, tũc indignant, increpant, atq; puniũt. Quorũ de numero iniquitas est, & impietas, ac summatim quicquid ciuili virtuti repugnat. Quç idcirco quisq; passim dãnat, corripitq;, ꝙ ex industria, disciplináq;, tã prauitas quã ciuilis illa virtus proficiscatur. Si enim considerare volueris Socrates, iniustos punire quàm vim habeat ex eo quoque intelliges quod homines virtutem studio comparari putant. Nemo enim præteriti gratia punit, & ea mente iniustos affligit pœnis, quia iniuriati sunt nisi quis tanquam brutum absque ratione percutiat. Verum qui ratione punire aggreditur, non præteriti sceleris causa punit: neq; enim assequi potest, vt quod est factum sit infectum: sed futurum respicit, ne iterum aut ipse, aut alius quilibet exẽplo eius adductus delinquat. Quisquis autẽ hoc proposito censuráque eiusmodi animaduertit in errata, doctrina virtutem existimat posse comparari. Nam absterrendi causa plectit. Hac mente opinionéque ad plectendum accedunt tam publicè quàm priuatim, quicunque in peccantes animaduertũt. Condemnãt autem puniúntque cum cæteri omnes, eos quos iudicant peccatores, tum maximè ciues tui Atheniẽses. Quamobrem Atheniẽses quoque ex hac ratione in eorum numero esse constat, qui doceri virtutem putant. Ex his aperte, vt arbitror, monstratum est, ô Socrates, non iniuria ciues

Hæc [ ] ab sunt à Græco.

Aristoteles in hác sent. ethic. 5.

tuos in ciuili adminiſtratione conſilium ærarij fabri coriarijq; non reſpuere, atque eos doctrina & ſtudio per exercitationem acquiri poſſe virtutem, exiſtimare. Reſtat dubitatio iſta quàm de viris virtute claris mouebas, quã ob cauſam filios illi ſuos in omnibus quæ præceptore cõſequi licet, erudiũt: quod verò ad paternam virtutem ſpectat, nihilo cęteris meliores reddunt. Ad hoc rationem, ô Socrates, non fabulam afferam. Si enim cogita, vtrum eſt vnum aliquid, aut nõ, cuius neceſſe ſit ciues omnes eſſe participes, ſi modo conſtare ciuitas debeat. Ita enim hæc tua dubitatio ſoluitur, aliter verò minimè. Si vnum hoc extat, neque eſt architectorum, neque ærariorum artificum, neque figulorum opificium, ſed iuſtitia, temperantia, ſanctitas, &, vt paucis comprehendã, viri propria virtus: ſi hoc eſt inquam, cuius participes eſſe oportet omnes, & cum hoc diſcere & agere quodcũque placeat aliud, abſque hoc nequaquam, expertem verò huius doceri, corripiq; & puerum, & virum, & mulierem, quoad correptionẽ melior efficiatur, ſi quis autẽ nõ paruerit punitus & doctus, eum tanquã inſanabilem è ciuitatibus pelli vel interfici: ſi ita eſt inquã, vt diximus, viriq; præſtantes in republica ciues, in cęteris quidem erudiũt filios, in hoc verò nequaquam, aduerte quàm mirabiliter in eo excellentes euadãt. quòd enim doceri poſſe tam priuatim quàm publicè opinantur, oſtendimus. Cùm verò & doctrina & cura acquiri hoc poſsit, alia filios docẽt, in quibus nõ eſt aduerſus neſcientes mortis pœna propoſita: in quibus autẽ mulcta eſt mors ipſorũ liberis, & exilia, qui neq; eruditi ſunt neq; ad virtutẽ exculti ſunt, & præter mortẽ bonorũ publicationes, & in ſumma, familiarũ euerſiones hæc nõ docent, neque omnem diligentiã ſtudiũq; adhibẽt. Exiſtimare decet, ô Socrates, à teneris annis vſq; ad vitæ finẽ erudiri eos atq; moneri. Nam cũ primum puer quę dicuntur intelligit, nutrix, mater, pædagogus, pater, ad hoc omni cura ſtudióque contendunt, vt in ſingulis tum verbis, tum operibus optimus puer euadat. Sigillatim enim monſtrant quid iuſtum, quid iniuſtum, quid honeſtũ, quid turpe, quid ſanctum, quidue prophanum ſit, quæ agenda, quæ nõ: Quibus ſi obtemperat puer, bene ſecum agi putãt: ſin renititur, tum veluti contortum obliquúmque lignum minis plagiſq; dirigunt. Poſthæc ludimagiſtris pueros curandos tradunt, morúmq; bonorum diligentiam multo magis quàm literarum citharæque doctrinam à magiſtris expoſcunt, pręceptores autem ſuſceptos curant & excolunt. Et literas vbi didicerunt, ad ſcriptáq; intelligenda cõuertunt, poëtarum in primis excellentium opera illis legenda ediſcẽdáque proponunt, quibus monita quamplurima inſunt, priſcorúmque virorum virtute præſtantium geſta laudantur, vt puer æmulatione accenſus præclara maiorum facinora imitetur. Citharistæ quoq; tum alijs quibuſdam huiuſmodi, tum præſertim temperantiæ ſtudent cauéntque nequid perperam adoleſcentes agant. Atque vbi pulſare iam citharam didicerunt, rurſus poëtarum aliorum modulatione præſtantium cantilenas docent, quas ad citharam canant, rhythmóſque & harmonias puerorum animis conciliare conãtur, vt mitiores modeſtioréſq; & concinniores effecti, & ad agendum vtiles ſint, & ad dicendum. Omnis enim hominis vita numeroſa quadam indiget conſonantia. Poſt hæc ad gymnaſiorum magiſtros parentes filios mittunt, vt firmum aptúmque adepti corporis habitum, optimę menti ſuggerant miniſterium, ne fragilitate corporum impediti, in bellis, alijſq; actionibus reformidare cogãtur. Hęc nempe obſeruant maximè ij qui maximè poſſunt: poſſunt aũt maximè opulentiſsimi viri, eorũq; filij, qui primi diſciplinarum ſcholas ingreſsi, nouiſsimi exeunt. Scholis autem egreſsi, à magiſtratibus leges iuraq; diſcere, eorúmque exemplo viuere coguntur: nequid ipſi proprio ingenio freti temere agant: ſed quemadmodum literarum magiſtri pueris adhuc ſcribendi ignaris, calamo exemplar quoddam præſcribunt: & libellũ tradunt, iubentq; literarum ductum ſcribendo imitari: ita ciuitas leges pręſcribens priſcorum hominum in legibus ferendis prudentiſsimorum inuenta, ad earum normam imperare cogit quẽlibet & parere. Eos autem qui migrant, punit: punitióq; huiuſmodi & apud vos, & apud alios multos, quaſi iuſtitia dirigat, directiones, id eſt, ἰθῦναι vocatur, cum igitur talis tantáq; ſit virtutis tam priuatim quàm publicè cura; an dubitas adhuc, ô Socrates, miraríſque ſi virtus doceri queat? Neq; verò mirari hoc quiſquam debet, imò multo magis ſi doceri non poſsit. Quàm igitur ob cauſam bonorum patrum filij mali reperiuntur? Hoc diſcito, neq; hoc mirum videri debet, ſi vera ſunt quæ dixi, videlicet virtutis curam non ad vnum aliquem duntaxat, ſed ad omnes ſpectare oportere, ſi modo conſiſtere ciuitas debeat. Si autem ita eſt, vt loquor, imò certè cum ita ſit, elige atq; conſidera quamuis aliarum facultatum & doctrinarum: vtputa ſi non poſſet conſiſtere ciuitas, niſi tibicines omnes eſſemus, qualiſcunque eſſe quilibet poſſet, nónne hoc quilibet priuatim & publicè vnumquenque doceret, huiúſque ignarum ſine inuidiæ liuore corriperet? quemadmodũ nunc quę iuſta & legitima ſunt, quilibet ſine inuidia prędicat, neq; hęc vt alia celat, prodeſt enim vobis, opinor, communis iuſtitia virtúſque. Atque idcirco omnes omnibus quæ iuſta & legitima ſunt, libentiſsimè monſtrant. Si ergo in tibiarum flatibus eadem animi alacritate charitatéque inuicẽ nos erudiremus, num optimorum tibicinum filij magis quam deteriorum in his ſonis periti euaderent? nequaquam, vt arbitror, ſed quicunque natura ad tibias inflandas ingenioſus eſſet, magis proficeret, tardus autem minus: ac ſæpenumero periti tibicinis rudis euaderet filius: ſæpe etiam inepti filius, aptus. Veruntamen omnes ſufficientes eſſent tibicines, ſi cum his conferrentur qui rudes ſunt, nihílq; rerum earum intelligunt. Similiter eum exiſtima, Socrates, qui iniuſtiſsimus tibi videtur inter homines ſub lege viuentes, iuſtum fore, iuriſque autorẽ ſi quando cum illis hominibus conferatur, quibus nec diſciplina ſit, nec iudicia, neq; leges, neque neceſsitas vlla in vita quæ virtutem colere iubeat, efferatíque ſint, vt illi quos anno præterito in Lenęo poëta Pherecrates erudiuit: ac ſi fortè in eos homines incideres, qui ex eorum cœtu ſint hominum oſores, benę tecum agi putares, ſi Eurybatũ offenderes & Phrynódam, deploraréſq; fortunã tuam, deſiderans noſtrorum hominum prauitatem. Nũc autem delicatior videris, ô Socrates, quum enim omnes pro viribus virtutis præceptores ſint, nullus tamen tibi talis apparet. Quinetiã ſi quæreres quis præceptor nos Græcè loqui docuerit, nullus vtiq; appareret. Item ſi peteres quis docuerit mechanicorum

eorum artificum filios artem illam quã patres eorum consortesq; alij eiusdem artis exercent, quòdue filij imitantur, haud facile, ô Socrates, præceptor illorum reperiretur: innumerabilium verò aliorũ, perfacile. Ita de virtute dicendũ, ac cæteris talibus. Verũ satis nos habere putandum, si quis paulo cõmodius quàm cæteri iuuenes ad virtutem proueshat. Ex quibus vnum me esse profiteor, subtiliusq; cæteris hominibus rationem qua boni honestique fiant, cognoscere, atq; ita rem ipsam perficere, vt dignũ est ea mercede quàm exigo, imò etiã mercede maiori, quod ipsi quoq; discipuli iudicãt. Exactionis autem meæ hæc est conditio: postquam aliquis à me didicit, si vult ille quidem, retribuit quantum exigo argẽtum. Sin minus, ingressus templum, iureiurando præstatio æstimat quãta mercede digna sibi mea documenta videantur, tantamq; exponit. Quod igitur virtus doceri disciq; possit, ô Socrates, hac fabula tibi sit & ratione probatum. Quod & Athenienses ipsi testantur. Ostendimus item nihil mirum videri debere, si bonorum patrum mali sint filij, malorúmue boni, quãdoquidem & Polycleti filij, Parali & Xantippi huius æquales, si cum patre comparẽtur, interuallo quodam longissimo superantur, similiter etiam aliorum artificum filij. Nequẽdum adolescentes hi reprobandi sunt, spem quippe aliquam præbent, iuuenes sunt enim. Cum hæc & similia ostendisset Protagoras, loquendi finem fecit. At ego diu pòst, vtpote superiori oratione delinitus adhuc ipsum contuebar sequentium verborum desiderio inflãmatus. Verum postquam destitisse prorsus animaduerti, vix tandem me ipse recepi, & ad Hippocratem conuersus: ô fili Apollodori inquam, quàm ingentes tibi debeo gratias, quòd me huc hodie adduxisti. Nam plurimi facio hæc à Protagora audiuisse. Antea enim haud humanam curam esse rebar, qua qui boni sunt, boni efficiuntur: nunc autem eam esse persuasus sum. Sed scrupulus quidã restat qui me male habet, quẽ videlicet Protagoras facile eximet, postquam multa hæc edocuit. Etenim si quis de ijsdem rebus cum aliquo forẽsium oratorum agat, fortè tales sermones audiet, quales Periclis esse solent, cæterorumq; eloquentium hominum si autem de aliquo redinterrogando instet vrgeatq;, librorum instar, neque quid respondeant, neque quid interrogent, ipsi habent. Si quis verò de aliquo, paucis obiter ab ipsis dicto roget, velut æs percussum alte resonant, longeque vociferantur, nisi eorum dicta protinus excipias. Atque ita rhetores breue quiddam interrogati, prolixam producunt orationem. Verum Protagoras hic copiosè, & ornate loqui potest, quod superior testatur oratio, potest etiam cum rogatur, summatim ac breuiter respondere: & interrogans ipse, consistere & excipere respõsionem, quod quidẽ de paucis dicere licet. In præsentia igitur, ô Protagora, parum quiddam desidero, quod si declaraueris, putabo mihi in omnibus satisfactum. Virtutem ais doctrinę studio cõparabilem, & ego, sicui vnquam, tibi maximè credo. Quod verò te dicente sum admiratus, aperias obsecro. Dicebas enim Iouem iustitiam & pudorem hominibus infudisse. Deinde procedente sermone, sæpe iustitiam nominasti, temperantiam, sanctitatem, perinde ac si ista omnia sub vna quadam virtute cõtineantur, vnũq; aliquid ipsa virtus existat. Hæc mihi liquidò explanari velim, vtrum scilicet vnum quiddã sit virtus,

Reperit quędã dicta Protagoræ, vt cõuincat ipsum.

cuius partes sint iustitia, temperantia, sanctitas: an hæc inquam, omnia quę nunc retuli nomina vnius eiusdemque rei sint, hoc est, inquam, quod insuper requiro. PROT. At facilis est ô Socrates, ad ista responsio, quòd virtutis ipsius quę summatim vnum est, partes sunt quæ interrogas omnia. SOC. Vtrum quemadmodum vultus vnius partes sunt os, nares, oculi, aures? An sicuti auri partes nihilo differunt à toto, præterquàm magnitudine quadam & paruitate? PROT. Ita se habere mihi videntur, ô Socrates, virtutis partes ad totã, vt vultus partes omnes ad totum. SOCRA. Vtrum alij homines aliam virtutis partem accipiunt? an necesse est, eum qui vnã habet, omnes habere? PROT. Nullo modo, quoniam multi fortes quidem sunt, sed iniusti: & alij iusti quidem sunt, sapientes minimè. SOCRA. Nunquid sapientia & fortitudo partes virtutis sunt? PROT. Omnino quidem, & præstantissima pars omnium est sapientia. SOCRA. Estne hoc quidem aliud, illud verò aliud? PROT. Est. SOCRA. Nunquid & potẽtiam vtrunq; propriam habet? quemadmodum è vultus partibus oculus non est auribus similis, neq; illorum potentia eadem, neq; alia quælibet pars alterius, aut potentia, aut alio quoquam similis est. Itáne virtutis partes se habent, vt neq; alia aliarum sit similis, neq; eadem, neque potentia eãdem? An forte ita esse constat? siquidem naturæ virtutum exẽplar quod induximus, congruit. PROT. Sic certè est ô Socrates. SOCRA. Non est igitur pars virtutis alia talis qualis scientia, neque qualis iustitia, vel fortitudo, vel tẽperantia, vel sanctitas. PROT. Non certè. SOCRA. Age in commune consideremus, qualénam quiddam istorũ quoduis existit: primum quidem sic: Iustitia res quædam est, an nulla? Mihi quidem res quædã esse videtur. Tibi verò? PROT. Et mihi. SOCRA. Quid verò? si quis à me & te sciscitetur, ô Protagora atque Socrates, dicite quæso, num res ista quàm modo iustitiam nominabatis, eo ipso quo est iustitia, est & iusta, an iniusta? Ego quidem iustam esse dicã, tu verò mecũ sentis? an non? PROT. Tecum planè. SOC. Ego igitur interroganti responderem talem esse iustitiam, quale & iustũ, tu verò? PROT. Ego quoq;. SOC. Si quæreret iterum, nunquid & sanctitatem aliquam esse dicamus, consentiremus vtiq;, vt opinor. PROT. Consentiremus. SOCRA. An non & hanc rem aliquam esse dicitis, si roget ille, nónne & hoc assentiremur? PROT. Et hoc. SOCR. Num rei istius naturam talem putatis vt sancta sit, an vt prophana? Interrogationem hãc ægre ferrem, ad eumque conuersus dicerem, Bona verba quæso. Nunquã porrò sanctum aliquid esset, nisi & sancta ipsa sanctitas esset, quid & tu? an non similiter responderes? PROT. Similiter. SOCRA. His si adijceret, an quæ suprà dixistis, rectè accepi? Videbamini enim paulo antè asserere, ita se inuicem partes virtutis habere, vt non sit alia pars qualis est alia. Inferrem equidem ad hæc, quòd alia rectè acceperit: quòd verò me in eo consensisse putarit, non rectè. Nam Protagoras iste hæc respondit: ego autem quæsiui. Ergo si dicat, ô Protagora, verè loquitur Socrates, ipse es qui ais, virtutis partem aliam non esse talem qualis est alia: tuus hic sermo est. Quid illi tu respondebis? PROT. Necesse est, ô Socrates, id fateri. SOC. His concessis, quid illi potissimum respondebimus, si vltrà sic obiecerit? Non ergo talis est sanctitas, vt res iusta sit: neque iustitia talis, vt

sancta: sed illa talis, vt non iusta, hæc vt non sancta, iniusta itaque illa, hæc prophana. Quid ad hæc, inquam? Equidem mea sententia iustitiã esse sanctã, & sanctitatem iustam esse dicam. Arbitror enim te permissurũ, vt pro te illud ipsum respondeã, quòd videlicet aut idẽ sit iustitia quod sanctitas, aut inuicem quàm simillima: vt maximè omnium talis iustitia qualis sanctitas, & qualis sanctitas, talis iustitia sit. Vide num me ita respõdere prohibeas, an cõsentias. PRO. Haud ita simpliciter istud mihi videtur, ô Socrates, vt concedi possit sanctitatem iustam, sanctãmue iustitiam esse. Verum differentia quædam in esse apparet, sed quid tandẽ id refert? Si vis esto nobis sanctitas iusta, sanctaq; iustitia. SOC. Mihi verò non. Nec opus habeo vt istud, si vis, & si tibi placet, redarguatur. Sed vt me & te dicatur volo. Dico autem & me & te, existimãs tum demum rectè sermonem discuti, si tãtum hoc. Si ex eo tollitur. PROT. Enimuero simile quiddã habet iustitia sanctitati. Nam quodlibet cuilibet quiddam simile habet, præter illa quæ omnino inter se contraria sunt, vt album nigrum, molle durum. Atqui & illa quæ suprà diximus aliam aliamq; inter se vim habere, nec tale esse alterũ quale alterum est, ceu vultus ipsius partes, quiddam simile inter se habent, estq; quodammodo tale alterum quale alterum. Atque hac ratione licet hæc refellas, si placet, quòd cuncta inuicem similia sint: non tamen quæcunque simile quiddam habent, similia vocanda sunt, neq; etiam quæcunque dissimile quiddam, inuicem dissimilia si exiguum quiddam simile habent. SOCRAT. Admiror equidem ô Protagora, si ita iustũ sanctumq; inuicem sunt, vt parum quiddam simile inter se habeant. PROT. Haud ita omnino, neque tamen ita prorsus, vt ipse arbitrari videris. SOCRA. Postquã hęc tibi molestia sunt, dimittamus: aliud verò quiddam ex his quæ dicebas, consideremus. Insaniã aliquid vocas? eiusq; contrariam sapientiam esse dicis? PROT. Equidem. SOCR. Num cum rectè frugaliterque homines viuunt, ita agentes, temperanter agere putas, an cum contrà agunt? PROT. Temperanter agere videntur mihi, cum frugaliter rectéque agunt. SOCRA. Nónne temperantia temperanter agunt? PROT. Necesse est. SOCR. Nónne quicunq; non rectè agunt, insana agunt: & qui ita agunt, non temperanter agunt? PROT. Ita videtur. SOC. Ergo insane agere, contrarium eius est, quod tẽperate agere dicitur. PROT. Est vtiq;. SOC. Nónne igitur quæ insanè fiunt, insania fiũt? quæ temperate, temperantia? PROT. Profectò. SOC. Nónne quicquid robore fit, fit robuste? & debilitate quicquid fit, debiliter? PRO. Apparet. SOC. Et quicquid velocitate, velociter: quicquid autem tarditate, tarde? PROT. Et hoc. SOC. Et quod eodẽ modo fit omnino, ab eodem efficitur: quod verò cõtrario modo, efficitur à cõtrario. PROT. Assentior. SOC. Dic obsecro, éstne pulchrum aliquid? PROT. Est profecto. SOCR. Huic contrarium aliud quicquam est, quàm turpe? PROT. Nihil aliud. SOCR. Est & aliquid bonum? PROT. Et bonum. SOC. Ei nunquid aliud contrarium nisi malum? PROT. Non aliud. SOC. Estne aliquid in voce acutũ? PRO. Sanè. SOC. Num aliud illi contrarium quàm graue? PROT. Hoc ipsum. SOC. An nõ vnicuique contrariorum non multa, sed vnum est contrarium? PROT. Vnũ duntaxat. SOCR. Resumamus iam quæ hactenus à nobis concessa fuerunt. Concessimus planè, vni vnum solũ esse cõtrariũ. plura autẽ, minimè. PRO. Nẽpe. SOC. Itẽ quod contrario modo fit, à contrarijs effici. PROT. Hoc quoq;. SOC. Admisimus pręterea contrario modo fieri quod insane fit, & quod temperare. PROT. Etiam. SOCR. Rursus quod temperate agitur, à temperantia prouenire: quod insanè, ab insania. PROT. Conuenit. SOCRA. An non, si contrario fit modo, fit à contrario? PROT. Vtique. SOCR. Fit autem hoc quidem à temperantia, illud autem ab insania. PROT. Certè. SOCRA. Contrario modo? PROT. Contrario. SOCR. Nónne igitur à contrarijs? PROT. Et à contrarijs. SOC. Insania itaque temperantiæ contraria est? PROT. Apparet. SOC. Recordamur suprà nos concessisse sapientiæ insaniam esse contrariam? PROT. Certe. SOCRA. Quin & vni vnum solum esse contrarium? PROT. Et hoc. SOCRA. Vtram igitur orationum harum reijciemus Protagoras? eámne qua dicitur vnum vni solum esse contrarium? An quæ volebat sapientiam temperãtia differre? cum vtraque pars virtutis esset? ac etiam præter id quod diuersæ hæ vtræque sunt, dissimiles quoque esse tam ipsas quàm earum vim, sic quemadmodum illas in vultu partes? Vtrum istorum refutabimus? vtraq; sanè haud satis apte dicitur, neque enim concinunt vel cõgruũt inter sese. Nam qua ratione cõsonarẽt si quidẽ necessariũ sit vni vnum duntaxat cõtrariũ esse, pluribus verò nequaquam: insanię autẽ quum vnum sit, sapientia & temperantia contrariæ videantur? Itáne an aliter, ô Protagora? PROT. Esto tandem, quid tum? SOC. An non hac ratione vnum erit sapientia temperantiáque? & suprà constitit idem quodammodo esse iustitiam & sanctitatem? Age Protagora, ne pigeat, sed pergamus ad reliqua. Videtur tibi vir iniustus, iniuste agendo temperanter sapere? PROT. Ego quidem cõfiteri hoc, ô Socrates, nõ auderem, plurimi autem hominum asserunt. SOCR. Vtrum ergo ad illos, an ad te verba dirigam? PROT. Si placet, ad hunc primo vulgi sermonem edisseras. SOC. Nihil mea refert, modo ipse respondeas, hæc tibi videantur, an minus. Nam ipsum sermonẽ in primis ego discutio. Istud autem quod & me interrogante, & te respõdente fit, sic accidit fortè. Hic Protagoras efferebat primum sermonis difficultatem causando, postea verò respondere cõcessit. Age, inquam, ab initio mihi responde. Videntur aliqui tibi iniuste agendo, sapere temperanter? PROT. Esto. SOCRA. Temperanter verò sapere, bene sapere vocas. PROT. Voco. SOCRA. Bene autem sapere consulere in eo, in quo cæteri iniuriam exercent? PROT. Esto. SOC. Vtrum si bene faciunt quod iniuriãtur, an si male? PROT. Si bene. SOCRA. Dicisne bona quędã esse? PROT. Dico. SOCRA. Num ea bona sunt, quæ vtilia sunt hominibus? PROT. Imò per Iouem, bona quædam voco, etiam si hominibus vtilia non sint. SOCRA. Cum autem videretur mihi Protagoras subirasci, & ad responsionem inuitus descendere, omni ego caute pedetentimque rogaui. Nunquid ais Protagora, quæ nulli hominum vtilia sunt? an quæ nullo modo vtilia? Et talia quædam bona appellas? PROT. Nequaquam. Sed ego multa noui hominibus inutilia, cibos, & potiones, & pharmaca, aliaq; permulta: aliã verò vtilia. Quędã autem quæ hominibus perinde sunt, equis afferũt magnũ momentũ. Et nõnulla bobus, tantũ, nõnulla canibus: quædã verò nullis horũ, sed arboribus potius,

Et cor

Interrogatiões per cõiugata, & cõtraria, vt probet vnũ vni esse contrarium.

Vagatur sophista.

Et eorum quæ arboribus, quędam ita se habent, vt sæpe radicibus prosint, geminibus obsint. Quemadmodum sterquilinium radicibus vtile, ramusculis succulisq; est noxium admodum. Oleum quoq; arborib' omnibus herbisq; maximè prodest: pilis autem animalium omnium, humanis exceptis, nocet plurimum. Nam & pilis hominum & toti corpori confert. Atq; ita varia quædā & multiformis res bonum existit. Vnde & oleū externis nostri corporis partibus optimum, interioribus pessimum. Quapropter medici omnes ægrotātibus olei vsum vetant, nec vti permittunt, nisi quàm parcissimè ad obsoniorum quorundam malè olentium offensionem reijciendam. Cū hęc dixisset Protagoras, pręsentes frequenti applausu acclamantes, illius dicta comprobauerunt. At ego, ô Protagora inquā, sum equidem nimis obliuiosus, ac si quis orationem in lōgū protrahat, de quo verba fiunt, protinus obliuiscor. Sanè si surdaster sim, & mecum sermonem inires, existimares altius mihi quàm cæteris inclamādum, sic in præsentia cum obliuiosum hominē alloquaris, concisioribus mecum responsionibus agas, si modo vis vt te cōsequar. PROT. Quàm exigis breuitatem? num breuioribus quàm oporteat verbis agi tecum iubes? SOCR. Minimè omnium. PROT. An fortè quot opus est verbis? SOCR. Tot vtiq;. PROT. Nunquid ego meo arbitratu orationi modum imponam? an tu potius debitum terminum statues? SOC. Audiui equidem posse te copiose, quoties lubitum est, loqui vt nūquam tibi desit oratio, necnō res easdem paucioribus quàm quisquam mortaliū verbis perstringere: & eam ipsam vim cæteros, vt audio, docere potes. Si ergo mecū disputaturus es, breui illa & concisa ratione dicendi vtere quæso. PROT. O Socrates, multis cum hominibus olim dicēdo certaui. Quòd si quod tu mones egissem, si, inquam, ad normam mihi ab auditore præscriptā verba fecissem, nihilo quoquam melior essem, nec Protagoræ nomen tota Græcia resonaret. Ego autem quum cognouissem superiorē respondēdi modū Protagoræ minimè placuisse, eūq; sponte quidem deinceps ita minimè responsurum, haudquaquam expedire mihi censui, vt illis disputationib' interessem, atq; idcirco ô Protagora, inquam, non postulo vt contra, quàm tibi cōmodū sit, vna disputemus, sed si ita differere vis, vt ego assequi possim, adstabo equidem: nam tu quidem, vt de te fertur, & ipse profiteris, æque eadem potes & summatim perstringere, & amplissimè edisserere: es enim sapiens: ego autem ad prolixam orationem ineptus sum: atq; vtinā eius compos essem, verum tua interærat nobis aliquantulū indulgere, quādoquidem æquè es ad vtrunq; paratus, vt disputatio peragatur: postquàm verò nō vis, & me vsqueadeò negotia vrgent, vt nequeam tecum hic diu commorari, quamuis ista libenter audissem, abeo iam quò res ipsa me vocat. His dictis, surrexi protinus abiturus. Sed cum surgerem Callias dextera quidem me præhendens, sinistra hoc pallium, dixit, Haud te dimittemus Socrates: nam si exieris nunc, vix erit deinceps vt ita colloquamur. Mane obsecro, nullius me oratio perinde vt tua illa cum Protagora oblectabit. Quare & mihi & omnibus his gratificare. At ego iam surrexeram exiturus, & ad Calliam inquam: O Hipponici fili, tuam semper philosophiā admiratus sum, nūc laudo insuper atq; amo. Quocirca gratificari tibi vehementer optarim, si possibilia poscas. Quod verò nunc petis, perinde ac si oratores, vt Crisonem Imeræū cursore iuuenemq; æquis passibus sequerer, vel aliquem eorum qui longissimum interuallū excurrere solent, aut diurnum cursum peragere, obijcerem enim multo magis me ipsum optare, quàm te, qui hosce cursores cursu æquare queam, sed nequeo. Quòd si me & hunc quasi alterū Crisonem spectare pariter concurrentes vis, ipsum ora, vt æquis me passibus comitetur. Nam ego quidē celeriter currere nequeo, hic autem tarde potest. Ergo si optas audire me & Protagoram disputātes, eum obsecra, vt quemadmodum à principio fecit, ita nunc paucis verbis & ad propositam quæstionem respondeat. Alioquin quis erit disputandi modus? Putabam sanè aliud esse inuicem differēdo colloqui, aliud concionari. Sed vide, ô Socrates, inquit Callias, æqua petere Protagoras videtur, dum censet licere sibi suo arbitratu differere, tibi item tuo. Hic Alcibiades, haud rectè loqueris, inquit, ô Callia. Socrates enim hic copiose dicendi impotentē se esse fatetur, & in hoc Protagoræ cedit. Si autem & in disputando, accipiendisque & reddendis rationibus cedat alicui, summopere mirabor. Si ergo Protagoras confitetur Socrate se esse disputando inferiorem, sat iam Socrates habet, sin autem hoc quoque sibi vēdicat, disputet, tum interrogando, tū respondendo: nec in singulis responsionibus sermonem in longum producat, orationem intercipiens, ne alius loquatur, sed adeò verbosus est, vt magna pars auditorū obliuiscatur qua de re quæstio proposita fuerit, equidem ꝑ Socrate fideiubeo, eū quæ dicentur obliuioni minimè mandaturum, licet iocetur nobiscū, obliuiosum esse se dicens. Mihi sanè videtur Socrates æquiora admodum postulare. Decet enim vnūquenque sententiam suam exprimere. Post Alcibiadem, vt arbitror, inquit Critias, O Prodice atq; Hippia, Callias quidem Protagorę vehemēter suffragari videtur. Alcibiades autem contētiosus nimis est & pertinax, quocunq; se verterit. Nos autem alteri magis quàm alteri fauere non decet, vel Socrati, vel Protagoræ, sed communiter vtrunque rogare, ne postquàm cœperint, media in disputatione desistant. Cùm hæc ille dixisset, Probe, Prodicus inquit, loqueris ô Critia: decet enim eos qui disputationibus his intersunt, cōmunes quidem esse vtorumq; auditores, ęquos autem minimè. Neque verò idem hoc est & illud, communiter quippe audire vtrunque decet, non autem æquè tribuere. Sapientiori quidem plus, imperitiori verò minus. Equidem ô Protagora atque Socrates, arbitror vos inuicem nonnihil debere concedere, & de his quæ dicentur, ambigere quidem simul, contendere verò nequaquam. Ambigunt porrò propter beneuolentiam cum amicis amici, contendunt autem aduersarij & hostes. Atque ita quàm optimè disputatio nostra procederet. Vos siquidem, ita disputantes, maximè à nobis audientibus probaremini, non laudaremini inquam. Probant vtique auditores mentis iudicio absque deceptione: laudant verbis, plerunque falsò præter sententiam aliquid extollentes, nos item auditores ita maximè gaudio, non voluptate afficeremur. Gaudio afficitur ille, qui discendo & contemplando ipsa intelligentia delectatur: voluptate perfunditur, qui dum comedit, vel alio quodam oblectamento potitur, ipso sensu corporis delectatur. Cum hæc dixisset Pro

Criso Imeræus cursor.

Differētia inter cōmunes & æquos auditores.

Inter probare & laudare.

Inter gaudere & voluptatem capere.

ſet Prodicus, præſentium plurimi cōſenſerunt. Deinde Hippias ille ſapiens ſic exorſus eſt. Arbitror ô viri præſentes, vos omnes cognatos, propinquosq́; & conciues inuicem eſſe natura, non lege. Simile nanq; ſimili natura cognatum. Lex autē tyrannus hominum multa præter naturam cogit. Turpe itaque eſſet, ſi nos qui rerum naturā callemus, ſapientiſsimiq́; Græcorum omnium ſumus, poſtquā de hoc ipſo diſputaturi hanc in vrbem cōuenimus totius Græcę ſapientiæ arcem, hisq́; in ædibus vrbis totius ampliſsimis ſumptuoſiſsimisq́; congregati ſumus, nihil tanta hac amplitudine dignū oſtenderemus, ſed vilium homunculorū more altercantes, inuicem diſſentiremus. Vos equidē, ô Socrates & Protagora, hortor & obteſtor, vt ſubeſſe nobis velut ſub arbitris velitis, qui vos ad mediū ſunt perducturi. Neq; tu exactam dialogi formam, ô Socrates, & illam tuam breuem nimis breuiloquentiam requires, ſiquidem eſt Protagoræ moleſtum: ſed laxa paulisper obſecro fręna, quo ſermones magnificētiores ſplēdidioresq́; ſint. Et te inſuper Protagora quæſo, ne tentis omnibus rudentibus, velisq́; plenis in altū ſermonum mare protinus delabare, vnde nuſquam tellus conſpiciatur, ſed annitamini vt mediocritatē pro viribus vterq; ſeruetis. Igitur faciatis quod volo, obtēperetisq́;: caduceatorē præfectumq́; certamini & iudicem eligetis quendam, qui verbis vtriuſq; ſtatuat modum. Placuerūt hæc præſentibus, omnesq́; laudarunt. Me verò hoc idē hortatus eſt Callias, rogaruntq́; eligere arbitrū. At ego, nō decet inquā, iudicē huic diſputationi præficere. Nā ſi nobis imperitior erit iudex, iniuſtum erit vt deterior aliquis potioribus præſit. Si ſimilis, rurſus haud rectè agetur. Similis enim nobis ſimilia faciet. Quapropter ſuperuacuus erit. Pręſtantiorē verò nobis quenquam eligere impoſsibile reuera eſt, vt arbitror, quippe cum Protagora hoc ſapientior alius eligi nequeat, quòd ſi quē elegeritis nihilo doctiorē, aſſeretis tamē, dedecori Protagoræ hoc erit, quod ei tanquā inſcio & ignobili iudicem delegiſtis. Mea vero nihil intereſt. Cæterum vt quemadmodum vultis, diſputare pergamus, ita mihi videtur agendum. Si non vult reſpondere Protagoras, interroget ſaltem, ego autē reſpondebo, eiq; conabor oſtendere quo pacto reſpondere quis alterį, meo quidem iudicio, debeat. Ac vbi ego ad quālibet eius interrogationem ei reſpondebo, illę mihi viciſsim officium idem promittat. Et ſi fortè parū alacris eſſe ad reſpōdendum videatur, ego ſimul & vos hominem oremus, quemadmodū vos me nunc oratis, ne cœtum diſſoluat. Neque verò opus eſt vt vnum iudicem proponatis. Vos enim vnà omnes iudicabitis. Cōſenſerūt omnes ſic eſſe agendū. Protagoras autē inuitus ad hæc deſcendere videbatur. Tandem concedere coactus eſt interrogaturū ſe, & poſtquàm ſatis interrogauerit, breuiter reſpōſurū. itaq; in hunc modum interrogare cœpit. Arbitror ô Socrates, præcipuam doctrinæ partem in hoc cōſiſtere, vt carmina quis quāplurima habeat in promptu. Eſt autē hoc vt poëtarū dicta intelligere poſſit, quæ rectè ſcilicet habeant, quę min^9: ſciatq́; diſcernere, & cum interrogetur, rationē dare. Et nūc quidem interroget aliquis de eo ipſo quod vterque iam inueſtigam^9, virtute ſcilicet. Sed hoc intereſt, ꝗ ad carmina diſputatio eſt tranſlata. Dicit enim Simonides ad Scopam Creontis Theſſalici filium, difficile eſſę virum verè bonum fieri, manibus pedibusq́; & mēte non ad amuſsim quadratis. Tenésne memoria carmina, aut vis vt vniuerſa exponam? SOC. Nihil opus eſt. Teneo nanq; & diligens mihi horum carminum cura fuit. PROT. Bene loqueris. vtrum bene rectéq́; dixiſſe tibi videtur Simonides, an non? SOC. Imò optimè. PROT. Videtúrne rectè loqui Poëta, ſi ipſe ſibimet cōtradixerit? SOC. Minimè. PROT. Attende itaq; diligentius. SOC. Satis ô bone vir, attēdimus. PROT. In eiſdē carminibus poſtea dicit, Pittaci ſapientis licet viri ſententiā abſonam ſibi videri, qua inquit, Difficile eſt bonum manere. Cernis eundē Simonidē hæc & ſuperiora dixiſſe? SOC. Equidē. PROT. Nūquid eadē hęc & illa ſunt? Eadē, inquā, vt mihi videtur. Et ſimul metuēs ne quid vltrà adijceret, interrogaui, an nō ipſi quoq; videretur. Rogas, inquit, vtrū conſtare ſibimet illum putē, qui hæc vtraq; dixit? & primo quidem propoſuit bonum virum fieri verè difficile eſſe, paulo autem pòſt tanquā ſuiipſius oblitus, Pittacum eadem cum illo dicētem, difficile ſcilicet eſſe virum bonum manere, carpit, eius dicta reſpuēs, qui eadem dixerat? Enimuero cum opinionis eiuſdem ac ſuæ autorem Pittacū accuſat, ſeipſum damnat. Quapropter aut prius aut poſterius nō rectè dicit. His dictis acclamarunt auditores plurimi, & Protagoram collaudarunt. Ego autem primū tanquā à pugili robuſto percuſſus oculis vertigine caligantibus vacillaui. Nam & eius vox, & aliorū clamor me prorſus obruerāt. Deinde verò, vt apud te verum ingenuè fatear, quo ſpatium ad Poëtę mentem inueſtigādam captarem, ad Prodicum cōuerſus inquā, Conciuis tuus ô Prodice Simonides extitit. Ergo tua intereſt illi opem ferre. Videor equidem ſic aduocare te, quemadmodum apud Homerum Scamander ab Achille obſeſſus Simoentē aduocauit. O dulcis frater, viri huius vnà ambo vim cōprimam^9. Haud ſecus ego te nūc accerſo, ne Protagoras Simonidē noſtrum expugnet. Equidem vt Simonidi ſuccurras, illa concinnitate tua opus eſt, qua velle diſtinguis & cupere, & quæ multa atque præclara paulo antè dicebas. Et nunc quidem vide nū tibi idem quod mihi videatur, neq; enim repugnare ſibi in dicēdo Simonidem puto. Sed tuam ô Prodice, ſentētiā prior expone: idémne tibi fieri & eſſe videtur, an aliud? Aliud per Iouē, inquit Prodicus. Nōnne in primis, inquā, Simonides ſuā ſentētiā exponit, ꝗ virū verè fieri difficile ſit? Vera narras, inquit Prodicus. Pittacū autē improbat, non vt Protagoras cenſet, idē ſed diuerſum dicente. Nō enim dixit Pittacus difficile eſſe virū fieri bonum, vt Simonides, ſed manere. Eſt autem non idem ô Protagora, ſicut exiſtimat Prodicus iſte, eſſe & fieri, ſi autem nō idem eſt eſſe quod & fieri, haudquaquam ſibiipſi Simonides contraria ponit. Ac dicere fortaſsis Prodico huic & multis alijs illud Heſiodi licet, effici bonum difficile quidem eſſe, qui ante virtutem ſudorem à dijs poſitum inquit. Verum vbi ad ſummum verticem peruentum ſit, facilem eſſe, quæ comparatu difficilis fuit. Prodicus igitur cum hæc audiſſet, me laudauit. Protagoras autem, iſta, ô Socrates, emendatio inquit, plus habet vitij quàm quod emēdas. Male igitur, inquam ego, ô Protagora, mecū actū eſt, vt videtur, ſumq́; ridiculus medicus: quippe qui dum curare contendo, morbum exaugeo. PROT. Atqui ſic tamen res habet. SOCRA. Qua ratione? PROT. Nimis enim inſcius Poëta ille fuiſſet, ſi adeò virtutem parui

[Margin notes: Iliad. φ. — In opere cui titulus ἔργα καὶ ἡμέραι.]

parui fecisset, vt facilem esse eius possessionĕ existimasset, cū sit omnium difficillima, id quod omnibus videtur. SOCR. Opportunè per Iouem nostris iste Prodic⁹ sermonibus interuenit. Videtur enim ô Protagora, diuina illa Prodici sapientia vetusta esse quædam iamdudum vel originem trahens à Simonide, vel etiā antiquior: tu autem quum multarum rerum aliarum peritus sis, huius tamĕ imperitus appares. Ego verò eam expertus sum, cum fuerim Prodici huius discipulus. Atqui in præsentia haud satis animaduertere mihi videris, ipsum quod difficile dicitur, forsitan Simonidem non ita vsurpasse, quemadmodum abs te nunc vsurpatur, verum tanquàm malum & graue quiddam intelligendum esse crebro me Prodicus admonet. Nā quoties vel alium, vel teipsum laudans ita dico: Protagoras sapiens vir est, & *δεινὸς*, id est, vehemens grauisq́; corripit me cōtinuo, rogatq́; nū me pudeat, qui quod bonum est, graue vocem: cum quod graue est, sit malū. Nemo enim ita, diuitias graues, grauem pacem, sanitatem grauem dicit: sed grauĕ morbum, graue bellum, grauem paupertatĕ, quasi graue, id est, onerosum malum sit. Fortassis igitur & Chij & Simonides ipse, cum difficile dicūt, vel malum insinuant, vel aliud quiddam quod abs te minus intelligat. Ergo à Prodico sciscitemur. Decet enim de Simonidis scriptis hūc maximè percontari. Quidnā ô Prodice Simonides ipso difficilis nomine intelligi voluit? PROD. Malū profectò. SOC. Ob hoc, vt arbitror, Prodice, Pittacū repręhendit, dicentem, difficile esse bonū manere: ac si dixisset, malum esse manere bonū. PROD. Et quid aliud putas ô Socrates, sibi voluisse Simonidem, quàm repræhĕdere Pittacum, quòd nomina rectè discernere nesciret, vtpote qui Lesbius erat, & inter Barbaros educatus? SOCR. Audis ô Protagora, quæ Prodic⁹ hic dicit? Quid ad hæc? PROT. Permultū abest vt ita sit Prodice. Certè equidem scio Simonidem difficilis nomine id quod & alij solent, voluisse, nō malum, sed quod non facile, quodq́; multis cum laboribus comparetur significare. SOC. Ego itĕ hoc voluisse Simonidĕ arbitror, ô Protagora, idemq́; Prodicum intelligere, sed ludere, tentareq́; te vtrū sermoni tuo valeas suffragari, quod enim Simonides difficile non malum intelligi velit, argumento sunt quæ sequuntur: subiungit enim quòd solus Deus hoc munere frui dignus sit. Neq; verò si vellet, malū esse bonum, paulo pòst adiungeret, solum Deum huius compotem esse. Deoq́; soli munus id attribueret. Dissolutū planè hominĕ, nec vllo modo Chium Prodicus diceret fuisse Simonidem. Cæterum quid tādem sensisse in his carminibus Simonidem ducam, dicam, siquidem de me periculū facere vis, quemadmodum circa poëtica habeā. Sin autem lubeat, te audiam. Protagoras cum hæc audisset, vt lubet, inquit, ô Socrates, verum Prodicus & Hippias, alijq́; omnes agere iusserunt. Conabor inquam, quid de his carminibus sentiam, vobis exponere. Antiquissima apud Græcos, & plurima philosophia in Creta & Lacedæmone extat, & sophistæ plures ibi quàm alibi vsquam reperiuntur: dissimulant autem & imperitos se esse fingunt, ne cæteros Græcos superare sapientia depræhendantur: prorsus quemadmodum Protagoras de sophistis suprà dicebat: sed vt videātur re militari potius & fortitudine cęteros anteire veriti ne si quod sunt patefiat, cæteri omnes idem studium prosequātur. Ergo celāt, decipiūntq́; eos qui cæteris in vrbibus mores Lacedæmoniorum imitātur. Sunt enim qui quòd aures præcidant, & quòd loris inuoluuntur, quòd exercitationibus gaudent, quòd breuibus vestibus vtuntur, similes Spartanis esse videri volunt: perinde ac si huiuscemodi rebus Lacedęmonij cęteros Græcos superĕt. Lacedæmonij verò quoties cū sophistis suis liberius colloqui volunt, externos ægre ferunt, & clanculum congregati, exclusis peregrinis omnibus, cum sophistis philosophātur. Prohibent quinetiam & ipsi & Cretenses, ne adolescentes gentis suæ vrbes alias adeant, ne quæ apud eos docentur, alibi fortè dediscant. Reperiunt in his ciuitatibus non viri tantum doctrina egregij, verūetiam mulieres. Quod autem vera loquar, & Lacedæmonij optimè ad philosophiā, sermonesq́; sint educati, hinc maximè animaduertere licet. Si quis enim cum vilissimo etiam Lacedæmoniorum colloquatur, rudem plerūq; in verbis apparere primo comperiet. Mox vbicunq; rei ipsius opportunitas exigit, instar vehementis iaculatoris verbum breue contortúmque, sed magni cuiusdā momenti eiaculatur, vt qui cum eo loquitur, nihil à puero differre existimetur. Quod autem Lacedæmoniorum virtus, in sapientiæ magis quàm exercitationis studio cōsistat, intelligūt nonnulli nostrę ætatis homines, & olim multi idem animaduerterunt, cum viderĕt verba eiusmodi enuntiare posse, viri esse absolutè docti. Horū è numero fuit Thales Milesius, & Mitylenęus Pittacus, Bias Prieneus, noster Solo, Cleobulus Lindius, Myso Chenæus, septimus horum dictus est Lacedæmonius Chilo, hi omnes æmuli studiosiq́; Lacedæmoniæ sapientiæ fuerūt. Eam talem Sapientes Græciæ. fuisse cōperimus: verba breuia, memoratu vnicuique digna. Hi facto concilio ex communi cōsensu, Sapiĕtia Lacedæmonia. has Delphici Apollinis templo primitias sapientię dedicarūt, quæ templo inscriptæ, ab omnibus celebrantur: Cognosce teipsum: Nihil nimis. Hæc ob eam causam refero, vt pateat eā priscæ philosophiæ fuisse figuram, Laconicam scilicet quandam, vt ita dixerim, breuiloquentiam. Atqui & Pittaci proprium hoc dictum circūferebatur à sapientibus celebratum: Bonum manere, difficile esse. Simonides itaque cum sapientiæ gloriam cuperet, cognouit si prouerbium hoc tanquā insignem quĕdam athletam refellere cōuinceretque, fore vt ipse illustris ab omnibus haberetur. Quamobrem carmina illa cōposuit, eius cuius gloriæ insidiatus est verba, vt arbitror, turbatur⁹. Sed discutiamus hæc vnà omnes & videamus vtrum vera loquār. Primum quidem carmina illa priora insanum hominem indicarĕt, si dicerę volĕs, virum effici bonum, esse difficile: mox hanc particulā quidem iniecisset: ea enim nulla ratione videtur inecta: nisi dicamus aduersus Pittaci verba certantem Simonidem loqui: & cum ille dixisset, difficile esse bonum manere, Simonidem ad hæc obijcere, Non ita est ô Pittace, imò bonum quidem virum effici difficile est, verè nō reuera bonū. Non enim idcirco dicit reuera, quia sint aliqui verè boni, alij autem boni quidem, sed non verè. Absonum nanquę videretur, neque Simonide dignum: sed in dictione, verè, superiectionem esse in carmine dicemus, quā Pittaci verbis subiecit: quasi ponamus Pittacum ipsum sic dicere, O viri, difficile est bonū manere: Simonides autem subijciat, O Pittace, vera minimè loqueris. Non enim esse, sed fieri virum bonum, manibus pedibúsque, & mente

mente adamussim quadratum, est difficile verè, ita videtur non abiq; ratione hæc particula quidē interiecta: & ipsum, vere, haud ab re postremo locatū. Atqui & quæ sequuntur, omnia huic attestātur, quod sit hunc in modum dictum. Multa insuper sunt in his carminib⁹, quę quàm pulchre scripta sint, sigillatim ostendere possemus. Scite nanq; & accuratè composita sunt, sed prolixior foret oratio. Quare summatim poëtæ huius formā consiliumq; exponunt. Intendit autem prorsus in omnibus his versibus Pittaci dictum refellere. Ait enim paulo pòst ferme in húc modum, quod effici virum bonū difficile vere: est tamē tempus quoddam vbi possibile est. Factum verò bonum eo in habitu perseuerare, esseq; bonū, vt tu quidem Pittace cōtendis, impossibile est, neque humanum, sed solus hoc Deus munere fungitur, hominem verò ita bonum manere, ne rursus labatur, impossibile est, quē sors inopina abripiat. Quémnam potissimum inopinatus casus in nauis gubernatione submergit? non rudē hominem: nam semper ille succumbit; & quemadmodum iacentem nullus deijcit, sed stantem quādoq; deijcit aliquis, iacereq; cogit, iacentē verò nequaquam: ita solertem & sagacem hominem nonnunquàm inopinatus casus circūuenit. Enimuero qui nihil penli vnquàm habet, minimè. Et gubenatori quandoq; ingens tempestatis impetus improuisus superueuit, & agricolæ intemperies anni, & medico quoq; similia, adeò vt tunc improuidi fuisse videātur. Potest enim bon⁹ aliquis malus fieri: quod alius quoque poëta testatur, dicens, Vir bonus, núc prauus, nunc bonus est. Vt autem malus efficiatur malus, fieri nō potest. Esse enim semper necesse est. Quamobrem quoties casus inopinatus prouidum hominem sapientémque & bonum inuadit, malus efficit. Tu verò dicis, ô Pittace, difficile esse bonū manere. Res autem ita se habet, vt fieri bonum possibile sit difficile tamen: perdurare autem bonū, penitus impossibile. Quilibet enim bene agēs, bonus male contrà, malus. Quænam circa literas bona res est? quæue actio virum in illis bonum efficit? Constat quòd earum perceptio. Quæ item actio bona bonum efficit medicum? Morborum curandorum peritia videlicet. Qui bene curat, bonus medicus: contrà, qui malè, malus, qui ergo malus medicus nónunquā efficitur? Ille certè, cui primo hoc inest, vt medicus sit, deinde vt bonus medicus. Hic enim malus quandoq; medicus effici potest. Nos aūt medicinæ artis ignari, nunquàm male agendo aut medici, aut fabri efficeremur, aut aliud tale, Quisquis autē non sit medicus, male officio suo functus, neque etiam malus est medicus. Ita & bonus vir fieri potest aliquando malus, vel propter tempus, vel laborem, vel morbum, vel alium casum. Hæc quippe sola praua actio est, scientia priuari. Malus autem vir nunquàm malus fieret, est enim semper. Ac si malus fieri debet, oportet bonum fuisse prius. Ad hoc itaque carmina illa tendūt, vt affirmet, impossibile esse virum bonū semper perseuerare: fieri autem bonum, eundemq; rursus & malum, possibile; pleruną; verò optimos esse illos quos diligunt dij. Hæc itaq; omnia aduersus Pittacū sunt dicta, quod & sequentia clariùs declarāt. Hac de causa, inquit, nunquàm ego quod fieri nequit, frustrà quærens, sine repræhesione perpetuò victurum bonum, quicunque fructibus terræ vescuntur, quenquam spectem. Deinde vobis quę comperta mihi sunt, prędico: & cætera quæ sequuntur. Adeò vehementer totoq; carmine Pittaci dictum infestat. Vnúquéque verò laudo amóq;, sponte qui turpe nil patrat. Necessitati verò neq; dij quidē ipsi pugnant. Id autē est ad hoc idem dictum. Neq; enim vsque adeò rerum inscius erat Simonides, vt illum laudare se diceret, qui turpe nihil sponte cōmittit, quasi sint aliqui qui sponte male agant. Arbitror equidē sapientem nullum putare, quenquam hominum esse qui vltro aberret, malaq; & turpia sponte committat. Sciunt etenim, quòd qui mala turpiaq; committunt, præter voluntatē peccant. Atqui & Simonides nequaquā laudare se dicit illum, qui non sponte scelera patrat, imò de seipso vocem illam sponte intelligi volebat, putabat enim præclarū bonumq; virum sæpe seipsum impulsurum, vt amicus laudatorq; alicuius fieret, amarétque & laudaret, vt quibus morosi & iniqui sępe parentes contingant, aut patria, aut tale aliquid: improbi homines si sunt, vltro spontéque in parentum patriæq; errata inuehi solent, & ea passim omnibus diuulgare, ne quis eos quòd parentes & patriam negligant, carpere possit quare vituperant parentes patriámque, & præter necessitatem odijs & inimicitijs vltro exagitant. Probi verò qui sunt viri, patria flagitia occultant potius, & ad laudandum eos sese cogunt: & si qua in re iniuria affecti iure parentibus & patriæ indignari possent, consolantur seipsos, & se suis conciliant, seq; ad amorem laudémque maiorum vel inuitos adigunt. Sæpe etiam Simonidem ipsum arbitror, non ex animi sui sententia, sed inuitum ad tyrannum quendam, aut alium talem laudandum & tollēdum accessisse. Hæc igitur ad Pittacum dicit. Ego quidem, ô Pittace, nō ob id te redarguo ꝙ natura detrahere gaudeā, cui satisfacit & ille quisquis mal⁹ nō est, nimiúmue ignauus. Sciens quidē iuuabit ciuitatē iustā vir sanus. Neq; tamen ipse detraham: neq; enim detractione gaudeo. Stultorū naq; est infinita gens, vt si quis eos vituperare pergat, necessario defatigetur. Honesta porrò sunt omnia, quibus turpia non sunt mista. Haud hoc dicit perinde ac si diceret, omnia alba quib⁹ nigra nulla miscentur: ridiculum nempe id sit: sed quasi dicat, mediocra se toleraturum, neque ea vituperaturum. Non quæro, inquit, hominem irrepræhensibilem. Quotquot latę telluris fructū decerpimus. Deinde vobis quod mihi compertū est, núcio, quod videlicet huius causa neminē laudaturus sum. Verū mihi sufficit quisquis medium tenet, neq; turpe quid agit. Sic ego omnes diligo, sic laudo. Hic vtiq; Mitylenæorum lingua est vsus tanquam aduersus Pittacum, sic dicēs, Omnes sic laudo, sic diligo lubens. hic oportet vocem lubens, à sequentibus distinguere, cū qui dicit, quisquis turpe nil patrat. Nā sunt quos ego non lubēs laudo & diligo. Quòd si tu mi Pittace, vel mediocriter cōsentanea, veraque dixisses, nunquàm te repræhendissem. Nunc verò cū & maximè & in maximis falsa proferas, quæ vera multis apparent, te repræhendere eogor. Hæc mihi ô Prodice atq; Protagora, in istis Simonidis carminibus ipsius sententia fuisse videtur. Tum Hippias Bene, inquit, ô Socrates, carmina hæc exposuisse videris. Est & mihi ratio illis accōmodata, quàm vobis, si vultis, ostendam. Imò verò, inquit Alcibiades, sed postea: prius autē peragere decet, quæ inter Socratem & Protagoram conuenerūt. Et si Protagoras interrogare vlterius vult, respōdere Socrates

debet

debet. Sin autẽ respõdere vult Protagoras, interrogare Socrates. Atqui concedo, inquam, Protagoræ quocunq; horũ ipsi gratius futurũ est. quod si placet, versus prætermittamus, ea verò quæ abs te primo quærebã Protagora, libenter tecũ absoluã. Videtur enim mihi disputatio de rebus poëticis persimilis esse conuiuijs imperitorũ plebeiorumq; hominum. Qui cum propter inscitiã nequeant inuicẽ propria voce suisq; sermonibus ipsi colloqui, mercede exhibita, tibicinas introducũt, & aliena voce, hoc est tibiarũ flatu, conuiuium transigunt. Vbi autem boni præclariq; & eruditi conuiuę conueniũt, neque tibicinas ibi, neq; saltatrices, neq; cantatrices vllas videas, sed voce propria remotis ijs nugis iocisq; conuiuium celebrare, & alternis interrogationibus responsionibusq; modestè disserere, etiã si vinum abunde bibant. Eodem modo ad disputationes huiuscemodi si viri conueniunt tales, quales esse se pleriq; nostrũ prædicant, haudquaquã aliena voce poëtarumq; verbis opus est, quos percontari, de his quæ scribunt, non datur: & qui eorũ testimonia in mediũ afferunt, alij hoc, alij aliud poëtam dicunt sentire, neq; tamen cõuincere rem possunt, de qua disserunt, aut expedire. Tales ergo confabulationes viri sapientes mittunt, ipsique inter se colloquũtur, vicissimq; ingenij periculũ inter se faciũt. Disputatores autem huiusmodi, vt arbitror, ego & tu nunc imitari debemus, & poëtis posthabitis nostris rationibus rẽ ipsam discutere, facereq; tam ingenij nostri, quàm veritatis periculum. Quòd si deinde interrogare lubet, respõdere tibi paratus sum: sin aliter vis, te mihi præbe, & adiuua ad ea, quę intermisimus conficienda. Cum hęc aliaq; huiusmodi intulissem, Protagoras, quid potissimùm ageret, haud satis declarabat. Hic Alcibiades ad Calliã cõuersus, O Callia, inquit, videtúrne tibi nunc rectè Protagoras facere. quum declarare nolit, vtrum respondere velit, nécne? Mihi quidẽ non videtur. Sed iam vel disputet, vel disputare nolle se dicat, vt hæc de eo sciamus. Socrates autem cum alio quouis disserat, vel alius quicunq; vult, cum alio quopiã. Hic Protagoras, vt visus est mihi, verecũdia motus propter Alcibiadis orationẽ, Calliæq;, & aliorum præsentium preces, vix tandem ad disserendum descẽdit, iussitq; Socratem ipsum interrogare, se respondere pollicitus. O Protagora, inquam, ne me tecum ob aliud disserere putes, quàm quia quæ passim dubito, discussa velim. Arbitror enim haud ab re illud ab Homero dictum fuisse. Si duo simul coëant, aliter altero magis intellexerit. Expeditiores nanque sumus cuncti ad quodlibet opus, verbũ, & sensum inuestigandum. Solus autem si quis quippiam cogitet, mox passim circuniens quærit quicum cõmunicet, & à quo cõfirmetur tantisper dum inueniat. Quamobrẽ ipse nunc tecum libentius, quàm cum alio quouis disputo, existimãs te optime omnium dijudicaturum, & de alijs omnibus, quæ ad probi viri iudicium spectant, & de his maximè, quæ ipse quærebam, videlicet de virtute. nam quem melius, quàm te id facturum sperem? qui non modò ipse te probum existimas: vt nonnulli alij probi quidem ipsi sunt, sed alios tales efficere nequeunt. Tu autẽ non modo virtute præditus es verumetiam cæteros homines eadem te ornaturum polliceris. Atq; adeò tuo ingenio confidis, vt quam cæteri omnes dissimulent artem, tu eam solus profiteare, teq; palam, per omnem Græciam, quasi publico quodam præconio sophistam nominans, declares doctrinæ virtutisque magistrum, & primus mercedem artificij istius exposcas. Quid igitur obstat, quin ipse præ cæteris ad harum rerum disputationem sit adhibendus interrogandusque, & quin sint tecum omnia communicanda? Nihil penitus obstat. Atqui & ipse nunc illa de quibus primo interrogaui, cupio rursus partim abs te mihi in mentem reduci, partim communi iudicio discuti. Erat autem talis, vt arbitror, quæstio: vtrum sapientia, temperantia, fortitudo, iustitia, sanctitas, quinque nomina eiusdem rei sint, an vnicuique horum nominũ propria quædam essentia subsit, & res quædam vim propriam habens, adeò vt non sit alterum quale est alterum. Dixisti tunc nequaquam vnius rei esse hæc nomina, sed singula nomina rebus singulis adhiberi. Quinetiam partes omnes has esse virtutis, haud sanè perinde, vt auri partes inter se totiusque cõsimiles, sed vt vultus partes inuicem totiusq; dissimiles propria discretas vi. & hæc si nunc denuo ita, vt suprà confirmas, dic. Sin aliter modo sentis, omnia lucidè distingue. Equidem nihil imputabo, si aliter nunc dicas. Neque enim miror, si illa tunc Socratis tentandi gratia dixisti. PRO. Hæc omnia partes virtutis esse dico, ex quibus quatuor satis inuicem cõsimiles sunt. Fortitudo autem longè ab alijs differt. Quod autem vere loquar, hunc in modum cognosces. Reperies nõnullos homines iniustissimos, prophanissimos, intemperãtissimos, imperitissimos, qui tamen cæteris fortitudine præstant. SO. Attende, amabo, considerandum est quod dicis. Vtrum fortes, audentes vocas, an alios quosdam? PRO. Imò etiam ad ea præcipites, à quibus plurimi deterrentur. SOC. Age itaque, virtutem honestum quiddam & pulchrum asseris, eamque vt pulchrum aliquid doces? PRO. Pulcherrimum equidem, nisi forte insanio. SOC. Vtrum huius quiddam turpe est, quiddam pulchrum? an pulchrũ totum? PROT. Totum quàm maximè esse potest pulchrum. SOCR. Scisne qui audacter in puteos se mergant? PRO. Imò verò. Vrinatores enim. SOC. Vtrum ob id quod sciũt, an ob aliud? POR. Quod sciunt. SO. Quinam hominũ ex equis fortissime pugnare audent? equitésne, an equestris industriæ rudes? PROT. Equites. SOCR. Quinam peltis audacter pugnãt? Peltatine, an alij? PROT. Isti quidem, & in cæteris omnibus, si istud quæris, audaciores sunt, qui sciunt, quam qui nesciunt: ijdemq; homines postquàm didicerunt, audent quicq; vehemẽtius, quàm cum ignorabãt. SO. Vidistine vnquam aliquos horum ignaros omniũ, sed eos esse ad hæc omnia tamen audentes? PROT. Vidi equidem & audaces maximè. SOCRA. Nunquid audaces isti fortes sunt? PROT. Turpe quiddam esset fortitudo. quanquidem audaces isti furiosi sunt. SOCR. An non dicis fortes audaces ipsos esse? PROT. Dixi equidem, & dico. SOCR. Nónne isti qui sic audent, fortes quidem minimé, sed furentes apparent? Et suprà rursus sapientissimi illi audentissimi nobis apparuerunt, & quia audentissimi, ideo & fortissimi, atque ita secundum hanc rationem sapientia ipsa fortitudo esset? PORT. Haud satis recordaris, ô Socrates, quæ dixi suprà, tibique respondi. Equidem interrogatus abs te, vtrum fortes viri audentes sint, nécne, consensi. Vtrum verò & audentes fortes essent, non quæsiuisti. Quod si tunc interrogasses, respondissem, vtiq; non omnes: quod verò fortes audẽtes non sint, à me concessum

Disputatio de reb' poëticis qualis sit.

Qui veri disputatores.

Iliad. κ.

nunquam monstrasses, neque enim rectè concessissem. Proinde scientes homines, ostendis ignorantibus, & seipsis, & cæteris audaciores esse, & idcirco idem esse sapientiá, & fortitudinem arbitrari. Qua ratione progressus, robur & sapientiam idem esse arbitrari queas. Nam si à me similiter in hunc modum quæsisses, vtrum robusti homines potentes sint, asseruissem vtiq;. Deinde vtrum palestrę periti ad certandum potentiores sint, quàm imperiti, & ipsi postquàm didicerunt se ipsis dum ignorabant, iterum admissem. Hæc me confitente licuisset tibi eodem pacto conijcere, per concessionem meam sapientiam robur esse. Ego autem nusquá in præsentia potentes homines robustos esse confiteor. Robustos tamen potétes esse autumo. Et idem esse robur, & potentiam arbitro. Nam & à scientia, & ab insania, & ab ira potest potentia prouenire. robur autem à natura duntaxat, & debita corporum nutritione venit. Similiter & in illis nequaquam idé esse censendum, fortitudinem & audaciam. Quapropter contingit, fortes quidem audentes esse, at verò non omnes audentes fortes sunt. Audacia enim ab arte hominibus, ab ira, ab insania datur, quémadmodum de potentia diximus: fortitudo autem à natura, debitáq; educatione prouenit animorum. SOCR. Dicisne, ô Protagora, alios homines bene, male alios viuere? PRO. Dico equidem. SOC. Nunquid bene viuere homo tibi videtur, si cum molestia doloréque viuat? PROT. Minimè. SOC. Sin autem vsque ad vitæ finem iucundè quis vixerit, bene vixisse dicendus? PROT. Certè. SOC. Ergo iucunde viuere bonum, moleste malum. PROT. Si modo honestis delectetur. SOC. Nunquid ipse Protagora, quemadmodum alij multi, iucunda quædam mala vocas, tristia verò bona? PROT. Voco. SOC. Vtrum quatenus iucunda sunt, eatenus non sunt bona, & non si quid ab illis prouenit aliud, rursusque tristia eodem modo? PROT. Sic. SOC. Non ex eo quòd tristia mala? PROT. Ignoro Socrates, vtrum ita simpliciter, vt interrogas, respondere me deceat, iucunda omnia bona esse, tristia mala. Sed tutius mihi fore videtur non solum ad præsentem quæstionem, verumetiam ad omnem vitæ meæ rationem, vt respondeam esse iucunda quædam non bona, & tristia quædam non mala: esse rursus & neutra, quæ neq; bona sint, neque mala. SOC. Num iucúda vocas ea, quę vel voluptatis participia sunt, vel efficiunt voluptatem? PRO. Prorsus. SOC. Quæro igitur hoc, vtrum ex eo quòd iucunda sunt, non bona sint. Vtrum videlicet ipsa voluptas sit non bonum. PROT. Quemadmodum ipse vbique dicis, ô Socrates, hoc inquam, consideremus: & si ad rem conducere ea consideratio videatur, idémque iucundum, & bonum appareat, concedamus: sin minus, rum ad disceptandum pergamus. SOC. Vtrum igitur ipse disputationis dux esse vis? an me præire iubes? PRO. Aequum est te esse ducem. Tu nanque cœpisti. SOC. Hoc modo forsitan quod quærimus, patefiet: quemadmodum si quis ad hominis vel sanitatem, vel alium corporis habitum, opúsue consideranda, vultus eius, & manus extremas contemplatus dicat, age iam, pectus mihi dorsumq; nuda, vt clarius inspiciam. Sic ego nunc quidem, idem illud ad hanc disputationem requiro. Nam cum tuá erga bonum voluptatemq; senténtiam, è verbis tuis cognorim, tale aliquid mihi expedit dicere. Age Protagora, & in hoc tuam mêtem aperias, quid de scientia sentis? nunquid idé tibi quod alijs, an aliud placet? Nam de scientia plurimi sanè sic iudicant, vt neq; robustum quiddam sit, nec ducat, nec etiá dominetur. Neq; enim de ipsa velut de duce principéue suspicantur. Sed cum persæpe non desit homini scientia, non ipsam tamen, sed aliud quiddam vt vel iram, vel voluptatem, vel dolorem, vel amorem, vel formidinem dominari putant. Atque de scientia sic cogitant, quasi de mancipio quodá ab omnibus alijs vndique tracto. Nunquid & tu idem sentis? an potiùs præclarum quiddam scientiam, & in homine principé arbitraris, ita vt si quis bona maláue discernat, nunquam ab alia re induci queat, vt aliud quàm quod scientia iusserit, suscipiat agendum: sed prudentiam vnam satis esse idoneam, quæ homini sit præsto? PRO. Videtur mihi quod dicis, ô Socrates. Nam si cuiquam hominum turpe est negare sapiétiam scientiamq; omnium rerum humanarum esse potentissimum, mihi certè turpissimú. SOC. Præclare nimium vereque loqueris. sed enim nosti multos mihi, & tibi non credere? Aiunt porrò plerosq; boni conscios, cum bona agere liceat, agere bona nolle, sed alia. Et quoscunq; rogaui quænam huius rei causa sit, respondent, vel voluptate, vel dolore, vel aliquo alio eorum, quæ suprà retulimus, superatos, hæc agere. PRO. Alia quoq; multa sunt, ô Socrates, in quibus homines errant. SOC. Age itaq; conare mecum hominibus persuadere, docereque quódnam hoc malú sit, quo se aiunt voluptatibus superari, & hác ob causam, quæ cognoscunt bona, nó facere. Fortassis enim si dixerimus, erratis, ô homines, falliminiq;, rogabút. Si quidem non, ô Protagora, & Socrates, hoc voluptatis malum est, cui succumbitur, quódná est aliud? quod dictis vos? exponite. PRO. Quid verò nos ad multorum opinionem attendere decet, qui vtcunq; cótingit, loquuntur? SOC. Conducturum nobis hoc arbitror, ad inueniendú, quomodo ad cæteras virtutis partes fortitudo se habeat. quare si superiori pacto standum censes, vt videlicet ego præeá, quá maximè inueniri posse quod quærimus, arbitror, sequere. Sin minus hoc, & dimitti máuis, mitto. PRO. Probè loqueris: perge igitur, vt cœpisti. SOC. Ego, si rursus à nobis sciscitarentur, quid istud vos esse dicitis, quòd nos vinci à voluptatibus dicebamus? sic equidé illis respondeam. Audite igitur, ego & Protagoras vobis istud declarare conabimur. Nunquid enim ô homines aliud hic fieri dicetis, quàm quod sępe cótingit, vt homines ciború poculorumq;, & venereorú voluptate pellecti victiq; asciscát ea sibi, etiam si mala esse cognoscát? Assentirétur illi. At nos ita illos interrogaremus. Mala verò illa cur dicitis? Vtrú quia voluptaté hac præsentem præbent, & suauitate deliniút? An quia in posterú morbos, inopiam, & alia multa generis huius adducunt? An etiá quanquam nihil tale in posterú inferunt, tantú quia delectant, mala sunt, quòd homo gaudere discat? Putamúsne eos, ô Protagora, aliter responsuros, nempe, quàm quòd non propter præsenté voluptaté mala sunt, sed propter morbos, & alia quæ sequuntur? PROT. Sic vulgus arbitror respósurum. SOC. Nónne dum morbos adducunt, dolores inferunt? dum egestatem, dolorem? Assentirentur, vt arbitror. PROT. Imò certè. SOCR. Hæc ergo, ô viri, non ob aliud, vt ego, & Protagoras arbitramur, mala vobis apparent, quàm quòd in dolores desinunt, cæterisque voluptatibus priuant. Confiterentur. PROT. Proculdubio,

proculdubio. SOC. Si contrà rursus interrogaremus, ò viri, tristia esse bona fatemini, nónne eiusmodi quędam dicitis? ceu exercitationes corporum, labores militiæ, medicorũ curationes, quæ vel secando fiũt, vel vrendo, vel pharmacis, vel inedia, bona dicitis, quod hęc bona quidẽ sunt, sed molesta? Cõsentirẽt. PRO. Et hoc. SOC. Vtrum hæc ex eo bona vocatis, quòd præsentibus doloribus cruciatibúsq; conficiunt? An ob id potius, quòd in posterũ ex his sanitas, & bona corporis habitudo, patrię salus, potẽntiæ diuitiæq; sequuntur? Ob id ipsum dicerent, vt existimo. PRO. Ego quoq; id iudico. SOC. An ob aliud hæc bona sunt, quàm quòd in voluptates desinunt, & molestias pellunt? Aliúmne finẽ assignare potestis, ad quẽ respiciẽtes hæc bona vocetis, quàm voluptates atque dolores? Non possumus, vt arbitror, responderent. PRO. Sic equidẽ puto. SOC. An non voluptatem, vt bonũ sequimini, dolorẽ, vt malum fugitis? Concederent. PRO. Profectò. SOC. Ergo id malum existimatis, dolorem scilicet, bonũ voluptatem, quandoquidẽ & ipsam oblectationem, tunc sanè malam dicitis esse, quando maioribus voluptatibus priuat, quàm afficiat: vel quando vehementiores dolores infert illis: quas præbet voluptatibus. Quoniã si ob aliud ipsam delectationem malam appellaretis, vt puta finẽ aliũ respicientes, possetis nobis quoq; mõstrare. Sed nequaquã poteritis. PRO. Neq; mihi posse vidẽtur. SOC. Similiter quoque dolorem ipsum, tunc duntaxat bonum dicitis, quum maiores fugat dolores, quàm infert, aut voluptates molestijs vehementiores inducit. quandoquidẽ si ad alium finem respicientes, dolorem bonũ iudicaretis, cum possetis vbique ostendere, sed non poteritis. PRO. Vera narras, ò Socrates. SOC. Si me quoq; vicissim rogetis, ò viri: quamobrem vbique multa de hoc loquar, ignoscite mihi, protinus responderẽ. Primo nanq; haud facile demõstrari hoc potest, quid sit quod dicitis, à voluptate superari. Deinde quia demonstrationes in hoc omnes sunt. Et nunc etiam si quid vrget, quod exponere velitis, licet si quo modo habetis aliud quod bonũ dicatis, quàm voluptatem, & quod malum, quàm dolorẽ. An sufficit vobis vitam iucunde absq; tristitia ducere? Quòd si sufficit, neq; dicere potestis aliud bonum, vel malum, quod non ad hæc tendat, audite quod sequitur. Aio equidẽ his ita se habentibus, ridiculum esse vestrum illum sermonẽ, quo dicitis, quòd homo mala, mala esse sciẽs, nihilominus agat mala, cum possit non agere, voluptatibus scilicet tractus, victúsq;. Itẽ cum dicitis hominẽ boni consciũ agere bene nolle præsenti voluptate deuinctũ. Ridicula inquã hæc esse patebit, nisi multis vti nominibus volemus, iucundo, tristi, bono ac malo. postquàm enim duo hæc in vniuersum esse cõstat, duobus tantum nominibus vocemus. primũ quidẽ boni ac mali, postea iucundi ac tristis. His positis ita dicamus, Est homo qui mala esse mala nouit, illáq; facit nihilominus. Si quis autem quærat quamobrem, quia victus est, respõdemus. A quo? inquiet ille. nobis autem non licebit vlterius à voluptate victum dicere. Aliud enim nomẽ voluptatis loco suscepit, bonum. Illi ergo respondeamus, ac dicamus, quia victus. A quo? inquiet. Per Iouem à bono, respondebimus. Ibi si ille, qui nos interrogat contumeliosus fortè vir sit, ridebit certè, dicetque absurdum esse dictum. Si facit enim quis mala, esse mala sciens, cum non oporteat facere, victus bonis, bona hæc dignáne sunt, vt mala vincant, an indigna? Indigna dicemus, neq; enim errasset ille, quem dicimus voluptatibus superatum. Ad hęc ille, Quamobrem bona ea indigna sunt, vt mala vincant, vel mala, vt bona? nunquid ob aliud, quàm quia hæc maiora sunt, illa minora? vel plura hæc, illa pauciora? Non habebimus certè causam aliam. Addet ille, Constat igitur, quod superari est, loco minorum bonorum maiora mala suscipere. Hęc ita se habeãt. Mutemus nomina, accipiamusq; in eadẽ re iucundum ac triste. Hoc pacto. Hominem agere prius diximus mala, dicamus nũc tristia, cum sciat esse tristia voluptatibus superatũ, talibus scilicet, vt victoria sint indignæ. Quæ verò alia inest ad dolorem indignitas voluptati, quàm excessus inter se atque defectus? hoc est, cum inter se maiores minorésue fiunt, plures item, & pauciores, vehementiorésq;, & remissiores. Si quis autem dixerit: At multũ differt, ò Socrates, voluptas præsens à futura voluptate atq; molestia: dicam equidem, num alio quopiã, quàm voluptate atque molestia? haud enim alio potest. Sed perinde est ac si vir quispiam ponderandi gnarus collectis hinc voluptarijs, isthinc tristibus, tam quæ propè, quàm quæ procul sunt trutina exquirat, dicatque vtra plura sint. Si enim voluptaria, cum voluptarijs libres, maiora semper, & plura sunt eligenda: sin autem tristibus tristia compares, pauciora, minoraq;: sin iucunda cum tristibus, & tristia quidem à voluptarijs superẽtur, siue propinqua à remotis, siue remota à propinquis, ratio illa est eligẽda in qua hæc insunt: quòd si iucunda à tristibus superentur, minime. an aliter se res habet, ò viri? scio equidẽ nihil afferre eos aliud posse. PRO. Idẽ & ipse arbitror. SO. Postquã verò ita se id habet, illos hunc in modũ interrogabo. Apparent oculis vestris eædẽ moles cominus maiores, minores eminus? Affirmabunt puto. Et crassa, & multa similiter? & æquales voces prope quidem maiores, longe verò minores? Consentient. Si in hoc bene agere, & felicitas nostra consisteret, hoc est in magnis molibus fabricandis, accipiendisq;, paruis autem reijciẽdis, quænam nobis potissima vitæ salus esset? num ars dimetiendi? aut optice potius, quanta res appareat ostendens? Imò hæc nos deciperet, & errore confundens sępe cogeret eadem aliàs aliter iudicare, atq; adsciscere, & in magnorũ paruorumq; electionibus sępius consiliũ mutare. Dimetiendi verò facultas apparẽs hoc abrogaret refelleretq;, veritatemque aperiens animo quietem daret veritate nixo, atq; ita vitam seruaret. Consentiréntne homines ad hæc, an non, mensoria scilicet arte nos seruari? PRO. Hac ipsa. SOC. Quid porrò? si in ipsa paris imparisue electione salus vitę consisteret, quando quod plus est, rectè eligi oporteret, & quando quod minus, ipsum ad seipsum, vel aliud forte ad aliud, siue propè, seu procul sit, quid potissimùm nostrã vitam seruaret? nónne scientia? Et metiendi quidẽ, quum excessus atq; defectus ea ars sit. Cum verò paris, & imparis habẽda ratio sit, non alia, quàm numerandi scientia. Concederent nobis hæc homines, an non? PRO. Absque controuersia. SOC. Agite, ò viri. Postquàm verò salutẽ vitæ certum est in recta voluptatis dolorisq; electione consistere, id est pluris & paucioris, maioris & minoris, propinquioris & remotioris delectu, nónne dimetiendi facultas primo excessus, defectúsq;, æqualitatis item mutuæ consideratrix est? PROT. Necesse. SOCR. Quoniam verò metiendi facultas

est, necesse est, vt ars, & scientia sit. PRO. Amittent. SOCR. Quæ verò potissimum hæc scientia sit, aliàs considerabimus. Sufficit enim nunc scientiam esse, quod ad eam demonstrationem spectat, quam ego & Protagoras vestræ eramus quæstioni daturi. Hæc autem, si recordamini, erat quæstio. Nos quidē cōsensimus, nihil scientia potentius esse: imo semper vbicunq; adest, voluptati, cunctisque cæteris dominari. At vos obiecistis voluptatem, sæpe etiam sciēti dominari. Quod cum vobis nequaquā daremus, statim ita rogastis; Si hoc, ô Protagora, & Socrates, non est à voluptatibus superari, sed aliud quiddam, declarate quid sit. Hic si ilico respondissemus inscitiam esse, protinus nos risissetis. Nunc autem si nos derideretis, etiam vos ipsos deridebitis. Ipsi enim vos paulo antè confessi estis, defectu scientiæ aberrare illos, qui in voluptatem, & dolorē electione delinquunt. ea verò bona sunt, & mala. Neq; defectu scientiæ tantum dixistis, sed addidistis etiam, defectu scilicet scientiæ metiendi. Actio autem errans, & quam sciētia non regit, vt & vos non latet, ab inscitia prouenit. quapropter quod dici solet, à voluptatibus superari extrema inscitia est. Cuiusve lut morbi Protagoras hic, & Prodicus, & Hippias medicos se profitentur. Vos autem quia aliud quiddam esse hoc, quàm inscitiā putatis, neq; vos ipsos, neque filios vestros hisce sophistis rerum illarū doctoribus cūrādos datis, quasi virtus doceri nō possit: at cum pecunijs inuigiletis, nec his præceptoribus affertis, priuatim publicéq; delinquitis. Hæc planè vulgo respondissemus. Nunc autem vos etiā, ô Prodice atque Hippia, vnà cum Protagora hoc percontor, communis enim hic sermò vobis esto, veráne vobis loqui videar, an falsa? Vere admodum dicta esse, visum est omnibus. Conceditis igitur, inquam, quod iucundum est, esse bonum, quod triste, malum. Distinctionem verò illam nominum, quam Prodicus hic inijcere solet, reijcio, eiusque requiro iudicium. Siue enim voluptarium, siue delectabile, siue lætum, siue quomodocunque tādem nomines, optime Prodice, hoc mihi nunc quod volo respondeas. Subridens Prodicus assensus est, & alij pariter consenserunt. Tum ego, Quid ad hoc, ô viri, actiones omnes, quæ ad iucunde & sine molestia viuendum pertinent, nónne honestæ & vtiles? honestumque opus, bonum & vtile? Annuerūt. Si ergo iucundum, inquam, bonum est, nemo vel sciens, vel existimans alia meliora esse his quæ fecit, potestq;, deinde hæc agit, cū meliora possit. Quod verò dicitur ab affectionibus superari, nihil est aliud, quàm inscitia: & quod affectibus dominari, nihil quàm sapientia. Placuit omnibus. Quid verò inscitiam, nónne tale quiddam dicitis, quādo quis falsa opinione decipitur circa res plurimi faciēdas? Hoc quoque dederunt. Nemo verò lubens ad mala descendit, vel ad illa quæ mala existimat. Neq; hoc, vt videtur naturæ hominis inest, vt ad ea quæ censet mala, bonorum loco declinare velit. Et cum è duobus malis alterum eligere cogitur, nemo quod peius eligit, dum licet quod est minus malum eligere. Hæc omnia cunctis nobis rata habēda visa sunt. Quid, inquam, timorem ac terrorem vocatis? Nūquid quod ego erga te dico Prodice? Expectationem porrò quandam mali, siue timorem, siue terrorem ipsi vocatis, ego dico. Visum est Protagoræ, atque Hippiæ timorem ac terrorem hoc esse: Prodico autem timorem quidem esse hoc, terrorem verò minimè. Nihil id refert, inquā, ô Prodice, sed istud; num vera sint superius dicta. Quisnam igitur mortalium ad illa proficisci volet, quæ metuit, dum licebit ad ea quæ minime timet? An fieri nequit, secundum ea quæ iam concessimus? nam quæ quis metuit, constitit quòd mala esse putat, quodque nullus sponte ad illa descendat, capiátue quæ mala credat. Hæc quoque omnibus placuerunt. His ita positis, ô Prodice, inquam, & Hippia, quæ primū respondit Protagóras iam nunc descendat. imò verò non quæ primum omnino. Dixit enim, è quinque virtutis partibus nullam esse alteram alteri similem, sed vim vnamquanque priuatam habere. Neq; hoc vrgeo nunc, sed quod sequitur. Sic enim in sequentibus, inquit, quatuor virtutis partes satis inuicem propinquas esse, vnam verò illarum, fortitudinē scilicet, à reliquis longè differre. Quod inde conijci posse dicebat, quòd plerique inuenirentur fortissimi viri, qui tamen prophanissimi, iniustissimi, intemperatissimi, & insipientissimi essent, ex quo patere volebat fortitudinem ab omnibus alijs virtutis partibus plurimum differre. Cuius ego responsum statim vehementer sum admiratus, multóque etiam magis postquàm vobiscum hæc tractaui. Quare ab illo sciscitatus, vtrum fortes audaces vocaret. Ille verò præcipites insuper addidit. Recordaris, Protagora, hæc te respondisse? PROT. Recordor. SOC. Dic obsecro, nobis ad quid præcipites homines fortes nūncupas? An ad ea, quæ timidi aggrediuntur? PROT. Non. SOCR. Ergo ad alia? PROT. Nempe. SOCR. Vtrum timidi audenda aggrediuntur? metuenda fortes? PROT. Ita fertur, ô Socrates. SOCR. Vera narras. Verum non hoc requiro, imo verò tu ad quid præcipites fortes appellas? nùm ad mala, cum esse mala sciant, perniciosaque, an ad ea potius quæ talia non sunt? PRO. Impossibile hoc esse abs te superioribus rationibus est ostensum. SOCR. Et in hoc quoque vere loqueris. Quamobrem si hoc rectè est demonstratū, ea quæ mala perniciosaque iudicat, aggreditur nemo, quandoquidem constitit inscitiam esse quod dicitur ab affectibus superari. PROT. Planè. SOC. Enimuerò ea vnusquisque aggrediuntur, quæ audent, tam timidi, quàm fortes. Atque hac ratione eadem & timidi, & fortes aggrediuntur. PROT. Imò contraria omnino sunt, ô Socrates, ea ad quæ fortes & timidi contendunt. Nam ad bellum quidem ire hi volunt, illi verò nolunt. SOC. Ire honestúmne, an turpe? PROT. Honestum. SOC. Nónne si honestum, etiam bonum esse suprà consensimus? Omnes enim actiones honestas & pulchras, etiam bonas esse conuenit. PRO. Vera loqueris, & mihi quidem semper ita videtur. SOC. Probè. Verum quósnam dicis in prælium ire nolle, cum iter id pulchrū bonumque sit? PROT. Timidos. SOCR. Nónne si pulchrum & bonum, etiam est iucundum? PROT. Cōcessum est. SOCR. Nunquid scientes, timidi ad id, quod pulchrum, melius, & iucundius est, proficisci nolunt? PROT. At verò si hoc admittimus, quod superiùs conueniebat, peruertemus. SOCR. Quid porrò? Vir fortis, nónne ad id quod pulchrum, melius, iucundiusque est, tendit? PRO. Necesse est confiteri. SOC. Omnino igitur fortes viri, neque turpiter metuunt, siquando metuunt, neque turpiter audent. PROT. Ita est. SOC. Si non turpiter, honestè & pulchrè. PROT. Certè. SOC. Sin honeste, etiam bene. PROT. Vtique. SOCR. Nónne & timidi

A voluptatibus superari extrema inscitia est.

Inscitia.

& timidi & feroces & furioſi cõtrà, turpiter audẽt, & metuunt turpiter? PROT. Eſt iſtud. SOC. Aliam verò ob cauſam turpiter & male audẽt, niſi ob ignorantiam & inſcitiã? PROT. Ob hanc ipſam. SOCR. Quid hoc, quo ipſi timidi ſunt, timiditatémne, an fortitudinem vocas? PROT. Timiditatem. SOC. Timidi autem nónne propter metuendorum inſcitiã apparuerunt? PRO. Sanè. SOC. Propter hanc ergo inſcitiam timidi ſunt? PRO. Nempe. SOC. Illud autem quo timidi ſunt, timiditatẽ eſſe aſſeruiſti. PRO. Aſſerui. SOC. Nónne igitur metuendorum & non metuendorum inſcitia, timiditas erit? PROT. Erit. SOC. Enimuero contraria eſt fortitudo timiditati. PRO. Abſq; dubio. SOC. An non ſapientia metuendorum & non metuendorum eorundem inſcitiæ contraria eſt? PROT. Prorſus. SOC. Horum verò inſcitia timiditas. PRO. Et maximè quidem. SOC. Sapientia igitur metuendorum & non metuẽdorum, fortitudo eſt, eorundem inſcitiæ contraria exiſtẽs. Haud vlteriùs annuit Protagoras, ſed ſiluit. Tum ego: Quid taces Protagora? cur nõ aut annuis, aut renuis? Ipſe rem conſice: inquit. Concludam protinus, inquam, ſi vnum hoc duntaxat interrogauero: vtrum tibi nunc etiam, vt & ſuprà, imperitiſsimi quidã eſſe videantur, qui tamẽ fortiſsimi ſint. Contendere peruicaciter, inquit, videris, ô Socrates, vt ipſe reſpõdeam. ergo morem tibi geram. Impoſsibile dico videri, ex his quæ ſuprà ſunt cõceſſa. Non ob aliam cauſam, inquã, de his omnibus te percontor, quam quòd noſſe cupiam, qualia ſint, quæ ad virtutem pertinẽt, quídue ipſa ſit virtus. Scio equidem hoc declarato ſtatim notum fore & illud quo de ego & tu tot iam verba cõſumpſimus: dum ego quidem virtutem doceri poſſe negarẽ, tu verò poſſe aſſeuerares. Atqui arbitror noſtræ diſputationis exitum, ſi hominis inſtar vti voce poſſet, deriſurum nos, & hoc pacto repræhenſurum, Quàm inepti eſtis, ô Socrates, atq; Protagora. Tu quidem ab initio dicebas, ô Socrates, doceri non poſſe virtutem, nunc repugnare tibi ipſi contendis? dum oſtendere vis omnia hæc, iuſtitiam ſcilicet, temperantiam, fortitudinem, eſſe ſcientiam. Qua ratione maximè virtutem doceri poſſe conſtat. Si enim aliud quiddam eſſet ſcientia, quàm virtus, quod Protagoras primum aſſerebat, plane doceri non poſſet. Nunc autem ſi ſcientia eſſe videatur, quod tu, ô Socrates inferre conaris, mirum ſit, ſi per doctrinam virtus comparari non poſſet. Protagoras autem primo quidem doceri virtutem voluit: nunc contra adniti videtur, vt quoduis aliud potius quàm ſcientia virtus appareat: quo pacto minime omnium doceretur. Equidem, ô Protagora, vidẽs hæc omnia ſurſum deorſumque grauiter perturbari, vt in lucem veniant, vehementer incumbo. Vellem autem his inter nos decurſis, quid virtus ſit, oſtenderemus, itémque doceri poſsit nécne conſideraremus: nec ſæpius nos Epimetheus ille ſic in diſputatione fallat, quemadmodum diſtribuendo neglexit, vt tu narrabas. Prometheus enim in fabula mihi magis quàm Epimetheus placet, cuius exemplo vtens & vniuerſæ vitæ meæ promethumenus, id eſt, proſpiciens, hæc omnia tracto. Ac ſi tu velis, id quod ab initio dixi, libentiſsime de his rebus tecum deliberarem. Tum Protagoras, ſtudiũ hoc tuum, inquit, ô Socrates, ſermoniſq; curſum laudo. Etenim cum cætera, niſi me fallit opinio, à me abſint vitia, inuidia certe omnium maxime abeſt. Et de te quidem apud multos ſæpe iam dixi, quod omnium quos conuenerim maxime te mirer, æqualium certè prorſus. Addo quinetiam nil mirum mihi fore, ſi ſapientiæ ſtudio clarus euadas. Ac de his aliàs quandocunque voles diſſeremus. Nunc iam hora eſt, vt me ad alia conferam. Ita, inquam, agendum eſt, ſi tibi videtur, quandoquidem & iam pridem, vt dixi, tempus erat vt abirem, vt dixi: veruntamen vt Calliæ honeſto adoleſcenti morem gererem, perſtiti. His dictis atque auditis abiuimus.

PLATONIS EVTHIDEMVS, VEL, LITIGIOSVS.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

PLATO inſignis charitate vir in Euthydemo, quẽadmodum & ſæpe alibi, ſtudet animos ad ſeria natos à vanis ſophiſtarum nugis auertere, oſtendens eos vel vbi de rebus grauiſsimis agitur, ludere ſpemque audientium vbique deludere. Hos autẽ & alibi aliter, & hic ita deſcribit, curioſos & vanos in verborũ altercatione certatores, promptos ad quoduis dictum, ſeu verum, ſiue falſum ſit, refellendum. Primo quidem oſtendit, quàm auarum ſit ingenium ſophiſtarum, cum Euthydemus Dionyſodoruſque frater ſophiſtæ, artem militarem, qua gloriantur, parati ſint mercede docere, quam nullus vnquã vendidit. Deinde quàm ambitioſum. Quippe cum iudicialem peritiam vnà cum militari, & vtranque vnà cum ſophiſtica, quæ longiſsime inter ſe diſcrepant, ſimul profiteãtur. Tertio quàm vanum. nempe iam ſenes à rebus ad verba, à veritatis ſtudio ad mendacia ſeſe conferunt. Quarto quàm contemnendum. Breui enim & ad ſummam biennio quilibet cauillatoriam hanc aſſequitur facultatem. Quinto quàm periculoſum. Nam cui mirum videri debet ſimplices adoleſcẽtes fucatis ſophiſtarum argutijs facile irretiri, falſiſq; inde opinionibus pernicioſiſque moribus imbui, quandoquidem & Socrates ipſe ſenex ſapientiſsimuſque fingitur eadem eſca illaqueatus, admirabunduſque ad ſophiſtarum gymnaſia properare? Adde quòd & Socraticus ille dæmon qui à nullo decipi poſſe videtur, à ſophiſticis horum nebulonum præſtigijs fingitur eſſe deceptus. Interea Socrates etiam in ſenectute ſcholas puerorum, & ludos muſicæ, verborumque rudimenta frequentans, nos admonet, primo quidem nequid ad diſciplinarum perfectionem vel minimum cõtemnamus. Deinde ne, vt ſæpe accidit, ſub ruſtico quodam verecundiæ rubore à diſciplinæ ſtudijs arceamur. Tertio vt Solonis more tamdiu diſcendum nobis eſſe cenſeamus, quamdiu viuendum. Proinde quod ſophiſtæ Socraticam aduerſus eos ironiam nunquam animaduertunt, imo vero nihil tam magnificum in eorum laudes adducitur, quin facilime credant palàmque recipiant, duo nobis declarat præcipue: alterum quidem, nihil nauius his nebulonibus reperiri poſſe: alterũ vero, eos ad alios fallendos impenſius ſtudent, nimirum ſua ipſorum fallacia facilime falli. Præterea quòd præſtigiatores eiuſmodi virtutem quam pollicentur, neque præſtant vnquã, neque ad ipſam alicubi exhortantur, ſed ad conſuetas verborum cauillationes vbique refugiunt, eaſque quaſi res ſerias ſtudijs alijs, quaſi ludis proculdubio anteponunt, tria potiſsimum nobis ſignificat. Primum, eos qui virtute ipſi ornati nõ ſunt, eam nunquam vel ratione, vel exemplo poſſe docere. Secundum, homines verborũ nimium curioſos, res bonas nunquam vel conſequi, vel afferre. Tertium, eos qui facilime plurima pollicentur, minime omnium promiſſa ſeruare. Accedit ad hæc quòd Socrates ſophiſtas ad docendam virtutem alliciat diſcipulorum diuitum plurimorumq; turba tanquam ambitioſos nimium & auaros. Sed ibi ſub perſona Critonis admonemur, ne temere cuilibet curandum animum committamus. Quod vero Socrates ſophiſtas dum virtutem promittunt, interim quaſi deos obſecrat, aperte declarat ab ipſo deo virtutem eſſe petendam, homineſque virtute præditos, quaſi diuinos habendos eſſe. Item quòd illos ob virtutis ſtudium regibus beatiores exiſtimat: planè ſignificat virũ virtute præditum, primo quidem ſuipſius, deinde & regnum eſſe regem. Docet præterea Socrates in Clinia curando, quanta

eum charitate quantam curandæ iuuentuti adhibere diligentiam debeamus. Mox vero sub insolentissimorum sophistarum pollicitationibus parturiunt mortes, nascetur ridiculus mus. Sed & notanda est ibi hyperbolica quædam ad vanos homines deridendos Socratis ironia. Deinde incomparabilis vanitas nebulonum pro rebus verba, & illa quidem ineptissima vbique præstantium, quumque exhortationem ad sapientiam promiserint, ad pueriles ineptias relabêtium. Tum Socrates vniuersum sophistarum gymnasium ait ludum esse verborum, eósque rerum naturam omnino latere, atque artificiosas illorum telas, sola verborum expositione significationisque distinctione posse dissolui. Obsecrat deinde facetissima quadam ironia sophistas, vt post ludos ad seria veniant; proponitque formulam quandam, ad cuius exemplar exhortationem ad philosophiam ab illis exoptet. In eiusmodi formula felicitatem primo quidem communi notione describit, bene viuere. Deinde hoc ipsum bene viuere vel in ipsa rerum ad votum cõsecutione, vel in recto rerum ipsarum vsu probat consistere. Atque vtrinque per inductiones concludit. sapientiam, cum sola & consequatur res ad votum. & vtatur recte, solam beatos efficere. Ibique talis in inductionibus ordo conspicitur, vt si per singulas vitæ partes sapientia tum ad votum consequitur, tum recte vtitur, consequentem in vniuersa vita finem vitæ communem summumque bonum sapientia eadem afferat in consecutione prospera rectoque vsu consistens. Inter argumentandum vero præclara fulget sententia sectæ Stoicæ fundamentum, externa videlicet & corporea esse indifferentia potius & communia, quàm aut bona, aut mala dicenda. Propriè vero bonam esse sapientiam, malam vero insipientiam. Siquidem per illam bona omnia, per hanc omnia mala nobis euadunt. Ideoque sapientiam solam beatos facere posse. Quòd vero in scientia potestas ad felicitatem tota consistat, tria ipsa felicitatis nomina à priscis Græcorum autoribus instituta declarant. scilicet Eudæmonia, Eutychia, Eupragia. Primum significat cognitionem boni, secundum consecutionem, tertium vero vsum: quę omnia scientia nobis perficit. Quam boni scientiam Plato & hic & alibi dicit quodammodo omnem esse virtutem. Sapiẽtiam quidem esse absoluti diuinique boni scientiam. Prudentiam vero, scientiam bonorum malorúmque proprie ad hominem pertinentium. Iustitiam quoque scientiam bonorum malorúmque pro meritis distribuendorum. Fortitudinem autem scientiam circa bona & mala audendi atque metuendi. Temperantiam denique scientiam circa bona maláque similiter asciscendi atque fugiendi. Meminisse præ cæteris hic oportet, Platonem & hic & sæpe alibi innuere sapientiam non tam humano studio comparari, quàm purgatis mentibus diuinitus infundi solere. Quippe cum animus huic coniunctus corpori, ad res penitus à corpore separatas reddatur ineptus, & quasi noctua sub nimio diuinorum splendore caliget. Quapropter Socratica ad sapientiam adhortatio non tam ad speculationem pertinet, quam ad mores. Quibus tandem purgatus animus sapientiam à Deo & scientiam prudẽtiámque cõsequitur. Per hæc Socrates dum à sophistis exhortationem ad philosophiam, quæ est sapientiæ studium, exposcere simulat, ipse interim aptissima quadam dissimulatione ad philosophandum mirabiliter adhortatur. Veruntamẽ nondum sophistæ exhortationem vel pro seipsis, vel pro alijs saltem accipiunt, sed per solitas iterum ineptias reuoluuntur. Vbi apparet quàm pertinax, vel in vitijs, vel in nugis semper sit ingenium, vel inique natum vel perperam educatum. Inter hæc aduerte diligentissime diuinam Platonis sententiã, qua iubemur virtutis sapientiæque consequendæ gratia perpeti non solum incommoda, iacturas, labores, & seruitutem; verumetiam si speremus ex ipsa dissolutione nostri meliores denique euasuros, permittere nos illi qui hoc ipsum promiserit, excoriandos liquefaciendósque ac penitus dissoluendos, Vbi apparet quantum animi bonum rebus præstet corporeis, & quantum probandi sint veteres illi fortissimi martyres Christianorum. Huic illud simile: Qui animam amat suã in hoc mundo, perdet eam: qui vero hic eam perdiderit, eandem in æterna vita recipiet. Proinde Socrates sophistarum captiunculas confutans, demonstrat contra sophistas facilimè posse sophismata retorqueri, præsertim quia cogit eos & sibimet repugnare, & absurdissima confiteri. His actis rursus similem superiori formulam simulãdo, declarat nihil boni auditores à sophistis accipere, sophistásq; ipsos veluti perditissimos ad bonam frugem reuocari non posse. Quoniam vero tria hæc nomina inter disputandum, sapientiam, scientiam, prudentiam, sæpe repetit, animaduertendum est, vbi obseruantius loquitur sapientiam definire diuinorum cognitionem, scientiam naturalium, prudentiam humanorum. Vbi vero minus obseruanter, scientiæ nomine ad tria hæc significanda vti solere. Sed vbi liberius, singulis pariter pro omnibus vti. Præterea duo adducit artium genera, earum scilicet quæ efficiant opera, & earum quæ factis vtantur. Et quoniã ars quæ vtitur alterius artis opere, tum finem illi fabricandi præscribit, tum exemplar adhibet operis absoluendi, non iniuria vtentem artem facienti dignitate pręponimus. Attende hic Platonem tam parui facere facientem artem, tam magni facere vtentem, vt apertissime velit, si quis vel materias oẽs in aurum pro arbitrio possit conuertere, imo & immortalitatem ipsam inter homines comparare, nihil sibi vel tantã auri molem vel immortalitatem nisi vti sciuerit profuturam. Attende iterum communem hic oratorię artis abusum sophisticæ similem prorsus vituperari, tanquã fascinationis maleficæ speciem, vbique ad inficiendos pertubationibus animos venefice contendentem. Simili quadam ratione communem poetis abusum alibi detestatur. Sed quia hic in artibus numerandis nominat dialecticam, ne quorundã more dixerim dialecticé, nam dialectica mihi Latinius sonat, meminisse oportet logicam apud Platonem significare artem regulas nominum, orationum, argumentationúmque disponentem: dialecticam vero sagacem philosophãtis indaginem, regulis his vtentem ad rationes rerum inuestigãdas, diuinarum præsertim, a quibus rerum quoque sequentium summę rationes accipiuntur: ideóque dialecticam plerunque apud Platonem theologiam nobis significare. Nominat ibidem artem regiã atque ciuilem, scilicet prudentiam humani generis feliciter gubernandi. Quæ quidem siue in persona priuata siue publica sit, vel vna, vel multis, æque ab ipso tam ciuilis, quam regia nuncupatur. Huic profectò tãquam reginæ omnes subijcit facultates, quæ in agendo faciendóque versantur, quibus ipsa dat leges, ac tanquã instrumentis vtitur & ancillis. Subijcit similiter theologiæ scientias omnes, quæ versantur in speculando, ad quam hæ ita se habeant, quemadmodum priuatæ artes ad regiam. Quamobrem Socrates dum in ipsa formula superiori formulę rursus continuata facultatem quęrit ad felicitatem potissimum conducentem, merito dimissis alijs ad regiam theologiamque confugit, præsertim cum felicitas in optimo rerum vsu consistat: hæ vero rectissimũ, tum speculandi, tum agendi & faciendi vsum afferre omnibus per omnia studeant. Idem tradidit in Philebo, idem in vltimo Legum, idem in libris de Republica, vbi ad generis humani felicitatem futurum gubernatorem in theologia primum, deinde in ciuili instruit disciplina. asserens diuinam ipsam boni ideam, vix tandem à solo legitimo theologo percipi. ac nisi percepta fuerit, non posse quicquam vel priuatim, vel publice recte agi feliciterque disponi. Quamuis autem ita sit, Socrates tamen hic inter adolescentes atque sophistas mysteria hæc reuelanda non censet, Mos enim Socraticus adolescentes exhortatur solum, sophistas solum confutat, viros denique legitimos docet. Hic ergo sub ironia atque dissimulatione eiusmodi tangit mysteria, seque simulat hæsitare, & quasi inter sophistas vertiginosos pati vertiginem, Forte vero ambigere propterea simulat vtrum theologia ciuilisque præstet felicitatem, quia neque theologiæ, neque ciuilis disciplinæ absolutam perfectionem humana quadam via, sed diuina potius inspiratione haberi posse sæpe confirmat. Quapropter non iniuria humanis diffisus viribus, felicitatem in diuinam refert munificentiam, inquam & theologiæ sapientiam, & ciuilis prudentiam procuidubio retulit. Eo denique pacto hæc omnia nobis accipienda sunt, vt humana quidem officia mentes ad felicitate præparent, præcipue sub theologica ciuilique disciplina rectissime gubernata: Dei vero ipsius clementissima bonitas, summum hominis bonum per hæc quasi media ad ipsum conuersis denique largiatur. Statueram hic satis honestum argumento, imo vero commentario finem imponere, verum detinet me adhuc necessaria quæstio, ad quid conducat frequens Socratis ironia, quæ quidem semper Socratis bona dissimulat, sæpe vero bona simulat superborum: & quantum semper Socrati derogat, tantum sæpe superbis arrogat: atque id quidem iocis facetijsque frequentibus efficit, & sæpius vltra fidem, vt in se quidem deprimendo audientes reddat modestiores: in superbis vero supra fidei modum extollendis, superbiam reddat omnibus deridendam. Profecto qui præter modum laudantur à Socrate, si non omnino perditi sunt, rubore confusi seipsos emendant: sin vero iam perditissimi, non ipsi iam, sed præsentes correptionis eius exemplo tam ridiculam superbiæ vanitatem cautissime vitant. Est autem Socratica ironia, res admodum artificiosa, vrbana, faceta: venusta. Tutius veritati adstipulatur, odiumque declinat, dum & professionem apte dissimulat, & prius sibi derogat manifeste, quàm vel clam derogare alteri præhendatur: & quod maximum est in vitijs corrigendis. fugit maledici notam. Per hanc vtique prope huius dialogi finem sophisticæ cauillationis vituperationem in tria colligit capita. Primum quod pro-

batissimi

batissimi quiq. nugas eiusmodi aspernantur. Secundũ quòd sophismata seipsa confundunt. Tertium quod vel pueri hæc tanquã leuissima biduo assequuntur. Mox a sophista descendit ad rhetorem. Vterque enim eiusdem virtutem falso profitetur, vt scribitur in Gorgia; & sophista quidem philosophi speculationem, rhetor autem moralem philosophi disciplinam simulat procul a verò. Ostendit autem rhetores atque oratores dum se & philosophos & ciuiles simul profitentur, esse ad vtrunq. prorsus inutiles. Concludit postremo dialogum gemina optimaq. sententia. Altera quidem, curandum magis esse vt bene sint filij, quàm vt sint: atque vt illos relinquas bonos, potius quam illis relinquas bona. Altera vero, omnino esse philosophandum: quandoquidem philosophia ipsa res est diuina: neque vel ob falsos eius professores, vel ob mendaces calumniatores dimittendam esse possessionem adeo pretiosam.

CRITO, SOCRATES, EVTHYDEMVS, DIONYSODORVS, CLINIAS, CTESIPPVS.

*

QVISNAM ille erat, ô Socrates, quicum heri in Lycæo disputabas? Vos quidẽ turba frequens circunstabat. Quare licet propius accederem audiendi cupidus, nihil tamen aperte percipere poterã. Cum verò in pedes erectus inspicerẽ, mihi visus est hospes quidã esse, quicum disserebas. Quis ille? SOC. De vtro interrogas Crito? Non enim vnus tantum, sed duo aderant. CRI. Tertius ad dexteram tuam sedebat is, quem dico. Medius autem adolescentulus ille Axiochi filius, qui mihi visus est satis admodũ profecisse. Critobuli quidem nostri ferme æqualis est. Verum ille aridiori quodam corporis habitu, hic natu grandioris speciem præ se ferre videtur, honesta sanè indole atque egregia. SOC. Euthydemus is est quem quæris, ô Crito. Qui vero ad sinistram mihi assidebat, Dionysodorus eius frater, qui ipse quoque disputabat. CRI. Neutrũ cognosco, ô Socrates. SOC. Noui sunt, vt videntur, sophistę. CRIT. Quænam horum patria est? quæ sapientia? SOC. Chij sunt, vt arbitror, patria: ad Thurios autem migrarũt. Illinc autem fugiẽtes multos iam annos istis in locis versantur. De sapientia verò illorum quod tu rogas, ô Crito, planè sapientissimi sunt. & hactenus ignorabam equidem perfectos athletas esse. Sunt enim ad omne certandi genus instructi, nõ quemadmodum Acarnani fratres athletę. Illi nanq; corpore tantum valent, hi verò ore primum maxime valent, & eo genere pugnæ, quo omnia superãtur. Armorum enim periti sunt maxime, & armorum peritos reddere, si quis mercedẽ det, etiam cæteros possunt. Deinde iudicialem pugnã & ipsi tractare expedireq;, & vnumquenq; instruere possunt, tum scribendis, tum perorandis causis. Et hactenus quidem harum duntaxat periti erant, nunc autem perfecte athleticæ facultati finem imposuerunt. Quòd enim deerat certãdi genus, nuper sic assecuti sunt, vt nemo illis valeat reluctari, adeo dicendo valent, promptique sunt ad quoduis dictum seu verũ seu falsum, refellendum. Quapropter, ô Crito, his me viris tradere cogito. pollicẽtur enim quẽuis alium breui se eorundem compotem reddituros. CRI. An

Quòd ætas grãdior non debeat absterrere à disciplina.

non te grandior ætas absterret, ô Socrates? SOCR. Minime Crito. Est enim quod me soletur, ac diffidere non sinat. Nam & hi iam senes, vt ita dixerim, huic se facultati quam ego nunc affecto, cõtentiosæ videlicet dediderunt. Anno enim superiori, aut certè ab hinc tertio nondum callebant. Vnum verò hoc tantum vereor, ne his hospitibus dedecori, sim queãdmodũ Conno Metrobij filio citharistæ, qui me etiã nũc fidibus docet. Pueri igitur cõdiscipuli me quotidie rident, & Cõnũ ipsum senẽ magistrũ nuncupant. Ne ergo hoc idem aliquis hospitibus his obijciat, & illi ea re deterriti, me reijciant, alios quosdã præterea, ô Crito, natu grandes, vt mecũ illuc discẽdi gratia proficiscãtur, sum exhortatus: & hic itẽ quosdã persuadere conabor. quin tu quoq; adito vnà: imò etiã illecebrã ipsis ducamus tuos filios. etenim vbi sperabũt etiam filiorũ tuorũ concursum, his quasi illecebris adducti libentius nos erudiendos accipiẽt. CRI. Nihil prohibet Socrates, si tibi videtur. Verũ prius quæ illorũ sapientia sit, narra, vt quid percepturi simus cognoscã. SOC. Frustrà expectas, dum non posse dicã, quasi nõ auscultarim satis: imo & auscultaui diligẽter & memini, tibiq; à principio cuncta referre conabor. Equidẽ diuina quadã sorte in loco vbi athletę exuunt solus vbi me vidisti, sedebã, iamq; inde discedere cogitabam, cũ surgenti solitũ illud dæmonis signũ subito obstitit. Restiti itaque, ac paulo pòst ingressi sunt Euthydemus Dionysodorusq;, & cũ his alij multi, qui illorũ mihi discipuli videbãtur. Ingressi autem in ipso adoperto cursu deambulabãt. Vix iterum tertioq; spatiũ exegerant, cum aduẽtauit Clinias ille, quẽ vehemẽter profecisse dicis, & vere loqueris. Eum sequebant amici & alij præterea multi, tum adolescens quidã Ctesippus Pæaneus, ingenio bonus quidem & pulcher, sed ipsa iuuenta lasciuior. Intuitus me ab ingressu Clinias sedentẽ solum, obuiam venit, & ad dexterã cõsedit, vt & ipse aiebas. Eum Dionysodorus Euthydemusq; cõspicati, primum quidem consistentes inuicem disserebant, hinc atque illinc in nos oculis conuersis. Ego enim illos diligentissime obseruabã. Deinde propius accedentes cõsederunt: Euthydemus quidem iuxta ipsum adolescentem: Dionysodorus autem iuxta me ad sinistrã, alij vt cuiq; erat locus. His igitur cõgratulatus sum, vtpote quos diu nõ vidissẽ. Post hæc ad Cliniã conuersus: Isti, inquã, ô Clinia, viri, Euthydemus Dionysodorusque non paruis sunt in rebus, sed maximis sapiẽtes. Sciunt quæ ad rem militarẽ pertinent, omnia quæcunq; nosse futurã strenuum imperatorem decet, aciei ordinũq;; & exercitus instructiones. Tum etiam quo se pacto quispiam in iudicio ab iniuria vendicet, docere possunt. Illi verò ita me locutum contempserunt, seq; inuicem inspicientes vterque riserũt. Ac Euthydemus quidem, haud amplius hæc serio, inquit, ô Socrates, tractamus, sed obiter. Ego verò miratus, præclara, inquã, studia vestra esse oportet, si remissiones sunt tantę. Dicite obsecro, quod hoc vestrum tam egregium opus est? EVT. Virtutem, ô Socrates, nobis persuademus facillime atq; optime omnium doceri à nobis posse. SOC. Pròh Iupiter, quàm pretiosam rẽ pollicemini. Qua sorte potissimum lucrum istud ad vos peruenit? Equidem ita de vobis, vt dixi, hactenus cogitabam, nempe viris in re militari præstantibus, idq; de vobis prædicabam. Memini enim cum huc primum venistis, hoc solummodo fuisse professos: quòd si nũc reuera scientiã hanc adepti estis, estote propitij, profecto vos perinde ac deos saluto, obsecrans vt quæ antè dixi ignoscatis. Verum videte, ô Euthydeme, Dionysodoreque, vtrum vera loquamini. Neque enim

mirũ videri debet, si quis rei istius quã pollicemini magnitudinẽ æstimans, difficile credat. EVT. Scito sic esse, ô Socrates, prorsus. SOC. Beatiores igitur ob rei huius possessionẽ vos æstimo, quàm ob regnum suum regem illum magnum. Verum dicite quæso, vtrum exhibere hanc sapientiam vestram cogitetis, an aliter apud vos sit decretum. EVT. Ad hoc ipsum, ô Socrates, venimus demonstraturi scilicet, atq; docturi, si quis addiscere velit. SOC. Atqui quod velint omnes quicunq; carent, ipse vobis ceu sponsor fidem obstringo. Ego quidem primo, deinde etiam Clinias hic, præterea Ctesippus ipse, alijq; quos hic vides: Cliniæ amicos ostendens, qui nos tum circunstabant. Ctesippus autẽ forte à Clinia ꝓcul sedebat: cumq; Euthydemus inter disputandũ sese inclinasset, Clinia medio inter nos sedẽte, et Ctesippum aspectu Cliniæ excluderet, surrexit Ctesippus, primusque è regione nostri stetit, vt & videret amicũ & disputãtes audiret: mox cæteri hunc secuti tam Cliniæ amici, quàm Euthydemi & Dionysodori comites, protinus nobis adstiterunt. Hos ego oẽs ostendẽs, Euthydemo pollicitus sum ipsius discipulos fore. Ctesippus igitur vehemẽter est assensus, necnon & alij, hortati eum cõmuniter omnes sunt, vt sapientiæ vim ostendere vellent. Tũ ego, ô Euthydeme Dionysodoreq;, his, inquã, modis omnibus erit gratificandũ, & vel mei gratia demonstrandũ. Ac plurima quidẽ sunt, quæ ostendere opus prolixũ sit: id autẽ mihi dicite, vtrũ hominem duntaxat iam persuasum quod discere à vobis oporteat, bonũ efficere virũ potestis? an eum nondum etiã persuasum, & qui nullo pacto doceri virtutem posse, aut vos eius rei magistros esse putet? Nunquid artis eiusdẽ opus est, homini sic affecto persuadere, quòd & doceri virtus possit, & ꝙ ipsi qui hoc optime possint sitis: num, inquam, sic est? Eiusdẽ, inquit Dionysodorus, artis opus est, ô Socrates. Vos itaque præ cæteris, inquã, omnibus ad philosophiã virtutisq; curã hortari homines quã optime potestis? Sic arbitramur, inqt, ô Socrates. Cætera pòst ostendetis, inquam: isthuc verò nunc. quæso enim huic adolescentulo persuadete, quod philosophiæ virtutisque studio totis sit viribus incumbendũ, mihiq; & his omnibus morem gerite. Porrò adolescẽtulus hic adeo mihi & his omnibus curæ est, vt eum quã optimũ virũ euadere summopere omnes cupiamus. Est autem Axiochi ex Alcibiade maiore nati filius: minoris autem Alcibiadis qui nunc est, patruelis, Nomen est Clinias. iuuenis est. Illi itaq; tanquã iuueni metuimus, ne quis forte nos præueniens aliò eius animũ deflectat atque inquinet. Quare vos peropportune venistis. Et nisi quid refert de puero periculũ facite, & cum eo nobis præsentibus dißerite. hæc ferme cũ dixissem, Euthydemus fortiter nimium cõfidenterq;, nihil, inquit, ô Socrates refert, modò velit adolescens nobis respondere. Haud insueta, inquam, illi res est. frequenter enim hi cõuenientes inter se disputant, interrogantq; multa. quocirca consentaneũ est respondere posse. Quæ verò sequũtur, ô Crito, vtinã recensere pro dignitate possem. Neq; verò exigua res putanda est, inæstimabilem illam sapientiam enarrare posse. Quare mihi nunc, poëtarum more, Musas, Memoriamq; inuocandas esse prius video. Euthydemus autẽ hunc, vt arbitror, in modum est exorsus. Vtri sunt, ô Clinia, homines qui aliquid discunt? sapientésne, an ignorantes? Puer autẽ propter quæstionis illius pondus erubuit, & hæsitans oculos in me conuertit. Ego verò perturbationem illius animaduertens, Bono animo esto, inquam, Clinia, & quæ tibi videntur, fortiter responde. Arbitror enim commodum hinc maximũ assequere. Hæc loquenti Dionysodorus in aurem insusurrãs, ac ridens: Prædico tibi Socrates, inquit, quicquid puer responderit, cõfutatum iri. Interim responderat Clinias: vnde mihi puerum admonere non licebat. Responderat autem, sapientes esse qui discunt. Ad quem Euthydemus: Vocas præceptores aliquos, an non? Assensus est. An nõ præceptores, discentium præceptores sunt? quemadmodũ citharista atque grammaticus & tui & cæterorum puerorũ præceptores fuere, vos autem discipuli. Consensit. Cum discebatis, nondum sciebatis hæc eadẽ quæ discebatis? Nondum. Nunquid eratis sapientes, quando hæc ignorabatis? Nequaquam. Si non sapientes, ignorantes igitur. Omnino. Vos ergo dum sciebatis quæ ignorabatis, ignorãtes discebatis. Annuit adolescens. Ex hoc sequitur, vt ignorãtes discant, ô Clinia, non sapientes, vt ipse putabas. Cùm hæc ille dixisset, quemadmodum chorus inuente magistro, summo plausu conclamarũt riseruntq; illi Euthydemi & Dionysodori sectatores. Ac prius quàm respiraret puer, bene præclareq; sermonem excipiens Dionysodorus, Quid porrò, ô Clinia, inquit? Cum aliqua grammaticus pronuntiauit quinã pueri perdiscũt? sapientésne, an ignorantes? Sapiẽtes, inquit Clinias. Ergo sapientes discunt, nõ ignorãtes. Quare non rectè Euthydemo paulo antè respondisti. Hic altius exclamarũt riseruntque illorum amici, Euthydemi Dionysodorique sapientiam admirati. Nos autẽ quasi stupidi conticuimus. Cum ergo stupidos nos redditos esse videret Euthydemus, quo in maiorem insuper sui admirationem traheremur, nondũ dimisit puerum, sed vlterius interrogauit, atque illorum more qui in choro vehementer sunt exercitati, duplicem mouit eadem in re quæstionem: Vtrum igitur, inquiens, discentes quæ sciunt, discunt: an quæ nesciunt? Tunc Dionysodorus iterum mihi in aures susurrans, Tale, inquit, ô Socrates est & hoc, quale quod suprà fuit illatũ. Pròh Iupiter, inquam, præclarum etiam superius nobis visum est. Ita semper, ait, ineuitabiles quæstiones proponimus. Ideóque videmini, inquam, apud discipulos vestros autoritatem habere non mediocrẽ. Interim Clinias Euthydemo respondit, eos qui discunt, quæ ignorant perdiscere. Statim ille vt suprà interrogauit. Scisne ipse literas? Scio. Nónne omnes? Et omnes. Quando aliquis recitat, nónne literas recitat? Concessit. Ergo illa quę scis recitat. quandoquidẽ ipse omnes scis literas. Admisit & hoc. Nónne discis quæ quis recenset? Assensus est. An verò ignorans literas, discis? Minime. Imò sciens disco. Nónne igitur quæ scis, discis? siquidem omnes scis literas. Annuit. Non rectè itaq; respondisti. Vix autẽ dixerat hæc Euthydemus, cum Dionysodorus orationẽ velut pilam excipiens, sic adolescentẽ petebat. Decipit te Euthydemus, ô Clinia. Dic mihi. An non discere, scientiã illius accipere est, quod quis discit? Admisit Clinias. Scire autẽ nũquid aliud est, quàm scientiã ipsam iam habere? Concessit, Nescire igitur, est nondum habere scientiam? Dedit & hoc. Vtri rem aliquam capiunt? qui habent, an qui non habent? Qui non habent. An non confessus es, nescientes homines

Maior & minor Alcibiades.

homines ex illorum numero esse, qui non habent? Annuit. Discẽtes igitur ex illorũ numero sunt, qui capiunt, non ex eorũ qui habent. Probauit. Ergo qui nesciunt, ô Clinia, discunt, non qui sciunt. Post hęc verò, tertio iam velut luctã petẽs, Euthydemus adolescentulũ adoriebatur. Ego verò succũbentem miseratus, vt paulũ recrearem, ne fortè expauesceret nimis, hunc in modũ consolari cœpi. Ne mireris, ô Clinia, si insueti sermones isti tibi sunt: nescis enim fortasse hospites isti quid sibi velint. Idẽ profectò faciũt, quod in mysterijs Corybantes solent, cum quẽ initiaturi sunt, in solio collocant, applaudunt, choreas iuxtà ducunt. Intelligere te arbitror, si quidẽ initiatus es. Ludunt similiter isti nunc, & circa te choreas ducũt ac saltant, quasi quẽ expiant nunc, mox sacris sint initiaturi. Itaq; impræsentiarum primas quasdã sacrorũ sophisticorũ ceremonias celebrari puta. Principio enim, quemadmodũ Prodicus iubet, propria tenere nominũ significata decet: quod & hospites tibi isti ostendunt. Neque enim discere sciebas quomodo homines vocant: cũ de his loquũtur. Discere enim vocant, & cum quis, qui rem antea non tenebat, assequitur iam: & cum scientiã eius nactus, eadem scientia illam ipsam rẽ, vel cũ fit. vel cũ dicitur cõsiderat: quod rectius intelligere, quàm discere, voces, quanquam non rarò discere vocetur. id verò te latuit, quemadmodũ isti ostenderunt, idem videlicet nomẽ contrarijs rebus ab hominibus attribui, scienti quidẽ, & nescienti. Simile autẽ huius est & illud quod in secunda quęstione proposuerunt, interrogantes vtra discãt homines, an quæ sciunt, an quæ nesciunt. Hæc omnia ludi quidam in disciplinis sunt, ac ludere tecũ istos aio. Ludum autẽ hac de causa voco, quia & si quis huius generis multa, aut omnia etiam norit, rerum tamen naturas nihilò magis intelliget, ludere tamẽ ex illa nominum diuersitate homines poterit, quasi apposita tibia supplantans ac prosternens, eorum more qui sedere volẽtibus furtim subsellia subtrahunt, & effusiùs rident, cũ vident, qui cecidit, iacere supinũ. Hæc igitur, & tu pro ludis accipe. Deinceps autẽ seria tibi hi tractabunt, ac ego quæ promiserunt ab illis exposcã: nempe quo pacto ad sapientiã impelli quispiã possit. Nunc autẽ mihi videntur putasse prius secum esse iocandũ. Ergo hactenus, ô Euthydeme Dionysodoreque, vobis lusum sit. Et fortasse satis est. Ostendite iam quod sequitur. Restat enim ad virtutis sapientiæq; studiũ hunc adolescẽtulum quónam pacto inducatis. Et dicã principio quid mihi videatur, & quid ego potissimũ cupiã audire. Quod si imperite, & ridicule fecero, ne obsecro, rideatis. Facit vos audiendæ sapientiæ vestræ cupiditas, vt ineptias meas non dubitem apud vos proferre. Cõtinebitis igitur risum vos & discipuli. Tu autẽ mihi Axiochi fili responde, vtrũ omnes bene agere, hoc est, bene viuere cupiamus. An fortè quæstio hęc, vt metuebam, ex eorum numero est, quæ ridicula sunt? Dementis est enim, arbitror, talia sciscitari. Quis enĩ est omnium qui bene viuere non cupiat? Nemo, inquit clinias. Age, inquam postquã bene viuere volumus, quo pacto assequi licet? Nũquid si bona multa nobis sint? an ineptus est, quisq; hoc neget? Sic enim cõstat esse. Constat, inquit. Bona verò ex omni rerũ genere quænam sunt? inquam. An fortè, neq; id arduum est inuentu, nec eleganti homini dubitandũ? Quis est enim qui neget bonum esse, diuitem esse? Nónne? Maximè, inquit. An non & sanum esse, inquam, & pulchrum, cæterisq; corporis dotibus prædítum? Certè, inquit. Quinetiam nobilitas, inquã, potentia, & in sua cuiq; ciuitate honores sunt boni? Et ista, inquit. Quæ præterea bona, inquam, restant? Si dixerimus temperãtiam, iustitiam, fortitudinem, esse bona, nunquid rectè dicemus? Dubitet enim fortè quispiam. Tu verò quid ais? Bona profectò, inquit, dicenda. Sapientiã verò, inquam, quo in genere locabimus? Bonorũmne? an aliter? In bonorum, inquit, genere. Vide, inquam, ne quid bonorum ratione aliqua dignũ prætermittamus. Mihi, inquit, nullum sanè prætermisisse videmur. Hic ego cogitans paululum, videmur, inquam, ô Clinia, bonorum omnium maximum postposuisse. Quid hoc? inquit ille. Felicitatẽ, inquam, quam omnes etiã imperitissimi homines summum bonũ vocãt. Vera loqueris, inquit. Et ego rursus mutatã sentẽtia, risum ferme, inquam, ô Clinia, hospitibus mouissemus. Quamobrem, inquit. Quoniam cum felicitatem antea posuerimus, inquam, iterum iam eadẽ de re loquebamur. Qui istud? inquit. Ridiculum porrò quod antè positum est, ponere rursus, bisq; eadem recẽsere. Qua ratione id ais? Sapiẽtia, inquam, ipsa felicitas est, quod quidẽ, vel puer quis intelligat. Quod ille, cum ob puerilẽ ruditatẽ admiratus esset, & ego admirationẽ animaduerterem, hunc in modũ interrogaui: Nónne, ô Clinia, nosti, quòd periti tibicines optimè omnium quod tibiarũ vsum attinet, consequuntur? Assensus est. Et eruditi, inquã, grammatici quod literas, tũ scribendas, tum legẽdas attinet? Prorsus inquit. Quid autẽ de periculis quæ in mari contingũt? Sapientes quoq; gubernatores optatũ nauigationis portum præ cæteris assequunt? Ita est. Necnon belli dux sapiens, quod ad militiã spectat, tutius expedit, & cũ illo tutius, quã cum ignorãte militabis? Absq; dubio, inqt. Et sapiẽs medicus ad optatã corporis valetudinẽ, inquã, melius quàm insipiẽs te perducet, tuq; teipsum libentius illi cõmittes? Certè, inquit. An ideo quod putes feliciùs tibi cum sapiente, quã cum stulto successurũ? Consensit. Sapientia igitur omnibus humanis in rebus, inquã, felices nos efficit. Neq; enim aberrat vnquã, nec fallitur sapiẽtia; sed rectè opus peragit assequiturq;, alioquin ne sapientia quidẽ sit. Conuenimus tandem nescio quo modo vt in summa diceremus, sapientia præsente felicitate nihil esse opus. His verò cõcessis rursum percõtatus sum, quid de his, quæ suprà cõcessa fuerãt, sentiremus. Cõfessi enim sumus, inquã, si multa nobis bona sint, bene beateq; nos viuere. Admisit. Nũ beate, inquã, propter pręsentia bona viuimus, si nihil prosint, an si psunt? Si prosunt, inqt. An verò cõferunt quicquã, si habeamus illa duntaxat, nõ vtimur autẽ? Veluti si epulas multas poculaq; habeamus, nõ vescamur autẽ, nunquid iuuãt? Nihil, inquit. Præterea si artificibus exposita sint preparataq; singula ad opus perficiendũ, non vtãtur aũt, num propter ipsam supellectilis, & instrumenti copiã bene agãt? Ceu si fabro parata sint instrumenta omnia, materies item, nihil fabricet autem, nunquid, inquã, possessione iuuabitur? Nullo pacto, inquit. Quid verò? si quis diuitias, & bona quę diximus omnia nactus, nequaquam vtatur, nunquid erit, inquam, ipsa bonorum possessione beatus? Minime, ô Socrates, inquit. Oportet itaque illum, qui beatus futurus est, inquam, non solum bona

Definitio quædã felicitatis, τὴν εὐτυχίαν.

Sapientia felices nos efficit.

bona huiusmodi possidere, sed vti. Nihil enim sola possessio iuuat. Rectè, inquit. Nũ possessio vsusq́; bonorũ, ô Clinia, inquam, ad beate viuendũ sufficit? Mihi quidem videtur, inquit. Vtrũ ita dicis, si modo quis rectè vtatur, an etiam si nõ rectè? Si rectè, inquit. Probe, inquam. Plus est enim puto, inquã, cũ quis re quapiã abutitur, quàm cũ omnino non attingit. Illud siquidẽ malum est, hoc nec bonum, nec malum. Nónne ita dicendum? Probauit. Nunquid in effectione, inquam, & vsu lignorum aliud præter fabrilem scientiã, vt rectè vti singulis queas, efficit? Non aliud, inquit. Quinetiam circa vasa conficienda, rectum vsum sciẽtia præstat? Annuit. Nónne, & circa vsum bonorũ, quæ suprà retulimus, diuitiarum, sanitatis, & formæ ipsa sciẽtia dux erat, his rectè vti docẽs, opusq́; dirigens? Prorsus, inquit. Non igitur successum solũ, sed & opus bonum, vt videtur, in omni possessione actioneq́; hominibus sciẽtia præbet. Assensus est. An vlla est obsecro, possessionum omnium vtilis prudentiam sapientiamq́; citrà? Aut vter horum maiorem vtilitatẽ reportat, qui mente captus est, cũ rebus abũdet, cũ multa faciat? An qui pauca facit, pauca possidet, sed mẽtis compos? Hoc ita cogita. Nõne qui pauciora agit, rarius errat? Minus errans, minus agit malè? Minus male agẽs, minus est miser? Omnino, inquit. Quo autem pacto, inquã, pauciora facit aliquis? Nunquid si pauper est, an si diues? Si pauper, inquit. Vtrum si debilis, an si robustus? Si debilis, inquit. Vtrum si honoratus, an si abiectus? Si abiectus, inquit. Vtrum si fortis & temperans, an si timidus? Si timidus. Nónne & piger minus efficit, quàm promptus ad agendum? Admisit. Et tardus, quàm velox? hebes visu audituq́;, quã vtroque acutus? Omnia hæc inter nos conuenerunt. Ibi verò hunc in modum conclusi. Videtur non disputatũ fuisse de ijs omnibus, quæ prius bona esse diximus, quo modo ipsa per se natura bona sint, sed vt videtur, sic se res habet, si illis inscitia præsit, eo deteriora esse, quàm illorũ contraria, quo vberius improbo duci adminicula scelerũ suppeditare possunt. Sin autẽ prudentia & sapientia his præsideat, tum deniq; meliora. Ipsa verò suapte quidẽ natura nulla, nec bona quidẽ, nec mala existimatione sunt digna. Videtur, inquit, ita esse, vt dicis. Quid aliud ex his sequitur, inquã, quàm nihil cæterorũ, vel bonum esse, vel malũ? E duobus autẽ istis, sapientiam quidem bonũ, insipientiã verò malum esse? Probauit. Iam igitur quod est reliquũ cõsideremus. Postquam beati esse affectamus omnes, beati autẽ efficimur, vt apparuit, ex eo quòd rebus vtimur, & rectè vtimur: rectitudinem verò vsus, & cõsecutionis prosperitatẽ scientia præbet, cæteris omnibus prętermissis omni studio niti quisq; debet, vt quã sapientissimus fiat. nónne? Certè, inquit. Existimare præterea quisq; debet à parentibus, à tutoribus, & amicis, cæterisq́;, illis maximè qui amãt, seu hospites sint, seu ciues hoc expetẽdum potius, quàm ingentes opes, exorandosque omnes, vt sapientiã impartiant. Neque turpe est, neq; indignum, Clinia, sapientiæ gratia cuilibet seruire, & honestis obsequijs vnumquenq; demereri. Idémne tu sentis? Idẽ omnino, inqt. Probe enim loqui videris. Si modo, inquam, doceri sapientia potest, nec forte & casu hominibus venit. Hoc enim insuper est vestigandum: neq; dum id inter nos constat. Tum ille: Doceri mihi quidem, ô Socrates, posse videtur. Hac ego responsione delectatus, belle, inquam, optime virorum, ac maximo me beneficio affecisti, longa disquisitione liberans, doceri sapiẽtia possit nécne. Nunc verò postquã tibi doctrina comparari posse videtur, solaq́; hæc ex omnibus beatum, & felicem hominem reddit, quid aliud, quàm philosophandũ dicas? Nunquid hoc ages? Maximè, inquit, ô Socrates, quantum id fieri potest. Hæc cum libenter audissem, exemplar, inquam, ô Dionysodore, & Euthydeme, exhortationis, quam volo, tale, rudibus prolixisq́; fortasse verbis vix tandem à me collectum habetis. Vter autem vestrũ vult, idem hoc artificiosè cõtexens nobis ostendat: aut si hoc non lubet, saltẽ quod orationi meæ deest, vos in adolescentis gratiã persequamini. nẽpe omnémne scientiam, an vnam quandã potius parare necesse sit ei, qui vir esse bonus beatusq́; velit: tum quę hęc sciẽtia sit. nam, vt principio dixi, vehemẽter hunc adolescentulum sapientẽ bonumque euadere desideramus. Hęc vbi dixi, ô Crito, iam ad sequentia intentus eram, obseruans quale dicendi exordium facerent, quáue potissimũm ratione Cliniam ad sapientiæ, & virtutis studium exhortarentur. Hic qui natu grandior est, Dionysodorus, prior cœpit: ac nos quidem omnes oculis in eum conuersi eramus, mirificam quandã orationẽ protinus audituri: quod etiam contingit. Mirum nanq; sermonem, ô Crito, incœpit, dignũ qui abs te audiatur, quàm belle scilicet prouocet ad virtutẽ. Dic mihi, ait, ô Socrates, vosq́; alij, quicunq; adolescẽtẽ istum fieri sapientem vultis, vtrũ iocamini, an id seriò agitis vereq́; expetitis. Hic intelligens, quòd putassent lusum esse sibi, iussis cum adolescente disputare, atq; idcirco lusisse, & ipsos hactenus, neq; seria tractauisse: maximè, inquã, desideramus. Tunc ita Dionysodorus, Vide, ô Socrates, neque nũc asseris aliquando neges. Scio, inquam, haud me negaturum. Quid igitur dicitis? inquit: sapientem fieri vultis? Volumus, inquam. Quidni? Vtrum, inquit, sapiens nunc est Clinias, an non? Nondum ait, inquam. Est enim minimè iactabundus. Vos autem, inquit, sapientem fieri vultis, ignorantem verò esse nequaquam? Admisimus. Ergo quod non est, inquit, hoc fieri cupitis: quod verò nũc est, haud amplius esse. Quod quum audissem, turbatus sum: & ille me turbatum animaduertens, Quoniam, inquit, vultis quod nunc est, non amplius esse: vultis vt videtur hunc, inquit, interire. Belli verò amici amatoresq́; sunt, qui amatos omni cura student perdere? Hæc audiens Ctesippus, amati gratia inique tulit: indignatusq́;, Hospes, inquit, Thurie, ni dictu rusticum sit, in os tibi dico, quòd mendacium mihi illisque nefarium indignumque impingas, Cupere me scilicet illum interire. Hic Euthydemus ad Ctesippum conuersus, Videtur, inquit, tibi fieri posse, vt aliquis mentiatur? Per Iouem, inquit, nisi fortè insanio. Qui verò mentitur, inquit, rẽ ipsam qua de sermo est dicit, an non dicit? Dicit, inquit. Si rem ipsam dicit, haud aliud quicquam dicit præter id quod dicit. Quónam pacto, Ctesippus inquit, aliter fieri posset? Nunquid vna quædam res est, inquit, quam dicit, ab alijs diuersa? Prorsus, inquit Ctesippus. Nónne qui illam dicit, id quod est profert? Ita. Enimuerò quicunque quod est, quæue sunt dicit, vera dicit. Quamobrem Dionysodorus, si quæ sunt dicit, vera prædicat, neque quicquam aduersus te mentitur. Ita, inquit Ctesip

Ctesippus. Verũ qui hæc loquitur, ô Euthydeme, non ea quæ sunt dicit. Ad qué Euthydemus: Non existentia non sunt? Non, ait. Nusquam verò, quæ non sunt, existétia sunt? Nusquam. Fierine potest, vt aliquis circa ea, quæ non sunt quicquam agat, vt illa faciat aliquis existentia nusquam? Nequaquam mihi videtur, Ctesippus ait. Quũ rhetores ad populum concionantur, nihilne agunt? Agunt aliquid. Si agunt, ergo & faciunt. Sequitur, Ergo ipsum dicere, agere est, & facere. Consensit. Nullus igitur non existentia dicit. faceret nanque aliquid: tu verò, inquit, confessus es impossibile esse, vt aliquis non existentia faciat. Quapropter secundum orationem tuam falsa nullus loquitur. Imo verò si loquitur Dionysodorus, vera & existentia loquitur. Sic Euthydeme est, Ctesippus inqt. Nam existentia quidem dicit, non tamen ita vt se habẽt, dicit. Qui verò isthuc ais Ctesippe? Dionysodorus inquit. Súntne, qui res ipsas, vt habent se dicant? Sunt certè, respondit ille, viri boni præclari atque veridici. Quid porrò? inquit ille, bona nónne bene se habent? mala cõtrà, male? Probauit. Bonos autẽ & præclaros viros, inquit, fateris res ipsas sic, vt habent, eloqui? Confiteor, inquit. Ergo boni viri, ô Ctesippe, male mala dicũt. siquidẽ, vt sunt, enũciãt. Maximè profectò, inquit, & de malis hominibus male. Quorũ de numero ne sis, cauendum est tibi, si mihi credis, ne boni viri male de te loquantur. scis enim, ꝙ boni de malis male dicunt. Hic Euthydemus. Nunqd, inquit, & magnos magne, & calidos calide? Summopere, inqt Ctesippus. Et de frigidis frigide loquunt, aiuntq; disserere frigidè. Ibi Dionysodorus, cóuitiare Ctesippe, inquit, conuitiare. Non per Iouẽ Dionysodore, inquit: nam te diligo, imò & amice moneo, & psuadere cõtendo, ne vnq̃ coram me ita rusticè loquaris, vt me dicas cupere eos perditos, quos habeo charissimos. Ego verò, vt accésos intellexi, cũ Ctesippo iocatus: decet, inquã, Ctesippe, vt mihi videtur, ab his hospitibus; quæ dant accipere, si modo impertire quicquã velint, et non de nominibus altercari. Nã si ita perdere sciũt homines, vt è malis, & imprudẽtibus probos prudentesq; faciant, seu ipsi perditionis eius inuẽtores sunt, seu ab alio didicerũt, vt malũ hominem exterminantes, restituere possint bonũ. patet autem eos scire: dixerũt enim artem nuper sibi comparatam, qua bonos ex malis homines faciãt. Si hoc, inquã, sciunt, permittamus vtique, vt sic adolescentulum perdãt, modo sapienté efficiant, imò etiã nosipsos illis ita curãdos tradamus. Quòd si vos iuuenes reformidatis, in me certè velut Care quodam, artem suam periclitentur. quippe ego, quãdo quidé senex sum, paratus sum periculũ adire & me Dionysodoro huic, quasi Medeæ Colchidi, dedo, vt dissoluat, & si velit elixet, vel aliud quodcũq; exemplũ in me edat, modo virũ efficiat bonum. Ctesippus quoq;, Ego item, ô Socrates, inquit, hospitũ volũtati meipsum cõmitto: & si me magis etiam, excoriare velint, quàm nũc excorient, modo pellis mihi mea nõ in vtrem, vt Marsyæ, sed in virtutem vertatur. Ac Dionysodorus quidem hic ipsi me succẽsere putat. ego verò minime succẽseo, sed oppugno, quę in me dixit, nõ rectè. Tu verò Dionysodore, quòd reclamo, ne conuicium putes. Aliud est enim cõtradicere, aliud cõuitiari. Hic Dionysodorus. Quæso, inquit, num ita de contradicendo loqueris, vt cõtradicere, omnino aliquid esse putes? Maximè quidé, inquit Ctesippus. An verò tui ô Dionysodore non putas? Atqui nunquã, inquit Dionysodorus, ostendes, vbi alterũ alteri audiueris contradicentẽ. Vera loqueris, inquit. Sed nũc audiamus ecquid Ctesippum tibi Dionysodoro contradicentẽ ostendam. Hoc igitur, inquit, nobis promittis? Prorsus, inqt. Súntne, inquit, vnaquaque de re sermones rationesq;? Sunt, inquit. Num vt est vnaquęq; res, an vt non est? Vt est, inquit. Si recordaris, inquit, Ctesippe, paulo antè monstrauimus neminem, quod non est dicere. Quod enim non est, nullum posse dicere cõstat. Quid tum? inquit Ctesippus. An prohibet, quo minus ego & tu contradicamus? Tum ille, vtrũ, inquit, contradiceremus, si eiusdem vtriq; rei rationem cogitemus? An non idem potius loqueremur? Consensit. An si neuter, inquit, quod res est dicat, contradicimus? an potius rem omnino non tenemus? Id quodq; admisit. Num, inquit, cũ ego quod res est dico, tu verò aliud dicis, tunc demum contradicimus? an potius, cum ego quod res est, tu quod omnino res non est, dicis? Eritq;, vt non dicens cõtradicat dicenti? Ad hæc Ctesippus obmutuit. Ego autem miratus, quę dicebantur: Qua, inquam, ratione istud Dionysodore ais? Equidẽ, cũ sermonẽ huiusmodi sæpenumero è multis audiuerim, semper admirari soleo. hunc siquidem Protagoræ sectatores, & his antiquiores, freqũẽter vsurpare consueuerunt. Mihi verò semper mirabilis visus est, talisque, qui & alios, & seipsum peruertat. Reor autem veritatem ipsius me nunc abs te potissimum auditurum, num enim istud vult, vt falsa dicere impossibile sit, oporteatque illũ qui loquitur, aut vera loqui, aut omnino non loqui? Asseruit. Vtrũ falsa, inquam, loqui quidem impossibile est, opinari verò falsa possibile? Ne opinari quidẽ, inquit. Ergo nulla est, inquã, falsa opinio. Nulla prorsus. Neq; inscitia, inquã, neq; homines inscij: quid enim non inscitia sit, si quidem falli rebus possibile est? Omnino, inquit. Istud autem non est, inquam. Non certè, respondit ille. Confabulãdine gratia, ô Dionysodore, hæc inducis, inquam, vt mirum aliquid inferas? An reuera, nullus tibi hominum inscius esse videtur? Tu verò, inquit, refelle. An refelli quicquam potest, inquã, si, vt tu dicis, mentiri nemo potest? Non potest, inquit Euthydemus: nec illud Dionysodorus iussit, vt refelleres. quo enim pacto qs quod nõ est, iubeat? Ego verò Euthydeme, inquam, scita hæc atq; pręclara haud admodũ sanè disco, sed obiter attingo. Erit igitur onerosum fortasse quod rogabo, sed ignosce obsecro. Vide amabo, si neq; mẽtiri quisquã potest, neq; opinari falsa, neq; inscius esse, nemo etiam dum agit, aberrare quicquã potest. Neq; enim ab eo quod agat, aberret. Nunquid ita dicitis? Ita plane, inquit. Hæc est, inquã, grauis illa quęstio. Si enim nõ erramus vnquam, neq; agendo, neq; loquendo, neq; etiã cogitando, quidnã vos huc docturi venistis? an non suprà pędicabatis, vos pę cæteris omnibus, optime posse virtutẽ tradere vnicuiq; volenti? Vsqueadeo, ô Socrates, Cronus ille es, inquit Dionysodorus, vt quæ à principio diximus, reminiscaris nunc: & si quid superiori anno dixerim, nũc quoq; sis recordaturus: his aũt, quæ in præsentia dicta sunt, qd sis respõsurus, habes nihil. Quia difficilia sunt, inquã, haud iniuria. Sunt enim à sapiẽtibus ꝓfecta. Equidẽ, & ei quod postremo dixisti, respõdere difficilimũ est. Cũ enim dicis non habere me quod respondeam

deam Dionysodore, quid potissimũ inferre vis? an videlicet quòd non habeã quo eam orationem cõuincam? Dic enim quid aliud verbũ istud sibi vult, quod non habeã, quod orationibus istis per me respondeatur. Num tu aliud dicis, inquit, quã difficile esse respondere? Nempe responde prius; quàm tu respõdeas, inquam, Dionysodore? Quid, non respondes? ait, An par est? inquã. Par, inquit. Qua ratione? inquã. an fortè quia ad nos facultate dicendi præditus aduenis, nostiq; quando respondendum sit, quãdo non sit, ideoq; nunc respõdes nihil, quòd respondere non decet? Ad hæc ille, Nugaris, inquit, ô Socrates, atque respondere negligis. Sed, ô bone vir, obsequere, & responde ei quem ipse sapientem esse fateris. Parendũ est, inquam, sic enim decet, imperitanti. Interroga igitur. Vtrũ, inquit, animam habent, quęcunq; intelligũt aliquid? an & anima carent? Habent, inquã. Nostíne, inquit, verbum vllum aliquod animam habens? Nullum ego profectò, inquã. Cur itaq; nuper interrogabas, verbum quid sibi vellet? Non ob aliud, inquã, nisi ob ignauiam meã, quæ errare coëgit. Fortasse verò nõ erraui, sed rectè loquutus sum, cum verbis cogitationem tribuo. Tu verò vtrũ errasse me dicis, nécne? Si enim non erraui, neq; tu nunc redargues, sis licet sapiens, nec habes quod opponas. Sin autẽ erraui, ne sic quidẽ rectè tu loquere, quando dicis errare posse neminem. Atq; hæc quidem nõ aduersus illa, quæ anno superiori dicebas, nunc adduco. Sed videtur mihi, ô Dionysodore Euthydemeq;, sermo hic eòdem reuolui: & nunc etiam, vt & quondam solebat fieri, cũ deijciat, cadere. Quod quidẽ vt ne ipsi accidat, ab illa arte vestra, licet circa acriorẽ sermonum diligentiam admirabili, nondum videtur esse prouisum. Hic Cresippus, mira dicitis, inquit, ô viri Thurij, siue Chij, seu quodcunq; aliud agnomen vendicare lubet: quibus delirare perinde est. Ego autem veritus ne ad cõtumelias deueniretur, Ctesippum rursus sic mitigaui: Eadem tibi, inquã, ô Ctesippe, nunc dico, quæ Cliniæ quoq; dicebam. Nescis enim, quã mirabilis sit horũ hospitum sapientia. Nolunt aũt data opera nobis illã ostendere prorsus, sed Protei Aegyptij illius sophistæ more præstigijs quibusdam fallũt. Menelaũ igitur imitemur, neq; mittamus antè quàm aperiant, quid animi gerant. Pulcherrimũ enim quiddam exhibebũt puto, si vere proferant. Quapropter exhortemur, atq; votis supplices exoremus, vt exhibeãt. Sed exponendũ rursus videtur, qualem studiorũ formam ab illis requiram. Conabor hinc, vbi suprà destitimus, cõtinuare sermonẽ, si quo pacto eos prouocẽ, vt mei miserti, qui tam grauiter occupor, rẽ deinde seriò tractent. Tu verò Clinia mihi dic, vbinã orationẽ abruperimus. nam, vt ego arbitror, hic hæsimus, vbi philosophandũ esse cõfitebamur. nónne? Profectò, inquit. Philosophia verò scientiæ acquisitio est? inquã. Certè, inquit. Quã itaq; potissimũ adipisci scientiam decet? inquã. nónne, vt summatim dicã, illam quæ nobis prodest? Illam ipsam, inquit. An ea scientia maximè nobis prodesset, si sciremus quibus in terris aurũ multũ effodis? Vtique, inquit. Atqui dudũ id confutauimus, quia etiam si sine labore, & non effossa terra, omnia nobis essent aurea, atq; adeò lapides ipsos aureos efficere possemus, tamẽ vilis esset & nullius pretij hęc scientia. si enim vti auro nescimus, nullã ad rem est vtile. non recordaris? Recordor, inquit, ac maximè quidem. Neq; vlla vllius rei scientia, siue nummularia, siue medicina, siue quęcũq; alia vtilis est, inquã, si facere tantũ docet, vti autẽ non docet. Nõne? Ita prorsus, inquit. Adeò, inquã, vt si qua sciẽtia immortales nos efficeret, vti verò immortalitate nõ doceat, inutilis sit prorsus, si qua superioribus fides est. Ita nobis hæc omnia videbãtur. Hac igitur, inquã, scientia ingenue puer, opus est, in qua operis, & effectio, & vsus cõueniant. Apparet, inquit. Permultũ igitur inter lyrarũ fabros interest, & scientiã pulsandæ lyræ assecutos. Alia enim ars, quæ facit, alia quæ vtitur his rebus. Nam ars quæ fabricat lyrã, & quæ lyrã pulsat, longè inter se differũt. an non? Sic est, inquit. Neq; rursus, inquã, tibiarum effectrice opus est. Ea siquidẽ ab illa quæ vtitur, differt. Sanè, inquit. Num fortè, inquã, componendæ orationis quęrenda facultas, vt beatus euadas? Nõ arbitror, inquit. Quęnã te ratio mouet? inquã. Noui equidem, inquit, quosdã orationũ autores, qui orationibus hisce quas cõdiderunt, vti perinde sciunt, ac lyris fabri lyrarũ, qui in aliorũ vsum lyras construxerunt, quas & qui illis vtuntur, facere nesciunt. Constat similiter, & circa orationes aliam esse artem quæ cõdit, aliã quæ conditis vtitur. Euidentissimo argumẽto ostendisse videris, inquã, artẽ illorum, qui componunt orationes ad beatitudinẽ nequaquã sufficere. quãquam sperabã hoc in genere scientiã, quã iam diu quęrimus, inuẽturos. Etenim isti orationũ autores Clinia quoties appellaui, supra mortales cæteros sapiẽtes videntur, ipsaq; eorũ ars diuina penitus atque excelsa. Neque mirũ. Est enim incantatoriæ illius pars quædã illa haud multò inferior. Incantandi porrò facultas, viperarum, aranearũ, scorpionũ, cæterarũq; ferarũ, atq; morborũ mitigatio est. Oratoria verò iudicũ, concionatorũ, aliarumq; turbarum oblectamentũ quoddam & delinitio. An verò tu aliter sentis? Non aliter, inquit: sed ita prorsus vt ais. Quò ergo nos vertemus? inquã, & quam ad artem? Ambigo, inquit. At ego inuenisse arbitror, inquam. Quam? Imperatoria ea potissimum videtur, quæ beatum adipiscentem facit. Mihi verò non videtur, inquit. Quãobrem? inquam. Quia venatoria quædam hominũ ars, inquit, esse videtur. Quid tũ? inquã. Quia nemo, inquit, venator venationis opus vlterius porrigit, quàm ad vestigandũ capiendumq;: postquam cõpręhenderũt quod venabanꝛ, vti nequeũt. sed & qui canibus venatur, & qui piscãtur, prædã coquis exhibent. Geometrę, item astronomi, logistę, venatores quidã sunt. neq; enim figuras descriptiõesq; faciunt ipsi, sed cum sint, adinueniũt. Cum itaq; vti illis ipsi nesciant, venẽtur autẽ solum, quicũq; illorum mente capti non sunt, sua inuenta dialecticis præbent, vt illi his vtanꝛ. Eia pulcherrime, & sapiẽtissime Clinia, inquam, sic est? Ita prorsus, inquit. Atque eadem ratione duces exercitus, postquàm vel vrbem, vel exercitum occuparũt, viris ciuilibus prædam, & spolia tradunt. Nam ipsi his quæ compræhenderũt, vti nesciunt, quemadmodũ aucupes, qui postquã cœperũt cothurnices, nutritorib' tribuunt. Si itaq; ea arte indiges, quæ vel faciendo, vel venãdo quęsitis vti sciat, beatosq; efficit possidentes, aliã quærere, quã militarẽ oportet. CRIT. Quid ais, ô Socrates? Nunquid adolescentulus ille talia dixit? SOCRA. Non putas Crito? CRIT. Non per Iouem. nam reor illum, si talia dixit, neque Euthydemi, neque alterius cuiuslibet hominis disciplina vlterius

vlterius indigere. SOC. Fortè verò Ctesippus hæc dixit, ego verò non memini. CRIT. Quis Ctesippus? SOC. Saltem hoc memini, neq; Euthydemum attulisse hæc, neq; Dionysodorũ. Sed, ô beate Crito, suspicor præstantiorẽ quempiam virũ præsentem hæc dixisse. Nam hæc me audiuisse nõ dubito. CRIT. Per Iouem, ô Socrates, excellentior aliquis ista protulisse videtur. Verũ post hæc quã tandem artem scrutati estis? Inuenistísne quã quærebatis? an non? SOC. Vnde, ô beate, inuenissemus? Ridiculum quiddam accidit. Etenim puerorum more, qui galeritas siue alaudas insequuntur, vehementi quodam affectu singulas scientias persequebamur, ac semper quãcunq; capere nos è vestigio putabamus, fallebat nos, repenteq; subterfugiebat. Quid enim tibi multas enumerẽ? Regiam artem aggressi sumus, contemplati, esset néne quæ beatos faciat. Sed velut in Labyrinthum delapsi, dum prope finẽ esse iam sperabamus, retrogressi ad principiũ rursus reuertebamur, eodem modo affecti, quo principio disputationis eramus. CRIT. Quo pacto hoc accidit? SOCR. Dicam. Visa nobis regia facultas est eadem esse cum ciuili. CRIT. Quinam. SOC. Cum res militaris ac facultates omnes reliquæ, operum suorũ imperium ciuili arti submittere viderentur, vtpote quæ sola vti sciat, nihil nobis impedimento fore putauimus, quo minus hæc esset quam quærebamus, causa rectè rempublicã administrãdi, & secundũ illud Aeschyli, iambum, puppi sola ciuitatis præsidens, & gubernacula totius tenens, omnibus dominans, omnia vtilia reddẽs. CRIT. An nõ rectè visum vobis est Socrates? SOC. Ipse iudicabis Crito, si audias quæ deinceps cõtigerunt. Rursus enim hunc in modum quærebamus. Age, ars illa regia omnibus præsidens, opus aliquod efficit, an non? Omnino aliquod, cõsensimus omnes. Nónne enim & tu hæc Crito concederes? CRIT. Absque dubio. SOCR. Quod ergo illius opus esse diceres? Vt si te rogem, Medicina dum dominatur omnibus quorum domina est, quódnam opus exhibet? an non sanitatem protinus responderes? CRIT. Vtique. SOC. Agricultura item vestra, dum omnibus quorum est domina, dominatur, quod opus facit? Alimentum è terra porrigere inquies? CRIT. Equidẽ. SOC. Regia igitur facultas, cũ omnibus quorũ est domina dominetur, quod opus explet? Fortè non est in promptu. CRIT. Non Hercle, ô Socrates. SOC. Neque nobis, ô Crito, sed hoc saltem nosti, si hæc ea est quam exoptamus, vtilem esse oportere. CRIT. Summopere. SOC. Nónne igitur boni aliquid afferre nobis eam necesse est? CRIT. Est omnino. SOCRA. Bonum autem nihil esse aliud quàm scientiam quandam, ego & Clinias consensimus. CRIT. Ita certè dicebas. SOCR. Opera verò ciuilis quidem gubernationis, cum multa alia hæc esse vel maxime vnusquisque fateatur, diuites facere ciues, liberos & concordes. Hæc autẽ omnia neq; bona, neque mala apparuerunt. Oportet autẽ eam vt cõstitit, sapientes efficere, scientiamque tribue, si modo ea futura sit quæ prosit, & beatos efficiat. CRIT. Vera narras. Sic enim tunc inter vos constitit, vt ipse recensuisti. SOC. Nunquid regia disciplina sapiẽtes homines bonosq; facit? CRIT. Quid prohibet Socrates? SOCR. Num, & omnes, & in omnibus bonos, omnemq; scientiam ipsa præbet? coriariam, fabrilem, & reliquas vniuersas? CRIT. Haud equidẽ arbitror, ô Socrates. SOC. At quam scientiã? & qua in re iuuabimur? Operum quidem illorum quæ neq; bona sunt, neq; mala, opificem ipsam esse haud oportet. Scientiã verò aliam præbere nullam quàm ipsam seipsam decet. Dicamus igitur quænam hæc sit, & quo iuuemur. Vísne eam dicamus, ô Crito, qua bonos facere cæteros possumus? CRIT. Volo equidem. SOC. Boni quo conducent? quóue vtiles erunt? an dicemus quòd alios facient bonos? & illi ipsi alios item? quo autẽ boni sint, nusquam apparent, postquam illa quæ ciuilis artis opera dicũtur, reiecimus: planeq;, quod prouerbio dicitur, Iouis Corinthus accidit, atq; vt suprà dixeram, æquo interuallo, imò etiam longiori quàm antea ab eius artis inuentione distamus, quæ præstare nobis beatitudinem valeat. CRIT. Per Iouem, ô Socrates, in ambiguitatẽ plurimã incidisse videmini. SOC. Ego quidem, ô Crito, cum in hanc dubitationẽ mersus essem, quàm alta potuit voce protinus exclamaui, hospites illos tanquã Castorẽ & Pollucem Iouis filios suppliciter obsecrans, vt nos, me scilicet & adolescentulũ ipsum è turbulẽta fluctuatione sermonum eriperent, iocisq; omissis, seria disputandi ratione nobis ostenderẽt quæ potissimum scientia sit, quã adepti quod vitæ superest, feliciter transigamus. CRIT. Nunquid mõstrare vobis Euthydemus voluit? SOCR. Quidni? Magnifice nimium, ô amice, hũc in modum affari cœpit. Vtrum te, ô Socrates, hanc quàm iampridem quæritis scientiã, doceam, inquit? an habere ipsam te ostendã? O beate vir, inquã, nunquid hoc potes? Valde, inquit. Ostende igitur, inquã, me habere. facilius enim mihi istud, quã denuo hac in ætate discere. Dic age, inquit, scisne quicquam? Scio equidem multa, inquam, sed parua. Sufficit, inquit, putásne aliquid eorum quæ sunt, idipsum quod est, non esse? Nullo pacto, inquam. An non scire te aliquid asseris? inquit. Profectò. An non es sciens, si modò scis? Sum quidẽ, sed illius ipsius quod scio. Nihil refert, inquit. Non necesse est scire te omnia si qua eorum quæ sunt scis. Non per Iouem, inquã, quãdoquidẽ & alia multa minime scio. Si quid nescis, inquit nónne es nescius? Illius ipsius, inquã, ô amice, quod nescio. Nihilominus nescius es, inqt. qui paulo antè sciũ te esse prædicabas. Atq; ita fit, vt ille ipse sis qui & es, & rursus non sis, simul & secundum eadem. Esto, inquã, Euthydeme. Nam vt prouerbio fert, Belle omnia dicis. qua igitur ratione, scientiã illam quam quærimus, habeo? quia videlicet impossibile est, esse idem atq; nõ esse. Vnde si vnum quiddam scio, cũcta scio. neq; enim esse possum scius simul & nescius. quod si omnia scio, illam quoq; scientiam habeo. An non ita loqueris? & hoc est illud sapiẽs? Ipse te redarguis, inquit Socrates. Quid verò Euthydeme tibi, inquam, nónne idem cõtigit? nam mihi quidem non multũ molestum est, quod & tecũ vnã & cũ Dionysodoro hoc lepido capite patiar. Dic mihi, nónne & vos quædam scitis, quædã nescitis? Minime quidem, ô Socrates, Dionysodorus inquit. Quid dicitis, inquã, an nihil scitis? Imò scimus, inquit. Omnia itaque scitis, si aliquid scitis. Omnia certè, & tu quoq; scis omnia, si vnũ aliquid scis. Prò Iupiter, inquã, mirabile dictu, & ingens hoc bonũ. Num & cæteri oẽs sciũt omnia? vel nihil? Non enim dicendũ videtur, scire eos aliqua, nescire alia, atque ita sciẽtes esse simul & nesciẽtes. Quid ergo, inquã, dicemus? Oẽs, inquit, planè scire omnia, si quid vnũ sciũt. Dij boni,

Prouerbiũ.

Prouerbiũ.

ni, inquã, nũc demũ Dionysodore serio loqui mihi videmini, & vix tandem vt serio ageretis, nunc impetraui. Ipsi reuera scitis omnia? & fabrilẽ videlicet artẽ & coriariã? Omnia prorsus, inqt, Nũquid & neruis suere scitis? Certe, inquit, & calceos quidem. An, inquã, & stellarum numerũ, & arenæ? Et ista, inquit. Putas nos ista concedere, inquam? Hic Ctesippus respõdens, Coniecturam, inquit, ô Dionysodore, nobis aliquã talem adducite, qua vos vera loqui conijciamus. Qualẽ? inquit. Scis, inquit, quot dẽtes Euthydemus habet? atq; Euthydemus quot tu habeas cognoscit? Non tibi sat est, inquit, quòd omnia scimus, audisse? Minime, inquit, sed vnũ hoc tantũ nobis ostẽdite, quòd vera loquamini. Nã si dixeritis quot dẽtes habet vterq;, nobisq; postea numerantibus, vera dixisse deprehendemini, cætera quoq; vobis credemus. Illi verò cũ mordere Ctesippum existimarẽt, respondere aliud noluerunt, nisi quòd scirent omnia, de singulis à Ctesippo interrogati. Ctesippus siquidem aperte de vnaquaq; re, vel minimis quibusque etiam turpissimis sciscitatus est, num scirent. Illi autem forti animo pariter contrà responderũt se omnia intelligere, instar aprorum qui contra ictum nituntur. Quãobrẽ ipse quoq;, ô Crito, coactus sum deniq; Euthydemũ interrogare, an etiã saltare Dionysodorus sciret. Ille verò cõsensit. Non tamen, inquã, super enses humi inclinato capite trãsilire, & super rotã volui, tam grandis natu. Eõne sapientiæ promouit? Nihil est, inquit, quod nesciat. Tum ego: Num omnia nũc duntaxat cognoscitis? an & semper? Et semper. Num à tenera ætate statimque nati omnia cognouistis? Omnia, responderunt simul vterq;. Nobis vtiq; res incredibilis visa est. Tunc Euthydemus, non credis, ô Socrates? Excepto hoc inquã, quod verisimile est vos sapientes esse. Et si mihi voles respondere, inquit, ostendam te quoq; hæc mirabilia confitentẽ. Gratissimum sit, si huius me cõuincas: si enim cũ essem sapiẽs, nesciui hactenus, tu q; ostendes, & scire me oĩa, & sciuisse sẽp, quod motus in vita lucrũ nancisci possem? Respõde iam, inquit. Tanquam responsurũ, inquã, interroga. Nũquid alicuius scius, inquit, es, ô Socrates, an nullius? Alicuius, inquã. An eodẽ scis quo scius es, an alio quopiã? Quo scius sum. Arbitror enim te animã dicere. Hãcne intelligis? Non te pudet, inquit, ô Socrates, dum interrogaris vicissim interrogare? At quid faciã, inquam? Faciã equidẽ vtcunq; iusseris, cũ quod quæris, ignorem. Iubes autẽ vt respondeã quidã, nõ interrogẽ. Cogitásne quoquo modo, inquit, id quod quæro? Equidẽ, inquã. Ad istud ergo respõde quod cogitas. Quid, inquã, si tu alia mẽte interroges, alia ego respondeã, cum aliud quã tu cõceperim, satisne tibi factũ putabis, si nihil ad rẽ ipsam respondero? Mihi quidẽ sat erit, inquit, tibi nõ, vt arbitror. Tum ego, per Iouẽ non prius respõdebo, quàm audiã. Non respondes, inquit, ad ea semper quæ mente concipis: quia nugaris Socrates, & rudior es admodũ quàm oporteat. Agnoui tunc illum mihi iam subiratũ, quod verba quibus me irretire studebat, distinguerem. Venit mihi præterea in mentẽ Conni, qui ipse quoq; sæpe mihi indignatur, quoties ei non cedo: deinde me spernit velut rudem. Postquã igitur cogitaui horum doctrinæ me tradere, arbitratus sum obsequi oportere, ne quis eorum me vt ineptum & indocilem respuat. Quocirca & illi inquã, si tibi ita Euthydeme videtur agendum, ita agatur. Tu nanque me multo melius disputãdi rationem intelligis, cũ artem hanc teneas, ego verò sim rudis. Ideoque interroga iterum ab initio. Responde rursus, inquit, vtrum scis aliquo quæ scis, an nullo? Anima inquam. Hic, ait ille, plus quàm rogatus sit, respondet. Non interrogo quo scias, sed vtrum scias aliquo, nécne. Ego inquã, ad hæc plus quam decebat propter imperitiã meam respõdi. Sed ignosce mihi obsecro. Respondebo iam nunc simpliciter, quòd scio aliquo semper quæcũq; scio. Vtrũ, ait, hoc eodem semper, an tum hoc, tum alio? Semper inquã, quãdo scio, hoc scio. Hic ille, Nondum præter rem respondere desinis? Ne forte, inquã, id quod semper dicitur, nos falleret, ita respondi. Non nos, inquit, dicas, sed te. Sed responde, vtrum semper hoc scias. Semper inquam, postquam ipsum Quando oportet subtrahere. Nõnne sẽp hoc scis? semper autem sciens vtrũ aliqua hoc scias, quo scis, aliqua alio, vel hoc ipso omnia? Hoc inquã cuncta quæcũq; scio. Hic rursus transgrederis Socrates. Excipiatur inquã quod dictũ est, quæcũq; scio. Vt excipias, inquit, nihil postulo, imò responde, possésne omnia scire, nisi scires omnia? Monstrum esset hoc inquã. Adijce nunc iam ait, quicquid lubet. Cuncta nanq; scire fateris. Sic videor inquã, postquam nullius momenti est illud scio. omnia autem scio. Nõnnè & semper confessus es scire hoc quo scis? siue quando scis, seu quomodocunq; placet. Semper enim scire es cõfessus, ac omnia simul. Constat ergo quod puer sciebas, & quando genitus es, & quando natus, imò & antequam nascereris, & ante cœli terræque ortum scisti omnia, si modo semper scis. Ac per Iouem semper scies, & omnia, si voluero. At voles, inquam, honorande nimium Euthydeme, siquidem omnino vera dicis. Sed posse te nõ multum confido, nisi idem tecum velit frater iste tuus Dionysodorus. sic enim forte valebis. Dicite porrò. Cætera quomodo vobis non concedam, nescio, tam mirabili atq; noua sapientia præditi estis, quo minus ego omnia sciam, quandoquidem vos asseritis. Talia quædam qua ratione scire me dicã Euthydeme? quod videlicet boni viri iniusti sint, Dic enim mihi, sciõne istud, an nescio? Scis vtique, inquit. Quid inquam? Quòd viri boni iniusti non sunt. Iampridem sciebam hoc, inquam. Verũ non istud quæro, sed quòd iniusti sunt viri boni, vbi didicit? Nusquam Dionysodorus ait. Non ergo inquam, hoc scio. Tunc Euthydemus ad Dionysodorum conuersus ait, Sermonem destruis, apparebitque iste si nesciat, sciens simul & nesciens. Dionysodorus quidem erubuit, sed ego, Tu verò quid ais Euthydeme? non videtur tibi frater tuus vera loqui, quum nouerit omnia? Frater ego sum Euthydemi, Dionysodorus ait. Mitte isthæc inquam, ô bone vir, dum me Euthydemus doceat, quòd sciã viros bonos iniustos esse, neque hanc mihi doctrinam inuideas. Fugis, ô Socrates, ait Dionysodorus, neque vis respondere. Non iniuria, inquam, fugio: nam cum alterutro vestrũm sim imbecillior, cur non duos fugiam? Hercule quidem multo sum imbecillior, qui pugnare simul non valuit aduersus hydram sophisticam, cui propter sapientiã pro vno sermonis capite amputato, multa repullulabant, ac etiam aduersus Cancrum sophistam quendam ex mari aduentantem & nuper vt arbitror, aduectum naui: à quo cum Hercules ad sinistram angere

Hercules aduersus hydram sophisticã, & cancrum sophistam.

angeretur, verbisq; acriter morderetur, nepotis sui Iolai auxiliū implorauit, qui summopere illi succurrit, meus autē Iolaus Patrocles si venerit, longe aliter faciet. Respōde ergo, inquit Dionysodorus, postquam ipse hæc prædicas, vtrū Iolaus Herculis magis fratris filius quā tuus fuerit. Operæpretium fore arbitror, vt tibi respondeā Dionysodore. Neq; enim desineres sciscitari, & propter inuidiā quandam interturbare, ne Euthydemus sapiens illud me doceat. Responde igitur inquit. Respōdeo, inquā, Iolaum Herculis fratris filiū fuisse: meum autē, vt videtur, nequaquā. Neq; enim pater ipsi Patrocles fuit frater meus, sed aliquis nomine ꝓximus Iphicles Herculis frater. Patrocles autem, inquit, tuus? Nimirum inquam, sed ex matre eadem, non patre. Frater ergo tibi est, inquit, & nō frater. Non eodē ex patre inquā, vir optime. Illius enim pater Chæredemus, Sophroniscus autē meus. Pater autem, inqt, erat Sophroniscus atq; Chæredemus? Omnino, ille meus, hic suus. Nónne Chæredemus alius quàm pater erat? Alius scilicet quàm pater meus. Nunquid pater erat, cū alius quàm pater esset? An tu idem es quod lapis? Verebar inquam, ne idem te asserente viderer. Mihi vero nō videor. Nónne igitur alius es quàm lapis? Alius certè. Quòd si alius es quàm lapis, non es lapis. Et si alius quàm aurum, non es aurū. Sic est inquam. An non eadem ratione Chæredemus quum alius sit quàm pater, pater non erit? Videtur, inquam, non esse pater. Ad hæc Euthydemus adiecit: haud pater est Chæredemus: rursusq; & Sophroniscus cū alius sit quàm pater, non est pater. Quapropter sine patre es, ô Socrates. Sermonē verò suscipiens Ctesippus intulit, Pater autē vester cum eadem sibi contigerit, alius est quā pater meus. Longe abest, Euthydemus ait Nū idem? Idem sanè. Non consentirem. Sed vtrū meus Euthydeme pater est, duntaxat an & cæterorū hominum? Et cæterorū insuper. Nunquid putas eundem hominē patrem existentem nō esse patrē? Putarā equidē Ctesippus inquit. An & aurum inquit aurū existens, non esse aurū? & hominem existen-

Prouerbiū.

tem, hominē non esse? Tum Ctesippus, non vt fertur, Euthydeme, lino linum connectis. Rem grauē dicis, si pater tuus, pater est omniū. Est tamē, inqt. Vtrū hominū duntaxat, inqt Ctesippus, an equorū etiā cæterorumq; animalium omnium? Omnium prorsus. An & mater tua, mater omniū? Et mater. Ergo tua mater echinorū marinorum mater est. Et tua, inquit. Et tu rursus frater es gobiorū, catulorū & porcellorū. Et tu, inquit. Quinetiā tibi pater est canis. Et tibi insuper. Hic Dionysodorus, Si mihi respondere Ctesippe volueris, faciā vt ista cōcedas. Dic age, est tibi canis? Et malus admodum canis, Ctesippus ait. Habet catulos? Tales habet multos. An non illorū pater est canis? Prorsus vidi nanque illum cum cane matre coëuntem. Nónne tuus est canis? Est. Nónne igitur pater existens, tuus est? Quare tuus pater fit canis, tuq; catulorum frater. Sed nequid Ctesippus prius obijceret, repente adiecit Dionysodorus. Paulum quid ultrà responde. Canem hunc verberas? Arridēs Ctesippus ait, verbero, te autem nequeo. An non igitur tuum patrē verberas? Longe, respondit, iustius esset vt patrem vestrum verberarem, qui disciplinam quandam adeptus, adeò sapientes filios genuit. Sed nunquid, ô Euthydeme, multa bona ex vestra sapientia vester & catulorum pater est consecutus? Neque ille bonis multis indiget, ô Ctesippe, neq; tu. Neque tu etiam Euthydeme, neq; alius quisquā hominum, inquit. Dic etenim Ctesippe mihi, vtrū bonum esse censeas, vel ægrotanti pharmacum bibere quando indiget, an non? vel homini pugnaturo bonum esse vt armatus prodeat, an inermis? Arbitror equidem inquit. nempe expecto aliquid abs te egregiū. Ipse videbis optime, inquit. Verum respōde, postquam confessus es bonum esse, quādo res postulat, pharmacum bibere, nunquid hoc bonū quàm plurimū oportet bibere? optimumq; erit si quis terat, & infundat poculo hellebori tantum, quantū curru aliquo vehitur? Prorsus ita, Ctesippus ait, si tantus sit qui bibiturus est, quanta est statua Delphica. Nónne similiter & in bello, inquit, si bonū est armis indui, plurima arma habenda sunt, iaculorūq; & clypeorum circunferenda est sarcina? quādoquidem id bonum est. Et maxime quidē, Ctesippus ait. Tu verò nō putas Euthydeme, sed vnum duntaxat iaculum esse ferendum? Equidē inquit. Ita Geryonē, inquit, Briareumq; armares? ego autem putaui robustiorem te esse, sociumq; similiter istum, vtpote viros armigeros. Euthydemus quidē tacuit. Dionysodorus autē aduersus ea quæ primū Ctesippus responderat, intulit: Bonum tibi esse videtur aurū habere? Valde quidem, respondit Ctesippus. An nō & habere pecunias semper atq; vbiq; ? Maxime inquit. Nónne bonū esse aurum confiteris? Confessi iam sumus. Semꝑ ipsum habere, & vbiq; oportet, & in seipso quàm maxime? Beatissimus is esset, qui tria auri talēta in ventre haberet, talentum vnū sub capitis osse, staterem autem, id est nummum quendam, & pondus auri in vtroq; oculo. Ferūt, inquit Ctesippus, ô Euthydeme, apud Scythas eos felicissimos optimosq; viros esse, qui in sui capitis ossibus aurū multum continet, quemadmodū tu paulo antè canē dicebas patrē. Quodq; magis est mirum, suis ex capitibus deauratis bibunt, & hæc introspiciunt, verticē frontemq; suam manibus attollentes. Adhæc Euthydemus, Vtrū Ctesippe vident & Scythæ, & cæteri homines quæ possunt videre, vel quæ nō possunt? Quæ possūt plane. Nónne & tu? Et ego similiter. Vidén' nostras vestes? Video. Possunt igitur hæ videri. Mirifice, Ctesippus ait. Quid porrò? inquit. Nihil. Ipse verò non putas has videre? vsqueadeò iucūdus es vir? Videris mihi Euthydeme quodammodo extra somnum obdormisse, posseq; te puto dicentem nihil dicere. Et tu hoc facere videris. Nūquid impossibile est Dionysodorus ait, tacentem dicere? Impossibile, Ctesippus inquit. Dicentem verò tacere? Possibile multo minus. Quando igitur lapidem dicis, nónne tacentem dicis? Et quando lignum & ferrum similiter? Haud silere tibi ferrea concedā, Ctesippus ait. nam si quis pulset, sonare illa quidem, & reboare dicuntur. Quare quàm nihil dicas propter sapientiā, hic non satis animaduertisti. Sed quod restat, ostēdite, possibile videlicet esse, dicentem tacere. Certe mihi visus est tunc vehementer Ctesippus propter amicum cōtendere. Quādo siles, inquit Euthydemus, nónne omnia siles? Equidem. Nónne & rē quamlibet dicentem siles? siquidem illa quæ dicūt, in numero omniū computantur. Quid verò? interrogauit Ctesippus, nō silent omnia? Non, ait Euthydemus. An loquuntur omnia vir optime? Imo certe, quæ loquuntur. Non istud quærebam, inquit, sed vtrum omnia sileant vel loquātur. Tunc subri-

piens sermonem Dionysodorus ait, Neutra & vtra-
que. Certe enim scio te quid huic responsioni obij-
cias, ignoraturum. Statim Ctesippus, vt solet, effu-
sus in risum clamauit. O Euthydeme, tuus frater
iam & victus est. Clinias quoque admodum dele-
ctatus arrisit. Quare Ctesippus gestiens longius
quàm in decuplum lætitia creuit. Visus autē mihi
est Ctesippus vtpote veterator hæc ipsa illis per a-
stutiam extorsisse. Neq; enim sapientia talis apud
alios est nostri temporis homines. Post hæc ego,
Quid, inquam, rides, ô Clinia, in rebus tam serijs,
tamq; pulchris? Sed ad me conuersus Dionysodo-
rus, Tu verò aliquando rem pulchram vidisti So-
crates? Multas equidem Dionysodore. Nunquid
alias quàm ipsum pulchrum? an easdem? Ego verò
passim hæsitaui, nec iniuria me id perpessum fuisse
sum arbitratus, quippe qui tacere diutius non po-
tuerim. respondi tamen alias esse quàm ipsum pul-
chrum, pulchritudinem tamen singulis quandam
adesse. Si tibi adsit bos, inqt, nunquid ipse bos eris?
& quia ego tibi nunc adsum, Dionysodorus es?
Bona, inquam, verba quæso. Sed ille, Quo pacto al-
terum adest alteri, cum alterum sit, & alterū? Nun-
quid tu, inquam, de hoc dubitas? Nempe iam illo-
rum imitari sapientiam cōtendebam, vtpote cupi-
ditate illius accensus. Cur non dubitem, inqnit, &
ego, & cæteri omnes de eo quod nequaquā existit?
Quid ais Dionysodore? nónne pulchrum pulchrū
est, turpeue, turpe? Si mihi videatur inquit. Nonne
videtur? Prorsus inquit. Nónne & idem, idem est
inquā, & alterū similiter alterum? non tamē quòd
est alterū idē? At ego nec puerū quidē suspicari hoc
arbitrabar, quin quod alterum est, sit alterum. Ve-
rum, ô Dionysodore, sponte id omisisti. Videmini
autem mihi tanquā artifices quibus conuenit per-
agere singula, disputandi rationē decore transigere
atq; tradere. Nostin', inquit, quid singulis opifici-
bus peragere conueniat? Principio quidē scis quē
deceat ære cudere? Fabrum, inquam, ærarium. Quē
verò luto fingere? Figulum. Quem rursus iugulare
atq; excoriare, & in frustra incisas carnes assare, vel
elixare? Coquū. Nónne quisquis cōuenientia facit,
rectè facit? Maxime inquā. Cōuenit autē, vt ais, co-
quum, inquit, concidere & excoriare. Concessisti
hæc, nécne? Concessi, inquam, sed ignosce precor.
Constat igitur, inquit, si quis iugulans & incidens
coquum elixet assetue, conuenientia facere. Quin-
etiam si quis fabrum ærariū ære cudat, & figulum
fingat, decētia similiter operabitur. O Neptune in-
quam, iam sapientię illi vestræ colophonem impo-
suisti. Nūquid ista mihi quādoq; sic aderit vt pro-
pria fiat? Cognosceresne, inquit, ipsam, ô Socrates,
propriam iam effectam? Si ipse velis, inquam, ego
quidē. Quid porrò, inquit, tua putas cognoscere?
Equidem, inquam, nisi fortè tu aliud dixeris. Abs
te nanq; oportet incipere, in hunc autē Euthyde-
mū desinere. An nō tua illa esse putas, inquit, quo-
rū es dominus? tibiq; vti arbitratu tuo licet, vt bo-
ues & oues? hæcne tua existimas, quæ vendere po-
tes atq; largiri, & cuiuis deorum vouere? quæ verò
non potes, non tua? Ego verò arbitratus præclarā
aliquam inde quæstionem exorituram, & audien-
di auiditate protinus inflammatus; prorsus ita est
inquā. talia nempe quædā mea sunt. Nunquid ani-
malia, inquit, nominas illa quæ animā habent? Illa
ipsa inquam. Fateris igitur ex animalibus illa dun-
taxat esse tua circa quæ potes hæc omnia facere,
quæ modo dicebam? Fateor inquam. Hic ille iro-
nice admodum seipsum continuit, quasi magnum
quiddam cōtemplaturus, deinde ait, Dic age mihi,
ô Socrates. Estne tibi Iupiter patrius? Atqui ego su-
spicatus eò rediturum esse sermonem quò deuenit,
& per ambiguū quoddam diuerticulum secedens,
rete quo velut implicitus iam eram, effugi, respon-
diq;, Non est, ô Dionysodore. Miser, inquit, homo
es, neq; Atheniēsis, cui neque dij patrij sunt, neque
sacra, neq; aliud quicquā præclarum atq; magnifi-
cum. Mitte, inquā, ista Dionysodore, ne male omi-
neris, neq; acriter erudias. Sunt enim mihi & aræ,
& sacra domestica patriaq;, & alia quæcūq; id ge-
nus Atheniēsibus adsunt. Cæteris, inquit, Atheniē-
sibus est patrius Iupiter? Non est, inquā, apud Io-
nas talis cognatio, neque apud eos qui hac ex vrbē
manarunt, neq; apud nos, sed Apollo patrius pro-
pter Ionis genituram. Iupiter autem nobis patrius
non vocatur, protector vrbis tamen & curator tri-
bus est dictus, & tribus curatrix Minerua. Sat est,
inquit Dionysodorus. Est enim tibi, vt videtur,
Apollo Iupiter & Minerua. Omnino. An nō tui isti
erūt dij? progenitores videlicet, atq; domini? Nōn-
ne tui? An nō tuos esse confessus es? Confessus sum,
inquā. quid tum? Nonne animalia isti dij sunt in-
quit? Concessisti porrò quęcunq; animam habent,
animalia esse: isti verò dij non habēt animam? Ha-
bent vtiq;, inquam. Sunt igitur animalia? Sunt cer-
te. Ex animalibus autem illa tua esse dicebas, quo-
rum apud te esset potestas, vt pro arbitrio vēderes,
largireris, dijsq; dicares. Recusare Euthydeme nō
possum, quin ista concesserim. Statim ille sic intu-
lit: postquā tuum esse Iouē, tuosq; esse & alios fa-
teris deos, licétne tibi vendere illos atq; largiri, &
pro libidine tua vt animalia cætera q̄ tua sunt, tra-
ctare? Ego igitur Crito tanquā sermone percussus,
obmutui. Ctesippus autem succurrere mihi cona-
tus ait, Papæ, pro Hercules, præclarum sermonem.
Ad quē Dionysodorus. Vtrū Hercules papæus est,
an papęus Hercules? Tunc Ctesippus ait, Prò Ne-
ptune, fortes durosq; sermones. Desisto iam. Inex-
pugnabiles viri sunt. Hic profectò amice Crito, nul-
lus præsentiū continere vltrà se potuit, quin illorū
orationem laudibus summis extolleret: & hospites
illi Dionysodorus Euthydemusq; risu, plausu, &
lætitia exultantes gestientesq; ferme resoluti sunt.
In superioribus nanq; dum singula proferebātur
soli eorum sectatores protinus applaudebant. Hic
autem penè ipsæ quoq; Lycæi columnæ cōclama-
re, plaudere, gestireq; videbantur. Ego quidem sic
affectus fui vt assererem, nullos vnquam homines
pari sapientia me vidisse. Atqui & illorū sapientiæ
penitus mancipatus laudare illos & celebrare sum-
mopere cœpi. O viri, inquam, ob miras dotes na-
turæ beati: quippe qui rem tantā tam facile, tamq;
breui tempore absoluistis. Multa quidem & alia
sunt in vestris sermonibus Euthydeme Dionyso-
doreq;, præclara, in quibus id præcipue magnificū
est, quòd nulla vobis cura est, aut vulgi, aut etiam
illustrium hominum, aut qui aliquo in pretio ha-
bentur, sed similium duntaxat. Equidē certò scio,
paucos esse qui id genus sermonum diligant, &
eos quidem vobis similes: cæteri autē sic illos igno-
rant spernuntque, vt erubescant vehementius, si
cæteros illis conuincant, quàm si ipsi ab alijs con-
uincantur. Hoc præterea populare & mansuetum
vestri sermones habent: quòd quum dicitis rem
nullam

nullam bonam esse vel malam, neque albam, neque aliud quicquam talium, neque omnino aliquid ab alijs aliud: reuera quemadmodú gloriamini, hominum ora planè obstruitis. Quia verò non aliorum tantú ora, sed vestra insuper, gratiosa res est: & sermonis odium offensionemq; audientium deuitatis. Maximum verò hoc est, quòd hæc vsqueadeò vobis artificiose sunt adinuēta atq; instituta, vt breui cuilibet tradere valeatis. Cognoui equidem, & Ctesippo mentē adhibeo, cōsideroq; quàm subito imitari vos cœperit. Huius rei mysterium quàm ocyssime docere posse præclarum est, neq; tamen operæpretium fore videtur, vt corā multis hominibus disseratis: imò verò, si mihi credideritis, cauebitis prorsus ne in multorum cœtu loquamini: ne fortè quamprimum ista percipiētes, gratias nequaquam habeant. Ista igitur inter vos tantū inuicēm communicate, neq; alius quisquam ea nisi argento exposito audiat. Idem quoq; si sapitis, vestris discipulis consuletis, ne vnquā cum alijs quàm secum atq; vobiscum de his loquant. Quòd enim rarum Euthydeme, id honorandú. Aqua enim vilissimo pretio emitur, cum res sit natura pretiosissima, vt ait Pindarus. Sed agite, inquam, Cliniā hunc meque suscipite. Cum hæc, ô Crito, & alia quædā breuia disseruissemus, abiuimus. Delibera igitur qui mecū vnà ad hos viros accedas. Nam pollicentur omnes se docturos, quicunq; argētum dare parati sint, neq; ingenium vllum vel ætatem excipiūt. Quod verò tibi maxime audire expedit, aiunt nihil cumulandæ pecuniæ studiū prohibere quo minus quiuis sapientiam illorum facile percipere posit. CRIT. Equidē, ô Socrates, audiendi cupidus sum, & libentissime discerem. Videor tamen & ipse eorum vnus esse qui Euthydemi similes non sunt, sed illorū potius quos tu paulo antè dicebas, q captiunculis huiuscemodi redargui malūt ab alijs, quā alios redarguere. Enimuero ridiculus essem, si admonere te pergerem. Nihil tamen prohibet quæ ex ijs qui cœtu soluto à vobis discesserūt, audiui, tibi nunc referre. Deambulanti mihi obuius factus eorum quispiam qui in iudicialibus causis excellere plurimū æstimantur: O Crito, inquit, nihil ex istis sapientibus audiuisti? Nihil per Iouem, inquam. Audire enim me affectantē frequens turba tumultusque prohibuit. Res tamē, inquit, auditu digna. Cur, inquam? Vt audisses eos homines disputātes, qui in hoc sermonum genere cæteris præstant. Ad hunc ego. Quid tibi visum est inquā? Quid aliud, inquit ille, quàm quæ semper ex ijs hominibus audiuntur, dum nugātur, ac de rebus nullius momēti indigno quodam studio inuicem altercātur? nominatim hac oratione est vsus. Tunc ego. Veruntamē gratiosa res est philosophia. Quā gratiosum, inquit, ô beate, quod nullius est pretij? Atqui si paulo antè interfuisses, erubuisses, vt arbitror, amici tui gratia: qui vsqueadeò ineptus erat, vt seipsum tradere hominibus cuperet, quibus nihil pensi est quid loquant, sed singula captant, obijciuntq; vocabula, cum tamē illi vt suprà dicebā, cæteros tales nostræ ætatis viros excellant. Profectò, ô Crito, & studium hoc vilissimum est, & qui in eo versantur, ridiculi. Mihi quidem, ô Socrates, haud rectè rem ipsam improbare visus est ille, vel q̃quis alius improbet. Quòd autē in cœtu multorū cum talibus viris disputare quis studeat, merito vituperasse ille mihi videt. SOC. O Crito, admiratione digni sunt hi viri. Verum nondum quòd dicturus sum, noui. Quorum ex numero erat qui tibi obuius philosophiam vituperabat? Vtrum orator quispiam ex his qui in iudiciali concertatione valent? an ex ijs qui tales edunt cōscribuntq; orationes, quibus oratores in iudicio certant? CRIT. Minime quidem oratorem, neq; arbitror illum in iudicio vnquam orasse, sed rem ipsam iudicialem optime intelligere ferūt, & elegantes orationes cōponere. SOC. Teneo iam. Atqui & ipse idem modo dicturus erā. Nempe hi sunt, ô Crito, quos Prodicus inter philosophum, ciuilemq; virum cōfines statuit. Putant hi quidem se esse omniū sapientissimos, & videri præterea tales apud quàmplurimos: solos autem philosophos impedimēto sibi esse, quo minus ab omnibus æque probētur. Censent itaq; si cōmunem aduersus philosophos opinionem hanc diuulgēt, quòd nullius pretij sint, sine controuersia sapientiæ gloriam se apud omnes summā reportaturos. Esse nanq; se re vera sapiētissimos, sed in priuatis sermonibus, quū Euthydemi sectatores aduersant, impediri. Quòd verò sapientes sint, ex eo consentaneum videri volunt, quòd satis habeant philosophiæ, satis etiā ciuilis peritiæ, & quantum oportet sint vtriusq; participes, & extra turbulentos ciuilium negotiorum tumultus positi sapientiæ fructibus iucūde fruantur. CRIT. Nunquid dicere aliquid, ô Socrates, tibi viri isti videntur? SOC. Nequaquā. CRIT. Veruntamen horum hominum sermo habet aliquid verisimile. SOC. Habet, vt dicis, ô Crito, verisimilitudinem potius quàm veritatē. Neq; facile illis persuaderi potest, quòd & homines & cætera omnia quæcunq; duorum quorundā media sunt, & vtrorunque participant, ita se habeant, vt quæ ex malo & bono sint, hoc quidē meliora, illo deteriora fiant: quæ verò ex duobus bonis non ad idem conducentibus, vtrisq; deteriora ad opus illud peragendum, ad quod spectāt vtraq; illa q̃bus fit cōpositio. Quę autem ex duobus malis sint constituta, nō ad idem tendentibus, hæc sola meliora sunt vtrisq; illis, quorū participant. Si ergo philosophia bona est, & ciuilis actio bona, sed ad aliud atq; aliud vtraq; cōferens, & hi vtrorunq; horū participes, vtrotunque in medio sunt cōstituti, nihil cōcludunt. nam vtrisque deteriores sunt. Sin autem vnum quidem horū bonum, malum verò alterum, hoc quidem meliores, illo deteriores. Quòd si vtrunq; malum, ita demum vera dicerēt, aliter verò nequaquam. Neque verò confessuros illos arbitror mala esse vtraq;, neque vnum quidem bonum, malum verò alterum. Sed profectò vtrorunq; hi participes vtrisq; ineptiores sunt ad illud, ad quod philosophia & ciuilis actio pertinet, & cū tertium locū teneāt, primū vsurpare non dubitāt. Ignoscendum quidem illorum desiderio, neq; indignandum, tales tamen esse censendi, quales & sunt. Nam vnumquenq; diligere debemus, qui modo prudētiæ particeps aliquid dicit, & viriliter peragit. CRIT. Equidem, ô Socrates, vt sæpe tecū loquor, ambigo qua ratione filios meos educē. Minor quidē natu tenerior est adhuc quàm exigat disciplina: Critobolus autem adultus est iam, & aliquo indiget, cuius opera proficiat. Quoties tecū loquor, ita prorsus afficior, vt existimem insaniā esse filiorū gratia per cætera occupatum esse, vt circa coniugiū, nempe qui ex matre generosissima nascantur, deinde vt amplū illis patrimoniū relinqueretur, illorum autem educationem

negligere. Verùm cùm ad eos respicio qui erudire homines profitenf, absterreor, mihiq; consideranti vnusquisq; illorum longe ab ea re quam prædicat, alienus esse videtur. Et vt verum tibi fatear, nō habeo quo pacto filium meum ad philosophiā exhorter & prouocem. S O C. O amice Crito, an ignoras in quouis studio viles & nullius pretij homines permultos esse? probos verò paucos, eosq; maximo in pretio habendos esse? Nōnne tibi videtur pulchrū quiddam esse gymnastica, mercatura, rhetorica, res militaris? C R I T. Mihi certe. S O C. Nōne vides in vnaquaque harum artium multos ad opus vnumquodq; ineptos & deridēdos? C R I T. Ita est, ac vera nimium loqueris. S O C. Ergo hac de causa studiáne fugies omnia, & illa filio dissuadebis? C R I. Haud decet, ô Socrates. S O C R. Caue ergo ne quod dedecet, agas, ô Crito. Mitte curam hanc, vtrū boni sint homines philosophiæ studiosi, vel mali: rem verò ipsam diligēter examina: Si inquirēti res praua videbitur, non solum filios, sed omnes homines absterreto. Sin autē tibi talis, qualis & mihi apparet, sequere eam viriliter & exerce, atque ad idem studium filios cohortare.

In quouis studio viles permultos, probos verò paucos esse.

HIPPIAS MINOR, VEL, DE MENDACIO.

MARSILII FICINI ARGVMENTVM.

MIRIFICA Socratis Platonisq; nostri bonitas cū diligentissime multis vbiq. modis prouideat ne iuuengus credula subdolis sophistarū aucupijs capiatur, captaque perdatur, nō iniuria Hippiam Eliensem sophistarū insolētissimum atq. fallacissimū duobus dialogis agitat, Maiore videlicet atq; Minore. In maiore quidem demōstrat Hippiam rerum professorem pulcherrimarum omnino quid ipsa pulchritudo sit ignorare. In minore vero eundem se iactantem quod ante aliōs mendacem à verace discernat, ostendit in vtriúsque definitione prorsus errare: vt pateat Hippiam, vt omniū arrogantissimus est, ita & ignorantissimum esse, atq; ineptissimū apparere. Mitto nunc quod eum, vt mos est sophistarum, iactabundū & temerarium auarumq. depingit: & cūm promittat omnia, in omnibus dantē verba, nihil verò præstantē: cumq. maximis glorietur, vel in minimis claudicantem. Sed vt ad mendacis veracisq. definitionem redeamus, mēdax sic describendus erat, qui maxime velit, vtcunque possit sciatq., mentiri. Verax autē cōtra, qui maxime velit vtcūq. possit & sciat, vera loqui. At Hippias inertissimus artium magister omnium, confusissimusque veracis mendacisque discretor, ordine definit opposito, dicitq. mendacem qui maxime possit sciatq. mentiri quotiescunq. voluerit: Veracem verò, qui quandocunq; voluerit queat & sciat vera loqui. Vnde cogitur primū fateri mēdaces esse potentes, scientes, prudētes, sapientes. Deinde & bonos ad illa ad quæ potētes, sint atque sapientes. Tertio per artes singulas deducendo compellitur in qualibet tam re quam arte fateri eundē esse veracem atq. mendacem, quod negauerat ab initio. Siquidē in qualibet ille qui optime callet, idem maxime potest & scit pro arbitrio vera loqui pariter atq. mentiri. Quarto ad concedendum inducitur veracem nihilo meliorem esse mendace, quandoquidē quam sufficiēs bonusq. est verax ad loquēdū vera, tā sufficiēs bonusq. appareat mēdax ad mentiēdū. Post hæc Socrates sophistā in ambiguitatē adducit, vter delinquat grauius, nū qui mētitur volens, an qui nolēs. Id verò sophista nescit soluere, neque Socrates quidē soluere vult sophistæ. Est autem ita soluendum. In his quidē quæ ad intelligentiam pertinēt minus errare qui mentiuntur spōte: in his autē quæ ad mores spectant, errare magis. Eum verò qui nolens dicit mendacium, contra se habere. Deinde ambigitur vtri magis errent, nū qui dedita opera, an qui infirmitate vel ignorantia peccant. probaturq. longis inductionis ambagibus, in his quæ ad naturā & artem, illarumq. instrumēta pertinēt, grauius esse vitium vel impotētia vel ignoratione cōmissum, quàm malitia perpetratū. Siquidem naturæ bonum in ipsa potentia, bonum verò artis in hac ipsa, atq; insuper in cognitione consistit. Malum igitur in oppositis. Ex his autē extra propositum Socrates Hippiā ad mores transfert, concludens idem in genere morū, quod & in natura artisq; genere. Quod quidem etsi intelligit Socrates fieri non debere, studet tamē declarare sophistam id nequaquam animaduertere. Profecto in his quæ ad voluntatem moresque pertinēt, grauius delinquitur malitia, id est quadā voluntate peccandi, quàm si vel per impotentiā vel per ignorantiā delinquatur. Postremo Socrates iustitiā esse dicit vel potentiā vel scientiam vel vtrūq.. Addere sciebat sed nolebat tertium, scilicet vel voluntatem. Iustitia enim maxime in voluntate cōsistit, Id verò declarare voluit latere sophistā. Sed iam argumentum superioribus præceptis his concludamus. Docendum sine inuidia. Absque rubore discendum. Gratiæ semper habendæ docenti. Aliena inuenta tibi non vsurpanda.

EVDICVS, SOCRATES, HIPPIAS.

TV verò quidnam taces Socrates, cū tā multa Hippias hic ostēderit? Cur nō aut comprobas dictorū aliquid, aut redarguis si quid minus rectè dictum tibi videtur? præsertim cū & ipsi inferiores discesserimus, qui nobis nō mediocre philosophiæ studiū vendicamus? S O C. Sunt Eudice nonnulla ex his quæ circa Homerum dicebat Hippias, de quibus percōtari cupio. Audiui equidem ex Apemanto patre tuo, Iliadem apud Homerum eò præclarius poema esse Odyssea, quò Achilles Vlysse præstantior. In Achillem nanque poema vnum, in Vlyssem alterum aiebat esse compositū. De hoc ergo sciscitari ab Hippia, si modo ei placet, affecto, vtrum illorum hominum præstantiorē asserat, postquā alia multa ac varia de Homero, cæterisq; poetis sint nobis ostensa. E V D. Nulla prorsus inuidia prohibebit quin Hippias interrogāti respōdeat. Respōdebis nécne Hippia, si qd Socrates quęrat? H I P. Haud rectè agerem Eudice, si nūc Socratis interrogationē fugerem, qui solitus sim semper ex Elide patria ad Olympica festa, quò Græci ad cōmunem celebritatē vndique confluunt, me conferre, ipsumq; me ibi apud templū præbere cuiq; declarantē quodcunque demonstrari quis cupiat, & ad interrogationes singulas respondēntem. S O C R. O quàm felix tibi sors cōtigit Hippia, si adeò confisus animi sapientia qualibet Olympiade ad sacrū aduentas. Mirarer profecto si quis circa corporis exercitationē athleta illuc certaturus accederet tā corporis viribus quàm tu mentis subtilitate confisus. H I P. Merito sic affectus sum Socrates: nā ex eo tēpore quo cœpi in Olympicis exerceri, neminem reperi adhuc me aliqua in re superiorē. S O C. Præclarum hercle quod ais Hippia, atq; hæc gloria tua & Eleorū ciuitati & parētibus erit quoddā sapientiæ monimentū. Verum quidnam de Achille & Vlysse iudicas? Vtrum horum pręstantiorem, & qua in re putas? Porrò dum multi intus essemus, tuq; dissereres, quædam me verba subterfugerunt: piguit tamē perquirere, tum quod turba erat intus plurima, tū etiā ne orationi tuæ impedimēto forē. Nūc vero postquam pauciores sumus, & Eudicus hic quęrere iubet, liquidius nobis ostende quod de his viris dicebas, quóue pacto dijudicabas. H I P. Volo equidem Socrates apertius quàm tunc in præsentia referre, quæ de his & de alijs sentio. Homerū assero omniū qui ad Troiam peruenerunt, optimum virum finxisse Achillem, sapientissimū Nestorem, apprime versutū multiformēq; Vlyssem. S O C. Papę ô Hippia. An

pia. An mihi in hoc gratificaberis? ne me videlicet rideas, si ad percipiendum tardior fuero, ac sæpius requisiuero? Dignare mihi obsecro, libenter ac facile respondere. HIP. Turpe quidem esset ô Socrates, cum alios eadē doceam, & pro ijs pecunias exigam, si tibi quærenti non indulgerem, nec lęto animo responderem. SOC. Præclare admodum loqueris. Equidem cum optimum virum Achillem fictū fuisse dicebas, sapientissimum Nestorem, visus mihi sum quod diceres intelligere. Cum vero Vlyssem versutum & multiformem, vt verum fatear, quid significare velles, non intellexi. Atque mihi dicas: fortè enim hinc magis percipiam: nunquid & Achilles ab Homero multiformis versutúsque inductus fuerit, nécne. HIP. Minimè ô Socrates, sed simplex omnino. Quoniam in supplicationibus ipsis cum eos disceptantes inducit, ita aduersus Vlyssem loquentem facit Achillem.

Iliad. O multum generose doli fabricator Vlysses,
Conuenit intrepide me vestra refellere dicta,
Vt fieri debere puto, fallacibus ipsum
Ne me sedentes hinc obtundatis & illinc.
Is magis est quoniam quem nigri ianua Ditis
Infensus nobis, aliud qui pectore claudit,
Inde palàm profert aliud quodcunque videtur.
Ast ego nūc dicam, credo velut esse futurum.

His in carminibus morē vtriusque declarat, Achillem esse veracem atque simplicem, Vlyssem versutum atq; mendacem. Hęc siquidē apud eum Achilles aduersus Vlyssem infert. SOCR. Videor iam quod ais, ô Hippia, intelligere. Versutum enim mendacē vocas, vt apparet. HIP. Maxime quidem ô Socrates. Talem nempe Vlyssem sæpe & in Iliade, & in Odyssea fingit Homerus. SOCR. Ergo existimauit Homerus aliū quidem esse veracē virum, alium vero mēdacem, neq; vtrunq; eundem esse. HIP. Quid prohibet Socrates? SOC. An idē & ipse censes Hippia? HIP. Maxime omnium. Nimis enim errarem, si aliter ipse sentirem. SOC. Homerum quidem igitur mittamus, cum ab eo sciscitari non liceat, quæ eius fuerit in condendis his carminibus sententia. Postquàm vero tu causam suscipis, tibiq; ea videntur quæ dicere Homerū asseris, pro Homero simul ac teipso respōde. HIP. Fiet. Interroga paucis quod lubet. SOC. Mendacésne vocas illos qui facere aliquid nequeant, vt inualidos defessósue, an eos qui facere aliquid possint? HIP. Potētes & maxime quidem, cum in alijs multis, tum etiam in decipiendis hominibus. SOC. Potentes itaq; sunt secundum sermonem tuum, atq; versuti, nónne? HIP. Certè. SOC. Versuti vero sunt & subdoli stoliditate quadam & imprudentia? an astutia potius atque prudentia? HIP. Astutia maxime omnium atq; prudētia. SOC. Prudentes ergo sunt, vt videtur. HIP. Valde per Iouem. SOCR. Prudentes vero cum sint, ignorántne quod faciunt, an sciant? HIP. Imò scientes maximè. Nam ob hoc alios seducunt. SOC. Cum ergo scientes sint harum rerum quas sciunt, vtrum insipientes sunt, an potius sapientes? HIP. Sapientes videlicet in his ipsis ad decipiendum. SOC. Siste obsecro, repetamus dicta, vt quid dicas, inspiciamus. Mendaces esse ais, potentes prudentésque, scientes item & sapientes circa illa de quibus mendaces? HIP. Aio. SOC. Alios autem veraces esse, alios contrà mendaces, atq; hos inter se longe contrarios? HIP. Aio & ista. SOC. Ex hoc ergo sequitur, vt mendaces ex potentium sapientiumq; numero sint. HIP. Maxime. SOC. Cum vero dicis potentes & sapientes esse mēdaces ipsos ad eadem, vtrum dicis potentes esse ad mentiendū si velint, vel impotentes ad ea quæ mentiuntur? HIP. Potentes equidem. SOC. Vt ergo summatim dicamus, mendaces sunt qui ad mētiendum potentes sapientésque sunt. HIP. Planè. SOC. Ergo qui vir mentiri nequit, neque scit quicquam, non erit mendax. HIP. Sic est. SOC. Potés autem est qui facit quod vult, & quandò vult. haud morbo vel quibusdam talibus impeditum, inquā, verum quēadmodum tu meum nomen, quotiescunq; vis, scribere potes, ita nunc interrogo. An non hominē sic affectum, potentem vocas? HIP. Sanè. SOCR. Dic ô Hippia, nonne es numerandi computandique peritus? HIP. Maxime omnium. SO. Siquis ergo te percontetur ter septingenta quantum compleant numerum, nónne, modo velis, omnium quàm ocyssime atque maxime de his respondebis? HIP. Prorsus. SOC. Nunquid ex eo quòd circa ista potentissimus & sapientissimus es? HIP. Nempe. SOC. Vtrū sapientissimus es ac potentissimus duntaxat? an etiam circa eadem optimus, circa quæ sapiētia & potentia præstas, hoc est in numeris computandis? HIP. Et optimus insuper Socrates. SOC. Vera itaque de his prę cęteris maxime dicere posses, an nō? HIP. Reor equidem. SOC. An & falsa circa eadem? Age nunc Hippia, vt & suprà generose magnificéque responde. Si quis quærat ter septingenta quot sunt, túne magis de his mentiere, sempérque secundum eadem falsa de his pronunciabis, mentiri, & nunquam vera proferre volens? an qui numerorum ignarus est, poterit magis mentiri quàm tu, etiam si mentiri voles? an contrà potius ignorás sępe dum volet falsa proferre, vera fortè præter sententiā proferet, quia rem ipsam ignoret: tu vero quum sapiēs sis, semper dum mentiri voles, similiter mentieris? HIP. Est vt dicis. SOC. Mendax itaq; vtrum circa alia mendax est, non tamen circa numeros, neque de numero mētietur? HIP. Imò & circa numeros. SO. Ponamus igitur hoc Hippia, circa computationē ac numerum aliquem esse mendacem. HIP. Certe. SOC. Quis hic erit? necesse est vt mentiri possit, vt ipse dicebas, si mendax futurus est. Nempe abs te dictum est, si recordaris, eum qui mentiri nequeat, non esse mēdacem. HIP. Recordor equidem, atque ita dictum. SOC. Nónne paulo antè constitit te esse ad mentiendum in computandis numeris potentissimum? HIP. Ita dictum fuit & istud. SOC. Num & quàm maximè es ad vera proferenda de numeris ijdem potens? HIP. Valde. SOCR. Idem ergo potest maxime in computando vera loqui, atque mentiri: is autem est qui bonus est in numeris, videlicet computator. HIP. Sic omnino. SOC. Quis igitur alius Hippia in computando fit mendax, nisi qui ad idem bonus? Hic enim potens, hic & verax. HIPP. Apparet. SOCR. Cernis eundem veracem esse in his atque mendacem, & nihilo meliorem mendace ipso veracem esse. ijdem namq; sunt, neque valde contrarij, vt tu nuper existimabas. HIP. Haud certe nunc in his apparet. SOC. Visne in alijs quoque consideremus? HIP. Vt lubet. SOC. Nónne es & geometrię peritus? HIP. Sum. SOC. An non idem in geometria contingit? idem falsa quàm maxime de figuris pronunciare potest, qui & vera. Est autem is geometra. HIPP. Profectò. SOCRA. An alius ad hæc præter hunc bonus? HIPP. Non alius. SOCR. Nónne bonus ac sapiens geometra

vtraque potest? Et si quis alius in figuris mendax, is maxime qui in iisdem est bonus: hic siquidé potés, malus autem ad mentiendum impotens. neque vnquam fit mendax qui est impotens mentiendi, vt est concessum. HIP. Sunt hæc. SOC. Tertium insuper inspiciamus astronomum, quam ipse artem magis etiam quàm superiores, soles Hippia, profiteri, sic ne? HIP. Sic certe. SOC. An non eadem in Astronomia contingunt? HIP. Consentaneum est ô Socrates. SOC. Quare & in astronomia siquis alius mendax, is erit maxime, qui bonus astronomus. Is nanque mentiri summopere potest. neq; enim qui impotés est is enim inscius est. HIP. Sic apparet. SOC. Idem ergo & in astronomia verax erit & mendax. HIP. Videtur. SOC. Age Hippia, passim ita per oés scientias cogita, num ita sit, an aliter. nam ante alios omnes plurimis artibus es ornatus. Quemadmodú ego te quandoq; iactantem audiui, quòd sapientia multa exoptandaq; præ cæteris abundares, & in foro inter mensas disputando deambulantem: quum diceres te quondam Olympiam adiisse, & omnia quæ habebas, corporis ornamenta propriis manibus confecisse. Primo quidem anulum quem habebas, (hinc enim cœpisti,) tuú fuisse opus, quasi esses sculpendi peritus. quinetiam sigillum quoddá tuum opus, & strigilem, & vasculum vnguentariú similiter opus tuum, soccos quinetiam tuis consutos manibus, pallium & interulam abs te contextá. Quódque admodum mirabile visum est, & singularis sapientiæ indicium, cingulum dicebas ostendisse te opus tuum Persicis pretiosisque simile. Ité tua quædam poëmata, epicos versus, tragœdias, dithyrambos, & orationes plurimas, variasque liberioribus numeris compositas: præterea te illa quæ in superioribus commemorabam ante alios omnes tenere, & in rythmis harmoniisque & recta ratione literarum ac in cæteris generis huius permultis, si rectè recordor, excellere. At vero prætermiseram tuæ memoriæ artificium, quo pollere mirú in modum mihi videris. fortè vero & alia multa sum oblitus. Verum quod dixi, & in tuas (quæ multæ nimis sunt) & in aliorum artes respiciens, dic age, si repereris vnquam ex his quæ inter nos cócessa fuerunt, à mendace veracem esse diuersum, neque eundem existere. In qualibet auté sapientia calliditatéue, vel quomodocunq; appellare iuuat, quære. Sed núquá ô amice, inuenies: neq; enim est vsquam: quod si est alicubi, dicas. HIP. Haud in præsentia inuenio Socrates. SOC. Neque inuenies posthac, vt arbitror. Si autem vera loquor, recordare Hippia, quid ex superioribus sequitur. HIP. Non satis aduerto quod loqueris Socrates. SOC. Nihil opus est in præsentia memoriæ artificio: patet enim quod non putas oportere, sed ego tibi in memoriam reducam. Recordaris dixisse te Achillem virum fuisse veridicú, Vlyssem vero médacem atque versutum. HIP. Vtique. SOC. Nunc autem sentis eundem apparuisse veracem esse atque mendacem. Ideóque si mendax erat Vlysses, erat & verax. Item si veridicus Achilles, erat & mendax; neque differentes hi viri inuicem neque contrarii, imò similes extiterunt. HIP. Semper tu quidem Socrates captiunculas tales cótexis, & occupans quod in sermone molestissimú est, ad hoc instas, & minima quæque contrectas, neque aduersus totá rem ipsam de qua est sermo, contendis. Nanque si velis, nunc pluribus argumentis sufficientique ratione ostendam tibi Homerum,

Eadé Cicero lib. de orat. 3.

Vlysse meliorem Achillem veracémque finxisse: Vlyssem vero subdolum, & in pluribus mentientem, atque Achille deteriorem. At si tibi placet, vicissim responde, cumq; mea orationem tuam compara, qua ostendas alterum meliorem esse: atque ita præsentes hi magis intelligent, vter nostrûm rectius loquutus fuerit. SOC. Haud illud dubito, vel contendo Hippia, quo minus me sapientior videaris. Verum consueui semper, cum aliquis de re aliqua disputat, diligenter attendere, præsertim quando qui loquitur, sapiens esse mihi videtur. Tunc sanè auidus, intelligendi quod dicit, percontor expendo, atque æstimo, vt clarius dicta percipiam. Si nau tem dicentem ipsum parui facio, neque requiro ab eo quicquam, neque quid dicat, attendo. Atque hac ipsa coniectura compræhendes, quos æstimem sapientes. Cernes enim me verba illorum accuratissimè auscultantem, sciscitantemque ab illis, vt aliquid discendo in vita proficiam. Et nunc quidem quum dicta tua animaduerterem, quibus illorum carminum testimonio Achillem ostendis aduersus Vlyssem, vt iactabundum dicere, mirum quiddam mihi visum est, si vera dixeris. Quoniam Vlysses ipse versutus, mendacii nullius redargui potest: Achilles autem versutus & varius secundum sermonem tuum esse videtur: mentitur enim. Nam cum ea pronunciasset carmina, quæ tu nunc recensuisti,

Is magis est quoniam quàm nigri ianua Ditis Iliad. 1.
Infensus nobis, aliud qui pectore claudit,
Inde palàm profert aliud quodcunque videtur.

Paulo pòst addit, quod neque ab Vlysse, neque ab Agamemnone persuadebitur, neque ad Troiá manebit.

Sed cras ipse Ioui reliquisque vbi sacra pararo
Cœlicolis, curuo collectas littore naues
In mare deducam, prima quas luce videbis
Nare per Hellespontiacú mare piscibus aptum.
In quibus aspicies, cupias modo visere, fortes
Edoctosque viros remis incumbere. nam si
Neptunus ventis implebit vela secundis,
Tertia frugiferis Phthiæ lux sistet in oris.

Item suprà aduersus Agamemnonem iurgans ait,

Nauibus ecce domum nigris, quia præstat, abibo Iliad. a.
In patriá Phthiam; neq; enim mens optat vt hic te
Diuitiis repleam validis inglorius armis.

Hæc fatus, tum coram omni exercitu, tum ad eius amicos, nusquam apparet, vel se ad opus accingere, vel naues trahere, vt domum reuersurus, imo parum admodum curare, vt reuera sint quę loquitur. Equidem Hippia ab initio te rogaui, quum ambigerem vter horum apud Poetam præstantior habeatur, putaremq; vtrunq; virum optimum esse, & difficile cognitu vter horum excellat magis médacio, & veritate, aliaq; virtute. Ambo enim in hoc quàm proximi sunt. HIP. Haud rectè discernis ô Socrates. Nam quę mentitur Achilles, non ex insidiis, sed inuitus propter exercitus casum mentiri videtur, coactus restare atque succurrere: Vlysses autem spóte ac dolo. SOC. Decipis me charissime Hippia, ipseque imitaris Vlyssem. HIP. Minime omnium Socrates, quidná dicis? & qua ratione? SOC. Quoniam Achillé ais non ex insidiis mentiri, qui vsqueadeò seductor erat, atq; insidiator præter ipsam iactantiá, sicut fingit Homerus, vt tanto esset Vlysse callidior, vt ipsi vanitatem absconderet suam, dum corá eo contraria sibiipsi loqui auderet, Vlyssemq; falleret

falleret. Quocirca aduersus cũ nihil inferre videtur Vlysses, vt pote qui mendacium non aduertit. HIP. Quænam ista dicis ô Socrates? SOCR. Nescis quòd postea ad Vlyssem inquit prima luce se discessurũ: ad Aiacem vero non ita, sed aliter? HIP. Vbinam? SOC. His in carminibus.

Iliad. 9.

Diri nulla prius belli me pura tenebit,
Hectora quàm Priami natum venisse sub armis
Myrmidonum naues tentoria longa petentem
Audiero, premat Argiuos qui Marte subactos,
Vtique rates ignem posthæc iaculetur in ipsas.
Hectora nanq; meas naues, aut castra furentem
Haud reor ausurum dubio contingere bello.

An céses Hippia vsqueadeò obliuiosum fuisse Thetidis filium a Chirone sapientissimo eruditum, vt quum paulò antea in vanos istos iactatores vehementissima oratione inuectus esset, ipse confestim Vlyssi quidẽ quasi sui ipsius oblitus dixerit nauigaturum se, Aiaci vero commoraturum: potius quàm insidiatus, cum Vlyssem cognosceret seniorem, commentitijsq; machinamentis & dolis se lõge potentiorem? HIP. Haud dolo dixisse ista mihi videtur Achilles, imò ipsa simplicitate aliter persuasus, aliter cum Aiace quàm cum Vlysse fuisse loquutus. Vlysses autem, seu vera, siue falsa loquatur, semper insidias tendit. SOC. Melior ergo, vt videtur, est Vlysses Achille. HIP. Minime ô Socrates. SOC. An non suprà visi sunt qui sponte mendacium dicunt, meliores esse quàm qui non sponte? HIP. Quonam pacto Socrates qui scientes iniuriantur, volentes insidiantur, & lædũt, meliores esse possunt quàm qui hæc præter sententiam faciunt? quãdoquidem multum ignoscitur illi qui per ignorantiam iniuriam infert, mendacium loquitur, vel aliud quicquã cõmittit mali: legesque in eos seuerius animaduertunt, qui volẽtes mala faciunt, mentiunturq;, quàm qui nolentes. SOCR. Vides Hippia vera me loqui, quum dico accuratum esse me ad sapientum virorũ interrogationes: quumq; in cæteris valde deficiam, hoc tantum habeo boni. Quæ enim natura ipsa rerum sit, nescio. quod hinc maximè coniectare licet, quia quoties cum aliquo vestrum loquor, qui opinione excellitis sapientiæ, testesque doctrinæ Græcos omnes habetis, scire nihil appareo. Nunquam enim idem mihi, vt ita dixerim, ac vobis videtur.

Argumentũ inscitiæ est à sapientibus dissentire.

Quod autem euidentius est inscitiæ argumentum, quam si quis à sapientibus viris dissentiat? Mirũ tamen hoc habeo bonũ, quod me seruat, quoniam sine rubore verecundiæ ad discendum me pręparo.

Docentis atque discentis officia.

Rogo autem ac sciscitor, gratiámq; ingẽtem habeo respondenti, nec vlli vnquam ingratus extiti, neque apud auditores vnquam vendicant mihi alterorum inuenta, sed docẽtem laudibus semper extollo, illiq; apud omnes quę sua sunt, tribuo. Atqui & nunc quæ dicis ipse, nequaquam admitto, imò longe dissentio, & hoc mea culpa contingere certè scio: quippe qui talem esse me fatear qualis sum, ne me extollam. Mihi quidem Hippia omnino contrà ac tibi videtur. Opinor si quidem eos qui spõte lædunt homines, iniuriantur, mentiuntur, decipiunt, delinquunt, meliores esse his qui non sponte. Nonnunquam vero cõtrà iudico, & circa hęc oberro, vt pote qui rem ipsam ignorẽ. Ecce nunc animi morbus me quidam inuasit, videnturque mihi qui proposito circa aliquid peccant, meliores esse, quàm qui præter sententiam errant. Huius autem mali superiores sermones causam duco, quibus fit, vt in præsentia existimem eos qui non sponte peccant, deteriores esse his qui sponte. Ergo tu mihi ignosces, nec vlla inuidia te detineat, quin animum meum cures. Multo mihi maius beneficium conferes, si inscitia liberaueris animum, quàm si ægritudine corpus. Si hoc velis multis verbis efficere, prędico tibi hũc in modum te minime curaturum. neque enim assequar. Sin autẽ ita vt suprà, respondere volueris, admodum mihi proderis. spero autẽ tibi hoc haud noxium fore. Merito vero te nũc inuocabo Apemanti fili. Nam ipse me induxisti, vt cum Hippia disputarem. Quare si nunc Hippias respondere voluerit, pro me ipse intercedito. EV. Nil opus esse arbitror meis ad Hippiam precibus Socrates. Neque enim id proposuit, vt coactus videlicet responderet: imò se libenter omnibus responsurũ est pollicitus. Nónne hæc sunt Hippia quæ dicebas? HIP. Dicebam equidem. Verum Socrates hic ô Eudice semper dicentes interturbat, & quasi præstigiator quidam esse videtur. SOCR. O vir optime Hippia, haud sponte hæc facio. essem vtique sapiens secundum sermonem tuum atq; astutus. Verum pręter sententiã ago, quamobrem ignosce mihi. Ais enim non sponte peccanti ignoscendum esse. EV. Haud aliter facias Hippia, sed nostri gratia, & propter ea quæ suprà tibi dicta sunt, respóde ad ea quæ interrogat Socrates. HIP. Respódebo equidẽ, cum tu roges. Pete ergo quod lubet. SOC. Vehemẽter cupio Hippia, quod modo dictum est, cõsiderare, vtri meliores sint, an qui sponte volentesque peccant, an qui cõtrà.

Vtri meliores qui sponte volendo peccant, an qui contra.

Spero autem hunc in modum rectissime posse considerari. Responde iam. Vocásne cursorem aliquem bonum? HIP. Equidem. SOC. Et malum? HIP. Ita. SOC. Nónne bonus qui bene currit, malus qui male? HIP. Certè. SOC. An non qui tarde currit, male currit? qui autem velociter, bene? HIP. Proculdubio. SOC. In ipso itaq; cursu celeritas quidem bonum, tarditas autem malũ. HIP. Quid tum? SOC. Vter ergo cursor est melior? vtrum qui spóte currit tarde, an qui secus? HIP. Qui vltro. SOC. Nónne currere est aliquid facere? HIP. Facere vtiq;. SOC. Facere autem aliquid operari? HIP. Profectò. SOC. Ergo qui male currit, malum hoc, & turpe operatur in cursu. HIP. Malum. Quidni? SOC. Male autem currit, qui tarde currit. HIP. Sanè. SOC. Nónne igitur cursor bonus de industria malum hoc, & turpe operatur, malus præter propositum? HIP. Videtur. SOC. In cursu igitur deterior est qui præter voluntatem agit mala, quàm qui volens. HIP. In cursu planè. SOC. Quid autem in palæstra? vter luctator est melior? num qui dedita opera cadit? an qui inuitus? HIP. Qui dedita opera. SOC. Ita videtur. Peius autem ac turpius in palæstra cadere, an deijcere? HIP. Cadere. SOC. Et in palæstra igitur qui studio mala agit, & turpia, melior luctator est, quàm qui imbecillitate atque inertia. HIP. Videtur. SOC. Quidnam in omni reliquo corporis vsu? nónne qui corpore robustior atque aptior est, facere pro arbitrio vtraq; potest, tam quæ robusti hominis sunt, quàm quæ debilis, & pulchra & turpia? Quapropter qui habitu corporis præstat, quoties male secundum corpus facit, volens efficit, imbecillis autem inuitus. HIP. Videtur quoq; idem circa robur contingere. SOC. Quid vero de ipsius figuræ concinnitate dicendum? nónne formosioris meliorisq; corporis est, impensa opera turpes figuras confingere, deformis autem contrà? quid tibi videtur?

HIP.

HIP. Quod & tibi. SOC. Figuræ itaq; concinnitas voluntaria ad virtutem corporis attinet, contraria vero ad vitium. HIP. Apparet. SOC. De voce vero quid ais? Vtram meliorem asseris? ex animíne voluntate dissonam, an ex inertia? HIP. Ex animi voluntate. SOC. Alteram vero peiorem. HIP. Absque dubio. SOCR. Vtrum bona optas habere an mala? HIP. Bona. SOCR. Vtrum eligeres pedes habere qui dedita opera claudicarẽt, an qui inuiti? HIPP. Eos planè qui de industria. SOCR. Claudicatio pedum nónne vitium est atque deformitas? HIP. Est. SOC. Hebetudo autẽ nónne vitium est oculorum? HIP. Vitium. SOC. Vtros igitur potius oculos eliges, eós ne quibus sponte quis confuse videat vel peruerse inspiciat, an contrà quibus nolens male aliquis videat? HIP. Eos quibus volẽs. SOC. Ex his vero quæ tua sunt, potiora censes illa quæ male agunt sponte, quàm quæ inuita? HIP. Eiusmodi quędam videlicet. SOC. An non & reliqua omnia, aures, nares, os, omnésq; sensus ratio vna comprælhendit, quæ docet sensus pręter propositũ peccantes, eligendos esse nunquam, vtpote qui praui sint: eos autem qui ex instituto, tanquã bonos, potius eligendos? HIP. Mihi quidem videtur. SOC. Quorum vero instrumentorum melior vsus? Vtrum quibus volens aliquis errat, an quibus nolens? Ceu gubernaculum, vtrum melius illud quo de industria quispiam male gubernet, an quo inuitus? HIP. Quo de industria. SOC. Nónne arcus similiter, & lyra, & tibiæ, ac cætera omnia. HIP. Vera loqueris. SOC. Vtra equi anima ad possidendum melior, eáne qua sponte quis male equitet, an qua inuitus? HIP. Qua sponte. SOC. Est itaq; melior. HIP. Est. SOC. Meliori igitur equi animæ mala huius animæ opera volens quis faciet, contraria vero contrà. HIP. Omnino. SOC. Nónne eadem de anima canis cæterorumq; animalium ratio? HIP. Eadem. SOC. Vtrius autẽ sagittatoris animam tanquam meliorem eligeres? Illiúsne qui volens aberrat à signo, an illius qui nolens? HIP. Illius qui vltro. SOC. An non hæc ad sagittandi artẽ melior? HIP. Melior. SOC. Quare anima quæ aberrat inscia, deterior est ea quæ sciens aberrat. HIP. In sagittandi videlicet facultate. SOC. Quid vero in studio medicinæ? nónne quæ medendo dedita opera mala quædam corporibus infert, quo ad medicinæ artem pertinet, peritior est quàm illa quę per ignorantiam peccat? HIP. Planè. SOC. Ergo hæc in medicinæ arte est melior. HIP. Melior. SOC. Vtra vero ad citharam pulsandam vel inflandas tibias, & alia vniuscuiusq; artis, vel sciẽtiæ opera est instructior, nónne ad hæc & melior? & si quando præter artem male quid facit, de industria facit: quæ vero deterior, præter sententiam? HIP. Apparet. SOC. Seruorum autem animas eligemus potius quæ sciẽtes circa ministerium peccãt, quàm quæ ignorantes, quasi ad hæc opera meliores? HIP. Sanè. SOC. Animam vero nostram, nónne quàm optimam exoptamus habere? HIP. Nempe. SOCR. An non melior erit, si sponte mala facit atque delinquit, quàm si nescia? HIP. Graue id esset ô Socrates, si qui sponte iniuriã tur, meliores essent his qui non sponte. SOC. Ex his tamen quæ suprà dicta sunt, sequi videtur. HIP. Nihi vero nequaquam. SOC. Putaram Hippia idem tibi quoque videri. Responde igitur iterum. Iustitia nónne vel potentia quędã est, vel sciẽtia, vel vtrunque? An non necesse est aliquid horum esse iustitiã? HIP. Necesse. SOC. Si potentia quædam animæ iustitia est, potentior anima, iustior erit? Meliorenim ô vir optime hæc, talis nobis apparuit. HIP. Apparuit. SOC. Quid vero si scientia iustitia sit? Nónne quæ sapientior anima, illa iustior? quæ insipientior contrà iniustior? HIP. Ita est. SOC. Quid si vtrunq;? An non quæ ambo hæc habet, scientiam scilicet & potentiam, iustior erit? quæ sciẽtiam non habet, iniustior? Nónne ita rem se habere necessarium est? HIP. Apparet. SOC. Quę vero potentior, & sapientior est, ea melior apparuit esse, & ad vtraque tam pulchra quàm turpia circa quamlibet actionẽ peragenda paratior? HIP. Certe. SOC. Quoties itaque turpia facit, volens facit propter artem atq; potentiam. Hæc autem, vel ambo, vel alterum, ad iustitiã pertinent. HIP. Videtur. SOC. Enimuero iniuriari, mala facere est: non iniuriari, bona. HIPP. Sic est. SOC. Nónne ergo potentior ac melior anima, quoties iniuste aget, sponte aget? Praua autem contrà? HIP. Apparet. SOC. Nónne vir bonus, qui animam habet bonam? Malus contrà qui malam? HIP. Absque dubio. SOC. Quamobrem boni viri est, sponte iniuriari, mali autem non sponte, siquidem bonus vir animam bonam habet. HIPP. Habet quidem. SOC. Si quis est igitur hominum qui sponte aberret, turpiaque. & iniusta committat, haud alius est ô Hippia quàm vir bonus. HIP. Concedere tibi ista non possum ô Socrates. SOCR. Neque ego ipse mihi Hippia, veruntamen ex superiori sermone necesse est in præsentia nobis ita videri. At vero, vt suprà dicebam, circa hæc semper sursum deorsúmue deerro, nec in eadem persisto sententia, neque mirum est me, meíque similes, rudésque homines ad contraria circumuagari, si & sapientes vos oberretis. Id autem nobis graue malum, si neque etiam ad vos profecti errare cessemus.

CHARMIDES, VEL, DE TEMPERANTIA.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

STVDIVM Socratis in hoc dialogo est, omnes quidẽ ad temperantiã cohortari: Tres vero pręcipue, scilicet adolescẽtes, & nobiles, atq; pulchros. Adolescẽtes quidẽ propterea, quòd cita morbis adhibenda est medicina. Principijs obsta, sero medicina paratur, Cũ mala per longas inualuere moras. Nobiles quoq;, tum vt ostẽdat verã in virtute nobilitatẽ esse ponendã, tum quia nobiles plerunque cæteris exẽplo sunt, & quotidie ad rempublicã admittũtur, grauissimo, si mali sint, humani generi detrimẽto. Formosos deniq;: nã hi potissimũ flagitiosorũ cõsuetudine deprauantur: quo fit, vt magis egeãt medicina. Præterea formosi studere debẽt, vt quemadmodũ natura corpori breuẽ tradidit pulchritudinẽ, sic ipsi vicissim Deo naturæ autori, sempiternã animi restituãt pulchritudinem. Neq; vero permittẽdũ est, vt cum exteriora nostra multis sua pulchritudine placeãt, interiora interim sua deformitate displiceãt. Et si omnia in hoc dialogo mirificã habeãt allegoriã, amatoria maxime, non aliter quàm cãtica Salomõnis, mutaui tamẽ nonnihil, nonnihil etiã prætermisi. Quæ enim consonabãt castigatissimis auribus Atticorũ, rudioribus forte auribus minime cõsonarent. Ideóq; Aristarchus quidã Homericus, imò vero Platonicus, quæ minus consonant, diceret non Platonis esse, sed Chronis. Tria vero in ipso exordio notanda sunt in primis, quę amorẽ ab hac forma corporis ad incorporeã transferũt pulchritudinẽ. Primũ, quòd inquit Socrates se inter pulchrũ hunc, & pulchrũ illum, nihil discernere, sed pulchros sibi cũctos æque placere: quasi dicat, õn in vnius corporis forma sistendũ esse pedẽ. sed ad ipsam communẽ speciei totius pulchritudinẽ ascendendum. Quæ cum vna sit in multis, ideam pulchritudinis vnam refert super multa. Quẽadmodum igitur ab indiuiduo ad speciem, & à specie ad ideã cogitando transcendimus, ita & ab amore formæ huius, ad amorem communis formæ primo, deinde ad formæ idealis amorem

amorem pergere admonemur. His addidit Socrates corporis pulchritudinẽ nõ propter se amãdã, sed tãquã diuinæ pulchritudinis imaginẽ nobis existimandã. Iubet postremo nudare animũ, corporisq; forma posthabita, decorẽ animi, tum naturalẽ inspicere, tum studio cõparandũ diligentius adhibere. Et interea corripit Chęrephõtẽ qui nescio quid de nudãdo quasi in palæstra corpore dixerat. Neq; iniuria exhortationẽ ad temperantiã à pulchritudine corporis exorditur. Hæc enim temperantia quędã est linearũ, atq; colorũ. Sed ab hac proxime transit ad corporis sanitatẽ, quę etiã est tẽperantia quędã, humorũ scilicet atq; mẽbrorũ. Tertio ab hac ad animi ipsius ornatũ qui & in affectu temperãtia est, ipsa motionũ scilicet moderatio: & in cognitione quędã similiter est tẽperantia, in quadã intelligentiæ cum rebus quę intelliguntur cõcinna congruitate cõsistens, vt non immerito Pythagoras tẽperanciam virtutẽ omnium esse dixerit saluberrima, tam publicè quàm priuatim humanæ societatis conseruatricẽ: præsertim cum & iustitia temperantia quædam sit, id est conueniens in commutando distribuendóq; moderatio. Profecto quamuis temperantia proprie circa cohibendas vehementes libidines voluptatésq; versetur, tamen similitudine quadam transfertur & ad cupiditates omnes amputandas, & ad actum quemlibet moderandum, vt etiam officium fortitudinis in audaciæ timorisq; moderatione versetur, similiter iustitię in præmiorum pœnarumq; modo, liberalitatis quoq; in erogandi modo, denique totius vitæ salus, vt nequid nimis. Hinc Pythagoricum illud, Mensura omnium optima. Sed memẽto illos in Phædone negari temperatos esse, qui corporeæ voluptatis gratia à voluptatibus abstinent. Iubet enim actiones mortales ad purgandam mentem referri, consequendæ sapientiæ diuinæq; similitudinis gratia. Tanta vero est excellentia tẽperantiæ, vt & eam omnes in operibus suis obseruent artifices elegantes, & ipsius virtute non solum corpus sub luna quodlibet, verumetiam cœlum ipsum vniuersumq; seruetur. Quod in Gorgia sapientum testimonio confirmatur. Huic illud simile, Disponit deus cuncta suauiter. Item in numero, pondere, mensura cuncta disponit. Sed iam ad dialogum reuertamur. Socrates dum ex sentẽtia magorũ vetat curari corpus antequam curetur animus, manifeste eos improbat, qui minima curantes, maxima negligunt, veluti qui equis & canibus ægrotantibus remedia quæritant, in sui vero corporis & animi morbis medicos minimè consulunt. Minima quæq; supellectilia rite componunt, ipsi interim & animo & corpore incompositi. Intemperato animo citharã temperãt. Quotidie aliena curiose tractant, propria deserunt. Omnia vero præter animum ipsum nobis sunt aliena. Ideo corporis medicinam folium appellauit, rem leuem, fragilem, & omnino mutabilem, ac penitus contemnẽdam. Significat etiam multa nobis incommoda tum corporis, tum fortunæ ob intemperantiam frequenter accidere, & atq; contrà complurima bona per temperantiam prouenire. Item animo perfecte composito, quæcunq; accidunt, tam & prudenter disponi, & æque tolerari, vt nihil tandem euadat in malum. Incõposito vero animo, nihil bene, vel in corpore, vel extrà posse cõponi. Exponit autẽ in Cratylo nomen temperantię Græcum Sophrosynen, quasi salutem quandã conseruationemq; prudentiæ. Putat enim animo verorum lumina omnium innata fuisse, ideóque si in seipsum prorsus inspiciat, vera in omnia conspecturum. At vero quo minus inspiciat, in causa est immoderatus ad corpus corporeáq; affectus: quo fit, vt tẽperantia opus sit in primis: per quã expulsa perturbationum caligine mens facta serenior, diuini solis lumine abũde circunfundatur, vnde sapientiam primo recuperet, deinde prudentiam adipiscatur. Quoniam igitur temperantiã sapientia prudentiáq; comitatur, ideo Plato sæpe alibi, & in hoc dialogo sub ipso tẽperantiæ nomine sapientiam quoq; vult, & prudentiam contineri. Monet autem Socrates Charmidem, vt respiciat in seipsum de temperãtia verba facturus. nam hęc ipsa in seipsum conuersio, est huius virtutis officium: & quisquis in seipsum penitus conuersus fuerit, tum per ipsam temperantiæ ideam innatam menti, humanam intelligit temperantiam, tum moderationem ipsam agnoscens, qua deus animæ partes ab initio inuicem temperauit, cognoscet qua ratione sit affectus animi temperandus. Accedit ad hæc, quòd in hoc præcepto significat neminem nisi temperatum de temperantia loqui ad persuadendum vel debere vel posse. Præterea traditur in Timæo, ex consonanti quadam animæ tam ad seipsam quàm ad corpus modulatione, nobis prospera cuncta contingere. Quinetiam Pythagorei, quos Romanus in hoc sequitur Censorinus, si animus prudenter motiones singulas, tum sui, tum corporis moderetur, perpetuam vtriusque sanitatem, & diuturnam vitam corpori pollicentur. Quod quidem plerisque sapientibus sanctisq; viris prouenisse compertũ & Censorinus, & nos habemus. Ad eandẽ quoq; causam aut similẽ diuturnas priscorum vitas nonnulli referrẽt. Sed additur his aliquid mirabilius: Magos carminib' suis immortalitatẽ corporibus polliceri. Magicẽ Zoroastris Plato in Alcibiade, nihil aliud quàm diuinũ cultum esse dicit. hic insuper addidit, non magicis tantũ carminibus, verumetiam philosophicis rationibus & temperari animũ, & corpus vel semper, vel diu saltẽ procul à morte seruari. Profecto oratio illa quæ temperantiã audiẽtibus omnino sit persuasura, atq; insuper affectura, duo potissimum exigit, & vim à deo infusam, & rationes à philosophis comparatas. Atq; orationẽ e duobus his compositam Plato incantationẽ nominat magicam. Qua Phœbus primo, deinde Pythagorici morbos ab animo & corpore mirabiliter expellebãt. Neq; vero falsum putari debet, corpus sub anima penit' tẽperata imortale effici, posse & sub intẽperata in morbos, & mala labi. Id enim Mosaicum de primi parentis statu atq; lapsu mysteriũ continet. Atq; Auicenna sequutus Platonicos & Hippocratẽ, probat animum ex ipsa sui natura adeò materiã omnẽ exuperare, vt cum primũ in seipsum fuerit restitutus, possit elementa mundi mira quadã virtute mouere, atq; habere in corpora quæuis imperiũ: quo fit, vt multo magis possit in proprium. Quod quidẽ & ab initio Adam poterat experiri, & quidã putant Enoch & Eliã, & nonnulli suspicantur euangelistã adhuc ratione quadã simili viuere. Sed de his omnibus in Theologia nostra latissimè disputamus. Deniq;, vt summatim dicã, mira in hoc virtutis tẽperantię declarantur, quod animũ infeliciter in deteriora prolapsum, feliciter sibiipsi restituit. Declaratur & mira potestas animi, à quo omnia tam bona, quàm mala in corpus defluãt, & quo volẽte corpus seruari valeat incorruptũ. Quod quidẽ Mosaicis mysterijs fere vndiq; consonat. Post hæc sæpius quid sit tẽperantia quæritur, quod quidẽ neq; Charmides neque Critias vnquam absoluit. Ille enim non temperantiã proprie, sed quæ comitantur eam, adducit in mediũ: hic autẽ quæ ad prudentiã magis pertinẽt: & id quidẽ semper inepte, videlicet vt declaretur non esse cuiuslibet de virtute tam pręclara disserere. Interea nota priscos sacerdotes cõsueuisse in sacris tertiã libationis paterã Ioui seruatori præcipue cõsecrare, vt declararẽt principia, media, fines omnium, vt in Legibus Plato refert, sub Iouis prouidẽtia disponi atq; seruari. Sed ad Critiæ ineptias redeamus, dicentis esse scientiam quandam quæ tam se quàm scientias omnes sciat, res vero ipsas quarũ sunt scientiæ, nesciat. Quod quidẽ ideo est absurdũ, quia veritas ipsa rationisque scientiæ in ipso corũ quæ sciuntur quasi quodã contactu congruentiáq; consistit. Præterea neque perfecte sciri potest scientia, nisi quæ scientia sit discernatur: Id vero nisi res cuius sit habeatur, haberi non potest. Itẽ confitetur Critias posse aliquẽ quę nullo modo cognoscit, interim cognoscere se non nosse. Id autẽ Socrates idcirco non recipit, quoniã quæ nullo modo sciuntur non possunt interim quodãmodo sciri. Quisquis enim animaduertit se aliquid ignorare, eoipso agnoscit & se carere. Si ita iudicat, ergo iam notionẽ ipsius quandã in seipso descripsit, per quã iudicet & se carere, & quo præcipue careat. Quo fit, vt quicũq; rem aliquã se ignorare cognoscit, interea rem ipsam non prorsus ignoret, imo generali quadã adumbratione describat, generali inquã propterea, quod in speciali rerum distinctione scientia perfecta cõsistit, quam omnibus disputationibus suis Plato perquirit. Vbi vero Socratem inducit agnoscentem se nihil scire, iudicat eum, etsi non speciales, generales tamen rerum descriptiones habere, alioquin ignorantiã suam non posset agnoscere: ideóq; dum sciebat nihil, sciebat quodammodo cuncta. Quoniã vero Critias sermonẽ de temperantia traduxerat ad prudentiã, & id quidẽ licentia quadam Platonica. Socrates prudentiã asserit, Id est boni maliq; sciẽtiam, autoritatem summã ad beatitudinem obtinere, tum quia & bonũ finem, & bona ad ipsum media ipsa demonstrat, tum quia omnes tã res quàm artes quatenus ab ipsa reguntur, nobis conducunt ab bonũ, contra verò nequaquã. Postremo docet Socrates nihil difficilius vel definiri vel comparari quàm temperantiã. Difficultas vero definitionis inde procedit, quod vix à cæteris virtutibus quarum ipsa consonantia quædã est, discerni potest. Adde quod tanto difficilius intelligitur, verbisq; exprimitur, quãto difficilius intrinsecus possidetur. Profecto cum ex ipso corporis cõmercio maxime ad voluptatem intemperantiamq; procliues simus, in eáq; ab infantia nutriamur, difficillime temperãtiã adipiscimur. Præterea primi sensus affectus videntur nonnulli interdũ vel ad fortitudinẽ per iram audaciámq; cõferre, vel ad prudentiã per timorẽ, vel ad patientiã per dolorẽ, vel ad iustitiam liberalitatémq; per amorẽ. Temperantiæ vero semper impetus omnis opponitur. cũ enim in summa quadã trãquillitate solũ collocari possit, à quouis affectu vndiq; impeditur. Auget quoque difficultatem, quod sicut in corpore consonãtem omnino humorum membrorumq; temperiem, sic in animis harmonicam suorum omnium temperantiam reperire

omnium est difficilimum. Quamobrem non iniuriæ Socrates tā in epilogo quàm in exordio, ad tēperantiā cœlesti harmoniæ persimilē cōsequēdā opus esse ait cœlesti virtute atq; diuina, tum animo: tū rationibus & verbis infusa. Vbique vero admonet cōtēdendū esse potius, vt sub legitimis institutis tēperati efficiamur, quàm vt sub dialecticis rationibus de tēperātia disputemus: quandoquidē summa quadā difficultate cognoscitur, & cognita siue vsu nō modo nihil prodest, sed & obest quàm plurimū, atq; id quod maius est, nisi te ipsa possideatur, perfecte cognosci non potest. Impuro enim rem omnium purissimam non licet attingere.

SOCRATES, CHAEREPHO, CRITIAS, CHARMIDES.

PRIDIE cū vesperi Potidæa ab exercitu rediissem, protinus solita exercitia vtputa quibus diu abfuissem, magna cum voluptate repetiui, ac Taurei palæstram, quæ ex opposito regij tēpli est, sum ingressus. Vbi multos cōperi partim ignotos mihi, partim notos, & eos quidē primos. Qui cum me ex insperato ingredictē vidissent procul, subitò cōgratulati sunt aliunde alius occurrentes. Chærepho præcipue, velut insanus esset, è medio statim prosiliens accurrit, ac manu me præhendens, ô Socrates, inquit, quo pacto prælio superstes euasisti? Nam paulo antè quàm abiremus, apud Potidæam pugna cōmissa est, quā hi nuper istic audierant. At illi ego respōdēs, Ita, inquā, vt vides. Nunciatū est, inquit, pugnā acerrimā fuisse, atq; in ea plurimos nobis notos homines occubuisse. Vera inquā, vobis nunciata fuerūt. An tu, inquit, prælio interfuisti? Interfui. Sede hic, nobisq; enarra, nōdum enim satis omnia intelleximus. His dictis, sedere me prope Critiā Callæschri filiū iussit. Sedēs itaq; Critiæ & aliis cōgratulatus sum primo, deinde quæ in belli expeditione contigerāt, quod quisq; requirebat (alius enim aliud requirebat magis) recēsui. Vbi vero hisce de rebus abūde locuti essemus, rursus ego illos interrogaui quænā esset his tēporibus philosophiæ cōditio, & qui adolescētes, vel sapiētia, vel indole, vel vtrisq; clari. Tūc Critias ad fores respiciēs, vidensq; adolescentes quosdā ingredietes & inuicē altercantes, & post eos turbā aliā, quod de honestis, inquit, ô Socrates, percōtabaris, videre mox cognituros. Nam qui nūc ingrediūtur, præcursores sunt amatorésq; cuiusdā qui omniū huius tēporis honestissimus & speciosissimus iudicatur. ac videtur & ipse iamiā ingressurus. Quisnā ille? & cuius filius, inquā? Nosti, inquit, fortassis & tu. Sed cū hinc abiisti, nondū adoleuerat. Charmidē noueras filiū Glauconis patrui nostri, patruelē meū? Noui equidē, neq; puer tunc contēnendus erat. Nunc vero adultū esse illū iā arbitror. Statim intelliges, ait, quātus & qualis euaserit. Dum hæc ille dicit, Charmides ingreditur. Ad me quidē, ô amice, quod attinet, nihil perpendo. Profecto em perinde sum erga honesta indole claros, vt alba amussis in albo lapide. Ferme enim oēs ætatis eius homines mihi pulchri videntur. Præcipuè vero tunc ille & corporis proceritate & egregia indole mirādus apparebat. Cæteri autē oēs capti eius amore videbātur, vsq; adeò illius ingressu obstupuerūt turbatiq; sunt. Multi præterea post illū amatores sequebātur. Et quod ad viros attinet, nil mirū. verū & pueros etiā animaduerti, quorū nemo ne minimus quidē aliū quēquā intuebatur, sed illū vnū cuncti tanquā imaginē quandā contēplabantur. Hic ad me cōuersus Chærepho, qualis tibi, ô Socrates, adolescēs videtur? an nō specioso vultu? Mirifice, inquam, Atqui, inquit, si nudare se vellet, vultū præ illa quæ intus latet forma, deformē diceres. Eadē hæc Chærephōti cæteri etiā consenserūt. Insuperabilē hercle, inquā, virū narratis, si paululū insuper quiddā huic adesset. Quid istud? inquit Critias. Si optimo, inquā, animi habitu natura decorus esset, qualē esse, ô Critia, consentaneū est vestra è stirpe prognatū. Imò certe quo ingenium spectatur, & pulcherrimus est & optimus. Quid igitur nō nudamus, inquā, animū prius, interioremq; formā potius contēplamur? Nam cum tātus iam sit, disserere gaudebit puto. Certe, inquit Critias. Nā & sapiētiæ studiosus est, & vt sibi cæterisq; videtur, valde poëticus. Longa, inquā, amice Critia, ferte nobilitatē hāc Solonis ex genere trahitis. Verū cur mihi jam adolescentē non mōstras, huc accersens? Neq; enim dedecet etiā si esset minor natu, cū eo disserere, te patruele eius simul & tutore præsente. Probe, inquit. Vocādus est iam. Atq; his dictis ad eum qui ponè sequebatur cōuersus, Voca, inquit, Charmidem. sed heus, dices illi, me velle medico se cuidam cōmittere ob valetudinē qua de conquestus est nuper. Ad me vero Critias, nuper, inquit. Charmides cū mane surgeret, caput dolere querebatur. Quid prohibet igitur simulare remediū aliquod cōtra capitis grauedinē te habere? Nihil prohibet, inquā modò veniat. At veniet. Quod & factū est: venit enim, risumq; ingetē omnibus cōcitauit: vnusquisq; enim nostrū vna sedentiū, locū cedere Charmidi volens quo sederet, proximū dedita opera impulit. Quo factū est vt eorū qui vtrinq; sedebāt nouissimi, alterū surgere cogeremus, alterū humi postratum deiiceremus. Ille vero accedēs, me inter Critiāq; cōsedit. Tum ego, ô amice, iam hærebā: ac me ea cōfidentia deseruit, quā paulò ante habebā, fore vt cum eo facilime disputarē. At posteaquā Critias dixit, me eū esse, cui medicamentū notū esset, aspexit me oculis tanquā prodigiū quoddā, & quasi interrogaturus ad nos accessit. omnesq; qui i palæstra erāt continuò ad nos cōfluxerūt, ac circuli instar circundederūt. Tum verò, ô generose, vbi aspexi quæ sub pallio latebāt, totus exarsi, neq; amplius erā apud me. Critiāmq; in amoribus sapientissimū iudicaui, qui de formoso puero loquēs, sed similitudinē alterius rei subiiciēs, monuit me, etiā atq; etiā videre, ne hinnulus in leonis cōspectū veniens frustrū carniū auferrem: mihi quippe captus certè esca illa fuisse videbar. cùm autē ipse percontatus esset vtrū capitis medelā scire, vix tandē me scire respōdi. Quænā ista? inquit. Foliū quoddā, inquā. At insuper addēda est incantatio quædā, quā si quis adhibeat, folioq; vtatur, sanitas restituitur. Abiq; incantatione vero foliū nil cōfert. Ad hæc ille. Exscribā equidē hāc te dictante incātationē. Vtrū si mihi persuaseris inquā? an etiā si nō persuaseris? Ille subridēs ait, si tibi persuasero Socrates. Hem, inquā nomen quoq;, planè tu meum tenes. Teneo, inquit, equidē nisi iniurius sum. Frequens enim de te inter æquales meos sermo habetur. Memini quinetiam cum puer adhuc essem, te cum Critia hoc versari solitum. Recte tu quidem, inquam. Audētius enim incantationis tibi modum ostendā. Paulo vero antè nesciebā quo pacto vim illius tibi monstrarem. Est autē talis, ô Charmides, vt caput solum curare nequeat: quemadmodū sæpe ex peritis medicis audiuisti, qui quoties aquis dolore oculorū affectus eos cōsulit, aiūt nō posse oculis mederi, nisi prius capiti medeatur, neque

Prouerbiū.

Præcepta quædam medicinæ.

neq; caput absq; totius corporis medicina posse curari. Hac de causa regulis quibusdam toti cōferentibus vtūtur, & à toto ad partē transeūt restituēdā, an nō audisti ita dicere illos, & ita esse? Prorsus inquit. Rectène loqui tibi videntur, inquā? sermonémque hunc approbas? Maximè omniū, inqt. Enimuero cum probari sibi hæc audirē, recepi fiduciam, ac mihi paulatim rursus anim⁹ excitat⁹ est recreatusq; sum, Talis est, inquam, ô Charmides, incātationis quoq; hui⁹ potētia. Quā didici ibidē in exercitu à quodā medicorū Thracū Zamolxidis sectatorū, qui & immortalitatē afferre dicunt. Adiecit præterea Thracius ille medicus, etiā Græcorum medicos quæ suprà narrata sunt prædicare. Cæterū Zamolxis ait, rex noster ac de⁹ tradit: quēadmodū oculos sine capite curare nō decet, neq; sine reliquo corpore caput: ita neq; sine anima corp⁹. Eaq; causa est, cur medicos Græcos morbi corporum multi lateant, quia totum ipsum ignorāt, quod in primis curare oportet: quo malè affecto īpossibile est partem aliquā bene valere. Omnia nanq; vel bona, vel mala ab anima in corpus, & hominē totū manant, indeq; similiter vt ex capite in oculos effluunt. Illā igitur primū, & maximè curari iubet, si modo caput & vniuersum corpus bene valere debeat. Animæ verò, ô beate, medelas esse docet incantationes quasdam. Eas præclaris rationibus contineri, quibus animæ temperantia tribuatur: qua inserta atq; præsēte, facile esse sanitatē capiti totiq; corpori tradere. Ille igitur cū medelā incantationesq; doceret, iussit vt nullis precibus motus alicui cōtra capitis dolorē remediū adhiberē, nisi prius animā incātationibus ipsis purgandā cōmisisset. Hunc sanè nostrorū temporū errorē dicebat esse, ꝙ plerìq; absq; tēperantię sanitatisq; studio, medici esse cōtendūt. Me itaq; mirum in modū præmonuit, mandauitq; cauerem ne quis vnquam diues seu nobilis, siue pulcher, mihi vt aliter faciam, persuadeat. Illi hoc ego iureiurando interposito me obstrinxi: quamobrē necesse est paream, & parebo quòd si voles secūdū hospitis præcepta, animam tuam prius incantationibus omnibus Thracis illius subijcere, capiti admouebo. Sin minus, non potero, ô amice Charmides, tibi prodesse. Cum igitur hæc audisset. Critias, lucro, inquit, erit grauedo hæc capitis adolescenti, si cogatur mente quoq; & animo propter caput, melior fieri. Assero autem tibi Charmidē hūc æqualibus omnibus nō specie tantū præcellere, verumetiā eo ipso præstare cęteris, cuius ipse incantationē habere dicebas. An non tēperantiæ suprà dixisti? Huius ipsi⁹, inquā. Scito igitur omnium suæ ætatis adolescentū hunc videri tēperatissimū, & in cæteris omnibus pro ætatis incremento, nullo inferiorē esse. Consentaneū est, ô Charmides, inquā, in his quę dixit Critias, te cęteros antecellere. Neq; enim referre quisquā facilè posset, vt arbitror duarū apud Athenięses familiarū cōiugiū, quo verisimilius sit pulchrā honestamq; prolem nasci, quā maiorū tuorū coniugio. Nā paternū genus huius Critiæ Dropidi, ab Anacreōte Soloneq; alijsq; poëtis permultis est illustratū, decore, virtute, & alia felicitate præcellens. Eadem quoq; est materni generis gloria. Nemo enim Pyrilāpo auūculo tuo aut pulchrior, aut maior omnium qui continentem habitant visus est vnquam; quoties ille vel ad regem magnum vel ad alium in continenti habitātiū legatus accederet. Ac summatim vniuersa hæc domus nulla in re est inferior alia quacunq;. Quare probabile est te tali stirpe creatum primas partes in omnibus obtinere. Quātū igitur ad eam speciē quę cernitur oculis, attinet, ô dulcis Glauconis fili, videris mihi nihil à superioribus tuis degenerasse, ꝙ si ad temperantiā, & ad alia, vt Critias hic testat, natura es institutus, beatū te, ô chare Charmides, mater peperit. Ergo sic se res habet. Si inest tibi, vt ait Critias, tēperantia, & sufficiēter es tēperās, neq; Zamolxidis, neq; Abaridis Hyperborei incātationibus indiges, sed iā tibi medela est capitis admouēda. Sin autē deest tēperantia tibi, incātatio medelā antecedere debet. Respōde itaq; ipse mihi, vtrū assentiaris Critiæ, & asseras tēperantiæ te satis habere, an deesse aliquid recognoscas. Tūc ergo ipsius Charmidis genæ rubore suffusæ gratiorē speciē ostēderūt. Nam pudor eam ætatē decet. Deinde admodū generosè respōdit: Haudquaquā facile est quæ in presentia quæsita sunt, vel admittere, vel renuere. Si enim me tēperantē esse negauero, primo quidē turpe videbitur quod ipse mihi derogē: deinde Critiæ huius aliorūq; multorū quibus tēperās esse videor tanquā falsam sententiā coarguā. Sin autē affirmauero, odiosa videbit hæc de meipso iactantia. Quapropter quorsum me vertam, nescio. Probe loqui videris Charmides, inquam: itaq; cōmuniter inuestigādum puto, vtrum quod quæro possideas, nécne: ne vel tu aliter quàm velis loqui cogaris, vel ego temere mederi festinem. Si ergo gratum tibi futurū est, cupio vnà tecū inuestigare: sin minus, dimittēdum arbitror. Imò certè gratissimum, inquit, omnium. Quamobrem vt ipse præstare putas, ita perquire. Hunc in modū, inquā, cōmodior indagatio futura videtur. Constat profectò si inest tēperātia tibi, habere te aliquid, quod de hac opineris. Necesse est enim inhærētē ipsam tibi si modo inhæret, aliquē sui sensum præbere, ex quo aliqua circa ipsam insurgat opinio, qua quid, & quale temperantia sit coniectes, nónne putas? Puto equidē. Nónne hoc censes? videlicet postquam scis loqui Græce, dicere vtiq; possit quidnam id tibi videtur? Fortasis, inquit. Vt ergo conijciamus vtrū tibi insit néne tēperantia, dic age, quidnam ex sententia tua tēperantiam esse dicis? Piguit eum primo, neq; libens ad respondendum venit, demum ita respōdit: Temperātiam esse duo, decēter agere singula, & quiete ac sedatè per viā incidere, quiete loqui, ac quiete omnia facere, & vt breui complectar quod quæris, quietūdo ac sedatio quędā esse mihi videt. Rectè, inquā. Ferunt sanè quietos placidosq; homines tēperatos esse: sed videamus an vera loquant. Dic igit nūquid pulchrū aliquid tēperantia sit. Est, inquit, prorsus. Vtrum in illa grāmatici facultate pulchrius est easdem literas cito scribere, an lente? Cito. Legere autem celeritérne an tarde? Celeriter. Quinetiam pulsare citharam velociter, & prompte certare pulchrius est, inquā, quàm quiete ac tarde? Est, inquit. Quid verò in pugnorum brachiorūq; ludis nónne celeritas ipsa laudatur? Vtiq;. Currere autem atque saltare, & cæteri corporis actus, nōne si propere & prōpte fiunt, ad pulchrū spectant? si tardè, difficulter, placide ac sedatè ad turpe? Apparet, inqt. Patet ergo quantum ad corpus attinet, non quod tardum ac sedatum, sed quod celerrimum ac velox maximè, esse pulcherrimum. Nónne, inquā? Omnino, inquit. Temperantiam verò pulchrum quid esse cōstituit? Cōstitit. Nō ergo circa corpus quietudo,

Pudor adolescētes decet.

r do,

do, imò celeritas ad temperātiam pertinebit, si modo pulchrum quid est temperātia. Videtur, inquit. Docilitas vero nónne pulchrior quàm hebetudo? Pulchrior certè. Est autē docilitas, inquā, cito perdiscere, hebetudo verò sero atq; lente. Profectò, inquit. Docere aliū quàm ocyssime nónne pulchrius quā cunctanter ac tarde? Proculdubio. Reminisci itē, & meminisse sero atq; lente, pulchriúsne an facile atq; prōpte? Prōpte, inquit. Solertia verò nónne celeritas quædā animi est, inquam, potius quā tarditas? Est, inquit. Atqui & intelligere quę dicunť in grāmatici citharistæq; ludis, & cæteris omnib⁹ nō quàm tardissime, sed quàm ocyssimè, pulcherimū est. Et hoc, inqt. Quinetiā in ipsis indagationibus, & cōsultationibus animi non qui quiete, & difficulter cōsiliū dat, & excogitat est laudandus, vt arbitror, sed qui breui potius atq; facilimè. Vera hæc sunt, inquit. Ex his colligiť, inquā, ô Charmides, tā in ijs quæ ad corpus, quā in ijs quæ ad animū spectāt, velocia prōptaq; tardis & quietis pulchriora videri. Sic apparet, inquit. Nō igiť quietudo quædam, inquā, temperantia erit, neq; vita quieta tēperās, vt hac ratione conijcitur, quādoquidem quod temperatū est, & pulchrum esse debet. E duobus enim alterū est, aut nunquam, aut raro admodū nobis in vita quietæ actiones pulchriores quàm veloces & vehemētes apparuerūt, ꝙ si, ô amice, nō pauciores quietæ actiones quàm veloces & vehemētes pulchritudine præstare reperirētur, neq; hac etiā ratione cōficereť tēperantiā esse quiete agere potius quā vehementer atq; celeriter, neq; in ipso incessu, neq; in sermone, neq; in alio quopiā: neq; vita quieta quā inquieta decentior esset & tēperantior: quippe cū in superiori sermone suppositū sit pulchrum esse aliquid tēperantiā, pulchra verò nō minus ipsa velocia quā quieta esse cōstiterint. Rectè, inquit, dixisse mihi videris, ô Socrates. Rursus igiť, ô Charmides, inquā, attentius teipsum contuere, & cogita qualem te temperantia præsens efficiat, qualisue sit ipsa, dū talem efficit, hæc autem animaduertens omnia, bene viriliterq; responde quid esse tibi videtur. Ille protinus seipsum colligens, diligētiusq; cōtemplatus. Videtur, inquit, temperantia mihi verecundum quendam ruborem inducere, verecūdūq; hominem facere, pudoremq; esse temperantiā arbitror. Quid ais, inquam? an nō pulchrum aliquid paulo antè temperantiā esse dicebas? Dicebā equidem, inquit. Nonne boni homines, inquam, ipsi tēperati sunt? Sunt, inquit. An bonū putas, inquam, quod nō bonos efficit? Nequaquā, inquit. Nō solū itaq; pulchrum, sed & bonum est inquā. Mihi quidem videtur, inquit. Non credis, inquā, rectè Homerum loqui, dicētem, pudorem viro egeno bonū non esse? Credo equidem, inquit. Est ergo, vt apparet, inquam, pudor non bonum, ac bonum. Apparet, inquit. Temperantia verò bonum duntaxat, siquidem bonos facit eos quibus adest, malos verò nequaquā. Ita mihi, vt loqueris, esse videť, inquit. Ergo temperantia pudor non erit, quandoquidem temperantia bonum est duntaxat, pudor autem nihilo magis bonum est, quàm malum. Rectè quidē mihi, inquit, dici hoc videtur, ô Socrates. Verū attende obsecro, quale tibi videtur quod rursus adducam. Modo enim recordatus sum quod mihi traditum est à quodam dicente temperātiam esse, vt sua quisque agat, cōsidera an rectè loqui videatur tibi qui hæc dicit. O scelerate, ex hoc Critia illud audisti, vel alio quopiā sapientum? Videtur sanè, inquit Critias, ex alio, nam ex me nūquam audiuit. Quidnā refert, inquit, ô Socrates, ex quo audiuerim? Nihil, inquam, profectò, neq; enim id cōsiderandum est, quis dixerit: sed vtrum verè dicatur, nécne. Probe nunc loqueris, inquit. Rectè per Iouem, inquā. Mirabor tamē, si quomodo hoc se habeat, inueneri mus, nam est ænigmatis cuiusdam persimile. Quāobrem, inquit? Quia non arbitror ita sensisse illum vt verba sonant, inquam, temperantiā scilicet esse, vt sua quilibet agat. Nihilne putas grammaticū agere, quando scribit vel legit? Puto equidē aliquid agere, inquit. Videtúrne tibi grammaticus nomen suum tantum scribere ac legere? vel etiam vos pueros erudire? Neq; enim minus inimicorum tūc nomina quam vestra amicorumq; scribebatis. Certè non minus, inquit. An cum ageretis hoc, inquam, curiosiores eratis quàm decet, & à temperantiæ lege discedebatis? Minimè, inquit. At verò nō vestra agebatis tantum, si scribere ac legere, agere aliquid est. Est vtiq;, inquit. Pręterea mederi, ô amice, ædificare, texere, & cuiuslibet artis opus explere, agere aliquid est, an nihil? Aliquid prorsus, inquit. An videreť, inquā, tibi bene illa ciuitas instituta, in qua leges iuberēt, vt vestem quisq; suam texat, lauetq;, calceosq; cōficiat suos, & strigilem & vascula olearia, vel vnguentaria, & supellectilia quæque? aliena quidem attingat nūquam, propria verò ipsemet peragat atq; cōficiat. Nequaquā, inquit. Veruntamē si tēperatè disposita est ciuitas, bene instita est, inquā. Quidni, inquit? Ergo tēperantia nō erit talia quædā agere, & hunc in modū agere sua? Nō, vt apparet, inquit. Quare per ænigmata loquebatur, inquā, vt suprà dixi, is qui prædicabat, agere sua tēperantiam esse. Neque enim vsqueadeò fatuus fuisse putandus est, vt idem eius fuerit sensus, ꝙ & verborum sonus. Num fatuus quispiā, ô Charmides, hoc tibi tradidit? Minimè, inquit, omniū. Imò quidam meo iudicio sapiētissim⁹. Omnino igitur sententiā suam obscuris verbis inuoluit, inquā, vt arduū cognitu sit, ꝙd est agere sua. Fortasis, inquit. Potésne aperire nobis, agere sua quid sit, inquam? Ignoro equidē, inquit. Fortè etiam qui hæc dixit, quid sibi vellet, nō satis intelligebat. Dū ita loqueretur, subrisit Charmides, Critiāq; aspexit. Critias autem licet antè ad disserendum aduersus Charmidē aliosq; cupiditate gloriæ instigatus, se hactenus continuerat, sed vlterius ad hæc se continere nō potuit: visumq; est mihi verū esse quod fuerā suspicatus, illā scilicet de temperantia superiorem sentētiā à Critia Charmidem accepisse. Quare Charmides nolens ipse responsum tutari, & hūc in Critiā laborem reijcere cupiens, eum quasi redargutum ostendit, quod ille minimè tolerauit, imò aduersus eum haud secus indignatus fuisse videtur, ac poëta aduersus histrionem inepte sua poëmata recēsentem. Ideóq; illum intuitus: Itáne putas, inquit, ô Charmides, si tu nequaquā intelligis quis eius fuerit sensus, qui agere sua temperantiam esse asseruit, neq; ipsum etiam intelligere? O vir optime, Critia, inquam, nihil mirum est hunc adolescentulum non intelligere. Te verò decēs est hęc cognoscere, & propter ætatem, & propter studium. Si ergo affirmas & ipse temperantiam esse quod hic dixit, sermonémque hunc suscipis, libentius tecum, vtrū id verum sit, nécne, indagabo. Affirmo equidē, inquit, & suscipio. Rectè facis, inquam. Sed dic obsecro: Vtrum

Solertia celeritas quædam animi.

Odiss. ϛ.

Vtrum quæ paulo antè quærebam, admittis? artifices videlicet omnes aliqd facere. Equidé, inquit. Videntur, inquam, tibi sua tantum, an aliena insuper facere? Aliena quoq;, inquit. Temperáter agút itaq; qui non sua tantum faciút, inquã? Quid prohibet, inquit? Quod ad me, inquã, spectat nihil. Sed vide ne quid apud eum prohibeat, qui cum suppo-suerit temperantiam esse agere sua, deinde tamé ait nihil obstare quin & illi qui aliena agút, temperati sint. Concessi equidem, inquit, eos qui aliena agút, tēperatos esse sed num & eos qui faciút, cócessum? Dic mihi, inquam Critia, nó idem vocas agere atq; facere? Non certè, inquit, neq; idé operari atq; facere. Nam id ab Hesiodo didici, qui ait, Opus nullũ turpe esse. An censes ipsum, si talia quædam opera nominasset, operariq; & agere, qualia tu suprà narrabas, fuisse dicturum opus nullum cuiquã turpe, seu coria incidenti, seu cauponi condimenta obsoniaq; vendēti, siue in taberna sedenti? Haud ita censendum, ô Socrates. Imò verò ille, meo quidem iudicio, effectioné aliud quàm actionem & operationem existimauit, & effectionem quidem interdum opprobrio esse, quando quid præter honestum facimus, opus autem nullum vnquam dedecori nobis contingere. Quæ enim honeste & vtiliter fiunt, opera nuncupauit, operationesq; & actiones effectiones quasdã huiusmodi. Existimandum præterea illum sola hæc propria esse cēsere: noxia verò omnia, penitus aliena. Quamobrē arbitrari oportet & Hesiodum, & alium vnumquenq; sanę mentis virum, hominem ita sua agentem, temperatum vocare. Cũ primum, ô Critia, loqui cœpisti, inquam, percepi te propria & sua cuiusq; bona dicere, bonorumq; effectiones, actiones denominare. Etenim persæpe Prodicum audiui hunc in modum nomina distinguentem. Concedo equidem tibi pro arbitrio nominibus vti, modo id declares, quid nomine quoq; significare velis. Nunc igitur iterũ à principio clarius definito, vtrum bonorum actionem, vel effectioné, vel quomodocunq; velis aliter nominare, temperantiã esse dicas. Hoc ipsum, inquit. Non ergo temperanter agit, inquam, qui mala, sed qui bona potius agit. Tibi verò, ô bone vir, nónne id videtur, inquit? Mitte istud in præsentia, inquã: nondũ quod mihi videt, verũ quod ipse núc dicis consideramus. Enimuero nunquam, inquit, temperatè illum agere dicerem qui nó bona, sed mala agat. Nã actionem ipsam bonorum, temperantiã esse manifestè definio. Fortè nihil prohibet, inquã, quin verè loquaris: hoc tamen admiror, si homines temperatè agentes ignorare putas quòd temperatè agãt. Nequaquam puto, inquit. An non paulo antè abs te dictũ est, inquam, quòd nihil artifices prohibet aliena etiam facientes, temperanter viuere? dictum profectò, inquit, sed quid tum postea? Nihil aliud, inquam. Verum dic vtrum medicus tibi aliquis videatur, dum sanum efficit aliqué, vtilia sibi, & illi quem curat, efficere? Mihi quidem, inquit. Nónne agit decentia, inquam, quisquis hæc agit? Certè, inquit. Qui vero agit decentia, inquã, nónne & temperate? Et temperatè, inquit. Nunquid medicũ necesse est intelligere, quando curat vtiliter, & quando non? & vnumquenque artificem quando conducturũ sibi est opus ipsum quod efficit, & quãdo non conducturum? Fortè non, inquit. Quandoq; igitur, inquam ego, cum medicus vtiliter operatus est vel contrà, seipsum non cognoscit vt operatus est, si tamé vtiliter operatus est, vt ipse fatebaris, & temperate, an non ita dicebas? Equidem, inquit. Nónne igitur, inquam, vt apparet, interdum vtiliter operatus agit quidem temperate, & temperatus est, ipse verò ignorat quod temperare agat, sitq; tēperans? Fieri hoc, inquit, nó potest, ô Socrates. Verũ siquid est in superioribus dictũ vnde hoc necessariò sequat, illud libētius retractabo: neq; me pudebit fateri aliquid aliud nó rectè dixisse, potiʼ quã cósentire, vt qui seipsum ignorat, sit tēperatus. Ferme nanq; hoc ipsum temperantiã esse arbitror, seipsum cognoscere, illiq; assentior qui præceptum hoc templo Apollinis ipsius inscripsit. Atqui videtur hæc inscriptio tanquam Dei salutatio quædam ad homines qui templum ingrediuntur, eius loco quæ gaudere iubet: quasi non probe dicatur, gaude, neq; iubere hoc inuicem deceat, sed tēperate potius viuere. Ita homines templum ingrediētes singulari sententia Deus alloquitur, alterque quàm homines nos salutat, vt sensit ille, meo iudicio, qui inscripsit. Et ingrediēti nihil præcipit aliud quàm viuere temperate. Verum obscuris hoc præceptum verbis tanquã vates interserit. Quippe Cognosce teipsum, idem est, quod temperatè viue, vt literæ testantur, egóq; interpretor. Fortè verò aliud esse putabit quispiam: quod quidem cõtigisse illis qui sequentia apposuerũt, existimo, hoc est, Nihil nimis, & Sponsionis comitē esse miseriam. Nam illi quidem Cognosce teipsum, consilium quoddam esse putarunt, non Dei ipsius ad eos qui ingrediuntur admonitioné. Deinde & vt ipsi nihilo deteriora có silia suspēderēt, reliqua insup adiecerũt. Ergo hæc omnia, Socrates, à me dicta sunt, hoc est quia superiora omnia absq; cõtrouersia tibi concedã. Fortè nanque rectius de illis aliquid ipse dixisti, forsitan & aliquid ego nihil vero ex his quæ diximus, manifestum, deinceps autem rationem huius tibi reddere volo, si non concesseris temperantiam esse seipsum cognoscere. Sic mecum agis, inquam, ô Critia, quasi ego quæ interrogo, nosse affirmē: offérsque mihi te, si voluero, concessurum, hoc auté non ita. Quæro enim tecum semper de eo quod in medium est adductũ, idcirco quia illud ignoro. Videbo porrò, vtrum concedam, nécne. Consiste modo quoad ista consideremus. Considera, inquit. Ecce cósidero, inquam. Si temperantia cognoscere aliquid est, constat eam scientiam aliquam & alicuius esse. Nónne? Est vtiq;, inquit, sui ipsius videlicet. Nónne & medicina est sciētia sani? Prorsus, inquit. Si ergo tu quæreres, medicina quũ sit sani sciētia, quid nobis confert? quidue efficit? responderem vtiq; prodesse quam maximè, sanitaté porrò pulchrũ opus nobis perficit. Accipis hoc? Accipio, inquit. Ac si rogares iterũ, architectura cũ sit ædificandi scientia, quódnam opus moliatur, domos vtiq; responderem, & eadem de cæteris artibus ratione responsum darem. Postquam igitur temperantiam sui ipsius scientiam esse dicis, tua interest respondere, si quis hunc in modum requirat: O Critia, temperãtia quæ sui ipsius scientia est, quódnam pulchrum opus nobis efficit, nominéque dignum? dicas, amabo. Non rectè, inquit, interrogas Socrates. neque enim aliarum scientiarum hæc est similis, neque aliarum aliæ: tu verò perinde ac si similes essent, interrogas. Nam dic obsecro. Cóputatricis geometricæ scientiæ quodnam tale opus est quale domus architecturæ, & textoriæ vestis opus est, aliaque

In opere ἐργάζεσθαι, ἐργάζομαι.

χαίρειν.

Confutatio quartæ definitionis.

permulta eiuscemodi, quæ multis artibus quisque tribuere posset? Potésne mihi tu harum eiusmodi aliquod opus ostendere? At non poteris. Vera dicis inquam, hoc tamen monstrare tibi possum, cuius scientia sit harum scientiarũ quælibet, quod aliud est quàm scientia quæq;. Quemadmodum computandi peritia paris & imparis multitudinis scientia est, quo pacto ad se, & inuicem habeât, an nõ? Profectò, inquit. Nõne aliud est, inquam, par & impar quàm ipsa computãdi scientia? Est, inquit. Quinetiam põderãdi facultas grauioris leuiorisq; ponderis libratio est. Graue autem ipsum & leue aliud quiddam est, quàm ars ipsa librãdi. Assentiris? Assentior, inquit. Dic itaq;: temperantia cuius potissimum scientia est, quòd sit aliud quàm temperantia ipsa? Hoc profectò, inquit, quod modo quæris, illud ipsum est, quo temperantia ab alijs omnibus scientijs differt. Tu verò similitudinem aliquã huius ad alias exigis. Sed aliter se res habet. Nẽpe cæteræ omnes alterius cuiusdam sciẽtiæ sunt, sui ipsarum minimé. Sola hæc & aliarum scientiarum, & sui ipsius scientia est. Permultũ abest vt hæc ignores: verum arbitror te quod paulo antè negabas efficere: nam me refellere tentas, & illud de quo sermo est, prætermittis. Quid agis, inquam? An putas si te redarguero, alterius gratia me id facturũ, quã cuius gratia meipsum examinarem, si quid dicam, metuẽs ne dũ scire puto quod nescio, mea me ignorantia fallat? Et nũc quidem id summopere me facere assero, perpẽdere videlicet & examinare sermonem mei ipsius gratia primum, fortè etiam meorũ familiarium causa. An non commune bonum esse hoc omnibus hominibus arbitraris, vt rei cuiusq; conditio omnibus innotescat? Maximè quidem, ô Socrates. Audacter itaq;, ô beate, vt tua fert opinio ad interrogata respõdens, ne cures Critiásne sit, an Socrates qui redarguitur, sed ad ipsum sermonem attẽde, quònam redargutus euadat. Sic faciam, inquit, nã probe loqui videris. De temperantia quod dicis, age, inquam, repete. Aio equidem, inquit, ex omnibus alijs scientijs hãc solam & sui ipsius & reliquarum scientiarum esse scientiam. Nõnne & inscitiæ, inquã, scientia est? siquidẽ & sciẽtiæ. Omnino. Solus itaq; tẽperãs, inquã, seipsum noscet, examinareq; poterit quid norit, quid ignoret: iudicare insuper ex alijs hominib⁹, quod quisq; nouit, & nosse putat: si quidẽ nouit, quídue ignorat ipse & nosse putat: aliorũ aũt nullus hoc poterit. Atq; hoc est esse temperatum, & temperantia, seipsumq; cognoscere, intelligere scilicet quæ nouit, quæue non nouit. Súntne hæc quæ dicis? Sunt, inquit. Tertiũ igitur, inquam, vt dicitur, Seruatori velut à principio cõsideremus. Principio vtrum fieri hoc possit néene, vt quæ quisq; nouit, & quæ nõ nouit, posse item & non nosse cognoscat. Deinde si id fieri possit, quænam intelligẽtibus sit futura vtilitas. Quærendum, inquit. Animaduerte, inquam, Critia, nũ in his certi quicquã habeas: ego enim nihil, & qua in re dubito, si voles, aperiam. Imò volo, inquit. Sequẽtur hæc, si stabit quod ipse modo dicebas: Vna quædã videlicet scientia, quę nullius alterius quàm sui ipsius, aliarumq; scientiarum scientia sit: atque inscitiæ rursus scientia eadẽ. Prorsus, inquit. Vide inquã, amice, quam absurdus noster hic sermo sit. Enimuero si hoc idem in alijs quibusdam consideraueris, vt arbitror, impossibile tibi videbit. Qua ratione, inquit? & vbi: Hic planè, inqt, cogita enim

Prouerbiũ.

vtrũ videatur tibi visus quidam esse, qui non sit earum rerum visus, quarum cęterę visiones: sui ipsius autem & cæterarum visionum, & item non visionis sit visio: neq; colorem videat vllum cũ visio sit, seipsam verò duntaxat & alias visiones inspiciat. Videtúrne visio tibi vlla talis esse? Nulla, inquit. Num & vim, inquam, aliquam audiendi reperire posse confidis, quæ vocem audiat nullam, seipsam verò & auditus alios, & nõ auditus percipiat? Neque istud possibile, inquit. In summa sensus omnes percutere, consideraq; vtrũ sensus inueniri aliquis possit, q seipsum, cæterosq; sensus percipiat, nihil tamen eorũ sentiat quæ sensus alij sentiunt. Impossibile & hoc existimo, inquit. An fortè cupiditatẽ aliquam esse sensus, quę voluptatem affectet nullã, sui ipsius autem & reliquarum libidinũ sit cupiditas? Nequaquam, inquit. Neq; voluntatẽ, inquam, vt arbitror, quæ bonũ nullum exoptet, seipsam verò & cæteras voluntates expetat. Minimè, inquit. Amorem quinetiam aliquem talẽ esse dices, vt pulchri nullius sit amor, imò sui ipsius, cæterorũq; amorum sit ardor? Non equidem. Timorémne aliquem excogitasti vnquam, qui seipsum & metus alios expauescat, terribile verò & periculosum nihil exhorreat. Nunquam prorsus, inquit. Opinionem præterea talem vt opinionum aliarum & sui ipsius opinio sit, nihil autem eorũ quæ opiniones aliæ suspicantur, opinetur ipsa? Nullo modo. Veruntamẽ scientiã quandam eiusmodi esse diximus, quæ dogmatis nullius scientia est, sui ipsius autem & aliarum scientiarum sciẽtia. Diximus certè, inquit. An non mirum, inquam, quiddam, si est? nõdum enim cõtendamus nõ esse, sed vtrũ sit consideremus. Scite loqueris, inquit. Dic iam, Estne sciẽtia hęc alicuius scientia? habetq; vim quãdam huiusmodi, qua alicuius sit? Prorsus, inquit. Item maiúsne dicimus eam vim habere, qua aliquo maius sit? Habet nimirum, inquit. Nõnne minori aliquo maius, si maius erit? Necessarium est, inquit. Si maius quippiam reperiemus, quòd maioribus alijs & seipso maius existeret, neq; tamẽ maius esset aliquo eorũ quibus cætera sunt maiora, omnino sibi hoc cõueniret, vt sicut maius est seipso, ita sit & minus? Prorsus Necessariũ est, ô Socrates. Quinetiã si duplũ sit, inquã, aliquid ad alia dupla, & ad seipsum, certè ad seipsum dimidium erit duplũ, & ad alia dimidia duplũ. Nẽpe quicquid duplũ est, nõ alterius est quàm dimidij duplũ. Verũ est, inquit. Præterea quod seipso plus est, nónne & paucius? & quod grauius, itẽ leuius? quodue senius etiam iunius? & in cæteris omnibus eodem modo, quicquid sui ipsius potẽtiam ad seipsum habet, nónne & illam habebit essentiam, ad quam est eius potentia? Dico autẽ tale aliquid. Auditum nullius alterius dicimus esse quàm vocis auditum? Profectò, inquit. An non si seipsum audiet, inquã, vocẽ se habẽtẽ audiet? Neq; enim aliter posset audire. Necessariò sequit, inquit. Visus quoq;, ô vir optime, inquam, si seipsum videbit, necesse erit eũ aliquẽ colorẽ habere. Nã absq; colore visus cernere nihil põt. Nihil potest, inquit. Vides, inquam, ô Critia ea, quæ narrauimus, partim impossibilia omnino videri nobis, partim diffidẽdũ maximè ne non vim suã habeant ad seipsa, q enim magnitudo & multitudo ac cætera hui⁹ generis vim suã habeãt ad seipsa, penit⁹ impossibile, nóne? Sic est omnino inquit. Quòd verò visus & auditus, inquã, seipsos percipiãt, mot⁹ se moueat, & se caliditas calefaciat, & cæt

& cætera talia à quibusdam non creditur, nonnullis forte credendum videtur. Magno quodam viro opus est, ô amice, qui satis per omnia id distinguat, vtrum nihil omnino vim suam ad seipsum habere valeat prçter scientiam, sed ad aliud: an queant alia, alia nequeant: & si aliqua sint quæ ad seipsa vim habeãt, vtrum eorum in numero hęc scientia sit, quã temperantiam nominamus. Equidem sufficere me ad hæc discernenda, nequaquam confido. Quocirca neque asserere possum, vtrũ fieri posit, vt scientiæ scientia sit. Quod etsi detur, nõ prius tamen assentiar esse huiusmodi temperantiam, quàm inuestigauero vtrum prosit quicquam nobis temperantia talis existens, vel nil prosit. Temperãtiam enim vtile quiddam ac bonum esse vaticinor. Tu igitur Callæschri fili, quandoquidem temperantiam ponis scientiæ inscitiæq; scientiam, ostende primum possibile hoc esse quod suprà dicebam: postea præter id quod possibile, esse & conferens: atque ita mihi circa temperantiæ ipsius definitionem forsitan satisfeceris. Critias verò cum hæc audisset, méque dubitantẽ videret, eorũ more qui oscitantes intuiti oscitant, ipsi quidẽ visus est hæsitãte me, cogi, similiter hæsitare. Sed vtpote gloriosus, præsentes veritus est, neq; cõfiteri mihi voluit, se ad ea discernẽda quæ obtuleram, non sufficere, neq; aperte quicquam protulit, suamq; hæsitationem occuluit. At ego vt disputatio nostra procederet: Si tibi, inquã, videtur, ô Critia, dabimus nunc, scientiæ scientiam esse posse. Vtrum verò possit néne, aliàs indagabimus. Veruntamen si quàm maximè id possibile sit, quid magis possibile est cognoscere quæ nouit aliquis, & quæ non nouit? hoc vtique esse diximus seipsum cognoscere, temperatúmque esse. Nónne? Maxime, inquit, ac sequitur quodammodo Socrates. Nam siquis eam habet scientiam quæ seipsam cognoscit, talis & ipse sit, quale est id quod habet: quemadmodũ cum velocitatem habet quis, velox: & quando pulchritudinem, pulcher: & quando cognitionem, cognoscens. Quare cum cognitionem ipsam sui ipsius quis habet, seipsum tũc cognoscẽs efficitur. Haudquaquam id ambigo, inquam, quin si quis in seipso habet aliquid sese cognoscens, ipse quoq; se nouerit. Sed quænam necessitas cogit hominem sic affectum, quæ nouit quæue non nouit cognoscere? Hæc videlicet, inquit, quia idẽ est hoc & illud. Fortè sic est, inquam, sed ego semper similis esse videor, neq; rursus intelligo quomodo idẽ sit, quæ nouit cognoscere, & cognoscere quæ non nouit. Qui isthuc ais, inquit? Ita, inquam, scientia ipsa scientiæ existens, nũquid vltrà discernere poterit, quàm quòd ex his hoc quidem scientia est, illud inscitia? Non vltrà, sed eatenus, inquit. Idem est igitur, inquam, scientia & inscitia sani, atq; item scientia & inscitia iusti? Nullo pacto, inquit. At verò hoc quidem medicina, hoc autẽ ciuilis peritia inquã, hoc nihil aliud quàm scientia. Quidni, inquit? Nisi quis nouerit sanum insuper ac iustum, sed solam scientiam, vtpote huius solius sciẽtiam habẽs, quod quidem scit; quóue scientiam quandam habet, agnoscet tam circa seipsum, quàm circa alios. nóne? Quòd verò cognoscat hac scientia, quánam ratione intelliget? cognoscit enim sanũ & salubre medicina, non temperantia, harmonicum musica non temperantia, ædificium architectura, non temperãtia, & similiter omnia, nóne? Apparet, inquit. Temperantia verò, inquam si scientiarum scientia est duntaxat, quo modo intelliget quod sanum salubreq; cognoscit, vel quod ædificium? Nullo, inquit. Nõ ergo intelliget quid cognoscat, hoc ignorans, sed quia cognoscat tantum. Videtur, inquit. Non igitur temperatum esse erit hoc, neque temperantia, intelligere quæ nouit, quæue non nouit, sed vt videtur, quia nouit, & quia non nouit solum. Apparet, inquit. Neq; poterit etiam hic alium examinare alicuius scientiam profitẽtem, vtrum sciat quod pollicetur, an nesciat. Imò hoc solum, vt videtur inquam, agnoscet, quòd scientiam quandam habet: cuius autem rei scientiam, temperantia non ostendet. Non videtur, inquit. Neq; igitur simulãtem medicum à verò discernet, neque alium quempiam scientem à nesciente. Sic autem cõsideremus. si temperatus, aut alius quiuis dijudicaturus est, verum & falsum medicum, an non sic faciet? De medendi quidẽ arte cum illo nihil differet. Nihil enim aliud, vt dicebamus, intelligit medicus quàm sanũ atque ægrotum, salubreq; & noxium, an non ita? Ita prorsus, inquit. De scientia porrò nihil nouit, inquam, hoc enim soli tribuimus temperantiæ. Sic est, inquit. Neq; de medicina igitur medicus quicquam nouit inquam: quandoquidẽ medicina scientia quædã est. Vera loqueris, inquit. Quod quidem scientiam aliquam habet, temperatus agnoscet, sed alius quispiam medici peritiã considerabit, quænã quorúmue sit. Quod quidem tũc patet, cum scitur quarum sit rerum scientia. An non scientia quæq; determinata est, haud hoc tantum quod sciẽtia est, sed quæ scientia, & quæ sciẽtia sit, cognoscitur, his cognitis, quorũ sciẽtia est? Sic prorsus, inquit. Medicinæ, inquam, scientia ab alijs scientijs eo distincta est, quòd salubris est insalubrisq; peritia? Nẽpe inquit. An non in his cõsiderare debet, inquã, quisquis medicinam consideraturus accedit, in quibus videlicet ipsa versatur? Neq; enim in extraneis, in quibus nõ est, quærẽda videtur. Non certè, inquit. In salubribus itaq; eorumq; contrarijs medicũ cõsiderabit inquãtum medicum, quicunq; rectè hũc perscrutabitur. Videt, inquit. Nónne in his ita vel dictis vel factis animaduertet, quæ verè dicantur, & quæ rectè agantur? Necessarium, inquit, est. An poterit vllus absque medicinæ peritia hæc assequi? Nullus, inquit. Neq; alius, vt videtur, præter medicum, neque temperans igitur. Nam præter id quòd temperans, esset & medicus. Vera hæc sunt. Omnino igitur temperãtia, si scientiæ inscitiæue scientia est, neque discernere medicum poterit medendi peritum, itemq; medicinæ peritiam simulantem, vel sese habere putantem, neque alium quenquam eorum qui aliquid sciunt, præterquàm hominem artis eiusdem professorem, quemadmodum artifices alij. Sic apparet. Quænã nobis vlterius, ô Critia, à temperantia cum talis sit, est prouentura vtilitas? Si enim quod in principio supposuim⁹, cognosceret temperans quæ nouit, quæue non nouit, illa quidem quòd noscit, hæc verò quòd ignorat, & alium sic affectum dijudicare posset, emolumentũ ingens temperantia præditi reportaremus: quippe sine peccato vitam ageremus, & nos quicunq; temperantiæ participes, & cęteri omnes quicunq; nostro imperio regerẽtur. Neque enim nos quę ignoramus, agere aggrederemur, sed scientes homines perscrutati illis vtique cederemus: neque alijs nostrę gubernationi subiectis agere cõcederemus aliud quicquã, nisi quod aggressi rectè forẽt acturi, id est au-

nullius sit artifex? Nullo modo videtur, ô Socrates. Vidésne Critia, me suprà non iniuria timuisse, meq; ipsum culpasse, quod nihil magnum & vtile de temperantia perspiciam. Nunquam enim quod omnium conceditur pulcherrimũ, hoc nobis apparuisset inutile si quo pacto ad rectè inquirendum ipse vtilis essem. Nũc autem passim succumbimus, neq; inuenire valemus ad quid potissimum significandum temperantiæ nomen instituit ipse nominum autor; quanquam multa concessimus à ratione tamẽ penitus abhorrentia. Porrò scientię scientiam esse conuenimus, reluctãte ratione, idq; protinus refellente. Quinetiã hac ipsa scientia reliquarum scientiarum opera nosci concessimus, ratione similiter repugnante: vt vir temperans talis esset, vt quæ nouit, sciat seipsum nosse, & quæ non nouit, ignorare rursus intelligat. Hoc vtiq; magnifice nimium libereq; concessimus, haud aduertentes impossibile esse, vt quæ nullo modo quis noscit, noscat quodammodo. In hoc autem nos cõsensimus, videlicet aliquem ignorãtem aliqua, quòd non cognoscat ipsa cognoscere: etsi nihil est, vt mea fert opinio, quod hoc videatur absurdius. Verumtamẽ ita nos ineptos potius quã duros pertinacesq; hæc indagatio nacta, nihilo magis veritatem inuenire potest: sed vsqueadeò seipsam irrisit, vt quod iamdiu nos communi consensu cõfinximus, & temperantiã esse posuimus, hoc tandem inutile quiddam insolenter & contumeliose nimiũ apparuerit. Tua quidem id causa potius quàm mea, ò Charmides, ægre fero, si tu tam egregia specie ac temperantia animi præditus, nihil tanta virtute iuueris, nihilq; ipsa in vita tibi prosit. Molestius quoque fero incantationis gratia, quàm à Thrace illo didici, si in re nullius pretij percipienda tantum studium posui. Hæc itaque sic se habere haud satis credo, imò ignauum esse me inuestigatorem arbitror, quippe qui temperantiam magnum quoddam bonum existimem; quod si habes, te beatum esse. Verum cogita vtrum possideas, & incantatione non egeas. Nam si habeas, tibi equidem consulam, vt me delirum putes, & inuestigandę veritatis impotem, te verò quo es temperantior, eo beatiorem. Et Charmides, Nescio per Iouem, inquit, ò Socrates vtrum habeam nécne. Nam quo pacto illud intelligam, quod vos, vt ais ipse, quid sit inuenire nondum potestis? Equidem tibi non multum credo Socrates. Imò indigere incantatione me arbitror, & quantum ad me attinet, nihil obstat quo minus quotidie mihi incãtationibus medearis, quoad ipse satis habere me putes. Esto, inquit Critias; verũ, ò Charmides, si sic egeris, argumento istud mihi erit, quòd tẽperatus sis, quia incantationibus Socratis te subijcias, nec ab eius latere vnquam discedas. Parituram me & passim, inquit ille, sectaturum existimato. Nempe grauiter peccarem, nisi tibi tutori meo parerem, & quod iubes exequerer. Iubeo equidẽ, inquit Critias. Efficiam id sedulo, inquit; hodieq; incipiam. Quidnam hi, inquam, deliberant? Nihil amplius, Charmides, inquit. Nẽpe decretũ est. Vim ne inferes inquam: neq; mihi vllũ vicissim cõsultandi relinques arbitriũ. Vim prorsus inquit illaturũ putato, quãdoquidẽ hic pręcipit. Ad hæc tu quoq; quid acturus sis cõsulta. Nullus inquã restat consultãdi locus nã tibi agere aliquid affectanti cogentiq; nemo resistere poterit. Neq; tu ergo inquit repugna. Haud equidem aduersabor inquam.

LACHES PLATONIS, VEL, DE FORTITVDINE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

PLATO sæpenumero magistratus optimos legibus anteponit, quod leges absque illis omnino videantur inutiles: eas enim seruabit nullus. Magistratus autem optimi ipsi sint leges. Sed ait magistratus non posse optimos fieri, nisi ciues viri sint optimi: neque viros fore tales, nisi adolescentes quoque puerique sint tales. Quapropter in omnibus pene dialogis parentes in primis ad recte educandos filios adhortatur, sciens non posse genus humanum absque gubernatoribus optimis vel honeste viuere, vel feliciter gubernari. Præterea nunquàm fore bonos in republica principes, nisi viri sint probatissimi, statim videlicet à tenera ætate diligenter exculti. Cum autem pueritia plerunque sub domesticorum prouidentia satis ferme regatur, adolescentia vero licentiam nacta solutiorem passim absque frenis oberret, merito Plato noster plurimum de adolescentibus corrigendis frenandisque pertractat, grauiterque cõqueritur eam ætatem, quæ cum mollitie lasciuiaque petulantiam superbiamque cõiungit, ideoq; in summo discrimine posita est, tum à domesticis parum obseruari, tũ à legibus, magistratibusq; infeliciter negligi, presertim cum adolescentes tam sa inuicem coinquinent, quàm à grandioribus passim inficiantur. Itaq; in legibus & Republica magistratũ inter cæteros proprium adolescentiæ præficit. Qui tanquam, vt ita loquar, episcopus exploratores quotidie tam nocte, quàm die per totam mittat vrbem, singulos singulorum adolescẽtum mores, verba, gestus obseruaturos, singulaque eorũ tum facta, cum dicta ad magistratum velut ad pastorem patremque fideliter delaturos. Nec tamen necessaria adolescẽtiæ diligentia soli ex omnibus Platoni fuit curæ. qua quidem in re nec Aristoteles ipse Platonem potuit nõ summopere comprobare Sed ad dialogum veniamus. Lysimachus & Meletias de filijs cogitant educandis. de suis conquesti parentibus, quod publica curiosius pertractantes, domestica filiosque neglexerint, cum tamen prima reipublicæ cura in curanda iuuentute consistat: & quamuis iam senes, tamen vt rectius ea de re deliberent, Niciam Lachetemque etiam senes quibus & filij sũt, ad consultandum similiter conuocãt, ac ne quid minus prospectum sit, Socratem consilio adhibent, non modo socium, sed & iudicem, Socratem inquam nihil aliud in omni eius vita tractantem, quam tũ de omni ætate, tum maxime de adolescentia rite curanda. Tu vero considerabis interea miras Socraticæ vitæ laudes; item veras esse laudes quæ à viro laude digno proficiscuntur. At vero quoniam in alijs ciuitatibus institutio legum ad mansuetudinem magis declinat quàm ad audaciam, in alijs vero contrà, Plato vtrunque arbitratus periculosum, & mansuetudinem audaciæ, & vicissim audaciam mansuetudini iubet in Politico pariter commisceri. Siquis vero Charmidem Lacheti coniunxerit, exhortationemque tum ibi ad temperantiam, tum hic ad fortitudinem inuicem copulauerit, adolescentum animos rite contemperabit. Mitto quòd in hac præsentis dialogi ad fortitudinem exhortatione tam Nicias, quàm Laches militarem fortitudinem vltrà, quàm decent, admirantur, & Nicias præter armorum ludos, quasi ad militiam præludia summopere necessaria, laudibus super modum extollit, Sed hunc non iniuria Laches emendat. Post hæc sententia transfertur ad Socratem. Vbi animaduerte nullam consonantiam delectare magis, quàm que in sapiente fit ex ipsa animi sermonisque concordia. Atque contra nullam dissonantiam magis offendere, quàm vbi lingua mensque dissonant. Deinde hominem perditum, etiam si belle loquatur, audiendum non esse. Neque licere de moribus loqui nisi morato. Præterea Socratem semper consueuisse de quacunque rẽ disputaretur, disputationis socium eo perducere, vt totius vitæ suæ redderet rationem: quasi aliena frustra cognoscas, nisi teipsum noris. Additur necesse in primis esse seipsum alicui examinanti subijcere, cui sæpe rationes anteactæ vitæ reddantur. Quod quidem confessionem annuam à Christianis institutam valde confirmat. Additur & tamdiu discendum, quandiu viuendum. Socrates autẽ omnium cautissimus iudicium sibi iniunctum ait traducendum in Seniores. Sed interea obsecratus à cũctis rem ipsam aggreditur, ante omnia quidẽ diligẽtiam in filijs educandis probans, improbans negligentiam. Adiũgit nõ posse fieri vt

quis ad fortitudinem aliquem adhortetur, nisi sciat quid ipsa fortitudo sit exprimere. Mox interrogatus Laches quid fortitudo sit, confidentius respondet, esse virtutem per quam quis non deserens ordinem, expugnat hostem. Quòd quidem ideo cõfutatur, quia potest aliquis Scytharum more non minus fugiendo quam permanendo hostem vincere, atque æque fortis esse. Ideoque Homerus eum appellat fortem qui opportune audere scit atque timere. Paulo pòst ad quamlibet materiam fortitudinis victoria trahitur, quasi fortem virum deceat non modo formidines, verumetiam dolores, libidines, voluptates exuperare. Hinc quæritur communis ad hæc omnia fortitudinis definitio. Ad hæc respondet Laches, hanc esse quandam animi tolerantiam. At quoniam minus sufficienter est definitum, Socrates addere cogit, tolerantiam ipsam oportere honestam esse atque conferentem. eiusmodi vero non erit, nisi prudenter id fiat. Ideoque compellit Lachetem dicere, fortitudinem proprie tolerantiam prudentem esse. Siquidem fortitudo pulchrum quiddam est atque bonum. Deinde quæritur quænam tolerantia, & ad quid prudens, id est, circa quam materiam, quoque officium. Labitur autem Laches quando generatim interrogatur, verum vbi audacia maior est, ibidem fortitudo sit maior, idque concedit rursusque admittit necessario audaciam in eo esse maiorem, qui absque rei ipsius peritia, cognoscens tamen periculum, rem ipsam aggreditur, quàm in eo qui peritia incedit instructus. Cautius enim tutiusque is agit. Laches denique recipit, vbi plus audaciæ minusue peritiæ prudentiæque est, fortitudinem esse maiorem. In qua quidem concessione & sibi ipsi repugnat & admittit falsum. Nam fortitudo quidem pulchrum quiddam est & conferens, audacia vero imprudens est, turpis & noxia. Inter hæc nota tritam Socratis Platonisque sententiam. Ad illa quisque bonus est, ad quæ est sapiens: ad illa malus, ad quæ ignorans. Profecto quemadmodum errores omnes, tum manus in apprehendendo, tum pedis in gradiendo ab ipso videndi defectu procedunt, sic errata hominum omnia tum in eligendo, tum in agendo ex defectu intelligentiæ proficisci Socrates arbitratur. Nam vbi dux ipse cæcus est vel cæcutiens, omnia labuntur in præceps. Post Lachetem definit Nicias fortitudinem, metuendarum rerum & non metuendarum scientiam, qua videlicet ratione & quatenus metuenda inuadendaque sunt. Vocat vtique fortitudinem habitum quendam cum prudentia circa metuenda & inuadenda constantem. Audaciam vero sine prudentia temerariam vocat ferocitatem. Socrates contra Niciam sic argumentatur, Quorumcunque aliqua scientia est, non alia præteritorum est vt facta sunt, alia præsentium vt fiunt, alia futurorum vt optime fieri possunt, sed eiusdem scientiæ est hæc omnia intelligere. Si ergo fortitudo scientia est audendi & metuendi circa bona atque mala, videlicet vt futura sunt, nimirum est etiam scientia eorundem vt præsentia sunt, atque præterita. omnium ergo simpliciter. Est igitur vniuersa virtus. Nos autem fortitudinem ab initio tanquam virtutis partem aliquam quærebamus. Obiectio hæc non tam refellendi, quàm tentandi Niciæ gratia facta est. At Nicias definitionem suam nesciuit defendere. Socrates autem inter seniores propter modestiam doctorem agere nolens, simulat se definitionem similiter ignorare: hortaturque eos vt vnà secum virtutum præceptores sibi antè perquirant, quàm facultatem erudiendæ iuuentutis profiteantur, ostendens in omni ætate moralem disciplinam esse magnopere necessariam, ac sine rubore verecundiæ semper esse discendam. Definitiones vero quas vel hic de fortitudine, vel in Charmide de temperantia quærit, non hic, aut ibi, vbi exhortari & admonere duntaxat consilium est, sed in Republica & Legibus absoluuntur. Sed vt de fortitudine simul & temperantia quasi germanis summatim dicam, Plato in Phædro, Symposioque vitam hanc nostram itineri cuidam comparat. In quo quidem dirigendo ratio referat aurigam: affectus vero partim superiores, partim inferiores, geminos referant equos, album videlicet atque nigrum. Atque vt quantum ad propositam pertinet quæstionem, commodius distinguamus: Diuinam, inquit, prouidentiam statuisse nos a turpibus reuocare: ad honesta continuo prouocare. Ideoque pudorem magnanimitatemque nobis ingenuisse, vt auriga noster pudore quodam quasi freno, affectus nostros velut equos à turpibus licet suauibus cohiberet, magnanimitatis vero calcaribus ad honesta quamuis ardua stimularet. Siquidem malus quidam dæmon ad turpia lenocinijs allicit voluptatis: ab honestis amaritudine doloris absterret. Quamobrem & temperantia pudoris vsa frenis, efficit vt à turpibus inuita voluptate semper abstineamus, & fortitudo magnanimitatis freta calcaribus, dat operam vt ad honesta viriliter contendamus, spreta difficultatis dolorisque formidine. Et quanto difficilius est dolores superare, quàm à voluptatibus abstinere: tanto forsitan alicui videri posset fortitudinem temperantiæ anteponendam. Denique temperantia quidem facit ne ex homine præcipitemur in bruta, fortitudo verò præter id, vt etiam quodammodo transferamur in deum omnia superantem. Ob hãc præcipue virtutem omnis antiquitas Herculem in deorum retulit numerum: Herculem, inquam, dum terræ victor cœlestes scanderet gradus, ita clamantẽ: Ite nũc fortes vbi celsa magni Ducit exempli via: cur inertes Terga nudatis? superata tellus Sidera donat.

LYSIMACHVS, MELESIAS, NICIAS, LACHES, FILII NICIAE ET LACHETIS, SOCRA.

IRVM spectatis armis dimicãtem, ô Nicia atq; Laches: quam verò ob causam spectare hũc nobiscum vnà ego & Melesias hic vos iussimus, tũc quidem minimè declarauimus. Nũc autem aperiemus: nam libere vobiscũ loquendum existimamus. Sunt enim nonnulli qui hæc iridẽt: ac si quis eis consulat, sententiam suam non exprimunt? sed illud quo de consultatur, simul & consultantis mentem tenere se putãtes, alia præter ea quæ sentiunt, proferunt. Cum autem vos arbitremur & ad intelligendum sufficere, & quę cognoscitis simpliciter explicare, socios ad eorum quæ referemus deliberationem asciuimus. Est autem quo de astius sum exorsus, eiusmodi. Hi nobis filij sunt, hic q̃dẽ huius filius, auito nomine Thucydides nũcupatus: meus itẽ alter, aui similiter nomẽ seruans: nã Aristidẽ nominamus. Videturq; nobis quàm diligentissima horũ cura suscipienda, neq; agendũ putamus quod multi solent, qui filios suos cũ primũ adoleuerint pro sua sinunt libidine viuere, imò verò nunc incipiendũ est ipsorũ curam habere, quo ad eius facere poterimus. Cũ itaq; esse vobis filios videamus, iudicauimus vos præ cęteris cogitasse, qua ratione educãdi sint vt optimi fiant, quod si nó multũ animaduertistis, in præsentia admonemus vos id negligere nó debere, exhortamurq; vt vna nobiscũ de filiorũ educatione deliberetis. Quã verò ob causam nobis hæc videant, ô Nicia atq; Laches, audire decet, quãuis paulo prolixiora sint, quæ sequũtur. Viuim⁹ enim vnà ego & Melesias hic, atq; hi nobiscũ adolescentuli epulant, nostroq; cóuiuio adhibent. Vnde quemadmodũ in principio sermonis significaui, libere vobiscum audacterq; loquimur. Sanè vterq; nostrũ multa potest patris sui præclara tum pace, cũ bello gesta his pueris narrare, quib⁹ illi vel reipublicæ suæ, vel socijs profuerunt, a nobis verò gesta referre nulla possumus. Quare & horum nos pudet, & parũ negligentiam sæpe culpamus, q̃ nos postquã adoleuimus, in mollicie quadã & delitijs viuere permiserunt, rebus aliorum interim intẽti. Eadẽq; adolescentibus his ostẽdentes, edicimus, si seipsos neglexerint, nostráq; præcepta cõtẽpserint, ignobiles eos futuros: sin autẽ curauerint, fortè dignos auitis nominibus euasuros. Ipsi vèrò parituros se nobis respódent. Nobis aũt de hoc inuicẽ cõsultantibus qua disciplina vel consuetudine potissimũ optimi fieri possint, exposuit quispiã operæ pretiũ esse vt armis dimicare perdiscãt, laudauitq; istũ quẽ vos modo certãtẽ spectastis, & cõuerti iussit. Optimũ itaq; fore putauimus, vt & nos ad hoc spectaculũ veniremus, & vos vnà cõuocaremus, tũ ad spectandũ, tũ etiã si vultis de adolescẽtulorũ educatione cõmuni consilio deliberãdũ. Hæc sunt quę cõferre vobiscũ cupiebam⁹. Vestrũ nũc interest, tã

de hac

hac re, discenda sit néne cósulere, quàm de alijs siquàm disciplinam vel studium adolescentis laude dignum habetis: tum de consilio quid facturi sitis, prædicere. NIC. Sententiam profectò vestrã ò Lysimache & Melesia probo, & vobiscum vnà inuestigare paratus sum, similiterq; affectũ húc Lachetem existimo. LAC. Rectè putas ò Nicia: profectò enim quod paulo antè referebat Lysimach[us] de suo & Melesiæ patre, quàm aptissimè dictum videtur aduersus illos, & nos, & omnes quicúq; ciuilia tractant: nã, quod querebatur Lysimachus: illi tam filios quàm cætera domestica negligunt. In his itaq; probe Lysimache loqueris quòd autem nos ad consultandum de adolescentũ institutione accersis, Socratem autẽ istum nó inuitas, admiror: primo quidem cóciuem, deinde in eo crebro, quod vel disciplinam, vel studium iuuẽtum liberale, quale tu requiris, habet, occupatũ. LYS. Quid ais Laches? Socrates hic talia vnquam curauit? LAC. Et maximè quidem Lysimache. NIC. Ego quoque huius rei nó deterior quã Laches testis esse possũ. Nuper enim hospitem ad me deduxit erudiendi filij gratia Agathoclis discipulũ Damonem, musicæ præceptorẽ, vrbanum quidem virum præ cæteris, atq; peritum non in musica solum, sed etiam in cæteris facultatibus, quibus certè dignus sit vt eius disciplinæ consuetudiniq; adolescentes eiusmodi committantur. LYS. Haud amplius ò Socrates, Niciaq;, & Laches ego atq; æquales mei, iuniores cognoscimus, vtpote qui nos domi ob ætatem plurimum cõtinemus. Verum si quid boni ò Sophronici fili conciui huic tuo consulere potes, cósule. Decet enim: nam pater nus nobis es amicus. Sẽper enim ego ac pater tuus familiares amiciq; fuim[us], ac ille vita prius decessit, quã vlla inter nos simultas exoriretur. Mihi quoque quodãmodo aures adhuc Socratis nomen circunsonat, quod hi pueri domi altercãtes inuicem frequenter vsurpant, celebrãtq; summopere, quos ego nondum percontatus sum vtrum Socratẽ Sophronici filium dicant, an alium. Sed ò pueri dicite mihi, hicne Socrates ille, quem adeo frequenter cõmemorate soletis? PUE. Iste pculdubio pater. LYS. Bene quidem per Iunonem ò Socrates, quòd patrẽ tuum extollis & códecoras virorũ optimum, & ꝙ nobis propria tua erũt, tibiq; nostra. LAC. Ne virũ húc dimittas Lysimache: nã ego alibi ipsum quoq; animaduerti, non patrem tantum, verumetiam patriam condecorantem, porrò in ipsa apud Delium fuga, meeũ vnà pedem retulit, tibiq; hoc affirmo, quòd si cæteri similiter se gessissent, staret nostra ciuitas, neq; tantam perpessa fuisset ruinam. LYS. Optima hæc laus est ò Socrates, quæ tibi nunc à viris fide dignis tribuitur, qui in ijsdem laudandi & ipsi sunt, in quibus te laudant. Scito igitur me tua existimatione lætari, tibiq; summa beneuolentia esse deuinctum existimato. Oportet ergo te primum ad nos accedere, domesticosq; & familiares, vt decet, putare. Quare posthac, postquam nos inuicẽ agnouimus, ne aliter facias, imò beneuolentia quadã domestica complectaris & nos & hos iuniores, vt mutua inter nos amicitia vtrinq; seruetur, hæc sanè & tu facies, & nos deinceps iterum in memoriã reuocabimus. Ad id autem quod inquirere cœpimus, quid dicitis? Num códucere putatis adolescẽtibus hãc disciplinã, vt armis pugnare perdiscant? SOC. Conabor equidẽ ò Lysimache si quid potero de his cósulere, & quæ postulas omnia facere: verũ par esse mihi videt[ur], vt cũ & iunior his, & ad hæc imperitior ipse sim, audiã primo quid ipsi sentiãt, discãq;, ac si quid præter illorũ sententias habuero, tũc demũ tibi hisq; apertã. Ac cur non ipse prior ò Nicia loqueris? NIC. Nihil prohibet Socrates. Videt[ur] mihi peritia hæc passim prodesse iuuenibus, neque in his immorandum, quibus iuuenes otium nacti sese dare consueuerunt, sed eam facultatem comparere præstat, per quã habitus corporis robustus acquiritur. Nulla enim alia exercitatione inferior hæc est aut minus laboriosa. Decet præterea liberũ hominem maximè exercitatio talis & equestris peritia. Nã in eo certamine cuius nos athletæ sumus, & in his quorũ nobis est certamen propositũ, hi soli decertant, qui in eiusmodi belli instrumentis se exercent. Conferet quinetiã peritia hæc in ipsa pugna, quoties in acie ordineq; cũ aliis permultis certãdũ. Maximè verò tũc proderit, cũ acies dissoluẽtur, & singulari certamine oportebit vel insequi repugnãtẽ, vel in fuga inuadentẽ repellere. Nũquã sanè qui hac facultate instructus est, vni succũbet, fortè verò nec etiã pluribus, imò hac passim exuperabit. Præterea alterius cuiusdã præclaræ disciplinæ facultas hæc desideriũ affert, quilibet enim cũ didicerit armis pugnare, disciplinã circa ordinãdas acies, quæ statim sequit[ur], affectabit: hæc aũt assequutus, & circa hæc cupiditate gloriç inflammatus, ad exercitus præfecturã se cóferet, ac summatim ad omnia quæ circa hæc versant[ur] instituta studiaq; præclara & cognitu vsuq; digna, sese prima illa ducente cóuertet. Adijciemus item quiddam nó contemnẽdũ, quod vnumquenq; in prælio audentiorem fortioremq; mirũ in modum hęc facultas redderet. Neq; illud insuper reticendum, quamuis leuius videri possit, ꝙ aptiorẽ magisq; habilẽ ibi virũ efficies, vbi maximè aptũ próptũq; conspici oportet. Ibidẽ certè ob ipsam dexteritatẽ atq; habilitatẽ hostibus terribilior apparebit. Mihi itaq; ò Lysimache & operęprecitiũ esse videt[ur], vt hæc adolescẽtes percipiant: & quã ob causam ita putẽ, exposui. Veruntamẽ libẽter audirem, siquid præter hæc Laches velit afferre. LAC. Absurdus profectò sermo existimaretur ò Nicia, si quis aliqua disciplinã diceret minimè comparãdã. Præstare enim videt[ur] scire omnia. Enimuerò facultas hæc circa arma, si disciplina quædam est vt ferũt qui eã docent, & talis præterea qualem Nicias prędicat, discenda est. Sin autẽ disciplina nó est, sed nos decipiunt q hanc pollicentur, vel disciplina est quidem, sed haud multi pretij, quid hãc discere necesse est? Hæc vt dicam ex eo fit, quòd vt reor si alicuius hæc esset pretij, nũquam Lacedæmonios latuisset, quibus nihil aliud curæ est in omni vita, quã ita se in omnibus cõparare, vt bello cæteros omnes exuperent. Quæ res si fortè illos latet, nó tamen latuisset hui[us] rei magistros, quòd & Spartani armis summopere studeant, & quòd qui propter artem in pretio sit, & apud illos, & apud alios pecunias facile cumularet, sic queãdmodum tragœdiarum poëta apud nos honoratus. Nempe qui tragœdijs cõfidit suis, haud foris Atticã aberrat, per vrbes alias ostentans, sed statim huc aduentat, & sua non ab re ijs viris ostẽdit. Eos verò qui in armorum exercitatione versantur, video Lacedæmonẽ putare quasi quoddam inaccessibile templum, neq; summo etiã pede ascendere vnquam audere. Imò circumoberrãt, & apud alios se potius iactãt, præcipue inter illos, qui & ipsi se alijs multis in re militari inferiores esse cófiterentur.

Pueros discere debere armorũ disciplinam.

Deprimitur rationibus armorum disciplina.

fiterentur. Præterea non paucis ô Lysimache generis huius hominibus interfui dimicātibus, & quales sint noui. Quanquam apud sese vnicuiq; rē cōiectare licet. Quasi enim dedita opera null' vnquā in bello illustris euasit eorū qui his ludis incubuerunt, quāuis in cæteris omnibus ij clari & celebres euadant, qui se frequēter exercēt, soli tamen hi præter cæteros ad hoc voti impotes sunt vsqueadeò infortunati videntur. Etenim Stesileum hunc, quem vos mecum tanta in turba sese ostentātem cōtemplati estis, & mira nimium profitētem, alibi quandoq; aspexi certius reuera seipsum haud spōte intuentibus demōstrantem. Naui enim in qua vehebatur, onerariā quandam aggrediente, falce cuspidata pugnabat, maxima quidem, maximus & ipse. Reliqua quidē viri huius gesta haud digna auditu sunt, hoc tamen non est silentio prætereundū, quid contigerit ex tam miro viri huius machinamento qui telo falcem addidit, eo siquidem dimicante falx se nauis fulcimētis implicuit. Trahebat autem Stesileus vt explicaret, neq; poterat: nauis autē transibat, interea nauem cursu comitabatur hastam tenens: cum verò nauis nauem iam transiret, & is hastam tenens attraheretur, ad extremū teli manu deuenit. Risus ergo ac strepitus oneraria in naui cōcitus ob Stesilei figurā oris, & ob id insuper q a lapide iuxta pedes eius in tabularū iacto, quidam coēgit vt hastam dimitteret. Tūc sanè & illi qui triremi vehebanf haud vlterius risum continere potuerūt, cum cuspidatam illam falcem naui suspensam intuerenf. Fortè alicuius hæc pretij sunt, vt Nicias asserit, veruntamen ea quibus interfui, talia fuere. Quamobrem vt iam à principio dixi, siue disciplina hæc est, parum prodest: siue non est, sed simulant qui hāc profitētur, haud res studio digna videtur. Ita sanè arbitror, si quis timidus facultatem hāc sequatur, audaciorem ob hanc effectum, clariorē fore quàm fuerit. Sin autem fortis quispiam eā sectetur, obseruatum ab omnibus si parum quid aberret, magnas calumnias subiturum, inuidiosa nanq; scientiæ huius professio, quocirca nisi virtute mirum in modum cæteris præstet, qui hanc sibi scientiam vindicat, vitare non poterit quin ridiculus habeatur. Eiusmodi videtur mihi Lysimache hui' disciplinæ studium. Oportet autem vt ab initio dicebam, summopere hunc Socratem obsecrare, vt circa propositam quæstionem pro sua ipse sententia cōsultat. LYS. Rogo equidem Socrates: Nam arbitri cuiusdam sententiā consultatio hæc desiderat: si enim hi inuicē conuenissent, minus eiusmodi consultatione esset opus nunc: postquam verò Laches, vt cernis, & Nicias dissident, præstat audire nūc cuius ipse sententiæ potiùs suffrageris. SOC. Quid verò Lysimache? hiscetu adhærebis, si plures nostrū laudabunt? LYS. Quidnam aliud quis agat ô Socrates? SOC. Nunquid & tu Melesia similiter faceres? Ac si de exercitatione filij consultares, nū pluribus nostrûm fidem præstares, an potius illi qui sub perito exercitandi magistro didicisset, seq; exercuisset? MEL. Illi meritò Socrates. SOC. Ipsi itaq; maiorem fidem adhiberes vni, quàm nobis quatuor. MEL. Forsitan. SOC. Scientia enim, non multitudine iudicare quod rectè est iudicādum oportet. MEL. Proculdubio. SOC. Nōnne id in primis considerādum est, si quis inter nos artifex sit ea in re sit qua de nūc deliberamus? an non? & si quis talis inueniatur, ei credēdum sententia cæterorum postposita? Si nullus, alius quidam nobis inuestigandus? An exigua quadā de re nunc vos periclitari censetis tu & Lysimachus, potius quàm de vestrarū possessionum omnium pretiosissima? Filiis nanque bene maléue institutis vniuersa domus patei na eodē modo gubernabitur, quo & filij affecti sunt. MEL. Vera loqueris. SOCRA. Diligenter igitur huic rei inuigilandum. MEL. Valde. SOC. Quónam igitur pacto quod modo dicebam considerauissemus, si inuenire propositum fuisset quis nostrûm sit certādo maximè artificiosus? Nōnne eum perscrutati essemus qui & didicit & exercuit? cuiq; videlicet idonei huius rei præceptores extiterunt? MEL. Ita quidem arbitror. SOC. An non prius etiam quid illud sit, cuius præceptores indagarem'? MEL. Quò isthuc ais? SOC. Sic clarius fortè percipies: non videtur inter nos principio cōstitisse quid illud sit de quo quæri mus, quis nostrûm in eo maximè præstet, & huius gratia præceptores habuerit, quis non. NIC. Nōne quærebamus ô Socrates vtrū oporteat discere adolescentes armis dimicare, néc ne? SOC. Ita prorsus ô Nicia, sed cum de oculorum medela quærit aliquis adhibendáne sit an non, tunc de medela putas an de oculis consultari? NIC. De oculis. SOC. Et quando quæritur, vtrum frenum equo adhibendum necne, & quando, tunc non de freno, sed equo potius consultatur? NIC. Verum. SOC. Vt autem paucis comprehendam, quoties quis aliquid alicuius gratia quærit, de illo ipso cōsultatio est, cuius gratia aliud quæritur, non de eo quod quæritur alterius gratia. NIC. Necesse. SOCR. Oportet itaque consultorem considerare, vtrum ad eam rem curandam peritus sit, cuius gratia in præsentia deliberamus. NIC. Omnino. SOCRA. An non dictum est de disciplina perquiri, adolescētum animi gratia? NIC. Dictum. SOC. Ergo num quis nostrûm curandorum animorum arte polleat, valeatq; eos sufficienter excolere & præceptores eruditos habuerit, inquirendum est? NIC. Nunquámne vidisti ô Socrates quosdam sine præceptoribus in re quadam peritiores quàm præceptoribus adhibitis euasisse? SOCR. Vidi equidem Laches, quibus ipse tamen non crederes, si se optimos artifices prædicarent, nisi opus aliquod artis illorum rectè perfectum & elaboratū, & vnū & plura mōstrauerint. NIC. Verum est quod dicis. SOC. Nos itaq; decet ô Laches & Nicia postquam Lysimachus atq; Melesias ad cōsultandum de filijs conuocarunt, cupientes optimos illorum animos effici, si præceptores nos habuisse fatemur, eos ostēdere qui & ipsi primum optimi fuerint, & multorum adolescentum animos erudiuerint, postea nos quoq; docuerint. Vel si quis nostrûm præceptorem habuisse neget, opera sua monstrare debet, in mediumq; afferre quinam Atheniēsium, vel hospitū, aut serui, aut liberi, diligentia ipsorum absq; cōtrouersia boni euaserint. Sin autem neutrum ostēdere possumus, vt alios consultores adeant, iubere debemus, neq; in amicorum filijs deprauandis id subire periculi, quo apud adolescentum domesticos accusationem maximam mereamur. Equidem ô Lysimache atque Melesia de me ipso in primis assero, nullum hac de re mihi magistrum extitisse, quanquam à tenera ætate semper rem hanc affectaui. Veruntamen Sophistis mercedem soluere non valeo, qui soli polliciti sunt bonū me & honestū efficere. Ipse verò proprio ingenio artem hāc inuenire etiā nūc minimè possum, quàm si Nicias hic vel Laches inuenit

Stesile' gladiator.

Quales filij talis domus gubernatio.

Pulchra regula in cognoscendis rebus de quibus agitur.

inuenit vel didicit, haud equidem admirabor. Etenim pecunijs magis abundant, vt ab alijs discere queant: & seniores sunt, vt iam inuenire potuerint. Videtur autem mihi ad erudiendum sufficere, naq; enim tam intrepide de studijs iuueni cõmodis aut incommodis statuissent, nisi putassent satis sibi nota. Ac cætera equidẽ his credo, ꝙ verò inter se dissentiant admiratus sum. Atqui queãdmodũ paulo ante Laches iubebat, ne me dimitteres, sed percõtareris, ita nũc ego vicissim te rogo iubeoq; Lysimache, ne Lachetẽ Niciãq; dimittas, sed ab his sciscitateris, dicens eis Socratẽ dixisse, rem se nec intelligere, neq; dijudicare posse vter vestrũ vera loquatur: quippe cum nec inuentor harum rerũ ipse fuerit, neq; ab alio docente didicerit. Tu autem Laches ac Nicia dicite vtriq; nobis, quem circa iuuenũ educationem doctissimum cõueneritis, & vtrũ discentes ab aliquo sciatis hæc, an ipsi potius inuentores sitis. Quod si didicistis, quis vtriusq; magister? quiue alij artis eiusdem professores? Vt si minus vobis ad hæc à reipublicæ negotijs superest otij, eos adeamus, persuadeamusq; vel muneribus, vel gratia, vel vtrisq;, vt & nostrorum & vestrorũ filiorũ curã suscipiãt, ne improbi facti maioribus suis decori sint. Sin autem ipsi vos hoc inuenistis, adducite exẽpli causa, si quos fortè alios diligentia vestra ex prauis bonos claròsq; homines reddideritis. Enimuero si nunc primũ docere incipitis, animaduertẽdum est ne non in Care (vt aiunt) periculum fiat, sed in vestris & amicorũ filis & plane contingat, quod prouerbio dicitur, In dolio figulariam experiri. Dicite itaque, quid ex his adesse & competere vobis asseritis negatisue? Hęc tu ab his sciscitare Lysimache, neque eos dimittas prius, quàm respondeant. LYS. Probe loqui Socrates ò viri mihi videtur. Si ergo vobis gratum futurum est ò Nicia atq; Laches, interrogantibus respondere, ipsi videritis: mihi certè & huic Melesiæ gratum, si velitis omnia quæ interrogat Socrates, ratione percurrere. Etenim statim à principio dixi idcirco ad consultandum vos adhibitos esse, quòd cogitata vobis hæc iam, vt decens est, arbitraremur: pręsertim cum filios habeatis vt nos, ea ferme in ętate iam constitutos, in qua de erudiendo sit cogitandum. Si ergo nihil prohibet, dicite obsecro, vnàque cum Socrate hoc cõsiderate, & reddentes, & accipientes inuicem rationem. Rectè nanq; & hoc hic dicebat, de maxima quadam rerum omnium nostrarum in præsentia nos deliberare. Videte itaque vtrum sic agendum existimetis. NIC. Videris certè mihi Lysimache Socratẽ ex parte tantum cognoscere, neque cum eo vnquam consuetudinem habuisse, nisi fortè dum esset puer, patrem sequutus aliquando vel in templo, vel alio populari conuentu tibi adhæserit. Virum autem hũc factum nondum, vt apparet, es allocutus. LYS. Cur ò Nicia? NIC. Ignorare videris, quòd quicunq; sermone, quasi genere, propinquat Socrati, illique disputãs hæret, licet de alio quoquam cœperit disputare, cogitur tandem Socratis verbis circunductus suæ vitæ reddere rationem, quæ sit præsentis, quæ anteactæ ipsius vitæ conditio. Et postquam in hæc incidit, non prius eum dimittit Socrates, quã cuncta hæc sufficienter examinauerit. Ego autem hoc familiarites vsus sum, ac necessariũ esse cognoscõ huius ex verbis hæc percipi, ac quod nũc mihi hoc subeundum sit nõ ignoro. Delectat me admodum huius ò Lysimache consuetudo. Neq; enim obesse puto vt in memoriam reducatur, si quid non rectè vel fecerimus vel faciamus. Imò verò necesse est eum qui hæc non refugit, cautiorem in posterum fieri, existimantem secundum illud Solonis tandiu discendum, quandiu viuitur, neq; sperandum à senectute mentem nobis datum iri. Mihi itaque nec insuetum est, nec iniucundum à Socrate hoc examinari. Atqui iampridem id sciebam, sermonem nobis non de pueris præsente Socrate, sed de nobis ipsis futurum. Quamobrem nihil prohibet, quo minus cum Socrate vtcunque vult ipse, disseram. Verum considera quo pacto Laches erga hæc affectus sit. LAC. Simpliciter equidẽ Nicia erga sermones afficior, imò verò si vis dupliciter. Porrò verborũ studiosus videri cuipiam possem, & aliquãdo contrà. Nã quoties de virtute vel de sapientia quadam aliquem audio disputantem reuera virũ dignumq; sermonibus ipsis, mira quadam afficior voluptate, contemplans dicentem simul ac dicta quàm congrua inter se & consona sint. Atque hic profectò vir musicus esse mihi videtur, harmoniam suauissimam modulatus, non lyram, neq; iocularia quædam instrumenta, sed vitam reuera contemperans concordia verborum & operum, concinentem secundum Doricam videlicet melodiam, non Ionicam, aut Phrygiam, aut Lydiam, sed eam certè quę sola Græca est harmonia. Talis itaque vir mirificè suis me verbis delectat, facitque vt verborũ amatur esse videat: tãta attẽtione dicta illius accipio. Quisquis autem agit cõtrà, meas offendit aures, & quo loqui videt ornatius, eo magis facit vt videar à sermonibus abhorrere. Socratis quidẽ verba nondũ expertus sum, opera certè antea sum expertus, & quãdoq; mihi compertũ est, hunc pręclaris sermonibus, omniq; libertate loquendi dignũ esse. Si ergo & hoc habet, cum eo planè consentio, atque libentissimè ab eiusmodi viro examinabor, neq; molestum mihi erit ab eo aliquid discere. Atqui & Soloni (isthuc modo adijci patiatur) cõcedo, nempe, sed à bonis duntaxat multa senescens discere volo. Hoc igitur sit mihi concessum, ipsum præceptorẽ bonum esse, ne fortè dum [illegible]us disco, indocilis esse videar, neq; mihi curæ est, vtrum sit præceptor iunior, vel nondum opinione hominum clarus, vel aliud tale quid habeat. Tibi igitur prædico Socrates, vt me quomodocunque vis & doceas, & redarguas, & discas quod ipse nouerim. Sic certè erga te affectus sum ex eo die, quo mecũ subijsti discrimẽ, tuæq; virtutis fecisti periculum, specimen tale prębens, quale exhibere debet quisquis iustè periculũ est facturus. Dicas ergo quod lubet, nihil ætatẽ nostram verius. SOCR. Ergo incusare vos non poterimus, quasi minus ad consulendũ inuestigandumq; paratos. LYS. Sed nostrùm certè hoc negotium est, ò Socrates. Vnum enim ego te nostrùm reputo. Cogita pro me adolescentum gratia, quod ab ijs quærere nos oporteat, cumq; his disserendo cõsulta: nam mihi quidem multa memoria propter senium exciderunt, ex his quæ perquirere statueram: Nec eorũ sanè quę audiã, si qui alij sermones interuenerint, meminero satis. Quapropter vos inuicẽ quæ præposuimus, percurrite, ego verò audiam, & cũ audiuerò, vnà cum hoc Melesia quicquid statueritis, peragam. SOC. O Nicia atq; Laches, Lysimacho Melesiæque parendum. Quæ igitur suprà inuestigare contendimus, videlicet quinam pręceptores nobis disciplinæ talis extiterint, vel quos alios ipsi nos

Cõsuetudo Socratis.

Solonis præceptum.

ipsi nos meliores fecerimus, fortè nihil obesset inter nos ipsos examinare. Verum eiusmodi quædam consideratio eodem recidet, imò perinde erit, vt à principio. Nam si de aliquo quocunq; tandem cópertum nobis sit, quòd id præsens alicui melius efficiat cui sit præsens, tum si hoc illi admouere possemus, etiã illud ipsum quo de cósiliũ caperet, quo quis pacto quã facilimè atque optimè sibi acquireret, intelligeremus. Fortè nó intelligitis, verũ sic facilius cóprehédetis. Si sciremus quòd visus oculis præsens meliores illos facit quibus adest, rursusq; possemus oculis ipsum adhibere, patet q etiã quid ipse visus sit, cognosceremus, de quo aliquãdo cósultandum nobis esset, qua ratione quã facilimè & commodissimè ipsum quis compararet. Si enim idipsum nobis ignotum esse quid visus, quid auditus sit, nunquã idonei consultores medicinæ circa oculos aurésue essemus, inuestigantes quomodo optimè quis visum auditúue recuperet. LAC. Vera narras ô Socrates. SOCR. Nónne hi nos in præsentia, ô Laches, adhibuerũt in cósilium, qua ratione virtus animi filiorũ suorũ adhibita, eos meliores efficiat? LAC. Profectò. SOC. Nónne igitur cóstare id oportet, videlicet quid ipsa virt⁹ sit, intelligere? Si enim quid virtus sit, penitus ignoremus, quo pacto consulere cuiquã poterimus, viamq; optimã & facilimã ad virtuté consequédã ostendere? LAC. Nullo modo ô Socrates. SOC. Fatemúrne Laches, q̃d virtus sit intelligere? LAC. Fatemur certè. SOC. Si intelligimus, certè quid sit etiam exprimere possumus. LAC. Nihil ꝓhibet. SOC. Haud tamé quid vniuersa sit virtus, statim vir optime, perquiram⁹. Maius nãq; id opus. Sed de parte primũ aliqua videamus, vtrũ satis nobis pateat, atq; hunc in modũ facilior nobis erit inuestigatio. LAC. Vtcũq; placet, agam⁹. SOC. Quàm itaq; potissimum virtutis partem eliciemus? an videlicet eã ad quam ipsa armorũ disciplina spectare videtur? Videtur auté multis ad fortitudinem, nónne? LAC. Et maximè quidem. SOC. Primum ergo quid fortitudo sit, ô Laches, aperire conemur: deinde inuestigabimus quo pacto ab adolescétibus, quoad exercitatione & doctrina fieri potest, cóparet. Quapropter annitere quid fortitudo sit, nobis exponere. LAC. Haud dictu difficilè istud ô Socrates. Certò scito illum esse forté, qui ordiné seruãs in oppugnandis hostibus instat, nec refugit. SOC. Bene loqueris Laches. Sed ego forsitan cũ verbis obscurioribus te rogaré, causam dedit vt aliud respóderis, quàm quod interrogans ipse senserim. LAC. Qua ratione id ais Socrates? SOC. Explicabo si potero. Fortis vtiq; is est quem dicis ipse, quicũq; ordinem nó deserés aduersus hostes pugnat. LAC. Hunc ipsum dico. SOC. Atqui & ego. Sed nunquid & ille qui non permanés, sed fugiens pugnat? LAC. Quomodo fugiens? SOC. Quemadmodum Scythæ dicuntur nó minus fugiendo quàm insequédo pugnare. Vnde & Homerus equos Aeneæ laudãs ait, celerrime hinc & illinc persequi atq; fugere: Aeneamq; ipsum similiter ab ipsa metuédi scientia quãdoque laudauit, dixitque illum esse metuendi fugiendiq; peritum. LAC. Et rectè quidem ô Socrates: nam de curribus loquebatur, tu verò de Scytharum equitibus loqueris, equites sanè illorum sic dimicant: armaturæ autem Græcæ periti, quemadmodum ipse dicebam. SOCRA. Præter Lacedæmonios forsasse ô Laches. Nempe Lacedæmonios aiũt in Plateis, cũ in scutiferos incidissent, nó sustinuisse primum illorum impetum, neque perstitisse, sed fugisse potius. Postquam verò Persarũ solutæ sunt acies, se equitum more conuertisse, atque ea pugna victores euasisse. LAC. Vera narras. SOCR. Merito ergo dicebam, ex eo quod ego non probè interrogassem, factum esse, vt tu quoque non rectè responderis. Interrogare enim volebam, non solum de ijs qui circa leuẽ armaturam fortes sunt, sed etiam de equitibus, deq; omnibus simpliciter in quouis belli genere fortibus, neq; in terra dũtaxat, sed in maritimis tempestatibus, imò etiam de ijs quicunque aduersus morbos vel inopiam vel ciuilia negotia fortes sunt. Neque de his tantum qui aduersus dolores metúsue constantes sunt, sed de illis etiam qui contra voluptates cócupiscentiasq; pugnare fortiter possunt, siue persistentes, siue etiam tergiuersantes. Sunt nãque & in hisce rebus, ô Laches, fortes nonnulli. LAC. Et maximè quidé ô Socrates. SOC. Nónne omnes hi fortes sunt? Veruntamen partim circa voluptates, partim circa dolores, partim circa cupiditates, partim circa timores fortitudinem possident: & qui timidi sunt, circa eadem, vt arbitror, timidi. LAC. Sic est omnino. SOCR. Quid sit vtrunque horum, interrogabam. Rursus itaq; pro viribus exprime quid ipsa fortitudo sit, quæ in his omnibus eadé reperit. Nondũ quid dicã intelligis? LAC. Non satis. SOC. Dico auté perinde ac si interrogassem, quid est ipsa velocitas, quæ currendo citharáq; pulsando, & loquédo, & discédo, cæterisq; permultis in rebus nobis adest: quã quidé, vt dictu dignũ est, vel in manuũ, vel pedũ, vel oris vocisq;, vel intelligétiæ motibus possidemus. Nónne & tu similiter dicis? LAC. Prorsus. SOC. Ergo si quis me percontaretur, ô Socrates, quid esse dicis istud quo in omnibus velocitatem nominas? respóderé vtiq; vim breui in tempore multa peragentem, tam circa vocem, quàm cursum, ac cætera omnia mihi videri. LAC. Rectè. SOC. Conare igitur & tu Laches, fortitudinem similiter definire, quænam ipsa potentia sit in voluptate, doloréque & omnibus quibus conuenire modo dicebamus, eadem fortitudo per singula nominata. LAC. Videtur mihi fortitudo tolerãtia quædam animi esse, si quod per omnia fortitudini conuenit, dicendum. SOC. Dicendum profectò, si nobis ipsi ad interrogata respódeamus. Arbitror autem non quamlibet tolerantiam fortitudiné te putare. Quod hinc sanè conijcio. Hoc fer me cognosco Laches, te pulchrũ quoddã fortitudiné esse putare. LAC. Imò certè pulcherrimũ. SOC. Nónne ea tolerantia quã prudentia comitatur, & pulchra est & bona? LAC. Omnino. SOCR. Ea verò quàm imprudétia, nónne contrà dãnosa ac noxia? LAC. Nẽpe. SOC. Pulchrúmne ipse vocabis quod tale sit, damnosum ac noxium? LAC. Nefas istud ô Socrates. SOC. Nó ergo tolerantiã eiuscemodi fortitudinem nuncupabis, quãdoquidé haud pulchra est, quũ tamen fortitudo ipsa sit pulchra. LAC. Vera loqueris. SOC. Prudens itaq; tolerantia secũdum orationem tuam est fortitudo. LAC. Videtur. SOC. Videamus ergo quænam tolerantia, & qua in re prudens, sit fortitudo, nunquid ad omnia tum magna, tum parua? veluti si quis toleret, dum prudenter argentũ erogat, cognoscens ex hoc sumptu se lucraturum, húncne fortem dices? LAC. Nequaquã. SOCR. An verò si quis medicus, cum filius eius, vel alius quiuis pulmonis angustia grauatus, potum dari cibúmque petit, toleret, neque flectatur? LAC. Neque

Hucusq; dialogi occasio.

Fortitudinis definitio falsa.

Confutatio.

Iliad. θ.

Iliad. ε.

Enumeratio fit vt simpliciter de fortitudine quæratur.

Definitio velocitatis.

Fortitudinis definitio mala. Cófutatio.

Neque tolerantiam hanc fortitudinem appellabo. SOC. At verò in bello tolerantē virum promptúmque ad pugnā, qui prudenter singulis circunspectis præuideat, & auxilia affutura, & aduersus pauciores, debilioresq; sibi pugnandū, tum loco cōmodiore vteretur, virúmne, inquam, tali cum prouidētia & apparatu tolerantem, fortiorem dices eo, qui in contrario quodā exercitu constat ac tolerat? LAC. Imò vero hunc qui in cōtrario Socrates. SOC. Imprudentior tamē est huius, quàm illius alterius tolerantia. LAC. Vera loqueris. SOC. Ergo & hominem equestri scientia præditum, & in equestri certamine tolerantē, minus fortē dices eo, qui expers huius sciētiæ tolerat? LAC. Mihi quidē ita videtur. SOC. Atqui & illū præterea qui sciens funda iacere, arcumque intendere, vel aliud quoduis toleret, minus fortē? LAC. Omnino. SOC. Item quicunq; sine arte natandi in puteū descendentes, eo in opere tolerāre ac persistere audent, vel in alio quouis opere sine arte, eos tu fortiores dices ijs qui sunt illarū artium eruditi? LAC. Quid aliud quis dixerit, Socrates? SOC. Nihil, si modo ita quis putet. LAC. Puto equidem. SOC. Attamen imprudentius hi pericula subeunt tolerántque, quàm illi qui arte hæc aggrediuntur. LAC. Videntur. SOC. Nónne suprà turpis ac noxia nobis audacia tolerātiaq; imprudēs apparuit? LAC. Maximè. SOC. Cōcessum est autē fortitudinem pulchrū aliquid esse. LAC. Cōcessum plane. SOC. Nunc rursus concedimus turpem illā imprudentemq; tolerantiā fortitudinē esse. LAC. Sic apparuit. SOC. Recténe loqui tibi videmur? LAC. Mihi verò minime per Ioue, ò Socrates. SOC. Non ergo secundū Doricam harmoniā, vt verbis tuis vtar, ego ac tu modo cōcinimus: Nam opera nobis verbis non consonāt. Re quidem ipsa dicet aliquis fortitudinis nos esse participes, verbis autē minime, vt arbitror, si nos in præsentia audiuerit disputantes. LAC. Verissima narras. SOCR. Videtúrne tibi pulchrum esse, vt sic affecti simus? LAC. Nequaquam. SOC. Vísne sermoni quē induximus, hoc saltē credamus, pateamúsq;? LAC. Quidnam, & cui potissimum? SOC. Sermoni inquam, tolerare iubenti. Si ergo tibi placet, & nos in hac ipsa quæstione cōstemus toleremúsq;, ne ipsa nos fortitudo derideat, quod minus fortiter ipsam inuestigemus, si sæpenumero tolerantia ipsa cōstantiaq; fortitudo est. LAC. Ego quidē, ò Socrates, sum ad perseuerandum paratus, quamuis insueti mihi sermones sint: sed quidā me aduersus superiora contendendi instigat ardor, ac reuera ægre fero, si vsqueadeò inept' sum ad ea quæ sentio proferenda. Nempe mihi videor quid fortitudo sit, intelligere. Nescio tamen quo pacto paulo antè me subterfugerit, vt quid ipsa sit, verbis cōplecti nequiuerim. SOC. Nónne bonū venatorem decet, amice, explorando discurrere, & sagaciter insequi, neque ignauè desistere? LAC. Decet profectò. SOC. Vis itaq; Niciam istum ad venationem hanc inuitemus, siquo pacto is nobis sit sagacior? LAC. Quidni velim? SOC. Age Nicia, amicis tuis sermonum fluctu nutantibus subueni, vacillantibusq; siquam vim habes, accurre. Cernis quantū nostra deficiant, ac dubia sint. Tu ergo explicās quid esse fortitudinem putes, ambiguitatē solue, tuamq; sententiam ratione cōfirma. NIC. Videmini, ò Socrates, mihi iamdiu nō rectè fortitudinem definijsse. Eius porrò sententiæ, quam rectè abs te inductā quā doque audiui, nullam facitis mentionē. SOC. Cuiúsnā

Frequens in ore Socratis sententia de omni virtute & bonitate.

sentētię Nicia? NIC. Sępenumero ex te audiui, quēlibet ad ea idoneū esse, in quibus sapit: idoneū, in quibus est indoctus. SOC. Vera per Iouem refers, ò Nicia. NIC. Nónne igitur si fortis vir bonus est, est & sapiens? SOC. Audis Laches? LAC. Audio equidem, sed quid dicat, non satis intelligo. SOC. At ego mihi intelligere videor. Opinor enim hunc sapientiam quandā, fortitudinē dicere. LAC. Quā sapientiam Socrates? SOC. Nónne ab hoc istud quæris? LAC. Certè. SOC. Age Nicia, huic declara, qualis sapientia secundū orationem tuā sit fortitudo, neq; enim tibicinaria. NIC. Non. SOC. Neq; etiā citharistria. NIC. Haud equidē. SOC. At verò quęnā tandem, & cuius rei scientia? LAC. Rectè admodū interrogas illū, ò Socrates: ideoq; exponat quā sapientiam esse dicat. NIC. Scientiā metuendarum rerū, & non metuendarū, tam in bello, quàm in cæteris omnibus. LAC. Quàm absurde hic, ò Socrates, loquitur. SOC. Quamobrē ita dicis Laches? LAC. Quam obrem? Quia diuersa est à fortitudine sapiētia. SOC. Non dicit Nicias. LAC. Non hercle, & idcirco delirat. SOC. Quin doceamus illū, omissis conuicijs. NIC. At cupit Laches is, ò Socrates, me tanquā nihil dicentem redargui, postquam ei paulò antè hoc ipsum accidit. LAC. Absq; dubio Nicia, idq; conabor ostendere: nihil enim dicis. Nónne in morbis medici metuenda cognoscūt? an videtur tibi fortes ista cognoscere? vel tu medicos fortes vocas? NIC. Neq; agricultores arbitror, licet hi in agris colendis, quæ sint metuenda, cognoscāt. quinetiā artifices alij, quæ audere decet, & quę metuere suis in artibus sciūt, qui nihilo magis fortes sunt. SOC. Quid tibi dicere Laches videtur, ò Nicia? aliquid certè dicere videtur. NIC. Aliquid certè dicit, non tamē verum. SO. Quare? NIC. Quoniā medicos arbitratur vlterius quicquā nosse circa ægrotos præter id quod ægrū noxiumq;, vel quod sanū & salubre. Ipsi verò hoc duntaxat intelligunt. Vtrū verò extimescentū, malumq; alicui sit esse sanū potius, quàm ægrotare, cēseshoc, ò Laches, medicos intelligere? An non putas præstare nonnullis ex morbo non cōualescere, quàm cōualescere? Dic enim, túne asseris omnibus præstare vt viuāt, nec multis conducere mortem? LAC. Hoc equidē potius. NIC. Quibus mori præstat eadē metuēda, malaq; existimas, quæ & illis quibus viuere? LAC. Nequaquā. NIC. Harum verò rerum iudiciū medico tribuis? vel alteri cuidā artifici præterquā metuenda, & non metuēda intelligēti, quem ego fortē voco? SOC. Aduertisne Laches, quid iste loquatur? LAC. Aduerto equidē, quòd vates fortes nuncupat. Nam quis alius norit quibus mori præstet, quàm viuere? Atqui, ò Nicia, vtrū fateris vatem esse te, vel neq; vatem, neq; fortē? NIC. Nunquid vatis officiū putas, quatenus cedendum, quatenus audendū sit, dignoscere? LAC. Puto equidem: nam cuius sit præterea? NIC. Eius planè quem ipse dico, multo magis vir optime. Quippe ad vatē spectat solū futurorum portenta signaq; prænoscere, siue mors cuiquā immineat, siue morbus, seu iactura rerum, vel victoria, vel clades in bello, aut alio quouis certamine. Quid autē ex his cuiq;, aut pati, aut non pati præstet, cur vates potius, quàm quiuis alius iudicabit? LAC. Nescio quid iste sibi velit Socrates. neq; enim vatem, neq; medicum, neq; alium quempiā declarat, quem fortem esse dicat, nisi fortè Deū quendā esse ipsum dixerit. Mihi quidem videtur Nicias ingenue fateri nolle, se nihil dicere, sur-

sumverò deorsumq; fertur, & ignorantiā suam abscondit. Enimuero, & nos paulo antè, ego scilicet ac tu Socrates, tergiuersari similiter poteramus, si dissimulare voluissemus, adeò vt nó videremur nobis ipsis contraria loqui. Si igitur in iudicio nobis esset orandum, deceret quodammodo hoc efficere. Nunc aūt quid opus est in hoc cœtu frustra se verbis inanibus ornare? SOCR. Nihil, vt mihi videtur, Laches. Sed videamus, ne fortè Nicias aliquid se dicere putet, neq; verborū gratia hæc dicat. Quare ab ipso planius sciscitemur, quid sentiat: ac si quid veri afferre videtur, assentiemur, sin minus, docebimus. LAC. Ipse, si vis interroga, Socrates. Ego enim satis percótatus sum. SOC. Nihil prohibet. Cómunis enim & mihi & tibi erit interrogatio. LAC. Omnino quidé. SOC. Dic mihi, ô Nicia, imò dic nobis: nam & mihi & Lacheti quæstio hæc est cómunis: fortitudiné esse dicis metuendorū & non metuendorū scientiā? NIC. Equidem. SOC. Hoc autē dignoscere non cuiuslibet viri opus esse, postquàm neq; medicus, neq; vates hoc sciet, neq; fortis est, nisi hanc ipsam scientiā sit adeptus? An non ita dicebas, NIC. Ita prorsus. SOC. Quare, vt prouerbio dicitur, Nó sus hoc quiuis norit, neq; fortis erit. NIC. Non certè, vt mihi videtur. SOC. Cóstat vtiq; Nicia, quòd neq; Crommyoniā suem fortē fuisse credis. Neq; iocādi gratia hæc dico, verū arbitror eum qui ita loquitur, nullius bruti admittere fortitudinem, neq; cócedere brutū aliquod adeò sapiés esse, vt quæ perpauci homines propter difficultaté cognoscunt ea leo, vel leopardus, vel aper aliquis nouerit: sed necesse est illū qui ita, vt tu fortitudinē definierit, dicere leoné, ceruum, taurū ac simiā, ad fortitudinem æque omnia natura esse instituta. LAC. Per deos rectè loqueris Socrates, idq; nobis, ô Nicia, reuera responde: vtrū sapientiores nobis has feras esse dicas, quas oēs fortes esse fatemur: vel cótra omniū opinionem, fortes esse negare audeas. NIC. Equidē Laches, neq; bruta fortia voco, neq; aliud quicquam ob inscitiam terribiliū nihil formidans, intrepidumq; & fatuum. An pueros oēs fortes vocare me putas, qui ob inscitiā nihil metuunt? Arbitror equidē intrepidū non idem esse ac forte. Nam fortitudinem & prouidentiā in paucis admodū reperiri existimo: ferocitaté verò & audaciam metu carentē, omni absq; prouidentia, in multis & viris, & mulieribus, puerisq;, & feris. Quæ igitur, & tu, & alij multi fortia nominatis, ego ferocia nūcupo: fortia verò, quę prudenter discernunt, quę audacia & quæ metu sint digna. LACH. Vides, ô Socrates, quàm belle hic vir, vt putat ipse, se verbis ornat. Eos autem fortitudinis honore priuare cótendit, quos alij omnes fortes esse consentiunt. SOCR. Ego verò nequaquam, ô Laches, sed bono animo esto. Aio enim te, & Lamachum sapientes esse, si fortes estis, & alios insuper multos Atheniésium. LAC. Nihil aduersus hæc inferam, etiam si quid valeam, ne me reuera calumniatoré quendam maledicum esse dicas. SOC. Ne dicas, ô Laches: haud enim aduertisse videris hunc à Damone amico nostro eiusmodi sapientiam accepisse. Damon autē Prodici est admodum studiosus. Prodicus verò præ sophistis cæteris mirus in explicanda distinguendáq; nominum vi fertur. LAC. Profecto his studijs se extollere Socrates magis sophistā decet, quàm virum quem ciuitas dignum iudicat qui ipse præsit. SOC. Decet eum Laches, qui res maximas gerit, maximā quoq; habere prudentiam: inquirendum verò nunc censeo ad quid potissimū significandum Nicias fortitudinis nomen instituit. LAC. Tu ipse perquire hæc Socrates. SOC. Efficiā vir optime: ne tamé putes ex communi te disputatione excludi, etiā tu mentē adhibe, & nobiscum dicenda considera. LAC. Esto ita, si ita agendū videtur. SOC. Imò certè videtur. Tu autē Nicia, dic nobis rursus ab initio. Scis enim principio sermonis fortitudinē nos veluti quandā virtutis partē considerauisse? NIC. Equidé. SOC. Nónne & tu quod suprà est inductū, vt partē aliquā respondisti, tanquā sint & partes aliæ, cunctæ autem virtutis nomine nuncupentur? NIC. Quidni? SOC. An tu easdem quas ego partes nominas? Nam ego quidem præter fortitudinem, temperantiam, iustitiámq;, & talia quędā nomino. num tu quoq;? NIC. Ego quoq;. SOC. Attende iam. hæc enim admittimus. De his autē quæ metu digna terribiliaq; sunt, & de his quę audacia digna sunt, deinceps consideremus, ne fortè tu alia esse putes, alia quoq; nos putemus. Quę enim nos putamus, tibi exponem*. Tu verò si dissentis, doce. Arbitramur terribilia esse, quæ metum incutiunt: audenda, quæ metum nullū obijciunt. Metum verò inferunt non pręterita mala, non præsentia, sed quæ expectantur. Metū siquidem futuri mali expectationé vocamus. An non & tu idem sentis, ô Laches? LAC. Et maximè quidem Socrates. SOC. Audis, ô Nicia terribilia metuendáque futura mala nos dicere: audenda, futura bona, vel certe non mala. Túne ita de his, an aliter sentis? NIC. Ita certè. SOC. Horū scientiam fortitudinē vocas? NIC. Prorsus. SOC. Videamus præterea vtrū & in hoc tertio nobiscū sentias. NIC. Quid istud. SO. Dicam equidem. Mihi sanè atq; huic videtur, quoruncunq; scientia aliqua est, non aliam scientiā esse præteritorū vt facta sunt, aliam præsentiū, vt fiunt, aliam futurorū, vt optimè fieri possint, sed eiusdem scientiæ opus esse hæc omnia nosse. Quemadmodū circa sanum, & salubre per omne tempus non alia scientia, vna medicina excepta, prospicit quę fiunt, quæ facta sunt, quæ fient, quo pacto fiant. & circa illa quę terra nascuntur, agricultura se similiter habet. Quinetiā in bello vos ipsi testes eritis, rem militarem subtiliter, & alia omnia & futura prospicere. neq; enim subijci illā vaticinio vultis, sed pręesse potius, vtpote acutius quæ in bello fiunt, quęue futura sunt pręuidentem. Atqui & lex ita statuit, non vatem præfecto exercitus dominari, sed præfectum exercitus vati præesse. Asseremus hæc, ô Laches? LAC. Asseremus. SOC. An tu nobis consentis, ô Nicia, ad eandem scientiam pertinere, eadem vt pręterita, vt præsentia, vt futura sunt cognoscere? NIC. Equidem: nam ita mihi videtur, ô Socrates. SOC. Nónne vir optime, fortitudo scientia est metuédorum contrariorumq;, vt ipse prædicas? NIC. Est vtique. SOC. Constitit autem ea quæ metuimus, futura mala: quæ verò audemus, futura bona esse. NIC. Planè. SOC. Eadem verò scientia est earundem rerū præteritarum, præsentiumque & futurarum. NIC. Vera hæc sunt. SOC. Non solū igitur metuendorū, contrariorumq; fortitudo sciētia est, neq; enim futura duntaxat bona maláue intelligit, verumetiam præsentia præteritaq;, & omnia simpliciter, vt aliæ scientiæ prospicit. NIC. Ita videtur. SOC. Partē itaque tertiam fortitudinis nobis Nicia respondisti, quáquā nos quid vniuersa fortitudo sit, interrogauimus. Enimuero, vt videtur in præsentia, secundū orationem

Prouerbiū. Vide Plutar. in Theseo.

orationẽ tuam, non modo metuendorũ contrariorúmq; fortitudo scientia est, sed bonorũ omniũ atque malorũ, omniumq; simpliciter (vt quidẽ ex verbis tuis sequitur) quomodolibet sese habẽtiũ. Sicne modo, an aliter iudicas, Nicia? NIC. Ita mihi videtur, ô Socrates. SOC. Putas, ô beate vir, huic aliquã deesse virtutẽ, qui norit bona omnia prorsus, vt affecta sunt, fiũtq; & fiẽt, maláue similiter? Eúmque virũ indigere temperãtia, & iustitia putas sanctitatéue, cui soli cõpetit, vt tam diuina, quã humana bona, & mala prudẽter intelligat, deuitet hęc, apprehẽdat illa, quiq; rectè cum omnibus viuere norit? NIC. Vera loqui videris, ô Socrates. SOC. Quod ergo abs te inductũ est Nicia, non pars virtutis, sed vniuersa virtus est. NIC. Apparet. SOC Veruntamẽ fortitudinẽ diximus partẽ aliquã esse virtutis. NIC. Diximus planè. SOC. Quod verò nũc dicitur, non apparet. NIC. Non. SOC. Non ergo inuenimus Nicia, quid ipsa sit fortitudo. NIC. Nõ videmur. LAC. Atqui rẽbar, ô amice Nicia, inuenturũ te, postquã me Socrati respondentẽ despiciebas. Ideóq; sperabam te ex Damonis sapiẽtia hęc nobis declaraturũ. NIC. Belle facis, ô Laches, q fortiter contẽnis, quod rudis disputationis huius sis: solũ verò id curas, vtrum ego quoq; talis videar, neq; quicquã interesse censes, modo rerũ illarũ nihil vterq; intelligamus, quas scire quẽq;, qui esse aliquis vult. Videris ergo reuera humanũ quiddã pati, quòd non in teipsum, sed in alios respicias. Ego aũt arbitror à me de his rebus esse tolerãbiliter dictũ. Si quid verò minus cõmodè dictum est, posthac cum Damone ipsos corrigam, quẽ tu quum nunquã videris existimas deridendũ: hæc porrò cum alijs, vbi solide assecutus fuero, etiã te circa inuidiã docebo. Nam hac maximè indigere disciplina videris. LAC. Sapiẽs quidẽ es, ô Nicia, veruntamẽ Lysimacho huc & Melesiæ consulo, vt studium meum ac tuũ circa filiorũ eruditionem non exigant, sed Socratẽ hunc, quemadmodũ principio dixi, ne negligãt. Ego quoq; si mihi adulti essent filij, idem fecissem. NIC. Enimuero & ipse censeo, si modo velit Socrates curã adolescentũ suscipere, alium neminẽ esse quęrendũ. Nempe Niceratum huic libentissime cõmẽdarem, si ipse vellet. Verum quoties de hoc verba ei facio, alios quosdã ostẽdit, ipse recusat. Experire ergo Lysimache, num Socrates tibi magis obtẽperet. LYS. Par est, ô Nicia: quandoquidẽ & ipse multa vicissim in eum cõferre paratus sim, quæ alijs non multis sanè facerẽ. Quid ais, ô Socrates? Morémne geres, curabisq;, vt optimi adolescentes euadant? SOC. Durum certè id esset Lysimache, si quis eiusmodi curam renueret. Quapropter si ego in superiori disputatiõe peritus apparuissem, hi autẽ inscij, merito ad opus hoc ipse præcipue vocandus essem. Cum verò in eadẽ dubitatione hæreamus, quis nostrûm potius eligatur? Mihi quidẽ nullus præcipue eligendus esse videtur. Cæterũ cum ita hæc se habeãt, videte num rectè nobis consulam. Oportere, ô viri, existimo, (nam nihil horũ efferri volo) in cõmune omnes inuicẽ quærere, primum quidẽ nobis ipsis optimũ præceptorem, egemus enim: deinde adolescentibus, neq; pecunijs, neq; vllis alijs rebus parcẽtes. Ita verò viuere, vt nunc viuimus, & filios ita curare, non cõsulo. Si quis autem nos irriserit, quòd tam grandes natu præceptoris ludum ingredi statuamus, Homeri illud obijciendum. Ait enim viro egeno verecundiã nihil conducere. Quamobrem spretis omnibus detractorum verbis, cõmunem nostri adolescẽtúmq; curã suscipiamus. LYS. Placent mihi quæ dicis Socrates, statuóque quò senior sum, eò studiosius vnà cum adolescẽtibus discere. Sed heus tu, sic prorsus facito. Cras prima luce domũ venito, ac ne negligito, vt de his rebus cõsiliũ ineamus. Nam hodiernus iam soluendus est cœtus. SOC. Efficiam quod iubes Lysimache: & si Deus voluerit, cras ad te veniam.

Odyssi. ς

CLITIPHO PLATONIS, VEL, EXHORTATORIVS.

DIMIDIATI DIALOGI PERSONAE, SOCRATES, CLITIPHO.

NVPER mihi retulit quidam, Clitiphonem Aristonymi filium loquentem cum Lysia, Socratis quidem cõsuetudinem vituperare, Thrasymachi verò laudare magnopere. CLIT. Quisquis ille, ô Socrates, fuerit, haud rectè narrauit, quę de te cum Lysia sum loquutus. Nam in quibusdam laudaui te, in quibusdã minimè. Postquam verò apertè succenses mihi, quanquam dissimulas, te nihil curare, libentissime ego ipse tibi illa referã, præsertim cum soli simus, ne adeò te despici putes. Forte enim nunc rectè audisti, quocirca infensior mihi redditus es, quàm deceat. At si ipse mihi potestatem libere loquendi dederis, libentissime rem tibi narrabo. SOC. At turpe nimiũ esset, si te prodesse mihi volentẽ non tolerem. Constat enim vbi intellexero quã malus, quã bonus sim, deteriora declinaturũ esse pro viribus, meliora prosecuturũ. CLIT. Audi igitur. Equidem tecum versatus, sæpenumero Socrates vehementer obstupui, dum te loquentẽ audirẽ, mihiq; visus es præclarissime omnium dicere, quoties obiurgãs homines veluti è machina tragica Deus subito exclamares, Quònã ruitis homines? Nescitis quò feramini, neq; opportunũ quicquam agitis, qui omni studio pecunijs cumulandis incumbitis: filios autẽ quibus eas relicturi estis, negligitis, neq; vt illis iuste vti sciant, eos iustitiæ pręceptoribus cõmendatis, qui doceant iustitiã, si doceri potest, & si exercitatione ac cõsuetudine cõparanda est, diligenter exerceant. Neq; vos etiã ipsos curastis vnquã. Sed cum videatis literas, musicã & gymnasticam vos filiósq; vestros ad sufficientiam consecutos, quam virtutis disciplinã perfectã existimatis, deinde nihilominus circa pecunias prauos esse, cur non præsentẽ educationẽ contemnitis? cur non quæritis aliquos, qui vos ab hac in musica dissonantia liberẽt? Etenim propter hoc delictũ socordiamq; magis, quàm propter pedis ad lyram dissonam motionẽ, & frater aduersus fratrem, & ciuitas aduersus alias ciuitates immoderata, & discordi seditione suborta ferunt, & cõmisso prælio extrema patiuntur & inferũt. Vos autẽ dicitis, non propter ruditatẽ inscitiamq;, sed spõte iniustos esse eos, qui sunt iniusti. Rursusq; asserere nõ dubitatis, iniustitiã turpẽ esse rẽ, Deóq; odiosam. Quã igitur ob causam hoc tantũ malũ sponte quis eligit? Respõdetis, hominẽ superatũ voluptatibus id subire. Nónne superari præter voluntatẽ est, quãdoquidẽ ex voluntate est superare? Quapropter iniuste agere, præter voluntatẽ esse omnino ratio cõuincit. Diligẽtiorẽ

Occasio dialogi huius. reliqua desiderantur.

Prouerbiũ.

itaq; curam, quã ſolet adhibere, & viros omnes priuatim & publicè ciuitates decet. Quoties iſta Socrates audio te dicentem, mirũ in modum delector ac laudo, idemq; facio, cum ea quæ ſequuntur auſculto. Addis enim eos quicũq; corpus quidẽ exercent, animũ verò negligũt, quòd natura ſubiectum eſt, colere, ſpernere verò quod imperat. Itẽ vnicuiq; vſum eius rei quavti neſcit, relinquere. Illi verò qui oculis, auribus, toto corpore neſcit vti, pręſtare neque videre, neque audire, neque aliter vti corpore, quàm vti. Similiter & in artibus. Quicunque enim lyra propria vti neſcit, patet vt ipſe ais, quòd neque alterius lyra ſcit vti: & qui aliena neſcit vti, neſcit & ſua. Eademq; eſt de cæteris inſtrumẽtis & poſſeſsionibus ratio. Atq; eò tandẽ pręclare tibi ſermo procedit, vt inferas, qui neſcit anima vti, præſtare huic vt otium agat anima, neq; viuat, quàm vt viuat, & ſui iuris in agendo ipſe ſit. Quę ſi qua neceſsitas cogit viuere, melius huic eſſe, vt ſeruus vitam ducat quàm liber. Eſt aũt hoc, tanquã nauis ita cogitationis gubernacula cõmittere alteri cuiquã, qui gubernatoriam humanæ vitæ adeptus ſit diſciplinã, quã ſæpe tu Socrates Politicum vocas eandemq; iudiciariam & iuſtitiam. His ergo ſermonibus alijsque eiuſmodi multis atq; pręclaris, virtutẽ aſſerentibus poſſe doceri, ſuiq; ipſius in primis ſuſcipere curam iubentibus, nunquã ferme aduerſatus ſum, neq; vt arbitror in poſterũ aduerſabor. Perutiles eñ ipſos exiſtimo, plurimumq; ad exhortationẽ valere, & ad homines quaſi dormientes excitandos conducere. Adhibui itaq; mentẽ, vt qui eſſem reliqua auditurus: percontatus ſum non te primũ, ò Socrates, ſed æquales tuos, vel cõtubernales, vel ſocios, vel quomodocunq; aliter affectos tibi oportet dicere: horum, inquã, eos ante alios, qui primi apud te habẽtur interrogaui, quis poſt hæc ſermo potiſsimũ ſequeretur, ac more tuo, quodammodo ita præfatus quæſtionem expoſui. O viri optimi, quo pacto, inquam, Socraticas ad virtutẽ hortationes accipere deinde debemus? An quaſi ſolũ hoc extet, prodire verò ad opus remque perficere minimẽ? Atqui noſtrum & hoc per omnẽ vitam erit officium, eos qui nondũ ſatis incitati ſunt, prouocare, atq; ita ſemper inuicem exhortari? An potius & Socratem, & nos ipſos, cum non negemus hoc ipſum agendũ eſſe, ſic inquirere decet, quid poſt hæc? vnde iuſtitiæ ſtudiũ incipiemus? Siquis nos ad curandũ corpus hortãs, tanquam pueros qui nequaquã aduertũt curã eius gymnaſticã atq; medicinã eſſe, obiurget ꝙ de tritico, & hordeo, & vitibus ſemper cogitemus, deq; omnibus, quę corporis gratia quęrimus, artẽ vero & induſtriã, qua bonus corporis habitus fiat, nullam inquiramus, cum tamẽ ſit aliqua, fortè illũ rogaremus quas artes circa cultũ coporis eſſe dicat, atque ille vt arbitror reſpõderet medicinã atq; gymnaſticam: Eodẽ pacto nunc quã artem circa animæ virtutem verſari cenſeamus, reſpõdeat quiſquis peritiſsimus horũ ſibi videtur. Reſpondet ergo ad hæc, artem hanc quã ex Socrate audiuiſti, nullam aliam, niſi iuſtitiã eſſe ſcias. Tunc ego, non ſolũ, inquam, mihi nomẽ adducas, ſed vlterius ſic exponas. Medicina porrò ars quædã dicitur, ab hac duo fiũt: nam & medici ex medicis efficiuntur, & ſanitas reparatur. Alterum horũ haud amplius ars aliqua eſt: artis autẽ docẽtis perceptæq; opus, quã dicimus ſanitatem. Ab architectura ſimiliter duo fiunt, ædificium videlicet & architectura, illud quidẽ opus, hæc autem doctrina. iuſtitiæ quinetiã eſto iuſtos alios facere, quẽadmodũ ſuperiores ſingulos artifices. ſed opus alterum quod nobis vir iuſtus efficere poteſt, quid eſſe dicemus? declara. Reſpondit alius quidẽ, vt arbitror, cõferens: alius, decens: alius, cõducibile: alius, vtile. At ego reſpondẽs obieci in ſingulis artibus eadem hæc nomina eſſe: cumque rectè quid fit, vtilia, conducibilia, & alia huius generis illic fieri diciq;. Illud verò artis cuiuſq; proprium, ad quod hæc reſpiciunt. Quemadmodũ in arte fabrili quod bene, pulchre, decẽter ſe habere dicitur, illuc tẽdit, vt ex lignea materia apte ſupellectilia fiãt, quę quidem ars minime ſunt, ſed artis opus. Dicatur ſimiliter, & iuſtitię ipſius opus. Hic quidã ex tuis familiaribus Socrates reſpondit, & belliſsime quidẽ loqui viſus eſt. Opus iuſtitiæ proprium, inquit, quod nullius alteri⁹ facultatis, eſt amicitiã in ciuitatibus parere. Ille rurſus interrogatus, amicitiã eſſe bonũ quoddam aſſeruit, malũ verò nunquam. Cum verò interrogaretur de puerorũ brutorumq; beneuolẽtijs, quas amicitias cõmuniter appellamus, amicitias eſſe eas negauit, quippe cũ ſæpius obſint, quàm proſint: dixitq; illas falſo amicitias nuncupari: verã autem amicitiã eſſe proculdubio cõſenſionẽ. Cum autẽ quęretur, verum aſſenſionem illã vocaret opinionis, an ſcientiæ cõcurſum: opinionẽ quidẽ contempſit, quia cõcurſus opinionũ multi inter homines ac noxij ſunt: amicitiam verò bonum omnino opúsq; iuſtitiæ eſſe cõceſſerat. Quare idẽ dixit eſſe conſenſionẽ & ſcientiã, non opinionẽ. Cum verò huc loquẽdo delati eſſemus, ambigui auditores aduerſus illũ protinus inclamarunt, quòd eodẽ ſermo reuolueretur: quoniã & medicina ſit cõſenſio quædam & artes reliquæ, & circa quid verſantur declarare queant. At verò tua hæc quã dicis, iuſtitia, vel conſenſio, quò tendit ignorat, quódue opus ſit, latet. Eadem abs te tandẽ quæſiui Socrates. Tu verò ſtatim iuſtitiæ opus eſſe dixiſti, prodeſſe amicis, inimicos lædere. Deinde verò viſus tibi eſt vir iuſtus nunquã lædere quenquã, ſed prodeſſe in omnibus vnicuiq;. Hæc non ſemel tantũ, ò Socrates, aut bis tentata ſunt: ſed cum diu ſupplex vos ſequutus fuerim, deniq; defeſſus ſum, exiſtimãs te ad inflammãdos homines, vt ſtudium virtutis capeſſant, cæteris eſſe aptiorem. E duobus vero alterutrũ neceſſe eſt. aut enim eatenus tantum vales, vltra verò nihil, quòd quidẽ in quauis arte cõtingere poteſt: ceu in arte gubernatoria fieri poteſt, vt qui gubernare neſcit, excogitauerit aliquas eius artis laudes, quibus ad eũ homines prouocet, quaſi digniſsima ſit, & in cæteris artibus eodẽ modo. Idẽ fortaſſe tibi quis tribuet, quaſi nihilo magis iuſtitiã ipſam cognoſcas, etſi pręclare eam laudas. Ego autẽ non ſic exiſtimo. E duobus enim alterũ, inquam: aut neſcire te arbitror, aut nolle mecum cõmunicare. Quamobrẽ ad Thraſymachũ, vt opinor, me conferã, & aliò quocunq; potero, ſperaueróq; à dubitationibus liberari. Neq; verò aliò me cõferrẽ, ſi velles ipſe exhortationibus iſtis quãdoq; facere finẽ. Porrò quemadmodum ſi me iam ſatis ad curã corporis, quæ gymnaſticę eſt, incitaſſes, poſt exhortationẽ huiuſmodi aperires mihi qualis mei corporis eſſet affectio, & quali curatione indigeret: ita in pręſentia facito: pone Clitiphonẽ tibi concedere ridiculum eſſe, vt in alijs rebus quis ſtudium ponat, animam verò cuius gratia in cæteris laboratur, negligat, & alia quæcũque poſt hæc ſequũtur & dicta modo ſunt, retuliſſe

mę

me puta. Obsecro te Socrates ne aliter facias, ne quemadmodum nunc, ita & posthac coram Lysia cæterisque hominibus, partim quidem laudare te, partim verò vituperare necesse sit. Ei nanque qui nondum ad virtutem sit prouocatus, conferre te plurimum asseram: Persuaso autem contrà, impedimento esse te propemodum, quo minus ad virtutis finem perueniens, beatus efficiatur.

CÆTERA DESVNT.

CRATYLVS PLATONIS, VEL, DE RECTA NOMINVM RATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

SAPIENTIA Platonica semper quidem suspicit excelsa, nec vnquam humilia despicit: quanquam verorum scientia nominum non est humilis, imò excelsa, præcipue diuinorum. Hanc sapientes Hebræi tanti fecerunt, vt eam non modo scientijs omnibus, verumetiam legi scriptæ prætulerint, affirmantes ipsam à deo patriarchis & Moysi fuisse tributam: Moysi, inquam, eam non literis, sed sanctorum mentibus inscripturo: Mentibus, inquam, succedentium prophetarum, deinceps diuinorum nominum sapientiam in mentes eorum qui succederent longa quadam serie propagantium. Horum ergo virtute nominum maiores suos opera miranda fecisse. Præterea nonnulla ex his nominibus scriptis suis inseruisse, sed plerunque vel sparsa, vel inuoluta: quæ si quis cognoscat, & colligat, & perfectè eademq; mentis puritate, qua & cui sunt tributa, pronunciet, mirabilia similiter effecturum: præsertim in primo Dei nomine, quòd cum quatuor duntaxat, & his quidem vocalibus literis mirabiliter componatur, nimirum à nullo nisi diuinitus inspirato rectè pronuntiari potest. Vnde fateri coguntur Iesum, quem ipsi Nazarenum vocant, fuisse diuinum. Quippe cum eum nominis huius Tetragrammaton intelligentia vera, & pronuntiatione perfecta fecisse miracula fateantur. Verum de his in libro De religione à nobis satis est dictum. Origenes quoque cum diuinorum nominum orationumque virtutem mirificam considerasset, in libris contra Celsum, inquit, in quibusdam sacris nominibus mirandam latere virtutem, ideoque hæc ipsa non esse Hebrææ linguæ in aliam transferenda, sed in suis ipsis characteribus conseruanda. Fortè enim quemadmodum in corpore certa ratione composito vita permanet, quo vel aliter composito, vel permutato non permanet: sic vitalem quandam putant diuinis nominibus certo diuinitus modo compositis, inesse virtutem. Et quemadmodum ab initio docuit Mercurius Trismegistus, ac diu postea Plotinus & Iamblichus, statuis quibusdam ordine certo compositis dæmones quodammodo includuntur. Verbis autem ad cœlestem quandam similitudinem temperatis diuinæ quædam dotes distribuuntur, & id quidem prouidente Deo, vt quoties res ipsa postulat, rite possemus diuinum auxilium inuocare. Quod quidem ab ipso Phœbo atque Pythagora obseruatum fuisse tradunt, quos ferunt diuinis quibusdam duntaxat verbis tam animi quàm corporis morbos mirifice curauisse. Qua quidem in re compertum habemus totam Zoroastris sapientiam constitisse, quàm Plato in Alcibiade diuinam appellat, & in Charmide morborum animi & corporis curatricem. Mitto quòd omnes gentes atque linguæ præcipuum Dei nomen quatuor solum pronuntiant literis. De hoc enim latius tractatur à nobis in commentarijs in Philebum, vbi probatur non potuisse in hoc

Nomen dei apud populos diuersos

vno gentes omnes nisi diuinitus conuenire. Hinc Aegyptij quem nos deum, Theut nominant: Persæ, Syre: Magi: Orsi: vnde Oromasis: Hebræi illud quatuor vocalium ineffabile nomen vtcunque possunt exprimunt per Adonai: Græci, Theos: Arabes, Alla: Machomet, Abdi: nos accepimus ab angelo Iesum. Sed cur voluit deus quatuor vbique literis inuocari? Forsitan quia & ipse per quatuor gradus cuncta disponit, scilicet essentia, esse, virtute, actione componens. Item cœlestia triplicitatibus signorum quatuor, ignea, aërea, aquea, terrea, & quę sub cœlo sunt, quatuor similiter elementis. Nemo verò mirabitur tantam in veris nominibus vim latere, si modo considerauerimus ipsam rei vim naturalem, quando vere cognoscimus, peruenire ab obiectis ad sensus, ab his ad imaginationem, ab hac quodammodo & ad mentem. Deinde à mente concipi quidem primum, deinde per vocem exprimi quasi partum. Atque in hac ipsa voce suis quibusdam articulis constituta vim ipsam rei sub significationis forma quasi vitam latere: vitam, inquam, ab ipsa mẽte per semina rerum conceptam primo, deinde per voces editam, postremo per scripta seruatam. Quòd si cæterorum nomina vim rerum quodammodo seruant, ideoque per illa quasi rerum imagines ipsæ res agnoscuntur, multo magis diuina nomina ab ipso deo tradita vim suam perpetuo seruãt. Nec immerito. Nomen enim verum, vt Platoni placet, nihil aliud est quàm rei ipsius vis quædam mente primum, vt dixi, concepta, voce deinde expressa, literis demum significata. Rei autem diuinæ necesse est virtutem esse diuinam. Quamobrem dei nomina cum illis diuina vis insit, Plato & hic & in Philebo venerari iubet, atque vt significat in legibus, multo etiam magis quàm delubra statuasque diuinas. Expressior enim imago dei in artificio mentis, præsertim afflatæ diuinitus, quàm in manuũ operibus reseruatur. Nomina vero dei prima atque syncerissima apud mentes supernas cœlestesque esse iudicat, à quibus expressius deus, vt ita dixerim, ipse concipitur. Secunda vero in dæmonibus purioribus. Tertia in animis hominum, eaque per priscos viros deo afflatos quasi dei tubas fuisse prolata. Dei itaque nomina nobis per antiquos sanctosque tradita, tanquam imagines radijque dei ipsius esse videntur, per superiora numina, perque sanctiores hominum animos penetrantes. Quisquis autem solem, vt par est, admiratur, merito veneratur & solis lumen. ita & deum colere oportet in primis, simulque dei radios, vires, imagines in sacrorum nominum significatione latentes. Audiamus ergo Socratem in Philebo ita clamantem. Reuerentia mihi semper erga deorum nomina, non humana quædam formido est, sed maximum quenque timorem exuperat. Audiamus eundem rursus in Phædro se expiantem, quòd in Amorem dei nomen fortè disputando deliquerit. Audiamus Platonem in vndecimo Legum, eos qui deorum nomina mendacio & periurijs inquinauerint, sacrilegos omnino censentem, iubentemque illos, à quolibet impune cædi: eum vero qui præsens non punierit, tanquam proditorem legum rigide condemnantem. Neque vero nos turbet quòd plures sæpe nominet deos. Vnicum enim per seipsum in Parmenide, atque Timæo probat esse deum, cæteros vero angelicos, cœlestesque dei ministros, cum deos nominat, non tam deos quàm diuinos intelligit. Postquàm vero in Parmenide ad vnum deum omnia comparauit, nomina quoque illius spernenda non censuit, in quibus cum mira dei munera lateant, non iniuria diuinus ille theologus Dionysius Areopagita omnia theologię mysteria in diuinis nominibus exquisiuit. At cur silentio prætermisimus splendorem illum veritatis Apostolum Paulum dicentem, Sermonem dei esse viuum atque efficacem, vehementius omni gladio ancipiti penetrantem? Item illud eiusdem: Donauit deus illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorũ? Sed iam ad dialogum redeamus. Hermogenes Parmenidis discipulus & sectator, atque Cratylus sectator Heracliti, de rectitudine nominum dissidentes, dum ille quidem nomina solum arbitrio, hic vero naturali quadam ratione habere vim putat, deniq; Socratis se iudicio subigunt. Principio quàm belle tres hic Platonis conueniunt præceptores. Hic enim à Socrate moralia, à Cratylo physica, ab Hermogene potissimum metaphysica, præter illa quæ ipse inuenit, dicitur accepisse. Cratylus quidem sectator est Heracliti, cæterorumque priscorum, qui multis ante Heraclitum seculis philosophati sunt, putaueruntque nihil vsquam stabile, sed omnia in perpetuo motu versari. vnde & nomina reb⁹ ab ipso motu plurimũ posuerũt. Hermogenes vero Parmenidis Pythagoreorũque cultor, contrà putantium omnia permanere. Eiusmodi cõtrouersiã inter Hermogenẽ & Cratylũ Socrates & Plato ita cõponũt, vt Heracliti quidẽ sentẽtia in Physicis, Parmenidis vero in metaphysicis sit probãda: siquis autẽ vel statũ rerũ ad naturalia, vel motũ trãsferat in diuina, sit penitus improbãdus. Sed his omissis, quãtũ ad nomina pertinet, Socrates in Cratyli sentẽtiã magis declinare videtur, eã hoc pacto cõfirmãs. Orationũ alia vera est, alia falsa: & orationis veræ partes verę sic: orationis falsæ, partes quoque sunt falsæ. Partes autẽ orationis sunt nomina: quo fit vt nominum alia vera sint, alia falsa. Oratio quidem vera est quæ res ipsas vt sunt ita dicit: falsa verò, quæ contrà. Quapropter & nomina vera sunt illa quæ res ita vt sunt potius, quàm vt placet arbitrio, proferunt. Quoniam vero Protagoras putat

qualia cuique videntur quæque, talia esse, adeo vt res nullæ essentiam habeant propriam, sed humana opinio omniū sit mensura: ideo Socrates contra Protagoram infert, alios quidem homines esse optimos, scilicet prudentissimos, alios vero pessimos, scilicet à prudentia remotissimos. At si, vt putat Protagoras, vnicuique vera illa sint quæ quilibet opinatur, nullum certe erit inter prudentem imprudentemque discrimen. Sed Protagoras subtilissime in libro de scientia confutatur: oportuit tamen & hic breuiter cōfutari, vt facilius Hermogenis opinio de nominibus illius quodammodo similis refelli posset. Profecto Hermogenes haudquaquam Protagoræ de rebus differenti credit: sed dum nomina rerum veritatem ex hominum arbitrio habere fatetur, clàm in Protagoricam de rebus declinat sententiam. Latenter quoque in opinionem Euthydemi, dicentis omnia omnibus similiter semper adesse. qui ex eo breuiter reprobatur, quòd non alij quidem boni essent, alij vero mali, si æque omnibus adesset & virtus & vitium. Tu vero inter hæc nota tritissimam Platonis nostri sententiam, totam virtutis vim in ipsa prudentia, totā vitij in imprudentia collocari. Postquàm confutata est Protagoræ & Euthydemi sententia, concluditur res ipsas non pro opinione nostra, sed pro ipsa natura sua in ipso ordine rerum tales, aut tales existere. Quòd si naturaliter sese habent essentiæ, naturales quoque sunt actiones atq; passiones. Itaque si diuidere vel comburere rem quāpiam studeamus, non tam pro arbitrio nostro quàm pro natura rei id faciemus, vt eo modo & instrumento quo diuidi possit aptius, diuidamus, similiterq; comburamus. At dicere & nominare actio quędā esse videtur, ideoq; propriā debet habere naturā, vt nō ita sicut placet nobis, sed vt rei modus exigit nominemus. Est enim nomē instrumētū quoddā, quo rē nominatā ab alijs discernimus atq; diuidimus. Eiusmodi vero instrumētū vt patet in cæteris, ad propriū id officiū nō casu, nō pro libidine, sed arte accomodari ita debet, vt ea sit forma dispositū per ipsam artis ideā, quæ velut ad finē ad discernendū aptissime diuidēdūq; cōducat. instrumētū vero huiusmodi, id est nomē tū ad res discernendas, tū ad docendos audientes accommodatum, non cuiuslibet est fabricare, sed artificis cuiusdam nominum conditoris, qui omnium est rarissimus. Hic autē ea ratione nomina fabricat, qua artifex vsurus nominibus exigit atque instruit. Talem vero esse Plato vult dialecticum. At ille qui fabricat, ad ipsam rei ideam mente conceptam, in qua vera consistit ratio nominis, componit nomen, certa quadam significatione præditum. Atque hæc ipsa idealis ratio significatioque verum est nomen, manetque idem circa rem eandem in quacunque literarum materia fiat, apud quascunque gentes, modo quid res ipsa sit doceat discernendo. Conclude nomina, si modo vera futura sint, recteq; ponenda, constitui debere à sapiente nominum conditore, atque id quidem dialectico admonente, vt ea forma condantur quia rerum proprietates pro viribus imitentur & explicent. Post hæc diligenter inquirens à quibus discenda sit nominum rectitudo, id est propria qua constituta sint ratio, sophistas deridet, traducitque nos potius ad poëtas: non quoslibet, sed diuino, quasi qui vera rerum nomina à dijs acceperint, apud quos vera sunt nomina. Inter hæc ostendit Homeri poësim allegoricam esse, etiam vbi historiam narrare videtur, quemadmodum in nominibus allegorice fictis apparet. Refert autem multa apud Homerum heroum nomina certa allegoriæ ratione composita. deinde ad deorum ascendit nomina, quorum rationes ab augustioribus theologis accepit. Prima quidem nominum positione, Cœlius significat animam sphæræ stelliferæ, Saturnus sequentis sphæræ animam, Iupiter vero tertiæ. Secunda vero positione Cœlius significat deum, Saturnus angelicam mentem, Iupiter mundi animam atque cœlestem. Tertia Cœlius dei ipsius significat fœcunditatem, Saturnus eius intelligentiam, Iupiter beneficā voluntatem omnibus prouidentem. Quarta Cœlius in quolibet numine aspectum ad superiora designat, Saturnus respectum ad semetipsum, Iupiter prospectum inferioribus prouidentem. Prolixior fore cogar, si singulos hic deos theologicè interpretari voluero, atq; id quidem latius in libro De amore, & Theologia tractauimus. Quoniam vero de diuinis tractare non est eius qui semper dicat se nihil scire, conuenienter Socrates vbi de diuinis altius agit, dicit eam sapiētiam nuper vnde nesciat, illuxisse, significans inspiratione opus esse ad veram diuinorum perceptionē. Quod & in Timæo, Conuiuioq; & Phædro confirmat. probat idem & in epistolis. Quod autem diuinorum contemplationem ab Euthyphrone accepisse se dicit, ironicum est, deridetq; illum & similes diuinitatis professores ambitiosos. Quo fit vt non immerito, quæ ab illo se fingit audiuisse, asserat fore paulo post dimittenda, admonens confidendum non esse doctrinis ambitiosorum, præsertim vbi iudicant de diuinis, de quibus etiam probatissimus homo, nūquā vt homo loqui possit: sed aliquando potius vt tuba dei. Huic illud quodāmodo simile, q̄ Plutarchus ait, legē extare apud Græcos per quā iuberetur libros scelestorum hominum etiā bonos e medio tolli, vt autorū memoria deleretur. Significat præterea antiquos cōsueuisse eum qui inter sacra corripiebatur à dæmone, ne diutius ab eo fatigaretur, paulo post quibusdā precibus sacrificijsq; à dæmone soluere. Docet etiā nō esse longū tēpus in nominibus conterendū. Proinde reprehendit illos qui solas mundi sphæras stellasq; putent esse diuinas: quippe cū ab his tanquā aspectui nostro natura propinquioribus atq; mobilibus ad altiora numina ob maiorē excellentiā sensibus nostris ignota stabiliaq; sit ascendēdum. Narrat præterea deorū nomina non casu, sed partiū humana ratione, partim inspiratione diuina inuēta fuisse. Nomina vero heroica & humana sæpe vel ex maiorū cognomentis, vel ex voto fuisse posita. ideoq; certā nominū rationē in diuinis nominibus potius quā in alijs esse quærendā. Descendit post hæc ad dæmones, asseritq; Hesiodi priscorūq; sententia probatissimorū virorū animas in aereos dæmones ascendere, qui & rerū sapientia polleant, & generi humano prouideant. Tu vero hic animaduerte, omnem bonū esse sapientē, atq; vicissim bonū quidē ideo sapiētem euadere, quia purgatā serenamq; boni hominis mentem deus sapientiæ suæ lumine implet. Sapientem quoq; idcirco bonum esse, quia neq; aberrat à fine, neq; in his quæ ad finē conferunt, fallitur eligendis. Animaduerte heroes semideosq; eosdem existimari, atque ex mutuo inter deum hominemq; amore nasci. Hinc illud, Sed ex deo nati sunt. Qua in re ostenditur inter genus humanū diuinumq; cognatio. Attende mox officium hominis esse non sentire, sed ea quæ sensit considerare. Deinde statū animæ in corpore esse, non contineri, sed naturam corporis continere: Corpus tamen apud Orpheum carcerem animæ dici atq; sepulchrum, vtpote quæ in corpore tanquā mortua iudicetur. Memēto & Anaxagoram putauisse mūdi machinæ vnam ante alias esse animam, vnam quoq; præesse mentē. Hinc illud. Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus Mens agitat molem. Deinde considera piam Platonis modestiam dicentis. Quicūq; sapit, agnoscit se deos deorumq; inter se nomina ignorare. Addit orandum esse deum, vt nobis nomen sui propriū patefaciat: existimandū quoq; esse nomina quæ nos deo tribuimus, non ipsam dei naturam, sed notionē affectionemq; circa deum nostrā significare. Idcirco obsecrandum esse deū, ne ipsi in eo nominando displiceamus. Idem in Philebo, & Parmenide, & Phædroq; atq; Timæo. Interpretatur deinde deorum nomina, narrans primo illorum opinionē qui fluere omnia putauerunt, quàm deniq; improbabit. Sed in his reuera memēto deam Vestam significare essentiam formarum separatarū, diuinorumq; stabile fundamentum, ideoq; Vestæ ante alios deos sacrificarē priscos cōsueuisse. Item nomina quæ in diuinis statum significant, ad illorum referri substantiam: quæ verò motum, ad actionē: improprie quidem ad actionē intellectualem, proprie verò ad animalē. Rursus nomina deorū masculina significare in diuinis actū efficientem, fœminina vero potentiam capientem. Nomina maris & fœminæ qd significent in diuinis. Præterea quod cœlū suo motu generet tēpus consumens, continueq; consumat, imago quædā est referens deū Cœlium, & Rheam, atq; Saturnū filios deuorante. In his autē Cœlius est essentia ipsa diuina, Rhea eiusdē vita: Saturnus mens eiusdem. Saturni filij ideæ sunt rerū, intelligentia diuina intra se genitæ, quæ sicut producūtur a mente, ita & reducuntur in mentem, eas in se, vt ita dixerim, absorbentē. Multitudo vero deorum circa diuersas mundi partes distributorum, & in ipsis earundem partiū continetur ideis, & in angelicis mentibus ideas multifariam contemplantibus, & in animabus spæras mundi stellasq; regentibus. Animaduerte præ cæteris Plutonem hic significare præcipue prouidentiam diuinam ad separatas animas pertinentē, quę putas animas bonorum suorum perpetuis illecebris adeo rapit & detinet, vt nolint ad nos vltrà reuerti. Quod qdē infinitis Plotini Procliq; animarum periodis nō consentit. Probat animas penes Plutonem ideo vinculo quodam arctissimo & insolubili detineri, quoniam amatorio teneantur affectu. Vbi confirmatur Platonicum illud in Conuiuio, Legibusque, & sępe alibi, amatorium voluntariūque nodum cæteris omnibus esse potentius, neque id quidem iniuria: nempe qui trahit quempiam per appetitum, tū potētius trahit, tum retinet firmius, quàm qui per vim aliam conatur attrahere, quia non ab extrinseco tantum rapit, sed ab intrinseco. Præterea quod ita raptum est, non modo non contendit solui, verumetiam innititur ligatori, eodemque vinculo sese arctius implicat. Multo quod raptor alius tanquā superior alienusq; occurrit, Amatorius vero raptor, tanquam æqualem domesticūque, & palàm & clàm se nobis insinuat. Hinc Boethius probat ex mente Plotini, Deum ad seipsum omnia potentissime simul & suauissimo

suauissime rapere, sui videlicet amore boni, quasi esca trahētem. Quod etiam Platonicus confirmat Philo. Deus a principio ad finem omnia potenter attingit, suauiterq. disponit. Id vero totum ex quarto Legum acceptum esse alias ostendemus. De Phœbo autem qui apud Orpheum lumen vitale significat, multa atque pręclara sunt in Orphico Apollinis hymno: in sexto De repub. & in oratione Platonici Iuliani: & in opusculo nostro de lumine. Hic vero breuiter exponitur nomen Apollo. Quod triplicem significat solem, diuinū, angelicum, & cœlestem. In primo quidem, lumen est superius intellectu. In secundo intellectuale lumen super visum. In tertio, visibile lumen. Secūdus appellatur à Platonicis primi filius Tertius imago dicitur vtriusque Sed, vt summatim dicam, Apollo significat primo diuinæ angelicæque substantię simplicitatem: Secundo vim per quā Deus & angelus lauant animas, ab inferioribusq. purgant affectibus: Tertio beneficium quo à deterioribus soluunt, melioribusq; coniungunt: Quarto virtutem vt ita dixerim sagittariā, qua per omnia procul sua munera iaculantur, & aculeis suis iniustos affligunt: Quinto efficaciam omnia temperantem, musicisq. modulis conuertentem. In his apparet Apollinis vaticinium, vbi simplex dicitur, & purgādo lauās atque soluens. Ibidē apparet & medicina, item & sagittādi canēdique peritia, vbi vires suas potenter extendit per omnia, & suauiter eisdem cuncta contemperat inuicem, & ad seipsum feliciter cōtemperando conuertit. Similes quoque dotes atque affectus vidētur in sole & ad solem tertio atq. cœlesti Inter hæc Socrates ait se in exponendis deorum nominibus iocari, videlicet cognoscēs se diuinam substātiam his nominibus non attingere, sed vel affectus illorum narrare, vel affectus nostros circa illos pro viribus explicare. Addit & deos interdum iocari ac ludere: Iocamur quidem nos circa diuina, iocātur & dij circa nostra: quatenus videlicet nostra hæc & illis collata quā minima sunt, & illi hæc nullo labore, sed inæstimabili facilitate gubernant. Mitto in præsentia Platonicū illud. Homo iocus est ludusq; deorū. Id enim vbi res exiget exponemus. Post hæc tertio iā apprime religiosus homo dicit se vereri de ijs alterius disputare. Nempe & in ipso disputationis initio timendum est, ne fortè de deo loquamur sine deo: & in media disputatione rursus, ne temere metiamur immensos: & circa finē rursus, ne vlterius sermonē de numinibus producam*, quā eorū iā volūtas nobis aspiret. Mox nota totā Mercurij vim versari circa sermonē, vt intelligētiæ vim ad Saturnū potius intelligas pertinere. Itē quod addit, Pana Mercurij filiū esse bisormē, videlicet ob geminū sermonē, verū scilicet atq. falsum: nota vbi Pā vt homo pingitur, sermonē verū significare: vbi verò vt brutum, falsum: vt hoc admonitus verearis falsa loqui, ne falsa loquendo sis falsus homo, verūque brutū. Proinde vbi deridet antiquorū multos, quod dum ipsi paterentur vertiginē, putabāt omnia verti, admonet ne pro natura præsertim tēporali, metiamur æterna. itē vbi dicit tēperantiā esse salutē conseruationēq. prudentiæ, ostendit animā corporis perturbationibus ebriā non posse rerum ipsarum præsertim incorporalium percipere veritatem. Mox vbi boni nomen interpretatur, ostendit tria ad ipsum bonum pertinere: scilicet vt admirandum sit, vt amandum, vt suaue. Admirandum est, quando nos excitat, diuertit ab alijs, ad se conuertit. Amandum, cum accedimus ad ipsum atque hæremus. Suaue, cum eo implemur. Paulo pòst exponens iustitiæ nomen, docet diuinum iudicium omnia penetrare. Quod & cecinit Orpheus. Deinde significat iustitiam esse apud Anaxagoricos diuinā mentem omnium ordinatricē. Quod quidem Socrates, ne affirmare audet, neque negare. Non negat quidem, quoniam ad deū iustitia pertinet. Non affirmat, quoniam accommodatius diceretur iustitiam esse diuinam voluntatem, singula pro meritis vel naturæ, vel voluntatis distribuentem. Aduerte rationem boni ad naturam quandam pertinere sese per omnia diffundētem. Rationem verò pulchri ad sapiētiā ordinemq; manātē ab ipsa, & ad se reliqua prouocantē. Deniq. vim amoris ad influxū quendam spectare ab oculis per oculos penetrantē. Post hæc multa de nominibus affert, quæ per superiora satis intelliguntur. Tangit opinionem de nominū origine triplicē, vel quòd à dijs quondā accepta fuerint, vel quod à barbaris, vel quòd à longitudine temporis adeo à prima origine permutata, vt primæ nominum positiones minimè discernantur. Mox deridet illos qui sequentium scientiam profitentur, cum antecedentia nesciant. Tu verò in sequentibus auream animaduerte sententiam, Grauissimam omnium deceptionem esse illā, qua homo seipsum decipit. In ea enim deceptor à decepto abest nunquam. Quoniam verò Cratylus ad sectam Euthydemi declinat, quæ putat nullum dicere falsa, quia quisquis dicit, quod est dicat, itaque dicat & verum: Socrates id hoc pacto redarguit. Sæpe dicimus adesse alicui quædam quæ procul absunt, atque vicissim abesse quæ adsunt, quod nihil aliud est quàm falsa dicere. Similiterque conuenienter possumus nominare exprimentes per nomen literarumque sonos quodāmodo naturā actionēque rei vel passionem, atque contra incongrue nominare. Post hæc vbi de numeris & qualitatibus mentionem facit, dicit in ordine numerorū semper vnitate vel addita vel subtracta numeri speciem permutari, quod in qualitate non accidat. Id autem hac ratione arbitror euenire, quia tota numeri ratio in vnitate eiusque replicatione consistit. In qualitate verò cum præter vnitatem eiusque replicationem, alia quædam sit natura, merito vno gradu addito vel subtracto, aut etiā pluribus, qualitatis species non mutatur. Similiter in imagine, catenus enim imago est, quatenus repræsentat: potest autē magis minùsue referre. Idem ferme nominibus accidit. Nam quædam rerū ipsarum sunt imagines. Præterea cum nominis finis sit rem ipsam referre, præstat ipsum similitudine quadam rei, quàm hominum conuentione referre. Rursum cum nomen constet ex literis, rem apte non potest exprimere, nisi ex syllabis literisq. proprie ipsam exprimetibus componatur. Et quoniā operosa res est literas, syllabas, nomina rebus singulis prorsus accommodare, imo etiam fieri nequit in numeris, idcirco miscenda est consuetudo naturæ, vt quatenus fieri potest, natura rerum autoritatem habeat nominum. Vbi verò vel nullo modo vel difficilime per naturæ proprietatē id fieri potest, fiat per consuetudinem conuētionemq; humanam, siue solam, siue naturæ coniunctam. Animaduerte post hæc maximam diligentiam principijs adhibēdam, in eisque constituendis plurimum disputandum. Rursus fallacissima quadam ad sciētiam ire via, quisquis vt monet Cratylus, per nominum proprietates rerum proprietates aucupatur, quādoquidem autor nominum nō talia nomina quales ipsæ res sunt, instituit, sed quales ipse putauit, qui decipi potuit. Adde quod nomina eadem alij aliter possunt interpretari, & ad opposita significanda pari probabilitate traducere. Profecto multa sunt nomina ita posita quasi res fluāt multa quoq. ita quasi maneant. Est igitur fallacissimum, per nomina res iudicare. Paulo post considera primum qui res nominauit, cognouisse prius eas quàm nominaret: Item priscam opinionē, qua asseritur diuinam quandam virtutem ab initio hominem instruxisse, rerumq; nomina docuisse. Quod ijs quæ in Protagora & Politico dicuntur, est consentaneum. Fieri enim non potest, vt humanum genus, vel ab initio mundi, vel post ingētes illuuiones aliter quàm diuinitus sit instructum. Quod autem Socrates dicit circa ideas se somniare, declarat tū de hoc ipso Socratem & vulgo, & à comicis solitum irrideri, tum idearum cognitionem per separationem mētis haberi somnij vaticinio similem. Mox probat ideas esse, quia super imperfectas formas oporteat esse perfectas. Item immutabiles ideas esse, si quidem speciales rerū rationes atque definitiones semper eodem modo se habeāt. Addit, si status à rebus omnis auferatur, sequi vt res nulla vere sit aut hoc aliquid, aut tale aliquid, neque cognoscatur, cum quolibet momento deceptura sit iudicantem, necessario mentietē. Subdit neque fore cognitionem, ipsam videlicet specialem cognitionis ideam, quæ semper eodem modo se habet. Concludit rerum scientiā nō a nominibus, sed ab ideis esse quærendam, quarum notiones insitæ nobis prima veraque sunt nomina rerum. Denique iuuenes admonet, ne de rebus grauibus facile sententiā ferant, imò discant diu, expectentque ætatem maturiorē antequam iudicent.

HERMOGENES, CRATYLVS, SOCRATES.

IS igitur sermonem nostrum & cum hoc Socrate conferamus? CRAT. Volo equidem, si tibi videtur. HER. Cratylus hic, ò Socrates, rebus singulis ait natura inesse rectam nominis rationem, neq; id esse nomē, quod quidam ex constitutione vocant, dum vocis suæ particulam quandā pronuntiant, sed rectam rationem aliquam nominum & Græcis & Barbaris eandem omnibus innatam. Percontor itaq; ipsum, num reuera Cratylus sit eius nomē. Ipse fateatur. Socrati verò quod nomē, inquam? Socrates ait. Nónne cęteris omnibus inquam, id est nomen, quo quenque vocamus? Ille non tibi tamen ait Hermogenes nomen est, neq; e-

tiam si omnes homines te ita vocarint. Dúmque obsecro, vt sciscitanti mihi quidnã dicat aperiat, nihil prorsus declarat, sed me ludẽs, simulat se se aliqd versare animo, quasi nónihil hac de re intelligat, quod si vellet exprimere, cogeret me idipsum fateri, eademq; dicere quæ ipse dicit. Quamobrẽ libenter ex te audirem, siqua ratione Cratyli vaticinium potes conijcere, libentius tamen sententiam tuam de nominum rectitudine, si quidem tibi placet, audirem. SOC. O Hipponici fili Hermogenes, veteri prouerbio fertur, Pulchra esse cognitu difficilia. Atqui illa nominum notitia haud parua res est. Equidẽ si ex Prodico illã quinquaginta drachmarum demõstrationem iamolim audissem, in cuius traditione etiam hæc inerant, vt ipse testatur, nihil prohiberet quin tu statim veritatẽ de nominũ rectitudine intelligeres eã porrò nunquã audiui, sed illã drachmæ vnius dũtaxat. Quare quid in his verum sit, nescio, inuestigare autem tecum simul & cum Cratylo paratus sum. Quod autem dicit tibi nõ esse reuera nomẽ Hermogenes, quod à lucro dicitur, mordet te puto, quasi pecuniarũ auidus sis, & impos voti. Verum, vt modo dicebã, difficilia hæc cognitu sunt. Oportet autem rationes vtrinq; in medium adducendo perquirere, vtrum ita sit, vt dicis ipse, an poti⁹, vt Cratylus ait. HER. Enimuero, ô Socrates, licet frequẽter cum hoc cæterisq; permultis iam disputauerim, nõdum tamen persuaderi mihi potest aliam esse nominis rectitudinem, quàm conuentionem ipsam consensionẽq;. Mihi quidẽ videtur quodcũq; nomen quis cuiq; imponet, id esse rectum. Ac si rursus commutat, aliudq; imponit, nihilominus quàm primum, quod illi succedit nomẽ rectum existere, quemadmodũ seruis nomina cõmutare solemus: nulli quippe rei natura nomẽ inesse, sed lege & vsu illorum qui sic vocare consueuerunt. Quod quidẽ si aliter se habet, paratus sum nõ à Cratylo tantum, verumetiam à quouis alio discere atq; audire. SOC. Fortè aliquid dicis Hermogenes. Consideremus itaque, quodcũq; imponit quis cuiq; nomen vocatq;, id illi nomẽ esse asseris? HER. Mihi sanè ita videtur. SOC. Et siue priuatus vocet, siue ciuitas? HER. Assero. SOCR. Quid verò si ipse rem aliquam vocem, veluti si quem nũc hominem vocamus, ego equum nominem, quémue equum, hominem? publice quidem erit eidem homo nomẽ priuatim equus, & priuatim rursus homo, publicè equus. Ita loqueris? HER. Ita videtur. SOC. Dic iterum num aliquid nuncupes vera loqui, aliquid loqui falsa. HER. Equidem. SOC. Nónne illa quidem vera erit oratio, hæc autem oratio falsa? HERM. Ita prorsus. SOCR. Illa verò oratio quæ existentia dicit, vt existunt, vera est, quæ vt non existunt, falsa? HER. Certè. SOC. Est autem hoc, oratione, ea quæ sunt, & quæ non sunt, dicere? HER. Idipsum. SOC. Oratio quę vera est, vtrum tota quidẽ est vera, partes non veræ. HER. Imò & partes veræ. SOC. Vtrum partes magnæ veræ, exiguæ verò particulæ falsę, an veræ sunt omnes? HER. Omnes arbitror. SOC. Habes orationis partem aliquam minorem nomine? HER. Nequaquam, hæc enim pars minima. SOC. Et nomen quidem hoc pars orationis veræ. HER. Proculdubio. SOC. Pars vtiq; vera, vt ais ipse. HER. Vera. SOC. Pars autem falsa. HER. Aio. SOC. Licet ergo nomen verum, & nomen falsum dicere, si quidẽ & orationẽ. HER. Quid prohibet? SOC. Quod quisq; cuiq; nomen esse ait, id & cuiq; nomẽ est? HER. Id-

Prouerbiũ.

Quæ oratio vera, quę falsa.

Orationis pars minima est nomẽ

ipsum. SOC. An etiam quotcũq; quis nomina cuiq; tribuit, totidem erunt? ac etiam quandocunq; tribuit? HER. Haud equidem habeo Socrates, aliquam præter hanc nominis rectitudinem, vt videlicet liceat mihi quidem alio rem vocare quod ipse imposui nomine, tibi autem alio quod tu imposuisti. Ita equidẽ in ciuitatibus video eorundẽ propria quædam haberi nomina, & Græcis ad alios Græcos, & Græcis, ad Barbaros. SOC. Animaduertamus Hermogenes, vtrũ res ipsæ ita se habere tibi videantur, vt propria rerũ apud vnumquenq; essentia sit, quẽadmodum Protagoras tradidit? rerum omniũ dicens hominem esse mensuram, ita vt qualia mihi quæq; videntur, talia & mihi sint: item qualia tibi, & tibi talia. An potius quædam esse putes, quæ essentiæ suę quandam habeant firmitatẽ. HER. Quãdoq;, ô Socrates, dubitãs ad hęc deductus sum, quę tradit Protagoras. Ita tamẽ esse haud satis mihi persuadeo. SOC. Nunquid & ad hoc aliquando es deductus, vt tibi nequaquã videretur aliquem esse hominem omnino malum? HER. Non per Iouẽ, imò sæpenumero ita sum affectus, vt existimarem homines nonnullos omnino malos esse, & quidem plurimos. SOC. Prorsus autẽ boni nulli adhuc tibi visi sunt? HER. Admodum pauci. SOC. Visi ergo sunt aliqui? HER. Aliq. SOC. Qua ratione hoc iudicas? hácne? alios quidẽ omnino bonos esse, omnino prudẽtes: alios verò prorsus prauos, imprudẽtes omnino? HER. Mihi sanè ita videt. SOC. Si Protagoras vera dixit, estq; hęc ipsa veritas, vt qualia quęq; cuiq; videtur, talia sint, fierine potest, vt alij hominũ prudentes sint, imprudẽtes alij. HER. Nequaquã. SOC. Atqui hæc, vt arbitror, tibi omnino videntur, cum videlicet prudẽtia quædã & imprudẽtia sit, Protagorã haud omnino vera loqui posse. Neq; enim alter altero reuera prudẽtior erit, si quæ cuiq; vident cuiq; vera erũt. HER. Ita est. At neq; Euthydemo assentiris, vt arbitror, dicẽti omnia omnib⁹ esse similiter ac semp. Neq; enim alij boni, alij mali essẽt, si semper & æque omnibus & virtus inesset & prauitas. HER. Vera loqueris. SOC. Ergo si neq; omnia omnibus insunt semper atq; similiter, neq; cui proprium vnũquodq;, constat res ipsas esse quæ essentiam quandam firmã in se habent, neq; quo ad nos, neq; à nobis per imaginationẽ sursum deorsũmq; distractæ, sed secundum seipsas quo ad ipsarum essentiam, vt natura institutæ sunt permanẽtes. HER. Idem mihi quoq; videtur, ô Socrates. SOC. Vtrum res ipsæ ita natura cõsistunt, actiones autem illarũ non ita, sed aliter? an & actiones ipsæ similiter quędam rerũ species sunt? HER. Et ipsæ omnino. SOC. Ergo actiones ipsæ secundum naturam suam, non secundum opinionem nostram fiunt. Quemadmodum si nos rem quempiam diuidere statuamus, vtrum sic diuidẽda res quæque est, vt nos volumus, & quo volumus? an potius si vnumquodque diuidamus secundum naturam qua diuidere & diuidi oportet, itémque eo quo secundum naturam diuisio fieri debet, diuidemus vtique rectè, & aliquid proficiemus, ac rectè istud agemus? Sin autem præter naturam, aberrabimus, nihilque proficiemus? HER. Mihi quidem ita videtur. SOC. Atque etiam si comburere aliquid aggrediamur, non secundum omnem opinionem comburere oportet, sed secundum opinionem rectam, hæc autem est qua ratione naturaliter quodque comburi debet atque comburere, & quo debet. HERM. Vera hæc sunt.

SOC.

Sẽtẽtia Protagorę circa essentiam rerum.

Sentẽtia Euthydemi, omnia omnibus esse similiter, ac semper.

SOC. Nónne eadem de cæteris ratio? HER. Eadem. SOC. An non & dicere vna quædam operationum est? HER. Est planè. SOC. Vtrum rectè dicet, qui vt sibi dicendum videtur, ita dicit? an potius qui ita dicit, vt ipsa rerũ natura dicere diciq; requirit? & si quo natura exigit, eo & dicat, aliquid dicendo proficiet: sin aliter, aberrabit, nihilq; efficiet. HER. Ita equidem vt ais, existimo. SOCR. An non dicendi pars quædã est nominare? & qui nominant, loquuntur quodammodo? HER. Omnino. SOCRA. Et nominare actio quædam est? quandoquidem & dicere actio quædã circa res est. HER. Prorsus. SOC. Actiones autem nobis apparuerũt haud ad nos respicere, sed propriam quandã sui habere naturam. HER. Est ita. SOC. Nominandum itaq; ea ratione qua rerũ ipsarũ natura nominare ac nominari postulat, & quo postulat, non autẽ pro nostræ voluntatis arbitrio, si standum est in his quæ dicta sunt. Atque ita aliquid peragemus, nominabimusque, aliter verò nequaquã. HER. Mihi sic videtur. SOC. Quod incidendum est, aliquo incidendum? HER. Aliquo. SOC. Et quod texendum, aliquo certè texendum, quódue perforandum, aliquo perforandum. HER. Plane. SOCR. Item quod nominandũ, aliquo nominandũ. HER. Sic oportet. SOC. Quid illud, quo aliquid perforare oportet? HER. Terebrum. SOCR. Quid quo texere? HER. Radius pectenq;. SOC. Quid quo nominare? HER. Nomen. SOC. Bene loqueris, ideoq; instrumentum aliquod nomen est. HER. Est. SOC. Si quærerem quod instrumentũ est radius pectenq;, respõderes quo teximus? HER. Non aliud. SOC. Texentes verò quid facimus? an nõ subtegmen & stamina cõfusa, radio discernimus? HER. Isthuc ipsum. SOCR. Idẽ de terebro ac cæteris respondebis? HER. Idem. SOCR. Potes & circa nomẽ similiter declarare, quid facimus dũ nomine ipso quod instrumentũ est, aliquid nominamus? HER. Nequeo. SOCR. Nunquid docemus inuicem aliquid, ac res vt sunt, discernimus? HER. Nempe. SOC. Nomen itaq; rerũ substantias docendi discernẽdiq; instrumentũ est, sic vt pecten & radius ipse telæ. HER. Sic est dicendũ. SOCR. Radius porro textorium est instrumentũ. HER. Quidni? SOC. Textor itaq; radio ac pectine rectè vtetur, rectè, inquã, secundũ texendi rationẽ: ille verò qui docet, nomine vtetur, & rectè, rectè videlicet secundum docẽdi propriã rationem? HER. Certè. SOCR. Cuius artificis opere bene vtetur textor, quãdo radio pectineq; vtetur? HER. Fabri lignarij. SOCR. Quisquéne lignarius faber, an potius qui artẽ habet. HER. Qui habet artẽ. SOC. Cuius itẽ opere rectè perforator vtetur, quãdo terebro vtetur? HER. Aerarij fabri. SOC. Nũ quisq; est faber ærarius? an potius qui habet artẽ? HER. Qui artẽ. SOC. Age ergo, dic cuius opere ipse doctor vtatur, quoties nomine vtitur. HER. Nescio. SOC. Assignare & hoc nescis? quis nobis tradit nomina quibus vtimur? HER. Ignoro & hoc. SOC. Nónne lex tibi videtur nobis nomina statuisse? HER. Videtur. SOC. Ergo legislatoris vtet opere doctor, quãdo nomine ipso vtetur. HER. Opinor. SOC. Coditor legis quilibet tibi æque videtur, an qui arte est præditus? HER. Arte præditus. SOC. Quare nõ cuiuscũq; viri est Hermogenes nomẽ imponere, verũ cuiusdã nominũ autoris: hic autẽ etiã, vt videt, * nominũ institutor, qui rarior omni artifice inter homines reperitur. HER. Apparet. SOC. Animaduerte obsecro, quò respiciẽs nominũ institutor, nomina rebus imponit: imò superiorũ exẽpla dijudica, quo respiciens faber radiũ pectenq; cõficit. nónne ad tale aliquid quod ad texendum natura sit aptũ? HER. Prorsus. SOC. Si in ipso opere radius hic frangatur, vtrũ alium iterum fabricabit ad fracti istius imaginem? an potius ad speciẽ ipsam respiciet, ad cuius exẽplar radiũ, qui fractus est, fecerat? HER. Ad ipsam, vt arbitror, speciem. SOC. Nónne speciem ipsam merito ipsius radij rationem, ipsumq; radium maximè nominabimus? HER. Opinor. SOC. Siquando oportet conficiẽdę vesti tenui, vel crassiori lineę, siue lanee, siue cuius alteri radiũ apparare, radios singulos oportet speciẽ radij ipsius habere: qualis verò cuiq; naturaliter est accõmodatissimus, talẽ ad opus peragẽdũ, vt natura postulat, adhibere. HER. Oportet sanè. SOC. Eadẽ de cæteris instrumentis est ratio. Nam qud natura cuiq; congruit, instrumentũ adinueniendum est, atq; id illi attribuendũ, ex quo efficit nõ qualecunq; vult qui fabricat, sed quale natura ipsa exigit. Terebrũ nanq; cuiq; accommodatum scire oportet in ferro pficere. HER. Patet. SOC. Radium quinetiã singulis competentem in ligno. HER. Vera hęc sunt. SOC. Quippe ipsa ratione naturæ alius radius telæ alteri cõpetit, & in alijs eodem modo. HER. Sanè. SOC. Oportet quoque vir optime, vt ille nominum institutor nomẽ natura rebus singulis aptũ in vocibus & syllabis exprimat, ad idq; respiciẽs quod ipsum nomẽ est, singula nomina fingat, atq; attribuat, si reuera nominum autor est futurus. Quòd si non ijsdem syllabis quisq; nominũ conditor nomẽ exprimit, animaduertendum est, quòd neq; fabri omnes ærarij eodẽ in ferro id faciunt, quoties eiusdem gratia idem fabricãt instrumentũ. Verum quatenus eandem ideã attribuũt, licet in alio & alio ferro, eatenus rectè se habet instrumentũ, siue hic, siue apud Barbaros fabricent. Nónne? HER. Maximè. SOCR. Nónne & eodem modo censebis, donec institutor nominum qui apud nos est, & qui apud Barbaros, nominis speciem cuique competẽtem tribuunt, in quibuslibet syllabis nihilo deteriorem esse vnum altero in nominibus imponendis? HER. Equidem. SOCR. Quis cogniturus est, vtrum conueniens radij species cuicunq; ligno sit impressa? num faber qui efficit? an textor vsurus? HER. Probabile est, ô Socrates magis eum qui est vsurus, cognoscere. SOC. Quis lyræ fabricatoris opere vtitur? nónne ille qui fabricantẽ instruere potest, & opus recténe an cõtrà factum sit, iudicare? HER. Omnino. SOCR. Quis ergo? HER. Citharista. SOC. Quis autẽ opere structoris nauiũ? HER. Gubernator. SOC. Quis itẽ nominũ conditoris operi optime pręsidebit, & expletum dijudicabit & apud Gręcos & apud Barbaros? Nónne & qui vtetur? HER. Is certè. SOC. An non is est qui interrogare scit? HER. Iste. SOC. Idẽ quoq; respondere. HER. Nempe. SOC. Eum verò qui interrogare scit atque respondere, alium vocas quàm dialecticum? HER. Dialecticum profectò. SOC. Fabri itaq; opus est temonem facere gubernatore præcipiente, si bonus futurus est temo. HER. Apparet. SOC. Nominum quoq; autoris nomen, monẽte dialectico viro, si modo rectè ponẽda sunt nomina. HER. Vera hæc sunt. SOC. Apparet ergo Hermogenes haud leue quidam, vt ipse censes, nominis impositionem esse, neq; id esse imperitorum & quorumuis hominum opus, Nempe Cratylus vera

Nomen, rerum substãtias docendi discernẽdiq; instrumẽtũ.

* Græc. legislator. Ficinus ὀνοματουργός.

Quomodo nominabit q rectè nominabit.

Dialecticus nouit rectè imposita nomina rebus sint, nécne.

vera loquitur, cũ nomina dicit natura rebus competere, neq; vnum quemuis esse nominum autorẽ, sed illum duntaxat, qui ad nomẽ respicit, quod natura cuiq; conuenit, posteaq; speciẽ eã literis syllabisq; interere. HER. Nescio Socrates, qua ratiõe his quæ dixisti, sit repugnandum: fortè verò non facile est subito sic persuaderi. Videor autẽ mihi hunc in modum tibi potius assensurus, si ostenderis, quam dicas esse natura rectã nominis rationẽ. SOC. Equidem, ô beate Hermogenes, adhuc nullam dico. ferme nanq; è memoria excidit quod dixeram suprà, me videlicet hoc ignorare, verum vnà tecum perquirere. Nunc autẽ mihi & tibi simul inuestigantibus hoc duntaxat præter superiora compertũ est, rectitudinem aliquam natura nomen habere, nec quemlibet posse nomẽ rebus accommodare. Nónne? HER. Valde. SOCR. Considerandum restat, si nosse desideras, quęnam ipsius sit nominis rectitudo, id est ratio recta. HER. Desidero equidẽ. SOCR. Animaduerte igitur. HER. Qua via inuestigãdũ mones? SOC. Rectissima est, ô amice, consideratio, ab his qui sciunt, hæc perquirere, oblatis pecunijs, & gratijs insuper actis: hi verò sophistæ sunt, quibus frater tuus Callias multis erogatis pecunijs, sapiẽs euasisse videtur. Postquam verò in res paternas ius non habes, reliquum est fratrẽ supplex ores, te doceat nominum rectitudinẽ, quam à Protagora didicit. HER. Quàm absurda hæc esset petitio Socrates, si cum illam Protagoræ veritatem nullo modo recipiam, ea quæ ex veritate illa dicuntur, alicuius pretij æstimarẽ. SOC. At verò si tibi hæc non placent, ab Homero cæterisque poëtis est discendum. HER. Quid de nominibus, & vbi Homerus, ô Socrates, tradit? SOC. Passim multa, maxima verò & pulcherrima sunt illa, in quibus distinguit circa eadem quę nomina homines, & quæ dij ipsi inducũt. An non censes ipsum in his magnificum aliquid, et mirandũ de recta ratione nominum tradere? Constat enim deos nominibus illis ad rectitudinem ipsam vti, quę natura cõsistunt. An nõ putas? HER. Certè equidem scio, siqua dij vocant, rectè eos admodum nominare. Verum quænam ista? SOCR. An ignoras quod de Troiano flumine, quod singulari certamine, cũ Vulcano pugnauit, inqt? Quod Xanthum dij vocant, viri Scamandrũ. HER. Scio. SOC. An non censes magnificum quiddam cognitu esse hoc, qua ratione rectius sit flumẽ illud Xanthum, quàm Scamandrum nominare? Item si vis, animaduerte & istud, quòd auem candẽ dicit Chalcidem quidẽ à dijs, Cymindin verò ab hominibus nominari. Leuem cognitionẽ hanc putas, vt sciatur quãto rectius sit eandẽ auem Chalcidem, quàm Cymindin nuncupare, vel Baticam atq; Myrinen, aliaq; permulta, & apud hunc poëtã, & apud alios talia? Verum istarum rerum inuentio acutius ingenium, quàm nostrũ exigit. Scamandrius autem & Astyanax humano ingenio, vt mihi videtur, cõprehendi, & facile percipi potest (quæ dicit Hectoris filij esse nomina) quã rectitudinem esse Homerus velit in his nominibus. Scis ea carmina quibus insunt, quæ dico? HER. Omnino. SOC. Vtrum istorum nominũ putas Homerum existimasse conuenire magis puero, Astyanactãne, an Scamãdrium? HER. Ignoro. SOCR. Sic autem considera: si quis te interrogaret, vtrũ putes sapientiores rectius nomina rebus imponere, an minus sapientes? HER. Responderẽ vtiq; sapientiores. SOC. Vtrum mulieres in vrbibus sapientiores esse tibi videntur, an viri? quantum ad genus attinet. HER. Viri. SOCR. Nescis quod inquit Homerus, Hectoris filium à Troianis Astyanacta, à mulieribus Scamandrium nuncupatũ? quandoquidem viri illum Astyanacta vocare consueuerunt. HER. Videtur. SOC. Nónne Homerus Troianos viros sapientiores, quàm mulieres eorum existimauit? HER. Arbitror equidem. SOCR. Astyanacta igitur rectius, quàm Scamandrium nominatũ esse censuit. HER. Apparet. SOC. Animaduertamus, quam ipse denominationis huius causam affert. Solus enim, inquit, ciuitatẽ ipsis tutatus est amplaq; mœnia. Quapropter decet, vt videtur, Conseruatoris filiũ nominare ἀστυάνακτα, id est, regẽ vrbis, vrbis, inquã, eius, quã pater ipsius seruauit, vt inquit Homerus. HER. Idẽ mihi quoq; videtur. SOC. Quod autem hoc maximè, porrò & ipse nondum satis intelligo, ô Hermogenes. Tu verò percipis? HER. Non per Iouem. SOCR. Atqui & Hectori, ô bone vir, nomen ipse Homerus imposuit. HER. Quamobrem? SOC. Quoniam mihi videtur id nomen Hector Astyanacti esse quãproximũ: ferme enim idem significant, putantq; Græci vtraq; hæc nomina regia esse. Cuiuscumq; enim quis ἄναξ, id est rex extitit, eiusdem est & ἕκτωρ, id est, possessor. Constat enim dominari illi, possidereque, & habere. An fortè nihil tibi dicere videor? meq; fallit opinio, qua Homeri sciẽtiam circa nominum rectitudinem, ceu per vestigia quædam attingere confidebã? HER. Nullo modo, vt arbitror. fortè enim nonnihil attingis. SOC. Decet, vt mihi videtur, leonis filiũ leonẽ similiter nominare, equi filium equũ. haud certè dico, siquid tanquã monstrum ex equo nascatur, aliud quiddã quàm equus: sed cuius generis secundum naturam est, quod nascitur, hoc dico. Si enim bouis secundũ naturã filius equum gignit, nõ vitulus qui nascitur, sed pullus equinus est nuncupãdus. Et si equus præter naturam gignit vitulum, non pullus equinus dicendus est hic, sed vitulus. Neque etiam si ex homine alia proles, quã humana producitur, quod nascitur homo vocari debet. Idemq; est de arboribus, deq; cæteris omnibus iudicandũ. Probas hęc? HER. Probo equidem. SOC. Obserua me nequid defraudem. Eadem quippe ratione, si quis ex rege nascitur, rex est nominandus: in alijs verò & alijs syllabis idẽ significari, nihil interest, neq; refert, siue addatur litera aliqua, siue etiam subtrahatur, donec essentia rei significatæ in ipso nomine elucens dominat. HER. Quî isthuc ais? SOC. Nihil mirum nouúmue dico, verũ ita, vt in elementis fieri cernis. scis enim quod elementorum nomina dicimus, ipsa verò elementa nequaquam, quatuor duntaxat exceptis, dicimus enim ε & υ ψιλὸν ο μικρὸν & ω μέγα. Cæteris autẽ tam vocalibus, quàm non vocalibus, alias addentes literás, vt βῆτα κ.τ.α. nomina constituimus, atque ita proferimus. Verum quousque elementi ipsius vim elucentem inserimus, cõuenit nomen illud vocare ipsum quod nobis significet elementum, vt in βῆτα apparet, vbi additis η.τ.α. nihil obstitit quin integro nomine natura elemẽti illius ostenderetur, cuius nominum autor voluit: vsqueadeo scite literis nomina dedit. HER. Vera mihi loqui videris. SOC. Nónne eadẽ de rege ratio erit? Erit vtique ex rege rex, ex bono bonus, ex pulchro pulcher, & in cæteris omnibus, similiter ex quolibet genere alterum quiddã tale, nisi monstrũ fiat, eademq; dicenda nomina.

Veritas nomen scripti, aut ironicũ.

Iliad. υ.

Iliad. ξ.

Iliad. ζ.

Homerus Scam. dicit ab Hectore appellatum. ab alijs astyanactem.

mina. Variare autem licet per syllabas, vt videatur homini rudi, quæ sunt eadẽ, esse diuersa. quemadmodum pharmaca medicorũ coloribus & odoribus variata sæpe, cum eadem sint, nobis diuersa videntur: Medio autem vim pharmacorũ considerãti eadem iudicantur, neq; eum additaméta perturbãt. Similiter fortè, qui est in nominibus eruditus, vim illorũ considerat, neq; eius turbatur iudicium si qua litera addita est, vel transmutata, vel dempta, vel in alijs literis ac multis eadem vis nominis reperitur. Vt ea nomina quæ suprà diximus, Astyanax & Hector, literas omnino diuersas, præter τ solum haben, idem tamen significãt. Item quod ἀρχέπολις, id est, princeps ciuitatis dicitur, quam literarũ cómunionem cum duobus superioribus habet? Idem nihilominus significat, Multaq; sũt alia, quæ nihil aliud quàm regem significãt. Multa præterea sunt, quæ exercitus ducẽ significant, vt ἆγις, πολέμαρχος, εὐπόλεμος. Alia item quæ medicinæ professorem declarant, vt ἰατροκλῆς, ἀκεσίμβροτος. Aliaque permulta reperiri possũt, syllabis & literis discordãtia, vi autẽ significationis penitus consonãtia. Sicne & ipse putas, an aliter? HER. Sic certè. SOC. His profectò, quę secundum naturam fiunt, eadem tribuẽda sunt nomina. HER. Omnino. SOC. Quoties verò præter naturã homines, aliqui fiunt in quadã specie monstri, velut quũ ex bono pioque viro impius generatur, qui genitus est, nó genitoris nomẽ sortiri debet, sed eius in quo ipse est generis: quemadmodum suprà diximus, si equus bouis prolem generet, non equum eius filium, sed bouem denominandum. HER. Sic est. SOCR. Homini igitur impio ex pio genito, non parentis, sed generis nomen attribuendum. HER. Vera hæc sunt. SOCR. Neque igitur θεόφιλον, id est Dei amicum, neq; μνησίθεον, id est Dei memorem, vel talem aliquẽ huiusmodi vocare filium talem decet, sed cõtraria significãtibus nominibus appellare, si modo rectè nomina instituta esse debent, HER. Sic prorsus agendũ, ô Socrates. SOC. Profectò Oresti nomen rectè, ô Hermogenes, videtur impositum, siue aliqua sors illi nomen dedit, siue poeta quidam, ferinam eius naturã agrestemque & montanam nomine eo significans. HER. Sic apparet, Socrates. SOC. Videtur & patri eius secundũ naturã nomẽ esse. HER. Apparet. SOC. Apparet vtiq; talis esse Agamennõ, vt sibi laborãdum censeat, tolerãdũq;, & in ijs quę decreuit, per virtutẽ perseuerandũ. Argumentũ verò tolerantiæ suæ apud Troiã tanto cũ exercitu perduratio prębuit. Quòd igitur mirabilis pseuerãtia vir hic fuerit, nomẽ significat Agamemnon, quasi ἀγαστὸς κατὰ τὴν ἐπιμονήν. Fortè verò & Atreus rectè est nominatus. Nex enim Chrysippi, & crudelitas quam exercuit aduersus Thyesten, noxiũ perniciosumq; illũ demonstrãt. Vnde cognominatio parumper declinat, & clàm innuit, vt nõ quibuslibet naturã huius viri declarent: his autẽ qui nominũ periti sunt, satis Atrei significatio patet. Dicitur enim secundũ ἀτειρὲς, ἄτεγκτον, ἀτηρόν, quasi indomitus, inexorabilis, noxius cõtumeliosusq; fuerit. Videtur & Pelopi nomẽ haud ab re tributũ. Hominẽ quippe, quę propè sunt videntẽ, nomen istud cõgrue significat eũ hac appellatione esse dignũ. HER. Cur illi id conuenit? SOC. Quoniã in Myrtili cæde, vt fertur, prouidere nihil potuit, neq; eminus prospicere quãta toti generi ex hoc calamitas immineret. Quæ enim ante pedes erant, & ad præsentia tantũ respiciebat, hoc autem est propè aspicere: quod & fecit, cũ Hippodamiæ cõiugiũ omni conatu inire cõtendit. Vnde Pelopi nomẽ à πέλας, id est, prope, & ὄψις, quod ad visionẽ pertinet. Tantalo quinetiã nomen rectè & secundũ naturam videtur impositum, si vera sunt, quæ circunferuntur. HER. Quænam ista? SOCR. Quòd viuenti adhuc illi aduersa plurima & grauia contigerunt, tandemq; patria eius omnis subuersa est. Defuncto præterea saxum in caput imminet, sors certè durissima. hæc prorsus cũ nomine congruunt, perinde ac si quis nominare ταλάντατον, id est, infelicissimum voluisset, sed paulo locutus obscurius, pro Talantato Tantalum posuisset. Tale vtique nomẽ fortuna eius aduersa ipso rumore gentium præbuisse videtur. Quinetiam patri eius, cui nomen est, Ioui, rectè nomẽ est inditũ, neq; tamen facile cognitu. Est enim velut oratio quædã Iouis nomen, quod quidem bifariam partientes, partim vna, partim altera parte vtimur. Quidã ζῆνα, quidã δία, vocant. Quę partes in vnum compositæ, naturam Dei ipsius ostendunt, quod maximè debet nomen efficere posse. Nulla enim nobis cæterisq; omnibus viuendi magis causa est, quàm princeps, rexq; omnium. Quapropter decens nomen est hic Deus sortitus, per quẽ vita semp viuẽtibus omnibus inest. Sectum autem in duo est vnum, vt dicebam, nomen, in δία videlicet atque ζῆνα. Hunc Saturni filiũ, cum quis audiat, fortè insolentẽ contumeliosumq; putarit. Verum probabile est, magnæ cuiusdam intelligentiæ prolem Iouem esse. Quod enim κόρος dicitur, nõ puerũ significat, sed puritatem mentis ipsius, & synceram integritatẽ. Est autem is οὐρανοῦ, id est, cœli filius, vt fert. Quippe aspectus ad supera merito οὐρανία vocatur, quasi ὁρῶσα τὰ ἄνω. Vnde affirmãt, ô Hermogenes, ij qui de rebus sublimibus agunt, puram mentem adesse, & οὐρανῷ, iure nomen impositũ. Si autem genealogiam deorum ab Hesiodo traditã mente tenerẽ, & quos horum progenitores inducit, recordarer, haudquaquam cessarẽ ostendere tibi rectè illis nomina inscripta fuisse, quoad huius sapientiæ periculum facerẽ, siquid ipsa proficiat peragatq;, & an deficiat necne, quæ mihi tam subito ignoro equidem vnde nuper illuxit. HER. Profectò mihi videris, ô Socrates, instar eorum qui numine rapiuntur, protinus oracula fundere. SOCR. Reor equidem, ô Hermogenes, hanc in me sapientiã ab Euthyphrone Pantij filio emanasse. Illi siquidẽ astiti à matutino assiduus, auresq; porrexi. Videtur ergo numine afflatus non modo aures meas beata sapiẽtia impleuisse, verumetiam animum occupasse. Sic vtiq; agendum arbitror, vt hodie quidem vtamur ipsa, & reliqua quæ ad nomina pertinent, indagemus. Cras vero, si in hoc cõsenserimus, expiabimus eam, eaq; nos abdicabimus, si modo hominem nacti erimus siue sacerdotẽ, seu sophistam harũ expiationũ peritum. HER. Probo hæc maximè Socrates, libẽtissime nãq; quę de nominibus restant, audirẽ. SOC. Ita prorsus agendũ. Vnde igitur potissimũ exordiendum iudicas, postquã formulam quandã præscripsimus, vt pernoscamus si etiã nomina nobis ipsa testantur non casu quodam facta fuisse, verũ rectitudinem aliquam continere? Nomina quidem heroum atque hominum nos fortè deciperẽt. horum nanq; multa, secundum cognomenta maiorũ posita sunt, & sæpe nequaquã cõueniunt, quẽadmodũ in principio diximus. Multa verò quasi optãtes homines

homines nomina tribuunt, vt εὐτυχίδην, σωσίαν, θεόφιλον, aliaq; permulta. Talia itaque prætermittēda censeo. decens enim consentaneumq; maximè reperire nos, quæ in rebus sempiternis, & naturę ordine cōstitutis rectè sunt posita. Nam circa ista in cōdendis nominibus studuisse maximè decet. Fortè verò ipsorum nonnulla diuiniore quadam potentia, quā humana sunt instituta. HER. Pręclare mihi loqui videris, ô Socrates. SOCR. Nónne par est ab ipsis dijs incipere, rationemq; inuestigare qua θεοὶ vocati sunt? HER. Nempe SOC. Equidem ita conijcio. Videntur vtique mihi Græcorum prisci deos solos putasse eos, quos etiā his temporibus Barbarorum plurimi arbitrantur, solem, lunā, terrā, stellas, cœlum. Cum ergo hæc omnia perpetuo in cursu esse cōspicerent, ab hac natura τοῦ θεῖν, θεοὺς nominasse videtur, deinde & alios animaduertentes oēs eodē nomine nuncupasse. Habet quod dico verisimile aliquid, nécne? HER. Habet certè. SOC. Quid posthac inuestigandū? HER. Cōstat de dæmonibus heroibusq;, & hominibus quærendum esse. SOCR. De dæmonibus? & certè sic se res habet, ô Hermogenes. quid igitur sibi vult dæmonum nomen? animaduerte num aliquid dicā. HER. Dic modo. SOC.
In opere ἔργα καὶ ἡμ. Scisne quos Hesiodus δαίμονας esse inquit? HER. Non. SOC. Neque etiam, quod aureum genus hominum ait in principio extitisse? HER. Hoc quidem noui. SOC. Ait enim ex hoc genere post præsentis vitæ fata fieri dæmones sanctos, terrestres, optimos, malorum expulsores, & custodes hominū. HER. Quid tum? SOC. Nempe arbitror vocare illum aureum genus, nō ex auro cōstitutum, sed bonum atque præclarum. quod inde conijcio, genus nostrū ferreū esse dicit. HER. Vera naras. SO. An nō putas si quis nunc ex nostris bonus sit, aurei hunc generis ab Hesiodo æstimari? HER. Consentaneum est. SOC. Boni autē súntne aliud quiddā, quàm prudētes? HER. Prudētes. SOC. Idcirco, vt arbitror, eos dæmones præcipue nūcupat, quia sapientes δαήμονέςq; erant. Et ex nostra istud prisca lingua nomen existit. Quamobrem & is, & cæteri poetæ permulti præclare loquūtur, quicūq; aiunt videlicet, postquam bonus aliquis vita functus est, maximam dignitatem pręmiumq; sortitur, fitq; dęmon, secundum sapientiæ cognomentū. Ita & ipse assero Δαίμονα, id est, sapientē omnem esse hominem, quicunque sit bonus, cumq; dęmonicum esse, id est, felicē, viuentem atq; defunctum, recteq; dæmonem nuncupari. HER. Videor mihi, ô Socrates, in hoc tecū maximè cōsentire. ἥρως autem quid significat? SOC. Id nequaquam inuentu difficile, paulo enim heroum nomen ab origine distat, indicans generationem illorum ἀπὸ τοῦ ἔρωτος manasse. HER. Qua ratione id ais? SOC. An ignoras semideos heroas esse? HER. Quid tum? SOC. Omnes vtiq; heroēs, vel ex amore deorum erga mulieres humanas, vel amore virorum erga deas sunt geniti. Pręterea si hoc secundum priscam Atticorū linguam consideraueris, magis intelliges. reperies enim quòd paulisper mutatū est nominis gratia ex ἔρωτος, vnde sunt heroēs geniti: quódue aut hinc heroum nomē est ductum, aut ex eo quòd sapiētes, rhetoresq; fuerunt, facundi videlicet, & ad interrogandū disserendúq; promptissimi. ἐρεῖν nanq; dicere est. Quare, vt modo dicebamus, Attica voce heroes rhetores quidā, & disputatores, & amatorij videntur. Vnde rhetorum sophistarūq, genus heroïca proles existit. Verum nō istud quidē difficile cognitu, imò illud magis obscurū, quā ob causam homines ἄνθρωποι nominātur. habes ipse quid asseras? HER. Vnde id habeā bone vir? Quin si reperire quoquo modo possim, nō conarer tamē propterea ꝙ te melius facilius q;, quā me reperturū spero. SOC. In Euthyphronis inspiratione cōfidere mihi videris. HER. Absq; dubio. SOC. Et merito quidem cōfidis. Nam belle nimium mihi nunc videor cogitasse, ac periculum est, nisi caueā, ne hodie sapientior, quàm decet, videar euasisse. Attēde ad ea, quæ dicā. Hoc in primis circa nomina animaduertere decet, ꝙ sæpe literas addimus, sæpe etiam demimus, dū pro arbitrio nominamus, & acuta sæpenumero transmutamus, vt cum dicimus Διὶ φίλος: hoc vt pro verbo nomē nobis foret, alterū ἰῶτα sustulimus, & pro acuta syllaba media, grauem pronunciamus. In alijs quibusdā literas interserimus, alia verò grauiora proferimus. HER. Vera refers. SOC. Hoc & in ἄνθρωπος contingit, vt mihi quidem videtur. Nam ex verbo nomē constitutū est, vno α excēpto, grauiorīq; fine effecto. HER. Quomodo istud ais? SOC. Ita hominis nomen illud significat, quòd cætera quidē animalia quæ vident, non considerant, neque animaduertunt, neq; contemplantur: homo autem & videt simul, & cōtemplatur, animaduertitq; quod videt. Hinc meritò solus ex omnibus animātibus homo ἄνθρωπος est nuncupatus, quasi ἀναθρῶν contēplans, quæ ὄπωπε, id est, vidit. Quid post hæc quæram? An videlicet quod libenter perciperem? HER. Maximè. SOC. Succedere statim superioribus mihi videtur de anima, & corpore consideratio. Nam anima & corpus hominē vocamus. HER. Sine cōtrouersia. SOC. Conemur hæc quemadmodum superiora distinguere. Quęrendum primo de aīa putas, vt rectè ψυχή nominata fuerit? deinde de corpore? HER. Equidē. SOC. Vt igitur subito ex prima quod primum mihi nunc se offert, arbitror illos qui sic animā vocitarunt, hoc potissimū cogitasse, quòd hæc quoties adest corpori, causa est illi viuendi, respirādi, & refrigerandi vim exhibens: & cum primū defierit quod refrigerat, dissoluit corpus, & interit. Vnde ψυχὴν nominasse videtur, quasi ἀναψῦχον, respirādo refrigerans. At verò, si placet, siste parūper. Videor mihi aliqd inspicere probabilius apud eos, qui Euthyphronem sequuntur. nam istud quidem aspernarētur, vt arbitror, & durū quiddā esse censerent. sed vide an hoc tibi sit placiturū. HER. Dic modo. SOC. Quid aliud, quā anima tibi videt corpus cōtinere, vehere, & vt viuat & gradiatur efficere? HER. Nil aliud. SOC. An nō Anaxagoræ credis, rerum naturā omniū mente quadā, & anima exornari simul, & cōtineri? HER. Credo equidem. SOC. Par est igitur eam potentiā nominare φυσέχην, quæ φύσιν, naturā, ὀχεῖ & ἔχει, id est vehit & cōtinet. concinnius autē ψυχὴ profertur. HER. Sic est omnino. SOC. Videturq; mihi istud artificiosius esse. HER. Est profectò. SOC. Ridiculū autem appareret, si ita vt positū fuit, nominaretur. HER. Quod verò post hoc sequitur, cuiusmodi esse dicimus? SOC. σῶμα (id est corpus) dicis? HER. Certè? SOC. Atqui videtur mihi in hoc nomine paulisper ab origine declinari. nempe corpus hoc animę σῆμα, sepulchrum quidam esse tradunt: quasi ipsa præsenti in tempore sit sepulta: atque etiam quia anima per corpus σημαίνει, significat quæcunque σημαίνῃ significare potest. idcirco & σῶμα iure vocari. Vidētur mihi præterea

Δίφιλος.

terea Orphei sectatores nomē hoc ob id potissimū posuisse, quòd anima in corpore hoc delictorū det pœnas, & hoc circūsepto valloq; claudatur, velut in carcere quodā, σώζηται seruetur. Esse itaq; volunt hoc ita, vt nominatur, animæ σῶμα seruandi gratia claustrum, quoad debita queq; expendat, neq; literam aliquam adijciendam putant. HER. De his satis dictū, ô Socrates, arbitror. Verum de nominibus aliquorū deorum possemúsne ita, vt de Ioue actū est, considerare, secundum quam rectitudinem nomina sint imposita?. SOC. Per Iouem nos quidē si mentem haberemus Hermogenes, præcipuū rectitudinis modū arbitraremur, fateri nihil nos de dijs cognoscere, neq; de ipsis inquā, neq; de ipsorū nominibus quibus ipsi se vocant. Constat enim illos quidem veris se nominibus nūcupare. Secundū verò rectę denominationis modū existimo, vt quemadmodū lex in votis statuit precari deos, quomodocunque nominari his placet, ita & nos ipsos vocemus, tanquam nihil aliud cognoscentes. Rectè nanq;, vt mihi videtur, est decretū. Quare, si vis, ad hanc inuestigationem pergamus, primo quidē dijs præfati, nos nihil de ipsis consideraturos: neq; enim posse cōfidimus: sed de hominibus potius, qua potissimū opinione circa deos affecti nomina ipsi instituerūt. Hoc enim à diuina indignatione procul. HER. Modeste loq videris, ô Socrates, atq; ita prorsus agendum. SOC. Nónne à Vesta secundum legē incipiendū? HER. Sic vtiq; decet. SOC. Qua ratione ἑστίαν hanc nominatā dicemus? HER. Per Iouē haud facile istud inuētu. SOC. Videntur sanè, ô bone Hermogenes, primi nominū autores nō hebetes quidā fuisse, verū acuti sublimiū rerū inuestigatores. HER. Quamobrem? SOC. Talium quorundam hominū inuentione nomina apparēt imposita. ac si quis peregrina consideret nomina, nihilominus quod sibi vult, vnūquodq; reperiet. quemadmodū hoc quod nos οὐσίαν, essentiā nominam*, quidā ἐσίαν nūcupāt, alij ὠσίαν. Primo quidē secūdū alterū nomē istorū, haud procul à ratione videtur rerum essentiā ἑστίαν vocari. & quia nos quod est essentiæ particeps ἐστίαν vocamus, ex hoc rectè ἑστία posset denominari. Superiores nostri quondā οὐσίαν, ἐσίαν vocabāt. Quinetiā si quis sacrorū ritus animaduerterit, existimabit sic eos putasse qui hæc posuerunt. Etenim ante deos omnes Vestæ sacra facere decet eos, qui essentiam omnium Vestam cognominarunt. Qui item ὠσίαν nominarūt, hi ferme secundū Heraclitū censuerūt fluere omnia semper, nihilq; cōsistere. Causam igitur & ipsorum originem ducē ipsum ὠθοῦν, quod impellit. quapropter merito ipsum ὠσίαν impellentem causam nominari. De his hactenus ita sit dictum, velut ab ijs qui nihil intelligunt. Post Vestam autem, de Rhea atq; Saturno cōsiderare conuenit, quanquam de Saturni nomine in superioribus diximus. Fortè verò nihil dico. HER. Cúrnam, ô Socrates? SOC. O bone vir, sapientiæ quoddam examen animaduerti. HER. Quale istud? SOC. Ridiculū dictu. habet tamen nōnihil probabile? HER. Quod probabile? SOC. Inspicere mihi Heraclitum videor, iampridem sapienter nonnulla de Saturno Rheaq; tradentem, quæ & Homerus dixerat. HER. Quid istud ais? SOCR. Ait enim Heraclitus fluere omnia, nihilq; manere, rerumq; ipsarum progressum amnis fluxui comparans, haud fieri posse inquit, vt bis eandem in aquam te mergas. HER. Vera hæc sunt. SOC. An videtur tibi ille ab Heraclito dissentire, qui aliorum deorum progenitoribus inseruit Rheam atq; *Saturnū? Nunquid putas temere illū vtriusq; profluentiū nomina imposuisse? Quin & Homerus Oceanū deorum originē instituit, & Thetyn genitricē. Idéq; voluit, vt arbitror, & Hesiodus. Ait præterea Orpheus, Oceanū primū pulchrifluū coniugiū inchoasse, qui cum Tethy germana se sua cōmiscuit. Vide quàm maxime hęc inuicē cōsonant, omniaq; in opinionē Heracliti redeūt. HER. Videris mihi aliqd dicere Socrates. Tethyos autē nomē haud satis quid sibi velit, intelligo. SOC. Hoc vtiq; idē ferme significat: quoniā fontis nomē est reconditū. Nam διαττώμενον & ἠθούμενον, id est scaturiens & trāsiliens, fontis imaginem præ se ferunt, ex vtrisque verò hisce nominibus nomen τηθὺς est compositū. HER. Hoc quidem bellissimū est, ô Socrates. SOC. Quidni? Verū quid deinceps? De Ioue profecto diximus. HER. Sic est. SOC. Fratres autem eius dicamus Neptunum atq; Plutonē, nomenq; aliud quo ipsum vocant. HER. Prorsus. SOC. Videtur Neptunus ab eo qui primum nominauit, idcirco ποσειδῶν vocatus fuisse, quia euntem ipsum maris natura detinuit, neq; pgredi vltrà permisit, sed quasi vincula pedibus ipsius iniecit. Maris itaq; principem ποσειδῶνα vocauit, quasi ποσίδεσμον ὄντα, id est pedū vinculū habentē. ε vero decoris gratia fortè adiectū fuit. Forsitan non hoc sibi vult, sed pro σ, λλ primo fuit positū, quasi dicat πολλὰ εἰδὼς, id est multa noscens Deus. Fortasis ab eo quod dicitur σείειν, id est quatere, σείων, id est quatiens est nominatus, cui π & δ fuit adiectū. Plutonē autē quasi πλοῦτον, id est diuitiarū datorē dicimus, quoniā diuitiæ ex terræ visceribus eruuntur. ἅδης verò multitudo interpretaẜ, quasi ἀειδὴς, triste tenebrosúmue. Atq; hoc nomē horrentes Plutonem vocitant. HER. Tu verò quid sentis Socrates? SOC. Videntur mihi homines circa potentiā Dei istius multifariā errauisse, eumq; exhorruisse semper, cum minimè deceat. Porrò quisq; ex hoc pertimescit, quòd nemo postquā defunctus est, huc redit, quódue anima nudata corpore, illuc abit. Cæterū hæc omnia & regnū & nomē huius dei, eòdē tēdere mihi vidētur. HER. Quo pacto? SOC. Dicā quod sentio. mihi enim responde. Vtrū horū validius vinculū est ad quoduis animal alicubi detinendum, necessitásne, an cupiditas? HER. Longe, ô Socrates, præstat cupiditas. SOC. An non plurimi ᾅδην quotidie subterfugerēt, nisi fortissimo vinculo eos qui illuc descēdunt, vinciret? HER. Videlicet. SOC. Quare cupiditate quadā eos, vt videtur, potius quàm necessitate deuincit, si modo vinculo nectit fortissimo. HER. Apparet. SOCR. Nónne rursus multæ cupiditates sunt? HER. Multæ. SOCR. Ergo vehementissima omniū cupiditate nectit eos, si modo debet insolubili nodo connectere. HER. Certe. SOC. Estnę vehementior vlla cupiditas, quā ea qua quisq; afficitur, dum alicuius cōsuetudine meliorē se virum sperat euadere? HER. Nulla mehercle Socrates. SOC. Hac de causa dicendū Hermogenes, neminē huc illinc velle reuerti, neq; etiam Syrenes ipsas, imò & eas & cæteros omnes suauissimis Plutonis orationibus demulceri quasiq; deuinciri. Estq;, vt ratio hæc testatur, deus is sophista proculdubio disertissimus, & ingentia cōfert his qui penes ipsum habitāt beneficia, qui vsqueadeò diuitijs affatim abundat, vt tanta nobis bona suppeditet, vnde & Pluto est nūcupatus. An nō philosophi tibi videtur officium,

* κρόνος. id est tempus.

viriq; summa prudentia & consilio præditi quòd
nolit hominibus corpora habẽtibus adhærere, sed
nunc demũ admittat eos, cũ animus illorũ est cor-
poreis oibus malis cupidinibusq; purgatus? Exco-
gitauit nempe hic deus hac ratiõe se animos maxi-
me detenturũ, si virtutis eos auiditate vinciret. Eos
autẽ qui stupore & insania corporis sunt infecti,
ne pater quidẽ Plutonis Saturnus ipse, suis illis vin
culis coercere valet, secũq; tenere. HER. Nonnihil
loqui videris, ò Socrates. SOC. Lõge abest Hermo-
genes, vt nomen ἅδης, quasi ἀειδὴς, id est triste tene-
brosumue sit dictũ, imò multò magis ab eo trahi-
tur quod est εἰδέναι, (id est nosse) oĩa pulchra. Ex hoc
itaq; deus iste à nominũ cõditore ἅδης est nuncupa-
tus. HER. Esto. Quid præterea dicimus de Cereris
nomine, Iunonisq;, Apollinis & Mineruæ, Vulca-
niq; & Martis, cæterorũq; deorũ? SOC. Ceres qui-
dem δημήτηρ nuncupatur ab ipsa alimentorũ largi-
tione, quasi διδοῦσα μήτηρ, hoc est exhibẽs mater. ἥρα
verò, id est Iuno, quasi ἐρατή, id est amabilis, propter
amorẽ quo Iupiter in eã afficitur. Fortè etiã subli-
me spectãs qui hoc nomen instituit, aërẽ ἀέρα deno-
minauit, & obscure locutus est, ponẽs in fine prin-
cipiũ. quod quidẽ patebit tibi, si nomen illud fre-
quẽter pronũciaueris. φερσέφατταν, id est Proserpinã,
& ἀπόλλω nominare nonnulli verentur, propterea
quòd illis ignota est nominũ rectitudo. Enimuerò
permutãtes φερσεφόνην ipsam cõsiderant, graueq; id
illis apparet. hoc autẽ deæ ipsius sapientiã indicat.
Sapiẽtia vtiq; est quę res fluẽtes attingit, & assequi
potest. Quamobrẽ φερέπαφα merito dea hæc nomi-
naretur, propter sapientiam, & ἐπαφήν, id est conta-
ctũ, φερομένου, id est eius quod fertur, vel tale aliquid.
Quocirca adhæret illi sapiẽs ipse ἅδης, quia ipsa ta-
lis est. Nunc aũt nomẽ hoc declinãt, pluris faciẽtes
prolationis gratiã quã veritatẽ, vt φερσέφατταν ipsam
nominẽt. Idem quoq; circa Apollinis nomen acci-
dit. nam pleriq; id nomẽ exhorrent, quasi terribile
aliquid præ se ferat. An nõ nosti? HER. Noui equi-
dem, & vera loqueris. SOC. Hoc autẽ, vt arbitror,
huius dei potentiæ maxime cõuenit. HER. Qua ra-
tione? SOCR. Conabor sententiã meam exprimere.
Nullũ profectò nomen aliud vnum quatuor huius
dei potentijs reperiri cõuenientius potuisset, quod
& comprædenderet omnes, & ipsius quodãmodo
declararet musicã, vaticiniũ, medicinã, & sagittãdi
peritiam. HER. Aperias iam. Mirũ quiddã nomen
esse id ais. SOC. Congrue quidẽ compositũ est, cõ-
sonatq;, vtpote quod ad deum pertinet musicum.
Principio purgatio purificationesq; & secundum
medicinã, & secundũ vaticiniũ, item quæ medico-
rum pharmacis peraguntur, ac vatũ incantationes
expiationesq;, lauacra, & aspersiones, vnũ hoc in-
tendunt, purũ hominẽ & corpore & anima redde-
re. HER. Sic omnino. SOC. Nõne deus qui purgat,
ipse erit ἀπολούων & ἀπολύων, id est abluẽs à malis, sol-
uens à malis, soluẽsq;, quod Apollo ipse significat?
HER. Absq; dubio. SOC. Quatenus itaq; diluit atq;
soluit, vt taliũ medicus, ἀπολούων merito nuncupaẽ.
Secundũ verò diuinationẽ verũq; & ἁπλοῦν, id est,
simplex, quod idẽ est, rectè more Thessalicorũ no-
minare hunc possumus. hi nempe oẽs deũ hũc ἄπλουν
vocant. Quatenus aũt ἀεὶ βολῶν ἐγκρατὴς ἐστι, id est cõ-
iectiones telorũ, cùm arcũ intẽdit, semp in sua po-
testate habet, ἀειβάλλων dici potest, hoc est, perpe-
tuò collineans, & dirigẽs. Secundũ verò musicã, de
hoc est cogitandũ quẽadmodũ de eo quod dicitur
ἀκόλουθος & ἄκοιτις, id est pedissequ⁹, comes, & vxor,
in quibus α vt & in alijs multis, idẽ quod simul si-
gnificat. Hic quoq; α & πόλησις significant versio-
nem quę simul & vnà peragitur, in cœlis, quæ per
eos fit quos πόλους vocamus: in cantu verò ἁρμονία,
quã dicimus συμφωνίαν. Quia in his, vt tradũt musi-
cæ & astronomię periti, harmonia quadã simul oĩa
cõuertunẽ. Hic autẽ deus harmoniæ præsidet ὁμο-
πολῶν, id est simul vertens hæc omnia, & apud deos
& apud homines. Quemadmodũ igitur ὁμοκέλευθον
& ὁμόκοιτιν, id est simul euntẽ & simul iacentẽ, voca-
uimus ἀκόλουθον & ἄκοιτιν in α permutãtes, ita Apol-
linẽ nominauimus eum qui erat ὁμοπολῶν, altero λ
interiecto, quia æquiuocũ fuisset duro cũ nomine
quod & his tẽporibus suspicati pleriq;, ex eo quod
nõ rectè vim nominis huius animaduertũt, perinde
hoc metuũt, ac si perniciẽ quandã significaret. Sed
reuera nomen hoc omnes huius dei vires cõplecti-
tur, quemadmodũ suprà diximus. Significat enim
simplicem, perpetuũ iaculatorẽ, expiatorẽ & con-
uertentem. Musarum verò & musicæ nomen, ab eo
quod dicitur μῶσθαι, id est inquirere, indagationeq;
& studio sapientiæ tractũ est. λητώ, id est Latona, à
mansuetudine dicitur, quia sit ἐθελήμων, id est prom
pta & exposita & libens ad id quod petit quisq; ex-
hibendũ. Fortè verò, vt peregrini vocãt, multi nan-
que ληθώ nominãt, quod nomen tribuisse videtur,
quia non rigida illi mens, sed mitis, ideo ληθώ, quasi
λεῖον ἦθος, id est mos lenis & mitis ab illo cognomi-
natur. ἄρτεμις, id est Diana, ex eo quòd ἀρτεμὴς, quasi
integra modestaq; sit, ꝓpter virginitatis electionẽ.
Forsitan etiã quasi ἀρετῆ ἵστορα, id est virtutis cõsciã,
vocauit nominis institutor. Fortassis etiã dicta est
Artemis, quasi ἄροτον μισησάσης, id est quasi illa con-
gressum oderit viri cum muliere. Vel enim propter
horum aliquid, vel propter omnia huiusmodi no-
men est institutũ. HER. Quid verò διόνυσος & ἀφρο-
δίτη? SOC. Magna petis Hipponici fili. Atqui est no
minũ ratio his dijs impositorũ gemina, seria vide-
licet & iocosa. Seriã quidẽ ab alijs quære, iocosam
autem nihil prohibet recensere. Iocosi sanè & dij
sunt: Dionysusque est διδοὺς τὸν οἶνον, id est vini dator,
quasi διδοίνυσος, ioco quodã cognominatus. Vinũ
autẽ merito vocari potest οἶνος, quod efficiat, vt biben
tes pleriq; mente alienati, οἴεσθαι νοῦν ἔχειν, id est men-
tem habere se putẽt. De Venere Hesiodo repugna-
re nõ decet, sed cõcedere propter ipsam ex ἀφροῦ, hoc
est ex spuma, generationem ἀφροδίτην vocari. HER.
At verò ἀθηνᾶν, id est Mineruam, ò Socrates, cum sis
atheniensis, Vulcanumq; & Martem, silentio non
præteribis. SOC. Haudquaquã decet. HER. Nõ cer-
te. SOC. Alterũ quidem eius nomẽ quamobrem sit
impositum, haud difficile dictu. HER. Quod? SOC.
Palladem eam vocamus. HER. Planè. SOC. Nomen
hoc censendũ est, à saltatione in armis ductũ fuisse,
porrò vel sese, vel aliud à terra attollere, seu mani-
bus aliquid efferre, dicimus πάλλειν, & πάλλεσθαι, id
est vibrare, agitareque & agitari, & saltare, & salta-
tionẽ perpeti. HER. Absq; cõtrouersia. SOC. Palla-
dem igitur hac ratione vocamus. HER. Ac merito.
sed alterũ eius nomẽ quo pacto interpretaris? SOC.
ἀθηνᾶν quæris? HER. Id ipsum. SOCR. Grauius hoc
amice: videntur prisci ἀθηνᾶν existimare, quẽadmo-
dum hi qui his temporibus in Homeri interpreta-
tionibus sunt eruditi. Nam istorũ plurimi Home-
rũ exponunt, ἀθηνᾶν tanquã mentẽ cogitationemq;
finxisse. Et qui nomina inuenit, tale aliquid de illa
sentisse

sensisse videtur, imò etiã altius eam extollẽs, vt Dei mentẽ induxit, perinde ac si diceret ἡ θεονόα, hoc est vtens α pro η externo quodã ritu, ι verò & σ detrahens. fortè verò nõ ita, sed θεῖα νόησις, id est, vtpote quę diuina cognoscat, præ cæteris omnibus θεονόην, id est diuina cognoscentẽ, vocauit. Neq; ab re erit, si dixerimus voluisse illũ appellare eam ἠθονόην, quasi ipsa in more intelligẽtia sit. Ipse postmodũ, vel etiã posteriores in pulchrius, vt videbatur, aliquid producendo, Athenam denominarunt. HER. Quid? de Vulcano quem ἥφαιστον nominant, quid ais? SOCR. Num generosum ipsum φάεος ἵστορα, id est luminis præsidẽ quæris? HER. Hunc quæsisse videor. SOC. Hic vt cuiq; patere potest, φαῖστος est, & η sibi vẽdicat. Vnde ἥφαιστος, id est luminis præses est dictus. HER. Fortasse, nisi tibi quoq; modo adhuc aliter videatur. SOC. An ne videatur aliter de Marte, interroga. HER. Interrogo. SOCR. Si placet, ἄρης, id est Mars, dicitur secundum ἄῤῥεν, id est masculum, & ἀνδρεῖον id est forte. Quinetiã si volueris ob naturã quandam asperam, durã atq; inuictam, immutabilemq́;, quod totum ἄῤῥατον appellatur, ἄρη vocatum fuisse, hoc quoq; Deo penitus bellicoso conueniet. HER. Prorsus. SOC. Deos iam mittamus per deos obsecro. Nam de his disserere vereor. Ad alia verò quæcũq; vis, me prouoca, vt quales Euthyphronis equi sunt, noueris. HER. Faciã vt petis, si vnum de me * quæsiuero. me siquidẽ Cratylus Hermogenẽ esse negat. Inuestigemus itaq; quid ἑρμῆ, id est Mercurij nomẽ significet, vt siquid veri hic loquitur, videamus. SOC. ἑρμῆς, id est Mercurius, ad sermonem pertinere videt, quatenus ἑρμηνεὺς est, hoc est interpres & nuncius, furtiuus in loquendo seductor, ac vehemens cõcionator. Totum id circa sermonem versatur. profecto quemadmodũ in superioribus diximus, εἴρειν sermonis vsus est. Sæpe verò de hoc Homerus ait, ἐμήσατο, id est machinat° est. Ex vtrisque igitur nomen huius dei cõponit, tũ ex eo quod loqui est, tum ex eo quod machinari & excogitare dicẽda, perinde ac si nominis autor nobis præciperet: Par est, ô viri, vt deum illum qui εἴρειν ἐμήσατο, id est loqui machinatus est, εἰρέμην vocetis. Nos autem arbitrati sic elegãtius eloqui, ἑρμῆν vocamus. Quin etiam ἶρις, ab eo quod εἴρειν, id est loqui, nomẽ habere videtur, propterea quòd nuncia est. HER. Probe mediusfidius Hermogenẽ esse me Cratylus negauisse videtur. Ad orationis enim inuentionẽ hebes sum. SOC. Consentaneũ quoq; amice, πᾶνα biformem filiũ esse Mercurij. HER. Qua ratione? SOC. Scis ꝙ sermo πᾶν, id est omne significat, circuitq; & voluit semper, estq; geminus, verus videlicet ac falsus? HER. Equidem. SOC. An non id quod est in sermone verum, leue est atq; diuinũ, supraq; in dijs habitans? Contrà quod falsum, infrà in hominum multis, asperũ atq; tragicum? Hinc enim fabularũ cõmenta, & falsa quàm plurima circa tragicam vitam reperiũtur. HER. Sic est omnino. SOC. Meritò igitur qui est πᾶν, id est totũ nuncians, & ἀεὶ πολῶν, id est semꝑ volutans, πᾶν αἰπόλος biformis Mercurij filius diceret, ex superioribus partibus lenis ac delicatus, ex inferioribus asper atq; hircinus. Estq; Pan vel ipse sermo, vel sermonis frater. siquidem est Mercurij filius. Fratrem verò fratri simile esse quid mirum? Cæterũ iam, ô beate, vt & paulo antè rogabam, sermonem de dijs hunc abrumpamus. HER. Tales quidẽ deos, si vis, mittamus, ô Socrates, huiusmodi verò quædam percurrere quid prohibet? Solem, Lunã, stellas, terrã, ætherem, aërem, ignem, aquam, ver & annum? SOC. Multa sunt ac magna quę postulas. Si tamẽ gratum tibi futurum est, obsequar. HER. Pergratũ plane. SOC. Quid primum poscis? an vt ipse narrabas in primis ἥλιον, id est solẽ? HER. Profecto, SOC. Manifestius id fore videtur, si Dorico nomine quis vtatur. Dorici enim ἅλιον vocant, atq; ita vocat secundũ ἁλίζειν, id est ex eo quòd congregat in vnũ homines, cum exoritur. Item ex eo quòd circa terram ἀεὶ εἱλεῖ, id est semper reuoluitur. præterea quia variat circuitu suo quæ terra nascuntur. Variare autẽ & αἰολεῖν, idem est. HER. Quid verò de σελήνη, id est luna, dicendum? SOC. Nomen hoc videtur Anaxagorã premere. HER. Cur? SOC. Quoniã prę se aliquid fert antiquius, quod ille nuper dixit, quod luna à sole lumẽ haurit. HER. Quo pacto? SOCRA. σέλας, idem est quod lumen? HER. Idem. SOC. Lumen hoc perpetuo circa lunã νέον & ἕνον est, id est nouum ac vetus, si modo Anaxagorici vera loquuntur: nam circunlustrans eam cõtinue renouatur. Vetus autẽ est mensis præteriti lumen. HER. Vtiq;. SOC. Lunã quidẽ σελαναίαν multi nominant. HER. Certe. SOC. Quoniam vero lumen nouum ac vetus semper habet, merito vocari deberet σελαενονεοάεια. Nunc autem cõciso vocabulo σελαναία vocatur. HER. Dithyrambicũ nomẽ hoc est, ô Socrates. Verum μῆνα, id est mensem: & ἄστρα quomodo interpretaris? SOC. Mensis quidem μεὶς recte ab μειοῦσθαι, id est à minuendo, iure nuncuparetur. Astra vero ἀστραπῆς, id est coruscationis cognomẽtũ habet. ἀστραπὴ aũt quia τοὺς ὦπας ἀναστρέφει, id est visum ad se cõuertit, ἀναστρωπὴ dici deberet. nũc cõcinniori vocabulo ἀστραπὴ nominat. HER. Vnde nomen trahit πῦρ & ὕδωρ, id est ignis & aqua? SOCR. Ambigo equidem, videturq́; aut Musa me Euthyphronis deseruisse, aut hoc arduũ quiddã esse. Aduerte obsecro quò cõfugiã in omnibus quæcũque dubito. HER. Quònã? SOC. Dicã tibi. mihi igit respõde. scis ipse qua ratione πῦρ nominat? HER. Nõ hercle. SOC. Vide quid de hoc suspicer. Reor equidem multa nomina Græcos à Barbaris, eos præsertim qui sub Barbaris sunt, habuisse. HER. Quorsum hæc? SOC. Siquis rectam istorũ impositionẽ secundum Græcã vocẽ quærat, non secundũ eam qua est nomẽ inuentũ, nimirũ ambiget. HER. Verisimile id quidẽ. SOC. Vide itaq; ne nomẽ hoc πῦρ barbaricũ sit. neq; enim facile est istud Grecæ linguæ accommodare, constatq; ita hoc Phryges nominare parũ quid declinantes, & ὕδωρ & κύνας, id est canes, aliaq; permulta. HER. Vera hæc sunt. SOC. Ergo distrahere ista nihil oportet, quandoquidẽ de ipsis nihil dicere quisquã põt. Quapropter nomina illa ignis & aquę hunc in modũ reijcio. ἀὴρ autẽ sic est dictus Hermogenes, quia quæ circa terrã sunt, αἴρει, id est eleuat. vel quia ἀεὶ ῥεῖ, hoc est semper fluit, vel quia eius fluxu spiritus cõcitatur. Poetæ quippe flamina & ventos ἀήτας nuncupãt. Fortè igitur aër, dicitur quasi πνευματόῤῥουν ἀητόῤῥουν, id est spiritus fluens, vel fluens flamen. αἰθέρα præterea sic exponendũ arbitror, quoniam ἀεὶ θεῖ circa ἀέρα ῥέων, id est semper currit circa aërem fluens, quocirca ἀειθεήρ dici põt. γῆ autẽ, id est terra, planius sensum exprimit, si γαῖα dicatur. γαῖα enim rectè γεννήτειρα, id est genitrix dici potest, vt ait Homerus. Nam quod γεγάασι dicitur, genitum in se, inquit. HER. Esto. SOC. Quid restat deinceps? HER. Ver & annus, ô Socrates. SOC. ὧραι quidem, id est veris tempora prisca & Attica voce

* Græc. Hermes.

dicenda sunt, si vis quod cóueniens est, cognoscere Horæ namq; vocantur, quia ὁρίζουσι, id est terminát hyemem atque æstatem, ventosq; & fructus ex terra nascentes. ἐνιαυτὸς auté & ἔτος, id est annus, idem esse videtur. Quod enim in lumen vicissim educit, quæcunque nascútur fiuntq; ex terra, ipsumq; in seipso examinat & discernit, annus est: & vt supra Iouis nomen diximus in duo sectú, ab aliqbus ζῆνα, ab alijs δία vocari, ita & annú quidá ἐνιαυτὸν vocant, quia in seipso, quidá ἔτος, quia scrutatur atq; examinat. Integra verò ratio est ipsum quod in ipso examinat. Vnde ex oratione vna nomina duo selecta sunt. quod enim simul dicitur, τὸ ἐν ἑαυτῷ ἐτάζον, id est in seipso examinans, distinctú dicitur ἐνιαυτὸς, & ἔτος, id est annus. HER. At verò, ô Socrates, iam longe progrederis. SOC. Longius equidé in philosophia videor euagari. HER. Quinimò. SOC. Fortè magis concedes. HER. Verú post hanc speciem libentissime cótemplarer, qua ratione rectè nomina ista præclara virtutú sint imposita, vt φρόνησις, id est prudentia, σύνεσις, intelligentia, δικαιοσύνη, iustitia, ac reliqua huius generis omnia. SOC. Haud cótemnendum genus nominum suscitas, ô amice. Veruntamen postquam leoniná pellem sum indutus, haud deterreri decet, imò præclara ipsa, vt ais, nomina prudentiæ, intelligentiæ, cogitationis, scientiæ, cæterorumq; huiusmodi cósiderare. HER. Quin profecto prius desistere nullo modo debemus. SOCR. Per cané nó male mihi de eo cóijcere videor, quod modo considerabam, antiquissimos videlicet illos nominum autores, vt & sapientium nostrorú plurimis accidit, ob frequentem ipsam in rebus peruestigandis reuolutionem, præter cæteros in cerebri vertiginem incidisse: quo factum puto, vt res ipsæ proferri & vacillare illis apparerent. opinionis autem huius causam, haud interiorem vertiginé, sed exteriorem ipsarum rerum circuitum arbitrantur: quas ita natura habere se putant, vt nihil in oîs firmum & stabile sit, sed fluant omnes feranturq;, & omnifariam agitentur, semperq; gignantur & defluant. Quod quidem in his nominibus, quæ nunc relata sunt, conspicio. HER. Quo pacto Socrates? SOC. Haud forte aduertisti superiora nomina rebus quasi delatis, fluentibus, & iugi generatione translatis imposita fuisse? HER. Non satis percepi. SOC. Principio quòd primú retulimus, omninò ad aliquid huius generis attinet. HER. Quale istud? SOC. φρόνησις, id est prudétia est, φορᾶς καὶ ῥοῦ νόησις, id est lationis & fluxus animaduersio. Significare quoque potest, recipere ὄνησιν φορᾶς, id est lationis vtilitaté. Tandé circa ipsam agitationé versatur. Quinetiá si vis γνώμη, id est cogitatio significat γονῆς νώμησιν, id est generationis cósiderationé. νωμᾶν quippe cósiderare est. quòd si placet, νόησις id est intellectio, est νέου ἕσις, id est noui desideriú. nouas verò res esse, significat eas fieri semp. atq; hoc desiderare et aggredi animú, indicat q̃ nomé illud inuenit νέεσιν. principio namq; νόησις non dicebat, sed pro η duo εε proferenda erant, vt νέεσις, quasi νέα, id est noua, ἕσις appetitio & aggressio. σωφροσύνη, id est téperantia illius quod modo diximus φρονήσεως, id est prudétię, salus & cóseruatio est. ἐπιστήμη, id est scientia, hanc habet notationé, quasi animus nó conténendus res fluétes sequatur, & neq; eas multo ante relinquat, neque antecedat. Quare ε interiecto ἐπεϊστήμην vocare decet. σύνεσις, tanquam syllogismus, id est ratiocinatio quædam esse videtur. Cum auté συνιέναι dicitur, idé intelligitur ac si diceret ἐπίστασθαι. Nam συνιέναι declarat rebus animú comitari, vnaq; esse. σοφία, id est sapiétia, agitatióis est tactus. Obscurius auté, & alienius hoc à nobis. Verú animaduertendú est in poëtis, quoties volunt aduentanté aliqué & irruenté exprimere, ἐσύθη, id est erupit, prosilijt, dicere. Quin & illustri cuidá apud Lacedæmonios viro nomé erat σοῦς, id est præpes. Sic enim Lacedæmones cócitationis impetú indicant. Quasi itaque omnia perferátur, huius ipsius agitationis, quæ eo quòd σοῦς dicitur, significatur, ἐπαφήν, id est tactum perceptionéq; sophia demonstrat. ἀγαθόν, id est bonú cuiusq; naturæ, ἀγαστόν, id est mirabile, amabile, delectabile significat. Enimuerò postquam fluunt omnia, partim celeritas, partim tarditas inest. Est igitur non omne velox, sed ipsius aliquid ἀγαστόν. Quod quidé ἀγαστόν, ipsius ἀγαθοῦ nomine declarat. δικαιοσύνη, id est iustitia, quod δικαίου σύνεσιν, id est iusti intelligentiá importet, facile cóijcere possumus. Quid auté ipsum δίκαιον sibi velit. difficile cognitu. Videtur auté hucusq; à multis quod dictú est concessum, reliquú verò dubiú. Etenim quicunq; totum mobile arbitrantur, plurimum agitari ipsum existimát, perq; omne aliquid permanare quo singula fiant, quódue tenuissimú sit & velocissimum. Neq; enim per omnia discurre posse, nisi adeo tenue sit, vt nihil possit obsistere penetranti, & adeo velox, vt cæteris quasi stantibus vtatur. Quoniam verò gubernat omnia, διαϊόν, id est discurrés & permanans, merito δίκαιον est appellatum, κ vno politioris prolatióis gratia interiecto. Hactenus quod modo diximus, inter plurimos constat hoc esse iustum. Ego auté, ô Hermogenes, vtpote discédi desiderio flagrans hæc omnia perscrutatus sum, & in arcanis percepi quòd hoc ipsum iustum sit, & causa. quo enim res ipsæ fiunt, hoc est causa: propriéq; ita vocari istud debere quispiá tradidit. Cum verò ab his iam auditis istis nihilominus sensim exquiro quid ipsum iustum sit, quando quidem ita se habet, videor iam vlterius quàm decet exigere, & caueam, vt dicitur, vallumque supergredi. Satis enim Prouerbiú. semper rogasse me & audisse respondent, meque volentes explere alius aliud afferre conantur, neq; vltrà consentiunt. Quidam ait iustum hoc, solem esse. Solum quippe solem discurrendo calefaciendoq; omnia gubernare. Cum verò hoc alacer cuiquam quasi præclarum audierim, refero, statim ille me ridet, quæritque nunquid existimem post solis occasum iustum nihil hominibus superesse? Percontanti itaque mihi quid ille sentiret, ipsum ait ignem iustú existere. neque id cognitu facile. quare alius, inquit, non ignem ipsum, sed ipsum potius innatum igni calorem. Alius hæc omnia pro nihilo habet. esse enim iustum mentem illam quam induxit Anaxagoras. Dominá certe illam suapte natura, nec alicui mixtam exornare omnia inquit, per omnia penetrantem. Hic quidem, ô amice, in maiorem ambiguitatem sum prolapsus, quàm antea dum nihil de iustitia sciscitabar. Cæterú, vt redeamus ad id cuius gratia disputamus, nomen illi tale propter hæc, quale diximus, est tributum. HERM. Videris, ô Socrates, ex aliquo audisse hæc, neque ex tua officina rudíter deprompsisse. SOCR. Quid alia? HERM. Non ita. SOCR. Attende igitur, fortè nanque in reliquis te deciperem, quasi quæ afferam non audierim. Post iustitiam quid restat? ἀνδρείαν, id est fortitudiné nondum peregimus. iniustitia sané obsta

obstaculū eius est quod discurrit per omnia, ἀνδρία in pugna versatur. pugna in rebus, si quidē fluunt, nihil aliud quā fluxus ipse cōtrarius. Quapropter si quis δ subtraxerit ex nomine hoc ἀνδρία, nomen quod restat ἀνρία, opus ipsum declarat. cōstat planè quòd non fluxus cuiusque contrarius ῥοὴ, id est fluxus, fortitudo est, sed oppositus illi qui præter iustum sit fluxui. Neque enim aliter fortitudo esset laudabilis. ἄῤῥην autem, id est mas, et ἀνήρ, vir, à simili quodam ducūt originem, scilicet ab ἄνω ῥοῇ, id est sursū fluxu. γυνὴ verò, id est mulier, quasi γονὴ, id est fœcūda & generatrix. θῆλυ, id est fœmina. ἀπὸ τῆ θηλῆς, id est papilla dicitur. θηλὴ autē videt Hermogeni dici, quia τεθηλέναι, id est germinare pullulareq; facit, quasi ea quæ irrigantur. HER. Sic apparet, ò Socrates. SOCR. θάλλειν, id est virescere, adolescere, florescere, augmentū iuuenum repræsentant, quasi velox quiddam & subitū, quod innuit ille qui nomen conflauit ex θεῖν, id est currere, & ἅλλεσθαι, id est saltare. Non animaduertis me velut extra cursum delatū, postquā plana ac peruia nactus sum? Multa quoque supersunt quæ ad seria pertinere videntur. HER. Vera loqueris. SOC. Quorū vnū est, vt videamus quid τέχνη, id est ars importet. HER. Prorsus. SOC. Nónne hoc ἕχονοῦν, id est habitū mentis ostendit, si τ demitur, interseritur autē ο mediū inter χ & ν, & inter ν & η χονόη? HER. Aride nimium Socrates & inculte. SOC. An ignoras beate vir, nomina vetera obruta iam à sermonis tragici studiosis, elegantiæ gratia addentibus & subtrahentibus literas, ac partim tēporis diuturnitate, partim exornationis studio vndiq; peruertētibus? vt ecce in κατόπτρῳ, id est speculo, quā absurdū est ρ ipsius additamētum? Talia certe, vt arbitror, faciūt qui oris artificiosam conformationē pluris æstimāt quā veritatē. Quāobrem cū multa nominibus ipsis adiecerint, tandē effecerūt, vt nemo iam nominū sensum animaduertat. Quemadmodum dum σφίγγα, id est monstrum quoddā proferūt, cum φίγα pronunciare deberēt, ac cætera multa. HER. Hæc quidē ita se habēt ò Socrates. SOC. Profectò si daretur cuiq; arbitratu suo & demere & addere, magna vtique esset licentia, & quodlibet nomen cuique rei vnusquisq; tribueret. HER. Vera narras. SOC. Vera plane. sed enim mediocritatem quandā atque decorū seruare te decet præsidem sapientē. HER. O vtinam. SOC. Atqui & ipse, ò Hermogenes, opto: verū ne exacta nimium discussione, vir felix, exquiras, ne vim meā prorsus exhaurias. Ascendam quippe ad supradictorū apicem, postquam post artem consideraueritmus μηχανὴν, id est machinationem excogitationemq; solertem. Videtur autem significare idem quod multum pertingere & ascendere. Componitur ergo ex his duobus, μῆκος, id est longe & multum, & ἀνύειν, id est ascēdere, penetrare, pertingere. Sed vt modo dicebam, ad summam dictorum perueniendum est, quærendumq; quid nomina ista significēt, ἀρετή, id est virtus, & κακία, id est prauitas. Alterum quidem nondum reperio, alterum patere videtur. Nam superioribus omnibus consonat: nempe tanquā eant omnia: κακῶς ἰὸν, id est male vadens: κακία, id est, prauitas erit. quare cum anima male ad res ipsas accedet, cōmuniter praua dicetur: proprie vero ac maxime procedendi hæc facultas in δειλίᾳ, id est timiditate patet, quā nondū declarauimus. prætermisimus enim. Oportebat autem continuo post fortitudinem ipsam inferre. Multa insuper alia prætermisse videmur. δειλία significat durum animæ vinculum. δεσμὸς enim vinculū est. λίαν verò forte quiddam durumq; significat. quare timiditas vehemens ac maximū est animæ vinculū: quemadmodum & ἀπορία, id est defectus, inopia, dubium, malum quiddam est, ac summatim quodcūq; progressus ipsius impedimentū, idq; male progredi videtur ostendere, in ipsa videlicet motione impediri atq; detineri. Quod cum anima subit, prauitate plena dicitur. Quòd si illud prauitatis nomē talibus quibusdam competit, contrariū ἀρετή, id est virtus significabit. In primis quidē facilem agilemq; progressum, deinde solutum & expeditū animæ bonæ impetū esse oportet. Quamobrem absq; impedimēto obstaculoq; ἀεὶ ῥέον, id est semper fluens, iure cognominari posset ἀειῤῥέτη. forte verò & αἱρετὴν vocat quis, quia sit τῆ ἕξεως αἱρετωτάτης, id est maxime eligendę. Verum colliso vocabulo ἀρετὴ denominatur. Forsitan me fingere dices: ego autē assero, si modo nomen illud prauitatis quod retuli, rectè est inductū, rectè quoque & istud virtutis nomen induci. HER. At κακὸν, id est malū, per quod in superioribus multa dixisti, quid sibi vult? SOC. Mirificū quiddā per Iouem, ac inuentu difficile: quemadmodū mihi quidē videtur Itaque ad hoc etiam machinamentū illud superius afferā. HER. Quid istud? SOC. Barbaricū quiddam & hoc esse dicam. HER. Probe loqui videris. SOC. Cæterū hæc iam si placet mittamus, nomina verò ista καλὸν & αἰσχρὸν, id est pulchrum & turpe quàm rectè ficta sint, consideremus. Quid αἰσχρὸν innuat, satis mihi patere videtur. Nempe cū superioribus cōuenit. videtur qui nomina statuit, passim agitationis impedimentū vituperare. vt ecce, ἀεὶ ἴσχοντι τ̃ ῥόυν, id est semper impedienti fluxū nomen dedit ἀεισχόῤῥουν. Nunc verò collidentes αἰσχρὸν appellant. HER. Quid καλὸν, id est pulchrum? SOCR. Hoc cognitu difficilius, quanquā ipsum ita deducitur, vt harmoniæ duntaxat & longitudinis gratia ipsum α sit productum. HER. Quo pacto? SOC. Nomen hoc cogitationis cognomentū quoddam esse videtur. HER. Quī istud ais? SOC. Quā tu causam appellationis rei cuiusque censes? an non quòd nomina tribuit? HER. Omnino. SOC. Nónne causa hæc cogitatio est, vel deorum, vel hominū, vel amborum? HER. Nempe. SOC. Ergo καλέσαν, id est quod vocat res, & καλὸν, idem ac cogitatio sunt. HER. Apparet. SOCR. Quæcunq; mens & cogitatio agunt, laudanda sunt: quæ non, vituperanda. HER. Prorsus. SOC. Quod medicinæ particeps, medicinę opera efficit: quod fabrilis artis, fabrilia. Tu verò quid sentis? HER. Idem. SOC. Pulchrum itaque pulchra. HER. Decet. SOC. Est autem hoc, vt diximus, cogitatio. HER. Maxime. SOCR. Nomen itaque hoc καλὸν, id est pulchrum, merito erit prudentiæ cognomentum, talia quædam agentis, qualia asserimantes pulchra esse, diligimus. HER. Sic apparet. SOC. Quid vltrà generis huius restat inuestigandū? HER. Quæ ad bonum & pulchrum spectant, conferentia videlicet, vtilia, conducibilia, emolumenta, horūq; cōtraria. SOC. Quid συμφέρον, id est conferens sit, ex superioribus, si consideres, ipse inuenies. Nam nominis illius quod ad scientiā attinet, germanū quiddam apparet. Nihil enim præ se fert aliud quā φοράν, id est lationē animæ simul cum rebus, quæue hinc prouenerūt, vocari συμφέροντα & σύμφορα, id est conferentia, ex eo quòd simul circunferuntur. HER. Videtur. SOC. κερδαλέον autem, id est

emolumentũ: ἀπὸ τοῦ κέρδους, id est lucro. κέρδος verò, si quis ν pro δ nomini huic inserat, quod vult exprimit. Nam bonum alio quodam modo nominat. Quod enim omnibus κεράννυται, id est miscetur diffusum per omnia, hanc ipsam eius vim significans nomen illud excogitauit δ pro ν apponens, ac κέρδος pronunciauit. HER. Quid autem λυσιτελοῦν, id est vtile? SOCR. Videtur, ô Hermogenes, non sicut caupones hoc vtũtur, idcirco λυσιτελοῦν vocari, quia ἀνάλωμα ἀπολύει, id est sumptus vitat & minuit: verũ quia cum velocissimum sit, res stare nõ sinit, neq; permittit lationẽ τέλος, id est finem progressionis accipere atq; cessare: sed soluit semper ab illa fugatque, si quis terminus superueniat, ipsamque indesinentem immortalemque præbet. hac ratione bonum λυσιτελοῦν vocatũ arbitror. ipsum enim motionis λύον τὸ τέλος, id est soluens terminũ, λυσιτελοῦν vocari videtur. ὠφέλιμον verò, id est conducibile peregrinum nomen est, quo sæpenumero Homerus est vsus. Est autem hoc augendi faciendiq; cognomentum. HER. Quid de horum contrarijs est dicendum? SOCR. Quæ per negationem istorum dicuntur, tractare nequaquam oportet. HER. Quænam ista? SOC. ἀσύμφορον, ἀνωφελές, ἀλυσιτελές, ἀκερδές. HER. Vera loqueris. SOC. Sed βλαβερὸν & ζημιῶδες, id est noxiũ & damnosum. HER. Certe. SOC. βλαβερὸν quidẽ βλάπτον τὸν ῥοῦν esse dicit. βλάπτον aũt significat βουλόμενον ἅπτειν, id est quod vult impedire & coërcere. ῥοῦν id est fluxũ: hoc aũt passim vituperat: quodq; vult ἅπτειν τὸν ῥοῦν, rectè βουλαπτερροῦν appellaretur. verũ ornatus gratia βλαβερὸν arbitror nominatũ. HER. Varia tibi suboriunt. ô Socrates, nomina. atqui mihi videris in præsentia, quasi Palladiæ legis præludium quoddam præcinuisse, dum nomen hoc βουλαπτεροῦν pronũciares. SOC. Non ego in causa sum, Hermogenes, sed qui nomẽ ipsum instituerunt. HERM. Vera loqueris. Verum ζημιῶδες quid? SOC. Quid esse debeat ζημιῶδες, dicam Hermogenes: & vide quàm vere loquar, quoties dico quòd addentes ac dementes literas longe nominum sensum variant, adeo vt sæpe exiguum quid mutãtes, contrariã significationem inducat. quod apparet hoc in nomine δέον, id est opportunum. venit hoc nuper mihi in mentẽ de eo quod tibi dicturus sum cogitãti. Recẽs est profectò vox nobis pulchra illa, coëgitq; contrarium sonare nobis δέον & ζημιῶδες, sensum ipsum confundens. Vetus autem quid nomen vtrunque vult, explicat. HER. Qui isthuc ais? SOC. Dicam equidem. haud præterit maiores nostros frequenter ι & δ vti solitos, nec rarius mulieres, quę maximè priscã vocẽ seruant. Nũc autẽ pro ι vel ipsum η vel ε adhibent: pro δ verò ζ, quasi hæc magnificentius quiddã sonent. HER. Quo pacto? SOC. Vt ecce vetustissimi viri ἱμέραν diẽ vocabant, posteriores autẽ partim ἑμέραν, partim, hoc quidem tempore, ἡμέραν, vocant. HER. Vera hæc sunt. SOC. Scis igitur vetusto illo nomine tantũ mentem eius qui nomen imposuit declarari. Nam ex eo quod ἱμείρουσιν, id est desiderantibus hominibus gratulantibusquè è tenebris lumen emicuit, diem ἱμέραν cognominarunt. HERM. Apparet. SOCR. Nunc autem illa tragicis decantata quid sibi velit ἡμέρα, nequaquam intelligas. quanquam arbitrantur nonnulli ἡμέραν dici, quòd ἥμερα, id est mansueta quæq; efficiat. HERM. Ita mihi videtur. SOCR. Neque te fugit veteres ζυγὸν, id est iugum, δυογὸν vocauisse. HER. Planè. SOC. Enimuerò ζυγὸν nihil significat. at δυογὸν, δυοῖν ἀγωγὴν, id est duorum cõductionem ligandi simul gratia, monstrat. Idemq; est de multis alijs iudicandum. HERM. Patet. SOCR. Eadem ratione δέον ita pronunciatum contrarium nominum omnium quę ad bonũ spectant ostendit. porrò boni species existẽt, δέον δεσμός, id est vinculum quoddam & impedimentum processionis esse videtur, tanquam βλαβερὸν, id est noxij affine quiddam. HERM. Ita maximè apparet, ô Socrates. SOC. Verum non sic in nomine veteri, quod verisimilius est rectè institutum fuisse, quàm nostrum. Nempe cum superioribus bonis consenties, si pro ε, ι vetus restituas. Neque enim δέον, sed διὸν bonum illud significat, quod semper nominũ laudat inuentor: Atque ita secum ipse nõ dissidet, imò ad idem spectant, δέον, quasi διόν, ὠφέλιμον, λυσιτελοῦν, κερδαλέον, ἀγαθὸν, συμφέρον, εὔπορον, id est facile ad progressum. vniuersum hoc diuersis nominibus innuit aliquid per omnia penetrans, omniaque perornans, idque vbique laudatum: quod verò obstat & detinet, improbat. Quinetiam in nomine hoc ζημιῶδες, si veterum more δ pro ζ posueris, apparebit tibi nomen istud δημιῶδες, id est liganti sistentiq; quod pergit, impositum. vnde & δημιῶδες cognominatum est. HERM. Quid ἡδονὴ, λύπη, ἐπιθυμία, voluptas scilicet, dolor, cupiditas, Socrates, & huius generis reliqua? SOCRA. Haud valde obscura mihi videntur Hermogenes. ἡδονὴ, id est voluptas, actionis illius nomen est, quæ ad ὄνησιν, id est vtilitatem emolumẽtumque tendit. δ verò adiectum facit, vt pro eo quod est ἡονὴ, ἡδονὴ, proferat. λύπη, id est dolor, à διαλύσεως, id est dissolutione corporis trahi videtur. Nam in huiusmodi passione corpus dissoluitur. ἀνία, id est tristitia, quod impedit ἰέναι, id est ire, demonstrat. ἀλγηδὼν, id est cruciatus, peregrinum nomen videtur, ab ἀλγεινῷ dictum. ὀδύνη, id est dolor & afflictio, ab ἐνδύσεως, id est ingressione doloris denominatur. HERMOG. Videtur. SOCRATES. ἀχθηδὼν, id est mœror languorque, lationis grauedinem tarditatemque significat. ἄχθος enim onus est. ἰὸν verò pergens. χαρὰ verò, id est lætitia gaudiumque, à διαχύσεως, id est profusione, εὐπορίας, id est facilitate, ῥοῆς, id est motionis animæ, dicitur. τέρψις, id est delectatio, ab τερπνῷ, id est oblectamento ducitur. τερπνὸν autem à πνοῇ, id est inspiratione delectationis in animam. Quare merito vocaretur ἑρπνοῦν, id est inspirans. Temporis autem interuallo ad τερπνὸν deuentum est. εὐφροσύνη, id est hilaritas & alacritas, quam ob causam dicatur, assignare nihil opus. Nam cuique patet hoc nomen trahi ab eo quod dicitur εὖ, id est bene. συμφέρεσθαι, id est vnà sequi, quasi dicatur anima bene res assequi. Vnde εὐφεροσύνη vocari deberet: tamen εὐφροσύνην appellamus. Sed neque difficile est assignare quid ἐπιθυμία, id est cupiditas sibi velit. Nomen quippe hoc vim tendentem in θυμὸν, id est animam & iram & furorem ostendit. θυμὸς autem à θύσεως & ζέσεως, id est flagrantia, feruore, & impetu animæ. proinde ἵμερος, id est suauis & blanda perfusio, dicitur, ῥοῦς, id est fluxu animam vehementer alliciente. ex eo enim quod ἱέμενος ῥεῖ, id est incitatus rerumque appetens fluit, animam vehementer attrahit propter impetum siue incitamentum fluxus. ab hac tota vi ἵμερος est nuncupatus. Præterea πόθος vocatur, id est desiderium, quod sanè præsentem suauitatem non significat, quemadmodum ἵμερος, sed

sed absentem ardet. Vnde πόθος, dicitur quasi ἀπόντος, id est absentis concupiscẽtia. Idemq; ipse in id quod gratum est animi nixus, pręsente eo quod cupitur ἵμερος, absente πόθος denominatur. ἔρως aũt, id est amor, quia ἐσρεῖ, id est influit extrinsecus, neq; propria est habenti ῥοή, id est fluxio ista, sed insusa per oculos. Quapropter ab ἐσρεῖν, id est influere, ἔσρος, id est influxio, amor ab antiquis nostris appellabatur. nam ο pro ω vtebantur. nunc autem ἔρως dicitur, ω pro ο interposito. Verum quid deinceps considerandũ præcipis? HERM. δόξα, id est opinio, & talia quædam, vnde nomen habent? SOCR. δόξα, vel à δίωξις, id est persecutione dicitur, qua pergit & prosequitur anima, conditionem rerũ inuestigans: vel à τόξου βολῆ, id est arcus iactu. videtur autem hinc potius dependere. οἴησις, id est existimatio, huic cõsonat. ostendit quippe οἶσιν, id est ingressum animæ in vnumquodq; considerandũ, οἷον, id est quale sit: quemadmodũ & βουλή, id est voluntas, à βολή, id est iactu dicitur: & βούλεσθαι, id est velle, propter ipsum attingẽdi nixum significat etiã ἐφίεσθαι, id est cupere: & βουλεύεσθαι, id est cõsulere. Omnia hæc opinionem sequẽtia, βολῆς ipsius, id est iactus & nixus imagines esse vidẽtur: quemadmodũ contrariũ, ἀβουλία, id est priuatio voluntatis, defectus quidam consequendi impos apparet, quasi non contendat, neque etiã quod intendit, vult, cupit, inuestigat, adipiscatur. HERM. Frequentiora hæc congerere videris, ô Socrates. Quare finis iam sit fauente deo. Volo tamen adhuc, ἀναγκαῖον & ἑκούσιον, id est necessariũ & voluntariũ declarari. Nempe superioribus ista succedunt. SOC. ἑκούσιον, equidẽ est εἶκον, id est cedens neque renitens. hoc siquidem nomine declaratur εἶκον τῷ ἰόντι, id est cedẽs eunti, quódue ex voluntate perficitur. ἀναγκαῖον vero, id est necessariũ & obsistens, cum pręter voluntatem sit, circa errorẽ inscitiamq; versabitur. describitur autem ex processu secundũ necessitatem, quoniam in via aspera dẽsa incessum prohibent. Vnde ἀναγκαῖον dictũ est, quasi per ἄγκη ἰόν, id est per vallem vadens. Quousq; vero viget robur, ne deseramus. Quamobrẽ interroga amabo, neq; desistas. HERM. Ecce rogo quæ maxima sunt & pulcherrima: ἀλήθειαν, id est veritatẽ, & ψεῦδος, id est mendacium, & ὄν, id est ens, & quare id quo de hic agimus, ὄνομα, id est nomen, dicitur. SOC. Quid vocas μάεσθαι? HER. Voco equidẽ inquirere. SOC. Videtur nomen hoc ex sermone illo cõflatum, quo dicitur ὄν, id est ens esse, cuius nomen inquisitio est. Quod clarius certe compræhẽdes in eo quod dicimus ὀνομαστόν, id est nominandũ. hic enim exprimitur nomẽ quid sit, entis videlicet inquisitio. ἀλήθεια vero sicut & alia contrahi cõflariq; videtur. Nam diuina entis latio, nomine hoc includitur, ἀλήθεια, quasi existẽs θεία ἄλη, id est diuina quædam vagatio. ψεῦδος autẽ cõtrarium motionis. Rursus hic vsurpatur agitationis obstaculũ, quódue sistere cogit. Nam à καθεύδειν, id est dormio dicitur. ψ vero adiectum sensum nominis occulit. ὄν vero & οὐσία, id est ens & essẽntia, cum ἀλήθεια, id est veritate, cõgruũt: si ι apponatur. nam ἰόν, id est vadens significat. At οὐκ ὄν, id est non ens quidã nominant οὐκ ἰόν, id est non vadens. HERM. Hæc mihi videris, ô Socrates, fortiter admodũ discussisse. Verum si quis te percontetur quæ sit recta istorum interpretatio, quæ dicuntur ἰόν, id est vadens: ῥέον, id est fluens: δοῦν, id est ligans ac detinens, quid illi potissimum respondebimus? habésne? SOC. Habeo equidem. profecto nuper succurrit nobis aliquid, cuius respõsione quicquam videamur afferre. HERM. Quale istud? SOC. Vt quod minime cognoscimus, barbaricum esse dicamus. forte enim partim reuera talia sunt: forte vero ob vetustatẽ prima nomina inscrutabilia sunt. Etenim cum passim vocabula distrahantur, nihil mirum esset, si prisca lingua cum nostra collata nihilo à barbarica voce differret. HERM. Haud alienum est à ratione quod dicis. SOCR. Consentanea quidem affero, non tamen idcirco certamen excusationem videtur admittere. Sed conemur hæc disquirere, atque ita consideremus: si quis semper verba illa per quæ nomen dicitur, quæreret, rursusque illa per quæ dicuntur verba, sciscitatur, pergeretque ita perquirere, nónne qui respondet, defatigari tandem & renuere cogeretur? HERM. Mihi sanè videtur. SOCR. Quando itaque qui responsum denegat, merito cessabit? An non postquam ad nomina illa peruenerit, quæ cæterorum sunt & sermonum & nominum elementa? Hæc vtique si elementa sunt, ex alijs nominibus composita videri non debent: quemadmodum suprà ἀγαθόν, id est bonum diximus, ex ἀγαστοῦ, id est iucundo amabilique, & θοοῦ, id est veloci compositum. θοόν rursus ex alijs constare dicemus, illaque ex alijs. sed postquam ad id peruenerimus quod vltrà ex alijs nominibus non constituitur, merito nos ad elementum peruenisse dicemus, nec vlterius hoc in alia nomina referendum. HERMO. Scite mihi loqui videris. SOCR. An non ea de quibus paulò antè interrogabas nomina elementa sunt? oportetq; rectam illorum rationem aliter quàm reliquorum inuestigare? HERM. Probabile id quidem. SOCR. Probabile certe Hermogenes. Superiora itaque omnia in hæc redacta videntur: ac si ita se res habet, vt mihi videtur, rursus agè hic vnà mecum considera, ne forte delirem dum rectam primorum nominum rationem exponere tento. HERM. Dic modo. ego nanque pro viribus meditabor. SOCR. Arbitror equidem in hoc te consentire, vnam esse rectam cuiusuis nominis, tum primi tum vltimi rationem, nullumque illorum eo quod nomen est, ab alio discrepare. HERM. Maxime. SOCR. Etenim omnium quæ suprà retulimus nominum recta ratio in hoc constitit, vt qualis quęque res sit indicaretur. HER. Proculdubio. SOC. Hoc vtique non minus prioribus quàm posterioribus competere debet, si nomina futura sunt. HERM. Prorsus. SOC. Atqui posteriora nomina per priora hoc efficere poterãt. HER. Apparet. SOC. Prima vero quibus alia non præcedunt, quo pacto quàm maxime res ipsas nobis ostendent, si nomina esse debent? Adhoc mihi respõde. si voce & lingua caruissemus, voluissemúsque res inuicem declarare, nónne perinde ac nunc muti, manibus capiteque & cæteris membris significare tentauissemus? HERM. Haud aliter Socrates. SOC. Ergo supernum quippiam ac leue demonstraturi, cœlum versus manum extulissemus, ipsam rei naturam imitantes: inferiora vero & grauia deiectione quadam versus terram innuissemus. quinetiam currentem equum vel aliud quicquam animalium indicaturi, corporum nostrorum gestus figurasque ad illorum similitudinem quàm proxime quisq; finxisset. HERM. Necessarium quod ais esse mihi videtur. SO. Hunc in modum vt arbitror, his corporis partibus ostentum esset, corpore videlicet quod quisq; monstrare voluerat imitãte. HER.

 Ita cer

ita certe. SOC. Postquam verò voce, lingua, & ore declarare volumus, nonne ita demũ per hæc ostensio fiet, si per ea circa quodlibet facta fuerit imitatio? HERM. Necessarium puto. SOC. Nomen itaq; est, vt apparet, imitatio vocis, qua quisquis aliquid imitatur, per vocem imitatur & nominat. HERM. Idem mihi quoque videtur. SOC. Atqui per Iouem nondum tamen, ô amice, rectè dictum existimo. HERM. Quamobrem. SOC. Quoniam hos ouium & gallorum cæterorumque animalium imitatores fateri cogeremur nominare eadem quæ imitantur. HERM. Vera loqueris. SOC. Decere id cẽses? HERM. Nequaquam. sed quænam, ô Socrates, imitatio nomen erit? SOC. Non talis imitatio, qualis quæ per musicam fit, quamuis voce fiat, neque etiam eorundem quorum & musica imitatio est, neq; enim per musicam imitationẽ nominare videmur. Dico autem sic. Adest rebus vox & figura colorque plurimis. HERM. Omnino. SOC. Videtur mihi si quis hæc imitetur, neque circa imitationes istas nominandi facultas consistere. hæ siquidẽ sunt partim musica, partim vero pictura. nonne? HERM. Planè. SOCR. Quid ad hoc? nonne essentiam esse cuique putas, quemadmodum colori & cæteris quæ suprà diximus? an non inest colori ac voci essentia quædam, & alijs omnibus quæcunque essendi appellatione sunt digna? HERM. Mihi quidem videtur. SOC. Si quis cuiusq; essentiam imitari literis syllabisq; valeret, nonne quid vnũquodq; sit declararet? HERM. Maxime quidem. SOC. Quem hunc esse dices? superiores quidem partim musicum, partim pictorem cognominabas, hũc vero quomodo vocabis? HERR. Videtur hic mihi, ô Socrates, quem iamdiu quærimus nominandi autor. SOC. Si verum hoc est, considerandũ iam de nominibus illis quæ tu exigebas, ῥοῆς, id est fluxu, ἰέναι, id est ire, σχέσεως, id est detentione, vtrum literis syllabisque suis reuera essentiã imitantur, nécne. HERM. Prorsus. SOC. Age videamus nunquid hęc sola prima nomina sint, an sint & alia præter hæc. HERM. Alia equidẽ arbitror. SOC. Consentaneum est. cęterum quis distinguendi modus vnde imitari incipit imitator? Nonne quandoquidem literis ac syllabis essentiæ fit imitatio, præstat primum elementa distinguere? quemadmodũ qui rhythmis dant operam, elementorũ primo vires distinguunt, deinde syllabarum tantum, rhythmos tandem ipsos aggrediuntur, prius nequaquã. HERM. Vtique. SOC. An non ita & nos primo oportet literas vocales distinguere, postea reliquas secũdum species, mutas & semiuocales? Ita enim in his eruditi viri loquuntur ac rursus vocales quidẽ, non tamen semiuocales, & ipsarum vocalũ species inuicem differentes. Et postquam hæc bene omnia discreuerimus, rursus inducere nomina, considerareque si sunt in quæ omnia referuntur, quemadmodum elementa, ex quibus cognoscere licet & ipsa, & si in ipsis species continentur eodem modo sicut in elementis. His omnibus diligenter cogitatis, scire oportet afferre secundum similitudinem vnumquodque, siue vnum vni sit admouẽdum, seu multa inuicem commiscenda: ceu pictores similitudinem volentes exprimere, interdum purpureũ duntaxat colorem adhibent, interdum quemuis aliũ colorem, quandoq; multos commiscent, veluti cum imaginem viri quam simillimã effingere volunt, vel aliud quiddam huiusmodi, quatenus imago quæq; certis coloribus indiget. haud secus & nos elementa rebus accommodabimus, & vnum vni, quocunque egere maxime videatur: σύμβολα q;, id est coniecta cõiiciemus, quas syllabas vocãt. Quas vbi iunxerimus, ex eisq; nomina verbaq; constituerimus, rursus ex nominibus ac verbis magnũ iam quiddam & pulchrũ & integrũ construemus: & quemadmodum totũ ipsum compositũ pictura animal vocat, ita nos contextũ hunc integrum, orationẽ vel nominãdi peritia, vel rhetorica fabricatã, vel alia quauis quæ id efficiat arte. Imò non nos istud agemus. modum nanq loquendo transgressus sum. quippe veteres ita conflarunt, si ita est constitutũ. Nos aũt oportet, si modo artificiose cõsideraturi sum', ipsa omnia sic distinguentes, siue vt cõuenit prima nomina & posteriora sint posita, siue non, ita excogitare. Aliter autẽ connectere videndum est, ô amice Hermogenes, ne forte sit error. HERM. Forte per Iouem, ô Socrates. SOC. Nunquid ipse confidis ita te posse distinguere? Ego enim me posse diffido. HERR. Multo igitur magis ipse diffido. SOC. Dimittemus igitur? an vis vtcunq; valemus, experiamur, etsi parum quid horum nosse possumus, aggrediamur, ita tamen vt paulò suprà, dijs præfati: nihil nos veri intelligentes opiniones hominũ de illis conijcere: ita & nunc pergamus nobisipsis similiter prædicẽtes, quod si quàm optime distinguẽda hæc fuissent, vel ab alio quopiã, vel à nobis, sic certe distinguere oportuisset: nunc autem, vt fertur, pro viribus ista nos tractare decebit. Admittis hæc? vel quid ais? HERM. Sic prorsus opinor. SOC. Ridiculum visum iri, ô Hermogenes, arbitror, quòd res ipsæ imitatione per literas syllabasq; facta manifestæ fiãt. Necessarium tamẽ: neq; enim melius hoc habemus quicquam, ad quod respicientes de veritate primorum nominum iudicemus: nisi forte quemadmodũ Tragici quoties ambigunt, commentitijs quibusdam machinamẽtis ad deos cõfugiunt, ita & nos ocyus rem expediamus, dicentes deos prima nomina posuisse, & idcirco rectè instituta fuisse. nunquid potissimus nobis hic sermo? an ille, quòd ipsa à barbaris quibusdam accepimus? Nobis quippe antiquiores sunt barbari, vel quòd ob vetustatem ita ea discerni nequeũt vt & barbara? Tergiuersationes hæ sunt, & bellissimæ quidem, illorum quicunque nolint de rectà impositione primorum nominũ reddere rationem. Etenim quisquis rectam primorum nominum rationem ignorat, sequentium cognoscere nequit. hæc porrò ex illis declaranda sunt, illa autem is ignorat. quin potius necesse est sequentiũ peritiam profitẽtem, multo prius & absolutius antecedentia compræhendisse, posseq; ostendere. aliter autem scire debet se in sequẽtibus deliraturum. an aliter ipse censes? HERM. Haud aliter Socrates. SOC. Quæ ego sensi de primis nominibus, insolentia ridiculaque admodum esse mihi videntur, eaq; tecum, si velis, communicabo. Si quid vero tu melius inueneris, mecum & ipse communica. HERM. Efficiam. sed dic iam forti animo. SOC. Principio ipsum ρ velut instrumentum omnis motus esse videtur. Cur autẽ motus κίνησις appelletur, non diximus, patet tamẽ quòd ἴεσις, id est itio esse vult. Non enim η quondam, sed ε vtebamur. principium autem ab κίειν, id est ire, quod peregrinum nomen est, & ἰέναι, id est ire significat. Quare si priscum eius nomen reperiatur in vocem nostram translatum, rectè ἴεσις appellabitur. Nunc autem ab κίειν nomine peregrino, & ipsius η commutatione, & ν ipsius interpo

interpositione κίνησις nuncupatur. Oportebat autē κίεσιν vel ἔσιν dicere. στάσις, id est statio, negatio ipsius ἰέναι, id est ire esse vult. sed ornatus causa στάσις denominatur. Elementū itaq; ipsum ρ opportunū motus instrumentū, vt modo dicebā, visum est nominum autori ad ipsam lationis similitudinē exprimendam: passim itaq; ρ ad motus expressionē vtitur. In primo quidem ipso ῥεῖν & ῥοῇ, id est fluxuque per literam ρ lationem imitatur, deinde in τρόμῳ, id est tremore, & τραχεῖ aspero. item in verbis huiusmodi, κρούειν percutere, θραύειν vulnerare, ἐρείκειν trahere, θρύπτειν frangere eneruareq;, κερματίζειν incidere, ῥυμβεῖν vacillare, irritare, & circumuersare. Hæc omnia vt plurimum per ρ ad similitudinē motionis effingit. Mitto enim quod lingua in hac litera pronuncianda minime immoratur, quin potius maximè concitatur. Quocirca ad istorum expressionem ipso ρ potissimū vsus fuisse videtur. Vsus est & ι, scilicet iota, ad tenuia queq; per omnia maxime penetrantia. idcirco ἰέναι & ἵεσθαι, id est ire progrediq; per ι imitatur. Quemadmodum per φ, ψ, σ, ζ, quæ literæ vehementioris spiritus sunt, talia quædam nominū autor exprimit, ψυχρὸν frigidum, ζέον ferues, σείεσθαι concuti, & communiter σεισμόν, concussionē quassationemq;: quotiesq; vehemens quippiā & spiritu plenum imitari vult nominum institutor, tales vt plurimum literas adhibet. Quinetiā ipsius δ cōpressionem ac τ, & linguę velut hærentis retractionē, peropportunā existimasse videtur ad vinculi & stationis potentiā exprimendā. Et quia in λ proferendo maxime lingua prolabitur, idcirco per hoc velut ex similitudine quadam nominauit λεῖα, id est lenia, & ὀλισθάνειν labi, & κολλῶδες liquidum, λιπαρὸν pingue, cæteraq; huiusmodi. Quia vero labentem linguā λ remoraſ, eo interiecto formauit γλισχρὸν lubricum, γλυκὺ dulce, γλοιῶδες viscosum, lurulentum. Animaduertens quoque ipsius ν sonum imò in gutture detineri, eo nominauit τὸ ἔνδον & τὰ ἐντὸς, id est quod intus est, & quæ intrinsecus sunt, vt res literas repræsentaret. Ipsum vero α, μεγάλῳ, id est magno tribuit, & ipsum η μήκει, id est longitudinē, quoniam magnæ literę sunt. in nomine autē στρογγύλον, id est rotundum, ipso ο indigens, ο vt plurimum miscuit. Eademq; ratione cætera secundum literas ac syllabas rebus singulis accōmodare videtur nominum autor, signum nomenq; constituens, ex his deinde species iam reliquas per similitudinem constituere. Hæc mihi Hermogenes recta videtur esse nominū ratio, nisi quid aliud Cratylus hic asserat. HER. Et sanè, ô Socrates, sępe mihi negotiū facessit Cratylus hic, vt à principio dixi, dum esse quādam asserit rectam nominum rationē, quæ vero sit, non explicat, vt discernere nequeā vtrum de industria, nécne adeò sit obscurus. In præsentia igitur, Cratyle, coram Socrate dicas, vtrum placeant ea tibi quæ Socrates de nominibus prædicat, an pręclarius aliquid afferre possis: quod si potes, adducas in medium, vt vel à Socrate discas, vel nos ambos erudias. CRAT. Videtúrne tibi Hermogenes facile esse tam breui percipere quoduis atque docere, nedum rem tantam, quæ maximum quid de maximis æstimatur? HER. Non mihi per Iouem, quinimmò scite loquutum Hesiodum arbitror, quod operæpretium sit paruum paruo addere. (In libro 1. ἔργων.) Quare si quicquā, licet exiguum, perficere vales, ne graueris, sed & Socratem istum iuua, & me insuper. SOC. Equidē, ô Cratyle, nihil eorum quæ suprà commemoraui, assererem. Nempe vtcunque visum est, cum Hermogene hoc indagaui. quocirca aude si quid melius habes, exprimere, tanquam sim libenter, quod dixeris, suscepturus. Neq; enim mirarer siquid tu hisce haberes præclarius. Videris porrò & ipse talia quædam considerasse, & ab alijs didicisse. Siquid ergo præstantius dixeris, me inter discipulos tuos circa rectam nominum rationem vnū connumerato. CRA. Certe mihi, ô Socrates, vt ais, curæ hæc fuerunt, ac forte discipulum te efficerem. Vereor tamen ne cōtrà omnino se res habeat. Conuenit mihi nunc idē erga te dicere, quod aduersus Aiacē in sacris Achilles inquit. (Iliad. ι.) Generose, ait, Aiax Telamonie populorū princeps, omnia mea ex sentētia protulisti. Ita quoque, ô Socrates, nostra ex mente vaticinari videris, siue ab Euthyphrone fueris inspiratus, siue Musa quædam tibi pridē inhęrens nunc te protinus concitauerit. SO. O vir bone Cratyle, ego quoq; sapiētiam meam iampridem admiror, neq; nimis confido. quare examinandū quid dicam, existimo. Nam à seipso decipi grauissimū est, nimis enim periculosa res est, quum seductor abest nunquā, sempérq; deceptum proxime comitatur. Oportet itaque superiora frequenter animaduertere, & vt poeta ille ait, antè illa retroq; conspicere. Atqui & in pręsentis videamus quid à nobis sit dictum. Rectam diximus nominis rationē, quæ qualis queq; res sit, ostēdit. Nunquid sufficienter esse dictum asserimus? CRAT. Mihi quidem planè sic videtur, ô Socrates. SOC. Docendi igitur gratia nomina ipsa dicuntur? CRA. Prorsus. SOC. An non & artem esse hanc dicimus, & ipsius artifices? CRA. Maximè. SO. Quos? CRA. Quos à principio tu legum & nominum cōditores cognominabas? SOC. Vtrum hanc artem similiter atque alias inesse hominibus, an aliter arbitratur? Id autem est quod volo. pictores quidam deteriores sunt, quidam præstantiores? CRA. Sunt. SOC. Nónne pręstantiores opera sua pulchriora faciunt, figuras videlicet animalium? cæteri contrà? Aedificatores quoq; similiter partim pulchriores, partim turpiores domos efficiunt? CRAT. Sic est. SOC. Nónne & legum ipsarum autores partim opera sua pulchriora, partim turpiora efficiūt? CRA. Haud amplius istud admitto. SOC. Non ergo leges aliæ meliores, deteriores aliæ tibi videntur. CRAT. Non. SOCR. Neque etiam nomen vt apparet, aliud melius, aliud deterius impositum arbitraris. CRA. Neque istud. SOC. Ergo omnia nomina recte posita sunt. CRA. Quæcunque videlicet nomina sunt. SOC. Quid de huius Hermogenis quod paulò antè dictum est, nomine? Vtrum dicendum non esse illi istud impositum, nisi quod ἑρμοῦ γενέσεως, id est Mercurij generationis illi competat? An impositum quidem, non tamen rectè? CRA. Neque impositum esse, ô Socrates, arbitror, sed videri esse autem alterius cuiusdam nomen, cui natura inest quæ nomine continetur. SOC. Vtrum neque mentitur quisquis Hermogenem esse eum dicit? Neque enim hoc est dubitandum, quin cum dicat Hermogenem esse, cum non sit. CRAT. Qua ratione id ais? SOC. Nunquid ex eo quòd non datur dicere falsa, sermo tuus constat, & circa id versatur? permulti nempe, ô amice Cratyle, & nunc prędicāt, & quondam asseruerunt. CRAT. Quo pacto, ô Socrates, dum dicit quis quod dicit, quod non est dixerit? An non hoc est falsa dicere, quæ non sunt, dicere? SOCRA. Præclarior hic sermò amice, quàm conditio

ditio mea & ætas exigat. Attamen mihi dicas, vtrũ loqui falsa non posse aliquis tibi videtur, fari autẽ posse? CRA. Neq; fari. SOC. Ac etiã neq; dicere, neque appellare, salutaréq;? Quemadmodũ si quis tibi obuius hospitalitatis iure manu te pręhẽdẽs, dicat, Salue hospes Atheniẽsis, Smicrionis fili Hermogenes. ille loqueretur ista, vel fari diceretur, vel diceret, vel salutaret, appellaretq; ita, non te quidẽ, sed hunc Hermogenẽ, aut nullum? CRA. Videtur mihi, ô Socrates, incassum hęc iste vociferare. SO. Sat habeo, vtrũ vera vociferat, qui ita clamat, an falsa? An partim vera, partim falsa? Nã hoc quoq; sufficiet. CRA. Sonare hunc ego dicã seipsum frustra mouẽtem, ceu si quis æra pulset. SOC. Animaduerte. Cratyle, vtrũ quoquo modo cõueniamus. Nónne aliud nomẽ, aliud cuius nomẽ est, esse dicis? CRA. Equidem. SOC. Et nomẽ rei ipsius imitationẽ quandam esse fateris? CRA. Maxime omniũ. SOC. Et picturas alio quodã modo rerum quarundam imitationes? CRA. Certè. SO. Age verò, forte ego quid dicas, non satis intelligo, tu autẽ forsitã recte loqueris. possumus has imitationes vtrasq; & picturas & nomina rebus his quarũ imitationes sunt, attribuere, nécne? CRA. Possumus. SOC. Aduerte hoc in primis, nunquid possit aliquis viri imaginem viro, & mulieri mulieris tribuere, & in alijs eodẽ pacto? CRAT. Sic certe. SOC. Num & contrà, viri imaginẽ mulieri, & mulieris viro? CRA. Et hoc. SOC. An vtræq; distributiones huiusmodi rectæ sunt? vel potius altera, quæ cuiq; propriũ similéq; attribuit? CRAT. Mihi quidẽ videtur. SOC. Ne igitur ego ac tu cum simus amici, in verbis pugnemus, aduerte quod dico. Talem ego, ô amice, distributionem in imitationibus vtrisq; tam nominibus quàm picturis rectã voco. & in nominibus non rectã modo, sed verã. Alterã vero dissimilis ipsius tributionũ illationemq; non rectã, & in nominibus pręterea falsam. CRA. At vide, ô Socrates, ne forte in picturis duntaxat id contingere possit, vt quis male dispertiat, in nominibus autẽ minime, sed necessariũ sit recte semper adscribere. SO. Quid ais? quo ab illo hoc differt? Nónne fieri potest vt cuipiã viro quis obuius dicat, hæc tua figura est, ostendatq; illi forte viri illius figurã, forte etiã mulieris? Ostendere, inquã, sensibus oculorũ offerre. CRA. Certe. SOC. Nónne iterũ vt eidẽ factus obuiã dicat, nomẽ id tuũ est: Imitatio quippe aliqua nomẽ est, quemadmodũ & figura. Dico autẽ ita. Nónne licebit illi dicere, nomẽ hoc tuum est? deinde in aurẽ idem infundere, forte eius imitationẽ dicendo quòd vir est, forte vero fœminæ cuiusdam generis humani imitationẽ, dicendo quòd mulier? Non videtur tibi hoc aliquando fieri posse? CRA. Cócedere tibi volo, ô Socrates, sic esto. SO. Recte facis amice, siquidẽ id ita se habet. neq; enim nunc ea de re magnopere decertãdũ est. Porrò si in his huiusmodi quędã partitio fit, alterum vere loqui, alterum loqui falsa vocamus. Si hoc accidit, & possumus nõ recte nomina distribuere, & quæ non propria sunt cuiq; reddere, similiter in verbis aberrare licebit. Sin autẽ verba nominaq; ita congerere datur, necesse est & oratiões similiter. Oratio quippe, vt arbitror, est verborũ & nominũ compositio. Quid ad ista Cratyle? CRA. Quod & tu. probe nãque loqui videris. SOC. Quinetiã si prima nomina ad literas ipsas quadã imitatione referimus, cõtingere potest in his quemadmodũ in picturis, in quibus accidit vt congruas omnes figuras colorésque adhibeamus. Itémq; vt non oẽs, sed partim superaddamus, partim subtrahamus, pluráq; & pauciora exibeamus. Nónne fieri hoc potest? CRA. Proculdubio. SOC. Qui conuenientia omnia tribuit, pulchras literas & imagines reddit. Qui vero addit, vel aufert, literas quidem ac imagines & ipse facit, sed malas. CRA. Nempe. SO. Qui aũt per literas ac syllabas rerum essentiã imitatur, nónne eadẽ ratione si competentia omnia tribuit, pulchrã imaginem efficit? Id autẽ nomen existit. sin autẽ in paucis deficiat vel interdũ excedat, imago quidẽ efficietur, sed non pulchra? Quamobrẽ nomina quędã bene instituta erunt, quędã contrà. CRA. Forte. SOC. Forsitã ergo nominum hic bonus erit artifex, ille malus. CRAT. Profecto. SOC. Nónne huic nomẽ erat nominum cõditor? CRA. Planè. SOC. Erit itaq; in hoc quemadmodũ in cęteris artibus conditor nominũ bonus vnus, alius vero non bonus, si modò superiora illa iter nos constant. CRA. Vera hæc sunt. Verũ cernis, ô Socrates, quoties has literas α & β & quodius elementorum nominibus per artem grammaticam attribuimus, si quid auferim⁹, vel addimus, vel etiam permutamus, quod nomen quidẽ scribimus, non tamẽ recte, imò vero id nullo modo scribimus, quin potius statim aliud quiddã est, cùm primum horum aliquid patitur. SOC. Videndum Cratyle, ne forte minus recte hoc pacto consideremus. CRAT. Quo pacto? SOC. Fortassis quęcunq; aliquo ex numero constare vel non constare necesse est, id quod ais perpetiuntur, quemadmodũ decem, aut quiuis alius numerus. Nam quilibet numerus quocunq; addito vel ablato, alius statim efficitur. Fortè vero qualitatis cuiuslibet & imaginis haud eadem in rectitudine ratio est, sed diuersa. Neque enim omnia imago habere debet quæcunque illud cuius imago est, si modo est imago futura. Animaduerte nũ aliquid dicam. An duo quędã hæc erunt, Cratylus videlicet, & ipsius imago, si quis deorũ non modo colorem tuum figuramq; expresserit, vt pictores solent, sed interiora quoq; omnia similia tuis effecerit, mollitiẽ eandem, caloremq;, motum, animã, sapientiã, & vt breui complectar, talia prorsus effinxerit omnia, qualia tibi insunt? Vtrũ, inquam, alterum istorum Cratylus erit, alterum Cratyli ipsius imago? An Cratyli potius gemini? CRA. Cratyli, ô Socrates, vt arbitror, duo. SOC. Cernis amice aliam imaginis rectitudinẽ esse quærendam, quam illorum quæ paulo antè diximus? neq; cogendũ esse si quid vel additum, vel ablatũ fuerit, vt non amplius sit imago? An non sentis quantũ deest imaginibus, vt eadem habeant quę & illa quorũ imagines sunt? CRA. Equidem. SOC. Ridiculum aliquid Cratyle ex nominibus contingeret his quorũ nomina sunt, si prorsus illis similia redderentur. Gemina quippe omnia fierent, neutrumq; illorum vtrum esset potius dici posset, résne ipsa an nomen. CRA. Vera loqueris. SOC. Ingenue itaq; fatearis, ô vir generose, nominum aliud bene, aliud cõtrà positum esse: neque cogas omnes literas continere, adeò vt penitus tale sit, quale & id cuius est nomẽ: sed mitte literam quoq; minus congruam afferri quãdoq;: si literam, & nomen similiter in sermone: si in sermone nomẽ, sermonem insuper nequaquam conuenientẽ rebus tribui, & rem ipsam nihilominus nominari diciq;, quoad rei ipsius cuius sermo est figura, insit quemadmodum in elementorum nominibus quæ nuper ego & Hermogenes commemorauimus, si recordaris.

daris. CRA. Recordor equidem. SOC. Bene hercle. Igitur quãdocunq; hoc inerit, quamuis nõ omnia conuenientia prorsus adsint, dicetur. bene quidem, cum omnia: male vero, cum pauca. Dici itaq;, ô beate, mittamus, ne quemadmodum qui in Aegina noctu circumuagãtur, sero inter peragunt, ita & nos hoc pacto ad res ipsa reuera serius quàm deceat, peruenisse videamur. vel saltẽ aliam quanda exquiras rectam nominis rationem, neq; cõfitearis declarationem rei literis ac syllabis factã, nomen esse. Porrò si ambo hæc dixeris, tibi ipse constare & consentire non poteris. CRAT. Videris mihi probe loqui, ô Socrates. atq; ita pono. SOC. Postquam de his cõsentimus, quod restat, discutiamus. Si bene nomen positũ esse debet, oportere diximus literas sibi conuenientes inesse. CRAT. Planè. SOC. Conuenit autẽ vt literæ rerum similes insint. CRA. Omnino. SOC. Quæ igitur recte sunt posita, ita posita sunt. Siquid autem non recte positum est, vt plurimum quidem ex conuenientibus similibusq; literis cõstat, si quidem imago est: habet autem & aliquid non conueniens, propter quod non rectum est, neq; recte nomen est institutum. Sicne, an aliter dicimus? CRA. Nihil est, ô Socrates, vt arbitror, cõtendendum: neque enim mihi placet, vt nomen quidem esse dicatur, non tamen recte positum. SOC. Vtrum hoc tibi non placet, quod nomen rei ipsius declaratio sit? CRAT. Placet. SOC. At vero nomina partim ex primis cõstituta esse, partim esse prima, non probe dictum putas? CRAT. Probe. SOC. Enimuero prima si quorundam declarationes esse debent, habésne modum commodiorem quo id fiat, quàm si talia fiant, qualia illa sunt quæ declarari volumus? An modus iste potius tibi placet, quem Hermogenes alijque plurimi tradũt, quòd videlicet nomina cõuentiones quædam sint & declarationes, significationesq; ijs qui ita constituerunt, ac res ipsas præcognouere: rectáq; nominis ratio in conuentione consistat, neq; intersit vtrum quis ita vt nunc statutum est decernat, an cõtrà: vt videlicet ε, quod nũc σ paruum vocatur, ο magnum cognominetur, ω vero quod modo ω magnũ, ο paruũ dicatur? Vter istorũ magis tibi modus placet? CRA. Præstat omnino, ô Socrates, similitudine referre quod quis ostendere vult, quàm quouis alio. SO. Scite loqueris. Nónne si nomẽ rei simile est, necesse est elemẽta ex quibus prima nomina cõponuntur, natura ipsa rebus esse similia? Sic autẽ dico: an aliquis quandoq; picturã quã suprà diximus, rei cuiusquã similẽ effinxisset, nisi colores ipsi quibus cõstat imago, essent natura rei illius similes quam pictoris studiũ imitatur? An non impossibile? CRA. Impossibile planè. SOC. Eadem ratione nomina ipsa nunquã alicuius similia fierẽt, nisi illa quibus nomina cõponuntur, similitudinẽ aliquã haberẽt earum rerum, quarũ nomina imitationes sunt. Ea vero quibus cõstant nomina, elemẽta sunt. CRA. Sanè. SOC. Iam tu sermonis eius esto particeps, cuius paulò ante Hermogenes. An recte dicere tibi nisi sumus, quod ipsum ρ lationi, motui, asperitati cõgruit? CRA. Recte mihi quidem. SOC. Ipsum autẽ λ leni & molli, ac cæteris quę narrauimus? CRA. Profecto. SOC. Scísne quod idẽ, id est asperitas ipsa nobis quidẽ σκληρότης vocatur, Eretriẽsibus vero σκληρότηρ? CRA. Vtiq;. SOC. Vtrũ ambo hæc ρ & σ, eidẽ similia videntur, idemq; ostẽdunt tam illis per ipsius ρ terminationẽ, quàm nobis per σ, vel alteris nostrũ nihil declarant? CRAT. Vtrisq; planè demonstrãt. SOC. Vtrũ quatenus similia sunt ρ & σ, vel quatenus dissimilia? CRAT. Quatenus similia. SOC. Nunquid penitus similia sunt? CRA. Ad lationẽ quidẽ æque significãdã? SO. Quia & ipsum λ iniectum, cur non contrariũ asperitatis ipsius significat? CRAT. Forte non recte iniectũ est, ô Socrates, quemadmodũ ea quę tu in superioribus cum Hermogene hoc tractabas, dũ & auferebas & inferebas literas vbi maxime oportebat. Ac recte mihi facere videbaris. & nunc forte pro λ, ρ apponendum est. SOC. Probe loqueris. Quid vero, nũc vt loquimur, nihil percipimus inuicẽ, quãdo quis σκληρὸν prouinciat? neq; tu quid nunc ego dicã, intelligis? CRA. Intelligo equidem, ô amicissime, propter consuetudinẽ. SOC. Cum consuetudinẽ dicis, quid aliud præter cõuentionẽ dicere putas? An aliud cõsuetudinẽ vocas, quàm quod ego cum id pronũcio, illud cogito, tu quoq; quod ipse cogitem, percipis? Non hoc dicis? CRA. Hoc ipsum. SOC. Si id me pronunciãte cognoscis, per me tibi fit declaratio. CRA. Ita est. SOC. dissimili videlicet eius quod ipse cogitans profero: quãdoquidẽ ipsum λ dissimile est eius quo tu σκληρότητα, id est asperitatẽ vocas. Si hoc ita se habet, profecto ipse ad id teipsum assuefacis, & ex hac cõuentione rectã tibi nominis rationẽ proponis, postquã tibi idem tam dissimiles quàm similes literæ repræsentãt propter ipsam consuetudinis & conuentionis adeptionẽ. Sin autẽ consuetudo conuentio minime sit, haud adhuc recte dici poterit similitudinẽ esse declarationẽ, imò consuetudinẽ dicere oportebat. Siquidẽ ex similitudine & dissimilitudine cõsuetudo declarat. His vtiq; concessio, ô Cratyle (nempe silentiũ tuum pro concessione ponam) necesse est cõsuetudinẽ aliquid cõuentionémque conferre ad eorum quæ sentimus & loquimur expressionẽ. Nam si velis, optime vir, ad numerorũ consideratione descendere, quo pacto speras, adeò propria reperturũ te nomina vt singulis numeris simile nomẽ attribuas, si non permiseris cõcessionẽ tuam, conuentionemq; autoritatẽ aliquã circa nominum rationẽ habere? Mihi quidẽ & illud placet, vt nomina quoad fieri potest, rebus similia sint. Vereor tamẽ ne fortè, vt dicebat Hermogenes, tenuis quodammodo sit istius similitudinis vsurpatio, cogamurq; & onerosa hac re, cõuẽtione videlicet vti, ad rectã nominum rationẽ: quoniã tunc fortè pro viribus optime diceretur, cum vel omnino, vel maxima ex parte similibus, id est cõuenientibus diceremus, turpissime vero cum cõtrà. Hoc autẽ post hęc insuper mihi dicas: quã nobis vim habent nomina, quidue pulchrũ per hæc effici asserimus? CRA. Docere mihi quidẽ nomina vidẽtur, ô Socrates, idque simpliciter asserẽdũ, quòd quisquis nomina scit, & res itidẽ sciat. SOC. Forte, ô Cratyle, tale quiddã dicis, quòd cum nouerit aliquis quale sit nomẽ, est autem tale qualis & res existit, rẽ quoq; ipsam agnoscet, quandoquidẽ nominis est res similis. Ars autẽ vna eademq; est omniũ inter se similiũ. Hac ratione inductus dixisse videris, quòd quisquis nomina cognoscit, res quoq; ipsas agnoscet. CRA. Vera loqueris. SOC. Age, videamus quis modus docendarũ rerum iste sit, quem ipse nunc dicis, & vtrũ alius præterea sit, hic tamẽ potior habeatur, vel alius præter hunc nullus; vtrũ istorũ potius arbitraris? CRA. Hoc certe, quòd nullus videlicet alius sit, sed hic solus & optimus. SOC. Vtrum vero & res ipsas ita reperiri censes, vt quicunq; nomina reperit, ea quoq; quorũ nomina

mina sunt, inueniat? An quærendū potius reperiendumq; aliū modū quendā, huncq; discendū? CRA. Maxime omniū secundū ista hunc ipsum & quærēdum & inueniendū. SOC. Age, ita consideremus, ô Cratyle: siquis dum res inuestigat, nomina ipsa sequitur, attenditq; quale vnumquodq; vult esse, vides quàm maximū deceptiōis periculū subit? CRA. Quo pacto? SOC. Quoniam qui principio nomina posuit, quales esse res opinatus est, talia quoq; nomina, vt dicebamus, effinxit. Nónne ita? CRAT. Ita prorsus. SOC. Si ego ille nō rectè sensit, & vt sensit, instituit, nónne & sequētes eius vestigia deceptum iri existimas? CRA. Haud ita est, imò necesse scientē fuisse illū, qui nomina posuit. Aliter autē, vt iandudum dicebā, nomina nequaquā essent. Euidentissimo aūt argumēto id esse tibi potest, haud à veritate aberrauisse nominū autorē, quòd si male sensisset, nequaquā sibi omnia cōsonarēt. An non aduertisti & ipse, cū diceres omnia in idē tendere? SOC. Nihil ista, ô bone Cratyle, valet defensio. Quid enim mirū est, si primo deceptus nominū institutor, sequentia rursus ad primū vi quadā traxit, & ipsi consonare coēgit? Quēadmodū circa figuras interdū exiguo quodā primo ignoto falsoq; existēte, reliqua deinceps multa inuicē consonāt. Debet ēm quisq; circa rei cuiusq; principiū statuendū, disserere multa, diligētissiméq; cōsiderare, vtrū rectè decernat, nécne. quo quidē sufficiēter examinato, cætera iam principiū sequi debēt. Miror tamen, si nomina sibimet congruūt. Cōsideremus iterū quę suprà retulimus. diximus profectò ita nomina essentiam significare, quasi omnia currāt, ferātur & defluāt. Itáne significare censes? CRA. Ita certe. & rectè quidē. SOC. Videamus itaq; ex illis aliqua repetētes. Principio nomē hoc ἐπιστήμη, id est sciētia ambiguū est, magisq; significare videtur, quod ἵστησι, id est sistit in rebus animā, quàm quod cū rebus pariter circūfertur: rectiusq; esse videt, vt principiū eius vt nūc ἐπιστήμην dicamus, quàm per ε, ipsius eiectionē, πιστήμην: & ι pro ε, ι potius adijciamus. Deinde βέβαιον, id est firmū dicitur, quoniā βάσιος & στάσιος, id est firmamētu, & status potius quàm lationis est imitatio. Præterea ἱστορία id forte significat quod ἵστησι τὸν ῥοῦν, id est sistit fluxū, & ipsum πιστὸν, id est credendū, ἱστᾶν, id est firmare omnino significat. Quinetiā μνήμη, id est memoria, ostēdit prorsus quod in anima nō motus est, & agitatio, sed μονὴ, id est quies, stabilisq; permansio. Atq si quis nomina ipsa obseruet ἡ ἁμαρτία & συμφορὰ, id est error & cōtingentia casusq;, idē videbuntur inferre, quod σύνεσις & ἐπιστήμη, id est intelligētia atque sciētia, & cętera nomina quę præclaris sunt rebus imposita. Itē ἡ ἀμαθία & ἀκολασία, id est inscitia & intēperantia, proxima his videntur. ἀμαθία quidē importare videt, ἅμα θεῷ ἰόντος, πορείαν, id est simul cū deo euntis progressum. ἀκολασία vero omnino quādam ipsarū rerū ἀκολουθίαν, id est persecutionē atque congressum. Atq; ita quæ rerū turpissimarū nomina esse putamus, nominū illorū quæ circa pulcherrima sunt, quàm similima videbuntur. Arbitror & alia multa reperiri posse, si quis ad hæc incūbat, ex quibus iterū iudicabit nominū autorē non currentes delatásq; res, imò stabiles indicare. CRA. Verūtamen multa, ô Socrates, secundū agitationis significationē vides illū cōstituisse. SOC. Quid agemus, ô Cratyle? Nunquid suffragiorū calculorumq; instar nomina ipsa dinumerabim⁹? atq; ad hāc normā de rectā ratione nominū iudicabimus, vt ea tandē vera

Circa principiū statuendum disserere multa oportet.

sint, quibus significatione plurimū nominū suffragantur? CRA. Haud decet. SOC. Non certe amice. Sed his iam omissis, videamus, vtrū hæc nobis isto modo fateris, an non. Age, nónne paulo ante cōfessi sumus eos qui nomina in ciuitatibus singulis tum Gręcis, tū Barbaris imposuerūt, onomothetas, id est, nominū cōditores esse, & artē quę hāc facultatē cōtineret, nominū conditricē esse. CRA. Maximè. SOC. Iam verò, primi onomothetæ prima nomina vtrū res quibus nomina imponebant noscentes, an ignorantes imposuerūt? CRA. Cognoscētes, vt mihi quidē videtur, ô Socrates. SOC. Neq; enim (ô amice Cratyle) ignorātes posuissent. CRA. Non, mea quidem sententia. SOC. Redeamus illuc vnde digressi sumus. Dixisti nuper, si recordaris, necessariū esse, illū qui nomina statuit, prænouisse ea quibus nomina tribuebat: perstas adhuc in sententia, nécne? CRA. Adhuc. SOC. Nunquid & illū qui prima nomina posuit, nouisse ais dū poneret? CRA. Nouisse. SOC. Quibus ex nominib⁹ res vel didicerat, vel inuenerat, quādo necdū prima nomina fuerāt instituta? cum dictū sit impossibile esse res vel inuenire, vel discere, nisi qualia nomina sint, didicerimus, vel ipsi nos inuenerimus? CRA. Videris mihi nōnihil, ô Socrates, dicere. SOC. Quo igitur pacto dicemus eos scientes nomina posuisse? nominū conditores ante positionē cuiuslibet nominis extitisse, eosq; res antea cognouisse, siquidē non aliter q̄ ex nominibus disci res possint? CRA. Reor equidē Socrates verissimum eum esse sermonē quo dicitur excellentiorē quandā potētiā quàm humanā prima rebus nomina præbuisse, quo necessariū sit vt rectè fuerint distributa. SOC. Nūquid putas contraria sibijpsi posuisse nominū autorē, si dæmō aliquis vel Deus extitit? an nihil tibi suprà dixisse videmur? CRA. Forte nondū alterū istorū nomina erāt. SOC. Vtra igitur erāt vir optimè? num quæ ad statū vergūt? an quæ ad motū potius? Neq; ēm, vt modo diximus, multitudine iudicabitur. CRA. Sic decet Socrates. SOC. Cum itaq; dissentiāt cōtēdantq; de veritate inuicē nomina, & tam hæc quàm illa vero propinquiora esse asserāt, cui⁹ ad normā dijudicabim⁹? Quò nos vertemus? Neq; enim ad alia nomina cōfugiemus, quia præter hæc nulla. Verū alia quædā præter nomina quærēda sunt, quę nobis ostēdāt absq; nominibus, vtra istorū vera sint, rerū videlicet mōstrātia veritatē. CRA. Ita mihi videt. SOC. Si hæc vera sunt Cratyle, possūt, vt videtur, res sine nominibus percipi. CRA. Apparet. SOC. Per quid potissimū aliud speras res ipsas percipere? Nónne per quod cōsentaneum ac decēs est? per mutuā illarū cōmunionē, scilicet siquo modo inuicē cognatę sunt, & per seipsas maxime. Quod enim aliud est ab illis, aliud quiddā non illas significat. CRA. Vera loqui videris. SOC. Dic obsecro nónne iam sæpe cōcessimus, nomina quæ rectè posita sunt, similia illorū esse quorū sunt nomina, rerumq; imagines esse? CRA. Cōcessimus planè. SOC. Si ergo licet res per nomina discere, ac etiā per seipsas, quæ præstātior erit lucidiorq; perceptio? Num si ex imagine cogitetur, & imago ipsa vtrū rectè expressa sit, & veritas cuius hæc est imago? An potius si ex veritate tam veritas ipsa quàm ipsius imago, nunquid decēter imago ad eam fuerit instituta? CRA. Si ex veritate. SOC. Qua ratione res vel per doctrinam vel per inuentionem compręhēdendæ sint, iudicare, maioris quàm meum ac tuum sit, ingenij opus esse videtur. Sufficiat autem nunc

inter

inter nos constitisse quod non ex nominibus, imò ex se ipsis potius discendæ quærédæq; sunt. CRAT. Sic apparet ò Socrates. SOC. Animaduertamus & hoc præterea, ne multa hæc nomina in idem tendentia nos decipiant, cum qui illa imposuerũt, currere omnia semper fluereq; putauerint, atq; ea cõsideratione posuerint: videtur nempe mihi ita existimasse: quorum tamen opinio si talis extitit, falsa habenda est. profectò illi velut in quandam delapsi vertiginem, & ipsi vacillant iactanturq;, & nos in eandem rapientes immergunt. Considera vir mirifice Cratyle quod ego sæpenumero somnio, vtrum dicendum est esse aliquid ipsum pulchrum ac bonum, & vnumquodque existentium ita, nécne. CRAT. Mihi quidem ò Socrates esse videtur. SOC. Illud igitur ipsum cõsideremus, non si vultus quidam aut aliquid talium pulchrum est, quippe hæc omnia fluunt: sed ipsum pulchrum dicimus, nónne semper tale quale est perseuerat? CRAT. Necesse est. SOC. Nunquid possibile est ipsum rectè denominare, si semper subterfugit, ac primo quid illud sit, deinde quale sit dicere? vel necessarium est, dum loquimur aliud ipsum statim fieri, iugiterque diffugere, nec tale amplius esse? CRAT. Necessariũ. SOC. Quo pacto aliquid illud erit, quod nunquã eodem modo se habet? Si enim quãdoq; eodẽ modo se habet, eo in tempore quo sic se habeat, perspicuũ est quòd minime permutatur: sin autẽ semper eodem modo se habet, idemq; existit, quomodo transit vel mouetur, cum ideã suam non deserat? CRAT. Nullo pacto. SOC. Præterea à nullo cognosceretur. dum enim cognitura vis ipsum aggrederetur, aliud alienumq; fieret. quare quid sit aut quale cognosci nõ posset. nã cognitio nulla ita rem percipit, vt nullo modo se habentem percipiat. CRAT. Est vt ais. SOC. Sed neq; cognitionẽ ipsam esse affirmandum est, ò Cratyle, si decidunt omnia, nihilque permanet. Si enim cognitio ex eo quod cognitio est non decidit, permanebit semper, ac semp erit cognitio: sin autem cognitionis species ipsa discedit, simul & in aliam cognitionis speciem delabetur, neque cognitio erit. Quòd si perpetuo migrat, semper non erit cognitio. Atque hac ratione neque quod cogniturum est, neque quod cognoscendum, semper erit. Sin autem semper est quod cognoscit, est quod cognoscitur, est pulchrũ, est & bonũ, estq; deniq; existentiũ vnũquodq;, quæ in præsentia dicimus, neq; fluxus neque lationis similia mihi videntur. Vtrum vero hæc ita sint, an vt dicebant Heracliti sectatores, alijq; ꝑmulti, haud facile discerni potest. Neq; hominis admodũ sanę mentis est seipsum animũq; suum nominibus credere, & autorem nominũ sapientem asseuerare, atque ita de seipso rebusque omnibus male sentire, vt putet nihil integrum firmumq; existere, sed omnia velut fictilia fluere atq; concidere, & quemadmodum homines destillationibus capitis ægrotantes, similiter quoq; res ipsas affici iudicet, adeo vt destillatione & fluxu omnia comprehendãtur. Fortè ò Cratyle ita est, fortè etiã aliter: forti igitur animo & diligẽti studio inuestiganda res est. neque enim facile assentiẽdum. Iuuenis adhuc es, atq; tibi sufficit ætas. Et si quid inueneris indagãdo, mihi quoq; impartiri debes. CRAT. Nauabo operam Socrates. Ac certe scito me etiam in præsentia non torpere, imò cogitanti mihi & multa animo reuoluenti multo magis ita vt dicebas ipse, quàm vt Heraclitus, res sese habere videntur. SOCR. Deinceps amice postquàm redieris, me doceto. Nunc autem vt constituisti, in agrũ perge. Atqui & Hermogenes hic te comitabitur. CRAT. Fiet vt mones, Socrates. Verum tu quoque iam de his cogita.

GORGIAS PLATONIS, VEL, DE RHETORICA.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

CVM duo quædam in animo potissima sint, cognitio & affectus, cognitionem quidem sophistæ sub veritatis specie ad falsa detorquent, affectum vero populares poetæ sub concinnæ voluptatis esca in dissonas perturbationes sæpe præcipitant. Oratores denique populares tum cognitionem falsis decipiunt coniecturis, tum affectum in motus varios concitant. Quapropter cum horum opera mentes hominum, tum falsis opinionibus, tum perniciosis affectibus ægrotare cogantur, Plato humanorum medicus animorum nos à sophistis quidem omnino, ab oratoribus quoque atque poëtis quodammodo procul abducit, profectò sophistas & vndique & omnes exterminat, poëtas autem neque omnes, sed illos qui vel turpia de dijs & fingunt, vel perturbatos animos acrius imitantur & referunt, neque vndique sed ex vrbe, id est ex iuuenum ignorantumq; turba, qui in perturbationes admodum sunt procliues, & allegoricum poetarum non penetrant sensum. Quamobrem in libris De republica poëtas iubet vel expelli, vel cogi de Deo honeste loqui, neque perturbationibus audientes assuefacere, sed & diuinos hymnos canere, & leges patrias magnorumque gesta virorum grauiter recensere. Sed vt reuertamur ad oratores, hos quoque non omnes Plato vituperat, sed eos duntaxat, qui ad id incumbant assidue, vt quicquid libuerit, quacunque valeant ratione audientibus persuadeant absque delectu, siue malum id est, siue bonum, seu falsa sit ratio seu vera, vel commiseratio, vel concitatio, vel coniectura. Quale fuerat Lysiæ Thebani, atque Tisiæ, necnon Gorgiæ Leontini propositum. Anteponit verò alijs Periclem in Phædro atque Isocratem, propterea quod eloquentiam cum philosophia coniunxerint. Additque legitimum oratorem oportere rerum intelligere rationes, morum leges, verborum vires, naturas ingeniorum, verbaque certa quadam ratione componere ingenijs audientium quoad fieri potest, accommodata, communis boni persuadendi gratia: neque tam ad id incumbere, vt ea quæ dicit hominibus grata sint, quàm vt accepta Deo. Eum verò qui Tisiæ Gorgiæque more non veritatem ipsam atque iustitiam, sed cõiecturam turbæ duntaxat verisimilem probabilemque sequitur, tanquam hominem ciuitati ante alios noxium detestatur, quasi eloquentia sine sapientia sit ensis acutus in manibus furiosi. Duos autem exagitat ante alios, Lysiam quidem in Phædro, hic vero Gorgiam. Nam quantò maioris autoritatis erant, tantò periculosiores erant. Adducitur hic in medium & Polus orator Gorgiæ sectator, & Callicles eorum astipulator. Socrates autem primo per Chærephontem agit familiarem suum, & id quidem aduersus Polum. Deinde ipse per se contra Gorgiam. Quoniam verò hi in aliarum rerum rationibus assignandis apud populum mirum in modum gloriari solebant, ostenditur eos, vt ipsis omnis adimatur fides, nescire suæ professionis rationes afferre. Interrogatus enim Polus quæ sit ars Gorgiæ, cum debuisset eam solum per necessaria definire, & quæ sit explicare, per superflua circunscripsit & qualis, & id quidem affectato nimium stylo, quo vti consueuisse, in Phædro, vbi de oratorum stylis agitur, confirmatur. Deinde interrogatus ipse Gorgias quæ sit ars eius, inepta quadam iactãtia respondit esse rhetoricam. Rogatur deinceps quid sit rhetorica, definire. Meminisse vero debemus rem quamlibet in eo quod ipsa est, partim quidem cum rebus alijs conuenire, partim vero differre: atque id per quod conuenit nominari genus: per quod discrepat, differentiam. hinc fit, vt definitio quæ idipsum quod res est comprehendit, per genus eiusmodi, differentiamque debeat assignari. Gorgias ergo vtpote qui artem suam nesciat definire, genus ipsius & id quidẽ inepte profert. Differentiam verò quam mox in eadem responsione vnà cum genere debebat adducere, vix tandem post mul-

 tas

ras interrogationes extorquente Socrate in medium afferre compellitur. Principio respondet rhetoricam esse artem circa sermones. Et quoniam aliæ quoque sunt similes, interrogatur circa quos qualesue sermones, vt qua in re ab alijs artibus differat, discernatur. Respondet autem circa sermones qui dicendi vim pariant. Iterum id alijs artibus est commune. vnde rursus astringere cogitur rhetoricam versari quam plurimum circa sermones, vimque dicendi. Sed quoniam id quoque commune cum multis, vrgetur iterum addere circa sermones, scilicet de rebus maximis. Cum verò & id commune, iam nescio quid distinctius afferre compellitur, id est per oratoriam nos consequi vt nulli seruiamus, sed alijs dominemur, atque esse oratoriam artem persuasionis pro arbitrio effectricem. Interea Socrates admonet, vt in disputando non tam ad personam qua cum disputatur, quàm ad rem ipsam & sermonem & animum intendamus. Deinde vero quoniam omnis ars aliqua de re persuadet, quæritur qua de re, & qualis sit rhetoris persuasio. Mox in duo distinguitur persuasio. In eam scilicet quæ scientiã, & in eam quæ facit fidem. Concluditurque oratoriam persuasionem non scientiam afferre, sed fidem, non circa quælibet propriè, sed circa iusta atque iniusta, non vbique, sed in turba potissimum, ac de rebus quæ præcipue ad rempublicam pertinent. Additur quinetiam oratorem de rebus insuper ad artes alias propriè pertinentibus suadentius quam artifices ipsos posse loqui, non quidem inter artium ipsarum peritos, sed imperitos. Inter hæc admonemur ne potentia vnquam artisque abutamur. Item ne in disputando vbi ad veritatem percipiendam necessaria est tranquillitas, perturbemur. Rursus æquo animo atque lubentissimo redargutionem esse recipiendam, præsertim in moribus corrigendis. Nihil deterius enim esse quam de moribus falsa sentire. Post hæc concedit Gorgias non pertinere ad oratorem scire qua ratione res ipsæ se habeant, sed machinationem quandam sic ad persuadendum excogitare, vt ipse quamuis ignorans, tamen apud ignorantes magis intelligere quam ipsi scientes appareat, officiumque eius esse, de quolibet in turba strenue loquitur non docendo, sed persuadendo. Concedit quoque oratorem scire id debere & posse quod sit verisimile, etiam si id quod verum est nesciat quod quidem fieri nullo modo potest. Nisi enim rem ipsam cognoueris, nunquam quid illius simile sit, agnosces. Proinde quæritur vtrum sicut ad oratorẽ alia scire non attinet, ita neque etiam quid bonum, honestum, iustum sit intelligere. Gorgias verò cum aliàs dixerit, oratorem ad hæc atque illa similiter se habere, hic sibi repugnans, scire hæc saltem oportere censuit. Hinc Socrates argumentatur. Si orator scit iusta, ergo est iustus, tẽtans videlicet Gorgiam nunquid vim consequentiæ teneat. Ille vero admittit statim, cum propriè in scientijs artibusque ad intelligẽtiam pertinentibus id sequatur, scit astrologica vel fabrilia, ergo astrologus est vel faber. in ijs tamẽ quæ ad voluntatem moresque pertinent non sequatur, scit iusta, ergo iustus. Opus enim ad iustitiam est voluntate. Veruntamẽ siquis diuinam quandam de iustitia scientiam habeat, quod quidem spirãte deo fieri quandoque posse Plato vult, recte sequetur. Quisquis enim certissime scuerit quantum bonum iustitia sit, quantumue præmium maneat, atque contra quantum iniustitia malum, quantumue hinc supplicium debeatur, is procul dubio iniustitiam fugiens, iustitiam complectetur. Quacunque vero ratione sese res habebãt, Gorgias sibimet cogitur contradicere. Quippe cum in superioribus, oratorem iniustum esse aliquando posse concesserit, hic vero neget. Post hæc Socrates ex arrogantia Poli sub quadam ironia & iuniores improbat, siquando seniores corripiant arroganter, & præcipit omnibus vt emendari a quolibet facile patiantur. Cæterum vt quæ sequuntur plane intelligantur, aduertendũ est, oratoriam vel in genere, vel in speciebus, posse considerari, atque in genere quidem definiri, industriam ad persuadendum in materia ciuili promptissimã, tum quadam probationis facultate, tum vel maxime eloquij gratia. Ideoque inter artem quandam disserendi poeticamque esse quodammodo constitutam. Hactenus oratoria intellectui quidem bonum est, voluntati vero neque bonum est neque malum. Huius autem duę sunt species, philosophica, & popularis siue adulatoria illa bonum, hæc vero malam. Illius quidem finis est, certis rerum, verborum, morum rationibus, audientes ad commune bonũ perducere. Quam maxime laudat in Phædro ex philosophia poetique grauiori compositam. Alterius autem finis est, per coniecturas turbæ verisimiles, concitationesque animorum, quodcũque libuerit impetrare. Hanc inter sophisticam vulgaremque poetam ponimus ex verisque permixtam, quam in hoc dialogo detestatur. Diuidit autem artes ipsius hominis propriè curatrice in duo præcipue genera. Quorum primum curat animum, secundum vero corpus. In animo legalem facultatem ait legum conditricẽ morumq. moderatrice animum ipsum in habitu quodã naturæ consentaneo formare atque stabilire: artem vero iudicialem animum, siquando hinc lapsus fuerit, restituere. In corpore quoq. geminas ponit artes, similiter corporis curatrices, gymnasticã quidem huius exercitandi magistrã in bona ipsum habitudine pro viribus confirmantem. Medicinã vero corpori amissam sanitate restituentem. Quapropter qualis est legalis in animo, talis in corpore videtur esse gymnastica. Item qualis iudicialis in animo, talis in corpore medicina. Has omnes appellat artes, quia certa ratione perducũt ad bonum. Subdit naturam quandam siue peritiam, adulatoriam, seruilem, atque fallacẽ quæ falso has quatuor æmulatur. Per sophisticam quidem simulat legalem, per oratoriam scilicet vulgarẽ fingit iudicialem, per fucatoriã præ se fert gymnasticam, per coquinatoriam medicũ repræsentat. Totum verò hoc adulandi genus negat esse artem, quia non ratione certa ad verum bonũ, sed lenocinijs contendit ad gratiam. Sed ne quis existimet Platonem longe omniũ eloquentissimum legitimam eloquentia coquinatriæ comparare, legat Phædrũ, in quo & eam probat, & finem officiumque & præcepta eius subtilissime tradit asseritque ipsam esse similem medicinæ. Quoniam vero Polus oratoriam vim extollens, oratores ait ex eo maximã habere potentiam, quòd pro arbitrio valeant aduersarios carceri mortique damnare, vel expoliare bonis, vel vrbe priuare: Socrates duobus potissimũ argumẽtis probat iniustos non esse potẽtes. Primo quidẽ, quoniam potentia exoptanda est vnicuiq. tanquam bonum: constat verò licentiam quodcũq. libuerit faciendi, iniustis hominibus veluti mente captis non modo non bonam esse, sed malã, atq; tandem perniciosam. Deinde maxima potestas esse posse id ipsum quod velis efficere. Patet autem omnes verũ velle bonum. At malos verũ bonum vel agere vel consequi nunquã. Adde quod mala mens eo ipso quod mala est, discors in seipsa & insana censetur, tamque ab his quæ afferũtur sensibus superata. Quis ergo dixerit mentem & languidam & more mancipij suis seruientem mancipijs, esse potentem? Interea humana omnia distinguũtur in tria, scilicet in bona, malaq., & media. Bonorum primum est sapientia. Secundum, optanda corporis habitudo. Tertium, fortunæ commoditas. Sed hæc duo eatenus iudicãtur bona, quatenus commodũ menti exhibent ministerium. Horum vero opposita dicuntur mala, sed horũ media tanquam indifferentia sunt, quæ non magis ad bonum declinãt quàm ad malum, vt ire, sedere, atq; similia. Additur neminem velle aut mala aut media, aut ea quæ agit propriè, imo duntaxat ea quorũ gratia mouetur & agit. Non ergo qui iniurias faciunt, ipsas volunt iniurias, sed bonum cuius gratia faciunt. Bonũ verò non cõsequuntur, non assequũtur ergo quod volunt. Non ergo potentes. Deinceps verò Socrates ex errore Poli cõmuni cum multis nactus occasionem sancta nobis tradit præcepta. Cui peccare grauiter licet, propè miser est, qui peccat grauiter iam est miser: qui peccati non luit pœnas, est miserior. Iniurias pati eligendum est potius quam inferre. Licentia quodcunq. libuerit faciẽdi non est potentia, nisi id nobis sit denique conducturũ. Conducet autẽ iuste duntaxat vtentibus. Iniusti etiã si totius orbis imperio potiantur, infelices sunt, imo infelicissimi. Quo enim magis peccare licet, & quo minus peccati datur pœna, eo infeliciores habentur. Felicitas in sapientia iustitiaque consistit, infelicitas in contrarijs. Quoniam vero Polus veritatis iudicium quod ad iudicis qualitatẽ potius quam ad iudicantium numerũ referri debet, in quorumlibet testiũ multitudine collocat, ideo Socrates optimum probandi modum esse respondet, si vnicum in causa testem adduxeris, aduersarium scilicet ratione conuictum: alioquin coaceruatã vndiq; testium multitudinem, parum ad veritatẽ esse momenti. Præterea quia Polus ait iniuriam quidem facere turpius esse, pati vero peius: Socrates id arguit, asserens idem in rebus humanis moribusque bonum esse atque pulchrum siue honestum: idem malũ atque turpe. Deinde idipsum pulchrum vel propter voluptatem, vel vtilitatem, vel vtrunq. puta existimari, turpe vero contrà. Hinc argumentatur: si facere iniuriã turpius est quàm pati, nõ ex eo quidem quod sit molestius, ex eo igitur quod sit damnosius. si ita, ergo deterius iudicatur. Mox adiungit oportere seipsum rationi tanquam medico curandum committere. Affirmat quoque iustam peccatorũ punitionem, ei qui punitur, prodesse plurimũ. Hæc enim si iusta est, ergo pulchra atque honesta. Si ita, ergo bona: si bona, cõfert animo, videlicet tanquam medicina corpori. multoque magis. à morbo enim animi liberat, qui grauissimus est morborum omnium atq. malorũ. Inter hæc animaduerte theologorum sententiam, nihil magis necessariũ esse vtiliusque peccatoribus quam confiteri peccata, affici pœnitentia, pœnas à iudice petere, æquo animo ferre vt purgetur animus.

antequam

antequã insanabilis morbus eius euadat. Posthæc audies facilimũ esse nobis affectum illi nostrum significare qui simili laboret affectu. Item Socratem philosophię amore captum illi semper obtemperare. Præterea eligendum potius esse vt cætera nobis dissonẽt omnia, quam vt animus intra se dissonet. Proinde vbi Callicles Socratem corrigit quasi argutiarum nimiũ studiosum, intellige sub persona Socratis Sophistas à Platone redargui. Tãgit postea Callicles Thrasymachi multorumque prophanam opinionem, dicentium mores & leges nõ naturæ ordine, sed sola hominum vel opinione vel fictione consistere Quod in libris De republica & in sequẽtibus confutatur. Quod vero afferre videtur Callicles contra philosophos, intellige non cõtra legitimos philosophos esse dicta, sed partim aduersus ignauissimos sophistarum, partim aduersus eos qui philosophię studio abutũtur: dum vel ita solam logicam sectantur, vt partes speculationis alias deserãt: vel ita solam speculationem capessunt, vt philosophica morum præcepta institutaq; ciuilia negligant. Nõnulla vero in ipsa Calliclis inuectiua falsa dicuntur, quæ in sequẽtibus refellentur. Post hæc autem præcipitur omnem in animæ nostræ examine atq. probatione esse diligentiam adhibendam, atque ad id tanquam iudicem vnum eligendum esse, in quo sapientia sit rei ipsius qua de agitur, & beneuolentia qua libentius consulat, & audacia insuper, per quam quod profuturum putet, non vereatur exprimere. Deinde nos admonet Socrates, cum rationales natura simus, ne irrationali casu & fortuna viuamus, sed certum vitæ finem diligentissime præscribamus. viasque ad ipsum eligamus commodiores. Denique dum sæpius obsecrat Calliclem, vt ipsum libere audacterque redarguat, admonet non nihil inquirere impẽsius oportere quàm animi medicinam. His actis Callicles concedit idem esse natura potẽtius validiusque & melius, atq. naturalem iustitiam velle, eum qui potentior est habere quæcunque inferiorum sunt, eisque dominari, legemque illius naturaliter esse iustam. Ad hæc Socrates ita infert. Si idem est potentius, validius, melius, atque multitudo validior est quàm vnus, ergo & potentior atque melior. Multitudinis ergo leges cum potentioris meliorisq. sint, iustæ naturaliter erunt. At huius leges statuunt esse iustũ seruari inter omnes æqualitatẽ, atque esse turpius iniuriam inferre quàm pati. Quam obrem non solum lege turpius est facere iniuriam quàm pati, atque iustum est æquitatẽ seruare, vt in superioribus dixerat Callicles, sed etiã ipsa natura. Præterea quia Callicles in superioribus potentiores illos esse pũtauerat: qui astutia, audacia, violentia, cæteros anteirẽt: Socrates paulatim hunc emendat, cogitque fateri potentiorem esse, qui prudentior fortiorq. sit ad rempublicam gubernãdam. Significat quoq; inter hæc se eadem semper eisdem de rebus adducere, probãs videlicet cõstantiam, improbans leuitatẽ, Iam vero Calliclẽ conatur vltra prudentiam fortitudinemq; ad temperantiam quoque perducere. At hic quemadmodum suprà Thrasymacum imitatus circa iustitiã potentiamq. errauerat, ita nunc sequutus Aristippum circa temperantiam similiter erat, eam appellãs stupidam ingenij seruilis ignauiã, atq. in fouendis explendisq. sensuum libidinibus virtutem asserens felicitatemq. consistere. Socrates autem mox ad demonstrandum se se accingit, temperantiam non opinione humana, sed ordine naturæ constare. Profecto naturalis ordo requirit, vt inferiores animæ partes superioribus pareãt, totusque animus consonans vndiq. sit & sanus & pulcher, neq. agat frustra, sed finem propositum consequatur, qualis est habitus vitaq. temperati. Contrà vero in homine intemperato ratio regina hominis serueli seruit concupiscentiæ, dissonat quoque & languet, opusq; inexplebile molitur, incõparabilisque molestia volantem sequitur voluptatem. Id totum Socrates Pythagoreorũ præsertim Philolai & Empedoclis sentẽtijs explicat, duplici præcipue via. scilicet per fabulam & exemplũ: in quibus ipse considera, animam in hoc corpore omnem quidem esse mortuam, intemperantem præterea inferis deputari, irrito assiduoq. labore miserabiliter agitatam, dum quodã perforato vase, id est deprauato fallacique iudicio continue machinatur perforatum quoque vas alterum, id est concupiscentiam inexplebilem fluentibus oblectamentis implere. Post hæc quia Callicles non solum virtutem, sed etiã felicitatem in assidua libidinum expletione constituit, affirmatq; idem esse voluptatem atque ipsum bonum, dolorem quoque idem atque malũ, idcirco Socrates id pluribus rationibus confutat. Prima, constat voluptatem non esse ipsum bonum, cum sæpe & turpissima sit, & turpissimis hominibus adsit. Secunda, bonum & malum vtpote contraria in eodem simul esse non possunt. At voluptas & dolor in eodẽ sunt simul, quando videlicet quis sitiens bibit. tunc enim sitiendi molestia cũ bibendi voluptate concurrit. Tertia, bonum & malum sicuti cætera contraria solent, non simul abeunt ab eodem. Voluptas autem dolorque tunc ab eodem simul abeunt, quando quis eodem in tẽpore dum bibit cessat simul & sitire pariter & delectari bibẽdo. Quarta, vnusquique præsentia quidem boni sit bonis, mali vero præsentia sit malus. At neque præsente voluptate boni fiunt homines dissoluti neque dolore probi homines male fiunt. Quinimo cum sæpe æque gaudeant, aut doleant boni atque mali, & aliquando mali magis gaudeãt, & boni magis doleant, certe si voluptas quidem bonum esset, dolor vero malum, sequeretur vt frequenter tam boni quam mali pariter boni forẽt aut mali, ac nonnunquam boni magis mali quàm ipsi mali, atque e conuerso. Inter hæc animaduerte præceptum Socratis obseruandum, scilicet non esse ad grauissima festinãdum, nisi leuiora prius fueris consequutus. Afferuntur deinde nonnulla ex quibus confirmare quis possit, voluptatem non esse ipsum per se bonum, propterea quòd multæ reperiantur voluptates malæ, noxiæ videlicet & animo simul & corpori, nosque à rebus optimis diuertẽtes quòd si voluptas ipsum per se bonũ esset, nulla esset mala voluptas. proinde distinguuntur iterũ facultates, & quæ velut artes ad bonũ vtileque certa ratione procedunt, & quæ tanquam adulationes, nulla veri boni adhibita ratione voluptatẽ solam aucupãtur: quarũ in numero poẽsim & musicam, communẽmq; oratoriam collocat. Tu verò inter differendum hanc nota sententiam. Virtutem corporis sanitatẽmque in ordine quodã & ornatu cõsistere, similiterq; in ordine ornatuque suo animi virtutem atque sanitatẽ. Ex quo fit, vt quemadmodum virtus corporis vitiumque non in opinione, sed in re ipsa vel naturæ consentanea vel opposita reperitur, sic virtus vitiumque animi non ad humanam opinionem, sed ad naturæ legẽ diiudicetur. Conclude tandem, quantum naturaliter præstat corpus habere sanũ quàm ægrotum, tantũ præstare similiter temperatum quam intemperatum animũ possidere. Præterea confirmatur in sequentibus sententia Pythagorica, omnibus in rebus esse optimam temperantiam. Quæ quidẽ prima omniũ adolescentibus est tradenda, per quam pręcedens pueritiæ intemperantia corrigatur, totusque animus tẽperetur, quam mox sequi cæteras virtutes existimat. Siquidẽ temperatus erga deum atque homines agit decẽtia, pius est iustusque & fortis. Deinde cõcluditur in sola virtute felicitatẽ, in sola improbitate esse miseriã, omniaq. humana ad virtute velut ad signũ certissime referẽda. Præterea sicut ad beatitudinem necessaria virtus est, sic & vitiorũ castigationem punitionemq; necessariam esse, quasi morborũ animi medicinã. Denique intemperatũ neque hominibus, neque deo, neque sibimet amicum esse posse. Vt autem naturalem temperantię excellentiam nobis ostendat, ex Pythagoreorum Orphicorumque mente subiungit, vniuersum temperantia atque etiam concordia & iustitia, que continentur in ipsa temperantia, contineri: ideoque, quod & Pythagoras, inquit, intemperantiam in omnibus tanquam perniciosissimam esse totis viribus fugiendam. Quoniam verò ad hanc simul atque iustitiam æqualitas præcipue pertinet, æqualitatem in primis præcipit obseruari, quã asserit in dijs & hominibus valere quàm plurimum. Aequalitatem, inquam, geometricam, per quam vnicuique æqualis ita sit distributio, vt pro capacitate meritisque cuiusq. æqualiter distribuatur, æqualiter inquam, id est neque magis neque minus quàm vel capacitas vel meritum exigere iudicetur. Aequalitas quidem geometrica in quadam congrua portione consistit. Arithmetica verò in numero vtrinque pari. Neque vero eadem est hæc & illa. Sanè excessus sex ad quatuor, itẽmque excessus quatuor ad duo, apud arithmeticum numeros considerantem, est æqualis: per duo enim vterque perficitur. Verum apud geometrum portionis iudicem est inæqualis. Nam senarius numerus quaternarium proportione sesquialtera superat, in qua maior numerus minorem & semel cõtinet totum, & insuper eius dimidium. Quaternarius vero binarium proportione superat dupla Eiusmodi vero æqualitate quæ non numerantis more tantũ ponderis vni tribuit quantum alteri, sed metientis ritu, neque magis neque minus quàm cuique congruat tribuit vnicuique, ait cuncta seruari, in hæc etenim & iustitia dei in operibus suis, & hominis ad homines continetur. Vtrobique enim pro mensura capacitatis & meriti cuiq; distribuitur. His dictis asserit theologica fundamenta morum firmissimis esse rationibus confirmata. Præcipue peius esse iniuriam facere quàm pati, omnium vero pessimum cum iniuriam feceris, non dare pœnas, quibus quasi medicamentis ab omnium maximo iniustitiæ morbo animus liberetur. Nullum enim detrimentum maius cogitari posse quàm quod animo infertur à vitio, adeo vt quemadmodum homini cum omnino ægroto corpore non expedit viuere, ita neque cum animo vitijs ægro. Itẽ non multi faciendam esse vitam in corpore, sed virtutem. peiusque esse seipsum flagitiosis hominibus ob morũ simili-

tudinem præstare persimilem, quàm ab illis interfici. Inter hæc monet ne res vllas quarum ignari simus, tractandas aggrediamur, præsertim grauiores, maxime publicas. Omnino verò oratoriam parui facit, si nullam posit vel priuatim vel publice salutem afferre animo, sed corpori duntaxat rebusq; ad ipsum pertinentibus consulat. Deridet & eos, qui cum diu Reipub. tenuerint gubernacula, semper quidẽ ciuitatem externis bonis auxerint, animos verò ciuium temperãtia & iustitia formare neglexerint: quod quidem solum sit legitimi gubernatoris officium. Concluditq. non modo nõ prodesse, sed obesse plurimum ciuitati gubernatores, qui fortunæ potius quàm animi bonis prospiciant. Præterea potentiam omnem sapientiámque viri in eo consistere, vt animã a peccatis erga Deum & homines conseruet intemeratã. Nam huius quidem vitæ iacturam leuissimam esse, æternæ vero salutis esse grauissimã. Cæterùm vt quæ de futuris vel virtutum præmijs vel vitiorũ supplicijs Plato affirmat, intelligas, scito Saturnum apud Platonem intelligi supernam intelligentiam, in qua sit vniuersalis omniũ lex atque prouidentia circa omnium essentias & vitas ordinésque formarũ. Huic autem subesse ordines tres præcipuos numinum, in quibus Saturnia prouidentia in tria potissimũ officia distribuitur. Ex his quæ numina ad distribuendas essentias proprie subministrant, cõmuni quodam Iouis nomine nuncupat. Quæ verò ad vitas suggerendas conferunt, appellatione Neptuni. Quę ad formarum ordines disponendos, nomine Plutonis appellat. Prometheum vero numinum gradum hic aliquãto inferiorem, qui formalem ordinem naturæ duntaxat rationali præsertim in hac vita distribuit. Denique tres Iouis filios, Asiæ, Europæ, Africæ iudices, tria vult intelligi numina ad id maxime ministra Iouis atq. Plutonis, vt formalis ordo iustitiæ in separatis à corporibus animis expleatur. His autem animaduerte diuinã legem delebiles vitiorũ maculas certis temporibus puniendo diluere, indelebiles vero pœnis sempiternis affligere. Quod quidem trãsmigrationem animarũ per corpora sempiternam improbare videtur. Quod autẽ dicit quondam errauisse iudices in viuentibus iudicandis, duo nobis significat. Primum quidẽ non diuinum, sed humanum circa virtutes & vitia iudicium decipi. Secundum vero, diuinam prouidentiam in seipsa præuidisse iudicia fore falsa, si à viuentibus in hoc corpore viui iudicarentur. Ideoque non ex quodã tempore, vt verba sonant, sed ab æterno, iudiciũ post hanc vitã fieri statuisse. Interea memento animã vitiorũ virtutumque affectiones & habitus secum ferre. Denique Socratẽ hæc penitus affirmare, nihilque aliud expauescere, nisi eiusmodi animæ detrimentũ, iudicisque diuini conspectum. Propterea concludit in nullo certamine nobis acrius quàm in hoc contendendũ, vt purissimam iudici cuncta inspicienti animã offerre possimus: cæteraque omnia quæ homines admirantur, esse penitus contemnenda, solaq. ex omnibus honoranda, quæ ad salutem animæ conferant sempiternam.

CALLICLES, SOCRATES, CHAEREPHO, GORGIAS, POLVS.

*

Occasio dialogi. Prouerbiũ. Post festum venimus tardius.

SIC ad bellum & pugnã cum itur, ô Socrates ferũt esse cunctandũ. SOC. Nunquid post festum, vt dici solet, venimus, seroque adsumus? CAL. Equidẽ post festum mire iucundũ. multa enim & præclara paulo antè Gorgias nobis exposuit. SOC. Tarditatis huius causa hic Chærepho, ô Callicles, fuit: qui trahere nos morã in foro coëgit. CHAER. Nihil id quidẽ incõmodi, ô Socrates, fuerit. remediũ enim adhibeo, cũ mihi amicus, sit Gorgias, qui siue nunc, siue aliàs mauis, nobis eadem demõstrabit. CAL. Quid ô Chærepho? num Socrates audire Gorgiam cupit? CHAERE. Ob id ipsum certe aderamus. CAL. Quando igitur cumq; vobis ad me libuerit ingredi, licebit: apud me enim diuertit Gorgias, qui aperiet quod cupitis & explicabit. SOC. Bene loqueris Callicles. Sed num vellet in præsentia nobiscum disserere? Cupio enim ab ipso percontari, quænam artis suæ vis sit & potentia, quidue ipse profiteatur ac doceat. Cæterarum verò rerum quemadmodũ dicis expositionẽ nobis aliàs afferat. CAL. Nihil vetat eũ interrogare, ô Socrates. nam id quoq; in sua professione ac prædicatione continebatur. Iussit ergo paulo antè omnes qui intus aderant, vt quã quisq; vellet quæstionem induceret, se singulis responsurũ promittens. SOC. Rem certe præclarã narras. Itaq; Chærepho interroga ipsum. CHAER. Quidnam interrogem? SOC. Quisnam ipse sit. CHAER. Quónam pacto dicis? SOC. Veluti si artifex calceorum foret, responderet certe se coriarium esse. an quod dico nondũ etiam intelligis? CHAER. Intelligo sanè, & iam rogabo. Dic mihi, ô Gorgia, nũ vere dicit Callicles te profiteri responsurũ ad omnia, de quibus quilibet sciscitetur? GOR. Vere ait, ô Chærepho. Nempe modo id ipsum prædicabam, atque adeo nihil noui à me quẽquam multis annis percontatũ esse dico. CHAE. Haud igitur difficulter respõdes Gorgia. GOR. Licet huius rei Chærepho periculum facere. POL. Licet per Iouem, sed cõmodius in me, si velis, ô Chærepho. nam Gorgias quidem iam in dicendo defessus mihi videtur, vt qui multa paulo antè disseruit.

Ad quæcunque interrogationem se respõsurum professus est Gorgias.

CHAER. Quid tu Pole? Num præclarius te quàm Gorgiam responsurum arbitraris? POL. Quid interest, dum modo satis tibi fiat? CHAE. Nihil, quoniam vis, responde. POL. Interroga. CHAER. Iam interrogo: si Gorgias eius artis peritus esse, quam frater eius Herodicus callet, quo ipsum nomine rectissime nuncuparemus? Nonne eodẽ quo illum? POL. Prorsus. CHAER. Medicum ergo vocantes recte vocaremus? POL. Ita. CHAE. Si autem eam artem quam Aristopho filius Aglaophontis, aut frater eius, haberet perceptam, quem rectè ipsum appellaremus? POP. Certe pictorẽ. CHAER. Nunc autẽ cum artis alicuius peritus sit Gorgias, quem ipsum rectè vocabimus? POL. O Chærepho, multæ quidem artes insunt hominibus ex peritia perite adinuentæ. Peritia enim efficit, vt vita nostra per artem incedat: imperitia verò, vt per fortunam temere circumuagetur. Illarum artium alij alias & alias aliter atque aliter consequuntur, optima verò optimi, quorum ex numero hic est Gorgias, arte pulcherrima præditus. SOC. Præclare quidem, ô Gorgia, videtur Polus ad dicendum instructus. Veruntamẽ quod promisit Chærephonti, nõ præstat. GOR. Quidnam potissimum, ô Socrates? SOC. Ad interrogationem quidem non satis respondisse mihi videtur. GOR. At tu rursus, si voles, ipsum rogato. SOCR. Quod si tu Gorgia respondere mihi non dedigneris, à te ipso libentius quã à Polo quærerem. Mihi enim patet Polum per ea quæ modo respondit, rhetoricæ quam vocant, magis quàm disserendi arti operam dedisse. POL. Quid ita, ô Socrates? SOCRA. Quia cum interrogasset Chærepho cuius artis peritus esset Gorgias, laudasti tu quidem, ô Pole, eius artem, quasi quis eam vituperasset: quæ verò illa sit, non exposuisti. POL. Nonne pulcherrimam esse respondi? SOC. Prorsus quidem, sed nemo qualis ea esset, quærebat: sed quænam, & quem oporteret Gorgiam vocari: quemadmodum prius Chærephon tibi proposuerat, ac pulchre breuiterque illi tu respondebas. Nunc ergo eadem ratione dicas, quænam ars, & quem Gorgiam simus appellaturi. imò verò tu Gorgia nobis responde quem nominari te deceat, & cuius artis peritum. GORGIAS. Rhetoricæ, ô Socrates. SOCRAT. Rhetorem ergo te appellare debemus?

Peritiã ars, imperitiam fortuna sequitur.

SOCRATAS. Et bonum quidē, si me, quod iacto esse, vt ait Homerus, nominare velis. SOC. Volo equidem. GOR. Nomina ergo. SOC. An dicemus alios quoq; te facere posse? GOR. Hæc equidē non apud vos solum, verumetiam apud alios profiteor. SOC. Sed nunquid velles Gorgia quemadmodum incepimus disputationē peragere: partim quidem interrogando, partim etiam respondendo, prolixitatem illam verborū, qua vti cœperat Polus, in aliud tempus reseruans? Verū quod mihi promiseris obseruato, atq; ad interrogata quā breuissime respondeto. GOR. Sunt quidem, ô Socrates, responsiones quædā longioribus verbis necessario exequendæ, operam tamē dabo, vt quàm breuissime tibi respondeatur. Hoc ipsum namq; ex his est quæ profiteor, neminē compēdiosius me rem eandē explicare posse. SOC. Hac mihi Gorgia opus est breuitate, eiusq; mihi velim speciem prębeas oro: copiam verò aliud in tempus differto. GOR. Faciam equidem vt neminem dicas vnquam te audiuisse me breuiorē. SOCR. Age iam, rhetoricæ artis te habere scientiam dicis, aliosque posse rhetores facere: ipsa verò rhetorica circa aliquid versatur, veluti textoria circa vestium confectionem. Nónne? GOR. Sic. SOCRAT. Nónne & musica circa melodiæ perfectionem? GOR. Sic. SOC. Per Iouem, ô Gorgia, responsiones hæ tuæ mirifice me oblectant, quando eas quàm breuissimis absoluis. GOR. Spero me tibi in hoc voto satisfacturum tuo. SOCR. Rectè ais. Sed & de rhetorica similiter responde: quorúmnam scientia sit. GOR. Sermonum. SOC. Qualium, ô Gorgia, sermonum? Num eorū qui ostendunt qua victus ratione ægrotantes conualescere possint? GOR. Non. SOC. Non igitur circa sermones omnes versatur rhetorica. GOR. Nequaquam. SOCR. Veruntamen circa eos qui dicendi facultatem præstant. GOR. Sic. SOCR. Nunquid rhetorica in quibus dicendi, in eisdem & intelligendi vim præbet? GOR. Quidni? SOCRAT. Nónnè medicina de qua modo dicebamus, efficit vt ægrotantium curationem & intelligere, & disserere etiam de ea queamus? GOR. Necesse est. SOC. Et medicina igitur, vt apparet, circa sermones versatur. GOR. Sic est. SOC. Eos videlicet qui ad morbos pertinent. GOR. Maxime. SOCR. Nonne & gymnastica circa sermones est de bona maláue corporum habitudine? GOR. Certe. SOC. Atqui & alię artes, ô Gorgia, eadem ratione se habent. Quælibet enim earū versatur circa sermones eos qui ea de re habentur in qua ipsa occupari solet. GOR. Apparet. SOC. Cur ergo artes alias non appellas rhetoricas, cū circa sermones sint? siquidem hanc ipsam quę fit circà sermones rhetoricam constituis. GOR. Quia cæterarum quidem artium sciētia omnis, ô Socrates, circa manuaria opera actionesq; huiusmodi, vt ita dixerim, versatur. Rhetoricæ verò nullum est opus eiusmodi, sed omnis actio eius atq; potestas in dicendo consistit. Vnde rhetoricam esse artē circa sermones censeo, idque rectè dicere me affirmo. SOC. Intelligo quā velis eam dicere, fortè verò clarius comprehendam. Sed responde: sunt nobis artes, an non? GOR. Sunt. SOC. Ex omnium numero artium alias esse arbitror, quæ in opere plurimum versantur, verbis autem parum admodū indigent: alias verò quæ nullis, sed etiam per silentium perfici possunt: quemadmodum ars pingendi, & statuaria, & aliæ multæ. Ex talium numero negare videris esse rhetoricam. GOR. Rectè admodū, Socrates, accipis. SOC. Aliæ præterea artes sunt quæ verbis totum peragunt: opere verò aut nullo, vt ita dicam, aut certe perexiguo opus habent. Qualis est arithmetica, computatoria, geometria, & tesserarū talorumq; ludus, & aliæ multæ artes: quarū quædam verba actionibus ferme adæquāt: plurimæ ijs etiam superant, atq; omnino omnis earum actio ac vis in eiusmodi verbis consistit. Talem aliquam videris mihi rhetoricam dicere. GOR. Vera dicis. SOC. Attamen harum nullam arbitror te rhetoricā appellare, quamuis verbo dixeris, artem in dicendo vim habētem esse rhetoricam. Nam si quis cauillari vellet, sic argumentationem susciperet. Ergo arithmeticā rhetoricā nuncupas? Non opinor tamen te vel arithmeticam vel geometriam rhetoricā dicere. GOR. Vere putas Socrates, & rectè quæ dico capis. SOCR. Age, nunc & tu responsionem quam petebam perfice: cum rhetorica sit ex earum numero artium, quæ vt plurimum verbis vtuntur, sint verò & aliæ tales, conare nobis exprimere, quænā ars & circa quid in dicendo vim pręcipuam habeat rhetorica. Veluti si quis in artibus quas suprà commemorabam, me interroget, quænā illarum diceretur arithmetica: responderē vtiq; veluti tu modo aiebas, eam esse earum ex artium numero, quarū in verbis & facultas est. Ac si rursus percōtaretur, circa quid versatur, dicerem circa paris imparisq; cognitionem, quot vtraque sint. Quinetiam si requirat iterū, computatoriam verò artem quam appellem, respondebo hanc quoq; inter eas artes connumerari, quarum facultas omnis in verbis posita est. Rursus si roget circa quid versetur, respōdebo eorum more qui decreta cōscribunt in populo: videlicet computatoriā per cætera quidem ab arithmetica nihil differre. Nempe circa idē vtraq;, par scilicet atque impar versat: sed in hoc dissimiles, quoniam computatoria cōsiderat par & impar, quā & ad se & inuicē quantitatis conficiant summā. Præterea si quis me dicente astronomiā in earū artium genere collocari quarum facultas omnis in verbis cernitur, rursus percontaretur circa quid potissimum tendant astronomiæ verba: subijcerem circa astrorū motum solisq; & lunæ, qua inuicē ratione illorū se habeāt cursus. GOR. Rectè profecto, ô Socrates responderes. SOC. Age iam & tu, ô Gorgia. Profecto rhetorica ex illis est artibus quæ verbo tractant omnia & perficiunt. Nónne? GOR. Profecto. SOC. Dic ergo quod ex omnibus id sit potissimū, de quo hi sermones habent, quibus vtitur rhetorica? GOR. Maxima & optima rerum humanarū negotia. SOCR. Atqui & hoc quoq; ambiguum est Gorgia, nec vllo modo clarum. Arbitror equidem te cantilenam illam quæ circùm in conuiuijs canitur audiuisse, in qua cantores ita cōnumerāt: Optimam rem esse omnium prosperam esse valetudinē, Secundo egregiam formam, Tertio diuitias, vt ipsius poetæ verbis vtar, nulla fraude quæsitas. GOR. Audiui sanè, sed quorsum hæc? SOC. Quoniam subito tibi rerum quę in ea cantilena laudātur artifices occurrerent, medicus videlicet & pædotriba, & nummator. primusq; statim diceret medicus, Decipit te Gorgias, ô Socrates. Non enim ars eius ad maximū hominum bonum spectat, sed mea. Vbi si ego ab eo quisnam sit ipse perquiram, diceret fortè esse se medicum. Quid ais ergo? An tuæ artis opus maximum est bonum? Quidni? responderet: cum opus eiusmodi sanitas sit, nihil verò sanitate sit pręstan

Musica circa melodiæ perfectionē versatur.

Prima definitio mala.

Optimū bene valere. Secundū formosum esse. Tertium habere diuitias nulla fraude quæsitas.

stan

stantius. Post hæc forsitan pædotriba vehementer admiretur nũ plus inesse boni in tua quã in ipsius arte comprobare possis. quem si ego rogarem: & tu qui es? quod tuum est opus? Pædotriba sum, diceret: est autem meæ professionis corpora hominum formosa robustaq; reddere. Deinde verò nummator siue negotiator cæteros, vt puto, cõtemnens, sic obijciat, Animaduerte Socrates, an diuitijs excellentius vllũ esse bonũ existimes, vel apud Gorgiam vel apud aliũ quemlibet. cum ego in hunc modum rogarẽ, Tũne ergo tanti boni es autor? Esse verò se affirmaret. Quisnã es ergo? nummator sum. quid verò? putásne summũ hominibus bonum esse diuitias? Quidni putem? inquiet. Ego verò ita subijciã. Hic tamen Gorgias cõtendit artem suam maioris boni causam esse quàm tuã. Constat itaq; eum post hæc interrogaturum, Quidnam istud est bonum? demonstret ipsum Gorgias. Quamobrem age mi Gorgia, finge te & ab illis, & à me sic esse interrogatũ, atq; responde: quidnã est istud quod ipse maximum hominibus bonũ esse censes, teq; autorem eius esse profiteris? GOR. Quod est, ô Socrates, maximũ reuera bonum, & causa vt tum libertatẽ homines retineant, tum vnusquisq; imperiũ & potestatẽ in sua ciuitate in suos retineat. SO. Quid ergo istud esse dicis? GOR. Posse verbis persuadere, & in iudicio iudicibus, & in Senatu senatoribus, & in concione auditoribus, atq; in alia qualibet cõgregatione ciuili. Iam verò ob huiusmodi facultatem seruiet tibi medicus seruiat pædotriba: quinetiam ipse nummator, non sibi, sed alteri, id est tibi dicẽdi & cœtus persuadẽdi arte prædito, diuitias suas cumulauisse comperietur. SOCR. Nunc mihi videris quam artẽ iudicas esse rhetoricã proxime ostẽdisse. Ac si rectè te capio, artẽ persuasionis effectricem ais esse rhetoricã, eiusq; omnẽ diligentiam & summam in hoc finiri: An quicquam amplius habes, quod de artis istius facultate referre possis, quã vt persuasionẽ audientiũ animis afferat? GOR. Nihil aliud habeo Socrates, sed abũde mihi definijsse videris. Hæc enim eius est summa. SOC. Audi, ô Gorgia: certũ habeto si quis alius cũ alio disputet, volens id ipsum nosse de quo disseritur, me quoque vt mihimet persuadeo, esse talẽ. Iudico autem merito te quoque ita affectum. GOR. Quorsum hæc? SOC. Dicã nũc: haud equidẽ satis aperte cognosco quænam sit quibúsue de rebus illa quã dicis à rhetorica proficisci persuasio. Et quamuis suspicer quã & de quibus ipse dicere constitueris, nihilominus abs te requirã, quam dicas persuasionẽ & quibus de rebus à rhetorica fieri. sed & causam huius rei q̃ sit quãuis iam ipse suspicer, nihilominus tamẽ à te petam, potius quã ipse exprimã: profecto nõ tui causa, sed sermonis ipsius, quo ita procedat, vt maxime nobis id de quo agitur, explicet. Attende itaq; num iuste rursus interrogare te videar. veluti si percontatus essem, quisnã pictorũ sit Zeuxis: tuq; respondisses animalia pingens: nónne iuste peterẽ, qualia potissimũ animalia, & quo pacto pingat? GOR. Iuste admodum. SOC. Num propterea quia & alij sunt pictores, alia similiter animalia multa pingẽtes? GOR. Ob hoc ipsum. SOCR. Quòd si alius nullus præter Zeuxim pingeret, rectè vndique respõdisses. GOR. Quidni? SOC. Age, iam & rhetorica dicas vtrũ sola hæc videatur persuadere, an aliæ quoque artes. Eiusmodi verò quidpiã dico: quisquis aliquid docet, vtrũ quod docet idem etiam persuadeat, necne?

Altera definitio Rhetoricæ mala.

Translatio disputationis.

GOR. Persuadet, ac maximè omnium, ô Socrates. SOC. Rursus autẽ in eisdẽ artibus quas paulo antè cõmemorabamus, ita consideremus. Arithmetica nonne quæcunq; ad numerũ pertinẽt, docet: arithmeticusq; similiter? GOR. Proculdubio. SOC. Nónne & persuadet? GOR. Certe. SOC. Ergo & arithmetica persuasionẽ efficit. GOR. Apparet. SOC. Proinde si quis interrogauerit quam persuasionẽ, & circa quid efficiat, respondebimus, præceptoriam videlicet circa par & impar, quot vtraque sint. Poterimus similiter cæteras quoque artes quas modo referebamus, ostẽdere persuasionis effectrices esse, & cuius & circa quid maxime, nónne? GOR. Ita. SOC. Quamobrẽ non sola rhetorica persuasionis est artifex. GOR. Vera narras. SOCR. Cum ergo non sola id faciat, sed & artes aliæ, haud iniuria, quod de pictore, si deinceps de rhetorica quoque percontaremur: qualis persuasionis, & circa quid effectrix sit rhetorica, percontaremur, nónne iusta tibi videtur interrogatio? GOR. Mihi quidẽ. SOCR. Responde igitur, ô Gorgia, quandoquidem tibi videtur. GOR. Huius equidem, ô Socrates, magistram dico rhetoricam, quæ in iudicijs cœtibusq́ue alijs vt paulo antè dicebam, atque de iustis & iniustis, adducitur. SOCR. Atqui & ipse persuasionem hanc te dicere suspicabar. sed ne admireris, si deinceps tale aliquid te rursus interrogauerim. quòd quamuis videatur esse perspicuum, tamẽ repetam. nam vt dixi, nõ tui causa id requiro, sed vt disputatio suo quodam ordine peragatur: ne assuescamus subintelligendo ea inuicem quæ forent discutienda præripere: sed tu arbitratu tuo disputationẽ tuam, prout positũ est, absoluas. GOR. Et rectè quidem facere mihi videris. SOCR. Age verò & hoc consideremus. num vocas aliquid discere? GOR. Voco. SOC. Quid rursus? aliquid credere? GOR. Et hoc. SOC. An igitur discere idem quod credere esse putas, idemq́; disciplinam atque credulitatem, an aliud? GOR. Aliud equidem esse arbitror. SOC. Rectè quidem putas. Hinc verò cognosces; si quis enim percontetur, éstne credulitas quædam falsa & quędam vera, vt arbitror, consentires. GOR. Certe. SOC. Quid verò? scientia est vera & falsa? GOR. Nequaquam. SOC. Constat igitur non esse idem. GOR. Constat. SOC. Veruntamen & illis qui didicerunt, & illis qui crediderunt, iam est persuasum. GOR. Sic est. SOC. Visne ergo duas persuasionis species esse ponamus, quarum alterã quidem absque scientia præstat fidem, altera verò scientiam? GOR. Prorsus. SOC. Vtram verò persuasionem affert rhetorica in iudicijs alijsq; cœtibus de iustis iniustisue rebus? Num ex qua homines absque scientia credãt, an ex qua sciant? GOR. Perspicuum est ex qua audientes ad fidem adducãtur. SOC. Itaq;, vt videtur, rhetorica persuasionis eius est artifex quæ credulitatẽ potius quàm doctrinam circa iustum vel iniustum præstat. GOR. Certe. SOC. Orator ergo non docet in iudicijs aliisque turbis iusta, & iniusta, sed fidem duntaxat inducit. Neque enim posset turbam tantam res tam grandes tam breui tempore edocere. GOR. Non certe. SOCR. Age, iam quid de rhetorica dicendum sit, videamus. Ego enim nondum satis quid dicturus sim intelligere possum. quando enim publice de medicorum electione tractabitur, aut de nauium aliarúmue rerum opificibus eligendis, tunc forte consultare ad oratorem non pertinebit. Patet enim in huiusmodi electionibus peritissimum quenque eius

Persuasio duplex.

Concluditur Rhetorica suadere solũ, non docere.

eius artis eligendũ esse. neq; rursus cum de cõstruẽdis muris, vel portuum dispositione, vel nauiũ apparatu consultabitur, oratoris officiũ erit consulere, sed architecti. Quinetiam neq; cum de eligendo imperatore, aut de exercitu aduersus hostes instruẽdo, aut de occupandis locis deliberabitur: sed ad duces exercitus cõsultatio pertinebit, ad oratores vero nequaquam. Quid ad hæc dicis Gorgia? Nempe cum & rhetor esse profitearis, & alios posse rhetores facere, præstat nimirum ea quæ tuæ artis sunt à teipso sciscitari atq; accipere. Et me quidem nunc rem tuã agere putato. Fortè enim inter eos qui intus sunt, adest aliquis qui discipulus tuus esse cupiat: quales ego quosdã & quidẽ frequentes sentio: quos hæc à te quærere fortè deterret pudor. A me ergo rogatus, ab illis quoq; hunc in modum interrogari existimato. Quidnã reportabimus, si in tuã nos tradiderimus disciplinã? quibus de rebus Reip. cõsulere poterimus? nunquid de iusto solum & iniusto? an præterea de his quæ modo Socrates adducebas? Da operam ergo Gorgia, vt his respondeas. GOR. Conabor equidem omnem tibi rhetoricæ facultatem planius explicare. ipse enim perbelle ad id nos deduxisti. Scis vtiq; hæc naualia & mœnia Athenarum portusq; dispositionẽ partim Themistoclis, partim Periclis, non opificũ consilio esse constructa. SOC. Feruntur hæc ô Gorgia de Themistocle. Periclem vero ipse audiui *de muro medio cõstruendo ciuitati persuadentẽ. GOR. Præterea quoties de electionibus quas tu modo referebas, deliberatur, vides oratores ipsos cõsulere, eorumq; in his rebus præferri sententias. SOC. Hæc equidem admirans iamdudum à te de rhetoricæ potestate perquiro. Nam hæc cogitanti mihi diuina quædã potestatis eius magnitudo videtur. GOR. O si cuncta eius artis perspecta essent tibi Socrates, cernas profecto hãc omnes, vt summatim dicã, sub se vires ac facultates complecti, cuius quidem rei magnum tibi afferam argumentũ. Sæpe iam cum fratre meo alijsq; medicis ad aliquem ægrotãtium ingressus, cum ille vel pharmacũ nollet bibere, vel secandũ vrendũmue se medico non permitteret, neq; persuaderi posset à medico: ego persuasi non alia quàm rhetoricæ facultate. Quo magis assero, siquam vrbem rhetor accesserit atq; medicus, certeturq; inter eos verbis in concione vel in alio quouis cœtu, vter sit pro medico eligendus, rhetórne an medicus, fore vt medicus quidem nusquã appareat: eligatur autẽ si modo velit, dicendi peritus. Eademq; ratione si aduersus alium quemuis artificẽ rhetor decertet, obtinebit vt ipse potius quàm alius quicunq; tandem sit, eligatur. Nihil enim est de quo non maiori cum persuasione rhetor, quàm quisquã artificum vulgo loquatur. Potẽtia ergo artis huius tanta est atq; talis, decet tamẽ ita rhetorica vti, quemadmodũ & omni alia facultate certandi. Neq; enim is qui pugnis lacertisue & armis ita pugnare didicerit, vt amicis & inimicis superior possit euadere, ob hoc aduersus omnes æquè certare debet, vt amicos etiã percutiat, pungat, occidat: nec etiã per Iouem si quis palæstra exercitatus pugil corporis robur acquirat, deinde parentes aut aliquẽ alium domesticorũ & amicorũ pulset: propterea pædotribas & eos qui armis pugnare docent, odio habere, & ex vrbibus expellere decet. Illi enim hæc tradiderunt, vt hæc qui didicissent, iustè vterẽtur, cõtra hostes & eos qui inferrẽt iniuriã, auertentes videlicet, non inferentes. Nonnulli vero hæc peruertũt ac robore arteq; abutuntur: sed non propterea qui docuerunt improbi sunt iudicandi, neq; ars culpanda malaque habenda, sed meo quidẽ iudicio qui sinistre vtuntur: eadẽ quoq; de rhetorica ratio est. Potest enim aduersus omnes & qualibet de re orator dicere: adeò vt apud multitudinẽ facile admodum de re qualibet persuadẽdo fiat superior. Neq; tamen ob eam causam medicos sua laude priuare oportet, q hoc præstare possunt, neq; alios præterea opifices: sed rectè & ratione vti Rhetorica, itẽ vt certandi facultate. At vero si quispiam adeptus rhetoricã, deinde iniuste parta facultate vtatur, non eum qui docuit, odisse atq; vrbe expellere decet: vt qui ad iustum vsum tradiderit, hic vero in partem contrariã sit vsus. Quapropter eum qui abutitur, odisse, in exilium mittere & interimere etiam par est: præceptorem vero nequaquã. SOC. Arbitror te Gorgia multis disputationibus interfuisse, idq; in eis iam compertum habere, eos videlicet qui inter se disputãt, haud facile posse, cum discrepare cœperint, sic abire, vt rem ipsam definientes se inuicem solum doceant atque discãt: sed si de aliquo contendant, neque concedant alter alteri, vel vere vel perspicue loquantur, excandescunt, & per inuidiam dictũ putant, certantes simul, non autem quod erat propositum perquirẽtes. Nonnunquam vero tandẽ adeo turpiter discedunt cum iurgijs mutuisq; maledictis, vt etiam pœniteat pigeatque auscultantes, quòd eiusmodi homines audiendos putauerint. Sed quorsum hæc? dices quoniam non mihi videris satis nunc consentanea & cõsona dicere his quæ pri' de rhetorica protuleras. Vereor tamen arguere, ne me arbitreris non tam rei declarandæ, quàm tui gratia decertare. Quòd si ex eorũ numero es, è quorum sum ego, libenter abs te quæ institui, perquiram. sin minus, dimittam. Verum si quorum ego ex numero sim quæras, respondebo ex ijs qui libẽter redargui patiũtur, si quid falsum ineptéue dicant, libenter etiam redarguunt, si quid ab alio minus vere dicatur, quibusq; non minus repræhendi quàm repræhẽdere gratũ est. Tanto enim maius id esse bonum existimo, quanto maius bonũ est maximo quodam liberari malo, quàm alios liberasse. Nihil enim tam perniciosum hominibus arbitror, quàm opinionem falsam, in his videlicet rebus de quibus præsens à nobis sermo est institutus. Itaq; si & te esse talem affirmes, age disputemus: sin vero dimittendũ censes, dimittamus iam, cœtúmque soluamus. GOR. Dico profecto ô Socrates me quoq; eiusmodi esse, qualẽ modo describebas: sed fortè aliorũ qui adsunt, ratio est habẽda. Iamdudũ enim antequã vos accederetis, his multa enarraui. Et nũc forte si disputare pergamus, mora lõgior protrahetur. Quamobrem cauendum est, ne hos dum aliud facere quidpiã instituũt, detineamus. CHAE. Clamorẽ Gorgia & Socrates dissertationi huic interesse cupientium auditis. mihi certe nullum negotium tãti sit, vt disputationi huic à vobis institutæ quid aliud anteponã. CAL. Per Deos ô Chærepho ego quoque cùm multis disputationibus interfuerim, nescio an vnquã æquè ac nunc fuerim delectatus: ideoq; etiam si diem totam disputando contriueritis, erit mihi pergratum. SOC. Atqui ô Callicles quãtũ ad me attinet, nihil, modo velit Gorgias, obstabit. GOR. Turpe quidẽ ô Socrates deinceps mihi fuerit, si disputationẽ detrectẽ: præsertim cũ ab initio iusserim oẽs de quo quisque vellet, interrogare.

* De muro, qui meridiẽ spectat, Suidas.

Malum maximum hominibus opinio falsa.

Itaq; si placet præsentibus, disputa, & quicquid libuerit percontare. SOC. Audi iam ô Gorgia quæ in tuis verbis admirer. Fortè enim cum tu rectè dicas, ego secus accipio. Ais rhetoricā posse te, si quis à te discere velit, efficere. GOR. Aio equidē. SOC. Nō vt de omnibus in turba probabiliter dicere valeat docendo, sed suadendo. GOR. Ita prorsus. SOC. Addebas præterea rhetoricū de sanitate plus quàm medicum persuadere. GOR. Dixi profectò, sed in turba. SOC. Idem est itaq; in turba, quod inter ignorātes. Nunquā enim apud eos qui sciūt, magis quàm medicus de sanitate persuaderet. GOR. Vera narras. SOC. Nōnne ergo si plus quàm medicus persuadēdo valebit, scientia etiam præditū persuasione superabit? GOR. Omnino. SOC. Ipse tamē non medicus. GOR. Non. SOC. Ac si non medicus, ergo & inscius eorū quæ intelligit medicus. GOR. Proculdubio. SOCR. Quare imperitus sciēte apud nesciētes facilius persuadebit, quādo rhetor medicū in persuadēdi facultate excellit. Itáne sequitur? GOR. In his certè ita sequitur. SOC. Nōnne in cæteris quoq; artibus rhetor atq; rhetorica se habet similiter: vt ad rhetoris facultatem nihil attineat cuiusmodi res sit nōsse, sed artē quandā sic ad persuadendū excogitare, vt apud imperitos magis scire quàm ipsi rerum singularū artifices appareat? GOR. Nōnne magna est hæc facultas? eos videlicet qui alias nunquā artes attigerint, sed hanc solā, nihil tamen alijs cognitione esse inferiores. SOC. Vtrū orator ob hanc vnā facultatē cæteros excellat vel superetur ipse, paulo pòst inquiremus, si quid cōducere disputationi videbitur. Nūc autem hoc prius consideremus, an in iusto & iniusto, honesto & turpi, bono & malo, ita comparatus sit orator, quēadmodū in salubribus atq; alijs quæ ad alias artes attinēt cæteri: vt scilicet vtrū bonū ne an malū sit quippiā ignoret, pulchrumq; vel turpe, aut iustū vel iniustū: persuasionē vero quandam ita de rebus huiusmodi machinetur, vt ignorās ipse inter imperitos scire magis quàm scientes videatur; an fortè necesse est hæc eum nōsse, oportetq; hac facultate iam parta ad te proficisci qui sit futurus orator. Quòd si huiusmodi rerū scientiā non afferat secum, tu quidem præceptor rhetoricæ talia non docebis: non enim tui id est officij hæc vt doceas: efficies autē vt vulgo rerum esse eiusmodi videatur peritus, cùm nesciat: appareatq; bonus ac præstās cū sit minimè. An omnino rhetoricā docere non poteris, nisi prius horū veritatē fuerit consequutus? aut quo se modo hæc habēt Gorgia? precor per Iouem vt quēmadmodū paulo antè cœpisti, rhetoricę nobis tandē potestatē aperias. GOR. At enim si fortè quis ignoret, eum à me percepturū ea arbitror. SOC. Subsiste, rectè enim dicis: si quē tu rhetorē feceris, oportet eum iusta iniustáq; scire, vel antequā ad te accedat, aut postea à te perdiscere. GOR. Omnino. SOC. Quid vero? qui ea quæ ad fabricā spectāt didicerit, nōnne faber est? GOR. Est. SOC. Et qui musicam, musicus? GOR. Ita. SOC. Et qui ea quæ ad medicinam pertinent, medicus? Atq; in cæteris eodem pacto: quisquis didicerit aliquid, talis euadit, qualē eiusq; scientia reddit? GOR. Omnino. SOC. Nonne igitur per hanc rationē iustus erit quicunque iusta didicerit? GOR. Maxime. SOC. Iustus autē iusta facit. GOR. Ita est. SOC. An non ergo necesse est rhetorem esse iustū? iustum vero velle iusta agere? GOR. Apparet. SOC. Nunquā ergo volet iustus iniuriam facere. GOR. Nunquā. SOC. Rhetoricū quidem necesse est ex præcedenti ratione iustū esse. GOR. Necesse. SOC. Nunquā ergo volet Rhetoricus iniuriā facere. GOR. Nunquā. SOC. Reminiscere te paulo antè dixisse, nō oportere pędotribas criminari atq; expellere: si quis pugil certamine arte pugilatoria male vtatur, inferatq; iniuriam: atq; eodē pacto, si quis orator iniuste vtatur rhetorica, non illum qui docuerit esse accusandū & expellendum, sed iniuste agentē, neq; rhetorica rectè vtentem. Dictáne hæc sunt, an non? GOR. Dicta. SOC. Nunc autē ipse orator nunquā videtur facturus iniuriam. GOR. Nunquam. SOC. Atqui in superioribus dictum est, circa sermónes versari rhetoricā, nō de pari quidē & impari, sed de iusto atq; iniusto. GOR. Certe. SOC. Ego igitur cum tu hæc diceres, rhetoricā nunquā esse rē iniustam, existimaui, quæ semper de iustitia verba faceret. Postquam vero paulo pòst diceres, si orator iniuste rhetorica vteretur: statim admiratus, atq; ratus non esse consentanea inter se quę abs te dicebātur, hunc protuli sermonē: vt si redargui vtile fore putares, veluti ego puto, operæpretiū foret vt dissereremus: sin minus, dimitteremus. Deinde vero re propius perpendiculata, vt te non latet, in cōfesso fuit; fieri nō posse vt rhetor rhetorica vtatur iniuste, velitq; iniuriā inferre. Ad hæc aūt satis qua ratione se habeant discernenda, per canē Gorgia non exigua collocutione cōgressuq; opus fuerit. POL. Etiámne autē sic de rhetorica statuis, vt nūc ais, an aliter? an magis putas Gorgiā pudore quodā adductū cōcessisse tibi rhetorē iusta, honesta, & bona etiā nosse: tum si quis earum rerum imperitus ad ipsum accedat, eum se esse docturū? Ex qua forsitan cōcessione deinde contrariū aliquid in disputando sequutū est. Hoc tu quidē nimium studiose captas ô Socrates, dum interrogando ad huiusmodi responsa perducis. Nam quem arbitraris negaturū fuisse tibi iusta se scire, aliosq; esse docturum? Verū magna rusticitas est ad hæc interrogando deducere. SOC. Ob hāc ipsam causam pulcherrimè mi Pole amicos nobis & filios comparamus: vt si quando in senectute processimus, iuniores vos præsentes vitā nostrā & verbis & operibus corrigatis. Et nūc si quid me & Gorgiam in disputādo fefellit, ipse præsens emenda. Sic enim debes, atq; ego lubēs tibi permitto, vt si quid eorum quę concessa sunt, non rectè concessa putes, id tuo arbitratu permutes, dummodo mihi id vnū deuites. POL. Quid hoc ô Socrates? SOC. Prolixitatem sermonis illam quā ab ipso disputationis initio incœptabas. POL. Quid ita? nōnne mihi quantum voluero loqui licebit? SOC. Graui nimium iniuria afficereris ô vir optime, si profectus Athenas vbi totius Græciæ maxima est loquendi libertas, solus ipse hoc in loco potestatem loquendi pro arbitrio non haberes. At è diuerso, videlicet si te prolixe loquēte, neq; volente ad interrogata respondere, non liceret abire mihi, teq; audire nolle: nōnne ego quoq; graui iniuria afficerer, si non abire mihi, tuęque orationi auscultare nolle permittatur potestas? Verum si qua tibi disputationis huius est cura, eámque corrigere voles, quemadmodum modo dicebam, retractans quod tibi retractandū videtur, rogansq; vicissim atque respondens, vt ego Gorgiasque fecim⁹, redargue me, ac te redargui patiare. An autem te quoque scire, quæ & Gorgias se scire profitetur, affirmas? POL. Dico equidem. SOC. Et iubes vt de quo quisque velit, à te quærat, tanquam ab homine qui respondere sciat? POL. Certe. SOC.

Nunc

Nunc ergo alterutrũ tuo arbitratu facias, vel quære, vel responde. POL. Faciam equidem, atque mihi responde ô Socrates: quãdo Gorgias circa rhetoricam tibi nõ videtur posse cómodè dicere, tu ipsam quam esse dicis? SOC. Interrogásne quã artem esse putem. POL. Idipsum. SOC. Nullam, ô Pole, vt vera tibi loquar. POL. Quid igitur tibi videtur esse rhetorica? SOC. Res quam tu dicis fecisse artẽ in eo libro quẽ nuper legi. POL. Quidnã dicis? SOC. Peritiam quãdã. POL. Peritia ergo tibi videtur esse rhetorica? SOC. Mihi quidẽ, nisi tu aliud dixeris. POL. Cuius videtur rei peritia? SOC. Gratiã quandam voluptatemq; pariẽdi. POL. Nónne igitur pulchrum quiddam existimas esse rhetoricam, cum apud homines comparare gratiam possit? SOC. Quid, ô Pole? audiuisti iam quid illam esse dicã, quid deinceps interrogas vtrũ pulchram esse putem? POL. Nónne te audiui dicentem esse peritiã quãdam? SOC. Vísne igitur, quandoquidẽ gratiam magni facis, paulùm quid mihi gratificari? POL. Volo. SOC. Interroga me nunc, quam artem esse coquinariam putem? POL. Ecce interrogo: quænam ars coquinaria est? SOC. Nulla. POL. At quid? SOC. Peritiam quandã esse dico. POL. Quænam peritia est? SOC. Gratiam voluptatemq; pariẽdi. POL. Idémne est coquinaria atq; rhetorica? SOC. Nullo pacto, sed eiusdem studij particula. POL. Cuius studij? SOC. Vereor vt sit durius veritatem dicere Gorgiæ causa, ne fortè me suum vituperare studiũ arbitretur. Ego enim vtrũ hæc rhetorica sit quã Gorgias exercet, nescio: nam ex hac disputatione nihil nobis patefactũ est, quid tandẽ ipse putes. Sed quod ego appello rhetoricã, rei cuiusdã particula est nequaquã honestæ. GOR. Cuiúsnã Socrates? dic age, nihil mea causa veritus. SOC. Videtur mihi studium esse quoddam, non artificiosum quidem, sed sagacis animi aptiq; natura atq; potentis ad humanã consuetudinem sibi cóciliandam. Appello autẽ summã caputq; eius adulationem. Huius autẽ studij multa videtur mihi esse membra. Vnum quidem coquinaria, quæ quamuis esse ars videatur, meo tamẽ iudicio nulla est, sed peritia quædam vsu comperta. Eiusdem præterea particulam rhetoricam quoq; esse dico, & fucatoriam, quæ mangonica dicitur, & sophistica. Has vtique particulas quatuor, ad res quatuor pertinere. Si ergo Polus quærere vult, quærat. Nondum enim audiuit qualem adulationis particulam rhetoricã esse dicam: nec animaduertit ad id me nondũ respõdisse. Itaq; interrogat vtrum pulchram existimẽ, nécne. Ego vero vtrum pulchrũ aliquid vel turpe rhetoricam esse rear, non prius respõdebo, quam quid ipsa sit, aperuerim. Nõ enim aliter respõdere decet Pole. Quod si audire voles, percontare qualẽ adulationis particulã, rhetoricã esse dicam. POL. Quæro iam abs te, qualis particula? SOC. An me respondẽte perdisces? Est, vt opinor, rhetorica particulæ ciuilis simulacrum. POL. Quid ergo? pulchrúmne, an turpe quiddam ais esse? SOC. Turpe: siquidẽ mala esse turpia dico, quandoquidem tibi, tanquã eorum quæ iam dico non ignaro, me respondere oportet. GOR. Per Iouem non satis quæ dicis, intelligo. SOC. Nec iniuria quidem Gorgia, nondũ enim satis expressi. Polus aũt iste iuuenis atq; acer est. GOR. At hunc mitte, mihi verò respõde quo pacto dicas rhetoricam ciuilis particulæ simulacrum esse. SOC. Conabor exprimere quid mihi videatur esse rhetorica. Sin vero aliter se habeat negotium, Polus iste redarguat. Corpus appellas aliquid atq; animam? GOR. Quidni. SOC. Horum vero nónne putas aliquam vtriusque bonam habitudinem? GOR. Puto equidem. SOC. Præterea habitudinem aliquam apparere bonam, cum minime sit? Dico autem nonnihil eiusmodi: multi corpus bene affectum habere videntur: quorum malam valetudinẽ habitudinémque haud facile quisquam præter medicum gymnasijque magistrum deprǽhendat. GOR. Vera narras. SOC. Tale quiddam & in corpore & in anima esse dico, quod quidem facit vt & corpus & anima rectè valere videantur, cum non bene se habeãt. GOR. Ita est. SOC. Age vero si potero, clarius quod dixi, explicabo. Cum res duæ sint, artes esse geminas arbitror: & artem quidem ad animam pertinentẽ ciuilem nuncupo: eam vero quæ ad corpus, nomine vno nominare nõ possum: sed huius artis vnius quę curat corpus, duas pono particulas: alteram quidẽ gymnasticã, alteram medicinam. In ciuili vero nomotheticam, scilicet códitricem legum pono correspondentem gymnasticæ: & iustitiam scilicet iudiciariam, medicinam quodammodo referentem. Communicant vero inuicem, vtpote quæ circa idẽ sunt, medicina atque gymnastica, rursusque iudiciaria atque legalis. Veruntamen inter se etiam differũt. Cum vero hæ quatuor sint, sempérque quod optimum curent, hæ quidem corpus, illæ animam: facultas adulatoria id sentiens, non cognoscẽs quidem, sed coniectans, se quadrifariam diuidit, singulásq; subit particulas, simulás id se esse quod subijt: & optimi quidem nullam habet curam, sed semper eo quod dulcissimum est, quasi hamo incautam illaquear mentem, & vsqueadeò decipit, vt plurimi apud eam ęstimanda videatur. Medicinam quidem coquinaria subiens, simulat optimos se cibos corpori adhibere. Quamobrem si vel inter pueros, vel viros æque ac pueri stultos atq; insipientes contendere oporteret coquum atq; medicum, vter eorum de bonis malisue cibis plus intelligat, medicus quidem fame periret. Id ergo adulationẽ voco, ac turpe, ô Pole, quiddam existimo: Id enim aduersus te dico. Proptereáque absque vlla optimi ratione voluptatem aucupatur. Neq; artem eam esse dico, sed peritiam quandam: quoniam nullam eorum quæ affert, qualia sint natura, habet rationem: quo fit vt nullius rei causam possit afferre: quare artem non appello, quæ careat ratione. de quibus tamen si ambigis, rationem tibi volo exponere. Itaque medicinam, vt dixi, coquinaria adulatio subit: Gymnasticam vero similiter fucatoria, res noxia, fallax, ingenerosa, illiberalis, figuris, coloribus, lineamentis, & sensu quodam ita decipiens, vt propter extrinsecum fucum propriam verámque formam quæ fit per gymnasticam, negligamus. Cæterum ne sim prolixior, more geometrico dicam. sic enim fortè iam assequeris. Profecto quod fucatrix ad gymnasticam, id ad medicinam est coquinaria: imò vero sic, Quòd fucatrix ad gymnasticam, hoc sophistica ad legalem: rursusque quod coquinaria ad medicinam, id rhetorica est ad iustitiam. Veruntamen, vt dicebam, ita natura distinguuntur: ac etiam tanquam propinquæ miscentur inuicem in eodem & circa eadem, sophistæ videlicet & rhetores: nec vtilitatem respiciunt aliquam, quam vel pro seipsis, vel pro alijs sequantur vnquam. Nam si animus corpori non præesset, sed ipsum sibi: neque ab eo perspiceretur, discerenereturque coquina

Rhetorica ars nulla est. Rhetorica est peritia gratiã quandã voluptatemque pariendi.

Studiũ quoddam inartificiosum describitur. Coqnaria, rhetorica, fucatoria, sophistica particulæ sunt inartificiosi studij, cuius caput summa est adulatio. Rhetorica particulę ciuilis simulacrum.

Quod caret ratione non est ars.

Ars omnis cum ratione

Adulatiões subeũt artes

Coqnaria. Fucatoria. Sophistica. Rhetorica. Medicina. Gymnastica Legalis. Iudiciaria.

quinariæ & medicinâ, sed corpus ipsum gratia voluptatéque sua hæc perpenderet, illud Anaxagoræ prorsus accideret, amice Pole, horum enim habes peritiam: omnia videlicet in eodem indiscreta cômiscerentur, & quæ ad medicinam pertinent & salutem, & quæ ad coquinariam attinent. Audiuisti iam quid ego rhetoricam esse dicam: rem videlicet coquinariæ respondentem, talemque in anima qualis illa est in corpore. Fortasis absurde feci qui tibi prolixitatem prohibens, sermonem ipse longû extenderim: vbi tamê venia dignus sum: quia si breuius essem loquutus, minime percepisses: neque responsio tibi mea satisfecisset: sed expositione rursus indiguisses. Si ergo nec ego te respondente assequi valeo, tu quoq; extende sermonê. Si valeo, permitte me responsione tua vel mea (sic enim æquû est) pro arbitrio vti. Et nunc quidê si quo pacto responsione hac opportune vti potes, vtere. POL. Quid igitur ais? adulatiône tibi videtur esse rhetorica? SOC. Equidem adulationis particulâ esse dixi. Non meministi Pole, quû sis huius ætatis? quid fortè posthac natu grãdior facies? POL. An boni rhetores vidêtur tibi quemadmodû adulatores in ciuitate côtemni? SOC. Interrogationê hanc facis? an orationê aliquâ exordiris? POL. Interrogo equidê. SOC. Nulla existimatione mihi digni vidêtur. POL. Quomodo nulla? nónne plurimum in ciuitatibus possunt? SOC. Minimè, si potentiam bonam aliquid esse dicis ei qui potest. POL. Dico certe. SOC. Oratores ergo minimum omnium in repub. posse mihi videntur. POL. Quid ais? Nónne quemadmodum tyranni occidunt quem volunt, & expoliât patrimonio, pelluntq; ex vrbe? SOC. Per canem in singulis quæ dicis, ambigo, vtrum sententiâ explicet tuâ, an quæras meam. POL. Quæro equidem tuam. SOC. Esto amice: deinde duo simul à me quæris. POL. Quónã pacto duo? SOC. Nónne dicebas modo oratores occidere tyrannorum more quoscunq; velint, & fortunæ bonis expoliare, atq; etiam in exilium eijcere? POL. Equidê. SOC. Dico itaq; tibi, has duas interrogationes esse, respôdeóq; ad vtrasq;. Assero equidem tam rhetores quàm tyrannos minimam in ciuitatibus obtinere potentiam: quemadmodû paulo antè dicebã. Nihil enim, vt ita dixerim, facere ex his quæ volunt, facere tamen quod sibi opinãtibus optimum videatur. POL. Nónne hæc magna potêtia? SOC. Nequaquã, vt ait Polus. POL. An ego non dico? Dico equidê certe. SOC. Per Iouê non dicis, quandoquidê magnam potentiam dixisti ei qui potest, esse bonum. POL. Id quidê dico. SOC. Bonúmne igitur esse ais, si quis ea fecerit quæ sibi optima videantur mente capto, atq; id magnã dicis esse potentiam? POL. Non certè. SOC. Nónne igitur ostendendum tibi est, oratores habere mentem, atq; rhetoricam non adulationem quidê esse, sed artê, quóme conuincas? Alioquin nisi id ostendens me arguas, oratores & tyranni facientes quicquid faciendum sibi videtur in ciuitate, nullum propterea bonum consequentur. Siquidem potêtiam habere, vt ipse ais, est bonum: Facere vero quicquid videatur absq; mente, ipsemet confiteris esse malum. Nónne ita? POL. Ita certe. SOC. Quonam igitur pacto oratores, vel tyranni magna in repub. possunt: nisi Socrates conuictus à Polo, illos quæ volunt facere, fateatur? POL. En vir. SOC. Nego eos facere quæ volunt: tu vero me redargue. POL. An non paulo antè confitebaris, quę sibi bona vidêtur, eos facere? SOC. Et nunc rursus côfiteor. POL. An non ergo faciunt quæ volunt? SOC. Non, vt arbitror. POL. Faciût tamen quæ sibi videntur? SOC. Concedo. POL. Molesta, ô Socrates, & incredibilia dicis. SOC. Ne me accuses, optime Pole, vt appellem te secundum te. Verum siquid habes quod inquiras, errorê meum redargue: sin minus, ipse responde. POL. Sed respôdere malo, vt quid dicas, intelligam. SOC. Vtrum ergo tibi videntur homines id velle quod vbiq; agunt? an potius illud cuius gratia agunt? veluti qui pharmaca à medicis accepta bibant, vtrum tibi id vidêtur ipsum velle quod faciunt, videlicet pharmacum bibere, & asperitatem eius perferre: an sanitatê potius cuius gratia bibunt? POL. Manifestum est eos fieri sanos velle, cuius gratia potionê sumunt. SOC. Nónne & qui nauigant, aut aliud negotium lucri causa obeunt, non id volunt quod faciunt? quis enim nauigare, subire pericula, molestias habere velit? sed illud volunt, vt arbitror, cuius gratia nauigant. diuitias scilicet, harum enim gratia nauigant. POL. Maxime. SOC. An non in omnibus quoque similiter, quisquis aliquid alicuius agit gratia, non id vult quod agit, sed illud cuius gratia agit? POL. Ita videtur. SOC. An est ex omnibus aliquid, quod non aut bonum sit, aut malum, aut horum mediû, neq; bonum scilicet, neq; malum? POL. Nihil omnino. SOC. Nónne bonum quidem dicis sapientiam, sanitatem, diuitias, aliaq; generis eiusdem? Mala vero horum contraria? POL. Equidem. SOC. Quę vero neq; bona sunt, neque mala, talia quædam dicis, quæ quandoq; boni, quandoq; mali participia sunt, quandoq; neutri: veluti sedere, ire, currere, nauigare. Rursus veluti lapides, ligna, cæteráque similia. Nónne talia quædam esse dicis, quæ neq; bona appelles, neq; mala? POL. Talia certe. SOC. Vtrû igitur media hæc bonorum agunt gratia, quoties agunt? an bona gratia mediorum? POL. Media bonorum gratia. SOC. Ergo sequentes bonû, vadimus, præstare id existimantes: & vicissim quiescimus, quandocunq; quiescimus, ob idipsum bonum. Nónne ita? POL. Ita prorsus. SOC. Præterea si quos occidimus, eiusdem gratia occidimus: similiterq; expellimus, atq; rapimus, putãtes præstare vt talia à nobis fiãt. POL. Proculdubio. SOC. Quamobrem boni gratia hęc faciût omnia quæcunq; faciût. POL. Assentior. SOC. An non inter nos conuenit, non quæ alicuius gratia agimus, velle, sed illud cuius hæc gratia agimus? POL. Maximè. SOC. Itaq; non iugulare simpliciter omninóq; volumus, neque expellere, neq; pecunias rapere: verum si conducât hæc facere volumus: si noceant, nolumus. Bona enim volumus, vt ipse ais. Quæ vero neq; bona, neque mala sunt, non proprie volumus, neque mala. Videórne tibi Pole, vera loqui? an non? Quid non respondes? POL. Vera. SOC. Quamobrem si in his consentimus, si quis quempiam interfecerit, vel vrbe eiecerit, vel bonis fortunæ priuauerit, siue tyrãnus ille sit, siue orator, putans id melius sibi fore, cum tamen sit peius, is vtique faciet quæ sibi videntur, nónne? POL. Certe. SOC. Nunquid etiam quæ vult, si quidem hæc sint mala? quid non respondes? POL. Non videtur mihi quę vult facere. SOC. Quanã igitur ratione vir talis magnam habet in repu. potestatem? siquidê magna potestas bonum quiddam est, vt ipse etiam confiteris. POL. Nullo pacto. SOC. Vera ego dicebam, fieri posse vt sit qui in ciuitate quæ sibi videntur, efficiat, neque tamê magnam potentiam habeat, neq;

Quisquis aliquid alicui' gratia agit, non id vult quod agit, sed illud cuius gratia agit. Negatiua disiunctiua ponitur, vt quęrat de aliquo quod forte non sit in disiunctiua.

quæ

quæ velit, agat. POL. Quasi verò tu non optes licentiam habere faciendi quicquid tibi videatur in ciuitate potius quàm non habere, neq; affectes talis esse quales nonnullos vides, vel interficientes, vel expoliantes, vel conijcientes in vincula quoscunq; & quádocunq; sibi videtur. SOC. Iusténe dicis, an iniuste? POL. Quomodocunq; id fiat, nonne vtrunq; optádum? SOC. Bona verba quæso, ô Pole. POL. Quid ita? SOC. Quoniá non decet vel vitá minime optabilem exoptare, vel miseram, imò potius misereri. POL. Quid vero? itáne se habere eos de quibus loquor, existimas? SOC. Quidni? POL. Quicunq; igitur perimit quemcunq; opinatur iuste necádũ, infelix tibi miserabilisq; videtur? SOC. Nó mihi quidem, neq; tamẽ códitio eius optanda. POL. An non paulo antè miserum dicebas esse? SOC. Amice, dicebam equidem, sed iniuste occidẽtem, eundemq; insuper miserabilẽ. Eius vero qui iuste interficit, conditionem non esse optandam. POL. An non qui iniuste occiditur, miserabilis estatq; infelix? SOC. Minus quàm vel interfector, vel is qui iuste necatur. POL. Quid ita, ô Socrates? SOC. Quoniam inferre iniuriam, malorum omnium maximum est. POL. Quonam pacto id maximum? Nonne peius est iniuriá pati? SOC. Minimè. POL. Ipse igitur, mallesne pati iniuriam quàm inferre? SOC. Equidẽ neutrum vellẽ. At si necesse foret, aut facere iniuriá, aut pati, accipere iniuriá, quàm inferre malim. POL. Nó ergo tyrannidem eligeres. SOC. Non, si tyrannidẽ similiter atq; ego, definis. POL. Ego vero id esse dico tyrannidem, quod paulo antè, videlicet licentiá in ciuitate habere quicquid videatur perpetrandi, siue interficere quempiá, siue expellere libeat, cæteraq; omnia pro libidine facere. SOC. Sed, ô beate, quæ dicam, accipe. Si enim ego in foro ac frequenti hominum multitudine assumpto sub ala pugione, apud te gloriarer me potentiam tyrannidemq; mirabilẽ nuper esse nactum: nam siue aliquis istorũ hominũ quos cernis, mihi videatur occidẽdus, subito perimetur, siue alicuius frangendũ caput, repente frangetur, siue discindẽda vestis, subito discinductur, tantum ego in hac ciuitate possum: quod si tibi minus id credenti ostenderem pugionem, forte eo conspecto, tu sic obijceres: At isto, ô Socrates, modo oes magnam haberent potentiam, siquidẽ & quaslibet domos incendere, & Atheniensiũ naualia, & triremes, cunctaq; nauigia, ac summatim tam publica quàm priuata quiuis posset. Verũ hæc non est magna potestas, quicquid tibi quomodocunq; videatur facere. itanc tibi videtur? POL. Certe nó hoc pacto potentiá approbo. SOC. Potésne dicere quá ob causam eiusmodi non approbes potestatem? POL. Possum equidẽ. SOC. Cur ergo? dic iam. POL. Quoniam necesse est eum qui ista perpetrauerit, pœnam luere. SOC. Pœnam verò dare, nonne malum? POL. Omnino. SOC. Nónne igitur, ô vir mirabilis, magnam rursus potẽtiá iudicas, si modo qui agit quæcunque sibi videntur, assequitur vt vtiliter agat, atque ita bonum consequitur, idq; est magna posse? Contrà vero, malum id est, paruaq; potentia: Verũ id quoq; consideremus, dicimusne alias præstare ea facere quæ modo dicebamus, videlicet interficere, expellere, spoliare, aliàs autem minimè? POL. Sic omnino. SOC. Hoc iam mihi, vt videtur, tibiq; conuenit. Vtrum igitur & quo pacto dicis ipse melius esse hęc facere: dic age, quem terminũ statuas. POL. Tu vero, ô Socrates, id definias. SOC. Ego igitur si à me audire mauis, dicam, videlicet cum quis hæc iuste facit, melius esse: quádo vero iniuste, peius. POL. Perdifficile est te redarguere, ô Socrates. Atqui vel puer te reuinceret, redargueretq; quod falsá dicis. SOC. Magnam illi puero habebo gratiam, tibi quoque non minorem, si me refutando ab errore eiusmodi liberaueris. Te igitur oro, ne tibi molestũ sit beneficiũ hoc in amicum conferre, sed iam refelle. POL. Atqui, ô Socrates, nihil opus est antiquis exẽplis ad te confutandum. Siquidem recentibus atq; adeò hesternis manifeste plerosq; iniustos esse felices comprobari possit. SOC. Quænã ista? POL. Archelaum Perdiccæ filium Macedoniæ imperare vides? SOC. Etsi non video, saltem audio. POL. Felixne igitur tibi an infelix videtur? SOC. Haud scio. nũquam enim cum eo locutus sum. POL. An tu aliter id scire non potes? SOC. Nullo modo. POL. Tu igitur ne de Persarũ quidem rege magno potes dicere beatúsne sit? SOC. An ego possum, cum ignorem quàm sit doctus, quàm vir bonus? POL. Quid? tu in eo sitam vitam beatam putas? SOC. Ita prorsus existimo, bonos beatos, improbos miseros. POL. Miser ergo Archelaus? SOC. Certe, si iniustus. POL. At vero quonam pacto negari id potest? Is enim ex ancilla Alcetæ Perdiccæ fratris natus est: ideóque Macedoniæ regnum quod nunc possidet, ad eum minime pertinebat: sed ipso iure Alcetæ seruus erat: eoque si iusta agere voluisset, ipsi Alcetæ seruisset: atque eo pacto ex ratione tua esset felix. Nunc vero quàm mirabiliter ad miseriam tandem redactus est, postquam maximas intulit iniurias. Is enim primo hunc ipsum dominum patruumque suum Alcetam accersitum ad se quasi regnum quod Perdiccas abstulerat, redditurus, cóuiuio vinóque grauatum, ipsumque & filium eius Alexandrum patruelem æqualemque suum coniectos in plaustrum, noctéque asportatos trucidauit atque deleuit. Nec tamen his perpetratis, suam agnouit miseriam, nec id fecisse pœnituit: sed paulo post fratrem suum legitimum Perdiccę filium, puerum annorum septẽ, ad quem pertinebat regnum, noluit vt felix viueret, iuste alere, atque ipsi regnum tradere, sed in puteum præcipitem dedit, atque suffocauit. Cleopatræ vero eius matri nunciauit puerum dum persequeretur anserem, cecidisse in puteum, mortemq; obijsse. His ergo tam magnis iniurijs perpetratis, Macedonum omnium miserrimus est, an potius felicissimus? Num est vllus Atheniẽsium, vt a te exordiamur Socrates, qui malit alius quisquam Macedonum esse quàm Archelaus? SOC. Et ab ipso disputationis exordio, Pole, te tanquá Rhetorica bene instructum laudaui, artem vero disserendi dixi te neglexisse. At nunc, hæcne illa ratio est, per quam quiuis etiam puer, vt ipse dicebas, me refellat? Atque ego abs te, vt ipse iudicas, hac in præsentia ratione conuictus sum, qui dixerim iniuriantem beatum esse non posse? Vnde vero hæc bone vir? atqui nihil tibi horum quæ tu dicis, assentior. POL. Neque enim assentiri libet, quanquam tibi vera videãtur. SOC. O beate, oratorum more conuincere me contendis, quemadmodum in iudicio fieri solet, vbi alij alios tum conuincere se opinantur, cum pro sua causa multos celebresque adducant testes: aduersarius vero, aut nullum, aut vnum aliquem producat, cum eiusmodi probatio nullius ad veritatem sit momenti. Sæpe enim ob falsorum testium multitudinem, atque eorum etiam qui alicuius rei

& pre

Inferre iniuriá maximũ malorum.

Hæc Cicero Tusc. 5.

Iustus vir & bonus felix. Iniustus turpis & miser.

Archelaus ex ancilla Alcetæ ortus est.

Iniuriãtem beatum esse non posse.

& pretij esse videntur, quis iniuste opprimitur: atqui in præsentia si de his quæ dicis, velis contra me testes producere, omnes forte & Athenienses & peregrini tecum sentient: me verò afferre falsa tibi attestabuntur: siue Niciam accersas Nicerati filium fratrésq; eius secum, quorum sunt in Dionysio tripodes ordine quodam dispositi, siue Aristocratē Scellij filiū, cuius in Pythio munus extat pulcherrimū, seu totam Periclis domum, seu aliam quamlibet Atheniensium familiam velis in testimonium aduocare. At ego vnus tibi non assentior: non enim me rationibus cogis, sed falsis testibus côtra me productis, ex ipsa veritatis substantia deijcere me moliris. Ego vero nisi te ipsum testē vnum adduxero mihi assentientem, nihil æstimatione dignum in his quæ tractamus, perfecisse me arbitror. Nihil etiā te profecturum puto, nisi ego vnus solusque tibi consentiam, túq; dimissa aliorum testium multitudine, id ipsum efficias. Est igitur, vt dixi, vnus iste arguendi modus, quemadmodū tu alijq; multi putatis, est & alter quem ego puto. Eos igitur inuicem comparātes, vtrum & quo pacto inter se discrepent, diligenter, consideremus. Non enim de rebus paruis instituta nobis est disputatio: sed de his quas & scire pulcherrimum est, & nescire turpissimum. Caput enī & summa eorum quæ perquirimus, est vel cognoscere, vel ignorare quis beatus sit, quis miser. Principio quidē in ijs quæ perqurimus, tu fieri posse existimas, vt qui iniuriam facit, iniustúsq; est, sit beatus: siquidem Archelaum esse quidem iniustū confiteris, sed beatum. nunquid ita opinari existimare debemus? POL. Omnino. SOC. Ego vero id fieri nō posse dico. Vnū igitur hoc est de quo ambigimus. Esto igitur, iniustus autē eritne felix, si pœnas iniustitiæ dederit? POL. Minime quidem, imò miserrimus. SO. At vero si iniustus pœnas effugerit, vt ipse ais, beatus erit. POL. Aio equidem. SOC. Secundum vero sententiam meam, ô Pole, qui iniuriatur iniustusq; est, omnino est antè alios miser: miserior autem si iniuriarum pœnas nunquā luat: minus vero miser, si luat, suppliciumq; iustum dijs hominibúsque reportet. POL. Quàm absurda dicere audes. SO. Dabo equidem operam amice, vt ipse quoq; mecū sentias: amicum enim esse te mihi puto. nunc ergo ea de quibus dissentimus, eiusmodi sunt. attēde verò & tu. Dixi equidem in superioribus iniuriam inferre, peius esse quàm pati. POL. Ita dixisti. SOC. Tu vero contrà, pati peius esse quàm facere. POL. Procul dubio, SOC. Præterea eos qui iniuriam faciunt, ego miseros appellabam; atq; à te redargutus sum. POL. Ita per Iouē. SOC. Tuo quidem iudicio. POL. Ac fortè vero. SOC. Tu vero iniuriantes tunc felices esse dicebas, cum pœnas minime darēt. POL. Et maxime quidem. SOC. Ego verò istos dico miserrimos: eos autem qui puniantur, minus miseros esse, Vísne id quoq; refellere? POL. At istud difficilius altero ad redarguendū. SOC. Haud difficile istud, imò impossibile iudicare debes. quod enim verum est, refelli nunquam potest. POL. Quid ais? Siquis tyrannidem per iniuriam moliri deprehensus fuerit, captúsq; torqueatur, excarnificeturq;, eiq; inurantur oculi, alijsq; multis, varijs, grauibus pœnis afficiatur: videat præterea liberos & vxorē pati eadem, & tandem in crucē agatur, aut pice adhibita, comburatur: an hæc qui patietur, felix erit? vel potius si euadat, tyrannidemq; assequutus arbitratu viuat suo: adeò vt vitæ suæ status exoptandus, felixque à ciuibus & peregrinis existimetur? Hæc ne dicis cōfutari non posse? SOC. Perterrefacis me nunc rursus generose Pole: non autem refellis: paulo vero antè attestabaris. Veruntamen redige mihi parumper in memoriam, an iniusta capessere tyrannidē dixeris? POL. Equidem. SOC. Neuter eorum felicior vnquā erit: neq; qui tyrannidē iniuste adeptus fuerit: neq; qui depræhensus pœnas dederit. Nempe è duobus miseris neuter altero felicior est dicendus: miserior tamē qui potius tyrannide supplicium deuitauerit. Quid rides? alia rursus hæc refellendi species est, cum quis aliquid dicat deridere, non autem arguere. POL. At non putas refelli, ô Socrates, cum talia dicas, qualia nullus vnquam mortalium diceret? Quære ab istorū aliquo. SOC. O Pole, equidem non sum ex his qui in republica versantur. Et superiori anno cum in senatū forte cooptatus, quod tribus tum mea cum imperiò erat, rogare sentēt ias, & ad suffragiū ferendū vocare deberē, côcitaui risum, quia facere id nesciui. Noli ergo iubere, vt ad conciliumpræsentiū referam. Cęterū nisi meliorē arguēdi viā habes, quemadmodū modo dicebā: vicissim mihi côcede, atq; experire qualē ego redargutionē esse arbitror oportere. Eorum enim quæ dico, vnū producere testem scio, illū ipsum qui cum mihi sermo est institutus: multitudinē autem missam facio: & vnius sententiam rogo, multitudini vero ne verbum quidem facio. Vide igitur vtrū mihi vicissim arguendi locum velis concedere, túq; ad quæsitum respondere. Arbitror equidem & te & alios homines existimare, peius esse facere iniuriam quàm accipere pœnas effugere quàm subire. POL. Ego autē neq; me, neq; alium prorsus vllum: quandoquidem tu solus iniuriā perpeti malles quàm inferre. SOC. Imò vero & tu & cæteri omnes. POL. Permultum abest: imò nec ego, nec tu nec alius quisquam. SOC. Visne respondere? POL. Volo equidem: cupio enim quid tandem dicturus sis, intelligere. SOC. Responde itaq; mihi, vt intelligas, tanquam si à principio interrogem. Vtrum putas deterius esse: facerene iniuriam, an perpeti? POL. Perpeti. SOC. Vtrum vero turpius? responde quæso. POL. Iniuriā facere. SOC. Nônne & peius, si turpius? POL. Minime. SOC. Intelligo iam. Nempe non putas, vt videtur, idem esse pulchrum atq; bonum: idémq; turpe atq; malum. POL. Non certe. SOC. Quid autem pulchra omnia scilicet corpora, colores, figuras, voces, studia, nunquid ipse ad nihil respiciens, appellas pulchra, an ad aliquid? Vt ecce primo quidem corpora pulchra, nónne aut propter vtilitatem dicis esse pulchra, atque ad id pulchra cuius vsui seruiunt: aut propter aliquam voluptatem, videlicet quod delectent aspicientes? An habes præterea quicquam aliud quod de corporis pulchritudine dici possit? POL. Nihil aliud. SOC. Nônne & alia similiter omnia siue figuras, siue colores, vel propter aliquam voluptatem, vel vtilitatem, aut vtraque, pulchra appellas? POL. Ita prorsus. SOC. Et voces præterea, & quæ ad musicam pertinent, cuncta similiter? POL. Ita. SOCR. Quinetiam statuta legum & studia non ob aliā causam pulchra sunt, quam quòd aut conferunt, aut delectant, aut vtrunque efficiunt. POL. Non, vt mihi quidem videtur. SOCR. Denique de disciplinarum pulchritudine idem existimamus? POL. Idem prorsus. & pulchrè quidem nunc definis: ô Socrates, pulchrum delectatione & conferente bono definiens. SOCRA. Nónne turpe contrario, scilicet dolore, ac ma

Locus à testibus & rationibus.

Peius esse iniuriam inferre quàm pati

Proponitur disputādum vtrum deterius sit facere iniuriam, an pati.

Pulchra esse quæcunque aut vtilitatē, aut voluptatem ait vtrūque afferūt.

ac malo, id est detrimento definiendū? POL. Necesse est. SOC. Quoties igitur è duobus pulchris alterū pulchrius est, vel altero illorum, aut ambobus excedens pulchrius est, scilicet aut delectatione, aut vtilitate, aut ambobus. POL. Prorsus. SOC. Rursus quādo duorum turpium alterum turpius est, vel dolore, vel detrimento excedens est turpius. An non necesse est? POL. Ita. SOC. Age, itaq; quomodo paulo antè de inferenda accipiendaq; iniuria dicebatur? an non dicebas pati iniuriam esse deterius, facere vero turpius? POL. Dicebam equidem. SOC. Si ergo facere turpius est quàm pati: aut molestum quidem est, ac molestia superans turpius est, aut detrimēto, aut vtrisq;, nónne id etiam necessarium? POL. Quid ni? SOC. Primo quidem consideremus an molestia superet: doleantq; magis qui inferunt, quàm qui patiuntur iniuriā. POL. Nullo pacto. SOC. Quare nó excedit dolore. POL. Non apparet. SOC. Si non dolore, nec etiā ambobus. POL. Non videtur. SOC. Ergo altero. POL. Altero. SOC. Malo igitur atq; detrimento. POL. Apparet. SOC. Quamobrem iniuriā facere excedēs detrimento deterius erit, quàm pati. POL. Manifestū est. SOC. Nónne & à multis hominibus, & abs te suprà concedebatur turpius esse inferre iniuriam quàm accipere? POL. Ita. SOC. Nūc etiā apparuit esse deterius? POL. Apparuit. SOC. Eligásne tu magis id quod deterius turpéq; est quàm id quod minus? Ne pigeat respondere Pole: nihil enim obfuerit: sed te rationi tanquā medico cómittas ingenue: atq; respondēdo aut cócede quæ dico, aut nega. POL. Nunquā, ô Socrates, istud eligerem. SOC. Alium vero quenquam id recepturum putas? POL. Mihi quidem per hanc rationē non videtur. SOC. Quamobrē vera dicebā: neq; me, neq; te, neq; alium quenquam recepturū facere iniuriam magis quàm pati, vtpote quod sit deterius. POL. Apparet. SOC. Vides ergo Pole, facta argumentorū comparatione, ea inter se maxime discrepare. Nam tibi quidem alij præter me omnes assentiuntur, mihi vero solus ipse sufficis assentiendo atq; testificādo, cuius solius suffragiū sententiamq; rogaui, cæteros vero missos facio. Atq; id quidē sic habeto. Post hæc autem quod secundo loco inter nos dubitabatur, iam consideremus: vtrum iniuriantem pœnas dare maximū sit malorū, vt ipse putabas: an maius non dare, quæ mea erat sententia. Consideremus autē hoc pacto. Dare pœnas iniuriarū, atq; iuste puniri, eū, qui iniuriā facit, num idē appellas? POL. Idē. SOC. An potest negare iusta omnia quatenus iusta sunt, esse pulchra? Et vide vt respōdeas prouide. POL. Mihi quidē æque ac tibi videtur. SOC. Id quoque animaduerte, an siquis agat quippiā, necesse sit esse aliquid patiens ab ipso agēte. POL. Videtur. SOC. An ergo & hoc pati oportet, quod agēs agit: & tale insuper quale agit ipsum? Huiusmodi autē quiddam dico si quis pulset, necesse est aliquid inde pulsari? POL. Necesse. SOC. Atq; si vehemēter, aut velociter pulset, similiter pulsari pulsatū? POL. Similiter. SOC. Talis ergo passio inest pulsato, qualem efficit pulsans? POL. Omnino. SOC. Et si quid cóburat quis, oportet aliquid inde cóburi? POL. Oportet. SOC. At si vehemēter exurat, &, vt ita dixerim, acerbo cū dolore, similiter & vri quod vritur, quemadmodū vrit vrens? POL. Prorsus. SOC. Similiter si quis secat? Secatur etiam aliquid. POL. Ita. SOC. Ac si lata vel ꝓfunda, dolorosa sit sectio, tali necesse est quod secatur sectione secari, quali sector ipse secat? POL. Videtur. SOC. Considera vero summatim, an quod modo dicebā, in cunctis confiteare: videlicet quale aliquid agēs agit, tale quiddā pati patiēs. POL. Cōfiteor. SOC. His ergo cócessis respóde, num pœnas dare, sit pati aliquid, aut agere. POL. Pati. SOC. Nónne & à quodā agente? POL. Cōstat, ab ipso videlicet puniente. SOC. Qui autem rectè punit, nónne iuste punit? POL. Iuste. SOC. Iusta faciēs, nécne? POL. Iusta. SOC. Ergo qui punitur, dum iniustitiæ dat pœnas, iusta patitur. POL. Apparet. SOC. Iusta vero dictum est esse pulchra. POL. Prorsus. SOC. Horū igitur alter quidē pulchra facit: alter vero, scilicet punitus, pulchra patitur. POL. Sic est. SOCR. Quòd si pulchra, etiā bona. Nā vel iucūda illa sunt, vel vtilia. POL. Necesse est. SOC. Bona ergo patitur quisquis iuste punitur. POL. Videtur. SOC. Id ergo sibi prodest. POL. Cōfert. SOC. An nó, vt quo pacto iudico explicē, meliorē reportat animum, si quidem iuste punitur? POL. Cōsentaneū est. SOC. Ergo qui luit pœnas, à prauitate animæ liberatur. POL. Certe. SOC. Itaq; maximo liberatur malo. Eodē autem pacto considera: in pecuniarū collectione aliúdne hominis malū videas quàm paupertatē? POL. Hanc ipsam. SOC. In corpore autē malū dices imbecillitatem, morbū, deformitatē, cæteraq; eiusmodi? POL. Equidē. SOC. Nónne & in anima malū aliquod esse censes? POL. Quidni? SOC. Id vero nónne vocas iniustitiam, inscitiam, timiditatem, & alia generis eiusdem? POL. Maxime. SOC. Cum igitur hæc tria sint, pecunia, corpus, anima: tria horum esse dixisti mala: paupertatem, morbum, iniustitiā. POL. Certe. SOC. Horum vero malorum quódnam turpissimum? Nónne iniustitia? &, vt summatim dicā, animæ vitium? POL. Maxime. SOC. Quòd si vitiū animi turpissimum est: ergo & pessimum. POL. Qua ratione hoc ais, ô Socrates? SOC. Hæc vtiq; semper quod turpissimum est, vel quia dolorē, vel quia detrimentum infert maximum, vel quia facit vtraq;, turpissimum est: quemadmodum ex ijs quæ in superioribus concessa sunt, apparet. POL. Sane. SOC. Turpissimum vero esse iniustitiam & omne animi vitiū, nónne nobis concedebatur? POL. Certe. SOC. Quare aut quia molestissimum est, & molestia superans, idcirco horum turpissimū est: aut quia detrimentum affert, aut propter vtrunq;. POL. Sic oportet. SOC. Nunquid molestius est iniustū esse, intemperatum, ignauum, imperitum, quàm paupertate morboq; premi? POL. Non certe quantum ex his conijcitur. SOC. Quoniā igitur incredibili quadam mirabiliq; magnitudine detrimenti atq; mali vitium animæ cætera superat mala, idcirco omniū est turpissimū: quādoquidē non dolore excedit, vt ipse ais. POL. Sic apparet. SOC. Iam vero quod maximo excedit damno, maximū omnium est malorum. POL. Ita est. SOC. Quamobrem iniustitia, intemperantia, cæteraq; improbitas animæ, malū est omnium maximum. POL. Videtur. SOC. Quænam ars à paupertate nos liberat? Nónne quæstuaria? POL. Hæc ipsa. SOCR. Quæ vero à morbo? an non medicina? POL. Hæc sane. SOC. At quænā à prauitate & iniustitia? Sin minus id tibi succurrit, ita cōsidera: quónā, & ad quos potissimū ducimus morbis corporeis laborantes? POL. Ad medicos Socrates. SOC. Quò autē iniuriantes atq; dissolutos? POL. Ad iudices. SOC. Vt videlicet puniātur. POL. Assentior. SOC. Nónne qui rectè puniunt, iustitia quadā freti puniūt? POL. Proculdubio. SOC. Quæstuaria

Verū sit maximum malorum inferentem iniurias pœnas dare, an non dare.

Quale aliquid agens agit, tale quiddam pati patiens.

ergo pellit paupertatē: Medicina vero abigit morbos: Iudiciaria deniq; intemperantiā & iniustitiam amouet. POL. Sic apparet. SOC. Quid ergo horū est pulcherrimū? POL. Quorū dicis? SOC. Quęstuarię, medicinæ, iudiciariæ. POL. Multo inter has excellit iudiciaria Socrates. SOC. Ergo vel voluptatē affert plurimā, vel vtilitatē, vel vtrunq;, siquidē pulcherrima est. POL. Sic habet. SOC. An ergo curari à medico dilectabile est? & inter manus medici oblectantur, dum curātur infirmi? POL. Non apparet. SOC. Conducit tamē, nónne? POL. Confert. SOC. Quoniam videlicet magno liberātur malo. Quapropter vtile est tolerare dolorē, vt sanus euadas. POL. Proculdubio. SOC. An ergo felicissimus quantū ad corpus attinet, is fuerit qui per medicinā curatus, conualescat: vel potius qui à principio nō ęgrotauerit? POL. Certe qui non ægrotarit. SOC. Nempe non in hoc cōsistere videtur felicitas, vt liberemur à malis: sed vt ab ipso initio simus incolumes. POL. Ita est. SOC. Cæterū duo male vel corpore, vel animo affecti sint, vter horū miserior: num qui curatus liberatur à malo, an qui minime? POL. Qui non curatur, mea quidē sententia. SOC. Nónne in iudicio puniri, à maximo quodā malo, id est à prauitate liberatio erat? POL. Erat certe. SOC. Quippe cum pœna iusta moderetur, iustioresq; efficiat tanquā medicina quędā improbitatis. POL. Ita est. SOC. Felicissimus ergo qui non habet animi vitiū: quandoquidē id maximū apparuit esse malū. POL. Absq; dubio. SOC. Deinde antē qui à malo eiusmodi liberatur. POL. Apparet. SO. Hic vero est qui correptus perterritusq; pœnas dederit. POL. Is ipse. SOC. Pessime ergo viuit qui iniustus est, nec ab iniustitia soluitur. POL. Apparet. SOC. Nónne hic est qui maximis perpetratis iniurijs, maximáq; vsus violētia, effecerit vt neq; corripiatur, neq; puniatur, neq; persoluat pœnas: quemadmodū effecisse dicis Archelaum, aliósq; tyrānos & oratores atq; potētes? POL. Apparet. SOC. Ferme enim eiusmodi homines, vir optime, perinde faciūt, ac si quis morbo correptus grauissimo, det operā, ne vitiorum quæ in corpore sunt, sub medico pœnas reportet, neq; curetur: puerorū more vstionē atq; sectione, tanquā rem molestam, formidans. Nonne & tibi quoq; ita videtur? POL. Mihi quidē. SOC. Quoniā videlicet quanti sit sanitas corporisq; virtus ignorāt. Vidētur autē per ea quæ modo cōcessimus, tale quiddā facere, ô Pole, illi qui iudiciū fugiunt: ad dolorē quidē eius aspicere: ad vtilitatē vero cæci esse: atq; ignorare quāto miserius sit animo esse nō sano, sed tracto, iniusto, impio, quàm ægrum corpus circunferre. itaq; dant operā ne iudiciū subeant, néue maximo soluantur malo. Eaq; de causa pecunias cumulāt, cōparant amicos, eloquētiæ studēt. At enim si vera inter nos sumus cōcessi, sentis quæ ex hac disputatione tandē sequantur? Eane vis vt singula ordine colligamus? POL. Nisi tibi aliter videtur. SOC. Nónne cōstitit maximū esse malum iniustitiā atq; iniuriam? POL. Videtur. SOC. Præterea mali huius solutionem esse pœnas luere? POL. Apparuit. SOC. Eas vero effugere mali perseuerantiā. POL. Certe. SOC. Igitur inter mala magnitudine secundū obtinet locum inferre iniuria. Efficere autē ne iniuriarū subeatur pœna, omniū natura maximū est, primūq; malorū. POL. Videtur. SOC. Hoc est igitur, ô amice, de quo ambigebamus. Tu quidē Archelaum esse felicē affirmabas: qui cum maximas perpetrarit iniurias, nullas tamē pendit pœnas. Ego aūt sentiebā diuersum: videlicet siue Archelaus, siue alius quisquā mortaliū iniuriarū supplicia non ferat, eum vel pręcipuè esse miserū: ac semper eum qui intulit eo qui sustinet iniuriam, esse miseriorē: deniq; illū qui non luat pœnas, illo qui luat. An non hæc erāt quæ à me dicebātur? POL. Hæc ipsa. SOC. Nónne demōstratū est vere hæc dicta fuisse? POL. Apparet. SOC. Age igitur Pole, si vera hæc esse cōstat, quidnā opus est rhetorica? Nēpe ex superioribus sequitur oportere diligentissime obseruare nosipsos, primū quidē, ne cui iniuriā inferamus, tanquā satis mali ob hoc ipsum habituros, nónne ita habet? POL. Ita certe. SO. Deinde verò siue per nos, siue per aliū quempiā nobis charū inferatur iniuria, spōte nostra iudici nos puniendos, tanquā medico festināter offerre: ne inueteratus iniuriæ morbus, sic inficiat animū, vt insanabilē reddat. Quonā alio pacto dicemus, ô Pole, si maneāt priora illa inter nos cōcessa? Nónne hęc ita illis necessariò consonāt, nec secus habere possunt? POL. Quid igitur porrò dicere possumus? SOC. Ad defendendū igitur aut excusandū iniustitiā nostrā, vel parentū, vel amicorū aut filiorū, aut patriæ iniuriantis nihil vtilitatis nobis cōfert rhetorica. Nisi quis iudicet cōtrà oportere rhetorica vti, ad accusandū videlicet: primo quidē nosipsos, deinde domesticos familiarésq; & alios; siquis eorū qui nobis chari sunt, iniurias perpetrauerit: ne lateant eorum crimina, sed producātur: vnde pœnas illi persoluāt, sanìq; euadant. Præterea ad cōpellendū seipsum & alios ne torpeāt, néue expauescāt: sed forti animo & quasi clausis oculis iudici tanquā medico secandos vrendósq; se tradāt, bonū ipsum honestumq; sequētes dolore contempto. Itaq; si verberibus digna cōmiserint, verberandos sese tradāt: si vinculis, vincēdos: si multa, multandos: si exilio, expellendos: si nece, necandos. Qua quidē in re vnusquisq; suiipsius sit suorumq; accusator: atq; ad hoc oratoria facultate vtatur, vt patefactis iniurijs à maximo iniustitiæ malo soluantur. Itáne Pole, an aliter dicimus? POL. Absurda quidē ista, Socrates, mihi videntur. Veruntamē tibi fortè superioribus consonāt. SOC. Nunquid aut superiora illa cōuelli, aut hæc sequētia cōcedi necesse est? POL. Ita se res habet. SOC. Cōtrà vero reputādo, si alicui malefacere oportet siue inimico, siue alij cupiā: id duntaxat cauendū est, ne ipse ab aduersario iniuriā patiatur: ac si alijs iniuriā fecerit inimicus, omni studio prouidēdū est & verbis & operibus, ne luat pœnas, néue trahatur ad iudicē: verū ad eum si rapiatur, fortè annitendū vt inimicus euadat, nec sumatur de ipso suppliciū. Imò si aurum multū abstulerit, id vt ne restituat, sed possidens ipse in se, atq; suos iniuste impiéq; profundat: sin morte digna cōmiserit, ne moriatur vnquam, si fieri potest, sed immortalis sit malus. Sin aūt minus id fieri potest, saltē vt in ea prauitate plurimū temporis viuat. Ad hæc & huiusmodi mihi videtur, Pole, cōferre rhetorica. Illi vero qui nō sit illaturus iniuriā, haud magno esse emolumēto videtur: si modo vllū in ea est vel commodū, vel vtilitas. Nam in his quæ superius dicta sunt, nihil eiusmodi prorsus apparebat. CAL. Dic mihi Chærephon, serióne hęc loquitur Socrates, an iocatur? CHAER. Mihi quidē videtur Callicles mirum in modū loqui serio. haud tamē importunū fuerit ab ipso requirere. CAL. Cupio per deos scire, Socrates, vtrū te tunc serio loqui an iocari existimare debeamus. Nā si seria hæc sunt

Vult hic Socrates, vt amicos iniuriæ accusemus, atq; iudici detegamus.

& vera

& vera quæ dicis: peruersa proculdubio nobis est vita, atq; omnia cótrà quàm decet, agimus. SOC. O Callicles, nisi in hominibus inesset affectus, & alijs quidé alius, atq; alius, tamé in plerisq; cómunis, sed aliquis è nobis propriá quandá singularemq; præter cæteros haberet affectioné: haudquaquá facile foret, quod í se quisq; sentiret, alijs explicare. Quorsum hæc? Nempe animaduerto idé quoq; nobis accidere: quumq; duo simus, duo quędá amare. Nam ego Alcibiadé & Cliniam, ac philosophiá amo: tu vero populú Atheniensem & Pyrilampum Sentio itaq; fere tibi vsu venire, vt quauis grauitate sis præditus, tamen cùm tuus tibi amasius aduersatur, & hoc modo se rem aliquá habere cótendit, ei contra dicere non possis: sed sursum deorsúmq; immutaris. Nam in concione quidé si tibi aliquis dicéti populus atheniensis cótradixerit, consueuisti mutare sententiá, atq; ea dicere quæ illi placere intelligas: eademq; tibi & alia cum pyrilampo adolescentulo isto formoso versanti solét accidere nec vllo modo potes voluntati eius obsistere. Quamobré si qui illa quæ tu gratia eius, aut populi dicis, admiratus, absurda esse obiecerit, respódebis forsitá, modo vera fateri velis, nisi is qué tu amas, & populus mutet sententiá, nec vnquá te mutaturú. Arbitrare igitur talia à me quædá te audire, nec talia me dicere admireris, sed da operam vt philosophia amica mea, hæc velle desistat. Dicit enim illa, ô dulcis amice, semper quę à me audis. Ac mihi multo min' stolida & peruicax est, quá pueri amasij. Hic enim Clinia aliàs mihi loquitur aliter, philosophia aút semper eadé. Dicit autè quæ tu nunc admiraris: modo enim præsens audisti. Aut ergo illá, quod proxime dicebá, redargue: atq; ostéde iniuriá facere, nec dare pœnas, non extremú esse malorú. Aut si hoc stare sinis, prædico tibi, ô Callicles, per canem Aegyptiorú deum, nunquá te Callicli consensurú, sed in omni vita repugnaturú. Atqui ego, ô vir optime, præstare iudico, vt lyra mihi discordet & dissonet, chorusq; qué ducá, ac multi præterea homines cótradicát, quam vt ego vnus mihimet dissoné atq; repugné. CAL. O Socrates, videris inter dicédú iuueniliter exultare, ac reuera quidá appares concionator. & nunc quidem in his quoq; concionatoré agis: quum idé Polo euenerit, quod euenisse Gorgiæ, paulo antè erga te accusabat. Ná Gorgiá, quodá in loco à te interrogatú, si pergeret ad ipsum aliquis rhetoricá percepturus, sed iuris ignarus, an illú doceret: rubore adductú, inquit Polus, affirmauisse illum se esse docturum: idq; ob ipsos hominú mores, qui grauiter ferrent, siquis talia non cócederet. Ob huiusmodi deinde concessioné coactú esse Gorgiá, sibimet cótradicere, tibiq; id mirifice gratú esse. Quare te quidem iuste tunc meo iudicio irrisit, * quòd huiusmodi ineptias sequereris. Núc vero rursus Polo eadem contigerunt: qué in hoc minime probo, quòd tibi cócesserit, iniuriá turpius esse facere quàm pati: ob eam enim concessioné impeditus à te, quæ cogitauerat, explicare nó potuit. Tu vero reuera, ô Socrates, in scrupulos cócionalésq; difficultates audiétes adducis, dum veritaté sequi te profiteris. Affers vtique in medicú quæ natura quidé pulchra non sunt, sed lege. Plerunq; vero accidit vt cótraria sint inter se lex atq; natura. siquis igitur rubore suffusus, non audeat quæ intelligit exprimere, contraria sibimet fateri cópellitur. Tu vero in astutius animaduertés, insidiaris in verbis. Siquis enim secundú legem loquatur, tu deinceps secúdú naturá interrogas. Si vero secundú natuá ille, ipse secundú legem: quemadmodú de inferenda, vel sustinéda iniuria modo fecisti. Cum enim Polus, secundú legé inferre turpius esse diceret, ipse legé es persequutus. Natura enim quicquid peius est, idé & turpius, quale iniuriam pati, lege vero inferre. Non enim viri est iniurias pati, sed mancipij cuiusdam, cui mortuum esse quàm viuere præstet: quod quidé contumelijs iniurijsq; affectum, neq; sibi, neq; suis potest opitulari. Verú, vt ego arbitror, qui leges códuat, imbecilliores sunt, ac multitudo ipsa est. Itaq; vtilitati cósulétes suæ, leges constituút. præterea laudes vituperationésq; disponút, metu potétiorú adducti, ne qua in re excedere eos possint. Itaq; aiút turpe iniustúm que esse alijs plus habere, idq; definiunt iniuriá facere: plus videlicet quàm alij vt habeas, quærere. Satis enim sibi factú putát, si quú inferiores sint, ęquá habeant portioné. Ob hanc igitur rationé lege quidé id iniustú turpéq; dicitur, quærere vt plus quàm cæteri possideas: atq; hác vulgo iniuriá nominant. Natura vero ipsa, veluti puto, demonstrat ęquú esse, vt præstantiores potentiorésq; omnia cæteris habeant superiora. Ostendit vero multis hæc modis, tum in cæteris animantibus, tum in cunctis ciuitatibus atq; gentibus, apud quas iustú esse censetur, vt potentior infirmiori dominetur, plúsque possideat. Nam quo iure Xerxes aduersus Græcos duxit exercitú, vel pater eius contra Scythas, aut innumerabiles alij, quos referre quis posset? Sed hi, vt arbitror, iuxta naturá iuris ipsius, ac (per Iouem) iuxta ipsius naturæ legem hæc agunt: non tamé fortasse iuxta leges has à nobis conditas, per quas præstantissimæ ac validissimæ indolis adolescétes ab incunabulis tanquá leones vincientes, quasi quibusdá magicis carminibus fascinamus, seruiléq; in modum subijciamus, dicentes æquitaté esse seruandá, idq; pulchrum iustumque esse. At siquis præstantis naturæ vir insurgat, ac literas, fascinationes, incantationésq; huiusmodi vestras pessundans atque discindens, legésq; omnes quæ desciscunt à natura, subuertens, & conculcans, cęteris dominetur, in eo iam naturæ ipsius ius effulgeret. Videtur auté mihi Pindarus hæc eadem in quodam cantu ostendere: vbi legem ait omnium esse reginam mortalium atque immortalium: eámque ius agere violenter prępotenti manu. Idque cóiectare se dicit ex rebus gestis ab Hercule: qui, etsi carmen ipsum haud satis memoriter teneo, memini tamen ipsum dicere: Herculem neque emptos, neque donatos Geryonis boues abegisse: vtpote naturali ipso iure dictante, & boues, & cætera omnia quæ ab hominibus possidétur, illius qui pręstátior sit atq, valentior, esse debere. Veritas igitur ita se habet. idq; plane cognoscas, si ad maiora iam, dimissa philosophandi cura, conuerteris: Nam philosophia quidem, ô Socrates, gratiosa res est, & venusta: si quis illam moderate in adolescentiaq; attingat. Sin autem supra modú tempus in ea contriuerit, hominú est corruptela. Quálibet enim quis bono à natura sit ingenio pręditus, tamen si diutius per ætatem iam prouectam philosophetur, necessario omniú rerum imperitus euadet: quarum omnino clarum, bonum, excellentem virum habere peritiam oportet. nam & legum ciuilium, & verborum quibus in consuetudine cœtúque hominum tam publice quàm priuatim vti decet, voluptatum præterea cupiditatúmq; humanarum,

* Deest in Græco.

rum,& vt breuiter compræhendam,morum prorsus fiunt ignari. Quocirca quoties ad aliquam rem gerendam,vel publicam vel priuatã sese conferant, habentur ridiculi,quemadmodum & ciuiles viri,si in vestras exercitationes disputationesque descendant. Euenit enim illud Euripidis, qua in re clarus quisq; est,ad eam properat:& diei partem illi plurimam impartit, vt ipse se superet. Vbi vero inferior sit,inde fugit, illudq; vituperat: aliud vero laudat, quadã sui ipsius beneuolẽtia existimãs seipsum ita laudare. Verũ præstare arbitror amborũ participẽ fieri,philosophiæ quidem quatenus disciplinę gratia deceat. nec turpe quidẽ est adolescenti philosophari.sed cum grãdior natu philosophię adhuc incumbit,res est,Socrates, valde ridicula. Equidẽ similiter affectus sum erga illos qui philosophiæ dãt operã,atq; illos qui balbutiunt ac ludunt. Quoties enim aspicio puellũ cui decorũ adhuc est loqui ita balbutientem ludẽtemq; delector:festiuumq; & liberale mihi videtur,puerilemq; decere ætate. Quoties vero puellum audio verba expeditius exprimẽtem,molestum quiddã mihi oboritur, auresq; offendit meas:atq; seruile quippiam præ se ferre videtur. Cæterum quum virum quis vel audit balbutiẽtem:vel videt ludentem,ridiculum id quidem,à viroq; alienum,ac dignum plagis apparet. Idem igitur erga philosophantes mihi euenit. In adolescẽte enim philosophiam dum cerno, valde delector,decẽnsq; iudico,atq; ingenuũ esse hominẽ hũc existimo:eum vero qui non philosophetur, illiberalem, nec vnquã præclarũ aliquid ac generosum de seipso præstiturũ. Sed quãdo grandiorẽ natu philosophãtem animaduerto,nequedum studia eiusmodi deserentẽ,verberibus iam hunc virũ,Socrates,indigere censeo. Quippe quòd, quemadmodum modo dicebam, huic accidat homini, vt etiã si bene natus sit, tamen iners atq; ignauus euadat.fugit enim mediã ciuitatẽ,forensesq; consuetudines,in quibus poeta inquit viros fieri præstantissimos:absconditq; sese cum tribus vel quatuor pueris, & in angulis susurrando vitam ducit,nihil vnquã liberale aut magnificum prolaturus. Erga te autẽ Socrates bene atq; amice affectus sum. Itaque idem mihi erga te quod & Zetho erga Amphionẽ apud Euripidem, cuius modo mẽtionem feci, accidisse arbitror. talia enim nunc mihi quædam aduersus te dicere venit in mẽtem: qualia aduersus fratrem ille dicit. Profecto ea Socrates negligis, quæ curæ esse tibi conueniebat, atq; adeò generosæ mentis prętantiam specie quadam puerili cor formas, vtpote qui nec in iudicijs consultationibusque,si vsus poscat, verba rectè facere neq; cõueniens quicquam probabileq; eligere,nec alijs prompte consulere possis. Quare amice Socrates,ne mihi succenseas. Beneuolẽtia enim erga te mea ad hæc proferenda nũc me adducit. Nónne turpe ducis sic comparatum te esse,quemadmodum arbitror,& te & alios omnes qui philosophiã diutius persequuntur? Nempe si te nunc quis, aut alium è cœtu vestro quempiã comprehendat, inq; carcerem trahat, atq; te iniuriam quamuis nullam inferas,inferre tamẽ accuset:certe quid ageres, non haberes:sed vacillares oscitarésque,defensionis tuæ prorsus ignarus.proinde adductus in iudicium,vel ab ignauo abiectoq; accusatore, vltimo supplicio, si modo illi placeret, afficerẽris. Iam vero quomodo id ad sapientiã spectat,ò Socrates:si qua ars ingenuæ mentis nacta virum, reddit deteriorem: adeò vt nec ipse sibi opem ferre valeat:nec ex grauissimis periculis se,aut alium quenquam seruare,sed inimicorum raptorúmq; ea ponat iniurijs inglorium in ciuitate degentẽ? Iam vero eiusmodi virum,etsi dictu sit agrestius,licet super genam impune pulsare. Quamobrem bone vir me audi,ac iam in vanis versari argutijs desine:decora rerum gerendarum exerce officia,atq; ea ex quibus sapere videaris:ista vero arguta,siue deliramenta appellari oportet, siue nugas, vnde vacuæ habitandæ tibi domus sunt,alijs relinque.deniq; imitare nõ eos q hæc exigua captãt, sed eos quibus victus & gloria,& alia bona adsunt complurima. SOC. Si aurea mihi,ò Callicles,anima foret,nónne arbitraris me libenter reperturum aliquem ex his lapidibus,per quos probari aurum solet optimum,ad quem animam admouens mecum, si ab ipso quasi rectè educata approbaretur, certo scirem me satis habere,nec probatione vlterius alia indigere? CAL. Quorsum hæc,ò Socrates? SOC. Dicam equidẽ. Nẽpe arbitror, cum te nactus fuerim, me iam pretiosum hũc lapidem esse nactum. CAL. Quam ob causam? SOC. Quoniã certo scio ea quæ tu mecum senseris,in his quæ meus animus opinatur,fore proculdubio vera. Censeo nanq; in eo qui alicuius probaturus sit animam, vtrum illa quidẽ rectè iniustitia sit, nécne, tria potissimum requiri, quę in te sunt omnia:scientiã primo:deinde opinionem,prudẽtis scilicet atq; beneuoli:tertio audaciã. Nam multos equidẽ reperio qui me propterea recto examine probare non possunt, quòd sapientes non sunt,quemadmodũ tu esse videris. Alij vero sapientes quidẽ sunt,sed veritatẽ mihi dicere nolunt, ex eo quòd mei curam non gerunt,vt tu geris. Peregrini vero isti,Gorgias,& Polus,sapientes quidem sunt, méq; diligunt: verum deest eis audacia, verecũdioresq; sunt,quàm oporteat. Quod quidẽ cuinam dubium esse possit? Quippe cum eo vsq; processerint verecundię,vt vterque ob ipsam verecundiam in præsentia multorum hominũ ausi fuerint sibiipsis de rebus maximis contradicere. Quibus omnibus quum alij careãt,ipse habes. Principio es abũde liberaliter institutus,quod multi,si opus sit, confirmarent Atheniẽses, mihiq; beneuolus.quod qua coniectura intelligam,tibi dicam. Noui equidem Callicles quatuor vos in sapientiæ studio socios:te scilicet & Tisandrum Aphidnæum, & Andronem Androtionis, Nausicydemq; Cholargeũ: atque cum aliquando inter vos agitaretur,quousq; sapientiæ studendũ foret,eiusmodi apud vos vicisse sententiã audiui: non esse ad exactam philosophiæ diligentiam contendẽdum, sed cauendum ne vltra quàm deceat,sapientes facti clàm vosipsos deprauaretis. Quum igitur audio idem te mihi dare consilium, quod amicissimis tuis, abunde magnum argumentum est veri amoris erga me tui. Postremo quòd desit audacia, nec te pudor impediat, & tu ipse affirmas,& oratio quam paulo antè hic habuisti,testatur. Cum hæc igitur ita se habeãt, siquid tu mihi in disputãdo concesseris, satis iam nobis probatum erit:neq; oportebit ad examẽ aliud id referre:alioquin tu nunquã id mihi cõcessisses, vel sapiẽtiæ defectu,vel verecundia adductus, vel decipiendi causa. Amicus enim mihi es,vt ipse ais. Reuera igitur mea tuàque confessio finem iam veritatis habebit. Harum vero consideratio rerum in quibus me ipse corripuisti,omnium Callicles pulcherrima est: qualem esse virum deceat:quidque,& quousq; tam

in iu

Tria debet habere probaturus animã alicuius, sciẽtiam, beneuolentiã, audaciam.

Sentẽtia Callicis & amicorum: Non esse ad exactam philosophiæ diligentiã contendendum.

Quarum rerum consideratio pulcherrima.

in iuuentute quàm in senectute exercere cóueniat. Ego vero siquid in vita mea minus recte ago, certũ habeo me non sponte mea, sed inscitia potius arber rare. quamobrem tu, quemadmodũ admonere cœpisti, perge quæso, planéque mihi demostra quidnã sit istud, & qua via consequi valeã, quod mihi quærendum arbitraris. Quòd si me consentientem tibi nunc habebis, posteà vero quæ assensus fuerim, minus præstare deprehendas, socordem omnino ignauumq; me putato, neq; vlterius in me admonendo quasi omnino perdito operam perdas. Resume vero mihi ab initio, quemadmodum tu & Pindarus dicebatis: iustum id esse natura, potentiorem per vim auferre ea quæ imbecilliorum sunt, & dominari meliorem deteriori, plusq; habere eum qui præstantior sit, quàm qui abiectior. Nunquid aliud dicis esse iustum? an recte memini? CAL. Hæc & tunc dicebam, & nunc dico. SOC. Vtrum verò meliorem vocas eundẽ atq; potentiorẽ? Neq; enim tunc planè quid diceres, intelligere potui. nũ validiores appellas potentiores: oportetq; validioribus infirmiores obtemperare? Quemadmodum túc videris demonstrauisse, cum diceres magnas ciuitates aduersus paruas naturali iure insurgere, propterea quod potentiores atq; validiores essent: quasi idem sit potentius validiusq;, & melius. An fieri potest vt aliquis melior quidem sit, inferior tamen atq; imbecillior? Similiterq; vt potentior sit, deterior tamẽ? Vel eadem melioris atq; potentioris est definitio? Hoc ipsum mihi apertius explica, idémne an aliud sit potentius, & melius, atq; valentius. CAL. Equidẽ manifeste tibi assero idẽ esse. SOC. Nónne multitudo ipsa natura vno potentior est? quæ quidẽ leges constituit super vnum, quemadmodũ nuper ipse dicebas. CAL. Quidni? SOC. Multitudinis ergo leges potentiorum sunt. CAL. Omnino. SOC. Nónne igitur & meliorum? Qui enim potẽtiores sunt, vt ipse ais, multo sunt meliores. CAL. Sin certe. SOC. Nónne horũ institutiones natura sunt rectæ, cum potentiores sint? CAL. Sic affirmo. SOC. Nónne multitudo statuit, quemadmodũ nuper ipse dicebas, iustũ esse seruari inter omnes æqualitatem: atq; esse turpius iniuriã inferri quàm pati? Estne ita an alter? Ac vide ne hic tu quoq; ob verecundiam capiaris. Cóstituit multitudo ista nécne: videlicet iustum esse seruari æquitatem, nón autem alium alio plus habere: atq; turpius esse facere iniuriã quàm accipere? Nulla te Callicles inuidia quæso quo minus ad hæc respondeas detineat: vt si mecũ sentias, abs te confirmet tanquã viro ad iudicandũ abunde sufficiente. CAL. Sic vtiq; statuit multitudo. SOC. Non ergo lege sola, & turpius est facere iniuriã quàm pati, & iustum est æquitatẽ seruare: sed etiã ipsa natura. Quapropter videris in superioribus non vere dixisse, neque me recte accusauisse: cum cótrarias inter se esse legem atq; naturã affirmares, méq; hæc animaduertentẽ Veteratorẽ in disputando prębere: atq; siquis secundũ naturã loquatur, ad legem: siquis vero secũdum legem, ad naturã deducere. CAL. Hic vir nunquam desinet in nugis versari. Dic mihi Socrates, nónne te pudet, tam grãdem natu, venari nominas? Atq; si quis verbo excidat, tanquã id tibi lucro veniat, impense captare? Putas me aliud dicere potentiores esse quàm meliores? Nónne dudum dico idẽ esse melius atq; potẽtius? An putas me dicere, si fęx seruorum hominúmque vndique vilissimorum in vnum confluat, hos præterquàm fortasse corporis viribus esse potentiores: & quę hi statuant esse iura? SOCR. Agedum, ô sapientissime Callicles, itáne dicis? CAL. Et maxime quidem. SOC. At ego beate vir, iamdudum coniecto tale aliquid te potentius appellare: atque interrogo cupiens quid velis aperte cognoscere. Nónne enim duos meliores esse vno iudicas? neque seruos tuos te meliores, quia videlicet robustiores sint? Verum rursus à principio dicas quos tandem velis esse meliores, quando non validores: & vide precor, ô vir mirifice, vt mitius me doceas, ne à scholis tuis aufugiam. CAL. Ironice loqueris. SOCR. Non per Zethum Callicles, quo tu fretus multa vsus aduersus me nunc es ironia. Verum dic age, quósnam meliores appellas? CAL. Pręstantiores equidem. SOCR. Vides ergo, te nomina duntaxat dicere: ostendere vero nihil? non aperis meliores potentiorésque, vtrum prudentiores an alios quosdam esse dicas. CAL. Per Iouem hos dico, & maxime quidem. SOC. Sæpe igitur vnus prudens compluribus imprudentibus iuxta sermonem tuum potentior est: atque hunc par est dominari, cæteros vero subesse, plúsque habere eum his quibus imperat. Hoc enim dicere mihi velle videris (neque verba aucupor) si quidem vnus sit multis potentior. CALL. At hæc ipsa sunt quæ dico. Hoc enim arbitror ius esse natura: eum videlicet qui melior prudentiórque sit, imperare, atque plus inferioribus possidere. SOCR. Siste parumper. quid tandem sentias, si hoc in loco, vt nunc, congregati essemus multi: foréntque nobis communia esculenta, & poculenta complurima; nos verò ex variis hominum generibus essemus conflati, partim quidem validi, partim vero imbecilles: vnus autem nostrum omnium circa hæc prudentissimus fortasse medicus: ac foret hic, vt consentaneum est, aliis quidem robustior, aliis vero debilior: nónne hic prudentior, præterea melior, quantum ad hæc pertinet, & potentior erit? CAL. Omnino. SOC. Vtrum vero horum esculentorum propterea plus illum quàm nos, quia sit melior, capere decet? An potius ob eius præstantiam omnia distribuere debet, neque in distribuendo pro se plus retinere: alioquin multandus sit: sed aliis plus, aliis minus habere: ac si omnium debilissimus sit, minimum sibi quamuis optimo tribuendum est Callicles? nónne ita bonum est dicendum? CAL. De esculentis, & poculentis, & medicis atque huiusmodi nugis verba facis: ego vero non de his loquor. SOC. Vtrum igitur prudentiorem esse meliorem dicis, nécne? Responde. CAL. Equidem. SOCR. At non oportet, vt melior plus accipiat? CAL. Non de cibis atque potionibus. SOC. Intelligo. fortè enim de vestibus. atque oportet eum qui sit in cóficiendis vestibus peritissimus, magnum habere pallium, ac multis pretiosisque ornatum incedere vestibus. CAL. Quas tu vestes mihi narras? SOC. At forsitan in calceis oportet eum plus acciperequi in eis prudẽtior sit, et melior: ac forsitan ipse coriarius maximos plurésq; habere debet calceos, multosque suis pedibus circunferre. CAL. De quibus calceis nunc deliras? SOC. Quod si non talia, saltem eiusmodi quędam dicis, ceu virum in colendis agris prudentem, honestúmque & bonum, debere plus reportare seminis, plurimóque in suis agris vti. CAL. Quàm semper eadem dicis, ô Socrates? SOCRA. Non solum eadem Callicles, sed eisdem quoque de rebus. CALL. Per deos semper tu cerdones, coriarios, fullones, coquos, medi-

cos habes in ore, quasi de his instituta nobis disputatio fuerit. SOC. Nónne ergo ipse dices aliquádo, quibus in rebus potentior atq; prudétior iuste possidere plus debeat? Vel neq; me permittes dicere, neque ipse dices? CAL. At ego id iamdiu dico: primo quidem qui potentiores sint. non enim cerdones dico, neque coquos, sed eos qui in administranda republica sint prudentes: neq; prudentes solú verumetiam fortes, qui ad ea quæ excogitauerunt perficienda aptisimi sint, neq; animi mollitie ulla succumbát. SOC. Aduertisne Callicles non de eiusdem me abs te, atq; vicisim te à me accusari? Tu quidé me accusas quasi semper eadem repetam: ego vero te contrà tanquam de rebus eisdem nunquã eadem afferentem. siquidem aliàs meliores atq; potentiores esse definis validiores, aliàs autem prudentiores. Nunc præterea aliud quiddã affert. Fortiores enim nunc quidam abs te potentiores melioresq; nominantur. Verum age, ô bone tandem explicá, quas potisimum & ad quid meliores potentiorésque appellas. CAL. Iam dixi, prudentes videlicet in rebus publicis atque fortes. Hos enim decet ciuitatibus imperare: idque iustum est, vt plus alijs habeát dominantes videlicet subiectis. SOCR. Quid vero? sibine ipsis ulla ratione dominari, siue parere decet? CAL. Quemadmodum dicis? SOC. Dico num sibi quisque debeat imperare: an nihil opus sit, vt sibi quidem imperet, sed alijs duntaxat. CAL. Quomodo sibimet imperare dicis? SOC. Nihil obscurum dico, sed quemadmodum dicunt multi, temperatum, & sui ipsius compotem, voluptatibus suis cupiditatibusque dominantem. CAL. Quàm festiuus es, Socrates? stupidos homines nominas temperatos. SOC. Quid ais? nemo est quin norit me id minime dicere. CAL. Imò valde quidem, ô Socrates. nam quomodo beatus esse potest qui alicui seruiat? Cæterum hoc est natura iustum atque pulchrum, quod tibi nunc audacter dico, oportere illum qui recte vitam acturus sit, permittere cupiditates suas summopere augeri, nec eas ullo modo cohibere: atque his quàm maximis quicquid petunt subministrare ob fortitudinem atque prudentiam: & quélibet earum affectum prorsus explere. Quod quidem quia multi consequi nequeunt, eos vituperant qui id assequuntur, ob verecundiam suam impotentiam abscondentes: ferúntque intemperantiam esse turpem, quemadmodum in superioribus ipse dicebam. Præterea in seruilem habitum deducunt melioris naturæ homines: ipsique cum libidines suas explere nequeant, temperantiam atque iustitiam probát propter ignauiam. Verum si his à principio contigisset, vt vel regum essent filij, vel ipsis natura sufficeret ad imperium, aut tyrannidem, aut potestatem aliquam sibi comparandam, profecto turpius peiúsque esset, vt huiusmodi temperantia vterentur: qui cum liceret ipsis frui bonis, nec impedirentur ab ullo, ipsi sibi dominam præfecerint multitudinis legem sermonémque, & vituperationem. Quo enim modo non miseri sint? Siquidem propter quandam iustitiæ, temperantiæque honestatem, nihil plus amicis quàm inimicis tribuerét, etiam dum in ciuitate sua dominarétur. Cæterum, ô Socrates, veritas ipsa quam te sequi affirmas, ita se habet: luxuria, intemperantia, libertas, modo facultas suppetat, virtus est, atque felicitas. Cætera vero ista hæc speciosa præter naturam adinuenta, hominum deliramenta sunt, & nugę penitus contemnędæ. SOC. Non ingenerose, ô Callicles, audacia vsus in disputando procedis. Sanè aperte nunc ea dicta sunt abs te, quæ alij cogitant quidem, dicere tamen nolunt: quamobrem te vt nullo modo desistas obsecro, vt reuera certiores efficiamur, qua sit ratione viuẽdũ. Dic ergo mihi, cupiditates ais non esse coërcédas: si quis optet esse talis, qualé oportet esse: imò permittendum illas summopere augeri, atq; earum expletionem aliunde comparádam: idq; ais esse virtutem? CAL. Aio equidem. SOC. Si ita esset, non recte dicerētur beati, qui nullius indigeã. CAL. Alioquin lapides & mortui felicisimi foręt. SOC. Verũtamen & illa quam tu dicis, grauis est vita. Neque admirarer si ea de re verum Euripidis dictum esset, Quis nouit vtrum viuere quidem mori sit: mori autem viuere? Et nunc fortè reuera mortui sumus. Audiui iam equidem à sapiēte quodam nos nunc mortuos esse, corpusque nostrum sepulchrum esse nobis: partemq; illam animæ in qua cupiditates sunt, perinde se habere ac si persuadendo vicisimq; dissuadendo, sursum deorsumque agitetur. Itaque elegans quidã vir Siculus fortasse vel Italus in his confabulatus hanc animi partem propter persuasionem credulitatemque lubricam alludens nomini, dolium appellauit: Dementes vero prophanos atque damnatos. Horum autem hanc animi partem quæ libidinibus agitatur, tanquam futilem ob incontinentiam inexplebilem perforatum esse dolium, inquit. Quamobrem hic vir contrarium tibi ostẽdit: eorum qui apud obscuros sunt inferos, eos esse miserrimos, qui tanquam omnino prophani damnati sunt, atq; aquam in vas perforatum alio etiam perforato vase inferre coguntur. Esse autem hoc aliud vas, siue cribellum, vt dicebat is qui me docuit, dementium animũ. quem ideo perforato vasi asimilauit, quòd propter diffidentiam obliuionemq; nequeat infusum aliquid continere. Videbuntur hæc alicui quodammodo mira: demonstrát tamé quod volo, si qua ratione valeam, persuadere tibi, vt pro inexplebili & incontinenti vitam moderatam pręsentibusq; semper cótentam rebus eligas. Sed vtrũ per hæc tibi aliquid persuadeo? vt mutata sententia beatiores qui temperate viuát quàm qui intemperate putes? an nihil etiam proficio? atq; licet multa simili ratione confabuler, nihilo magis es sententiã mutaturus? CAL. Hoc, ô Socrates, verius subiunxisti. SOC. Agedum tibi similitudiné aliquam ex eodem gymnasio adducam. Attẽde vtrum perinde de vtriusq; vita, temperati scilicet atq; intemperati statuas, ac de duobus qui multa haberent vasa: & alter quidem integra atq; plena partim vini, partim mellis, partim lactis, aliaque similiter aliorum: sin vero singuli hi liquores rari quidem, & inuentu difficiles, multisque & grauibus laboribus comparati. Is ergo cui plena sunt vasa, nihil superinfundere omnino curet: sed quantum ad hæc attinet, quietem agat. Alteri vero liquores sint quemadmodum alteri: qui comparari quidem, sed tamen cum difficultate posint: vasa vero perforata atque fracta, ac die noctéque continue illa implere cogatur, aut extremis molestijs agitetur. Quare cum talis sit vtriusque vita, temperatíne an intemperati beatiorem esse ais? An persuadeo tibi his verbis, vt vitam hominis moderati meliorem esse immoderati concedas? vel nondum persuadeo? CAL. Nequaquã, ô Socrates. Nam illi cui plena sunt omnia, nulla amplius est voluptas: sed quemadmodum modo dicebam, quasi

Euripides de vita & morte.

quasi lapis viuit, postquam semel impleuerit, neq; voluptatem sentit amplius neque molestiam. Dulcedo autẽ vitæ in multa continuaq; infusione cõsistit. SOCR. An non necesse est si multum influat, multum vicissim effluere? lataq; effluxui patere foramina? CAL. Prorsus. SOC. Charadrij auis, tu rursus vitam dicis: non autem mortui aut lapidis: atq; mihi responde, num tale aliquid dicas velut esurire atque esurientem comedere. CAL. Dico equidem. SOC. Et sitire sitientemq; bibere. CAL. Dico equidem: atque reliquis similiter cupiditatibus affectũ esse, explereq; eas posse cum voluptate, beatam esse vitam affirmo. SOCR. Euge virorum optime, perge, vt cœpisti: nec te pudeat. Oportet autem, vt videtur, me quoque pudore non detineri. ac primum mihi dicas vtrum scabiosum qui sese fricet, idque continue facere queat, beat, viuere putandum sit. CAL. Quàm ineptus es, ô Socrates, ac reuera vulgaris cõcionator. SOC. Profectò ô Callicles, Polum quidem & Gorgiam conterrui, & erubescere compuli. Tu verò caue ne terrearis, neque pudore impediare. Fortis nanque es, sed duntaxat responde. CAL. Dico vtique fricantem quoq; voluptuose viuere. SOC. Nónne si voluptuose, etiam beate? CAL. Proculdubio. SOC. Vtrum si caput duntaxat fricet, vel amplius aliquid, à te quæro. Vide quid respondeas Callicles, si quis te deinceps quæ cõsequuntur interroget: atq; his quasi capitibus concessis cinædorum istorum vita nequaquã grauis, turpis, infelix, dicenda erit: an ipse audebis eos beatos dicere, si ad votum his, quæ cupiunt, potiantur? CAL. An nõ te pudet ô Socrates ad ista sermonẽ deducere? SOC. Egóne ô generose vir deduco? an ille potius qui adeò impudenter asserit eos qui oblectantur, quocunq; modo oblectentur, esse beatos: neque distinguit quæ voluptatum bonæ sint, & quæ malæ? Verum nunc saltem dic, vtrum idem esse asseras voluptatem atque bonum: an esse aliquid voluptarium quod non sit bonum. CAL. Vt mihi proculdubio ratus sit sermo, si aliud esse dixero, idem esse dico. SOC. Peruertis Callicles illa quæ prius dicta sunt: nec amplius idoneus es ad illa quæ perscrutamur inuestiganda, siquidem aliter quàm tibi videtur es responsurus. CAL. Enimuerò tu quoque Socrates. SOC. Atqui neq; ego rectè facio, si id facio: neq; tu. Sed ô beate vide ne hoc sit bonum omnino gaudere: alioquin quæ nunc subducta sunt, multa & turpia atque alia insuper quamplurima euenire viden tur, si hoc ita se habeat. CAL. Vt tu quidem putas ô Socrates. SOC. Tu autẽ reuera hæc affirmas? CAL. Affirmo equidem. SOC. Vis ergo quasi te serio loquente, disputationem aggrediamur? CAL. Volo certe. SOC. Age iam cũ huiusmodi sententiæ sis, distincte ad hæc mihi responde. Vocásne aliqd scientiam? CAL. Voco. SOC. Nónne fortitudinem quandam paulo antè cum scietia esse dicebas? CAL. Dicebam sanè. SOCR. Nunquid aliud fortitudinem, quàm scientiam, quasi duo hæc sint, dicebas esse? CAL. Maximè. SOC. Voluptatem verò atque scientiam, idémne an aliud esse? CAL. Aliud sapientissime vir dicebam. SOC. Num & fortitudinem à voluptate differre? CAL. Quidni? SOC. Age itaque, vt hæc meminerimus. Callicles quidẽ Acharneus voluptatẽ bonumq; idẽ esse dixit: sed scientiã, & fortitudinẽ tum inter se, tũ à bono differre. Socrates autem Alopecetes istá cõcéditne an non? CAL. non concedit. SOC. Arbitror autem neque Calliclem talia concessurũ, vbi seipsum rectè considerauerit. Dic mihi enim, felices, & infelices nónne cõtrario modo affici putas? CAL. Puto equidem. SOCR. An non si contraria hæc eorumq; affectiones inuicem sunt, necesse est ea ita se habere, quemadmodũ sanitas atque morbus? non enim aliquis sanus simul est atq; ægrotat, neq; simul cessat sanitas atq; morbus. CAL. Quo pacto dicis? SOC. Assumpto toto si vis corpore ita cõsidera, ægrotántne alicuius oculi eo morbo, qui ophthalmia nominatur? CAL. Esto. SOC. Nunquid simul sani sunt? CAL. Non. SOCR. Quando verò eo morbo quis liberatur, nunquid tunc sanitas oculorũ cessat? & tandem morbus simul sanitasq; discedunt? CAL. Minime. SOC. Mirũ nanq;, vt arbitror, absurdumq; id foret. CAL. Nimium quidem. SOC. Sed, vt puto, vicissim capit, & amittit vtrunq;. CAL. Assentior. SOC. Robur quoque imbecillitatemq; similiter. CAL. Certe similiter. SOCR. Velocitatem rursus, & tarditatem. CAL. Certe. SOC. Nónne & bona felicitatemq;, & horũ contraria mala videlicet atq; miseriã, per vices accipit vtraq;, per vices amittit? CAL. Omnino. SOC. Siqua ergo reperiamus à quibus aliquis liberatur simul & habet: nimirum hæc non ita se habẽt, vt alterum quidem eorum bonum sit, alterũ verò malum, hæcne cõfitemur? Quid responsurus sis, considera diligenter. CAL. Fateor proculdubio. SOC. Age vtique ad illa quæ prius concessimus reuertamur. Esurire voluptariũ dixisti esse an molestũ? De fame ipsa interrogo. CAL. Molestũ equidẽ. SOC. Tamen esurientẽ comedere, voluptariũ? CAL. affirmo. SOCR. Intelligo. at verò fames ipsa molesta est, an non? CAL. Molesta. SOC. Nónne & sitis? CAL. Vehementer. SOC. Vtrum ergo amplius à me quæri vis? an confiteris indigentiam omnem atque cupiditatem doloris esse participem? CAL. Confiteor: ne vltrà quæras. SOCR. Esto. Sitientem vero bibere voluptarium esse dicis? CAL. Dico. SOCR. Ex hoc ergo quod ais sitientem quidem esse, dolorosum est. CAL. Est. SOCR. Bibere verò expletio est indigentiæ atque voluptas. CAL. Ita. SOCR. Nunquid ergo qua ratione bibit, gaudere dicis? CAL. Maxime. SOCR. Quatenus verò sitit, dolere? CAL. Certe. SOCR. Sentis igitur quid sequatur? videlicet fateri te dolentem gaudere simul, quãdo sitientem dicis bibere? An non simul id euenit eodem in loco atque tempore? siue animam, siue corpus respicias. Nihil enim refert, vt arbitror. Itane est an aliter? CAL. Ita. SOC. Veruntamen felicem esse simul & infelicem, impossibile esse dixisti. CAL. Equidem. SOCR. At verò dolentem gaudere posse confessus es. CAL. Apparet. SOC. Quapropter gaudere non idem est atq; esse felicẽ: neque dolere idem quod infelicẽ esse. Ideoq; aliud voluptas est quàm bonũ. CAL. Nescio quid commenteris. SOC. Imò scis, sed fateri nõ libet: at perge quæso respõdendo, vltro enim deliras: vt quàm sapiẽs sis agnoscas, qui me castigas. Nõne vnusquisq; nostrũ sitire desinit, atq; simul gaudere propter potũ? CAL. Nescio quid dicas. GOR. Nequaquã ita ô Callicles. Imò respõde nostri gratia, vt disputatio cõcludat. CAL. At enim semper talis est Socrates ô Gorgia. Exigua enim, & nullius momẽti pquirit atq; redarguit. GOR. Quid tua refert? Non enim hoc tuũ officiũ est, sed pmitte vt arguat arbitratu suo. CAL. Quære igit Socrates de angustis ac vilib' istis qñ id Gorgiæ placet. SOC. Beatus es, ô Callicles, q magna cõsecutus mysteria

Vide Eras. prou. Charadriũ imitans.

x iiij sis prius

sis prius quàm parua? Ego verò id fas esse non iudicabã. Sed iam resumens vbi reliquisti responde. An non simul desinit quis sitire atq; gaudere? CAL. Cócedo. SOC. Nónne & famescere aliasq; cupiditates habere simul atque voluptates desinit? CAL. Ita est. SOC. An non ergo dolores, & voluptates simul desinit? CAL. Ita. SOC. Veruntamen à bonis, & à malis non simul cessat: vt tu modo fatebaris. Nunc verò non confiteris? CAL. Equidem. Sed quid tum? SOC. Nempe non eadem sunt ô amice bona, & voluptuaria: neq; mala eadé atq; molesta. Ab his enim quis simul cessat: ab illis verò nequaquam, vtpote alijs. Quánam igitur ratione voluptuaria eadem sint atque bona? vel molesta eadem atque mala? Iam verò si vis, hoc rursus pacto cósidera. Arbitror enim nec per hunc modũ tibi consentiri. Attende igitur: bonos viros nónne bonorũ præsentia bonos vocas? quemadmodum pulchros eos quibus pulchritudo adsit appellas. CAL. Equidem. SOC. Quid verò? bonos viros appellas dementes, & timidos? non certe paulo antè, imò fortes prudentesq; dicebas. Nónne hos ipsos nuncupas bonos? CAL. Omnino equidem. SOC. Dementé autem puerum vidisti vnquã voluptate perfundi? CAL. Vidi. SOC. Virum autem dementem vidisti aliquando affici voluptate? CAL. Opinor me vidisse. Sed quorsum hæc? SOC. Nihil refert: sed responde. CAL. Vidi. SOC. Quid verò? sanæ mentis virum dolentem vidisti atq; gaudenté? CAL. Certe. SOC. Vtri verò magis gaudent atq; dolent: prudentésne, an imprudétes? CAL. Haud multum differre arbitror. SOC. Satis est istud. In bello autem vidistíne vnquam virum timidum? CAL. Quidni? SOC. Quid verò cum recederét hostes: vtri videbantur tibi magis gaudere: timidíne, an fortes? CAL. Vtrique mihi magis gaudere, vel saltem propé. SOC. Nihil refert. gaudét igitur & timidi. CAL. Magnopere. SOC. Et dementes, vt apparet. CAL. Et isti. SOC. Cum verò hostes aduentát, solíne dolent timidi, an etiam fortes? CAL. Vtriq;. SOC. Num similiter? CAL. Fortè magis timidi. SOC. Abeũtibus autem nónne magis gaudent? CAL. Fortè. SOCR. Non igitur dolent atq; gaudét imprudentes atque prudentes, timidique & fortes similiter, vt ipse ais: magis auté timidi quàm fortes? CAL. Aio equidem. SOC. Veruntamé prudentes quidem, & fortes boni sunt: timidi verò atq; imprudétes mali. CAL. Ita est. SOC. Quamobrem æquè gaudent atq; dolét, & boni, & mali. CAL. Assentior. SOC. An ergo æquè boni malique sunt hi qui boni sunt, & qui mali? an potius boni duntaxat qui boni sunt, mali verò qui mali? CAL. Per Iouem nescio quid dicas. SOCR. An ignoras dixisse te bonos bonorũ præsentia esse bonos: malos verò malorum? Bona autem voluptates esse: mala verò dolores? CAL. Equidem. SOC. Nónne igitur his qui oblectátur adsunt bona, videlicet voluptates? si quidem oblectantur. CAL. Quid prohibet? SOC. Num præsentibus bonis boni sunt qui delectantur? CAL. Sunt. SOC. Et dolentibus adsunt mala, scilicet ipsi dolores? CAL. Adsunt. SOC. Malorum verò copia malos esse dicis qui mali sunt. nónne adhuc dicis? CAL. Equidem. SOC. Boni ergo sunt qui gaudent: mali verò qui dolent. CAL. Maxime. SOC. Et qui magis, nimirum magis: quiue minus, & hi minus: & qui pariter, æquè. CAL. Ita. SOCR. Nunquid ais ita gaudere atque dolere prudétes vt imprudentes: rursusq; timidos atq; fortes? an magis etiam timidos? CAL. Aio. SOC. Reputa igitur vnà mecũ quid nobis ex his quæ concessa sunt eueniat. Bis enim atque ter pulchrũ esse ferunt ea quæ pulchra sunt dicere atque cósiderare. Bonum quidem esse prudenté fortemq; diximus, nécne? CAL. Diximus. SOC. Malum verò imprudentem & timidum? CAL. Prorsus. SOC. Bonũ autem rursus eum qui gaudeat? CAL. Ita. SOCR. Malum verò eum qui doleat? CAL. Necesse est. SOC. Dolere verò atq; lætari bonũ malumq; similiter: fortè etiã magis malum? CAL. Certe. SOC. Similiter ergo quis bonus sit, & malus bono, vel potius ipse malus sit bonus. an non hæc, & superiora illa sequũtur, siquis voluptaria eadem esse dixerit atq; bona? An nõ necessario hæc sequunt Callicles? CAL. Iamdudũ te ausculto Socrates, tibiq; cócedo, animaduertés siquis vel ioco aliquid tibi dederit, id puerorum more libentius te arripere: quasi verò existimare debeas, vel me vel alium quenquam non arbitrari alias voluptates esse meliores: alias verò deteriores. SOC. Hui, hui ô Callicles quàm astutus es? me quasi puerum ludis, quádoque in hunc modum rem habere asserens, quandoq; aliter, me decipiens. atqui nó arbitrabar ab initio vltro deceptũ iri abs te, cũ sis amicus. Nunc autem nimium me fefellisti: atque, vt videtur, quemadmodum vetus habet prouerbiũ, necessario adducor vt eo quod adest pro viribus bene vtar: & quod tu das accipiam. Est autem, ni fallor, quod nunc affers, eiusmodi: voluptatum alias quidem bonas esse, alias verò malas. nunquid? CAL. Proculdubio. SOC. Bonæ verò nónne quæ vtiles? Malæ autem quæ noxiæ? CAL. Ita certe. SOC. Vtiles autem quæ boni aliquid afferunt: Noxiæ verò quæ mali nonnihil? CAL. Assentior. SOC. Num igitur tales dicis, velut in corpore quas modo dicebamus, edendi bibendiq; voluptates? Nunquid enim ex his illæ quæ valetudiné præstant corpori, aut robur, aut aliam quandam corporis virtutem, bonæ sunt: quæ cótrariæ, malæ? CAL. Prorsus. SOC. Et dolores eodem pacto alij boni sunt, alij mali? CAL. Nihil prohibet. SOC. Bonas quidem voluptates, & dolores bonos eligere oportet, & prosequi. CAL. Prorsus. SOCRA. Contrà verò nequaquam. CAL. Manifestum est. SOCR. Nempe bonorum gratia agenda esse omnia ego & Polus consensimus, an meministi? & tibi similiter videtur, hic esse finis omniũ actionũ: ipsum scilicet bonum, eiusq; gratia cætera omnia facienda, nõ auté ipsum gratia reliquorum? An tertius in hanc sententiam nobis accedis? CAL. Equidem. SOCR. Quamobrem bonorum gratia oportet & alia, & voluptates sequi, non autem bona gratia voluptatum. CAL. Prorsus. SOCR. An ergo cuiusque viri est eligere quænam ex rebus quæ delectant bonæ sunt, quæue malæ? An potius artificiosi viri opus est vtrunque? CAL. Artificiosi. SOCR. Recordemur ergo illorum quæ ad Polum Gorgiamq; dixi. Nam si meministi, esse facultates quaidã præparatrices dicebã: alias quidem vsque ad voluptatem duntaxat, quid melius deteriúsue sit ignorantes, alias verò quid bonum malúmue sit cognoscentes. Ponebam præterea earum quæ circa voluptates versantur, coquinariam circa corpus peritiam, sed non artem: earum verò quæ ad bonum intendunt, medendi artem. Et per Iouem amicabilem precor ô Callicles, ne aduersus me ioceris: neq; quicquid tibi occurrit respódeas, neque etiam rursus hæc à me veluti iocũ accipias. Vides enim ea de re nobis esse sermonem, qua nihil magis

Bis atque ter pulchrũ esse ferunt ea quæ pulchra sunt, dicere.

Prouerbiũ.

magis nosse vir sanæ mentis contendat: quęadmodum videlicet sit viuendū: vtrum quemadmodū tu hortaris, illa agēdo quę viri dicis esse officia: dicētem ad populū, & Rhetoricā exercentē, rem præterea publicā gubernantē, ceu vos in præsentia gubernatis: an potius vita sit hæc philosophica capessenda, & qua in re hæc vita differt ab illa. Fortè verò operæpretiū est, quemadmodū incœperā paulo ante, distinguere: atq; deinde cum nobis de distinctione conuenerit, si hæc duplex vita est, cōsiderare quid intersit, & qua potius viuendum. Sed fortassis nondū quid dicam intelligis. CAL. Nondum certe. SOC. At planius dicā. postquā confessi vterque sumus, esse quidem aliquid bonum, esse quoq; aliquid voluptarium: sed aliud voluptarium esse, quàm bonum: atq; vtriusq; horū studium, & præparationē quandam esse ad ea comparādam: alteram videlicet venationem boni, alteram voluptatis: hoc ipsum primo antequā vlterius procedam, assentiris mihi nécne? CAL. Assentior. SOC. Age & illa quę ad hos dicebā mihi assentire, si modo vera tunc loqui tibi sum visus. Constanter enim affirmabā, nō videri mihi coquinariam esse artem, sed peritiam quandam. Medicinam verò esse artem, propterea quòd medicinæ facultas illius quod curat naturā, & causam eorum quæ agit expendit: ac horum cuiusque reddere rationem potest. Altera verò voluptatis facultas ad ipsam voluptatem circa quā totum eius versatur studiū, omnino absq; arte procedit, neq; voluptatis ipsius naturā considerans neq; causam: temeraria prorsus, vt ita dixerim, neq; pensi habens quicquam, sed vsu quodā atque experientia & memoria eius quod accidere cōsueuerit solū freta, voluptates studiosè parat. Hæc ergo primum perpende, nū sufficienter tibi dicta videātur. Nunquid præterea esse putes tales quasdam circa animā facultates, alias quidem artificiosas, videlicet eius quod sit animæ optimum curā gerentes: alias verò id negligentes, dum solum cogitant quemadmodum & de corpore diximus, quo pacto oblectare animū queant. Quæ quidem vtrum melior an deterior sit voluptas, minime cogitant: neque aliud quicquā curant, quàm vt oblectent, siue melius id sit, siue deterius. Mihi quidē videntur esse tales aliquæ facultates, vniuersumque id ministeriū adulationē esse duco, tam circa animā quàm circa corpus: & omnino circa aliud quodlibet cuius voluptatē quis affectat, nulla prorsus melioris deteriorisue adhibita ratione. Tu verò vtrū in eandē nobiscū sententiā conuenis, an dissentis? CAL. Minime quidē, imò consentio, vt tibi quādoque disputatio concludatur, & huic Gorgiæ gratificer. SOC. Nunquid hoc circa vnam quidem est animā? Circa verò duas, vel plures non est? CAL. Non ita, sed & circa duas, & circa multas. SOC. Nónne & multis in vnum conuenientibus, gratificari quis potest absq; vlla eius quod est optimum ratione? CAL. Sic arbitror. SOC. Potésne dicere quæ studia sint quæ hoc efficiant? Imò si vis me quærente, eam quidem quæ talis tibi videtur, concede esse talem. Quæ verò non talis, nega. Principio tibicinariā consideremus, an non tibi hęc videtur esse talis, vt aliud nihil quàm aures delectare curet? CAL. Mihi quidē. SOC. Nū & aliæ omnes eiusmodi qualis citharistica qua in certaminibus vtūtur? CAL. Certe. SOC. Quid doctrina chori dithyrāborumq; poesis, nónne eiusmodi tibi esse videtur? An putas Canesiam Meletis filiū, vt tale aliquid dicat, vnde audientes meliores reddātur spectare? Vel potius vnde spectatorū turbæ placere possit? CAL. Manifestū quidem hoc est, ô Socrates, de Cinesia. SOC. Pater verò eius Meles, an ad id quod optimū esset, prospicere videbatur, cum ad citharā caneret? Vel ipse profectò ne ad voluptatem quidem? nam molestus audientibus erat. Verum considera, nónne citharœdica facultas omnis, dithyramborumq; poesis oblectandi gratia tibi videtur inuenta? CAL. Mihi quidem. SOCR. Quid autē præclara hæc tragœdia atque admiranda poësis molitur? Nunquid studiū eius conatusq; ad audientiū voluptatem solum tendit? vel si quid voluptuarium quidem atque gratum sit, sed tamē malum, id cauebit ne vnquam dicat? Cōtrà verò, si quid molestum, attamen vtile fuerit, id & dicet, & canet, oblectentur nécne audientes? Sed quidnam tragœdorū poesis elaborare maxime tibi videtur? CAL. Constat eam ad voluptatem gratiamq; spectantium potius declinare. SOC. Hoc ipsum paulo ante adulationem esse diximus. CAL. Planè. SOC. Age vtique, si quis auferat ex tota poesi cōcentum, & rhythmum, atq; mensuram, aliúdne quicquam præter sermones quosdā supererit? CAL. Idipsum. SOC. Profectò ad turbam populumq; hi sermones habētur. CAL. Proculdubio. SOC. Popularis ergo oratio quædam est poësis. CAL. Apparet. SOCRA. Nónne rhetorica quoque popularis est oratio? An non rhetorica in theatris vti poetæ tibi videntur? CAL. Mihi quidē. SOC. Nunc ergo inuenimus rhetoricā quandam ad populum talem, qualis est puerorum simul, & mulierum virorumque, & seruorū atque liberorū. Quam quidem haud valde probamus: quippe cum adulatoriā eam esse confessi sumus. CAL. Sic est profectò. SOC. Agendum quid de ea dicemus rhetorica, qua ad Atheniēsem aliarūq; ciuitatum populos ex viris liberis conflatos vtuntur? Qualis ea est? Vtrum tibi videntur oratores ad id semper quod optimū sit, verba dirigere: id duntaxat spectantes, qua ratione ciues quàm optimi ex eorum orationibus euadant? an potius hi quoque gratiam auditorū aucupantur boni dūtaxat proprij gratia, publico interim neglecto cōmodo? Nā perinde atq; pueros, populū tractant, intenti duntaxat ad gratiam: nihil verò curātes, vtrum ob hoc meliores, aut deteriores reddantur. CAL. Haud simplex id est quod interrogas. Sunt enim qui in orando vtilitati ciuium cōsulunt: sunt & alij tales, quales ipse narras. SOC. Satis est. Si enim & hoc est duplex, alterū quidem eius membrū adulatio erit, turpisq; concionatio: alterum verò pulchrum, studere videlicet, vt animi ciuiū quàm optimi fiāt, semper pro audientiū vtilitate certando, siue placeant, siue displiceant quæ dicūtur. Verum tu certe oratoriā eiusmodi vidisti nunquam. Quòd si inter oratores talem quempiam habes, cur nō & eum mihi ostendisti? CAL. Per Iouem ex oratoribus qui nunc sunt, talem habeo nullum. SOC. Num autem inter veteres aliquem indicare potes, per quem Athenienses facti aliquando sint meliores, postquam ille orare cœperit, cū praui antea fuerint? Ego enim quis sit talis, ignoro. CAL. Quid verò Themistoclē nō audis virum bonum fuisse? & Cimonem, & Milciadem, atq; Periclem hunc nuper vita functū? quem ipse quoque orantem audisti. SOC. Siquidem est, ô Callicles, vera virtus, quam in superioribus ipse dicebas, cupiditates videlicet suas, aliorūque explere.

Atti

Quare medicina sit ars.

Vide quæ sint in ipsa peritia.

Poesis sine concentu & numeris, nō aliud est, quā sermo popularis.

Ostenditur rhetoricæ adulatio.

At si id aliter habet, atq; veluti postea in disputãdo fateri compulsi sumus, cupiditates illas quę meliorem efficiũt virũ, exequi oportet, alias verò minime, atq; huius rei cum ars quædã extet, artificémne eius aliquẽ demõstrare mihi potes? CAL. Nõ habeo equidẽ quid dicam. SOC. At verò si rite quæsiueris, inuenies. Videamus iam sic sedatè & quietè cõsiderantes, num aliquis horũ talis extiterit. Dic age. bonus vir atq; ad id quod optimũ sit, verba faciẽs, nõ temere dicet, sed ad aliquid certe ꝓspiciet. quẽadmodum & alij omnes artifices, quorũ suum quisq; opus obseruat, nec casu quod ad vsum opus conferat, eligit, sed quemadmodum ad propositum sibi exemplar opus speciem aliquam consequatur. Veluti si intueri placet pictores, & architectos, & fabros nauium, aliosque omnes artifices: quiuis eorum in ordinem quendam singula vbiq; disponit, cogitque alia alijs cõuenire atque cõgruere, donec totũ constituatur quodã ordine exornatũ. Id ergo omnes agunt artifices, atque hi quos in superioribus dicebamus pædotribæ & medici similiter faciũt circa corpus. Ornãt enim ipsum atq; cõponũt. Cõfitemur id ita se habere nécne? CAL. Sit ita. SOC. Domus igitur ornatum & ordinem assecuta, bona erit: si minus, mala. CAL. Assentior. SOC. Et nauigiũ eodem pacto. CAL. Eodem. SOC. Atqui & corpora nostra similiter. CAL. Similiter. SOC. Quid verò animus, si ordinis fuerit expers, nũ bonus erit? an potius si ordinis ornamentique compos? CAL. Necessarium est ex superioribus hoc quoque fateri. SOC. Quod ergo nomen est ei quod in corpore ex ordine ornatuque efficitur? CAL. Sanitatẽ, & vires fortasse dicis. SOC. Dico equidem. quod verò nomen ei quod in animo ex ordine fit atq; ornatu, conare inuenire atque exprimere, huius quemadmodũ & illius? CAL. Cur non ipse dicis Socrates? SOC. Si ita tibi placet, dicam: tu verò si verà loqui videbor, cõcedito: sin minus, reprobato; nec vllo modo cõdonato. Mihi quidẽ videtur ordinationi corporis nomen esse sanũ, ex quo in ipso fit sanitas, aliaq; corporis virtus. Itáne est, an aliter? CAL. Ita. SOC. Animi verò ordinationi atq; ornatui, legitimum lexq; esse nomen, vnde legitimi fiunt homines atque decori, hæc verò sunt iustitia atq; temperãtia. Assentiris, nécne? CAL. Esto. SOC. An non igitur ad hæc artificiosus ille rhetor & bonus respiciẽs, verba sua hominum animis adhibebit: actionesq; omnes, & quicquid vel concedet aliquãdo, vel negabit, ad id semper intẽdet, vt ciuium animis iustitia quidẽ insit, iniustitia verò absit: rursus adsit temperãtia, intẽperãtia verò eijciatur, cæteræq; virtutes colant, prauitas expellatur? Cõcedis, nécne? CAL. Concedo equidẽ. SOC. Quidnam cõfert ò Callicles, corpori ægrotanti maleque affecto, cibos multos suauissimosque præbere, aut potũ, aut aliud quippiã quod non sit profuturũ? hoc est plus vel minus vel cõtrariũ quàm iusta dictet ratio. Sunt hæc, vel non? CAL. Sin. SOC. Non enim prodesse arbitror homini, in afflicto corpore viuerę. Sic enim necesse est viuere male: nónne ita est? CAL. Ita. SOC. Nõnne cupiditatibus satisfacere, veluti esurientẽ comedere quantum vult, vel sitientẽ bibere quatenus placet, sanũ quidem hominem medici plerunque permittunt: ægrotantem verò nunquã, vt ita dixerim, appetitus suos implere permittunt? Concedis hoc & ipse? CAL. Concedo. SOC. Ad animum quod attinet, an non eadem est ratio? Quatenus enim prauus sit & demens, atque intemperans iniustusque & impius, coërcendus nimirũ est à cupiditatibus, neque permittendus alia facere quàm illa ex quibus euadat melior. Consentis nécne? CAL. Consentio. SOC. Ita enim ipsi animo expedit. CAL. Prorsus. SOC. Nõnne coërcere, est ab his quæ cupit, continere? CAL. Est. SOC. Cõtinentia igitur melior est animo quàm incontinentia, quemadmodum ipse modo statuebas. CAL. Nescio quid dicas Socrates. itaque aliũ quemuis interroga. SOCR. Hic non sustinet vt ipsi quod vtile sit, afferatur, atque eam de qua nunc sermo habetur, continentiam consequatur. CAL. Nulla omnino tuorum mihi verborum cura est, ò Socrates, atq; hactenus Gorgiæ gratia tibi respondi. SOC. En quid ergo agemus? nunquid sermonẽ medium abrumpemus? CAL. Ipse videris. SOC. At nefas esse aiunt, mancas dimittere fabulas, imò colophonem imponendum esse, ne absque capite oberrent. Responde ergo ad reliqua, vt sermo hic noster caput sortiatur. CAL. Quàm violentus es ò Socrates? Profecto si mihi credis, hãc disputationem iam dimittes, vel cum alio disputabis. SOCR. Quisnam vult alius, ne imperfectum relinquamus sermonẽ? CAL. An non ipse sermonem potes percurrere, vel enarrando, vel tibimet respõdendo? SOC. Ne mihi Epicharmi illud accidat, quæ prius narrabãt duo, nunc ad ille vnus sufficiam. Veruntamen videtur sic omnino necessarium esse. Si tamen id faciemus, puto equidem oportere nos omnes certatim ad id contendere, vt quid in his quæ dicimus, verum, quidue falsum sit, cognoscatur. Cõmune enim est hoc in omnibus bonum, vt hic vnicuique constet: prosequor igitur ego ipse sermonem, quo pacto se habere videtur. Quòd sicui vestrum fortè mihi ipsi quæ vera non sint, videbor concedere, vestrum erit obijcere atq; redarguere. neque enim tanquã sciens dico illa, sed verũ vobiscum cõmuniter indagans. Quapropter siquid rectè dicere videbiť qui me repræhenderit, ego primus assentiar. Hæc tamen ea mente dico, si modo sermonẽ perficiendũ esse putatis. Sin minus, omittamus iã atq; abeamus. GOR. At enim nondum mihi abeundũ videtur, imò disputationem à te esse perficiendam. Puto autẽ cæteris quoq; idem videri, & ipse percupio reliqua ex te ipso audire. SOCR. Atqui ò Gorgia, libenter adhuc cum Callicle disputarẽ, donec pro Zethi Amphionis dictum illi redderem. Sed quando tu Callicles disputationẽ recusas perficere mecũ, saltẽ ausculta atq; argue, siquid minus rectè dicere tibi videbor: ꝙ si me cõuiceris, haud infestus ero tibi, quẽadmodum mihi tu, sed pro maximo beneficio id adscribam. CAL. Dic tu ipse bone vir, & quod instituisti, absolue. SOC. Audi me igitur disputationẽ ab initio repetentẽ. An idem est voluptas atq; bonũ? certe nõ idẽ, vt ego & Callicles cõfessi sumus. An voluptatẽ boni gratia, vel bonũ gratia voluptatis sequi debemus? CAL. Voluptatem certe gratia boni. SOC. Est aũt voluptas qua præsente gaudemus. Bonũ verò quo præsente boni sumus. CAL. Prorsus. SOC. Boni verò sumus, & nos & quæcunq; alia ob pręsentẽ virtutẽ quandã. Sic enim ò Callicles necessariũ esse mihi videtur. At virtus cuiusq; siue instrumẽti, siue corporis, siue animæ, nõ temere vtiq; adest, sed ordine rectitudineq; & arte quæ horum cuique tradita sit. Nunquid hæc ita se habẽt? CAL. Mihi quidẽ sic se habere videntur. SOC. Quamobrẽ ordine ordinatũ ornatumq; esse est cuiusq; virtus. Nempe

Sanũ in ordinatiõe corporis.

Legitimũ & lex in ordinatione animi, quæ iustitia & temperantia est.

Nefas est mãcas dimittere fabulas. Prouerbiũ.

CAL. Nempe sic ego faterer. SOC. Itaq; ornatus quidam proprius vnicuiq; insitus, quodlibet efficit bonũ. CAL. Mihi quidẽ sic apparet. SOC. Quapropter anima q̃ propriũ habet ornatũ, melior est illa quæ ornatus est expers. CAL. Necesse est. SOC. Iam verò quæ habet ornatũ, ornata est atque modesta. CAL. Quidni? SOC. Talis verò est & tẽperãs. CAL. Necesse est omnino. SOC. Quę verò tẽperans, est & bona. Equidẽ ô amice Callicles, quo pacto aliter dicam, nõ inuenio. Tu verò siquid habes aliud, doce. CAL. Dic tu bone vir. SOC. Dico igitur, si tẽperatus animus bonus est, cõsequi vt qui contrà atq; temperatus affectus est, sit malus. Est verò talis intẽperatus animus & incontinens. CAL. Sic est omnino. SOC. Temperatus autẽ agit decẽtia erga Deos atque homines. Non enim tẽperatus esset, nisi decorũ seruaret. CAL. Necesse est sic esse. SOC. Proinde qui decẽtia inter homines agit, iuste agit: & agens similiter erga Deos, agit pie. Eum verò qui iusta piaq; agit, necesse est esse iustũ atq; piũ. CAL. Sic veritas habet. SOC. Præterea fortẽ hunc esse necesse est. Nõ enim temperati viri est, vel ꝓsequi, vel fugere aliter quã decet. imò oportet & res singulas, & hoĩes ipsos, & voluptates atque molestias tum fugere, tum prosequi, tũ etiã tolerare vbi sit opus. Quamobrẽ omnino necessariũ est temperatũ virũ, cum, vt diximus, iustus & fortis sit & pius, esse perfecte bonũ. Bonũ verò bene honesteq; agere quicquid agat. Eum autem qui bene agit, felicẽ esse atq; beatũ. Improbum verò ac male agentem esse miserũ. Talis autẽ est qui aliter est affectus quàm tẽperatus: videlicet qui intemperatus est, quẽ ipse laudabas. Ego igitur hæc ita statuo, & esse vera sentio. Quamobrẽ si ita se res habet, quicunq; optat beatus fore, temperantiã sequi exercereq; debet: intemperantiam verò fugere, quantũ cuiusq; nostrũ pedes valent: atq; ita sese cõparare, vt nõ indigeat castigatiõe atq; pœna: si verò indigeat vel ipse, vel alius quiuis familiarium, siue priuatus, siue ciuitas, adhibita pœna coercẽdus est; si modò futurus sit beatus. Hoc mihi videtur esse signũ ad quod prospicientes dirigere vitam debemus, omnia tam publica quàm priuata ad hoc referentes, vt iustitia & temperãtia illi adsit qui futurus sit felix: non autẽ cupiditatibus omnia permittenda sunt: quas explere conari, inexplebile malum est, latronisq; more vitã agere. Neq; enim cuiquã hominũ is qui eiusmodi est, charus vnquã erit, neq; Deo: quippe cui societas cum alijs nulla esse possit. Cui verò non sit societas, ei nec amicitia etiã vnquã constabit. Tradunt autem sapientes, cœlũ & terrã, Deosq; & homines societate quadam & amicitia, modestoq; ornatu, & temperãtia & iustitia contineri: atq; id vniuersum propterea mundũ ornatũq; appellant, non immunditiam, neq; intemperantiã. Quæ tu quãuis sapiẽs, mihi videris animaduertisse nunquã. Nam te latuit geometricã æqualitatem in Dijs atque hominibus valere quàm plurimum. At verò tu in rebus omnibus pleonexiã, (idest præstãtiam, siue primas partes) exercendã putas: Geometriam nanque cõtemnis. Age itaq; vel refellendus est sermo ille noster, quasi non iustitiæ temperantiæq; possessione beati fiant quicunq; beati, prauitatis verò miseri: vel si verus est, considerandum est quid sequatur. Nempe priora illa consequentur omnia, in q̃bus à me an serio loquerer, inquirebas. Ego verò accusandũ esse & seipsum & filiũ & amicum, siquid iniuste fuerit perpetratum, atq; ad id vtendũ esse rhetorica, asserebam. Et quæ tu Polum verecundia adductũ putabas concessisse, vera vtiq; erãt: videlicet iniuriã facere, quãto turpius est quã sustinere, tanto esse etiam deterius: atq; eum qui rectus futurus sit orator, oportere iustum esse, & quę iusta sunt, scire. Quod quidem rursus Gorgiam ob verecundiam concessisse Polus ait. Cum verò hæc ita se habeant, cõsideremus quæ sunt illa in quibus me ipse vituperas: nũ rectè dicatur, nécne: me videlicet nõ posse vel mihi, vel amicis atque domesticis opem ferre, neque ex maximis periculis liberare, at esse me in potestate libidineque cuiusq;, quemadmodũ abiectissimi quique solent, siue pulsare velit quis, vt tu iactabundus dicebas, super genam, siue pecunias rapere, siue vrbe expellere, siue vltro supplicio afficere. Ita verò comparatũ esse, rem turpissimã omnium esse dicebas. Mea verò sententia iam sæpius dicta, atque rursus nihilo prohibente dicenda, contrà se habet: videlicet non esse turpissimum iniuste genã percuti, vel corpus marsupiúmue cædi, sed percutere iniuste atq; cædere, mihi, meisque turpius atque deterius. Item furari, & in seruitutem adducere, murosq; suffodere, atq; summatim quamlibet iniuriam facere, esse ei qui facit deterius simul & turpius quàm accipere. Hæc superius à nobis concessa, vt ego assero, continentur atque vinciuntur, & si dictu rusticius est, ferreis adamantinisque rationibus, quibus, vt ita sentiam, adducor. Quas nisi tu aut aliquis te robustior dissoluat, fieri non potest vt aliter quàm vt nũc ipse dico, rectè dicatur. Nam mihi quidẽ semper idem permanet sermo: me videlicet hæc nescire quo pacto se habeant: attamen nullum eorum quicum hactenus loquutus sum, quemadmodũ modo vobiscum, potuisse vnquam aliter dicendo non ridiculum apparere. Quamobrem hæc iterũ statuo ita se habere. Quod si ita se habeant, atque iniuria maximũ ei, qui eam facit est malorum: illud insuper maius est iudicandum, videlicet ipsum qui fecerit, nunquã dare pœnas: quod tandẽ auxilium erit illud, quod quisquis cum sibimet afferre nõ possit, reuera sit contẽnendus? Nónne hoc quidem maximum à nobis amoueat detrimẽtum? Profectò necesse est hoc esse turpissimum, non posse auxilium eiusmodi præstare sibijpsi, amicisq; ac propinquis. Secundũ verò auxilium aduersus malum secundum: tertium contra tertium, cæteraq; similiter, prout cuiusq; mali magnitudo se habet. ita vt pulchrum est opem afferre posse, & turpe non posse. Nunquid aliter quàm sic se res habet Callicles? CAL. Certe non aliter. SOCR. Cum igitur hæc duo sint, facere iniuriã, ac pati: maius vtiq; malum esse dicimus inferre, minus autem pati. Quódnam igitur auxilium sibi cõparans aliquis, vtrunque potissimum consequeretur, vt neq; inferat iniuriam, neque accipiat? vtrum potentiam an voluntatem? Sic autem dico, vtrũ si nolit pati, iniuriam non patietur: an si potẽtiam sibi comparauerit, ita duntaxat nõ patietur. CAL. Cõstat certe si potentiã. SOC. Quid autẽ in inferendo? vtrum siquis iniuriari nolit, satis erit remedij? Neque enim iniuriã inferet. An ad hoc insuper potẽtia quædam & ars est cõparanda, quã nisi quis didicerit atque exercuerit, iniuriã faciet? Cur nõ mihi ad id saltem respõdes Callicles? vtrum ego atq; Polus tibi videmur rectè superioribus coacti rationib⁹ fuisse nécne? quãdo cõfessi sumus, neminẽ volentẽ iniuriam facere, sed inuitos hanc inferre quicunq; inferant.

CAL.

CAL. Esto tibi id ita Socrates, vt disputationé hanc concludas. SOC. Ad hoc itaq; potentia quædam & ars cóparáda videtur, ne cui faciamus iniuriá? CAL. Omnino quidé. SOC. Quænam igitur ars est ad facultatem cóparandá, per quam vel nullam quis, vel minimam iniuriam patiatur? Considera vtrú tibi idem videatur quod & mihi. Mihi quidé ita videtur, vel oportere principatú in repub. obtinere, vel vsurpare tyrannidé, vel cum præsenti gubernatione habere cómerciú. CAL. Vides ô Socrates, quàm paratus sim, siquid rectè dixeris, comprobare. Profectò id mihi rectè nimium abs te dictum fuisse videtur. SOC. Considera præterea hoc, si rectè dicere tibi videor. Amicus mihi videtur quisq; esse cuiq; maxime, quemadmodum antiqui sapientesq; tradunt, vt maxime similis est. nónne & tibi? CAL. Mihi quidem. SOC. Nónne vbi tyrannus ferus rudisque dominatur, siquis ea in vrbe multo melior sit, tyránus hunc formidat, atque huic nunquá tota mente amicus esse poterit? CAL. Sic accidit. SOC. Neq; si multo sit deterior? cótemnet enim eum tyrannus, neque vnquam tanquam erga amicum afficietur. CAL. Vera narras. SOC. Solus ergo amicus huic esse poterit apud eum existimatione dignus, qui cú moribus similis sit, eademq; laudet atq; vituperet, subesse velit domino & parere. Hic nimirum magnam in ea ciuitate habebit potentiá: hunc iniuria impune nullus afficiet. nónne ita se res habet? CAL. Ita. SOC. Siquis ergo in hac vrbe ex ipsa iuuentute cogitet, qua potissimum ratione magnam comparare potentiam valeat: adeò vt nullus iniuriam sibi queat inferre: hæc ipsa, vt videtur illi, via est, statim ab adolescentia seipsum assuefacere, vt eisdem gaudeat atq; doleat, quibus & dominus: atq; ita se cóparare vt illi sit quàm maxime similis. nónne ita? CAL. Ita. SOC. Hic ergo, vt præsens sermo significat, assequet, vt iniuria inferri sibi nó possit, magnáq; habeat in ciuitate potentiá. CAL. Prorsus. SOC. Núquid etiam assequetur vt iniuriam inferat nemini? an potius multú abest? siquidem iniusto principi similis erit, magnæq; autoritatis apud eum. Verú puto eiusmodi vitæ statú huic ad id accommodatissimú esse, vt quàm maxime facere iniurias possit, pœnasq; iniuriarú penitus deuitare. nónne ita? CAL. Apparet. SOC. An non hic malo occupabitur maximo, cú flagitiosus sit, animumq; infectú habeat ob imitationem domini similemq; potentiá? CAL. Nescio quomodo sermonem ô Socrates, sursum deorsumq; vertas. An nescis eú qui sic imitatur, posse eum qui nó imitatur, occidere, modo velit, fortunisq; expoliare? SOC. Scio equidé ô bone Callicles, nisi surdus sim: cum non solum abs te, verumetiam à Polo paulo antè, & à cæteris ferme omnibus in ciuitate idem frequenter audiuerim. at ipse me audi. profectò interficiet, modo velit: sed malus honestum atq; bonum. CAL. At hoc ipsum grauiter est ferendum. SOC. Non certe viro mente ac ratione prædito, vt & tuus sermo significat. An putas in hoc ipso multum ab homine laborandum, vt quàm diutissime viuat, easq; artes meditetur, quæ nos seruare semp à periculis possint, qualis rhetorica est, ad quam tu me capessendam exhortaris: eò quòd in iudicijs nos sæpe seruet. CAL. Per Iouē tibi rectè consulo. SOC. Quid verò vir optime? nandi peritia præclara tibi videtur? CAL. Non per Iouem. SOC. Attamē seruat hæc homines ab interitu, quoties illuc inciderint, vbi eiusmodi arte sit opus. Quòd si hæc tibi videtur exigua, ego maiorem hac adducam, gubernatoriá scilicet, quæ nó solum vitam, verumetiam corpora & pecunias ab extremis seruat periculis, nó secus quàm rhetorica. atq; hæc tamē humilis est atq; modesta, nó iactabúda, neque ampullosa, quasi magnificú quiddá atq; excelsum tractet. Sed cú eadē efficiat quæ rhetorica, si ab Aegina hucusq; nó seruet, duos duntaxat exigit nummos. Si verò ex Aegypto, vel Ponto salua reduxerit q̃ modo dicebá, nos & filios vxoresq; & diuitias, duas drachmas expostulat: atq; ipse hac arte præditus, quiue hæc perfecerit, descēdens, in litoreq; secus mare nauemq; deambulans, nequaquam se effert, neq; inflatur. Animaduertit enim, vt arbitror, incertum esse vtrú profuerit vel obfuerit illis quos seruauit, ne fluctibus mergerētur: intelligens se nihilo vel corpore, vel animo meliores reduxisse illos quàm acceperit ab initio nauē ingredientes. Cogitat ergo siquis magnis insanabilibusq; morbis corporis pressus in mari non pereat, hunc ideo miserú esse, quia nó perijt, nec vllam ab ipso suscepisse vtilitatem. Si quis autem animo, qui corpore pretiosior est, multos insanabilesq; habet morbos: nunquid huic viuendum est? ei q; vtilitatem afferret, siue ex mari, siue ex iudicio, siue aliunde quis ipsum seruet? Sed profectò nouit, flagitioso homini vt viuat non expedire. Necesse est enim vt male viuat. Quamobrē nulla extat lex per quam gubernator quamuis non seruet, gloriari possit, atq; in honore haberi. Cæterum ipse, ô vir mirifice, machinarú faber, qui nedú gubernatore, sed etiá exercitus duce, vel quouis alio nó minus interdú seruare potest, eò quòd ciuitatibus interdú totis salutē præstet, nunquid causidico æquiparádus esse videt? Qui si vellet hic quemadmodú vos rem suá extollere, nimirum vos verbis obrueret, exhortans omnes vt fabri machinarú efficiantur: quasi nullius momenti sint cætera. Non enim sibi deesset materia. Veruntamē hunc ipse artēq; eius nihilo minus contemneres, ac velut per cótumeliá machinariú vocitares, nec eius filio collocare in matrimoniú filiá tuá velles, neque etiá filiam tu eius ducere. Quáuis ex quibusdá rationibus facultatē tuá laudas, quónā pacto vel machinariú, vel alios, quos paulo antè cómemoraui, iuste poteris aspernari? Dicturú te scio, meliorem esse te, atq; ex melioribus ortum. Ipsum verò quòd melius dicitur, si non est id quod ego dico: sed hoc ipsum virtus est, seruare seipsum qualiscúq; sit, atq; sua: certe ridicula tibi vituperatio est aduersus machinariú, vel medicú, aliásue artes, quotcunque salutis gratia sunt inuentæ. Cæterum ô beate, vide ne aliud sit generosium atque bonú, quàm seruare atq; seruari. Neq; enim viuere hic quantúcunq; tēpus, optandú est viro qui vere sit vir: neq; vita hæc amáda est, sed hæc Deo cura relinquenda: mulieribusq; adhibéda fides, quæ dicunt neminē vitare posse fatum: id in primis cósideret quisq;, qua ratione hoc ipso tēpore quo vita fungitur, quàm optime viuat. Mulierú dictum, neminē vitare posse fatum. Nónne id fiat si ciuibus quibuscú viuit, persimilem se præstet? & nunquid oporteat te nunc simillimum euadere Atheniensiú populo, si amicus huic sis futurus, magnæq; inter illum autoritatis? Cósidera igitur vtrú id tibi mihiq; expediat, nécne: Nóne id nobis, ô beate vir, eueniat, quod Thessalicis mulieribus deducentibus luná euenire tradunt, cú amicissimis optio nobis sit huius potentiæ. Si autē ipse putas quempiam hominum artem quandam eiusmo

eiusmodi traditurum, per quam in ciuitate hac potens efficiaris, quãuis gubernationi publicę iis dissimilis, siue melior, siue deterior, haudquaquam rectè, vt mihi videtur, ô Callicles, cogitas. Non enim imitatorem, verum ipsa natura persimilem esse ijs oportet, si magnum aliquid ad beneuolentiam Atheniēsis populi comparandam sis consecutus, ac per Iouē insuper Pyrilāpi. Quisquis te his efficiet similem, is faciet quemadmodū cupis, vt ciuilis sis, atq; rhetoricus. Nempe omnes ijs verbis quæ suis moribus cōsentanea sunt, delectātur, diuersisq; turbantur. Nisi tu fortè, ô lepidū caput, aliud afferas. Dicemúsne aliquid ad hæc Callicles? CAL. Nescio quomodo bene dicere mihi videris, ô Socrates. Euenit mihi tamē, quod multis accidere alijs cōsueuit: nam haud magnam tibi habeo fidem. SOC. Amor populi, ô Callicles, tuo insitus animo, restitit mihi: verum si sæpius meliusq; hæc eadem considerauerimus, tibi fortè probabilia videbuntur. Recordare igitur duas à nobis narratas esse præparationes tā ad corpus quàm ad animum pertinentes. Quarum altera quidem tēdat ad voluptatem, altera verò ad id quod melius est, non gratificans, sed repugnans. Nōnne hæc in superioribus definiuim'? CAL. Prorsus. SOC. Et quæ declinat ad voluptatem, seruilis: neq; quicquā aliud quàm adulatio est, nónne ita? CAL. Esto, si quidem ita tibi placet. SOC. Altera verò studet, vt quàm optimū fiat, siue anima sit, siue corpus id quod curamus. CAL. Omnino. SOC. Igitur sic reipublicę ciuiumq; capessenda nobis est cura, vt ciues ipsos bonos efficiamus. Alioquin quēadmodum superius inuenimus, nihil prodest beneficium aliud conferre, nisi honesta & bona sit mens eorum qui accepturi sunt, vel pecunias multas, vel imperium, vel aliam quamlibet potestatem. Ponimus sic esse, nécne? CAL. Prorsus, si tibi placet. SOC. Si ergo nos inuicem, ô Callicles, cohortaremur, publicę ciuilia pertractantes ad murorū, vel naualiū, vel templorum ingentia ædificia: nunquid necesse cōsiderare nosipsos atq; dispicere: primū quidē an eius artis peritiam habeamus, nécne, à quo didicerimus? an ita oporteret id fieri aut minus? CAL. Prorsus. SOC. Secundo verò, si quando priuatim nobis vel amicis, aliquod cōstruximus ædificiū, idne pulchrū sit vel turpe. Quod si inuenerimus magistros nobis bonos præstantesq; fuisse, multaq; ædificia atq; præclara, tū vnà cū magistris, tum à nobis ipsis priuatim, posteaquám à magistris soluti ac liberati fuimus, ædificata, tunc demū rationi cōsentaneū esset ad publica nos cōferre. At si neq; magistrū nostrum possimus ostēdere: ædificia quoq; aut nulla, aut non bene cōstructa: stultū certè foret, opera aggredi publica, nosq; ad ipsa inuicē cohortari. Fatemur rectè hæc dici, nécne? CAL. Prorsus. SOC. Nōnne similiter & in cæteris omnibus, atq; si in ciuiliū rerū tractatione inuicē cohortemur, quasi idonei simus medici, examinare nos mutuo hūc modū cōueniet, Age per deos, ipse Socrates, quonā pacto affectū ad sanitatē corpus habet, vel quisnā alius Socratis opera euasit, à morbo siue liber, siue seruus? Me quoq; de te eadē ratiōe iudicare decet: atq; nisi aliquē per nos vel peregrinorū, vel ciuiū, siue virū, siue mulierē sanatū esse cōperiamus, per Iouē valde ridiculū foret, eò amentiæ prouehi, vt nullis priuatim tētatis, nullisq; perfectis rebus, necdū arte exer-
Prouerbiū. citata, figularia, vt dici solet, in dolio discere aggrediamur, & ipsi ad rēpub. accedētes, & ad eam alios prouocātes. Nōne id conari stulti hominis esse putares? CAL. Namirū. SOC. At ô virorū optime, cum nuper administrare rēpubl. cœperis, ac me insuper exhorteris, quòd nō id non faciā, reprehendas: nónne ita inter nos cōsiderare debemus? Agedū Callicles, quémnā suorū ciuiū reddidit meliorem? Estne quisquā, qui cū antea improbus & iniustus & incōtinēs atq; imprudēs esset, tandē verò Calliclis opera honestus bonusq; euaserit, siue peregrinus, siue ciuis, siue seruus, siue liber? Dic si quis id abs te exigat, quidnā sis responsurus? quē adduces aliquādo factū tua cōsuetudine meliorē? An exponere piget si aliquod eiusmodi est, opus priuatim à te cōfectū prius, quā ad rempub. te conferres? CAL. Cōtentiosus es Socrates. SOC. At non cōtentionis causa id requiro, sed reuera cupiditate discēdi quēadmodum administrāda nobis publica censeas: an alia curāda sunt remp. adeūtibus, quā vt optimi ciues efficiantur: an non sæpius iam confessi sumus id esse ciuili homini faciēdum? Num confessi sumus? Respōde quæso, profectò cōfessi sumus, vt ego pro te respondeam. Si igitur ad id in sua ciuitate virū bonum incumbere decet, nunc in memoriā reuocās mihi dicas velim, nūquid illi quos paulò ante commemorasti, adhuc tibi boni ciues fuisse videantur, Pericles, Cimon, Milciades, Themistocles. CAL. Mihi quidem. SOC. Nōnne si fuere boni, vnusquisque illorū ciues ex deterioribus reddidit meliores? Nonne ita? CAL. Ita. SOC. Si ita est: ergo quādo Pericles primo orare cœpit ad populum, deteriores erāt Athenienses, quàm cum postremā ad eos habuit orationem. CAL. Forsitan. SOC. Non licet, vir optime, dicere forsitan. Nā ex his quæ concessimus necessario sequit: si quidē bonus ille ciuis fuit. CAL. Quid tum? SOC. Nihil, verum ad hæc id mihi dicas: nunquid dicantur Athenienses Periclis opera meliores esse redditi, aut omnino cōtrà ab illo corrupti. Sanè Periclem audio Athenienses fecisse pigros, timidos, loquaces, auaros: primumq; mercenaria stipēdia induxisse. CAL. Ab his qui fractas habent aures hæc audis, ô Socrates. SOC. At hæc non amplius audio, sed apertissime scimus vterq;: videlicet Periclē ab initio magno in pretio fuisse habitum, neq; turpem sententiam aduersus eū vllam tulisse Atheniēses, dum praui erant: postquam verò honesti & boni ab ipso facti sunt, in extremo ei' vitę furti ipsum condemnauisse: parumq; abfuisse quin vltimo supplicio quasi malū virum afficerent. CAL. Quid tū? malúsne propterea Pericles vir extitit? SOC. Talis quidem asinorum curator & equorum atq; boum malus videtur: si cū eos acceperit, neq; calcitrosos, neq; cornupetentes, neq; mordaces, effecerit vt hęc ob feritatem habeant vitia. An non tibi videtur ille cuiuslibet animalis malus esse curator, qui cū acceperit mansuetum, magis ferum reddiderit quàm acceperit? Videtur tibi nécne? CAL. Concedo equidem vt tibi gratum faciam. SOC. In hoc pręterea gratificare mihi, respondens vtrum homo vnū sit animaliū nécne. CAL. Quidni? SOCR. Nōnne hominum curā Pericles habebat? CAL. Habebat. SOC. Quid ergo? an non oportebat ipsos quemadmodū modo consensimus, iustiores ex iniustioribus ab illo fuisse factos? si quidem ille qui curabat eos, in rebus ciuilibus peritus erat. CAL. Prorsus. SOC. Nōnne iusti mansueti sunt, vt ait Homerus? tu verò quid ais? nōnne similiter? CAL. Aio. SOCR. Veruntamen feros magis ipsos reddidit quàm acceperat: idq; ad-

uersus seipsum, quod quidem minimè voluisset. CAL. Vísne tibi assentiar? SOC. Si videor tibi vera loqui. CAL. Sint ista. SOCR. Proinde si magis feros, ergo iniustiores atq; deteriores. CAL. Esto. SOCR. Quamobrem nô bonus ad rempub. administrandam ciuis Pericles erat, vt ratio hæc ostendit. CAL. Non, vt ipse ais. SOC. Per Iouem neq; vt tu inquis, per ea quæ confiteris. Rursus autem mihi de Cimone dicas: nónne relegauerunt cũ illi quos ipse curauerat, vt vocem eius decennio nô audirẽt? Præterea aduersus Themistoclem idem fecerunt, atq; exilio insuper damnauere. Milciadem verò qui in Marathone pugnauit, in carceris barathrum detrudere decreuerunt, ac nisi obstitisset magistratus, proculdubio incidisset. At verò si boni, vt tu ais, hi fuissent viri, talia nunquã illis accidissent. Etenim aurigæ boni, non ab initio quidem non excidunt: postquam verò equos curauerint, eiusq; artis fuerint peritiores, tum excidunt, id enim neque in aurigaria, neque in alio quouis opere accidere solet: an tibi videtur? CALL. Minimè. SOCRAT. Vera igitur erant quæ à nobis in superioribus dicebantur, nullum videlicet in hac ciuitate nos virum scire extitisse, qui in rep. bonus ciuis esset habendus. Tu verò confessus es nullum ex his qui nunc sunt, esse talem: ex his autẽ qui præcesserunt, extitisse nô nullos, atq; inter eos quidem hos viros præ cæteris elegisti. Hi verò non aliter se habere hac in re quàm qui nũc sunt Rhetores apparuerũt. Quapropter si hi oratores fuerũt, neq; vera rhetorica vsi sunt, alioquin nũquã cecidissent, neq; adulatoria. CAL. Multum tamẽ abest, ô Socrates, vt quisquã eorũ q̃ nũc sunt talia gesserit, qualia istorũ quiuis gessit. SOC. O beate, nec ego, quantum ad ciuitatis administrationem pertinet, istos vitupero, imò verò hac in re mihi videntur diligentiores quàm hi nostri fuisse, aptioresq; ad illa cõficienda, quæ ciuitas cupiebat. Verum in eo quod castigare ciuium cupiditates oporteat, neq; illis obsecundare, & persuadendo & cogẽdo ad hoc ipsum perducere vnde meliores redduntur ciues: nihil, vt ita loquar, inter hos atq; illos interest quod quidem solum est boni ciuis officiũ. Attamẽ tibi cõfiteor illos his aptiores fuisse ad naues, naualia, mœnia, aliaq; eiusmodi multa reip. cõparanda, in rem ergo ridiculam disputando reuoluti sumus: siquidem in omni hac disputatione in idẽ assidue circunferimur, quid dicam ignari. Ego enim te sæpi⁹ cõcessisse arbitror, atq; cognouisse geminam hanc esse facultatem circa opus & circa animam curatricem. Et alteram quidem ministram, per quàm quæ corpus cupiat, cõparentur: veluti si famescat, cibi: si sitiat, potus: si frigeat, vestes, stragula, calcei, cæteraq; quæ ad vsum corporis exigũtur. Et profectò dedita opera easdem per imagines tibi loquor, vt facilius intelligas, horum esse paratorẽ, vel cauponem, vel mercatorem aut opificem alicuius istorum: videlicet pistorem, aut coquũ, aut textorem, aut calceorũ sutorem, infectoremq; coriorum, nec mirum est eum qui talis sit, videri corporis curatorẽ, tam sibi quàm alijs imperitis, esse præterea artem quãdam gymnasticam atq; medicinã. in quibus curatio corporis reuera cõsistit. Quã decet huiusmodi artibus imperare, earũq; operibus vti, propterea quòd scientiam habeat boni atq; mali, quantum ad corporis pertinet alimenta atq; valetudinẽ: quod quidem ab his alijs omnibus ignoratur. Quam ob causam dicendum est, has quidem seruiles ministrasque & illiberales esse circa corporis cultum: gymnasticam verò & medicinam his merito dominari. Hæc igitur eadem esse etiam circa animum videris mihi interdum cognoscere: mihique concedis tanquam quid dicam intelligas. Verum paulo pòst adducis in medium viros præclaros & bonos in hac ciuitate quondã fuisse: atq; me quærente quinam isti fuerint, videris simillimos proferre homines circa rempub. ac si me percontãte quinam fuerint aut sint boni circa gymnasticam corporum curatores, responderes mox, idq; serio, Thearion pistor, & Mithęcus qui de Siculorum arte coquinaria scripsit, & Sarambus caupo: quasi hi mirabiles corporum cultores extiterint: quorũ hic suaues panes, ille epulas, ille vinũ præparabat. Fortasse igitur indigne ferres, si gymnasticã te non intelligere dicerẽ. Nam ministros in medium affers, cupiditatumq; paratores: quiquid honestum bonúmue sit in his, nequaquam dijudicãt, sed vtcunque contingit, corpora hominum implẽt, eáq; saginant. Hi laudantur ab ipsis, cum tamen ob nimiam impletionem carnes illas veteres absumpserint. Atq; postea cũ ingruunt morbi, qui ita nutriti sunt, eos quidem, qui deinceps consuluerunt, ob ignorantiam accusant: eos verò qui ad libidinẽ nutriuere, nequaquam. Cum, inquam, repletio talis tanquam immoderata tandem infert morbum, tunc præsentes consultores criminantur & improbant, atque iniuria insuper si queant afficiunt, priores verò illos qui causam morbi dedere, laudibus efferunt. Et tu nunc, ô Callicles, simillimum quiddam facis, dum eos laudas qui hos nutriuere, atq; his rebus quarũ cupido incesserat, impleuere, quos aiunt magnam effecisse ciuitatem, quòd autẽ tumens & intus male sana iam sit ob antiquos illos non sentiunt. Absq; enim tẽperãtia & iustitia, portibus, naualib⁹, mœnib⁹, tributis, vectigalibus, & huiusmodi nugis ciuitatẽ hanc impleuerunt. Quãdo igitur morbus erumpit, tũc illi qui in præsentia gubernãt remp. improbantur. Themistocles verò ipse & Cimo & Pericles qui malorum causa fuere, laudantur. Quamobrẽ tu forsitan nisi caueas capieris, & amicus meus Alcibiades quando præter illa quæ acquisita erant, vetera quoq; fuerint amissa, quamuis malorum causa vos nô sitis, sed vnà cum cæteris causa. Atqui ego rem stultam & nũc cerno, & de antiquis illis audio. Sentio enim quando ciuitas aliquẽ ex his qui in repub. versantur iniustitiæ damnare aggreditur, grauiter eos ferre atq; discruciari animo, quasi iniqua patiãtur qui beneficia in rempub. multa cõtulerint. Nempe aiunt iniuste se ab illa dãnari. Quod omnino falsum est. Nunquã enim reipub. gubernator iniuste dãnatur ab ea cui præest, ciuitate. Videtur autem idẽ euenire his qui in republ. versantur, atq; sophistis. Sophistæ enim quamuis in cæteris sapiẽtes, in hoc tamen vno absurde se gerunt: quod cum se docere virtutes affirment, sępe tamẽ discipulos velut ingratos accusant atq; iniustos, qui cum bona ab eis reportarint, mercedem tamen nullam aut gratiã referant. Quo quidem sermone nihil à ratione est alieni⁹, quod videlicet viri boni iustiq; facti, & ab iniustitia pręceptoris opera remoti, atq; iustitia præditi, iniurias ea ipsa iniustitia quã nô habent præceptoribus inferãt. an non videtur tibi, ô amice, id absurdum? Reuera concionari me coëgisti, dũ respõdere recusas. CAL. Tu verò per teipsum dicere nô potes, nisi quis tibi respon

respondeat? SOC. Videor equidem, & nūc frequentes iā extendo sermones, dum ipse mihi nō respondere dignaris. Sed, ô bone vir, per Iouē amicabilem mihi dicas, an non præter rationē tibi videtur, vt is qui dicat se bonum aliquem reddidisse, de eodē cōqueratur, quasi qui bonus ab ipso factus est, sit & malus? CAL. Mihi quidē videtur. SOC. Nōne audis illos qui docere virtutē profitentur, talia cōqueri? CAL. Equidē, sed quidnā de hominibus nulli⁹ pretij dicere potes? SOC. Quid verò de illis diceres qui reipub. prӕesse se aiunt, atq; vt illa quàm optima sit diligēter excogitare: rursusq; ipsam accusant ꝓut accidit, tanquā pessimā? putásne hos ab illis differre? Idem profectò ô beate, est sophista ac rhetor, vel propinquū aliquid atq; simile: quēadmodū ad Polū dicebā. Tu autē propter ignorantiā præclarum quiddā putas esse rhetoricā, sophisticā verò contemnis. Sed reuera pulchrior est sophistica quā rhetorica: quo & pulchrior est, conditrix legum quàm iudiciaria, & gymnastica quā medicina. Solis autē cōcionatoribus & sophistis minimè arbitror cōcedendum, vt de eo quod ipsi docent, quasi sibi sit malū, conquerantur. Alioquin in eadē ipsa accusatione seipsos pariter criminenť, quasi nihil eis profecerint quibus vtilitatē attulisse se dicunt, nōnne ita se res habet? CAL. Ita prorsus. SO. Et cōtulisse beneficium absq; mercede, vt consentaneum est, solis istis conueniebat, siquidē vera dicerē. Nā alia quidem beneficia cū quis acceperit, veluti per gymnasij magistrum celer factus, fortè vtiq; gratiā non referret, nisi caueretur, vt mercedē solueret quàm primum celer satis euaserit. Nō enim tarditate, vt arbitror, homines, sed iniustitia iniuriā faciūt. Nōnne? CAL. Ita. SOC. Siquis igiť hoc ipsum auferat, scilicet iniustitiā, discrimē iam iniuriæ deuitauerit. Verū per id solū in tuto collocari beneficium potest, si quis eos quibus cōfert, bonos reuera possit efficere. Nōnne? CAL. Consentio. SOCR. Propterea vt videtur in alijs cōtractibus turpe nō est sibi cauere veluti pro ædificijs cæterisq; artificijs. CAL. Apparet. SO. Pro hac aūt facultate, scilicet vt bonus qs fiat, optimeq; familiā suā gubernet atq; rempubl. turpe existimať nihil prius velle docere, quā de pecunia caueatur. Nōnne? CAL. Certè. SOC. Cōstat enim hāc esse causam: quia solū hoc ex alijs beneficijs eum qui acceperit facit referēdæ gratię cupidū. Quapropter pręclarum videtur esse argumentum, si is qui officium eiusmodi præstiterit, vicissim ipse recipiat: cōtrà verò nequaquā. Num hęc ita se habēt? CAL. Ita. SOC. Ad vtram igitur me cohortaris ciuitatis curā? age mihi definias, ad eámne per quam cū Atheniēsibus pugnem, contēdamq; vt quàm optimi fiāt, tanquā medicus: an ad eam per quàm tanquā minister voluptatis fiam, & ad gratiā loquar. Et mihi vera dic, ô Callicles, decet enim te quēadmodū incepisti audacter prosequi, mihi libere exprimēdo quæ sentis. Et nūc ergo bene generoseq; respōde. CAL. Ad ministeriū profectò te exhortor. SO. Ad adulationē ergo me, ô vir generosissime ꝓuocas. CAL. Si mauis, ô Socrates, Mysiion vocari, vocaberis vtiq;, nisi mihi credideris. SO. Ne objicias mihi nūc quod iā sæpius obiecisti, videlicet interficiet te, ô Socrates, quicūq; voluerit, ne ego iterū ita respondeā: at mal⁹ bonū, neq; iterū dicas: auferet tibi, ô Socrates, quilibet siquid habes, ne ego quoq; respondeam: at verò qui auferet, nesciet illis tanquā sibi vtilibus vti, sed quemadmodum iniuste à me abstulerit, sic ipse vtetur iniustè, ꝙ si iniustè, ergo & turpiter, deniq; si turpiter, malè. CAL. Videris mihi opinari, nihil eiusmodi accidere tibi posse: ꝓinde ac si ꝓcul hinc habites, neq; deduci posse in iudiciū putas ab ignauissimoquoq; nulliusq; pretij homine. SOC. Amēs certè forem, ô Callicles, nisi putarē in hac ciuitate vnūquenq; quodlibet eiusmodi pati posse. Hoc tamē certo scio, si in iudicium venero periclitans ob ea quæ tu affers, improbum fore qui me accusauerit. Nullus enim bonus hominem accusat insontē. Profectò nihil mirū foret si morte dānarer. vis tibi dicam quam ob causam hæc expectem? CAL. Volo equidē. SOC. Arbitror equidem me vnà cum paucis Atheniensibus, ne dicā solum, ciuilem disciplinā reuera tractare, meq; solū ex omnibus qui nunc sunt ciuilia exercere: vtpote qui non ad gratiā verba facio, quæ & frequentissimè facio, sed ad id potius, quod optimum sit, quàm quod dulcissimum: neq; ea ad quæ quasi præclara quædam tu nūc monendo exhortaris, recipio me facturum, nimirum quod potissimum iudicio dicā, non habeo. Et nūc quidē recurrit mihi rursus in mētem quod ad Polum dixeram. Ita enim de me iudicaretur, quemadmodum inter pueros de medico quem accusauerit coquus. Considera enim qua se ratione defenderet medicus, die sibi apud pueros dicta, si quis eum his verbis accuset. Vir iste, ô pueri, multa vobis intulit mala. Nam & vos & minimos natu ex vobis secando vrendoq; cōtorquet, & attenuans suffocásq; affligat, præterea amarissimos præbet potus, & ad famem sitimq; vos vrgeť. Ego verò cōtrà multa & varia suauiaq; vobis paro. Si hæc, inquā, coquus deferat accusator, quidnam censes hoc circumuentū malo medicum responsurum? an fortè vera fatebitur dicens: hęc equidem, ô pueri, omnia sanitatis vestræ gratia feci? At enim quā vehemēter putas iudices eiusmodi reclamaturos? CAL. Vehementer fortasse putandū est. SOC. Nōnne igitur in maxima eū ambiguitate inopiaq; suæ defensionis tūc detineri existimas? CAL. Prorsus. SOC. Idē mihi scio, si in iudiciū trahere, eueniret: neq; enim voluptates vllas à me ad eorū libidinē inuētas cōmemorare possē, quas ipsi beneficij vtilitatisq; loco existimant: ego verò nequaquā nec inuētores quidē earum probo, neq; eos ob id quibus præbenť, feliciores existimo. Præterea si quis me dicat vel corrūpere iuuentutē in ambiguitatē inopiamq; deducēdo, vel increpare redarguereq; seniores, acerbis ac mordacib⁹ quibusdam verbis vel priuate, vel publice, non dabitur mihi videri dicendi facultas: me videlicet iuste hæc omnia dicere, eorūq; ipsorum dūtaxat vtilitati cōsulere: neque aliud quicquam afferre facile potero. Quamobrem forsitan nihil est, quod aduersus me nō decerneretur. CAL. Videtur ergo tibi bene se habere qui in ciuitate talis sit, vt sibi ipsi nequeat pręsidio esse? SO. Modo hoc sit in ipso, ô Callicles, quod tu sæpius consensisti, vt sibimet id auxilij præstare possit, quo neque aduersus homines, neq; aduersus deos iniuste aliqd fecerit, aut dixerit. Hoc enim auxilij genus præstare sibi, sæpius iam cōsensimus optimū esse. Si quis igitur me cōuincat, eiusmodi auxilium mihi vel alijs afferre nō posse, proculdubio erubescere siue inter multos, siue inter paucos, siue solus à solo fuerim redargutus. Itaque si propter hanc impotētiā morerer, grauiter ferrem. Sin autē ob adulatoriæ rhetoricæ defectum vltimo supplicio afficerer, certo scio me mortem perfacile ferentem

Null⁹ bon⁹ accusat insōtem.

tem te perspecturum. Nam mori quidē nullus formidat, nisi omnino ratiōis expers atq; ignauus, iniuste autem agere veretur. Multis enim peccatis refertam animam ad inferos descendere, extremū omnium est malorum. Proinde si quaobrem sic se res habeat, cognoscere cupis, rationem tibi exhibebo. CAL. Imò verò cum cætera perfeceris, hoc etiā perfice. SOC. Audi igitur, vt aiunt, pulcherrimū sermonem, quem te arbitror fabulam putaturū: ego verò non fabulam, sed sermonem. Nam tanquā vera quæ dicturus sum, tibi narrabo. Profectò quēadmodum ait Homerus, Iupiter, Neptunus & Pluto, regnum quod acceperunt à patre, inter se diuiserunt. Extabat autē lex de hominibus sub Saturno, & semper, & nunc etiam extat apud deos: vt quicūque homines iuste pieq; vitam egissent, cū è vita migrarent, ad beatorū insulas profecti, in omni felicitate viuerent, à malis longe seiūcti: qui verò iniustè impieq; vixissent, in punitiōis iustiq; supplicij carcerem, quod appellant Tartarum, irent. Horū verò iudices sub Saturno, atq; etiam sub ipso Ioue regnare nuper incipiente, viuētes erant atq; viuētū, atq; eadem die qua mortē quis obiturus fuerat, iudicabant, quapropter iniuste iudicabat. Igitur Pluto atq; beatarum curatores insularum Iouē adeuntes retulerunt, indignos ad eos vtrinq; homines deuenire. Ad quos sic, inquit Iupiter. At ego remediū adhibebo. Nunc enim propterea iudicatur inique, quòd vestiti atq; circundati singuli iudicātur, quoniam ante obitū iudicantur. Itaq; multi prauas circunferētes animas circūdati sunt corporis forma, & genere atq; diuitijs. Præterea quando iudicium imminet, cōfluit multitudo testium asserentiū eos iuste vixisse. Quo fit vt iudices ob hæc obtupescāt. Accedit quòd & ipsi vestiti atq; circūdati iudicāt, oculos & aures & totum corpus quasi animæ velamen habētes. Hæc enim omnia illis obstacula sunt, videlicet tam sui quidam quàm eorum qui iudicantur, amictus. Principio prouidēdum est, inquit, ne homines mortem suam præsentiant: nūc enim prędident, & mandatum est Prometheo, ne eos præsentire permittat. Deinde nudi his omnib⁹ sunt iudicādi. Sunt enim iudicādi post obitum. Iudicem quoque ipsum esse nudum oportet, mortuū videlicet: & ipso duntaxat animo animum ipsum inspiciētē statim post insperatū cuiusq; obitum, animum inquam, à cognati omnibus desertū, omneq; ornatū exteriorem relinquentem in terra, vt iudiciū iuste procedat. Ego igitur vtpote q antè vos hęc præuiderem, constitui iam meos filios iudices, duos quidem ex Asia, Minoēm videlicet, & Radamanthū: vnum verò ex Europa Æacum. Hi ergo postquam mortui fuerint, iudicabūt in prato quodā, ibiq; in triuio, ex quo geminæ tendunt viæ: altera quidē ad tartarum, altera verò ad insulas beatorū. Et Asiaticos quidem Radamāthus: eos verò qui ab Europa venient, Æacus iudicabit. Minoi autem id munus iniūgam, vt ipse dijudicet si quid ab alijs ambiguum fuerit, vt iustissimè, recteq; de transmissione animarum iudicetur. Hæc sunt, ô Callicles, quæ audiui, veraq; esse credo, atq; ex his sermonibus adductus ita mecum reputo. Mors quidē est, vt mihi videtur, nihil aliud quàm rerum duarum, animæ scilicet atq; corporis, à se inuicem dissolutio. Cū verò duo hæc disiuncta sunt inuicem, nō multum abest quin vtrunq; ipsorum habitum seruet eūdem quē viuēte homine possidebat. Principio corpus tā naturam suā quàm culturā passionesq; præfert. Veluti si magnum erat alicui corpus vel natura, vel alimonia, vel vtriusq; dū viuebat, mortuo etiā homine erit magnū. Item si crassum fuerat, erit & crassum, cæteraq; similiter. Præterea si comandi studiosus homo fuerat, seruabit comam. Rursus si quis erat verbero, multaq; plagarum vestigia corpori habebat impressa vel à verberibus; vel à vulnerib⁹ dū viueret: huius quoq; mortui corpus eadē retinere videmus. Et si qua in parte fractum erat aut distortum, eo quoq; mortuo eadem hæc apparent: atq; vt summatim dicam, qualecunque viuentis erat corpus, talia ipsius mortui omnia vel plurima ad tempus apparent. Idem quoq; mihi videtur, Callicles, de anima sentiendum: cuncta enim apparent in anima cum corpus exuerit, tam quæ ex natura, quā quæ ex affectibus inerant, quæ ob rei cuiusque studium in eam homo contraxit. Cum igitur ad iudicem peruenerunt, Asiatici quidem ad Radamanthum. Radamanthus eos sistens vniuscuiusq; animam intuetur, cuius tamen anima illa fuerit, non animaduertit. Sed plerunque magni Persarū regis aut alterius regis, siue potentis obuium animū contemplatus nihil in eo reperit sani: sed periurijs atq; iniustitia quasi quibusdā verberibus cicatricibusque infectū, qualia cuiusq; actio contraxit impressitq; animo, omniaq; obtorta mēdacijs atq; vanitate nihilq; recti habentem, quia sine veritate fuerat educatus: præterea ob peccandi licentiā & petulantiam mollemq; lasciuiam & in actionibus singulis intemperantiam, incōpositum penitus atq; turpē. Animum igitur contemplatus sic affectum, ignominiose recta in custodiam transmittit, vbi meritas subire pœnas oportet. Cōuenit autē omnē qui ab aliquo recte punitur, vel ipsum fieri meliorē vel vtilitatē q, percipere, vel cæteris exēpla dare, vt alij pœnas eius cōspicientes meliores ob timorē efficiant. Qui verò apud deos & homines ita dant pœnas, vt vtilitatē inde aliquā referant: hi sunt qui peccata sanabilia cōmiserunt, quibus dolor cruciatusq; prodest & apud homines & apud inferos. Non enim aliter quis potest ab iniustitia liberari. Qui autē extrema iniustitia detinentur, ac ꝓpter eiusmodi delicta sunt insanabiles, ex his exempla sumuntur, ipsiq; nullam amplius vtilitatem inde reportant, vtpote qui sanari non possint: sed prosunt duntaxat alijs per exemplum, qui eos intuētur propter flagitia maximis acerbissimisq; & terribilissimis pœnis omni tempore cruciatos, tanquam exemplum monimentumq; & spectaculum apud inferos in carcere præbentes iniustis omnibus qui ad ea loca descēdunt. Quorum vnum dico fore Archelaum, si vera narrat Polus, & alium quicunq; tyrānus talis extiterit. Arbitror autem in eorum numero qui solum exempla tradunt, plurimos esse tyrannos, reges, potentes, ciuitatum gubernatores. Quippe cū hi ob ipsam peccandi licentiam grauissima prophanissimaq; peccata committant. Attestat autē nobis Homerus, qui reges & potentes inducit apud inferos omni tempore cruciatos, ceu Tantalum, Sisyphū, & Tityum. Thersitem verò, & si quis alius priuatim fuit malus, nullus vnquam velut insanabilem magnis fecit pœnis torqueri, quippe cum licentiā, vt arbitror, nō habuerit, quamobrem felicior erat illis, quibus licentia sceleris perpetrandi dabatur. Profectò Callicles, ex his qui potentiam licentiāq; habent, sunt qui nimium praui fuerunt. Nihil tamen

[Margin notes: Iliad. 15. (beside "ra quæ dicturus sum"); Odyss. 11. (beside "maq; peccata committant")]

men prohibet inter hos etiam bonos quosdam esse viros: & certe qui talis fuerit, mirificè est colendus. Nempe arduum est, ô Callicles, ingentiq; laude dignum, vt quis in magna peccandi licẽtia constitutus iustam transigat vitam: paucique tales reperiuntur. Fuere tamẽ & hic & alibi, atq; vt arbitror, erũt nonnulli præclari boniq; viri, hac videlicet virtute præditi, per quam ea quorum sibi concessa est autoritas, iusta tractarent. Vnus autem Græcorum omnium probatissimus Aristides Lysimachi filius extitit. Pleriq; autem, ô vir optimè, potentum improbi sunt. Quamobrem vt dicebam quãdo Rhadamãthus aliquem eiusmodi deprætendit, nihil aliud in ipso nouit, neq; quisnã sit, neq; ex quib' ortus, sed vtrum sit malus: cumq; id cõpererit, dimittit in Tartarum, obsignans vtrum sanabilis vel insanabilis videatur. Ille verò illuc transmissus meritas subit pœnas. Interdum verò alium intuitus animũ vel priuati, vel alicuius alterius q pie atque integre vixerit: quod quidẽ philosophis potissimum contingere arbitror, rem suam agẽtibus neq; multis se negotijs implicantibus: applaudit huic, transmittit ad insulas beatorum. Hæc eadem Æacus efficit. Vterq; verò ipsorum virgam tenet, dum iudicat. Minos autem considerans sedet solus, aureum habens sceptrum, quẽadmodum de hoc apud Homerum inquit Vlysses, videlicet illum vidisse sceptrum aureum tenentem, iuráque mortuis dantem. Ego igitur, ô Callicles, ab huiusmodi sermonibus flector, & iam considero qua ratione iudici sanissimũ animum ostendere possim. Quamobrem omnes populi spernens honores, veritatemq; considerans, conabor reuera, quã maximè potero bonus viuere atq; mori. Cohortor autem & cæteros omnes quãtum possum. Te quoq; ad huiusmodi vitã reuoco atque certamen: quod equidem assero præ alijs certaminibus in hac vita esse homini subeundum. Quapropter & te obiurgo qui non poteris tibijpsi opem ferre, quando de te iudicabitur, instabitq; sententia quàm modo dicebam. Sed cũ perueneris ad iudicem Æginæ filium, illeq; te apprætensum ducet: oscitabis vacillabisq; illic nõ minus quàm ego hic apud iudices vestros. Ibi forsitã percutiet te aliquis turpiter super genam, & cõtumelia iniuriaq; prorsus afficiet. Hæc forsitan anilis quædã fabula tibi videtur, & quæ dicta sunt contemnis: sed profecto nihil mirabile foret hæc spernere, si quo pacto perquirentes meliora his & veriora inuenire possemus. Nunc verò vides, cum tres viri sitis omnium qui nunc sunt Græcorũ sapientissimi, tu scilicet, & Polus, & Gorgias, non posse vos tamen ostendere alia esse ratione viuendũ, quàm ea quæ illuc quoq; conducere videatur. Imò verò in tot sermonibus cum cæteri redarguti fuerint, solus hic remanet firmus: scilicet cauendum esse iniuriam facere magis quàm pati: idq; viro præ cæteris omnibus meditandum, nõ vt bonus quidẽ videatur, sed vt reuera sit bonus publice atq; priuatim: Si quis autem malus quodam modo fuerit, esse puniendum. Idq; secũdo loco bonũ esse, post id quod est esse iustum, videlicet fieri castigatione bonum, pœnasq; iniustiæ luere: omnem præterea adulationem circa seipsum & alios, siue paucos, siue multos fugiendam esse: Rhetorica deniq; omniq; alio actionis genere pro iustitia duntaxat vtendum. Quas ob res mihi credẽs, sequere me illuc, quò cum perueneris, & viuens & mortuus beatus eris, quemadmodum tuus quoq; sermo significat. Atq; permitte vt aliquis te contẽnat vt stultũ, iniurijsq; si libet afficiat, néue cures, si ignominiosè percutiaris. Nihil enim graue patieris, si reuera honestus bonusq; sis, virtutemq; exerceas. Postquã verò sic vnà exercitati fuerimus, tũc si tibi operæpretium esse videbitur, ad publica iam nos negotia cõferemus, aut ad quodcũq; nobis deliberãtibus tum, quando melius deliberare poterimus, visum fuerit. Turpe enim est cum tales simus, quales nunc esse videmur, iactare se verbis quasi aliquid simus: quibus nunquã de rebus eisdem & quidem maximis eadem iudicantur: intãtum processimus ruditatis. Hanc igitur rationem, quæ nunc nobis innotuit, tanquam ducem sequamur, ostendentem nobis, hunc optimum esse viuendi modum, vt iustitiam cæterasq; virtutes colentes, & viuamus, & moriamur. Huic igitur obtemperemus, aliosq; ad hanc adhortemur. Nõ autem pareamus illi, qua tu cõfisus ad eandem me exhortaris. Nullius enim, ô Callicles, est pretij.

Odyss. 2.

COMMENTARIVM MARSILII FICINI FLORENTINI IN CONVIVIVM PLATONIS, DE AMORE.

CAPVT I.

LATO philosophorũ præter annos vnũ & octoginta ętatis natus, septimo Nouembris die, quo ortus fuerat, discumbens in cõuiuio remotis dapibus expirauit. Hoc autẽ conuiuium, quo & natalitia, & anniuersaria Platonis pariter continentur, prisci omnes Platonici, vsq. ad Plotini & Porphyrij tempora, quotannis instaurabãt. Post verò Porphyriũ mille ac ducentos annos, solẽnes hæ dapes prætermissæ fuerunt. Tandẽ nostris tẽporibus vir clarissimus Laurentius Medices Platonicũ conuiuiũ innouaturus, Franciscũ Bãdinũ Archiriclinũ constituit. Cum igitur septimum Nouẽbris diem colere Bãdinus instituisset, regio apparatu in agro Caregio nouẽ Platonicos accepit conuiuas: Antonium Allium episcopũ Fesulanum, Ficinum Medicum, Christophorum Landinũ poetã, Bernardum Nutium rhetorem, Thomam Bentiũ, Ioannem Caualcantem familiarem nostrum, quẽ propter virtutẽ animi, & egregiam indolem Heroẽm conuiuæ nuncupauerũt: Marsupinos duos, Christophorum Carolumq́, Caroli poetæ filios. Me deniq; nonũ Bandinus esse voluit, vt Marsilio Ficino superioribus addito musarum numerus impleretur. Remotis dapibus Bernardus Nutius Platonis accepit librũ, qui Conuiuiũ de Amore inscribitur: legitq́. omnes Symposij huius orationes, quibus lectis reliquos cõuiuas orauit, vt singuli singulas oratiões exponerẽt. Assensere omnes iactisq́ sortibus, prima illa Phædri oratio, Ioãni Caualcanti obtigit exponenda. Pausaniæ oratio, Antonio Theologo. Eryximachi Medici, Ficino Medico. Poetæ Aristophanis, Christophoro Poetæ. Agathonis adolescentis, Carolo Marsupino. Thomæ Bentio data est Socratis disputatio. Alcibiadis verò Christophoro Marsupino. Sortem huiusmodi probauere omnes. Verum episcopus ac medicus, alter ad animorum, alter ad corporum curam abire coacti, partes in dicendo suas Ioanni Caualcanti reliquerũt. Cæteri ad hunc cõuersi sunt, paratiq; ad audiendũ conticuere. Tunc heros ille in hũc modũ est exorsus.

QVA REGVLA LAVDANDVS sit Amor. Quæ sit eius dignitas & magnitudo. CAP. II.

CRatissima mihi optimi cõuiuæ sors ista hodie obtigit, qua effectũ est, vt personam Phædri Myrrhinusij gererẽ. Phædri illius, inquã, cuius familiaritatẽ tanti fecit Lysias Thebanus summus orator, vt oratione lucubrationibus multis composita, eum sibi conciliare cõtenderit: cuius indolem Socrates vsqueadeo admiratus est, vt eius splendore quãdoque iuxta Ilyssum fluuiũ concitus alriusq; sublatus mysteria Qualis fuerit Phędrus.

diuina

diuina cecinerit: qui antea non solum cœlestium, sed inferiorum quoq. omnium se inscium prædicauerat. Cuius ingenio adeo delectatus est Plato, vt primitias studiorum suorū Phędro dicauerit. Ad hunc epigrammata, ad hūc elegiæ Platonis ad hunc primus eius de pulchritudine liber, qui Phædrus inscribitur. Cum igitur huius Phædri me similem, nō ego quidē, nō enim tantum mihi arrogo, sed sortis casus primo, & vester deinde applausus iudicauerit, his felicibus auspicijs eius in primis orationem libēter interpretabor. Deinde Antonij & Picini partes pro ingenij viribus exequar. Tria in omni re

Quæ proba laudatio.

viri optimi philosophus quisq. Platonis imitator, cōsiderat, quæ antecedūt, quæ comitantur, & quæ sequūtur. Hæc si bona sint, rē ipsam laudat: sin mala, vituperat. Ea igitur perfecta laudatio est, quæ præcedentem rei recenset originem, præsentem formam narrat, sequentes ostendit euētus. Ab antecedētibus res queq. laudatur, vt nobilis: a præsentibus, vt magna: à sequentibus, vt vtilis. Quare ex tribus illis tria hæc in laudibus cōcludūtur: Nobilitas, magnitudo, atq. vtilitas. Ideo Phędrus noster in primis præsentem Amoris excellentiā contēplatus, Magnum Deū vocauit: adiunxit, Dijs hominibusque mirandū. Nec iniuria. Nam ea proprio quæ magna sunt admiramur. Magnus ille quidē, cuius imperio homines & dij, vt aiunt, omnes subijciuntur. Nam tam dij apud veteres quā homines amāt, quod Orpheus Hesiodusq. significant, dicentes mortalium & immortaliū mentes amore domari. Admirandus præterea dicitur, quoniā illud quisq. amat, cuius pulchritudinem admiratur. Dij quidē, siue vt nostri dicunt, Angeli, diuinam pulchritudinem: Homines corporū species admirantur, & amant. Atq. hæc quidē laus Amoris est, a pręsenti excellētia quę ipsum comitatur deducta. Laudat deinde ab antecedentibus Phædrus, cum deorū omnium esse asserit antiquissimum. In quo nobilitas amoris effulget, cum prisca eius origo narratur. Laudabit & tertio à sequētibus, vbi mirifica eius ab euētu apparebit vtilitas. Sed de prisca & nobili eius origine primum: deinde de futura vtilitate tractabimus.

Orpheus de rerum principio.

Orpheus in Argonautica, cum de rerū principijs coram Chirone heroibusq. cantaret, Mercurij Trismegisti theologiam sequutus, Chaos ante mūdum posuit, & ante Saturnum, Iouem, cæterosq. deos Amorē in ipsius Chaos sinu locauit, laudauitque his verbis.

ORIGO AMORIS EX CHAOS. CAP. III.

ANtiquissimum, seipso perfectū, consultissimūq. Amorē, Hesiodus in Theogonia: & in libro De natura Parmenides Pythagoricus, Ac mileusq. poeta cū Orpheo & Mercurio cōsenserunt. Plato in Timæo chaos describit similiter: & in eo locat amorem. Atq. idē in conuiuio Phædrus recensuit. Chaos Platonici informem mundum vocant: Mundū vero formatū chaos. Tres apud eos mūdi sunt, tria itidē Chaos erunt. Primum omnium est Deus vniuersorum autor, quod ipsum bonū dicimus. Hic mētem primo creat angelicam: deinde mūdi huius animam, vt Plato vult: Postremo mūdi corpus. Summum illum Deum, non mundū dicimus: quia mundus ornamentum significat ex multis compositum, ille verò penitus simplex esse debet: sed mundorum omnium principium atq. finem ipsum asserimus. Mens angelica primus mūdus est a deo factus. Secundus vniuersi corporis anima. Tertius tota hæc quam cernimus machina. In ijs itaq. mūdis tribus, tria & chaos considerantur. Principio deus mentis illius creat substantiam quam etiam essentiam nominamus. Hæc in prima illa creationis suæ momento informis est, & obscura. Quoniam vero à deo nata est, ad deum sui principij ingenito quodam appetitu conuertitur. Cōuersa in deum, ipsius radio illustratur. Radij illius fulgore ille suus appetitus accēditur. Accensus appetitus deo totus inhæret: inhærendo formatur. Nā deus qui potest omnia, in mente sibi inhærente creādarum rerū naturas effingit. In ea igitur spiritali quodā modo pinguntur, vt ita loquar, omnia quæ in corporibus istis sentimus. Illic cœlorum elemētorumq. globi, sydera, vaporum naturæ, lapidum, metallorum, plantarum, animalium formę gignuntur. Huiusmodi rerum omnium species dei fomento quodam in superna mente conceptas, Ideas esse non dubitamus: & formam illam ideamq. cœlorum, sæpe deum Cœlum vocamus. Formam planetæ primi Saturnum deū. Secundi Iouem, atq. in sequētibus planetis eodē pacto. Ignis quoque huius ideā illam, Vulcanum deum: Aeris Iunonem atq. Iunonem: Aquæ Neptunum: Terræ Plutonem. Quare dij omnes certis inferioris mūdi partibus assignati, Ideæ illarum partium sunt in superna illa mente collectæ. Sed eam ideaRū conceptionem a formante deo perfectam præcessit illa mentis ad deum appropinquatio. Hanc præcessit appetitus incendium, hoc infusio radij, hanc prima illa appetitus conuersio; hanc informis mentis essentia. Porrò essentiam istam nondum formatam chaos esse volumus. Primam ipsius in deum conuersionem, amoris ortum: radij infusionem, amoris pabulum, incendium sequens, amoris dicimus incrementum: appropinquationem, amoris impetum: formationem, amoris perfectionem. Formarum omnium, idearumque complexionem, Mundum Latine, Græce κόσμον, id est ornamentum vocamus. Huius ornamenti gratia pulchritudo est. Ad quam amor ille statim natus traxit mentem: atq. perduxit mētem antè deformem, ad mentem eandem deinde formosam. Ideo amoris conditio est: vt ad pulchritudinem rapiat, ac deformem formoso coniungat. Quis igitur dubitabit, quin amor statim chaos sequatur, præcedatque mūdum, & deos omnes qui mundi partibus distributi sunt? Cum mentis ille appetitus ante sui formationē sit, & in mente formata dij mundúsque nascantur. Merito igitur antiquissimum hunc Orpheus nominauit. Præterea seipso perfectum: quasi dicat seipsum perficientem. Quoniam primus ille mentis instinctus suapte natura a Deo perfectionem suam haurire videtur: atque eam menti, quæ inde formatur, & dijs qui inde gignuntur, præbere. Consultissimum insuper nominauit, nec iniuria. Nam omnis sapientia cuius proprium est consilium, ideo menti data est: quia amore in Deum conuersa, ipsius fulgore refulsit. Eodemque modo mens ad Deum, quo ad lumen solis dirigitur oculus. Hinc enim aspicit primo, videt deinde solis lumē: tertio in solis lumine rerum colores figurasque comprehendit. Quare oculus obscurus primo, & chaos instar informis, lumen amat dum aspicit: irradiatur aspiciendo, radium accipiendo rerum coloribus figurisquē formatur. Quemadmodum vero in deum mens illa statim nata & informis amore cōuertitur & formatur: sic mundi anima in mentem, deumque illinc genita se reflectit. Et cum primo informis sit, & chaos amore in mentem directa, acceptis ab ea formis fit mūdus: non aliter & mundi huius materia, cum principio sine formarum ornamēto informe chaos iaceret, illico amore sibi ingenito, in animam se direxit, seque illi obedientem præbuit; atque hoc amore conciliante, ab anima formarum omnium quæ in mundo videntur nacta ornamentū, mundus ex chaos effecta est. Tres igitur mūdi, tria & chaos. In omnibus deniq. amor chaos comitatur, præcedit mundū, torpentia suscitat, obscura illuminat, viuificat mortuos, format informia, perficit imperfecta. Quibus laudib9 nullæ ferme maiores aut dici, aut excogitari possunt.

DE VTILITATE AMORIS. CAP. IIII.

SEd de origine eius, & nobilitate hactenus. De vtilitate iam arbitror disserendū. Singula quidē amoris beneficia generi humano collata referre superuacuū est: præsertim cū summatim comprehendi omnia possint. Omnia enim in eo consistunt, vt vitatis malis bona sequamur. Mala hominis & turpia eadem sunt. Bona itidem eadem atque honesta. Profecto nihil aliud leges & doctrinæ omnes contendunt, quàm ita homines instituere, vt declinent à turpibus, agant honesta. Hoc autem ipsum, quod innumerabiles pene leges & artes vix tandem longo tempore assequuntur, Amor ipse vnus breui tempore perficit. Nam à turpibus pudor absterret: ad honesta excellendi studium prouocat. Duo hæc nihil aliud facilius, ac citius quàm amor hominibus exhibet. Cum amorem dicimus, pulchritudinis desiderium intelligite. Hæc enim apud omnes philosophos amoris definitio est. Pulchritudo vero gratia quædam est, quæ vt plurimum in concinnitate plurium maxime nascitur. Ea triplex est: siquidem ex plurium virtutum concinnitate in animis gratia est. Ex plurium colorum linearumque concordia, in corporibus gratia nascitur. Gratia item in sonis maxima ex vocum plurium consonantia. Triplex igitur pulchritudo, animorum, corporum atque vocum. Animorum mente cognoscitur, Corporum oculis, Vocum auribus solis percipitur. Cum ergo mens, visus, auditus, sint quibus solis frui pulchritudine possumus: Amor vero sit fruendæ pulchritudinis desiderium; Amor semper mente, Oculis, Auribus est contentus. Quid olfactu? quid gustu? quid tactu opus est? Odores, Sapores, Calorem, Frigus, Mollitiem & duritiem, horumque similia sensus isti percipiunt. Istorum nullū humana pulchritudo est, cum formæ simplices sint: humani autem corporis pulchritudo membrorum requirat diuersorum concordiam. Amor tanquam eius finem fruitionem respicit pulchritudinis: ista ad mentem, visum, auditum pertinet solum. Amor ergo in tribus ijs terminatur. Appetitio vero, quæ reliquos sequitur sensus, non amor sed libido rabiesque vocatur. Præterea si amor erga hominem pulchritudinem ipsam desiderat: humani autem corporis pulchritudo in quadam concin

concinnitate consistit: concinnitas temperantia est: sola quæ

In quibus libido, non amor.

temperata, modesta, decora sunt, exigit amor. Voluptates itaque gustus & tactus, quæ vsque adeo vehementes, furiosæque sunt, vt mentem e suo statu dimoueant, hominemque perturbent: amor non modo non cupit, sed abominatur & fugit, vtpote quæ propter intemperantiā pulchritudini sunt contrariæ. Rabies venerea ad intemperantiam trahit, ideoq; ad inconcinnitatem: quare ad deformitatem similiter videtur allicere: Amor autem ad pulchritudinem. Deformitas & pulchritudo contraria sunt. Motus igitur huiusmodi, qui ad ea rapiunt, inter se videntur esse contrarij. Quapropter libido, coitus, & amor non modo non ijdem motus, sed & contrarij esse monstrantur. Testantur hoc & theologi veteres, qui amoris nomen deo tribuerunt. Quod etiam posteriores theologi summopere confirmarunt. Nullum vero deo congruum nomen cum rebus turpibus est commune. Ideo sanæ mentis quisque cauere debet, ne amorem, diuinum nomen, ad insanas perturbationes temere transferat. Erubescat Dicæarchus, & si quis alius Platonicam maiestatē quòd amori nimium indulserit, capere non veretur. Nam decoris, honestis, diuinis affectibus, nec nimium, nec satis vnquam possumus indulgere. Hinc efficitur, vt omnis amor honestus sit, & omnis amator iustus. Pulcher enim est omnis atque decorus, & decorum proprie diligit. Turbulentus autem ardor, quo ad lasciuiam rapiuntur, cum ad deformitatem trahat, amori cōtrarius iudicatur. Vt igitur ad amoris vtilitatem aliquando redeamus: pudor qui à turpibus non absterret, & studium quod ardentes efficit ad honesta, ab amore facile, citoque proficiscuntur. Primo quoniam amor, qui pulchra petit, decora semper appetit atque magnifica: & qui odit deformia, necessario turpia obscœnaque fugit. Deinde si duo aliqui se mutuo diligunt, alterutrum se obseruant & placere sibi inuicem cupiunt. Prout alter ab altero obseruatur, vtpote qui teste nunquam careant, à turpibus abstinent. Prout sibi inuicem placere conantur, magnifica semper ardenti studio aggrediuntur, ne contempui amato sint, sed amoris vicissitudine digni putentur. Sed hanc rationem copiosissimè explicat Phædrus: vbi exempla ponit amorum tria. Vnū amoris, fœminæ ad masculum, vbi de Alceste Admeti vxore loquitur, quæ pro marito mori voluit. Alterū amoris masculi ad fœminam, vt Orphei ad Eurydicen. Tertium amoris masculi ad masculū, vt Patrocli ad Achillem: vbi ostendit nihil fortiores homines reddere, quàm amorem. Allegoriam verò, vel Alcestis, vel Orphei, in præsentia perscrutari non est consilium. Vehementius enim ista vim amoris & imperium exprimunt, si tanquam historia gesta narrentur, quàm si per allegoriam dicta putentur. Ergo amorem esse Deum magnum atque mirandum, nobilem præterea & maxime vtilem, sine controuersia fateamur: atque ita amori indulgeamus, vt fine suo, qui pulchritudo ipsa est, contenti simus. At nos ea parte fruimur, qua cognoscimus, cognoscimus mente, visuque & auditu. His itaq; fruimur, cæteris sensibus non pulchritudine, quàm desiderat amor, sed quouis alio potius quo corpus indiget, vtimur. Igitur his tribus venabimur pulchritudinem: & per eam quæ in vocibus corporibusque elucet, tanquam per vestigia quædam, animi decorem inuestigabimus. Illam laudabimus quidem, iustum probabimus: ac semper id obseruare conabimur, vt tantus amor sit, quanta fuerit pulchritudo. Et vbi corpus quidem pulchrum, animus minime, tanquam vmbratilem & fluxam imaginem pulchritudinis vix & leuiter diligamus. Vbi solus animus pulcher, stabilem hunc decorem animi ardenter amemus. Vbi verò vtraque pulchritudo concurrit, vehementius admiremur: atque ita ex Platonica familia reuera nos esse testabimur: ea quippe nihil nouit nisi festum, lætum, cœleste, supernum. Sed hæc iam de Phædri oratione sufficiant. Ad Pausaniam veniamus.

Vtilitas amoris.

ORATIO SECVNDA.

DEVS BONITAS, PVLCHRITVdo, iustitia, principium, medium, finis.

CAP. I.

TRinitatem Pythagorici philosophi rerum omniū mensuram esse voluerunt, ob eam arbitror rationem, quod deus ternario numero res gubernat, atq; etiam res ipsæ ternario numero terminantur. Hinc Maronis illud, Numero deus impare gaudet. Nempe summus ille autor, primo singula creat: secundo rapit: tertio perficit. Singula quoque in primis ab illo perenni fonte effluunt, dum nascuntur, deinde in eundem refluunt, dum suam illam originem repetunt, postremo perficiuntur, postquam in suum principium redierunt. Hoc vaticinatus Orpheus, Iouem principium, mediū, & finē vniuersi vocauit. Principium vt producit. Medium vt producta retrahit ad seipsum: Finem prout redeuntia perficit. Hinc regem illum vniuersorum, Bonum, Pulchrum, Iustum, quod sæpe apud Platonem dicitur, possumus nuncupare. Bonum, inquam, vbi creat: vbi allicit: pulchrum, vbi pro cuiusq; merito perficit iustum. Pulchritudo igitur, cuius allicere proprium est, inter bonitatem iustitiamq; locatur: à bonitate quidem effluit, profluit ad iustitiam.

QVO PACTO DIVINA pulchritudo amorem parit.

CAP. II.

DIuina vero hæc species in omnibus amorem, hoc est sui desiderium, procreauit. Quoniam si Deus ad se rapit mundum, mundusque rapitur: vnus quidem continuus attractus est à deo incipiens, transiens in mundum, in Deum denique desinens: qui quasi circulo quodam in idem vnde manauit, iterum remeat. Circulus itaque vnus & idem à Deo in mundum, à mundo in Deum, tribus nominibus nuncupatur. Prout in Deo incipit & allicit, pulchritudo: prout in mundum transiens ipsum rapit, amor: prout in autorem remeans ipsi suum opus coniungit, voluptas. Amor igitur in voluptatem à pulchritudine desinit. Id tibi voluit Hierothei & Dionysij Areopagitæ hymnus ille præclarus: vbi sic hi theologi cecinerunt. Amor circulus est bonus à bono in bonum perpetuo reuolutus. Necessariò enim bonus est amor, cum à bono natus reuertatur in bonum. Idem enim deus est: cuius speciem desiderant omnia: in cuius possessione omnia requiescunt. Inde igitur desiderium nostrum accenditur, ibi amantium ardor quiescit, nec extinguitur, sed impletur. Nec iniuria soli Deum comparat Dionysius: quia quemadmodum sol illuminat corpus & calefacit: ita Deus animis veritatis claritatem præbet, & charitatis ardorem. Hanc vtiq; cōparationem ex Platonis libro De republica sexto hoc quo dicam modo colligimus. Sol profectò corpora visibilia, & oculos videntes procreat, oculis vt videant lucidum infundit spiritum: corpora vt videantur coloribus pingit. Neque tamen proprius oculis radius, proprijve corporibus colores ad visionem perficiendam sufficiunt, nisi lumen ipsum vnum supra multa, à quo multa & propria lumina oculis & corporibus distributa sunt, adueniat, illustret, excitet atque roboret. Eodem modo primus ille actus omnium, qui deus dicitur, speciem, actumque rebus singulis producendo largitus est. Qui sane actus cum in re creata & in subiecto patiente susceptus fuerit, debilis est, & ad operis executionem impotens. Sed diuini solis perpetua & inuisibilis lux vna semper omnibus adstat, fouet, viuificat, excitat, complet & roborat. De quo diuinè Orpheus, Cuncta fouens atque ipse ferens super omnia sese. Vt est actus omnium roboratque, bonum dicitur. Vt viuificat, lenit, mulcet & excitat, pulchrū. Vt in obiectis quæ noscenda sunt tres illa cognoscentes animæ vires, Mentem, Visum, Auditum allicit pulchritudo. Vt in cognoscente potentia eam applicat cognito, veritas. Denique vt bonum, procreat, regit, & complet: Vt pulchrum, illuminat, gratiamque infundit.

PVLCHRITVDO EST SPLENDOR diuinæ bonitatis, & Deus est centrum quatuor circulorum.

CAP. III.

NEque ab re theologi veteres, Bonitatem in centro, pulchritudinem in circulo posuerunt. Bonitatem inquam in centro vno, in circulis autem quatuor, Pulchritudinem. Centrum vnum omnium Deus est. Circuli quatuor circa id assidue reuolui, Mens, Anima, Natura, Materia. Mens stabilis circulus. Anima per se mobilis. Natura mobilis in alio, nō ab alio. Materia ab alio & in alio mobilis. Cæterum cur Deū quidem centrum, quatuor illa cur circulos appellemus exponam. Centrū circuli punctum est, vnum, indiuisibile, stabile. Inde lineæ multæ diuiduæ, mobiles ad earum similem circūferentiam deducuntur. quæ sane circunferentia diuisibilis circa centrum quasi cardinem voluitur. atq; ea est centri natura, vt licet vnū indiuiduum, immobile sit, in multis tamen, imo in omnibus lineis diuiduis & mobilibus, vbique reperiatur. Vbiq; enim est in linea punctum. Quoniam vero à dissimili suo attingi nihil potest, lineæ à circunferentia ad centrum vsq; deductæ, medium huiusmodi punctum singulę

sui quodam puncto vno simplici & immobili cogũtur attingere. Quis negat Deum centrum omnium merito nominari, cum omnibus insit vnus penitus, simplex, atque immobilis: cuncta vero ab ipso producta, multa, composita, & mobilia sint, atque vt ab eo manant, ita in eum instar linearum & circũferentiæ refluant? Ita, mens anima, natura, materia procedentes à deo in eundem redire nituntur: seq; vndique pro viribus in illum circunferunt. Atque vt centrum punctum vbique in lineis & in toto circulo reperitur, perque punctum suum singulæ lineæ medium circuli tangunt punctum: ita deus omnium centrum, qui vnitas simplicissima est, actusq; purissimus, sese inserit vniuersis: non ob id solum, quia cunctis est præsens, verumetiam quia omnibus à se creatis partem aliquam, vel potentiam intimam, simplicissimam præstantissimã indidit: quæ rerum vnitas nominatur: à qua & ad quam tanquam à centro & ad centrum suum rei cuiusq; partes & potentiæ reliquæ pendent. Ad hoc plane suum centrum, ad hanc propriam vnitatem se colligant creata prius oportet, quàm suo hæreant creatori: vt per proprium centrum, quod iam sæpe repetimus, centro omnium hæreant. In apicem suum caputque mens angeli ante consurgit, quàm ascendat in deum. Anima quoque & reliqua eodem pacto. Atque illorum inuisibilium circulorum, mentis scilicet, animæ, naturæ, visibilis mundi circulus est imago. Corpora enim animarũ mentiumque vmbræ & vestigia sunt. Vmbra vero & vestigium figura eius cuius, vmbra est, & vestigium refert. Quapropter quatuor illa, non iniuria circuli quatuor appellantur. Sed mens immobilis orbis propterea, quòd tam operatio eius quam substantia semper eadem permanet, & similiter operatur: intelligit semper eodem modo, vultque similiter. Mobilis autem quandoque mens ex eo solum dici potest, quod quemadmodum cætera omnia à deo procedens in eundem se vertit. Anima mundi, & alia quæuis, circulus mobilis. Hæc enim sua natura discurrendo cognoscit, & temporum curriculis operatur. Discursio autem ab alio in aliud, & operatio temporalis, motus proculdubio nominatur. Si qua vere in animæ cognitione stabilitas est, mentis constat potius quàm animæ beneficio. Natura etiam mobilis est circuitus. Cum animam dicimus, priscorum more theologorum vim in ratione & sensu positam intelligimus: cum naturam, vim animæ in generando locatam. Vim illam in nobis hominem proprie vocauerũt, istam hominis idolum & simulacrum. Hæc sane generandi facultas ideo mobilis dicitur: quia temporis spatijs suum opus exequitur. Verum in hoc ab illa animæ proprietate discrepat: quod anima per se, & in se mouetur. Per se, inquam, quia principium motus existit. In se etiam, quia in ipsa animæ substantia rationis & sensus remanet operatio. Ex ijs opus nullum necessario resultat in corpore. Generandi vero vis illa quam vocamus naturam, per se quidem mouetur: cum animæ per se motæ vis quædam sit. Moueri autem in alio dicitur: quia in mole corporis omnis eius operatio terminatur. Corpus enim nutrit, augetque & generat. Materia vero & corporis moles, orbis est ab alio, & in alio mobilis. Ab alio quidem, quoniam ab anima necessario agitatur. In alio autem, quia in loci spatio motus corporis agitatur. Iam igitur quam ob causam bonitatem in centro, in circulo pulchritudinem, theologi collocent, aperte intelligere possumus. Bonitas siquidem rerum omnium vnus ipse est deus, per quam cuncta sunt bona. Pulchritudo autem dei radius, quatuor illis infixus circulis circa deum quodammodo reuolutis. huiusmodi radius omnes rerum omnium species in quatuor illis effingit species illas in mente ideas, in anima rationes, in natura semina, in materia formas appellare solemus. Idcirco quatuor in circulis, quatuor splendores esse videntur. Idearum splendor in primo: rationum in secundo: in tertio seminum: formarum in vltimo.

QVOMODO PLATO DE rebus diuinis exponatur.

CAP. IIII.

HOc mysterium in epistola ad Dionysium regem Plato significauit cum deũ affirmauit pulchrorum omnium causam: quasi totius pulchritudinis principium & originem. Circa omnium, inquit, regem cuncta sunt: ipsius gratia omnia: ipse causa est pulchrorum omnium: Secunda circa secundum. Tertia circa tertium. Humanus autem animus affectat qualia illa sint intelligere: aspiciẽs in ea quæ sibi cognata sunt, quorum nihil sufficienter se habet. Circa vero ipsum regem & ea quæ dixi, nihil est tale: quod autem post hoc est, animus dicit. Circa regem, non intra regem, sed extra significat. In Deo enim nulla est compositio. Quid vero dictio illa Circa significat, exponit Plato, cum addit: Eius gratia omnia: ipse causa est pulchrorum omnium. Quasi dicat, ideo circa regem omnia sunt, quia ad illum tãquam ad finem pro natura sua omnia reuoluuntur, quemadmodum ab illo tanquam principio producta sunt omnia. Pulchrorum omniũ, id est, totius pulchritudinis: quæ supradictis in circulis emicat. Formæ enim corporum per semina: hæc per rationes: hæ per ideas reducuntur in Deum, & ijsdẽ à Deo gradibus producuntur. Proprie verò cum dicit Cuncta, ideas intelligit: nam in his reliqua includuntur. Secunda circa secundum: Tertia circa tertium. Tres mundi principes posuit Zoroastes, trium ordinum dominos: Oromasin, mihtrin, arimanin. Hos Plato, Deum, mentem, animam nuncupat. Tres autem ordines in diuinis posuit speciebus, ideas, rationes & semina. Prima igitur, id est ideę, circa primum, id est circa Deum, quoniam à deo menti tributæ sunt, & in eundem mentem cui sunt datæ reducunt. Secunda circa secundum, id est rationes circa mentem: quandoquidem per mentem in animam transeunt, & in mentem animam dirigunt. Tertia circa tertium, id est semina rerum circa animam: nam per animam transeunt in naturam, in illam scilicet generandi potentiam, rursusque naturam animę copulant. Eodem ordine à natura in materiam formæ descendunt. Sed eas Plato in ordine posito non connumerat, quia de diuinis à Dionysio interrogatus tres ordines ad incorporales species pertinentes tanquam diuinos induxit: Formas autem corporum prætermisit. Noluit autem Deum regem primũ vocare, sed omnium regem: ne si primum diceret, eum vnà cum sequentibus ducibus in aliqua numeri specie, conditionisque paritate collocare forsitan videretur. Neque dixit prima circa illum, sed cuncta: ne crederemus eum ordinis alicuius potius quàm cunctorum gubernatorem. Humanus animus affectat qualia illa sint intelligere. Scite post illos tres diuinę pulchritudinis splendores tribus in circulis emicantes amorem animi ad illos adiecit. Illinc enim animi ardor accẽditur. Quippe par est vt diuinus diuina desideret, aspiciens in ea, quæ sibi cognata sunt. Quoniam humana cognitio à sensibus oritur, per ea quæ in corporibus præstantiora videmus, diuina iudicare sæpenumero consueuimus: per corporalium rerum vires dei potẽtiam: per ordinem, sapientiam: per vtilitatem, dei bonitatem inuestigamus. Vocat autẽ formas corporum animæ cognatas, quasi proxime natas. Sequenti enim gradu post animam formæ corporum disponuntur. Quorum nihil sufficienter se habet. Formæ huiusmodi neque sufficienter sunt, neque sufficienter nobis diuina ostendunt. Veræ nanque res, ideæ, rationes, & semina sunt. Corporum verò formæ, vmbræ rerum potius, quàm veræ res esse videntur. Quemadmodum verò corporis vmbra exactam atque distinctam corporis figuram non indicat, ita corpora diuinorum naturam propriam non demõstrant. Circa ipsum regem & ea quæ dixi, nihil est tale. Quo enim pacto mortalia immortalibus, & falsa veris similia sint? quod autẽ post hoc est, animus dicit: id est, animus dũ diuina per mortalia iudicat, falso de diuinis loquitur: neq, diuina pronũciat, sed mortalia.

PVLCHRITVDO DIVINA per omnia splendet, & amatur in omnibus.

CAP. V.

CAeterum vt paucis multa compræhendamus, bonum quidem ipsa supereminens dei existentia dicitur. Pulchritudo actus quidam siue radius inde per omnia penetrans. Primo in angelicam mentem: Secundo in animam totius & reliquos animos: Tertio in naturam: Quarto in materiam corporum. Mentem idearum ordine decorat: animam rationum serie cõplet: naturam fulcit seminibus: Materiam formis exornat. Quemadmodum verò solis radius vnus corpora quatuor, ignem, aërem, aquam, terramque illustrat: sic vnus Dei radius mentem, animam, naturã, materiamque illuminat. Atque in his quatuor elementis quicũq, lumen inspicit, solis ipsius aspicit radium: perque ipsum ad supernam solis lucem intuendam conuertitur. Ita quisquis decorem in quatuor istis, mente, anima, natura, corpore contemplatur, amatque, Dei fulgorem in his, perque fulgorem huiusmodi Deum ipsum intuetur & amat.

PASSIONES AMANTIVM.

CAP. VI.

HInc efficitur vt corporis nullius aspectu vel tactu amatoris impetus extinguatur. Non enim corpus hoc aut illud desiderat, sed superni luminis splendorem per corpora refulgẽtẽ admiratur, affectat, & stupet. Quapropter quid cupiant, aut quærant amantes ignorãt. Deũ nanq, ipsum ignorant: cuius sapor occultus odorem quẽdam sui dulcissimum

operibus

operibus suis inseruit. Quo quidem ardore quotidie excitamur. Odorem quidem sentimus: Saporem proculdubio ignoramus. Cum igitur odore manifesto illecti saporem latenter desideremus, merito quid cupiamus, patiamurque nescimus. Hinc etiam semper accidit, vt amantes amati aspectum timeant quodammodo atque venerentur. Quod etiam fortes, dicam equidem, & si vereor ne quis vestrûm hæc audiens erubescat, & sapientes inquam viri, coram inferiore quouis amato pati consueuerunt. Nempe non humanum est quod eos terret, quod frangit, quod occupat. Humana enim vis in fortioribus sapientioribusque semper est excellentior. Sed diuinitatis fulgor ille in formosis emicans quasi Dei simulacrum amantes obstupescere, contremiscere, & venerari compellit. Eadem ratione propter amati præsentiam amator diuitias & honores contemnit, & pro nihilo habet. Par enim est, vt diuina humanis anteponatur. Illud quoque euenire sæpenumero solet, vt se in amati personam quisque transferre cupiat. Nec immerito. Deus nanque pro homine fieri cupit, atque conatur. Quis autem pro Deo hominem non commutet? Fit etiam vt amore illequeati vicissim suspirent & gaudeant. Suspirant quòd seipsos amittunt, quòd perdũt, quòd perimunt. Gaudent quòd in melius quiddam se transferunt. Calent quoq; vicissim & frigent: instar eorum, quos tertiana febris inuadit. Merito frigent: quia calore proprio deseruntur: necnon & calent, cum superni radij fulgoribus accẽdantur. Frigiditatem timiditas: caliditatem audacia sequitur. Ideo timidi quoque vicissim & audaces apparent. Hebetissimi præterea quiq; acutiores amando redduntur. Quis enim cœlesti radio aspirante, non acutissime videat? Verum de amore ipso, & pulchritudine, eiusque origine, amantium affectibus ista sufficiant.

DE DVOBVS AMORIS GEneribus, ac de duplici Venere. CAP VII.

DEinceps de duobus Amorum generibus breuiter disputandum. Cupidinem Veneris comitem esse apud Platonem Pausanias asserit. Totidemq; esse Cupidines quot sint & Veneres, necessarium arbitratur. Veneres autem duas cõmemorat: quas itidem gemini Cupidines comitẽtur. Venerem alteram quidem cœlestem ponit: alteram verò vulgarem. Cœlestem illam Cœlo sine matre natam: Vulgarem ex Ioue & Dione genitam. Cœlum Platonici summum Deum ideo vocant, quia sicut cœlum istud sublime corpus omnia corpora regit & continet, sic summus ille Deus omnes spiritus supereminet. Mentem verò plurimis nominibus nuncupant. Saturnum enim modo, modo Iouem, modo Venerem vocant. Est nanque mens illa, viuit, intelligit. Essentiã suam Saturnum, Vitam Iouem, Intelligentiam Venerẽ appellare consueuerunt. Animam præterea mũdi, Saturnum similiter & Iouem vocamus & Venerem, prout superna intelligit, Saturnum, prout cœlestia mouet, Iouem. Vt inferiora generat, Venerem. Venus prima, quæ in mente est, Cœlo nata sine matre dicitur: quoniam mater apud Physicos materia est. Mens autem illa à materiæ corporalis consortio est aliena. Secunda Venus, quæ in mundi anima ponitur, ex Ioue & Dione genita. Ex Ioue, id est, ex ea virtute ipsius animæ, quæ cœlestia mouet. Ea siquidem istam creauit potentiam, quæ inferiora hæc generat. Matrem quoque illi ideo tribuunt: quia materiæ mundi infusa cum materia commercium habere putatur. Denique vt summatim dicam, duplex est Venus. Vna sane est intelligentia illa quàm in mẽte angelica posuimus. Altera vis generandi animæ mundi tributa. Vtraq; sui similem comitem habet amorem. Illa enim amore ingenito ad intelligendã Dei pulchritudinẽ rapitur. Hæc item amore suo ad eandem pulchritudinem in corporibus procreãdam. Illa diuinitatis fulgorem in se primum complectitur: deinde hunc in Venerem secũdam traducit. Hæc fulgoris illius scintillas in materiam mundi transfundit. Scintillarũ huiusmodi præsentia singula mundi corpora, pro captu naturæ, speciosa videntur. Horum speciem corporum humanus animus per oculos percipit. Qui rursus vires geminas possidet. Quippe intelligendi vim habet. Habet & generandi potentiam. Hæ geminæ vires duæ in nobis sunt Veneres, quas & gemini comitantur amores. Cum primum humani corporis species oculis nostris offertur, mens nostra quæ prima in nobis Venus est, eam tanquam diuini decoris imaginem, veneratur & diligit: perque hanc ad illum sæpenumero incitatur. Vis autem generandi, secunda Venus, formam generare huic similem concupiscit. Vtrobique igitur amor est. Ibi contemplandæ, hic generãdæ pulchritudinis desiderium. Amor vterque honestus atque probandus. Vterque enim diuinam imaginem sequitur. Quid igitur in amore Pausanias improbat? Dicam equidem. Siquis generationis auidior contemplationem deserat, aut generationem præter modum cum fœminis, vel contra naturæ ordinem cum masculis prosequatur, aut formã corporis pulchritudini animi præferat, is vtique dignitate amoris abutitur. Hũc amoris abusum vituperat Pausanias. Quo qui recte vtitur, corporis quidem formam laudat: sed per illam, excellentiorem animi mentisque & dei speciem cogitat, eamque vehementius admiratur, & amat. Generationis autem & congressus officio eatenus vtitur, quatenus naturalis ordo legesque ciuiles à prudentibus statutæ præscribunt. De his diffusius Pausanias.

EXHORTATIO AD AMOREM. De amore simplici, ac de mutuo. CAP. VIII.

VOs autem amici hortor & obsecro, vt amorem rem profecto diuinam totis viribus complectamini, neque vos illud deterreat quod de amante quodam Platonẽ dixisse ferunt. Ille, inquit, amator animus est proprio in corpore mortuus, in alieno corpore viuens. Neq. vos etiam turbet quod de amara miseraque amantium sorte cecinit Orpheus. Hæc enim quomodo accipienda sint, & qua via his succurrendũ, quæso deinde si placet, diligenter attendite. Amorem Plato rem amaram vocat: nec iniuria, quia moritur quisquis amat. Hunc & Orpheus γλυκύπικρον id est, dulce amarum nominat. Quippe cum amor mors voluntaria sit. Vt mors est, amara res est. Vt voluntaria, dulcis. Moritur autem quisquis amat. Eius enim cogitatio, sui oblita semper in amato se versat. Si de se non cogitat, in se certe non cogitat. Ideo nec in seipso sic affectus animus operatur: cum præcipua operatio animi ipsa cogitatio sit. Qui non in se operatur, nec in seipso est. Aequa enim inter sese hæc duo, esse, & operatio sunt: nec esse sine operatione est, nec operatio esse ipsum excedit: nec operatur quisquam vbi non est: & vbicunque est operatur. Non ergo in se amantis est animus: quia in seipso non agit. Si in seipso non est, nec viuit etiam in seipso: qui non viuit, mortuus est. Quare in se mortuus est quicunque amat. Num viuit saltem in alio? Profecto: Amoris illæ duæ sunt species, amor vnus simplex, mutuus alter. Simplex amor vbi amatus non amat amantem. Ibi omnino mortuus est amator: nam nec viuit in se, vt satis iam demonstrauimus, nec in amato etiam cum ab eo reijciatur. Vbi ergo viuit? nunquid in aëre, vel aqua, vel igne, vel terra, aut aliquo bruti corpore? Nequaquam. Animus enim humanus, non in alio viuit corpore quàm humano. An fortè in alio quodam corpore hominis non amati vitam ducet? Nec istud quidem. Nam si in eo non viuit vbi viuere vehementissime concupiscit, quonam pacto viuet in alio? Nusquam ergo viuit qui amat alium ab alio nõ amatus. Propterea omnino mortuus est non amatus amator. Nec reuiuiscet vnquam nisi indignatio suscitet. Vbi vero amatus in amore respondet, in eo saltẽ vitã agit amator. Hic certe mira res fit: quoties duo aliqui mutua se beneuolentia complectuntur, hic in illo, ille in hoc viuit. Vicissim huiusmodi homines se commutant, & seipsum vterque vtriq; tribuit, vt accipiant alterum. Quomodo seipsos tribuant dum sui obliuiscuntur, video. At quomodo accipiat alterum, non intelligo. Nam qui seipsum non habet, multo minus alium possidebit. Imo vero habet seipsum vterque, & habet alterum. Hic quidem se habet, sed in illo. Ille quoq. se possidet, sed in hoc. Equidem dum te amo me amantem, in te de me cogitãs me reperio, & me à me ipso negligentia mea perditum in te conseruante recupero. Idem in me tu facis. Mirum rursus & hoc apparet. Nam ego postquam meipsum amisi, si per te me redimo, per te me habeo: si per te habeo, te prius ac magis habeo quàm meipsũ: tibi propinquior, quam mihi sum, Quippe cum mihi non aliter quam per te medium inhæresçam. In hoc vtique vis Cupidinis à Martis discrepat violentia. Nempe imperium sic, amorque differunt. Imperator per se alios possidet, amator per alium se complectitur: & vterque amantium longior à seipso, fit propinquior alteri: ac in se mortuus, in alio reuiuiscit. Vna vero duntaxat in amore mutuo mors est, reuiuiscentia duplex. Moritur enim qui amat, in seipso semel cum se negligit. Reuiuiscit in amato statim cum amatus eum ardenti cogitatione complectitur. Reuiuiscit iterum, cum in amato se denique recognoscit, & amatum se esse non dubitat. O felicem mortem, quam duæ vitæ sequũtur. O mirum commercium, quo quis seipsum tradit pro alio, nec habet, nec habere se desinit. O inæstimabile lucrum, quando duo ita vnum fiunt, vt quisque duorum pro vno solo, duo fiat: & tanquam geminatus qui vnam habuerat vitã vna interueniente morte duas iam habeat. Nam qui semel mortuus bis reuiuiscit, pro vna vita geminam, pro se vno, duos est consequutus.

Iustissima certe est in mutuo amore vindicta. Homicida morte plectẽdus. Quis enim homicidã esse neget qui amatur cum animam ab amante seiunget? Quis iterum mori similiter eundem neget, cum similiter amet amantem? Debita nimium hęc restitutio est: quando hic illi, & ille huic reddit animam quam accepit. Vterq; amando suam tradit, & redamando per suam restituit alienam. Quapropter iure ipso amare debet quisquis amatur. Qui vero non amat amantem, homicidij reus est habendus. Imò vero fur, homicida, sacrilegus. Pecunia à corpore possidetur, corpus ab animo. Qui ergo animum arripuerit, à quo tam corpus quàm pecuniæ possidentur, animum simul corpusque & pecunias arripit, à quo tam corpus quàm pecuniæ possidentur. Quo fit vt tanquam fur, homicida, sacrilegus, triplici morti fit obnoxius: ac velut infamis penitus atq; prophanus impune à quolibet interfici possit: nisi ipsemet sponte sua legem illam impleat, amet videlicet amatorem. Vbi cum semel moriente, semel ipse similiter moritur: cum bis reuiuiscente bis itidem reuiuiscit. Superioribus rationibus ostensum est, amatum vicissim amatorem amare debere: non solũ vero debere, sed cogi, sic ostenditur. Amorem procreat similitudo. Similitudo natura quædam est in pluribus eadẽ. Nam si ego tibi similis sum, tu quoque mihi es necessario similis. Eadem ergo similitudo, quæ me vt te amem compellit te quoq; amare me cogit. Praeterea amator se sibi aufert, deditq; amato. Hunc ergo amatus tanquam rem suam curat, charissima enim sua cuiq; sunt. Accedit quòd amans amati figuram suo sculpit in animo. Fit itaq; amãtis animus speculum: in quo amati relucet imago. Idcirco amatus cum in amante se recognoscat, amare illum compellitur. Vicissitudinem amoris inter illos præcipuam esse astrologi arbitrãtur, in quorum genesi luminum, id est, solis & lunæ commutatio fuerit. Videlicet si me nascente sol in ariete, luna in libra. Te nascẽte sol in libra, luna in ariete. Aut quibus signum idem simileue, idemq; planeta similisue ascẽderit: aut benigni planetæ similiter angulum orientis aspexerint, aut Venus in eadem natiuitatis domo, eodemq; gradu fuerit constituta. Addunt Platonici, quorum vitam dæmon idem, aut certe similis ducat. Physici vero moralesque, Complexionis, Nutritionis, Eruditionis, Consuetudinis, Consilij similitudinem similis affectus causam esse volunt. Denique vbi causæ plures concurrunt, ibi vicissitudo vehementior reperitur. Vbi omnes, illic Pythiæ & Damonis, Pyladis & Orestis, resurgunt affectus.

QVID QVAERANT AMANTES. CAP. IX.

Caeterum quid isti quærũt cum se mutuo diligunt? Pulchritudinem quærunt. Amor enim fruendæ pulchritudinis desiderium est. Pulchritudo autem splendor quidã est humanum ad se rapiens animum. Nempe corporis pulchritudo nihil aliud est, quàm splendor ipse in colorum linearumq; decore. Animi quoque pulchritudo fulgor in doctrinæ & morum concinnitate. Lucem illam corporis, non aures, non olfactus, non gustus non tactus, sed oculus percipit. Si oculus solus agnoscit, solus fruitur. Solus igitur oculus corporis pulchritudine fruitur. Cum vero amor nihil aliud sit, nisi fruendæ pulchritudinis desiderium: hæc autem solis oculis comprahendatur: solo aspectu amator corporis est contentus. Tangendi vero cupido, non amoris pars est, nec amantis affectus, sed petulantiæ species, & seruilis hominis pertubatio. Lucem præterea illam & pulchritudinem animi sola mente compræhendimus. Quare solo mentis intuitu contentus est: qui animi pulchritudinem expetit. Pulchritudo denique inter amantes pro pulchritudine commutatur. Iunioris amati pulchritudine vir oculis fruitur. Viri pulchritudinem iunior mente consequitur: & qui solo corpore formosus est, hac consuetudine fit & animo speciosus: qui solo animo est decorus, corporis oculos explet corporis pulchritudine. Mirifica plane cõmutatio est. vtrique honesta, vtilis & iucunda. Honesta, si quidem par in vtroque: æquæ enim honestũ est & discere, & docere. Iucũditas in seniore maior, qui aspectu & intelligẽtia delectatur. In iuniore vero maior vtilitas: quo enim prestãtior est anim⁹ corpore, eo pretiosior est pulchritudinis animi, quàm corporis consecutio. Pausaniæ hactenus, nunc Eryximachi orationem interpretemur.

ORATIO TERTIA.
AMOR IN OMNIBVS, AD OMNIA, creator omnium, magister omnium.
CAP. I.

Tria nobis deinceps ex nostri Eryximachi mente tractanda videntur. Primũ quòd amor omnibus insitus per cuncta porrigitur. Alterum quòd omnium quæ secũdum naturam sunt operum, effector est atque seruator. Tertium quòd artium singularum est magister & dominus. Tres profecto rerum gradus in natura considerantur. Superiora, Inferiora, Aequalia. Quæ suprà sunt, inferiorum sunt causæ. quæ infrà, superiorum opera. Quæ æqualia, eadem inter se natura sunt prædita. Causæ verò opera sua tanquam sui partes & imagines diligunt. Opera quinetiam causas tanquam sui conseruatrices expetunt. Quæ autem in eo ordine locata sunt, ad sese inuicem quasi vnius & eiusdem similia membra mutua charitate afficiuntur. Ideo Deus angelos, & angeli cũ deo simul animas, anima cum illis vnà corpora beneuolentia quadam regunt atque gubernant. In quo superiorum ad inferiora dilectio plane conspicitur. Rursus corpora animis suis & iunguntur auidissime, & ab eis molestissime seiunguntur. Animi nostri cœlestium beatitudinem cupiunt: cœlestes superni numinis maiestatem feliciter venerantur, atque hic inferiorum ad superna est amoris affectus. Item omnes ignis partes libenter inuicem cohærescunt. Terræ rursus, aquæ, & aeris partes inuicem: & in qualibet animalium specie, eiusdẽ speciei animalia sese mutua consuetudine semper adsciscũt. Vbi amor ad æqualia similiaque conspicitur. Cuinam igitur dubium erit, quia amor omnibus ad omnia sit ingenitus? Atque id est quod Dionysius Areopagita in libro De diuinis nominibus ex Hierothei mente ijs verbis significauit: Amorem siue diuinum, siue angelicum, siue spiritualem, siue animalem, siue naturalem dixerimus, insitiuam quãdam intelligimus commiscentemque virtutem: quæ superiora quidem ad inferiorum prouidentiam mouet: æqualia rursus ad socialem sui inuicem communionem conciliat: ac postremo inferiora quæq; admonet, vt ad potiora sublimioraque conuertantur. Hæc ille.

AMOR EST AVTOR omnium & seruator.
CAP. II.

Secundum verò illud nostræ orationis membrum, quo amor effector omnium & seruator est dictus, ita probatur. Cupiditas perfectionis propriæ propagandæ amor quidam est. Absoluta perfectio, in summa dei est potẽtia. Eam diuina intelligentia contemplatur, atque inde volũtas eadem cupit extra se propagare: ex quo propagandi amore creata ab eo sunt omnia. Idcirco Dionysius noster, Diuinus, inquit, amor non permisit regem omnium sine germine in seipso manere. Idem propagationis instinctus omnibus ab illo primo autore est indutus. Per hũc sancti illius spiritus cœlos mouent, & sequentibus omnibus sua munera largiuntur. Per hũc sydera lumen suum in elementa diffundunt. Per hunc ignis sui caloris communione aerem mouet aër aquam, aqua terram: ac versa vice terra ad se trahit aquam, hęc aerem, ille ignem. Hærbæ quoq; ac arbores cupidæ sui seminis propagandi sui similia gignunt. Animalia quoq; bruta & homines eiusdẽ cupiditatis illecebris ad procreãdam sobolem rapiũtur. Quòd si amor omnia facit, seruat etiam omnia. Eiusdẽ enim semper est affectionis & cõseruationis officium. Nempe similia similibus conseruantur. Amor autem simile ad simile trahit. Terræ partes singulæ amore mutuo copulante, ad partes alias terræ sui similes sese conferunt. Tota etiam terra ad simile sibi mundi centrum illius auiditate descendit. Aquæ partes ad sese inuicem similiter & ad locum sibi conuenientem cum toto aquæ corpore perferuntur. Idem partes aëris ignisq; faciunt: ac etiam duo hæc elementa ad supernam regionem sibi congruam & similem regionis illius amore trahuntur. Cœlum etiam, vt Plato in libro De regno inquit, innato mouetur amore. Anima enim cœli tota simul est in qui buslibet cœli punctis. Cœlum ergo animæ fruendæ cupidum ideo currit, vt per omnes sui partes vbique tota anima perfruatur. Aduolat autẽ rapidissime, vt quoad fieri potest, totum sit simul vbique, vbicũque tota simul est anima. Præterea sphæræ maioris concaua superficies minoris sphæræ locus est naturalis. Et quia quælibet huius sphæræ particula æque cum qualibet illius particula cõuenit, quælibet omnes appetit particulas illius attingere. Si quiescat, singulæ tangent singulas, non quælibet cunctas. Currendo ferme assequitur quod assequi quiescendo non posset. Currit autem velocissime, vt quælibet pars eodem pene tempore pro viribus cunctas attingat. Quinetiam vnitate partium suarum cuncta seruantur, dispersione partium pereũt. Vnitatem verò partium mutus earundem efficit amor. Quod in humoribus nostrorum corporum & mundi elementis intueri licet, quorum concordia, vt ait Empedocles Pythagoreus, & mundus & corpus nostrum constat, discordia dissipatur. Concordiam verò illis pacis atq; amoris præstat vicissitudo.

Hinc

Hinc Orpheus μοῦνος γὰρ τούτων πάντων οἴακα κρατύνεις, id est, Solus horum omnium tu regis habenas.

QVOD SIT MAGISTER ARtium & gubernator. CAP. III.

REstat post hæc vt quo pacto magister artium omniũ & gubernator sit, exponamus. Magistrum quidẽ artium esse intelligemus, si modo considerabimus neminem vnquã artem aliquam aut inuenire, aut discere posse, nisi inuestigationis oblectatio, & inueniendi desiderium incitet: & qui docet, discipulos diligat, ac discipuli eam doctrinam audissime sitiant. Gubernator præterea merito nominatur. Artis enim opera diligenter exequitur, atque exacte consumant, quicunque & artificia ipsa & personas quibus illa fiunt, maximè diligit. Accedit quòd artifices in artibus singulis nihil aliud quam amorem inquirunt & curant. Eas in præsentia nos artes breuiter percurremus: quas Eryximachus apud Platonẽ commemorat. Quid enim aliud Medicina considerat, quàm quomodo humores quatuor corporis amici inuicem fiant, atque permaneant? quos cibos ac potus, cæterosque viuendi, aut medendi vsus amet natura atque requirat? Duos illos hic quoque amores, Cœlestem & vulgarem, quos Pausanias suprà distinxerat, per similitudinem quãdam Eryximachus adinuenit. Temperata enim affectio corporis moderatum, atque ad res moderatas, conuenientesque habet amorem. Intemperata contrarium, & ad contraria continet. Illi quidem indulgendum, huic nunquam obtemperandum, in gymnastica etiam exercitatione inuestigandum, qui corporis habitus, quos exercendi modos, quos gestus amet & postulet. In agricultura, quod solum, quæ semina, qualémue cultum exigat: quisue colendi modus à singulis arboribus diligatur. Idem in musica obseruatur: cuius artifices, qui numeri, quos numeros, aut magis, aut minus diligant, inuestigãt. Si inter vnum ac duo, atque vnum & septem minimum amorem inueniunt. Inter vnum verò, tria, quatuor, quinque, sex, amorem vehementiorem reperiunt. Inter vnum & octo vehementissimum. si voces acutas, & graues natura diuersas certis interuallis & modulis sibi inuicem magis amicas faciunt. Ex quo harmoniæ compositio & suauitas nascitur. Tardiores etiam motus & velociores ita inuicem temperant, vt amici potissimum fiant, & rhythmum concinnitatemque exhibeant. Musicæ autem melodiæ genera duo traduntur. Est enim graue quoddam & constans: est & aliud molle atque lasciuum. Illud vtentibus vtile: hoc noxium & libris De republica & legibus Plato iudicat. Illi in conuiuio Vraniam musam, huic Polymniam præfecit. Alij primum illud genus, alij secundum amant. Illorum amori obtemperandum, adhibendique soni sunt, quos expetunt: horum appetitui obsistendum. Illorum nanque amor cœlestis est: horum verò vulgaris. Inest syderibus & elementis quatuor amicitia quædam, quam astronomia cõsiderat. In his duo illi quodammodo amores reperiuntur. Est enim his moderatus amor, quando inuicem mutuis viribus temperatissime consonant. Est & amor immoderatus, quando vnum aliquid illorum seipsum amat nimium, alia quodammodo derelinquit. Ex illo aëris grata temperies, aquæ tranquillitas, terrarum fertilitas, animalium sanitas: ex hoc contraria proficiscuntur. Vatum postremo, Sacerdotumque facultas in hoc potissimum versari videtur: vt quæ hominum officia deo amica sint, qua ratione homines Deo amici fiant, nos doceant: qui amoris, charitatisque modus ad Deum, ad patriam, ad parentes, ad alios tam ad viuos, quàm ad defunctos sit adhibendus. Idem in cæteris artibus coniectari licet, atq; summatim concludere amorem in omnibus ad omnia esse omnium autorem, seruatoremque existere, & artium vniuersarum dominum & magistrum. Hunc merito diuus Orpheus appellauit Solertem, bigenium, omnium claues habentem. Quomodo enim geminæ naturæ sit, à Pausania primum, deinde ab Eryximacho audiuistis. Qua etiam ratione claues mundi tenere dicatur ab Orpheo, ex superioribus satis comprehendere possumus: quippe sicut ostendimus desiderium hoc profectionis propriæ propagandæ cunctis ingenitum, latentem, implicitam cuiusque fœcunditatem explicat: dum semina in germen pullulare compellit, & vires cuiusque eius elicit sinu fœtusque concipit, & quasi clauibus quibusdam conceptus aperiendo producit in lucem: quamobrem omnes mundi partes, quia vnius artificis opera sunt, eiusdem machinæ membra inter se in essendo & viuendo similia, mutua quadam charitate sibi inuicem vinciuntur, vt merito dici possit amor nodus perpetuus, & copula mundi, partiumq; & eius immobile sustentaculum, ac firmum totius machinæ fundamentum.

NVLLVM MVNDI MEMBRVM odit aliud membrum. CAP. IIII.

QVod si ita est, nulla operis huius mẽbra inimica esse inter se vllo pacto possunt. Non enim ignis aquam, aquæ odio fugit, sed suipsius amore: ne ab aquæ frigore extinguatur. Neq. ignem aqua odio ignis extinguit. sed quodam amplificandi proprij frigoris appetitu trahitur ad aquam sibi similem ex ignis corpore procreadam. Nam cum omnis appetitio naturalis ad bonum nullaq; ad malũ tendat: aquæ propositum est, non ignem extinguere, quod est malum: sed aquam sui similem, quod bonum est, generare. Quod si absq; ignis interitu explere posset, ignem vtiq; non consumeret. Eadem de cæteris quæ contraria & inimica vidẽtur, ratio assignatur. Porro agnus lupi vitam, figuramq; non odit, sed sui perniciem quæ à lupo infertur, exhorret. neq; lupus agni odio, sed amore sui eum lacerat atq; deuorat. Neq; homo hominem, sed vitia hominis horret. neque potentioribus, aut acutioribus doctis suas illorum odio, sed nostri beneuolentia inuidemus, metuentes ne illis penitus succũbamus. Quapropter nihil obstat quin amor in omnibus sit, perq; omnia penetret. Hunc igitur tantum deum, quia vbiq. est, omnium insidet penetralibus, tanquam potentem dominum cuius imperium effugere non valemus, tanquam sapientissimum iudicem quem cogitationes nostræ latere non possunt, procuIdubio metuamus: hunc quia creator est omnium atq; seruator, tanquã patrẽ veneremur, tanquã tutorem, præsidiũ q; colamus: hunc, quia artes singulas edocet, tanquã præceptorẽ sequamur: quo autore sumus & viuimus: quo seruatore perpetuò permanemus quo præside & iudice gubernamur: quo præceptore ad bene beateq; viuẽdũ instruimur, & formamur.

ORATIO QVARTA.

NARRATVR TEXTVS PLATONIS de antiqua hominum natura. CAP. I.

HIs dictis familiaris noster verbis finem imposuit. Eum Christophorus Lãdinus vir doctrina excellens, quem potissimum cognouimus nostris temporibus Orphicum Platonicumque poetam, sequutus est in hunc modum, obscuram & implicitam Aristophanis sententiam explicaturus, Quanquam Ioannes Caualcantes sua nos diligentia longis disputationum ambagibus liberauit: Aristophanis tamẽ sententia verbis obscurissimis inuoluta enodationem adhuc aliquam lucemque requirit. Est, inquit Aristophanes, amor præ cæteris dijs summopere generi humano beneficus, curator & tutor hominum, atque medicus. Oportet primum qualis hominum quondam fuerit natura: quæve illius passiones animaduertere. Neque enim qualis nunc est, olim erat, sed longe diuersa. Principiò tria hominum erant genera: non solum quæ nũc duo, mas & fœmina: verumetiam tertiũ quoddam aderat ex vtrisque compositũ. Præterea integra erat cuiusq. hominis species, atq. rotunda, dorsum & latera circulo habens: manus quatuor: & paria manibus crura. Vultus item duos tereti ceruice cõnexos & omnino consimiles. Masculinum genus sole genitum erat: Fœmininum terra. Luna promiscum. Vnde elato erant animo robustoq. corpore quare cum dijs pugnare tentabant, & in cœlũ ascendere. Ideo Iupiter singulos in longum secuit: quosq; facit ex vno, instar eorum qui oua in longum capillo secant: atq. iterum si fastu in deos insanire videantur, minatus est eos rursus se similiter partiturum. Postquam natura hominũ ita diuisa fuit, quisq; sui dimidium cupiebat. Igitur concurrebãt, iactisq. circũ brachijs sese inuicem complectebantur, redigi in priorem habitum affectantes. propterea fame & torpore defecissent, nisi deus congressui modum imposuisset. Hinc vtiq; mutuus hominibus innatus est amor priscæ naturæ conciliator, annitẽs vnum ex duobus efficere, hominumque naturæ mederi. Est enim quisq; nostrum dimidium hominis vtpote sectus, quẽadmodum pisciculi qui plettæ & auratæ vocantur, scissi ex vno duo efficiuntur. quærit autem sui quisq; dimidiũ. Quoties itaq; dimidium suum alicui, cuiuscunq; sexus auidus sit, occurrit, vehementissime concitatur, ardenti inhæret amore, neq; momentum quidem ab illo patiatur seiungi. Totius itaq. reficiendi cupido, nixus amoris nomẽ accepit. Qui nos præsenti in tempore summopere iuuat, dum in sui dimidium olim amicissimum quenque conducit: & in posterum spem summam inijcit nobis deum pie colentibus in veterem figuram restituendo, medendoque se nos beatissimos effectuñ.

EXPONITVR OPINIO PLATONIS de antiqua hominis figura. CAP. II.

HAec Aristophanes & alia narrat permulta, mõstris portẽtisq; similia: sub quibus quasi velaminibus, quibusdã

diuina mysteria latere putandum. Mos enim erat veterum theologorum sacra ipsorum puraque arcana ne à prophanis & impuris polluerentur figurarum vmbraculis tegere. Nos autem quæ in figuris superiorum, & alijs describuntur, singula exacte ad sensum pertinere nõ arbitramur. Nam Aurelius Augustinus, non omnia, inquit, quæ in figuris finguntur significare aliquid putãda sunt. Multa enim propter illa quæ significant ordinis & connexionis gratia sunt adiuncta. Solo vomere terra proscinditur. Sed vt hoc fieri possit, cætera quoque huic aratri membra iunguntur. Quæ igitur nobis exponenda proponitur hæc summa. Homines quondam tres sexus habebant, Masculinum, Fœmininum, Promiscuũ, Solis, Terræ, Lunæq. filios erant & integri. Sed propter superbiam cum deo æquare se vellent, scissi in duo sunt: iterum si superbiant, bifariam discindendi. Sectione facta, dimidium amore ad dimidium trahitur, vt integritatis restitutio fiat, qua completa beatum genus hominum est futurum. Summa verò nostræ interpretationis erit huiusmodi. Homines, id est hominum animæ quondam, id est, quando à Deo creantur, integræ sunt, duobus sunt exornatæ luminibus, ingenito & infuso: vt ingenito æqualia & inferiora, infuso superiora conspicerent. Deo æquare se voluerunt, ad vnicum lumen ingenitum se reflexerunt. Hic diuisæ sunt spendorem infusum amiserunt. quando ad solum ingenitum sunt conuersæ: statimq; in corpora cecidere. Superbiores factæ iterum diuidentur: id est si naturali nimium confidant ingenio, lumen illud ingenitum & naturale, quod restitit, quodammodo extinguetur. Tres sexus habebant. Mares sole, Fœminæ terra, Promiscuę Luna genitæ. Dei fulgorem aliæ secundum fortitudinem, quæ mascula est, aliæ secũdum temperantiam, quę fœmina, aliæ secũdum iustitiam, quæ promiscua, susceperũt. Hæ tres in nobis virtutes aliarum trium quas Deus habet, sunt filiæ. Sed in deo tres illę, Sol, Luna, Terra: in nobis Mas, Fœmina, Promiscuum nuncupantur. Sectione facta dimidiũ amore ad dimidium trahitur. Animæ iam diuisæ & immersæ corporibus, cum primum ad annos adolescentiæ venerint, naturali & ingenito lumine, quod seruarunt, ceu sui quodam dimidio excitantur ad infusum illud diuinumq. lumen, olim ipsarum dimidium, quòd cadentes amicere, studio veritatis recipiendum. Quo recepto iam integræ erunt, & dei visione beatę. Hoc igitur erit interpretationis nostræ compendium.

HOMO EST IPSA ANIMA, ET anima est immortalis. CAP. III.

CORpus cum ex materia constet & quantitate, & ad materiam suscipere, ad quantitatem diuidi solum extẽdique pertineat, atque ita susceptio & diuisio passiones sint: consequens est, vt suapte natura passioni tantum sit & corruptioni subiectum. Siqua verò actio corpori competere videatur, non in quantum corpus est agit, sed in quantum illi vis quædam quodammodo incorporea & qualitas inest, vt in ignis mole caliditas, in aquæ materia frigus, in corpore nostro cõplexio. Ex quibus certe qualitatibus operationes corporum proficiscuntur. Nos enim quia longus, aut latus, aut profundus est ignis, sed quia calidus, calefacit. Neque qui extensior ignis, calefacit magis, imò propter dispersionem minus, sed qui calidior. Cum igitur virium, & qualitatum beneficio operationes proueniant, ac vires ipsæ & qualitates ex materia & quantitate non constent, licet in materia quantitateq; sint, sequitur vt pati ad corpus, agere ad aliquid incorporale pertineat. Vires vtique hæ instrumenta quidem sunt operandi. Ipsæ vero per se nequaquam sufficiunt ad operandum, quia non sufficiunt ad existendum. Quod enim in alio iacet, seque ipsum sustentare non potest, ab alio certe dependet. Quo fit, vt qualitates, quia à corpore necessario sustinentur, ab aliqua superiori substãtia, quæ neque corpus sit, neque in corpore iaceat, fiant atque regantur. Huiusmodi anima est, quæ corporibus præsens & insidens ipsa se sustinet, & qualitatem vimq. complexionis corporibus tribuit, per quæ tanquam instrumenta in corpore, & per corpus varias operationes exercet. Hinc generare, nutrire, augere, currere, stare, sedere, loqui, artis opera fabricare, sentire, intelligere, homo asseritur. Omnia vero hæc anima ipsa facit, ideoque anima erit homo. Si generare, augere, nutrire hominem dicimus, anima tanquam pater & artifex corporis, ipsum gignit, auget, atque nutrit. Si stare, sedere, loqui, anima corporis membra sustinet, flectit, & vibrat, Si fabricare, currere, anima manus porrigit, & pro arbitrio torquet, pedes agitat. Si sentire, anima per sensuum instrumenta, quasi fenestras, & foramina exteriora corpora percipit. Si intelligere, anima per seipsam sine aliquo corporis instrumento varietatem assequitur. Omnia igitur quæcunque homo facere dicitur, animus ipse facit, corpus patitur. Quapropter homo solummodo animus, corpus autem hominis opus & instrumentum. Eo maxime, quòd animus operationem eius potissimam, intelligentiam scilicet, sine vllo corporis instrumento exercet, cum res per illam incorporales intelligat, per corpus verò sola corporalia cognoscantur. Itaque si animus per se agit quicquam, per se certè est, & viuit. Viuit autem sine corpore quod sine corpore operatur. Si per se est, esse sibi quiddam proprium conuenit corpori, nõ commune, propterea potest proprium sibi seorsum à corporis mole sortiri hominis cognomentum. Quod sane nomẽ quia de vnoquoque nostrũm per omnem vitam dicitur, quisque enim in omni ætate vocatur homo, ideo aliquid significare videtur quod stabile permanet. Corpus iugiter fluit, crescendo, decrescendo, resolutione continua, liquefactione, calore vicissim, & frigore permutatum. Anima semper eadem permanet, quod liquido nobis ostendit veritatis inquisitio, bonique voluntas semper eadem, & firma memoriæ conseruatio. Quis ergo vsq; adeo demẽs erit, vt hominis appellationem in nobis firmissimam corpori fluenti semper & vndique permutato potius, quàm animo stabilissimo tribuat? Ex his perspicuum esse potest, cũ homines Aristophanes nominauit, more Platonico animas nostras significasse.

QVOD ANIMA EST DVOBVS ornata luminibus, & quare in corpus descendit creatio animæ cum duobus luminibus. CAP. IIII.

POrro anima statim ex deo nata naturali quodam instinctu in deum parentem suum cõuertitur, quemadmodum ignis in terra superiorum vi genitus confestim naturæ impetu ad superiora dirigitur, conuersa in eum eius radijs illustratur. Sed primus hic fulgor in animæ substantia per se prius informi receptus, fit obscurior atque ad illius tractus capacitatem proprius ipsi & naturalis euadit, ideoque per eum vt pote sibi æqualẽ, seipsam & quæ infrà se sunt, id est, corpora omnia anima videt quidem: Deum verò & alia superiora nõ videt. Sed enim per primã hanc scintillam deo facta propinquior aliud iterum clarius accipit lumen, quo etiam superna cognoscat. Lumen igitur habet geminum: Naturale alterum, siue ingenitum: Diuinum alterum & infusum: quibus vnà coniunctis ceu duabus alis per sublimem peruolare valeat regionem. Ac si diuino illo semper vteretur, semper diuinis hæreret: Terra rationalibus esset animalibus vacua. Cæterum diuina prouidẽtia decretum est, vt anima sui ipsius sit domina, possitque tum vtroque simul lumine vti, tum altero. Hinc fit vt natura duce ad proprium sui lumen conuersa prætermisso diuino seipsam viresque suas quæ ad fabricam corporis spectant, animaduertat: cupiatque vires huiusmodi in fabricandis corporibus exequi. Hac vt aiunt, cupiditate grauata, descendit in corpus: vbi generandi, mouendi & sentiendi vires exercet: suaque præsentia terram intimam mundi sedem exornat: quæ ideo ratione carere non debuit, neque pars mundi esset rationalium viuentiũ præsentia destituta: quemadmodũ & illius autor ad cuius similitudinem mundus factus est, totus est ratio. Cecidit autem animus noster in corpus, cum prætermisso diuino, solo suo vsus est lumine: ac seipso cœpit esse contentus. Solus deus cui deest nihil, supra quẽ nihil, seipso contentus permanet, sibi sufficiẽs, quapropter deo se parem fecit tunc animus, cũ se solo noluit esse contentus, quasi minus quàm deus sibi ipse sufficeret.

QVOT VIIS ANIMA ad Deum redit. CAP. V.

HAnc plane superbiã causam fuisse Aristophanes ait, vt animus qui natus est integer, secaretur, id est, ex geminis luminibus altero posthac vteretur, alterum verò negligeret. Hic in corporis barathrum ceu letheum flumen immersus, suique met ad tẽpus oblitus, sensibus & libidine, quasi satellitibus & tyranno rapiatur. Verum adulto corpore, purgatis sensuum instrumentis conferente doctrina pabulũ, resipiscit: vbi naturalis emicat fulgor, naturaliumque rerum ordinem indagat: qua inuestigatione architectum ingentis huius machinæ aliquem esse persentit: eum & videre cupit & possidere: ille solo diuino splendore conspicitur. Ideo mens propriæ lucis indagine ad diuinam lucem recuperandam vehemẽtissime instigatur. Instigatio vero, appetitioque huiusmodi verus est amor: quo duce dimidium hominis alterum, alterum eiusdem dimidium concupiscit, quia naturale lumen, quod animi dimidium est, lumen illud diuinum quod alterum eiusdem dimidium dicitur, olim neglectũ accendere rursus

rursus in animo nititur: atq; id est, quod in epistola ad Dionysiũ inquit Plato. Humanus animus affectat qualia diuina sint intelligere, aspiciẽs in ea, quæ sibi cognata sunt. Verum cum Deus lucem suam infudit in animum, ad id potissimum eam accõmodauit, vt homines ad beatitudinem, quæ in ipsius possessione consistit, perduceret. Ad hanc quatuor virtutibus perducimur, Prudentia, Fortitudine, Iustitia, Temperantia. Prudentia primo beatitudinem nobis ostendit. Tres illæ virtutes reliquæ, quasi viæ tres ad beatitudinem ducunt. Scintillam itaque suam in varijs animis Deus ad finẽ huiusmodi varie temperat: ita vt prudentia duce, alij per fortitudinis, alij per iustitiæ, alij per temperantiæ officia suum repetant autorem. Nempe alij huius muneris gratia, pro Dei cultu, pro honesto, pro patria pericula mortemque forti animo subeunt. Alij sic vitam iuste instituunt, vt nec iniuriam cuiquam inferant, neque inferri pro viribus sinant. Alij vigilia, inedia, labore libidines domant. Hi tribus quidem procedunt talibus: sed ad eundem beatitudinis finem prudentia hunc illis monstrante peruenire conantur, proinde tres hæ virtutes in dei quoque ipsius prudentia continentur. Harum desiderio accensi hominum animi per earum officia ad eas cupiunt peruenire: illis hærere, perpetuoque potiri. Fortitudinem hominum masculam robur & audaciam nuncupatus. Temperantiam fœminam propter remissum quendam & frigidiorem desiderij habitum, miteque ingenium. Iustitiam promiscuam: fœminam quidem prout innocentia sua iniuriam infert nemini: masculam verò prout alij inferri non sinit, & seueriori censura in homines iniquos animaduertit. Quia verò maris dare, fœminæ suscipere proprium est, idcirco solem qui lumen à nullo accipiens exhibet omnibus, marem vocamus: Lunam quæ accipiens à sole dat elementis, à dando & accipiendo promiscuam: Terram cum accipiat quidem ab omnibus, tribuat nulli, fœminam nũcupamus. Quãobrem, Sol, Luna, Terra, Fortitudo, Iustitia, Temperãtia merito maris, promiscui, fœminæ signatur cognomine: atque, vt excellentiorem Deo appellationem exhibeamus has virtutes in illo, Solem, Lunam, Terram: in nobis masculinũ sexum dicimus, promiscuum, fœmininum. Quibus autem lux illa diuina à dei sole cum fortitudinis affectu in sui ortu fuit infusa, his masculam dicimus lucem fuisse concessam. Quibus à dei luna cum affectu iustitiæ, promiscuã. Quibus à dei terra cũ affectu temperãtiæ, fœminam. Lucem illã infusam, atq; diuinã statim ad naturalem reflexi neglegimus. Alteram ergo posthabita seruauimus alteram: vbi dimidiũ nostri tenemus, dimidiũ prætermisimus. Certo verò ætatis tẽpore à naturali lumine ducti diuinũ affectamus quidem omnes sed diuerso modo diuersi ad eius adeptionẽ procedimus, per fortitudinẽ, qui à dei fortitudine illud olim cum affectu fortitudinis acceperũt: per iustitiã alij, temperantiãmue similiter. Deniq; suũ illud dimidiũ quisq; vt acceperat quærit. Et alij per masculam quidem dei lucem amissam olim, iam recuperatã, dei volunt mascula fortitudine perfrui: alij per promiscuam lucem similiter virtute promiscua: alij per fœminam eodem pacto. Munus profecto tantum hi consequuntur, qui postquam adulta ætate scintilla in ipsis naturalis eluxit, eam nõ esse ad diuina iudicanda sufficientem existimant, ne scintillæ naturalis iudicio, aut animarum aut corporum affectus diuinæ tribuant maiestati, putentque illã non esse corporibus animisue præstantiorem. In quo sane plerique errasse traduntur: qui in diuinorum inuestigatione ingenio naturali confisi, aut Deum non esse dixerunt, vt Diagoras: aut dubitauerunt, vt Protagoras: aut corpus iudicauerunt: vt Epicurei, Stoici, Cyrenaici alijque permulti: aut animam quandam, vt Marcus Varro, Marcus Manilius, alijque nonnulli. Hi tanquam impij non modo diuinum lumen olim neglectum nõ recuperauerunt, sed & naturale propter eius abusum deprauauere: quod deprauatũ est, factum non iniuria scissumque putatur. Ideo illorum animi, qui tanquam superbi & fastu tumidi suis cõfidunt viribus, secantur, vt ait Aristophanes, iterum: cum etiam naturale lumen, quod illis erat reliquum, opinionibus falsis obscurant, & moribus iniquis extinguũt. Itaque naturali lumine recte vtuntur, quicunque mancum illud, & mutilatum esse recognoscentes ad naturalia iudicãda satisfacere quodammodo arbitrantur: ad ea verò, quæ supra naturam sunt, sublimiori lumine opus esse putantes exactissima quadam animi purgatione ita se præparant, vt diuina lux iterum illis effulgeat: cuius radijs recte de deo sentient, & in pristinam illam integritatem restituentur.

AMOR ANIMAS REDVCIT IN cœlum, Beatitudinis distribuit gradus, gaudium largitur æternum.

CAP. VI.

Hunc vos conuiuæ præstantissimi Deum, quem præ cæteris dijs generi humano beneficum esse Aristophanes ait, omni sacrificiorum genere vobis propitium facite: hunc pijs precibus inuocate: hunc toto corde capessite. Hic animos sua beneficẽtia primum ad cœlestem ducit mensam: ambrosia & nectare abundantem: deinde singulos singulis accommodat sedibus: postremo suauiter detinet in æternum. Nulli enim cœlum repetunt, nisi qui cœlorum regi placuerunt: placent illi, qui eum summopere diligunt. Cognoscere quidem illum verè, omnino præsenti in tempore impossibile est. Vere autem amare quoquomodo cognitum, & possibile est, & facile. Qui Deum cognoscunt, nondum illi placent, nisi cognitum diligant: qui cognoscunt diligũt, nõ quia cognoscunt, sed quia qui diligunt, amantur à deo. Nos enim non eos qui nouerint, sed qui nos amauerint, charitate complectimur. Multos nanque qui nos cognoscunt, hostes habemus. Quod ergo nos cœlo restituit, non dei cognitio est, sed amor. Discumbentium præterea ordo in mensa cœlesti diuersos sequitur gradus amantium. Nam qui deum excellentius dilexerunt, dapibus excellentioribus ibi vescuntur. Nempe qui per opera fortitudinis dei fortitudinem coluerunt, ea ipsa fruuntur. Qui iustitiam verò, iustitia: temperantia similiter, qui temperantiam: atque ita varijs diuinæ mẽtis ideis & rationibus varij animi pro vario amoris raptu fruuntur. Toto autem Deo fruuntur omnes, quia totus in singulis est ideis. Sed Deum totum præstantius possident, qui eum in præstantiori idea conspiciunt. Quisque verò ea dei virtute potitur, quàm dilexit. Ideo liuor, vt Plato inquit in Phædro, abest à diuino choro. Cum enim omnium iucundissimum sit, re amata potiri: quilibet in eo potiundo quod amat cõtentus plenusque viuit. Quippe si amatores duo delitiarum suarum compotes fiant, vterque in amata sui possessione quiescit: neque curam quidem vllam habebit, ni alter pulchriori potiatur amato. Quapropter amoris beneficio factum est, vt in diuersis felicitatis gradibus portione sua quilibet sine vlla inuidia sit cõtentus. Fit etiam vt sine vlla satietate animi ijsdem vescãtur dapibus in æternum. Vt enim oblectentur conuiuæ, non epulæ, non vina sufficiunt, nisi fames, sitisque ad vescendum alliciant: ac tandiu oblectatio, quandiu & auiditas permanet. Auiditatem verò quis amorem quendam esse negauerit? Aeternus igitur amor quo semper in deum afficitur animus, efficit vt deo semper tanquam nouo spectaculo gaudeat. Amorem hunc eadem dei bonitas semper accendit in animo: quæ & beatum facit amantem. Tria igitur, vt breui complectar, amoris beneficia collaudabimus, quod nos olim diuisos in integrum restituendo, reducit in cœlum: quod suis quenque collocat sedibus, facitq; omnes in illa distributione quietos: quod omni expulso fastidio suo quodam ardore oblectamentum quasi nouum iugiter accendit in animo, redditque illum blãda & dulci fruitione beatum.

ORATIO QVINTA.

AMOR EST BEATISSIMVS, quia pulcher est & bonus.

CAP. I.

Carolus Marsupinus, musarum dulcis alumnus, Landinum poëtam secutus, Agathonis orationem sic aggreditur. Amorem deum noster Agatho beatissimum, quia pulcherrimus sit & optimus, arbitratur. Quæ ad hoc vt sit pulcherrimus, quæ item vt optimus, exiguntur, diligenter enumerat: in quibus enumerandis amorem ipsum effingit. Postremo postquam qualis est enarrauit, beneficia ab eo generi humano tributa connumerat, atq; hęc disputationis illius est summa. Nostra interest in primis inquirere, quã ob causam vt beatũ ostenderet, pulchrũ valde esse dixit & bonũ: quódue sit inter bonitatẽ, pulchritudinemq; discrimen. Beatũ in Philebo Plato vult esse, cui nihil deest: idq; esse illud quod sit ab omni parte perfectum. Est autem perfectio interior quædã, est & exterior. Interiorem, bonitatem: exteriorem, pulchritudinem dicimus. Propterea quòd bonũ penitus est & pulchrũ id tanquam ab omni parte perfectũ, beatissimũ nũcupamus. Hanc vtiq; differẽtiam omnibus in rebus animaduertimus. Nempe in lapillis, physici volunt, temperatissima quatuor elementorũ permixtio quædam interior, nitorem parit exteriorem. Herbas præterea & arbores innata radicibus medullisque fœcũditas, florum & foliorum grauissima vestit varietate. In animalibus autem salubris humorum complexio iucundam lineamentorum & colorum speciem procreat. Virtus etiam animi decorem quendam præ se ferre videtur in verbis, gestibus, operibus, honestissimum. Cœlos quoque

z sublimis

sublimis eorum substantia clarissimo lumine circunfundit. In his omnibus interna perfectio producit externam. Illam bonitatem, hanc pulchritudinem possumus appellare Quocirca bonitatis florem quendam esse pulchritudinem volumus: cuius floris illecebris, quasi esca quadam, latens interius bonitas allicit intuentes. Quoniam verò nostræ mentis cognitio à sensibus ducit originem, bonitatem ipsam in rerum penetralibus insitam nec intelligeremus vnquam, neq; appeteremus, nisi ad eam speciei exterioris indicijs manifestis proueheremur. Qua in re mirabilis admodum formæ huius, comitisque ipsius apparet vtilitas. Per hæc satis ostensum arbitror, tantum inter bonitatem & speciem, quantum inter semen & flosculum interesse: atque vt flores arborum seminibus orti semina ipsi quoque producunt: ita speciem hanc bonitatis florem vt ex bono pullulat, sic & ad bonum amantes perducere quod quidem noster hic heros abunde in superioribus demonstrauit.

QVOMODO PINGITVR AMOR, & quibus animæ partibus pulchritudo cognoscitur. & generatur amor. CAP. II.

POst hæc diffusius enumerat Agatho quot ad eius dei formosam speciem requiruntur. Iuuenis inquit est, tener, agilis, concinnus, & nitidus. Nobis autem primo quærendū quid hæc ad pulchritudinem cōferant. Deinde cum deo huic attribuuntur, quo pacto intelligi debeant. Rationem homines habent & sensum. Ratio per seipsam rationes rerum omnium incorporeas compræhendit. Sensus per quinque sui corporis instrumenta corporum imagines & qualitates attingit: Colores per oculos, per aures voces. Odores per nares per linguam sapores, per neruos qualitates simplices elementorum, calorem videlicet, frigusque & reliqua. Propterea sex ad cognitionem pertinentes, quantum ad propositam attinet quæstionem, vires animi numerantur: Ratio, Visus, Auditus, Olfactus, Gustus, & Tactus. Ratio numini summo, Visus igni, Aëri auditus, vaporum odori Olfactus, atque Gustus, Tactus terræ tribuitur. Ratio siquidē cœlestia indagat, nec propriam in membro corporis aliquo sedem habet quemadmodum neque certam habet sedem in vlla mundi parte diuinitas. Visus in sublimi parte corporis velut ignis in suprema mundi regione locatur, & lumen natura sua percipit, quod ignis est proprium. Auditus visum non aliter quàm purus aër ignem secutus voces haurit: quæ & in aëre fracto gignuntur, & per aëris interuallum aures illabuntur. Olfactus caliginoso aëri, vaporibusque ex aëre & aqua mixtis omnino assignatur: quia inter aures & linguam, quasi aërem & aquam, positus, vapores eos appræhendit facile, & diligit maximè, qui ex aëris & aquæ mixtione proueniunt: quales sunt herbarum, florum, pomorum odores naribus suauissimi Quis dubitet gustum aquæ liquoribus comparare: qui olfactui tanquam aërē crassiori succedit, & iugi saliuę liquore perfusus, potu vehementissime delectatur, humidisque saporibus? Quis item ambigat terræ tactum ascribere: cum per omnes terreni corporis partes fiat: in neruis qui terreni maximè sunt, expleatur: facilime tangat quæ soliditatem habent & pōdus, quod terra corporibus tribuit? Hinc etiam accidit vt tactus, gustus, olfactus, solum proxime ipsis apposita sentiant, & patiantur admodum sentiendo: licet olfactus remotiora, quàm gustus & tactus appræhendere videatur. Auditus autem remotiora cognoscit, neque ita offenditur. Quo etiam longius prospicit visus: & momento facit, quod aures tempore: prius enim coruscatio cernitur, quàm tonitrus audiatur. Ratio remotissima capit: neque enim quæ in mundo sunt solum, & quæ præsentia, vt sensus: sed etiam quæ supra cœlum, & quæ fuerunt aut futura sunt, percipit. Ex his patere cuique potest, sex illarum animæ virium, tres ad corpus & materiam potius, Tactum scilicet & Gustū, & Odoratum: tres autem alias, Rationem videlicet & Visum & Auditum ad spiritum pertinere. Ideo tres illæ ad corpus potius declinantes corpori magis quàm animo congruunt: & ea quæ ab illis percipiuntur, cum corpus sibi congruum moueant, vix ad animam vsque perueniunt, minimeque illi tanquam minime similia placent. Tres vero superiores à materia remotissimæ, animæ multo magis conueniunt: resque eas capiunt, quæ corpus quidem parum admodum, animum verò vehementissime moueant. Quippe Odores, Sapores, Calores, atque similia, corpori aut nocent plurimū, aut prosunt paulum, quid ad animi aut admirationem, aut iudicium conferunt, ac modice ab illo desiderantur. Ratio incorporeæ veritatis, colores, figuræque & voces, corpus aut nihil, aut vix & minimum mouent: Animi vero aciem ad indagandum potissimum acuunt: atque eius ad se desiderium rapiunt. Animi cibus est veritas. Ad eam inueniendam oculi, ad discendam aures magnopere conferunt. Igitur quæ ad rationem, visum, auditum pertinent, gratia suijpsius affectat, quasi proprium alimentum. Quæ verò sensus tres alios mouent, corpori vel nutriendo, vel fouendo, vel generando magis necessaria sunt. Ea itaque animus, non sui, sed alterius, id est, corporis causa quærit. Amare autem ea dicimus, quæ propter nosmetipsos desideramus, quæ autem propter aliquid quiddam cupimus, minimè. Meritò igitur amorem ad scientias, figuras, & voces duntaxat volumus pertinere: atque idcirco gratia illa solum, quæ in tribus his reperitur, animi virtute, figura, voce: quia maximè animū prouocat, ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod voco significat κάλλησις, id est prouocatio nominatur, κάλλος vero Græce pulchritudinē Latine significat. Gratus quidem nobis est mos verus & optimus animi: grata corporis speciosi figura: grata vocum concinnitas: cumque tria hæc animus, vtpote sibi cognata, & quodammodo incorporea pluris admodum quàm tria reliqua faciat, consentaneum est, vt auidius asciscat, ardentius complectatur, vehementius admiretur, atque hæc ipsa, seu virtutis, seu figuræ, siue vocum gratia, quæ animum per rationem vel visum vel auditum ad se vocat, & rapit, pulchritudo rectissime dicitur. Atque hæ tres illæ gratiæ sunt, de quibus sic Orpheus, ἀγλαΐη, θάλεια καὶ εὐφροσύνη πολύολβε. Splendor, viriditas, lætitiaque vbertima. Splendorem quidem vocat gratiam illam & pulchritudinem animi, quæ in veritatis & virtutis claritate cōsistit. Viriditatem vero, figuræ, colorisque suauitatem, hæc enim summopere in iuuentutis viriditate florescit. Lætitiam denique sincerum illud & salubre, & perpetuum, quod in musica sentimus, oblectamentum.

PVLCHRITVDO EST aliquid incorporeum. CAP. III.

CVm hæc ita se habeant, necessariū est pulchritudinem esse aliquid virtuti, figuræ, vocibusque commune. Non enim quodlibet istorum trium pulchrum similiter vocaremus, nisi vna his tribus inesset pulchritudis definitio. Quo fit vt ipsa pulchritudinis ratio corpus esse non possit: quoniam virtutibus animi quæ incorporeæ sunt, pulchritudo si esset corporea, minimè conueniret. Atqui tantum abest vt corpus sit pulchritudo, vt non modo quæ virtutibus animi, sed etiam quæ corporibus, & vocibus inest, nequeat esse corporea. Quamuis enim corpora quædam speciosa dicamus, non tamen sunt ex ipsa sui materia speciosa. Siquidem corpus hominis vnum atque idem hodie formosum, cras autem casu aliquo fœdante deforme, quasi aliud sit esse corpus, aliud esse formosum Neque etiam sunt ex ipsa quantitate formosa: quandoquidem grandia nonnulla atque item breuia quædam formosa videntur: ac sæpe magna deformia, parua formosa: & contrà parua turpia, magna gratissima. Nonnunquam etiam accidit, vt similis sit in magnis quibusdam, & paruis corporibus pulchritudo Si itaque stante sępenumero eadem quantitate casu quodam pulchritudo mutatur, & mutata aliquando quantitate permanet pulchritudo, ac similis in magnis paruisque videtur, certè duo hæc pulchritudo, & quantitas debent esse omnino diuersa. Quinetiam si corporis cuiusque formositas in ea ipsa sui corporis crassitudine quodammodo corporea esset, non tamen vt corporalis esset, intuenti placeret. Placet animo personæ alicuius species, non prout in exteriori iacet materia, sed prout eius imago per visum ab animo capitur vel concipitur. Imago illa in visu & animo, cum isti sint incorporei, corpus esse non potest. Quo enim pacto cœlum, vt ita loquar, totum parua oculi pupilla caperetur, si modo corporali reciperet? Nullo profecto. Sed enim spiritus in puncto omnem corporis amplitudinem spiritali modo & incorporea imagine suscipit, placet vtique animo ea duntaxat species, quæ ab illo suscipitur. Hæc autem licet exterioris corporis simulacrum sit in eo, tamen est incorporea. Ergo species incorporea placet. Quod placet, id cuique gratum: quod gratum, hoc denique pulchrum, quo efficitur vt amor ad incorporeum aliquid referatur: atque ipsa pulchritudo spiritale quoddam potius rei simulacrum sit, quàm corporea species. Sunt autem nonnulli qui certam membrorum omnium positionem, siue, vt eorum verbis vtamur, commensurationem & proportionem cum quadam colorum suauitate, esse pulchritudinem opinentur. Quorum nos opinionem propterea non admittimus, quia cum huiusmodi partium dispositio in solis sit rebus compositis, nulla essent simplicia speciosa. Nūc autem puros colores, lumina, vocem vnam, fulgorem auri, & argenti candorem, scientiam, animam, quæ omnia simplicia sunt,

pulchra

pulchra vocamus: nosque ista mirifice tanquam reuera sint pulchra delectant. Accedit ad hæc quòd proportio illa cuncta includit corporis composita membra, neque est in singulis, sed in cunctis. Singula itaque membra per se pulchra non erunt. Ex singulis autem particulis totius compositi proportio nascitur. Vnde nonnihil sequitur absurdissimum: vt quæ suapte natura speciosa non sunt, pulchritudinem pariant. Sæpenumero etiam accidit, vt manente eadem membrorum proportione, atque mensura, corpus æque vt antè non placeat. Eadem porro hodie, quæ anno superiori corporis vestri figura, gratia verò non eadem. Nihil tardius quàm figura, nihil citius senescit quàm gratia. Ex quo liquido constat, non idem esse pulchritudinem & figuram. Sæpe quoque videmus rectiorem in vno quodam quam in alio dispositionem partium mensuramque membrorum: alius tamen, nescimus qua de causa, nobis formosior iudicatus amatur ardentius, quo satis admoneri videmur, vt aliud quiddam formositatem, quàm dispositionem partium censeamus. Eadem nos ratione admonet ne formam suspicemur esse colorum suauitatem. Plerunque enim color in seniore clarior: in iuniore gratia maior. Et in æqualibus fit nonnunquam, vt qui colore superat alterum, gratia tamen ab illo & pulchritudine superetur. Neque tamen audeat quispiam mixtionem quandam ex figura coloribusque, pulchritudinem affirmare. Sic enim neque scientiæ, neque voces quæ colore & figura carent, neque colores & lumina quæ certam nullam figuram habent, amore digna iudicarentur. Præterea cuiusque cupiditas, eo habito quod volebat, expletur. Nempe fames & sitis, cibo potuque sedantur: amor nullo impletur aspectu corporis vel amplexu. Nullam igitur naturam corporis ardet: pulchritudinem certe sectatur. Quo fit, vt ea corporeum aliquid esse non possit. Ex omnibus his colligitur, eos qui amore accensi pulchritudinem sitiunt, modo velint liquore hoc hausto ardentissimã sitim extinguere, alibi quàm in materiæ fluuio, aut quantitatis aut figuræ, aut colorum quorumlibet riuulis, dulcissimum pulchritudinis huius humorem, quo sitis eorum accenditur, quęrere oportere. Quò vos tandem miseri vertetis amantes? Quis vestri cordis flammas extinguet acerrimas? Quis tãtum sedabit incendium? Hoc opus, hic labor. Dicam protinus. Sed attendite.

PVLCHRITVDO EST splendor diuini vultus. CAP. IIII.

Diuina potestas omnia supereminẽs statim à se natis angelis, atque animis suum illum radium in quo fœcunda vis inest omnium creandorum, tanquam filijs clementer infundit. Hic in eis vtpote sibi propinquioribus totius mundi dispositionem, & ordinem multo pingit exactius, quàm in mundi materia. Quamobrem hæc mundi pictura quàm cernimus vniuersa, in angelis & animis lucet expressior. In illis enim sphæræ cuiusque figura, solis, lunæ, & syderum reliquorum, elementorum quoque, lapidum, arborum, animalium singulorum. Picturæ huiusmodi in angelis exemplaria & ideæ: in animis rationes, & notiones: in orbis materia, formæ atque imagines à Platonicis nominatur: claræ quidem in orbe: clariores in animo: in angeli mẽte clarissimæ. Vnus igitur dei vultus tribus deinceps per ordinem positis lucet in speculis, Angelo, Animo, Corpore mundi: In illo tanquam propinquiore clarissimè: in hoc remotiore obscurius: in hoc remotissimo, si ad cætera compares, obscurissime. Proinde sancta mens angeli nullo impedita corporis ministerio in seipsam reflectitur, vbi Dei vultum illum sinu suo insculptum introspicit: inspectum ilico admiratur: auidissime illi semper inhæret. Vultus illius diuini gratiam, pulchritudinem dicimus. Auiditatem angeli, Dei vultui penitus inhærentem, vocamus amorem. O vtinam nobis idem contingeret. Sed enim animus noster ea conditione genitus, vt terreno corpore circunderetur, ad officium generandi declinat. Qua inclinatione grauatus thesaurum penetralibus suis absconditum negligit. Deinde terreno corpore inuolutus diutissimè seruit corporis vsui: ad hoc opus sensum quidem semper, rationem quoque diutius quàm decet, accommodat. Hinc efficitur vt diuini vultus illius candorem in se perpetuo enitẽtem, non prius animaduertat, quàm adulto iam corpore, & ratione expergefacta dei vultum in dei machina refulgentem, & oculis manifestum cogitatione consideret. Qua quidem consideratione prouehitur ad eum qui intus emicat intuendum. Quoniam verò parentis vultus gratus est filijs, necesse est animis dei patris vultum esse gratissimum. Vultus huius, vt idem sæpius repetam, nitor, & gratia, siue in angelo, siue in animo, siue in mundi materia, pulchritudo vniuersalis est appellanda: impetusq; ad illam vniuersalis dicendus est amor. Vbique incorpoream esse hanc pulchritudinem non ambigimus. In angelo enim & in animo eam corpus aliquod non esse nemini dubium. In corporibus etiam eam esse incorporalem, & suprà monstrauimus, & ad præsens ex eo potissimum intelligimus, quod oculus nil aliud, nisi solis aspicit lumen. Figuræ nanque, & colores corporum nunquam nisi lumine illustrata perspiciuntur, neque ipsa cum materia sua ad oculos veniunt. Necessarium tamen esse videtur ea in oculis esse, vt ab oculis videantur. Vnum itaque solis lumen corporum omnium ab eo illustratorum coloribus figurisque depictum sese oculis offert. Sic affectum lumen oculi suo quodam radio adiuuante percipiunt: perceptum ipsum, & quæ in eo sunt omnia vident. Quare totus hic mundi qui conspicitur, ordo, non eo modo quo in materia corporum, sed quo in luce oculis infusa est, cernitur. In ea luce cum à materia secretus sit, necessario est corporis expers. Quod ex hoc etiam euidẽter apparet, quòd lumen ipsum corpus esse non potest, cum momento ab oriente in occidentem totum ferme impleat orbem: aëris & aquæ corpus sine vlla offensione vndique penetret: sordibusque immixtum nusquam inficiatur. Hæc verò corporum naturæ nullo modo conueniunt. Corpus siquidem non momento mouetur, sed tempore: neque alterum absque sui, vel alterius, vt vtriusque offensione penetrat alterum: ac duo inuicem corpora mixta mutua se contagione inficiũt. Quod in aquæ & in vini, ignis & terræ confusione conspicimus. Cum igitur solis lumen incorporeum sit, quicquid suscipit, naturæ suæ suscipit modo. Propterea colores, & figuras corporum modo suscipit spiritali: eodemque pacto ipsum ab oculis susceptum inspicitur. Quo factum est, vt totus hic mundi decor, qui tertius est dei vultus, per incorpoream solis lucem incorporeum sese oculis offerat.

QVOMODO NASCITVR AMOR & odium, quódue pulchritudo est incorporea. CAP. V.

EX his omnibus sequitur, vt omnis diuini vultus gratia: quæ vniuersalis dicitur pulchritudo: non in angelo solum, & animo incorporea sit: sed in aspectu etiam oculorum. Neque faciem hanc simul totam solummodo, verumetiam partes eius admiratione commoti diligimus. Vbi particularis amor ad particularem pulchritudinem nascitur. Sic & ad hominem aliquem ordinis mundani membrum afficimur: præsertim cum in illo perspicue diuini decoris scintilla refulget. Affectus huiusmodi duabus ex causis nascitur: tum quia paterni vultus nobis placet imago: tum etiam quia hominis apte compositi species, & figura, cum ea humani generis ratione, quàm animus noster ab omnium autore suscipit, & retinet, aptissime congruit. Vnde hominis exterioris imago per sensus accepta, transiensque in animum, si hominis figuræ quàm possidet animus, dissonat, e vestigio displicet, & odio tanquam deformis habetur. Si consonat, ilico placet, & tanquam formosa diligitur. Quo fit, vt nonnulli nobis obuij continuo placeant, vel displiceant: nosque affectus huiusmodi causam nesciamus. Quippe cum animus corporis ministerio impeditus intimas illas sui formas nequaquam respiciat. Verum naturali, & occulta quadam incõgruitate, vel congruitate fit, vt forma rei exterior imagine sua eiusdem rei formam in animo pictam pulsans dissonet aut consonet: atque occulta hac offensione vel blanditie motus animus, rem ipsam aut oderit, aut amet. Integram sane creandi hominis configurationem vis illa diuina, in angelo animoque ingenuit: in mundi verò materia, vtpote ab illo opifice remotissima, hominis constitutio ab integra illa sui figura degenerat. In materia tamẽ melius affecta similior: in alia dissimilior prouenit. Quæ similior prouenit, vt dei vi, angelique ideæ, sic animi rationi quadrat & congruit. Animus hanc probat congruitatem. In ipsa profecto congruitate pulchritudo: in ea probatione, amoris consistit affectus. Quoniam verò idea, & ratio sunt à materia corporis aliena, hominis constitutio illum non ex materia, vel quantitate, sed ex aliquo potius incorporeo similis iudicatur. Vt similis, illis congruit: vt congruit, pulchra est. Idcirco diuersa sunt corpus, & pulchritudo. Quòd si quis quæsierit, quónam pacto corporis forma, animæ mentisque formæ, & rationi similis esse queat: is, oro, consideret ædificium architecti. Principio architectus ædificij rationem, & quasi ideam animo cõcipit: Deinde qualem excogitauit domum, talem pro viribus fabricat. Quis neget domum corpus existere: eamque ideæ artificis incorporeæ, ad cuius similitudinem effecta est, esse persimilem? Porro propter incorporalem ordinem quẽdam potius, quàm propter materiam est architecto similis iudicanda

canda. Age igitur materiam subtrahe, si potes: potes autem cogitatione subtrahere: ordinem vero relinque: nil tibi restabit corporis, nihil materiæ. Imò verò idem erit penitus, qui ab opifice prouenit ordo, & qui remanet in opifice. Idem in quouis hominis corpore facias. Reperies illius formã animi rationi quadrantem, simplicem esse, materiæq; expertem.

QVOT REQVIRVNTVR VT res pulchra sit, & quòd pulchritudo est spiritale donum. CAP. VI.

QVid tandem est corporis pulchritudo? Actus viuacitas, & gratia quædam ideæ suæ influxu in ipso refulgens. Fulgor huiusmodi in materiam non prius quàm aptissime sit præparata, descendit. His verò tribus, ordine, modo, specie, constat viuentis corporis præparatio. Ordo partium interualla: Modus, quantitatem: Species, lineamenta, coloremque significat. In primis enim oportet vt membra quæque corporis naturalem situm habeant: suo aures loco sint, oculique, & nares, & cætera: ac paribus interuallis oculi naso sint proximi: paribus item aures vtræque distent ab oculis. Neque hæc interuallorum ad ordinem pertinens paralitas sufficit, nisi partium modus accedat, qui mediocrem debita totius corporis proportione seruata, membris singulis tribuat magnitudinem: vt nasi tres in lõgum dispositi, vultus vnius impleant longitudinem: aurium vtrarũque semicirculi vnà coniuncti, oris aperti circulum faciãt. Idem quoque coniunctio superciliorum efficiat. Longitudo nasi, longitudinem labij compleat: aurisque similiter. Gemini oculorum orbes vnum æquent oris hiatum. Capita octo proceritatem corporis compræhendant. Eandem quoque monstret brachiorum in latus extentio, crurumque similiter atque pedum. Necessariam præterea speciem ducimus, vt linearum attractus artificiosi, rugæq;, & oculorum splendor, ordinem illum modumque partium decorent. Atqui tria hæc licet in materia sint, pars vlla corporis esse non possunt. Ordo membrorum, membrum quidem est nullum. Ordo enim membris omnibus inest: nullum verò membrum in membris omnibus reperitur. Accedit quòd ordo nihil est aliud quàm decens partium interuallum. Interuallum verò, quid aliud dicemus quàm distantiam partium? Distantia denique, aut nihil est & vacuum prorsus inane, vt tractus aliquis linearum. Lineas autem quæ latitudine profunditateque carent, quæ corpori necessaria sunt, quis corpora dixerit? Modus item non quantitas, sed terminus quantitatis. Termini verò superficies sunt lineæque, & puncta: quæ cum profunditatis crassitudine careant, corpora non putantur. Speciem quoque in luminum, vmbrarum, linearum iucunda concordia, nõ in materia collocamus. Ex his omnibus patet pulchritudinem vsqueadeo esse à mole corporis alienam, vt nunquam ipsi materiæ se communicet, nisi tribus illis incorporalibus præparationibus, quas narrauimus, sit affecta. Harum verò fundamentum est elementorum quatuor temperata complexio vt corpus nostrum cœlo, cuius est comparata substantia, sit simillimum, neque aliquo humorum excessu ab animi formatione desciscat. Sic enim & cœlestis fulgor facile lucebit in corpore cœlo persimili: & forma hominis illa perfecta, quàm habet animus impacatam obedientemque materiam, resultabit expressior. Ad pulchritudinẽ præterea suam accipiendam, voces ferme similiter disponuntur. Ordo namque illarum est à graui voce ad octauam ascensus, atque inde descensus: Modus, debita per tertias, quartas, & quintas, & sextas voces, tonos item & semitonos, progressio: Species canora claræ vocis intentio. His vtique tribus ceu quibusdam elementis corpora ex membris multis composita, & arbores, & animalia, ac vocum plurium congregatio ad suscipiendam pulchritudinem disponuntur. Corpora verò simpliciora, vt elementa quatuor, lapides & metalla, itemque voces singulæ, interiori quadam naturæ suæ temperiæ, fœcunditate & claritate, ad eandem sufficienter aptantur. Animus autem eo potissimum ad illam est natura sua accommodatus, quòd & spiritus est, & quasi speculum deo proximum. In quo quemadmodum in superioribus diximus, diuini vultus elucet imago. Igitur quemadmodum auro, vt appareat speciosum, nihil prorsus addendum: sed terræ sordes si quæ inhæserint, secernẽdæ: ita nullis adiunctionibus indiget animus, vt formosus appareat: sed deponenda corporis cura, & solicitudo tã anxia; cupiditatis & timoris perturbatio depellenda, confestim naturalis animi species emicabit. Cæterum ne longius digrediatur oratio, ex supradictis breuiter concludamus, pulchritudinem esse gratiam quandam viuacem & spiritalem, dei radio illustrante angelo primum infusam; inde & animis hominum, corporumque figuris, & vocibus, quæ per rationem, visum, auditum, animos nostros mouet atque delectat, delectando rapit, rapiendo ardenti inflammat amore.

DE AMORIS PICTVRA. CAP. VII.

AGatho verò poëta veterum poëtarũ more deum istum humana vestit imagine: pingitque ipsum hominum instar formosum, iuuenem, tenerum, flexibilem siue agilem, apte compositum atque nitidum. Quorsum hæc? præparationes hæ quidem sunt ad formosam indolem potius quàm formositas. Nam ex quinque his partibus tres primæ complexionem corporis temperatam, quod primum est fundamentum, significant: duæ reliquæ ordinem, modum, & speciem indicãt. Physici temperatæ corporationis indicium teneræ carnis lenem & firmam & æqualitatem demõstrauere. Vbi calor excedit nimium, aridum, & hirsutum corpus: vbi frigus, rigidum: vbi siccitas, durum & asperum: vbi humiditas, fluxum, lapsum, inæquale, contortum. Aequalis igitur, & firma corporis teneritudo, affectionem eius indicat in quatuor humoribus moderatam. Hanc ob causam Agatho mollem, delicatum & tenerum appellauit. Cur iuuenem? Quia non solum naturæ, sed ætatis etiam beneficio temperies hæc habetur. Temporis enim diuturnitate partibus humorum subtilioribus resolutis partes restant admodum crassiores: igneque & aëre exhalato, aquæ & terræ regnat excessus. At cur agilem & flexibilem? Vt aptum ad motus omnes promptumque intelligas: ne forte putes cum mollem diceret, aquæ mollitiem, muliebrem, languidam, & ineptam dicere voluisse. Ea siquidem est moderatæ complexioni contraria. Post hæc adiecit, Apte compositum, id est ordine & modo partium honestissime figuratum. Adiecit & nitidum, id est suaui colorum specie refulgentem. Præparationibus his præpositis, quod reliquum erat reticuit Agatho. Nostrum est enim post hæc aduentum gratiæ subintelligere. Hæ quinque partes in hominis figura ita vt diximus: in amoris autem potentia aliter intelligendæ vidẽtur: eius enim vim & qualitatem ostendũt. Iuuenis ideo dicitur: quia iuuenes vt plurimũ amore irretiũtur, eiusq; insidijs irretiti ætatẽ appetunt iuuenilem. Mollis, quia mitia ingenia facilius capiuntur: & qui capti sunt licet antè feroces, mansueti reddũtur. Agilis & flexibilis: quia & influit clàm, & similiter effluit. Cõcinnus atq; compositus: quoniam formosa & ordinata desiderat, fugitq; contraria. Nitidus, quoniam in florida & nitẽte ætate hominis aspirat ingenio, & florida concupiscit. Hæc quoniam copiosissime exequitur Agatho, breuiter perstrinxisse sufficiat.

DE AMORIS VIRTVTE. CAP. VIII.

EA etiam quæ de quatuor virtutibus ab Agathone dicuntur ad amoris bonitatem significandam, sic accipienda sunt, vt iustus ideo affirmetur: quia vbi integer ac verus est amor, ibi & beneuolentiæ vicissitudo, quæ nullam admittit contumeliam vel iniuriam. Huius charitatis tanta vis est, vt ea sola humanũ genus tranquilla possit in pace seruare, quod neque prudentia, neq; fortitudo, neq; vis armorum, legum, & eloquentiæ sine beneuolentia potest efficere. Vocat præterea Temperatum, quia turpes domat cupiditates. Amor enim cum pulchritudinem quærat, quæ in ordine quodã, temperantiaque consistit, viles & immoderatas concupiscentias aspernatur: à turpibus gestibus semper abhorret: quod à principio satis ab heroë audiuistis: atq; vbi huius regnat affectus, omnes cupiditates aliæ contemnuntur. Subiunxit, fortissimum. Quid enim audacia fortius? Quis item audẽtius quàm amator pro amato pugnat? Dijs alijs, id est planetis alijs, Mars fortitudine præstat: quia fortiores homines efficit. Venus hunc domat. Quando enim Mars in angulis cœli, vel secũda natiuitatis domo, vel octaua cõstitutus nascenti mala portendit, Venus sæpe coniunctione sua, vel oppositione, vel receptione, aut aspectu sextili, aut trino, Martis, vt ita dicamus, compescit malignitatẽ. Rursus quando Mars in ortu hominis dominatur, magnitudinẽ animi iracũdiamq; largitur. Si proxime Venus accesserit, virtutẽ illã magni animi à Marte datam non impedit: sed vitium iracundiæ reprimit: Vbi clementiorem facere Martem & domare videtur. Mars autem Venerem nunquam domat. Illa siquidem si dux fuerit, amoris præstat affectum. Si Mars proxime duxerit, suo calore Veneris impetum reddit ardentiorem: ita vt si nascente aliquo Mars in Veneris domo, Libra, vel Tauro fuerit, propter Martis præsentiam qui tunc natus est, acerrimis vratur amoribus. Mars iterum sequitur Venerem: Venus Martem non sequitur, quoniam audacia amoris pedissequa est, non

est, non amor audaciæ. Non enim ex eo quòd audaces sunt, amore homines illaqueantur: sed ex eo plerunq. quòd amore saucij sunt, audacissimi fiūt ad quæq. pericula, ꝓpter amatum intrepide subeunda. Deniq; fortitudinis eius omnibus excellentis euidentissimum illud est argumentū. quòd amori omnia parent. ille nulli. Nempe cœlestes amant, & animalia, & corpora omnia. Fortes item & sapientes. Diuites viri reges q; maximi colla subdunt amoris imperio. Amor aūt nullis istorū subijcitur. Neque enim diuitum munera amorem emunt, neq; potentum minæ violētiæq;, vt amemus, vel desistamus amare, nos cogere possunt. Amor enim liber est, ac sua sponte in libera oritur voluntate: quam neq; deus etiam coget, qui ab initio liberam fore decreuit. Quo fit, vt amor, qui vim omnibus infert, omnium effugiat violētiam. Huius tanta libertas est, vt cęteræ animi affectiones vel artes operationesq; præmium aliquod, vt plurimum, à se diuersum exoptent: Amor seipso tanquam suipsius præmio sit contentus quasi non sit præmium aliud præter amorem quod amore sit dignum. Nam qui amat, amorē amat præcipue. Id enim vult ab amato potissimum, vt vicissim amet amantem. Est etiam sapientissimus. Qua ratione amor rerum omniū creator sit atque seruator, & artium singularum magister & dominus, satis in Eryximachi oratione arbitror disputatū. In quibus sapientia amoris ostenditur. Ex omnibus his cōcluditur amorem idcirco & beatissimum esse, quia pulcherrimus sit, & optimus. Esse verò pulcherrimum ex eo cōstat, quia pulcherrimis tanquam sui similibus delectatur. Optimum propterea, quòd optimos facit amantes. Optimū vero esse illum necesse est, qui alios optimos efficit.

DE DONIS AMORIS. CAP. IX.

QVid amor sit ex nostra illa discursione apparuit. Qualis sit, ex verbis superioribus Agathonis. Quæ munera largiatur, facile ex dictis discitur. Est enim amor alter simplex: mutuus alter. Simplex ille quemcunque compræhenderit, prudentem reddit ad prouidendum: acutum ad disserendum: facundum ad eloquendum: ad res gerendas magnanimum: ad iocos facetum: ad ludos promptum: ad seria quæque fortissimum. Mutuus periculis pulsis securitatem: submota dissensione concordiam: vitata miseria præstat felicitatem. Vbi enim mutua charitas, ibi nullæ insidiæ, ibi cōmunia omnia: ibi lites & furta, homicidia cessant, & prælia. Trāquillitatem huiusmodi non animalibus solum, sed cœlis etiam, elementisque ab amore mutuo tribui, & hic tangit Agatho, & suprà in Eryximachi oratione diffusius est ostēsum. In oratione huius clare dicitur amor cantu suo mētes deorum hominumq; mulcere. Quod plane intelliget quisquis meminerit in superioribus demonstratum fuisse, amorem in omnibus esse, atq; ad omnia porrigi.

AMOR CAETERIS DIIS ET antiquior est & iunior. CAP. X.

SEd antequam finem faciā optimi viri, tres pro ingenij viribus quæstiones: quæ in Agathonis disputatione suboriūtur, absoluam. Primo enim quæritur cur Phedrus seniorem Saturno & Ioue amorem: Agatho verò dixerit iuniorē. Secundo quid apud Platonem regnum necessitatis significat: Quid amoris imperium. Tertio qui Dij quas artes regnante amore repererint. Pater omnium deus mentes illas sui ministras, quæ Saturnum, Iouem, cæterosq́, planetas mouent, amore quodam sui seminis propagandi, & benignitate prouidentiæ genuit. Mētes iterum eue stigio natæ parentem suum recognitum diligunt. Amorem illum quo creantur cœlestes, seniorem illis: eum vero quo creatori suo afficiuntur, dicimus iuniorem. Præterea Saturni planetæ, & aliorū ideas angelica mens à patre suo non prius accepit quàm ad eius faciem amore ingenito flecteretur. Ea rursus postquam illos accepit, flagrantius parentis munus amauit. Sic ergo angeli illius in deum dilectio, partim antiquior est ideis, quæ dij dicuntur: partim etiam iunior. Igitur amor principium est & finis, deorum primus atque nouissimus.

AMOR ANTE NECESSITATEM regnat. CAP. XI.

VErum vt quęstio secūda soluatur, hic ante necessitatem ideo regnare dicendus: quoniam diuinus amor omnibus ex se natis dedit originem: in quo nulla necessitatis violentia ponitur. Nam cū nihil supra se habeat, nō coactus, sed sponte quodlibet operatur. Mens autem quæ illum sequitur, serente illo necessario pullulat. Ille igitur amore producit: hæc necessitate producitur. Ibi amoris, hic necessitatis incipit dominatio. Hæc licet à summa Dei bonitate nascatur, ideoque sit bona: tamen qui extra deum processit, necessario ab infinita parentis perfectione degenerat. Nunquam enim effectus totam suscipit causæ bonitatem. In hac vtiq; necessaria effectus tum processione, tum etiam degeneratione, necessitatis consisteret imperium. Sed enim mens euestigio genita suum, vt diximus, diligit autorem: vbi regnum resurgit amoris. Nam & illa amore in deum erigitur: & deus amore eam ad se conuersam illuminat Verum hic rursus necessitatis potentia surrepit. Quippe cum lumen illud à deo descendens non tanta claritate recipiatur à mente natura sua obscura, quanta à deo tribuitur. Cogitur enim pro naturæ suæ capacitate recipere. Ideo violentia naturæ suscipientis sit lumen obscurius. Huic necessitati, amoris succedit iterum principatus. Illa siquidē primo hoc dei fulgore accensa, ardentius in eum reflectitur, & hac re quasi scintilla luminis instigata totam expetit luminis plenitudinem. Hinc & deus prouidentiæ suæ benignitate vltra primum illud naturale lumen diuinum quoque largitur: atque ita sibi inuicem alterne succedit amoris necessitatisque potentia. Quæ quidem successio, in diuinis naturæ origine fit: in alijs, temporis interuallis: ita tamen, vt amor primus sit omnium atq. nouissimus. De animo quoque & cæteris quæ à deo fiunt, quo ad duo hæc imperia similiter iudicandum. Idcirco si absolute loquatur, antiquius est amoris quàm necessitatis imperium: cum in deo illius, huius in rebus creatis potestas incipiat. Si de rebus à deo creatis intelligamus, necessitatis tyrannis regnum antecedit amoris: cum res ipsæ prius necessitate procedant atque degenerent procedendo, quàm ad patrem suum amore se vertant. Duo hæc imperia, duobus hymnis cecinit Orpheus. Necessitatis imperium ita in noctis hymno, δεινὴ γὰρ ἀνάγκη πάντα κρατύνει, id est, Grauis necessitas omnibus dominatur. Amoris autem regnum, ita in Veneris hymno, ἢ κρατέεις τρισσῶν μοιρῶν, γεννᾷς δὲ τὰ πάντα, ὅσσα τ' ἐν οὐρανῷ ἐστί, καὶ ἐν γαίῃ πολυκάρπῳ. Tribus fatis imperas, & generas omnia: quæ in cœlo sunt, & quæ in terra, & quæ in mari. Diuine Orpheus duo regna posuit, & ea inuicem comparauit, præposuitque amorem necessitati, cum dixit illum tribus fatis, in quibus consistit necessitas, imperare.

QVO PACTO REGNANTE NEcessitate Saturnus castrauit Cœlium: Iupiter vero ligauit Saturnum. CAP. XII.

QVo autem pacto dominante Necessitate sequentes dij parētes suos aut castrare aut ligare hic ab Agathone dicantur ex dictis facile intelligimus. Non enim hæc ita accipienda sunt, vt mēs angeli deum ipsum, sed munus sibi à deo tributum in seipsa diuidat & discerpat. Satis paulo autē monstrauimus munera dei in recipiente spiritu necessario à summa dei perfectione decidere. Quo fit, vt fœcunditas illa naturæ in deo quidem integra, sed in angelo cōminuta, & quodāmodo mutilata, merito castrata fuisse dicatur. Quod quidem regnante Necessitate contingere dicitur, quia neque dantis, neque accipientis voluntate, sed ea necessitate qua affectus causæ suæ æquari non potest, necessario accidit. Sic enim Saturnus, id est angelus, Cœlium, id est summum deum castrare videtur: Iupiter quoque, id est anima mundi ligare Saturnum, id est vim ab angelo acceptam in seipso naturæ suæ defectu angustioribus limitib⁹ coarctare. Amplior enim est illius quàm huius potentia. Ideo potentia, quæ in illo expedita propter amplitudinem, & soluta, in hoc propter angustiam ligata iam & coarctata censetur. Omitto quod astrologi opinantur, planetæ Saturni malignitatem Iouis coniunctione, vel receptione, vel oppositione, aut aspectu sextili, aut trino sæpissime coerceri. Sed de his hactenus: ad quæstionem tertiam descendamus.

QVI DII, QVAS ARTES hominibus largiuntur. CAP. XIII.

ARtes à dijs propter amorem humano generi traditas Agathon arbitratur. Regnandi ab Ioue: Sagittādi, diuinandi, medēdi artem ab Apolline: Fabricam æraria à Vulcano: Texendi artificium à Minerua: à Musis denique musicam. Duodecim Zodiaci signis numina præsunt duodecim. Arieti Pallas: Tauro Venus: Apollo Geminis: Cancero Mercurius: Leoni Iupiter: Virgini Ceres: Libræ Vulcanus: Scorpio Mars: Diana Sagittario: Vesta Capricorno: Aquario

Iuno: Piscibus vero Neptunus. Ab his artes omnes generi nostro tradūtur. Signa illa in corpus: Numina quæ illis præsunt in animam vires suas ad singulas artes infundūt. Ita Iupiter per Leonem hominem ad gubernationem deorum & hominum, id est ad res tam diuinas quam humanas præclare gerendas reddit aptissimum. Apollo per Geminos vaticinium, medicinam, & arcus industriam exhibet. Pallas per Arietem texendi peritiam. Vulcanus per Libram ærariam fabricam: & artes reliquas alij. Quia vero prouidentiæ benignitate sua nobis munera magnifice largiūtur, amore instigante dicimus elargiri. Præterea velocissima illa & ordinatissima cœlorum conuersione musicam nasci consonantiam arbitramur, atque octo circulorum motibus tonos octo: ex cunctis autem nonum quendam produci concentum. Nouem itaque cœlorum sonos, à musica concordia musas nouem cognominamus. Huius musicæ ratione noster olim donatus est animus. Cui enim est origo cœlestis, merito cœlestis innata dicitur harmonia. Quam deinde varijs instrumentis & cantibus imitatur. Idque munus similiter diuinę prouidentiæ nobis est amore concessum. Hunc ergo nos viri clarissimi deum, quia pulcherrimus est, amemus: quia optimus, imitemur: quia beatissimus veneremur: vt sua nobis clementia & largitate cōcedat pulchritudinis, bonitatis, beatitudinis suæ possessionem.

ORATIO SEXTA.

INTRODVCTIO AD DISPVTAtionem de amore. CAP. I.

HActenus Carolus Marsupinus. Thomas autem Bentius Socratis diligens imitator ad Socraticorum verborum commētationem lubenti animo, & hilari vultu se contulit. Socrates inquit, noster Græcorum omnium sapientissimus oraculo Apollinis iudicatus amandi artem præ cæteris profiteri solebat, quasi ob artis huius peritiam potissimum & Socrates & alius quiuis esset sapientissimus iudicandus. Artem huiusmodi non ab Anaxagora, Damone, Archelao physicis, non à Prodico Chio, & Aspasia rhetoricæ professoribus: non à Cono musico, à quibus multa didicerat, sed à Diotima fatidica muliere diuino afflata spiritu se accepisse dicebat. Mea quidem sententia, vt ostenderet, sola diuinitatis inspiratione quid vera pulchritudo sit: quid legitimus amor: qua ratione amandum: homines intelligere posse. Tanta est amatoriæ facultatis potentia, tāta sublimitas. Ergo procul ab his cœlestibus epulis abeste: procul inquam abeste prophani: qui terrenis obruti sordibus & Baccho Priapoque prorsus emancipati, amorē cœleste munus, in terram porcorum ritu cœnūmque prosternitis. Vos autem conuiuæ castissimi: & alij omnes Dianæ & Palladi consecrati: qui animi purissimi libertate perpetuoque mentis gaudio exultatis, adeste feliciter: diuinaque mysteria Socrati à Diotima reuelata diligenter audite. Sed antequam Diotimam audiatis soluenda est controuersia quædam, inter eos qui de amore in superioribus tractauerunt, & eos qui tractaturi sunt, orta. Superiores nanque amorem pulchrum, bonum, beatum deum vocauerunt: Socrates & Diotima negant, atque illum inter pulchrum & turpe, bonum & malum, beatū & miserum, deum & hominem medium collocant. Nos vtranque sententiam, licet alia ratione, veram existimamus.

AMOR EST MEDIVS INTER pulchritudinem & turpitudinem, atq; inter Deum & hominem. CAP. II.

FErro magnes lapis suam quādam inserit qualitatem: qua ferrum magneti factum persimile ad hunc lapidem inclinatur. Inclinatio huiusmodi prout à lapide orta vergit in lapidem, lapidea certe inclinatio dicitur: prout in ferro est, & ferrea est pariter, & lapidea. Est enim in ferri materia non pura illa quidem: sed per qualitatem lapidis iam formata. Ideo vtriusque retinet proprietatem. Ignis etiam, vt loquamur apertius, qualitate sua, id est calore linum accendit. Linum caloris qualitate suspensum ad supernam ignis euolat regionem. Volatum huiusmodi prout ab igne excitus vergit ad ignem: igneum plane cognominamus: prout in lino est non mero quidem, sed iam ignito, ab vtriusque tam lini quàm ignis natura, lineum ęque ac igneum dicimus. Figura hominis sæpenumero propter bonitatem interiorem feliciter à deo concessam, aspectu pulcherrimum splendoris sui radium per oculos intuentium transfundit in animam. Hac vtique scintilla tāquam homo quodam tractus animus properat ad trahentem. Hunc nos tractum qui & amor est: quoniam à pulchro bono felici dependens in idem reflectitur: pulchrum, bonum, beatum, deum Agathonis cæterorumque superiorum sententia nominare non dubitamus. Quoniam vero in animo est per radij illius pulchri præsentiam iam accenso, affectum inter pulchrum & nō pulchrum medium cogimur nominare. Quandoquidem animus, qui nullam adhuc pulchræ rei suscipit imaginem, rem illam tanquam incognitam nondum amat: & qui totam possidet pulchritudinem, amoris stimulis non vexatur. Quis enim quæ habet affectat? Restat, vt tunc ardentis flagret amore, quando speciosum aliquod rei pulchræ simulacrum nactus, ea prægustatione ad plenā possessionem pulchritudinis instigatur. Cum igitur amantis animus rem ipsam pulchram partim habeat quidem, partim vero non habeat: nō iniuria partim pulcher est, partim non pulcher. Atque ita amorem ex huiusmodi mixtione medium quendam affectum esse volumus inter pulchrum & non pulchrum, vtriusque participem. Ob hanc vtiq; rationem Diotima vt ad eam iam veniamus, amorem dæmonem appellauit: quia sicut dæmones inter cœlestia & terrena sunt medij: sic amor inter informitatem & formam medium obtinet. Mediam hanc eius regionem inter informem formosamque naturam Ioannes in prima & secunda eius oratione satis aperuit.

DE SPHAERARVM ANIMIS ET dæmonibus. CAP. III.

SEd quomodo mediam plagam cœlum inter & terram dęmones habitent, ex verbis Diotimæ in conuiuio, Socratis in Phædro atque in Philebo, Atheniensis hospitis in legibus & Epinomi, ita cognoscite. Vniuersam huius mundi machinam anima quadam regi, atque moueri Plato existimat. Siquidem mundi corpus totum quoddam corpus est, ex totis quatuor elementis compositum, cuius particulæ sunt omnium animantium corpora. Nam animalis cuiusque corpusculum mundani corporis particula est. Neque ex toto ignis, aeris, aquæ, terræ elemento: sed horum elementorum partibus quibusdam componitur. Quāto igitur totum parte perfectius est, tanto mundi corpus perfectius est singulorum animantium corpore. Absurdum esset imperfectum quidē corpus habere animam, perfectum vero neque habere animam, neque viuere. Quis enim adeo mente captus est, vt partem viuere dicat, totum neget? Viuit igitur totum mundi corpus, cum animalium corpora, quæ partes illius sunt, viuāt. Vnam esse oportet totius animam, sicut & vna est materia, vna constructio. Cum ergo duodecim sint mundi sphæræ: vt Platoni placet, octo cœli, & elementa sub cœlo quatuor: atque duodecim hæ sphærę discretæ inuicem sint, specie, motibus, & proprietate diuersæ, duodecim necesse est illis adesse animas, specie & virtute diuersas. Vna igitur erit vnius primæ materiæ anima. Duodecim circulorum, animæ duodecim. Quis terram, aut aquam neget viuere, quę vitam animalibus ex se genitis tribuunt? Quòd si feces hæ mundi viuunt, viuentiumque sunt plenæ: cur non aër, & ignis excellentiores mundi partes viuant, viuentiaque in se similiter habeant, cœlique similiter? Sed animalia illa cœlestia, quę sydera sunt, & terrena, aquatiliaque videmus quidē, ignea vero & aërea non videmus. Quippe cum neque purum ignis, aut aëris elementum perspiciamus. Hoc autem interest: quod in terra duo sunt animantium genera: bruta & rationalia: similiterque in aqua: cum aqua corpore terræ præstantior, non minus quàm terra compos esse debeat rationis. Globi vero decem superiores propter eorum sublimitatem solis sunt rationalibus exornati. Animam mundi, id est materiæ primæ: & duodecim sphærarum, & syderum animas deos Platonici nominát, tanquam angelicæ mentis summique dei pedissequas. Animalia quæ ignis ætherei sub luna locati, aut puri aëris, aut nebulosi aëris aquæ proximi regionem habitant dæmones. Quæ terram incolunt rationalia, homines. Dij etiam immortales, & impatibiles sunt: homines patibiles, atque mortales sunt. Dæmones immortales sunt quidem, sed patibiles. Neque passiones dæmonibus corporis, sed animi affectus quosdam attribuunt: quibus bonos homines amāt quodammodo, malos oderunt seque ipsos propius & ardentius rebus inferioribus præcipue humanis gubernandis immiscent, ij omnes ex hoc officio boni videntur. Esse vero alios quosdam malos dæmones Platonici nonnulli, & Christiani theologi voluerunt. Sed de malis dæmonibus nulla ad præsens nobis est disputatio. Bonos autem nostri custodes proprio nomine angelos inferioris mundi gubernatores, Dionysius Areopagita, quod à Platonis mente minime discrepat, vocare solet. Quinetiam quos deos & sphærarum, syderumque animos Plato nuncupat, angelos dei ministros Dionysij more possumus appellare, quod etiam à Platone ob eam causam non dissentit: quia huiusmodi animos, vt in decimo legum apparet, sphærarum claustris haudquaquá perinde alligat, vt corporibus

poribus animas terrenorum. Sed tanta virtute à deo summo donatos affirmat, vt dei visione gaudere simul valeát, & sine vllo labore, aut solicitudine globos mundi pro patris sui voluntate regere & mouere, hisque mouendis inferiora facile gubernare. Quare inter Platonem & Dionysium verborum potius est, quam sententiæ discrepatio.

DE SEPTEM DONIS, QVAE A deo hominibus per medios spiritus tribuuntur. CAP. IIII.

Rerum omnium ideis, quas diuina mens continet, sequentes dij, deorum muneribus dæmones subseruire dicuntur. A summo nanque ad imum omnia per media transeunt, ita vt ideæ illæ diuinæ mentis conceptiones, per deos, dæmones, sua hominibus munera largiantur. Horum sunt præcipua septem. Contemplationis acumen. Gubernádi potestas, Animositas. Claritas sensuum. Amoris ardor. Interpretandi subtilitas. Fœcunditas generandi. Horũ vim deus primo in se continet. Deinde septem dijs, qui planetas septem mouent, angelique à nobis vocantur, horum potentiam tribuit, ita vt singuli singula præ cæteris capiant. Illi septem dæmonum ordinibus eis subseruientibus singulis præcipue singula exhibent. Isti tradũt hominibus. Profecto deus hæc animis statim à se natis infundit: hi ex orbe lacteo per cancrum labentes in corpus, cœlesti quodam lucidoque corpore inuoluuntur: quo circundati terrenis corporibus includuntur. Ordo enim naturæ requirit, vt purissimus animus in corpus hoc impurissimum, non prius quàm medium quoddam & purum tegmen accepit, decidere valeat. Quod cũ animo crassius sit, hoc autem corpore purius & subtilius, cõmodissima à Platonicis iudicatur animæ cum terreno corpore copula. Hinc itaq. fit vt planetarũ animæ nostris animis, corpora vero corporibus nostris septem illorũ munerum vires à deo datas statim ab initio, atq; assidue confirmẽt & roborent. Eidẽ officio præsunt naturæ dæmonum totidem, inter cœlestes & homines mediæ. Contemplationis donum Saturnus per Saturnios dæmones roborat. Gubernandi & imperandi potentiam Iupiter Iouialium dæmonũ ministerio. Magnitudinem animi Mars per dæmones Martiales. Sensum, opinionisque claritatem, vnde vaticinium sequitur, Sol dæmonum solarium adiumento: Amorem per Venereos Venus inspirat. Pronunciandi & interpretandi solertiam Mercurialibus intercedentibus Mercurius adiuuat. Luna postremo lunaribus dæmonibus conferentibus fouet generationis officium. Horum facultatem licet hominibus cunctis impertiant: illis tamen præcipue in quorum conceptione & ortu ex cœli dispositione possunt plurimum. Quæ quidem licet infusa diuinitus honesta sint, possunt tamen in nobis quandoque propter abusum videri deformia, quod est in gubernationis, animositatis, amoris generationis vsu perspicuũ. Amoris instinctũ ne longius digrediamur, à deo summo, & à Venere, quæ dea dicitur, & à dæmonibus Venereis habuimus. Quoniã à deo descendit deus: quoniam à dæmonibus confirmatur, dæmon est appellandus. Quapropter iure apud Agathonem deus, apud Diotimam dæmon est dictus. Dæmon inquam, Venereus.

DE ORDINE DAEMONVM VEnereorum, & quomodo iaculentur amorem. CAP. V.

Daemon autem Venereus, triplex est amor. Primus in Venere cœlesti à Platonicis ponitur In ipsa scilicet angelicæ mentis intelligentia. Secundus in vulgari Venere, In ea videlicet potentia, quam habet mundi anima generandi. Qui duo propterea dæmones appellantur, quia inter informitatem & formam sunt medij, vt suprà tetigimus, & paulopost latius explicabimus. Tertius ordo dæmonum planetam Veneris comitantium. Horum quoque scilicet dæmonum Venereorum, triplicem ordinem ponimus. Alij purissimi aëris alij crassioris & nebulosi aëris elemento sunt assignati, omnesque à Græco vocabulo ἔρως, quod amorem significat, Heroës, id est amatorij nominantur. Primi in eos homines amoris aculeos iaculantur: in quibus bilis, humor cholericus & igneus dominatur. Secundi in eos in quibus sanguis, humor aëreus. Tertij vero in eos in quibus pituita, & atra bilis, aqueus, & terreus imperat humor. Cupidinis autem sagittis cum omnes homines, tum quatuor maxime illorũ vulnerantur. Nam animas Iouis, Phœbi, Martis, Iunonis, id est Veneris pedissequas vulnerari potissimum Plato in Phædro significauit: easque ab ipsis generationis primordijs ad amorem pronas, eosque summopere homines amare solere, qui sub ijsdem sint ortu syderibus. Hinc Iouiales Iouialibus, Martialibus Martiales, atque alijs similiter alij vehementer afficiuntur.

QVOMODO CAPIANTVR AMORE. CAP. VI.

Quod de vno dicam exemplo, de tribus alijs intelligite. Quicunque animus sub Iouis imperio in terrenum corpus delabitur, certam quandam in ipso descensu sibi concipit hominis fabricandi figuram Iouis astro conuenientem. Hác in æthereo sui corpore tanquam optime affecto exprimit exactissimam. Si nactus in terris semen fuerit, similiter temperatum, in eo quoque tertiam figuram pingit primæ secundæq. simillimam. Sin contrà, non ita persimilem. Sepenumero accidit, vt duo quidem animi licet diuersis temporum interuallis, Ioue tamen regnante descenderint: alterque illorum semen in terra nactus idoneum corpus secundum priores ideas illas rectissimè figurauerit: alter vero propter materiæ ineptitudinem, idem opus inchoauerit quidem, sed non tanta ad sui exemplar fuerit similitudine executus. Corpus illud isto formosius. Ambo sibi propter quandam naturæ similitudinem mutuo placent. Sed placet magis, qui inter eos formosior iudicatur. Quo fit vt non formosissimos quosque, sed suos, id est similiter natos etiam si minus quàm alij multi formosi sint, quilibet maxime diligát. Proinde qui, vt diximus, eodem sub astro sunt orti, ita se habent, vt pulchrioris eorum simulacrum, per oculos in alterius animum manans, cõsimili cuidam simulacro, tam in corpore æthereo, quàm in animi penetralibus ab ipsa generatione formato quadret, & vndique consonet. Ita pulsatus animus obuium illud simulacrum tanquam suum aliquid recognoscit. Quod quidem si tale est pro viribus quale & ipse iam olim intra se possidet, & suo in corpore cum vellet effingere, minime potuit: illud suo interiori protinus admouet: & si quid illi deest ad perfectam corporis Iouialis effigiem, instaurat reformando: ipsum deinde reformatum simulacrum tanquam opus proprium diligit. Hinc accidit, vt amantes ita decipiantur: vt formosiorem quàm sit, existiment. Nam procedẽte tempore amatum non in mera eius imagine per sensus accepta perspiciunt: sed in simulacro iam ab anima ad ideæ suę similitudinem reformato quod ipso corpore pulchrius est, intuentur. Desiderant insuper corpus illud vnde primo manauit simulacrum intueri quotidie. Quãuis enim animus absente corpore illius apud se conseruet imaginem, idque sibi ferme sit satis spiritus tamen animæ instrumentum oculusque nõ seruant. Tria profecto in nobis esse videntur, Anima, Spiritus, atque Corpus. Anima & corpus natura longe inter se diuersa spiritu medio copulantur, qui vapor quidam est tenuissimus & perlucidus, per cordis calorem ex subtilissima parte sanguinis genitus. Inde per omnia mẽbra diffusus animæ vires accipit & transfundit in corpus: Accipit iterum per organa sensuum, corporum externorum imagines: quæ in anima propterea figi nõ possunt, quia incorporea substantia, quæ corporibus præstantior est, formari ab illis per imaginem susceptionum non potest. Sed enim anima vtique spiritui præsens imagines corporum in eo tanquam in speculo relucentes facile inspicit, perque illas corpora iudicat: atque hæc cognitio sensus à Platonicis dicitur, dum eas inspicit, similes illis imagines multo etiam puriores sua vi concipit in seipsa huiusmodi conceptionem, imaginationem, phantasiamque vocamus, hic cõceptæ memoriter seruantur imagines. Per has animi acies sæpenumero incitatur ad vniuersales rerũ ideas, quas in se continet intuendas. Ideoque vnum quendam hominem & sensu cernit & imaginatione concipit. Intellectu rationem, definitionemq; hominibus omnibus cõmunem per innatam illi humanitatis ideam communiter contemplatur, & quæ fuerint cõtemplata conseruat. Animo igitur formosi hominis simulacrum conceptum semel apud se reformatumque memoriter conseruanti satis esset amatum quandoq. vidisse. Oculo tamen & spiritui, quæ veluti specula præsente corpore imagines capiunt, absente dimittunt, perpetua formosi corporis præsentia opus est, vt eius illustratione cõtinue lucescant, foueantur & oblectentur. Igitur & isti propter indigẽtiã suam præsentiam corporis exigunt, & animus ijs, vt plurimum, obsequutus eandem cogitur affectare.

DE AMORIS ORTV. CAP. VII.

Sed iam ad Diotimam redeamus. Hæc igitur cum amorem in dæmonum numerũ ob eas quas enarrauimus causas retulisset: eius hunc in modum originem Socrati demonstrauit. In veneris natalibus discumbentibus dijs Consilij filius Porus potu nectaris ebrius, cum Penia in Iouis horto se

miscuit: ex eo cōgressu natus est amor. In Veneris natalibus, id est, quando mens angeli, & mundi anima: quas Veneres ea ratione, quā aliàs diximus, nominauimus: ex summa Dei maiestate oriebantur: Dij discumbebant, id est Cœlius & Saturnus & Iupiter bonis proprijs vescebātur. Nam cum in angelo intelligentia, & in mundi anima vis generandi, quas proprie Veneres geminas appellamus, prodibant in lucem: iam erat summus ille Deus quem vocant cœlum: Essentia præterea, & vita in angelo, quos Saturnum vocamus & Iouem, atque etiam in mūdi anima inerat supernorum cognitio, & cœlestium corporū agitatio: quos iterū Saturnum Iouemq; vocamus. Porus & Penia, affluētiam & egestatem significat. Porus Consilij filius, id est, summi Dei scintilla. Deus nempe consilium, & consilij fons appellatur, quia veritas omnium est & bonitas. Cuius splendore omne consilium verum efficitur. Ad cuius bonitatem omne tendit consilium. Iouis hortum, angelicæ vitæ fœcunditatem intelligit: in quam cum descendit Porus, id est, ille dei scilicet radius, Peniæ, id est, priori huius indigentiæ mixtus creat amorem. Principio angelus per Deum est & viuit: quo ad hæc duo essentiā & vitā Saturnus & Iupiter nominatur. Habet insuper intelligendi potentiam, quam esse Venerem arbitramur. Potentia huiusmodi sua natura informis est & obscura, nisi à deo illuminetur: quemadmodum oculi vis ante solis aduentum, hanc obscuritatem Peniam scilicet quasi inopiam & luminis defectum esse putamus. Cæterum vis ea intelligendi naturali quodam instinctu ad suum reflexa parentem, diuinum ab eo radium, qui Porus est & affluentia, suscipit. In quo veluti semine quodam, rationes rerum omnium includuntur. Huius radij flammis naturalis ille instinctus accenditur, hoc incendium hic ardor ex obscuritate priori, & accendere scintilla exoriens, amor est ex inopia natus & affluētia, in horto Iouis, id est sub vmbra vitæ progenitus. Quippe cum post vitæ vigorem statim ardor ad intelligēdum exoriatur. Sed cur ebrium nectare Porum inducunt? quia ratione diuinæ viuacitatis exuberat. Cur partim diues, partim egenus est amor? Quia neque quod perfecte possidemus, neque quo caremus omnino, ardere solemus. Cum enim id quærat quisque, quo caret: qui totam rem possidet, quid vltrà perquirat? Quinetiā cum incognita nemo desideret, necesse est vt aliquo modo cognitum nobis ante fuerit quod amemus: neque cognitum solum, multa enim nota nobis odisse solemus: sed vt tāquam bonum nobis & iucundum fuerit iudicatum. Neque id ad flagrantem beneuolentiam satis esse videtur: nisi facile consequi posse quod iucundum fore censuimus, iudicemus. Quisquis igitur aliquid amat, illud quidem re ipsa nondum integerrime possidet. Animi tamen cogitatione idipsum cognoscit, iucundū iudicat, consequi posse cōfidit. Hæc ipsa cognitio, iudicatio, spes, quasi præsens aliqua absētis boni anticipatio est. No enim arderet, nisi idipsum placeret: neq, placeret, nisi esset quodāmodo prægustatum. Ergo cū amātes partim quod optant habeant quidē, partim vero nō habeāt, haud abre ex indigentia quadam, & affluentia mixtus est amor. Hac vtiq, ratione Venus illa superna per prima ipsius diuini radij gustationē accensa amore fertur ad integram totius luminis plenitudinem: hoc nixu parenti efficacius hærens plenissimo statim illius fulgore coruscat, rerumq, rationes illæ confusæ quæ in radio quem Porum dicimus, antè fuerant implicatæ, explicantur, iam impotentia illa Veneris inhærente, & clarius distinctæ lucescūt. Quemadmodum vero se habet ad deum angelus, ita ad angelum deumque, anima mundi. Ea enim ad superna se flectens ab illis similiter & radium accipit, & accenditur, gignitque amorem affluentiæ inopiæq, participem. Hinc formis rerum omnium exornata ad earum exemplar cœlos mouet, perq, potentiam generandi similes illis formas in elemētorum materia generat. Venerem hic geminam rursus aspicimus. Alteram sane vim animæ, huius ad superna cognoscenda. Alteram vero vim eiusdem inferiorū procreatricem. Illa quidem non est animæ propria: sed contemplationis angelicæ imitatio: hæc autem naturæ animæ propria. Ideo q uoties vnam in anima Venerē ponimus, vim eius peculiarem, Venerem eius propriā intelligimus. Quoties duas, alteram communem cum angelo, alteram ipsius animę propriam. Sint igitur duæ in anima Veneres: prima cœlestis, secunda verò vulgaris. Amorem habeant ambæ: Cœlestis ad diuinā pulchritudinem cogitādam: Vulgaris ad eandem in mundi materia generandam. Qualem enim videt illa decorem, talem vult hæc pro viribus mundi machina tradere. Imo verò vtraque fertur ad pulchritudinem generandam: sed suo vtraq; modo. Cœlestis Venus intelligentia sua effingere in seipsa exactissimam supernorū pulchritudinem nititur: Vulgaris diuinorum seminum vbertate conceptam apud se diuinitus pulchritudinem in mundi materia parere. Amorem illum quandoque deum idcirco vocamus, quoniam ad diuina dirigitur: Vt plurimum dæmonem, quoniā inter inopiam copiamque est medius. Amorem alterum semper dæmonem, quoniam effectum aliquem ad corpus habere videtur, & ad inferiorem mūdi plagam esse procliuior. Quod quidē à deo alienum est: dæmonum naturæ cōueniēs.

IN OMNIBVS ANIMIS DVO SVNT amores, in nostris vero quinque. CAP. VIII.

GEminæ autem Veneres hæ geminique amores non solum in anima mundi, verumetiam in sphærarum, siderum, dæmonum hominumque animis insunt. Cumque animæ omnes ad primam illam competēti naturalis ordinis serie referantur, necesse est amores quoque omnium ad illius amorem ita referri, vt aliquo modo ab illo dependeant. Propterea hos quidem simpliciter dæmones: illum vero magnū dęmonem appellare Diotima consueuit. Qui per vniuersum mundum omnibus imminens torpere corda non sinit: sed passim suscitat ad amandum. In nobis autem nō duo tantū, sed quinq; amores reperiuntur. Duo quidem extremi dæmones: medij tres, non dæmones solummodo, sed affectus. Profecto in hominis mēte æternus est amor ad diuinam pulchritudinem peruidendam: cuius gratia, philosophiæ studia, & iustitiæ, pietatisq, officia sequimur. Est etiam in generandi potentia occultus quidem stimulus ad sobolem procreandam. isque amor perpetuus est, quo assidue incitamur, vt supernæ pulchritudinis illius similitudinem in procreatæ prolis effigie effingamus. Hi duo amores in nobis perpetui, duo sunt dæmones illi, quos Plato nostris animis semper adesse vaticinatur: quorum alter ad superna erigat, alter deprimat ad inferna: alter calodæmon, id est bonus dæmon sit, alter cacodæmon, id est malus sit dæmon. Reuera vtrique sunt boni, quoniam tam sobolis procreatio, quàm indagatio veritatis necessaria & honesta censetur. Verum secundus ideo dictus est malus, quia propter abusum nostrum sæpe nos turbat, & animum à præcipuo eius bono, quod in veritatis speculatione cōsistit, auertit maxime, & ad mysteria viliora detorquet. Horum medium amores in nobis tres obtinent: qui cum nō sint in animo æque vt isti firmissimi: sed incipiant, crescant, decrescant & desinant: rectius motus atq; affectus quàm dæmones vocabuntur. Horum vnus æquis interuallis ab vtrisq; distat extremis. Reliqui duo in partem alterutram inclinantur. Porrò corporis alicuius figura propter materiæ præparationem talis est maxime, qualem in eius idea diuina mens cōtinet tunc oculis obuia, perque oculos in spiritum penetrās, animo e uestigio placet, cum illis consonet rationibus, quas veluti rei ipsius exemplaria tum nostra mens, tum generandi potētia olim diuinitus accepta conseruat. Hinc triplex, vt diximus, subrepit amor: aut enim ad cōtemplatiuam, aut actiuam, aut voluptuosam vitam prōpti, & procliues geniti educatiue sumus. Si ad contemplatiuam, statim à formæ corporalis aspectu ad spiritualis atq, diuinæ considerationem erigimur. Si ad voluptuosam, subito à visu ad concupiscentiam tangendi descendimus. Si ad actiuā atq, moralem in sola illa videndi atq; conuersandi oblectatione perseueramus. Illi tam ingeniosi sunt vt altissime prouehantur: isti tā hebetes vt deprimantur ad infima, hi tāquam medij in media remanent regione. Amor itaq; omnis incipit ab aspectu. Sed contemplatiui hominis amor ab aspectu ascendit in mētem. Voluptuosi ab aspectu descendit in tactum. Actiui remanet in aspectu. Illius amor ad supremū dæmonem magis quàm ad infimum se conuertit: istius ad infimum potius quàm ad supremum deflectitur: huius ab vtroq; interuallis distat æqualibus. Tres isti amores, tria nomina sortiuntur. Contemplatiui hominis amor, diuinus: Actiui, humanus: Voluptuosi ferinus cognominatur.

QVAE PASSIONES AMANTIBVS insunt, propter amoris matrem. CAP. IX.

AMorem esse dæmonem ex copia & inopia genitum, & quinque in species diuisū, hactenus declarauimus: quales autem in amātibus affectus ex huiusmodi amoris natura nascantur, deinceps ex Diotimæ verbis tractabimus. Quoniam inquit amor in natalibus Veneris progenitus est, Venerē sectatur & colit, ac pulchri desiderio capitur: cum Venus ipsa pulcherrima sit. Quia inopiæ filius est, aridus est & macilentus & squalidus, nudis pedibus, humilis, sine domicilio, sine stramentis & tegmine vllo ad fores in via sub diuo dormiens, ac denique semper egenus. Quia copię filius est, pulchris ac bonis insidiatur. Virilis est, audax, feroxque,

vehemens, callidus, sagaxque venator, noua semper machinamenta contexens, prudentiæ studiosus, facundus, per omnem vitam philosophans, incantator, fascinatorque potens, veneficus, atque sophista. Neque immortalis omnino secundum naturam, neque mortalis. Sed interdum eadem die pullulat atque viuit, quoties exuberat: interdum deficit atque iterum reuiuiscit ob patris naturam: quod vero acquisitum est subterfugit: quocirca neque mendicus est amor vnquam neque etiam opulentus. Quinetiam in medio sapientiæ & inscitiæ constituitur. Hæc Diotima. Nos ea quàm breuissime poterimus, explanabimus. Hæc licet omnibus insint amorum generibus, in tribus tamen medijs tanquam nobis manifestioribus clariora videntur. In Veneris natalibus genitus Venerem sequitur, id est cum supernis illis spiritibus, quos vocauimus Veneres, genitus, hominum animos ad superna reducit: ac pulchri desiderio capitur, cum Venus ipsa pulcherrima sit, id est animas accendit summæ diuinęq; pulchritudinis desiderio: cum ipse sit in illis spiritibus ortus, qui Deo proximi dei decore summopere illustrantur, atque ad eosdem nos radios erigunt. Præterea cum vita omnium animantium atque arborum & terræ fertilitas in humore & calore consistat ad demonstrãdam amoris inopiam, vtrunque deesse illi tam humorem quàm calorem Diotima innuit, cum aridum, & macilentum dixit, & squalidum. Quis enim ignoret arida & sicca esse illa, quæ deserit humor? Quis item pallorem dicat & squalorem aliunde quàm sanguinei caloris defectu venire? Quinetiam diuturno amore pallidi & macilenti mortales efficiuntur. Quippe ad duo simul opera vis naturæ ferme non sufficit. Animi amantis intentio in assidua amati cogitatione tota se versat, Illic & naturalis complexionis vis omnis intenta est. Ideo neque cibus in stomacho perfectè coquitur. Quo fit vt maior pars in superfluas reliquias emittatur, minor & ea quidem cruda trahatur ad iecur. Illic etiam eadem ratione male cõcoquitur. Ideo sanguis paucus crudidusque inde per venas diffunditur: quare membra omnia inopia cruditateque alimenti extenuantur & pallent. Præterea quocunque animi assidua fertur intentio, illuc & spiritus qui animæ siue currus, siue instrumenta sunt, aduolant. Spiritus in corde ex subtilissima sanguinis parte creatur. In amati imaginem phantasiæ infixam ipsumque amatum amantis animus rapitur. Eòdem trahuntur & spiritus. Illuc euolantes assidue resoluuntur. Quapropter frequentissimo puri sanguinis fomite opus est ad consumptos spiritus recreandos: vbi subtiliores quæque & lucidiores partes sanguinis quotidie in reficiendis spiritibus exhalantur: propterea puro & claro sanguine resoluto, maculosus, crassus, aridus restat, & ater. Hinc exiccatur corpus & squalet: hinc & melancholici amantes euadunt. Ex sicco enim, crasso, atroque sanguine melancholia, id est atra bilis efficitur: quæ suis caput vaporibus opplet, cerebrum siccat, animam tetris horrendisque imaginibus diu noctuque solicitare non cessat: quod Lucretio philosopho epicureo propter amorem legimus accidisse. Qui amore primum, insania deinde vexatus, sibi tandem ipsi manus iniecit. Hæc illis accidere consueuerunt, qui amore abusi, quod contemplationis est, ad amplexus concupiscentiam transtulerunt. Videndi enim desideria facilius quàm & videndi & attrectandi cupidinem toleramus. Quæ cum medici veteres obseruassent, amorem esse dixerunt passionem morbo melancholico proximam, eamque Rasis medicus coitu, ieiunio, ebrietate, deambulatione curari præcepit. Neque solum tales amor homines reddit, verumetiam quicunque natura sunt tales, ad amorem procliuiores existunt. Tales autem sunt ij, in quibus bilis, quam choleram vocant, vel atra bilis, quam melancholiam, cæteris humoribus præualet. Bilis calida & sicca est. Atra bilis sicca & frigida. Illa ignis, hæc terræ locũ in animantium corpore tenet. Aridi ergo melancholici & sicci ad terræ similitudinem: Squalidi & pallentes cholerici ad similitudinem ignis intelliguntur. Cholerici propter ignei humoris impetum in amorem præcipites perferuntur: melancholici ob terrei humoris pigritiam tardius amant. Verum proter humoris ipsius stabilitatem, postquam illaqueati sunt, diutissime perseuerant. Merito igitur aridus & squalens fingitur amor, cum homines qui tales sunt, præ cæteris amori solleant indulgere. Quod ex eo potissimum fieri arbitramur, quia cholerici bilis incendio exuruntur. Melancholici atræ bilis corroduntur asperitate: quod Aristoteles in septimo libro de moribus affirmauit. Molestus itaque humor semper angit vtrosque, cogitque solamen aliquod maximum atq; continuum, contra continuam humorum molestiam quærere. Huiusmodi sunt musicæ, amorisque delitiæ. Nullis enim alijs oblectamentis tam assidue operam impẽdere possumus, quàm musicæ vocumque delinimentis, pulchritudinisque illecebris. Reliqui enim sensus cito replentur. Visus autem aut auditus diutius voculis & pictura pascuntur inani. Neq; solum horum sensum firmiores sunt voluptates: verumetiam humanę complexioni cognatiores. Quid enim humani corporis spiritibus conuenientius est, quam voces hominum & figuræ? eorum præsertim qui non modo naturæ similitudine, sed etiam pulchritudinis gratia placẽt. Quamobrem cholerici & melancolici homines tanquam vnicum remedium & solamen molestissimæ ipsorum complexionis, cantus & formæ oblectamenta sectantur. Ideoque sunt ad Veneris illecebras proniores. Et Socrates, quem Aristoteles melancholicum iudicauit, ad amandi artem, vt ipsemet profitebatur, erat omnium propensissimus. Idemque de Sappho melancholica, vt ipsa testatur, possum iudicare. Necnon & Maro noster, quem cholericum fuisse eius effigies indicat, quamuis pudicus, fuit tamen procliuior ad amandum. Nudis pedibus. Talem propterea Diotima pinxit amorem, quoniam amator adeo in rebus amatorijs occupatus est, vt in cæteris vitæ officijs tam priuatis quàm publicis non cautus quidem incedat vt decet, sed absque vlla discriminum prouidentia temerarius quocunq; feratur. Ideo in suis progressibus frequentia incurrit pericula, non aliter quàm qui pedes suos corio non suffulciunt: vnde crebris sentibus & calculis offenduntur. Humilis. Græcum Platonis vocabulum humi & per infima volans significat. Vidit enim sæpenumero propter amoris abusum sine sensu viuere amantes, & leuibus curis magna perire bona: hi sanè amatis seipsos vsqueadeo dedunt, vt in eos penitus transire nitantur, eosque tam verbis quàm gestibus in seipsis effingant. Frequentissima vero puerorum & puellarum imitatione, quis non effœminaretur? quis non puer, fœminàue euaserit? Sine domicilio. Humanæ cogitationis domicilium anima ipsa est. Animæ domicilium spiritus. Domicilium spiritus huius est corpus. Tres habitatores sunt: Tria sunt domicilia. Quisque horum naturali amisso exulat domicilio. Nam cogitatio omnis non ad animi sui disciplinam & tranquillitatem, sed ad dilecti hominis se vertit obsequia: & anima corporis sui deserit ministerium, in amati corpus nititur transilire. Spiritus animæ currus, dum aliò properat animus, alio quoque euolnat exhalando. Propterea itaque domo exit cogitatio, exit anima, exit & spiritus. Primum exitum insania & inquietudo: Secundum debilitas mortisque formido: Tertium trepidatio, pauor & suspirium comitatur. Quocirca proprijs laribus, naturali sede, optata quiete priuatus est amor. Sine stramentis & tegmine vllo. Vbi enim quiescat, & quo tegatur, non habet. Cum enim res quæque suam originem repetant, amoris igniculus à formosi corporis obiectu in appetitu amantis accensus, in corpus idem reuolare conatur. Quo quidem impetu, & appetitum & appetentem secum euehit euolando. O crudelem amantium sortem. O vitam omni morte miseriorem: nisi forsitan vester animus hac amoris violentia proprio ex corpore raptus negligat insuper amati figuram, atque diuini splendoris æde, vbi tandem quiescet, vbi explebitur, se recipiat. Quis item neget amorem sine tegmine nudumque vagari? Quis enim celet amorem, quem toruus, tantinus, affixus prodit intuitus? quem interceptus sermo declarat? rubor, pallorque vultus, crebra suspiria, iactatio membrorum, perpetua querimonia, importunæ laudationes, subita indignatio, iactantia, procacitas, petulantia, vana suspitio, & vilissima indicant ministeria? Sicut in sole & igne calorem lux radij comitatur: sic intimum amoris incendium externa sequuntur indicia. Ad fores dormit, fores animi oculi & aures esse videntur: hinc enim multa in animum inuehũtur, & animi affectus & mores clarissimè per oculos emicant. In figuris spectandis & vocibus audiendis amantes, vt plurimum immorantur. Raro illorum mens in seipsam se colligit. Sæpius per oculos, auresque vagatur. Idcirco ad fores dicuntur procumbere. Dicuntur & in via iacere. Nam corporis species, via quædam esse debet, per quàm ad speciem incipiamus altiorem ascendere. Qui autem turpibus libidinibus se posternunt, aut etiam in aspectu vltrà quam decet versantur, in via ipsa restare videntur, ad eius terminum minimè proficisci. Sub diuo. Merito. Vna enim in re penitus occupati, nihil in rebus agendis considerant. Itaque casu vitam agentes, omnibus fortunæ periculis, tanquam qui nudi sub diuo vitam ducunt, omnibus tempestatibus sunt expositi. Propter matris naturam semper egenus. Sane cum prima origo amoris ab indigentia fuerit, & quod naturale est penitus extirpari non posit, semper egenus, semper sitibundus est amor. Quandiu enim deest ad consequendum aliquid, flagrat æstus amoris. Cum totum vndique possidetur, cessante indigentia potius definit ardor, quàm sine egestate perduret.

Quæ

QVAE DOTES AMANTIUM propter amoris patrem.

CAP. X.

HAec inopiam amoris matrem sequuntur, copiam vero patrem eius contraria. Quæ verò contraria sint intellectis superioribus, quiuis agnoscet. Suprà descriptus est simplex, incautus, vilis, inermis: horum hic contraria inducuntur. Callidus enim dicitur: venator sagax, machinator, insidiator, prudentiæ studiosus, philosophus, virilis & audax, vehemens, facundus, magus, atque sophista. Idem amor, qui in cæteris negotijs incuriosum & inertem facit amantem: in rebus amatorijs astutum reddit & callidum, qui miris modis amati gratiam aucupetur, seu dolis implicet, seu captet obsequijs: siue eloquio mulceat, siue cantu deliniat. Idem furor, qui obsequio blandum fecerat: idem inquã furor arma ministrat: indignãtibus aduersus amatum ferocitatem, pro eo pugnantibus securitatem roburque inuictum. Amor vt diximus ab aspectu ducit originem. Aspectus inter mẽtem & tactum est medius: hinc semper amantis distrahitur animus & sursum vicissim deorsumque iactatur. Interdum amplexus cupido suboritur: interdum verò pudicum cœlestis pulchritudinis desiderium, & modo illa, modo hoc peruincit & ducit. In his qui honestissime educati sunt, & ingenij pollent acumine, hoc in alijs, illa sæpius superat. Quicunque in fęces corporis se prosternunt, merito aridi, nudi, humiles, inermes & inertes esse censentur. Aridi, quia semper esuriunt, implentur nunquam. Nudi, quia tanquam temerarij omnibus subiecti periculis, tanquam impudentissimi & inculti infames habentur. Humiles, quia nihil altum, nihil magnificum cogitant. Inermes, quia flagitiosæ succumbunt cupiditati. Inertes, quoniam adeo hebetes sunt, vt quò amor eos trahat, ignorent, & in via restent, ad terminum nõ perueniant. Contrarij verò contrà videntur affecti: nam solidis animi bonis vescentes implentur magis & trãquillius diligunt, pudorem seruant, vmbratilem corporis speciem negligunt atque altius eleuantur: ac velut armis muniti, inanes à se libidines fugant, & sensus rationi subijciunt. Hi tanquam solertissimi omniũ & prudentissimi ita philosophantur, vt per corporũ figuras quasi quædam vestigia, siue odores prouidentissime gradiantur: ex his sacrum animi numinumque decorem sagaciter inuestigent: atque ita prudenter venando, quod cupiunt feliciter assequantur. Tantum profecto munus amoris à patre ipsius copia proficiscitur: quoniam pulchritudinis radius, qui & copia est & pater amoris, hanc habet vim, vt illuc vnde venerat reflectatur, secumque trahat amãtem. Descendit autem à Deo primum: inque angelum & animam quasi vitreas materias trãsiens, & ab anima in corpus eius susceptioni paratũ facile demanans, ab eo ipso iunioris hominis corpore, præsertim per oculos animi fenestras lucidissimas emicat: aduolat per aerem protinus & senioris oculos penetrans transfigit animam, appetitum accendit, sauciam animam, appetitumque accensum in medelam eius & refrigerium ducit, dum eõdem rapit secum vnde ipse descenderat, gradatim quidem in corpus amati primum, in animam secundo, tertio in angelum, postremo in Deum, primam splendoris huius originem. Hæc vtilis venatio, hoc felix amantium aucupium. Hanc vtique venationem apud Platonem in Protagora Socrati nostro familiaris quidam eius attribuit. Vndénam inquit, ô Socrates? Arbitror equidem à venatione illa redire te, ad quam honesta Alcibiadis indoles prouocare te solet. Præterea Sophistam amorem vocat & magum. Sophistam Plato in Sophistæ dialogo ambitiosum & subdolũ definit disputationem, qui captiunculatum versutijs falsum pro vero nobis ostendit, cogitque eos qui secum disputant sibimet in sermonibus contradicere. Hoc tam amantes, quàm amati quandoque perpetiuntur. Siquidem amantes amoris nebulis occæcati falsa sæpe pro veris accipiunt, dum dilectos suos formosiores, acutiores, meliores quàm sint arbitrantur. Sibimetipsi propter amoris violentiam contradicunt. Aliud enim ratio consulit, aliud concupiscentia sequitur. Consilia sua ad amati imperium mutant: sibijpsi vt morem gerant alijs, aduersantur. Sæpe etiam formosi amatorum astutia irretiuntur, & faciles fiunt qui antea fuerant pertinaces. Sed cur magnum putamus amorem? quia tota vis magicæ in amore consistit. Magicæ opus est, attractio rei vnius ab alia ex quadam cognatione naturæ. Mundi autem huius partes, ceu animalis vnius membra, omnes ab vno autore pendentes, vnius naturæ communione inuicem copulantur. Ideo sicut in nobis cerebrum, pulmones, cor, iecur, & reliqua membra à se inuicem trahunt aliquid, seque mutuo iuuant, & vno illorum aliquo patiente compatiuntur ita ingentis huius animalis membra, id est, omnia mundi corpora connexa similiter mutuant inuicem naturas & mutuantur: ex communi cognatione communis innascitur amor, ex amore communis attractio. Hæc autem vera magica est. Sic ab orbis lunæ concauitate propter naturæ cõgruitatem sursum trahitur ignis: ab ignis concauitate aër: à mundi centro terra ad infima trahitur: à loco etiam suo rapitur aqua. Hinc & magnes ferrum, & electrum paleas, ignem sulphur, sol flores multos ad se vertit & folia: luna aquas. Mars ventos ciere solet, & herbæ variæ varia quoque ad se inuitant animantium genera. In rebus etiam humanis trahit sua quenque voluptas. Magicæ igitur opera, naturæ opera sunt. Ars vero ministra. Ars enim vbi naturali cognationi deest aliquid, per vapores, numeros, figuras, qualitates opportunis supplet temporibus: quemadmodum in agricultura natura segetes parit, ars præparat. Hanc artem veteres dæmonibus attribuerunt: quia intelligunt qualis sit rerum naturalium societas, quid cuique congruat, quomodo concordiã rerum, sicubi desit, instauretur. His nonnulli vel naturæ similitudine quadam amici, vt Zoroaster & Socrates, vel cultu dilecti, vt Apollonius Tyaneus, & Porphirius fuisse traduntur. Ideo vel vigilantibus signa voces atque portenta, vel dormientibus oracula, & simulacra à dæmonibus contigisse narrantur. Qui amicitia dæmonum magi euasisse videntur: quemadmodum dæmones magi sunt rerum ipsarum amicitiam cognoscentes: & natura omnis ex amore mutuo maga cognominatur. Quinetiam formosus quisque teneris nos fascinat oculis. Viri eos eloquentiæ viribus & carminum modulis, quasi quibusdam incantationibus deliniunt, sibique conciliant: cultu pręterea & muneribus non aliter quàm veneficijs placant & capiunt. Quapropter nemini dubium est, quin amor sit magus, cum & tota vis magicæ in amore consistat, & amoris opus fascinationibus, incantationibus, veneficijs expleatur. Neque mortalis est omnino, neque etiam immortalis. Non mortalis, quoniam duo amores in nobis, duo illi quos dicimus dæmones, insunt perpetui. Non immortalis, quoniam tres horum medij mutantur quotidie, crescunt atque decrescunt. Præterea in hominum appetitu à vitæ primordijs inextinguibilis innatus est feruor, qui animum, quiescere non permittit, ac semper impellit, vt ad certũ aliquid studiose se applicet. Diuersa hominum ingenia sunt, nec voto viuitur vno. Vnde continuus ille concupiscentiæ feruor, qui naturalis est amor, alios ad studia literarum: ad musicam alios vel figuras, alios ad honestatem morum seu vitam religiosam: alios ad honores: nonnullos ad pecunias cumulandas, plerosque ad ventris luxuriam, alios impellit ad alia: necnon eundem hominem in diuersis ætatibus ad diuersa. Idem itaque feruor & immortalis dicitur & mortalis. Immortalis, quia nunquam extinguitur, mutátque materiam potius quam euanescat. mortalis, quia non ad idem semper incumbit: sed aut ex naturæ mutatione, aut ex diuturna rei eiusdem freqentatione orta satietate noua requirit oblectamenta: & qui in re vna ferme defecit, in alia quodammodo reuiuiscit. Dicitur etiã ob eam causam immortalis, quòd dilecta semel figura semper amatur: quamdiu enim eadem in eodem homine permanet, in eo ipso diligitur: cum verò ab eo defluxerit, non amplius eadem in illo figura est, quam prius amabas. Nouam hanc non ardes quidem, quia nec arseras ante, priorem vero illam amare non desinis: hoc tamen interest, quòd illam prius prospiciebas in alio: iam vero in teipso inspicis solum, eademque memoria semper infixam semp & amas, & quoties animi oculis occurrit, toties te vrit amantem. Ideo quoties illum nobis olim charissimũ habemus obuium, toties cõmouemur, vel saliũt, trepidantue pręcordia, vel liquescit iecur, vel tremunt oculi, variosque trahit vultus aduerso illo colores. Eius enim præsentia latentem mente figuram animi suggerit oculis, ac velut sopitos sub cineribus flando suscitat ignes. Hac de causa amor dicitur immortalis. Sed hic etiã ideo immortalis habetur, quia licet maneant semper infixi pectore vultus, non tamen æque se mentis oculis offerunt, quocirca feruere vicissim beneuolẽtia atque referuere videtur. Accedit ad hæc quòd & ferinus & humanus amor sine indignatione esse nunquam potest. Quis illi nõ indignetur, qui ipsi abstulerit animum? Vt enim præ cęteris grata libertas, ita seruitus onerosa. Itaq. formosos odis simul & amas: odis tanquã fures & homicidas, tanquã specula cœlesti fulgore micantia, mirari cogeris, & amare. Quid agas miser? Quò te vertas, nescis heu perdite, nescis. Cum tuã hoc homicida esse nolles, nolles etiã sine beato spectaculo viuere. Cũ hoc esse nõ potes, qui te perdit, qui enecat: sine hoc non potes viuere, qui tã miris illecebris te tibi surripit, qui totum te tibi vẽdicat. Hunc fugere cupis, qui suis te flãmis adurit: huic etiã cupis hęrere, vt ipsi te possidẽti proximus tibi

quoque

quoque cohæreas. Teipſum miſer extra te quæris, hæreſque raptori, vt captum quandoq. te redimas. Amare quidē nolles inſanire, quia emori nolles: nolles etiam nō amare, quippe qui cœleſtium ſimulacro iudicas ſeruiendum. Quapropter hac alteratione ſit, vt ſingulis (vt ita dicam) momentis areſcat amor & reuireſcat. Ponitur etiam à Diotima inter ſapientiam & ignorantiam medius. Porro amor, quæ pulchra ſunt ſequitur. Omnium pulcherrima ſapientia eſt. Appetit igitur ſapiētiam. Qui ſapientiam appetit, eam omnino non poſsidet. Quis enim præſentia quærat? Neque etiam caret omnino. In eo enim vno ſaltem eſt ſapiens quod ſuam inſcitiam recognoſcit: qui verò ignorare ſe neſcit, tam res ipſas, quàm ſuam ignorat inſcitam, neque ſcientiam expetit, cuius eſſe ſe neſcit expertem. Amor igitur ſapientiæ, quia partim ſapientia priuatus eſt, partim eſt ſapiens, inter ſapientiam ignorantiamque locatur. Hæc inquit Diotima, eſt amoris conditio. Ipſius autem pulchri, id eſt ſupremæ pulchritudinis natura eſt, vt delicatum ſit, perfectum atque beatum. Delicatum, inquātum ſua quadam ſuauitate ad ſe allicit omnium appetitum: Perfectum, inquantum quæ illexit accedentia illuſtrat radijs ſuis & perficit: Beatum, inquantū illuſtrata bonis implet æternis.

QVAE VTILITAS AMORIS EX EIUS DEFINITIONE.
CAP. XI.

POſtquam verò quæ ſit amoris origo, & qualis ipſe ſit, Diotima enarrauit, iam quorſum tendat, & ad quid conducat hominibus, aperit. Omnes quidem bona habere cupimus: nec habere ſolum, ſed ſemper habere. Singula verò mortalium bona mutantur atque deficiunt, ac cito cuncta vaneſcerent, niſi abeuntium loco noua quotidie fierent. Vt ergo bona ſemper nobis quoquo modo perdurent, pereuntia cupimus recreare. Generando recreatio ſit. Hinc innatus eſt omnibus generationis inſtinctus. Generatio autē cum mortalia diuinis continuatione ſimilia reddat, munus eſt profecto diuinū. Diuinis vero pulchris, deformia cōtraria ſunt: formoſa ſimilia & amica. Idcirco generatio diuinū opus in eo quod pulchrum eſt perfecte & facile conſummatur, ita contrario contrà. Quapropter generationis ille conatus formoſa poſcit, contraria refugit. Quid hominum amor ſit poſtulatis? ad quid conducat? Cupido generationis in pulchro ob ſeruandam vitam mortalibus in rebus perpetuam: hic hominum in terra viuentiū amor eſt, hic noſtri finis amoris. Enimuero eo ipſo in tempore quo animalium vnūquodq; viuere dicitur, idemque eſſe, vt à pueritia ad ſenectutem, quamuis idem dicatur, nunquam tamen in ſe eadem continet: ſed nouum ſemper efficitur, vt Plato inquit, & vetera exuit ſecundum pilos, carnem, oſſa, & ſanguinem, & corpus penitus vniuerſum. Neque in corpore ſolum, ſed etiam in anima id contingit. Mores, conſuetudines, opiniones, cupidines, voluptates, dolores, atque timores iugiter permutantur: nec aliquid ex iſtis idem & ſimile perſeuerat: priora quidem abolentur, noua ſuccedunt atq. adoleſcunt. Quinetiam quod mirabilius eſt, ſcientiæ quoque non ſolum aliæ euaneſcunt, aliæ ſurgunt, neque ſemper ſecundum ſcientias ijdem ſumus, verumetiam vna quæuis ſcientiarum ferme idem patitur. Meditatio enim & reminiſcentia, quaſi prætereuntis ſcientiæ reſumptio eſt. Obliuio nanque ſcientiæ exitus eſſe videtur. Meditatio verò nouam ſemper memoriam abeuntis loco reſtituens, ſcientiam ſeruat, vt eſſe eadem videatur. Hoc vtique pacto quęcunque in animo vel corpore mutabilia ſunt, ſeruātur: non quia ſemper omnino eadem ſint: hoc enim diuinorum eſt proprium: ſed quoniam quod tabeſcit & abit & nouum & ſimile ſibi relinquit. Hoc certè remedio mortalia immortalibus reddūtur ſimilia. Eſt igitur in vtraque animæ parte, tum ea quæ ad cognitionem ſpectat, tum ea qua regitur corpus, amor generationis innatus ad vitam perpetuo conſeruandam. Amor qui in hac parte eſt ad corpus regendum accommodata, ſtatim ab initio non impellit ad cibum potumque ſumendum, vt his alimentis generentur humores: quibus quod à corpore iugiter defluit, reſumatur. Qua generatione nutritur corpus & creſcit. Adulto corpore ſemen ipſum laceſsit, & procreandæ ſobolis libidinem prouocat, vt quod in ſeipſo ſemper manere non poteſt, reſeruatum in prole ſibi perſimili maneat ſempiternum. Amor etiam generationis parti animæ cognoſcenti tributus, efficit vt anima veritatem, alimoniam propriam concupiſcat, per quam ſuo modo nutriatur & creſcat: ac ſi quid per obliuionem animo excidit, aut torpet propter deſidiam & incuriam recordationis & meditationis ſtudio quaſi regenerat, reuocatque in mentem quod per obliuionem perierat, vel torpuerat per ignauiam. Adultum verò iam animum flagrātiſſima docendi atque ſcribendi ſtimulat cupiditate, vt ſcientia vel in ſcriptis, vel in diſcipulorum animis generata, pręceptoris intelligentia, & veritas inter homines æterna permaneat. Atq. ita amoris beneficio cuiuſque hominis tā corpus, quàm anima in rebus humanis poſt mortem ſemper ſupereſſe poſſe videatur. Amor vterque pulchra ſectatur. Nempe qui corpus regit atq. gubernat, corpus proprium ex epulis quàm delicatiſsimis, iucūdiſsimis & pulcherrimis alere cōcupiſcit, & prolē formoſam cum ſpecioſa fœmina generare: & qui ad animū pertinet, eū ornatiſsimis grauiſsimisq. diſciplinis ſtudet imbuere, ac ſcientiā ſuę ſimillimam ſcribendo ornato pulchroq; in ſtylo edere, & docēdo in animo quodam pulcherrimo generare: puro inquam animo, acuto & optimo. Animum quidem ipſum non cernimus: ideo neq; eius inſpicimus pulchritudinem. Corpus autem vmbram animi, imaginemque videmus: itaque ex eius imagine ſuſpicantes in corpore formoſo ſpecioſum eſſe animum cōiectamur. Quamobrem formoſos homines libentius erudimus.

DE DVOBVS AMORIBVS, & quòd anima naſcitur prædita veritate.
CAPVT XII.

DE amoris definitione ſatis iam diximus: nunc autem quæ apud Platonem ſit ex animi corporiſue fœcunditate de amore diſtinctio, declaremus. Omnium, inquit, hominum prægnans & grauidum corpus eſt, prægnans & animus. Corpori ſemina ſuorum omnium ab initio ſunt inſerta. Hinc ſtatutis temporum curriculis dentes erumpunt, prodeunt pili, barba profunditur, procreationis ſemina defluunt. Si fœcundum corpus eſt, grauidumque ſeminibus, multo magis animus præſtantior corpore vberrimus eſt, atque ſuorum omnium ab initio ſemina poſsidet. Igitur morum, artium, diſciplinarum rationes iandiu ſortitus eſt animus, ſuoſque fœtus inde, ſi recte colatur, ſtatutis temporibus promit in lucem. Quòd autem rationes ſuorum omniū ingenitas habeat, ex appetitu eius, inquiſitione, inuentione, iudicio, & comparatione cognoſcimus. Quis neget animum ſtatim à tenera ætate, vera bona, honeſta, vtilia exoptare? optat autem nullus incognita. Ergo inſunt iſtorū aliquæ etiā antequam appetat, in animo notiones: per quas ceu formas rationéſue ipſorum, ea iudicat appetenda. Idem ab inquiſitione & inuentione probatur: ſi in turba hominū quærat Socrates Alcibiadem, ſitq. illum aliquando reperturus, neceſſe eſt Socratis menti aliquam Alcibiadis ineſſe figurā, vt ſciat quem hominem quęrat præ cęteris, ac repertum in cœtu multorum, Alcibiadē ab alijs diſcernere valeat. Ita neque indagaret ea quatuor animus, neque aliquando inueniret, niſi haberet illorum, id eſt Veritatis, Bonitatis, Honeſtatis, Vtilitatis aliquam notionem, per quam illa quæreret inuenturus, vt quoties reperit quæ inueſtigauerat, recognoſcat, atque ab eorum diſcernat contrarijs. Neque ſolum ab appetitu, indagatione, inuentione, ſed etiam à iudicio id probamus. Quecunque enim aliquem ſibi amicum iudicat, vel inimicum, quid amicitia, quidue maleuolentia ſit, nō ignorat. Quónam igitur pacto multa vera vel falſa, bona vel mala, vt ſolemus, quotidie iudicaremus, & recte iudicaremus, niſi eſſet nobis veritas quodāmodo bonitaſque præcognita? Quomodo rurſus ſtructuræ, muſicæ, picturæ & artium cæterarum opera, necnon inuenta philoſophorum, multi etiam in his artibus non verſati probarent ſæpiſsime recte & reprobarent, niſi illarum rerum forma quædam eſſe, & ratio illis à natura tributa? Comparatio quoque idem nobis oſtendit. Quicunque enim mel vino comparans alterum altero pronunciat dulcius, quis dulcis ſit ſapor, agnoſcit: & qui Speuſippum & Xenocratem conferens ad Platonem, Xenocratem cenſet Platonis ſimiliorem, quàm Speuſippum, Platonis figuram proculdubio nouit. Eodem modo cum è multis bonis aliud alio melius recte exiſtimemus, & maiori minoriue bonitatis participatione aliud alio melius deteriúſue appareat: neceſſe eſt bonitatem non ignorare. Præterea cum è multis diuerſis philoſophorum aut etiam aliorum opinionibus, quæ veri ſit ſimilior & probabilior, ſæpe optime iudicemus, oportet non deeſſe nobis aliquem veritatis intuitum, vt quæ ſint illius ſimiliora non neſciamus. Quapropter nonnulli in adoleſcentia, aliqui etiam ſine præceptore, pleriqueex pauciſsimis doctrinæ rudimentis à præceptoribus demonſtratis doctiſsimi euaſiſſe traduntur: quod nunquam niſi multum, vt diximus, iuuante natura, fieri potuiſſet. Hoc abunde Socrates Phædoni, Theæteto, Menoni, pueris demonſtrauit: docuitque poſſe pueros recte in ſingulis artibus reſpondere, ſi quis prudenter eos interroget: quippe cum à natura ſint artium diſciplinarumque omnium rationibus prædìti.

IN ANIMA VERITATIS lumen. CAP. XIII.

QVo autē modo huiusmodi sint in animo rationes, apud Platonem videtur ambiguum. Si quis eos libros sequatur, quos iunior scripsit Plato, Phædrum, Menonem & Phædonem, putabit forsitan ita ferme illas esse in animi substantia pictas, tanquam in pariete figuras: quod in superioribus sæpe & à me & à vobis est tactum: sic enim ibi videtur innuere. In sexto autem de Republica libro, diuinus ille vir totam rem aperit, dicitque lumen esse mentis ad intelligenda omnia, eundem ipsum Deum, à quo facta sunt omnia. Solem nanque & Deum ita inuicem comparat, vt quemadmodum se habet sol ad oculos, ita ad mentes se Deus habeat. Sol oculos generat, vimque illis præstat videndi. Quæ frustra esset, & sempiternis obruta tenebris, nisi solis lumen adesset corporum pictum coloribus & figuris: in quo oculis corporum colores videt atque figuras. Neque aliud quicquam nisi lumen, oculus intuetur. Videtur tamen varia intueri, quia lumen ipsi infusum varijs externorum corporum formulis est ornatum. Hoc quidem lumen in corporibus reflexum, oculus percipit: ipsam verò in fonte suo lucem minime sustinet. Eodem pacto Deus animam procreat, eique mentem, vim ad intelligendum largitur: quæ vacua esset atq; obscura, nisi Dei sibi lumen adesset: in quo rerum omnium inspiciat rationes. Vnde per Dei lumen intelligit, atque ipsum diuinum duntaxat lumen agnoscit. Diuersa tamen videtur agnoscere, quia sub diuersis rerum ideis & rationibus ipsum intelligit. Quando quis oculis videns hominem, in phantasia hominis imaginem fabricat, diutiusq. in ea iudicanda reuoluitur, mētis suæ aciem tollit ad hominis rationem in diuino lumine existentem suspiciendam: inde scintilla in mente protinus emicat: ac reuera natura ipsa hominis intelligitur, atque de cæteris omnibus eodem pacto. Itaque per Dei lumen omnia intelligimus, ipsum verò purum lumen eiusque fontem hac in vita videre non possumus. In hoc plane tota animæ consistit fœcunditas, quod in eius penetralibus lux illa Dei fulget æterna rerum omnium rationibus, ideisque plenissima, ad quam anima quoties vult, vitæ puritate, & summa studij intentione conuertitur, conuersa scintilis emicat idearum.

VNDE AMOR ERGA MASCVLOS, vnde erga fœminas. CAP. XIIII.

ITa prægnans hominum corpus, vt Plato vult, prægnās & animus, & ambo amoris incitamentis stimulātur ad partū. Cæterum alij vel propter naturam, vel propter educationem ad animi fœtus sunt quàm corporis aptiores: alij & quidem plurimi, contrà. Illi cœlestem sequūtur amorē, hi vulgarem. Illi natura idcirco mares, & illos quidem iam pene adultos potius quàm fœminas, aut pueros amant: quoniam in eis magis admodum viget mentis acumen, quod ad disciplinam, quàm illi generaturi sunt, propter excellētiorem sui pulchritudinem est aptissimum. Alij contrà, propter congressus venerei voluptatem, & corporalis generationis effectum. Quoniam verò genitalis illa vis animi, vtpote cognitionis expers sexum nullum habet discrimen: natura tamē sua toties incitatur ad generandū, quoties formosum corporis aliquod iudicamus: contingit plerunque, vt qui cum masculis conuersantur, quo genitalis partis stimulos sedent, illis se misceant: Hi præsertim in quorū geneti Venus in signo masculino & cum Saturno fuerit, vel in Saturni finibus, vel Saturno opposita. Oportebat autem animaduertere genitalis partis illius incitamenta, nō irritum hoc iacturæ opus, sed serendi & procreandi officium affectare, atque à masculis ad fœminas eam traducere. Huiusmodi quodam errore nefarium scelus illud exortum putamus, quod in legibus suis Plato tanquam homicidij speciem acerrime detestatur. Quippe non minus homicida cēsendus est, qui hominē præripit nasciturum, quàm qui natum tollit è medio. Audacior quidem qui præsentem abrumpit vitā, crudelior autem, qui lucem inuidet nascituro, & nondum natos suos filios enecat.

SVPRA CORPVS EST ANIMA, super animam angelus, super angelum Deus. CAP. XV.

VErum de gemina vbertate animæ, geminisque amoribus hactenus. Deinceps quibus gradibus Diotima Socratem ab infimis ad superna euehit, disseramus: à corpore in animā, ab anima in angelū, ab angelo reducit in Deum. Hos quatuor rerum gradus in natura esse debere ita licet argumentari. Omne corpus ab alio quodam mouetur: mouere autem seipsum natura sua non potest, quum nec agere per se quicquam valeat. Sed propter animæ præsentiam seipso moueri videtur: & propter animam viuere. Et præsente quidem anima seipsum mouet quodammodo: absente vero, ab alio duntaxat mouetur, vtpote quòd hanc ex seipso naturam non habeat, sed anima proprie vim seipsam mouendi possideat. Nam cuicunque adest, vim ad seipsum mouendum impertit: quod autem ipsa sui præsentia impertit alijs, hoc ipsa multo prius magisque debet habere. Est igitur anima supra corpora: vtpote quæ seipsam secundum essentiam suam mouere queat: atque idcirco super illa debeat esse, quæ non ex seipsis, sed aliorum præsentia vt se moueant assequūtur. Cum dicimus seipsa moueri animam, non transitiue, vt ita dixerim, quemadmodum à Platone accipi voluit Aristoteles, sed absolute verbum illud proferimus, vt cum stare per se Deum, lucere solem per se, calere ignem asseueremus. Non enim pars animæ mouet, pars agitatur: sed tota ex se, id est sua natura mouetur: hoc est, ab alio in aliud ratione discurrit, ac nutritionis, augmenti, generationis opera per interualla temporū transigit. Temporalis ista discursio ex seipsa cōpetit animæ: quia quod super eam est, non alijs momentis alia, sed vno æternitatis puncto simul intelligit omnia. Quapropter recte primus à Platone motus, & primum temporis interuallum in anima ponitur: vnde & motus & tempus in corpora transeunt. Quoniam vero ante motum statum esse necessarium est, cum status sit ratione perfectior, supra motionem animæ mobilem oportet stabilem aliquam intelligentiam reperiri, quæ secundum se totam intelligentia sit, & actu semper intelligentia. Anima enim non se tota, neque semper, sed ex quadam sui parte, & quandoque intelligit: neque certam habet, sed ambiguam intelligendi virtutem. Vt ergo quod perfectius est, illud quod est imperfectius antecedat, supra mētem animæ quæ mobilis est, quæ pars, quæ intermissa, quæ dubia, ponenda est angeli mens stabilis tota, continua, atque certissima: vt quemadmodum corpori ab alio agitato, anima per se mota præcedit, ita animæ per se agitatæ mēs stabilis per se præcedat. Et quemadmodum corpus per animam habet vt sese moueat: atque ideo non omnia corpora, sed animata spōte sua moueri videntur: ita anima per mentem habet quod semper intelligat, Si enim suapte natura animæ intellectus inesset, omnibus etiam bestiarū competeret animabus: quēadmodū sursus agitandi potestas. Non igitur animæ intellectus per se, primo que competit: quare eam antecedat oportet, quod per se primoque mentis est compos: huiusmodi angelus est, animus excellentior. Sed enim angeli mētem, rerū illud principiū, summumq. bonū, quod in Parmenide Plato ipsum vnum vocat, necessario supereminet. Quippe super omnem rei compositæ multitudinem vnū ipsum simplex debet esse natura: ab vno enim numerus, & à simplicibus compositio tota conflatur. Mens autē illa licet immobilis sit, nō tamen vnum ipsum purū simplex existit. Intelligit enim seipsam: vbi diuersa inter sese quomodo videntur hæc tria: quod intelligit, quod intelligitur, intellectio. Alia enī ipsius ratio est, prout intelligit, prout intelligitur alia, alia itē pro vt intellectio est, Habet præterea cognoscendi potentiam ante cognitionis actum per se prorsus informem, cognoscēdo formatur, quę intelligendo veritatis lumen cupit & capit: quo videtur antequam intelligeret caruisse. Habet quoque in se idearum omniū multitudinem. Cernit quāta sit, quàm varia in angelo multitudo atque compositio. Itaque ipsi purum vnū & simplex præponere cogimur. Ipsi autē vni Deo nihil possumus anteponere, quia verum vnum omnis multitudinis, omnis cōpositionis est expers. Quòd si supra se quicquam haberet, ab illo vtique fieret: quare ab eo dependens in huc ipso ab eodem degeneraret, vt à causa omnis solet effectus. Ideoq; non vnū iam esset & simplex, sed saltē ex duobus compositum, scilicet ex causæ suæ munere, proprióue defectu. Ipsum itaque vnum, vt Plato vult, & dionysius Areopagita confirmat, omnia supereminer: excellentissimumq. Dei nomen, vnum ipsum ab vtroque censetur. Huius sublimitatem ratio quoq; illa nobis ostendit, quod eminentissimæ causæ donum esse debet amplissimum, virtutisque suæ præstantia se ad cuncta protēdere. Vnius munus per vniuersa se propagat. Nam non mens solum vna est, & anima quælibet vna corpus quolibet vnum, sed etiam informis ipsa materies, rerumque priuatio vna quodāmodo dicitur. Nam vnum silentium dicimus: vnam obscuritatem: Mortem vnam. Mentis tamen & animæ munera ad eam vsque non extenduntur. Mens enim speciem artificiosam ordinemque largitur: Anima vitam præstat & motum, informis vero & prima mundi materia, rerumque priuatio speciei & vitæ est expers. Ita ipsum vnum mentem & animam antecedit: cum munus eius latius diffundatur. Eadem ratione mens animam videtur excedere: quia vita, munus animæ, non omnibus datur corporibus. Omnibus tamē his speciē ordinemque mēs tribuit.

QVAE

QVAE COMPARATIO INTER deum, angelum, animam, corpus.
CAP. XVI.

Ergo à corpore in animam, ab hac in angelum, ab hoc in Deum ascendimus. Deus super æternitatem est: Angelus in æternitate est totus. Sanè tam eius operatio quàm essentia, stabilis permanet. Status autem æternitatis est proprius. Anima partim in æternitate est, partim in tẽpore. Eius enim substantia eadem semper absq; ulla incremẽti aut detrimẽti mutatione perdurat. Operatio autem, ut paulo antè monstrauimus, per tẽporis interualla discurrit. Corpus tempori omnino subijcitur. Nam & substãtia eius mutatur, & operatio eius omnis temporis spatium exigit. Igitur ipsum vnũ, supra statum motũmbe existit: Angelus, in statu: Anima, in statu pariter atq; motu: Corpus solo in motu locatur. Vnum rursus super numerum, motũ locumq́, manet: Angelus ine, numero supra motum & locum ponitur: Anima in numero motuq́; sed super locum: Corpus numero, motui, loco subijcitur. Siquidẽ ipsum vnum, neq; numerum vllum, aut compositionem partium habet: neq; vllo pacto ab eo quod est, mutatur: neq, loco clauditur vllo. Angelus numerum quidem habet partium vel formarũ, sed à motu locoq; est liber. Anima partium habet & affectuum multitudinẽ, & ratiocinationis progressione, perturbationumq; varietate mutatur: sed à loci limitibus est exempta. Corpus autem his omnibus est obnoxium.

QVAE COMPARATIO INter pulchritudines, Dei, Angeli, animæ, corporis.
CAP. XVII.

Eadem vero inter quatuor hæc, & eorũ formas est comparatio. Nempe corporis forma in multarũ partium compositione consistit, loco astringitur, tempore labitur. Species animi, temporis quidem vicissitudines patitur, & partium continet multitudinem, sed à loci terminis est absoluta. Angeli vero species, numerum habet solum, à duobus alijs immunis existit. Dei autem, nihil istorum perpetitur. Corporis vtique formam vides. Visne animi quoque speciem intueri? Detrahe corporali formæ ipsius naturæ pondus, limitesque locorum, relinque cætera: animi iam speciem habes. Vis & angeli? Deme obsecro nõ loci spatia solum, sed temporis quoque progressum compositionem multiplicem retine, eam protinus nancisceris. Cupis etiam Dei pulchritudinem cernere? Auferas insuper multiplicem illam formarum compositionem: simplicem prorsus relinque formam, confestim Dei speciem fueris consecutus. Verum quid mihi tandem subtractis istis reliquum supererit? An tu esse aliud quàm lucem, pulchritudinẽ ducis? Porrò corporum omniũ pulchritudo lumen istud est solis quod vides, tribus illis infectum: formarum multitudine, (nam multis, id aspicis figuris coloribusque depictum) loci spatio, temporali mutatione. Tolle sedem eius in materia, vt præter locum reliqua duo retineat: huiusmodi prorsus est animi pulchritudo. Tolle hinc temporis, si lubet, mutationem, mitte reliquum; lumen restat sine loco, sine motu clarissimum: sed omnibus insculptum rerum omniũ rationibus. Id angelus est, id angeli pulchritudo. Tolle postremo diuersarum illum numerum idearum: vnam simplicem ac meram relinque lucem: instar lucis eius, quæ in globo solis ipso permanet, per aërem non dispergitur: iam Dei pulchritudinem quodammodo comprehendis: quæ tantum saltem formas reliquas antecellit, quantum lux illa solis in seipsa mera, vna, inuiolata, splendorem solis per nubilosum aera disiectum, diuisum, infectum obscuratum, exuperat. Fons itaque totius pulchritudinis Deus est. Fons itaque totius amoris est Deus. Lumen præterea solis in aqua vmbra quædam est ad clarius eiusdem lumen in aëre. Splendor in aere, vmbra similiter ad eiusdem in igne fulgorem. Fulgor in igne, vmbra ad lucem solis eodem ipso in sole fulgentem. Eadem est inter quatuor illas, corporis, animi, angeli, Dei, pulchritudines comparatio. Deus nunquam ita decipitur, vt suæ speciei vmbram in angelo amet quidem, propriam sui ac veram negligat pulchritudinem. Neque angelus vsqueadeo capitur animæ specie quę ipsius est vmbra, vt sui vmbra detẽtus figuram propriam deserat. Anima tamen nostra, quod summopere dolendum est: hæc enim est totius nostræ infelicitatis origo: anima, inquam sola ita corporalis formæ blanditijs delinitur, vt prõpriam posthabeat speciem: corporis vero formam, quæ suæ vmbra est, suspensius oblita sectetur. Hinc crudelissimum illud apud Orpheum Narcissi fatum. Hinc hominum miseranda calamitas. Narcissus quidem adolescens, id est, temerarij & imperiti hominis animus, sui vultum nõ aspicit: propriam sui substantiam, & virtutem nequaquam animaduertit: sed eius vmbrã in aqua prosequitur, & amplecti conatur: id est, pulchritudinem in fragili corpore, & instar aquæ fluentis, quæ ipsius animi vmbra est, admiratur. Suam quidem figuram deserit, vmbram nunquam assequitur: quoniam animus corpus sectando se negligit, & vsu corporis non impletur. Nõ enim ipsum reuera appetit corpus: sed suipsius speciem, à corporali forma, quæ speciei suæ imago est, illectus, quemadmodum Narcissus, affectat: cumque id minime aduertat, dum aliud quidem cupit, aliud sequitur, desiderium suum explere non potest. Ideo in lacrymas resolutus consumitur, id est, animus ita extra se positus & delapsus in corpus, perniciosis perturbationibus cruciatur: corporisque infectus sordibus quasi moritur: cum iam corpus esse potius quàm animus videatur. Quam vtique mortem vt Socrates deuitaret, Diotima ipsum à corpore ad animum, ab hoc in angelũ, ab eo reduxit in Deum.

QVOMODO ANIMA A CORporis pulchritudine ad Dei pulchritudinem eleuetur.
CAP. XVIII.

Agite coniuix charissimi, Diotimam fingite ita Socratem alloquentem. Nullum corpus, ô Socrates, vndique pulchrum. Nã aut in hac parte formosum, illa deforme: aut hodie formosum, aliàs minime; aut ab alio pulchrũ, ab alio turpe censetur. Ergo corporis pulchritudo turpitudinis contagione coinquinata, pura, vera, & prima pulchritudo esse nõ potest. Quinetiam pulchritudinem turpem esse nemo aliquando suspicatur: quemadmodum neque sapientiam esse insipientem: Corporum vero dispositionem quandoq; speciosam, quandoq, turpem putamus: eodemque tempore de illa alij aliter sentiũt. Non igitur prima & vera est in corporibus pulchritudo. Adde quod multa corpora, vno pulchritudinis vocantur cognomine. Vna igitur est in corporibus multis pulchritudinis natura communis, per quam similiter pulchra denominantur. Vnam vero naturam huiusmodi, sicut in alio est, id est in materia, sic ab alio dependere putato. Quod enim in seipso sustentari non potest, multo minus à seipso pendere. Nunquid à materia dependebit? minime. Nihil enim deforme & imperfectum seipsum ornare potest atque perficere. Quod autem vnum est, ab vno debet oriri. Quapropter vna multorum corporum pulchritudo ab vno aliquo incorporali pendet artifice. Artifex vnus omnium Deus est, qui per angelos atque animas pulchram quotidie reddit omnem mũdi materiam. Propterea veram illam pulchritudinis rationem in Deo eiusque ministris potius, quàm in mundi corpore reperiri putandum. Ad eam rursus his gradibus facile, vt arbitror, ascendes ô Socrates. Si oculos tibi lynceos natura dedisset, mi Socrates, vt aspectu quælibet occurrentia penetrares: formosissimum illud extrinsecus Alcibiadis tui corpus tibi turpissimum videretur. Quantum est quod amas amice? Superficies duntaxat, imò color te rapit: imò quædam reflexio luminum, & vmbra leuissima. Seu te vana imaginatio decipit: ita quod somnias potius quàm quod videas, amas. Cæterũ ne tibi videar penitus aduersari, sit sane Alcibiades iste formosus. At enim quota parte formosus? omnibus profectò membris prærterquã naso simo, & elatioribus quã deceat supercilijs. Hæc tamẽ in Phædro speciosa sunt Sed crurũ in eo crassitudo nõ placet. Decora hęc apud Charmidẽ, nisi gracile te collũ offenderet. Ita si homines singulos obseruabis, nullum ex omni parte laudabis. Quicquid vbiq; rectũ est, colliges: figuram apud te integrã ex obseruatione omniũ fabricabis: vt absoluta humani generis pulchritudo, quæ in multis reperitur sparsa corporib⁹, in animo tuo sit vnius imaginis cogitatione collecta. Cuiusq; hominis figurã parui pendes ô Socrates, si ad istã contuleris. Istam vero non tam corporũ, quã animi tui beneficio possides. Itaq, istã potius quàm tuus animus fabricauit, & animum ipsum eius artificẽ, quã exteriorẽ illã mãcam, dispersamq, amato. Quid autem in animo amare te iubeo? animi pulchritudinem. Lux autem est pulchritudo corporum: lux est & animi pulchritudo: lux animi veritas: quam solam amicus tuus Plato in votis suis à deo postulare videtur. Da mihi, inquit, Deus vt meus animus pulcher efficiatur: & quæ ad corpus attinent, animi pulchritudinem non impediant: solum sapientem diuitem putem. In his Plato declarat pulchritudinem animæ in veritate sapiẽtiaq, consistere: eam à Deo hominibus tribui. Veritas vna est, & eadem nobis à Deo tributa: in varijs eius affectibus variarum virtutum cognomenta sortitur: prout diuina demonstrat sapientia quam à Deo præ cæteris Plato poposcit: prout naturalia, scientia: vt humana, prudentia: vt æquos facit, iustitia: vt inuictos, fortitudo: vt trãquillos dicitur

A temperan

temperantia. Ex his duo virtutum genera numerantur. Morales, inquam virtutes, & intellectiuæ illis præstantiores. Intellectiuæ sunt, Sapientia, Scientia, Prudentia: Morales, Iustitia, Fortitudo, & Temperantia. Morales propter operationes earum ciuiliaque officia notiores sunt: Intellectiuæ propter reconditam veritatem occultiores. Præterea qui honestis moribus educatur, vtpote purior alijs facile ad intellectiuas virtutes erigitur. Ideo pulchritudinem animi quæ consistit in moribus, primam considerare te iubeo, vt intelligas vnam esse morum omnium rationem: per quam similiter honesti vocantur. Vnam scilicet vitæ purissimæ veritatem: quæ Iustitiæ, Fortitudinis, Temperantiæ actionibus, ad veram nos perducit felicitatem. Vnam igitur hãc veritatem morum, lucemque animi speciosissimam primam diligito. Scito quinetiam supra mores ad sapientiæ, scientiæ, prudentiæ lucidissimam veritatem te protinus ascensurum, si considerabis hæc animo optimis moribus educato concedi, atque in eis normam moralis vitæ rectissimam contineri. Quamuis autem varias, Sapientiæ, Scientiæ, Prudentiæque doctrinas contuearis, in cunctis tamen vnicam esse veritatis lucem existimato: per quam omnes pulchræ similiter appellantur. Eam tibi vtpote supremam animi pulchritudinem summopere amare præcipio. Sed enim vna hæc in doctrinis plurimis veritas, primo omnium veritas ideo esse nequit, quoniam in alio est, quũ sit in multis distributa doctrinis. Quicquid autem iacet in alio, ab alio certe dependet. Neque tamen veritas vna à doctrinarum multitudine nascitur. Quod enim vnum est, ab vno debet oriri. Quare oportet vnam quandam esse super animam hominis sapientiam, quæ non per diuersas sit diuisa doctrinas, sed vna sapientia sit: à cuius vnica veritate veritas hominum multiplex oriatur. Illam ô Socrates, vnicam vnicæ sapientiæ lucem, angeli pulchritudinem esse memento, quæ tibi super animi speciem sit colenda. Ea vt in superioribus demonstrauimus, corporum speciem antecellit: quia neque loco astringitur, neque secundum materiæ partes diuiditur, neque corrumpitur. Antecellit & animi speciem, quia æterna est penitus, neque temporali discursione mouetur. Quoniam verò angeli lux in idearum complurium serie micat, ac supra multitudinẽ omnem vnitas sit oportet, quæ est numeri totius origo: necesse est eam ab vno rerum omnium principio, quòd ipsum vnũ vocamus, effluere. Ipsius itaq; vnius lux penitus simplicissima infinita pulchritudo est: quia nec materiæ sordibus inquinatur, vt corporis species: neq, vt animi forma temporali progressione mutatur, neque vt angeli species multitudine dissipatur. Omnis autem qualitas ab extraneo additamento secreta, dicitur apud Physicos infinita. Si in seipso sit calor, frigore & humore non impeditus, materiæ pondere non grauatus, calor dicitur infinitus, quia vis eius libera est, neque vllis additionis limitibus coarctatur. Similiter lumen ab omni corpore liberum infinitum: nam sine modo ac termino lucet, quod natura lucet sua, quando ab illo minime terminatur. Itaque Dei lux & pulchritudo, quæ mera est, prorsus ab alijs omnibus absoluta, absq; dubio infinita dicitur pulchritudo. Infinita vero pulchritudo immensum quoque requirit amorem. Quapropter te obsecro Socrates, vt certo quodam modo & termino cætera diligas. Deum vero amore diligas infinito, neque vllus diuino modus adsit amori.

QVOMODO DEVS AMANDVS. CAP. XXI.

HAec Diotima Socrati. Nos autem viri clarissimi nõ solum sine modo Deum, vt iubere Diotima fingitur, sed Deum solum amabimus. Ita enim mens ad deum, vt ad solẽ acies oculorum. Oculus autem non modo lumen præ cæteris, sed solum appetit lumen. Si corpora, si animos, si angelos diligemus, non hæc quidem, sed Deum in his amabimus. In corporibus quidem Dei vmbram, in animis Dei similitudinem, in angelis eiusdem imaginem. Ita Deum ad præsens in omnibus diligemus, vt in Deo tandem omnia diligamus. Nam ita viuentes eò proficiscemur, vt & Deum & in Deo omnia videamus: amemusque & ipsum, & quæ in ipso sunt omnia. Et quisquis hoc in tempore sese Deo charitate deuouerit, se denique recuperabit in Deo. Nempe ad suam, per quam creatus est, redibit ideam: ibi rursus, si quid ipsi defuerit, reformabitur: ideæ suæ perpetuo cohærebit. Verus autem homo & idea hominis, idẽ. Ideo quisq; nostrum in terris à Deo separatus, non verus est homo, cum à sui idea sit formaq; disiũctus: ad eam nos diuinus amor, pietasq. perducet: cum hic discerpti simus & mutilati. Ideæ tunc nostræ amando coniuncti, integri homines euademus: vt Deum primo in rebus coluisse videamur, quo res deinde in Deo colamus, resque in Deo ideo venerari, vt nos ipsos præ cæteris amplectamur, & amando Deum nos ipsos videamur amauisse.

ORATIO SEPTIMA.

CONCLVSIO SVPRADICTOrum, & opinio Guidonis Caualcantis philosophi. CAP. I.

POstremo Christophorus Marsupinus vir humanissimus, Alcibiadis personam gesturus, his ad me verbis conuertitur. Gratulor equidem Marsili, Ioannis tui familiæ plurimum: quæ inter multos & doctrina & rebus gestis clarissimos equites Guidonem philosophum peperit de republica bene meritum, & aculeis dialecticæ cunctis suo seculo præcellentem: qui hũc amorem Socraticum tam moribus, quàm carminibus imitatus, breui quæcunq; à vobis sunt dicta, perstrinxit. Phædrus enim amoris originem tetigit ex chaos visceribus emanãtem. Pausanias iam natum amorem geminũ diuisit in speciem, cœlestem scilicet & vulgarem. Eryximachus eius aperuit amplitudinem, dum cunctis in rebus eum sic inesse monstraret in partes geminas distributum. Aristophanes quid agat in singulis tam amplissimi Dei præsentia, declarauit, ostendens per hunc fractos homines resarciri. Agatho quanta sit eius virtus, potentiaque tractauit, cum ab eo solo beatos fieri homines disputaret. Socrates tandem à Diotima edoctus, summatim quid sit amor, & qualis, & vnde ortus, quot habeat partes, quorsum tendat, & quantum valeat explicauit. Guido Caualcantes philosophus, omnia hæc artificiosissime videtur carminibus suis inseruisse. Quemadmodum solis radio speculum modo quodam percussum splendet iterum, & proxime sibi appositam lanam reflexione illa splendoris inflammat: ita ille partem animæ, quam obscurã phantasiam vocant, atque memoriam ceu speculum, pulchritudinis ipsius solis locum habentis simulacro tanquam radio quodam per oculos hausto censet ita pulsari, vt ipsa sibi ex illo alterum effingat simulacrum, quasi simulacri primi splendorem: quo appetendi vis non aliter quàm lana accendatur & amet. Addit amorem hunc primum in appetitu sensus accensum à forma corporis per oculos inspecta creari: sed eam ipsam formam non eo modo, quo in corporis materia est, in phantasia imprimi, sed sine materia: ita tamẽ vt certi cuiusdam hominis signato in loco & tempore positi sit imago. Rursus imaginis huiusmodi speciem aliquam statim in mente lucere: quæ non amplius vnius cuiusdam humani corporis vt erat in phantasia, videatur esse similitudo: sed totius æque generis humani ratio communis & definitio. Itaque sicut ex phantasiæ imagine à corpore sumpta, in appetitu sensus corpori dedito amor ad sensum procliuis exoritur: ita ex hac mentis specie rationeque communi, tanquam à corpore remotissima, amor alius in voluntate nascitur à commercio corporis alienissimus. Illum in voluptate, hunc in contemplatione locauit. Illum circa particularem corporis vnius formam reuolui putat, hunc circa vniuersalem totius humani generis pulchritudinem. Hos vtique amores sibijpsis in homine repugnare, & illum deorsum ad ferinam & voluptuosam depellere, hunc sursum ad angelicam vitam contemplatiuamq. attollere: hũc absq. perturbatione vult esse, & in paucis reperiri: illum multis passionibus anxiũ, ac plurimos occupare. Ideo istum paucis verbis absoluit, in alterius passionibus enarrandis prolixior. Quoniam verò eadem apertissimè, quæ & vos in superioribus narrauistis, hic explicat: ea in præsentia recensere opus esse non censui. Verum cognouisse sufficiat philosophum hunc aliquam chaos informitatem qualem suprà vos posuistis, in amoris procreatione miscuisse, dum diceret obscuram phantasiam illuminari: atque ex illius obscuritatis & huius luminis mixtione, amorem originẽ ducere. Amorem præterea geminum illum cœlestem atque vulgarem quis in eius verbis non videat? Originem quinetiam illius primam in diuinorum, secundam in corporũ collocat pulchritudine. Solem nanq; Dei lucem radium, corporum formam intelligit. Finem postremo suum vult eiusdem principij respondere: dum alios vsque ad formam corporis, alios vsq; ad Dei speciem amoris prouehit instigatio.

SOCRATES FVIT VERVS amator, & cupidini similis. CAP. II.

DE amore hactenus. Ad Alcibiadẽ & Socratẽ veniamus. Postquã conuiuæ satis amantiũ deũ laudauerãt, reliquũ erat vt dei hui' cultores legitimi laudarẽtur. Maxime omniũ legitime amasse Socrates ab omnibus perhibetur. Is cũ per omnẽ vitã palàm sine vlla prorsus dissimulatione in castris Cupidinis militasset, à nullis vnquã notatus est quasi min' honeste quenquã dilexerit. Huic vitæ seueritas & alienorũ scelerũ

Elogio de Socrate

correptio frequens, multos & magnos viros, vt solet veritas, infensos reddiderat, Anytum, Melitum, Lyconem præsertim ciues in republica potentisimos: Thrasymachum, Polium & Calliam oratores. Aristophanem præterea comicum acerrimum habuit insectatorem. Sed neque ciues illi in accusatione, qua Socratem in iudicium traxere, inhonestos amores inscripserunt: neque oratores eius hostes tale quicquam Socrati obiecere: neq. Aristophanes Comicus, licet alia multa & absurda in Dionysijs colligat in Socraté maledicta. An censetis eum si tam fœda se labe coinquinasset, imò nisi fuisset ab huius criminis suspicione remotissimus, venenosas taliũ detractorum linguas euasurum fuisse? Nunquid optimi viri illud in superioribus animaduertistis, quod dum Plato ipsum fingit Amorem, Socratis omnem pingit effigiem, ac numinis illius figurã ex Socratis persona describit, quasi verus amor, ac Socrates simillimi sint, atque ideo ille præ cæteris verus sit legitimusque amator? Agite iam Amoris picturam in animum reuocate. Videbitis in ea Socratem figuratum. Socratis personam ante oculos ponite. Macilẽtum, aridum, squalidumque videbitis: hominem scilicet natura melãcholicum vt fertur, atq; hirsutum. Extenuatum inedia. In curia sordidum. Nudum præterea, id est simplici & veteri opertum palliolo. Sine calceis incedentem. Ita semper solitum incedere Socratem apud Platonem Phędrus ostendit. Humilem perque infima volantem. Humi semper Socratis defixus erat aspectus, vt ait Phædo. Loca insuper vilia frequentabat: aut enim in Simonis coriarij, aut in sculptorum officinis obuersabatur. Rusticis & incomptis vtebatur vocabulis: quod illi obijcit Callicles in Gorgia. Adeo præterea mitis, vt multis lacessitus iniurijs, sepe etiam pulsatus, ne commotus quidem animo fuisse tradatur. Sine domicilio. Interrogatus Socrates cuiàs esset: Mundanus inquit. Ibi enim patria, vbi bonum. Sed neq; huic proprij lares, neque mollis lectus, neque delicatus victus, neque speciosa supellex, Ad fores in via sub diuo dormiens. Hæc apertum pectus & cor patens omnibus in Socrate nostro significant. Præterea quòd & visu delectabatur atque auditu, quæ fores animi sunt: quod etiam securus & intrepidus incedebat, iacebatque etiam si oportuisset pallio obuolutus vbique. Semper egenus. Quis nesciat Socratem sculptoris & obstetricis fuisse filium? & vsque ad senectutem in sculpendis lapidibus manu propria victum quæsisse, nec habuisse vnquam vnde se satis & filios aleret? Hic inopiam suæ mentis passim cõfitebatur, interrogans omnes, nihil scire se prædicans. Virilis: erat enim constantis animi, inuictæque sententiæ, qui etiam Archelaum Macedonem, & Scopam Cranonium, Euriolochumque Larisseum aspernatus est alto animo: cum ab eis missas pecunias non acceperit: neque ipse ad eos voluit proficisci. Audax, feroxque. Quanta eius fuerit in rebus bellicis fortitudo, Alcibiades in conuiuio explicat copiosissimè: cui Sorates cum in Potidea vicisset, victoriam sponte dicitur concessisse. Vehemens: erat quippe vt rectè Zopyrus Physionomus iudicauerat, concitatissimus, Sæpe vero inter loquendum agente id orationis vehementia iactare digitos solebat, & crines vellere. Facundus. Huic ratione in vtranque partem ferme pares dum dissereret, suppetebant. Hæ licet incõptis verbis vteretur, vt in cõuiuio Alcibiades ait, magis tamẽ quã Themistocles & Pericles, omnesq; cæteri oratores audiẽtiũ animos cõmouebat. Pulchris & bonis insidiatur. Insidiatũ sibi semp fuisse Socratẽ Alcibiades inquit, eorũ quippe qui honesta indole præditi videbatur, amore captus, eosdẽ rationib' suis ad Philosophię studia Socrates capiebat. Callidus sagaxq; Venator. Socratẽ venari solitũ ex corporis forma diuinã speciẽ, in supiorib' satis est dictũ: & in Protagora Plato testatur. Machinator: Multis modis: vt indicãt Platonis dialogi, sophistas cõfutabat: adolescentes exhortabatur, modestos viros erudiebat. Prudẽtię studiosus. Fuit enim tãta prudẽtia, & in presagiẽdo tã pspicax: vt quisquis cõtra eius cõsilium quicquã audieret, perderetur, quod in Theage à Platone narratur. Per omnem vitam philosophans. Hic in sua illa apud iudices defensione iudicibus edixit, si ea conditione eum morte absoluerent, vt nunquam postea philosopheretur, se mori malle quàm philosophari desinere. Incantator, fascinator, veneficus atque sophista. Nam Alcibiades ait se magis Socraticis verbis quàm Marsiæ Olympiique excellentium musicorum melodia mulceri. Dæmonem verò illi fuisse familiarem, & accusatores sui & amici testantur. Sophistam quoque Socratem Aristophanes comicus appellauit, atque etiam sui accusatores. Quippe cui æqua esset hortandi & dehortandi facultas. Inter sapientiam & insciciam medius. Cum omnes homines ignorãtes sint, inquit Socrates, hoc ego tantum à cęteris differo, quòd meam ignorantiam non ignoro: cum alij prorsus ignorent. Ita erat inter sapientiam & ignorantiam medius: quia licet res ipsas nesciret, suam tamẽ ignorantiam cognoscebat. Quas ob res Socratem amori simillimũ ideoq; verisimũ amatorem post amorem ipsum laudandum Alcibiades iudicauit, vt in eius laude intelligamus omnes qui similiter amant esse laudatos. Quę Socratis laudes sint, hic audistis, & in Platonis verbis Alcibiadis ore patent clarissimè: quo etiã pacto amabat Socrates, cognoscere potest qui Diotimæ doctrinæ meminerit. Ita enim amauit Socrates, vt suprà Diotima docuit.

DE AMORE FERINO. quod insaniæ species est. CAP. III.

VErum interroget forte quispiam: Quid hominũ generi Socraticus amor iste conducat: cur tantis sit laudibus celebrandus, quid obsit contrarius. Dicam equidem altius aliquãdo exorsus. Plato noster furorem in Phædro mentis alienationem definit. Alienationis autem duo genera tradit. Alterã ab humanis morbis, alteram à Deo prouenire existimat. Insaniam illam: hãc diuinum furorem nuncupat. Insaniæ morbo infra hominis speciem homo deijcitur: & ex homine brutum quodammodo redditur. Insaniæ duo sunt genera. Vnum cerebri, alterum cordis vitio nascitur. Cerebrũ sępe adusta bili, sæpe sanguine adusto, nonnunquam atra bili nimium occupatur, hinc dementes homines quandoque redduntur. Qui adusta bili vexantur: vel à nemine lacessiti vehementissime irascuntur: alte vociferantur: in obuios irruunt: seipsos & alios cędunt. Qui sanguine adusto laborãt, effusos nimium in risus prorumpunt: præter omnium consuetudinem se iactant: mirabilia de se pollicentur: cantu gestiunt, exultantque tripudio. Qui bili præmũtur atra, mœrẽt perpetuo: ipsi sibi somnia fingunt, quæ vel præsentia expauescant, vel futura formident. Atq; hæ quidem tres insaniæ species cerebri fiunt defectu. Quando enim humores illi retinẽtur in corde, angustiam & solicitudinem pariũt, non dementiam: tunc verò amentiam, quando caput oppresserint, ideo cerebri vitio dicuntur contingere. Cordis autem morbo eã proprie insaniam fieri arbitramur, qua affligũtur hi qui perdite amant. His falsò sacratissimum nomẽ amoris tribuitur. Verum ne forte nimis contra multos sapere videamur, dispositionis gratia nos etiam nomine ad istos vtamur.

AMOR VVLGARIS est fascinatio quædam. CAP. IIII.

VOs autem aurium, ac mentis intentionem dicendis accommodate. Sanguis in adolescẽtia subtilis est clarus, calidus atq, dulcis. Procedente enim ætate subtilioribus partibus resolutis, fit crassior: propterea fit & obscurior. Nempe quod tenue rarumque est, purum est atque perlucidum: contrarium verò contra. Cur calidus atque dulcis? quia vita, & viuendi initium, ipsa scilicet generatio, in calore & humore consistit, ac semen prima viuentium genitura calidum est & humidum: natura talis in pueritia & adolescentia viget. In sequentibus ętatibus paulatim in contrarias qualitates siccitatem & frigiditatẽ necessario permutatur. Ideo sanguis in adolescente subtilis est, clarus, calidus atque dulcis: quia subtilis, clarus: quia recens, calidus atque humidus: quia calidus & humidus est, ideo dulcis esse videtur. Dulcedo enim fit in calidi & humidi mixtione. Quorsum hæc: nẽpe vt intelligatis spiritus in hac ætate subtiles & claros, esse calidos atq, dulces. Hi enim cũ à cordis calore ex puriori sanguine generentur, tales in nobis sunt semper, qualis est & sanguinis humor. Quemadmodum verò spiritũ vapor huiusmodi creatur ex sanguine: ita & ipse similes sibi radios per oculos quasi vitreas fenestras emittit. Atque etiam sicut cor mundi sol suo circuitu lumen, perq; lumẽ virtutes suas ad inferiora demittit: sic corporis nostri cor, motu suo quodam perpetuo proximũ sibi sanguinẽ agitans ex eo spiritus in totũ corpus, perq; illos luminum scintillas, per membra diffundit quidem singula, per oculos autem maxime. Ad altissimas quippe corporis partes spiritus maxime cum sit leuissimus euolat: eiusque lumen per oculos cum ipsi perspicui sint atque omnium partium nitidissimi, vberius emicat. Inesse verò oculis & cerebro lumẽ aliquod licet exiguum, animalia multa quæ noctu vident, testimonio esse possunt, quorum in tenebris coruscant oculi. Ac etiam si quis certo quodam modo oculi angulum digito presserit, contorseritque, circulum quendam videtur intra se lucidum intueri. Fertur & diuus Augustus oculos adeo claros & nitidos habuisse, vt cum acrius quenquam intueretur, cogeret eum quasi ad solis fulgorem vultum submittere. Tiberius quoque prægrandibus fuisse oculis traditur, & qui quod mirum esse, noctu etiam & in tenebris viderent: sed ad breue, & cum primo è somno patuissent, deinde rursus hebescebãt. Quod autem radius emissus ab oculis vaporem

porem secum spiritualem trahat, & vaporis sanguinem, ex eo perspicimus, quòd lippi & rubentes oculi spectantis proximè oculos radijs sui emissione cogũt morbo simili laborare. Vbi apparet & radium vsque ad obuium illum protẽdi, & cũ radio vnà vaporem corrupti sanguinis emanare: cuius contagione oculus spectantis inficitur. Scribit Aristoteles mulieres, quando sanguis menstruus defluit, intuitu suo speculum sanguineis guttis sæpe fœdare. Quod ex eo fieri arbitror, quia spiritus qui vapor sanguinis est, sanguis quidam tenuissimus videtur esse, adeo vt aspectum effugiat oculorum: sed in speculi superficie factus crasior, clare perspicitur. Hic si in rariorem materiam aliquam ceu pannũ, aut lignum incidat, ideo non videtur, quia in superficie rei illius non restat, sed penetrat. Si in densam quidem, sed asperam, sicut saxa, lateres, & similia, corporis illius inæqualitate dissipatur & frãgitur. Speculum autem propter duritiem sistit in superficie spiritum: propter equalitatem, lenitatemque seruat infractũ: propter nitorẽ, spiritus ipsius radium iuuat & auget: propter frigiditatem rarissimum illius nebulã cogit in guttulas. Eadem ferme ratione quoties hiantibus faucibus obnixe anhelamus in vitrũ, eius faciem tenuissimo quodam saliuæ rore conspergimus, siquidem halitus à saliua euolans, in ea materia cõpressus relabitur in saliuam. Ergo quid mirum si patefactus oculus & intentus in aliquem, radiorum suorum aculeos in adstantis oculos iaculatur? atque etiam cum aculeis istis, qui spiritum vehicula sunt, sanguineum vaporem illũ, quem spiritum nuncupamus, intendit? Hinc virulentus aculeus transuerberat oculos: cumque à corde percutientis mittatur, hominis perculsi præcordia, quasi regionem propriam repetit: cor vulnerat: inque eius duriori dorso hebescit, reditque in sanguinem. Peregrinus hic sanguis à saucij hominis natura quodammodo alienus, sanguinem eius proprium inficit: infectus sanguis ægrotat. Hinc duplex sequitur fascinatio. Aspectus fœtidi senis, & mulieris menstrua patientis, puerũ fascinat. Aspectus adolescentis fascinat seniorẽ. Quoniam verò senioris humor frigidus est atque tardissimus, vix dorsum cordis attingit in puero: & ineptus ad transitum cor nisi propter infantiam sit mollissimũ, parum admodum cõmouet. Hęc ideo leuis fascinatio est: illa verò grauissima, per quam iunior transfigit præcordia senioris. Hoc illud est amici optimi, de quo Platonicus Apuleius cõqueritur. Causa, inquit, omnis & origo præsentis huius doloris, etiam medela ipsa, & salus vnica mihi tute ipse es. Isti enim tui oculi per meos oculos ad intima delapsi pręcordia, accerrimũ meis medullis commouent incendium. Ergo miserere tua causa pereuntis. Ponite obsecro ante oculos Phædrum Myrrhinusium & Thebanũ illum eius amore captũ Lysiam oratorem. Lysias in Phædri vultum inhiat: Phædrus in oculos Lysiæ scintillas suorum defigit oculorum, cumq; scintillis vnà trãsmittit & spiritũ. Radius Phædri radio Lysiæ facile copulatur: spiritui quoq; facile iungitur spiritus. Vapor huiusmodi à Phędri corde genitus Lysiæ statim petit præcordia: quorũ hebetudine fit cõpactior, & in priorẽ Phædri relabitur sanguinẽ: ita vt Phædri sanguis, quod mirum est, iam in corde sit Lysię. Hinc ad clamorem confestim prorumpit vterque: Lysias ad Phædrum: Cor meum Phædre, charissima viscera. Phædrus ad Lysiam: O spiritus meus, ô meus sanguis Lysia. Sequitur Phædrus Lysiam, quia cor suum poscit humorem. Sectatur Phædrum Lysias, quia sanguineus humor vas proprium, postulat suã exigit sedem. Verum Lysias Phædrũ sectatur ardẽtius. Facilius enim cor sine minima humoris sui particula, quã humor ipse sine corde proprio viuit. Riuus fonte magis quã fons riuulo indiget. Igitur vt ferrum qualitate magnetis accepta, ad lapidẽ hunc trahitur quidẽ, lapidem verò nõ attrahit: ita Lysias Phædrum magis quã Phædrus Lysiã sequitur.

QVAM FACILE AMOre irretiamur. CAP. V.

AN potest dixerit quispiam, tenuis radius, leuissimus spiritus, pauculus sanguis Phædri, tam cito, tam vehementer, tam perniciose totum Lysiam inquinare? Hoc vtique mirum non videbitur, si cæteros morbos, qui contagione nascuntur, considerabitis, si pruritum, si scabiem, si leprã, pleuresim, phthisim, dysenteriam, lippitudinẽ, epidimiam. Amatoria verò cõtagio facile fit, & grauissima omnium pestis euadit. Quippe spiritualis vapor ille sanguisque adolescente seniore prorsus iniectus, quatuor habet, vt suprà diximus, qualitates. Clarus est, subtilis, calidus atque dulcis. Quia clarus, oculorum & spirituũ claritati in seniore maximè consonat, blãditur & allicit: quo fit vt auide ab illis hauriat. Quia subtilis, celerrime conuolat in præcordia: inde facilime per venas & arterias in corpus permanat vniuersum. Quia calidus, vehementer agit & mouet, & fortius senioris sanguinẽ inficit, eumque in suam conuertit naturam, quod Lucretius ita tetigit:

Hinc in te primum Veneris dulcedinis in cor
Stillauit gutta: & successit frigida cura.

Præterea quia dulcis, fouet viscera quodammodo, pascit atq; oblectat. hinc fit vt totus viri sanguis in iuuenilis sanguinis naturam mutatus, iunioris illius appetat corpus, quo suas venas inhabitet, & recentis sanguinis humor, venas quoque recentes & teneras illabatur. Fit etiam vt voluptate simul & dolore æger hic tangatur. Voluptate propter vaporis illius, & sanguinis claritatem atque dulcedinem. Illa siquidem allicit, hęc oblectat. Dolore propter eius subtilitatem atque calorem. Illa quippe viscera diuidit & discerpit: hic homini quod suum est aufert, & in alterius mutat naturam per quam sane mutationem eum in se quiescere non permittit, sed ad eum semper, à quo infectus est, trahit. Hoc ita Lucretius innuit:

Idque petit corpus mens vnde est saucia amore.
Nanque omnes plerunque cadunt in vulnus: & illam
Emicat in partem sanguis vnde icimur ictu.
Et si cominus est hostem ruber occupat humor.

In his carminibus Lucretius nõ aliter vult sanguinem hominis oculorum radio vulnerati in vulnerantem prolabi, quam hominis gladio cæsi sanguis prolabitur in cædentem. Huius, vt ita dicam, miraculi si rationem requiritis afferã. Vulnerat Hector Patroclum, ac perimit. Patroclus Hectorem inspicit vulnerantem. Vnde eius cogitatio iudicat vlciscendum. confestim ad vindictam bilis accenditur. ab ea sanguis inflammatur, & ad vulnus euestigio properat, tum vt partem illam corporis foueat, tum etiam ad vindictam eodem concurrunt & spiritus ij quia leues sunt, ad Hectorem vsque volantes in eũ migrãt, eius calore seruantur ad tempus puta ad horas septẽ: eo ipso in tempore si Hector cadaueris vulnus cominus intentus inspiciat, vulnus cruorem versus Hectorem eijcit: potest enim cruor versus hostem quodammodo effluere, tũ quia nondum calor omnis extinctus est, nondũ agitatio quæuit interior, tum quia paulò ante in eum concitus fuerat, tum denique quia sanguis spiritus repetit suos, atque etiam spiritus suum attrahant sanguinem. Simili quodã pacto hominis amore saucij sanguinem festinare in ferientem & Lucretius innuit, & nos summopere comprobamus.

DE MIRO QVODAM effectu vulgaris amoris, CPA. VI.

DIcámne viri castissimi, quod sequitur, an potius prætermittam? Dicam certe postquam res ipsa postulat, etsi dictu videtur absurdũ. At quis turpia nõ turpiter dixerit? Tanta permutatio senioris hominis vrgens ad iunioris similitudinem facit, vt hic totum suum corpus in illum transferre & totum illius in se transfundere studeat, vt vel recens humor vasa recentia, vel vasa teneriora teneriorem consequatur humorem. Hinc multa inter se turpissime facere compelluntur. Cum enim genitale semẽ à toto corpore defluat, solo huius iactu, vel tractu totum corpus tradere se posse confidunt, & totũ accipere. Id in sesplo philosophus Epicureus ille præsensit Lucretius amantium omnium infelicissimus:

Sic igitur Veneris que telis accipit ictus,
Siue puer membris muliebribus hunc iaculatur
Seu mulier toto iactans de corpore amorem,
Vnde feritur, eo tendit gestitq; coire:
Et iacere humorem in corpus de corpore ductum.
Affigunt auide corpus, iunguntq; saliuas
Oris: & inspirant pressantes dentibus ora
Nequicquam: quoniam nil inde abradere possunt,
Nec penetrare & abire in corpus corpore toto.
Nam facere interdum velle & certare videntur.
Vsque adeo cupidę Veneris compagibus hærent,
Membra voluptatis dum vi labefacta liquescunt.

Hæc Lucretius Epicureus. Quòd etiam totum in se capere amatum amantes cupiãt, Artemisia Mausoli regis Cariæ vxor ostenditque supra affectionis humanæ fidem virum suum amauisse dicitur: eiusq; defuncti corpus redegisse in puluerẽ: & aquæ inditum ebibisse.

VVLGARIS AMOR EST sanguinis perturbatio. CAP. VII.

ESse vero hãc in sanguine passionem, illud argumẽto est, quòd æstus huiusmodi alterna requie caret. Cõtinua vero febris

ro febris à physicis in sanguine ponitur quę autem horas sex quieti relinquit, in pituita: quæ diem vnum, in bili: quæ duos in atræ bilis humore. In sanguine igitur illam merito collocamus. In sanguine videlicet melancholico: vt in oratione Socratis audiuistis, hunc sanguinis contagionis semper affixio comitatur.

QVOMODO AMANTES fiunt amati similes. CAP. VIII.

IDeo nemo vestrûm miretur si quem amâtem audiuerit amati sui similitudinē aliquam vel figuram suo in corpore contraxisse. Prægnantes sæpe mulieres vinum quod audissime cupiunt, vehementer excogitant: vehemens cogitatio, spiritus mouet interiores, atque in his excogitatæ rei pingit imaginem. Isti sanguinem mouēt similiter, & in mollissima fœtus materia, vini imaginem exprimunt. Amator autem ardentius quàm prægnantes, suas cupit delicias: vehementius quoque & firmius cogitat. Quid mirum si vsque adeo hærentes & infixi pectore vultus ab ipsa cogitatione purgantur in spiritu: à spiritu statim in sanguine insigantur: præsertim cum in Lysiæ venis iam mollissimus sanguis Phædri sit genitus, vt facillime possit Phædri vultus in suipsius sanguine relucere? Quoniam verò membra corporis singula, vt quotidie arescunt, ita sumpto alimoniæ rore quotidie reuiuiscūt: sequitur vt in dies corpus cuiusq; hominis, quod sensim exaruit, paulatim reficiatur. Reficiūtur autem mēbra à sanguine ex venarum riuulis emanâte. Ergo miraberis si certa similitudine pictus sanguis eandem membris impresserit: vt Lysias tandem Phædro in nonnullis vel coloribus vel lineamētis, aut affectibus, aut gestibus euasisse similis videatur.

A QVIBVS PRAECIPVE irretiamur. CAP. IX.

QVæret forsitan aliquis: à quibus præcipue & quo pacto illaqueentur, & quomodo soluātur amantes. Fœminæ profectò viros facile capiunt: facilius autem illæ, quæ masculam quandam indolem præ se ferunt: & tanto facilius masculi, quanto similiores sunt viris quàm fœminæ, & sanguinem spiritumq; habent lucidiorem, calidiorem, subtiliorem: qua in re amatoria consistit illaqueatio. Ex maribus autem illi viros, seu meliores velocissime fascinant, qui sanguinei sunt potissimum, & quadam ex parte cholerici, oculos amplos habent glaucos atque nitentes: præcipue vero si casti viuant, neque per coitum claro humorum succo exhausto serenos vultus fœdauerint. Hæc enim ad ipsas sagittas proprie emittendas quæ cor vulnerant, vt suprà tetigimus, requiruntur. Irretiuntur præterea cito quibus nascentibus Venus fuerint in Leone, vel Luna Venerem vehementer aspexerit, & qui eadem cōplexione sunt præditi. Phlegmatici in quibus dominatur pituita, nunquam: Meláncholici, in quibus atra bilis, vix quidem capiuntur: sed capti, nunquam postea liberantur. Quando sanguineus deuincit sanguineum, leue iugum est, suaue vinculum, similis nanque complexio mutuum creat amorem. Huius præterea humoris suauitas spem & fiduciam præstat amanti. Quando cholericus cholericum intolerabilior seruitus. Vicissitudinem quidem nonnullam beneuolētiæ in his facit complexionis similitudo: sed igneus ille bilis humor crebra illos iracundia turbat. Quando sanguineus cholericum, aut contrà, propter suauis simul & acris humoris commixtionem alternatio quædam prouenit iracundiæ & gratiæ, voluptatis atque doloris. Cum sanguineus melancholicum ligat, nodus perpetuus nō miserrimus. Sanguinis quippe dulcedo melancholiæ amaritudinem temperat. Cum vero cholericus illaqueat melancholicum, pestis omnium perniciosissima. Acutissimus adolescentis humor senioris viscera passim illabitur. Est mollis flamma medullas. Vritur infelix amator. Cholera ad iracundiam cædesq; prouocat. Melancholia ad mœrorem & perpetuam querimoniam. Iis sæpe idem qui Phyllidi, Didoni, Lucretio, amoris est exitus. Phlegmaticus autem seu melancholicus adolescens propter sanguinis & spirituum crassitudinem capit neminem.

MODVS ILLAQVEATIONIS. CAP. X.

QVo autem pacto fascinentur amantes, satis suprà dixisse videmur, si modo illud addamus, mortales tunc summopere fascinari, quando frequentissimo intuitu aciem visus ad aciem dirigentes, lumina iungunt luminibus, & longum miseri combibunt amorem. Huius profectò morbi, vt Musęo placet, causa omnis & origo est oculus. Ideo si quis nitore polleat oculorum, licet minus in reliquis membris compositus sit, sæpius intuentes ea ratione qua diximus, insanire compellit. Qui contrà dispositus est, ad moderatam quandam beneuolentiam inuitat potius quàm ardorem. Reliquorum præter oculos membrorum concinnitas non causæ vim ad ægrotationem huiusmodi, sed occasionis impulsam videtur habere. Talis quippe compositio eminus prospicientem, vt propius accedat, hortatur: deinde cernentem cominus in ipsa sui consideratione diutissime detinet immorantem verò solus ipse ferit intuitus. Ad moderatū autem amorem illum diuinitatis participem, de quo in hoc conuiuio vt plurimum disputatur: non oculus solus, vt causa; sed partium cunctarum concordia iucunditasque concurrit.

CVRATIO AMORIS. CAP. XI.

HActenus quomodo & à quib⁹ irretiamur, tractauimus: restat vt quo modo soluamur, paucis doceamus. Solutio vero duplex est: altera quidē naturę: altera diligentiæ. Naturalis est, quæ certis tēporis interuallis perficitur. Quæ nō ad hunc solū, sed ad omnes attinet morbos. siquidem in cute pruritus eatenus permanet, quatenus tabidi sanguinis fex in venis, aut salsedo pituitæ viget in membris. Defecato sanguine & pituita demollita pruritus desinit: & fœdæ cutis maculæ abolentur. Euacuationis tamen matura diligentia confert plurimum. Repentina euacuatio, vel vnctio periculosissima iudicatur. Inquietudo quoque amantium tandiu necessariò perseuerat, quandiu infectio illa sanguinis per fascinationem iniecta visceribus permanens graui cor premit cura. Vulnus alit venis: cæcis membra flammis adurit. à corde siquidem in venas: à venis in membra fit transitus. hæc deni que expurgata amantium, imo vero amentium cessat inquietudo. Id longum in omnibus requirit temporis spatium: in melancholicis vero longissimum: præsertim si Saturni influxu fuerint irretiti. adde & amarissimum, si Saturno retrogrado, vel Marti coniuncto, vel Soli opposito mācipati sint. Aegrotant & illi diutissume, in quorum natiuitate Venus in domo Saturni fuerit, vel Saturnum Lunamq; vehementer aspexerit. Addenda est naturali huic purgationi diligētissimę artis industria. Cauendum in primis ne immatura euellere, vel amputare tentemus: neque summo cum periculo discindamus, quæ tutius dissuere possumus, consuetudinis intermissio facienda. Summopere vero cauendum ne lumina oculorum luminibus coniungantur. Si quid in amati animo vel corpore vitij est diligenter animo reuoluendum. Plurimis, varijs grauibus negocijs animus applicandus: ępe minuenq́dus sanguis est: vino vtendum claro, nonnunquam etiam ebrietate, vt veteri sanguine vacuato, nouus sanguis accedat nouus & spiritus. Exercitatione sæpe ad sudorem vsque vti præstat: per quam corporis meatus ad expurgationem faciendam aperiantur. Ea insuper omnia quæ Physici ad cordis præsidium adhibent & cerebri alimentum, prosunt quàm plurimum. Sæpe etiam coëundum Lucretius præcipit.

Sed fugitare decet simulacra: & pabula amoris
Absterrere sibi atque alio conuertere mentem,
Et iacere humorem conlectum in corpora quæque,
Nec retinere semen conuersum vnius amore.

QVAM NOXIVS VVLGAris amor. CAP. XII.

SEd ne diutius de insania loquentes insaniamus, sic breuibus concludamus. Insaniæ species quædam est anxia illa solicitudo, qua vulgares amantes diu noctęque vexantur: qui amore durante bilis incendio primum, deinde atræ bilis adustione afflicti, in furias, ignemque ruunt: & quasi cæci quò præcipitentur ignorant. Quàm perniciosus adulterinus hic amor tam amatis quā amantibus sit, Lysias Thebanus & Socrates apud Platonem in Phædro demonstrant. Hoc itaque furore homo in bestiæ naturam deuoluitur.

QVAM VTILIS DIVINVS amor, & de quatuor eius speciebus. CAP. XIII.

DIuino autem furore super hominis naturā erigitur, & in Deum transit. Est autem furor diuinus illustratio rationalis animæ: per quā Deus animam à superis delapsam ad infera, ab inferis ad supera retrahit. Lapsus animę ab ipo vno rerum omnium principio ad corpora, per quatuor gradus efficitur, per mentem, rationem, opinionem atque naturam. Nam cum in omni rerum ordine sex gradus existant, quo-

rum summum tenet ipsum vnum, infimum corpus, media vero sunt quatuor quæ prædiximus: necesse est quicquid à primo ad vltimum labitur, quatuor per media cadere. Ipsum vnum rerum omnium terminus, & mensura, confusionis & multitudinis expers. Mens angelica multitudo quidem idearum, sed stabilis & æterna. Ratio animæ multitudo notionum argumentationumque mobilis, sed ordinata. Opinio autem inordinata, & mobilis imaginum multitudo: sed substantia punctisque vnita: cum anima ipsa in qua est opinio, vna substantia sit nullum occupans locum. Natura, id est nutriendi vis ab anima, & animalis complexio similiter, nisi quod per corporis puncta diffunditur. Corpus autem indeterminata partium & accidentiũ multitudo subiecta motui, & substantia punctis momentisque diuisa. Hæc omnia respicit anima nostra, per hæc & descendit, per hæc & ascendit. Vt enim ab ipso vno quod omnium principium est, producitur, vnitatem quandam sortita est: quæ omnem essentiam eius vires operationesque vnit: à qua & ad quam ita cætera, quæ in anima sunt, se habent, sicut à centro & ad centrum circuli lineæ. Vnit vero non modo animæ partes inuicem & ad totam animam sed animam totam ad ipsum vnum rerum omnium causam. Vt autem diuinæ mentis radio claret, rerum omnium ideas per mentem actu stabili contemplatur. Vt seipsam respicit, rationes rerum vniuersales cogitat: & à principijs ad conclusiones ratiocinatione discurrit. Vt corpora respicit, particulares rerum mobilium formas atque imagines per sensus acceptas opinione volutat. Vt materiam attingit, natura velut instrumento vtitur, quo vnit materiam, mouet & format. Vnde generationes, augmenta, & eorum contraria proficiscuntur. Cernitis igitur ab vno quòd super æternitatem in æternam multitudinem labitur, ab æternitate in tempus, à tempore in locum atque materiam, labitur inquam, quãdo ab ea puritate qua nata est, lõgius corpus amplectendo discedit.

QVIBVS GRADIBVS DIuini furores animam extollunt. CAP. XIIII.

QVapropter sicut per quatuor descendit gradus, per quatuor ascendat necesse est. Furor autem diuinus est, qui ad supera tollit, vt in eius definitione constitit. Quatuor ergo diuini furoris sunt species. Primus quidem poëticus furor. Alter mysterialis. Tertius vaticinium. Amatorius affectus est quartus. Est autem poësis à musis. Mysterium à Dionysio. Vaticinium ab Apolline. Amor à Venere. Redire quippe ad vnum animus nequit, nisi ipse vnum efficiatur. Multa vero effectus est: quia est lapsus in corpus in operationes varias distributus, & ad corporalium rerum multitudinem respicit infinitam. Ex quo partes eius superiores penè obdormiunt, inferiores alijs dominantur. Illæ torpore, hæ perturbatione afficiuntur. Totus autem animus discordia & inconcinnitate repletur. Poëtico ergo furore primum opus est, qui per musicos tonos, quæ torpent suscitet: per harmonicã suauitatem quæ turbantur, mulceat: per diuersorum deniq; consonantiam, dissonantem pellat discordiam, & varias partes animi temperet. Neque satis hoc est. Multitudo enim adhuc & diuersitas restat in animo. Accedit ergò mysteriũ ad Dionysium pertinẽs; quod expiationibus, sacrisque; & omni cultu diuino partium omnium intentionem in mentem, qua Deus colitur, dirigit. Vnde cum singulæ animi partes ad vnam mentem redactæ sint, iam totum quoddam vnũ ex pluribus factus est animus. Tertio vero ad hoc opus est furore, qui mentem ad vnitatem ipsam animę caput reducat. hoc Apollo per vaticinium efficit. Nam cum anima supra mentem in vnitatem surgit, futura præsagit. Demum cum anima facta est vnum, vnum inquam quod in ipsa natura & essentia animæ est, restat vt ilico in vnum quod est super essentiam, id est Deum, se reuocet. Hoc cœlestis illa Venus per amorem, id est, diuinæ pulchritudinis desiderium, bonique ardorem explet. Primus itaque furor inconcinna & dissonantia temperat. Secundus temperata vnum totum ex partibus efficit. Tertius vnum totum supra partes. Quartus in vnum quod super essentiam, & super totum est ducit. Plato in Phædro, mentem diuinis dedicam, in anima hominis aurigam vocat: Vnitatem animæ, aurigæ caput: Rationem, opinionemque per naturalia discurrentem, equum bonum: Phantasiam confusam, appetitumque sensuum, malum equum: Animæ totius naturam, currum: quia motus suus tanquam orbicularis à se incipiens in se denique redit, dum suiipsius naturã animaduertit. Vbi consideratio eius ab anima profecta in eandem reuertitur. Alas animo tribuit, per quas in sublime feratur: quarũ alteram putamus indagationem illam esse, qua mens assidue ad veritatem annititur: Alterã boni desiderium, quo nostra voluntas semper afficitur. Hæ partes animæ suum amittunt ordinem, quando perturbante corpore confunduntur. Primus itaque furor bonum equum, id est rationem opinionemque, à malo equo, id est, à phantasia confusa & sensuum appetitu distinguit. Secundus malum equum bono, bonum aurigæ, id est menti subijcit. Tertius aurigam in caput suum, id est, in vnitatem mentis apicem dirigit. Postremus caput aurigæ in caput rerum omniũ vertit. Vbi auriga beatus est, & ad præsepe, id est, ad diuinam pulchritudinem sistens equos, id est, accommodans omnes sibi subiectas animæ partes, obijcit illis ambrosiam, & super ipsam nectar potandum, id est, visionem pulchritudinis, & ex visione lætitiam. Hæc quatuor furorum opera sunt. De quibus generatim in Phædro disputat, propriè verò de poëtico furore in Ione, de amatorio in Conuiuio. Omnibus his furoribus occupatum fuisse Orpheum libri eius testimonio esse possunt. Amatorio maxime Sappho, Anacreontem & Socratem fuisse correptos accepimus.

OMNIBVS HIS FVRORIbus amor præstantior est. CAP. XV.

OMniũ potentissimus & præstantissimus est amatorius. Potẽtissimus inquam, propterea quod omnes alij ipso necessario indigent, neque enim poesim, neque mysteria, neque vaticinium sine ingenti studio, flagranti pietate, & sedulo diuinitatis cultu consequimur. Studium verò, pietatem, cultum quid aliud dicimus quã amorem? Igitur omnes amores potentia cõstant. Est etiam præstantissimus, quoniam ad hunc tanquam ad finem alij referuntur. Hic autem proxime Deo, qui nos copulat. Hos vtiq; furores quatuor, totidẽ adulterini affectus falsò imitari videntur. Poëticum quidem musica ista vulgaris, quæ auribus duntaxat blanditur. Mysterialem, vana multorum hominum superstitio. Fatidicum, fallax peritiæ humanæ coniectio. Amatorium, libidinis impetus. Verus enim amor nihil est aliud quã nixus quidã ad diuinam pulchritudinẽ euolandi ab aspectu corporalis pulchritudinis excitatus. Adulterinus autẽ, ab aspectu in tactu præcipitatio.

QVAM VTILIS AMOR SOcraticus. CAP. XVI.

QVæritis quid amor Socraticus conferat? Primo quidem ipsi Socrati plurimum ad alas illas recuperandas, quibus in patriam reuolet. Deinde ciuitati suæ magnopere ad honeste feliciterque viuendum. Ciuitatem profecto non lapides, sed homines faciunt. Homines vero a tenera ætate quemadmodum arbores à tenerioribus curandi sunt, & ad frugem optimam dirigendi. Puerorum curam parentes habent & pædagogi. Adolescentes autem limites parentum & pædagogorũ non prius transgrediuntur, quàm iniqua vulgi consuetudine deprauentur. Superiorem quippe viuendi normam domini imbibitam sequerẽtur, nisi ab ea improborum hominum, eorum præsertim qui illis blandiuntur, vsu, consuetudineq. deflecterentur. Quid ergo Socrates faciet? Num permittet vt flagitiosorum contagione adolescentia, quę futuræ reipublicæ semen est corrumpatur? At vbi patriæ charitas? Succurret itaque patriæ Socrates, filiosque illius, suos autem fratres hac pernicie liberabit. Leges fortasse conscribet, quibus lasciuos viros ab adolescentum consuetudine segregabit. Sed non omnes Lycurgi, aut Solones esse possumus. Paucis legum condendarum datur autoritas, paucissimi legibus latis obtemperãt. Quid ergo? vim inferret, & manu iniectas seniores à iuuentute depellet? At solus Hercules cũ monstris dicitur decertasse, cæteris periculosissima est huiusmodi violentia. Fortitan scelestos homines monebit, corripiet, obiurgabit. Cæterum perturbatus animus monentis verba contemnit, & quod deterius est, sæuit in monitorem. Qua de causa ab alio pugno, ab alio calce, dum id tentaret, percussus est Socrates. Vnica restat iuuentuti via salutis. Socratis consuetudo. Huic ergo Græcorum ille sapientissimus charitate deuinctus sese miscet vbique, & magna incedit adolescẽtum comitãte caterua. Ita verus amator, vtpote pastor, agnorum gregem à falsorum amantium, ceu luporum voragine, ac peste tutatur. Quoniam verò pares cum paribus facillimè congregantur, parem se facit iunioribus puritate vitæ, verborum simplicitate, ludis, iocis, atque facetijs. Seque ex sene puerum facit, in primis vt pueros quandoque reddat domestica & iucunda familiaritate seniles. Ad voluptatem prona iuuentus sola voluptate tenetur, rigidos effugit pręceptores. hinc nostræ adolescentiæ tutor ad patriæ suæ salutem rerum suarum administratione neglecta iuniorum suscipit curam, eosq. primum iucundæ consuetudinis captat suauitate. Ita illaqueatos, monet deinde seuerius. Postremo cẽsura rigidiori castigat.

castigat. Hoc pacto Phœdonem adolescentulum lupanari publico prostitutum ab ea calamitate redemit, fecitq́; philosophum. Platonem poësi deditum coegit tragœdias igni tradere, & studia pretiosiora capessere. Xenophontem à vulgari luxu ad sapiētum traduxit sobrietatem. Aeschinem & Aristippum ex pauperibus diuites, Phedrum ex oratore philosophum, Alcibiadem ex ignorante doctißimū reddidit. Charmidem grauem fecit & verecundum. Theagem iustum, fortemq́; in republica ciuem. Euthydemum ac Menonem à Sophistarum captiunculis ad veram transtulit sapientiam. Quo factum est, vt non tam iucūda quàm vtilis fuerit Socratis cōsuetudo, ac multo ardentius ab adolescētibus, vt Alcibiades ait, dilectus fuerit Socrates, quàm dilexerit.

QVOMODO AGENDAE SVNT gratiæ spiritui sancto, qui nos ad hanc disputationem illuminauit atq; accendit.
CAP. XVII.

IAm igitur Conuiuæ optimi quid amor sit, quis verus amator, quæue amātis vtilitas ex vestra primum, ex mea deinde disputatione feliciter comperisse videmur. Huius autem inuentionis felicißimæ causam & magistrum eūdem ipsum amorem, qui & compertus est, fuisse proculdubio existimate. Amore nanque, vt ita dixerim, inueniendi amoris accensi, amorem quæsiuimus & inuenimus, vt eidem inquisitionis & inuentionis pariter habenda sit gratia. O miram numinis huius magnificentiam. O incompatibilem amoris benignitatem. Cætera siquidem numina vix tandem postquam diu quæsieris, se parumper ostendunt, Amor etiam quæsituris occurrit. Quapropter huic multo magis quā cæteris homines se debere fateantur. Sunt autem qui diuinam potentiam sæpe audeant execrari, scelerum nostrorum fulminatricem. Nonnulli etiam sapientiam oderunt nostrorum omnium exploratricem flagitiorum. Amorem vero diuinorum bonorum omnium largitorem non amare non possumus. Nos autem amorem hunc adeo nobis propitium ea mente colemus, vt veneremur: Sapientiam & potentiam admiremur, vt amore duce totum, vt ita loquar, deum habeamus propitium, ac totum amoris flagrātia diligentes, toto etiam deo amore perpetuo perfruamur.

PLATONIS CONVIVIVM, VEL, DE AMORE.

APOLLODORVS, FAMILIARES APOLLODORI, GLAVCO, ARISTODEMVS, SOCRATES, AGATHO, PHAEDRVS, PAVSANIAS, ERYXIMACHVS, ARISTOPHANES, DIOTIMA, ALCIBIADES.

IDEOR mihi in his quæ petitis, satis præmeditatus esse. Heri enim cum domo ex Phalero in vrbem redirem, quidam mihi notus à tergo me aspiciēs, eminus vocauit, & inter vocādū iocatus: O Phaleree inquit Apollodore, non expectas? Ego autē cōstiti, atq; expectaui. Tū ille: Quærebā te modo audire cupiens q de amore sermones habiti sunt in ea cœna, ad quam Agatho, Socrates, Alcibiades, nōnulliq́; alij cōuenerūt. Retulit enim mihi & alius quidam, qui à Phœnice Philippi filio audiuerat, addiditq; te scire. Verū nihil certi ea de re afferre poterat. Quare tu mihi referas. Tua enim interest sermones amici tui narrare. Id autē primū dicas. Ipse affuisti cū disputarēt, an nō? Reuera, inquam, nihil certi retulisse tibi ille videtur, si quidē conuenisse illos adeo nuper existimas, vt ego potuerim interesse. Existimabā equidem, inquit ille. Vndénam istud? inquam ego. Nescis, ô Glauco multis iam annis huc Agathonem non accessisse? Ex eo verò tempore quo cum Socrate versari cœpi, eiúsq; tum dicta tum facta diligētius quotidie obseruare, uondum tres anni fluxere. Antea verò quacunque fors ferebat, oberrans, existimansq; aliquid agere, omnium miserrimus eram perinde ac tu nunc, qui quodlibet aliud agendū censes potius quàm philosophādum. Ne mordeas, inquit ille, sed quo tēpore cōuiuium celebratum sit, enarra. Ad hæc inquā, Dum pueri adhuc essemus, in primo tragœdiç certamine victoriam reportauit Agatho. Sequenti autem die post palmam, sacraq; victoriæ gratia celebrata, parato cōuiuio disputatio instituta fuit. Lōgum, inquit, certè id tempus est. Sed quis tibi narrauit? Nūquid ipse Socrates? Non per Iouem inquā. imò idem quid & Phœnici Aristodemus quidam Cydatheneus, q exiguo corpore erat, & nudis semper pedibus ibat. Interfuit enim disputationi: quippe qui maximè omnium qui tūc erant, Socratem, vt mihi videtur, amaret. Quinetiā Socratē ipsum de nonnullis quæ ille retulerat, percōtatus sum, qui in his cum illo consentiebat. Cur ergo, inquit, mihi non refers? Apta quidem via est quæ ducit in vrbem, & ad audiendum pariter, & ad dicendum. Sic itaq; inter eundum de illis verba fecimus. Quapropter quemadmodum à principio dixi, in his rebus satis præmeditatus sum. Quòd si iterū vobis recenseri hæc vultis, iterum recensebo. Nam quoties vel ipse de philosophia sermonem habeo, vel dicentes alios audio, præter id quod prodesse mihi id putē, mirificè lætor. Quoties autē sermones alios audio, vestros præsertim, qui cumulādis pecunijs studetis semper, & ipse angor, & vestri misereor, quòd efficere aliquid existimetis, cum nihil efficiatis. Fortè etiam vos me infelicem putatis, quos & ipse de me vera putare arbitror. Ego autem vos nō puto quidem, sed certo scio. FAM. Sēper tui similis es, ô apollodore: perpetuò enim tibi ipsi & alijs detrahis, ac videris ꝓculdubio te quidē in primis, deinde alios omnes prçter vnū Socratem infelices putare. Vnde verò insani cognomē tibi exortū sit, nescio. Sēper enim loquēdo te & alios acerbè ac duriter tractas, Socratē vnū ꝓbas. APOL. O dilectißime vir, ex eo insanire & delirare me cōstat, ꝙ ita de me deq; vobis existimē. FAM. De his in præsentia contendere Apollodore nequaquā decet: sed precibus nostris obsequere, & q sermones illi fuerint, nobis expone. APOL. Tales vtiq; illi fuerūt. Imò verò à principio eodem ordine quo Aristodemus retulit, vobis ipse nūc recensere conabor. Inquit enim Socratē se offendisse & lotū & calceis pedes ornatū, quæ ille raro faciebat: interrogasse verò quònā ita ornat' iret, & respondisse Socratē, Agathonis in domū cœnatum, hesternā verò cœnā vitasse, quod turbæ propter Agathonis palmā cōcursum veritus esset, promisisse autem sequenti die se affuturum. Ea verò de causa se ornasse, vt pulcher ad pulchrum iret. Quçsisse insuper, quónam pacto tu Aristodeme ad cœnā proficisceris non vocatus? Vt tu iusseris dicebā, inquit. Sequere igitur, inquit me, vt ꝓuerbiū perdamus, illud in hūc modū mutantes, ꝙ ad bonorū cœnas boni etiam non inuitati proficiscuntur. Homerus quidem videtur nō modo nō obseruare, sed & violare prouerbiū. Nam cū Agamemnonē in re militari strenuum virum finxisset, Menelaum verò mollem, cōuiuium celebrante post sacrificiū Agamemnone, Menelaū inducit vltro ad mensam Agamemnonis venientem. Vbi deteriorem ad prçstantioris viri mensam nō accersitū venire fecit. Hęc audiēs fortè & ipse, ô Socrates dicebā, inquit, nō talis Iliad. B.

qualem tu inquis sed quemadmodũ induxit Homerus, vilis homunculus est sapientis viri cõuiuium, vltro venire videbor. Cũ ergo me ducas, vide quam aduẽtus mei rationem asignes. Ego enim me inuocatũ venire nõ confitebor, sed abs te inuitatũ dicã.

In ipso itinere, inquit, quid dicturi simus, duo cũ simus, fortasse cõsultabimus, sed eamus iam. Talia quædã inter se cũ disputassent, iuisse dicebat: & Socratem cogitabundũ lento nimis passu gradiẽtem relictũq; cũ expectasset, tandem iussisse, vt præiret. Cũ verò ædibus Agathonis appropinquaret, apertam ianuam inuenisse & contigisse ridiculũ quiddam; in ipso enim limine famulum quendã occurrisse, & eo vbi accumbebãt alij, introduxisse, quos iã cœnaturos reperit. Seq; vt vidit Agatho, O Aristodeme dicere, opportune venisti vt nobiscum cœnes. Si verò aliud quicquã vis, in aliud tempus differas. Equidem heri te quærẽs inuitaturus te nusquã vidi. Sed cur Socratem ad nos nõ ducis? Et ego, inquit, conuersus nusquã Socratem vidi, respondiq; Agathoni; Equidem cũ illo veni ab eo vocatus huc ad cœnã. Recte, inquit, fecisti, sed vbinã Socrates?

Post me modo incedebat. Quare ipse quoq; admiror, & vbi sit, nescio. Quæres Socratẽ? puer, dixisse Agathonem, & ad nos introduces? Tu autem Aristodeme iuxta Eryximachum accũbe. Heus tu dato huic pedibus aquã, vt iam sedeat. Tunc ingressum aliũ puerũ quendã nũtiasse dicebat Aristodemus, Socratem ipsum in vestibulum proximũ secessisse, & accersitum ingredi nolle. Absurdũ quiddã narras inquit. Voca iterũ, neq; dimittas quousq; venerit. Non sic, ô Agatho, respondisse dicebat Aristodemus, sed mittite illũ, mos enim Socratis iste. Nõnunquam desistens, vbicunq; accidit cõsistere solet. Veniet autem cito, vt arbitror. Ne turbetis ipsum, sed suo arbitratu venire permittite. Ita si tibi videtur, dixisse Agathonem, agendũ est. Cæterùm vos, ô pueri, alijs epulas afferte & quodcunq; lubet apponite. Nobis siquidem nullus præsidet. Id quidem nunquam feci. Quapropter existimantes nũc me vnà cũ alijs conuiuio à vobis exceptũ, curate omnia diligenter, vt vestram operam cõprobemus. Post hæc addebat Aristodem⁹ cœnare eos cœpisse, & Socratem Agathonis iussu sæpe vocatũ nõ prius intrasse quàm aliquantum se more suo exercuisset, mediaq; in cœna venisse. Ad quem, Agathonẽ qui vltimus sedebat & solus, Huc ô Socrates, dixisse, propter me accubito, vt te tãgens sapienti illa sentẽtia fruar quã in vestibulis excogitasti. Cõstat enim inuenisse illã te atq; habere. Neq; enim prius destitisses Sedisse itaq; Socratẽ, dixisseq;: Bene se res nostræ haberẽt Agatho, si sapientia talis esset, vt in vacuũ hominem ex pleniore ipso cõtactu proflueret, quẽadmodũ aqua ex pleno calice in vacuũ per lanã influẽs. Si enim sapiẽtia ita se habet, permulti facio ꝙ apud te sedeo. Me quippe abs te vberrima & prȩclara sapientia repletũ iri puto. Mea siquidẽ tenuis est & ambigua insomnij cuiusdã instar, tua verò luculenta admodũ atq; prȩpollens, vtpote quȩ in adolescentia tua heri in cõspectu plus q̃ triginta milliũ Græcorũ, tam clarè emicuit & effulsit. Cõtumeliosus, inquit Agatho, es, ô Socrates. Atqui hȩc postea de sapientia ego ac tu dijudicabimus Dionysio iudice, nũc aũt cœna. Post hȩc, inquit Aristodemus, cũ Socrates sese reclinasset, cœnasset q;, alijq; etiam cœnati essent, libare inuicẽ & degustare vina sacrificantiũ ritu, deumq; cantare cœpisse, & alia quędã vt mos est, facientes ad potum se conuertisse: Vnde Pausaniã ita loqui cœpisse: Videndũ est ô viri, quo pacto leui⁹ suauiusq; bibamus. Nã vt de me in primis verũ fatear, grauatũ adhuc hesterno mero me sentio, & intermissione quadam indigeo. Opinor quoq; & plurimos vestrũ similiter affectos esse, heri enim adfuistis. Considerate itaq; quomodo leui⁹ salubriúsq; bibamus. Ei mox Aristophanẽ respõdisse. Scite loqueris Pausania, potui moderationẽ quandã adhibendã esse. Etenim ego quoque ex his sum qui heri ingurgitarũt. Cũ hæc audisset Eryximachus Acumeni filius, Probè dicitis, inquit. Atq; hoc insuper à vobis audire desidero, quãtũ bibendo valeat, Agatho. Minimè quidẽ, Agathonẽ dixisse. Cõfert id sane nobis, mihi inquã & Aristodemo & Phædro, atq; his alijs, ꝙ vos qui ad bibendũ valetis plurimũ, nũc tanquã bibẽdo defessi prohibeatis. Nos enim semper imbecilles excepto Socrate, qui ad vtrũq; idoneus est. Quocirca quodcunq; agamus, perinde erit. Hic Eriximachũ dixisse, Postquã præsentiũ nullus ingurgitare mihi velle videt, forte si vera de ebrietate dixero, minus ero molest⁹. Id siquidẽ ex medicinæ peritia apud me cõstat, graue quidã esse hominibus ebrietatem. Nec enim ipõte superuacue bibere vnquã vellẽ, nec alteri cõsulerem, præsertim si quis ex crapula hesterna laboret. Huic Phędrum Myrrhinusiũ dixisse Aristodemus inquit: Equidẽ semper tibi fidẽ habui, in medicina præsertim. Nunc similiter, modo cæteri quoq; consentiãt. Hæc cũ audissent omnes, cõcessisse inquit, nõ ad ebrietatem in præsenti conuiuio, sed ad voluptatem esse bibendũ. Tum Eryximachus: Postquã visum est in cuiusq; arbitrio fore quantũ bibat, neminem verò suprà quã velit, cogendũ, quod restat exponã. Tibicinam quæ modo ingressa est, abigendam puto, sibipsi tibia personantẽ, vel si velit, mulieribus quæ sunt intus. Nos autem cõfabulari inuicẽ debere hodie iudico. Qui verò esse sermones nostri debeãt, si vultis aperiã. Ad hęc omnes sibi placere dixerunt, & explicare iusserunt. Eryximachus deinde, Mei, inquit, sermonis exordiũ secundũ Euripidis Melanippen erit. Neq; enim mea fabula est quã incœptur⁹ sum, sed Phedri: Phædrus hic mecũ sæpe cõquerit, absurdũ quiddã asserens, quod cũ in cæteros deos cãtilenas & hymnos poetæ finxerint, in amorem tamen tãtum talẽmq; deũ nullus vnquã ex tot poëtis laudem aliquã scripserit. Atqui si vis, inquit, ô Eryximache quærere, inuenies profecto Sophistas disertos soluta oratione Herculẽ aliosq; laudasse, quemadmodum peritissimus Prodicus, quãquam hoc minus alicui mirũ videri debet. Sed & ego legi quandoq; sapientis viri librũ, in quo sal ad victus vtilitatẽ miris laudibus extollebat: aliaq; hui⁹ generis multa reperire licet, laudibus celebrata. In his itaq; studiosè versari, Amorem verò nullum adhuc hominũ ausum esse ad hunc vsq; diem pro dignitate laudare, sed vsqueadeo cõtemni, cum tamẽ tantus Deus sit, nõne indignũ est? Mihi quidẽ oratio hæc Phædri vera videt. Quare & huic munus id conferre gratificariq; cupio, & deũ hũc honorari à nobis decens esse censeo. Quod si & vobis videtur, cõgrua disputatio inter nos orief. Laudãdũ quippe amorẽ ab vnoquoq; nostrũ quã dexterrimè & quam præclarissimè poterimus, arbitror. Incipiat autem Phædrus, cum & primus sedeat, & huius sit sermonis inuẽtor. Tum Socrates, Nullus tibi, ô Eryximache, inquit, repugnaret. Ego enim qui ist

qui isthuc renuerem, cũ nihil præter amatoria scire profitear? Nec etiã Agatho & Pausanias aduersabuntur, & Aristophanes multo minus, cuius omne studium circa Dionysium Veneremq; versatur, nec alius vllus eorum quos nũc intueor. Quãquam nõ æqua sors nobis obtigit, qui extremi discumbimus. Nam si priores scite abũdeq; depinxerint, sat nobis erit. Verum Phædrus felicibus auspicijs iam exordiatur, Amorẽq; honoret. His omnes quę Socrates dixerat, assensere, similiterq; iusserũt. Singula verò singulorum dicta, nec Aristodemus memoria tenebat, nec ego quæ illæ recẽsuit, singula teneo. Eorum igitur orationem vobis nũc referam, qui memoratu digna dixerunt. Principio dixerunt Phædrum hunc in modum exorsum fuisse.

PHÆDRI COLLAVDATIO IN AMOREM.

MAGNVS deus est amor, & apud deos homínesq; mirandus, cum propter alia multa, tũ maximè propter eius originem. Cũ enim ex antiquissimorum deorũ numero sit, honore dignus apparet. Id autem ex eo arguimus, ꝙ parentes Amoris neq; sunt, neq; ab vllo vel poëta, vel alio quouis tradunt. Sed Hesiodus principio Chaos extitisse his verbis asserit. Terra ampla stabilisq; semper omniũ sedes, atq; Amor: pòst Chaos videlicet asserens duo hæc extitisse, Terrã atq; Amorẽ. Parmenides autem de generatione illius inquit. Ante deos òmnes primũ generauit Amorem. Acusileus quoq; cũ Hesiodo sentire videt. Atq; ita passim Amorẽ ex antiquissimis esse cõceditur. Cũ verò talis sit, maximorũ bonorũ nobis est causa. Nã quid melius accidere possit adolescẽti, q̃ optimus amator: aut amatori q̃ amasius optimus, non inuenio. Duo quidem sunt quæ à pueritia per omnẽ vitã ducere illum debẽt qui sit præclare victurus. In rebus turpibus verecundia, honestis gloriæ laudisq; studiũ, hæc autẽ nobis, neq; genus neq; diuitiæ, neq; honores præstare citiꝰ ac melius, quã amor possunt. Neque absq; his duobus, aut ciuitas vnquã, aut priuatus pręclarũ aliquid & magnificũ perficere poterit. Assero equidẽ amatorem, si turpe aliquid agere vel pati ab aliquo per ignauiã, nec repugnare & vlcisci deprædẽdat, seu à patre, siue ab amicis, siue ab alio quouis homine, haud tam vehementer angi, quã si fortè ab amasio depręhẽderet. Similiter adolescentem tũc maximè erubescere cernimus, cum amator eum turpe quid committentem offendit. Si quo pacto fieri ciuitas vel exercitus posset partim ex his qui amant, partim ex his qui amantur, suprà quàm dici possit, fortiter agerẽt administrarẽtq; singula dum per verecundiam à turpibus abstinerẽt, & ad honesta quasi quadã æmulatione contenderent: talesq; homines vel pauci numero, vniuersos vt ita dixerim, homines prælio superarẽt. Amator sane vel deserere ordinẽ vel arma abijcere coram amato, vehementius quàm corã cũctis alijs hominibus erubesceret. Imò obire sæpenumero mallet, quàm dilectum derelinquere, & in periculis nõ succurrere. Nec quisquam adeo ignauus est, quẽ amor non inflammet, & ad virtutem diuinũ reddat, vt viro fortissimo percuadat. Etenim quod Homerus inquit vim furorẽq; à deo quibusdã heroũ inspiratũ, hoc amor amãtibus dedit. Quinetiã pro alio mori amãtes soli eligũt, nõ viri tantũ, sed etiam mulieres. Cuius sermonis testimoniũ Græcis Alceste Peliæ filia manifestũ exhibuit, quę sola elegit pro viro suo perire, cũ tamen ille & patrẽ & matrẽ haberet: quos illa propter amorẽ, charitate adeo superauit, vt eos extraneos & nomine duntaxat filio suo cõiunctos esse monstraret. Quod quidẽ facinus tam præclarũ nõ tantũ ab hominibus, verũetiam à dijs est iudicatum, vt cum è multis qui multa & egregia gesserãt, dij reuiuiscendi munus paucis admodũ & pręstantissimis attribuissent, hanc ab inferis cõtinuo suscitarint, tam egregio facinore delectari. Tãti studiũ, virtutemq; circa amorem dij æstimãt. Orpheũ verò Oeagri filiũ voti impotem ex inferis emiserunt. Neq; enim fœminam cuius gratia descẽderat, restituere, sed illius phantasma monstrarũt, cũ non auderet, vt Alceste, amoris gratia mori, sed vtpote citharœdus, mollitie quadã absterreret, & machinamẽta quædã excogitaret, quibus viuens ad inferna descenderet. Cuius delicti pœnas eũ pendere decreuerunt, iusseruntq; à fœminis lacerari. Achillẽ autem Thetidis filium honorarũt, & in beatorũ insulas miserũt, quia cum accepisset à matre, si Hectorem occidisset, statim sibi moriẽdũ fore: sin minus, in patriam se rediturũ, & senem deniq; moriturũ: audacter elegit pro Patroclo amatore suo pugnare eiusq; mortem vlcisci, nec pro illo mori solum, sed & perẽpto illo interfici. Quod quidẽ magnopere probantes dij, insigni eum gloria decorarunt, quia tãti amatorẽ suum fecisset. Æschylus aũt plane delirat, cũ Patroclũ ab Achille dicit amatũ, qui nõ Patroclo tantum, verumetiã cunctis heroibus forma pręstabat, eratq; adhuc imberbis, multoq; natu minor, vt inquit Homerꝰ. Reuera virtutẽ hãc in amore dij plurimi faciunt. Vehementius autẽ admirantur, delectãturq;, ac maiora beneficia cõferũt, quãdo amatus amatorem tutatur & diligit, quàm cum amator amatũ. Diuinior enim est amator amato, cũ diuino furore sit raptus. Quãobrẽ Achillẽ magis q̃ Alcesten honorarũt: illum quippe in beatorũ insulas transmiserũt. Ex his omnibus amorẽ assero deorum omniũ antiquissimũ, atq; honoratissimũ, & maximè omniũ ad virtutẽ & beatitudinẽ cõsequendã hominibus tam viuentibus quã defunctis conducere. Talem fuisse sermonẽ Phædri narrauit. Post Phædrũ verò alios quosdã fuisse locutos, sed è memoria excidisse. Eos igitur prætermittens, hanc quam modo referam orationem, Pausaniæ retulit.

PAVSANIÆ COLLAVDATIO.

VIDETVR mihi Phædræ haud satis recte sermo ille nobis esse propositus quo amorem simpliciter laudare iubemur. Nam si vnus esset amor, probe dictũ fuisset: Cũ verò non vnus sit duntaxat, satius eũ prius qui sit laudãdus, exprimere, hoc itaq; emendare conabor. Primo enim quem amorem laudare deceat explicabo, deinde pro dei istius dignitate extollere nitar. Neminẽ profecto latet, absq; amore Venerẽ nunquã esse. Quare si vna esset venus, vnus & amor. Quoniam verò duæ sunt Veneres, geminũ quoq; amorẽ esse necesse est. Geminã autẽ deã hãc esse quis neget? Nõnne vna quædam antiquior est & sine matre Venus, cœlo nata, quàm cœlestem Venerem nuncupamus? Altera verò iunior è Ioue & Dione progenita, quàm Pandemum, id est vulgarẽ cõmunẽq; vocamus? Necessarium itaq; amorem Veneris illius socium atque adiutorem cœlestem vocari, huius verò vulgarem. Lauda

Iliad. (margin: beside "Nec quisquam adeo ignauus est")
Alceste pro viro amans perijt.
Orpheus acriter carpitur.
Iliad.
Geminus Amor. Gemina Venus.

Laudare quidem deos omnes decet: sed vtrisque amoris opera distinguẽda. Actionis cuiuslibet hęc est conditio, vt suapte natura, neq; honesta sit, neq; turpis, vt ea quæ nunc nos agimus, bibere, canere, disputare. Nullum ex his seipso turpe vel honestũ. Sed agendi modus actioni certũ tribuit cognomen tũ. Quod enim bene recteq; agitur, honestũ: quod non recte, turpe existit. Eadem ratione non quilibet amor & quiuis amandi modus, honestus est & laudãdus. Imò ille solus, qui honeste amare nos hortatur. Etenim vulgaris cõmunisq; Veneris amor, reuera est & ipse vulgaris, & quodcunq; contingit, peragit. Atque is est, quo praui abiectiq; homines amant. Amant porro fœminas nõ minus quàm masculos, & corpora magis quã animos, & sine mente homines potius quàm prudentes. Ad explendum sane desideriũ inhiant: honeste verò nécne expleãt, omnino nõ curant. Quo fit, vt quodcunq; fors illis offert, exequantur, & bonum similiter atq; malũ. Affectus enim huiusmodi à Venere illa multò, quã alia, iuniore, & vtriusq; sexus in generatione participe profluit. Amor autem qui cœlestem sequitur Venerem, quæ nõ fœminæ, sed masculi tantũ sexus est particeps, puerorum tantum est. Deinde quoniam antiquioris Veneris est comes, & ipse petulãtiæ omnis est expers. Quocirca quicũq; amore hoc inspirati sunt, genus masculũ natura robustius & generosius, & mentis magis particeps diligunt. Et qui amore hoc syncere perfecteq; sunt rapti, ex hoc perspicue dignoscuntur, ꝙ pueros non amant, sed adolescẽtes, cum mente valere iam cœperint: quod tum accidit, cum proximi sunt pubi. Parati enim sunt arbitror qui hinc amare incipiũt, per omnem vitam simul & communiter viuere, neq; amatum decipere, neque ab vno in alterum amãdum abire, neque enim pueros adhuc mentis expertes amant, quos deinde exoletos irrideant & relinquãt. Oportet autem legibus institutum esse ne quis pueros amet, ne in re ambigua frustra tãtum studium poneretur. Incertum enim est quò aut corpus, aut anima puerorum tam secundum virtutẽ quàm secundum vitium postremo euadat. Probi quidem viri legem hanc sibijpsis sponte proponunt. Oportet quoq; eidem legi vulgares illos amatores adhibita necessitate subijcere, quemadmodũ illos ipsos pro viribus amare mulieres liberas prohibemus. Nam hi sunt qui occasionem conuitijs & quorundam sententiæ præbuerunt, qui amatori obsequi turpe dicunt: qui quidem de vulgaribus amatoribus ista loquuntur, quia importunitatem iniustitiámque illorum agnoscũt & improbant. Nihil autẽ quod modeste & legitimè fit, vituperare decet. Lex vtiq; de amore in ciuitatibus alijs instituta, intellectu facilis est, quoniam simpliciter traditur. Apud nos autẽ & Lacedæmonios varia extat. In Elide nanq; & apud Bœotios, & vbi dicẽdi arte homines carẽt, simpliciter lege statutum est, morem amãtibus esse gerendum: nec apud eos quisquam aut iuuenis aut senex, turpe id prædicant. Quod quidem ea de causa ab illis arbitror esse factum, ne in persuadendis adolescentibus elaborandum illis esset, vtpote qui ad orãdum inepti sunt. In Ionia verò & apud alios multos qui Barbaris subiecti sunt, omnino turpe hoc lege censetur. Nam inter Barbaros quidẽ propter tyrannides turpe istud habetur, & sapientiæ præterea atq; gymnasticæ studium. Neq; enim tyrannis conducunt ea studia, quæ subditorũ mentes acutas generosásq; reddunt, quæue amicitias inter eos indissolubiles, societatésque frequentes pariũt: quæ cũ ab alijs, tũ vel maximè ab amore gigni consueuerunt. Hoc autem ex re ipsa tyranni nostri didicerũt. Nã Aristogitonis amor & Hermodij amicitia confirmata, illorũ tyrannidẽ dissipauit. Atq; ita vbicunq; Amoris indulgentia funditus sublata est, prauitate illorum qui leges condiderunt, est vetita, principiũ quidem auaritia, augendiq; imperij studio subditorũ ignauia. Vbi verò penitus permissa est, propter eorũ qui sic statuerũt socordiã & segnitiẽ est permissa. Hic verò multo rectius est institutũ: sed vt dicebã, nõ facile cognitu. Cõcedi planè videtur, si quis animaduertat, quod dicitur, præclarius esse palã amare quàm clanculũ, eosq; præcipue qui generosi & optimi sunt, etiam si minus formosi quàm alij videãtur. Fauet quoq; amatori quàmplurimum cõmunis omnium cohortatio, quasi nihil turpe aggrediatur. Nam cõmuniter si quis amatum capiat, pulchrum quiddam videtur: si non capiat, turpe. Et lex ad amatum sibi cõciliandũ amatori mira quædam machinamenta cõcedit, laudariq; permittit: quæ si quis aliquãdo cuiusuis gratia tentare auderet, maximas apud philosophos vituperationes incurreret. Si quis enim accipiẽdæ ab aliquo pecuniæ, vel magistratus aut alterius adipiscẽdæ potentiæ gratia, aggrediatur illa quæ erga amatos amantes, passim occurrat, supplex oret, obtestetur, ad fores noctu iaceat, & sedula quadã obseruantia seruiat, & in omnibus obsequatur, quæ seruus aliquis agere nec vellet, nec etiã cogeretur, ab inimicis pariter & amicis obiurgabitur. Illi adulationes seruilesq; assentationes vituperabũt. Isti corripiẽt, eosq; seruitutis amici sui pudebit. Amator autẽ dũ ista facit, gratiam adipiscitur, & quasi pręclarũ aliquid agat, à lege absq; vlla infamiæ nota facere ista permittif. Quódue permaximum est, vulgo fertur, ꝙ solis amatorijs periurijs dij dant veniã. Venereũ quippe iusiurandũ nihil valere aiunt. Itaq; tam dij quàm homines omnem amanti licentiam pręstiterunt, vt lex nostra testatur. Si ad ista quę dicta sunt, respiciamus, pręclarissimum quiddam in hac ciuitate existimari videbitur amor, quodue amãti amatus indulgeat. Si rursus ea quæ dicã, animaduertamus, turpissimũ hoc apud nos haberi putabimus. Nam parentes pædagôgis filios commendant, qui amatos cũ amantibus loqui prohibeãt. Socij quoque & æquales quoties tale quid vident, vituperãt, eosq; dum talia carpunt, senes non repræhendunt, neq; eos quasi errẽt, corripiũt. Quapropter ita hoc habere se arbitror, vt ipsum secũdum se, sicut principio dictũ est, neq; honestum sit, neq; tupe. Neq; enim simplex est, sed recte factum honestum, cõtra, turpe. Turpe quidẽ est, prauo ac turpiter obsequi. Honestum verò bono, atq; honeste. Prauus autem est amator ille vulgaris, qui corpus magis q̃ animũ amat. Neque enim stabilis est, cum rem amet minimè stabilem quam cupierat, deflorescit, abit, atque auolat, nihil eorũ quæ promiserat, seruans. Bonorũ verò morum amator, per omnem vitam in amicitia perseuerat, vtpote qui rem stabilem sectabatur. Istos vtiq; nostra lex diligẽter examinare præcipit, & his morem gerere, illos fugere. Et hos quidẽ propterea sequi iubet, illos fugere, diiudicãs & examinãs quæ quis amet, & quæ in quouis amenf. Atque ob hanc causam primũ facile, citoq; capi, turpe censetur, vt tẽpus intercedat, quod ad examinãdos mo

Solis amatorijs periurijs dij dant veniam.

Venereũ iusiurandum.

dos mores exigitur, deinde aut pecuniarum copia, aut magistratuum potētia capi, turpe: siue timore quodam potius quàm volūtate irretiatur, siue acceptis pecunijs, ciuilibusq́; muneribus acquisitis nō contemnat. Nihil enim ex ijs solidū firmumq́; esse videtur, præter id quod ab ijs amicitia generosa oriri nequit. Vna itaq; secundū legē nostrā via restat, qua amati amātib⁹ iure gratificari possint. Etenim quemadmodū apud nos de amātibus lex illa relata est, qua dicitur, nullū volūtariū amatoris in amatū obsequiū, adulatorium & infame putādum: sic & alia quædam secundum legem voluntaria seruitus restat, quæ infamiā nullam subit. Hæc autē est quæ circa virtutē versatur. Nā nostris legibus est institutū, siquis velit aliquem colere, putans per illum vel sapiētia quadā, vel in alia quauis parte virtutis proficere, hāc rursus voluntariā seruitutem neq; dedecori seruiēti fore, neq; adulationem vocari debere. Oportet autem has leges in idē cōducere, illam scilicet de amatorib⁹, & hāc de philosophia, aliaq; virtute conscriptā, si vlla ratione contingere debet, vt deceat amatos amatoribus obsequi. Quoties enim in idē concurrūt amator atq; amatus, vtriq; legem habētes, hic quidem obsecuturis amatis iuste in omnibus ministrare seruireq; parat⁹, ille rursus sciētiæ morumq; præceptori suo iuste in singulis pariturus: & hic quidem ad sapientiam, aliásque virtutes conferre potēs: ille autem eruditione & sapientia indigens, tūc sane in vnum his legibus concurrentibus duntaxat euenit, vt honestū sit amatos amatoribus morem gerere: aliàs autē nullo modo. In hoc vtiq; falli, turpe non est. In alijs autem omnibus, obsequiū huiuscemodi turpe censetur, siue obsequentem fallat opinio, siue nō fallat. Si quis enim amatori tanquam diuiti diuitiarum causa gratificatus, fallitur, neq; pecunias accipit, quamuis amator pauper esse cōperiat, nihilominus vituperat. Videt enim hic seruilem animi sui habitum ostendisse, quod pecuniarū gratia in singulis rebus cuiuis seruiret: quod quidem minime est honestū. Eadem ratione si quis tanquā bono gratificatus, ipse hac consuetudine sperans euadere melior, fallitur, cū ille prauus esse deprahēdatur, honesta quædā deceptio est. Nā videtur affectū suū demonstrasse paratū ad omnia ministeria virtutis consequendæ gratia toleranda. Quod sanè præclarissimum iudicatur, hac itaq; ratione virtutis causa gratificari, atq; seruire semper honestū. Hic autē est ipsius cœlestis deę amor, cœlestis & ipse: qui tam priuatim, quā publice pretiosus est, & amantē pariter atq; amatū virtutis curā studiūq; suscipere cogit. Cæteri verò amores Veneris vulgaris sunt comites. Hæc in pręsentia, ô Phædre, velut ex tēpore de Amore vobiscū cōfero. Cū Pausanias pausam, id est finē dicēdi fecisset: sic enim alludere vocabulo sapientes me docent: oportere inquit Aristodemus Aristophanē dicere, verū singultu vel propter repletionem, vel propter aliā causam contingente, impeditū fuisse. Quocirca ad Eryximachū medicū cōtinuo post ipsum sedentē, ita loquutum: O Eryximache tua nunc interest, aut singultū reprimere, aut pro me loqui donec cesset. Ad ea Eryximachū respondisse: Vtrūq; efficiā. Equidē tuo loco dicā, tu verò meo, postquā singultus abierit. Interim dū ipse loquor, si vis aliquandiu spiritū cohibere, singultus cessabit. Si minus id placet saltē aqua multa intus allue fauces. Et si forte vehemens est, nares cōmode stimula vt sternutatio irritetur. Nam si id semel, aut bis feceris, etiam si vehementissimus sit, tolletur. Antequàm finem dicendi feceris, inquit Aristophanes, quæ iubes, efficiam. Eryximachum ita loquutum.

Carpitur & deridetur Aristophanes.

Remedia singultus.

ERYXIMACHI COLLAVDATIO.

NECESSARIVM inquit mihi videtur, postquā Pausanias rectè exorsus, finē imposuit minus sufficientē, quod deest à me nūc impleri. Distinctionē quidē illam qua in duo distribut⁹ est Amor, approbo. Verū nostra hac medicinæ arte comperisse mihi videor, nō solū animis hominū erga pulchros Amorē inesse: verūetiā ad alia multa, atq; in alijs tū corporibus animaliū omniū, tū his quę ex terra nascūtur: ac deniq; in omnibus, vt ita dixerim, quæ in rerū natura cōsistūt. Magnū quoq; atq; mirabilē hūc deū per omnia tā humana, quā diuina latissimè se porrigere. A medicinæ peritia primò exēplū capiā, vt artem meā venerer. Corporū sanè natura Amorem hūc geminū continet. Quod enim in corporibus nostris bene valet, & quod malè, aliud atq; dissimile esse cōstat. Quod verò dissimile est, dissimile cupit & amat. Alius ergo qui in sano corpore Amor, alius qui in ægroto. Et, vt paulo antè Pausanias asserebat, tēperatis hominibus gratificādū esse, intēperatis verò nequaquā: ita & in ipsis corporibus bonis quidē satisq; obsequēdū est, in quo maximè ratio medicinę consistit: malis autē ęgrotisq; minimè, si modo artificiosus quis vult medicus esse. Est autē, vt summatim dicam, medicina scientia qua amatorij affectus corporis quo ad repletionē euacuationémue noscūtur. Et quisquis pulchrū & deformē in his amorē discernit, is medicus peritissimus sit. Quiue ita permutare hæc potest, vt pro altero amore nascatur alter: aut quibus abest Amor, adesse autē oportet, immitere valeat, & insitū eximere: eruditus sit artifex. Posse autē oportet, quę in corpore inimica maximè sunt, cōciliare, & amorē illis inserere mutuum. Inimica verò maximè sunt, quæ cōtraria maximè, frigidū calido, amarū dulci, humido siccū, cæteraq; huiusmodi. Cū Amorē his mutuū cōcordiāq; inserere sciret noster ille progenitor Aesculapius, vt hi poetæ testantur, quibus & ipse credo, artē nostrā cōposuit. Medicina itaq; omnis ea ratione loquor, ab hoc deo gubernatur. Similiter quoq; agricultura atq; gymnastiça. Quod aūt eadē sit & de musica ratio, perspicuū esse cuiuis potest, qui vel paulisper aduerterit. Quod Heraclitus forsitā sentit, verbis tamē parum explicat. Vnū quidem, inquit, secum ipso discrepans cōuenire, vt harmonia tū arcus tū lyræ. Atqui absurdū dictum est, harmoniam discrepare, atq; ex discrepantibus quandiu dissonāt esse. Sed hoc fortè significare volebat, quòd ex his quę prius discrepabāt, graui scilicet & acuto, deinde per artem musicam cōsonantibus, harmonia conficitur. Nunquā enim ex graui & acuto dum discrepant, harmonia cōflatur. Harmonia nanq; cōcentus est. Concentus verò cōcordia quædam. Concordia autem ex discrepantibus donec discrepant, fieri nūquam potest. Quod verò discrepat, neq; est cōcors, cōcinere nequit, quēadmodum rhythmus ex veloci & tardo, antea discrepantibus, postea verò concinentibus constituitur. Et quemadmodum humoribus medicina concordiam, ita vocibus musica consonātiam tribuēs, Amorem consensumq́; mutuū gignit. Atqui est musica

Medicina.

sica sciētia circa harmoniā & rhythmum, affectus amatorios viresq; diiudicans. Sanè in ipsa harmoniæ & rhythmi cōpositione vis amatoria facile percipi potest: verum geminus Amor nondum hic distinguitur, sed tunc demum, cum ad alios rhythmo & harmonia est vtendū: vel fingendo, quam melodiæ factionem vocant, vel vtendo rectè his quæ facta sunt, melodijs & metris, quam disciplinam nomināt. Vbi difficilis obseruatio est, & perito est opus artifice. Huc iam superior ille sermo reuertitur quòd videlicet modestis hominibus, & his qui nōdum satis modesti sunt, vt fiant, gratificādum, horumq; seruādus est amor. Atq; hic est decorus ipse & cœlestis Vraniæ musæ Amor. Polymniæ verò musæ, vulgaris. Cui summa cautione indulgēdum est, vt voluptatem quidē homines hauriant, incontinentiam verò deuitent. Sicut in arte nostra arduū est, cupiditatibus quæ ad suaues coquorum epulas nos alliciunt, rectè vti adeo vt absq; bonæ valetudinis detrimento suauiter his vescamur. Quamobrē & in musica, & in medicina, & in alijs omnibus, tā humanis quàm diuinis, vtrūq; amorem qui omnibus inest, pro viribus obseruare debem⁹. Quinetiā anni temporū constitutio vtrisq; his plena est. Nā quoties illa quæ modo dicebam, calida & frigida, sicca & humida, congruum inter se sortiūtur amorem, & harmoniam, temperiemq; opportunā suscipiunt, salubrem & fertilem annum hominibus, animātibus omnibus, atq; plātis afferūt, neq; quicquam lædunt. Contrà verò cum petulans & cōtumeliosus amor in anni temporibus præualet, iniuria multa corrūpit. Pestes siquidem ex his oriri cōsueuerūt, alijq; morbi permulti & varijs brutis ac plantis innasci. Quoniam pruina, glacies, grādo, segetumq; rubigines, & putredines ex immoderato & excedente qualitatum amore proueniūt: horūq; & cœli motus, & anni temporum scientia, astronomia vocata est. Prętérea sacrificia omnia, & illa quibus vaticiniū præest, communiones videlicet deorum hominūq; inuicē, circa nihil aliud versantur quā amoris curationē atq; custodiam, omnis enim impietas tūc accedere cōsueuit, quādo qs modesto amori haud indulget, nec illū honorās in omnibus veneratur, sed circa amorem alterum peruagatur, nec officio congruè erga parentes viuos & defunctos, & erga deos vtif. Hos amores discernere atq; curare vaticinij propositū est. Et insuper vaticiniū amicitiæ inter deos & homines opifex, ex eo quòd intelligit q potissimū ex humanis amorib⁹ fas aut nefas attingit. Atq; ita multam & amplā, imò verò omnē vim summatim quidē omnis continet amor: sed qui circa bona cū temperantia & iustitia tā erga nos quàm erga deos versatur, vim summā habet omnemq; nobis beatitudinē exhibet. Nam & nos inuicē cōmuni vita conciliat, & dijs humana natura præstātioribus amicos efficit. Fortè & ipse multa quæ ad laudandum Amorē pertinent, prætermitto, neq; sponte tamen. Quod autem deest, tuum est Aristophanes adimplere. Vel si aliter hunc deū honorare vis, honora, quum singultus ipse cessauerit. Iam sedatus est, dixisse Aristophanē, nō tamē prius quàm sternutamēto repressus. Quo fit vt admirer, si cōgrua corporis affectio huiuscemodi crepitibus & ridiculis sonitib⁹ indiget, qualis est sternutatio. Etenim simul atq; sterutatio exorta est, continuò destitit. Vide, ô bone Aristophanes, quid agas, respondisse Eryximachum. Risum contra te moues, sermonem habiturus, & obseruatorem me fieri cogis sermonis tui, siquid fortè ridendum protuleris, cui loqui securè licuisset. Probè loqueris Eryximache, Aristophanem dixisse. Sint ista mihi nō dicta, sed ne me obserues, neq; enim vereor ne quid quod risum moueat, in medium afferam, hoc enim musæ nostræ lucrum propriumq; esset, sed ne deridenda proferam, timeo. Emisso, respōdisse Eryximachū, in nos iaculo Aristophanes aufugere speras. At mētem dicēdis adhibe, tanquā rationem dictorum omnium redditurus: fortè verò, si videbitur, te dimittam.

Vaticinium

Significat crepitus ventris.

ARISTOPHANIS LAVDATIO.

ALITER de Amore quàm tu & Pausanias loq cogito. Mihi enim planè videntur homines Amoris vim omnino hactenus ignorasse. Nam si eā nossent, delubra illi insignia, aras & hostias dedicarent: quorū nihil his temporibus agif, cū erga illū maximè omniū obseruare hæc deceat. Est enim prę cæteris dijs summopere generi humano beneficus, curator & tutor hominū, atq; medicus, quibus sanatis, summā genus nostrū felicitatē nancisceref. Conabor itaq; vim illius vobis exponere. Vos autē quæ à me hodie percipitis, alios deinde docebitis. Oportet in primis qualis hominū quondā natura fuerit, quæue illi⁹ passiones, perdiscere. Neq; enim qualis nunc est, olim erat, sed longè diuersa. Principio tria hominū erant genera, non solū quæ nunc duo, mas & fœmina, verumetiam tertiū quoddam aderat, ex vtrisq; compositū. Cuius solū nobis restat nomen, ipsum perijt. Androgynū quippe tunc erat & specie & nomine, ex maris & fœminæ sexu commixtum. Ipsum profectò defecit, nomen solum infame relictū. Præterea tota cuiusq; hominis species erat rotūda, dorsum & latera circū habens, manus quatuor, totidēq; crura, vultus item duos tereti ceruice connexos, & omnino consimiles. Caput vtrisq; vultibus contrà versis, vnum. Aures quatuor, genitalia duo, & alia singula, vt ex his quisq; cōuenienter existimare potest. Incedebat tūc & rect⁹, vt nūc, in vtram vellet partem: & quoties celerius ire contenderet, instar eorum qui prono capite crura sursum circunferentes circularem choream exercent, tunc octo mēbris innixus celeri circulo ferebatur. Ob hanc verò causam tria genera & talia erāt, quia masculum Sole genitum erat: Fœmina, Terra: promiscuū deniq;, Luna. Vtriusq; enim luna est particeps. Sphærica verò erant & figura, & motu, quia parētum similia. Vnde & robusto corpore, & elato animo erant. Quare cū dijs pugnare tentabāt, & in cœlū ascendere, quemadmodū de Ephialto & Oto scribit Homerus. Iupiter igif vnaq; dij cæteri quid agendū esset, consultauerūt. Qua in re nō parua inerat ambiguitas. Nam neq; quomodo eos interficerēt, reperiebāt: & eorū sicuti Gigantū, fulminādo genus delerent, extincto enim hominū genere, humanus deorum cultus veneratioq; periret, neq; in tanta insolentia perseuerare illos permittendū censebant. Tandem sententiā Iupiter suam explicuit. Inueni, inquit, qua ratione fieri possit, vt & sint homines, & modestiores sint. Idq; erit, si imbecilliores fiāt. Vnūquenq; nūc duas in partes diuidā. Ex quo & debiliores erunt, & nobis etiam magis id conducit. Numero siquidem plures erunt qui nos colent. Recti duobus cruribus ibunt. Quod si rursus impie in

Iliad. a.

pie insurgere videātur, iterū in duo secabo, vt vnico crure nixi, vtpote claudi, saltare cogantur. Hæc fatus bifariā partitus est singulos, instar eorum qui oua diuidunt, vt sale cōdiant, vel qui capillis oua secant. Mādauitq; Apollini, vt partitione statim facta, cuiusq; vultū ceruicisq; dimidiū in eam partē qua sectus est, verteret, vt scissionem suam considerans modestior fieret, reliquis autem mederi iussit. Ille continuo vultum vertit, & contrahens vndiq; cutem in eum qui nunc venter vocatur, tanquā cōtracta marsupia & os vnū faciens, medio in ventre ligauit. Quem quidē nexum vmbilicū vocant. Et alias quidem rugas maxima ex parte læuigauit, pectoraq; articulatim distinxit, instrumēto quodam tali vtens, quali coriarij cū corij rugas super pedis formulā poliunt: nonnullas verò circa mediū ventrē vmbilicumq; reliquit, vt quasi cicatrices quædam passionem nobis veterem semper repræsentarent. Postquam natura hominū ita diuisa fuit, cum quisq; dimidium sui agnitum cuperet, inter se cōcurrebant, circumiactisq; brachijs se inuicē complectebantur, conflari vnū affectantes. Vnde fame, & torpore deficiebāt, eò quòd nunquā seiungi vellent. Et cum dimidiū vnū moriebatur, restabatque alterū, quod superrerat rursus aliud asciscebat, similiterq; cōgrediebatur, siue solius cuiusdā totiusq; fœminæ dimidium esset, quā fœminam nunc vocamus, seu viri. Atq; ita genus hominū deperibat. Quocirca miseratus Iupiter, remediū aliud excogitauit, permutauit genitalia, & quę prius retro erāt, ad anteriores partes transtulit. Antea siquidē cum ad nates hæc haberent, nō inuicē, sed in terrā spargentes semina cicadarū instar concipiebant, atque generabant. Cū vero ad anteriora trāsposuisset, per hæc generationē in seinuicem fecit expleri: per masculū quidem in fœmina, hac de causa, vt si in amplexu vir fœminæ cōmisceretur, genita prole speciem hominū propagarent. Sinautē masculo masculus, satietate ab amplexu amouerētur, & ad res gerendas conuersi victū curarēt. Hinc vtiq; ex illo tempore mutuus hominibus innatus est amor, priscæ naturæ cōciliator, annitens vnū ex duobus efficere, hominumq; naturæ mederi. Est igitur quisq; nostrū, dimidiū hominis, vtpote sectus, quēadmodum pisciculi qui Psettæ vocātur, scissi ex vno duo efficiuntur. Quęrit autē perpetuò sui quisq; dimidium: quamobrē quicunq; ex viris promiscui generis portio sunt, quod olim Androgynū vocabatur, mulierosi sunt adulteriq;, vt plurimum, ex his reperiuntur. Ex hoc sanè genere mœchi ducūt originem. Rursus quæcunq; mulieres virorū cupidæ mœchæq; sunt, hac stirpe nascūtur. Quæ verò mulieres mulieris pars existunt, haud multū viros desiderāt, sed fœminas magis affectant, atq; hinc fœminæ quæ fœminas cupiunt nascūtur. At verò qui maris portio sunt, mares sequuntur. At dum pueri sunt, vtpote qui maris particula sunt, viros diligūt, virorūq; familiaritate assidua cōgressuq; gaudent: hiq; sunt puerorū adolescentulorūq; omniū generosissimi, quippe qui natura præ cæteris omnibus sunt viriles. Hos quidam impudicos falsò appellāt. Neq; enim impudētia vlla, sed generositate, & fortitudine quadā mascula viriliq; natura hoc agunt: nam simili suo congratulantur. Huius euidens argumentū est, quòd cum adoleuerint, soli ad ciuilē administrationem cōuersi, viri præstātes euadunt, & in ętate virili cōstituti, ipsos adolescētes diligūt, matrimoniū verò filiorumque generationem natura spernunt, sed lege coguntur. Cælebs porro vita his placet. Omnino igitur vir talis mares diligit, amicorumque studiosus efficitur, cognato semper congratulatus. Quoties itaq; dimidiū suum alicui cuiuscunq; sexus auidus fit, occurrit, vehemētissime cōcitantur, & obstupescūt, amicitiaq; & familiaritate & amore ardent, neq; momentū quidem, vt ita dixerim, seiungi à seinuicem patiuntur. Atq; hi sunt, qui per omnem vitam amare pergunt, neq; quid potissimum à se vicissim expetant, exprimere possūt. Neq; enim venereus coitus id esse videtur, cuius gratia alter alterius consuetudine tantopere delectaꝛ. Aliud quiddā est profectò, quod animus vtriusq; cupit, nec exprimere valet, sed vaticinatur potius cōijcitque, & affectum insitum vestigijs signat obscuris. Atqui si vnà iacentibus illis superne Vulcanus cum suis instrumētis adstans interrogaret, quid est, ò homines, quod à vobis vicissim exigitis? & ambigentibus illis iterum percontaretur: Nunquid hoc exoptatis, in vnū idemque maxime congredi, adeo vt neq; die neque nocte inuicē separemini? Si hoc affectatis, colliquefaciā vos cōfundamque in idem, vt ex duobus vnū efficiamini, & tam in hac vita, quā apud inferos vnū semper perseueretis. Videte an hoc sit quod ardetis, satisque futurum sit vobis, si huius compotes efficiamini. Si ita, inquā, Vulcanus quæreret, constat quòd nemo renueret, aut aliud quā hoc expetere videretur. Re vera enim quod olim cupierat, audisse se quisq; putaret, cōgressu videlicet commixtioneque cū amato vnū ex duobus cōfici. Huius causa est, quia prisca hominū natura hæc erat, integriq; eramus. Totius itaq; reficiēdi cupido nixusque, amoris nomē accepit. Olim quidem, vt suprà narrabam, vnum eramus. Deinde propter iniustitiam à Deo scissi fuimus, quemadmodū à Lacedæmonijs Arcades. Verendum est præterea, ne si minus modesti quàm deceat in Deos simus, iterum diuidamur, talesque efficiamur, quales qui in columnis figurātur, nares secti euadamus similes tenuissimorū quorundam animalium quæ Lispæ vocantur. Sed horū gratia vnumquenque decet summa pietate deos colere, & alios ad hoc exhortari, vt hæc vitemus, adipiscamur illa, quemadmodum nos dux noster amor & imperator admonet, cui nullus repugnare audeat. Repugnat autem huic, qui aduersatur dijs. Nam si Deo reconciliati eum propitium habuerimus, singuli dimidiū suum exoptatū reperiemus & consequemur. Quod quidem pauci his tēporibus agūt. Neq; sermonē hunc meum Eryximachus iste corripiat, quasi Pausaniam Agathonemque dicā, fortè enim & isti ex his sunt, & natura ambo mares existunt. Assero equidē de omnibus viris ac fœminis, ita demum genus nostrum fore beatū, siquando amoris impetum expleamus, & suis quisq; delitijs potiatur, in antiquam naturā penitus restitutus. Si hoc felicissimū quiddam est, sequitur vt ex ijs quæ nunc nobis tributa sunt, quod huic proximum est, id sit & optimum: hoc est, vt quilibet eos qui natura ipsi cordi sunt, nanciscatur. Cuius vtique causam Deum laudantes, amorem iure laudare debemus, qui in pręsenti tēpore nos summopere iuuat, dum ad id quod cuiq; propriū est, nos deducit, & in posterū spem summam porrigit nobis deos piè colentibus, in veterē figuram restituendo medendoq; se non beatissimos effecturū. Hic meus

est Eryximache de amore sermo, à tuo diuersus: quem, vt suprà oraui, ne carpas, vt audiamus quid quisq; reliquorũ afferat: imò quid vterq;. Nã Agatho duntaxat & Socrates restant. Morem tibi geram, dicere Eryximachũ. Nã mihi oratio tua placet. Et nisi cognouissem Socratẽ, & Agathonẽ in amatorijs esse facũdos, vehemẽter dubitassẽ ne verba illis deficerẽt, eò ꝙ multa variaq; sunt dicta. Verũ adhuc illis cõfido. Strenue & ipse certasti ô Eryximache, Socrates inqt dicebat. Verũ si in eo gradu cõstitutus esses, in quo nũc ego sum, imò in quo ero cũ Agatho quoque scite dixerit, perinde vt ego nũc maxime formidares, & angustijs vndiq; premereris. Incantãtionibus circumuenire me vis, ô Socrates, Agathonẽ respondisse, vt in cõspectu vestro pauescã, quòd magna apud vos tanquã in theatro de me expectatio sit, quasi elegantissime sim dicturus. Nimis, ô Agathon, obliuiosus essem, dixisse Socratẽ, si te nũc propter nos tam paucos homines trepidaturũ putarẽ, quẽ tam fortiter, tamq; generose ascendisse pulpitũ tragicũ vnà cum histrionibus viderim, & sine vllo terroris motu corã tanta spectantium multitudine carmina tua protulisse.

Prudẽti viro paucorũ sapiẽtum magis quã multorũ insipiẽtiũ iudicium esse verẽdũ.

Ne me adeo, dicere Agathonẽ, theatri studiosum eiusq; fauori deditũ putes, vt ignorẽ prudenti viro paucorũ sapientũ magis, quã multorũ insipientiũ iudicium esse verendũ. Iniquè iudicarẽ Agatho, Socratẽ dicere, si qd in te rusticũ existimarẽ. Noui equidẽ, quòd si in aliquos incideres tuo iudicio sapientes, magis eos quàm vulgus curares. Sed vide ne ipsi tales minime simus. Interfuimus ibi & ipsi, vulgariũ numero computati. Sin autẽ alijs occurreres sapiẽtibus, nequid in eorum cõspectu inepte faceres, formidares. Nũquid aliter dicis? Non. Vera enim refers, dicere Agathonẽ. Vulgus autẽ non metueres, dicere Socratem, si quid ineptum cõmittere te putares. Hic Phædrũ, ô amice Agathõ, subiecisse, si Socrati respõdere ꝑgis, nihil curabit quomodocunq; cætera hic agantur, modo habeat quicum disputet, pulchro presertim. Equidem libenter Socratem audio disputantem. Veruntamen curandum mihi est, vt amor à singulis ordine certo laudetur. Laudate igitur & vos Deum primo, postea arbitratu vestro inuicem disputabitis.

AGATONIS ORATIO.

PRAECLARE loqueris Phædre, Agathonẽ dixisse, neq; me quicquã dicere prohibet. Cũ Socrate quidem sæpe aliàs disputare licebit. Ego vero nũc primũ quatenus dicendũ sit, monstrabo, postea dicam. Videtur mihi omnes qui hactenus locuti sunt, non ipsum Deũ laudasse, sed beneficia quę feliciter ab illo cõferuntur, hominibus narrauisse. Qualis verò ipse sit qui horũ bonorũ causa est, nullus adhuc expressit. Recta autẽ laudandi ratio sola in omnib⁹ illa est, qua illius de quo agitur natura prius ostenditur, postea quorũ causa est declarat. Sic & in præsentia qualis ipse sit amor primum ostendere decet, deinde munera illius exponere. Assero equidem cum dij omnes beati sint, amorem, si modo fas est & tolerabile dictu, esse omniũ beatissimũ, quippe cũ pulcherrimus omniũ optimusq; existat. Quod vero pulcherrimus sit, ex eo primũ patet, ꝙ deorũ ô Phædre, omniũ maxime iuuenis est. cuius ipse euidẽs argumentũ præbet, cũ senectutẽ fugiat, velocẽ videlicet, quæ citius quàm oportet aduẽtat, eamq; amor natura odit, fugitq;,

Recta ratio laudandi.

iuuenibus verò se miscet. Scite quidẽ veteri ꝓuerbio fertur, simile simili semper hærere. Et cũ multa Phædro cõcedo, in hoc vno minime assẽtior, quòd amor Saturno & Iapeto sit antiquior. Imò præ cęteris dijs iuuenem esse aio, semperq; iuuenẽ: prisca verò deorũ gesta, quæ Hæsiodus Parmenidesq; describũt, necessitati potius quã amori attribuẽda, si modo illi vera narrarũt. Neq; enim castrari inuicẽ, & vinciri, aliaq; violẽta ꝑmulta dijs olim contigissent, si amor illis tunc adfuisset: sed beneuolẽtia, & pax summa regnasset, quẽadmodũ nũc, ex quo imperare dijs amor incepit. Ergo iuuenis est, & tener prętera, mollisq;. Opus autẽ est tali quodã poeta, qualis Homerus extitit, ad tenerã amoris mollitiẽ demõstrandã. Homerus quidẽ Aten, id est calamitatẽ deã inquit esse, & mollẽ. Vtq; illius pedes teneros esse ostenderet, ait nunquam pauimẽta calcare, sed ꝑ capita hominũ incedere: perspicua sanè cõiectura ꝙ tenera sit, vsus fuisse videtur, quia per dura nõ graditur, sed mollia tangit. Eodẽ nobis vtendũ est argumẽto, ꝙ tener sit Amor ostendere cupientibus. Neque enim per terrã, & caluarias vadit, quæ non admodũ molles sunt, sed mollissimis omniũ rebus se infigit atque permanet. In animis quippe & mẽtibus deorũ & hominũ sedem suã locat. neq; tamen in quibuslibet animis: nã si durũ animi offenderit habitũ, aufugit: sin autẽ mitem mollemq;, inhabitat. Cum itaq; mollissimarũ rerũ mollissimas semper partes pedibus totoq; tangat, tenerrimum esse amorẽ necesse est. Quapropter & iuuenis est, & tener præ cęteris amor. Quinetiã aquę instar liquidus est, & lubricus. Non enim vndiq; per omnẽ animam circunfluere posset, & clàm influere, & effluere clàm, si durus ac rigidus esset. Aptæ verò, cõpositæ, flexibilisq; formæ, argumẽto esse formositas potest, hoc est figuræ concinnitas, qua amor omniũ maxime proculdubio decoratus est. Inter deformitatẽ porro & amorẽ est pugna perpetua. Coloris quoq; decorem assidua inter flores habitatio huius Dei significat. In eo siquidem quod floribus caret aut defloruit, siue corpus, siue animus, seu quoduis aliud sit, Amor ipse nõ insidet. Vbicunq; vero floridus, & odorifer est locus, gratissime conquiescit. De huius dei pulchritudine permulta insuper afferri possent, sed ista sufficiũt. Deinceps de virtute amoris est dicendũ. Quod in primis maximi faciendũ est, Amor nec iniuriam infert Deo, vel homini, nec à Deo, vel homine iniuriã patitur. Nõ enim ipse vi patitur, si quid patitur. Nam violentia nõ tangit amorẽ. Neq; vi facit, si quid faciat. Quisque enim sponte amori in singulis paret. Quæcũq; verò volens quispiã cum volente vltro cõtrahit, iusta habẽtur, vt regiæ ciuitatis leges statuũt. Nec iustitiæ solũ, verumetiã summæ est temperantiæ particeps. Siquidẽ inter omnes cõuenit, temperãtiam esse, libidinibus & voluptatibus dominari, nullãq; voluptatem esse amore potentiorẽ. Quòd si voluptates omnes amore imbecilliores sunt, ab illo vtique superantur, ille verò dominatur. Amor itaque quoniam libidinibus, & voluptatibus dominatur, mirũ in modum est tẽperans. Quod ad fortitudinẽ pręterea neque Mars equidẽ Amori resistit. Neque enim Mars amorẽ, sed amor Veneris, vt fertur, Martem detinet. potentius autem est quod detinet quàm quod detinetur. Qui verò cæterorũ fortissimo dominatur, omniũ absque dubio fortissimus iudicandus est. De iustitia igitur, temperantiaq;, & forti

Prouerbiũ. Simile simili gaudet.

Iliad. ν.

Omnes voluptates ab amore superari.

fortitudine huius dei satis est dictum. De sapientia deinceps dicendum restat, quod quidem pro viribus est exequendū. Principio, vt & ipse artem meā, perinde ac suam Eryximachus, honorem, hic deus poēta est adeo sapiens, vt alios quoque poetas possit efficere. Quilibet enim licet antea rudis, poēta euadit, cum primū amor afflauerit. Ex quo perspicue coniectare licet amorem peritum esse poetam, omnesq; summatim musicos poesis numeros cōtinere. Nam quæ nec habet aliquis neq; noscit, alteri dare, vel monstrare nō potest. Quòd vtiq; per amoris sapientiā animalia cuncta gignātur atq; nascātur, quis dubitet? Artium præterea facultatē, nónne ab hoc Deo tradi videmus? eūq; hominē cuius hic est præceptor, quauis in arte præcellere, clarūq; euadere? contrà verò eum qui ab amore non tangitur, in obscuro iacere? Sagittādi nanq;, medēdi, & diuinādi peritiam appetitu atq; amore duce inuenit Apollo, qui est Amoris discipulus. Musicam similiter Musæ. Fabricā Vulcanus ærariam. Texendi artificium Minerua: Iupiter deorum hominumq; gubernationē. Quocirca res deorū amore interueniente dispositæ sunt, amore, inquam, pulchritudinis: deformitatē quippe non sequitur amor. Antea verò, vt initiò dicebam, permulta atq; atrocia inter deos propter necessitatis regnū, vt dicitur, contigerunt. Postquam verò deus hic ex pulchrorū desiderio natus est, bona omnia tam ad deos quā ad homines prouenere. Ita mihi videtur, ô Phædre, amor ipse primū pulcherrimus optimusq; esse, deinde talia quædam cæteris quoq; largiri. Succurrit mihi in præsentia metricum quiddam. Hic deus est qui pacē largitur Humano pacē generi, pelagoque serenū Vultū, tum requiē ventis, hominiq; cubile, Et somnū curis permistū. Hic rusticitatem à nobis amouet, hic nos familiaritate conciliat, cœtus huiusmodi omnes cōgregans. In solēnibus festisq; diebus, in choris, in sacrificijs, dux nobis & præsidens. Mansuetudinem quidem porrigens, exterminans feritatē, beneuolentiæ largitor, maleuolentiæ omnis expulsor, propitius, beneficus, spectādus sapiētibus, dijs placidus, exoptādus expertibus, participantibus possidendus atq; tenendus. Delitiarū, mollium illecebrarum, gratiarum dulcis perfusionis & desiderij pater. Bonorum studiosus, malorū spretor: in labore, in timore, in desiderio, in sermone gubernator, perfectus adiutor, seruatorque pręcipuus. Cunctorū deorū atq; hominū decus, et dux pulcherrimus atq; optimus. Quē profectò sectari debet, præclarisq; hymnis venerari vir quisq; cantilenæ illius particeps, quā amor ipse cōcinit, mentem deorum hominumq; permulcens. Hæc igitur oratio mea Phædre, deo voueat, partim iocis, partim serijs rebus pro ingenij mei facultate referta. Dū hæc Agatho dixisset, quēadmodū retulit Aristodemus, conuiuæ omnes summo quodā applausu orationem ipsam comprobauerunt: vtpote quæ sicut & Agathone & Deo dignum erat, habita videretur. Quapropter Socrates, ad Eryximachum conuersus, inquit, An non meritò, ô Acumeni fili suprà timuisse nunc videor, quod reuera contigit vaticinatus, quòd Agathon elegantissimè loqueretur, vnde mihi verba defore putabam? Vnū quidem, Eryximachum respōdisse, rectè vaticinatum te puto, scitè locuturū Agathonem: tibi verò defuturam facundiam, minime. Qui nō, dixisse Socratem, & ipse, ô beate, & alius quiuis à dicendo absterreatur, cui post tam luculentā copiosamq; orationem sit loquendum? Et cætera quidē quamuis apte cōposita, non adeo miranda videntur: elegantiam verò nominum atq; verborum qua in orationis calce est vsus, siquis animaduerterit, protinus obstupescet. Quandoquidē & ipse cū intelligerem non posse me eloquētia propè accedere, parum abfuit quin verecundia motus hinc aliò, si quò licuisset, abirem. Etenim Gorgiæ me sermo admonuit, quòd illud mihi Homericum contigisset. Extimui nempe ne finem verbis imponens Agatho, Gorgiæ facūdi caput è sermone suo in meū trāsmittēs, mutum me factū, lapidem pro homine redderet. Tunc demū temere promisisse me agnoui, amorem vobiscum pro virili mea collaudaturum, & inepte amatoria professum fuisse, quum omnino nescirē qua quidq; sit ratione laudandum. Putabam equidem ob ruditatem meam, de quocunque quod laudatur à nobis vera oportere referri, & hoc quidem adesse atq; licere, ex his autē pulcherrima seligētes quàm decētissime ascribere nos debere. Quocirca ingēti quadam spe elatus sum, quasi rectè dicturus, quandoquidem veram laudandi rationē, vt videbatur, haberem. Tandem verò haud congruus laudationis hic modus apparuit. Oportere nanq; videtur, maxima quæque, & præclarissima rei quam laudamus, ascribere, siue reuera illi adsint, siue nō adsint. Nihil enim referre falsáne an vera sint, cum propositum sit non quomodo amor ipse laudetur, imò vt quisque amorem laudare quàm maxime videatur. Quapropter vniuersa amori tribuitis, talemque eū esse, & talū tantorumq; causam affirmatis, vt quā pulcherrimus optimusque appareat, ignorantibus videlicet. Nunquā enim intelligētibus laus huiusmodi recta, & pura iudicaretur. Equidē laudationis huius modum penitus ignorabam. Nesciens itaq; vobiscum cōueni me quoque inter alios collaudaturum. Lingua ergo pollicita est, mens verò nequaquā. Absit igitur à me istiusmodi laudatio. Neq; enim sic illum extollere possem. Veruntamen si vultis, ritu meo vera loqui cupio, & ad meipsum respicere potius, quā cum orationibus vestris certare, ne risum mouēā. Vide itaq; Phædre, vtrū vobis placeat orationem huiusmodi nunc audire quę de amore vera dūtaxat enarret, verborū nominūq; vteunq; accidit cōpositione procedēs. Phædrū igitur, Mihi sanè & alijs placet, dicere, vt tuo arbitratu loquaris. Cōcede mihi, ô Phædre, dicere Socratem, vt pauca quædam Agathonē rogem, vt ab illo cōfirmatus loquar. Concedo equidem, Phædrum respondisse: Interroga modo. Deinde socratē hinc initium dicendi fecisse narrabat.

Quę quis nō habet nec noscit, alteri dare vel mōstrare nō potest.

Reprehēditur collaudatio, in qua vt cūcta & maxima referātur, falsa ꝓferuntur.

SOCRATIS ORATIO.

PTIMA ô amice Agatho, orationis tuę fundamenta iecisse videris, cum diceres primo quid amor sit ostendendum, postea illius opera numeranda. Hoc equidē principiū valde ꝓbo. Age, itaq; postquā de amore cætera ornate atq; magnifice es elocutus, hoc insuper circa illius naturā mihi declara, vtrū talis sit amor, vt alicuius amor sit, an nullius. Haud peto vtrū matris alicuius patrisue sit. Ridicula nanq; interrogatio esset, vtrū amor patris matrisue sit amor. Verū si interrogassem, nūquid pater alicuius pater esset, an non, respondisses vtiq;, si modo cōgruè loqui voluisses, patrem filij aut filiæ

patrem esse. An non? Prorsus, Agathonem dixisse. Nónne & matrẽ alicuius esse matrẽ? Et istud consensisse. Responde præterea, Socratẽ dixisse, pauca quædã, vt quod sentio magis intelligas. Frater nũquid ipsum quod est, alicuius est frater? Esse dicere. Nonne fratris aut sororis? Horũ profectò. Conare similiter de amore nobis ostẽdere, num amor alicuius an nullius sit amor. Alicuius certe. Hoc itaq; memoriter serua cuius sit recordatus. Atq; ad hoc respõde, vtrũ amor, illud ipsum cuius est amor, appetat, nécne. Et maxime quidẽ. Nunquid hoc ipsũ apud se habet, & tamen quod habet appetit atque amat? An potius non habet quod & amat, & appetit? Verisimile est nõ habere. Aduerte præterea vtrũ pro eo quod verisimile est, necessariũ sit ita quicquid appetit, id quo eget appetere: & si nõ eget, nec cupere. Mihi quidẽ mirum in modũ hoc placet, vt necessariũ sit. Tibi verò quid videt Agatho, dixisse Socratem? Quod & tibi, respõdisse Agathonẽ. Bene loqueris. An vellet magnus quispiam magnus esse, & robustus aliquis, esse robustus? Ex his quæ suprà cõcessimus fieri nõ posse mihi videtur. Neq; enim indigus esset eorũ quæ in seipso iã cõtineret. Vera dicis. Etenim si ille qui robustus est, vult esse robustus, & qui velox, esse velox, & sanus denique sanus, fortè quispiã crederet, & hos, & alios quoslibet, ea quę habet appetere. Ne igit hic decipiamur ego ob hãc causam hæc dico. Hæc si diligenter animaduertas Agatho, necessariũ esse videbis quæcũq; præsenti in tẽpore hi habent, eadem in tẽpore eodẽ habere, seu velint, siue nolint, hoc ipsum verò quisnam cuperet? Cũ verò quis addit: at ego sanus dum sum, volo equidẽ sanus esse: & diues dũ sum, esse diues: atq; idcirco, quę habeo cupio: huic pertinus respondemus. O bone vir, ipse diuitias, sanitatẽ, roburq; adeptus, vis hæc & in futuro tẽpore possidere: quoniam in præsenti velis nolisue habes. Vides ergo cũ dicis, quæ mihi adsunt cupio, nũquid aliud quã hoc inferas, quòd mihi nũc adsunt, & in futuro adesse exopto. Censes hũc hominẽ Agatho hoc an aliud responsurũ? Nihil aliud, dicere Agathonẽ. Amor profectò huiusmodi, illud respicit quod nondũ in promptu est nec habetur, adesse videlicet & seruari illa in tempore quod sequatur. Sic est omnino. Et hic igitur, & alius quicũq; appetit, quod nondum expolitũ paratum est, appetit, quódue nõ adest, nec habet, & quod ipse non est, quóue indiget. Talia quædã sunt illa, quorũ est appetitus, & amor. Talia proculdubio. Age dixisse Socratem quæ suprà dicta sunt repetamus. Primo quidẽ amor, aliquorũ dictus est amor, deinde illorũ potissimũ quibus indiget. Certe respõdisse. Recordare præterea, quorum esse amorẽ asseruisti. Ego tibi in memoriam si vis reducã. Equidem ita dixisse te arbitror: A dijs omnia propter pulchrorũ amorũ fuisse disposita, Turpium quippe amorem omnino nullũ esse. An non ita dicebas? Ita profectò. Probabiliter quidẽ loqueris, ô amice. Et si ita est, amor certe pulchritudinis amor est, turpitudinis verò minime. Cõsentio. Nónne concessum est, id quo eget nec habet, amare? Cõcessum plane. Ergo pulchritudine indiget amor, eamq; nõ habet. Necessarium. Quid verò? Num pulchrum vocas quod pulchritudinis indigũ est, nec eam habet? Nequaquam. Nunquid vlterius, si hæc ita se habent, amorem pulchrũ asseris? Nihil eorũ quæ suprà dixi, intellexisse videor. Rectè dixisti. Sed respõde parumper vlterius, nunquid ipsa bona pulchra esse videntur? Mihi verò. Si igitur amor pulchris caret, bona verò pulchra sunt, bonis quoque caret. Repugnare tibi, ô Socrates, nullo modo possem. Esto igitur, vt tu ais. Veritati quidem nunquam, ô dilecte Agatho, aduersari posses, Socrati verò facilime.

Verum Agathonem iam dimittã, vobisq; ô conuiuæ, referam sermonẽ de Amore, quem olim accepi à fatidica muliere Diotima, quæ & harum rerũ perita erat, & alia multa sapienter intelligebat, & Atheniensibus olim sacris decennio ante pestem peractis, morbi dilationem dedit. Illa me in amatoria facultate instruxit. Quæ igitur illa dixit, conabor vobis ex meipso secundũ ea quæ inter me & Agathonẽ conuenerũt, exprimere. Oportet autẽ primo, ô Agatho, vt & tu exposuisti, quid & quale sit amor ostendere, deinde opera illius enumerare. Præstat, vt mihi videtur, eodẽ ordine vobis nũc referre quo hospes illa me examinans pertractauit. Ferme enim eadẽ ego illi quæ mihi Agatho, prædixeram. Magnũ esse deum amorẽ, & ad pulchra respicere. Eisdemq; rationibus me redarguit, quibus hũc ipse, quod neque pulcher esset amor, vt dicebã, neq; bonus. Ad quã ego tunc. Quid ais, ô Diotima, inquã. Turpisne igitur ac malus est amor? Et illa: dic meliora quęso. an putas necessariũ esse, vt quicquid pulchrũ non est, sit turpe? Maxime. Et quod non sapiens, ignorãs? An non aduertisti, esse quoddam sapientiæ & ignorãtiæ medium? Quid istud? Rectè opinari, hoc est veri abiq; certa ratione participẽ esse. hoc siquidẽ neq; sciẽtia est: nam sine ratione scientia nunquam. Neque ignorantia rursus, Quod enim veri cõpos est, ignorãtia non vocatur. huiusmodi quiddam est opinio recta, inter sapientiã, & ignorantiã mediũ. Vera, dicebã ego, narras. Ne cogas igitur, inquit, quod pulchrũ non est, esse turpe: quodue non bonũ, esse malum. Eadẽ ratione quamuis amorem, neq; pulchrũ, neq; bonum esse cõcedas, non tamẽ putare debes turpem necessario esse, vel malũ, sed inter ista mediũ. At verò in hoc omnes cõsentiunt, magnũ esse deum amorẽ. Ignorantesne dicis, inquit, omnes: an scientes? Cunctos, inquã. Quónam pacto (inquit illa ridens) magnũ esse deum hi cõfiterentur, qui nec deum quidẽ esse volunt? Quinã isti, inquã ego? Vnus quidẽ tu es, inquit. Ego altera. Quonam pacto dixisse me hoc asseris? Facile tibi ostẽdã. Dic age. Nõne deos oẽs, pulchros ac beatos affirmas? Nũquid auderes deorum quempiã non pulchrũ beatũmue dicere? Non per Iouẽ. Beatos autẽ nónne illos vocas, qui bona pulchraq; possident? Illos duntaxat. Atqui amorem in superioribus admisisti propter pulchrorũ bonorumq; inopiam, hæc ipsa quorũ indigus est, appetere. Admisi equidem. Quónam igitur modo Deus est, inquit, qui pulchrorũ bonorumq; est expers? Nullo pacto, vt videtur, inquam. Vidésne quod & ipse amorem Deum esse non putas? Quid ergo inquã: Nũ mortalis est amor? Minime. Quid igitur? Superiorũ instar, mortalis immortalisue mediũ. Quid inquam est, ô Diotima? Magnus, ô Socrates, dæmon. Etenim omnis natura dæmonũ inter mortales deósue est media. Quam vim habet? Interpretatur, inquit, & traijcit humana ad Deos, diuina ad homines: horum quidem preces, & sacrificia, illorũ præcepta sacrosq; solennes, institutiones, & ordinẽ. In vtroq; medio constituta totũ cõplet, vt vniuersum secũ ipso tali vinculo connectatur.

Diotima fatidica.

Inter sapientiã & ignorantiam media est recta opinio.

Qualis sit opinio recta.

Amor est medius, inter turpe & pulchrum.

Natura dæmonum.

Munia & officia dæmonum.

Diuinatio & magica conceditur, per dæmones.

tur. Per hãc vaticiniũ omne procedit, sacerdotũq; diligẽtia circa sacrificia expiationesq;, & incãtationes, & diuinationem omnem, atq; magicam. Deus quidem homini nõ miscetur, sed per id mediũ commerciũ omne atque colloquium inter Deos homínesq; cõficitur, & vigilantibus nobis, & dormiẽtibus. Quicunq; harum rerum peritus est, δαιμόνιος, id est felix vir, & sapiens nuncupatur: qui verò alias artes, & facultates quæ manibus explentur, callent, βάναυσοι, idest, mercenarij nominanť. Enimuerò hi

Amor vnus ex dæmonibus.

dæmones multi atque varij sunt. Ex his vnus est amor. Quinã parẽtes, inquã, amoris? Quamuis dictu prolixũ sit, inquit, exponã tamen. Quãdo nata est Venus, parato conuiuio discubuerũt dij cæteri, & μήτιδος, id est cõsilij πόρος, id est affluentiæ deus, filius. Cũ cœnati essent, πενία, id est, paupertas mendicatura cibũ vtpote epulis illic abundantibus venit, & circa fores obuersabať. Porus quidẽ nectare ebrius, vinũ nanq; nondũ erat, Iouis hortũ ingressus est, & somno grauatus dormiebat. Penia verò inopia cõpulsa quo pacto filiũ quasi quibusdã insidijs ex Poro conciperet, excogitauit. Quare iuxta illũ accubuit, Amoremque cõcepit. Vnde natus est Amor sectator cultorque Veneris, propterea quòd in Veneris natalibus est progenitus. Quinetiã natura, pulchri desiderio capitur, quũ Venus ipsa sit pulchra. Quoniam verò Pori ac Penię Amor est filius, sortẽ huiusmodi nactus est. Primũ quidẽ pauper est semp, multũq; abest vt sit mollis, & pulcher, quẽadmodum plerıq; arbitrãtur, sed aridus est, & squalidus, nudis pedibus, semper humi volans, sine domicilio, sine stramentis, & tegmine vllo, ad fores in via sub diuo dormiens, naturãq; matris seruans, semp egenus. Secundũ verò patris stirpẽ, pulchris ac bonis insidiatur, virilis, audax, & vehemens sagaxq; venator, noua semper machinamẽta cõtexẽs, prudentiæ studiosus, facũdus, per omnẽ vitã philosophans, incãtator, fascinatorq; potens, veneficus atque sophista. Neq; immortalis oĩno secundũ naturã, neq; mortalis: sed interdũ eodem die pullulat atq; viuit, quoties exuberat: interdum deficit, atq; iterũ reuiuiscit ob patris naturã. Quod verò acqritur, cõtinue subterfluit. Quocirca neq; mẽdicus est amor vnquã, neq; etiã opulentus. Quinetiã inter sapientiã & insciṫiam constituitur. Sic enim res se habet. Nullus deorũ philosophatur, aut sapiens fieri cupit. Est enim. Nec alius quiuis sapiẽs philosophatur. Neq; omnino ignorantes philosophanť, neq; sapiẽtes fieri cupiũt. hoc enim habet ignorãtia pessimũ, qđ qui nec pulcher bonus est, neq; sapiẽs, sufficiẽter hæc habere se censet. Nunquã igitur expetit illa quorũ se indigum nõ aduertit. Qui ergo potissimũ, inquã, Diotima philosophãtur, si neq; sapiẽtes, neque ignorãtes id agunt? Hoc profectò vel puer intelliget, inquit, ꝙ hi videlicet qui inter istos sunt medij, è quibus est amor. Sapientia nempe pulcherrimũ quiddã est, amor aũt circa pulchrũ versatur. Ex quo necessario sequitur Amorem esse philosophũ: cumq; philosophus sit, mediũ ignorãtis sapientisq; tenere. Horũ in causa eius genitura cõsistit. Nam ex patre sapiente & opulẽto est genitus, matre verò minime sapiente, & certe paupere. Natura itaq; dæmonis, ô amice Socrates, ista. Nec mirũ est talẽ te amorẽ finxisse ex ea opinione, quã de natura eius habebas. Nam, vt ex tuis dictis cõijcio, nõ amantẽ, sed amatũ amorem esse putabas, & idcirco pulcherrimũ tibi amorẽ esse visum existimo. Amabile quidẽ ipsum reuera pulchrũ est, delicatũ, perfectũ & beatissimũ. Amans autem aliã talẽ ideã habet, qualẽ in superioribus figuraui. Esto, inquã, vt ais, hospes, pręclare enim loqueris. Cum verò talis sit amor, ad qd cõducit hominibus? Hoc deinceps, ô Socrates, docere conabor. Talis quidẽ est, & ita genitus amor. Est autẽ pulchrorũ, vt ipse inquis. Verũ si quis ita quærat, cuius gratia amor pulchrorũ est, ô Socrates, atq; Diotima? Imò sic clarius, Qui pulchra amat, quid ab his potissimũ expetit? Quid respondebimus? Adesse videlicet sibi. At hæc respõsio quęstionẽ huiusmodi vltrà reqrit. Quid erit illi cui pulchra aderũt? Nihil in prõptu quod respondeã habeo. Siquis verò, inquit, mutatis vocabulis, & bono pro pulchro vtens, percõtetur. Qui amat bona, quid expetit? Adesse sibi, inquã. Quid huic erit, cui bona aderũt? Facilior ad ista responsio, inquã. Felix enim erit. Possessione sanè bonorũ beati sunt quicũq; beati, neq; requirere vlterius opus est, ad quid felix esse velit, qui felicitatẽ optat, sed finẽ iam responsio habere videtur. Vera loqueris, inquam. Nunquid hanc volũtatẽ amorẽq; cunctis censes hominibus esse cõmunẽ? omnesq; velle bona sibi semp adesse? Cõmunẽ plane. Cur ergo nõ omnes, ô Socrates, amare dicimus, siquidẽ omnes & eadem & semper amant? sed quosdam amare, alios minime? Admiror & ipse.

Sed ne mireris. Nam speciem quandã amantiũ seligentes, Amorem denominamus, totius nomẽ attribuentes. In alijs autem, nominibus alijs vtimur.

Exemplo, inquã, quodam declara. Vt ecce. Scis vtiq; facere, amplum quiddã esse. facere siquidẽ generatim dicitur causa qua vnumquodq; ex nõ esse ad esse procedit. Quapropter omnes cuiusq; artis actiones, effectiones sunt, & artifices omnes poetę, id est, factores. Vera narras, inquam. Vides tamen ꝙ non vocantur poetæ, sed alia noĩa sortiuntur. ex omni verò factione, vna selecta particula, quæ scilicet circa musicã carminaq; versatur, totius nomine nuncupať. Poësis enim, id est, effectio, hæc sola vocata est: quiue hanc effectionis particulã habẽt, poetæ. Vera hæc sunt, inquã. Idem quoque circa amorẽ accidit. Nam summatim quidẽ omnis bonorũ felicitatisque appetitio, maximus & insidiator amor est cuiq;. Verũ qui ad bonũ studio pecuniarũ vel gymnasticæ vel sapientiæ proficiscuntur, nec amare nec amatores cognominãtur. Qui verò secundũ certã speciem ad id contendũt, totius nomen subeunt, amorẽ videlicet, & amare, & amatores. Rectè loqui videris. Nonnulli ferunt, eos qui dimidiũ sui perquirũt, amare. Ego autẽ, neq; dimidij, neq; totius amorem assero, nisi aliquo pacto sit bonũ: qñquidẽ & manus & pedes, si videãtur ipsorum mala ac pernicies esse, vel à seipsis homines abscindere volũt. Non enim suum quisq; diligit: nisi fortè quispiã quod bonũ est, suum ac propriũ cuiusq; vocet: quod verò malũ, potius alienũ. Quippe cum nihil aliud præter bonum homines ament. Nonne sic & tibi videntur? Sic vtiq;. Simpliciter ergo dicendũ est, hoĩes bonũ amare? Proculdubio. An nõ addendum ꝙ adesse sibi bonũ cupiunt? Addendũ. Nec adesse solum, sed & semper adesse? Et semper. Est igitur summatim amor appetitio qua bonum sibi semper esse quis cupit. Vera nimium loqueris. Postquam huiusmodi quiddam semper vniuersalis est amor, potésne dicere quæ potissimũ appetendi cõditio, quiue prosequẽdi modus, & in

 quali

quali vel actione vel ſtudio, Amor proprie nominetur? Si id oſtendere potuiſſem, nunquam ſapientiam tuã admiratus eſſem Diotima, neq; diſcendi gratia ad te veniſſem. At ego dicam. Eſt, inquã, hoc partus in pulchro, tam ſecundum animam, quàm ſecundum corpus. Vaticinio opus eſt ad id quod ais intelligẽdum. hoc enim nullo modo percipio. Dicam equidem planius. Omnium, ô Socrates, hominum prægnãs & grauidum corpus eſt, prægnans & anima. Et cum primũ ad certam ætatem peruenerimus, parere noſtra natura cupit: parere verò in turpi nequit, in pulchro poteſt. Viri ſanè mulierisq; cõgreſſu fœtus partusq; prouenit. Eſt autẽ opus hoc diuinũ, & in animali ipſo mortali, immortale hoc eſt, cõceptio ſcilicet & generatio. Hæc in eo quod ſine proportione & diſſonum eſt, expleri nequeunt. Diſſonũ autem eſt quod turpe, ab omni quod eſt diuinum: pulchrũ verò diuino conſonum. Parca igitur & Lucina generationi pulchritudo ipſa eſt. Quocirca quoties pulchro quod grauidum eſt adhæret, lætitia geſtit, hilaritate & voluptate diffunditur, pariterque & generat. Contrà verò cum turpi propinquat triſtitia quadã & dolore cõtrahitur, abſterreturque & cohibetur nec gignit, ſed fœtum retinens angitur. Quapropter quod concepit, & iam luxuriat, adultumque ad generationem anhelat, circa pulchrum vt plurimum obuerſatur, quoniam inde acri anxietate leuatur. Eſt enim amor non pulchri Socrates, vt tu putas. At cuius, inquam. Generationis partusq; in pulchro. Reuera? Reuera, inquam. Cur generationis? Quia amor ſempiternum quiddam eſt & immortale, quemadmodum in ipſo mortali generatio: immortalitatem autem vnà cum bono appetere neceſſe eſt, ex illis quæ ſuprà conceſsimus, quandoquidem amor eſt appetitio, qua bonum ſibi quiſque ſemper adeſſe deſiderat. Ex his concluditur Amorem immortalitatis quoque deſiderium eſſe. Hæc omnia mihi Diotima tradidit, cum de amatorijs ſermonẽ habuit. necnõ ſic interrogauit. Quam huius amoris cupiditatisque cauſam, ô Socrates, arbitraris? An non vides quàm grauiter afficiuntur animantes omnes, & quæ gradiuntur, & quæ volant, cũ ad generationẽ toto impetũ proferuntur, & amoris ardore inſaniunt? Primo quidem generationis cauſa quam vehementer congredi concupiſcunt. Deinde quantum circa natorum alimenta laborãt. Horumq; cauſa imbecilla etiam animalia aduerſus robuſtiſsima prælia poſcunt, & pro illis occumbere parata ſunt, ac fame deficere, modo filios nutriant, & aliud quodlibet audacter aggrediũtur. Homines quidem forte putaret quiſpiam rationis diſcurſu hæc agere, brutis autẽ quænam amoris tam ardẽtis cauſa eſt? Aſsignare hanc potes? Minime, inquam. Credisne, inquit, in amatorijs peritus fore, dum hæc ignoras? Ob hanc cauſam ad te, ô Diotima, vt ſuprà dixi, confugio, quia præceptore me indigere cognoſco. horũ itaq; precor, & aliorũ quæcunque ad amorem attinent, cauſam afferas. Si credis illius naturæ amorẽ eſſe cuius ſæpe iam diximus, ne mireris. Ex hoc enim ſimiliter vt ex ſuperioribus, natura mortalis, ſemper & immortalis eſſe pro viribus nititur: hoc autem generatione duntaxat aſſequitur, quoniã ſemper alterũ iuuenem veteris loco ſubſtituit. Enimuerò eo ipſo in tempore, quo animalium vnumquodq; viuere dicitur, idemq; eſſe, vt à pueritia ad ſenectutem, quamuis idem dicatur, nunquam tamen in ſeipſo eadẽ continet, ſed nouũ ſemper efficitur, & vetera exuit, ſecundum pilos, carnem, oſſa, ac ſanguinem, & vniuerſum corpus. Neque in corpore ſolum, verumetiã in anima id contingit. Mores, conſuetudines, opiniones, cupidines, voluptates, dolores, atq; timores, cõtinue permutanť. neq; quicquã ex iſtis idẽ, & ſimile perſeuerant, ſed priora quidẽ abolentur, noua vero ſuccedũt. Quinetiã quod mirabilius eſt, ſcientiæ quoq; non ſolum aliæ euaneſcunt, aliç ſurgũt, neq; ſemp ſecundũ ſciẽtias ijdem ſumus, verumetiam vna quæuis ſcientiarum idẽ patitur. Quod enim diciť meditari, quaſi exierit, ſciẽtia dicitur. Obliuio nanq; ſciẽtię exitus eſt, Meditatio verò nouam memoriã ſemper abeuntis loco reſtituẽs, ſcientiã ſeruat, vt eſſe eadẽ videatur. Hoc vtiq; pacto omne mortale ſeruatur, non quia ſemper omnino idẽ ſit, vt diuinũ, ſed quia quod tabeſcit, & abit, nouũ & ſimile ſibi relinquit. Hoc remedio Socrates, quod mortale eſt ſiue corpus, ſeu quodlibet aliud, particeps immortalitatis euadit: quod verò diuinum & immortale, alia ratione. Quamobrem mirari non debes, ſi omnia germen ſuum natura chariſsimũ habeant. Nam immortalitatis gratia nixus huiuſmodi atq; amor cuilibet ineſt. Cũ hæc audiſſem, admiratione cõmotus, inquã. Siccine ô ſapientiſsima Diotima reuera de ijs iudicandũ? Tum illa, vt pfecti ſophiſtæ ſolẽt. Certo ſcito, inquit, ô Socrates. Etenim ſi gloriæ ſtudiũ quod hominibus ineſt, conſiderare volueris, admiraberis ruditatẽ tuã, q ea quę dixi, nõ ſatis cõpræhenderis. Cernes quidẽ quàm vehemẽter exoptent, notos ſeſe omnibus exhibere, & in futurũ immortalẽ gloriã conſequi. Nam huius gratia magis quã filiorum, pericula ſubeunt, pecunias erogãt, laboresq; nullos reſpuũt, ac deniq; ſeſe morti exponũt. An cenſes Alceſten pro Admeto mori voluiſſe, aut Achillẽ in vltione Patrocli occumbere, aut veſtrũ Codrũ pro filiorũ regno perire, niſi immortalem virtutis memoriam, qualis apud nos extat, cõſecuturos ſe præſagiſſent? Longe abeſt, inquibat. Imò pro immortali virtute & honeſta opinione cuncta hæc, vt arbitror, omnes agunt: & quo meliores homines ſunt, eo magis ad illa contendunt. Nam immortalitatẽ amant. Quicũq; igitur corpore fœcũdi ſunt, ad fœminas ſe magis conuertunt, atque ita amant, & filiorũ generatione immortalitatem, memoriam, felicitatem, per omne tempus aſſequi ſperant. Sunt & qui animã grauidam atq; fœcundam magis quã corpus habeãt. hi ſanè cõcipiunt eaquæ animæ & cõcepiſſe & cõcipere cõuenit. Sed quidnam cõuenit? Prudentiam videlicet, aliasq; virtutes, quarum rerum poëtæ omnes genitores ſunt, necnon artifices illi qui inuentores dicuntur. Maxima verò, & omniũ præſtantiſsima prudentia eſt qua ciuilia & domeſtica gubernãtur, cuius nomen eſt temperantia atque iuſtitia. Quiſquis ergo virtutum huiuſmodi natura plenus & grauidus eſt, ideoq; diuinus, ætate debita imminẽte parere iam generareq; affectat, & idcirco paſsim vagať, quæritque pulchrum, in quo generet. in turpi nanque minime generaret. Quapropter corporibus ſpecioſis magis quàm deformibus gratulatur, vtpote prægnans. Quod ſi animã præterea pulchrũ, generoſam, docilẽq; reperiat, vtraq; pulchritudine cõcurrente, mirifice delectatur, & coram homine illo cõfeſtim dę virtute loquẽdo facundia pollet, qualis eſſe

Amor eſt immortalitatis deſiderium.

Aſsidua mutatio in corpore & anima.

Iliad. 9.

lis esse debeat vir bon' edisserés, quódue sit eius officiũ, atq; hac doctrina imbuere illũ studet. Adhærens quippe pulchro, eoque familiariter vtens, quæ quódã conceperat, parit & gignit, illius tam in absentia, quàm præsentia memor: quódue inde nascitur, cũ illo cõmuniter nutrit atq; educat. Vnde augustiorẽ cõmunionẽ, firmiorẽq; amicitiã vicissim contrahũt, quàm mortaliũ filiorũ parentes, vtpote qui in filijs imortalib. magis pulchrioribusq; vnà cõmunicãt. Etenim huiusmodi filios quilibet potius quàm humanos eligeret, presertim q Homerũ Hesiodumq; cõsideret, & poetas alios ęmuletur, dũ cernit quales filios reliquerũt: q cũ immortales sint, immortalẽ quoq; gloriã memoriamq; parentibus præbuerũt: qualesq;, si tibi placet, Lycurgus Lacedæmonijs reliquit filios, Lacedæmoniæ ac totius penè Græciæ seruatores. Honoraſ & apud vos propter generationẽ legũ ipse Solo, alijq; permulti alibi apud Gręcos & Barbaros, qui multa atq; pręclara opera demonstrarũt, virtutẽ omnẽ progenerantes. Quibus sacra ac templa multa, ob huiusmodi sępe natos dicata sunt, ob humanos vero adhuc alicui nunquã. In his vtiq; amatorijs ô Socrates, ipse forsitan industria tua initiareris. Vtrũ vero vlterius procedas, ac perfecta demũ amatoria, quæue sublime spectant, quorũ gratia hæc sunt, si quis rectè inquirat, haud scio possisne animaduertere. Dicã tamen, omnique studio tibi opitulabor. Tu vero pro viribus sequi me nitere. Oportet eum qui ad hoc recto sit tramite progressurus, statim ab adolescentia pulchra corpora cõtemplari: & primum quidem si modo recte ducatur, vnum corpus amare, ibiq; rationes pulchras producere, cogitare deinde pulchritudinẽ quæ corpori cuilibet inest, alterius corporis esse germanam. Et si sequi decet quod in specie pulchrum, absurdũ est credere eam quæ omnibus corporibus inest, non vnã eandemq; pulchritudinem esse. Et qui hoc aduertit, omnium simpliciter pulchrorũ corporũ amator euadere debet, amoris autem erga vnũ vehementiã hac ratione remittere, atque vnius speciẽ parui facere. Post hæc pulchritudinẽ quæ animis inest, illa quæ in corpore præstantiorem existimet, adeò vt siquis animi ingenui sit, quamuis forma corporis alijs quibusdã cedat, sufficere tamen arbitretur, & amet, curetq;, & rationes huiusmodi pariat, quæratq; sermones oẽs qui reddere meliores adolescentes possint: vt hinc ad pulchritudinẽ quæ in officijs ac legibus reperitur, inspiciendã ducatur, intelligatq; illam omnẽ sibijpsi vniformẽ cognatamq; existere, vt eã quę circa corpus est pulchritudinẽ parui faciat. Post officia legésq;, ad scientias transeat, vt scientiarũ pulchritudinẽ contempletur: dumq; id quod ampla exuberat pulchritudine, cõtuetur, haud amplius tanquã mancipium vnius puelli speciem admiretur: neq; vnius hominis vel officij pulchritudine sit cõtẽtus. Nam quisquis in hoc delinquit, exilis & abiectus est seruus. Verum in profundũ pulchritudinis se pelagus mergat, vbi ipso intuitu multas præclaras atq; magnificas rationes intelligentiásq; in philosophia abunde pariat, donec ibi confirmatus & roboratus, scientiã iam vnam talem intueatur, quæ pulchri talis existit. Aciem vero mihi nunc mẽtis pro viribus adhibe. Quicunq; hucusq; per amatoria gradatim deducitur, recto ordine pulchra intuitus, ad finẽ iã amatorij affectus perueniẽs, subitò quandã natura mirabilẽ inspiciet pulchritudinẽ: Hoc illud cuius gratia labores omnes præcedentes subiuimus. Principio quidẽ semp est, nec fit, nec interit, neq; crescit vnquã, neque decrescit: præterea non hac ex parte pulchrũ, ex illa turpe, vel tum pulchrũ, tum minimè. Neq; ad hoc quidẽ pulchrum, turpe vero ad illud. Vel hic pulchrũ, ibi turpe, vt quibusdam pulchrum sit, quibusdam vero nequaquã. Neq; rursus imaginatione quadã ipsum pulchrum ita fingetur, quasi vultus pulcher, vel pulchræ manus, aut aliud quiddam cuius corpus est particeps. Neq; vt oratio quędam, vel oratio, aut scientia quędã. Neq; in alio iacere putabitur, velut in animali, vel terra, vel cœlo, aut alio quopiã, sed idipsum per seipsum cũ semetipso vniforme semper existens. Cætera vero omnia quæ pulchra sunt, illius participatione pulchra, ea scilicet cõditione, vt nascentibus & intereuntibus alijs, nihil subtrahatur illi, aut addatur, neq; passionem vllam incurrat. Quãdo vero ab his aliquis rectè pueros amando ascendens, illud ipsum pulchrũ contueri incipit, ferme iam finem attingit. Hoc est profecto ad amatoria recte pergere, vel ab alio duci, quãdo videlicet quis ab his pulchris gratia pulchri illius ascendere incipit, quasi quibusdam gradibus vtens, atq; ab vno primũ in duo transiens, & à duobus in omnia quæ pulchra sunt corpora, ab his in omnia officia pulchra, à pulchris officijs ad doctrinas pulchras conuersus, à doctrinis denique multis in illam doctrinã perueniens, quæ non alterius est quàm illius ipsius pulchri doctrina: atq; ita demum quid ipsum pulchrũ sit, contemplatur. In hoc vtique vitæ statu, ô amice Socrates, inquit hospes illa vates, si vsquã alibi, homini videlicet ipsum pulchrum spectanti viuendum. Quod si quando videris, suprà quàm dici possit pretiosius auro, ornatisque vestibus & pulchris pueris adolescentibúsque censebis. Quos nunc & tu & alij multi, dum spectatis, nimium obstupescitis, & si fieri posset, eligeretis inter illos semper cibo potuq; neglecto versari. Quàm felix illud spectaculum fore putamus, sicui cõtigerit, vt ipsum pulchrum intueatur, syncerum, integrum, purũ, simplex, non humanis carnibus, coloribus, non alijs mortalibus nugis cõtaminatum, sed ipsum secundũ se pulchrũ diuinum inspiciat. Num vitam huiusmodi parui facias? hominis videlicet ipsius qui illuc suspicit, qui tam pręclarum spectaculum contuetur, qui illi cohæret. Nonne cogitas quod sibi solum cernens ille eo oculo pulchrum quo percipi potest, non imagines virtutis vlterius, sed virtutes ipsas pariet? quippe cum non simulachrum, sed rem ipsam attingat: Cumq; virtutem veram pariat, atque alat, Deo amicus efficietur, & si quis alius hominum, is maxime immortalis existet. Hæc ô Phædre, alijque conuiuæ, Diotima narrabat. Cui fidem adhibeo, atque alijs persuadere studeo, hominum naturã haud facile posse ad beatæ immortalitatis possessionem quicquã legitimo amore conducibilius inuenire. Quamobrem honorandum amorem ab omnibus hominibus censeo. Equidem amatoria colo, méq; summopere in his exerceo, aliósque exhortor. Et nunc quidẽ ac semper pro ingenij facultate amoris vim & fortitudinem laudo. Hunc ô Phædre sermonẽ, si vis, quasi laudationẽ quandã amoris existima: sin autẽ aliter appellare placet, appella. Cũ hęc Socrates, dixisset reliqui oẽs probarũt, Aristophanes autẽ dicere quidpiã conabatur: qui à Socrates eũ diceret, mentionẽ ipsius quodã loco fecerat. Sed repẽtè vestibuli

Cicero lib. de offi. 11.

stibuli ostium percussum sonitum dedit, & clamor debacchátium iuuenum tibicinæq; auditus. Tum Agathonem Videte dicere ministri, quinam homines aduentarint, & si quis familiaris noster intersit, ad nos accersite. Si nullus, nos haud amplius bibere, sed iam quiescere nunciate. At paulo post vocẽ Alcibiadis audierunt, ebrietate insultantis, altiúsque in vestibulo clamantis. Et percontantis vbi esset Agatho, iubẽtisq; se ab Agathone deduci. Eum igitur tibicina alijsque contubernales ducebant, & ad fores vestibuli sistebant, corona quadam ex hedera violisque conserta redimitum, vittisque multis caput circundatum, clamantemq;, Saluere vos iubeo viri, ebrium valde hominem compotatorem suscipite. Vel abeamus, Agathonem solum coronantes, cuius rei gratia venimus. Heri equidem interesse nequiui, hodie veni vittas ferens, vt à meo capite sapientissimi pulcherrimique caput, si ita dicam, reuincirem. An me velut ebrium deridebitis? egovero, rideatis licet, vera tamẽ loqui me scio. Respondete clare nunquid ad hæc ingredi permittatis? compotetis, an non? Hic acclamasse omnes, iussisseque ingredi, atque accumbere. Accersiuit & Agatho. contubernales igitur adducebant, ille vittas tollens & Agathonis caput circundaturus, Socratem licet in cõspectu esset, non vidit. Prope Agathonem igitur assedit, inter hunc & Socratem medius. Ei nanq; Socrates cesserat. Cum sedisset, Agathoni congratulatus est, coronauitq;. Agatho, Soluite calceos Alcibiadi, inquit, ô pueri, vt sic velut tertius accumbat. prorsus dixisse Alcibiadẽ, & quis tertius conuiua esset, interrogasse. conuersumque Socratem vidisse, cumque resilijsset, Prò Hercules dixisse, quid hoc est? hic etiam insidiatus mihi, ô Socrates, consedisti? Sic semper soles, vbi minime omnium expectarem, protinus mihi occurrere. & nunc cur huc venisti? Cur hic potius quàm apud Aristophanem sedes? aut si quis alius ridiculus hic est, viderique vult? Sed callide excogitasti, qui iuxta conuiuarum pulcherrimum hic sederes. Socratem autem ad Agathonem conuersum Vide, dicere, Agatho si quo pacto mihi succurrere potes. Amor quippe huius hominis, haud leue quiddã mihi extitit. Ex eo nanque tempore quo tempore quo hunc amare cœpi, nunquam mihi licet aut aspicere pulchrum aliquẽ aut alloqui, quin iste zelotypus, id est amatoria suspicione captus, & inuidens mira quædam tentet, conuicieturq;, imò vix se continet quin manus inferat. Vide igitur ne in præsentia tale quid agat, sed nos concilia: vel si vim inferre conetur, opitulare. Nam huius furor & amatorius impetus me maximè terret. Ad hæc Alcibiades, Inter me ac te conciliatio nulla cadit, sed horum causa aliàs te vlciscar: nunc autem Agatho mihi aliquas ex his vittis impartias, vt & hui⁹ mirabile hoc caput exornem, ne mihi succẽseat quòd te coronauerim, non ipsum qui omnes homines sermonibus superat, nõ nuper tantum vt tu, sed semper. Acceptis itaq; vittis, coronauit Socratem, ac sedit. sedens autem inquit, Agedũ homines. Nimiũ mihi sobrij videmini, neq; permittendũ vobis id censeo. bibẽdũ est enim. Nam inter nos id conuenit. Ergo bibendi principẽ donec satis biberitis, me vobis propono. Ferri iube Agatho si quod adest amplum poculum. sed nihil opus est, imò feras huc puer vas illud, quod plures quàm octo *pateras capere videtur. Cũ vas impleuisset, prior ipse bibit, Socrati deinde infundi iussit, & inquit, Aduersus Socratem, ô conuiuæ, dolo hoc nihil promoueo. Quantumcunque quis iusserit, ebibet, nec ebrium vnquam videbitis. Socrates, cum infudisset puer, bibi. Tum Eryximachus, quid agimus Alcibiades? Ita nec loquimur quicquam super calicem, neque canimus, sed quasi scientes ingurgitamus? Ad quem Alcibiades, Salue optime Eryximache, optimo & prudentissimo patre nate. Et tu salue, Eryximachus subiunxit. verũ quid nobis agendum? Quod, inquit Alcibiades, tu præceperis. Tibi quidem parendum est. Vir medicus multis alijs æquabitur vnus. Impera ergo quodcunque lubet. Audi iam, inquit Eryximachus. Antequam ingredereris, visum fuit ab vnoquoq; præsentium facto in dexterã circuitu deinceps Amorem pro ingenij facultate laudãdum. Nos quidem singuli diximus, tu quoq; cum non dixeris, biberis autẽ, iure dicere debes: & cũ dixeris, tũc demũ Socrati quicquid volueris, imperabis. Socrates quoq; illi qui ad dexteram succedit similiter, cæteriq; deinceps. Præclare loqueris, inquit, Eryximache. Sed non æqua ratio videri debet, vt ebrius cum sobriorum oratio ne verba sua cõferat. Sed ô beate vir, persuásitne tibi Socrates quicquam his quæ paulo antè narrauit? Vel scis contrà esse omnino? Hic enim si eo præsente quenquam laudauero, vel Deum, vel hominem alium quàm hunc ipsum, manus non continebit. Bona verba quæso, dixisse Socratem. Nihil ad hæc dicas, respõdisse Alcibiadem: per Neptunum enim neminem alium te præsente laudarim. Sic agendũ, inquit Eryximachus, videtur, & si vis Socratẽ lauda. Quid ais? inquit Alcibiades. Oportere videtur Eryximache, hunc virum aggrediar, & coram vobis vlciscar. Quid cogitas, dixisse Socratem, de ridiculis quibusdam me laudabis? An quid ages? Vera loquar, inquit Alcibiades, permittisne? Vera quidem, dixisse Socratem, loqui permitto, ac etiam iubeo. Parebo, inquit Alcibiades, quàm libentissime, modo id assequi possim. Verum tu obserua, & si quid minus verum refero, interpella vt lubet, mendaciumque redargue. Nunquam enim sponte mẽtiar. Neque mireris, si aliud aliunde vtcunque redit in memoriam, reuoco. Nam haud facile est homini sic affecto, miros tuos mores facundè certóque ordine numerare. Socratem ô viri conuiuæ, per imagines laudare conabor. Iste igitur forte suspicabitur, ne ad ridicula sermonem conuertam. Sumetur autem imago veri non ridiculi gratia.

Iliad. λ.

ALCIBIADES COLLAVDANS SOCRATEM.

Vide prouerb. apud Eras. Sileni Alcibiadis.

SOCRATEM assero persimilem Silenis istis, qui sedẽtes inter alias imagines à sculptoribus figurantur, ita vt fistulas tibiásue teneãt. Qui si bifariã diuidantur, reperiũtur intus imaginẽ habere Deorũ. Satyro quoq; Marsyæ similem esse dico. Et quòd aspectu quidẽ his es persimilis, ne tu quidẽ, ô Socrates, negabis. Quòd vero in alijs quoq; similitudinẽ eorum habes, deinceps iam audi. procax & cõtumeliosus es, an non? si non fateris, equidẽ testes adducam. An non tibicen? Et tibicen quidẽ Marsya longe præstantior. Ille enim instrumẽtis quibusdã homines demulcebat oris potẽtia, & nũc etiã siquis modulatione illius vtitur. Nã illa quæ Olympus modulatus est, Marsyam qui docuit modulatum dico. Eius igitur harmonia seu vir quidam bene, seu fœmina male vtatur, sola animos attrahit,

* Cotylas, siue Heminas

attrahit, & quia diuina est, ostendit quinā dijs mysterijsq; indigeant. Tu autē in hoc duntaxat differs ab illo, quòd sine vllo instrumento nudis quidem verbis hoc idem efficias. Nos certe quoties aliū audiuimus alterius verba referentē, etsi nimium boni oratoris, tamen nullius, vt ita dixerim, illa facimus. At cum te quis audit, aut tua verba quouis alio referēte, quamuis ineptus ille sit qui refert, & siue vir seu fœmina siue adolescentulus audiat, obstupescimus quidem, ac mente corripimur. Equidem nisi suspicarer, ne fortè nimis ebrius videar, iureiurando interposito affirmarem, qualia mihi aliàs ab huius verbis contigerunt, contingántq; etiam nunc. Quoties enim hunc audio, multo magis quàm hi qui Corybantum more deferuntur, cor in me concitatur ad huius verba, lacrymasq; effundo, videóque multis alijs hoc idem contingere. Et cum Periclem audiebam, cæterosq; oratores bonos, videbātur illi quidem mihi præclare dicere, sed nihil tale mihi contingebat, neq; concitabatur animus, neq; seipsum quasi seruiliter viuentē condemnabat. Sed ab hoc Marsya nostro sæpe ita inflector, vt existimem nullo modo in hoc statu vitæ mihi esse viuendum. Hæc ò Socrates, ne negaueris. Quinetiā certo scio, si in præsentia aures illi præstare velim, minime tolerarem, sed eadem illa mihi euenirent. Cogit enim me fateri, quòd cum ipse ego in multis deficiam, tamen meipsum negligo, remq; populi Atheniensium curo. Vi ergo quasi aduersus Sirenas obturans aures, hunc fugio ac vito, ne apud eum sedēs consenescam. Patior autem erga hunc solum quod nemo existimaret, aut cuiusuis pudore ac verecundia detineat. Atqui hunc solum vereor. Conscius enim mihi sum, defendere me non posse, quin sint agenda quæ iubet: sed cum ab eo discedo, populari ambitione me superari. Fugio igitur hunc atque vito, & quoties ipsum intueor, verecundia me quia promissa non seruauerim, capit, vt sæpe cupiā hūc è vita decedere: Rursus vero si acciderit, scio me lōge id iniquius toleraturum. Itaq; quò me vertam, aut quemadmodū hoc vtar, nescio. Et à modulationibus quidem Satyri huius talia mihique & multis alijs contigerunt. Cætera verò audite, vt similis sit his, quibus ego similem esse dicebam, & vim quàm mirabilem habeat, intueamini. Scitote neminē vestrum Socratem cognoscere. Sed ego vobis ostendam, quandoquidem dicere iam incepi. Cernitis quàm vehemēter Socrates erga pulchros afficitur? sempérque inter eos versatur & obstupescit? ignorat omnia, nihil nouit. figura profectò hæc Silenis est persimilis. Scitote igitur eum hac habitus forma exterius amiciri, tanquam sculptum quendam Silenum. Intus vero si aperiatur, mira, ô viri conuiuæ, castimonia & integritas inest. Neque pulchritudinem corporis cuiusquam quicquam æstimat, neque diuitias, neque honores, neque cætera quæ vulgus admiratur, sed ea cuncta suprà quàm existimari queat, lōge spernit, ac pro nihilo ducit. Quocirca nullius nos esse apud eum vobis assero: fingit tamen ironicus aliter, ac iocari palàm de his rebus nunquam cessat. Serio autem agentis atque intus aperti, nescio vtrum quisquam vestrū diuinas quæ intus latent imagines vnquam inspexerit. Ego certe quandoq; eas conspexi, atque mihi visæ sunt vsqueadeò diuinæ, & aureę, & formosæ, & mirabiles, vt nullo modo fas existimem aliter quàm Socrates præcipit, agere. Ego iam aliquando ô viri conuiuę, Socratem arbitratus mea species reuera admodum delectari, occasionem hanc mirificam felicemq; ad id quod affectabam, me nactum esse putaui. Gratificari quippe Socrati constitui, vt quæcunque ille nouerat, mecum communicaret. Nam magnū aliquid & mirificum formositatem meam existimabam, eaque plurimum fidebam. Cumq; antea nunquam sine comite cum eo loqui consueuissem, quādoq; dimisso comite, solus cum eo restiti. Vera vobis omnia aperiēda sunt. Attendite obsecro. Si mētior Socrates, ipse redargue. Restiti equidem ô viri conuiuæ, solus cum solo, sperans eadem hunc mihi dicturum, quæ amatores amatis cum soli sunt, loqui solent. Qua spe valde lętabar, horum vero nihil actum est, sed vt solitus erat, cum ad vesperam vsq; disseruisset, abijt. Post hæc ad palæstram hunc citaui exercuique, quasi in hac aliquid perfecturus. soli itaq; sępe nos simul gymnastica exercuimus. Quid multis opus est verbis? Nihil mihi successit. Postquam vero hac nequaquam successerat, durioribus machinamentis virum hunc aggredi statui, nec ab inceptis desistere. Audite quàm vehemēter huic insidiatus sum. Cœnatum accersiui tanquam amator amatis insidiatus. Is non facile nec primo paruit, tandem vero obsecutus est. Venit ergo: sed sumpto cibo confestim abiturus surrexit. Tunc ego pudore detentus, abire permisi. Sed alias vehementiores insidias tendens, post cœnam ad multam noctem sermonem protraxi: cumque vellet discedere, obijciens intempestam noctem, manere coëgi. Quieuit igitur in proximo lecto, super quem sedens cœnauerat, nec alius præter nos vllus ibi ea nocte dormiuit. Quæ hactenus dicta sunt, sine rubore vbique proferri possunt. Quæ vero sequuntur, non prius audietis quàm prouerbium illud recensuerim, Vinum & cum pueritia, & sine pueritia est veridicum, Prouerbiū. Quinetiā iniustū videtur, vt is qui Socratē laudat, superbū & inuictū facinus illius silentio prætereat. Pręterea nō aliter affectus sum quàm ille quē vipera mordet. Illū quippe ferunt qualis sit eius passio aperire nolle, nisi his qui similiter ęgrotāt, quasi hi soli, vtpote mali nō ignari, ignoscāt, si quis cruciatu cōpulsus, & loqui & agere cuncta non dubitet. Ego igitur præ cæteris adstrictus vehemētiori philosophiæ morsu, qui omniū est accerrimus, & siue cor, siue animū, siue quomodocunq; id appellandū sit, saucius cupiditate in philosophia sermonū, qui acrius quàm vipera mordent, & occupant siquādo attigerint iuuenilē animū qui non penitus ignauus sit, cōpelluntq; ad quicquid tandem sit, faciendum atque dicendum, ac intuens Phædros, Agathones, Eryximachos, Pausanias, Aristodemos, Aristophanes, Socratem denique ipsum, & cæteros. (Omnes enim mecum vnà philosophiæ furore ac bacchatione correpti estis) propterea audite omnes. Etenim mihi veniam dabitis pro his que tunc à me facta, & nunc dicta fuerint. Famuli autem, & siquis alius ad sit prophanus & agrestis, aures obstruat. Extincto lychno, famulisq; absentibus, visum mihi ô viri cōuiuæ, haud amplius dissimulandum differēdumq;, sed ingenue quod sentirem aperiēdum. Tetigi itaq; illum dicens, Socrates dormis? Nondum, inquit.

Scisne quid hactenus mihi visum fuerit? inquam. Qua de re, & quid rogas? inquit. Tu mihi solus amator me dignus extitisse videris, inquā, verecundior tamē in amore fuisse. Equidē cum ita se res habeat, egóq; talis sim, stultum esse ducerē, nisi in hoc quoque

quoq; tibi gratificarer, & in cæteris omnibus, siue meis rebus, siue amicis indigeat. Mihi quidem nihil est antiquius, quam vt optimus vir euadã. Ad hoc nemo me magis quàm tu iuuare potest. Ego autem tanto viro non obsecutus, vehementius sapientum increpationes vererer, quàm obsecutus insipientum verba: quæ cum audisset, solita ironia dissimulans, ita respõdit. O amice Alcibiades, videris reuera nõ ignauus vilisq; esse, si vera sunt quæ de me refers, & inest mihi vis quędam ipse per quã ipse melior effici possis, & miram in me pulchritudinem conspicis, tua forma longe præstantiorem. Si ista cognoscens, communicare mecum exoptas, & puchritudinem pulchritudine commutare, tanquam fœnerator multo plus quàm ego reportare cõtendis. Nã pro opinione veritatem pulchrorum lucrari conaris, & aurũ pro aurichalco recipere. Sed ô beate: diligentius animaduerte, ne te mea cõditio lateat, cum nullius sim pretij. Tunc sanè mentis oculus acute incipit cernere, cum primum corporis oculus deflorescit. Tu vero ab hac ætate es procul. Quæ cum audissemus. Mea quidem talia sunt qualia dixi, inquam: Neque enim in ore vnum, in corde aliud habeo. Tu autem ita delibera, vt tibi & mihi melius fore censes. Probe, inquit, loqueris, ergo posthac in uicem consultantes agemus, quod vtriusq; tam in his, quàm in cæteris omnibus maxime conductur ũ putabimus. Cum hęc audissem, & obiecissem, quasi iaculo quodam factum existimaui surgensque ne verbum quidem vlterius loqui permisi: & hũc amictum quem videtis, circundans, erat enim hyems, substrato huius pallio veteri recubui: & hisce brachijs felicem hunc sapientemq; virum penitusque mirandum amplexus, noctẽ sic totam quieui. Hæc scio non negabis ô Socrates. Is tamen formam qua ego maxime fidebam, spreuit omnino quasi ridiculam, superbeque contempsit. Deos omnes Deasque testor ô Iudices, estis enim Socraticę superbię iudices, me non aliter surrexisse, ac si cum patre, vel fratre natu maiore iacuissem. Quam mihi mentẽ post hęc fuisse putatis, cum me quidem contemptũ existimarem, eius autem ingenium, temperantiam & fortitudinem admirarer, virum talem nactus, qualem me prudentia & tolerantia repertur ũ esse nullum credideram? Quapropter qua ratione illi succenserem, ab eoque discederem, haud inueniebam, neque rursus quibus illecebris ipsum mihi conciliarem. Noueram equidẽ difficilius hunc pecunijs, quàm Aiacẽ ferro domari posse, & id quo facilius irretiri illum sperauerã, me fefellit. Ambiguus itaque, & huic viro magis quàm alius quisquam alteri mancipatus, circunuagabar. Hæc omnia tunc à me facta sunt. Procedente post hæc tempore militia illi simul mihique obuenit aduersus Potidæam, fuimusq; Socrates & ego in eo exercitu contubernales atq; conuictores, Primum quidem laborum patientia non me solum, sed alios omnes longè superabat: & si quo in loco, vt accidere solet in bello cõmeatus deficeret, nulli pares huic reperiebantur ad famem, sitimq; perferendam. Rursus verò in abundantia rerum, & commessatione, mensáq; militari solus hic frui posse videbat. Et quãuis bibere nollet, tamen si cogebatur, omnes protinus bibẽdo lõgè vincebat: & quod omniũ maximè mirabile est, ebrium quisquam eum nunquã conspexit. Sed hoc nihil adhuc in posterũ redargui posse videtur. Aduersus aũt hyemes & frigora, quę illis in locis asperrima sunt, mirabilia faciebat. Quandoque enim gelu maximo intolerabiliq; facto, ita vt nulli exire de tabernaculis auderẽt, & siqui exibant, non nisi suffarcinati admodũ, pedesq; & crura pellibus pãnisque laneis diligẽter circumuoluti: Socrates per hoc ipsum tẽpus ita exibat cum cæteris militibus, vt nihil ad eam vestẽ adiungeret, quam primo ferre solitus erat. Nudis vero pedibus per glaciem facilius incedebat, quàm cum calceis alij. Milites verò hæc intuentes, se contemni ab eo suspicabantur. Et in his quidem talis erat Socrates. Quid autem fecerit tolerantissimus vir in eodẽ exercitu, operæpretium est audire. Nam cum aliquãdo cogitatio quædam incidisset, stetit cogitans eodẽ vestigio à matutino tempore: cumq; explicare id quòd cogitabat non daretur, perstabat cogitans, nec dimittebat: & iam meridies erat, militesq; id senserãt, ac mirabantur, alterque narrabat alteri Socratẽ ab aurora stetisse cogitantem. Demum vero ab Ionia quidã milites, cum nox iam immineret, cœnati prius, erat enim tunc æstas, circa eum strata posuerũt, & in frigore iacuerũt, illum obseruãtes, an per noctẽ quoque perseueraret. Socrates vero stetit vsq; ad auroram sequentem, ac solis exortum. Postea vero abijt, cum iam solem nascentẽ salutauisset. In prælijs quoque qualis fuerit, non est silẽtio prætereundũ. Nam cùm ea pugna fuit, ex qua me quasi optimum pugnatorem duces exercitus præmijs donauerũt, nemo alius me seruauit quàm Socrates. Videns enim me grauiter vulneratum, nequaquam deseruit, sed ante me prosiliens, meipsum atque arma mea protexit, ab hostibusque seruauit. Atque ego tunc ista prędicãs conatus sum, vt nõ mihi, sed Socrati huic, à quo seruatus eram, dona illa traderentur. Neque ista cõfutaueris, neque veluti falsa negaueris Socrates. Tunc sanè duces ad meam respicientes dignitatem, donare me maluerunt, te in primis ô Socrates obsecrãte, vt mihi non tibi honor exhiberetur. Sed pręclarum ô viri, fuit Socratem videre cum exercitus noster à Delio fugeret. Nã interfui quoq; huic prælio, & quidem ex equo pugnans, cum Socrates ipse pedes esset. Profligatis igitur nostris, ac fuga iam omnium facta, Socrates vnà & Laches pedem referebant. Atque ego cum in hos casu incidissem, bono animo esse iussi, meq; nunquam deserturum eos dixi. Hic igitur eo melius aspicere potui Socratem quàm apud Potidæã, quòd ipse consisus equo, minus formidabam. Primum igitur intueri licebat, quanta cautione ac præsenti animo Lachem superaret. Deinde mihi visus est ô Aristophanes, qđ & eum hic facere ais, incedere superbus, & oculis quiete omnia circunlustrans, cauteque examinans singula. Hostes siquidem ciuesque vicissim respiciebat, oculis & aspectu præferens, ostendensq; vel remotioribus, si quis eum inuadat, non esse id impune facturum. Itaque tute abibat & ipse & alter. ferme enim qui ita incedunt, nemo eos inuadit, sed eos qui effusa fuga deferuntur. In multis quidem alijs mirifice laudari Socrates potest, sed talia sunt, vt cæteri quoq; forsan nonnulli eandẽ laudem mereantur, verum illa præcipua in hoc, per quæ nemini aliorum hominum, neque antiquorum, neque nouorum esse similis reperitur. Nam qualis Achilles fuit, talem coniectet forsan aliquis fuisse Brasidam, & alios quosdã: & qualis Pericles, tales Antenorem atq; Nestorem. Sunt alij quoq; qui hoc modo conferri inuicẽ possunt. Sed qualis Socrates est,

qualisq;

qualisque eius mira dicendi ratio, nemo propè ad eius similitudinem accedit, neque veterum, neque eorum qui nunc sunt, nisi vt ego nunc dixi, atque assimilaui. Quippe nulli hominum, sed Silenis & Satyris similis ipse est, eiusque sermones. Nam & hoc à me prætermissum erat prius, sermones eius persimiles esse Silenis apertis. Siquis enim huius sermones audiat, videntur prima, vt fertur, facie nimium esse absurdi. Nomina quippe & verba exteriori aspectu Satyri cuiusdam contumeliosi habitum præ se ferunt. Asinos enim fabrosque ærarios, & sutores calceorum, coriariósque semper habet in ore, eadémque semper dicere de eisdem videtur, vt omnes ferè qui minus experti peritiue sint, verba illius irrideant. Verum si intus aspiciat quis eius sermones, primo quidem reperiet sensuum profunditatem habere solos aliorum omnium, & insuper diuinissimos esse, ac plurimas virtutum speciosissimas imagines continere, atque ad plurima sese extendere: imò omnia præcepta comprehendere, quibus instrui debet is, qui honeste benéque victurus. Hæc sunt, ò viri conuiuæ, in quibus Socratem laudo, ac etiam de quibus conqueror. Audistis enim interim quas mihi iniurias intulit. Nec aduersus me solum ita se gessit, verum etiam aduersus Charmidem filium Glauconis, & aduersus Euthydemum Diocle natum, aliósque permultos eadem fecit, quos ipse sub specie amatoris fefellit: nā pro amatore amatus euasit. Quamobrem te quoque Agatho admoneo, vt huius simulationes dissimulationesque caueas, & ex his quæ ego sum passus, hunc cognoscens rem tuam cures, neque secundum prouerbium, stultorum instar accepto incommodo sapias. Cum hęc Alcibiades dixisset, eius audacia & loquendi libertate risum omnibus concitatum esse Aristodemus narrabat, quoniam visus est & amore Socratis esse captus. Sobrius mihi videris, ò Alcibiades, Socratē dixisse. Alioquin nunquam ita artificiose longo verborum circuitu facto occulte id studuisses, cuius gratia cætera omnia dixeras: quod in orationis calce, vt præter propositum proferre videreris, tandem apposuisti, quasi non omnia idcirco dixeris, vt me ab Agathone disiungeres. Arbitraris me neminem præter te vnum amare debere, Agathonem vero à nullo alio quàm abs te amari. Verum non latuit nos quid sibi vellet tuum illud Satyricum Sileniçúmque figmentum. Sed, ò amice Agatho, danda opera est, vt nec isti sua machinamenta proficiant, nec vllius calumniæ inter me ac te iactæ dissidium faciant. Vera, ò Socrates, Agathonem respondisse, loqui videris. Quod ex eo conijcio, quia vt nos seiungeret, inter te ac me se medium interposuit. Sed nihil hoc illi proderit: hinc enim surgens, prope te sedebo. Sic agendum profecto, dixisse Socratem. hic infra me sede. Prò Iupiter exclamasse Alcibiadem. Qualia perpeti me vir cogit? In omnibus superare me vult. At si aliud mihi saltem, ò mirifice, medium hic Agathonem sedere permitte. Nequaquam decet, respōdisse Socratem. Tu enim me laudasti. Oportet autem me nunc ad dexteram hunc sedentem laudare. Si ergo post te maneat Agatho, haud me rursus laudabit, prius quàm à me laudetur. Sed dimitte vir felix, neque huic meas laudes inuideas. Equidem laudare illum vehementer desidero. Hui hui Alcibiades, Agathonem ibi dixisse. Quid hic moror? Hinc iam discedo vt me Socrates laudet. Mos is Socratis est, Alcibiadem respondisse, vti eo præsente nemini liceat alteri formosos sibi conciliare. Vide nunc obsecro quàm facile & quàm probabili ratione hunc ad se traxerit. Surrexit ergo Agatho, vt apud Socratem requiesceret. Tunc subito debacchantes multi patentes fores nacti, nam paulo antè quis cōtrà exierat, ingressi sunt, & circa illos consederunt. Quorum strepitu turbata sunt omnia, nec vllus post hæc modus in bibendo seruatus. Eryximachum, ac Phædrum, aliósque nonnullos abijsse, Aristodemus recensuit, seque diu dormiuisse, nam longæ tunc noctes erant, & circa auroram gallis iam cantantibus surrexisse. Somno excitum inuenisse, quòd alij quidem partim dormiebant, partim discesserant. Agatho vero, & Aristophanes, atque Socrates soli adhuc vigilabant, bibebantque ampla quadam phiala facto in dexteram circuitu sibi inuicem succedentes. Socrates autem in ipsis disputabat. Neque aliorum se recordari Aristodemus, inquit, neque enim ab initio adfuisse, & somno fuisse grauatum. Summam vero disputationis illius extitisse, quòd Socrates illos fateri cogebat, eiusdem viri officium esse tragœdiam, comœdiám que componere, eumque qui arte tragicus est, esse quoq; comicum. Cum hæc illi coacti potius quam persuasi concessissent, se somno dedisse Aristophanem primo, Agathonem deinde exorta iam luce. Socratem vero dormientibus illis in Lyceum, ipso vt consueuerat, comitante, fuisse profectum, & lotum solito se more diem totum exercuisse, ac demū ad vesperam domi requieuisse.

PHAEDRVS, VEL, DE PVLCHRO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

PLATO noster poeticæ musæ, quam à tenera ætate, imò ab Apollinea genitura sectatus est, furore grauidus, primum peperit liberum totum pene poëticum. & candidissimum candidissimus, & de pulchritudine simul atque Amore vir pulcherrimus, omniumque amore dignissimus, vt merito cæteros quoque liberos deinceps ediderit venustatis & gratiæ plenos à venerea Musa exordium felix auspicatus, solusque omnium venustatem vbique cum dignitate coniunxerit. Quoniam vero plurima huius libri mysteria in Theologia & libro de Amore exposuimus, argumentum eius breuissime perstringemus. Symposium de Amore quidem præcipue tractat, consequenter vero de pulchritudine. At Phædrus gratia Pulchritudinis disputat de amore. Neque ab re omnino inserta est oratio Lysiæ, atque oratoria disputatio. Pulchritudo enim & ad mentem, & ad visum, auditúmque pertinet. Quo fit, vt vbi de animorum nominúmque puchritudine agitur, itémque de pulchritudine corporis, merito de orationis pulchritudine disputetur. Statim vero ipso exordio Socrates inter iocandum seria nimium tradit præcepta, Omnia ob sapientiæ studium penitus contemnenda, Potissimum sapientiæ studium considerare seipsum. Inter hæc artificiosissima loci descriptio allegorice significat Academiam: Platanus Platonem: Castum arbustum, amoris Platonici & Socratici castitatem: Fons, in communicanda sapientia largitatem: ornamenta cætera oratorios poeticosque flores quibus Academia Platonis abundat. Repræhenditur iure Lysias quòd qualis sit amoris affectus inquirat, neque prius amorem ipsum definierit neq. distinxerit. Considera inter hęc amoris Socratici pudicitiam, nonnulla enim minus

honesta

honesta pronunciaturus obuoluto capite exorditur. Mox inuocat Musas, vt rem minus honestam ipsæ suo saltem splendore elocutionis honestent. Sed antequam turpem vituperet amatorem, ne in eodem sit quo Lysias crimine, turpem amorem definit esse cupiditatem quandam sine libidinem à ratione rebellem, quæ superet opinionem ad recta tendentem, & ad formæ rapiat voluptatem. Sed dum ad definiendum pergit, duos nobis tribuit duces, vnum quidem appetitum voluptatis ingenitum, alterum vero legitimam quandam opinionem acquisitam paulatim per disciplinam, & ad honesta ducentem. Verum hos nobis intrinsecos duces, extrinseci duo mouent, Dæmon quidam aereus opinionem, aqueus vero libidinē. Postquàm vero definiuit, multis rationibus adolescentes à turpibus amatoribus segregat. Tum vero interea mirabile nota mysterium, Mosaico mysterio simile. Malorum plurimis in ipso statim principio, dęmon aliquis immiscuit voluptatem. Quoniam vero non tam philosophicam quàm poeticam agit personam, subdit se correptum à dæmone, quòd Amorem Dei nomen vituperauerit. Idque facit, vt distincturus Amorē, poetico potius quàm dialectico more distinguat. In his animaduertes grauissimum peccatū esse in Dei nomen delinquere. Rursus in animo esse pręsagiū. Deinde poëticis quibusdam ambagibus artem à furore secernit. Furorem in diuinum diuidit & humanum. Diuinum in quatuor, scilicet in vaticinium, mysterium, poësim, atque amorem. Prouidentiam religionemque confirmat. Sapientiam diuino furore infusam humanæ sapientiæ longissime anteponit. Antequam pergat animarum tractatum particularium, animas in medium communes adducit, scilicet mundi animam, quam nominat Iouem, atque sub ea duodecim animas sphærarum duodecim mundanarum, quibus subdit totidem ordines dæmonum, totidemque particularium animarum. Singulis vero currus accommodat, id est cœlestia corpora atque sempiterna. De rationalibus animabus disputat, diuinis atque humanis, de circuitu vtrarunque. & qua ratione hominum animæ tam in cœlo animarum cœlestium contemplationem comitētur, quàm super cœlum angelicum sequantur intuitum. Quid vero in anima Currus vehiculum, alæ, auriga, equi, Fatum, casusque in corpus, quid iterum Iupiter in cœlo magnus, cæterique Dij sequentes, in Theologia exponimus. Satis vero tibi fuerit in præsentia intelligere, geminas alas esse geminum instinctum menti ingenitum, ad superna animum eleuantem: in intellectu quidem instinctum ad diuinum verum. in voluntate vero instinctum ad diuinum bonum pro viribus conuertentem. Quando vero hi quidem remittuntur, inclinatio autem vegetalis naturæ intenditur ad corpora gubernanda, animas fractis iam alis in elementa descendere Pythagorici putant. Post hęc cadentem de cœlo animam in nouem distribuit gradus. In his omnibus & poetica licentia vtitur, & Pythagorica potius quàm propria narrat. Inter hæc animaduerte similem animarum describi casum à Pythagoricis, atque dæmonum à prophetis. Numerum quoque nouerim, tam choris angelicis, quàm lapsis inde dæmonibus conuenire. Mitto nunc quòd similem quendam casum Pherecydes Syrius narrat dæmonibus accidisse. Additque Ophioneum, id est serpentem dæmonicum fuisse caput exercitus rebellantis à mente diuina. Huic & simile, quod in mysterijs diuinis continetur: Iouem scilicet inferiores dæmones ad inferos deturbasse. Sed ad dialogum redeamus Denique virum purgata mente deo deditum, omnibus inde bonis impleri, solumque sapientem esse, quamuis quasi extra se positus, vulgo derideatur velut insanus. Post hæc descendit ad diuinum legitimi amoris furorem, quem accendi putat in animo, quando pulchram aspiciens corporis formam, diuinæ pulchritudinis, quam quondam contemplatus fuerat, facile, recordatur, illiúsque recuperandæ desiderio inflammatur, & furit. Sed contrarium huic describit furorem quasi ferinum, à forma corporis non ad diuinum intuitum ascendentem, sed ad venereum congressum turpiter descendentem. Describit rursus humanum quendam furorem inter diuinum atque ferinum, in eius accensum animo qui admiratione formæ corporeæ occupatus, neque obliuioni diuinam tradit omnino, neque penitus recordatur. Quo fit, vt neque intemperatus sit omnino, neque etiam temperatus, sed modo quasi incontinens, modo continens videatur. Quærens postea causas ob quas alij alios, aut magis minúsue ament, confugit ad sidera, quorum ab initio sint comites animæ. Tot enim animarum ordines humanarum in Timæo disponit, quot in cœlo sunt stellæ. Hinc reuertitur iterum ad vires animæ diuidendas: & rationem quidem aurigam vocat, geminos vero appetitus equos geminos: appetitum rationalem equum bonum, appetitum irrationalem equum malum. sed in hoc genere appetitum vergentem ad iracundiam, minus malum: declinantem vero ad concupiscentiam, magis malum. Deinde passiones amantium tam continentium quàm incontinentium, mutuumq; amorem quasi poëta depingit. Quo fit, vt non aliter his allegorice indulgendum sit, quàm canticis Salomonis. His actis, cum de pulchritudine quæ ad mentem, & quæ ad visum pertinet, tractauisset, iam ad examinandam orationem Lysiæ pergit, atque oratoris officium demonstrandum, vt pateat qualis orationis pulchritudo sit, quę pertinet ad auditum. Pulchritudinem orationis in ordine collocat, videlicet vt caput habeat à fine differens, habeat & media, capiti & fini & inuicem necessario copulata, Huiusmodi ordinem in primis ab oratore pręcepit obseruari. Probat autem neminem oratorem rerum esse posse, nisi rerum præsertim humanarum, animorúmque scientiam habeat. Quo autem orator id assequi possit, præcipit vt dialectico facultatem discat diuidendi atque componendi, quem esse vult præcipuum veritatis indagandæ, inueniendæque instrumentum, & in Philebo dei nuncupet donum, propterea quòd sicut in mundo perpetuum dei officium est diuidere atq; componere, & ita dialectici est in arte. Ideóque consummatum dialecticum, id est metaphysicum iudicat tanquam deum esse colendum. comparat post hæc inuicem oratores, vituperátque eos, qui verisimile vero anteponentes, populum fallunt atque seipsos, stultéque confidunt quid veri potissimum simile sit etiam absque veri ipsius notitia, posse cognoscere. Mox optima quædam nota præcepta. Tria primum oratori necessaria sunt, Ingenium. Doctrina, Exercitatio. Philosophia opus est ad ipsam maximè cuiusque artis perfectionem. Ab exercitatione dialectica, rerúmque contemplatione sublimium, tandem mentis sublimitas visque ad agendum efficax comparatur. Quæ quidem duo in artium maximarum pefectione magnopere necessaria sunt. Deinde comparat oratorem non legitimum coquis, adulatoribúsque, quemadmodum in Gorgia: legitimum vero medico. Proinde regulam tradit qua tam animi quàm corporis, imò rei cuiusque natura sit cognoscenda, statímque reddit ad oratoris officium Subdit ob ipsum scribendi officium literas in Aegypto à dæmone quodam Teuthe vnà cum cæteris disciplinis inuentas fuisse. Deridet pręterea scribendi studium, in eo videlicet qui per literas indubitatā posteris confidat patefacere veritatem. Atque Pythagoreorum more probat contemplationem traditionémque veritatis in animos, potius quam in libros. Quod in epistolis quoque confirmat. Denique solum oratorem laudat, qui ingenio sit studióque philosophus. Concludit vero dialogum oratione, vocisque pulchritudinem animi à deo petentibus. In qua considera Socratem cæteris omnino spretis sola pulchritudine animi, id est sapientia esse contentum, veruntamen indicare, hanc ipsam non tam humano studio, quàm diuino munere comparari.

SOCRATES, ET PHAEDRVS.

*

O AMICE Phædre, quónam & vnde? PHAED. A Lysia, ô Socrates, Cephali filio. Pergo autem deambulandi gratia, extra vrbem. Plurimum enim tempus cum eo sedens à matutino ad hanc vsq; horam illic constiti. à tuo autem meóque sodali Acumeno persuasus deambulando exerceor. quod quidem exercitationis genus facilius salubriúsque ille quàm currendi certamen existimat. SOC. Probe ille quidem, ô amice, mouet. Verumenimuero Lysias erat, vt videtur, in vrbe. PHAE. Erat. Nam apud Epicratem diuertit in hāc Olympio proximam Morychi domum. SOCR. Quid rei agebatur illic? An videlicet orationis epulo Lysias vos accepit? PHAEDR. Scies, modo tibi otium sit obambulanti vnà mecum audire. SOC. Quid vero? nónne putas me iuxta Pindarum, negotio etiam anteferre, tuam & Lysiæ collocutionem audire? PHAE. Perge igitur. SO. Dicas modo. PHAE. Atqui disputatio illa, ô Socrates, tuis auribus cōgrua. Sermo nanque fuit qui habitus est, nescio quo modo, amatorius. scripserat enim Lysias solicitatum ex pulchris istis quendam, sed non ab amatore, in eoq; ipso

ipso sese ostentauit, quod probet non amāti magis, quā amāti gratificandū esse. SOC. O generosum virum. Vtinā scriberet inopi potius, quàm opulento, & seni quàm iuueni, & in cæteris omnibus ita affecto, vt ego & nostrū cōplurimi sumus, esse gratificandū. Siquidem vrbana & publice vtilis foret oratio. Me tamē cupido tanta cœpit audiēdi, vt si Megaras vsq; deambulādo proficiscare, atq; Herodici more vbi ad murum accesseris, protinus inde recedas, nō te relinquā. PHAE. Quid ais optime Socrates? An putas quæ Lysias multo tēpore per otium composuit disertissimus omniū, qui nunc sunt, scribendi, ea me rudem itavt illo dignum est cōmemoraturum? permultū certè absum. atqui mallē equidem id mihi, quàm multū auri adesse. SOC. O Phædre, si ego Phædrū ignoro, mei quoq; oblitus sum. sed horum sanè neutrū est. Id enim certè scio, quòd non semel tantū ille Lysiæ sermonē audiuit, sed iussit sæpius recenseri. Lysias autē parebat libens. Nec verò Phędro id satis fuit, verum sumpto demum libro, quæ maximè cupiebat, considerauit. Quòd cū fecisset illic à matutino vsq; sedendo fatigatus, deābulatū abscessit, per Canem, vt equidē reor, memoriæ mandans, nisi fortè prolixior erat ratio. Tendebat autē modo extra muros, vt ea ipsa meditaretur. Obuians verò homini sermonū amore insano, eo conspecto lætatus est, quia cōgaudentē coexultantemque foret habiturus, ac pergere vnà iussit. Deinde verò ab homine ipso sermonum auido rogatus dicere, simulabat grauari, quasi non cuperet referre: tandē verò, & si nemo sponte audire vellet, erat ad audiendū illata vi coacturus. Te ergo Phædre rogarim, quod etiā nō rogatus facturus es, mihi nunc vt facias. PHAE. Satius est igitur vtcunque possum dicere. Videris enim nō prius me dimissurus, quàm pro viribus dixero. SOC. Vere nimiū tibi videor. PHAE. Sic igitur faciā. Sed enim verba quidem ipsa, ò Socrates, non edidici sentētias autē penè omnium, quibus amantē ostendit à non amante differre, teneo equidē, eásq; breuiter referre tibi per ordinē pergo à principio exordiens. SOC. Ostende amabo, prius quid in sinistra habes sub pallio. Suspicor enim te librum ipsum habere. Id si sic est, ita cogita, me quidē te magni facere, attamen præsente Lysia, me tibi auditorem præbere non est consiliū. sed age ostende. PHAED. Desistas. Magna despe me deiecisti, ò Socrates, quam in te habui, nempe ingenium vnà tecum exercitaturus. Sed vbi vis sedentes legamus? SOC. Huc circa Ilyssum fluuium diuertamus. Postea vbi videbitur, sedentes requiescemus. PHAE. Peropportune decalciatus sum: nam tu quidem semper. Facile igitur erit nobis per aquulam ipsam vadere, & non iniucundū præsertim hac anni amœnitate atq; diei. SOC. Perge igitur, & simul cōspice vbi sedeamus. PHAE. Vides illā altissimā Platanum? SOC. Video. PHAE. Ibi & vmbra, & ventus modicus, & mollis herba, vbicunq; sedere, vel etiā recumbere velimus. SOC. Perge igitur. PHAE. Dic mihi, ò Socrates. Nónne hic olim fertur Boreas ab Ilysso Orithyam rapuisse? SOCR. Fertur quidem. PHAE. An non hic grata, pura & nitida apparet aquula, puellarumq; apta ludis? SOC. Nequaquam, sed paulo inferius ad duo vel tria stadia, vbi Dianæ templum offendimus, atq; ibidem ara quædam est Boreæ. PHAE. Non adeò noui. Sed dic per Iouē Socrates, túne hanc fabulam putas veram fuisse? SOC. Iam si non putarem, vt sapientes, absurdus non essem: deinde rem cōmentans ventum Boreæ dicerē proximis è petris, cum Pharmacia ludentem Orithyam deiecisse, atque ita mortuam, raptam hinc à Borea fingi, vel ex Areopago. Est enim & alia fama non ex hoc loco, sed ex illo raptam fuisse. Ego autē, ò Phędre, iucunda quidem hęc existimo, sed curiosi nimiū atq; anxij, nec porrò fortunati viri, non ob aliam causam, quàm quòd ei necesse sit Centaurorum & Chimerę formā interpretari. Atq; etiā confluit turba Gorgonum & Pegasorum, aliarumque monstrosarū multitudo formarū: Itaq; si quis hæc non itavt narrantur, esse credat, sed ad conuenientē sensum singula velit traducere, rustica quadā sapiētia fretus, otio nimiū indigebit. Mihi verò ad hæc otium non est ob eam, ò amice, causam, quia nondum queo secundū Dephicum præceptū meipsum cognoscere. Ridiculum igitur puto, cum mea ipse ignorem, aliena perscrutari velle. Quare his dimissis, atq; existimationi quam de his paulo antè narrabam, fide adhibita, non ipsa quidem, sed meipsum considero, vtrū ego sim bestia aliqua Typhone multiplicior, ardentiorque, & furiosior. siue placatius quoddam & simplicius animal diuinæ cuiusdā mitisq; fortis natura particeps. At, ò amice, nónne hęc ad quam interloquendum peruenimus, ea erat arbor ad quam nos ducebas? PHAED. Hæc certè ipsa. SOC. Per Iunonem præclara diuersio. Nam Platanus ista patulis admodū ramis & procera est, & altitudo viticis illius, opacitásq; pulchra nimium & amœna, ac præcipuum nunc habet florescendi tēpus, vt omnis circū locus suauitate cōpleatur odoris. Fōs quoq; nitidissimus sub Platano fluit aquæ admodū frigidæ, vt ex tactu pedis coniectare licet: quem nymphis & Acheloo sacrum esse à puppis & imaginibus istis cōiecto. An non aduertis præterea quàm iucunda & dulcis hic aura spiret? Aestiuum insuper quiddam & canorum cicadarum subresonat choro. Sed omnium ornatissimum est, herbam ipsam aspicere, vt sensim in prato accliui caput hominis molliter recumbentis suscipere apta. Itaque tu perquàm optime me quasi hospitem deduxisti, ò amice Phædre. PHAE. O admirabilis vir, absurdissimus quidem videris: & profectò quod ais, hospiti cuidam deducto, non incolæ similis es: ita neque fines nostros trāsisse vnquam, neq; extra mœnia ipsa egressus appares. SOC. Ignosce mihi optime Phædre. Nam discēdi cupidus sum, agri verò & arbores nihil docere me possunt, sed homines qui in vrbe versantur. Tu autē videris mihi exeundi incitamentum inuenisse. vt enim famescentibus animalibus frondes, aut fructus porrigentes ea ducūt, ita tu mihi librum porrigens, per totam Atticā & aliò quò velis, perduceres. Iam igitur cum huc peruenerimus, recumbere mihi placet. Tu autē in qua potissimum figura videbitur commodissimè posse legere, ea assumpta leges. PHAE. Audi igitur. Mearū quidem rerum status sic se habet, & id maximè nobis, vt audisti, conducturum puto. Arbitror autem me non minus ob id abs te si quid petiero consequi debere, quòd amore tui captus minimę sum. Nam amatores cum primum libidinem expleuerunt, collati beneficij pœnitet: eos verò qui amore irretiti non sunt, non est cur pœnitere cōueniat vnquam. non enim coacti, sed sponte cum optimè de suis rebus cōsultauissent, pro rerum suarum facultate beneficia contulere. Præterea amatores mente quandoque reuoluunt, quàm negligenter res suas

Ridiculum est, quū quis sua ignoret aliena scrutari.

Quòd inter homines, nō inter arbores viuendū.

Oratio Lysię contra amatores.

propter amorem administrauerint, & quæ suo damno cótulerint bñficia, quósue labores subierint, ideóq; dignam amatis gratiam retulisse existimát. Sed hi qui amore decepti nó sunt, neq; rei domesticæ negligétiá, neq; labores præteritos, neq; propinquorum discordias se incurrisse amici causa cóqueruntur. Quamobrem tantis malis sublatis, nihil aliud restat, nisi vt prompti sint ad omnia quæ grata illis fore existimét, peragenda. Aiunt pleriq; amatores idcirco pluris facere oportere, quòd maxima erga amatos charitate deuincti sint, sempérq; parati, tum dictis, tum factis amatis obsequi, etiamsi ex hoc cæteros omnes offenderint. Quorú sententiá verá non esse hinc facile cóiectamus, quòd translata ab alijs in alios beneuolentiæ, posteriores amatos prioribus anteponunt: ac si recétiores iusserint, superiores malis afficiút. Atqui quánam ratione decet tale quid illi concedere, qui ea calamitate affectus est, quam nunquam expertus quisquá concesserit? Enimuero & ipsi insanire potius quàm sapere confitentur, & nosse præterea insaniam suá, sed cótinere se minime posse. At verò qui sapiút, quónam pacto eorum qui sic affecti sunt, cósilia voluntatésq; probabunt? Præterea si ex amantibus optimum eligere velis, ex paucis tibi optio dabitur: sin autem ex alijs commodissimú tibi sodalem quæsiueris, ex multis sanè licebit eligere. Maior verò spes est, hominé amicitia tua dignú inter multos quàm inter paucos repertú iri. Si igitur ex legum constitutione publicam vereris infamiá, meminisse oportet, amatores qui ita se amádos censent, vt ipsi alios amant, solere palàm, quòd non frustra inuigilauerint, gloriari. Eos verò qui non amát, quoniá continere se possunt, solere quod optimum est, potius quàm rumorem multitudinis quærere. Adde quòd vulgus cum sentiat amatores amatos sequi assidue, atque hoc operæpretium putare, suspicatur ne turpis eos cupiditas ceperit, aut fortè iam capiat. Non amátium verò familiaritatem improbare non audet: Scit enim necessarium esse homines inuicem, vel amicitiæ, vel commoditatis alicuius causa sæpe versari. Proinde si te metus inuaserit putantem difficile fore vt maneat amicitia, imò simultate orta accidere communé vtrisque iacturam: te verò concedente ea quæ multi facis, maximè læsum iri: non iniuria amatores valde timebis. multa enim illos offendunt, atque omnia in sui detrimentum accidere arbitrantur. Quapropter amatos versari inter alios prohibent, metuentes ne diuites eos opibus superent, aut docti viri intelligentia præstent: atq; omnino siqui egregium aliquid in se habere videatur, ab ijs amatos procul arcere conantur. Ita vt ab ijs abstineant persuadétes, amicis omnibus priuát. Tu verò si rerú tuarú ratione habita melius quàm illi deliberaueris, ab eis dissenties atque abibis. Qui autem amore tui capti non sunt, sed propter virtutem, quæ oportet efficiunt, aliorum tibi familiaritatem minime inuidebunt: sed potius oderint eos qui tibi hærere voluerint, arbitrátes ab illis quidé te despici, à familiaribus verò iuuari. Quamobré multo maior spes est amicitias ex hoc commercio, quàm inimicitias prouenire. Accedit ad hæc quòd amátium plurimi prius corpus cupiunt, quàm aut mores, aut alia quæuis ad amatú pertinentia nouerint. Quo efficitur, vt dubium sit an extincta cupiditate in amicitia perseuerét. Non amantibus aút, qui cum prius etiá amici essent, non agebant oblectamenti gratia omnia, cósentaneum est non adeò ardentem conflari beneuolentiá, sed ipsorum officia moniméta futurorum accipi. Quinetiá melior euades, si mihi credideris, quàm si amatori præbueris aures. Nam amantes præter modú dicta & facta tua laudibus efferunt, partim quia verentur, ne te offendát, partim quia propter cupiditatis ardorem in iudicando falluntur. Talia enim quædam amor designat. infortunatos quidem, ea etiam quæ alijs molestiam nullam præbent, tristia putare cópellit: fortunatos autem & voti sui compotes, quæ lætitia digna non sunt, cogit tanquam iucunda laudare. Quapropter miserari eos magis oportet, quàm diligere. Quod si mihi credideris, primo quidem non ob præsentem voluptatem, sed ob futuram vtilitatem adero tibi, non amori mácipatus, sed mihi imperás: neq; ob minimas causas, aliquádo graues inimicitias suscitabo, imò verò ob maximas vix tandé commotus, inuoluntarijs erratis ignoscam, voluntaria emendare & deuitare conabor. Hæc sunt ad multum tempus duraturæ amicitiæ argumenta. Si auté tibi videtur non posse firmá, nisi amore, amicitiá nasci, animaduertere debes, quòd hac ratione, neque filios multi faceremus, neque parentes, neq; fidos eos haberemus amicos, qui nó ex amoris huius ardore, sed alijs quibuslibet studijs facti essent amici. Ad hæc si egenis gratificandum est maximè, conuenit omnino non meliores homines, sed pauperrimos iuuare. maximis enim liberatis malis gratias ingentes habebunt. In proprijs quoque & priuatis sumptibus non cóuocádi amici erunt, sed esuriétes & supplices. hi enim beneficium maximi facient, te sectabuntur, ad fores opperiétur, applaudent, gratias ingentes agét, vota pro te fundét. Cæterum decet forsitá non egenis maximè indulgere, sed his potius qui referre gratiá possunt: neq; amantibus solum, sed beneficio dignis: neq; his qui forma tua delectantur, sed qui tibi etiam seni profuturi sint: nec illis qui voti sui compotes facti, palàm sese iactabunt, sed qui verecundi tacebunt: neq; illis qui breue ad tempus te colent, sed qui per omnem vitam similiter diligent: neq; illis qui extincto cupiditatis ardore, inimicitiarú occasiones inquirét, sed qui forma deflorescente, virtutem suam constátiamq; ostendent. Tu igitur quæ dixi, meméto, atque id cogita, quòd amantes ab amicis increpátur, quasi turpe quiddá sit amor. At eos qui non amát, nullus familiariú ob id vituperat, quòd hoc pacto male sibijpsi consulant. Forsitan me rogabis, nunquid omnibus non amátibus obtemperare te moneam. Ego autem puto neq; ipsum quidem amatorem iussurum esse te erga omnes amátes hanc eandem mentem habere. Neq; enim accipienti, id pari gratia dignum, neq; tibi cæteros latere volenti, similiter facile. Oportet autem iacturam quidem ex hoc nullam, vtilitatem verò ad vtrosq; aliquá prouenire. Ego iam dicta sufficere arbitror: si quid autem tibi addendú videtur, interroga. Quid tibi videtur, ò Socrates? Nónne mirifice oratio hęc & cęteris rebus & verbis composita est? SOC. Mirum in modum, ò amice, ita vt obstupuerim. atque ita, ò Phædre, propter te affectus sum, dum te respiceré, quia mihi videbare in legéda oratione gestire. Putans ergo te talia magis quàm me cognoscere, te secutus, ò diuinú caput, ipse quoq; tecú vnà bacchatus sum. PHAE. Siccine tibi videtur iocandú? SOC. Ego tibi iocari videor? An non serio loqui? PHAE. Nullo

Nullo modo, ô Socrates, sed verũ dic per eum qui amicis præest, Iouem, putas quenquam Græcorum hac ipsa de re plura atq; maiora dicere posse? SOC. Quid verò? laudandum scriptorẽ eo solum censemus, quia ea dixerit, quæ oportuerit? ac non eo solum, quia dilucide & rotunde, & eleganter singula verba posuerit? Si enim vis, tui gratia concedẽdum est. nam me quidem ob ignauiã meam & imperitiã latuit. Eloquentiæ enim dicentis solum intendi. ad id verò nec Lysiam quidem ipsum sufficere se existimare putabam. Profectò mihi visus est, ô Phædre, nisi tu aliud dicas, bis & ter eadẽ repetisse, quasi deesset illi copia eadem de re multa dicendi, vel quasi nulla sibi de hoc cura esset. Ac mihi visus est sese ostentare, quòd posset eandem rem aliter & aliter dicendo vtroq; modo luculenter dixisse. PHAE. Nihil ais, ô Socrates, hoc enim maximè oratio habuit. Nam quę erant in re de quibus cõmode dici posset, eorum nihil prætermissum est, vt præter illa quę ab hoc dicta sunt, nemo eadem de re plura, aut probabiliora dicere posit. SOC. Id ego non iam amplius confiteri possum, prisci enim sapiẽtesq; viri & mulieres, qui de his dixerunt scripseruntq;, redarguent me, si tui gratia cõcessero. PHAE. Quidnam isti? & vbi tu meliora audisti? SOC. In præsentia quidem non satis memini. Sed profectò alicubi audiui, vel Sapphus pulchræ, vel sapiẽtis Anacreontis, vel scriptorum aliorũ. Vnde verò hoc ipse coniecto? quia plenũ, ô beate, mihi sentio pectus aliorum, & non deteriorum, quę dici possunt, quòd verò ex meipso nihil tale cognouerim, intelligo, meæ inscitiæ conscius. Restat igitur me instar vasis hęc ex aliorũ fontibus hausisse, sed iterũ ob ruditatem meam, & quo modo, & à quibus perceperim, oblitũ esse. PHAE. Optime, ô generose, dixisti. A quibus qui acceperis, & quomodo, neq; etiã si iussero, dicas. At illud dicas, quod profiteris, rursus habere te plura & pręstantiora his, quæ à Lysia scripta sunt quod si feceris ab istis abstinens, auream tibi promitto in Delphis statuã æquilibrem, quòd nouem illi principes solent, non meam solum, sed tuã etiã ponere. SOC. Amicissimus es, & reuera aureus, ô Phædre, si me dicere putas Lysiam omnino aberrauisse, ac posse præter hæc omnia meliora alia dici. Hoc enim ne deterrimo quidem scriptori arbitror euenire. Principio quantũ attinet ad id de quo sermo habetur, putásne aliquẽ probare volentẽ non amanti magis quàm amãti gratificandũ esse, nisi probauerit non amantem prudentẽ esse, amantẽ verò insanum, & illũ quidẽ laudauerit, hunc vituperauerit, quæ sanè necessaria sunt, alia deinde quæ dicat habiturũ? Sed existimo hæc talia finẽda, & scriptoribus ignoscẽda esse, nec inuentionẽ horum, sed dispositionẽ esse laudandã. at illorũ quæ non sunt necessaria, & difficulter reperiuntur, non dispositionem solum, sed inuentionem etiã laudandã puto. PHAE. Concedo quod ais. tolerabiliter enim dixisse videris. faciam igitur & hoc ipse modo. Amantem enim quàm nõ amantem magis ægrotare, præsupponere tibi permittã. In alijs autem, si plura & pręstantiora, quàm Lysias dixeris, iuxta Cypselidas in Olympia affabre factus stabis. SOC. Serio id accipis, ô Phædre, quòd virum tibi dilectissimum reprehendi. Ego verò tecũ iocabar. Ac me putas reuera hoc hoc aggressurũ esse, vt aliud quiddã præter illius sapientiã ornatius & copiosius dicã. PHAE. Hac de re, ô amice, in easdẽ ansas peruenisti. dicendum tibi omnino est, vtcunq; poteris. Ac, vt ne molestam illam rem comœdorũ sæpius inuicem respõdere cõpellamur, caue, néue illud me dicere cogas. Si ego, ô Socrates, Socratẽ ignoro, mei quoq; ipsius oblitus sum. Et cupiebat quidẽ, sed simulabat grauari. Demum ita cogita, non esse nos prius abituros hinc, quàm tu dixeris, quæ habere aiebas in pectore meliora. Sumus enim soli, & quidẽ in solitudine. ego autẽ iunior & robustior. Ex his omnibus intellige quid dicam, nec velis coactus potius, quàm sponte loqui. SOC. At enim, ô beate Phædre, ridiculus ero, si ipse rudis, cum optimo illo scriptore contendero, ac de rebus eisdem ex tempore disputauero. PHAE. Scis, vt se res habet? Desine apud me gloriari. Ferme enĩ inueni, per quæ te compellam. SOC. Ne dicas obsecro. PHAE. Ne dicam? Imò verò iam dico. Ad iusiurandum me vertam. Iuro enim tibi per aliquẽ Deũ, vel si vis, per hanc platanũ, nisi tu dicas in eius conspectu, me nunquam posthac cuiusquam orationẽ tibi ostensurum esse, vel nunciaturum. SOC. Papæ, ô inuenuste, quàm pulchre repetisti, qua arte virũ collocutionum studiosum & cupidum, ad quiduis agendum compelleres? PHAE. Quid ergo cum talis sis, tergiuersaris? SOC. Minime amplius, quãdo quidem tu ita iurasti. Qui enim quirem ab his epulis abesse? PHAED. Dic igitur. SOCR. Scis quid agam? PHAE. Qua de re dicis? SOC. Obuolutus dicam, vt celerius transcurram sermonem, nec ad te respiciẽs, ob pudorem impediar. PHAE. Dicas modo. cætera vt vis, sic facito. SOC. Iam agite, ô Musæ dulces, siue propter cantus speciem, siue propter musicum genus illud suauium & stridularũ cognomen habetis, meum adiuuate sermonem, quem me dicere optimus iste compellit, vt eius sodalis, qui primo huic sapiens videbatur, nunc magis etiã videatur. Erat puer quidam, imò verò adolescentulus egregia indole præditus: huic autem erant amatores cõplurimi: quorũ vnus vir sanè versutus cum nihilo, quàm cæteri, minus eum amaret, persuasit puero se non amare. Cũq; flagitaret aliquãdo ipsum illud ipsum, non amanti potius, quàm amanti gratificandũ esse persuasit, atq; ita inquit. In omnibus, ô puer, vnicũ principium ijs qui bene consulere volunt, est intelligere quid illud sit de quo consulatur, vel omnino aberrare necesse, plerosq; verò latet quòd nesciant rei substantiã. Tanquã igitur scientes, in disquisitionis principio non declarant. procedentes verò quod par est, consequitur, vt nec sibi, nec alijs consentanea loquantur. Tibi igitur & mihi ne accidat quod in alijs damnamus, postquã nobis discrepatio est, vtrum cum amãte potius, quàm non amãte, amicitia sit ineunda, quid amor ipse sit, & quã vim habeat, definitione ex cõsensu posita cognoscamus: atq; ad id respicientes referentesq; consideremus, emolumentúmne, an detrimentum afferat. Quòd igitur cupiditas quædã sit amor, omnibus manifestum: quòd verò etiam qui non amant, pulchra seu bona cupiunt, non ignoramus. Vt igitur quo amãs à non amãte discernitur, intelligamus, scire oportet duas in vnoquoq; nostrum ideas esse dominantes atq; ducentes, quas sequimur quocunq; ducũt. Altera quidem est innata nobis voluptatũ cupiditas. Altera verò acquisita opinio optimi affectatrix. Hę autẽ in nobis quandoq; consentiunt, quandoq; in seditione & discordia sunt: & modo hæc, modo altera peruincit. Quando igitur opinio ad id quod optimum est, ratione ducit ac superat, hæc ipsa vi-

uendi poteſtas temperátia nominatur. Quádo verò cupiditas abſq; ratióe ad voluptates trahit, nobiſq; imperat imperiũ hoc libido vocatur. Libido autẽ cum multiformis, ſit multarumq; partium, multas vtiq; appellationes habet, & harũ formarũ, quę maximè in aliquo exuberat, ſua illũ appellatiõe nominatũ reddit, nec vllũ ſuis decorũ aut dignũ tribuit cognométũ. Circa cibos enim ſuperatrix rationis, & æqui boniq;: præterea aliarũ cupiditatum cupiditas, ingluuies appellatur: & eũ qui hãc habet, hac ipſa appellatione nũcupatũ reddit. Rurſus quę circa ebrietatẽ tyrannidem exercet, ac eum quę poſsidet, hac ducit, patet quod habebit cognomen. atq; alia horũ germana, & germanarũ cupiditatum nomina vbi aliqua maximè dominatur, quomodo ponenda ſint, manifeſtum eſt. Cuius autẽ gratia ſuperiora omnia diximus, ferè iam patet: ſiue tamẽ dicatur, ſiue non, magis quàm ſi prętermiſſum ſit, patebit. Nã cupiditas abſq; ratione quæ ſuperat opinionẽ ad recta tendentẽ, rapitq; ad voluptatẽ formæ, & à cognatis cupiditatibus circa corporis formam vehementer corroborata peruincit & ſuperat, ἀπ' αὐτῆς τῆς ῥώμης, id eſt robore & vehementia, ἔρως, id eſt amor appellata eſt. Nũ tibi, ô amice Phędre, quemadmodũ mihi, videor diuinũ quiddã paſſus fuiſſe? PHAE. Profectò quidẽ, ô Socrates, præter ſolitum profluens quędã amplitudo te cœpit. SOC. Silẽtio igitur me audi. Nam reuera diuinus hic videtur locus. Quare ſi ſæpius nymphis procedente ſermone corripior, ne mireris. Ea certè quæ modo canebam, à dityrambis non multum diſtãt. PHAE. Veriſsima narras. SOC. Horum equidẽ tu cauſa es. ſed audi cætera, ne abeat id quod ſuperuenit. Hæc verò Deo curæ erunt. nos diſputando ad puerũ reuertamur. Age igitur, ô optime, quid ſit id de quo conſulitur, dictũ & definitum eſt. Reſpiciẽtes ergo ad hoc quod reliquũ eſt, videamus quid emolumenti, vel damni ab amante, & non amante, ei qui obſequitur, ſit merito prouenturum. Hominẽ libidini mancipatũ, & voluptatibus ſeruientem neceſſe eſt amatum ſuũ pro viribus ſibi quàm iucundiſsimũ reddere. Aegrotanti verò quicquid non repugnat, iucundum: quod verò melius, aut æquale, moleſtũ. Quare neq; præſtantiorem, neq; parẽ amator amatum ſponte vnquam patietur eſſe. Inferiorẽ autem indigẽtioremq; quoad poterit, ſemper efficiet. Deterior ignorans ſapiente, forti timidus, ineptus ad dicendũ rhetorico, hebes acuto. Hæc & plura inſuper animi mala cum natura inſunt vel fiunt amato, gaudet, amator, atque alia inſuper inferre conatur. Alioquin voluptate priuatur. Inuideat ergo neceſſe eſt amator amato, atq; eum ab omni cõſuetudine ſtudioq; vnde vir excellens euadere poſsit, amouẽs, vehementer officiat. Maximè tamen ex priuatione illius obeſt, quod prudentiſsimũ efficit. Prudentiſsimum verò diuina facit philoſophia, à qua amator procul abducere amatũ compellitur, metuẽs ne ab eo, ſi fiat ſapiẽtior, contẽnatur. Deniq; omnia efficit, quibus ille omniũ ignarus euadat, admireturq; amantem. Qualis cum fuerit, amatori quidem iucundiſsimus erit, ſibi autem ipſi pernicioſiſsimus. Atq; ita in his quę ad intelligentiã pertinent, noxia eſt cum amatore cõſuetudo. Poſthac videndũ quo pacto is qui bono dulce anteponere cogitur, corpus illius quem amat, ſi commiſſum ſibi fuerit, ſit curaturus. Optabit profectò corpus non ſolidũ, ſed molle & delicatum, non ſub ſole, ſed vmbra nutritum, quod procul à periculis & laboribus ſicciſque ſudoribus, muliebri & delicato victu fuerit educatum, coloribus alienis extraneiſque ornamentis ex propriorũ defectu ornatũ, cæteriſq; horum ſimilibus conſuetum. Quæ omnia cum prolixius recenſere indignum ſit, ſummatim in pręſentia cõcludemus, vt reliqua proſequamur. Talẽ ſanè corporis habitum in prælijs & quauis alia ingenti neceſsitate, hoſtes quidẽ audacter inuadũt, amici autẽ ipſiq; amatores huic maxime metuunt. Sed hoc iam tanquam manifeſtũ dimittendũ eſt. Deinceps vero dicendum quid nobis emolumẽti, vel damni in rebus externis amantis familiaritas & cuſtodia præbeat. Atqui hoc omnibus amatori præſertim eſt manifeſtum, quòd amiciſsima chariſsimaq; & diuiniſsima poſſeſsione orbum fieri amatũ deſiderat. Parentibus enim, neceſſarijs, amicis priuari eum exoptat, exiſtimans eos dulciſsimę ipſius cum amato cõſuetudini impedimento fore. Puerũ præterea vel auri, vel cuiuſuis poſſeſsionis ditiſsimũ, neq; facile capi poſſe putat: neq; ſi captus fuerit, detineri. Quamobrem neceſſe eſt amatorem, tanquã inuidũ amati proſperitate dolere, aduerſitate gaudere. Quinetiã ſine vxore, ſine filijs, ſine domo, diu exoptat viuere adoleſcentẽ, cupiens plurimũ tempus propria dulcedine perfrui. Sunt alia quoq; mala, ſed horũ plurimis in ipſo ſtatim principio dæmon aliquis voluptatem immiſcuit: veluti adulatori grauiſsimæ beſtiæ maximæq; calamitati inſeruit natura oblectamẽtum aliquod inconcinnũ. Vituperabit quoque ſcortũ aliquis, vtpote noxium, & alia huiuſmodi animalia atq; ſtudia, quæ nos quotidie delectare cõſueuerũt. Amãs vero præter quàm quòd noxius, eſt etiã ſua conſuetudine omniũ moleſtiſsimus. Pares enim cum paribus veteri prouerbio iucundiſsime congregantur. Prouerbiũ. Nam æqualitas temporis, cum ad æquales voluptates propter ſimilitudinẽ trahat, amicitiam parit. Veruntamen his etiam nimiã ſatietatẽ affert. proinde neceſsitas omnibus in rebus cuiq; grauis eſt. quæ quidem ſimul cum diſsimilitudine in amãte ad amatum eſt maxime. Iuniori enim ſenior adhærens, neq; die vlla, neq; nocte ab eo ſponte recedit, ſed neceſsitate & furore rapitur. qui illum quidem voluptatum illecebris trahit videntem, audientem, tangentẽ, & omnino amatũ ſenſu quolibet attingentem, ita vt ingenti cum voluptate illi aſsidue obſequatur. Amatũ verò qua voluptate, quoue ſolatio æquale tempus adeo detinebit, vt extrema moleſtia non vexetur? cum faciẽ ſenilẽ deformemq; aſpiciat, cæteraq; ſimiliter, quę nõ tactu ſolum, verumetiã auditu moleſta ſunt, neceſsitate quadã ad ipſum captãdum ſemper propoſita, dum malè ſuſpicioſis cuſtodijs, ſemper & vbiq; obſeruatur, auditq; importunas immoderataſq; tũ laudes, tum vituperationes quibus amãs ipſum proſequitur: quæ in ſobrietate quidem intolerabiles ſunt, in ebrietate verò non intolerabiles ſolũ, verumetiã ob nimiã aperte & ad ſatietatẽ loquendi licẽtiam turpiſsimæ. Præterea dum amat, pernicioſus & importunus eſt. Cum verò amare deſierit, in poſterũ infidus aduerſus illum, quẽ multis iuramẽtis, precibus atq; promiſsis vix tandem induxerat, vt præmiorũ ſpe infeſtam eius conſuetudinem ſuſtineret. Demũ cum rependere deceat, principem alium in ſe ac pręſidem accipit, mẽtem temperantiamque pro amore atq; inſania, factusque iam alius amatum fallit. Tunc amatus eorum quæ dicta quondam & facta

ſunt

sunt, memor beneficiorum gratiam exigit, putans cum eodem verba se facere. Sed alter ob verecundiam, neq; audet mutatũ esse se confiteri, neq; inuenit qua ratione prioris illius principatus insani iuramenta & promissa persoluat, mentis iam & tẽperantiæ compos effectus, ne si eadẽ quæ & antea fecerit, similis idemque ac fuerat antè, rursus euadat. Hinc efficitur, vt qui antè amauerat, iam aufugiat, mutatusq; abeat, quasi testa in aduersum cadente: alter verò persequi cogatur, grauiter ferens, ad imprecationesq; conuersus. Qui sanè ab initio deceptus est, cum ignorauerit non decuisse, amanti necessario mẽti gratificari, imò homini multo magis ab amore libero mentémq; habenti. Alioquin necessarium fore, seipsum cõmittere homini infido, moroso, inuido, molesto, pernicioso ad rerum possessionem, pernicioso ad corporis habitum, longe verò ad animi disciplinam perniciosissimo, qua nihil apud deos & homines reuera aut est, aut erit nũquam venerabilius. Hæc, ô puer considerãda sunt, atque illud insuper animaduertendum, amatoris amicitiam non beneuolẽtia vlla, sed auiditate quadam expletionis quasi fame constare.

Vt lupus ipse agnum, puerum sic ardet amator.

Hoc illud est quod prædixerã, ô Phædre. Nec dicẽtem me vlterius audies, sed iam finẽ habeat sermo. PHAE. Atqui putabã dimidiũ disputationis transactum esse, ac restare tantundẽ de non amante dicẽdũ, quòd illi potius indulgere deceat, ad idq; quot illi bona insunt enumeranda, nunc autem cur desistis, ô Socrates? SOC. Animaduertisti Phędre, carmina me iam non dithyrãbos amplius canere, quãuis in vituperando mea versetur oratio? quòd si laudare alterũ pergã, quid facturũ me putas? An non sentis à nymphis, tum opera tua, tum diuina prouidẽtia me manifestò afflari? Quare summatim dico, tot bona inesse alteri, quot mala in altero numerauimus. Sed quid multis opus est verbis? De vtrisq; enim sufficienter dictum. Atq; ita quod decet, fabula patief. Ego iam transmisso flumine abeo, prius quàm ad maius aliquid abs te compellar. PHAE. Nondũ, ô Socrates, prius quàm æstus abscedat. An non vides, vt iam plane meridies fit, quæ appellatur Constans & stabilis? Sed interim morãtes, ac de his quæ diximus, colloquentes, cum primũ refrixerit, tunc abeamus. SO. Diuinus es circa sermones, ô Phædre, ac vere mirabilis: Arbitror equidem orationũ quæ his temporibus habitæ sunt, neminẽ pluribus autorem causamq; fuisse, quàm te, siue vltro dicẽdo, siue quoquo modo alios cõpellendo. Simmiã Thebanũ excipio. Alios verò longe antecellis. Et nunc videris in causa fuisse, vt aliqua à me oratio habeatur. PHAE. Non tu bellum sanè denuncias, sed quónam modo, & quæ oratio? SOC. Cum flumẽ transiturus essem, dæmoniũ & solitũ mihi fieri signum factum est: quod sanè quoties accidit, quod facturus eram, agere prohibet. hinc vocẽ audire visus sum, quę abire me vetat, antequã expiauerim, quasi aliquid deliquerim erga Deum. Sum igitur vates quidem, at nequaquam bonus, sed quemadmodũ, qui male sciũt literas, quantũ ad meipsum sufficiens. Clare itaque iam intelligo delictum meum. Siquidem, ô amice, præsagij quiddam etiã est in animo. Me enim commouit, & antea dum loquebar. vndè quodammodo verebar, ne cum forte secundum Ibycum apud deos deliquerim, apud homines gloriam cõsequar. Nunc sentio in quo deliquerim. PHAED. Quid est? SOC. Grauem, ô Phædre, grauem, inquã, sermonem & tu attulisti, & me dicere cõpulisti. PHAE. Quónam pacto? SOC. Stultum & quodammodo impiũ: quo quis grauior esse potest? PHAE. Nullus, si tu vera narras. SOC. Quid enim Amorem? nónne Veneris filium, & Deum aliquem putas? PHAE. Dicitur quidem. SOC. Non tamen à Lysia, neq; ex sermone tuo, qui per os meum abs te, quasi quidã incãtatione deductus, prolat' est. Si autẽ est, vt certè est, Deus aut diuinum quiddam amor, malũ vtiq; non esset. At sermones de illo, quasi malum esset, habiti sunt. In hoc ergo aduersus Amorem deliquimus. Atqui valde ineptæ disputationes hæ nostrę videtur, quãuis vrbanæ: quæ cum nihil syncerum verumq; contineant, gloriantur tamẽ tanquã plurimum valeãt, si homunculis nonnullis deceptis approbẽtur. Mihi igitur, ô amice, expiari necesse est. Est aũt his qui confabulando peccãt, expiatio quædã vetus, quam Homerus non nouit, sed Stesichorus. Oculis enim priuatus ob Helenæ vituperationẽ, non ignorauit cæcitatis causam, vt Homerus, sed vtpote musicus eam agnouit. Itaque statim illa fecit carmina,

Non verus sermo ille fuit, nec nauibus altis
Existi fugiens, nec adisti Pergama Troiæ.

Atq; ita edito poẽmate, quam παλινῳδίαν, id est recantationem, vocant, confestim visum recuperauit amissum. Ego autem in hoc ero vtrisq; sapientior, quòd antequã accidat mihi quicquã mali ob amoris vituperationem, conabor illi palinodiã reddere, & quidem aperto capite, non vt suprà, ob verecundiam velato. PHAE. His verò, ô Socrates, nihil mihi gratius efficere posses. SOCR. Etenim meministi, ô Phędre, quàm impudẽter ex libro lectũ est, & à meipso quoq; de amatore dictũ. Quòd si generosus aliquis vir & modestus, qui similẽ sibi aliũ amet amauerítue, nos audiat, cum dicimus amantes ob minimas sæpe causas maximas inimicitias suscitare, & inuidos amatis perniciososq; esse homines, audire se arbitrabitur in nauibus educatos, qui liberalem aliquem amorem nunquam inspexerint, neq; vllo modo nobis cõcedet, quæ in amoris vituperationẽ adducimus. PHAED. Fortè per Iouem, ô Socrates. SOC. Hunc ego hominem veritus, & Amorẽ ipsum metuens, cupio veluti potabili oratione salsum illũ auribúsq; nostris noxium sermonem diluere. Consulo quinetiam Lysiæ, vt quamprimum scribat amanti potius quàm non amanti ex similibus indulgendũ. PHAE. Ita futurum certo scito. Nam postquam tu amatorẽ laudaueris, necesse erit Lysiã vt eadem scribat à me cõpelli. SOC. Isthuc equidẽ credo, quandiu tu, qui nunc es, fueris. PHAE. Dic age forti animo. SOCR. Eia vbi mihi puer ille adest, ad quem superiorẽ sermonem habui, vt hunc etiã audiat? ne si minus, quàm audierit, temere non amanti obtemperet. PHAE. Is tibi proximus semper adhæret, quoad cupis. SOCR. Sic ergo, ô egregie puer, cogita, priorem sermonem Phædri Pytocle geniti Myrrhinusij fuisse: sequẽtẽ verò Stesichori Euphemi filij, viri amabilis fore. huius hoc erit exordium. Non verus sermo ille est, qui præsente amatore non amãti magis iubet gratificari, quia amãs furit, non amans verò sanus est. Si enim simpliciter verũ esset, furorẽ esse malum, rectè à nobis dictũ fuisset. Nunc autem maxima bonorũ nobis fiunt per furorẽ diuino quodam munere concessum. Nam & quæ in Delphis futura prædixit vates, & quæ in Dodona sacerdotes, furẽtes quidẽ multa ac magna cõmoda

Maxima bona fiunt per furorem diuinitus concessum.

priuatim & publicè Græcis hominibus attulerunt: sanæ verò dum sunt, exigua, aut nulla. Quod si referamus Sibyllam, & alios quicunq; diuino vsi sunt vaticinio, quàm multa prædicentes in futurũ profuerint, prolixum nimis extenderemus sermonẽ, & rem manifestã omnibus proferremus. Illud tamen dignũ est testificari, quòd veteres qui nomina rebus imposuerũt, nõ turpe quiddã, neq; ignominiosum putauerunt furorem. Non enim præclarissimæ arti qua futurũ discernitur, hoc nomẽ annectẽtes, eam μανικήν, id est furorẽ nominassent, sed tanquã bonũ quiddã sit furor, quãdo diuina sorte prouenit, honestę arti nomẽ huiusmodi indiderũt. At nũc iuniores isti interiectã τ litera, imperite nimiũ, μαντικὴν dixerũt. Sanè inuestigationes futuri sanorũ hominum per aues & alia ostenta, vtpote à cõiectura humanæ intelligẽtiæ procedentes, mentẽ historiamq; auguralem cognominarunt. Quam deinde posteriores o, paruum in magnũ vertẽtes, honestiori vocabulo exornant. Quanto igitur perfectius præstãtiusq; vaticinium augurali coniectione, & nomen nomine, opusq; opere, tanto testificãtur antiqui furorem ex Deo profectũ, quàm humanam prudentiam præclarius esse. Atqui aduersus morbos & labores maximos ob antiqua delicta quandoq; diuina indignatione mortalibus imminentes gentibus quibusdam alicunde furor adueniens, ac prædicens quibus opus erat, remedia adinuenit, confugiẽs ad vota cultusq; deorũ: vnde expiationes propitiationesq; cõsecutus, incolumem reddidit posidentẽ & in præsens tempus & in futurũ, absolutionẽ præsentium malorũ rectè furẽti occupatoq; adeptus. Tertia verò à Musis occupatio, & furor suscipiẽs teneram intactãmq; animam, suscitat illam atq; afflat. Vnde per cantus aliamq; poësim infinita antiquorum gesta exornans, posteros instruit. Qui autem absq; furore Musarũ poëticas ad fores accedit, cõfidẽs arte quadã poëtam se bonum euasurũ, inanis ipse quidem atq; eius poësis præ illa, quæ ex furore procedit: qua quidem hæc quę ex prudẽtia fit, euanescit. Tot equidem, ac etiam plura diuini furoris præclara opera referre possum. Quare hoc ipsum ne formidemus, néue vlla nos ratio absterreat, ostẽdens prudentẽ & sanum potius, quàm concitatum amicũ esse diligendũ. At ille insuper ostẽdat si potest, ac victoriam reportet, non pro vtilitate amantis, & amati amorẽ à dijs esse cõcessum. Nobis verò nunc ostendendũ est contrà pro felicitate maxima huiusmodi furorem à dijs hominibus esse datum. Demonstratio autem erit contentiosis quidẽ incredibilis, sapientibus verò contrà. Oportet autem nos prius de natura animæ diuinæ & humanæ, affectus & opera intuentes, vera nouisse. Hoc verò demonstrationis huius principium sit. Anima omnis immortalis. quòd enim semper mouetur, id æternum est. Quod autem motum affert alicui, quodque ipsum agitatur aliunde quando finẽ habet motus, viuendi finem habeat necesse est. Solum igitur quod se ipsum mouet, quia nunquam deseritur à se, nunquam ne moueri quidem desinit. quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium est mouendi. Principij autem nulla est origo: nam ex principio oriuntur omnia: ipsum autẽ nulla ex re nasci potest. Nec enim esset id principium, quod gigneretur aliunde. Quod si nunquã oritur, ne occidit quidẽ vnquam: nam principiũ extinctũ nec ipsum ab alio renascetur, nec à se aliud creabit, siquidẽ necesse est à principio oriri omnia. Ita fit, vt motus principiũ ex eo sit, quod ipsum à se mouetur id aũt nec nasci potest, nec mori. Vel cõcidat omne cœlũ, omnisq; natura consistat necesse est, nec vim vllam nanciscatur, qua primo impulsu moueatur. Cum igitur appareat immortale esse quod seipsum mouet, animæ substantiã & rationẽ hãc ipsam qui dixerit, non erubescet. Omne enim corpus cui motus extrinsecus incidit, inanime est. Cui verò intus ex seipso id inest, animatũ, tanquã hæc animę natura sit. quod si ita est, vt non sit aliud quicquã quod seipsum moueat præter animã, necessario ingenita & immortalis est anima. De immortalitate animæ satis est dictũ. De idea verò ipsius in hunc modũ est dicendũ. Quale id omnino sit, diuinæ penitus prolixæq; narrationis foret: similitudinẽ verò eius quã dã describere, hũmanæ & breuioris. hoc igit modo dicam⁹. Similis esto cognatę potẽtiæ subalati currus & aurigæ. Deorũ equi & aurigæ oẽs boni sunt atq; ex bonis, aliorũ verò permixti. Principio quidem nostri princeps bigas habenis moderat: deinde equorum alter bonus & pulcher, & ex talibus, alter contrarius & ex cõtrarijs. Quo fit vt dura & difficilis necessario sit vectura nostra. Qua verò ratione mortale & immortale animal appellatũ est, conandum est dicere. Omnis anima totius inanimati curã habet, totumq; percurrit cœlũ, aliàs videlicet alias sortita species. Perfecta quidẽ dum est & alta sublimis incedit, ac totũ gubernat mundũ. Cui verò alæ defluxerint, fertur quoad solidũ aliquid apprehenderit, vbi habitaculũ sortita, corpusue terrenũ suscipit, sese mouere apparẽs propter illius potentiã: animalq; totũ vocatur, anima simul corpusq; compactũ, & mortale animal cognominatur. Immortale aũt ex nulla ratiõe discursu percepta, sed quæ fingitur: quippe cũ neq; viderimus, neq; satis intellexerimus deum, immortalẽ quoddã animal habẽs quidem animã, habens etiam copus naturaliter omne tempus cõiuncta. Sed hęc iam vti Deo placet, ita se habeant & dicantur, per quã verò causam alæ abijciantur, decidantq; ab anima, nũc dicamus. Est autem talis quædam naturalis alarum vis est, graue in sublime attollere, vbi deorum inhabitat genus. Omnium verò, quæ sunt circa corpus, maximè particeps diuini est animus. Diuinum autẽ pulchrum, sapiẽs, bonũ, & quicquid tale dici potest. His vtiq; alitur maximè, augeturq; ipsa alatio animi: turpi autẽ & malo contrarijsq; huiusmodi deficit atq; interit. Magnus vtiq; dux in cœlo Iupiter citans alatũ currum primus incedit, exornans cuncta, prouideque disponẽs. Hunc sequitur deorũ dæmonumq; exercitus per vndecim partes ordinatus. Permanet autẽ Vesta in deorũ æde sola. Aliorum verò deorum quicunq; in duodecim numero censentur, suæ quisq; functioni præest, vt quisq; est ordinatus. Permulta igitur beataque spectacula discursusq; intra cœlũ existũt, quibus deorũ genus beatorum intendit suũ quisq; officiũ peragens, Sequitur autẽ semper volens & potens. Liuor enim à diuino choro procul abest. Cum verò ad conuiuium ac dapes vadunt, in summũ cœli fastigiũ sublimes eunt. Deorum quidẽ vehicula apta habenis, æqualiterque librata facile gradiũtur, aliorũ verò ægre. Grauatur enim prauitatis particeps equus, ad terram vergẽs atq; trahẽs, cuicunq; aurigarũ equus non bonus nutritus fuerit. Vbi iam labor & certamen extremum animæ proponitur. Quæ enim immortales vocantur, cum ad

Marginalia: οἰωνιστική / οἰωνιστική (beside "auguralem cognominarunt"); De animæ immortalitate.; Hæc ex lib. Ciceronis Tusc. ij. ad verbum.; De idea animæ.; Quo pacto fit animal.

Vide vt Plato ponit aliqua extra cœlum.

ad summum peruenerint, extrà progressæ in cœli dorso cõsistunt. Ibi constitutas circunferentia ipsa circũfert, atq; illæ intuentur, quæ sunt extra cœlũ. Locum verò supercœlestem, neq; quisquã nostrorum laudauit adhuc poetarũ, neq; vnquam pro dignitate laudabit habet se verò in hũc modum. Audendum est enim verũ dicere, præsertim de veritate loquenti. Sine colore, siue figura, sine tactu, sine essentia vere existens, animæ gubernatore solo intellectu contemplante vtitur, circa quã veræ scientiæ genus hunc habet locũ. Vtpote igitur Dei cogitatio intellectu & scientia immaculata se vertens, cogitatio quoq; omnis animæ quæcunq; cõuenientẽ sibi conditionẽ susceptura est, intuita per tempus id quod est, contenta veritatis contemplatione nutritur & gaudet, donec circulo in idẽ circunferentia referat. In hoc autẽ circuitu conspicit ipsam iustitiam, cõspicit temperantiam, conspicit scientiã, non qua adsit generatio, nec qua alia alicubi sit in alio, quales videlicet sunt eorũ, quæ nos entia nunc appellamus: sed illã quæ in eo quod est ens vere, sciẽtia est: & alia eodem modo, quæ vere sunt speculata atq; his enutrita, subiens rursus intra cœlũ, domum reuertitur. Cum autẽ redierit, auriga ad præsepe sistens equos, obijcit illis ambrosiam, & post ipsam nectar potandum. atq; hæc deorum est vita. Cæterarũ verò animarum, alia optime Deum secuta, similisq; affecta, extulit in supercœlestẽ locum aurigæ caput, & cũ ipsa circũferentia simul delata est, sed perturbata ab equis, & vix ea quæ vere sunt, intuita. Alia verò modo caput extulit, modo submisit: at ob violentiã equorũ, partim vidit quidẽ, partim verò non vidit. Aliæ autẽ animæ affectãtes quidem omnes superiorẽ locum sequũtur: cum verò nequeãt, submersæ circũferuntur, calcantes sese inuicẽ atq; incumbentes, alia aliam præire contendens. Tumultus igitur & certamen & sudor fit extremus. Vbi quidem aurigarũ vitio multæ claudicant, multæ multas pennas cõfringunt, omnes verò magno implicatæ labore, expertes eius quod vere est intuendi, discedunt: post discessum verò alimento vtuntur opinabili. Cuius quidẽ gratia multus inest conatus, veritatis cãpus vbinã sit, intueri. Nam ex huiusmodi prato optima vis animæ cõuenientem accipit alimoniã, & alarũ natura qua anima eleuatur, hoc alitur. Regulaq; Adrastiæ deæ, id est ineuitabilis numinis, hæc est: vt quæcunq; anima Deum comitata aliquid verorũ inspexerit, ea vsq; ad circuitũ alium sit indẽnis: & si semp hoc facere queat, sit semper illæsa. Si verò impotens assequendi non inspexerit, & casu aliquo vsa, repletaq; obliuione & prauitate grauetur, grauata autẽ pennas confregerit, in terraq; reciderit, tunc prohibet lex hanc in prima generatione in aliquã brutalem ire naturam: sed iubet eam, quæ plurima viderit, in genitură viri philosophi, aut pulchritudinis cupidi, aut musici, atq; amatorij: eã verò, quę secũdo loco, in regem legitimũ, aut bellicosum virum & imperatorium descẽdere. Tertio in gubernatorẽ reipub. aut rei familiaris dispensatorẽ vel quæstuariũ. Quarto in laboriosum gymnasticũ, aut circa medelã curãq; corporis versaturũ. Quinto in eos qui vates futuri sunt, & circa mysteria quædã. Sexto in poëtam, vel aliũ quemuis eorũ, qui apte in imitatione versantur. Septimo in artificẽ vel * agricolã. Octauo in sophistã & popularẽ. Nono in tyrannicum. In his autem omnibus quicũq; iustę vitã egerit, sortem postea nanciscitur meliorem: qui verò iniuste, deteriorem. In idem enim vnde profecta est cuiusq; anima annis decem millibus nõ reuertitur. Nam alas ante hoc spatiũ non recuperat, præter illius animã, qui philosophatus est sine dolo, vel vnà cum sapientiæ studio pueros amauit. Hæ quidem tertio ambitu mille annorum, si ter hanc ipsam deinceps elegerint vitam, sic recuperatis alis, post tria millia annorũ euolant abeuntes. Aliæ verò animæ primæ vitæ finem consecutæ, iudicantur. Iudicatæ autem aliæ sub terra in iudicij locum euntes, meritas illic pœnas sustinent. Aliæ in cœli quendã locum per iudicium eleuatæ, ita degunt, vt dignũ est ea vita, qua in hominis figura vixerunt. Millesimo anno ambæ redeuntes sortem, & electionem secũdæ vitæ suscipiunt, deligit vnaquæque eam vitam quam velit. Hic & in bestiæ vitam humana anima transit, & ex bestia rursus in hominẽ, si modo anima quandoq; prius fuerit hominis. Nam quę nunquam veritatem inspexerit, in hanc figuram venire non poterit. Oportet verò hominem intelligere secundum speciem, ex multis procedentẽ sensibus in vnum ratiocinatione conceptum. Hęc autẽ est recordatio illorũ, quæ olim vidit anima nostra cum Deo perfecta, & illa despiciens, quæ nunc esse dicimus, & ad id quod vere est sursum reflexa. Quapropter sola philosophi cogitatio merito recuperat alas. Nam illis semper quantũ fieri potest, memoria inhæret, quibus Deus inhærens diuinus est. Talibus autem cõmentationibus, qui rectè vtitur, perfectisq; mysterijs semp imbuitur, perfectus reuera solus euadit. Ab humanis autem studijs segregatus, diuinoq; inhærẽs, carpit à multitudine, quasi extra se positus, sed ipse Deo plenus multitudinem latet. Tendit igitur huc totus sermo, qui est circa quartũ furorẽ, quo quãdo quis visa hic pulchritudine aliqua veræ illius reminiscens, alas recipit, receptisq; euolare nititur. Cũ verò id facere nequeat, tanquam auis superna suspiciens, & inferiora contemnens, crimen reportat, quasi furore correptus. Hæc itaq; diuina alienatio omnium alienationum optima, atq; ex optimis sit, & habẽti, & participãti: & qui hoc tenetur furore, cũ amet pulchra, amator vocatur. Vt enim dictum est, omnis anima hominis ea quæ vere sunt, intuita est, alioquin in hoc animal non venisset. Recordari verò ex his quæ hic sunt, illorũ, non facile est omnibus, nec quot ex illis breue tẽpus illuc inspexerunt, neq; quot huc descẽdentes infortunatæ fuerũt, ita vt quibusdam consuetudinibus deprauatæ, sacrorum quæ aliquando inspexerant, obliuionẽ susceperint. Quamobrem paucæ restant, quibus satis memoriæ supersit. Hæ verò quãdo hic similitudinẽ aliquã eorũ, quæ illic inspexerant, intuẽtur, obstupescunt, & quasi extra se ponuntur: quæ tamen sit hæc affectio ignorant, quia nõ satis omnino persentiunt. Iustitiæ quidem & temperantiæ, & aliorũ quæcunq; in animis preciosa sunt, splendorẽ nullum in his imaginibus cernimus, sed per obscura quædam instrumẽta vix & perpauci in eorum imagines accedentes eius, quod repræsentatur, genus aspiciũt. At pulchritudinem tunc licebat videre clarissimam, quãdo cum beato illo choro felicem visionem cõtemplationemq; secuti cum Ioue quidem nos, alij verò cum alio quodam deorum, viderunt, & initiati sunt sacris, quæ fas est dicere sacrorũ omniũ beatissima: quæ operamur integri quidem nos & malorum expertes,

Intellectus animæ gubernator.

τὸ ὄν

Nouem animarum conditiones.

* Græ. Geometricum.

Ad idem reuertitur anima post decẽ millia annorum.

Humanæ animæ transmutatio.

quot in posterum manebát, integra quoq; & simplicia immobiliaq;, & beata spectacula initiati inspectátes pura in luce puri & immaculati, solutiq; ab hoc quod nũc circunferentes, corpus vocamus, in modum ostreæ huic alligati. Hæc auté memoriæ sunt accepta ferenda, propter quá desiderio illorũ quæ quondá vidimus, nunc sermoné extendimus. Pulchritudo auté, quemadmodũ diximus, & cum illis progrediens effulgebat tunc, & huc profecti percepimus eá per sensum nostrorũ perspicacissimũ clarissime refulgenté. Oculorũ enim est in nobis sensus acerrimus, quibus sapientiam non cernimus. Quàm illa ardentes amores excitaret sui, si videretur? Eadem est de cæteris quæ sunt amabilia, ratio. At verò pulchritudo sola hanc habuit sorté, vt maximè omnium & perspicua sit, & amabilis. Qui ergo nó est mysterijs nuper initiatus, aut potius est deprauatus, haud celeriter hinc illuc ad ipsã pulchritudiné excitatur, similitudinem hic quandam, quæ ab illa denominatur aspiciens. Quapropter nó veneratur dũ aspicit, sed quadrupedis ritu deditus, voluptati aggredi & concumbere nititur: petulanterq; congrediens, nec timet, nec erubescit voluptatem præter naturam sectari. Sed qui nuper expiatus est sacris, quíue aliquádo est plurima cótemplatus, quando vultum diuina forma decorum videt, apte ipsam pulchritudiné imitatum, vel aliquam incorporeá speciem, primo quidem horret, metusque vetus aliquis in eũ reuoluitur: deinde inspiciens tanquã deum colit: ac nisi vereretur vehementis insaniç crimen, sacra amatis nó aliter quàm dei statuæ faceret. Intuentem verò ipsum velut ex horrore, permutatio, sudor, & ardor insolitus occupat. Quando enim pulchritudinis influxum per oculos accipit, calefit, quo pennarũ natura irrigatur: postquá verò incaluit, liquescunt quæ ad pullulandum spectant, quæq; diu præ duritie cópacta, exitum germinis cohibebant. Vbi auté influxerit alimonia, pennarũ germina iam ab ipsis radicibus tumescentia impetu quodam per animæ specié totam nituntur erũpere. tota enim erat olim pennis suffulta. Feruet itaque tunc omnis & prosilit: atq; vt infantes quum dentes emittũt, pruritu & dolore gingiuarum vexantur: ita & pennas emittentis anima feruet, & titillatione, molestiaque afficitur. Itaque cũ pueri pulchritudinem intuetur, cupidinemque inde effluentem imbibens irrigatur calescitq;, dolere iam desinit, atque lætatur. Cum verò procul absfuerit, exarueritque meatus qua parte scaturire nititur ala, aridi & constricti, pennarum germen cohibét. hoc intus vná cum cupidineo illo influxu occlusum tumescentiumq; more resiliens, ipsum sibimet suos meatus vndique obstruit pungitque. Tota igitur anima vndique saucia stimulo cócitatur & angitur, rursusq; memor pulchritudinis delectatur. Ex vtrisq; verò permixtis passionis huiusmodi vehementia & nouitate vexatur, & anxia furit, atque insanit. Sic affecta, præ furore neq; nocte dormire potest, neq; die vsquam consistere, sed passim discurrit desiderio pulchri videndi perculsa. Videns auté & influxum illum cupidineum hauriés, abstrusa prius & cóclusa, iam aperit & resoluit. Cum verò iam respirauerit, stimulis doloribusq; liberatur. Hac vtiq; suauissima voluptate in præsenti vsqueadeo delinitur, vt nunquam ab eius illecebris sponte discedat, neq; quéquam pluris facit, quàm amatum, sed parentes, fratres, amicosq; omnes obliuioni tradit, ac dissipato per incuriã patrimonio minime cómouetur, patrias quoq; consuetudines & dignitates quibus gloriari solebat, penitus aspernaſ, & seruire, & iacere parata vbicunq; permittitur, modò proximè suum desideriũ. Non enim colit solũmodo & veneratur formosum, sed medicum etiam hunc grauissimorũ morborũ sibi solum inuenit. Hunc vtique affectum ô ingenue adolescés, ad quem meus est sermo, homines ἔρωτα, id est amoré, appellant. Quo autem modo dij nominant, si audieris, meritò propter iuuentuté ridebis. Tradunt Homerici quidam, vt arbitror, ex reconditis carminibus, in amoré carmina duo, quorum alterũ valde petulans, neq; admodũ concinnũ. Si autem aiunt, Hunc quidem mortales ἔρωτα, id est amorem, vocant volatilem: Immortales autem alatum, propter volandi necessitatem. His partim licet credere, partim nó licet. Atqui causa affectioq; amantium hæc ipsa est. Quotcunq; igitur ex Iouis sectatoribus capti fuerint, grauius constantiusque alati, illius onus ferre possunt. Qui verò Marté coluerunt, cumq; illo circunuagati sunt, amore illaqueati, siquá ab amato sibi inferri iniuriá putát, in cædem facile prouolant, præcipitesq; tũ ad seipsos, tum ad amatos necandos ferũtur. Atque ita secundum quenq; deorum cum quo quilibet chorũ egit, eundem honorat, imitaturq; quoad viuere potest, & quoad permanet incorruptus, & hoc pacto primam hic vitæ generationé ducit, talemq; seipsum ad amatos & alios exhibet. Amoré ergo pulchrorum ex suo quisq; deligit more, & tanquam Deus sibi ille sit, quasi statuam fabricat & exornat, vtpote honoraturus, atq; sacrificaturus. Iouis itaq; cultores eum sibi amandum quærunt, cuius Iouialis sit animus. Quare considerant vtrum ad philosophiam & imperium natura sit aptus: & quando illum amant inuentum, omni opere cótendunt quo ille talis euadat. Ac nisi prius quod exoptát, ingressi fuerint, studio suo, tunc contendunt admodũ, discuntq; vndecũq; aliquid possunt, atq; ipsi etiá ad hoc opus progrediuntur. Inuestigátes ex seipsis dei sui naturá, voti tandem cópotes fiunt, ex eo quòd summa quadam attentione mentis aciem in Deum erigere compellantur: deinde cum per memoriá illum attingant, diuinitate afflátur, atq; ex eo mores & studia, quatenus homini licet dei participé fieri, capiunt. Quoniam verò horũ omnium causas referunt in amatũ, dilectione ardentius accendũtur. Ac si ab Ioue hauriant, bacchátium sacerdotũ more, in amati animum transfundentes, proprio Deo quoad possunt, simillimum reddunt. Quicunq; verò Iunoné secuti sunt, regium quærunt, quo inuéto similiter affecti eadé erga illum omnia faciunt. Apollinis præterea reliquorúmue cultores deorũ singuli deos singulos imitantes, eodé modo affectũ natura adolescenté quærunt, eoq; cóparato & ipsi imitátes, & adolescétibus psuadétes moderátesq; in numinis ipsius studiũ & ideá pro viribus agunt. Non inuidia, non illiberali maleuolentia in adolescentes suos vtuntur, sed omni studio illos ad perfectá tum sui, tum Dei quem colunt similitudinem formare conantur. Cura igitur finisq; vere amantiũ, si modo quod cupiunt, fuerint assecuti, talis est profecto, qualem descripsimus: & insignis admodum felixq; ab amico propter amorem furente, dilecto suo, si captus fuerit, prouenit. Cópræhéditur auté quisquis capiſ, hoc pacto. Quælibet animá ab initio

Verba Ciceronis ex lib. de finib. 1.

Pulchritudo sola maximè omniũ amabilis.

initio huius fabulæ trifariam diuisimus: atq; equorum quidem formas geminas, duas quasdam species posuimus: aurigam verò speciem tertiam: eademq; nobis in præsentia maneant. Equorum autem alter bonus, alter non. Quæ autem aut boni equi virtus, aut mali prauitas sit, nondũ plane diximus, nunc verò dicendum. Bonus excellentiori habitu est, specie rectus, membris expressus, ardua ceruice, narib⁹ modice aquilinis, nitido colore, nigris oculis, honoris cupidus, temperantiæ pudorisque particeps, ac veræ opinionis amicus, nullis stimulis indigẽs, sed cohortatiõe sola rationeq; regitur. Alter intortus & multiplex temereq; delatus, fususq; & confuse cõpositus, rigenti & dura ceruice, atque demisso collo, simo vultu, fusco colore, oculis cęsijs sanguineq; suffusis, morosus & cõtumax, hirsutis auribus atq; surdis, vix flagello stimulisq; obtẽperans. Quando igitur auriga amatorium aspiciens vultũ, totamq; sensu inflammans animã titillationis & desiderij stimulis concitatur, tum qui aurigę obediens est equorum, vt cõsueuit, pudore cohibitus seipsum cõtinet ne prosiliat in amatũ. Alter neque stimulis, neque verberibus coërceri potest, sed exultat, ac violentia delatus cõiunctũ sibi equum, aurigamq; pturbat, rapitq; ad Veneris voluptatẽ. At illi ab initio aduersant, indignati quòd ad grauia & iniqua trahantur. Tandem cum malũ id minime cesset, cõpulsi ferũtur, eeduntq; iam, & consentiunt quod iussi sunt facere. hinc hærẽt igniculo, aspectumq; ipsius coruscum inspiciunt. Quem intuitus auriga, pulchritudinis ipsius naturã memoria repetit, rursusq; illam cum temperãtia cernit, in casto fundamento firmiter collocatam. Videns autem metuit, ac præ reuerẽtia recidit resupinus: vbi simulq; cogitur vsqueadeo habenas retrahere, vt equi ambo femoribus, aut natibus humi resideãt, sed alter quidẽ spõte, quia minime reluctatur, procax autẽ equus alter prorsus inuitus. Longius verò discedentes, alter quidẽ propter verecundiam admirationemq; sudore totam animã madefacit, alter verò à dolore liberatus, quem vt frenum & casus incusserat, vix tandem respirat, atq; resipiscens indignatione motus aurigã equumq; cõiunctum increpat, quòd timiditate atq; ignauia cõstitutum ordinẽ deseruerint. Rursusq; nolẽtes accedere cogens, vix tandẽ concessit illis differri in posterum exorãtibus. Accedente autem statuto tempore, cuius esse immemores, illi quidem simulant, hic verò illis cõmemorat, vrgens hinniensq; & trahens, compellit iterum ijsdem verbis amatos affari. Postquam verò propè accesserũt, inflexus extensa cauda, frenum mordet, & impudẽtisime rapit. Sed auriga multo magis eadẽ passus, & quasi à carcere statim humi decũbens, habenas longe vehemẽtius trahit, & dẽtes equi flagitiosi reprimit, atq; impuram linguã, maxillasq; cruentas, crura natesq; humi defigit, ac pœnas dare compellit. Quòd cum sępe iã prauus equus ille perpessus est, lasciuire desistit, mansuefactus iam aurigæ obtẽperat prouidentiæ: atq; etiam cũ videt pulchrum, formidine contremiscit, adeo vt quãdoq; cõtingat amatoris animam iam cum reuerentia quadam & metu adolescentum vestigia sequi. Vtpote igitur omni cultu, tanquam Deo æqualis adolescens obseruatus ab amatore, haud quidẽ simulante, sed reuera sic affecto, præsertim cum & ipse honoratus natura colentis sit amicus, in idem postremo cum amatore conspirat: ac etiam si antea à familiaribus suis cõdiscipulisq;, & alijs per calumniã deceptus fuerit, dicẽtibus turpe esse amanti hærere, ideoq; amantem reiecerit, tandẽ verò procedente tempore ætas, & naturæ debitus ordo eum in consuetudinem amantis inducunt. Nunquam enim fato decretum est, vel malum amicum malo, vel bonum bono non amicum esse. Ergo cũ adolescens colloquio & consuetudine receperit amatorem, tunc amantis illius beneuolentia iam facta propinquior, amatum ipsum admirari compellit, animaduertentem necessariorum amicorumque omnium aliorum beneuolentiam, si cũ amico diuinitus afflato conferatur, nullius fore momẽti: ac si senior illa diu sic pergat, hæreatq;, & in gymnasijs cæterisue similibus tangat, tunc iam fluxus liquorisq; illius fons, quem ἵμερον, id est cupidinem influxũ Iupiter Ganymedis amore captus vocauit, qui in amantem vberrimus influxit, partim in ipsum infusus est, partim foris effluit cum exuberauit. ac veluti aër & Echo à leuibus solidisque repulsa corporibus eòdẽ vnde venerunt, iterum reflectũtur: ita pulchritudinis ille fluxus rursus in pulchrũ per oculos refluens, quã penetrare in animam cõsueuit, adeo pennarum meatus irrigat, vt & possint iam & incipiant pullulare, atque ita amati animum mutuo implet amare. Amat igitur, quid verò amet ambigit, affectumque suum nec nouit, nec eloqui potest: sed perinde ac si lippi alicuius aspectu oculos similiter sit infectus, præsentis morbi assignare causam nescit, nec animaduertit, quòd seipsum in amatore tanquã in speculo respicit. Itaque præsente illo, dolore vt ille similiter desinit, absente verò desiderat vicissim desideratus, mutuum amorem tanquam amoris simulacrum possidens, nec amorem ipsum, sed amicitiam & vocauit, & putat. Cupit ergo ferme vt ille, quãuis moderatius, videre tangere, amare osculari, considere, & vt par est, posthac protinus hæc facit. In ipsa igitur consuetudine amatoris quidem intemperans equus aurigam compellans, breuem efflagitat pro multis laboribus voluptatem: adolescentis autem equus eidem quid dicat, ignorat, sed percitus anxiusq; amantẽ mutua prosequitur beneuolentia, amantissimo suo cõgratulatus, atq; in ipsa familiaritate paratus est pro viribus amatoris desiderio obtemperare. Coniugatus autẽ equus simul & auriga cum pudore, & ratione his in rebus huic aduersantur. Quare si secundũ rectã vitæ institutionẽ & philosophiæ studia meliores cogitationis partes obtineant, beatã atq; concordẽ præsentẽ vitam agunt, sui ipsorũ domini atq; modesti ea parte subiecta cui animæ vitium inest, ea contrà liberata ad quam probitas pertinet. In huius autẽ vitæ fine recuperatis alias præpetes euolant, cũ triũ certaminum vere Olympicorũ vnum peruicerint. Quo quidẽ nullum præstantius bonũ, aut humana temperantia, aut diuinus furor hominibus afferre potest. Quod si tetriorẽ quandam vitam, philosophiæ expertem, alioquin ambitiosam sequuti sint, fortè in ebrietate, aut alia quauis desidiosa licentia, intemperati illorũ equi incautas animas inuadũt, easq; in idem illud oblectamẽti genus quod vulgo beatissimum iudicatur, conducentes, sectari compellunt, inque eius desiderij expletione iam deinde versantur. Hæc tamen idcirco raro vtuntur, quia non omnis in hoc consentit animi cogitatio, Amici ergo & isti, licet minus, quàm illi superiores, tum

feruente

Itaq; multis de causis dicendum est aliquid, neq; in meridie dormitādum. PHAE. Dicendū certè. SOC. Igitur quod modo statueramus, iam considerandū est. qua videlicet ratione quis rectè, aut nó rectè & loquatur & scribat. PHAE. Proculdubio. SOCR. An nó necesse est eum qui rectè dicturus sit, veram in ea re de qua loquatur, intelligētiam habere? PH. Audiui equidem, ô Socrates amice, non esse futuro oratori necessarium, quæ reuera iusta sunt discere, sed quæ iudicantiū multitudini videantur: neq; reuera bona, aut honesta, sed quæ sic appareāt. ex his enim potius quā ex veritate posse persuadere. SOC. Nunquam, ô Phædre, sapientū contemnenda sunt dicta, imò diligenter quid sibi velint consideranda. Itaq; quod modo dicebas, prætereundum esse non arbitror. PHAE. Probe loqueris. SOCR. Sic igitur istud consideremus. PHAE. Quo pacto? SOCR. Si tibi suaderem, hostes te equo expugnaturum, vtrique verò equum ignoraremus, sed ego id tantum de te scirem, quòd Phædrus equum putat esse illud animal, quod ex omnibus domesticis auriculas maximas habet. PHAE. Ridiculū id quidem esset, ô Socrates. SOCR. Nondū istud, sed quando obnixe tibi persuadere conarer oratione in asini laudes cōposita equum illum vocans, affirmansq; præstantissimum animal esse, vtile domi & foris, ad bellum promptissimum, ad sarcinas ferendas aptum, & ad multa alia commodissimū. PH. Valde id absurdum.

Præstat ridiculum amicū esse quā grauē & inimicum.

SOCRA. Nónne præstat ridiculum amicum esse, quàm grauem & inimicum? PH. Videtur. SOCR. Quādo igitur orator boni maliq; ignarus ciuitati similiter affectæ suadeat, nó oratione quidē in vmbræ asini laudem, tanquam equus illa sit, composita, sed de malo tanquam bonum id sit, disserēs vulgiq; opiniōes aucupatus, mala facere pro bonis inducat, qualem putas oratorem huiusmodi segetem quam seuit messurum? PH. Haud sanè bonā. SOC. Num, ô bone vir, rusticius quàm deceat dicēdi artem vituperauimus? Illa verò forsitā dixerit: Quid, ô viri mirabiles, deliratis? Ego enim neminē veritatis ignarū discere orare compello: sed siquis consilio meo vsus, percepta veritate me capiet. Hoc sanè affirmo esse maximum, quod absq; me etiam si quis res nouerit, nihilo magis persuadendi vim tenebit. An non iure hæc dixerit? PH. Fateor equidē, si modo sequentes rationes artē esse illam testētur. Audirę nanq; mihi videor rationes nonnullas, quę asserunt, mentiri eam, neq; artē esse, sed aliquem sine arte vsum.

Ars rectè dicēdi nō absque veritate.

Veram autē dicendi artem absq; veritate, inquit Laco, neq; esse aliquam, neq; vnquam fore Has rationes, ô Socrates, sed huc eas adducēs, quid dicant, & quomodo discute. SOC. Adeste animalia generosa, ac Phædro honesto adolescēti persuadete, nisi sufficienter philosophetur, eū nunquā aliqua de re sufficienter esse dicturum. Respondeat Phædrus Socrati interroganti. An non rhetorica omnino ars erit alliciens animam per sermones, nó in iudicijs modo cæterisq; publicis cœtibus, verū etiam in priuatis cōgressibus eadē de magnis quibusq; rebus & paruis? Nihil enim honorabilius in magnis, quā in exiguis ex recta artis ratione se gerere. Nunquid tu hæc audisti? PH. Non ita prorsus per Iouem.

Circa quæ versetur recta ratio dicendi.

Verum circa iudicia præcipue ars ista dicitur, scribiturq;, necnon circa cōciones, vltra verò eam porrigi non audiui. SOC. Nunquid artem dicendi qua Nestor & Vlysses apud Ilium vsi sunt, audisti? eam vero qua Palamedes, audisti nunquam? PHAE. Et per Iouem Nestoris orationes audiui: nisi fortè Gorgiam, Nestorē fingis esse, aut Thrasymachum Theodorumque Vlyssem. SOC. Forsan, sed hos mittamus. Tu verò responde. Quid in iudicijs aduersarij faciunt? Nónne cōtradicunt? An quid aliud dicemus? PH. Hoc ipsum. SOC. Non de iusto atq; iniusto? PHAE. Ita. SOCR. Nónne qui arte id agit, efficiet, vt idem eisdē tum iustum, tum iniustum appareat? PH. Quid prohibet? SOC. Et in cōcione, vt eadē ciuitati modo bona modo contraria videantur? PH. Certè. SOCR. Enimuerò Eleatem Palamedē artificio suo efficere solitum accepimus, vt eadē audientibus similia & dissimilia, vnum & multa, manentia & fluentia viderentur. PH. Maximè. SOCR. Facultas ergo contradictoria, non in iudicijs solum & concionibus, verumetiam in omnibus, vt apparet, quæ dicūtur, quandoquidem vna quædam ars est, versatur: qua quis poterit omnia omnibus, & quæ possunt, & quibus possunt, similia fingere, & alio similia ista occulente in lucem educere. PH. Quónam pacto id ais? SOC. Hoc equidem. Num deceptio in his quæ multum, an quæ parum differūt, accidit? PH. In his quæ parum.

Deceptio in ijs quæ parū differunt.

SOC. Atqui si paulatim transieris, latebis magis dum ad contrarium veniens, quàm si subito transilieris? PH. Quidni? SOC. Oportet igitur eum quicunq; decepturus sit, aliū ipse minime decipiendus, similitudinem & dissimilitudinē rerum exquisite dignoscere.

Decepturus aliū qd nosse debeat.

PH. Necessarium est. SOCR. Nunquid igitur singulorū veritatis inscius poterit eius quod ignorat similitudinem in vniuersis paruam aut magnā dijudicare? PH. Impossibile id quidem. SOC. Ergo illos qui præter rerū naturam opinantur falsiq; sunt, cōstet propter similitudines aliquas sic esse affectos. PH. Sic accidit. SOC. Nū igitur poterit quisquā si rem quācunq; ignorauerit, artificiose aliquē sensimq; à verò in contrariū per similitudines aliquas sigillatim traducere? aut errorem hunc in seipso vitare? PH. Nunquam. SOCR. Quamobrem, ô amice, quicunq; veritatem ignorat, & opinionibus ducitur, dicendi quoq; facultatem, vt videtur, inertē exhibet atque ridiculam.

Cōcluditur oratoriā sine veritate esse deridendam.

PH. Ita videtur. SOC. An vis in oratione Lysiæ, quam in manibus habes, & in nostra disputatione videre, vbi artificiose, & vbi sine arte agitur. PHAE. Maximè omnium. Nude enim in præsentia loquimur, cum exemplis idoneis careamus. SOCR. At enim fortuna quadā rationes dictæ sunt, vt videtur, exēplo monstrantes, compotem veritatis virum dum verbis iocatur, trahere auditores. Atq; ego, ô Phædre, locales deos huius rei causas arbitror. Fortè etiam Musarum prophetę super capita nostra cantores munus hoc nobis inspirauerunt. Ego enim dicendi artem habeo nullā. PH. Esto vt ais. Solum quod dicis ostende. SOC. Age itaque, procœmium orationis Lysiæ lege. PHAE. Mearum quidem rerum status sic, vt intellexisti, se habet: itaq; cum ita sit, quemadmodū nobis conducere putem, audisti. Arbitror equidē me non minus ob id abs te siquid petiero consecuturū, quòd amore tui captus minime sum. Nam amatores cum primum amare desierint, collati beneficij pœnitet. SOC. Desine. In quo iste delinquat, & quid sine arte faciat, dicendum. Nónne? PH. Profecto. SOC. An non constat cuiq;, quod in alijs, dū loquimur, idem sentimus omnes, in alijs verò non idem? PHAE. Quamuis quod ais intelligere videor, planius tamen vt dicas cupio.

SOC. Quãdo quis ferri nomen, vel argenti pronũciat, idē omnes protinus intelligimus. PHAE. Prorsus. SOC. Quid cum iusti, vel boni nomen? nónne alius aliò fertur? atque cum alijs, & nobiscum ipsi ambigimus? PH. Magnopere. SOCR. In alijs ergo consentimus, in alijs dissentimus. PHAE. Sic est. SOC. Vbinam facilius falli possumus? & in quibus horum rhetorica plurimum valet? PHAE. Patet, in quibus ambigimus. SOC. Oportet igitur eum qui rhetoricã sit assecuturus, primũ hæc ordine discreuisse, & quæ vtriusq; speciei figuræ sint percepisse, & vbi maximè falli ambiguitate multitudo potest, vbi non potest. PH. Præclaram quandam, ô Socrates, agnosceret speciem, qui cogitatione id caperet. SOC. Deinde oportere arbitror, eum nihil latere, cũ ad singula venerit, sed acute persentire, id de quo dicturus sit, vtrius sit generis. PHAE. Cur nõ? SOC. Quid porrò amorem? vtrum ambigui generis, an alterius esse dicemus? PHAE. Ambigui prorsus. SOCR. An putas eum tibi illa de se dicere cõcessurum, quæ suprà dicebas? quod videlicet amato simul atque amanti perniciosus est, ac rursus quod omnium maximũ est bonorũ? PH. Scite loqueris. SOC. Sed id quoq; dicas, ego enim propter diuinũ illum afflatum non admodum memini, num amorem in disputationis principio definierim. PH. Per Iouem mirifice. SOC. O quãto solertiores Acheloi nymphas, & Pana Mercurij filium Lysia Cephali filio ad orationes cõponendas esse demonstras. An verò nihil dico? sed Lysias quoque in amatorij sermonis exordio coëgit nos intelligere Amorẽ, certũ aliquid esse quod ipse volebat, atq; ad id sequentia referens orationem omnẽ peregit? Visne principiũ rursus legamus? PH. Vt lubet, quamuis ibi quod quæris, minime sit. SOC. Lege, vt illũ ipsum audiã. PH. Mearum quidem rerũ status, sicut intellexisti, se habet: atq; cum ita sit, quemadmodum nobis cõducere putem, audisti. Arbitror equidẽ non minus ob id abs te siquid petiero cõsecuturũ, quòd amore tui captus minime sum. Nam amatores cũ primũ amare desierint, collati beneficij pœnitet. SOC. Permultum abesse videtur, vt quod quærimus, faciat. siquidẽ non à principio, sed à fine modo quodam conuerso, & resupino sermonem trãsigere nititur, incipitq; ab illis, quę amator extincto amore adolescentibus obijcit. An fortè nihil dixi, ô Phædre mi lepidum caput? PHAE. Finis est profecto, ô Socrates, de quo sermonem habet. SOC. Quid alia? nónne sparsim disiecta omnia videntur? An censes quod secũdo loco positum est, necessitate quadam ita esse subiunctum? aut aliquid aliud ab illo dictorũ? Nam mihi quidem vtpote omniũ ignaro, videtur non ingenerose quicquid incidit à scriptore dictum fuisse. Tu verò necessitatẽ scribendi aliquam habes, per quam ille sic ea inuicem deinceps disposuit? PHAE. Optimus es, ô Socrates, siquidẽ me putas scripta adeo subtiliter posse dijudicare. SOC. Sed hoc arbitror te dicturum, oportere orationem omnem tanquam animal quoddam cõstitui, vt suum quoddam habeat corpus, quod neque sine capite sit, neq; pedibus careat, sed habeat media atque extrema sibi inuicẽ & toti conuenientia. PHAE. Quidni? SOC. Considera quæso, vtrũ amici tui oratio sic se an aliter habeat. Reperies eam nihilo ab eo epigrammate discrepare, quod Midæ Phrygio inscriptũ nonnulli fuisse tradunt. PHAE. Quid istud, & quale? SOC. Audi.

Aenea virgo, Midæ regis sum imposta sepulchro,
Dumq; fluunt fontes, arbos dum celsa virescit,
Aeternum durans lugubre insisto monumẽtum,
Atque Midam viatori narro hic esse sepultum.

Quòd verò nihil interest quamlibet eius partem vt primam, vel vt vltimam ponere, vt arbitror, tu ipse vides. PHAE. Orationem nostram mordes, ô Socrates. SOC. Hanc ergo, ne nobis succẽseas, dimittamus, quãuis in ea multa reperiri posse exempla videantur, quibus inspectis vtilitas nobis ex hoc prouentura sit, ne talia imitemur. Verum ad orationes alias descendamus: habebãt illæ quidem nonnihil, vt arbitror, quod à viris dicendi studiosis sit obseruandum. PHAE. Quid illud? SOC. Erant vtiq; contrariæ. altera siquidem amanti, altera non amanti inhærendum asseuerabat. PHAE. Ac strenue quidem. SOC. Quod verius est, te responsurum putaram, videlicet ac furiose quidẽ. Cæterũ quod quærebam id ipsum est. Furorem quendam Amorem vocauimus. an non? PH. Certè. SOC. Furoris autẽ duas species ponimus. Alteram ab humanis morbis. Alteram ex alienatione diuina, qua extra consuetam vitæ constitutionem quis rapitur. PHAE. Omnino. SOCR. Diuinæ autem partes quatuor, vt etiam dij pręsunt quatuor. Et vaticinij quidem inspirationem Apollini, mysteria Dionysio, poëticam Musis, amatorium furorem Veneri & Amori omnium optimũ tribuimus. Ac nescio quo modo, dum amoris affectum per imagines quasdã effingeremus, veritatẽ fortè aliquam attigimus, forte etiam aliò transgressi sumus. Ideoque miscentes orationem non penitus improbabilem, fabulosum quendam hymnum composuimus, & quasi ludentes meum ac tuum, ô Phædre, dominum Amorem pulchrorum præsidem puerorũ, modeste laudauimus. PHAE. Hæc mihi auditu nõ iniucunda. SOC. Hoc itaq; inde accipiamus, quo pacto à vituperatione ad laudes disputatio pertrãsiuit. PHAE. Quónam modo id ais? SOC. Mihi quidem videmur cætera reuera lusisse. At siquis duarum specierum in quas modo fortuna incidimus, vim arte comprehenderit, opus non ingratum fuerit cõsecutus. PH. Quas species dicis? SOC. Vt in vnam ideam conspiciens passim dispersa cõducat: quo singula definiens, manifestum reddat semper id quod docere instituit. Quemadmodum nos in præsentia quid Amor sit definiuimus, siue bene siue male id factũ sit. Certè hinc disputatio nostra claritatẽ in se habuit, cõstantemq; sibijpsi cõcordiam. PHAE. Alteram verò speciẽ quã dicis, ô Socrates? SOC. Vt rursus secundum species articulatim pro rerũ natura incidat, neq; imperiti coqui ritu vlla membra confringat, sed perinde faciat, vt superiores sermones fecerũt, qui concitationẽ mentis vnam cõmunem speciem acceperunt. Quemadmodum verò in vno corpore membra gemina eodẽ nomine nuncupãtur, dextrum vnum, sinistrum alterum, sic & cõcitationis speciem in nobis natura vnã sermones illi existimauerunt. Et prior ille quidem partem sinistrã diuidens, ac rursus hanc partiens nõ prius destitit, quàm ibi sinistrum quendam reperiret amorem, inuentũq;, vt par est, improbaret. Sequens alter in dextram furoris partẽ nos duxit, vbi Amorem nomine priori similem, sed diuinum inueniẽs, & amplificans laudauit tanquam bonorum nobis causam maximorum. PHAE. Verissima loqueris. SOC. Huiusmodi ego diuisiones collectionesque, ô Phæ

Furoris, species.

Diuini furores quatuor.

Qui diuidere potest pro rerum natura, is dialecticus est, id est metaphysicus.

ô Phædre, amo, quo & intelligendi, & loquẽdi sim cõpos. Ac si quẽ alium vnũ & multa pro rerũ natura perspicere posse arbitror, eius ego vestigia velut numinis cuiusdã sequor. Atq; eos qui id facere possunt, rectẽne an contrà cognominẽ, deus ipse nouit. Voco aũt hactenũs dialecticos. Nũc vero dic obsecro, quo nomine tua Lysiæq; sententia nuncupari oporteat. An hæc dicẽdi ars est, qua Thrasymach⁹, alijq; vsi, sapientes & ipsi in dicendo fuerunt, cæterosq; reddiderunt tales, quicunq; illis tanquã regibus offerre munera volunt? PHAE. Regij quidẽ illi viri, non tamen earũ rerum periti, de quibus interrogas. SOC. Sed hanc speciẽ recte sanẽ dialecticam appellare videris, rhetorica vero adhuc nos fugit. PHAE. Quomodo istud ais? SOC. Pulchrúmne aliquid erit, quod ab ijs alienũ, arte tamẽ percipiatur? Haudquaquã spernendũ id tibi mihiq́ue est, sed dicendũ quid sit reliquũ in rethorica. PHAE. Permulta, ô Socrates, in libris de arte dicendi cõpositis tradita. SOC. Opportune cõmemorasti. Proœmiũ arbitror primã orationis partẽ esse vocandam. Talia quædã egregia illa ornamẽta artis appellas? PHAE. Sanè. SO. Sequitur secundo loco narratio, testimoniorumq; assertio. Tertio cõiecturæ. Quarto verisimilia. Probationem quoq; & approbationem, vt arbitror, optimus orationum faber Byzantius vir induxit. PHAE. Eximium dicis Theodorum? SOC. Equidẽ. Hic etiam inuenit quo pacto in accusatione & defensione fieri, & geminari redargutio possit. Egregium virũ autem Euenũ Pariũ cur in medium nõ adducimus? qui subdeclarationes primus inuenit, collaudatiões prętereà. nec desunt q dicãt vituperationes huiusmodi quasdã carminibus memoriæ gratia illũ inserere. Vir enim sapiens est. Lysiam vero Gorgiamq; dormire sinemus, qui verisimilia veris anteposuerunt, ac vi orationis efficiũt, vt parua esse magna, & magna vicissim parua, vetera item noua, & nouissima vetera videatur. Breuitatem quoq; loquendi concisam, rursusq; infinitã verborũ prolixitatẽ adinuenerunt. Quæ cum olim ex me audiret Prodicus, risit, seq; solum inuenisse asseruit, quibus verbis ars illa indigeat. Egere autem neque paucis neque multis, sed mediocribus. PHAE. Sapientissime respõdisti Prodice. SOC. Hippiam vero nequaquam commemoramus. Arbitror enim cum ipso Eliensem quoq; hospitem consentire. PHAE. Cur non? SOC. Quid porrò de musica Poli concinnitate dicemus? Qui geminationẽ verborum, insignes sententias, cõparationes, similitudinesque inuexit, nominumq́ue vsum ad orationis splendorẽ, prout à Licymnione didicit. PHAE. Protagoræ autem scripta nónne talia quædam erant, ô Socrates? SOC. Recta sanè ac propria, ô puer, Protagoræ eloquutio, & multa in stylo pręclara. In cõmiserationibus autẽ à senectute & paupertate cõmouendis Chalcedonius orator excelluit, in ira itẽ concitanda & sedanda potens, quasi incantatione, vt inquit, mulceret, in conficiendis soluendisq; calumnijs vnde opus fuerit, summus. De fine aũt orationis omnes cõuenire videtur, sed hunc alij ἐπάνοδον, id est repetitionẽ, alij aliter nominãt. PHA. Finẽ dicis summatim supradicta omnia in oratiõis calce in memoriam auditoribus reuocare? SOC. Hæc inquam, & siquid tu aliud habes quod de hac arte dicas. PHAE. Exigua quidem habeo, neque memoratu digna. SOC. Mittamus exigua, sed hæc in lucẽ potius educamus, vt quam, & quãdo artis vim habeant videre possimus. PHAE. Et maximam quidem, ô Socrates, in hominum cœtibus potentiam habent. SOC. Habent profecto. Sed, ô beate, tu etiã vide, vtrum tibi horum vestis, quemadmodum mihi, rara dissutaque videatur. PHAE. Ostende modo. SOC. Dic age. Si quis amico tuo Eryximacho, vel patri eius Acumeno dicat in hũc modum: Ego quidem illa scio corpori admouere, quibus & calescat pro arbitrio meo, & frigeat, vomitum quoq; rursusq; deiectionem, & expurgationes alias prouocare, cæteraq; huiusmodi multa teneo, quibus cognitis, & medicum me esse profiteor, & aliũ quemlibet medicum me facere posse: quid illos responsuros existimas? PHAE. Quidnam aliud quàm percõtaturos, nunquid etiam sciat quibus, quando, quousque singula horum sint adhibenda? SOC. Ergo si dicat nullo modo se id intelligere, sed oportere eum qui ab ipso didicerit, talia quædã facere posse, quid respondebunt? PHAE. Certe huiusmodi hominem insanire, qui cum ex aliquo medicorũ libro audiuerit quandoq; aliquid, & in medelas nonnullas inciderit, neque quicquam artis intelligat, medicum euasisse se putat. SOC. Quid vero si ad Sophoclem, & Euripidem diceret quis, scire se parua de re prolixam orationem habere, & contrà de magna breuissimam, & quoties velit misericordiam mouere, atq; eius contrarium, horrorem, & minas incutere, cæteraq; similia, atq; his docẽdis tragicam poësim se docere putaret? PHAE. Et hi, ô Socrates, vt opinor, illum riderent, qui tragœdiam aliud quicquã putaret esse, quàm horum compositionem, & partibus inuicem, & toti conuenientem. SOC. Non tamen rustice, vt arbitror, increparent, sed facerent perinde ac musicus aliquis offendens hominẽ, credentem se musicum esse ex eo quòd sciat quo pacto fides tum grauissimæ reddantur, tum acutissimæ. hic enim non acerbe quidem diceret, ô miser insanis: sed vtpote musicus, sic mitius admoneret, O vir optime, necesse est omnino hęc illum tenere qui futurus sit musicus. Nihil autẽ prohibet eum, qui sic affectus est vt tu, de harmonia nihil penitus intelligere. nempe quæ ante harmoniam necessaria sunt agnoscis, harmoniam prorsus ignoras. PHAE. Rectissime. SOC. Sic & Sophocles illum sibi obuium, quæ tragœdiam antecedunt potius quàm tragœdiam habere diceret: & Acumenus medicus medicinæ præcedentia, non medicinam. PHAE. Ita prorsus. SOC. Quid vero? si mellifluus Adrastus, aut Pericles audirent, quæ nunc ipsi referebamus egregia verborũ artificia, breuiloquia, similitudines, & reliqua illa quę in lucem producta cõsideranda iudicabamus, nunquid censemus illos quemadmodũ nos præ rusticitate asperrime illis succensuros qui talia scripserint docuerintq́ue, tanquam rhetoricam facultatem? An potius vtpote nobis sapientiores, non ita increpaturos? O Phædre atque Socrates, non succensendum est, sed ignoscendum, siqui disserendi ignari definire quid rhetorica sit non possint: atque ita affecti, dum artem antecedentia possident rudimenta, rhetoricam inuenisse se iactẽt, & ea docentes oratoriam artem absolutã tradere profiteantur. Singula vero istorum ad persuasionem disponere, totamq́ue orationem contexere, quasi in his præceptore opus non sit, oportere discipulos suos propria industria comparare. PHAE. Talis profecto, ô Socrates, ars illa videtur esse, quam illi tanquam rhetoricam docent, & scribunt. Ac mihi videris

Margin notes: ἀναδίπλωσιν (beside "induxit"); De vi dicendi & tempore.

deris vera dixisse. Verum oratoris persuasoriśq; veri artem quonam pacto, & vnde nobis vendicare poterimus? SOCR. Consentaneum est, ô Phædre, forte etiam necessarium; quemadmodum in cæteris, ita & in hoc certamine peragendo perfectū esse. Quippe si tibi natura vt sis orator tribuerit, accedente doctrina & exercitatione excellēns eris orator. Si quid vero tibi horum defuerit, mancus eris. Quanta vero ars huiusmodi sit, non ea via quam Gorgias, & Thrasymachus sequuti sunt, sed alia potius constare videtur. PHAE. Quânam maxime? SOCR. Videtur, ô vir optime, non iniuria Pericles oratorum omnium perfectissimus extitisse. PHAE. Cur? SOC. Magnæ quælibet artes exercitatione dialectica, contemplationéque sublimium in natura rerum indigent. Ipsa enim mentis sublimitas, & vis efficax in quauis re perficienda, hinc quodammodo proficisci videntur: quod Pericles ad ingenij acumen adiunxit. Anaxagoræ nanq; huiusmodi rerum indagatoris familiaritate fretus, contemplationi se tradidit, mentisque & dementiæ naturam illam comprehēdit, de qua Anaxagoras diffuse disseruit. vnde ad dicendi artem quod ipsi conducere videbatur, traduxit. PHAE. Quomodo id ais? SOC. Medendi artis atque dicendi eadem ferme ratio est. PHAE. Quónam pacto? SOC. In vtrisque partiri naturam oportet, corporis quidem in vna, in altera animæ: si modo non exercitatione solum & vsu, verumetiam arte corpori medicinas, & alimenta ita sis præbiturus, vt & sanum & robustū efficias: animæ autem per rationes legitimasque institutiones persuasionem affatim virtutémque adhibiturus. PHAE. Ita verisimile est, ô Socrates. SOCR. Animæ vero naturam absque totius natura sufficienter cognosci posse existimas? PHAE. Si Hippocrati Aesculapij successori credendum est, neq; etiam corporis naturam siue doctrinam huiusmodi comprehendi posse putabimus. SO. Scite loquitur, ô amice. Oportet autem præter Hippocratem considerare vtrum disputationis nobis ratio consonet. PHAE. Assentior. SOCR. De naturæ igitur perscrutatione quid Hippocrates, & vera ratio dicat, attēde. An non ita cuiuiq; natura cogitanda est? Primo quidē vtrum simplex illud sit, an multiplex, de quo & ipsi habere artem, & alijs dare posse desideramus, deinde si est simplex, facultas eius inuestiganda est, quam, & ad quid agendo: rursusq; quam, & à quo patiendo natura vim habeat. Quod si species habet multas, his dinumeratis in singulis similiter ac in vno naturalis & agendi & patiendi vis inquirenda. PHAE. Sic apparet, ô Socrates. SOC. Sine his vero progressio tanquam cæci iter esse videtur. Non tamē cæco vel surdo, qui arte tractat aliquid, est comparādus. Sed patet quod quisquis arte alicui sermones accommodat, substantiam naturæ illius exquisite monstrabit cui sermones adhibet, id autem est anima. PHAE. Absque dubio. SOC. Nonne ad id studium illius omne contendit, vt hinc penitus persuadeat? PHAE. Prorsus. SOC. Constat igitur quòd Thrasymachus & quicunq; alius tradendæ incumbit rhetoricæ, primo quidem summa diligentia describere declararéque debebit, vtrum anima naturaliter vnum, & quiddam simile sit, an secundum formam corporis multiplex. hoc enim esse dicimus naturā ostendere. PHAE. Omnino. SOC. Secundo quid facere cuique, quidue à quoque pati queat, ostendere. PHAE. Certe. SOC. Tertio distinctis sermonum animæq; generibus atque affectibus causas omnes percurrere, singula singulis accommodās, docénsque qualis anima, qualibus sermonibus, quámue ob causam necessario hæc quidem ad credendum mouetur, illa vero nequaquam. PHAE. Præclarissimum, vt videtur, hoc esset. SOC. Neq; igitur hoc, ô amice, neq; aliud quicquam, si aliter tractetur, artificiose vnquam tractabitur. Nostri vero in hac arte scriptores, quos ipse audisti, callidi sunt, & animæ naturam pulcherrime cognoscentes nos celāt. Nos vero prius quàm hoc modo loquātur, & scribant, nunquam ex arte eos scribere confitebimur. PHAE. Quem dicis modum? SOC. Verba quidem ipsa non facile dixerim. Quo autem modo scribere oporteat, si arte scripturi simus, quoad fieri potest exponam. PHAE. Dic, obsecro. SOC. Postquam dicēdi facultas quædam animi tractio, & oblectatio est, futurum oratorem necesse est quot species animus habet, cognoscere. hæ vero tot talesque sunt, vnde tales alij, alij tales efficiūtur. His ita distinctis, sermonum quoque tot talésque sunt species. Tales igitur animi, talibus quibusdam sermonibus certa quadam de causa ad talia quędam facile persuadentur: aliter vero affecti aliquam ob causam minime. Oportet itaque eum qui hęc satis perspexerit, postea in ipsis negotijs animaduersa deprahensaq; momento posse signare, & sensus consequi: alioquin nondum quicquam plus quàm verba tibi quondā à doctoribus tradita habet. At cum sufficiēter potest dicere, quis quibus sermonibus persuadeatur, præsentemq; hominem acute persentit eo ingenio præditum esse, de quo antea fuerit disputatū, sicq; ipsum esse talibus sermonibus ad talia compellendum: is ita instructus tunc demum perfecte artem hanc erit cōsequutus, cum ad superiora hæc adiunxerit, vt opportunitatē loquendi tacendiq; calleat, & vim ambulumue breuiloquij, commiserationis, vehemētiæ acrioris, amplificationisq;, cæterarúmque partium orationis à præceptoribus traditarū recte cognoscat, antea vero nequaquam. Eum vero qui horum quocunque caruerit dicendo, aut docēdo, aut scribendo, dixeritq; ex arte verba se facere, qui non persuadetur, exuperat. Cæterum scriptor ita forsitan nos compellabit, O Phædre atq; Socrates, itane prorsus an aliter dicendi artem capessendam esse censetis? PHAE. Impossibile est, ô Socrates, aliter, quamuis non paruum id opus appareat. SOC. Vera loqueris, atque horum causa oportet omnibus sursum deorsumq; sermonibus reuolutis perquirere nunquid via ad illam vllam facilior breuiorque occurrat, ne temere per longam & asperam pererremus, cum liceat per breuem & planam incedere. Quare si quam tu opem afferre potes per ea quæ à Lysia, vel aliquo alio accepisti, reuoca in memoriam, & expone. PHAED. Experiundi causa possem quidem, non tamen ad præsens. SOC. Visne ego tibi & sermonem recenseam quem aliquando de huiusmodi rebus audiui? PHAE. Quidni? SOC. Aiunt igitur, ô Phædre, iustum esse, etiam quod de lupo dicitur, narrare. PHAE. Ac tu ita facias. SOCR. Aiunt itaque nihil opus esse hæc adeo extollere ac magnifacere; neque ab alto nimisque procul disputationem repetere. Quippe sicut disputationis principio diximus, oratorem futurum non oportere veritatem nosse de iustis, & bonis, siue rebus, siue hominibus, natura, vel educatione talibus. Nā in iudicijs nulli prorsus horum veritatem vnquam,

sed

Quādo excellens orator.

Magnæ artes exercitatiōe dialecticæ, & cōtemplatione indigent.

Pericles Anaxagoræ auditor.

De naturæ ratione.

Quomodo arte dicēdū.

Prouerbiū.

sed persuasionem, curæ esse solere. Id autem esse verisimile, ad quod mentem intendere debeat, qui sit arte dicturus. Neq; facta dicenda esse aliquãdo, nisi probabile sit facta fuisse, sed tã in accusatiõe quàm defensione semper verisimilia inducenda: & omnino dicentem, verisimile quidẽ persequi, multa verò dicentẽ, verum negligere. hoc enim si in omni oratione seruetur, perfectam artem oratoriam exhiberi. PHAE. Ea narrasti, ô Socrates, quæ dicũt qui artem rhetoricam profitẽtur. Memini enim id nos in superioribus breuiter attigisse. Videtur autem hoc magnum quiddã esse his qui in hac arte versantur. Sed & Tisiam ipsum grauiter pessundedisti. SOC. Dicat ergo id quoque nobis Tisias, nunquid aliud probabile, & verisimile nũcupet, quàm quod vulgo videtur. PHAE. Quidnam aliud? SOC. Hoc præterea scitum, & artificiosum inuenisse & scripsisse videtur, quòd si quis imbecillis & audax cum robustum quendam timidumq; verberibus cæsum spoliauerit, in iudicium deducatur, neutrũ horum verum confiteri oportet: sed timidum quidem dicere non à solo audace illo esse se cæsum: audacem vero hoc refellere, solos fuisse monstrantem, atq; ad tale quiddam cõfugere. Quónam pacto imbecillis cum sim, robustum hunc inuasissem? Ille autẽ timiditatem suã non dicet, sed falsum aliquid excogitãs forte aduersarium arguet. Atq; in alijs etiã talia quædam sunt quæ arte dicuntur. An non sic est, ô Phædre? PHAE. Ita prorsus. SOC. O quàm callide abstrusam artem adinuenisse videtur Tisias, vel quicunq; alius fuerit, vel quocunq; alio cognomine delectetur. Sed nunquid hoc, ô amice, dicemus, an non? PHAE. Quid istud? SOC. O Tisia iampridem antequam accederes affirmabamus probabile istud, & verisimile vulgo non aliter quàm per veritatis similitudinem fieri. Similitudines autem veri ab eo qui veritatẽ nouit, aptissime vbiq; reperiri posse asserebamus. Quapropter si aliud quicquam de hac arte dixeris, auscultabim' quidẽ: sin minus, his quæ paulo antè diximus, fidem pręstabimus, quòd videlicet nisi auditorum quis ingenia nouerit distinxeritq;, atq; res ipsas in species suas discreuerit, rursusque singula idea vna comprænhenderit, nunquã dicendi artem quoad homini licet, adipiscetur. Hoc autem sine longo studio assequetur nunquam. In quo nõ ideo insudabit vir prudẽs, vt dicere & agere ad homines possit, sed vt ea potius pro facultate & loqui & facere quæ dijs grata sint valeat. Viri enim nobis sapientiores, ô Tisia, virum mentis compotẽ aiunt non id meditari debere, vt conseruis suis nisi prout contigerit, obsequatur, sed vt dominis bonis atque ex bonis obtemperet. Quamobrẽ si longior sit circuitus, ne mireris. Non enim vt ipse putas, sed magnarum rerum gratia circumeundum. Erunt autẽ, vt ratio dictat, si quis voluerit, hæc pulcherrime ex illis effecta. PHAE. Perpulchre admodum dici hoc videtur, ô Socrates, modo aliquis assequi possit. SOC. At pręclarum est, ad pręclara semper anniti, & quicquid cõtigerit tolerare. PHAE. Valde. SOC. De arte hactenus, & inscitia orationis sit dictũ. PHAE. Satis profecto. SOCR. Reliquum est vt scribendo quid deceat, quid dedeceat dicamus. PHAE. Planè.

De scribendi decore.

SOC. Scisne quo pacto maxime de sermonibus dicendo vel agẽdo deo placere potes, PHAE. Minime. Tu vero. SOC. Audiui equidẽ nonnulla à veteribus tradita: verum autem ipsi intelligunt. Id vero si nos inueniremus, nũquid humanarum deinceps nobis opinationum cura nulla futura sit? PHAE. Ridicula sane interrogatio, sed quæ audisse dicis, recense. SOCR. Audiui equidem circa Naucratim Aegypti priscorum quendam fuisse deorum, cui dicata sit auis quam Ibim vocant, dæmoni autem ipsi nomẽ Theuth: hunc primum omnium numerum, & numeri computationem inuenisse, geometriamq;, & astronomiam, talorum rursus alearumque ludos, & literas. Erat tunc totius Aegypti rex Thamus, & in eminentissima amplissimáq; ciuitate, quas Græci Aegyptias Thebas appellant, deumque ipsum Ammonem vocant. Ad hunc Theuth profectus, artes demonstrauit suas, dixitque eas distribui deinceps Aegyptijs cæteris oportere. Verũ ille quæ cuiusque vtilitas foret, interrogauit: & ipso referente, quod bene dictũ videbatur, probabat quidẽ: quod contrà, vituperabat. vbi multa de qualibet arte in vtranq; partem Thamus fertur Theuthi ostendisse, quorum singula si enarrare pergamus, prolixior erit oratio. Cùm verò ad literas descendissent, Disciplina hæc, inquit Theuth, ô rex, sapientiores & memoria promptiore Aegyptios faciet. Memoriæ nanque & sapientiæ remedium id est inuentum. At ille, O artificiosissime Theuth, inquit, alius quidem ad artis opera fabricanda idoneus est, alius ad iudicandũ promptior quid emolumenti damniue sint vtentibus allatura. Atqui & tu literarum pater propter beneuolentiam contrarium quàm efficere valeant affirmasti. Nam illarum vsus propter recordationis negligentiam obliuionẽ in animo discentium pariet: quippe qui externis literarum confisi monimentis, res ipsas intus animo non reuoluent. Quamobrem non memoriæ, sed monitionis remedium inuenisti. Sapientiæ quoque opinionem potius quàm veritatem discipulis tradis. Nam cum multa absq; præceptoris doctrina perlegerint, multarum rerum periti vulgo cum ignari sint, videbũtur. Consuetudine quoq; molestiores erunt, vtpote qui non sapientia ipsa sint præditi, sed opinione sapientiæ subornati. PHAE. Facile tu, ô Socrates Aegyptios, & alios cuiusuis gentis sermones facis. SO. At, ô amice, qui in Iouis Dodonæ templo versantur, ex quercu sermones primos fatidicos erupisse asserũt. Priscis itaq; illis, vtpote qui non ita vt vos recentiores, sapientes erant, satis erat ob eorum inscitiam petras & quercus audire, modo vera promerent. Tu forsitan interesse censes, quisnã cuiúsue sit, qui dixerit. Non enim id solum consideras, veráne an falsa dicantur. PHAE. Recte admodũ increpuisti, ac mihi videtur ita in literis euenire, vt Thebanus ait. SOC. Igitur quicunque se putant sic artem aut mãdare literis, aut mandatam suscipere, vt certum quiddam & firmum ex literis sit futurũ, admodum ineptus est, ac reuera Ammonis vaticinium prorsus ignorat, cum plus aliquid in scriptis esse credat, præter id quod sciẽti res ipsas quæ in literis significantur, commemorant. PHAE. Rectissime. SOC. Graue id habet, ô Phædre, scriptura, & picturæ reuera persimile. Picturæ nanque opera tanquam viuentia extant: si quid vero rogaueris, verecunde admodum silent. Non aliter sermones putabis fortasse quasi aliquid ipsos intelligẽtes dicere. Verum si sciendi auidus ab ijs dictorum aliquid sciscitaberis, idem in his semper, & vnum significatur: omnisque sermo cum semel scriptus est, passim reuoluitur æque apud intelligentes, atque alios, inter quos minime decet, nescitq; dicere qui-

bus oportet, & quibus non oportet. Iniuria vero immerito contumeliaque affectus patris semper eget præsidio. Ipse enim neque aduersario repugnare, neq; opem ferre sibijpsi potest. PHAE. Hęc quoque recte abs te dicta videntur. SOC. Quid porrò? Alium videmus sermonem huius fratré, quemadmodum legitimus sit, & quanto melior atque potentior quàm is nascatur? PHAE. Quem istum? & quomodo fieri dicis? SOC. Eum, inquam, qui in animo discentis cum sciētia scribitur, quia sibijpsi auxiliari potest, intelligitq; apud quos loquēdum sit, apud quos tacendum. PHAE. Scientis sermoné dicis viuentem, & animatum, cuius oratio scripta simulacrum quoddā non iniuria nuncupabitur. SO. Omnino. sed hoc quoque mihi dicas. Mentis compos agricola nunquid charissima sibi semina, quorū fructus expectat, æstate in Adonidis hortis summo studio & diligentia sparget, gaudetq; spectare eos intra dies octo iā pulchros effectos: An potius si quando id egerit, festi cuiusdā diei ludiq; gratia faciet? At vbi serio agens agriculturæ studiū adhibuerit, feret quidem vbi conuenit, & satis se consecutum putabit, si octo mensiū interuallo satio sua ad fruges peruenerit? PHAE. Ita prorsus, ô Socrates, illa quidem ioco, vt ais, hęc autem serio faciet. SOC. Hominem vero iustorū, honestorum, bonorumq; scientiam possidentem agricola imperitiorem ad semina sua spargenda putabimus? PHAE. Minime omnium. SOC. Non igitur in aqua nigra studiose ipsa calamo cū sermonibus seminabit, cū succurrere illis periclitātibus nequeat, nequeat & ex ipsis veritaté sufficiētes ostendere. PHAE. Certe id nō est consentaneum. SOC. Non sanè. Cæterū hortos quidem literarum, vt ludi causa, vt videtur, feret atque describet, & postquam scripserit tanquam monimenta thesaurosque ad senectutis futuræ obliuionem, tam sibi, quàm cęteris vestigiorum eorundem sectatoribus, lætabitur vtiq; natos iā tenellos suos fructus inspiciens, cæterisque hominibus ludos alios sequentibus, & conuiuia horumque similia celebrantibus, ipse interim his omissis in sermonum oblectamentis vitam ducet. PHAE. Præclarissimū præ aliorum vilissimo narras, ô Socrates, eius ludū, qui potest in sermonibus ludere, ac de iustitia, & alijs quæ tu dicis, confabulari. SOC. Est ita profecto, amice Phædre. sed multo mea sententia in his præclarius studium, quando quis arte dialectica vtens animam nactus idoneā sermones cum scientia plātat, & seminat, qui & sibijpsis, & satori suo afferre opem possunt fructúsue producunt, & semina reddunt. Vnde alij in moribus alijs nati id semper munus immortale seruare possunt, atque eum qui hæc habet, beatissimum quoad homini licet, efficiunt. SOC. Multo id quoque præclarius. SOC. Nunc iam illa, ô Phædre, his concessis discernere possumus. PHAE. Quænam? SOC. Ea videlicet quorum cognoscendorum gratia hucusque descendimus, vt vituperationem Lysiæ discuteremus in ipsa scribendi arte, sermonésq; ipsos, qui vel arte, vel sine arte scribuntur: artificiosum quidem, & artis expers, satis iam declarasse videmur. PHAE. Sic apparet. SO. Meminisse rursus oportet non prius posse aliquem, dicendi artem ad summum callere ad persuadendum atque docendum, vt ratio superior nobis ostendit, quàm veritatem earum rerum quas dicit aut scribit cognouerit, vniuersamque rem definire, & definitione posita rursus secundum species vsque ad indiuidua diuidere nouerit: atque hac ratione animam contemplatus, & quid cuique ingenio congruum est aucupatus, ita maxime disponat exornetque sermonem, variæ quidem animæ varios, & harmonia multiplices, simplici vero simplices sermones accommodans. PHAED. Sic prorsus apparuit. SOCR. Quid autem de illa quæstione dicemus quam suprà tetigimus? honestúmne an turpe sit orationes pronuntiare, & scribere, & quomodo studium hoc iure vituperari queat, quomodo nequeat? Num superiora nobis hoc satis declarauerunt? PHAE. Quænam illa? SOC. Quippe, siue Lysias, siue alius quispiam scripsit quandoq;, aut scribit, scribétque priuatim quicquam, vel publice ciuiles quasdam constitutiones, ita vt suis in scriptis magnam quandam stabilitatem & certitudinem putet inesse, turpe id esse scriptori, siue dicatur à quoquam, siue non dicatur, putandum est. Siquidem ignorare quid verum sit, quid falsum, de iustis & iniustis, de bonis & malis, etiam si vulgus vniuersum laudauerit, fieri nunquam potest quin sit reuera turpissimum. PHAE. Turpissimum. SOCR. Contrà qui in oratione quacunque de re scripta ludum iocumque necessarium putat, orationémque nullam aut solutam, aut astrictam numeris magno componendi studio dignam esse ducit, instar eorum qui sine dijudicatione & doctrina persuadendi tantum gratia carmina recitare consueuerunt: sed reuera sermonum illorum optimos commonendi peritos causa compositos fuisse: in sermonibus autem his, qui docendi discendique causa dicuntur, ac vere in animo de iustis, honestis, & bonis scribūtur, duntaxat perspicuitatem perfectionémque inesse, eosque solos studio dignos existimat: iudicatque sermones huiusmodi filios suos legitimos esse vocandos, cum ante omnia qui ipsi inest, si modo sit inuentus, deinde quicunque ex hoc fœtu filij, fratresque, vel in ipsius, vel in alijs aliorum mentibus, sic vt decet, nati sunt, reliquos autem omnes postponit: hic vir, inquam, talis, ô Phædre, videtur esse, quales esse nos exoptaremus. PHAE. Equidem vt dicis, cupio prorsus, & voto precor. SOCR. Sed hæc iam satis à nobis de arte dicendi, quasi ludentibus dicta sint. Quare Lysiæ dicas, nos ad nymphæ Musarumque profluentem profectos, sermones quosdam audiisse, qui dicere iusserunt Lysiæ, cæterisque orationum scriptoribus, Homero prætera, & siquis alius nudam poesim, vel cantu exornatam composuit, Soloni postremo, & omnibus qui ciuilis institutiones literis mandauerunt: quòd si veritatis conscij talia composuerunt, possuntque sua in discussionem tracta defendere, ac dicendo efficere, vt præ verbis scripta vileicāt, non vtique ab his quæ calamo luserunt, sed ab illis potius quæ serio excogitarunt, cognominandi videntur. PHAEDR. Quænam cognomina, & quo pacto accommodas? SOCRAT. Sapientis cognomen, ô Phædre, magnum solique Deo conuenire videtur. Philosophi vero, aut similis alicuius cognomine eiusmodi viros quales modo descripsimus, conuenientius modestiusque nuncuparemus. PHAEDR. Certe non dedecet. SOCRAT. Eum igitur qui nulla habet in se præstantiora ijs quæ conscripsit, & sursum deorsúmque retorquens, diuturna emendatione addendo, vel subtrahendo composuit, iure poëtam vel orationum legúmue scriptorem cognominabis? PHAEDR. Quidni?

SOC.

SOCR. Hæc itaque amico referas tuo. PHAE. Tu verò quid facies? neq; enim amicus tuus prætermittendus. SOC. Quis iste? PHAE. Isocratem probum inquam. Quid illi nunciabis? ô Socrates. Quem esse dicemus? SOC. Adolescens etiã nũc, ô Phædre, Isocrates est. Sed quid de illo augurer, lubet dicere. PHÆ. Quid tandem? SOC. Maiore ingenio mihi videtur esse, quã vt cũ orationibus Lysiæ cõparetur. Præterea ad virtutẽ maiore indole, vt minimè mirum futurũ sit, si cũ ætate processerit, aut in hoc orationũ genere cui nũc studet tantũ quantũ pueris reliquis præstet omnibus, qui vnquã orationes attigerunt, aut si nõ cõtentus his fuerit, diuino aliquo animi motu maiora cõcupiscat, inest enim natura philosophia in huius viri mẽte quædam. Hæc ergo ab ijs dijs accepta, Isocrati mihi dilectissimo nũcio. Tu illa Lysiæ tibi charissimo. PHAE. Ita fiet. Sed abeamus hinc cũ æstus nonnihil iam deferbuerit. SOC. Vota prius his facienda sunt quàm abeamus. PHAE. Quidni? SOC. O amice Pan, & alij omnes, qui locũ hũc colitis dij, date mihi vt pulcher intus efficiar: & quæcunq; extrinsecus habeo, intrinsecis sint amica. Diuitem autem sapientem solum existimem. Tantum verò mihi sit auri, quãtum nec ferre nec ducere queat alius, nisi vir temperãs. Nunquid aliud orãdum censes? ô Phædre: mihi enim satis est est precatum. PHAE. Mihi quoq; eadem opta. Amicorum enim communia omnia. SOC. Abeamus.

Hæc Cicero in Oratore his verbis.

APOLOGIA SOCRATIS.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

ANTIQVI gentium Theologi in treis diuisi sunt sectas. Alij quidem dæmonibus solum sacrificabant, diffidentes, vt arbitror, vota hominũ ad cœlestia peruenire. Alij vero cœlestia quoque colebant, putantes illa non viuere solum atq; intelligere, sed etiam radijs suis circunspicere cuncta atque audire, ideoque tam sacrificiorum ritus ab eis prospici, quàm supplicum laudes precesque exaudiri: veruntamen animorum in corporibus his viuentium vota, ad deos illos, qui nullum cum corporibus commercium habeant, peruenire non posse. Alij denique hos ipsos deos in primis venerabantur, iudicantes à summis rerũ causis effectus omnes etiam humanos tam cognitione, quàm virtute perfectissime contineri. Deos vero vocabant tum visibiles, id est cœlestes, tum inuisibiles, id est, supercœlestes, quos nostri vocant angelos, & ipsi deos, quasi proximos summi Dei contemplatores atque ministros. Præterea triplicem hi prouidentiam esse putant. Vniuersalem quidem in Deo, per quam omnibus omnia prospiciat atque præbeat. Minus verò in dijs vniuersalem, per quàm omnibus quidem consulant, non omnia tamẽ munera, sed quædam omnibus exhibentes. Particularem denique in demonibus, qua videlicet quædam quibusdam iam largiantur. Et dæmones quidem in totidem distribuũt ordines, quot in cœlo sunt stellę, vt alij Saturni sint, alij Iouiales, alijque similiter. Cunctos autem ordines & in igne collocãt, sed ignea ratione, & in aëre puro, sed ratione aerea, & in aëre crasso, ratione videlicet aquea. Hos aqueos arbitrantur alios alijs speciebus viuentium præsidere, sensualique & vegetali vbique naturæ fauere. Quos Plato inquit, statim ab initio malorum plurimis voluptatem immiscuisse. Aëreos autem dæmones rationali potius fauere potentiæ, eamque à vegetali sensualiq; natura quodammodò segregare. Igneos tandem discursum rationis ad sublimiora contemplanda cõuertere. Atque hoc pacto voluptuosæ vitæ dæmones aqueos, actiuæ aëreos, contemplatiuæ igneos dominari. Cum verò deos immortales atque impatibiles arbitrentur, homines vero mortales atque patibiles, dæmones omnes quidem affectu patibiles, superiores verò mediosque etiam immortales, infimos vero longæuos. Præterea in omnibus affectus erga corporea collocant: sed in primis secundum quendam tranquillæ prouidentiæ morem: in secundis humanos quidem, sed moderatos: in tertijs ad perturbationes nostras iam declinantes. Item dæmones alios naturales ab initio constitutos, alios peregrinos, scilicet hominũ animos in aerea translatos corpora, hominesq; ea qua antea consueuerant ratione curantes. Præterea alios dæmones plagis terræ maioribus, alios angustioribus vrbibusque præesse. Quosdam etiam homines singulos gubernare, quos animæ labentes in corpus fuerint pro vitæ electione sortitæ, deinceps electæ vitæ duces & exploratores & iudices. Proinde animas hominum alias Saturniorum dæmonum, alias Iouialium, alias aliorum tum siderum, tum dæmonum naturis accommodari. Corporum quoque nostrorum complexiones simili quadam ratione distingui. Animalia item & plantas metallaque & lapides ad siderum similiter dæmonumq; varietatem inter se natura discerni, vt alia inter hæc solaria sint, alia vero lunaria, cæteraque similiter. In his quæ diximus, Platonici omnem sacrificiorum, oraculorum, diuinationum vim consistere arbitrantur. Profectò & ipse Plato antiquiores theologos imitatus, & Platonici omnes oraculorum historiam vbique tanquam veram accipiunt, rationibusque confirmant. Mitto quantam his in Phædro adhibeat fidem, quantam & in Timæo, in Phædro quidem humanam sapientiam præ illa quæ ab oraculis furoribusque diuinis habetur nihili pendens: in Timæo autem dicens eatenus à philosopho de rebus diuinis affirmandum esse, quatenus diuinis oraculis confirmetur. Mitto quàm plurima apud Platonem similia. certe in Apologia totam Socratis sui defensionem ab oraculis vaticinijsque auspicatur: imo vero, quod maximum est, totam Socratis & sapientissimi & iustissimi vitã asserit tum ad Apollinis oraculum, tum ad sui cuiusdam dæmonis vaticinium institutam. Si quæras qualis Socratis dæmon fuerit, respondebitur igneus, quoniam ad contemplationem sublimium erigebat. Item Saturnius, quoniam intentionem mentis quotidie mirum in modum abstrahebat à corpore. Attributus quoque ab initio, non acquisitus. Nam sibi à puero dicit aspirauisse. Non prouocabat vnquam, quia non Martius, sed sæpe ab actionibus reuocabat, quia Saturnius. Item non adhibebat calcaria viro satis per se ad honesta propenso, sed cohibebat fræno, vbi in eligendis ad finem vijs ob coniecturarũ fallaciam posse decipi videretur. Aspirabat menti, ostenta oculis, voces auribus suggerebat. Sed quibus oculis atque auribus? visui videlicet atque auditui qui per omne eduntur corpus æthereum sub manifesto hoc corpore latens. Poterat autem Socrates per æthereos sentire sensus, ab elementalibus sensibus se facile reuocans. Ostensa cernebat per eosdem sensus & somnians pariter atque vigilans. Similiter Auicenna probat prophetas angelorum & species cernere, & voces audire. At cur Socrates paucique similes dæmonem suum animaduertunt? Quoniam pauci vel genitura, vel disciplina dæmonici sunt plures humani, plerique ferini. Cur item aliàs dæmonem, aliàs Deum vocat? Quia sublimis dæmon Socratem, quasi Dei interpres nunciusque afflabat. Sed nunquid ipsum Socratis intellectum possumus dæmonem nuncupare? Possumus certè. Nam Timæus inquit, Deum nobis supremam animi partem tanquã dęmonem tribuisse. Rursus in Symposio ipse mentis amor ad diuinam pulchritudinem contemplandam, dæmon cognominatur. Verum pręter hæc necesse est superiorem nobis substantiam dæmonis præsidere, propterea quòd vt in Symposio Legibusque probatur, humanum genus vtpote à diuinis maxime distans, media quadam natura indiget, qualis est dæmonica, quasi conciliatrice. Neque iniuria diuina prouidentia, vt in Politico Protagoraque probatur, dæmones nobis præfecit propinquiores quasi pastores, siue vt in Critia dicit, gubernatores. Homo siquidem in hac ignorantiæ caligine constitutus, innumerisque fortunæ vel malis agitatus, vel distractus illecebris, ad constitutum sibi à Deo finem absque perpetuo Dei auxilio peruenire non potest. Hinc probat Deum nos dæmonibus purioribus, quasi rectoribus commendasse, qui vaticinijs, augurijs, somnijs, oraculis, vocibus, sacrificijs, inspirationibus adiuuarent. Horum vero ex numero esse vult familiarem Socratis dæmonem à mente Socratica differentem. Hæc enim Socratem sæpe prouocat, ille vero prouocat nunquam. Item hæc nisi loquatur, aut scribat, docere non potest. Ille vero, vt in Theage probatur, multos etiam silendo docebat. Præterea quòd & voce & signis Socratem corrigat, significat dæmonem hunc aliquid esse præter mentẽ. At si minus tibi placet & familiarẽ hominis ducẽ dæmonẽ appellare, saltẽ, vt placet nostris, bonũ angelũ appellato. Post hæc Apologia nos cogit nõnihil de oraculis statuisque tractare. Principio si quæras quã ob causam dæmones solita illa quõdã miracula nostris seculis nõ efficiãt: respõdebitur, Christũ & dęmones malos suo illo ĩperio priuauisse, & hominib⁹

 cum

tum omnem dæmonum cultum, tum artem dæmonicá sustulisse. Si rursus interroges, qua ratione vel in statuas, vel in homines dæmonum trahantur influxus, diligenter attende. Trahitur quotidie aliquid naturale p artē: ceu quoties lignū quod propter densissimam crassitudinem accendi à tenui quadam flamma non poterat, vel oleo illiniunt, vel inficiunt sulphure rapiuntque in fomite flammam. Trahitur & quotidie diuinum aliquid per naturam, quando fœtus tener in aluo certo affectus figuratusque modo sic per naturā à Deo humanā haurit animā, vt per magicā statua à mūdo accipit dæmonē. Vnde Aegyptij naturā quoq; magā appellauerūt, vt ipsam magicā in attractu quodā similiū per similia, vel cōuenientiū saltē p cōuenientia collocātes. Emittis quotidie vocē, emittis & tui vultus imaginē. At non vbique vox in te tua & imago remittitur, Paries dūtaxat ita dispositus, sic oppositus vocem per echo reflectit, & speculare corpus tuam tibi reddit imaginem. Esto igitur specularis & ille paries, subito totus, vt ita dixerim, eris in illo. Ibi enim videberis, audieris, intelligeris, ferme vt in statua dæmon. Si Trismegistum consulueris, disces ex proprijs mundi materijs certo cuidam dæmoni congruentibus compositam rite statuam confestim per dæmonem congruum animari, vel per dæmonem, inquit, vel per angelum. Intellige, vel per impuriorem, vel per puriorem spiritum afflari solere. Audies quoque Mercurium hunc veteres plerosque damnantem, quòd diffidentes, vel esse numina super cœlum, vel terrenorum vota ad cœlestia superioraque peruenire, fabricauere statuas habitacula dæmonum, quos quasi familiares colerent deos. Putabat sane, quamuis interdum in delubra dæmones salutares aduocarentur, sæpe tamen descendere noxios. Audisti paucis tractum dæmonum in corpora statuarum. Audi quoque paucis raptum in corpora hominum. Quando vel per atram bilem vel aliquid simile, aut vitium totus in imaginationem conuertitur animus, facile fit inferiorum dæmonum domicilium, quorum præsentia & insaniat, & animo simul vexetur, & corpore. Quando per philosophicam purgationem transfertur totus in rationem, euadit sedes dæmonum mediorum, à quibus humanarum rerum sæpius, quandoque etiam naturalium miras accipiat rationes. Quando per pietatem erigitur totus in mentem, sublimium dæmonum fit spiraculum, seu potius angelorum, quibus vtique ducibus mirum in modum arcana penetret diuinorum. Optas, video, intelligere, quibus potissimum oraculis, siue per statuas, siue per homines editis, Plato confidat. Scito his duntaxat, quæ certa ratione compertum sit non per fallaces dæmones, sed per veridicos, siue per angelos potius promisisse. Nam & ab ipsis Aegyptiorum mysteriis acceperat, Iouem impuriores dæmones ad inferos deturbasse, qui & homines similiter pro viribus ad ima detorqueant: & à Pherecyde Syro, multos ab Ioue dæmones rebellasse, quorum exercitus Ophioneus duxerit serpentinus. Ab his ergo maleficis cauendum esse diligentissime iudicabat. Socrates autem proprijs rationibus atque singulis adductus, & oraculo cuidam, & suo cuidam dæmoni se committebat pro arbitrio perducendum. Denique vtcunque sit, ita sisam ad hæc instituit vitam, vt æterna semper temporalibus anteponeret: iniustitiam magis timeret, quàm mortem: pro veritate, pro pietate, pro charitate, non dubitaret labores, penuriam, contumelias, iniurias, verbera, mortemque subire. Huic apud homines veritas falsas calumnias peperit, charitas odium, pietas accusationem impiam atque mortem. Sed hæc omnia parui, imo nihili pendit, sperans apud diuinum iudicem pro bonis bona mereri. Ergo hac spe & fiducia fretus, & libenter accessit ad iudices, neque excusauit se, sed iu lices accusauit: atque tanquam vates, quod euenire ait his, qui sunt prope mortem, pœnitentiam illis pœnamque prædixit post falsum iudicium secuturam, & ipse interim mira mentis lætitia & vultus alacritate ad iudicem migrauit æternum. Statueram hic satis honestum argumento, seu potius commentariolo finem imponere. Sed duo parumper me dubia remorantur. Primum Socraticum illud & hic, & sæpe alibi repetitum: Hoc equidem vnum scio, quòd nihil scio. Multa tamen & hic & alibi affirmat quasi sciens. Sed hoc illi simile est: Ego dixi excessu meo, omnis homo mendax. Ait itaque Socrates: Ego abstractus à corpore, raptus à dæmone, illustratus à Deo, scio equidem in diuino lumine hoc vnum, videlicet quod alioquin coniunctus corpori nihil in lumine naturali scio. Nescio, inquam, in naturali lumine re ipsa, per ipsum affirmationis modum. Eiusmodi enim scientia, Dei propria est, qui & naturas ipsas, & naturarum causas comprehendit, quum ipsemet fecerit. Scio tamen multa per quendam negationis modum. Veluti quòd Deus non sit corpus, potius quàm quid sit. Item quòd anima non sit mortalis, magis quàm quid sit. Rursus quòd bonum absolutum non hoc est, aut illud bonum, potius quàm quid sit. Atque hoc pacto Socrates & scit, & docet multa. Hoc illud insuper quod dæmon eum reuocat, non prouocat, id est, ad negandum illuminat eum potius quàm affirmandum. Nonnunquam verò affirmat quædam, & illa quidem magna, tanquam videlicet non à dæmone tantum raptus, sed Deo iam plenus. Affirmat quoque vbi sanctorum adducit veterum testimonia, vel animas hominum à mortuis resurgentium citat in testimonium. Sequitur altera dubitatio: quam ob causam Socrates, cum nunquam soleat dubitare, quin animus sit immortalis, in fine tamen Apologiæ hac vtitur disiunctione: Aut nullus post mortem superest sensus, aut superest aliquis. Responde primo quidem, non de omni sensu, id est de omni cognitione, sed de nostrarum rerum sensu, vel nostro simili dubitare. Quod quidem significatur, per illa quæ in parte disiunctionis altera deinde subduntur, vbi idem quod & in Republica dicit, separatas videlicet animas eodem pacto sese illic, quo & hic solebant agnoscere. Vbi considera dictum contra illos qui dicunt animas de corporibus in corpora transmigrare. Deinde tutius quoque ita responde, Socratem hac in præsentia disiunctione non vti, quia de illo censeat dubitandum, quod vbique tum per scientiam negatiuam, tum per diuinam inspirationem approbationemque constantissime tenet, sed aduersariorum suorum personas in præsenti respicere, qui cum obesse illi omnino studerent, inferebant ei mortem tanquam proculdubio malam. Socrates ergo contrà infert, nullo modo esse malam, siue sic, siue aliter se nostræ res habeant. Vbi illud quod de mortalitate apparet ambiguum, propter illos est adiunctum, qui tanquam tyranni Epicureo more deridere Socratem potuissent, quasi facile posset decipi, si ex eo solo affirmauisset mortem non esse malam, quòd post hanc vitam alia supersint bona. Quæ quidem æterna bona, & si constabant Socrati, illis tamen nullo modo constabant, neque in angusta illa temporis breuitate poterant demonstrari, quæ in Phædone & sæpe alibi demonstrantur. Tu vero nota certam Socratis nostri fiduciam, amicis prope finem Apologiæ dicentis: Bene de morte sperare debetis. Nihil enim mali bono viro vel viuenti, vel defuncto potest accidere. Res enim hominis quodammodo Deo similis à Deo non negliguntur. Quod autem extrema ad iudices voce clamauit, Ego quidem hinc abeo moriturus, vos vero victuri, vtri vero nostrum in melius erant, soli Deo est certū, intellige nō dubitare illum, quod paulo antè affirmabat, sed dicere soli Deo certū esse per seipsam affirmationisque rationem: posse tamen homini certum fieri per ipsum Deum negationisque rationem. Adde quod affirmare non audet se tam purgato tūc animo emigrare, vt præsentem migrationem affirmet omnino animum suum statim cœlesti patriæ reddituram.

QVA vos ratione, ô viri Athenienses, affecerint accusatores mei, nescio equidem: me certe sic affecerunt, vt mei ipsius penè oblitus fuerim, vsq; eo ad persuadendū accommodate dicebant: quāuis nihil, vt ita loquar, veri ad vos detulerunt. Sed ex multis quæ falsò asseuerabant, id sum potissimū admiratus, quod vobis cauendū esse monuerūt, ne à me quasi eloquēte deciperemini. Quod enim asserere id minimè erubuerint, cui⁹ ego mox redargutionem opere ipso facturus eram, quandoquidem in præsentia vobis appareo longe ab eloquētia alienus: hoc, inquam, mihi super omnia visum est impudentissimum, nisi fortè eloquentem isti vocant vera dicentem. Si enim ita dicant, profiterer equidem me, quamuis non eorum more, rhetorem esse. Quippe cum hi, vt equidem dico, veri nihil dixerint, à me verò vos vera omnia audituri sitis. Neque verò per Iouem, ô viri Athenienses, fucatam à me orationem, quemadmodum ab istis, verborum nominumq; elegantia, neq; aliter exornatam, sed ijs quę casu & fortuitò occurrerint verbis contextā audietis. Confido enim me iusta dictu rum, neq; quisquā vestrū speret me aliter esse dictu rū: alioquin neq; ætatē hanc, ô viri, deceret, adolescentulorum

scentulorum more verbis studiosè formatis huc ad vos ingredi. Quinimò vehemēter, ô viri Atheniēses, id oro, & obsecro, vt si ijsdē me verbis in respōdēdo vtentē audietis, quibus & in foro apud argentariorū mensas, vbi plerique vestrùm me nonnunquam audierunt, & alibi, ne admiremini, néue grauiter id feratis, sic enim res se habet, venio equidem nunc primum in iudiciū, plures quàm septuaginta annos natus, ex quo fit vt in eo dicēdi genere, quod hic vsurpatur, reuera sim peregrinus. Et profectò quēadmodū si peregrinus Athenas venissem, ignoscereris vtiq; mihi peregrina voce & forma loquenti, pro educationis meæ cōsuetudine: ita & in præsentia vos precor, neq; id quidem iniuria, vt loquēdi formam minimè attendatis, quæ prout contingit, tū melior, tum deterior esse potest, sed idipsum consideretis, huc mētem adhibeatis, iustáne, an iniusta dicam. Hoc enim iudicis officiū est, rhetoris autem officium, vera loqui. Iustum est autem, ô viri Athenienses, me primo quidem ad accusationem primam falso confictam, & ad primos accusatores respondere: deinde ad nouissimam atque nouissimos. Me quippe multi iam multis annis falso apud vos accusarunt, quos equidē magis formido, quàm Anyti adstipulatores, quanquam & hi sunt in persuadendo potentes. Sed illi potentiores, ô viri, qui plerosque vestrum à pueritia occuparūt, accusantes me procul à veritate, atq; vobis persadentes: esse videlicet Socratem quendam sapientem, eorū quæ super aërem, quæq; sub terra fiūt, perscrutatorem, qui soleat causam deteriorē, disserendo meliorem efficere, hi profectò, ô viri Athenienses, qui hunc de me rumorem diuulgauerūt, mei accusatores potentissimi sunt. Qui enim hæc audiunt, opinantur harum rerum perscrutatores nō credere deos esse. Profectò accusatores huiusmodi & permulti sunt, & longo iam tempore me accusant, & in ea ætate vobis suaserunt, in qua plerique vestrùm pueri aut certe adolescentuli perfacile credidistis, deserta in causa, nemine me defendente. Atq; id quod à defensionis ratione omnium alienissimum est, neq; nomina quidem illorum scire licet, atq; proferre, prçterquàm si quis illorum comœdus sit. Quotcunq; verò per inuidiam & calumniam hæc vobis rursus persuaserunt, quiue ipsi persuasi persuaserūt alijs, hi omnes infiniti omnino sunt, nec eorū quenquam in iudicium traducere, nec redarguere licet, sed necesse est aduersus istos tanquā in tenebris pugnare defendendo, atque refellēdo nemine respondente. Existimate ergo & vos, quemadmodum dicebam, accusatores meos duplices extitisse, & qui nuper accusarunt, & qui iamdiu, quales modo describebam. Atq; iudicate me quidē oportere prius respondere illis, quos & ipsi prius, multoque magis audiuistis. Age respondendum mihi est, ô viri Athenienses, illis criminibus, conandumq; in hoc tam breui tempore opinionē istam eximere, quàm vos per calūnias decepti, longo iam tempore contra me concepistis. Opto autem ita demum aduersarios refellere, atque obtinere, si modo id vobis & mihi melius sit futurum. Quanquam difficile id fore arbitror. Neque admodum quale id sit, me latet. Verum, vt Deo placet, ita succedat. Nos autem legi parere oportet, ac defensionē pro nobis afferre. Repetamus igitur ab initio quæ sit accusatio, ex qua aduersus me nata est illa calumnia, qua cōfisus Melitus mihi diē dixit. Quid ergo aiunt accusatores mei? tanquam enim si in iudicio adessent, eorum recitetur accusatio, in qua de calumnia iurarunt. Socrates iniuste agit, atque nimium curiose perquirit quæ sub terra & quæ in cœlo sunt, inferioremque causam reddit superiorem. Præterea alios eadem docet. Talis vtique est accusatio. Nempe talia quædam & vos vidistis in Aristophanis comœdia: Socratis enim illic persona circūfertur, affirmans se per aërem peruagari: & complures eiusmodi nugas. Quarum ego rerum neque multum, neque parum quicquam scio. Neque hæc dico, quasi harum rerum scientiam parui faciam, siquis in huiusmodi rebus sit sapiens, quo minus tanti criminis reus à Melito accuser: sed quia reuera, ô viri Athenienses, horum nihil scio. Testes autem huius plerosque vestrùm adduco. Oro vos docere & exponere inuicem velitis, quotquot me colloquentem aliquando audiuistis, audiuistis autem plerique vestrùm. Recensete igitur inuicem, nunquis vestrum aliquādo ijs de rebus quicquam, siue multum, siue parum audiuerit, disputantem: atque ex hoc deniq; cognoscetis eiusmodi esse cætera, quæ multi de me circunferūt. At enim horum nihil est verū. Quinetiam à quopiam audieritis me homines docere, atque inde pecuniā facere, neque id quidem verum est. Atqui præclarum id mihi videtur, siquis docere homines possit, quemadmodum Gorgias Leontinus, & Prodicus Chius, & Hippias Eleus. Quorū vnusquisque, ô viri, eam facultatē habet, per quam ad singulas profecti ciuitates, adolescentibus quibus liceret in patria suorum se ciuium disciplinæ gratuito commēdare, persuadent vt se aliorum disciplina relicta sectentur, ac data pecunia, gratiam insuper habeant. Est & alius quidam vir hic sapiēs Parius, quem ego huc venisse audiui contingit enim vt in eum aliquando virum inciderē, qui plus pecuniarum in Sophistas expendit quàm cæteri omnes, Calliam, inquam, Hipponici filium. Hunc ergo interrogaui. Duos enim habet filios. O Callia, inquam, si filij tui pulli equini aut taurini essent, haberemus aliquem quem illis mercede adhibita præficeremus, qui eos pulchros & in suo vtrunque genere excellentē efficeret, esset verò talis aut equestrium aliquis, aut agricolarum. Nunc verò cum filij tui sint homines, quémnam cogitas illis præficere? Et quisnam huius humanæ ciuilisque virtutis scientiam habet? Arbitror id te cum filios habeas, cogitauisse. Estne, inquam, talis aliquis, an non? Est profectò, inquit ille. Quis inquam est? & vnde? & quanta mercede docet? Euenus, inquit, est, ô Socrates, Parius, merces verò quinque minæ. Atque ego Euenum felicem iudicaui, si reuera hanc habet artem, atque adeo diligenter docet. Nam & ipse quoque si talia scirem, admodum gloriarer, & magni me facerem. Sed certè, ô viri Athenienses, hæc equidem nescio. Requirat igitur forsan aliquis, quidnam, ô Socrates, tuum est opus? Et vnde aduersus te exortæ sunt hæ calumniæ? nisi enim aliquid præter aliorum consuetudinem ageres, nunquam tantus de te rumor concitatus esset. Nam vnde de te sermo tam frequens, nisi egisses aliquid à cæteris alienum? Dic ergo nobis quid tandem id sit, ne nos de te temere aliquid iudicemus. Iusta sanè hęc mihi videtur interrogatio: atque ego vobis conabor ostēdere quidnam id sit, quod mihi & nomen hoc, & calumniam pepererit. Sed audite iam, & si vereor ne fortè quibusdam ve-

strum iocari videar. Veruntamē existimate me vobis vera omnino dicturum. Equidem, ô viri Athenienses, non ob aliud certe quàm ob sapientiā quādam eiusmodi nomen nactus sum. Sed ob quam sapientiam? Fortè ob eam quæ humana sapientia est. Nam hac reuera sapiens esse videor. Illi verò quos paulo antè cōmemorabam, maiorem fortè quandam humana sapientiam habēt, vel quid dicā, non habeo: neq; enim ego ea prędit' sum. Quòd si quis me hanc posidere dicat, mentitur, & in meā calumniam hæc dicit. Sed ne vobis molestum sit, ô viri Athenienses, néue cōmoueamini, siquid vobis magnū dicere videar, neq; enim ex me duntaxat dicā, sed testē vobis afferā fide dignū. Profecto si qua mihi est sapientia, qualis ea sit, testem adhibebo vobis Delphicū deū. Chærephontē certè nouistis. Ille familiaris mihi erat ab iuuētute, & Atheniēsū populo amicus, ac vnà vobiscū fugit, & simul in vrbē reuersus. Nouistis planè qualis erat Chærepho, quā vehemēs quancunq; ad rē se conuertisset. Hic ergo quādoq; ꝓfectus in Delphos vaticiniū id experiri ausus est. Ne grauiter feratis, ô viri, quod in pręsentia sum dicturus. Interrogauit vtique an esset vllus me sapientior. Respondit Pythia, sapiētiorem esse neminem. De his quidem ipsius hic frater vobis testificabitur: nā ipse Chærephō vita functus est. Considerate verò quorum gratia hæc dicā. Debeo enim vobis aperire vnde hæc aduersum me calumnia sit exorta. Profecto cum hæc audissem, ita mecū ipse reputaui, Quidnam Deus ait? aut quidnam significat? Ego enim mihi cōscius sum, neq; in magnis, neque in paruis esse me sapientem. Quid igitur sibi vult, cum me asserit sapiētissimum? Deum quidem mentiri nō est credēdum, neq; enim id fas est Deo. Atq; ita diu ambiguus scrutabar quid oraculū innuisset. Ac vix tandem post longas ambages viam eiusmodi inueni. Aggressus enim quendam ex his qui sapientes vidētur, sperans, si vsquam, in hoc vaticinium coargui posse, oraculoq; ostendi, non me quidē quē prætecerat, sed illum esse sapientia præferendum. Dum ergo illum examinarem: huius verò nomen promere nō est necessarium, erat autem quidā ex his qui in repub. versantur; illū, inquam, dum examinarem, vnaq; dissererē, ô viri Atheniēses, hunc in modum affectus sum: visus mihi est vir ille videri quidem sapiens tum alijs, tum vel maximè sibijpsi, esse verò nequaquā deinde conat' sum illi ostendere, putare quidem eum esse se sapiētem, sed minimè esse. Quapropter & ille infensus mihi redditus est, & multi q̄ aderāt, grauiter id tulerūt. Itaq; ad meipsum reuersus, ita mecum ipse reputaui, Ego profecto sum hoc homine sapiētior. Apparet enim neuter nostrū pulchrum bonūq; aliquid nosse. Sed hoc interest, quòd hic quidē cū sciat nihil, scire putat aliquid: ego verò quemadmodū nescio, ita nescire me puto. Videor ergo in hac tātula re hoc homine sapientior esse, ꝙ quæ ignoro, neque scire me arbitror. Post hæc alium adij ex his, qui illo insuper sapientiores habentur, in eoq; cōsiderādo omnino similiter iudicaui, atq; illū aliosq; multos mihi reddidi infensos. Proide similiter deinceps processi ad alios, non ignorans quātum aduersus me odium concitarem, ideoq; no abiq; dolore quodam timoreq; procedebam. Veruntamen necessarium mihi visum est oraculum diuinum omnibus anteferre, pasimq; progredi perscrutaturum quid sibi velit oraculū, huiusq; gratia omnes quotcunq; aliquid scire videntur, adire. Et per Canem, ô viri Athenienses, oportet enim vobis vera fateri, tale aliquid mihi cōtingit hæc ex diuino oraculo perquirenti, vt qui opinione hominum maxime probabātur, eos quasi omnium imprudentissimos inuenirē: qui verò inferiores habebantur, eos quantum ad prudentiam spectat, probabilius se habere. Operæpretium est referre vobis errores laboresq; meos, quos equidem propterea sustinui, dum à me oraculum adeo probaretur, vt redargui iam deinde nō posset. Post homines qui in repub. versantur ad poetas me cōtuli, tragœdiarū & dithyrābōrū aliorumq; carminū autores, quasi hic perspicue admodū depræhensurus, esse me his rudiorem. Acceptis itaq; eorū libris, in quibus elaborauisse maximè videbantur, sciscitatus sum eorū sensa, vt nōnihil ab ipsis perdiscerem. Erubesco, ô viri, verū hic vobis aperire, dicendum est tamen. Alij penè omnes præsentes, vt ita dixerim, melius de rebus his loquerentur, de quibus ipsi poëmata conscripserūt. Deprædi igit' breui id in poëtis, eos videlicet nō sapientia facere quæ faciūt, sed natura quadam ex diuina animi concitatione, quemadmodū & hi qui diuino furore afflati vaticinantur. Nam & hi multa quidem dicunt atq; præclara: sed eorum quæ dicunt, nihil intelligunt. Tali quodā pacto poetę affecti fuisse mihi videntur, & simul animaduerti eos in alijs quoq; propter poesim omnium se sapiētissimos iudicare, in quibus nō sunt sapientes. Abij ergo, & hinc eadem omnino sentētia qua & à politicis viris abieram. Tandem verò me ad artifices contuli, vtpote bene mihi conscius quàm nihil istic, vt ita dicam, scirem, hos autem noueram multa & pulchra scire, neq; in hoc equidem deceptus sum. Sciebant enim quę ipse nesciebam, & hac in parte me sapientiores erant. Sed, ô viri Athenienses, in eodem errore quo & poëtas, peritos artifices depręhendi. Nā ob hoc ipsum quod sua rite perficiebāt, vnusquisq; eorū se in cæteris quoq; vel maximis sapientissimum esse putabat. Atqui hic error illam quoq; quæ ipsis inerat, sapientiam offuscabat. Quamobrem si meipsum oraculi loco interrogarem, vtrū eligam, itàne me habere vt habeo, videlicet neq; sciētem quæ illi sciūt, neq; meam inscitiam ignorantē, an vtraq; habentem quæ illi habent, plane mihi ipsi simul atq; oraculo responderem, præstare ita vt habeo me habere. Ob hāc vtiq; inquisitionem meam, ô viri Atheniēses, inimicitiæ multæ difficilimæ, atque grauissimæ aduersus me coortæ sunt, ex quibus multæ sunt calumniæ consecutæ. Nomen verò sapientis mihi propterea exortū est, quòd præsentes plurimum illa me putant scire, in quibus alios refello. Videtur autem, ô viri Atheniēses, reuera solus deus sapiens esse, atq; in hoc oraculo id sibi velle, humanam videlicet sapientiam paruiamò nihili pendendā esse. Quod verò Socratem nominat sapientem, ob id facere, quò nomine meo tanquam exemplo quodam vtens, quasi sic dicat: Is, ô viri, sapientissimus est, qui quemadmodū Socrates, nouit reuera sapientiam suā esse nihili pendendā. Hęc igitur ego sic affectus, & nunc perquirere pasim deo obsecutus, & perscrutari nō desino, cōueniens quemcunque aut ciuium, aut peregrinorū esse existimo sapientē. Ac si quando mihi ille talis non videatur, tunc ipse suffragatus, atq; obsequēs, illū sapientem non esse demōstro. Atq; ob occupationes eiusmodi nullum mihi ferme relinquitur otiū vel ad pu-

ad publicum aliquid cõmemoratu dignũ agendũ, vel priuatũ, sed in extrema paupertate ob Dei cultũ sum cõstitutus. Præterea adolescẽtes maxime opulenti, quiue à negotijs vacãt, me vltro sequẽtes delectanť, cum refelli à nobis homines spectãt. Quinetiã ipsi nonnunquã me imitati, alios deinde cõfutare cõtendunt. Qua quidẽ in re plurimã reperiunt turbam hominũ aliquid se scire putantiũ, cum aut nihil sciant, aut perparum. qui verò ab his conuincuntur, non tam illis quàm mihi reddũtur infensi, clamantq; esse Socratẽ quendam scelestissimũ, iuuentutisq; corruptorẽ. At si quis ab eis sciscitetur, quidnã vel agendo, vel docendo (corrũpat,) nihil quidem assignare possunt, imò prorsus ignorant. Sed ne deesse illis materia videatur, ad ista confugiunt quæ communi voce facile philosophantibus obijci solent, quòd scilicet ea quæ in aëre sunt curat, & quæ item sub terra. Deos verò non credit. & malam causam bonam esse persuadet. vera enim, vt puto, fateri nolunt, se scilicet indignatos, propterea quòd conuicti fuerint, simulare se illa scire quæ nesciunt. Vtpote igitur ambitiosi & vehementes, & multi, ac velut ex composito, atque obnixæ diligentisque persuasionis studio me criminantes, vestras aures impleuerunt, & iandiu, & nuper calumnijs in me sedulo confictis. Ex his autẽ Melitus, & Anytus, & Lycon contra me surrexerunt: Melitus quidem ob poëtas mihi infestus, Anytus verò ob artifices atque reipublicæ gubernatores, Lycon deniq; gratia rhetorũ. Quamobrem quemadmodum ab initio dicebam, admirarer equidem, si opinionem istam tantis cõceptã calumnijs, tam inueteratã, nunc in tam breui tempore amouere à vobis possem. Hæc equidem, ô viri Athenienses, vera vobis loquor, neq; cęlo, neq; subtraho aut magnũ quicquã, aut paruum, quamuis ferme norim in his dicendis me eisdem fore molestum. Quod quidem argumentum vobis est, me vera loqui, atque hanc esse calumniam cõtra me exortam, eiusque causas eiusmodi esse. Et siue in præsentia, siue in posterum hæc inqretis, ita esse inuenietis. Ad illa igitur quæ primi accusatores detulerunt, hæc mihi sufficiens apud vos sit defensio. Ad Melitum verò bonum, & vt ipse ait, patriæ amatorem, reliquosq; accusatores deinceps respõdere conabor. Ac rursus tanquã alij quidã accusatores sint, accusationem iuramento calumniæ vitandæ gratia præstito susceptam in medium adducamus. Habet verò in hũc ferme modum. Socrates iniuste agit, iuuentutem deprauans, ac Deos quos ciuitas putat, ipse nõ putans, sed alia quædam noua dæmonia. Accusatio quidẽ est eiusmodi. huius autem accusationis vnamquanq; partem discutiamus. Iuuenes deprauare me obijcit, atque in hoc iniuriã facere: ego verò, ô viri Athenienses, contrà iniuriari Melitum dico, propterea quòd cõsultò cauillatur ac iocatur, tam facile homines in iudiciũ trahẽs, simulansq; serijs se rebus incũbere, earũq; rerũ habere curã, quæ ipsi nunquã curæ fuerunt. Hoc autẽ ita esse conabor & vobis ostendere. Heus Melite, responde mihi, nunquid ipse maxime cures, vt quàm optimi adolescentes euadant. Curo equidem. Age ergo his nunc dicas, quisnã iuuenes meliores efficiat. Constat enim scire te, cum tibi id curæ sit. Me certe corruptorem eorum, vt ais, iam deprǽhendisti, accusasti his, in iudiciũ traxisti. ergo age, & eũ qui efficit meliores dic his, & quisnam sit, ostende. quidnã, ô Melite, taces? Vidésne nihil

Sic conuertimus ex αἰτιωμοσίᾳ.

te habere quod dicas? Atqui nónne turpe id tibi videtur esse, ac sufficiens argumentum eius quod ipse dico, te hæc nunquam curasse? Verum dic iam bone vir. Quisnã eos efficit bonos? Leges. At verò non istud interrogo, ô vir optime. sed quis homo qui & primum ipsum norit, leges scilicet quibus illi meliores fiant. Hi, ô Socrates, iudices. Quid verò, ô Melite, ais? istíne erudire iuuenes possunt, bonosque reddere? Et maxime quidem. Vtrum omnes? An alij quidem possunt, alij verò nequaquã? Omnes. Bene per Iunonem loqueris, & magnam eorũ qui prosint iuuenibus copiã. Verũ quidnam hi qui audiunt? Faciúntne & ipsi meliores, an non? Ipsi quoque. Quid verò senatores? Et senatores. Sed enim, ô Melite, cauendum est ne concionatores fortè adolescentes corrumpant. An verò & hi omnes similiter faciunt meliores? Hi quoque. Omnes igitur, vt videtur, Athenienses honestos bonosq; reddunt præter vnum me. Ego enim corrumpo solus. Itáne ais? Ita certe, & quidem vehementer. Magna tu quidẽ me damnas infelicitate. Proinde mihi respõde, an & de equis idẽ putes, omnes scilicet homines equos bonos efficere, vnum verò duntaxat esse qui eos corrũpat. An omnino contrà vnũ esse, vel certe perpaucos equitandi peritos reddere meliores equos: quàmplurimos autẽ esse, qui si inter equos versentur, illisque vtantur, deprauant? Nónne ita se res habet, ô Melite, & de equis, & de cæteris omnibus animantibus? Penitus ita, siue tu & Anytus non confiteamini, siue cõfiteamini. Etenim permagnã iuuenes nacti essent felicitatem, si vnus duntaxat eos posset peruertere, cæteri verò omnes prodessent. Cæterũ, ô Melite, satis demonstras te nullam iuuentutis curam habuisse vnquam, ac plane declaras incuriã tuam, teq; nunquã meditatũ fuisse ea de quibus me accusas. Præterea obsecro te per Iouem, ô Melite, respõde nobis, vtrũ melius versari possumus inter bonos ciues, an inter malos. Responde amice. Nihil enim difficile te rogo, nónne mali semper mali aliquid agunt his quibus conuersantur: boni autem bonum? Proculdubio. Estne vllus qui detrimentũ suscipere potius quàm emolumẽtum velit ab his quibus familiariter vtitur? Responde, ô bone vir. Lex enim respondere te iubet. éstne quisquam qui damnum pati velit? Nullus. Age ergo, tu me huc in iudicium vocas quasi iuuẽtutis deprauatorẽ. an dicis me id volentem facere, vel nolentẽ? Equidem volentem dico. Nũquid tu, ô Melite, longe minor natu vsqueadeo me grandiori sapientior es, vt plane cognoscas tu quidẽ malos obesse familiaribus, bonos verò prodesse? Ego autem in tantã insaniã prolapsus sim, vt neq; id cognoscã, siquẽ ex familiaribus peiorem reddidero, periclitaturũ me ne quid ab eo mali perpetiar, atque hoc tantum mihi ipsi malum, vt ais, volens inferã? Hæc equidem tibi, ô Melite, non credo. Arbitror quoq; neminẽ tibi alium cõcessurum. Sed aut non deprauo adolescẽtes, vel si deprauo, inuitus facio. Quapropter tu in vtroq; mentiris. At si inuitus corrumpo, non huc in iudiciũ inuolũtaria delicta lex trahi iubet, sed priuatim doceri atq; admoneri. Constat enim si didicero, nõ amplius me id facturũ, quod per ignorantiã faciebã. Tu autem familiariter me emendare noluisti, sed in iudicium rapis: quò eos trahi lex iubet, qui pœna indigent potius quàm disciplina. Iam verò ex his manifestum est, ô viri Athenienses, quod modo

dicebam,

dicebam, nullam huic Melito aut magnã, aut paruam erudiendæ iuuẽtutis curã fuisse. Veruntamen dic nobis qua ratione me asseras, ô Melite, peruertere iuuentutẽ. An videlicet quẽadmodũ in accusatione scripsisti, quia doceã nõ putare Deos quos ciuitas putat, sed alia quædam noua dæmonia? An non in his docendis affirmas iuuenes me corrumpere? Omnino quidem ac vehementer hæc assero. Per Deo ipsos, ô Melite, de quibus nunc nobis est sermo, apertius & mihi & his enarra. Nam ego quidem nondũ plane intelligo, vtrum dicas docere me iuuenes vt putent aliquos quidem Deos esse. quod si ita est, ego Deos esse puto, neq; omnino sum absque Deo, neque in hoc iniuste ago, quamuis nõ eos quos habet ciuitas, sed alios esse doceã. Vtrum, inquam, hoc est in quo me criminaris, quòd videlicet Deos alios introducam? An me ais omnino negare Deos, rursusq; vt negent alios quoq; docere? Assero equidem te omnino negare Deos. O admirabilis Melite, cúrnam ista dicis? Neque solem igitur, neque lunam esse Deos credo vt homines alij. Per Iouẽ ita ô iudices. Nam solẽm quidẽ lapidẽ esse dicit, lunã verò terrã. Anaxagorã tu quidem, ô amice Melite, accusare tibi videris, atque ita hos parui facis, existimans eos literarum ignaros esse, quasi nesciãt libros Anaxagoræ Clazomenij eiusmodi opinionibus esse plenos. Iuuenes verò hæc à me discant? quibus liceret interdum etiam si multa sint, vnius drachmæ pretio emẽtibus ex orchestra Socratem deridere, si sua esse fingeret, præsertim quũ tã absurda sint. Sed per Deũ, ô Melite, putásne reuera nullũ me Deum existimare? Nullũ per Iouem. ne vnum quidẽ. Incredibile est, ô Melite, quod dicis: & quidẽ vt mihi videt, etiã tibiipsi. Mihi enim, ô viri Athenienses, nimis cõtumeliosus ac petulans iste vir, ipsamq; accusationẽ contumalia quadã & petulãtia & iuuenili temeritate proculdubio conscripsisse apparet. videtur enim ceu ænigma quoddam cõponere, tentãs an Socrates sapiẽs deprehendat ipsum cauillantẽ & suauiter iocantẽ, sibiq; ipsi cõtraria proponentẽ, vel Socrates vnà cũ auditoribus ipsis decipiatur. Hic nanq; repugnare sibimet in ipsis accusationis verbis mihi videtur, ceu si dixerit, Cõtra leges agit Socrates Deos nõ putans, sed Deos putans. Quæ quidẽ iocãtis & facete cauillantis nugæ esse videnť. Animaduertite, ô viri, quo pacto Melitus mihi videtur hæc dicere. Tu responde nobis, ô Melite. Sed vos quod ab initio oraui, ne ægre feratis si pro more meo verba facio. Estne quisquam, ô Melite, qui humana quidẽ esse putet, homines vero nequaquã? Respõdeat mihi, ô viri, neq; modo in his, modo in illis perturbet. éstne aliquis qui equos nõ putet esse, sed equestria? vel tibicines quidẽ non esse, sed res tibicinarias? Non est quisquam, ô virorũ optime. Ego enim pro te & tibi & his alijs respondeo. siquidem ipse non vis respondere. Sed ad hoc saltem quod magis ad rem pertinet, responde. An est quisquam qui dæmonũ quidem opera opinetur esse, dæmones autem minimẽ? Nullus. Quàm tarde & vix respondisti ab his coactus? Nõnne igitur dæmonum opera cõfiteris me & putare & docere siue noua, siue antiqua sint? omnino enim vt cõfiteris dæmonia ego assero, atque hæc quidẽ in responsione iurabo. Quòd si dæmonia puto, necessariũ est omnino putare me dæmones quoq; esse. an non ita se res habet? Ita certe. Pono enim te confitentẽ, quãdoquidem respõdere non vis. Dæmones autẽ, nónne aut Deos arbitramur esse, aut Deorum filios? Faterísne hoc, an non? Prorsus. Nõnne si dæmones esse arbitror, vt ipse cõcedis, dæmonesq; Dij quidã sunt, id euenit quod modo dicebã? ænigma proponere, & ludere ac nugari dicendo me Deos nõ existimantẽ, Deos tamen rursus existimare, quandoquidẽ dæmones esse duco? Rursus si dæmones Deorũ filij sint, spurij videlicet quidã, aut ex nymphis, aut ex alijs quibusdã, vt fertur, quisnam hominũ filios quidem Deorum esse putet, Deos verò neget? Perinde enim id absurdum foret, ac si quis equorũ quidem filios vel asinorum mulos esse putet, equos autem & asinos esse nõ putet. Sed, ô Melite, videris proculdubio accusationem istam idcirco ita instituisse, vel vt ingenij nostri periculũ faceres, vel quia in quo veri me criminis accusares, nihil haberes. Tu verò quãnã ratione persuaderes alicui vel minimũ quidẽ mentis habenti, nõ esse eiusdẽ viri dæmonia simul & diuina putare, ac rursus eiusdem neq; dæmones, neque Deos, neque heroas? Nulla certa ratione fieri posse aliter ostendi potest. Cæterum, ô viri Athenienses, quòd quidẽ ego non deliquerim, quemadmodum Melitus accusat, haud magna mihi purgatiõe opus esse videtur, sed ea quæ dicta sunt, sufficere iudico. Quod autem ab initio dixi, maleuolentiã plurimã esse contra me apud plurimos cõcitatam, id profecto verissimũ est, & hoc me perimet, si quidẽ perimar, non Melitus, neq; Anytus, sed multorũ calumnia & inuidia. Quę quidẽ alios quoq; multos viros bonos pemit hactenus, &, vt arbitror, perimet. Nihil enim graue vel mirũ, si in me obesse non desinat. Forsitan verò ita me quispiam interrogabit. Nõnne te pudet Socrates, tale quiddã exercere, ex quo continuo in periculũ venias moriendi? Equidem huic obiectioni iustam hanc responsionẽ dabo. Haud rectè, ô vir, loqueris, si putas magnã aut vitæ aut mortis habendam esse rationem homini cuius vel parua quædam vtilitas sit: ac nõ illud potius duntaxat cõsiderandum, quoties aliquid agit, vtrũ iusta agat, an iniusta, aut boni viri opera siue mala. Alioquin ex hac ratione tua spernẽdi fuissent semidei omnes quotcunq; apud Troiam occubuerunt, & alij, & in primis ipse Thetidis filius: qui vsqueadeo mortis contempsit periculum, ne turpem subiret infamiam, vt cum sibi Dea mater properanti ad Hectorem occidendũ prædixisset, his ferme, vt arbitror, verbis: O fili, si pro vindicta Patrocli amici tui ab Hectore interfecti, Hectorẽ interfeceris, ipse peribis. inquit enim, Subito post Hectorẽ infelix tibi sors imminet. Cum inquam ab ea hæc accepisset, vsqueadeo discrimen mortemq; cõtempsit, vt multo magis timuerit turpem vitã amicorũ inultis iniurijs quàm mortẽ: statimq; responderit, mori se malle pro iusta amici vindicta, quã moras trahentem apud naues ridiculũ viuere, telluris inutile põdus. Hũc ergo periculi mortisq; curã habuisse, quisnam dixerit? et profecto ita res se habet, ô viri Athenienses. Quo quisq; in loco vel seipsum cõstituit, arbitratus id optimũ esse, vel à superiore iubetur consistere, in eo, vt mihi videtur, permanere oportet, periculumq; subire, neq; mortem, neq; aliud quicquã magis quàm turpitudinem formidantẽ. Equidem ô viri Athenienses, grauiter aberrarem, si cũ illis paruerim præfectis, quos ipsi mihi præposuistis & in Potidæa, & in Amphipoli, & in Delio: tunc enim vbi illi me consistere iusserunt, ibi con

Iliad. σ.

ibi constiti vt quisquam alter, mortisq; discrimen subiui: vbi Deus me posuit, permanereq; voluit, vt opinatus sum atque existimaui, videlicet philosophantem me viuere, ac meipsum aliusque scrutari, ibi ob mortis alteriúsue rei metum ordinem desererem. Pergraue, inquam, id esset delictum, & tunc reuera me iuste quis in iudiciũ traheret, quasi Deos non putantem, videlicet oraculo non parentẽ, atque mortem timentem, putantemq; me sapientem esse, quum sapiens minime sim. Nam mortẽ timere, ô viri, nihil est aliud quàm sapientem videri eum qui nõ sit sapiens. Quippe cũ id sit scire videri quæ nesciat. Nemo enim scit vtrum mors summũ bonorum omnium cõtingat homini. metuunt autem perinde ac si eam scirent maximum esse malorum. Cui verò dubium esse debet, quin hæc ipsa inscitia sit maxime vituperanda, per quam aliquis se putat scire quæ nescit? Ego autem ô viri, in hoc forsan à multis hominibus differo: ac siqua in re sapientiorem me aliquo esse dicerẽ, in hac vtiq; dicerẽ, quod cũ haud sufficienter quæ sunt apud inferos norim, similiter me non nosse cognosco. Iniurias autẽ inferre, superioriq; non obedire vel Deo vel homini, malũ turpeq; esse scio. Hæc igitur quæ nescio, vtrũ bona sint, nunquam magis timebo, atque fugiam, quàm illa quæ mala esse cognosco. Quamobrem si me nunc absoluatis non credẽtes Anyto, qui dixit aut me in iudicium ab initio vocandũ non esse, aut vocatũ necessario esse damnandũ. Nam si à vobis absoluerer, fore vt filij vestri Socratis secuti disciplinã omnes omnino corrumperentur. si inquam, ad hæc vos ita diceretis: ô Socrates, Anyto nõ credimus, teq; sententijs nostris absoluimus, hac tamen conditione, vt nunquã posthac in hac inquisitione philosophiaq; verseris: ac si id facere deprehẽdare, mortẽ obeas. Si igitur, vt dicebam, his conditionibus dimittere me velitis, respondebo vtiq; vobis: ô viri Athenienses, diligo vos equidem atque amo, Deo tamen parere malo quàm vobis. Et quandiu spirabo, viresq; suppetent, philosophari nõ desinã, exhortans & docens quemcũq; nactus fuero, sicut soleo hunc in modũ. Quid tu ô vir optime, cũ ciuis sis Atheniensis, ciuitatis amplissimæ ac sapiẽtia & potentia præstantissimæ, nõ erubescis in eo omnẽ operam ponere, quo tibi pecuniarum & gloriæ & honoris quàm plurimum sit? vt autem prudẽtia & veritas, & optimus animi habitus in te sit, neq; cogitas, neq; curas? Ac si quis vestrũ mecũ contenderit, id se curare asseuerãs, haud statim dimittam illum, neq; recedam, sed sciscitabor, examinabo, redarguam. Quod si mihi nõ videatur possidere, virtutem attamen profiteri, obiurgabo quòd ea quæ plurimi pretij sunt, nihili pẽdat, vilissima verò plurimi faciat. Hoc equidẽ officium præstabo iuniori & seniori quemcunque nactus fuero, rursusque peregrino & ciui, magis autẽ ciuibus, quanto mihi genere propinquiores estis. Hoc enim Deus ipse iubet. Reor autem quod & vos latere non debet, nullum adhuc bonum vobis in hac vrbe maius cõtigisse quàm hoc meum ministeriũ, quod Deo parens exhibeo. Nihil enim aliud agens circumeo, quàm suadẽs iunioribus, senioribusq; vestrũm, neque corporum, neque pecuniarum, neq; aliarum omnino rerũ curam prius vehementiusq; quã animi habendam esse, vt quàm optimus sit, docẽs non ex pecunijs virtutẽ, sed ex virtute pecunias, aliaq; bona oĩa & priuatim & publice hominibus prouenire. Si igitur hæc docẽs peruerto iuuenes, essent certe perniciosa. At si quis dicat me alia quàm hæc docere, nihil dicit. Horum gratia, ô viri Athenienses, profiteor equidẽ siue credatis Anyto, siue non credatis, siue dimiseritis me, siue nõ dimiseritis, profiteor me nihil aliud esse facturũ, nec si mihi sit pluries moriendũ. Ne conturbemini ô viri Athenienses. Sed quemadmodum ab initio rogaui, me æquo animo audiatis: erit enim vobis, vt arbitror, vtile, si quę nunc dicturus sum, audietis. Equidẽ vobis alia nonnulla dicturus sum, quæ audientes forsitan ad clamorẽ in præsentia prouocemini. verum ne hoc committite. Scitote si me occideritis talem qualem vobis modo dicebam, non me læsuros esse vos magis quàm vos ipsos. Me quidem neque Melitus, neque Anytus vnquam lædet. Neque enim posset. Siquidem nefas est, vt arbitror, meliorem virum à deteriore lædi. Interficere tamen potest vel pellere, vel contumelia quadam afficere. atq; hæc iste quidẽ & alius aliquis ingentia putet esse mala: ego verò nõ puto, sed multo peius esse illa facere quæ nũc iste facit, aggrediens iniuste virũ occidere. Quamobrem, ô viri Athenienses, nõ tam mihi nunc opus est defensionẽ pro me ipso meditari, vt aliquis existimaret, quàm vobis ne quid me cõdemnantes cõtra id mun⁹ quod Deus vobis tribuit, delinquatis. Si enim me interfeceritis, haud facile alium talẽ reperietis, vere quidẽ, & si fortè id dictũ ridiculũ est, ciuitati vestræ à Deo adhibitũ, velut equo cuidam magno & generoso, sed ipsa mole pigriori, atque calcaribus excitari indigenti: qualem videtur me Deus ciuitati addidisse, qui singulos exuscitans & monens & obiurgans, non cesso diem totam vbiq; vobis assistere. Talem verò alterum nõ facile nanciscemini ô viri Atheniẽses. Ergo si mihi credideritis, me vestris sententijs absoluetis. At vero si fortè dormitantiũ more grauiter ferẽtes vos exuscitari, me, vt vult Anytus, temere ac leuiter occideritis, reliquũ omne tẽpus dormietis, nisi forsan Deus vobis prospiciens aliũ quendã miserit. Me vero esse talẽ, vt à Deo ciuitati tributus fuisse videar, hinc potestis animaduertere. Nõ humanũ certe id esse videt, quòd ego mea quidẽ omnia omnino neglexerim, atq; in hac rei familiaris negligentia tot annos iam perseuerẽ, vestro semper intentus bono, dum singulos adeo tanquam pater, aut frater natu maior, suadens curã virtutis habere. Quod siquã pro officio meo mercedem reciperem, humanã quandam id rationem haberet. Nunc verò quod & vos plane videtis, accusatores isti mei quanquã impudentissime alia contra me omnia coaceruarũt, hoc vnum tamen solita illa impudentia nequaquam ausi sunt pertentare, testesq; adhibere qui probẽt me vnquã pro his mercedẽ vllã exegisse aut petisse. Huius autem rei sufficientem vobis, vt arbitror, testem affero, paupertatẽ meam. Sed forsan absurdũ alicui videri potest, me priuatim hæc consulere singulis anxie nimis circumeuntem, publice verò in cõcionibus ausum nõ fuisse hoc idẽ ciuitati cõsulere. Huius autẽ causa est de qua sæpe me passim dicentem audiuistis, diuinũ videlicet quiddã atq; dęmonicũ vocem scilicet quandã mihi adesse. Quod quidem Melitus in accusatione derisit. sed mihi quidem ab ipsa pueritia hoc adest, vox scilicet quæda, quę quoties fit, me ꝓhibet agere quod acturus erã, prouocat verò nunquam. hoc inquã est quod mihi repugnet, quo minus me ad publica conferam. & rectè

Cicero de diuinat. 1.

adimo

admodum mihi aduersari videtur, Constat enim, ô viri Athenienses, si quondam negotia publica aggressus fuissem, iamdiu mihi fuisse pereũdum: itaque nullam vel vobis, vel mihi attulissem vtilitatẽ. Ne mihi succenseatis, oro, vera dicẽti. Nemo enim diu saluus esse potest, si aut vestro, aut alteri cuiquã populo ingenue ac fortiter aduersetur, quo multa iniusta atq; iniqua quę fieri solet in ciuitate, prohibeat. Sed necesse est cũ qui reuera pro iustitia pugnat, si modo breui saluus futurus sit, priuatim degere, neq; rempublicã attingere. Horũ equidẽ magna vobis afferã argumenta, non verba quidẽ, sed, quod vos multifacitis, facta. Audite iam quæ mihi cõtigerint, vt planius perspicis, nulli me quicquam cõtra iustitiã ob mortis metũ concessurũ fuisse, atque non concedentẽ, simul fuisse periturum. Referam vobis equidẽ molesta quædam atq; iudicialia, vera tamẽ. Ego enim, ô viri Athenienses, nullo adhuc publico functus sum munere, nisi quòd ad cõsilium sum electus. Contigit autem tribum meam Antiocheam eo tempore præsidere quo vos decem illos exercitus duces, quia nauali pugna interẽptos non sustulissent, damnare simul omnes properastis, iniuste quidẽ, vt cũctis postea vobis notũ fuit. Tunc ego solus ex omnibus prytaneis id est, senatoribus me vobis opposui, nequid ageretis præter leges, meisq; suffragijs restiti. Quo in tempore cũ oratores multi parati essent deferre meũ nomẽ, atque in iudiciũ trahere, vosq; ipsi ingenti idem clamore iuberetis, existimaui oportere me magis pro lege atq; iustitia subire periculũ, quàm vobiscũ sentire, nõ sentiẽtibus iusta: ob metũ carceris aut mortis. Et hæc quidẽ facta sunt ciuitate adhuc sub libertatę populi constituta. Postquã verò ad paucorum potentiã deuentum est, rursus triginta illi qui rempublicam occuparunt, vocãtes mę vnà cũ alijs quatuor in Tholũ, iusserunt Leontã Salaminium ex Salamine adducere quo ille necaretur, qualia videlicet multa illi, & alijs multis eo tempore mãdabant, vt cõplures criminationibus suis inuoluerẽt. Tũc ego nõ verbis quidẽ, sed re ipsa rursus ostendi, nihil omnino, quãuis dictu rusticius videatur, curare mortẽ: illud verò omnino curare, nequid iniustum neue impium facerem. Me verò potestas illa terribilis nequaquam ita conterruit, vt iniuste aliquid facerem. Sed vbi Tholo egressi sumus, reliqui quatuor in Salaminã profecti sunt, & captũ Leontam duxerunt, ego verò domũ abiui: ac forsan propterea me illi interfecissent, nisi breui eorum potestas dissoluta fuisset. Atque horũ testes vobis erunt permulti. An ergo putatis tot annos me viuere potuisse, si publica tractauissem, bonique viri officio fungens, iustitiæ suffragatus essem, atque, vt oportet, vnũ id officiũ omnibus prætulissem? Permultum abest, ô viri Athenienses: neq; enim alius quisquam hominũ, ita se gerens, diu saluus esse potuisset. At ego per omnem vitam sicubi publica tractaui negotia, talem me pręstiti, & priuatim idem ipse nemini vnquam præter id quod iustum est, concedens, vel alijs, vel horum alicui quos ij qui me criminantur, meos affirmant esse discipulos. Ego autem nullius vnquam præceptor fui. Sed siquis dicentem me ac tractantẽ audire desiderauit, siue iunior, siue senior, nulli vnquã id negaui. Neq; verò is ego sum, qui pecunijs acceptis disputem, nõ acceptis vero taceam, sed pariter diuiti atq; pauperi interrogãdum me præbeo, ac etiam siquis respondendo audire velit quę dico. Et si quis horum probus fiat vel non, haud iuste crimen subirem: quippe cum nulli vnquam doctrinã vel tradiderim vllam vel ꝓmiserim. Quòd si quis dixerit priuatim à me quicquam vel didicisse, vel audisse, quod nec alijs omnibus commune fecerim, non verum dicit. Sed quam ob causam quidam mea consuetudine oblectentur, ô viri Athenienses, audite. Omnino verum est quod vobis suprà dicebã, delectari homines cũ redargutioni eorũ adsunt, qui se, cum non sint, existimant sapientes. Est enim res non iniucũda: mihi verò, vt dixi, à Deo iniuncta & per vaticinia, & per somnia, & per omnem modum, per quem aliqua alia sors diuina homini quicquã mandarit agendũ. Hæc, ô viri Athenienses, & vera sunt, & facilè arguenda. Enimuerò si ego iuuenũ alios quidem nũc corrumpo, alios verò iamdiu corrupi, consentaneũ esset vt nunc illorũ aliqui seniores facti, quoniam intelligerent me sibi adolescentibus male cõsuluisse, contra me insurgerent, ac pœnas deposcerẽt. At si ipsi nollent, saltem necessarios illorum aliquos, patres & fratres, et alios cognatos, siquid mali à me eorum necessarij passi fuissent, cõmemorare nunc, & pœnas exigere. Sed adsunt hic quos cerno illorũ permulti. Primum quidem Crito iste æqualis meus atq; cõtribulis Critobuli huius pater. Deinde Lysanias Sphettius Aeschini huius pater. Præterea Antipho Cephisieus pater Epigenis. Adsũt & alij, quorũ fratres familiariter me vsi sunt, Nicostratus Theosdotidi filius, Theodoti frater. Et Theodotus quidem defunctus est, vt fratrẽ precari non possit. Et Paralus hic filius Demodoci, cuius Theages frater erat. Adimantus quoque filius Aristonis, cuius frater est iste Plato. Denique Acantodorus, cuius Apolodorus hic est frater. Alios permultos referrę possum, quorũ vnũ aliquem præsertim in eius oratione oportuit à Melito testem produci. At verò si tunc oblitus est, nũc saltem producat, ego permittam. afferat, inquã, si quid tale habet, in mediũ. Sed contrà omnino se rẽ habere cõperietis, ô viri Athenienses. Omnes enim, vt videtis, cõuenerunt libenter ad opem mihi ferendã, qui corrupisse eorũ necessarios detrimentumq; attulisse, à Melito Anytoq; accusor. Quòd si ipsi qui deprauati sunt, mihi opitularentur, nihil mirum esset: at propinqui eorum seniores à me nunquã deprauati, qua tandem ratione mihi suffragantur, nisi recta quadam & iusta? quippe cum & Melitum mentiri, & me vera loqui cognoscant. Quæ igitur pro defensione mea, ô viri Atheniẽses, habeo, ferme hæc sunt, & alia fortè similia. Sed forsan vestrũm aliquis ad se moresque solitos se recipiens, grauiter ferat, quòd cũ senioribus etiam in causis reus multis cum lacrymis soleat deprecari, atq; supplicare, ac filios in iudiciũ producere, vt commiserationẽ commoueant, & alios domesticorum amicorumq; permultos: ego nihil horũ faciam, quamuis in extremo, vt videtur, discrimine cõstitutus. His ergo offensus aliquis contra me pertinacius irritetur, atq; ipsa in ira sententiam cõtra me ferat. Si quis ergo inter vos eius mentis est, ego tamẽ non censeo obsecrandũ, sed hac ratione potius æquè me hũc allocuturũ. Sũt & mihi, ô vir optime, cognati quidã. Neq; enim, vt inquit Homerus, ex quercu vel petra, sed ex hominibus natus sum. Odyss. τ. Itaque & cognatos habeo, ô viri Athenienses, & filios tres, quorũ vnus iam adolescit, duo autem sunt paruuli. Nullũ tamẽ eorum huc adducam,

eam, supplicaturus eo pacto à vobis absolui. Cúrnã igitur nihil horũ faciã? Non contumacia vlla, neq; cõtemptu viri Athenienses: vtrũ verò audacter me habeã erga mortẽ, an nõ, alia ratio est. Ad existimationẽ tñ & mei & vestri & ciuitatis totius nõ arbitror pertinere, vt hæc faciã hac ætate, & hoc nõie quod nactus sum, siue id verũ sit, siue falsum. Attamen iam opinione hominũ persuasum est Socratẽ, inter multos præcipuo quodã excellere. Si ergo hi qui inter vos sapientia, vel fortitudine, vel quauis alia virtute præstare existimant, tales erunt, quales sæpe quosdã cum de illis iudicaretur vidi, turpe nimiũ erit. Qui cũ esse alicuius pretij existimarẽtur, attamen in iudicio mirũ in modũ commiserationi studebãt, quasi graue aliquid passuri, si ex hac vita decesserint, perinde ac immortales essent futuri, si vos illos nõ occidatis. Atqui hi mihi videntur ciuitati dedecus afferre, propterea quòd existimare peregrinorũ aliquis potest, eos qui inter Athenienses virtute præstãt, in magistratibus cęterisq; honoribus superiores habẽtur, nihil à mulieribus differre. Hæc autẽ, ò viri Athenienses, nec vos qui alicuius autoritatis esse videmini, facere decet, neq; etiamsi nos facere velimus, permittere: sed hoc ipsum ostendere, vos eũ multo magis damnaturos esse, qui cõmiserationes eiusmodi introducẽs, ridiculã reddiderit ciuitatẽ, quàm illũ qui quietus iudiciũ expectauerit. Proinde, ò viri Athenienses, accedit ad ea quę de ciuitatis existimatione dicta sunt, ꝙ nec iustum mihi videt esse iudicẽ precari, neq; precando absolui, sed docere atq; suadere. Non enim ad hoc sedet iudex, vt per gratiã cõcedat, sed vt iudicet secundũ leges. Atq; id iureiurãdo promisit, se nõ per gratiã cuicũq; libuerit gratificaturũ, sed iudicaturũ secundũ leges. Nõ igitur licet vel nobis assuefacere vos deierare, vel vobis assuefieri. Neutri enim nostrũ religionẽ seruarẽt. Nolite ergo, ò viri Athenienses, exigere talia me apud vos agere, quæ neque honesta, neq; iusta, neq; sancta esse puto: et id quidẽ omnino, præsertim verò per Iouẽ, cum impietatis erga deũ à Melito hoc accuser. Profectò si pergerẽ persuadere vobis, precandoq; flectere cũ iuraueritis, docerẽ vtique vos nõ putare deos esse, ac reuera dum pro me defensionẽ paro, meipsum interim accusarẽ quasi deos nequaquã existimantẽ. Sed multùm abest vt ita se res habeat. existimo nanque esse deos, ò viri Athenienses, magis quã quisquã meorũ accusatorũ, ac vobis deoq; permitto de me iudicare, vt & mihi & vobis sit cõducturũ. Quod verò non grauiter ferã, ò viri Athenięses, me à vobis esse damnatũ, & alia multa faciũt, & illud in primis, ꝙ nõ præter spem id accidit, verũ multo magis admiror vtrorunque numerũ calculorũ. Siquidem non putabã tã pauco calculorũ numero ab absolutione abesse. Nunc autẽ, vt videtur, si tres solũ calculi aliter cecidissent, euadebã. Melitũ certe nunc euasisse videor, neq; euasisse solũ, sed vnicuiq; constat, nisi surrexissent Anytus & Lyco me accusantes, mille drachmas illũ fuisse pensurũ, qm̃ partem quintam calculorũ non accepisset. Capitis igitur vir iste reũ me facit, esto. sed ego, ò viri Athenienses, cuius me reum existimem? An non videlicet eo quo dignus sum? Quid ergo? Quidnam dignũ est pati me aut pendere, ob id quòd quæ didici nõ siluerim, sed neglexerim quæcũq; multi facit vulgus, quæstũ, rem familiarem, imperia, potestates, cæterosque magistratus: præterea vitauerim cõiurationes atq; seditiones quæ in republica cõtigerunt, arbitratus meipsum reuera ad ęquiora officia esse natũ, quã vt ab his salutẽ meã pendere existimarẽ? Ad hæc, inquã, me non cõtuli, quibus occupatus, neq; vobis, neq; mihiipsi profuturus erã. sed vni huic officio duntaxat incubui, vt priuatim me ad vnumquẽque vestrũ applicãs, maximã, vt equidẽ existimo, afferrem vtilitatem, suadens videlicet vnicuiq; nihil ex rebus suis prius quã seipsũ esse curandũ, vt quã optimus prudẽtissimusq; euadat: nec res ciuitatis curandas esse prius quã ciuitatẽ ipsam, & aliarũ item rerum curã eadem ratiõe esse habendã. Quid igitur cum sim talis, à vobis reportare dignus sum? Bonũ certè, ò viri Atheniẽses, si modo ꝓ dignitate reuera existimetis, ac tale quidẽ bonũ, quale mihi conueniat. Quid igitur cõuenit viro egeno beneficóq;, cui vacare à cæteris occupationibus expediat, quo vos ad virtutẽ cohortari queat? Nullũ certè est aliud præmiũ, ò viri Atheniẽses: quod magis virũ talẽ deceat, quam in Prytaneo publico sumptu nutriri, et multo quidem magis quã siquis vestrũ equo aut bigis, aut quadrigis Olympia vicerit. Nã ille quidẽ fecit, vt felices videamini, ego vero vt sitis. Præterea ille nutritione nõ indiget, ego indigeo. Itaq; si pro dignitate ac iustitia æstimari oportet, ego me hoc dignum existimo, alimonia scilicet publice in Prytaneo mihi exhibẽda. Fortè verò hæc vobis dicẽs, ita proteruus videor, vt in superioribus visus sum, vbi cõmiserationes, supplicationesq; detestabar. id aũt haud tale est, sed eiusmodi potius, ò viri Atheniẽses. Persuasum est enim mihi, vt nemini sponte iniuriã faciã. quod quidẽ idcirco vobis nõ persuadeo, quia breue tẽpus habuimus colloquendi. Verũ si lex talis apud vos esset qualis apud cæteros, vt vbi mors pœna sit, in eo iudicio nõ diem vnã, sed plures disceptet, vobis, vt arbitror, persuasissem. Nunc verò haud facile fuit in tam breui tẽpore calumnias magnas diluere. Cũ igitur mihi persuasum sit, nemini faciendã esse iniuriã, ꝓmultũ abest vt mihi ipsi sim facturus & dicã quod malo sim dignus, iudicẽque ipsum meritũ esse huiusmodi quippiã. Quid ergo? nũquid veritus ne id subeã quo Melitus me dignũ censet, quod equidẽ aio nescire me vtrũ bonũ sit, an malũ, vt hoc deuitem, eligã eorũ aliquid quæ plane mala esse scio, atq; hoc me dignũ esse censebo? Vtrũ ergo vincula? Ecquid oportet me in carcere vitam agere, semper vndecimuiris seruientẽ? Vtrũ pecunias soluere, atq; donec solutæ sint, in vinculis permanere? At verò id tãtundẽ est atq; quod suprà dicebã, cũ mihi desit vnde pecunias persoluã. An fortè exiliũ? fortè enim hoc dignus esse cẽsebor: nimia tñ, ò viri Athenienses, me cupiditas vitæ teneret, si adeo imprudens essem, vt si vos ciues mei cõsuetudinẽ meã sermonesq; perferre nõ potuistis, sed vsqueadeo grauis inuidiosaq; vobis fuit mea cõsuetudo atq; oratio, vt mox liberare vos ab illa iã decreueritis, alios tñ facile me putẽ toleraturos. Permultum abest, ò viri Athenienses. Præclara scilicet mihi vita foret in hac ætate exulanti, & aliã ex alia ciuitatẽ permutãti, & in continua repulsa viuenti. Equidem vt plane intelligo, quocunq; proficiscar, audituri me sicut & hic sequent adolescentes: ac si eos repellam, ipsi vicissim senioribus id persuadentes me repellẽt. Si nõ repellã, eorũ patres & cognati ob hos ipsos me expellent. Forsitan verò dicet aliquis: nõnne potes, ò Socrates, in exilio silentium & quietẽ agere? At hoc omniũ est difficilimũ aliqui-

E bus

bus vestrũ persuadere. Siue enim respõdero, id esse non parere deo, proptereaq; me non posse quiescere, nõ credetis mihi quasi per ironiam loquẽti: siue dixero id homini maximũ cõtingere bonũ, diebus videlicet singulis de virtute verba facere. atque de alijs de quibus me quotidie loquentẽ vos auditis, atq; ita me ipsum aliosq; scrutari, vitamq; incõsideratã respuendã esse cẽsere, hæc etiã multo minus mihi credetis. Hæc verò, ô viri Athenienses, ita vt dico, se habent, sed haud facile persuaderi possunt. Et simul nunquã malo dignari me cõsueui. Quod si mihi forẽt pecuniæ, iudiciũ pecunijs liceret quãtuncunq; soluere possem, neque obesset mihi illas amittere. Nunc verò non adsunt, nisi fortè quantũ valeo soluere, tanti æstimari velitis. Posũ verò ferme argenti minã. Tanti ergo iudiciũ æstimo. Plato autẽ hic, ô viri Atheniẽses, et Crito, & Critobulus, & Apollodorus iubẽt me triginta minis liceri. Ipsi verò tantæ pecuniæ prædes erũt. æstimo ergo tanti. prædes verò argẽti huius hi vobis erũt sufficientes. Nõ multi tẽporis gratia, ô viri Athenienses, existimationẽ cõparabitis, materiãq; præbebitis volentibus ciuitatẽ vituperare, quia scilicet Socratẽ occideritis, virũ sapientẽ. Dicẽt enim illi, licet nõ sim, me sapientẽ, qui vos vituperare volẽt. Si ergo breue tẽpus expectauissetis, absq; vestra opera me cõtingebat mori. Videte ætatẽ meam quã procul iam sit à vita, morti verò propinqua. Neq; verò hæc aduersus vos oẽs dico, sed aduersus eos tantũ qui me morte damnarũt. Dico etiã hæc ad hos ipsos. Forsan putatis me viri Athenienses, in iudicio cõcidisse taliũ verborũ inopia, quibus vtiq; persuasissem vobis, si omnia faciẽda dicendaq; putauissem, quibus à vobis absoluerer. Longe verò se res aliter habet: Certe ob paupertatẽ damnatus sum, nõ verborũ quidẽ, sed audaciæ atq; impudentię, & quia talia apud vos dicere nolui, qualia vobis auditu gratissima cõtigissent, audientibus videlicet me deflentem atq; lamentantẽ, & alia facientẽ multa atq; dicentem vt dixi, me indigna, qualia frequenter ab alijs audire cõsueuistis. Sed neq; ab initio censui decere, ob periculũ deuitandũ illiberale aliquid facere, neque nũc me pœnitet hac defensionis ratione vsum fuisse. Malo equidem tali quadã defensione fretus, mortẽ obire, quã cõtraria superuiuere. Neq; enim in iudicio, neque in bello vel mihi vel alteri; omnia quibus vitemus mortẽ, sunt faciẽda. Nã in prælijs sæpe cõstat interitũ vitari, si qs abiectis armis supplex ad insequẽtes se cõuertat. Alia quoq; in singulis periculis machinamẽta sunt, quibus interitũ qs effugiat, siquẽ non pudeat facere quælibet atq; dicere. Sed cõsiderate, ô viri Atheniẽses, haud id quidem difficile esse, mortẽ effugere, sed multo difficilius prauitatẽ. Velocius enim illa currit quã mors. Atqui ego nũc vtpote ob senectutem tardior à tardiori captus sum, accusatores aũt mei vtpote vehementes atq; veloces ab ea quæ velocior est prauitate. Et nũc quidẽ ego abeo damnatus à vobis, mortẽ subiturus: isti verò à veritate ipsa damnati, prauitatis iniustitiæque obnoxij. Atq; ego quidẽ pœnæ acquiesco, & isti. Hæc igitur fortè sic oportebat se habere, arbitrorq; ea habere se mediocriter. Post hæc autem vobis qui me cõdemnastis, cupio diuinare. Nam illuc mihi iam peruentũ est, vbi solent homines diuinare, qñ videlicet sunt prope mortẽ. Prædico enim equidẽ vobis, ô viri Atheniẽses, si me interfeceritis, suppliciũ vobis statim post mortẽ meã esse venturũ, ac per Iouẽ multo durius eo quo me affeceritis. Nunc eñ id egistis, putãtes liberare vos, quo minus rationẽ vitæ vestræ redarguenti cuiquã reddere cõpellamini. Id verò contrà omnino vobis accidet. Nã plures futuros arbitror, qui vos redarguant; quos ego cõpescebã, etsi vos id non sentiebatis: tantoq; illi infestiores erunt, quãto & iuniores, ideoq; vos grauius id feretis. Profecto si putatis per interfectionem hominũ à vituperatione vos absoluere, nimiũ aberratis. Non enim est hæc liberatio vel valida satis, vel honesta. Sed illa tam facilima quàm optima est, nõ disturbare quidẽ alios, sed seipsum cõparare vt quã optimus euadat. Hæc ergo vobis qui me cõdemnastis, vaticinatus, finẽ facio. Vobis autẽ qui me absoluistis, libenter de huiusmodi re quæ cõtigit, verba facerẽ, quandiu magistratus negotio distinẽtur, necdũ eò vado vbi me oportet mori. Sed, ô viri, assistite mihi id tempus. Nihil enim prohibet, inuicẽ (dum licet) confabulari: Nempe vobis tanquã amicis demõstrare volo quod mihi modò accidit, quidnã menti significet. Mihi quidẽ, ô iudices, vos enim iudices rectè appellare possum, mirabile quiddam cõtigit. Vox enim illa dæmonis vaticinatrix, mihi semp in superiore tempore frequẽter omnino offerre se consueuit, & in rebus quidẽ leuissimis se opponẽs, siquid minus rectè facturus fuissem. Nunc aũt ea mihi quæ videtis, acciderũt, quæ ꝓfecto putaret aliquis atq; existimaret extrema esse malorũ. Sed mihi neq; domo exeunti, mane dei signũ aduersatũ est, neq; hoc suggestũ in quo cãm dico ascendẽti, neq; in aliqua sermonis parte dũ verba faciebã, quãuis aliàs frequenter dum loquerer in medio sermonis cursu consueuerit cohibere. Nunc aũt in hac re nusquã vel agẽti, vel loquenti est aduersatũ. Quam verò huius rei causam esse putẽ, vobis aperiã. Apparet enim mihi quod cõtigit bonũ esse. Nec rectè vllo modo iudicatur à nobis; quicũq; mortẽ opinamur esse malã. Cuius quidẽ rei magna apud me hæc est cõiectura, quod signũ mihi vt cõsueuit, repugnauisset, nisi bonũ quid acturus fuissem. Cogitare autẽ hoc pacto possumus: spẽ multã esse id esse bonũ. Mors enim necesse est sit alterũ è duobus, vt aut sensus omnino mors oẽs auferat: aut quẽadmodũ dicitur, in aliũ quẽdam locũ ex his locis morte migret. Quamobrem siue sensus extinguitur, morsq; ei somno similis est, qui nonnũquã, etiã sine visis somniorũ, placatissimam quietẽ affert: dij boni, quid lucri est e mori? Reor equidẽ, siquẽ oporteat ad eã noctẽ quã tanta trãsigit quiete, vt ne insomniũ quidẽ nullum videret, alias noctes diesq; vitæ totius cõferre, atq; dicere quot ipse noctes atq; dies in vita melius dulciusq; peregerit, reor, inquã, nedũ priuatũ aliquẽ, sed nec magnũ quidẽ regẽ, aliquas numerare posse. Si ergo tale quiddã est mors, lucrũ esse equidem dico. Etenim nihil plus hoc pacto totũ tẽpus quàm nox vna esse videtur. Sin vera sunt quæ dicunt, migrationẽ esse mortẽ in eas oras, quas qui è vita excesserunt, incolũt, id multo iam beatius est, te, cùm ab ijs, qui se iudicũ numero haberi volũt, euaseris, ad eos venire, qui vere iudices appellant, Minoẽm, Rhadamanthum, Aeacum, Triptolemũ, aliosque quotcunq; semidei iustè vixerunt, hæc peregrinatio mediocris vobis videri potest? vt verò colloqui cum Orpheo, Musæo, Hesiodo, Homero, liceat, quanti tandẽ æstimatis? Equidem sæpe mori, si fieri posset, vellẽ, vt ea quę dico mihi liceret inuenire.

Hæc Cicero lib. de diuina. 1.

Hæc fere omnia descripsimus ex Ciceronis lib. Tuscul. 1.

Quip

Quippe cùm mihi in primis mirificè grata sit futura habitatio illa atq; cõsuetudo, quandoquidem vnà cũ Palamede futurus sum, & Aiace Telamonis filio, & alijs antiquorũ quicunq; circumuenti iudicio decesserũt è vita: apud quos meos casus cũ illorũ casibus cõferre vtrinq;, vt arbitror, nõ iniucundum foret. Illud præterea maximũ, illic degere scrutantẽ singulos atq; examinantẽ quemadmodũ hic feci, quisnam illorũ sapiens sit, et quis cum non sit, se tamẽ existimet sapientem esse. Proinde quãti faciendũ, ô iudices, tentare summi regis qui maximas copias duxit ad Troiã prudentiam, & Vlysis, Silypphi, multorũque aliorũ quos referre quis potest virorũ & mulierũ, quibus cum loqui atq; examinando versari, inæstimabilis prorsus felicitas esset? Siquidẽ huius causa qui illic degunt haud amplius moriuntur, suntq; illi nobis & in rebus alijs beatiores, & in eo insuper, quòd reliquũ iam tempus permanent immortales, si quidẽ vera sunt quæ dicuntur. Ne vos quidẽ, iudices, ij, qui me absoluistis, mortẽ timueritis. idq; vnũ cogitare verũ esse, viro videlicet bono nihil mali accidere posse nec viuo, nec mortuo, nec vnquã illius res à dijs immortalibus negligi. Nec mihi ipsi hoc accidit fortuitò, sed mihi id cõstat, mori iam & à laboribus liberari, mihi melius extitisse. atque hanc ob causam diuinum illud signũ mihi non obstitit. Nec vero ijs à quibus accusatus sum, aut à quibus condemnatus, habeo quod succenseã, quamuis nõ hac mente accusauerint me atque damnauerint, sed quia mihi nocere se crediderũt. Ob hoc vtiq; illis est succẽsendũm. (Sed iam ad eosdẽ illos reuersus, sic eos alloquor). Tantum tamen vos precor, ô viri, vt meos quoq; filios cũ adoleuerint, si ipsi similiter atq; ego vobis molesti sint, pœnis similiter afficiatis, præsertim si videãtur vobis vel pecuniarũ, vel alterius cuiusquã rei maiorẽ quã virtutis curã habere: atq; si videri velint putẽntue se alicuius esse pretij, cũ nullius sint, illos obiurgetis, quẽadmodũ ego vos, ꝙ nõ illis incumbãt quibus est incumbẽdũ, ac existiment cũ nullius pretij sint, se aliquid esse. Quod si hæc feceritis, iusta à vobis passus fuero egoq; & filij. Sed tẽpus est, iam hinc abire me, vt moriar: vos vt vitã agatis. Vtrũ autẽ sit melius, dij immortales sciunt: hominem quidem scire arbitror neminem.

CRITO, VEL, DE EO QVOD AGENDVM.

*

MARSILII FICINI ARGVMENTVM.

*

QVEMADMODVM Apologiæ, ita Critonis quoque tam ordinata, tam plana dispositio est, vt argumẽto nõ egeat. Aduerte tamẽ in primis. Socratẽ, sicut in Apologia vigilãs vaticinatus est, sic in Critone dormiẽtem vaticinari. vt cognoscas sapienti pioq. viro deũ & vigilanti & dormiẽti semper adesse. Ex omnibus autẽ collige euãgelicæ doctrinæ confirmationẽ. Approbationẽ martyrũ. Exẽplar iustitiæ. Incõparabilem fortitudinem. Contemptũ mortalium. Desiderium æternorũ. Religionis deniq. fundamentũ. Quid memorem, vulgi opinionem contemnendam esse. sapientis duntaxat sententiam, imò veritatem ipsam esse colendam? Quid rursus. non viuere quidem, sed bene viuere exoptandũ? Item inimicis malefaciendũ esse nunquã, neq. iniurias vlciscendum? Rursus & periculum mortis interitumq. subeundum potius quàm peccandum? Quid referam, obseruantiam legũ singularem? & inæstimabilem patriæ charitatẽ? Quam & parẽtibus & vitæ proculdubio anteponit, ob hanc, vt ipse inquit, rationẽ quo in alteram profectus vitã, valeat æterno iudici æquã anteactæ vitæ reddere rationem, neq. leges quæ illic imperant humanarũ legũ sorores expauescere cõpellatur. Cõcludit deniq; rationes iustitiæ fauẽtis mẽtis suæ auribus vsq. adeo insonare, vt alia audire nõ possit, frustraq. conaturũ, quicũq, pergat dissuadere. Addit ea solũ via esse pergendum, qua deus, id est, ratio diuinitus infusa, perducit.

SOCRATES, CRITO.

CVR hac hora venisti, ô Crito? nõne multum mane etiam est? CRITO, Multum certè. SOC. Quàm multùm tandẽ? CR. primum diluculum. SOC. Miror quomodo custos carceris tibi obtemperare voluerit. CR. Familiaris iam mihi est, ô Socrates, propterea quòd crebrò huc ventitẽ. Præterea beneficij à me nonnihil accipit. SOC. Venistíne modo? an dudũ? CRIT. Satis dudum. SOC. Proinde cur statim non me excitasti, sed cum silentio assedisti? CRI. Nunquã per Iouem, ô Socrates, excitassem. Neq; enim ipse tandiu in vigilia & dolore manere vellẽ. Sed te iamdudũ admiror, cũ aspicio quàm suauiter dormias. Et consultò nõ excitaui te, vt quàm placidissime degeres. Equidem tum sæpe tum verò per omnem vitã anteactam ob tuos mores beatum te iudicaui, maximè verò in præsenti calamitate, quòd eam tam facilè ac placidè feras. SOC. Atqui perabsurdum esset, ô Crito, si quis tam grandis natu imminentẽ mortẽ molestè ferat. CR. Veruntamẽ, ô Socrates, & alij æque senes similibus calamitatibus opprimũtur: qui tamẽ ab ætate non ita iuuantur, quin præsentẽ fortunam grauiter & molestè ferant. SOC. Ita est. Sed quorsũ adeo manè venisti? CR. Nunciũ, ô Socrates, acerbũ affero non tibi quidem, vt mihi apparet, sed mihi potius & familiaribus tuis omnibus & acerbũ & grauẽ. Quod equidẽ, si quicquã aliud, grauiter, vt arbitror, molesteq; ferrem. SOC. Quodnam hoc? An nauis ex Delo iam redijt? qua reducta, mihi est moriendum. CR. Nondũ redijt quidem, sed mihi hodie reditura videtur ex his quæ renunciant nõnulli è Sunio venientes, qui eam ibi reliquerũt, Constat ergo ex his nuncijs, hodie esse venturã, ideoq; necessariũ fore te cras, ô Socrates, è vita decedere. SOCR. Bona, ô Crito, fortuna. Si ita dijs placet, ita esto. nõ tamen existimo illam hodie reditur ã. CR. Vndẽnã id coniectas? SOC. Dicam equidẽ. Postridie enim, aut eo ipso die, quo nauis redierit, mihi est moriendũ. CR. Sic vtiq; aiunt hi, penes quos rei huius potestas est. SOC. Itaque non *hac die venturã puto, sed altera. *ἐπιώσης.
Coniecturã verò ex somnio quodã accipio, quod paulo antè hac ipsa nocte mihi visum est, opportuneque videris somnũ mihi nõ perturbasse. CR. Sed quale id somniũ erat? SOC. Videbatur mihi mulier quædã adueniens, pulchra & aspectu grata, vestes habẽs candidas, vocare me, atq; dicere, O Socrates,

Tertia hinc die Phthiam peruenies latiglebã. CR.
Quã absurdũ id insomniũ, Socrates? SOC. Manife- Iliad. i.
stum tamẽ, vt mihi videtur, ô Crito. CR. Manifestũ certè. Sed, ô beate Socrates, nũc iam etiã mihi credito, teq; seruato. Mihi enim, si tu obieris, *nõ vna *Græcè alia
tantũ calamitas imminet: sed præter id quod te or- nulla cal.
batus fuero tali necessario, qualẽ alterũ nunquã re- accidet.
periã, videbor vtiq; multis qui neutrũ nostrũ satis nouerint, cùm potuissem te seruare, si pecunias impendere voluissem, id neglexisse. Atqui quænã existimatio turpior possit accidere, quàm videri pluris fecisse pecunias quã amicos? Non enim poterit

autem est id malum, & quónam tendit, & in quam non obedientis partẽ? CR. In corpus videlicet, hoc enim corrumpit. SOCR. Rectè dicis. Nónne & de alijs, ô Crito, ferre omnia percurramus eadẽ ratio est. De iustis iniustisq́;, de turpibus & honestis, bonisq́; & malis, de quibus in præsentia nobis cõsultatio est, vtrùm multorum opinionẽ sequi vererią; debeamus, an vnius potius qui intelligat, quem decet & vereri & timere magis quàm cunctos alios. Cui nisi obtemperauerimus, lædemur & corrumpemur in eo, quod iusto quidem melius fieri, iniusto autem corrumpi soleat. An nihil id est? CRIT. Id quidem, ô Socrates, arbitror. SOC. Age verò, si id quod à salubri quidem fit melius, ab insalubri verò corrumpitur, corruperimus, peritorum non sequuti iudicia, an nobis eo destructo viuendum erit? Est autẽ id corpus. nónne? CR. Idipsum. SOC. An ergo viuendum nobis cum vitioso corpore atque corrupto? CR. Nullo modo. SOCR. An forte cum illo viuendum est nobis corrupto, quod iniusto quidem læditur, iusto verò iuuatur? an verò vilius illud, quàm corpus existimamus, quicquid illud est è nostris, circa quod iustitia iniustitiaque versatur? CR. Nullo modo. SOCR. Sed pretiosius? CR. Valdè. SOC. Non igitur, ô vir optime, admodum nobis curandum est, quid de nobis multi loquantur, sed quid dicat is vnus qui intelligit iusta & iniusta, atq; ipsa veritas. Quamobrẽ primò quidem non rectè adduxisti, opinionem vulgarem de rebus iustis & honestis & bonis harumque cõtrarijs esse alicuius existimandã. At verò dicet aliquis, potéstne. vulgus nos interficere hoc vtiq; manifestum est? CR. Nimirum dici id potest, ô Socrates. SOC. Vera loqueris. Sed ô admirabilis, hæc ratio quam percurrimus, superiori similis esse videtur. atque hanc rursus considera, vtrùm nobis maneat nécne, videlicet, non multi faciendũ esse viuere, sed bene viuere. CR. Manet quidẽ. SOC. Sed hoc quoq; manétne? bene & honestè & iustè viuere idem esse? CRIT. Manet. SOC. Igitur ex his quæ confessi sumus, hoc considerandum, vtrùm iustum sit conari me hinc exire Atheniensibus non dimittentibus, vel iniustum: ac si appareat iustum esse, tentemus: si minus, omittamus. Quas verò tu affers considerationes de pecuniarũ sumptu, de (vulgari) opinione, de filijs educandis: cauendũ est, ô Crito, ne considerationes reuera horum multorum sint, qui facilè interficiant, & si possint ad vitã reducantur, & id quidem absque vlla ratione. Nobis verò quãdoquidem sic exigit ratio, nihil aliud attẽdendum est, quàm quod modò dicebamus, vtrùm agemus iusta pecunias largiendo, gratiamq́; habẽdo his qui me hinc educant: vtrùm inquam in hoc agamus iusta nos quidem educti, illi vero educentes, an potius re vera in his omnibus agendis, agamus iniustè: atque si appareat nos iniquè agere, ne cogitandum quidem id est, sed mansuetè subire decet & mortem & quoduis aliud supplicium prius, quàm quicquam agamus iniquè. CR. Rectè loqui videris Socrates. Considera tamen quid agamus. SOCR. Consideremus, ô bone vir, vnà. Ac siqua in parte me dicẽtem redarguere poteris, redargue. ego enim assentiar. Sin minus: desine quæso, ô vir beate, iam toties eadẽ verba repetere; oportere scilicet me hinc Atheniensibus inuitis abire. Equidem multi facio persuasum abs te hæc agere, non autem inuitũ. Attende itaque vtrum considerationis initium tibi satis commodè dictũ sit, conareq; quod rogatus sis ita respondere, vt maximè censeas respondendum. CR. Conabor equidem. SOC. Dicimus ne nullo modo sponte esse iniuriam faciendã, an forte quodã pacto iniuria facienda est, quodam verò nequaquam? an nullo modo vel bonum est, vel honestum iniuriam facere, quemadmodũ superiori tempore sæpe confessi sumus? quod quidem & nuper est confirmatũ. An fortè omnes illæ superiores consensiones nostræ in paucis his diebus prorsus euanuerunt, ac iamdiu nos tam grandes natu homines, ô Crito, tamque studiosè inter nos differentes latuit nihil à pueris nos differre? An potius sic prorsus res se habet, vt iamdiu dicebamus, siue affirmet id multitudo, siue neget, & siue grauiora præsentibus, siue leuiora subire cogamur? Attamẽ iniuriã facere, oĩno malũ turpeq; esse fatemur illi ipsi qui facit, an non? CR. Fatemur certè. SOC. Nullo igitur modo iniuria facienda est? CR. Nullo quidẽ. SOC. Neq; si iniuriam passus fueris, vlciscendum, vt vulgus putat. siquidem nullo modo iniuria facienda est. CR. Ita videtur. SOC. Quid verò? mala alicui facere decet ô Crito, an non? CRI. Non certè, ô Socrates. SOCR. Quid autem, qui mala patitur si mala vicissim referret illi q̃ intulit, iustũmne id esset vt vulgus ait, an iniustum? CR. Iniustũ. SOC. Nempe mala inferre hominibus nõ discrepat ab iniuria. CR. Verè loqueris. SOC. Neq; igitur vlcisci decet, neque malefacere cuiquam hominum, quodcunq; ab alijs ipse passus fueris. Et vide, ô Crito, nequid dum hæc cõcedis, præter sententiã tuam nobis assentiare. Perpaucis enim, scio, sic vel apparet vel apparebit. At verò quibus sic apparet, & quibus aliter, his nõ est communis deliberatio, sed necesse est eos cùm vltro citroq; cõsilia sua respiciunt, inuicem se despicere. Animaduerte igitur & tu diligenter, vtrùm tibi mihiq; cõmunis sit hæc opinio, mecumq; sentias. atque vtrùm ab hoc principio exorsi deliberemus, quasi nunquã rectũ sit vel iniuriam facere vel vlcisci iniuriã, vel malo affectũ malum referre in eum qui intulit. An hic discedis à nobis, in hoc principio non cõsentiens? Mihi quidẽ & iamdiu & nunc ita videtur. Quod si tibi apparet aliter, dic, & doce. Sin autem in superioribus permanes, iam quid sequatur audi. CR. Consentio equidẽ & permaneo: dic igitur. SOC. Dico ergo deinceps, imò potius interrogo, vtrũ quę quis confiteatur alicui, iusta esse, facere debeat, an fallere? CR. Facere. SOCR. Ex his iam ita considera. si nos hinc abeamus præter ciuitatis cõsensum, vtrùm malè aliquibus faciemus, & his quidẽ quibus minimè decet, vel non: & vtrùm in his permanemus quæ iniusta esse consensimus, vel cõtrà. CR. Nequeo equidem, ô Socrates, ad hæc respondere. Neq; enim intelligo. SOC. Verùm ita considera, perinde ac si volentibus nobis hinc siue aufugere, siue quomodocunque hoc vocandũ est, veniãt leges, ciuitatisq́; huius respublica, & instãtes sic interrogent: Dic nobis, ô Socrates, quidnam cogitas facere? An non intelligis hac re quã aggrederis, te nobis legibus, totiq́; ciuitati, quantũ in te est, interitum machinari? An putas ciuitatẽ vllam amplius stare posse, ac non subuerti, in qua iudicia publica nullam vim habeãt, sed à priuatis hominibus irrita fiant, atque rescindantur. Quid ergo dicemus ad hæc ô Crito, aliaq́; huiusmodi? Permulta enim in hanc sentẽtiam afferre quis potest, præsertim orator pro lege ita violata declamans, quæ

quidem sentētias publico iudicio latas iubet ratas esse. An respondebimus illis ciuitatē non rectè iudicando nobis iniuriam intulisse? Itáne an aliter? CRIT. Ita per Iouem.ô Socrates. SOC. At enim leges ipsæ sic responderent: O Socrates,nónne nobis tecum id conuenit, standum tibi esse iudicijs, quæ ciuitas tulerit? Quòd si leges ita loquentes admiraremur, forte dicerent: Noli Socrates quæ modò diximus admirari:imò responde,cùm tibi & interrogare & respondere sit consuetum. Dic age,quidnā in nobis ciuitateq; accusas quòd dissoluere nos contendas? Principiò, nónne te genuimus? atque per nos pater tuus matrē accepit tuam, & produxit te?Dic ergo,an has inter nos leges quæ sunt circa cōiugia improbes,atq; his aliqua in parte quasi minus rectis succenseas. Nihil succenseo,dicerem. Sed an his legibus quę educationi eruditioniq; natorum prouident, in qua ipse quoque eruditus es? an non rectè disposuerūt hæ leges ad hoc officium conditæ, cùm iuberent patrem tuum in musica te & gymnastica erudire? Rectè disposuisse concederem. Age ergo,postquàm per nos genitus es educatusque ac eruditus, primò quidem, num potes negare te nostrum esse & natum & seruum, ipsumq; te & progenitores? Deinde cùm id ita se habeat,an putas ius ex æquo tibi atque nobis esse, & quæ nos tibi facere aggrediamur, eadem vicissim in nos abs te referri iustum esse iudicas? An cùm nec ad patrē, nec ad dominū si eum habeas, tibi ius ex æquo sit, vt quæ ab illis patiare in eos referre possis, neque si iurgio hi te lacessant, contrà iurgare, neque si te verberent, vicissim verberare,neque alia eiusmodi in eos tentare liceat: contra patriam verò ac leges tibi licebit? Adeo vt si nos iudicātes id esse iustum, interficere te velimus, tu vicissim nos leges & patriam pro viribus coneris perdere, dicasque te hæc agendo iusta facere, qui virtutis curam reuera habere profiteris. An sic es sapiens,vt te latuerit & patri & matri & progenitoribus omnibus patriā esse anteponendam? atque esse venerabilius quiddam sanctius q;? & superiore loco, tum apud deos, tum apud homines mentis compotes esse patriam collocandam, colereq; eam oportere magis, eiq; obedire, tum autem asperius ac durius se gerenti obsequentiorē esse quàm patri:& siquid iubeat, vel dissuadere illi,vel facere, & patiētissime sustinere quid iusserit patiendum?ac siue mandauerit verberari te,siue in vincula conijci,siue in prælium miserit ad vulnera excipienda mortemq; subeundam, obediendum est omnino.Ius enim ita dictat,& neque tergiuersandum, neque fugiendum,neq; ordinem deserendum. sed & in bello, & in iudicio, & prorsus vbiq;, ea sunt,quę respublica patriaq; iusserit, facienda:aut certe illi persuadere ac monstrare, quatenus (id quod imperat) iustū sit. Vi autem vti nefas est,vel contra matrem,vel contra patrem, maximè verò omnium contra patriam. Quidnam ad hæc dicemus Crito, veráne loqui leges, an contrà? CR. Mihi quidem videtur. SOC. Proinde leges fortasse dicēt Animaduerte,ô Socrates,vtrùm verè dicamus,te iniusta contra nos aggredi. Nos enim quæ te genuimus, educauimus institutimus,participes bonorū omnium quoad eius facere potuimus, & te & alios ciues omnes effecimus: tamē permittimus cuilibet Atheniēsium cognitis iam hac probatis ciuitatis moribus legibusque & Reipublicæ gubernandæ forma, si cui non placeamus,acceptis suis quocūq; placuerit abire. Nec vlla ex nobis legibus impedit aut prohibet siue quis vestrū cui nos ciuitasq; minimè placeamus,in coloniam aliquam velit discedere, siue habitationem aliò transferre, quò minus id pro arbitrio faciat secumq; sua perferat. At verò quicunque ex vobis, postquàm cognouerit quemadmodum nos iudicia exercemus, & in cæteris omnibus regimus ciuitatē, permanserit, hunc iam asseueramus re ipsa conuenisse nobiscum,quęcunque iusserimus se facturum. Atque eum qui non paruerit, tripliciter iniuriam facere affirmamus,& quòd genitricibus nobis nō obtemperat,& quòd nutricibus non obsequitur,& quòd pactus nobis obedire,neque obedit,neque persuadere nobis studet,si quid minus rectè facere videamur. Cumque præcepta nostra liberè proponamus,neq; mandemus rigidè,sed permittamus alterum è duobus,aut verbis psuaderi nobis,aut mandata explere, horum neutrum facit. His ergo criminibus te,ô Socrates,obnoxium iudicamus fore, si,quæ cogitas,feceris:neq; id quidē minus quā cęteros Atheniēses, sed maximè omniū. Ac si causam requiram ob quam præ cæteris sim obnoxius, fortasse iustè me remorderent, dicentes me maxime omnium Atheniensiū ciuitatis legibus consensisse. sic enim dicerent, Magna nobis,ô Socrates,horum sunt argumenta, tibi nos ciuitatemque placuisse. Nunquam enim maximè omnium Atheniensium eam habitasses, nisi tibi mirificè placuisset. Itaque nec spectaculi gratia, vrbe vnquam egressus es,nisi semel in Isthmum, nec aliò vsquā nisi in militiam, neque aliam fecisti peregrinationē vnquā, quemadmodum cæteri solent, neque alterius ciuitatis te cepit cupiditas aliarúmue legum cognoscēdarum: sed nos tibi nostraq; ciuitas satisfimus, vsqueadeo vehementer probasti nos, nostrisque moribus victurum te consensisti,tum verò vt alia omittamus, & filios in ea procreasti, vtpote quæ tibi placuerit. Quinetiam licebat tibi in ipso iudicio exiliū multari si voluisses, atque quod nunc inuita ciuitate aggrederis, tunc ea volente facere. Tu verò verbis tunc te extulisti, quasi non grauiter ferres si mori te oporteret. Quinimò mortem ipsam, vt dicebas, potius quàm exilium elegisti. Nunc verò nec verba illa tua erubescis,neque nos leges vereris, sed nobis interitum machinaris. Facis autem quod deterrimus seruus faceret, fugā arripere tentans contra pactiones conuentionesque, in quibus conuenisti nobiscum nostris te præbens institutionibus gubernandum. Primùm igitur hoc ipsum responde nobis,num verè dicamus affirmādo te non verbis, sed re ipsa consensisse, vt moribus nostris guberneris. An non vera hæc sunt? Quid ad hæc dicemus Crito,an non cōfitebimur? CRIT. Necesse est,ô Socrates. SOC. Quid igitur (leges inquient) aliud, quàm cōuenta nobiscum & pacta transgrederis? quæ neque coactus es nobiscum inire, neque deceptus, neque ad breue tēpus deliberare es compulsus, sed annos septuaginta: quo in tempore tibi licuit abire, nisi placuissemus, conuentionesque iustæ tibi visæ fuissent. Tu verò nec Lacedæmonem, neque Cretam nobis anteposuisti, quas ipse vrbes assiduè prædicas rectè gubernari, neque aliam vllam, vel Græcarum ciuitatum, vel Barbararum. Imò ex hac rarius peregrinatus es quàm claudi & cæci mancique alij. Vsqueadeo tibi præ cæteris Atheniensibus ciuitas placuit, atque nos, videlicet

Græcè, Sorte.

videlicet leges. Cui enim placere potest ciuitas, cuius non placeant leges? Nunc verò non per manes in his, in quibus iamdiu nobis tibique conuenit. Quòd si nobis credideris, non committes, vt te ex vrbe egredientem omnes derideant. Considera rursus si hæc transgressus fueris, & quid eorum peccaueris, ad quid tandem id vel tibi, vel necessarijs tuis conducet. Propemodum enim certum est, in periculo necessarios tuos fore, ne ipsi quoque in exilium expellantur priuenturque ciuitate, & patrimonio suo spolientur. Tu autem siquam in ciuitatem finitimam te contuleris, vel Thebas, vel Megaras, (vtrę que enim rectè,) gubernātur hostis primùm rei publicæ illarum accedes: & omnes quibus curæ est patria, aspicient limis te oculis, corruptorem legum existimantes. Et suam iudicibus opinionem confirmabis: vt rectè contra te tulisse sententiam videantur. Quisquis enim corruptor est legū, is potissimùm & iuuenum & imperitorum hominum videbitur esse corruptor. Quid ergo? ciuitatésne quę rectè gubernant, & modestissimos quosque homines deuitabis? Atqui si id feceris, vitáne dignus eris? an forte imprudēter te his admiscebis, nec erubesces de eisdem apud eos disserere, de quibus apud nos consueuisti? virtutem videlicet & iustitiam, legésq;, & instituta legum plurimi esse existimanda? neque putas indecorum, miniméq; honestum Socratis factum apparere. Proculdubiò putandum est. Fortasse verò has ciuitates declinans in Thessaliam ad Critonis hospites abibis. Illic enim inordinatè admodum & intemperāter viuitur. Ac forsan libenter illi te audient, narrantem quemadmodum è carcere ridiculè fugeris: vt fascem quendam tibi superimponens, aut sagum coriaceum induens, vel alijs quibusdam te inuoluens, quemadmodum solent qui se in fugam conijciunt, tuumq; habitū ac figuram immutans. An verò neminē dicturum putas, quemadmodum vir senex paruo admodum tempore, vt verisimile est, victurus, ausus fueris ob viuendi cupiditatem in tam sordida inopia viuere, maximas transgressus leges? Sanè quidē fortasse: si modò neminē offenderis. Alioquin multa, ô Socrates, atque indigna te audies. Viues autem obnoxius cunctis hominibus atque deseruiens. Quid vero facies in Thessalia? Conuiuiáne frequētabis? vtpote qui in Thessaliam, quasi ad cœnam aliquam aduentaueris. Disputationes verò illæ de iustitia, cęterisque virtutibus vbinam nobis erunt? Enimuero filiorum gratia viuere cupis, vt nutrias eos atque erudias. An ergo in Thessaliam eos perduces, vt illic nutrias eos, atque erudias, hospites eos efficiens, vt hoc insuper commodi abs te reportent? An id quidem non facies, hic vero relicti melius te viuo alentur, atque erudientur à necessarijs tuis te absente? Vtrum vero si in Thessaliam abibis, tui id curabunt: sin autem in alteram transibis vitam, non curabunt? Profectò siquid opis est in his quis aiunt se tuos necessarios esse, credendum est curaturos. Cæterùm, ô Socrates, fidem nobis habens nutricibus tuis, neque filios tuos, neque vitam, neque aliud quicquam pluris facias quàm iustitiam: vt cùm in vitam alteram transmigraueris, valeas illic præsidibus horum omnium reddere rationem. Nempe si leges transgressus hæc feceris, neque melius, neque iustius, neque sanctius id vel tibi continget, vel tuis, neque illuc tibi profectò conduceret. Quin potius iniuriam passus abis, si abieris, non à nobis quidem legibus, sed ab hominibus. Verùm si adeò turpiter aufugeris, etiam iniurias maláque referrens, conuentiones nobiscum initas & promissa transgressus, atque lædēs eos quos minimè oportebat, teipsum scilicet & amicos & patriam, nosque leges, nos vtique & viuenti tibi infensi hic erimus, & in altera vita leges, quæ illic sunt nostræ sorores, haudquaquam te benignè recipient, scientes te nos pro viribus disperdere conatum fuisse. Quamobrem, ne Crito aliter tibi quàm nos persuadeat, caueto. Hæc equidem, ô dulcis amice Crito, audire videor, quemadmodum Corybantes tibias audire se putant. Atque in me sermonum eiusmodi sonitus adeo reboat, vt alia audire non possim. Vides quæ in præsentia mihi videntur: quibus siquid contradicere aggrediaris, frustrà conabere. Veruntamen siquid te profecturum confidis, dicas. CRITO. Ego verò quod dicam, ô Socrates, nihil habeo. SOCRA. Desine ergo Crito, & pergamus hàc, quandoquidem hàc nos Deus ipse ducit.

PHAEDO, VEL, DE ANIMI IMMORTALITATE, VEL, DE ANIMA.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

NOSTER de religione liber rem satis per se notā probat, Christi vitā esse virtutis totius ideam. Octauus autem Epistolarum nostrarum liber, Socratis vitam, vitæ Christianę imaginem quandam, aut saltem vmbram esse demonstrat: & testamentum quidem Vetus per Platonem confirmat, nouum vero per Socratem. Quod autem ad Socraticam hanc spectat similitudinem, si quis dubitat, Xenophontem atque Platonem legat, & cæteros qui dicta simul actaque Socratis conscripserunt, præcipue Platonis Gorgiam, & apologiam, Critonem atque Phædonem. Huius ergo Phædonis deinceps argumentum passu, imo saltu celeri percurremus. Eius em mysteria satis in theologia exposuisse videmur. Vnum hoc in primis admonebimus, ne quis admiretur Socratem inter argumētationes ad immortalitatē animæ pertinētes, prætermisisse hic illam, qua sola confidit in Phædro, Animam scilicet esse principium motionis vnde sequatur eā per se perpetuoque moueri, semperque viuere. Id enim ideo factum est à Socrate, quoniam eiusmodi ratio non solum nostris, sed cœlestibus etiam, atque dæmonicis animis est communis. In Phædone vero rationes nobis magis proprię requiruntur. Sed iam ad dispositionem dialogi breuissimam veniamus. Principio obseruandum est, quam mirifice Socrates consoletur amicos, qui eo præcipue die quo venenum bibiturus erat, in carcere, quasi consolaturi eū salutauerunt. Dein de quàm religiose obseruet vel somniorum præcepta, quasi quedam oracula: & quàm in eo apprime cautus sit, ne minimum quid circa diuina mandata delinquat. Tertio memoriæ mandandū est, homines sub assidua Dei esse custodia, neque licere nisi quando Deus voluerit, hinc emigrare. Quarto aduertendum est diligenter quid sibi velit, vbi ait sperare quidem se in obitu ab bonos viros, deosq; alios bonos iturum; sed magis affirmare ad bonos deos quàm ad bonos viros iturum. Primo quidem quod dicit deos alios atque valde bonos, intelligit præter sphærarum animas esse mentes angelicas sphæris subilimiores. In quarum familiaritatem animas quoque nostras quandoque admitti posse sperat: neque tamen audet asserere, propterea quod plerisque sapientibus videbatur satis fore animæ factum, si ad consortium animarum cœlestium quandoque recipiatur. Imò vero dubitatio propriè super eam partem cadit, quæ bonos appellat viros. Non enim audet deinde hominum animos affirmare eadem ratione bonos, qua deos dixerat bonos. Post hæc seipsum simul amicosque sub persona philosophantis consolaturus,

 ait:

ait: Cum totum philosophantis studium sit quædam à corpore separatio, per eamque perficiatur quotidie, nimirum separationem à corpore quæ fit per mortem, non modo non timere debet, sed optima cum spe lętitiáq; expectare. Mox duobus modis ostendit philosophum à corpore animum separare. Primo quidem à perturbationibus per moralis disciplinæ purgationem, deinde à sensibus atque ipsa imaginatione per contemplationis ipsius intentionem. Medici sapientes duplici vtuntur purgatione. Prima quidem leniendo. Secunda vero soluendo: scientes neque satis esse lenire, neque tutum soluere antequàm lenias. Similiter apud philosophos moralis antecedit purgatio, quasi leniens. non enim interiores imaginationis morbos, id est, deceptiones extirpat. Sequitur purgatio speculatrix imaginationis quandoque pro viribus discutiens nebulas. Ante vero moralem purgationem aggredi speculationis officium non est tutum, nequis vitiorum morbis infectus ipso speculationis acumine abutatur ad iniustitiam impietatémque defendendam. Ex his concludit philosophum mentis aciem quatenus à corporeis segregat, eatenus incorporeis rationibus ideisque coniungere. Sed quum multa quæ à corpore animo inferuntur incommoda numerasset, subiunxit extremum maximúmque malorum esse fallaciam illam, qua imaginatio mentem ad incorporea se eleuantem, interim ad imagines quasdam corporum sæpissime distrahit, cogitque ipsa modo quodam corporeo cogitare. Post hæc & ex eo quòd animus ipsam separatarum rerum veritatem quam naturaliter appetit, corpori coniunctus assequi nequit, per disiunctionem infert. aut nunquam assequi, aut post mortem. Nunquam vero assequi non est consentaneum: quippe quum ab omni mente perpetuo appetatur. Proinde improbat illos qui temperantiam esse putant abstinere à minoribus corporis voluptatibus, vt maiores deinde voluptates corporis consequantur: Rursus qui fortitudinem definiunt, superare timores quosdam eorum timorum gratia qui nos iam superauerint. Vult enim omne moralis virtutis officium in quadam animi purgatione versari sapientiæ gratia. Alioquin nullam esse virtutem. Imòvero humanam quoque sapientiam nominat purificationem quandam, perinde quasi existimet nihil aliud sapientiæ nostræ meditatione nos consequi, quàm puritatem quandam, quam mox illuminatio diuina sequatur, quæ propriæ sapientia sit. Significat præterea non tam habitum aliquem nostris laboribus acquisitum, quàm purificationem ipsam nos Deo coniungere. His actis immortalitatem animæ probaturus ait, ex vno contrariorum genere in alterum progressionem fieri, atq. vicissim regressionem. Ideóque sicut ex viuentibus fiunt mortui, sic ex mortuis viuentes quandoq; resurgere. Vbi videtur mortuorum resurrectionem vaticinari, quam & in Politico comprobat. Præterea per longas ambages innuere, sicut & substátia cœli & elementorum materia infinite de dispositione alia vicissim pertransit in aliam: sic & animá rationalem, quæ principium motus & vitæ generationisq. est, posse infinite coniungi corpori vicissimq; separari. Siquidem & multæ naturæ substantiæ diuturna vicissitudine qualitates mutant, & vbiq; virtute animæ fit circuitus sempiternus. In sequentibus tandem ingéti quadam fiducia resurrectionem, quam innuerat, asserit. Aggreditur deinde rationem de reminiscentia. idem quod & paulo ante probantem, animam & ante corpus viuere, & post corpus. Tu vero eiusmodi rationes esse intellige Pythagoricas. Atque ex illis quod ad veritaté magis conducat, eligito. Ait ergo, si disciplina reminiscentia est, vixerunt animæ ante corpus. Reminiscentiam vero esse, duobus præcipue probat modis. Primo quia recte interroganti, sæpe vera de his quæ nunquá didicimus, respódemus. Deinde quoniá ex notitia eorum quæ sentiuntur, subita quadam abstractione notitiam ascendimus idearum, ceu cognoscédo hęc æqualia in ipsius æqualitatis cognitionem. Vbi cognoscimus difficile hæc ab illis atque anniti similia fieri: rursus quantum accedant, & quæ magis, quæue minus. Cumque id per omnem agamus vitam, necesse est idem ipsam ante ortú nos habuisse. Non enim perfectæ rei notitiam subito ex imperfectis accepimus. Ostendit autem duobus modis ideas esse. Primo, Quodlibet subiectum quod appellatur æquale, potest etiam dum per substantiam manet idem, inæquale & fieri & videri. Aequalitas autem nequit vnquam inæqualitas vel fieri, vel videri. Præterea æqualia hæc velut imperfecta inæqualitatem participant, æqualitas vero ipsa nequaquam. In sequentibus nota quanta asseueratione affirmet ideas, addátque idearum essentiam esse nostram. Atque cum animus noster singula referat ad ideas, ipsum ostédere se vnà cum idearum essentia sempiternum esse, atque eam agnoscere tanquam suam. Nota insuper nulla in re magis elaborandum esse, quam vt per immortalitatis demonstrationem mortis metum, quasi morbum grauissimum, expellamus. Cófestim aliam aggreditur rationem à proportione intellectus ad intelligibile ductam. Intelligibile vero ipsum, ideam ipsam incorporeá sempiternáque appellat. Cumq; intellectus cú ipsa velut obiecto proprio congruat, cócludit hunc incorporeum sempiternumq; esse, præcipue quú dominetur corpori, mortalibusque repugnet. Proportioné vero métis cum idea confirmat ex eo. quod quoties nó impeditur, ad eam sese cófert, eiusque commercio gaudet, atq. perficitur. Quòd auté, postquam dixit animam esse omnino indissolubilem subiunxit, vel rei omnino indissolubili propinquá, hoc additum intellige. quoniá in Timæo probatur, Deum solum omnino indissolubilem esse: cætera vero si cóparentur ad Deú, dissolubilia quodámodo iudicari, quia quodámodo & composita, quamuis illa quę optime cópolita sunt, id est, seorsum ab elemétali materia, non dissoluantur vnquá. Animæ igitur tá nostræ, quàm diuinæ indissolubili Deo propinquæ sunt, ipsæ quodámodo solubiles, sed dissoluendę núquá. Præterea vocat in omnino indissolubile, in quo neq; essentię. neq; actionis partes vllę sparguntur. Anima igitur etsi secundú essentię partes non spargitur, tamen per actionis partes diffunditur. Tépore enim & mobiliter agit. Proinde subdit purá animá post obitú ad pura & æterna redire ipurá vero terrenisq; infectá ad similia retrahi atq. terrena, sępeq. videri. Profecto affectio erga corpora in anima remanés, non per se proprie facit vt anima videatur, quú affectio non sit visibilis: efficit tń vt anima nó nihil visibile secum trahat, id est inuolucrum quoddam, vel aëreum, vel ex spiritibusque corporis sui conflatum, vt vult Proclus, vel nuper ex circúfuso aere congregatum. Certè hic Plato significat quod vult Proclus scilicet inter corpus æthereum, quod & immateriale est & simplex & sempiternum, atque corpus terrenum, quod est materiale, compositúmq;, & ad breue perdurans, esse corpus aëreum, materiale quidem, sed quodammodo simplex & longioris æui. in quo animæ diutius habitent etiam post discessum: quòd hoc dissoluto. corpus iterum compositum induantur, videlicet si purgatæ non sint: si vero purgatæ cum solo æthereo cœlum petant. Quod animarum transitus narrat in bestias, Pythagoricum est. Idque intelige, videlicet animas nostras non tam viuificare corpora bestiarum, quàm purgatorij gratia per brutam imaginationem suá quodammodo brutorum imaginationi misceri, quemadmodum impuros aiunt dæmones insanorum imaginationi sæpe permixtos. Sic vtique excepto Plotino plerique exponunt Platonicorum. quod quidem patet eo, quòd non dicit animam fieri bestiam, sed induere, subire, tráire. Concludit solos in Deum recipi, qui per veram philosophiam purgati decesserint. Audi præter hæc vinculum animæ, cum corpore nihil esse aliud quàm amorem, scilicet naturaliter prouidentem. Item quoties anima per instrumentum agit circa formas in subiecto iacentes, nihil syncerè cognoscere, sed solum quando per seipsum conuertitur ad formas in seipsis simpliciter existentes. Disce hic quoque animam ex eo quòd rebus corporeis oblectatur & pascitur, euadere corporalem: atque hinc vsqueadeo falli, vt sola corporea iudicet esse vera, quum omnino sit contrà: fallaciam eiusmodi malorum omnium esse grauissimum. Accedit quòd anima iam facta corporea post obitum quoque ab incorporeis seorsum circa corporea labitur. Conclude animum suæ puritati penitus restitutum, nullo modo suæ immortalitati diffidere. Cygni fabula Pythagorica est, atque allegorica. Pythagorica quidem, vbi dicit cygni animam superuiuere. Allegoricè vero intelligitur cygnum in numero solarium animalium contineri, & Socratem solarem esse, tum quia Phœbi oraculo approbatus est, tum quia mentibus hominum medebatur. Adde vaticinium esse quadruplex, diuinum, demonicum, humanum, naturale. Idque vltimum in bestijs fieri quodam instinctu naturæ. Intellige etiam cygnos innocentes sine philosophia homines: qui quum mortem sæpe minime timeant, significant philosophos absolutos timere eam nullo pacto debere. Animaduerte deinde difficilimum esse in hac vita substantiam animæ intelligere, quoniam videlicet sub corporea eam specie intuemur. Ideóque tutissimam rationem ad animam comprænhendendam esse, tum moralem purgationem. tum metaphysicam abstractionem. Vbi vero minus id sufficiat, opus esse diuino quodam verbo. id est, reuelationibus diuinitus factis atque miraculis. Nos vero hic diuini verbi mysterium à Platone significatum considerare debemus. Tradit deinde duo in disputando præcepta. Primum, ne rationibus vllis absque longa examinatione credamus. Postquam vero rationi cuidam sufficienti examine crediderimus, ne facile inde ob quaslibet obiectiones similitudinésque amoueamur. Secundum, ne aut propriam, aut alienam in disputando personam, sed rationem duntaxat veritati consonam cogitemus. Sequuntur dubia contra animam, ne forte

consonantia quædam sit humorum, atque vel prius corpore, vel vna cum ipso, vel inde ad tẽpus aliquod dissoluatur. Quędam quidem dubia Socrates ita soluit. Si disciplina reminiscentia est, ideoque ante corpus vixit anima, nequit anima esse corporis consonantia. quippe quum consonantia partes ex quarum concursu fit, non antecedat, sed consequatur. Si eadem est consonantiæ ratio, atque animæ. sicut altera anima non magis anima est, quàm altera: ita neque consonantior erit. temperans igitur anima nihilo plus consonabit quàm intemperans. Si consonantia necessario ea sequitur, ab eisq; ducitur ex quibus ipsa conflatur, non potest anima corporis consonãtia esse, quod quotidie ducit, cui sæpe repugnat. Cæterum antequam dubitationes absoluat, rationesque immortalitatis omnino perficiat, longo discursu damnat illos qui rerum causis assignandis ad materias quasdam & instrumenta confugiunt, asserens totam historiam naturalem insufficienter per eadem naturalia confirmari: quippe quum hæc omnia omniumq; motus à diuinis causis efficientibus finalibus idealibusque omnino dependeant. Optat in primis finalem cuiusq; rei causam atq; vniuersi, id est bonum cuiusq;, & vniuersi bonum, cuius quidem boni potestatẽ causam esse dicit efficientem. Quoniam vero ipsam boni amplitudinem compræhendere nequit, secũdo eligit loco ideales diuinæ intelligentiæ rationes, ad quarum similitudines in mundi materiam expressa sunt omnia. Inter hæc nota Mosaici mysterij confirmationem, sicut & in Timæo. Vidit Deus singula esse bona, etiam cuncta valde bona. Ita omnia ipsa bono cõnecti. Rursus animum corporea intuentem, interim ad incorporeũ intuitum obcæcari. Neque posse veritatem rerum haberi, nisi ad ideas confugiamus. Præterea formulas idearum inesse mentibus nostris, ad quarum congruitatẽ vel contrà, singula vera esse, vel contrà censentur. Socratem nunquam certam idearum contemplationem intermittere consueuisse, solásque affirmare solere. Certam rerum causam in ideis esse sitã, immortalitatem quoque animæ ab ideis potissimum demõstrari. Processum inter ideas à minus communi per medias ad communissimam fieri. Atq; descensum ab ideis ad effectum earum. Demum rationẽ disponit immortalitatis ex eo quòd rationalis anima corpori præstat vitam, non vt accidentalis forma inhærens corpori, sed vt substantialis in seipsa permanens, ex se formaliter viuens quasi quædam vitæ corporalis idea, atque per se efficienter corpus viuificans. Ideoque concludit animam non posse suscipere mortem, cum mors vitæ opposita sit, anima vero & vitam propriã habeat, & maneat in seipsa, adeò vt neque per se proprie, neque per subiectum aliud mortem suscipere valeat. Post hæc ex eo quòd anima sit immortalis, cohortatur omnes ad moralem speculatiuamq; disciplinam, vt animus & per voluntatem & per intellectum purgatus atq; perfectus, his quasi duabus alis in cœlestem patriam reuolet. Confirmat interim esse animam immortalẽ, quia neque virtus tandem obesse, neque vitium prodesse debeat. obesset autem laboriosa virtutis via bonis, atque contrà prodesset voluptuosa malis vita, nisi foret animus immortalis. Ac ne quis fortasse neget posse post hanc vitam vel vitium obesse, vel prodesse virtutem, subiungit animam affectiones & habitus tam voluntatis quàm intelligentiæ, comparatos, siue bonos, siue malos secum ferre, subito vel læsuros, vel profuturos. Dæmonem nanq; ducem omnes ad diuinum iudicem vitæ repente perducere in locum communi iudicio deputatum, in aërem scilicet minus puros, & in æthereũ puriores, ibique iudicatos ab alio rursus dæmone per triuiũ ad sua, id est, ubi similia singulos trahi, Per triuium, inquam, quia alij mittuntur cœlum, alij in tartarum, alij vero in medias regiones. Ducit autem eos dæmon, in bonis quidem intelligentiam mouens, in malis autem imaginationem affectumque perturbans. Quod autem dicit iniquos absque duce errare, absque benefico intellige duce. Adde quod neque quò trahantur, agnoscunt, & violentia rapiuntur. Cæterum antequàm animarum distribuat sortes, orbem terræ describit, dicens esse quasdam terræ plagas, atque illas quidem amplissimas, & vsqueadeò alis, vt ventis & imbribus non pulsentur. Vbi temperatissimus aër sit, sub quo pretiosissima quæq; nascuntur, homines acutissimi sensibus, vitaque longæui. Sunt qui velint & homines & alia illic nascentia quàm plurimum ex æthere aëreq; componi, quàm minimum vero ex crassioribus elementis: vt hominum corpora quasi aërea sint, fructibusq; maxime aëreis nutriantur. Quod ne quis tanquam impossibile neget, Olympiodorus Aristotelis adducit historiã, in qua Aristoteles vidisse se inquit hominem qui solo aëre nutriebatur & sole. Quod autem terræ sublimis faciem in duodecim diuidit plagas, inde prouenit, quia duodecim congruit zodaici signis, duodecim sphærarum regitur animabus, & duodecima est mundi sphæra, atque veluti totius fundamentum dodecaedram illam sibi vsurpat figuram, quam Timæus attribuit mũdo. Sed de hac ipsa figura, deq; alijs terræ proprijs quæstionibus, in Timæo dicemus. Tu vero terræ huiusmodi habitationem terrestri Moysi paradiso similem esse memento. Proinde flumina sub terra describit, quibus animæ nutriuntur. Quæ quisquis secundũ nostri corporis humores animiq; perturbationes in hac vita nos affligẽtes exponit, nonnihil adducit simile vero, veruntamen veritatẽ integram non assequitur. Plato enim & hic & in Republica significat præmia virtutum & supplicia vitiorum ad alterã vitam potissimum pertinere. Acheron igitur sub terra flumen locus est purgatorius, atque ad curam pertinet & mœrorem respondet quoque aëri, partiq; mundi meridianæ. Phlegeton igni respondet atque orienti, vimq; puniendi continet per calorem, & iræ cupiditatisq; feruorem punit. Styx Cocytusque respondet terræ atque occasui, odiáue per luctũq; fletumque puniunt. Differunt vero hoc inter se solũ, quod Styx exoriens appellatur, Cocytus vero progrediẽs. Tartarum infimum tenere vult inferni locum, in quo scelestissimi non medicinæ, sed exempli gratia affligantur, quemadmodũ hic & in Republica legitur & Gorgia. Addunt quidã ad hæc flumina Oceanum quoque quodammodo pertinere, aquæ septentrionique respondentem, in quo distinguendi definiendique virtus intelligatur. Tu vero quod de fluminibus dicitur, potissimum de dæmonibus numinibúsque intellige, flagitiosos tali quodam ordine punientibus. Profecto peccata facile sanabilia sunt, quæ nondum in habitum sunt conuersa. Difficile vero sanantur quæ iam habitum genuerunt: veruntamẽ vnà cum quadam rationis repugnantia committuntur, & committẽtes afficiunt pœnitentia. Insanabilia vero sunt omnino quorum habitus & repugnantiam & pœnitentiam procul fugat. Prima purgantur in Acheronte. Secũda, si ad prima vergant, puniuntur in Phlegetonte: si ad tertia, in Styge, atque Cocyto. Tertia affliguntur in Tartaro, ex quo, vt Plato inquit, nũquam egrediuntur. Quo vero pacto alij aliter id exponant, in præsentia libentius prætermitto. Affligi vero possunt animæ non tantum per imaginationem infeliciter à dæmonibus agitatam, sed per aërea quædam corpora, quæ vehiculi & cymbæ nomine designantur. Præmia vero sic Plato distinguit. Animæ quæ iuste & sancte sine philosophia vixerunt, sublimia terræ, qualia suprà descripsimus, ascendentes, in tenuissimis spiritalibúsque ibi corporibus habitant. Quæ vero ciuiliter propterea philosophatæ sunt, cum splendidis cælestibúsque corporibus cœlum colunt. Sed quæ per exactam philosophiam perfecte purgatæ sunt, in locum supercœlestẽ euolant, vbi absque corporibus omnino, vt Plato hic inquit, totũ per tempus viuunt. Qua vero id ratione exponant nonnulli, consulto non recensebo. Prophyrius certe atque Iamblichus tradunt animas Deo perfectissime restitutas nunquã cadere. Quod quidem congrue respondet oppositis, quæ ex tartaro nunquam emergere iudicantur. Quod quidem si ita sit, circuitus iam infiniti tollentur: Temporales vero circuitus adhiberi purgationis cuiusdam gratia videbuntur. Socrates tandem gallum Aesculapio sacrum se debere fatetur, reddique diligentissime iubet. Prisci Aesculapio medico Phœbi filio gallum sacrificabant diei solisque nuncium, id est, diuinæ beneficentiæ morborum omnium curatrici, quæ diuinę prouidẽtię filia nominatur diẽ, id est, vitæ lumẽ debere se fatebantur. Eiusmodi medicum in superioribus perquirere iusseras morborum animi curatorem. Et quasi iam omni dubitationis metúsque morbo liberati sint, gratiam victimámque Deo referri iubet. Præterea oracula priscorum tradunt, animas remeantes in cœlum, pæana, id est, triumphalem cantilenam canere Phœbo. Reddit ergo Deo votum, vt alacer Pæana canens, cœlestem patriam repetat.

DIALOGI PERSONAE.

ECHECRATES, PHAEDO, APOLLODORVS, SOCRATES, CEBES, SIMMIAS, CRITO, MINISTER VNDECIMVIRORVM.

IPSENE, ô Phædo, affuisti qua die Socrates venenũ bibit in carcere? an ab alio ipse audiuisti? PHAE. Quopiã, ô Echecrates, affui. ECHE. Quænam sunt ea, quę vir ille antequã moreretur, loquutus est? Et quomodo è vita discessit? Libentur enim audirem. Nam neque quisquam Phliasiorum ciuium frequenter proficiscitur nunc

Athenas

Athenas, neque iamdiu hospes aliquis inde ad nos accessit, qui certum aliquid ea de re nunciare nobis posset, nisi illum hausto veneno è vita migrasse. De cæteris verò nihil quid referret, habebat. PHAED. Nec ergo quæ ad iudicium pertinebant, quo pacto tractata fuerint, audiuistis? ECHEC. Audiuimus. hæc enim nobis quidam retulit. Et admirati profecto sumus, quòd iam peracto iudicio, diu postea obijsse videatur. Quidnam in causa fuit, ô Phædo? PHAE. Sorte quadam id Socrati, ô Echecrates, accidit. nam pridie quàm iudicaretur, ornari contigit puppim nauis eius, quã mittunt Athenienses quotannis in Delum. ECHE. Id verò quidnam sibi vult? PHAE. Hæc est illa nauis, vt aiunt Athenienses, in qua Theseus olim bis septem illos secũ vexit in Cretam, seruauitq; illos, & ille seruatus est. Vouerant autẽ, vt fertur, Apollini, si seruarentur, quotannis in Delum spectaculum quoddã mittere. Quod quidem nunc etiam ac semper ex illo tempore singulis ad Deũ mittũt annis. Cùm igitur spectaculi principium agitur, ex lege interim lustrant vrbem, neminémq; eo tempore publicè necant, donec Delũ perueniat nauis, rursusq; Athenas reuertatur. Id verò nonnunquam longo peragitur tempore, quando eos occupant venti. Initiũ verò spectaculi est, postquam Apollinis sacerdos nauis illius coronauerit puppim. Id verò, vt modò dicebã, pridie quàm iudicaretur, factum erat. Quamobrem longum tempus Socrates fuit in carcere inter iudicium atque mortem. ECHE. Circa verò mortem ipsam, ô Phædo, quęnam sunt ab eo dicta, quę facta, quiue familiarium aderãt? An magistratus adesse non permittebant? atque ita defectus ab amicis decessit? PHAE. Nequaquam aderant aliqui, & quidem multi. ECHE. Hæc igitur omnia para te quàm planissimè nobis referre, nisi quid negotij te impediat. PHAE. Otiosus equidem sum, atque enarrare vobis conabor. Quippe cùm meminisse Socratis siue ipse loquar, siue loquentes alios audiam, mihi semper omnium sit dulcissimum. ECHE. Similiter, ô Phædo, hos qui te audituri sunt, affectos habebis. Itaq; conare pro viribus diligentissimè omnia persequi. PHAE. Atqui mira quadam ratione, ô Echecrates, illic præsens affectus eram. Neque enim misericordia me capiebat, vt familiarissimi viri morti præsentem. Siquidem beatus vir ille mihi, ô Echecrates, videbatur, tum animi illius habitum, tum orationem consideranti: adeo intrepidè generoséque migrabat è vita, vt videretur mihi in vitam alterã, non absque diuina sorte migrare, sed illic quoque beatus fore, si quis vnquam alius. Quamobrem neque admodum commouebar, (vt consentaneũ videretur hominem rei præsentem lugubri commoueri) neque rursus afficiebar lætitia, quemadmodum solebamus aliàs, quum in philosophia versabamur. Nam sermones quidem eiusmodi erant, sed reuera affectus quidam mirus atque insolita voluptatis dolorisque permixtio me inuaserat considerantem illi paulo post moriendum esse. Et quicunque aderamus, ferme similiter eramus affecti, aliàs quidem ridentes, aliàs vero lacrymantes. Vnus autem præ cæteris Apollodorus: nosti enim virum, eiusque mores. ECHE. Quidni? PHAED. Ille igitur ita prorsus erat affectus, atque egò ipse alijque omnes distractum similiter perturbatione animum habebamus. ECHEC. Sed quinam forte aderant, ô Phædo? PHAED. Ciues quidem & indigenę aderãt, ipse Apollodorus, & Critobulus, paterq; eius Crito: rursus Hermogenes, Epigenes, Aeschines, Antisthenes. Aderat & Ctesippus Pæaneus, & Menexenus, atque alij quidam indigenæ. Plato autem, vt arbitror, ægrotabat. ECHEC. Sed num aliqui aderant peregrini? PHAE. Aderant & peregrini, Simmias Thebanus, & Cebes, & Phædondes: Megarenses verò Euclides, & Terpsion. ECHEC. Aristippus autem & Cleombrotus an aderãt? PHAE. Non: In Aegina enim dicebantur esse. ECHEC. Aderántne insuper alij? PHAE. Hos ferme quos narraui, interfuisse existimo. ECHEC. Dic verò, quales fuerũt sermones? PHAE. Conabor equidem à principio tibi omnia enarrare. Solebamus quotidie diebus superioribus ad Socratem proficisci ego atq; alij, cõuenientes manè in illa curia, in qua & iudicium factum fuerat: carceri enim erat proxima. Colloquẽtes igitur inter nos, opperiebamur semper illic quoad carcer aperiretur. aperiebatur enim haud admodum manè. Eo autẽ aperto, ingrediebamur ad Socratem, & sæpe diem integrum cum ipso transigebamus. Tunc ergo prius solito conuenimus. Pridie nanq; eius diei, quum è carcere vespere egressi essemus, nauem ex Delo audiuimus redijsse. Itaque ediximus inuicem summo mane nobis esse ad locũ solitum redeundũ. Cum verò reuersi essèmus, egressus nobis obuius ianitor qui nos solebat admittere, expectare iussit, nec prius ingredi quàm ab ipso accerseremur. Soluunt enim, inquit, vndecimuiri Socratem, illique denunciant hodie mortem esse obeundam. Neque deinde admodum commoratus redijt ad nos, iussitq; intrare. Itaq; introeuntes Socratẽ quidem inuenimus compedibus paulò antè solutum: Xanthippen verò, nostri mulierem, iuxtà sedentem, puerumq; eius manibus tenentem. Quæ nos quum vidisset, eiulare cœpit, & qualia mulieres solẽt exclamare: O Socrates, inquit, nunc te postremùm tui familiares, affabuntur tuque illos. At Socrates Critonẽ intuitus, O Crito, inquit, abducat quis hanc domum. Et illam quidem abduxerũt quidam Critonis domestici, vociferantem atque plangentem. Socrates autem sedens in lecto, contraxit ad se crus, manuque perfricuit, atq; inter fricandum sic inquit: Quàm mira videtur, ô viri, hæc res esse, quam nominãt homines voluptatẽ, quámque miro naturaliter se habet modo ad dolorem ipsum, qui eius cõtrarius esse videtur. Quippe cum simul homini adesse nolint. Attamen si quis prosequitur capitque alterum, semper ferme alterũ quoque accipere cogitur, quasi ex eodem vertice sint ambo connexa. Arbitror equidem Aesopum, si hęc animaduertisset, fabulam fuisse facturum: videlicet Deum ipsum cùm ipsa inter se pugnantia vellet cõciliare, neque id facere posset, in vnum eorum apices coniunxisse, proptereaq; cuicunq; adest alterũ, eidem mox alterum quoq; ad futurũ quod quidem mihi accidit in præsentia. Siquidẽ modo crus propter vincula afficiebatur dolore, sed huic succedere voluptas iam videtur. Ad hæc Cebes, Per Iouẽ, inquit, ô Socrates, opportunè id mihi in memoriam reuocasti. Cùm enim poëmata composueris, prius cantũ in laudẽ Apollinis, deinde etiã fabulas æsopi carmine modulatᵘˢ tũ alij multi me interrogauerũt, tum Euenus paulo antè, quõnã consilio postquã in carcerẽ deuenisti, ea feceris, quæ prius feceras nunquã. Si igitur tibi curæ est vt habeã quid respondeã Eueno, quando iterum ex me quæsierit, quod certò scio

scio facturum, dic quæso, quid ei sit respondēdum. Vera, inquit, ô Cebes, responde, me id effecisse, non vt vel cum ipso, vel cum ipsius carminibus contenderem: sciebā enim facile id non esse: verùm vt insomnia quædam experirer, minimèq; officio meo deessem, si forte hæc esset ea musica quā sæpius iam exercere me iubent. Erāt autē eiusmodi: Sæpe mihi in anteacta vita idem insomniū, licet alia atque alia forma occurrens sese obtulit, eadē semper ita præcipiens? Fac, ô Socrates, musicā, atq; exerce. Ego igitur quod in superiori tempore faciebam, hoc mihi præceptum arbitrabar: & quemadmodū currentes adhortari solemus, sic quod ipse antea faciebā, ad idem me insomniū cohortari putabam, quasi philosophia maxima musica foret, ego aūt in eo elaborarem. Postquā verò sentētia de me lata esset, & mori me Dei festum inhiberet, censui oportere, si forte insomniū toties iubeat, popularem hanc musicam exercere, neq; ei repugnare, sed morē gerere. Tutius enim fore arbitratus sum, antequā è vita migrarē, ab hoc me officio liberare, & parentē insomnium, poëmata facere. Itaq; primū quidem in ipsius Dei laudem versus feci, cuius tunc sacra celebrabantur: atq; post Deum iudicans oportere eum qui poeta futurus sit nō sermones, sed fabulas facere, me verò non esse fabulatorem, nonnullas ex fabulis Aesopi quas sciebā, magisq; in prōptu habebā, vt in quanque prius incidi, modulatus sum. Hæc igitur, ô Cebes, refer Eueno, & iube, vt valeat, & si sapit, me sequatur. migro enim hinc hodie, vt apparet. Sic enī Athenienses iubēt. Tunc Simmias, Quale id est, inquit, ô Socrates, quod Eueno mandas? Sæpe enim in illum incidi, & quantū de illo sentio, nullo penè modo libēs ille tibi parebit. Quid verò, inquit, nónne philosophus est Euenus? Mihi quidem videtur, inquit Simmias. Volet igitur & Euenus, & quicunq; huius rei dignè est particeps. Non tamē forte sibi vim inferet. Non enim fas esse aūt. Et simul hæc dicens, crura è lectis demisit in terrā. Atque ita sedens, deinceps reliqua disputauit. Quęsiuit igitur ab eo Cebes, quónā id modo ais, ô Socrates? fas quidem non esse seipsum violare, philosophum tamen optare morientē sequi? Quid, ô Cebes, inquit, nónne tu Simmiasq; talia quædā audiuistis à Philolao, quo familiariter vtebamini? Manifesti quidem, inquit Cebes, nihil, ô Socrates. Atqui ego quoque de his rebus, inquit Socrates, ex auditu loquor. Quæ igitur ipse audiui, referre vobis nulla inuidia prohibebit. Etenim fortasse maximè decet illò migraturum considerare atq; animo fingere qualis futura putāda sit hæc ipsa migratio: quid enim aliud vsque ad solis occasum quis faciat? Quā ob causam, inquit Cebes, ô Socrates, nefas esse aūt sibimet manus inferre? Iam enim quod modò quærebas, ego à Philolao audiui, quum apud nos versaretur, & ab alijs insuper nonnullis, non decere id facere: apertū tamen hac de re quicquam nihil ab aliquo vnquam audiui. Sed attentione opus est, inquit. Nam & si audiueris, mirū tamen forte videri possit, vtrùm hoc solum ex alijs omnibus simplex sit: nec accidat vnquā homini quemadmodum cætera, quando & quibus melius sit mori quàm viuere. Itaque mirum tibi forte videbitur, si his quibus pręstat mori, non liceat sibimet prodesse, sed aliū oporteat expectare qui prosit. Tunc Cebes subridens: Ittio Iupiter, inquit, sua ipsius lingua loquens. Atqui videri quidē, inquit Socrates, potest id sic absurdum. Fortasse tamen quandam habet rationem. Profectò sermo ille qui de hisce rebus in arcano habetur quod nos homines sumus in quadam custodia, neq; decet quēquam ex hac seipsum soluere, neque aufugere, magnus quidem mihi videtur, neque cognitu facilis. Veruntamen id mihi, ô Cebes, rectè dici videtur, Deos quidem curam habere nostri: nos verò homines vnam quādam ex possessionibus esse Deorum. An non ita tibi videtur? Mihi quidē, inquit Cebes. Nónne igitur, inquit, & tu si quod ex mācipijs tuis seipsum perimeret, quum tu minimè significasses velle te vt è vita excederet, irasceceris illi? & si potestatem haberes, pœna quadā afficeres? Omnino, inquit. Fortasse igitur hoc modo non pręter rationem est, non prius decere seipsum interficere quàm Deus necessitatem aliquam imposuerit, qualem nobis imposuit in præsentia. Consentaneum id quidē apparet, inquit Cebes. Quod verò dicebas modò, philosophos perfacile velle mori, absurdum, ô Socrates, videtur esse, siquidem quod nunc diximus, rationem habet, Deum videlicet nostri curam gerere. nos verò eius esse possessionem. Nullam enim id rationem habet, prudentissimos videlicet homines non ægrè ferre ab ea cura se amoueri, quam illi præstant Dij, optimi omnium rerum gubernatores. Nunquam enim putaret vir prudens ipsum se melius esse curaturum, si liber euaserit: sed demens aliquis forsitan id putaret, fugiendum scilicet esse à domino: neq; cogitaret non esse id quod bonum est fugiēdum, sed in eo maxime permanendū. Ideóque absque ratione fugeret. Qui verò mentem habet, semper apud eum qui sit melior esse cupit. Atque ita, ô Socrates, cōtrarium eius quod paulo antè dicebatur probabilius est. Sapientes enim decet grauiter mortem ferre, insipientes verò libēter. Socrates igitur cùm hæc audisset, delectari mihi visus est argutia Cebetis. Conuersusque ad nos, Semper, inquit, hic Cebes rationes quasdam perscrutatur, neque admodum facilè quod quiuis dixerit, vult admittere. Tunc Simmias, Mihi quoque, inquit, nonnihil videtur Cebes dicere. Quo enim consilio sapiētes viri eos qui meliores reuera quàm ipsi sint, fugiant, illisque carere facilè patiantur? Atqui mihi videtur Cebes sermonem in te intendere, quòd tam facilè & nos relinquas & Deos, vt tu ipse fateris, principes bonos. Iusta dicitis, inquit Socrates: arbitror enim vos dicere meipsum tanquam in iudicio oportere purgare. Et maximè quidem, inquit Simmias. Age ergo, inquit. Conabor nunc apud vos accuratius quàm apud iudices fecerim, me defendere. Equidem, ô Simmia atque Cebes, nisi me migraturum putarem, primùm quidē ad Deos alios sapientes & bonos, deinde ad homines defunctos his qui hic sunt meliores, iniusta agerem, non molestè ferens mortem. Nunc certò habetote, sperare me ad viros bonos iturum: sed hoc quidem haud omnino asseuerarē. Quod verò ad Deos dominos valde bonos iturus sim, certum habetote, si quid aliud eiusmodi, & hoc vtique me affirmaturum. Propterea haud quaquam mortem molestè fero, vt quidem si aliter se res haberet, facerem, sed bono animo sum, speróq; superesse aliquid his qui defuncti sunt, atque vt iam diu dicitur, multo melius bonis fore quàm malis. Quid igitur, ô Socrates, inquit Simmias? Num ipse cum isthac sententia hinc abire cogitas? An nosquoq; participes eius relinquere? Nam commune nobis quoque id bonum

num esse arbitror. Præterea ita demum te apud nos purgaueris, si quæ dicis, nobis etiam persuaseris. Dabo equidē operā, inquit. Sed Critonē prius auscultemus. Videtur enim mihi iamdudū nonnihil velle dicere. Quidnā putas aliud, ô Socrates, inquit Crito, quàm quòd iamdudū mihi dicit is qui tibi venenū est daturus? te videlicet monendum esse vt quàm parcissimè loquaris, dicit enim eos qui dispu tant, nimiū incalescere: nihil verò tale bibituris venenū cōuenire. Alioquin eos q id fecerint, cogi interdū bis, quādoq; ter venenū bibere. Tum Socrates, Mitte ipsum, inquit. Tātùm id quod officij eius est paret, tāquā bis, & si oportuerit ter præbiturus. Et antea quidē, inquit Crito, ferme id te responsurū sciebā. Sed me ille iādudū interpellat. Mitte ipsum, inquit. Ego verò, ô iudices, rationē vobis iam reddere volo, ob quā mihi videatur vir qui per omnē vitam incubuerit philosophiæ, meritò magna cum fiducia imminentē expectare mortē, atq; bona spe esse, se ibi postquā hinc migrauerit, maxima bona reportaturū. Quemadmodū igitur id ita se habeat, ô Simmia atq; Cebes, conabor equidē aperire. Quicunq; philosophiā rectè tractant, videntur latuisse cæteros homines, quòd nihil aliud ipsi cōmentarētur quàm mori, atq; esse se mortuos. Quòd si id verum est, perabsurdū foret, si cùm nihil præter hoc aliud per omnē vitā studuerint, hoc ipso aduenien te quod iamdiu agitabant exercebantque, grauiter ferrent. Hic Simmias arridens, per Iouem, inquit, ô Socrates, mihi quidē haud multùm ridere cupienti risum expressisti. Nam multos arbitror fore qui si id audierint, aptissimè in philosophos dictū putēt: nostrosq; homines consensuros, & valde quidem quòd philosophi reuera moriantur, minimeq; illos ignorare, dignos esse hos, qui hoc ipsum patiantur. Fortè id rectè, ô Simmia, dicerent, præterquā quòd se hoc non ignorare addunt. Latet enim ipsos, qua ratione veri philosophi & mori studeant, & morte sint digni. Sed iam relinquamus illos, nobisq; ipsis loquamur. Putamúsne aliquid esse mortē? Aliquid certè, inquit Simmias. Nūquid aliud, inquit, quàm animæ à corpore solutionē? Esseq; id, mortuū esse, scilicet solutū ab anima corpus per se seorsum esse? Seorsum quoq; à corpore animā solutā, ipsam per seipsam existere? Nunquid mors præter hoc aliud est? Nihil aliud, inquit Simmias. Considera, inquit, bone vir, num tibi idē quoq; & mihi videatur. Ex his enim nos arbitror planius quæ perquirimus, intellecturos. Videtúrne tibi philosophi officiū esse sectari eas quæ appellantur voluptates, quales sunt epularū, atq; poculorum? Minimè quidē, ô Socrates, inquit. Sed an venereorū? Nullo modo, inquit. Quid reliquū corporis cultū, an eum magnifacere philosophus tibi videtur? vt habere vestes egregias, calceosq; & alia quæ circa corpus sunt ornamenta, vtrum multi facere tibi videtur, an nihili pendere, nisi quatenus magna cogat necessitas illis vti? Mihi quidē videtur verus philosophus hæc omnia floccipendere, inquit Simmias. An non tibi videtur, inquit, huiusmodi hominis studium haud ad corpus quidē declinare, sed quantum fieri potest ab illo discedere, atq; ad animū se cōuertere? Mihi quidē, inquit Simmias. Nónne igitur in eiusmodi rebus primum manifestè apparet philosophus præter cæteros homines animū quàm maximè potest à cōmercio corporis segregare? Apparet, inquit. Putāt verò plerįq;, ô Simmia, cum hominē cui nihil taliū dulce sit, neq; illis fruatur, reuera viuere existimandū non esse, penè mortuū, cum voluptatibus corporis non studeat. Verissima narras, inquit. Quid autē circa sapientiæ ipsius acquisitionē? inquit Socrates. Vtrū impedimēto est corpus, si quis ipsum socium ad inuestigandum assumpserit, nécne? Quale id est quod nunc dicā. Habéntne visus & auditus veritatem in hominibus aliquam? An verò sic se res habet, vt ipsi quoq; poëtæ semper canunt, nihil nos audire, nihil videre syncerum? Atqui si ij corporis sensus synceri certiq; non sunt, neque etiā alij: quippe cum cæteri omnes his quodāmodo deteriores sint. An non tibi videntur? Prorsus, inquit. Quando igitur animus veritatē attingit? inquit. Quādo enim aliquid cum corpore tentat inuestigare, proculdubio decipitur à corpore. Verè loqueris, inquit. An non, si in ipsa ratiocinatione vsquā alibi, certè fit illi aliquid eorū quæ verè sunt, manifestū? Ita est, inquit. Ratiocinatur autē tunc optimè, quando horū nihil eum perturbat, neq; auditus, neq; visus, neq; dolor, neq; voluptas: sed quàm maxime seipsum in se recipiēs, deserit corpus neq; quicquam quoad fieri potest cum illo communicās, neq; attingens, ipsum quod verè est, affectat. Est ita, inquit. Nónne, inquit Simmias, & in hoc philosophi animus maxime cōtemnit corpus, ab eoq; aufugit, quæritq; secundū seipsum viuere? Apparet, inquit. Quid verò hæc, ô Simmia? inquit. Dicimúsne iustū ipsum esse aliquid, an nihil? Aliquid per Iouē, inquit. Rursus ipsum pulchrum ipsúmq; bonū aliquid esse? Quidni? Num aliquando horū aliquid oculis percepisti? Nunquā, inquit. An alio quodā sensu corporis illa attigisti? Loquor autem de omnibus, veluti de ipsa magnitudine, de sanitate, de robore ipso, ac summatim de cæterorū omniū essentia, id est, quod vnumquodq; sit, vtrùm per corpus quod in his verissimum est, perspicitur? An ita se res habet, vt quicunq; nostrū maximè & accuratissimè cogitare mente se comparat, ipsum quod aggreditur cogitandū, hic proximè ad cognitionē ipsius accedat? Prorsus. Nónne igitur ille purissimè faceret, quicūq; ipsa cogitatione quàm maximè se ad vnumquodq; conferret, neque visum in excogitando adhibens, neq; sensum prorsus illū ratiocinationi coniungens: sed ipsa per se cogitatione syncera vtens, ipsum per se quodlibet syncerum existēs studeret venari quàm maxime ab oculis, ab auribus, & vt summatim dicā, à toto corpore liber, vtpote perturbante animū, neq; permittente veritatē, sapientiamq; assequi, siquando in cōmunionē recipiatur? An non hic erit, ô Simmia, siquis vnquā alius, qui quod verè est assequetur? Mirificè verò loqueris, ô Socrates, inquit Simmias. Nónne igitur, inquit, ex his omnibus necessariò sequitur, opinionem eiusmodi veris philosophis vsqueadeò cōstare debere, vt inter se talia quædam loquantur? Nos quadam rationis ipsius via ridemur ad id considerandū perduci, quandiu corpus habemus, animusque noster tanto malo erit admixtus, nunquā id quod desideramus, abundè consecuturos. Impedimenta enim penè innumerabilia corpus præbet, propter necessariam eius alimoniā. Præterea morbi nobis hinc incidentes, inuestigationem veritatis impediūt: amoribus, cupiditatibus, timoribus, varijsq; imaginibus, multis deniq; nugis nos implet, vt verissimè dicatur nūquā nobis ab illo permitti, vt quicquā rectū sapiamus. Nā ad bella, ad seditiōes, ad pugnas nihil aliud quàm corpus, eiusq; cupiditates impellunt.

pellunt. Omnia enim bella pecuniarũ gratia fiunt. Pecunias autẽ quærere cogimur, corporis gratia, cultui eius inseruiẽtes. atq; ita fit vt propter hæc omnia à philosophiæ studijs abstrahamur. Extremũ verò omniũ est, quòd siquid ab ipso otij nobis cõtingat, nosq; ad considerandũ aliquid conferamus, inuestigãtibus nobis rursus vbiq; sese opponẽs, tumultu quodã perturbat animũ, & quasi percutiens reddit attonitum, adeo vt hoc obstaculo impediti, verũ perspicere nequeamus. Cæterùm nobis reuera demonstratũ est, siquando sumus purè aliquid intellecturi, recedere à corpore oportere, atque ipso animo res ipsas cõsiderare. Atque tunc, vt apparet, cõpotes euademus eius quod affectamus, cuiúsue amatores profitemur nos esse, scilicet sapiẽtię, cùm videlicet mortui fuerimus, quẽadmodũ nostra indicat oratio: dum autẽ viuemus, nequaquã. Etenim si nihil cum corpore purè discerni potest, è duobus alterũ: aut nunquã possumus scientiã consequi, aut post mortẽ. Tũc enim animus ipse per seipsum erit seorsum à corpore, prius verò nequaquã. Atque dũ viuimus, ita vt videtur, proximè ad scientiam accedemus, si quã minimũ cum corpore cõmerciũ habuerimus, neq; quicquã cum illo communicauerimus, nisi quantũ summa cogat necessitas: neq; huius natura replebimur, sed ab eius cõtagione cauebimus, quoad deus ipse nos soluat: atq; ita puri, & à corporis insipientia liberati, vt consentaneũ est, cũ talibus erimus, cognoscemusq; p nos ipsos syncerum quodlibet, id est, forsitan ipsum verum. nam impuro quidẽ purũ attingere nefas est. Talia equidẽ, ô Simmia, iudico necessariũ esse omnes rectè discendi cupidos loqui inter se, atq; opinari. An non tibi sic videtur? Et maximè quidem, omniũ, ô Socrates. Si hæc igitur, inquit, vera sunt, ô amice, magna spes est eum qui peruenerit illuc quò nunc ego proficiscor, si vsquã alibi, id illis abundè cõsecuturum, cuius gratia tantum nos negotium in presenti vita suscepimus. Hanc ergo migrationẽ in præsentia mihi impositã, bona spe suscipio: similiterq; quiuis alius suscipiet, qui modò putat prę paratam sibi mentẽ tanquam purificatã. Ita prorsus, inquit Simmias. Purificatio verò, inquit, nónne in hoc cõsistit quod iamdudũ dicebamus, videlicet vt quã maximè possumus, animũ à corpore seiungamus? eumq; assuefaciamus per se vndiq; à corporis contagione seuocari & colligi: itaque (quo ad eius fieri potest) habitare. idq;, & in præsenti tempore, & in futuro à corpore solũ per se tanquã corporis vinculis solutũ. Maximè quidẽ, inquit. Nónne igitur hoc mors appellatur, solutio & separatio animæ à corpore? Prorsus, inquit. Soluere verò ipsum, quẽadmodum cõfitemur, omni tẽpore maximè ac soli student qui rectè philosophantur. Atque hæc ipsa philosophorũ meditatio est, animũ à corpore soluere, atq; separare: Nónne ita? Ita videtur. Nónne igitur vt in principio dicebam, ridiculum foret, si vir qui se in vita sic cõparauit, vt quã proximè ad mortẽ accederet sic viueret, vt ea deinde aduenientę, indignaretur? Nónne ridiculũ? Quidni? Reuera igitur, inquit, ô Simmia rectè philosophantes mortẽ commentantur, atquę ab ea minimè omniũ perterrẽtur. Ita verò considera. Cùm enim corpus quidẽ vbiq; aspernenſ, animũ verò ipsum cupiant per seipsum habere, nónę summa esset absurditas, si tũc qñ id euenit, expauescãt, molesteq; ferãt, neq; libenter illuc proficiscantur, quò quũ peruenerint, spes est eo quidẽ quod amabãt in vita, potiri (amabant autẽ sapientiã) eo autẽ cuius cõmerciũ molestę ferebãt, liberari? An verò meritorijs pueris, vxoribus, liberis defunctis, multi sponte voluerunt ad inferos proficisci, sperãtes eos ibi videre, cũ eisque versari quos amauerãt: Sapiẽtiæ aũt verus amator, vehemẽter in hãc ipsam spẽ adductus, nõ alibi ẽam pro dignitate se cõparaturũ, quã apud inferos, mortem ægrè feret, ac nõ libenter illuc migrabit? Arbitrari quidem, ô amice, oportet, si verè philosophus sit, magnopere apud ipsum hãc opinionẽ valere, vt nõ alibi purã sapientiã posse assequi speret, quã illic. Si autẽ hoc ita se habet, nónne quemadmodum modò dicebã, præter rationẽ foret oĩno, si mortem vir eiusmodi formidaret? Per Iouẽ, inqt Simmias, cõtra rationẽ. Sufficiens ergo cõiectura erit, inqt, si quẽ videris molestè mortẽ ferre, eũ non esse philosophũ, sed φιλοσώματον, quendam, id est corporis amatorẽ, atq; eundẽ ferme φιλοχρήματον, & φιλότιμον, id est pecuniarũ honorumq; cupidũ: aut talẽ, vt alterum horũ affectet, aut vtrũq;. Omnino ita est, vt ais, inquit. Proinde quæ, ô Simmia, fortitudo nominatur, an non viris eiusmodi maximè conuenit?

Maximè, inquit. Nónne & temperãtia (quã quidẽ etiã multi eã esse aiunt, quæ facit ne cupiditatibus seruiamus, sed eas aũt contemnamus, modestiamq; seruemus) his duntaxat cõuenit, qui corpus despiciunt maximè, atq; in philosophia viuunt? Necesse est, inquit. Si enim cõsiderare velis fortitudinẽ temperantiamq; aliorũ, tibi perabsurda videbiſ. Quãnam, ô Socrates, ratione? Scis vtiq; cæteros omnes mortẽ vnũ ex maximis malis existimare. Et maximè inquit. Nónne igiſ maiorũ metu malorũ, quicunq; inter eos fortes sunt, sustinent mortẽ, quãdo sustinent? Profectò. Metuẽdo igitur, atque metu fortes sunt oẽs præter philosophos: etsi absurdum est metu, vel timiditate aliquem esse fortem. Certè.

Quid autẽ? qui inter eos moderati dicunſ, inquit, nónne simili quodã pacto affecti sunt, intẽperantia videlicet quadam temperati? quanquã impossibile id esse dicim*. Veruntamẽ illis euenit affectio quędã huic similis, in ista eorũ fatua tẽperãtia. Timentes enim ne alijs careãt voluptatibus, easq; appetẽtes, à cæteris abstinẽt, ab alijs superati: etsi vocãt intemperãtiã à voluptatibus superari, verũtamẽ accidit eis, vt superati à voluptatibus, alias superẽt voluptates. Iã verò id illi simile est quod modo dicebatur, scilicet quodã modo per intemperantiã fieri tẽperatos. Simile quidẽ. Atqui vide ô beate Simmia, ne hæc haudquaquã recta sit ad virtutẽ via, voluptates videlicet voluptatibus, dolores doloribus, & metũ metu, & maius minori tanquã nũmos cõmutare: sed ille dũtaxat rectus sit nũmus, quo hæc omnia oporteat cõmutari, scilicet prudẽtia: ĩ quo, & cum quo omnia empta ac vẽdita reuera sunt: & fortitudo, & temperãtia, & iustitia, ac summatim vera virtus cũ prudentia: siue adsint, siue absint voluptates & timores, cæteraq; generis eiusdẽ. Si nautem à prudẽtia segregata inuicẽ cõmutãtur, adumbratio quædã sit eiusmodi virtus ac reuera seruilis, nihil sani veriq; possidẽs: virtutis autem veritas in horũ omniũ purificatione reuera consistat: & temperantia, & iustitia, & fortitudo, & prudentia ipsa sit purificatio quædã. Quamobrẽ hi qui mysteria nobis cõstituerũt, minimè cõtemnẽdi videtur, sed reuera iãdudũ occultè nos admonuére, quòd quicunq; non expiatus neq; initiatus migrabit ad in-

feros, iacebit in luto: quicunque verò purgatus atque initiatus illuc accesserit, cum dijs habitabit. Sunt enim (vt vulgò aiunt) qui in mysterijs versatur, thyrsigeri quidē multi, Bacchi verò pauci. Hi verò, vt equidē opinor, nō alij sunt quàm qui rectè philosophati sunt. quorū quidem in numero vt essem nihil in vita, quantum in me fuit, prętermisi: sed omnibus modis cōtendi. An verò rectè cōtenderim, aliquidue profecerim, quū illuc peruenerimus, certò sciemus, si Deus voluerit, paulo pòst, vt mihi videtur. Hanc igitur excusationē affero, ò Simmia, & ò Cebes, cur cum vos eosque qui hic sunt, dominos relinquā, meritò non ægrè ferā neque indigner. spero enim me & illic non minus quàm hic bonos dominos amicosque inuenturū. Multi verò id minimè credūt. Si igitur defensio mea vobis magis quā Atheniensibus iudicibus persuasit, bene se res habet. Cum hæc Socrates dixisset, suscipiens sermonem Cebes, sic inquit, Cætera quidem, ò Socrates, rectè dicta vidētur: quantū verò ad ipsam animam spectat, valde ambigunt homines, ne anima à corpore separata nusquā sit vlterius, sed ea ipsa die qua homo mortē obierit, intereat, statimque seiuncta à corpore dissoluatur, atque egrediēs quasi ventus aut fumus dissipetur atque euanescat, neque vsquam vlterius omnino sit aliqd. Profectò si esset alicubi collecta in semetipsam, & ab his malis quæ tu modò narrabas liberata, multa nimirū bonaque spes esset, ò Socrates, vera quæ dicebas fore. Cæterum ad id fortasse persuasione fideque non parua opus est, vt credatur superesse animam post interitū hominis, atque aliquā vim intelligentiamque habere. Vera, ò Cebes, loqueris, inquit Socrates, Verū quid agendum censes? an forte de his ipsis cōfabulandū, vtrū ita esse, an aliter probabile sit? Libenter equidem, inquit Cebes, audirem de his rebus quid sentias.

Neminē arbitror, inquit socrates, hæc audientē, ne si comœdus quidem sit, esse dictúrū nugari nūc me, ac de quibus minimè oporteat verba facere. Si ergo placet oportetque cōsiderare, id hoc pacto cōsideremus, vtrùm videlicet apud inferos sint mortuorū animæ nécne. Vetus quidē hic extat sermo, cuius memores sumus, superesse animas quæ hinc illuc abierunt rursusque huc reuerti fierique ex mortuis. Atqui si hoc verum est, vt ex mortuis iterum viuentes fiant, essent animæ illic nostræ. Neque enim rursus fierent, si non essent. Atque hæc sufficiens cōiectura est, ita esse, si reuera cōstet haud aliunde viuentes fieri quàm ex mortuis. At verò nisi id sit, alia opus erit ratione. Omnino, inquit Cebes. Nque verò id in hominibus solùm, inquit, si planius intelligere vis, cōsideres, sed in animalibus omnibus, & plantis, atque vt summatim dicam in omnibus quæ gignuntur, vtrùm omnia sic fiant, neque aliunde quàm ex contrarijs contraria, quibuscunque tale aliquid contingit: quemadmodum pulchrum turpi quodammodo contrarium est, & iustum iniusto, aliaque eiusmodi quàmplurima videmus. Consideremus, vtrū necessarium sit, cuicūque aliquid est contrarium, non aliunde id quàm ex suo contrario fieri? Veluti quādo quid maius efficitur, necesse est ex eo quod antè fuerat minus, postea maius euadere. Ita est. Nōne & si minus aliquid fiat, ex eo quod antè maius erat, postea fiet minus? Sic omnino. Quin etiā ex robustiori debilius, ex tardiori velocius? Prorsus. Quid verò? Si quid euadat deterius, nōne ex meliori? Et si iustius ex iniustiori? Quidni? In omnibus igitur satis id exploratum habemus, omnia ita fieri, contraria videlicet ex contrarijs. Prorsus. Quid rursus? Estne etiam aliquid tale in ipsis, inter contraria duo? Duæ videlicet inter illa generationes, siue progressiones ab altero quidem in alterum, atque in alterum vicissim ab altero? Etenim inter maius atque minus, medium obtinent incrementum, & decrementum: dicimusque id quidem crescere, illud verò decrescere. Ita, inquit.

Nōnne similiter discerni vicissim, atque confundi, frigescere, & incalescere, omniaque eodem pacto? Et si nomina nobis desunt alicubi, re tamen ipsa vbique ita necesse est fieri, videlicet omnia ex contrarijs inuicem, generationemque esse vtriusque vicissim in alterum? Omnino quidem, inquit, Quid verò? ei quod est viuere, estne aliquid contrarium? quemadmodum ei quod vigilare est, dormire contrarium? Sic est omnino, inquit. Quidnā? Mori, inquit. An non ex se inuicem hæc fiunt? siquidem cōtraria sunt. Cumque duo sint, duæ quoque inter hęc generationes mutuæ? Nihil prohibet. Alterā quidem coniugationem eorum, quæ modo dicebam, ego tibi dicam (inquit Socrates) tam ipsam, quàm generationes eorū. Tu verò mihi aperies alteram. Dico autem illud quidem dormire, illud antē euigilare, atque ex somno vigiliam fieri, & ex vigilia somnum: horumque generationes hanc quidem conniuere, illam vero expergisci. Satisfeci tibi nécne?

Satisfecisti certè. Dic tu mihi quoque similiter de vita atque morte. An non contrarium viuere dicis esse atque mori? Equidem. Et ex se inuicem fieri? Ita. Ergo ex viuente quidnam fit? Mortuum.

Quid autem ex mortuo? Necesse est confiteri viuens. Igitur ex mortuis, ò Cebes, viuentia fiunt atque viuentes. Apparet. Sunt igitur apud inferos animæ nostræ? Videtur. Nōnne ergo & generationum quæ circa hæc sunt, altera quidem manifesta est? Mori enim manifestum est, nōnne? Ita prorsus. Quidnam igitur faciemus? Nō reddemus vicissim generationem huic cōtrariam, sed hac in re duntaxat mancam dicemus naturam esse? An verò necesse est reddere ei quod mori est, contrariā quandam generationem? Omnino. Quam verò istam? Reuiuiscere. Nōnne igitur si reuiuiscentia est, progressio quædam hæc est ex mortuis ad viuētes? Est vtique. Conuenit ergo nobis hac insuper ratione, viuētes ex mortuis fieri nihilominus quā mortuos ex viuentibus. Quod cum ita sit, sufficientem coniecturam hinc haberi, animas mortuorum necessariò alicubi esse, vnde iterum reuertantur. Videtur mihi, ò Socrates, hoc ex his, quæ concessa sunt, necessariò sequi. Animaduerte ergo, inquit, ò Cebes, haud abs re nos hæc, vt arbitror, concessisse. Nisi enim continuè altera vicissim alteris redderentur, quasi quodam circulo remeantia, sed directa quædā progressio foret, duntaxat ex altero in eius oppositum, neque rursus reflecterentur in alterū, facerentque regressum, omnia tandem, mihi crede, eandem subirent figuram atque affectionem fierique cessarent. Quónam id pacto dicis, inquit? Haudquaquam intellectu difficile est, inquit, quod loquor. Perinde enim ac si in somnū caderetur quidem, ab eo verò in vigiliam nunquā resurgeretur, minime te latet omnia tandem eò deuentura, vt Endymion ridicula quædam fabula videatur, neque appareat vsquam, cùm cætera quoque vniuersa somno similiter opprimantur. Proinde si confunderentur

rentur quidē omnia, nunquā verò discernerentur, Anaxagoræ illud repēte cōtingeret, vniuersa videlicet esse simul. Eadē ratione, ô amice Cebes, si quęcunque vitā acceperint, moriātur, mortua verò cū fuerint, mortua relinquātur, neq; iterū reuiuiscāt, an non necessarium est omnino, cuncta demum interijsse, nihilq; viuere? Nam si ex alijs quidē viuentia fierēt, postea verò perirēt, quid obstaret quo minus in interitū cūcta cōsumerētur? Nihil prorsus, ô Socrates, inquit Cebes, sed mihi omnino vera loqui videris. Est certe, ô Cebes, inquit, maximè omniū ita, vt mihi videtur: neque nos hęc ipsa, quasi decepti confessi sumus, sed reuera reuiuiscentia est, atq; ex mortuis viuentes fiunt, mortuorūq; supersunt animæ. Atq; bonis quidē melius est, malis verò peius. Atqui & secundū illud, ô Socrates, inquit Cebes, quod frequenter vsurpare soles, si modò verum est, disciplinā videlicet nostrā nihil esse aliud quàm reminiscentiā: & secundū hoc inquā, necesse est nos in superiori quodā tempore, ea quorum nunc reminiscimur, didicisse. Id verò fieri nō posset, nisi prius anima nostra fuisset alicubi quàm in hanc humanā speciem deueniret. Quamobrem & hac ratione immortale quiddā anima videtur esse. At quales huius rei demonstrationes, inquit Simmias, habes, ô Cebes? Reducito mihi in memoriā. Non enim satis in præsentia memini. Vna quidem ratio est pulcherrima, inquit Cebes, quòd interrogati homines si qs eos rectè interroget, ipsi omnia quemadmodum sunt, respondēt. Atqui nunquam id facere possent, nisi inesset ipsis scientia rectaque ratio. Deinde siquis eos ad geometricas figuras descriptionesq;, vel simile aliquid conuerterit, ibi manifestè comperiet, ita id se habere. Si hæc, ô Simmia, ratio, inquit Socrates, tibi non satisfacit, attēde, an sic tibi cōsideranti idē quod nobis videatur. Diffidis enim eam quam disciplinā vocāt, reminiscentiā esse posse. Haud equidē diffido, inquit Simmias. Veruntamē id expedit mihi discere de quo sermo est, scilicet reminisci. Ac ferme ex his quæ Cebes cœpit dicere, iam recordor, & credo. Nihilo minus tamen, & à te, qua ratione id modò probare ipse aggrediebaris, perlibenter audirē. Hac equidē ratione, inquit Socrates, cōfitemur sanè quodammodo, siquis alicuius reminiscat, oportere ipsum prius aliquando id sciuisse. Prorsus, inquit. Nunquid ergo & hoc cōfitemur, inquit, quoties scientia hoc modo prouenit, reminiscentiam eam esse? Dico autē hoc pacto. Siquis aliud quiddā viderit, vel audiuerit, vel alio perceperit sensu, neq; solum idipsum cognoscat, verū etiā agnoscat aliud quiddam, cuius non vna eademque, sed alia scientia sit, nōnne merito dicemus hunc eius rei reminisci, in cuius peruenerit notionē? Quōnā pacto id dicis, inquit Simmias? Hoc, inquit Socrates. Alia quodammodo hominis scientia est, alia lyræ. Quidni, inquit Simmias? An ignoras hoc amātibus euenire, cū lyram, aut vestem, aut quid aliud ex his aspiciant, quibus vti eorū pueri adamati consueuerūt. Nam & agnoscunt lyrā, & simul mente formā recolunt pueri cuius erat lyra. Hoc verò est reminisci. Ceu siquis cū Simmiā viderit sæpe, Cebetis recordetur, & cætera eiusdē generis infinita. Infinita per Iouē, inquit Simmias. An non igitur, inqt, tale quiddam recordatio quædā est? Maximè verò, si id nobis in illis cōtingat rebus, quas longitudine temporis, & negligentia obliuioni iam tradiderimus? Ita certè, inquit Simmias. Quid verò, inquit Socrates? Cōtingítne, vt qui equum pictū viderit, pictamq; lyrā, reminiscatur hominis? Atq; cū pictū aspexerit Simmiā, veniat illi in mentem, & Cebes? Sic vtiq;, inquit. Nōnne euenit etiā, vt qui Simmiam inspexerit pictū, ipsius quoque Simmiæ recordetur? Euenit certè. An non secūdum hæc oīa cōtingit, tū à similibus, tum à dissimilibus reminiscentiā prouenire? Contingit. Verùm quoties ob similia quispiā alicuius reminiscitur, an nō necesse est id insuper intelligere, vtrū deficiat hoc secūdum similitudinē, nécne, ab illo cuius repetita memoria est? Necesse est. Attende sanè, nunquid hæc ita se habeant. dicimus aliquid esse æquale? Non dico lignū ligno, neq; lapidē lapidi, neque aliud eiusmodi quicquā, sed pręter hęc omnia aliud quiddā æquale, ipsum dicimúsne aliquid esse, an nihil? Dicimus per Iouem, & quidē mirificè. An scimus & ipsum quod est æquale? Omnino quidem. Vndénam scientiā eius accepimus? An non ex his quæ modò diximus, videlicet cōspicati vel ligna, vel saxa, vel alia quædam æqualia, ex his illud excogitauimus, quod aliud est, quàm hæc? An nō aliud quiddā tibi videtur? Cōsidera verò & hoc pacto. Nōnne saxa, vel ligna æqualia dum eadē sunt, aliàs æqualia, aliàs inæqualia nobis apparent? Penitus. Quid autē ipsa æqualia? possunt inæqualia tibi videri? vel æqualitas, inæqualitas? Nunquā, ô Socrates. Quamobrem nō idem sunt hæc æqualia atq; ipsum æquale. Nullo modo idem mihi apparent, ô Socrates. Veruntamē ab his æqualibus quę alia sunt quā ipsum illud æquale, ipsius simul excogitasti scientiā, atq; percepisti. Verissima loqueris. An non siue simile ipsum sit, siue dissimile? Omnino. Nihil sanè refert. quatenus enim aliud conspicatus, ex hac ipsa perspectione aliud intellexeris, siue simile, siue dissimile, necesse est hinc reminiscentiā prouenire. Et maximè quidē. Quid verò ad id? An sic nobis cōtingit circa ea quæ modò dicebamus, ligna, & alia? Videntúrne ita æqualia hæc esse, vt ipsum quod est æquale? An deesse potius aliquid quo minus talia sint quale est æquale ipsum, an nihil? Permultum certè deest. Nōnne cōfitemur, quādo quis aliquid intuens animaduertat appetere quidē hoc quod in præsentia videt, esse tale quale quiddā aliud ex his quæ sunt. verū deficere, neq; posse tale esse æquale, quale sit illud, sed deterius esse, necesse esse eum qui animaduertit, antè cognouisse illud cui dicit hoc quodā modo simile fieri, sed ad plenam similitudinem non accedere? Necesse est. Quid ergo? taléne aliquid contingit & nobis nécne? circa æqualia ipsumq; æquale? Quàm plurimū. Necesse est ergo nos æqualis ipsius scientiam ante illud tempus habuisse, in quo primum videntes æqualia, agnouimus appetere quidē hæc omnia talia euadere quale est ipsum, attamen à perfectione ipsius abesse. Ita est. Atqui & hoc confitemur, nos neque aliunde id agnouisse, neque agnoscere posse, quàm ex visu, vel tactu, vel alio quodam sensu. similiter enim de his omnibus iudico. Similiter, ô Socrates, ad id se habent de quo agitur, ostendendum. Atqui à sensibus quidem intellexisse oportet, omnia quæ subiecta sunt sensibus, illud quod est æquale appetere, quāuis ipsum non assequantur. an aliter dicimus? Haud aliter. Antè enim quā inciperemus videre, aut audire, alijsq; vti sensibus, oportuit nos æqualis ipsius scientiam possedisse, videlicet quid ipsum

 sit,

sit, si modo æqualia hæc quæ sensibus subiacent, ad ipsum adeo relaturi simus, vt iudicem' anniti quidem hæc omnia talia, quale ipsum est euadere, veruntamen deteriora relinqui. Necessario, ex superioribus id, ô Socrates, sequitur. An non statim, inquit, nati vidimus, & audiuimus, aliosq; sensus exercuimus? Omnino. Oportuit autem, vt diximus, ante hæc ipsius æqualis scientiam habuisse.

Oportuit. Quamobrem, vt videtur, necesse est antequam nasceremur, eam compræhendisse. Sic apparet. Nónne si eā sortiti ante natiuitatē ipsam iā habētes nati sumus, sciuimus & ante ortū, atq; statim nati non solū ipsum æquale maiusq; & minus, verūetiam eiusdē generis omnia? Nō enim de æquali magis nunc nobis est sermo, quā de ipso pulchro, de ipso bono, de ipso iusto atq; sancto, &, vt dico, de oībus q̄bus propriè hoc ipsum quod est assignamus, & interrogationibus interrogātes, & responsionibus respondētes, vt necessariū sit nos antequā nasceremur, horū omniū scientiā habuisse. Est ita.

Ac si acceptis scientijs, nō semper obliuisceremur, oporteret & cū ipsis nasci, semper etiam per omnē vitā scire. Nam scire, id est acceptā alicuius rei sciētiam retinere, nec amisisse. An non obliuionē scientiæ iacturam esse dicimus? Ita prorsus, ô Socrates.

Sin autē acceptā ante ortū scientiā, dum nascimur amisimus: deinde verò vsi sensibus circa ipsas scientias, illas quas antè habueramus, recipimus: nónne id quod discere appellamus, esset scientiā propriā recuperare, atq; id Reminisci nominātes, rectè nominaremus? Rectè. Fieri enim id posse apparuit. Videlicet, vt cū quis aliquid senserit, vel vidēdo, vel audiendo, vel aliter sentiendo, aliud quiddā ex hoc agnoscat cuius erat oblitus, cui quidē hoc quodāmodo propinquabat, siue simile id sit, siue dissimile. Ita quod iampridem dico, è duobus alterum. aut enim scientes nati sumus, scimusq; per omnē vitā omnes: aut quos deinde dicimus discere, duntaxat reminiscūtur, atq; disciplina reminiscentia est. Sic omnino se res habet, ô Socrates. Vtrum igitur eligis, ô Simmia? vel cum sciētia nos esse natos, vel reminisci postea quorum prius sciētiā acceperimus?

Ambigo vtrū in præsentia Socrates eligā. Quid vero? potésne eligere quid de hoc videatur tibi? Vir sciens potéstne eorū quæ scit reddere rationem, an contrà? Necesse est, ô Socrates, posse. An verò tibi videntur omnes rationem de his quæ modò tractabamus, afferre posse? Optarē equidē inquit Simmias, sed multò magis vereor ne cras nullus hic homo sit, qui pro dignitate id sciat efficere. Nō igitur ô Simmia, putas oēs hoc intelligere? Nullo modo. Reminiscuntur ergo quæ aliquādo didicerāt. Necesse est. Quando verò acceperunt animæ nostræ scientiā? Nō enim postquā homines nati sumus. Non certè. Ergo prius. Ita. Erant igitur, Simmia, animæ etiam prius quàm in humanā speciem deuenirent, seorsum à corpore: intelligentiamq; habebāt. Nisi fortè, ô Socrates, dū nascimur, ipsas scientias accipimus. Nam id etiam tempus reliquū est. Esto sic, ô amice. Sed quónam alio tempore eas amittimus? Nō enim habētes iam eas nascimur, vt modò confitebamur. An in eodē perdimus, quo & accipimus? an aliud tēpus efferre potes? Nullo, ô Socrates, modo, sed nihil me dicere minimè aduertebam.

An ergo sic nobis se res habet, ô Simmia? Si quidē sunt ea quæ quotidie prædicamus, pulchrum scilicet quiddā atq; bonū, & omnis eiusmodi essentia, ad quam omnia sensibus percepta referimus; quæ & prius erat nostra, & tanquā nostram inuenimus, & hæc ad ipsius exemplar referimus, necesse est ita, vt & ipsa sunt, nostrā quoque animam prius etiam quàm nasceremur, extitisse. At si hęc non sunt, frustra vtiq; ratio hæc tractata esset. An non ita se habet, atq; par necessitas est, & ipsa esse, & animas nostras antequā nasceremur, & nisi ipsa sunt, neq; hęc vtiq; sunt? Mirificè, ô Socrates (inquit Simmias) eadē mihi videtur esse necessitas: atq; pulcherrima huc ratio nos perducit, vt similiter tam animā nostrā, quā essentiam ipsam quā modo dicebas, antè quā nasceremur extitisse confiteamur, Nihil enim tam certū habeo, quā esse eiusmodi omnia & quidē maximè, scilicet pulchrū ipsum, & bonū, aliaq; oīa quæ tu modò dicebas. Et quantū ad me attinet, satis est demōstratū. Quid verò videtur Cebeti? inquit Socrates. Oportet enim illi quoq; persuadere. Satis & illi arbitror p̄suasū, inq̄t Simmias, quāuis omniū repugnātissimus sit, & ad credendū tardissimus. Opinor tamen sufficienter illi probatū, ante ortum nostrū animam extitisse. An verò post interitū nostrū etiam futura sit, nec mihi quidē ipsi, ô Socrates, satis adhuc videtur ostēsum. Sed nūc etiā restat multorū dubitatio illa quā in medium Cebes adduxerat, ne videlicet homine moriēte, simul anima dissipetur, atq; ita esse desinat. quid enim prohibet fieri quidē illam, & aliunde cōstitui, atq; esse prius etiā quàm in corpus hominis laberetur: postquā verò ab eo discesserit, tunc illam insuper interire? Rectè loqueris Simmia, inquit Cebes. Videtur enim quasi dimidiū eius quod oportet probatum, antè videlicet quā nasceremur, nostrā animā extitisse: oportere autem id quoq; ostendere, postquam mortui fuerimus, nō minus fore quàm esset antequā nasceremur, si modò finem suū demōstratio sit habitura. Demonstratum quidem est, inquit Socrates, istud, ô Simmia, & ô Cebes, etiā nunc, si modo velitis, & id quod modò probatū est, & illud quod antè concesseramus, videlicet omne viuēs ex mortuo fieri, in vnū connectere. Si enim est anima prius: & quū in hanc venit vitā, fitq; homo, necesse est nō aliunde eam quàm ex mortuis proficisci: cur non necessariū sit, vt etiā post mortē corporis maneat, quū oporteat ipsam ad hanc vitā reuerti? Demonstratū igitur & nunc est quod dicitur. Veruntamen videmini tu atq; Simmias cupere idē rursus diligentius pertractari: ac forsitan puerorum more formidatis, ne reuera corpore egredientem ventus dissoluat, atq; dispergat, pręsertim si q̄s non sereno cœlo, sed ventis vehementius flantibus moriatur. Ad hæc Cebes subridens, tanquā nobis id formidantibus, inq̄t, ô Socrates, cōtrà p̄suadere: imò verò non tanquam formidātibus nobis, sed fortasse est inter nos puer aliquis talia metuens. huic ergo annitamur persuadere, ne mortē ceu laruas pertimescat.

Oportet certè, inq̄t Socrates, huic mederi carminibus quotidie, quoad sanus efficiatur. Sed vbinā, inquit Cebes, medicū eiusmodi nāciscemur, ô Socrates, q̄ū tu nos deseris? Ampla est, inquit, ô Cebes, Græcia, in qua sunt viri boni, quàm plurimæ sunt barbaræ nationes, per hos omnes, eiusmodi medicū debetis perquirere, neq; pecunijs parcētes, neq; laboribus. Nihil est enim pro quo cōmodius pecunias expēdatis. Perscrutādū quoq; est etiā inter vos ipsos. forte enim non facilè inuenietis, qui melius quàm vos id queat efficere. Fiet quidē, inquit Cebes,

bes, sed redeamus iam, si tibi placet, vnde digressi sumus. Mihi quidé placet, inquit. Quid enim prohibet? Recte respondes, inquit Cebes. An nó tale aliquid, inquit, à nobis ipsis sciscitari debemus? Cuiná conueniat ea passio, per quá dissolui possit. Et cui sit metuendú, ne id patiatur. Et secundú quá eius partē. deinde considerare vtrùm anima sit: demum ex his animæ nostræ gratia vel confidere, vel timere. Vera loqueris, inquit. Nóne igitur ei quod cóponitur, iamq; compositú est, natura id pati cóuenit, vt quatenus est compositú, dissoluatur? Siquid verò non sit compositum, huic soli conuenit, non eadem pati quæ alij cuipiam. Mihi quidé sic apparet, inquit Cebes. An non quæ semper secundum eadem eodemq; modo se habent, inquit, hæc maximè esse conuenit simplicia? Quæ verò aliàs aliter, nec vnquá secundú eadem, hæc esse composita? Ita equidem opinor. Redeamus iam ad illa, ad quæ in superiori disputatione processimus. Ipsa essentia cuius interrogando respondendoque definitioné hoc ipsum quod est assignauimus, vtrum eodem modo, & secundú eadé se semper habet? an aliàs aliter? videlicet & ipsum æquale, ipsum pulchrú, ipsum vnúquodq; quod est ens, vtrum mutationem aliquando aliquá ipsa recipiunt, an ipsorú vnumquodq; semper id quod est vniforme existés ipsum per seipsum, eodé modo, & secundú eadem se habet, neque vnquá, neq; vsquam, nec vllo pacto mutationé aliquam suscipit? Necesse est, ô Socrates, hæc, inquit Cebes, eodé modo, & secundum eadem se semper habere. Quid auté dicemus de multis, inquit, quę similiter pulchra dicunt, scilicet hominibus, equis, vestibus, vel alijs quibuscunq; talibus, quæ vel pulchra dicútur, vel æqualia, vel etiá de omnibus, quæ illis synonyma sunt? num hæc secundum eadem se semper habét? An potius omnino cótrà quàm illa, videlicet neq; ipsa sibimet, neq; inuicem vnquam, vt simpliciter loquar, vllo pacto secundú eadem eodemque modo se habent? Hæc, ô Socrates, inquit Cebes, nunquá eodem modo sunt. Et hæc quidem tangi, videri, alijsq; sensibus attingi possunt. Quæ verò semper secundú eadé permanent non alio modo quá sola intelligentiæ ratione percipiunt, suntq; inuisibilia quæ talia sunt, neque cernunt. Vera omnino loqueris, inquit. Vis ergo duas rerú species ponamus, alterá visibiliú, inuisibilium alteram? Ponamus, inquit. Et inuisibile quidem modo semper eodé esse, visibile verò nunquam eodem? Hoc quoq; ponamus, inquit. Age iam, aliúdne in nobis est, quàm hoc quidé corpus, illud verò anima? Nihil aliud, inquit. Vtriná speciei corpus esse similius cognatiusq; dicimus? Nemini dubiú, inquit, quin visibili. Quid verò anima? Visibiléne aliquid est, an contrà? Non hominibus quidem, ô Socrates, inquit. Atqui nos de ijs duntaxat, quæ ab hominum natura videri, vel non videri possunt, loquebamur. An de ijs quæ ad aliá naturá spectant, tractabamus? De ijs duntaxat quæ ad humanam, inquit. Quid ergo de anima dicebamus? visibilé esse an inuisibilé? Non visibilé. Inuisibilem ergo? Ita. Anima igitur inuisibili speciei similior est, quá corpus. Corpus verò visibili. Necessarium id est omnino. An non & hoc euenire in superioribus dicebamus? Vt cum anima ad aliquid considerandú socium sibi corpus assumit, vel per visum, vel per auditum, vel per alium sensum (hoc enim est per corpus considerare, quia per sensus id agitur) tunc quidem à corpore trahatur ad ea quæ nunquá eodem modo sunt, atque ipsa aberret, perturbeturq;, quasi ebria vacillet, vtpote q̃ talia quędam attigerit. Prorsus. At verò quoties ipse animus per seipsum excogitat, illuc se cófert ad purú, sempiternú, immortale, semper eodem modo se habens: & tanquá ipsius cognatus semper inhęret illi, quoties ipse redierit in seipsum, eiq; liceat, cessetq; ab errore: & circa illa semper secundú eadé eodem modo se habet, vtpote qui talia iam attigerit. Atq; hæc eius affectio prudentia nominatur. Præclarè, inquit, ac verè omnino loqueris, ô Socrates. Vtri igitur speciei rursus tibi videt, ex his quæ & in superioribus & modò dicta sunt, anima esse similior atq; cognatior? Arbitror equidé, ô Socrates, quélibet, inquit, vel indocilem prorsus, & pertinacé ex hac discursione cócessurú, animá & per totú & per omne, similioré esse ei quod semper eodé modo est, quàm opposito. Quid autem corpus? Alteri speciei. Considera rursus hoc pacto. Quádiu in eodé sunt anima atq; corpus, hoc quidé seruire atq; subesse natura iubet, hanc verò præesse atq; dominari. Secundú hæc rursus vtrú tibi videtur simile esse diuino, vtrú mortali? An nó putas diuinú quidé tale esse natura, vt præsit & ducat: Mortale verò, vt subijciatur ac seruiat? Puto equidem. Vtri igitur horum est anima similis? Cóstat, ô Socrates, animam quidé similé esse diuino, corpus verò mortali. Animaduerte iam, ô Cebes, num hæc ex omnibus quæ à nobis dicta sunt, cósequantur. Videlicet ipsi diuino, immortali, intelligibili, vniformi, indissolubili, semper eodem modo, & secundú eadem seipsum habéti, animá esse simillimá: humano verò, mortali, nec intelligibili, multiformi, dissolubili nunquá eodem modo sibimet se habéti, simillimú esse corpus. Possumúsne, ô amice Cebes, præter hæc aliud quicquá afferre, quo minus ita sit? Non possumus. Quid ergo? Cum hæc ita se habeát, nónne corpori cóuenit, vt breui soluatur? Animę verò, vt omnino indissolubilis sit, vel aliquid rei omnino indissolubili propinquú? Quidni? Cernis igitur postquam mortuus homo fuerit, quod in eo visibile est corpus, & in loco visibili positú, quod cadauer appellamus, cui cóuenit, vt dissoluatur, cócidat, diffluat, nihil horú subito pati, sed si quis corpore perbellè affecto decesserit satis multò tempore, idq; etiá in ea ipsa vnustate permanere. Corpus enim exarefactum & conditum quemadmodú in Aegypto faciunt, incredibile quoddá tempus ferme integrum manet. Quinetiá si putrescat, tamen nonnullæ corporis partes, ossa videlicet, neruiq;, atq; similia, vt ita dicá, immortalia permanét. An non? Ita. Anima verò quæ inuisibile quiddá est, in similem quendá aliumq; locum migrans, excellenté, purú, inuisibilem, * nobis occultú, reuera ad bonú sapientemq; Deú, quò si Deus voluerit, paulo pòst meo quoque animo est migrandú: anima inquá talis, talisq; natura prædita, nónne cum primú à corpore liberata fuerit, dissipabitur atq; interibit, vt multi putant? Permultú abest, ô dilecte Cebes atq; Simmia: imò multò magis ita se res habet, si quidé pura discesserit corporeú nil secú trahens, vtpote quæ nihil cum illo in vita lubens communicauerit, sed fugerit illud, seq; in se collegerit, tanquá semper id meditata: quod quidé nihil est aliud quàm rectè philosophari, mortemq; reuera facilè meditari. an nó hæc est meditatio mortis? Est omnino. Anima, igitur

συνεστώς. ex Herodoto lib. 2.

* ἐς ᾅδην

sic affecta nónne ad sibi simile diuinum abit? diuinũ, & immortale, & sapiens? quò cum peruenerit, euadit fœlix, ab errore, ignorãtia, timoribus, erisq; amorib⁹, cæterisq; humanis liberata malis: & quẽadmodum de initiatis dici solet, reuera reliquũ tempus vitã cum dijs agit? Itáne dicẽdum est, ô Cebes, an aliter? Ita per Iouẽ, inquit Cebes. Sin autẽ polluta impuraq; à corpore decedat, vtpote quæ corpus semper amplexa ipsum duntaxat coluerit, & amauerit, eiusq; voluptatibus & cupiditatib⁹ quasi veneficijs quibusdam delinita fuerit, & vsqueadeo capta, vt nihil aliud putet esse verũ, nisi quod corporeũ sit, quod tangi, quod videri possit, quódue bibat, & quod edat, & quo in venereis vtatur: quod verò oculis quidẽ obscurum & inuisibile sit, verũtamen intelligibile, & philosophia cõpræhendendum, habere odio cõsueuerit, formidareq; & fugere: sic, inquã, institutã animam putásne ipsam per se synceram euadere? Nullo modo, inquit. Sed infectam inuolutamq;, vt arbitror, contagione corporea, quã cõsuetudo cõgressusq; cum corpore propter continuã familiaritatẽ, plurimumq; eius cultum effecit quasi congenitam? Ita putamus. Ponderosum verò, ô amice, id putandum est, & graue terrenumq;, & visibile, quod anima eiusmodi secũ trahit: ideoq; ab eo grauatur, & rursus ad visibilem trahitur locum metu inuisibilis, atque occulti: &, quemadmodũ fertur, circa monumẽta sepulchraq; versatur, circa quæ iam nonnulla apparuerunt animarum vmbrosa phantasmata, qualia præferũt simulacra tales animæ, quæ videlicet non puræ decesserunt à corpore, sed visibile aliquid trahentes: quo fit vt videri possint. Consentaneũ est ô Socrates. Consentaneũ tamen ô Cebes, non esse has bonorum animas, sed malorũ, quæ circa hæc oberrare coguntur, pœnas dantes vitæ improbè actæ. Itaq; tam diu circumuagantur, quoad cupiditate naturæ corporeæ comitante, rursus induant corpus. Induunt autẽ, vt decens est, eiusmodi mores quales in vita exercuerunt. Quales dicis mores ô Socrates? Eiusmodi eos quidem qui ventri petulantiæ, gulæ dediti vitam egerũt, neq; quicquã pensi pudorisq; habuerũt, decẽs est asinorũ formas & eiusmodi brutorũ subire. An non putas? Consentanea loqueris. Qui verò iniurias, tyrannides, rapinas, præ cæteris sequuti sunt, in luporũ, accipitrum, miluorum genera par est pertrãsire. num aliò has migrare dicendum est? Ita potissimũ, inquit Cebes. Similiter inquit ille, & in cæteris, abeunt enim in genera quælibet, quibus in vita mores similes cõtraxerũt. Manifestum inquit. quidni? Nónne horum felicissimi sunt, & in optimũ proficiscuntur locum, quicunq; popularem ciuilemq; virtutem, quam temperantiam & iustitiã nominãt, exercuere absq; philosophia quidẽ atq; mente, sed ex cõsuetudine exercitationeq; acquisitã? Quonã pacto hi felicissimi sunt? Quoniã decens est hos in tale quoddam genus iterum ciuile miteq; demigrare aut apum, aut vesparũ, vel formicarũ, aut etiã in idem rursus genus humanũ, modestosq; ex illis homines fieri. Ita decet. In deorũ verò genus nulli fas est peruenire, præter quàm ijs, qui discendi cupiditate flagrantes, & philosophati sunt, & puri penitus decesserũt. Horum quidẽ gratia ô amice Simmia atq; Cebes qui rectè philosophanť, ab omnibus corporis cupiditatibus abstinẽt, atq; ita perseuerãt, nec se illis vnquam tradunt, neq; familiæ iacturã paupertatẽq; formidãt, quemadmodũ multi pecuniarũ cupidi, neq; rursus contemptũ atq; ignominiã, quemadmodũ qui magistratus ambiunt & honores, deinde ab his abstinent. Neq; enim deceret ô Socrates inquit Cebes. Non per Iouẽ. Quãobrẽ hi qui animũ suũ curant, neq; corpori colendo seruiunt spretis his omnibus haudquaquã ea gradiuntur via qua superiores illi quos narrauimus, quia videlicet quò proficiscãtur ignorẽt. Ipsi verò existimãtes philosophię eiusque solutioni & purgationi repugnandũ non esse, hanc ea sequuntur via quà eos ipsa ducit. Quonã pacto ô Socrates? Dicã equidẽ, inquit. Cognoscunt profectò viri discendi cupidi quòd philosophia eorum animam suscipit reuera ligatã in corpore, atq; implicitam, ac per ipsum quasi per carcerẽ quendam res considerare coactam: cumq; per seipsam id non faciat, omni prorsus inscitia inuolutã: (cognoscũt præterea,) quemadmodũ philosophia perspiciens quàm grauiter corporeũ vinculum astringat animã: quippe cùm per ipsam fiat concupiscentiã, per quam deuinctus animus adiutor sit ad seipsum deuinciendũ: cognoscunt inquã viri scientiæ cupidi, quòd philosophia eorũ animã ita constitutã suscipiens, paulatim instruit, soluereq; aggrediť, ostendens quàm fallax oculorũ, quàm fallax aurium, cæterorumq; sensuum sit iudiciũ, suadens ab his discedere, quatenus hærere illis summa nõ cogat necessitas, seq; in seipsam reuocare atq; colligere, nec vlli credere præterquã sibi, quatenus videlicet ipsa per seipsam intelligat quodlibet eorũ quæ sunt, per seipsum. Quòd verò ipsa per alia consideret existens in alijs aliud, nihil existimare verum: esse verò eiusmodi quidẽ sensibile atq; visibile: quod autem ipsa per se cõsideret, intelligibile atque inuisibile. Huic ergo solutioni veri philosophi animus repugnandum non esse iudicãs, sic à voluptatibus, cupiditatibus, doloribus, timoribus, pro viribus abstinet: iudicans quãdo quis vehemẽter delectetur, vel metuat, vel doleat, aut cupiat, haud tantum ab his pati malum, quantũ quis forsan existimarit, videlicet si propter concupiscentias vel ægrotet quispiam, vel pecunias consumpserit: sed quod malorũ omnium maximũ, & extremum, est, perpeti, neq; tamẽ illud animaduertere. Quidnã hoc ô Socrates est, inquit Cebes. Quòd videlicet cuiusuis hominis anima cogitur delectari simul vel dolere circa aliquid vehementer, & putare illud circa quod hoc maximè patitur, manifestissimũ esse atq; verissimũ, cum longè sit secus. Hæc autẽ maximè sunt quæ visibilia sunt. nónne? Omnino. An non in hac passione anima quàm maxime ligatur à corpore? Quónam pacto? Quoniã omnis voluptas atq; dolor quasi clauum tenens animam corpori affigit, atque connectit, efficitque corpoream adeo, vt iam opinetur ea esse verè quæ suadeat corpus. nempe ex eo quòd eadem opinetur cum corpore, eisdemq; oblectetur, cogitur, vt puto, eiusdem moris, eiusdemque alimoniæ fieri: vt nunquã possit pura in vitã alteram proficisci, sed semꝑ plena corporis labe egrediatur. ideoq; citò cadat rursus in aliud corpus, & quasi sata iterum innascatur, atque propterea à commercio diuinæ, puræ, vniformis essentiæ aliena prorsus euadat. Verissima, inquit Cebes, narras, ô Socrates. Horũ igitur gratia ô Cebes qui iustè sunt discendi cupidi temperantiam, fortitudinemque sequũtur, non autem illorum, quorum gratia censet vulgus. An tu putas? Minimè quidem. Non certè. Sed

ita

ita veri philosophi animus cogitaret, nec vllo modo arbitraretur, cum ipsum philosophia soluisset, oportere iterũ voluptatibus doloribusq; se dedere, iterumq; vinciri, atq; irritũ opus facere, quasi telã Penelopes retexentẽ. Imò verò horũ tranquillitati studens, sequensq; rationẽ, ac semper in ea permanens, verũ, & diuinũ, opinionemq; supereminens contẽplatur: à quo nutritus ita viuendũ censet quã diu viuat, atq; sperat se vbi decesserit in cognatum atq; tale migrantẽ ab humanis eximi malis. Ex huiusmodi quidem educatione & exercitatione non est cur metuat, ô Simmia, & Cebes, ne cum recedat à corpore, distrahatur, & dissipetur, omnisque in ventos vita recedat, & supersit nihil quicquam.

CVM hæc Socrates dixisset longum factum est silentium. & ipse quidem Socrates, quæ dicta fuerãt secum, vt videbatur repetebat, idemq; plerique nostrũm faciebant. Cebes autẽ & Simmias parumper insuper inter se locuti sunt. Hos ergo intuitus Socrates, Quidnã vobis, inquit, de his quæ dicta sunt, videtur? An fortè aliquid insuper in his desideratis? Multæ eñ adhuc dubitationes obiectionesq; supersunt, siquis sufficiẽter ea sit tractaturus. Si igitur aliud quiddã inter vos agitatis, nihil dico. Sin autẽ in his quę dicta sunt, hæsitatis, ne vereamini loqui atq; percurrere, siqua in parte putatis melius dici posse. Quinetiã sociũ me assumite, si mecũ id commodius fieri posse existimatis. Verũ equidẽ, inquit Simmia, tibi, ô Socrates, fatebor. Iamdudũ ambigens vterq; nostrũm impellit alterũ, iubetq; interrogare propter audiendi cupiditatem. Veremur autem, ne id tibi ob præsentem calamitatẽ sit ingratum. Hæc Socrates audiens, leniter arrisit, dicens, Papæ, ô Simmia, quàm difficile alijs persuaderem hanc me fortunam haudquaquã aduersam existimare, quando ne vobis quidem id persuadere possum. Quippe cùm metuatis ne difficilior mœstiorque sim in præsentia, quàm in superiori fuerim vita. Atque, vt apparet, inferior cygnis ad diuinandum vobis esse videor. Illi quidẽ quando se breui præsentiunt morituros, tunc magis admodũ dulciusque canunt, quàm antea consueuerint, læti, quòd ad Deum sint cui seruiũt, iam migraturi. Homines verò cum ipsi mortem expauescant, cygnos quoque falso criminantur, quòd lugentes mortem ob dolorem cantum emittant. Neque animaduertunt nullam esse auem quæ cãtet, quando esuriat, aut rigeat, aut quouis alio dolore afficiatur. Non ipsa philomela, nec hirundo, nec vpupa, quam ferunt præ mœrore cantare lugentem. At mihi, neq; hæ aues præ dolore videntur canere, neque cygni. Sed quia Phœbo sacri sunt, vt arbitror, diuinatione præditi præsagiunt alterius vitæ bona: ideóque cantant alacrius, gestiuntq; ea die, quàm superiori tempore. Equidem & ego arbitror me cygnorum esse conseruum, eidémq; Deo sacrum, neq; deterius vaticinium ab eodem domino habere, quàm illos, neq; remissiore animo è vita decedere. Quapropter licet vobis dicere, & interrogare quicquid libet, quandiu Atheniensium vndecimuiri sinunt. Præclarè loqueris, inquit Simmias. Itaque & ego tibi aperiam qua in re dubitẽ, & rursus hic Cebes quidnam ex superiori disputatione minus admitat. Mihi enim videtur, ô Socrates, quemadmodum tibi quoque fortasse, de his quidem rebus manifesta veritas in vita præsenti, aut nullo modo, aut summa cum difficultate intelligi posse. Quæ porrò de his dicuntur, ea non omni modo explorare, & non prius desistere, quàm examinando omnia, defatigeris mollis nimium iudico esse viri. oportet enim circa hæc alterutrum efficere: aut discere, inuenirẽque quemadmodum se habeant: aut si hæc fieri nequeant, optimam atq; tutissimam humanarum rationum eligere, qua quis tanquam rate vehatur, atque ita procellas huius vitæ pertranseat, si nequeat firmiori quodam vehiculo, vel diuino aliquo verbo tutius ac minori cũ periculo tranare. Atque ego nunc non verebor interrogare, præsertim cum ad hoc ipse nos adhorteris: ne fortè meipsum posthac sim culpaturus, quòd nunc quæ mihi videantur minimè dixerim. Profectò mihi, ô Socrates, vnà cum hoc Cebete tua dicta reputãti haud satis cõfirmata videntur. Forsan, inquit Socrates, verè, ô amice, opinaris. Sed dic qua in parte minus sufficienter dicta fuisse censeas. In hac vtiq;, inquit Simmias. Nempe de harmonia & lyra, & chordis idem posset quispiã dicere, harmoniam videlicet esse inuisibile quiddã, & incorporeum, & perpulchrum atq; diuinum in lyra ritè tẽperata: ipsam verò lyram chordásq; corpora esse, atque corporea & cõposita terrestriáque, & mortali cognata. Cùm igitur aliquis vel lyrã fregerit, vel chordas inciderit, siue diruperit, poterit quis eadẽ qua tu ratione affirmare, necessarium esse illam superesse harmoniã, neq; disperdi. Neq; enim vllo modo fieri posset, lyram quidẽ esse adhuc chordis iam diruptis, atq; ipsas chordas mortalis generis: harmoniam verò, quæ diuini & immortalis cognata erat, prius quàm mortale illud interisse. Ille verò diceret adhuc esse alicubi harmoniam, atque prius ligna & chordas putrefactũ iri, quàm illa aliquid patiatur. Arbitror equidẽ, ô Socrates, te hoc animaduertisse, nos tale aliquid potissimũ esse animam arbitrari. Esse videlicet in corpore nostro intẽtionẽ, & cõplexionem quandã ex calido, frigido, sicco, humido, cæterisq; talibus, horũmq; tẽperantiam consonantiámq; nostrã animã esse, resultantẽ videlicet in corpore nostro postquã hæc ipsa bene moderatéq; inter se tẽperata fuerint. Si ergo anima harmonia quædam est, quoties nostrũ corpus propter morbos aliáq; mala immoderatè vel remittitur, vel intẽditur, necesse est animã quidẽ, quamuis diuinissimã subitò interire, sicut solent cæteræ consonãtiæ, siue quæ in vocibus, siue quæ in aliis artificum operibus fiunt: reliquias autẽ corporis cuiusque diutius permanere, quousq; vel ardeant, vel putrefiãt. Cõsidera igitur quid huic rationi sit respõdendũ, si quis censeat animã temperamentũ quoddam esse eorum quæ sunt in corpore, priorémq; in morte perire. Tunc Socrates quemadmodum sæpe solebat, intuens acrius atque ridẽs, Iustè, inquit, tu quidem loqueris Simmia. Si cui ergo vestrũm vberior ad respondendũ facultas est quàm mihi, cur his nõ respondit? Nõ enim malè rationẽ attigisse videtur. Iudico tamẽ antequã respõdeatur, quid Cebes quoq; damnet, esse audiẽdum, vt tẽpore interiecto deliberãdi habeamus facultatẽ. Deinde his auditis, vel his cõcedendum, si consentanea vero videantur afferre: sin verò minus, rationẽ superiorẽ defendendam esse atque retinẽdam. Quamobrem dic age, ô Cebes, quidnam potissimum te turbet, quominus assentiaris. Dicã, inquit Cebes. Mihi quidẽ videtur eodem reuolui, eidémq; quod in superioribus diximus, crimini obnoxia esse. Quod enim fuerit anima nostra prius quàm in humanã descẽderet speciẽ

haud equidem retracto, quin bellissime dictũ fuerit: ac nisi dictus esset graue, sufficienter demonstratum asseuerarẽ. Attamen nobis mortuis superesse, non eo modo probatum videtur. Neq; tamẽ Simmię concedo obijcienti non esse animam validiorẽ corpore atq; diuturniorem. Videtur enim mihi his omnibus anima præstare quàm plurimũ. Hic ergo ratio superior (ad me cõuersa) sic inquiet. Quid adhuc ambigis? Cum videas homine defuncto, quod in eo imbecillius fuerat superesse, nónne tibi videtur quod diuturnius est, hoc ipso in tempore etiam seruari? Aduerte igitur, quid ad id respondeam. Similitudine mihi quoque opus est, quemadmodum Simmiæ. Profectò mihi perinde hæc dici videntur, ac si quis de homine textore sene defuncto diceret, nondum interijsse illum, sed fortè alicubi superesse: coniecturamq; afferret vestẽ, qua ipse, cùm texeret, induebatur, assereretq; eum adhuc esse incolumem, neq; interijsse: ac si quis id non credat, interrogaret, vtrum diuturuius sit hominis genus, an vestis qua quotidie quis vtatur. quòd si respondeat genus humanum diuturnius esse, tunc demonstratum id esse putaret, videlicet multò propterea magis sospitem esse hominẽ, quandoquidem quod in eo erat fragilius, nondum perierit. Hoc autẽ ô Simmia ita se habere non arbitror. Sed cõsidera tu quoque quid dicam. Etenim quiuis intelligeret ineptè illud adduci. Nam hic textor qui multas contriuerit vestes, multasq; texuerit, multis quidem posterior obijt cùm multæ essent, vltima verò prior: neque propterea magis sequitur hominem esse veste viliorem atq; debiliorem. Eandem fieri similitudinẽ animæ ad corpus posse arbitror: ac si quis de his eadem illa adducat, congruè dicere videretur: videlicet animam quidem esse diuturniorẽ, corpus verò debilius, minusq; diuturũn: verùm diceret quemlibet animorum plura consumere corpora, præsertim si multos viuant annos. Si enim fluat corpus, homineq; etiã viuẽte dissoluatur, anima verò quod consumitur, retexat continuè, necessariũ tamẽ erit quãdo perierit anima, tunc vltimam habere vestẽ, eaque sola priorẽ perire. Cum verò perierit anima, tunc demum imbecillitatẽ naturæ suæ corpus ostẽdere, cito putrescens atq; euanescens: vt hac ratione nondum confidere valeamus tunc etiã cùm decesserimus animã nostram superesse. Nam si quis dicenti etiam plura quàm quæ tu dicis, concesserit, nec solùm ante ortum nostrũ animam extitisse, verùm etiam nihil prohibere etiam post obitũ quorundam remanere, sæpiusque accedere ac decedere fateatur: adeo enim naturam animę validam esse, vt sæpius corpori indita se corpusq; seruet: his tamen concessis, nondũ illud tibi daret, non defatigari in multis generationibus animam, sed tandem aliqua ex pluribus morte diceret omnino deleri. Quinetiã adderet neminem mortem illam dissolutionemq; corporis quæ animæ quoq; interitum infert, posse scire: esse enim impossibile vt quisquam nostrũ id sentiat. Quod quidẽ si ita se habeat, nemo non stulta in morte confidit, nisi demonstrare posit animã omnino immortalem atque indissolubilẽ esse. Alioquin cõsentaneum est necessarium esse, vt qui moriturus est, animæ metuat suæ, semperque sit solicitus ne in ea quę proxime imminet, corporis disiunctione prorsus intereat. Omnes igitur cùm hæc dicentes audiuissemus, conturbati sumus, vt postea inter nos aperuimus, quod cùm superiori disputatione nobis fuisset magnopere persuasum, rursus viderentur nos perturbasse, atque eò iam deiecisse, vt nedum rationibus iam adductis, sed & dicendis insuper, fidem vllam adhiberemus, verentes ne vel nos nequaquam boni essemus iudices, vel res ipsæ fide essent indignæ. ECHEC. Veniam equidem per Deos do vobis, ô Phædo. Nam mihi quidem modò te audienti, tale quiddam veniebat in mentem. Cuinam tandem rationi credam? quippe cùm ratio illa Socratis vsqueadeò paulo antè probabilis, iam fidem amiserit. Mirum est enim quantum apud me contrà posit ratio illa, semperque potuerit, quæ animam nostram harmoniam quãdam esse probat: & nunc quidem audita, mihi subitò in memoriam reuocauit, quòd idem mihi quoque antea visum esset. Quo efficitur vt alia quadam ratione iterum tanquam ab initio prorsus indigeã, quæ mihi persuadeat animam cum corpore non interire. Dic ergo per Iouem precor, quo pacto disputationem peregerit Socrates, & vtrùm ipse quoque, quemadmodum de vobis ipse fateris, grauiter id ferre visus fuerit, an contrà benignè suam defenderit rationẽ: præterea vtrum satis néc ne eam tutatus fuerit: hæc nobis quàm potes diligẽtissimè refer omnia. PHAE. Equidem, ô Echecratres, sæpe admiratus Socratẽ, nunquam maiori cum voluptate, quàm tunc præsens, sum admiratus. Habuisse quidem illum quod obiectionibus respõderet, fortè non est mirãdum: sed hæc in eo potissimum sum admiratus, primò quidem, quàm iucundè, benignè, amicè, adolescentium verba recepit: deinde quàm sagaciter sensit nos illorum rationibus fuisse commotos: demum quàm opportunè nobis adhibuit medicinam, & quasi fugientes atque victos reuocauit nos, cõuertitque ad prosequendum atque vnà sermonem cõsiderandum. ECHEC. Quónam pacto? PHAE. Dicam equidem. Sedebam fortè ad dexteram eius in subsellio quodam humili, iuxta lectulum. Ipse verò sedebat longe superior. Attrectans igitur caput meum, comprimensque crines super ceruicẽ: (consueuerat enim nonnunquam, vbi ita res ferebat, in meos crines ludere) cras forsitan, inquit, ô Phædo, istas pulchras incides comas. Sic arbitror, inquam, ô Socrates. Non certè, si me audies, inquit. Quid hoc, inquã ego. Imò hodie & ego meas, & tu tuas, si nobis ratio intereat, neque eam ipsi suscitare possimus. Atqui si ego tu essem, ac me fugeret ratio, more Argiuorum iurarem, non prius comam nutriturum, quàm vicissem Simmiam, Cebetemque expugnauissem. At verò, inquam ego, contrà duos ne Hercules quidem dicitur suffecisse. At tu me Iolaum, dum lux est, aduoca, inquit. Aduoco equidẽ inquam, sed non tanquam Hercules Iolaum, imò tanquam Iolaus Herculem. Nihil refert, inquit. In primis verò cauendũ ne quid nobis accidat. Quidnam, inquam? Ne rationum, inquit, osores euadamus, quemadmodũ nonnulli hominũ osores fiunt. Nullum enim maius quàm hoc malum nobis posset accidere, videlicet si rationes odio habuerimus. Fit autẽ eodẽ pacto odium & aduersus rationes, & aduersus homines. Odium quidẽ contra homines tunc maximè subit, quando alicui nimiũ credimus absq; arte, putamusq; ipsum omnino verũ & syncerũ fidumq; virũ esse, deinde verò mox prauũ infidumq; depræhendimus, rursusq; aliũ eodẽ pacto. Itaq; quãdo alicui sæpe id acciderit, præsertim ab ijs quos pręcipuè familiarissimos amicissimosq; existim

existimabat tandē sępe offensus odit vniuersos, putatq; nihil omnino apud quenquā esse syncerū. An te latuit id ita accidere cōsueuisse? Animaduerti equidē, inquā. An non turpiter, inquit, & absq; humanarū rerum arte hic aggreditur hominibus vti? si enim ex arte vti studeret, cogitaret vtiq; rē ipsam ita se, vt habet, habere, videlicet hoīes vehemēter bonos aut malos ppaucos esse, medios verò plurimos.

Quo id pacto, inquā, dicis? Quemadmodū videlicet in rebus cōtingit valde aut paruis, aut magnis, inquit. An tu arbitraris quicquā esse rarius, quàm valde magnū, aut valde paruū reperire hominē, vel canem, vel quoduis aliud? Atq; rursus celerrimū, & tardißimū, pulcherrimū, turpißimum, albißimū, nigerrimū? An ignoras in his omnibus extremorū summa, rara quidē & pauca esse, media verò frequētia atq; multa? Sic arbitror, inquā. Nónne igitur arbitraris, inquit, si improbitatis proponeretur certamen, admodū paucos in hoc genere summos inueniri? Cōsentaneum est, inquā. Consentaneū quidē, inquit: verùm non hoc pacto similes rationes sunt atq; homines, sed te nunc ducentē prosequar: imò verò in hoc similitudo cōsistit, quādo videlicet quis absq; rationū arte, crediderit rationē aliquā esse veram, sed paulò pòst appareat falsa: quæ quidem aliquando talis est, aliquando minimè, & rursus altera similiter atq; altera. Pręcipuè verò illis id euenit, qui plurimū rationes contradictorias agitant. hos enim scis putare tandē se sapiētißimos euasisse, solosq; animaduertisse, neq; in rebus, neq; in rationibus esse sanum aliquid aut firmū, sed omnia reuera tanquā in Euripo sursum deorsumq; iactari, nullumq; tempus in aliquo permanere. Sanè quidem, vera hæc dicis, inquā. Nónne, inquit, ægritudo hęc Phædo miserabilis esset, si cùm ratio aliqua vera firmaque sit, compræhendiq; valeat, postea tamē auditis huiuscemodi rationibus, quæ modò verę modò falsæ videntur, aliquis, non seipsum, neq; suam ipsius inertiam accuset, sed tandē præ dolore libenter culpam omnem à seipso, in ipsas transferat rationes, & in reliqua vita eas odio habeat, atque vituperet, rerū iam ipsarū veritate scientiáque priuatus. Per Iouē miserabilis, inquam, ægritudo. In primis igitur, inquit, diligēter id caueamus, ne persuadeamus nobis nihil in rationibus esse sanū, sed multò magis nondū esse nos sanos. Itaq; totis viribus, vt sani efficiamur, est annitendū: tibi quidē & alijs totius reliquæ vitæ gratia, mihi verò mortis ipsius causa: qui in periculosum, ne in hoc ipso tempore, non vt philosophum hac in re me gerā, sed vt contentiosum atque pertinacē, quod quidā homines à disciplina alienißimi facere solēt. Illi enim vbi aliqua de re ambigitur, non vt res ipsa de qua agitur, se habeat, curant, sed vt quæ posuerunt ipsi, pręsentibus videantur vera obnixè contendunt. Atq; ego mihi videor in hoc dūtaxat in præsentia ab illis differre, quòd non, vt præsentibus probem ea quæ dico, annitar, nisi quid præter rem fortè cōtigerit, sed vt mihi ipsi vera quàm maximè videantur. Sic enim cogito dulcis amice, & vide quāto cum lucro sit ratio mea. Si fortè vera sunt quæ dico, operæpretium est ita credere: sin autem nihil superest post mortē, attamen hoc quod mihi vitæ superest, tempore deplorādo præsentibus minus ero molestus. Hæc autem ignorantia minimè perseuerabit mecum, malum id enim esset, sed paulò pòst delebitur. Sic equidem, ô Simmia & Cebes, paratus reuertor ad disputandum. Vos tamen, si me audiatis, nulla Socratis habita ratiōe sed potißimè veritatis si quidē verum vobis loqui videor, assentiamini: sin minus, omnino cōtradicite, diligenter cauentes ne ego pręnimio studio, meipsum simul vosq; decipiā, & velut apes aculeo relicto, abeam. Sed iam accedēdum est. Primùm quidē redigite in memoriam mihi quę dicebatis, si minus meminisse vobis videbor. Simmias quidem, vt arbitror, diffidit ac metuit, ne anima, quamuis diuinior pulchriorq; corpore, prius tamē, vtpote quę species sit harmonię, intereat. Cebes autem mihi visus est cōcedere diuturniorē esse animā corpore, sed scire posse neminē, ne cùm multa sæpius consumpserit corpora, tandē quandoque postremū relinquēs corpus, ipsa quoq; pereat, atq; mors eiusmodi tantū sit interitus animæ, quandoquidem corpus nunquam desinit interire. An non hæc sunt, ô Simmia & Cebes, quę nos oportet considerare? Confitebantur ambo. Sed an omnia quæ dicta in superioribus fuerant, negatis? An quædam negatis, sed alia cōceditis? Quædam inquiunt, quędam non. Quid igitur, inquit, de eo quod disciplinam diximus reminiscentiam esse, atq; si ita res habeat, necessario cōsequi, alicubi fuisse animā prius quàm corpore clauderetur? Mihi quidem, inquit, Cebes, istud dum diceres, mirificè placuit, atq; nūc si qua vnquā in alia, in hac maximè sententia permaneo. Similiter ego quoque, inquit Simmias, affectus sum, vehementerque admirarer, si mihi vnquam hac de re aliter videretur. At verò necesse est, inquit, hospes Thebane, aliter tibi videri, si in hac opinione permanseris, harmoniā videlicet esse compositum quoddam, animam verò harmoniā quandam ex his, quæ per corpus intensa sunt, constitutam. Nunquam enim admittes consonātiam compositam prius esse, quàm illa ex quibus componi consonantiam oportebat. An admittes? Nullo, inquit, ô Socrates, modo. Animaduertis igitur, inquit, quòd non eadē tibi dicere contingit, quando dicis animam quidem esse prius quàm in humanā speciem corpusque deueniret, eam autē ex his quæ nondum sunt, constitui. Neque enim talis tibi est harmonia, quale est id cui tu similem esse dicis. Imò verò prius est ipsa lyra, & chordæ, & soni nondum temperati: tandem verò componitur consonantia omnium postrema, primaque disperditur. Hic itaque sermo quónam pacto tuo illi concinet? Nullo modo, inquit Simmias. At verò sicubi, inquit, verba concinnitatem seruare debent, præcipuè decet esse concinna, vbi de concentu tractatur. Decet nimirum, inquit Simmias. Hic igitur sermo tibi dissonat, inquit. Sed vide vtrum ex his duobus eligas, disciplinamne reminiscentiam esse, an potius animum esse concentum? Primum potius eligo, ô Socrates, inquit. Id nanque alterum absque demonstratione admisi ex verisimili quadam conuenientia, vnde idem videtur & multis. Ego autem ea verba, quæ per verisimilia, demonstrationes faciunt, semper inania iudicaui: ac nisi quis caueat, valde decipiunt, & in geometria, & in cæteris omnibus. Ratio verò de reminiscentia atq; disciplina, fundamento innititur fide digno. Dictū est enim animā nostrā ita esse alicubi, prius etiā quàm laberetur in corpus, vt illa ipsius essentia habeat eius quod verè est cognomentū. Ego verò hāc, vt mihimet persuadeo, sufficienter recteque admisi. Nam ob hæc (vt mihi videtur) necesse est, neq; meipso neq; alio id affirman

affirmante admittendũ esse, animam harmoniã esse inquit. Quid verò Simmia? Videtúrne tibi, vel cõsonantiæ, vel alteri cuiquam cõpositioni congruere, vt aliter se habeat, quàm illa ex quibus cõflatur? Nullo modo. Neq; etiam, vt aliud quicquã, vt arbitror, patiatur, aut agat, quàm illa vel agant, vel patiantur. Assensus est. Non igitur conuenit, consonantiam ea præcedere, ex quibus composita est, sed sequi. Videtur. Quare permultũ abest, vt harmonia in contrariũ moueatur, aut sonet, aut quicquã aliud edat partibus suis aduersum. Permultũ, inquit. Quid verò consonantia? nónne eatenus pro natura sua consonantia est, quatenus temperatur? Haud satis intelligo. Nónne si magis plusque temperetur, si modò id admittit, magis plusque consonantia est? Sin verò minus atq; perpaucum, minus perpaucumq; similiter? Omnino. Nunquid de anima id dici potest? Vt vel in minima quadã re alia anima hoc ipsum quod est anima, vel magis, vel pl⁹, aut cõtrà sit quàm alia? Minimè. Dic age per Iouẽ, num animã dicimus aliam quidem habere mẽtem virtutemq;, atque esse bonam: aliam verò dementiam & prauitatẽ, malamq; esse, hæc ne inquã, verè dicuntur? Verè quidẽ. Eorum ergo qui animã esse asserunt harmoniam, quis quidnam dicet esse animabus? hæc scilicet, vitium & virtutem? an aliam quandam consonantiam atq; dissonantiam? & bonam quidem esse consonantem: & cùm ipsa consonantia sit, alteram in se consonantiã possidere: malam verò dissonantem & ipsam esse, nec aliam in se habere? Quid respõdeam, inquit Simmias, non habeo. Cõstat tamen eum, qui animam esse consonãtiam posuisset, talia quędam responsurum. At verò jam concessum est nihilo magis aut minus aliã alia animã esse. Eiusmodi verò concessio est, neq; magis, neque plus, neque minus, neque sub paucioribus gradibus aliam alia consonãtiam esse. Nónne? Prorsus. Eam verò quæ neq; magis, neque minus consonantia est, nimirum neq; magis neque minus esse temperatam. Est ita? Est. Quę verò neq; magis, neque minus temperata est, potéstne pluribus paucioribúsue gradibus particeps consonãtiæ esse? An potius æque? Aequè potius. Quapropter anima, si quidem neque magis, neque minus alia, quàm alia secundum animæ naturam anima est, consequenter, neque magis, neque minus est temperata. Est vt dicis. Cum verò sic affecta sit, nihilo magis consonantiæ est, vel dissonantię particeps. Nihilo magis.

Præterea cùm ita comparata sit, num plus aliquid prauitatis, vel virtutis alia, quàm alia possidet? siquidem prauitas quidem dissonantia est, virtus verò consonantia. Certè plus nihil. Quinimo secundum rectam, Simmia, rationẽ nulla vsquam anima prauitate erit affecta, si fuerit consonantia. Quãdo quidem consonantia vera, secundum id quod consonantia est, nunquã fit dissonãtiæ particeps. Nunquam certè. Neq; igitur anima, quę omnino sit anima, prauitate inficietur. Quo enim modo, per ea quæ dicta sunt, id fieri posset? Hæc igitur ratione omnes animalium omnium animæ bonæ similiter erunt, si secundum animæ ipsius naturam similiter animæ sint. Mihi quidẽ Socrates ita videtur. Nónne rectè sic tibi dici videtur, atq; hęc sequi, si vera esset illa positio, animã consonantiã esse? Nullo modo.

Quid verò? ex omnibus, quæ in homine sunt, aliúdne præter animum asseris dominari, præcipuę prudẽtem? Nihil aliud. Vtrùm corporis perturbationibus indulgentẽ, an potius repugnantẽ? Dico autẽ tale quiddam: veluti si sub æstu sitis angat, interea tamẽ aduersatur animus, retrahitq; in contrarium ne bibat: similiterq; si premat fames, ne edat: in alijsq; quàm plurimis videmus corporis affectibus repugnantem. Nónne? Et quidem maximè.

Nónne in superioribus confessi sumus, animã si consonantia fuerit, nunquã dissonaturã his quibus intẽditur, vel remittitur, vel vibratur, vel quodcũque aliud patiatur illa, ex quibus ipsa cõflatur: sed secuturã illa, nunquã verò ducturã? Cõfessi sumus: quídni? Quid verò nunc? nónne cõtrà omnino videtur agere, quippe quæ ea ducit omnia, ex quibus dixerit aliquis ipsam constitui? atque ferme omnibus per omnem vitam repugnat, omnibusque dominatur modis, interdum rigidius & cum doloribus puniens per gymnasticam, atq; medicinam, interdum verò mitius castigans cõminando, aut monendo aduersus cupiditates, & iras, atque timores, tanquam altera quædam res cum altera disputans, quemadmodum Homerus tradidit in Odyssea: Odyss.υ.

Tum pectus pulsans, cor sic affatur Vlysses,

Hoc quoq; cor perfer, nanq; & grauiora tulisti.

An putas Homerũ hæc dixisse tanquam harmonia quædã sit, ac talis vt corporis passionibus subijciatur, non aũt ducat atq; dominetur? an potius quasi quiddã lõgè diuinius quàm harmonia sit animus?

Per Iouem, ô Socrates non mihi videtur.

Non ergo, vir optime, rectè harmoniam esse animã diceremus. Sic enim, vt apparet, neq; Homero diuino poetæ, neque nobis ipsis consentiremus. Sic est. Age harmoniam Thebanã satis, vt videtur, jam placauimus. Rationem verò Cadmeam, ô Cebes, quónam pacto, & qua ratione placabimus? Tu mihi, viam, inquit Cebes, inuẽturus videris. Nempe rationẽ hanc aduersus harmoniã mirificè pręter opinionẽ nostram excogitasti. Cum enim audirem Simmiam dubitantẽ, valde admirabar siquis rationibus eius cõmodè vti posset. Itaque summæ mihi fuit admirationi, ipsum nec primũ quidẽ potuisse rationis tuę impetũ sustinere. Quapropter non admirarer, si Cadmeus quoque sermo idẽ pateretur.

Parcius ista, bone vir, nequa inuidia nobis sequentia interturbet. Sed hæc quidẽ Deo curæ erũt, nos autẽ, vt ait Homerus, cominus congressi, periculũ faciamus an fortè quid dicas. Summa vero eorum quæ perquiris, est eiusmodi: demonstrandũ esse iudicas animã nostrã neq; interitui obnoxiã, neque mortalẽ esse, ne vir philosophus in morte securus, magnáq; cum fiducia sperãs, in alia vita longe beatiorẽ ob philosophiæ studiũ se futurũ, insipiens sit, stultéq; confidat. Ostendere autẽ validũ quiddã esse animã, atq; diuinis pĩmile, priusq; etiã quàm nos extitisse, nihil impedimẽto esse ais, quo minus hæc omnia non immortalitatẽ quidẽ significẽt, sed duntaxat animã corpore diuturniorẽ esse, multáq; ante nos sęcula fuisse, nouisseq; & egisse permulta, nihilo tamẽ magis ob hoc immortalẽ esse existimãdam. imo hãc ipsam in humanũ corpus ingressam, quasi morbũ quendam interitus eius initiũ esse: adeò vt & in hac vita sit misera, & tandẽ in corporis morte depereat. Nihil aũt differre cẽses, siuę semel tantùm, siue sępius labatur in corpus, vt quiuis nostrùm pertimescat. Merito nanque timẽdum esse, nisi stultus sit, ei qui neq; sciat, neq; reddere queat immortalitatis animæ rationem. Talia quędã sunt quæ dicis, ô Cæbes, egoque ea consultò sæpius repeto,

peto, ne quid nos fugiat, siue addere his quicquam velis, siue demere. Nihil equidé in præsentia habeo, inquit Cebes, quod aut minuã, aut adiungam: atq; hæc sunt quę dico. Tunc Socrates, cum diutius cómoratus esset, ad se conuersus, Haud leue quiddam requiris, inquit, ô Cebes. Omnino enim oportet generationis corruptionisq; causam pertractare. Ego igitur, si vis, ea tibi quæ mihi euenerunt, enarrabo. Deinde si quid eorũ quæ dixero ad quæstionis tuæ veritatem aperiendã cõducere putabis, vteris. Volo equidé, inquit. Audi igitur iam narranté. Equidem, ô Cebes, cùm essem iuuenis, mira quadam eius sapientiæ cupiditate flagrabam, quam naturæ vocant historiam. Præclarissimum enim esse cẽtebã, causas intelligeres, per quas singula fiant atq; intereant, & qua sint ratione: sæpiusq; me sursum deorsumque iactaui, talia quædam primò considerans, vtrum postquã calidum & frigidum putrefactionem aliquam acceperunt, quemadmodũ nonnulli dixerũt, tunc animalia coalescãt. Præterea vtrum sanguis sit quo sapimus, an aër, an ignis: aut nihil horum sit, sed cerebrũ, quod præbeat sensus audiẽdi, videndi, olfaciẽdi: ex his autem memoria & opinio fiat, ex memoria verò, & opinione quietem accipiente, per hæc scientia oriatur. Proinde horum corruptiones considerans, atq; eas quæ circa cœlũ terramq; passiones contingunt, tandem adeò mihi ad hæc cõsideranda visus sum hebes, vt nihil magis. Coniecturam verò ad id afferam tibi sufficientem. Ego enim ob eiusmodi cõsiderationem vsqueadeo sum occæcatus, vt ea etiã quæ prius manifestè sciebam, vt mihi alijsque videbatur, dedíscerem, & alia videlicet multa, quæ antea me scire putabã, & qua ratione homo crescat. Id nanq; opinabar antè esse cuilibet manifestum, hominẽ videlicet per cibum potumq; augeri. Quando enim per hęc carnes carnibus, ossaque ossibus adduntur, eodemque modo in alijs quãdo sua cuiq; adhibentur, tunc sanè molem primò paruam, deinde magnam euadere, atque ita paruum hominem effici magnum. Sic ego tunc opinabar, nónne satis bellè tibi videor? Mihi quidé, inquit Cebes. Animaduerte hæc insuper. Arbitrabar enim satis rectè mihi videri, quoties hominem, vel equum magnum paruo propinquum, alterum altero iudicaram capite ipso esse maiorẽ. Atq; multo etiam euidentius decem plura apparebant mihi quàm octo, propterea quod denarius duo præter octonariũ contineret. Præterea bicubitũ cubitali maius, quoniam dimidio superaret. Nunc vero, inquit Cebes, de his quid iudicas? Procul equidé per Iouẽ abesse mihi videor, vt alicuius horum causam intelligere putem, qui nondũ mihi ipsi persuadere possum, vt quãdo quis vni addat vnũ, tũc vel illud vnum cui vnum adiunctũ est, fiat duo: an & adiunctum, & illud cui adiunctũ est, propter alterius ad alterum adiunctionem euadat duo. Admiror enim si cum vtrunq; horũ separatum erat, vtrunq; vnum erat, neq; erant tunc duo. postquã inuicem cohæserunt, hæc ipsa causa fuerit, vt duo fierẽt, congressio videlicet per quã propius iam posita sunt. Neq; etiam si quis vnũ diuidat, adhuc possum persuaderi hanc ipsam diuisioné causam esse, vt duo euadant. Cõtraria enim tunc atq; superius causa fit, qua duo fiant. Tũc enim quia coniungebãtur propius inter se alterumq; admouebatur alteri: nũc verò quoniã remouetur alterum ab altero, atq; separatur. Neq; propter quid vnũ fiat, adhuc scire me arbitror, neque, summatim dicam, aliud quicquam quare fiat, aut pereat, aut sit, per hãc ipsam viã me nosse profiteor: sed aliũ quendã ipse modũ frustra misceo, hũc verò nullo modo admitto. Verũ cum audissem aliquando ex libro, vt ille aiebat, Anaxagoræ, legentẽ quendã hanc Anaxagoræ ipsius sententiã, videlicet mentem omnia exornare, omniumq; causam esse: hoc vtiq; causæ genere magnopere sum delectatus, existimãs quodammodo consentaneũ mentem esse omnium causam: putabamq; si id ita esset, vt mens omnia exornaret, singula per hanc ita esse disposita, vt optimè disponi poterant. Propterea siquis vellet causam inuenire, qua singula fiant, atq; pereant, aut sint, hoc ipsum esse inueniendũ, qua videlicet ratione optimũ sit vnicuique, aut esse, aut quoduis aliud pati, vel agere. Atq; hoc pacto nihil aliud considerandum homini, vel de seipso, vel de alijs, nisi quod potissimũ sit & optimũ. Necesse verò est eum, qui id norit, illud quoq; quod est deterius, cognouisse. Quippe cum eadẽ horum sciẽtia sit. Hæc vtiq; mecum ipse reputãs, gaudebã, inuenisse ratus Anaxagorã magistrũ, qui me id quod tantopere cupiebã, causas rerum doceret, primumq; mihi diceret, vtrũ plana sit terra, an rotunda. Et cum hęc dixisset, subiungeret mihi causam atq; necessitaté, afferẽs videlicet idipsum quod melius est, meliusq; fuisse eã esse talem. Proinde si terrã diceret in mundo mediam esse, mox exponeret melius extitisse, vt media esset. Quod si ille hæc ostenderet, ita me cõparabã, quasi nullam amplius causarũ speciem positurus. Preterea de sole & luna cæterisq; stellis, earumque inter se velocitate conuersionibusq;, & alijs quæ solẽt illis accidere, me similiter quæsiturũ audituruṁq; cõparauerã, quòd videlicet & qua ratione hæc melius sit singula vel facere, vel pati, quocunque agant, vel patiãtur. Neq; enim putabã cùm ab initio dixisset, à mente illa exornari, ipsum aliã postea causam rebus assignaturũ, præterquã quòd optimum sit eas ita se vt habent, habere. Itaq; arbitrabar eum in reddendis singulorũ, tum cunctorũ communiter causis, singulis quidem assignare quod vnicuiq; optimum, cunctis verò cõmune bonum. Neq; verò spes ipse meas paruifaciebam, sed summo quodam studio acceptos libros, quàm velocissime poterã lectitabam, vt ocyssimè quid optimũ, quidue deterrimum esset, cognoscerẽ. Hac igitur mirabili spe ductus cùm legere pergo, video hominẽ mente quidẽ nullo modo vtentẽ, nec causam vllam ad ipsum rerum ornatũ referẽtẽ, sed aëreas naturas, & æthereas aqueasq; & talias multa incredibilia pro rerũ causis assignantẽ. Qua quidem in re ille mihi perinde visus est agere, ac si quis diceret Socratẽ quæcunq; facit, mente facere. deinde volens singulorũ quę facio causas explicare, dicat primum quidem nũc me hic propterea sedere, quoniam corpus meũ ex ossibus neruisq; cõponitur: & ossa quidẽ solida sunt, & iuncturarũ interualla inter se habent: nerui autẽ sunt huiusmodi vt intendi remittiq; valeant, complectantur ossa cum carnibus atque cute, quæ illa continet. Elatis igitur ossibus in suis cõiunctionibus, nerui qui & intendunt & remittunt cõmodè, faciũt vt flectendi cuiusq; membri habeam facultatem, atque hanc ob causam hic inflexus sedeam. Ac rursus disputationis meæ, alias quasdam eiusmodi causas assignaret, voces & aërem, & auditum aliaque generis eiusdem quàm plurima, causas verissimas negligens: videlicet quoniam Atheniensibus

melius visum fuerit me condemnare, ideoque mihi etiã melius sit visum hic sedere, iustiusq; iudicarim expectantem dare pœnas quas illi iubeant. Siquidẽ per Canem iamdiu, vt arbitror, hi nerui, atque hæc ossa apud Megarenses, aut Bœotios essent, ipsius quod optimũ est opinione, delata, nisi iustius hone stiusq; censuissem pœnas ciuitati pendere quascũque à me exigat, quàm subterfugere atq; exulẽ viue re. Verũ talia quędã causas appellare, à ratione est remotißimũ. Si quis autem dixerit absq; ossibus & neruis atq; similibus non posse me, quæ mihi faciẽda videantur implere, verè vtiq; dicet. Attamen asserere propter hæc me facere quæcunq; facio, dum ipsa mente ago, non autem eius quod optimum sit optione, multa magnaq; sermonis inertia esset. Nã qui sic est affectus, nequit discernere aliã quidẽ esse veram rei alicuius causam, aliud verò illud sine quo ipsa causa esse non potest causa. Quod quidẽ multi mihi videntur, quasi in tenebris attrectantes alieno appellare nomine, dum causam nuncupãt. Quapropter nonnulli vertiginem circunponẽtes terræ, sub cœlo eam stabilem faciunt. Alij verò tanquam lato vase in quo panis pinsitur aërevelut base suffulciũt, Potentiam verò ipsam, qua nunc ita disposita sit vt optimè disponi poterat, neq; perquirunt, neq; diuinam quandam habere vim putant: sed Atlantem quendam robustiorẽ & immortaliorem, magisq; omnia continentem inuenisse se opinantur. Ipsum autem bonũ atque decens connectere atq; cõtinere reuera nihil existimant. Ego igitur libentißimè cuiusuis essem discipulus, aut quemadmodũ se habeat hęc ipsa causa discerẽ, Postquam verò hac priuatus sum, neq; ipse inuenire, neque a b alio discere potui, secundã nauigationẽ ad causam inuestigandam molitus sum. Visne, ò Cebes, hãc tibi à me demonstrari? Mirifice cupio, inquit Cebes. Cẽsui tãdem cum in rebus cõsiderandis iam defessus essem, cauendũ esse, ne mihi idem accideret, quòd accidere illis solet, qui in solem deficientẽ figunt intuitũ, orbantur enim nonnunquam visu, nisi in aqua, vel in eiusmodi aliquo imaginem eius aspiciant. Tale quiddam ego reputaui, timuique ne animus mihi prorsus occæcaretur, si oculis res aspicerẽ, sensuq; quolibet attingere illas aggrederer. Quapropter operæpretium esse censui, vt ad rationes confugerẽ, atq; in illis rerum veritatẽ considerarẽ, Fortè verò nostra hęc similitudo non omni ex parte congruit, Non enim prorsus assentior eum qui res in rationibus cõtemplatur, in imaginibus aspicere potius quàm qui in operibus intuetur. Veruntamẽ hac via iter direxi meum, supponẽnsq; rationẽ semper quã esse iudico validißimã, quæcunq; huic consonare videantur, pono equidẽ tanquã vera, idque ago & circa rerũ causas, & circa reliqua omnia: quæ verò dissonant, vera esse nego. Volo equidẽ quæ dico, tibi apertius explanare. Puto enim te nondũ intelligere. Per Iouẽ haud multum, inquit Cebes. Verum nouum nihil adduco, sed quæ & sæpe aliàs in superiori disputatione dicere nunquam destiti. Pergo iam igitur demonstrare tibi causæ speciem quàm cõtinuè pertractaui, ac redeo ad illa iam sæpius decantata, ab eisque exordior, supponens aliquid esse ipsum per se pulchrum, & bonum, & magnum, & cætera omnia. Quæ quidem si tu mihi dederis, eaq; esse concesseris, spero tibi ex his ipsam causam demonstrare, itemque inuenire esse animã immortalem. At verò inquit Cebes, quasi iam tibi concesserim, nihil tibi, faciendum est quo minus iam concludas. Considera inquit iam quæ sequuntur deinceps, vtrùm in his mihi consentias. Arbitror enim, siquid est aliud pulchrum præter ipsum pulchrum, non ob aliud quippiam esse pulchrum, quàm quia pulchri ipsius est particeps. Atque omnia dico ad hunc modum. Vtrum hãc causam recipis? Recipio equidem, inquit. Ergo nondum vltrà percipio, neque possum cæteras istas præclaras causas cognoscere. Siquis autem mihi dixerit quare pulchrũ sit quodlibet, videlicet quia vel colorem habeat floridum, vel figuram, vel aliud quoduis talium, cætera equidem valere sino: in cæteris enim omnibus soleo perturbari: id verò vnum simpliciter atque verè & fortasse imperitè penes me teneo, nihil aliud esse quod aliquid faciat pulchrũ, quàm ipsius pulchri, siue prę sentiam, siue cõmunionem, siue qualicunque ratione, & quocunque modo id proueniat. Neque enim id adhuc esse affirmarem: sed pulchro pulchra omnia esse puchra, id mihi videtur tutißimum, tam mihi, quàm alijs respondere: atque huic fundamẽto innixus, puto nunquam me lapsurum, sed & me & quemuis alium tutò respondere posse, quæcunq; pulchra sunt, ipso pulchro fieri pulchra. Nónne & ipse consentis? Consentio equidem. Ergo & quæ magna sunt, ipsa magnitudine esse magna: & quæ maiora sunt, similiter esse maiora: & quæ minora, paruitate esse minora. Ita est. Igitur neq; tu quidem assentieris, si quis aliquem dixerit alio quodam capite esse maiorem: atq; eum qui minor est, eodem capite esse minorem: sed testificaberis te quidem nihil aliud esse dicturũ, quàm omne maius alio non alia re vlla quàm magnitudine esse maius, atque ob hoc maius, ob ipsam scilicet magnitudinem; minus autem, nullo similiter alio minus quàm paruitate, & propter hoc esse, min*, propter ipsam videlicet paruitatem: metuens, vt puto, ne si quem dixeris capite maiorem esse, vel minorẽ, quispiam tibi sic obijciat: primùm quidem eadem re & maius esse maius, & minus esse minus: deinde quòd capite, quæ res parua est, maiorẽ affirmes esse maiorem. Hoc autem dicet monstro esse persimile, vt paulo aliquo magnum quiddã esse dicas. Nónne hæc metueres? Tunc Cebes subridens, Equidem, inquit. Nónne similiter quoque metueres dicere, inquit, decem plura, quàm octo esse duobus, atque ob hanc causam superare, potius quàm multitudine, atq; propter multitudinem? Ac similiter bicubitũ cubitali maius esse dimidio potius quàm magnitudine? Id enim similiter est metuẽdum. Omnino, inquit. Quid verò si vni addatur vnum, additamentum ipsum esse causam, vt duo fiant, vel si diuidatur, diuisionem ipsam duorum esse causam, dicere non formidares? Altiusq; exclamares, nescire tè quonam alio pacto quicquã fiat, nisi participatione quadã essentiæ vnicuiq; propriæ, cuius sit particeps? atq; in his nullam aliam habere te causam, cur duo fiant præter duitatis ipsius participationẽ: sed oportere huius participia fore, quæcunque futura sunt duo; & similiter vnitatis quodcunq; futurum sit vnũ? Has verò diuisiones adiunctionesq;, & cæteras eiusmodi argutias valere sineres, relinqueresq; sapientioribus te per eas pro arbitrio respõsuris: tu verò tuam, quemadmodũ dici solet, metuẽs vmbrã & imperitiam, atq; innixus tutißimę illi positioni, sic vtiq; responderes? At verò si quis eandem positionem cõplexus instaret, valere sineres, neq; prius responderes,

responderes, quàm quæ inde manant, cōsiderasses, vtrum consonent inuicem, aut dissonent? Vbi verò illius ipsius ratione oporteret afferre, eodem modo afferres, atq; aliam rursus positionē adduceres, quæ superiorū optima videretur, quoad ad aliquid sufficiens peruenires? Nunq̃ vero simul cōfunderes contentiosorū more, vbi & de principio, & de his quę à principio deducūtur, disputas, si modò velles eorū aliquid quę verè sunt, inuenire? Nā illis fortasse nullus hac de re sermo est, nulla cura. Possunt enim præ sapiētia & simul omnia cōmiscere, & tamē sibimet placere. Tu verò si ex philosophorū numero es, quę dico, vt arbitror, facies. Verissima loqueris, inquit Simmias, & Cebes. ECH. Per Iouē, ô Phædo, meritò admodū cōsenserunt. mirificè enim ille mihi videtur rem ipsam vel hebetissimo cuiq; explanasse. PHAED. Sic prorsus, ô Echecrates, pręsentibus omnibus similiter visum fuit. ECHE. Quid mirū? cùm nobis quoque qui non interfuimus, nunc similiter audientibus videatur. Verum quænā post hęc dicta fuerunt? PHAE. Vt equidem arbitror, postq̃ hæc illi Socrati concesserunt, consenseruntq; speciē quālibet aliquid esse, & quæ harū participia sunt, ipsarū denominationē habere, deinceps hunc in modum interrogauit. Si hęc ita se habēt, nónne quādo Simmiam dicis Socrate quidē maiorē esse, Phædone verò minorē, tunc affirmas in Simmia vtrunq; esse, & magnitudinē simul & paruitatē? Equidē. Attamen Simmiam confiteris excedere Socratem, non ita re vera vt verba sonāt. Non enim ita natura institutū esse existimas Simmiā, vt ea ratione superet qua est Simmias, sed magnitudine quam habet: neque rursus Socratem eo quòd Socrates est, excedi, sed quia paruitatem præ magnitudine illius habeat. Vera loqueris. Similiter nec à Phædone superari, eo quòd Phædo sit Phædo, sed quia Phædo præ Simmiæ paruitate magnitudinem habet. Ita est. Sic itaque Simmias denominationem parui habet & magni. siquidem in amborū medio positus, alterius quidē paruitatem magnitudine superat, alterius verò magnitudini paruitate cedit. Et simul subridens, inquit: Videor equidē expressius accuratiúsq; dicturus. verùtamen est vt dico. Sic apparet. Dico autem propterea, quia cupio videri tibi quod & mihi videtur. Opinor enim nō solùm magnitudinē ipsam nunq̃ velle magnā simul paruáq; esse, verumetiam neq; hanc quæ in nobis est magnitudinē vnquā recipere paruitatē, neq; superari velle: sed è duobus alterū accidere: vel fugere, seq; subtrahere quādo aduentat contraria paruitas: vel cū illa aduenerit, interire: nolle autē expectare, atq; in paruitate recipienda aliud esse q̃ erat. Quemadmodū ego cū suscepérim sustinuerímq; paruitatē, quādiu is ipse sum qui sum, sic ipsemet sum paruus. Illud autem quod magnū est, nunquā sustinuit esse paruū: similiter paruū quod est in nobis, nunq̃ vult magnum aut fieri, aut esse. neq; aliud quicquā contrariorū, quandiu est id quod erat, patitur simul cōtrarium fieri aut esse, sed aut abit, aut perit cū aduētat contrariū. Ita prorsus existimo, inquit Cebes. Tunc quidā eorū qui aderant, hæc audiens, quis autē ille fuerit, non satis memini, Dij boni, inquit, nónne in superioribus contrariū eorū quæ dicuntur, nobis est cōcessum, videlicet ex minori maius fieri, atque ex maiori minus, esseq; proculdubio generationē contrariorū ex cōtrariis? Nunc autē videmini fieri id nō posse, dicere. Cùm verò Socrates admouens caput, auscultasset, Viriliter, inquit, id recordatus es: non tamen intelligis differētiam inter id quod modo dictū est, atq; illud superius. Tūc enim dicebatur ex cōtraria re, rē contrariā fieri: nūc verò contrarium ipsum sibimet cōtrarium fieri nūquam, neq; quod in nobis, neque quod in natura contrariū est. Tūc enim, ô amice, de his quæ habent contraria dicebamus, hæc illorū cognomine appellātes. At nūc de illis ipsis loquimur, quæ his insunt, quorúmve præsentia cognomē habēt ea quæ nominātur. Illa verò ipsa dicimus nunq̃ velle mutuā inter se generationē suscipere. Et simul Cebetē intuitus, inquit: Nū te quoq; Cebes aliquid eorum quę ab hoc obiecta sunt, perturbauit? Haud equidē, inquit Cebes, ita sum affectus, ac tibi affirmo nō multum me turbari. Id ergo simpliciter, inquit, cōfessi sumus, cōtrarium nunquā sibimet fore contrariū. Omnino, inquit. Aduerte præterea num & in hoc mecū sentias. Vocásne aliquid calorē atq; frigus? Voco equidē. Nū tanquā niuē atq; ignē? Nō per Iouem. An aliud quiddā calorē esse q̃ ignem, & aliud frigus q̃ niuem? Ita. Sed hoc quoq; tibi videri puto, niuem quādiu nix est, nunquā suscepturā esse calorē, quemadmodū in superioribus dicebamus: nec fore niuē vt erat prius simúlq; calidā: sed aduentante calore, aut subterfugere, aut interire. Penitus. Similiter & ignē subintrāte frigore, aut subterfluere, aut extingui, nec vnquam posse & suscipere frigus, & simul esse ignē sicut prius erat, & frigidum. Vera narras. Sunt igitur quædā eiusmodi, vt nō solùm speciem ipsam nomine suo dignētur per omne tēpus, sed & aliud quiddā, quod quidē nō est primū illud, habet verò quādiu est, illius formā. In hoc rursus tibi quod volo, fortè manifestius erit. Impar enim semper oportet nomen id quod nunc dicimus, possidere. Nónne? Oportet sanè. Num id solùm ex omnibus? hoc enim quæro: an & aliud quiddam, quod quidē est nō idipsum impar, attamē hoc oportet vnà cū suo nomine, hoc insuper nomine alio sēper appellari, propterea q̃ ita natura sit institutū, vt nunq̃ ab impari deseratur? Dico autē hoc ipsum esse tanquā ternariū, aliáq; permulta. Cōsidera verò de ternario. An nō tibi videtur hunc & suiipsius nomine semper nūcupandum esse, & simul nomine imparis? Quod quidē impar nō idē est quod est ternarius. Veruntamē ita natura cōparatus est, & ternarius, & quinarius, & omnis medietas numeri, vt quanuis non idē sit quod impar, semper tamē eorū quiuis sit impar. Pręterea duo & quatuor, omnisq; alter numeri ordo, quāuis idem quod par nō sit, simul tamē quilibet illorū par semper existit. Concedis nécne? Quidni? Contēplare ergo quid velim. est autē eiusmodi: videtur quidē nō solùm ipsa inter se cōtraria sese inuicē nō recipere, verumetiā quæcunque talia sunt, vt licet cōtraria inter se nō sint, semper tamen cōtraria possideāt, nunquā recipere speciem illā quæ ipsi speciei quā in se habēt, contraria sit, sed hac aduenięte, aut perire protinus, aut abire. An non dicemus tria & prius interitura, & aliud quoduis passura, q̃ sustineāt vt quatenus tria sunt, paria fiant? Ita prorsus, inquit Cebes. Nō tamen cōtraria est binarius ternario. Non certè. Non solùm ergo species ipsæ cōtrarię nūquā inuicē se recipiūt, sed etiā alia quædā cōtrariorū ingressum mutuum nō suscipiūt. Verissima narras. Visne igitur hæc, si possumus, qualia sint, definiamus? Volo equidē. An nō Cebes hæc erūt quæ quodcūq; occupāt, tale reddūt, vt nō solùm suiipsius ideā retinere cogatur, sed

etiam contrario illi sit opus? Quónam pacto dicis? Quemadmodum paulo antè dicebamus. Scis enim quæ triũ cõtinentur idea, oportere non solùm tria, sed etiam imparia esse. Certè. Ad hoc tale vtiq; dicebamus ideam cõtrariam formæ illi quæ id perficit, nunquã accedere. Nunquã. Perficit autẽ imparis ideam. Hæc ipsa. Contraria verò huic paris idea. Ita est. Ergo ternario numero idea paris se nunquã insinuabit. Nunquam. Quapropter ternarius numerus paris est expers. Expers. Ternarius ergo est necessariò impar. Est. Quod ergo definiendũ dicebam, qualia videlicet sint, quæ etsi alicui non sunt contraria, ipsum tamen contrariũ non admittunt, perinde se habet vt Ternarius: quæ cum pari non sit contraria, nihilo tamen magis ipsum accipit. Nam semper contrariũ affert binarius ad impar, & ignis ad frigidum, aliaq; quàm plurima. At vide iã num ita definiendum putes, vt nõ modò contrarium nõ admittat cõtrarium, verumetiã illud quod aliquid afferat contrariũ illi ad quod ipsum accedat, ipsum videlicet quod affert, nunquã contrariam eius quæ affertur recipiat formam. Rursus autem recordare: neq; enim inutile sæpius audire. Neque quinque paris speciem admittent, neque decem imparis, quod est duplum. Hoc quidẽ ipsum alij contrarium, speciem tamen imparis accipiet nũquam. Neq; etiam numerus sesquialter, neq; alia huiusmodi quæ dimidium habẽt, formam totius suscipiunt, similiterq; numerus qui partẽ habet tertiã, atq; eiusdem generis alia, si modò assequeris ista, atq; cõsentis. Omnino equidem consentio atque assequor. Rursus tanquã à principio mihi dicas. Nec tamen per id quod nunc interrogo, sed per aliud quiddam mihi respõdeas me imitatus. Dico autem præter tutam respõsionem illam à principio positam, iuxta tutã quoq; responsionem, aliam per ea quæ modò dicta sunt, adinuentã. Nẽpe si me interroges, ô Socrates, quidnam in corpore si sit, calescet corpus, nõ tutã respõsionem illam rudémq; tibi dabo, videlicet si caliditas, sed exquisitiorẽ ex præsentibus verbis, vt si insit ignis. Similiter si me interroges, quid si in corpore sit, ægrotabit? non respondebo si ægrotatio, sed si febris. Rursus si perconteris, quid si insit, numero fuerit impar, nõ dicam si imparitas, imò si vnitas, atq; in cæteris eodem pacto. Sed vide an iam quid velim planè cognoueris. Planissimè. Responde igitur: quidnam si in corpore sit erit viuum? Si anima. Nónne id semper ita se habet? Semper. Anima igitur quicquid occupat, semper ad illud vitam affert? Affert proculdubio. An est aliquid vitæ cõtrarium néc ne? Est vtique. Quid istud? Mors. Anima verò contrarium eius quod ipsa semper adducit, subibit nunquam, quemadmodum ex superioribus est concessum. Sic est omnino, inquit Cebes. Quid verò? Quòd paris ideam non accipit, quónã modo paulo antè nominabamus? Impar. Quod verò non accipit iustitiam, quódve nõ capit musicam? Iniustum, inquit, & immusicum. Age iam, quod non subit mortem, quomodo appellamus? Immortale. Et anima quidẽ mortem non suscipit. Nequaquam. Est igitur anima immortalis. Immortalis quidem. Age vtiq;, hócne iam demonstratũ dicemus? An aliter tibi videtur? Et sufficientissimè quidem, ô Socrates. Quid ergo Cebes? Si necessè esset quod omnino est impar, & interitui non obnoxium esse, nónne tria interitus non essent obnoxia? Quidni? Præterea si quod calidum non est, necesse est interitui non esse obnoxium, quãdo quis ad niuẽ calidũ admoueret, nix quidẽ incolumis illiquefactáq; subterfugeret: neq; enim vel periret, vel calorem admitteret. Vera narras. Simili, vt arbitror, ratione, si quod frigescere non potest, etiã interire nõ posset, quãdo in ignẽ aduentat frigus, non extingueretur, aut euanesceret ignis, sed abiret incolumis. Necesse est. Eodem pacto de immortali quoque necesse est dicamus. Si enim quod est immortale, interire nequit, impossibile est animã imminẽte morte perire. Nam mortẽ quidẽ quemadmodũ ex superioribus cõstat, nõ recipiet, neq; interierit: quemadmodũ ternarius nunquã, vt diximus, par erit, neq; rursus impar erit par, neq; ignis frigidus, neq; caliditas quę inest igni, frigiditas vnquã erit. Cæterũ dicet quispiã, quidnam prohibet, quo minus ipsum impar, par quidem nõ fiat aduenıẽte pari, quẽadmodũ inter nos cõuenit, attamẽ eo dissoluto, par pro ipso succedat? Ita dicẽti repugnare nõ valerem, quin sit destructũ. Quippe cũ non idẽ sit impar atq; indissolubile. Alioquin si nobis id cõstitisset, facilè obtineremus, accedente pari, impar ternariũq; discedere. similitérq; de igne & calido cæterisque assereremus. Nónne ita? Prorsus. Iam verò de immortali, si nobis id cõstat, quod est immortale, esse etiã interitus expers, consequens est animã, præter id quod est immortalis, interitus quoq; nesciã esse. Sin verò minus id cócedatur, ratione alia opus erit. Sed nihil, inquit, opus est, quãtũ ad id spectat, alia ratione. Siquidẽ quidnã aliud indissolubile posset esse, si immortale ipsum sempiternũ dissolueretur? Deũ verò & ipsam vitæ speciẽ, & si quid aliud est immortale, indissolubile quoq; esse omnes cõfiterẽtur. Vniuersi per Iouẽ homines, & multò magis ipsi, vt arbitror, dij. Cũ igitur quod immortale est, etiã incorruptibile sit, quidnã prohibet, animã, si fuerit immortalis, incorruptibilẽ quoque fore? Necessario sequitur. Imminẽte igitur homini morte, quod mortale quidẽ in eo est, interit, vt apparet: quod verò immortale, incorruptũ, sospésque morti se subtrahit. Manifestũ est. Itaq; maximè omniũ, ô Cebes, anima immortalis incorruptibilis que est, erúntque apud manes animæ nostræ. Nihil equidẽ, ô Socrates, aduersus hæc habeo quo minus rationibus tuis assentiar. Verũ si quid aut hic Simmia, aut alius quisquã habet quòd dicat, operæpretium fuerit non siluisse. Nescio enim in quod aliud quis differat tẽpus, si quid de rebus eiusmodi, vel dicere, vel audire desideret. Atqui nec ego, inquit Simmias, habeo quicquã quo minus superioribus assentiar rationibus. Veruntamẽ rei ipsius qua de agitur magnitudinẽ, & humanã imbecillitatẽ considerãs, cogor intra me dictis nondũ acquiescere. Quinimò & hæc bene dicis, ô Simmia, & positiones primæ quãuis fide vobis dignæ videãtur, diligẽtius tamen cõsiderandæ: atq; si de illis sufficienter, vt arbitror, disserueritis, hãc sequimini rationem quantũ fieri ab homine potest. Quod si hoc ipsum fuerit manifestũ, nihil vlterius ꝑquiretis. Vera, inquit, loqueris.

Hoc autẽ, ô viri, iustũ est cogitare, si anima sit immortalis, eam non solùm tẽporis huius in quo viuere dicimur, verùm etiã vniuersi gratia curatione plurimũ indigere. Nam graue periculũ fore putandum est, si quis neglexerit animam. si enim mors totius dissolutio esset, nimirũ improbi lucrarentur, cũ & à corpore, & ab eorum prauitate cum anima liberarẽtur. Nũc autẽ cũ anima immortalis appareat, nulla superest malorum declinatio, nulla salus

salus, nisi vt optima & prudentissima fiat. Nihil enim aliud cũ migrat ad manes anima, secum transfert præter eruditionẽ atq; educationem. Quę quidem statim in principio transmigrationis illius, ei qui mortuus est plurimũ vel prodesse, vel obesse dicuntur. Ferunt enim quẽlibet hinc illuc emigrantẽ, ab eo dæmone quẽ viuens sortitus fuerat, in locum quendã duci, vbi oporteat omnes vnà collectos iudicari, ac deinde ad inferos proficisci eo duce, cui mandatũ erat vt hinc decedentes, ad illa loca traducat. Sortitos verò illic quæ oportebat sortiri, tempúsq; debitũ cõmoratos, ab alio quodã duce rursus huc reduci post multos tẽporis longósq; circuitus. Est autẽ iter non tale quale ait Telephus apud Aeschylum. Ille siquidẽ simplicem inquit viam ad inferos ferre. Ego verò, neq; simplicem, neq; vnã esse puto. Alioquin nullis ducibus opus esset: quippe quũ vnica via aberrare posit nemo. Nunc autẽ videtur multos tramites, multósq; anfractus habere. Quod quidem ex sacrificiis & ritibus coniectare licet. Animus ergo moderatus & prudens ducem sponte sequitur, neque ignorat pręsentia. Sed qui cupiditate corporis est infectus, quemadmodũ suprà dixi, per multum tempus ad ipsum ardenter afficitur: & circa locũ visibilem multis reluctatus modis multaq; perpessus, vi & vix tandẽ ab eo adducitur dæmone, cui eius cura erat iniuncta. Cùm verò ad ea loca vbi alij quoque animi sunt peruenerit, quisquis admodum immundus est, & huiusmodi obnoxius crimini, qui vel iniustis se contaminauerit cædibus, vel alia his similia, similiumq; animorum opera perpetrauerit, hunc quidem animum omnes fugiũt atq; declinant, nec reperitur vllus, qui vel socius, vel dux eius fieri velit. Itaq; omni auxilio destitutus, eò vsq; pererrat, quoad certa temporũ curricula impleantur. Quibus tandem impletis, in habitationem sibi conuenientẽ ab ipsa necessitate trãsfertur. Qui verò puram moderatamq; transegerit vitam, deos socios, ducésq; nactus ibi habitat, vbi vnicuiq; conuenit. Multa verò sunt, mirabiliáq; terrarũ loca, ipsáque terra neq; talis, neq; tanta est qualem aut quantam hi qui de terra solẽt disserere, existimãt, quemadmodum mihi à quodam persuasum est. Quãnam ratione, inquit Simmias, hæc ais, ò Socrates? Equidem de terrarũ orbe multa audiui: non tamen hæc quæ tanquam vera accepisse te ais. Libenter igitur ex te audirẽ. Atqui, ò Simmia, nequaquã mihi videtur ars Glauci quæ ea sint narrare, sed ꝙ vera sint probare, artis Glauci facultatem mihi videtur excedere. Pręterea ego forsan non sufficerem. Quinetiã si id scirem, hæc tamẽ vita mea, ò Simmia, longiori huic narrationi nequaquam sufficeret. Formam tamen orbis terrę ei úsq; loca cuiusmodi esse rear, nihil prohibet dicere. Satis id erit, inquit Simmias. Persuasum mihi quidẽ est, primò si est terra in cœli medio rotunda, nihil ei opus esse, vel aëre, vel alia necessitate eiusmodi ad hoc vt nunquã decidat. Sed ad eam sustinendam satis id esse, quòd & cœlũ vndique sibiipsi simillimum est omnino, & terra vndique æquilibris. Res enim æquilibris in similis alicuius medio posita, nec magis nec minus potest in partem aliquã inclinari. Cúmq; similiter se habeat, ab inclinatione permanet aliena. Primò igitur mihi esse ita est persuasum. Et rectè quidem, inquit Simmias. Præterea ingentem esse terrarũ orbẽ, nósque à Phaside ad Columnas Herculeas habitare, in parua quadã eius particula, ceu formicas atq; ranas circa paludes, atq; mare. esse verò & alios in similibus multísq; locis multos habitatores. esse enim passim per terrã multas variásq; concauitates secũdum formas & moles in quas aqua, nebulæ, aërq; cõfluant. Puram verò ipsam terram in puro iacere cœlo, in quo sunt astra, quem pleriq; eorũ qui hæc tractant, ætherem nominant. Et quidẽ subiecta quasi residẽdo hæc esse, sempérq; in cõcauas terræ partes cõfluere. Nos itaq; in his concauitatibus habitantes, adeo falli, vt in terræ superficie alta nos habitare credam⁹. Perinde ac si quis in medio profundo pelagi habitans, putet se altiora maris incolere: atq; solẽ cæteráque astra per mare prospiciens, mare ipsum esse cœlũ existimet: propter tarditatẽ autẽ imbecillitatémq; nunquã ad summũ maris euaserit, neq; caput vndis extulerit, planéque aspexerit quãto hic locus profundo illo purior pulchriórq; sit: quinetiã nec ab illo qui hũc intuitus sit, acceperit. Hoc igitur idẽ & nobis accidere, qui in quadã orbis terreni cõcauitate habitantes, altã incolere superficiem arbitremur, atq; aërem nominemus cœlũ, vtpote qui per ipsum quasi cœlũ astrorum motus intueamur. Idq; nobis accidere propterea, quòd propter imbecillitatem tarditatémq; ad supremũ vsq; aërem trãscendere nequeamus. Quòd si quis ad summũ euaderet, vel alis fretus eò volaret, quemadmodũ pisces emergentes è mari, nostra hæc aspiciunt: sic ea quæ illic sunt aspiceret. Ac si natura ad inspiciendum sufficeret, cogniturum protinus cœlum illud esse verũ, verámq; lucẽ, veram quoq; terram. Siquidem quæ à nobis incolitur terra, hiq; lapides, totúsq; hic locus adesa sunt atq; corrupta, vt ea quæ in mari sunt à salsedine. neq; nascitur in mari quicquã existimatione dignũ: atque, vt ita dixerim, nihil est in ea perfectũ, sed cauernæ, arena, limus incredibilis, atque sordes vbicunque sit & terra. Quæ quidem ad has nostras pulchritudines nullo modo sunt conferenda. Illius verò loci pulchritudo hanc nostrã multo magis apparebit excedere. Proinde si fabulã quoq; narrare oportet perpulchrã, operæpretiũ Simmia, est audire quales sint hæ terrarũ plagæ quæ subiacent cœlo. Imò verò, inquit Simmias, libentissimè hãc fabulã audiemus. Ferũt igitur, ò amice, inquit, primùm quidẽ talẽ videri terræ illius faciem, siquis supernè despiciat, quales sunt hæ pilæ quæ ex coriis duodecim cõtextæ sunt, variis scilicet distinctã coloribus. quorum hi nostri colores quibus pictores vtuntur, similitudinẽ quandam retinent. Illic verò vniuersam terrã ex talibus multóque etiã nitidioribus ac purioribus esse quàm hi sint: partim quidem purpureã mira pulchritudine præditã, partim verò coloris aurei, partim gypso & niue candidiorẽ. Prę terea ex coloribus aliis similiter cõpositam, ac etiã pluribus pulchrioribusque q̃ in nostram notitiam peruenerũt. Enimuerò has ipsas ipsius cõcauitates aqua aëréque repletas speciẽ quandã coloris splẽdidã in primis afferre inter cæterorũ colorũ varietatem, vt vna quædam species eius varia semper appareat. In huiusmodi verò terra cõuenienti ratione similes nasci arbores, & flores, & fructus. Præterea montes & lapides ibidem simili ratione habere per sectionem atque perspicuitatem, coloresque pulchriores. Quorum quidem particulæ quædam sint lapilli qui apud nos habentur in pretio, Sardia, Iaspides, Smaragdi, cęterique eiusmodi. Illic verò nihil esse quod nõ tale sit, aut etiã pulchrius. Cuius quidem rei causa sit, quoniam lapides illi puri sint,

sint, neq; quemadmodum nostri à putredine salsugineq; exesi atq; corrupti, quibus in hunc locū confluentibus, lapides & tellus animaliáq; & plãtæ inficiuntur, atq; ægrotare coguntur. Terrã verò ipsam his omnibus exornari, atq; auro etiã & argento cęterísq; similibus. Præfulgentia quidem ipsa nasci & multa & magna, per quę omnem terram, vt eam videre spectatorum felicium sit spectaculū. Proinde ibi esse animalia multa, & homines partim regionē mediterraneam incolētes, partim circa aërem, quēadmodum nos circa maris littora, partim etiam insulas quæ haud procul à continenti positæ aëre circundantur. Sed vt summatim dicam, quod nobis aqua est & mare ad vsum nostrum, idem illic esse aërem: quod verò nobis aër, id illis ætherem esse. Tempora verò apud illos tantam habere temperiem, vt illi & sine morbo continuè, & longè diutius quàm nostri viuāt. Item visu, auditu, prudentia, cæterísq; talibus nobis tantum præstare, quantum & aër aquæ, & æther aëri puritate pręstat. Præterea illic esse deorū templa & lucos, in quibus reuera dij familiariter habitent, & respōsa & diuinationes, deorūque sensus familiaritatésq; eiusmodi hominibus ad deos esse. Solem quoque & lunã stellásq; alias quales reuera sunt, apud eos videri: cæteris in rebus beatitudinem eos his rebus congruam possidere. Itaq; vniuersam terram sic natura comparatam, & quæ circa eam sunt, esse præterea in ipsa per eius concauitates loca in circulum multa, partim quidem profundiora, atq; ampliora quàm sit regio à nobis culta, partim verò profundiora quidem, sed hiatum angustiorem habentia nostra hac regione esse & alicubi minus profunda, sed ampliora quàm nostra. Hęc autem omnia sub terra sibi inuicem obuiare, atque irrūpere multis vndiq; modis, tum per angustiora, tū per ampliora, discursusq; habere & exitus quibus magna aquarum copia ex aliis in alia velut in crateres confluat. Item perennium fluminū sub terra incredibiles magnitudines aquarum, tum calidarum, tum etiam frigidarum, plurimúmq; ignem, & ignis ingentes amnes: multos quoq; lutulēti humoris partim quidem purioris, partim verò sordidioris, ceu torrens luti qui in Sicilia est, & iuxta ipsum amnes lutei inde fluentes. Quibus singula compleri loca quacunq; eos contingit perfluere. Hæc autem omnia sursum deorsúmque ferri veluti vase pensili quodã in terra posito, (atque ita librato, vt vtrinque vicissim inclinet atque attollat.) Est autē id vas pensile ob naturã quandam eiusmodi. Vnus aliquis ex terræ hiatibus est profectò quàm maximus, pérque vniuersam terram traiectus & patens. de quo Homerus, Longè nimis barathrum stat sub tellure profundum. Quod & ipse alibi, & multi poetarum Tartarum appellarunt. In hunc enim hiatum omnia confluunt flumina, atque inde rursus effluunt. Talia verò sunt singula, per quales labuntur terras. Quòd autem hinc effluant omnia rursúsq; refluāt. hæc est causa, quòd hic humor nec fundum habet nec fundamentum. Itaque eleuatur, & sursum deorsúmque fluctuat: Idémque facit aër & spiritus qui circa ipsum versatur. Sequitur enim ipsum, & quãdo ad superiora terræ, & quãdo ad hæc nostra perlabitur. Et quemadmodum in respirantibus flatus continuè expirat atque respirat, sic ibi spiritus vnà cum humore elatus vehementes quosdã ventos & incredibiles cómouet, siue influat siue effluat. Quapropter cùm aqua in locū quem inferiorem appellant, delabitur per meatus terræ iuxta eiusmodi riuos influit, * passimque per eos exundat, * & implet velut hi qui hauriūt. Cùm verò illinc huc erumpit, hæc quoq; iterū loca complet. Plena verò cùm sint, per riuos terręq; meatus fluit. Et cùm humores singuli illuc profluxerint, quò quisq; profluit opportunius, maria, lacus, flumina, fontes efficiunt. Proinde rursus hinc relabentes per terrã, partim quidē per longiores pluresq; anfractus, partim verò per pauciores atq; breuiores rursus in Tartarum confluūt: alij certè multò profundius quàm hausti fuerint, alij verò paulò, omnes autem inferius influunt quàm effluxerint: & alij per contrariam partem elabuntur quàm elapsi fuerint, alij verò per partē eandem. At quidã passim circunfluentes aut semel aut sæpius, spirásque circa orbem terrarū instar anguiū replicantes, quantum fieri potest infrà relapsi iterū cómiscentur: quatenus licet in vtranque partem ad medium vsq; defluere, vltrà vero nequaquam. vlterior enim prolapsus vtrinq; foret accliuis. Proinde sunt & alia multa & magna variáq; fluenta, sed præcipua quatuor. Quorū quidem maximū atque extimum, terrã circundans Oceanus appellatur. E contraria verò huius regione fluit Acherō: qui per deserta alia fluens loca, atq; per subterranea in paludē defluit Acherusiam. Quò pleriq; defunctorū deueniunt animi, ibiq; per fatalia quædã temporū curricula cómorati, partim quidē longiora, partim verò breuiora, rursus in generationes animalium relabuntur. Tertius verò fluuius horū medius duorū interfluit. Nec admodū longè progressus in locum cadit vastum, multo igne flagrantem, efficitq; paludem nostro mari maiorem, aqua lutóque feruentē. Hinc verò turbidus lutulentúsq; circūfluit, terráq; circūdata, & alibi, & ad extrema paludis Acherusię peruenit, nec tamē illius aquæ miscetur, sed sub terra sæpius reuolutus absorptúsque defluit infra tartarū. Hunc fluuium Pyriphlegethontem nominãt, cuius riui quidam inde velut euulsi quacunque terrarum contigerit manant. E contraria verò huius regione fluuius quartus primū in locum erūpit ferū & asperum, vt ferunt. colorē verò locus talem habet totus, qualis est cyaneus: quem Stygium nominant. hic autē fluuius prolapsus paludē efficit Stygē. In hunc verò incidens locū vireíq; vehemētes in aqua assumens sub terrã se condit, circumuolutúsque aduersus Pyriphlegethontē labitur, & in Acherusia palude è cótraria parte illi fit obuiam. Nec vlli huius aqua miscetur, sed reuolutus in gyrum contra Pyriphlegethōtem irrumpit in tartarū. Poëtæ verò hunc appellant Cocytum. Cùm verò hæc ita natura disposita sint, quando in eum locū defuncti peruenerint, quò dæmon vnumquenque perducit, primò illic iudicantur, & qui honestè sanctéque, & qui aliter vixerint. Itaque quicunque in vita quodã modo tenuisse medium quoddam cóperiuntur, ad Acherontem profecti vehiculis quæ vnicuique adsunt conscensis, in paludē perueniunt Acherusiam, ibíq; habitant purgantúrq; pœnas dãtes iniuriarū. & cū purificati sunt absoluuntur, rursúsq; pro merito singuli benefactorū pręmia reportãt. Qui verò ob scelerum magnitudinem insanabiles esse videntur, qui videlicet sacrilegia multa & magna, vel cędes iniquas, vel alia horum similia perpetrauerint, hos omnes conueniens sors mergit in tartarum, vnde nunquam egrediūtur. Qui autem sanabilia quidem peccata, sed ingentia cómiserunt, veluti siqui contra

*Grę deest

Iliad. 8.

contra patrem, vel matrem irati per vim aliquid fecerint, sed pœnitētia ducti eos in cætera vita coluerint, vel qui simili quodā pacto fuerint homicidæ, eos in tartarum quidē necesse est cadere, sed ibi per annum cōmorati à fluctu eiciūtur, homicidæ quidem per Cocytum, parentum verò violatores per Pyriphlegethontem. Postquā verò ab his delati flu minibus ad paludem Acherusiam peruenerunt, clamant illic vocitantq; eos quos vel necauerūt vel iniuriis affecerunt, suppliciterq; rogant atq; deprecātur, vt eos permittant ingredi in paludē, ibíque recipi: ac si impetrauerint, penetrant illuc finémq; malorum accipiunt: Sin minus, referūtur in tartarum, atque inde rursus in flumina, neq; per hæc mala deferri prius cessant, quàm ab his quos affecerant iniuriis, impetrauerint. Hęc enim pœna illis à iudicibus est imposita. Qui autem piè præ cæteris vixisse inueniūtur, hi sunt qui ex his terrenis locis tāquam è carcere soluti, atque liberati, ad altiora transcendunt, purámque supra terram habitant regionem. Inter has autem quicunque satis per philosophiam purgati sunt, absque corporibus omnino totū per tēpus viuunt, habitationésque his etiam pulchriores, nanciscuntur. Quarum pulchritudo, neque facilis dictu est, neq; præsens tēpus ad dicendū sufficeret. Sed horū quæ narrata sunt gratia, ò Simmia, omni studio est adnitendū, vt in hac vita virtutem, & prudētiam sapientiámq; consequamur. Præmium nanq; pulchrum est, & spes est ingēs. Hæc igitur eo se pacto prorsus habere, quo ego exposui, nō decet virū sanæ mentis asserere: esse tamen vel hæc vel talia quædam circa animos nostros, eorúmque habitationes, quandoquidē animus ipse immortalis apparet, & decere mihi videtur, & dignum quasi periclitantem ista existimare. honestum enim periculū est, oportétque hæc quasi carmina quædam magorum ritu mentibus nostris infundere: quamobrem ipse iam diu protraho fabulam. Sed horū gratia bonam spem de animo suo habere debet, quicunq; voluptatibus ornamentisque corporis neglectis tanquam alienis, aliud se amplius facturū existimās, voluptates quæ in discendo percipiuntur studiosè sectatus fuerit, animúmq; nō alieno, sed suo decorauerit ornamento, tēperantia, iustitia, fortitudine, libertate, veritate, sic ex hac vita migrationem expectans, tanquam cùm fatum vocauerit migraturus. Vos quidem, ò Simmia, & Cebes, aliique pręsentes, in posterum quodam tempore singuli transmigrabitis. Me verò nunc, vt tragicus aliquis diceret, iam vocat fatum. Ac ferme tempus est, vt ad lauandum diuertam. Præstat enim, vt puto, post lauacrum venenum bibere, ne in lauando cadauere molestiā mulieribus præbeamus. Cùm hæc dixisset Socrates, Crito sic inquit: Dic age, ò Socrates, quidnā his aut mihi mandas agendum, vel erga filios tuos vel circa cætera, quidve agendo maxime tibi gratum fecerimus? Nihil equidem, inquit, noui præcipio, sed quod semper vobis prædico: videlicet si vestri curā habebitis, & mihi & meis & vobis ipsis grata euadent quæcunque feceritis, etiāsi nunc non promittatis. At verò si vos ipsos neglexeritis, nolentes secundum ea quæ nunc ex superiori tempore dicta sunt, quasi per vestigia vitam dirigere, nihil prorsus proficietis, etsi multa nobis nunc promittatis. Ista quidem, ait Crito, curæ nobis erunt. Sed quemadmodum sepeliri te iubes? Vt vobis, inquit, libet: si tamen me appræhendetis, ac nisi ego vos effugero. Et simul subridens, & ad nos cōuersus, nō persuadeo, inquit, Critoni, me esse hunc Socratem qui nunc disputo, & singula dicta dispono. Sed opinatur me illud esse, quod paulo pòst videbit cadauer. Itaque interrogat quemadmodum me sepeliat. Quod autē iamdiu plurimis verbis contendo, postquàm venenum bibero, haud vlterius apud vos me esse futurū, sed ad beatorum profecturū felicitates, hoc quidē mihi videor frustrà Critoni dixisse, cōsolans vos simul, atq; meipsum. Fideiubere igitur pro me Critoni cōtraria quadā fideiussione quàm ipse iudicibus fideiussit. Ille enim me iudicio sistere, vos autē me nō sistere cùm obiero fideiubete, sed abiturum, vt Crito (obitum) facilius (meum) ferat, néve meū corpus vel cremari cernens vel sepeliri, me deploret quasi dira patientem. Neq; dicat in funere proponi Socratem, aut efferri, aut sub terram cōdi. Certum enim id habeto optime Crito, quòd nō rectè sentire nō solum est in hoc ipso delinquere, verumetiam animis nonnihil officere. At enim cōfidere oportet atq; dicere corpus sepeliri meum, atque ita sepeliri, vt tibi placebit, maximéque iustū esse censebis. His dictis surrexit intrauítq; cubiculum quoddā quasi lauaturus. Crito autem secutus est. Nos verò expectare iussit. Expectabamus ergo de his quæ dicta erant inter nos colloquentes, rursúsq; considerātes. Præterea cōmemorabamus quāta nobis calamitas accidisset: qui tanquā parente orbati reliquum vitę tēpus orphani futuri essēmus. Cum Socrates lotus esset, delati sunt ad eum pueri sui. Duos enim filios habebat paruulos, vnum verò iam grandē. Venerūt & mulieres domesticæ. Ad eas Socrates, cùm præsente Critone verba fecisset, & quæ volebat mandauisset, mulieres quidē & pueros abire iussit, ipse verò ad nos rediit, iā circiter solis occasum: permultū enim tempus intus fuerat commoratus. Cum verò ad nos venisset lotus, consedit. Nec multa post hæc locutus erat, cùm venit Vndecimuirorum lictor. Qui illi adstans, ò Socrates, inquit, non animaduerto in te quod in cæteris. Illi enim indignantur mihi atque execrantur, quando illis denuntio venenum esse bibendum, ita magistratibus compellentibus. Te verò cognoui præsertim in hoc tempore generosissimum, mansuetissimúmque, & optimum virum omnium qui vnquam hunc in locum deuenerunt: & nunc equidem certò scio te mihi haud infestum esse, sed illis penes quos rei huius causam esse cognoscis. Nunc ergo scis quem tibi nuncium afferam. Vale atque annitere, quæ necessaria sunt pro viribus facilè ferre. & simul his dictis abibat lacrymans. Socrates autem in eum respiciens. Et tu, inquit, vale, & nos id faciemus. Simúlque ad nos conuersus, quàm vrbanus est homo hic? inquit. Neque solùm in hoc, sed in superiori etiam tempore me salutabat, colloquebatúrque nonnunquam, fuítque semper virorum optimus. Et nunc quàm ingenuè me deplorat? Sed age, ò Crito, illi pareamus, ac si iam tritum est venenum, aliquis huc afferat. Si nondum est tritum, conterat ille. At reor equidem, inquit Crito, ò Socrates, nondum solem reliquisse montes nec occidisse. Et noui alios postquam id sibi nunciatum est, valde serò bibere illud consueuisse, largiter cœnatos atque potos, interdum verò etiam illorum potitos quorum amore afficiebātur. Quamobrem ne adeo festines, adhuc enim superest tempus. Tunc Socrates, Meritò, inquit, ò Crito, illi ista faciunt. Putant enim hæc facientes lucrari.

Atque ego meritò ista non faciam. Nihil enim me lucraturum spero, si paulo posterius venenum bibero, nisi vt mihi ipsi sim ridiculus, tanquã vitę cupidus, atque parcus eius rei seruator, cuius nihil iá amplius mihi adest. Sed age iam mihi obtempera, nec aliter facias. Crito verò his auditis annuit puero, qui longe non aberat. Ille verò egressus, & aliquantulũ commoratus, rediit, eum qui venenũ daturus erat, secum ducens. attulit autẽ in calice id attritum. Hunc aspiciẽs Socrates, Cedo inquit, bone vir, tu enim harũ rerum peritiã habes, quid me facere oportet? Nihil, inquit, aliud quàm post potionẽ deambulare quoad grauari tibi sentias crura, postea verò iacere: atq; ita tu facies. Hæc dicens porrexit calicem Socrati. Socrates verò hilariter admodum, ô Echecrates, accepit, nihil omnino cõmotus, neq; colore, neq; vultu mutato. Sed quemadmodũ consueuerat, taurinè illũ aspiciens, quid ais, inquit? licétne ex hoc poculo nonnihil spargẽdo sacrificare? Tantum, inquit, ô Socrates, contriuimus, quantum satis fore putauimus. Intelligo, inquit. Sed & licet, & oportet orare deos, vt felix sit transmigratio nostra. Quod equidẽ obsecro, atq; vtinã ita fiat. Et simul his dictis arrepto (poculo,) facile admodũ alacritérq; ebibit. Pleriq; nostrûm eousq; retinere quodammodo lacrymas potueramus. At postquã & bibẽtem vidimus & bibisse, vlterius non potuimus, sed me quidẽ dolor adeo superabat, vt lacrymæ largiter iam mihi profluerent. Quapropter me protegens deplorabam, non illum quidem, sed fortunam meam, qui tali amico orbatus essem. Crito autem etiam prius ne, quum lacrymas nequiret cõtinere, surrexit. Sed Apollodorus nec in superiori quidem tempore vnquã lacrymare cessauerat: Tũc verò præcipuè vociferans, seq; ipsum affligtans, neminem reliquit præsentiũ, cuius vicem non deploraret, præter vnius Socratis vicẽ. Ille verò hæc animaduertẽs, Quidnam, inquit, ô viri mirabiles, agitis? Atqui ego maxime hanc ob causam mulieres abegeram, ne talia facerent. Audiueram enim cum gratulatione & applausu esse ex hac vita migrandum. Quiescite igitur atq; tolerate. Nos verò hæc audientes erubuimus, destitimusq; à lacrymis. Sed ipse quum inter deambulandum crura iam grauari sentiret, iacuit resupinus: sic enim qui venenũ præbuit, iusserat. Qui paulò pòst eum tangẽs, pedes & crura considerauit. Deinde grauius comprimens pedem eius, quæsiuit an sentiret. negauit Socrates. Ille rursus præssit tibias, paulatimq; (manu) ascendens, ostendit nobis frigere eas atq; rigere. Et ipse attigit rursus, aitque quum ad cor peruenerit, tunc esse decessurum. Iam igitur friguerat ei vẽtriculus, cùm detegens, erat enim coopertus, dixit, quæ vox illi extrema fuit. O Crito, Aesculapio gallum debemus, quem reddite, neq; negligatis. Fiet, inquit Crito, quod iubes. Sed vide num quid aliud velis. Hæc interroganti nihil vltrà respondit. Sed cùm paruo tempore interquieuisset, commotus est. Et minister detexit eum, atq; ipse lumina fixit. Quod quum Crito cerneret, ora oculosque composuit. Hic finis fuit amici nostri, ô Echecrates, viri nostro quidem iudicio, omnium quos experti sumus optimi, & apprime sapiẽtissimi atque iustissimi.

MENEXENVS, VEL DE ATTICA ANTIQVITATE, VEL, EPITAPHIVS.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

CONSILIVM Platonis in Menexeno est, cohortari omnes ad summã patriæ charitatem idemq. facit, quãuis aliter in Critone, & legibus, atq. Republica. Hic vero duobus præcipue id efficit modis, Primo quidem, dum laudat illos, qui pro salute patriæ pericula mortemque intrepide subeunt. Deinde dum ipse patriæ suæ antiquitatẽ virtutesq; laudibus miris extollit. Tu vero statim ab initio nota, philosophiam scilicet moralem viro rempublicam gubernaturo esse summopere necessariam. Mox præclarum esse in bello occũbere, scilicet pro salute patriæ, idq. cõfirmari ex eo, quod hoc apud omnes gẽtes maxime omnium honoretur. Deinde occasione sumpta ex laudibus oratoriis, animaduerte quã perniciosa sit adulatio. Communem siquidẽ oratoriam in Gorgia adulationis speciem esse iudicat. In Phædro autem adulatorem appellat bestiam humano generi pestilentem. Similemq. affirmat impuro dæmoni, incantos animos subnoxiæ voluptatis esca cõtinue corporis sordibus inquinãti. Hic præterea præstigiatoribus veneficisq. adulatorẽ tam priuatum quàm publicum iudicat esse persimilem: quippe qui tanquã fure & homicida deterior & iniquior, nõ pecunias, nõ ipsam corporis vitam duntaxat nobis auferat, imo vero tanquam sacrilegus rem sacram, iudiciũ scilicet rationis sub boni specie surripiat atq; subducat. Et vide quàm valde decipiat. Non enim in rebus solum occultis, sed id quod mirum est, in manifestissimis artificiosissime fallit. Cui enim non euidẽtissima sit auita paternáq; origo? Item ipsa sui corporis magnitudo atq. forma? Veruntamen in his quoq. adulatores venefici nos circumueniunt, tanto Circe crudeliores, quãto grauius inferunt detrimentum. Illa enim suis poculis exteriora hominis fertur in bestias trãsformasse. hi vero lenociniis suis interiora trãsformãt. Proinde deridet Socrates oratores, quòd gratiam popularem omnibus machinamentis aucupentur, laudentq; alios supra modum, quo ipsi laudentur, remq; adeo leuem graui quodã studio & diuturna præmeditatione pertractent. Aggreditur praeterea quod statuerat ab initio, omnes videlicet ad defendendã patriam cohortari, laudando videlicet eos qui pro patria occubuerunt. Hic enim erat mos vetus Atheniensium, publica concione illos laudare quotannis, atque insuper inferias celebrare. Verũ ne suprà quam par est oratorię tribuat facultati. asserit se orationẽ eiusmodi ab alio, & quidem à muliere Aspasia, accepisse: præsertim cum Socratici ingenii non sit oratorum more concionari. Quo potissimum ordine laudandũ sit, præsertim in oratione funebri, manifeste declarat. Quod autem homines ait ab initio in Attica regione solum atq. solos ex terra sponte progenitos: ex aliis vero regionibus, e terra similiter solum bruta: vtcunque placet, accipito, siue tanquam à philosopho, siue potius oratore. Scito tamen Platonicam esse sententiam, post vastas terrę alluuiones, ex abundanti humore atq. calore sequenti post diluuium, terram adeo fœcundã reddi, vt ex ea non animalia tantum pusilla, qualia nunc, sed grãdia etiam, atque ipsi insuper homines vltro nascantur. Quod quidẽ & hic & alibi sæpe cõfirmat. Idq; pleriq. senserunt Aegyptiorum atq; Græcorum, & Arabes multi, deniq. cõfirmarunt præcipue Algazeles atque Auicenna. Qua quidem sententia Aristoteles in quęstionibus naturalibus vsus ex antiquorum mente inquit: Quemadmodum in paruis temporum mutationibus parua quædã ex terra pullulant animalia, ita in maioribus quoq; maiora, in maximis deniq; maxima atque perfectissima, Plato autẽ vbicunq. ex ipsis terræ visceribus eruit animãtes, deos artifices adhibet mundani architecti ministros. Deos, inquam, id est ideas specialesq. rationes in ipsa mundi vita diuinaq; intelligentia cõsistentes: per quas & statim post diluuia, & quotidie animantiũ formẽtur species, vbicunq. corporeã speciei eiusdẽ semẽ abesse videretur. Quod quidẽ fieri oportere satis in theologia probauimus. Vbi vero nascitur homo, non solũ sicut cæteris deorũ adhibet manus, sed etiã quoddã Deo summi spiraculum expressioremq; imaginẽ. Deinde statim nati deos ipsos saltem in primis seculis tanquã duces præficit atq; præceptores. Tu vero ex his omnibus quæ Mosaicæ sapiẽtiæ magis consonant, prudẽter eligito. Profecto id Moysi maxime cõgruit, quod hic, & in Protagora, & in Politico, atq. Critia

tia

dia vult hominẽ aliquãdo ex terra autore Deo ad Dei ipsius similitudinem fuisse progenitum. Quales autem illuuiones fiot, & quãdo. & quã ob causam, docebimus in Timæo. Post hæc insignis pietate vir patriæ suæ laudes mirifica quadã cũ charitate, tũ arte prosequitur, ab origine prima, ab ipsa reipublicæ forma, à disciplina quotidiana. à rebus egregie gestis, quæ & hinc & aliunde ex alijs scriptoribus manifestissimæ sunt. Quãobrem argumentũ nostrum paucis concludamus, eiusmodi sententias annotãtes. Virtuti omnia parent. Prosperitas primo æmulationem parit. deinde inuidiã, demũ dissensiones & prælia. Omnis possessio absq; morali virtute nõ solum inutilis est, sed noxia Scientia seorsum à virtute morali, nõ sapientia, sed calliditas quædã est iudicãda. Maiorũ splendor in filijs obscurus euadit, quando per ipsorũ ignauiam in posteros non transfunditur. Non est optandũ, vt omnia succedãt ad votũ. Obseruandũ est in omnibus prouerbiũ vetus, Nihil nimis. Qui ita se cõparauit vt ex seipso pendeant oĩa quæ ad beatitudinẽ cõferũt, vel quàm proxime ad hoc accedit. hic optime vitam instituit. Noli vel lætitia exultare, vel dolore deijci. Parentes iudicare debent se genuisse filios. non vt immortales. sed vt boni forẽt. Lugubres lamẽtationes domesticorum molestæ sunt defunctis, si quidem illas audiant. Perpetuo quodam solenni honore prosequi decet eos, qui pro salute patriæ strenue se in bello gesserũt: eorum filij cura publica educandi, colẽdi quoque parentes. Ne res ipsæ nobis iniquæ sint, æquo sunt animo perferendæ.

SOCRATES, MENEXENVS.

E FORO venit Menexenus? aut vnde? MEN. E foro, ô Socrates, & à Senatu. SOC. Quid tu ad senatũ? An forte quia disciplinæ philosophiæq; finẽ adeptum iam & satis profecisse te putas, maiora posthac aggredi studes, nobisq; senioribus ipse adeo iunior præesse, vt familia vestra semper sicut solita est, aliquẽ nobis exhibeat consultorẽ? MEN. Si ipse permittis, ô Socrates, consulisq; vt præsim, operam dabo: sin cõtrà, nequaquam. Nunc verò idcirco ad Senatũ profectus sum, quoniã audiuerã eligendum aliquẽ qui laudibus defunctos ornet. Nam, vt scis, inferias facturi sunt. SOC. Audiui equidẽ, sed quem potissimũ elegerunt? MEN. Nullũ. Nam in crastinũ distulerunt. Arbitror autẽ Archinũ uel Dionẽ electum iri. SOC. Videtur Menexene apud plurimas gentes præclarũ esse in bello occũbere. Etenim qui sic è vita migrat, funere & sepulchro magnificẽtissimo honoratur. Et siue pauper quis ita decedat, laudatione non caret, siue etiã vilis quispiã & ignauus, rursus à sapientibus viris extollitur: qui nõ temere, sed multo tempore cõposita & cõparata oratione tam egregiè laudant, vt dum & quæ sunt, & quæ non adsunt, de aliquo prædicant, verborũ elegantia auditorum animos quasi præstigijs veneficijsue quibusdam fallant. Ciuitatẽ quoq; interim modis omnibus exornant, & eos qui in armis occubuerunt, maiorúmq; retexunt nostrorũ originem. Nos quoq; ipsos adhuc viuentes extollunt. Quapropter ego quidẽ Menexene ab illis laudatus, nescio quomodo generosum quiddã de me concipio: cumq; illis passim aures præbeo, mirifica suauitate demulceor, statimq; me maiorẽ, generosiorẽ, pulchriorẽ quã antea reputo: ac sæpenumero hospites aliqui mecũ hæc audiunt, egóque apud illos e uestigio præstãtior quã antea reddor. nempe & illis idẽ quod mihi videtur accidere tam erga me, quàm reliquam ciuitatẽ. Nam ab oratore persuasi, mirabiliorẽ quàm prius ciuitatẽ existimãt. Atqui gloriosa hæc venustas mihi plusquam triduũ manet. adeo concinna oratio canoraque vox oratoris ore demanans auribus meis infundis, vt vix tandẽ quarta pòst die vel quinta meijpsius reminiscar, et vbínam terrarũ sim, agnoscã. Tunc autẽ existimo me tantum nõ beatorũ insulas incolere tanta nostri Rhetores dexteritate præditi sunt. MEN. Semper Rhetores ludis, ô Socrates. Nunc autem vereor, ne illi qui eligẽt desutura sit dicendi facultas. subita nanque obtigit optio. Quamobrẽ cogetur forte quisquis dicturus erit, ex improuiso quodammodo verba facere. SOC. Quinam, ô bone vir? singulis enim istorum sunt orationes dudum in hoc compositæ. Tum neç arduum est de his rebus absque meditatione dicere. Si enim oporteret vel in Peloponneso Athenienses, uel Peloponnesiacos Athenis laudare, facundo tunc oratore opus esset, qui & persuaderet, & probaretur. Quando autem apud eosdem se quis exercet, quos & laudat, non sanè difficile est bene dicere. MEN. Facilène istud existimas Socrates? SOC. Equidem, per Iouẽ. MEN. An speras eloqui posse te, si opus fuerit, & Senatus cõsulto eligaris? SOC. Quid mirũ Menexene, me ad dicendum sufficere, qui magistram haudquaquã imperitã in Rhetorica nactus fuerim, quæ & alios multos eloquẽtes reddidit oratores, & vnum Græcorũ omniũ præstantissimũ filium Xanthippi Periclem? MEN. Quænam ista? Num scilicet Aspasiam dicis? SOC. Et hanc dico, & filium Metrobij Connũ. Hi nanq; duo præceptores mihi sunt, Connus quidem Musicæ, Aspasia verò Rhetoricæ. Ita igitur eruditũ virum nihil mirũ est in his eloquẽtem esse. Quinimò & siquis etiã deterius quàm ego doctus fuerit, musicam quidem à Lampro, Rhetoricam verò ab Antiphonte Rhamnusio, is tamen poterit inter ipsos Athenienses, Athenienses laudando, sic eloqui, ut eius ab auditoribus oratio probetur. MEN. Quidnam habes quod in medium afferas, si te verba facere oportuerit? SOC. Ex me quidem fortasse nihil. Sed heri Aspasiam ipsam audiui funebrem de his orationem dictantem. Audiuerat enim quæ & ipse dicebas, Athenienses aliquem electuros esse qui de his orationem haberet. Deinde partim mihi ex improuiso quæ dicenda forent, partim meo quidẽ iudicio præmeditata exponens, funebrẽ orationem contexuit, (quam dixit Pericles) reliquias quadã ex illa componens. MEN. An non recordareris quæ dicebat Aspasia? SOC. Equidem, nisi iniurius sim. Ab ea nanque edidici, parúmque abfuit quin propter obliuionem plagis illa me cæderet. MEN. Cur ergo nõ refers? SOC. Vereor ne magistra mihi subirascatur, si orationem illius edidero. MEN. Nullo pacto Socrates. Verùm gratificare mihi, seu Aspasiæ, siue cuiuslibet alterius orationẽ dicere placet, dicas modò. SOCR. Fortasse me ridebis, si senex adhuc iocari tibi visus fuero. MEN. Nequaquam, ô Socrates, sed dic omnino. SOC. Mos tibi gerendus est. Ferme nanque si nudatum me saltare iuberes, quandoquidem soli sumus, obsequerer. Sed audiam. Hunc enim in modum, vt arbitror, loqui cœpit, sumens ab ipsis defunctis exordium.

RE quidem ipsa iusta his apud nos facta sunt, quæ iam assequuti, iter fatale peragunt, tam publicè à ciuitate, quàm priuatim à suis magnifico sumptu, & frequenti cõcursu dimissi. Verbis verò laudationem ipsis reddi lex iubet, ac profectò ita decet. Bene siquidẽ rebus gestis, ex ipsa verborum exornatione, ad eos qui gesserunt apud auditores memoria perennis splendórque prouenit. Ea verò opus est oratiõe, quæ defunctos quidẽ satis laudet,

superstites aũt benignè moneat, filios eorũ fratrésque ad virtutis ipsorũ imitationẽ hortetur: parẽtes autẽ, & maiores alios si qui supersunt, cõsolet. Quę igitur nobis talis erit oratio? vel vnde potissimum præclaros laudare viros incipiem9, qui viuẽtes virtute propria suos mirificè delectauere, & pro salute viuentium offerre se morti nõ dubitarũt? Videtur itaq; mihi oportere secundũ naturã vt boni effecti sunt, ita eos laudare: boni autem ideo prouenerũt, quia ex bonis traxerũt originem. Quapropter generosam primò illorũ stirpem laudemus. Deinde educationem & disciplinã. Postremò narremus, ita ab eis fuisse res gestas, vt maximè decebat eos, qui essent ex talibus oriundi, & ita postmodũ educati. Prima quidem generis horum laus est, quòd maiorũ origo haud peregrina fuit, neq; successores hos ita hic reliquit velut inquilinos nouosq; homines, ex aduenis genitos: sed indigenas ac reuera in patria habitãtes, viuẽtesq;, & nutritos nõ à nouerca quidem, vt alij, sed ab ipsa matre ipsorũ regione quam habitarunt: in qua & nunc conduntur vita functi, ipsi videlicet in visceribus eius quæ peperit eos, & nutrijt & excepit. Par est enim matrem ipsam ante omnia honorare: nã ita maximè horum genus ornatur. Est autẽ regio hæc nõ solùm nobis, sed omnibus hominibus celebrãda, cum alijs multis de causis, tum ex hoc præcipuè quia Dijs charissima est. Quod testatur Deorũ de hac inter se cõcertatio & iudiciũ. Ea verò quę à Dijs laudata est, cur nõ à cũctis hominibus collaudet? Altera eius laus erit, quod eo tẽpore quo tellus oĩa animalia omnigena producebat, feras, & armẽta omnia, terra duntaxat nostra ad hæc sterilis erat, agrestibusque animalibus vacua. proprie verò ex omnibus animãtibus hominem genuit, qui cæteris intelligẽtia præstat, solúsque ius ac Deos colit. Quod verò hæc regio & eorum quos pro cõcione celebramus & nostros maiores progenuit, hinc euidẽtissimè licet cognoscere: quia omne quod gignit, alimentum conueniens genito cõtinet. Quo planè discernitur mulier illa quæ peperit, ab ea quæ infantem supposuit: nã quæ peperit, lacte abundat ad eius quod genitũ est alimoniã, alia verò nequaquam. Tellus itaque nostra materque perspicuum argumentum præbet, quòd homines procreauerit. Nã & sola & prima tũc alimentũ humanũ produxit, tritici hordeiq; fruges, quibus cõmodissimè genus hominũ alitur, vtpote quæ verè animal id produxerit. Potius autẽ de terra quàm de muliere cõiectare id licet. Neque enim terra mulierem cõceptu partuque sed terram mulier imitatur. huiusmodi verò fructũ non parcè distribuit, sed alijs quoq; hominib9 elargita est. Post hæc oleum laborũ subsidium natis suis suppeditauit. Nutritis autem adultisque filijs principes pręceptoresq; Deos induxit. Quorũ nunc prætermittenda sunt nomina. Neque enim nos latet qui vitã nostrã munierint, tam artium inuentione ad quotidianum victum spectantium, quàm traditione peritiaque armorũ ad regionis ipsius custodiam. Ita maiores horum geniti atque educati Rempub. instituerunt. qua de, rectè habet, si paucis dicamus. Res enim pub. hominũ educatio est, bona quidem bonorum, malorum verò contraria. Quòd ergo in præclara Repub. enutriti sunt nostri maiores, declarandum est, per quam & illi hi boni viri, ex quibus sunt qui è vita migrarũt. Eadẽ nanq; Respub. quondã fuit quæ nunc est, optimatũ videlicet gubernatio, sub qua & his temporibus ac ferme semper ex eo tempore degimus. Eam quidam popularem vocãt, alij aliter, vtcũq; placet. Est autẽ reuera hæc optimatũ cum quadã dignitate populi gubernatio. Semper enim nobis reges sunt, aliàs generis successione, aliàs electione creati, sed potestatis in ciuitate plurimũ est apud populũ, qui semp his qui optimi iudicant magistratus & potestatẽ impertit. Vbi neque parentum debilitate, vel paupertate, vel ignobilitate quisquã reijcit, neq; cõtrarijs de causis honoratur vt in alijs ciuitatibus fieri solet. Sed hæc est regula. Quicunq; sapiens aut bonus habet, dominatur & imperat. Causa nobis gubernationis huiusmodi, ex æqualitate generis est. Aliæ siquidẽ ciuitates sunt ex varijs dissimilibusque generibus cõstitutæ: quo fit, vt inæquales sint & gubernationes, & tyrannides, paucorumq; potẽtiæ. In quibus ita homines viuũt, vt se inuicem partim dominos, partim seruos existimẽt. Nos autẽ nostriq; vna ex matre omnes, fratres geniti, haud arbitramur inuicẽ nos dominos & seruos esse: sed generis æqualitas nos inducit, vt & legis quæramus æqualitatem, neq; rei prorsus vlli nisi opinioni virtutis prudentiæque cedamus. Quapropter & nostri & horũ parentes, & hi honestè creati, & in omni libertate nutriti, multa atque pręclara facinora apud omnes gentes notissima priuatim & publicè ediderunt, existimãtes libertatis gratia tam aduersus Græcos pro Græcis alijs quàm aduersus barbaros pro cunctis Græcis esse pugnãdum. Enimuero quo pacto in bello iuuerint Argiuos quondã aduersus Cadmios, & Heradidas aduersus Argiuos, cũ Eumolpus & Amazones, ac etiam cum his superiores regionem inuaderent, nimis angustũ tempus est pro dignitate referre, & poetæ illorũ virtutẽ eleganter Musica celebrãtes in omnes gentes diuulgauerunt. Quare si nos eadem nudo sermone repetere nunc aggrederemur, fortasse videremur illis esse secũdi. Hęc igitur ob hãc causam arbitror omittẽda, quãdoquidẽ pro dignitate iam satis celebrata vident. Quæ verò nondũ vt rerum dignitas exigit, à poetarũ aliquo decantata sunt, & necdum ab obliuione quisquã vindicauit, hæc nobis prædicãda nunc arbitror, vt & nos ea laudemus & adiuuemus, prouocemusq; alios ad eadẽ odis alijsq; carminibus, vt decens est exornãda. Eorũ autem quæ dico, prima hæc extant. Persas cum Asiæ imperarẽt, & Europæ dominarentur, regionis huius homines primi inhibuerunt, nostri progenitores: quorum meminisse, virtutemque laudare & oportet in primis & decet. Eam vtique oportet, si quis rectè laudaturus sit res ab illis eo tempore gestas, quo Asia omnis tertio iam regi seruiebat. Quorũ primus Cyrus magnitudine quadam animi ciues suos Persas in libertatẽ redigens, simul dominos Medos subiecit, totique Asiæ vsq; ad Aegyptũ imperauit. Filius autẽ eius Aegypto quoque & Libyæ, quoad eius progredi licebat. Tertius Darius, pedestri pugna vsque ad Scythas extendit imperium. Nauali autem, mari, & insulis est dominatus. Quo factum est, vt repugnare illi nullus auderet. Animi quidem hominum omnes seruili quadam formidine abiecti iam erant: adeo multæ, magnæ, & bellicosæ gentes sub Persarum imperio tenebantur. Nos autem Eretriensesque accusans Darius quasi Sardibus insidiaremur, & hanc belli occasionem nactus, quingenta hominum millia classibus misit, naues verò

vero trecentas, hisq; Datim præfecit, atq; illi mãdauit, ut captiuos ad eum Eretrienséq; & Athenienses duceret, si caput saluũ esse cuperet suum. Ille nauibus aduectus Eretriã, vbi viri non pauci erãt, ac præterea in rebus bellicis inter Græcos eorũ tẽporum illustrissimos numerabãtur, triduo eos captiuos fecit, ac omnem regionem sic explorauit, vt ne vlli esset effugiẽdi locus: hoc scilicet modo. Nempe ad fines Eretriæ profecti milites eius, & à mari in mare sese extendẽtes, discurrentesq; iunctis inuicẽ manibus vniuersam regionem percurrerũt, vt regi referre possent, neminem se subterfugisse. Eodem consilio ex Eretria Marathonem descenderũt, vtpote quod illis ad id aptissimum erat, vt Athenienses vnà cum Eretriensibus quasi sub eodẽ iugo ducerent captiuos. His autem partim quidẽ ita peractis, partim verò tentatis, nullus Græcorum præter Lacedæmonios Eretriẽsibus Atheniensibúsue succurrit. Et ij sequenti post pugnam die venerũt. Cæteri autem omnes perterriti sunt, ac bene secum agi putantes si periculum præsens euaderent, quieuerunt. Ex hoc intueri licet quanta illorum virtus fuerit, qui in Marathone barbarorũ impetum sustinuerunt, ac totius Asiæ superbiam domuerunt. Primi sanè de barbaris triumpharunt, & exemplo reliquis ostenderũt, Persarũ vim haud inexpugnabilem esse, imò verò & multitudinem omnẽ, & diuitiarum copiam virtuti parere. Eos quidem viros non modò nostrorum corporum genitores, sed & libertatis tum nostræ, tum omnium qui in hac regione habitant, autores arbitror extitisse. His nanque exemplis prouocati posteriores Græci, in sequẽtibus bellis pericula omnia pro salute sua subire nõ dubitarunt, discipuli profectò illorum qui in Marathone Persas profligauere. Primam itaq; palmam oratione illis tribuere decet, secundã verò ijs qui circa Salaminam Artemisiũq; hostes prælio nauali vicerunt. Multa nempe ab his viris gesta narrare possemus, quãta pericula terra mariq; imminentia sustinuerint, superauerintq; quod autẽ præ cæteris egregium puto, nunc referam. Nam quod restabat post bellum Marathonicum, perfecerũt. Siquidem qui in Marathone certarũt, hoc tãtũ Græcis demõstrauerũt, quòd terrestri pugna pauci quidem Græci multorum impetũ barbarorum frangere possent: de maritima verò victoria adhuc incertum erat. existimabanturq; Persæ in maritimis prælijs, & multitudine & diuitijs artéq; & robore inexpugnabiles esse. Hoc itaq; in his qui tũc nauibus pugnauẽre, laude dignũ est, ꝙ metum Græcis insitũ penitus depulerũt, feceruntq; ne amplius nauiũ virorumq; numerũ pertimescerent. Vtrisq; his factũ est, tam in Marathone terra pugnantibus, ꝗ mari postea circa Salaminã, vt reliqui Græci & docerentur & assuefierent, ab illis quidẽ terra, ab his autem mari, ne barbaros timerent. Tertium assero quod in Plateis gestũ est, & numero & virtute, salutis Græciæ causam extitisse. Cõmune verò id iam est Lacedæmonijs, & Atheniẽsibus maximum igitur & difficillimum facinus fecerat. ob eámque virtutẽ & nunc à nobis & deinceps & à posteris laudabuntur. Post hæc multæ insuper Græcorum vrbes adhuc sub barbaris erant. Rex autem nunciabatur Græcos iterum inuasurus. Decet profectò illos cõmemorare, qui superiorũ operibus salutis extremã manũ imposuerunt, cũ omnem ex mari barbariem depulissent. hi verò fuerũt qui circa Eurymedontẽ classe pugnarunt, & in Cyprũ militaturi se cõtulerunt: itemque in Aegyptũ nauigauere, plurimasq; alias terrarũ oras peragrarunt. Horum meminisse oportet, his gratia est habenda, quòd regẽ perterritum coëgerunt de salute sua cogitare potius quã ad Græcorum perniciem insidias tendere. Atque hoc bello vrbes omnes liberatæ sunt, dum Græci seipsos omnesq; linguę eiusdem homines aduersus barbaros tutarent. Pace verò demũ cõfecta, cumq; in honore esset ciuitas, cõtigit ei quod solet ab hominibus in eos quibus prosperè res succedũt oriri: primò quidẽ æmulatio, ab æmulatione deinde inuidia, quæ hanc ciuitatẽ inuitã in bellũ cum Græcis gerendũ traxit. Post hæc inito bello in Tanagra congressi sunt, pro libertate Bœotiorum aduersus Lacedæmonios concertantes. Cumq; incertus pugnæ esset euentus, quod postea sequutum est, rem ipsam aperuit. Pleriq; enim aufugerunt, destituentes Bœotios, quibus auxilium ferebant. Nostri autem die tertia in Enophitis potiti victoria, eos qui iniustè exulabant, iustè reduxerunt. hi vtique primi post bellum Persicũ Græcis gratia libertatis auxiliati contra Græcos, viri quidem præclari, & libertatis autores his quibus opẽ tulerãt, his in monumentis honorati à ciuitate priores sunt positi. His verò peractis, cũ increbresceret bellũ, Græciq; omnes sumptis armis regionẽ deuastarẽt, vbique non dignam gratiam redderent, eos nostri nauali prælio superarunt, & eorum duces Lacedæmonios comprehenderunt: quos quamuis iugulare liceret, dimiserunt, pacemque firmarunt, existimantes aduersus eiusdem generis homines ad victoriam vsq; pugnandũ, neq; ob propriam ciuitatis indignationem Græcorum communionem penitus dissoluendam, sed aduersus barbaros ad necem vsq; certandum. Hos itaque laudare viros decet, qui hoc bello peracto hic iacent, quoniam ostenderũt inanẽ esse illorum suspicionem, siqui Atheniensium virtute diffisi opinentur in primo contra barbaros bello alios quosdam præstantiores Atheniensibus extitisse. Hi enim omnis cùm Græcia seditionibus agitaret, ipsiq; viros cæteris Græcis prættãtiores bello superatos comprehendissent, declarauerunt eos seorsum se vincere, quibus cum cõmuniter barbaros expugnauerãt. Tertium post pacẽ hanc bellum improuisum & graue exortum est, in quo cũ multi fortesque viri occubuissent, hic conduntur. Quorum multi circa Siciliã plurimis sunt potiti victorijs pro salute Leontinorũ, quibus iureiurãdo adstricti opem ferebãt, quo fœdere ad ea loca nauigauerãt. Cũ verò diuturna esset nauigatio, ac interim rerũ discrimine penuriaq; ciuitas premeretur, neque illis posset succurrere, negatis subsidijs res eorũ haud ꝓsperè successerũt. Quorũ hostes belloq; aduersarij maiorẽ temperantiæ virtutisq; laudem quàm amici aliorum habẽt. Multi præterea nauali bello per Hellespontum die vna omnes aduersariorum naues ceperunt, plurimasque alias deuicerũt. Bellum verò idcirco insperatum durumque vocaui, quia nullus existimasset reliquos omnes Græcos contra ciuitatem tam acri studio contentionis accendi, vt regem illum barbarum infensissimum quem vnà nobiscum expulerant, rursus per legatos ad bellum Græcis inferendum irritare non dubitarent, & vniuersos tum Græcos, tum barbaros ad hanc vrbem obsidendam colligere. Vbi præcipuè potẽtia, virtusq; ciuitatis huius effulsit.

Nam

Nam cùm existimarét eã iam succubuisse, nauesq; obsessæ circa Mitylenen essent, ipsi auxilium laturi sexaginta naues ingressi, viri quidem sine cótrouersia fortes, hostem profligarũt, liberarũt amicos, cùm indigno casu circumuenti, non autẽ mari interfecti essent, hic iacent. Quorũ semper cum laude meminisse decet. Nam illorum virtute non modò tunc ex nauali certamine, sed reliquo etiã prælio victoriã reportamus. Etenim propter illos tantam est nostra ciuitas gloriã consecuta, vt nunquã expugnari posse nec ab omnibus quidem hominibus crederetur. & sanè verũ id esse visum est. Neq; enim aliorũ viribus sed nostris ipsorũ dissidijs oppressi sumus. Nempe nunc etiam ab exteris sumus inuicti. Sed ipsi nos expugnauimus, nobis ipsis offensionem attulimus. Post hæc tempora pacatis omnibus, cùmq; alijs pace confecta, intestina nobis seditio coorta est, in qua ita dimicatũ est, vt si quidem omnino fatis decretũ esset homines seditionibus agitari, nemo videatur aliter laborare patriam optaturus. Nam ex Piræo & vrbe quã benignè atque domesticè præter cæterorũ Græcorũ opinionẽ ciues inuicẽ cõflixerunt? bellumq; aduersus eos qui Eleusine erant concitatũ, quã moderatè trãsegerunt atq; sedarunt? Horum profectò omniũ alia nulla est causa præter veram ipsam cognationem, quæ amicitiam firmam & geminam non sermone, sed re præstat. Oportet autem eos etiam qui hoc in bello mutuis vulneribus cóciderunt, memoria colere, & vtcunq; possumus, inter se eos cóciliare votis sacrificijsque pro illis qui superauere peractis, quandoquidem & nos cóciliati sumus. Neq; enim improbitate inimicitijsq;, sed infelicitate quadam manus inuicem conseruerunt. Horum verò testes sumus ipsi superstites. Nam cùm illis genere coniuncti simus, mutuò damus veniam, & recipimus, siquid vel in aliũ intulimus, vel perpessi sumus ab alio. Deinde cũ in summa rerũ tranquillitate quiesceret ciuitas, barbaris quidẽ ignoscebat, quod infestati ab illa satis fortiter repugnauerant: Græcis autẽ indignabatur, quia pro acceptis beneficijs iniuriã quãdoq; retulerant, dum societatẽ cum barbaris inirent, nauesq; quibus fuerant seruati, diriperent, dissiparẽtq; muros quibus nos mœnia eorum ne corruerẽt, quãdoq; defendissemus. Statuit itaq; ciuitas nó amplius tueri Græcos, siquãdo vel à Græcis, vel à barbaris opprimerentur. Cum verò nos in hac essemus sententia, putarentq; Lacedæmonij nos libertatis defensores cócidisse, opus verò suũ fore posthac, vt alios subiugarẽt, sic egerũt. Quid multis opus est verbis? Neq; enim vetera, neque multis retro seculis gesta dicerẽ quæ sequunť. Neq; nos latet, perterritos Græcorũ primos Argiuos, Bœotios, Corinthios auxiliũ ciuitatis huius implorauisse. Quodq; omniũ diuinissimũ est, rex ipse in tantã est difficultatẽ, vt non aliunde quã ex hac ciuitate, quã omni studio diruere conatus fuerat, salutem suã tutari posse confideret. Enimuerò si quis hanc ciuitatẽ incusare iure voluerit, hoc dũtaxat obijcere poterit, quòd misericordia nimis sẽper afficiatur, diligẽtiúsque subleuat succũbẽtem. Ea siquidẽ tempestate tolerare nó potuit, quódue instituerat vltrà seruare. Decreuerat sanè nullis vnquã eorũ à quibus iniuriã accepisset, succumbẽtibus opem ferre. Mutauit tamẽ propositũ, & auxiliũ præstitit. Vnde Græcos auxilio suo liberauit à seruitute, ita vt liberi vixerint, donec ipsi se inuicẽ subiugarũt. Regi verò succurrere ausa est minimè. verebatur enim triumphos ex Marathóne, Salamina, Plateis antea reportatos. Sed quũ sineret exules, & volũtarios adiutores illi fauere, sine cótrouersia eum quoq; seruauit. Structis autẽ muris, fabricatisq; nauibus, belloq; suscepto qñ coacta est bellũ gerere, pro Pariorũ salute contra Lacedæmonios dimicauit. Metuens verò ciuitatẽ rex, postquã Lacedæmonios viderat nauale bellũ renuere, & idcirco deficere volens, postulauit Græcos qui in continẽti erant, quos prius ipsi Lacedæmonij exhibuerant, si propugnandũ illi foret nobiscũ cæterisque belli socijs, arbitratus hoc sibi negatũ iri, quo deficiendi à nobis occasionẽ nãcisceret. Vbi à socijsq; alijs est deceptus. Nanq; exhibere illi voluerunt, conueneruntq; iureiurando adhibito Corinthij, Argiui, Bœotij, cæterique belli socij, si daret pecunias, vt eos illi qui in cõtinenti erant Græcos traderent. Soli verò neq; tradere, neq; iurare tũc ausi sumus, vsqueadeo mos ciuitatis huius generosus, liber, cõstãs, integer: & natura barbaris est infensus, propterea q; homines hi absque vlla barbarorum cõmixtione puri integriq; sunt Græci. Neq; enim miscentur nobiscũ Pelopes, aut Cadmij, aut Aegyptij, Danaiue, aliiq; permulti, natura quidẽ barbari, lege solummodo Græci, sed ipsi Græci duntaxat nulla prorsus infecti barbarorũ cõfusione perseueramus. Quæ quidẽ puritas odium huic ciuitati aduersus genus alienũ ingenuit. Soli rursus puriq; ex hoc perseuerauimus, q; opus turpe & profanũ perpetrare noluimus, Græcósq; barbarorũ manib' tradere. Ad hæc igitur descẽdẽtes, ex quibus primo superati fuimus, fauente Deo, felicius q̃ tũc bellũ posuimus. Nã retinentes naues, muros, nostrãsq; colonias, à bello liberati sumus: adeo libenter & hostes ipsi destiterũt. Viros tamẽ fortes hoc quoq; in bello amisimus, partim apud Corinthũ regionis asperitate, & angustia interceptos, partim proditione apud Lecheũ ꝓfligatos. Insignes quoq; viri, qui & regem liberauere, & ex mari Lacedæmonios expulerũt. Quos ego equidẽ in memoriã vobis reduco. Vos autẽ viros huiusmodi collaudare celebrareq; decet. Atq; opera quidẽ hæc virorum hic iacẽtiũ, cæterorúmq; omniũ quicũq; pro patria obierunt, quæ relata sunt, multa sunt, atque pręclara: sed quæ restant, plura admodũ præstantioraq; sunt. Atqui dies multi vix noctesq; sufficerẽt, siquis omnia cõplecti voluerit. His ergo memoria repetitis, vnumquéque virũ oportet natos horũ assiduè exhortari, vt tanquam in bello maiorum suorũ ordinem seruent, neq; per ignauiã aufugiant. Equidẽ, ò virorũ præstantium filij, vos ipse & in pręsentia exhortor, & in posterũ quẽcũq; vestrũ nactus fuero, admonebo semper, & cohortabor, vt quàm optimi euadere cõtendatis. Nũc quoq; par est vobis referre quæ nobis patres vestri mandarunt posteris prædicanda siquid accideret cum foret periclitandũ. Recensebo igitur vobis in præsentia quæ ex illis ipsis audiui, quæve ipsi nunc vobis, si facultas daretur, libenter præciperent, quantum quidem ex illis quæ quondam dicebant, conijcio. Existimate verò nũc quæ referam illos ipsos audire loquentes. hunc aũt in modũ exorsi sunt. Quòd ex præclaris parẽtibus orti estis, ò filij, præsentia testantur: profectò cum nobis liceret turpiter viuere, honestè emori maluimus, quàm vos cæterósque posteros infamiæ cuiquam subijcere, ac parẽtibus nostris maioribúsq;

dedecori

dedecori esse, putãtes homini suos dedecoranti nõ esse viuendum. ei nanq; neq; in vita, neq; post mortem amicum aliquem esse, vel hominum, vel deorum. Oportet igitur vos verborũ nostrorum memores, siquid aliud exercetis, cum virtute exercere, scientes absque virtute exercitationes & possessiones omnes turpes malasque esse. Diuitiæ nanque splendorem afferunt nullũ eas cum ignauia possidenti. neq; enim sibi hic, sed alteri parat possidetq; diuitias. Neque forma corporis atq; robur timido ac prauo cum insunt, decoré præstant. Eum nanque dedecẽt, notiorem efficiunt, ignauiam patefaciunt. Præterea scientia quæ est remota à iustitia aliaq; virtute nõ sapiẽtia, sed calliditas esse videtur. Quorũ causa & primò, & postremò, atque per oĩa. omni studio diligentiaq; contendite, vt & nos, & maiores nostros virtutis gloria superetis. Alioqn scitote, si vobis virtute præstemus, victoriam hanc nobis dedecus allaturam, sin superemur à vobis, felicitatem. Ita verò maximè nos quidem superabimur, vos autem superabitis, si ea ratione vitã instituetis, vt maiorum gloria nõ abutamini, neq; eam vt ita dixerimus, dilapidetis, scientes viro aliquid esse se existimanti nihil turpius posse accidere, quã seipsum honorandum non propriam ob virtutem, sed propter gloriam superiorum præbere. Gloria enim parentum natis præclarus est magnificusque thesaurus. Vti verò pecuniarum honorumq; thesauro, & hunc ad posteros non transfundere, propriæ possessionis gloriæq; penuria, turpe, & à viri generositate penitus alienũ. Si igitur hæc exercueritis, vitæ demum fatis exactis chari ad nos filij charos parẽtes proficiscemini. Sinautem neglexeritis hæc, & improbi euaseritis, nemo vos libẽs excipiet. Natis quidem nostris hæc sint dicta. Patres auté nostros, ac matres si cui nostrũ supersunt atq; consolatione indigent, consolari oportet, quia deceat facilè quęcunq; acciderint ferre, neq; cum illis vnà deplorandus est casus: lamentationibus enim aliorũ non indigebunt: satis enim sors tristitiæ illis inferet. Mederi profectò lenireq; oportet, & in primis illud commemorare, quòd maxima eorũ quæ exoptare solẽt, exaudientes dij iam tribuerũt. Neque enim immortales sibi filios dari, sed bonos & illustres optabant. Cuius quidem voti compotes effecti sunt, quod maximum existimandum est bonum. omnia verò mortali viro ad votũ in vita succedere, haud facile est. Atqui si sortem forti animo tolerabunt, videbuntur reuera fortium filiorũ parentes ipsiq; fortes esse. Sinautem dolori succumbent, suspicionem hominibus inferent, ne forte aut parentes nostri minimè sint, aut qui nos laudibus efferunt, mentiantur. At horum neutrum euenire oportet, imò verò laudatores nostros re ipsa præcipuè illos esse, ostendentes se reuera parentes viros esse virorũ. Enimuerò vetus illud prouerbium, Ne quid nimis, scitè dictum videtur. Nam cui verè ex seipso apta sunt omnia quæ ad bene viuendũ fuerunt, nec suspensa aliorũ aut bono casu aut contrario pendere ex alterius euentis & errare coguntur, hinc optima viuendi ratio cõparata est. Hic est ille moderatus, hic fortis, hic sapiẽs, hic & nascentibus & cadentibus cum reliquis cõmodis, tum maximè liberis, parebit & obediet præcepto illi veteri. Neque lætabitur vnquam, neque mœrebit nimis, qui semper in seipso omnẽ spem reponet sui. Tales esse & nostros debere iudicamus, & volumus. Atqui & in præsentia nos ipsos tales penitus exhibemus, haud certè perturbatos, vel nimio metu perterritos, si nunc vita decedere nos oporteat. Oramus quoq; patres nostros ac matres, vt similiter affecti vitã futurã agant, scientes quòd non lamẽtationibus eiulationibusq; maximè nobis gratificabunt: verùm si quis est his qui defuncti sunt, sensus viuentium, ita maximè nobis molesti futuri sunt, si seipsos perdiderint, et iniquè sortẽ tulerint: sinautẽ moderatè ac leuiter, nobis summopere obsequent: nostra porrò cum iam finẽ habebũt, qui hominibus est pulcherrimus. Quamobrẽ collaudanda sunt potius quàm deflenda. Profectò si vxores nostras filiosq; tuebũtur, & nutrient, & his incumbẽt, ita maximè casus obliuioni mandabunt, pulchriúsue & rectius nobisq; gratius vitã agent. Hæc igitur nostro nomine nostris prędicare sufficiet. Ciuitati verò mandamus, vt parentũ nostrorum, filiorumque curã habeat, & hos quidẽ honestè erudiat, illorũ verò senium dignè foueat. Scimus autem vos, etiam si hæc minimè prçceperimus, optimè curaturos. Hęc igitur, ô filij defunctorũ atq; parentes, vt moneremus illi mandarũt: ego verò quantũ possum, diligentissimè moneo, eorũq; nomine obsecro, iuniores quidem, vt præclaras suorũ res imitentur. seniores autem, vt de se optimè sperent. Nempe senectutẽ vestram priuatim publiceq; alemus: & quemcũq; ex illorum progenie nacti fuerimus, summa beneuolentia complectemur. Ciuitatis verò prouidentiam ipsi minimè ignoratis, quæ statutis legibus, parentes & filius eorum qui in bello interiere, tutatur, & ante alios ciues summo magistratui talium cõmittit curam, ne vlla prorsus iniuria parentes horum afficiantur. Filios autẽ educat ipsa, studetq; vt illis ignota sit orbitas. Nam ipsa parẽtis gerit vicem & dum pueri sunt, & cùm ad maturam ætatem venerunt, ad officia sua transmittit, omni armatura ornat, patris studia ostendit, & memorat, dum paternæ virtutis tribuit instrumenta. Ac simul auspicij gratia iubet tunc primùm domum paternã ingredi filium quasi imperaturum, & armis cum robore ornatũ. Eos præterea qui decesserunt è vita, honorat, ceremonias quotãnis lege decretas communiter cunctis instaurãs, quæ priuatim vnicuiq; propriè peragi solent. Gymnica item certamina equestriaq; instituit, musicosque ludos varios Ac profectò quod ad defunctos spectat, hæredis & filij subit conditionem: quò ad filios, patris: quò ad parentes cæterosq; huiusmodi, curatoris, omni diligentia semper omnibus prouidens. Quarũ rerum cogitatione, res aduersas æquo animo ferre debetis. Nam hoc pacto & mortuis, & viuentibus eritis gratiores, facileq; curabitis, & facilè curabimini. Nunc verò vos, ac cæteri omnes qui communiter secundum legem eos qui naturæ cesserunt, iam lugubribus expiationibus ꝓsecuti estis, abite. Hic est, ô Menexene, Aspasiæ Milesiæ sermo. MEN. Per Iouem, ô Socrates, beatam dicis Aspasiam, si cùm mulier sit, tales potest orationes componere. SOC. At si minus credis, sequere me, dicentem ipsam audies. MEN. Sæpenumero cum Aspasia fui, Socrates, & qualis sit, noui. SOC. Cur igitur eam non veneraris? Cur non habes propter hanc orationem illi gratiam? MEN. Ingentem equidem habeo gratiam mulieri huic, seu viro, quisquis tibi orationẽ hanc tradidit. Ac præ cæteris multis, narranti gratiã habeo. SOC. Benè quidem. Sed ne me prodas, vt deinceps

Cicero de offic. 1.

Hæc ita vertit Cicero Tuscul. 5.

ceps multas eius præclarasq; de ciuilibus rebus orationes tibi recenseam. MEN. Bono animo es. Non prodam. Referas modò. SOCR. Fiet vt postulas.

REIPVB. PLATONIS, VEL, DE IVSTO DIALOGVS I.

MARSILII FICINI ARGVMENTVM.

QVANTO oculus præstat manibus, caput pedibus, ratio sensibus, anima corpori, finis omnibus quæ diriguntur ad finé, status motui, æternitas tempori, tanto côtemplatiua vita actiuæ præstare videtur. Contéplatio enim actionis & principiú est & finis, ducitq; illam pro arbitrio atq; sistit, iubens denique inferiores motus, externamq; desinere actionem, vt intrinseca stabilisq; actio liberior tandem possideatur. Sic vtiq, ab ipsa côtemplatione Dei cœlestes naturalesq; motus, & actiones omnes tanquam a principio ducuntur, & reducuntur, veluti ad finem. Quamobré Plato noster eo saltem cæteris ciuitatum legumq; côditoribus est excellentior, quo cæteri quidem velut humani ad actioné magis ciuitaté instituerút, ipse vero quasi diuinus actioné ciuitatis omnem tam publicam quàm priuatam potissimum perducit ad contemplandum, ciuitatemq; constituit suijpsius antequá orbis dominam, neq; tam inuictis timendá, quam cunctis gentibus venerandá, cœlestem quasi Hierusalem pro viribus in terris expressam, in qua sublatis propriæ possessionis gratia côtentionibus cómunia sint pro ipso iure naturæ omnibus omnia, communis sit copia, firma concordia, cunctorum vna voluntas, ideoq; ad côtemplandum semper expedita tranquillitas. Componit autem integram absolutę Reipublicæ formá denario librorum numero numerorú omnium integerrimo, numeros tum intra se numeratos côtinente, tum ex se innumeros replicante. Atq;, vt sæpe his in libris præcipuè in secúdo declarat, totam disputationem de iustitia à nobis inscribi mauult, quàm de Republica: docés, vt arbitror, rem omnem actionemq;, & publicam & priuatam, non ad copiam, nô ad potentiam, non ad victoriam esse, sed ad ipsam iustitiá penitus referendá. Quæ quidem iustitia omni sublata perturbatione, expulsisq; contentionum impedimentis ciues tandem reddit expeditissimos ad verum inuestigandum, deumq; colendum. Eiusmodi vero côtemplationem atq; cultum Plato noster iudicat præcipuum reipublicæ finem: vt quod neque vnus, si solus vixerit, neque plures si simul habitauerint, sine lege efficere possunt, multi saltem ciues cómuni lege in vnú ciuitatis cœtú congregati perficiant. Præterea docet nos Timæus, & Critias ante ingentem terrarú inundatione Athenas alias extitisse, & apud Græcos, & apud Aegyptios, similibus inter se legibus gubernatas, quas dea Pallas côdidit, educauit, & docuit. eamq; illis tradidit reipublicæ formá quam in his libris Plato conscribit. In libris vero de Legibus rempublicá ex gubernatione Cretensi, ex Lacedæmonia, & Attica noua côponit, ipsamq; côpositionem à Deo inchoat legum omnium autore. Verú vt ad præsentia redeamus, hâc quoq; rempublicam felicibus auspicijs exorditur ab ipsis diuinæ sapientiæ sacris, à seniorú consuetudine atq; consilio, à religiosa iustitia atq; sanctitate. Ex eo enim quod & vota Deo, & sua cuiq; reddenda dixerat, incipit iam de priuata quadá iustitia disputare, per quam ad publicam opportunè suo loco transibit. Tu vero meméto in his à Platone significari, absq; diuina humanaq; iustitia, seniorumq; côsilio, ac sapientiæ diuinę fauore, non posse ciuitatem vel ab initio constitui prospere, vel constitutam feliciter gubernari. Deinceps argumentum primi libri perstringens, ex plurimis grauibusque præceptis necessaria quædam excerpá. Moderata iuuentus facilé efficit senectuté, immoderata difficilem. Qui corporis obsequitur libidinibus, proculdubio insanis seruit tyrannis. Animus in senectute sedatis perturbationibus quas secú affert iuuentus, segregatus à corpore, diuina propius & apertius inspicit. Innocentia sola optimam in posterú spem animo præbet, vnicum vitæ solamen. Vir sanę mentis ad id in primis pecunias esse vtiles iudicabit, vt quicquid vel Deo vouerit, vel homini promiserit, aliterque debuerit, impleat, neque ob paupertaté adducatur aut mentiri cuiquá, aut vlla in re defraudare. Pecuniæ namq; referendæ sunt ad iustitiam, iustitia vero ad vitæ alterius præmium. Sed antequam disputationem de iustitia prosequamur, côsiderandum moneo singula sub allegoria quadam a Platone disponi. Primò quidé Cephalus senex, id est caput, præbet disputatiôni caput. Deinde Polemarchus, quod & nomen eius significat, princeps, id est primus moderaté pugnam aggreditur. Denique Thrasymachus, id est pugnator ferox agit asperius. Socrates autem, id est seruator, potens vbique ab errore omnes, & iniustitia seruat. Sed allegoriam cômentarijs relinquentes, ad definitionem iustitiæ iam pergamus. Simonidem, Pittacum, Biantem, dixisse ferunt iustitiam esse vera fateri, ac debitum vnicuique reddere. Quod quidem ita nonnulli interpretâtur: Simpliciter verum cuilibet aperite, & quod acceperis, restituere. Id auté ideo Socrates improbat, quoniam insano neq; omne verú patefaciendum est, neque arma reddéda sunt, quæ sanus dum erat, apud te deposuerat. Alij sic exponunt: Dare vnicuiq; quod sibi côuenit, ceu amicis emolumentum, inimicis vero damnú, prodesse quidem bonis, malos autem lædere. Id iterú improbatur, propterea quòd neminem vnquam lædere deceat. Quicunque enim aliquid lædit, idipsum ad opus suú propriámque virtutem deterius efficit, & ineptius. vt qui canem lædit, ad propriam canis virtutem reddit ineptú. Iustitia vero hominis virtus est. Quisquis ergo lædit hominem, ad iustitiam facit deteriorem. At iustitia iustitiam nunquam minuit, sicut neque musica opus musicæ destruit. Quamobré non est iustú aliquem lædere. Inter hæc Thrasymachus, quod & alij multi alias, obijcit Socrati, quod respondere nunquá velit, semper autem interrogare. Te verò latere non debet multis de causis Socratem quærere solitum semper potius quàm docere. Prima, vt arrogâtes admoneret in omni ætate discendú esse potius quàm docendum. Secunda, vt significaret veritatem mentibus per opportuná inquisitionem segregatis à corpore atq; erroribus, statim infundi diuinitus. Quod & Auicena magnopere comprobat. Tertia, vt ostenderet rerum formas esse animis nostris ingenitas, per quas ipsa rerú veritas animis per interrogationem ad eas côuersis quandoque subrutilet. Quarta, quo declararet humaná scientiam in negatione quadam falsi potius quàm in veri affirmatione consistere. Adducitur deinde definitio iustitiæ à Thrasimacho, qualis & à Callicle in Gorgia, iustum esse quod est potentioribus vtile. Semper enim potentiores dominari, atque ad vtilitatem suam ferre leges, ac subditos gubernare. Tunc vere subditos iustè agere, cùm illis parent legibus, quæ sunt ad vtilitatem gubernantium constitutæ. Socrates hunc ad côtradictionem trahit. Quoniam possit princeps per ignorantiam mandare quæ sibimet sint detriméto futura. Quę si obseruet priuatus, tum iustus erit, quia dominanti pareat. tum iniustus, quoniá agat côtra dominátis vtilitatem. Addit artem quamlibet absolutam, ideoque minimè indigam, in tractandis materijs, & hominibus, non suæ, sed rerum sibi commendatarú vtilitati consulere, quasi pupillis tutor, medicus ægris, nautis gubernator: similiterque magistratum legitimum subditorú vtilitati prospicere. Siqua verò ars ceu medicina mercedem exigit, non quatenus medicina est, cuius finis est morbi curatio, quæstum facit, sed quatenus cum mercenaria quadá & quæstuaria commiscetur. Artem ergo ciuilem omniú perfectissimam, ideoque minime indigentem atque seruilem constat multo minus vtilitatis gratia gubernare. Mitto quæ Thrasimachus temere, & cum quadam sibimet repugnantia adducit contra iustitiam. Tu vero nota non decere quenquam petere principatum, & magistratus ambire. Item, siquádo bonorum virorum existet ciuitas, nô aliter pugnaturos gratia nô imperandi, quàm nunc certent imperandi cupiditate. Tria verò nûc aduerte. Primú, malos nô esse admittendos ad magistratum. Secundum, ciues non malos, quo libenter graue onus gubernádi suscipiant inuitandos, imposito quodá præmio stipendij atque honoris. Tertium, probos homines qui neque auaritia, neque ambitione mouentur, eo duntaxat discrimine metuque prouocari ad rempublicá oportere, ne videlicet ipsi deteriorú iniustæ gubernationi subijciantur. Plato diuinus intelligit, si quis vnquam alius, officiú gubernandæ patriæ, si iustum sit, voluntariú esse debere. Sed probatissimi ciuis exemplo vult iniquam illorum arrogantiam improbare, qui qualibet via semp ambiunt magistratus, dignitatesque aucupantur. Qua verò ratione dignitatibus ipsi digni fiant, omnino non curant. Vult ergo id officium voluntarium esse simul atque necessarium, vt vir probatissimus libentissimè patriæ suæ suscipiat gubernacula, sed tunc solum id faciat, quando necessitas postulat, interea verò contemplationem pręferat actioni: verum rebus quandoque vrgentibus actionem circa publicum bonum ad tempus contemplationi propriæ anteponat. Id totum ex epistola Platonis ad Archytam Tarentinum comprehendi planissime potest. Confutatur deinceps tyrannicum Thrasymachi dictum, iustitiam quidem in genere insipientiæ maliq;, iniustitiá verò in ge

in ge

in genere sapientiæ boniq; collocans, quod quidem ideo falsum esse monstratur, quia quælibet ars, sapientia quędã est, atque circa quæ sapiẽs est, circa eadem est & bona. Vir autem in quauis arte doctus nõ plus alio docto in actione artificiosa quærit, imò pariter actionem exequi atque similiter. Et quamuis doctum adæquare tantum velit, indoctũ tamẽ vult superare. At indoctus temere nonnunquam plus sibi assume re tentat quàm doctus simul atq. indoctus. Illi similimus est vir iustus, nihil plus habere cupiens alio iusto, sed aliquid tamen ad est virtutis plus iniusto. Iniustus autem indocto similis tam iusto quàm iniusto plus habere contendit. Conclude cõtra Thrasymachum, iustitiam quidem ad sapientię boniq; genus, iniustitiam, vero ad genus insipientiæ maliq; referen dum. Adde iniustitiã esse infirmitatis omniũ causam. Nam in quolibet cœtu, odium & discordiam pariens, infirmissimum primo cœtũ reddit, deinde dissoluit. Eatenus vero consistere cœtus potest, quatenus nõnihil distributionis iuste ser uatur. Per iustitiam ergo consistit, per iniustitiã vero dissolui tur. Per illam & sibi inuicem, & alijs est amicus, per hanc vndique inimicus. Quòd autẽ in qualibet congregatione, idem & in quolibet animo iustitia & iniustitia facit, vt iustus quidem secum ipse cõsentiat, amicusq; sibi sit, & hominibus, atque superis. Illi enim iustissimi sunt, vt nõ mirum sit iustum illis similem etiam amicum esse. Iniustus autem in his omnibus omnino cõtra se habet. Præterea res quælibet proprium quoddam habet opus. Requirit quoq. virtutẽ propriã, quandam scilicet facultatem per quã aptissime propriũ perficiat opus, sine qua id efficere nequit. Cum igitur anima propriũ quoddam habet, ceu cõsulere atq; gubernare, multaq. prius & viuere propriã quoq; virtutem exigit, per quàm hæc commodissimè peragat, qua sublata laborat. Virtus autem animę iustitia est, iniustitia verò vitium. Quapropter per iustitiam perfectè consulit, & gubernat, viuitq; feliciter. Sublata verò iustitia, contrà. His dictis primus liber cũ quadam correptione concluditur. Nempe cum prius dicendum esset quid iustitia sit quàm qualis, factum est hactenus è conuerso, dum Socrates partim disputãtes sequeretur, partim per notiora principia disputans, audientium tum ingenio indulgeret, tum facultati consuleret.

SOCRATES, GLAVCO, POLEMARCHVS, THRASYMACHVS, ADIMANTVS, CEPHALVS.

DESCENDERAM heri in Piræũ vnà cũ Glaucone Aristonis filio, vt & Deam precarer, & celebritatẽ spectarẽ, quonã modo acturi essent, quæ tunc primum agebant. Pulchra igitur mihi patria pompa visa est: sed nihilominus, vt videbať decens fuit ea quã Thraces mittebãt. Cũ verò & precati essemus, & spectaculo interfuissemus, in vrbem regrediebamur. Aspexerat autẽ procul nos redeũtes domum Polemarchus Cephali filius, seruulumq; currentẽ mittendo se, expectare iussit. A tergo igiť veste me appręhẽdẽs seruus, Iubet vos, inquit, Polemarchus manere. Egoq; ad eũ cõuersus, vbinã ipse esset, interrogaui. At teponè sequiť, inquit, verũexpectate. Expectabimus respõdit Glauco. Ac paulo pòst Polemarchus venit, vnaq; Adimantus Glauconis frater, & Niceratus Nicię filius, & alij complures, qui à pompa venire videbantur. Igitur Polemarchus, Videmini, inquit, ò Socrates, tanquã abituri ad vrbem contendere. Non male, inquam, cõiectas. Vidésne, inquit, quot sumus? Quid ni? Aut ergo his fortiores esse vos oportet, aut hic manere. Vnũ hoc concedetis, inquã, vos videlicet permissuros abire nos, si persuaserimus dimittendos esse. An persuaderetis, inquit, non audituris? Nequaquam, inquit Glauco. Perinde itaq; tanquam audituri nõ simus, inquit, deliberate. Tũc Adimãtus, Nescitis, inquit, vesperi facibus cursuq; equorũ ludendum in honorem Deæ? Equorũ cursu? inquam. Nouũ hoc certè. Facésne gestantes, & vicissim illas sibi tradent, equisq; certabunt? An ita dicis? Ita prorsus, inquit Polemarchus* (quare aut potentiores sitis necesse est, aut hic maneatis.) Nocturna prętèrea sacra peragent digna certè spectatu. Surgemus enim post cœnã, eaq; sacra spectabimus, aderimusq; illic inter multos adolescentes & cõfabulabimur. Sed manete, nec aliter facite. Atq; Glauco, Videtur, inquit manendum esse. Verùm si videtur, inquã, sic facere oportet. Profecti igitur sumus domũ Polemarchi, ibiq; reperimus & Euthydemum & Lysiam Polemarchi fratres, Thrasymachũ Calcedoniũ, Charmantidem Pęaneium, & Clitophontem Aristonymi filiũ. Erat & intus pater Polemarchi Cephalus, valde quidem senex, vt mihi videbatur: iamdudum enim eum non videram. Sedebat autem coronatus in quodã ceruicali, & sede. In aula enim sacrificauerat. Consedimus igitur iuxta eum plerisq; sedibus in orbem dispositis. Vt primum itaq; me conspicatus est Cephalus, salutauit, dixitq;: O Socrates, rarò admodum ad nos accedis, in Piræum descendens nõ rectè autem facis. Nam si ego facilè in vrbem venire possem, minimè opus esset vt tu huc ad nos, sed nos ad te tenderemus. Nunc autem te huc crebrius aduentare decet, profectò quanto magis me aliæ corporis voluptates deficiunt, tanto cupiditas confabulandi, & voluptas quam ex ea re capio, augetur. Hoc igitur age, & vnà cum istis iuuenibus huc ad nos veni tãquam ad amicos apprime familiares. Atqui inquã ego, ò Cephale, valde quidem delector senilibus sermonibus. Videtur enim mihi audire ab his oportere, qui viam aliquam iam confecerint qua nobis quoque ingrediendum sit, quã aspera, & difficilis, vel quàm facilis sit, & peruia. Atq; ex te libenter audirem, quidnam de hac re sentias, cum huc ætatis perueneris, quod in limine senectutis esse poëtæ aiũt, vtrum difficultatẽ vitæ, vel quomodo ipsum enuncies. Ego tibi per Iouẽ, inquit, dicam, ò Socrates, quale mihi videtur. Sæpe conuenimus pleriq; ferme æquales, antiquũ illud seruãtes prouerbium. Plurimi ergo nostrum in eo cœtu lamentantur, voluptatum quibus in iuuentute frui licuit, desiderio affecti, & rem veneream & conuiuia cæteraque generis eiusdem quibus nunc fruimini recordati, grauiterq; ferunt, tanquam maximis priuati rebus: & tunc quidem se bene vixisse affirmant, nunc autem ne viuere quidem. Nonnulli etiam domesticorum conuitia contumeliasque deplorant, & in hoc senectutem maximè accusant, tanquam maximorum sibi causam malorum. Qui mihi non videbanť accusare quod esset accusandũ. Nam si id culpa senectutis accideret eadẽ, mihi vsu euenirẽt, reliquisq; omnibus maioribus natu. Verũ ego etiã multos nõ ita affectos inueni, & cũ Sophocle poëta nonnunquã adfui, ex quo cùm quidã quæreret, vteretúrne rebus venereis, Dij meliora, inquit, libenter verò isthinc, tanquam à domino agresti & furioso profugi. Perbellè igitur & tunc illi respondisse mihi visus est, & nunc nõ minus. Omnino enim ab huiusmodi rebus in senectute multa pax inest & libertas. Quando enim deferbuerunt iam cessaueruntq; libidines, omnino hoc Sophocleum accidit: nã à multis dominis & his insanientibus liberamur sed omnium istiusmodi querelarum in moribus est culpa, non in ætate. Moderati enim, & nec difficiles senes, nec inhumani tolerabilem agunt senectutem. Importunitas autem & inhuma-

* Deest in Gręcis codicibus.

Cicero de senectute.

Cicero libro de senectute

H

humanitas omni ætati molesta est. Tum ego mirificè his quæ dicebat delectatus, pluraq; audire cupiés, ita eum ad reliqua prouocaui. Existimo profectò, ô Cephale, multos, quum ita dicas, minimè hæc admittere: verum putare facilè senectuté ferre te propter diuitias potius quàm propter mores, diuitibus enim multa solatia adesse dicunt. Vera, inquit, dicis. Non enim admittunt, & est istud quidé aliquid, sed nequaquã in isto sunt omnia: vt Themistoclem ferunt Seriphio cuidam in iurgio respondisse, cùm ille dixisset, non eum sua, sed patriæ gloria splendoré assecutum. Nec hercle, inquit, si ego Seriphius essem nobilis: nec si tu Atheniensis esses, clarus vnquã fuisses. Quod eodem modo de ijs potest dici, qui quum non sint diuites, grauiter senectutem ferunt. Neque enim in summa inopia leuis esse senectus potest, ne sapienti quidé: nec insipienti in summa inopia non grauis. Vtrum, autem inquam ego, ex his quæ habes plura tibi à maioribus relicta sunt quàm acquisiuisti? Nonnihil acquisiui, inquit, ô Socrates: medi⁹ enim in pecunia extiti inter patré & auum. Auus nempe meus Cephalus tãtundem ferè quãtum nűc mihi est accipiens, supra id multum accumulauit. Lysanias autem pater minores etiã eas opes quàm nunc sint, effecit. Ego autem sat habeo, si non minores istis relinquo, sed aliquãtulo maiores quã accepi. Hæc ego ideo interrogaui inquam, quoniam mihi videbaris non multum diuitias admirari, quod quidem plurimű ij faciunt, qui sibi eas nõ peperére. Qui autem illas parauerunt, duplo magis quàm alij amant. Quemadmodű enim & poetæ poëmata sua, & filios patres diligunt, eodem modo qui acquisiuere pecunias, illis student tanquam operi suo, non ad vsum necessitatemq; vt alij. Ex quo difficilis eorű est familiaritas, cű nihil aliud præter diuitias laudare velint. Vera, inquit, narras. Et valde quidem, inquã ego. Sed hoc etiam mihi declara, Quid boni maximè ex diuitiarum possessione te existimas cõsecutű? Quod, inquit, non multis fortè persuaderé, si dixerim. Certò scias, ô Socrates, quòd postquam eò deuenit aliquis, vt breui iam moriturű se opinetur, incidit in eum timor, & cura quædã eorum quæ in superiori vita neglexit. Etenim fabulæ quę de inferis dicunt, quemadmodű eos qui iniustè egerunt, pœnas illic dare oporteat, irrisæ hactenus mouent tűc animű, ne forte veræ sint suspicatem: atq; ipsa siue propter senectutis debilitatem, seu quòd alteri vitæ propinquior illa acutius inspicit, solicitudinis & timoris plenus reddit, atq; reputat examinatq;, siqué iniuria aliqua affecerit. Qui ergo inuenerit multas suas in vita iniquitates, ex ipso somno tanquã pueri frequenter excitus extimescit, & pessima in spe viuit: Qui autem nullius iniuriæ sibi conscius est, huic iucunda spes semper adest, optima senectutis nutrix, quemadmodű Pindarus ait. Scitè namq; ille, ô Socrates, illud cecinit. Quicunque videlicet iustè sanctéq; vitam exigit, dulcis eum spes comitatur cor nutriens, senectutemq; fouens, quę maximè hominum volubilem gubernat animum. Benè igitur & apprime mirandum dicit. Ad hæc ego existimo pecuniæ possessionem plurimi faciendã esse, non cuiuis homini, sed modesto & æquo, plurimum ad id cõfert pecuniarum possessio, vt quis illuc intrepidus proficiscatur, cum neque inuitum quempiam circumueneris, neque mentitus fuerit, neq; debeat vel votas Deo victimas, vel pecunias homini. Habet præterea & vtilitates alias, ac sanè permultas. Sed si vnum vni conferatur, ô Socrates, non minimum ego ponerem ad hoc homini menté habenti, imò plurimű conferre pecunias. Egregiè loqueris, inquã, ô Cephale. Hoc autem ipsum, iustitiam scilicet, verum ita simpliciter veritatem dicemus esse, & reddere quod quis acceperit? vel hæc eadé facere, aliàs iustum, aliàs iniustum est? Quod hic apparet. Vnusquisque enim diceret, si gladiű quis apud te sanæ mentis deposuerit, repetat insaniam, reddere peccatum sit iustum esse eum qui reddat, vel rursus homini sic affecto vera omnia dicat. Rectè, inquit, loqueris. Non ergo hæc est iustitiæ definitio, vera dicere, & deposita reddere. Rectè sanè dicis, ô Socrates, sermoné suscipiens Polemarchus inquit, siquid credere decet Simonidi. Hic Cephalus, Sermonem vobis trado, inquit. Nam sacra me curare oportet. Nunquid Polemarchus, inquam, tibi hæres est? Et ille quidem arridés, Est profectò, inquit, & simul ad sacrificandum discessit. Dic, inquam, igitur sermonis hæres, quid rectè dici de iustitia à Simonide asseris? Quod, inquit, iustű esse dicit debitum vnicuiq; reddi. Atq; hæc dicens rectè loqui videtur. Atqui non facile, inquam, est fidem Simonidi abnegare. Sapiens enim & diuinus vir. Verum quod dicit, tu fortasse intelligis, ô Polemarche, ego autem ignoro. Manifestum enim est, non hoc eum dicere quod paulo antè dicebamus, scilicet depositum alicui non sano reposcenti reddere. Atqui debitum quodammodo est hoc, quod depositum est. Nónne? Certè, inquit. Reddendum autem, neq; tamen tunc, quando aliquis non sanus repetat. Vera dicis, inquit ille. Aliud igitur quàm hoc dicit Simonides, quando iustű esse asserit, debitű reddere. Haec Cicero lib. off. 3.

Aliud per Iouem, inquit. Amicis enim putat amicos bene facere debere, non autem male. Intelligo equidem quòd minimè debita redderet ille, qui ei à quo depositum accepisset, aurű redderet, siquidem retributio & receptio noxa foret, amici autem essent qui recipit & qui reddit. Nõne sic dicere affirmas Simonidem? Sic prorsus. Quid autem? inimicis reddendű est quodcűq; debetur? Omnino quod illis debetur. Debetur auté inimico, vt arbitror, ab inimico quod conuenit, malű videlicet aliquid. Ergo poëticè significauit Simonides quid iustum sit: Iudicabat enim, vt apparet, iustum esse, tribuere quod cuiq; conuenit. Hoc autem debitum appellauit. Verùm quid putas ipsum dicturű, siquis eum roget? ô Simonides, quænam facultas, & quibus, & quid tribuens debitum & cõueniens, medicina vocatur? Quid nobis responsurum existimas? Nempe quæ corporibus medicamenta, cibos, potiones. Ité quæ ars & quibus & quid præstãs debitű, & cõueniens, coquinaria nominatur? Quę suauia obsonijs condimenta. Age itaque, quæ ars & quibus & quid tribuens, iustitia nűcupabitur? Si antè dicta sequi oportet, ô Socrates, ea est iustitia quæ amicis vtilitates, inimicis detrimenta reddit. Ergo benè amicos, malè inimicos afficere, iustitiam dicit. Ita mihi videtur. Quis maximè potest morbo laborantes amicos bene afficere? Inimicos autem contrà, & ad bonam valetudinem, & ad malam? Medicus. Quis autem nauigantes ad maris periculum? Gubernator. Iustus verò in qua actiõe, & ad quod opus maximè potest amicis prodesse, inimicis nocere? Impugnando & propugnando, vt mihi quidem videtur. Non ægrotãtibus, ô amice Polemarche,

che, medicus est inutilis. Verum dicis. Non nauigantibus, gubernator. Certè. Num igitur non pugnātibus iniustus inutilis erit? Haud hoc admitto equidem. Vtilis igitur & in pace, iustitia. Vtilis. Agricultura quoq; in pace vtilis, nónne? Et hæc. Ad fructuum perceptionem. Sanè. Et coriaria. Vtiq;. Ad comparādos puta calceos. Planè. Quid autem de iustitia? Ad quem vsum aut quęstum eam in pace vtilem dices? Ad commercia Socrates. Cōmercia verò dicis cōmunicationes, vel aliud quid? Istud ipsum. Num igitur iustus bonus & vtilis erit in iaciendis talis communicator? An ille qui talo ludit. Ille profectò. Atqui in laterum lapidúmue structura melior & vtilior socius ipso architecto iustus erit? Minimè. Sed in qua communione iustus melior erit quàm citharista communicator, quemadmodū citharista iusto in pulsandis chordis vtilior? In argento, vt mihi videtur. Non tamen, ô Polemarche, ad vtendum argento, quando oporteret equos vendi argento vel emi. Tunc sanè mango vtilior esset. An non? Apparet. Et quando nauigium, faber nauis, siue nauta? Videtur. Ad quē igitur comunem vsum auri vel argenti iustus alijs est vtilior? Quando id deponere volumus, & saluū esse, ô Socrates, cupimus. Nūquid dicis, quādo nihil oportet ipso vti, sed cōducere? Prorsus. Quādo igitur inutile est argentum, tunc vtilis in ipso iustitia? Apparet. Et quando falcem oportet custodiri, iustitia vtilis est & priuatim & publicè: quando autem vti, vinearum cultura? Patet. Dices præterea cùm clypeum & lyram opus est custodire, non autem in vsum promere, vtilem esse iustitiā? Quando autem vti his volumus, tunc disciplinam armorum & musicam esse vtilem? Necesse est. Atque de alijs omnibus similiter est dicendum: Iustitiam scilicet in vsu rerum inutilem esse, quādo verò nō vtimur, esse vtilem? Apparet. Non multo igitur studio, ô amice, digna est iustitia, si tantùm sit ad inutilia vtilis. Verùm hoc consideremus. Nónne qui aptissimus ad percutiendum est in pugna siue pugili, seu quauis alia, idem quoque & ad cauendum? Prorsus quidem. Num igitur & morbum quicunq; vitare & occultare poterit, idem & inferre valebit? Mihi quidem videtur. Atqui exercitus idem optimus est custos, qui hostiū & consilia & alias actiones furatur. Sic est profectò. Cuiuscunq; ergo quis aptus est custos, eiusdem & fur est aptus. Apparet. Ergo si maximè seruare argentum poterit iustus, poterit & furari. Ita ratio, inquit, indicat. Fur itaq; aliquis iustus vt apparet demōstratus est, uiderisq; ab Homero didicisse. Ille enim Autolycum maternum Vlyssis auum admiratur, eumq; affirmat præ cæteris & furto & iureiurādo valuisse. Videtur igitur iustitia & secundum te & secundū Homerum atq; Simonidem furatoria quædam facultas esse ad emolumentum quidem amicorum, detrimentum inimicorum. Nónne ita dicebas? Minimè per Iouem, inquit, sed nondum noui quid dixerim. Hoc enim mihi adhuc videtur, prodesse amicis iustitiā, inimicis obesse. Amicos autem dicis tu esse, vtrum eos qui vnicuiq; boni vtilesque videntur, vel qui sunt, & si non videātur? & inimicos eodem modo? Decēs est amare quidem quos bonos & vtiles quis putet, odisse autem quos malos & inutiles arbitretur. Nónne in hoc aberrant homines? vt videantur multi sibi boni & vtiles esse, quum mali sint & inutiles: multi autē contrà? Aberrāt certè. Istis igitur

Odiss. τ.

boni quidē inimici, mali autem amici. Valde quidem. Attamen iustum tunc istis, malos quidem iuuare, bonos autē lædere. Apparet. Atqui boni quidem iusti sunt, talesque vt nihil perpetrent iniustè. Vera loqueris. Secundum verò sermonem tuum eos qui nulla iniuria afficiant, iustum est lædere. Minimè, ô Socrates, praua enim hęc videtur oratio. Iustum ergo iniustos lędere, iustos verò iuuare. Probabilior hæc oratio quā superior. Continget ergo ô Polemarche, multis eorū qui in iudicandis amicis errarūt, iustū esse vt amicos lędāt: mali enim quandoq; amici sunt atq; item vt inimicis prosint, cū quandoq; sint boni. Atq; ita contraria dicemus eorū quæ proferri à Simonide dicebamus. Ita prorsus accidet. Sed retractemus. Videmur enim non rectè amicū inimicūq; posuisse. Quo modo posuimus, ô Polemarche? Quòd diximus amicū esse eum qui bonus & vtilis. Quomodo in pręsentia corrigemus? Amicū dicemus eum qui bonus vtilisq; & videatur, & sit. Eū verò qui videaē quidē, sed non sit, videri quoq; amicū, nō tamē amicum esse. Atq; eadem ratio de inimico erit. Amicus igitur, vt videtur, hac ratione bonus erit: Inimicus autem malus. Prorsus. Iubes nos addere iniusto aliquid preter ea quæ dicebam*? Dicebamus porrò iustū esse amico prodesse, inimico nocere. Nūc autem vis dicamus iustū esse, vt amicū qui bonus est, iuuemus: inimicū qui malus est, contrà lædamus? Perpulchrè mihi quidē hoc pacto dici videē. Est igitur viri iusti aliquem hominū lædere? Oportet sanè prauos & inimicos lædere. Si lædātur equi, melioresne an deteriores fiunt? Deteriores. Num ad canū virtutem, an ad equorum potius? Ad equorum. Nónne & canes læsi deteriores ad canum nō ad equorū virtutē efficiūtur? Necessariò quidem. Homines itaq;, ô amice, detrimēto affectos, nónne peiores ad virtutē hominū iudicabimus? Omnino. Atqui iustitia nónne humana virtus est? Et planè. Necesse itaq; erit læsos homines iniustiores fieri. Videtur. Possūtne igitur, inquā ego, musici ipsa musica aliquos amusos reddere? Nequaquā. Num & equites equestri, ab equestri peritia alienos? Non licet. An iusti viri iustitia ipsa iniustos? Et ad summā, virtute ipsa boni malos facere possunt? Non certè. Non enim caloris existimo opus esse frigidum aliquod reddere, sed contrarij. Sic est. Neq; siccitatis humidum, sed contrarij. Valde quidem. Neq; igitur boni lædere est, sed eius cōtrarij. Videtur. Iustus autem bonus? Omnino. Non igitur iusti opus est, ô Polemarche, nocere vel amico vel alteri cuiquā, sed cōtrarij eius iniusti. Verissima loqui videris, ô Socrates. Siquis ergo iustum esse dixerit debita cuiq; tribui, deberi autē intellexerit inimicis à iusto dāna, amicis vtilitatē, haudquaq̄ sapiens iudicādus qui hoc dixit. Neq; enim vera hæc. Cōstitit nāq; nullo modo iustum esse, quēquā lædere. Fateor equidē, inquit. Pugnabimus itaq; vnà ego ac tu, siquis hoc asserat vel Simonidē, vel Biantem dixisse, vel Pittacū, vel aliquem aliū sapientū beatorūq; virorū. Equidē pugnare tecū vnà aduersus eū paratus sum. Sed nosti cuius mihi esse hæc sentētia videatur, qua iustū asseritur prodesse amicis, inimicis obesse? Cuiusnā? inquit. Periandri esse existimo, vel Perdiccę, vel Xerxis, vel Ismeniæ Thebani, aut alterius cuiusdā opulēti viri, maxima se posse putātis. Vera īquit loqueris. Postq̄; hoc minimè apparet aut iustitia esse, aut iustū, quod aliud hoc esse quis dixerit? Thrasyma-

chus autem sæpius disputantibus nobis cõtradicere concupiuerat, sed à præsentibus qui nos audire desiderabãt, ꝓhibitus acquieuerat. Postq̃ verò finem dicendi fecimus, atq; ego hæc dixi, nõ vlterius se cõtinuit: verũ seipsum colligens tanq̃ fera quędã in nos impetũ fecit, quasi nos protinus discerpturus. Itaq; ambo, ego atq; Polemarchus, exterriti sumus. Ille verò exclamauit, Quæ vos nugæ vsq; adhuc, ô Socrates, occuparũt? Quidue inter vos ineptitis, vobis ipsis succũbẽtes? Quòd si reuera nosse cupis iustũ quid sit, ne interroga solũ, neue vincere cõcupisce repræhendẽdo, postq̃ tibi respõsum fuerit, animaduertens facilius esse interrogare q̃ respõdere. Sed tu ipse responde quid esse iustũ existimes: neq; mihi dicas quòd decens sit, neque quod vtile, neq; fructuosum, neq; cõducibile, neq; cõferens: verũ planè & perspicuè mihi edissere quidnam dicas. Neq; enim admittã, si huiusmodi nugas induxeris. Hæc ego audiẽs, exterritus sum, & ipsum intuitus, metuebã: atq; vt arbitror, nisi prior eũ aspexissem quã ipse me, mutus penitus euasissem. Nũc qñ oratione ipsa exasperari cœpit, respexi ad eum prior, quocirca rẽspõdere illi potui, subtremiscẽsq; dixi, O Thrasymache, ne in nos sæuias. Si enim in dispiciẽdis rationibus lapsi sumus egóq; & hic, pro certo habeto inuitos errasse nos, profectò si aurũ rimaremur, nunq̃ spõte ita succũberemus inuicẽ inquirẽdo vt inuẽtionẽ impedirem˚. Quare ne existimes cũ in præsentia iustitiã perscrutemur, rẽ auro multò pretiosiorẽ, adeò ineptè nos inter nos cedere, vt nõ omni studio annitamur, quo ipsam planè comperiamus. Sed vt puto eã assequi nõ valemus. Quapropter nostri multo magis vos sapientes misereri decet, q̃ vrgere. Tunc ille hęc audiens, valde Sardonicè profuséq; risit, & ô Hercules, inquit, hæc illa solita est Socratis ironia. Verũ hæc ego cognoui atque his prædixi, ꝗ tu respõdere quidem nolles, sed ironia potius vtereris, & deniq; omnia faceres potius q̃ interrogãti cuiquã responderes. Sapiens, inquã, es, ô Thrasymache, rectéq; nosti, ꝗ si quẽ interrogares, quot duodecim sunt, interrogansq; pręcideres, ne mihi dicas amicè duodecim esse bis sex, neq; ter quatuor, neq; sexies duo, neq; quater tria, alioquin minimè huiusmodi nugas admittã, nemo tibi sic interroganti responderet. At si tibi dixerit, quomodo, ô Thrasymache, dicis, ne respondeã eorum quę prædixi quicq̃? Vtrũ, ô mirabilis vir, neq; etiã si horũ aliquid est sed alienum quiddã à vero? Vel quo pacto tu ais? Quid tu illi ad hæc? Esto, inquit. Sed q̃ hoc illi simile est? Nihil prohibet, inquam ego. Quãuis enim simile nõ sit, si tamẽ interrogato illi simile videatur, putasne illum minus ex hoc quod sibi videbitur responsurũ, siue nos interdicamus, siue nõ? Sic & tu facies, inquit? & aliquid eorum quæ interdixerã, respõdebis? Quid mirum, inquã ego, si inquirẽti mihi sic videretur? At si ego aliã respõsionem, inquit, de iustitia demonstrauero præter omnes istas, istisq; meliorẽ, qua te dignum pœna putabis? Quãnam alia, inquã ego, q̃ ea quæ cõuenit ignorãti? Cõuenit autem vt a docto discat. & ego igitur hoc pati me dignum existimo. Quàm facetus es, inquit: verũ præter hoc quod dicis, etiam pecuniã tribues. Cũ videlicet aderit, inquã. Imouerò adest, inquit Glauco, pecunia. Dic iã Thrasymache, neq; enim deerit argentũ. Quinetiã nos omnes pro Socrate isto respõdemus. Ita prorsus existimo scilicet, vt suã Socrates seruãs cõsuętudinem, nihil respõdeat, sed respondentis orationem accipiẽs repræhendat. Quonã pacto inquã vir optime respõdere quis posset, primò quidem qui neq; sciat, neque scire se prædicet: deinde si quid de his existimet, tamẽ à viro nõ mediocris autoritatis prohibitus sit quæ existimat dicere? Sed te magis æquum est dicere, profiteris enim scire, posséq; dicere. Gere igitur mihi morem, neq; inuideas Glauconẽ istũ aliósq; docere. Hæc ego cũ dicerem, Glauco cæteriq; hoc idem ipsum orabãt. Eratq; manifestum Thrasymachũ maxima cupiditate dicendi affici, vt se ostentaret. Arbitrabať enim habere optima quæ responderet, verũ simulatè cõtẽdebat à me vt ego respõderẽ. Tandem verò cõcesit. Hæcq;, inquit, Socratis est sapiẽtia, ipsum quidẽ nolle docere, sed ab aliis discere, nullãq; gratiã inde referre. Quòd ego ab aliis discã, verũ, inquã, dicis; ꝗ autem gratiã non referam, procul est à vero. Persoluo enim quã possum, possum autẽ laudare tãtum. Pecunias verò nõ habeo. Quã verò propẽsa animi volũtate istud efficiam, si quis mihi bene dicere videať, intelliges mox cũ responderis. Existimo enim te bene dicturũ. Audi igitur, inquit ille. Affirmo enim iustũ nihil aliud esse quã quod potẽtiori vtile. Cur nõ laudas? Scio, noles. Siquidẽ didicero, inquã, prius quid dicas. Nũc autem nõdũ noui cũ dicis iustũ esse quod potẽtiori est vtile, quid velis inferre Thrasymache. Neque enim tale quid dicis. Si Polydamas nobis fortior athleta sit, & illi quidẽ conferat bubulla ad corpus, hũc cibũ esse & nobis illo debilioribus vtilẽ simul & iustũ. Scelestus nimiũ es, inquit, ô Socrates, atq; hàc accipis dicta, quã deprauare maxime sermonẽ possis. Haud est ita vir optime, inquã. Sed tu planⁱ hoc enarra. An ignoras, inquit, ciuitatũ has quidẽ à tyrãnis, illas verò à populo, nõnullas ab optimatibus gubernari? Noui equidẽ. Nõnne in quauis ciuitate id plus id põt, quod imperat? Quid ni? Fert autẽ leges principatus quisq; ad suã semper vtilitatẽ, popularis quidẽ gubernatio populares, tyrãnica verò tyrãnicas, in cæterisq; similiter accidit. Ponentes autẽ leges, ostendũt id iustũ esse his qui subiecti sunt, quod sibi sit vtile, atq; hoc trãsgredientẽ puniunt, tanquã iniustũ & contra leges agentem. Hoc igiť est vir optime, quod ego dico, in cũctis ciuitatibus idẽ esse iustũ quod illi principatui confe-rat. principatus autẽ vbiq; vtpote potẽtior dominatur. Quare cõstat rectè colligenti, vbiq; idẽ hoc esse iustũ quod potentiori conducat. Nunc demũ, inq̃, quid dicas intelligo. Verum autẽ idne sit, tentabo perdiscere. Vtile quidẽ & tu respondisti iustum esse Thrasymache, quanq̃ mihi ne id respõderem, interdixeras. Prętерea autem illud adiunctũ est, potentiori. Exigua forsitã, inquit, hæc additio. Non dum manifestum est inquã, magnáne sit an parua. Sed ꝗ hoc inuestigãdũ sit an vera dicas, perspicuũ est. Quãdoquidẽ enim iustũ esse vtile quiddam ego cõfiteor, & tu addis Potẽtiori vtile, ego autẽ ignoro, cõsiderandũ erit. Cõsidera, inquit. Faciã, inquã. ac mihi dicas, parere dominãtib˚ iustũ esse asseris? Equidem. Vtrum qui imperant in ciuitatibus quibuscũq;, sine errore sunt semper, an errãt quãdoq;? Errare interdũ possunt. Nõnne igitur cũ leges ferre aggrediũtur, partim rectè ferunt, partim verò nõ rectè? Sic existimo. Rectè autem ferunt, cũ sibi vtilia statuunt: non rectè, cùm contrà? Itáne, an aliter dicis? Ita prorsus. Quæ verò tulerint obseruanda sunt à subiectis. Atque id est iustum. Quidni? Non

solùm

solum itaq; secundũ sermonẽ tuũ iustum est id agere quod cõducat potentiori, sed cõtrà quoq; quod obsit. Quid ais? Quod & tu, vt quidẽ mihi videor. Verũ diligentius inquiramus. Nónne iam cõuenit inter nos, principes nonnunq̃ ea imperare, quæ ab eorũ vtilitate aberrent: atq; etiã quæcũq; ipsi imperent, iustũ esse vt qui subiecti sunt obseruẽt? Nónne hæc inter nos cõuenẽre? Ita vt opinor, inquit. Puta to igit inquam, inutile imperãtibus & potentioribus facere, iustũ esse, abs te esse cõcessum: qñ imperãtes ea quæ sibi mala sunt, ex inscitia imperãt. Tu autem iustum esse, affirmas, hæc facere quæ ab illis imperãtur. Nónne tũc, ò sapientissime Thrasymache cõtingit iustũ esse cõtrariũ facere eius quod tu dicebas? Quod enim potẽtioribus inutile est, subiectis quodãmodo imperat. Hic Polemarchus, Per Iouem, inquit, manifestissima hæc sunt, ò Socrates. Ita prorsus, si tu testis, inquit Clitopho, accesseris. Quid opus, inquit, est teste? Ipse enim Thrasymachus cõfitetur principes nõnunq̃ quæ sibi nõ conducãt, imperare: quæ quidẽ perfici ab inferioribus, iustũ sit. Nam facere, inquit Clitopho, quæ à principibus imperantur, iustum esse posuit, ò Polemarche, Thrasymach⁹. Etenim potẽtiori, inquit Polemarch⁹, vtile, ò Clitopho, iustũ esse posuit. Hæc autem vtraq; ponens, cõfessus est rursus quãdoq; potentiores quæ sibi vtilia nõ sunt, inferioribus imperare. Ex his autẽ cõcessionibus sequitur, vt nõ magis quod potẽtiori vtile q̃ quod inutile, iustum sit. Ad hæc Clitopho, Potentiori, inquit, vtile hoc vocabat Thrasymach⁹ quod sibi cõferre potẽtior existimarit, idq; agẽdũ esse subiectis, atq; esse iustum. Sed Polemarch⁹, Nõ sic à Thrasymacho dictũ est, inquit. Nihil, inquã, refert, ò Polemarche. Quòd si nũc ita dicit Thrasymachus, sic & nos accipiamus, & tu mihi dic, ò Thrasymache, hócne est quod iustum dicere volebas potẽtiori vtile, scilicet quod ipsi vtile videat, siue conferat, siue nõ cõferat? Itáne? Minimè, inquit. An verò tu me eũ putas, q aberret, potentiorẽ vocare cum peccat? Existimabã, inquã, te sic dicere, quãdo principes nõ esse omnino extra errorẽ, sed peccare quãdoq; cõfitereris. Sycophãta profectò es in sermonibus Socrates. Siquidem circa ægrotãtes aberrãtem, statim medicum appellas, quatenus errat. Vel cõputatorẽ cùm in ratione ponenda peccet, tum cùm peccat, secũdũ hunc errorẽ. Sed vt existimo, ita loqui consueuimus, ꝙ medicus & rationis supputator & grammaticus errat. Arbitror tamen nullũ istorũ quatenus est id quod appellamus quenq̃, peccare. Quare secũdũ exactã rationem, (quando & tu ad viuũ resecas,) nullus artifex peccat. Quisquis enim peccat, deficiẽte sciẽtia peccat, in quo sanè non est artifex. Quapropter artifex vel sapiẽs, vel princeps nullus peccat tunc eũ princeps est. Sed quiuis diceret & medicum peccasse, & principẽ peccasse. Huiusmodi igitur aliquid respõdisse me tibi existimato. Illud verò exacta ratiõe dicendum, principẽ quatenus princeps est, nõ peccare: nõ peccãtem autem, quæ optima sibi sunt, imperare. Hoc verò ijs qui sub imperio eius sunt, faciendum est. Quãobrẽ vt à principio dicebã, iustũ esse aio, quod potentiori cõducit, facere. Num tibi videor, ò Thrasymache sycophantæ instar calũniari? Et maximè quidem. Putas enim me ex insidijs inquam, te ita interrogare aggressum, vt modò interrogabã? Atqui penitus, inquit, hoc noui. Sed nihil proficies. Neq; enim me tuæ latent insidiæ: neq; cũ lateant, vim verbis inferre valebis. Minimè hoc aggrederer, ò beate, inquã. Sed nequid tale rursus nobis accidat, distingue vtrùm principẽ & potentiorem dicas secũdum vulgus, an secundum exactã rationẽ, quod & tu paulo antè dixisti: cuius vtile, cũ potentior sit, iustũ est vt à subiectis efficiatur. Exactissima, inquit, equidem ratione imperãtẽ dico, peruerte hęc tuis istis, si potes, cauillationib⁹ Socrates. Equidẽ nulla in re abs te superor, neq; enim poteris. Putásne, inquã, adeò me furere, vt leonẽ tondere audeã, & Thrasymacho insidias tendere? Certè aggressus es, inquit, cùm tamẽ nihil assequi possis. De his satis dictum fuerit, inquã. Sed mihi dicito. Qui recta ratione est medicus, quemadmodum paulo suprà ipse dicebas, vtrũ pecuniarũ conquisitor, an ægrotãtiũ est curator? Atq; de eo dicas qui reuera sit medicus. Morborũ certè curator, inquit. Gubernator aũt, qui reuera sit gubernator, & nautarũ princeps est, an nauta? Nautarũ princeps. Nihili existimo hoc esse faciendũ, ꝙ in naui nauiget, nec nautã esse vocãdum. Nõ enim propter nauigationẽ gubernator appellatur, sed ꝓpter artẽ ipsam nautarũq; principatũ. Vera loqueris, inquit. Nónne istorũ cuiq; aliquid vtile est? Est prorsus. An nõ ad hoc tendit ars, vt quod vtile sit cuiq;, inuestiget atq; præbeat? Ad hoc ipsum, inquit. Nunquid vnicuiq; arti est aliq̃d aliud vtile, q̃ vt sit quã maxime absoluta? Quomodo istud interrogas? Quẽadmodum si me rogares, an corpori satis sit esse corpus, an cuiuspiã alterius rei indigeat, responderẽ omnino indigere. Et ꝓpter hoc ars quidẽ medicinæ nũc inuẽta est, quoniã corpus debile & infirmũ est, neq; ipsum tale esse satis est. Vt ergo huic vtilitatẽ afferat, ipsa ars est inuẽta. Sed nũ tibi videor vera dicere? Vera prorsus, inq̃t. Quid aũt? ars ipsa medicinę, vel alia ars, per se quidẽ ita debilis sit, vt aliqua virtute indigeat, quẽadmodũ oculi visu, auresue auditu, ꝓpter quod in ipsis opus sit aliqua arte quæ inuestiget præbeatq; quæ ad hæc eadẽ cõferant? Verũ & in ipsa arte inest defectus aliquis, & indiget vnaquæq; ars alia arte, quæ ipsi quod vtile est, consideret, & illa itẽ alia indiget alia, ita vt in infinitũ ꝓcedatur? Vel quæq; sibi ipsa quod cõducat prospiciat? Vel neq; seipsa neq; alia indiget ad inuestigandum quod aduersus defectũ eius cõferat? Neq; enim defectus, neq; error vllus vlli arti inest. Neq; decet artẽ vtilitatẽ quærere, nisi illi rei cuius est ars. Ipsa autẽ integra & syncera semper est, quatenus quæque tota integra qualis est perseuerat. Tu igitur illa ratione exacta considera, sicne, an aliter se res habeat. Sic certè. Ergo nec medicina medicinæ prospicit, sed corpori. Ita est. Neque equestris equestri, sed equis: neq; alia vlla ars sibijpsi: non enim indiga est, sed illi cuius ars est. Sic apparet. Atqui, ò Thrasymache præsunt artes & dominantur illi, cuius sunt artes. Hoc ille quãuis ægrè, tamen concessit. Nulla ergo scientia vtilitatẽ potẽtioris inquirit aut præcipit, sed imbecillioris, & eius cui imperatur ab ea. Neq; hoc ille negabat, sed parabat ad hæc pugnare. Quum autẽ cõfessus esset, subiunxi, Nullus medicus eo ꝙ medicus est, medico cõferre studet, aut in eo aliquid præcipit, sed ægrotãti. Est enim concessum, qui verè quidẽ medicus est, eũ esse dominum corporum, nõ pecuniarum cumulatorẽ. Nónne id est cõcessum? Consensit. Nónne & exactum gubernatorem nauis nautarũ principẽ esse, non nautam? Et hoc. Haud igit gubernator talis ac princeps id

inquirit & præcipit, quod ipſi gubernatori cõferat ſed quod nautis qui ab eo regũtur. Hæc quoq; ille ægre cõfeſſus eſt. Atq; hic ego: Neq; alius vllus inquã Thraſymache in aliquo principatu, & facultate imperãs, quaten⁹ princeps eſt, quod ſibi cõferat, cogitat aut præcipit, ſed quod ſubiecto cõducat, & quæ dicit queq; facit, cũcta ad illius vtilitatẽ decorẽq; dicit & facit. Cũ huc deuentũ eſſet, omnibusq; pateret definitionẽ iuſti in cõtrariũ decidiſſe, Thraſymachus nõ reſpõdit quidẽ vt debuit, ſed, Dicito, inquit, ô Socrates, eſt tibi nutrix? Quid? inquã, nõne reſpõdere decebat magis, q̃ talia quærere? Quoniã, inqt, te negligit, & oppletas tibi nares nõ emũgit, cũ tamẽ indigeas, qui neq; pecudũ, neq; paſtoris cognoſcis officiũ. Cur iſtud inquam? Quia putas, inqt, opiliones vel bubulcos pecudũ, boũmue bonum cõſiderare, paſcereq; & colere, ad aliud reſpicientes q̃ ad dominorũ, & ipſorum vtilitatem. Et illos q in vrbibus vt decet præſunt, aliter ad eos qui ſub illis ſunt, exiſtimas reſpicere, q̃ tanquã paſtor ad oues: & aliud cogitare noctes atq; dies, quã vnde vtilitas ad ipſos proueniat. Atq; adeò procul abes ab iuſto iuſtitiaq;, & iniuſto itẽ & iniuſtitia, vt ignores iuſtitiam iuſtumq; alienũ eſſe bonũ, ac reuera, imperantis & potentioris emolumentũ, detrimentũ verò propriũ obedientis & ſubditi: iuſtitiam verò cõtrà ignauis iuſtiſq; hominibus dominari: qui autem parent, facere quæ imperãti potentioriq; conducũt, illumq; obſequio beatũ reddere, ſibi autem ipſis nõ conſulere. Cõſiderare profectò ſic decet, ô ignauiſsime Socrates, iuſtum virũ omnino minus iniuſto habere. Primũ quidẽ in mutuis cõmercijs aliquid cõtrahũt iuſtus vnà atq; iniuſtus in diſſoluẽda ſocietate ſemper minus reportare iuſtus q̃ iniuſtus reperiet. Cũ verò in rebus publicis aliqua tributa cõferenda ſunt, iuſtus plus confert q̃ ſui æquales, iniuſtus autem minus. Quãdo autẽ aliquid inde accipiẽdũ eſt, iuſtus nihil iniuſtus multa reportat. Etenim ſi quãdo magiſtratu quodã vterque fungit, ſi nulla alia iuſto iactura cõtingit, hæc ſaltem illi nõ deeſt, vt res domeſticæ deterius per negligentiã diſponãtur, ex publico autem nihil, propterea quòd iuſtus ſit, lucretur. Accedit ad hæc ꝙ domeſticos & familiares ſibi infenſos reddit, cũ illis obſequi nulla in re vltra iuſtũ velit. Iniuſto verò omnia contrà eueniunt, nimirũ quod ante dixi, eũ præ cæteris vbiq; lucrari. Hinc ergo cõſidera, ſi vis judicare quantò magis cõferat priuatim ſibi iniuſtum eſſe q̃ iuſtum. Facilimè autem diſces, ſi ad extremã perueneris iniuſtitiã, quæ iniuſtè agentẽ feliciſsimum efficit: eos cõtrà qui afficiũtur iniuria, ac neminẽ iniuſtè lædere volunt: infeliciſsimos. Eſt autem hæc tyrannis, quæ nõ paulatim, ſed ſimul omnia aliena vſurpat, & clã, & vi, & ſacra & ſancta, & priuata, & publica. Siquis verò in aliqua iſtorũ parte deliquerit depræhẽſusq; fuerit, mulctatur, & opprobrio ſubiacet maximo. Etenim ſacrilegi, fures, latrões, ſurreptores, & omnino ꝑ ſingulas quaſdã partes peccãtes, ab huiuſmodi criminib⁹ nominãtur. Sed poſt q̃ aliqs vltra huiuſmodi rapinas pecuniarũ, etiã ciues ipſos in ſeruitutẽ ſuã redegit, nõ jam tã probroſis notat vocabulis, ſed & beatus & felix vocatur, nõ à ciuibus ſuis tantũ, verumetiã ab omnibus qui eũ audiunt nequitiã omnẽ adimpleuiſſe. Nõ enim ideo vituperãt iniuſtitiã, quicũq; eã vituperãt, ꝙ iniuſtè facere, ſed ꝙ perpeti metuant. Hoc igit pacto, ô Socrates, iniuſtitia omnibus ſuis partibus abſoluta, robuſtius quiddã eſt, liberalius, & regalius, q̃ iuſtitia: vtq; ab initio dicebã, id quod potentiori cõfert, iuſtũ eſt: iniuſtũ verò ſibiipſi vtile eſt, & cõferens. Hæc cũ dixiſſet Thraſymachus, abire iam mente cõceperat, poſt q̃ quẽadmodũ balnei cuſtos ſermonẽ plurimũ maximo cũ impetu auribus noſtris infuderat. Nõ tñ hoc permiſerũt qui aderãt, verũ coẽgerũt & permanere, & afferre eorũ quæ dixerat rationẽ, egoq; in primis vehemẽter rogabã: O beate Thraſymache quaſi ſermõe iacto abire feſtinas prius q̃ abũdè vel doceas, vel diſcas, ſitne hoc vt dicis, an ſecus. An forte putas paruã quandã rem te aggreſſum eſſe definire? nõ autẽ rationẽ vitę quam ſiquis noſtrũ acceperit, q̃ optimè viuat? An ego, inquit, putẽ iſtud aliter ſe habere? Videris, inquã, nullã de nobis curã gerere, neq; cogitare vtrũ peius viuamus, an melius, id neſcientes quod tu te ſcire affirmas. Sed, ô bone vir, libẽter hoc nobis oſtẽde. Neq; enim malè locaueris beneficiũ, quod nobis q tot ſimus, cõtuleris. Dicã eqdẽ quod ſentio. Nequaq̃ mihi perſuades, iniuſtitiã maius quàm iuſtitiam lucrũ afferre, etiam ſi omnis ei licentia præbeatur, vt quæcũq; cupit, efficiat. Sed ô bone, Eſto iniuſtus aliquis, poſsitq; iniuriã facere vel furtim, vel vi, nõ tñ mihi perſuades maius eſſe in ipſa iniuſtitia lucrum. Qua quidem in ſententia nõ ego tantùm fortaſſe, ſed alius aliquis noſtrum eſt. Perſuade itaq; nobis beate vir non rectè iuſtitiã pluris quàm iniuſtitiã feciſſe. Quomodo, inquit, amplius perſuadebo, ſi his quæ modò dicebã, non es perſuaſus? Quidnam vlterius faciã? An in animum tibi ſermonem inpingam? Minimè, inquam, per Iouem. Sed hoc primum velim vt dictis maneas: vel ſi quid immutare vis, hoc palã facias, neue nos decipias. Nũc autẽ vides Thraſymache vt ſuperiora iterũ reſumamus, quod cũ primò verũ medicũ definiſſes ægrotantiũ curatorẽ, deinde nõ ita ſyncere paſtorẽ definiendũ putaſti, vt quatenus paſtor eſt duntaxat cuſtodiat. Imò paſcere ipſum oues quãtum eſt paſtor arbitraris, nõ ad ouium vtilitatẽ, ſed ad voraginem potius, nõ tanquã paſtorem, ſed conuiuã qui veſci debeat, vel pecuniæ ſtudioſum q ſit võditurus. Profectò paſtorali arti nihil aliud curę eſt, q̃ vt id quod cuſtodit, ſe optimè habeat. Nã ipſi quaten⁹ vera paſtoralis facultas eſt, nihil deeſt quo minus ſufficiẽs ſit & optima. Sic ego putabã neceſſe eſſe nos cõfiteri, vnũquẽq; principatũ in eo quod principatus ſit, nullius alterius bonũ proſpicere, niſi eius quod ſub illo ſit, & ab eo curetur, ſiue priuatus ſit ſiue publicus. Tu aũt principes in ciuitatibus, q verè principes ſint, volẽtéſne magiſtratibus fungi putas? Nequaq̃, inquit, puto, ſed certè ſcio. Quid verò, inquã ego, alios principatus, nõnne noſti neminẽ volẽtẽ accipere, ſed præmiũ ex his requirere, quaſi nulla ſibi ex imperio tali, ſed ſubiectis poti⁹ ſit vtilitas proũetura? Dic age, inq̃, nõnne quaſlibet inter ſe artes diuerſas ex eo dicimus, quòd diuerſam inter ſe habent potẽtiã? Neq; enim, ô beate, præter opinionẽ reſpõdeas, vt aliquid perficiamus. Hoc ipſo videlicet alterã. An nõ vtilitatem vnaquæq; propriã nobis aliquã præbet, & nõ cõmunẽ cũ alia? quẽadmodum medicina quidem ſanitatem, gubernatoria in nauigãdo ſalutẽ, aliæq; ſimiliter? Prorſus quidem. Nõnne & pretiũ mercenaria? hæc enim illius potentia, an medicinã tu et gubernatoriã eãdẽ vocas? vel ſi quidem velis abſolutius definire atque diſtinguere quemadmodũ ſtatuiſti, etiã ſiquis nauem gubernans

bernās sanus efficiatur, eo quòd sibi nauigatio cōferat, nihilo magis tamē ob hoc gubernatoriā ipsam medicinā vocabis? Nō certè. Neq; etiā, vt arbitror mercenariā, siquis mercenarius ipso ministerio sanus efficiatur. Neq; hāc. Quid autē? Medicinā mercenariā, siquis medicās quæstū faciat? Minimè. Nōne & vtilitatē cuiuslibet artis propriā quandā esse cōcessimus? Esto. Siquā igitur vtilitatem communiter nāciscuntur omnes artifices, patet ꝙ communi quodā vno eodemq; vtētes, ex eo vtilitatem huiusmodi nāciscuntur. Videtur. Dicimus autem artifices mercedem accipientes, vtilitatem cōsequi ex eo ꝙ mercenaria arte vtunt. Vix assensus est. Nō igit à sua arte cuiq; vtilitas hęc, scilicet pręmij acceptio prouenit. Sed si volumus diligēter inquirere, medicina quidē sanitatē parit, mercenaria quæstum, & architectura ædificiū, quæstuaria verò hāc secuta, mercedem, & reliquæ omnes similiter. Suū porrò quæq; opus perficit, & cōfert illi ad quod est inuenta. Si autē præmiū ipsi nullū detur, nūc artifex vtilitatē ab arte aliquā accipit? Nullā. An igitur neq; etiā prodest tunc cùm gratis operatur? Ego quidem existimo. Nōne igitur, ô Thrasymache, sicut iā manifestū est, nulla ars nullusq; magistrat' sibi quidē vtilitatē parit, sed quemadmodū in superioribus dicebamus, quòd subiecto cōfert, paret & imperat, inferioris illius cōmodū semper nō superioris inspiciens? Ob hęc itaq; ego modo, ô chare Trasymache dicebā, neminē volētem imperium suscipere, & alienorū malorum vltro emēdationem aggredi, sed præmiū quærere, quoniā qui ex arte rectè acturus sit, nunquā in suum agit cōmodum, secundū ipsius artis imperium, sed ad inferioris vtilitatem. Quāobrem, vt videtur, præmium ponēdum est ijs, qui libenter gubernaturi sint, seu argentū, siue honor, siue pœna, nisi imperiū capiāt. Quomodo istud ais, ô Socrates? inquit Glauco. Equidē duo præmia noui, mulctā verò quam dicas, & quomodo in mercedis parte ponas, nō noui. Ergo optimorum, inquā, præmium ignoras, cuius gratia imperāt optimi viri, quoties volunt imperare? An te latet & ambitiosum esse & auarū probro haberi atq; esse? Noui equidem, inquit Glauco. Hac ergo de causa, neq; pecunia, neq; honore ducti, boni homines imperare volūt. Neq; enim apertè pecuniā magistratus præmium accipientes, mercenarij vocari volunt: neq; clāculū, fures. Neq; rursus honoris causa. Nō enim ambitiosi sunt. Oportet igitur necessitatem illis imponi & mulctam, si futurum est vt velint magistratum accipere. Quamobrē videtur turpe haberi, vt quis sponte ad imperandum accedat, neq; expectet necessitatē. Maxima verò mulctarū est, deterioris imperium ferre, nisi ipse imperare velit. Hanc vtiq; pœnam timentes, magistratus capere probi homines mihi videntur, siquando capiunt: & tūc ad eos accedunt, non tanquam ad emolumētum aliquod, neque tanquam ex his voluptatem aliquam capientes, sed tanquam ad rem necessariam, cum neq; melioribus, neque similibus se committere valeant. Quippe si bonorum virorum extaret ciuitas, in ea, vt arbitror, haud aliter non imperādi gratia pugnaretur, quā nunc certetur imperādi cupiditate: ibiq; pateret, reuera legitimū principē non suipsius, sed eius qui sub ipso est, cōmoditatem respicere. Quare vnusquisq; qui nō amens sit, potius eliget aliū sibi prodesse, quàm dum alijs ipse cōtulit, sese negotijs implicare. Hoc igitur ego Thrasymacho nullo pacto concedo, iustum quidem esse, quod potentior vtile est. Verùm hoc deinceps cōsiderandum, multo autē mihi maius videtur esse quod nunc Thrasymachus dicit, cū iniusti vitam meliorē vita iusti esse affirmet. Tu itaque, ô Glauco, vtrum istorū tanquam verius eligis? Iusti, inquit Glauco, vitam potiorem existimo. Audisti, inquam ego, quot paulo antè iniustæ vitæ bona Thrasymach' numerabat? Audiui equidem, inquit. Non tamē assentior. Visne illi monstremus siquo modo possumus, vera eū minimè dicere? Quidni velim? inquit ille. Si orationem contrariā orationi illius obijcientes, quasi cōparatione quadā proposita, enumeremus quot insuper bona qui iustus sit consequaꝛ, ac ille rursus cōferat sua, oportębit vt tertius aliqs enumeret iterū metiaturq; bona, quotcunq; vtriq; in vtroq; colligimus, atq; ita iudicibus quibusdā altercationem hanc dirimentibus opus erit. Sin autē, quemadmodum nuper cœpimus, alternis cōcessionibus adductis in medium, rē ipsam discutiamus, oratores ipsi nos simul & iudices erimus. Sic, inquit, omnino est. Vter tibi modus magis placet? Iste, inquit. Age igitur, ô Thrasymache, respōde nobis à principio. Affirmas tu quidem extremā iniustitiam extrema iustitia vtiliorem esse? Affirmo equidem, inquit, & rationem attuli. Quid ad hoc? Nunquid istorū vnū virtutem, alterum vitium vocas? Quidni? Nōnne iustitiam quidem virtutem, iniustitiā autem vitiū? An istud fateri vir lepide mihi cōuenit, qui iniustitiā prodesse dicam, iustitiam minimè? Quid ergo? Cōtrarium, inquit ille. An forte iustitiā vitiū appellabis? Nō, sed valde generosam stultitiā. Iniustitiam ergo nequitiā vocas? Ne istud quidē. At bonum cōsilium sagacitatemq;. Num iniusti viri Thrasymache, prudētes ac boni esse tibi vident? Quicunque videlicet ciuitates iniuria afficere possūt, & nationes sibi subijcere. Tu autē me fortasse loqui putas de his, qui loculos clanculum secant, prosunt & hæc quidē, si lateāt, sed æstimatione digna nō sunt. Imò quæ paulo antè dicebam. Equidem quod vis intelligo. Sed admodum miror, si in parte virtutis & sapientiæ iniustitiā ponas, in contrarijs vero iustitiam. Omnino sic pono. Solidius hoc iam, ô amice, neq; amplius inuentu facile quod quis dicat. Si enim cōducere quidē iniustitiam posuisses, vitium tamen vel turpe quoddam esse ipsam cōfessus esses, quemadmodum alij quidam, aliquid ad hæc secundum ea quæ existimantur dicere possemus. Nunc aute perspicuum est dicturum esse te & pulchrum & robustum quiddam iniustitiam esse, cæteraq; illi daturum omnia, quæ nos iustitiæ tribuimus, quādoquidem & in virtute, & in sapientia ponere eam non dubitasti. Verissima profectò vaticinaris. Nō tamen desistendum est inquirere disputādo, quoad te putē quæ cogitas dicere. Mihi nāq; videris Thrasymache, in præsentia minimè cauillari, sed quæ tibi vera videnꝛ, afferre. Quid tua refert, siue ita videatur mihi, siue nō videatur, cùm rationem meā non cōfutes? Nihil certè. Sed hæc præterea mihi respon de: An iustus videatur tibi plus iusto habere velle. Nullo pacto. Non enim vrbanus esset vt nunc & simplex. Quid autem? plúsne iusta actione? Neque iusta etiam actione. Iniusto autem vtrū dignū putaret plus habere, idq; iustū existimaret, vel cōtrà? Existimaret vtiq;, dignūq; putaret, sed nō posset. Atqui ego isthuc nō interrogo, sed vtrū iusto qdē plus habere neq; dignū putet, neq; velit iust': iniusto aūt cō-

trã. Sic est profectò. Quid autem iniustus? An æquum censet plus habere & iusto & actione iusta? Quidni? cùm omnibus plus habere se dignũ existimet. Nũ igitur & iniusto homine iniustaq; actione, iniustus plus habebit, & certabit vt in habendo omnes exuperet? Vera hæc sunt. Sic itaq; dicimus. Iustũ quidem simili non plus habere velle, plus autem dissimili: Iniustũ vero vtroq; plus accipere velle. Rectè dixisti. Atqui prudens & bonus, iniustus ipse est: iustus autem, neutrũ. Rectè & illud. Ergo prudenti & bono similis est iniustus, iustus aũt minimè. Quid obstat, inquit, quominus qui talis talibus quoq; similis sit: qui verò non talis, similis non sit? Ais bellè. Talis igitur est vterq; ipsorum, quales hi quibus similis est. Quid tũ? inquit. Sit ita sanè, sed dicas Thrasymache, vtrũ musicũ aliquẽ voces, aliquem verò non musicum. Equidem. Vtrum isto rum prudentẽ, vtrum imprudentem? Musicum sanè prudentem, expertẽ musicæ imprudentẽ. Nónne in quibus prudentem, in eisdẽ & bonum: in quibus imprudentem, & malũ? Nempe. Eodemq; pacto de medico dicemus? Eodem. Videtur tibi vir optime, cùm musicus vir lyrã tẽperat, velle in intensione & remissione chordarũ, musicum virum exuperare, vel dignũ putare, vt eo plus assequatur? Minimè. Expertẽ verò musicæ superare cõtendit? Necesse est. Quid medicus? in cibo aut potu dicésne plus assequi, quã aut medicus alter, aut res ipsa cupit? Nequaquam. Plus autem quàm medicinæ artis imperitus? Proculdubio. Vniuersas deniq; cõtẽplare sciẽtias & inscitias, siquis tibi videtur, qui quidem scientiã habeat, plus sumere velle vel dicẽdo, vel faciendo, quàm alter sciens, non autẽ eadem ad actionem eandem quæ & ille qui ipsi similis est. Fortasse sic se res habeat, necesse est. Quid aũt indoctus? nõne plus docto sibi assumere vellet, atq; etiã indocto? Fortasse. Sed doctus, nónne sapiens? Concedo. Sapiens autem, nónne bonus? Et istud etiã.

Bonus ergo & sapiens nõ volet plus sibi quàm sui similis vendicare: plus tamen quàm dissimilis & cõtrarius volet. Videtur. Malus autem & indoctus tam simili quàm dissimili sibi plus arrogabit. Apparet. Nõne iniustus Thrasymache, plus vsurpare cõtendit, quàm vel similis, vel dissimilis? An ita dicebas? Dicebam equidem. Iustus autem simili quidem non plus volet, sed dissimili. Fateor. Est itadem non plus volet... Est itaque similis, iustus quidem sapienti & bono; iniustus autem & malo & inscio. Apparet. Atqui concessimus, talẽ vtrũq; esse, qualis sit is cui similis est vterq;. Concessimus planè. Iustus itaq; nobis bonus esse sapiensq; apparuit: iniustus autẽ indoctus & malus. Hæc omnia concessit Thrasymachus, nõ tamen ea facilitate qua ego nũc refero, sed vix atq; pertractus plurimo cum sudore: erat quippe tũc æstas. Et vidi ego tũc primũ quod nunquam antea videram, erubescẽtem Thrasymachum. Cùm igitur cõstituisset iustitiã & virtutẽ esse & sapientiam, iniustitiã verò vitium & inscitiam: Maneat, inquã, hoc ita nobis. Dicebamus autem validũ ac potens quiddam iniustitiam esse. Nónne meministi Thrasymache? Memini equidem, inquit. Sed mihi quæ nunc dicis, non placent: habeoq; aduersus ea quæ dicam, quæ si adducerem, certè noui te esse dictur ũ me cõcionari. Quare aut sine me dicere quæ velim: aut si tu vis interrogare, interroga. Ego autẽ tibi, veluti aniculis fabellas narrantibus, assentiar, & annuam, & abnuam. Nullo pacto præter sententiam tuam. Vt tibi in omnibus gratificer, postquã non finis loqui, an quid aliud vis? Nihil per Iouẽ, si istud feceris, sed facito: ego aũt interrogabo. Interroga iam. Hoc interrogo nũc quod & paulo antè, vt ordine suo in sequenti sermone cõsideremus, quomodo se iustitia aduersus iniustitiã habeat. Dictũ enim est potentiorem atq; robustiorẽ esse iniustitiã iustitia. Nunc autem quid noui affers? Si quidem sapientia & virtus est iustitia, facilè, vt arbitror, apparebit robustior esse quàm iniustia, quandoquidẽ iniustitia inscitia est, nec vllus hoc ignoraret. Verũ nõ ita simpliciter agere cupio, sed hac via cõsiderare. Ciuitatémne aliquam affirmares iniustã esse? & alias ciuitates velle iniustè in seruitutẽ redigere, seruasq; sub se multas habere? Cur nõ? Imò vero hoc summoperè faciat illa quæ præstantissima erit, & quæ ad extremã peruenerit iniustitiam. Intelligo equidem quod tua hæc erat oratio. Sed hoc circa istam considero, vtrũ hæc quæ præstantior sit ciuitas ciuitate, absq; iustitia hanc sit potentiã habitura, vel necesse sit vt habeat eũ iustitia. Si quidẽ, vt tu paulo antè dicebas, iustitia ipsa sapientia est, necesse est eũ iustitia. Sin autẽ vt ego, sine iustitia. Respõsionibus tuis, ô Thrasymache, valde delector, quoniã nõ modò annuis, & abnuis, sed & preclarè respondes. Tibi, inquit, gratũ facio. Facis tu quidem bene. Sed in hoc quoq; gratificare mihi, & dicito. An cẽses ciuitatẽ aliquã vel exercitũ, seu latrones, siue fures, vel aliũ quemuis cœtum hominum iniustè aliquid vnà aggredientium, perficere posse quicquã, si iniuria inuicem se affecerint? Nequaquam. Quid autem si ab iniuria abstinuerint? Nõnne magis? Prorsus. Seditiones naq; Thrasymache, iniustitia, inimicitias cõtentionesq; inter illos parit: iustitia verò, cõcordiã & amicitiã. Nõnne? Esto, ne à te dissentiamus. Bene agis vir optime. Sed mihi & hoc dicito. Si hoc iniustitiæ opus est, vbicũq; insit, odiũ gignere, nõne inter liberos & seruos si fuerit, efficiet vt inter se odia atq; contentiones exerceãt? nulloq; pacto possint aliquid ex cõmuni concordia facere? Omnino.

Quid autem? Si inter duos hęc sint, nónne dissentient inter se, insequẽturq; odijs, & inimici erũt & sibi & iustis? Erũt sanè. Sin autẽ in vno insit, ô mirifice vir, iniustitia, nõnne ipsius potẽtiã dissipabit? Vel nihil minus habebit? Nihil minus habeat. Nõ ne talem aliquam vim habere videtur, vt cuicunq; insit, siue ciuitati, siue genti, siue exercitui, siue alteri cuilibet, primò quidẽ impotens reddat id cui inest aliquid secum agẽdi, propter dissensionem atq; discordiam: deinde inimicum efficiat ipsum & sibi & contrario cuilibet, atq; iusto? Nõnne ita? Ita. At qui & in vno si fuerit, hæc eadem faciet omnia quæ natura sua facit. Primùm quidem impotentem agendi eum reddet, quum secum ipse dissentiat, neq; sibimet constet. Deinde & sibi & iustis faciet inimicum. An non? Certè. Iusti autem, ô amice, sunt & dei? Sint. Ergo deis inimicus erit, Thrasymache, vir iniustus: iustus autem, amicus. Satia te Socrates pro libidine, orationis epulo. Non enim tibi aduersabor, ne istos mihi infensos reddam. Age itaque, reliqua conuiuij adhibe, quemadmodum paulo antè respondens. Constat profectò, sapientiores, meliores, potentiorésque ad agendum, iustos esse: iniustos autem ne inter se quidem tractare quicquam posse. Verùm quod dicimus validissimè, in commune simul aliquid conficere illos posse, qui omnino iniusti sunt, haud omnino

verum

verum est. Non enim abstinerent ab iniuria mutuò inferenda si prorsus iniusti essent. Sed liquet in ipsis esse iustitiam quandam quæ ipsos ita afficiat, vt se inuicem lædere nolint nec alios quibus cum versantur: & per quā agunt quæcunq; agunt. Impulsi autē sunt ad iniustè agendū, iniustitia, cū seminali essent. Nā qui ad summū nequitię & iniustitię peruenerūt, perficere omnino nihil possunt. Hæc quidem ꝙ ita se habeant, non aūt vt tu suprà ponebas, intelligo. Vtrū autē & melius viuant iusti quā iniusti, & feliciores sint, (quod quidē postea considerare proposueramus) cōsiderandū est. Et, vt mihi quidem videtur, hoc ex his quæ diximus, sequitur. Sed tamen melius considerandum. Non enim de re quadam vili spernendaq;, sed quónam modo viuendum sit, habetur oratio. Considera iam. Ecce considero. Dic igitur, opúsne equi tibi aliquid esse videtur? Mihi quidē. Num hoc quidem diceres, & equi & alterius cuiuslibet opus, quòd vel solo illo, vel maximè quis faceret? Haud intelligo. At hoc modo. Aliáne re quàm oculis vides? Minimè. Quid verò? aliáne audires quàm auribus? Nequaquam. Ergo hæc horū opera rectè diceremus. Rectè. possétne gladio, & scapello, & multis alijs, vitis palmites amputare? Quidni? Veruntamen non ita commodè vt falce ad vsum hunc fabricata. Est vt dicis. Ergo nōne hoc istius opus esse dicemus? Dicemus profectò. Existimo melius te nunc tenere, quæ paulo antè dicebam, quum interrogarem an id cuiusq; opus esset, quòd vel solo illo, vel melius quàm cæteris efficitur. Intelligo iam. Idq; mihi cuiusq; opus esse videtur. Age, inquam. Nónne & virtus tibi esse videtur, cui aliquod opus adscribitur? Reuertamur igitur ad priora. Oculorum dicimus esse opus aliquod? Certè. Ergo nónne & virtus oculorum est? Et virtus. Quid autem? nónne opus aliquod est aurum? Est. Est ergo & virtus? Est. Nónne de reliquis omnibus eodem modo dicendum? Eodem. Nunquid oculi opus suum pulchrè aliquando exercerent, virtutem propriam non habentes, sed pro virtute vitium? At quomodo? Cæcitatem nanque fortasse pro visu dicis. Quæcunq; illorum sit virtus, nam ad præsens non id quæro, sed vtrùm propria virtute rectè suum opus exerceāt, vitio verò nō rectè. Vera loqueris. Nónne & aures sua priuatæ virtute malè suum opus exercebunt? Malè. Idémne sentimus de reliquis omnibus? Idem. Age & hæc pręterea contemplare. Estne animę aliquod opus, quod nulla re alia faceres, veluti curare, imperare, consulere, & alia generis eiusdem? An hæc alteri rei quàm animæ iure tribuere possemus, dicerémusq; ipsius propria esse? Nulli alteri. Quid autem ipsum viuere? An non animæ opus esse dicemus? Maximè. An non & virtutem quandam animæ esse dicimus? Dicimus. An anima quandoq;, ô Thrasymache, propria virtute priuata, opera sua bene explebit? Vel nullo modo poterit? Non poterit. Necesse est igitur malam animam malè imperare atq; curare, bonam verò hæc omnia bene facere. Necesse. Concessimúsne virtutem animæ iustitiā esse, iniustitiā vitium? Concessimus. Iusta ergo anima iustusq; vir bene viuet, iniustus autē malè. Ita secūdū rationem tuam apparet. Qui aūt bene viuit, beatus est & felix. Qui malè, contrà. Quidni? Igitur iustus felix est, iniustus miser. Sint. At miserum esse non prodest, prodest autem esse felicem. Proculdubio. Nunquā igitur, ô beate Thrasymache, vtilior erit iniustitia quā iustitia. His epulis crassatus fueris in * Dionysijs, ô Socrates. Apud te quidem comedi Thrasymache, postquā mitior mihi effectus es, difficilisq; esse cessasti. Non tamen abundè vesci contigit, atq; id mea quidē causa potius quàm tua. Nam queādmodum epularum auidiores homines incōtinentesq; rapiunt semper quodcunq; in conuiuio superfertur, gustantq; illud antequā prioribus dapibus satis vescantur: ita & ipse, vt mihi videor, prius quā inuenirem quod principiò fuit propositum, quid ipsum videlicet iustū sit, eo prætermisso ad considerandum me contuli, vtrū prauitas sit & inscitia, siue sapientia virtusq;. Ac postremò incidente oratione illa quę asserebat, vtilitatem iniustitiam esse iustitia, non me continui, quin ab illo ad hoc descenderē. Quapropter mihi in præsentia ex hac disputatione contingit, vt nihil norim. Quando enim iustum quid sit ignoro, nullo pacto sciam virtúsne sit an contrà, atq; vtrùm qui id possidet, beatus sit, vel non beatus.

* Dianæ festo, ex strabone.

SECVNDVS DIALOGVS DE REPVBLICA.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

SECVNDVS dialog⁹ à trina exorditur diuisione bonorum. Bonum profectò idem est atq; expetendum. Expetimus autē aliquid suiipsius gratia tātum, vt voluptates & gaudium. Aliquid alterius solum gratia, qualia quæcūq; laboriosa sunt. Aliquid & gratia sui, & aliorum quæ inde sequuntur, ceu cognitionem ad prosperam valetudinem. Iustitiam verò dicit, cum aliorum ex ea sequētiū, tum vel maximè suiipsius gratia expetendam. Sed antequam de iustitia perfecte quicquam definiatur, Glauco, quæ prætermissa sunt à Thrasymacho, pro iniustitiæ patrocinio copiosius elegátiusq. prosequitur, adde & modestius. Ait enim, nō q̄a ita sentiat, sed vt prouocet Socratem ad iustitiam acrius defendendam, iniustiam se laudaturū. Similia quædam habemus & in Gorgia. Post eū Adimātus, & primū pro iustitia verba facit. præmia illi & humana tribuens & diuina, vbi notabis religiosa quædā mysteria poëtarum. Deinde nonnulla pro iniustitia adducit in medium, personā videlicet, & Socratis. & Thrasymachi referēs, addens etiam se non iustitiam vituperare velle, sed quodammodo Socratem irritare. Optat autem laudes audire iustitiæ, quæ non ab externis, sed ab intrinseca iustitiæ natura ducantur, quales afferri ab alijs non cōsueuerint. Tu verò animaduerte non temęre Platonem multa hic rursus ad poëtas sacerdotesq; pertinētia posuisse, ostendit enim in his sæpe à poëtis sæpius à malis sacerdotibus peccandi licētiam prouenire. Vbi gentiū superstitiones irridet. Præterea haud ab re in his libris omnium sibi charissimis charissimas sibi personas inseruisse, Glauconem Adimantumq; fratres eius, patremq; Aristonem. Rursus Socratem nihil in omni eius vita propensius contemplatum, quàm seclusis externis affectibus, quidnā sit, quidue faciat virtus ipsa, vitiūq; in animo. Quod q̄dē & spōte & ꝓuocatus deinceps de iustitia & iniustitia demōstrabit. Sed ego hic iniuste nimiū prætermisi mirū illud iustitiæ pręmium ex Musæi mente adductum, perpetuā inquam ebrietatem. Quod quidem Musæus accepit ab Orpheo, idipsum per Dionysij sacra significante. Hoc illi ꝓphetico simile: Inebriabor ab vbertate domus tuæ. Ebrietas ergo fit duplex. Altera quidā sub luna, Letheo inducta potu: ꝑquā anima extra se posita, & infra se posita obliuiscitur diuinorū circa terrena detētās. Altera verò super lunā nectarea proueniens potione, per quā animus extra se positus, supra se positus morborū mortaliū obliuiscit, suscipiēsq. diuina quasi primo illorū splendore caligat: siue potius saporē gustans nouo quodā calore è priori habitu permutat. Mox verò perspicue cernit gustatq. saluberiter, imò verò nutritur. Profectò idea diuina per quàm factus est animus, redeunti illabitur animo, ceu gustui sapor. Ab eo primū suauiter siquid alienum est, diluit. Deinde penitus implet, magisque implendo delectat. Tertiò redigit

in

in seipsam inæstimabili voluptate perfundēs. Vbi animus ex anima primũ factus est intellectus, ex intellectu deniq. Deus. Neq. vlterius sicut prius sapit, neq. quæ prius, sed sapit aliter atq; alia. Et quemadmodum apud nos imaginatio vehemēs mouet formatq; corpus, & ibi corpus subiectum animæ sensusq; eius à potentissima cogitatione mētis mouetur protinus & formatur, adeò vt ineffabili dulcedine mētis mirabiliter & sensus dulcescat & corpus. Sed iam ad iustitiam reuertamur. Hāc Socrates, tanquam disputationis suę finem atq; obiectum, per singula quærens, quia difficile inueniretur in animo, prius quærit in ciuitate, tanquam in ea manifestiorem futuram, vt per hāc demum, animi iustitiam manifeste definiat. Vt autem iustitiam in ciuitate considerare queat, cōstituit ab initio ciuitatem, dicens primo quæ sit eius origo, scilicet indigentia mutua, deinde quę materia, scilicet res artesq; necessariæ, postremo quę forma, videlicet regula victus, legitimaq. gubernatio. Et videto quantum laudet vitā sobriam, quantum vituperet delicatam atq. luxuriosam. Illa quidē sana atq. sufficiens, hæc autem insana & indigens plurimorũ. Deniq; quum ob hanc nascatur bellum, opus est in eiusmodi ciuitate militibus. quapropter ad diligentēmilitaris artis institutionem descēdens, quot necessaria sint militi strenuo & custodi patrię, accurate prosequitur. In omnibus verò memēto, neminem ad diuersa aptissimum nasci posse. Ideoq; nullũ diuersas artes exercere debere. Præsertim quum ex alterius opere, opus impediatur alterius. Oportere & vnumquenq. artem suam statim à puero & per omnem vitam cōtinue exercere. Præterea militem patriæ custodem talem & nasci et educari debere, vt canũ instar & erga notos sit mitis, & aduersus ignotos ferox, semperq; vigil & sagax. Proinde asserit Socrates principium cuiuslibet operis maximum quiddam esse, in tenera præsertim ætate facile vtrinq. formabili. Idcirco futuros milites à teneris vnguiculis & secundum animum primo per musicam, & secundum corpus deinde per gymnasticam rite format, sub musica compræhendens fabulas quoq. poeticas. Quas præcipit assidue puerorum auribus adhibere. Sed tales solum, quales ad militare studium quasi præludia quædam & prouocent & erudiāt. Similiterque cæteros his à pueria fabulis iubet assuefieri, quæ studio potissimũ futuro conducat. Contrarias verò longius arcet. Id verò maximum est præceptum. Detestatur mox poeticam impietatem turpia de dijs fingētem. Atque eiusmodi audiri fabulas prohibet. Subiungit geminas theologiæ figuras. Primam, Deum omnino bonum esse, bonorumque duntaxat causam. Mali vero nullius causam esse Deum. Item siquem Deus punit, punire gratia boni. Secundum vero, Deum esse penitus immutabilem, ex eo quod simplicissimus, potētissimus, optimus, sapientissimus. Quo fit vt neget Deum aliquādo quenquam fallere, vel fictis simulacris, vel signis atque verbis. Neque enim in varias mutatur formas, neque cum nō mutetur, simulat permutari. Conclude librum aurea quadam sententia. Mendacium maximè omnium & dijs & hominibus est odiosum. Quod si mendacium in sermone odiosum est, idque simulacrum est mendacij ipsius quod est in animo, nimirum mendaciũ quod in animo est, & dijs & hominibus est admodum odiosum. Eiusmodi verò mendacium est ignorātia, per quam circa rerum veritatem sibimet animus ipse mentitur. Quoniam vero veritas ad id quod esse dicitur, spectat, ideoque falsum ad non esse declinat, merito mēdax quatenus in falsum labitur, eatenus in nihilum quoque prolabitur.

HAEC quum dixissem, à disputatione liberatum me esse putabam: verum hoc, vt videtur, procemiũ modò fuit. Glauco enim & semper aliàs vir certè ad omnia fortissimus, & tunc quidem Thrasymachi defatigationem haud probauit, sed dixit: Vtrũ, ò Socrates, nobis persuasisse videri cupis, an reuera persuadere, quòd omnino præstet iustũ esse quàm iniustum? Ego quidem, si in mea optione esset, reuera persuadere mallem. Non igitur facis, inquit, quod vis. Dic enim mihi, videturne tibi huiusmodi aliquid esse bonum, quod quidem eligeremus, haud certè quæ ex eo sequantur cupiētes, sed ipsum gratia ipsius amantes? quemadmodum gaudere, & voluptates quæcunque sine nocumēto sunt, & quę in posterum nihil præter gaudium allaturæ sint eas habenti. Mihi sane videtur, inquam, esse aliquid tale. Quid autem? estne aliquid, quod & ipsum gratia ipsius, & eorũ quæ ab eo fluunt, amemus? Quēadmodum sapere, videre, valere, hæc enim huiusmodi propter vtrunq; amplectimur. Certè, inquā. Tertiũ autem vides, inquit, genus boni, in quo est exerceri, ægrotantem curari, medicationemque & pecuniariā exercere? Hæc vtiq; laboriosa fatemur esse, prodesse autem nobis. Et ipsa quidem sui gratia nunquam expeteremus, sed quæstus & aliorum quæ ab eis proficiscuntur gratia. Est hoc planè, inquam, genus tertium. Quid tum? In quònam istorum, inquit, iustitiam ponis? Mea quidem sententia in pulcherrimo, quòd tā propter seipsum quàm propter ea quæ efficit, ab eo qui beatus sit futurus, expetitur. Haud ita multis videtur, sed laboriosi generis esse, quod quidem propter præmia & honores & gloriam sit expetēdum, propter seipsum autem tanquam difficile fugiendum. Noui equidem isthuc multis videri, quocirca iampridem à Thrasymacho quasi tale quiddam sit, vituperatur: iustitia verò laudatur sed ego hebes sum, vt videor. Age itaque & me audi, inquit, si tibi quoq; hæc videantur. Thrasymachus nempe prius quàm oportet tanquam serpens carminibus delinitus abs te fuisse videtur. Mihi autem nondum ex sententia vtrunq; demonstratũ est. Cupio enim audire quid sit vtrũq; & qualem vim habeat ipsum secũdum seipsum existens in animo: præmia verò, & quæ ex ipsis proueniunt, mittere. Sic igitur faciam, si & tibi placet. Renouabo equidem Thrasymachi orationem, & primùm dicam cuiusmodi iustitiam esse dicant, & vnde exortam fuisse velint. Secundo verò loco, omnes quicunq; iustitiam colunt, inuitos quodam modo eam sequi, tanquam rem necessariā, sed non bonā. Tertiò, merito id agere. Multo ergo melior iniusti vita quàm iusti, vt tradunt. Mihi quidem, ò Socrates, nō ita videtur. Ambigo tamen plerunq;, quia obtũdor quotidie Thrasymachum aliosq; innumeros audiens. Orationem verò pro ipsa iustitia quòd melior quàm iniustitia sit, ex nullo adhuc audiui vt vellem. Cuperē quippe iustitiam ipsam secundum seipsam audire laudatam, maximè verò ex te hoc me arbitror auditurum. Quapropter dicam latius iniustam vitam laudans, dicēdoq; ostendam tibi, quònam maximè modo audire te velim, vituperantem quidem iniustitiam, iustitiā verò laudantem. Sed vide an hoc tibi placeat. Maximè, inquā, omniũ: de qua enim sæpe quis sanæ mentis libentius & audiat & dicat? Pręclarè, inqt, loqueris. Enimuerò quod primum de hoc dicere pollicitus sum, iam audi quale sit, & vnde sit orta iustitia. Natura quidem dicũt iniuriam facere bonum esse, iniuria autem affici malũ, sed longe plus mali esse in patiendo iniuriam, quàm in inferendo boni. Quamobrē postquàm vicissim iniuriam & intulerint & acceperint, & vtrunq; gustauerint, qui nequeũt vitare illud, cōsequi operępretium fore ducunt, vt ita inter se paciscantur, vt neque inferri, neq; accipi possit iniuria: hincque volũt originem habuisse leges, placitaque ipsarum, & nominata esse præcepta legum legitima atque iusta. Hanc itaque iustitiæ originem & substantiam esse volunt, quæ media quodammodo sit optimum inter & pessimum. Quandoquidem optimum est inferre iniuriam, nec dare pœnas: pessimum verò pati, nec vlcisci posse. Iustum ergo horum in medio constitutum amari non tanquam bonum: sed ex imbecillitate iniuria

in inferendi tanquam iniuriarum inferendarũ obstaculum. Eum sanè qui hoc efficere posit, vereque sit vir, cum alio pacisci nũquam decernereque ne vltro citroq; iniuria inferatur, alioquin insaniret. Hæc est, ô Socrates, natura iustitiæ atq; huiusmodi & ex talibus, vt ferunt, progenita. Quòd autem qui iustitiam seruant, inuiti id agant, cùm iniuriam inferre nequeant, planè perspiceremus, si tale quiddam animo fingeremus: si vtriq; licentiam largiremur quodcunq; liberet agendi, & iusto pariter & iniusto: deinde ponè sequeremur, explorantes quò rapiat vtrunq; libido: depręhẽderemus profectò iustum plus habendi auiditate compulsum ad eadem se atq; iniustum conferre. Hoc siquidem natura omnis vt bonum expetit, lege autem ac vi ad æqualitatem seruandam ducitur. Erit autem licentia quam dico, talis istis si detur, qualem aliquando ferũt fuisse Gygæ Lydi ꝓgenitori, fuisse enim ipsũ ferunt mercenarium pastorem eius qui tunc Lydis imperabat. Magna autẽ imbriũ tempestate exorta, motaq; terra, ferunt terram hiatum fecisse in ea regione, vbi ille armẽta pascebat. Quæ cũ vidisset, mirabundus in hiatum descendit, cõspexitque & alia quæ fabulantur miranda, & equum æneum concauum cuius in lateribus fores erant, quibus apertis, hominis mortui vidit corpus magnitudine inusitata hoc nihil habebat aliud præter aureum digito anulum. Quem vt detraxit, abijt, ac tũ in cõcilium pastorũ se recipit: quod ea re fieri solebat vt de rebus peculij ad regem per singulos menses referrent iuxtaq; alios assedit. Accidítq; vt cùm fortè palam eius annuli ad palmam conuertisset à nullo videretur, aliq; de illo tanquã absente loquerentur. Admiratus ergo, denuo contrectans annulum, palam in lucem conuertit, quo facto, rursus apparuit. Hoc ille animaduertens, diligentius periculũ fecit, vtrùm hanc anulus vim haberet: atq; ita illi compertum fuit, quòd versa ad se gemma à nemine videretur: versa autem ad alios, conspicuus fieret. Quod quidem expertus, curauit vt legatus ad regem vnà cum alijs mitteretur, profectusq; vxorẽ eius stuprauit, & de rege interficiendo cum ea cõsilium inijt, quo cæso, regnum occupauit. Si igitur duo tales anuli essent: alterum q; iustus, iniustus alterum possideret ac ferret, nullus profectò esset, vt videtur, adeo adamãtinus, vt in ipsa iustitia permaneret, & ab alienis abstinere vellet, cùm liceret illi ex foro intrepidè quodcũq; vellet arripere, ingrediq; alienas domos, & prò libidine cum quouis cõgredi, & interficere, & ex carcere quemlibet soluere, & alia, quasi par deo sit, inter homines facere. Hæc igitur cùm vterque faceret, nequaquam alter ab altero in agendo differret, sed ambo eodem tenderent. Quæ quidem maxima esse potest coniectura, neminem volentem, imò inuitum esse iustum, quasi id per se, & priuatim non sit bonum. Quoniam vbicunq; iniustè agere quisq; se posse confidit, agit protinus: prodesse enim quisq; priuatim multo magis existimat iniustitiam quàm iustitiã: rectèq; sentit quisquis ita iudicat, vt sermonis huius perhibent autores. Quòd si quis huiusmodi facultatem nactus velit ab iniustitia abstinere, neq; aliena tangat, infelicissimus & stolidissimus apud eos qui hoc aduerterent, putaretur, laudarent tamen illum alij coram alijs, sese mutuo decipientes, quia maximè timent ne afficiantur iniuria. Atq; hæc quidem ita sint dicta. Vitam verò vtriusque, iusti videlicet & iniusti, ita planè dijudicabimus, si iustissimum virum seorsum & iniustissimum distinguemus, aliter verò nequaquam. Sit autem hæc discretio talis, vt nihil auferamus iniustitiæ ab iniusto, neque quicquam ab iusto iustitiæ, sed perfectum vtrũque in suo studio ponamus. Primùm igitur iniustus tanquam optimi artifices faciat: videlicet quemadmodum gubernator summus vel medicus, quę in arte sua cõfici possunt, & quæ nõ possunt, sentit: & illa quidem aggreditur, ista relinquit, & siqua præterea in re peccauerit, corrigere potest: ita & iniustus rectè iniurias aggrediens, lateat, si maximè iniustus futurus est. Sin autem depręhensus fuerit, iners existimandus est. Extrema enim iniustitia est, iustum videri eum qui non sit iustus. Danda est igitur iustissimo perfectissima iniustitia, neq; auferẽda: sed permittendum, vt is qui est iniustissimus, apud omnes iusti habeat opinionem, & si qua in re peccarit, corrigere posit, sitq; ad persuadendũ idoneus, si quid de ipso mali facinoris nunciatur, & ad vim, si opus fuerit, inferendam, fortitudine & robore, opumq; & amicorum copia. Cùm hunc talem finxerimus, iuxta ipsum virum ponamus iustum, simplicẽ hominem & ingenuũ, qui vt scriptũ est ab Aeschylo non videri, sed esse bonus studeat. Remouẽda quippe ab eo iustitiæ omnis opinio, ne iustus cuiquam videatur. Si enim videbitur iustus esse, aderunt illi honores & præmia. Incertum igitur erit, iustine, an honorum munerumq; gratia talis sit. Priuãdus itaq; rebus omnibus præter quàm iustitia, atq; ita ponendus, vt superiori cõtrarius sit: nihil enim iniustè agens, iniustissimus esse credatur: vt quasi quodam examine ad iustitiam sit probatus, ex eo quòd nec infamia, nec his rebus quæ eam sequuntur, notetur, sed vsque ad mortem immobilis perseueret, dum per omnem vitam iniustus existimatur, est tamen iustus: vt cùm vterque ad extremum peruenerint, hic quidem iustitiæ, ille autem iniustitię, iudicetur vter eorum sit beatior. Papæ, quàm vehementer, inquam, ô amice Glauco, vtrunque virum quasi statuam quandam in iudicium manifestum inducis. Quàm maximè, inquit, possum. Cum ergo tales sint, nihil iã, vt arbitror, difficile narratu est, qualis vtrunque vita maneat. Dicẽdum igitur, quòd si asperius aliquid dicatur, ne existima me Socrates, hæc dicere, sed eos qui præ iustitia iustitiam laudãt. Dicent enim quod ita affectus iustus cædetur, torquebitur, & vincula patietur. Eruentur illi oculi, atq; demum omnia mala perpessus suspẽdetur, atque cognoscet, non esse, sed videri iustũ concupiscendum esse. Aeschyli autem carmen rectius intelligi poterat de iniusto. Dicent profectò iniustum vtpote veritati consona sectantem, neque ad opinionem hominum viuentem, appetere quidem nõ videri, sed esse iniustum, Profundum sulcum & frugiferum, in mente habentẽ, ex quo præclara germinent consilia. Primum quidẽ magistratus capere in sua ciuitate, cùm iustus appareat: deinde vndè velit vxorem ducere: & suas cui velit elocare, cum quibuslibet congredi communicareq;, atq; ad hæc omnia, vtilitatem capere quæstum facientem cùm inferre iniuriam minimè vereatur: in certaminibus tum publicis, tum priuatis superiorem euadere, plusq; emolumẽti quã aduersarios inde excerperet: atq; hinc effici diuitẽ, vnde & prosit amicis, & inimicis obsit, deos autẽ donarijs & sacrificijs cumulate & magnificè colat, & multo meli⁹ q̃ iustus cõciliare

Hæc eadem Cicero lib. offic. 3.

ciliare sibi possit quemlibet vel hominũ, vel deorum, ex quo consentaneum esse volunt, vt deo charior sit quàm iustus. Hac ratione aiunt, ô Socrates, & apud deos, & apud homines melius iniusto vitam institutã esse, quàm iusto. Hæc cùm dixisset Glauco, egoq; ad hæc respondere aliquid cogitarẽ, frater eius Adimãtus, Nõdum, inquit, ô Socrates, satis de hac re dictum putas? Quid igitur? inquam. Quia id, inquit, dictum non est, quod maximè dici oportuit. Frater, inquam ego, adesto viro, vt habet prouerbium. Quare tu si quid hic prętermisi, adiuua, quanquam me quę dicta sunt ab isto, cõuincere possunt, atq; efficere, vt defendere iustitiã nequeã. Tum ille Nihil, inquit, dicis. Audi & hęc præterea: Decet enim & cõtrarias orationes inducere earum quas hic attulit, quibus laudatur quidẽ iustitia cõtrà vituperaẽ, vt manifestius fiat quod mihi Glauco velle videtur. Præcipiunt sanè patres filijs, atq; omnes qui curam aliquorũ habent, oportere iustũ esse, nõ ipsam iustitiam laudantes, sed eos qui inde sequũtur honores: vt qui iustus habetur, ex ea opinione magistratus, & connubia, & quæcunq; de eo qui iustus habetur, paulo antè dicebat Glauco, assequatur, quinetiam gloriã quoq; illi præterea adiungunt, nam commemorantes deorũ beneuolentiã, summa referre possunt à dijs beneficia, sanctis viris collata. Quòd generosus Hesiodus Homerusq; testatur. Ille enim iustis deos hoc concedere perhibet, vt quercus in ramis altioribus glandes ferant, in medijs apes, & oues lana onerenẽ, multaq; alia generis eiusdẽ bona. His similia dicit & alter. Quemadmodum enim, inquit, probo regi quique dei similis sit, bonũ conferat nomen, ferat terra nigra triticum atq; hordeum, fructu onerentur arbores, fœcũdę pecudes facilè pariant, mare pisces subministret. Musæus item atq; eius filius excellentiora etiam bona iustis ab ipsis dijs tribui voluerunt. Apud inferos enim agẽtes, ipsosq; in sanctorũ cõuiuijs collocantes, coronatos faciunt magna semper in voluptate ebrios viuere, existimãtes pulcherrimum virtutis præmiũ æternam ebrietatem. Qui autem lõgiora his præmia à dijs dari volunt, filios dicunt posterosq; iusti fidelisq; viri genus suũ per secula prorogare. His & huiusmodi iustitiam laudant, prophanos verò atq; iniustos cœno quodam apud inferos obruunt, & aquã cribro ferre cogũt. Viuentes etiam infamia notant. Ac demum quæcunq; supplicia eorum narrabat Glauco, qui iusti sunt, & videtur iniusti, eadem insuper iniustorum enarrant, alia verò non habẽt. Laus igitur & vituperatio vtrorunque ea est. Præter hæc cõsidera Socrates, aliam quandam de iustitia iustitiáque orationis speciem & priuatim & à poëtis inductam. Omnes enim vno ore canũt bonũ quid temperantiam & iustitiam esse, difficile autẽ & laboriosum: Intemperantiã verò & iniustitiam, iucundũ quidem & facile comparatu, opinione tantùm legeq; turpe. Vtiliora quinetiam iustis iniusta, vt vulgo dicunt. Et malos quidem diuites potentesque facilè honorant, priuatimque ac publice beatos appellant: eos autem contemnunt qui imbecilles & pauperes sunt, quamuis concedant ipsos meliores cæteris esse. Horum verò omnium maximè mirandi de dijs & virtute sermones circunferũtur, deos plurimis bonis hominibus infelicem vitã dedisse, malis autem contrà. Circulatores insuper & vates ad ianuas diuitum accedentes, persuadent se vim habere à dijs per sacrificia & carmina in ferijs & ludis publicis expiandi, si quod scelus ab his, aut eorum maioribus patratum fuerit, & nocendi paruo etiã sumptu cuicunq; velint inimicorum & iusto pariter & iniusto. Asserunt quippe tum blandimentis quibusdam, tum vinculis se deos inducere, vt sibi in his hominibus obsequãtur. Ad hæc omnia poëtarum afferunt testimonia, partim quòd facilè labamur in vitium. (Nam ad vitium peruenire facile est: plana enim est via: & admodum propè habitat. Ante virtutem autem sudorem Dij posuerũt: longamq; viã & arduam) Partim quòd Dij precibus nostris muneribusq; flectantur, Homerum adducunt testem, quoniam & ipse inquit, Flecti quoque Dij possunt, & hos quidẽ sacrificijs, votis, libationibus, nitore flectunt homines supplicãtes quum quis peccarit. Libros autem circũferunt Musæi & Orphei, Lunæ (vt aiunt) & Musarum filiorum, secundum quos sacra celebrant, persuadentes non priuatis solum, verumetiam ciuitatibus solutiones & purgationes scelerum per sacrificia cũ ludorum oblectamentis fieri, & viuẽtibus & defunctis: quas quidem Teletas, id est, expiationes vocant, quæ nos ab illis quæ illic mala sunt, liberent: sacrificijs autẽ prætermissis grauia nos manẽt. Hæc omnia, ô Socrates, talia ac tãta de virtutis vitijq; præmijs, quę ad deos & homines pertinet, dicimus. Quid putamus acturos hæc audientes animos eorũ iuuenum, qui solertes ingenio sunt, & ad omnia dicta commodè celeriterq; conuersi ex ijs quæ dicuntur ratiocinari possunt qualem eũ esse deceat, & quàm viam ingredi qui optimè vitã agat? Cõsentaneum est iuuenem talem Pindari illud animo voluere. Vtrùm iustitiæ conscendam alta mœnia, an obliquas doli vias ingrediar, meque ita fulciens vitam agam? Ea enim quæ dicta sunt, mihi quidem si iustus sim, non tamen appareã, nihil prodesse dicunt, labores autem & pœnas certas esse. Iniusto verò opinionem iustitiæ assequuto, vita diuina adesse dicitur. Nonne igitur postquàm existimatio hæc iustitiæ, vt sapiẽtes tradunt, veritatẽ cogit ac violat, & ad beatitudinem est præcipua, ad eam omnino tendendum est? Induere itaq; imaginem oportet, & quandam præ se ferre virtutis adumbrationem, à tergo verò illam sapientis Archilochi vulpem astutam ac variam trahere. At dixerit fortè quispiam, haud facile esse vt malus quis semper lateat. Nos verò respondebimus, nihil magnum esse facile. Veruntamen si beati esse volumus, hàc eundum est, quã rationum vestigia ducunt. Etenim vt nostra improbitas occulta permaneat, cõiurationes societatesq; inibimus. Adsunt quinetiam persuasionis magistri, qui sapientiam concionatoriam & iudicialem tradunt; ex quibus partim persuadebimus, partim cogemus, vt dum nobis plura arrogamus, pœnas minimè persoluamus. Sed deos quidem neque latere, neq; cogere possibile est. Verum si non sunt, vel humana non curant, haud nobis curandũ est vt eos lateamus. Sin autem sunt & curant humana, nos non aliũde id nouimus, vel audimus, quàm ex multorum sermonibus, & ex poëtis genealogiã ipsorum scribentibus. Iidem verò ipsi perhibẽt posse deos sacrificijs, suauibus precibus, & muneribus flecti. Quibus vel vtrunq; credendũ est, vel neutrũ. Si ita credendum, & iniustè agendum, atq; ex ipsa rapina dijs sacrificandum. Iusti enim si simus, illæsi à dijs erimus: sed quæstus qui per iniustitiam comparantur,

Libro qui inscribitur opera & dies.

Hesiodus li. 1. eorũ quos oper. & dies inscripsit.

Iliad. 9.

parantur, respuemus. Iniusti autem diuitias parabimus, sceleribusque patratis, illos precibus flectẽtes, à pœna liberabimur. Sed enim apud inferos pœnas dabimus eorum quæ hic iniustè cómiserimus, vel nos, vel nati natorum. At, ô amice, dicere quadam, ratione licebit: expiationes pro peccatis commissis multum possunt, exorabilesque dij sunt, vt maximæ ciuitates dicunt. Et deorum filij poëtæ, vatesque à diis geniti, hæc ita se habere testantur. Ergo quæ ratio vlterius nos inducet, vt summæ iniustitiæ iustitiam anteponamus, quandoquidem si iniustitiã sub adulterina specie honestatis occultauerim*, & apud deos, & apud homines omnia nobis ex sententiã succedent, & viuentibus, & defunctis, quemadmodum multorum excellentiumq; virorum testatur oratio? Ex omnibus iam dictis, ô Socrates, quis crediderit eum hominem iustitiam velle colere, cui sit aliqua vis aut fortunæ, aut opum, aut corporis, aut generis, ac non potius subrisurũ, si laudari eam audiuerit? Quinimò si quis falsa ostendat quæ diximus, rectéq; norit iustitiam optimum esse, vehementer ignoscet, neque irascetur iniustis, cùm intelligat, nisi quis diuina quadam natura iniquitatem oderit, vel doctrina abstinuerit ab iniustitia, neminem sua sponte esse iustum: sed prę timiditate, vel senectute, vel alia quadam imbecillitate vituperare iniustitiam, cũ eam exequi nequeat. Quod quidem ex eo patet, quoniam vt primum quis potestatem adeptus est, primus pro viribus agit iniustè: horumq; omnium alia nulla est causa, quàm ea vnde hęc omnis oratio mihi & huic, ô Socrates, aduersum te profecta est. Quoniam ex vobis, ô mirifice Socrates, quicunque laudes iustitiæ profitemini, à priscis illis heroïbus incipientes, de quibus aliqua extat memoria vsque ad nostros homines, nullus vnquam aliter laudauit iustitiam, vel iniustitiam vituperauit, quàm ad gloriam muneraque, vel pœnas respiciens, quæ ab illis proficiscuntur. Ipsum verò vtrunque suapte natura quid agat in habentis animo latẽs deos & homines, nullus vnquam vel in poëmatis, vel alio sermone satis enarrauit, quòd videlicet iniustitia sit maximum malorum omniũ quotcunque in se habet animus, iustitia verò maximum bonum. Si enim sic ab omnibus vobis fuisset à principio dictum, & nobis ab ipsa pueritia persuasum, non alij alios prohiberemus ab iniuria inferanda, sed vnusquique suiipsius custos esset, timens ne iniustè agens, maximo malo adhæreret. Hæc, ô Socrates, hactenus. fortè verò & plura Thrasymachus, aut aliquis alius de iustitia & iniustitia, vtriusque vim inuertens, diceret, & importune admodum, vt mihi videtur. Sed ego nihil abs te celari volens, cupiensque ex te audire contraria, orationem protraho. Ne ergo nobis solùm ostenditõ iustitiam iniustitia præstantiorem esse, sed quomodo ipsa per se afficiens vtraque animum, hæc quidem malum, illa bonum sit. Opiniones autem auferas, vt etiam Glauco iusserat. Si enim non abstuleris vtrinq; veras, falsas autem apposueris: non iustũ dicemus laudare te, sed id quod iustum videatur: neque iniustum vituperare, sed quod videatur iniustum, iubereque iniustum latere & assentiri Thrasymacho: Iustum quidem alienum bonum, potentiori conferens: Iniustum autem sibiquidem conferens atque vtile, imbecilliori tamen inutile. Postquàm igitur assensus es iustitiam maximis bonis annumerari, quæ & propter illa quæ sequuntur, & multo magis ipsa propter se sunt expetenda, videlicet videre, audire, sapere, bene valere, & quæcunque alia bona suapte natura fœcunda sunt, non autem opinione: hoc vtique ipsum lauda in ipsa iustitia, quòd per se ipsa habentem iuuat, cùm iniustitia lædat. Opiniones autem & præmia alijs laudanda relinque. Nam ego quidem cæteros, quoties ita iustitiam laudarent, vel vituperarent iniustitiam, ferre possem, vt opiniones & præmia laudare, vel vituperare viderentur. Te autem minimè, nisi fortè tu iusseris: quoniam omnem vitam nulla in re alia, quàm in hac speculatione consumpsisti. Ne igitur nobis solùm oratione ostende præstantiorem iniustitia iustitiam esse, sed quónam modo vtraque ipsarum sui participem afficiens, siue lateat, siue non lateat deos & homines, hæc quidem bonum sit, illa malum. Hæc ego cùm audissem, quamuis & aliàs semper Glauconis & Adimanti ingenium adamassem, tunc tamen vehementer admiratus sum, dixiq;: Non malè in vos, ô filij illius viri, principium elegorum carminum amator Glauconis scripsit, qui cum in Megarensi prælio fortiter pugnauissetis: O filij, inquit, Aristonis inclyti viri, diuinum genus. Hoc bene dici videtur amici. Diuinè enim affecti estis, si non estis persuasi, iniustitiam iustitia meliorem esse, cùm sic pro ipsa dicere positis. Videmini autem mihi persuasi non esse. Coniecturam capio ex vestris moribus, quoniam secundum orationem ipsam vobis minimè credidissem. Quo autem magis credo, eo magis quò me vertam ambigo. Nã quomodo adiuuem nescio. Videor quippe non posse. Illud autem signum est, quòd ea quibus ego suprà aduersus Thrasymachum sufficienter ostendisse putabam, iniustitia meliorem esse iustitiam, non admisistis. Neque rursus quomodo nunc succurram inuenio, veritus ne fortè impium sit, vt qui iustitiam coràm vituperari intelligit, subterfugiat; neque pro eius defensione verba faciat, quandiu spirare, & loqui conceditur. Præstat itaque pro viribus suffragari. Tunc Glauco & cæteri omnes rogarunt, vt omni ope auxiliarer, neque disputationem relinquerem, sed perscrutarer quid esset vtrunque, quæuę reuera vtriusque vtilitas. Dixi igitur, vt mea erat opinio, quæstionem hanc quam aggredimur, non esse contemnendam, sed hominis acutè cernentis opus, vt mihi videtur: ac postquàm nos aliter non valemus, perinde inuestigandam esse iustitiam, ac si quis non acutè cernentibus literas paruas proculque positas legendas mandasset: deinde animaduertisset aliquis easdem literas esse alibi in maiori quodam loco maiores, atque inde operæpretium censuisset, vt eas primo legentes, ita demum minores, si eædem sunt, considerarent. Ita prorsus, Adimantus inquit. Sed quid tu simile in hac de iustitia inquisitione vides, ô Socrates. Dicam, inquam. Dicimúsne iustitiã hominis vnius esse? an & totius ciuitatis? Planè, inquit ille. Atq; ciuitas nónne maior vno viro? Maior, inquit. Fortasse igitur iustitia amplior in maiori inest, faciliorque est cognitu. Quare si vultis, prius quæramus in ciuitatibus, quidnã sit. Idque deinde in singulis considerabimus, maioris ipsius similitudinem in minoris idea contemplantes. Scitè, inquit, loqui mihi videris. Si ciuitatem oratione constitutam inspiceremus, iustitiam quoque eius & iniustitiam videremus. Fortassis, inquit ille. Quo facto spes erit facilius cognoscen

gnoscendi quod quærimus. Maximè. Opus est igitur illud efficere. Nam nō parua res est, vt arbitror. Considerate itaq;. Iam consideratū est, inquit Adimantus. Sed tu ne aliter facito. Fit vtique, inquam ego, ciuitas vt existimo: quandoquidem nullus nostrum ex seipso sufficiēs est, sed multorum indiget. An verò tu putas aliud extitisse ciuitatibus constituendis initium? Nullū aliud, inquit ille. Sic itaque alius aliū ad vsum alium itemq; alium adiungentes, cum multis indigeamus, multos in habitationem vnam communicatores adiutoresq; congregauimus. Quem cœtum, ciuitatem nos appellauimus nónne? Omnino. Impertiunt ergo vicissim sua, & aliena vicissim accipiunt, conducere sibi vicissitudinē hanc existimantes. Ita prorsus. Age iam constituamus oratione nostra à principio ciuitatē. Faciet autem ipsam, vt videtur, indigentia nostra. Quidni? Prima vero & maxima omnium indigentia, est præparatio victus, vt & simus & viuamus. Certe. Habitationis secunda. Tertia vestitus & huiusmodi. Est vt dicis. Age igitur. Sed quónam modo ciuitas ad hāc præparationem sufficiet? An non vnus erit agricola, ædificator alius, aliᵘ textor? Nónne & coriarium ibidem annumerabimus, vel aliquem alium rerum ad corporis vsum pertinentium curatorem? Maximè. Erit itaq; ipsa ciuitas saltem ex quatuor, aut quinque viris. Apparet. Quid igitur? Vnumquenque istorum oportet suum opus alijs communicare? videlicet agricolam vnum viris quatuor victū præparare, & in quadruplo tempus & laborem in agricultura consumere, atq; alijs cōmunicare? an potius aliorum cura neglecta quartā sibi soli partem comparare, præparationem videlicet alimentorū in quarta temporis parte? Reliquarum autem partium temporis vnam in construenda domo, aliam in vestitu, aliam in calceis conficiēdis conterere: neque laboriosè alijs rem suam communicare, sed ipsum sibi sine alterius auxilio prouidere? Fortè hoc modo, ô Socrates, inquit Adimantus, facilius esset quàm illo. Minimè per Iouem, inquam, absurdum enim. Nam te loquente considero, nasci nos quidē non admodum similes, sed differentes inter nos, singulosq; ad singula opera prōptos natura produci. An non tibi videtur? Mihi verò. Quid autē? ageréntne melius aliquis vnus omnes simul artes, vel singuli singulas? Singuli singulas. At qui & hoc manifestum esse existimo, quòd si quis opportunitatem alicuius operis præterit perit ei opus. Patet. Non enim quod faciendum est, facientis otium expectare vult, sed necessitas cogit faciētem, opus ipsum obseruata semper occasione prosequi. Necesse est. Ex his patet singula fieri & plura, & melius, & facilius, quando singuli singula secundum naturam occasione seruata ab alijs cessantes efficiunt. Sic est omnino. Pluribus igitur, ô Adimante, opus est ciuibus quàm quatuor, ad ea quæ diximus comparanda. Non enim agricola, vt videtur, sibi aratrum conficiet, si commodum operi futurum est, neque ligones & rastros, neque alia instrumenta quibus agricultura indiget. Neque rursus ædificator. Multis enim & huic opus est. Idémque de textore & coriario dicendum erit. Nónnè? Idem. Fabri igitur lignarij & ferrarij, alijque huiusmodi plures artifices, nostri in oppidulo concitues facti, frequentius ipsum efficient. Vera loqueris. Sed nondum satis amplum hoc esset, nisi ipsis bubulcos, & opiliōes & pastores alios adderemus, vt & agricolæ ad arandum boues haberent, & architecti iumentis ad cōuectandum materiem cum agricolis vterentur, textores autem & coriarij pellibus ac lanis. Haud sanè parua esset ciuitas, quæ omnia hæc haberet. Atqui constituere ciuitatē in eo loco in quo aduectionibus non indigeat, ferme impossibile est. Impossibile. Indigebit igitur & alijs, qui ex alia vrbe importent, quibus hæc indigeat. Indigebit. Vanus autem esset minister nihil adducens earū rerum, quibus indigent hi, à quibus affert ea quorū sua ciuitas indiget. Vacuus enim rediret. Nónne? Videtur. Oportet igitur non solū ea cōfici, quæ illi ciuitati sufficiāt, sed qualia & quot ijs quibus illa indiget. Oportet sanè. Pluribus igitur agricolis & alijs artificibus nobis opus est in ciuitate. Pluribus certè. Et alijs insuper ministris qui & importēt & exportēt singula. Isti autē mercatores sunt. An non? Sunt. Mercatoribus igitur indigebimus. Certè. Et si quidē maritima mercatura erit, multis etiā opus erit, qui rerū quę ad nauigationem pertinēt, periti sint. Multis planè. Quid autē in ipsa ciuitate? quomodo inter se impertient ea quæ singuli operantur? Cuius impertionis gratia, communicationē induximus, ciuitatemq; cōstruximus. Patet, inquit, quod emendo & vendendo. Forum itaq; nobis & nummus in cōmercijs ex hoc permutationis gratia instituetur? Omnino. Num igitur ferens in forū agricola aliquid ex his quæ facit, vel aliquis alius artifex, si non in eodem tempore veniant quo & illi quibus cum est hæc permutaturus, cessabit ab opere, in foro consistens? Nullo modo, inquit. Sed sunt qui cum hoc animaduertāt, seipsos ad hoc ministeriū præparent. In ciuitatibus enim rectè institutis id agunt homines quidā imbecilles corpore, & ad aliud opus inutiles, qui illic constituti circa forū partim quidē argento cōmutant cum his qui aliquid vendituri sunt, partim res dant pro argēto his qui empturi. Hæc ergo necessitas nobis cauponū genus in vrbe procreat. An non caupones eos vocamus, qui se in foro ad venditionem emptionemq; constituūt? Qui verò ad alienas vrbes migrant, mercatores? Proculdubio. Sunt & alij preterea, vt arbitror, ministri, qui cum huic societati parū animi viribus conferre possint, robur corporis sufficiēs ad labores habēt. Isti ergo roboris vsum vendentes, quia ipsum præmiū mercedem appellant, mercenarij nuncupantur. Nónne ita? Ita prorsus. Complementum itaq; ciuitatis & mercenarij sunt. Videtur. Nunquid, ô Adimante, ita iam à nobis adaucta est ciuitas, vt sit perfecta? Fortasse. Vbinam in ipsa, iustitia erit & iniustia, & cui simul innata atq; insita ex his rebus quas tractauimus? Equidem, ô Socrates, nescio, nisi fortè consistant in mutuo quodam vsu eorum quæ diximus. Forsitan inquam bene dicis. Considerandū tamen, neq; desistendū. Et primùm quidē intueamur qua ratione victu vtētur, qui ita instituti sunt ciues. An non cibos parabunt, & vinū, & vestes, & calceamēta, & domos? Aestate quidē plerunq; sine veste, & sine calceis opus facient. Hyeme autem vestibus & calceis quantū sat est, induti. Nutriētur aūt ex hordeo & frumēto farinā conficientes, & partim quidem pinsendo, partim cōgerendo, placentas egregias panesq; super calamis, aut puris frōdibus imponentes, in lectisq; ex herbis smilace atque myrto factis, discumbētes comessabuntur ipsi & eorū filij, bibentes vinū coronati, & deos laudantes, iucundè simul

Notat Aristot. lib. pol. iiij. cap. iiij.

simul viuēt, nec vltra censum filios generabunt, cauentes & paupertatē bellū. Et Glauco respondēs, Sine obsonio, vt videtur, inquit, cōuiua fecisti. Verum dicis, inquam. Oblitus enim hoc erā, quòd habituri essent obsonium, sal videlicet & oleas & caseum & bulbos: prætereaholera quasi agrorū pulmenta coquent. Et bellaria ipsis apponemus ficuū, cicerum, & fabarum, & baccas myrti, & phaginas glandes prunis torrebunt, modestè bibentes. Sicq; quietè & salubriter viuentes vt par est, senio confecti aliam eiusmodi vitam posteris suis relinquent. Si suibus, ò Socrates, ciuitatē instituisses, quænam alia ipsis cibaria præparasses? Quid ergo agendū? ò Glauco. Quod multi solēt, inquit, super thoris discumbendum, nisi miserè velimus viuere, epulisq; ex mensa vescendum, obsonijsq; bellarijs quib⁹ his temporibus vtuntur. Esto Glauco, inquam ego. Intelligo: non enim vrbem, vt videtur, consideramus solùm quomodo fiat, sed deliciatā vrbem. Forasse igitur non malè se habebit. Hanc enim intuētes, forsitan deprehendemus vbinam iustitia & iniustitia ciuitatibus innascantur. Vera vtiq; mihi ciuitas esse videtur quam diximus, tanquam sana. verùm si vultis, ciuitate quoq; turgidā cōsideremus. Nihil enim prohibet. Profectò hęc, vt videtur, quibusdam nequaquam sufficient, atq; hic victus non placebit, sed & thori addentur & mensæ, & alij apparatus, & vasa, & obsonia, vnguentáq; & suffitus, scorta, aromata, condimenta, oblectamentáq;, singuláque horum omnis generis. Neq; solùm ea quæ suprà retulimus, necessaria ponenda sunt, domus, vestes, & calcei, sed addēda rursus pictura, & varietatis artificia, aurum & ebur, cæteráq; eiusdē generis omnia. nónne? Omnino, inquit. Nónne igitur maiorem ciuitatem oportet cōstitui? illa enim sanā non amplius sufficiens est, sed mole quadā & multitudine replēda est, eorū qui non amplius necessitatis causa in ciuitatibus sunt: quales sunt venatores omnes, & mimi, imitatorésq; partim circa figuras atq; colores, partim circa musicam, poëtæ scilicet, eorumque ministri rhapsodi, recitatoresque carminum, actores, cantores, saltatores, redemptores, & apparatuum instrumentorumq; variorū artifices, tum aliarum rerū, tum earum quæ ad muliebrem mundū pertinent. Quinetiā ministris pluribus indigebimus. An nō opus esse tibi videtur, pædagôgis, nutricibus, educatoribus, comptricibus, tonsoribus, & ijs qui obsonia & culinam parent? præterea & subulcis egebimus. hæc enim nobis in priori ciuitate non erāt: non enim erat opus. In hac autē & hac, & alijs escis cōpluribus ex animalium carnibus indigebimus, siquis illis vescitur: an non? Quidni? An nō & medicis indigebimus multo magis ita viuētes, quàm vt antea dicebam⁹? Valde quidem. Atqui & regio, quæ tūc eos homines satis cōmodè alebat, ex copiosa parua erit. Aut quo modo dicimus? Est vt dicis. Nónne igitur de finitimorum regione nobis aliquid vsurpabimus, vt satis agri habeamus ad pascendū atq; arandū, & finitimi quoq; de nostra, si & alij ad cumulū diuitiarū se conferant infinitū, necessitatis terminos excedētes? Admodū necesse erit, ò Socrates. Pugnabimus ergo? vel quid agemus? Pugnabimus. Atq; nondū dicimus, quid aūt mali, aut boni bellum afferat: sed hoc solū, quòd originē bellorū inuenimus: ex quibus cùm eueniūt, & publicè, & priuatim magnę vrbē calamitates inuadunt. Sic prorsus accidit. Igitur & maiore ciuitate opus est ad exercitū maximum comparandū, qui ob ea quæ dicta sunt, incurrentibus hostibus obuius sit. Nónne ad pugnadū isti sufficiunt quos narrauimus? Non, siquidē tu atq; nos oēs rectè superiora cōcessimus, cum vrbē constituētes, in hoc conuenimus, impossibile esse vnū plures artes bene exercere. Vera loqueris. Certamen bellicum nónne artificiosa facultas est? Est, & maximè quidem. An igitur de coriaria magis quàm de bellica est curandum? Minimè. Prohibuimus aūt ne coriarius opera simul aggrederetur agricolæ, vel textoris, vel architecti, & in sua dūtaxat arte versari præcepimus, vt opus ipsius quàm optimè nobis cōficeretur: singulisq; alijs singula pro cuiusq; ingenio tribuim⁹, vt quisq; id vnū ad quod natura ducit, aggrediatur, otiumq; à cæteris agens, & temporis opportunitate seruata, optimè illud efficiat. An verò parū interest, vtrū bellica rectè peragātur nécne? An forte vsqueadeò facile hoc studiū, vt possit quis bellicosus simul vir esse & agricola, vel coriarius, vel aliquis alius artifex? lusor autē talorum vel alearum, nullus quidē idoneus esset, ni à pueritia studiū illi arti adhibuisset, sedulusq; incubuisset? Et scutum quidē accipiens, vel alia quædam militaria arma & instrumēta vno die idoneus miles erit in quouis certandi genere, aliorū autem instrumentorū nullum aliquem artificem faciet vel athletam, neq; vtile erit illi qui in eo studio peritus non fuerit, & satis commodè exercitatus. Pretiosa inquit admodū instrumenta essent. Nónne quanto magis custodiæ opus est, tanto maiori otio indigebit, arteq; & exercitatione maiori? Ita existimo. Nónne & natura ad studium ipsum idonea? Quidni? Nostrum igitur erit officiū, vt videtur, quoad fieri possit, deligere, quæ & quales naturæ sint ad vrbē custodiendam. Nostrum planè. Per Iouē, non humile negotiū sumpsimus: non tamē est formidandū, quatenus vires suppetunt. Non certè. Existimásne differre naturā generosi canis, & generosi adolescentis ad custodiam agendā? Quid ais? Vtrunque ipsorū sagacē oportet esse ad sentiendū, & velocem etiam ad insequendū, atq; robustū, cum assecutus fuerit, ad pugnandum. Opus certè est omnibus istis. Atqui audax & fortis sit oportet, si quidē bene pugnaturus sit. Quidni? An verò fortis erit & audax qui iracundus non sit, siue equus, siue canis, seu quoduis aliud animal? An non animaduertisti inexpugnabilem inuictamque esse iram? qua præsente anima omnis intrepida ad omnia est & inuicta? Animaduerti. Manifestum est qualē corpore custodē esse oportet? Manifestum. Quinetiam qualem & anima, scilicet iracundū. Et hoc, Quomodo ergo, ò Glauco, asperi & agrestes non erūt aduersus se inuicē ciuesq; alios, cum tali natura præditi sint? Haud facile istud per Iouem. Veruntamen oportet erga suos mansuetos: aduersus autem hostes, immites esse: alioquin haud expectabunt donec ipsos alij perdāt, sed ipsi seipsos perdent. Sic accidet. Quid igitur faciemus? Vbinā mansuetum simul & iracundū ingeniū reperiemus? Cōtraria nanq; iracundæ natura mitis apparet. Apparet. Verùm qui alterutro horū carebit, custos bonus non erit. Hęc autē fieri non posse videntur. Atque ita sequitur, vt bonus custos inueniri non possit. Videtur vt dicis. Et ego hæsitans, mecumq; ipse animo superiora reuoluens, Meritò, inquam, dubitamus amicè. Nam ab ea quā suprà induximus cōparatione digressi sumus. Quo pacto id ais? An nō

inuenimus tales quasdā esse naturas, quales minimè putaueramus, habentes hæc simul in se contraria? Vbinam? In alijs animalibus hoc vtique videre licet, & non minimè in eo custode, cum quo nostrū custodem comparabimus. Nosti enim generosi canis hunc à natura morē esse, vt aduersus familiares & notos mitissimus sit, cōtrà verò aduersus ignotos. Noui certè. Ergo neque impossibile est, neque pręter naturam quod quęrimus, talem videlicet esse custodem. Sic apparet. An videtur præterea tibi opus esse, vt qui futurus sit custos, ad ferocitatem illam addat vt natura philosophus sit? Quomodo istud ais? Non enim intelligo. Atqui & hoc in canibus intueri licet, quod quidem in bestia dignum admiratione sit. Quale istud? Quem enim ignotum viderit grauiter fert, & si nihil mali ab eo sit perpessus. Noto autem blanditur, quamuis nihil boni ab eo susceperit. An nondum hoc admiratus es? Haud valde hucusque animaduerti, quòd autem hoc facit, manifestum est. At enim videtur hic naturæ ipsius effectus ingenuus, ac verè philosophus. Qua ratione? Quoniam aspectum nullare alia amicum & inimicum discernit, quàm quòd hunc quidem nouit, illum autem ignorat. Nónne igitur meritò dicendum erit discendi cupidum, atq; studiosum, quòd cognitione & ignorantia discernit domesticum ab extraneo? Erit. Quidni? Porro discēdi studiosus & philosophus idem. Idem. Cur igitur audacter non ponamus & in homine, siquidem aduersus familiares & notos mitis futurus est, philosophum ipsum esse & discendi cupidū oportere? Ponamus. Philosophus igitur & iracundus, & velox, & robustus natura erit, qui ciuitatis custos optimus est futurus. Sic est omnino. Talis itaq; custos sit. At quo pacto nutrientur à vobis, erudienturq; custodes? Atque hæc consideratio nunquid vobis conferet ad id cuius gratia consideramus omnia, comperiendum, quomodo scilicet in ciuitate iustitia insit & iniustitia? Id certè cogitandū est, ne fortè vel necessaria dimittamus, vel superuacua prosequamur. Reor equidem, inquit Glauconis frater, disceptationem hanc summopere ad id quod nobis propositum est, conducere. Ita & ipse per Iouem, ô amice Adimante, existimo. Non igitur desistendū, neque etiam si hæc longiora essent. Non certè, inquit. Age itaque quemadmodum in fabulis otium agentes confabulantésq;, oratione hos homines instruamus. Nempe sic decet. Quæ igitur erit disciplina? Num difficile erit inuenire meliorem illa quę hactenus longo tempore est inuenta? est autem hæc ad corpus quidem pertinens gymnastica, ad animū musica. Est planè. An non à musica eruditio hæc prius quàm à gymnastica, incipere debet? Certè. Cùm musicam dicis, sermones etiam ponis nécne? Pono. Orationis autē species duæ, vera & falsa. Ita est. Erudiendus vtique in vtraque custos futurus, priusque in falsa. Haud intelligo inquit quid dicas. Nescis quòd pueris fabulas prius narramus? hęc autem, vt simpliciter dicam, falsa sunt, insunt tamen etiam vera. prius autē fabulis ad pueros quàm gymnasijs vtimur. Est vt dicis. Hoc ergo volebam, cum dicerem attingēdam esse prius musicā quàm gymnasticam. Probè. An nescis in vnaquaque re maximum quid principium esse? pręsertim iuueni & tenero cuique. Maximè enim tunc formatur induiturq; figura quam quis vnicuiq; imprimere velit. Omnino quidē. An adeo facile permittemus quaslibet fabulas à quibuscunque fictas audire pueros, animisque imbibere opiniones vt plurimum contrarias illis, quas cùm adoleuerint, habere illos debere existimamus? Nullo modo id permittemus. Primùm igitur, vt videtur, fabularum fictoribus præficiēdi sunt, qui siquam bonam fabulā fecerint, eligant, reliquas autem abijciant. Quas deniq; elegerimus, per nutrices, & matres pueris narrādas curabimus, vt ipsorū animi fabulis multo magis informent quàm corpora manibus. Ex his verò quas nunc recensent, multæ erunt abijciēdæ. Quales, inquit. In maioribus, inquam ego, planè minores videbimus. Oportet enim eandem figuram esse, eandémq; potentiam, & maiorum pariter & minorū. An non censes? Censeo equidē. Verùm quas maiores appelles, nequaquam intelligo. Quas Hæsiodus & Homerus reliquiq; poetæ scripserunt. hi nanq; hominibus falsas fabulas effinxere, quæ quotidie circunferunt. Quas fabulas dicis? quidue in ipsis damnas? Quod & primò & maximè damnari oportet, præsertim cùm aliquis non bene mētitur. Quid istud? Quādo quis verbis malè fingit, quales dij & heroēs sint, instar pictoris nulla ex parte similia figurātis ad ea quæ imitari conatur. Atqui talia meritò vituperantur. Verùm quomodo & qualia dicimus? Primùm quidem & maximum, & de maximis rebus mendaciū, quod non probè mentitus est Hesiodus, quando gesta illa à Cęlo fingit, additq; quēadmodum Saturnus eum puniuit, quæue egit Saturn⁹ recenset, & quæ à filio ꝑpessus est. Quę quidē & si vera essent, non tamen putarem tam apertè ad homines mentis inopes adolescentesq; proferenda, sed tacenda potius. Si autem necessitas adesset loquendi, in arcanis audiēda paucis non porcum sacrificantibus, sed pretiosam quandam raramq; victimā, vt quàm paucissimos audire cōtingat. Profectò duri sunt hi sermones. Neq; dicendi, ô Adimante, in ciuitate nostra. Neq; dicendū iuueni audicti, quòd qui iniquissima facinora perpetrat, nihil mirum committat: aut qui peccantem patrem supplicio afficit, non multū præuaricetur, imò faciat quod primi maximiq; deorum fecerunt. Non per Iouem inquit. Nam neque mihi quidem digna hæc videntur, quæ dicantur. Neque omnino quòd cum dijs dij bellum gerant, insidientur, & pugnent. Neq; enim vera; siquidē oportet futuros apud nos ciuitatis custodes turpe putare inter se dissidere. Quare nec vllo pacto narrandū illis gigantū bellū, præliáue permulta deorum & heroū cognatis suis proximisq, illata: sed siquo pacto persuasuri sum⁹, nullum vnquam ciuem ciui aduersatum esse, neq; esse hoc sanctum, talia quædā potius & pueris statim, & adolescentibus à senioribus aniculisq; narranda sunt, cogendiq; poetæ, vt ad hæc fabulas suas dirigant. Vincula aūt Iunoni à filio iniecta, & Vulcanum cœlo à patre deiectū, cum ille matri verberatę subuenire vellet, aut deorū pugnas quotcunq; Homerus scripsit, minimè in ciuitate recipere debemus, siue per allegoriam dicta hæc sint, siue sine allegoria. non enim adolescens hæc dignoscere potest, sed quæ in ea ætate opinionibus accipiuntur, difficillimè elui euelliq; consueuerūt. Quorū fortè gratia danda omnino est opera, vt hæc fabellæ quas primas audient, optimè institutæ ad virtutem sint. Non est procul à ratione quod dicis. Verùm si quis interroget hæ quæ sint, & cuiusmodi fabulæ, quidnam dicemus? Tum ego, O Adimāte, inquā, poetæ

quidem

quidē nos in præsentia neq; ego, neq; tu sumus, sed ciuitatis institutores: hos aūt nosse oportet figuras, in quibus fingere poëtæ fabulas debeāt: quas si excesserint, fabulæ huiusmodi permittendæ non sunt. Neque tamen ad ciuitatis institutores pertinet fabulas fingere. Recte inquit. sed hoc mihi declara, quales istæ circa theologiam figuræ? Tales quædam inquam ego, qualis ipse Deus est, talis semper est describendus, siue carminibus describatur, siue cantibus, siue etiam tragœdia. Ita decet. Nónne bonus & ipse Deus est, & ita dicendum? Proculdubio. Atqui nullum bonum noxium est. An non? Nullum, vt arbitror. Quod innoxium est, nunquid nocet? Nequaquam. Quod non nocet, nunquid malum facit? Neque istud quidem. Quod autem nihil mali facit, nullius mali est causa. Nullius. Item, nónne conducibile bonum est? Prorsus. Ergo bene feliciterque agendi causa est. Est. Non igitur omnium causa bonum est, sed eorum quæ bene se habēt causa: eorum verò quę malè, nequaquam. Sic est omnino. Non igitur Deus, quum bonus sit, omniū causa est, vt multi dicunt, sed paucorum quidem hominibus in causa est, multorum vero extra causam. Multo enim pauciora nobis sunt bona quàm mala. Et bonorum quidem solus Deus causa est dicēdus. Malorum autem quamlibet aliā pręter Deum causam quærere decet. Verissima loqui mihi videris.

Iliad. ω. Neque Homeri igitur, neq; alterius poëtæ admittendum est peccatum, stultè de dijs dicentis, in Iouis limine duo iacere dolia plena sortibus, bonis vnum, malis alterum. Cumq; ex his Iupiter inuicē commixtis impertit alicui, aliàs huic bene, aliàs malè est. Cui verò ex altero datur, hunc vesana fames super terras exagitat. Neque verò admittendum est

Iliad. δ. Iouem nobis dispēsatorem esse bonorum atq; ma-

Iliad. υ. lorum. Confusionem verò iuramentorū induciarumq; à Pandaro factam, siquis per Iouem & Mineruam factam fuisse dixerit, nequaquam laudabimus, neq; deorum controuersiam dissensionémq;, & iudicium per Themin atque Iouem. Neq; quod dicit Aeschylus, adolescentes audiāt Deum mortalibus causam præbere, quando vult funditus domū subuertere. Verū siquis iambica inducat, in quibus quæ Niobe acciderunt referantur, vel Pelopidis, vel Troianis, aut aliquid huiusmodi, vel sinendum non est eum dicere hæc dei esse opera: vel si dei sunt, inueniēda est in his ea quam nunc quærimus ratio, dicendumque Deum quidem bona iustaq; egisse, atque eos puniendo iuuisse. Quod verò miseri sint qui pœnas pendunt, sitq; Deus qui sic affligit, poëtam dicere non est permittēdum. Sed si diceret malos homines, vtpote miseros, pœnis egere, eásq; soluentes à Deo iuuari, permittendum. Malorum autem alicui causam esse ipsum Deum, quū bonus sit, refellendum est omnino, neque permittendum hoc quenquā dicere in sua ciuitate, si bonis institui legibus ciuitas debet, neq; insuper quenquā audire, siue sit ille iunior, siue senior, siue carminibus hęc inserantur, siue soluta oratione narrentur, tanquam quæ neq; dictu sancta sint, neque nobis vtilia, neq; inter se consona. Assentior tibi hac in lege ferenda. mihi nempe hæc placent. Hæc itaq; vna sit lex atq; figura ex his quæ circa deos ferēdæ sunt, in qua cogatur vnusquisq; & dicere, & inducere Deum non omnium causam, sed bonorum. Sufficit. Quid autem hæc secunda? Num existimas præstigiatorē esse Deum, & tanquam ex insidijs aliàs alias sub specie apparere? & aliàs quidem in multas formas speciem suam mutantem, aliumq; effectum, aliàs autē nos decipiētem, vanasq; de se nobis imagines offerentem? vel simplicem potius minimèque omnium sua ex specie discedentem? Nescio quid in pręsentia de his dicam. Quid autem hoc? Nónne necesse est si quid à specie sua discedat, vel ipsum à se mutari, vel ab alio? Necesse. Haudquaquam ab alio quæ optimè se habent, mutantur atque vertuntur, quemadmodum corpus à cibis, & poculis, & laboribus, & plantaria omnia ab æstu tempestatibusque ventorum, & huiusmodi passionibus: vbi quod integerrimum est, & robustissimum, minimè permutatur. Ita certè. Nónne animum quoque fortissimum, & sapientissimum externa perturbatio minimè permutaret? Sanè. Quinetiam composita omnia vasa, ædificia, vestimēta eadem ratione bene constructa, ac bene se habētia, minimè vel tempore, vel passionibus alijs immutātur. Est vt dicis. Quicquid igitur bene se habet, vel natura, vel arte, vel vtrisque, minimam permutationem ab alio suscipit. Videtur. At verò Deus ipse, & quæ dei sunt, omni ex parte quàm optimè sese habēt. Quidni? Hac igitur ratione minimè formas plures Deus susciperet. Minimè. Nunquid autem se in se verteret mutarétque Deus? Manifestum hoc est, si quidem mutaretur. Vtrùm igitur in melius, & pulchrius, vel in peius ac turpius seipso? Necesse est in peius, si modò mutatur. Nō enim indignū pulchritudinis & virtutis esse Deum dicimus. Rectissimè loqueris. Verùm cum hæc ita sę habent, credísne, ô Adimāte tu sua sponte aliquem, siue Deum, siue hominem, deteriorem se facere? Impossibile certè istud. Impossibile igitur Deum mutare se velle. Sed vt videtur, pulcherrimus optimúsq; cùm sit deorum quisque, quod fieri potest, omnes sua in forma sempiterna & simplici permanent. Necessarium esse omnino hoc arbitror. Nullus igitur poëtarum nobis, ô vir optime, dicat, deos hospitibus similes varijs in formis vrbes adire. Neq; aliquis de proteo, & Thetide similia mētiatur. Neq; in tragœdijs, aut alijs poëmatis inducat Iunonem in sacerdotis speciem permutatam Inachi Argiui fluminis filijs vita donatis munera colligentē: cæteráq; talia nemo audeat fingere. Odyss. γ.

Neq; matres vanis his fabulis pueros terreant, deos quosdam nocte vagari peregrinis quibusdā, varijs sub formis, persimiles, ne simul & in deos malè dicant, & ipsos pueros timidiores reddāt. Nullo modo. At verò nónne dij ipsi immutabiles sunt, sed quibusdam præstigijs nos decipiētes varias in formas mutari videntur? Forsitan ita. Quid verò, mētirine Deus vult, aut verbis, aut re falsam obiectans imaginem? Nescio istud. An nescis quod ipsum re uera mendacium, si modò dici id potest, omnes homines dij que oderunt? Quid istud ais? Sic inquam. Nullus enim sponte vult ipso quodam sui præcipuo præstantissimóque, & circa res præcipuas pręstantissimasque mentiri, sed summopere illud ibi mendacium timet. Ne nunc quidem intelligo. Putas me magnum aliquid dicere. Ego aūt dico quòd ipsa anima circa res ipsas mētiri, & mentitū esse, & inscitia falli, atque in ea habere accepisseq; mendacium, nullus vnquam cuperet. Mendacium quippe habere in animo summopere omnes oderunt. Summopere. Atqui rectè quod modò dicebam, hoc re uera mendacium vocaretur, in animo mētientis inscitia. Quoniam quod est in sermone mendacium,

imitatio quædam est passionis eius quæ est in animo, & posterius procedens simulacrum, haud omnino purum mẽdacium. Nónne ita? Ita prorsus.

Ipsum itaque reuera mendacium non solùm dijs, sed hominibus etiã est odiosum. Mihi quidem videtur. Quid autem ipsum in verbis mendacium, quandónam, & cui adeò vtile est, vt non sit odio dignũ? Nónne aduersus hostes atq; eos qui vocantur amici, quando ob furorem atq; aliquam inscitiam malum aliquod facinus aggrediuntur? Tunc porrò auertendi gratia tanquam medicina quædam vtile est: & in his quas modò dicebamus cõfabulationibus, eò quòd non cognoscamus in quo antiquarũ rerũ consistat veritas, assimilantes veritati mendaciũ. ita enim maximè id vtile facimus. Sic est prorsus. Secundum ergo quid istorum, mendacium est vtile Deo? An quia non cognoscat vetera, sub veritatis imagine mentiatur? Ridiculũ istud quidẽ esset. Poëta igitur mendax in Deo non est. Non mihi videtur. An metu hostium mẽtietur? Longè abest. An propter familiarium dementiam atq; insaniam? At nullus stultorum & insanorum, Deo amicus est. Non igitur est cur Deus mentiatur? Non.

Ergo omnino sine mendacio est deorum dæmonumque natura. Omnino. Quare & simplex omnino Deus, & verax dictis ac factis, neque mutatur ipse, neque alios decipit, neque per visiones, neque per sermones, neque signis immittendis, neque nobis dormientibus, neque vigilantibus. Ita quoque mihi ipsi te dicente videtur. Concedis ergo hanc secundam esse figuram, in qua oportet de dijs ita dicere, & fingere, tanquam qui neque præstigiatores sint, neque se mutent, neque mendacijs nos, aut dictis, aut factis seducant? Concedo. Multa igitur ab
Iliad. β. Homero dicta laudantes, somnium ab Ioue Agamemnoni missum nequaquam laudabimus. Neq; Aeschylum, cùm Thetidem inducit dicẽtem, quòd Apollo in eius nuptijs cecinerat, bonam Thetidis stirpem fore longæuam, morbisque intactam dicens. Fortunas meas Deo amicas fore, & lætitia me laudationibus suis affecit. Atque ego os Phœbi sperabam diuinum, veridicum, fatidicumq; esse. Ipse verò idem qui laudabat, in mensa & ipse discumbens, ipse hæc fatus, ipse idem meum filium interfecit. Talia quædam quoties de dijs dicentur, protinus reclamabimus exibilabimusque, neque permittemus, vt ludorum magistri ad iuuentutis disciplinam istis vtantur, si custodes apud nos pij atque diuini quoad homini possibile est, futuri sunt. Accipio, inquit, equidem hanc formam, proque legibus vbique vtar.

DIALOGVS TERTIVS DE REPVBLICA, VEL, DE IVSTO.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

DIALOGVS tertius custodum educationem in secundo inchoatam prosequitur. Atque sicut in secundo prohibuit eos audire falsa turpiaque de dijs, ita hic vetat tragica audire de inferis, quæ reddere illos possint timidiores. Item & comica, quæ effusiorem concitant risum. Tam enim mollis euadit, qui quotidie in lacrymas risu profusiore resoluitur, quam qui dolore lacrymare compellitur. Quoniam vero non solum procul à timiditate custodes arcendi sunt, verum etiam ab intemperantia & auaritia, atq; iniustitia, ideo rursus audiri vetat carmina poëtarum, quibus vel deorum, vel heroum magnorumque virorum libidines, rapinæ, iniquitatesque finguntur. Hæc autem educatio militaris omnibus fere ciuibus est æque communis. Inter hæc quæ de mendacio dicit attende. Mendacium ciuitatis calamitas est, videlicet quando priuati inter se mentiuntur, maxime verò si magistratibus mentiantur. Perinde ac si ęgroti medico, vel nautę mentiantur gubernatori. Licet autem gubernatoribus interdum vti mendacio salutis publicæ gratia, & priuato quandoque erga priuatum, solum gratia mali cuiusdam grauissimi deuitandi. Licet & confabulari moderate de rebus antiquis, quarum veritas ignoratur, & quasi per imagines quasdam res illas quarum certam formam vix habemus, effingere. Proinde orationem in species tres distinguit. Aut enim simplex narratio est, aut imitatio simplex, aut ex vtrisq; permixta. Omnem verò sermonem reprobat, qui vilissima quęque refert absque delectu, & agit hominem perturbatum. Quisquis enim diu studiosè aliquid imitatur, in eius transit naturam. Quocirca poetam perturbatos animos acrius imitantem, tanquam iuuentuti noxium iubet vel mutato stylo constantem habitum imitari, vel ex vrbe procul abire. Dicit quoque eum qui plura, vel imitando, vel faciendo pertractat, in singulis tandem ita deficere, vt in nullo euadat egregius. Pergit verò deinceps ex prima musica, id est poeti. ad sequentem, eamque in tres distribuit species, Orationem. harmoniam, atque rhythmum. Principio phthongum musici vocem vocant harmonicam, id est consonantiæ aptam. quæ neque adeo grauis sit vt nequeat ab eodem cantore grauior fieri, neque tam acuta, vt edi non possit acutior. Harmoniam deinde ex phthongis constituit, congruam videlicet mensuram in excessu atque defectu grauium vocum, & acutarum, atque mediarum. Sunt hic voces quatuor, grauis atque acuta, & surgens in acutam, & declinans ad grauem. Item primæ proportiones quatuor, dupla inter duo atque vnum. Sesquialtera inter tria atque duo. Sesquitertia inter quatuor atque tria. Sesquioctaua inter nouem atque octo. Proportionem duplam sequitur consonantia vocis octauæ: Sesquialteram, quintæ: Sesquitertiam, quartæ: Sesquioctauam denique tonus. Sed de his alibi diligentius. Accedit tertio loco rhythmus, id est ordo quidam motionis, & temporis, vt ex secundo Legum percipitur. Postquàm enim voces harmonica quadam excessus defectusque mensura per intentionem remissionemque conciliasti, opus est rhythmo, per quem vocum acutarum, grauium, mediarum motus ac tempora metiaris, & in singulis, & inter singulas. Motus dico blandiores, seueriores, & medios. Tempora dico, longiora, breuiora, æqualia, per accentus longos breuésque & medios. In his nota basem vocabulum esse diuersum; nam vt res exigit significat, fundamentum, sedem, pondus, progressumque & terminum. Præter hæc considerandi sunt nouem consonantiæ, & dissonantiæ communissimæ gradus. Primus in ratione, id est opinio cum ipsa rei veritate consentiens. Cuius contraria est opinio falsa à veritate dissentiens. Secundus in imaginatione. Cuius consonantia est consecutio rationis. Dissonantia verò prosecutio externorum. Tertius in effectu, vel temperantes rationem sequente, vel imaginationem intemperanter. Quartus in sermone decoro, vel indecoro, quatenus vel rectam rationem, vel imaginationem tumultuariam sequitur. Quintus in cantu. Cuius consonantia est, decorum imitari sermonem, dissonantia indecorum. Sextus in sono cantum aliter vel aliter imitante. Septimus in saltu concinno, vel inconcinno ad choream pertinente. Octauus in quadam membrorum corporisque totius compositione, tam spectaculo grata, quàm exercitio gymnastico prompta. Nonus in artificiosis cuiuslibet artis operibus, musica quadam proportione compositis. Hi nouem gradus Musas tibi referant nouem. Memento verò optimam omnium harmoniam esse animi temperantiam. Quam & sequentes cæteræ imitantur, vicissim cum frequentantur, augent. Quapropter iubet eas duntaxat consonantias exerceri, audiri, spectari, quæ habitum mentis constantem referant, non superbia elatum, non iracundia efferatum, non voluptate mollitum atq; resolutum, non fractum dolore, non misericordia, vel indigentia querulum. Probat ergo concentum grauem atque constantem, improbat autem extremos, id est concitum atque mollem: damnat quoque multiplicem, laudat præ cæteris simplicem. Plurimum vero in animum posse iudicat harmoniam. Siquidem harmonia quędam diuina sit animus, cœlestique harmonię aliquando, vt Platonice dixerim, assuetus. Rursus harmonia quadam consistit corpus, conflatur & spiritus. Præterea consonantia vocum aer aereum spiritum motu penetrans, affectumq; canentis & animum secum trãsferens, audientis affectum mouet affectu, & animum afficit animo, sentimque mores infundit. In omnibus animaduerte quàm non ciuili solum, sed etiam religiosa admodum obseruantia Plato suam erudiat ciuitatem, semperque quod & pręcipit

cipit in Politico, temperantiã cum fortitudine misceat. Denique quàm turpem, quàm dissonantem esse censeat veneream voluptatẽ, ideoque ab amore legitimo procul eam segreget, pulchra semper & consona solum desiderante. Plurima verò de Musica tractat atque gymnastica. maximi enim momenti erãt: omnes enim his incumbebant, debentque incumbere. Illa enim animum spiritumque, hæc corpus animi gratia mirifice format atque componit. Addit, non ex corpore bono bonum animum, sed ex animo bono corpus fieri bonum. Subiungit simplicem musicam animi victumq́; simplicem corporis sanitati prodesse, multiplicem verò vtrisque nocere, hominesque dum sobrij viuerent, nõ indiguisse medicorum auxilio physicorum. Damnat superstitiosas corporis obseruationes circa victum, atque medelas. Signumque præcipuum ciuitatis malè institutæ dicit esse, si diligenti medicorum iudicumque indigeat opera. Describit medici iudicisque officium, & iudicem eligit ingenio bonum, prudentem, senem, multos homines & bonos & malos expertum. Asserit prauitatem, quasi priuationem quandam, neq; se, neque virtutem cognoscere. Virtutem verò quasi habitum, per se solam cognoscere se, per se quoque addito rerum vsu de vitijs iudicare. Meminisse verò semper oportet, Platonem non solũ hic, sed etiam in Legibus, & Politico, & Protagora confirmare nihil magis necessarium esse omni quidem viro, præcipue verò ciuili atque philosophico, quàm copulam ex fortitudine pariter temperantiaque conflatam: vt per illam alta petantur, per hanc non spernantur humilia, & vtrinque nihil vnquam nimis, aut audeas, aut metuas. Per illam rursus priuatas publicasque propulses iniurias, per hanc abstineas ab iniuria. Per illam ad honesta vocers, per hanc cohibearisq; à turpibus. Quo fit, vt gymnasticam simul & musicam ad duo hæc denique referat, vt per illam fortitudo, non tam corporis quàm animi, per hanc temperantia comparetur. Iubet autem ambo ritè inuicem commisceri. Siquidem sola gymnastica parit ferocitatẽ, musica sola molliciem, ambo verò fortitudinem atque temperantiam. Ex eorum denique numero qui sic educati sunt, eligit & custodes, id est magistratus, & defensores, id est milites. Ad magistratum verò assumi vult senes, prudentes, fortes, publici amatores boni, atque in hoc ipso per experientiam comprobatos. Probari item præcipit iuuenes in medijs voluptatibus, & doloribus, quo discernatur, vtrum temperati fortesque sint, an contrà: atque vtrum sentẽtiam boni publici conseruandi propter fallacias, aut minas, aut illecebras, sint aliquando facile mutaturi. Denique ingenia hominum metallis similia esse dicit, & aptum quidẽ ad gubernandum auro, aptum verò ad militiam argento, ad opificium verò, & agriculturam ferro, & æri. Iubet singula ingenia ad illa quibus apta sunt conuerti: itaque gubernatorum filios interdum pro ingenio ad viliora. atque vicissim inferiorũ filios ad munera nobiliora similiter. Prohibet quoque milites proprium aliquid possidere, ne per auaritiam ex canibus conuertantur in lupos.

HÆc igitur sunt, vt mihi videtur, quæ de dijs audiẽda aut nõ audiẽda sint ab ipsa statim pueritia, his qui deos & parentes honoraturi sunt, cõemq; amicitiam non parui facturi. Existimo, inquit Adimãtus, nobis sic rectè videri. Quid autẽ his qui fortes futuri sunt: nónne ea dicenda, quæ ipsos mortẽ minimè metuentes reddãt? an putas aliquẽ fortem esse vnquam, qui hanc timeat? Minimè per Iouem, inquit. Sed & qui ea quæ de inferis dicuntur credat, & terribilia esse existimet, putásne cum intrepidum ad mortẽ futurum, in ipsaq; pugna mortẽ seruituti & captiuitati præpositurum? Nequaquam. Oportet itaq; nos, vt videtur, præcepta dare etiã his, qui de his rebus fabulantur precariq;, ne ita omnino, quæ apud inferos sunt vituperent, sed magis laudent: tanquam neq; vera dicãt, neq; vtilia his qui pugnaces futuri sunt. Oportet sanè. Delebimus igitur eiusmodi omnia, ab hoc versu sumentes exordium: Mallem equidem in re rustica conseruo inopi seruire, quàm defunctis omnibus imperare. Et illud, Domus profectò mortalibus immortalibusq; horribilis, vasta, fœtensq; videatur, quam etiam dij odio habent. & illud. O miseri nunquidnam apud inferos anima Iliad. ψ.

atq; imago? At verò mens adest nulla. & illud, Soli sapere: cæteri vmbræ volitant. Item, Anima soluta membris ad inferos volat, suam deplorans calamitatem, cũ & fortem & teneram ætatem reliquerit. Item, Anima sub terras veluti fumus, eiulans abijt. Item, Quemadmodum noctuę vasto sub antro vlulantes volant, postquã aliquæ de ordine ceciderunt ex petra in qua cohærebãt, sic illæ simul stridentes ibant. Hæc vtique & cætera talia, bona Homeri & reliquorũ poëtarum venia abijciamus, nõ quia poëtica non sint, & apud multos auditu iucũda, sed quoniam quanto magis poëtica sunt, tantò minus audiẽda pueris atque viris, quos liberos esse oportet, seruitutem magis quàm mortẽ timentes. Odyss. λ. Iliad. ψ. Iliad. ψ. Odyss. ω.

Sic est omnino. Nónne insuper nomina quæ his imposita sunt horrẽda terribiliaq; abijciẽda sunt? Cocytos inquam, & Styga, & inferos, & mortuos, aliaq; eiusdem generis nomina. Terrent vehemẽter quippe oẽs quicunq; audiunt, Ac fortasse ad aliud quippiã conferunt: Nos aũt custodibus nostris ab huiusmodi nominibus valde metuimus, nec ex hoc pauore molliores, quàm decet reddantur. Et meritò formidamus. Auferenda sunt igitur. Auferẽda. Forma verò his contraria dicẽda, & inducenda est. Videlicet. Ergo lamẽtationes commiserationesq; illustrium virorum auferimus. Necesse est, si quidẽ etiam superiora. Cõtemplare igitur, rectène an contrà id faciamus. Dicimúsne moderatum virũ moderato viro amico suo mortem non grauem existimaturũ? Dicimus quidem. Non igitur in morte illius, tanquam grauia passi lamentabitur. Non. Enimuero & hoc asserimus, hominem huiuscemodi seipso ad bene viuendũ contentũ esse, minimèq; omnium alio indigere. Vera narras. Minimè igitur molestè feret liberis, aut fratribus, aut diuitijs reliquisq; huiusmodi priuari. Minimè certè. Itaq; neque lamentabitur, sed moderatissimè feret, cũ in aliquam huiusmodi calamitatem inciderit. Certè. Meritò igitur clarorum virorum ploratus è medio tolleremus, relinqueremus autem mulieribus, neque his quidem bonis, ac viris insuper ignauis, vt dedignẽtur illi quos ad regionis custodiam educamus, similia istis facere. Probè. Rursus Homerum, & cæteros poëtas orabimus, ne Achillem deæ filiũ nunc in latus cubantem faciat, nunc supinum, nonnunquã etiam pronum: aut exurgentem errare tristitia affectum in littore maris: aut vtraq; manu ardentẽ puluerẽ capientẽ in caput fundere: neq; alia eiulantẽ, & lamentantẽ, quot & qualia ipse fecit. Neque Priamũ, qui iuxta deos fuit, supplicantẽ, & fimo se prouoluentẽ, singulosq; nominatim clamantẽ. Multoq; magis Homerũ eundẽ orabimus, ne hunc modum plangentes inducat, Hei mihi miseræ, Hei mihi quàm infeliciter optimũ filiũ peperi. Quòd si quos deos, saltem nõ deorum maximũ vsqueadeo dissimili figura imitari audeat, vt eũ ita inducat dicentẽ, Heu quàm charum mihi virũ circa vrbem meis oculis profligatum cerno. Vnde mihi cor mœret. Atq; itẽ, O me miserum, quandoquidem dilectissimũ mihi omniũ Sarpedonem fatum cogit à Patroclo Menetiade domari. Si enim, ô amice Adimante, studiosę iuuenes hæc audirent, neq; ridicula putarent tanquã præter dignitatẽ dicta, nunquã cũ se homines esse scirent, aut illa se indigna existimarent, aut se continerent, cùm quid illis eiuscemodi vel dicendum, vel faciendum in mentem veniret. Quinimò sine vllo vel pudore, vel tole Iliad. ω. Iliad. σ. Iliad. χ. Iliad. σ. Iliad. χ. Iliad. π.

rantia, in minimis etiam quibusque iacturis in maximos ploratus eiulatusq́; erumperẽt. Vera inquit, loqueris. Neque verò id decet, vt ratio nobis paulo antè dictabat: cui, nisi quid melius interim nacti fuerimus, credendum est. Non decet profectò. Sed neque in risum nimium profusos nos esse oportet. Nam effusum risum vehemens mutatio sequitur. Ita mihi quoque videtur. Non igitur admittẽdum est, quando quis summæ autoritatis viros in risum solutos inducit, & multo minus quàm deos. Multo certè minus. Ergo neque ab Homero audiemus, talia de dijs: Inextinguibilis risus dijs concitatus est, dum Vulcanum per domum properantem viderent, vtpote qui claudus esset. [Iliad.α.] Haud admittendum est hoc, secundum tuum sermonem. Si meum vis sermonem hunc ponere, (nequaquam admittere decet.) Quinetiam pluris facienda veritas est. Si enim rectè paulo antè dicebamus re vera, dijs inutile est mendaciũ, hominibus autem pro medicamento est vtile. quare publicis medicis concedendum, priuatis autem hominibus minimè attingendum. Patet. Igitur rempublicã administrantibus præcipuè, si quibus alijs, mentiri conuenit, vel hostiũ, vel ciuium causa ad ciuitatis vtilitatem. Reliquis autem à mendacio abstinendum est. Sed aduersus huiusmodi principes priuatum mentiri, idẽ ac maius peccatum est quàm ægrotum mentiri erga medicum, vel se exercentem erga ludimagistrum circa sui corporis vitia, vel erga nauis gubernatorem de naue & nautis minimè vera dicere. quemadmodum vel sua cuique, vel sociorum sese res habeat.

Vera narras. Siquidem ergo deprahẽderis alium in ciuitate mentientem ex eorum genere qui artifices sunt, vatem videlicet, vel malorum medicum, vel lignarium fabrum, eum punito, tanquam rem quandam inferentem, ex qua ciuitatis ipsius, veluti nauis euersio & pernicies sequitur. Sic planè agendum: siquidem sermone opera peraguntur. Quid præterea? nónne tẽperantia nostris adolescentibus opus erit? Absque dubio. Temperantiæ autẽ nónne hæc talia quo ad subditos maxima sunt, vt videlicet obtemperet magistratibus: quo ad ipsos autem principes, vt ad rerũ venerearũ, epularumq́;, & cõpotationum vsum continentes sint? Mihi sanè videtur. Hæc itaque talia bene dicta asseuerabimus, [Iliad.δ.] qualia apud Homerum Diomedes ait. Eia age silentio conside, ac meis verbis obtempera. [Iliad.γ.] & alia his similia. [Iliad.δ.] Ibant robur spirantes Achiui silentio, duces timentes. Et alia quæcunque in hanc sententiam dicuntur. Probè. Quid autem hæc? Vinolente, canis oculos habens, cor autem cerui: & cætera quæ sequuntur, & alia huiuscemodi priuatorum in superiores superbè ac iuueniliter dicta, siue quis quis soluta in oratione, siue poëmate inserat, an rectè dicuntur? Nequaquam. Non enim existimo ad iuuenum temperantiam hæc, vt audiantur, conferre: nihil autem mirum, si quo modo delectent. Vel quomodo tibi videtur? Ita. Quid autem? videtúrne tibi idoneum esse hoc iuueni ad continentiam consequendam, si quãdo audierit virum sapientissimũ [Odyss.ι.] apud poëtam ita loquẽtem, Pulcherrimum omniũ esse mihi videtur, cũ plenæ sunt mensæ dapibus carnibusq́;. Vinum autem è cratere hauriens pincerna [Odyss.μ.] poculis infundit atque circunfert? Vel illud, Miserrimũ esse fame perire, & sortem subire aduersam? [Iliad.ξ.] Siue cum dicitur, Iouem cæteris tum dijs, tũ hominibus dormiẽtibus omnium quæ vigilando tracta-

uerat rarum venerearũ cupiditate oblitũ, & vsqueadeò visa Iunone perculsum esse, vt nec domũ venire sustinuerit, sed ibidem humi congredi statim voluerit, dicens vehementiori se cupidine inflammari, quàm olim cùm primum clàm parentibus inuicem congressi fuerunt? Siue cum narratur Martem [Odyss.θ.] ac Venerem à Vulcano vinctos? & alia eiusmodi: Non per Iouem mihi videtur idoneum. Verùm sicubi modestè, & constanter virorum excellentiũ facta vel dicta narrantur, animaduertenda & audienda hæc sunt. Veluti cùm dicitur, Pectus percutiens [Odyss.υ.] cor increpuit dicens, Perpetere, ò cor, nam longè aliàs grauiora tulisti. Omnino sic est agendum. Neque etiam muneribus corrumpi ipsos ciues permittendum est, neque auaros esse. Nullo pacto, Non ipsis igitur canendum. Munera crede mihi placant hominesq́;, deosq́;. Neque laudandus Phœnix Achillis præceptor, quasi probè locutus fuerit, dum consuleret ipsi munera accipienti Achiuis [Iliad.ι.] auxilium ferre: non accipienti verò ab ira nequaquam recedere. [Iliad.τ.] Neq; rursus Achillem ipsum dignum existumabimus, consentiemusq́; adeò pecuniæ cupidum esse debere, vt ab Agamemnone recipiat [Iliad.ω.] munera, atque vt Hectoris cadauer sine pretio reddere nolit. Certè talia laudare non decet, inquit.

Vereor equidem, inquam ego, propter Homerũ dicere. nempe non esse fas hæc de Achille asseruisse, aliisvè asserentibus credere. Et eundẽ rursus aduersus Apollinem dixisse, Perdidisti me Apollo deorũ [Iliad.χ.] perniciosissime omnium, quem certè vlciscerer, si mihi potestas esset. Itẽ ad fluuiũ Deum quàm peruicaciter [Iliad.φ.] se habuerit, etiã pugnare paratus. Rursus alteri flumini Sperchio sacratis comis, Patroclo inquit [Iliad.ψ.] heroï, mortuo iam, comam ferendã dabo. Nec credendum est hoc illum egisse. Tractus autem Hectoris [Iliad.ψ.] circa Patrocli sepulchrũ, & iugulationes captiuorum supra rogum, cunctaq; huiusmodi, neq; vera esse affirmabimus, neq; sinemus nostris persuaderi, quòd Achilles deæ filius, & Pelei tẽperatissimi viri, & ab Ioue tertij, à Chirone sapientissimo educatus, tanta perturbatione plenus fuerit, vt duobus contrarijs morbis animi laborauerit, illiberalitate cum auaritia, atque item deorum hominumq́; contemptu. Rectè admodum loqueris. Rursus neque hæc credamus, neque dici sinamus, Theseum Neptuni filium, & Pirithoum filium Iouis in rapinas ade òmaximas irruisse, neque alterius dei filiũ siue heroem ausum esse vnquam tam grauia impiaq; patrare, qualia de his quotidie mentiuntur. Verùm poëtas ipsos cogamus, vel negare horum hęc esse opera, vel non affirmare filios deorum esse: ambo verò hæc simul nequaquam asserere, neque operam dare, vt nostris iuuenibus persuadeant, quòd ex dijs mala aliqua oriantur, quódve heroes hominibus nihilo meliores sint. Quoniam, vt iam dictum est, neque sancta hæc sunt, neque vera. Ostẽdimus enim ex dijs mala prouenire non posse. Ostendimus planè. Quinetiam audientibus hæc nocent. Omnes quippe prauitati suę ignoscẽt, persuasi talia quædam facere fecisseq́; & illos qui proximè ex deorum genere nati sunt, Ioui propinqui, quorum circa idæum verticem Iouis patrij ara extat in æthere, & nequedum ipsis euanuit sanguis deorum. Quamobrem fabulæ huiusmodi reprimendæ sunt, ne facilem occasionem ad nequitiam nostris adolescentibus præbeant. Sic prorsus agendum. Quæ deinceps reliqua nobis species

est

est sermonum, differentibus quales cuiq; narrandi, vel nō narrandi sint? De dijs enim quemadmodum loqui decet est dictum. Itemq; de ipsis dæmonibus & heroībus, & his quæ sunt apud inferos. Satis abundè. An esset fortasse reliquū, vt de hominibus diceremus? Certè. Impossibile istud in præsentia, ô amice, statuere. Cúrnam? Quoniā existimo nos dicturos, poetas oratoresq; de hominibus circa ea quæ maximi momenti sunt perperam dicere, Iniustos quidem multos felices esse, iustos autem infelices? conducereq; iniustè agere, si id lateat. Ipsamverò iustitiam alijs quidam vtilem esse: habenti verò perniciosam: Hæc inquā & cætera huiusmodi nos vetaturos esse ne dicant, cōtraria vero, vt canant & fabulis inserāt, mandaturos esse puto an non? Certè noui. Nónne igitur si cōfitearis rectè me dicere, dicā te concessisse, quæ iādiu quærimus? Rectè, inquit, censes: Nónne & de hominibus, quod talibus oporteat sermonibus vti, tunc concedemus, cum qualis iustitia sit inuenerimus, & quòd natura ipsa prosit habenti, seu videatur esse iustus, siue non videatur? Vera loqueris. De his ergo quæ dicenda sunt, quæve non, satis est disputamus: deinceps de dicendi ratione, vt arbitror, est differēdum? atq; ita nobis, & quæ, & quomodo dicenda sint compertū erit. Quid dicas, inquit Adimantus, non satis intelligo. Oportet tamen id te intelligere inquā atq; ita fortasse clarius hoc intelliges. An non quæcunq; à poëtis, vel fictoribus fabularū dicūtur, narrationē esse dicimus, vel præteritorū, vel præsentiū, vel futurorum? Quid enim aliud? inquit. Num ergo vel simplici narratione, vel per imitationem facta, vel etiam vtroq; modo narrant? Clarius inquit, hoc quoq; exponi requiro. Ridiculus inquam equidē præceptor, & in primis obscurus videor. Quemadmodū igitur qui dicendo parū valēt, efficere solēt, ita ego nunc, nō vniuersum ipsum, sed partē aliquā Iliad. α. sumēs, in ea tibi quod volo conabor ostendere. Et primū mihi dico, nostin' Iliados principia, in quibus ait poëta Chrysem Agamemnoni supplicare, vt sibi filiam restitueret. Hunc autem succensere. Quod postquàm non impetrauit imprecari contra Achiuos Deum? Equidem. Et illud credo nosti, quòd vsque ad hos versus, Precatus est omnes Achiuos, in primis Atrei filios, gentium duces: ipse poëta loquitur, neque tentat aliò mentē nostram conuerteret tanquam alius, quàm ipse loquatur. Deinceps verò ita loquitur ac si Chryses ipse sit, conaturq; non Homerum se nobis, sed sacerdotem illū senem ostendere. In cæterisq; ita semper exponit, tum rebus gestis apud Ilium, tum apud Ithacam, tū quæ in Odyssea acciderūt. Sic est omnino. Nónne igitur narratio est, & quādo orationes cōtinuas affert, & quādo ea quę inter ipsas intercedūt? Quid ni? Verùm cū orationem profert tanquā alius quidam sit, nónne tūc dicemus orationē suam ei quàm simillimā reddere, quem loquentem introduxerat? Quidni dicamus? An nō alteri se similem reddere vel figura, vel voce, est eum imitari cui facit se similem? Proculdubio. In hoc igitur, vt videtur, & ipse, & reliqui poëtæ per imitationem narrant. Assentior. Vbi autem se non celat poëta, vniuersa illa poësis & narratio sine imitatione est. Ne autē dicas te neq; hoc quidem intelligere quomodo fiat, ego dicam. Si enim Homerus cùm dixisset, Chrysem venisse filiam redempturū, & supplicasse Achiuis præcipueq; regibus, deinceps non tanquā Chryses, sed Homerus esset locutus, nosti profectò imitationē illam non fuisse futuram, sed simplicē narrationem. Sic verò se res habuisset. Dicam enim sine versu cū nō sim poëticus. Profectus sacerdos precabatur, vt dij eis darent, vt incólumes ipsi Troiam caperent, sibiq; acceptis donis filiā restituerent. Deum Apollinem venerantes. Hæc cùm dixisset, reliqui sacerdotis dicta probarūt. Agamemnó verò efferat*, ipsum protinus abire neq; postea redire iussit: neq; enim ipsi dei vel coronam, vel sceptrum profutura: asseruitq; priusquam ipsi filiam redderet, fore vt illa secum in Argo consenesceret. Quamobrem abire eū, iussit, seq;, vt saluus abire posset, non irritare. Que cū audisset senex, extimuit, tacitusq; discessit. Castra autem egressus, supplex Apollinem multis verbis, eius agnomina cōmemorans, orauit, siquid vnquā aut in ædificandis tēplis, aut hostijs litādis illi gratū fecisset, vt puniret Achiuos, suasq; lacrymas sagittis vlcisceretur. Hunc in modū, ô amice, simplex narratio sine imitatione fit. Intelligo iam. Et illud præterea scito, contrarium huic esse, cum remotis poëtæ verbis, quæ inter orationes intercedere solent, orationes ipsæ vicissim continuatæ relinquuntur. Id quoque intelligo. Est enim & in tragœdijs quiddā simile. Rectè admodum accepisti, existimoq; tibi iam nunc aperire, quod antea non valebam: poësim videlicet fabularumq; figmenta, aut esse omnino per imitationem, quemadmodum ipse dicebas in tragœdia atque comœdia: aut per enunciationem ipsius poëtæ, quod maximè in dithyrambis inspicitur: aut per vtraque confici, vt in heroicis alijsq; multis apparet, si modò intelligis. Intelligo iam quod tunc dicere volebas. Atqui etiā antè hoc memento, quòd dicebamus quæ dicenda essent iam dicta esse: quo autem modo dicenda essent, deinceps considerandum esse. Memini quidē. Hoc igitur erat, quod oportere dicebam inter nos conuenire, vtrum sinamus poëtas imitatione perpetua vti, an partim imitari minimè, & qualia vtraque sint, an nihil penitus imitari. Auguror equidem consideraturum te. vtrum recipienda sit comœdia, & tragœdia in ciuitate, nécne. Fortasse inquam: & in his etiam plura. Nondum enim noui: sed quà oratio vt ventus feret, hàc eundum est. Præclarè loqueris. Hoc igitur, ô Adimante considera, vtrùm imitatores nos habere custodes oporteat, nécne. Vel hoc ex superioribus pendet, quòd singuli singula rectè conficere possunt, plura verò minimè: quòd si quis plura tractare aggrediatur, in singulis ita deficit, vt in nullo euadat egregius. Sic prorsus accideret. Nónne & de imitatione eadem ratio quòd plura aliquis æquè ac vnum bene imitari potest? Non certè. Vix igitur studio alicui æstimatione digno quis simul incumbēt, & imitabitur multa, eritve imitabor idoneus, quando neque duas quidem imitationes, quæ parum differre inter se videntur, ijdem homines bene simul tractare possent, vt comœdiam simul & tragœdiam. An non imitationes quasdam pauloantè istas esse dicebas? Equidē. ac vera dicis, quòd ijdē nequeant. Neq; etiam rhasopdi, (id est cātores heroicorū,) simul esse, & histriones possunt. Vera. Sed neque histriones ijdem sunt cū tragœdis aut comœdis. Hæc autē oīa imitationes quædam sunt, an non? Imitationes. Quinetiā in minora his videtur, ô Adimante, natura hominis esse concisa, vt nullo modo possit bene plura imitari, vel etiam ea facere quorum

imitationes ipsę similitudines quædam sunt. Est vt dicis. Si ergo rationē superiorē ratam haberi volumus, custodes nostros à reliquis omnibus artificijs alienos patriæ libertatis artifices esse oportere, valde quidē solertes: neq; aliud quicquā curare quod huc nō tēdat: nihil aliud agere eos, vel imitari oportet: vel si imitētur, imitari quę istis cōsentanea sint, statim à pueritia, fortes scilicet, tēperātes, sanctos, liberales, & reliqua eiusmodi: illiberalia aūt neq; facere neq; imitari posse, neq; aliud quicquā turpe, ne ex ipsa imitatiōe tales efficiant, quale id quod æmulantur. An nō animaduertisti imitatiōes si à teneris annis incipiāt pseuerētq;, in mores, & naturā abire, tū quātū spectat ad corpus, tū ad vocē, tū ad cogitationē ipsam? Et maximè quidē. Non permittemus igit vllo modo eos quorū habendā curā dicimus, quósue præstātes viros esse oportet, cùm viri sint, mulierē imitari, adolescentē vetulāue, vel marito cōuitiantē, vel cū dijs cōtēdentē, exultantēq;, cū se felicē esse putet, vel quæ ærumnis circūuenta fleat atq; eiulet, doleat, amore teneatur, dolore partus opprimat. Minimè id pmittem^9. Nullo modo. Neq; seruas, & seruos, ea quę seruorū sunt faciētes. Neq; hoc quide. Neq; viros itē prauos, vt videt, timidos, & cōtraria eorū q̄ diximus faciētes, cōuitiantes, iurgantes, turpiaq; inter se obloquentes, siue ebrios, siue vigiles sobriosq;, & alia quotcūq; hoīes isti & in verbis, & in operibus, tū in seipsos, tū alij in alios peccāt. Neq; etiā debēt, vt arbitror, similes se per imitationē, vel verbis, vel actionibus insaniētibus reddere. Cognoscendi em̄ insani & mali sunt, tā viri quā mulieres: nihil tñ ex eorū dictis et factis, vel agendū est, vel imitādum. Verissima loqueris. Quid autē, artificésne ex ære aliquid fabricātes, vel aliud quippiā moliētes, vel remiges nauiū, vel præcipiētes istis, vel aliud aliquid circà hæc imitari eos decet? Quonā pacto, inquit, cū neq; reb^9 vllis huiusmodi mentē adhibere his liceat. Nū equos hinniētes, vel mugiētes tauros, aut fragorē immurmurationēq; fluuiorū, aut maris fremitū, vel tonitrus, vel cętera eiusdē generis imitabunt? Atqui prohibitū illis est, aut insanire, aut insaniētibus se similes reddere. Si igitur q̄ dicis intelligo, est quædā orationis, & narrationis species, qua vir optimus, cùm quid dicturus est, vtitur: et alia quędā huic dissimilis, qua semp vtitur qui cōtrà ac ille, natus atq; nutritus est. Quales verò hæc sunt? Videtur mihi vir moderatus qñ in narratione deuenerit ad aliquam viri boni vel orationē, vel actionē, pinde ac si ipse ille esset pronūciaturus, & sine vllo rubore, aut dedecore imitationē huiusmodi susceptur^9: maximè quidē, imitans virū bonum, prudēter & sine errore agentē: rarius autē ac minus, morbis, vel amore labantē, aut ebrietate, aut casu quouis alio. Quando autē ad aliquē indignū se venerit, nolet, vt arbitror dedita opera similē se deteriori præbere, nisi breuiter quidē, & cū boni quicquam peragit: sed erubescet, cū rudis sit ad hos imitādos, & ægrè ferat deteriores exprimere, eorūq; formā induere animo eos vituperās, nisi fortè ioci oblectamentiq; causa id fecerit. Non iniuria. Nónne igitur narratione vtetur tali, qualē paulo antè in versibus Homeri dicebā? eritq; oratio ipsius particeps vtriusq;, imitationis videlicet, & narrationis alterius? Exigua verò pars in multa oratione imitationis erit? Dicóne aliquid, an nihil? Dicis certe, qualē necesse est esse rhetoris istius figuram. Nónne igitur qui talis nó erit, quo erit ineptior, & indoctior, eo plura narrabit, & omnia imitabitur, nihilq; se indignum esse existimabit? Quare omnia imitari aggredietur, & in cōspectu quidē multorū, ea præsertim quæ paulò ante cōmemorabamus, Tonitrus, fremitus ventorū, & grandinis, axis rotarū, tubarum, tibiarū, fistularum, & omnium deniq; organorū sonitus: præterea canū, pecudū, & auiū voces. Eritq; huius oratio vniuersa penè per imitationē, voce, ac gestu, vel paulum quid narrationis habebit. Necessarium quoq; istud. Atq; hæ sunt orationis species duæ, quas suprà dicebam. Sunt planè. Nónne ipsarū vna quidē paruas mutationes habet? & siquis decentem consonātiam & rhythmum orationi tribuat, ferme ad eādē orationis formam semper dicendum est rectè loquenti, atque in vna insuper consonantia? exiguę nanq; mutationes, eodemq; modo in rhythmo ferme cōsimili? Omnino inquit, sic se res habet. Quid autē alterius species? nónne cōtrarijs indiget, omnibus videlicet cōsonantijs, omnibusq; rhythmis, si propriè dicenda est, cùm multas & varias habeat mutationū formas? Sic est omnino. Nónne & omnes poetæ, & alij qui aliquid dicūt, vel harū vna dicendi figura vtūtur, vel altera, vel vtrisq; cómixtis? Necesse est. Quid igitur faciemus? Vtrùm has omnes in ciuitate suscipiemus, vel alterā simpliciū, vel permixtā? Si mea sentētia probetur, simplicem decori imitatricem. Atqui, ô Adimāte, mixta quæque iucunda est: multo autē iucūdissima pueris, & pædagógis itēq; vulgò contraria illius quam tu eligis. Iucūdissima prorsus. At fortè, vt arbitror, reipub. nostræ conuenire eam non existimabis, quoniam nō sit duplex vir, neque multiplex apud nos, quandoquide singuli singula faciunt. Non conuenit certè. Nónne igitur sola in ciuitate hac coriarium inueniemus duntaxat coriarium esse, non gubernatorē prætereà? Et agricultorem duntaxat agricultorem, nó insuper iudicē? Militem quoq; militem, nó etiam nummulariū? cæterosq; eodē modo? Vera hæc sunt. Siquis ergo in nostram vrbem venerit, qui animi sapietia in omnes posit sese vertere formas, & omnia imitari, volueritq; poēmata sua ostētare, venerabimur quidem ipsum, vt sacrū, admirabilem, & iucūdum: dicemus autem non esse eiusmodi hominē in republica nostra, neq; fas esse, vt insit, mittemusq; in aliam vrbem, vnguētum in caput eius effundentes, lanaq; coronantes. Nos autem austeriori minusq; iucundo vtemur poeta fabularumq; fictore, vtilitatis gratia, qui decori nobis orationem exprimat, & quæ dicuntur dicat in his formulis, quas à principio pro legibus tulimus quādo milites erudire aggressi sumus. Ita prorsus, si esset in nobis, efficeremus. Videmur iam, ô amice, satis de ea musicæ parte dixisse, quæ circa orationes fabulasq; versatur. Nam & quæ dicenda sunt, & quomodo, exposuimus. Mihi quoq; idem videtur. Restat de cantus & melodiæ ratione disserere. Certè. An non omnes iam inuenirent quæ nobis de his dicēda sunt, qualia esse oporteat, si quidē antedictis cōsentire debeamus? Tum Glauco arridēs, Ego, inqt, ô Socrates extra eos omnes esse videor. Nō enim satis in præsentia possum conijcere, quàlia dicēda sint. Suspicor tamē omnino hoc primùm nos posse dicere, Melodiā ex tribus cōstare, oratione, harmonia, rythmo. Hoc inquit possum^9. Nónne melodiæ pars oratio nihilo differt ab oratione illa, quæ sine cantu est, quo ad hoc, vt oporteat

in

in eiusdem formulis exprimi, de quibus paulo antè dicebamus, & eodē modo? Vera loqueris. Atqui harmonia, & rhythmus orationem sequi debent. Quídni? Quinetiā lamētatiōe luctuq; dicebamus in orationibus nos minimè indigere. Non certè.

Quænā igitur querulæ harmoniæ sunt? Dic mihi. Tu enim musicus es. Lydiæ mixtæ, Lydięq; acutę, cæteræq; huiusmodi. Nónne remouēdæ hæ sunt? Inutiles enim etiā mulieribus, bonis saltē, nedū viris. Valde quidē. Præterea vinolētia, mollities, & pigritia custodes minimè decēt. Minimè. Quænā igitur molles & conuiuiorū harmoniæ? Ionicæ & Lydiæ quotcūq; laxæ remissæq; vocātur. His igitur, ô amice, num quoquo modo vteris ad militum vtilitatē? Nullo modo. Sed videtur iam tibi reliqua esse Dorica & Phrygia harmonia. Haud equidem, inquā, harmonias noui: sed eā relinque harmoniā, quæ vt decet, imitatur fortiter euntis in præliū, & ad quodlibet negotiū violentū viriliter se gerentis, voces atq; accētus, & periclitātis, siue in vulnera, siue in mortē irruētis, siue in aliā calamitatē incidētis, in oībus istis fortunā cōstāter atq; viriliter ꝓpulsantis. Aliamq; iterū relinque harmoniā, quæ voces imitat̃ atq; accētus hoīs in trāquilla et minimè violēta sed spōtanea actiōe versantis, vel aliq̃d alicui ꝑsuadētis, vel supplicantis, vel votis Deo, vel doctrina et admonitiōe homini, vel cōtra hominis alij supplicāti, aut docenti, aut dissuadenti facilē se præbētis, & q̃ licet voti cōpos sit factus, non tñ superbia efferat̃, sed in his omnibus tēperatè & modestè se gerat, sortēq; omnē rectè ferat, hasq; duas sequat̃ harmonias, violentā, volūtariā, infortunatorū, fortunatorū, tēperantiū ac fortiū: & omnino quæcunque ipsorū accētus pulcherrimè imitātur, has oēs relinque harmonias. At verò non alias eligi iubes, quā eas quas ego suprà dicebā. Nū igitur opus erit nobis in cantibus & melodijs harmonia quę multis cōstat chordis, omnibusq; cōcētibus? Non, vt mihi videtur. Ergo Trigonorū, Pactidarū, & omnium instrumētorū, quæ multis constant chordis, & plurimis cōsonantijs, fabros nō nutriemus. Nō, vt videmur. Quid autē? tibiarū artifices & tibicines in ciuitate relinques? an nō instrumēta multarū chordarū, harmoniarūq; omniū, tibiā imitantur? Patet, inquit ille. Lyra itaque restat, & cithara in ciuitate vtilis, & fistula in agris pastoribus cōmoda. Ita ratio nobis ostendit. Nihil alienū inducimus, ô amice, dū Apollinē, et Apollinis instrumenta, Marsiæ ipsi, & organis, eius præponimus.

Non per Iouē, vt mihi videtur. Per Canē sensim & clanculū purgare cœpimus ciuitatē, quā suprà nimijs delicijs deditam dicebamus. Et quidē sapienter. Age, purgemus & reliqua. Sequitur ad ea quæ de harmonijs dicta sunt, vt rhythmos ita persequamur, ne p varios admodū vagemur, néue per quoslibet motus, sed qui vitæ fortis & temperatæ rhythmi sunt, dignoscamus. Quibus cognitis, pedem cantūq; cogamus orationē huiusmodi sequi, non orationē sequi pedem, & cantū. Qui verò sint rhythmi tales, tuę sunt partes declarare, quēadmodum harmonias exposuisti. Per Iouē, inquit, quid dicā nō habeo. Quod enim tres quędā species sunt, ex quibus motus isti texūtur quēadmodū in vocibus quatuor, vnde omnes harmoniæ conficiuntur, animaduerterim, dicere possem. Quales autē qualis vitæ imitationes sint, aperire nequeo. At de his quidē cū Damone deliberabimus, quinam pedum motus apti sint illiberalitati, petulantiæ, insaniæ, alijsq; vitijs, quíue rhythmi contrarijs congruant. Arbitror autem audiuisse, quāuis non satis apertè, cū ipse bellicosum quendā nominaret cōpositum dactylum heroicumq;, qui nescio quo modo ornabat quum eum parem & suprà & infrà poneret, in breuē longumq; euadentē, vtq; existimo iambum, & alium quendā trochæum appellabat. Longitudines autem & breuitates adhibuit. Et in aliquibus istorū arbitror eū vituperare vel laudare ductiones pedis, nō minus quàm rhythmos ipsos, vel aliquid ex vtrisq; cōmixtum Neq; enim declarare satis hęc possum. Verū hæc, vt dicebā, in Damonem ipsum reiecta sint. Prolixa quippe oratione ad hæc distinguenda opus esset. Num id putas? Prolixa per Iouem. Hoc autē ita discernere potes, quòd cōcinnitas atq; ineptitudo cōgruitatem & incōgruitatem rhythmi sequuntur. Quídni? Atqui congruum quidem pulchrā orationem sequitur, & tanquā simile imitatur: incongruū verò cōtrariā. Quinetiā consonū ipsum, & dissonū eodem modo: quandoquiē rhythmus & harmonia, vt paulo antè dictum fuit, orationē sequūtur, nō ipsa oratio rhythmū & harmoniā sequitur. Certè orationē sequi hæc debent. Quid verò loquendi modus ipsaque oratio? nónne animi affectionem sequitur? Absq; dubio. Orationem verò cætera quoq; sequūtur? Nempe. Sermonis itaque decor, consonantia, venustas, & rhythmi cōgruentia affectionē animi moderatam sequuntur, quā εὐήθειαν appellāt. Non eam dico quā sæpe cùm inscitia quædam sit, blanda quadam derisione εὐήθειαν nominamus imò verò eam εὐήθειαν inquam, quæ reuera cogitationem significat moribus optimis præditā. Sic est omnino. Nónne igitur vbiq; hæc iuuenes sequi debent, si rem suā agere volunt? Debēt sanè. Est autē ars pingendi vniuersa horum plena, & omne huiusmodi artificium, plena quoque texendi facultas, & variegandi & ædificandi, omnis præterea cæterorū supellectilium instrumentorumque effectio: quin & corporū plantarumq; natura. Porrò in omnibus istis, aut cōdecentia quædam inest, aut indecentia. Et indecentiæ quidē & rhythmi inconcinnitas atque dissonantia sermonis turpis & improbi moris sorores sunt: cōtraria verò cōtrarij, temperātis & boni moris germana, & imitationes quædam sunt. Est vt dicis. Nónne poëtæ duntaxat vrgendi sunt, cogendique vt imaginē boni moris in suis poëmatis exprimāt, vel apud nos nō scribant? An præterea & alijs artificibus præscribemus ac vetabimus ne mali moris simulacrū aliquod non bene castigatum opus, illiberale, indecēs, siue in figuris animaliū, siue in ædificijs, siue in quouis alio artificio faciāt? Vel si quis hoc præstare nō potest, ne quid apud nos agat prohibēdus est, ne in prauitatis imaginibus nobis enutriti custodes tanquam noxio in gramine, & multa quotidie paulatim à multis decerpentes pascentesque, vnū aliquod maximū malum ignari in animo cōtrahant? Quamobrē illi quærendi sunt artifices, qui naturali quadā industria possint tanquā per vestigia exprimere pulchri ipsius decoriq; naturam, vt tanquā in loco salubri habitantes iuniores vndiq; adiuuētur: quandoquidē à pulchris honestisque operibus siue ad oculos, siue ad aures eorū honesti aliquid puenit, veluti suauis aura quædam à locis salubribus afferens sanitatem: quę quidem statim afflare à primis annis incipiens, sensim

animos

animos hominū in similitudinē, amicitiā, & concordiā, honestæ orationi rationiq; cōciliat. Egregiè admodū isto pacto nutrirentur. Ob hanc igitur causam, inquā ego, ô Glauco, ex ipsa principali in musica educatiōe rhythmus & harmonia interiora animi subeunt, feriuntque vehementissimè animū, decoram quandam figurā ferentia, per quā decorus & pulcher efficitur, quisquis rectè (in musica) eruditur; contrà verò, si contrà quis fuerit educatus. Et quoniā rursus imꝑfecta, neq; rectè fabricata, aut non bene orta acutissimè sentiet, qui illic, queādmodū oportet, nutritus fuerit, meritò ægrè hæc ferens, pulchra quidem laudabit, eaq; amans, auideq; arripiēs, ipsis alet, ac bonus inde efficietur & pulcher. Turpia verò iure vituperabit, oderitq;, etiā in ea ætate in qua rationē nondum susceperit. Aduentantem deniq; rationē, qui ita nutritus erit, libēter amplectetur. eam ex ipsa propinquitate, familiaritateq; prorsus agnoscens. Mihi quoq; harū rerum gratia, in musica nutriēdi videntur. Quemadmodū tunc profectò literas satis rectè callemus, quādo elemēta nos nō fugiunt, quæ quibuscūq; in rebus versentur, pauca sunt, & neq; in paruis, neq; in magnis spreuimus quasi non oporteret ea intelligere, sed vbiq; ea conati sumus cognoscere, vtpote qui prius grāmatici futuri nō simus, quā nos ita comparauerimus. Vera loqueris. Imagines præterea literarū sicubi vel in aquis, vel in speculis appareāt, non prius cognoscemus quàm ipsas literas nouerim⁹. Est enim hoc artis & exercitatiōis eiusdem. Omnino. Vtrum igitur (per deos) ita est vt dico? neq; musici prius erim⁹, vel nos, vel ipsi quos ad vrbis custodiam erudimus, quā temperātiæ species, & fortitudinis, liberalitatis, & magnificentiæ, & quæcunq; harū sorores sunt, ipsisq; cōtraria cognouerimus, vbicunq; sint: ita vt & hæc, & ipsorū imagines quibuscūq; insunt, persentiamus, neq; in paruis, neq; in magnis contemnamus, sed eiuidem esse putemus & artis, & studij? Necesse est omnino. Nōnne igitur si quo in homine hæc concurrāt, vt in animo pulchri mores insint, & in corporis specie illis singula respōdeant cōsentiantque eandē suscipientia formā pulcherrimū hoc erit ei qui inspicere possit, spectaculū. Valde quidem. Atqui quod maximè pulchrū, & amabile maximè. Prorsus. Tales quosdam homines maximè vir musicus adamaret: siquid verò absonū aduerteret, minimè.

Nō certè si quid animo deesset: siquid verò duntaxat deesset corpori, sufferret quidem adeo, vt diligere amplectiq; velit. Intelligo equidē, quia tales quidam vel amantur abs te, vel amati iam sunt, atq; assentior. Sed hoc mihi dicas. Estne vllum temperantiæ cū soluta nimiaque voluptate cōmercium? Quónam pacto? Quippe cum voluptas huiusmodi non minus, quàm dolor mentē è suo statu dimoueat. Alijs vero virtutibus? Minimè. Quid autē? petulantia intemperātiaq; (habent cum nimia voluptate cōmunionem?) Maximè omniū. Habésne maiorē & vehementiorē voluptatē, quàm quę circa venerea? Neq; vehementiorē vllam habeo, neq; furiosiorē. Rectus autē amor ipsa sui natura temperatè & musicè amat pulchrū atq; decorū. Prorsus. Nihil ergo furiosum vel intemperantiæ proprium rectò amori est admouendum. Non certè.

Neque igitur iungēda illi est voluptas, neq; in ea communicare debēt amatores cum legitimè dilectis adolescentibus, amantesque cū amatis. Per Iouem nullo modo, ô Socrates. Sic igitur, vt videtur, in ciuitate instituta legē condes, amatorē amare, vnà esse, & tangere amatū, si persuaserit, tanquā filium, honestorū causa, atque in omnibus sic versari cū eo quē amat, vt nunquā diutius quam hoc patiatur, esse cū illo videatur. Sin minus ignominiā subeat, tanquā qui nihil oīno sapiat musicum, pulchrúmue. Sic prorsus. Nōnne tibi videt̄ finem suū iam sermo de musica cōsecutus? Quo enim finiri debet, eò iam ꝑuenit. Oportet enim musicā in amatoria pulchri finiri. Assentior equidem. Post musicā verò in gymnastica exercendi sunt iuuenes.

Quidni? Oportet enim & in hac per omnē vitam diligēter à pueris educari. Id autē ita se habet quodāmodo, vt opinor. Animaduerte & tu. Mihi quidē nō videtur bene affectū corpus, vi sua bonū animū facere, sed cōtrà bene affectus anim⁹, vi sua corpus quo ad fieri potest, optimū reddere. Tibi verò quidnā videtur? Quod & tibi. Nōne si postquam mentem satis excoluerimus, trademus ei, vt quæ ad corpus pertinēt, diligēter & exactè inquirat & curet; nos autē quasi quasdā formulas proponemus, ne longiores simus, rectè faciemus? Omnino. Ab ebrietate itaq; ipsis diximus abstinendū. Vnicuiq; enim magis conceditur quam custodi, vt ebrietate grauatus vbi terrarū sit, nesciat. Nempe ridiculum esset, custode indigere custodē. De cibis autē quid dicemus? Athletę enim hi viri sunt, & maximi quidē certaminis. Nónne? Maximi planè. Num aliorum athletarū habitudo illis cōueniens esset? Fortasse. At verò somnolenta hæc est, & ad valetudinem dubia. An nō vides quòd vitā edormiunt? & si parum quidē ab instituto victu discedunt, grauiter ægrotant exercitatores huiusmodi? Video equidē. Elegantiore igitur aliqua exercitatione opus est bellicosis Athletis, quos tanquam canes insomnes esse oportet, & quā acutissimè videre atq; audire, & multas in exercitu mutationes aquarū, & aliorū ciborū, æstus & frigoris ita ꝑpeti, ne facilè in morbos delabātur. Ita mihi videt̄. Optima igitur gymnastica soror esset simplicis musicæ, de qua paulo antè tractauimus. Quomó istud? Simplex vtique & cōueniēs gymnastica, & maximè militū exercitatio. Quo pacto? Ab Homero ꝙdē id discere possumus. Nosti eñi queādmodū in belli expeditionibus in heroū conuiuijs, neq; pisces ipsis parat, quāuis ipsi in Hellespōto mari essēt, neq; elixas carnes, sed assas, quę facilius à militibus præparant̄. Vbiq; enim facilius est, vt paucis dicā, ipso igne vti, quam vasa circūferre. Sanè. Neq; vnquā variorū cōdimētorū, vt arbitror, Homer⁹ meminit. Sed hoc & alij sciūt quicūque exercent̄, ꝙ cui corpus robustū esse debet, à cūctis huiusmodi rebus est abstinēdū. Rectè quidē & sciūt, & abstinēt. Syracusanas itaq;, ô amice, mēsas & Siculorū, vt videris, obsoniorū varietatē nō laudas: si quidē hæc ita tibi rectè se habere vident̄. Nō certè, vt mihi quidē videor. Vituperas & Corinthiū luxū blādiētiū puellarū in his qui optima corporis habitudine futuri sunt. Sūmopere. Quinetiā Attica bellaria cōdimentaq;, quæ iucunda plurimis & delicata videntur. Necesse est. Iliad. 1.

Omnē enim, vt existimo, huiusmodi victum, si similē esse dicemus melodiæ & cātilenæ quę in omni genere harmoniæ, omnibusque rhythmis versantur, rectè cōparauerimus. Planè. Ibi quidem intemperantiā varietas parit, hic morbū: simplicitas autem secundū musicā in animis temperātiam, secundum

eundum verò gymnasticam in corporibus sanitatem. Verissima loqueris. Intemperãtia verò & morbis in ciuitate multiplicatis,& tribunalia & medicorum officinæ aperiuntur. Vnde iudiciaria & medicina in pretio habentur, quando & liberi multi his summopere studeant. Quidni? Igitur malæ & turpis disciplinæ in ciuitate nullã maiorẽ potes cõiecturã capere,quàm summis iudicibus ac medicis indigere,non modò abiectos homines & mechanicos,sed eos etiã qui liberali disciplina educatos esse se gloriãtur. Nõnne turpe videtur, & malæ institutionis magna coniectura, vt cogamur ob propriæ virtutis inopiã iustitia vti æterna aliorũ, videlicet tanquam dominorum & iudicum? Omnium profectò turpissimum. An non hoc quoque turpius esse putas? quando aliquis non modò multum vitæ tempus in iudicijs,tum accusando, tum defendendo conterit, sed & rudi quadam elatus iactantia, eo ipso gloriatur,quasi sit potens ad iniuriam inferendam,suisq; versutijs vsqueadeò tergiuersari valeat eaq; perfugia inuenire, vt nullas soluat pœnas, idq; minimarum vilissimarumq; rerũ causa, ignorans quantò præclarius ac melius esset, ita se comparare, vt somnolentum iudicem nõ desideret. Certè hoc illo turpius est. Absurdum præterea existimandum est,homines medicis egere non ad vulnera sananda duntaxat,morbosq; curandos intemperie aëris, & pro anni tempore aliter atque aliter incidentes,sed ob desidiam, & quem in victu suprà damnauimus, luxum, vt homines lacunarum instar aqua statuq; exuberantes coegerint præclaros Aesculapij successores morbos quosdam nouo nomine flatos & catarrhos appellare. Noua sanè hæc morborum, inquit, nomina, nimiumq; absurda. Hæc, vt arbitror, Aesculapij tempore non erant. Iliad. λ. Quod hinc conijcio, quòd eius filij apud Troiam, poculum Patrocli iussu à muliere oblatum saucio Eurypylo nõ improbarunt, cùm tamen in eo mixta esset Pramnio vino farina, & insuper attritus caseus, quæ pituitam augent. Profectò absurdum id poculum, minimeq; ita affecto conueniens. Non. Quia si aduertis, inquam, hac nostra medẽdi facultate morborum pædagôga, Aesculapij sectatores ante Herodicum, vt fertur, minimè sunt vsi. Herodicus autem quum esset exercitandorum magister iuuenum, essetq; valetudinarius, miscens gymnasticam medicinæ, primo quidem seipsum, deinde & posteros multos tædio affecit. Quónam pacto? Longam quippe sibi mortem præstitit. Nam dum morbum qui letalis erat, subsequeretur, neque curare, vt opinor, se poterat, & medelæ studio occupatus, omissis reliquis omnibus, vitam in hac corporis indulgentia conterebat, malè quidem affectus si paulo à consueto victu discederet, ægrè tamen moriens, hàc sapientiam ad senectutem peruenit. Egregiam inquit, palmam ex arte sua reportauit. Nempe inquam, quã decebat reportare illũ, qui ignorabat Aesculapium non ignorantia quidem & imperitia huius medendi formæ posteris hoc non ostendisse: sed quoniam videbat in ciuitate optimè instituta, suum cuiq; opus assignatum esse, quod perfici necesse sit, nec vlli superesse otium, vt per omnem vitam valetudinarius in corpore curando occupetur. Quod quidem, modo quodam ridiculo in artificibus animaduertimus: in illis verò, qui opulenti felicesq; censentur, nequaquam. Quomodo istud? Faber si quãdo in morbum incidit, à medico curationem exigit, vel per vomitum, vel deiectionem ventris, vel vstionẽ vel incisionẽ. Si quis autẽ diuturnã illi victus obseruationẽ præcipit, capitisq; suffarcinationes, cæteraq; huiusmodi, statim obijcit nõ esse sibi ad ægrotandũ otium, neq; præstare sibi ita vitam trahere continuis curationibus incũbenti, suumq; opificiũ negligẽti. Deinde medico hoc valere iusso, ad consuetũ victum reuertẽs, si cõualescit, opus suũ exequitur: sin autem sustinere corpus morbũ nõ potest, vita functus negotijs liberatur. Ita profectò medicinis vti artifici cõuenire videtur. Atq; idcirco opus illi propositũ esse dixi, quod nisi peragat, viuere ipsi non expedit. Cõstat. Diues aũt, vt diximus, opere nullo vrgetur, à quo si quãdo vi arceatur, nõ amplius sit ei viuendũ. Nullo prorsus, vt fertur. Phocylidem fortè non audis dicentẽ, oportet virtutem exercere, dũ viuendi facultas suppetit. Arbitror autem et prius. Nihil in hoc illi aduersemur, sed ipsi nos doceamus, verũ id hoc pacto meditari diues debeat: aut si minus in alendis morbis tẽpus terat, non sit illi viuendũ. Fabrili siquidẽ arti ac cæteris impedimento id est. Nã ab opere mentem diuertit. Præceptũ verò Phocylidis nihil impedit. Per Iouẽ, inquit, ferme omnium maxime, siquidem magis quàm gymnastica superuacua ista curatio temporis, nos occupat, Etenim rei familiari & militari, & vrbanis omnibus magistratibus obest plurimum, quòd autem maximum est, discendi studium, & omnem intelligendi meditandiq; diligentiam impedit, dum capitis dolores semper & vertigines suspicatur: studiumq; sapientiæ causatur, quasi ex eo ista nascãtur. Quãobrẽ ad virtutis exercitationẽ, probationẽq; nobis omnino impedimẽto est. Efficit enĩ vt semper nos ægrotare putemus, neq; desinamus vnquã de habitu corporis queri. Consentaneũ est. Hæc cùm videret arbitror Aesculapiũ, hominibus natura educationẽque bene valentibus, deinde verò morbo quodã exterius lato & subito ægrotãtibus, eã ostendisse medicinam, qua pharmacis & incisionibus infirmitas tolleretur, videlicet consuetudo deinde victu seruato, ne ciuilia negotia disturbarẽtur. Corpora verò penitus interiori corruptione valetudinaria nequaquã aggressum fuisse, diligẽtia victus sensus exhauriẽdo & infundẽdo in vita producere, ita vt valetudinarios, quod inde sequitur, filios generarẽt. Neq; verò cẽsui curãdũ, qui nõ posset in cõstituto & solito victu ac regula viuere, tanquã neq; illi ipsi, neq; ciuitati id conferret. Ciuilem virum dicis Aesculapiũ extitisse. Constat planè, filijq; ipsius talem eũ fuisse testantur. An ignoras illos apud Troiam in rebus bellicis claruisse? quanquam & medicinæ studio, quemadmodum ego dicebam, vtebantur. Non meministi quòd Menelao Pandari manibus vulnerato, cruorẽ vulneris absterserunt, & vnguẽtis mitigãtibus perunxere: legem verò certam circa cibos ac potus nihilo magis quàm Eurypylo præscripserunt: quasi pharmaca ad curandos sufficerẽt homines, qui antè accepta vulnera & firmi corporis habitu & victu moderati fuissent quãuis eo ipso temporis momẽto bibissent? homines autem & natura & incontinentia morbosos viuere, neq; ijs ipsis, neque alijs conferre putabant, neq; circa illos versari artẽ, neq; esse curados, etiam si Mida locupletiores essent. Scitos admodum viros fuisse perhibes Aesculapij filios. Decet sanè. quanquam nobis tragici & Pindarus parũ astipulentur. Aesculapium enim Iliad. δ.

ferunt Apollinis filium extitisse, atque auro inductum vt hominē pecuniosum cū extrema ægritudine ad mortē ferēte opprimeretur, curaret. Vnde & fulmine percussum. Sed nos propter illa quæ suprà diximus, illis hæc vtraque non concedimus. Imò si dei filius fuit, lucri turpis auidū fuisse negabimus: sin turpis auidus lucri, dei fuisse filium reijciemus. Probè quidem ista dicuntur. Sed de hoc quid ais, ò Socrates? An non bonos medicos habere oportet in ciuitate? Essent autem tales maximè, quicūq; fuissent cū sanis plurimis, plurimisq; ægrotātibus conuersati. Iudices itē similiter, qui varia hominū ingenia essent experti. Et valde quidem bonos dico. Sed num intelligis quos tales esse arbitror? Si dixeris. Tentabo equidem. Tu tamen non similem rem sermone eodem interrogabas. Qua ratio? Medici quidem præstantissimi euaderent, si ab ineunte ætate præter discendæ artis studiū inter plurimos corpore malè affectos cōuersarentur, ipsiq; omni morborū genere laborarent, naturaq; imbecilla essent. Neq; enim corp', vt arbitror, corpore curant. Impossibile nanq; esset, ipsa quandoq; vel fuisse, vel esse. sed anima corpus curat. An non fieri potest, vt quæ fuerit sitq; mala, bene aliquid curet? Rectè quidē. Iudex autē, ò amice, animo ipsi animo imperat. Nōnne possibile est à pueritia animū aliquem cum malis animis conuersatū, & iniusta quæq; facinora operatum, acutè deniq; ex seipso aliorum scelera cōiectare, quemadmodū ex ipso corpore morbos? Num insontē ipsum imperitūq; malorū morū, dū esset iuuenis, extitisse oportet, si bonus & honestus existēs iusta syncerè est iudicaturus? Quapropter modesti homines, dū iuuenes sunt, stolidi esse videntur, & qui facilè ab iniustis decipi possint, tāquam qui nō habeant in seipsis eadē quæ habēt improbi, affectuū exempla malorum. Omnino certè id eis vsu venit. Verūenimuerò nō iuuenē, sed senē esse bonum oportet iudicem, qui sero quale quid iniustitia sit, didicerit: tanquā qui nō propriā in animo suo eam senserit, sed alienam in alienis animis longo tēpore nouerit, atq; idcirco cuiusmodi sit malū discernat, scientia potius quàm propria experiētia iudicans. Generosissimus certè iudex huiusmodi esse videt. Et bonus præterea, quod ipse quærebas. Qui enim bonum habet animum, bonus est. Versutus aūt ille ac mala suspicās, qui multa egit iniustè, sagaxq; & sapiēs habetur, quādo cū sui similibus versatur, cautus callidusq; apparet, cū ad exēpla quæ in se habet mentē dirigens sibi satis cauet. Quādo vero bonis senioribusq; adhęret, fatuus videtur. cùm importunè diffidat, sanūq; & syncerum morē ignoret, quippe qui exēpla illius nō habeat. Cum verò frequētius cū malis quàm cū sapientibus versetur, sæpius quoq; sapiētior quā insipientior sibi alijsq; videtur. Vera proculdubio loqueris. Non ergo talē quærere oportet iudicē tāquam bonū & sapientē, sed qualem paulo antè dicebā. Prauitas enim neq; se, neq; virtutem cognosceret vnquā. Virtus aūt naturæ addita tēpore disciplina, & seipsam simul, & prauitatem intelliget. Nō igitur malus, vt mea fert opinio, sed hic sapiens euadit. Mihi quoq; ita videtur. Nōnne igitur & medicinam qualem diximus, vnà cum huiusmodi iudiciaria æquitate in ciuitate constitues, quæ quidē eos ciues qui natura, tum animo, tum corpore bene se habent. curabunt: eos verò quia non sunt eiusmodi, corpore præditi, mori sinant: qui verò malo ingenio procreati, insanabiles sunt, morte mulctent? Hoc igitur & ipsis qui ea-lia patiuntur, & ciuitati conducere videtur. Constat quinetiam curaturos iuuenes ne in iudiciariæ vsum descēdant, simplici illa vtentes musica, ex qua nasci diximus temperantiam. Cur non? An nō per eadem hæc vestigia musicus gymnasticam sequens, si volet, aget, allequeturq; vt nihil egeat medicina, nisi necessitas cogat? Assentior equidem. Exercebit autem in gymnasijs corpus, respiciens magis ad animositatem naturæ, illamq; excitās, quàm ad robur: neq; quemadmodum Athletæ alij roboris gratia victum instituet, laboresq; adhibebit. Rectè admodum. Qui ergo statuunt, ò Glauco, musica & gymnastica homines erudire, nō ea causa qua multi existimant, studia hæc aggrediuntur, vt hac quidem corpus, illa animum curent. Cur non? Videtur enim vtraque animi gratia plurimū exercere. Quo pacto? An non vides vt afficiat animum qui gymnasticam per omnem vitam exercent, musicam nō non attingunt, vel qui aliter affecti sunt? De quo nā dicis? De rustica, inquā, duritia ferocitateq; atq; itē de mollitie, & mansuetudine. Noui equidē inquit, eos qui sola vtuntur gymnastica agrestiores, quam oportet euadere. Qui aūt dūtaxat musica, molliores quàm eos deceat, effici. Atqui vis ipsa inquam, agrestis ad iracūdæ naturæ animositatem pertinet: quæ si rectè nutritur, fortis euadit: si naūt suprà quā decet, excrescit, ferox, vt cōsentaneū est, ac dura. Assentior. Quid aūt vim ipsam mitem & mansuetam, nōnne philosophi natura habet: quę si nimiū remittatur, mollior fit quàm decet: bene aūt si enutritur, mansuetua atq; modesta? Est vt dicis. Dicebamus aūt oportere ipsos custodes vtrasq; naturas habere. Oportet sanè. Nōnne cōgruere inter se & cōcinere oportet? Quidni? Eiusq; animus in quo hæc cōsonant, tēperans est & fortis? Omnino. Eius aūt animus in quo dissonant, timidus & agrestis? Et maximè quidē. Quicunq; permittit vt musica animum suū assiduè circūsonans occupet & demulceat, pérque aures veluti per infundibula harmonias infundat, quas suprà cōmemorauimus, suaues, blandas, molles, ac flebiles, atq; ætatē suam in cantibus animū delinientibus consumit, is primū quidē, siquid iracundū habebat, tanquam ferrū demollit, & vtile ex inutili duroq; efficit. Quando aūt incūbit diutius, magis demulcet: post hoc iam liquefacit animū & resoluit, donec liquefecerit animositatem omnē, excindatq; tanquā neruos ex animo. ex quo animum quasi mollem pugnatorem efficit. Sic est omnino. Ac sic à principio hominē nacta sit naturā sine animi robore, citò hoc perficit. Sin aūt animosum, vires animi frangens ad irā reddit præcipitem, vt minimis quibusq; offensiunculis, ac facilè iterū restinguatur. Vnde pro animosis iracūdi atq; morosi effecti sunt molestia, & fastidio pleni. Ita prorsus accidit. Quòd si quis gymnasticæ, & conuiuijs admodū se dedat, musica philosophiaq; neglectis, primum quidē firmū corporis habitum cōsequutur animi viribus magnitudineq; repletur, fortiorq; q̃ esset, euadit. Valde quidē. Deinde si in hoc ita perseueret, vt nihil aliud agat, neq; musicā prorsus attingat. certè si quis erat eius in animo instinctus discendi flagrās cupiditate, imbecillus, surdus, ac cæcus efficitur: vtpote qui neq; doctrinā gustauerit vllā, neq; indagatione rerū, neq; vllā penitus rationē, neq; musicam aliam vnde illius sensus expergisci potuerit, coalescereq;, & purgari. Sic planè

nè. A ratione, vt arbitror, vir huiusmodi, & à musis redditur alienus, ac nulla alterius persuasione rationibus inducta vtitur: sed vi & agresti immanitate tanquã fera quædã ad omnia fertur, inq; inscitia & ruditate sine, cócinnitate & gratia viuit. Omnino sic se res habet. Ad hæc igitur duo, vt apparet, artes duas assererẽ deum aliquẽ hominibus tribuisse, musicam & gymnasticam, ad animositatem, videlicet, philosophicam quæ naturã, non ad animũ & corpus, nisi per accidens fuerit, sed ad illud, vt inter se consonarent, intensa atque remissa, quatenus deceat. Sic apparet. Eum igitur qui pulcherrimè gymnasticã cũ musica miscet, moderatissimeq; hæc animo adhibet, meritò absolutissimũ musicũ diceremus, & summa harmonia cópositum, multò magis quàm eũ qui chordas tẽperat. Et meritò quidem, ô Socrates. Nónne ergo huiusmodi aliquo præside semper in ciuitate nobis opus erit Glauco, si salua respublica futura est? Erit certè sommopere. Hi ergo disciplinæ educationisq; modi essent. Choreas enim huius generis esse rectè dicat aliquis, venationesq; tum aliàs, tũ quæ manibus fiũt, gymnica denique certamina & equestria. Ferme enim cóstat sequi hæc ista debere, neq; inuentu difficilia esse. Forte nõ sunt difficilia. Age inquam. Quid nobis præterea distinguendũ? Nónne horũ omniũ quinã imperare debeant, qui parere? Cur nõ? Cóstat quidẽ seniores imperare oportere, iuniores parere. Constat profectò. Et hoc liquet, ex his esse optimos eligendos. Liquet certè & istud. Agricolarũ optimi nónne hi sunt, qui maximã agrorũ habẽt colẽdorũ peritiã? Prorsus. Nũc aũt cũ ex custodibus optimos eligi oporteat, nónne eos eligere cóuenit qui maximã custodiẽdæ ciuitatis peritiã habẽt? Eos planè. Prudẽtes ergo ad hoc esse eos oportet, potẽtesq;, & qui Reip. curã habeant. Est ita. Curat aũt q̃sq; maximè id q̃d maximè diligit. Necesse est. At q̃ hoc diligit. maxĩè cui cóferre eadẽ ac sibi existimat, & ex cuius felicitate suã arbitratur felicitatẽ infelicitatẽue pẽdere. Sic est. Eligẽdi igit̃ ex oĩbus custodib⁹ hi maximè qui nobis cósiderãtibus videant̃ per oẽm vitã summo studio ea facere, quę è republica esse ducũt: quæ verò cótrà, cauere. Cómodissimi certè hi sunt. Obseruãdi itaq; sunt, vt arbitror, in singulis ætatibus, vtrũ præceptũ hoc seruent, neq; tanquã præstigijs quibusdã decepti, neq; vi vlla cópulsi, suiq; ipsorũ obliti eijciant eã opinionẽ, qua ea sola cẽsentur agẽda, quæ sunt optima reip. Quã eiectionẽ dicis? Dicã tibi: videtur mihi opinio è mẽte excedere, vel spóte, vel inuitè. Spóte quidẽ, falsa, in eo qui dediscit. Inuitè autẽ, vera queq; opinio. Quod de volũtario abscessu dicis, intelligo: quod autẽ de inuito, discere cupio. Nónne putas bonis homines inuitè priuari, malis autẽ sponte? An nõ mẽtiri, verũq; nescire malũ est, verè autẽ iudicare bonũ? Nóne opinari ea q̃ sunt, verè putare videt̃ tibi esse. Probè loqueris, mihiq; vident̃ homines inuiti vera opinione priuari. An nõ vel furtim, vel deceptione, vel vi hoc patiũt̃? Neq; istud intelligo. Tragicè loqui videor. Surripi enim opiniones ijs dico, qui sentẽtiã mutãt, vel sensim tẽpore obliteratã, vel clã aduersa ratione subtractã. Nunc intelligis? Intelligo equidem. Vim autẽ illis inferri, quos dolor aut cruciatus, aliter sentire cogunt. Istud intelligo equidẽ, ac rectè dicis. Subduci autem quasi præstigijs eos, vt arbitror, tu quoq; diceres qui priorem deponunt opinionem, vel voluptate deliniti, vel metu perterrefacti. Videntur sanè quæcunq; decipiunt, præstigijs nos seducere. Quod igitur nuper dicebã, quęrendũ est quínam constanter seruẽt eam, quæ apud ipsos est sentẽtiam, id videlicet semper agendũ esse, quod reipublicæ códucere arbitrantur. Obseruãdi sunt igitur statim à pueritia, eaq; illis opera proponenda, ex quibus aliquis maximè præceptum illud obliuisci, falliq; possit, Atque is qui se seruat illud memoriter, neq; decipitur, eligendus: qui contrà, abijciẽdus an non? Certè. Ergo & labores & dolores illis & certamina opponẽda, in hisq; hęc eadem obseruanda. Scitè. Nónne secũdum speciem illam tertiam, præstigiorum pugnãdum est? & quemadmodum qui inspicere cupiunt, nunquid, num pulli pauidi sint, nécne, ad strepitum illos, & tumultum ducũt, sic iuniores in terribilia quædam impellendi, atque item oblectamenta, in hisq; multò magis quàm igni aurum examinãdi? vt ita comperiamus, si extet aliquis inter eos qui non facilè irretiatur, sitq; compositus in omnibus, suiipsius custos optimus, & eius quam didicit musicæ conseruator, concinnumq; & cosonum se in his omnibus præbeat. Qualis vir esset & sibi & patriæ vtilissimus. Atque is qui semper pueritia, adolescentia, matura ætate probatus est, & incorruptus existit, custos & princeps est ciuitatis constituendus. Honores huic tribuendi & viuenti & mortuo sepulchrorum & aliorum monimentorum maxima munera sortienti. Qui verò talis non sit, abijciendus est. Huiusmodi igitur, ô Glauco, delectus & institutio principum & custodum esse debere mihi videtur, vt summatim potius quàm accuratè sit dictum. Idem & mihi videtur. Igitur verissimè vocabuntur hi quidem custodes omni ex parte, tam externorũ hostiũ, quàm internorũ amicorũ, vt isti nolint, illi nequeant mali aliquid machinari. Iuuenes autẽ quos paulo antè custodes nominabamus, rectè auxiliarij defensoresq; institutionum ipsorum principum appellabũtur. Sic & ipse sentio. Quis itaq; modus erit quo ex his mendacijs quæ aliquãdo decent, quemadmodum & nos antea dicebamur generosum quiddam esse mentiendo persuadere prius quidem principibus? sin minus, saltẽ reliquis ciuibus? Quale isthuc ais? Nihil boni equidẽ, sed Phœnicium quiddam: quod antè quidem apud multos factum est, vt poetæ dixerunt, & persuaserunt, nostris verò temporibus minimè: nec scio si futurũ vnquam persuadere certè est arduũ. Quàm pigrè inquit, ad dicendũ videris accedere. Videbor equidẽ tibi postquam dixero, haud ab re piger. Dic age, nec timeas. Ecce iã dico, quanquã nescio qua audacia quibusq; verbis fretus dicã: atq; aggrediar primùm ipsis principibus & militibus suadere, deinceps aũt & reliquis ciuibus, quòd ea quibus nos ipsos enutriuimus erudiuimusq; tanquã somnia visi sunt circa seipsos omnia habere. Erant aũt tunc reuera sub terra, intus formati et enutriti ipsi, et arma eorũ et supellex oĩs. Postquam verò omnino perfecti fuerũt, terra ipsos vt mater eduxit. Et nunc quidẽ tanquã matri ac nutrici, regioni huic in qua sunt, consulere debẽt, atq; succurrere, si quis eam inuaserit, deq; cæteris ciuibus, tanquã de fratribus terra genitis, cogitare. Nõ ab re inquit, iã antè pudebat hoc mẽdacium dicere. Rectè admodũ inquã, sed audi iam reliquũ fabulæ. Estis vtiq; oẽs in ciuitate tanquam fratres, (sic enim dicemus apud eos fabulantes) sed cũ deus formaret, quicũq; vestrũm ad imperandũ idonei nati

Notat Aristoteles lib. polit. 2, capite 3.

sunt aurũ in eorũ generatione ipsis admiscuit, propter quod honoratissimi sunt. Illis autem qui ad auxiliandum, argentum. Ferrum deniq; atq; æs agricolis & alijs opificibus. Tanquã igitur eiusdem generis omnes, similes vobis plurimũ generatis. Euenit auté quandoq;, vt ex aureo nascatur argenteus, & ex argenteo similiter aureus cæteraq; ita vicissim. Quapropter ipsis principibus & primò & maximè deus præcipit, vt nullius rei maiorem curam custodiamq; suscipiant quàm natorum, vt dignoscant quid ex (quatuor) his, illorũ animis sit immixtum: & si quis ex ipsis nascatur subæreus aut subferragineus, nullo pacto misereãtur, sed honoré illi naturæ conuenienté tribuentes esset ad opifices vel agricolas trãsferant. Rursusq; sit ex illis nascatur aliquis aureus vel argenteus, honorantes extollant, illũ quidé ad custodes, hũc ad auxiliarios: quasi oraculũ sit, tum rempublicã perituram, cùm ipsam vel æneus custos vel ferreus gubernabit. Habésne quomodo huic fabulæ fidem adhibeant? Nullo modo, inquit, quo pacto isti: quo auté modo istorũ filij ac reliqui posteri, habeo. At hoc bene se haberet ad maioré curã sui & ciuitatis habendã. Ferme quod dicis intelligo. Et hoc quidé illuc tendet, quò oraculũ perducet. Nos aũt hos terra genitos armantes ducétibus principibus producamus. Profecti auté explorent, vbinam in ciuitate sit optimum castra ponere, vnde, & eos qui intus sunt, maximè cohibeat, si quis nolit legibus ipsis obtemperare: & eos qui extrà repellant, si hostis tanquã lupus ouile inuadat. Cùm verò castra posuerint, & quibus oportet sacrificauerint, tabernacula struãt. Sicne? an aliter? Sic certè. Num huiusmodi qualia contra hyemes & calores sufficiant? Quidni? habitationes enim dicere mihi videris. Sic aio, sed militares, nõ opulentas. Quo differre asseris hoc ab illo? Conabor equidem declarare. Grauissimum quippe omnium, & turpissimum pastoribus esset, si ita canes gregis custodes futuros nutrirent, vt ex intemperantia, aut ex fame, aut ex aliqua alia mala consuetudine, canes ipsi agrediantur pecuaria lædere, & pro canibus similes lupis efficiantur. Graue, inquit. Omnino itaq; nobis cauendum, nequid tale aduersus ciues efficiant, qui defensores adhibentur, cùm ipsis valentiores sint, neq; beneuolorum loco sociorũ, agrestibus dominis se similes præbeant. Cauẽdum sanè. Nõne maxima esset adhibita cautio, si reuera præclarè educati sint? At qui sunt quidé iam antea, inquit. Hoc quidé, ô amice Glauco, asseuerare non decet: quòd autem nuper dicebamus, nimirũ decet, quod oportet ipsos rectam, siqua est, consequi disciplinã, si modò quod maximũ est ad mansuetudiné tum in se ipsos tum in eos quos custodiunt exercendã consecuturi sunt. Et rectè quidé. Ad hãc igitur disciplinam quisq; sanæ mentis diceret, habitationé & reliquã supellectilé ita adhibendã, ne ipsos quo minus optimi viri essent prohiberet, neq; eos ad cæteros ciues lædẽdos impelleret. Et verè quidé. Inspice igit an tali quadã ratione eos oporteat & viuere & habitare, si quidã futuri sint tales. Primo quidem nemo proprium quicquam possideat, nisi quatenus summa cogat necessitas. Deinde neq; domum neq; penu habeant, quò non omnibus pateat aditus. Quę verò ad victum pertinent, tanta sint apud eos, quantis indigent militares athletæ téperãtes ac fortes: accipiãtq; ex instituto ab alijs ciuibus mercedis tãtũ custodiæ gratia, vt ex annuis sumptibus neq; desit quicquã, neq; supersit. Conferẽtes autem se ad comessationes, perinde atq; in castris, cõmuni vescantur conuiuio. Dicendumq; est illis, aurum habere, neq; humano auro indigere, neq; sanctũ esse, illius possessioné admixtione mortalis auri inquinare. Nempe ex vulgi pecunijs multa impia prouenerunt: quod verò inest illis aurum, prorsus incorruptum. Profectò solis ipsis ex omnibus qui sunt in ciuitate, tangere aurum aut argentum, aut sub tecto suo recipere, aut circunferre, vel ex ea materia bibere, nefas. Hoc ergo pacto & sibi & ciuitati salutem parerent. Siquandò verò domum sibi aut agrum aut pecuniam priuatim possederint, administratores familiæ, & agricolæ pro custodibus erunt, & vice eorum qui ciuibus auxilio sint, domini eorum infensi efficientur: & ipsi odio habiti, odiosq; alios habẽtes, & insidias parantes vicissim q; patientes, vitam vniuersam degent. Vbi multo magis ciues quàm externos hostes timebũt, accedẽtq; iam tũc proximè ad perniciem tam ipsi quàm reliqua ciuitas. Horum igitur inquã omniũ causa, dicamus custodes ipsos circa domũ & reliqua omnia ita instructos esse debere. Hæc q; lata sit lex, nónne? Sic esto, inquit Glaucon.

Notat hunc locũ Aristoteles lib. pol. 2. cap. 2.

DIALOGVS QVARTVS DE IVSTO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENTVM.

*

TRADITVR in quarto lib. modus possessionis atq; ciuitatis, vt neque diuites nimiũ ciues sint, neq. pauperes. Putat enim tam ex nimia copia quàm inopia seditiones oriri, ciuitatemque dissipari. Iudicat præterea ciuitatem illã non esse vnam, sed plures, in qua alij quidem pauperes sint, alij vero diuites: atq; vt fieri solet, diuites contemnant pauperes: hi vero erga illos, & inuidia afficiantur & odio. Vnde sensim descendit ad mysterium suum, vt omnia videlicet sint cõmunia, ne alij minus, alij vero plus habeant, & inde inuidiæ, mẽdacia, furta, & hinc luxuria, superbia, pigritiaq; nascãtur. Adde quod possessio rerum tam excedens quam deficiens, non solum moribus & concordiæ, sed ingenio etiam & artibus obest. Docet non diuitijs, sed virtute seruari ciuitaté, magnaq; gerere. Item quamlibet ciuitatis partem nõ ita disponendam esse vt in seipsa quàm optime habere se videatur, sed vt cunctis conferat, communiq; ciuitatis totius conducat bono. Alioquin neq; ciuitatem ipsam, neq. partes vllas posse cõsistere. Addit preterea ciuitatis augendę modũ, quatenus scilicet ciuitas vna permaneat. At cum primũ perdi vnitas posse videtur, non esse vlterius augẽdam. Præcipit ergo, vt neq; exigua, neq; vasta sit ciuitas, sed mediocris æqualisq; & concors, quo eius vnitas cõseruetur. Quoniam vero messem frustrà sperat qui negligens fuit in seminando, idcirco totũ studium circa pueritiam adolescentiamq; adhibendum esse iudicat, quasi circa messis vrbanæ sementem, adeo vt etiã verborum, ludorum, gestuumq. singulorum ratio diligẽs circa pueros adolescẽtesq; habeatur. Alioquin si negligatur hæc ætas, nõ aliter circa leges quotidianas frustrà laboratum iri, quam si quis pharmacis eum quotidie curare cõtenderit, qui nullũ seruare velit in victu tẽperãtię modũ. Inter hæc cõsidera ludos in studia sensim, moresq; cõuerti. Itẽ sicut homini & natura robusto, & victu prudẽti atq; tẽperato, nullis pene vnquã opus est medicinis: ita ciuitati & optime ab initio cõstitutæ, & in ea forma perseuerãti, neq; multis ab initio legib', neq; quotidianis deinceps cõstitutionibus opus esse. Malas vero respublicas, in quotidiana quidẽ p nouas leges curatione versari, nũquã vero bene valere. Quapropter in hac republica tãquã optima Plato nullũ circa leges adhibuit studiũ, sperãs prudẽtes bonosq. viros leges esse viuẽtes. De legibus vero sacris quid? Multo certe minus in his censuit laborandum. Nemo enim qua ratione colendus sit deus, intelligit vnquam, nisi prius intelligat deum. Diuinum verò solem nisi ipso diuino lo

Notat Aristoteles lib. pol. 2. cap. 3.

no sole se monstrante, videre non possumus. Petendas ergo religionis leges ab Apolline, id est, diuino lumine, iudicat: petendas inquam, nõ lingua, sed purgata mẽte, atq; serena. Mitto quid hic de historia tangat oraculorum. Hæc enim notissima sunt. Allegorice vero significat Apollinem, id est, diuinũ lumen: sedere, id est, firmiter adesse: mediæ terræ, id est vbique rerum omnium penetralibus. In vmbilico conquiescere. id est in mente à sensibus segregata, atq; instar figuræ motionisq. sphæricæ in se reflexa. Præterea Apollinẽ omnibus esse patrium, id est, præsentem & familiarem. atque propitium patrem quidem nascentibus, patriam denique reuertẽtibus, Constituta verò republica deinceps quatuor in ea virtutes agnoscit. Prudentiam in principibus, id est, rectè custodiendi consulendiq; scientiam. Fortitudinem in militibus, id est, firmam sententiam inuitis tam illecebris quàm minis audendi pro patria in periculis, quatenus leges magistratusq. præcipiunt. Temperantiam in principibus simul & militibus, atq; artificibus, id est, consensionem quandam qua libẽter cuncti conueniunt, vt alij quidem imperẽt, alij pareant: & inter eos qui parent, alij quidem in bello, alij in opificio pareant: neq; ob voluptates vllas consensio talis impediatur. imò cupiditates inferiorum, superiorum imperio consilioq. obtemperẽt. Iustitiam quoque in omnibus, per quã suũ quisque, id est, ad quod & natura & studio est aptissimus, opus munusq; exequitur tam publice quàm priuatim communis commodi gratia, neque quisquam sibi vendicat alienum. Quòd autem tẽperantiam appellauit Diapason harmoniam, intellige. Diapason cõsonantiã resultantem ex dupla tẽsionis, velocitatis, vehementiæ proportione ad id quod duplo remissius est, tardiusq;, & lenius. Ex qua quidem proportione dupla consurgit acutæ, id est, octauæ vocis excessus ad grauem, nec immeritò. Prima enim proportio dupla inter duo & vnum. In qua quidẽ proportione binarius numerus dum superare videtur, vnum recreat, & geminat vnum. Binarius deinde dum mouetur ac reuoluitur in seipsum, octo producit numerum solidũ. Bis enim duo bis, octo conficiunt. Dicitur autẽ Diapason, id est, per omnia Consonantia enim eiusmodi, & oẽs intra se cõticet, & replicatur in omnibus. Nec ab re Plato inquit, tẽperantiã, quasi Diapason extẽdi per summos ciues infimósque & medios. In octaua enim & grauis vox, & acutissima est. sũt & mediæ. Sed vt ad iustitiam redeamus, quemadmodũ in diapason consonantia vox octaua cum graui adeo consonat, vt quæ vox gemina est appareat vna: sic in bene composita ciuitate temperantiæ grauitas cum iustitiæ robore tam apte congruit, vt duæ hæ virtutes vix inuicẽ discernãtur. Et vide quã opportunæ ex diapason consonantia vocis octauæ Socrates, se conferat ad iustitiam apud Pythagoricos octonario numero designatam. Dum enim iustitia sit æqualis omnino pro cuiusque meritis distributio, ciuitatisque solidũ fundamẽtũ, iuste per octonarium describitur numerũ. Hic enim numerus & solidorũ primus est, primusque omniũ in numeros ita soluitur pariter pares, hoc est in bis quaternos, vt nihilominus in numeros æque pariter pares diuisio quoq; ipsa soluatur, id est in bis binos. rursusq. qua æqualitate resoluitur, eadẽ quoque cõtexitur. Nam bis bini bis, octonariũ, vt dixi. cõstituũt æqualitatis iustæ simulacrũ. Quaptopter Orpheus vbicunque diuinã iustitiam obtestari volebat, per numina octo iurabat, ignem, aquam, terram, cœlum, lunã, solẽ, planetamq;, & noctẽ. In Aegyptia quoque columna in signũ iustitiæ posita numina octo notabantur inscripta, quemadmodũ testatur Euãder, Saturnus, Rhea, Osiris, spiritus, cœlũ, terra, nox, dies. Deniq; cœlestis iustitiæ ordinẽ sphæris octo digestũ esse omnis arbitratur antiquitas. Socrates, post hæc ostẽdit iniustitiam esse subitum ciuitatis exitium, quando aliena singuli vsurpantes omnia perturbant atq; confundunt. Iustitiã verò ciuitatis ordinem esse atque salutẽ. Proinde ex manifestiori hac ciuitatis iustitia, ad occultiorẽ transit in animo quasi latentẽ. Diuiditque trifariã animi vires, in rationẽ loco principis, & vim irascendi vice militum, naturamq; cõcupiscendi opifici similem. Probatque vnam in nobis esse animã, cuius, & in qua hę tres sint vires, nõ loco intra se, sed proprietate distinctæ. Quod quidẽ & Peripateticos quosdam latratores refellit, & cuilibet diligẽter legenti potest fieri manifestũ. Hãc verò distinctionẽ adducit, vt pateat quomodo inter se anima atque ciuitas, & illius & huius iustitia sint persimiles. Inquit ergo. Cum nequeat anima per eandẽ sui vim circa idẽ simul opposita facere, necesse est eã tres saltem vires habere. Quippe cum eodem in tempore per libidinẽ rapiatur ad voluptatem, & per rationẽ interim reuocetur. Item per libidinẽ retrahatur à prælio, per iracundiam prouocetur ad pugnã. Ex quibus patet rationem esse à libidine differentem. & ab eadẽ differre etiam irascendi vigorem. Differre quoque hunc à ratione patet, tũ in pueris nondũ vtentibus ratione, iracundia tamẽ valde feruẽtibus, tũ in alijs multa per irã præter rationis legem agentibus. Propinquiorẽ verò irascendi vigorem rationi ex eo esse probat, quòd indignatio sæpe rationi opitulatur contra libidinem. Concludit deinceps iustitiam vnã cum temperantia esse legitimã quandam consensionẽ, tum in cuiuslibet animo trium quas diximus partiũ, tum in ciuitate trium his partibus consimilium. Consensionem inquam in gubernãdo, exequendo, obediendo, atque in proprijs muneribus peragendis, & alienis non vsurpãdis. Nec immeritò hic iustitiam temperantiæ germanam, nominat harmoniã. ex acutis vocibus & grauibus medijsq. constantem, vocibus inquam principes & quæstuarios mediosq; horũ milites referentibus. Deinde vt quæstioni iandiu adductæ respõdeat, quęrẽti quidnã iustitia iniustitiaq; in animo pariãt, dicit virtutẽ esse animi sanitatẽ pulchritudinemq; & robur: vitium verò morbum, turpitudinem, imbecillitatẽ Siquidem virtus cunctas animæ partes, vt statuit natura, disponit & seruat. Vitium verò contrà, naturæ ordinem cõfundit atque perturbat. Quoniã verò quãdo deprauata omnino corporis est natura, præstat mori quàm viuere, etiã si externa nobis abunde suppeditentur, idcirco cõcludit illius vitam tanquã miseram esse ab omnibus fugiendã, in quo anima per quam viuimus per vitium est deprauata. Postremò in ipso libri huius calce asserit eiusmodi animam ciuitatemque quã descripsit, optimam esse atque felicissimã. Animã ciuitatemq; regiam, à regina videlicet hominis ratione dispositã. Addit eiusmodi gubernationem tum regiam appellari, quãdo inter multos bonos excellat quidã manifeste omnium præstantissimus: tum rempub. optimatũ, quando plures pariter videantur excellere. Omnino verò eandem esse gubernationẽ existimandam. Annuit quoq; se in sequenti libro quatuor reliquas, tum animorũ, tum rerũ publicarũ affectiones ordine distincturum.

IC Adimantus respondens, Quid, ô Socrates, afferes, inquit, si quis te dicat non multũ hos viros beatos efficere, cùm tamẽ ipsi sint quorũ reuera est ciuitas, nihil autẽ ex bonis ciuitatis accipiant, quemadmodum alij, qui & agros & magnificas domos supellectilemque huiusmodi domibus cõuenientem possident, sacraq; dijs priuata faciũt, hospites excipiunt, quę tu nũc dicebas, aurũ & argentum adepti, & quæcunq; ad felicitatem conferre putantur: isti verò tanquã auxiliarij quidã mercede conducti in vrbe sedent, nihil agentes aliud quàm custodiam? Certè, inquam ego, vt qui victũ pręterea solum recipiant, neque mercedẽ vltra victũ, vt alij. Quocirca neq; si proficisci priuatim aliò velint, licebit ipsis, neq; quicquã *scortis largiri, aut ad quæuis alia pecunias erogare, eorum more qui beati putantur. Quæ tu & alia multa huiusmodi repræhensione digna prætermittis.

* Græcus codex, Alijs.legisse tamen aliter videt.

Atqui, inquit Adimãtus, sint & ista in accusatione compręhensa. Quid igitur? respondendum esse ais? Sanè. Eandem, inquã, viam illam ingredientes, inueniemus, vt arbitror, quæ sint dicẽda. Dicemus porrò nihil mirum fore, si ita isti felicissimi sint. Non tamen ad hoc respicientes constituimus ciuitatem, vt vna aliqua nobis gens sit maiorem in modum felix, sed vt quàm maximè ciuitas vniuersa. Speramus enim in huiusmodi ciuitate iustitiam maximè inuenire: cõtrà verò in ea quæ pessimè instituta esset, iniustitiam. Quibus inspectis, facilè nos quod iandiu quærimus, iudicaturos existimauimus. Nunc sanè, vt opinamur, beatã fingimus, nõ vt pauci quidẽ in ea beati sint, sed vt ciuitas tota. Deinceps autem contrariam contemplabimur: quemadmodum enim si quis nos figuram hominis depingentes vituperet, quòd pulcherrimis animalis partibus nõ pulcherrimos etiam colores apponamus: oculi enim pulcherrimum membrum non purpura, sed nigro colore essent depicti: decenter vtique respondere videamur, ô mirifice, non oportet adeò nos pulchros oculos pingere, vt ne oculi

quidem esse videantur, ac neq; cætera membra:sed considera, si singulis decorem suum attribuentes, totum pulchrum reddamus. Sic neq; nunc nos cogas,ea custodes felicitate afficere,quæ illos quiduis potius quàm custodes efficiat. Possemus enim & agricolas hortari, vt pretiosissimo corporis cultu auróque ornati animi tantum gratia colerent terram:& figulos vt à dextra discumbentes,atq; ad focum bibentes & conuiuium celebrãtes, missa rota quantum animo lubeat, figulinam exercerent: & alios omnes hoc modo beatos efficere,quo vniuersa ciuitas felix esset. Sed ne nos ita moneas. Porrò si tibi parebimus,neq; agricola,agricola erit, neq; figulus,figulus, neq; vllus alius formam habebit eorum ex quibus fit ciuitas. Sed aliorum quidẽ ratio leuior. Sutores enim facti deteriores deprauatiq;, & simulantes id esse quod nõ sunt,ciuitati nihil inferunt graue. Custodes autem legum & ciuitatis si non sint, sed appareant, vidésne vt omnem ciuitatem simul perdant, quum eam bene constituendi, beatamque reddendi soli opportunitatẽ habeant. Quamobrem si veros ciuitatis custodes quærimus, minimè eos eligere debemus, qui noceant ciuitati. Qui verò illud dicit, & agricolas non tanquam in ciuitate, sed tanquam in festa quadam celebritate discumbẽtes felices facit, aliquid certè aliud quàm ciuitatem dicit. Videndum igitur vtrum ad hoc respicientes custodes constituamus, vt quàm maximè felicitate abundent: an potius totius ciuitatis rationem habeamus,vt tota sit felix:auxiliarios autem istos atq; custodes cogere & persuadere deceat illa facere,ex quibus optimus sit sui quisque operis artifex,cæterosq; omnes similiter. Atq; ita vniuersa aucta ciuitate,rectéque instituta, sinendũ vt singuli quatenus cuiusq; natura capax est, beatitudinis sint participes. Probè, inquit ille, mihi loqui videris. An & quod huic est proximum, inquam ego, videbor tibi rectè dicere? Quid maximè? Cõtemplare num ista cæteros quoq; artifices ita corrumpant, vt praui sint. Quænam ista? Diuitiæ videlicet & paupertas. Qua ratione? Ita.figulus diues factus videtúrne tibi etiam tum curam suæ artis habere? Minimè. Pigrior certè negligentiorq; reddetur. Valde. Quare & deterior fit figulus. Et istud. Rursus autem si propter inopiã instrumentis & reliquis quibus indiget ars, careat, & opera ipsa deteriora faciet,& filios ac cæteros quoscunq; docebit, deteriores artifices reddet. Quidni? Ex vtrisque igitur tam opulentia quàm paupertate,& deteriora artium opera, & deteriores artifices ipsi fiunt. Sic apparet. Alia ergo quædam inuenimus nostris custodibus obseruãda, ne ipsis inscijs in ciuitatem irrepant. Quænam ista? Opulentiam,inquã, & inopiam. Illa si quidem delicias, desidiam, rerum nouarũ studium parit. Hæc autem cum rerum innouatione illiberalitatem, & maleficia gignit. Sic est prorsus. Veruntamẽ,ò Socrates,animaduerte quæso, quo pacto nostra hæc ciuitas cũ pecunijs careat, bellum gerere poterit. præsertim si quãdo aduersus amplam opulentamq; ciuitatem arma capere cogetur. Constat,inquã,quòd aduersus vnam difficile, sed aduersus duas tales, certè facilius. Quomodo inquit istud ais? Principiò si committẽda pugna est, nõnne hi bellicis rebus exercitati,aduersus diuites pugnabunt? Fateor equidem istud. Quid verò Adimante? Vnus pugil optime ad hoc instructus, nonne cõtra duos no pugiles, diuites insuper ac pingues videtur tibi facilè pugnaturus? Haud fortasse simul. An fortè neque etiam si liceuerit subterfugiẽdo eius qui primus inuadit ictus euitare,deinde subita conuersione eum cædere? Quin si sæpius in sole & æstu id egerit,plures huiusmodi homines vir talis subiget. Nempe nihil mirum. An non putas diuites pugilum artis plus vsu & notitia consequutos esse quàm bellicæ? Equidem. Facilè itaq; athletæ nostri,vt consentaneum est,cum duplis triplisq; ipsorum certabũt. Id quoque admittam. Nam probè loqui videris. Quid si missa in ciuitatem aliam legatione, vera dixerint:quòd nos quidem auro & argento nõ vtimur, neque nobis fas est itidẽ vt vobis. Quare vos qui nobiscum belli societatem cõtraxistis, quæ alij possidẽt, habetote:censes aliquos his auditis, contra canes duros & graciles pugnare malle potius, quàm vnà cum canibus huiusmodi contra pingues oues ac molles? Haudquaquam mihi videtur. Verùm si in ciuitate vna cæterorum pecuniæ cumulentur, caue ne minus pecuniosæ periculum inferat. Beatus es,quandoquidem putas decens esse aliam quandã appellare ciuitatẽ, quàm talẽ, qualem ipsi constituimus. Quid prohibet? Ampliorẽ appellationẽ exigunt aliæ. Nam quęq; illarum,ciuitates multæ sunt,non ciuitas,vt dicit ab ijs qui iocantur solet. Duæ nanque saltem futuræ sunt, eæq; inter se dissidentes. Vna quidem pauperũ, diuitum altera. Rursusq; in vtraq; istarum permultæ:quibus, si vt vni intendas, penitus aberrabis:sin vt multis, tribuens ea quæ aliorũ sunt,alijs, tam pecunias quàm potentias, aut & ipsos præterea, socijs auxiliatoribusq; semper multis vteris,hostibus autem paucis. Et quatenus ciuitas ita vt nuper ordinata est, temperata existet, maxima erit,neq; id quidem opinione,sed reuera maxima, etiã si mille dũtaxat propugnatoribus constet. Ita enim magnam ciuitatem vnam haud facilè vel inter Græcos,vel inter Barbaros reperies:quę tamen huiuscemodi ciuitate multo maiores videanť,multas inuenies. An aliter sentis? Non aliter per Iouem. An non hic igitur pulcherrimus erit nostris principibus augẽdæ ciuitatis terminus, cui cùm tanta fuerit, tantã regionem tribuere decet,reliquã autem dimittere? Quisnam terminus? Arbitror equidẽ, quousq, adaucta ciuitas vna permaneat,eò vsq; augendam esse,nõ vltrà. Præclarè. Hoc præterea præceptum custodibus seruandum mandabimus, vt omni ratione prouideat,vt nec parua ciuitas,nec magna videatur esse, sed vna atq; sufficiens. Atqui leue quid forsan illis præcipiemus. Et istud leuius præterea,cuius in superioribus mentionẽ fecimus, cũ diceremus oportere siue quis custos ignauus nascatur,ad alios mittere:siue ex alijs probus, ad custodes ipsos. In quo planè ostendere volebamus,quod & aliorũ ciuium vnumquenque ad vnum id opus duntaxat ad quod natura est aptus,ducere decet,vt suæ quisque naturæ studium sequens,non multi,sed vnus existat,atque ita ciuitas tota vna fiat,nõ multæ. Est hoc inquit etiam illo minus. Haudquaquam, ò bone vir Adimante,hæc multa ac magna, vt existimaret aliquis,illis pręcipimus,sed leuia omnia exiguáque,si vnum,vt dici solet,magnum seruent, imo verò pro magno,sufficiẽs. Quid istud? Educationẽ, inquã, & eruditionem. Nam si bene educati,viri moderati euaserint, facilè omnia ista discernent, tum alia quotcũq; nos in præsentia prætermittimus,tũ mulierum

Notat Aristoteles pol. lib. 2. cap. 2.

lierum virorumq; coniunctiones, & procreationes filiorum, quòd videlicet oporteat amicorũ omnia hæc secundũ prouerbiũ quàm maximè esse cõmunia. Rectißimè profectò ita fieret. Etenim respublica si semel cœperit bene, progreditur tanquã circulus semper augescens. Quippe educatio eruditioq; bona seruata, ingenia quoq; bona efficit. Rursusq; bona ingenia educationẽ huiusmodi cõsecuta, meliora etiã quàm prius euadunt, tum ad alia, tum ad filios generandos, quemadmodũ in cæteris animalibus. Consentaneũ id quidẽ. Deniq;, vt summatim dicam, hoc diligẽter est à ciuitatis tutoribus obseruandum, ne clam illis ignorantibus corrumpatur. Imò istud in primis curent, nequid præter ordinẽ à nobis datũ circa gymnasticã & musicam innouetur, sed illum quàm maximè fieri potest quisque sequatur. Et cùm dixerit aliquis poëticũ illud, Homines videlicet nouis cantibus admodũ delectari, metuere debent isti custodes, ne sæpenumero poëtam quis putet non cantilenas nouas, sed modos canẽdi nouos dicere, eosq; laudet. Oportet autẽ neq; laudare quicquã tale, neq; suscipere. Cauẽdũ sanè speciem musicæ nouã inducere, tanquã in toto naufragium. Nusquã enim musicæ modi mutantur, absq; maximarũ legum ciuiliũ mutatione, vt ait Damon, cui & ipse assentior. Me quoq; scito, ô Socrates, assentiri. Arcem igitur quandã, vt videtur, custodiæ gratia, his, ipsis custodibus circa musicã struere oportet. Nẽpe eiusmodi peccatũ clàm ac facilè surrepit. Certè ioci cuiusdã instar, atq; ita vt nihil lædere videatur. Nihil em (inquit) aliud facit, quàm quod familiari effectant, sensim in mores serpit & studia: ex his deinde ad cõmercia emergit amplius: demũ à commercijs in leges respublicásq; erumpit magna, ô Socrates, cum petulantia atq; lasciuia, quousque tandẽ priuatim ac publicè cuncta peruertat. Sic se res habet, inquã ego. Sanè, inquit, vt mihi quidem videtur. Ergo vt à principio diximus, statim à primis annis pueri honestis in iocis assuefaciẽdi sunt. Nam si iocis minus decentibus assuescant, nunquã legitimi probique viri euadere poterunt. Quidni? Quando itaq; bene incipiẽtes pueri iocari ac ludere, legitimũ per musicã morẽ imbibunt, in contraria his omnino ac superioribus musica tendit, atq; augescit, erigens, siquid antea in ciuitate iacebat. Vera loqueris. Quæ igitur exigua videntur esse ciuitatis instituta, vt dixi, hi reperient, quæ superiores omnia perturbabant. Qualia? Hæc videlicet. Quemadmodũ tacere debent corã senibus iuniores, cedere illis locum atq; assurgere, parẽtes colere: quis tonsuræ modus seruãdus cuiq;, quibus vestibus calceisue vtendũ, & omnino quis corporis ornatus cõueniat, ac cætera generis eiusdem. An non putas? Equidem. Atqui legibus hęc pręscribere, ineptum esse arbitror. Nam neq; id vsquã fit, neque constarent hæc verbis literisq; mandata. Quidni? Apparet itaq;, ô Adimãte, quale cuiusq; fuerit puerilis educationis initiũ, talia fore etiã quę sequũtur. An non simile semper simile prouocat? Cur nõ? Ac tandem, opinor, dicendum id est in vnum aliquod summũ & validũ, siue bonum, seu malũ desinere. Quid prohibet? Hac equidẽ ratione nunquã statuere legibus hæc contenderẽ. Et meritò quidem. Dic per deos, inquam, an negotia ipsa forentia mutuáq; commercia & pacta in mechanicis artibus, item conuitia & verbera, dicarũ sortitiones, cõstitutiones iudicũ, & siqua vel circa forũ, vel portus, aut imponenda aut exigenda sunt vectigalia, vel omnino forensia quæq; iura, vel vrbana, vel portuũ & reliqua id genus, an hæc, inquam, vel horũ quicquam legibus cõstituere aggrediemur? Haudquaquã decet viris bonis præclarisq; præcipere. Horũ enim plurima qualia & quomodo statuẽda sint, facilè ipsi reperient. Nimirũ, ô amice, si deus illis legũ illarum quas suprà posuimus, salutẽ præstiterit. Sic minus, ita vitam transigẽt, vt multa eiusmodi legibus statuant, corrigantq; semper & innouẽt, putãtes ita se quod est optimũ assecuturos. Dicis nempe istos perinde victuros, ac illos qui cum ęgrotẽt, propter intemperantiã insalubrẽ victũ mutare nolunt. Sic prorsus. Enimuero ridiculo quodã modo isti in morbis perseuerare videntur, curationibusq; suis nihil aliud assequuntur, quàm quòd magis varios, magisq; vehementes morbos efficiunt, cõfiduntq; semper, siquis pharmacis agi cõsulat, bene se valituros. Omnino tales sunt ita laborantiũ morbi. Quid verò? nónne hoc in illis gratiosum? quòd omniũ inimicißimũ eum putẽt, qui vera monet, dicitq; non prius pharmaca, vstiones, incisiones, incãtationes, eáue quę extrinsecus admouẽtur, aut eiusmodi aliqua profutura, quàm desinat quis ebrietati, voragini, veneri, otio indulgere? Haud admodũ gratiosum istud. Nam indignari aduersus eum qui vtilia consulit, gratiam habet nullã. Ergo viros huiusmodi, vt videris, nequaquã probas. Minimè per Iouẽ. Neq; etiã si ciuitas tota id agat quod modò dicebamus, laudabis. An non idẽ quod isti facere tibi ciuitates videntur, quæcunque malè institutæ, ciuibus interdicunt ne totum ipsum reipublicæ statũ moueant, alioquin capite damnentur quicunq; res innouant? Contrà quisquis ita Remp. administrantes colat, iisque gratificetur, & obrepat, eorumq; voluntati assentetur, & morem gerat, hic demum bonus vir erit, hic in rebus maximis sapiens, hic honore ab illis afficietur. Idem prorsus facere mihi videntur, neque vllo pacto laudo. Quid autẽ? nónne eorum fortitudinem, propensioremque affectum miraris, qui has ciuitates curare contendunt? Admiror equidem, his exceptis qui ab ipsis falluntur, putantque reuera ciuiles esse, quòd vulgo laudentur. Quid ais? An nõ istis ignoscis? Num existimas eum qui metiendi sit ignarus, siquando cęteri multi tales quadricubitum esse eum prædicent, effugere posse quin & ipse de se idẽ existimet? Non istud quidem. Ne igitur ęgrè feras. Sunt enim hi quidem omnium maximè ridiculi, qui leges ferunt in his quæ diximus, emendantque semper, confidentes se finem aliquem reperturos circa ea quæ iniquè in commercijs committuntur, & circa illa quæ ego paulo antè dicebam, ignorantes, se reuera tanquã hydram secare. Certè nihil aliud faciunt. Equidem speciem hanc institutionum circa leges ac respub. arbitror verum conditorem legum, neque in malè disposita, neque in bene constituta ciuitate tractare: in illa quidem, quoniam inutilia sunt, huiusmodi instituta, neque quicquam proficiunt: in hac autem, quia partim quisque reperiet, partim suapte natura ex superioribus studijs proficiscũtur. Quid præterea restat nobis de legum constitutione? Nobis quidem nihil. Apollini autem Delphico maxima, præclarißima, prima instituta. Quænam ista? Templorum constitutiones & sacrificia, cęterique deorum & dæmonum atq; heroum cultus, sepulchra præterea & funera defunctorum, & quęcunq;

Odyss. a.

sunt ad eos placãdos ministeria subeũda. Talia profectò neq; ipsi scimus, & in ordinãda ciuitate nulli credemus alteri, si sapiemus, nullóque alio vtemur interprete, nisi patrio (Deo.) Hic nempe deus in rebus huiusmodi, cunctis hominibus patrius interpres, in media terra super vmbilicũ sedens, exponit. Scitè loqueris, atque ita agendum. Constituta ergo iam tibi, ô Aristonis fili, sit ciuitas. Deinceps aũt & luce aliũde magna illata, per eam & ipse circunspice, & fratrem aduoca tuũ, & Polemarchũ, & alios insuper, vt experiamur, siquo pacto iustitia & iniuria vbi locorũ sint, videre queam': quóue inter se discrepent, atq; vtrum horum consequi debeat is qui beatè victurus sit, siue lateat, seu non lateat deos oẽs & homines. Nihil, inquit Glauco, agis. Tu enim inuestigare pollicitus es, quasi impiũ futurum sit, si non pro viribus opem tuleris iustitiæ. Vera admones, inquam ego, & ita certè agendum. Oportet tamen & vos mihi adesse. Sic agemus, inquit. Spero itaq; hac ratione id inuenire. Nempe arbitror ciuitatem, si rectè nobis fuerit cõstituta, absolutè bonã existere. Necesse est. Constat vtiq; quòd sapiens est, fortis, & temperans, & iusta. Constat. Quocunq; horũ in ciuitate comperto, reliquũ erit quod nondum inuentum. Quidni? inquit: Si ex alijs quibusdam quatuor, vnum aliquid in subiecto aliquo inquireremus, illudq; primo pateret, satis nobis esset factum: quòd si tria reliqua prius comperiremus, ex hoc ipso quæsitum cognosceremus, quia constaret nihil esse aliud quàm quod restaret. Probè loqueris. An non de istis etiam quandoquidem quatuor sunt, eodem modo quærendum? Planè. Atqui ex his omnibus prima in ciuitate sapientia præfulgere videtur, aliquídue mirãdũ circa ipsã apparet. Quidnam? Sapiens mihi reuera ciuitas quam descripsimus, esse videtur. Nam cõsulta est. Nõnne? Est profectò. Etenim hæc ipsa consulendi facultas, scientia quædam est. Non enim inscitia, sed scientia potius homines bene consulunt. Perspicuum id quidem.

Multæ verò ac variæ in ciuitate scientiæ sunt. Sũt.

Num propter ipsam fabrorum scientiam, sapiens & bene consulta ciuitas appellanda? Nullo modo propter istam, sed fabrilis. Non ergo sapiens appellanda est ciuitas, ex eo quòd qua ratione quàm optimè opera lignea peragantur, bene consultet. Non certè. An non forte propter scientiam, quæ ænea opera fingit? vel aliam talem? Certè propter nullam huiusmodi. Neq; etiam propter scientiam fructuũ ex terra producendorũ, sed agriculturæ peritia. Sic opinor. Quid verò? Estne aliqua scientia in ciuitate nuper à nobis condita, apud ciues vllos, qua non de re aliqua priuata in ciuitate deliberatur, sed de vniuersa potius ciuitate, qua ratione & ipsa erga seipsam & alias ciuitates optimè sese gerat? Est nimirum. Quęnam hęc, & in quibus? Ipsa scilicet custodiendi diligẽtia, & in his principibus quos modò custodes perfectos appellabamus. Propter hanc ergo scientiã, quo nomine ciuitatem nuncupas? In consultando perspicacẽ ac reuera sapientem. Vtrũ plures in ciuitate fabros ærarios, quàm veros hosce custodes esse putas? Multò certè plures ærarios fabros. An non & reliquorum omniũ artificum, quicunque aliqui esse dicuntur, isti paucissimi erunt? Paucissimi admodum. Ergo ex minima quadam gente suique parte, & ex scientia quæ in præsidente & principe parte inest, tota sapiens erit secundũ naturam ciuitas instituta: atque id, vt videtur, natura paucissimum rarissimúmue genus, cui conuenit esse huius scientiæ particeps, quam solã ex omnibus alijs decet sapientiam appellare. Verissima narras. Hoc itaque vnum ex quatuor, nescio qua ratione inuenimus & quid sit & qua sit ciuitatis in parte locatum. Mihi quidem sufficiente videtur dictum. At verò neque inuentu difficile est, quid fortitudo sit, quáue ciuitatis in parte locetur, propter quam fortis ciuitas nuncupatur. Quónam pacto? Quísnam ad aliud quicquam respiciens ciuitatem vel timidã, vel fortem nominat, quàm ad eam partem quæ pro ipsa pugnat ac militat? Certè nullus. Neque enim alij in ipsa vel timidi, vel fortes existẽtes, autoritatem habent, qua eam vel timidam vel fortem reddant. Non certè. Fortis igitur ex parte sui ciuitas erit, ex eo quòd in ea vim talem habeat, quę ratam in omnibus seruat opinionẽ, quòd duntaxat terribilia sint, & talia, quę & qualia legislator in institutione pronunciauit. An non hãc fortitudinem vocas? Non satis quod dixisti, percepi, dicas iterum. Conseruationem quandã fortitudinem esse dico. Quam conseruationem? Opinionis videlicet lege per educationem cõceptæ, qua iudicantur quę terribilia sint, & qualia. In omnibus autem eam cõseruationem esse dixi, hoc est, vt rata semper & vbique seruetur, siue quis doloribus afficiatur, seu voluptatibus, aut cupiditatibus, aut timoribus, nec vllo pacto quis propter hæc ab ea dimoueatur. Cui autem simile esse id arbitror, si vis, tibi aperiã. Cupio equidem. Nescis quòd fullones, quoties volunt lanas purpureo colore inficere, primò quidẽ ex tot coloribus album eligũt, deinde non mediocri opera præparant, vt quàm maximè florem suscipiant, atq; ita demum tingunt. Quod autẽ ita est tinctũ, indelebile permanet, neque sola aqua dilui, neque etiam additis his purgationibus, quę ad abstergendum pertinent, aboleri flos ille coloris potest. Quæ autẽ non ita præparata sunt, scis qualia euadãt, seu alijs coloribus, seu istis tingat aliquis, cum minus antea excoluerit? Certè deformia sunt, colorésque eorum facile diluũtur. Tale aliquid facere studuisse nos pro viribus cogita, quando milites ipsos eligebamus, eosq; & in musica & gymnastica erudiebamus: atq; existima nihil nos aliud excogitasse, quàm vt nobis quàm optimè persuasi leges instar coloris cuiusdam imbiberent: adeò vt eorum opinio de rebus terribilibus, déq; cæteris omnibus immobilis perseueret, ex eo quòd optima natura geniti fuerint, & decenti educatione nutriti, neq; tincturam eorum delere valeant purgationes istæ ad diluendum vehemẽtissimæ: voluptas scilicet omni nitri acrimonia, & calcis ad expurgãdũ acrior, dolor itẽ, metus atq; cupiditas omni alia purgatione ad abstergendum potentiora. Hanc vtiq; vim passim rectæ legitimæq; opinionis conseruatricẽ circa terribilia eorumq; cõtraria, fortitudinem voco equidẽ atq; assero, nisi tu fortè quid aliud dixeris. At ipse nihil aliud. Videris enim opinionẽ rectam de ijsdem absq; disciplina conceptã, ferinã videlicet & seruilem, haudquaquàm existimare legitimam, sed aliud quiddã quàm fortitudinem nuncupare. Verissima inquã, loqueris. Admitto igitur hãc fortitudinem esse. Admitte insuper & ciuilem, atq; ita rectè accipies. Deinceps aũt de hac, si volueris, aliàs diligentius pertractabimus. In præsentia verò non istud quidem, sed iustitiam quærebamus. Ad cuius inuestigationem, satis de hac, vt arbitror, dictum.

Præcla

Præclarè loqueris. Duo restãt præterea in ciuitate considerãda, temperantia scilicet, & cuius gratia omnia indagamus, iustitia. Prorsus. An quoquomodo iustitiã iã ipsam reperire potuimus, ne rursus in inuestiganda tẽperantia laboremus? Equidẽ neque id scio, neque vellẽ prius nobis iustitiã innotescere, quàm tẽperantiã considerauerimus. Quare si mihi gratũ vis facere, prius hoc quàm illud inuestigato. Volo equidẽ, nisi sim iniurius. Inquire iam. Ecce perquiro, atq; vt hinc intueri licet, consonantiæ & harmoniæ magis quàm superiora similis est. Quo pacto? Ornatus quidã est temperãtia, & à voluptatibus cupiditatibúsq; quibusdã, vt perhibẽt, abstinentia. Seipso verò superiorem esse aliaq; nonnulla similia affirmãt, nescio quo modo, ipsius esse temperantiæ quasi quædam vestigia. An non? Maximè omnium. Nónne quod seipso potentius nuncupatur, ridiculũ quodã modo apparet? Quisquis enim seipso potentior, seipso quoq; imbecillior erit: rursusque qui imbecillior & potẽtior. Idẽ quippe aliquis in his omnibus appellatur. Quidni? Atqui videtur mihi id velle sibi hic sermo, quòd in hominis anima duo quædã sunt. Vnũ quidem melius, alterũ verò deterius. Et quando quod natura melius deteriori dominatur, tunc aliquis seipso potẽtior dicitur, atq; hoc sermone laudatur. Quoties autẽ propter improbã educationem vel cõsuetudinem aliquam, quod est melius, quum minus ipsum sit, deterioris multitudine superat, hoc opprobrio quodam vituperatur & seipso imbecillius dicitur: & qui ita affectus est, intemperãs appellatur. Sic apparet. Cõtemplare hanc nuper à nobis conditã ciuitatem, inuenies q; ipsi alterũ horũ inesse. Potentiorem quippe ipsam seipsa iure vocatã fateberis. Nã si melius in ea peiori imperat, temperãs dicẽda est, & seipsa melior. Cõtemplor equidẽ, ac vera loqueris. Enimuero plurimas variásq; cupiditates, voluptates, dolores, in his omnibus reperire maximè quisq; poterit, mulieribus & ministris, & eorũ qui liberi esse dicuntur in ipsis plebeis abiectisq; hominibus. Omnino quidẽ. Simplices autẽ & moderatas: quæ cum mente & opinione recta, ipsa ratiocinatione ducũtur, in paucis sanè reperies, & his quidẽ natis optimè, & optimè educatis. Vera hęc sunt. An non hæc in ciuitate hac esse vides, atq; hic cupiditates vulgi viliumq; personas superatas à cupiditatibus & prudẽtia paucorũ modestorumq; virorum? Cerno equidẽ. Si qua igitur ciuitas potentior cupiditatibus & volutatibus, atq; item ipsa seipsa, hæc maximè talis appellãda est. Prorsus. Itaq; nónne iusta hæc omnia & temperata? Maximè. Atqui si in vlla alia ciuitate tam subditis quàm imperãtibus opinio, quibus deferre potissimũ imperiũ deceat, hæc inest, in hac pręcipuè inesse oportet? an nõ ita censes? Magnopere istud quidẽ. Quibus itaque potissimùm ciuibus inesse temperantiã dices, quoties sese ita habuerint? in principibúsne? an in subditis? In ambob' quodãmodo. Cernis igitur quàm aptè vaticinati sumus paulo antè, harmoniæ cuidam esse similẽ temperãtiã? Cúrnã? Quia non quẽadmodũ sapientia & fortitudo in partibus quibusdam existentes, illa quidẽ sapientẽ, hæc fortem efficit ciuitatẽ, ita temperãtia quoq;: sed instar harmoniæ quæ diapason dicitur, per totã ciuitatẽ diffunditur, efficiens vt in idẽ debiliores homines fortiorésq; & medij, prudentia, potẽtia, multitudine, pecunijs item, aut alio quodã huiusmodi consonent. quapropter rectissimè possemus temperantiã hanc appellare cõcordiã, deterioris videlicet & potioris secundum naturã consensionem, quę doceat, quem vel in ciuitate, vel in vnoquoq; cõueniat dominari.

Assentior equidem. Cùm ita sit, tria iam nobis in ciuitate cõperta sunt, vt ex his apparet. Reliqua verò species, propter quã præterea virtutis particeps ciuitas esset, quænam erit? Cõstat hanc esse iustitiã.

Cõstat planè. Nónne iam nos oportet, ô Glauco, tanquã venatores hunc cespitẽ circundare, circunspiciẽtes nequa ex parte iustitia subterfugiat, & ab oculis euanescens, sese occulat? Patet enim hic esse. Fige itaq; passim intuitũ, atq; annitere, si quomodo possis prior me eam cernere, ipsámq; mihi ostẽdito. Vtinã possem. Verùm satius me vteris, vt tali quodã comite, qui possim demõstrata prospicere. Sequere igitur, mecũ Deum antè precatus. Efficiã quod mones. Ducas modò. Arduus inquã, hic locus atq; vmbrosus esse videtur, tenebricosus certè & imperscrutabilis. Veruntamẽ pergendũ est. Pergendum planè. Hic ego Glauconem inspiciẽs, Hui hui, inquã, mi Glauco, videmur vestigia quædam eius quod quærimus, nacti, appáretq; istud haud diu nos effugiturũ. Faustus certè nuncius. Enimuerò, inquam, molles hebetésque sumus. Quid istud? Iampridẽ nobis ab ipso principio, vir beate, quod quærimus, ante pedes voluitur, neq; ipsum inspeximus, sed æquè ridendi fuimus, vt illi qui sæpe quod in manibus habent, perquirunt. Nos quoq; longè petebam' quod prope nos erat, vel fortè nos latuit. Quomodo istud ais? Ita. Nempe videmur mihi dicentes istud pridem & audientes, haudquaquã animaduertisse id aliquo modo nos dicere. Prolixum sanè procemiũ audire cupienti. Attẽde siquid dico. Nam quod principio passim statuimus faciẽdum, cum ciuitatem condidimus, id est, vt arbitror, vel species quædã ipsius, iustitia. Nam diximus sæpenumero, si recordaris, vnumquodq; oportere vnũ aliquid exercere eorum quæ ciuitati conducant, ad quod ipsius natura esset aptissima. Dixim' procul dubio. Etenim quòd sua agere, neque in alienis curiosè occupari, iustitia est, & ex alijs multis audiuimus, & sæpe ipsi diximus. Diximus planè. Hoc vtique videtur amice cum fit, quodammodo iustitia esse, sua scilicet agere. Scis vnde istud conijciã? Nequaquã, sed dicas. Videtur mihi quod reliquũ nobis est in ciuitate, pręter illa quę cõsiderauimus, tẽperantiam, fortitudinem, prudentiã, hoc esse quod omnibus illis vim prębuit, qua & innascerentur, & innata perseuerarent, quandiu ipsum adest. Atqui diximus iustitiã fore quod restaret, si tria nobis cõperta essent. Necessariũ id quidem. Veruntamen si iudicandũ sit, quid horũ potissimũ cùm inest, bonã efficit ciuitatem, difficile erit iudicatu erit, vtrùm consensio imperantiũ & subiectorũ, an legitimę opinionis seruatio in militibus, iudicantis secundũ legẽ quæ terribilia censenda sint, quæue non: vel in principibus ipsis prudẽtia & custodia. An id potius bonam ipsam præ cæteris reddat, cùm inest pueris, mulieribus, seruis, liberis, artificib', magistratibus & priuatis, quod videlicet suũ quisq; vnus vnũ egerit, neq; alienis negotijs implicatur. Difficilè certè. Quidni? Ergo vis ipsa, vt videt, qua quisq; in ciuitate suas res agit, de ipsius ciuitatis virtute ex æquo cũ sapiẽtia eius, tẽperãtiaq;, & fortitudine certat. Valde. An nõ igit iustitiã pones, quod cũ istis ex æquo de ciuitatis virtute cõcertat? Omnino equidẽ.

Consi

Considera præterea & hac ratione, num tibi sic videatur. An principibus in ciuitate mandabis vt iustè sententia ferant? Cur non? An iudicabunt alterius cuiusquã auidi magis quàm huius ipsius, vt singuli neq; vsurpent aliena, neq; suis priuentur? Non alterius certè, sed istius, quasi iustum sit. Nempe. Et hac quoq; ratione asseritur sui cuiq; & proprij operis possessionẽ actionémq; esse iustitiam. Est ita.

Vide num & tibi idem quod mihi videatur, Si faber opera coriarij aggrediatur, vel coriarius fabri, vel instrumenta inter se cõmutent vel præmia, aut si idem vtraq; exercere contẽdat, omniaq; talia inter se permutentur, num commutationẽ hanc existimas magna quadam iactura afficere ciuitatem? Haud certè, inquit. Quoties autem aliquis artifex vel alius natura quęstuarius, diuitijs elatus, vel multitudine copiáq;, vel robore, aut eiusmodi alio quopiã, in militaris hominis ordinẽ transire conatur, vel miles cũ sit indignus, in consularis nititur & custodis ascendere dignitatẽ, & instrumẽta vicissim isti præmiaq; permutãt, aut idẽ aliquis hæc omnia simul peragere tentat, tũc arbitror mutationẽ, multarumq; rerũ tractationẽ eiusmodi videri tibi ciuitatis totius interitũ. Et maximè quidẽ. Cum ergo tria in ciuitate sint genera, multorũ tractatio, alteriusq; in alterũ cõmutatio extrema ciuitatis calamitas est, rectissimeq́ue pernicies appellabitur. Est ita. Perniciem verò summã ciuitatis tuæ, nónne iniustitiã esse dices? Quidni? Hoc igitur iniustitia est. Rursus autẽ sic dicimus. Quæstuarij, auxiliarij custodũ generis actio propria, vno quoq; suum opus peragente in ciuitate, cõtrà ac cõfusio illa superior, & iustitia erit, & ciuitatẽ iustam efficiet. Haud aliter quàm sic se habere videtur. Nondum omnino istud debemus asserere. Verũ & in cuiusq; hominis animo species eadẽ considerantibus nobis iustitia esse asseueretur, tum demũ cõsentiemus. Nam quid aliud dixerimus? alioquin tũc aliud quiddã excogitabimus. Nunc autẽ disceptationi huic finẽ iam imponamus, secundũ quam existimauimus, si plurimum habentiũ iustitiã in maiori aliquo prius eam contẽplaremur, facilius deinde in homine vno nos quale hoc sit inspecturos. Visumq; nobis est maius ipsum, ciuitatẽ existere, atq; ita quàm optimã potuimus eam cõdidimus, scientes in bona republica inesse iustitiã. Quare quod in illa nobis apparuit, referamus ad vnũ: & si idem ibi constet, satis nobis erit factũ. Siquid autẽ aliud in vno appareat, rursus ad ciuitatẽ cõuersi, hæc examinabimus: ac forte inter se comparata considerãtes & collidentes quasi silices, iustitiam excutiemus, eamq; iam cum clarè micuerit, apud nos ipsos stabiliem⁹. Sic tè loqueris, atq; ita agendũ. Nunquid quod idem appellamus tam maius quàm minus, dissimile est quatenus idẽ appellatur, an simile? Simile certè. Ergo vir iustus à ciuitate iusta quo ad iustitiæ speciẽ pertinet, nihilo differt, sed similis erit. Similis. Atqui ciuitas iusta esse tũc visa est, cùm in ipsa tria hominũ genera pro natura cuiusq; suum opus faciebãt. Temperãs rursus & fortis & sapiens, propter horũ eorundẽ generum affectus & habitus non aũt propter alios. Vera hæc sunt. Vnũ quoq;, ô amice ita cẽsebimus, habentẽ easdẽ has eius in animo species, propter affectus eosdẽ, eadẽ nomina meritò cum ciuitate sortiri. Necesse est omnino. In leuémne rursus, ô mirifice, de anima cogitationẽ incidimus, vtrũ tres in se species has habeat, nécne? Minimè mihi in leuẽ disceptationem delapsi videmur. Fortasse enim quod dicitur, verũ est, ô Socrates, pulchra difficilia esse. Apparet vtiq;. Ac certè scito, ô Glauco, nos, vt mea fert opinio, nunquàm ex discursibus huiuscemodi, qualibus in pręsenti disputatione vtimur, exactè id compræhensuros: longior porrò via est, quæ eò ducit. Fortasse tamẽ secundũ ea quę suprà dicta & cõsiderata sunt pro dignitate disceretur. An non sat istud videri debet? Mihi sanè præsentia id sufficiet. Mihi quoq; valde sufficiens. Ergo ne te pigeat, sed considera. Profectò nobis necesse est cõfiteri, easdẽ in nobis species atq; mores inesse, quas & in ciuitate. Neq; enim aliũde in ciuitatẽ hæc deuenerũt. Ridiculũ quippe esset, si quis iracundã animositatem, existimaret nequaquã ex priuatis hominibus in ciuitates inuectã esse, quorũ idẽ esset ingeniũ, quod & Thracum, Scytharũ, superiorumq; gentiũ: aut sapientię studiũ, non ex tali priuatorũ instinctu, qualis natura nostris hominibus est tributus: aut quæstus auiditatẽ, non ex ea singulorũ hominũ cupiditate, qua affecti apprime dicũtur Phœnicij, Aegyptijq; nonnihil. Et maximè quidẽ. Hoc quidẽ ita se habet, neq; difficile cognitu. Haud certè difficile. Id autẽ difficile iã, vtrùm vno quodã eodẽ singula hęc agamus, an potius tria quędã habeamus in nobis, quorũ singulis, singula operamur: vno quidẽ discimus, irascimur alio, tertio cõcupiscim⁹ voluptates eas, quæ ad nutritionẽ generationẽq; pertinẽt, cęteráq; huiusmodi: vel tota aĩa vnũquodq; ipsorũ explemus, cùm cõciti rẽ aggredimur. Hæc haud facile pro rei dignitate discernerẽtur. Mihi quoq; idẽ videtur. Sic autẽ aggrediamur hæc definire, siue eadem sunt inter se, siue diuersa. Quónã pacto? Constat planè idẽ cõtraria facere seu pati secundũ idẽ & ad idẽ simul non posse. Quamobrẽ si quãdo repeeriemus in ipsis hæc fieri, intelligemus non vnũ idẽ hæc esse, sed plura. Esto. Animaduerte quod dico. Dic. Stare simul atq; moueri idẽ secundũ idẽ nunquid potest? Nullo modo. Præterea hæc diligẽtius confirmemus, ne qua procedẽtibus nobis ambiguitas forte suboriat. Siquis enim dixerit hominẽ stantem quidẽ, mouẽtẽ verò manus & caput, eundẽ stare simul atq; moueri, haudquaquã ita dicendũ censebimus, sed partẽ quidẽ eius stare, partẽ verò moueri? An nõ ita? Ita prorsus. Quòd si artificiosius & argutius iste luserit, asserẽs turbinẽ trochumq; totum moueri simul & stare, quando in eodẽ puncto centrũ aculeumq; figẽs reuoluit: vel aliud quicquã, dicẽs idẽ agere, cùm eidẽ affixũ cardini circũfertur: nequaquã assentiemur, propterea ꝙ non secũdum, eandẽ sui partẽ hæc tunc moueãtur & maneãt. Dicendũ quippe habere ipsa rectũ in se atq; rotundũ: & secundũ rectum quidem stare, cum nulla ex parte declinent: secundũ verò rotundũ, in orbẽ moueri. Quoties autem dum quid reuoluitur, in rectum quoq; deuehitur, siue ad dexterã, siue ad sinistram, vel antè, vel retro, tũc nusquã permanet. Rectè admodũ. Quare nulla ex his obiectionibus nos perturbabit, persuadebitq;, quod idem quãdoq; simul secundum idem atque ad idem, contraria, vel agat, vel patiatur. Me quidem minimè ista mouebunt. Veruntamẽ ne in istis omnibus cõtrouersijs persequendis ac disceptandis quæ falsæ sunt, diutius cogamur insistere, his iam quasi concessis ac positis, vlterius progrediamur, sponsione inter nos facta vt si quando aliter quàm sic se habere hæc appareant, quæcunque ex his efficiuntur, irrita sint.

Sic

Sic nimirum decet. Nónne annuere & renuere, cupere aliquid accipere & recusare, asciscere & reijcere, inter se cótraria pones, siue actiones seu passiones? Nihil e m̃ interest. Cótraria. Quid aũt hæc? esurire, sitire, & omnino cupere, velle, eligere, nónne ad eorũ species referes, quæ modò diximꝰ? Veluti semper cupientis animã nónne vel propẽsã esse dices in illud quod appetit, vel asciscere quod sibi adesse velit, vel quatenus vult aliquid sibi porrigi, annuere, & illud ad se trahere, amãtis more vt isthuc fiat affectantẽ. Equidẽ. Quid verò, nolle, aspernari, nõ cupere, nónne in reijciendi repellendiq; speciem, & in omnia illis cótraria referemus? Quidni? Cum hæc ita se habeãt, speciẽ aliquã cupiditatũ esse dicemus, & harum ipsarũ manifestissimas quas, sitim & famem appellamus? Dicemus vtiq;. Et hanc quidem potusꝰ, illã cibi? Ita est. Nunquid quatenus sitis est, alicuius prętere a cupiditas in anima est? planè. Nũquid calidæ potionis, vel frigidę, vel multę, vel paucæ? Vel in pauco qualis cuiusdã poculi? Vel potius si calor sitienti inest, frigidi appetum inducit: sin autem frigus, calidi? Quod si vehemens & copiosum id fuerit, multa sitis, multi auiditatem præbebit: sin autem paucã, pauci? Ipsum verò sitire nunquam alicuius alterius appetitio est, quàm cuius suapte natura est, ipsius videlicet potionis: rursusq; esurire, cibi? Ita certè ipsa cupiditas quæque, ipsius cuiusq; est, solum cuius à natura est. Talis autẽ vel talis quum dicitur, in accessione est. Cauendum est autem, ne quis nos improuidos turbet, inferens neminem potũ cupere, sed potum bonũ, vel cibũ, sed bonum cibum siquidẽ bona oẽs expetunt. Quare si sitis appetitio est, boni est, siue potionis seu cuiuslibet alterius est auiditas. Similiterq; de cæteris. Fortasse, inquit, nonnihil efficere videbitur, qui talia dixerit. Veruntamẽ quotcunq; eiusmodi sunt vt alicuius sint, talia quædã talis cuiusdã sunt, vt arbitror. Ipsa aũt quæq; ipsius cuiusq; duntaxat. Haud intelligo equidẽ. Non intelligis maius ipsum eiusmodi esse, vt semper aliquo maius existat? Planè. Nónne minore? Minore. Multo autẽ maius, multo minore, an non? Sic est. Et quondã maius, quondã minore, & futurũ maius, futuro minore? Nihil prohibet. Atque etiã plura ad pauciora, dupla ad dimidia & omnia talia, itemque grauiora ad leuiora, & velociora ad tardiora, & calida item ad frigida, omniáq; horum similia eodẽ modo se habent. Certè. Nónne & de his quæ ad scientias spectant, eadẽ ratio? Scientia quidẽ ipsa rei ipsius quæ scitur, scientia est, vel cuiuscunq; alterius dicenda est esse scientia. At verò scientia quædã, & scientia talis rei, cuiusdam, & talis esse dicitur. Tale verò aliquid dico. Postquàm ædificandarũ ædium scientia extitit, ab alijs sciẽtijs discreta est, adeo vt ædificatoria appellata sit. Quidni? Nónne ex eo quòd talis sit, qualis aliarũ nulla? Nempe. Ergo quia talis cuiusdã, ideo talis quædã effecta est. Eodemq; modo cæterę artes atq; scientiæ. Est ita. Hoc itaq; tum inferre me voluisse dicito, si modò nunc intellexisti, quòd quæcunq; eiusmodi sunt, vt alicuius sint, ipsa quidẽ sola ipsorum sunt duntaxat, taliũ verò quorundã talia quędã. Neq; verò ideo dico, quòd qualium sunt, sint & talia, quia scilicet & ægrotantiũ & bene valentium scientia, bene vel malè valẽs & ipsa sit: bonorum item atq; malorũ, bona rursus ac mala: sed quoniam non illius ipsius cuius scientia est, euasit scientia, imò talis cuiusdã, hoc autem est salubre & insalubre, talis quædã ipsa quoq; effecta est. Ex quo factum est, vt non amplius scientia simpliciter appelletur, sed qualitate quadam addita, medicinaria sciẽtia. Teneo iam, mihiq, hæc ita sese habere vidẽtur. Sitim verò, nõne his annumerabis, quę id quod sunt, alicuius existunt? Est autẽ sitis? Annumero equidem, & potionis sitim esse dico. An non qualis cuiusdam poculi, qualis quædã sitis? Ideoque sitis ipsa, neq; multi, neq; pauci, neq; boni, neq; mali, neque vt vno verbo complectar, qualis cuiusdam, sed potionis ipsius solummodo, sitis ipsa natura est? Sic est omnino. Sitientis igitur anima quatenus sitis, non aliud appetit quàm bibere, idq; affectat, & ad ipsum fertur. Constat. Siquid ergo ipsam quandoq; retrahit sitientẽ, aliud quiddã erit in ipsa ab ea parte diuersum quæ sitit, & quasi bestia quædã ad bibendum impellit. Neq; enim fieri posse dicimus, vt idem aliquid eadẽ sui parte circa idem simul agat contraria. Non certè. Quemadmodum absurdum dictu est, eiusdem sagittarij manus simul arcũ propellere atque adducere atq; contrahere. Porro dicendum est, alteram esse manũ quę propellit, alterã verò quæ adducit. Ita prorsus. Fatemurne esse aliquos, qui cum sitiant, nonnunquàm bibere nolint? Multos, ac sæpe. Quid de ijs aliquis dicet? nónne inesse in horum anima aliquid, quod ad bibendũ allicit? aliquid contrà quod prohibet? quod quidẽ & aliud est, & ei quod allicit, dominatur. Mihi quidem videtur. An non igitur quod prohibet ista, ex ratione inest quoties operatur? Quæ verò concitãt atq; trahũt, ex affectibus perturbationibusq; sunt? Apparet. Meritò igitur duo hæc inter se diuersa existimabimus, & illud quidem quo ratiocinatur animus, rationale ipsius denominabimus. Illud verò quo amat, esurit, & sitit, & ad alias libidines pronior labitur, irrationale, & auidũ repletionũ quarundam & voluptatum comes. Diuersa profectò, inquit. Meritóq; ita censebimus. Hæ itaq; duæ iam in anima species, inquã ego, distinctæ sint. Illud autem quod ad iram pertinet, quóue irascimur, vtrũ tertium quiddã est? an alterius horum cognatum? Fortasse, inquit, eius quod voluptates cupit, est cognatum. Atqui credo hoc equidem ex eo quod audiui quondã: ꝙ videlicet cum Leontius Aglaionis filius ex Piræo sub boreali muro (ad ciuitatẽ) ascẽdẽs sentiret extrà cadauera in sentina vrbis & cloaca publica, iacẽtia, simul & videre cupiebat, & horrebat tamen, auersabaturq;, vultumq; tegebat, secum ipse pugnans. cupiditate deniq; superatur, ad cadauera intentis oculis accurrit, dicens: Ecce iam vobis licet, ò infelices, desiderium vestrum pulchro explere spectaculo. Audiui & ipse. Itaq; sermo testatur, iram sępe pugnare aduersus concupiscentiã, tanquã hæc inter se diuersa sint. Id certè significat. Nónne & alibi frequenter animaduertimus, quando vim inferunt alicui præter rationẽ cupiditates, obiurgãt ipsum sese, & aduersus eam sui partẽ quæ vim infert indignãt. Et quasi duobꝰ dissentientibus adiutricẽ rationi irã accurrere? Cupiditatibus verò coniunctã, nihil rationis voluntati cõtrariũ molitis nec te arbitror vnquã asserere, vel in te ipso, vel in alio tale quiddã depræhendisse. Nunquã per Iouẽ. Quid autẽ? inquam. Quãdo quis iniuriã inferre se putat, nónne quo generosior est, eo minꝰ irascitur, dum esurit & alget, & aliud quoduis tale patitur ab eo quem iure hæc agere censet? Et quod iam dixi, ira istius in eum quodammodo non excitatur? Vera loqueris.

loqueris. Quid autem? quando iniuriā se pati quis putat, nónne tūc efferuescit & sæuit, & auxiliū pręstat ei quod iustum videtur, famē, frigus, & cætera talia tolerās? Et ad victoriā cōtendit, neq; à generoso opere cessat prius quàm vel transegerit, vel obierit, vel tanquā canis à pastore, ita deniq; reuocatus ab ea quæ in ipso est ratione mitescat? Omnino hæc vis ei similis est, cui tu cōparas. Etenim in nostra ciuitate auxiliarios ipsos tāquā canes posuimus, obtemperātes principibus quasi quibusdā pastoribus ciuitatis. Optime quod dicere volebā intellexisti. Sed vnū & hoc insuper animaduertis? Quid istud? Quòd in præsentia cōtrà ac suprà de iracūdia iudicamus. Tunc enim irascendi vim ad cōcupiscendi naturā referebamus. Nunc verò multum interesse dicimus, ac multo magis irā asserimus animæ partibus inter se dissidētibus pro ratione arma capessere. Ita prorsus. Nunquid & irascendi vis est à ratione diuersa, vel quædā species rationis, adeò vt non tres in animo, sed duæ species sint, rationale & concupiscentes? Aut potius quemadmodū in ciuitate tria quædā genera, ipsam continebāt, quæstuarium, auxiliariū, consulatus, ita & in anima tertia quędam vis est nimirum iracundia, quę natura ipsa rationis tutatur partes, nisi ex improba educatione fuerit deprauata? Necesse est vt tertia sit. Nempe etiam si alia quàm ratio apparuerit, quemadmodū suprà visa est, à concupiscentia differēs. At verò facilè id quidē patere potest. Nam in puerulis quiuis istud intelligat, qui statim nati iracūdia pleni sunt. Rationis autem aliqui nunquam, multi sero cōpotes fieri mihi videntur. Per Iouem inquā, præclarè loqueris. Præterea in bestijs ita esse quisque, vt ipse

Odyss. υ. dicis, cōperiet. Testatur & istud Homeri, illud quod suprà induximus, Pectora percutiens monitis affatur acerbis: Hic enim apertè Homerus, alterū horum obiurgare alterum fecit, ipsam videlicet rationem de meliori peiorīq; consultantem, irrationalem iracundiæ impetum. Rectè admodū loqueris. In his itaq; vix tandem consensimus, satisque inter nos constitit, eadem in ciuitate, eadem & in cuiusq; anima genera esse ac numero paria. Sic certè. Quin & iam hoc necessariū est, quemadmodū & quo sapiens erat ciuitas, ita & eodē sapientem esse priuatum? Planè. Item quo fortis est priuatus aliquis & quomodo, eodem & ita fortē esse ciuitatē, & in cęteris omnibus ad virtutē vtraq; similiter se habere. Necesse est. Atqui & iustum, ô Glauco, virum dicemus eadem ratione, qua dicimus ciuitatem. Necessariū id omnino. At nondum illud obliti sumus, ꝙ ciuitas ex eo iusta visa est, quia cùm tria in ea sint hominum genera, su..m quisq; explet officium. Haud certè mihi obliti videmur. Meminisse ergo oportet quòd quisq; nostrûm, cuius singulæ animæ partes quod suum est agunt, & iustus erit & sua peragens. Meminisse prorsus. Nónne rationali potentię conuenit imperare, cum sapiens sit, geratq; totius animæ prouidentiā? Irascendi verò naturę obsequi rationi, proq; illa pugnare? Penitus. Nónne vt suprà tractauimus, musicæ & gymnasticæ mixtio atque temperantia vt cōcordia ista sint, efficit? Vnū quidem horū intendens augensq; & nutriens pręclaris sermonibus & disciplinis: alterū verò remittens, sedans, mansuefaciens per harmoniā atq; rhythmū? Maximè. Cumq; ita nutrita hęc fuerint, & quę sua sunt, reuera didicerint, & optimè fuerint erudita, ardori concupiscentiæ præsidebunt: quæ pars animæ in omnibus est plurima, neq; vnquā naturā pecunijs expleri potest: cauebuntq; ne corporaliū voluptatum expletione adaucta grādior robustiorq; euadat. nolitq; suo dūtaxat officio fungi, sed subijcere sibi illa cōtendat, quibus imperare natura non debet, atq; ita vniuersam omniū vitam peruertat. Sic prorsus. Quinetiā ab externis hostibus hęc animam omnem corpusq; custodit, dum illud quidem prouidè consulit, hoc autem propugnat, obtemperat principi, fortitudine, quæ consulta sunt, pergit. Vera hęc sunt. Fortem profectò hac ex parte virum quenq; vocamus, quando in ipso iracundiæ vigor obseruat in medijs voluptatibus & doloribus, id quod ratio præscripsit, siue asperum id sit, siue non sit. Probè. Sapientē verò breui illa ex parte quæ & imperauit in ipso, & ista dictauit, habens in seipsa scientiam qua discernit quid potissimùm ex vsu sit tam singulis quàm vniuerso ex his tribus cœtui cōstituto. Certè. Temperātem rursus aliquem appellamus horū ipsorum amicitia atq; concordia, quādo & quod præsidet, & quod subest, in sententiam eandem conueniunt, rationē scilicet imperare debere, neq; ab illa desciscendū esse. Temperantia igitur, inquit, nihil est aliud siue ille ciuitatis sit siue priuati. Iustus deniq; ex eo atq; ita erit quisque, ex quo sæpe iam diximus, & quęmadmodū exposuimus. Necesse est, inquit, prorsus. Quid porro? inquam. Estne aliquid quod hāc nostram vsqueadeò sententiam interturbet, vt aliud videatur esse nobis iustitia, quàm quod in ciuitate cōstitit? Mihi quidem non videtur, inquit. Sic enim inquā, omnino, siquid adhuc inter nos in cōtrouersia sit, disceptabimus, ea quæ cōtra dici posse videātur proponētes, Qualia? Veluti si in hoc deliberare nos oporteret de ciuitate illa, deque homine eodem pacto cum illa nato atq; nutrito, nūquid vir talis quum depositum auri vel argenti acceperit, videatur quandoque fraudē excogitaturus, censes aliquem iudicaturum eiuscemodi virum fraudem commissurum potius, quàm secus affectos homines? Neminem prorsus. An non à sacrilegijs hic, furtis, proditionibus tam priuatim aduersus sodales, quàm publicè aduersus rempublicam abstinebit? Sanè. Atqui neque perfidus vel iureiurando, vel quibuscunq; cōmercijs. Nullo pacto. Adulteria quidem, parentū contemptus, impietas in Deos, cuilibet alteri potius quàm huic cōueniunt. Ita prorsus. Nónne horum omnium causa hæc est, quia quicquid in ipso est, suum opus exequitur, siue imperando, siue parendo. Nulla certè alia. Quid? quæris aliud esse iustitiā quàm hāc ipsam vim, quæ tales viros, & tales efficit ciuitates? Ego quidē, inquit, minimè. Tandē nobis absolutā somnium illud est, quod nos coniecisse diximus: nempe ꝙ mox incipientes cōdere ciuitatem, Deo quodā fauente, in aliquod principiū imaginemque iustitiæ ingressi videmur. Omnino quidem. Hoc autem erat, ô Glauco, propter quod confert quoddā iustitiæ simulacrū. Nempe debere qui natura coriarius est, artem hanc exequi, aliud nihil facere, qui verò faber, fabricare. Similiterq; in cæteris, Apparet. Reuera quidem talis iustitia est, sed non circa actionem exteriorem, imò circa interiorem suarum partium actionem verè ad ipsummet animum, & ad sua; dum nihil permittit ex suis aliena tentare, neque sinit animæ genera opera sese mutuò cōfundentia tractare: sed reuera propria rectè digerit, suiq; est dominus, sese exornat, amicus sibi ipse

sibi ipse effectus, in se tria ipsa contẽperans tanquã tres terminos harmoniæ, imæ, summæ, & mediæ, seu quæuis alia media fuerit. Itaque hæc omnia nectens, ipseq; prorsus vnus effectus ex multis temperans atq; compositus, ita demum agit siquid agit, vel circa pecunias acquirendas, vel corporis cultũ, vel etiã circa ciuilia, aut priuata commercia, in his omnibus actionẽ illam iustam & præclaram existimans, & appellans, quę habitum hunc peragit atq; seruat. Sapientiã verò operationi huic præsidẽtem scientiam: iniustam autem operationem quæ hanc dissoluit: insipientiam autem operationis huius ducem, opinionẽ. Vera prorsus, ô Socrates, loqueris. Si ergo nos inuenisse dixerimus iustum virũ, & ciuitatem iustam, quidue in vtriusq; iustitia sit, haud multũ, vt arbitror, mẽtiri videbimur. Non per Iouem. Asserendum igitur? Proculdubio. Esto itaq;. Enimuero deinceps de iniustitia considerandũ videtur. Planè. Seditionem quandam horũ trium iniustitiã appellare decet, curiosamq; & variã alieni operis vsurpationem, & insolentem partis cuiusdã præuaricationẽ aduersus totã animam rebellantis, insurgentisq; ad imperandum regio animi generi, cui seruire eam natura iubet. Talia quædã, vt arbitror, atq; horũ turbationem erroremq;, iniustitiã esse dicemus, & intẽperãtiam, ignauiam, insipientiam, & vniuersam deniq; prauitatẽ. Hæc prorsus ita se habẽt. Nónne satis iam perspicuè patet, quid est iniusta facere & iniuriam, inferre ac rursus quid agere iusta, quãdoquidem iustitia & iniustitia patent. Quónam pacto? Quia nihil à salubribus differunt. Nempe vt hæc circa corpus, sic circa animum se habent & illa. Qua ratione? Salubria quidem sanitatem inducũt, insalubria morbum. Planè. Similiter quoq; iusta agere, iustitiã gignit in animo: iniusta facere, iniustitiam. Necesse est. Est autem sanitatem inferre, ita quæ in corpore sunt disponere, vt secundum naturæ ipsius ordinem inter se superentur & superent. Morbum autem contra naturam imperare aliud alij & parere. Est ita. Eadẽ ratione iustitiã præstare cuiquam, nihil est aliud q̃ animi partes in ordinem suũ digerere, vt ad naturæ normam pareant atq; imperent. Iniustitiã verò vt contra naturã aliud alij imperet atq; pareat. Prorsus. Virtus igitur, vt apparet, sanitas quædã est, & pulchritudo, & bona animi cõstitutio. Prauitas contrà morbus, turpitudo & imbecillitas. Est vt dicis. Nónne igitur exercitationes honestæ ad virtutem acquirendam conducunt, turpes ad prauitatẽ? Necesse est. Restat vt videtur, discutiendum, nunquid prosit agere iusta, honesta colere, esse iustũ, siue occultum id sit, siue non: An iniuriam inferre & iniustum esse, si modò non det pœnas, neq; fiat castigatione melior. Mihi quidem, ô Socrates, ridicula disceptatio ista fore videtur. Siquidẽ corporis natura corrupta, videtur non esse viuendum, neq; etiam in summa epularũ & poculorũ omniũ affluentia, cũctis diuitiis, & totius orbis imperio. Natura verò eius quo viuimus, perturbata atq; corrupta, nũ viuendum erit, si quis quodcunq; lubet, aliud agat quàm hoc vnũ, vnde ab improbitate iniquitateq; liberetur, iustitiam verò & probitatẽ adipiscatur, postquã talia hæc vtraq; qualia narrauimus, apparuerunt. Ridicula profectò, inquam. Verum posteaquã eò deuenimus, vt q̃ apertissimè fieri potest, q̃ hæc ita se habẽt, perspiciamus, minimè senes esse nos oportet. Per Iouem minimè omnium. Age igitur inquã ego, huc accede, vt videas quot species vitium habet, vt mihi videtur. Attende nũc. Nempe hæc digna spectatu. Sequor equidẽ, dicas modò. Atqui tanquam è specula, postquã huc ratiocinando cõscendimus, vnã mihi species virtutis occurrit prauitatis innumeræ. Ex quibus quatuor quædam sunt quorum meminisse oportet. Quomodo istud ais? Quot sanè rerumpub. modi sunt species suas habentes, totidem esse & animæ ipsius apparent. Quot? Quinq; rerumpub. quinque rursus & animæ. Dic quinam. Vnum aliquem reipub. modum esse hunc assero, quem exposuimus. Duabus verò appellationibus nominari potest. Nã si inter principes ciuitatis vnus quidam fit omnium præstãtissimus, regnum vocabitur. Sin autem plures, gubernatio optimatum. Vera narras. Hanc vnam ideo speciem esse dico, quia siue plures gubernent, siue vnus, nullus qui ita, vt diximus, educatus & eruditus fuerit, quicquã existimatione dignum in republicæ legibus permutabit. Neque enim consentaneum esset, inquit.

DIALOGVS QVINTVS DE IVSTO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

NON sum nescius fore nonnullos qui Apologiam à nobis expectent, qua quintum hunc dialogũ cõmunionẽ omnium in ciuitate ponẽtem, defendamus cõtra calumnias, tum maledicorũ, tum etiam ignorantiũ. Verum legant Platonem ipsum, precor, legant diligenter, ac sine inuidia iudicent, Apologiam (scio quid loquar) nullam desiderabunt. Plato igitur Phœbeus humani generis medicus, quũ animaduerteret & singulos homines & familias & ciuitates semper & vbiq; grauiter ægrotare, neq; vllis hactenus ciuiliũ medicorum medicamentis tot secula iam frustra curãtium, vel liberari morbo, vel saltem leuari paulum, atq; minimum conualescere, tam prudenter quàm piè ad legem illam se contulit præcipuam apud medicos, qua medicinæ sanciunt autores, si quis medicamẽtis talib⁹, puta frigidis diu adhibitis minime conualescat, esse tandem rite ad calida transeundum. Cognoscens ergo genus humanum per leges distribuentes propria tot seculis nihil proficere, imo verò in deterius quotidie labi, non iniuria ad amicitiæ se transtulit leges, communia inter amicos omnia fore iubentes, vt diuisione diuisionisq; & miseriæ sublata causa, concordiam, vnionem, felicitatem consequeremur. Sed aliter rursus exordiamur. Socrates in principio quarti disciplinã educandæ iuuentutis cũctis legibus anteponens, raptim attigit, videri optimam disciplinam fore si vxorum, filiorum, rerum communio fiat. At quoniam res est & noua quàm plurimis & plurimis inaudita, reuocatur ad eã statim in principio quinti declarandã apertius, & firmius cõprobandam. Iam vero & si à Critia & Timæo didiceris disciplinam similem extitisse quondã apud Græcas Aegyptiasq; Athenas, neq; nimium admiraberis tanquã nouã, neque diffidenter audies tanquam penitus arduam, neq; inuitus admittes quasi non bonã. Mitto quòd multi tradunt apud Boëmos Placam vrbem aliquãdo similiter gubernatam. Atqui Diodorus insulam in Oceano meridiem versus describit, in qua præter cætera communes etiam sint vxores, virique philosophiæ plurimũ astrologiæq; studiosi. Pomponius quoq; Mela testis est Garamantes in extremis Aphricæ partibus communia habere in republica omnia. Similem præterea bonorum fuisse cõmunionẽ inter philosophos Brachmanas, Gymnosophistas, Esseos, Pythagoricos, & deniq; inter sanctos quõdam Christianę reipublicæ fundatores, cõpertũ habemus. Videmus quoq; seculis nostris illos duntaxat religiosos ad virtutem felicitatemq; accedere, inter quos nihil est propriũ. At enim si vxorũ te cõmunio turbat, primo quidem permittito apud Platonẽ rite ex lege fieri, quod apud adulterinos sacerdotes in cõmune fit sacrilegio. Deinde Platonẽ ipsum audito prius quã iudices, altius in sua causa declamantẽ. In sequẽtibus

L

tibus nota primo quidem Socraticā prouidentiam, peius esse censentem in legibus constituendis errare, quàm hominem interficere. Eiusmodi nanq; error multos per multa secula interficit animos simul & corpora. Deinde modestiā difficilia diffidenter aggredientem, & quasi inuitam atque cōpulsam. Tertio pietatem diuinū auxilium pro suo more in rebus grauibus inuocantem. Ac ne in legibus erret condēdis, ab Adrastia dea petit opem, cuius mentionē quoque fecit in Phædro. Adrastia hæc apud priscos theologos est potentissima ineuitabilium regina legum, legum inquam tam Saturniarū ad mentes pertinentium, quàm Iouialium pertinentium ad naturas. Adrastiam dico diuinam prouidētiam, quatenus nihil vel oculos eius subterfugere, vel manus potest effugere. Nec ab re vbi optat firmissimas leges cōdere, quas neque obliuio deleat, neque defraudet astutia, neque violētia frāgat, & omnino nullus deuitet. Adrastiā obsecrat ineuitabilia sanciētē, quæ nullus queat effugere. Deinceps paulatim ad cōmunem progreditur disciplinam, à virorum videlicet institutione ad institutionē similiter mulierū, mandās omnia priuata publicaque, tū pacis, tum belli studia, mulieribus cum viris cōmunia fieri, ne mancum sit genus humanum, eo tamen pacto vt in singulis grauiora viris, leuiora mulieribus committātur. Similiter & alibi docet brachia quoque sic assuefaciēda, vt singuli vtrique sint dexteri, quos nominat amphidexteros. ostēdit aūt id fore vtile atque possibile, & quo pacto fieri debeat. Deinde aliam adducit communionē, videlicet vxorū atque filiorum. Et ibi aduerte quanta ordinis prouidentia cōstituat Magistratus, præsūles nuptiarum, & sacra, & tempora, & ætates, cauēs nequid intemperate fiat, vel inutile ciuitati. Ac post generationem quàm diligenter de natis cogitet nutriendis, ita tamen vt neque vir neque mulier propriū agnoscat filiū, neque filius proprios genitores, neque alios alij, sed seniores opinari cogantur, omnes penè iuniores esse filios vel nepotes: iuniores vicissim suspicari omnes seniores esse progenitores, æqualesque similiter esse fratres. Inter hęc vbi nutritionem eius spernit, qui vel præter legē, vel ex inutili natus fuerit, vel inutilis, intellige non esse perdendum, sed in loco occultiori, vel in suburbijs vilius nutriēdū, extra exactissimam regulam illam qua nutriuntur hi qui assumendi ad custodiā iudicātur. Illum vero inferiori alēdum regula ad minutiora vrbis vel agri ministeria suo tempore transmittendū, vel fortè ad vrbes alias transferendum statim natum. Mox agnosce communis charitatis inuentū, vbi sic disponit singula, vt singuli eadem vel re, vel persona oculis demonstrata, æque iudicēt, dicántque hoc est meū. Quumque sua cuique charissima sint, singuli cuncta curabūt, præcipue quū ad eiusmodi curā legibus quoque magistratibusq; adducant. Hinc ergo incuria & negligētia nostra, qualis in omnibus est circa plurima, quasi à nobis sint aliena, tolletur. Tolletur & quotidiana fallacia qua iudiciū nostrū in eo colendo quod propriū esse censemus, stulte decipitur. Tolletur denique extrema perturbatio, solicitudo, miseria quæ ex insano propriorum amore nos angit. Mitto quòd adempta discordiæ causa & cōmunis erit & integra charitas. Proinde attende quàm diligentes, quàm iustas, quā mites statuat belli leges, quæ præmia victores maneant, diuinitas scilicet quædā. Transferri enim hos, inquit, in beatos dæmones hominum curatores, & quasi deos charos rite colendos. Quod vero de puerorum osculis dicitur, iocosum quiddam est Glauconis, & leuandi tædij gratia dictum. Adde & triūphale quiddā atque festiuū. Restabat probandum, cōmunionem hanc fieri posse, postquàm fore optimam fuerat affirmatum. Primo igitur etiam si nequeat fieri, ostendit se non frustra hanc in medium adduxisse, videlicet tanquam exemplar in formandis ciuitatibus pro viribus imitandum. Deinde demonstrat tunc demum posse fieri quando philosophi gubernabūt, neque prius requiem vllam fore malorum. Quamobrem ad formandos philosophos tanquā futuros ciuitatis gubernatores opportune descēdit, docēs quale sit philosophi ciuilis ingenium, qualis effectus atque disciplina. Principio quantū plebei circa percipienda sensibilia hæc inferiora auidi curiosique sunt, tantū ingeniū philosophicū ad inueniendas ideales horum omnium rationes, auidum & propensum est, & sagax ipsius veri venator. Quoniam vero veræ quidem res ideæ sunt, naturales autem formæ sunt & imagines idearum, non iniuria plebeos inquit somniare, putantes quæ imagines sunt, esse res veras. Philosophum vero solum inter alios vigilare. Et quoniā inter ens atque nō ens medium ponit, memento quinque gradibus omnia cogitari. Et nō ens quidem purū dici quicquid fingitur infra materiā. Ens vero purum, puram mentem, ideásque existere. Animam cœlúmque ens dici simul atque non ens, videlicet propter motum, magis tamen esse quàm non esse. Materiam cōtrà magis quodammodo non esse quàm esse. Sed quæ natura composita sunt sub luna, esse pariter atque non esse. Circa ea quæ verè sunt cognitio ipsa versatur. Circa ea quæ verè nō sunt, ignorantia: Circa ea quæ pariter & sunt & non sunt, se reuoluit opinio. Ignorantiam quidem & opinionem tum plebeis tribuit, tum Sophistis. Cognitionē vero, id est scientiā duntaxat philosophis. Quod autem scientiam opinionemq; potentiam quandam nominat, intellige potentiam non informem, sed partim naturali forma, partim habitu præditā. Prętereà vbi de ideis agit, ad quas philosophi refertur scientia, more suo inquit bonum, pulchrum, iustū. Ternarius hic numerus modis tribus exponitur. Primo bonum sit Deus, Pulchrū mens angelica multiformis: Iustū cœlestis anima mundana iuste distribuens. Secundo bonum, forma ipsa actusque diuinæ naturæ. Pulchrum eiusdē intelligentia. Iustū voluntas eiusdem. Tertio bonum inter ideas est exemplar formæ actusque cuiusque atque naturę. Pulchrū exēplar ordinis qui ex qualibet forma in seipsa resultat. Iustū, exemplar ordinis qui à qualibet forma atque re refertur ad alias. Quando vero ipsi bono subdit malum, pulchro turpe, iusto iniustum, caue tria hęc oppositè colloces in ideis. Pone vero hæc tum in ipsa informitate & deformitate materiæ, quā in libro De scientia vocat exēplar diuinitatis expers, & in Politico dissimilitudinis locum: tum etiā in anima iam deprauata, & ad materiam omnino cōuersa. Denique quod eunuchi ænigma puerile tangit, est eiusmodi. Vir non vir, videns nō videns, percussit non percussit, lapide non lapide, auem non auem, super arbore non arbore, id est, eunuchus luscus percussit pumice alam vespertilionis super Sābuco. Sed id ridebis scio. Quod & ridiculi gratia est appositum.

BONAM igitur ciuitatem huiusmodi rectāq; Rempublicā voco, virumq; talem bonū esse dico. Ac si recta hęc respublica est, alias prauas appello, vtpote quę circa ciuitatis ipsius gubernationem & priuatorū disciplinam aberrēt, quæ quidem in quatuor speciebus prauitatis sunt. Quænam istæ? inquit. Tunc ego narrare pergebā, qua ratione mihi singulæ ex sese inuicē depēdere viderentur. Verū Polemarchus, paulo enim à me longius aberat quàm Adimantus, Adimanti post tergum sedens extendit manum, pręhendensq; supernè Adimanti pallium circa humeros, & eum ad se traxit, & os ad aures eius admouit. Ex his autē quæ dixit nihil ipsi percipimus, nisi id vnum, quod ait, Permitemúsne? aut quid agemus? Cui Adimantus altius respōdēs, Minimè inqt. Ad hæc ego, Quidnam istud est quod non vultis permittere? Te, inquit ille. Quid adeò? inquam ego. Declinare nempe nobis videris, inquit, speciémque totam disputationis huius non minimam subticere, ne nobis exponas, atq; surripere: putasq; latere nos, quod malè dixisti, de vxoribus quidem & pueris, cōstare scilicet omnibus, omnia inter amicos cómunia essè debere. An non rectè, ò Adimante, dixi, inquā? Rectè nimirum, inquit, sed quemadmodum in aliis, ita in hoc explanare oportet, qua ratione ita se rectè id habeat, quis cómunionis sit modus. Nā multi esse possunt. Ne igitur id prætermittas, quo minus nobis aperias quem tu potissimū dicas. Nos enim diu iam expectamus, sperantes expositurum te tam circa filiorum procreationē quæ sit generationis conditio, quàm circa nutritionem, quæ educationis futura sit ratio, qualisq; debeat esse hęc omnis quam tu dicis, vxorum liberorúmque communio. Plurimum quippe, imò verò totú referre istud ad rempublicam ducimus, rectène an non agatur. Nunc igitur quū rempublicam aliam aggrediaris priusquàm satis commodè tractaueris hęc, visum id nobis est, quod & ipse audisti, ne te aliud quicquā aggredi permittamus, antequā hæc omnia quemadmodū cætera exposuisses. Me quoq;, inquit Glauco, vobiscū sentire existimate. Equidem & Thrasymachus, In hoc, inquit, proculdubio nos cōuenire omnes,

omnes, ô Socrates, puta. Quid agitis obsecro, quid me ita reuocatis? quàm graue rursus tãquã à principio disputationẽ de Repub. suscitatis? Nẽpe ego quasi hanc iam peregissem, gaudebam, satis esse factum existimans, si quis hæc in partem acciperet in quantum dicta sunt. Quæ vos nũc exigentes, nescitis quantum disputationũ instigetis examẽ. Quod ego tunc prospiciens, prætermisi ne multas nobis turbas excitaret. Quid verò, inquit Thrasymach⁹, cõuenisse huc hos arbitraris, ô Socrates, vt aurum funderent, potius quàm vt sermones audirent? Vt sermones audirẽt, inquam, sed moderatos. Modus verò & terminus horum sermonum audiẽdorum, ô Socrates, inquit Glauco, omnis vita est viris mentem habentibus. Sed nos quidem mitte, tu verò ne graueris, si tibi videtur, ea quæ perquirimus, declarare, quæ nostris custodibus circa mulieres & filios sit futura communio, quæue nutriendorũ puerorũ ratio eoipso in tempore adhibenda, quod generationem inter & disciplinã labitur, quæ laboriosissima certè esse videtur, conare nobis hæc aperire. Haud facilè, inquam, ô vir beate, explicari hæc possunt, plures enim in his quàm in superioribus insunt ambiguitates. Primo quidem an fieri hæc possint, dubitaretur. Quinetiam si possint, vtrùm optima ista sint, & quomodo, dubitabit. Quapropter difficultas hæc me dehortatur, verentem, ô amice, coniunctissime ne votum quoddã esse mea hæc oratio videatur. Ne pigeat, inquit, obsecro, neq; enim auditores habes ingratos, vel incredulos, vel maleuolos. O vir optime, inquam ego, num vt exhorteris me, hæc affers? Nempe. Contrà, inquã, omnino facis. Nam si ego persuadeã mihi, nosse me hæc quę dico, tempestiua est adhortatio hęc. Nempe tutum est & audendũ, inter amicos prudentesq; viros vera quæ quis cognoscit, de maximis pretiosisq; rebus pronuntiare. Cum diffidentia verò & ambiguitate verba facere, quemadmodũ ipse facio, cauendũ & periculosum, ne risum audientibus mouẽa: nam puerile id quidem: sed ne à vero procul aberrans, & ipse falsitati succumbam, & amicos mecũ traham in ruinam, & in his vnà decipiamur, in quibus minimè omnium errare conueniat. Adoro itaq; supplex Adrastiã ob ea quę dictur⁹ sum Glauco. Reor enim minus eum delinquere, qui nõ sponte aliquẽ perimit, quàm qui circa constitutiones de honestis & bonis, iustisq; fallit. Hoc autem discrimen subire præstat inter inimicos homines, quàm amicos. Quare melius, ô Glauco, me confirma. At enim, ô Socrates, inquit Glauco, si quo pacto nos ex hac disputatione errare cõtigerit, absoluimus te velut ab homicidio, & insontem in hac deceptione pronũtiabimus. Ergo audacter disputationẽ ingredere. Porrò innocens est, inquam, qui illic absoluitur, vt leges docent. Ergo & qui hic absoluitur, innocens. Dic igitur, inquit, hãc ob causam. Dicere nũc rursus oportet, inquã, quę fortè deinceps dicenda erãt. Fortasse autẽ operæpretium est, posteaquã quæ ad viros pertinẽt quasi actũ quendam suum habuere, deinceps quæ sunt mulierũ referre, præsertim cùm ad hoc ipse me cohorteris. Hominibus quidẽ natis & eruditis, quẽadmodũ suprà narrauimus, vt mea fert opinio nulla est alia recta liberorũ mulierumq; adeptio atq; vsus, quàm ea via gradientibus, quam ipsi à principio ingressi sumus. Etenim conati sumus tanquã gregi custodes, viros sermone præficere. Nempe, inquit. Sequatur igitur generationem, nutritionemq; quàm similimã adhibẽtes, consideremusq; vtrùm ita deceat, nécne? Quónam pacto, inquit, Ita, vtrum inter canes custodes, fœminas ipsas censemus vnà eadem custodire debere quæ & mares, & vnà venari, ac cætera omnia communiter facere. An fœminas quidem intus domestica asseruare, tanquam imbecillas propter ipsum catulorũ partum & nutrimentum: masculos autem labores subire, omnemq; armenti curam gerere? Communiter his, inquit, omnia tribuimus, nisi quod fœminis vt imbecilioribus, maribus vt robustioribus vtimur. Fierine potest, vt animali aliquo ad eadẽ vtaris, nisi eadem ratione nutriueris, erudierisq;? Nullo modo. Si ergo fœminis ad eadẽ vtemur ac viris, in eisdem eas erudire decet. Certè. Musicam autem & gymnasticam viris tribuimus. Sanè. Mulieribus igitur artes hę similiter & res bellicæ tribuẽdę sunt ad eademq; vti his decet. Consentaneũ istud quidẽ ex his quæ dicis. Forsitan multa præter consuetudinem ridicula videbuntur dicta circa ea quæ nunc dicuntur si agantur vt dicuntur. Et maximè quidẽ. Quid in his maximè ridiculum cernis? An quia nudas fœminas conspecturus sis in palęstris cum viris certãtes, nõ modò, iuuenes, sed & vetulas, quemadmodum senes viros in gymnasijs, quãdo vnà exercentur, licet iam rugosi neq; aspectu iucundi sint? Ita per Iouem. Nam ridendum id quidem, vt nunc res sunt, videatur. Nos igit postquã dicere cœpimus, haudquaquã vereri debemus facetorũ hominum ridicula quotcunq; & qualiacũq; iaciant aduersus huiusmodi mutationem, quam circa musicã gymnasticamq; inducimus, neq; minus circa armaturã equestremq; facultatẽ. Probè loqueris. Ergo postquã dicere cœpimus, pergamus ad legis seueritatẽ, rogantes istos ne suo more agan, sed seria cogitent, admonentesq; haud longum præterisse tempus, ex quo Græcis turpia & ridicula videbantur, quæ hodie barbarorũ plerisq; ridenda videntur, nudos videlicet spectare viros: & quando primum exercitationes huiusmodi aggressi fuerunt, in primis quidem Cretenses, deinde etiam Lacedemonij, licebat profectò vrbanis & facetis viris qui tũc erãt, hec omnia carpere, an nõ putas? Equidẽ. Verùm postquã, vt arbitror, vtentibus visum est commodius nudato corpore quàm operto homines exerceri, factum est vt quia optimum id fuerat oratione indicatum, oculis ridiculum minimè videretur. Ex quo perspicuum est vanum esse eum hominem, qui deridendum quicquã præterquã quod est malum existimat, irridereq; aggreditur, aliã quãpiam sibi proponẽs derisionis causam, quàm quod insipidum atq; malum, aut honestũ quicquã & studio dignum existimat, aliò respiciens quàm ad bonum. Sic est omnino. An nõ de hoc primũ cõuenire oportet, vtrùm possint hæc fieri, nécne? Cõcedere insuper cuiq; vt pro arbitrio aduersus hęc ambigat, siue ioco, siue serio, quis addubitare voluerit, vtrùm in hominũ natura possit fœmina cum masculo in omnibus operibus communicare, vel in nullo, vel in quibusdam valeat, in alijs verò nequaquã, ipsaq; res militaris vtro in genere horum sit? Nonnę quisquis ita rectè exorsus fuerit, vt decens est, rectè etiam peraget? Maximè. Vis ergo vt nos pro aliorũ causa, nobis ipsi dubitationibus aduersemur, ne sine defensione, quæ sunt rationis alterius, oppugnentur? Nihil prohibet. Dicamus igitur sub eorum persona hunc in modum. Nihil opus est, ô Socrates atq; Glauco, vt alij no-

his repugnent. Nam inter nos statim à principio condendæ ciuitatis constitit, oportere secundũ naturam vnúquéq; vnum quiddam quod suum esset peragere. Constitit, quidni? Estne igitur, vbi non longè mulier ipsa natura à viro differt? Cur non differat? Ergo nónne opus vtriq; aliud pro natura vtriusq; est tribuendum? Proculdubio. Quid restat igitur, quo minus aberretis nunc, vobisq; ipsis contradicatis? quandoquidé asseritis viros & mulieres oportere eadem operari, cùm tamen natura valde inter se discrepent. Habebísne, ô mirifice vir, quid ad ista pro nostra defensione respondeas? In præsentia quidé, inquit, haud satis facilè, sed orabo te atq; oro, vt quid potissimùm in nostri sermonis defensionem afferri possit, exponas. Hæc quidé, ô Glauco, inquã, cæteraq; generis eiusdem permulta iandudum prospiciens timidus atq; inuitus ad hác legem descendebã de mulierum & filiorũ adeptione atq; nutritione. Profectò, inquit, nõ leue istud apparet. Nõ certe. sed ita res se habet. Siue quis in stagnum breue prolapsus est, siue profundum in pelagus, nihilominus aqua in media natat. Prorsus. An non & nobis quoq; natãdum, conãdumq; vt disputationis vndas incolumes euadamus, sperantes aut delphinum nos aliquem suscepturum aut aliã quãdam insperatam repentináq; salutis causam nobis fore? Ita videtur. Circũspice obsecro, siqua exitum nanciscamur. Conuenit siquidem inter nos naturã aliã aliud opus tractare debere: Mulieris autem & viri diuersam esse naturã. Diuersas naturas in præsentia iisdé studere rebus iubemus. In hoc nos quidem à vobis accusamur. Valde. Quàm generosa, ô Glauco, cõtradictoriæ artis potẽtia est? Cur, inqt? Quia videtur mihi per multi etiã inuiti in eã incidere, arbitrariq; nequaquã litigare, sed disserere, ex eo quòd nequeant secundum species diuidentes, id quod dicitur, perspicere, imò verò secundũ ipsum nomen contrarietaté propositi prosequantur, contendentes potius inter se quã disputantes. Contingit enim multis, sed nũquid & nobis idem nũc accidit? Et maximè quidé, inquã. Videmur sanè inuiti cõtradictionem attingere. Qua ratione? Quod natura eadem opera eadé tractare nõ debeat, fortiter admodũ & contentiosè, si verba inspicias, cõtendimus. Cõsiderauimus autẽ nullo pacto quæ species alterius eiusdémue naturę sit, & quorsum respiciẽtes tunc descripserimus, quãdo diuersæ naturæ studia diuersa, eidẽ verò eadẽ attribuebam⁹. Certè nequaquã id considerauimus. Cæterũ licet nobis, vt videt, à nobisipsis exquirere, nũquid eadem natura caluorũ sit & comatorũ, an cõtraria poti⁹: ac postquã cõcesserim⁹ esse cõtrariã, si calui coria incidãt calceosq; cõficiãt, haudquaquã sinere comatos homines eadẽ facere: sin autẽ comati, caluos nequaq̃ permittere. At risu dignũ id esset, inquit. An ob aliud ridendũ istud, q̃ ꝙ tunc nõ omnino eandem & diuersam naturã posuimus, sed illã dũtaxat dissimilitudinis & similitudinis speciẽ obseruauimus, quę ad ipsa eadem studia pertinebat? Quemadmodum medicũ & hominem habentẽ animũ medicinę studijs aptũ, naturã eandẽ habere diximus, an nõ censes? Equidem. Medicinæ verò aptũ aliũ, & aliũ virum promptũ ad fabricandum. Omnino. Nónne inquam & genus virorum mulierũq; genus, si in arte aliqua aut studio * nihil inter se differant, hoc vtique assignandum esse dicemus? sinautẽ hoc ipso (duntaxat) discrepare inter se videatur, ꝙ fœmina quidem pariat, vir gignit, nihilo magis admittemus ostensum fuisse, quòd ad id quod de nũc nos loquimur, à viro fœmina differat, sed adhuc censebimus tam custodes quam mulieres ipsorum eadem apud nos exercere debere? Rectè nimirum. Nónne post hæc iubemus eum qui contraria dicit, hoc ipsum nos docere, ad quam artem, quódue officium ex ijs quæ instituendæ ciuitati conducunt, non eadem sit, sed diuersa viri mulierisque natura? Sic vtique decet. Fortasse quod tu paulo antè dicebas, alius quoq; diceret: subito quidem quantum satis sit dicere, nõ facile esse: sinautem cogitetur, haud multũ difficile. Diceret vtiq;. Vis ergo oremus eũ qui hæc nobis opponit, vt aures nobis præbeat, attendatq; siqua ratione illi ostendere queamus, nullũ esse studiũ ad ciuitatis gubernationẽ, mulieris proprium? Omnino. Age itaq; ad eum dicamus. Respõde, nũquid ita dicebas, ad aliquod opus aliqué aptò ineptóue à natura ingenio præditum esse ex eo intelligi, ꝙ ille facilè quicquã percipit, hic difficilè: & ille si breue quid à quoquam didicerit, ex eo ipse plurimũ inueniat, hic autẽ cùm plura didicerit excogitaueritq;, ne illa quidem quæ didicit, seruet, & illi quidem corporis membra sufficienter menti subseruiunt, huic autem repugnãt? An alia præter hæc sunt, quibus hominem ad aliqua natura bene institutum, ab instituto malè, distinguis? Nullus alia dicet. Scisne aliquid ab hominibus exerceri, in quo non omnia eadem virorum genus & excellentius habeat q̃ mulierum genus? an late verbis vagabimur, texendi artificiũ cõmemorantes, placẽtarũq; & obsoniorũ confectionem, in quibus aliquid mulierum genus esse videtur, vbi perridiculũ sanè apparet cũ vincitur? Vera loqueris, inquit, quia longè in omnibus, vt ita dixerim, genus à genere superatur. Mulieres autẽ multę multis viris ad multa pręstantiores. Vniuersum verò ipsum se habet vt dicis. Nullum igitur est, ô amice, inter eos qui ciuitatem administrãt officiũ mulieris proprium quã mulier est, aut viri propriũ quã vir, sed ęquè dispersę in animantibus vtriusq; naturæ: & omniũ quidem munerum natura particeps est fœmina, omnium & vir: in omnibus autem imbecillior viro fœmina. Sic est prorsus. Nũ viris omnia præcipiemus, mulieri autem nihil? At quomodo? Est vtiq; opinor, vt nos asseremus, inter mulieres quoq; alia medicinæ apta, alia minimè: alia musicæ, alia natura à musica aliena. Quidni? Et alia quidẽ ad exercitationes gymnasticas & rem militarem prompta, alia verò ad hæc inepta. Sic arbitror. An non & vna quidẽ sapientię studiosa est, altera sapientiã spernit: & vna elato animo, altera verò demisso. Et hoc assero. Est ergo & inter fœminas quædam ad custodiendum idonea, quædam minimè. An non naturam quandã huiusmodi virorum ad custodiam aptorum elegimus? Eiuscemodi certè. Mulieris itaq; & viri eadem est natura ad ciuitatem custodiendam, nisi quòd mulieribus vt imbecillioribus, viris vt robustioribus est vtẽdum. Apparet. Mulieres itaq; tales eligendæ sunt, vt vnã cum viris & colant & custodiant ciuitatem, postquã idoneæ sunt, & natura ipsis cognatæ. Prorsus. Studia verò nónne eadẽ naturis eisdem sunt tribuenda? Eadem. Longo tandem circuitu ad priora illa reuoluti sumus, cõcessimusq; haud esse cõtra naturam vt custodũ mulieres musica & gymnastica exerceantur. Summopere. Quare neq; impossibilia, neq; voti similia, lege statuimus, quandoquidem

* Deest in Græco, legẽdum tamen est.

quæ his temporibus cōtra hæc fiunt, multo magis præter naturam fiunt, vt videtur. Videtur. Nónne discrepandum nobis erat, vtrum possibilia & optima diceremus, néche? Erat. Quòd possibilia quidem, constitit. Planè. Quòd autē optima, post hæc asserendum. Patet. Ad hoc vt mulieres ad custodiam sufficientes euadant, nō alia opus est disciplina quàm ea qua viros ad idem instruimus, præsertim cum eadem reperiatur in vtrisq; natura. Non alia. Quid porrò de hoc sentis? De quo? Vtrum existimes inter viros alios meliores, deteriores alios esse, an similes omnes. Nequaquā. In ciuitate igitur quam cōdidimus, nunquid censes nobis præstantiores viros effici custodes, eam quam dedimus disciplinam adeptos, quàm coriarios peritia coriaria imbutos? Ridiculam rem quæris, inquit. Intelligo equidem. Quid autē? nónne & reliquorum ciuium hi optimi? Et reliquorum. Quin & mulieres tales, erunt optimæ mulierum? Valde. Estne aliquid melius ciuitati, quàm viros q̄ optimos, & mulieres optimas effici? Non est. Hoc autem musica & gymnastica, si adsint, vt suprà narrauimus, perficere possunt. Proculdubio. Itaq; non solùm possibile, sed & optimum quiddā ciuitati, lege statuimus. Ita est. Nudandū igitur corpus erit mulieribus custodū, quandoquidē pro vestibus virtutē induent. Communicandumq; in bello & alia omni ciuitatis custodia, neq; aliud agendum. Horum tamen officiorum leuiora queq; propter generis imbecillitatem mulieribus potius quàm viris, tribuēda. Qui verò nudas riserit mulieres, optimi cuiusdā gratia ita sese exercētes, inanē circa ridiculas nugas carpens sapientiæ fructū, neq; quid rideat, neq; quid agat, intelligit. Scitè nāq; istud & dicitur & dicetur: quod vtile quidē, honestū: noxiū autē, turpe. Et maximè quidē. Hūc itaq; vnū veluti fluctū enatasse dicamus de mulierum lege tractantes, adeò ne omnino submergi cōtigerit, dum asseueraremus omnia cōmuniter exercere debere custodes apud nos tam viros quā mulieres. Imò verò sibimet oratio nostra consensit, ꝙ videlicet & possibilia & vtilia ferret. Non paruū certè fluctum euasisti. Haud ingentē esse dices, cū deinceps quod sequitur, videris. Dic iam vt videam. Hanc quidem & priores cæteras, vt puto, hæc quoq; lex sequitur. Quænā? Mulieres scilicet has horum virorū omnes omniū esse cōmunes, nullamq; priuatim habitare cū aliquo ac rursus communes liberos, neq; patrem filium suū nosse, neque filium suū agnoscere patrē. Multò certè difficilius istud credis, ꝙ vel possibile, vel vtile sit. Haud quidem arbitror dubium id cuiquā fore, quin vtile sit, maximumq; bonū mulieres esse cōmunes, communes & filios, si modò fieri possit. Verū arbitror plurimā in eo versari controuersiā, nunquid fieri possit, nécne. De vtrisq; sanè, inquit, summopere ambigetur. Dicis, inquā, vtiq; sermonū cōspirationē. Ego autē rebar me iam ab altero liberatū iri, si tibi visum fuerit vtile esse. Nā reliquū mihi fore, vt perquirerē vtrùm possibile sit an nō. At latere, inquit, non potuisti, dum fugeres. Redde de vtrisq; rationē. Sustinenda, inquā, mihi certè pœna est, sed hoc mihi indulge. Sine me quasi feriantem reficiā, quēadmodū qui pigri mente sunt, pascere se cogitatione, quoties soli proficiscūtur solent. Etenim huiuscemodi homines, antequàm cōpertum habeāt quo pacto fieri possit quod petunt, omittētes hanc curam, ne nimio labore grauētur, dum de possibili & impossibili deliberent, quasi id iam sit quod affectant, sibi persuadent: ac deinceps reliqua digerūt, oblectanturq; dum cogitāt qualia præsente illo facturi sint, atq; ita torpentem animum etiam languidiorē reddūt. Haud secus & ipse pigresco, cupioq; in aliud tempus disceptationem illā differre, possibiliáne ista sint an nō. In præsentia verò quasi possibilia sint admittens, perquiram si ipse permiseris, qua ratione hæc existentia principes ipsi disponēt, quódue omnium vtilissima erūt ista si fiant, tā custodibus quàm ciuitati. Hęc conabor equidē prius tecum cōsiderare, illa verò posterius, si concesseris. Concedo equidem, cōsidera iam. Arbitror igitur, inquā, si modò erunt principes hoc nomine digni, eodemq; modo horū ministri, hos quidē velle exequi quæ mandantur, illos autem præcipere, partim ipsis parētes legibus, partim imitantes, quatenus illis nos permiserimus. Probabile id quidem. Tu igitur legis conditor, ipsis, quemadmodum viros elegisti, ita & mulieres eligens, præbebis quoad fieri potest cōsimiles inter se ingenio. Isti autem vtpote ædes & comessationes cōmunes habētes, propriū verò nihil talium possidentes, vnà habitabūt, & inter se congredientes in gymnasijs ac reliquo victu, ab innata, vt arbitror, necessitate ad mutuā trahentur commixtionem. An nō necessaria tibi dicere videor? Haudquaquam necessaria, geometrica quadam necessitate, sed amatoria, quæ multo acrior est quàm illa ad persuadendum vulgo atq; trahēdum.

Nimirum vehementer, inquam ego. Verùm post hæc, ô Glauco, sine ordine denudari inter se, vel aliud quicquā facere, neq; sanctū est in beatorū hominū ciuitate, neq; magistratus id permittēt. Neq; enim iustū esset, inquit. Cōstat vtiq; ꝙ nuptias deinceps, quoad fieri potest, sacras instituem⁹. Essent autē sacræ quàm vtilissimæ. Sūmopere. Quónam pacto vtilissimæ erūt? hoc mihi dicas, ô Glauco. Video equidem tuis in ædibus & venatorios canes, & generosas aues frequētes. Nūquid ad istorum coitū generationēq; quādoq; animaduertisti? Quorsum istud? Primùm inter hos ipsos licet generosos, nónne sunt & fiunt præstantissimi quidam? Sunt. Vtrum, igitur, ex quibuscunq; æquè fieri generationem permittis? An curas potius, vt ex optimis generetur? Ex optimis. Num ex tenerrimis quibusq;, an senio confectis? an ætatis in flore potius cōstitutis?

Grauiter hāc Platonis opinionem reprehendit Arist. lib. pol. 2. cap. 1.

Ex his ipsis potius. Ac nisi hunc in modum generatio fiat, longe deterius fore canum & auium genus existimas? Equidem. Putas in equis cæterisq; animalibus aliter euenire? Absurdum id esset. Papæ, ô amice coniunctissime quàm summis nobis est opus principibus, siquidem in hominum genere similiter se res habet. Habet vtiq;, quid tū? Quia necesse est, inquā, vt medicinis multis vtātur. Quādo enim medicinis nullis indigent corpora, sed victus duntaxat institutionem exigūt, medicum certè viliorem sufficere arbitramur. Cùm verò medicinis est agendum, scimus præstantiori quodā medico opus fore. Vera narras. Sed quorsum hęc? Nēpe necessarium fore videtur, vt frequenti mēdacio & deceptione vtantur principes ad subditorum vtilitatē. Diximus autem suprà huiuscemodi omnia pharmaci medicinæq; loco vtilia esse. Et rectè quidem. In nuptijs itaq; & liberorum procreatione videtur rectū hoc fieri, non mediocriter. Quo pacto? Oportet profectò secundum ea quæ suprà concessimus, optimos viros mulieribus optimis vt pluri-

mum congredi:deterrimos autẽ cõtrà, deterrimis.
Et illorũ quidem prolem nutrire, horum minimè,
si armentum excellentissimum sit futurum. Et hæc
omnia dum agantur, ab omnibus prçterquã à prin
cipibus ignorari, si modò armẽtum custodum de-
beat seditione carere. Probè admodum. Igitur festa
quædam erũt legibus designanda, in quibus spon-
sos & sponsas cõgregabimus, sacra fient, & hymni
à poëtis nostris, celebratis nuptijs conuenientes.
Numerum autem nuptiarum arbitrio principum
concedemus, vt ad hostes ac morbos cæteraq; hu-
iusmodi respicientes, eundem quàm maximè ci-
uium numerum seruent, néue populosa ciuitas ni-
mis sit quoad fieri potest, neq; vacua. Rectè loque-
ris. Sortes igitur quędam tali quodã artificio insti-
tuendæ, vt deterior ille in qualibet copulatione for
tunam non principes culpet. Et maximè quidem.
Enimuerò his qui inter iuuenes præstantiores sunt
in rebus siue militaribus, siue alijs quibusdam, mu
nera ac præmia danda sunt, & talia permulta: quin
& vberior mulieribus congrediendi licentia, vt ex
hac simul occasione filij plures q̃ ex alijs, ex his se-
rantur. Probè. Itaq; filios qui ex his oriũtur, susci-
pient ij qui talibus præsident magistratus, siue vi-
rorum, seu fœminarum, siue vtrorunq;, communes
enim viris & mulieribus magistratus. Est ita. Acci-
pientes vtique præstantium hominum prolem, ad
ouile portabunt, ad nutrices quasdam seorsum in
ciuitatis parte aliqua commorantes. Eos verò qui
nascentur ex deterioribus, siue etiam ex quibus-
cunque alijs, sed membro aliquo manci, in abditis
vt decet locis abscondent, siquidem custodum ge-
nus purum futurum est. Nutritionẽ præterea & hi
curabunt. Matres enim ad ouile cùm lacte exubera
bunt, transmittent, procurãtes ne vlla suum agno-
scere valeat. Ac si hę minus sufficerint, alias insuper
lacte plenas adhibebunt. Prouidebunt quoq; vt me
diocre tempus in lacte sugendo seruetur. Vigilias
item laboresq; cęteros nutricibus imperabũt. Plu-
rimũ, inquit, facultatis ad procreandam prolem cu
stodum mulieribus tribuis. Sic decet. Sed age dein-
ceps, ꝙ maximè intẽdimus, percurramus. Diximus
planè ex ijs qui in flore sunt ætatis oportere filios
procreari. Diximus. An nõ tibi quoq; videtur mo-
deratũ integræ etatis tempus esse mulieri quidem
annos viginti, viro autem triginta? Quis horũ mo-
dus? Vt videlicet mulier à vigesimo ætatis anno in-
cipiens, vsq; ad quadragesimũ pariat: vir autẽ post-
quã summũ sui cursus florẽ transierit (annos scili-
cet triginta) vsq; ad annòs quinq; & quinquaginta
procreet. Profectò, inquit, in ijs ætatibus vigor ani
mi corporisq; cõsistit. Si igitur senior istis, siue iu-
nior, generationem in communi attigerit, propha-
num & iniquũ scelus hoc esse cẽlebimus, quasi fœ-
tus in ciuitate seratur, qui si latuerit, orietur non
sub sacrificijs quidem & votis, quæ singulis in nu-
ptijs peragent sacerdotes tam viri quàm mulieres,
& ciuitas vniuersa, precantes vt ex bonis meliores,
ex vtilibus vtiliores, nascantur: imò verò sub tene-
bris ex graui quadã incontinentia. Rectè loqueris.
Eadem quoq; erit habenda ratio de illo, qui cũ ad-
huc in generãdi ætate fuerit, non tamen à principe
copulatus fuerit, mulierem ætatis legitimæ attige-
rit. Nempe hunc asseremus puerum generare spu-
rium, incestum, atq; prophanum. Scitè admodum.
Quãdo igitur iam mulieres & viri ætatem genera-
tioni aptã egressi fuerint, licere viris dicemus, cui-
cunq; voluerint, præter q̃ filiæ atq; matri, & filiarũ
natis, matrísue maioribus cõmisceri: licere & mu-
lieribus cuilibet copulari, præterquàm filio atq; pa
tri, ac superioribus & inferioribus eorundẽ. Cum
verò hæc omnia mandauerimus, interdicemus fœ-
tum talem (si contigerit) edi & in lucem produci.
Siquid autem matrem parere coëgerit, ita expone-
re præcipiemus, quasi ei nulla nutritio sit. Hęc quo
que probè dicuntur. Patres verò & filiæ & (cæteri
cognati) quos memorabas, quomodo inuicem dis-
cernentur? Nullo modo, sed omnes quicunq; na-
scent decimo mense, vel septimo ex ea die qua quis
liberis operam dedit, masculi ab hoc filij, fœminæ
filiæ nominabuntur. Nati autem eum patrem vo-
cabũt, natorum similiter filios ille nepotes esse di-
cet, isti autem superiores auos & auias nominabũt:
at eos qui illo tempore nascerentur, quo patres ip-
sorũ matresq; generabãt, fratres atq; sorores. Atq;
ita quod modò dicebam, nullo modo se mutuo tan
gerent. Fratribus autẽ & sororibus lex cohabitatio
nem cõcedet, si sors dederit, & Pythia simul per re-
sponsa firmauerit. Rectè admodũ. Talis vtiq; erit,
ô Glauco, inter ciuitatis custodes mulierum filio-
rumq; cõmunio, ꝙ autem congruat reliquo ciuita
tis ordini, sitq; longè optima, oportet deinceps ra-
tione confirmare: aut quid agemus? Hoc per Iouẽ,
inquit. An non conuentionis huius hoc est princi-
piũ, vt à nobis ipsis sciscitemur, quid maximum bo
num ad ciuitatis cõstitutionẽ inueniam*, ad quod
respiciens legislator, leges cõdere debet, quidue ma
ximum malũ? Consideremus deinde, an ea quæ mo
dò narrauimus, ad boni ipsius vestigatione nobis
conueniant, à mali autem vestigio dissonent. Ma-
ximè omnium. Habemúsne vllum perniciosius ci- [Notat Aristoteles lib. pol. 2. cap. 2.]
uitati malum, q̃ quod eam diuidit, & ex vna plures
facit? vel melius quicquã eo quod ipsam vincit si-
mul, & vnam efficit? Non habemus. Nónne volu-
ptatis dolorisq; communio vnit, quando ciues o-
mnes maximè ex earũdem rerũ accessu vel decessu
pariter gaudẽt ac dolent? Et maximè quidem. Ho-
rum verò diuersitas eam dissoluit, quando eisdem
ciuitatis & eorum qui in ciuitate sunt casibus alij
vehementer dolẽt, alij gestiunt. Quidni? Ex hoc au [Alium codicem habuisse videtur hic, quã Aldinũ, in quo vt in cęteris hic locus deprauatus est.]
tem tale quid prouenit, quando non simul in ciui-
tate hæc verba dicuntur, Meum scilicet, & nõ meũ,
ac de alieno eodẽ modo. Valde. In quacunq; igitur
ciuitate complurimi ad idem secũdum eadem hoc
dicunt, Meum & non meũ, ea optime gubernatur.
Prorsus. Et quæcunq; quàm simillimè vt vnus ho-
mo affecta sit, vt quoties alicuius nostrùm percus-
sus est digitus, tota corporis communio ad animã
pertingens, in vnam coordinationem eius quod in
ipsa anima dominatur, sensit protinus, totaque si-
mul afflicta parte condoluit. Atq; idcirco homini
dolere digitum dicimus. Eademque est de quauis
alia parte hominis ratio: tũ quæ dolore afficitur, tũ
quæ voluptate recreatur. Eadẽ ratio certè: & quod
quæris, ciuitas quę optimè regitur, quàm proximè
ad hoc accedit. Quoties, vt arbitror, ciuium cui-
quam boni aliquid, vel mali continget, talis vtiq;
ciuitas suum esse clamabit eum qui sic afficitur, at-
que ideo tota vel lætabitur vnà, vel dolebit. Neces-
se est ita ciuitate optimis legibus gubernata cõtin-
gat. Sed hora iam est vt ad ciuitatem nostram redea
mus, quæ nũc inter nos constiterunt, exquiramus
vtrum ciuitati huic cõueniãt maximè, an alteri po
tius. Licet prorsus. Sũt & in alijs ciuitatibus prin-
cipes

cipes & populus, & in ista similiter? Sunt. Atqui omnes isti ciues sese mutuò appellabunt? Quidni? Sed præter ciuis nomen, quomodo in alijs ciuitatibus populus principes vocat? In pluribus quidem dominos, in populari autem gubernatione principes. At nostræ ciuitatis populus, quomodo vltra ciuis nomen principes nuncupabit? Seruatores auxiliariosq́;, inquit. Quo autem modo isti populum? Mercedis tributores & nutritores. Qui verò in alijs præsunt, populū? Seruos. Principes ipsi se mutuò? Comprincipes. Nostri autem? Concustodes. Habésne quem nomines inter aliarū ciuitatum principes, qui ex collegis alium sibi propinquū, alium extraneum vocet? Equidem multos. Propinquum igitur tanquam suum & putat & dicit: extraneum verò, vt non suum. Planè. E vestris autem custodibus, estne vllus qui collegarum quempiam extraneum arbitretur ac vocet? Nullus. Cuicunq; enim quis occurret, vel fratri, vel sorori, aut patri, aut matri, aut filio, aut filiæ, siue horum natis, seu maiorib' putabit occurrere. Pręclarè loqueris: sed ad hoc quoq; responde. Vtrùm ciuibus tuis duntaxat nomina cognationis, lege imponesr an præterea propinquitatis officia, vt videlicet ita se gerant, vt appellationis ipsius dignitas postulat, feruentque erga parentes, quæcunque lex exhiberi illis præcipit, reuerentiam, curam, obedie⁀tiam: alioquin & deos & homines infensos habeant, vtpote qui neq; sancta, neque iusta agant, si contrà fecerint? Aliíne in hac tua ciuitate sermones quàm hi, cunctis ex ciuibus, protinus ad aures puerorum circunsonabūt, tum de parentibus (quoscunque illis quis indicauerit) tum de alijs genere proximis? Hi certè ipsi. Absurdum enim id esset, si cognationis nomina tantum ore, sine officio proferrentur. In hac igitur ciuitate maximè omnium, vno aliquo bene, vel malè affecto, vno ore clamabunt omnes, quod modò dicebamus, Meum benè se haber, vel meum se habet malè. Vera loqueris. Cum hac opinione ac verbis huiusmodi sequi dicebamus, vt & voluptates communes sint & dolores. Et rectè quidem. In eo igitur maximè nostri ciues inuicem communicabūt, quod meum dicent: ex qua communione sequetur, vt voluptates & dolores communes habeant. Penitus. Horum verò causa vnà cum reliqua ciuitatis constitutione, est ipsa custodum circa mulieres filiosque communio. Sic est omnino. Enimuero summum hoc ciuitati bonum esse confessi sumus, cùm ciuitatem rectè gubernatam similem esse diceremus corporis, cum singulis partibus suis circa voluptatem & dolorem quoquo modo communicantis. Et meritò quidem concessimus. Maximi itaque boni causa ciuitati nobis patuit esse ipsa inter auxiliarios mulierum liberorumq́; cōmunio. Valde. Atqui & superioribus hæc consonant. Diximus enim neq; domos proprias his esse debere, neq; agros, neq; possessionem aliquam, sed ab alijs accipere nutrimenta mercedem custodiæ, & cōmuniter omnes cōsumere, si veri custodes futuri sunt. Probè. Nónne quod ipse aio, & quæ suprà, & quæ nunc dicta sunt, maximè faciunt, vt veri hi custodes euadant, neq; distrahant ciuitatem, dum meum dicant non idem omniū, sed aliorum aliud esse, & alius in propriam domū trahat quodcūq; seorsum ab alijs vsurpare voluerit, alius in suam ab alijs diuersam domū: & ex proprijs mulieribus ac liberis, diuersi diuersis lætentur & doleant: imò verò vt ex vna proprij eiusdem omnium sententia, in idē tendentes omnes quoad fieri potest, similibus voluptatibus, & doloribus ijsdem, siquid accidat, afficiantur? Maximè. Quid autem? iudiciorum controuersiæ accusationesq́; mutuæ, nónne cessabūt omnes, quandoquidem nec proprium quicquam præter corpus quisquam habebit, reliqua verò cómunia? Vnde sequitur, sine seditione illos fore, quātum ad eas lites attinet, quæ pecuniarum, vel filiorum, vel propinquorum causa oriri solent. Necesse est omnino hæc abesse. Quin neq; de vi illata vsquā contendetur. Nempe asseremus honestum & æquū esse, vt æqualem æqualis ab iniuria arceat, tutandorū corporum prouinciam imponentes. Probè. Atqui & hoc rectum lex hæc continet, quòd siquis alicui irascatur, iráq; explere cōtendat, minus ad maiores excitabit seditiones. Sic est prorsus. Seniorē quippe lex nostra constituet præesse omnibus iunioribus, eosq́; corrigere. Perspicuū id quidem. Constat præterea ꝙ iunior seniorē nisi iussu principum aut alio modo violare conabitur, nūquā, neq; cædere, vt decens est, neque ignominia vlla afficere. Metus nāq; & pudor custodes sunt ad hæc prohibēda sufficiētes. Pudor quidē nō permittet eos quos parentes suspicātur, violare. Metus autem ab iniuria absterrebit quenq;, timentē scilicet ne cæteri omnes, partim vt filij, partim vt fratres, partim vt patres oppresso succurrant. Ita prorsus accidit. Omnino igitur ex his legibus ciues inuicē in pace vitā agēt. Sūmopere. His autē inter se minimè dissidentibus, haud metuendū est nequando ciuitas alia vel aduersus hos, vel ipsi inter se pugnent, seditionesq́; moueant. Nō certè. Pudet referre, quia minus deceat, minutissima queq; mala à quibus liberi ciues erūt. Adulationes certè aberūt, quibus aduersus diuites, inopes vti solent. Solicitudines itē indigentiū atq; dolores, quibus in filijs nutriendis, quærendisq́; pecunijs propter necessariā domesticorum nutritionem vexantur, dum & fœnoribus dant operam, & negant quæ acceperunt, & quæstui vndecunq; student. Seponūt præterea apud mulieres ministrosq́; permulta, quæ ad tēpus cōdantur. Nam quàm multa, & qualia in ijs homines patiūtur, ô amice, & ipsa seruilia, & illiberalia sunt, & indigna narratu. Patent planè vel cæco. Porrò ab his omnibus liberi erunt, vitamq́; agent beatiorē beatissima illa eorum vita qui vicerunt Olympia. Qua ratione? Nēpe illi ob exiguā eorū quæ hi possident partē, beati putātur. Nam & victoria horum præclarior, & perfectior ex publico alimonia: horumq́; victoria, ciuitatis totius est salus. Alimenta præterea & quæcūq; ad victum necessaria ipsi eorūq; filij coronationis loco accipiunt. Honores insuper & præmia ab ipsa repub. viuentes consequuntur, & vita functi digna sepulchrorū suis virtutibus monimenta. Hęc certè admodum egregia sunt. Meministi quod in superioribus nescio cuius oratio nobis obiecit, tanquā custodes minimè beatos efficerem'? vtpote qui nihil haberent, cùm tamen liceret illis ciuium omnia possidere. Ipsi autem respondimus, in posterū nos sicubi contigerit, consideraturos: Nam in præsentia custodes quidem, reuera custodes facere nos, ciuitatem verò quoad possemus beatissimam: neque ad vnam quandam eius partem, sed ad totam respicientes, beatitudinem illam exquirere. Memini equidem. Nunc certè auxiliariorum vita, quando longè præclarior ac melior, quàm eorum qui Olympia

Ficinus legerat *ἀδικα*.

lympia vincunt, apparet, nequaquam coriariorum, aut aliorum artificum, aut agricultorum vitæ similis esse videtur. Nô certè, vt & ipse arbitror.

Veruntamen quod & suprà dixi, par est vt hic repetã: quòd si ita custos beatus fieri studeat, vt nõ sit custos, neq; sufficiat ipsi vita adeò moderata & stabilis, &, vt nos asserimus optima: sed insana & puerilis exorta felicitatis opinio, rapiat eũ ob ipsam potentiã ad omnia quæ in ciuitate sunt sibi vẽdicãda: cognoscet Heliodũ sapiẽter illud dixisse, Dimidiũ esse plus quàm totũ. Si me consultore vtetur, hac in vita manebit. Probas igitur cõmunionem, quam mulieribus cũ viris tribuimus, quo ad disciplinã, liberorum susceptionem, custodiam aliorũ ciuium vt vnà cũ viris in ciuitate maneãt, in bello militent, custodiant vnà, & canum instar venẽtur, omniũq; officiorum omnino quoad fieri potest, participes sint. Ac dũ hæc agunt, optima agere illas concedis, neq; contra naturã fœminæ, qua instituta est vt cũ mare cõmunicet. Probo equidẽ. Nõne restat deinceps vt id declaremus, vtrum esse possit hæc in hominibus quẽadmodum in reliquis animalibus cõmunio, & quo pacto possit. Occupauisti quod ego interrogaturus eram. De re quidem bellica manifestum esse arbitror, quo pacto eã tractabunt. Quónam pacto? Militabunt profectò communiter, ducẽtq; adultos liberos secum ad prælium: vt quemadmodum aliorũ opificum filij, & hi patrum suorum opera cernant, quæ ipsi quoq; cũ ad maturam ætatem peruenerint, effecturi sunt, atq; insuper vt parentibus auxilio sint, ministrẽtq; omnia quæ ad bellum spectent, patresq; & matres curent. An non animaduertisti quòd in artibus accidit, veluti quã diu figulorum filij fingentes patres spectant, eisq; ministrant, antequàm manum operi adijciant? Maximè. Nunquid diligentius illi quã custodes filios suos erudire debent peritia & inspectione operum cuiq; conuenientiũ? Ridiculũ id quidẽ esset. Quinetiam omne genus animantium natis præsentibus ardentius pugnat. Est ita, verùm periculum est permaximũ, ò Socrates, ne si fortè, vt accidit in bello, sors aduersa contigerit, filios quoq; secũ perdant, ex quo ciuitas alia instaurari nequeat. Vera loqueris. Sed tu forsitan in primis ita se cõparare quenq; oportere existimas, vt nullum vnquam periculum subeat. Nullo modo. Quid? Nõnne tunc in discrimen veniendum, vt ibi qui se egregie gesserint, prestantiores euadent? Perspicuum est. Num parũ interesse censes, indignúmue quod propter periculũ suscipiatur, vt spectent, vel non spectẽt res bellicas pueri, qui milites futuri sunt? Imò verò referre ad id quod ais. Danda igitur opera est, vt bellum pueri spectent, & qua ratione tuti sint, excogitandũ, atq; ita rectè fiet. Nẽpe. Principio parentes eorũ haudquaquã ignari erunt, sed quo ad hominibus cõcessum est, ad discernendum perspicaces quibus in castris periculum insit, quibus non insit periculum. Verisimile id quidem. Ad tutiora itaq; ducent eós, ad alia minimè. Probè. Deinde rectores illis præficient, nõ ignauissimos quosq;, sed homines & vsu rerũ & ætate idoneos duces & pædagogos. Ita decet. Verum multa dicemus preter opinionem multis hominibus euenisse. Et maximè quidẽ. Horum causa, ò amice, statim à teneris annis alæ quædam applicandæ puerulis, vt siquando opus fuerit, volãtes protinus aufugiant. Quomodo istud ais? Imponendi sunt equis, vt statim à pueris equitare discant, & ducendi ad spectaculũ equorum non ferocium quidem, aut nimium bellicosiorũ, sed quàm velocissimorum, & habenis facilè obsequentium, atq; ita commodissimè opus suũ prospicient, securissimeq; euadent siquid aduersi cõtigerit, seniores duces sequentes. Scitè admodũ loqui mihi videris.

Quid de his quæ ad bellum attinent, dicendum? Quæ seruãda militibus inter se & aduersus hostes? Nunquid rectè sentio, nécne. Quidnam? Arbitror eum qui in acie ordinem deseruit, vel arma abiecit, vel tale aliquid propter timiditatem commisit, ad opificum ordinem vel agricultorum esse transmittendum. Sic decet. Eum verò qui viuus ab hostibus captus fuerit, etiam gratis reddere volentibus, relinquendum, vt præda quomodocunq; liber, vtãtur.

Omnino. Qui autem egregiè sese gerens excelluerit, primo quidẽ in ipsa expeditione ab ijs qui vnà militant adolescẽtibus ac pueris, sigillatim à quolibet coronandus, nónne tibi videtur? Mihi verò. Quid? nónne & dexteras iungere illi debebunt? Et hoc. At hoc præterea tibi forsitan nõ videt? Quid? Vt oscula à quolibet accipere debeat ac dare. Imò verò maximè omnium. Atqui & legi huic addendum existimo, vt quoad in ea expeditione fuerint, nemini renuere liceat, quencunq; osculari ipse desiderauerit, vt si quis alicuius amore captus fuerit vel maris vel fœminæ, acrior sit ad victoriam consequendam. Præclarè, nam quòd nuptiæ strenuis viris facilius paratæ quàm alijs, & cooptiones frequẽtiores erunt, vt quàm plurimi ex his nascantur, iam dictum est. Diximus certè. Etenim secundum Homerum eiusmodi iuuenes iustum est maximè honorare. Nam ipse Aiacem bello præcellẽtem, dixit assiduis ab humeris honoratum, quasi hic pubescẽti homini ac forti conueniens sit honor, ex quo cum honore simul & robur augeatur. Rectè admodũ. In his ergo Homero parebimus. Etenim nos in sacris cæterisque huiusmodi viros bonos quò magis boni videbunt eò magis & hymnis, & his quę modò diximus, honestabimus, sedibus item & carnibus, plenisque pateris, vt & honoremus vnà viros præstantes mulieresq; & exerceamus. Bellissimè loqueris. Eum verò qui in militia quũ se strenuè gesserit, obijt, primum aurei generis esse dicemus. Maximè omnium. Deinde Heliodo fide adhibita, asseremus, quicunque hoc ex genere decedunt è vita, dæmones effici sanctos terrestres, optimos expulsores malorum, custodésque mortalium. Ita certè credemus. Cõsulemus ergo oraculum, quo pacto beatos diuinósque viros condere deceat, & quibus insignibus præcipuè decorare, atq; ita condemus vt iusserit. Proculdubio. Reliquum itaque tempus se pulchra eorum veluti dæmonum colemus, atque adorabimus. Eadem quoque seruabimus erga illos qui cum præcipua probitate pollere in vita iudicati fuerint, senio aut alio quodam modo è vita cesserunt. Decet sanè. At quomodo aduersus hostes nostri se milites gerent? Qua in re? In primis quidem de seruitute quæro, vtrùm iustum esse censeas, vt Græci Græcas vrbes in seruitutem redigant: an potius, vt neq; ab alijs fieri istud permittant, ac pro viribus obstent, consuescantq; Græcorũ generi parcere, cauẽtes ne barbaris ipsi seruire cogantur. Omnino & ad omnia refert (Græcis) parcere, neq; quẽquam Græcorum nostri seruum facere debent: sed & Græcis alijs consulere potius, vt ipsi ab hoc caueant. Prorsus. Nam ita facilius ac fortius contra barba

Lib. 1. ἔργων.

Lib. 1. ἔργων.

barbaros insurgent, & ab se inuicem abstinebunt. Quid autem? spoliare mortuos præter arma, postquam vicerunt, honestum est, an non? An occasionem hoc præbet timidis, ne aduersus hostem eant, quasi magnificum aliquid moliantur, quãdo inter cadauera volutantur? At enim rapiendi cupiditate multi iam exercitus perierunt. Maximè. An non illiberale quiddam, cogitationisq; auarę, muliebris, ac vilis esse videtur cadauer expoliare, hostémque putare mortui corpus, cùm aduersarius ipse euolarit eo quod pugnabat relicto? Num censes eos qui hoc agũt, differre à canibus aduersus iactos lapides irascentibus, eo qui iacit dimisso? Nihilo equidem differre arbitror. Quare à rapinis huiusmodi abstinendum est, victoriæ nanq; obsunt. Abstinendum penitus. Neq; etiam in templũ arma transferemus, ea Deo sacraturi, præsertim arma Græcorum, si modò nobis curæ est cum Græcis alijs beneuolentia. Maximè verò formidabimus, ne scelus impiũ sit, talia à proprijs in sacrũ trãsferre, nisi quid aliud deus dixerit. Rectè admodum. An tui milites, Græcorum quibuscum pugnabunt, agros depopulabuntur, ac domos incendent? Libenter quid tu de hoc sentis, audirem. Mihi quidẽ nihil tale videtur agendum esse, sed fructus annuos duntaxat auferendos. Vis causam dicam? Equidem. Videtur mihi sicuti nomina hæc duo sunt, Bellũ ac Seditio, ita & duo quædam duabus subesse differẽtijs. Dico autẽ duo hæc, aliud quidem proprium & cognatum, aliud alienum atque extraneum. Inimicitiam quæ inter nos est, seditionem: quæ inter extraneos bellum vocãt. Haud ab re est quod ais. Animaduerte nũquid & hoc ad rem dicam. Aio equidem Græcos omnes inter se ꝓpinquos esse genere atq; cognatos, à barbaris autem diuersos atq; extraneos. Præclarè loqueris. Quoties igitur Græcia aduersus barbaros, vel contra Græcos barbari ipsi pugnabunt, bellum gerere asseremus, & hostes esse natura, & has inimicitias bellum vocabimus. Quando verò Græci aduersus Græcos insurgent, dicemus eos natura quidem amicos esse, morbo autẽ laborare in hoc Græciam, & seditionibus agitari, & seditionem has inimicitias appellabimus. Assentior equidem. Si in seditiosa ciuitate vtriusq; factionis homines aduersariorum agros popularentur inflammarentq; domos, vides quã perniciosa futura seditio sit, neutríque illorũ patriæ suæ cultores? Quippe si eam amarẽt, nunquã certè auderẽt nutricẽ matrẽq; vastare, sed satis esse factũ putarent, si victores aliorũ raperẽt fructus, existimãtes nõ semper se inuicẽ pugnaturos, sed quãdoq; recõciliãdos. Mitiorũ profectò hominũ hæc est sententia. Ciuitas hęc quam cõdis, nónne Græca? Decet. Ergo & æqui & mites in ea ciues. Maximè. Quare Græcorũ amici. Nẽpe omnẽ Græciam sibi coniunctam existimabunt, & sacra habebunt vt alij, inter se communia. Sũmopere. Itaq; cõtentionem sibi aduersus alios Græcos exortam, tanquam cum suis geri putabunt, seditionẽq; vocabunt, non bellum. Sic prorsus agent. Ergo tãquam qui reconciliandi quandoq; sint, altercabuntur. Ita certè. Beneuolo igiť & temperato animo rem agent, nõ ad seruitutem aut necem respiciẽtes, tanquam qui hostes minimè sint. Hoc vtiq; modo. Non ergo Græciam, cũ Græci sint, destruent, neq; domos incendent, neq; putabũt in singulis ciuitatibus omnes sibi aduersos esse & viros, & mulieres & pueros, sed paucos admodũ inimicos, eos dũtaxat qui fuerint discordiæ autores. Quãobrẽ neq; regionẽ deuastabunt eorũ quasi vt plurimũ amicorũ, neq; domos subuertent, sed eatenus decertabũt, quatenus q discordiæ causam dederũt, insontibus pœnas soluant. Assentior equidẽ ita esse Græcis pugnantibus repugnandũ, cõtra barbaros autẽ ita animatos esse debere, vt nũc Græci cõtra Græcos affecti sunt. Ponamus itaq; legem hãc custodibus, vt neq; populẽtur agros, neq; igne ædes absumãt. Ponamus profectò, inquit, & hęc vnà cũ superioribus rectè se habere, asseueremus. Sed mihi quidẽ videris, ò Socrates, siquis te alia quædã narrare permittat, nunquã illius te recordaturum, q̃ in superioribus prætermittens, hæc omnia in mediũ adduxisti: quòd videlicet possibile sit hanc remp. fieri, & quo pacto fieri possit. Nã si extiterit, quin bona omnia ciuitati ipsi ꝓueniãt, nõ dubito: quin & ea etiã quę tu prætermittis, ꝙ videlicet ciues illi contra hostes strenuè pugnabũt, eò ꝙ se inuicẽ nequaquã deserẽt cognoscẽtes se inuicem esse propinquos, perq; hæc nomina mutuo se vocantes, fratres, patres, filios. Quòd si & fœminæ militent vnà, siue eodem in ordine, siue sequenti acie, vt & terreãtur hostes, & cũ necessitas postulauerit, viris auxiliũ afferatur, certè scio inexpugnabiles eos fore: & quot bona eos domi sequãtur, etsi dicta omnia nõ sunt, intelligo. Verũ tanquã cõcedẽte me hęc omnia & alia permulta si fiat hæc respub. prouẽtura, ne plura de ipsa cõmemores sed hoc ipsum iã conemur nobis persuadere quòd possibile sit, & qua ratione possibile hãc extare rẽpu. Cætera verò mittamus. Subita quadã incursione sermonẽ meũ iterum inuasisti, neq; mihi ignoscis militanti, neq; aduertis forsitam quòd vix me duobus è fluctibus emergentẽ, nunc in tertium maximũ & difficillimũ retrudas. Quod postquam videris audierisq;, dabis certè mihi veniã, cognoscẽs haud iniuria extimuisse me sermonem adeo ab opinione hominũ abhorrentẽ ingredi. Quo plura, inquit, in hãc sentẽtiã cõgeres, eo minus dimitteris à nobis, quo minus ostẽdas qua ratione fieri possit hæc respu. Quare dicas iam, nec cũcteris. In primis, inquã, meminisse oportet, ꝙ nos inquirentes quale quid iustitia & iniustitia sit, huc deuenimus. Oportet sanè, sed quorsum hæc? Nẽpe si quale quid iustitia sit cõspexerimus, num virũ iustum censebimus, nihilo debere ab illa differre, sed talem esse omnino qualis ipsa iustitia est? an satis esse factũ putabimus si quã proximè ad eã accesserit, & maximè omniũ illi' sit particeps? Ita planè satis habere putabim'. Exempli igitur causa quale quid iustitia sit, quæsiuimus, & qualis vir perfectè iustus si extet: Iniustitia rursus qualis, & iniustissimus homo: vt quales ipsi quo ad beatitudinẽ & miseriã esse nobis cõtuẽtibus viderenť, cogeremur & de nobis ipsis fateri, talẽ nostrũ quẽq; sortẽ habiturũ, quisquis è nobis illis se præstiterit quã simillimũ. Nõ autẽ ob id perscrutati hæc sumus, vt monstraremus ea fieri posse. Vera hæc sunt. Censes aliquẽ ex hoc minus bonum fore pictorem, ꝙ postquã humanæ pulchritudinis exẽplar absolutũ ediderit, nihilq; de specie prętermiserit, nequeat demõstrare, hominem talem reperiri posse? Nequaquam. Nónne & nos præstãtissimæ ciuitatis exemplar oratione effinximus? Prorsus. An igitur eo minus nos rectè loqui existimas, si ostendere nõ possumus, talẽ extare posse ciuitatẽ qualẽ ipso sermone depinxim'? Minimè. Sic vtiq; seueritas habet. Quòd si & hoc præterea tui causa de

sa demonstrandum, quo modo, & secundum quid maximè effici possit, rursus ad hanc demonstrationē hæc ipsa mihi fateare oportet. Quęnā? Nunquid sic fieri quicquā possit vt dicitur, vel ita natura cōparatum est, vt actio minus quā sermo veritatē attingat, licet alicui non videatur? Tu verò vtrū fateris istud, an non? Fateor equidē. Ne me cogas igitur vt qualia verbis hæc percurrimus, talia penitus re ipsa fieri demōstrē. Sed si valeamus inuenire qua ratione quàm proximè ad hæc accedat Reipubl. institutio, fatendum est comperisse nos quemadmodū quæ tu præcipis, effici possunt. An nō satis esse factum duces, si horum cōpos efficiaris? Nā ego quidem sat haberem. Ego quoq;. Conemur igitur declarare posthac, quid istud sit propter quod in ciuitatibus malè agatur, quo minus sic regantur, & vtrum vnius cuiusdam exigui mutatione ciuitas ad hanc formam instituatur, quidue illud sit: & nunquid maximè vnius mutatione id fiat, vel saltem duorum, an plurium, sed quàm paucissimorum, & potentia minimorum. Sic omnino. Vno quodā mutato ostendere possumus formam mutatum iri quod quidem non est parum, nec facile, possibile tamen. Quid istud? Ad id redeo equidem, quod ingenti fluctui comparauimus. Dicetur igitur, quāquam suspicor ne effusiore peruicaciorum risu inundante penitus obruatur. Considera quod dicturus sum. Dic iam. Nisi vel philosophi ciuitatibus dominentur, vel hi qui nūc reges potentesq; dicūtur, legitime sufficiēterq; philosophent, in idemq; cuiuslis potētia & philosophia cōcurrāt, neq; (quod nūc fit) à diuersis duo hæc tractentur ingenijs, non erit ciuitati, vel, vt mea fert opinio, hominum generi requies vlla malorū, neq; prius hęc respub. quam verbis exposuimus, orietur pro viribus, & lumē solis aspiciet. Hoc est, quod ego iandiu dicere vereor quasi sit incredibile dictu. Nam haud facilè persuadetur, nullam aliam gubernationem priuatim vel publicè futurā felicem. Ex hac tua oratione, ò Socrates, existimato plurimos, nec viles quidem homunculos, abiectis vestibus, susceptisq;, vndecūq; contigerint, armis, impetum in te facturos, & magnum quiddam conaturos. Quibus nisi oratione occurris, defendisq; te, verè plurimis conuitijs laceratus dabis pœnas. An non tu horum mihi causa es? Et rectè quidem. Verū haud te prodam, imò certè defendā quibuscūq; potero. Possum certè beneuolētia exhortationibusq;, ac forte diligentius, quàm quiuis alius respondebo. Quamobrem tanquam hoc defensore adiutus conare his incredulis demonstrare, ita esse vt dicis. Annitendū profectò, postquàm & tu acriter propugnaturus videris. Necessariū mihi videt, si eos quos dicis, effugere volumus, declarare illis in primis, quales viros esse philosophos arbitremur, cū affirmamus eos imperare oportere: vt his patefactis possit aliquis opē ferre, ostendēs ꝙ hos quidē decet ex ipsa natura, & philosophiæ studiū, & respu. administrationē attingere: alios autē nequaquā attingere, sed ducentibus illis obtemperare. Declarādum iam. Age hac me sequere, siquo modo exponere quod satis sit, valeamus. Duc. Nunquid admonēdus es? an satis ipse meministi, quòd quādo aliquē amare aliquid dicimus, videatur oportet, si verè id dicitur, nō partim illud diligere, partim minimè, sed erga totū affici? Admonitione equidem egeo. Nam non satis teneo. Aliū quemuis potius decebat, ò Glauco, ita loqui. Virū autem amori plurimum indulgentem ignorare nō decet, quòd omnes in ætatis flore constituti, puerorum amatorem quoquo modo stimulant atq; concitant, cùm digni cura ac dilectione esse videantur. An non sic erga speciosos adolescentes affecti estis? Alius quia simus, gratiosus à nobis iudicatur laudaturq;: aquilinum verò regiū appellatis. Alius quia medius istorum est, cōcinnus admodum vobis esse videtur, fuscos viriles vocatis: candidos, deorum filios, pallidum autem adolescentem quis, nisi amator ipse blandiens quodāmodo, & suffici appellatione appellauit, in ephebis scilicet pallorem facilè ferens? Et, vt summatim dicā, quascūq; captatis occasiunculas, & nihil non dicitis, quo neminē omnino florenis ætatis adolescentē reijciatis. Si in me ostēdere cupis quo pacto amatores afficiantur, disputationis gratia hoc accipio. Quid vini auidos? nónne similiter affectos vides? quodlibet vinū quacunq; capta occasione vehemēter expetere? Valde. Quinetiā animaduertisse te arbitror, ꝙ ambitiosi homines, si exercitus totius præfecturā assequi nequeunt, saltē tribuni effici volunt: ac nisi à magnis venerandisque hominibus honorentur, honorem ab ignobilibus accipiunt, vtpote qui honorē prorsus affectent. Magnopere. Fateberis hoc, an nō? Nū eum quem amare quippiam dicimus, omnē illam rem ardere dicemus? an partim exoptare rem eam, partim nequaquam fatebimur? Omnem. Nónne ergo philosophū sapiētiæ studiosum esse dicemus, non huius quidem auidum, illius nō, sed omnis potius sapientiæ? Vera loqueris. Eum igitur qui aliquam odit doctrinam, præsertim dum est iuuenis, nequédum ratione delectum habet quid conferat, quidue non conferat discernentē, nequaquā discendi cupidum, vel sapiētiæ amatorem esse asseuerabimus: quemadmodū illum qui fastidit epulas, neq; esurire dicimus, neq; epulas cōcupiscere, neq; amatorem cibi, sed cōtemptorem vocamus. Et meritò quidem. Hominem verò ad quamlibet doctrinam degustandā propensiorem, ad discendumq; promptissimum, & inexplebiliter inhiātem, merito philosophū nūcupabimus. Nónne? Hic Glauco assensus. At verò, inquit, multi & absurdi quidem homines tales esse cōperientur. Nam qui spectaculorum auidi sunt, discendi cupidi omnes esse videntur: & ad audiēdū curiosos homines, absurdū est philosophos dicere, qui ad rationē dicēdi disserēdiq; haud libenter accedūt: verùm ad omnes choros protinus audiendos quasi auribus mercede cōductis, in Bacchanalibus obuersant, tantusq; omnes, siue in vrbe, siue in pagis agantur, audire percupiunt. Nunquid istos omnes ac alios taliū quorundā percipiēdorū cupidos, & artibus vilissimis incūbētes, philosophos nominabimus? Nullo modo, sed philosophis similes. Veros autē philosophos, quos appellas? Veritatis inspiciendæ cupidos. Rectè quidem istud, sed quomodo id dicis? Haud facile istud alij dicerem. Te autē hoc mihi daturū arbitror. Quid potissimū? Postquā contrariū est turpi pulchrum, duo hæc esse. Quidni? Et postquam duo hæc sunt, singula vnum erunt. Et hoc. De iusto quinetiam & iniusto, bono & malo, speciebusq; omnibus ratio eadem. Nam quodlibet istorum, vnum ipsum est: actionū verò & corporum & alterna communione passim apparentia, singula multa vidētur. Scitè loqueris. Hac equidem ratione distinguo, seorsum quidē quos tu modò dicebas, videndi cupidos

& artium

& artium atq; actionum studiosos, seorsum quoq; & illos de quibus est sermo, quos solos meritò quis philosophos appellabit. Quomodo istud ais? Homines audiendi & vidẽdi cupidi, pulchris vocibus, coloribus, & figuris, & omnibus quæ ex talibus cõstant, admodum delectãtur, ipsius autẽ pulchri naturam cogitatio eorũ non potest attingere. Sic est. Qui verò ad ipsum pulchrum ascendere valeant, & secũdum seipsum inspicere, nónne rari? Rari admodum. Qui res istas pulchras existimat, ipsam verò pulchritudinẽ neq; putat esse: neq; siquis ducat, ad perceptionem eius attingere potest: verè sapere tibi videtur, an in somnijs ludi? Considera itaque somniare non id est, quando siue dormiens quis, seu vigilãs, quod alicui simile est, non simile, sed ipsum esse censet cuius est simile? Somnia videre hunc ego dicerem. Quid vero? qui contrà affectus est, intelligitq; quid ipsum pulchrum, ac discernere valet & ipsum & quæ ipsius participant, adeò vt neq; ipsum illa esse, neq; illa ipsum putet, vigilne viuit, an dormitans? Certè peruigil. Huius igit cogitationẽ vt cognoscentis, cognitionem iure vocabimus: huius tanquam opinantis, opinionem. Omnino. Si nobis succenseat is quẽ opinari dicimus nõ cognoscere, negetq; nos vera loqui, qua ratione eum mitigabimus, sensimq; & blandè persuadebimus sanæ mentis eum non esse? Oportet sanè. Aduerte quid ad eum dicemus. Si vis, sanè hunc in modum ab eo sciscitabimur, dicentes, quod siquid nouit, *nulla inuidia: sed gratũ erit nobis & ipsum scire aliquid, & quid sciat, nouisse. Sed mihi id dicas. Quicunq; cognoscit, cognoscítne aliquid aut nihil? At tu mihi eius loco respõde. Aliquid certè. Vtrũ quod est an quod nõ est? Quod est. Quo enim modo quod nõ est, cognosci posset? Sufficienter istud constabit, si varia sub ratione peruestigetur, quod videlicet omnino ens, omnino & cognosci potest: nullo modo ens nullo modo cognosci. Sufficiẽtissimè. Age, si quid autẽ ita se habet, vt & sit & non sit, nónne medium erit inter id quod est omnino, & id quod nullo modo est? Medium. Circa id quod est, cognitio ipsa versatur. Ignoratio ex necessitate circa id quod nõ est. Circa medium istorum, medium quoddam inuestigandum, scientiam inter & ignorantiã, siquid huiusmodi reperitur. Prorsus. Num aliquid esse opinionem dicimus? Quidni? Vtrum eandem potentiam cum scientia, an diuersam? Diuersam. Ergo circa aliud quidem versatur opinio, circa aliud autem scientia, vel secundum potentiam eandẽ, vel secundũ eandem vtraq; suiipsius potentiã. Est ita. An non scientia quidem circa id quod est, ea ratione qua ens est cognoscit? Imò verò necessariũ esse censeo, vt prius ista distinguam. Qui? Dicemus vtiq; potẽtias esse genus aliquod eorũ quæ sunt, quibus & nos possumus quæcũq; possumus, & aliud, quodcunq; aliquid potest. Veluti visum & auditũ potentias quasdam voco, si modo quod loquor intelligis. Intelligo equidem. Audi quod mihi de his videtur. Nam ego quidem ipsius potentiæ neq; colorem video aliquem, neq; figuram, neq; quicquam talium, qualia plurium reliquorum, ad quæ respiciens, aliqua apud me distinguo, hæc alia esse, alia illa. In potẽtia verò ad aliud solum aspicio ad quod est, quodue agit: & hac ratione, quamlibet ipsarũ, potentiam nuncupaui: & illam quidem quæ ad idẽ tendit, idemq; agit, eandem voco: aliam verò illam quæ ad aliud spectat, & aliud operatur. Tu verò quid in his agis? Quod & tu. Age rursus ad hæc conuertere, ô vir optime, vtrùm scientiã potentiam quandam esse dicis? an in genus aliud refers? Potentiam, & omnium profectò validissimam. Opinionem verò, potẽtiámne, an aliud quiddam esse dicemus? Potentiam certè. Nã quo opinari possumus, non aliud est quàm opinio. At paulo antè confitebaris, non idem esse scientiam & opinionem. Quo pacto quis mentem habens idem asseret quod falli potest, & quod non potest? Optimè quidem. Constat itaq; aliud esse apud nos ab opinione sciẽtiam. Aliud planè. Vtraq; igitur circa aliud, aliud operari suapte natura potest. Necesse est. Scientia quidem, circa id quod est, ipsum ens vt se habet cognoscere. Sanè. Opinio autẽ opinari. Et hoc. An idem quod & scientia noscit? eritq; idem quod opinione percipitur, & quod sciẽtia? an potius impossibile? Impossibile certè ex his quæ cõcessimus, siquidem circa aliud alia potẽtia ipsa natura versatur: potentiæ verò vtræq; sunt, scientia scilicet & opinio: aliã item vtraq;, vt est dictum. Ex his autẽ fieri non potest, vt idem sit quod scientia comprehenditur, & quod opinione concipitur. Nónne igitur si ipsum ens cognitione percipitur, id quod cõcipitur opinione, aliud quiddam præter ipsum ens est dicendum? Aliud. Nunquid non ens opinatur? an impossibile est opinari non ens? Sic autem cogita. Nónne quisquis opinatur, ad aliquid opinionẽ dirigit? an possibile est opinari quidem, opinari autẽ nihil? Impossibile. At vnũ aliquid opinatur, quisquis opinatur? Proculdubio. Quod verò non est, non vnum aliquid, sed nihil potius est dicendum. Prorsus. Non enti quidem ex necessitate ignorantiam tribuimus, enti verò cognitionem. Rectè admodum. Ergo neq; ens, neq; non ens, opinatur. Sic est. Quare nec ignorãtia neq; cognitio erit opinio. Non, vt videtur. Num extra hæc est supergrediens vel cognitionẽ perspicuitate, vel obscuritate ignorantiam? Neutrum istorum. An fortè tibi videtur opinio cognitiõe obscurior, ignorãtia clarior? Maximè. Inter vtraq; igitur iacet? Certè. Media ergo istorum erit opinio? Media. An non suprà diximus, siquid appareret tale vt simul esset & nõ esset, illud inter verè ens, & omnino non ens esse ponendum? neq; scientiam ad illud, neq; ignorãtiam pertinere, sed quod medium inter ignorantiam rursus appareat & scientiam? Scitè. Nunc autem apparuit medium istorum esse, quod opinionem vocamus. Planè. Illud itaq; nobis, vt arbitror, restat inueniẽdũ, quod vtriusq; sit particeps; ipsius esse scilicet & non esse, neutrumq; illorũ syncere dici debeat: vt si nobis pateat, opinabile quiddam merito nuncupemus, extremis quidem extrema, medijs autem media tribuentes. An non ita? Ita prorsus. His ita positis percontabor eum, qui ipsum pulchrum, & pulchritudinis ideam vnã esse negat, semper eodem modo secundum eadem se habentem: multa verò pulchra esse ducit, & pulchris rebus spectandis deditus, nullo modo admittit vnũ esse pulchrum, vnum iustum: similiterq; de cæteris, percõtabor inquam hunc in modum, Estne aliquid ex hisce multis pulchris vir optime, quod non turpe etiã videatur? Itemq; ex iustis quod non iniustum: & sanctis, quod non prophanum? Non, sed necesse est pulchra ipsa turpia etiam & quotcunque alia interrogas, apparere. Quid multa dupla? num minus dimidia, quàm dupla videntur? Nihilo minus. Et magna

* vel. Non magnopere laboramus.

magna insuper & parua, leuia item & grauia, nunquid magis talia quàm contraria vocabũtur? Nõ, sed singula semper vtraq; participabũt. Vtrum est magis quàm non est vnumquodq; multorum, id ipsum quod quis illud esse dicit? Simile hoc ex ijs quæ in conuiuijs ad vtranq; partem plerunq; dicũtur, & ænigmati puerorũ de eunucho & vespertilionis percussione, quomodo & in quo illum autem arguunt percussisse. Hæc enim ambigua sunt, neq; esse, neq; nõ esse ipsorum aliquid, neq; vtraq;, neq; neutra firmiter intelligi potest. Habésne qua ratione his vtaris? Vel conuenientiorem positionẽ istorum inducere potes, quàm mediam inter essentiam & non esse? Neq; enim obscurior quàm non ens apparebit ad hoc vt minus sit, neq; clarior quã ens, ad hoc vt sit magis. Vera loqueris. Inuenimus igitur, vt videtur, quòd multa illa quæ à multis pulchra, aut alia quoquo modo existimãtur, media inter omnino ens & omnino non ens voluuntur. Inuenimus planè. Confeßi autem antea fueramus, quòd si quid tale apparuerit, non cognitione, sed opinione percipi dicendum, & cum medium peruagetur, media comprehendi potentia. Concessum fuit. Eos igitur qui pulchra hæc multa conspiciũt, ipsum verò pulchrum nõ vidẽt, neq; cum sequi possunt qui ad id perducãt, & multa cõtuentur iusta, ipsum autem iustũ minimè, & alia similiter, eos opinari cũcta dicemus, cognoscere autem nihil eorum quę opinantur. Necesse est. Quid eos qui ipsa quæq; contemplantur, semper eodem modo secũdum eadem se habẽtia, nónne cognoscere potius quã opinari? Necesse est & hoc. Nónne amare hos & admirari ista dicemus, in quibus versatur cognitio: illos autẽ in quibus opinio? An non recordamur quòd voces & colores pulchros, & talia quædam, diximus hosce diligere & intueri: ipsum verò pulchrũ quod aliquid sit non admittere? Recordamur. Quare nõ aberrabimus, si istos, φιλοδόξους, id est, opinionis amicos, potius quàm philosophos appellauerimus: quanquã acriter succensebũt nobis, si ita dicamus. Non si mihi pareant. Nam veritati irasci nefas est. Itaq; eos qui ipsum vnumquodq; per se ens admirantur & diligũt, philosophos, non φιλοδόξους, vocabimus. Ita decet, inquit.

DIALOGVS SEXTVS DE IVSTO.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

CVM leges omnes vel optimæ absq; probatissimis magistratibus mortuæ sint, magistratus autẽ optimi vel absque legibus scriptis ipsi sint diuiæ leges, meritò Plato noster, quemadmodum aliàs exposuimus, in excellẽti republica nõ in condendis legibus, sed in formandis magistratibus omni diligentia elaborat: atq; id quidem non solũ à tenera ætate, verum etiam ab ipso fœtu studiose contendit, quo ex electis seminibus, cõtinuaque cultura ad optimã frugem perueniat. Quoniam vero hos appellat custodes, custodum autem maximè proprium est prospicere atq; circunspicere, idcirco ingenium præcipue philosophicum, omniũ sine cõtrouersia perspicacissimum eligit ad humanum gregẽ custodiendũ. Quippe cũ soli huius oculo pateat boni ipsius iustitięq; exẽplar, ad cuius imaginẽ bene, iuste, beate pingẽda sit ciuitas. Præterea pertinet ad custodem esse veridicum, liberalem, temperatum fortẽ, iustum, magnanimum, mãsuetũ. Eadẽ quoq; probabit propria esse philosophi, vt denique concludat custodiẽdi officiũ præ cæteris philosopho cõmittẽdũ. Quamobrẽ eiusmodi esse naturã philosophi, primo probabit: deinde quã generosa natura aliàs recta cultura, & semper inutilis sit, & sepissime noxia, tradit excolẽdi huius ingenij disciplinã. Interea verò de spurio & adulterino tractat philosopho legitimũ philosophũ simulãte. Itẽ de abusu quodã philosophãdi. Rursus de philosophandi forma ad illum præ cæteris pertinente, qui rempublicam sit quandoque recturus. Docet autẽ philosophi maxime proprium esse, perpetuum veritatis ipsius circa res æternas amorem. Ideoque & amorẽ temporalium & mẽdacium à philosopho maxime omnium alienũ. Ostẽdit præterea philosophi mentem in ipsa veritatis indagatione seiũgi à corpore, atque ex quadã sui cognatione diuinæ menti coniungi, ac per insitas sibi ab initio formulas idearũ, ideas ipsas attingere, ab eisq; ipso contactu lumen excutere, quo mox facta fœcundior concipiat, imò facta validior pariat veritatẽ, id est, per ipsas suas conceptiones ideis vndique congruat. Tu vero hic aduerte intelligendi actum, quemadmodũ & in Symposio, generationẽ partumque vocari. Quod quidem cũ Christiana consentit theologia, ostenditque non imaginariã tantum, verumetiam naturalem quandã inesse menti formam atque veritatẽ. Proinde ingenium eiusmodi, & raro admodum, & in paucis nasci putat, & tunc quidem multis tum cõditionibus indigere, tum obstaculis impediri. Præcipue vero deprauari sermone & opinione vulgi, multoque magis vulgi eiusdẽ opera. Rursus à vulgaribus præceptoribus qui & ipsi vitã orationemque suam vulgo quasi adulatores accommodãt, similemque tradunt auditoribus disciplinã. Et vide quã congrue Plato vulgus vasto comparat bruto. Item ciuitates omnes nauibus casu quodam rectis à nautis gubernãdi prorsus ignaris, virumque peritia gubernatoria præditũ deridẽtibus. Nota optima queq; siue naturæ, siue fortunæ munera, si vel negligenter culta fuerint, in mala: vel male culta, in pessima tandẽ euadere. Præterea quòd interdum, quamuis admodũ raro, aliquis in ciuitate male disposita, quales esse omnes iudicat, vir magnus probatissimusque appareat, id nõ arti, nõ naturę, sed diuinitati dũtaxat attribuit. Vbi verò de Momo repræhensionis deo mentionem facit, intellige Momũ esse diuinam curam prospicientem quid repræhẽdi potuisset in singulis, si aliter quã sunt facta fuissẽt, ideoque ita singula disponentem vt iure repræhẽdi non poßint. Aßignat proinde causas quibus ortæ in philosophos sint calumniæ, quasi vel mali sint, vel inutiles reipublicæ. Primo quidẽ multi quotidie ad philosophiæ studium ineptissimi, tam prauo ingenio, quàm paruo iudicio, nõ parua tamẽ ambitione vel auaritia philosophiã inuadũt, ac præhẽsant, ex eiusq; cõmercio opiniones procreãt adulterinas, atq; deridendas, malis pręterea moribus facultatem dedecorant philosophicam. Deinde si qui ad id studium nati sunt, vel statim educatione consuetudineq; improba deprauantur, vel si moribus integri perseuerant, nõ tamẽ conuenientibus disciplinarum gradibus instruuntur: vel instructi quidem, ad rempublicam non admittũtur, vel ipsi potius publicis se fluctibus immergere nolunt, certa timentes pericula, desperantesq; se posse inter homines passim corruptos sanis consilijs ciuitati prodesse. Inter hæc animaduerte actiuæ vitæ procellas, contemplatiuæ tranquillitatem, excelsam philosophi mentem, mortalium contemptũ, studium diuinorum, formulam quandam pro ætatis gradibus doctrinarum. Omnino autem simili ratione erudit philosophũ atque ciuẽ, neque id quidem iniuria. Asserit enim in Politico & Sophista eũdem esse virum regiũ & ciuilem atque philosophũ. Oportere vero probat in hoc concurrere duo quædam genera rarissime in hominibus concurrentia. Naturam videlicet ingenio acutam, contemplationi aptã, veritatis auiditate flagrantem: vnà cum natura graui, ad agendũ strenua, boni publici prouida. Ingenium eiusmodi per omnes disciplinarum gradus perducit, vt patebit in septimo. Iubet quoque exerceri ciuilibus actionibus, atque inter voluptates, dolores, labores, pericula, velut aurum igne diligẽter examinari atque probari, prius quã ciuitatis gubernacula sibi credãtur. In primis autem ipsius boni scientiam omnium præstantissimam huic iudicat necessariam, affirmans quemadmodũ res omnes absque boni possessione inutiliter poßidentur, sic rerũ quoque omniũ artiumque cognitionẽ absque ipsius boni intelligentia esse prorsus inutilem: neque posse ciuẽ vel priuata vel publica ad bonum rite dirigere, nisi quid bonũ sit ratione cognouerit. Etsi diuini huius boni scientia videri Aristotelico potest superflua ad rempublicã humanis moribus gubernãdam, necessaria tamen est ad hanc ipsam gubernationẽ, per quam Plato in superioribus inquit, conãdum esse, ciues Deo similes amicosque reddere. Subiunxit præterea gubernatorẽ circa singula bona ad bonũ ipsum disponenda & cæcutire, & casu quodã ferri, nisi primam ipsam boni perspexerit formã, omniũ exemplar causãmque bonorũ. Vt autem animaduertas Aristotelem in Ethicis circa ideam boni aduersus Platonem ludere, lege Platonis verba diligentissime ac plane perspicies

spiciet ideam boni non esse speciem hanc, aut illam, hic aut ibi, sed ipsam eminentissimæ diuinitatis fœcunditatem, per omnia sese potenter, suauiter, salubriter propagantem. Cuius imaginem quandam in mundo visibili solem vul esse visibilem, vires suas similiter per omnia diffundentem. Verum ante hunc quem videmus solem, Plato alterum in mūdo cogitat inuisibili, imaginem dei patris primam, verumq. filiū. Ideo filios dixit boni, vt super visibilē hunc imaginariumque filium posses inuisibilem & archetypum cōtemplari. De hoc patre atque filio in epistola ad Hermiā legimus. De hoc Platonicus Philo in libro de causis, inquit: Conandum est in primis ad ipsum ens, id est de quo dicitur, Ego sum qui sum, ascēdere. Aut saltem ad ipsius imaginem sacratissimamq. rationem verbumque primogenitum. Per eiusmodi rationem atque verbum fieri omnia secundum Heraclitum & Platonem, Amelius Platonicus asserit, vtirurque testimonio Ioannis euangelistæ. Item in Epinomide testatur & Plato. Et quamuis Platonicorum nonnulli Dei patris filium Deum, per substantiam à patre, Arianorū more distinguant, præsertim Iulianus in libro De sole: Iuliani tamē præceptor Iamblichus Aegyptiorum adducit mysteria, in quibus patris & filij diuersa quidem ratio, sed eadem videtur esse substātia. Sed audi mysterium. Primus Deus & vnus primi pater est dei, quem gignit in solitaria sui ipsius permanens vnitate. Est autē exēplar filij qui nominatur suimet filius, sui pater atque vni pater, Deus vere bonus. Ille enim fons est idearum: à quo vtique vno, Deus per se sufficiens, seipsum explicauit in lucem. Propterea sufficiens per se nominatur suique pater. Est enim hic principium, Deus deorum, vnus ex vno, super essentiam omnem, principiumq; essentiæ. Mysterium hoc Iamblichus testatur esse Mercurij. Quemadmodum verò ipsum bonum sit super voluptatem, & mores, & sapientiam, Plato hic significat breuiter. Super voluptatem quidem, quia si voluptas ipsa bonum ipsum esset, nulla voluptas mala esset & noxia. Item super mores, quoniam multi satis circa mores habere se putant, si mores honestos videantur habere. Quod autem iudicant verum esse bonum, non opinione quærunt, sed re ipsa prorsus habere. Præterea super scientiam, quia neque quolibet modo, neque quælibet scire præcipue optas, sed bene potius atque bona. Alioquin scientiam, aut respuis, aut negligis. Neque dicas ipsum bonum esse boni scientiam, ne per idem stulte definias idem. Rursus super intellectum, hic enim assidue bonum quærit. Ipsum verò bonum, non quærit bonum. Adde & super veritatem. Quod enim magis iudicas bonum, magis & eligis. Morbum verò damnumque minus verum eligis potius quàm magis verum. Denique super ens. Nam vt bene sis, esse desideras. Sed & de his, & quemadmodum boni ipsius lumine omnia vera intellectus intelligat, in Theologia latius disputamus. Sequitur distinctio rerum in genera duo, visibile & inuisibile, & vtriusq; in duo, scilicet antecedens atque sequens, similisque perceptionis humanę distinctio. In quibus Brentinum sequitur, & Archytam: sed elegantius simul & latius explicat.

QVALES philosophi sint, inquam ego, & quales qui alieni à philosophia, ô Glauco, vix tandem longa oratione constitit. Erat fortassis, inquit, haud facile paucioribus explicare. Non, vt apparet. Planius verò id, vt arbitror, eluceret, si hoc duntaxat solū enarrare oportuisset, neq; per alia multa peruagari, si quis ostendere velit quonam vita iusta ab iniusta distet. Quid posthac nobis restat agendum? Quid aliud quàm quod deinceps sequitur? Postquam philosophi sunt qui attingere possunt id quod semper secundū eadem eodem modo se habet: qui verò id nequeunt, semper autem per multa mutabiliaq; vagantur, philosophi non sunt: quósnam ex his duces esse ciuitatis oportet? Quo pacto ad hoc rectè possumus respondere? Quicunq; custodire leges possunt, & ciuitatis officia, his gubernacula sunt reipublicæ committēda. Probè. At perspicuū est, vtrū cæcum an acute cernentem esse oporteat, cui mādemus aliquid seruādum. Quidni perspicuum? Videntúrne tibi à cæcis differre, qui cognitione in vnaquaque re eius quod verè est, carent: neque perspicuū vllum habent in animo exemplar: neq; possunt tanquam pictores ad exemplar verissimum respicientes, referentésq; ad illud, & ipsum quàm accuratissimè contuentes, ita demum leges hic ferre de pulchris, iustis & bonis, si oporteat, & latas leges custodire atq; seruare? Profectò non longè differunt. Num istos potius ad custodiā eligemus quàm eos qui, vnumquodq; quod verè est, cognoscunt, peritia quoq; aut alia quauis in parte virtutis nihilo inferiores existunt? Absurdum esset vtiq; alios quosuis eligi, præcipuè si cetera nequaquam desint. Hoc certè maximo superant.

An non istud iam dicemus? quónam pacto ijdem poterunt illa simul & hæc habere? Omnino. Quod ergo in huius disputationis exordio diximus, naturam ipsorū perdiscere in primis oportet: atq; arbitror, si de illa inter nos satis conueniat, etiā hoc cōuenire, fieri scilicet posse, vt ijdem hęc assequantur, neque alios præter hos ciuitatis duces esse debere. Quónam pacto? Hoc sanè inter nos primū constet de philosophorum ingenijs, quòd semper eam diligunt disciplinā, quā illis notior fiat natura illa quæ semper est, neq; generatione & corruptione mutatur. Constet. Quinetiam quòd eam totam affectāt, neq; sponte partem eius vllam spernunt, nec paruā, nec magnā, neq; honorandam, neque vilem, quemadmodū suprà de ambitiosis, & amore captis diximus. Rectè. Præterea & hoc animaduerte, nunquid necesse sit naturæ eorū inesse, qui tales futuri sunt, quales narrauimus? Quale istud? Vt mēdacij omnis natura expertes sint, neque sponte mentiantur vnquam, sed omnem oderint falsitatē, diligant veritatem. Probabile est. Non solū probabile est, ô amice, sed penitus necessariū, eum qui ex natura ad aliquid amore afficitur, quicquid cognatū & familiare est amato, diligere. Scite. Num familiarius aliquid sapientiæ, quàm veritas reperitur? Nihil. An ergo possibile est naturam eandē esse philosophicā & mendacem? Nullo modo. Ergo verè discēdi cupidum necesse est statim à pueritia veritatem omnē summopere affectare. Prorsus. Quem verò ad certum quiddam ardenter rapiunt cupitates, huic ad alia cupidines remissiores sunt, cùm aliò tanquam riuuli defluant. Nulli dubium. Quicunque igitur ad disciplinas, & cætera talia omni desiderio flagrant, puram ipsius animæ expetunt voluptatem, corporis autem oblectamenta despiciunt, nisi quis fictus, miniméque verus philosophus sit. Summopere necessarium istud. Temperatus itaque vir talis erit, neque pecuniæ cupidus. Nam ad quemuis pertinet potius quàm ad hunc cumulādis pecunijs inhiare, cuius gratia cæteri maxima cum iactura pecunijs quærendis insudant. Ita est. Præterea id considerādum, quoties naturam eius, qui philosophus sit, & eius qui non sit, discernere cupis. Quidnam? Ne fortè latens quędam insit illiberalitas. Nam aduersa omnino est pusillanimitas animo vniuersum ipsum semper diuinum atq; humanum indagaturo. Vera loqueris. Nēpe cui cogitationis adest magnificentia, & totius temporis totiusq; substantiæ contemplatio, humana vita magnū quid videri nō potest. Non profectò. Num mortem hic terribilē existimabit? Minimè. Timidæ itaq; illiberalique naturæ, philosophia vera non cōuenit. Non, vt mihi videtur. Vir autem modestus, non quæstui deditus, non illiberalis, non superbus, non timidus, num in commercijs difficilis erit, aut iniust°? Nullo. Quinetiam quum discernere cupies, quis animus philosophus sit, aut non sit, statim à teneris an-

nis id obseruabis, nunquid iustus & mitis, an iniquus atq; agrestis. Maximè. Neq; hoc, vt arbitror, prætermittes. Quidnam? Vtrùm ad percipiendum velox, an tardus. num censes quempiā illud vnquā diligere, quod cùm aggreditur, summa cū difficultate agit, & vix tandem parum quid proficit? Nunquam profectò. Quid si nihil seruet eòrum quæ discit, obliuiscaturq; omnium, nónne erit sciētia vacuus? Vacuus. Cum verò irritus illi labor omnis suscipiatur, an non cogetur tantem seipsum & actionem talē odisse? Nihil prohibet. Obliuiosum igitur animum legitimorum philosophorū ingenijs conuenire nequaquā existimemus, sed admodum memorem. Ita prorsus. Absona præterea & inconcinna natura ad intemperiem semper trahit. Semper. Veritatem verò an cum intemperie & immoderatione cōgruere putas, an cum tēperie potius? Cum temperie. Ergo compositam, & gratam præter cętera cogitationem huic ingenio tribuamus, quod suapte natura propensum esse volumus ad ideā cuiusque, quod verè est, inspiciēdam. Nempe. An non tibi videmus singula percurrisse, quę necesse est cōtinuata serie sibi inuicem succedentia animo ei cōpetere, qui veritatem rerum perfectè sit consecuturus? Ita prorsus. Num potes quoquo modo studiū id damnare, quod nullus sufficienter exequi potest, nisi natura sit perspicax, memor, magnificus, gratiosus, amicus, familiarisque veritatis, iustitiæ, fortitudinis, temperantiæ? Ne Momus quidem id carperet. Nónne his solis eruditione tandem & ætate prouectis, rempublicam committes administrandam? Ad hæc Adimātus, Nemo, ò Socrates, posset, inquit, cōtradicere. At verò sic afficiuntur, qui audiunt ea passim quæ tu narras. Putant enim interrogandi respondendiq; imperitia à ratione in singulis, quæ rogātur, paululum se abductos, collectis tandē exiguis erroribus, errorem, ingentē contrariumq; quiddā ei quod prius asseruerāt, asserere. & quemadmodū qui talis ludere nesciūt, ab his in eo ludo periti sunt, tandem vsqueadeò coercentur & concluduntur, vt quod ferant, nequaquā habeant: ita & seipsos putant cogi tandē concludiq;, nec habere quod dicant, verbis veluti calculis circunscriptos: quandoquidē verū nihilò hic magis sit, quàm illic. Dico autem quòd ad pręsens institutū attinet. diceret enim tibi quispiam, his quæ proponuntur, verbis aduersari non posse: re autē ipsa cōpertū habere, quotcunq; philosophiæ studium aggressi, ita in eo versantur, vt non eruditionis gratia degustatis philosophiæ præceptis, iuuenes adhuc inde discedant, sed diutius immorentur: eos vt plurimū absurdos admodū euadere, & à rebus hominū alienos, ne iniquissimos dixerimus. siqui verò præstantiores videantur, tamē hoc studio quod ipse laudas, ita inquinari, vt inutiles euadāt ad rempublicā gubernandam. Quod ego quū audissem, Censes, inquam, illos qui hæc aiunt, mentiri? Haud noui equidē, inquit ille, sed quid ipse sentias, libēter audirē. Audies certè, si id roges, quòd vera loqui mihi videnť. Qua ratione igitur rectè id dicitur, quòd non prius erit vlla malorū requies ciuitatibus, quàm in ipsis philosophi dominentur, quos reipublicæ inutiles esse fatemur? Quod petis, responsione indiget per imaginē quandā inducta. At tu per similitudinē loqui, vt arbitror, non cōsueuisti. Esto, inquā. an mordes, cum me in sermonem impuleris adeo demonstratu difficilem? Audi ergo similitudinē, vt apertius cognoscas quàm lubricè similitudinibus vtar. Vsqueadeò durū est quod præstātes in philosophia viri in gubernanda republica patiuntur, vt nihil aliud sit vnū quod hoc patiať. Quare oportet hoc ex multis colligendo, cōparare, cum his deniq;, & de eis ratio nem reddere. Veluti quum pictores tragelaphos, & cætera huiusmodi mixta figmenta depingunt. Finge animo quendam nauis, aut classis gubernatorē huiusmodi, magnitudine & robore corporis reliquos nautas excedentem, surdum verò, & caligantibus oculis, & mente gubernationis inscia: nautas autē de gubernatione inter se certantes, dum vnusquisque putet se imperio dignum, quāquā nec artem didicerit vnquam, nec pręceptorem in ea re vllum possit ostendere, neq; quo tempore didicerit, assignare queat: negantes quinetiam artem illā doceri posse, eumq; qui doceri posse contendat, ferro petentes. Ipsos autem cogita circa gubernatorē illum confluere, obsecrare, obnixè contendere, quì ipsis gubernacula tradat. Vbi si non ipsi, sed alij per suaserint, cæteros vel perimere, vel è naui eijcere: ac postremum generoso illo nauis principe mandragora, aut mero prius occupato, gubernationē nauis arripere, præsentibus rebus vti, vino & epulis indulgere, ac ita gubernare, vt huiusmodi homines verisimile est. Omnes præterea eum laudare, eum nautam & gubernatorē vocare, eum quæ ad nauem regendam spectant, callere, quicunq; ad vsurpandum nauis principatum, vel persuasione, vel vi gubernatore submoto opitulari ipsis possit: eū verò qui id nequeat, tanquā inutilem vituperare: veri autē gubernatoris officium ne cogitare quidē: quòd videlicet ad eum spectet rationē habere anni, & temporum, cœli, syderum, & ventorum, & omniū quæ ad artem illam attinent, si gubernator nauis est reuera futurus: vt verò gubernet, seu volētibus quibusdā, siue inuitis, huius ipsius artē nullam putantes accipi posse simul & gubernatoriam facultatem. Hęc si in naui ita habeāt, an non verum gubernatorē censes ab illis qui talibus vehuntur nauibus, inanem & curiosum rerum sublimiū inspectorem, & nauì ipsi inutilem vocitari? Et maximè quidem, inquit Adimantus. Haudquaquā opus esse arbitror, inquam ego, vt tibi latius explicem, quemadmodū ad propositæ comparationis imaginem ita in ciuitatibus affecti ciues sunt aduersus veros philosophos, vt in huiusmodi nauibus ad verum gubernatorem nautæ id enim quod dico intelligere te existimo. Summopere. Primum itaque illi qui admiratur philosophos in ciuitatibus minimè honorari, imaginem hanc expone, & persuadere conare, multo mirabilius fore si honorarentur. Faciam equidem. Adijcias & hoc præterea, vera loqui eos qui dicunt inutiles esse vulgo eos, qui philosophi sunt optimi. verùm quòd inutiles sint, non esse ipsos in causa dicito, sed eos potius qui his philosophis non vtuntur. Neque enim naturæ consentaneum est, vt gubernator nautas oret, quo eius se gubernationi cōmittant, vel sapientes ad diuitum fores accedāt. Sed qui hoc primus iactauit, profectò mentitus est. Reuera autem ita natura comparatum est, siue diues, seu pauper ab aduersa valetudine teneať, vt necessario fores medicorum petat, & omnes qui superioris gubernatione indigent, domos adeāt hominum gubernare potentium, non gubernatores, si modo alicuius pretij sint, orent, vt ab his gubernentur inferiores. Quin si eos qui his tēporibus Respublicas admini

administrãt, cum eis cõparaueris nautis, quos modò cõmemorabamus, non aberrabis: ac si illos qui ab iis appellãtur inutiles & vani, & superstitiosi reconditarũ rerũ indagatores, veris gubernatoribus comparabis, rectè quidem facies. Rectè, inquit, admodũ. Ob has igitur causas in his quoq; haud facile est, vt honestũ studium ab his probetur, qui contrarijs sunt moribus assueti. Maxima verò & vehementissima philosophiæ calumnia oritur, propter eorum mores qui philosophiæ studia profitentur. ferũt quippe hi qui philosophiã criminãtur, vt ipse ais, plurimos eorũ qui ad philosophiã se conferũt, prauos admodũ esse: siqui verò eorũ cæteris excellunt, esse inutiles: atq; ego hęc tibi concessi, nónne? Vtiq;. An non causam exposuimus, ob quam optimi philosophi esse inutiles videãtur? Certè. Cur autẽ & plurimi praui sint, visne deinceps aperiamus? quódue philosophię culpa nulla est, pro viribus declaremus? Volo equidem. Pergamus ad hæc, repetentes quod suprà indiximus, qualem esse natura oporteat eum qui honestus sit bonusque futurus. Dux autẽ eius in primis erat, si memoriæ tradidisti, veritas, quam sequi omnino ac passim debet: aut si vanus sit, veræ quoq; expers philosophiæ fit oportet. Ita prorsus est dictum. Vnum hoc igitur alienũ est omnino ab ijs quæ nunc de ipso existimantur. Alienissimum. An non decenter hunc in modum eius causam defendemus? dicentes hominẽ scientiæ cupidum ita natura institutum esse, vt ad id quod verè est, semper contendat, neq; moras trahat in his singulis ac plurimis circa quæ versatur opinio, sed vltro progrediens non antè fatigetur & expetere desinat quã propriam cuiusq; naturam ea animi vi attigerit, qua id appræhendere conuenit. Conuenit autẽ vi quadã cognata. Qua cùm adhæserit, seque ei quod verè est, miscuerit, atq; inde reuera intelligentiã veritatemq; genuerit, cognoscet vtiq; verũ, vereq; viuet atq; aletur. Ex hoc denique partu molestia eius omnis cessabit, prius verò nequaquã. Probe admodũ ista dicũtur. An hic vllo modo amabit mendaciũ? vel omnino potius oderit? Oderit certè. Nempe vbi dux veritas est, malorũ chorũ subsequi, vt arbitror, non dicemus. Quo enim pacto? Immò verò syncerum sequi iustumq; morem. hunc quoque dicemus subsequi temperantiam? Scitè. Quinetiam reliquum naturæ philosophicæ chorum quid opus est à principio recensere? Recordaris enim quòd cũ his cõgruit, vt dicebamus, fortitudo, magnificẽtia, acumen ingenij, atq; memoria. Cum verò tu obiecisses, quòd quilibet necessariò fateri cogeretur quæ dicebamus, verbisq; nostris omissis, conuersus ad eos de quibus erat sermo, diceret videre se illos partim inutiles, partim omni prauitate corruptos: nũc sanè nos huius calumnię causam perscrutari cœpimus, & cur multi eorum mali sint, atq; hac de causa rursus legitimorũ philosophorũ naturam repetiuimus, necessarioq; hãc definiuimus. Est ita. Quærẽdum est deinceps qua ratione in multis natura philosophi deprauatur (paruum autẽ quiddã nos subterfugit:) Nempe & hoc animaduertẽdũ, quos videlicet non malos quidem, sed inutiles vocant. Deinde etiã qualia hominũ ingenia sint, quæ hanc imitantur naturã, eiusq; opus vsurpant, & indignum se studiũ ac suprà vires aggrediẽtia, delinquunt sæpe, & opinionem philosophię passim, quam narrabas, inducunt. At quas deprauationes dicis? Ostendam si potero. profectò id arbitror nobis quẽlibet concessurum, ingenium tale quale descripsimus, & omnibus hisce præditum, quibus perfectus indiget futurus philosophus, rarò paucisque oriri. An non ita existimas? Maximè. Atq; horum etiam paucorũ vide quàm multi sint maximiq; interitus. Quinã? Nam quod præter cætera auditu mirabile est, vnũquodque eorum quæ in philosophi ingenio nuper probauimus, habẽtem inquinat animũ, & plerunque à philosophia detorquet: fortitudinem dico, & temperantiam, & cætera quæcũnque narrauimus.

Absurdum hoc quidẽ auditu. præterea quæcunq; bona vulgò dicuntur, deprauant animũ atq; impediunt, forma, diuitiæ, corporis vires, & genus in ciuitate potẽs, & cętera generis eiusdem. Habes enim quãdam eorum quæ dico formulam. Habeo equidem, ac libenter exactius quæ dicis, audirem. Vniuersum ipsum rectè comprehendito, ac tibi perspicuum apparebit: neq; absurda tibi quæ de his dicta sunt, videbũtur. Quomodo istud præcipis? Scimus enim omne semen & plantarum & animaliũ, quod non fuerit ea quæ cuiq; conuenit nutritione potitum, neq; tempore, neq; loco, quo generosius ac vehementius, eo pluribus cõmodis carere. bono nanque malum contrarium magis quàm non bono? Quidni? Est igitur, vt arbitror, consentaneum, naturam optimam, si diuerso alimento nutriatur, deteriorem euadere quàm ignauam. Est vtique. Hac itaq; ratione dicimus Adimante, animos præstantissimo ingenio præditos, si malè fuerint educati, pessimos fieri. An putas infanda scelera, & extremã nequitiã ex ignauo potius ingenio quàm generoso educatione corrupto procedere? Imbecillem verò naturam, ingentiũ vel bonorum, vel malorũ quandoq; causam fore? Non certè. Si ipsa igitur natura philosophi conuenientem nanciscitur disciplinam, necesse est eam semper proficiendo ad omnem peruenire virtutem. Sata aũt si fuerit, genitaq; peruersè atq; ita nutrita, ad contraria omnia rursus delabitur, nisi fortè deorum aliquis eam adiuuerit. An tu quoq; putas, quemadmodum multi, verum esse quod dicunt quosdam adolescentes à sophistis corrumpi, corruptores verò eorum sophistas quosdã esse priuatos, ac non eos potius qui ita loquuntur, maximos esse sophistas credamus, qui doceant, talésq; prorsus vnumquenq; & senũ & iuuenũ, & virorum & mulierum reddant, quales volunt? Quãdo id potissimũ? inquit. Quando, inquam, frequẽtes multi vel in cõcionibus, vel iudicijs, vel theatris, vel castris, vel alio quodam hominum ingẽti cœtu considentes, eorum quæ dicta factáue sunt, alia vituperant, alia laudant, ad vtraque ingenti cum tumultu acrius efferuntur, dum explodũt, & applaudunt summo quodã strepitu & clamore: vnde parietes quoq; & loca in quibus sunt resonantia maiorem duplo tumultum edunt quàm qui laudant & vituperant: tunc adolescentem illum quo animo (quemadmodum dicitur) hac in turba esse censes? vel quam priuatam disciplinam acclamationibus hisce putas obsistere, quo minus ab huiusmodi vituperationibus laudationibusque obruta eò protinus feratur, quò fluctus hic deuehit? Vnde eadem quæ & illi, vt honesta approbabit, eadem quoque reprobabit, vt turpia. Iisdem præterea quibus illi incumbet studijs, eorumq; euadet persimilis. Necesse id omnino est, ò Socrates. Nondũ tamẽ maximam induximus necessitatem. Quam? Quam operibus inferunt, non persuadentes verbis præcepto-

res sophistæq; isti. An non cernis quòd hominẽ illis non obsequentem infamia notãt? iactura pecuniarum, & mortis supplicio damnãt? Summopere. Quem igitur aliũ sophistam putas, aut quos alios priuatos sermones aduersari istis & resistere posse? Nullius certè orationem, inquit ille. Nullius sanè. Quin & his reniti, summa stultitia est. Neq; enim fuit vnquam, nec est, nec erit mos alius, humanus scilicet, ad virtutem institutus, præter istorum disciplinam, ô amice. Nã diuinum quidẽ, iuxta prouerbium, excipiamus. Certò enim id scito, quisquis immaculatus & integer ex hac cõstitutione rerum publicarum euaserit, talem diuino auxilio euasisse. Haud aliter mihi videtur. Istud præterea tibi videri debet. Quidnam? Quisq; eorum qui priuatim accepta mercede homines erudiunt, quos quidem sophistas, & ęmulos artium appellant, nihil aliud docendum putat, quàm multorum sententias in quibus consentiunt, quoties congregantur, atq; hanc sapientiam vocat: veluti siquis vasti cuiusdam animalis bruti, robusti admodũ, & (ab homine) enutriti, iras & cupiditates singulas obseruauerit, quáue ratione adire hoc deceat, qua attrectare, itẽ quãdo vel ferocius est, vel mitius, & ex quibus causis tale fiat. Voces itẽ quas in singulis quisq; solet exprimere. Quibus præterea vocibus aliorum efferatur id animal vel placatur. Postquam verò ob diuturnam consuetudinem percepit singula, peritiam huiusmodi, sapientiam vocet, & tanquam arte quadã collecta ad docendum se conferat, reuera ignorans quæ potissimũ harum opinionum cupiditatumq; honesta vel turpis, bona vel mala, iusta sit vel iniusta. Nominet vero singula ad ingentis bestiæ illius opinionem, bona videlicet quibus delectatur ipsa, mala quibus offenditur: nec aliam prorsus vllam de his afferat rationẽ, sed quę necessaria sunt, iusta nũcupet & honesta: quo vero boni ipsius necessarij sue natura differat, neq; ipse perspexerit vnquam, neq; alijs ostendere possit. Siquis, inquã, ita affectus sit, nónne per Iouẽ absurdus præceptor esse tibi videbitur? Mihi verò. An differre tibi ab hoc ille videtur, qui multorũ variorumq; hominũ in vnum cõuenientiũ iram & voluptates callere, sapientiã esse ducit, siue in pictura, siue in musica, siue in administrandæ reipublicæ disciplina? Patet enim quòd si quis cum his versetur, eisq; ostendat, vel poëtis, vel alterius artis opus, vel ad rẽpublicã attinens ministeriũ, exhibeatq; vulgo iudicandi operis autoritatem, vltra necessaria, Diomedea, vt aiunt, necessitate cogetur ea facere quę isti probauerint. quod verò bona hęc reuera atq; honesta sint, an audisti quãdoque ipsorũ aliquem rationẽ non ridiculã assignantem? Nec audiui quidem vnquam: nec, vt arbitror, audiam. Hæc igitur animo fingẽs omnia, recordare & illud: Num potest vulgus, vel alio dicente admittere, vel ex se attingere ipsum per se pulchrũ, nõ autẽ multa hęc pulchra, & de cęteris eodem modo, non quidem esse singula hæc quæ patent multa, sed ipsam vnam cuiusq; naturã? Minimè. Philosophus ergo vulgus esse non potest. Non. Quinetiã necesse est ab eo philosophantes vituperari. Necesse. Et à quibusq; populo placere volentibus. Patet. Ex his ergo quã rationẽ seruandi ingenij philosophici vides, vt suo in studio perseuerãs, ad finẽ philosophãdi deueniat? Sic autem ex his quæ dicta sunt, cogita. Concessum est, discendi acumẽ, memoriã, fortitudinem, magnificentiã ad hoc ingeniũ pertinere. Planè. Nónne statim apud omnes talis, in cunctis primus erit, præsertim si corpus natura nactus sit animo conforme? Nihil prohibet. Volẽt igitur & domestici omnes, & ciues ad sua negotia peragẽda hoc vti cum adoleuerit. Sic certe. Quare precibus, supplicationibus, honoribus, blãdimẽtis præoccupabunt futurã ipsius virtutem atq; potentiã. Ita fieri solet. Quid hominẽ talem arbitraris tunc effectu rum? præsertim si ampla in ciuitate natus sit, & in ea diuitijs insignis ac genere, honesta præterea forma sit atq; procerus. nonne immensa spe elatum iri hunc censes? putantem se ad res tam Gręcorũ quàm Barbarorum gerendas sufficere. Vnde & seipsum extollere, fastidioso habitu lasciuientem, inanique fastu, & insana inflatum superbia. Vehementer. Si quis hominem sic affectum amicè moneat dicens, mentem ipsum nequaquam habere, egere tamẽ: sed eam à nullo comparari posse, nisi se eius adeptioni subijciat, an facilè illum tãtis occupatũ malis, præstare moneti aures putas? Longè abest. Si autem bonitate naturæ, & innato quodã erga rationes affectu inductus aliquis auscultet flectaturque, & ad philosophiã trahatur, quid eos facturos existimamus, qui putant monitoris illius vsu & cõsuetudine adolescentem corrumpi? Nónne & loquẽdo, & agendo omni studio certaturos, vt nec adolescens monitis pareat, nec exhortator ille aliquid persuadeat, cum tam priuatis insidijs, quàm publicis accusationibus insequentes? Valde necessariũ est. Restabit ergo huic vlla ad philosophandũ facultas? Exigua planè. Videsne haud ab re nos suprà dixisse: philosophicæ naturę partes, si peruersa adhibita sit educatio, causas esse quodammodo, vt quis ab eo studio auertatur? quinetiam impedimento esse ea quæ vulgo bona putantur, diuitias scilicet, & omnẽ huiusmodi supellectilem? Rectè nimirũ est dictũ. Hic est, ô mirifice vir, interitus & corruptio talis ac tantæ naturæ ipsius ad excellens officium optimæ, quæ quidẽ rara admodũ, vt diximus, reperitur. Atq; huius ingenij sunt hi viri qui nefaria scelera patrãt, & priuatim, & publicè: atq; itẽ qui sunt & priuatis, & ciuitatib⁹ bonorũ ingentiũ autores. Exile verò ingenium nihil vnquam vel priuatũ, vel publicè magnum efficit. Vera nimirũ loqueris. Cum plerique ad philosophandũ natura idonei ab hoc studio detorqueantur, philosophiamq; imperfectã & desolatam destituunt, vitam neq; decentem, neq; verã ducunt: philosophiam verò tanquam cognatis orbatam, alij quidem ea certè indigni aggredientes, dedecorant ipsam nimium, eáque afficiunt infamia, qua notari ipsam à detractoribus illis cõmemorabas, obijcientibus quòd eorũ qui philosophiæ dãt operam quidã nullo, multi verò multis malis digni sunt. Dicta certè hæc sunt. Ac meritò dicta. Cõspiciẽtes profectò alij pleriq; homunculi sedẽ hãc vacuam quidẽ, præclaris tamen cognomẽtis dignitateq; illustrẽ, instar eorũ qui ex carcere ad tẽpla confugiũt, libenter ex artibus ad philosophiam prosiliũt, quicunq; præsertim in artiuncula sua excellũt. nempe philosophia quanquam ita se habet, artibus tamen cæteris dignitate & magnificentia præstat. Quam affectãt pleriq;, natura quidẽ imperfecti, & artibus opificijsq; sicuti corpora læsi, sic & animos mechanicis ministerijs depressi atq; cõfracti. nónne necessarium est? Maximè. An censes eos aspectu quicquam differre à fabro ærario, diuite paruo caluóque, qui è vinculis exijt, balneisque se lauit, &

noua

noua se veste tanquam sponsum ornauit, & filiam domini sui inopia pressi, nec alium cui daret habētis vxorem ducturo. Haud longè differre existimo. Qualem ex his prolem nasci putandum est? nónne notham scilicet & abiectam? Necesse est omnino. Homines aūt disciplina indignos, quoties ipsi præter dignitatē adhærēt, quales cogitationes opinionesq; producere dicimus? nónne, vt nominare decet, sophismata? nihilq; legitimum, nihil dignū, nihil prudentiæ veræ conueniens? Sic omnino dicendum. Itaq; pauci admodum restant homines, Adimāte, qui dignè in philosophia versentur: hiq; sunt qui bona indole nati ac bene enutriti, vel exilio deprǣhēsi otium ad philosophiā, nanciscuntur, vnde philosophiæ aduersis occupationibus liberi, natura duce suis in studijs perseuerāt: vel quum magnificus quidam animus angusta in vrbe natus, spretis reipublicæ ipsius muneribus, ac multo magis contemptis, reliquarū artium opificijs, pro naturæ dotibus, ad philosophandum se confert. Foret autem & Theagis familiaris nostri frenū ad cohibendum satis validum. Theages enim noster ita est comparatus, vt à philosophando excludatur. Corporis verò debilitas ipsum à rebus ciuilibus prohibet. Dæmonis autē nostri signū referre nunc non decet. Vel enim cuidā alteri duntaxat, vel nulli superiorū contigit. Horū verò paucorum quicunq; gustāt & gustauerunt quàm dulcis hæc sit ac beata possesio, & insaniam plurimorum perspiciunt: quia videlicet nullus, vt breuiter ita simpliciterq; dicā, rectè quicquam in rebuspublicis agat, neq; socius aliquis, & adiutor reperiatur, qui cum defendēdæ iustitię curam suscipiēs aliquis sospes euadat: sed tanquā homo in bestias incidēs, cum nec vnà iniustè agere velit, nec solus ipse omnibus feris posit resistere, antè pereat, quàm quicquam vel ciuitatem, vel amicos iuuet: atque ita & sibi & alijs sit inutilis: Hæc, inquam, omnia quicunq; diligenter animaduertunt, quietem agunt, & sua duntaxat curant: ac velut in procella, dum & turbo agitatur, & venti perflant, & offunditur puluere cœlū, intra parietes tuti permanēt: aliosq; intuiti nequitia inuolutos, satis habituros se putant, si puri ipsi ab iniustitia & iniquis facinoribus vixerint, & exactis vitæ curriculis bona cum spe hilares pij que decesserint. Haud parua certè is egerit, qui ita vitā transiget. Neq; maxima tamen, si nactus non fuerit conuenientem sibi rempublicā. Nempe in ea & ipse proficiet, augescetq; magis, & priuata simul publicaq; seruabit. Hactenus quam ob causam philosophia calumniā subijt, quódue iniusta ea calumnia sit, satis dictū arbitror, nisi aliud ipse forsan adieceris. Nihil ad hęc ego pręterea dicerē. Sed earum quæ nunc extant rerumpublicarum quàm potissimū philosophis conuenire putas? Nullā prorsus, atq; idcirco conqueror, quia nullā video ex his quæ nunc extant rerumpublicarum institutionē ingenio philosophi digna. Quāobrem mutari hanc naturā ac verti necesse est. Vtq; peregrinum semē in alienum solū iactum debilitatur, ac degenerās ad indigenam vertitur loci seminisq; naturā, ita & hoc genus propria nunc amissa virtute, in alienam speciem permutatur. Sinautem optimam rempublicā nanciscatur, sicut & ipsum est optimū, tunc demum diuinū quiddā se esse, reliqua verò humana omnia, tam ingenia, quàm studia, declarabit. Videris autē mihi statim quænam ista respublica sit, quæsiturus. Haud rectè præsagisti. Non enim hoc abs te desiderabam, sed nunquid hæc ipsa sit quam in condenda ciuitate induximus, an alia? Quo ad alia quidem hæc ipsa. hoc autē tunc etiam dictum est, oportere aliquid inesse semper in ciuitate, quod rationem reipublicæ eandē habeat, quam & tu legislator habebas, dum leges conderes. Dictum planè. Non satis tamen explicatū. Quippe nos oratio vestra deterruit, obijciens prolixā hanc & arduam demonstrationē fore. Nam quod sequitur, haud dictu facile est omnino. Quid istud? Qua potissimum ratione ciuitas philosophiam suscipere debeat, adeò vt non perdatur. Nam magna quælibet fallacia esse solēt, &c, vt verè prouerbio fertur, præclara difficilia sunt. Veruntamē quum istud inter nos constet, finem iam accipiat demonstratio. Facultas fortè deerit mihi, voluntas certè nunquā. Tu verò pręsens studium meum intelliges. Aduerte etiam nunc quàm promptè & intrepidè sim dicturus, quod contrà ac nunc fit, ciuitatē oporteat studium hoc attingere. Quónam pacto? E quidem hoc tempore, adolescentuli quum statim à teneris annis inter rei familiaris quæstuariæq; negotia difficilimam huius studij partem aggrediantur, paulo pòst discedunt, etiā qui sapientiæ apprime studiosi fore existimantur. Difficilimam verò partem, inquam, peritiam disserendi. Deinde verò si ab alijs id agentibus acciti, auditores fieri patiantur, magnū quid cogitant, exequendumq; obiter putāt. In senectute verò, exceptis paucis, multo magis quàm sol Heraclitius extinguuntur, quū nunquam iterū accendātur. Quid ergo agendū? Contrà omnino. Nam iuuenes ac pueros puerilē disciplinā philosophiámque tractare conuenit, corporumq;, quatenus adolescant firmenturq; ad philosophiæ ministeriū, curam agere: procedente verò ętate, in qua anima iam perfici incipit, exercitationes augere. Cùm autē vires ex vetustate defecerint, tunc à ciuilibus militaribusque laboribus liberi tanquam emeriti & immunes ad votum viuant, nullóq; certo officio sint astricti, quicunq; feliciter victuri sunt, & post migrationem animæ, sortem suscepturi anteactæ vitæ conuenientē. Promptè admodū reuera loqui mihi videris, ô Socrates. Arbitror tamē plurimos quum hæc audiuerint, promptius quoque repugnaturos abs te minimè persuasos. Et in primis Thrasymachum id acturum existimo. Ne mutuæ inquam inter me & Thrasymachum beneuolentiæ insidieris. Nam nuper amici effecti sumus, nec eramus antea inimici. Neq; verò antè desistemus, quàm huic & alijs persuadeamus, vel saltem agamus cōferens aliquid ad eam vitam, in quā quum peruenerint, hæc dicta reperient. Breue ad tempus dixisti. Imò verò ad nullū, si ad vniuersum id conferatur. Quòd autē multi his quæ dicta sunt, fidem non præstent, nihil mirum. Nunquā enim quod modò dictum est, euenisse viderunt, sed talia quædā verba potius de industria in similitudinem quandam composita, non casu, vt nunc concurrentia. Virum autē quoad fieri potest virtute perfectum, ac summopere factis & dictis tali quadā in ciuitate potentē, nunquam aut vnum, aut plures intuiti sunt. An putas? Nullo modo. Neq; vnquam, ô beate, sermonibus aures adhibuerūt honestis ac liberis, quibus obnixè, & omni studio noscendi gratia verum inquiritur. hæc autem plena versutijs, & contentiosa nihil aliud appetentia quàm opinionem, contentionem, tam in iudicijs quàm priuatis colloquijs, omittūtur. Non

certè. Quamobrē cum hæc ipsi præuideremus metueremusq́;, veritate coacti diximus, neque ciuitatem vllam, neq; rempublicā, neq; virum perfectum fore prius quàm paucis hisce philosophis, qui nec mali, nec inutiles sunt, vt vulgò existimãtur, necessitas quædam sorte contigerit, vt seu velint, seu nolint, ciuitatis curam suscipiant, vel à ciuibus exaudiantur, vel saltem his qui dominantur, aut eorum filijs, diuina quadā inspiratione, veræ philosophiæ verus amor inhęserit. Quòd autē horum vel alterū, vel vtraq; impossibilia sint, demonstrari non posse arbitror. Alioquin iure ipsi irrideremur, quasi res pro animi voto effingētes. An non ita? Ita prorsus. Siquando igitur olim infinito tempore anteacto, viri in philosophia præstantes necessitate impulsi, rempublicam gubernarunt, vel hisce temporibus regunt barbarica quadam in regione à nostro conspectu remotissima vel in futurum administrabūt, in hoc certè rerum statu proculdubio asseueramus rempublicam suprà descriptam, fuisse, esse, ac fore. Quando ciuitati hæc Musa pręsit, fieri certè id potest, neq; nos impossibilia fingimus. Difficilia tamen hæc esse à nobis quoq; concessa fuerunt. Mihi quoq; ita videtur, Addes forsitan, vulgò id non videri. Fortasse. Ne vsqueadeò vulgus culpes, ô vir beate. Verum quid eos opinaturos existimas, si non contentionis studio, sed amicis monitis, dissoluta philosophiæ aduersa calumnia, ostendas quos potissimū viros appellas philosophos, & vt nuper distinguebas, & ingenium ipsorū & studiū, ne te suspicentur eos dicere, quos ipsi cogitant: vel si ita cōceperint, falli eos opinione dixeris, nec ad proposita respondere? an censes, inquā, aduersus mitem virum irritari aliquem? aut hominem sine inuidia & malignitate, viro nō inuido inuidere? Equidē pro te respondeo, non in multitudine hominum, sed in paucis admodum, adeò immitem inesse naturam.

Idem & ipse cogito. An & hoc cogitas? Causam ob quam multitudo philosophiam iniquo animo fert, eos esse qui cùm inepti ad philosophiā sint, eā professi homines, cōuitijs passim lacessunt, & quasi inimicitijs delectētur, semper de hominibus obloquuntur, rem agētes philosophiæ minimè cōgruā.

Omnino. Neque enim viro illi, ò Adimante, qui omnem mentis aciem ad ea quæ verè sunt, direxit, otium superest, quo negotia hominū inferiora respiciat, cumq́; illis pugnans, inuidiam sibi & maleuolentiam conflet. Sed ea quæ semper eundem seruant ordinem contemplatur, quæ neq; inferunt inuicem, neque patiuntur iniuriam: omnia verò ornatè, & secundum rationem disposita sunt, Atque hæc imitatur, seq; his quàm simillimū reddit. An putas fieri posse, vt illud non imitetur aliquis, cui cum amore admirabūdus adhæret? Nullo modo. Quare quum philosophus diuino atq; decoro frequenter adhæreat, diuinus ipse atq; decorus, quoad homini possibile est, efficitur. Calumnia verò in omnibus multa. Sic est omnino. Si ergo necessitate aliqua inducatur, vt ea quæ illic intuetur, ad mores hominū priuatim & publicè transferat, neq; se tantùm, sed & alios formet, nunquid inertem temperantiæ, iustitiæq́;, & vniuersæ popularis virtutis opificē, fore ipsum existimas? Minimè. Si sentiat vulgus vera nos de hoc perhibere, an philosophis succensebit? nobisq́; non credet dicentibus, non aliter ciuitatē fore beatam, quàm si eam qui diuino vtantur exēplo, pictores formēt? Nequaquam succensebit, inquit, si senserit. Verùm quem pingendi modum dicis? Cùm pictores, hi, inquā, ciuitatē, & mores hominum, quasi tabulā quandā acceperint, in primis eam purgabūt, quod nequaquā facile est. An nescis hoc pręcipuè ab alijs philosophos discrepare, quòd neq; priuatū, neq; ciuitatem tangere, neq; leges cōdere tentant, antequā vel hæc purgata susceperint, vel ipsi purgauerint? Et rectè quidē. An non describere eos post hæc putas reipublicæ formā? Quidni? Deinde agētes hæc, vt arbitror, ad vtraq; frequēter respicient, ad illud scilicet quod natura iustū, honestum & temperatum existit, cæteraq́; huiusmodi, atq; iterū ad humana: & ad superioris illius exemplar humana disponent, ex hominū officijs naturā humanam contemperantes, ad figuram eius, quod Homerus queq; cum in hominibus sit, Dei speciē & imaginē similitudinemq́; appellauit. Scitè. Partim ergo delebūt philosophi, partim rursus depingent, quousq; humanos mores quàm maximè fieri potest, Deo in amore coniunxerint. Pulcherrima, inquit, nimirū hæc est pictura. An persuademus illis, inquā, quos inuehi in nos dicebas, talem esse rerumpublicarum pictorē, eum virū quem suprà apud eos laudauimus, propter quē illi indignati sunt quòd huic ciuitatē gubernandā committeremus, nunc verò æquiori animo hoc audiūt? Et maximè quidē, si sapiunt. Qua nunc in parte nobis aduersabuntur? Vtrum eorum quæ verè sunt, veritatisque ipsius amatores non esse philosophos asserent? Absurdum quidē id esset. An fortè negabunt naturam philosophorū quam narrauimus optimi ipsius esse familiarem? Neque hoc quidem. Quid verò? hanc congruis instructam officijs, absolutè bonam fore, ac præ cæteris sapientię proximam, renuent? vel eos probabunt magis quos ipsi secreuimus? Nequaquam. An succensebunt adhuc dicentibus nobis, quòd nisi philosophorum genus ciuitatis suscipiat gubernacula, nec ciuitati, nec ciuibus erit requies vlla, finisque malorum? nec respublica quam oratione describimus, in lucē exorietur? Fortè minus. Visne igitur, inquam, dicamus eos non parum, sed prorsus mites persuasosque fuisse? ne fortè erubescentes aliquid aliud confiteantur. Absque dubio. Hoc igitur isti persuasi iam sint. De hoc autem quis ambiget, quin regum potentiumque virorum filij philosophi nasci turi non sint? Nemo. Posset autem quis adijcere, quòd etiam si tales nascantur, inquinari eos necesse sit. Quòd enim seruari (à maculis purum) arduum sit, nos quoq; concedimus. Quis autem illud insuper addet? in omni tempore ex omnibus hominibus ne vnum quidem vnquam seruatum fuisse? Nullus hoc dixerit. At verò vnus natura sic institutus, ciuitatēque nactus obedientem, sufficiens est ad hæc omnia perficienda, quæ nunc, fidem non habent. Sufficiens vtique. Pono, si princeps aliquis leges & officia, quæ narrauimus, mandet, haud impossibile est ciues his obsequi velle. Nū certè. Atqui sentire & alios eadem, quæ & ipsi sentimus, num mirum, aut impossibile est? Non, vt arbitror. Quòd autem optima hæc sint, siquidē possibilia, satis suprà est, vt arbitror, disputatum. Satis. Quare ex his quę dicta sunt, sequitur, vt optima futura sint, quæ de legibus ferendis prędiximus, si agantur: difficilia item factu, non tamen impossibilia. Sequitur planè. Postquàm vix tandem finem his imposuimus, ad reliqua iam pergendum, qua ratione videlicet, quibúsue disciplinis & studijs instructi

structi erunt huius nostrę reipublicæ seruatores, & qua in ætate singuli singula exercebũt. De his certè iam dicendum. Haudquaquam sapienter à me actum est, cũ in superioribus reliquerim matrimoniorũ difficultatẽ atq; molestiam, filiorumq; procreationẽ, & constitutionẽ principum. noscebam enim quàm inuidiosa res esset, factuq; difficilis, vel omnino vera. Nunc autem nihilominus trãsigere hæc cogimur: atque ea quidem quæ ad mulieres ac filios pertinent, iam peregimus: quæ verò ad principes, tanquam à principio rursus percurrenda videntur. Diximus autem, si memoria tenes, amatores eos ciuitatis esse oportere, in voluptatibus doloribusq; ꝓbatos, atq; ex hoc dogmate, neq; laboribus, neq; metu periculorũ, neq; mutatiõe alia dimoueri. Eum verò qui hoc nequeat, abdicare oportet: at illũ qui passim syncerus & incorruptus euadit, tanquã aurũ in ignis examine comprobatum gubernãdæ ciuitati præficere, muneribusq; ornare & viuentẽ & mortuũ. Præmia verò talia sint qualia cõmuniter dicta sunt, breuiter hoc percurrẽte, & quasi tergiuersante sermone: quippe cùm res, vt nũc sunt, mouere timeremus. Vera loq̃ris memini enim. Verebar enim, ô amice, quæ ausus sum, dicere. Nos verò in præsentia id asserere audeamus, quòd custodes diligẽtissimi, optimi esse debẽt philosophi. Ratũ id habeatur. Animaduerte quã pauci tales erũt. Illius siquidẽ naturæ partes quã inesse illis oportere diximus, vnà rarò concurrunt, & vt plurimum disiunctę nascuntur. Quo pacto id ais?

An ignoras quòd iidem hoĩes, dociles, memores, ingeniosi, acuti iisq; rebus prędıti quæ inde oriunt, non sunt, ac etiã fortes, atq; magnanimi, vt moderatè, trãquillè, cõstanter viuant? Tales siquidẽ viri acuminis ipsius feruore quocunq; cõtigerit, proferuntur, stabilitatis omnis & grauitatis expertes.

Vera loqueris. Habitus autẽ ipsi animorũ stabiles, & à leuitate penitus alieni, quorum in grauitate maximè confidendũ, vtpote qui in bello intrepidi sunt, vt in his immobiles sunt, ita ad disciplinas tardiores & hebetes. Torpent siquidem atq; oscitant, quoties eis est contemplationi inuigilandũ. Est vt dicis. Nos aũt in superioribus principẽ oportere diximus, vtrorũq; optima ratione participem esse. Alioquin nõ esse illi supremã disciplinã exhibendã, neq; honores magistratusq; impertinẽdos. Rectè. Nõnne raro hoc euenturũ existimas? Raro admodũ. Examinare igitur futuri principis oportet ingeniũ in his quæ suprà diximus, laboribus, timoribus, voluptatib⁹. Addimus præterea, quod tũ prætermisimus, oportere videlicet illud in disciplinis plurimis exercere: vt pateat nũquid maximè ipsius doctrinæ precipiendæ sit cõpos, an deficiat potius, quemadmodũ qui in alijs operibus trepidãt, atque deficiũt. Ita certè inuestigare decet. verũ quã maximã doctrinã vocas? Meministi puto cùm tres in anima species posuissemus, quid iustitia esset, temperãtia, fortitudo, sapiẽtia, nos definiẽtes, inuicem conuenisse? Si non recordarer, haud dignus essem qui reliqua abs te audirẽ. An & illud memoria tenes, quod ante hæc dictum fuit? Quidnam? Diximus certè ampliori quodam alio orationis circuitu exactius ea posse cognosci: verùm commodius esse, vt demonstrationes superioribus magis consentaneas induceremus. Quod & vos sufficere respondistis. Atque ita tunc ea pingui Minerua, vt mihi visum est, tractata sunt. Sin autẽ placet vobis, ipsi hoc dicite. At satis mediocriterq; dictũ & mihi, & alijs est visum. Sed in his rebus, ô amice, modus quancunq; veritatis partẽ omiserit, nõ admodum moderatè fit. nil enim imperfectum vllius est mẽsuræ. quanquã nõnullis quãdoq; videtur sufficiẽter statim esse tractatũ, neq; longiori inquisitione opus esse. Permultis id propter socordiam accidit. Vitiũ hoc à custode ciuitatis & legũ esse debet alienissimũ. Consentaneũ. Ergo amplior quidem amici huic agẽdus circuitus, neq; breuior discẽdo, quàm exercitando impendẽda est opera: alioquin, vt paulo ante diximus, ad summæ penitusq; necessariæ doctrinæ finem nunquam perueniet. An hæc maxima nõ sunt? Est q; aliud insuper iustitia, & cęteris quę narrauimus excellẽtius? Nempe præstantius inquã, & horum quidẽ ipsorũ nequaquã decet adumbrationẽ quandã qualem nunc, aspicere: sed absolutã rationem comprehẽdere. An non ridiculum, id est, in rebus minimis omne studiũ ponere, & obnixè contendere, quo quàm diligentissimè, & syncerissimè peragantur: in maximis autem leuem operam satis esse putare? Ridiculum prorsus. At enim putas aliquem quieturũ, nisi abs te nunc exquirat, quænam disciplina illa sit, quam maximam vocas, & circa quid versetur? Non equidẽ, inquã: sed & ipse interroga, quanquã sæpenumero te arbitror audiuisse. Nũc autẽ, vel nõ aduertis, vel potius interturbare me tuis scrupulis cogitas. Hoc autem ego potius arbitror. Nã sæpe audisti boni ideã esse maximã disciplinã. Qua quidẽ & iusta, & alia si vtant, vtilia, & cõducibilia fiunt. Atq; hoc ferme dicere me velle scito, & istud præterea, quòd ipsam non sufficienter agnoscimus. Sin verò ipsam nescimus, & sine ipsa alia quã maximè nouerimus, scito nullã ex alijs nobis vtilitatẽ fore: sicut neq; prodesset nobis quicquã, quod sine bono possideremus. An maius quid esse putas, sine possessiõe boni alia omnia possidere, quàm sine boni ipsius & pulchri intelligentia, cætera intelligere? Non certè. Pluribus verò bonum voluptas videtur, elegantioribus sapientia. Proculdubio. Quinetiam & hoc nosti, quòd qui sapientiam bonum existimãt, si interrogentur, quænam potissimũ sapientia, declarare nequeunt, sed coguntur tandẽ boni sapientiã dicere.

Quã ridicula responsio. Cur non ridicula videatur, si cũ nos vituperent quòd ignoremus bonũ, de bono rursus nobiscũ tanquam intelligẽtibus illud loquãtur? Aiunt enim bonum esse, sapientiã boni, quasi nouerimus, quid ipsi dicãt cùm boni nomen pronunciant. Vera loqueris. Qui verò bonũ voluptatẽ esse definiunt, nũquid minus errant quàm cæteri? Nõnne & isti cogũtur fateri voluptates esse malas? Valde. Eadem igitur & bona esse, & mala, fateri coguntur: An non? Planè. Nõnne constat plurimas circa hoc, & maximas ambiguitates consurgere? Constat. Nõnne & hoc perspicuũ? quod quæ iusta, & honesta videntur, etiã si nõ sint, multi præoptarẽt agere, possidereq;, & videri hominibus hæc habere: nemo autẽ satis habere se putat si quæ bona dũtaxat videnť possideat, sed quæ reuera bona sint, oẽs quęrũt, opinionẽ verò in his quisque cõtemnit? Et maximè quidẽ. Bonũ quidem anima omnis expetit, eiusq; gratia agit omnia, augurans esse aliq̃d: dubitat tamẽ, neq; sufficienter quid sit cõprehendere potest, neq; tam certũ & exploratum habet quàm cætera: atq; idcirco & in alijs fallitur, cum quid vtile sit, iudicare pergit. An circa id

cum tale sit ac tantũ, similiter cæcos esse debere dicemus illos quoq; præstãtissimos in ciuitate viros, quibus vniuersa committimus? Minimè omnium.

Reor equidẽ, cum custodem, qui iusta & honesta possideat, ignoret autẽ qua ratione bona sint haud multi faciendũ esse. siquidẽ par est eũ qui hoc ignoret, ipsa cognoscere. Auguror autẽ neminem ipsa prius quã bonũ sufficiẽter cogniturũ. Scitè augurаris. Perfectè igitur disposita nobis erit Respub. si custos horũ peritus eã reget. Ita necesse est. Verũ tu, ô Socrates, vtrũ bonũ ipsum dicis esse scientiã, vel voluptatẽ, vel aliquid aliud pręter hæc? Tũ ego, Sane inquã vir probus es: & Iandiu cõpertum habeo tibi nõ satis fore, si sentẽtias aliorum retulero. Haud decere mihi videř, ô Socrates, opiniões aliorũ referre posse, suã verò nequaquã, hominẽ præsertim tandiu in his versatũ. An decere putas, vt de ijs quę quis ignorat, quasi sciẽs loquař? Nullo modo quasi sciẽs, sed vt quasi ex opinione ꝓferens q̃ sentit. Quid? inquã. An nescis opiniones oẽs absq; scientia turpes esse, quarũ quæ optimæ, cæcæ sunt? an eos qui absq; intelligẽtia verũ aliqd opinanř, differre ab illis existimas, qui licet cæci sint, recto tñ tramite gradiũtur? Nihilo. Vis ergo turpia contemplari cæcaq;, & obliqua, cũ liceat ex alijs perspicua pulchraque audire? Age per Iouẽ Socrates, inquit Glauco, ne desistas, cùm ad calcem ferè perueneris. Sufficiet enim nobis, si quẽadmodũ de iustitia tẽperãtiaq; & alijs tractauisti, ita quoq; de bono tractaueris. Mihi quoque, ô amice, valde sufficiet. At vereor ne vires deficiãt, atq; ego supra vires ausus, ineptior appareã, risumq; audiẽtibus mouẽã. Cæterũ, ô viri felices, quid ipsum bonũ sit in præsentia dimittamus. Est eñ, vt mihi videř, præsentẽ supra cõtẽplationẽ. Quis aũt appareat boni ipsius filius, quisq; similimus ei sit, si vobis placet, dicã: sin minus, dimittã. Dic age. patrẽ verò postea declarabis. Vellẽ equidẽ, vt & ipse explicare possẽ, & vos percipere, nõ solũ vt nũc, prolẽ, sed & prolẽ & posteros ipsius boni. Hũc ergo ad præsens partũ boni ipsius filiumq; accipite. Cauete tñ, ne inscius ipse vos decipiã, vanã reddens de filio rationẽ. Cauebimus id pro viribus. Dic modò. Dicam equidem, si prius repetamus inuicẽ cõfirmemusque, quę suprà memorata sunt, & aliàs sæpenumero dicta. Quænã? Multa quidẽ pulcha, & multa bona, & singula similiter esse dicimus, & oratione distinguimus.

Dicimus profectò. Atqui & ipsum pulchrum, & ipsum bonum inducimus, ac similiter in omnibus, quæ vt plura ponebamus, vnũ rursus ponimus secundũ ideam vnam cuiusq; tanquã vna sit, & quod vnũquodq; est, appellamus. Vera hęc sunt. Et hæc quidẽ videri dicimus, nõ autem intelligi: ideas autem intelligi, non videri. Sic est omnino. Qua potentia ę multis quas habemus, quę patẽt oculis cernimus? Visu. Nõnne & auditu quæ audiuntur, & alijs sensibus omnia quæ sentiuntur? Quidni?

Nunquid animaduertisti quã perfectã sensuũ autor vim fabricauit ad id quod videre, & id quod videri dicimus? Non satis. Sic autẽ considera. Estne auditui, atque voci alio genere opus ad hoc, vt ille quidẽ audiat, hæc audiař? Quo tertio absente, ille non audiet, ista nõ audietur. Nequaquã. Arbitror equidem, neq; alijs multis, ne dicam nulli, tali quodam opus esse. An tu talem aliquam vim potes dicere? Minimè. An nõ aduertis visus ipsius & eius quod visui subiacet vim, tali aliquo indigere? Quo pacto? Præsente oculis visu, ipsisq; ad spectandum directis, præsente itẽ colore, nisi adsit & genus tertium propriè ad hoc natura aptum, neque visus videbit quicquã, neq; videri colores poterũt. Quidnam id esse dicis? Quod tu lumen vocas. Vera loqueris. Profectò visibilis ipsius vis, & videndi potentia, iugo quodam aliorum omnium cõiugationum maximè honorando iunctæ sunt, non exigua quadã specie, si modò contemnendũ nõ est lumen.

Longè abest, vt contemnendũ sit. Quẽ potissimũ deorũ cœlestium huius causam putas, cuius lumen efficit, vt & visus noster quã optimè cernat, & oculis obiecta cernãtur? Quem tu putas & alij. Nẽpe de sole interrogas. Ita verò ad hunc Deum se visus habet. Quomodo? Visus sol non est, neque oculus cui inest visus, sol est. Non certè. Sed ex omnibus sensuũ organis id maximè solis particeps. Multum sanè. Nõnne & vim quam habet, ex sole infusam seruat? Prorsus. Quinetiam sol visus non est. Causa verò ipsius quũ sit, ab eo prospiciř. Sic planè. Hunc me vocare boni filiũ dicito, quem ipsum bonũ in hac secum genuit cõparatione cõsimilem: vt quemadmodũ ipsum in loco intelligibili ad intellectum, & ea quæ intelliguntur, se habet, sic & iste in loco visibili ad visum se habeat, & ad ea quæ videntur. Quo pacto? Latius explica. Oculi porrò, quoties non ad ea vertũtur, quorũ colores diurnus fulgor illuminat ostenditq;, sed ad illa quæ nocturnis radijs attinguntur, cæcutiunt hallucinanturq;, & propè cæci esse videntur, ac si purus in illis visus nõ insit. Sic accidit. Quoties verò ad ea quæ sol illustrat, perspicuè cernunt, ijsdemque ipsis in oculis esse visus apparet. Est ita. Sic & de animo cogita. Quando enim illi inhæret in quo veritas & ipsum ens emicat, intelligit illud cognoscitque, & intellectũ habere videtur. Sed cũ ad id fertur, quod tenebris est permixtũ, quod videlicet generař atq; corrumpitur, eius obtunditur acies, opinionesque versat varias, ac mentis expers esse videtur. Sic apparet. Illud igitur quod veritatem illis, quæ intelliguntur præbet, & intelligenti vim ad intelligendum porrigit, boni ideam esse dicito, sciẽtiæ & veritatis, quę per intellectũ percipitur, causam. Cum verò adeo pulchra duo hęc sint, cognitio scilicet ac veritas, si bonũ ipsum aliud quàm ista & pulchrius æstimabis, recte putabis. Et quemadmodũ lumen ac visum solis speciem quandam habere existimare decet, solem verò ipsum esse, nequaquã: ita cognitionem & veritatem, boni ipsius speciẽ habere quidem aliquam, esse verò ipsum, minimè. Augustior enim est ipsius boni maiestas. Decus narras inæstimabile, si scientiã quidẽ & veritatẽ præbet ipsum verò decore hæc superat. Neque enim voluptatem ipsum esse dicis. Bona verba quæso. Atque ita planius eius imaginẽ contẽplare. Quomodo? Solem quidẽ dices, vt arbitror, ijs quæ videnř non modò videndi prębere potentiã, verumetiã generationẽ, augmentũ, nutritionẽ, cùm ipse tamẽ gęneratio nõ sit. Quo enim pacto? Atq; ita dicas bonũ ijs quæ cognoscuntur dare, nõ modò vt cognoscantur, sed esse insuper & essentiã elargiri, cùm ipsum essentia nõ sit, sed supra essentiã, dignitate ipsam & potentia superãs. Tum & Glauco ridens, Adepol, inquit, mirabilis hic excessus. Huius certè tu causa es, qui me compulisti ad ea quæ mihi de hoc viderentur aperienda. Nequẽdum etiam desistas, sed absolue præcipuè solis comparationem, siquid est

præ

prætermissum. Atqui multa prætermittuntur. Ne minimum quid omittas. Reor equidem multa præterea superiore, veruntamē quotcunq; ad præsens referri poterūt, haud spōte dimittā. Ita precor. Cogita duo hæc esse, & vnū quidem in genere locoque intelligibili regnare, alterū inuisibili, ne sub cœlo, ingens, videar te circa nomē decipere. Attamen species duas habeas, visibile scilicet & ipsum intelligibile. Habeo equidē. Perinde ac si acceperis lineam in duas inæquales sectam portiones, & vtranq; rursus partē simili ratiōe diuiseris: ita nūc oblatū tibi genus vnū visibile, intelligibile alterū, in duo rursus secūdū claritatē & obscuritatē vtrūque distingue. In genere quippe visibili portio vna imagines cōtinebit. Voco autē imagines, primum vmbras. Deinde simulacra quæ in aquis apparēt, et quæ in corporibus densis, læuibus lucidis, & omne quodcunq; tale, si tenes. Teneo. Portio verò altera comprehendet ea quorū hę similitudines quædam sunt, animalia videlicet quæ apud nos sunt & plantas, & vniuersum fabricæ genus. Sic pono. An vis præterea secundū verum & non verū dictæ genus hoc distingui? vt quemadmodū se habet quod opinione fingitur ad id quod sciētia noscit, ita simulacrū ad illud cuius est simile? Valde. Considera iterū intelligibilis sectionem. Quo pacto? Vnum quidem ipsius genus est quod inquirit animus his vtēs velut imaginibus quę prius diuisa sunt, compulsus ex positionibus nō ad principium, sed ad finē procedere. Alterum verò, quod excogitat animus, ex suppositione procedens ad principium nō suppositum, nec imaginibus vtens quibus ad genus alterum vti solemus, sed in ipsis speciebus per ipsas progrediens. Haud satis quæ dicis intelligo. At enim facilius per hæc intelliges. Arbitror te non latere, quòd qui circa geometriā & arithmeticā & cætera generis eius versantur, supponunt quidē par & impar & figuras ac tres species angulorū, & horū similia in argumentationibus singulis, & his positis tanquam cuilibet manifestis, rationē de his nullam exigendā putant. Atq; hinc incipientes ad alia iam descendunt, & ad illud tandē perueniūt quod quærebant. Prorsus id noui. Enimuero & illud nosti, quod & formis quæ in aspectū cadūt vtuntur, deq; illis verba faciunt: quanquā non ad eas mentē dirigūt, sed ad illa potius quorū ista simulacra sunt, ad quadrangulū ipsum videlicet, ipsumq; diametrū, non ad ea quæ scribunt. Et in alijs eodē modo, speciebus quidē hisce quas describūt figurantq;, quarum & vmbræ sunt, & in aquis imagines, tanquam imaginibus quibusdā vtuntur, affectantes illa conspicere, quæ non aliter quā cogitatione percipiuntur. Vera loqueris. Hāc generis intelligibilis speciem suprà dicebā, ad cuius inuestigationem cogi animū suppositionibus vti, ad principiū non euntem, vtpote qui supra suppositiones ascendere nequeat, vtaturq; imaginibus his quę ex inferioribus sunt ad superiorū similitudinem comparatę, atque ita opinione cōceptæ distinctæq; sunt, quasi ad illa perspicuè conferant. Intelligo equidem dici abs te quod in geometria & alijs eius germanis artibus fieri solet. Alterā igitur intelligibilis partē ad illud referre me scito, quod ipsa ratio per demonstrandi facultatē attingit, dum suppositiones nō pro principijs habet, sed reuera pro suppositionib⁹ accipit, tanquam gradibus quibusdā & adminiculis vtens, quousque ad illud quod nō supponitur, ad principium videlicet veniens vniuersi ipsum attingat, & rursus adhæreat illis quæ principio hærent, atq; ita ad finē vsq; perueniat, nullo prorsus sensibili vtēs, sed ipsis speciebus, per ipsas, atque ad ipsas progrediens. Intelligo tandem, quanquam minime sufficienter, vt cuperem. Videris enim mihi magnum opus proponere. Moliris quidem disserere, partem illam vere existētis & intelligibilis generis, quā per demonstrationis scientiā speculamur, illa esse clariorē quam ex illis scientijs, quæ artes appellantur, inuestigamus. In quibus ꝓ principijs suppositiones habētur, & qui ista cōsiderant, cogitatione coguntur non sensibus intueri. Quoniā verò ad principium nō ascendunt, sed ex suppositionibus indagant, intellectū circa hæc habere tibi nequaquā videntur, licet cū principio intelligibilia sint. Videris autē mihi geometricarum & similium rerū habitum cogitationē potius appellare quā intellectum, quasi cogitatio inter opinionē & intellectum medium teneat. Sufficienter admodum percepisti. Atque ad has quatuor proportiones, quatuor itidem animi affectiones accipe. Intelligentiam quidem ad supremum ipsum, ad secundum cogitationem, ad tertium fidem, ad postremum verò assimulationem siue imaginationem. Hæc præterea inuicem alternæ ratione proportiōis ordina, vt ita hæc claritatem participent, quemadmodum illa circa quæ sunt, veritatem. Intelligo equidē, & quod dicis admitto, & vt iubes ita dispono.

DIALOGVS, SEPTIMVS DE IVSTO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENTVM.

*

SAPIENTES diuino ingenio præditi omne mētis studium à terrenis ad cœlestia, a mobilibus ad immobilia, ab his quæ sentiuntur, ad illa quæ superant sensum pro viribus conuerterunt. Consideráteśq; mundi machinam & vnā esse, & mirabiliter ordinatā, neque tamen ex seipsa posse cōsistere, cum ex diuersis cōponatur atque mutetur, merito cognouerunt ab alio dependere: ab alio inquam vno, atque sapientissimo, qui & vnū conficiat opus ex multis, & id vnū vbique ordinet sapienter, regat præterea & potenter, opus videlicet ingens atque multiplex, motu quidē perpetuo, atq; rapidissimo, non tamē aberrante reuolutū: ducat quoque benignissime singula ad bonum mirifica tum cōmoditate tum facilitate currentia. Quamobrem communi quadam cōceptione Deum esse pariter consenserunt, vnū vniuersi regem potentem & sapientē atque clementem: quem & terreni reges, rerumque publicarū gubernatores pro viribus debeant imitari. Post communem hanc de Deo cōceptionem gemina rursus via ad Deum cœperūt planius atq; propius proficisci per alteram quidem negando, per alterā referendo. Nam illa quid ipsum bonum, id est, quid Deus non sit argumentantes, probauerunt neque esse quicquā ex his quæ capiuntur sensibus, neque ex his quæ mēte cōprehenduntur. In hac autē & creaturas ad creatorem, & vicissim creatorem referentes ad creaturas, excogitauerūt qua ratione & creator singula faciat atque perficiat, & creaturæ ad ipsum sese vel habeant, vel imitari, vel consequi possint. Hactenus procedere philosophantis ingenium Plato noster & in Parmenide mōstrat, & libro superiore cōfirmat. Quod Dionysius quoq; Areopagita maxime cōprobat. Procedere inquam hucusq; tum radio quodam ab initio menti semel infuso, tum accedente lumine diuinitus mentes assidue collustrante. At verò quid ipsum in se bonum sit, id est diuina substātia, quemadmodū & in Parmenide, & hic ostēdit, nemo per eiusmodi vias assequi potest solū vero per has illuc demq; peruenire, vbi diuinum bonū ob solam benignitatē suam amatorem suū propius accedentem & propria luce format, & calore souet, & potestate transformat mentem, tum demū cognoscentē Deum cū ipsa iam facta sit

Deus

Deus. Quod quidem in epistolis quoq; significat. Postquàm vero deum philosophus contemplatus fuerit cœlestia gubernantem, tunc solum, & solus poterit terrena diuinitus gubernare. Qua quidem in re Plato Minoem laudat ab Ioue prius contemplando petentem leges quàm ad homines promulgaret. Mitto quantum multi laudent Scipionem, quòd Ioue magistro ad rẽp accedebat. Quid de Numa Pompilio dicam, ciuitatem religiosis legibus gubernante? Nonne & Mosaicæ leges quibus Dei populus diuinè gubernaretur, Deo ipso docente ad homines peruenerũt? Hinc Aristoxenus narrat philosophorum Indorũ mysteria, quibus continetur, absq. diuina regula, & hac quidem à Deo demonstrata, non posse quicquam vel priuatim vel publice rectè feliciterq. vnquã administrari. Quoniam vero idem Aegyptij compertũ habebant, solis philosophis, & his quidem absolutis atq; insuper sacris regni gubernacula concedebant. Atq; vsqueadeo putabãt nihil absq; diuino auxilio posse feliciter agi, vt omnia publica à sacris votisq; auspicarentur. Nihil rursus absq; diuina quadam inspiratione intelligi posse adeò asserebant, quemadmodum refert Iamblichus, vt omnes apud illos philosophãtium libri Mercurij Dei nomini sint adscripti, quasi non hominũ sint inuenta, sed Dei. Quòd Timæus quoq; significat dicens philosophiam donum esse diuinum. Ciuilem quoq. peritiam esse diuinũ munus in Protagora & Politico docet. Atque vt ad hunc septimum redeamus, non admittit quenquã ad hanc suam rempub. gubernandam, nisi quẽ constiterit diuina quadam tam indole quàm educatione vtrũque donum diuinitus accepisse. quem solum vbiq. legitimum ciuem philosophũq; appellat. Sed cur diuino ad id munere opus esse dicit? Mitto nunc alias rationes. Quia videlicet cum difficilimũ cuiq; sit seipsum feliciter gubernare certe impossibile est ciuitatem, ex tam multis diuersisq; compositã, cui & quotidie innumerabiles incertiq. imminent casus, beate vnquam absque Deo beatitudinis autore componere. Hinc factũ est vt quælibet ciuitas proprium quoddam numen agnouerit, quasi patronum. huius vero numinis vicarium & interpretem esse Plato vult ciuitatis gubernatorẽ, qui instar numinis & diuina contempletur, & humanis inde prouideat. Quamobrẽ malos homines quasi diuini muneris omnino expertes à repub. procul expellit. Solos autem accipit bonos. Neq. tamẽ omnes. Nã ignaros theologiæ appellat cæcos atq; somniãtes, vtpote qui rerum imagines pro rebus accipiant: stultum vero censet ciuitatis custodiam cæcis somniantibusq. commendare. At vero theologos, qui nullum adhuc humanarum rerum vsum teneant, nõ prius ad publicas res gerendas admittit, quàm priuatis leuioribusq. tractandis assuefecerit. Concludit interea nulli magistratum esse dandum, nisi cuius vita sit melior magistratu, ipsumq. magistratũ neq; petat neq. etiã apperat. Tu vero ibi Plato in erudiendo ciuili philosopho imaginẽ proponit speluncæ, & vinculorum, & luminis cuiusdam, vmbrarumq. & aquæ. Speluncam intellige hunc quẽ videmus mundum, si ad mundum inuisibilem comparetur. Vinculum vero corpus humanum, siue potius perturbationem animum corporis alligantem. Vmbras autẽ res omnes quę sensus mouẽt. Sunt enim hæ verarum rerum, id est idearum vmbræ. Quòd autem dicit animum nõ absq. offensione repentè tum ab inuisibili mundo descendere ad visibilem, tum vicissim ascendere, duobus more Platonico modis potes accipere: tum in hac vita, quando videlicet absq; medio ab hoc humanorũ studio, ad ipsum supremũ diuinorũ studium, atq. contrà transitur: tũ inter hanc vitã atque alterã. Quando scilicet anima vel impura à corporis tenebris ad diuinum migrat lumẽ, sub quo caligat prorsus & cruciatur: vel à diuino lumine in corpus elementale descendens diu cęcutit atq. turbatur. Memẽto verò luminis propriũ esse omnia facere atq; demõstrare: idq; est triplex, diuinũ, intellectuale, visibile. Diuinũ appellari solis vtriusque solẽ. Intellectuale, solẽ angelicũ nominari, solis mundani solẽ. Visibile deniq. lumẽ, esse cœlestẽ solẽ eiusque fulgorem. Quemadmodum verò fulgor à cœlesti sole per omnia se diffundẽs, est imago actusq. solis: ita & lux quæ inest soli, imago est actusque mẽtis angelicę. Lumẽ deinde in angelo diuini luminis actus est & imago. Et quemadmodũ visibile lumẽ in natura perspicua duntaxat recipitur, sic inuisibile in perspicaci natura. Tres eiusmodi soles Iulianus Platonicus in libro De Sole describens, addit ex Phœnicũ theologia, visibile lumen esse diuinæ angelicæque intelligentiæ actum quendã perennẽ per solarẽ fenestrã ad oculos emicantem, atque inde per materias passim perspicuas quasi conuenientes sibi diffusum. Cæterũ ne diffidas lumen hoc apparẽs esse luminis non apparentis imaginẽ, scito id lumen nõ esse corpus. Corpora enim absque offensione infectioneque penetrat. Itẽ nõ fieri propriã cõpositi corporis qualitatẽ. Alioquin & propriã requireret qualitatẽ elementorũ calidã siue frigidam in eo præcedentẽ, quod ipsum sit suscepturũ, & recedente sole ad tempus in perspicuo remaneret. Item dimensioni propriæ nõ adstringi. Non enim tempore peruenit, vel partẽ nunc illuminat, & pòst partẽ. Adde quòd amplũ absque sui dissipatione implet. vicissimq. in angustũ sine vel sui vel vasis cõfractione momẽto se colligit. Neq. proprie corporeũ est, sed inter incorporea & corporea mediũ, & profecto propria cœli qualitas, cuius natura incorporeis est quã proxima. Communicatur quoque elemẽtis duntaxat perspicuis, in hac ipsa perspicuitate cœlo similibus: perspicuis inquã primo lumen, deinde calor: opacis autẽ calor primo, lumen verò non prius quã per calorẽ ad naturã perspicuã redigantur. Corporibus autẽ opacis, in quibus natura terrea dominatur, nõ infunditur. Non quia penetrare nõ possit, quãdoquidẽ & crystallũ penetrat opacis multis solidius: sed quia natura terrea à natura cœlesti alienissima cœlestis qualitatis capax esse non potest. Communicat tamẽ opacis calorẽ vt dixi, nõ tam proprium cœlo quàm lumẽ. Cœlum enim quia lucet, ideo calet. Quod autẽ lumen à cœlo in perspicua nostra diffusum, solis imago rursus debeat appellari, hinc apparet, quòd ipsum est imaginũ omnium cõmunis propriaq; origo. Imagines enim rerũ sub ipsius fulgore resultãt, ipsumque est imago tã potens, vt appareat non solũ quando à speculari corpore resilit, sed etiã quando à sole prosilit: quod cæteris imaginibus minime cõuenit: omnes tamẽ incorporeę sunt: siquidem per totum momẽto se fundunt, eodẽque in puncto absq; mutua cõfusione sunt multæ. Incorporeũ ergo est & lumẽ, cuius id virtute perficitur. Proinde momẽto solis radiũ secũ ferre actum lucis vimq. caloris. Ac per lucẽ quidem referre diuinæ & angelicæ intelligẽtiæ claritatẽ. Per calorẽ verò vtriusque volũtatis charitatisque affectũ. Cum verò superi quemadmodũ & artifices, opera per voluntatẽ potius quàm per intelligẽtiam agant, merito visibilis hic radius ex inuisibili illorum radio profluẽs, per calorẽ agit singula quę gignuntur, potius quàm per lucẽ. Imò verò per lucem agit, sed rerũ imagines spiritales, per calorem vero corporeas qualitates. Calorque hic ita dependet à luce, quemadmodũ in diuinis per intellectũ idealiter repræsentantur omnia, per affectum inde surgentem omnia generantur. Nos verò hinc admoniti si natura terrea lumen cœleste non recipit, terrenos à nobis affectus longius expellamus, vt diuino lumine impleamur. Ac si vltimũ corpus non accipit primi lumen, nisi caleat inde prius simileque reddatur, eia nos quoq; mentiũ vltimi flagremus prius amore primę, vt amore purgati factique similes luceamus deinde diuinitus, ac pleno iam lumine gaudeamus. Sed reliqua iam huius septimi perstringamus. Quoniã igitur triplex lumen est, vt diximus, visibile scilicet, & intellectuale super visum, et diuinũ super intellectũ, ideo Plato in tribus gradibus mentionem hic facit de lumine, scilicet in cauerna, in nocte, in die: tria videlicet lumina illa significans. Ter quoque mẽtionem facit de aqua, in cauerna, in nocte, in die sicut enim lumen & facit & demõstrat omnia, sic aqua lauat omnia atque repræsentat. per primũ quidem significat mores, per secundum verò contemplationẽ. Et vtrũque tribus gradibus peragit. Nempe per mortalẽ ter lauat & purgat, primo quidem amputando secundos motus per virtutes ciuiles, deinde eosdem per virtutes purgatorias extirpando, tertio per virtutes animi iam purgati motus primos absolutissime moderãdo, vnde iam ad exemplares quæ in Deo sunt, virtutes perueniatur, præsertim per cõtemplationem. Cuius quidem tres sunt gradus, quos refert aqua ter nominata, quatenus ipse imagines repræsentãdo, refert intelligentiam. Diuina siquidem in tribus, vt ita dixerim, aquis repræsentari vidẽtur. Primo quidem licet cõfusius, in rationibus physicis; Secũdo distinctius in mathematicis: Tertio clarissime in metaphysicis penitus absolutis. Formas quidẽ physicas Plato omnino materiales appellat, quia & cõmuni & propria materia indigent, & absque illa cogitari nõ possunt. Mathematicas vero formas non adeò materiales, quia & propria non egent materia, sed aut communi tantum vt dimẽsiones, aut nulla, vt numeri atque hæc sine materia licet excogitare. Diuinas denique formas omnino immateriales existimat, resq. veras, quarũ imagines quidem sint mathematicæ formæ, vmbrę vero res naturales, mysterium vero hoc est Pythagoricũ. Cũ ergo animaduerteret Thaletem, Democritum, Anaxagorã, tam negligentes in rebus diuinis fuisse, quàm diligentes in naturalibus, Pherecydem cõtrà & Phythagoram Pythagoreosque omnes mathematicorũ principes, pariter summos extitisse theologos, moribusque diuinos, merito partim ratione, partim experientia cõclusit curiosum naturalium studium animã sæpissime à diuinis auertere. Quam & Salomon propterea occupationem pessimã iudicauit, & miseros qui nimium occuparentur in ea. Eosdem in Phædone Socrates detestatur, eos inquam qui naturaliũ effectuum causas, dũtaxat ad qualitates quasdam elementales curiosius referentes, in eiusmodi principio

cipio & fine quiescunt. neque summum vniuersi principium finemque perquirunt. Quamobrem Septimus hic liber vbi animam ad summū bonum solemque, id est Deum, ideasque diuinas quasi stellas conuenientibus perducit gradibus. nullam in ipso ascensu naturalis peritiæ efficit mentionem. Sed mathematicos quosdam gradus ad diuina commodius perducētes adducit in medium: inter quos duo sunt puri. Arithmetica enim circa puros versatur numeros, & geometria circa puras dimensiones. Tres vero gradus sunt mixti. Nā Musica numeris addit voces motusq; ad auditum præcipue pertinentes. Stereometria vero dimensionibus addit pondera. Astronomia numeris dimēsionibusq. cœlestes sphæras motusq. metitur. Vtitur autem Plato naturali peritia in descensu potius quàm ascensu. quemadmodum in Timæo & Philebo atq; Parmenide, & alibi sæpe docet. In descensu enim per diuinas naturaliū causas, naturalia vult principalia demonstrari. In ascensu verò per anxiam naturalium curā, tanquam à diuinis valde remotam, diuertere ab illis animā putat potius quàm cōuertere. Omnino autem & actiones omnes etiā si honestissimę videātur, nihili pēdit, nisi ad diuini boni imitationem consecutionemque conducant: & speculationes similiter omnes vel negligit, nisi ad diuinum bonū inueniendum conferant, vel etiam detestatur, si quo pacto nos inde diuertant. Proinde totum philosophiæ studiū esse vult à sensibilibus conuertere ad intelligibilia, ad ipsumque bonum, quod intelligibilium lumen est supremum, ascendere. Atq; quemadmodum se habet visus ad visibilium summum, id est solem, sic intellectum ad summū intelligibilium lumen, scilicet Deum se habere. Ergo sicut sol generat oculū, & generando vim videndi largitur, & genito actum videndi continue præstat: sic Deus & intellectum creat, creandoque intelligendi vim præbet, & creato continue actum intelligendi. Rursus quemadmodum circa oculum nihil opus est ab arte fieri, nisi purgare ipsum atque conuertere: ita circa intellectum duo duntaxat præstat philosophia, purgando scilicet ipsum tum à perturbationibus, tum à falsis opinionibus, atq; conuertendo per rationes exhortationesque à sensibilibus formis ad intellectuales nobis insitas formas, perque has ad formas intelligibiles, id est ideas. Rursus per ideas ad diuinam mentem, qua comprehenduntur ideæ, ab hac deniq; ad diuinum bonum, idearum principium atque lumen. Cum ergo dicit animam à lucerna ad lunam, à luna ad solē attolli, significat à formis naturalibus ad mathematicas, ab his ad diuinas deniq; eleuari, non docendo quidem: diuina enim, vt tradit in epistolis, doceri non possunt: sed purgando potius atque conuertendo. Nam his peractis, sicut sol qui est visibilium lumē, monstrat oculo visibilia, ita ipsum bonum quod intelligibilium lumen est, intelligenda intellectui patefacit. Sed de his in Theologia nostra latissimé. Itaque nemo mirari debet Platonē, doctrinali scribendi ordine vti rarius, purgatorio vero atque exhortatorio, id est conuersorio semper. Post hæc nota ex eorum numero quæ sentiuntur, illa potissimum intelligentiam excitare, quæ haud plane per sensum à suis oppositis discernuntur, ideoq. intelligentia indigent discernente. Item numeros non esse corporeos. Siquidem nihil aliud numerus est quàm vnitas repetita. Vnitas autem nō est corpus: non enim in partes diuiditur: quę si fingatur diuidi, non secatur, sed potius multiplicatur: multiplicatur inquā in seipsam, non in partes vllas: pars enim quælibet toto solet esse minor. Nulla verò vnitas vel maior, vel minor est vnitate. Atqui hæc ipsa vnitas numerusq; ad incorporeā nos essentiam erigunt. similiter quoq. figurę quarū ratio vera in mēte reperitur potius quā in corpore. Similiter astronomia ex ordine cœli motoris rationē indagare videtur. Eū Plato astronomū negat superna suspicere, qui ab ipso cœlo non prospexerit super cœlū, præsertim quia cœlestia cū integrū non impleant ordinem, nimirū à superiore quodā & integro ordine pendēt. Deridet & musicū nisi à cōsonantia vocis ad intellectualē se recipiat cōsonantiæ rationē. Denique dialecticam, id est metaphysicā siue theologiā omnibus facultatibus, anteponit, & ducentē omnes, & ad suum officium vtentē ministerio singularū. Officium verò eius esse, per totā ipsius quod dicitur ens progredi latitudinē, atque ad ipsum bonū totius entis causam se conferre, & in ipso entium ordine quid vnūquodq. sit definire, rationē cuiusq. essentiæ assignādo, quidue quamlibet sequatur essentiam demonstrare. Cæteras autem facultates præ huius nobilitate iudicat esse seruiles. Aut enim ad opiniones hominū declinát, vel ad generationes cōpositionesq. inferiorum, vel ad cultum eorum quæ gignuntur: aut saltem & si ad incorporea sese pro viribus erigunt, nihilominus circa illa quodammodo somniant. Quales esse inquit mathematicas disciplinas. Mox vero duo subiungit genera, essentiam scilicet, atque generationē. Ad illam quidem intelligentiā, ad hanc autem opinionem existimat pertinere. Rursus in intelligentia scientiam quidem dicit essentiam consequi ad dialecticum pertinentem, cognitionē verò sequi essentiam, & ad mathematicum attinere. In opinione similiter fidem imaginationemq. connumerat: & per illam quidem corpora percipi, per hanc verò imagines corporum atq. vmbras. Deinde concludit cæteras facultates absq. dialectica esse cæcas. Atque eas simul & dialecticam insuper vanas esse, nisi ipsam boni ideā perspicue nouerint perque ipsam in singulis sciāt à falsis vera bona discernere. Eum verò qui boni ignorauerit rationem, & in somnijs hic illusum turbari, & ad inferos descendentem illudi magis atque vexari. Subdit eum hominem esse claudum qui ad alterutrū, siue ad agendum, siue ad speculandum ineptus sit atque imperitus. Quapropter ad gubernandum eligit illos, qui ad vtrunque & apti natura sint, & disciplina sufficienter instructi. Interea nota mendacē quasi mancum & mutilatū à republi. excludēdum. Mendacem verò nominat, & qui dedita opera mētitur alijs, & qui per ignorantiā mentitur ipse sibi. Memēto & labores animi grauiores esse quàm corporis, ideoq. in iuuentute discendū, liberalesque disciplinas procul à seruitute docendas. Neque tamen dialecticam adolescentibus esse tradendam. Quod Philebus quoque nos docet. Nam vt Phædrus quoque distinguit, duo nobis omnium insunt duces, innata videlicet cupiditas voluptatū, & acquisita quædam per educationem opinio, dictans honesta & iusta nobis à legibus definita in omnibus esse seruanda. Duo verò hi duces sæpissime in contraria distrahunt. Quoniam verò disserendi facultas si tradatur adolescentibus, opinionem honesti debilitat, vnde euadunt intēperātes, imò & superbi & impij, vt in Philebo quoque & Legibus legitur, idcirco ante trigesimū ætatis annum in mathematicis erudiendi sunt, atq; in publicis negotijs per interualla pariter exercendi. Cum vero ad trigesimū peruenerint, ad dialecticam admittendi, ita tamē, vt rursus per interualla reuocentur ad publicas actiones. Tu vero disserendi industriam à forma quidē sua Dialecticam nomina, ab exordio Logicam, à fine Metaphysicam atque Theologiā, Scito & ad eiusmodi dialecticæ finem, quasi diuinum homines in quinquagesimo ætatis anno vocari, propterea quòd ad diuinorum intuitum purgata mente opus est atque serena. Interea hic animaduerte, quod & hic & in Theologia sæpius vsurpamus, à Platone notari tria quædā, radium scilicet, lumenq. & lucem. Radium quidē esse singulis mentibus sicut & oculis propriū & naturaliter insitum. Lumen verò cunctis oculis esse cōmune. Lucem denique diuinam præesse lumini mentium omniū communi, quemadmodū lux in sole præest lumini oculorū æque communi. Concludit ciuem postquam boni ipsius lucem & per radium inde sibi naturaliter insitū, & per lumen eiusdē rursus infusum fuerit contēplatus, oportere ciuitatē ad boni ipsius exemplar pro viribus gubernare.

OST HAEC Naturā, inquam, nostram, quod ad eruditionē & ruditatem attinet, tali quadā imagine tibi fingito. Finge animo subterraneum, specus instar, domiciliū, cuius ingressus longissimus versus lumen in antrū totum pateat. In eo homines nutritos à pueritia ceruicē & crura ita deuinctos, vt & immobiles permanere cogantur, & ad anteriora solùm prospicere, capita verò vinculis astricta circumagere nequeant. Post tergum autem supernè ac procul ignis fax suspensa sit, interque ignem & vinctos homines via superior paulo, secus quàm paries sit constructus exiguus, sicut plerunque præstigiatoribus septa quædam, super quibus sua miranda demōstrant, coram spectantibus opponuntur. Esto inquit. Cogita rursus homines intra parietem ferentes vasa varia, supra parietem eminentia, statuasq; hominum & aliorum animalium lapideas & ligneas imagines, modisq; varijs fabricatas. Atque, vt cōsentaneum est, qui hæc circunferūt, partim sileant, partim loquantur. Quā portentosa hæc figmēta sunt quàmq; mirabiles captiui? At similes isti nobis sunt. Nam primū quidē putas istos aliud quicquā vel suiipsorum, vel proximorū hominū videre præter vmbras quæ ab igne in aduersam speluncæ partem cadunt?

Nihil aliud, quando nunquam in vita mouere

capita

capita potuerunt. Quid autem eorũ quæ circunferuntur, nónne vmbras duntaxat? Nempe. Si ergo inuicẽ loqui liceret, nóne vmbras rerũ nominibus appellandas esse putare eos credamus? Necesse est.

Quòd si echo ex aduersa parte carceris resonaret, quoties prætereuntiũ aliquis loqueretur, putásne ipsos aliũ quẽquam, quàm transeuntiũ vmbras loqui existimaturos? Nó per Iouẽ. Omnino igitur isti nihil verũ esse nisi fabricatarũ rerũ vmbras arbitrarentur. Ita prorsus necesse est. Contrà verò nunc animaduerte qualis foret eorũ à vinculis solutio ignorantiæq; curatio. Nempe si quis eorum solueretur, cogereturq; repente surgere, collũ vertere, ambulare, lumẽ ipsum aspicere, doleret protinus, nec propter splẽdorẽ intueri posset illa, quorũ vmbras antè cernebat. Huic si quis nugas hactenus spectauisse dicat, nunc autẽ rebus veris esse propinquiorẽ veriusq; inspicere, ac prætereuntium quẽque monstrans, quid sit quæsiuerit, nónne vacillaturum putas, arbitraturumq; veriora esse, quę antè cernebat, quàm quæ nunc ostenduntur? Multum.

Et si coëgerit eũ lumen aspicere, nónne dolore oculorum affectum iri putas? oculosq; ad ea quæ facilè prius viderat, retorquere, certiora ea existimãtem, quàm quę subito tum offerebanť? Ita nimirũ.

Si verò quis eundem per aspera atque ardua sursum traheret violẽter, neq; permitteret quicquam aspicere antequã ad solis lumen extraxisset, nónne dolere ipsum & ægrèferre dũ raptaretur, existimas? & cũ ad lumẽ euectus fuerit, oculos splendore suffusum hærere, nihilq; ex his posse conspicere, quæ vera nunc ab hominibus existimantur? Nihil certè subito. Consuetudine igitur primum opus, si supera inspecturus sit. Vmbrasque primũ facilius intuebitur, post hæc in aquis hominũ cæterorumq; imagines. Ipsa verò deinde quæ in cœlo sunt, & ipsum cœlum nocte facilius contemplabitur, dum astrorũ & lunæ lumẽ spectabit, quàm si solẽ ipsum die solisq; fulgorem intueatur. Proculdubio. Atque ita demum solẽ ipsum suspiciet, neq; iam in aquis & aliena in regione simulacra ipsis spectabit, sed ipsum secundũ seipsum in sede propria speculabitur, & qualis sit cognoscere poterit. Necesse est.

Animaduertet tandẽ ipsum esse, qui tempora & annos tẽperat, qui omnia regit, quæ sub cœlo sunt, qui omniũ quæ antè ab ipsis visa sunt, modo quodam est autor. Certũ est huc illum hisce gradibus ascensurum. Quid si habitationẽ pristinã memoria repetat, & illorũ hominum sapiẽtiam atq; vincula? an nó censes eum beatu se loci mutatione existimaturum, illos autem miseraturum? Et maximè quidem. Præterea si qui honores ibi inuicem exhibebantur & laudes, dabãturq; præmia illi, qui trãseuntia quęlibet acutè cerneret, recordareturq; maximè, quæ ex illis priora, quę posteriora, quæ pariter progredi soleant, atq; ex his futura optimè præsagiret, hæcne desideraturum putas? beatosq; illos qui apud eos honoranť & dominanť existimaturũ? vel quod ait Homerus malle, in alieno scilicet rure serui alicuius extorris mancipiũ effici, & quidlibet perpeti potius quã opinionibus istis illudi, & in ea miseria versari. Arbitror eũ quæcunq; alia potius quã vitã eiusmodi electurũ. Tũ & hoc cõsidera, inquã, si hic rursus descẽdat, & sedẽ quã antea nanciscať, nóne cũ repẽte à sole discesserit, tenebris offundetur? Vehementer. At si vmbras illas discernere oporteat, deq; ipsis disceptare cũ illis qui ꝑpetuis vinculis pressi sunt, proferẽdaq; sentẽtia sit eo ipso in tẽpore, quo oculi ipsius hallucinãtur, antequàm acies expurgetur, quod quidẽ nõ breui fiet, an non risum cõcitabit? eiq; ab omnib[9] dedecori dabitur, quòd postquã sursum ascendit, corruptis reuersus est oculis? diceturq; nunquã ad supera cõtendendũ esse, & eũ qui soluere tẽtet, & sursum ducere si dep̨rehendať, protinus occidendũ? Occidendũ certè, inquit. Tota hæc imago, ò amice Glauco, referenda est ad illa, quæ suprà dicta sunt. Carcer quidẽ is ad eã quæ cerniť oculis, mũdi machinã: fax verò ignis in specu, ad solis potentiã: postremò si ascensum ad supera eorumq; cõspectum, ritè ad eũ qui ad intelligibilẽ regionem tendit, ascensum retuleris, vt ego quidẽ spero nó aberrabis, postquã sententiã meam audire desideras. Deus autẽ nouit an vera sit. Quæ igitur mihi apparẽt, huc tendunt. Nempe arbitror in ordine ipso intelligibili, boni ipsius ideã supremam existere, vixq; videri: si autẽ visa fuerit, asserẽdum eam omnibus omniũ quæ recta & bona sunt causam esse, cùm ipsa in loco visibili lumen creauerit, & luminis autorem: in ipso verò intelligibili regnet ipsa, veritatemq; & mentẽ protulerit. Quam nosse necesse sit omnem quicũq; sana mente quicquam vel priuatim, vel publicè est acturus. Ita & ipse cogito vtcunq; possum. Age & hoc considera: neq; mireris, quòd hi qui huc descendũt nolint humana tractare, sed ipsorum mentis acies semper ad supera dirigať. Probabile quippe id est, si quidem superiorem imaginem sequitur. Probabile sanè.

Quid autem hoc? Mirandum putas, si quis à diuinis spectaculis ad humana hæc mala prolapsus ineptior sit ad agendum, rideaturq;, præsertim si antè quàm præsentibus tenebris assuescat, dũ adhuc caligat, cogatur, vel in iudicijs, vel alibi de iusti vmbris, aut statuis illis, quarum vmbræ hæ sunt, certare, deq; eorum qui iustitiam ipsam nunquam viderunt persuasione iudicijsq; differere? Nullo modo mirandum. Verùm si mentẽ quis habuerit, recordabitur quòd duobus modis, & duabus ex causis turbari oculi consueuerunt: & cùm ex lumine ad vmbram descendimus, & cùm ex tenebris in lucem prodimus: eodemq; modo affici animum arbitrabitur, quoties turbatum viderit, & ad aliquid cernendum hebetiorem. Ideoq; haud temere in risum prorumpet, sed diligẽter inquiret, vtrùm à lucidiori vita descendens, nouis tenebris obruatur: vel ab insipiẽtia plurima ad fulgidũ spectaculum surgẽs, sub corusco nimiũ splẽdore deficiat. Et huius quidem affectũ probabit, vitamq; eius beatã fore censebit: illius miserebitur: aut si fortè eam vitã ridere volet, haud tam ineptè hunc ridebit, quã eum qui à lumine superno deciderit. Consentaneũ. Hæc igitur si vera sunt, ita de his cogitandum est, eruditionem nõ esse talem qualem aliqui prædicant: pollicentur enim animo scientię prorsus experti se sciẽtiam tradituros, quasi oculis cæcis visum. Profitentur certè. Præsens autem ratio nobis innuit, primùm vim quæ est in animo cuiuscunq;, deinde instrumentum, quo rem discere quisq; potest. perinde ac si oculũ impossibile esset aliter quàm vnà cũ toto corpore ad clarũ obiectũ ex obscuro conuertere: ita tota mente ab eo quod fit vsq; ad id quod ens dicitur circumagere oportere, vt quod clarissimum est possit speculando ferre. hoc autem ipsum bonum esse dicimus. Nempe. Ad hoc igitur ipsum eruditio competens, erit facultas quædam

animi

animi dirigendi. Quo modo? Vt ipsius oculus quã facilimè & efficacissimè cõuertatur. quę huic oculo aciem visumq; non dabit, sed eũ potius cũ visum quidem habeat, neq; tñ rectè cõuersus sit, neq; quò decet aspiciat, cõuertere omni machinatione contendet. Ita videtur. Cætera igitur quę virtutes animæ nuncupãtur, in hoc videntur virtutibus corporis similes. Nam cũ natura nõ insint, paulatim cõsuetudine & exercitatione cõparari vidẽtur. Sapientia verò maximè omniũ diuinior quædã virtus existit, quę vim quidẽ suam nunquã amittit, ab ipsa verò circũductione vtile & cõferens, ac inutile rursus noxiũq; euadit. An nondũ animaduertisti, quã acutè videt celeriterq; discernit illorũ animula, qui licet mali sint, tamen sapientes habentur, ea ad quæ conuersa est, tanquã aciem habeat nequaquam hebetẽ, sed prauitati seruire coacta sit? Atque idcirco quò acutius inspicit, eò plura peragit mala. Omnino quidẽ. Si ab hoc ingenio statim à pueritia amputẽtur quę sunt generationis affinia ceu plumbea pondera, quæ comestionibus & huiusmodi voluptatibus & libidinibus, atq; delicijs inhærẽtia mẽtis aciem ad inferiora detorquẽt, cõfestim expeditus eius intuitus, & ad ea quæ vera sunt conuersus, ipse scilicet idẽ & in eisdẽ hominibus tã acutè illa discernet, quã hæc quibus in præsentia est intẽtus.

Probabile est. Quid istud? Nõne probabile ac necessarium ex prædictis, neq; rudes homines & veritatis ignaros rẽpub. sufficiẽter administrare, neque eos qui semper in studijs literarũ versati sunt? Propterea quòd illi quidem finem sibi certũ non proposuerũt in vita, ad quẽ respiciẽtes oportet omnia agere quæcũq; agãt & priuatim & publicè. Hi autem haud sponte tractabunt ciuilia, existimantes se etiã hac in vita à negotijs humanis semotos, in beatorũ insulis habitare. Vera narras. Nostrum igitur qui cõdidimus ciuitatem, erit officiũ, optimas hominum naturas impellere ad eam quã suprà diximus maximam disciplinã, bonumq; cognoscendũ, adeo vt & sursum ascendant, & postquã ascẽderint ac satis inspexerint, ne ipsis quod nũc cõceditur, permittamus. Quid istud? Vt in eo videlicet studio permaneant, neq; velint rursus ad homines istos carcere clausos descẽdere, neq; laborum istorum honorũq; seu viliores seu pretiosiores fuerint participes esse. An ipsis iniuriam inferemus, cogemusq; eos deteriorẽ vitam subire, cùm frui meliore possint? Oblitus es, ô amice, hoc legislatori curæ nõ esse, vt vnũ quoddã genus in ciuitate in primis sit beatũ, sed vt tota ciuitas. Profectò ad hoc ciues ipsos persuasione & vi conciliat, facitq; vt mutuo sese adiuuent, cõmunemq; pro viribus vtilitatem colant. Nempe legislator ciuili cœtu homines cõgregat, nõ vt permittat vnumquẽq; quò lubet ferri, sed vt ipsis ad copulã ciuitatis vtaĩ. Vera loqueris. Id me fugerat. Considera itaq; Glauco, quẽadmodũ philosophos qui apud nos repeiiũtur, iniuria nulla afficiemus. Sed cùm cogemus eos aliorũ curam gerere, iure in hunc modum dicemus: quòd videlicet quicunque in alijs ciuitatibus philosophi reperiuntur, ob hanc causam merito administrãdæ Reip. labores refugiũt; quia in qualibet ciuitate ipsi per se nascunĩ, Rep. nõ curãte. Par autẽ est vt quod per se nascitur, cùm nulli pro alimentis acceptis sit obnoxium, nulli exhibeat nutrimẽti mercedẽ. Nos autẽ vos tam vobismet quàm reliquis ciuibus tanquã in apũ examine duces ac reges creauimus, melius perfectiusq; quã apũ reges eruditos, aptioresq; ad vtrãq; curã suscipiendã. Descẽdere ergo vicissim debetis singuli in aliorum hominum cœtum, & ad obscura inspicienda assuefieri. Nam cùm assuefacti fueritis, multo acutius illa cernetis quàm qui in eis quotidie obuersantur, & quælibet simulacra quæ & quorum sint agnoscetis, vt qui reuera noueritis, quæ honesta, iusta, bonáue sint. Atq; ita nobis vnà ac vobis ciuitas quasi vigilantibus rectẽq; sentientibus coletur, non tanquã somniãtibus, quẽadmodum nunc plurimæ habitãtur, ab his videlicet, qui de vmbris inter se decertãt, deq; principatu tanquã maximo bono cõtendunt. Veritas autem ita se habet. Ciuitas profectò in qua ciues ad expetẽdos magistratus minimè ambitiosi sunt, optimè & procul à seditionibus permanet: cõtrà verò, quę aliter affectos habet ciues. Sic est prorsus. An renuent monitus nostros alumni, cũ hæc audiuerint? nolẽtq; vicissim singuli ciuitatis administrationẽ suscipere, sed in cõtemplationis otio diutius cõmorari? Minimè. Nã iusta viris iustis præcipiemus. Sed omnino tanquã ad rem necessariã ad magistratum accedet eorum quisq;, contrà ac illi qui nunc in singulis ciuitatibus dominanĩ. Nẽpe sic res se habet, ô amice. Si vitam inueneris eorũ qui magistratibus præfuturi sunt, ipsis magistratibus meliorẽ, tunc primũ tibi optimè instituta ciuitas elucebit. In ea siquidẽ sola verè diuites dominabuntur: nõ auri dico, sed cuius oportet virũ beatum, diuitem esse, vitæ probę atq; prudentis. Si autem inopes, bonisq; proprijs vacui ad Rempublicã accesserint, bona illinc rapere cupiẽtes, ciuitas illa felix esse nõ poterit. Nam vbi de principatu cõtenditur, cùm proprium hoc sit & intestinũ bellũ, tum eos qui ita pugnant, tum reliquam ciuitatem perdit. Vera narras. Habes aliquos qui ciuiles honores spernãt, præter veros philosophos? Non per Iouem. At enim magistratus dãdi sunt hominibus imperij minimè cupidis: alioquin simultas inter æmulos orietur. Certè.

Quósnam igitur alios ad custodiã ciuitatis induces, præter eos qui optimè hæc intelligũt, per quæ ritè ciuitas colitur, habẽtq; & honores alios, & vitam ciuili præstantiorem? Nullos equidem alios.

Vis ergo nũc inquiramus, quo pacto tales in ciuitate viri euadãt? & qua ratione eos aliquis in lumẽ educat? quemadmodũ ab inferis ad deos ascendisse aliqui memorantur. Quidni velim? Hæc, vt videtur, non erit testæ reuolutio, sed animæ circunductio, à nocturno quodam die ad eius quod verè est contemplationẽ. Quem quidem ascensum veram philosophiam esse dicemus. Omnino. An nõ inuestigandum est, quę disciplina potissimum hanc habeat facultatem? Quidni? Quænam igitur erit, ô Glauco, disciplina, per quam animus ex his quæ fluunt, ad ea quæ verè sunt, reducatur? Nunc interim dum loquor cogito. Nõnne enim eos esse belli athletas diximus: sed necessariũ dum iuuenes sunt, tales esse? Diximus planè. Oportet ergo hanc præterea superiori addere disciplinã quam quærimus.

Quam potissimum? Quæ scilicet non inutilis sit bellicosis hominibus. Oportet sanè, si quidem est possibile. Gymnastica porrò & musica in superioribus à nobis sunt eruditi. Ita prorsus est actũ. Gymnastica quidam circa id quod augescit & deficit, versari videtur. Nam incrementũ corporis & decrementũ considerat. Apparet. Hęc ergo non erit ea quam quærimus disciplina. Non. An fortè genus

nus

nus illud musicæ, quod suprà narrauimus? At erat illa quidé, si tenens memoria, proportione quadam gymnasticæ correspódens, cósuetudine moribúsque custodes erudiens, præbensq; secundũ harmoniam, compositionem & concinnitatem quandam potius quàm scientiam, & secũdum rhythmũ modulationem numerosámq; decentiam. Quinetiam in oratione alia quædam generis eiusdem continet, tam quò ad fabulosos sermones, quàm quò ad veros. Cognitio verò talis cuiusdam boni, quale tu nunc inuestigas, in ea nulla prorsus existit. Diligenter admodũ me commonuisti. Nam reuera tale nihil habere comperta est. Cæterum, ô beate Glauco, quænã talis erit facultas? Etenim artes mechanicæ illiberalesque omnes esse quodammodo visæ sunt.

Quidni? At verò, quænam alia preterea restat doctrina à Musica, & gymnastica, artibusq; diuersa? Age itaq; si nihil ab his seorsũ accipere possumus, aliquid saltẽ ex iis quæ per omnia discurrunt, accipiamus. Quídnam? Commune scilicet illud quo omnes vtunt artes, cogitationes, atq; sciétiæ, quod cuique in primis necessariò est discendum. Quale istud? Leue hoc & puerile, cognoscere scilicet vnũ, duo, tria. quod summatim numerum & computationem voco. An nõ ita natura comparatum est, vt omnis ars atque scientia cogatur horum particeps fieri? Et maximè quidé. Nonne res bellica etiam?

Necessarium est omnino. Ridiculũ ducem Palamedes Agamemnonem fuisse passim in tragœdiis ostendit. An ignoras quòd se profitetur numeri inuentoré, asseritq; apud Troiam belli acies ordinasse, nauesq; & reliqua omnia numerasse, quasi horũ numerus antè fuisset incognitus, & Agamemnon, vt videt, neq; quot pedes haberet, agnouerit? siquidé erat cõputationis ignarus. Qualé itaq; tũc fuisse ducem existimas? Absurdum equidem, si vera hæc erant. Necessariam ergo numerorũ cognitionem militi esse dicemus, vt & numerare & cõputare valeat. Maximè omnium, si modò ad ordinandas acies omnino rudis esse nõ debet. Imò verò si homo futurus est. An tibi in hac disciplina quod mihi venit in mentem? Quid? Videtur natura ex eorũ numero esse, quæ ad intelligentiam homines eleuant, qualia nos pquirimus. Cumq; talis sit vt omnino menté ad essentiam attollere posit, nemo vt decet hac vti cognitione videtur. Qua ratione id ais? Conabor equidem sententiam tibi meam explicare. Animaduerte obsecro quemadmodũ meeum ipse genera rerũ ita distinguo, vt quædam ad intelligentiam ducant, qualia nos dicimus, quędam minimè: & quæ dicam confirma, vel nega, vt clarius dignoscamus, an hoc tale sit, quale vaticinor. Ostende iã.

Ecce ostendo, si modo res quæ sensus mouent, vides partim tales esse, vt ad considerandũ intelligentiam minimè prouocét, vtpote quę sufficiéter sunt à sensibus iudicatæ: partim tales vt prouocét, quasi sensus in eius nihil syncerè dijudicet. Quæ procul admodũ prospiciuntur dicis, & quæ quodãmodo adumbrata sunt. Haud satis quænam dixerim conieciisti. Quænam igitur? Ea porrò inquã mentem minimè prouocant, quæcunq; in cõtrarium simul sensum non incidunt. Quę verò incidunt in cõtrarium, prouocãt, postquã sensus nõ hoc magis quã contrariũ monstrat, siue eminus seu cominus intueatur. Sic aũt quod dico, magis tibi patebit. hos vtiq; tres esse digitos dicimus, pollicé, indicem, ac mediũ. Planè. Ita me loqui existimato, quasi proxime videantur. Atq; id in ipsis considera. Quid?

Digitus quidem esse similiter quisq; eorum apparet, atq; ad hoc nihil interest, siue medius offeratur, siue postremus, albus seu niger, crassus aut tenuis, & quicquid generis eiusdem. In omnibus siquidem huiuscemodi non cogitur animus intelligentiã ad disceptãdum prouocare, quid è multis sit digitus. Neque enim aspectus ipse simul significauit digitũ aliud esse quàm digitum. Non certè. Meritò igitur quod tale est, mentem nec mouebit, nec excitabit. Meritò. Ipsorum verò magnitudinem & paruitaté nũquid aspectus satis cernit? nihilq; ad eum refert, siue in medio quædam illorum iaceant, siue in extremis? Eodéq; modo crassum, tenue, vel mollitié & duritié tactus ipse? Atqui & alij sensus nũquid non imperfectè talia quædam declarant? Vel sic agit eorũ quisque? Nam primùm quidem sensus qui ad durũ attinet, cogitur & ad molle pertingere, animoq; ita renũtiat, quasi idem & molle & durum esse senserit. Ita certè. An nõ necessarium est in rebus huiusmodi animũ dubitare, quid significet duri hic sensus, si quidé idem molle insuper asserit? Item sensus ipsius grauis & leuis, quid graue & leue, si leue graue esse, & graue leue significat?

Absurdè profectò hæ ad animum interpretationes deueniunt, & consideratione indigent. Meritò igitur in his rebus primo quidé animus nititur rationem & intelligentiam prouocans considerare, nunquid vnum, aut duo sint singula quæ nuntiantur. Cur non? Nonne si duo apparent, alterum & vnum apparet vtrunq;? Ita. Si ergo vnum vtrunque, ambo autem duo, separata duo intelliget animus. Nam si indistincta perceperit, non duo, sed vnum intelliget. Rectè. Magnum quidem & paruum, aspectum videre dicimus, non discretum aliquid, sed confusum. an non? Planè. Propter huius autem declarationem, magnum rursus & paruum intelligẽtia cogitur intueri, non cõfusa, sed distincta potius cõtrà ac sensus. Vera loqueris. Hinc ad sciscitandum protinus incitamur, quid magnũ sit, quid paruum. Maximè verò. Atque ita aliud quidem intelligibile, visibile aliud nũcupauimus. Scitè admodũ. Hæc sunt quæ nuper disserere aggressus sum, quòd videlicet quædam animum ad intelligentiam erigunt, quædam minimè, quódue ea erigunt, quæ in sensus vnà cum suis contrariis incidunt: quę verò non ita, menté non suscitant. Intelligo iam, atque ita mihi videtur. Quid verò numerus & vnum? Vtro in genere tibi esse videntur?

Haud intelligo. At ex suprà dictis animaduerte. si enim sufficienter ipsum per seipsum inspicitur, aut alio quopiam sensu vnum comprehenditur, haudquaquam ad essentiam menté deducit, quemadmodum de digito diximus. sin autẽ aliquid semper contrarium illi simul suboritur, adeo vt nihil magis vnum quàm contrarium videatur, disceptatoris ac iudicis iam indiget, cogiturq; in ea animus dubitare atq; perquirere, & moués in seipso intelligentiã, sciscitari quidnam vnum ipsum est. Atq; hoc pacto vnius disciplina & cognitio ex eorũ numero erit, quæ attollunt animum, conuertuntq; ad eius quod verè est, contemplationem. At enim tale nonnihil habet vnius inspectio. Simul nanque ipsum vt vnum cernimus, & vt multitudinem infinitam. Si vnum id patitur, idem omnis numerus patietur. Absq; dubio. Enimuero computandi & numerandi scientia omnis circa numerum. Maximè.

mè. Hæc autem ad veritatē conferre videntur. Mirum in modum. Hæc itaq; disciplina ex earum genere erit quas quærimus, militi quidē cognitu maximè necessaria ad acies ordinādas, philosopho autem vt è fluctibus generationis emergat, essentiāq; attingat, sine qua disciplina cōputare ratiocinariq; non poterunt. Est ita. Custos autē noster & miles est & philosophus. Nempe. Cōueniens vtiq; institutio erit, ò Glauco, psuadere illis qui maximis ciuitatis muneribus functuri sunt, vt se ad cōputādi scientiā conferāt, neq; leuiter eā attingant, sed persequantur quoad ipsa mēte ad numerorū naturam contemplandā perueniāt, non vendendi emendiq; gratia, tanquam mercatores vel caupones: sed vt ad bellū instructi sint, facileq; animū à generatione ad veritatē essentiamq; cōuertant. Præclarè loqueris. Atqui his ita de ratiocinādi disciplina dictis, equidem mecū ipse cogito quā numerorū cognitio decora sit vtilisq; nobis passim ad id quod volumus, siquis eam cognoscēdi, nō cauponādi gratia sequitur. Qua ratione? Hoc ipsum inquā, quod modò diximus, quòd videlicet vehemēter sublevat animū deq; ipsis numeris disserere cogit, nullo modo admittentem siquis disputādo pro numeris corpora quę & vidētur & attrectant, induxerit. Nosti enim queādmodū qui in his periti sunt, quoties aliquis ipsum vnū verbis diuidere nititur, subrident protinus, neq; hoc tolerāt: Verùm si tu secas, ipsi multiplicant, cauentes nequādo ipsum vnū non vnum appareat, sed particulæ plurimæ. Vera loqueris.

Quid igitur existimas, ò Glauco, siqs eos ita percontetur, ò mirifici viri, quibus de numeris disputatis, qbus vnū tale inest, quale vos traditis, æquale scilicet vnūquodq; est, & omne penitus omni, neque minimo quouis discrepans, partē tamē nullam continēs in seipso? quid inquam eos ad hæc, existimas responsuros? Reor equidem responsuros illos, de ipsis se numeris loqui, qui cogitari dūtaxat possunt, aliter autē attrectari nequaquam. Cernis igitur, ò amice, hanc reuera peritiam huius disciplinæ nobis necessariam esse? quandoquidem vt apparet animum ad hoc inducit, vt ipsa intelligentia vtatur ad veritatem ipsam percipiendam. Vehementer id efficit. Quid aūt? an & hoc aduertisti, quòd homines natura arithmetici ad omnes doctrinas, vt ita dixerim, acuti vidētur? Quinetiā siqui ingenio tardiores huic se studio dederint, si nullā vtilitatē aliā susceperint, tamē hoc assequūtur, vt acutiores quā antea sint. Sic est. Sed enim haud facilè multa reperies, vt existimo, quæ maiori cū difficultate quàm ista discantur. Non profectò. Propter omnes quas adduximus rationes, haudquaquā negligenda hæc sunt, sed in his præcipuè erudiēdi qui optimis sunt ingenijs. Assentior equidem. Hoc itaq; nobis ita positum sit: post hoc quod huic proximum est, consideremus nunquid nobis conducat. Quid istud? num Geometriam dicis? Hanc ipsam. Quatenus enim ad bellicā rem cōfert, eatenus certè nobis cōuenit. Nam ad castra ponēda, regionem occupandam, colligendas turmas, vel etiā spargendas, & ad omnē digerendi exercitus rationem tum in ipsa dimicatione tū in itinere vti solent, permultū interest Geometricúsne aliquis sit, an non. Ad hæc vtique exigua quædam Geometriæ Arithmeticęq; particula sufficit. Inquirendum est autem, vtrùm diuturnius studium vberiorque perceptio conferat ad ideam boni facilè dignoscendam. conferūt verò ad hoc omnia, quæ animum illuc conuertunt, vbi est essentiæ beatissimum, quod ipsi est penitus cognoscendum. Rectè. Ergo si essentiā intueri Geometriæ studium cogit, conuenit quidem: sin autem generationem, non conuenit. Ita dicimus. Profectò nobis hoc non negabunt quicunque vel paululum quid Geometriæ gustarunt, quin hæc scientia contrà omnino se habeat quàm de ea loquantur, qui in ipsa versantur. Quónam pacto? Quippe ridiculè admodum & quasi coacti sæpe loquuntur. Nam velut operatores quidam operisq; gratia verba faciunt, dū & quadrare aiunt, & producere, atq; addere, cæteraq; similiter. Doctrina verò hæc omnis cognitionis gratia quæritur. Sic est omnino. An non id quoq; nobis est concedendū? Quid? Quod quæritur cognoscendi illius gratia quod semper est, non eius quod & oritur quandoque, & interit.

Concedendum planè: nam Geometria eius quod est semper, cognitio est. Attollet igitur, ò generose vir, ad veritatem animum, atque ita ad philosophandum præparabit cogitationem, vt ad supera conuertamus, quæ nunc contrà quàm decet, ad inferiora deijcimus. Quàm maximè fieri potest. Quàm maximè igitur præcipiendum est, vt qui præclarissimā hanc habitant ciuitatē, nullo modo Geometriam spernant: nam & quæ præter ipsius propositum quodammodo esse videtur, haud exigua sunt. Qualia? Quæ tu circa rem bellicā commemorabas. Scimus quinetiam ad disciplinas omnes facilius perdiscendas interesse omnino, attigeritne Geometriam aliquis, an non. Prorsus.

Hanc ergo doctrinā secundo loco discendam iuuenibus proponamus. An tertio in loco ponemus Astronomiam? Quid censes? Ponendā equidem. nā opportunitates mensium, & amorū sentire non minus rei militari quā agriculturæ nauigationiq; conuenit. Quàm mihi gratus es. Nempe vereri videris, ne multi te putent inutiles disciplinas inducere. Est autem non leue istud, sed difficile admodum persuadere, quòd ex huiusmodi disciplinis instrumētum quoddam cuiusque animi expurgatur reuiuiscitq;, quod antè ex alijs studijs infectum occæcatumq; fuerat, cùm potius id seruandum sit, quàm oculorum corporis decem millia. Solo enim hoc inspicitur veritas. Eis ergo qui idem hoc sentiunt, mirum in modum bene loqui videberis. Qui autem id nunquā excogitarunt, meritò nihil te dicere arbitrabuntur. aliam enim ab ipsis vtilitatem æstimatione dignam non cernūt. Hic ergo tu videris vtris cum potissimum disseras. An fortè cū neutris, verùm tui gratia maximè verba facis, neq; tamen vlla detineris inuidia, siquis aliquam ex his vtilitatem capiat. Hoc potius eligo, mei scilicet gratia in primis interrogando & respondendo disserere. Age igitur inquam, retrogredere: nam nunc haud rectè quod Geometriā sequitur accepimus.

Quare? Quia post planum, statim solidum illud quod circūfertur accepimus antequam ipsum per seipsum comprehenderemus. Decet autem statim post augmentum secundum tertium capere: est autem hoc circa cuborum augmentum, atque id quod profunditatis est particeps. Est certè. Sed hæc, ò Socrates, nondum reperta videntur. Huius duæ sunt causæ, quia videlicet nulla in ciuitate hęc honorantur: & cùm inuentu difficilia sint, haud ardenter quæruntur, & qui ista perquirunt, duce indigent, sine quo minimè reperirent. Quem esse

primò difficile est: deinde etiam si sit, vt nunc se res habet qui hæc indagant, fastu elati nequaquam parerent. Si autem ciuitas tota huic operi præsideat, honorificè deducens, & isti obtemperabunt quidem, & hæc assiduè summaq; contentione discussa clariora erunt. Quippe etiam nunc quanquam & vulgus hęc contemnat & * contaminet. & qui hæc perscrutantur, qua ratione vtilia sint ignorant, tamen vi gratiæ cuiusdam valent. Neq; mirum si hæc ita apparuerint. Nempe quod gratum est, id præcipuum. sed mihi apertius quæ nũc dicebas explana. Studium quod circa planum versatur, Geometriam vocabas. Equidem. Post Geometriam continuò Astronomiã ponebas. Sed paulo pòst retro retulisti pedem. Enimuerò quo magis propero, eo peruenio seriùs. Nam cũ mox illi succederet facultas illa quæ de augmento in profundum agit, quia ridicula eius habetur inuestigatio, eam transgressus post Geometriam, Astronomiã protinus attigi, quæ in profundi ipsius agitatione cõsistit. Probè loqueris. Ergo quarto in loco ponamus Astronomiam, tanquam adsit ea facultas quæ nunc fuerat prætermissa, si modò in ciuitate suscipiatur. Sic decet. Atq; eam Astronomiæ laudationẽ, ô Socrates, in qua tu me interpellasti, quasi importunis ipsam extollerẽ, nunc quia mecũ sentis, prosequor. Nã cuiq; patere existimo hanc animi oculos ad superiora dirigere, & hinc illuc ipsum ꝑducere. Fortè hoc omnibus præterquã mihi perspicuũ. Quoniam mihi quidẽ non ita videtur. At quónam modo? Vt nunc quidem eam tractant, qui philosophię ipsam iungunt, ad inferiora deijcere animi oculos mihi videntur. Qua ratione id ais? Nõ ingenerosè mihi videris tecũ ipse supernorũ intelligentiã definire. Constat enim quòd siquis laquearia varijs coloribus depicta suspiciens quicquam perceperit, eũ non oculis intueri, sed intelligere arbitraberis. Ac fortè rectè sentis, ego autem ineptè. Reor equidem nullam aliam disciplinam ad supernam inspectionem animũ excitare, nisi eam quæ circa essentiam & id quod videri non potest versatur. Quòd si quis sursum inhians aut conuersus deorsum, sensibile aliquid percipere studet, discere ipsum nequaquã assero. scientiã enim adipisci hũc nego, & eius animũ non sursum, sed deorsum aspicere censeo, etiã si resupinus in terræ littore vel maris æquore iacens, quicquam perceperit. Haud iniuria me corripuisti. Verùm quæ ratio discendæ Astronomiæ præter eam quam isti sequuntur, si eius nobis cognitio sit ad ea quæ dicimus profutura? Hæc vtique. Existimandũ est has quæ in cœlo sunt varietates, quãdoquidẽ in loco visibili sunt, si cum cæteris eiusmodi cõparent, optime integerrimeq; dispositas: sin autem cũ veris, longè deficere. Veras inquam varietates & motiones, quibus, ipsa quæ verè est velocitas, & ipsa q̃ verè est tarditas in verò numero, verisque figuris omnibus & inuicẽ feruntur, & quæ insunt ferũt. Quæ quidẽ omnia ratione & cogitatione cõpræhẽdi possunt, visu verò nequaquã: idne existimas? Idẽ prorsus. Nonne igitur cœlestiũ varietate vtendum est velut exemplo quoddã ad supernarum rerum cõtemplationem? perinde ac si quis videat figuras à Dædalo, vel alio artifice vel pictore egregie compositas & elaboratas. Nempe si esset is qui eas videt Geometriæ peritus, artificium ipsum laudaret, ridiculũ tamen esse censeret, si quis attentius talia consideraret, tanquam in ipsis veritatem æqualium, vel duplorum, vel alicuius proportionis alterius reperturus. Cur non absurdum id videatur? Idem quoq; facturum putare debemus verum Astronomum, quando motus syderum intuebitur: arbitraturum scilicet quoad in operibus huiusmodi possibile est, quã pulcherrimè ab ipso cœli conditore & cœlum ipsum & quæ in eo sunt, fabricata: absurdum tamen existimaturũ, si quis noctis ad diem comparationẽ, horumq; ad mensem, mensisq; ad annum, & aliorum astrorum inuicem & ad ista, semper similiter fieri censeat, neq; vnquã quoquo modo mutare tenorẽ, cùm & corpus habeant & videãtur, quæratq; in his omni studio veritatem. Mihi certè in præsentia te audienti idem videtur. Itaq; propositionibus vtemur vt in Geometria, ita & in ipsa Astronomia: & quæ in cœlo sunt, dimittemus, si modò ita percepturi sumus Astronomiam, vt quod in nobis sapientiæ compos natura existit, vtile ex inutili efficiatur. Quantò amplius laborum imponis astronomo, quàm hodie impenditur vulgo? Arbitror autem & alia nos præcipere eodem modo debere, siqua ex nobis tanquam legum conditoribus sit vtilitas prouentura.

At quam nunc ex cõuenientibus disciplinis commemorabis? Nullam ad præsens habeo, quã commemorem, inquit. Attamen non vnam tantùm, inquam ego, sed plus species motus nobis præbet. Omnes quidem depromere, qui sapiens est, poterit. Quæ verò mihi occurrũt, duæ sunt. Quales? Vna quidem Astronomiæ consimilis & æquipollens.

Qualis inquam? Quemadmodum ad Astronomiam oculi, sic ad harmonicum motum videntur aures fabricatæ. Vnde & has inuicem esse germanas scientias, & Pythagorei putant, & nos, ô Glauco, assentimur. Vel quidnam agemus, inquam ego?

Ita prorsus, inquit. Nónne quia grande hoc opus est, eos percontabimur, quo pacto de ipsis loquuntur, & nunquid aliud præter ista, non autem ad hæc omnia nostrũ illud seruabimus? Quid? Ne quando dent operã, vt nostros alumnos quicquam ex his minus perfectum doceant, quòd non illuc tendat semper quò proficisci omnia debent, quemadmodum paulo antè de Astronomia narrauimus. An ignoras quòd circa harmoniam tale aliquid agunt? Nam dum cõcentus & tonos qui percipiuntur auribus, metiuntur & comparant, irrito labore quemadmodum Astronomi tempus conterunt. Per deos ridiculè admodum isti crebrius voces frequentant ingeminantq;, & aureos propius admouent, velut è viciniore loco vocem ipsam venaturi. Atque eorum alij dicunt in medio adhuc sonitum aliquem se audire, minimumque esse interuallum hoc, quo metiri quis debeat: alij verò ambigunt, quasi sonus iam similis audiatur. & vtrique aures menti præponunt. Tu verò, inquam ego, vtiles ne eos musicos vocas, qui chordas & torquent, vexant, & clauiculis (tum intendendo, tum remittendo) violenter extendunt. Sed ne longius similitudo in pulsatione quæ plectro fit, & illa iactantia peruſtaciaque chordarum accusanda proueharur, imagini huic finem imponam? alioque nõ hos, sed illos potius, vt de harmonia dicant, rogandos. Nam idem faciunt quod & illi qui in Astronomia versantur. Nempe numeros eos sectantur qui in concentibus ad aures pertinentibus insunt. Sed ad inuestigandum inde non transeunt, qui consonantes numeri sint, qui non, & quam ob causam vtriq; sint

* Ficinus legisse videtur λωβώμενα.

sint tales. Rem egregiam narras. Adde & vtilem ad boni ipsius pulchrique indaginem, quæ si aliter quæratur, fit prorsus inutilis. Probabile istud quidem. Arbitror autem supradictorum omnium tractationem, si mutuam ipsorum communionem cognationemq; attigerit, inuestigaueritq; qua secum ista inuicē ratione cohærent, ad ea quę expetimus conducturam, neq; frustra in his homines, sed vtiliter admodū versaturos: inutiliter autem, si aliter actū fuerit. Atqui & ego ita vaticinor, sed magnum est quod iubes, ô Socrates. Quid? initium, inquis, an aliud quiddam? An ignoramus hæc omnia ipsius legis, quam discere decet, initium esse? nondum enim dialectici de his rebus disserere tibi posse videntur. Non per Iouem, nisi perpauci quidam omnium quos vnquā cognouerim. At enim nisi quis, inquam, & accipere posit & reddere rationem, nunquam sciet quicquam eorum quæ esse dicimus cognoscenda. Nunquam prorsus. Nónne hęc iam lex est, ô Glauco, inquam, quæ per disserendi artē ostenditur, quā rursus intelligibilis cum sit, ea vis imitatur aspectus, quā suprà diximus, ad ipsa iam animalia sese cōuertere, & ad stellas, & ad ipsum denique solem? Haud secus cùm quis ad disserendū se confert absque sensibus omnibus, ratione duntaxat ad ipsum quod est, quodlibet nititur: qui si nō destiterit prius, quā ipsum quod est bonū, intelligentia ipsa perceperit, tunc demum ad finem intelligibilis ipsius ita peruenit, vt ille alter ad visibilis finem ascendit. Omnino sic accidit. Nónne dialecticam hanc progreßionem vocas? Quid prohibet? Atqui quemadmodum solutio illa à vinculis, conuersioq; ab vmbris ad simulacra ac lumen, & ex antro ad solis lumen exitus, ibiq; animalium & plantarum inspectio, solisque & siderū in aqua propter imbecillitatem oculorum intuitus, ipsum quod in corporibus est clarißimum ad id conuertunt, quod est in corporali & visibili regione omniū fulgentißimū: Ita omniū supradictarum artium studiū deducit animū per vmbras non simulacrorū, sed eorum potius quæ verè sunt: diiudicareque eas facit, ad aliud quoddam lumē tanquā ad solem, habetque vim quandam extollendi id quod est in animo præstantißimū, ad contemplationem eius quod in ordine rerum est optimum. Equidem sic accipio: quanquam mihi talia hęc esse videntur, vt neque facilè admitti posint, neque facilè reijci. Veruntamen cùm non in præsentia solùm audienda, sed deinceps sæpius repetēda sint, his ita positis, vt nunc traditum est; ad ipsam iam legem deueniamus, atq; ita eam percurramus, vt procœmium iam transegimus. Quare dic amabo, quis potētiæ disserendi modus, & quas in species distribuitur, & quę viæ sint, hæ nanque sunt, vt videtur, quæ illuc perducunt quò quisquis peruenerit, illic demum tanquam in itineris termino requiescet. Nondum, ô amice Glauco, assequi poteris. Profectò quantum in me est, nihil tibi deerit studij, quo voti compos efficiaris. Neque imaginē amplius eius quo de agimus, sed rem ipsam verā qualis mihi videtur; aspicies. Vtrùm autem reuera talis sit, néne, haudquaquam affirmare decet. Sed illud duntaxat asseuerādum, quod tale aliquid est cognoscendum. nónne?

Nihil prohibet. Quinetiam & istud, quòd sola disserendi facultas homini in his quæ diximus, erudito id ostendet. Aliter verò cognosci penitus impoßibile. Hoc quoq; asseuerandum. Nemo autem aduersabitur nobis dicentibus, quòd disserendi facultas duntaxat conatur ordine certo circa vnumquodq; quid ipsum sit inuenire. Siquidē cæterę artes, aut opiniones hominū cupiditatesq; respiciūt, vel ad generationes & cōpositiones, vel ad culturā eorum quæ generantur & componuntur. Reliquæ verò quas diximus, verarum rerum quoquo modo participes esse, Geometria scilicet, eiusq; comites, circa ipsam essentiā quodammodo somniant, syncerè autem quicquā ab illis cernere impoßibile est tantisper dum suppositionibus vtantur, easq; ratas & immobiles adeò seruāt, vt illarum rationem reddere nequeant. Nam vbi principium quidē ponitur id quod est ignotum, finis autem & media ex ignoto tracta, inuicem connectuntur: collectā inde assertionem quónam pacto scientiam vocemus?

Nullo. Dialectica verò sola sublatis suppositionibus omnibus, ad ipsum principium vt compertum habeat, pergit, ac reuera animi oculū cœno barbarico obrutū, paulatim sursum trahit, ac ducit, tanquam adiutricibus ac ministris quibusdam vtens his artibus quas narrauimus. Eas porrò nos sæpe scientias propter consuetudinē nominauimus. Indigent autem alio nomine clariore quidem quàm sit opinio, obscuriore verò quàm scientia. Cogitationem certè nos in superioribus earum notionem cognominauimus. Neq; tamē est de nomine controuersia inter eos quibus de rebus tantis, quantis nobis ad pręsens est cōtrouersia. Non certè. nā solam exigunt ad rerum habitū interni cōceptus expreßionē. Placet igitur quemadmodū suprà, primam partem vocare scientiā, secundam cogitationem, tertiam fidem, postremam imaginationē vel aßimilationem. Et ambo illa simul intelligentiam, hæc autem ambo simul opinionē: & opinionē quidem circa generationem, intelligentiam verò circa essentiam esse. Quod autem est ad generationem essentia, id ad opinionē intelligētia. Quódue intelligentia est ad opinionem, id & ad fidem sciētia, & ad imaginē deniq; cogitatio. Comparationē verò illorū in quibus ista versantur, diuisionēq; vtriusque geminam, opinabilis scilicet intelligibilisq;, ô Glauco, omittamus, ne prolixior de his oratio quā de superioribus habeatur. Equidem quantum mea mens potest, reliqua consequi libet. An non dialecticum vocas eum qui rationē cuiuslibet capit essentiæ? Illū verò qui hanc rationē non habet, quatenus nec sibi, nec alteri potest reddere rationē, eatenus intelligētiam circa hoc habere negabis? Certè non aliter est dicendum. De bono etiam similiter iudicandum. Nam quicunq; boni ideam ratione definire nō potest, à cęteris omnibus eam distinguens, & tanquam in prælio per omnia penetrando, cætera cuncta reijcere, non secūdum opinionē, sed secundū substantiam arguens & refellens, pérque hæc omnia stabili & incōcussa progredi ratione: hunc tu ita affectum, neq; bonū ipsum dices cognoscere, neq; aliud quicquam bonum: verum si quod fortè simulacrum attigerit, opinione potius quàm scientia illud attingere, atq; hac in vita in somnijs dormitantem illudi, & antequā expergiscatur, ad inferos descendentē, extremo tandem occupari sopore. Per Iouem omnia hęc prorsus asseuerabo. Cęterū liberos tuos quos nūc oratione alis & instituis, siquando re ipsa erudires, vt arbitror, non permitteres maximarum rerum in ciuitate potestatem habere, dum linearū instar non poßent cu-

nisq; reddere rationem. Non certè. Legem itaque feres, qua iubeantur eam potissimum disciplinam capessere, ex qua ad interrogandum & respondendum vt scientiam decet, aptissimi sint. Tecum vnà istud præcipiam. An ergo videtur tibi doctrinis omnibus dialectica velut apex esse præposita, nec vlla doctrina vlterius ac eminétior reperiri, sed hic iam doctrinarũ omnium esse finis? Mihi quidẽ videtur. Restat ergo deinceps aperiendũ quibus distribuendæ hæ disciplinæ sint, & quomodo. Videlicet. Recordaris in primo illo delectu quales delegerimus principes? Quidni recorder? Quo ad alia quidẽ naturas illas eligendas existimato. Nam & grauissimos homines & fortissimos decet eligere, & quoad fieri potest speciosissimos. neq; solùm quærendi sunt homines generosi, atq; terribiles, sed qui insuper eas habeat naturæ dotes, quas disciplina hæc exigit. Quas? Acumen, inquam, facilitatemque ingenij oportere ad doctrinarũ perceptionem adesse. Magis enim absterret animum disciplinarũ quàm exercitationũ corporis, difficultas. Siquidem magis proprius ille labor est, qui soli competit, quàm qui corpori etiam est communis. Vera loqueris. Quærendus etiam vir est memoria valens, integerrimus, tolerantissimus. Nam quem alium censes libenter labores corporis subiturum, tamq; arduũ doctrinæ meditationisq; studium ad finem vsq; prosequuturũ? Neminem prorsus nisi qui optima natura sit præditus. Ex eo quippe errore, vt supra dicebã, aduersus philosophiã oborta est infamia, quòd non pro dignitate ipsam attingunt. Neque enim à spurijs, sed legitimis est attrectanda.

Quo pacto? Principio ad labores suscipiendos claudus esse non debet quisquis est philosophię sacris initiãdus, vt partim eos adeat, partim recuset. Contingit autem hoc, quoties aliquis gymnasijs & venationi & reliquis corporis exercitationibus deditus, disciplinarũ studium refugit, neq; audiendo delectatur, nec inquirendo, sed omnẽ hanc odit curam. Claudus præterea & ille est, qui exercitationibus animi delectatus, contemnit alias. Vera narras. An non & quo ad veritatem similiter mancum cum ponemus animum qui voluntarium mendacium odit, & ægrè fert ipse secum, & alijs mentientibus indignatur, inuoluntarium verò mendacium facilè tolerat: & si ignorare aliquid depręhēdatur, haud grauiter perfert, sed libenter veluti sus ignorantiæ sordibus volutatur? Omnino quidẽ. Quinetiam circa temperãtiam & fortitudinem magnificentiamq;, & reliquas virtutis partes non minus obseruandum est, quinam legitimus sit, qui spurius. Quando enim hæc minus considerant, & priuati, & ciuitas, ignari vtuntur mancis & spurijs ad quodcunq; istorum contigerit, priuati quidẽ amicis, Respublica vero principibus. Sic accidit prorsus. Nobis hæc omnia præcauenda sunt. Nam si homines quo ad corporis ac mentis habitum integerrimos ad tantam doctrinam exercitationemq; ducemus, atq; erudiemus, & ius ipsum nobis minimè succensebit, & ciuitatẽ Remq; publicã seruabimus. Sin aliter affectos homines ad ista ducemus, contraria faciemus omnia, & philosophiam multo etiam magis dedecorabimus. Turpe quidem id esset. Mirum in modum. Cæterùm nonnihil mihi in præsentia ridiculum contigisse videtur. Quid istud? Latuit me nimirũ, quòd iocabamur, quare acrius egi, quàm deceret. Quippe inter loquẽdum ad philosophiã ipsam conuersus, eam dedecore indignè affectam aspexi. Quod & grauiter perpessus fuisse videor, & his qui in culpa sunt, tanquã indignatus seuerius hæc dixisse. Non per Iouẽ, vt mihi audienti videtur. Mihi tamen dicenti sic apparet. Hoc aũt ne nos fugiat, quòd in priori electione senes elegim*, in hac verò nequaquã licebit. Neq; Soloni credendũ est aienti, hominẽ senescentẽ posse in dies plurima discere, qui minus id potest quã currere. Iuuenibus enim cõueniunt multi maximiq; labores. Necesse est. Illa igitur quæ ad arithmeticam, & Geometriam, omnemq; doctrinã eam pertinent, quæ dialecticã antecedere debet, pueris tradẽda sunt, atq; is docẽdi modus accipiẽdus est quo minimè coacti ad discendum esse videantur. Cur istud? Quoniam non decet liberũ hominem cum seruitute disciplinã aliquã discere. Quippe ingentes labores corporis vi suscepti, nihilo deterius corpus efficiunt. Nulla verò animę violenta disciplina est stabilis. Vera loqueris. Ergo nõ tanquam coactos pueros in disciplinis, ò vir optime, sed quasi ludentes enutrias, vt & magis ad quod quisq; natura sit aptus, possis agnoscere. Consentaneũ est, quod dicis. An non recordaris à nobis, in superioribus dictũ, pueros esse in equis spectãdi gratia in castra ducẽdos, & si tuto id tentari possit, propius admouendos, vt catulorũ instar sanguinẽ incipiant degustare? Recordor equidem. Quicunque verò ad hos labores, disciplinas, pericula, promptiores, acrioresq; apparent, in numerum aliquem seligendi sunt. Qua in ætate? Quando à necessarijs negotijs exercitationibusq; soluti sunt. In hoc siquidẽ tempore siue biennium sit seu trienniũ, facere aliud nequeunt. Labor enim ac somnus disciplinis aduersi sunt. Et simul hæc examinatio aliarum nõ minima esse videt, qualis videlicet quisq; in gymnasijs ipsis apparebit. Quidni? Post id tempus quicunque ex viginti annis vt cæteris præstãtiores electi fuerint, maioribus, quàm cæteri afficiantur honoribus: & quæ disciplinæ istis in pueritia sparsim ostẽsæ sunt, vna his iterum offerantur, ad ipsam disciplinarum inter se cognationẽ, & ipsius quod verẽ est naturã conspiciendam. Sola hæc cognitio quibuscunque traditur, stabilis permanet. Atqui & hac experientia cognoscitur maximè qui ad dialecticã optimè à natura est institutus, qui nõ. Nempe quisquis ad hoc dignoscẽdum est perspicax, dialecticus est: qui verò hebes, nequaquam. Teneo equidem. His igitur animaduersis oportebit eos qui apprime tales in ipsis reperientur, stabiles in disciplinis, cõstantes in bello, in alijs legitimis officijs pseuerantes, postquã trigesimũ annũ impleuerint, ex electis prælectos in maioribus honoribus cõstituere, et ipsa disserendi facultate diligenter examinare, quis eorum potest sine oculorum & aliorum sensuum ministerio ad ipsum quod verè existit cum veritate transcendere. In quo maxima, ò amice, opus est cautione. Cúrnam inquit? Non animaduertis, inquam, quantum nunc malum circa differendi peritiam contingat. Quale istud? inquit. Iniquitate prorsus abundant, inquam. Summopere, inquit. Mirum aliquid perpeti ipsos existimas, nec ignoscis?

Qua ratione maximè? Si quis supposititius puer multis in delicijs à nobili familia nutriatur, inter adulatores complurimos: adultus autẽ persentiat, quod ex eis quos parentes existimat natus non fuerit, veros tamen genitores nusquam reperiat: nunquid

quid vaticinari potes qualis huic animi affectus futurus sit erga adulatores,& erga eos qui ipsum supposuerũt, tam eo tempore quo nihil de suppositione suspicabatur,quàm postquàm rem ipsam agnouit? An vis præsagium meum audire? Volo equidẽ. Vaticinor itaq; illum dum suppositionem penitus ignorabit,magis eos honoraturũ quos parentes & propinquos existimat,quàm assentatores:minusq; eos si quãdo egeant neglecturum,tardioremq; fore ad iniuriam ipsis inferendam,vel conuicium dicẽdum, magisq; illis in rebus grauibus quàm adulatoribus pariturũ. Verisimile quidẽ. Sin persenserit, hos certe minus honorabit curabitq;, assentatores verò magis quàm antea colet,illis propensius obsequetur,ad eorũ exemplũ vitam instituet suam,cum illis palàm ac liberè cõuersabitur. De his verò quos parẽtes & propinquos putauerat, nisi alioqui probo natura sit ingenio,nihil prorsus curabit. Omnia prorsus vt narras,contingerent, Sed quid hæc similitudo ad eos qui disputationes sectantur? Audies modò. Sunt nobis à pueritia opiniones de honestis iustisq; officijs,sub quibus tanquã parẽtibus educati sumus: his paremus, has præ cæteris honoramus. Sunt planè. Offerunt se nobis & voluptates, quæ ad contraria nos alliciunt:& dum animæ blãdiuntur,ad illa detorquent. Non tamen ab his flectuntur, qui vel paulo quàm cæteri moderatiores sunt, sed illa veluti paterna colunt, eisq; obtemperant. Sic euenit. Si dialectica vis aggressa aliquẽ ita affectum interroget quid honestum sit, ac respondentem id quod ex legislatore perceperat,ratio cõfutet, crebrisq; & varijs redargutionibus eò deducat,vt opinetur illud non magis honestũ esse quàm turpe,deq; iusto ac bono similiter arguat, & de cæteris quæ summo in honore antè habebat, parìne illa posthac honore & obseruãtia prosequuturum putas? Necesse est,inquit, neq; eo modo honorare, neq; obtemperare. Quando igitur neque ista quis censet domestica vt antea vel honorãda, neq; reperit vera, in vitam potius blandã quàm in aliam, vt consentaneum est,prolabitur. Verisimile id quidẽ. Ex iusto igitur fiet iniquus. Necesse est. An non meritò vt nuper dicebam,affectio eorũ qui ita se ad disserendũ comparant, talis est, vt plurimã mereatur veniam? Et misericordiã insuper. Vt igitur miserabilis hic euẽtus vitetur, triginta annos nati dũtaxat,cautè admodum dialecticas argumẽtationes degustent. Ita prorsus. An non hæc prudens cautio est,vt eas videlicet iuniores homines non attingãt? Neq; enim latet,vt arbitror,quod cum primũ adolescentuli disputationis artificiũ gustant, eo protinus quasi ludo quodã ad refellendũ vtuntur, eosq; qui confutant alios, studiose sectantes, & ipsi alios quoq; redarguunt, ac distrahẽdis lacerandisq; proximis catulorũ more assiduè delectantur. Mirũ in modum. Cum verò plures conuicerint, & à pluribus ipsi conuicti fuerint, eò confestim deueniunt, vt ex pristinis opinionibus ratam nullam habeant. Atq; ex his & ipsi & omnis philosophia apud alios calumniã reportarunt. Vera refers. At vir natu grãdior,ab hac insania diligẽtius declinabit, ac hominem inuestigandæ veritatis gratia disserentem imitabitur potius,quàm eum qui iocandi causa versutijs captiunculisq; incubit. Quin& ipse modestius sese geret, & disputandi studiũ ex infami reddet illustrius. Scitè ad eiusmodi præterea cautionem, superiora dicta sunt omnia: oportere videlicet moderatos & graues esse illos, qui ad disputationis studium asciscuntur, neq; communicandũ esse id ineptis hominibus,&, vt nunc fit, omnibus quoscunque sors obtulerit. Summopere. Siquis disputationi diligenter assiduéq; det operã, nihilue agat aliud nisi quòd vicissim quãdoq; gymnasijs corpus exerceat,huic ad perceptionem huiusmodi anni duplices superiorum sufficient. Nunquid sex dicis? an quatuor? Quinq; adhibeas. Deinde ad antrũ illud erunt iterum deducendi, cogendiq; eos principatus assumere qui ad bellum spectant, & siqui sunt iuuenum principatus,ne vsu rerum ab alijs superẽtur. Atq; in his quoq; examinandi sunt, vtrùm cõstantes permaneant dum quoquouersus trahuntur, aut nutent. Quot autẽ annos istis ascribis? Quindecim. Quum verò ad quinquagesimum annum peruenerint, quicunq; integri inter eos rebusq; gestis & scientijs præcellentes apparent,ad finem iam perducendi sunt,cogendiq; vt animi radium ad supera dirigentes, ipsum quod omnibus lumen præbet,suspiciant:quumque ipsum bonum nouerint, exemplo illius freti ciuitatẽ, priuatos,seq; ipsos per omnem sequentẽ vitã, & singula vicissim exornẽt. Ac plurimum quidẽ in philosophia versentur:cùm verò magistratus accersentur, in ciuilibus negotijs inuigilent, sigillatimq; gubernent reipublicæ gratia, ita vt non tanquam bonum aliquid & optandum ministerium, sed necessariũ potius exequi videantur. Atque ita quum alios similiter ipsi instruxerint,eos vicissim reipublicę custodes relinquent, ipsi verò in beatorum insulas transmittentur. Monumenta verò illis & sacra tanquam dæmonibus si Pythias oraculo confirmauerit, publicè dicabuntur:sin minus,saltem vt beatis atq; diuinis. Mirificos prorsus,ò Socrates,principes quasi sculptor figurasse videris. Quod de viris dixi, idem & de mulieribus intelligendum. Neq; putes,ò Glauco,magis me de viris quàm de mulieribus fuisse loquutum,quæcunque videlicet natura aptæ ad hæc officia sunt. Rectè se id habet. siquidẽ pariter in omnibus, vt narrauimus, cum viris communicabunt. Num concedis nos de republica omnia non quasi pro desiderio effinxisse, sed pro veritate loquutos, difficilia quidem factu, possibilia tamen, ea duntaxat ratione qua diximus? Quando scilicet homines reuera philosophi, vel vnus, vel plures nacti in ciuitate potentiam, præsentes honores despicient, illiberalésq; eos & nullius existimabunt:ipsum autem quod rectum est,& honores qui ab eo proficiscuntur, plurimi facient, maximum verò & summopere necessarium quod iustum:& huic ministrãtes, idq; adaugentes ciuitatẽ suam ritè disponent. Quo pacto? Omnes quicunq; in vrbe decem annos impleuerint,in agros transmittent: filios autem ipsorum suscipientes, procul ab his moribus quibus hodie parentes vtuntur, moribus legibusque suis educabunt,quales verò sint,enarrauimus. Atq; ita celerrimè atq; facilimè ea ciuitas & respublica orietur, quam suprà diximus,si quãdo extiterit,beatam fore,& genus hominum in quo condita fuerit,plurimum iuuaturam. Maximè quidem. Atq; vt constitui possit eiusmodi ciuitas,si quando constituatur, ò Socrates,adinuenisse videris. Nónne ergo abundè, tum de hac ciuitate, tum de homine eius persimili iam nobis dictum? Constat enim qualem eius similẽ esse debere dicemus. Constat planè,& quod quæris,finem mihi iam habere videtur.

DIALOGVS OCTAVVS DE IVSTO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

SOCRATES perfectam reipublicæ formam septemtiam dialogis absoluit, septenario Palladis numero consecratam. Eamque tum regiam, tum optimatum appellat gubernationem. Optimatum quidem, quoniam in ea plures virtute præclari publicis funguntur muneribus, Senatúmque constituunt. Regiam verò, quoniam & vna omnium ad publicum bonum est voluntas, vna mens quasi regina, & siquis inter eos ꝓbitate est singularis, singulariter honoratur. Neque tamen huic tantum tribuitur, vt absque Senatu, id est, probatorum omnium numero possit publica permutare. Reliquum erat post optimam & beatam reipublicæ formam in medium inferiores adducere. Has autē numerat quatuor. Primam quidem esse vult eam, in quam optima mox degenerat, quam nominat ambitiosam. Secundam verò potētiam paucorum ex ambitiosa nascentem. Tertiam popularem ab hac procedentem. Quartam postremò tyrannidem ex populari præcipue pullulantem. Quoniam vero rerumpublicarū formæ à formis proueniunt animorum, quinque deinceps animorum affectus & habitus, totidemque ciuitatum & similes esse similiter nominatos mira quadam arte describit summatimque regium animum optimum esse concludit atque beatissimum, & similem similiter ciuitatem. Tyrannicū vero pessimum atque miserrimum. Ciuitates quoque à tyrannis oppressas, pessimas similiter atque miserrimas. Medios autem animos gubernationesque medias modo quodam medio se habere concludit. Ex omnibus his apparet quàm perniciosa tam in ciuitate quàm in animo sit iniustitia, & vtrobique iustitia quàm salutaris. Vbique autem permutationes tam animorum quàm ciuitatum ex alijs formis in alias mirabili explicat diligentia. Præcipuè vero mutationem beatæ reipublicæ, &, vt ita dixerim, aureæ in ambitiosam siue argenteam, siue ferream, ab altiori ducit exordio, fingitque Musas id tanquam oraculum effundentes, siue potius confundentes. Profecto si beata respublica proprio defectu in deteriorem labi non potest, & tamen quandoque labitur, communi quodam defectu & causa labitur. Qua quidem in re Aristotelicas ridere licet calumnias. Neque enim debuit Aristoteles in quinto Politicorum à Platone suo, imò nusquam suo, propriam beatæ reipublicæ permutandæ exigere causam, quum nulla sit propria, sed communi debuit esse cōtentus. Quemadmodum enim homo & validissimus & temperatissimus, sic & eiusmodi ciuitas non tam propria quàm communi causa morbi laborat, id est, fatali quodam ordine, ita per cœlestes circuitus infra lunam sunt, perpetuo reuoluente, vt quæ certis sphærarum configurationibus temporumque curriculis composita sunt, quandoque dissoluantur aduertis. Quoniam vero eiusmodi causæ assignatio præsentis ciuilisque facultatis terminos procul excedit, ideo Socrates vaticinio musarum vtitur. & profectò ita vtitur, vt & nobis ad hæc interpretanda opus sit Apollinis vaticinio. Nec immerito Tullius vbi rem esse obscurissimam breuiter vult exprimere, id inquit numero Platonis obscurius. Neque miror Theonem Smyrnæum mathematicæ in primis Platonicæ professorem eiusmodi mysterium tanquam inexplicabile astute prætermisisse. Quod quidem Iamblichus Chalcidęus dum explicare voluit implicuisse videtur. Quid vero? si in eiusmodi verbis plus difficultatis sit quàm pōderis. Quippe quum & ipse fingat Musas tragica quadam tumiditate nugantes perterrentesque animum puerilem atque simplicem, stuporémque adducentes. Denique qualecunque id sit opportunius ex commentarijs in Timæum expositionem nostram accipięs. Cæterum mortalia hæc præcepta considera. Impossibile est diuitias honorari in ciuitate simul atque virtutem. Item tradere ditioribus reipublicæ gubernacula perinde est ac si nauis non peritiori in nauigando, sed locupletiori gubernanda tradatur. Nempe & hæc & illa periclitabitur. Rursus custos contra omnia vitia tutissimus est scientia. Præterea contrarij vnius summum, alterius est principium. itaque extrema libertatis licentia, extremæ seruitutis est principium. Sicut in qualibet qualitate, rerumque & temporum excessus omnis verti protinus in contrarium consueuit. Idem in epistolis ait, moderatam probans ante omnia libertatem.

STO inquam constitit equidem inter nos, ô Glauco, in ciuitate optimè instituta communes esse debere mulieres & filios. Communem quoque omnem eruditionem. Communia similiter omnia, tum belli, tum pacis officia. Reges autem ipsorū esse homines debere in philosophię & rei militaris studio præstantissimos. Constitit planè. Quin & hæc concessimus, quòd scilicet cùm tales principes iam fuerint constituti, in expeditionē euntes, habitationes militibus quales prædiximus, assignabunt, communes scilicet omnibus, in quibus nihil cuiusquam sit proprium. Neq; de habitatione solùm, verumetiam de supellectili & possessionibus si recordaris quales debeant esse, conuenimus. Memini equidem, inquit, censuisse nos nihil eorum quę nunc possident alij, esse ab aliquo possidendum, sed tanquam belli athletas atq; custodes in mercedem custodiæ annua ab alijs alimenta suscipientes, eos oportere & sese & ciuitatem tueri. Probè, inquàm. Sed postquam hæc absoluimus, repetamus iam vnde huc digressi sumus, vt per eadem rursus proficiscamur. Haudquaquā difficile istud. ferme enim quemadmodum nunc, quasi de ciuitate satis egisses, adiecisti, quòd talem ciuitatem bonam vocares, qualem descripserat, bonumq; virum quicunque illius foret persimilis, cùm talem posses adhuc, vt apparuit, meliorem ciuitatem virúmque referre. Dixisti præterea si hæc recta sit respublica, cæteras aberrare. Reliquarum verò rerum publicarū, vt memini, species esse quatuor, de quibus verba facere oportere, earumque defectus inspicere, & homines ipsarū similes declarare: vt eos omnes intuiti, & quis optimus sit vir, quis pessimus declarātes, consideremus nūquid vir optimus felicissimus, pessimus autē sit miserrimus, an se res aliter habeat. Cùm verò abs te ipse quærerem quas potissimum quatuor respublicas diceres, tūc sanè Polemarchus & Adimantus mihi sermonem interruperunt: vnde tu orationem sumens huc deniq; peruenisti. Rectè admodum meministi. Ergo rursus tanquam luctator eandem ansam prębe, & me idem interrogāte, conare nunc ea dicere, quæ nunc eras declaraturus. Si quidem potero. Equidem audire percupio, quásnam respublicas quatuor suprà dicebas. Haud difficile istud audies. Sunt enim quas dico, illæ quæ & nomina habent, ipsa videlicet quæ à multis laudatur Cretensis & Laconica. Secunda verò & secūdo loco laudata ea quæ paucorū potentia nominatur, plurimis plena malis respubl. Item quæ ab hac differt plurimū, eamq; sequitur, gubernatio popularis. Præterea generosa tyrannis, ab his omnibus differēs, quartus ciuitatis extremusq; morbus. An aliā habes resp. formā, quę in perspicua & distincta quadā ratione sit sita? Nam & minores quidā principatus, & regna venalia, & tales quædā ciuiles potentiæ inter hæc quodāmodo mediū obtinēt. Quarum nō pauciores inter Barbaros quàm inter Grecos reperiuntur. Multæ certè, & absurdæ memorātur. Totidē quoq; sunt hominū quodammodo species atque mores. An ex quercu forte existimas, aut scilicet resp. fieri potius, quàm ciuium morib⁹, qui quòcunq; fluxerint, cętera secū rapiūt? Ex moribus proculdubio. Quare si gubernationū species quinque sunt, priuatorū quoq; animorū affectus quinq; erunt. Nil obstat. Virum certè similē optimatū gubernationi vidim⁹, quē bonū, & iustū rectè asserui-

mus.

mus. Vidimus. Deteriores deinceps narrare decet, contentiosum ambitiosumq; hominē secundū Lacedæmoniorum rempub. institutū: præterea paucorum imperij cupidum, & popularem hominem, & tyrannicū: vt iniustissimū discernentes, cum iustissimo cōparemus, perfectéq; dignoscamus, quomodo summa meráq; iustitia ad summā se ac meram iustitiā habeat, quo ad hominis iusti, vel iniusti beatitudinē, vel miseriā pertinet: vt vel Thrasymacho obtemperantes, iniustitiā prosequamur: vel præsentibus rationibus persuasi, iustitiā. Ita prorsus agendum. Num sicuti cœpimus antè in rebuspubli. mores animaduertere quàm in priuatis personis, quia illic magis pateant: ita & nunc in primis consideranda est ambitiosa respubli. cuius nullum habeo nomē præter ambitiosam potentiā, & principatum: post eam verò virū talem cōsiderabimus: deinde paucorum potentiā, talémq; virum: postea multitudinis gubernationem, & hominem popularem: demum tyrannide pressam ciuitatē considerantes, & inde tyrannicum cognoscētes animū, conabimur ea quæ proposuimus, sufficienter dijudicare? Rectè in hunc modum inspectio iudiciumq; procedet. Age itaq;, explicare conemur, quo pacto ambitiosum imperium ex optimatū gubernatione nascatur. Quin hoc simpliciter verū est, omnē rempub. ex eo quod dominatur, mutari, quādo in ipso seditio oritur: dum verò secum ipso consentit, etiā si valde exiguum sit, mutari impossibile est. Est ita.

At verò quónam pacto, ô Glauco, ciuitas hæc nostra è suo statu mouebitur? principes, & defensores inuicē, & inter se dissidebunt? An vis imitātes Homerum Musas oremus, vt nobis explicent, qua ratione seditio primū incidat? Dicamusq; ipsas tragicorū ritu, nobiscum veluti pueris iocantes nugātesque ita loqui, vt dum nugantur, seriò agant, magnúmq; quiddā loquātur? Quónam pacto? Ita ferme. Difficile quidē est ita cōstitutam ciuitatē è suo statu moueri. Verùm cum omne quod genitum est, corruptioni sit obnoxiū, talis etiā constitutio semper manere non poterit, sed soluetur. Solutio verò hęc est: non solùm circa plātas, sed terrena etiā animalia, fertilitas, & sterilitas animæ, corporúmque contingit, quando reuolutiones singulis circulorū coniunxerint ambitus: his quidē quæ breuis sunt æui, ambitus breuiores, cōtrarijs verò contrarios. Illi verò quos ad ciuitatis gubernatione educauistis, quamuis sapientes fuerint, nihilo magis vestri generis vel fœcundā vel sterilē generationē, ratione vna cum sensu assequātur, sed latebit eos opportunitas generandi, & plerunque cùm non opportunū fuerit, gignendis filijs operā dabūt. Est aūt ei quod diuinitus generādum est circuitus, quem numerus continet perfectus. Humanę verò geniturę is vtiq;, in quo primo augmentationes superantes, & superatæ tres distantiæ, atq; quatuor terminos accipiētes, similantiū & dissimilantium, & crescentium & decrescentiū, cuncta correspondentia, & cōparabilia inuicē effecerūt, quorū sesquitertia radix quinario cōiuncta duas harmonias prębet ter aucta. Vnā quidem æqualem æqualiter, centū centięs. Alteram verò ęqualis quidem longitudinis, sed oblongiori, centum quidem numerorum ex diametris comparabilibus inuicē quinarij, indigentibus vno ex singulis, duobus verò quinuicem dici nequeant, centum verò cuborum trinitatis ipsius. Vniuersus autem hic numerus geometricus talem autoritatē habens ad potiorem deterioremq; generationem vim habet. Quòd si ciuitatis vestræ custodes ignorauerint, nec opportuno in tempore spōsas sponsis cōiunxerint, haudquaquam ingeniosi felicésue pueri inde nascentur. Ac licet maiores ipsi eos constituāt principes, qui inter illos prestantiores fuerint: tamē quia indigni erūt parentū successione, in ipsis magistratibus subiectos negligent, neq; musicę curam vt decet habebunt, neq; gymnasticæ, vnde iuuenes nimis erunt à musica alieni. Ex his autem principes constituētur negligentiores quàm decet ad examinandū genera illa quæ apud Hesiodū, & quæ apud nos referuntur, aureum scilicet genus, argenteum, & æneum atq; ferreum. Quoniā verò mixtum erit argento ferrū, & æs auro, dissimilitudo & inæqualitas discors exorietur. Quæ vbicunque nascuntur, bellum semper & inimicitias pariūt. Genus aūt huiusmodi hominū vbicunq; adest, semper seditionibus agitatur. Rectè admodum respondere illas dicemus. Necesse enim, cùm Musæ sint. Quid verò posthac Musæ dicēt? Postquam orta seditio fuerit, vtraq; genera ferentur, ferreum quidem & æneum ad quæstum, agrorumq; & domorum possessionē, aurīq; & argenti copiā. Quod verò inest aureū, & argenteum, quasi non inopi, sed opulēta natura, ad virtutem statúmq; pristinū. pugnantia verò inuicem & in contraria retrahentia in medium tandem conuenient, vt diuisis agris & domibus priuatim quæq; possideantur: illi verò qui antè ab eis seruabantur tanquā liberi, amici, & nutritores in seruitutem redigantur, & velut subditi atq; serui, belli custodiæq; ipsorū curā gerere compellantur. Hinc & mihi certè videtur mutatio hæc accidere. Hęc vtiq; gubernatio inter optimates, & paucorū potentiam erit media. Erit certè. Mutabitur quidē ita. Cùm verò in id fuerit permutata, quem potissimū gubernationis modum seruabit? Vel constat quòd partim priorē rempublicā imitabitur, partim paucorum potentiam, vtpote quæ in medio locata est, partim etiam quiddam sui proprium obtinebit? Ita prorsus. Et priorē quidē imitabitur in eo quòd principes honorabūtur, & milites ab agricultura mechanicisq; artibus & alijs quæstibus abstinebūt. & cōmunia fient cōuiuia, gymnasticiq; ludi, & belli certamina frequentabuntur. Profectò. Sui autē ipsius propria, talia quædam habebit, quòd sapientes metuet ad principat⁹ admittere, quia nō simplices, nequeintegerrimos huiusmodi viros, sed mixtos possideat: & animosiores potius simplicioresq; homines ad gubernandum asciscet, qui ad bellum potius quàm ad pacem nati videantur? Dolos quinetiā, & machinamēta belli plurimi faciet, semperq; pugnabit? Certè. Atqui pecuniarū cupidi erunt isti, quemadmodum qui in paucorum potentia vitam agunt, & tenebris obruti aurum & argētum rusticius honorabunt, vtpote qui æraria propriosq; thesauros habeant, quibus ista recondant, ac etiam circunsepta domorum ceu proprios nidos, in quibus multa cum mulieribus & alijs pro libidine erogabunt.

Lib ἔργων καὶ

Vera loqueris. Nónne & in rebus proprijs parci magis erunt quàm deceat? quippe qui magnifaciant pecunias, nec palàm acquirant: in alienis autem propter libidinem profusiores, & clanculum voluptatibus indulgebūt, haud secus legem passim refugientes, ac pueri patris aspectum, non persuasione, sed vi educati, ex eo quòd veram musicam quæ cum sermonibus & philosophia cōiuncta est,

neglex

neglexerint, multoq; magis ac prius gymnasticam quàm musicã honorauerint? Rempub. ex malo bonoque mixtam refers. Mixta est profectò: præ cęteris autem in ipsa propter animositatis iracundiæq; imperium, contentionis ambitionisq; studia inualescunt. Vehementer. An non hæc respub. ita coalescet, talisq; erit, quantum licet sermone reipub. figuram non summa omnino diligentia describere, quia sufficiat ex ipsa descriptione virũ iustissimum iniustissimúmue discernere, sitq; ferme opus inextricabile, siquis omnes respub. omnésq; mores nullo penitus prætermisso enarrare aggrediatur. Probè. Quis igitur secundũ hanc rempu. vir? quomodo efficitur? qualis existit? Reor equidem, inquit Adimantus, similẽ esse Glauconis huius, contentionis gratia. Fortasis, inquã ego, in hoc est similis. Verũ in his haud natura similis esse videtur. In quibus? Contumaciorẽ sanè esse eum necesse est, & à musica quodammodo alieniorẽ, musicæ tamen cupidũ: & audiendi quidem studiosum, rhetoricum verò nequaquã. Atqui & aduersus seruos agrestis erit huiusmodi vir, haud seruos despiciens, quemadmodũ vir mediocriter eruditus: erga liberos autẽ erit mitis: erga principes quidem obediens maximè, sed & principatus & honorũ auidior, oportere existimãs non arte dicendi, vel alia quauis simili facultate, sed rebus bellicis, ciuilibusq; excellere & cæteris præesse, cum sit & gymnasticæ & venationis admodũ studiosus. Est certè, inquit, mos hic illius reipublicæ. Nonne & pecunias iste in iuuentute contemnet? quo verò senescet magis, eo magis pecunias diliget, ex eo quòd auaræ naturæ sit particeps, neq; sit integer ad virtutem, quia optimo custode careat? Quonam? inquit Adimãtus. Ratione & operatione inquã musicę commixta, quę sola cum adest, per omnem vitã virtutem in eo cui præest, seruat. Præclare loqueris, inquit. Est vtiq; talis adolescens ambitiosi imperij cupidus, tali similis ciuitati. Prorsus. Efficitur aũt hic talis in hunc modũ interdum: videlicet cum iuuenis aliquis filius est patris boni in ciuitate non bene gubernata habitãtis, honores, principatus, & iudicia fugiẽtis, & reliquã huiuscęmodi negotiorum curã, libenterq; se subijcientis, vt labores vitet. Quónã pacto efficitur? Quãdo scilicet matrẽ audit ægre ferentem, quòd maritus magistratibus minimè fungatur, & idcirco inter alias mulieres sese contemptam haberi: tum indignãtem quoties virum aspicit pecunijs cumulãdis minimè studere, neq; pro illis vel priuatim vel in iudicijs & publicè cõtendentẽ solicitumq; : sed ad hæc omnia negligentiorẽ, talemq; vt secum ipse viuat vt plurimum, vxorem vero nec aspernetur quidẽ, neq; admodum colat. Ex quibus sæpe filio mater prædicet ignauum esse patre nimisq; remissum, & alia, quæcunq; de talibus garrire mulieres cõsueuerũt. Multa profectò, inquit Adimantus, talia suique similia obloqui mulieres solent. Neq; te latet quod & serui, & domestici, præsertim qui maxime videtur esse beneuoli, talia quædam auribus puerorũ sępe insusurrant. Et si quẽ viderint, vel pecunias patri debentẽ, quem ipse nequaquã in ius vocet, vel in alio quodã iniuria afficientem, edicunt puero, siquãdo vir euadat, omnes istiusmodi vlciscatur, virq; magis sit quàm pater extiterit. Idem ille filius domo egressus alia horũ similia multa audit, videtq; : homines scilicet qui in ciuitate suarum rerũ satagunt, stolidos vocari ac parui pendi: horũ verò dissimiles honorari laudarique. Cùm hæc adolescentulus audit, vidẽtque, rursusque patris sermones audit, & studia videt proximè præter studia cæterorum, ab vtrisq; attractus: à patre quidem rationalis eius vis fouetur & augetur, ab alijs autem cõcupiscendi & irascẽdi natura. Quapropter cum non malo sit ingenio natus, mala tamen cæterorum consuetudine vsus, & in medium ab his tractus, mediæ se cuidam potentiæ contentiosæ iracundæq; subijcit, fitq; vir elato animo, gloriæq; cupidior. Naturã huius sufficienter enarrasse mihi videris. Habemus itaq; secundã rempub. virumque secundũ. Habemus profectò. An non post hæc Aeschyli illud dicimus. Alterum hominẽ alteri ciuitati conuenientẽ? Imò verò secundũ superiorẽ illam suppositionem, alteram ciuitatẽ alteri congruã? Ita prorsus. Quæ verò huiuscemodi rempub. sequitur, paucorũ, vt arbitror, potentia est. Quã potissimũ reipub. institutionem paucorũ vocas potentiã? Eam in qua magistratus à censũs æstimatione ciuibus tribuuntur, & in qua diuites dominantur, pauperibus verò nulla reipub. est cõmunio. Itelligo equidẽ. Nõnne dicendũ, quo pacto à gubernatione ambitiosa in hanc transgressio fit? Dicendũ certè. Vel cæco id quidem perspicuum est, quo pacto transgressio fiat. Quónam pacto? Aerariũ illud cuiusq; auro plenum, talẽ perdit rempub. Nam primũ quidẽ nouos sumptus reperiunt, & ad leges deducũt, quibus neque ipsi neque mulieres ipsorũ obtemperant. Consentaneũ id quidem. Deinde alter alterius exemplo & æmulatione perciti multi tandẽ tales euadunt. Verisimile. Hinc igitur effusius ad pecunias cumulãdas delapsi, quãtò pretiosius æstimant, tantò virtutem existimant viliorẽ. An non ita virtus à diuitijs discrepat, quasi vtraque in lance stateræ sint posita, semperq; in cõtrariam partẽ declinent? Ita prorsus. Quando igitur in ciuitate diuitiæ ac diuites honorãtur, virtus probiq; viri despiciuntur. Constat. Incenduntur q; ad ea studia omnes quæ in honore sunt, eaque frequentãt: quæ verò nullo honore cẽsent, apud quosque iacere solent. Sic est. Ita ex victoriæ honorisq; cupidis, quæstus & pecuniarũ auidi tandẽ efficiuntur. Et diuites quidem viros laudant, & admirãtur, & ad magistratus euehũt, pauperes verò despiciũt. Omnino sic accidit. An non & lege statuunt principatus fines, dum statuũt vbi maior est pecuniarũ copia, ibi talẽ principatum esse maiorẽ: vbi minor, contrà minorẽ: prohibentq; aliquem imperare, qui non ad certum aliquẽ censum peruenerit? Hęc autẽ aut vi armisq; efficiunt: aut postquã metũ incusserint, talẽ constituerũt rempub. Nõnne ita? Ita prorsus. Constitutio quidem, vt ita dicã, hęc est. Est certè. Sed quisnã reipub. modus? quiue defectus sunt, quos habere eã rempub. dicebamus? Principio qualis sit præscriptus hic in ea terminus, aspice. Siquis in nauis gubernatione, à censũs ęstimatione gubernatores eligat, pauperẽ verò licet gubernãdi peritiorem haudquaquam admittat, quid ex hoc sequuturum censes? Vt malè nauẽ ducant. An non eodẽ pacto in quouis alio principatu? Sic equidẽ arbitror. Sicnę in omnibus præterquã in ciuitate? An & in ciuitate præterea? Multo etiam magis, quoniã hæc grauissima est, & maxima gubernatio. Vnum quidem hunc & tantũ paucorum potẽtia defectũ patitur. Apparet. Quid aũt hoc? Nunquid leuius? Quale istud? Quod necesse est non vnam hanc, sed duas esse resp. vnã quidem pauperum, diuitum alterã, & homines

homines intra mœnia eadẽ habitãtes sibi inuicem semper insidiari. Certè non leuius istud. Sed neque hoc pulchrũ est, bellũ scilicet gerere non posse: quia cogũtur, siue populo vtantur armato, eum formidare magis quàm hostes: siue non vtantur, reuera in ipso prælio paucorũ potẽtiæ studiosi videri: ac etiã pecunias in eum vsum erogare detrectabunt, vtpute homines auari, isthuc inquã an decorũ est? Non certè. Nunquid rectè fieri illud existimas, quod suprà vituperauimus, vt in huiusmodi ciuitate iidem homines in diuersis simul officijs occupentur, terram colant, pecunias cumulent, militẽt? Nullo modo rectè. Vide vtiq; si horum malorũ omnium hæc prima id grauissimum patitur. Quale id? Vt liceat cuiquã sua omnia alienare, alteri verò illius omnia comparare: atq; ei qui alienauit, habitare in ciuitate, dum nulla ciuitatis pars existat, neq; nummularius, neq; opifex, neq; eques, neq; armiger, sed pauper & egenus passim cognominatis. Prima hęc certè. Hoc profectò in ciuitatibus quę paucorũ subijciũtur imperio, minimè prohibetur. neq; enim alij opulentiores essent quàm decet, alij prorsus mendici. Rectè loqueris. Hoc autẽ considera, nunquid quando diues huiusmodi erogabat, conducebàtne magis ciuitati ad ea quæ paulo antè dicebamus: an videbatur quidem è principũ numero esse, reuera autẽ neq; princeps, neq; minister erat, sed suarum facultatũ consumptor. Sic vtiq; visum est. Erat autem nihil aliud quàm cõsumptor. An vis dicamus, quemadmodũ in fauo fucus ortus examinis apum morbus est, ita & hominẽ huiuscemodi domi natũ, pestẽ, reipub. fore? Prorsus inquit, ô Socrates. Nõne volatiles fucos omnes sine aculeis deus fecit? hos autẽ terrestres, partim sine aculeis, partim diris armatos aculeis cernimus. Et ex his qui aculeos non habent, inopes tandẽ in senectute fiunt: aculeis autem instructi sunt hi qui vocãtur malefici. Vera loqueris. Constat ergo in ciuitate, vbi mendicos vides, & fures inesse clàm, & crumenarum sectores & sacrilegos, & horum omnium scelerum architecti. Constat certè. Nõnne in ciuitatibus quæ reguntur à paucis, egenos inesse vides? Omnes ferme, exceptis principibus. An non igitur arbitramur, maleficos in ea esse multos aculeis ipsis armatos, quos diligẽtia ac vi principatus detinent? Arbitramur planè. Nõnne ob prauã educationem, & disciplinæ defectũ, & iniquã reipub. dispositionẽ, homines ibi tales euadere asseremus? Asseremus. Talis vtique erit ciuitas paucis subiecta principibus, totaq; prematur malis, fortè etiã pluribus. Sic ferme. Constituta iam nobis sit ea resp. quã paucorũ potentiã vocant, à census æstimatione principes eligentem: post hæc autem inuestigemus quo pacto vir aliquis similis istius efficiatur, & postquàm similis est effect', qualis sit. Sic prorsus. Nõnne hac ratione maximè ex ambitioso in paucorũ imperij cupidũ trãsit? Qua? Quando ibi adolescens aliquis primo quidẽ patrẽ imitatur suũ, eiusq; vestigia sequitur: deinde ipsum aspicit, vt qui in ciuitatẽ tãquàm in scopulũ offenderit, subito ex culmine dignitatis prolapsum seipsum suaq; omnia dispergentẽ, siue post imperatoris & ducis, siue alterius magistratus maximi dignitatẽ, in iudiciũ ab insidiatoribus tractũ, à calumniatoribus circunuentũ, oppressum, eiectũ, honoribus & patrimonio spoliatũ. Consentaneum quidẽ. Ille, ô amice, hæc intuitus atq; perpessus, amisso patrimonio, propter formidinẽ, cõfestim ex animi throno ambitionẽ illam & audaciã deijcit, & humilior propter paupertatẽ factus sese ad quęstũ conuertit, & angusto admodũ animo aridè nimium, & parcè viuẽs, seq; in obeundo negotio vexãs pecunias cõgregat. An non huiuscemodi hominẽ tũc existimas in ea animi sede auaritiã & lucri cupiditatẽ locare? atq; in se magnũ aliquẽ regem fingere, ornamẽtisque regijs exornare, coronis, balteis, fibulis, fimbrijs, ense Persico? Equidẽ. Atq; hic quidẽ rationalem vim, & animositatis ardorẽ humi hinc inde depositã seruire huic cogit, & nihil aliud inquirere, & considerare permittit, quàm vnde ex paucioribus pecunijs plurimæ cõgregẽtur: hanc aũt nihil aliud mirari, & colere quàm diuitias atq; diuites, neque dignitatẽ ex re alia quàm ex pecunijs quærere, & si quid aliud ad id conferat. Nulla certè alia mutatio est vsqueadeò velox & vehemẽs ex iuuene ambitioso in pecuniæ cupidũ. Nõnne igitur hic paucorum imperij studiosus est? Mutatio quidẽ ipsius ex homine similis est illius Reipublicæ, ex qua paucorũ potentia extitit. Cõsideremus vtiq; nunquid similis sit. Cõsideremus. Principio in eo quòd pecunias multi facit, similis erit. Quidni? Quinetiã & in eo quòd parcior est, & operi intentior solasq; necessarias cupiditates explet, cæteris verò sumptibus nequaquã indulget, sed alias appetitiones tanquã superuacuas cohibet. Magnopere. Aridior itaque & squalidior viuit, vndiq; summa parsimonia rem familiarẽ augens, coaceruãdo intẽtus thesauro, quos quidem homines vulgus probat. an non hic erit vir talis Reipublicæ similis? Mihi quidẽ videtur. Pecuniæ itaq; maximè honorantur & ab omni ciuitate, & ab hoc. Neq; enim hic, vt arbitror, disciplinę applicuit animũ. Non, vt opinor. Neq; enim cęcũ sibi ducẽ præposuisset. Optimè quidẽ. hoc aũt animaduerte. Nonne fucorũ naturæ similes cupiditates ob disciplinæ defectũ inesse dicimus, partim mẽdicas, partim maleficas, vi quidẽ ab alia diligẽtia detẽtas? Et maximè quidẽ. Scisne quò inspiciẽs, ipsorũ maleficia cernes? Quónã? Ad orphanorũ tutelas, & si quid ipsis tale cõtingit, quo licentiã plurimã ad iniuriã nanciscantur. Vera narras. An non id constat, quòd in alijs cõmercijs vir talis, in quibus probus habetur, cum iustus esse videatur, æquitate quadã vitę cęteras cupiditates paruas quę in ipso sunt, cohibet: non idcirco obtẽperãs, quia non pręstet, neq; ratione mãsuefaciens, sed necessitate ac metu circa reliquam substantiã contremiscens? Summopere. Enimuero, ô amice, in multis eorũ reperies, quando aliena oportuerit insumere, fuci persimiles cupiditates. Maximè. Nõ igitur seditione intestina is carebit, neq; vnus quidã erit, sed duplex, habebitq; in se cupitates vt plurimũ cupiditatũ dominatrices, meliores scilicet deteriorũ. Est ita. Quamobrẽ modestior hic alijs multis erit. Cõsentientis tamen & cõpositę mentis vera virtus longe hunc effugiet. Mihi quidẽ videtur. Quinetiã ad certamẽ erit tardior vir parcus, quoties priuatim in ciuitate de victoria aliqua honesta, & magnificẽtia erit certandum, cũ pecunias erogare nolit decoris & cõtentionum huiusmodi gratia, metuẽs prodigas libidines suscitare, prouocareq; ad propugnandũ cõtendendumq;. Cũ paucis eorũ quæ circa se sunt, optimatũ ritu pugnãs, vt plurimũ vinci patit, & diuitias auget. Summopere. Nũquid vltra diffidimus, ad ciuitatis eius exemplũ quæ gubernatur à paucis, hominem parcũ atq; auarũ institutũ esse? Nullo modo.

coërcet, quæcunq; ad sumptus alliciunt, non ad lucrum, quæ quidé voluptates non necessariæ appellantur. Manifestum est. Num lubet, ne in ambiguitate versemur, vt in primis quidem quæ necessariæ sint cupiditates, quæ non necessariæ, discernamus? Lubet equidem. Necessariæ quidé illæ merito vocĕtur, quas amouere nõ possumus, & quę cũ percipiũtur, nos iuuãt, has enim ambas quærere naturam nostrã necessarium est. Nõnne? Maximè. Iure igitur eas necessarias appellabimus. Iure. An non rectè eas necessarias esse negabimus, quæ remoueri possunt, siquis assuescat à teneris, quæue cũ adsunt, nihil afferunt boni, imò plerunq; nocent? Præclare quidem. Accipiamus earũ exemplar, vt quæ vtræque sint, cognoscamus, & figura quadam eas inspiciamus. Sic oportet. Cupiditas vtiq; comedendi, cibiq;, & obsonij vsq; ad salubritatem, & bonã corporis valetudinem, necessaria est. Arbitror. Certè cibi vsus duplici de causa necessarius, & quia sine ipso vita non sufficit, & quia vtilis. Ita est. Aliorum verò cõdimĕtorum, quatenus ad bonam corporis habitudiné confert. Prorsus. Sinautem nihil confert vel horum vel aliorum appetentia superuacua, tum etiã coërceri à teneris potest, obstat autem & corpori & menti ad prudentiam tĕperantiãq;, merito non necessaria nominabitur. Merito. Has igitur sumptuosas cupiditates, illas verò quæstui deditas, quia conferant ad agĕdum, vocabimus. Quidni? Idemq; de venereis alijsq; dicemus. Idem. Profecto, quem fucum paulo antè nominauimus, hũc esse dicebamus qui talibus voluptatibus & libidinibus plenus est, & cupiditatibus non necessarijs est mancipatus: eum verò qui necessarijs, parcũ, & paucorum potentiæ cupidum. Proculdubio. Rursus dicamus quemadmodum ex paucorũ potentiæ cupido popularis efficitur. Videtur autĕ mihi hoc pacto, vt plurimum, fieri. Quónam? Quando iuuenis, vt modo diximus, nutritus rudites, & aride nimium, fucorũ mel gustat, adhęretq; ardentibus vehementibusq; animalibus, quæ possunt omniformes & varias voluptates vndique comparare: hinc vtiq; existima eam oriri mutationĕ, qua iste ex paucorum potentia quæ in eo est, trãsit in popularem. Necessarium est. Nũquid quemadmodum ciuitas mutabatur, dum extrinsecus præsidium alterutri partium præstaretur, à simili simile: ita adolescentis mutatur ingenium, dum rursus externarum cupiditatum species cognata & similis, alteri cupiditatum speciei earũ quæ in eo sunt, suffragatur? Prorsus quidĕ. Quòd si quæ suppetiæ ingenio eius paucorum imperij studioso, siue à patre, seu à domesticis alijs ferantur, admonentibus, increpãtibusq; seditio, & reluctatio, & pugna in ipso ad seipsum tũc nascatur. Quidni? Et quãdoq;, vt arbitror, popularis conditio paucorum statui cedit, & nõnullæ cupiditates partim intereũt, partim excidunt, pudore aliquo in animo iuuenili exorto, vnde rursus excolitur. Fit nonnunquã. Rursus præter eas quæ exciderunt cupiditates, aliæ coalescentes cognatæ propter inscitiam paternæ educationis multę vehemĕtesq; fiunt. Sic certe fieri consueuit. Trahũt porrò ad se familiaritates & cõsuetudines, ac dũ clàm serpunt, magnũ excrescũt in numerũ. Quid prohibet? Tandĕ iuuenilis animi arcem occupant, pręsentiĕtes vacuã esse doctrinarũ, honestorũq; officiorũ, & verarũ insuper rationũ. Qui sanè optimi omnium custodes seruatoresq; in hominum piorũ mĕtibus extant. Summopere. Falsæ verò, & superbæ petulantesq; rationes & opiniones eorũ in locum succedentes, eundem talis hominis locum obtinĕt. Maximè. Nõnne iterũ ad Lotophagos illos accedens, manifestè istic habitat? Ac si ab amicis subsidiũ aliquod laboranti meliori animi eius parti submittatur, superbæ petulantesq; rationes claudentes regij in eo muri portas, neq; subsidiũ ipsum admittunt, neq; legatos priuatorũ senũ monitus excipiũt, sed ipsæ prælio superãt: & pudorem quidem appellantes fatuitatem, in exilium turpiter expellunt: temperantiã verò ignauiã vocãtes, conuitiãtesq; eijciũt: modestiã quoq; in moribus, & in sumptibus moderationem, tãquam rusticitatem & illiberalitatĕ penitus detestantur & fugant, & ipsæ vnà cũ multis futilibusq; cupiditatibus inualescunt? Magnopere. Cum hæc depulerunt ex eius animo quĕ occuparũt & purgarunt, magnis impensis iam initiato, post hæc petulantiam, licentiam, prodigalitatĕ, impudentiã, splendidas ingenti caterua coronatas deducũt, extollentes applaudentesq;: dum petulantiam quidĕ, ingenuam educationem: licĕtiam verò & libertatem & prodigalitatem, magnificentiã: impudentiam fortitudinĕ vocant. An non ita quodãmodo iuuenis transit ex innutrita necessariarũ cupiditatũ affectione, in dissolutã licentiam nõ necessariarum futiliumq; voluptatum? Plane id constat, inquit ille. Viuit deinceps talis, vt arbitror, nihilomagis necessariũ quàm superuacuarũ voluptatum gratia erogãs pecunias, labores, exercitationes. Verum si ita fortunatus est, vt neq; vltra modũ debacchetur, sed senior factus, & ingenti voluptatum turba aduenìente, non omnes, sed aliquas admittit, exclusis interim cæteris: nec ingressis illis totũ se dat, sed ita viuit, vt æqualiter singulis impertiat se: ei quę forte tũ incidit, velut magistratui summo imperiũ sui cõmittens dũ ea expleatur, & rursus alteri nulla neglecta, dũ vnamquãq; ęquabiliter apud se alat. Sic accidit. Hic quidĕ rationĕ verã nõ accipit, neq; in custodiæ suæ arcem admittit, siquis dixerit voluptates partim esse bonarũ honestarũq; cupiditatũ, partim verò malarũ, & illas exercendas esse, & honorandas: has cõtrà, moderãdas & cohibĕdas. Verum omnibus his annuit, affirmatq; similes omnes esse, & pariter honorãdas. Profecto quisquis ita affectus est, id agit. Nõnne ita in dies viuit, vt incidĕtibus præsentibusq; semper cupiditatibus obsequatur? dũ videlicet aliàs ebrietati modulationibusq; indulget, aliàs aquæ potu contentus est inedia: interdũ verò gymnasticæ studijs se exercet, nonnunquã remisso & socordi animo torpet: quandoque philosophiæ attingit studia, sæpe etiã se ad rempu. cõfert, proditq; in mediũ, quicquid obtulit sors, & dicĕs, & faciĕs, ac si quãdoq; milites admiratur, ad eos fertur sin mercatores, ad hos rursum aduentat, neq; ordine vllo aut necessitate vitã suã dirigit, sed iucundã & liberalem, & beatã hanc vitã appellans, hanc assiduè colit. Scitè vitam popularis hominis nullũ delectũ viuendi habentis narrasti. Arbitror equidĕ plenũ hunc diuersis plurimisq; moribus esse, pulchrũq; & variũ, quemadmodũ ciuitatĕ illam videri, quĕ sanè multi atq; multæ feliciter viuere arbitrarenẽ, cũ rerũpu. atque morũ in se multa exĕpla contineat. Ita est nimirũ. Esto nobis vir talis populari reipu. similis, vtpote q popularis merito nominef. Esto. Reliquũ est, vt de præclara illa repub. viroq; præclaro dicam, tyrãnide atq; tyrãno. Omnino. Age

Quæ voluptates necessarię, quę nõ

De tyrãnide & tyranno.

O

no. Age videamus, ô dulcis amice, quisnam tyrãnidis ipsius sit modus. Principiò ꝙ ex populari oritur, ferme est perspicuũ. Manifestum. Eadẽ igitur ratione ex populari tyrãnis oritur, qua ex paucorũ potentia, popularis? Qua? Quòd sibi ciues in paucorũ potentia tanquã bonũ proposuerũt, per quod & paucorũ potentia inoleuit, id erat diuitiarum copia. Nõnne? Isthuc ipsũm. Inexplebilis atq; diuitiarũ sitis, cæterorũq; officiorũ neglĩgẽtia propter ipsum quæstum eam perdunt. Verum id quidem. Quinetiam eius quod in populari bonum cẽsetur, cupiditas inexplebilis, ipsã quoq; peruertit. Quid in ea potisſimũ censeri bonũ dicis? Libertatẽ. Nam istud in populari ciuitate censeri præclarisſimũ audies. Ideoq; in hac sola habitare par est eũ virũ qui natura sit liber. Certè nomen istud libertas, in hac ciuitate freqũẽtius prædicatur. Nõnne quod dicturus erã, huius ipsius cupido insatiabilis, cęterorũq; negligentia hanc mutat rempub. cogitq; tyrãnide indigere? Quo pacto? Quando videlicet popularis ciuitas sitiens libertatẽ, malos pincernas præsidentes nanciscitur, & ea profusius q̃ decet, sese ingurgitans debacchatur, & principes velut rigidiores & paucorũ dominatũ appetentes accusans punit, nisi mites admodũ sint, plurimũq; licẽtię cõcedãt. Sic prorsus accidit. Atqui & eos qui principibus parẽt obiurgat tãquã seruiles & pretij nullius homines: principes aũt subditis pares, & subditos pares principibus, priuatim & publice laudat atq; honorat, an nõ necesſe est hac in ciuitate ad summã libertatẽ homines peruenire? Proculdubio. Atq; hanc insitã obedientiæ impatientẽ licentiã, ô amice, priuatas irrepere in domos, seq; vsq; ad bruta procẽdere? Quo pacto hoc dicimus? Quale videlicet, si pater filio fiat similis, filiosq; metuat, & filiꝰ patri sit par, neq; vereatur parẽtes, neq; metuat, vt sit maximè liber: inquilinus præterea ciui, & inquilino ciuis æquef, peregrinusq; similiter. Sic accidit. Hæc vtiq; & alia nõnulla minora similia his eueniunt. Nẽpe ea in vrbe præceptor discipulos timet, eisq; blãdif, discipuli præceptores spernũt, & similiter pedagõgos: atq; vt summatim dicã, iuniores senioribus se æquant. Seniores autem vna cũ iunioribus & pari loco confidentes verbisq; & operibus aduersanf, tanquã scurræ facetijs eos delectãt, ne seueri imperiosiq; videanf. Maximè. Vulgi autẽ libertas extrema, ô amice, tali in ciuitate quãta, q̃quidẽ empta mancipia nihilominus libera sunt q̃ emptores: & quãta mulieribus erga viros, virisq; erga mulieres æqualitas libertasq; sit, ferme dicere obliti sumus. An non secundũ Aeschylũ dicemus, quod nũc nobis in buccã venit. Sic prorsus, inquã, atq; ego quidẽ ita dico: profectò bestiæ quæ ab hominibus nutriunf, quãto liberiores hac in ciuitate sint q̃ alibi, nemo nisi expertus crediderit. Nã & catellæ, vt habet prouerbiũ, tales, quales heræ sunt. Et equi, & asini tales reddũtur, qui assuefacti fuerint admodũ libere fastuoseq; per vias ingredi, vt in obuiũ quẽq; impetũ faciãt, nisi cesſerit. Cæteraq; omnia summa aguntur licentia. Meũ certè mihi narras insomniũ. Nã mihi rus proficiscenti frequenter ista cõtingũt.

Prouerbiũ.

Vides quò tandem omniũ supradictorum summa cõtendat? Ita siquidem hinc delicatus ciuiũ animus reddif, vt si quis paulũ quid seruitutis afferat, ægre ferant, neq; tolerent. Demũ verò leges omnes tã scriptas, quàm nõ scriptas cõtemnũt, nequis illius pręsit dominus. Manifestum id quidem. Hęc, ô amice, ce, egregia illa & elegans respub. est, ex qua vt mihi videf, tyrãnis nascitur. Elegans certè, sed quorsum hęc? Morbus porrò qui in paucorum potentia serpens, eam labefactauit, idem & in hac pullulans excrescensq; nimia ex licẽtia, popularẽ ciuitatẽ iugo seruitutis subigit. Ac summatim excesſus omnis vertı penitus in contrariũ cõsueuit, in temporibus, in arboribus, in animalibus, & in rebuspub. maximè.

Haud iniuria. Nimia enim libertas haud in aliud videtur q̃ nimiã in seruitutẽ cõuerti, & priuatim, & publicè. Certe id consentaneũ. Quare non ab re dicebam non ex alia repub. q̃ populari tyrãnidem surgere: extrema ex libertate, grauisſimam & maxime agrestẽ seruitutẽ. Sic ostendit ratio. At nõ hoc, vt arbitror, ipse quærebas, sed quinã morbus idẽ in paucorũ potẽtia populariq; gubernatione innatus eam in seruitutẽ redigit. Vera narras. Dicebã vtiq; otiosorũ & prodigorũ hominũ genus partim fortius & virilius esse, partim ignauius: & illud quidẽ ducere, hoc autẽ sequi, quos quidẽ homines fucis in superioribus cõparauimꝰ: illos quidẽ fucis aculeatis, hos autẽ aculeis carẽtibus fucis. Et merito. Isti quidẽ in quacũq; fuerint ciuitate, eam turbãt, quemadmodũ pituita ac bilis corpus. Quos oportet bonũ medicũ & legum fundatorem, non minus quàm solertem apum cultorem, eminus pręcauere, primum quidem ne oriantur in ciuitate: ac si oriantur, vt cũ ipsis fauis protinus excidantur. Ita prorsus agendũ. Sic igitur accipiamus, vt perspicacius quod quærimus, cognoscatur. Quo pacto? Trifariam popularẽ ciuitatem, vt re ipsa est, partiamur. Vnũ quidem hoc genus in ea propter licentiã nascitur, non minus q̃ in paucorũ potẽtia. Est ita. Longe aũt acrius in hac q̃ in illa. Qua ratione? Ibi quia cõtemptui est, & à magistratibus repellitur, imbelle propter desidiam fit. In populari autem id genus omne exceptis paucis pręsidet, & quod in eo acerrimum dicit & agit: aliud autem iuxta tribunalia inhærẽs susurrat, nec tolerat, siquis alia dixerit. Quapropter omnia ab hoc genere paucis exceptis in ciuitate huiusmodi administrantur. Et maximè quidem. Aliud igitur tale semper ex multitudine excernitur. Quale? Omnibus enim quæstũ cõlectãtibus, qui natura elegantisſimi sunt, vt plurimũ ditisſimi efficiuntur. Cõsentaneũ. Hinc vtiq; mellis copia & vberior & facilior fucis exprimitur. Quomodo enim ex his q̃ pauca posſidẽt copia mellis exprimeretur? Diuites, vt arbitror, tales fucorũ herba vocãtur. Sic ferme. Populus aũt tertiũ erit genus, quodcunq; ipsi sua duntaxat curant, nec alienis se implicant, haud multũ pecuniosi. Quod quidẽ genus & plurimũ est & in populari ciuitate principalisſimũ quoties cõgregaf. Est certè, at nõ freqũẽter id facere vult, nisi particeps mellis efficiaf. Nõnne semper est particeps, quatenus hi q̃ præsidẽt, expoliant diuites, dispertiuntq; populo, sibi verò vt plurimum vsurpãt? Profectò ita fit particeps. Cogunf itaq; repugnare hi qui spoliati sunt, pro viribus apud populũ tuũ dicendo, tũ agẽdo. Quidni? Occasionem itaq; ab alijs acceperunt, cũ ipsi non cuperent, rerũ innouãdarum, nempe vt insidientur populo, & ad paucorũ imperiũ intendant animũ. Cur non? Tandem verò postquã populũ viderunt nõ sponte, sed per inscitiam à calũniatoribus seductũ conari ipsis iniuriã inferre, tũc sanè velint nolint, reuera paucorũ potẽtiæ studiosi euadũt, haud vltro volentesq;, sed ꝙ illis hoc malũ ingerat fucus stimulis ac pungens.

gens. Valde quidē. Accusationes igitur, litigia, cōtentionesq; mutuæ oriunt. Et maximè. Ideóq; populus consueuit vnū aliquē sui defensorem creare, eumq; nutrire, & vti magnū efficiat, cōfouere. Cōsueuit certe. Ex quo pacto patet tyrānum ex radice prętoria enasci, neq; aliūde pullulare. Certū id quidē. Quænā origo mutationis ex prætore, id est, eo qui præest in tyrānū, an videlicet postquā cœpit q̄ præest id agere, quod circa templū Lycæi Iouis in Arcadia fabula refert? Quidnā? Quod quisquis humana viscera cū aliarū victimarū incisa visceribus fortè gustarit, lupus fieri cogitur. Nónne fabulam audiuisti? Equidē. Eodē modo & hic cui⁹ imperio vulg⁹ omnino obtēperat, cognato nō abstinet sanguine: sed falsis, vt solent, confictis criminibus in iudicium trahit eos à quibus timet, & iniusta se cæde cruentat viri vitā extinguens, gustansq; lingua impura & prophano ore generis proximi sanguinem ac nonnullos pellit, necat alios, suasorē se æris alieni decidendi, agros distribuendi prębēs. Quare necesse est eiusmodi hominem vel ab inimicis interfici, vel tyrānidem exercere, lupumq; ex homine fieri. Necesse est omnino. Hic quidem aduersus opulentos homines seditiosus. Certè. Nónne ab inimicorum vi huic periculum imminet, qui si expulsus, inuitis redierit inimicis, tyrānus effectus reuertit? Constat. Ac si eum calumnijs publicis expellere nequeunt, vel occidere, violentam illi mortē intentant, clámque insidiantur. Ita certè fieri consueuit. Hinc illa solita tyrānis postulatio sequitur. Nempe omnes qui huc ascenderūt, custodes aliquos corpori, vt auxiliator populi saluus sit, solent à plebe perquirere. Maximè. Dat itaq; eos plebs de illo nimis solicita, de se autem nimis secura. Magnopere. Cùm hæc vir pecuniosus animaduertit, qui ob pecunias plebi hostis est, tūc certe iuxta oraculum Crœso datum calculosum ad Hermum fugit, neq; moratur, neq; timidus dici veretur. Haudquaquā secundo iterum vereretur. Sanè quisquis compræhensus fuerit, vltimo supplicio afficitur. Necesse. At præter ille ciuitatis magn⁹ magnifice haudquaquā sese gerit, sed alios prosternit plurimos, ipse in curru ciuitatis cōsistit tyrānus ex prætore & curatore effectus. Quid ꝓhibet? An vis enarremus beatitudinē viri huius, & ciuitatis, in qua vir talis innascit? Prorsus quidē. Principio quidem omnes salutat, arridens quibuscunq; obuius fuerit, & nomen tyrāni recusat, pollicetur multa, & priuatim, & publicè ære liberat alieno, agrosq; distribuit populóque & familiaribus suis, ac deniq; omnibus mansuetus & mitis esse simulat. Necesse est. At cum primum externos hostes partim sibi cōciliauit partim extinxit, rebus iam pacatis, statim vt populus duce indigeat, bellum aliquod semper excitate. Consentaneū est. In quo illud insuper efficit, vt qui sub eo sunt plurimis exhausti sumptibus, ad quotidianū victum conuerti cogantur, minúsque aduersus tyrannū, insidias meditentur. Patet. Quinetiā siquos agnouerit liberali esse ingenio præditos, talesq; vt imperium eius recusaturi videantur, vt ad eos extinguendos occasionē habeat, hostibus obijcit. His de causis necesse est tyrannum semper noua bella mouere. Necesse. Qua de re ciues sibi infensos reddit. Summopere. Verisimile est, vt nonnulli eorum qui tyrannidi suffragati sunt, & apud tyrannum plurimum possunt, audacter tam inter se q̄ cum eo quæ gerūtur, improbent, præsertim siqui altiori animo

Lup⁹ ex homine.

sint. Verisimile. Consentaneum est, vt hosce omnes tyrannus è medio tollat, si modò sit dominaturus, quousq; neminem relinquat amicorū vel hostium qui alicuius momenti sit. Manifestū id quidē. Acute igitur inspicere illū oportet, quis fortis, quis magnanimus, quis prudens aut diues sit. Nēpe vsqueadeò beatus est, vt seu velit, seu nolit his inimic⁹ futurus sit, eisq; insidietur, quousq; ciuitatem purgauerit. Egregiam sanè purgationem narras. Contrariam plane medicorū purgationi. Siquidem medici à corpore quod deterrimū est, abstergunt, quod verò optimū est reliquum. Cōtrà tyrannus efficit. Ille quidem sic facere cogitur, si modò sit dominaturus. Beata nimirū necessitate adstrictus est quæ illi præcipit, vt vel cū plurimis improbis vitā agat, et ab ijs etiam odio habeatur, vel omnino non viuat. Talis profectò eius conditio est. Nónne quo infensiores habet ciues, dum hæc agit, eo pluribus & fidelioribus satellitibus indiget? Quid prohibet? Quínā igitur huic fideles maximè? Vnde illos accerset? Vltro aduolabunt vndique multi mercede pellecti. Fucos iterum mihi videris per Canē quosdam dicere, externis & varijs ex gentibus confluentes. Verè tibi videor. Quis autē ex indigenis? Nónne aliqui, si voluerit? Quo pacto? Scilicet si ciuibus de medio sublatis, seruos suos libertate donet, & in satellitiū suorum munerū adsciscat. Maximè quidē, quoniam fidelissimi sibi hi sunt. Quàm præclaram narras tyrāni possessionem, si quidem talibus amicis fidisq; hominibus vtitur, cum priores illos perdiderit. Attamen talibus vtitur. Atqui mirātur eum amici tales, conuersanturq; cum eo noui ciues, boni autem viri oderunt ac fugiūt. Quid vetat? Non temere igitur tragœdia sapiens artificium esse, atq; in ea Euripides excellere videtur. Quamobrem? Quòd & hoc profunda mente cecinit, sapientes tyrānos esse sapientum consuetudine, dixitq; hos sapientes esse qui cum his cōuersantur. Quinetiam tyrannidem tanquam rem diuinam extollit: aliaq; permulta hic alij q; poetæ. Enimuero poetæ tragici vtpote sapiētes nobis ignoscent puto, & illis qui perinde ac nos rempublicam administrant, si eos in nostram rempub. nō admittamus, tyrānidis scilicet laudatores. Ignoscent, vt arbitror, quicunq; inter eos viri elegantiores sunt. Cæteras verò circumeunt ciuitates, turbam congregantes egregijs grādibusq; & probabilibus vocibus quibus pretium nō deest, respublicas in tyrannidem trahūt, & popularem statum. Vehementer. Nónne pro his pretium capiunt, honoranturq; in primis quidem vt verisimile est à tyrānis, deinde etiā à populari illa republica? At verò quo altius ascendunt in arduum rerūpublicarū verticem, eo magis eorū deficit honor, vt qui defessus crebriore anhelitu progredi non valeat. Ita nimirum. Sed ne postquam huc digressi sumus, longius progrediamur, dicamus vnde tyrannus exercitum illum suū præclarū, numerosum, & variū semperq; diuersum alat. Constat in primis ꝙ siquę sunt sacrę opes in ciuitate, eas surripiet, cōsumetq; quousq; illa sufficient quæ vendunt, dū leuiora exigit à plebe tributa. Quid si opes hæ defecerint? Patet ꝙ ex paternis aletur & ipse & collegæ ipsius contubernalesq; & scorta tū pueri, tū mulieres. Intelligo eqdē ꝙ populus q̄ tyrannū genuit, ipsum amicosq; eius nutriet. Ita cogit. Quid verò si succenseat populus, dicatq;, haud ęquū esse vt adultus filius à patre amplius enutriatur, sed contrà à filio pater: neq; se ad

 hoc

hoc eũ creasse, vt adulto iam filio, pater ipse, seruis eius seruiens, & ipsum nutriat, & ipsius seruos, & alios præterea omnes vndiq; confluentes eius astipulatores, verum vt à diuitibus his qui præclari & boni existimãtur in ciuitate, hoc præside liberetur: atq; ita iubeat populus abire illũ ẽ ciuitate, eiusq; amicos, perinde ac pater filium domo vnà cum debacchãtium turba depellens? Agnoscet per Iouem tũc demum populus qualis ipse, & quali bestia delectatus sit, dum eam generaret atq; educaret, tum quãto ipso debilior potentiorẽ eijcere tentet. Quid ais? Audebit tyrannus patri vim inferre, & si non obtemperet verberare? Imò verò, nã auferet arma. Patricidam ergo dicis esse tyrannum, durumq; senectutis educatorem. Atq; vt videtur, hæc proprie est tyrannis, vtq; fertur, populus seruitutis liberorum hominũ fugiens fumũ, in flammam seruilis dominationis incidit, loco ingentis illius & importunæ libertatis, durissimã acerbissimamq; seruorum subiens seruitutem. Ita nimirum accidit. An non igitur probe à nobis dictum fuerit, si sufficienter pertractatum dicamus, quo pacto tyrannis ex populari gubernatione nascatur: & nata quũ est, qualis sit? Valde quidem sufficienter.

DIALOGVS NONVS DE IVSTO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

SOCRATES quàm plurima de regia optimatum vita tractauit, multa etiã de contraria eius tyrannide disputat, vt & illam tanquã beatissimam cõprobemus, & hanc reprobemus quasi miserrimam. Quod nõ solum agitur in octauo, sed nono insuper agitur de tyrannide, qua scilicet ratione potissimũ fiat ex populari, qualis quoq; sit, ꝗ noxia, quàm infelix: quo videlicet primam quæ in animo fit tyrannidem, totis viribus deuitemus, vicissimq. regnum animo intimũ cõplectamur. Per hęc statim ad primũ redibit disputationis vniuersæ propositum. Quo vtiq. statuit demõstrare iustitiã non opinione dũtaxat humana esse laudabilem, sed etiã ipsa sui natura & honesta mirũ in modũ, & salutari esse ante omnia venerandam. Iniustitiam quoq. non ob metum vel legũ vel infamiæ solum vituperãdã esse, sed etiã propter ipsum maleficæ naturæ suæ venenum procul effugiendam. Iustitiã verò cum nominat, aliàs legalem communemq. designat iustitiã, virtutẽ scilicet vniuersam sub legum prouidentia institutã: aliàs iustitiam magis propriam siue distributiuam, per quam & in ciuitate pro meritis honores, præmia, pœnæ distribuuntur, & in anima partibus animæ pro dignitate naturæ actiones & munera tribuuntur: siue commutatiuam, per quàm & in ciuitate æquo & legitimo pretio res, vel rebus, vel pecunijs commutantur, & in animo ita quasi similiter cõmutantur officia, vt quantum ratio inferioribus consuluit, tantundem vires inferiores pro rationis imperio necessaria subministrent. Inter hæc nota tyrannicum animum ita perturbatũ esse, vt proprie iudicetur libidine perditus & temulentus, & furiosus atque immanis. Quippe cum quasi fera immanibus ijs libidinibus rapiatur, quarum feritatem cæteri solum somniantes interdum experiuntur. Quæ vero hic ad falsitatem & veritatem & vaticinium somniorum pertinent, in theologia abunde tractamus. Considera quàm diligenter mala connumeret omnia, quibus ciuitas oppressa tyrãnide premitur, quámue apte totidem mala ac etiam plura in tyranni animo numerat, adeo vt nihil miserabilius possit effingi. Mox disputationem totam huc tendentẽ, vt sapiens iustaq. vita vitæ cõtrariæ pręferatur, in tria redigit capita. Primũ esse vult, quod hactenus est tractatum, ex comparatione videlicet insipiẽtis iniustiq. hominis ad ciuitatem quandam nulla sapiẽtia & iustitia gubernatam. Vbi profecto apparet & ciuitatem illã, & hominẽ æqua ratione pessime & infelicissime se habere. Secundum verò caput nunc aggreditur, distinctionẽ illam partium animæ repetens in ratiocinandi & irascẽdi & cõcupiscẽdi naturas: quibus tres quoq. vitas accõmodat, philosophicam, ambitiosamq. & cupidam: cupidã inquã pecuniarũ gratia voluptatũ, ideoq. auara etiã nominatur. Tres similiter disponit partes in ciuitate, magistratus, milites, quęstuarios. Probat deinde vitam virtute præditã magis eligẽdam esse quàm vitiosam, præterea quod sit reuera suauior. Nempe cũ trium illorum quilibet vitæ suæ voluptatem cæteris pręferat, solus id philosophus potest recte diiudicare. Opus enim est ad iudicium experientia, prudentia, ratione. Principio quãtũ ad experientiam pertinet, philosophus quidem & sui propriam, & aliorum voluptates est expertus: quo fit vt facile quæ sit pręferenda, cognoscere possit. Cæteri vero philosophantis gaudia nunquam degustauere, ideoq. voluptates suas cum philosophantis gaudio comparere nõ possunt. Præterea solus philosophus perfecta pollet prudentia, & assignandarum industria rationum, quæ quidem duo reliqua sunt ad iudiciũ necessaria. Cũ ergo philosophus sapiẽtis iustęq. vitę gaudia ambitiosæ libidinosæq; vitæ anteponat oblectamentis, iure ex ipsius iudicis veri sententia vitã virtutẽ rectã vitæ vitio dissolutæ anteferre debemus. Tertiũ denîq: caput inde potissimũ exorditur, quod in solo sapiente iustoque viro voluptas vera reperiri potest. In cæteris autem voluptatẽ falsam & vmbratilem esse constat. Quod quidẽ ita probatur: voluptátes vt plurimum vehemẽtes, repletiones quædam sunt indigentię. Atq; vbi & quod impletur & quod implet verius perfectiusq; est, impletiõis modus purior atq. efficacior, ibi verior est voluptas, & perfectior, & ingentior. Cũ igitur intellectus veritasq. intelligẽda veriorem perfectioremq. naturam habeãt, quàm sensus atque sensibile, ac veritas interius penetret intellectum quàm sensibile sensum, & sine mixtione doloris accedat, sequitur voluptatem intelligentiæ veriorem esse atq; perfectiorem. Inter hæc casu quodam nescio quid interserit mathematicum, cuius declarationem ex commentarijs in Timæum accipies opportunius. Attende deinceps ad illam animæ naturæ figurã. In qua sub multiplicis bestiæ nomine intellige concupiscendi naturam: sub figura leonis, irascendi vigorem, sub forma hominis, rationẽ. Et vide quam expresse depingat ambitiosi, iniusti, libidinosi hominis vitã, imo miseram seruitutem. Item ibidem accipe formulam, qua possis transitum animarũ in bestias ita interpretari, vt in bestiarũ affectus & habitus potius quàm in corpora migrare dicatur. Præterea memento, quemadmodum in corpore perspicacia sensus, sanitas, robur, pulchritudo, non opinione, sed natura sunt bona, eorumq; cõtraria mala similiter: sic in anima prudentiam, temperantiam, fortitudinẽ, iustitiam naturaliter esse bona, naturaliter quoq. horum contraria mala. Deniq. accipe totius vitæ formã, per quam ita corporea cuncta disponas, vt animi temperantiæ consonẽt. Atq. eatenus eligas singula, quatenus conferant ad animi sanitatem: & contrà quæ hanc impediunt: procul effugias, habites semper mẽtis arcẽ, atq. ab ea nullis aut illecebris, aut minis te præcipitari permittas. Cum vero & teipsum & alios ita formare volueris, suspice perspicuum reipublicæ huius exẽplar in cœlo: in cœlo inquam, id est, ordine cœlestium motionum, atque altius in mente diuina: vt inde tandem ad ipsius imaginem, teipsum primo, deinde familiam, tertio ciuitatem, iuste feliciterque componas.

EINCEPS cõsiderandũ restat, inquã ego, qua ratione vir tyrannicus ex populari fiat, qualisq; sit; & nunquid vitã ducat miserã, an beatã. Certè id reliquũ est, inquit ille. Scis quid adhuc desiderem? Quid? Nondũ sufficienter distinxisse videmur, quot sint, & quales cupiditates. Ac nisi id constet, obscurior erit eius quod quærimus inquisitio. Opportunũ verò adhuc erit. Prorsus quidẽ, ac vide quid in eis nosse velim, est autẽ tale. Earũ voluptatũ cupiditatũq; quæ nõ necessariæ sunt, videnť mihi quędã legibus repugnãtes, omnibus inesse quidẽ: legibus autẽ & melioribus cupiditatibus pariter cũ ratione castigatæ, in quibusdã hominibus vel omnino obsolescere, vel adeò reprimi, vt raræ admodũ exilesq; reddantur: in alijs autẽ vehemẽtiores frequentioresq; euadere. Quas potissimũ istas vocas? Quæ in somnis sæpius excitantur, Cũ dormientibus ea pars animi, quæ mentis & rationis particeps sit, sopita langueat: illa autẽ in qua feritas quædã sit, atq; agrestis immanitas

De voluptatibus distinctius.

Hæc ex Cicerone de diuinat. 1.

immanitas cũ sit immoderatò obstupefacta potu, atq; pastu, exultare eã in somno, immoderateq; iactari: itaq; huic omnia visu obijciuntur à mente ac ratione vacua: vt aut cũ matre corpus miscere videamur, aut cum quouis alio, vel homine, vel deo, sæpe belua: atq; etiã trucidare aliquẽ & impie cruentari, multaq; facere impurè atq; tetrè, cũ temeritate atq; impudentia, at qui salubri & moderato cultu, atq; victu quieti se tradiderit, & ea parte animi quę mentis & cõsilij est, agitata, & erecta, saturataq; bonarũ cogitationũ epulis, eaq; parte animi, quę voluptate alitur, nec inopia enecta, nec satietate affluẽti, quorum vtrũq; præstringere aciẽ mẽtis solet, siue deest naturæ, quippiam, siue abundat atq; effluit: illa etiã tertia parte animi, in qua irarum existit ardor, sedata atq; restincta: tum eueniet, duabus animi temerarijs partibus compressis, vt illa tertia pars rationis & mentis eluceat, & se vegetem ad somniandum acremq; præbeat, tum ei visa quietis occurrẽt tranquilla atq; veracia. Sic prorsus existimo. Quid plura? Id summatim cognoscere volumus: Vnicuique inesse speciem quandam cupiditatum diram, agrestem, atque iniquam, atque etiam in his qui inter homines maximè moderati vidẽtur. Quod in somnis fit manifestum. Num quid igitur dicam, & vtrum consentias tu videris. Consentio equidẽ. Recordare, qualem virum esse diximus popularem. Erat autem is, qui ab ineunte ætate sub parco nutritus est patre, qui lucri cupiditati indulsit solũ, cæteras verò non necessarias, sed ludi ornatusq; comites spreuit. Nónne ita? Ita prorsus. Cõuersatus deinde cum elatioribus viris plenisq; libidinibus his quas modò narrauimus, declinare cœpit ad petulantiam omnem, eorumq; mores, paternæ parsimoniæ odio. Cum verò ingenio meliore esset quàm corruptores, vtrinq; distractus, mediam nactus est vtriusq; amoris affectionem, moderate vtrunque assecutus vt ipse putat, neq; illiberalem neq; dissolutam vitam agens, ex paucorum potentiæ cupido mutatus in popularem. Erat vtique & est circa huiuscemodi virum hæc opinio. Pone rursus huius iam natu grandis filium, primis ab annis, paternis moribus imbutum. Pono. Ponas iterum eadem huic accidere quæ patri contigerãt, vt ad omne trahatur flagitium, & lasciuientis vitæ licentiã, quàm tñ hi qui eam degũt integram nominent libertatẽ: pater autem alijque domestici istis cupiditatibus quas in medio quodam esse diximus suffragentur: alij item opem suggerãt. Vbi verò iam sperauerint vehementes illi incantatores, nutritoresque tyrannidis, adolescentem se non aliter continere posse, amorem in eo aliquem quibusdam machinationibus excitent, præsidem tutoremque otiosorum, & ad libidinem illi subministrantium desideriorum, alatum certe, & ingentem fucum. Nunquid aliud amorem talium esse putas? Nihil aliud. Quando verò circa ipsum susurrãtes cupiditates aliæ refertæ nidore, vnguentis, coronis ac mero, resolutisq; consuetudinũ talium voluptatibus coaugent prorsus alũtque desiderium illud, atque ita fuco aculeum addunt: tunc iam hic animi præses furit omnino, demẽtiáque feruet: atque stipatus inde satellitibus, stimulóque percitus, siquas intra se frugales et verecũdas opiniones cupiditatesq; offẽderit, protinus extirpat expellitq;, quousque temperantiam omnẽ animo eijciat, seq; noua insania repleat. Egregiè tyrannici viri refers originem. Nónne & olim hanc ob causam amor tyrannus est dictus? Videtur planè. Et ebrius vir, ô amice, nónne tyrannicũ gerit animum? Sanè. Quinetiam furiosus & extra se positus, non solum hominibus, sed & dijs imperare contendit, speratq; se id consequuturum. Vehementer. Tyrãnicus autem, ô beate, vir reuera fit, quando vel natura vel studijs vel ambobus temulentus, amori obnoxius, furiosus euadit. Prorsus ita se res habet. Ita igitur talis vir, vt apparet, efficitur. Viuit autem quo pacto? Id verò, vt aiunt qui iocantur, mihi tu dices. Dico equidem. Post hęc, vt arbitror, festis indulgent, comessationibus, circulis atq; congressibus cortis, cæterísque huiuscemodi omnibus, hi quorum tyrannus amor intus animi incolens penetralia, regit omnia. Necesse est. Itaq; multæ profectò diésq; noctésq; vehementes cupiditates multorum indigæ pullulant. Multæ quidẽ. Cito igitur siqui prouentus extiterint consumuntur. Quidni? Post hæc vtique fœnora, & patrimonij dissipatio. Proculdubio. Quando verò deficiũt omnia, necesse est cupiditates vociferari atque conqueri, quæ quidem frequentes ardentesque in nido animi delitescũt: eos autem veluti stimulis quibusdam perculsos, libidinibus scilicet alijs, præsertimque amore aliarum omnium tanquam satellitum duce, iactari efferríque ad explorandũ siquis quicquam possideat, quod vel fraude surripi, vel vi eripi possit. Maximè. Quapropter cogũtur vel vndique vsurpare, vel ingentibus stimulis & doloribus cruciari. Coguntur planè. Num quemadmodum nouæ voluptates ipsius adultæ, pristinas exuperarunt, & quæ illarum erant, vsurpauẽre: ita & ipse iustũ esse censebit, vt ipse iunior plus habeat quàm parentes, & ab ijs auferat, & si portionem suã consumpserit, paterna insuper eroget? Cur non? Quod si parentes illi nequaquam permiserint, principio furari, eosque decipere aggredietur. Omnino. Sin istud non poterit, rapiet iam, vímq; parentibus inferet. Sic arbitror. Ac si pater matérque senes, ô mirifice vir, resistant repugnentque, nunquid eos verebitur, atque ita se continebit, vt nihil agat tyrannicum? Patri equidem ac matri sic affecti hominis timeo. Per iouem, ò Adimante, inquam ego, nunquid gratia nuper amatæ cuiusdam cõcubinæ non necessariæ, amicam iam olim necessariámque matrem, aut gratia speciosi alicuius nuper armati adolescentis non necessarij, deformem & necessarium senem patrem, & amicorum omnium antiquissimum, tibi vir talis videtur verberibus obiecturus, eosque illis subiecturus, si eandem in domum induxerit? Per Iouem, omnino. Quàm beatum esse videtur tyrannicum filium genuisse. Non multũ. Quid verò? cum parentum facultates ipsum deficient, in eóque iam erit examen confertissimum voluptatum, an non primo parietem alicuius perfodiet domus, vel nocte serius euntis pallium rapiet? deinde etiam templum aliquod expoliabit? atque in his omnibus eas quas olim à pueritia de honestis & turpibus, quasi iura quædam quibus iudicabatur, opiniones habuerat, illæ quæ nuper seruitutẽ exierũt, tanquam satellites stipantes amorem, vnà cum eo iam superabunt: quæ quondam dormiente illo per insomnia tantum soluebantur, cum adhuc sub legibus paternisque præceptis populari in seipso institutus esset conditione? tandem verò amoris tyrannide irretitus, qualis raro erat in somnis, talis semper erit vigilans? Nam cæde impia nulla abstinebit,

nebit, nec ingluuie, nec facinore: sed tyrannicè in ipso amor omni cum licentia & transgresione viuens, vtpote qui solus sit dominus, subiectum sibi hominem tanquam ciuitatem impudenter ad omnia rapiet: vnde & seipsum & turbam suorum satellitum nutriet, partim extrinsecus ingressam ex improba quadam cōsuetudine, partim intrinsecus ex eisdem moribus ab ipso solutam & manumissam. Nónne hæc talis hominis vita? Hæc prorsus. Ac si pauculi tales in ciuitate sint, reliqua verò multitudo omnis modesta, quia istic locus nō sit, profecti, tyrannum alium stipabunt: acceptaq; mercede, sicubi ei bellum est, iuuabunt, si verò pacatè & quietè esse possint, in eadem istic ciuitate mala multa minuta committent. Qualia? Furabuntur, parietes perfodient, marsupia incident, expoliabunt prædabunturq;, sacra rapiēt, captos homines seruire cogent, necnon calumniabuntur quādoq; si dicendo valent, falsáq; testimonia dicent, & muneribus corrumpentur iudices. Minuta hæc dicis mala, si pauci tales sint? Hæc quidem si ad maiora cōparentur, dicuntur exigua. Atq; hæc omnia ad tyrannū comparata malitia miseriáq; ciuitatis haudquaquam, vt prouerbio dici solet, ad scopum accedunt. Quoties enim in ciuitate tales multi reperiuntur, eósq; alij sequuntur multi, sentiuntq; ingentem suorum copiam, tyrannum procreant inscitia plebis, eum præ cæteris, qui inter illos ita est affectus, vt in animo suo tyrannū habeat potentissimum. Consentaneum id quidē. Tyrānus quippe is erit potissimus. Nónne facile id fit, si cesserint omnes? Sin autem ciuitas tyranno huic obstiterit, tunc sanè is quemadmodum in superioribus patrem matreq; violauit, sic rursus & patriam pro viribus violabit, alios inducens iuuenes, hisq; seruire coget olim sibi charā patriam matriámq;, vt more Cretensium loquar, tam educatione quàm habitu: atq; is erit cupiditatis eius hominis finis. Sic prorsus. Nónne isti tales priuatim fiunt antequàm dominentur? Principio cum his conuersantur vt plurimum, qui blandiuntur atq; assentantur illis, & in omnibus obsequantur, atq; inseruiūt. Ac si qua rę indigeant, idē & ipsi agunt, submittunt se, & quancunq; gerūnt personam tanquam domestici. Voti verò compotes cum facti sunt, extraneos se esse declarant. Et maximè quidem. Omnem ita ætatē agunt. Amici quidē nemini vnq̄, semper autem dominantes alicui, vel alicui seruientes. Libertatem verò & amicitiā veram nunquam ingenium tyrannicum gustat. Maximè. Nónne huiusmodi homines iure infidos nominabimus? Iure. Quinetiam iniustos quàm maxime fieri potest, si modo in superioribus rectè quale quid iustitia sit inter nos cōcessimus. Rectè quidē. Concludamus igitur, qui sit vir pessimus. Est autem is qui talis est vigilans, qualē suprà figurauimus somniantem. Omnino. Talis vtiq; fit, quisquis cum natura tyrannicus maximè sit, vt solus dominetur assequitur, & quo diutius in tyrannide viuit, eo magis est talis. Ita necesse est, inquit Glauco, partibus respondendi susceptis. Quisquis iniquissimus apparet, & miserrimus apparebit: & qui diutissime maximéq; potitur tyrānide, maximè & diutissime iniquissimus reuera est & miserrimus. Multis autē multa videbuntur. Ita se hæc habere necesse est. Tyrannicus vir ciuitati tyrānide oppressæ simillimus. Popularis vir populari, cæteriq; similiter. Quidni? Sicut se habet ad ciuitatem ciuitas virtute & felicitate, ita vir quoque se habet ad virum. Nihil prohibet. Quomodo se habet tyranno subiecta ciuitas ad eam quæ regi paret, qualē primo descripsimus? Contrà omnino. Nam vna quidem optima, altera pessima. Haud interrogabo quam dicas. Constat enim. Verū de beatitudine atq; miseria eodem modo an alio iudicas? Neque verò tyrannicæ ciuitatis speciem admiremur, ad solum tyrannū respiciētes, aut ad eos paucos qui cum eo rerum potiuntur, sed vt decet omnem penitus ciuitatem ingressi, lustremus singula, & ad cuncta conuersis oculis feramus sententiā. Probe admones, & sane inter omnes cōstat, nullam ciuitatem tyrannide pressa esse miseriorem: nullamq; rege gubernata, beatiorem esse. Si idem circa viros obseruari iuberem, num rectè præciperem? videlicet si censeam ei iudicium permittendum, qui cogitatione possit tyranni mentem irrepere, ac mores penitus introspicere, neq; vt pueri solēt, exteriora intuens obstupescat, dum tyrannicam illam aspicit pompam, & speciem ad quam illi fictè apud eos qui externa spectāt, effingūt, sed perspicaciter iudicet. Si inquam eū nobis audiendum censeam, qui discernere valeat, quiq; vnà & habitauerit, & domesticis actionibus interfuerit, tum qui nouerit quo pacto erga familiares singulos ille sit affectus. Nam in his maximè quis omni tragico apparatu nudatus, perspicitur rursusq; popularibus in periculis, hæc omnia dignoscētem si iubeam declarare quo pacto se ad alios tyrānus habeat, quod ad beatitudinem miseriámque pertinet, nūquid rectè iuberē? Rectè admodum & ista iuberes. Visne fingamus & nos ex eorum numero esse, qui iudicare possint, atque illis adhæserint, vt aliquem habeamus qui ad ea quæ interrogamus respondeat? Volo equidē. Age itaq;, sic considera similitudinem, memoriam repetens & ciuitatis, & viri, atq; ita sigillatim vicissimq; vtriusq; affectus animaduerte. Dic quales. Principio, liberam ciuitatem tyrānicam dices, an seruam? Maximè omnium seruam. Attamen in ea dominos ac liberos inspicis. Plane, sed exiguū quidem istud: vniuersum verò, vt ita dicam, in ipsa & præstātissimum genus, turpiter ac misere seruū. Si igitur ciuitati vir similis, necesse est in illo eundē esse ordinē, multáq; illiberalitate & seruitute eius animum opprimi, easque animi partes seruire, quæ præstantissimæ sunt: exilem verò partem, ignauissimam, & demētissimam dominari. Necessarium.

Quid porrò? Seruum an liberum huiusmodi animum appellabis? Seruum. Atqui serua & tyranno subdita ciuitas, minimè quæ vult agit. Nimirum. Tyrannicus igitur animus minimè quæ vult efficiet, vt sic de toto animo dicam: sed stimulo semper percitus violento, perturbatione pœnitentiaq; redundabit. Quidni? Tyrannicam ciuitatem, diuitémne, an pauperē esse necesse est? Pauperē. Animum quoq; tyrannicum, mendicum semper & inexplebilem necesse est esse? Est vt dicis. Metu verò solicitari an non necessarium est ciuitatē talem, talemq; virū. Valde. Lamentationes preterea, suspiria, fletus, angustias censes in alia ciuitate frequētiores te reperturum? Nullo pacto. In homine insuper alio talia quædam plura inesse putas quàm in tyrannico isto, qui cupiditatibus amoribúsque insanit? Quónam pacto? Profecto ad hæc respiciens omnia, cæteraque generis eiusdem, ciuitatem tyrannicam ciuitatum omnium esse miserrimam iudicasti. An non rectè? Summopere. Verum de viro

viro rursus tyrannico quid ais, quoties eadem hæc animaduertis? Longè cũctorum dico hunc esse miserrimum. Hoc non rectè dicis. Quamobrẽ? Nondum hic est, vt arbitror, talis maximè. Quis ergo? Iste forsitan tibi hoc miserior esse videbitur. Quis inquam? Qui cum natura tyrannicus sit, vitã non agit priuatam, sed est infelix, & sorte quadã eo deducitur, vt tyrannide potiatur. Ex his quæ dicta sunt, vera te loqui coniecto. Ita est. Verũ talia quædam non opinari oportet, imò verò diligentissimè ratione tali inuestigare: De maximo enim quodam nobis disceptatio est, bona scilicet vita, ac mala. Scite. Attendite itaq; si quid dicam. Videtur enim mihi ex his de hoc esse considerandum. Ex quibus? Ex vnoquoq; scilicet priuatorum, quotcunque ita diuitijs abundant, vt multa habeant mancipia. Isti nanq; id tyrannis habent simile, quòd multis imperant. Interest autem, quòd tyrannus pluribus dominatur. Interest vtiq;. Nosti quòd hi securi cum familia viuunt, neq; famulos metuunt? Quid enim metuerent? Nihil. Sed nunquid causam tenes? Equidem, quoniam videlicet ciuitas vniuersa singulis priuatorum succurrit. Præclarè loqueris. Quid si quis deorum virum vnum cui quinquaginta vel plura mancipia sint, educat è ciuitate vnà cum vxore ac liberis, constituatq; in solitudine, cum rebus suis omnibus, atq; mancipijs, vbi liberorum hominum nullus ferre huic auxilium possit, quali eum & quanta formidine vexatum iri existimas, ne fortè mancipia ipsum & filios & vxorem interimant? Summa, vt arbitror. An nõ cogetur seruis quibusdam blandiri, pollicerique multa, & manumittere, cum sibi nihil opus sit? Vnde & ad ministros suos ipse adulator erit. Coget penitus vel ita facere, vel perire. Quid si alios adhuc deus in ea regione disposuerit proximos illi cõplurimos, qui nequaquam sustineant, vt alter alteri dominetur, ac siquem depræhenderint sibi dominium vendicantem, supplicijs extremis afficiant? Deteriorem admodum eius cõditionem fore censeo, si hostium vallo includatur. An non tali quodam carcere clausus est tyrannus, natura talis existens, qualẽ in superioribus explicuimus, multis videlicet diuersisque timoribus & amoribus agitatum? Cùm verò ingenio sit apprime auido, huic soli neq; egredi vsquam licet, neque inspicere quæ liberis hominibus subitũ est: sed intra ædiũ parietes formidolosus veluti mulier commoratur, inuidens ciuibus alijs siquis extra mœnia spatiatur, & boni quicquam spectat. Sic prorsus. An nõ ab huiuscemodi malis plura insuper incurrit vir ille, qui male seipsum gubernans, quem & tu modo miserrimum iudicabas tyrannicum, haud quaquam priuatus viuit, sed fortunæ vi quadam vt tyrannidem exerceat cogitur: cumq; sibijpsi imperare non possit, alijs imperare cõtendit? perinde ac siquis imbecillo corpore, & suis se viribus non sustinente, cogatur vt quietem agat secum ipse nunquam, sed aduersus alia corpora certet ac pugnet. Similima inducis, ô Socratras, atq; verissima. Nõnne igitur, ô amice Glauco, miserabilis omnino hæc est conditio, duriorq; vita est hominis nacti tyrannidem, ea vita quam tu suprà durissimam iudicabas? Valde. Est autem re ipsa, quamuis alicui non videatur, vere tyrannus vere seruus, extremæ adulationi seruitutiq; adstrictus, nequissimorũ hominum adulator: qui appetitus suos explet nunquam, sed plurimis indiget semper, atque inops reuera esse apparet, si quis penetralia animi ipsi⁹ inspexerit. Pauore quinetiam perpetuo territus, & solicitudine angustiaque vexatus, si modo ciuitatis eius statui cui præest, ipse est similis. Similis autem existit. An non? Et maximè quidem. Præter hæc viro huic illa etiam tribuemus quæ antea memorauimus, quòd necesse sit eum & esse prius, & postea multò magis cum tyrãnidem est adeptus, inuidum, infidum, iniustum, expertem beneuolentiæ, impium, omnisq; nequitiæ sentinam ac fomitem fieri, ex hisq; cũctis esse miserrimum, atq; alios etiam qui adhærẽt ipsi, similes reddere. Nullus mentis compos hic contradixerit. Age, quemadmodum iudex omnia circunspiciens de singulis iudicat, ita tu in præsentia proferas, qui tuo iudicio primus beatitudine, qui secũdus: cæterósque gradatim qui in numero quinque sunt, enarra: Regium, Reipub. in qua ex censũ magistratus creatur, studiosum, paucorum potentiæ cupidum, popularem, atque tyrannicum. Ac facile iudiciũ istud. Nam velut sim ingressus, istos quasi choros virtute & prauitate, beatitudine, & huic contrario inter se cõparo atque iudico. Num præconem conducemus? an ego hæc potius pronunciabo? Aristonis filium iudicasse virum optimum, & iustissimum, esse beatissimum, eumque esse dixisse hominem maximè omnium regium, seque ipsum regentem pessimum verò & iniquissimum, esse miserrimum, talemque eum esse qui maximè tyrannus sit, seq; ipsum & ciuitatem tyrannide premat? Ita sit promulgatum. Nunquid adijciam, siue lateant sic affecti homines, siue non lateant homines pariter atq; deos? Adijce. Esto igitur. Etenim vnà hæc demonstratio sit: secundam verò si videtur, hãc conuenit intueri. Quænam ista? Postquam sicuti ciuitas tres in species diuisa est, ita & cuiusque anima trifariam diuidetur, vt arbitror: atque hinc demonstratio secunda nascetur. Quænam? Hęc. Cum tres animæ partes sint, tres quoque voluptates esse videntur, sua cuiusque partis propria. Cupiditates quoque totidem & principatus. Quo pacto? Partem vnam dicimus, qua homo discit. Alteram, qua irascitur. Tertiam verò propter varietatem vno non potuimus proprio ipsius vocabulo nominare, sed ex eo, quòd in se continet maximum vehementissimũmq;, concupiscibile appellauimus propter vehementiam earum cupiditatum quæ ad cibum potumque & venerea rapiunt, & ea quæ ista sequuntur: necnõ auarum cognominauimus, quoniam pecunijs maximè huiusmodi cupiditates explentur. Rectè. Ac si voluptatem affectumque eius lucri dixerimus esse, in vnã maximè summã reducemus orationẽ, vt aliquid nobis certũ ipsi significemus, quoties id ipsum partem hãc animæ dicimus. Atq; si totũ hoc pecuniarũ & lucri cupidũ nominemus, rectè admodũ appellabimus. Mihi quidem ita videtur. Quid verò? Irascẽdi natura nónne ad potẽtiã, victoriã, gloriã, trahit tota? Magnopere. Si igit eã contentiosam ambitiosamq; appellabimus, nũquid rectè? Rectissimè. At verò partem illã qua discimus, constat cuiq; omnẽ ad veritatẽ inuestigandam semper anniti, pecuniarumq; & gloriæ minimam curam habere. Omnino. Si tertium hoc discẽdi cupidum & philosophum nominabimus, haud ab re erit nomen impositum. Est vt ais. Nónne dicimus in animis quorũdam vnam illarum partium dominari, in alijs aliã, quancunq; contigerit? Dicimus. Propterea dicimus tria hominũ prima genera

Cur paterfamiliàs nihil metuat multitudinẽ seruorum.

Miserrima res tyrãnus tyrannidem nactus.

esse, philosophum, cötentiosum, auarum. Prorsus. Voluptatū quoq; species tres hisce subiectas, cuiq; suam. Omnino. Si vnūquenq; istorū seorsum interroges, quæ vita istarum dulcissima, suam quisq; cæteris anteponet. Auarus quidē lucri ipsius cōparatione, honorū vel disciplinarū oblectamēta nullius existimabit, nisi quid forsan ad argētum conferāt. Vera loqueris. Ambitiosus autem voluptatem quæ percipitur ex pecunia grauē & molestā putat, rursusq; eā quę discendo percipitur, quia doctrina honorē nō affert, fumū & nugas existimat. Ita res se habet. Philosophum quoq; ponamus cæteras voluptates flocci pendentē, dū eas ad iuge discendi gaudiū, quo ipse fruitur inuestiganda veritate, cōparat, cæteras autē non necessarias vocantē, quia illas secuturus non sit, nisi necessitas cogat. Bene id nosse oportet. Quādo igitur cuiusq; vitæ voluptates ipsaq; vita in contentionē venient, non de hoc quod est honestius aut turpius viuere, vel melius, aut deterius, sed de suauiori pacatioriq; vitæ statu, qua ratione discernemus cuius sit sententia verior? Haud satis habeo quid respondeam. Sic autē animaduerte. Quanā re iudicare oportet, quæcūq; rectè diiudicāda sunt? Nonne peritia, prudentia, ratione? An habet quisquam alia, quibus melius iudicet? Nullo modo. Attende igitur: Cum tres sint, quisnam horum maximè expertus est omnes quas narrauimus voluptates? Vtrum auarus discendo qualis sit veritas, magis tibi videtur expertus discendi iucunditatem, quā philosophus lucri? an potius contrà? Permultum interest, Philosophū nanq; necesse est voluptatem alterius à pueritia degustasse. Auarum autem haudquaquā necesse est in veritatis inuestigatione quāta insit oblectatio percepisse, expertūque fuisse. Imo verò si nitatur, non facile istud assequitur. Longe igitur auaro philosophus, vtrarunq; voluptatum experiētia præstat. Lōge. Ambitiosus verò nunquid magis imperitus est voluptatis, quę ex honore percipitur, quā philosophus eius quæ ex prudentia? Honor quidē omnes eos sequitur, si propositū sibi officiū exequantur. Etenim diues à multitudine honoratur, & fortis & sapiens. Quapropter omnes quāta prouenit ex honore voluptas vsu ipso intelligūt. Quanta vero sit in veritatis contēplatione suauitas, solus philosophus sentit. Igitur quātū ad experientiā attinet, optimè philosophus præ cæteris iudicat. Valde. Quinetiā vnà cū prudentia solus erit expertus. Nihil prohibet. Præterea organū illud per quod iudicādū est, nō auari aut ambitiosi hominis, sed philosophi est instrumentum. Quale istud? Per rationes enim esse diximus iudicandum.

Diximus. Rationes autem præcipue philosophi sunt instrumenta. Patet. Si diuitiis lucroq; optimè vnumquodq; iudicaretur, quæ laudaret vel improbaret vir quæstui deditus, necesse esset hęc esse verissima. Penitus. Sin autem honore, victoria, fortitudine, quæ ambitiosus & ad victoriam ardētissimus iudicaret. Constat. Postquam verò experiētia, prudētia, ratione. Necesse est, quæ philosoph⁹ & rationū vir studiosus laudat, esse verissima. Quare cum tres voluptates sint, voluptas partis eius qua discimus erit vtiq; suauissima, eiusq; dulcissima vita, in quo hæc pars dominatur. Nihil obstat. Nēpe Philosophus apud quē vere iudicādi est autoritas, suā laudat vitā. Quā verò secūdā esse vitā, aut quā secūdam voluptatē arbiter ille ponat? At constat ꝙ bellicosi ambitiosiq; hominis. Propinquior enim illi hæc quàm auari. Postremā igitur lucri cupidi vitā locare videtur. Quidni? Duo hæc itaq; sibi inuicē ita succedunt, bisq; iustus iam vicit iniustum. Tertium verò Olympicorum ritu, seruatori & Olympio Ioui tribuens, cōtemplare nullius præterquàm prudentis voluptatem veram prorsus existere, neq; synceram, sed vmbratilem atq; inanem, vt ego ex sapientū aliquo audisse mihi videor: atq; hic erit grauissimus iniusti casus atq; ruina. Mirum in modū. Verum quo pacto istud ais? Ita certè inueniam, te respondente perquirens. Quære. Dic obsecro, nōnne dolori contrariam dicimus voluptatem? Dicimus. Medium quinetiam quoddā ponimus, quod neq; lætari est, neque dolere? Ponimus. Et cum medium sit, quietē vacationēq; animi ab vtroq;? Nōnne ita hoc dicis? Ita planè. Meministi qualia esse solent ægrotantiū verba, dum morbo laborāt? Qualia dicis? Nihil esse dulcius sanitate, sed eos latuisse aiunt quàm dulce id sit, antequam ægrotarent. Recordor equidem. Necnon acerbissimis doloribus vexatos homines exclamantes audis, nihil esse dulcius quàm ea afflictione vacare. Audio. Quinetiam aliis permultis huiusmodi afflictionibus cruciatos homines audis, dum cruciantur, vociferantes, asserentésq; dulcissimum esse nullo dolore affici, præsentiq; molestia esse liberum, non autem dicūt dulcissimum esse lætari. Nempe hęc illis quies tūc fortè gratissima. At verò cum lætari quis desinit, voluptatis cessationē illam molestam existimabit? Fortè. Quies igitur illa quam paulo antè vtrorūq; mediam esse diximus, quandoq; vtraq; erit, tum dolor scilicet, tum voluptas. Videtur. Num fieri potest, vt quod neutrum est, sit vtraq;? Non, vt arbitror. Atqui quādo in animo voluptas est, aut dolor, ambo motus quidam insunt? Vtiq;. Tertium verò illud quod neq; dolor est, neq; voluptas, nōnne quies aliqua & istorum medium esse nuper apparuit? Planè. Quo pacto igitur rectè putabimus, non dolore quidem suaue, non lætari verò acerbum esse? Nullo. Istud igitur non est, sed apparet, si ad molestum quidē conferas iucundū, si ad iucundū verò, molestū: idq; tūc medium est, & quies. Neq; visa huiusmodi veri quicquā de voluptate nobis offerūt, sed præstigiis quibusdā proueniūt. Sic monstrat ratio. Vide igitur voluptates quæ dolorē nullum sequūtur, ne sæpius id in præsenti disputatione ita natura comparatum existimes, vt voluptas quidem doloris, dolor verò voluptatis priuatio sit. Quorum inquit, & quas voluptates dicis? Multæ quidem & aliæ sunt, sed præsertim, si animaduertere vis, voluptates quæ circa olfactum fiūt: hæ nāq; nullo prius antecedente dolore, repente ingentes proueniūt: & cum cessant, dolor eas nullus sequitur. Verissima narras. Ne credamus igitur doloris cessationē, puram voluptatem esse: neq; dolorem, voluptatis absentiam. Non. At verò earum quæ per corpus ingrediuntur in animum, voluptatesq; dicuntur, ferme maximæ quæq; ac plurimæ tales sunt, vt dolorum liberationes sint. Sunt profectò. Et quæ circa hæc futura ab expectatione nascūtur, prægustationes quædam voluptatis, atq; doloris, eodem modo se habent. Eodem. Scis quales hæ voluptates sunt, & cui maximè similes? Cui? Putas aliquid in natura esse supremum, infimum, medium? Equidē. Censes aliquem cum ab infimo ad medium fertur, aliud arbitrari quàm ad summum ascendere? & dum stat in medio, & deflectitq; oculos illuc vnde venerat, alibi

Prouerbiū.

De medio inter voluptatē & dolorem.

alibi esse opinari quã in supremo, cum id quod reuera est, summum non cernat? Per Iouẽ, non aliter hominem talem opinaturum existimo. Si iterum deferatur, deorsum ferri opinabit, ac verè putabit? Quídni? Nónne hæc illi eam ob causam contingũt omnia, quia nondum expertus est quid verè supremum sit, quid medium, quidue infimũ? Manifestũ est quidem. Nunquid ergo miraberis, si veritatis imperiti homines, tum de multis alijs nõ rectè sentiunt, tum etiam circa voluptatem & dolorem, horumq́; medium sic afficiũtur, vt quoties in dolorẽ incidunt, verè iudicẽt, doleantq́; reuera: quoties verò à dolore surgunt in medium, & repletionem & voluptatem assequi arbitrentur? Et quẽadmodum qui iuxta nigrum, solum aspiciunt fuscũ, quoniam non vident album, clarissimum illud existimãt: ita & qui doloris vacuitatem comparant cum dolore, veram autem experti non sunt voluptatẽ, iudicando decipiantur? Per Iouem non istud mirabor equidem. Imò verò si contrà eueniret, potius mirarer. Sic autem considera. Nónne fames ac sitis & cætera generis eiusdem vacuitates quædã sunt corporis ipsius habitudinis? Quídni? Ignorantia verò & imprudẽtia vacuitas quædam est habitus animi. Maximè. Impletur autem & illud, dum alimenta capit, & hic dum intelligentiam. Quidni? Quænam repletio verior? Vtrum quæ per ea fit quæ magis veriusq́; sunt, an quæ per alia? Quæ per ea quæ magis sunt. Quænam censes purioris esse substantiæ? Nunquid cibi, potus, obsonij, alimentorumq́; quorũcunq; genera? An veræ opinionis species, scientiæq́; & mentis, summatimq́; vniuersæ virtutis? In hunc autem modum iudica. Quod inhæret semper simili immortaliq́; & veritati, ac etiam tale existit, & in tali quodam fit, magis esse tibi videtur: an illud potius quod re nunquam simili atq; mortali, necnon est tale, & in tali quodam efficitur? Longè præstat quod semper simili est cognatum. Essentia vtiq; rei semper similis nunquid essentiæ magis est quàm scientiæ particeps? Non. An veritatis? Neq; hoc. Sin autem veritatis minus, nónne & essentiæ? Necessarium est. Nónne communiter omnia circa corporis cultum genera minus veritatem essentiáq; participãt generibus his quæ circa animi cultum versantur? Minus. Nunquid & corpus similiter minus quàm animus? Et corpus. Nónne quod repletur his rebus quæ magis veriúsque existunt, quódue magis veriusq́; existit, magis quoq; repletur, quã quod his rebus impletur quæ minus sunt, ipsumq́; est minus? Quid prohibet? Si ergo repleri rebus naturæ cõsentaneis, est iucundũ, ipsum vtiq; quod reuera verioribusq́; rebus impletur, naturalius ac verius vera afficit voluptate. Quod autẽ ea quæ & minus sunt, & minus vera sunt, accipit, minus verè firmiterue repletur, fallaciorisq́; & falsioris voluptatis fit particeps. Necesse est omnino. Homines igitur prudentiæ virtutisq́; expertes, & epulis rebusq́; similib⁹ dediti, deorsum ferũtur, rursúsque ad mediũ vsq; perueniũt, & circa hęc per omnẽ vitam oberrant: super hæc verò emergũt nunquã, & quod verè summũ est, nequaquã suspiciunt, neq; ad supera euehũtur, neq; vera vlla re quãdoq; fruũtur, neq; stabilem puramq́; gustãt voluptatem: sed veluti pecora humum proni spectant, ventrique obedientes pascendo coeũdoq́; ætatem cõterunt, proq́; his rebus vberius potiundis calcibus inter se & cornibus ferreis, vnguibusq́; decertant, sese inuicem ob inexplebilem libidinem trucidãtes, vtpote qui neq; veram & firmam sui partem, neq; pabulis veris implent. Omnino, respondit Glauco, ó Socrates, vulgi vitã quasi quodã pandis oraculo. Hos necesse est voluptates doloribus mixtas ꝓsequi, quæ simulacra voluptatis veræ & vmbræ sunt, vsqueadeo inuicẽ doloris cõparatione mutua inquinatę vt & voluptates & dolores ex ea cõparatione vehementiores appareãt, amoresq́; ipsarũ huiusmodi voluptates rabidos insipientibus pariãt, inflammẽtq́; ad pugnã. Quẽadmodũ Stesichorus Troianos inquit veræ ignaros Helenæ de imagine ipsius inuicẽ decertasse. Necessariũ est omnino ita id se habere. Quid verò circa irascendi naturã? Nónne & alia quædã horũ similia cõtingant necesse est, quũ quis id ipsum peragit, vel inuidia propter ambitionem, vel violentia propter cõtentionis cupiditatem; vel ira propter morũ difficultatẽ absq; ratione ac mente sequens honoris, victoriæ, iræq́; expletionẽ? Talia necesse est & hic fieri. Asserere igitur audeamus, quòd & circa partem quæstus auidam, & aliam victoriæ studiosam, quæcũq; appetitiones tales sunt, vt scientiæ rationiq́; obtemperẽt: easq́; voluptates sequantur & capiant, quas ratio ipsa cõcedit, verissimas vtiq; voluptates quoad earum natura verarũ voluptatum est capax, adipiscentur, quippe cũ pareãt veritati, ac insuper sibi ꝓprias voluptates percipiant: siquidem quod cuiq; optimum, id & maxime proprium. Proprium maximè. Quando igitur totus animus cum ea parte in qua est philosophia, procul ab omni seditione conspirat, tunc euenit vt quæq; pars officio suo fungatur, & iusta sit, & proprias sibi voluptates atq; optimas, adde quoad fieri potest verissimas consequatur. Valde. At verò cum partiũ reliquarum aliqua superat, id protinus euenit, vt neq; ipsa sui propriam reperiat voluptatem, & partes alias cogat alienam minimeq́; veram voluptatem sequi. Sic accidit. Nónne quæ longissimè à philosophia rationeq́; distant, maximè talia quędam efficiunt? Prorsus. Longissimè autem distat à ratione, quòd & à lege & ordine. Videlicet. Longissimo autem interuallo seiunctæ esse visę cupiditates illæ amore ardentes atq; tyrannicæ. Omnino. *Quod cuiq; optimũ, id maximè proprium.*

Minimò autem discrepare apparuerunt regiæ appetitiones & moderatæ. Ita. Tyrannus igitur à vera & propria voluptate procul admodum erit: Rex autem illi quàm proximus. Necesse. Amarissimam ergo tyrannus vitam aget: Rex verò dulcissimam.

Necesse id prorsus. Scisne quãto viuit tristior rege tyrannus? Sciam certè, si dixeris. Cum tres cupiditates sint, & vna quidẽ legitima sit, adulterinæ ac spuriæ duæ, adulterinarũ tyrannus suprema sortitus fastigia, dũ legẽ fugit & rationẽ, & seruis quibusdã & satellitibus voluptatibus se commiscet, & quã longissimo interuallo à voluptate legitima sit seiunctus, haud facilè aliter, nisi forsitan hũc in modum exprimi potest. Quemadmodum? Ab homine paucorũ imperij cupido, tertius apparuit esse tyrãnus. Medius nanq; istorũ vir popularis erat. Ita est. Cum tertio itaq; voluptatis, quod ad veritatẽ quidem attinet, simulachro post illũ cõgreditur, si vera in superioribus diximus. Sic est dicendũ. Quinetiam paucorum potẽtiæ deditus tertius à rege est, si in eodem optimatem ac regem locamus. Tertius vtiq;. Tripli igitur triplum, numero quidem à vera voluptate tyrannus distat. Apparet. Planum itaq; simulacrum secundũ longitudinis numerũ tyranni *Iustus vir in iustum quãtum superet voluptate.*

ranni

tyrannicæ voluptatis est. Prorsus. Secundum potentiam verò & tertium augmentum, manifestum est quanto discrepet interuallo. Manifestum quidē cō putatori. Siquis cōuerso ordine quātum voluptatis veritate superat rex tyrannum, quæsiuerit, peracta multiplicatione, inueniet regem vitæ dulcedine superare tyrannum, & tyrānum vitæ amaritudine regem, gradibus vigintinouem & septingentis. Mirabile nimium interuallum hoc inter iusti & iniusti viri vitam quoad voluptatē atq; dolorem cumulauisti. Verus hic certè & conueniens vitis hominū numerus: siquidem ipsis conueniunt dies, noctes, mensesq; & anni. Conueniunt quidem. Atqui si in tantum voluptate bonus iustusq; vir malum & iniustum exuperat, mirum certè est, quāto etiā magis ornamento, decore, virtuteq; vitæ exuperabit.

Mirum certè. At enim postquàm huc disputando deuenimus, repetamus quæ à principio dicta sunt, ex quibus ad ista delati sumus. Dictum quandoque fuit, iniuste agere illi prodesse, qui cū omnino iniustus sit, iustus tamen existimatur: an nō ita dictum? Ita. Ad hæc igit ita in præsentia differamus, postquàm id inter nos cōuenit, quā vim & iusta & iniusta habeat operatio. Quo pacto? Imaginem animæ verbis figuremus, vt qui illa dixit, qualia dixerit, recognoscat. Qualem? Talem aliquam, quales quondam memorantur fuisse naturæ Chimeræ ipsius, Scyllæ & Cerberi, & aliæ multæ, in quibus feruntur variæ in eodem formæ congenitæ. Ferūtur quidem. Finge itaq; figuram vnam bestię variæ admodum, & capita in orbem multa habentis, capita inquam, partim bestiarum domesticarum, partim agrestium, quæ & permutare & producere ex se hæc omnia possit. Noui pictoris artificiū narras, tamen cum ad fingēdum sermo quàm cera facilior sit, fingatur. Vnam præterea his adiunge supernè leonis formam: huic vnam insuper hominis. Et amplissimum quidem primum sit, angustius verò secūdum atq; tertium. Facilia quidem ista, quare & formata sunt. Coniunge igitur hęc tria, vt ad vnum conficiendum inuicem cohærescant. Iuncta sunt. Circūpone extrinsecus ipsis hominis vnius imaginem, vt illi q nequeat interiora inspicere, sed exterius duntaxat cernat operimētum, vnum animal, homo scilicet videatur. Circundedi. Dicamus itaque illi qui asserit ꝓdesse homini huic iniuste agere, iuste verò viuere nequaquam prodesse, cū nihil aliud asserere, nisi prodesse illi vt bestiā illam multiplicē pascat & leonem, & fortiorem illam leonemq; efficiat, hominem verò perire fame permittat atq; eneruet, vsqueadeò vt propter imbecillitatē trahatur quocūque cætera illa rapiūt, neq; alterū cū altero mãsuefaciat, inuicēue cōciliet, imò sinat singula se inuicē morsibus lacerare, ac pugnantia se mutuò deuorare. Omnino hæc diceret, quisquis laudaret iniuriā.

Ergo siquis dicat officia iusta ꝓdesse, hęc agenda dicendaq; monebit, ex quibus homo ille huiusmodi animalis interior, summam potentiam consequatur, feræq; illius pluribus capitibus redimitæ, tanquam colonus curam habeat, domestica quidē capita fouens, irrigans ac nutriens, agrestia protinus amputās, dū leonis naturā ad hoc adiutricē accipit cōmuniterq; curat omnia, & inuicē mutua beneuolentia sibiq; cōciliat. Profecto hæc ait, qui iustū laudat. Omni itaq; ratione q iusta laudat, vera loquitur: qui verò iniusta, mentitur. Nam & quo ad voluptatē, & quo ad decus, & quo ad emolumētū iusti laudator vera pronūtiat. Vituperator autē neque veri quicquam affert, neq; nouit quod improbat. Nullo modo vt mihi quidē videt. Mitibus itaque verbis illi persuademus, neq; enim spōte delinquit: sic interrogātes: O beate vir, nónne & honesta vitæ instituta & turpia, ob talia quædā esse dicim⁹? Honesta quidē, quæ partē naturæ ferinam homini, imò fortassis diuino subijciunt: turpia verò, quę agresti domino mācipāt mãsueta. Cōsentiet, nécne? Cōsentiet, si mihi crediderit. Estne aliquis cui prosit ex hac ratione iniuste aurū vsurpare, si quidē accidit, vt dū accipit aurū, præstantissimā sui partem ignobilissimæ seruire cōpellat? Etenim si accipiens aurū, filiū suū, vel filiā mãcipiū efficeret agrestium & improborū hominū, haudquaquā accepisse prodesset, neq; etiā si multū caperet: sin autē partem sui diuinissimā, parti prophanissimæ scelestissimæ que seruire cogit, neq; misericordia tangit, nónne erit miser? ac multo cū grauiori sui pernicie, auri muneribus est corruptus, quā Eriphyle, quę vt salutē viri proderet, monile illud accepit? Valde quidē, vt ego tibi pro illo respondeā. Nónne & intēperātiam olim appellatam tali quadā de causa putas, quoniā in ea, dira illa ingēsq; & multiplex fera vltrà quàm deceat vagatur? Patet. Contumacia verò & insolentia improbatur, quando leoninū & serpentinū illud genus ita superat, vt præter omnē modestiam inualescat? Prorsus. Delicata verò mollicies in huius ipsius libera nimium relaxatione, quando in ipso timiditatem & ignauiam procreat, repræhenditur? Quidni? Assentatio insuper illiberalitasq;, cū aliquis hunc ipsum animositatis vigorem turbulētæ multiplicią; bestiæ submittit, ac ꝓpter quæstū, eiusq; inexplebilem cupiditatem deijcit, atq; ita à primis annis assuefacit, vt ex leone in simiam vertatur. Magnopere. Mechanica verò mercenariaque ars cur infamis habetur? Tunc certe hęc in nobis infamia sunt, quādo quis partis optimæ speciem natura sortitus est imbecillam, adeo vt bestijs quæ in eo sunt, dominari non possit: colere verò tātum & possit & studeat, & earum blanditias solum nosse.

Videtur. Nónne vt huiusmodi vir, à tali quodam duce regatur, à quali & optimus quisq; regitur, seruum ipsum esse debere dicimus optimi viri, diuinumq; in seipso imperatorem habētis: neq; ad subiecti iacturam, parere illum debere superiori cēsemus, quemadmodū de subditis omnibus Thrasymachus existimabat, sed quia præstat cuiq; diuino sapiētiq; principi subijci, maximè quidem si talem in seipso principem habeat: si non habeat, principi huic saltem exteriori: vt omnes simus, quoad fieri potest cōsimiles & amici, eidem principi subiecti?

Recte nimium. Perspicuum quidem ex lege fit, quòd tale quiddam ipsius est consilium, cum omnibus ciuibus æque prospiciat: tum illud etiā in pueros imperium idem ostendit, quo prohibentur sui iuris esse tantisper, dum & in ipsis queadmodum in ciuitate Rempublicā cōstituamus, optimamq; ipsorum partem colētes, ex optima nostri parte exterioris huius principis loco similem quendam in ipsis custodem sibijpsi imperantē creemus, ac tunc demum liberos esse permittamus. Constat planè.

Qua igitur ratione, ô Glauco, prodesse alicui asseremus iniuste vel intemperanter vel turpiter aliquid facere, ex quibus operibus deterior erit, dum pecunias ampliores, aut aliam quanuis potentiam consequet? Nulla. Quo pacto iniurianti prodesse di

se dicemus, vt & lateat omnes, & non det pœnas? Nónne qui latet, etiam fit deterior? hominis autem depræhési castigatíq;, pars illa ferina sedatur & mãsuescit, mansueta verò pars liberatur. Et animus totus in naturam optimam restitutus, eo pretiosioré sumit habitum, temperantiam & iustitiam cũ prudentia adipiscens, quàm corpus cum robur & formam cum sanitate cõsequitur, quo anima est corpore pretiosior. Sic est omnino. Quamobrem quicunq; mentis est compos, huc omnẽ instituet vitã. Nẽpe in primis eas disciplinas plurimi faciet, quæ talem animum ipsius efficiunt, cæteras autem spernet. Manifestum. Atqui neq; corpus colet & nutriet, vt ferinæ irrationalique voluptati indulgeat, neq; ad sanitatem id referret, neq; studiose id quæret, vt robustus, vel sanus sit, vel formosus, nisi vnà cum his colat & temperantiam, ita vt corporis harmoniam propter animi consonantiam moderetur. Ita prorsus, si quidem reuera futurus sit musicus. Sed neq; vulgi æstimatione commotus, ordinem, concordiáq; in pecunijs possidendis, cumulãdisq; mirabitur, in infinitúmue augebit, infinitis malis obnoxius. Non certe, vt arbitror. Verum ad interiorem sui Rempublic. semper respiciés cauebit ne quid in ea loco suo moueat propter vel indigentiã, vel copiam pecuniarum. Atque ita gubernans tum in augẽdis tum in erogandis pecunijs, pro viribus aget. Summopere. Quin & honores eòdem referet. Nam eos duntaxat gustabit, ex quibus meliorem euasurum se sperat: eos autem & priuatim & publicè fugiet, quibus deturbari posse, quandoq; præsentem animi sui statum veretur. Nunquam rem ergo volet publicam administrare, si id curauerit. Imò per canem, inquam, sed in ipsa suijpsius ciuitate. Et maximè quidem. Nõ tamen in patria forsitan, nisi sors quædam diuina contigerit. Intelligo equidẽ, quòd ea in ciuitate dicis quàm nos condidimus in præsentia, quæ & verbis solum, in terris verò nusquam, vt arbitror, extat. At fortè in cœlo illius extat exemplar, conspicuum ei qui & intueri voluerit, & seipsum ad illud, cum intuitus est, instituere. Nihil autem refert, siue vspiam sit, siue erit. Quæ enim illius officia sunt, aget solũ: quæ alterius sunt nequaquam. Consentaneum est.

DIALOGVS DECIMVS DE IVSTO.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

HACTENVS Socrates diligẽtissim⁹ humani generis pedagógus ad legalem iustitiam, id est vniuersam virtutem per ipsam iustitiæ pulchritudinem genus hominum prouocauit, ab iniustitia vero per iniustitiæ turpitudinem similiter reuocauit. Deinceps autem & ad illã per sempiternum eius fructũ præmiũque cohortabitur, & ab hac per sempiternum detrimentum eius & suppliciũ abstinebit, atq; id est potissimum decimi huius officium. Sed antequã præcipuo hoc fungatur officio, procemio quodã vtitur, in quo diligẽter absoluit quod & in prioribus dialogis attigerat, & in fine nõ reliquerat, admodũ saluti publicę necessarium. Profecto noster hic morborũ medicus humanorum in ea morbi specie curanda est diligentior, quam cæteri non solũ negligenter curant, sed ne curant quidem vnquam, imò vero quod deterius est, quasi ré saluberrimam diligunt, & omni studio cõplectũtur: imitationem inquã poëticam, qua ingeniosi poëtæ dum perturbatos animos acrius exprimunt, interim audientiũ legentiũq; animis perturbationes similes vehemẽtius & profundius imprimunt. Ac tantò magis omnes inficiunt, quãto laudantur & placent. Procemiũ vero eiusmodi finẽ noni cõgrue sequitur: ibi enim anima in rationẽ distribuitur, & in partes inferiores perturbationibus agitatas, quarũ imperiũ in anima primũ, deinde in ciuitate tyrãnicũ appellatur. At quoniã poëtica imitatio partes eiusmodi suscitat, fouetq; & auget, irritans iram, titillans libidinẽ, soluens risum, effundens lacrymas & querelas, idcirco rationis quidẽ regnum labefactare, perturbationis vero tyrannidẽ videtur adducere. Quãobrẽ Socrates pestẽ eiusmodi alioquin iucundã, sed maxime venenosam perdit, ne ipsa nos perdat. Ac vide quãta charitate Plato noster vbiq; humano generi consulat, ea videlicet disquirens circũspiciensq; pericula, quæ alius omnino nullus suspicatur: adde insuper & naturæ educationiq; propriæ, id est, poëticæ valde repugnans, modo strenue pro publica salute propugnet. Quamobrẽ nemini mirũ videri debet Platonem hic ob veritatis amorẽ vel Homero suo non parcere, quãdoquidẽ ob iustitię cultũ, neq; genio quidẽ indulget suo. Homero autẽ præcipue derogat, vt per ipsum imitatorũ principẽ, cæteros multo magis dãnatos existimemus. Et quoniã dicit ab Homero neq; diuina, neq; humana doceri, intellige laudes in Philebo à Platone tributas Homero, non ex Platonis sententia, sed ex cõmuni opinione deductas. Probat autẽ imitandi peritiã esse, vt narrauimus, valde periculosam, preterea seruilem atq; vilissimã. Siquidẽ imitatores, neq; res ipsas intelligunt, neq; faciunt, sed apparentes sensibus rerũ formas sequuti, vulgaresq; de his opiniones aucupati, & imagines quasdã referunt, & sensibus perturbationibusq; obsequũtur, nulla rationis habita ratione. Quantũ vero poetas improbat vbi perturbant, tantũ probat si ad virtutẽ & pietatẽ per honestas heroũ laudes diuinosq; hymnos hortentur. Verũ vt quã vilis sit omnis imitatio exprimat, artiũ genus in tres diuidit species, vtentẽ, fabricantẽ, imitantẽ. Et vtentẽ quidẽ lyra, id est musicã, ait superare artẽ lyræ fabricatricem, quoniã certo sibi præscripto fine, formã illi proponit operis fabricãdi. Fabricantẽ vero superare pictorem, lyrã coloribus imitantem. Qualẽ iudicat & poëtam, sic ad aures rerũ imagines, sicut pictor ad oculos, referentẽ. Si inter hæc theologica quædam de ideis mysteria inserũtur, quæ quoniã in theologia latius aperuimus, raptim in præsentia perstringemus. Ascende age Platonice contemplator ab ijs formis quas in mũdi materia sentis, ad naturam formarũ eiusmodi genitricẽ. Quam & si non sentis, cogita tamen infusam mundi materiæ ceu vitalem spiritum & plenũ seminum, & per semina artificiose singula disponentem. Naturam hanc in mundo talẽ esse scito, qualem in te scis esse potentiam vegetalem. Ergo quemadmodum in te vegetali naturæ intelligis præesse sentiẽdi virtutem: ita & in mũdo naturam similem, sed communissimam, in fontem redige sentiendi quasi similem, sed communissimum. Deinde & in te sensum in rationem, rationem in intellectũ, & in mundo similiter sentiendi genus in rationalem naturã, atq; hanc in genus intellectuale reduces. Præterea cum percipias in te ipso intellectũ id quod intelligibile est appetere quasi perfectius, ab eoq; formari velut potentiore, prępone tam in mundo, quàm in te naturã intelligibilem intellectuali naturæ. Intelligibile vero idẽ omnino atque ipsum ens appella. Huic deniq; quod & intelligibile & ens appellasti, ipsũ prępone bonũ. Nam & vt bene sis esse cupis, & intelligibile gratia ipsius boni desideras. Postquàm huc ascenderis, percipies vniuersum sacro quodã septenario designatũ, ab infimaque materia surgẽs per sensibiles qualitates, per naturam, per sensum, rationem, intellectũ, intelligibile, ad ipsum bonũ. Præterea spiritũ bonũ cũcta sub senario numero, quasi die sexto perfecisse, & in gradu septimo, velut septimo die, id est in seipso conquieuisse. Aliorum nanq; omnium finis est ipsum bonũ. Boni igitur nullus extra se finis, vel potest esse, vel fingi. Si bonũ quo perficiantur appetunt omnia, conclude à bono effici omnia. Itẽ si intrinseca propriaq; virtute omnia facit, intellige ipsum vniuersum in seipso cõplecti. At quoniã prima ideoque simplicissima natura est, idcirco formas in eo omnium, formam ipsius vnam esse meméto, quam Plato boni ipsius vocat ideã, in qua dixit Timeus Deum mundi opificem cum creauisset mundum requieuisse, dicens mundi opificem in circunspectum suum se recepisse. Proinde ipsa idea boni, ideas, id est, speciales omniũ formas, specie duntaxat inter se distinctas, in natura intelligibili generat, qua ens vniuersum modo quodã intelligibili cõpræhenditur, intelligẽtia quoq; omnis mira quadã super intelligentiã ratione. In hanc naturam intelligibilem omnes suspiciũt intellectus, ab eaq; suscipiunt stabiles formulas idearũ. Suscipiunt & rationes animæ vnde & formulas, licet quodammodo mobiles acceperunt. Post has rationalium formulas animarum, virtutẽ quoq; sensualem idearũ descendunt imagines. Deinceps in vegetalem quoq; naturam semina, perq; qualitates deniq; in materiam.

Quando

Quando igitur Plato inquit, Deum Ideas facere in natura, intellige in natura mundoque intelligibili angelicarum capite mentium. Quod autem lectum dixit & mensam, exempli gratia dictum sit, vt per hæc artificia intelligas naturalia, id est per lectum & mésam, eum qui his vtitur hominem. Preterea exemplum in arte propositę quæstioni accommodatius videbatur. Forte vero & formas regulis artium necessarias ab ideis abesse non putat. Neq. mirum videri debet hominem artium formas habere diuinitus, quũ imaginationes artiũ bestijs quoque non desint. Ac si eiusmodi formę diuinitus in anima fiát, idcirco dicentur fieri in natura, quia naturaliter inferantur. Quòd si quis ad artificia quædam videatur ineptior, dicent eum Platonici vel per varia distractum fuisse, vel se totum ad opposita conuertisse. Nota Platonis verba dicétis, Deum nõ intelligere solum, sed & velle, significátisque Deum intra se intelligendo concipere, & extra se fabricare volendo. Nota rursus Deum naturalis vnius speciei vnam tantum speciẽ expressisse ideam in ipso intelligibili mũdo, puta speciei humanæ idealem humanitatem vnam: si enim in materia vbi innumerabilis mobilisq; varietas est, in singulis hominibus vnio quędam communis naturę seruatur, multo magis in simplici stabilique natura, pro vna specie naturali idea vnica sufficit. Imò vero diuersa hæc & instabilia vnam in se naturæ cõmunionem non aliunde habere possunt, quàm ab ipsa sublimis vnitate naturę. Rursus si ponátur humanitates duæ, certe qua ratione vtraq. humanitas est, inter se non differunt, imò sunt vnum. Ergo si differant, profecto per additamenta quædam vtrisque subiuncta inuicem discrepabunt. Itaque neutra erit absoluta humanitas ipsa, sed humanitas quædam atque talis & humanum quiddam potius quàm humanitas. Et vtrunque tanquã eiusdem humanitatis particeps, humanum similiter appellabitur: atque præter hæc erit humanitas in seipsa prius vna, quàm à subiectis pluribus capiatur. Meritò Deus cum sit simpliciter causa, nõ est dicendus autor quidam hominis, vel equi cuiusdam, sed autor hominis atque equi. Ideo vnam absolutamque pro qualibet rerum specie procreauit ideam. At quando apud nos hic homo generat illum, haudquaquã homo hic hominis simpliciter dicendus est autor, sed quidam hominis cuiusdam autor. Neque enim solus homo causa est, sed est in causa, in numero videlicet causarum. neq; totum facit: non enim materiam primam, aut animam neque ipsi homini dat principium: ante hunc enim passim erat homo, & sine huius opera fit vbique fietque homo. Vbi vero Plato dicit Deum ideam vnam progenuisse, quia videlicet, vel nolebat plures fore, vel aliqua necessitas inerat non fore plures, intellige in Deo ita necessitatem, cum volũtate conuerti, ideo vt necessarium sit ita esse, quia Deus ita vult esse. Siquidem in summa diuinitatis simplicitate nõ aliud est necessitas quàm voluntas. Ergo si dixeris, necesse est Deum ita velle vel facere, conuertam similiter, vult Deus ita necessarium esse. Merito vbi summa bonitas cum summa potestate cõcurrit, ibidem summa libertas cum summã necessitate cõspirat. Consideranda sunt inter hæc diuulsa quædam, valde tamen vtilia. Quale illud, Lectio vel doctrina, nisi ad optimam rationem vitæ conducat, est inutilis. Qua quidem in re admiranda fuit vita & disciplina Pythagoræ, ac iure maximę apud omnes autoritatis, Platonis etiam tempore Item poëmata, si harmonica verborum compositio adimatur, mométi nullius euadũt. Præterea virtus, aut hominis, aut rei, in facultate quadam consistit ad finem illum præcipue conferente, cuius gratia & res ipsa facta est, & homo natus. Apparet interea quædam inter sensum rationemque distinctio, quod sensus plerunque circa magnitudinem & figuram numerumque falluntur, & pondus: interim tamen ratio per ipsam metiendi & numerandi librandique facultatem iudicium sensus emédat. Constat autem animam non posse eodem in tempore per eãdem sui potentiam eadem de re modo contrario iudicare. Apparet etiam vires appetendi nobis inesse diuersas. Quippe cum rem eandem simul appetamus atque respuamus. Aduerte nõ esse exigendum à probo ciue, vt omnino nihil doleat, sed vt nascentem dolorem eiusmodi rationibus cõsoletur. Vbi apparet aliam esse animi partem quæ velut ægra indiget medicina, aliam quæ táquam sana medetur. Hæ vero rationes aduersus dolorem sunt præcipue quatuor. Prima quia incertum est, bonumne id sit quod accidit, aut malum. Secunda, quòd qualecunque sit, certe parui pendendum est. Nihil enim inter somnia humana magni pendendum. Tertia, quòd nihil omnino dolendo proficiamus. Quarta, quia dolor id semper, quod subito nobis præsidio esse potest, impediat. Confirmat hęc ex eo, quòd & superari turpissimum est, & superare pulcherrimum. Qui vero dolore vel alia quauis perturbatione premitur, iam est turpissime superatus. Ideo præcipit vt in aduersis atque perturbantibus maximè medici dũtaxat vtamur officio, qui dolentibus non condolet, sed medetur.

Comparat talorum iactibus quotidianas vitę sortes, quas ita vult rationibus emendari, quemadmodũ iactus talorũ artificio quodã ludi emendari videntur. Sed superiora præcepta ad ea quæ sequuntur, quasi quædã præludia sint. Maximũ quidẽ omniũ id nobis in vita propositũ sit certamen, quo superemus vitiũ, virtutẽque consequamur, cunctaq. omnino quæ inter homines habetur bona, vt ipsi boni simus, pro nihilo habeamus. Siquidẽ propriũ iustitiæ præmiũ maius est, quã cuncta quæ inter homines possunt præmia reportari: quippe cum & ipse iustitiæ splẽdor supra modũ hæc omnia superet, & in rebus mobilibus, breuibus, vmbratilibus reperiri nequeat præmiũ iustitiæ immobili, sempiternæ, verissimeq. conueniens. Ex his concluditur immobilẽ iustitiæ habitũ propter immobile præmiũ exoptari debere Quod quidẽ post præsentis vitæ curricula laboribus iustitiæ manet. Alioquin iustitia ipsa, quæ excellentissimũ iudicatur bonũ, iustis hominibus foret mala ob amores iustitiæ continue laborantibus, sæpeque affectis iniuria, neq. iniuriã vlciscentibus adde & bona præsentia æternorũ desiderio contémnentibus, neq. præmiũ apud homines iustitiæ, imò vero pro iustitia iniustũ sæpe suppliciũ reportantibus. Quamobrẽ ne bonum noceat, & iustitia careat præmio, & Deus vel minus prouideat, vel pro meritis nõ rependat, iudicandũ est fore animos immortales. Præsertim, vt tam iniusti, qui viuentes pœnas iniustitiæ non delerunt, saltẽ defuncti persoluant, quã iusti inter mortales omnino spreti, apud superos coronentur. Hinc nobile tradit præceptum: Animus immortalis nõ debet pro breui hoc, sed pro vniuerso tẽpore esse sollicitus. Immortalitatem animæ in Plato in Phædro & Phædone, alibiq; ostẽdit. Eiusmodiq. rationes esse certas demonstrationes ostendit in libro de Scientia, dicẽs verba eorũ qui contraria sentiunt, examinãti ridicula tandẽ euadere. Itẽ in Gorgia, affirmans mysteria hæc adamantinis rationibus esse probata. Præterea in hoc decimo, vbi post argumentationẽ subdit, tum per talẽ argumentationẽ, tũ per alias multas cogi nos ad id confitendũ. Arbitror equidem in Platonis verbis vim quãdã latere mirabilẽ à paucissimis intellectã, vt non mirũ sit, si per argumentationes Platonicas alij quidẽ demonstrant id existiment, alij vero nondũ demõstratũ. Demostheni certe auditori Platonis tãta efficacia per viuã vocem persuasum fuit, vt dixerit: malle se honeste mori, quã turpiter viuere, postquã Platonem atq. Xenocratem de animorum immortalitate disserentes audiuerat. Eandẽ quoque in scriptis Platonicis vim percepit Cleõbrotus, & apud Cyrenen multi Hegesiæ auditores, qui sese è corporis carcere ob desiderium alterius vitæ liberauerunt. Eandem Platonicus percepit Boethius philosophia teste cõcedẽs hoc sibi certis rationibus demonstratum. Eandem Aurelius Augustinus persensisse videtur, vbi ait hac de re se nunquã dubitasse. Cõfirmantur hæc ab Auicenna, rationes quasdam ad hæc demonstrationes esse dicente. Neque solum demonstrari posse Plato hic inquit, sed etiam facile demonstrari, apud illos, vt arbitror, qui cum ipsi purgatam, segregatamque à corpore mentem habeant, merito non diffidunt posse quandoq; se animam segregatam à corpore viuere. Quandoquidem experiuntur ipsi mẽtem suam seiunctam à sensibus viuere melius quàm coniunctam. Compertum etiam habent aliorum animas immersas corporibus, atque adeo vitiosas, vitio tamen morboque proprio non interimi, & idcirco multo minus alieno, id est corporeo morbo posse corrumpi. Siquidem & corpus ipsum externo malo nõ prius perimitur, quam intrinsecum inde inferatur malum, quo proxime perimatur. Cæterum ne quis animæ suæ diuinitate diffidat, iubet illam à contractis ex amore corporeo sordibus penitus expurgare, purgatamque perspicere, quàm pura, quam simplex, quàm diuinorum auida, tanquam diuinitati cognata, quam cito, quam bene luminis diuini sit capax. Quod autem dicit animas in dies non fieri numero plures, intellige non ita fieri, vt ex corporibus oriantur & componãtur. Quod quidem sequens ratio manifestat, dicens: si diuina de corporibus componantur, tandem cum diuina nunquam resoluãtur in corpora, fore vt nihil reliquum sit corporum in natura. Rursus aduerte quod subdit animam non esse cõpositam: alioquin indissolubilem forte non posse. Atq. intellige essentiã ad hoc, vt dissolui nõ possit, oportere vel nullis compositam esse, vel si sit composita, non tamen ex materijs vllis componi, atq; ita rursus conflari, vt in eius compositione multitudo non superet vnitatẽ, imò vero vnitas per harmonicam vnionem superet multitudinem, statusque motum. Conclude mysterium, partim ad prouidentiam, partim ad immortalitatem præmiumq; iustitiæ pertinens Iustus quidem Deo euadit similis, iniustus vero dissimilis. Cumq. nõ lateat Deum, hunc sibi esse similem, illum vero dissimilem, rationi cõsentaneum est, iustum Deo charũ esse atq. amicum, iniustum contrà. Propterea Deũ iustos tanquã amicos nullo pacto negligere, sed illis semper ita

prospi

prospicere, vt eis singula quamuis videantur aduersa, tandem euadant prospera, vel viuentibus, vel defunctis. Verum curnam hic historico quodam exemplo potius quàm argumentationum diligêtia mysterium immortalitatis asseruit? Quoniam ciues ad iustitiam nõ tam verborum artificio, quàm & exemplo & opere sunt prouocandi. Præterea cur ad id confirmandum producit in medium hominem à mortuis resurgentem? Quia etsi rationibus immortalitas constet, & communis quædam iustitiæ executio, tamen locum, formam, dispositionem vel præmij, vel supplicij ab illo qui interfuerit, oportet accipere. Quod nobis prope Phædonis finem significatur. Neque ab re resurrexisse testatur Herum Pamphylium, pro salute patriæ in prælio mortuum, vt significet eos qui pro publico moriuntur bono, ad veram vitam resurrecturos, quanquam ex multis vnus resurrexit ad nostram. Sed nunquid historia hæc est, an fabula? Historiam esse vult Iustinus Platonicus, martyrque Christianus. Quod equidem non refellam. Vbi vero Plato apologum fabulamque nominat, exponi poterit historiam dici posse fabulam, quoties vltra res gestas augustiorem habet allegoriam. Quam ob causam Olympiodorus quoq; ait Platonem historias & rationes sæpe fabulas appellasse. Et quoniam manes & iustitiæ loca figurasq. aliter in Phædro, aliter in Gorgia, aliter in Phædone, & hic alibiq. disponit, perspicue patet hęc præter loci formam, sensum quoque allegoricum continere. Vtitur autem hic circa resurrectionem duodenario numero, qui sphærarum mundanarum apud priscos est numerus, putantes octo super quatuor elementa esse cœlos: quasi dicat opus esse virtute diuina vniuersi domina ad mortuum suscitandum, idque interdum ad hominum doctrinam diuina prouidentia fieri. Sunt & qui dicant annum magnum, quo hominis anima suum explet circuitum, per quem in idem redeat, duodecim annorum millibus compræhendi, tribusq. annis eiusmodi annum mundi exæquari magnum, quo mundi anima per firmamêti motum, suum peragit ambitum, trigintasex annorum millibus peragendum. Circuitum vero animæ nostræ per duodecim agi annorũ millia inde volunt, quia oporteat per omnes discurrere sphæras, chorosque dæmonum & deorum, qui in Phædro per duodecim ordines digeruntur. Sed quidnam tibi volunt hiatus in terra duo, totidemq. in cœlo? vt intelligas animas alia quidem via ad terrena descendere, scilicet habitu quodam corporeo. alia vero à terris ascendere, scilicet habitus illius purgatione. E cœlo similiter labi in elementa corporis elemêtalis amore, ac vicissim resurgere in cœlestia amore hoc restincto, cœlestiq; accenso. Hinc ait Orpheus, Amorem omnium tam superorum, quàm inferorum claues habere. Iudices animarum in aere & æthere collocat angelos prouidêtiæ diuinæ ministros. Post sentêtiã, iusti cœlũ petunt corã se & opera & iudicia præferêtes: quia videlicet & seipsos nouerunt, tã sibimet quam alijs lucẽt: Iniusti cõtra descẽdũt, sua ferêtes à tergo. Neq; enim cognouere seipsos, neq; profuere sibi, sed cæteris exẽplo sunt potius quã sibimet auxilio. Pratum in quo & ascendentes & descendêtes ad tempus animæ requiescunt, media quædam regio est inter inferos & cœlestes, ac dispositio inter bonum habitum atque malum, & status beatitudinem inter atque miseriam, limbo similis in aere designatus. Hic aduerte animas quæ in superiori vita mutuam notitiam habuerũt, in altera inuicem se agnoscere. Item in eiusmodi prato diutissime residere animas secundum Platonicos, eorum qui in infantia decesserunt: de quibus Herus quædam memoria parum digna recensuit. Quia cum in neutram partem declinauerint eligendo, neque obduxerint habitum, Platonici eas in lumine tantum naturali relinquunt. At vero beatos eiusdem super naturale lumen, miseros autem infra id lumen positos esse putant. Agitur hic præterea de supplicijs purgatorijs. Sed curnam culpa doloribus aboletur? quia videlicet voluptatibus inoleuit. Nõnne & medici morbos plurimum á contrario curant? Animaduerte Platonem non temere ad delendam culpam numero vti denario, & centenario insuper, atque millenario. Sané pro quolibet voluptatis gradu decem adhibet supplicij gradus. Primo quidem quæritur quam ob causam plures penduntur gradus pœnæ quam percepti fuerint voluptatis. Respondetur ob læsæ maiestatis diuinæ crimen ita deberi. Præterea sicut beatitudinis gaudia iustitiæ humanę dolores exuperant, sic miserię cruciatus iniustitię voluptates. Denique neque tam facile delentur notæ, quam facile imprimuntur: neque qui peccati habitũ confirmauit, si vixisset vltrà delinquere destitisset. Quæritur deinde cur gradus decem? Quid si Plato Mosaicum decalogum est imitatus? cumque arbitratus sit eum quodammodo contrà præcepta diuinę legis decem agere, qui aliquod ex decem omnino neglexerit, iure decies iudicat cruciandum? proinde denarius numerus dicitur vniuersus. Omnes enim numeros, vel infra se implicat, vel per se suosque explicat replicando. Vniuersus autem numerus opportune animis purgandis accommodatur, vt per hunc significetur vniuersam corporis labem deponendam esse prius quàm ad vniuersi peruenias principem, penes quem nihil potest esse corporeum. Quæritur post hæc, cur præter gradus pœnarum decem, annos cêtum affligantur iniusti. Respondeo quia si ad centum vsque vixissent annos, quo termino vita homino quodammodo designatur, continue peccauissent. Attribuitur autẽ cuilibet decem graduũ numerus centenarius, vnde numerus conficitur millenarius. Hinc illud: Centum errant annos. Item & illud: Mille rotã voluere per annos. Pręterea centum pro vno accipietis. Nam his Plato numeris, non solum in supplicio, sed etiam in quibusdã præmijs vtitur. Profecto si denarius in se ducatur multiplicando decies decem, ex eo nascitur centenarius. Deinde si reducatur in semetipsum, computando decies decem decies, millenarius procreatur. Itaque & denarius vniuersus est numerus, & centenarius millenariusque vniuersales sunt numeri. Item si ab vno procedas in decem, numerus nascitur linearis. Si à decem in centum, superficialis fit numerus. Si à decem in mille, fit solidus. Vt ergo allegorice exponamus, iniusti hominis anima à seipsa discessit in corpus, labéque est infecta corporea. Hanc vtique labem per denarium, qui vniuersus est numerus, expurgatura est vniuersam. Quod vero denarium oporteat in se duci centenarium procreando, significat animam à corpore ad se per rationem emergere oportere. Deinde quòd opus sit denarium in seipsum reducere millenarium generando, allegorice docet animam non solum erga se verti debere per rationem, sed per intelligentiam quoque in se conuerti, atque ita in vnitatem reduci propriã, qua denique possit Deo frui summa omnium vnitate. Linearis autem numerus & superficialis & solidus, mystice docent ad mentem purificandam, non solum extrinsecam operum, verborum, cogitationum superficiem, sed etiam profundissima quæque penetralia diligentissime perquirenda. Post limbum & purgatorium descendit ad inferos. Sed Platonicos velle scito, non solum in purgatorio temporales esse pœnas, verumetiam in cœlesti quadam regione temporalia gaudia, vt vtrinque par pari respõdeat. Sic enim distinguunt. Aut sensus in vita omnino paruit rationi, aut omnino ratio sensui, aut semper inuicem pugnauerunt: atque in ea pugna vel sensus plurimum vel ratio superabat. Animæ igitur in quibus sensus rationi per habitum cõfirmatum prorsus obtemperauit, sempiternum præmium consequuntur. Contrà vero affectæ, sempiternis supplicijs cõdemnantur. Mediæ vero, si superauit ratio ad temporalia præmia, sin vero sensus, ad temporalia supplicia transferuntur. Quibus vero nullum consultandi datum est tempus, limbus apud Platonicos seruatur eligendi locus, hic sub prati nomine designatus. Et si prata interdum Platonici cœlestia præsertim suprema nominent, hic tamen prata aëream significant regionem. Quo enim pacto hic per prata significaret sublime cœlum, cum dicat ad hæc animas e cœlis alias descendere, alias è terræ visceribus subito peruenire? Sint ergo eiusmodi prata sublimes quædam aeris plagæ, contiguæ sublimibus illis terræ plagis quas in Phædone describit in paradisi terreni formam, felices sub vere perpetuo habere cultores. Ibidem campos quoque ponunt Elysios, terrenos inquam. Nam cœlestes Elysios cœlum habet octauum. Hinc illud.

Astra tenent cœleste solum, formæque deorum.

Mitto in præsentia Procum & Plotinum, qui vbi Plato sempiternum dicit, exponunt vniuersum anni amplissimi tempus, quo singulorum temporum curricula peraguntur. Porphyrium quam ex parte in hoc & Iamblichum magis probo, vt hinc intelligantur æterna. Vbi enim Plato insanabilem dicit animum, & talem qui purgari possit nunquam, satis indicat æterna supplicia, atque vicissim gaudia infinita. Quo vero pacto alij quidam hæc exponant, memoria dignum esse non censui. Præterea si Platonis verba consideraueris, agnosces Euangelium illud: *Ligatis manibus & pedibus, in exteriores tenebras eum mittite.* Sed addit hic, ligato capite. Vinculum quidem capitis significat rationis impedimentum, & luminis orbitatem. Nodus vero manuum actionis profectusque priuationem. Denique ligati pedes, non ducunt, non progrediuntur, non perueniunt, sed vi illata raptantur. Cognosces quoque sub igneorum hominum figura vltores dæmones, pœnasque corporeas, idemque ex multis percipies coniecturis. Notabis & proprium exterioris vocabulum. Præterea tenebras, vbi clauduntur hiatus. Sub nomine quoque mugitus, stridorem dentium atque fletum. Postquàm vero loca & pœnarum disposuit, & gaudiorum per oppositam formam significauit, & media tetigit, ad illas iam reuertitur animas, quæ in prata partim e cœlo post præmium temporale, partim e terra post temporale sup-

plicium confluxerunt. Quas in elementalem rursus generationem dicit oportere reuerti, pérque illam eatenus progredi, quoad firmiorem statum, siue firmissimum quandoque promereantur. Has, inquit, septem in prato dies conquieuisse. Húc tu septenarium, si per septem planetas interpreteris, item per septem dierum septenarios quibus ante motum fœtus in aluo quiescit, ac etiam per septem quosque dies in quibus gradatim in vtero formæ mutantur, forte nonnihil afferre videberis. Sed quid istud ad animas? quæ neque amplius in planetis sunt, descenderunt enim: & nondum aluo clauduntur, descensuræ enim sunt in vterum, postquàm ad tria fata peruenerint: Interea aëreo corpore aëream incolunt regionem. Verum esto, si placet. Forte etiam quia interim quodam modo viuunt steriles, sterili quodam numero deputantur: & quoniam septenarius neque ex aliquo numero gignitur aliquoties repetito, neque gignit aliquem intra decem, aptissime conuenit animabus adhuc vtrinque à generatione vacantibus. Attribuunt Pythagorici eundem numerum Palladi, quia neque ex matre genita sit, neque genuerit. Conuenire volunt & animis à terrena adhuc matre semotis, & vniuersum sub Palladis sapientia contemplantibus. At quum primum ab eiusmodi vacatione consurgunt, subeunt octonarium, qui & gignitur, & primus est inter numeros solidus. Ideo cum anima congruit propemodum ad corpus solidum accessura. Solidum vero octonarium appellamus, quoniam ex binario per seipsum ter repetito, & in se redeunte creatur, dimensionem trinam significante. Nam ex bis duo bis, octo complentur. Adde si colis musicam, vocem septimam esse penitus dissonam, octauam vero omnium maxime consonantem. Consonare autem oportet tam corpus animæ, quàm vtrunque fato, vt cœlestis anima ineat cum corpore terreno commercium. Cuius quidem consonantiæ tandem expletis numeris, animæ iam ipsi & terra dissonet, & consonet cœlum, si modo futura sit felix. Proinde quòd quatuor dies ad generationis progressum, octo diebus Plato subiungit, intellige in natura anima vegetali vim & effectum quendam quodammodo iam regnare ad formandum corpus ex elementis quatuor constitutum. Item sub octaua consonantia opus est quarta quodammodo ad consonantiam accedente, & quinta vera iam consonantia. Quinque vero fiunt, si sequentes quatuor vnà cum præcedente computare volueris. Quinetiam videbis hic duodenarium assignatum, quo animæ ad exordia generationis accedunt. Duodecim enim ad id opus est sphærarum & diuinorum dæmoniorumque ordinum adiumento. Vox insuper & consonantia duodecima perfectissima est ex diapason & diapente, ex octaua & quinta resultans, sua quadam gratia rebus congruens amatoris, conueniens quoque nuptijs. Eiusmodi vero animæ iamiam amore quodam, vt ita dixeris, venereo duce, terrenis cõciliandæ sunt nuptijs. Sed quur Plato cum duodenarium computaturus esset, ac post septem, residuum esset subiuncturus, non subito dixit quinque? vt videlicet per octo & per quatuor innueret mysteria quæ audisti: rursusque per diei vnius iter additum ad complendum duodenarium, animaduerteres corpus ex quatuor compositum elementis non prius ad animam præparari posse, quàm & ipsum in vnam quintamque formam quasi cœlo similem, fuerit temperatum, & anima vnum ex se vitalem actum corpori facile imprimat figurato. Quoniam verò animę ad composita declinantes corpora, fati legibus magna ex parte subduntur, & vicissim fato duce ad illa labuntur, idcirco inquit, has animas in conspectum fati procedere. Principio igitur naturam ipsam sub lumine columnari depingit, quod sit vinculum vniuersi. Naturam intellige vitalem seminariamque virtutem ab ipsa mundi anima infusam materiæ mundi: Quæ propterea lumen dicitur, quoniam penetrans & vitalis. Item recta nuncupatur columna, quia quasi per longum totam vbique materiam penetrat, multosque formarum gradus producit deinceps specie & genere differentes. Dicitur etiam per omnem extendi partem, & cœlum vndique alligare, quia tota vbique adest & continet, multaque tanquam per latera quædam inter se æqualia & similia propagat: ita tamen, vt ex longitudine perueniatur ad latitudinem: quoniam penetrando & diffunditur; & quatenus diffunditur, implet, regitque implendo. Hinc illud: Spiritus intus alit. Varietas vero colorum, seminalium virtutum declarat varietatem. In hac vtique natura, fatalis latet fusus: secundum imaginationem quidem, ipse sphærarum axis geminis polis centroque decorus: secundum vero rationem quoddam animæ mundanæ simulacrum, vegetalisque virtus eius naturæ præsidens, eamque velut instrumentum mouens ad naturalia non solum artificiose, sed etiam ineuitabiliter fabricanda: vt non solum ordo à natura sit in mundo, sed etiã à fato ineuitabilis ordo. Hinc illud in Politico. Mundus à naturali cupiditate fatoque ducitur. Sed tanta naturæ cum fato cognatio est, vt vix inter se à philosophis discernãtur. Vt autem immutabilem fati naturam exprimeret, fusum eius esse dixit ex Adamante. Vertigium autem, id est, cœlum ex Adamante rursus, alijsque materijs, scilicet astris non solũ fixis, sed & mobilibus atque communibus, multiplicię; formarum varietate. Euidenter deinde octo depingit sphæras, quæ à natura quidem agitantur, sed à fato naturæ præsides immutabiliter agitantur, & instrumenta fati esse dicuntur. Inculcantur inter hæc multa ad mensuras, profunditates, interualla, motiones, harmonias, formas, virtutes sphærarum cœlestium pertinentia, quæ in Timæi commentarijs opportunius explicabimus. Summatim vero ex velocissimo & ordinatissimo cœlorum motu, potentissimóque contactu melodiam ingentem & variam & suauissimam cogita procreari, grauiores quidem voces ex motibus tardioribus, acutiores autem ex velocioribus, ex medijs vero medias. At quoniam elementalis auditus ad cœlestem melodiam caret proportione, sonus eiusmodi non auditur. Hic nouem Musas atque Sirenes esse cogitamus, octo sphærarum tonos, concentumque ex tonis harmonicum. Proinde fatalem fusum, id est tractum, inquit, inter genua deæ Necessitatis verti. Cui tres sint filiæ, Lachesis, Clotho, Atropos, quæ vnà cum matre cœlestia voluant. Mitto quid de his sentiat Proclus, non solum ponens Iouem vnum vniuersalem mundi totius opificem, sed tres insuper sub eo Ioues particulares opifices. Deinceps pari proportione deam vnam esse Necessitatem in ordine illo custodientem omnia, in quo communis Iupiter cuncta composuit. Præterea tria fata, id est tres deas huius Necessitatis filias, quarum aliæ alia sub matris imperio procul à transgressione conseruent. Et necessitatem quidem deam omnino collocat super mundum, filias autem partim quidem à mundo semotas, partim etiam declinantes ad mundum. Mihi vero sicut & plerisque alijs Platonicorum, magis placet, Necessitatem esse mundi animam. Filias autem tres esse tres huius animæ vires ad fatalia pertinentes. Vocat autem Necessitatem, non quia vel naturæ, vel rationi inferat violentiam: sed quia omnia in suo quodam ordine ab opifice rerum instituto conseruat, neque permittit quicquam leges illius adeo transgredi, quin mox regrediatur in leges. Cœlos voluit genibus, id est infima parte sui, tanta videlicet facilitate, vt expeditissime interim contemplationis gaudio perfruatur. Sed hanc ipsam vegetalem eius partem tribus appellat nominibus. Lachesim quidem, quia rerum seminibus grauida est, & vitarum sortibus atque formis, quas descensuris inserit animabus. Clotho, deinde, quoniam insitas vitæ sortes ordine suo euoluit in actum viuendi, & explicat in effectum. Postremò Atropon, quoniam vitas iam euolutas in actum progressu quodam indeclinabili, ad ineuitabilem vsque terminum conseruat atque custodit. Nonnulli primam nominant Vestam. Secundam Mineruam. Tertiam vero Martem siue Martiam. Deinde quòd dicit Parcas ad Sirenum motus harmonicos canere, accipe, fatales vitas ad effectum per cœlestes motiones influxusque procedere. Sedes Necessitatis filiarúmque eius ostendunt fatalis ordinis firmitatem, quasi oporteat mobilium progressionem ab ipsa motoris immobilitate regi atque ordinari. Sedium vero paria interualla iustam, tum inter fata, tum per fata distributionem fieri euidenter ostendunt. Vestes albæ tum fatorum naturam inuiolatam ostendunt, tum innocentem. Non enim agit vniuerso malum, quòd ab optimo vniuersi duce dependet. Corona describit imperium. Cantare est per temporum interualla ex congruitate digerere singula, quæ diuina mens momento quidem intuens temporibus digerenda præscribit. Hinc fit vt Parcæ omnes temporanea cantent. Et cur Lachesis præterita, Clotho præsentia, Atropos vero futura? Respondeat Proclus, in præterito quidem tria tempora cogitari. Nam & præterisse iam dicitur, & quandoque fuisse præsens, & antequam præsens esset, fuisse futurum. In præsenti vero ipsum cogitari præsens, quod prius fuerat & futurum. In futuro denique futurum duntaxat agnosci. Post hæc vero declarat præcipuam esse Lachesim. Secundo dignitatis loco Clotho. Tertio Atropon. Verum quur nam Parcæ globos tractant manibus, mater vero nequaquam? quoniam infimæ illius animæ vires cognatiores globis sunt quàm animæ ipsius substantia. Quur item Lachesis gemina tangit manu? quia in exordio & medium continetur & finis. Quur deinde Clotho ampliorem, & ab extrinseco tangit ambitum atque dextra? Atropos autem angustiorem ab intrinseco atque sinistra? Quia euolutio vitæ per media, & ab extrinseca exorditur causa, & amplior est, contingit quoque prosperior. Ineuitabilis autem terminus, & ab intrinseca iam prouenit proprietate concepta, & definit in angustum. Adde quòd clàm surrepit, & vt plurimum contra votum. Quòd autem

Parcas inquit, cœlum intermissione quadam temporis tangere, ne putes fatales mundanæ animæ vires modo regere mundana modo non regere. Si enim mutabilitas sit in fato, cuius propria immutabilitas ipsa est, nihil fingi poterit non mutabile. Plato igitur humano quodam more atque sermone diuina pingens officia, innuere vult, fata partim res ipsas tractare, partim verò nequaquam: tum quia mundanæ animæ virtus in ipsa suæ integritatis dignitate consistens, actionem suam rebus gubernandis accommodat, ac vicissim dum accommodat, non miscetur: tum quia temporalem in operibus vicissitudinem exhibent, & quam intermissionem in operatione sua dicuntur habere, non in se quidem, sed in effectu demonstrant: tum quia naturalia quidem tractat, supernaturalia non attingit. Quæ enim ad rationem puram liberámque, vel ad diuinam intelligentiam fato superiorem pertinent, minime tangit. Talia enim ad sublimem dei prouidentiam cœlesti fato superiorem miro quodam ordine reducuntur. Similiter in Politico scribitur, mundanas alias à fato, alias à prouidentia regi: non quia intermissa quadam vicissitudine temporum fiat eiusmodi commutatio, sed quia quotidie quædam sub fato fiant, quædam per prouidentiæ leges super fatalem seriem disponantur. Accedit ad hæc quod animæ nostræ aliàs in prouidentia sunt omnino, alias prorsus in fato, aliàs in vtroque simul. Quum enim expedita tantum mente contemplatrice viuunt, in prouidentia solum, penitusque libere viuunt. Quum vero in vegetali parte ad corpus hoc inclinatio inualescit, atque ad imaginationem vsque talis inclinatio propagatur, ad fatum iam declinantes, pariter à libertate degenerant. At dum composito corpori cóiunguntur, iam in ipsum corporis sui fatum sese mergunt, minusque admodum pristinæ retinent libertatis. Denique postquàm affectus corporeos in habitum contraxerunt, fato iam funditus obruuntur, omni libertate priuatæ. Quæritur quam ob causam hic animæ naturali quodam instinctu ad Lachesim videantur accedere. Profectò in generali natura corporeæ machinæ omnium sunt semina specierum, certis non solum formis & modis, sed temporibus quoque pullulatura. Quinetiam in propria qualibet & cuiuslibet speciei natura similis quidam est seminalis ordo, sed ad speciem propriam pertinens propagandam atque seruandam. Similis & in quolibet sub specie indiuiduo fomes procliuitasque ad singula modis temporibusque proprijs producenda. Tres hæ naturæ deinceps ita dispositæ sunt, vt indiuidualis sequatur specialem, specialis simul & generalem, adeò vt plurimum quod ex vnius natura est, pariter fit ex alijs, & particularis natura cum vniuersa consentiat. Eadem ferme ratione se habet fatum, id est, præfiguratio quædam rerum explicádarum, tum in ipsa mundi anima, tum in duodecim sphærarum & siderum animabus, tum etiam in animabus iam quasi particularibus: quarum in numero sunt humanæ. In vegetali ergo virtute animæ nostræ proprium quoddam inest fatum, & inuoluta series futurorum, consentiens in forma modoque & tempore vnà cum fatis cœlestium animarum, animæque mundanæ. Quemadmodum igitur plantæ cuiuslibet germen proprijs quibusdam figuris & suo tempore pullulans, sponte videtur vnà cum vniuersali temporis verni natura ad idem prouocante concurrere: sic & animæ suapte natura suóque fato opportune proprias quasdam tunc promunt vitas, quando ad easdem similiter vniuersale conuocat fatum, ita vt animarum chorus suis quibusdam saltandi figuris variorumque simul diuersitate saltantium, fatalem imitetur cantum atque sonum. Cantum quidem intelligi malim in cœlestibus animabus, in sphæris vero sonum, in nobis denique saltum. Tali quodam instinctu ad Lachesim animæ in auspicijs vitæ perueniunt ad sortes suas per sortes Lachesis confirmandas. Confirmantur igitur per prophetam quendam. Propheta hic duo quædam significat, tum vniuersalem primumque prouidentiæ influxum in animam, tum opportunitatem, sub qua eiusmodi fit concursus, vt animæ ad id ferantur, quò & fatum perfert vniuersale. Quod ergo dicit prophetam disponere in ordinem animas, sortésque à Lachesi in eas transferre: significat hæc omnia confirmari, tum per prouidẽtiæ diuinæ fauorem, tum per concursus illius opportunitatem. Neque ab re dictum est, Parcas vniuersum quidem manibus gubernare, sortes vero animarum è genibus Lachesis accipi. Nam quum vniuersi gubernatio præstantior sit quam dispositio animarum, merito illa quidem manibus, hæc autem genibus perfici iudicatur. Sedere autem in tribunali, autoritatem exprimit & iudicium. Inter sortes vero vitarum atque exempla, talis quædam videtur esse distinctio: quod sortes quidem ad vires pertinent vegetales, exempla vero ad imaginationes, superiores quidem vegetali potentia, sed propinquas. Nempe cum primum in hac potentia talia quædam futuræ vitæ semina præ cæteris inualescunt, simul in imaginationem quoque vitæ similis, figuræ & machinamenta consurgunt, affectusque feruescunt: perinde vt apud nos sanguineam corporis affectionem hilaris imaginatio sequitur, cholericam iracunda, melancholicam vero tristis, fœcundam luxuriosa. Hactenus fatalis procedit necessitas. At enim ratio imaginatione superior, cuius est ratiocinatio, consilium & electio, ideóque motus ad vtrunque liber, percipiens imaginationis figuras atque affectus, potest eiusmodi vitæ descriptionem probare pariter atque reprobare. Quam ob causam dicit virtutem esse à fato liberam, culpámque in vitæ deterioris electione, eligentis esse, non fati. Nam & si ex fato est tam in communi quàm proprio, nouam iam vitam & nunc vt prius eligere: ex consilio tamen est, talem proprie eligere aut talem. Quippe si primam viuendi formam ab imaginatione oculis rationis oblatam, ratio examinando reiecerit, non deerit statim alia melior, rursusque alia. Hinc illa prouidentiæ inspiratio propheta cognominatur. Præmonstrat enim rationi quodam iudicij lumine, eam habere liberam consultandi eligendique facultatem, quidem potissimum ex temeraria electione sequatur. Dicitur & propheta sortes fundere, exempla viuendi proponere: non solum quia prouidentiæ diuinæ influxus quodammodo fatalia sancit, sed quia fatales sortes & exempla fatalia producit in rationis examen atque iudicium. Quòd autem in præconio nunciat animas esse diurnas, exprimit eas & ibi esse in perpetuo die, & vitam quam tanti faciunt, vnum esse diem atque nocturnum. Addit initium alterius fore circuitus, vt aperiat mysterium animarum à cœlo in terram vicissimque remeantium. Appellat humanum genus non mortale solum, sed vt animæ sua mala præsagiant, addit mortiferum, quasi dicat corporis vitam esse animæ mortem. Pronunciat deinde & si ratio à principio in elegenda vita sit liberat, postquàm tamen elegerit, in hac quidem reijcienda non amplius fore liberam, licet quandoque libera futura sit in ea, qualiscunque sit, aliter atque aliter componenda vel temperanda. Si quæras quare aliæ hominum animæ vitas alias eligant, respondebunt alij speciales quasdam in animarum naturis differentias esse, alij indiuiduales quidem atque proprias, addentq́; differentias illi multas ex superioris vitæ diuersitate deductas. Quod & Plotinus valde confirmat, & sequentibus maxime consonat. Proinde animæ eligentes vitam, simul dæmonem sortiuntur electæ vitæ ducem. De hoc alibi multa diximus. Hic ita distingue. Deos Platonici alios cogitant extra mundum mentes scilicet seiunctas à corpore tanquam intellectuales sphæras, colentes deum vnum tanquam ipsarum centrum firmissimum & stabilissimam vnitatem. Alios mundanos appellant, videlicet vltra diuinum cultum voluendis mundi sphæris accommodatos. His dæmones subdunt, quasi ministros ad ea quæ vel in specie vel in sphæris vel ex sphæris fiunt, disponenda atque componenda. Totidem igitur numerant genera dæmonum, quot in dijs mundanis dæmonum ducibus vires inueniuntur. At verò in quolibet mundano Deo vnitas ipsa suprema est substantię suæ, qua diuinam referat vnitatem. Post eam est intellectus, simul omnia contuens, per quem mentes repræsentet angelicas. Item ratio per formas quadam progressione discurrens, talium propria animarum. Præterea imaginatio quædam eatenus per particulares congrediens formas, quatenus per vniuersales ratio ipsa progreditur. Deinceps natura sequitur vegetalis sphæræ viuifica simul & motrix. Secundum has quinque vires genera quinque dæmonum computantur. Quorum ex numero cœlestes quidem dæmones deorum mundanorum vnitatem accommodate sequuntur: ætherei vero dæmones, id est, ignei deorum eorundem intelligentiam: aërei dæmones rationem: aquei imaginationem: terreni vero naturam, quam in dijs appellauimus vegetalem. Sub his Orphici dæmones collocant subterraneos mundanorum deorum corpora infimo quodam ordine referentes, scelerumque vltores. Quorum hic Plato mentionem fecisse videtur. Si quæras quales potissimum dæmones duces sint animarum in corpora descendentium, respondebitur non cœlestes, non ignei. Hi enim tanquam sublimiores reducunt animas, non deducunt. Item nec aquei, neque terreni. Hi enim tanquam infimæ generationis artifices, non tam ducunt in fatali itinere animam, quàm in præcipitia fati præcipitant. Aërei ergo restant dæmones medij per media duces, qui rationis diuinæ comites humánam rationem in hoc itinere ducunt. Ex horum vero genere dæmonum alij alias ducunt animas, Saturnij quidem Saturnias, Martij vero Martias, alijque similiter alias, accommodati potissimum singuli singulis, tum ex affectione animi propria, tum ex prouidentia fatoque communi, maxime vero secundum electæ vitæ formam. Hoc deinceps vitæ duce subeunt iam animæ tria fata, quæ solum ante con-

spexerant. videlicet & ita statuente dæmone ordinis totius executore, & iam affectu corporeo gradatim præponderante. Demum post tres Parcas ad Parcarum transeunt matrem: Necessitatem ipsam scilicet, cuius iam experiūtur impulsus. Deinde sub vehementi æstu ire animas, tria significare potest: scilicet corporei amoris ardorem crescere, simulque curam & solicitudinem augeri. Itam per ignis sphæram è cœlo descendere. Præterea caloris naturalis ministerium ad terrenum corpus viuificandum. At quoniam nimia terrenorum cura, cœlestia obliuioni mandantur, atque per obliuionem ex fertilitate sterilitas accidit. idcirco mox in Letheum, id est obliuiosum descendunt campum penitus sterilem. Et quia ob diligentem mortalium curam, negliguntur æterna, vnde & obliuio nascitur & iactura, & reminiscentiæ difficultas, inquit animas in campo Letheo ad flumen Amelitam, id est, negligentiæ fundum vsque descendere, ibique sub nocte recumbere, id est, sub diuini luminis priuatione prosterni. Verum quid significat Amelitæ aquam nullo vnquam vase contineri posse? Poëtica hæc quidem metaphora est, significans inferiorem materiam, quæ flumen dicitur, fluitare per formas iugiter atque fluctuare. Item obliuionis vitium, quod est retinere nihil, sed statim effundere. Adde quod nullum extrinsecum sustentaculum seruat animam propria negligentia pereuntem. Quod præterea necesse sit ex obliuionis fluuio bibere. patet, quoniam ita fieri ex natura propria, & communi fato & prouidentia est institutum. Bibere autem aut plus aquæ aut minus, ex effectu ad corpus prouenit magis minúsue procliue: idemque maioris minorisue obliuionis est causa. siue potius maioris aut minoris ad reminiscentiam facultatis. Has vtique passiones quodammodo experitur anima in corpore quodam ex aëre crassiori composito in superiori campo, antequām terrenæ matris vtero concludatur. A cœlistibus enim corporibus ad terrena, non solum per elementum, sed per corpus aëreum fit descensus. Subiungit animas in hoc aëreo corpore ad mediam vsque noctem dormire, ostendens mox sub terreno corpore non dimidiam iam, sed integram ignorantiæ noctem fore. Somnus testatur & rationis impedimentum & iudicij falsitatem. Postremò animas, inquit, fœtui terreno insinuari sub tonitru quodam atque terræmotu, duabus vt puto, de causis: tum indicans infelicibus auspicijs hunc carcerem ingredi, tum ostendens tam cœlestem, quàm terrenum motum, & quidem vehementem, ad diuinam animam tam tetro carcere coërcendam concurrere oportere. Prosilire vero ad generationem animas stellarum instar, vltra figuram poëticam subinsinuat animas stellares esse quodammodo, & ad stellas denique redituras. Quod autem Plato de migratione animarum in corpora bestiarum tam ridiculā affert fabellam, ab anicularum fabulis nihilo discrepantem, profecto nos admonet, totum allegoricè exponendum: videlicet rationales animas, non in vitam bruti, sed brutam, id est quodammodo bruto similem vicissimque demigrare. Quod quidem omnibus pene Platonicis excepto Plotino maxime placuit. Idemque Origenes in libris contra Celsum confirmare videtur. Tu vero ne negligas morale præceptum, electionis rectæ peritiam cunctis rebus & artibus præponendam. Præterea tam multa de sphęrarum pulchritudine atque potentia hic adducta fuisse, vt cogitemus iustitiam & pręmium in cœlo ingens consequuturam, & ad optimam viuendi electionem magnopere conducturam. Verum dices iam magnanime Laurenti, te hic à Marsilio Ficino commentarium accepisse potius quàm argumentum. Esto sane, operæpretium fuisse arbitror atque fore, vt argumentum quidem promiserim, commentarium verò præstiterim.

EQVIDEM cogitanti mihi, inquam ego, de hac quam nuper verbis condidimus ciuitate, cum alia permulta rectè admodum statuisse videmur, tum vel maximè, quæ de poësi sunt lata. Quænam ista? inquit. Ne videlicet vlla poësis pars, quæ in imitatione consistit, recipiatur. Præ cæteris enim nunc est perspicuum, vt mihi videtur, nihil tale à nobis esse recipiendum, postquàm singulæ seorsum animi distinctæ sunt species. Quomodo istud ais? Vt apud vos dicam quod sentio (neque enim vos me coram tragicis imitatoribusq; poëtis alijs accusabitis) corruptela quędam mentis omnia hæc esse videntur eorum, qui cum imitationes istas audiunt, medelam illam mentis non habent, qua potissimum quales hæ fabulæ sint, discernāt. Quorsum ista? Dicendum quidem, etsi amicitia quædam & reuerentia à pueritia mihi erga Homerum cōtracta me detinet. Etenim insignium istorum omnium tragicorum dux & magister primus extitisse videtur. At veritati virum non censeo præponendum. Quare quod institui, dicendum est. Omnino. Audi igitur. Imò vero responde. Interroga. Nunquid explicare mihi potes omnino, quid imitatio sit? Neque enim ego satis quid sit, intelligo. An igitur ego intelligam? Nihil id mirum esset. Nam sæpe contingit, vt qui hebetiore sunt acie, nonnulla prius intueantur, quàm qui acutius cernunt. Est vt dicis. Cæterum te præsente, nunquam auderem quod mihi videtur, exprimere. Sed ipse videris. Vis hinc exordiamur, solita illa nostra ratione considerantes? Speciem vnamquanque ponere solemus de quibuslibet pluribus, quibus idem nomen imponamus. An non intelligis? Intelligo equidem. Ponamus vtique nunc quoduis è multis. Vt ecce, plures lecti sunt, atque mensæ. Quidni? Ideæ tamen harum rerum duæ sunt. Vna lecti, mensæ est altera. Ita est. Solemus autem dicere, supellectilis vtriusque artificem, sic opus suum absoluere, si in ideam illam intueatur, vnum quidem lectos, mensas alterum, quibus ipsi vtimur, cæteráque similiter. Nullus enim artifex ideam ipsam fabricat. Quo enim pacto? Nullo. Vide præterea nunquid talem aliquem voces artificem? Qualem? Qui facit omnia quotcunque vnusquisque artifex eorum qui manibus operantur. Potentem narras virum, atque mirabilem. Nondum integram eius vim expressi. Forte vero multo magis miraberis, si expressero. Nempe idem iste artifex, non solum omnia potest supellectilia fabricare, sed etiam quæcunque ex terra nascuntur efficit, & animalia omnia atque seipsum. Terram quoq;, cœlum, ac deos, & quæcunque in cœlo sunt, & sub terris apud inferos, peragit. Sophistam narras mirabilem. Diffidis? Dic obsecro, nunquid nullo modo huiusmodi artifex esse tibi videtur? vel quodam modo istorum omnium faber esse, quodam modo vero non esse? An non aduertis hæc omnia te quodammodo efficere posse? Quisnam hic modus? Haud difficile, potes enim passim & celeriter omnia facere. Speculum accipe, passimque circunferas. Solem protinus facies, & quæ in cœlo sunt, terram quàm primum, ocyssime teipsum, & cætera pariter animalia, supellectilia, plantas, & quæcunque nuper commemorauimus. Imagines istorum quidem, res ipsas minimé. Opportune, inquam ego, nimium respondisti. Talis vtique faber est & ipse pictor. Nónne? Est. At ipsum dices haudquaquam facere vera quæ facit, quanquam & aliquo pacto pictor quoque lectum facit. An non? Facit quidem & iste, sed apparentem. Nónne dicebas quòd lecti faber speciem quidem ipsam, quàm esse dicimus id quod lectus est, non facit, sed lectum aliquem. Dicebam equidem. Si id quod est non facit, haud sanè quod vere est facit, sed tale aliquid quale quod vere est, non tamen ipsum quod est reuera. Perfectè autem esse fabri, aut lectorum, aut aliorū artificiorum opus si quis dixerit, aberrabit? Non vt videtur his qui in disputationibus hisce versantur. Nihil mirum igitur, si & hoc ad veritatem est tenue. Non certè. Vis, in istis quoq; inuestigemus, qui

qui imitator iste sit? Si placet. Nónne tres hi lecti sunt? Vnus quidem in natura ipsa existens, quem Deum dicemus, vt arbitror, effecisse. Num alium quenquam? Nullum. Alter quem faber conficit. Plane. Tertius verò quem pictor. Nónne? Est. Pictor itaque, lecti faber, & deus, tres sunt, tribus lectorum speciebus præsidentes. Tres vtique. Deus igitur siue quia nolebat, siue quia aliqua necessitas inerat, non plures, sed vnum in natura ab ipso lectum fieri. ita solum ipsum vnum fecit lectum, qui sanè est id quod est lectus. Duo autem tales, aut plures, à Deo neque tum geniti sunt, neque gignentur. Qua ratione? Quia si duos faceret solos, vnus iterum cuius ambo haberent speciem, apparet: ipséque esset id quod lectus est, non autem duo illi id essent. Scite. Hæc cum intelligeret Deus, velletque verus esse autor veri lecti, non autem lecti cuiusdam autor quidam, vnum duntaxat natura progenuit. Videtur. Vis ergo hunc, huius plantatorem vel tale aliquid appellemus? Par est, quandoquidem natura & hoc & alia omnia fecit. Fabrum verò, nónne lecti opificem? Et hoc. Num & pictorem quoque factorem huius operis & opificem? Nullo modo. At quomodo ad lectum habere hunc dices? Aptissime mihi dici posse videtur, imitator eius cuius opifices illi dicuntur. Ergo imitatorem vocas eum qui tertium à natura facit? Valde. Talis vtique erit & tragicus: siquidem est imitator, tertius quidam à rege & veritate: similiterque alij omnes imitatores. Apparet. De imitatore quidem consensimus. Sed de pictore mihi dicas velim, vtrũ ipsum vnumquodque quod est in natura, imitari contendat, vel artificum opera. Artificum opera. Vtrum qualia sunt? vel qualia nobis apparẽt? Hoc præterea mihi discernas. Quomodo id ais? Sic. lectus quidẽ siue ex obliquo, seu è regione cernatur, seu quouis alio modo, nunquid à seipso differt? vel nihil differt? aliter verò videtur dispositus aliter intuentibus, cæteraque similiter? Sic apparet quidem, differt autem. Animaduerte & istud, quid in singulis intendit pictoris industria? vtrum vt se habent res singulas imitari? An quod apparet potius, vt apparet? Imaginis apparẽtis vel veritatis potius imitatio? Apparentis imaginis. Procul igitur à vero est imitatio: atque vt videtur, propterea omnia potest facere, quia exiguum quiddam cuiusque attingit nimirum simulacrum. Quemadmodum pictor pinget nobis coriarium, fabrum, & opifices alios, cum nihil in artibus his intelligat: veruntamen si peritus sit pictor, expresseritque fabri ipsius imaginem, quam procul ostendat, pueros dementesque homines ita decipiet, vt verus esse faber illis appareat. Quidni? Cæterùm, ô amice, hoc in huiuscemodi omnibus cogitandum. Quoties aliquis nobis de hoc ipso nunciat, se videlicet homini occurrisse in omnibus artibus erudito, perfectissiméque prę cęteris intelligenti quæcũque alius quiuis intelligat: huic protinus respondendum, quòd fatuus est, & in magum quendam prętigiatorem inciderit, cuius imitationibus sit deceptus: idcirco enim illum virum sapientissimũ quòd ipse nequiuerit scientiam ab inscitia, & imitationem ab ipsa re discernere. Verissima loqueris. Nónne posthac tragœdiam discutere decet, ducemque ipsius Homerum? postquàm à nonnullis accepimus, tragicos poëtas artes omnes intelligere, humanaque omnia tam ad virtutem quàm ad vitium pertinentia, necnon & diuina: etenim poëtam bonum oportere, si rectè quæ componit, sit tractaturus, eorum habere scientiam, aut nihil posse componere. Quare perpendere debemus, vtrum qui eos laudant, imitatoria poëtarum industria decepti sint, eorumque opera dum aspiciunt, haud planè persentiant tertio gradu distare à veritate, faciliaque factu esse vel homini veritatis ignaro. Vmbras quippe non res veras faciunt. An forte nonnihil dicant, ac reuera poëtæ boni intelligant ea de quibus vulgo bene loqui videntur? Discernendum omnino. Siquis possit ambo perficere, & id quod in imitationem cadit, & eius simulacrum, nunquid eum putas in simulacris fingendis immoraturum? idque opus sibi in vita tanquam optimum propositurum? Minime. Nempe si veram eorum quæ imitatur, peritiam habeat, multo magis operibus ipsis quàm eorum imitationibus, incumbet: conabiturque multa, & præclara opera sui monimenta posteritati relinquere, satiusque censebit, vt ipse ab alijs laudetur, quàm vt semper alienorum operum sit laudator. Ita equidem arbitror. neq; enim par honor aut par emolumentum. Cæterum de alijs quidem rationem minimè exigamus, Homerum aut alium quemuis poëtarum interrogantes, siquis eorũ medicus reuera fuerit, non solum verborum ad medicum spectantium imitator, quósnam vel veterum, vel recentium sanos poëta reddiderit, quemadmodum Aesculapius, aut quos reliquerit artis medicinæ discipulos, quemadmodum ille posteros. Sed neque ab eis de alijs artibus sciscitemur: mittamus enim reliqua. At verò de maximis illis præclarissimisq; rebus quas tentat Homerus, bellis, imperijs, rebuspublicis, & hominum disciplinis, par est ita eum interrogare, O amice Homere, si non es à veritate tertius, fingisue virtutis imaginem, quem imitatorem in superioribus definiuimus, sed es secundus, potesque narrare, quæ studia homines vel meliores, vel deteriores priuatim publicéque efficiant, dic obsecro, quænã ciuitas per te rectius disposita est? sicuti Lacedæmon per Lycurgum, perque alios multos multæ & paruæ ciuitates & amplæ. Cuius potissimum vrbis homines legum te optimũ prædicant conditorem, & beneficia in se tua commemorant? Charondam quidem Italia & Sicilia celebrant. Nos Solonem. Te verò quis prædicabit, & qualem? Nullus, vt arbitror, inquit Glauco, beneficia eius commemorat. Quin neque ipsi Homerici testari hoc audent. Quod præcipuè bellum Homeri temporibus ipso consultore vel duce feliciter expeditum commemoratur? Nullum. Præterea quæ viri huius tanquam in his rebus sapientis inuenta ad officia vitæ & artis aptissima referuntur? vt Thaletis Milesij, & Anacharsis Scythæ. Nihil tale. Si minus publice, at saltem priuatim, quibúsnam Homerus ipse dum viueret, disciplinæ dux dicitur extitisse, qui & eius consuetudine delectati sint, & posteris Homericam aliquam rationem vitæ tradiderint? Quemadmodũ & Pythagoras in hoc summa cum autoritate vixit, & posteri etiam his temporibus vitam Pythagoream celebrantes, inter cęteros illustres habentur. Neque tale quid rursus de Homero narratur. Creophilus enim, ô Socrates, forsitan Homeri familiaris, disciplina etiam magis quàm nomine ridiculus apparebit, si quidem vera sunt, quæ de Homero narrantur. Dicitur enim negligentior in eum fuisse, dum sub hoc ipso viueret.

Imitator.

Tragici carpuntur.

Carnent amant.

Dicitur sanè. At enim, ô Glauco, si reuera poterat Homerus instruere homines, ac reddere meliores, vtpote qui in his rebus non imitationis tantum esset, verum etiam intelligentiæ compos, quur non multos sibi comparauit amicos? quur non viuens honoratus est? quur non amatus? Profectò Abderites Protagoras, & Prodicus Chius, alijq; permulti possunt hominibus sui temporis suadere, priuatim singulas adeuntes, nunquam eos rem familiarē & publicā rectè gubernaturos, nisi ipsi eos erudiāt: & ob hanc sapientiam tam ardenter amātur, vt vix sectatores eorum se contineant quin capite eos circumferāt. Homerum aūt vel Hesiodum, illorū temporum homines, si quidē poëtæ illi quicquam iuuare eos ad virtutē potuerūt, nunquid permisissent oberrare tam diu carmina passim decātātes? Quin potius magis hos quàm aurū complexi fuissent, induxissentq; ad domesticū familiaremq; conuictū: quod si non persuasissent, sequuti fuissent passim, dum quantū satis erat, iisdem studijs imbuti fuissent. Vera prorsus mihi loqui videris, ô Socrates. Ponamus igitur oēs ab Homero incipientes poëticos homines, virtutis imaginum imitatores esse, cęterorumq; similiter quęcunq; canunt, veritatem verò nequaquam attingere. Sed vt paulo antè diximus, pictor visibilem coriarij pinget imaginē, quū & ipse de coriaria nihil intelligat, & imago illa coriarius ipse appareat illis qui rem ipsam nequaquā intelligunt, sed à coloribus figurisq; spectāt. Prorsus. Haud secus poëtam dicemus colores quosdam artium singularum nominibus verbisq; exprimere, quum ipse horum nihil intelligat, sed imitetur duntaxat, adeò vt his qui hæc à verbis iudicant, bene dicere videatur, siue de coriaria, versu rhythmóque & harmonia, siue de re militari, aut de quibuslibet alijs dicat. Vsqueadeò natura quadam aures poëtica ista demulcent. Arbitror autē nosse te qualia videantur hęc opera poëtarum, cum musicę coloribus spoliata considerantur. Animaduertistine vnquam? Animaduerti. Nónne perinde se habēt ac facies eorum, qui propter adolescentiā formosi potius sunt, quàm pulchri: quales aspectu sunt postquàm ipsos flos ipse destituit? Omnino. Age igitur & hoc animaduerte. Imitator, simulacri autor, rem ipsam haudquaquā intelligit, sed apparentem rei ipsius imaginem. Ita est. Ne igitur imperfectum id relinquamus, sed quantum satis est, contempletur. Dicas. Pictor habenas pinget ac frenum. Planè. Faciet autem coriarius, ærariusq; faber. Valde. Nunquid intelliget pictor, quales esse debent habenæ, quale frenum? Vel neq; ipse quidē factor, siue ærarius faber, siue coriarius, sed solus ille, qui his vti scit, eques? Vera loqueris. An non circa omnia sic esse dicemus? Quomodo? Circa quodcunq; has esse tres artes, vtentem, facientem, & imitantem? Certè. Virtus igitur, pulchritudo, rectitudo cuiusque instrumenti, animalis, & actionis, non ad aliud refertur quàm ad vsum, cuius gratia vnumquidq; est & factum, & genitum. Ita est. Necesse igitur eum qui vtitur aliquo, peritissimū esse, & operis factori significare, qualia bona vel mala facit in vsu eius quo vtitur. Quemadmodum tibicen tibiarum fabro ostendit, quæ tibiæ ad vsum aptissimæ sint, ordinátque quales oporteat facere: ille autem ministrum se præbet, neque id præcipite. Quidni? Nónne hic intelligens, de aptis & ineptis tibijs pronunciat alteri? Ille verò credens efficit? Planè. Circa idem igitur instrumentum, factor quidem rectam habes fidem de pulchritudine & prauitate, adhærēs intelligenti, coactusq; ab intelligente audire: vtēs autem, scientiam. Prorsus. Imitator autem num habebit scientiam ex vsu eorum quæ pingit, vtrum pulchra sint & recta, vel contrà? Vel opinionem rectam, ex eo quod necessario intelligenti adhæreat, instruaturq; ab eo qualia quæque pingenda sint? Neutrū. Ergo neque intelliget, neque rectè opinabitur imitator, circa eorū quæ imitatur, pulchritudinē, contrariumue? Nó videtur. Bellus erit in effictione imitator quod sapientiam attinet, in ijs quæ facit? Nó multum. Veruntamen imitabitur, haud intelligēs, quo pacto vnumquodque vel rectè habeat, vel cōtrà. Sed vt apparet, quod credat multis ignarisque esse pulchrum, hoc imitabitur. Quid enim aliud? Hæc sufficienter nobis confessa videntur, imitatores scilicet nihil æstimatione dignum intelligere de his rebus, quas imitantur; sed esse iocum quendam imitationem potius quàm rem seriam: omnesq; eos qui tragicā poesim iambis heroicisq; carminibus tractant, imitatores vel præ cæteris esse. Et maximè quidem. Prò Iouem, inquam ego. Imitatio autem hæc tertio gradu distat à veritate. Nónne? Est vt dicis. Ad quale igitur eorū, quæ in homine sunt, pertinet, quatenus vim habet eiusmodi? De quonam interrogas? De tali quodam. Magnitudo eadem eminus atque cominus conspecta non æqua videtur. Non. Eadem quoque obliqua & recta in aqua nobis & extra aquam aspicientibus, cauáque iterū & prominentia propter visus circa colores errorē, videtur. Omnisq; huiusmodi in anima nostra turbatio comperta est. Quam quidem naturæ nostræ debilitatem adumbrationis facultas, & præstigiorum ingeniositas, reliquaque machinatio aggressa, nihil magicæ seductionis intentatū relinquunt. Vera loqueris. An non metiendi, numerandi, librandi disciplinę aduersus hęc opportuna sunt homini adiumeta, ne id in nobis præualeat quod apparet maius vel minus, aut plus, aut grauius, sed numero, metro, lance depræhensum? Quidni? Atqui hoc rationalis animi partis est officiū. Huius ipsius. Hoc autem sæpenumero metiente indicanteque maiora esse nonnulla vel minora alijs alia, vel æqualia, contraria simul circa eadem hæc nobis apparēt. Sic accidit. An non aliàs diximus fieri non posse, vt eadem vt animæ simul & circa eadem contraria opinemur? Ac merito diximus. Vis igitur animæ, quæ præter mensuram opinatur, haud eadem erit atque illa, quæ cum mensura. Non certè. Sed enim quod mensuræ ratiocinationisq; credit computationi, animi pars optima est. Nihil obstat. Quod ergo repugnat isti, ignobilis aliqua nostri pars erit. Necesse. Istam confessionem exprimere volens, suprà dicebā quòd pictura & omnis imitandi facultas procul veritate posita suum opus exerceat: rursusque cum aliqua nostri parte, prudentiæ prorsus experte, congreditur, & amicitiam contrahit: ad syncerum verumque, nihil. Maximè. Vilis ergo imitandi facultas vili cuidam se commiscens, vilia procreat. Apparet. Vtrum talis est ea duntaxat, quæ ad visum spectat? An ea etiam quæ ad auditum? quam poesim vocamus. Probabile est hàc insuper esse talem.

Ne igitur ei soli credamus quod ex pictura verisimile nobis apparet, sed ad eam ipsam cogitationis naturā, cui sese accommodat poëtica imitatio, veniamus, videamusq; num vile quiddam sit, an pretiosum

tiosum. Sic oportet. Hunc ergo in modum proponamus. Imitatur quidem poësis homines aut vi aliquid, aut sponte agentes, existimãtesq; ex actionibus, vel bonum sibi aliquod esse vel malum, ideóque vel dolore affectos, vel voluptate. An aliud quicquam? Nihil aliud. Nunquid in his omnibus homo secum ipse consentit? Vel potius quemadmodum secundum visum dissidet, vt narrauimus, déq; eiusdem cõtrarias in seipso simul habet opiniones, ita & in agendo secũ ipse dissidet atque pugnat? At nunc mihi in mentem venit, nihil esse de hoc nobis in præsentia disceptandũ. Nam in superiori disputatione de his satis vnà conuenimus, animum videlicet nostrũ confessi multis & varijs huiuscemodi contẽtionibus sibi eodem tempore aduersantibus agitari. Probe. Probe id quidẽ. Verum quod tunc à nobis est prætermissũ, nũc mihi videtur necessario expediendũ. Quale istud? Vir probus, menteq; præditus tali, si filiũ amiserit aut aliquid aliud sibi charissimũ, facilius quam cæteri feret, vt diximus. Planè. Nunc autem & id cõsideremus, vtrũ omnino non dolebit. Vel hoc quidem impossibile, dolorem verò quodammodo moderabitur. Hoc certe est verius. Hoc mihi de ipso in præsentia dicas, vtrum hunc censeas dolori magis repugnaturum, quãdo à similibus spectatur hominibus, vel quando solus est, aliorum cõsortio destitutus. Permultum interest, si in aliorũ conspectu sit. Porrò cum solus erit, multa dicere audebit, quæ emittere corã alijs erubesceret. Multa faciet, quæ cõspici ab alijs nunquã vellet. Est ita. Quod obstare iubet, ratio est & lex: quod autẽ ad dolores rapit, perturbatio.

De viro probo vt dolorem toleret.

Vera loqueris. Cum homo circa idẽ simul cõtrarijs motibus agitetur, necessario duo quædam illa esse dicimus. Proculdubio. Alterũ quidẽ legi obtemperare paratum est, vtcunque iniunxerit. Quo pacto? Lex vtique dictat optimum esse in aduersis, quàm maximè fieri potest, quietem agere, neq; conqueri: quod incertũ sit, bonúmue id sit, an malum, quod accidit, tum quòd nihil dolor ad sequẽtia conferat, neque vlla humanarum rerum magni pendẽda sit, eique quod subito prę̨sidio esse potest, dolor impedimento sit. Cui inquis? Consultare inquam circa ea quæ acciderũt, in primis oportet, & tanquam in talorũ iactu, prout cecidit, quomodocũq; ratio melius rem habere dicat, negotia disponere. Neq; verò siquid aduersi inciderit, prosternere nos debemus, atque vt pueri solẽt cum offendunt in lapidẽ, procidentes circa id quod læsit, eiulando moram trahere: sed animum assuefacere, vt ad sanandum præsto adsit, & quicquid ægrotat, dimissis lamentationibus corrigat. Opportunũ hoc quidem est aduersus fortunæ ictus remediũ. Quod sane optimũ est, rationi huic libenter obtemperat.

Constat. Quod verò ad perturbationis recordationẽ luctumq; rapit, in eisq; diutius detinet, irrationale est, languidum, formidolosum. Ita dicendum. Quod querulum est, imitationẽ plurimam ac variam suscipit. Prudentẽ verò pacatumq; morem semper sibijpsi similem, neque facile possumus imitari: neq; si imitemur, facile percipietur, præsertim à turba in theatrũ varijs ex gentibus confluente. alieni nanque affectus ipsis imitatio fit. Sic est omnino. Imitatio verò poetæ haud ad hoc intendit, vt huic animi naturę sua sapiẽtia placeat, si vulgo sit placitura, sed querulum animi morem variumq; obseruat, qui imitatione facile possit effingi. Patet. Meritò igitur imitationẽ poëticam reprehendemus, pictorique imitationi è regione respondere dicemus. Primo quidem, quòd vtraque, si veritatẽ spectes, vilia operãtur. Deinde etiã quòd parti animæ rationis experti similiter suffragãtur, & optimam deserũt. Atque idcirco iure eam in ciuitate legitime gubernanda nequaquam recipiemus, quoniam hanc animi partem suscitat atque alit: quam dum corroborat, rationis compotẽ vim disperdit. Atque vt ille qui in ciuitate eos qui plurimum possunt improbos reddens, proderet ciuitatẽ, probos destrueret: ita & imitator poëta, peruersam in animũ cuiusque rempublicam inducit, dum illi animi parti blanditur, quæ sine mente est, neque maiora minoráue discernit, sed eadem tum parua, tum magna existimat, huicq; simulacra fingit, à veritate vehementer alienus. Longe quidem.

Nondum quod maximum ex ea malum proueniat enarrauimus. Maximum quidem hoc existimandum est detrimentum, quòd probos quoque viros paucis admodum exceptis corrumpere possit. Cur non possit? si quidem id facit. Ausculta inquam, ac vide. Nónne & optimi quiq; nostrum cum audimus Homerum, aut alium quemuis tragicum, qui heroum aliquẽ in luctu versantem vociferantem, & querulis fortunã suam modulis deflentem, & pectora pugnis percutientem imitetur, delectamur quodãmodo, inhiantesq; ad illa sequimur ea, vnaq; afficimur, ac serio studioséque illũ, vt poëtam bonum laudamus, qui adeo nos vehementer moueat? Animaduerti. Quoties autem aliquem nostrũ domesticus verusq; inuadit mœror, scis vt de contrario gloriemur: nempe si quo pacto quietem agere, & tolerare dolorem valeamus: quasi hoc quidẽ viri sit, mulieris illud quod antea laudabamus. Plane. Quã præclara hæc laus? quin absurdum est, vt qui talem spectat virum qualem esse se minime vellet, puderetq; maximẽ, nõ abominetur, sed delectetur, laudet. Absurdũ prorsus. Certè, si & hoc modo istud animaduerteris. Quo modo? Quod videlicet id quod in proprijs calamitatibus vi cohibetur, prohibeturque in lacrymas fletusque erumpere, & naturæ suæ lacrymarum auidæ indulgere, illud ipsum est quod poëtæ explent, cui penitus blandiũtur. Tunc certè, & quod natura in nobis est optimũ, vtpote nec ratione, nec vsu sufficienter instructũ, querulũ istud definit custodire, quasi alienas spectet perturbationes, nihilque sibi dedecori sit, si dum vir alius qui virtute prę̨stare se prædicat, immoderatius defleat, ipse eũ laudet & misereatur. Quin oblectationẽ illam lucrari se putat, neque vlla ratione ex contemptu poësis illa carere se vellet. Pauci sane animaduertunt, vt arbitror, quod ex alienis in propria transferre aliquid necesse est. Nempe si in alienis ęrumnis flebile illud ingeniũ nutriueris, vehementiusque reddideris, in proprijs haud facile sistes. Vera nimium loqueris.

Nonne eadẽ de risu est ratio? Quod enim te maxime puderet risus cõmouendi causa facere, id cum in comœdia vel priuata imitatione audis tanquam ridiculum libentissime auscultas, idemque hic facis quod in imitatione flebili fieri diximus. Nam ingenium illud tuum ad risum pronius, quod ipse in te à risu veritus scurrilitatis crimẽ cõtinebas, hic iam resoluis in iocos, vehemẽtioremq; sensim reddis risus ipsius affectum, vt & proprijs in gestibus in risus vltrà quã deceat differri incipias, & scurra

ridiculus comœdiæ iocis excitus euadas. Vehementer quidē. Idem quoq; de venereis & iracundia dicimus, deq; omnibus animi cupiditatibus affectibusq;, tristibus & iucundis, quos in omni actione insequi nos in superioribus diximus, & talia quędā poëticā imitationē in nobis effingere: Nutrit enim ista, dū fouet atq; irrigat, quæ potius ariditate extenuanda sint: efficitq; vt hæc dominētur in nobis, quæ subesse potius deceat, vt meliores beatioresq; ex deterioribus & miserioribus euadamus. Haud aliter dicere possum. Siquando itaq; Glauco Homeri laudatores offenderis, audierisq; dicētes Homerum omnē Græciā erudisse, proque rerū humanarū gubernatione & disciplina poëtam hūc asciscendum, & ad eius instituta omnē vitam instruendam, memento ferendos & amandos esse tanquam pro facultate sua optimos viros, concedendumque Homerū apprime poëticū esse, tragicorumq; præcipuum. Scito autē hymnos in deos & in optimos viros laudationes duntaxat ex poësi in ciuitate admittere oportere. Si autē voluptuosam musam in canticis & carminibus acceptaueris, voluptas in ciuitate ac dolor, pro lege & pro illo quod semper optimū visum est, ratione scilicet, dominabuntur.

Vera loqueris. Hęc itaq; in eam sententiam dicta sint nobis, quòd merito è ciuitate poësim, quæ talis sit, expulimus. Sic enim ratio cogebat. Id quoque adijciamus, ne rigitatis nos rusticitatisq; accuset, quia vetus quędā extat inter poesim philosophiāq; dissēsio. (Cuius certè cōtētionis argumentū dicta hęc esse possūt, quę subijciā, aliaq; permulta). Nēpe, canis illa garrula ad aures domini latrās. Et, magnus ille in dementiū vaniloquijs. Et, turba superstitiosorū sapientiū exuperans. Itē, qui minuta & tenuia meditātur, paupertate premuntur. Atq; alia innumerabilia simultatis eius veteris signa. Veruntamen id dicatur, quod voluptatis ministra poesis, imitatioq;, si quicquā ad eam rationē afferre possit, vt in ciuitate rectè instituta accipi debeat, libenter accipiemus, vt eius oblectamentis fruamur. Ita enim nobis ipsi cōscij sumus. Enimuerò quod verū videtur, prodere nefas est. Nā & tu, ò amice, nónne ab ea mulceris? præsertim Homerica. Valde. An non æquū est eam prodire in mediū sese defendentem, vel cātilena, vel metro quouis alio? Omnino.

Abest à Græco.

Concedamus vtiq; ipsius defensoribus quicūque poëtę quidem non sunt, sed poëtarū amici, vt absq; carmine eam defendant, asserētes eam nō modo iucundam, sed vtilē esse ad rempub. & hominū vitam instituendā. Quam quidem defensionē æquo animo auscultabimus. lucro enim id nobis fore existimamus, si non suauis tantum, verumetiā vtilis nobis appareat. Quid obstat, quin lucro id futurū sit?

Alioquin, ò dulcis amice, quemadmodū qui quādoq; aliquid amauerūt, si deinde censeant amorem sibi illū inutilē fore, licet ægre amare desistant, desinunt tamen: ita & nos propter ingenitū nobis talis poësis amorē ex pulchrarum rerūpub. educatione, benignè quidem expectabimus, vt optima verissimaque appareat. Quousq; tñ defensionē pro seipsa afferre non poterit, ita eā audiemus, vt oratione suprà à nobis exposita nosmetipsos veluti quadā incantatione aduersus pericula imminentia muniamus, cauentes ne delicijs amatorijs vulgiq; amoribus rursus irretiamur. illud quoq; sentiemus, non ita esse huiusmodi poësi studendū, quasi vera sit aut seria: sed cauendū ab ea audienti cuiq; esse, interiorịq; animi sui reipublicæ metuēti. Et quæ de poësi narrauimus, de ea prorsus existimanda. Consentio equidē. Ingens porrò, ò amice Glauco, ingēs, neq; quantū videtur, est certamen bonū effici aut malū. Quamobrem neq; pecuniarū gratia, neq; honoris, neq; potentię, neq; poetic i vllius oblectamenti, iustitiā cæterasq; virtutes negligere decet. Assentior ex his rationibus quę narrauimus. arbitror autē & quemuis alium eadē confessurum. Atqui ingentia virtutis præmia mercedesq; illi proposita, nequaquam narrauimus. Immensa dicis præmia, siqua maiora sunt his quæ retulimus. Quid magnū breui in tempore esse potest? Nempe omne hoc tēpus à pueritia ad senectutis extremū, exiguū quiddam est ad vniuersum. Imò verò nihil. Immortalē verò rem censes breui hoc pro tempore quidē, pro vniuerso verò nequaquam debere esse solicitam? Pro omni certè. Sed quorsum hæc? An ignoras immortalem esse hominis animā, & ab interitu liberam? Tum repente cōuersus in me Glauco, admiratusq; intulit. Per Iouem ignoro equidem. Tu verò nunquid ostēdere potes? Certè, nisi iniurius esse velim. puto autem & te id posse, neque id difficile. Mihi quidem difficile istud. Te verò libenter audirem, id quod negas esse difficile, declarantem. Audies iam.

Demonstratio de animi immortalitate.

Dic. Bonum aliquid vocas? & malum aliquid?

Voco. Nunquid de his idem tibi quod & mihi videtur? Quid? Malum puto omne quod dissoluit atque corrumpit. Quod verò seruat & iuuat, bonum. Et ego. Bonúmue cuiq; aliquod, & aliquod malum esse dicis? Veluti oculis lippitudinē, & toti corpori morbum, frugibus cibiq; æruginē, lignis cariem & putredinem, æri feroq; rubiginem, atq; vt dico, ferme in omnibus secūdum naturam proprium cuiq; malum ac morbum? Equidem. Quoties huiusmodi quicquā alicui accidit, deterius illud cui contigit efficit, ac deniq; totum dissoluit & perdit? Quidni? Proprium igitur cuiusq; malum, suaq; prauitas, quodlibet corrūpit. Ac nisi id corruperit, nihil aliud vnquā corrupet. Neque enim quod bonū est, aliquid destruit: neq; rursus id quod nec bonū, nec malū. Quo enim pacto? Si quid igitur tale est, vt ei malū aliquod sit, quod ipsum deterius efficit, dissoluere tamen ipsum non valet, certè ita naturaliter affectæ rei nullius esse potest interitus. Consentaneū est. Estne aliquid quod animam prauā faciat? Et maximè quidē quę cōmemorauimus, iniustitia, intēperantia, timiditas, & inscitia.

An quicquam ex his animam perdit? Atqui animaduerte, ne decipiamur, existimantes iniquum & insanum hominem cum in flagitio deprahēsus est, tunc ab iniustitia quæ animæ vitium est, corrūpi. Dic age. Nónne corpus propriū eius vitiū morbus liquefacit, resoluit, eoque deducit, vt non sit corpus? & quæ paulo antè diximus omnia, proprio malo quatenus inhæret, inquinante, esse desinunt? Nónne? Ita prosus. Nunquid & animam eodem pacto iniustitia, & reliqua prauitas, cum inest sua ipsa præsentia dissipat & tabefacit, quousq; in mortem trahens à corpore separet? Nullo modo istud.

At verò absurdum illud est, vt alienum vitium interimat aliquid, cui proprium vitium non præbet interitum. Præter rationem profectò. Attende, inquam ego, ò Glauco. Ex ipsa ciborum propria prauitate, qua vel vetustate corrupti, vel putridi, vel quouis alio pacto cōparati dicunt, corpus perire posse non arbitramur. Verum si ciborum vitium

corpori proprium ipsius vitium intulerit, dicemus per illos corpus ab eius vitio, morbo scilicet, perdi. Corpus verò ipsum cum aliud sit, ciborũ, quorum alia natura est, alieno defectu, nisi proprium defectum induxerit, dissipari posse nunquam existimabimus. Rectè nimirum loqueris. Eadem ratione, nisi corporis detrimentum ipsi animæ intulerit detrimentum, haudquaquam existimare debemus, ex alieno malo absque propria prauitate, animam interire, neque alterius malo alterum dissipatur. Ita ratio monet. Aut igitur hęc redarguamus, quasi non rectè dicantur. Aut quoad hæc integra permanẽt, neq; ex febre aut alio quouis morbo, neque iugulatione, neque etiam siquis corpus in minutissima quæque cõcidat, dissipari animam concedamus, prius quàm ostẽderit aliquis propter has corporis passiones animam ipsam iniquiorem prophanioremque fieri. Quatenus autem alienum malum adest alteri, nec proprium cuiquam malum adhæret, corrumpi quicquam posse, minimè concedamus. At enim, inquit, nemo id vnquam ostendet, morientium animas, propter mortẽ iniustiores efficit. Si quis autem, inquam, obijcere nobis audeat, quòd deterior & iniustior fit qui moritur, ne cogatur immortales esse animas cõfiteri, oportere dicemus, si vera is dixerit, viro iniusto letiferam iniustitiam esse, sicuti morbum, & ab hoc ipso perimente sua quadam natura, eos qui suscipiant, perimi: ocyus quidem illos qui maxime, serius cõtrà qui minus: neque fieri duntaxat, quod nunc fit, vt iniusti propter iniustitiam tunc demũ moriantur, cum eos alijs pœnis afficiunt. Per Iouem haud grauissimum quiddam malum iniustitia esse videbitur, si erit viro iniquo letifera. Malorum siquidem liberatio erit. Arbitror autem contrà esse omnino, vt & alios pro viribus interficiat, & hominem sui participem, viuacem maxime faciat, & apprime peruigilem: vsqueadeo longe abest, vt ea sit letifera. Scitè loqueris. Quando enim sua cuique prauitas & suum cuique malum animam perdere nequit, nunquam malum ex alterius pernicie atque ad aliud institutum vltra id cui proprie accidit, vel animam, vel aliud quicquam dissoluet.

Nunquam, vt probabile est. Cum à nullo prorsus malo siue proprio siue alieno interimatur, patet eam semper esse, necessariũ esse. Si semper esse, & immortalem existere. Necesse. Hoc igitur ita se habeat. Ac si ita se habet, animaduertas easdem semper animas fore. Neque enim pauciores vnquam erunt, cum nulla prorsus intereat. Neq; rursus plures. Si enim immortalium quicquam plus efficiatur, ex mortali efficietur, eruntque demum immortalia omnia. Vera loqueris. At verò id nequaquam existimamus, ratio nanq; prohibet. Neque iterum arbitramur animam verissima sui natura talem esse, vt varia, dissimilis, atque differens in seipsa sit. Quomodo istud ais? Haud facile est sempiternum esse quod ex pluribus constitutum est, neque optimam compositionem est sortitum, vt nobis de anima nunc apparuit. Consentaneum. est. Animam igitur immortalem esse & ratio præsens & aliæ præterea conuincere possunt. Siquis verò qualis ipsa reuera sit, inspicere cupit, haudquaquam intueri eam debet quemadmodũ communione corporis malisque alijs inquinatam, ipsi nunc intuemur, sed qualis cum pura fuerit, diligẽter ratiõe discernere. Vbi certè & multo pulchrior apparebit, & clarius cum talis erit, quid iustum sit, quid non, & reliqua quæ suprà diximus, iudicabit. Nunc quidem vera de ipsa, qualis videtur in præsentia, diximus. Non aliter verò eam spectauimus, quàm multi marinũ inspiciant Glaucum. Illi siquidem non facile possunt Glauci antiquam considerare naturam, eò quòd antiquæ corporis partes partim fractæ, partim contritæ sint, & ab vndis penitus dissipatæ, aliaque illi rursus inhæreant conchylia, alga, lapides, ex quibus multò magis feræ præ se fert imaginem, quàm naturæ prioris vultum. Ita & animam nos semper aspicimus malis innumeris inquinatam. Sed enim illuc oculos conuertere decet, ô Glauco. Quónam? Ad ipsius, inquam, philosophiam, & circa illam oportet animaduertere, quæ attingit animus, & quibuscum consuetudinem inire affectat & nititur, vtpote qui cognatus sit diuino, immortali, & sempiterno. Qualisque præterea futurus est, siquando eiusmodi totus naturam sequatur, per hunc affectum nixumque eductus ex pelago quo ad præsens mergitur, nudusque emergens excusso sabulo & ostreis, quæ ei nunc tanquam ex terra nutrito, terrena, lapidosa, & agresta plurima inhærescunt, propter eam vtique alimoniam, quam pleriq; beatam existimant. Tunc demum veram naturam ipsius animi contemplabimur, agnoscemusque vtrum varia sit, an simplex, qualisue sit omnis eius conditio. Nunc autem animi humana in vita affectus ac formas satis, vt arbitror, declarauimus. Prorsus quidem. Nónne cætera quidem in hac disputatione exposuimus? præmia verò & honores iustitiæ nequaquam attulimus, quemadmodum Homerum vos & Hesiodum adduxisse dicebatis: sed iustitiam ipsam ipsi animæ optimũ præmium esse comperimus, iusteque agendum esse monstrauimus, siue Gygis habeat annulum, siue etiam Plutonis galeam? Vera loqueris. Cæterùm nunc quoque præter hæc nulla inuidia prohibet, quo minus iustitiæ & vniuersæ virtuti ea præmia tribuamus, quæ ipsa animæ tam apud homines quã apud deos comparat, homini tam viuenti quã defuncto. Magnopere. Nunquid ergo restituitis mihi, quę in sermone mutuati estis? Quid maxime? Dedi equidem vobis, iustũ virum videri iniustũ, iniustumq; iustũ. Vos enim petieratis. licet enim fieri non posset, vt ista homines deosq; laterẽt, tamẽ cõcedi hoc disputatiõis gratia placuit, vt iustitia ipsa ad iniustitiã ipsam cõparata iudicaretur. Nõ recordaris? Iniurius essem nisi recordarer. Postquã iudiciũ peractũ est, iam iterũ postulo, vt exponatis, quã iustitia mercedẽ à dijs & hominibus referat, vt & palmã ab opinione & manifesta existimatione reportet, qua cultores suos ipsa quoq; decorat, postquã aperte visa est etiã ipsa sui præsentia beneficia nobis conferre, neq; eos decipere, qui vere possident.

Æqua postulas. Primum quidẽ hoc mihi redditis, quòd qualis vterq; eorum sit, & iustus & iniustus, deos non latet. Reddemus. Si deos id non latet, hic quidẽ à deo amabitur, ille odio habebitur, id quod principio cõfessi sumus. Est ita. Deorũ autẽ amico omnia quoad fieri põt à dijs optima tribuunt, nisi quid mali ex priori delicto, ei necessitate quadã immineat. Omnino. Sic itaq; de iusto viro existimãdũ, siue paupertati, seu morbis, siue quibusuis alijs eorũ quæ mala videtur, obnoxius sit, huic demũ vel viuẽti vel mortuo ad bonum aliquod ista condu

conducere. Neque enim à dijs vnquam negligitur, quicunq; iustus euadere virtutisque officijs, quoad homini licet, deo similis fieri conabitur. Decens est talem virũ à simili non cõtemni. De iniusto autem contrà omnino est sentiendum. Vehementer.

Apud deos igitur iusto viro hæc dabitur palma. Sic arbitror. Apud homines autẽ nonne sic euenit, si vera fateri debemus? Callidi quidem homines & iniqui perinde faciũt ac cursores illi, qui ab inferioribus currũt bene, à superioribus minimé. Nam primo celeriter exiliunt: tandem verò risum reportant, auribus demissis, & sine corona discedentes. Veri autẽ cursores ad finẽ perueniũt, adeptiq; præmium coronantur. Viris iustis similiter idẽ, vt plurimum, accidit. Nempe in fine cuiusq; actionis cõsuetudinisq; & vitæ, probantur, muneraq; ab hominibus referũt. Magnopere. Sustinebisne vt ego, de his, quæ tu de iniustis, adducã? Dicã enim quòd iusti cum ad maturam ætatem peruenerint, ciuitatis muneribus pro arbitrio funguntur: matrimonia quibus cum voluerint, & dando & accipiendo vicissim ineunt: ac summatim quæcunq; de illis tu, ego nunc de his affirmo: rursusq; de iniustis hominibus assero. Pleriq; enim ipsorũ quamuis ad tempus sua vitia celent: tandẽ in curriculi calce, quales sint depræhenduntur: ridiculi prorsus euadũt: & in senio miseri à peregrinis & ciuibus obiurgantur, verberantur, omnia patiũtur quæ tu aspera esse reuera dicebas: torquebuntur enim & inurẽtur. Porrò quæcunque ipse commemorabas, audire iterum ex me putato. Sed vt dicebam, vide an sis hæc toleraturus. Perferam equidem: dicis enim quæ decent. Hæc itaq; sunt præmia, mercedes & munera, quæ iusto viro præter ea bona quę ipsa in se iustitia continet, à dijs & hominibus tribuuntur. Egregia valde hæc sunt & certa. At enim hæc & numero & magnitudinę nihil sunt, si ad ea comparentur, quæ vtrunq; defunctum manent. Audienda verò & ista sunt: vt omnia sufficienter quæ vtrique cõueniunt, compræhendantur. Dicas verò, nõ quidem vt iam nimis multa, sed tanquam libentissimè audituro. Equidẽ tibi non Alcini apologũ, sed præstantissimi viri Eris Armenij, genere Pamphylij, referabo. Qui cũ occubuisset in prælio, sublatis decimo die cadaueribus cæteris iam corruptis, integer quidem incorrupto corpore repertus fuit: domumq; delatus vt sepeliref, duodecima iam ab obitu die, dum pyræ impositus esset, reuixit: & quæ interim viderat, retulit. Inquit ergo, postquã anima fuisset à corpore separata, vnà cũ pluribus quendã in locũ dæmonũ peruenisse. In quo terræ duos proximos vidit hiatus: duos itẽ alios, è cõspectu superne in cœli regione cõspexit: inter hos verò hiatus iudices sedere: qui postquàm animos iudicarunt, iustos quidem ad dextrã suprà per cœlum ascẽdere iubent, in aduersa ipsorum parte signa eorum quæ iudicauerint, suspendentes: iniustos contrà, ad sinistram infrà, omnium quæ fecerant in vita, post tergũ signa ferẽtes. Cum verò ad iudices ipse quoq; accessisset, illos aiebat respõdisse: redire eum hominibus nunciũ de his quæ illic viderat, oportere, iussisseq; illũ audire & intueri quæcunq; eis in locis fierent, diligenter. Viderat igitur illic per vtrãq; cœli terræq; portã animas lata sententia abeuntes: per alias item duas, ex terra quidem ascendentes, animas puluere, squalore, macieq; confectas: è cœlo autẽ alias nitidas descẽdẽtes. Videriq; inquit animas vndiq; venientes tanquã longa peregrinatione fatigatas, libenter in prato quod ibi est, tanquã celebri in conuentu recumbere: ac se inuicem quæcũq; mutuam notitiam habuerint, salutare: easq; omnes, tam quę ex terra quàm quæ è cœlo cõuenissent, sese vltrò citroq; de his quæ suis in locis viderint percõtari, sibiq; uicissim ad singula respõdere: has quidem dolentes ac flentes memoria malorum quę in preterito sub terris itinere & perpessę sunt & viderũt. Esse autem iter illud mille annorum. Illas verò quæ de cœlo descenderant, narrare delicias, pulchritudinisque ingentis spectacula. Multa quidẽ illa referre, quæ longo ordine recitabat, prolixæ nimiũ narrationis, ò Glauco. Summam verò hanc esse dixit. Quoscunq; alijs iniurias intulisse cõstaret, pœnas singulatim pro quolibet decies reddidisse, id est spatio annorum centum: quasi hæc vitæ humanæ sit meta, vt animæ decuplam iniuriæ darent pœnam. Itaque si qui cædis multorum causa fuerint, ciuitatesque & exercitus prodiderint, vel homines in seruitutẽ egerint, vel alicuius alterius flagitijs & sceleris cõscij fuerint, in his omnibus pro quolibet facinore pœnas decuplas pendere. Atque iterũ siqui beneficia quædam cõtulerint, iustitiamque & pietatem coluerint, eadem ratione præmia reportare. De his verò qui statim ac nati sunt decessere, aut breue tempus vixere, quædã parũ digna memoria recensebat. Erga deos autem & parẽtes pios vel impios, & homicidas qui cæde manus proprias polluerũt, maioribus & præmijs & pœnis affectos esse narrabat. Inquit enim se interfuisse, cum alium interrogaret quispiam, vbinam Ardiæus magnus esset: hic autẽ in quadam Pamphyliæ ciuitate tyrannus fuerat, annis iam mille ab isto tempore exactis: qui senem patrem & maiorẽ natu fratrem occiderat: aliaq; plura impia scelera perpetrauerat. Interrogatumq; illũ aiebat respondisse: Non venit Ardięus, neq; veniet. Vidimus enim inter alia dira hoc spectaculũ. Dum enim egressuri hiatũ peteremus, cætera omnia perpessi, illũ ꝓtinus vidimus aliosq; cũ eo, omnes ferme tyrãnos: inter quos & priuatos nonnullos, qui magna scelera perpetrauerant: quos ascendere iam se propemodũ ausos hiatus ille minime permittebat: sed horridè mugiebat, quoties aliquis eorũ qui vel insanabiles essent, vel nondum purgati, egredi niteretur. Aderant igitur illic feroces quidam viri aspectu ignei: qui cum mugitum subito perpendissent, hos seorsum rapiebant, Ardiæum scilicet eiusque persimiles: manibusque & pedibus & ceruice deuinctis, prosternebãt eos, excarnificabantque: & secus viam quandam ad exteriorem partem raptatos, tribulis lacerabant: prætereuntibus indicantes, quã illi ob causam talia paterentur, quódue in Tartarũ proijciendi agitarentur. Vbi cum multa variaque eos terrerent, hic pauor vehemẽtissime vexabat: cum in ascensu mugitus excitabatur: quo silente quisque libentissime ascendere videbatur. Ac pœnas quidem & supplicia huiusmodi recensebat: contrà verò beneficia eiusmodi. Cum verò animæ illæ quibus de suprà diximus, in prato dies septem requieuerint, oportere eas dicebat octauo surgentes die illinc recedere: & quarto demum die ad locum aliquem peruenire: vnde supernè per totum cœlum, atque terram extensam videatur lumẽ tanquam columna erectum Iris simillimum, clarius tamen ac purius. In id vnius diei itinere venisse: vidisseque ibi medio in lu

Narratio Eris qui reuixit.

in lumine extrema cœlestium ligaminum à cœlo tensa. Esse enim lumen istud cœli vinculum: quemadmodũ triremium succinctura: atque ita circunferentiam omnem esse contentam. Ex apicibus verò suspensum Necessitatis deæ pensum: per quod omnes circuitus peragantur. Cuius fusus quidẽ & cuspis ex adamante: verticulum verò ex hoc aliisque generibus mixtum. Cuius natura huiusmodi sit secundum figurã quidem, qualis apud nos cernitur. Animaduertendum tamen ex illius sermone, perinde se habere ac si vno quodam amplo concauoque verticulo, & per totum sculpto, aliud minus simileque insertũ iaceat: ita congruens, vt plerunque cadi, qui inuicem inseruntur: atque ita tertium & quartum: & alia quatuor. octo enim illa verticula esse, insertos inuicem circulos, labia superne ostendentia: dorsum verò vnius verticuli cõtinuum circa fusum efficientia. Fusum verò illum per medium octauum, perq; totum esse traiectum. Primum igitur extimumque verticulum labij circulum habere latissimum. Sexti autem secundum. Tertium quarti. Quartum octaui. Quintũ septimi. Quinti sextum. Tertij septimũ. Octauum verò secundi. Primi item atq; maximi circulum varium esse. Septimi lucidissimum. Octaui autem verticuli circulum colorem à septimo irradiante suscipere. Secundi verò ac quinti similes inuicẽ, illis aliquãtulo flauiores. Tertium sanè colorẽ candidissimũ possidere. Quartum, subrubeum. Secundum verò sextum albedine superare. Ac fusum quidẽ totum volutione simili circunferri: cum verò totũ voluatur, septem interiores circulos motu totius cõtrario tardius circunuerti. Ex his planè octauũ motu rapidissimo agitari: secundos verò alterum alteri consequenter: septimum, sextum & quintum. Tali verò tertium motu ferri, vt quartum circunuoluere videatur. Quartum autem tertium, & quintum secundũ. Fusum verò in necessitatis genibus circũuerti. Superne præterea cuilibet circulo hærere sirenem vnà cum globo delatã, vocem vnam tonum vnum videlicet emittentem. Vnam tamen harmoniam ex omnibus octo concinere. Alias autem tres Necessitatis filias ęquali inuicẽ interuallo in throno sedere: parcas vestibus albis, capite coronato: Lachesim, Clotho, Atropon. Quæ ad sirenem harmoniã canant. Lachesis quidẽ præterita. Præsentia Clotho. Atropos verò futura. Et Clotho quidem cum matre simul intermissione quadam temporis, dextra manu tangẽtem fusi extimam circunferentiam circumagere. Atropon verò sinistra iterũ interiores similiter. Lachesim deniq; vicissim vtraq; manu vtrinque tangere. Illuc ergo animas, cũ venerint, statim oportere ad Lachesim accedere: Vbi ilico propheta aliquis primũ singulas disponit in ordinẽ: postea cũ ex genibus Lachesis fortes, & vitarũ exempla susceperit, aliquod sublime tribunal ascẽdens sic fatur. Oratio Lachesis puellæ formosissimæ, Necessitatis filiæ. O animæ vnius diei, circuitus alterius initiũ, mortalis ac letiferi generis, non vos dæmõ sortietur, sed vos dæmonẽ eligetis. Qui prior sortẽ ceperit, prior eligat vitã: cui necessariò inhęrebit. Virtus inuiolabilis ac libera. Quã prout honorabit quis, aut negliget, ita plus aut minus ex ea possidebit: Eligentis quidẽ culpa est omnis: deus autẽ extra culpã. Hæc fatus, sortes super omnes fundit: ex quibus quilibet eam rapit: quæ super ipsum ceciderit. Neq; licet cuiquã quotus ordine sit agnoscere, nisi cũ ceperit. Tunc enim duntaxat quotus sit, sortitus intelligit. Post hęc item exẽpla vitarum corã ipsis in pauimẽto disponit: multo plura quàm quæ hic ad præsens apparent. Esse verò hominum atq; omnium animalium vitas omniformes asserebat. Tyrannides enim in illis extare: partim perpetuas, partim ad tempus: quæ medio in spatio corruant, in paupertatẽ delapsæ, exilium, & inopiam. Extare & præclarorum virorum vitas, partim specie, decore, viribus, certaminibusq; præstantiũ: partim maiorũ prosapia & virtute nobilium. Et mulierum vitas eodem modo. Animæ verò ordinẽ & conditionẽ non inesse: eò quòd necesse sit, vt aliam vitam eligens cõditionis alterius efficiatur. Cætera verò inuicem, partim diuitijs & paupertatibus esse cõmixta: partim morbis & sanitate: partim istorũ medium obtinere. Vbi profectò, ô Glauco, omne hominis cõsistit periculum. Quamobrẽ omni studio danda opera est: vt quisq; nostrũ omissis cæteris disciplinis, hanc quærat, assequaturq; pro viribus disciplinã, per quã & possit & sciat vitã bonã à mala discernere: et quoad fieri potest, ex omnibus eligere meliorem: animaduertens quæ nunc diximus omnia, quid coniuncta inuicem vel disiuncta ad virtutẽ vitæ conducant. Nẽnon intelligat quid pulchritudo cum paupertate vel diuitijs iuncta & quali cum habitu animæ, malum operatur vel bonum: quidue nobilitas ignobilitásue: vita priuata & imperiũ: robur & imbecillitas: velox ingenium & tardum: cæteraque huiusmodi quæ natura circa animã sunt & quæ acquiruntur, inuicem copulata faciunt: vt ex his omnibus singulorũ naturam valeat considerare ad animæ naturã respiciens: & meliorem vitam à deteriori discernere: deteriorẽ eam appellans quæ iniustiorem animam efficit, potiorẽ autem, quæ iustiorem: reliqua verò cõtemnat. Vidimus enim & viuenti & mortuo electionem hanc optimã esse. Cum hac igitur opinione instar adamãtis firma atq; rata oportet ad inferos proficisci, ne quis illic diuitias malaq; huiusmodi admiretur: néue in tyrannides & alias huiusmodi actiones incidens, multa & insanabilia scelera perpetret: ipséq; rursus deteriora perpetiatur. Imò verò sciat mediã semper istorũ omnium missis extremis vitam eligere: & in hac vita & in futura. Ita enim quisque fit beatissimus. Enimuerò qui tunc redijt illinc nuncius, ostẽdebat hoc pacto prophetã in edicto adiecisse: siquis postremus etiam accedit, eligat modo prudenter, cõstanter viuat, vita occurret expetẽda non mala. Primus ne oscitanter eligat, vltimus ne desperet. Cum hęc dixisset, eum cui primo sors obuenerat, ilico inquit properantem tyrannidẽ maximam elegisse: ac propter inscitiam auiditatemq; haud satis singula prius examinasse: & idcirco ignorauisse, quòd in ea vita fato decretũ erat, vt filios suos voraret, aliaq; mala plurima sustineret. Postea verò vbi per otium electam vitam considerasset, eiulasse, electionem noxiam deplorantem, quòd non cauisset quæ propheta prædixerat, neque seipsum tanquam malorum causam damnantem, sed fortunam dæmonesque & reliqua omnia potius quàm seipsum. Fuisse verò illum ex his qui de cœlo descenderant, qui sane in superiori vita, in ciuitatẽ aliqua moderata vixerat, virtutemq; vsu quodam, absque philosophię tamen studijs exercuerat. Neque pauciores ex his qui ex alto cadunt, quàm ex alijs, vtpote malorum ignaros decipi eligendo.

Parcæ.

Eorum

Eorum verò qui è terra venerunt, plurimos, quia & ipsi calamitatibus laborauerint, & laborantes alios viderint, haud temere vitam eligere. Quã ob causam, ac etiam propter sortis fortunã, bonorum malorumq; multis animis mutationem contingere. Porrò si quis semper cum in hanc vitã venerit, syncere philosophetur, neq; electiõis sors vltima ei contingat, eum ex his quę illinc nunciantur apparet, non hic solum felice fore, sed & profectionem hinc illuc, regresionemq; huc iterũ haud sane terrenam & asperam subiturum, sed lenem atq; cœlestem. Hoc quoq; cõsideratione dignum spectaculum esse dicebat, quomodo singulæ animæ vitas singulas eligebant. Miserabile quippe istud, ridiculũ, visuq; mirũ, electionem scilicet secundũ vitæ prioris consuetudinem, vt plurimã facientes. Animam enim, inquit, quę olim Orphei fuerat vidisse, cygni vitã odio muliebris generis eligẽtem: nolentẽ videlicet ex mulieribus à quibus occisus fuerat, nasci: Thamyris verò philomenæ. Cygnũ etiam conspexisse ad humanæ vitæ electionẽ conuersum, aliaq; musica animalia, vt cõsentaneũ est, similiter. Quãdam etiã animam, cum oblatæ sortes essent, leonis elegisse vitã: hanc verò Aiacis Telamonij fuisse dicebat, detestantẽ hominũ naturam quoties iudicij illius, vbi pro armis cũ Vlyxe cõtendit, in mentem venisset. Post hunc Agamemnonis animã propter ærumnas, odio humani generis vitam aquilæ asciuisse. Atalantes autem animam, cui media quędam sors contigerat, intuitã dixit quã maximis honoribus vir athleta afficiatur, cõtinere se non potuisse quin vitam athletæ eligeret. Animam deinde Epei Panopeensis ad artificiosæ mulieris naturã protinus migrasse. Longe verò inter nouissimas ridiculosi Thersitis animam simiam induisse. Casu verò, Vlyssis animæ sortem vltimã contigisse. Quocirca & ad eligendum vltimã aduenisse dicebat. Præteritorũ autẽ laborũ memoria, ab ambitione cessantem, diuq; prius quàm eligeret circumeuntẽ, quæsisse priuati hominis maximeque à rebus regendis alieni vitã. Eamq; vix tandẽ alicubi iacentẽ & ab alijs neglectã reperisse, dixisseq; non aliam se vitam electurã fuisse, etiã si sortẽ primã nacta esset: quare vitam illam libenter fuisse complexam. Ex feris item alijs in homines trãsire animas asserebat, & in uicem commutari: iniustas quidẽ in feras agrestes: iustas autem mansuetorum animalium vitã capessere, atque omnes hunc in modum confici mixtiones. Cum vitas, omnes animæ gradatim, vt sors dederat, elegissent, longo ordine ad Lachesim accessisse narrabat. Lachesim verò cuiq; dæmonẽ quem ceperat quæq;, ipsius vitę custodẽ pręscripsisse, electorumq; operum executorem. hunc in primis ad Clotho animam ducere, & sub illius manu reuolutioneq; & vertigine fusi, approbare quam sortitus fortunam elegerat. Hanc vbi tetigit, mox hinc ad Atropon nentẽ, quæ immutabilia stamina reddat. Illinc postea propere Necessitatis thronũ adire: per quem cum transierint omnes, sub vehemẽti calore & æstu in campum Letheum proficisci, arboribus & omnibus quæcũq; terra nascũtur, penitus destitutum. Recũbere igitur ipsas aduentante nocte iuxta Amelitam flumen dicebat: cuius aquã vas nullum cõtineat. Atq; ipsius aquæ bibere aliquantum cuiq; necessarium. Eos autem qui prudentiam ducem non habent, vltrà quàm deceat bibere. Semper verò bibentẽ omnium obliuisci. Vbi verò ad mediã noctẽ dormierint, subito tonitru et terrę motu excitos repẽte aliũ aliò sursum ad generationẽ cõsurgere stellarũ instar prosilientes. Se vero flumine ex illo potare prohibitũ fuisse narrabat. Quomodo autẽ in corpus redierit, ignorare: sed cum diluculo subito circunspiceret, seipsum pyrę impositũ animaduertisse. Atque ita, ô Glauco, seruata est fabula, neq; perijt, nosq; seruabit pariter: si ipsi parebimus, & Letheum, id est obliuionis fluuium bene transibimus, nullaq; macula animam inficiemus. Quamobrẽ si sermonibus meis obtemperabimus, immortalem fore animam arbitrantes, talemque vt & mala posit & bona omnia sustinere, viã semper ad superiora ducentem sequemur, iustitiamq; cum prudentia omni ratione colemus: vt & nobis ipsis simus, & dijs amici, dum hanc ducimus vitã, & postquàm virtutis pręmia reportauerimus, tanquã potiti victoria & triumphis, & hic, & in millenario annorum itinere, quo de diximus, feliciter habeamus.

COMPENDIVM MARSILII FICINI IN TIMAEVM.

*

DE SVBIECTO LIBRI. CAPVT I.

QVEMADMODVM in Parmenide cũcta diuinorum genera pro viribus comprehendit, sic omnia in Timęo cõplectitur naturalia, & vtrobique plurimũ Pythagoricus est, sub persona Pythagorica disputans. Atque in Parmenide quidem, Parmenidem & Zenonem Eleates Pythagoricos, qui de diuinis scripserãt, imitatur. In Timæo autem, Timæum Locrum, Pythagoricum, qui librum de vniuersi natura composuit, sequitur. Ita tamen, vt his non eloquentiã solum adiungat, sed mysteria. Quoniam verò diuina quidem naturalẽ principia & exemplaria sunt: naturalia verò diuinorũ effectus atque imagines: idcirco et in Parmenide dum de diuinis agit, interim descendit ad naturalia. & in Timæo naturã tractans, surgit sæpius in diuina. Neque iniuria diuinitatẽ simul naturamq; copulat. Natura enim diuinitatis est instrumentum, Atque ita vel de naturalibus agit diuine, quemadmodum Aristoteles, vel de diuinis naturaliter agit. Interserit quoque mathematica tanquã vtrorunque media, diuinorum scilicet atque naturalium. Quæ videlicet, per numeros quidem diuina, per mẽsuras verò significent naturalia. Sit ergo huius libri subiectum ipsa vniuersa natura, id est, seminaria quędam & viuifica virtus toti infusa mundo, animæ quidem mundanæ subdita, materiæ verò præsidens, eodemque ordine singula pariens, quo & anima ipsa cõcepit, tam diuinam suscipiens mentem, quàm appetens bonum.

DE ORDINE LIBRI & partibus eius CAP. II.

PAtebit autem naturã vniuersi ipsamque vniversum non ex se quidem consistere, sed ex superiori diuinaque causa dependere. Patebit insuper quot in gradus natura distribuatur, cœlestes, elementales, simplices, compositos, rationales, ratione carẽtes. Patebit totam sub luna generationẽ ad animal rationale quasi finẽ dominumque referri. Multa præter ea de hoc ipso animali, tum ad animã, tum ad corpus spectãtia tractabuntur. Multa quoque de rebus quæ à natura infra rationale animal cõponuntur. Et vt summatim dicã, de triplici mũdo tractabitur, scilicet de diuino cœlestiq; & humano. Ostendetur quoque omnium quæ in mundo componuntur ipsiusq; mundi, duo quædã præcipua intrinsecus elementa esse: scilicet materiam atq; formã: tria vero extrinsecus esse principia, scilicet efficientem mundi causam, & exemplarem atq; finalem. Et efficientem quidem esse diuinam potẽtiam, & intelligentiam atq; voluntatem: Exemplarem verò ideas intelligentia diuina conceptas: Finalem denique bonum.

DE INTRODVCTIONE, AD dialogum. CAP. III.

CAeterum, vt ad ipsam dispositionem dialogi veniamus, Plato quinque continuos disputationibus destinauerat dies. In primo quidem Socrates in Piræo vnà cum Polemarcho, Glaucone, Adimanto, Thrasimacho Sophista de republica disputauit. Secundo verò die in vrbe recensuit eadem Timæo & Critiæ atque Hermocrati, & quarto cuidam absque nomine peregrino, forsan Timæi comiti. Tertio die horum epilogum faciunt. Quo quasi exordio mox facto Timæus disputauit de natura, præsentibus tribus, Socrate, Critia, Hermocrate. Quartus enim qui absque nomine secundæ interfuit narrationi, iam abest à tertia: non enim cuiuslibet est, secretioribus interesse. Quarto autem die orationē habuit Critias. Quintus denique nondum dies illuxit. Commode admodum post diuinæ apud homines reipublicæ tum dispositionem, tum epilogū ad cœlestem rempublicam huius exemplar in Timæo accessit ab ipso deo cōpositam: dein de ad mundi generisque humani antiquitatem, & res miras à veteribus strenuè gestas.

ALLEGORIA HISTORIAE, quæ narratur in prologo. CAP. IIII.

NArrat autem inter dialogi huius exordia historiam de bello quodam inter Athenienses Atlanticosque commisso. Hanc itaq; Crantor tēpore primus Platonis interpres nudam absque allegoria historiam accipit. Quidam vero cōtrà, tanquam solam allegoriam. Sed hos redarguunt probatissimi quique Platonicorum: affirmantes quidem historiā, quia Plato dixerit, Sermo futurus est valde mirabilis, sed omnino verus. Sensum præterea Platoni nihil vsquam temere molienti allegoricum existimant exhibendū. Bellum illud igitur inter Athenienses atque Atlanticos imaginem præ se ferre putant oppositionum quæ in vniuerso sunt omnium. Bellum enim, id est oppositionem apud Heraclitum esse omnium patrem. Amelius quidem oppositionem adducit inter firmamentum, atque planetas: presertim quoniam in Critia dicitur, Atlāticam insulā in septē circulos fuisse, diuisam Origenes vero oppositionem superiorum dæmonum ad inferiores, atq; victoriam: illis potentia, his numero excedentibus. Numenius autem dissensionem excelentium animarum sequētiū Palladem, aduersus alias animas generationem sub Neptuno sequentes. Porphyrius pugnam inter dæmones deducētes in generationem, & animas ad supera cōcendentes. Distinguit tripliciter dæmones: alios esse diuinos: alios esse secundum habitudinem quandam: quorum numerum particulares impleant animæ sortem nactę dæmonicam: alios esse malos & noxios animabus. Hos igitur dæmones infimos cōflictare cum animabus in ascensu semper atq; descensu: præsertim occidētales dæmones. nam eam ab Aegyptijs plagam noxijs accommodari dæmonibus. Proinde Iamblichus, Syrianus, Proculus, his addunt oppositionē ipsam in vniuersis vigentem perpetuo. inter vnum & multitudinem: terminum & infinitatem: idem & alterum: statum & motum: ex quibus sub primo omnia cōponuntur. Item ens, aut per se, aut non per se. Rursus essentia vel incorporea, vel corporea: & incorporea quidē vel non declinat ad corporea, vel declinat. Corporea verò vel non caduca, vt cœlestis: vel caduca, vt elementalis. Deniq; in cœlo quidē oppositi inter se motus, & diuersę virtutes. Sub cœlo autē repugnātes inter se qualitates. Summatim verò horū omnium discrepantia per antiquum illud bellum significatur: & vbiq; superiora præstantioraque per Athenienses, alia per occidentales significantur. Eiusmodi vero allegoria disputationi Timęi non mediocriter cōuenit. Confirmatur etiam per ea quæ in Critiam commentamur.

CASVS PHAETHONTIS. DIluuia. Incendia. Mineruæ descriptio. CAPVT V.

HIc iterum te admoneo vt memineris nouē annorū millia ab Eudoxo millia mensiū cōputari. Itē Phaethontem Solis filium fulminatū exussisse terram, significare apud quosdam vastam cometam natura solarem tandem dissolutā intolerabiles æstus concitauisse. Fortè etiam incendia quæ narrat Moyses missa diuinitus. Vbi vero ad diluuia peruenit, memento ignem quidem omniū efficacissimum esse: aquam vero efficaciorem esse terra, & patibilē minus aëre. Item ignē diuidere potenter atq; penetrare: aquā vndiq; valde percutere. Ideo per duo hęc elementa vastiores calamitates accidere. Adde & finalē causam: quia videlicet per exitium factum ab his duobus, sequitur maius bonum, id est fœcundior rerum regeneratio quàm per aëris pestes terræq; hiatus. Ideo prouidentiam ad amplissimum exitium his duobus præcipue vti. Cui sic rotæ cœlestes inde rectè obtemperant: vt quibus temporum interuallis exitium imo reformationē fore Deus instituit, ijsdem planetæ omnes ad astra vel ignea, vel aquea stellis quoq. fixis ad idem cōducentibus rite concurrant. Memineris præterea Neptunum quidem prouidentiam naturalem, Palladem vero prouidētiam intellectualem significare: atq; hanc ipsam Palladem à Platonicis describi, diuinitatem sapienter simul atq; potenter tum cœlestia exornātem, tum quæ sub cœlo fiunt ædificantem: inter astra, Arieti præcipue præsidētem, & æquinoctialis circuli ducem: vbi potissimum vigere putant motricē vniuersi virtutem. Mandabis memoriæ aureum epigramma, quod Proculus in Aegyptiorum historijs legit Mineruæ templis inscriptū: Ego sum quæ sunt, quæ erunt, & quæ fuerunt. Velum meum reuelauit nemo. Quem ego fructum peperi sol est natus.

PRAECEPTA DE VOTIS ET precibus electissima. CAP. VI.

VBi verò Plato ad Deum peruenit suppliciter adorandū: audi Porphyrium diuinas supplicationes ita probantē. Cum Deus nobis prouideat, ac res nostræ possint aliter se habere, certe pro rerum nostrarum vsu vtiliter adoramus: videlicet si boni simus. sic enim vtpote similes facti Deo propius coniungemur. In qua quidem coniunctione adorationis vis tota consistit. Nempe cum dei filij simus: sed ab eo quasi in exilio & carcere segregati: suppliciter adorare decet, quo hinc liberati reuertamur ad patrem. Alioquin similes eorum erimus, qui parentum patrocinio sunt orbati. Profectò cum vniuersi partes simus, vniuerso proculdubio indigemus. Ipsa enim ad totū conuersio partibus salutem præstat. Siue igitur virtutem sectaris, adorandus est tibi qui totā virtutem continet. Ipsum nanque amare bonū, causa erit & tibi eius quod tibi expedit boni. Siue corporeū optas bonū, extat in vniuerso virtus omnia cōtinens corpora. Inde igitur prouenire necesse est partibus quibuscūq; salutē. Compertū vero habemus excellentissimos quosq; apud omnes gētes sapiētia viros diuinis potissimū votis incubuisse. pręcipue Indorū Brachmanas: Persarum magos: Græcorū theologos. Caldęos autē, & aliud quiddā adorauisse. Ipsam enim superorum virtutē appellantes Deū, vno hoc nomine venerati sunt. Hæc Porphyrius. Post hunc discipulū eius diuinum Iamblichū audiamus, hac in re in primis à Proculo cōprobatū. Omnia ex Deo ita sunt, vt nusquā vel minima quæq; deserantur à Deo. Vbique enim diuina viget vnitas: per quā res quæq; cōsistunt: ac perpetuo quodā intimoque circulo ad Deum ipsum à quo & in quo sunt mirabiliter reuoluuntur: alioquin in nihilū repente proruerent. Ab vnitate diuina omnia prodeūt prodeūtiaque vnitatem quandā ipsis impressam retinent diuinæ vnitatis imaginē: qua reuocantur in illā, & reuocata perficiūtur. Hæc ipsa animas rapit ad vota, quibus vnio cum Deo nobis penitus impleatur. Quod si natura ex Deo manans quasdā rebus quibusdā conuenientes cū superis proprietates inseruit, per quas quodāmodo ad superos sese vertant, ceu ad solē solaria, ad lunā verò lunaria: multo magis animarum pater rapiētes ad se vires eis impressit. Quæ quidē in primis in diuina quadam vnitate intellectu superiore, necnō in ipsa intellectuali reflexione sitæ videntur. Ipsam verò nostrā in Deum restitutionem adoratio supplex hinc orta absolute cōsummat: diuinam in nos beneficētiam naturali trahens cōgnitate, copulans adoratores cū adorato. coaptans superorū intelligentiæ vouentium preces: mouens voluntatē eorum qui bona in se omnia cōplectuntur, ad bona nobis ad votū impartienda, diuinæ persuasionis effectrix, nostra omnia in superorum stabiliens firmitate. Ad voti verò profectionem quinq. præcipua pertinent. Primum quidem est notio quædam eius quod adorandū est, & qua ratione colendum. Secundum verò assimilatio quædā vitæ nostrę ad diuinā vitā, puritate, castitate, sanctimonia, disciplina, ordine proficiscens, diuinamque captans beneuolentiā, & animas diuinæ largitioni subijciens. Tertium est cōtactus aliquis: per quē essentiam diuinā ferme iam attingimus: & in ipsam summitate quadā animæ vergimus. Quartum ingressio quædam in luminis diuini vestibulum. Quintum deniq. vnio, vnitatē animę propriam diuinæ vnitati insinuans penitus & cōnectens: vnamq; iam actionē eandē animæ deiq. cōstans adeo vt nec vltrà nostri iuris, sed dei simus, splendore obruti & circunfusi diuino. Huius autē adorationis quæ absq. intermissione agēda est, supremus est finis, vt videlicet conuersionē animæ cum ipsa permansione cōiungat: & quicquid à diuina vnitate processit, rursus idem firmiter restituat vnitati lumenq. nostrum superno lumine circunfundat. Sola igitur adoratio recta animas beatę reddit

patriæ. Sola sanctimonia est plena virtus. Solus vir bonus, vt Plato scribit in legibus. Deũ decẽter feliciterq́. precatur. Sola cũ superis consuetudo beatos facit. Ab hac flagitiosi omni no sunt alieni: & tanquam profani à vocis & sacrificijs segregandi. Puri verò decenter ad supplicandum accedunt, ducentes videlicet secum tres præcipue comites, fidem, veritatem, & charitatem. quibus stipati spem bonorũ cõcipiant firmã, atque extra cætera seq. ipsos potiti diuinæ seipsos luci prorsus immergãt. Frustra enim Deũ quæritat, qui nõ adhibet se solum soli immobilemque stabili, & simplicẽ simplicissimo. Quemadmodum enim non possumus enti per non ens coniungi: sic neque vnitati per multitudinem: & stabilitati per motum: & simplicitati per mixtionem: sed relabimur potius in oppositũ. Hæc Iamblichus atque Proculus. His addit magnus Theodorus: Siquis naturas rerum diligentiùs explorauerit, inuenturum non animas tantũ atque mentes, sed quodammodo omnia excepto primo adorare atque vouere.

MVNDVM HABERE SVpra se tres causas: ac dependere à causa incorporea. CAPVT VII.

Post hæc autem actis precibus Timæus, quia mundũ existimat esse factum, ideoque ab alio factũ, triplicẽ eius causam perscrutatur. primo quidem efficientem, id est diuinam mentem: secundo exemplarem, id est idearum seriem diuinã mente conceptam: tertio finalem, id est, bonũ. Mundum verò esse ab alio ex eo indicat, quòd etsi pro natura corporea perfectissimus est, tamen pro absoluta natura non est omnino perfectus: cum propter materiã patiatur informia vel deformia: propter dimensionem subeat virtutis defectum, diuisionemque expectet, si diuisor accesserit: propter cõpositionem dissolutioni sit obnoxius: ob partium repugnantiam machinetur malum: ob motum indigentiam præ se ferat, & priuationem patiatur admixtã: denique ob ipsum ex diuersis congressum vno quodã superiore indigeat cõnectente: qui perfectissime sit, quoniã ex seipso sit: quemadmodum mundus quia non est perfectissime, cognoscitur ex seipso non esse. Omnino autẽ omnia rerum cõpositarum genera reducuntur ad aliquid quod in eo genere non est compositũ: sicut dimẽsiones ad signum, quod ex dimensionibus non cõponitur: numeri ad vnitatẽ, quæ non fit ex numeris: elemẽta ad id quod ex elementis non miscetur: ergo & entium vniuersus ordo ad ens, quod non constat ex entibus. Id autem erit substantia accidentibus nullis admixta. Igitur neque quãta erit, neque qualis: sed tota impartibilisque substãtia. Neque ex eo quod vnicũ & simplicissimũ erit solũ, minus habebit, quã quę præter substantiam subeunt accidentia. Quæ enim in sequentibus accidentia sunt, in supremo debent esse substantia: & illa quidem optima. Quo verò plura addideris optimo, eo coges longius ab ipsa optimitate discedere. Siquidem ex admixtione noua illic resultat qualitas, atque degeneris. Non solum ergo hic mundus, quia omnino compositus est, sed etiam siquis est superior, & tamen aliquo pacto compositus, à superiori simplicitate dependet. Quæ etiam super æternitatem extat, à qua & in diuinis mentibus integra fit æternitas: & in animalibus rationalibus æternitas mixta tempori: & in mundi sphæris sempiternitas temporalis. In his autem quæ sphærarum motu virtuteque fiunt, quędam portio temporis. Quæ igitur super animam cogitantur, semper quidem sunt, & nunquam fiunt. Ipsa verò & est & fit semper. Mundus est quidem nunquam, sed fit semper. Quæ in mundo gignuntur, sunt quoque nunquam, sed aliquando fiunt. Fieri quidem dicimus tempore transigi. Quoniam vero perpetuo motu temporeque peragitur mũdus, ideo semper fieri iudicatur. Quatenus vero fit, nõdum est. itaque dicitur esse nunquam: perinde ac si in torrente iugiter fiat restituaturq́. imago montis, semper quidem in ipso fieri ducta, nunquam in esse consistens. Id verò inter animam & mundum differre Platonici putant: quod cœlum non modo per actionem, sed etiam per essentiam continue fiat. Anima verò per actionem quidem fiat, per essentiam verò sit potius à Deo, quàm fiat à Deo: & quoniã essentia impartibilis est, habeat vim quandam suipsius quodammodo productricem, per quam edat in seipsa vitam propriam atque motum: Cœlum verò vndique pendeat aliunde. Summatim quemadmodum ab eodem scopulo, inter stagnum torrentemque sito, assidue in stagno quidem est, in torrente vero fit imago, & euanescens iugiter recreatur: sic a Deo semper pendet vtrunque, sed aliter atque aliter. Nam ab ipso anima quidem semper est, mundus verò fit semper. Sed ab alio principio rursus exordiamur.

IPSVM BONVM EST OMNIVM causa magis quàm sequentes causæ, nec vllam habet cum cæteris proportionem. CAP. VIII.

Vniuersum hoc à summo Deo habere omnia, & actionẽ & virtutẽ pariter, & essentiam Platonici omnes absq; controuersia cõfitentur: Id enim à Platone ex omnibus eius libris accipiunt. Audiunt & idem in epistolis confirmantem. Vbi profectò ingenti cum mysterio tertios effectus in causam tertiam, secundos retulit in secundam: cunctos verò in vnam omnium causam. Neque dixit primos effectus in primam causam reducendos: ne pronunciando duntaxat primos suspicaremur eos solos à Deo pendere, néue Deum nominando causam primam, suspicaremur ipsum, & cum cæteris causis in quodam genere conuenire, & cum effectibus in quadam dominationis proprietate congruere. Itaque cuncta ab ipso procedere simul ostendit: & ipsum interea ab omni procedentium communione esse penitus absolutum. Idque ob absolutam simplicitatẽ nominat ipsum vnum: ob exuberantem verò beneficentiam, per quam & tanquam principiũ producẽdo efficit omnia, & tanquam finis eadem perficit reducendo, nominat ipsum bonum. Putat autem quæcunque fiunt, magis ab ipso, quàm à cæteris causis dependere. Siquidem ipsum in quouis opere & prius agit, & diutius, & vehementius quàm reliquę causæ: & reliquæ quicquid sunt, eo faciente sunt: & quicquid agunt, eo ducẽte agunt. Vt autẽ ostenderet singula ab ipso magis quã ab alijs causis emanare, ter replicauit ipsum omniũ esse principium. Inquit enim, Circa omniũ regẽ omnia. Item eius gratia oia. Rursus ipse omniũ causa, vt intelligeremus & cũcta maxime inde oriri: & Deum esse cunctorũ effectorẽ & exemplar & finem. Proinde vnum ipsum, atque bonũ esse super essentiã omnem & intellectũ. atq; esse causam vtriusq;, in sexto Reipub. atq; in Parmenide & Sophista euidẽter ostendit. Constat autẽ idem esse vnũ atque bonũ: ne si diuersa sint, duo cogãtur esse principia summa. Principiũ profectò & simplicissimũ esse debet & optimũ. Nihil autẽ vel vnitate simplicius, vel melius bonitate. Neq; etiã vnitas melior bonitate, neq; bonitas vnitate simplicior. Vnũ ergo sunt ambo summusq́. Deus. Idq́; totũ sup essentiã esse atque mentẽ, satis in Theologia & alibi cõfirmauimus.

DE DEPENDENTIA MATERIAE ab ipso bono: & de actione mentis & animæ in materiam: & de mundo intelligibili. CAP. IX.

Ab hoc vtique vno bonoque super omnẽ essentiam eminente Plato in Parmenide & Sophista omnes entiũ deducit gradus: tum eorum quæ vere sunt, id est, formarum separatarum: tum eorum quæ non verè sunt, id est, formarum materiæ inhærentium; tum infimũ materiæ gradũ. Qui vsque adeo non vere est, vt proximus ei sit, quod fingitur iam verè non esse. Hanc vtique materiam in Parmenide ab ipso bono in vltimo rerum gradu deductam, accipit in Timæo quasi iam genitam: & architecto mundi ad effectum mundani operis subditam. Sed nunquid Deus mundi autor, idem & materiæ est effector? Respondebit hic Ammonij & Origenis schola, eundem esse. Et in Parmenide quidẽ tractari, quemadmodum materia esse à Deo accipit: in Timęo verò, qua ratione ab eodem accipit bene esse, prius autem quodammodo esse quàm bene esse excogitari. Respondebit aliter communis Platonicorum schola: non eundẽ esse Deum, qui materiam facit: & qui format proxime. Imo materiã à summo quidem bono esse: ab intellectu vero formari: ab anima postremo moueri. Imò verò omnia hæc à primo: sed esse à primo tantum. Formari à primo per intellectũ: moueri, & mouendo formari mobiliter, à primo per intellectum simul & animam. Perinde ac si fingamus figulum quendã, qui manu propria lutum faciat, factum per rotam formet: formãdo ligneo quodã distinguat pectine atque figuret. Nemo vtique dixerit vas à pectine atque rota magis fieri quã à figulo: quinis à figulo per rotam fiat & pectinem. Vniuersum hoc similiter ab ipso bono iudicant per intellectum quendam diuinũ animamque vniuersi procedere. Merito ab ipso mundũ proxime fieri maxime vnum, ab ipso bono maxime bonum. At quoniã visibilis hic mundus ob multiplicẽ partiũ distantiã, qualitatum repugnantiam, effectuũ diuersitatem, materialiũ deformitatẽ, neque maxime vnus est, neque maxime bonus, ideo ante hũc existimãt ab ipsa vnitate bonitateque diuina mũdũ alterũ proximẽ emanare, & prout natura patitur quãsimilimum, non visibilem quidem, sed intelligibilem, intellectualẽque, exemplaria omnium quæ in hoc gignuntur, habentem. Quem quidem diuinũ intellectum nominant, nõ ipsum bonum

bonũ, sed optimũ boni filiũ. Quẽ si vnius eũ primo substantiæ esse intelligamus, Platonẽ Christianæ theologiæ magis conciliabimus. Sed cæteri Platonis interpretes reclamabũt.

SOL, LVX, LVMEN, SPLENDOR, calor, generatio, similiter vnitas, bonitas, intellectus, anima, natura, corpus mundi, imago mundorum superiorum. CAP. X.

MAneat ergo Christiana & Mosaica veritas. Ac interim, si pluribus placet interpreti, forsan fuerit hæc vel Platonis opinio, vel Pythagoræ: Intelligibilem mundũ inter visibilem atque ipsum bonum esse medium: imaginẽ quidem boni, exemplar verò corporei mundi: ita à bono pendentem, sicut lumen extra solem à luce intra solem. Præterea producentem ex se proxime mundi animam, sicut & lumen fundit ex se splendorem: perque animam singula quotidie generantem, sicut splendor per calorem corporea gignit. Quemadmodum igitur sex hi gradus ordine disponuntur. Primo quidem ipsa solis substantia. Deinde lux substantialis & intima: Tertio lumen inde manans: Quarto splendor resultans ex lumine. Quinto calor splẽdore succensus: Sexto generatio caloris flagrantia coalescens: ita sex alij digerũtur. Primo quidem vnitas, deinde bonitas: neque tamen re ipsa duo hæc, sed ratione quodammodo distinguuntur. eadem nanque diuinitas: & quia omnia supereminet, vnitas: & quia per omnia rursus exuberat, bonitas appelletur. Hanc vtiq; exuberandi virtutem Plato in sexto de Republ. ideã appellat boni. In epistolis verò bonorum, boni quidem, id est suipsius, bonorum quoque quæ ab ipso proficiscuntur. Tertio in gradu ponatur diuina quędam mens quasi lumen de luce manans, multiformesque, vt ita loquar, ideas in se concipiens duplici quodam supernæ lucis, ideæq; vnius diuinæ fomento: nõ aliter quàm in lumine multi iam radij ex vno lucis radio deriuãtur. Non solum verò in hac mente rerũ comprehenduntur ideæ quasi fonte: sed & ad hanc multi mentium reducuntur exercitus quasi ducẽ: ab eadem videlicet diuina luce, à qua & ipsa æque profilientes. Totum verò id genus mundus superior nominatur: sed quantum ad mentes spectat sequentes, intellectualis mundus: quantum vero ad ducem intelligibilis. Sed ipsa quoque mens dux mentium, partim quidem intellectus, partim intelligibile nominatur. Intellectus quidẽ qua rationibus rerum discernendis incumbit. Intelligibile verò, quà rationes eiusmodi in suis continentur ideis. Idea denique boni nõ modo super intellectum, sed etiã super intelligibile regnat. Post archetypum hunc mundũ quarto gradu sequatur corporei mundi anima: Mundus iam rationalis ex intellectuali mundo progenitus, quasi splendor ex lumine. Et sicut splendor iam motui permiscetur, sic anima immobilibus idearum rationes mobili quodã pacto attingit atque percurrit. Quintus huic succedat gradus, ipsa videlicet natura rerum, mundus iam seminarius, ex rationali animæ mũdo, quasi calor splẽdore resultans. Sexto tandẽ gradu mundus hic corporeus collocetur, ex seminario ita proxime ductus, sicut rerũ generatio ex calore. At si cæteris omissis aptius cõparare volueris, cogitabis in architecto quodã sapientissimo vim primo bonitatemq; naturalẽ. Deinde geometricũ contemplatoremq; intellectum, cõmunes rationes mensurarũ habentẽ. Tertio rationẽ, vt aiunt, practicã iam per ratiões ipsas de artificio consultantẽ. Quarto imaginationẽ figuras iam & modos cõducentes operi effingentẽ. Quinto affectũ. Sexto mouendi virtutẽ. In eiusmodi verò cõparationibus videbis effectus multo magis ab antecedentibus fieri quàm sequẽtibus.

SINGVLI ORDINES AD SINGVla capita reducuntur, vniuersus ordo ad vniuersale caput, à quo omnia componuntur ex actu & potentia. CAPVT XI.

NEque verò latere nos debet propria rerũ genera ad capita propria, vniuersum genus ad vniuersum caput oportere referri. Cuncta enim mũdi corpora ad corpus vnum: Naturæ omnes ad vnam quoq; naturã. Animæ ad animam: Mentes ad mentem: ad bonũ deniq. bona. & quia bona, ideo cuncta. Sic vtiq. omnia cõuersione quadam naturali bonum appetunt tanquã finem: quoniã ab ipso bono, cõmuni quadam processione tanquam principio prouenerunt: atq. adeò cuncta ipsum appetũt, vt materia infima appetat appetitu nõ infimo. Perpetuo siquidem in omnibus generandis ad ipsam boni vergit similitudinẽ: vt appareat hanc à bono pendere. A bono inquam potius, quàm à mente. Quippe cum mentis actio quę per formas fit ideales, terminetur ad formas. Actio vero boni, vtpote amplissima, vltra formas descendat etiam in materiam, efficiatque bonorũ auidã & capacem. Sed quã nunc voco materiã, Plato in Philebo latiori nomine infinitudinem nuncupat, dicens ipsum bonum proxime infinitudinem ac terminũ peperisse, statimque inuicẽ miscuisse, atque ex hac mixtione cuncta cõposuisse, id est ex potentia quadam formabili & accedẽte forma. Potentiã enim formabilẽ quasi ex se nondum definitam nec perfectam vocat infinitudinem. Formam vero huic adhibitã nominat terminum: quod videlicet indefinitam potentiam definiat, & in specie iam optata perficiat. Ex his ergo duobus & intelligibilem mũdũ proxime à Deo volunt esse constatum: & sensibilẽ deinde ab intelligibili ex eisdẽ vel similibus constitutum. Ita vt intellectus ille proximus mundi visibilis architectus, materiam acceperit ab ipso bono quodammodo spiritalem: sed iamiam sub se in dimentionem molis degenerãtem informemq. & vacuã: ac si forsan ex se moueatur, absq; ordine mutaturam: sed per idearum ordinem ab eodem bono susceptum, formauerit eã, redegeritq; in ordinem, antequàm extra ordinem vagaretur. Præsertim cum animam ipsi rationalem in primis infuderit, motionis ordinatissimæ dominam. Non solum vero materiam per se informem fore, sed animam quoque fore informem inquit, nisi Deus vtranq. formet. Quod vero est in materia corporalis species, id ratio est intelligentiaq. in anima: qua si caruerit, materiam inordinate mouebit. Quo autem id exprimeret, materiam cõsiderauit in formam & animam rationalem: viditq; motum inde sine ordine prouenturum.

MATERIAM NON FVISSE INORdinatam ante mundum tempore, sed quadam ordinis ratione. CAP. XII.

EX his omnibus colligere possumus materiam non esse æqualem mundi fabro, non esse ante mundum vllo temporis interuallo, licet origine quadam & ordine: non iactari inordinate ante ordinem, sed erraturam fuisse procul ab ordine, quãtum in se est, nisi statim desuper ordinata fuisset. At ne quis hunc loquendi modum improbet in Platone fingente materiam ante mũdum inordinate iactatã, audiat & Moysen ante mundi distinctionem dicentem terram fuisse inanẽ & incompositã, & super faciem abyssi tenebras extitisse Mitto in præsentia poeticum chaos. Adducere iuuat in medium Philonem Iudæum similibus verbis Moysis Genesim exponentem. Si quis causam quare vniuersum hoc creatum sit velit exquirere, non errabit meo iudicio, si id existimabit quod quidam ex veteribus protulit; bonum esse creatorem ipsum & genitorẽ, & autorem vniuersi; & bonitatis suæ gratia nulli substãtiæ inuidisse, quæ sua natura nihil boni haberet, & tamen fieri omnia posset. Erat enim sua ipsius natura inordinata, informis, inanimata, omnino varia, incongrua, inconcinna, inconstans, apta quæ in contrarium mutaretur, & optimarum rerum rationem susciperet, formæ videlicet, animationis, similitudinis, congruitatis, cõcinnitatis: omnium deniq; rerum ideæ melioris. Item in secundo eiusdem libri volumine, Cum, inquit, creator substantiam inordinatam & natura sua confusam in ordinem ex inordinatione, & in discretione ex cõfusione traductã formare cœpisset: terram atq; aquam medio loco firmauit. Hæc Philo. Proinde si gradus rerum sex in superioribus adductos consideraueris, perspicies forte quã similis sit Plato Moysi, sex diebus mundi Genesim absoluenti: quàm similis & Pythagoras, probans senarium numerum Genesi nuptijsq; prorsus accommodari. vnde & Gamon appellat: propterea quod partes suæ iuxtà positæ ipsum gignãt, similemque reddant genitum genitori.

DVPLEX OPINIO DE ORIgine mundi. CAP. XIII.

SI quis interroget nunquid apud Platonem mundus fuerit sempiternus: Respondeo equidem interpretibus Seuero & Attico, & Plutarcho, alijsq; vt Proculus narrat multis. nõ fuisse semper. Sed interpretantibus Crantore, Plotino, Porphyrio, Iamblicho, Proculo & plerisque alijs, semper quidẽ fuisse, & fuisse semper à Deo, imo fluxisse. Deũ enim semper esse aiunt. Mundũ verò fieri semper, & fluere. Ac si initio temporis carentem cõsideraueris, ingenitum dici mundum sin autem perpetuum à Deo eius effluxum, assidue genitum: neque minus ex Deo pendere, si dependerit pendeatq; semper, quàm si aliquando cœperit dependere, vel desinat. Quemadmodũ lumẽ nõ minus à sole ducit originẽ, neq. minus seruit soli, si semper, quàm si aliquando produxerit, effluatq; à sole.

TRIPLEX CONIECTVRA PLAtonicæ opinionis de mundo, & quæ sit certitudo sententię Platonicæ de mundo.
CAP. XIIII.

Caeterum in rebus Platonicis, vel cõiectura incedimus, vel scientia. Quantũ ad coniecturam spectat, ita & ipse loquitur, & sui disputant, vt opinionem eius de origine mundi in tria capita colligere liceat. Aut enim putauit materiam aliquando ex nihilo à Deo creatã, simulq; formatam tempore. Quamuis in hoc opere quod cõponitur ex materia, secundum quendam productionis ordinem materia ipsa prius cogitetur fieri quam formari: & esse materiam prius quam esse formatã: atq; ante opus ex materia factũ, materia quæri soleat ex qua fuerat opus conficiendum. Aut Deum materiam non aliquando nouam peperisse, sed ab æterno, similiterque ornasse: quáuis inordinata prius quã ordinata fingatur, siquidem natura sua caret ordine: quẽ expectat ab alio. cumq; res quælibet prius cogitetur secundum id quod est, quàm secundum id quod accipit, merito seorsum ab ordine potest ipsa in se ordine expers excogitari. Aut, vt dixi, materiã semper à Deo fuisse, atq; continue: sed non continue ordinatam, imò per temporũ interualla: ita vt Dei sit stabiliter ordinare: materiæ verò ordinari mobiliter: accipiatq; temporalẽ ordinis sui temperationem, non aliter quàm à fabro accipit horologium: peractisq; pro natura sua certis temporum interuallis amittat ordinẽ paulatim ac deniq; totũ, redeatq; in Chaos: sed Deus subito extremam confusionem minime tolerans in priorem dispositionem vnico nutu retemperet, idq; fiat infinite vicissim, nunquam mutato Deo, infinite reformata materia. Hactenus humana in Platonicis præcesserit cõiectura. Quantum vero habemus scientia affirmamus Platonem nostrum affirmauisse Mundum non ex se existere, sed ex causa: non quidem fortuita, sed ex certa: non ex naturali duntaxat causa, sed intellectuali: non ex intellectu per modum naturæ determinato, sed potius voluntario, non voluntate ex naturali quodã instinctu compulsa, sed libera. Nihil enim magis liberum quàm quod per se est, & per se agit omnino: neque tamen contingente aliqua voluntate. Nihil enim contingẽs, vbi idem est voluntas atque necessitas. Nihil iterum violentum, vbi idem est vicissim necessitas & volũtas. Vt autem id aperiret, non minus replicauit in fabricando mundo volũtatis diuinæ quàm intelligentiæ nomen. Atque addidit ipsam voluntatem boni esse summam causam: & certissimã causarum. Quam ex eo ostendit liberam esse, quod sępe ait Deum architecti more consultauisse, atque deliberauisse de opere construendo. quibus in verbis nõ ambigentem intelligi Deũ vult, sed libere eligentem. Proinde mundanum opus non semel tantum processisse inquit à Deo, sed procedere seuariq; assiduẽ. Quin etiam suprema mundi numina vnà cum mundo ex seipsis dissolubilia fore, nisi diuina volũtate regantur. Satis ergo fuerit, & id quidem quàm maximum, talia de admirante philosopho affirmasse. his enim concessis facile poteris Deum dicere, quando prouidente & libera efficit voluntate, mundum absque nouitate sui nouum composuisse. Ac sic audieris non aliquando nouum, sed ab æuo potius editũ: poteris maiestatem simul suam seruare Deo, cuius voluntate, & hac quidem libera, mundus nõ minus eget, & pendet, si eget penderq; semper, quam si quandoque processerit. Quoniam verò Plato sępe ait, eatenus de diuinis asseuerandum, quatenus diuinis oraculis comprobetur: & nos sacris literis potius quàm coniecturis nostris assentire debemus.

MVNDVS BONI GRATIA PROcreatus ad diuinæ rationis verbique diuini similitudinem.
CAP. XV.

Mvndum ergo fecit volũtate, id est bonitate sua, tam voluntarie quàm naturaliter ob immensam fœcunditatẽ exuberante. quæ primũ quidem seipsa gaudet: ob idq; deinde sua hac delectatur imagine: ita tamen, vt nõ in hac imagine, sed in ipso exemplari, atque principio delectationis huius constituat finem. Quoniam igitur bonitate fecit mundũ: idcirco boni gratia fecit ipsum. non enim vt esset, viueret intelligeret simpliciter, procreauit: sed vt & bene esset, viueretq; & bonum intelligeret atque compararet. Id illi Mosaico valde consonat. Vidit Deus hoc & illud esse bonum: & cũcta valde bona. Et quia pulchritudo splẽdor est bonitatis, ideo subdit ab optimo Deo mũdum esse pulcherrimum procreatum: tẽporalem quidem, sed ad æterni exẽplaris imaginem. Dicet & sæpe, quot species sunt in archetypo, id est principali mundo, id est intelligibiles atque imitabiles, totidem rerum formas in hoc mundo disposuisse, atq; ita sibi similem effecisse: vtpote qui intelligat ideas rerum nõ inter nubes, vt maledici quidam calũniantur: sed in mundani architecti mẽte consistere. Vbi vero ait in ipsa vita ideas esse, vaticinari videtur euangelicum illud: Quod factum est ipso vita erat. Et vbi ait repetitque sæpe mundum diuina prouidentia constitutum, totam cõfirmat religionem. Quod quidem cum obseruasset Theophrastus tanquã in philosopho mirum, ait, Plato solus, vel certè maximè omnium, à diuina prouidentia rerum causas assignauit. Sed, ô Theophraste, quacunque id mẽte de Platone dicas, proculdubio confiteberis Platonem solum vel omnium maximè prouidentem esse atque diuinum.

CVR MVNDVS EST VNVS & sphæricus, moueatur in sphæram.
CAP. XVI.

Ostendit verò deinceps diuinum ipsum mũdi exemplar: quod euangelista, sed diuiniore sensu diuinum appellat verbum, esse vnicum: quia quod contineat omnia, nihil relinquat extra seipsum: ideoque sit necessario vnicum. Sed de hoc ipso in Theologia diffusius. Cum autem mundus hic in cæteris quoad fieri potuit, mundum intellectumq; diuinum referat: adeò vt qui formas in hac materia conspicit, quasi diuinũ vultum contueatur in speculo: certe in ipsa etiam vnitate omnium effectrice atque seruatrice representat illum: vt architecti vnius vnum sit opus. Vnus igitur dei vnius est mundus. Profecto si posset architectus humanus dominari materiæ, postquàm plura ædificia effecisset, quorũquodlibet in se sit vnum, cuncta vno quodam tandem circumuallaret: Deus autem potest omnino, cum sit materiæ dominus. Neq; somniare licet mundos plures quasi pilas, alios extra alios. Sic enim diuinum opus dissipatum foret: atque inter mũdos spatia vacua forẽt. Probabilius existimabis, si quot orbes fingis per vacuum sparsos, tot excogites sphæras potius intra sphæras, vt quælibet sphæra sit mundus in mundo: vniuersumque opus vnum sit, itaq; inuicẽ ordinatum: nihilq; vel vacuũ, vel ordinis vnionisq; expers reperiatur. Si aũt figura mundi sphærica, sic eñ est maxime vniformis capax, indissipabilis, agilis: atque ita nec aliter potest moles in mole, & sine vacuo collocari, & sine offensione moueri: id est, si non quadrata quadratis, aut circulis, sed orbes orbibus inserantur. Denique præcipua mundanæ huius sphæræ causa est: quod & orbicularis est diuini mundi natura: quæ in seipsam intelligẽdo & amando reflectitur. Motionis verò sphæricæ ratio est tum figura ipsa quæ motum recipit: tum mũdanæ ipsius animæ quæ mouet, intima per intellectuales species reuolutio.

CVR MVNDVS DIVIDATVR, VEL in quinque, vel in sex plagas: & quomodo ei conueniat septenarius, & numerus circularis: & quomodo distribuatur ad intelligibilis mundi similitudinem.
CAP. XVII.

Qvamobrem mundanę diuisioni non iniuria accommodantur numeri: in quibus radices primæ sunt circularium numerorũ: Quinarius videlicet ex imparibus: ex paribus vero senarius. Dicimus autem numerum vigintiquinq; ex quinario in circuli morẽ multiplicari: quoniam ab eodem quodammodo redeatur in idem: dum quinquies quinque computantur vigintiquinq;. Item simili circulo numerum centum vigintiquinq. Quinquies enim viginti quinq; tot conficiũt. Eadem est ad triginta sex, itemq; ad ducentos sexdecim, circularis senarij ratio. Sexies enim sex implet sex atque triginta. Item sexies triginta sex ducentos implet & sexdecim. Etsi superiores numeros ratiõe ortus sui alios quadratos, alios oblongos nominant: tamen ratione casus atq; finis nũcupãt circulares. Itaq; per quinarium & senariũ radices primas circularium numerorum, mũdi corpus circulare diuidimus. Primo quidem in partes quinque, scilicet ignem cœlestẽ: ignem æthereum sub luna, aërem, aquam, terram. Quæ quidẽ diuisio in Epinomide comprobatur. Deinde distribuimus per senarium: vbi cœlestem ignem in non erraticum diuidimus & erraticum. Quæ partitio à Platone frequentius vsurpatur. Verum sensibilis mundi distributionẽ ab ipsa exemplaris sui distributione commodius hunc in modum more Platonico deducemus. Excogitat quidẽ Deus in mũdo penes ipsum intelligibili alteram quidem vim formabilẽ, alteram formatricem. Illam, vt dixi, infinitudinẽ: hãc terminũ Pythagorici & Platonici nominant. Excogitat & mutuam harum virtũ mixtionem: intelligitq; tertiã quandam ex hac mixtione formã protinus coalescere. Sed & hanc ipsam formã quasi triplicem animaduertit: habere nonnihil enim infinitudinis: nõnihil & termini:

termini:nonnihil & proprij. Quo fit, vt post binariũ numerũ, infinitatis scilicet atq; termini, ternarius e uestigio surgat, addita bis tertia forma. Surgat quoq; qnarius, eiusmodi forma tripliciter distributa. Senarius deniq; nascitur, vbi mundi illius munus ad inferiora producẽda porrigitur. Nascitur & septenarius, vbi mũdus ille velut imago refertur ad patrẽ. In quo quidem gradu septimo quasi die septimo cõquiescat. Si verò reddideris singula singulis: animaduertes corporeum hunc mundum ab ipso superni mundi termino ceu formam habere ignem: ab infinitudine verò ceu materiã habere terram. A media verò illius forma humorem ignis terręq; conciliatorem: qui & conglutinet terrã, natura propria dissipabilem: & nutriat ignem ex se facile resolubilẽ: & tria quædã in seipso possideat: hinc quidem igneum: inde verò terreum: sed nonnihil in medio propriũ purumq; aëreum: cum aliunde per sublime vergat ad ignem: aliunde per infimum vergat ad terram. Post hunc mundi quinariũ fit senarius: si communem cunctorum excogitaueris formã. Fit iterum septenarius: si hanc ipsam mundi formam reformaueris exemplari: in quo quidem die septimo conquiescat.

QVARE SINT IN MVNDO PARTES distinctæ, & quare contrariæ, & de quatuor elementis.

CAP. XVIII.

NOn solum verò distinctionem formarum, sed etiam repugnantiã videmus in mundo. procedit enim à primo, & procedendo degenerat. Processio quidem distinctionem facit: degeneratio repugnantiam. Quinimo diuisionis ipsius origo est fœcunditas causæ foras exuberãtis, seq; propagantis in amplum. procedẽte verò per gradus multos diuisione, in repugnantiam denique peruenitur: præsertim quum mundi materia ob imbecillitatem nequeat ita inuicẽ formas cõciliare, vt mundus ille superior in seipso conciliat. Quo factũ est, vt Deus materiam dimensione protẽderit, vt repugnaturas inter se formas hospitijs diuersis exciperet. Deniq; quum & illa dicamus inter se contraria, quæ in eodem genere maxime distant: & illa diuersa, quæ inter se generibus separantur: ex eo quidem quòd contraria sunt in mundo, apparet genus quodlibet species habere quàm plurimas: ex eo autem quòd diuersa, constat vniuersum genera possidere permulta. Quoniam verò & species omnes ad genera, & genera ad vniuersum, communemque eius formam denique reducuntur, concluditur, sicut superior mundus vniformis est atq; omniformis, ita hunc omniformem esse atque vniformem. Conducit autem contraria elementorum cœlorumq; qualitas & figura, ad nouas formas quotidie generandas: conferente videlicet motione. Siue enim vnicum fuerit elementum, nihil vtique generabitur: quod & Hippocrates asserit. Sine plura inter se similia, noui nihil efficietur: quod probat Heraclitus. Oportet tamen hunc mundum perpetua nouarum generatione formarum æternam superioris omniformisq; mundi actionẽ pro viribus imitari. Esto itaque, vt poetis canit Empedoclis, contraria inter se elementa. Esto & inter contraria medium: quando contraria & maxime distant, & absque medio minime congruunt. At medium hoc indiuisibile esse nequit. alioquin per ipsum cõtraria non distabunt. habet ergo dimensionem. Sed qua parte alterum tangit, nõ tangit alterum. Et habet insuper partem necessario mediam, per quam æque discrepet ab extremis. Propterea Plato inter contraria semper media saltem interserit duo: quemadmodum ex verbis eius euidenter apparet. Interserit & tertium: vbi ait, medium vim habere per quam non solum extremorũ, sed suam quoque custodiat vnionem. Sed ponat manifeste duo, neque enim nunc id contendimus: ceu inter ignem & terram, duo quædam: aerem scilicet atque aquam. Opus autem esse duobus saltem medijs inter contraria omnino corpora, ostendit ex numeris atq; dimensionibus, quæ naturalia corpora quodammodo antecedunt.

NVMERI LINEARES, PLANI, SOLIDI, & quare inter planos vnum sufficit medium: sed inter solidos nõ satisfacit. Et quomodo mathematicæ rationes ad Physicas referantur.

CAP. XIX.

TRiplices esse numeros apud Pythagoricos alibi declarauimus, Lineares, Planos, Solidos. Lineares quidem quos sola metitur vnitas quasi punctum: vt Binarius, Ternarius, Quinarius, Septenarius, atque similes. Planos autem qui multiplicantur ex numeris quasi lateribus. Ceu senarius ex bis tribus fit térue duobus. Atqui ex planorum numero eos quadriangulos, & æquilateres appellamus, qui ex numeri alicuius in seipsum ductu conficiuntur. Ceu quaternarius ex bis duobus, & nouenarius ex ter tribus: & sedecim ex quater quatuor. Inæquilateres autem, qui ex ductu minoris numeri in maiorem: qualis fit senarius ex duorum in tria deductione. Dicimus & oblongos: qui ex ductu numeri admodũ minoris, in numerum longe maiorem cõficiuntur: qualis est denarius ex deductione duorum in quinq; resultans. Siquidem ex bis quinque fit decem. Hunc si in decimo de Republ. appellauimus quodammodo linearem, intelligi volebamus oblongum. Præter hos autem, eos solidos dicebamus, qui ex deductione atq; reductione numeri alicuius in seipsum efficiuntur, instar molis solidę in trinam, quasi producti dimensionem: vt bis duo bis, octo. Ter tria ter, vigintiseptẽ. Quater quatuor quater, sexaginta quatuor. Accipe duos planorũ primos: qui videlicet à primis linearibus procreantur: vtputa hinc quidem quaternarium à binario: inde verò nouenarium à ternario procreatum. Hos sanè planos duos, nouenarium scilicet atque quaternarium, poteris vnico competenti medio inuicem deuincire: hoc est senario. Quę enim proportio est nouem ad sex, eadem sex erit ad quatuor, vtrobique enim est proportio sesquialtera. siquidem nouẽ continet sex: & insuper alteram eius partẽ, id est ternarium. Similiter sex compræhendit quatuor, atque insuper binarium, alteram, id est dimidiam quaternarij partẽ. Senarium vero esse competens medium inde patet, quod ex vtrisq; componitur. Latus enim quaternarij quidem est binarius: nouenarij vero ternarius. Ex multiplicatione autem binarij in ternarium fit senarius. Similiter si acceperis vltra nouenarium quadratũ scilicet sedecim: medius erit duodecim: qui ex lateribus horũ nascitur. Latus enim nouenarij quidem tria: sedecim verò quatuor. At si tria ducas in quatuor, duodecim reportabis: qui horum medius pari vtrunque ratione cõnectit, sesquialtera videlicet ratione. Nam sedecim compræhendit duodecim, ac tertiam insuper eius partem. Similiter duodecim vltra nouẽ includit tertiam nouenarij portionem. Cernis itaque quod inquit Plato; planos numeros vnico posse medio colligari. Accipe præterea numeros solidorum primos: eos inqua qui primi ex primis efficiuntur linearibus in se ductis atq, reductis: hinc quidem octo à binario: inde verò vigintiseptem à ternario procreatum. Hos vtique non poteris vnico inuicem medio copulare: sed cogeris duo saltem accipere media. scilicet duodecim, atque decem & octo. Accipies enim duodecim ex bis duo ter: decem verò & octo ex ter tria bis: perque hos numeros cõciliabis extremos sexquialtera ratiõe. Nempe vigintiseptẽ numerus, decem & octo complectitur: & alteram rursus eius partem, id est, nouem, similiter decem & octo exuperat duodecim. Item duodecim æqualiter excedit octo. Per hæc perspicuum est: solidos numeros pluribus semper quibus congrue copulentur, medijs indigere. Quod autẽ exposuimus in numeris, idem possumus in dimensionibus tũ planis, tum solidis demonstrare, ostendentes inter plana cõparabilia inuicem vnum sæpe sufficere medium: inter solida verò cõparabilia, plura vera media esse ponenda. Quod quidem & prolixũ nimis foret, & satis iam à Iamblico, & Proculo, & Chalcidio est ostensum. Quoniã verò Plato mathematica hæc nõ propter seipsa quidem, sed propter naturalia hic accepit: his prætermissis consideremus breuiter quæ potissimũ naturæ mysteria per mathematicas imagines subintelligat. Principio quod in sacris literis legitur, Deum omnia in numero, mensura, pondere perfecisse, manifeste tangitur à Platone, numeros, mensuras, solida in medium adducente. Per solida enim compræhendit & pondera, quæ etiã significat vbi post dimẽtiones commemorat vires inclinationum, quasi ponderum causas. Per numeros quidem intelligi vult ipsas rerum naturalium species formasq; substantiales quas etiam Aristoteles numeris comparauit. Per mensuras autem certas instrumentalesque figuras, vel magnitudines speciebus certis accommodatas. Per solida denique atque vires, significat qualitates, & quæ cum molibus penitus protenduntur, & præstant motionibus actionibusque momentum. Indicant autem omnes in vniuerso, tum rerũ species, tum specierum figuras magnitudinesque, tum qualitates, geometrica inuicem & musica proportione compositas: vt qua ratione infimæ à medijs, eadem mediæ à superioribus excedãtur. Item per numeros designat medium arithmeticũ, quod numerorum paritate consistit. Per dimensiones atque mensuras medium geometricum, quod in rationis proportionisq; identitate locatur. Per pondera & vires, medium musicum: quod in portionis æqualitate vel similitudine situm, velocitatem, tarditatemque motionum, & acumen grauitatemque vocum virtute compræhendit.

PRIMA DISCVSSIO, QVARE quaternarius elementorum numerus mundo conueniat.

CAP. XX.

SEd de his alibi latiùs. Iam vero ad partitionem mundanarum partium reuertamur, quo harmonicam ipsarum cõpositionem conspicere valeamus. In superioribus quidẽ quinarium, & senarium circulari mundi figuræ congruere dicebamus. Nunc insuper quaternarium eiusdem plenitudini dicimus cõuenire. Profectò quaternarius primus implet omnẽ differentiam numerorum: primum parem ac primum imparem in se complectens. Implet & simplicem numerorũ progressionem, quãdo terminis quatuor explet denarium, vno, duobus, tribus, quatuor denarium perfecte consummans. Implet processum quoq; dimensionum, terminis videlicet quatuor assequens, signo, longitudine latitudine atque profundo. Implet musicam consonantiam. Nempe intra quaternarij limites dupla, tripla, quadrupla, sesquialtera, sesquitertia, diapason, disdiapason, diapente, diatessaron, coërcentur. Implet naturam ad quatuor vsque terminos procedentem, substantia, quantitate, qualitate, motu. Implet denique vniuersum, siue quod in natura, siue quod supra naturã, essẽtia, esse, virtute, atque actione. Merito igitur Pythagorici quatrinitate plenitudinem mundani, tum corporis, tum animi designabant, eamque iureiurando testabantur naturę perpetuo fluẽtis fontem esse quadruplicem. Ex hoc nimirum fonte manat quaternarius elementorum numerus. Hinc quadruplicitas in cœlo quadruplex. Hinc sub cœlo tempora quatuor. Hinc sub tempore, quatuor humores, complexiones, affectus. Hinc super tempus quatuor virtutes surgunt. Hinc in æternitate quatuor exempla virtutum.

SECVNDA AD IDEM PRObandum discussio.

CAP. XXI.

PRæterea nisi vererer partim prolixitatẽ, partim etiam nouitatem, recẽserem mira quædã Iãblichi & Syriani Proculique commenta, gradus quatuor super mũdum supernum constituentium, scilicet vnum terminum, infinitudinem, mixtionem. Proinde supernum mundum, id est primam intelligibilemq; mentem post eam ponẽtium mentem mundumq; partim intelligibilem, partim quoq; intellectualem: post hãc intellectualem simpliciter mentem atque mundum. Quarto vero loco mentem iam mundũq; animalem, sensibilis mundi ducem. Item supremam mentem & suspicere quatuor illa, vnum scilicet terminũq;, & infinitatem atq; mixtionẽ, & habere suapte natura quatuor: videlicet hinc quidem vnitatem, inde vero essentiam. Rursus vnitatem essentialem, & essentiam vniformem, atq; omnes omnino rerum ideas quadruplicis similiter naturę participes. Item mentem ipsam intellectualem iouialemq; mundi opificem in fabricando mũdo suspicere in mentem intelligibilem atq; supremam velut exemplar, & in bonum veluti finem. Et quia ratione in mũdo intelligibili, quod & ipsum ens ipsumq; viuens nominant: principia & ideas suscipit naturæ quadruplicis, in quatuor similiter plagas digerere mundum. Quarum prima à primo cœlo, postque cœlum per ignis sphæram vsque ad aëris principiũ protendatur: Secunda inde ad aërem vsque medium: Tertia inde ad terram: Quarta vero sit terra: atque huiusmodi partitioni quatuor in qualibet plaga respondeant exercitus rationalium habitantium, deorum scilicet mundanorum, item angelorum, deinde dæmonum, postremo particularium animarum. Sed his omisis ad institutum nostrum regrediamur.

TERTIA AD IDEM CONfirmandum discussio.

CAP. XXII.

QVatuor apud metaphysicum sunt elemẽta, essentia, esse, virtus & actio. Quatuor apud mathematicum, signũ, linea, planum atque profundum. Quatuor apud physicum, seminaria naturæ virtus, pullulatio naturalis, & adulta forma atque compositũ. Redde vero singula singulis. Essentiæ quidem signum atq; semen, ipsi vero esse lineam, pullulationẽq;, virtuti planum atq; formam, actioni profundum atq; compositum, & vbiq; extrema velut solida duobus conitia medijs. Manifestè vero quod in mathematicis signũ est, Plato in Physicis virtutem seminariã indiuiduamque & stabilem esse putat. Quod autem in mathematicis linearis in longum productio: id in Physicis germinãtis formæ pullulationem, vt ita loquar, existimat. Item quod ibi planum, hic proprie formã: vt enim planicies corpus terminat, ita forma materiã. denique quod ibi profundũ, hic est cõpositũ cõpositum inquã duplex, tũ formale, id est, ex pluribus formis complexio quædã sphæræ solidæ similis, tũ materiale, id est, ex forma atq; materia, cubo similior. Quod ergo ait inter duo plana vnum sufficere medium, intellige inter duas formas mediũ vnicum satisfacere, id est, formale. Formæ enim cum formis deinceps vbi per extrema sui sese cõtingunt, vno quodam formali medio congruunt, vtrinque partim quidẽ cõuenienter, partim etiam differente. At vero quod inquit, solida solidis medio duplici copulari, significat inter cõposita naturalia duo diuersæ naturæ gemina media interponi. Quorum alterũ quidem formale sit, alterum verò materiale. In quolibet enim composito, hinc principalis forma, inde accommodatum formæ subiectum consideratur. Hinc efficitur, vt inter diuersa composita consurgat discrepantia duplex: altera quidem magis ratione formæ, altera vero magis ratione subiecti.

QVARTA AD IDEM DISCVSsio, & de viribus proportionibusq; elementorum.

CAP. XXIII.

EAdem hæc alia insuper ratione corroborãtur, si à quatrinitatibus modò descriptis, ad quatrinitatem sphæræ descendas. in hac vtique consideratur & natura medij, consideratur & natura circunferentiæ longissime inter se distantes tam proprietate, quàm situ. Consideratur insuper hinc quidem spatium, quatenus propria virtus centri porrigitur: inde verò spatium, quatenus propria magis circũferentiæ vis protenditur. Hinc quatuor computantur plagæ mundi, & quatuor similiter elementa.

	A substantia,	A virtute,	Ab actione.
Ignis,	subtilis,	acutus,	mobilis.
Aer,	Subtilis,	obtusus,	mobilis.
Aqua,	crassa,	obtusa,	mobilis.
Terra,	crassa,	obtusa,	immobilis.

Alia positio earundem.

Ignis,	acutus,	subtilis,	mobilis.
Aer,	obtusus,	subtilis,	mobilis.
Aqua,	obtusa,	crassa,	mobilis.
Terra,	obtusa,	crassa,	immobilis.

Quorum quod in circũferentia ponitur naturã eius sequens, amplissimũ est, ideoq; omniũ subtilissimum per substantiã, per virtutem verò acutissimũ, penetrationique aptissimum, per actionem deniq; promptissimum est ad motũ. Quod autem situm est in medio, naturam quoque sequens medij, angustissimum est, & densissimũ per substantiam, per virtutem verò obtusum, per actionẽ deniq; ad motum est ineptissimũ. Media verò duo medio in his modò se habent. Proinde sicut maxime distant in sphæra ambitus atq; centrũ, ita per situm & naturam ignis terraq; plurimũ discrepãt. Ille enim ita petit ambitum, vt nunquã naturaliter mediũ: hæc ita centrum vt nunquam naturaliter ambitũ. Aer verò interdũ descẽdit, si videlicet in sublimi ignis regiõe ponatur. Aqua etiã ascendit, si sub terrã cohibeatur. Quemodmodũ verò in igne & terra tria considerantur, scilicet substãtia, virtus, actio: sic & tres potissimum proprietates, videlicet in igne quidem per substantiam crassitudo, per virtutẽ acumen, per actionẽ mobilitas. In terra vero opposita, per substantiã crassitudo, per virtutem obtusitas, per actionem immobilitas. Dicũtur autem horũ naturæ apud Platonem solidæ, quia instar dimensionis trinæ, trinas possident qualitates: quod si duntaxat haberent planorũ instar, vnum sufficeret mediũ: quod videlicet in qualitate quidẽ vna cõgrueret cum extremis, in altera verò differret. At quoniam tres inuicem oppositas habent duobus, vt vinciantur, opus est medijs: quorum vtrunq; cum proximo quidẽ, tum extremo, tũ medio duplici conueniat qualitate, in vnica discrepet: cũ remoto verò extremo, in vna quidẽ congruat, sed differat in duabus. Sic vtiq; ignem sequitur aër, in subtilitate & mobilitate igni persimilis: sed quadam virtutis obtusitate dissimilis, in qua etiã vnica quodãmodo cum terra consentit: cum aqua verò duabus, scilicet obtusitate atque mobilitate. Aqua sequitur aërẽ in duabus his aeri similis: sed, vna similis igni, scilicet mobilitate dũtaxat: at dissimilis igni duabus, crassitudine obtusitateq; simul: dissimilis terræ mobilitate quadam, sed crassitudine obtusitateq; similis. Profecto quod ignis ad terram analogia quadam, id est rationis similitudine atq; proportione comparabilis sit, apparet. Quẽadmodum enim se habet subtilitas ignis ad terreã crassitudinem: sic ignis acumen ad obtusitatem terræ: sic iterum ad immobilitatem terræ mobilitas ignis. Quod etiam comparabilis sit, sed potiori aliqua ratione, ignis ad aërem: aër ad aquam: aqua ad terram: ex consensione qualitatum est manifestum. Videtur autem elementi proximi quidem ad proximum conuenientia ad discrepantiam esse dupla: ad remotum vero contrà, dupla esse ad conuenientiam discrepantia.

Videtur

Videtur ignis aëre duplo subtilior, triplo mobilior, quadruplo verò acutior. Itē aer aqua acutior duplo, triplo mobilior, quadruplo esse subtilior. Rursus aqua quàm terra acutior duplo, triplo subtilior, quadruplo ad motum esse paratior. Procedere verò inter cognata ad quadruplā vsque proportionem duntaxat apud musicos est cōcessum. Lōgiori enim progressione aures offenduntur. Quinetiam in his perfectæ rationes musicæ continentur. In his vtiq; per tres qualitates quasi per trinas dimensiones, & solida quædā, ter quoq; solideq; ad solida vsq; procedimus. Nam per duplam quarto gradus ad octo peruenimus: qui primus est solidus. Item per triplas quarto similiter gradu ad vigintiseptē: qui solidus est secundus. Rursus per quadruplas rationes, quarto deniq; loco ad sexaginta quatuor, qui tertium inter solidos numeros obtinet locum, octo enim à binario solidè, id est, ter accepto, siue ducto: vigintiseptem à ternario ducto ter: sexaginta quatuor à quaternario similiter in seipsum ter multiplicato creatur. Cæterum vt notius sit quanta apud Platonem congruitas mathematicis inest ad physica, repetenda sunt duo illa primorum media solidorum. Posuimus enim inter octo atque vigintiseptem competentia media duo, videlicet duodecim atque decem & octo. Duodecim quidē numerus, tum ex octo, tum ex vigintiseptem nascitur. Latus siquidē ex quo multiplicantur octo, binarius est: Latus autem ex quo vigintiseptem, est ternarius. sed ex binario atq; ternario, ita fit duo denarius, si egeris bis duo ter: vbi duodenarius oriens duo ab octonario accipit latera: vnum verò à vigintiseptē. Item ex binario atq; ternario ita fit decem & octo, si egeris ter tria bis: vbi decem & octo numerus nascens. ab octonario quidē remoto latus accipit vnū, vbi dicitur bis: sed à numero vigintiseptē latera duo, vbi ter tria. Similiter elementa duo inter ignē terrāq; media: dum ex extremis contēperātur, interim à proximo quidē naturas reportant geminas: à remoto verò vnicam mutuantur.

QVOD TOTVS MVNDVS EX QVAtuor componitur elementis: & quomodo hæc alia ratione sunt in cœlo: aliter infra lunam. CAP. XXIIII.

EX his quatuor elemētis geometrica & musica inuicē ratione coniunctis, vniuersum mundū esse compositū Pythagorici Platoniciq; oēs existimant: ita tamē, vt consonantia horū in cœlo nullam vnquā dissonantiā patiatur: sub cœlo autē, dissonantia quædā alicubi oriri videatur interdū: sed statim per superiorē concentū in formā consonantem mirabiliter redigantur. Esse vtiq; elemēta hæc sub luna, nemo negabit. Esse verò in cœlo, physici nonnulli negabunt. Sed isti audiant metaphysicos precor, probantes elementa per ideas suas esse in ipso mundi opifice: esse inde in anima mundi per rationes suas: esse in natura per semina. Ergo & in cœlo per virtutes: & sub cœlo per formas. Quo enim pacto à causis cœlo superioribus elementorū naturæ transeunt infra cœlū: & ibi quidē protinus nutaturæ, nisi virtutes horū moderatrices cœlo interim infundātur? Quinimo sicut agricola quidē non regit architectū, quoniā architecturæ nullas continet rationes: geometra verò has possidens, regit illum: sic & cœlū nisi elementorū elementaliumq; comprehendat vires, hæc gubernabit nunquā: gubernans verò cōplectitur: imò complectendo gubernat. Audiāt & astronomos tam in signis quàm in planetis naturas designantes elementorū, & effectu probantes. Audiant deniq; sacras literas ponentes sæpe in cœlis aquas: ponentes terrā quoq; viuentium. Quod si duo hæc ibi cœlestiū dissimiliora ponuntur: multo magis ignis & aer cœlestium similiores ibidē à sacris literis collocantur. Respondebūt vt arbitror, aliqui: vires illic quidē elementorū excellentissimas per modū causæ ponendas esse: in sphæris autem elementorū sub luna naturas eorum secundū formā: in compositis tandē participatione quadā sed naturas ipsas elementorū in cœlo esse negabūt. Ad hæc adducent Platonici virtutes vbiq; proprias in propria natura fundari. Itaq; si sunt horum virtutes in cœlo, esse quoq; naturas. sed quemadmodum virtutes illic in genere quodā longe his excellentiore consistunt: ita naturas in excellentiore imò, vt rectius loquar, excellentissimo. Et naturā illam ignis eminentissimā præbere cœlo sensibile lumen, viuificū calorē motumq; promptissimum. Naturā terræ largiri solidā firmamq; stabilitatē. Item & stellis densitudinē qua videri possint: & lunæ qua radios repellat solares. Naturā aëris præstare perspicuā qualitatem, quam nominant translucentem. Naturā aquæ afferre delicatissimam, & æquabilissimā lenitatem. Et quòd maximū est, ipsis sphærarū labijs quibus se contingunt, inserere virtutem illam frigoris & humoris: per quam fiat, vt quamuis ex velocissimo motu rapidissime & vehementissime se contingant, æstus tamen illic resolutioq; non accedat. Has quidē in cœlis aquas Hebræi valde probabunt. Probabunt etiā, vt arbitror, si audierint per naturam illic terræ viuentiū fieri, vt materiæ alioquin tenuissimæ ex tanto motu non dissipentur. Meminisse oportet, tantam esse in cœlesti substantia virtutē, tamq; ad conciliandum efficacē, vt qualitates & motiones quę apud nos sunt, inter se repugnantes, ibi non pugnent. Item vt reliqua illic elementa statim à prima genitura mundi in formā præstantissimi, id est, ignis redacta fuerint: quemadmodū per motum cœlestē elemēta quatuor apud nos in quauis genitura ad vnam reducuntur mixti formam. Neq; miraberis in vnum illic elementa conflari: si cogitabis etiā infra lunam in vnam molem esse compacta, & ignem esse soliditatis terrenæ participem, ne ob tenuissimā mobilissimamq; naturā cōtinuo dispergatur: terram quoq; per se torpentē, ignis cōsortio actionem vitamq; nancisci. Quòd si extrema miscentur, nimirum & media medijs extremisque misceri. Item si tanta est infra Lunā vnio, super Lunam esse multo maiorē. sed terræ soliditatem siue stabilitatē illic absq; crassitudine in vaporea quasi forma regnare. Rursus æquabilitatē lenitatemque aquæ procul à lapsu: agilitatē aëris ab effluxu seorsum: efficaciam ignis in lumine salubriq; calore intelligentiæ vitæq; persimili dominari. seorsum ab ea cōbustione ad quam efficiendā apud nos cogitur, tum lumē inter concaua repercussum, tum calor igneus aspera quadā materia, & mordaci conclusus. qui certe quatenus à terrena crassitudine soluitur, eatenus lucet purius, caletq; salubrius. Ergo vnà cū Heraclito & Empedocle, dicemus ignis ipsius qui in idea est, intellectuale lumē, in cœlo quidē visibile lumen ad oculos emicare: sub cœlo autē in æthere purā ipsius & innoxiam vigere flammam: in terra verò carbonē in aspera materia comburētem. Dicemus postremo cū Orpheo esse insuper apud inferos quatuor elementa: Pyriphlegethontē, Acherontē, & Oceanū, & Cocytum. Dicemus cum Platone: quemadmodū in Archetydo mūdo omnia sunt in omnibus, ita in hoc imaginario mūdo omnia in omnibus esse: sed pro natura suscipientiū vbiq; singula suscipi: vt cœlestia in elementis elementalia sint, elemēta in cœlo cœlestia: atq; tantā esse cœlestis regionis super alias excellentiā, vt cœlestis ignis præter elementalē ignem triaq; reliqua elementa dici quintū valeat elementum. Hinc mundos quinq; appellari posse ait. Siquidē omnia rerum genera in quolibet horū quinq; sint pro sua cuiusq; natura. Cōcludemus deniq; concordiā inter Moysen & Platonē, quem Numenius alterum cognominat Moysen. Quod enim Moyses ait, In principio fecit Deus cœlum & terram: Plato ait, Deus primo ignem fecit & terram. ignem intelligens præcipue cœlum. Principio enim in sphæra mundi centrum considerauit & ambitum. Reliqua horum gratia interiecit.

CIRCVLARIS MOTVS OMNIS SPHAEræ semper mobili proprius est. Item ignis maxime proprium est lumen. CAP. XXV.

SEd neq; nos turbent qui cœlū idcirco igneū esse diffidunt, quia cœli quidē motus sit circularis, ignis vero sit rectus. Nam etiā cœli portio quælibet, si forte ponatur in medio, repente ascendet in rectū, breuiori videlicet tramite patria petitura, & tamen cœli motus proprius est circuitus: & terra si separetur à centro, descēdet, & tamē eius propriū est quiescere. Profecto quælibet sphæra mobilis tam elementalis quàm cœlestis, pro figura sua naturaliter mouetur in orbem, sic loco suo plenius fruitura. Motus autem rectus vbicunq; est, nō tam naturalis est, quàm reditus in naturā. Si cui vero corpori circuitus conuenit, maxime cōuenit igni. Cum enim à terra distantissimus sit etiā per naturā, sicut terra est semper immobilis, ita ille semper est mobilis. Si semper mobilis, ergo in orbem. Quod enim mouetur in rectū, peracto spatio quod finitum est, finit & motū. Moueri verò in circulum tam ignem quàm aërem, ostendit circuitus cometarū. Circuitū quoque aquæ testatur influxus perpetuus & effluxus. Manere vero oportuit terram, vt indiuisibili & stabili centro foret similior, eoque commodius frueretur. Moueri autē superiora, vt varia semper pro motionis varietate producerent. Neq; negēt aliqui cœlum esse calidū, sed negent potius esse vrens. Neq; dicant solis lumen sola repercussione calefacere, sed sola comburere. Nam Lunæ radij repercussi nihil calefaciunt, cum in ea virtus aquea dominetur. Calefaciunt autē Solis radijs salubriter pro ignea solis viuificaque natura. Neque obijciant ex tardiori Lunæ motu contingere, ne Lunæ radij calefaciāt. Nam etsi ponitur esse tardior, tamen tanto propinquior est quàm Sol hominibus, vt debeat si non tantum, aliquantum tamē calefacere, si repercussione duntaxat proueniat calefactio. Neque adducant æstum esse ignis proprium. Siquidem quo minus alienæ miscetur materię, minus vrit. Sed dicāt lu-

mẽ ignis propriũ. Quo enim purius, eo lucidius, licet oculis quibusdã non manifestius: & lucet lõgius quàm calefaciat, & prius illuminat, & momento, & calorem largitur calefacto post ignẽ ad tẽpus seruante calorẽ: lumẽ vero largitur nulli, vtpote sibi propriũ. Siquidẽ abeũte igne, simul abit & lumẽ.

DE SPIRITV MVNDI, ID EST, de intellectu & anima, & intelligentia, & natura. CAP. XXVI.

POstquàm vero tractauit, quemadmodum Deus corpus construxit mundanum, deinceps quemadmodum mundanam animam temperauit, aggreditur disputandum. Ostẽdit interea se ante oculos posuisse prius & informem molem quam formatam, & mox formatã quodammodo prius quàm animatam: non quia vel informitas ante formationem fuerit, vel formatio corporalis ante animam, sed vt cognosceremus tam formabilem naturam formationis corporeæ gratia, quàm corpoream formationem gratia animæ tanquam finis, esse diuinitus institutam. Volens itaque Deus opus perfectum facere, viuum & intellectualem effecit mundum: atque vt ex ipso spiritu, & materia mundi commodius animal vnum connecteretur, materiam distinxit in quatuor, vt diximus, elementa, quasi animalis huius humores, quia & spiritum eius in quatuor voluerat esse distinctum. Quatuor enim ad mundi spiritum pertinent. Primum quidem intellectus, in se manens immobilis, sphæræ motor siue rector, ita regendis sphæris ab autore rerum omnium institutus. Secundum sphæræ anima, motor mobilis quidem, sed mobilis per seipsum. Tertium intelligentia quædam, huic animæ à Deo, & intellectu superiore diuinitus insita. Quartum natura, id est, seminaria vitalisque virtus, ab anima passim infusa materię. Intellectus quidem & anima substantiæ sunt, intelligẽtia vero atque natura sunt qualitates. Illa quidem animę, hæc vero materiæ. Horum quatuor imagines sunt quatuor elementa. Ignis enim intellectum refert, Terra naturam, Intelligentiam Aër, Aqua denique animam. Et sicut igni tria propria sunt, tria quoque opposita terræ, medijsque media quadam ratione conueniunt: sic tria intellectui propria eorumq; opposita propria sunt naturę, medijs quoque media. Intellectus enim indiuiduus est, vniformis, æternus. Natura diuidua, & multiformis, & temporalis. Anima vero inter hæc media per intelligentiã quidem magis intellectus ipsius particeps euadit quam naturæ, per animalem vero potentiam, cum natura potius quàm cum intellectu consentit. Quamobrem partim indiuidua dicitur, partim quoque diuidua. Item vniformis similiter & multiformis. Rursus æterna partim & temporalis. Proinde quatuor vitæ secundum quadruplicem mundi spiritum numerantur. Saturnia quidem vita in intellectu suspiciente patrem suum cœlum, id est, deum cœli fabrum. Iouialis autem in intelligentia ad actionem iam mobilem declinante. Venerea in animali virtute iam amãte materiam. Dionysiaca in natura quasi ebria, id est, immersa materiæ. Præterea sensus simili ratione quatuor in vniuerso connumerantur. Primus vtique sensus in anima mundi, communis inquàm sensus, & vnus, id est, imaginaria quædam virtus sic intelligentiam eius comitans, & formas rerum particulares attingens, vt illa vniuersales: attingens inquam intrinsecus: ideoque nullis indiget instrumentis, neque extrà procedit vsquam, neque patitur. Secundus vero sensus in animabus sphærarum est atque stellarũ, communis certe impatibilisq; similiter, sed extra procedens. Tertius in particularibus animabus, vltra vim communem iam per instrumenta singula distributus, & extrà se porrigens, atque à passione exoriens, sed desinens in iudicium. Quartum denique sensum Pythagorici concedunt plantis, imò sensus simulacrum, & id quidem stupidum, nullum iam habens iudicium qualitatis, sed in sola potiũ passione voluptatis cuiusdam atq; doloris. Sensus primus intellectum repræsentat: Secundus intelligentiã: Tertius vim animalẽ: Quartus deniq; naturalem. Meminisse verò oportet ipsam mundi materiam, neq; aliter suscipere animã quàm per naturam, neq; aliter intelligentiam quàm per animam neque aliter intellectum quàm per intelligentiam. Quemadmodum per terrã accipit aquam per hanc aerem, per hunc & ignem. Cæterum quod deinceps his simile sequitur, animaduerte. Ait enim: Deus animam in medio posuit, eamq; inde extendit per totum, ac demum per ipsam extrinseca mundi protexit. Primo quidem significat animam & implere totam mundi molem, alijs scilicet virtutibus alias mundi partes moderantem, & suprema sui circa mundum virtute, id est, intellectuali prouidentia, mundum exuperare. Quod autem virtus animæ ab ipso medio porrigatur per vniuersum, bis per quatuor gradus exponitur. Primò quidem à media terra passim virtutem connectendi protendit, à media aqua diffundit vim vitalem, ab aëre similiter sensualem, ab igne rationalem. Deinde à media mundi sphæra vim, vt diximus, connectendi, à sphæra Lunæ generabiliũ ingenerabiliumque media vim vitalem, à Sole mundi corde sensualẽ, à Zodiaco medio firmamenti rationalem. Cum verò duplex sit ad Deum ordo rerum, alter quo ab eo procedunt, alter quo procedentes conuertuntur ad ipsum, Plato processionis ordinem secutus est, vbi ait: Deus intellectum in anima, animam locauit in corpore. Conuersionis quoque ordinem cogitans, ait: Deus animam in medio positam protendit eam inde per totum, & interim aliquid eius eduxit extra mundũ: quo videlicet, dum prouideret mũdo, cõuerteretur ad Deum.

DE COMPOSITIONE ANIMAE, & quòd per quinarium in ea componenda opportune proceditur. CAP. XXVII.

QVoniam multa quæ pertinent ad sphærarũ animas, mẽtes, motiones, compositionẽ animæ, in Theologia planius exposuimus, idcirco in illis exponendis hic & fuimus, & erimus breuiores. Nam ad nonnulla magis propria iam properamus. Principio quinarium numerum compositioni partitioniq; animę cõuenire tribus de causis arbitramur. Prima, quia sicut quinarius ex primo pari primóq; impari cõstat, sic anima ex diuidua indiuiduáq; natura. Scis autẽ parem numerum appellari diuiduũ, imparẽ verò indiuisibilem, quoniã in partes æquales diuidi nequit. Secunda, quoniã genera etiam quibus à Deo componuntur omnia, per quinq; distribuuntur. Sunt enim essentia, idẽ alterum, status, motus. Animã verò velut omniũ mediã, præcipua quadã ratione ex ipsis quinque omnium generibus compositã arbitrantur. Tertia, quia cum anima sit medium vniuersi, naturaliter quinariũ suscipit, vniuersi numeri mediũ. Est enim quinarius perfectũ denarij mediũ. Nam quũ quinquies rite denariũ diuidamus, mediũ est æquè distãs in qualibet diuisiõe quinarius. Primò quidem si decẽ in nouem diuiseris atq; vnum, videbis quinarium inter vnũ nouẽmque esse mediũ pariter vtrinq; distãs. Si secundo ĩ octo atq; duo partiri decẽ volueris, rursus quinariũ ęquale inter hæc mediũ reportabis. Si tertio in septẽ atq; tria, vel quarto in sex & quatuor, iterũ medium verum accipies inter extrema quinarium. Mediũ vbique dicimus Arithmeticum.

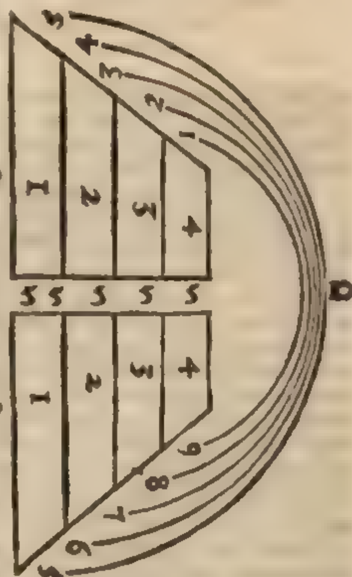

Quòd autem quinto decem partitus in quinq; atq; quinq;, mediũ quinarium habeas, dictu superuacuũ est. Quas ob res Plato in distributione vniuersi, tum corporis, vt ita dixerim, animabilis, tum animi, quinq; potissimũ capita adducit in mediũ. Nam vtrobiq; primũ agit de ipsa rei ipsius, vt ita dixerim, subsistẽtia atq; fundamẽto, siue corporis inquã, siue animæ. Secundo de partiũ vtriusq; concordia. Tertiò de specie ex partiũ concordia resultante. Quartò de virtutibus speciei. Quintò de actionibus quæ à virtutibus oriuntur. Volunt verò Platonici ad essentiam animæ tria illa, scilicet subsistentiam, concordiam, speciẽ pertinere: per hæc sequi virtutem & actionem. Concordiã inquam, id est, congruã contemperantiã, & hanc quinariã, scilicet generũ, partium, rationũ, virium, actionum. Constat enim anima ex illis rerum quinq; generibus, per quę & partes eius propriæ assignantur. Suscipit rursus à Deo rerũ omnium rationes. Habet hinc vires multas propriasque, per quas edit & actiones. Vbi vero animam appellat cõcordiam vel concentum: memineris Platonem in Phædone quidem negare animam esse harmoniam, scilicet partium corporaliũ ex ipsis confectam, in eisq; iacentem. In Timæo autem affirmare animam harmoniam esse, scilicet partium suarum in se manentem, & ex se corpus contemperantem. Præterea vbi ait, Composuit Deus ex indiuisibili sempérque eodem se modo habente essentia, itemque ex illa quæ circa corpora

fit

sit diuisibilis, mediam essentiæ speciem, id est animam, expone hæc per illa quæ dicit alibi: Fecit Deus mundum viuentẽ, animatum, intellectualem. Vbi enim dicit viuentem, designat vitam quandam naturalem per mundi corpora sparsam, vnà cum corpore mundi extensam mobiliterque agentem. Vbi vero ait intellectualem, intelligit intellectus angelicos, qui propriè regendis sphæris præfecti, & indiuisibiles sunt secundum locum, & immutabiles secundum tempus, opposito se modo habentes, atq; naturalis vita formaq; corporea diuisibilis atq; mutabilis. At vbi ait animatum, significat ipsam animæ mundanæ substantiam, cuius essentia quidem, & indiuisibilis est, & immutabilis, vt intellectus. Dici tamẽ potest quodammodo diuisibilis atq; mobilis, quia fons proprius est virium quarundam ad diuisibilia & mobilia declinantium. Virtus autem actioq; partim indiuidua & immobilis, quatenus congruit cum diuinis, & stabiliter agit: partim vero & diuisibilis est quodãmodo, tum quia multiplex, tum quia ad corpus multiplex diuisumque declinat: & mobilis, quia temporaliter operatur. Hanc itaq; animam appellat essentiæ speciẽ tertiam, inter indiuidua æternaq;, ac rursus diuidua atque temporalia mediam. Quod autem vbi mũdum denominat intellectualem, significare velit intellectus angelicos, ex eo probatur, quod mundi corpus per vitam paratur ad intellectum ergo quemadmodum se habet ad vitã, similiter ad intellectum. Itaq; sicut non solum habet naturalem vitam in materia mundi iacentem, sed vitam etiam animalem, id est animam in se existentem: ita non modò habet intellectualem qualitatem infusam animæ, verumetiam intellectualem substantiam in seipsa manentem. Vbique enim qualitates certæ ad certas substãtias reducuntur, vt quemadmodum vitalis qualitas ad vitalem substantiam, ita intellectualis quoque qualitas ad intellectualem substantiam referatur. Componit autem animum quinq; potissimum modis. Primus scilicet ex ipsis quinq; rerum generibus. Item ex numeris. Tertio ex concentibus numerosis. Quarto ex initijs figurarum. Quinto ex principijs motionum, videlicet vt possidens metaphysicorum mathematicorumq; rationes ita cũcta cognoscat, scilicet essentias, numeros, concentus, figurasq; & motus. Item quatenus anima diuinis cognata est, ex rerum generibus quæ primo diuinis insunt, dicit esse compositam. Quatenus cognata est naturalibus, miscet eam figuris & motibus. Quatenus autem inter vtraque mediũ obtinet, numerosis eam concentibus rationibusque contemperat. Quinque vero illa, scilicet essentiam, idem, alterum, statum, motum, genera rerum nominat: quod ex illis pręter primum omnia cõponantur. Essentia quidem manifeste significat rationem rei cuiusque formalem. innuit quoque esse, tanquam actum essentiæ proprium. Idẽ vero dicitur, quoniam quodlibet, & secum in primis, & cum alijs congruit. Rursus additur alterum, quia quãdam tum intra seipsum, tum ad alia differentiam habet. Præterea status, quippe quum aliquandiu suam quandam retineat vnitatem. Denique motus hoc in loco exitum quendam ex potentia in actum: siue essendo, siue quomodolibet, intrinsecus extrinsecusve agendo significat. At super hæc quinque genera ponuntur illa, terminus, infinitudo, mixtio. Super tria hæc ponitur ipsum vnum. Essentia quidem diuinum ipsum vnum sequitur. Idem vero statusq; terminum. Sed alterum atque motus, infinitudinem comitatur. Deniq; sicut ipsa mundi quatuor elementa per summũ gradum locauimus in cœlestibus, per medium sub luna, per infimum verò sub terra: sic genera quinque summa quadam ratione ponimus in diuinis, media in anima, infima vero sub anima. In diuinis enim & vnitas multitudinem, & terminus infinitudinem superat, & idem excedit alterum, & status præualet motioni. In rebus autem inferioribus omnino contrà fit: & quæ ibi superabant, hic vicissim iam superantur. In anima potissimum æqualis euadit singulorum ad singula temperatio, vt non immeritò hanc præcipue, tum rerum mediam, tum musicis rationibus temperatam esse velint. Congruũt animæ mathematica. vtraque enim inter diuina & naturalia media iudicantur. Congruunt musici numeri animæ plurimum. Mobiles enim sunt, propterea que animam, quæ est principium motionis, ritè significant. Non solum vero per numeros, sed etiam per figuras describitur anima: vt per numeros quidem incorporea cogitetur, per figuras autem cognoscatur ad corpora naturaliter declinare. Conuenit triangulus animæ. Quia sicut triãgulus ab vno angulo in duos protenditur, sic anima ab indiuidua diuinaq; substantia profluens, in naturam corporis labitur penitus diuisibilem: ac si cum diuinis conferatur, diuisa videtur. Quæ enim illa per vnam & stabilem virtutem agũt, atque subito, hæc per plures mutabilesq; vires actionesq; peragit, ac temporis interuallis. Si autem conferatur cum naturalibus, indiuisa censetur. Nõ enim alibi habet partes alias loco disiunctas, vt illa, sed est in qualibet totius parte tota: neq; omnia mobiliter temporeq; persequitur, sicut illa, sed nonnihil etiam subito consequitur, æternéq; possidet. Licet in hoc insuper animã cum triangulo comparare, quòd triangulus prima figura est earum quę pluribus constantes lineis producuntur in rectum. Anima similiter prima omniũ in plures distribuitur vires, quæ in ipsa intelligentiæ subiguntur: ac produci videtur in rectũ, dum à diuinitate labitur in naturam. In quo quidẽ descensu ab intelligentia summa in tres profluit vires inferiores, id est in discursum quendam rationalem, in sensum, in vegetandi virtutem. Quemadmodum & triangulus à signo productus, in tres deducitur angulos. Dico autẽ animam ex omnium genere primam, & ex pluribus quodammodo viribus cõmisceri, & in rectum, vt ita dixerim, cadere. Mẽs enim angelica super animã inferioribus intra se nullis indiget viribus, sed pura mẽs est, totáq; mens atq; sufficiens. Item ad inferiora non vergit, sed in diuinitatẽ solam, vnde est, circuli more conuertitur. Ideoq; eius actio circulo comparatur. Vna enim actio est & æqualis: sicut ex vna & æquali linea circulus, & mira quædã vtriusque capacitas. Præterea circulus prima est & vltima figurarũ. Prima, quia vna circum contentus est linea. Vltima, quia figuræ ex pluribus lineis cõstitutæ, quo plures subeunt facies, eo propinquius paulatim ad circuli formã quasi finem videntur accedere. Similiter & intellectus omnium primus procreatur à Deo. & intellectualis vultus, id est, absolutus ordo rerum vltimus omnium in speculo naturæ refulget, ad quem naturales formæ quasi finem magis gradatim magisque accedunt. Sed de intellectu aliàs. Nunc ad animam reuertamur.

CVR ANIMA REI COMPOSITÆ comparatur: cur consonantiæ musicæ. CAP. XXVIII.

TRia potissimũ de Anima in præsentia quærimus. Primum, quamobrem Plato animam fingit rei compositę similem. Secundum, quam ob causam rei concordia quadam compositæ. Tertium, cur consonantiæ musicę. Principio anima, & si indissolubiliter composita est, tamẽ tanta est multiplicitate composita, vt naturali quadã inclinatione ad ea vergat quæ sunt omnino composita. Idcirco compositis, quibus cum naturali quadam non dico consanguinitate, sed affinitate consentit, quodammodo similis figuratur. Deinde quia media rerum est, meritò & ex omnibus componitur, & concorditer cuncta deuincit: ideóque cuidam vel concordiæ, vel concorditer composito comparatur: pręsertim quoniam quæ in natura inter se pugnant, anima conciliat inuicem, conciliata connectit, connexa conseruat. Itaq; non iniuria concordia quædam substantialis, siue substantia maxime cõcors indissolubilisq; anima iudicatur. At cum illa etiã quæ cæteris sensibus apprehenduntur, sæpissime concorditer composita sint, quærebatur tertio, cur Plato concordiæ potissimũ musicæ similem expresserit animã. Respondetur ad hæc: Musicã consonantiam in elemento fieri omniũ medio, perque motũ, & hunc quidem orbicularem ad aures peruenire, vt non mirum sit eam animæ conuenire, tum mediæ rerũ, tum motionis principio in circuitum reuolubili. Adde quòd concentus potissimũ inter illa quæ sentiuntur quasi animatus, affectum sensuumq; cogitationem animæ, siue canentis, siue sonantis perfert in animos audientes: ideoque in primis cum animo congruit. præterea quæ ad visum quidem spectant, & si pura quodã modo sunt, tamen absq; motionis efficacia, & per imaginem solam absq; rei natura sæpius apprehenduntur: ideo parum admodum mouere animos solent. Quæ vero ad olfactum, gustũ, tactũ, quasi valde materialia potius instrumenta sensuum titillant, quàm animi intima penetrent. Concentus autem per aeream naturam in motu positam mouet corpus: per purificatum aërem concitat spiritum aëreum animæ corporisq; nodum: per affectum, afficit sensum simul & animũ: per significationem agit in mentem: deniq; per ipsum subtilis aëris motum penetrat vehementer: per contemplationẽ lambit suauiter: per conformem qualitatem mira quadã voluptate perfundit: per naturam, tam spiritalem quam materialem, totum simul rapit & sibi vendicat hominem. Et profecto si quis tanta Musarum arte diligentiaq; concentus offeret auditui, quanta naturæ artisque cura vel sapores gustui, vel mollia tactui offeruntur, proculdubio cognosceremus Apollinem multo magis animum rapere melodia, quàm vel Bacchus vino gustum, vel Venus pruritu tactum soleat occupare. Accidit ad hæc, quod vbi Plato mundi fabrum inducit loquentem, tum secum ipso ratiocinando, tum ad reliquos imperando, eloquium ipsum quasi Apollineum cantum apprime musicum, originem mundani tam animi quàm corporis esse putat, & animam inde natam musica similiter ratione citharam pulsare cœlestem. Et profecto quod in cœlesti melodia

lodia est, tum ex tardiori motu grauis tonus, tum ex motu velociori tonus acutus, idem sub cœlo est grauitas, & leuitas: item frigus & calor, rursus humor siccitasq; elementorũ. Idẽ in generatione rerũ, materia est & forma. Idẽ in humanis ingenijs, mansuetudo & magnanimitas, temperãtia atq; fortitudo. Et quemadmodum ex graui acutáq; voce, sic ex geminis cunctis, quas narrauimus naturis, vbique fit vnum. Cum igitur consonantia musica quasi viua sit, & rationalis & efficax, item vtpote quã simillima, animo quàm gratissima, rursus totũ sibi hominẽ vendicet, & quod maius est per ipsam factus sit animus, facta sint omnia, per ipsam conseruentur, per ipsam & moueantur, haud ab re Plato noster animã effectricem, seruatricem, motricem omniũ naturalium musicis præcipue numeris rationibusq; descripsit, numeris inquã nõ mathematicis accidentibus, vt quidã calumniantur, sed idealibus numerorum metaphysicisq; rationibus constitutam.

PROPOSITIONES, ET PROportiones ad musicam Pythagoricam & Platonicam pertinentes.
CAP. XXIX.

PHthongum, id est sonum melodijs aptum vocant, quo & grauiorem, & acutiorem facilè quis edere possit, vt neque tam profundus remissusque sit, vt sit silentio similis, neque tam altus & intentus vt perstrepat. Grauem sonum motu remisso & tardo, acutum intentiore & velociore creari putant. Quemadmodum verò remissus admodum, & tardissimus motus ad quietem quasi videtur accedere, sit sonus grauissimus ad silentium. Rursus sicut vehementissimus celerrimusque motus ad violẽtiam, sic ad offensionem sonitus acutissimus. Interualla vero sonorum appellant certos excessus inter eos in acumine grauitateque mutuos. Compositiones autem congruentium sonorum ex opportunis proportionibus consonantium coniunctiones. Coaptationes quoq; fidium in musicis instrumentis, siue in vnico tetrachordo, quale & inuenit Mercurius, & Orpheus confirmauit, siue in duobus tetrachordis per chordas septem vnà coniunctis, qualia Tarpander dicitur effecisse, siue in geminis tetrachordis per chordas octo dispositis atque disiunctis, quorum Lycaonem Samium fuisse asserũt autorem, siue in tetrachordis quatuor coniunctis, atque ex fidibus quindecim Græcorum tandem omnium approbatione constantibus. in his omnibus tetrachordis gradatim diatessaron resonat consonantia. Iam verò post sonorum, interuallorum, cõpositionum mentionem ad proportiones, ex quibus fiunt consonantiæ, procedamus. Proportionem æqualitatis nominant, quę fit inter terminos omnino inter se pares & æquales, vt inter vnum hoc, atque illud, & cubitum atque cubitum. Inæqualitatis autẽ quæ inter impares vel inæquales, vt inter vnum atque duo, & cubitum atque bicubitum. Et hæc quidem altera maioris inæqualitatis, vt dupla: altera vero minoris, vt subdupla. Præterea proportionem inæqualitatis triplicem in præsentia considerare debemus. Primam quidem, quam multiplicicem nominant, vt duplam, triplam, quadruplam: quæ per maiorem numerum non diuidit minorem, sed resumit multiplicatque totum, siue bis, siue ter: atque ita per modũ numeri infinite multiplicabilis infinitè procedit. Secundam vero, quam superparticularem nuncupant, in qua maior numerus præter id quod minorem comprehendit semel totum, diuidit ipsum deinde, partemq; diuisam superponi toti, sed partem quam vocamus aliquotam, id est, ex qua aliquoties replicata fit totum. Harum prima est sesquialtera, inter binarium & ternariũ. Ternarius enim binarium compræhendens, addit insuper vnitatem, quæ bis resumpta binarium efficit. Secunda sesquitertia, inter quatuor atque tria, atque ita in infinitum per modum continui diuisibilis infinite proceditur. Tertia est superpartiens, quæ toti superaddit partem, quæ aliquoties accepta totum propriè creare non valeat. qualis est inter quinarium & ternarium. Nam quinarius vltra ternarium adiungit binarium, qui & semel sumptus non implet ternarium, & bis acceptus excedit. Proportio hæc quia totum diuidit in partem restitutioni totius ineptam, inepta videtur ad consonantiam. in qua omnis diuisio in totũ, & multiplicatio in vnum necessario restituitur. Secunda vero apta censetur, quoniam & si diuidit, tamen ab ipsa restitutionis facilitate non errat, & in ipsa termini esse inuicem commensurabiles iudicantur. Differentia enim inter duo atque tria est vnitas. hæc verò communis est vtriusque mensura. Accepta enim bis, metitur binarium: ter accepta, ternarium. Sed inter quinarium & ternarium differentia est binarius: hic autem non potest aliquoties acceptus vel ternarium, vel quinarium vllo pacto metiri. Proportio vero prima concentibus accommodatissima est. Non enim diuidit, sed & multiplicando restituit, & restituendo multiplicat. Neque quærit aliunde mensuram, vt superparticularis, sed minor terminus maiorem metitur, in dupla bis, in tripla ter replicatus. Neque ab integritate, neq, à simplicitate cadit. Superparticularis autem ab integritate quidem labitur: diuidit enim: sed seruat simplicitatem. per vnam enim quandam diuidit partem. Superpartiẽs verò non modo amittit integritatem, sed etiã simplicitatem, vbi plures cõmiscet partes, in vnum quiddã restitutioni totius ineptum. Idcirco hæc à consonantia dissonat, duæ verò superiores consonant, magis autem multiplex, maxime dupla. Nempe in hac non videtur aliud propriè aliud superare, sed superari quodlibet à seipso. Nam in dupla binarius superat vnum vno, Quaternarius binarium binario, similiterq; deinceps. Adde quod prima est inter primos numerorum terminos, vnitatem scilicet binariumq; progenita. Progenita in quam sola, absq; aliarum cõmercio, quasi libera, & ab omnibus absoluta. Tripla vero, dum inter vnum oritur atq; tria, sociam habet sesquitertiam simul inter duo triaq; nascentem. Quadrupla quoq; videtur sesquitertiæ commisceri. Nam cum primum quadrupla nascitur quatuor inter & vnum, oritur simul & sesquitertia quatuor inter & tria. Itẽ dupla proxime oritur ab ipsa æqualitatis proportione, ab hac tripla & sesquialtera. Itẽ a tripla quadrupla & sesquitertia nascitur, aliæq; similiter. Quod quidẽ, nisi prolixitatem vererer, perspicue demonstrarem. Ad duplã igitur tanquam ad principium atq; finem omnes aliæ rediguntur, eamque vel diuidunt, vel multiplicant. Dupla enim prima, integra, simplex, absoluta & æqualissima est, vt non mirum sit cõsonantiam ex hac ipsa nascentem esse omnium perfectissimã, & appellari Diapason, quia & ipsa per omnia protendatur, & omnes proportiones reducãtur ad ipsam. Verum antequam consonantias prosequar, admonendi sumus, quem Græci Logon nominãt, nos rationem proportionémque nominare, & quam illi Analogiam, nos rationis comparationem siue similitudinem rationis & proportionalitatem rursus, appellatione vere tam eleganti quàm propria. Et proportionem quidem inter duos fieri terminos: & quando rite fit, conducens videlicet ad melodias, definiri mutuam duarum quantitatum inter se commensurabilium habitudinẽ, vt dupla inter vnum atque duo, & sesquialtera inter duo atque tria, similesque deinceps. Proportionalitatem vero definiri mutuam duarum proportionum comparationem. Ceu quando dicimus, quemadmodum se habent duo ad quatuor, ita quatuor se habet ad octo, per rationem videlicet vtrobiq; duplam. Quæ quidem comparatio, quia inter tres fit terminos, continua nominatur. Discreta vero est, quoties inter plures efficitur, ceu quando ita conferimus: Sicut duo ad quatuor, ita octo ad sexdecim sese habent. Item comparationem eiusmodi esse triplicem, scilicet arithmeticam, geometricam & harmonicam. Arithmeticam in numeri paritate cõsistere. Sic inter tria & septem medius est quinarius, numero eodem, scilicet binario alterum terminum superans, ab altero superatus, per proportionem vtrinque bipartientem. Geometricam vero in rationis ęqualitate sitam esse, in qua sunt multiplex atque superparticularis: quando videlicet ita comparamus, sicut se habent tria ad nouem, ita nouem ad septem atque viginti, nam vtrobique tripla. Item quod est nouenarius iuxta senarium, idem est senarius iuxta quaternarium. Nam & hic, & ibi est proportio sesquialtera. Denique proportionem harmonicam in quadã similitudine collocant, per quam tribus terminis in ordinem positis, sicut maximus terminus aspicit minimum, similiter differentia inter terminos maior minorem respicit differentiam. Si enim ponas tria, quatuor, sex. differentia inter sex & quatuor est binarius: differentia inter quatuor & tria, vnitas. sicut autẽ inter sex & tria dupla ratio est, ita inter duo & vnum est ratio dupla. Viget hic altera quoque similitudo, scilicet portionum: Simili nanque extremorum portione medius terminus excedit atque exceditur. Quaternarius enim superatur à senario per tertiam senarij partem: superat quoque ternarium tertia ternarij parte. In hac vtaque artificium versatur harmonicum, quod proportiones quidem superpartientes quasi disgregatas dissonásque deuitat, multiplices autem & superparticulares admittit, componens duplas ex sesquialtera atque sesquitertia, per harmonicam qualem diximus rationem concordi varietate gaudentem. Amat verò, quemadmodum dicebamus, cõparationes multiplices, necnon superparticulares, eo insuper ratione, quod in his tanta est ad idem restituendum procliuitas, vt quando plures rationis eiusdem inuicem componuntur, medium in se ductum tantundem multiplicet, quantum extrema si inuicem perducantur. Pone duo, quatuor, octo: sicut autem bis octo, sic & quater quatuor, sexdecim procreant. Item pone, quatuor, sex, nouem: sicut ergo quater nouem, sic etiam sexies sex multiplicant sex atque triginta. Similiter si duo inter extrema media interieceris,

pona

puta inter duo atque sexdecim posueris quatuor atque octo. Omnes enim hi deinceps numeri dupla proximum ratione conspiciunt. Si ergo duo in sexdecim ducas, tantundem reportabis, ac si quatuor in octo perduxeris. Idem contingit in cæteris tam super particularibus quàm multiplicibus. In superpartientibus autem non fit idem. Dispone tria, quinque, septem. Sicut à septenario ad quinarium est habitudo superbipartiens, sic à quinario ad ternarium. Vtrobique enim duæ quædam partes toti insuper apponuntur. Si ducas ternarium in septenarium, non eundem numerum procreabis ac si quinarium in seipsum. Primo itaque gradu sunt multiplices: quoniam præter id quod modo dicebamus, per eas numeri omnes respiciunt etiam vnitatem, dum aspiciunt numeros. Secundo gradu super particulares: quia etsi vnitatem ipsam non spectant, semper tamen vnam quandam spectant partẽ ad integrum vnum accommodatam. Tertio superpartientes: quia horum neutrum videntur aspicere. Quamobrem hanc odit habitudinem facultas harmonica, tanquam concordiæ reluctantem. Optat enim, vel ex ipsa æqualitatis proportione vniuocum vnisonumque conficere: vel ex rationali, id est multiplici & superparticulari inæqualitatis proportione, æquiuocum æquisonumque conflare. Talem vero ęquisonum conflat ex dupla, qualis vnisono sit quàm proximus: quia in dupla & minor terminus maiorem metitur, metiendoq; adæquat: & maior vbi minorem superat, nõ alio numero quàm ipsomet minore, vt ita dixerim, exuperare videtur.

QVOD IN MVSICIS CONSOnantijs vnum ex multis efficitur, per quod consonantia definitur.

CAP. XXX.

QVemadmodum medici peritissimi certos inuicem succos certa quadam ratione commiscent, per quam in vnam nouamque formam plures atque diuersæ materiæ coëant, & vltra vim elementalem, virtutem quoque cœlestem mirifice nanciscantur, quod in Mithridatis confectione, & Andromachi theriaca est manifestum: similiter artificiosissimi Musici grauissimas voces quasi materias frigidas, voces item acutissimas quasi calidas, rursus mediocriter graues vt humidas mediocriter, & acutas vt siccas, tanta ratione contemperant, vt vna quædam forma fiat ex pluribus, quę vltra vocalem virtutem consequatur insuper & cœlestem. Quod quidem ex eo quod Democritus Theophrastusque aiunt, & Pythagoras effectu probauit, euidenter apparet. nam certis concentibus morbi quidam tam corporis quàm animi mirabiliter curari dicuntur, vt non mirum sit veteres sapientes in idem, id est, Apollineum numerum, tam medicinæ quàm musicæ originem retulisse. Vtraque enim medicina est. Sed altera quidem ex corpore animam, altera vero ex anima curat corpus. Accommodatissimè etiam Apollini melodiæ fonti vaticinium tribuerũt. Sola enim melodia ab omnibus quotcunque distrahunt animum retrahens, contrahit in seipsum. in auditum quendam, vt ita loquar, interiorem: quo non voces solum, sed & rationes vocum percipiuntur: sedatisque perturbationibus cœlesti contemperat harmonię diuinaque cœlitus effundit oracula. Sed ne quis forsan neget ex acuta grauique voce tertiam fieri communemque vocalem formam, cogitandum est graue voces acutis perfectius commisceri posse, quàm succis succi permisceri dicantur. Primo, quia vocales materię ob subtilitatem suam continuumque motum vniformemq́, in cunctis corporis aerei qualitatem, facilius consummatiusque quàm succi & crassi, & ad motum ineptiores, & qualitatibus admodum discrepantes, conflantur in vnum. quòd si in vnum, ergo ad vnam nouamque formam aptius parantur concipiendam. Deinde quoniam instrumentum vocis naturale, intrinsecum, virtuti vitali, animali, rationali quàm proximum atque obedientissimum, facilius perfectiusque arti obtemperat musicæ, ad vnum ipsum quò spectat, conficiendum, quam extrinseca medicis instrumenta: atque etiam si pulsetur cithara digitis, fidelius obsequentur musici voto fides, quàm medicis herbæ. Ac si in herbarum congestam molem vltra industriam & operam medicorum agit deinde natura, & tempore quidem certo, multo magis in vocalem materiam tractabilem admodum & formabilem agit natura subito: natura inquam vbique viuens viribusque munita cœlestibus in materiam cœlo similiorem & quasi viuam: cui quidem repente nouam, viuam, mirificam adhibet formam, per quam occulta virtute vires suas in corpus experiatur & animum, Proinde quemadmodũ in corpore ex elementis quatuor naturaliter constituto, qualitates elementorum quatuor, vnam, & vt quidam nominant, quintam conficiunt complexionem, videlicet subiectam virtuti speciali occultis modis cœlitus prouenturæ: sic & voces plures rite commixtæ vnum quendam inuicem resonant reboatum virtutis nouæ atque mirabilis fundamentum. Nam si ex sonãte cithara in citharam similiter temperatam resonat repente nonnihil: & ex chorda vibrata, statim in chordam æque tentam transit vibratio similis: cuinam dubium sit ex pluribus vocibus vna quadam ratione conflatis, vnam subito nasci quasi formam communem cunctis, per quam plura sint vnum, ideóque vt vnum percipiantur à sensu, & in vnũ quendam congrediantur effectum. Constat enim idem ex voluptate sensus, in quo cum vna forma fit ex multis, oblectatio plena prouenit ex vna similiter forma, quæ congrue conficiatur ex multis. Hinc fit, vt audire diutius vnisonum tædeat, in quo sine vlla inæqualitate sentiatur æqualitas. Fit insuper, vt dissonus offendat sonus, in quo in vnum differentia non conspirant. ideoque multa perspicue discernuntur à sensu, & ab ipso quasi gustantur vt multa. Gustantur inquam, quia sic ferme ad vocum, vt gustus ad saporum afficitur mixtionem. Hinc propheticum illud: Dulciora melle ori meo eloquia tua domine. Denique sine graues soni acutos absorbeant, siue acuti graues occupent, non prouenit delectatio, & tamen vnio quędam vbique requiritur. Quum vero vnio, vel ex absorbente, vel ex occupante non placeat, reliquum est vt sola placeat, quæ noua & efficax ex moderata quadam conflatione resultat. Hinc igitur consonantia definitur, soni grauis & acuti mixtura vniformiter ad aures suauiterque accedens. Est autem mixtura hæc ei similis, quæ in saporibus gustui satisfacit: in quibus sapor dulcis nimium atque pinguis, voci remissiori admodum grauiorique similis iudicatur: sapor autẽ acutissimus, acutissimæ. Sed dulcis sapor acrimoniæ mixtus, vocem refert moderate grauem. Mixtus vero salsedini, vel acumini, mediocriter acutã repræsentare videtur. Ac tum demum permixtio multiplex implet sensum, quum non discernitur vt multiformis, sed seipsam insinuat vniformem. Tradunt Physici sonum in orbicularem figuram multis gradatim amplificatã circulis ad aures peruenire, non aliter quàm qui in stagno ex iactu lapidis ab alto circulis multiplicãtur ad littus. Concentũ verò ex grauibus acutisque cõflatum, velut vnam formam, & hanc rotundam quidem, sed oualem illabi auribus arbitrantur. In qua quidẽ octaua vox quasi per acutiorem verticem, vocis primæ latitudinem sibi continuás, ex seipsa atque prima vnam iam constat vocem: atq; sicut oculus oualem rotunditatem tanquã vnam videt figurã, quamuis hinc latam magis, inde minus: sic auditus vocem ex graui octauaque resultantem haurit tanquam vná, ab amplo quodam profundo quasi in acutam sublimitatem oui instar gradatim sese ac suauiter attollentem. Hinc fieri arbitramur, vt & natura eiusmodi quasi figuram audiendi instrumento tribuerit, similemque instrumento loquendi, & ars præterea similem quoad fieri potuit musicis instrumentis. Ea certè consonantiora sunt, quæ ouali figuræ propinquiora.

QVAE CONSONANtiæ ex quibus proportionibus oriantur.

CAP. XXXI

PYthagoram ferunt, quum apud ærarios fabros adnotauisset ex malleorum ictibus consonantiam lege ponderũ prouenire, collegisse numeros, quibus sibi cõsentiens diuersitas ponderum continebatur. deinde tetendisse neruos tam varijs ponderibus alligatis, quàm varia in malleis fuisse didicerat: atq; hinc manifeste considerauisse, ex neruo qui super alium sesquioctaua ratione protendebatur, aduersus alium discontri tonum id est plenum integrumque sonum. qualis erat nouem ad octo proportio. Neque potuisse tonum in duo hemitonia inter se æqualia distribuere. quando neque nonenarius in partes duas secaretur æquales: sed inuenisse hemitonium alterum quidem esse paulo maius dimidio, alterum vero pauló dimidio minus, quod ille Diesim, Plato Limma vocauit. Quantum vero deficiat hemitonium minus ab integro tono, & à vero hemitonio, Plato in interuallo horum indicat numerorum, scilicet inter ducenta quadraginta tria, atque ducenta quinquaginta sex. Quum enim octaua pars minoris illius numeri sit triginta, & propé semis. hic vero maior numerus super minorem illum addat duntaxat tredecim, neque tonum reddit, neque integrum hemitonium. Animaduertit deinde Pythagoras integram plenámque toni, vt ita dixerim, latitudinem duobus sonis & vno interuallo constare: atque ita prima consonantiæ adeptus est elementa. Quarum prima diapason extitit, ex prima videlicet proportione, id est, dupla resultans, vbi scilicet chorda hæc super illam ex duplo pondere,

duplo

duplo magis tenta, dum pulsarentur ambæ, duplo vehementius citiusque in suam sese recipiens rectitudinem, vocem lõge acutiorem vicissim longè grauiori reddebat, adeo tamen amicam, vt quasi vnicus appareret sonus seipso hinc angustior, inde amplior. Sonum hunc vbi occurrebat acutior, modulando metitus est in octauo altitudinis gradu à graui, connumerato videlicet graui, esse locatum: item octo quidē sonis, & interuallis septem, tonis autem sex ferme constare. Præterea vbi inter fides ratio intentionis remissionisque sesquitertia erat, inuenit consonantiam diatessaron, tonos quidem duos, & hemitonium minus, sonos autem quatuor, & interualla tria comprehendentem. In sesquialtera verò reperit diapente, & in hac tonos tres, & hemitonium minus, sonos vero quinq;, & quatuor interualla percepit. Animaduertit deinde diapason ex diatessaron & diapente componi: quia ratio dupla quæ gignit diapason, vbi habet medium, ex sesquitertia & sesquialtera, ex quibus illæ fiunt, constituatur. Prima enim dupla medium habens duorum est ad quatuor, composita ex sesquialtera inter tria atque duo, & ex sesquitertia inter quatuor atq. tria. Sed in habitudine tripla diapason diapente considerauit, habentem sonos quidem duodecim, sed vndecim interualla. Nam diapason quidē in dupla, diapente, vero in sesquialtera sedem habet. At sesquialtera duplæ continuata efficit triplam. Sex enim aduersus tria dupla est. Adde nouem, vnde ad sex nascitur sesquialtera, statim triplam à nouem habebis ad tria. Neq; tamen fit tripla, si duplæ adieceris sesquitertiam, vtpote si illi senario adiunxeris octonarium: deest enim sesquioctaua, scilicet nouē ad octo. Et quoniam sesquitertia duplæ addita, fit superpartiens, vt octo ad tria est enim hic habitudo dupla superbipartiens per bissesquitertiam: ideo Pythagoras prohibuit vltra duplam, id est diapason repente continuare per sesquitertiam diatessaron: quamuis Ptolemæus alicubi subiunctionem hanc admittat. Commode vero adiungitur sesquitertia triplæ. Hinc enim fit proportio quadrupla, & per quadruplam consonantiam disdiapason, habens sonos quindecim & quatuordecim interualla: puta si posita tripla inter nouem atq. tria, subiunxeris duodenarium, qui est aduersus nouenarium sesquitertius, acquires subito quadruplam ex duodecim ad tria nascētem. Vltra vero quadruplam progredi vetat gratia melodiæ, non solum quia ex vehementiori motu fractionéque in sensum prouenit violentia, sed etiam quia cum primum vltra primam quadruplam quincupla nascitur inter quinq; atque quatuor, oritur simul superbipartiens inter quinque atque tria, quæ dissonantiam intermiscet. Sed vt citra quadruplum redeamus, vetat etiam vitādi torporis gratia infra sesquitertiam sæpe descendere. Vetat sesquitertias sæpe duas continuare, tum quia alioquin displicent, tum quia non implent duplam atque diapason. Si disponas nouem, duodecim, sexdecim, sesquitertias quidem duas habes, duplam vero nequaquam: deest enim sesquioctaua, scilicet decē & octo, ad sexdecim, vt dupla à decem & octo nascatur ad nouem. Neq, libēter geminas continuat sesquialteras, hæ namque continuæ duplam superant sesquioctaua. Quod quidem si quatuor, sex, nouem descripseris, deprahēdere poteris. Hic enim duæ sunt proximæ sesquialteræ à quatuor vsq; ad nouem. Nouenarius autem octonarium, qui duplus est ad quatuor, sesquioctaua superat portione. Ex hoc apparet potentiam sesquialteræ vero duplæ dimidio esse maiorem. Ex quo etiam patet potentiam sesquitertiæ tantundem dimidio esse minorem: quandoquidem ex ambabus dupla creatur. Superatur quidem sesquitertia à sesquialtera per octauam vnicam portionem. Ab octo enim ad sex habes sesquitertiam, sed à nouem ad sex habes sesquialteram. At vero à nouem ad octo sesquioctauam: & hac ipsa sesquioctaua parte comprehendis sesquitertiam à sesquialtera superari. Meminisse vero oportet diatessaron, id est comparationem sonorum quatuor ad quartam altitudinem ascendentium per se quidem auditam non approbari, recipi tamen ex eo libenter, qui facile tono addito fit diapente gratissima vocis quintę concordia: item quia si eum diapēte connectitur, diapason conficit omniū perfectissimam. Neque vero turbare quenquam debet, quod cum diximus diatessaron quidem quatuor, diapente verò quinque sonos habere, tamen diapason ex vtrisq. compositam sonos non plures dicamus habere quam octo. Nam vbi de compositis agimus consonantijs, ita in quatrichordis inuicem coniugatis fides ipsas disponimus, tonosq. continuamus, vt vltimus primæ consonantiæ sonus sit primus secundæ in ipsa compositione sequentis. Hinc ergo res admonet, vt ad septichordum Terpandri regrediamur, in quo quarta chorda bis pulsatur, vt quodammodo euadat octochordum. Quam quidem coniugationem propterea secutus, vt arbitror, est Terpāder, quia multiplicatio vocum manifeste inter se discrepantium ad sonum vsq. septimum augetur. Octauus autem iam mira quadā similitudine redit ad primum: quemadmodum & ratio dupla per quam creatur, restituit minorem, quem superat, numerū, dum eundem excedit eodem. Nonus reuertitur ad secūdum, & dissonat vt secundus. Decimus ad tertiū, & consonat sicut tertius. Vndecimus ad quartum. Duodecimus ad quintū. Ad sextum tertiusdecimus. Sed quartusdecimus redit ad septimū. Deniq. quintusdecimus ad octauum, & cum octaua simul ad primum. Primum vero grauissimumq. sonum Hypateu nominant: Sequentē, Parypaten: Tertium, Lichanon: Quartū, Mesen: Quintum, Paramensen aut Triten: Sextum, Paraneten: Septimum sonum vero, Neten. Præterea si in qualitate motuq. diuturno comparatio fiat, Hypaten cum Saturno, sequentesq, sequentibus planetis ordine conferemus. Siautē in motu diurno eiusq; celeritate vel tarditate, vicissum Hypaten cum Luna, sequentesq, deinceps cum planetis superioribus cōparabimus. Inueniemusque graues in cœlo sonos mixtos acutis, eosdemq; orbes altero quidē motu acutū tonum edere, altero vero grauē. Item ex ingentibus globis ingentes, ex diuinis diuinos, ex multiplicibus reuolutionibus pari ratione multiplices. Et quemadmodum vltra septimū sonum reuolutio fit in idem, sic super planetarum septem distinctos orbes, omnia reuolui in vnum orbem, in seipso eiusmodi septenarium mirabiliter complectentē. Sed de his alias. Redeamus ad cōsonantias, easq, iam fine quodā proprio concludamus. Hæ quidē tres apud veteres numerantur. Prima Diatonica, in qua quodlibet quadrichordū per hemitonium minus procedit, & tonū atq. tonum: quā tum sapientes alij, tum Plato vel maxime ante alias cōprobant, tanquā maxime omniū naturalem. quandoquidē ab hemitonio minore quasi molli materia ritu naturæ procedit ad validiorē toni materiā, formamq. habet simplicem, & mansuetam simul atq, robustā. Adde quod potissimum conuenit quadrichordo, in quo Diatessaron ex geminis tonis & hemitonio procreatur. Secunda consonantia. Chromatica nuncupatur, quæ per hemitonium minus atque hemitonium maius, & triemitonium, discurrere consueuit. sed hanc vtpote molliorem philosophi reprobant. Tertia nominatur Harmonica, progrediēs per quartam ferme toni partem, rursusque per quartam similem atque Ditonum. Hanc quoque non probant ob perceptionis & vsus superstitiosam difficultatem. Multa vero quæ in præsentia ad eadem spectantia prætermittimus, in octauo Epistolarum nostrarum libro diligentius pertractamus.

DE HARMONICA animæ compositione. CAP. XXXII.

DEus Animam mūdi procreaturus, eam ex indiuidua atque diuidua conflauit essentia. Prima hæc apud Platonem diuisio, in essentiā scilicet & indiuisibilem proprietatē atque diuisibilē, est cōmunissima. Nam quod indiuiduum dicit, continet in se quod neque secundū locum secatur in partē extra partem, neq, secundū tempus à priori distrahit in posterius. Per primū quidem appellatur idē: per secundū status & stabile. Similiter quod diuiduū nuncupatur, in seipso comprehenditur & quod loco diffunditur, & quod tempore labitur. Per primū quidem appellatur alterum: per secundū motus & mobile: motus inquā in naturalibus. Quapropter sub illa diuisione quæ dicebat animā ex essentia indiuidua & diuidua glomerari, quinq, rerū genera quodammodo cōtinentur, essentia, idē, alterū, status, motus. Plato vero breuitatis gratia non replicat quinque, sed tria. Repetit enim essentiā, idem, alterū, quasi sufficiant Nam ad idem quidē sequitur status, ad alterū vero motus. Atque vicissim ad statum sequitur idē, ad motū similiter alterū. Inquit autem deum ex essentia, & eodem, & altero vnā conflauisse naturam tam exacta commixtione, vt in essentia eius vbique idem inesset & alterū, atque vicissim in ipso eius eodē inesset & alterum & essentia, rursus in ipso eius altero & essentia lateret & idem. Nam essentia per idem habet vt & secū ipsa alijsque cōgruat: per alterū, & quodammodo in se distinguitur, & multo magis à cæteris. Idem verò & alterū ambo vt existant ab essentia sortiuntur. Sed idem à seipso conuenientiā possidet, ab altero differentiā. Ipsum vero alterum à se quidem differentiā, sed ab eodem congruitatem simul & ordinem. Horum verò congeriem generū Plato conducere putat animæ ad res omnes tum iudicandas, tum etiam peragendas. Nempe, quoniam ex essentia constat, quid sit vnumquodque definit: quia ex eodem, cognoscit quid simplex, & si compositum, qua vnione coniunctum, & quomodo secum ipso alijsque consentiat: quia ex altero, quid sit diuersitatis in quolibet, & qua conditione vel in se digeratur, vel secernatur à cæteris: quoniam ex statu, quale & quo pacto, quoduis in seipso permaneat, quia ex motu constat, agnoscit à quali res quæque, & quali ratione depēdeat, item qualia &

quomodo faciat. Præterea per essentiam, dat esse rebus: per idem, res sibi cõiungit & alijs: per alterum vero seiungit: per statũ in natura propria confirmat & ordine: per motum mouet, & efficit vt moueãtur & agant. Quamobrem nõ immerito Plato in anima fabricanda, rerum omnium genera certa quadam ratione conmiscet. Mixta vero hæc inuicem ait harmonica ratione, nõ arithmetica, alioquin iniusta foret alicubi distributio: neq; geometrica tãtum proportione, alioquin tãta foret æqualitas in mixtura, vt cum extrema corporum diuersitate proxime conspirare non posset. At harmonica ratio variorum similitudine constans, & dissimilia facit similia, & inæqualia communi quadam ęqualitate connectit. Eiusmodi autem est animæ, tum ad seipsam, tum ad corpora qualitas & officium. Siue enim agat secum ipsa, tam intelligentiæ, vt ita loquar, identitati quãdam miscet alteritatem, quam rationis alteritati quandam identitatẽ. Similiter in imaginatione facit & sensu. Siue agat in corpus, in ordine quodam stabili quasi identitate producit motionis alteritatem: quod apparet in cœlo, item sub cœlo in ipsa generationis alteritate per continuatũ ordinẽ seruat identitatẽ: & vtrobiq; conseruat essentiã atq; restituit. Quamobrem deus animam mundi componẽs, vtitur harmonica ratione, tum in rerum generibus inuicem cõmiscendis, tum in portionibus ipsis, quas ab eis accipiebat ad animam cõponendam, tum in animæ viribus ortum eius e uestigio comitãtibus, tum in mundi sphæris animæ cõgruẽtibus. Talem vero mixturam animæ conuenire, Plato non solũ rationibus perscrutatus est, sed etiã cõiecturis acceptis à mũdo diligẽter auspicatus. Cũ enim mũdi corpus, & sub anima positum, & eius gratia factum, & ab ea rectũ, motum reformatũ cõtemplaretur, naturæ consentaneũ indicauit, vt à figura mũdi velut imagine, formã quandã eius animæ tanquã exẽplar cõiectaremus. Quibus itaq; proportionibus sphæras mũdi cõpositas, dispositas, agitatas, suspiciebat, eisdẽ ferme, id est harmonicis rationibus eius animã auguratus est, esse cõtemperatã: vt quemadmodũ apud musicos à concẽtu artificiosæ mẽtis profluit, & cõcentus in vocẽ, sic ab harmonia cœlestis animæ in mundũ trãseat harmonia. Sed Platonẽ ipsum iam audiamus. Vnam principio accepit portionem ex vniuerso. Secundã vero primæ partis duplã. Deinde tertiã, quæ secundæ quidem sesqui altera esset, primæ vero tripla. Postea quartam, secundæ duplam. Quintam deinceps, tertiæ triplã. Sextam primæ octuplam. Postremo septimam, quæ partibus sex & viginti primam excederet. Hæc ille. Constituamus ergo triangulum in cuius apice locata sit vnitas, à qua terni vtrinq; numeri profluãt, hũc pares, inde similiter impares: hac videlicet ratione, vt à parte altera post vnitatem primũ duo, deinde quatuor, demum octo: altera ex parte sub vnitate similiter primum tria, deinde nouem, postremo septem atque viginti.

Prima itaque portio quam accepit deus ex ipso generum, vt ita loquar, fermento ad animam effingendam, est vnitas. Secunda binarius, primæ duplus. Tertia vero ternarius, cuius ratio tripla est primæ, hoc est vnitatis, sesquialtera vero secundę, id est binarij. Quarta portio quaternarius, duplus secundæ, hoc est binarij. Quinta nouenarius, cuius tripla ratio tertiæ, id est ternarij. Sexta octonarius, cuius octupla ad primã, id est vnitatem porportio. Septima vigintiseptem, ratio quidem ad nouenarium tripla, vnitatẽ vero excedens partibus sex atq; viginti. In his vtiq; numeris rationes omnes cõpręhendit harmonicas. Nam in sesquioctaua inter nouẽ & octo proportione, progenuit tonũ Musis nouẽ obtemperantẽ. in sesquialtera inter tria & duo Diapente, gratiã vocis quintæ Venereã. In sesquitertia inter quatuor atq; tria Diatessaron Mercurialem vocis quartę naturã, sese consonantijs accommodantẽ. In dupla, inter duo & vnũ, itẽ inter quatuor & duo, rursus inter octo & quatuor, Diapason, id est vniuersam & absolutã octauæ vocis peperit melodiã Apollini dedicatã. In tripla inter tria & vnũ, itẽ nouẽ inter & tria, rursus viginti septem atq; nouẽ, Diapason Diapente, idest octauęsimul & quintæ Iouialẽ cõposuit symphoniã. In quadrupla inter quatuor & vnũ, & octo atq; duo, symphoniã cõtexuit Disdiapason, iterum per sonos quindecim Apollini concinnentẽ. Venustatẽ vero, tum vocis tertię, principijs inseruit Diatessaron, tũ vocis sextæ, finibus subnexuit Diapẽte: vt delicatiori vocis vtriusq; mollitie, hinc quidem secundæ vocis, inde vero septimæ asperitas leniretur. Ita enim tertia vox, & sexta sunt mollitie similes, sicut secunda cadens à prima, item septima degenerans ab octaua, sunt asperitate persimiles. Principio vbi deum ait accepisse portiones septẽ, mysteriũ tetigit, tũ in musica, tũ etiã in natura. In musica quidẽ: quoniã ad septimũ vsq; gradum omnis vocũ progreditur discrepantia post quẽ fit ad eãdẽ reuolutio. In natura vero, tũ quia multa per septenariũ in naturalibus transigũtur, qua de re cæteri Platonici satis multa dixerũt: tum quia septenarius vnitatem habet, vt copulam geminę trinitatis: atq; ex his geminis & seipsa rursus explicat trinitatẽ. Eiusmodi vero est vniuersi similitudo. Quod quidem in tria principio distribuitur. Vnde Plato hic ternariũ commẽdauit. Distribuitur inquã in æterna & temporalia, horumq; media. Aeterna sub trinitatis proprietate possident in essentia quidem simplicitatẽ, in virtute vero stabilitatem, in actione reflexionẽ. Temporalia vicissim in trina dimensione cõpositionem habent essentiæ, iterũ virtutis mobilitatem, actionis deniq; transitũ. Inter has vero trinitates æternorũ atq; temporaliũ, anima medium obtinens, gradũ efficit septimum. Efficit quoq; nonum, hic etiã à Platone laudatũ. Nonũ inquã, quoniam ipsa tres habet vultus. Nam & ad seipsam, & ad superiora, inferioraq; conuertitur. Iuuat hic antequã reuertar ad septenariũ parũper adhuc ternariũ vnà cum nouenario cõmendare. Trinitas numerorum prima, principiũ & medium, finemq; rerum cõtinere videtur, atq; sola inter numeros ratione quadã indiuidua continere. Si quidẽ singula hæc singulis significat Vnitatibus. Præterea siue causas rerũ percurrere libeat, triplicem in causis inueniens proprietatem. Sunt enim causæ in seipsis, efficiũt effectus, & factos reducendo perficiunt. Siue ad effectus descendas considerandos, depręhẽdes similiter trinitatem. Nam & effectus sunt in causis, procedunt ab illis, conuertuntur ad illas. Siue ad animam te contuleris, quæ sublimes causas cũ infimis connectit effectibus, aspicies eam in seipsa manentẽ & declinantẽ ad effectus, & ad causas ascendentẽ. Atqui hæc anima triplici septenario regit mundum. Primo quidem occultis quibusdã septem viribus planetarũ in firmamento per causas dominantiũ. Secundo septem planetarũ formis in globis septẽ firmamẽto subiectis. Tertio septẽ muneribus planetarũ, generationẽ sub Luna regentibus. Quippe cum sub Luna, viuificũ quidem lumen. Solis, calor autem vrens Marti subijciatur: in terra superficies varia Mercurio, moles autẽ tota Saturno. At, in medijs regnat humor, & aërius quidem obtẽperat Ioui, Aqueus vero Lunæ, Mixtus deniq; Veneri. Item agẽtes causæ sequuntur Solem, Materiæ Lunam: Fœcunditas causarum agentium Iouẽ: Materiarum fœcũditas Venerem: Expeditio ad effectũ velox Martem atq; Mercurium. illũ quidem propter vehementiam, hunc autẽ ob ipsam dexteritatẽ multiformemq; virtutẽ. Cunctorum vero continuatio permanẽs Saturno potissimum dedicatur. Cęterum hic partes septenarios ordo progreditur à septenarijs, qui secũdum tres animæ mundanę vires distribuuntur. In hac enim intelligẽtia est circulus stabilis. Circulus quidẽ, quia illuc vnde est, reflectitur. Stabilis, qa subito. Sub intelligẽtia quasi sub firmamẽto tres sunt vires, scilicet ratio vniuersalis, imaginatio, vegetatio. In ratione, sunt tres circuli quodã modo mobiles atq; tẽporales. Primus ab anima ad causam amandã, atq; vicissim, naturali quodã instinctu clàm ita ferente. Secundus à rerũ causis ad effectus considerãdos, atq; conuerso. Tertius à formis Ideisq; magis vniuersalibus ad minus vniuersales decursus vicissimque recursus. In reliquis duabus animæ viribus omnino sunt circuli quatuor similiter tẽporales, in vtraq; bini. Primus ad causam suã reflexio naturalis. Secũdus ab eisdẽ formis ad easdem certa quædã interuallis certis & perpetua reuolutio, per quã & in cœlo cõfigurationũ, & sub cœlo trãsformationũ tẽporalis & certa reuolutio prouenit. Itaq; circuitus generationis necessario cœli circuitũ sequitur, hic vero circuitũ animę. Reuolutio animæ orbẽ intelligẽtiæ comitatur. Motus quidẽ animæ, si ab intelligẽtia penitus deseratur, statim tã in percipiẽdo quàm in agendo, solũ trãsiliret in rectũ. Quod autẽ repetat semetipsam, similesq; per alia gyros glomeret, sortitur ab intellectu quodã superiore, qui & manẽs in se, & subito conuersus in causam, largitur intelligentiã animæ, per quã quasi porrectã manũ sistit animã natura propria vagabundam, motũq; eius irrequietũ, & ad rectã extra se lineã naturaliter proniorem retorquet in orbẽ medium inter motũ rectum atque quietem. Hinc anima in semet reditura mea, mentemq; profundam circuit, & simili conuertit imagine cœlũ. Sed de his in Theologia diffusius. Redeamus ad numeros.

SVMMA NVMERORVM HARMONICOrum ad compositionem Animæ conducentium.

CAP. XXXIII.

VNitas superiori figura significat ipsam animæ vnitatẽ, simplicitatemq; sublimẽ, & propriã diuinę vnitatis imaginem.

ginem, & in ipsa manentē. Dualitas processum animę in proprietatem suam vnitate inferiorē, & quadá iam ratione multiplicem. Trinitas regressum eius ad vnitatem, tum propriá, tum diuinam. Quatrinitas progressioné animæ à se in materiam quatuor elementorū gradibus digerendá. Septenarius virtutē eius per septem planetarum sphæras elemēta recturá. Octonarius vim per octauam sphæram planetas gubernaturam. Nouenarius munus animæ octo sphęras in vnam formá conciliaturum. Viginti septem numeri summa, plenitudiné eius omnia in omnibus collecturá. Nam viginti septem summa supradictos numeros continet, atq. ex illis deinceps ordine positis, vt cōputanti patet, impletur. Neq; ab re pares in figura, & impares numeri describuntur, quo per pares quidem natura animæ diuisibilis, per impares autem indiuisibilis cogitetur, fœminea simul virtus, & mascula. Colliguntur quoq; numeri lineares, & superficiales, & solidi, vt cognoscamus animam penetrare per omnia, & amplificari passim penitusq; implere. Descendit vtrunq; figuræ latus ad solidum vtrinque numerū. Hinc quidé ad octo inter pares, inde verò inter impares ad septem atq; viginti. Vt cogitemus animá vtraq; solida, scilicet tam composita quàm simplicia prorsus implere. Interualla verò numerorū dupla & tripla & reliqua quæ prædiximus, quid propriè in anima sibi velint, & si apud Platonicos adhuc est ignotum, licet tamen in præsentia forsan hūc in modum, vt ita dicam, vaticinari. Describatur itaq; triangulus iterum, in cuius summitate sit essentia. In latere vero vbi numeri impares describebantur, designetur infinitudo, & deinceps alteritas atque motus. At in latere vbi disponebantur pares, sit terminus, deinde identitas per ordiné statusque sequatur. Hic quidem septē similiter habebimus limites, quorum anima sub eadē ad se inuicem ratione forsitā particeps fingi potest, sub qua ab initio descripti limites numerorum inuicé se respicisse, vt anima eiusmodi proportione tá quinque rerum genera, quàm duo generum elemēta, id est terminum

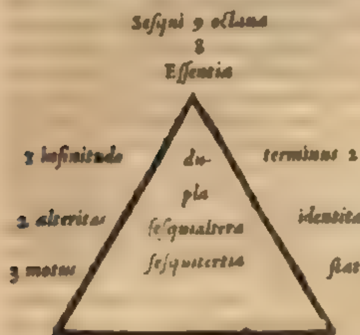

infinitudinemq; participet. Sit igitur exempli gratia comparato essentiæ ad cuncta simul coniuncta, sesquioctaua. Forma enim totius cōmunis vno saltem excedit gradu quasi tono, proprias partiū qualitates. Sit sub essentia infinitudo, id est, formabilis aptitudo. Comitetur hanc terminus, velut ipsius forma. Sitq; termini ad infinitudiné proportio dupla. Superari enim oportet ab actu potentiá patiēdi. Infinitudiné sequatur alteritas, sed terminū comitetur identitas. Atq. hæc ipsa identitas alteritaté superet sesquialtera ratione. Post hæc sequatur motus alteritatē, status autem identitatem, superetq; status motum proportione sesquitertia. Quod Plato significauit, dicens hæc ab illis vix superari. Quod si proportiones hic explicatas consideraueris, inuenies insuper triplas, & quadruplas, sicut ab initio patuit in figura. Nam motum quidem ad infinitudiné, inuenies esse triplum, Statū verò ad eandem quadruplum. Cęterū vt excogitare possimus harmonicá participandi proportionem in anima, non solum secundū quinque rerum genera & elementa duo, verumetiā secundū vires proprias, septē gradibus distributas, reddamus iam singulas animæ vires, singulis vel generibus vel elementis. Sunt autē hæ vires, vnitas, intelligentia, voluntas, ratio, imaginatio, vis connectendi, vis generadi. Postremas vero has duas vires sæpe sub vna vel naturæ vel vegetationis appellatione complectimur. Conferamus igitur hoc pacto, scilicet animę vnitatē, essentię: Voluntatē infinitudini. Intelligentiá termino: Imaginationē alteritati: Rationē identitati: Generandi vim, motui: Connectendi virtutē, statui. Similesq; superiorum inter has vires, proportiones excogitemus. At si æquales in anima proportiones rerū alibi esse diximus, non Arithmeticam paritatem, sed æqualitatem harmonicam intelligi volebamus.

PER INTERVALLA SPHAERArum Plato interualla rationum inter animæ partes aucupatur.

CAP. XXXIIII.

QVemadmodum ex imaginis lineamentis sæpe viuentis formæ lineamēta cōijcimus, sic ex hoc imaginario cœlestis animæ vultu, quē in speculari materia mūdi conspicimus, veram eius faciem pro viribus coniectamus. Dupla igitur & tripla & cætera interualla in prima numerorū figura descripta. Plato inueniri arbitratus in sphæris, ad animæ partes & vires, vnde in sphæras translata sunt, retulit. Putauit enim quātū spatij à terra vsq; ad lunam extat, duplū à terra ad solē vsq; protendi: quātumq; ab ipsa vsq; ad solem, triplum ab eadem esse ad Venerem. Rursus quantum à terra ad Venerem quater tantum ab eadem ad Mecuriū. Item quātum ad Mercurij stellam ab ipsa terra, nouies tantum à terra ad Martem. Et quantum à terra ad Martē, octies tantum à terra ad Iouē. Quantumq; à terra est vsq. ad Iouem, septies & vicies tātum à terra vsq; ad Saturni circum. Hic inter cætera vides grauiores planetas Iouem atq; Saturnum vtrinq; per solidos numeros designari. Et si alibi ex nonnullorum Pythagoricorū opinione, alias interuallorū mensuras recensui. Platonicas tamen probabiliores existimo. Per hæc autem forsan intelligi possunt quæ in decimo de Republica de sphęris obscurius inuolusitur. Item per illa quæ de numerorū proportionūmque virtute tractauim', cōiectari possunt quæ in octauo de Republica de cœlesti circuitu, & numeris, & ꝓportionib' implicātur.

QVOMODO REPLEANTVR DVPLOrum triplorumq; numerorum interualla.

CAP. XXXV.

PLato postquàm primam excogitauit figuram septē limites continentem, in qua duplæ atq; triplæ rationes cōprehenduntur, deinceps alteram effingi iubet figurá, adeo maiores numeros complentem, vt vbi duplæ sesquitertijs sesquialterisq; replentur, hæ quoq; mediæ sesquioctauis sic impleantur, vt sesquitertiarū spatia tonum capiant. Describamus ergo figuram primę similem, sed senariū ponamus in apice post quem longo spatio subdamus eius duplum, id est duodenariū, idq. spatium occupemus octonario simul & nouenario. Deinde similiter longo spatio viginti quatuor post duodecim describamus, & in hoc ipso spatio sexdecim decemque & octo ponamus, eodem ordine inter viginti quatuor & quadraginta octo, velut media triginta duo & triginta sex interētes. Hactenus

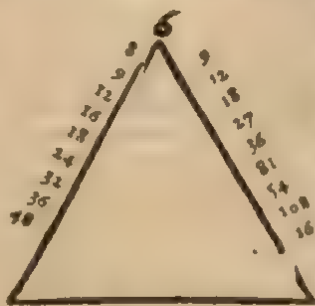

duplorum latus absoluimus. Deinceps vero triplorum spatio consumemmus, procul à senario secernentes decem & octo senarij triplum, atq. inter eos nouem & duo decim designemus. Similiter inter decem & octo & quinquaginta quatuor eius triplum, vigintiseptem & triginta sex collocemus. Postremo à quinquaginta quatuor ad eius triplum, centum sexaginta duo, per gemina similiter media scilicet octoginta vnū, cētumq; & octo progrediamur. Vt ergo ad primá figurę huius duplam habitudinē reuertamur, cōsideremus inter sex & duodecim medietates duas, octo scilicet atq. nouem. Et octonarium quidem inter sex & duodecim ratione harmonica se habere. Nam & excedit senariū, tertia senarij portione: & exceditur à duodenario, proportione similiter duodenarij tertia. Item ad senarium sesquitertius est, sed duodenarius ad ipsum est sesquialter. Pręterea differentia inter duodecim atq; octo quaternarius est. Differentia vero inter octo atq; sex, binarius. Sic igitur quatuor ad duo sicut duodeci ad sex, duplicem continent rationem. In his vero, quæ diximus, artificiū versatur harmonicum. Comparemus quoq; nouem & ad sex, per sesquialteram, & ad duodecim per sesquitertiam qualitatem, & ad octo per sesquioctauam proprietatem, qua resonet tonus: intelligemus profecto hac ipsa sesquioctaua duos sesquitertios colligari, id est, octo ad sex, nouēq; ad duodecim. Neq; deest medietas his numeris arithmetica: siquidē nouenarius senarium quidem excedit ternario, & à duodenario pariter ternario superatur. Similiter per rationes easdem in duplis sequentibus procedamus, colligantes duplas quidem per sesquitertias & sequialteras: item sesquioctaua proportione sesquitertias geminas connectentes. Similiter ferme excepto tono per triplas discurrere licet. Quoniam vero sesquitertiæ rationes non solū ex duobus tonis fiunt, verumetiam ex hemitonio, & hoc quidem minore, cui deest ad plenum hemitonium particula quædam: idcirco Plato inquit, in sesquitertijs portiunculam quandam esse relictam. Cæterum quidnā sibi velit in anima figura hæc per ampliores numeros explicata, nondum satis videtur à Platonicis explicatum, neque nos in

præsen

præsentia explicabimus: nisi forsan dum plura ac saltem duo media inter extremos terminos collocat, subintelligi velit genera rerum elementaq; in anima, quæ opposito se inuicem modo respiciunt, qualitates duas inter se inuincem reddere. Velut si vbi terminus tangit infinitudinem, indefinitá reportet termini qualitatem: atq; vicissim vbi infinitudo tãgit terminum, determinatam infinitudinis subeat passionem: præterea & in termino sit infinitudo quodammodo terminalis. & vicissim in ipsa infinitudine terminus indefinite progrediens. Accedit ad hæc quòd & inter ipsas animæ vires talia quædam cogitari media possunt, & anima ad suiipsius exemplar in mundo inter ea quæ longe distant, duo saltem media inserere consueuit. Tonus autem plenum significat motum pulsumq; animæ tam in seipsa quàm in cœlo. At hemitoniũ remissiorem in elementis, & vsquadeo à primo deficientem, vt perfectionis eius dimidia minorem suscipiat portionem. Totus denique superior de harmonia tractatus triplicem concordiam significare videtur, scilicet inter animam atque corpus, & inter animæ partes inuicem, atque inter partes corporis inuicem.

DIVISIO ANIMAE, MOTVS ET tempus. CAP. XXXVI.

QVod verò ait ipsam generum commixtionem in cõsummatione animæ fuisse consumptam, intellige animam à deo processisse perfectam, vt suam ferme ideam impleuerit. Diuisio præterea longum, ostendit propriũ animæ motum naturaliter esse rectum, scilicet in sensum, & vegetandi siue mouendi naturam. Item ob id secat in duo, vt ostendat tum in anima duplicem esse rectũ motum, scilicet ad sentiendum atq; mouendum, tum ab anima in corpore similiter esse geminum, scilicet vniformem atque multiformem. Intersecat vero lineas duas ad animam figurandam, deinde eas reflectit in gyrum, indicans naturam animæ ex se ad rectũ motũ procliuiorem, ab ipso deo per intelligentiæ munus circulari motui prorsus accõmodari: geminis inquam circulis, firmamento scilicet non erranti, ac post firmamentũ orbibus peruagantium planetarum. Firmamẽti quidem circuitus ipsam identitatis intelligẽtiæq; naturam proprie refert. Anfractus autem multiplices planetarũ proprie naturam alteritatis inferiorumq; animæ partium repræsentant. Sed ex ipso interiori animi motu simul & tẽpore, tempus in mũdo vnà cum motu consequitur. Tangit inter hæc pauca quædam atque communia, quæ ad Astronomiam pertinent: sed hæc facile quiuis vel mediocriter eruditus intelligit, & de his nimis multa Platonici quidam, tum Græci, tum Latini pertractant. Surgit mox quæstio de ideis ac de generibus animalium mundanorum, de quibus in theologia latissime pertractauimus. Præterea quod de ipsa deorum quorundam dæmonumq; genealogia recenset, quidam habeat verisimilis, in Theologia similiter & alibi declaratur.

QVAE A DEO PROXIME ET quæ per media fiant. CAP. XXXVII.

HActenus patere cuique potest, ab intellectu diuino mundi opifice animos deosq; mundanos & dæmones, & omnes mundi sphæras, speciesq; ipsas rerum absq; medijs causis processisse. Quæ autem de materia prima fit inter Platonicos ambiguitas, narrauimus ab initio. Mandat ergo posthac architectus mundi filijs suis, id est, animabus sphærarum stellarumq; & dæmonum, vel etiam inferioribus angelis, vt ad imitationem sui mixtionem sub luna rerum aggrediãtur, hominiq; subijciant omnia, rationalemq; eius animam ab ipso acceptam, corpori caduco concilient per vitam quandam irrationalem, partim ab ipsis, partim ab animo hominis dependentem. Notabis autem in ipsis dei verbis quicquid proxime fit à Deo, sempiternum esse: & quicquid vlla ratione componitur, quatenus compositum est, esse etiã dissolubile. Sed quatenus per diuinam voluntatem composita quædam ita conflantur, vt in eis vnitas superet multitudinem, indissoluta seruari. Notabis insuper, vbi ait deum in suo habitu permanere dum mandat, ministros autẽ sequi, nihil mutabilitatis in Deo esse, dum mobilia regit & mouet: in ministris autem eius prouidentiam esse mutationi cuidam propinquiorem. Denique in his omnibus Mosaicum illud, Ego sum qui sum, cognosces mirifice confirmatum.

DE HOMINE QVOAD PERtinet ad animam atque corpus. CAP. XXXVIII.

RAtionalem hominis animam ait à deo ex eisdem rerum generibus eodem in cratere commixtis, atq; mundi animam fuisse cõflatam. Crater significat ipsam vitæ rationalis ideam. Sed adiungit ex reliquijs superioris cõmixtionis fuisse confectam, significans particulares vitas vniuersali vita inferiores esse. Tum vero deus animas, id est singulos ordines animarum, singulis stellis accommodat. Adhibet & vehicula, id est ætherea corpora. Docet & fatales leges, dum animabus infundit formulas idearum, per quas animæ in se quandoque conuersę, rationes rerum agnoscere possint. Quod autem de animæ descensu fatali atque circuitu inquit, alibi est expositum. Post hæc ministri dei fabricam humani corporis prosequuntur, occultis eam vinculis connectentes. Per vincula hęc occulta intellige complexionem hominis esse adeo temperatam cœloq; persimilem, vt vix in ea elemẽtalium qualitatum excessus appareat. Subdit deinde circuitus animę in mole corporis impediri. Hic tu ante alia memento animam nostrã simili ratione atq; mundi animam contextam fuisse, similesq; circuitus possidere. Circuitum ergo intelligentiæ impediri ait, rationis verò circuitum distrahi, duabus præcipue rationibus: tum quia prius quam adultum sit corpus, anima tota in fabrica corporis occupatur: tum quia quæ extrinsecus sensus mouent, in teneriori ætate offendunt vehementius, & propter nouitatem rerum animam circa corporea reddunt admirabundam. His ergo de causis, diu & intelligentia à diuino vacat officio, & rationalis ipse discursus circa inferiora distrãctus, quasi demẽs, turbatur & fallitur. Sic igitur totus animus peruersam figuram subit, vitamq; ducit laboriosam, dum ratio cedit sensibus, perinde ac si quis caput pro pedibus humi figat, pedes vero pro capite tollat in altum. Iam verò quæ de membrorum corporis dispositione adducit in medium, satis à medicis pertractantur. In quibus id potissimum obseruabis, caput dici non principale solum, sed etiam totum in corpore. reliqua enim solum vt capiti seruiant, adiuncta fuisse. Ex quo colliges hominem contemplationis gratia esse natum. Sequitur de sensuum instrumentis. Quæ vero in his de visu dicutur, à Chalcidio satis, & quæ de somnijs, alibi satis exponuntur à nobis. Considerabis mox firmam de causis Platonis nostri sententiam: res qualitatesq; corporeas quæ non ex se, imo ab incorporea quadam causa mouentur, & diriguntur ad finem, non esse reuera causas appellandas, sed latentis prouidentiæ instrumenta. Causam vero præcipuam esse voluntatem prouidentiæ, ad exemplar sui sic omnia disponẽtis, vt optime se habere iudicat & decernit. Itaque finalem causam præscriptam in prouidentia, summã Plato asserit causarum. Tum confirmat iterum hominẽ esse natum ad cœlestia contemplanda, imo vero ad ipsum cœli motorem pro viribus imitandum. Et quemadmodum dixerat visum, sic & auditum contemplationis & disciplinæ gratia nobis esse tributum: item vt per sensibilem harmoniam animi quoq; motus harmonice componamus. Cæteros autem præter visum auditumque sensus, quasi minus conducant ad speculandum, nihili pendit.

QVOMODO MVNDVS EX MENte & necessitate compositus sit. CAP. XXXIX.

POstquam tractauit de formali mundi ordine, quem ideo vocat intellectum, quoniam est intelligentiæ diuinæ simulacrum, tractat iam de materia mundi: quam ideo necessitatem nominat quia non propter seipsam, sed tanquam formis vltimis necessaria, est introducta. Item quia mundus ob eius admixtionem deforme nõnihil necessariò patitur. Hinc illud: Mundus est ex intellectu & necessitate compositus: id est, ex ipsu formarum ordine atque materia. Possumus quinetiam sub necessitatis nomine intelligere non materiam solum, sed animam quoque eius in primo processionis suæ signo velut informem materiæ instar consideratam. Vtraq; enim, tã anima quàm materia, in primo originis suæ signo informis quidem est, sed facile est formabilis per intelligentiæ munus. vnde & ipsi animę rationes seminaq; formarum naturaliũ infunduntur, & materię qualitates atq; formæ. Quod autem ait, ante mundi dispositionem elementa quodammodo extitisse, intellige quasdam elementorum vires tum formatrices in anima, tum formabiles in materia. Item quod inquit materiam ante mũdum absq; ordine fuisse iactatam, expone potentiam animæ motricem etiam ante intelligentiæ munera potuisse materiam agitare, sed procul ab ordine. Præterea vbi ait mundum à Deo exornatum fuisse persuasa prius Necessitate, sic accipe, vt prima illa materiæ animæq; natura quamuis cogitetur informis, tamen præparationem à Deo ad formas adeo formabilem susceperit ab initio, vt non potuerit esse paratior. Obseruanda inter hæc est illa distinctio, qua dicitur vniuersum in exordio libri in duo fuisse diuisum, id est, exemplar atque simulacrum: nunc vero distinguendum esse in tria, id est, exemplar, & simulacrũ, & materiam.

Hic primo quidem videri potest re ipsa idem esse, ipsum exemplar mundi & efficientem eius causam & finalem. Deinde totum mundi ordinem non tam substantiale quiddam esse, quam inuisibilis mũdi simulacrũ. Praeterea quod materiam & suprà secreuit à mente, & hic à mentis secernit simulacro, coniectare possumus materiam nõ tam per ideam propriam quam per ideam formae à Deo procedere, neque antecedenti proposito, sed quodammodo cõsequenti, ab intelligentia, vt ita dixerim, adinuentam. Tum vero & materiam esse, & quid sit, & quo pacto se habeat, ex perpetua transmutatione formarum diligenter ostendit: ex qua etiam materiales formas esse quodammodo fallas argumẽtatur. Deinde per eas ad veras idealesq; formas ascendit, quae omnia in Theologia planius declarantur. Adduxit in medium multa materiae nomina, scilicet speciem inuisibilẽ, Sinũ informem omniũq; capacem formarum, Naturã, Potentiam, Matrẽ mundi, Nutricẽ formarum, Subiectũ, Receptaculum, Locum. Sed ex hoc loci nomine ridere licet Peripateticum adeo ineptum, siue maleuolum potius, vt dementiae Platonem insimulet, quasi materiã voluerit locum esse proprie mathematicum. Quod quidem per caetera materiae nomina euidentissime confutatur. Deniq; ex eo quod materia propriam sibi vendicat informitatẽ, argumentare vnitatem sibi pariter vendicare. Si enim informis, ergo & indistincta. Si ita, ergo & vnũ. At ex eadẽ informitate nõ sibi vendicat esse, sed per ipsam potius cadit ab esse. Cum igitur vnũ, atq; ens, non aequè materiae congruant, eadẽ inter se esse nõ possunt. Est autẽ vnum superius ente, quoniam latius sese fundit: praesertim cũ priuationi insuper cui nõ conuenit ens, tamen conueniat vnũ. Ex hoc rursus argumentamur materiam à summo tantum principio rerum posse produci.

QVOMODO PHYSICA CONSTENT ex mathematicis, ac de elementis & mixtis. CAP. XL.

DEinceps Physica per mathematica probaturus, in primis mathematicorũ doctrinam laudat tanquã omnis eruditionis ingenuae viam. Longũ, Laurenti, foret in praesentia recensere, quot nostris temporibus mathematicã ingressi viam, ad finem peruenerint exoptatum. Petrum Leonẽ Spoletinum nouimus mathematicorum maxime beneficio, non Aristotelicos tantũ, verumetiam Platonicos iam sensus penetrauisse. Florentiae vero Baptistam Leonem Albertum ab eisdẽ disciplinis exorsum, opus in architectura pulcherrimũ edidisse. Quid dicam de Frãcisco Berlingherio nostro Nicolai filio? nonne hic mathematicorũ beneficio fretus de Cosmographia versibus scripsit egregie? Neminem vero turbet, quòd Plato Pythagoreorum more ex mathematicis physica cõponere videatur. Non enim intelligi vult naturalia corpora ex figuris & numeris tanquã ex elementis & partibus, sed tanquam ex terminis, quadã resolutione componi: quod videlicet naturalia in illa quasi priora, ac veluti terminos resoluantur. Nonne termini corporum dimensiones sunt atq; figurae? Numeri etiam termini figurarũ? Praeterea species naturales subiecto non solum communi, sed proprio indigeant. Figuris autem satisfacit commune subiectum. At numeri, neque proprio, neque communi, neque vllo prorsus corporeo indigent fundamento. Ex quo patet figuras quidem naturalibus speciebus, numeros autẽ figuris esse priores. Triplicem ergo in rebus ordinẽ Pythagoras Platoq; cogitabant, specierum, figurarũ, & numerorum. Triplicẽ similiter inter ideas, adeo vt & in rebus & in ideis, species in figuras, figurae resoluantur in numeros: atq; certae species figuris certis, certae figurae certis numeris quodam modo congruant, resoluti ordine omnino sic exigẽte. Quamobrem vbi aiunt speciem ignis ex pyramidali figura, & pyramidem solidam ex triangulis quatuor, & hos ex quaternario ternarioue constitui, significare volunt proprietatem quandam in his cunctis cõmuniter esse persimilem, & comparanda haec inter se potius quam componenda. Hac vtiq; ratione figuram igni pyramidalem tribuit. Aeri figuram facies habente octo, quam nominat Octaedrã. Aquae facies habẽtem viginti, quam Icosaedram vocat. Terrae facies sex habẽtem, nomine Cubum atq; Talum. Vniuerso denique duodecim facies possidẽtem. Et pyramidalẽ quidem figuram ideo conuenire vult igni, quia tenuis, & ad incisionem prae caeteris apta, ex paucioribusq; triangulis cõstituta, adeoq; omnium leuissima figurarum. Figuram vero cubicã terrae, quia solidissima atq; stabilissima sit. Figuras alias medijs elemẽtis, quoniam ad motũ atq; statum inter ignem & terram medio modo se habẽt. Dodecaedram, quae duodecim facies habet, congruere putat mundo propter sphaeras duodecim, ac signa duodecim in Zodiaco. Resoluit autẽ solida in plana, plana verò in triãgulos, praecipue in eos qui rectanguli nominãtur. Quorũ vnus Scalenus sit, id est scalaris, latera omnia inaequalia possidẽs. Alter Isosceles, id est aequicrurus, duo habẽs aequalia latera. Nam triangulum equilaterem, in quo neq; rectus angulus, neq; linea in perpendiculũ recta sit, minus componendis planis aptũ existimat. Cõstituit ex Scalenis pyramidalẽ & octaẽdrã, Icosaẽdramq; molẽ: cum pyramis ex triãgulis quatuor aequilateribus cõstituat, quorũ quilibet in sex triangulos Scalenos diuiditur. Octaẽdra figura ex octo similib. quorũ quisq; in sex triangulos Scalenos similiter distribuitur. Icosaedra figura ex viginti similibus, quorum quilibet similiter in sex Scalenos euadit. Isosceles autem triangulus figurae cubicae dicitur elemẽtum. Quatuor enim Isosceles trianguli concurrentes quadrangulum complent. Ex huiusmodi vero quadrãgulis sex Cubus efficitur. Deniq; Dodecaẽdram figuram mundo, vt dicebam, accommodauit, quoniam siderum formae duodecim suspiciuntur in Zodiaco, quorũ quaelibet in partes triginta secatur. Similiter in figura dodecaẽdra intueri licet pentagonos duodecim, singulatim in triãgulos aequilateres quinq; diuisos, ita vt vnusquisq; rursum ex triangulis sex Scalenis conficiatur, & in omni mole dodecaẽdra trecenti sexaginta reperiantur trianguli, quot etiam in Zodiaco portiones existunt. Tractat vero deinceps de motibus passionibusq; elementorum. Item quo pacto distinguantur in partes, & inuicem misceantur, & quos effectus mixtione conficiant. Praeterea qualis sit tum elemẽtorum, tum mixtorum inuicem commutatio. Inter haec de mixtis imperfectis agitur, & de perfectis, de liquoribus, & lapidibus, & metallis. Sed haec ferme omnia Pythagorico more subobscuris metaphoris inuoluuntur: apertioribus autẽ verbis Platonem auditoribus suis tradidisse putamus, & Aristotelem prae caeteris manifestius eadem literis commẽdasse. Horum itaq; omnium à libris Aristotelis de generatione atq; Meteoris interpretatio requiratur. Tractat insuper de passionibus quae ab elementis animalium sensibus inferuntur. De passionibus inquam, & occultis, & manifestis. De voluptatis dolorisq; speciebus. Quae in Philebo, & nostro de Voluptate libro perspicue declarantur. Agit praeterea de sensibus ipsis, eorumque obiectis. Distinguit sapores, odores & voces atque colores.

ITERVM DE HOMINE QVANtum ad animam spectat & corpus. CAP. XLI.

COnsideratione dignum est, quantũ nos admoneat Plato noster, dandam esse operam, vt nos ipsos pro viribus cognoscamus, meminerimusq; omnia infra lunã fuisse nobis à deo subiecta, nequando ipsi contra dignitatem nostram inferioribus nos victum subijciamus. In ipso enim totius disputationis exordio decretum est de vniuerso tractari vsq; ad ipsam hominis genituram. Rursus in medio disputationis cursu dijs à patre praecipitur exornare hominem, dominum animalium, quem ad imaginem & similitudinem suam esse velit atque praeesse. Deinde paucis interiectis reditur ad hominem. Demum prope finem resumitur, quod primo fuerat institutum, videlicet de vniuerso vsque ad genituram hominis fuisse tractandum. Atque in cunctis Mosaico more probatur hominẽ in diuino hoc opificio, & in primis propositum, & postremum fieri quasi finem. Ergo nunc & omittens alia repetit diuinum in homine generando mandata, & in hoc absoluendo diuinorum obsequium ministrorum, neq; id quidem iniuria. Praedixerat enim solum in terris hominẽ iustitiam & superos esse culturum: vt maxime rationi sit consentaneum, deos genituram hominis diligenter excoluisse. Sed his omissis, quae sequuntur expediamus. Iterum de anima irrationali tractatur non à deo proxime, sed per sequentes mobilesq; causas constituta, quae rationali subiecta sit, coelitus à deo demissae. Irrationalem vero animam Platonici non tam substantiale aliquid, quam accidentale quiddam esse putant, quasi rationalium vestigium animarũ, in quo sensus quidem sint, sed per diuersa corporis instrumẽta diuisi atq; patibiles. Sensum autẽ in ipsa animae rationalis substãtia ponunt communem, simplicem, impatibilem, qui nõ proprie accipiat illatas à corporibus passiones, quẽadmodum sensus alter, sed alterius sensus percipiat, siue potius iudicet passiones. Proinde rationalis animae substantiam indiuisam, & in se cõsistentem esse probant, neq; capiti velut sustentaculo, commendatam, sed quasi vel instrumento ipsius accõmodatam, vel cuidam in suo genere simili comparatam. Irrationalem vero in membris quodammodo residere & partẽ quidem eius audaciae & iracundiae compotem cordi: partem vero concupiscentiae deditam,

deditam, iecori commendatã. Verum de hoc ipso iecore miram Pythagoricorũ notabis opinionem, videlicet id membrum ex certa soliditate & clara pariter lenitate sic esse contemperatũ, vt speculi modo imagines rerũ accipiat facile admodum atq. reddat. Profecto quemadmodũ imaginatio vehemens grauidæ mulieris in fœtu tenerrimo sæpe exprimit rei desideratæ notas: ita vehemens siue mentis notio, siue sensus imaginatio naturam iecoris specularẽ facilime format. In hoc ipso speculo dęmones superiq. futurorũ effingũt imagines, quoties pacato prorsus animo aliũde illic imagines nõ pinguntur. Itaq. futurorũ notæ speculo huic infusæ in mentem protinus imaginationeq́; resultant: sed illic sæpe imaginibus alijs adeo cõfunduntur, vt futura portẽdere nequeant. Quando videlicet vel mens prudẽtiæ officijs occupata circa gubernãda distrahitur, vel imaginatio similibus negotijs occupatur. Vbi verò rationis imaginationisq́; vacat prudẽs & continuata & laboriosa discursio, sæpe imagines futurorũ à superis in speculũ nostrum prosilientes, inde in iudiciũ manifeste resiliunt. Verũ quidnam portendant discernere illius est officium, qui ab antecedentibus in consequentia prudenter sagaciterq́; discurrere cõsueuit. At verò discursio talis impedit vaticiniũ, vt merito alij sint qui præuident, alij qui prę uisa interpretãtur & explicant. Post hæc prosequitur materiã latissime à medicis explicatã de humoribus cõplexionibusq́; & mirabili humani corporis artificio. Atqui elegantiã Platonis in hominis corpore describendo adeo admiratus est Bartholomęus Fontius noster rhetor egregius, vt p̃clara oratione probauerit, neq; Lactantiũ, neq. Cornelium Celsum, neq; Ciceronem ipsum in re describenda ad miram Platonis eloquentiam accedere potuisse. Inter hæc præceptũ religiosum considerabimus, nõ esse de diuinis vlterius affirmandũ, quàm diuinum confirmet oraculum. Item prouidẽtiam in homine componendo nullam omnino aliam habuisse rationem, nisi vt cõtemplationi foret aptissimus. Rursus res naturales in effectibus producendis non esse propriè causas, sed diuinæ prouidentiæ instrumenta. Principalem nanq; causam singulorũ in ea intelligẽtia sitam esse, quæ boni rationẽ habẽs, singula futuræ cõmoditatis gratia fabricat. Definit deinceps quid sanitas corporis sit, quid morbus. Distinguit quoq. morborũ, tũ aliorũ, tum febrium species, singulorũq́; ratiões assignat. Quales esse potissimũ rationes quas apud Galenum Platonicũ legi, iãdiu existimaui, ac nuper à Georgio Cyprio insigni medico sum in sentẽtia confirmatus. Hic enim has diebus cũ ad me curandæ matris meæ gratia frequẽter accederet, meq́; reperiret hæc ipsa legẽtem, miro quodam ordine Galeni mẽtem cũ Platonica mente cõiunxit. Post hæc autem perfectam hominis valetudinẽ definit cõmunem corporis animiq́; concordiam. Quam tunc demum possideri putat, quãdo tam corpus quàm anima in seipsis disponũtur bene, deinde simul optime componũtur. Optime inquam, id est, æquali quadam mensura, vt neq; robur animi nimis excedat modũ corporis, neq; robur corporis superet animi modum. Sed antequã perfectam hãc definiat sanitatem, animi morbum distinguit in duos, scilicet ignorãtiam & insaniam. Insaniam vero duplicẽ esse ait. Vnã quidem occultam, quæ in cõtinua pronaq́; ad insaniã affectione consistit, puta habitum quẽdam ad perturbationem aliquam propensissimũ. Alteram vero manifestã, scilicet quã vel aliqua perturbatio supra modũ adaucta detegit, vt in gradu summo cupiditatis & voluptatis, timorisq́,. & doloris. & iræ: vel vapores humorũ inclusi membris inducũt, vt atrabilis ex sanguinis, vel bilis, vel salsæ pituitæ adustione proueniens. Interea vbi ait, neminẽ sponte esse malũ, sed propter naturam cõsuetudinemq́; deprauatam, intellige naturalem procliuitatem non mediocriter per oppositam cõsuetudinem cohiberi ab initio potuisse: sed procliuitatem illã diuturna consuetudine confirmatam extirpari quidem omnino nõ posse, exacta nihilominus doctrina exhortatiõibusq́; amputari. Docet post hæc colere corpus simul & animũ, perpetuo quodam exercitationis motu. Exercitationis inquã moderatæ, motu inquam proprio, & ad bonũ proprium rite directo: quo vtrunq; exercitatũ atq; nutritum tantum virium consequatur, vt alteri non succũbat. Optat quidẽ Plato corpus animo cedere, sed non ita succumbere, vt motus animi sustinere non possit. Optat corpus validum atq; firmũ, sed sub animo longe validiore. Mox quantũ exercitationem laudet, attende quantum temerarium pharmacorũ vituperet vsum. Proinde quemadmodum tam corpus quàm animã proprijs exercere & confirmare motibus iusserat, sic tres animę vires, id est rationalem, animosam, cupidam, suis quãlibet motibus præcipit conseruare: Veruntamen rationalem alimentis frequentioribus enutrire, ne cæteris sucumbere compellatur. Ait intellectum homini pro dæmone datum, scilicet intimo. Alterum enim dæmonem habet externũ. Item rectum corporis habitum quasi cœlesti tributũ. Rursus eum qui vires irrationales supra modũ nutrit, mortalem euadere: quasi doceat quomodo accipiendum sit, vbi ait hominem fieri brutũ id est bruto persimilem. Addit eum qui præcipue alit mẽtem sic immortalẽ fieri, vt immortalitatis nulla pars desit. Imperfecta enim immortalitas est, quę motum agit perpetuum: perfecta vero, quæ manet: qualis vtiq; est in eo qui sola iam intelligentia viuit, euaditq́; ex homine dæmõ. Ex quo intelligitur etiam, quãdo ait hominem effici brutum, id non proprie, sed quadam similitudine dici. Præterea ex eo quod subdit, fœminas ortas ex masculis, sit placet, obscure nobis referat Mosaicũ illud: Euã ex viro fuisse productã. At verò gradus brutorũ omnes paulatim ex grauiori rationalis animę lapsu multiplicari, intellige animàm nostrã ob quãdã liberi motus infinitatem, posse & intra se in brutorum omniũ affectus habitusq́. proruere, & extra se supplicij loco inter similia bruta, vel brutorum loca diuino quodam transferri iudicio. Item omnes inferiorum viuentium dotes in hominis anima tanquam perfectissima contineri: atq; brutorum animas ipso rerum generationisq́; ordine ad nostram referri, quasi finem. Si hunc in modum progressionem animæ rationalis in alias, atq; vicissim in hanc aliarum regressionem acceperis, forsan à Platonico sensu non aberrabis. Ipse enim hic sub persona Pythagorica loquens, fabulam opportune confingit Pythagoricarũ similẽ fabularũ. Atq; ne hæc quasi sub historica veritate forsan admitteremus, non aliter quã poetæ soleant animaliũ transformationes adducit. Atqui Timæus Locrus in libro de Mũdo fabulosa hæc esse fatetur. Hęc igitur sic accipito: Timæumq́; librũ eo fine concludito, qui doceat nos, Deũ ante omnia colere, qui bona omnia sola benignitate prouidẽtiæ p̃creauit. Decreuerã magnanime Laurẽti, breuiora hic quemadmodũ argumentũ decere videbatur, afferre, multaque amplioribus commentarijs, quæ in Timæũ iam designauimus, reseruare: Sed Philippus Valor Platonicorũ studiosissimus, penes quem vniuerso Platonico operi in agro Maiano extremã manum imposui, plura me hic coegit effundere. Philippus Valor Valoriæ virtutis generosissimus hæres. Cui ego plurimũ debere me fateor, tum quia Platonica egregiaq́; omnia magnopere colit, tum quia singulari amore erga te tuosque oẽs afficitur.

TIMAEVS PLATONIS.

*

SOCRATES, TIMÆVS, CRITIAS, HERMOCRATES.

*

VNVS, duo, tres. Quartus autem, ô amice Timæe, eorũ qui à me heri conuiuio accepti, vicissim me accipiunt nunc, vbinã est? TIM. Aduersa aliqua valetudine laborat, ô Socrates. Non enim sponte ab hoc cœtu & disputatiõe abstinuisset. SO. Ergo tuũ, ô Timæe, & horum erit officium quarti illius absentis p̃tes implere. TIM. Ita prorsus. Sane nihil quoad fieri poterit, prætermittemus. Nã cũ laute ab te heri accepti fuerimus, haud æquũ sit, si nõ pari alacritate qui hic sumus, vicissim accipiamus. SOC. Non recordamini quæ vobis & q̃ multa tractãda proposui? TIM. Partim quidem recordamur, partim vero tu, si exciderint, suggeres. Imò verò nisi molestum sit breuiter illa ab exordio repete, quo magis ea nobis cõstent. SOC. Faciã equidẽ. Sũma disputatiõis hesternæ erat. Resp. qualis mihi, & ex qualibus viris optima posse fieri videretur. TIM. Nobis certæ omnibus valde probata sunt, ò Socrates, quæ dixisti. SOC. Principiò agricolas cæterosq́; artifices à militibus separauimus. TIN. Certe. SOC. Cum verò cuiq; quod pro naturæ instinctu præcipue suum est, & singula tantum singulis artibus officia tribueremus, illis quoq; quos prę cęteris bella gerere oporteret, id vnũ duntaxat, protegendæ scilicet ciuitatis munus iniũximus, & aduersus externos hostes, et aduersus ciues reip. euersores: ita vt er

ga subiectos tanquã natura amicos mites sint, contra hostes verò prælio ferocissimi. TIM. Ita prorsus. SOC. Duplicem sanè naturam in custodum animis esse debere diximus, & iracundã, & philosophico ingenio præcipue accómodatã, vt rectè in suos mãsueti sint, in alienos aũt feroces. TIM. Proculdubio. SOC. Quid autem de educatione dicemus? Nónne gymnicis exercitationibus, & musica, cęterisq; decentibus disciplinis, eos à nobis institutos fuisse? TIM. Valde quidẽ. SOC. Ita educatos homines neque aurũ, neq; argentũ, neq; aliud quicquã propriũ, aut habere, aut putare statuimus, sed tanquã adiutores publicosq; ministros sola mercede contentos esse, tanta ab his quos tuent exhibita, quanta moderate viuentibus sufficere videatur. Stipendio præterea publico in cõmune vti voluimus, & ad cõmunem inter se victũ impẽdere, vt cæteris posthabitis omnibus solius virtutis, & custodiæ curã habeant. TIM. Hęc quoq; ita abs te dicta fuerũt. SOC. Naturã pręterea mulierũ nõ aliter quàm virorũ effingi præcepimus, studiaque omnia tã belli quã pacis mulieribus cũ viris esse cõmunia. TIM. Id quoq; & eodem modo dictũ. SOC. An tenetis memoria quæ de procreãdis liberis diximus? Fortè verò ob rei ipsius nouitatẽ firmiter tenuistis. Cõmunes quippe nuptias liberosq; statuimus, vt nemo natos suos discernat, sed oẽs ab omnibus cõsanguinei existimẽtur, dum æquales ferme natu fratres sororesq; vicissim se iudicãt, maioribus verò patrũ vel auorũ reuerentiam exhibent, erga minores autẽ tanquã filios & nepotes afficiuntur. TIM. Hæc quoq; memoratu facilia sunt. SOC. Vt autẽ quã optimi ab ipso initio ꝑ viribus gignerẽtur, magistratus vtriusq; sexus nuptijs præposuimus, qui clàm sortibus quibusdã operam darent, vt praui prauis, boni contrà bonis mulieribus miscerentur, neq; vlla ob hoc discordia oriretur, cum in congressu minus prospero, quisq; fortunã potius sit, quàm cõsilium principũ culpaturus. TIM. Recordamur. SOC. Præterea sanximus bonorũ fœtus in patria alendos esse, aliorũ verò alios aliò clàm mittendos. Adultos demũ vtrosq; diligenter cõsiderandos: vt si qui inter relegatos bonæ indolis sint, in patriã reuocentur: si qui verò inter domesticos contrà videantur affecti, similiter relegentur. TIM. Ita statutũ est. SOC. Num satis iam hesternam disputationẽ quantũ cõpendio licet, narrauimus? an aliquid etiã à me prætermissũ, ô amice Timæe, recẽseri desideras? TIM. Nihil sane. hæc enim ferme sunt quę tractabas. SO. Audite deinceps quo pacto erga hãc, quam descripsimus remp. sim affectus. Cõparatione plane vobis aperiam. Quẽadmodum si quis animalia eximiæ pulchritudinis intuitus seu picta, seu viua quidem, sed torpentia, motus gestusq; viuentiũ & certamẽ aliquod eorũ spectare desideret: sic ego nunc libẽter aliquẽ narrantẽ audirẽ, quo pacto suprà descripta ciuitas cũ finitimis ciuitatibus decertaret, quidve tãta eius educatione disciplinaq; dignũ, vel bello vel pace, tam dicendo quàm agẽdo erga ciuitates singulas demonstraret. Equidem, ô Critia, & Hermocrates, mihi conscius sum nõ posse me eam vrbem virosq; pro dignitate laudare. Me quidem non posse nihil mirum, sed de veteribus quoq; & huius seculi poëtis idem existimo: non quo poëticum genus vituperem, sed quòd cuidẽs vnicuiq; sit, imitationis studiosos ea facile & optime imitari, in quibus fuerint educati: aliena vero longeq; ab eorũ educatione remota, operibus quidem difficile, verbis etiã difficilius posse prout conuenit æmulari. Sophistas vtique & dicendi & aliarum ferme præclarissimarũ artium peritos esse arbitror: sed quia multas quotidie ciuitates pererrant, nec proprias sedes vllas habent, vereor ne cõiectura quidẽ assequi nequeant, quàm multa & qualia viri philosophi atq; ciuiles, tã bello quàm pace erga singulos verbis & operibus agant. Sola igitur vestra professio superest, tum natura, tũ disciplina philosophiæ, & rerum gerendarum studio pollens. Timæus quidẽ hic ex Locris, quæ vrbs in Italia iustissime gubernaт, nobilitate & opibus domi præstantissimus, summis magistratibus & honoribus functus est, & ad summa totius philosophiæ fastigia, vt opinor, ascẽdit. Critiã quoq; omnes scimus hæc vtraq; cõsecutũ. Hermocratis etiã naturã educationẽq; his omnibus quæ diximus tractãdis esse accommodatã, cũ multis testimonijs moneamur, dubitare non licet. Quapropter rogantibus vobis heri de republica disputari, libentissime parui, cum cogitarẽ, quod deinde instituto operi superforet, à nemine cõmodius quàm à vobis, modo velitis, posse tractari. Cum enim ciuitatẽ ad bellum idoneam constitueritis, soli omnium vos quæ eam decẽt, vicissim omnia tribuetis. Cum verò in superioribus, quæ mihi iniuncta fuerant perfecissem, quæ modo retuli vobis tractanda commisi: vos autẽ communi cõsensu imperatum munus mutuo mihi parandi nunc sermonum cõuiuijs recepistis. Ego igitur adsum ad promissas epulas paratissimus. HER. Nos quoque oẽs, ô Socrates, vt pollicitus est modò Timæus, quod iubes pro viribus exequemur, præsertim cũ nulla excusandi sit ratio, quo minus id facere debeamus. Nã hesterno die cũ disputatiõe peracta mox ad hospitiũ quo apud Critiã suscepti sumus, rediremus, & inter eundem primo, & domi rursus de his rebus verba fecimus. Hic igitur nobis veterem narrauit historiam, quam velim, ô Critia, Socrati modo recenseas, vt cum audiuerit, iudicet nunquid ad eam rem quam nos exequi iussit, conducere videatur. CRITI. Faciundum est, si ita Timæo quoque videtur, tertio disputationis huius participi. TIMAEVS. Videtur sane. CRITI. Audi Socrates miram quidem, sed plenam veritatis historiam, quam Solo septem sapientum sapientissimus recensebat. Erat enim domesticus admodum amicusque Dropidis proaui nostri, quod in carminibus suis ipsemet sæpe testatur. Auo autem nostro Critiæ, vt ipse nobis senex postea referebat, quandoque narrauit res gestas huius vrbis memorabiles, diuturnitate temporis hominumque interitu obliteratas. Vnum verò præ cæteris facinus insigne recensuit, quod vobis nunc narrãdum censeo, vt & tibi morẽ geramus, & deam cui hodierna pompa dicata est, hac narratione quasi quodam hymnorum cantu, vt par est, honoremus. SOCRAT. Rectè loqueris. sed quid istud tandem est, quod Critias, non quasi verbis descriptũ, sed quasi ab hac ciuitate quondam gestum ex Solonis narratione vobis aperuit? CRIT. Referam priscam mihi puero traditam ab auo historiã. Cum ageret Critias annos, vt ipse dicebat, circiter nonaginta, ego verò decem, celebraretur que solennis ille dies, in quo ad canendum carmina pueri cõuocari solent, congregati sumus, & nos vnà cum proximis notisque pueris, nobisque à parentibus carminum canendorum certamẽ est iniunctum. Vbi multorum

poeta

poëtarum carmina nõ pauca memoriter pronunciata sunt, & Solonis versus à plurimis puerorum vtpote nouitatem poematis admirantibus decantati. tum contribulis quidam, seu quòd ita iudicaret, siue quòd Critiæ blandiri vellet, videri sibi inquit, cum in cæteris sapientissimum fuisse Solonē, tum in carminibus poëtarum omniū generosissimum. His verbis, vt rectè memini, valde lætatus est senex, atque ita ridens, inquit: Si Solo, ô Amynander non tantum relaxandi animi gratia, sed dedita opera serioque sicut alij poësim esset secutus, vel historiam quam ab Aegypto reuersus instituerat absoluisset, à qua quidem seditionibus cæterisque ciuitatis fluctibus deturbatus medio in cursu destitit, nec Homero nec Hesiodo, nec alio quoquam poëtarū, vt opinor, inferior extitisset. Ad hæc ille: Qua de re, ô Critia, tractare Solo instituit? De maximis, inquit, rebus ab hac ciuitate quondã gestis, quarum memoria apud nos temporis diuturnitate & interitu hominū extincta est. Dic quæso, inquit, ô Critia, quid illud opus, & quomodo actum, & à quibus auditum tanquam verum Solo narrabat. Est, inqt, Aegypti regio Delta, cuius è vertice scinduntur fluenta Nili. Eius campi, Saitica præfectura nominantur. In quibus maxima ciuitas est, quam Saim vocant. vnde Amasis fuit rex. Vrbis eius fundatrix dea fuit, quam Aegyptij Neithen, Græci Athenan nominãt. Ipsi porro homines Atheniensium amici sunt, eisq; genere quodam coniunctos esse se prædicant. Quò Solo profectum se honorifice acceptum fuisse referebat. Et cum de vetustatis memoria ab illis sacerdotibus qui in hac re cæterorum peritissimi erant, quæsisset, expertū se esse dicebat, neq; seipsum neque alium Græcorum quenquam cognitionē antiquitatis vllam habere. quandoq; verò coram sacerdotibus, vt eos ad sua narranda prouocaret, de antiquissimis illis Athenarū gestis rebus verba fecisse, Phoroneo primo & Niobe, postq; inundationem mundi de Pyrrha & Deucalione, eorumq; posteritate, & de temporibus quibus singula cõtigerũt. Tunc ex sacerdotibus quendam grandem natu dixisse: O Solo Solo, Græci pueri semper estis, nec quisquam è Græcia senex. Cur illud diceret, percontante Solone, respondisse sacerdotē: Quia iuuenis semper vobis est animus, in quo nulla est ex vetustatis cõmemoratione, prisca opinio, nulla cana sciētia. Quod ideo vobis cõtingit, quia multa & varia hominū exitia fuerunt, eruntq;. Maxima quidem aut ignis cõflagratione, aut aquę inundationibus prouenire necesse est: minora verò alijs innumeris calamitatibus fieri. Nam quod apud vos fertur, Phaethontē quondam Solis filium currus ascendisse paternos, nec patris aurigatione seruata, exussisse terrena, ipsumq; flammis cœlestibus cõflagrasse, quamuis fabulosum videatur, verum quodammodo esse putandum est. Fit enim longo temporū interuallo cœlestis circuitus permutatio quædam, quam inflammationis vastitas necessario sequitur. Tunc hi qui edita & arida incolunt loca, magis pereunt, quàm mari fluuijsq; vicini. Nobis porrò Nilus cū in plerisq; rebus salutaris est, tum huiusmodi à nobis arcet exitium. Quando verò dij aquarum colluuione terræ sordes diluunt, pastores ouium, atque bubulci qui iuga montium habitãt, periculum illud euadunt, vestræ autem ciuitates in planitie sitæ impetu fluminum ad maria rapiuntur. Sed in hac nostra regione neque tunc, neque aliàs vnquam aqua in agros superne descendit, contrà verò sursum è terræ visceribus scaturit. Quamobrem antiquissimarū rerum apud nos monimenta seruantur. Proinde vbicunque nec imbrium tempestas nimia, nec incendium ingens contingit, licet aliàs pauciores, aliàs plures, semper tamen homines sunt. Quæcunque verò à nostris, siue à vestris, siue alijs nationibus gesta sunt memoratu digna, modo ad aures nostrorum peruenerint, nostris in templis descripta seruantur. Apud vos quidem, & alias gentes res gestæ nuper, literis monimentisque traduntur, sed certis temporum curriculis illuuies immissa cœlitus omnia populatur. Ideo qui succedũt & literis & musis orbati sunt. Quo fit vt quasi iuuenes iterū sitis & rudes, præteritarū rerum omnium prorsus ignari. Nam & ea ipsa quæ modo ex vestris historijs recensebas, à fabulis puerilibus, ô Solo, parum distant. Primo quòd vnius tantum inundationis memineritis, cum multæ præcesserint. Deinde quòd genus maiorum vestrorum in regione vestra clarissimum & optimū ignoretis, ex quo tu & Athenienses cęteri nati estis, exiguo semine quõdam publicæ cladi superstite. Quod propterea vos latuit, quia superstites illi eorumq; posteri literarum vsu multis seculis caruerunt. Fuit enim antè exitialem illam terræ illuuionem, ô Solo, Atheniensium ciuitas tam belli quàm pacis officijs præstantissima, eiusq; opera legesque omnibus quorum sub cœlo memoria ad nos peruenit, excellunt. Tunc admiratum Solonē obnixe sacerdotes obsecrauisse ait, vt omnia diligenter priscorū ciuium opera reuelarēt. Atq; illi sic à sacerdote quodam fuisse responsum: Nulla hoc inuidia prohibet Solo. Dicam equidem libenter tui & ciuitatis vestræ gratia. Maxime verò gratia deæ, quæ & vestram illam, & hanc nostram cõdidit, educauit, instituit, priorem vestram annis mille, ex terra & Vulcano accipiens semina. posterioris autem huius nostræ vrbis res octo annorum millibus gestæ in sacris literis continentur. Illorum ergo ciuium qui in hoc nouē millium annorum tempore ante nos fuerunt, instituta & præclara facinora, breuiter Solo in præsentia tibi perstringam. Deinceps vero cum plus dabitur otij, accepto historiarum libro latius exponemus. Ac primum leges illorum considera quo pacto cū his nostris cõueniant. Multa enim hic similia illius reperies. Principio ꝙ sacerdotes separati ab omni turba vitã agunt. Deinde varia opificū genera ita inter se discreta sunt, vt suum quisq; agat, promiscue verò nullus. Similiter pastorum, venatorum, agricolarū inter se distincta sunt opera. Milites quoq; hic, vt nosti, ab alijs omnib. segregati, bellica duntaxat tractare legibus iubentur. Armatura etiam vt clypeorum iaculorũmq; vsus, apud vtrosq; persimilis. his primi nos in Asia vsi sumus, & dea vt illis in locis, sic vobis primis hæc tradidit. Prudentiæ quoq; & modestiæ magna, sicut vides, nostris legibus ab initio cura fuit, diuinationis insuper & medicinæ, & sanitas nobis per hæc diuinitus procurata. Demum quæcunque ad hæc attinent disciplinæ, diligenter institutæ à lege reperiuntur. Huiusmodi institutione & ordine priorem vestram vrbem dea à primordijs exornauit, cum in vrbe condenda eam regionem elegisset, quę ob aeris temperiem prudentissima ingenia procrearet. Vtpote enim bellicosa & sapiens dea regionē eligendã censuit

fuit talem, quæ esset sui similes homines editura. His itaq; legibus, vel etiã honestioribus institutionibus formati veteres Athenienses omni virtutum genere præ cæteris omnibus excelluerunt, vt decebat eos qui dijs geniti editiq; essent. Multa quidem & mirabilia vestræ ciuitatis opera in monimentis nostris leguntur, sed vnum magnitudine & virtute præcipuũ facinus. Traditur enim vestra ciuitas restitisse olim innumeris hostium copijs, quæ ex Atlantico mari profectæ propè iam cunctã Europam Asiamq; obsederũt. Tunc enim erat fretũ illud nauigabile, habens in ore & quasi vestibulo eius insulam, quas Herculis Columnas cognominatis: ferturq; insula illa Libya simul & Asia maior fuisse, per quam ad alias proximas insulas patebat aditus, atq; ex insulis ad omnem continentem è conspectu iacentẽ verò mari vicinã. Sed intra os ipsum portus angusto sinu fuisse traditur. Pelagus illud verũ mare, terra quoque illa vere erat continens. In hac Atlãtide insula maxima & admirabilis potẽtia extitit regũ, qui toti insulæ illi, multisq; alijs, & maximæ terræ cõtinentis parti, prçterea & his quç penes nos sunt, dominabantur. Siquidẽ tertiæ mundi parti quæ Libya dicitur, vsq; ad Aegyptũ imperauerũt, Europæ verò vsq; ad Tyrrhenũ mare. Horũ vis omnis vnã collecta nostrã, ô Solo, vestramq; regionẽ, & quicquid intra columnas Herculis cõtinebatur, inuasit. Tunc vestrç ciuitatis virtus in oẽs gentes enituit. Quæ cũ omnes magnanimitate bellicisq; artibus antecelleret, partim vnã alijs Grçcis, partim sola cçteris deserentibus, extrema discrimina subijt, hostesq; expugnauit, eos vero qui nondũ in eorũ ditionẽ potestatemq; venerãt, ne venirent prohibuit: alios aũt, nimirũ nos quotquot cis Herculis colũnas habitamus, oẽs promiscuè seruauit. Post hæc ingẽti terræmotu iugiq; diei vnius & noctis illuuione factũ est, vt terra dehiscẽs vestros illos vnã oẽs bellicosos homines absorberet, & Atlantis insula sub vasto gurgite mergeret. Quã ob causam innauigabile pelagus illud propter absorptæ insulç limũ relictũ fuit. Hæc, ô Socrates eorũ quæ Critias maior à Solone accepta narrabat, summa est. Sed dum præterito die de repub. ciuibusq; tuis dissereres, subijt mihi quædã ex recordatione admiratio, cogitanti videlicet diuina quadã sorte factũ esse, vt similima quædã haud ab re Solonis historiæ traderes. ob eã verò causam nihil tunc protuli, quoniam ex diuturna neglĩgẽtia non satis reminiscebar. Satius igitur ipse censui, vt prius quã referre vobis inciperẽ, mecũ ipse repeterẽ. Ideo vero statim imperio tuo cõsensi, quia confidebam vt in rebus huiusmodi maxime decet, aliquid me quod ꝓpositæ rei cõgrueret reperturũ. Ita heri, vt iste ait, post discessum protinus his prout tunc recordabar, recessi. A nocturnis deinde vigilijs penè omnia recuperaui. Profectò q̃ in pueritia discimus, diutius firmiusq;, vt fertur, meminisse solemus. Atque haud scio, an quæ heri audiui, referre nũc omnia memoriter possim: quæ verò puer accepi, mirabor equidẽ siquid eorũ memoria mihi exciderit. Ea quippe cũ voluptate & ioco audiebã, cum & senex ille libenter me doceret, & ego ab illo identidẽ ac requirerẽ ac sciscitarer. Quapropter quasi quædã literarũ inustæ indelebiliter notæ, ea mihi oĩa infixa memoriç permanserunt. Atq; his etiã ante solis ortũ ipsa narraui, vt vnã mecũ essent ad hanc orationẽ paratiores. Verũ vt ad id quò hæc oĩa spectãt, me conferã, paratus sum, ô Socrates, non modò summatim, sed sigillatim sicut audiui omnia enarrare. Ciuitatẽ vtique & ciues quos quasi per fabulã hesterna disputatione finxisti, rem verã esse ponemus. Ciuitatem quidẽ illã, Atheniẽsem hanc vrbẽ esse. Ciues quoq; quos ipse excogitabas, nostros illos veros maiores à sacerdote narratos fuisse censebimus. Nempe omnino hęc cõgruent, neq; ab re fuerit, si ciues tuos reuera priscos illos extitisse dixerimus. Quare cõmuniter rem ipsam inter nos partiẽtes conabimur omnes muneri abs te nobis imposito pro viribus satisfacere. Sed vide, ô Socrates, nunquid sermonẽ hunc probemus, an aliũ exigamus. SOCR. At enim quẽ, ô Critia, sermonẽ magis quàm istum probabimus? qui præsentibus deæ sacris ꝓpter propinquitatẽ quandã mirifice congruit. Maximũ verò illud est, nõ fictam à nobis fabulã, sed verã historiam recenseri. Quònam igitur pacto & vnde, hac spreta, disputationem aliam exordiemur? Certe non licet. Ideo bonis fortunæ auspicijs oportet iam tam vos disserere, quã me pro hesterna narratione, hodie silentio vos audire. CRI. Considera Socrates, an cõmode mutuũ tibi cõuiuium disposuerimus. Visum nobis est, vt Timæus tanquam in Astronomia nostrorũ omnium peritissimus, maximeque in rerum natura cognoscenda versatus, primus edisserat, ita vt à mundi generatione exordiens vsque ad generis humani naturam deueniat. Atq; ego deinde suscipiens homines à Timæo quidem genitos, à Critia verò vt plurimum institutos, secundum Solonis sermonem legemque in iudicium vestrum adducam, ciuitatisq; istius ciues efficiam eos qui prisci illi Athenienses fuerunt, quos iam extinctos sacræ Aegyptiorum literæ in lucem è tenebris eruerunt, adeò vt de illis deinceps tanquam de veteribus Atheniẽsibus verba fiant. SOCR. Copiosam & splendidam disputationis mensam apparauisse mihi videris. Tui ergo officij est, ô Timæe, inuocatis secundum legem dijs, disputationem iam exordiri. TIMAE. Probe consulis Socrates. Nam cum omnes qui mentis quoque modo compotes sunt, in operis cuiuslibet vel magni vel parui principio inuocare deum soleant, quanto nos æquius est de vniuerso siue genitum sit, siue ingenitũ disputaturos, nisi fortè desipimus, inuocare diuinã opem? Ergo deos omnes deasque precamur, in primis quidem, vt ea dicantur à nobis, quæ illis placeant: deinde vt nobis ipsi constemus. Quantum ad deos attinet, sic à nobis oratũ sit. Sed quod ad nos spectat, poscendum est, vt & vos facile assequamini, & ego secundum mentis propositum rem ipsam qua de agitur, transigam. Principio ita mihi distinguendum esse videtur, quid sit quod semper est carens generatione: quid verò quod gignitur quidem, neque est vnquam. Illud intellectu per rationis indaginem percipi potest, cum semper sit idem. Hoc opinione per irrationalem sensum attingi, cum gignatur, & intereat, neque vere vnquam sit. Quicquid autem gignitur, ex aliqua causa necessario gignitur. Sine causa verò oriri quicquam impossibile est. Quando igitur opifex in operis alicuius constructione ad id quod eodem modo se habet semper aspicit, & huiusmodi quodam vsus exemplo ideam vimque in opus educit, pulchrum fieri tunc opus omne necessarium est: quando verò ad id quod factum est respicit, minime pulchrum. Vniuersum igitur hoc, Cœlum, siue Mundũ, siue quo alio vocabulo gaudet,

De veteribus Atheniẽsibus & Aegypriacis historijs.

Hæc Cicero cõuertit vsque ad notã ☞ cuius verba reiecimus in finem libri.

det, cognominemus. De quo primum consideremus, quod in omni quæstione ante omnia inuestigari debet: Vtrúmne semper fuerit sine vllo generationis principio, an genitum sit ab aliquo principio sumens exordiū. Id profectò cernitur, tangitúrque, & corpus habet. Omnia verò huiusmodi sensus mouent. Quæ sensus mouent, opinione per sensum percipiuntur. Hæc verò talia esse constat, vt gignantur & genita sint. Quicquid autem gignitur, ab aliq̃ ꝑ causa necessario gigni asseruimus. Opificem quidem & patrem mundi inuenire difficile, & cum iam inueneris prædicare in vulgus nefas. Rursus considerandum est vtrum mundi faber sit imitatus exemplar: idne quod idem semper & simile est, an id quod genitū fuerit. Atqui si pulcher est hic mundus, & opifex mundi bonus, sempiternum certe exemplū maluit imitari. Sin secus, quod ne dictu quidem fas est, generatū exemplar est pro æterno secutus. Cum verò & mundus omnium genitorum pulcherrimus sit, & eius autor causarū omnium optimus, dubium non est quin sempiternū sit secutus exemplum. Sic igitur generatus, ad id est effectus, quod ratione & sapientia sola cōpræhendi potest, & immutabile permanet. Ex quo efficitur, vt necesse sit hunc mūdum alicuius simulacrū esse. Rationē verò originis naturaliter explicare difficillimū est. Ideò de simulacro & exemplo sic distinguamus. Orationes vtiq; cum his rebus quas exprimunt, cognationem quandam habere videtur. Ergo cum de re firma & stabili & mente comprehendēda disseritur, stabiles similiter immutabilesq; & quā maxime fieri potest inexpugnabiles orationes esse oportet. Cum verò de ipsius rei firmæ stabilisq; simulacro disputatur, verisimiles ratiōes sufficiūt, quæ ita se ad superiores habeāt rationes, vt simulacrum ad exemplū. Nempe quod est ad generationē essentia, id ad fidem est veritas. Cum ergo, ô Socrates, multa de dijs mundiq; generatione à multis dicta sint, ne mireris obsecro, si rationes de ijs probatissimas exactissimasq; afferre non possim. Satis enim factum putare debebis, si non minus probabiles quàm quiuis alius rationes attulerim. Aequum est meminisse, & me qui disseram, & vos qui iudicabitis, homines esse: vt si probabilia dicētur, nihil vlterius requiratis. SOC. Scitè loqueris, ô Timæe. Quare nos, vt iubes, agendum putamus. Exordium quidem hoc orationis mirifice approbauimus. Sed age deinceps disputationem perage. TIM. Dicamus igitur quam ob causam ille rerum autor generationē & hoc vniuersum constituit. Bonus erat. Bonus autē nulla vnquam aliqua de re inuidia tangitur. Ergo cū liuor ab eo alienissimus esset, omnia sibi quātum fieri poterant similima fieri voluit. Si quis hāc gignendi mundi causam præcipuam à prudentibus viris acceperit, rectissime profectò accipiet. Itaque cū vellet de⁹ bona omnia fore, nihil vero quoad natura pateretur malū, quicquid erat quod in cernēdi sensum cadere posset, assumpsit, nō tranquillum & quietum, sed temere agitatū & fluitans, idq; ex inordinata iactatione redegit in ordinē. Hoc enim iudicabat esse præstantius. Fas autem neq; erat neq; est quicquam nisi pulcherrimū facere eum, qui est optimus. Cū igitur excogitasset, inuenit nihil eorum, quæ secūdum naturam aspectui subiecta sunt, si expers intelligentiæ sit, intelligente alio, totū toto pulchrius vnquam fore, intellectū verò alicui sine anima dari nō posse. Hac ratione mentem quidem

Ordinem in ordinato ꝑstare.

animæ, animam verò corpori dedit, totumque ita mūdum constituit, vt pulcherrimum natura opus optimúmq; foret. Quocirca sicut ratio nobis hæc probabilis persuadet, dicēdum est, hunc mundum animal esse, idque intelligens, reuera diuina prouidentia constitutum. Hoc posito, quod sequitur videamus, ad cuius animalis similitudinē deus mundū constituit. Vni cuidā propriæq; animaliū speciei similem fecisse, ne arbitremur. Nam si imperfecto animali similis esset factus, pulcher certe non esset. Imò verò illius animalis eum similimū esse dicamus, cuius animalia cætera & singulatim & generatim partes sunt. Illud siquidem viuentia omnia, quæ sola mente perspiciuntur, in seipso complectitur, quemadmodum mundus hic nos & cætera quæ cernuntur animalia continet. Volens itaq; deus omniū quæ intelligi possunt pulcherrimo & vndiq; absoluto mundū hunc simillimum reddere, animal vnum ipsum effecit, aspectui subiectū, animalia cūcta naturæ suæ cōuenientia intra suum limitē continens. Proinde rectène mundum vnum diximus? an rectius plures innumerabilésue dici oportuit? Vnum profectò, si modo ad vnius similitudinem sit formatus. Quod enim viuentia omnia quæcūq; intelliguntur cōtinet, socium alterum habere non potest. Alioquin aliud animal, quod hæc duo cōtineat, esse oporteret, cuius duo hæc partes sint, nec illorū, sed tertij huius, mundus hic simulacrum rectius diceretur. Vt igitur hic mundus esset animali absoluto similimus, ex eo quòd solus atq; vnus esset, idcirco neq; duo neq; innumerabiles procreati sunt, sed vnus mundus vnigenitúsque factus est & erit. Quoniā verò corporeus, spectabilisq;, & tractabilis erat futurus, ac sine igne videri nihil potest, nihilq; sine solido tangi, & solidum absq; terra nihil, ideo in operis huius exordio deus ignem primo terramq; creauit. Sed duo sola absq; tertio quodā cōmode cohærere non possunt, mediumq; aliquod vinculum vtrorunq; desiderant. Vinculorum verò id est aptissimum atque pulcherrimū, quod ex se & ex ijs quæ astringit, quàm maxime vnum efficit. Hoc maxime proportio ratioq; alternæ comparationis assequitur. Quando enim in tribus numeris aut molibus aut viribus mediū ita se habet ad postremum, vt primum ad medium, vicissimq; vt postremum cum medio, ita medium cum primo congruit, tunc quod medium est, & primum fit & postremum, postremum quoque & primum media fiunt. Ita necessitas cogit, vt omnia quæ sic deuincta fuerint, eadem inter se sint. Eadem verò cū facta sint, efficitur vt omnia sint vnum. Quod si vniuersi corpus latitudinem habere debuisset, nullam verò profunditatem, vnum sanè tum ad seipsum, tum ad extrema vincienda interiectum medium suffecisset. Sed cum soliditatem mundus requireret, solida verò non vno, sed duobus semper medijs copulentur, inter ignem & terram deus aerem aquamque locauit, eaq; ita inter se inuicē quoad fieri poterat, cōparauit, vt quemadmodum ignis ad aërem, ita aër ad aquam: vt aër ad aquam, sic aqua ad terram congrue conferatur. Qua ex coniunctione ita cōstitutus est mundus, vt aspici tangiq; possit. Propterea ex huiusmodi rebus numero quatuor, mundi corpus conflatum est, ea cōnexum comparatione qua dixi. Ex quo seipsum amicitia concordi complectitur, atque ita apte cohæret, vt nequeat dissolui vllo modo, nisi ab eodem à quo est colligatum.

Definitio mundi.

De causa exemplari.

De vnitate mundi intelligibilis.

Vnus an plures mundi.

Vis terræ & ignis.

Quatuor

Quatuor igitur earũ rerũ quamlibet integrã mundus accepit. Ex omni quippe igni, aere, aqua, terra, ipsius faber ita ipsum cõposuit, vt nullam cuiusquã istorum partẽ aut vim extrà relinqueret. Idq; ea ratione fecit, primũ quidem, vt totũ hoc animal quã maxime perfectũ ex perfectis partibus esset. Deinde vt esset vnũ, cum nihil extrà relictum fuerit, ex quo alterum generetur. Postremò ne quis ipsum morbus aut senectus attingeret. Videbat enim eam esse naturã corporis, vt importuna caloris vel frigoris aliarumq; rerũ nimis vehementiũ accessione laedatur, & in morbos seniũq; impulsum deficiat. Quã ob causam rationemq; vnũ totũ ex omnibus totis & perfectis perfectũ, morbi & senectutis expertem deus mundũ constituit. Cui & figurã maxime congruam & decorã dedit. Animal quippe hoc, quòd intra suum ambitũ erat animalia omnia contenturum, eam figurã praecipue requirebat, in qua figurę omnes cõtinerẽtur. Quapropter sphaericũ fecit, in quo omnis extremitas paribus à medio radijs attingitur: idq; ita tornauit, vt nihil effici posset rotundius, omnésq; partes essent omniũ simillimę. Putabat enim simile dissimili multo pulchrius esse. Laeuẽ praeterea hunc globũ extrinsecus vndiq; expoliuit. Nec immerito. Nec enim oculis indigebat, qa nihil extrà quod cerni posset, relictũ erat. Nec auribus, cum nihil superesset foris quod audiret. Nec erant aëre circũfusa externa mundi, vt respirationẽ requireret. Nec membris quidẽ talibus opus erat, per quę noua alimenta susciperet, aut decocti cibi excrementa emitteret: nulla decessio fieri poterat, nulla accessio. Nec enim erat aut quo aut vnde talia fierẽt. Ipsum enim se cõsumptiõe & senio suijpsius alit. Ita nempe diuina arte fabricatus est mũdus, vt omnia in seipso & à seipso patiatur, & agat. Ratus enim est ille autor, mundũ si sibi ipse sufficiat, praestantiorẽ fore, quã si aliorũ adminiculis egeat. Nec ei manus necessarias esse duxit, quia neq; capiendũ quicquã erat, neq; repellendũ. Nec pedibus aut alijs ad progressum statúmue membris opus erat. Motũ enim illi congruũ suo corpori tribuit, qui ex septẽ motibus vnus ad mentem maxime & intelligentiã pertinet. Ideoque cum illum per eadẽ, & in eodẽ, & in seipso circũduxisset, effecit vt circulari cõuersione moueretur. Sex autem reliquos motus separauit ab eo, & ab eorũ errore & peruagatione penitus liberauit. Ad hanc igitur cõuersionem quae pedibus non egebat, crura pedesq; non dedit. Cum haec igitur deus ille qui semper est, de aliquãdo futuro deo cogitaret, laeuẽ eũ effecit aequalemq;, & à medio ad summũ vndiq; parẽ, corpusq; ex corporibus totis & perfectis totũ atq; perfectũ: Animã autẽ in eius medio collocauit, perq; totũ tetendit, atq; eã corpus ipsum etiã extrinsecus circũtexit, mundumq; hunc vnũ & solũ solitariũq; & circularem volui in circulũ statuit, qui propter virtutẽ secũ ipse facile coërcere possit, nullius alterius indigẽs, satisq; ipse sibi nótus atq; amicus. Itaq; omnibus his de causis mundũ opifex eius beatũ deum effecit: sed animam haud ita, vt modo dicere coepimus, tum deniq; cũ corpus ei effecisset, procreauit. neq; enim qui haec cõiunxit, parere iuniori antiquius permisisset. Sed nos multa vtpote fortunae participes incõsiderate & temere loquimur. Ille verò tam generatione quã virtute priorẽ antiquioremq; animã corpore constituit, vtpote quae obedienti corpori esset imperatura, ex his videlicet, atq; hoc pacto. Ex ea substãtia quae indiuidua & semper eadẽ similisq; est, & ex ea rursus quae circa corpora diuidua est, tertiam substantiae speciẽ commiscuit mediã, quae rursus esset naturae ipsius eiusdẽ, & naturae ipsius alterius particeps, eamq; per haec mediam constituit inter indiuiduam substantiã, & eã quae circa corpus diuidit. Ea cũ tria sumpsisset, in vnam speciẽ omnia temperauit. Vbi naturam eius quod alterũ diuersumque vocamus, commixtiõi repugnantẽ, cũ eo quod idẽ dicitur vi quadã cõciliauit. Postquam verò duo illa cũ substantia commiscuit, & ex tribus vnũ fecit, rursus id totum in ea quae decuit mẽbra partitus est, quorũ quodlibet ex trib', eodem, altero, substantiaq; cõstaret. Fuit autẽ talis illa partitio. Vnã principio accepit ex vniuerso portionẽ. Secundã autẽ primae partis duplam. Deinde tertiã, quae secundae sesquialtera esset, primae tripla. Postea quartã, secundae duplã. Quintam deinceps tertiae triplam. Sextam primae octuplã. Postremo septimam, quae partibus sex & viginti primam excederet. Post haec dupla & tripla interualla repleuit, partes rursus ex toto dissecans. quas interuallis ita locauit, vt bina essent in singulis media, siue vt ita dixerim, medietates: quarum vna eadem parte excedit alterum extremorum, eadẽ ab altero superatur. Altera medietas pari numero extremũ vnũ superat, pari superatur ab altero. Cum verò sesquialtera interualla, sesquitertia & sesquioctaua sumpsisset, ex his nexibus in primis spatijs, sesquioctauo interuallo sesquitertia omnia explebat, particula singulorum relicta. Huius autẽ particulae interuallo relicto, ea inde habebatur numeri ad numerũ in terminis cõparatio, quae est inter ducentos quinquaginta sex, & ducentos quadraginta tres. Iam verò commixtum illud vnde ista secernebat, totũ huiusmodi partiũ sectione consumptũ erat. Tunc seriẽ hanc vniuersam in longum secuit, & ex vna duas fecit, mediamq; mediae in speciem x, Graecae literae accõmodauit. Deinde in orbem intorsit, quo ad ita coirẽt inter se capita, vt lineae ipsae & secum & se inuicem e regione intersectionis ipsius coniungerentur: atq; eo motu qui in eodẽ & similiter semper reuoluitur, vndique est eas circũplexus: & circulorum alterum exteriorem, interiorem alterum fecit. Exteriorem quidem lationem eiusdem naturae, interiorem verò alterius nominauit. atq; illam quae erat ipsius eiusdem naturae

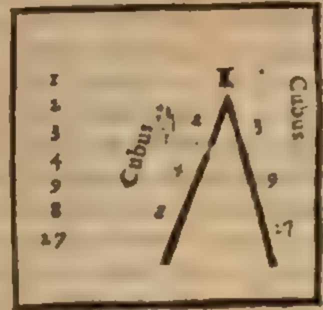

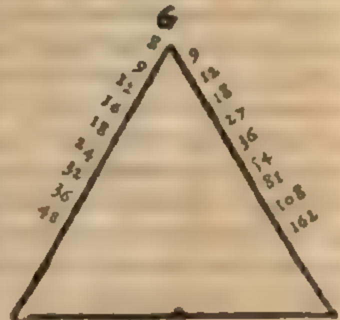

Mundus ex tota materia constat.

Senium & morbus ab externis causis: ex quib' vide mundũ esse aeternũ à defectu causae non à materia.

Motus localis septẽ species.

Partes substantiae animae.

naturæ cognata, in latus ad dexteram partem: eam verò quæ alterius, per diametrum ad læuam flexit. Sed principatum dedit eiusdem ipsius similisq; agitationi. Eam nanq; solam indiuisam reliquit, interiorẽ vero cum sexies diuisisset, septemq; orbes inæquales dupli & tripli interuallis effecisset; singula cum tria sunt vtriusq; cōtrarijs inter se cursibus orbes peragere iussit, & ex septem interioribus tres quidem pari celeritate, quatuor verò & ad se & ad reliquos tres celeritate quidẽ impari, debita tamen ratione conuerti. Postquam igitur secundum creatoris illius mentem tota animæ constitutio absoluta fuit, mox omne corporeum intra ipsam effinxit, mediúmq; mediæ accommodans apto modulamine copulauit. At illa à medio per omne vsq; ad cœli extrema se porrigens, eiq; extrinsecus circunfusa, seq; in seipsa cōuertens, ita sempiternæ sapiētisque vitæ in vniuersum tempus diuinum dedit exordiū. Et corpus quidẽ cœli spectabile factum est, anima verò oculorum effugit obtuitū, rationis & modulaminis compos ab autore suo omnium quæ semper sunt & ad intelligentiam pertinẽt optimo, ipsa quoq; optima omniū quę genita sunt effecta. Quoniā igitur ex tribus partibus, eodẽ scilicet, & altero & essentia cōflata est, ratione ꝓportionis distincta atq; compacta, necnon in seipsam orbe reflectitur, quoties aliquid attingit quod essentiam diuiduam habet & quod indiuiduam, in seipsam omnino cōuersa quid sit vtrunq; discernit, & cui quid idem sit à quo alterum & diuersum, ad quid quæq;, & vbi, quomodo, & quando esse huiusmodi aliquid vel pati contingat, tam in ijs quæ giguntur, quàm in illis quæ semper sunt eadem. Ratio porrò ad ipsum quod idem vergens atque veridica, tam circa alterum quàm circa idem versata, & sine sono strepitúque omni in eo quod seipso mouetur reuoluta, quādo ad sensibile aliquid se conuertit, si tunc etiā alterius diuersæq; naturæ circulus recte per omnẽ ipsius animam rem ipsam nunciet, opiniones fideique assensiones firmas verasq; producit. Quando rursus circa rationale se versat, & ipsius quod idem est circulus se apte reuoluens rem denuntiat, intellectus necessario scientiaq; perficitur. Hæc quisquis in alio quàm in anima fieri dixerit, à verò penitus aberrabit. Cum igitur hoc à se factum sempiternorum deorum pulchrum simulacrum moueri & viuere pater ille qui genuit animaduerteret, delectatus est opere, & hac ductus lætitia opus suo multò etiam magis primo illi exemplari simile reddere cogitauit. Itaque quemadmodum illud sempiternum animal est, ita vniuersum hoc pro viribus tale facere instituit. Illius quidẽ animalis æterna natura est: quod genito operi congruere omnino non potest.

De genitura tēporis.

Idcirco imaginẽ æui mobilẽ effingere decreuit, ac dum cœlum exornaret, fecit æternitatis in vnitate manentis æternam quandam in numero fluentem imaginem, quam nos tempus vocauimus. Dies porrò & noctes, & mẽses, & annos, qui ante cœlū non erant, tūc nascente mundo nasci iussit, quæ omnia temporis partes sunt. Atqui erat & erit, quæ nati temporis species sunt, non recte æternæ substantiæ assignamus. Dicimus enim de illa, est, erat, & erit. Sed illi reuera solū esse competit. Fuisse vero & fore deinceps, ad generationem tempore procedentem referre debemus. Motus enim quidam duo illa sunt. Aeterna autem substantia cum eadem semper & immobilis perseueret, neque senior seipsa fit vnquam neq; iunior, neque fuit hactenus, neque erit in posterum, neque recipit eorum quicquam, quibus res corporeæ mobilésque ex ipsa generationis, conditione subijciuntur. Nempe hæc omnia temporis imitantis æuum, seque numero reuoluentis, species sunt. Sæpe etiam dicimus quod factum est, esse factum: quod fit, in generatione esse: quod fiet esse faciendum: & quod non est, non esse. Quorum nihil recte & exacta ratione dicimus. Sed exquisitam de ijs discussionem præsens disputatio non requirit. Tempus verò vnà cum cœlo factum est, vt vnà orta, vnà etiam dissoluantur, siqua his dissolutio vnquam contigerit. Et ad exemplar æternæ naturę ideo factum est, vt mundus hic illi præstantiori quoad potest simillimus sit. Ille enim mundus, huius exemplar omne per æuum est. Hic verò perpetuo per omne tēpus fuit, fitq; solus, & erit. Hac ratione consilióque dei tempus creare volentis, Sol et Luna, & aliæ quinque stellæ quæ vocantur erraticæ, factæ sunt, quo temporis numerus distinguatur atque obseruetur. Cum vero stellarum huiusmodi corpora septem fecisset deus, septem orbibus qui alterius ipsius diuersæq; naturæ circuitu voluuntur, adhibuit. Lunam in primo supra terrā circuitu posuit. In secundo Solem. Luciferi deinde globum, & Mercurij sacrū vt dicitur sydus circulis affixit, Soli velocitate æqualibus, potentia verò illi cōtrarijs, Quo fit vt appręhẽdant se inuicem, & à se vicissim appręhendantur similiter hæ stellæ, Sol, Lucifer, & Mercurius. Cæterarum stellarum ordines progressusque & rationes siquis omnino percurrere velit, plus erit opere ipso, quod operis gratia sumetur. Hęc enim forte à nobis pro dignitate rei aliàs si dabitur otium tractabuntur. Postquam verò singula quæ ad seriem temporis pertinebant, conuenientem sibi progressum sortita sunt, corporáque nexibus compacta vitalibus animalia euaserunt, præscriptum tenorem & institutum ordinem tenuerunt: vt videlicet secundum alterius diuersǽque naturæ obliquam agitationem eiusdem ipsius agitationi subiectam, orbes illi partim ampliorem, partim angustiorem circulum peragant: & quæ minorem, velocius: quæ maiorem, tardius reuoluantur. Secundum vero ipsam eiusdem naturæ lationem, quæ velocissime percurrunt compræhendentia, à tardioribus compræhendi videntur. Omnes quidem eorum circulos superna illa vertigo varia circuitione reuoluens, propterea quòd isti duobus simul contrarijs motibus agitantur, id quod tardissime ab ipsa quæ velocissima est recedit, proximum declarauit. Vt autem esset quædam velocitatis illorum tarditatisque mensura certissima, omniúmque octo motuum prodiret in lucem chorea, accendit lucem clarissimam deus in secundo à terra circulo, quam modo Solem vocamus. Cuius splendore cœlum omne illustraretur, & animantes omnes quæcunque natura numeri capaces sunt, ipsius participes efficerentur, vsum numerandi discentes ab illo eiusdem similisque naturæ circuitu. Hinc quoque noctis dieique varietas orta est. Propter hæc etiam vnius sapientissimique circuitus reuolutio. Mensis verò prouentus, quando Luna lustrato circulo suo Solem consecuta est. Anni, vbi Sol suum peragrauit orbem. Cæterorum autem siderum ambitus ignorātes homines, præter admodum paucos, neq; nomine certo aut appellatione illos appellant, neque numeris

Hinc rursus incipit Ciceronis interpretatio quā in fine reperies, vsq; *

inter se distinctis commetiuntur. Itaque, vt ita dixerim, nesciunt horum peruagationes idipsum esse quod rite dicitur tẽpus, multitudine infinita & varietate mirabili præditas. Est tamen intellectu facile, quòd perfectus numerus temporis, perfectũ tũc demum compleat annum, cum octo ambitus cõfectis suis cursibus, quos orbis ille semper idem similiterq; procedens metitur, ad idem se caput retulerint. Has ob causas nata sunt ea astra, quæ per cœlũ meantia conuersiones habent, vt hoc omne animal quod videm⁹, esset perfectissimo animali illi quod mẽte perspicitur, æternitatis imitatione simillimũ.

Genera animalium.

Iam verò cætera vsque ad temporis ortum, ad imaginem propositi exẽplaris effinxerat. Sed quia mũdus hic nondum animalia omnia inter suum ambitum continebat, ex ea parte deficiebat ad illud exẽplar imaginis huius similitudo. Hos igit quod deerat, superni illius exẽplo deus explebat. Quot igitur & quales mens ideas in eo quod est animal inspicit, totidem & tales hoc mundo contineri oportere excogitauit.

Quatuor ideæ animalium.

Sũt autem quatuor. Vna quidem deorum cœlestium genus continet. Alia volatile & aëriuagum. Tertia aquæ liquoribus accommodatum. Quarta terrenorum animãtium genus. Diuini quidem animalis speciẽ ex igni maxima ex partẽ componebat, vt splendidissimũ esset visuq; pulcherrimum. Cumq; illud vniuersi figurę simile vellet fore, rotũdum fecit, posuitq; in ipsius optimi sapientia, atq; illud sequi iussit, circumq; omne cœlũ distribuit, vt verus illi vbiq; ex hac varietate ornatus accederet. Dedit autem diuinis duo genera motus. Alterum quo in eodem semper & similiter voluerẽtur, cum de eisdem semper secum ipsis eadem cogitẽt. Alterum quo in anteriorem partẽ ab eiusdem ipsius similisq; vertigine ducerẽtur. Reliquos autem quinque motus ab his esse voluit alienos, vt vnumquodq; illorum quoad fieri potest, optimum esset. Qua ex causa facta sunt astra illa erroris expertia, quę diuina animalia sunt, ꝓptereaq; in eodem semper circuitu perseuerant. Quæ vero vaga sunt, & mutabili ratione labuntur, ita deinceps vt suprà diximus generata sunt.

Terra antiquissima deorum qui intra cœlum.

Terrã autẽ altricẽ nostram circa polũ per vniuersum extensum alligatam, diei noctisq; effectricẽ & custodem esse voluit, necnon primam antiquissimamq; deorum omniũ qui intra cœlum sunt geniti. Horũ vero deorũ choreas, & inter ipsos concursiones, circulorumq; ipsorum reuolutiones varias & accessus, quales pręterea fiãt coniuncti sibi inuicẽ vel oppositi, siue antẽ inter se, siue retro, quidue ex illorum serie nobis proueniat, quibus temporibus & quo pacto delitescant singuli, vel emergant, quidue portendant quando orientes hominibus harum rerum peritis timorem incutiunt: Hæc inquam omnia absq; diligenti simulacrorum ipsorũ inspectione explicare velle, inanis est labor. Sed de his satis: & iam quę de natura deorum illorum qui tales geniti sunt vt cernãtur, dicenda erant, finem habeant. Cæterorum verò qui dæmones appellãtur, & cognoscere & enuntiare ortũ maius est opus quàm ferre nostrũm valeat ingeniũ. Priscis itaq; viris hac in re credendũ est, qui dijs geniti vt ipsi dicebant, parentes suos optime nouerãt. Impossibile sanè deorum filijs fidem non habere, licet nec necessarijs nec verisimilibus rationibus eorũ oratio confirmetur. Verum quia de suis ac notis rebus loqui se affirmabant, nos legem secuti fidem præstabimus. Sic igitur vt ab his est traditũ, horum deorũ generatio habeatur atq; dicatur. Terræ cœliq; filij Oceanus & Tethys fuisse traduntur. Ab ijs Phorcyn, Saturnus, & Rhea geniti, & reliqui horũ fratres. Ex Saturno & Rhea Iupiter, & Iuno, & reliqui, quos eorum fratres quotidie memorari audimus, nati dicuntur. Ex his deinceps vt traditur alij. Postquàm orti sunt omnes, & qui cœlo voluuntur dij nostris oculis manifesti, & qui eatenus nobis cõspicui fiunt, quatenus ipsi volunt, tum ad eos mundi genitor ita fat: Dij orti ex dijs quorũ opifex ego & pater sum, hæc attendite: Quæ à me facta sunt, me ita volente indissolubilia sunt. Omne siquidem quod vinctum est, solui potest. Sed mali est, quod pulchrè compositum est, seq; habet bene, velle dissoluere. Quapropter quia generati estis, immortales quidem & indissolubiles omnino nõ estis. Nec tamẽ vnquam dissoluemini, nec mortis fatum subibitis. Nam voluntas mea maius præstantiúsque vobis est vinculũ ad vitæ custodiam, quàm nexus illi, quibus estis tunc cum gignebamini, colligati. Sed nũc iam quid iubeam, cognoscite. Tria adhuc genera mortalium nobis generanda restant, absque horum generatione cœlum imperfectum erit. Omnia enim animantium genera ambitu suo nõ continebit. Contineat autem oportet, si est mundus omnino perfectus futurus. Hæc vero si à me fiant solo, vitaque donentur, dijs adæquabuntur. Quapropter accedite vos secundum naturã ad animalium generationem, ita vt vim imitemini meam, qua in ortu vestro sum vsus. Atque eius quidem animalis quod in ipsis tale futurum est vt cũ immortalibus appellatione conueniat, diuinúmq; vocetur, principatũq; teneat, & iustitiam simul ac vos vltro colat, ego vobis semen & initium tradam: vos cætera exequi par est, vt immortali naturæ mortalem attexentes, faciatis generetisque animalia, subministrantesq; alimẽta augeatis, & consumpta rursum recipiatis. Hæc fatus, in eodẽ rursus cratere, in quo mundi totius animam permiscens tẽperauerat, superioris temperationis reliquias miscendo perfudit, modo quodam eodem, non tamen perfectas similiter, sed & secundo & tertio gradu à primis deficientes. Denique cum vniuersum constituisset, astris parem numerum distribuit animarum, singulis singulas adhibens, eisq; tanquam vehiculo impositis monstrauit vniuersi naturam, ac leges fatales edixit: ostendens quidem primam omnibus generationem ordine quodam vnam fore, nequis ab eo minus aliquid sortiatur.

Cuiq; generi animaliũ vnũ tributũ esse astrum.

Satis autem & quasi sparsis animis per singula singulis cõuenientia temporũ instrumenta, fore vt animal nasceretur, quod omnium animaliũ maximè esset diuino cultui deditum. Esse autem naturam hominis geminam: cuius id genus fore præstantius, quod viri nomine sit appellandum. Cùm verò animæ corporibus necessitate quadam insertæ fuerint, & corporibus earum accesserit aliquid vicissimque abscesserit, primum vtique necessario sensum vnum omnibus intimum, & naturæ coniunctum illic à violentis passionibus excitari, deinde voluptate & dolore mixtum amorem, post hæc metum & iram, & quæcunque vel ista sequuntur, vel ab istis vt contraria dissident.

Amor mixtus, voluptate & dolore.

Hæc qui superauerint, & eos iuste victuros, iniuste verò qui ab his fuerint superati. Atque illum qui rectè curriculum viuendi à natura datum confecerit, ad illud astrum cui accommodatum fuerit, reuersum beatam vitam acturum.

Contrà

Contrà vero agentem cogi in ortu secúdo sexu mutato fieri mulierem. Et qui ne tum quidē finē peccádi faciet, quatenus deprauatur, eatenus in brutorum naturā suis moribus similem permutari: nec prius à mutationibus laboribusq; cessare, quàm illam sibi insitā eiusdē ipsius similisq; naturæ cōuersionem secutus ipse, eiq; subijciēs turbulētos multiplicesq; affect° postea ex igni, aqua, aëre, & terra cōtractos, ratione sedauerit, & ad primū optimúm que sui habitum iam redierit. Quæ cum illis ita designauisset, ne qua penes se futuræ prauitatis causa esset, alios in terram, alios in lunam, alios in alias ad spatiorū temporis significationē notas constitutas spargens quasi serebat. Pòst huiusmodi sementem, quod reliquū erat, dijs iunioribus agendū mandauit, vt corpora mortalia fingerent, quantúmq; esset humanæ animæ quod reliquū huic deberet accedere, id omne & quæ cōsequentia essent, adiungerent regerentque, & quàm optimè & pulcherrimè fieri posset mortalis animalis naturā gubernarēt, nisi ipsum sibimet malorū causa esset. Atq; is quidē qui hęc cūcta disposuit, rite in suo habitu permanebat. Quo quidē permanente, eius filij cum parentis ordinē cognouissent, eum protinus sequebantur. Itaque accepto ab illo mortalis animantis immortali principio, sui effectorē imitati, ignis, aeris, atquæ, terræ particulas, quas rursus redderēt, à mūdo mutuabantur: easq; inter se copulabāt, haud ijsdē illis indissolubilibus vinculis, quibus ipsi fuerant colligati, sed talibus quæ propter paruitatem cerni non possent: crebrisq; huiusmodi clauis coniunctis vnū ex omnibus corpus efficiebant, atq; in hoc ipsum tum influente, tum effluēte corpore animæ diuinæ circuitus illigabant. Itaq; hi circuitus in profundū flumen immersi, neq; tenebāt neq; tenebātur, sed vi ferebantur, atq; ferebant. Ex quo factū est, vt totū animal moueretur, sine ordine tamen, & fortuita quadā iactatione. Cui quidem sex peruagari motibus cōtingit vndiq; per sex loci differētias progrediendo, videlicet antè & retro, ad dextrā & læuam, sursum atq; deorsum. Cum verò plurimus inundaret fluctus atque deflueret vnde animal nutriretur, multo etiā maior à passionibus extrinsecus illatis turba sequebatur, cū corpus aliquod ignis exterioris incurrisset offensionē, vel à terræ soliditate, aut aquæ humore, aut aëris flatu læsum esset. Porrò ab ijs omnibus, per corpus motus vsq; ad animā trāseunt, qui propterea & initio & nūc sensus cognominati sunt. Hi quidē ab initio cōtinue multos & maximos motus cient, riuo illo cōtinenter fluente, atq; his fluctibus vehemēter animæ circuitus quatiunt. Et circuitū quidem illum eiusdē similisq; naturæ in ipso cursu prorsus impediunt: alterius vero circuitū distrahunt, vsqueadeò, vt dupla illa & tripla vtrinq; disposita interualla tria, medietatesque & colligationes sesquitertia, sesquialtera, sesquioctaua ratione intersectas, quæ dissolui à nullo nisi ab eo qui cōiunxit possunt, omni reuolutionis genere torqueāt, omnésq; anfractus & varietates orbium, quotcunq; cōtingere queunt, inducāt: ita vt ambitus ipsi vix sibi inuicē connexi, ferantur quidem, sed sine ratione ferantur, tum contrà, tum ex obliquo, tū resupina quadā dispositione. ceu siquis caput pro pedibus humi figat, pedes vero pro capite tollat in altū. tunc arbitror tam eius qui sic affectus est, quam eorū qui spectāt, dextræ partes sinistræ, & cōtrà sinistræ dextræ sibi inuicem esse vide-

Horum interpretatio Ciceroniana nō extat.

tur. Itaq; cum hoc ipsum cæteráue huiusmodi animi quoq; ambitus maxime patiūtur, si tunc extrinsecum aliquid eiusdē ipsius vel alterius generis inciderint, falsò quid idē alicui sit, quidue alterū ab aliquo iudicant. Ideóq; mendaces tunc dementesq; sunt, nec vllus princeps & dux in eis tūc est circuitus. Cumq; extra positi sensus pulsauerint animam vehementius, totámq; eam possederint, tūc illi subiugati quidē & seruientes dominari vidētur. Quas ob res ab initio anima cum mortalis corporis vinculis includitur, amens efficitur. At post quā nutritionis & augmenti riuus lenius minusq; fluit, animęq; circuitus tranquilliore motu iter suum peragunt, processúq; temporis sedatiores fiūt, & in figuram naturæ suæ congruā restituuntur: tunc singulorum circulorū directæ conuersiones, eiusdē & alterius naturā probè discernūt, hominémq; sic institutū prudentē efficiūt. Quòd siquis educationi rectǽq; nutritioni disciplinā quoq; & eruditionē cōuenientem adiunxerit, morbo grauissimo deuitato sanus & integer prorsus euadet: sin autē neglexerit, claudū vitę iter ingressus, tanquā mancus & omnino inutilis rursus ad inferos decidit. Sed hæc quidē post ortum contingūt. Nunc vero de prima hominis compositione exactius disserendū, ac probabili ratione mōstrandū, qua causa & prouidentia deorum singula mēbra corporis ad singula animæ officia sint accommodata. Principio dij figurā capitis ad rotūditatē mundi finxere, in eóq; duos illos animæ diuinos circuitus statuerunt. Est autem caput membrū corporis diuinissimū, reliquorúmq; mēbrorum princeps: cui totū corpus connexū dij subesse & parere iusserunt. Excogitauerunt enim motuum omniū quotcunq; esse queant, cōpos id fore. Cùm vero inæqualis & aspera, ac partim quidē accliuis, partim decliuis terra sit, si humi caput serperet, pérq; terræ superficiē volueretur, hos anfractus sine offensione trāsire non posset. Quod sanè malū vt vitaretur, procerū hunc habitū corporis ad faciliorem progressum dij pro vehiculo capiti subiecerunt. Corpori præterea quatuor in longū porrecta & flexibilia membra annexuerūt, quibus facile diuina prouidētia moueretur, appræhenderet videlicet obiecta quæq;, staret, & sisteret, pérqua omnia graderetur caput superne subsistēs diuinissimi sacratissimiq; habitaculū. Hāc igitur ob causam nobis crura manusque dedere. Anteriores autē partes posterioribus præstātiores & ad imperandū aptiores arbitrati, in anteriorē quoq; partē moueri nos vt plurimū voluerunt. Oportebat porrò anteriora discreta & dissimilia esse. Quapropter primū globo capitis faciē adiecere, facieiq; instrumenta quæ adminicularentur omnia animæ prouidentiæ, assignauerunt, decreuerúntq; naturale hominis imperium in hac parte anteriori prioriq; consistere. Sed ex omnibus faciei partibus primi luciferi oculorū orbes coruscāt, hac causa dati. Ignis certe illius qui non vrit quidē, sed illuminādo suauiter diē inuehit mundo, participes oculorū orbes dij fecerūt. Intimum siquidē nostri corporis ignē huius ignis germanum syncerumq; per oculos emanare voluerūt, in quibus lenis congestusq; vbiq; ignis huiusmodi sit, sed per eorū duntaxat solidiorem angustamque medietatē ignis purior euolet, crassior verò cohibeatur. Itaq; cum diurnum lumen applicat se visus radio, tunc ea duo inter se similia concurrentia atq; commixta, quo oculorum acies diriguntur, ibi in

Cur seniores prudētes.

Caput membrum diuinissimum.

Proceritas.

De oculis multa.

vnius iam domestici corporis cohærent speciẽ vbicunque videlicet tam intimi quàm externi luminis fit concursus. Totum igitur hoc propter similitudinem passionem eandẽ sortitum, cum quid aliud tangit, vel ipsum ab alio tãgitur, motum huiusmodi ad corpus omne perque id ad animam vsque diffundens sensum efficit, qui visus vocatur. At postquam in noctem discesserit cognatus ignis, visionis radius euanescit. Nam in aërem sibi dissimilem erumpens permutatur atq; extinguitur, cum nullam habeat cum proximo aëre, vtpote ignis splendore carente, naturæ communionem. Idcirco videre desinit, somnumq; inducit. Etenim salubre palpebrarum tegmẽ dij oculis machinati sunt, quibus obductis vis illa ignis intimi cõuenientia tegminis coërcetur, compressáque interiores motus perfundit & mulcet, quib⁹ relaxatis atq; mollitis quies obrepit. Si profundus ob multam quietẽ motuum nos occupat sopor, exigua sequuntur insomnia. Sin vehementiores aliqui motus quasi vigiliarum reliquiæ relicti sint, quales quidem & qualibus ex locis haustæ reliquiæ sunt, talia somniorũ simulacra nascuntur, eorumq; nobis expergefactis restat memoria. At verò simulacrorũ quæ vel in speculis oboriuntur, vel in perspicua leniq; cernuntur superficie, facilis assecutio est. Nam ex vtriusq; ignis tam intimi quàm extrà positi communione, eiusq; rursus concursu & congruentia, qui passim terso leniq; corpori accõmodatus est, necessariò hæc omnia oriuntur, cum ignis oculorum cum eo igne qui est, è cõspectu effusus, circa lene nitidumq; corpus sese cõfudit. Dextra vero videntur quę læua sunt, quia cõtrarijs partibus oculorum insolito more contrarias partes attingimus. Respondent autem dextra dextris, læua læuis, quando commixtũ lumen cum eo cui permiscetur, transilit. Id cum speculorum læuitas hinc illincque altitudinem assumpsit, & ita dextram oculorum partem in læuã speciali, læuámque in dextram detorsit. Quòd si speculũ ad vultus longitudinem conuertantur, vultum reddit resupinum, cum superior luminis pars ad inferiora, inferior verò ad superiora vertatur. Atq; hæc omnia ex eorum genere sunt, quę rerum adiuuant causas, quibus vt ministris vtitur deus ad optimi, quoad fieri potest, ideam perficiendam. Sed existimant plerique non adminicula hæc principalium causarũ, sed has ipsas esse omniũ causas, quæ frigoris & caloris, rari & densi, cæterorumq; similium naturam habeant, rationem vero mentemq; nequaquã. Mentem enim à nulla re alia, nisi ab anima possideri conuenit. hęc verò aspectum effugit oculorum. Sed ignis, aqua, aër, ac terra corpora sunt, atq; cernuntur. Oportet autem mentis & scientiæ amatorem principales sapientis naturæ causas quærere: atq; eas quę necessariò ab alijs quidem mouentur, alia vero mouẽt, secundas causas arbitrari. Quocirca à nobis sic cẽseo faciendũ, vt de vtroq; causarum genere disseramus, separatim autem de his quæ cum intelligentia effectrices sunt pulchrarum rerum atq; bonarũ, de ijs rursus quæ vocãtes prudẽtia quodlibet passim sine ordine faciunt. Ac de secundis quidem causis oculorum ad eam vim quam habent conducentibus, satis esse dictum puto. Maximum verò opus cuius gratia vtiliter nobis à deo donati sunt, deinceps explicandum censeo. Rerum enim optimarum, vt arbitror, cognitionem nobis oculi attulerunt. Nam hæc quæ de mundo disputantur, nunquam inuenta essent, si neq; sidera, neq; sol, neq; cœlũ suspici potuissent. Cognitio vero diei ac noctis ab oculis orta fecit, vt dinumeratione quadam mensium annorumq; ambitus metiremur, tẽpus cognosceremus, vniuersæ naturæ ordinem scrutaremur. Quibus ex rebus philosophiã adepti sumus. Quo bono nihil vnquam maius mortalium generi datum est deorum munere, neq; dabitur. Hoc igitur maximum oculorum beneficiũ esse dico. Minora alia prætereo. Quibus qui à philosophia alieni sunt, orbati si querantur, frustrà querẽtur. Nobis vero asserendũ est ob hanc potissimum rationem deum oculos genuisse, vt mentis circuitus qui in cœlo peraguntur, intuiti, in vsum redigamus nostrę mẽtis: cogitationisq; nostræ discursiones illis cognatas, sed perturbatas quodammodo ad illorum temperiem reuocemus. Et cum illos agnouerimus, & recta ratione secundum naturam præditi singulorum ordinẽ perceperimus, conuersiones dei quæ sine vllo errore aguntur, imitemur, atq; ad earum exemplũ discursiones nostræ cogitationis vagas & erraticas componamus. Vocem quoq; auditumq; eiusdẽ rei gratia deos dedisse nobis existimo. Nam ad hęc ipsa sermo pertinet, plurimumq; cõducit, omnisq; musicæ vocis vsus harmoniæ gratia est tributus. Atqui & harmonia, quę motiones habet animę nostrę discursionibus congruas atq; cognatas, homini prudenter musis vtenti non ad volutatem rationis expertem, vt nunc videtur, est vtilis: sed à musis ideo data est, vt per eam dissonantem circuitum animæ componamus & ad concentum sibi congruum redigam⁹. Rhythmus quoq; ad hoc videtur esse tributus, vt habitum in nobis immoderatum gratiáq; carentem aptissimè temperemus. Hactenus opera mentis paucis exceptis tractauimus. Oportet autẽ de his quoq; quæ necessitas inuehit, dicere. Mundi enim huius generatio ex necessitatis mẽtisq; coitu mixta est. Nam cum mẽs necessitati dominaretur, propterea quòd persuadẽdo eã ad optimos vt plurimum rerum euentus induceret, ipsáq; hac ratione cedẽs sapienti persuasioni pareret, mundi huius exordia cõstiterunt. Oportet igitur eum qui mundi constitutionẽ vere narraturus erit, erraticæ quoque causæ speciem pro naturæ ipsius instinctu miscere. Quod ita commode fiet, si horũ ipsorum cõuenienti principio sumpto, sic de his quemadmodũ de superioribus ab ipsa rursus origine disseramus. Naturam ergo & passiones ignis, atquæ, aëris, atq; terrę, generationẽ cœli præcedentes consideremus. Nullus profecto ad hoc vsq; tempus eorũ generationem ostendit, sed quasi notum sit quid sit ignis & reliqua, sic de illis verba facimus eáque mundi primordia constituimus, cum nec syllabarum quidem, nedum elementorũ vicem tenere apud homines mentis quoquo modo compotes debeant. Nos vero in præsenti nihil de principio vniuersorũ, siue principijs, siue quomodocunque aliter id appelletur, dicendum putamus. Cui quidem disputationi nihil aliud impedimento est, nisi quòd difficile sit præsenti disputandi modo quæ de his videntur exprimere. Neq; igitur vos id expectabitis, neque ego mihi persuadebo rectè me tantũ opus aggredi posse. Quod autẽ ab initio dixi, verisimilitudinis vim seruabimus, studebimusq; in rationibus verisimilibus circa hæc assignãdis nulli cedere. Atq; ita & singula & vniuersa à principio exponemus. Deum igitur etiam nunc disputationis seruatorem in primis

Horum ex Cicerone interpretationem in fine reperies vsque.

Cur oculi dati homini bus.

De voce & auditu.

Mundi generatio.

mis oremus, vt nos ex admirabili & insolita expositione ad verisimilem doctrinam traducat, atq; ita instituti disputationem exordiamur. Sed hāc de vniuerso disputationē ab ampliori diuisione quàm suprà ducamus. Tūc enim duas in species factā diuisio est. Nunc tertium genus addēdum. Duo enim in superioribus sufficiebant. Vnum quidem exemplaris loco, semper idem, soláq; intelligentia comprehendendum. Alterum simulacrum ab hoc exēplari deductū, generationi oculisq; subiectū. Cum verò duo hæc sufficere putaremus, tertium non adiunximus. Nūc autem cogere nos ratio videtur, vt difficilem & obscuram speciē declarare conemur. Quam igitur vim, quámue naturam habere putādum? Hāc vtiq; generationis horum omnium receptaculum & quasi nutricem esse. Quod quamuis vere dicatur, paulò tamen apertius est dicendū. Arduum id quidem, eo maxime, quòd ad huius rei demonstrationē dubitare prius necesse est & inquirere de igni & reliquis quæ elementa vocantur, quid istorum aquam potius quàm ignem, aut aerem potius quàm terram, aut certum aliquid vnum magis quàm cuncta vocare oporteat. Difficile sanè certū aliquid & firmum de istis asserere. Quónam igitur pacto, & qua ratione, & quod probabile in huiusmodi inquisitione dicemus? Principio id corpus quod modo aquā nominauimus, quando in solidā concrescit materiā, lapis & terra fieri videtur: quādo vero liquescit & diffluit spiritus, atq; aer. Itē aer exustus ignis efficitur. Ignis extinctus & corpulentior factus aërem creat. Rursus crassior factus aër, in nebulas nubésq; concrescit. His etiam magis cōpressis pluuiæ defluunt. Ex aqua rursus terra lapidésq; gignuntur. Atq; ita videmus hæc omnia circuitu quodam sibi inuicē vires fomentaq; generationis vicissim tribuere. Quæ cum nunquam eadē appareant permanere, quisnā sine rubore redargutionisq; suspicione poterit istorum aliquid vnum potius quàm aliud certe & firmiter appellare? Nemo certe. Quare tutissimus in his hic erit loquendi modus. Hoc quod semper aliàs aliter formatū videtur, & plerunq; iuxta ignis effigiem, non est vtiq; ignis hoc aliquid, sed tale, id est igneum quiddam: nec aqua hoc aliquid, sed tale quid id est aqueū, nec aliud quicquā velut vllam habēs stabilitatem. Deniq; nec pronominibus quidem vilis hæc signanda sunt, quibus in rei cuiuslibet demonstratione, cum hoc vel illud dicimus, vti solemus: fugiūt enim, nec expectant vel eam demōstrationem, quę hoc & huius & huic designat: vel appellationem, quæ de his tanquā de existentibus & stabilibus habeatur. Igitur huiusmodi omnia neque hoc, neq; illud, sed tale potius, aut tale propter similitudinem aliquam appellare debemus. Et ignem quidem vbiq; tale, ac de cæteris quæ gignuntur eodem pacto. At vero illud in quo fieri singula hæc videntur, ac deinde dissolui solum ijs pronominibus quibus hoc vel illud signamus, appellandum puto. Quale vero quodammodo, calidum scilicet vel album, vel aliquid tale contrariorum, vel ex contrarijs illud minime appellandum. Sed apertius quod volumus exponamus. Si quis enim cunctas figuras ex vna eademq; auri materia fictas continue in alias, & alias reformet, dēque vna quadam illarum præsens aliquis quid sit quærat, vere admodum & tutissime respōdere possumus aurum illud esse: triangulum vero esse aut aliam figuram earum quæ impressæ eo sunt & con-

Quòd ignis & alia non sunt vere hoc aliquid, sed tale.

Vide vt quæ elementa vocātur ne pronominibus quidē monstrari possint.

Vide vt materia analogia monstratur.

tinuo permutātur, quasi reuera sint non licet dicere. Sola quippe illa responsione tanquam tutissima contēti esse debemus. Eadē de illa natura quæ cuncta recipit corpora, ratio est: idem semper esse dicēda est. Siquidem ex propria potentia recedit nunquam. Suscipit enim semper omnia, nec vllam vnquam ijs similem vllo pacto sibi formā contrahit. Omnis sanè natura fictioni subiecta est, agitataque ab ingredientibus & figurata quodammodo, aliàs aliter se habere videtur. Quæ vero ingrediuntur & exeunt, vere ac semper existentium rerum simulacra sunt, miro & vix explicabili modo ab ipsis rebus quæ vere sunt, figurata, quemadmodum deinceps narrabimus. Tria in præsenti genera sumenda sunt. Vnum quod gignitur. Aliud in quo gignitur. Aliud à quo similitudinē trahit quod nascitur. Idcirco cōparare hæc ita decet. Quod recipit, matri: vnde recipit, patri: naturam istorum mediā, proli. Sed ita intelligēdum est, quod cum esse debeat effigies rerum omni formarū varietate distincta, nunquam illud ipsum formationis huius gremiū benę erit præparatum, nisi informe sit, & suapte natura omnibus formis quas recepturum est, careat. Nam si erit alicuius eorum quæ in se recipit simile, cum contrariam eius cuius simile est naturam aut aliam prorsus suscipiet, nequaquam eius similitudinem & effigiem exprimet, cum præ se tulerit suam. Quo fit, vt nullam sibi propriam habeat speciem, quod est omnia genera suscepturum. Vt qui vnguēta suauiter redolentia confecturi sunt, humidam materiā quam certo condire odore volunt, ita pręparant, vt odorem nullum proprium habeat: & qui materijs mollibus impressionisq; cędētibus figuras imprimere aliquas volūt, nullam omnino priorem in eis figuram apparere patiuntur, sed exactissima quadā læuigatione eas poliunt: Ita illud quod in omnibus passim æternorum omnium simulacris rectè figurandum est, his omnibus formis natura sua carere necesse est. Quamobrem vniuersi, quod & genitum est, & sensibus omnibus manifestum, matrē ipsam receptaculumque, neq; terram, neque aerem, neque ignem, neq; aquam esse dicamus, neque rursus ex his aliquid constitutum, aut aliqua ex quibus proprie hæc ipsa subsistunt: sed inuisibilem potius speciem quandam & informem sinum omnium capacem, qui modo quodam ambiguo & vix explicabili diuinæ & intelligibilis naturæ fit particeps. Ipse quidem compræhendi per se nullo pacto potest: sed quantum ex supradictis naturam eius attingere licet, sic vtiq; rectè possumus dicere: Ignem quidem, partem eius ignitam videri: humefactam vero partem, aquam: Terram quoq; aëremq; similiter, quatenus ipsorum simulacra suscipit. Sed de his ita distinguentes ratione cōsiderare debemus, sitne ignis aliquis seorsum à materia ipse permanens in seipso, & cætera quæ sæpe dicimus per seipsa manere: an hęc sola sunt, quę corporis sensu percipimus, & talem in se continent veritatem, nec vllo pacto præter hæc vlla sunt vspiam, sed frustra intelligibilem vniuscuiusq; speciem aliquam ponere solemus, nec aliud hæc sunt quàm verba. Quod quidem neq; ita vel aliter se habere temere & sine examinatione asserendum, neq; ad præsentem disputationem natura sua prolixam, alia quoque prolixa, & ad rem minime pertinens addenda videtur. Ea verò circunscriptio quæ breuibus magna compræhendat, admodum opportuna videbitur. Ita igitur ipse meā hac

Materia nūquā recedit à potentia.

Quę in materia sunt, sunt simulacra rerū verarum.

Vide vt materia est informis.

Probat breuiter ideas esse.

de re sententiam feram. Si intellectus & vera opinio duo genera sunt, necesse est huiusmodi species esse, quę per se ipsę sint, & intelligętia potius quàm sensibus comprǽhendantur. Sin autem, in quibusdam videtur, vera opinio ab intellectu nihilo differt, omnia quæ corporis sensus attingit, certa habenda sunt. Sed opinor duo esse dicēda, quia seorsum sunt facta, & dissimilia sunt. Quippe quorum alterum doctrina nobis insinuat, alterum persuasio: & illud quidem semper cum ratione vera, hoc autē sine ratione: illud nulla persuasione mutabile, hoc contrà huic mutationi subiectum. Veræ quidē opinionis vir, quilibet particeps. Intelligētiæ verò dij quidem omnes, homines verò pauci admodum participes sunt.

Homines paucos esse intelligētiæ participes.

Quæ cum ita se habeāt, fateri oportet esse speciē quæ semper eadē sit, sine ortu atq; interitu, quæ nec in se accipiat quicquam aliud aliunde, nec ipsa procedat ad aliud quicquā, sensuiq; corporis nullo percipiatur, atq; hoc est quod ad solam intelligentiam pertinet, eiusq; intentionis est propriū. Sed est aliquid post hoc quod cum ipso nō ratione, sed nomine cōuenit, eiusq; similitudinem gerit, genitum sensibus manifestum, quòd fertur & sustentatur ab alio semper, & in aliquo loco gignitur, rursusq; inde recedit opinione per sensus comprǽhendēdum. Tertium genus locus est, qui interit quidem nunquam, sed omnibus quæ gignuntur, sedē exhibet.

Quòd materia est locus.

hic sine tangentis sensu tangitur, adulterina quadā ratione vix opinabilis. Denique cum ad hunc animo respicimus, somniamus quodammodo, necessariúmque putamus, vt quicquid est, in aliquo sit loco positū, regionémque obtineat aliquam: & quòd neque in terra, neque in cœlo sit, minime esse credimus: atq; has omnes & similes passiones à peruigili veréq; existente natura ipsi huiusmodi somnijs occupati secernere non valemus. Ideóq; nec discernere id etiam possumus, quòd imagini quidem postquam idipsum in quo facta est, non ipsius est, sed ea semper alterius fertur simulacrum, non iniuria cōuenit vt in alio quodam sit, atq; ita quodammodo essentiæ fiat particeps, aliter verò esse nullo modo possit. Ei autem quod vere est, vera hæc & exquisita ratio suffragatur, docens quòd dum res ita se habet, vt hoc quidem aliud sit, & illud aliud, neutrum in neutro vnquam factum vnū simul idem & duo fient. Hæc tandem meæ mentis summatim sentētia sit, esse, & antè cœli ortū ratione triplici fuisse tria hæc, existens, locum, & generationem. Generationis verò nutricem, ignitam & humefactam, terrę item & aëris formas suscipientem, passionésq; horū pedissequas perpetiētem, omniformem aspectu videri. Verum quia nec similibus neq; ad pondus exæquatis viribus referta est, nulla ex parte æquilibrē esse, sed inæqualiter vndiq; vergentem declinātémque ab illis quidem quæ diximus agitari, rursusque ipsam commotam eadem agitare. Quo pulsu cōcita in diuersa raptari atq; discerni, perinde vt quæ in frumenti purgatione pistorijs instrumentis iactata atq; excussa discerni videmus, atq; aliò solida grauiáque, aliò rara & leuia ferri. Sic illa tunc quatuor genera ab ipso eorum receptaculo instrumēti illius pistorij instar tumultuante & discernente cōmota, dissimilia quæq; à dissimilimis longe separabātur, similia verò rursus coibant: atq; idcirco etiam ante mundi exornationem sedibus diuisa erant, sed neq; his ratio inerat, neq; modus. At verò vbi cuncta redigi admodū placuit, deus ignem primo ac terram aërémq;, & aquā, quæ quidem elemētorū præferebant vestigia, sed ita erāt affecta vt par est illa à quibus deus abest, distinctis figuris, speciebꝰ, & numeris exornauit. Ea verò apud nos sentētia semper rata indubiáque præ cæteris habeatur, quòd deus illa cum talia non essent, quam pulcherrimè optiméq; fieri poterat, ordinauit. Nunc iam dispositionē geniturámq; ipsorū sigillatim demonstrari conuenit, nouo quidem, & inusitato demōstrationis genere, sed vobis qui oēs eruditionis ingenuę vias peragrauistis, plano atq; perspicuo.

Dispositiones & genituræ elemētorum.

Principio quòd ignis, & terra, aqua, & aër, corpora sint, nemo vtiq; dubitabit. Omnis aūt corporis species profunditatē habet. Profunditatē verò planis constare necessarium est. Rectitudo porrò planæ basis ex triangulis constituitur, atq; trianguli oēs ex duobus initium habent, habentibus vtrisq; rectū angulum vnū, acutos duos. Quorū alter vtrinq; anguli recti partē obtinet, æqualibus distinctā lateribus: sed in altero inæqualibus inęqualia distribuuntur. Igitur per rationes probabiles necessitati coniunctas incedentes, ignis cæterorumq; corporū huiusmodi ponamus exordiū. Superiora verò his horū principia deo nota sunt, atque ei qui dei sit amicus. Videamus igitur qua potissimū ratione quatuor corpora pulcherrima fiant, dissimilia quidem inter se, sed quę in se inuicem dissoluantur, & ex se inuicem generentur. Si id comprǽhenderimus, veritatem ipsam de generatione ignis terræq; & eorum quæ competēti ratione seruata horū media fiunt, tenebimus. Tūc enim nemini concedemus dicenti alicubi esse oculis patentia pulchriora his corpora, quorum quodlibet secundum vnum sit genus. Conandum igitur quatuor corporum genera pulchritudine præcellentia constituere, atq; ita asserere horum nos naturā sufficienter comprǽhendisse. E duobus quidē triangulis Isosceles, id est qui lateribus constat æqualibus, vnicam habet naturā: qui vero altera parte est oblongior, infinitas. Ergo si rectè exordiri volumus, infinitorum quoq; pulcherrimum præeligere nos oportet. Ac si quis pulchriorem à se electum ad horum constitutionem afferre voluerit, eius non tanquam aduersarij, sed tanquā amici sit sententia potior. Vnum itaq; reliquis posthabitis, triangulorū multorum pulcherrimum ponimus, à quo æqualiter triangulus ex tertio constitit. Ratio verò cur ita sit, prolixior esset. At eum qui diligenti discussione ita esse comperiet, dulce manet victoriæ præmium. Propositi sanè nobis sint duo è multis trianguli, ex quibus ignis cæterorumq; corpora cōposita sunt. Horum vnus Isosceles sit æqualibus lateribus constans triangulus. Alter verò sit ille qui longius latus semper breuiore latere potētia triplo maius habet. Verum quod securi nimium in superioribus diximus, nunc magis est distinguendum. Videbantur quidem nobis, neq; id quidē satis rectè, omnia quatuor genera ex se inuicem generari. Profecto quatuor genera ex triangulis quos elegimus generantur. Tria quidem ex vno, inæqualia habente latera. Quartum verò vnicum ex triangulo Isoscele cōponitur. Non igitur possunt omnia ita in se inuicē resolui & cōmutari, vt ex multis paruis pauca ingentia vel conuersio efficiātur. Tria certe possunt. Cùm enim ex vno hæc facta sint omnia, quando maiora soluuntur, multa exigua ex eisdem constituuntur, paruas cōgruasq; sibi figuras adepta. Rursus quādo multa per triangulos disperguntur amplificata,

vnum

vnum vnius molis faciunt numerum, magnámque aliam speciem vnam perficiút. Hæc vtiq; de mutua ipsorum generatione dicta sint hactenus. Reliquú est, vt qualis quæq; eorú facta sit species, & ex quibus concurrentibus numeris coaceruata, dicamus. Erit vtiq; prima species, quæ ex paucissimis cóposita fuerit, elementum eius, quod latus oblongius breuiori latere duplo maius habet. Cum verò bini huiusmodi secundum diametrú cóponátur, terq; id fiat, & diametri latera beuiora in idem quasi centrum ducantur, vnus triangulus æquilater ex triangulis numero sex conficitur.

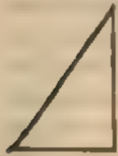

Trianguli autem æquilateres quatuor compositi secúdum ternos planos angulos, vnum solidum faciunt angulum: qui angulum planorum omnium obtusissimum deinceps ortu subsequitur. Atqui triágulis huiusmodi quatuor natis prima solida species totius circunferétis distributiua in partes ęquales ac similes oritur. Secunda vero ex eisdem quidem triangulis, sed secundum ęquilateres triágulos octo constitutis, vnú facientibus solidum angulum ex planis quatuor, factisq; sex huiusmodi, corpus secundum absoluitur. At tertium ex elementis bis sexaginta copulatis, & angulis solidis duodecim, quorú quilibet quinque planis triangulis æquilateribus continetur, habens viginti æquilateres bases, nascitur. Iam igitur elementum alterum sic hactenus ista genuerit. Verum isosceles triágulus quarti generauit naturam secundum quatuor cóstitutus, & ad centrum rectos congregans angulos, vnumq; quadrágulú æquilateré faciens. Sex verò huiusmodi copulati angulos octo solidos, quorum quilibet per tres planos rectos coaptatus est, effecerunt. Corporisq; ita cóstituti figura cubica facta est, sex planos quadrangulos æquilateres bases adepta. Est & quinta quædá compositio, qua deus ad vniuersi cóstitutionem est vsus, eaque descripsit & figurauit, quæ cótemplatus aliquis non absurdè dubitauerit vtrum infinitos esse mundos an finitos existimandum sit. Infinitos quidem dicere illius putabit esse propriú, qui nullá rerum cognitione dignarum peritiam habeat. Sed vtrú vnus mundus an quinq; re vera nati sint inquirere, minus vtiq; putabit absurdú. Ratio quidem nostra vnum ipsum verisimili probatione asserit esse natum. Alius verò quis ad alia respiciens aliter opinabitur. Sed hæc dimittéda sunt. Et iá genera quatuor à nobis paulo antè digesta, in ignem, terrá, aquá, aëremq; distribuamus. Terræ cubicam speciem assignemus. Nam omniú quatuor maxime immobilis terra est, & corporalium omnium compacta maximé. Tale verò illud præcipue factú esse necessariú est, quòd firmissimas tutissimasq; posidet bases. In triágulis porrò à principio positis, qui æquilateres sunt, firmioré tutioremq; quá inęquilateres basem possideát. Et quòd ex vtroq; cópositum est planú æquilatere æquilateri quadrangulú, certè triangulo tam quo ad totú, quàm quo ad partes stabilius necessario prouenit. Quamobré si cóuenienté probabilemq; sequi rationé velimus, terræ id tribuam⁹: Aquæ deinde, quod tribus reliquis est immobilius: Igni quod mobilissimú: Aëri medium. Et corpus quidem minimú igni, aquæ maximum, aeri mediú: acutissimú quoque igni, secundú ab hoc aëri, aquæ tertiú. Ex his omnibus quod bases paucissimas habet, velocissimú, esse necessarium est. Est enim ad penetrandú promptissimú, quippe cum prorsus sit omnium acutissimú. Leuissimum quoq;, cum ex paucissimis partibus eisdem cóstet. Quod secundú est, secúdo loco habeat hęc oportet. Tertio tertiú. Igitur secundú rectam probabilémq; rationé pyramidis species solida elementú semenque sit ignis. Secundá verò generatione specié aëri, aquæ tertiam tribuamus. De his omnibus adeo paruis ita putandum est, quòd si singula duntaxat singulorum generú capiantur, nullum eorum propter paruitatem cerni à nobis poterit: sin multa inuicé congregentur, corú moles magnitudinesq; cernentur. Quinetiá hæc omnia à deo tanta vbiq; quoad multitudines, motus, atq; potétias proportioe exactè absoluta cónexaq; sunt, quantá necessitatis natura libens & persuasa capere poterat. Ex omnibus sanè quorú genera suprà narrauimus, ita merito se res habere videtur. Terra cú in igné inciderit, eius acumine dissoluta fertur resoluta in igné, aut aëré, aut aquam, quousq; partes ipsius cógressæ iterum, sibiq; inuicem copulatæ terram reficiát. Non enim in aliam vnquá speciem transmigraret. Aqua præterea ab igni vel aere diuisa in partes, vnú, partibus suis reconciliatis, ignis corpus, aëris duo facit: portiones verò aëris ex vna dissoluta parte duo ignis corpora faciunt. Rursus quádo ignis ab aëre vel aqua vel terra aliqua occupatur, & ipse quidem paucus in multis mouetur, atq; in agitatis pugnat, iactatusq; distrahif, deo corpora ignis in specié aëris vnam cócrescunt: deinde superato aëre atq; dispersso, ex totis duobus atq; dimidio vna aquæ tota species coalescit. Deniq; sic ea rursus cósideremus, quoties ab igne compræhensum aliorú genus aliquod angulorú laterumq; ipsius acumine scinditur, tum demum discerpi desinit, cum in ignis naturá transierit. Simile enim idemq; genus quodlibet à simili eodéq; minime patitur: quousq; verò in aliud permutatur, imbecilliusq; cú potentiore luctatur, dissolui non desinit. Rursus quando minora à multis maioribus circumuenta sunt, & pauca lacerata extinguúntur, cum in vincétis ideá cóstitui velint, cessant extingui, fitq; ex igni aer, ex aere aqua. Quòd si in hæc tráситus fuerit, & aliorú aliquod genus impugnet, non cessant agitata dissolui prius quàm aut omnino cú dissolubilia sint, depulsa ad cognatú refugiant, aut expugnata in vnú quiddam ex multis superáti simile tandé euadát, familiariterq; cum victore permaneant. Enimuerò per has passiones sedes vicissim cuncta cómutát. Generis nanq; cuiuslibet multitudines per locú propriú distinguúntur, ob sedis ipsius agitationé. Quæ verò dissimilia inuicem facta sunt, propter fluctú cócussionemq; ad locum eorú quibus similia euasere, ferútur. Corpora igitur immixta ac prima ex causis huiusmodi fabricata sunt. Quòd aút in eorú speciebus alia quoque innata sunt genera, causa est elementi vtriusq; constitutio: quæ nó solú ab initio vnú cú magnitudine triangulú peperit, sed etiam maiora & minora totquidem numero, quot in speciebus sunt genera. Quapropter mixta hęc in seipsis atq; inuice, infinitam habét varietaté: cuius peritos esse eos oportet qui de natura sunt rationé probabilé reddituri. Igitur nisi quis quo pacto & cum quibus vná motus

& constitutio fiat certè cõpræhenderit, multa disputationi quæ manet à tergo, impedimento futura videntur. De his partim quidem dictum est, partim verò restat dicendũ. In ipsa leni planáq; natura motus esse nunquã solet. Nam agitandũ absq; agitaturo, vel agitaturũ absq; agitãdo difficile est, imò impossibile, reperiri. Motus aũt horũ omniũ minime est. hęc verò læuia planáq; esse nunquã possunt. Sic itaq; statũ quidem in planitie læuitatéq;, motũ verò in cõtraria semper natura ponemus. Inæqualitas porrò naturæ huius est causa, quæ læui planóque cõtraria est. Inæqualitatis verò generationem iam tractauimus. Sed quónã modo singula secundum genera non diuisa moueri inuicẽ ferriq; desinunt, nequaquã exposuimus. Id ergo deinceps sic explanabimus. Vniuersæ naturę circuitus cum circulari ambitu suo genera cõplexus sit, & secũ ipso congredi studeat, cõstringit omnia, locúmq; vacuũ relinqui nusquã patitur. Quocirca ignis ꝑ omnia maximè penetrauit, deinde aër, vtpote qui ipsi tenuitate est proximus, & alia simili ratiõe deinceps. Quæ enim ex maximis partibus sunt cõposita, vacuitatẽ quoq; in sua cõstitutione maximã relinquere, minima contra minimã. Coactionis autẽ ipsius angustia, parua in magnorũ cõtrudit inania. Quare cum parua magnis insinuata sint, & ipsa quidem parua quæ magna sunt discernãt, maiora verò minora coërceãt, omnia sursum deorsúmue in sua loca ferũtur. Nã quodlibet mutata magnitudine sedem mutat. Sic vtiq; & has ob causas naturę lęuitati cõtrariæ semper generatio cõseruata horũ motũ & in præsenti & in futuro perpetuũ exhibet. Post hæc sciendũ est multa esse ignis genera: flammã videlicet: & quod ab ea est accẽsum, quod vrit quidẽ, lumen verò nullũ oculis affert: quódue extincta flãma intra illa quæ accensa fuerãt, remanet. Similiter aëris genus aliud purissimũ agilissimumq;, quẽ ætherẽ nuncupãt: aliud turbulẽtissimũ, caliginẽ nubibusq; obscurũ: aliásq; species sine nomine esse putandũ est, propter ipsam triangulorũ inęqualitatẽ.

Ignis multa genera.

Aëris multa genera.

Aquæ genera duo sunt præcipua. Vnum humidũ, alterũ fusile. Humidũ quidem, quia generibus aquę paruis & inæqualibus cõstat, facile à seipso & ab alio propter inæqualitatis conditionẽ & figuræ speciem moueri solet. Quod aũt ex grãdioribus æqualibusq; & læuibus est compositũ, stabilius illo. Et graue propter læuem æqualitatẽ compactũ est, sed propter ignis penetrantis dissoluentisq; impetum æqualitate amissa motus fit particeps: factúmq; agile mobiléq;, à proximo aëre pulsum extẽsumq; per terrã duo quædã patitur: nam & liquescit & in terram decidit. primũ illud molis purgatio, hoc fluxus cognominatur. Rursus igne hinc euolante, quippe cum non fiat in vacuũ exitus, proximus aër pulsus mobilem adhuc molem humidã in ignis sedes impellit, ipsiq; ipsam cõmiscet. Moles deniq; cõpulsa, iterumq; læuem æqualitatẽ adepta, cum ignis inęqualitatis artifex iam abierit, in idẽ secũ coaceruat: atq; ignis abcessum frigefactionẽ, copulã verò cõgressumq; igne abeunte factũ, cõglutinationẽ gelidamq; rigiditatẽ vocamus. Ex his verò quas aquas fusiles appellauimus, quòd ex tenuissimis læuissimisq; fit densissimũ, vniforme, splẽdidũ, flauumq;, pretiosissima res est, aurũ florescens per petrã compactũ est. Auri aũt ramus propter densitatẽ durissimus, & nigro præterea colore suffusus, adamas appellatur. Sed ꝙ auro proximas habet partes, pluresque vnà species cõtinet, auro quoq; densius, & terrenæ partis paucæ tenuisq; particeps, adeò vt asperius durúsq; sit, verũ ex eo quòd interualla intrinsecus habet magna, leuius est, hoc genus nitentium concretarúmque aquarũ vnũ est, atq; æs nominatur. At quando terrena pars huic immixta propter vetustatem à cęteris partibus eius secernitur, ad extremamq; emissa superficiẽ per se ipsa aspectui patet, rubigo iam nascitur. Cætera generis eiusdẽ verisimilibus rationibus assequi haudquaquã laboriosum est. Quòd siquis remittẽdi studij gratia rationibus eorũ quę semper sunt intermissis considerauerit verisimiles de generatione probationes, atque eiusmodi cõsideratione sine pœnitentiæ accessione delectetur, moderatũ in vita prudẽtémq; ludũ consequetur. His vtiq; nunc ita concessis, deinceps quæ de eisdẽ probabilia videbuntur, ita percurrẽda videntur.

Generationes metallorum, & adamantis.

Igni sæpe miscetur aquæ pars tenuis, atq; humida fluidaque, sic ideo nominata, quia lubrica terra circũfluit: mollis quoq; ob eam causam, quia eius bases minus firmæ stabilésq; quàm terræ, facile cedũt atq; labuntur. Hæc quãdo ab igni destituta, ab aëre quoq; deseritur, fit læuior, & alienis expressis cogitur in seipsam: atq; ita cõpacta, si supra terrã id cõtigerit, grando fit: si in terra, glacies: quę quidẽ tunc fiũt, cum riget cohęrescitq; maxime gelu: cum verò minus cõgelatur, si supra terrã accidit, nix: sin in terra ex rore crassior facta, pruina.

De grandine, glacie, niue, pruina.

Verum quando plurimæ aquæ species inuicẽ cõmiscentur, vniuersum aliud genus à terra per arbores stillans, liquor humorq; vocatur. Liquores verò singuli propter mixtionis dissimilitudinẽ nacti multa quidẽ alia sine nomine faciunt genera, sed quatuor igneæ species euidẽtes & perspicuæ maximæ, sortitæ sunt nomina. Quòd enim animã simul cum corpore calefacit, vinũ dicitur. Quòd vero lęue est, discernitq; visum, ideóq; aspectu splendidũ, atq; nitẽs, & pingue nobis apparet, vncta & olearia species est, pix, gummi, & oleũ cæteráq; id genus. At quod oris angustos meatus ad penetralia vsq; naturę perfundit, hac vi dulcedinẽ adhibẽs, mel cõmuniter nuncupatur. Deniq; quod carnẽ dissoluit vrítq; & spumeũ est ex omnibus secretũ liquoribus, succus vocatur.

Liquores quatuor.

Terræ verò species per aquã emergẽs hoc modo fit lapis. Congelata enim aqua quando in cõmixtione deficit, in aëris speciẽ transit: hic aër in suum locum recurrit, vacuum autẽ ipsorum nihil: proximũ ergo aerẽ pulsat. Iste si grauis sit pulsus, circunfususq; terrenæ molli, vehemẽter illiditseq; ipsum in eas sedes vnde nouus ascenderat aër, conducit. Terra deniq; ab aëre indissolubiliter cum aqua coacta, lapides concreat, pulchriores quidem illos, qui perspicu èex æqualibus planisq; partibus emicant, deformiores verò qui cõtrà. Vbi vero ignis acumine humor omnis resoluitur, corpusq; illo aridius redditur, ea restat species, quæ solida vocatur fictilisque tellus. Quandoq; etiã humore relicto, terráq; fusili per ignem facta, ac deinde accedente gelu, niger fit lapis. Quãdo verò idipsum similiter ex commixtione multo priuatur humore, sed tenuioribus terræ partibus constat, salsumque est, & semiglaciale fit, pérq; aquã emergit, partim quidẽ olei terræq; purgatoriũ genus, nitrũ dicitur, partim verò quotidiano victui commodissimũ legitime, sal deo amicum corpus. At eũ cõmunia ex vtrisq;, aqua quidẽ non solubilia, igne verò propter tale aliquid ita cõglutinantur. Ipsas terræ moles ignis, & aër non liquefacit.

De lapide, nitro, sale, vitro & cæteris.

facit. Cum enim duo hæc tenuissima sint, & vacuitatibus terræ minutiora, ita per capacissimos eius meatus sine vlla violentia permanant, vt neq; eam dissoluant, neq; liquefaciāt. Aquę verò partes quia maiores sunt, violento fluxu liquefaciunt. Terram itaq; male compactā sic sola aqua vbi soluit, cōpactam verò duntaxat ignis: nihil enim præter ignem hanc penetrat. Aquæ rursus cōcretionē, violentissimam quidē solus ignis, debiliorē verò vtraque & ignis, & aër diffundunt, aër inquā per vacua, ignis etiam per triangulos. Aërem verò vi constrictū, nihil nisi per elemētum soluit: sine vi cohærentem solus resoluit ignis. Corpora ex aqua terraq; ita composita vt aqua terræ inania vi coarctata obstruat, sic prorsus se habēt, vt aqua exterior influere per ea nō possit ideóq; minime liquefaciat, sed ignis aquę meatus penetrans, quemadmodū & aqua terræ inania, atq; ita aquam afficiēs vt ignis aërem, cōmuni corpori liquefactionis causam præbeat. Hæc verò partim aquę minus habēt quàm terrę, quemadmodum vitri genus, & lapides illi qui fusiles appellantur: partim cōtrà plus aquę, qualia sunt omnia quæ cōglutinata sunt, cereáq; euadūt, & vapores emittunt. Hactenus eas species quæ figuris, cōmutationibusq; inuicē variant, penè iam demōstrauimus: quas verò ob causas passiones earum nascantur, deinceps demonstrare conabimur. Principio sensum his quæ dicta sunt, adesse semper oportet. Carnis verò & eorū quæ ad carnem attinet, generationem, animæ quoq; quantum mortale est, nódum declarauimus. Sunt enim hæc à passionibus quæcunque cum sensu sunt, minime separata, & illæ sine his exponi sufficiēter nō possunt, simul verò expleri ferme nequeūt. Prima igitur alia ponēda sunt: deniq; quæ sequūtur, expedienda. Vt ergo deinceps in disputando genera passiones ipsæ sequantur, prima nobis extent quæ ad corpus & animam pertinent.

Cur ignis calidus, & de caliditate.

In primis qua ratione ignis calidus dicitur, videamus: quod ita demū perspiciemus, si discretionem diuisionémq; ab eo in nostro corpore factā cōsideremus: quod enim acumen quoddam ea passio est, ferme est omnibus manifestū. Tenuitatē verò angulorū laterúmque subtilitatē, paruitatē particularum, motus velocitatem, quibus omnibus vehemens & penetrās est, velociterq; quod occurrit, diuidit semper & dissipat, cōsiderare debemus, figuræ ipsius generationē memoria repetētes: ea quippe, non alia natura corpora nostra diuidens, & in partes exiguas partiens, merito passionē illam quæ legitime calor nominatur, inducit.

De frigore.

Contraria verò huic passio licet cuiq; manifesta, sua tamē explanatione non careat. humidæ nanq; partes corporum, partibus nostris humidis grādiores, cum in corpus influunt nostrum, minores quidē partes extrudūt, sed in earū sedes sese insinuare nō possunt, humorē aūt nostrū coagulāt, atq; ex inæquali & agitato immobilē propter æqualitatē coagulūq; faciūt, inq; angustū cogunt. Quod autē præter naturā coactū est, secundū naturā renititur, seq; reuocat in cōtrariū. In hac reluctatiōe quassationeq; tremor rigórque consistit, omnisque huiusmodi passio, frigus, quódque eā infert, frigidū nominatur.

De duro & molli.

Durū aūt dicimus illud cui caro nostra cedit, molle quod carni: resq; ipsas inuicē & duras & molles, eadem ratione vocamus. Cedit autem quicquid paruo nititur. Quod verò ex triangularibus basibus firmamentisq; est, vtpote plano vehemēter innixū, renititur maximè atq; resistit: quódue summopere dēsum est, contra venientia vehementer repercutit. Graue præterea & leue cū ea natura simul quæ sursum deorsúmue dicitur, commodissimè declarabitur.

Sursum & deorsum.

Sed illud dictu absurdum est, esse duo quædam natura loca à se inuicē longo interuallo distincta: & vnum quidem deorsum vocari, ad quem locum ea deferantur omnia, quæcunq; molē quandā corporis habent: alterum verò sursum, ad quem vi omnia moueantur. Cum enim cœlum omne rotundum sit, quæcunq; à medio æque distantia extrema facta sunt, similiter esse oportet extrema. Medium quoq; æqualibus lineis ab extremis vndiq; distans, eregione æque omnia respicit. Quoniam igitur ita mundus dispositus est, siquis dictorum quicquam sursum esse dixerit vel deorsum, non iniuria errare videbitur. Medius enim locus in ipso, neq; sursum, neq; deorsum dici debet, sed medius. Quod rursus vndiq; circuit, neque medium est, neq; partem in se habet aliam ab alia differentem, quo ad ipsum medium, & omnino quicquid sit eregione locatū. Ei verò quod suijpsius simillimū est, cōtraria nomina iure nullus attribuet. Siquid enim solidū æquilibra tumq; in vniuersi medio sit, ad nullā extremorum partem propter perfectam ipsorū similitudinē declinabit: at siquis circa illud obābulet, sæpe sibimet plantis stabit oppositis, eandemq; illius partē, tum sursum, tū deorsum vocabit. Itaq; vniuersum, quēadmodū paulo antè diximus, cū sit rotundū, locum habere superiorē aut inferiorē vir prudens minimè affirmabit. Sed vnde nomina sunt ista, & in quibus ea intuiti ex illis ad mūdum totū transtulimus, huiusmodi quædā in primis ponentes, inuestigemus. Siquis in ea mūdi regione quam vt plurimū sortitus est ignis, & ad quam vndique fertur, insideat, vimq; aliquam nanciscatur, per quam ignis partes arripiat libretq;, aut vbi in statera lancibus collocauit, vt deorsum in dissimilem detorqueat aërem, constat plane minorem ignis portionē maiori facilius coactum iri. Vbi enim duo simul vno robore suspenduntur, minus quidem magis, plus autem minus inferenti vim cedit. Et vnum quidem graue deorsumq; ferri dicitur, alterum verò sursum ac leue. Idem nobis terram habitantibus accidit. Nam terræ innixi, per que eam gradiētes, terrena genera inuicem separamus atq; distinguimus, & sæpe terram in dissimilē aerem iacimus violenter, præterq; naturā, sæpe partes vtrasq; cognatæ naturæ participes. Hic portio minor facilius quā maior ad dissimilem locum iacta, prius violētię cedit, eamq; leuem cognominauimus: & locum ad quem cōpellimus, sursum. Contrariā his affectione graue quiddam, atque deorsum. Hæc vtique differre inuicem necessarium est, propterea quòd generū multitudines locum alijs cōtrarium obtinent. Quòd enim in alio loco leue est, leui quod in loco est contrario: & graue similiter graui: & ei quod deorsum dicitur, id quod deorsū: eiq; quod sursum, id quod dicitur sursum: omnia enim hæc transuersa inuicē & cōtraria ac penitus differētia esse fieriq; reperiētur. Vnum tamen id de his omnibus cogitandū, quòd via gressióque singulorū ad simile atq; cognatum ferēs, graue facit id quod fertur: locum verò in quē tale quid fertur, deorsum. Quæ aliter se habent, aliter efficit. Harum igitur passionum huiusmodi quædam dictæ sint causæ.

De leni & aspero.

Læuis & asperæ passionis causam quilibet intuitus aperire alijs poterit.

Durities enim hanc inæqualitati permixta, illam verò æqualitas exhibet densitati. Sed earũ passionum quæ circa totum corpus cõmuniter accidũt, ea restat maxima quæ voluptatis dolorisq; est causa in his quæ diximus. Similiter quæcunq; per corporis partes sensibus patent, doloresq; & voluptates cient. Ita igitur omnis tam sensibilis quã insensibilis passionis, causas capiamus, in primis memoria repetentes quod de ea natura quæ facile mouetur, deque ea quæ mouetur difficile, suprà distinximus. hoc enim pacto ea persequi debemus omnia quæ compræhendere cupimus. Quãdo in id quod facile moueri solet, aliqua vel breuis incidit passio, pars eius quælibet sequẽtibus partibus vndiq; passionem ipsam transfundit, quousque ad prudentiæ sedem perueniatur: vbi per hos quasi nũcios potẽtia illius quod passionem intulit, noscitur. Quod verò cõtrà est affectum, & immobile quodãmodo permanet, circularem illam transfusionem nõ habet: & ipsum quidem patitur solum, proxima verò minimè mouet. Quapropter cum partes aliæ alijs passionem primam non impertiant, totumq; animal hinc minime agitet, sensus expers id quod patitur extat. Id profectò circa ossa capillosq; & reliquas partes quæ terrenæ vt plurimũ in nobis sunt, accidit. Visus verò & auditus instrumenta aliter omnino efficiunt, quia illis ignis aerisq; vis maxima inest. Quod præterea ad voluptatem attinet & dolorem, ita consideretur. Passio violenter preterque naturam abunde simulq; nobis illata, molesta fit. Rursus quæ in naturã abunde simulq; reuertitur, dulcis: quæ cõtrà fit, contrà. Passio verò magna cũ facilitate illata sentitur quidem maxime, voluptatis autem & doloris minime particeps. huiusmodi sunt, quæ ex aspectu proueniunt. Cui quidem corpus nostrum cognatum fieri in die suprà narrauimus, huic adustiones sectionésue & quæcunq; passiones huiusmodi, dolorem nõ inferunt, nec etiam quando in suam speciem fit restitutio, voluptatem. Sensus tamen vehemẽtes clarissimiq; ipsi cõpetunt quatenus aliquid patitur, incurritq; in aliqd & attingit. Violẽtia siquidẽ huius discretioni cõcretionisue nulla penitus inest. Corpora verò ex partibus grãdioribus cõstituta, & vix agenti cedẽtia, quando motiones illatas in totũ corpus trajciũt, voluptates doloresq; cõtinent: quãdo videlicet è suo statu mouẽtur, dolores: quando redeunt, voluptates. Quæcunq; paulatim abscessus euacuationesq; sui perpetiuntur, repletiones verò simul atq; abunde, cum euacuationis quidem sensum habeat nullum, repletionis autẽ habeant, mortalitate ipsius potentiæ dolores nullos, voluptates verò maximas afferunt. Quod ex suauium odorum perceptione cognoscitur. Atquę è sua natura simul & abunde pelluntur, paulatim verò vix in eam restituuntur, contrà quàm superiora affici solẽt. hoc plane in secandis vrendisq; membris apparet. Iam cõmunes toti corpori passiones, easq; inferentiũ cognomen ferè tractauimus. Nunc igitur eas quæ certis nostri corporis partibus accedunt, & vnde proueniunt, quibúsue causis inferuntur, pro viribus exponamus. Principio quæ suprà quãdo de humoribus agebamus reliquimus, cũ linguæ passiões sint, si quomodo possumus declaremus. Vidẽtur autẽ hæc quemadmodum & alia multa discretionibus quibusdam & cõcretionibus fieri, ac præterea læuitate asperitateq; magis quã cætera vti. Tendũtur à lingua venæ ad cordis sedem, saporum nunciæ: in quas siqua ita inciderint vt humidam carnis mollitiem penetrãtia terrestri sua natura modice liquefacta, venas ipsas cõtrahant arefaciãtq;, sapores huiusmodi pariunt. Videlicet si asperiora sunt acerbos acresque: sin aspera minus, austeros. Quæ & illas purgant, & siqua linguæ inhærescunt, abluunt, si vltra modum id faciant, naturæ que ipsius nonnihil liquefaciant, qualis est in nitro potẽtia, amara omnia nominantur. Si autem vim nitro temperatiorẽ habent, leniusque abstergunt, salsa sine amaritudinis asperitate, magisque amica nobis apparent. Quæ autem applicata oris caliditati, ab eóque mollita & feruefacta ipsum vicissim feruefaciunt, suáque leuitate sursum ad sensus capitis eleuãtur, suóque attractu singula diuidunt, propter huiusmodi vires acuta vocantur. Quandoq; verò hæc eadem ex putredine attenuata angustas venas ingrediuntur, cogũtq; partes interiores tam terrenas quàm quodammodo aëreas iactatas inuicem cõmisceri, permixtásq; circunlabi alias, & alias ingredi, ingressúque suo penetratas concauas tensásq; efficere, vbi cõcauus & ampullosus humor aëri circunfunditur, isq; humor aliàs terreus quoquo modo est, aliàs purus, fitq; ex aqua cõcaua vasculum aëris humidũ atque clarum. Sed quod ex pura nascitur aqua, perlucet vndiq;, ampulláq; vocatur. Quod autẽ ex lutulento magis humore simul agitato quidem elatóq; & circuntenso cõficitur, ebullitio, bulla, fermentũmque dicitur. harũ omniũ passionũ causa acida qualitas appellatur. His omnibus quæ de his dicta sunt cõtraria passio, à cõtraria causa ꝓficiscitur. Quãdo verò ingredientium qualitas humida est linguæ qualitati naturaliter concors & consentanea, ac lenit mollitq; eam, contractámq; demulcet asperitatem, & quæ in nobis præter naturam contracta vel sparsa fuerũt, relaxat vel colligit, ac summatim naturalem singulis restituit habitũ, suaue huiusmodi omne amicũmq; est omnibus, violentarũ quoq; passionum medicina atque remedium, dulcéq; vocatur. Circa narium vim species non sunt. Semigenia enim odorum natura. Speciei verò nulli competit odorem vllum habere. Sed nostræ circa hæc venæ ad terræ & aquæ genera angustiores sunt, ad ignis verò aërisq; genera latiores. Quocirca nemo vnquam istorum aliquem sensit odorẽ. Sed in madefactione quorundam, vel putredine, vel liquefactione, vel euaporatione gignuntur odores. Cum enim in aerem aqua vel aër in aquam trãsit, in medio istorum odores fiunt, omnísque odor aut fumus est, aut caligo. Sed horum quod ex aëre mutatur in aquã, caligo: quod verò ex aqua in aërem, fumus. hinc fit vt aqua odores tenuiores sint, aëre crassiores. Quod maxime perspicuum fit, quando certa quadam re naribus occurrente aliquis in seipsum vehementer spiritũ retrahit. Tunc sane nullus simul influit odor, spiritus autem ab odore nudus solus sequitur. Duæ igitur hæ in his varietas absque nomine sunt, nec ex pluribus, nec ex simplicibus speciebus: sed duo ibi nomina tantum manifesta sunt, suaue scilicet & molestum. Hoc quidem disturbat violátque omnem eam capacitatem quæ à summo capitis vertice ad vmbilicũ protenditur. Illud verò eandẽ mulcet, & amico quodã ingressu naturalẽ eius seruat habitũ. Tertiã preterea vim sentiendi, auditũ videlicet, ita cõsiderare debemus, vt quibus ex causis passiones eius proueniãt, exponamus.

De voluptate & dolore.

Sapores.

De odore.

De auditu.

mus. Omnino igitur vocem ponamus pulsationem quandã ab aëre, per aures cerebrũq; & sanguinem vsque ad animã penetrantem. Natam quoq; ex ea motionem incipientem à capite, & in sede iecoris desinentem, auditum vocemus. Motio quidem velox, acuta prouenit: tarda, grauis. Vna æqualis atq; læuis, cõtraria vero aspera. Magna quæ multa, parua quæ pauca. Harum vocũ concordiam cõsonantiásq; in sequẽtibus declarabimus. Sequitur quartum sentiendi genus exponendũ, quod varietatem in se plurimam cõtinet: & quæ sub eo sunt omnia, colores vocãtur. Est autem color veluti flammula quædam fulgórq; à singulis corporibus emanans, partes habens visui ad sentiẽdum accommodatas. Causas verò ex quibus visus gignitur, suprà tractauimus. Nunc de coloribus potissimùm hoc pacto probabilia dicẽda videnť. Quæ ab alijs delata partibus in aspectũ cadũt, partim minora, partim maiora, partim visus ipsius partibus æqualia sunt. Aequalia quidẽ sentiri non possunt, quę diaphana, id est vtrunq; perspicua nominantur. Minora verò aut maiora partim discernere, partim cõtrahere visum dicimus, instar eorũ quæ caliditate vel frigiditate carnẽ, aut eorũ quæ acrimonia vel acumine caliditatéue linguã cõtrahũt vel discernũt. Atque ea quę visum sic afficiũt alba nigráue vocamus, quę quidẽ passiones eorũ sunt quæ modo narrabã, & illorum quidem germana eadẽmq; quodámodo, sed in genere alio, diuersa tamẽ propter has causas esse videtur. Sic vtiq; appellãda sunt ista: quod visum disgregat, album: nigrum verò, quod congregat. Motionẽ profectò acutiorẽ alteriúsq; generis ignis, incidentẽ dispergentẽq; visum vsq; ad oculos, orbésq; ipsos oculorum meatusq; vi diuerberantẽ liquefacientẽq; ignẽ esse dicim⁹ ex opposito obuiante, cuius occursu lacryma, corpus ex igne & aqua mixtũ, effunditur. Et vnò quidẽ igne velut è coruscatione quadam exiliente, altero verò penetrãte, & ab humore extincto, varij creãtur ex huiusmodi mixtione colores: atque ipsam passionẽ fulgorẽ coruscationémque vocamus: quódue id facit, splendidum atque coruscum. Horũ mediũ ignis genus ad oculorũ humorẽ perueniens, illique se miscens, minimẽ quidem coruscum, sed ex ipsa ignei radij ad humorem admixtione, sanguineũ creante colorem, rubeum nominauimus, Splendidũ albumq; rubeo mixtũ flauum procreat. Quo autẽ mensuræ modo singula singulis misceãtur, etiã siquis nouerit, narrare prudentis non est, præsertim cum neq; necessariam, neq; verisimilem de his rationẽ afferre vllo modo possit. Rubeum cum albo nigróq;, purpureũ generat. Paulo obscurior moreus lutheolusq; fit color, quãdo his inuicẽ cõflatis adustisq; magis est adiuncta nigredo. Fuluũ flaui fuscíq; temperatione producitur. Fuscum vero albi & nigri cofusione. Pallorẽ albi flauiq; copula generat. Splendidum albo adiunctũ plurimáque obtusum nigredine cæruleum efficit. Cæruleum cum albo glaucum creat. Fului nigrique tẽperie color viridis nascitur. Cætera ferme ex his omnia manifesta fiunt. Siquis enim superiores mixtiones imitatus reliquos colores exequitur, probabilibus rationibus disputabit. At si quis horum discussionẽ probationémq; opere ipso aggredietur, quid inter humanã diuinamq; naturam intersit, ignorare videbitur. Nempe deus multa in vnũ colligere, rursúsq; vnũ in multa producere sufficiens est: scit enim simul ac pōt. Homo autem nullus qui alterutrum valeat, aut est nũc, aut vnquam erit. Hæc sanè omnia ita tunc naturaliter affecta ex necessitate ille pulcherrimi optimiq; operis fabricator in his quæ gignebãtur, assumebat, quando deum seipso sufficientẽ, & perfectissimum generabat: vtens quidem causis ad hæc ministris, quod autem bene se habebat, ipse in singulis agens. Duas enim causarũ species distinguere decet. Vnã quidem necessariam, alteram verò diuinam. Ac diuinam in omnibus quærere, vt beatã vitam quoad naturæ nostræ possibile est, adipiscamur. Necessariam quoque causam illorũ gratia perscrutari. Cogitare enim oportet absq; his illa in quibus studiũ ponimus, non posse intelligi, vel compræhendi, vel quomodocunq; aliter percipi. Quoniam verò nobis in præsentia veluti fabris materia subiacet, causarum videlicet genera vicem ferme iam pręparatæ materiæ obtinentia, ex quibus est sequens disputatio cõtexenda, rursus ad principiũ breuiter redeamus, citóq; illuc regrediamur, vnde hucusq; processimus, atq; ita demũ finem apicemq; disputationi, qualem superiora exigunt, imponamus. Quemadmodũ ab initio diximus, cum hæc ordine carerent, singulis deus, & ad sese, & ad alia inuicem eatenus modum rationẽq; proportionis indidit, quatenus suscipere singula poterãt. Tunc profectò nihil erat ordinis, nisi fortè casu aliquo, particeps: nec quicquã tunc aqua vel ignis vel aliud aliquid eorũ quæ mod'ò apud nos nominantur, iure vocandum erat. Verum hæc primũ omnia exornauit, deinde ex ijs hoc vniuersum cõstituit, animal vnũ, animalia in se omnia mortalia & immortalia continens. Et diuinorũ quidem ipse est autor, mortaliũ verò generationẽ natis suis tradidit absoluendã. Illi igitur suũ imitati parentẽ, principiumque animæ immortale suscipientes, animã ipsam mortali corpore clausérunt, totumq; corpus animę, quasi vehiculũ subdidêre, atq; in eo aliã animæ speciẽ mortalẽ fabricauerunt, quæ grauibus necessarijsq; perturbationibus afficeretur. Quarũ prima foret voluptas esca maxima mali, Dolor deinde fuga impedimentũmque bonorũ, Audacia præterea metusq; consultores amẽtes accederet & implacabilis iracũdia, Spes etiam blanda conciliatrixq; cum irrationali sensu, amoreque omnium inuasore. Illi ergo hæc miscentes necessario mortale genus composuerunt. Cæterum ne diuinum vlla mortalium contagione, nisi quantũ summa necessitas cogeret, pollueretur, seorsum ab illo in alia corporis sede mortale collocauerũt: atq; à pectore caput, ceruice & collo interiecto separauere. In pectore igitur & thorace mortale genus animæ posuerũt: cumque id naturaliter partim melius, partim deterius esset, disposuerunt rursus thoracis capacitatẽ, discernentesq; sedẽ tanquam virorum alteram, alteram fœminarum. Cartilaginem enim quandã nomine diaphragma, quod etiã phrenas vocant, inter hæc mediã interiecerũt. Partem igitur animæ fortitudinis iracundiæq; participem contentiosamq; capiti propinquiorẽ fecere inter diaphragma ceruicemq; mediã, vt hæc obediens rationi, vnà cum ipsa cupiditatũ genus vi illata coërceat, siquãdo rationis in arce capitis habitantis iussa cupiditas respuat. Cor vero venarũ originem fontémque sanguinis per omne corpus impetu quodam manantis in stipatorum regione suspendere voluerunt: vt quãdo iræ vis exardescit, ratione nunciante siquid extrinsecus iniuste fiat, vel intrin

De coloribus.

Duæ causarũ species.

Perturbationes.

Diaphragma.

Cor venarũ origo, & sanguinis fons.

intrinsecus aliqua cócupiscentia turbet, tunc celeriter per angustos quoslibet meatus quicqd in corpore sensus est particeps, iussa minasq; persentiat, atq; ita obediat obsequaturque omnino, toleretq; in omnibus prę stantissimi illius imperiũ.

Pulmo.

Cum verò cognoscerent cor rerũ terribilium obiectu trepidaturum, & ira sæpius flagraturum, idque opus omne per ignẽ fore, æstus huiusmodi temperandi gratia, pulmonũ tegmen cordi adhibuerunt, molle primum atq; exangue, deinde cauis extrinsecus fistulis spongię instar distinctum, vt spiritu potuq; hausto cordis ardorem huiusmodi respiratione & refrigerio tepefaciat. Quã ob causam arterias tanquam aquæductus per pulmonum substãtiam deriuarunt, eamq; cordi, quasi mollem saltũ circundedere: vt quãdo nimia feruet ira, inde ad faciliorẽ obedientiã temperatũ deferueat, sedatoq; tumultu rationi facilius cũ ira ministrare & obsequi valeat. Postremo eã animæ partẽ, quæ esculenta & poculẽta cupit, & reliqua omnino quibus corpus indiget cócupiscit, mediæ regioni inter diaphragma & vmbilicũ applicauere: vbi quoddã quasi præsepe ad totius corporis alimoniam extare volebant, & ibidem illam vim animę tanquam agreste animal alligauerũt. Hic sanè illam corpus suum alere necessarium est, si quidem mortale quandoq; futurum est genus. Vt ergo ad præsepe semper illa pascatur, habitetq; procul à consultore, ideoq; illũ clamore & strepitu suo minime turbet, sed pmittat, præcipuũ nostri ducem tranquillo in otio cõmuni omnium vtilitati consulere, regionem idcirco inferiorẽ ipsi habitandam dij dedisse videtur. quoniam verò videbat deus partẽ illam animæ talem fore, vt rationem non exaudiret: & si quo sensu pulsaretur, nullo modo rationibus obtemperaret, sed simulacris visisq; nocte dieq; maxime raperetur: idcirco naturã iecoris procreauit, & in eius habitationẽ disposuit, densam inquam naturã, lenem, claram, dulcem, & amaritudinis non expertem: vt cogitationũ ex mente descendens potentia in ipso iecore velut in speculo figuras suscipiente, aspectuiq; simulacra reddente, qñque recepta terreat ipsum, quãdocũq; cognata amaritudinis parte vsa, minasq; intendẽs, & toti repente suffusa iecori felleos terribilesq; colores ostentat: cõtrahens præterea ipsum rugosum & asperũ totum reddat, ac fibras eius, bilem, eiusq; ventriculum, & venas quæ portæ vocãtur, sic afficiat, vt partim ex habitu recto deflectens atq; contorquens, partim obstruens & concludens, dolores detrimentaq; prębeat. At rursus quando mãsuetudinis ex mẽte inspiratio cõtraria visa effingit, amaritudinẽ quidem sedans ex eo quod aduersam sibi naturã neq; ciere neq; attingere velit, dulcedine verò illi ingenita vtens, & omnia recta, læuia, libera in ipso digerẽs: tunc sane pacatam mãsuetamque partem animæ in iecore habitantẽ facit, adeo vt etiam in somno moderate affecta sit, vaticinioq; vtatur, quando rationis prudentiæq; est expers. Qui enim nos cõposuerunt paterni illius mandati memores, quo mortale genus præceperat quàm optimũ pro viribus fieri, ita deteriorem nostri partem instituerũt, vt ipsa quoq; veritatis foret quodã modo particeps. siquidem in ea expleri vaticinium statuerũt. Quòd autẽ dementiæ humanæ deus diuinãdo vim dederit, illud argumẽto esse nobis potest, quòd nemo dum sanæ mentis est, diuinum & verum vaticinium vllum assequitur, sed cũ vel somno prudentiæ vis præpedita est, vel oppressa morbo, vel diutino aliquo raptu è suo statu dimota, fieri diuinatio solet. Prudentis verò duntaxat officiũ est, quæ à fatidico furenteq; ingenio dormiendo vel vigilando pronũciata sunt, intelligere: & quæcũq; visa illuxerint, ratiocinatione ita discernere, vt qua quidque ratione, & cui futurum aliquid, vel præteritũ præsensue bonum vel malum portendere videatur, explanet. Illius autẽ qui mansit manetq; adhuc in furore, nõ est officium quæ viderit aut protulerit iudicare.

Prudentis opus.

Scitum profectò priscum id dictum: Agere sua, seq; ipsum cognoscere, solius prudentis hominis est opus. Hinc lex iubet diuinis vaticinijs iudices pręesse prophetas, quos Vates quidã nominãt, ignorãtes prorsus eos oraculorũ visorũq;, quæ obscuris voluminibus inuoluũtur, interpretẽs esse, nõ vates. Quare q̃ vaticinia iudicãt, non vates illi quidẽ sed prophetæ, id est vaticiniorũ interpretes pronunciatoresq; vocãdi.

Iecur.

Atque iecoris quidẽ natura ob hãc causam talis facta est, & in ea sede qua diximus collocata, diuinationis scilicet gratia. Ac etiã viuente vnoquoq; taliũ signa clariora exprimi solent: vita verò priuato, cæcitas accidit, nec euident quicquã sit vaticinij signũ. Proximũ huic ad sinistram locatum est huius gratia membrũ, vt purum hoc semper clarumq; reddat, & instar speculi nitẽs atq; perspicuũ, ad imaginẽsq; exprimẽdas accommodatum.

De liene.

Quapropter quando propter corporis morbũ sordibus iecur abũdat, lienis raritas id purgans, eas combibit, cum membrũ hoc concauũ sit & exangue. Vnde purgamentis impletum, excrescit tumetq; saníe. Ac rursus cum mundatum corpus est, restrictũ in seipsũ cõsidet. Quid igitur anima mortale, quid diuinũ habeat, & vbi, & quibuscũ, & quare hæc inter se disiũcta sint, diximus. At quòd reuera ita sit vt diximus, ita demũ asseremus, si diuinum confirmaret oraculum: quòd verò verisimile sit ita esse, & nũc & deinceps diligentius etiã inuestigãdo asseuerare non dubitamus, atq; in pręsentia ita sit nobis assertũ. Quod autem hæc sequitur, similiter est tractandũ. Reliquum est enim qua ratione cætera corporis mẽbra digesta sunt, enarrare. Itaq; hac potissimum ratione cõstare hæc decet. Cognoscebãt illi profectò nostri generis fabricatores nos ad cibum potumque intemperatos fore, ac propter ingluuiem plus quàm modus aut necessitas postularit, ex his sumpturos.

De intestinis atq; eorum spiris.

Igiť ne subitus propter morbos interitus proueniret, atque ita imperfectum mox genus mortale desineret, inferiorem ventrem fabricauerunt ad esculentorũ poculentorũmue superabundantiã capiendam. Eum præterea spiris intestinorum circumplicauere, ne subito alimenta nobis assumpta defluerent, ac rursus noui alimenti confestim necessitas immineret. Ob illam enim inexplebilem perpetuamque voraginem genus nostrum philosophiæ musicæque & moderationis omnis expers relictũ fuisset, illi parti quæ in nobis diuinissima est, minime obsecutũ. Ossium verò & carnis cæterorũmque huiusmodi ita est natura composita. His nempe omnibus medullę generatio initium præbuit.

De ossibus & carne.

Vincula enim vitæ illius quã anima corpori iuncta ducit, applicata medullæ, ex eaque per omne diducta, vinciunt fulciũtq; corporis nostri constructionẽ. Ipsa verò medulla est ex alijs generata. Sunt quidem trianguli primi quidam & indeflexi, lenésque ad ignis, aeris, aquæ, terræ, exactissimam generationem

accom

accommodatissimi, è quorum generibus singulis deus secernens singulos, & inuicem cótemperatos permiscens, totius generationis mortaliū sementem, fomitémq; cóstituit, dum medullę ex his substantiā procrearet. Postea verò serens in ea, animarum genera alligauit. Figuras præterea quotcunq;, & qualescūq; ex singulis speciebus adesse medullæ oportuit, tot penitus, atque tales statim in prima illa distributione distinxit. Et illā quidem medullæ partē, in quā, velut in agrum quēdam diuinum semen iaciundū erat, globosam & vndique teretem finxit: atq; ἐγκέφαλον, id est cerebrum, idcirco voluit nominari, quia vnoquoque animali denique absoluto vasculum cerebri capax, κεφαλὴ, id est caput, vocandum erat. Quod autem reliquas mortalésque animæ vires compræhensurum erat, rotundis simul oblongísque figuris ornauit, totúmque medullam voluit nominari: atque ex ijs quasi quibusdā anchoris iaciēs totius animæ vincula, circa illas iam vniuersum nostrū corpus absoluit, ossiumque textura extrinsecus eas fulciuit. Os verò ipsum ita composuit, terrā atterens purā lenémque miscuit, madefecitq; medulla. Id postea in ignē iecit, deinde in aquam mersit, rursus in ignem, iterum & in aquā. Atq; ita sæpe transferens in vtrunq;, tale reddidit, vt à neutro liquefieri posset. Hoc igitur vsus sphæra ossea quasi torno facta cerebrum circunsepsit. Huc angustos reliquit meatus, & circa ceruicis simul dorsique medullā ex ipso rotulas vertiginesq; effingens, quasi cardines subdidit, ita vt à capite per totū protēderit. Sic vtiq; semen omne seruauit, dum lapideo ambitu circūuallauit. Articulos insuper addidit, alterius ipsius natura vsus in ipsis tanquā media quadam existente potentia motus flexionisq; gratia. Arbitratus verò ossiū naturam aridiorem rigidioremq; quàm oporteat fore, & cum ignita euaserit atq; etiā frigefacta, illisuram corrupturámque cito semen internū, neruorū carnisq; genus effinxit: vt neruis quidē membra reliqua vincientibus, intēsis remissisq; circa cardines ipsos, corpus omnem ad flexionem tensionémue promptum & agile redderet: caro verò tegmen foret aduersus frigus atque calorem: & quemadmodum externa corporis fulcimēta solēt, ad casus varios munimētum: præsertim quia talis erat futura, vt molliter leniterq; corporibus cederet. Cui calidum idcirco humorē indidit, vt ęstate quidē roscida madidáq; extrinsecus, toti corpori domesticum præbeat refrigerium, hyeme verò rursus proprio igni exteriorē glaciem moderate repellat. Hęc cum fictor ille nostri corporis cogitaret, mixtione quadam ex aqua, igne & terra contemperata, & acuto illis salsóq; fermento adhibito, succi plenā ac mollem carnem conflauit: naturam verò neruorum ex osse & carne non fermentata vnā ex vtrisq; potentia mediā temperauit, flauóq; infecit colore. Hinc fit vt carne quidē tensior & aridior, ossibus autem agilior molliórq; sit neruorum substātia. His deus medullā simul & ossa deuinxit, & hæc omnia carnibus cooperuit. Quę igitur ossa animata maximè erāt, paucissimis carnibus adoperuit: quę verò minime, cōtrà plurimis atq; crassissimis. Iūcturis insuper ossiū, præterquā vbi necessitatis ratio aliter postulabat, paucas carnes adiecit, ne flexionibus impedimēto forēt, tardáq; ad motū corpora facerēt, neue sua quadā solida crassitudine obtusioriq; mole sensuū aciē hebetarent, memoriā impedirēt, ingenij acumē obtūderent. Quamobrem inguinū, tibiarum, iliorum, brachiorum, lacertorū ossa, & cætera omnia quæ articulis carent, quæue intus latentia ossa propter animæ paucitatem in medulla, prudētiæ vacua sunt, multis sunt carnibus adoperta. Paucioribus verò quæ prudentiam habent, nisi forte carnosa quædā moles proprie ad sensum aliquē aptata sit, qualis est lingua. In cæteris est, vt diximus. Natura enim ex necessitate genita atq; nutrita nullo modo os compactū carnemq; multam simul & acutū sensum admittit. Maxime nanque omniū ea capitis cōpositio habuisset, si vnà cōcurrere voluissēt: genusq; hominū pingue, neruosum, robustumq; habens caput, vitā duplā, ac etiā multo diuturniorē, validiorem, placidiorē quàm nos possedisset. Cęterum nostris illis fabricatoribus de nostro genere cōsultātibus vtrū diuturnius quidē, sed deterius, an breuioris quidē vitæ, sed melioris, efficerent, visum fuit vitam breuē melioremq; diuturnæ & deteriori esse omnino anteponendū. Itaq; caput osse raro texere, sed carnibus neruisque quia flexiones non erat habiturum, non fulciuerūt. His omnibus de causis caput mēbris omnibus acutius ad sentiendū prudentiusq;, sed imbecillius est constitutum. Neruos autem ob hanc rationē atq; hoc pacto deus extremæ parti capitis circūponens, spinæ dorsi eos quadam similitudine circunplicauit, summásque illis maxillas sub vultu deuinxit, reliquos per omnia mēbra disseminauit, articulū connectens articulo. Nostri præterea illi exornatores, oris naturam dentibus, lingua, labijs, ita vt nūc videmus, necessariorū simul & optimorū gratia ornauerunt. Nam ingressum quidem necessariorum, egressū verò optimorū gratia excogitauēre. Nempe necessarium est quicquid ad alimoniā in corpus admittitur. Verborū autem effluxio ministra prudentiæ, effluxionū omnium optima est atque pulcherrima. Caput pręterea nudo osse relinqui omni alio tegmine destitutum nō poterat, propter caloris frigorisque excessum: neq; rursus carniū pōdere prægrauatū, sensus expers obtusumq; reddēdum erat. Carne igit̃ nō penitus desiccata residuū quod maius supererat segregatū est, cutisq; ipsa circa cerebri humorem sibiipsi iuncta & germinās caput circūuestiuit. Humiditas aūt sub iuncturas scaturiens irrigauit, cōpegitque ipsam ad verticē. Iuncturarū vero species varia propter circuitionū alimoniæq; potentiam facta est: & his quidem magis inuicem pugnātibus plures, minus verò pauciores. Hanc omnē cutē vndiq; igne pupugit percussitq; deus. Percutis inde quasi sauciæ rimulas humor effluxit: quódue illic humidū calidumq; syncerum erat, abijt: quod verò ex ijsdem quibus & cutis, erat permixtum, emanationis impetu extrà productū, in longum extensum est, tenuitatē punctationi penetrationiq; illi æqualem habens. Sed propter tarditatē à spiritu circunstātē retusum, rursusque sub cutem reuolutū, radices egit. His vtiq; causis capilli in cute sunt nati, secundū pellis corijq; similitudinē cuti quā proximi, sed ꝓpter coagulationē à frigiditate factā duriores cute atq; densiores. Nempe capillus extra cutem productus frigore riguit. Hoc pacto constipatū hirsutūq; caput nobis deus instituit, causis quidem vsus illis quas diximus: tegmen verò ipsum ad cerebri tutelā nō carnibus pōderosum, sed leue esse voluit, quod ad frigoris calorisue intemperiē repellendā sufficeret, & sensus acumen

minime

De neruis.

De capillis.

minime impediret. Ea verò quę in digitis est nerui, pellis, & ossis complexio, aridior facta, communi quodam vno duriori q; cutis tegmine est adoperta. Cuius quidē accessoria ministraq; causa in ijs quæ diximus cōstitit: principalis autē causa in ea intelligentia quæ id futuræ commoditatis gratia fabricauit. Quòd enim ex viris quādoq; mulieres & cæteræ animātes erant futuræ, nostri illi opifices non ignorabant. quinetiā quòd vnguium vsum bestiæ quoq; multæ ad opera multa erant habituræ, intelligebant. Quapropter homines statim genitos vnguibus armauerūt. Hac vtiq; ratione, & his de causis pelle, capillis, vnguibus extrema membra operuere. Quoniā verò partes & membra omnia mortalis animantis in mutua quadā cognatione genita erāt, vitáq; necessario in igne ac spiritu possidebāt, ne animal ipsum ab his resolutū exhaustumq; cito deficeret, hoc dij consilio ꝓuidēre. Quippe humani generis naturā quandam cognatam alijs formis sensibusq; miscentes, quasi animal quoddam aliud plantauerūt. Talia sunt domesticæ arbores, plantę, semina, quæ consita nunc cultáq; ab arte mitia nobis sunt: quondā verò sine cultura, agrestia. Quicquid enim vitæ est particeps, iure animal nominabitur. Quod aūt nūc dicimus, tertiæ animæ speciei est particeps, quàm inter diaphragma & vmbilicū locauimus. Cui opinio, ratio, mens nulla penitus inest. Sensus verò suauis & tristis vnà cū cupiditatibus cōuenit. Omnia siquidē cōtinue patitur. Cū verò in seipso ad semet conuertatur, externūq; respuat motū, & proprio motu domesticoq; vtatur, idcirco huic natura nō tribuit, vt quicquam pensi habens, suorū aliquid cōsideraret. Quapropter vita quidē fungitur, nec est ab animali diuersū. quia verò illa vi qua quid seipsum transfert, orbatū fuit, stetit rigens, & fixum radicibus hæsit. Cum hæc omnia superiores illi nostri ad nutrimentū nobis inferioribus suppeditassent, in nostro corpore quasi quodā horto meatus veluti aquæductus varios diduxerūt, vt liquoris deriuatione irrigaretur. Principio meatus occultos sub constatione cutis & carnis, duas scilicet venas in tergo diuiserūt, secūdum geminam corporis ipsius figuram, ad dexteram & sinistrā. Has vtiq; ad spinā demiserunt, mediamq; medullā genitalem cōpræhendere, vt & hæc quam maxime vigeat pulluletque, & vberior hinc ad alia quasi decliuis effusio, irrigationē æquabilem præbeat. Post hæc parietes circa caput venas, easq; inuicē ex opposito implicātes, partim à dextris ad sinistra, partim à sinistris ad dextra corporis dispertierunt, vt capiti ad reliquum corpus vnà cum cute connexio foret, postquàm neruis quidem non erat circulo quodam secundum verticem compræhensum atq; distinctum: atque etiam vt sentiēdi vis ab vtrisq; partibus per totum corpus vndiq; demanaret. Hinc verò aquæductū hoc ordine deduxerunt: quem plane perspiciemus, si hoc inter nos primum asseuerabimus. Quæcunq; ex minutioribus cōponuntur maiora detinēt: quæ verò ex grandioribus, minutiora cohibere nō possunt. Ignis autē præ cæteris generibus, minutissimis constat particulis. Ideoq; aquam, aërem, terrā, & quæ ex his componuntur omnia, penetrat, trāsilitq; vsquadeo, vt nihil ipsum valeat cohibere. Idē quoq; de nostro vtero cogitandum. Nempe cibos & potus ingestos retinent. Spiritum verò & ignem, quia eius compositione tenuiores sunt, demorari nō potest. His igitur vsus est deus ad irrigationem ab vtero in venas perficiendā. Rete enim quoddam ex aere atq; igne instar gibbosæ sagenæ contexuit. Vbi duo sunt ad ipsum introitum gibbi conuexa: quorum alterum bifariam bino pulsu iterum implicauit, & ab ipsis gibbi conuexis veluti funes per totum corpus vsq; ad texturę illius extrema circūtendit. Interiora igitur ipsius tricæ omnia ex igne composuit, conuexa verò & receptaculum ipsum ex aëre. Demum hæc assumens in animali formato hoc pacto disposuit. Conuexa quidem in os dimisit. Cum verò conuexum gibbosumque sit duplex, per arterias alterū in pulmonē vsque traiecit, alterū circa arterias in vterum. Alterum verò partitus vtranq; illius partē ad fistulas narium communiter duxit, ita vt quādo alterum ad os non perueniret, ex hoc ipso omnes illius fluxus meatusq; repleātur. Alteram verò gibbi retisq; capacitatē circa omnes partes corporis concauas esse voluit. Idque omne aliàs quidē in cōuexa incuruaq; confluere molliter, quasi aër illic sit, effecit: aliàs autem cōuexa incuruaq; ipsa refluere: Rete verò quoniā rarum sit, corpus penetrare per ipsum, rursusq; emergere. Radios autē ignis interiores successione cōtinua subsequi, in vtranq; partem aēre trāseunte. Idq; donec mortale cōsistit animal, fieri nunquā cessat. Huiusmodi agitationem, merito expirationem respirationémq; nominatam esse censemus. Omne autē hoc opus omnisque nostra hæc passio in corpore fit, irrigatione quadā & refrigerio ad vitam & nutrimentū. Quando enim expirante & respirante halitu, ignis simul interior sequitur, perq; vterum diffusus poculenta esculentaque offendit, liquefacit protinus ipsa, partitur in minima, per exitus quà progressio patet tanquā ex fonte quodam educit: in meatus videlicet venarum traijcit quęcūq; exhausit, atq; per corpus quasi vallem venarum fluēta diducit. Sed videamus iterum quibus causis respiratio hunc in modū quem nunc cernimus fuerit instituta. Cuius quidē rei talis erit consideratio. Quoniam vacuum nusquam est, quò quicquam eorum quæ perferuntur, ingredi queat, spiritus autem è nobis euolat, cuius constat in vacuum quidem hunc spiritū euolare, sed proximum sibi è sua sede depellere, depulsum rursus illū proximum sibi semper extrudere, ac secūdum necessitatem huiusmodi quicquid in sedē illam percutitur atq; impellit, vnde exclusus est halitus, ingressum illuc replénsque halitū ipsum subsequi. Idque totum simul reuolutione quadā, qua nusquam sit vacuum, fieri. Quamobrē cum pectus pulmonésque spiritū efflauerint, mox aēre corpori circunfuso meatus corporis penetrāte replentur. Ac rursus euolans à corpore aer & emissus anhelitus inspirationem intrò retrahi cogit per oris nariumq; meatus. Causas verò quæ his principiū dant, huiusmodi ponimus. Omne vniuersi huius animal in venis & sanguine calorem quasi fontem ignis aliquem possidet. Idque reti sagenæ cōparauimus, per medium extensum, totúmque ex igne cōtextum, cum exteriora omnia ex aëre sint. Calorem sanè putandum est natura sua in regionem suam extrà ad id quod sibi cognatum est emanare. Cum verò discursiones duæ sint, vna per corpus extrà, altera rursus per os ac nares, cum anhelitus ad alia impetum facit detruditque, alia contrà retrahit atque repercutit. Quod autē retractum est, in ignem incurrēs calescit: quod exhalauit, friget. Dum ergo caliditas permut

permutatur, & quę alio transitu vtűtur, calescűt, ac rursus quod feruet ad naturam suã emigrat, & hac emigratione alia in aliud iter repercutit, rursúsque hæc idem perpetiűtur aguntq; semper, certe anhelitus hic circulo quodã hinc & illinc iugiter fluctuãs expirationẽ & inspirationem continet. Quinetiã causæ passionum quæ ex attractu ampullarű ex corpore à medicis fiunt, atq; etiam potionis, & eorum insuper quæ iaciuntur, siue emittãtur sublimia, seu deferantur humi, hac vtiq; ratione tractandę videntur. Voces præterea, quæcunq; veloces & tardæ, acutæ & graues audiri solent, aliàs dissonæ propter motus eius qui in nobis ab ipsis fit, dissimilitudinẽ aliàs propter similitudinem consonæ. Priorum enim velociorűq; cessantes motus, iamq; ad simile quiddam progressos, tardiores ipsæ voces succedẽtes illis, eosq; mouentes, occupant: compræhendẽtes verò non alium quidem motum inijciẽdo perturbant, sed tardioris lationis initiű secundű principium velocioris inducunt. Dum verò desinentis motionis similitudinem sibi quandam accommodant, vnum ex acuta & graui concentum contẽperant. Vnde insipientibus voluptatẽ, sapiẽtibus gaudium propter diuinæ harmoniæ imitationem in lationibus mortalibus repertam, tribuűt. Eadem ratio est de aquarum fluxibus, de fulminum impetu, de electri mirabili illo attractu, lapidísue illius qui Heraclius nominatur. Reuera nullius horum attractio fit: sed cű nusquam sit vacuum, & hæc se inuicẽ pulsent, atq; repulsent, cõcretaq; & discreta suű locum singula poscant, diligenti harum rerű inuestigatori ex his mutuis passionibus euentus illi mirabiles contingere videbunt. Atqui respiratio, vnde huc digressi sumus, ab his causis, & hunc in modum, vt suprà diximus, prouenit. Dum videlicet ignis cibos diuidit, eleuaturq; intrinsecus assecutus spiritű, venas à ventre communi eleuatione huiusmodi replet, ex eo quòd attrita inde haurit, & ob hanc rationem per totum animalium omnium corpus alimentorum liquores penitus diffunduntur. Statim verò attrita & à cognatis suis ablata partim fructibus, partim graminibus, quæ deus ad alimoniã corporis nostri produxit, colores propter mixtionem omnino varios habent: sed plurimus in his rubeus præualet color, cuius natura ex ignis portione & abstersione in humido facta ꝓuenit. Propterea eius quod in totű corpus permanat, color, talis aspectu est, qualem diximus. Id sanguinẽ nominauimus, carnium & vniuersi corporis pabulum: vnde irrigatio distributa passim exhausta cűcta replet. Modus autẽ impletionis euacuationisue talis est, qualis in vniuerso cuiuslibet latio, per quam cognatum quodlibet ad seipsum se confert. Quæ enim nobis extrinsecus circűfusa sunt, resoluunt nos assidue, & singulas nostri portiones ad species suas foras emittűt. Sanguinea verò in nobis attrita inclusaq; visceribus, vt par est in quolibet animali fieri sub cœlo constituto, totius lationem imitari cogűtur. Cum igitur attrita quælibet in nobis cognatum poscant, exhausta quælibet implent. Porrò quãdo abscedit plus quàm accesserit, decrescit animal: quando contrà fit, augetur. Recens igitur animalis cuiuslibet compositio cum nouos velut ex ligneo quodam contextu triangulos habeat, validã quidem eorum structuram possidet: moles autem eius tenerior tota coaluit: quippe quæ ex recentiori medulla concreuit nuper, & lacte nutrita est. Susceptos ergo triangulos illos extrinsecus incidentes ex quibus cibi potusq; cõflantur, triangulis proprijs antiquiores imbecillioresq;, iuniorum vi peruincit & cõterit, & grãde animal ipsum reddit, dum ex multis similibus alit. At cum triangulorum suorum radicem compagémque relaxat, ex eo quòd magnis laboribus longo tempore aduersus multa certando fatigata & domita fit, tűc sanè alimenta suscepta in similitudinem suam nõ potest comminuendo redigere, sua vero membra ab ingredientibus facile dissipantur. Hinc iam minui ac deficere omne incipit animal, cű superatur, detrimentúmque istud senectus appellatur. Finis verò tunc obuenit, quando triangulorum illorum ex quibus medulla conficitur, olim coaptata vincula, nihil amplius nectunt, sed defatigatione iam relaxata nexus animæ deserunt. Anima verò clàm secundum naturam cum voluptate protinus euolat. Quicquid enim cõtra naturam fit, molestum: quod autem pro rei natura, iucundum. Similiter & mors quam morbi & vulnera intulerűt, violenta est atq; molesta: quæ verò senio paulatim ad finem deducente naturaliter surrepit, inter omnia mortis genera leuissima est, & cum voluptate potius quàm dolore contingit. Morbi autem vnde nascantur, quis dubitet? Nam cum quatuor illa sint ex quibus compactű est corpus, Terra, Ignis, Aqua, Aër, horű contra naturã abundantia, defectusq;, & ex loco proprio in alienum translatio, per quam quod sibi conueniens est, non tenent, intestinam quandã seditionem & morbos inferunt. Quando enim præter naturam vnumquodq; fit aut transfertur, calescunt vtiq; quę antè frigebant, arida madent, grauescunt lęuia, & cætera omnia similiter permutatur. Solummodo verò idem aliquid sibimet secundum idem, atq; similiter & debita ꝓportione seruata accedẽs vel decedens, permittet se idem sibi ipsi sospes integrumq; manere. Quod autem aberrat, siue accedendo seu decedendo, mutationes varias, morbos, corruptiones infinitas inducit. Ex secũdis quoq; compositionibus secundum naturam cõstitutis secunda bonæ vel malæ valetudinis coniectura id quærenti cuiq; dabitur. Cum enim medulla ex illis & os & caro & nerui constiterint, sanguis præterea ex ijsdem quamuis alio modo concreuerit, cæteri quidem euentus plurimi quemadmodum superiora cõtingunt, maximi verò morbi atq; grauissimi hoc pacto nascuntur. Quando videlicet ordine cõuerso ista ex se inuicẽ fiunt, proculdubio corrumpuntur. Nempe secũdum naturam carnes & nerui ex sanguine generantur: nerui quidem à villis & ligamẽtis propter cognationem, carnes autem à coagulatione quadam eius quod secretű à villis & ligamentis concreuit. Quod rursus à neruis & carnibus emanat glutinosum & pingue, simul quidẽ carnem, vt plurimum ad ossium naturam, ac etiam os ipsum medullam circundans nutriẽdo exauget. Quod rursus per ossium crassitudinem stillat purissimum genus triangulorum, læuissimumq;, & pinguedine abũdantissimum, dum defluit ex ossibus, atq; delabitur, medullam irrigat. Quatenus igitur singula hunc in modum fiűt, bona valetudo seruatur. Mala vero sequitur valetudo, quando fit contrà. Nam quoties eliquata caro tabem rursus transmittit in venas, sanguis vnà cum spiritu mul-

tus ac varius in venis, coloribus diuersis amaritudineq; & acidis salsisq; infectus saporibus, bilem, cruorem, pituitam gignit quàm plurimam. Quæ quidem omnia rursus sic genita & corrupta sanguinem ipsum in primis inficiunt, & ipsa nullum nutrimentum adhibentia corpori, feruntur passim per venas nullo prorsus naturalis circuitus ordine obseruato. Inimica sanè inter sese ista sunt, ꝓpterea quòd nullum sui sibi inuicem præbēt vsum. Naturali præterea corporis habitudini suóque in statu perseueranti dissoluendo & liquefaciendo plurimũ aduersantur. Portio nanque carnis vetustissima cũ liquescit, ad digestionem concoctionémque ineptissima, propter veterem exustionem nigrescit: quia verò contabuit, penitúsque exesa est, amaritudinem contrahit, cæteris omnibus corporis partibus nondum contaminatis aduersam: & tum quidem pro amaritudine niger ipse color acerbitatem & acrimoniam habet, eo iam quod amarum fuerat magis attenuato: tum verò amaritudo rursus sanguine tincta colorẽ habet rubeũ, sed nigro huic admixto felleum. Præterea flauus color cum amaritudine coit, quando ob ignis flammam noua caro liquescit. Et nomẽ quidem omnibus his commune bilem imposuit vel medicus aliquis, vel certe eo ingenio præditus quispiam quo multa & dissimilia dispicere posset, ac rursus genus in multis vnum vno cognomento dignum inspicere. Quæ verò bilis species appellantur, pro colorum varietate rationem singulis propriam acceperunt. Cruor præterea, qui sanguinis residuũ & defluxus est, lenis est ac mitis: qui verò bilis atræ acrisque, agrestis, quando propter caliditatem salso sapori miscetur, huiusmodi quiddam acida pituita nuncupatur. Sæpe verò tenioris recentisq; carnis portio quædam vnà cum aëre colliquescit, deinde vento inflatur incluso, humiditate protinus circũfusa: fiúntque ex hoc ampullæ, quæ sigillatim propter prauitatem videri non possunt; iunctæ verò simul & in grandiorem tumefactæ molem, conspiciuntur, coloremq; propter spumæ generationem habẽt album. Omnẽ hanc tenerioris carnis eliquationem vnà cum spiritu factam, quæ ex humiditate vento circunfusa tumescit, albam pituitam appellamus: recentis itẽ pituitæ residuum defluxúmque lacrymas atque sudorem, & quotcunque alia in quæ quotidie corpus resoluitur. Atque hæc omnia instrumenta morborum, quando scilicet sanguis non cibis & potibus secundum naturam, sed ex contrarijs præter naturæ leges excrescit. Quando igitur caro quælibet circunciditur, eiúsque radix permanet, dimidia quædam est calamitatis potentia. Facile enim restauratur. Quãdo verò quod carnes ossibus alligat, ægrotat, & sanguis ex illis ac neruis defluẽs haud amplius nutrit ossa, carnémue reuincit, sed ex pingui & glutinoso asper, salsus, siccus, & squalidus iniquitate victus est factus, tunc certe quod omnia ista perpetitur, abscissum ab ossibus sub carne neruisque riget. Caro etiam à radicibus decidens nudos relinquit neruos, & salso obductos humore, & influenta sanguinis permanans, morbis quos suprà diximus numero etiam plures reddit. Graues quidem hæ corporibus passiones. quæ verò has præcedunt, admodũ grauiores. Quãdo videlicet os ob carnis crassitudinem respirationem non habet sufficientem, ideóq; putredinis calore vexatum atque restrictum, alimenta non suscipit, rursusque ipsum in illam contrà decidit frigefactum. Illa verò in carnem, caro in sanguinem rursus delabitur. Vnde acriores superioribus morbi nascuntur. Extremum verò omnium est, quãdo medullæ natura propter defectum aliquem aut excessum ægrotat, hinc enim omnium vehementissimi & ad mortem periculosissimi morbi proueniunt, tunc enim omnis compago corporis necessario dissipatur. Tertiam post hæc morborum speciem tripartito diuidimus. Alius enim spiritu, alius pituita, alius bile creatur. Nam cum spiritus ipsius custos, & quasi penuarius pulmo distillatione occlusus libera & expedita spiracula nobis non exhibet, & hinc quidem nullus mittitur spiritus, illinc verò plusquam oportet accipitur, tunc quæ respiratione & refrigerio carent, marcescunt. Quod verò accipitur nimium, per venas traductum eas contorquet, liquefacitque corpus eius in medio diaphragma, medium scilicet interpositum occupans, hinc morbi admodum molesti multo cum sudore innumerabiles oriũtur. Sæpe etiam intra corpus discreta & rarefacta carne innascitur spiritus: qui cùm foras egredi nequeat, ijsdem quibus & ingressi aliunde spiritus, doloribus afficit. Sed ingentibus tunc affligit doloribus, quando neruis proximísque venulis circunfusus hæc inflat, & ligamenta continuósque neruos à tergo intendit atque detorquet. Qui sanè morbi ab ipsa intendente & inflante passione tensiones, & à tergo contortiones cognominantur, quorum difficile remedium est. Subortæ enim febres hos maximè soluunt. Alba verò pituita propter ampullarum spiritum intus inclusa difficilis: ad exteriorem cutem delapsa, mitior, sed corpus varijs sordibus aspergit, albisque inficit maculis, atque morbos alios eiusmodi generat. Atræ verò bili permixta, cum diuinissimos capitis meatus illabitur, dissipare eos solet atque turbare. Si dormientibus id contingat, mitior: sin vigilantibus, expulsu difficilior. Cum verò sacræ naturæ languor hic sit, haud abs re sacer morbus est appellatus. Proinde pituita acida atque item salsa, languorum omnium qui distillatione fiunt, origo est, quoniam vero plurima loca illabitur, malas gignit valetudines plurimas. Quęcunque autem partes corporis tumescere dicuntur, à bilis incendio, & combustione vexantur, quæ cum expirat, extrinsecus varios æstu suo tumores producit: intrinsecus vero cohibita, vrentes, edacesque morbos plurimos procreat. Tunc autem pessima est, quando pus sanguini mixta & villorum ligaminumque fila suo ex ordine dimouet, quæ ideo in sanguinem diductæ & sparsæ sunt, vt mediocrem tenuitatis & crassitudinis habitum consequatur: neque propter caliditatem cum ipse sit lubricus, raro ex corpore defluat, neque si crassior sit, ad motum fiat ineptior atque ægre per venas fluat & refluat. Ad hanc vtique naturæ commoditatem, huiusmodi peropportuna sunt ligamenta, quas siquis etiam mortuo, & ob frigus rigente sanguine inuicem conducat, & contrahat, reliquus sanguis omnis diffunditur. Cum verò missæ fuerint, ilico cũ præcedente frigore restringuntur. Quoniam verò hæc vim villi huiusmodi in sanguinem habent, cũ bilis natura sanguis vetus euaserit, ac rursus ex carnibus in hunc fuerit resoluta, calida

& humida

& humida paulatim primam incidens villorum illorum vi compressa restringitur. Compressa verò extinctaq; violenter, procellam intus tremoremq; ciet. Cæterum quando vberior affluit, calore proprio ligamenta exuperans, præterque modum exæstuans, seruat quidem, ac si cōtinue ad finem vsq; idonea victoriæ sit, penetrat in medullas, adustisq; radicibus inde animæ vincula, quasi nauis funes resoluit & amputat, liberamq; dimittit. Sed cum inferior adest, corpusque liquefcēs ei resistit, ipsa deuincta, aut per totum corpus excidit, aut per venas in ventrem inferiorem superioremue compulsa tāquam transfuga ex seditiosa ciuitate, sic effugiet è corpore, morbosque eos indecit, quos Diarrhœas vocant, & Dysenterias, id est fluxus ventris lubricos, fluxusque mordaces, necnon multas generis eiusdem alias molestias infert. Quando igitur corpus ignis potissimum excessu languet, cōtinua febre laborat: quādo verò aëris, quotidiana discreta. Aquæ tertiana, propterea quòd aqua segnior est, quàm ignis & aër. Terræ demum excessu, quartana. Terra siquidem omnium tardissima, quarto gradu cum sit, temporis circuitu quarto feruet, deferuētque: hinc quartanas inuehit febres, quæ vix seróque sanantur. Atque hoc quidem pacto corporis morbi contingunt. Animæ verò morbi propter corporis habitum ita nascuntur. Morbum animæ dementiam esse censemus. Eius genera duo ponimus, Insaniam & Imperitiam. Quæcunque igitur passio alterutrum istorum infert, animi ægritudo est nuncupāda. Idcirco voluptates dolorésque admodum vehementes, morborum animæ omnium grauissimi iudicandi. Quisquis enim vel nimia gestit lætitia, vel nimio dolore deprimitur, dum illam auidius importuniusque asciscere, hunc vitare obnixe conatur, neq; cernere, neq; audire rectè quicquam potest, sed rabie furit, & in eo habitu constitutus, minimè rationis est cōpos. Qui verò fluido stupidoque circa medullam abundat semine, vtq; arbor pluribus quàm conueniat fructibus grauida nimia vbertate luxuriat, is profecto multis passim doloribus, multis item voluptatibus in libidinibus ipsis earumque fœtibus, fructibusque affectus, per omnem ferme vitam ob ingentes voluptates doloresque insanit, ac furit: cúmq; huius animus propter corpus æger sit atque insipiens, vulgo tamen non æger, sed pro volūtate sua, vt liber affectus falso putatur. Veritas autem sic habet. Nempe venereorum intemperantia maxima ex parte propter generis vnius habitum per ossiū raritatem in corpore lubricum madidumque, animi infirmitas est. Ac ferme omnis voluptatum incontinentia, quæ perinde ac si spōte improbi simus vituperari solet, non rectè ita vituperatur. Nemo enim sponte malus, sed propter prauum quendam corporis habitū rudémque educationem, malus omnis sit malus. Omnibus autem aduersa inimicáque hæc sunt, & mala noxiáque contingūt. Rursus dolore afflictus animus similiter propter corpus in prauitatem plurimam incidit. Acris enim & infesta pituita, amari item felleiq; humores, quando oberrantes per corpus non exhalant, sed per viscera reuoluti vaporem suum penetralibus animę ipsius infundūt, languores animæ varios & magis, & minus, tum plures, tum pauciores efficiunt. Perferūtur sanè ad tres animæ sedes humores vaporésq; huiusmodi, ac pro loci diuersitate vnusquisq; varias species generat,

Diarrhœa & Dysenteria.

De febribus.

Voluptates & dolores vehementes morbi animę grauissimi.

difficultatis, atque molestiæ, audaciæ rursus timiditatísque, obliuionis preterea, atque hebetudinis. Sæpe etiam ad prauum hunc corporaturæ, & affectionis habitum accedunt mores ciuitatis iniqui, sermonésque & priuati, & publici non parum omnino noxij, nec vllæ doctrinæ ad tantorū malorū remedia à tenera ætate discuntur. Atq; ita quicunque nostrûm praui sunt, duabus ex causis preter voluntatem maximè contingentibus, praui fiunt, huiusmodi quidem malorum causæ serētibus potius quàm satis, educātibus, quàm educatis attribuendæ. Conandum tamē pro viribus, educationis, studiorum, doctrinarum, diligētia improbitatem reijcere, assequi probitatem. Sed horum quidē tractatio alio constat disserendi modo. Nūc iam conuerso quo cultu quibúsue causis corporis animiq; salutē adipiscamur, decet exponere. Iustius enim est de bonis quā de malis verba facere. Omne bonum pulchrum: pulchrum verò sine mensura & moderatione esse non potest. Ideóque animal quod tale futurum est, conuenienti mensura moderatum esse oportet. Ex eorum autem numero, quæ commensurata moderatáque dicūtur, exigua quædam persentimus & iudicamus, præcipua verò & maxima ignoramus. Porrò ad bonam & malam valetudinē, ad virtutes & vitia nulla moderatio vel immoderatio maioris momenti, quàm animæ ad ipsum corpus esse videtur. Horum nihil cōsideramus, neque animaduertimus, quòd quando robustam magnamq; animam imbecillior inferiórq; vehit species, vel quādo contrà ista iungūtur, totum ipsum animal pulchrū esse nō potest, maxima enim mensura & moderatione caret. Quod autē contrà affectum est, spectaculorū omnium ei qui id valeat intueri, pulcherrimum amabilissimúmque apparet. Corpus quidem quod grandioribus vel inæqualibus cruribus, aut quouis alio modum excedente membro secum ipso dissentit, & deforme est, & in ferendis laboribus contorquetur, vacillat, lassatur, & concidit innumerabiliúmq; malorum sibi causam præbet. Idem quoq; iudicandum de eo ex anima & corpore cōposito, quod animal appellamus. Quando enim anima corpore admodum potētior est, exultat in eo atq; effertur, totum ipsum intrinsecus quatiens languoribus implet. Quando etiam ad discendum inuestigandumq; collectis in vnum viribus vehementer incumbit, liquefacit protinus corpus & labefactat. Denique cum ad docendum disserendumque priuatim & publicè ambitiosa quadam concertatione contendit, inflammat corpus atque resoluit. Nōnunquam etiam distillationes fluxúsque commouens medicorum plurimos decipit, cogitque illos contrarias causas iudicare. Rursus quādo corpus grande & pigriori mole superexcedens pusillæ exilique cogitationi animi copulatur, cum geminæ sint in homine secūdum naturam cupiditates, vna quidem per corpus alimentorum, altera verò per id quod diuinissimū nobis inest, prudentiæ: tunc sanè potentioris illius præualentes agitationes quod suum est adaugent, quod verò animi, hebes, indocile, obliuiosum reddunt, atque ita infirmitatem maximam videlicet imperitiam generant. Vna demum est ad vtrunque salus & conseruatio, vt neq; animam sine corpore, neq; corpus absq; anima moueamus, vt in mutua contentione exæquatis inuicē viribus insurgentia bonam totius valetudinē tueantur. Quapropter qui-

cunq; mathematicis doctrinis operam dat, aut cuiuis mentis indagationi vehementius studet, debet etiam motum corporis adhibere, & in gymnastica exercitatione versari. Ac rursus qui summa corpus diligẽtia format & roborat, animæ quoq; vicissim motus adiũgere, musica & omnibus philophię studijs vsus, si modò quis iure bonus simul & pulcher sit appellandus. Similiter quoq; partes curare debemus, totius speciem imitati. Cum enim corpus ab ingrediẽtibus incendatur intus, frigidúmue fiat & iterum ab extremis aridum madidúmue reddatur, & quæ deinceps hæc sequuntur perpetiatur, quando quis otium agens corpus monitionibus his committit, superatum ab his dissoluitur. At siquis in curando corpore illam imitetur naturam quam altricem vniuersi vocabimus, ita vt nunquã torpere permittat, sed moueat semper iugique agitatione internis externisque motibus secundum naturam vbiq; resistat, & moderata quandam com motione aberrãtes passiones corporis partesq; cognationis ratione seruata vicissim in ordinem redigat & exornet, secũdum sermonem illum superiorem quem de vniuerso habuimus, nequaquam sinet inimicum inimico admotum prælia in corpore morbosq; ciere, sed efficiet potius vt amicã adhęrens amico sanitatem corporis tueatur. Omnitũ verò motuum optimus ille est, qui in semet ex seipso fit. Nã & mẽtis, & totius ipsius motioni cognatissimus est. Qui verò ab alio fit, deterior. Deterrimus autem motus, quãdo iacens & quietẽ agẽs corpus, ab alijs secundũ partes mouetur. Quapropter purgationũ cõstitutionumq; omnium corporis, quæ exercitatiõe gymnastica fit, saluberrima est. Proxime ad hãc accedit vectio facilis, siue naui, seu quouis alio vehiculo peragaт. Tertia commotionis species tũc demum cum summa cogit necessitas, vtilis aliter verò nullo modo sanæ mentis homini suscipienda. Medicorum illa purgatio est, quæ pharmacis, id est solutiuis medellis, fieri solet. Morbi enim nisi periculosissimi sint, pharmacis irritãdi nõ sunt Omnis nanq; morborum constitutio animalium naturæ quodammodo similis est. Sanè animalium compositio ab ipso generationis exordio certis tẽporum curriculis terminatur: idq; & genus vniuersum patitur, & animal vnumquodq; ab ortu fatale viuendi spatiũ in seipso exceptis necessarijs passionibus, continet. Etenim triãguli ab ipso initio singulorum vim possidentes vsque ad certum tempus sufficienter ad vsum vitæ cohærẽt, vltra id vita nemini prorogatur. Idem quoque constitutionis modus langoribus conuenit. Quos siquis citra fatalẽ temporis cursum pharmacis amputare cõtẽderit, ex paruis ingentes, ex paucis multis euadere consueuerunt. Quapropter diligentia victus corrigẽdi & gubernandi sunt morbi, prout cuiq; datur otium, neq; difficile infestumq; malum pharmacis instigãdum. Ac de communi quidem animali & parte illius corporea, qua diligentia regenda & gubernanda sint, vt ratio viuẽdi seruet, hæc dicta sint. Ipsum verò quod gubernaturũ est, multò magis ac prius ita pro viribus instruendũ est, vt quàm optimè atque pulcherrimè ad regendum sit præparatũ. Exacta quidem huius rei discussio propria tibi & integram disputationem exigeret. Quãtum verò fortè ad id quo de agimus attinet, siquis per superiorum vestigia gradiatur, non absurde sic maximè procedendo ad commodum istorũ finem perueniet. Sæpe in superioribus diximus tres esse animæ species in nobis trifariam distributas, singulasq; suos motus habere. Ita nunc paucis concludamus, quæcũq; illarum torpet, & à suis motibus otium agit, imbecillissimam necessariè reddi: quæ verò agit assidue, robustissimã. Quapropter danda est opera, vt species singulæ motus suos inter se moderatos conuenienti tenore conseruent. De præstantissima igitur animæ nostræ specie ita est sentiendũ. Nempe hanc Deus, vt dæmonem nostrum cuiq; tribuit; hanc in summa corporis arce sedem habere dicimus, atque ad cœli cognationem à terra nos tollere, tanquam animalia cœlesti potius quàm terreno semine nata. Quod quidẽ rectè admodum dicitur. Vnde enim prim[9] animæ datus est ortus, inde diuina vis caput radicemq; & originem nostram pendentem suspendens, totum dirigit corpus. In eo igitur qui concupiscentiæ & ambitiosæ iracundię affectibus explẽdis incũbit, necesse est opiniones omnes mortales fieri, atque eum quàm maximè fieri potest mortalem prorsus euadere, cum mortalem naturam pro viribus auxerit. At eum qui totus discendæ veritatis cupiditate flagrauerit, atque omnem eius operã præcipue in hoc vno impenderit, necesse est omnino si quidẽ veritatem attingat, immortalia & diuina cõpræhendere: & quatenus humana natura immortalitatẽ assequi potest, eatenus hũc penitus immortalẽ euadere, nulla videlicet immortalitatis parte dimissa, quinetiam cum semper diuinũ colat, ipsumq; familiarem dæmonem in se habeat ornatissimum, præcipue beatum fore. Cultura autem cuiusque omnino vna est, proprium cuiq; pabulum motumq; tribuere. Ei verò quod in nobis diuinũ est, mot[9] cognati sunt, vniuersi ipsius cognationes atque circuitus. Hos itaque secutum vnumquenq; nostrũ oportet discursiones illas nostras in capite olim à prima generatione corruptas, per ipsam mũdanæ harmonię reuolutionisq; intelligẽtiã ita corrigere, vt intellectæ rei intelligentem vim secũdum pristinã naturã similem reddat, per quã similitudinem vitæ à Deo optimè nobis propositæ, & in præsenti tempore, & in futuro finem adipiscamur. Sed iam disputatio illa de vniuerso vsque ad generationem hominum nobis proposita finem penè suum adepta videtur. Cæterorũ verò animantium generationẽ quatenus dũtaxat necessitas postulat, paucis perstringemus. Sic enim modum in hac disputatione tenere sibi quisq; videbitur. Verũ de his iam ita dicamus. Quicũq; virorũ iniusti timidiq; vixerunt, quemadmodum probabilis ratio nobis ostendit, in generatione secũda in fœminas sunt cõuersi. Quo quidẽ tẽpore hãc ob causam dij coitus amorem machinati sunt. Igitur in viris vnũ quiddam, in fœminis alterum vitæ & animæ compos ita cõposuerũt. Ipsum potus discursum, quo per pulmones sub renes in vesicam defluens & spiritui mixtus elisusq; depromitur, dij in fistulæ modum in compactam medullam à capite per ceruicem & spinam deriuauerunt, quod quidem Sperma, id est semen, in superioribus nũcupauimus. Hoc autem vtpotę animatum ac respirans, qua parte spirat, per eãdem vitale effluendi desiderium gignit, atq; ita generandi amorem nobis inseruit. Quocirca pudendorum naturæ in viris insita vis, inobediens atq; imperiosa, & quasi animal non exaudiens rationem furiosarum libidinũ violentia subijcere sibi cũcta conatur. Vulua quoque matrixq; in fœminis eadem ratione

Quis optimus motuũ.

De purgationibus.

Diligẽtia victus corrigẽdi morbi.

De generatione fœminæ.

De spermate.

Generandi cupiditas.

tione animal auidum generandi, quando procul à fœtu per ætatis florem, aut vltrà diutius detinetur, ægrè fert moram ac plurimũ indignatur: passimq; per corpus oberrãs, meatus spiritus intercludit, respirare non sinit, extremis vexat angustijs, morbis deniq; omnibus premit, quousque vtrorũque cupido amorq;, quasi ex arboribus fœtũ fructũmue producunt: ipsum deinde decerpũt & in matricem velut agrum inspargunt: hinc animalia primum talia, vt nec propter paruitatem videantur, necdũ appareant formata, concipiunt: mox quæ cõflauerat, explicant: ingentia intus enutriunt, demum educũt in lucem, animaliumq; generationẽ perficiũt. Mulieres hũc in modum & fœminæ omnes sunt genitæ. Auium autem genus ex nostro ita est apte formatum, vt pro pilis pẽnas acciperet. In hoc illi homines transeunt, qui simplices & innocẽtes cũ sint, leues tamẽ sunt, & frustrà in rebus sublimibus curiosi: quiue adeo fatui sunt, vt oculorũ iudicio cõfisi, hoc altißima quæq; firmiter demonstrari posse non dubitent. Greßibilium verò ferarum genus ex his natum hominibus, qui à philosophia penitus alieni ad cœlestia nunquam oculos erexerunt, ex eo quòd volutionibus illis, quæ in capite peragi solẽt vsi nunquam sunt, sed illas animę partes secuti quę in ventre & pectore dominantur. Ex his vtiq; studijs anteriora mẽbra & capita ob ipsam cognitionem humi penitus defixerunt: in longum productum ac diuersum corporis verticem tenuere: quãdoquidem ibi propter desidiam singulorum collisi sunt & confracti circuitus, & ideo quòd quatuor pedum ac etiam pluriũ est instituta figura, vt insipientioribus deus maiorem ex pedibus multis atq; progressu occasionem præstet, per quã magis etiã deflectãtur ad terram. Eos autem qui horum insipientißimi erant, corpusq; in terram penitus prosternebant, quasi nihil vltrà pedibus opus foret, in corpora carentia pedibus & humi serpentia permutarunt. Quartum genus aquaticum est, ex illis natum qui stolidißimi & imperitißimi fuerant, quos nostri illi trãsformatores pura respiratione dignos idcirco nõ iudicauerũt, quia propter extremę trãsgreßionis iniquitatẽ animam impurißimã prorsus habebãt. Ideo ex tenui ac pura aëris illa respiratione, in aquæ respirationẽ ꝓfundã turbidãq; mer serunt. Vnde pisciũ & ostrearũ ac deniq; aquatiliũ omniũ orta est multitudo: in qua certè mutatiõe illi ex sediũ extremarũ habitatiõe inscitiæ quoq; extremæ dant pœnas. Hunc in modũ & olim & nunc in se inuicẽ animalia migrãt, dũ mentis & demẽtiæ iactura vel adeptiõe mutanř. Iam igitur nostra hæc de vniuerso disputatio finẽ habeat. Mortalia enim & immortalia viuentia mundus hic sortitus, atque inde cõpletus, ita deniq; factus est visibile visibilia cõpræhendens animal, intelligibilis dei imago, sensibilis, maximus, interminatus, pulcherrimus, perfectißimus cœlum vnum hoc atque vnigenitum.

Generatio auium.

Generatio ferarum.

Generatio aquatilium.

CRITIAS, VEL, ATLANTICVS.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

PLATO noster officiosißimus patriæ suæ filius laudauit eam in Menexeno ex rebus contra orientales, laudat rursus in Critia, ex rebus contra occidentales strenue gestis. Atque vtrobique commendat ex multis, tum dei, tum naturæ artisq; muneribus: simulq; commonefacit omnes ne patriæ sint ingrati: ac dum virtutem Atticam tam orientem quàm occidẽtem plagam superasse commemorat, interea docet & omnia domari virtute, & viros virtute præditos, tum in occidentibus, id est rebus aduersis, tum in orientibus, hoc est secundis rectè feliciterq; se gerere. Nec iniuria post Timæum de mundi generatione, legi vult Critiam de antiquitate mũdi. Videtur autem neque huic historiæ finem imposuisse, neque sequentem historiam sub Hermocratis titulo promissam composuisse. Hanc autem non fictam quidem, sed veram historiam extitisse, constat. Primo quidem, quia vbicunque fingit aliquid, solet fabulam nominare. Hic vero tanquam historiam audet asseuerare. Deinde idem omnino asserit in Timæo, appellans rem miram quidem, sed omnino veram. Et à quibus accepta sit diligenter vtrobique recenset, scilicet à maioribus suis atq; gẽtilibus. Critias enim hic ab auo Critia, ille verò à Solone patruo suo, qui literis quoque mandauit, Solo ab Aegyptijs sacerdotibus. Præterea Proclus Marcelli cuiusdam de rebus Aethiopum adducit historias, in quibus hæc manifestißime confirmantur Aethiopum rebus gestis inserta. Et si Platonicorum nullus historiam negat, Porphyrius tamen, Proclus, & ante hos Origenes, allegoriam insuper volunt physicam continere. Quos equidem vereor ne si conentur singula allegoriæ ad vnguem accomodare, ab ipso Platone derideantur, in exordio Phædri curiosas nimium in huiusmodi rebus allegorias sub persona Socratis irridente. Verum ne Anagogicum sensum, quo prorsus neglecto nemo fit Platonicus omnino negligere videamur, Pallas quidẽ sit numen intellectualli vitæ præsidens, Neptunus vero numẽ fouens generationem atq; gubernans. Athenienses figuræ sint animarum intellectu solo viuentium, numinumq; similium. Atlantici vero figurę numinum generationi fauentium, animarumq; corporibus coniunctarũ ad generationis officium totusq; ornatum. Conuenientißimè verò per occidens, per mare, per insulas, per varias locorum partitiones, ipsa generationis materia mobilitasq; diuersa significatur. Bellum præterea sit studiosa contentio, per quam superiore numina, inferiora assidue inde cõuertunt, & animas quasi ferro & igni à materia motuq; segregant. Proinde quod Neptunus ex muliere filios procreauit, intellige vel ex terra genuisse, vel afflatu quodam ex priori viuẽdi forma in alteram formam regenerasse. Quinque verò partus, quinque sunt formæ corporum, quas in hoc materiæ mari perpetua agitatione cõponit, scilicet lapides, metalla, plantę, animalia partim ratione carẽtia, partim prædita ratione. Decem verò filij sunt, quolibet enim partu gemini concreantur. Nempe in quouis composito elementalis coalescit virtus, simulq; virtus quædam cœlestis infunditur, quam medici virtutem nominãt specialẽ. Ex geminis autem quinque partubus decem filij computantur. At quinq; zonæ siue spiræ arcem Neptuneam circundantes, quinq; sunt sphærarum naturæ, cœlestis, ignea, aërea, aquea, terrea. Partim verò terrenas ait, partim aqueas, vt statũ in rebus significaret & motum. Communis vero per omnes meatus, mutuam inter se rerũ significat genituram. Cõmemorat & metalla, vt per septem metalla, septem planetarũ influxus intelligamus, generationem omnium moderantes. Aurum quidem Soli, Argentũ Lunæ, Plumbum Saturno, Electrum Ioui, Ferrum & æs Marti, Veneri Orichalcũ, Mercurio Stannum Platonici tribuunt. Mẽsuræ verò earumq; numeri partim ex historia, partim ex architecturæ ratione ducãtur. Nõnihil tum operis, tum eloquij gratiæ decorq; attribuẽdum. Sed de allegoria ferme iam satis. Iam verò sic libri huiꝰ mysteria confirmemus. Platonici deos quidem alios, vt eorum verbis vtar, supercœlestes, alios verò cœlestes, & alios subcœlestes esse putant. Et primos quidem filios dei, sequentes verò omnes deorum filios nominant. Rursus in primis amplissimam prouidentiam, in secũdis minus amplam, in tertijs ad angustiora redactã collocant, vtpote qui iam certis terræ plagis rerumq; generibus diuina distributione præsint: quẽadmodum, & cœlestes alij, alijs cœli partibus, stellisque præponuntur. Hi ergo sub cœlestes dij certo quodã ordine, alij gentes alias gubernandas ab initio suscẽperũt. Ab initio inquam vel geniti mũdi, vel generis humani regeniti. Siquidem post ingentes terrenI orbis illuuiones, Plato homines arbitratur eiusmodi deorum opera ex ipsa terra veluti matre diuinitus generari. Posse enim illos gignere: per Ideam videlicet humanam quasi semen. Posse & terram patere, non abundanteq; humore perfusam, & accedente calore fœcundam, siue post aquarum colluuiones sequantur tepidi soles, siue post vasta quædam incendia pluuiæ vberiùs affluant. Homines verò à dijs è terra progenitos, Heroës nominant, qui à parentibus occulta quadam mentis ad mentem persuasione recti ab initio multa per secula fuerint. Quoniam verò longo

Metalla Planetis dicata.

temporum tractu tã diuina virtus ingenijs insita, quàm terrę fœcunditas minuitur paulatim: vnde & animi diuinitatis omnino expertes, & corpora antiquæ fœcũditatis vacua prorsus euaderent. Deus iterum terram, vel diluit, vel incẽdit, genusq; nostrum in antiquam restituit dignitatem, cœlestibus videlicet monitionibus sic à motore contẽperatis, vt cœleste fatum semper cum prouidentia diuina concurrat. Profecto quemadmodũ medici de quolibet humano corpore, ita Platonici de toto genere iudicant. Medici enim aiunt, vitam in naturali quodam humore, & tanto & tali consistere, posseq; perpetuo prorogari, si modo & quantus ille instauretur & qualis. non prorogari verò, vbi non talis refluit, qualis effluxerat, & si tãtus. Perinde ac si quis ex dolio vini pleno impleret quotidie pateram, statimq; dolio, aquæ tantundẽ infunderet. Sic enim continue ęqualis in dolio esset humor, sed nõ similis, dissimiliorq; quotidie, donec tandẽ ex mero iam non aqueum vinum tantum, sed aqua prorsus euaserit. Similiter Platonici diuinam fœcundámq; qualitatem & ingenio à dijs humano, & corpori à cœlo quondam infusam, paulatim putant in qualitatem humanã verti, humano hoc subiecto eam naturaliter ita trahente, donec sensim ad ferinam vsq; degeneret, sed degenerationem tantam nõ posse à Deo rerum ordinatore perpetuo tolerari. Quod autem Plato deos diuersas sortes fuisse nactos, & hic & alibi sæpe ait, intellige illos viri summo sortes distribuẽti parere, atq; necessario assignatam prouinciam gubernare. Sed necessitatem in diuinis esse penitus voluntariam. Siquidem apud eos vna est patris summi filiorumq; voluntas. Atqui sicut elementorum partes ea necessitate ad loca propria perferuntur, quæ & voluntas futura est, si modo cognouerit sic apud superos ipsa gubernationis assignatæ naturalisq; effectæ necessitas idẽ est atq; voluntas. Præterea quod & hic, & in Timæo & Menexeno Atticã regionẽ esse ingenijs inquit in primis accommodatã, meminisse oportet in rationibus hac de re assignandis inter se Platonicos dissidere. Panætius enim tẽperiẽ aëris inter æstũ atq; gelu causam arbitratur: idq; ex ipsis Platonis verbis in quinto legũ, & Epinomide probat. Panætiũ Lõginus arguit, quia regio illa sæpe gelu atq; æstu pulsetur: assignatq; in causa qualitatẽ loci cõmixtã ex multis atq; occultã. Quẽ reprobat Porphyrius, ꝙ propriã ingenij causam esse putet corporeã. Origenes in cõmentarijs in Timæũ cœlestes aspectus influxúsq; assignat, id ipsum ex octauo de Republica asserens, vbi dicitur, cœlestes quosdã circuitus esse causas fertilitatis ac sterilitatis, tũ corporũ, tũ etiã animarũ. At Originẽ Proclus ibidẽ ait veram quidẽ ex parte causam assignasse, sed nondũ integram perfecisse. Ipse verò vnà cum Porphyrio rem altius repetens ait: Intellectum opificem mũdi intellectualem esse mundum, ideoq; quasi multiplicem. Animam verò mũdi esse animalẽ rationalemq; mundum magisq; multiplicem atque proxime adesse vniuerso mundi spatio continuo prorsus atque immobili, ex materia prima & dimensione constanti. Rursus in ipso spatio ante omnes quæ generãdæ sunt formas animam ex rationibus suis ideas sequẽtibus, alibi alias vires imprimere, quasi animæ mentis plenæ vestigia, ac peculiaria quædam receptacula formas alibi alias familiares suscepturа. Tum deos varios varias sortitos prouincias: eiusmodi hospitia illustrare, alia quidem alios, atque formare. Animas ergo rationales, postquam elementalem vitã, propriamq; elegerint, si forte reuolutione cœlesti ad ea loca præ cæteris dirigantur, quæ electæ iam viuẽdi formæ potissime congruit, vitæ ipsius officium prorsus implere. Itaq; quando ad Martiam vel Apollineam vergẽtes vitam, mox plagam à Marte, vel Apolline illustratam nanciscantur, perfectæ vel fortitudinis, vel vaticinij opus absoluere. Quæ vero philosophicã vitam elegerint, si regionẽ afflatam Pallade, sapiẽtia magnanimitateq; simul excellere. Itaq; hic & in Timæo inquit, Atticã regionem rectã à Pallade sapientiæ atq; militię conuenire: & in quinto Legũ ait inspirationem localium deorũ atq; dęmonum circa loca, maximi ad ingenia & mores esse momenti. Requirit vero nonnullam aëris tẽperantiam, non vt causam sed ne causæ ipsius opus impediatur. Quamobrem loci huius diuersitas non tam efficit diuersitatem ingenij apud Platonicos, quam suscipit & declarat. Tria enim esse putant ad id potiora elementali loco, scilicet tum animæ ipsius affectionem siue naturalẽ, siue electam, tum inspirationẽ numinum propriorum, tum cœlestes influxus: posse vero id impediri, vel elementali mixtione, vel planetarum noua cõiunctione, vel ab ipsis hominibus illata calamitate: & quę bona desuper infunduntur, inferiorum obstaculo reddi non bona. Qua de re in Legibus disputauimus. Sed de his iam satis. Ex omnibus autem huius libri mysterijs collige vnà cum prouidentia cõcurrere humani arbitrij libertatem. Collige & sententiã Mosaico mysterio similem, homines quondam quandiu in eis diuina quędam gratia iustitiaq; innata vigebat, beatos in quodam, vt aiunt, delitiarum paradiso vixisse. Postquã vero per intemperantiã & superbiam gratia illa euanuit, in scelera simul & calamitates grauissimas incidisse, Deũ autem aquarũ diluuio peccata hominum diluisse. Quod vero huic historiæ deest, potest summatim ex Timæi prooemio resarciri. Est autem historia de rebus gestis ante diluuium. Post vero diluuiũ narraturus, vt arbitror, erat Hermocrates. Neque te turbabũt nouem illa annorum millia, si Eudoxum audieris dicentem annos illos Aegyptiorum nõ solares fuisse, sed lunares. Vltima tandem huius libri sentẽtia docet Iouẽ, id est, deum architectum mundi è sua sede, id est ex suiipsius intuitu remotissima quæq; minimáq; prospicere, atq; ad eandem sedem, id est diuinam contemplationem deos omnes subditos sibi conuertere, vnde instructi inferiora gubernent. Neque vicissim duo hæc illos agere, imo vero assidue contemplando diuina, per illa simul temporalia dispensare. Hãc ipsam sedem ideo medium mundi appellat thorum, quia & inde tanquam à centro effluunt omnia, & illuc refluunt, & illinc facile cuncta circunspiciuntur atq; reuoluuntur.

VAM grata longum post iter defesso quies, ò Socrates, tã mihi post lõgas disputationis ambages, dulce silentium. Mundum autẽ hũc re quidem ipsa iandiu, sermone vero nuper deum effectũ, obsecro, vt si quid rectè dictum est seruet ipse nobis atq; custodiat: sin autẽ indecẽs quicquã in superioribus nõ spõte protulimus, meritas à nobis exigat pœnas. Debita verò eius q per ignorãtiã negligẽtiámue errauit, pœna est, vt sciẽs & diligẽs efficiatur. Quamobrẽ vt posthac rectius de deorũ generatione loquamur, medicinã nobis à deo medicinarum omniũ perfectissimã saluberrimamq; dari sciẽtiam exoptamus. Actis deniq; vocis sequentẽ disputationem Critiæ, vt inter nos cõuenerat, iã cõcedimus. CRIT. Accipio equidẽ ô Timæe, & quã tu suprà veniã petisti tãquam de rebus magnis disputaturus, eandẽ ego nũc peto. Imò verò maiorẽ quoq; veniã in ijs quæ restant tribuendã existimo: quãquam scio procacem quodãmodo rusticamq; petitionem hanc meã videri posse. Dicendum tamen. Quòd quidem non rectè abs te superiora dicta sint, nemo sanæ mentis obiecerit: quòd autem quæ restant dicenda, vtpote difficiliora, maiorem exigant indulgentiam, conabor ostendere: quandoquidẽ facilius est, vt qui de dijs apud homines disserit, satis cõmode dicere videaŕ, quã qui de mortalibus apud vos quidẽ. Imperitia nãq; & ignoratio audiẽtiũ magnã copiã ad ea quæ ignota sunt, effingẽda, præstare dicẽtibus cõsueuit. Quomodo verò simus deorũ naturã & cognitã habeamus, nõ ignoramus. Vt aũt quod sentio planius vobis aperiã, sic attẽdite. Quæcunq; à nobis dicunŕ, tanquã imitationẽ quandã similitudinisq; expressionẽ existimare debemus. Neq; nos latet quæ in pictorũ effectione circa diuina humanáue corpora vel facilitas vel difficultas sit, ad hoc vt sufficiẽter ea repræsentasse spectãtibus videanŕ. Profecto cũ terrã pingunt & mõtes, flumina, syluas, cœlũq; omne, quæue circa cœlũ consistũt & quę vaganŕ, primũ quidẽ satis putamus factũ, siquis vel exiguam quandã referre possit earum rerum imaginem: deinde vtpote talium prorsus ignari, nec examinamus quidem pictorum opera, neq; etiam redarguimus, sed cõfusa quadã adumbratiõe fallaciq; vtimur. Cũ verò quis fingere aggreditur nostrorũ corporũ similitudinẽ: tũc propter familiarẽ ipsam rerũ nostrarũ animaduersionẽ acutiùs errata persentimus, seueriq; & acres iudices exactoresq; sumus aduersus eũ qui nõ singula lineamẽta coloresq; expresserit. Idẽ quoq; in sermonib' intueri licet. Nã satis esse putamus, si

de cœlest

de cœlestibus diuinisque rebus quicquam, vel parum quod conueniens est, afferatur. Mortalia verò humanáque opera exactè nimium examinare solemus. Quamobrem si minus pro dignitate quæ statim sunt dicẽda, tractabimus, ignoscere decet. Neque enim facile, imò certè difficile mortalia ad opinionem imitatione ipsa exprimi posse putãda sunt. Hæc itaque omnia dixi, ò Socrates, cupiens & vos admonère, & maiorem à vobis veniã ad ea quæ restant, ex petere. Vos autẽ si iusta petere videor, vltrò hanc veniam largiamini. SOC. Quidni, ò Critia, tibi demus? Quinetiã Hermocrati hoc idem à nobis tertio detur. Cõstat enim hunc paulo pòst cum dicturus erit, eadem precaturũ. Vt igitur aliter exordiatur, neque eadẽ cogatur repetere, sciat veniã sibi esse tributam: & quasi id constet, ad dicendum protinus accingatur. Prędico autẽ tibi, ò amice Critia, mentem ac iudiciũ auditorũ: mirabiliter enim primus qui in eo dixit poëta probat* est. Quapropter admodum tibi venia opus erit, si officiũ successoris rectè præstiteris. HER. Idem mihi, ò Socrates, quod & huic nuncias. Cæterum segnes pusillanimésque nunquam palmam consecuti sunt Critias. Sermonem igit aggredi forti animo decet, ac Phœbo Musisque vocatis, antiquos ciues, excellẽtes viros, summis laudibus illustrare. CRIT. O amice Hermocrates, quia postera tibi dies assignata est: decentemq; aliũ es secuturus, ideo cõfidis. Quale verò id sit, ipse forsitan declarabit. Exhortanti itaq; tibi, & ad rem ipsam penitus inflammanti parendum. Ac præter deos, quos tu memorabas, alios insuper inuocare decet, præcipuéque Mnemosynen, id est memoriã: in qua dea præcipua orationis nostrę momẽta sunt sita. Nempè si sufficienter meminerimus recensuerimusque nunc vobis, quæ quodam à sacerdotibus tradita, à Solone huc aduecta fuerunt, videbimur theatro huic, vt arbitror, satis officio nostro functi. Hoc itaque iam agendum, neq; vltrà cunctandum. Primum autẽ commemoremus summam esse annorum nouẽ millium ex quo bellum extitisse traditum est inter eos omnes qui vltra, & eos qui circa columnas Herculis habitabant, quod in præsentia enarraturi sumus. Horum quidem dux fuit hæc ciuitas, bellumque omne, vt dicitur, confecit. Illorũ autem insulæ Atlanticæ reges, quã insulam Libya Asiaque maiorem fuisse quandoque perhibuimus, postea verò cœnum ibi inuium submersa insula ex terræ concussione relictum, quod quidem hinc illuc altum in mare nauigãtibus obstat, ne vltrà enauigare liceat. Gentes quidem barbaras, quæ tunc erant, Græcasq; generatim orationis ipsius progressus passim prout occasio dabitur, enarrabit: Atheniensium autem, qui tunc erãt, aduersariorumque vires in primis respublicásq;, & belli ordinẽ atque successum exponere decet. Horũ verò ipsorũ, nostra primum narrabimus. Dij quondã vniuersæ terræ orbẽ sigillatim sortiti sunt, in regiones singulas distributũ. Neq; partitionẽ hanc cõtentio fecit. Nam procul à ratione id esset: quòd dij vel quæ vnicuiq; ipsorũ cõueniunt, ignorarẽt: vel cognoscentes quæ potius alijs cõpetunt, aliena iura vicissim vsurpare contẽderẽt. Cęterũ iudicij iurisq; sortibus sua quique ad votũ suscipiẽtes, curantesq; amicorũ singula, regiones habitandas disposuerunt. Hosq; veluti greges ipsorum possessionésq; & armenta nutriuere, hoc tamẽ excepto, quòd corporibus corpora cogere noluerunt, quemadmodum plagis pecora iumentáq; pastores solent. At verò tanquam docile & obediens animal, quasi ex puppe nauem agilem dirigẽtes, persuasione pro gubernaculis vtebãtur, cãque animã attingebãt, & pro arbitrio suo ita ducẽtes mortales genus omne gubernabant. Et alij quidem dij aliorũ locorũ gubernationem sortiti ea instituebant: Vulcanus autẽ Mineruáq; naturam habentes communem, tum quia eodem ex patre sunt, tum quia per sapientiæ studium pérq; artium diligentiam ad eadẽ tendunt, ita cõmunem sortem hãc nacti sunt regionẽ, vtpote virtuti prudẽtiæq; natura propriã atq; congruã: procreantésq; in ea viros indigenas admodum generosos, eorum mentibus reipublica ordinem infuderunt. Quorum dũtaxat nomina supersunt: opera verò eorum qui successerunt interitu, & longo temporum interuallo, è memoria hominũ deleta sunt. Semper enim superstes hominum genus, vt in superioribus diximus, montiuagum atque rude, cui potentum in regione virorum nomina solum audita. At præter hæc ex rebus gestis exiguæ quædam notæ fuerunt. Quapropter filijs suis posteri quodã amoris affectu nomina priscorum imposuerunt, virtutum legumq; superiorũ ignari: nihil enim his habebant præter famam, & eam non satis certam. Cum verò multa per secula rebus ad victum necessarijs indigerent, ipsiq; & filij mentem his adhiberẽt, quorum penuria premebantur, déq; his verba facerent, rerum antiquarum memoriam neglexerunt. Confabulatio enim priscarumq; rerum inuestigatio in ciuitatibus cum otio simul oriri consueuerunt, cùm necessaria vitæ parata iam sunt, prius verò nequaquam. Atque ita priscorum nomina sunt absq; operibus reseruata. Dico autẽ hæc ita coniectans, quoniam inquit Solon sacerdotes illos in veteris belli narratione plurima inseruisse nomina posteris persimilia, vt Cecropem, Erechteum, Erichthonium, Erisichthonem, aliáq; ex his quæ suprà Theseum memorãtur. Mulierum quoq; nomina similiter atque opera eadem, deæq; Palladis figuram & statuam, ita vt belli studia viris tunc essent mulieribusq; cõmunia. Nẽpe ea tempestate armatã deam palàm cultã fuisse, exẽplum daturam omnibus, quòd in singulis animalium gregibus, mas, fœmináq; fortis eiusdem, pro generis cuiusq; virtute ita natura instituta sunt, vt aggredi omnia cõmuniter valeant. Habitabãt profectò tunc in hac regione alia genera ciuium, qui in artiũ operibus & agricultura versabantur. Milites autẽ à diuinis viris principio segregati seorsum viuebant, habentes omnia tum ad alimenta, tum ad educationem conferentia. Quorum nullus propriũ aliquid possidebat. Nam cõmunia inter se cuncta existimabant. Vltrà verò victus ipsius sufficientiam nihil ab alijs ciuibus exigebant, exercebantque ea omnia quæ heri de custodibus quos descripsimus, exposita sunt. Quinetiam verè illud & probabiliter de regione nostra est dictum. Primum quidem illis temporibus fines suos hinc quidem ad Isthmum habuisse porrectos: istinc verò versus Epirum ad summum Cithæronem atque Parnethen. Qui fines ipso descensu ad dexteram Oropiam attingãt, ad sinistram versus mare, Asopo excluso. Virtute vero vniuersam terram ab hac exuperatam fuisse traditur. Quapropter potuisse tunc regionem hanc, vniuersum accolarum exercitum alere. Argumentum planè virtutis eius euidentissimum, quia quod ex ea reliquum est, cum quauis alia hoc

ipso certare potest, quòd & fert omnia, & fructus profert optimos, pascuisq; abundat animali cuiq; accommodatis. Tunc verò non modò speciosa hæc omnia, sed etiã vberrima producebat. Quânã ratione id ꝓbabile? Quibúsue indicijs has esse reliquias illius terræ coniectari potest? Omnis ab alia continenti in pelagus longa velut promontoria porrigẽs iacet. Quã altitudo maris proxima passim profunditate circundat. Cum itaq; multa ingentiáq; diluuia annorũ nouẽ milliũ interuallo preterierint, (tot enim ex illo tempore ad præsens anni fluxere,) tellus his temporibus colluuionibusq; è sublimioribus locis defluens, ne collem quidẽ, vt alibi locorũ solet, accumulauit, dignũ saltem mentione: & semper circùm desidẽs in profundum occulitur. Quapropter relicta sunt, quemadmodũ in angustis insulis præsentia hæc, si cum illis cõferantur, quasi corpore per morbũ extenuato ossa detersa nudatáque terra molli quondã & pingui: solumq; tenune corpus atq; aridum mansit. Olim integra terra altissimos montiũ colles habebat: & agri qui nunc Phellei nominantur, solo pingui fertiles erant. Sylua in montiũ vertice frequẽs. Cuius nunc etiã coniecturæ quædam apparent. Sunt enim montes nonnulli, qui solas nunc apes pascũt, olim verò nec multò tamen anteacto tempore ingẽtes inde incisæ arbores operimẽtis & contignationibus cõficiendis aptissimæ, ex quibus ædium amplissimarũ structuræ adhuc extant. Erant & aliæ multę arbores domesticę, mites atq; proceræ. Quinetiã pascua pecorũ vberrima. Præterea regio hæc quotannis, ab Ioue frugiferam pluuiã hauriebat. Neq; vt nunc per decliue præruptúmq; effusa ex terra in mare aquam fundebat, sed hanc absorptã tenaci quadã concauitate è sublimibus venientẽ recondens combibẽsq; in viscera demittebat. Vnde passim iuges fluuiorũ fontiumque riui scaturiebant, quorum etiam nunc in veteribus fontibus sacra quædã signa relicta conspiciũtur. Quapropter in præsentia de his vera narrantur. Atq; hæc erat regionis huius conditio. Excolebatur præterea tunc ab agricultoribus, vt consentaneum est, & veris & ad eadem hæc intentis, ingeniosis profectò viris & honestorum admodũ studiosis, solum fertile nactis, aquam copiosissimam, temperiem aëris singulis anni temporibus saluberrimam. Vrbs autẽ eo tempore sic instituta erat. Primo quidem arcis tunc alia quàm nunc erat dispositio. Nunc enim vna saltẽ nox pluuiosa, tenue solum cum liquefecisset, terræmotum induxit, & ante illud Deucalionis exitium, tertia prius illuuione fatali. Superiori verò tempore magnitudo eius vsque ad Eridannum Elissumq; protensa Pnycem intus & Lycabetum comprehendebat, terminum è regione Pnycis habens. Erat glebosa omnis, paucis locis exceptis à superiori parte plana. Habitabantur exteriora eius ad læuam ab artificibus agricolisq;, qui proximè agros colebãt. Superiora milites soli prope Mineruæ Vulcanique templum inhabitabant, veluti ædis vnius viridarium vno ambitu circundantes. Loca enim eius ad Boream versa colebant, qui communes ædes, atque cœnacula quibus hyeme vtuntur, parabant: & quæcunque communi ciuitatis vitę cõueniebant, tum hac, tum sacras, sine auro & argento omnia extruendo. Nulla siquidem in re vnquã his vtebantur. Verum medium inter superbiam illiberalitatemq; secuti honestas habitationes struebant, in quibus & ipsi cõsenescentes & nati natorum eas posteris sibi similibus relinquebant. Hortis verò gymnasijsq; & cœnaculis austrum versus expositis vtebantur æstate. Erat fons vnus, vbi nũc arcis est locus. Quo ob terræmotum exhausto, riuuli circũ exigui relicti sunt. Tunc autem affatim omnibus liquorẽ suggerebat irriguũ: cuius erat æstate atq; hyeme temperies salutaris. Hac illi ratione loca hæc habitabant, ciuiũ quidem suorum custodes, cæterorũ verò Græcorũ volentiũ duces, obseruantes in primis vt semper idẽ illorum esset numerus, virorum videlicet fœminarúmque iam in re bellica fortium: neq; minor erat vnquã numerus militũ quàm viginti millia. Cùm igitur tales illi essent, sempérq; ratione huiusmodi patriam suã & vniuersam Græciam iuste administrarent, per omnem Europam & Asiam, tam egregio corporis habitu, quàm innumeris animi dotibus omniũ, qui tunc erant, probatissimi & clarissimi habebantur. Deinceps quales aduersariorum ab initio res fuerint, nisi forte, quæ pueri audiuimus memoria exciderunt, vobiscũ tanquã amicis communicabimus. Sed antequã referã admonẽdi estis, ne miremini si plurima barbarorũ virorũ nomina Græcè nunc audieritis. Id enim ex eo contigit, quia Solo cum cogitaret illa carminibus suis inserere, vim ipsam est nominum perscrutatus, inuenitque primos illos Aegyptios harum rerum scriptores in linguam suã ea nomina transtulisse. Quare & ipse rursus vniuscuiusque nominis sensum accipiens, in vocem nostrã conuertit. Atq; hæc scripta apud auũ meum erãt, & nunc apud me sunt, quorũ iam olim puer curam habui. Si ergo talia nunc audieritis nomina, qualia apud nos sunt, ne miremini: nam huius rei causam intelligitis. Longa verò oratione sit opus, si à principio narrẽ id quod iam antè dixi, de sortitione deorũ, vt terrã inter se vniuersam distribuissẽt, partim in ampliores portiones, partim angustiores, templáq; & sacra sibi instituissent. Sanè Neptunus insulã sortitus Atlanticã filios ex mortali fœmina in quodam insulæ loco progenuit huiusmodi. Secus mare plana erat, sed in media insula planities erat, quę omniũ spaciosissima feracissimáque dicitur extitisse. Prope planitiem rursus in medio mons erat breuis, stadijs quinquaginta distans: hic à quodã eorũ qui principio terra nati sunt, nomine Euenore colebatur. Is ex Leucippe vxore Clitonem vnicã filiam genuerat. Parentibus mortuis & matura iam puella. Neptunus eius desiderio captus illi se miscuit, circunsepsitq; collẽ quem habitabat spiris aquæ circunfluis terræq; zonis alterne, partim amplioribus, partim angustioribus. Ex quibus duo quidem terræ, tres verò maris fuere circuitus, qui veluti torno descripti pari vndiq; interuallo per insulam mediam distabant, inaccessibilẽmq; hominibus collẽ ipsum reddebant. Neq; enim tunc naues erant, neq; nauigãdi peritia. Ipse verò vtpote Deus facile mediã insulam exornauit, humoremq; duplicis aquæ frigidę & calidæ ex terrę abditis per fontes exteriores erumpere, alimenta item varia & abundantia per terras pullulare iussit. Quinq; præterea masculorũ filiorũ partus geminos progenuit & nutriuit. Atq; omnem Atlanticã insulam decẽ in plagas partitus, primo genito maternã habitationẽ & plagã quæ circùm erat tribuit, maximã profectò sortẽ atq; potissimam: Regemq; illũ statuit reliquorum, cęteros verò multarum gentium regionumq; pricipes. Singulis imposuit nomina. Primogenitũ

quidem

quidem vocauit Atlantem, totius insulæ regē. Vnde & pelagus cognominatur Atlanticum. Eum verò qui eodem partu statim illum secutus est, patria voce Gadirum, quem Græcè dicimus Eumelum. Qui extremas insulæ partes ad columnas Herculis est sortitus, suóque locum nomine Gadiricū nuncupauit. Secundi partus vnū Ampherem, alterum Eudæmonem nominauit. Tertij, primum natum Mneseum, secundum Autochthonē. Quarti autem Elasippum priorem, Mestorem verò posteriorem. Quinti demum, primū Azaēm, Diaprepē verò secundum. Hi omnes posterique ipsorum multa ibi secula habitarunt, multis per mare insulis alijs dominantes, etiam his quæ Aegyptum vsque Tyrrheniámq; habitantur, vt prædiximus. In maxima certè generatione vniuersum Atlantis erat genus, sempérque rex antiquior regnū primogenito relinquebat: quod imperiū multa per secula conseruarunt. Tanta verò illis diuitiarū copia, quanta nullis antea regum superiorū fuerat, nec vllis vnquam posterorum facile comparabitur. Structa ordinatáque illis erant in ciuitate totóque regno omnia, quorū vsus expetitur. Multa quidē ad eos extrinsecus propter imperium accedebant, permulta quoq; insula ipsa ad omnem vitæ vsum pertinentia producebat. Primum quidem omnia quæcunque ex terræ visceribus eruuntur, & quę solida permanent, & quę funduntur, quódue nunc nominatur solum, tunc certè plurimū effodiebatur Orichalcū multis ex insulæ locis insigne metallū, tunc apud eos cæterorū excepto auro pretiosissimū. Et quæcunq; sylua producit architectis, ferebat abūde. Pascua quinetiā animantibus tam feris, quàm domesticis suggerebat. Elephantū præterea ingens ibi copia. Alebat nempe sufficienter, quæcunq; per paludes, lacus, & flumina, siue montes agrósue pascuntur: & hoc quoque vastū animalium genus & voracissimum. Tum quæcunque tellus nunc odorifera nutrit, radices, gramina, ligna, liquentes succos, flores ac fructus. Suauem præterea vitis humorem & solidū alimentum, quibus ipsi nutrimur. Illa item quibus pro cibo vtimur & obsonij gratia, quæ legumina vocitamus. Nécnon liquores ex arboribus atque escas ad sitim faméṁq; extinguendā. Neq; deerant his vnguenta. Accedebant & deliciarū gratia fructus variarum arborū copiosissimi. Aderant quoq; satietatis solatia bellaria, laborātibus grata. Hæc omnia insula quæ quodā erat, sacra, speciosa, mirāda, vberrima producebat. Atque hæc colligentes ex terra, tēpla, & regias ædes, portus, naualia, & vniuersam regionē struebant hoc pacto spiras illas maris, quæ antiquam circundabant metropolim, disponentes. Primò quidem constructis pontibus transitum ad exteriora & ad sedem regiam præbuere, vbi in dei ipsius maiorumque suorum sedibus statim ab initio regias ædes ædificarunt. Alterque ab altero ornata suscipientes continua successione superiores in exornando pro viribus superabant, quoad moles magnitudine decoréque mirandas fabricauerunt. Foueam porrò à mari ad extimū circulum deduxerunt, quæ tria iugera in latitudinē protendebatur, centū pedes in altum, in longū stadia quinquaginta. Atq; vt ex hoc mari ad circulū illū velut ad portum applicare naues possent, effecerūt patefacto illius ore, vt naues maximas caperet. Zonas itē terrę, quibus spirę maris distinguebātur, pontibus secuerunt, vt vna triremi nauigare ex alia in aliā liceret: suprà verò texerunt, vt traiectus nauigio esset. Terrenarum nanq; zonarum labra alta, mare superemi nebant. Maximus planè circuitus per quē inundabat mare, latitudine stadia cōplebat tria: proximus huic orbis terræ prorsus æqualis: sequentium verò duorum, aqueus quidem orbis stadia duo, terreus autem humido præcedenti rursus æqualis, stadium deniq; vnum, qui ipsam insulam in medio positam circundabat. Insulæ verò in qua regia erat, diametrus, stadia quinq;, & hanc circum orbésq; & pontem latū ad plethri mensurā hinc atque inde muro quodā lapideo clauserunt, turres portásque in singulis super pontes secundum maris transitus fabricantes. Saxū tum medijs insulæ ædificijs, tum spiris illis intus forisq; cōstruendis sub insula circūquaq; eruebatur, atrum, candidū, rubrum, quæ latomiæ, obiter ciuitate petrę naualia duo egregia prębebāt. Aedificia verò partim simplicia, partim è varijs coloris lapidibus fecerunt, ipsa varietate voluptatem secuti. Eius insuper muri, qui exteriorem orbē claudebat, superficiem omnem ære tenui vestierūt: eius verò qui interiorem, stanno: eius denique qui circundabat arcem, orichalco igneo fulgore corusco. Regia verò ipsa intra arcem, ita constructa. In medio sacrum & inaccessibile Clitonis Neptunique templū, aureo ambitu circundatū. Illuc à principio conuenientes genuerūt decem regū genus, atq; ibidem quotannis ex decē regionibus cōgregati vnicuiq; illorū sacra solennia peragebāt. Erat Neptuni templū stadium vnum longū, iugera latum tria, altum verò quantū longitudo eius latitudoq; exigere videbātur. figura eius speciésq; barbarica. Exteriora pręter suprema fastigia argēto omnia exornauerunt. Nam culmina ipsa & apices, auro. Intus autē loquearia tota eburnea, auro, argēto, orichalco varie cælata conspiciebantur. Verum parietes, columnas, pauimenta orichalco exornauerūt. Statuas quinetiā ex auro erexerūt. Deum quidē curru insistētem, tenentémq; equorū alatorum habenas, laquearia alta ceruice tangentē. Circa hunc delphinis insidentes Nereides centum. Tot enim esse tūc existimabātur. Aderant & statuę donariáq; cōplurima priuatorum. Extrinsecus extabant imagines aureæ mulierum omnium regiarum, virorúmque quicunque ex generibus decem descenderant, multáq; & ingentia simulacra donariáq; alia regum & priuatorum tum ea ex vrbe, tum ex alijs eorum imperio subditis. Aderat item altare magnitudine & artificio quod ad reliquū apparatum spectabat, decentibus. Eadem ratione & regia tam amplitudini regni, quàm ornamentis sacris cōuenientia. Vtebātur autem fontibus tam calidis, quàm frigidis, iugi scaturigine exuberātibus, quibus inerat ad vtrunque vsum mirifica cum iucūditate salubritas. Porrò circa fontes habitationes cōstructæ erant, & arbores cōsitæ, receptacula quoq; aquarū circūposita, partim quidē sub diuo patētia, partim verò sub tecto calidis lauacris hyberno tēpore accōmodata, regia seorsumq; priuata, atque alia mulieribus, alia item equis, cæterisue iumentis. Decens plane & cōferens vnicuiq; seruabatur. Defluū verò irriguúmque humorem in Neptuni deduxere lucum, ob fœcunditatem soli, arboribus varijs & altitudine speciéq; mirandis refertum. Atque inde in exteriorem circuitum per aquæductus iuxta pontes deriuauerunt. Vbi templa multa delubráq; deorum, viridaria, atq; gymnasia, partim hominū, partim equorū,

seorsum

seorsum in vtraq; orbium insula. Sed circa mediam insulam omniũ maximam præcipuus erat hippodromus. Cuius latitudo stadium, longitudo per omnem circulũ porrigebatur ad equestre certamen. Circa hippodromum vtrinq; erant stipatorum custodumq; dispositę domus. Fidis quidem militibus intra ipsum angustiorem circuitum arci quàm proximum, commissa custodia: his autem qui cæteris omnibus fide maximè præstabant, in arce ipsa, circa reges habitationes cõcessę. Naualia pręterea triremibus, omnibusque ad eas pertinentibus instrumentis referta, singuláq; sufficienter exposita. Atq; hic erat regiarum ędium apparatus. Transeunti verò portus qui foris tres erant exteriores, apparebat circunquaque murus à mari incipiens valli instar, & stadijs quinquaginta ab amplissimo circulo ac portu vndiq; distans, qui ad os foueæ quod versus mare erat, redibat. Totum verò id colebatur & reliquum quidem spatium multis & frequentibus ædificijs abundabat, sinus autem ipse portusque latissimus plenus erat nauibus, mercatoribúsque vndique confluentibus. Vbi ob frequentem turbam die noctéque clamor continuus ac strepitus ingens audiebatur. Atque ita de vrbis & antiquæ sedis dispositione, vt olim traditum est, in pręsentia iam retulimus. Deinceps verò commemorare conabimur quæ natura quiue cultus reliquæ regionis extiterit. Principio locus omnis editus admodum, iuxta mare abruptus. Regio verò circa vrbem campestris omnis, ambiens quidẽ vrbem, ambita verò ipsa mõtibus à mari surgentibus facilis & æquabilis. Eius longitudo tota in alteram partem erat stadiorum ter mille: à medio verò suprà, vsque ad mare milliũ duorum. Situs autem insulæ ad austrum vergebat, ab excelsioribus locis Boreę expositus. Montes eius frequentia, altitudine, pulchritudine oẽs qui nunc extant, exuperabãt. In eis vici complurimi accolarum, atque ditissimi. Neque deerant amnes, lacus, prata, quibus animalia omnia tum fera, tum domestica abunde nutriebantur. Sylua item crebra acuaria singulis operibus materiam affatim suppeditabat. Atq; ita locus ille tam natura dispositus, quàm multorum regum diligentia opibúsque longo tẽpore erat excultus. Quadrata regio fuit plurimum recta in longum vergens, sed propter foueã circũerutam recta amissa figura. Cuius profunditas, lõgitudo, & amplitudo incredibiles dictu. Impossibile nanq; videtur tam vastum opus, cum alijs collatum operibus, manibus hominum esse factũ. Dicendum tamen quod audiuimus. Iugeris vnius erat profunditas, latitudo omniũ stadium: cumque esset per vniuersum campum acta, longitudo eius stadiorum decem millia. hæc sanè fluenta ex montibus demanantia suscipiebat, pérque agros reuoluta ad vrbem hinc atque illinc perueniens, hàc tandẽ erũpebat in mare. Desuper autẽ ab ipsa latæ pedes centum foueæ, rectéque excisæ per agrum rursus in foueam mari proximam demittebantur: Altera verò ab altera stadijs centum seiungebatur. Deducebant ex sylius ligna in vrbem, & alia suis quæque collecta temporibus duplicibus per foueas nauibus: fouearum enim tractus oblique sese vsque ad vrbem interfecabant. Geminos ex terra fructus ac fruges annis singulis colligebant: hyeme quidem Iouis beneficio pluuijs tellus madebat, æstate riuis ex aquęductibus irrigabatur. Circa numerum verò virorũ in campestri regione ad rem militarem vtilium hic erat ordo, vt suum quæque ducẽ pars eligeret præberétque. Partis autem cuiusque magnitudo decies decem stadia: vniuersorũ verò numerus, millia sexaginta. Sed eorum qui montes & alia loca colebant, infinitus: per loca verò & plagas in huiusmodi sortes secundum duces distributi ęrant cuncti. Igitur institutum erat, vt dux in bellum inferret sextam curruum bellicorum partem, ad millia curruũ decem, equos binos, & equites, rursúsque bigam absque sella. Vbi esset & qui paruo clypeo munitus descenderet, & qui ambos habenis vicissim regeret equos. Armigeros item binos, & sagittarios & funditores vtrinque binos: leuis armaturæ milites, iactores lapidum, iaculatorésque tres vtrosque. Nautas quatuor, ad ducẽtarum millium nauium complementum. Hac itaque ratione in regia ciuitate erant res bellicæ præparatæ. Reliquarum verò nouem vrbium apparatus alibi aliter, & aliter habebat, quarum rerum prolixior narratio sit. Magistratus autem honorésque sic erant principio instituti. Vnusquisque decem regum in sua prouincia, suáque in ciuitate hominibus, tum etiam legibus plerisque dominabatur, puniebátque pro arbitrio vnumquenq;, ac morte damnabat. Imperium profecto & communio inter illos secundum Neptuni mandata dirigebantur, quemadmodum leges illis, & literæ nuntiabant à maioribus in columna quadam ex orichalco circa medium insulæ, in templo Neptuni ipsius inscriptæ. Illi igitur quinto & per vices sexto quoque anno conueniebant, tam pari quàm impari æquam partem distribuentes. Congregati verò de publicis rebus deliberabant: diligentique examine iudicantes, siqua in re præuaricatus quis esset, damnabant. Cum igitur foret iudicium ineundum, tali se iuramento inuicem astringebant. Nam cum essent in templo Neptuni soluti tauri, ipsi decem seorsum ab alijs vouebãt deo gratam illi victimã se sine ferro capturos. Vnde lignis & laqueis solis venabantur. Et quencunque ceperant taurum, ad columnam tractũ, in eius columnæ vertice, vti scriptis erat mandatum, protinus iugulabant. Extabat autem in columna præter leges iuramentum execratióq; terribilia his qui non parerent, imprecãs. Quando itaque sacrificijs de more paratis, iam crematuri erant singula tauri membra, impleto cratere guttam sanguinis pro vnoquoque infundebant. Reliqua dabant igni, lustrantes columnam. His denique actis, phialis aureis haurientes ex cratere & super ignem libantes iureiurãdo interposito promittebant iudicaturos se secundum inscriptas columnæ leges, puniturósque eos qui antea deliquissent. Præterea literarum illarum normam sponte nunquam se transgressuros. Addebant neque præter patris ipsius leges, vel imperaturos se vnquam, vel imperanti obedituros. Hæc vnusquisque illorum sibijpsi posterisque precatus, bibensque & offerens deo phialam, ad cœnam se & necessaria conuertebat aduentante nocte: ignéque victimarum ferme iam extincto, singuli ceruleam colore, & quàm pulcherrimã induti vestem, ac penes hostias ambustas humi sedentes noctu, totúmque ignem in sacris accensum extinguentes, iudicabantur simul & iudicabant, si quis eorum quempiam tanquam legum transgressorem accusauisset. Postquàm verò iudicauerãt, diésq; illuxerat in aurea tabula sententias insculpentes, eas vnà cum vęstibus monumenta futura posteris, suspendebant.

Leges

Leges autem & aliæ multæ circa sacra, regunt propriæ singulorum, sed hæ præcipuæ. Ne nunquã sibi inter se bellum inferrent, imò succurrerent omnes, siquis aliqua in ciuitate genus ipsorum regium extirpare aggrederetur. Cumq; in cõmune quemadmodũ superiores, de bello deq; cæteris actionibus deliberassent, imperij ius Atlantico generi tribuebant. Cædis autem autoritatem aduersus aliquem cognatorum, regi non concedebant, nisi plures ex decem quàm quinq; in eandem sententiam conuenissent. Talem itaq; tantámq; potentiã quæ in illis tunc erat locis deus certo quodã ordine ad hęc rursus loca deduxit, tali quadam, vt fertur, occasione. Multa sanè p secula, quoad natura illis diuina perseuerauit, legibus obediebant, & erga diuinum genus ipsis cognatum benignè affecti erant. Magnificæ nanque illorum animis, & verę cogitationes inerant. Vnde & modestia vtebantur, prudentiaq;, & in his quæ aliunde & quę inter se incidissent. Quocirca spernentes præter virtutem omnia, præsentia parui faciebant, neq; efferebantur, sed tanquã onus quoddam existimabant, auri cæterorúmq; copiã. Neque velut ebrij gemino ex alimento facti in aliquo per incontinentiã aberrabant: imò vero vtpote sobrij acute cernebant hæc omnia communi ex amicitia vnà cum virtute incrementum suscipere: horum verò studio & admiratione, disperdi hæc, & virtutem amicitiamq; deficere. Quoad in eis mens talis, & natura diuina viguit, creuerunt quæ suprà narrauimus omnia: postquàm verò diuina sors in eis longo abusu crebrisq; mortaliũ rerum affectibus inquinata euanuit, mósque humanus præualuit, tũc primum quia non possent ferre præsentia, dedecori succubuerunt. Nam apud eos qui cernere poterant, turpiter affecti existimabantur, cum pulcherrima ex pretiosissimis perdidissent. Qui autẽ rectam ad beatitudinem viam inspicere non valebant, ij eos præclaros beatosque putabant maxime, cum maxime iniqua plus habẽdi cupiditate & violentia abundarent. Tunc sanè deus deorum Iupiter qui regit omnia legibus, quique potest hæc talia cernere, cum deprauari generosam stirpẽ animaduerteret, hominésque eos punire vellet, vt adepti temperantiam modestiores concinnioresque euaderent, deos omnes in sedem eorum honoratissimã conuocauit, vnde tanquam ex medio mundi throno, quæcunque generationi subiecta sunt, conspiciuntur. Vocatóque concilio sic est exorsus.

DEEST FINIS DIALOGI.

PLATONIS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE, VT LIBRI [illegible] VNIVS, DIALOGVS PRIMVS.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

Seculum apud priscos pene idẽ magnanime Laurenti, tria potissimum habuit sapientiæ lumina, Pythagorã, Socratem, & Platonem. Compertum autem habemus sapientiam quidem Pythagoræ magis in cõtemplando, Socratis vero in agendo magis, Platonis denique in contemplando pariter atq; agendo consistere. Præterea disciplinam tam Pythagorę speculatiuam, quàm Socratis moralem, a cõmuni hominum cõsuetudine videri remotiorem. Platonis verò doctrinam speculatiuam pariter & moralem, vtriq; ita diuinũ cum humano contemperare, vt & communi hominum consuetudini facile possit accommodari, & simul homines ad diuina æternáque conuertere. Neq; vero putandum est propterea Platonem à Pythagora & Socrate, quos quasi numina colit, esse diuersum, sed mixtum potius, atq; vtriusq; ingenij quasi quendã, vt ita loquar, diuini ad humanum moderatorem, vt quodammodo dici possit, in illis quidem ingenium duntaxat diuinũ fuisse, in Aristotele verò & cæteris post Platonẽ philosophis humanum tantum, sed in Platone diuinũ pariter & humanũ. Quorsum hæc? Vt meminerimus præsentẽ legum dispositionem, quoniam ab ipso Platone non per Pythagoricam personam, vel Socraticam vt solet cętera, imo vero per propriã Platonis ipsius personã nobis traditur, non iniuria viam quandam inter diuina & humana mediã obtinere, neq; nos per abdita & inuia quædam trahere, neque tamen ad inferiora deducere. Quamobrẽ decẽ illi de Repub. libri Pythagorici magis sint atq; Socratici: præsentes vero leges magis Platonicæ iudicẽtur. Illa Respublica vouẽtis fuerit & optantis, dispositio pręsens sit eligentis: vt qui in arduũ illud ascendere nequeũt, ad hos saltẽ clementiores colles non dedignentur accedere. Cõsidera quanta diligentia humanæ saluti noster Plato prospiciat, qui non solum per ardua vult videri hominibus admirãdus, verumetiã per decliuia quædam facilis & propitius esse omnibus atq; salutaris. Hic ergo non coget homines si noluerint inter se facere cuncta communia, permittet vt fieri solet propria singulos possidere. Neque tamen cautissimus auriga noster omnino laxabit habenas. Nam pręter summam aliarũ diligentiam legum, prudentissime sanciet, ne cui liceat vltra certum & illum quidem mediocrem terminũ cẽnsus amplificare, ne alijs quidem copia nimia, alijs obsit inopia, neue cogantur, id quod miserabile esse putat, multi inter patriæ suæ vlnas esse mendici. Quòd autẽ persona hic Platonis sub ipso Atheniensis hospitis nomine, & id quidem modestiæ gratia lateat, legenti deinceps ex multis perspicue apparebit, ex eo præcipue, quòd affirmabit se geminas tractauisse Respu. Cõditurus autẽ leges Græcis, iure à tribus Græcarum legũ optimis conditoribus leges accipit, Minoẽ, Lycurgo, Solone, adimens, addens, mutans, inueniẽs: atq; ita optimam ex cunctis componit formã. Et quamuis ab initio cõstituat ciuitatem & regulam gubernandi, tamẽ legum positionẽ nominat potius quam Rempub. Quoniam in ea ciuitate in qua possessiones sunt propriæ singulorũ, propter varias cõtrouersias, lites, iniurias, multis opus est legibus. In quibus constituendis admirandũ simul & clementissimũ notabis diuini Platonis ingeniũ excogitat enim insignis benignitate vir singulis legibus proœmia quędã exhortatoria, quibus humanissime ciues adducti, libenter parere velint, ac sponte velut filij legum illis obtẽperent, quibus alij solent quasi tyrannis inuiti parere, ac pro viribus vel fraude vel violentia earũ imperium subterfugere. Addit vero post multa etiam minas, addit & pœnas propter illos, qui patriã suam, non matrẽ iudicãt, sed nouercam. Descendemus iam ad primi Legum dialogi propriũ argumẽtum, si prius omnes admonuerimus: vt Dialogũ Minoem, argumentumq; illius legãt, antequã ad has leges accedãt. Accedant inquã tanquã & lectionibus eas diligẽter obseruaturi, & actionibus penitus seruaturi. Alioquin nisi his obedierint, intelligant se post tam exactã iustitię iniustitięq; notitiã & minori excusatione & maiori crimine peccaturos. Atheniensis hospes, id est Plato, profectus in Cretã prope Gnosum offendit Megillũ Lacedæmoniũ, & Cliniam Cretẽsem, quem vnà cum nouẽ alijs Gnosij accersiuerant, vt coloniã inde deducerent, vrbem conderent, eiq; leges darent. Hi ergo duo ad sacrum Iouis antrũ consulturi de hoc accedebãt: his factus obuius Atheniensis hospes, quidnã acturi irent interrogauit. Illi leges excogitaturos esse responderunt. Verum cum multa de legibus interrogati ab hospite, quęstionẽ haud satis absoluerent, & hospes illis ad leges aptissimus videretur, obsecrauerũt, eum, vt ad ciuitatẽ legibus instituẽdã vnà cum ipsis adiutor accederet. Obtemperat ergo hospes, & ante omnia principium à quo & per quod leges ad homines peruenerũt, exponit, deũ scilicet atque philosophũ. Deinde legum perquirit finem, docẽs eiusmodi finẽ fore tranquillam animorũ ciuiliũ puritatem, veritatis contẽplationi quoad fieri potest sufficientem. Tertio ad ipsam legum formam materiamq; descendit. Leges autẽ à Deo hominibus inspirari, testis est omnis antiquitas, testes & multi Platonis libri, testes & rationes nostræ in multis dialogorum argumentis adductæ, atq; in Theologia nostra, vbi de religione agitur, cõfirmatæ. Profecto si natura quæ nihil aliud est quàm infimum diuinæ prouidentiæ instrumentum, atque vbicunque prouide videtur incedere, non ducit ipsa seipsam, sed ab ipsa prouidentia ducitur, finem omnium ordinemq; & in seipsa præscribente, & naturæ prouida inscribente: si inquam natura talis neque abundat superfluis,

stui, neque in rebus deficit necessarijs: certe diuina prouidentia in rebus necessarijs nunquam deficit. Necessaria verò est hominum generi aliter non potenti viuere congregatio mutua. Necessaria quoq; lex congregationi similiter procul à lege subito perituræ. Necessaria rursum legibus diuina est autoritas, ne vel negligentia obsolescant, vel fraude & violentia confringantur. Necessaria tamen comparandæ autoritati diuinæ, tum sanctimonia vitæ, tum pœna super humanas vires omnibus admiranda. Quamobrem prouidentia dei quæ singulis elementorum, plantarum, brutorum, membrorum speciebus & vsibus necessaria prospicit, multo diligentius perfectissimæ animalium speciei colenti diuinitatem in sanciendis legibus apprime saluti hominum necessarijs deesse non debet. Adde quod neque potest princeps vllus vastam ciuitatis nauem quolibet momento procellis & periculis innumeris agitatam, absque cœlesti flamine ad portum vsque perducere. Ergo deus tum occultis inspirationibus animorum, tum miraculis manifestis, quoties necessitas exigit, & reuelat mysteria legum, & sancit palàm atq; promulgat. Propterea exordium Plato legum adeo iustis felicibusq; inchoat auspicijs, deum non abs re ter statim in principio nominans. Tres enim hic disputant fundatores legum, singulis; diuino indigent patrocinio. Tres quoque imitantur autores legum, Minoëm, & Lycurgum, atque Solonem. Qui & leges in tria numina retulerunt, Iouem, Apolinem, & Mineruam. Neque id quidem iniuria. Sol enim planetarum dominus potentiam, Iupiter clementiam, Minerua sapientiam continet. Quæ quidem tria totam legis naturam perfectionemque complectuntur. Quid enim aliud esse dicimus legem, præter rationalem quandam regulam certo quodam ordine ad bonum subito perducentem? vt autem ratio & regula & ordo insit, necessaria omnino sapientia est. Preterea vt perducat ad finem atque seruetur, in primis potentia effluit, denique vt ad bonum, id est, ad cuiusque commodum, & commode benigneque conducat, magnopere clementia prouidet. Tria itaque apud priscos numina diuinam referentia trinitatem, legibus necessario consulunt. Atque idcirco tres similes dotes in principe ad ferendas leges necessariæ iudicantur. At quoniam perfectas inuicem hac oportet concurrere ad perfectas leges constituendas, id vero humana facultas præstare non potest, nimirum ad legum exactissimam sanctionem diuino est opus auxilio. Quod autem nouenarium annorum numerum Plato & in Minoë, & hic sæpe repetit, quasi necessarium ad leges ab ipso Ioue discendas hominibusq; tradendas, fortè significat nouem angelicarum mentium ordines, per quos velut interpretes ipsa legis sanciendæ ratio ad homines vsq; transfertur. Omnes verò hos ordines legum interpretes sub vno Mercurij nomine significat in Protagora. Neque verò te lateat nouenario hoc in angelis numero non Christianos solum vti, sed & Platonicos, præcipue Proclum atque Syrianum, quòd in Theologia satis ostendimus. Quid vero? si nouenarius hic significet trinum potentiæ vsum, trinumq; sapientiæ, triplicem quoq; clementiæ? videlicet vt trium quodlibet tum in lege ipsa sit, tum in iudicio magistratus, tū in ministris & ipsa executione iudicij? Preterea in ipsis rerum actionumq; principijs medijsque & finibus? Tria vero ter repetita nouenarium manifeste perficiunt. Sed cùrnam in Republica ab ipsis Mineruæ sacris, hic vero à sacris Iouis disputationibus fundatur exordium? An forte, quoniam disputatio illa Athenis habetur, & de antiqua Athenarum vrbe Mineruæ dicatæ tractatur: hic vero in Creta de Cretēsi vrbe ædificanda cōsulitur, prope ipsum Iouis tēplū, deq; legibus Minois Iouis filij in principio verba fiūt? An potius forma illa Reipublicę prior castior erat atq; seuerior, Palladi maxime cōgrua: hæc vero paulo indulgētior, & sua quadā humanitate Ioui cōueniēs? Sūmatim & hic & ibi à votis sacrificijsq; ciuitatis nascētis felicitatē auspicamur. Mitto descriptionē lōgi huius itineris, & sacros lucos & arbores tēplo dicatas, & alia multa quę cōmētū desiderarēt potius quàm argumētū. Pòst vero nōnulla quæ allegorice docet res humanas pręsertim publicas non posse absque diuino quodā patrocinio recte componi, ideoq; ab ipso deo, qui legum & principiū est & finis, esse legum exordium faciendū, incipit iam paulatim de legū fine perquirere, significans harum finem esse diuinū cultum, quandoquidē eiusmodi legū disputatione ad templū Iouis proficiscuntur. Cum igitur legum finis vltimus sit Iouis illius cultus qui fecit mundū, dedítq; mundo leges, & nobis, non immerito statim negat finem legum esse Martis cultum, interim modeste Minois & Lycurgi leges emendans, quod non tam ad virtutem ipsam simpliciter respexerint, quam ad bellicam declinauerint. Profecto leges debent illud potissimū in ciuitate habere pro fine, ad quem quasi ad signum omnia dirigant, quod à cunctis ciuibus maxime omnium est expetendum. Pugna vero atque victoria cum laborum, malorumq; plena sit, non propter se quidem optanda est, sed eligenda potius propter pacem, tutamq; vitæ tranquilitatē: quemadmodum nemo ita exoptat viuere, vt in perpetua cōtra morbos pugna, victoriáq; versetur. Cōcludit tandē non decere studia pacis ad bellica, sed cōtrà, bellica potius ad pacis studia officiaq; referre: pacem vero ad expeditū liberumq; veritatis deiq; cultum. In his verò probandis ipsum bonorū genus in multas distribuit species, dicēs alia quidē esse humana, alia vero diuina: & à diuinis humana pendere: humanorū autem, quę longe diuinis inferiora iudicat, primum esse sanitatem, secundum formam, tertiū vires, quartum diuitias. horum vero bonorum ducem vult esse prudentiam, ducem insuper diuinorum post prudentiā sequi existimat temperātiam, post hanc iustitiam, post iustitiā fortitudinem. Profecto & hic significat, & in quarto de Republica explicat, tres animę partes, rationalem scilicet, irascibilem, concupiscibilem: & prudentiā quidem in sola rationali, fortitudinem in sola irascibili esse. Tu quoq; pone in sola cōcupiscibili continentiam. Ponit verò in cunctis simul partibus temperantiam atq; iustitiam, & vtranq; nominat totius animæ consonantiam. Sed temperantia quidē in affectibus, iustitia vero in actibus consonantia fit. Et illa sit animæ sanitas, hæc animæ pulchritudo. At prudentia, oculus: fortitudo vero, manus. Si substantiam animæ puritatémq; contemplationi necessariam spectas, iustitiæ temperantiam antepone: si humanam spectas consuetudinem, prępone iustitiā: Omnino vero prudentiam cunctis quasi oculum pedibus atq; ducem. At fortitudinē continentiæ antepone. Nam fortitudo & circa difficilius versatur, doloris scilicet tolerantiā, & continentiæ officiū, quod est vincere voluptates, in se ipsa complectitur. Vtranq; verò iudicato temperantia iustitiáq; inferiorē. Hæc enim duo integrum animæ totius ordinem magis possident duce prudentia constitutū. Ex his colligit oportere latorem legum & ipsum referre, & referri iubere, humana quidem ad diuina, diuina verò, id est, virtutes ad mentem veritati diuinitatiq; deditā. Dum vero de fine legum disputat, officium quoq; ipsarum conditoris exponit: idq; summatim esse vult, summa cum diligentia totam ciuitatem colere quasi agrum, vt exquisitam de eligēdis serendisq; seminibus habeat rationem. Deinde de opportuna plantæ cuiusq; cultura. Item de extirpandis statim ab initio noxijs herbis & sentibus. Deniq, de omnibus ad maturitatem suo ordine perducēdis. Tu vero inter hæc aduerte turpiorē haberi qui voluptatibus cedit, quàm qui succumbit doloribus. Item fortis viri officium esse non solū metus & pericula superare, sed cupiditates etiā coercere. Præterea neminē secure iudicari posse fortē, nisi diu inter labores & pericula versatus strenue fuerit. adde & nisi in ipsa licentia & illecebris voluptatum, in quibus probantur proprie continentes, ipse quoq; fuerit comprobatus. Aduerte non esse tutum vel hominē qui fortis sit futurus, procul à timoribus, vel eum qui futurus sit tēperatus, seorsum ab omnibus voluptatum illecebris educare. Præterea totum conditoris legum studium circa voluptates & dolores oportere versari, vt duo hæc quasi bruta fręno non careant. Si enim fręno cohibeantur, facile felixq; vitæ iter euadit. Si nullo coërceantur fręno, difficile admodum & infelix. Notabis & illud de Atheniensibus dictū, probos Athenienses esse præcipue probos: propterea quod soli suapte natura, & diuina quadā sorte, nullo cogente vel perterrente, sint probi. In his Plato significat, in ciuitate male instituta, raros quidem fore ciues bonos, sed illos fore omnium præstantissimos. Quoniam enim nulla disciplina tales euaserint, profecto diuina quadā sorte & perfecta natura facti sint tales, quorum etiā tanta sit excellentia, vt communi contagione non inquinētur. Post hæc singulare id cuiusq; artis totiusq; vitæ præceptum considerabis. Oportere eos qui præstantes viri quouis in studio euasuri sunt, statim à teneris annis id ipsum tam ludendo quàm studendo in singulis ad id conducentibus meditari, adeò vt virilium studiorum accommodatissima pueris præludia proponātur, atque ita ludentium animi in amorem illius potissimū adducātur, quòd in virili ætate serio sunt acturi. Inter hęc disciplina sic definitur. Disciplina est, ea vitæ statim à pueritia īstitutio, quæ in amorē virtutis paulatim adducit animum puerilē. Illius inquam virtutis præcipue, per quam vir factus imperare sciat atq; parere. Hominē vero oportere & insuper posse disciplinam eiusmodi à teneris annis habere, per illam quæ sequitur humanę naturæ descriptionem apte confirmat: inquit enim, hominem etsi vnum quiddam sit, habere tamen multa in se atque diuersa, inter quæ sint tyranni duo amentes quidem & inter se contrarij, animum distrahentes, Dolor atque Volupeas: præterea opiniones futurorum bonorum atque malorum, ex quibus appetitus confidentiáque ad bona, timor autem ad mala nobis suboritur, perturbationésq; animi similes. Præter hæc adest iudicium rationis, dictans quid ho-

rum melis sit, quid peius. Iudicium vero eiusmodi in vno quoque lex priuata est, & in ciuitate lex publica. Quoniam vero animal vnum ex rebus tam diuersis dixerat esse compositum, haud ab re subiungit, hominẽ inter animalia miraculum esse diuinum, Mercurium imitans dicentem, miraculum ingens hominem esse. Animalium tria sunt genera. Aut enim tam ex corpore quã ex animo immortalia sunt, aut ex vtroque mortalia, aut ex animo quidem immortalia, ex corpore verò caduca. In primo quidem genere cœlestia, & ætherea, & aërea sunt, siue dij siue dæmones nominentur. In vltimo verò sunt bruta. Sed in medio homines demonesq́; aquei atq; terreni. Cum enim horum quoque dæmonum corpora sicut humana ex contrarijs componantur, dissolui quandoq; possunt: perturbationesq́, aliquas afferunt. Sed cæteris iam omissis curnam homo miraculum? Quia & cum diuinus sit mirum est eum à mortalibus infici: & cum sit mortalis, mirũ quoque affici ad diuina. Sed cur diuinum miraculum appellatur? Quoniam ita est diuina prouidentia institutum: & vt Timæus docet, à deo quidem opifice mundi rationalis animæ substantiam ipsam accepimus, à dijs autem cæteris naturam quandam vitalem ratione inferiorem, à dæmonibus denique corpora. Quod autem addit, hominem à dijs fuisse vel ludo vel studio quodam effectũ, sic intellige: ludo quidem factum esse, si anima semper à cœlestibus ad terrena atque vicissim quasi ludendo transmigrans nunquã immutabili apud Deũ sede quiescat: factum verò studio, si modo penes effectores deos, effectorem deum animus quandoque sit immutabiliter permansurus. Vtram vero disiunctionis huius partem eligere debeamus, affirmare hic Plato non audet. Probabile tamen habet, vt hic alibiq; significat, hominem studio quodã potius quàm ludo fuisse diuinitus constitutum. Siquis autem ambiguum hunc Platonis textum legere ita velit, vt significet vel hominem esse à diuinis animalibus constitutum, ab astris intelligat: vel esse ex animalibus multis compositũ, intelligat partes affectusq; animæ nominari à Platone poëticæ animalia. Quod quidem apparet in nono de Republica & in principio Phædri. Sed ista tu videris. Descendit post hæc ad quędam, quæ & si leuiora videãtur, ad perfectam tamen disciplinæ traditionem morũq; probationem necessaria sunt: qualia sunt studia musicæ, consuetudinesq; persimiles. Musica vero cõmunissima quadam significatione compræhendit proportionis cuiuslibet ordinem, non solum in sermone, cantu, sono, saltu, sed gymnastico quoque ludo gratiaq; conuiuij. Hæc quidem omnia ita in ciuitate composita esse debent, vt omni perturbationum vitiorumq; incitamento sublato corpus & spiritum animumq; contẽperent. Exorditur autẽ disputationis opportunitate quadam à conuiuijs, atq; vino dicens primo cauendum esse, ne ad innatas nobis perturbationes accedat quoq; ebrietas. Hæc enim si temere accesserit, & rationis officia minuit, & perturbationis impetus auget. Probat tamen conuiuium atq; meri vsum, ea videlicet cautione adhibita, quam in libro sequenti planius explicabit. Hic vero ad id potissimum conferre iudicat, vt ex liberiori interdum vsu meri, mores hominũ in conuiuijs detegantur: solet enim impudentiores audacesq; reddere. Illic ergo prudens iuuentutis custos depræhensis iuuenũ præsertim vitijs, impudentia & mederi facilius poterit, & assuefacere iuuenes etiam in ebrietate omnium impudentissima seruare pudorem. Quanti verò sit pudor, id est dedecoris & infamiæ timor, ex eo constat, quòd ob huiusmodi metum iuuenes, & turpia in primis metuunt, & honesta quamuis ardua audacter aggrediuntur. Quæ quidem duo reipub. maxime omnium tam pace quàm bello necessaria iudicantur. Ideoq; ad hæc ciuium animis infundenda, legumlator diligenti studio debet intendere.

ATHENIENSIS HOSPES, CLINIA CRETENSIS, MEGILLVS LACEDAEMONIVS.

*

DEVMNE an aliquem hominum, ô hospites, cõdendarum legum causam existimatis? CLINI. Deum, ô hospes, deum inquam, vt decet asserere apud nos quidem Iouem, apud Lacedæmonios verò, vnde hic est, Apollinẽ dicturos istos existimo. Nõnne? MEG. Certe. ATHENIEN. An Homerũ secutus ita dicis? Nempe Minoa per nouennium patris collocutionẽ petere solitum, eius monitis, ciuitatibus vestris leges quemadmodum ille canit, posuisse. CLIN. Sic nostri ferunt. Fratrem quoq; eius Rhadamanthũ (audiuistis enim nomẽ) iustissimũ fuisse. Eũmque nos Cretenses, quia tũc rectè ius vnicuiq; distribuerit, hanc laudem consequutũ censemus. ATHEN. Egregia profectò laus, maximéque filio Iouis digna. Verum quia in huiusmodi moribus atq; legibus ambo educati estis, tu scilicet atq; hic, spero nobis non iniucũdũ fore, si inter eundũ de cõstituẽdis ciuitatibus ac legibus differamus. Est autẽ à Gnoso in antrum templũq; Iouis via, satis, vt audiuimus, lõga, sessionesq; per ipsam sub altis arboribus, vt in æstu conuenit, vmbrosæ sunt. Nostræ igitur ætati cõueniens erit, frequenter in his requiescere, mutuoq; orationis solamine sine molestia iter hoc omne transigere. CLIN. Atqui cũ progressi fuerimus hospes, cupressos offendemus in lucis pceritate specieq; mirabili, prata quoq; amœna, in quibus requiescẽtes libẽter cõmorabimur. ATHEN. Recte nimirũ loqueris. CLIN. Prorsus, verum hæc magis affirmabimus, quum viderimus. Sed nũc bonis auibus eamus. ATHE. Fiat. Sed dic mihi oro, quãobrẽ cõuiuia publica, gymnasia, armorũq; artem lex vobis instituit? CLIN. Arbitror equidem, ô hospes, nostra hęc esse facilima cognitu. Naturã enim regionis Cretæ totius vniuersam videtis non esse vt Thessaliæ, planam. Idcirco equis illi magis, nos cursibus vtimur. Inæqualitas hæc locorũ ad pedestrẽ exercitationẽ cursumq; est aptior. Quapropter armaturã quoq; leuiorem esse necesse est, ne pondere suo cursum impediat. Arcũ ergo sagittarũq; leuitas maxime cõgruit. Hæc igitur omnia ad bellum nobis accommodata sunt: ad idq; respiciẽs legislator, cũcta, vt mihi videtur, instituit. Quippe huius gratia ipsam etiã cõueniendi legẽ sanxisse videtur, quũ omnes videret in militia re ipsa coactos, custodiæ suæ gratia, cõuiuia habere communia. In quo sanè arbitror eum stultitiæ crimine permultos cõdemnasse, quòd minime intelligant bellũ ciuitatibus omnibus cum omnibus iuge atq; perpetuũ esse. Nam si dum est bellum, custodiæ causa cõuiuia in vnũ celebrare, præfectosq; aliquos vnà cum subiectis suis armatos tueri cæteros oportet, idipsum est pacis etiã tempore faciundum. Quam enim pleriq; pacẽ nominat, id esse nomen solummodo existimandũ. Re verò ipsa omnibus ciuitatibus aduersus omnes non indictum bellum natura esse, ac reperies ferè, si cõsideres, Cretẽsiũ legũ latorẽ omnes leges tam priuatim quã publice ita nobis conscripsisse, quasi ad bellũ respiceret, atq; ita illis parere iussisse, quasi cæterarũ rerũ nulla esset vtilitas, nõ possessionũ, non artium, nisi quis bello superet: cum omnia bona eorũ qui victi sunt, ad victores ilico transeant. ATHEN. Probe, ô hospes ad exponendum Cretensiũ leges exercitatus mihi videris. Sed id planius dicas. Nam rectè dispositam ciuitatẽ ita demũ dicere visus es, si sic instituta sit, vt cęteras bello vincere possit. Itáne? CLIN. Ita prorsus. hũc etiam arbitror consensurũ. MEG. Haud aliter Lacedęmoniorũ quispiã, ô diuine vir, responderet. ATHEN. Vtrũ ciuitati ad ciuitatẽ ita cõuenit pago autem ad pagum aliter? CLINI. Non aliter. ATHEN. Similiter ergo se habent. CLIN. Similiter. ATHEN. Nunquid & domus ad domũ, quę eodem in pago sunt, & singuli veri ad singulos? CLIN. Similiter & ista. ATHEN. Quid porro de viro quolibet ad seipsum est dicendum? Vtrũ quemlibet ad se- Leges non propter bella latas esse.

ipsum quasi hostem ad hostẽ meditandũ cõparandamq; dicemus? An aliter? CL. Atheniensis hospes Nó enim ego te Atticũ nominare volo. Videris nãque deæ ipsius Athenas, id est Palladis cognomento dignior esse. Népe vniuersam hanc rationẽ ad principiũ reductã planam fecisti, quo facilius inueniri queat probe iam fuisse dictum, hostes videlicet oẽs omnibus esse tã publice quã priuatim, & singulos sibiipsis. ATH. Quomodo id ais, ô vir mirifice? CL. Primam, ô hospes, & optimã esse dico victoriã, vt seipsum quis vincat. Turpissimũ vero quiddam & pessimum, vt à seipso vincatur. Atq; hæc omnia singulis aduersus seipsos bellum esse significãt. ATH. Orationem igitur illam resumamus. Nam cũ quisque nostrum, aut superior seipso sit, aut inferior, dicendúmne est eodem se modo domũ, pagum, & ciuitatem habere? An aliter? CL. Sitne superior aliqua seipsa, aliqua inferior, dicis? ATHE. Idipsum. CLIN. Id quoq; recte quæsisti. Non enim minus ciuitatibus id contingit, imò maxime hoc in eis perspiciunt. Nam vbi meliores multitudinẽ peioresq; supererãt, rectè profectò ciuitas illa superior seipsa dicetur, & hæc victoria nó iniuria laudabitur. Cõtrà vero, vbi contrariũ fit. ATH. Sed vtrũ quod prius est, meliore aliquando superius & potentius fit, ad præsens permittatur. longiore nanq; oratione indiget. Quod autẽ abs te dictum est, sic intelligo, quod ciues quãdoq; cognati & ciuitatis eiusdẽ multi & improbi aduersus iustos, paucos illos, cõspirabũt, vimq; inferent, vt eos subijciant. Ac si vicerint, ciuitas illa seipsa inferior, prauaq; dicetur: sinautem victi fuerint, superior atq; proba. CLIN. Mirũ est hospes quod dicitur. sic tamen fateri necesse. ATH. Age iam & hoc rursus consideremus. Multi ab vno patre matreq; eadem fratres nasci possunt: nec mirũ si plures eorũ iniusti erunt, iusti vero pauciores. CL. Nihil mirũ. ATHEN. Ne me decet arbitror aut vos isthuc captare domum scilicet & cognationẽ vniuersam inferiorẽ seipsa videri si praui superent, superiorem si vincãtur. Neq; enim hoc agimus, vt elegantiam vel ruditatẽ verborũ obseruemus, quod multi facere solent, sed vt quæ recta ratio secũdum naturã in legibus sit, quis error, indagemus. CLIN. Vera loqueris hospes. MEG. Probe profecto hucusque mihi quoq; dictũ videtur. ATH. Hoc præterea consideremus. Verum dictis modo fratribus iudex quispiã præesse poterit? CLIN. Proculdubio. AT. Vter igitur melior erit iudex? Num qui improbos perdet, efficiétque vt probi sibiipsi imperẽt? An qui probos quidem faciet imperare: improbos autem, cum spõte subire imperiũ persuaserit, viuere patietur? Tertiũ virtute iudicem his addamus, si quis talis reperietur, qui dissidentem cognationem ita cõmendatã habeat, vt neminem perdat, sed reconciliatis leges cõscribat, quibus inter se perpetuo amici futuri sint. CLIN. Longè melior talis iudex legũq; cõditor erit. ATH. Atqui cõtrà q̃ ad bellũ respiciẽs ipsis leges conscribet. CLIN. Vera loqueris. ATH. Quid autem? Qui ad bellum respiciens, ciuitatẽ cõstituit, vtrum ad externa bella respiciet, & ad illa vitam ciuium referet: an intestina, quæ seditiones appellantur: quæ minime omniũ & esse in ciuitate sua quiuis cupiat: & si sint, quã ocyssime abolere? CL. Ad hæc plane. ATH. Vtrũ vero perdita ciuiũ parte pacem ex seditione consequi, cum altera pars potita victoria sit, malit quispiam: an potius per recõciliationem facta pace amicitiaq; firmata, ad externa bella totius animum ciuitatis cõuerti. CL. Hoc profecto potius q̃ illud ciuitati suę accidere quisq; optabit. ATH. Nónne & legũlator similiter? CL. Similiter. ATH. An non ipsius optimi gratia leges omnes ferendæ sunt? CLIN. Ipsius népe. ATH. Atqui optimũ nec bellum nec seditio est: oẽs enim deprecantur, ne quid horum sibi ineũdum sit: sed pax, mutuaq; beneuolentia. Sed neq; victoria illa qua ciuitas ipsa seipsam superat, optimum quiddã est, sed necessarium potius, putare autem optimũ ciuitatis statum in pugnando & vincẽdo cõsistere, simile est ac si quis optime cũ ægrotante agi putet, dum curatur, de eo vero ne cogitet quidem, qui nunq̃ ægrotauerit. Et siquis similiter de ciuitatis vel priuati hominis felicitate existimet, nec ciuilis reuera vnquã vir erit, dũ externa solum atq; in primis bella respiciet, nec exquisitus legũ cõditor, nisi gratia pacis de bello potius q̃ belli gratia de pace leges conscribat. CL. Recte hæc hospes dicta esse videntur. Ego vero mirarer, siquis forte tam nostras q̃ Lacedæmoniorũ leges non belli gratia sedulo positas esse contendat. ATH. Fortasse ita sit. Oportet autẽ nõ contẽtiose, sed quiete rem inquirere, studio q̃ maxime tam à vobis q̃ ab illis huiusmodi rebus adhibito. Attendatis igitur oro. Incipiamus à Tyrtæo, natura quidem Atheniense, Lacedæmoniorũ postea ciue, qui præ cæteris hominibus maxime huiusmodi rebus incubuit. Nõ si opibus superet cũctos, & plurima solus Possideat bona (numerat enim ferè omnia) vir mihi nomine dignius abibit, Tractandis quisquis non est accõmodus armis. Hęc tu quoque forsitan carmina audiuisti. Nã hunc obtusum iam esse audiendo arbitror. MEG. Vulgatissima hæc apud nos sunt. CLIN. Ad nos quoq; hæc Lacedæmone aduecta peruenerunt. ATH. In commune igitur hoc modo hũc poetã interrogemus: O diuinissime poëta Tyrtæe, sapiẽs certe ac bonus nobis esse videris, qui excellentibus eos extulisti laudibus, qui in bello excelluerũt. de quo iam ego & hic & Clinias Gnosius valde tibi assentire videmur. Vtrũ aũt eisdẽ de viris dicamus, an nõ, plane scire vellem. Quare nobis explana, nũ tu quoq; sicuti & nos, duo belli genera arbitreris, an aliter. Ad hæc arbitror non Tyrtæũ solũ, sed & queuis illo longe deiectiorem, duo protinus responsurũ. Alterum quod seditionẽ appellamus. omniũq; grauissimũ esse modo cõcessimus. Alterũ vero belli genus, quod omnes ponimus multo mitius illo, quod aduersus externos & alienigenas vtimur. CL. Cui dubiũ? ATH. Dic igitur nobis, quos viros in quo belli genere ita valde laudasti, & quos vsqueadeò vituperasti? Videris enim eos laudasse, qui externa magno animo bella gerũt. Sic enim in carminibus dixisti, Quisquis nõ ausit cædem spectare cruentã, Et durum corã manibus lacessere Martem, Despicio. Hinc nos, ô Tyrtæe, eos te laudare colligimus, qui in externis bellis gerẽdis præ cęteris clareant. Cõcedet ita Tyrtæus? CL. Quidni? ATH. Nos aũt, cum hi præstãtes sint, lõge prestantiores eos existimamus, qui maximo in bello prestant. Testemq; & nos poëtã habemus Theognim Megarensem ciuẽ ex Sicilia, qui ait: Argento fuerit, fuluo æquiparandus & auro Fidus in insana seditionẽ manens. Hũc itaq; dicimus in grauissimo bello, tãto illo esse meliorẽ, quãtò sola fortitudine melior est iustitia, tẽperantia, sapiẽtia, fortitudini cõiũcta. Nemo enim integer & fidelis sine omniũ virtutũ numero in seditionibus reperiri poterit.

terit. Multi autem etiam mercenarij, quod nõ negabit Tyrtæus, reperiunt qui externo in bello intrepide pugnant: quorũ plurimi feroces, iniurij, contumeliosi, paucissimisq; exceptis, omniũ amentissimi. Quorsum hæc? quidq; ex his declaratũ esse voluit, cũ hæc dixit? Quod videlicet omnino tam ille qui leges hic ab Ioue dedit, q̃ alius omnis legũlator si quid modo profuturus est, ita leges cõdet, vt non ad aliud q̃ ad amplissimã semper virtutẽ respiciat. Est aũt, vt inquit Theognis, fides illa, quæ maximè in periculis lucet. Quã iustitiã perfecta quis nominabit. Ea verò quam summopere Tyrtę⁹ laudabit, etsi pulchra est, & à poëta opportunè laudata, virtute tamen, qua ex honorabiliũ genere dicit, & numero quarto loco rectissimè honoranda est. CLIN. Ergo hospes legũ nostrarũ conditorẽ inter vltimos legũ cõditores reijcimus? ATH. Non illũ, ô vir optime, sed ipsi nos ipsos, si quidem putemus, & hic, & apud Lacedæmonios Lycurgũ, & Minoẽ ad bellũ respiciẽtes leges condidisse. CLIN. Quomodo igit de hoc dicere nos oportebat? ATH. Vt veritas & iustitia postulat eos dicere, q de diuina republica disserunt: nõ ad particulã virtutis, & præsertim ad deiectiorẽ, sed ad vniuersam ipsos virtutem respexisse putandũ, & per singulas earũ species, leges quęsisse, nec eas species inuestigasse, quas multi modò proponentes, quærunt. Id enim quisq; maximè quærere solet, quo maximè indiget, alius de hereditate, & mulieribus solis hæredibus relictis in vxores ducẽdis, alius de iniuria, alius de cæteris huiusmodi multis. Nos aũt tunc de legibus bene quæri putam⁹, cũ ita vt nos modo incepimus, quærit. At tuũ equidẽ ingressum ad exponẽdas leges valde ꝓbo. Quod enim à virtute fecisti principiũ, dicens leges virtutis gratia cõditas, rectè quidẽ aggressus esse videris: q autẽ ad particulã virtutis & eã minimã respexisse conditorẽ legũ affirmasti, haud rectè mihi visus es dicere, atque idcirco longiore postea oratione visus sum. Quomodo autẽ te nobis distinguere voluissem, si vis, tibi dicã. CLIN. Volo equidẽ. ATH. Hũc in modũ dicere oportebat, ô hospes. Cretẽsiũ leges nõ temere omnibus Gręcis in primis probant. Rectè enim politæ sunt, cũ vtentes eis beatos efficiãt. Omnia enim bona his porrigũt. Duplicia verò bona sunt, alia humana, diuina alia: depẽdentq; à diuinis humana. Si qua vero ciuitas maiora suscepit, minora quoq; possidet: sin autem illis caret, vtrisq; priuatur. Minorũ primum est sanitas, forma secundum, tertiũ vires ad cursum cæterosque corporis motus, quartum diuitiæ, quæ cæcæ non sunt, sed acutè cernunt, si prudentiam sequantur. Quæ quidem prudentia diuinorum bonorum dux primus existit. Deinde post mẽtem temperatus animi habitus. Ex his duobus cũ fortitudine mixtis iustitia tertiò emergit. Fortitudo quartũ tenet locũ. Quæ omnia humanis illis natura præponũtur. Quare oportet vt legum quoq; lator & ipse hũc ordinem sequatur, & mandet omnibus vt semper ad hæc ipsa respicientes in singulis operẽtur humana enim ad diuina, diuina vero ad mentem principem referẽda. Curet præterea oportet nuptias inter ciues, & generationes educationesq; liberorũ, masculorũ pariter & fœminarum, tam iuuenum q̃

ORDO BONORVM.

BONA.

Diuina	Humana
Prudentia	Sanitas
Temperantia	Forma
Iustitia	Vires
Fortitudo.	Diuitiæ.

ætate prouectorũ: & eos qui rectè in hisce se gerũt, vt decet, honoret: cõtrà verò dolores voluptates, & cupiditates in omni conuersatione vituperet. Cõsiderabit etiã & obseruabit diligenter ad quæ studia quenq; raptat amor, rectaq; officia per leges laudabit, vituperabit contraria. Docebit ite atq; definiet quid in cuiusq; affectu honestũ sit, quid turpe, circa irã videlicet atq; metũ, & alias quæcunq; vel aduersis in rebus accidunt perturbationes, vel secũdis delicias, atq; circa omnes deniq; motus, q ex morbo, bello, paupertate, vel horũ contrarijs homines vexãt. Post hæc necesse est vt legislator quęstus impensasq; ciuium diligenter obseruet, & quomodo fiant agnoscat, societates præterea & earũ dissolutiones quas vel sponte vel nõ spõte faciãt: quicquid horũ inter se contraxerint vbi iustitia adsit, vbi absit, animaduertat: & parentibus quidẽ honores, nõ parẽtib⁹ debitas pœnas cõstituat. Demũ omnibus ad finẽ vsq; Reipub. pertractis, animaduertat statuatq; necesse est, quomodo monumenta mortuis extrui, quiue defunctis singulis honores impendi debeant. His deniq; declaratis, legislator omnibus istis custodes præficiet, alios prudentia, alios vera opinione rem administrãtes: vt mens in vnum hæc omnia colligens eo deducat vt temperantiã & iustitiam potius q̃ diuitias ambitionẽmue sequat. Ita equidem hospites voluissem, atq; etiã volo à vobis exponi, quo pacto in legibus Iouis, & Apollinis Pythij, quas Minos & Lycurgus scripserũt, insint hęc omnia, & quonam ordine posita pateãt illi qui artificio vel vsu quodã legum peritiã habet, nobis verò alijs nullo modo pateant. CL. Quo pacto igit hospes quæ sequunt tractãda sunt? ATH. Ab initio rursus, vt suprà cœpimus, tractãda in primis ea mihi videntur, quæ ad fortitudinem pertinent, deinde aliam atq; aliã virtutis speciem trãsigemus, si vobis etiã ita placet, ac primũ iã pertractemus, ad eiusq; exemplar cætera, vt cõfabulatio leuamen nobis itineris adferat, postremò verò cũ de vniuersa virtute tractauerimus, ea quæ modo retulimus, illuc respicere, si deus voluerit, ostẽdemus. CL. Rectè dicis, conareq; primo nobis Iouis hũc laudatorẽ excutere. ATH. Conabor & te simul, & me ipsum. Ad vtrũq; enim pertinet & me & te hæc oratio: Dicite igitur. Nũ conuiuia ea quę in cõmune fiunt & gymnasia, ad bellũ à legumlatore inuenta fuisse diximus? CL. Vtiq;. ATH. An tertiũ vel quartũ ad idem inuẽtum fuisse dicendũ? Fortè enim ita dinumerare oportet, tum in hoc virtutis genere, tũ in cæterarũ virtutũ siue parte, siue quomodocunq; aliter declarationis duntaxat gratia nominare deceat MEG. Tertiũ verò ipse dicerẽ, nec Lacedæmoniorum quisquã negaret, venationem excogitatã fuisse. Quartũ autẽ & quintum inuenire conemur. Quartum itaq; pono apud meos præcipuum, scilicet doloris tolerantiam: quæ res pugnis inter se ac rapinis quibusdam, multis cũ vulneribus quotidie adhibetur. Ad hæc occultatio quædam mirabilis, & ad tolerantiã valida, nudis in hyeme pedibus, nudo etiã sæpe reliquo corpore, sine ministris die nocteq; per omnẽ regionem errantũ enarratur. Præterea in nudorũ exercitationibus adolescentũ mirabilis apud nos tolerantia, cum intensi caloris vi resistendum sit. Multa huiusmodi apud nos alia sunt, quæ nõ facile quispiam enumeraret. ATH. Probe loqueris hospes Lacedæmonie, sed vtrũ ad timores solum atq; dolores fortitudini pugna est dũtaxat? an etiam ad cupiditates

voluptatesq́;, ac vehemẽtes quasdã blanditias, quæ eorum etiam qui honesti videntur, animos flectũt, & quasi cæcos faciũt? MEG. Aduersus hęc omnia. ATHEN. Si suprà dictorũ meminimus, hic ciuitatẽ aliquam seipsa inferiorem, & virum aliquem inferiorem seipso esse dicebat. Itáne hospes Gnosie? CL. Ita prorsus. ATHEN. Vtrum igitur eum qui dolore frangitur, an eum qui voluptate superatur, deteriorem vocare oportet? CLIN. Eum arbitror qui superatur à voluptate: omnesq́; voluptate illaqueatũ hominẽ, inferiorem seipso magis, & quidem cum opprobrio, q̃ dolore demolitũ putãt. ATHEN. An igitur Iouis & Apollinis legũlatores claudam fortitudinem posuerunt, quæ ad sinistram quidem aduersis resistere possit: ad dextram verò, rebus secundis & lætis, blandientibusq́; succumbat: imò ad vtrũq; sufficientẽ. CLIN. Ad vtrunq; arbitror. ATH. Exponamus itaq; similiter quænam officia vestris in ciuitatibus sint, quæ gustent quodammodo voluptates, nõ fugiant omnino, quemadmodum nec dolores refugiũt, sed perinde vt in doloribus fit ducant in medias voluptates, ad easq́; superandas homines partim vi impellãtur, partim honoribus inuitentur. Vbinam vestris in legibus id conspicitur, quod æque contra voluptates sicuti cõtra dolores, homines fortes efficiat? victoresq́; quorũ oportet, ostendat, nec vllo modo patiatur à proximis cuiq; intra se, & grauissimis hostibus superari? Dicite obsecro, quid apud vos tale? MEG. Non ita facile hospes, quemadmodũ multas dolori oppositas leges, ita etiam voluptati possem producere: nec magnas perspicuasq́; partes aduersus voluptates habeo, paruas verò forsan reperiam: CLIN. Nec ego in Cretensium legibus similiter id ostendere possem. ATHEN. Nec mirum est, optimi hospites. Verum siquis inter nos veri & optimi diligens inuestigator nonnihil in patrijs cuiusque nostrum legibus repræhendat, nõ graui quidem, sed ęquo animo vicissim ferre debemus. CLIN. Probe loqueris, Atheniensis hospes. Quare tibi parẽdum censeo. ATHEN. Profectò nõ aliter Clinia huius ætatis & cõditionis qua vos estis homines, facere decet. CLIN. Nõ certè. ATHEN. Vtrum rectè néc ne, Laconicã & Cretensem Rempub. quis repræhẽdere possit, alia quæstio est. Quæ verò à multis dicuntur, forsitan ego magis q̃ vterq; vestrũm referre possim. Vobis quidem recte necne constitutæ sint leges, vna certè lex est optima, quæ iubet ne quis iuuenũ quærere audeat, recténe an cõtrà se leges habeant, sed vno omnium ore, vnaq; voce recte tanquam à dijs positas cõcedi præcipit, nec vllo modo aliter pati quicquam quoquã dici: Senẽ autẽ siquid excogitarit, principibus & æqualibus, nemine iuuenum audiente, referre. CLIN. Recte loqueris hospes, ac licet tunc à mente conditoris abfueris, tamen tanquam vates scite ista nunc coniecisse videris, veraq; penitus dicere. ATHEN. Itaque nobis ad pręsens iuuenes nulli adsunt, ipsi verò propter senectutẽ sine peccato soli de his inter nos disserere à legislatore permittimur. CLIN. Est vt dicis. Quare ne parcas, sed libere leges nostras repræhende. Neque enim indecorum est, siquid non probe se habet nosse. Nam hinc siquis non cum inuidia, sed animo beneuolo accipiat, remedium inuenitur. ATHEN. Præclare tu quidem. Ego verò non antè repræhendam quàm pro viribus diligẽter considerarõ, imò dubitando potius verba faciã. Solis enim vobis Græcorum barbarorumq́; omniũ quorum

Lex optima

notitiam habemus, legislator præcipit à maximis voluptatibus iucundissimisq́; ludis cauere, nec ex his quicquam degustare. De doloribus autem & timoribus, quod modò diximus, sic censuit: siquis à primis annis eos declinare assuescat, fieri vt quoties dolores, metus, atq; labores necessarios subire oporteat, fugiat illos qui in his exercitati sunt, eisque seruiat. Hoc ipsum vt ego arbitror, oportuit, eum de voluptate etiam cogitare, ac istud secũ cogitare: si ab ineũte ætate maximarum ciues voluptatum expertes erũt, nec docti continere se in voluptate, nihilq́; turpe iucũditatis voluptuariæ gratia facere, ita succumbent, quemadmodũ qui timore vincuntur, & modo quodam alio ac turpiore seruient quàm illi, qui medijs in voluptatibus sese continere assueti sunt: & qui inter voluptates conuersantes, oblectamẽta sibi suppeditare possint, pessimi forsan homines. Atq; ita animũ partim seruũ, partim liberum habebũt, nec omnino fortes ac liberi appellari debebunt. Cõsiderate igitur siquid ex dictis probe vobis dici videtur. CLIN. Videtur quidem. Sic enim oratio est. Sed iuuenum, imò verò amentium penitus esset, de tantis rebus statim ac facile assentiri. ATHEN. Quid igitur? num quæ proposuimus nũc prosequemur, ô Clinia hospesq́ue Lacedæmonię: post fortitudinẽ enim de moderatione dicam* quæ differentia sit inter has & cæteras Respub. aut quæ casu non lege gubernari videntur, queadmodũ nũc de bello? MEG. Non est ferme id facile. CLIN. Videntur tamen cõmunia conuiuia certaminaq́; gymnastica cõmodè vtrisq; adinuenta fuisse. ATHEN. Videtur sanè, ô hospites, arduũ esse in Rebusp. vt verbis, ita & re ipsa, vndiq; tutũ aliquid certumq́; inducere. Nam quemadmodum in corporibus fieri nõ potest, vt aliquod vnum vni corpori studiũ accõmodetur, quod nõ idem alijs prodesse, alijs obesse videat: sic & in ciuitate. Nempe gymnasia & sodalitates alibi quidẽ ciuitatibus conferunt, in seditionibus autem obsunt omnino. Cuius rei Milesij, & Bœotij, & Thurij nobis exẽplo sunt. Atqui hæc studia prisca, videntur veteres & naturales circa venerea voluptates non in hominibus solũ, sed in bestijs peruertisse. Qua in re primæ ciuitates vestræ possent accusari, & aliæ omnes quibus cura gymnasticarum exercitationum maximè fuit. Ac seu ioco siue serio cogitare oportet, cogitandum est, quòd cum fœmina & masculus ad generandum conueniunt, huiusmodi voluptas secundũ naturã his tributa videtur. Quod mares autem maribus aut fœminæ fœminis commiscentur, præter naturã voluptas ea est. Et qui primũ tale facinus ausi sunt, voluptatis incontinentia id fecerũt. Omnes porro Cretensium fabulam de Ganymede vehementer culpamus, quòd aduersus Iouem ficta sit: vt cum ab eo leges ipsorum originem habuisse credãtur, eũ deum imitantes q leges tradidit, hac etiã voluptate fruantur. Sed fabula quidem valeat: eorum autem qui de legibus considerant, cogitatio pene omnis de voluptatibus & doloribus tam circa publicos quàm circa priuatos cuiusque mores esse debet. Duo nanq; hi fontes natura scaturiũt: à quibus qui haurit, vnde, quãdo, quantũq́; oportet felix est, priuatus scilicet & ciuitas omneq́; animal: qui autem insipienter & præter opportunitatem contrà viuit, infelix. MEG. Rectè ista dicũtur, ô hospes, nec quid aduersus hæc dici possit, videmus. Videtur autem mihi Lacedæmoniarum legum conditor rectè fugiendas esse

Duo fontes dolor & voluptas.

das esse voluptates iussisse. Gnosijs autem legibus Clinia hic, si volet, opitulabitur. Nã apud Spartiatas, quæ ad voluptates pertinent, optimè omnium disposita esse arbitror. Quo enim omnes homines summopere in voluptates vehementissimas, petulantiamq; & insaniã incidũt, id ab vniuersa regione lex nostra exterminauit: nec in agris, nec in vrbibus quas Spartiatæ gubernant, compotationes videbis, sed nec cõpotationibus cõiuncta, quibus ad omnes voluptates mouemur. Nec vllus est, qui cuidam ebrietate lasciuienti obuiam factus, non maximo ipsum supplicio statim afficiat, neq; Bacchanalium tempus ipsum liberet. Quemadmodum apud vos in curribus vidi, & apud Tarentinos qui nostri coloni sunt, omnem in Bacchanalibus ebriã ciuitatem. Apud nos autem nihil tale cõspicitur. ATH. Laudanda hęc omnia sunt, ô hospes Lacedęmonie, vbi continentia quædam est: vbi autẽ omnino permittuntur, emolliunt. Cito enim aliquis nostra defendens, te repræhendat, si mulierũ apud vos licentiam ostẽdat. Vna certè in omnibus his & Tarẽtinos & nos, imò verò & vos responsio liberat, quod hæc probe, nõ improbe se habeant. Quisq; enim peregrino admiranti quòd insolita videat, respondere poterit: Noli mirari, ô hospes, hæc apud nos extat lex. Apud vos autem ijsdem de rebus forsan alia lex est. Nobis verò in præsentia, ô amantissimi viri, non de hominibus alijs sermo est, sed de cõditorum ipsorum virtute ac vitio. Verum latius de vniuersa ebrietate dicamus. Non enim exigua res est, neq; ad obiectũ aliquem iudiciũ eius spectat. Non dico vtrum bibendum sit vinum nécne, sed de ebrietate quærendum inquam, vtrum ita vtendum sit, quemadmodum Scythæ ac Persę vtuntur, Carthaginẽses præterea & Galli, & Hispani, & Thraces, quæ omnes gẽtes bellicosissimæ sunt: vel quẽdmodũ vos, q vt ais omnino abstinetis. Scythæ verò ac Thraces mero penitus vtunt tam viri quã mulieres ac mero vestes perfundunt, præclarũ hoc & beatũ vitæ genus existimantes. Persæ verò alijs quoq; delicijs, quas vos spernitis, valde vtũtur, quãuis moderatius quã isti, vir optime. MEG. Sed omnes istos nos tum cum arma cepèrimus fundimus atq; fugamus. ATHEN. Noli hæc, ô vir optime, dicere. Permultę nanq; & fugę & insectationes & factæ sunt, & fiet, de quibus certa quædã eiusmodi causa reddi non potest. Quare non certum, sed ambiguum argumentum signumq; de honestis officijs & contrarijs in vita sumemus, si ad victoriã belli fugamq; respexerimus, præsertim cum minores ciuitates à maioribus in seruitutem pugnando redigantur, vt à Syracusanis Locrẽses, qui optimis inter eas gentes legibus vsi sunt, & ab Atheniensibus Cei, similiaq; huiusmodi multa liceat intueri. Igitur victoria & offensiõe belli prætermissa, conemur de vnoquoque officio secundum se cõsiderantes, quod in quoq; verũ est, nobis persuadere. Dicamus autem quemadmodum hoc quidem tale, bonum est: illud autem tale, non bonum. Sed in primis me audiatis, quomodo in huiusmodi rebus bonũ malumq; cõsiderari debet. MEG. Quo pacto id ais? ATH. Quicunq; rem aliquam statim in disputatione propositam vituperant aut laudãt, delinquere mihi videntur, idemq; facere, ac siquis cerealem cibum ab aliquo laudatum vt bonum, statim vituperet prius quàm eius effectus percipiat, & qua ratione, quibus, cum quibus, quomodo præparatus, & quomodo affectis corporib⁹ offerri debeat. Quod nos modo facere in disputãdo videmur. Qui cum primum ebrietatis facta mẽtio est, statim alij vitupera mus, alij verò laudamus, & valde quidem id absurdè. Testibus enim assertoribusq; vtrinq; vtẽtes, alij quia plures habemus, aliquid fide dignum afferre putamus, alij quia vino abstinentes vincant in pugna, quod tamen ambiguum nobis est. Si ergo hoc modo etiã in alijs procedemus, nihil mea quidem sententia faciemus. Sed vt mihi quidem videtur, conabor, si potero, ipsius ebrietatis exemplo, viã nobis ac rationẽ rectam in huiusmodi omnibus aperire, præsertim cũ gentes innumerabiles de eisdem dubitantes, duabus cum ciuitatibus vestris contendant. MEGIL. Audiendum est omnino si qua de his recta consideratio inuenitur. ATHEN. Consideremus itaq; sic. Siquis caprarum curam, & genus id animãtis habendum ac possidendum probet: alius verò vituperet, cum absque pastore eas per sata pasci damnũq; facere viderit, & omne adeo pecus vel sine pastore: vel malis pastoribus gubernatum cõspexerit: nunquid iustam eius vituperationem censebimus? MEG. Nullo modo. ATHEN. Gubernator verò nauis vnum si gubernandi solummodo artem habeat, an si nausea exagitetur aut non? aut quo tandem pacto bonus dicetur? MEG. Nihil ad artẽ nausea facit. ATHEN. Quid autẽ ductor exercitus? Si bellandi probe teneat artem, nunquid ex hoc sufficiens dux putandus est, etiam si timidus sit, & in periculis ebrietate quadã metus ipsius nauseet? MEG. Quónam modo? ATHEN. Quid porrò, si neq; artem habeat, & sit timidus? MEG. Ignauum & inutilem narras omnino, neq; virorum, sed vilium quarundam mulierum principem. ATHEN. Qui verò laudat aut vituperat societatem aliquam, cuius esse dux aliquis possit, sitq; vtilis societas quoties suũ nacta est gubernatorem, ille verò nunquam eam recte viderit gubernatam, sed semper aut absq; principibus, aut cũ improbis, nunquid rectè vnquam vituperare eã, aut laudare poterit? MEG. Quo pacto id faciet qui nũquam societatem recte gubernatam prospexerit? ATHEN. Age iam attende. Compotatores compotationesq; nónne societatẽ quandam de multis vnam dicemus? MEG. Summopere. ATH. Hanc verò nunquid vnquam rectè gubernatã aspexit quisquam? Sed vobis respondere facilimũ, nunquam id perspexisse. Neq; enim id vobis ex patrijs legibus consuetũ. Ego autem multis passim interfui, diligenterq; de omnibus, vt breuiter dicã, quæsiui, nullamq; ferme rectè vniuersam administrari aut vidi vnquã aut audiui, sed particulas quodammodo paruas, quasdam & paucas. Multas autem, vt sic dixerim, penitus aberrare cognoui. CL. Qua ratione hæc dicis, ô hospes? Apertius enodato. Nos enim, vt aiebas, cum nullam huius rei peritiam habeamus, non ilico quid rectè, quid minus in ea fiat, cognoscere possumus. ATHEN. Consentaneum id quidem, sed conare me dicente perdiscerę. In omni conuentu atq; communitate quarumcunq; rerũ gerendarum principem esse oportere fateris? CLIN. Procul dubio. ATHEN. Atqui paulo antè dicebamus fortem esse pugnantium principem oportere. CLIN. Dicebamus. ATHEN. Fortis autem vir à timore minus quàm timidus perturbatur. CLIN. Est ita. ATHEN. Siquis modus inueniri posset vt exercitui ducem prorsus intrepidũ prçficeremus, nónne ad id omni studio niteremur? CLIN. Maximè.

ATHEN. Nunc autem non de exercitu, nec imperaturo aduersus hostes in bello, sed de gubernaturo in pace iucundam amicorũ inter se cõsuetudinem dicimus. CLIN. Sic est. ATHEN. Ea societas, si quidem ebrietas aderit, tumultu carebit? nõne? CLIN. Quomodo? at cõtrariũ puto. ATH. Primum igitur etiã his opus est duce. CLIN. Maximè omniũ. ATH. Vtrum igitur principẽ, qui nõ perturbetur, si fieri possit, deligere oporteat? CLIN. Oportet sanè. ATH. Societatis conciliandæ peritum hũc principem esse oportet, eius enim officium esse debet, vt & præsentem amicitiam illis conseruet, & maiorem insuper ex eo contubernio fieri procuret. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Nõnne igitur sobrius & sapiens ebriorum princeps, haud contrà, constituẽdus est? Nam & si iuuenis, & non sapiens, sed ebrius erit, ebriorúmue princeps, bonæ fortunæ, non consilio imputabitur, si temeritate sua non euertet omnia. CLIN. Optimè sanè. ATHEN. Si quis ergo compotationes, dũ, quoad fieri posset, rectè in ciuitate dispositæ sint, accusaret, rẽ ipsam accusans, rectè faceret forsan. Sin autem propter compotationem vnam turbulentam quam vidit, omnem cõpotationem vituperet, primũ quidem patet ignorare eum non rectè dispositã eam fuisse: deinde cõstat omnia eodẽ modo, etiã si sobrio domino ac principe fiãt, improba visum iri. An non animaduertis quòd ebrius nauis aut cuiusuis rei alterius gubernator euertit omnia, siue naues, siue currus, seu exercitus, seu quoduis aliud ab eo regatur? CLIN. Vere omnino id dixisti hospes, sed & hoc pro nobis expone. Quid nobis cõpotationes hæ, si rectè aguntur, conferent? Vt quod modo dicebamus, rectè ductus exercitus victoriã in bello afferret, bonum profectò non paruum. Idemq; de cæteris iudicandum, cõmpotatione verò rectè gubernata, quid magni vel ciuitati vel priuatis accederet? ATHEN. Quid autem puero vno, vel vno quodam cœtu rectè instituto, magni ciuitas adipiscetur? At enim ita de hoc interrogati respondebimus, paruam ex vnius duntaxat educatione ciuitati vtilitatem accedere. Si autẽ in vniuersum de iuuenum bene institutorum eruditione quid potissimùm conferat reipubl. quæras, haud difficile dictu erit. Bene enim eruditi, viri probi euadent. Probi autem facti, tum cætera bene agent, tum etiam hostes pugnando vincent. Disciplina vtique victoriam præstat, victoria nonnunquam negligentiam & ruditatem gignit. Multi enim in victoria elati, alia quoque vitia multa per insolentiam contraxerunt. Et disciplina quidẽ nulla vnquam Cadmea fuit. Victoriæ verò multæ huiusmodi & fuerunt & erunt. CLIN. Videris, ô amice, quasi magnam disciplinæ partem, communem in vini potu consuetudinem, si rectè fiat, laudare. ATHEN. Profectò. CLIN. Poteris ergo deinceps verum id esse ostendere? ATHEN. Vera hæc ita esse, ô hospes approbare, cum multi de eis ambigant, solius dei est, tamen si quod sentio dicam, nulla arbitror inuidia obstabit, de legibus enim & repub. verba facere in præsentia statuimus. CLIN. Age conemur quod tibi de his ambiguitatibus videtur, perdiscere. ATHEN. Ita decet. Oportet autem vt vos ad discendum, ego ad docendũ, orationem omnem conuertamus. Ac primum illud audiatis. Græci omnes ciuitatem nostram & verborum studiosam iudicant & verbosam. Lacedæmonem verò atque Cretam, alteram breuiloquam, alteram intelligentiæ magis quàm verbis studentem. Vereor itaque ne vobis tanquam verbosus parua de re loqui multa videar, dum de ebrietate re quidem parua, nimis longa vtor oratione. Compotationis autem ipsius recta secundum naturam cõstitutio nunquam poterit sine recta musicæ regula aperte & sufficienter oratione tractari, nec musica sine vniuersa disciplina. Quæ omnia profectò multis indigent verbis. Videte igitur quid agendum sit. An his in præsentia prætermissis, ad aliam quandam legum quæstionem iam transeundum? MEGIL. Ignoras forsan, Atheniẽsis hospes, familiam nostram communem ciuitatis vestræ hospitẽ esse. Et quod omnibus arbitror pueris accidit, vt cum audiũt se ciuitatis alicuius hospites esse, beneuolentia quædam erga illam quasi alteram patriam confestim à teneris vsq; annis eorum illabatur, mihi quoque contigit. Audiebam equidem pueros Lacedæmonios quoties aliquid vel succenserent Atheniensibus vel laudi darent, ita dicere, vestra, ô Megille, vrbs nobis id mali intulit aut boni. Atque hæc audiens, pugnabam aduersus eos qui vos vituperabant magna erga vos affectus beneuolentia. Ac mihi quidem nũc vestra vox valde iucunda est, quódq; vulgo fertur, Probos Athenienses, præcipue probos esse, verè prorsus mihi dictum videtur. Soli enim suapte natura, diuina quadam sorte, non coacti neque ficti, sed verè probi sunt. Quare mea quidẽ causa liberè quodcunque velis enarrato. CLIN. Si me quoque audies hospes, quæcunque in mentem tibi veniant, summa fiducia proferes. Fortasse nanque audisti Epimenidem virum fuisse diuinum: qui ex familia nostra fuit, ac decem annis ante Persicum bellum dei oraculo monitus ad vos peruenit, & sacrificia quædam dei oraculo edita fecit, Atheniensibúsque Persicam formidantibus classem prædixit, decennio Persas nequaquam venturos: sed & postquam venerint, infecta re discessuros, pluráque perpessos mala quàm fecerint. Tunc quidem maiores nostri vestros hospitali affectu complexi sunt, & ex illo tempore parentes nostri egóque vobis beneuoli sumus. ATHENIEN. Parati ergo vos quidem estis audire vt videmini. Ego autem ad dicendum voluntate promptus sum potius quàm facultate paratus. Conabor tamen vt potero. Primum verò quòd ad hũc sermonem, quid disciplina sit, quámque vim habeat, definiamus. Per hanc enim eundum est disputationi nobis in præsentia institutæ, quousque ad deum ipsum perueniat. CLIN. Ita certè faciendum est, si tibi placet. ATHENIEN. Dum ergo quid disciplina sit dico, considerate nunquid mea vobis sententia placeat. CLINIAS. Dicas. ATHENIENSES. Assero equidem eos qui præstãtes viri in aliquo euasuri sunt, ab ineunte statim pueritia oportere id ipsum tam ludendo quàm studendo in singulis ei negotio conuenientibus meditari. Nempe si quis peritus agricola aut ædificator futurus est, ludentem oportet à prima ætate vel colere terram, vel pueriles quasdam domos ædificare: atque eum qui educat vtrunque, vtrique instrumenta quædam parua, verorum instrumentorum imagines, præparare. Ex doctrinis quoque eas perdiscere debent, quæ ad rem suam faciunt. Quippe futurus faber mensurare ac regula vti: Eques futurus equitare ludendo, aut aliquid huiusmodi facere. In omnibus enim ludendo conari debemus, vt eò voluptates & cupiditates

Athenienses bonus valde bonus.

Epimenides

tates puerorum vertamus, quò eos tandem peruenire cupimus. Caput autẽ disciplinæ rectam educationem dicimus, quæ ludentis animum in amorem præcipuè illius perducit, quod virili ætate perfectè cõparata virtute artis eius iam eũ facere oportebit. Sed considerate nunc, vt dicebam, si quæ dicta sunt hactenus, vobis probantur. CLIN. Quid prohibet? ATHEN. Neq; tamen indeterminatum relinqui debet, quid potissimum disciplinam esse dicamus. Cum enim vituperamus aut laudamus singulorũ educationes, dicere solemus, disciplina instructũ hunc esse, illum disciplinæ expertẽ, quanuis cauponariam & nauigandi artem cæteraq; huiusmodi optimè calleat. Quippe nõ hanc disciplinam putamus, sed eam quæ à pueritia desiderari amariq; virtutem facit: & quidem illam, qua perfectus quispiã ciuis effectus, iure imperare sciat, atque parere. Hanc educationem hic sermo solam disciplinam appellandam esse docet. Illam verò quæ ad colligendam pecuniã, vel ad corporis robur augendum, vel ad peritiam quandã aliam absq; mente & iustitia cõquirendam tendit, mechanicam atque illiberalem, & disciplinæ appellatione indignam ducit. Sed nos de verbo quidem non cõtendamus: hoc autem paulo antè assertũ, inter nos conueniat, quòd qui rectam nacti sunt disciplinam, omnes ferme probi euadunt: qui contrà, improbi. Quare nulla in re disciplina negligẽda est, quę præclarissimarũ rerum prima præstãtibus hominibus adest. Et si quis in re aliqua excidit, potestq; corrigi, seipsum emendet, idq; per totam vitam pro viribus faciat. CLIN. Rectè loqueris, Idcirco quæ dicis concedenda sunt. ATHEN. Atqui olim iam concessimus, bonos esse illos qui sibimet imperare possunt, malos autẽ qui nequeunt. CLIN. Scite admodum. ATHEN. Resumamus igitur idipsum, vt clarius innotescat quod dicimus. Ac vos per imaginẽ id vt liqueat accipiatis, si quo modo possim rẽ vobis hanc aperire. CLIN. Dic iam. ATHEN. Nónne quemlibet nostrûm vnum putamus? CLIN. Vnum. ATHEN. Habentẽ videlicet in se consiliarios duos, contrarios atq; amentes, quos voluptatem ac dolorem appellamus. CLIN. Et hoc. ATHEN. Ad hos futurorum opiniones accedunt, quibus commune nomẽ spes est: propriè verò quæ ante dolorem spes est, timor: quæ ante contrariũ, confidentia. Ad hæc omnia rationis iudicium, dictans quid istorũ melius sit, quid peius. Hoc si commune decretũ ciuitatis efficitur, lex nominatur. CLIN. Vix ego te sequor. Dic tamẽ quæ restant, perinde ac si sequerer. MEG. Idem mihi quoq; accidit. ATHEN. Sic autem de his cogitemus, vt miraculum quoddã diuinum in animantium genere vnumquenq; nostrũ existimemus, siue ioco siue serio (non enim id nouimus) à superis cõstitutum. Illud autem non ignoramus, quòd hi affectus in nobis quasi nerui aut funes ingeniti trahunt nos inuicem retrahuntq; ad cõtrarias actiones, vbi virtus, & vitium discreta versantur. Ratio enim tractionem vnam sequẽdam semper, neque vnquam relinquendam, sed hac cæteris omnibus obnitendum esse edicit, eamque rationis ductionem esse auream atque sacram, quę ciuitatis lex communis vocetur. Et cæteras duras ac ferreas esse, hanc mollem, quòd aurea sit: & vniformẽ præterea, cęteras multiformes. Oportere itaq; pulcherrimam nos legis ductionẽ sequi semper, eiq; fauere. Nam cùm rationis iudiciũ honesta res sit, & mitis quidem potius quàm violẽta, ministris ductionem ipsius egere, vt aureum in nobis genus alia genera superet. Et sic fabula, qua mira res, homo esse narratur, virtute seruabitur: & qua ratiõe superior quis & inferior quodammodo seipso dicatur, planius cognoscetur: & quòd oporteat vnumquenq; vera in seipso de his tractationibus ratione percepta, ad eam ipsam vitam omnem suam dirigere: Ciuitatem verò, vel à deorum aliquo, vel ab hoc ipso qui hoc cognouit, ratione accepta eam habere pro lege, ad eiusque normam officia sua secum, & cum alijs ciuitatibus instituere: atq; ita virtus, & vitium clarius nobis distincta patebũt. quibus plane perceptis, & disciplina & reliqua studia magis forsan elucescent. Et ille in potationibus receptus nunc mos, quo de vile fortasse putabitur, si pluribus dicam. CLIN. Fortè non videbitur prolixa oratione indignum. ATHEN. Probe loqueris, quare dicamus quid in ea maxime dignum videatur. CLIN. Prosequere iam. ATHEN. Si miræ huic rei ebrietatem addamus, qualem ipsam reddemus? CLIN. Quorsum istud rogitas? ATHEN. Nondum dico. Sed si mira hæc res illi se commisceat, qualis redditur? Verũ apertius etiã quod volo, dicere conabor. Tale quiddam interrogo. An vini vsus voluptates, dolores, iras, amores, vehementius concitet. CLIN. Maxime quidem. ATHEN. Vtrum etiam sensus, memoriam, opinionem, intelligentiã similiter vehementiora efficiat. An prorsus extinguat, si quis ebrietate fuerit occupatus. CLIN. Omnino certè extinguit. ATHEN. Ad eum igitur animi habitum redit, quem puer primis ab annis habebat. CLIN. Profecto. ATHEN. Quare minimè tunc suijpsius compos erit. CLIN. Minimè. ATHEN. Erit itaq; pessimus. CLIN. Valde. ATHENIEN. Non solum igitur senex, vt videtur, bis erit puer, sed ipse etiam temulentus. CLIN. Optime id hospes est dictum. ATHEN. Poterítne ratio nobis aliqua suadere hanc rem aliquo pacto gustandam esse? neque esse totis viribus fugiendam? CLIN. Poterit forsitan, vt ais, & modo paratum te dicere ostendebas. ATHEN. Optimè meministi. Nempe & nunc paratus sum, quandoquidem vtriq; haud grauatim audire promisistis. CLINI. Quidni audiamus, & si non ob aliud, tamen quia mirum absurdumque videtur, si oportebit quandoque hominem sponte seipsum in omnem prauitatem abijcere? ATHEN. Animíne dicis? CLINIAS. Animi. ATHENI. Nunquid autem mirabimur, ô amice, si quis in corporis prauitatem, maciem dico, deformitatem, imbecillitatem sponte deueniat? CLINI. Quidni? ATHENIEN. An igitur putamus eos qui vltro medicorum pharmaca accipiant, ignorare se paulo pòst ita corpus per aliquot dies affectum habituros, vt si affectum similiter perpetuo sint habituri, viuere nolint? An etiam ignoramus eos qui gymnasia, & labores subeunt, imbecilles lassitudine confestim fieri? CLIN. Hæc omnia nouimus. ATHENIENSES. Atqui & istud, quòd cuncti futuræ vtilitatis gratia ad hæc vltro tendunt. CLIN. Præclare. ATHENIENSES. Nónne eodem modo de cæteris rebus existimandum? CLINI. Eodem prorsus. ATHENIEN. Non aliter quoque de compotatione vini cogitandum est, si datur hoc in istis rectè considerari. CLINI. Sic certè. ATHENIENSES. Si vtilitatem aliquam habere perspicietur nihilo inferiorem, quàm quæ in corporali exercitatione inest, bene quidem

Nocumenta à vino.

Temulentus etiã bis puer.

dem, principio tamen in hoc exercitationem corporis superat, quòd hæc dolorem habeat, illa nō habeat. CLIN. Rectè id quidē. Sed mirarer equidem, siquid tale in eo possemus percipere. ATHEN. Hoc ipsum iam explanare conandum. Quare mihi dicas. An duas timoris species inuicē penè cōtrarias possumus cogitare? CLIN. Quas dicis? ATHEN. Has inquam, Timemus profectò mala, cum futura expectamus. CLIN. Timemus. ATHEN. Metuimus quoq; sæpenumero existimationem, cum formidamus ne dicendo aut faciendo aliquid minus honestum, mali videamur. Quē quidē timorē nos, imò omnes, vt arbitror, pudorē appellamus. CLIN. Cui dubium? ATHEN. Hos equidem timores duos dicebam. quorum alter contrarius quidem est doloribus cæterisq; timoribus, contrarius est & plurimis ingentibusq; voluptatibus. CLIN. Rectè admodū. ATH. Nōne igitur, & legislator, & quiuis alius qui prodesse hominibus quoquomodo possit, hunc timorem maximo honore colat, vocetq; pudorem? confidentiam verò huius contrariā impudentiam nominet, ac maximū priuatim & publice malum hominibus arbitretur? CLIN. Rectè dictum. ATH. Is vtiq; timor & in alijs multis ingētibusq; nos maximè seruat, & in bello, si vnum vni comparetur, hic certè maximè omnium victoriā nobis salutēq; largitur. Duo enim sunt quæ victoriam pariūt: aduersus hostes quidem audacia, aduersus amicos autem turpis infamiæ timor. CLIN. Est ita. ATHEN. Intrepidum itaq; vnumquenq; nostrûm, & timidū fieri oportet. Quamobrem verò ita vtrunq; oporteat, iam distinximus. CLIN. Omnino. ATHEN. Atqui quoties intrepidum aliquem reddere volumus, in multarum terrorem formidinū lege impulsum, talem efficimus. CLIN. Ita videtur. ATHEN. Quem verò, vt timeat quę timēda sunt, inducere volumus eum profectò debemus rebus ad impudentiam declinantibus tentare, in pugna cōtra voluptates domesticas, aut anteactæ vitæ institutum exercere, & ad victoriam cohortari, atq; ita vincentem verè fortem reddere. Qui verò nec periculum sui fecerit vllum, neq; in his certaminibus exercitatus fuerit, ne mediam quidem suarum virium partem ad virtutē habebit. Temperatus autē quomodo erit perfectè, nisi voluptatibus atq; cupiditatib⁹ plurimis ad impudentiā & iniuriam compellentibus fortiter repugnauerit, ac ratione opereq; & arte tam iocosis quàm serijs in rebus deuicerit? An temperās erit in quā qui nihil huiusmodi sit perpessus? CLI. Haudquaquam verisimile est. ATHEN. Sed dic oro, num aliquod ad inducendum timorem pharmacū deus quispiā hominibus dedit, vt quanto plus ex eo quis bibat, tanto ex qualibet potatione infeliciorē se fieri putet, cū omnia tam præsentia quàm futura sibi metuat, atq; ad omnem formidinem etiam si fortissimus omnium sit, tādem deueniat: cumq; dormierit, & à potione huiusmodi liberat⁹ fuerit, rursus sibi idem quotidie accidat? CLIN. Et quam, ô amice, huiusmodi potionē in hominū vita fuisse vnquam dicemus? ATHEN. Nullā vtiq;. Tamen si reperiretur hæc potio, essétne ad fortitudinē cōditori legū idonea, vt tale quid de ipsa dicere ad latorem legis possemus? Age primum dic legum conditor, siue Cretensibus, siue quibuscunq; alijs leges cōscribis. Vtrum velles de ciuibus tuis posse fortitudinis, & ignauiæ periculum facere? CLIN. Vellē se profectò quilibet responderet? ATHEN. Deinde vtrū id tuto, neque magno imminente periculo, an contrà? CLIN. Tuto scilicet atq; secure quilibet confitebitur. ATHEN. Num igitur potione hac vteris ita eos ad terrores compellēs, & in ipsis perturbationibus arguēs monitu tuo ac iussu, aut ciues tuos imperterritos facias, alios honorans, alios autē vituperās si tuis monitis non paruerint? Atq; eos qui strenue exercēdo se gesserint impunes relinquas: at eos qui contrà, pœna afficias? An nullo modo vteris, quāuis nihil aliud habeas quod in ea potione accuses? CL. Cur non vtatur hospes? ATH. Exercitatio quidem, ô amice, præter consuetas miræ facilitatis est, qua vel vnus vel pauci possunt aut quotcunq; volueris exerceri. Ac siue quis solitario in loco solus ignominiam ob oculos ponens, quòd priusquam profecerit videri nolit, ita aduersus formidinem se exerceat, potione hac sola pro multis rebus alijs pręparata, probe aliquid profectò efficiet: seu quis cōfidēs natura se & vsu satis instructum, non formidet cum multis compotatoribus exercitari, vinūq; in poculo necessario exhauriendo perdendóque ostendere adeò præualens & exuperans, vt nulla in re magna per impudentiam erret, & propter virtutem statu non moueatur, ac iuxta vltimam potionem ante ebrietatem discedat apprime cauens meri in omnes homines violentiam. CLIN. Certè & hic, ô hospes, ita se gerens, moderatus euadet. ATHEN. Rursus ad conditorem legum ita dicamus. O legis conditor, neq; deus tale adhuc hominibus timoris dedit pharmacum, neq; ipsi excogitauimus. Ipsos nanq; veneficos inter conuiuas non numero. Confidere autem valde, & intrepide oportet, præterquā; audere in quibuscūque, vtrum potio quædam an nulla est, quæ facit. CLIN. Vinum esse dicet. ATH. Porrò contrà id facit quàm ea potio de qua modo facta est mētio. Nā cum biberit quis, primo alacrior fit quàm prius erat: deinde quo plus biberit, eo maiore & meliore spe est, & fortius de se sentit. Tandem quasi sapiens, ea homo confidentia, libertate, audaciaq; repletur, vt intrepide & dicat, & faciat quicquid placet. CLIN. Arbitror equidem omnes id concessuros. MEG. Certè omnes. ATHEN. Recordemur itaque nunc duo quædam esse quæ in nostris animis curanda superius diximus. Alterum vt maximè confidamus, alterum vt maximè formidemus. CLIN. De pudore dicta hæc existimamus. ATHEN. Rectè tenetis. Sed quoniam fortitudinem imperterritíque animi habitum in timoribus addiscere oportet, considerandum nūquid contrarium addiscere in contrarijs conueniat. CLIN. Consequens id est. ATHEN. In ijs igitur quæ perpessi cōfidentes audacesq; maximè fieri natura solemus, cogitandum videtur vt quàm minimè impudentes & audaces simus, sed contrà formidolosi ad dicendum, aut patiendum, aut agendum quicquam turpe. CLIN. Ita videtur. ATHEN. Nonne hæc ita sunt, in quibus tales sumus, ira, amor, petulantia, inscitia, auaritia, secordia, & ad hæc illa, diuitiæ, forma, vires, & quæcunque voluptatis ebrietate quadam homines amentes faciunt? Ad horum omnium leue & innocuum periculum faciendum, inducendámque exercitationem, nullam habemus voluptatem commodiorem ea, quæ potione mores examinat, si modo prudens quædam cautio adhibeatur. Videamus enim. Duri & agrestis animi, vnde iniuriæ mille pullulant, vbi experimentum capere tutius sit, in commercijsne, quæ

quæ vel maximè ingenium declarare videntur, an Dionysij spectaculis, aut venerea in re animo succũbente, vt mores alicuius in periculũ vel filiæ vel filij, vel vxoris pudicitia exposita, probes? Equidem si infinita cómemores, nunquam inuenies in quo per iocũ, sine omni prorsus periculo spectare ingenia sicut vt in vino licet. Qua de re neq; Cretẽses, neque alios hominum vllos dubitaturos vnquam putamus, quin huiusmodi morum examinatio côueniens sit, ac præ cæteris facilis, tuta, breuis. CLIN. Verum id quidem. ATHEN. Hoc igitur vtilissimum quiddam erit, naturas & habitus animorũ arte illa cognoscere, qua ista curanda sunt. Est autem hoc, vt arbitror, ciuilis facultatis officium. An non? CLIN. Sic est omnino.

DIALOGVS SECVNDVS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVM LATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

PLATO noster mirifica in genus hominũ charitate, nihil in disputationibus suis intentatum relinquit, quod ad humanam salutem quauis ratione conducere videatur. Atq; dum id studiose contendit, mauult vel prolixi nimium, vel etiam curiosissimi crimen subire, quàm negligentis: Ergo exquisitam in secũdo etiam libro ætatis teneræ prosequitur disciplinam. Animaduertens enim pueros ferme vt bestias, quasi nihil penli habere, sed & quocunq; voluptas trahit, prorũpere, & vndecunq; retrahit dolor, protinus aufugere, non iniuria prius quàm male vel prosequendi, vel fugiẽdi procliuitas in habitum inolescat, aurigã pueritiæ equis imponit, voluptatis videlicet, & doloris habenas manu tenẽtem. Quem quidem aurigam nominat disciplinam, virtutem scilicet, quę primo pueris aduenit, qua voluptas, & amor, dolorq́, & odiũ per alienam rationem recte in animos influũt, antequàm ratione proprie moueantur: ratione deinde præsente, propriæ insuper rationi consentiũt, propter superiorem bonorũ morum consuetudinem. Hanc ipsam consensionem, vniuersam vult esse virtutem. Ipsam vero decentem circa voluptates & dolores assuetudinem, per quam ab initio vsq; ad extremum vitæ homines oderint, quæ odisse oportet, & amẽt quæ amãda sunt, quàm diu sub alterius regitur ratione, nominat disciplinã. Deinde vero, cũ rationi propriæ iam expergefactæ cõsentit, nomine virtutis appellat. Eiusmodi vero vitæ moralis fundamẽtũ maximi esse momẽti, vel Aristoteles ipse in Ethicis magnopere cõprobat. Cum vero inquieta sit puerorũ natura, oblectamẽtorumq́, per omnia cupida, & idcirco seuerã non suscipiat disciplinã, merito sub honesta musicæ illius cõmunissimæ voluptate virtutis vestigia præferente, iubet pueros educari: imò vero & seniores interdum, quibus ad laboriosæ vitæ solamem oblectamenta quædã honesta sunt adhibenda. Hãc vtiq; ob causam inquit deos laboriosam vitã hominum miseratos, haud ab re in laborum remissionẽ solennia illis sacra festáq; instituisse. Musas quinetiã, & Apollinẽ, & Bacchum ad hæc concelebranda duces adhibuisse, qui morum lasciuiam emẽdarent, & naturam auidam motionis per musicam motionum rationem moderarẽtur, honestóq; delectarent. Hæc autem verba non solum musicæ vsum laudãt diuinitus commendatum atq; concessum, verumetiã allegorice docent hominem multis de causis brutis fore miseriorem, nisi diuina prouidentia atq; cognatione diuinũ cultum religionemq; suscepisset. In qua quidem Musæ diuinã significãt veritatis inuentionem religiosis à Deo concessam: Apollo autem inuentionis eius gratam expressionem atq; vaticinium. Bacchus deniq;, tum mẽtis abstractionem, tum opera religiosorum hominum admirãda. Animaduerte harmonicã rationem nobis præcipue à diuina prouidentia esse tributam, per quam omnes inquietæ naturæ motus qui suapte natura incõcinni forent, concinnaremus. Sed à Musis quidem habemus motionis animi cõsonantiam, ab Apolline præterea concentum in sermonis cantúsque motu, à Baccho deniq; festiuam in motu membrorum concinnitatem. Dum vero de hac per musicam disciplina, & ad pueros omnino, & ad seniores etiã pertinẽte, diligentissimè disputat, eadẽ quæ & in Republica posuit, repetit instituta, p quæ poëtis, musicis, pictoribus, nũquam licentia concedatur quodcunq; voluerint imitãdi, sed honesta duntaxat & grauia pro salute spectantiũ & audientium imitetur. Imitationis autem iudices esse vult peritos homines, atq; grauissimos, iubetq; vt per honestam imitationẽ quotidie frequentatam adolescentes assuefiãt in ludis omnibus pariter atq; studijs semper rebus eisdem, quibus & leges senioresq́, gaudere atq; dolere. Quam quidem assuefactionẽ totum virtutis fundamentum iudicat cõtinere. Inter hæc nõ nulla memoriæ commendato ad præcepta morũ plurimum conducentia. Iniustus etiam si cuncta quæ inter homines habentur bona, possideat, est infelix: & quãdiu ita viuit, præstare ei dicendum est mori quàm viuere. Item quicunque honestum, vtile, iucundum, inuicem loquendo discreuerit, non est audiendus. Et quamuis honesta iustaq; vita possit interdum videri laboriosa, nunquam tamen id pueris est dicẽdum, imò verò iustissimam vitam fore omnium iucũdissimam. Quod tandem fore necessarium Plato asserit, quamuis forte ijs quibuscum disputat, aliter videatur. Idque tacere iubet. Veritas tamen pulchrum quiddam est, & stabile. Descendit post hæc ad vini vsum, quem vult à iuuenibus ante annum ætatis decimũ & octauum penitus ignorari. Alioquin ignem inquit, ad ignem tam in animam, quam in corpus infundi. Post hãc ætatem vinũ moderate bibi permittit. Post quadragesimum vero annum in conuiuijs inter deorum hymnos concedit vinum liberius bibere, quasi remedium aduersus duritiam senectutis, per quod reiuuenescere videamur, & mœstitiæ nos obliuio capiat, ipsaque affectio animi, sicuti ferrum in igne, ex duritia in mollitiem deducta flexibilior fiat. Quo effici vult, vt seniores qui alioquin cantare nollent, facti hilariores in conuiuijs ad iuniorum aures cantare velint, atque vnà eorum animas, vt ita dixerim, incãtare. Qua quidem incãtatione per melodiã grauiter concinnẽtem iuniorum animi temperentur. In his legendis, notabis gratiã ipsam, in rebus quidem pulchritudinem, in cognitione vero voluptatem cognominari. Notabis nullum animal præter hominẽ rhythmi & harmoniæ sensum habere. Atq; rhythmum esse ordinẽ in tẽpore atq; motu: Harmoniam vero esse ordinem in ipsa vocũ per acutum & graue contẽperantia. Quod sæpe harmoniam dicimus concẽtum Latine proprie dicimus. Quod autẽ rhythmum, cõmode numerum dicere possumus, modo intelligas numerum in tempore atq; motu. Notabis qua in re vini consistat vtilitas, & qua cautione sit bibendum, præsentibus videlicet conuiuio conditoribus legum siue custodibus, sobrijs quidem & mores bibentium obseruantibus corrigentibusq́;, & tunc opportune quando per vinum molliores facti fuerint, reformantibus. Concludit deniq;, si eiusmodi cautionibus ciues in conuiuijs vtantur mero, tanquã ad ea quæ dicta sunt vtile concedendum: vsum vero eius ad suam cuiusque libidinem ciuibus suis procul arcendum. Quippe cum sacras Palladis arces, quæ ante omnia colendæ sunt, impudentissime pulset.

DEINCEPS autẽ de his considerandũ est, vtrũ id solum bonum habeant, vt perspiciamus quomodo naturas habeamus, an magna etiã vtilitas multo studio digna in vini potatione, si recte fiat, insit. Quid igitur dicimus? Inest vtiq;, vt ratio hęc insinuare videtur. Vbi autẽ, & quomodo, attẽte obsecro audiamus, ne ex ea re præpediamur. CL. Dic igit. ATHEN. Repetere itaq; memoria cupido quid rectã esse disciplinã dicamus. Huius enim, vt in præsentia côijcio, est in hoc officio quando recte institutũ est, salus. CLIN. Magnũ dicis. ATHEN. Primũ profecto puerorũ sensum esse dico voluptatis atq; doloris: atque hæc duo esse in quibus primum virtus & vitium animo innascuntur. Beatus autẽ est, cui in senectute contigerit, vt sapientiã verasq́; opiniones assequi possit. Perfectus porrò vir est, q hęc & quæ in his sunt omnia possidet bona. Disciplinã appello virtutẽ quæ primo pueris aduenit. Si voluptas, & amor dolorq; & odiũ recte in animos influat antequàm rationẽ moueantur, & ratione deinde presente, rationi cõsentiãt propter superiorem bono-

Primus sensus puerorũ est voluptas & dolor.

Hæc ex Cicerone lib. de finib. 5.

rum mo-

rum morum consuetudinem, hæc ipsa consensio vniuersa quidem virtus est. Ipsam verò decentem circa voluptates & dolores assuetudinem, per quam ab initio vsq; ad extremum vitæ homines oderint quæ odisse oportet, & ament quæ amanda sunt, si per seipsam seorsum ratione consideratam disciplinam vocaueris, rectè, vt ego arbitror, appellabis. CLIN. Etenim quæ antea hospes & quæ nunc de disciplina disseruisti, probe dicta videntur. ATHEN. Bene igitur est. Huiusinodi verò voluptatum atq; dolorum rectam institutionem, quæ disciplina dicitur, transgrediuntur homines in vita, ac sæpe peruertunt. Dij autem genus hominū laboribus natura pressum miserati, remissiones laborum ipsis statuerunt, solēnia videlicet festa vicissim in ipsorum deorum honorem instituta præbētes. Musas quinetiam & Apollinem Musarum ducem, & Bacchum concelebratores, deorumq; concilio emendatores morum inter solennia adhibuere. Considerandum igitur vtrum hic sermo secundū naturam nobis ac verus est, qui dicit: tenerioris ætatis omnes, vt vno verbo complectar, non posse nec corpore, nec voce quiescere, sed moueri semper, & loqui velle, alios exultantes ac gestientes, & veluti cum voluptate saltantes ludentesq;, alios varijs vocibus conclamantes; ac cætera quidem animalia ordinem ordinis ue delectum, qui sanè ordo in moribus inspicitur, & rhythmus harmoniaq; vocatur, nequaquā aduertere. Nobis autem ab ijs dijs quos concelebratores datos esse nobis diximus, rhythmi & harmonię participem sensum esse tributum, eosque mouere nos cum voluptate, chorumq; nobis ducere cātibus & saltationibus nos inuicē copulātes: quem quidem chorū ἀπὸ τῆς χαρᾶς, id est lætitia nominauerint. Primo vero considerandum, num concedamus, disciplinam primam per Musas & Apollinem esse. An quomodo? CLIN. Ita prorsus. ATHEN. Disciplinæ igitur expers dicendus, qui nunquam chorea vsus est. Disciplinæ verò compos cōtrà, qui satis id fecit. CLIN. Sic ponimus. ATHEN. Chorea verò omnis tripudium simul est, & concentus. CLIN. Necesse est. ATHEN. Quisq; ergo bene disciplina instructus est, & saltare, & cantare bene potest. CLIN. Videtur. ATHEN. Sed videamus quid est quod modò diximus. CLIN. Quid istud? ATHEN. Cum bene cantare, & bene saltare quempiam dicimus, vtrum etiam bona cantare, & bona saltare, addendum sit, an non? CLIN. Addendum. ATHEN. Quid porro? Siquis honesta, vt sunt, ita honesta esse arbitratur, & turpia similiter turpia, atq; ita his vtitur, melius choream musicamq; tenebit quàm ille qui corpore atque voce quod honestū putat, sufficienter exequi passim valet, nec honestis tamē gaudet, nec odit turpia? an ille qui quamuis voce corporéque nō potest, vt decet, assequi, voluptate tamen & dolore assequitur, vt bonis quidem gaudeat, praua autem oderit? CLIN. Magnum verò disciplinæ discrimen, ô hospes, narras. ATHEN. Si ergo cātus tripudijq; bonum nos tres non ignoramus, cognoscimus vtiq; & qui disciplina recte potitus est, & qui contrà. Sin autem hoc ignoramus, neque si qua disciplinæ conseruatio sit, & vbi sit, scire vnquam poterimus. Nōnne ita? CLIN. Ita prorsus. ATHEN. Deinceps igitur sicuti canes per vestigia decentem figuram, melodiam, cantum, & saltationem inuestigemus. Nam si ista nos fugiant, frustra de recta disciplina siue Græca, siue barbara disputabimus.

In hāc sentētiā multa Cicero de finibus 5.

Quid rhythmus & harmonia.

Quę chorea

CLIN. Sic arbitror. ATHEN. Quam igitur figuram, & melodiam bonam vocare decet? Num fortis animi, & timidi similes figuræ vocésque in eisdem æquisque laboribus sunt? CLIN. Quomodo similes, quando neque colores? ATHEN. Scite, ô amice, sed in Musica, & figuræ sunt, & concentus, quum circa rhythmū & harmoniā versetur. Quare boni rhythmi harmoniæq; figuram & cantum licet dicere: boni autem coloris nō possumus recte dicere, perinde imaginantes, vt magistri choreæ solent. Ignaui autem & fortis viri figura quædam est aut cantus: atq; hæc rectè in viris fortibus honesta, in ignauis turpia nominantur. Sed ne in his lōgior sim, omnes simpliciter virtuti animi, vel corporis, aut virtutis imagini adhærentes figuræ atque concentus, honesti: contrarij verò, turpes. CLIN. Rectè tu quidem, atque ista sic se habere in præsentia iudicamus. ATHEN. Præterea & hoc cogitandum, vtrū omnes omnibus choreis similiter delectemur, an multum intersit. CLIN. Multum omnino. ATHEN. Quid igitur esse dicemus, quod in errorem nos impulit? Vtrum non eadem sunt honesta bonáq; nobis omnibus? An ipsa quidem eadem sunt, non tamen eadem esse videntur? Neque verò dicere quisquam audebit, vitiosam choreā virtutis participe meliorem esse. Neque fatebitur vnquam aliquis se quidem figuris prauis lætari, alios autem contraria quadam musa. Quanquam plerique prędicant rectam musicæ rationē in vi quadā cōsistere, quæ voluptatem animis afferat. Quod neque ferendum est, neque dicendum omnino, nefas enim. Hæc autem potius erroris causa est. CLIN. Quænam? ATHEN. Quoniam in chorea variorum morum, variarúmque rerum varijs in fortunis moribúsq; gestarum imitationes fiunt, quibus illa quæ dicuntur, aut declarātur, aut sub specie saltationis exprimūtur, vel natura, vel consuetudine, vel vtrisque probantur, atque animo eorum conueniunt, quos gaudere illis, laudareq;, & honesta nuncupare necesse est. Quibus autem præter naturā vel morem vel consuetudinem aliquam accidunt, hi neq; gaudere ipsis possunt, neq; ea laudare, imò turpia appellare necesse. At verò quibus hæc natura rectè contingunt, consuetudine autem contrà, vel cōsuetudine quidē rectè, cōtrà verò natura, isti laudes voluptatibus contrarias proferunt. Singula enim horum iucunda asserunt esse: sed & praua esse concedunt. Atq; idcirco coram alijs, quos mentis cōpotes putent, verentur corpus eo pacto mouere: verentur quoq; ea cantare, honestaq; & studio digna asserere. Ipsi vero secum ijs omnibus delectantur. CLIN. Verissima loqueris. ATHEN. Nunquid damnum aliquod infertur illi, qui prauis figuris aut cantibus delectatur: vel vtilitas eis, qui voluptates in contrarijs capiūt? CLIN. Verisimile id quidem. ATHEN. Vtrum verisimile tātum, an etiam necessarium si ita id se habere? sicuti cum quispiam cum hominibus improbis conflictatur, neque mores eorum odit, sed delectatur his potius & indulget: & tamen ioci loco vituperat, quasi per somnum ipse in se eorum percipiens prauitatem. Tunc quippe necesse est vt similis efficiatur illis, quibus gaudet, etiam si laudare vereatur. Qua quidē re quidnam maius, aut bonum, aut malum ex omni necessitate accedere nobis existimemus? CLINI. Nihil puto. ATHENIEN. Nunquid arbitramur vbi leges bene constitutæ sunt, aut & in posterum

ita

ita erunt, in disciplinis iocisq; musarũ eam poëticis fore licentiam, vt quicquid poetam delectet vel rhythmo, vel cantu, vel verbo poetico, idem & docere ei liceat? & bene institutorũ ciuiũ pueros adolescentesq; in choris quacunq; contingit, vel ad virtutem, vel ad vitium flectere? CLIN. Præter rationẽ id est. MEG. Certe. ATH. At isthuc, vt breuiter dicã vdiq; fere præterquam in Aegypto agere licet. CL. Quo autem pacto in Aegypto hanc legem sancitã esse dicis? ATHEN. Mirum hoc quidem auditu est. nam id olim, vt mihi videtur, illi cognouerũt, oportere quod nũc nos diximus, in ciuitatibus iuuenes, bonis figuris & bonis cantibus assuescere. Quæ verò & qualia sint huiusmodi, in sacris ab eis est institutum, ac præter illa neque pictoribus, neque alijs figurarum, vel quoruncunque artificiorum fabris noua vlla licebat inducere, neque etiam excogitare alia præter patria, neq; hodie licet aut in his, aut in vniuersa musica. Itaq; si obserues, inuenies ibi quæ decem annorum millibus retro depicta, formatáue quomodocunq; fuerũt, quasi nõ adeo vetusta sint, vt ita dicã, nec pulchriora, neq; turpiora hisquç hodie depingũtur, sed eadem arte confecta. CLIN. Mirabile auditu est, qđ dicis. ATH. Imò ciuile nimiũ maximeq; legum positioni cõueniens. Inuenies ibi alia quædam leuia: sed hoc circa musicam verũ est, dignumq; animaduersione: quòd videlicet poterat de rebus huiusmodi certa stabiliq; lege caueri, & legumlatorem ausum fuisse cõcentus tales, qui natura rectitudinem exhiberent inducere. Quod quidẽ aut dei, aut diuini alicuius viri opus est. Quẽadmodum & ibi ferunt antiquissimos illos apud eos concẽtus, Isidis esse poëmata. Quamobrem, vt dicebã, siquis quoquo modo istorum possit rectitudinẽ intelligere, ei audendum est hæc ad ordinem legemq; reducere. Nam noua semper circa voluptatẽ & dolorẽ appetitus ipsius affectio, quæ quidẽ noua semper musica vti studet, haud magnã fortasse vim habet, vt eas choreas vetustatis incusatione corrũpat, quæ sunt sacris legibus cõstitutæ. Nẽpe Aegyptiorum choreas nequaquam tãto tẽpore corrumpere potuisse videtur, sed contrà omnino. CLIN. Ita se res habet, vt ex tuis verbis colligitur. ATH. Dicamus igitur cõfidenter, choream cum ludis & musica rectè cohærere. Lætamur quoties feliciter viuere nos opinamur: quotiesq; lętemur rursus feliciter viuere ducimus. nónne ita? CLIN. Ita prorsus. ATH. Atq; dũ lætamur, quiescere nõ valemus. CLIN. Est vt dicis. ATH. Nónne igitur qui iuuenes inter nos sunt, ad saltandũ apti sunt? Nos aũt qui seniores sumus in his spectandis decenter versari putamus, dũ illorũ ludis & celebritate gaudemus, quandoquidẽ nos corporis leuitas destituit, cui⁹ desiderio, certamina his ponimus, qui quàm maximè queãt ætatem illam iuuenilem in memoriã nobis reuocare. CLIN. Vera narras. ATH. An igiť frustra omnino illud à multis de id genus hominibus sacros ludos peragentibus dictum esse putamus, eum sapientissimum & victoriæ compotem iudicandum esse maximè, qui nos lætari atq; gaudere quàm maximè faciat? Nam postquàm ludere in istis permittitur, cõueniens esse videtur, vt eum qui quàm plurimos, & quàm maximè ad gaudiũ prouocet, pręcipue honoremus, & vt modo dicebam victorem esse dicamus, Recténe id ita dicitur? rectéq; fieret, si ita fieret? CL. Fortè. ATHEN. Sed, ô beate, ne tam præcipitãter sentẽtiã feramus, sed hoc ipsum in partes distinguẽtes hoc modo consideremus. Siquis certamen aliquando qualecunq; proponat, sed nec gymnicum, nec musicum, nec equestre adijciat, sed omnibus ciuibus congregatis, voluptatis gratia, certamen duntaxat instituat, præmiaq; ei proponat, qui spectatores maximè delectet, optiméq; omniũ id fecisse iudicetur, cum nullus delectãdi modus expressus sit, quidnã ex præconio euẽturũ putamus? CLIN. Qua de re dicis? ATH. Par est vt alius sicut Homerus Rhapsodiam ostendat, alius Citharam, Tragœdiã ali⁹, alius verò Comœdiam. Neq; deerit qui miraculo ostendendo victoriam se opinetur consecuturum. Quum tales & alij generis eiusdem certatores multi confluxerint, possumúsne dicere, quis rite victor sit abiturus? CLIN. Absurdũ quid rogas. Quis enim scite id respondere poterit, prius quàm ipse istic præsens singulos certatores adiuerit? ATHEN. Vultísne igitur vt ipse ad absurdum istud respondeam? CLIN. Quidni? ATHEN. Si pueri admodũ parui sententiam dicãt, præstigiatorem vicisse cæteros iudicabunt. An non? CLIN. Quid obstat? ATH. Pueri verò maiusculi comœdum cæteris anteponent. Sed mulieres eruditæ atq; adolescentuli, & ferme multitudo tota, Tragœdiam fortasse laudabũt. CLIN. Fortasis ita cõtinget. ATH. Seniores autem nos iucundissimè Rhapsodum forsitan audiemus, qui Homericũ aliquid, Iliada, vel Odisseam, aut aliquid Hesiodicum bene cecinerit, victoremq; omnium prædicabimus. Qui ergo iure victor sit, nónne declarandum restat? CLIN. Sanè. ATH. Perspicuum quidem est, vt & mihi videtur, & vobis necesse est concedere, eũ reuera esse victorem, qui vicisse à nostris æqualibus iudicabitur. Vsus enim rerum quem ab ætate habemus, omnium quidem ciuiliũ magnum quiddam vbique est & optimum. CLIN. Proculdubio. ATH. Concedo igitur ipse hoc multis, voluptate Musicam iudicandam, nõ tamen quorumuis hominum voluptate, sed illam ferme Musam esse dico pulcherrimam, quæ optimos satisq; eruditos delectet, præcipue vero, quæ virum virtute & disciplina præstantem. Quapropter virtute egere harum rerum iudices affirmamus. Nam & prudentiæ eos & fortitudinis oportet esse participes. Prudẽtiæ quidem, quia nõ debet verus iudex quæ determinanda iudicio sunt, ab alio discere, & quasi stupefactus tam clamore multorum, quàm ignorantia sua ita ferre sententiam. Fortitudinis autem, quia nec etiam si per seipsum intelligit, debet propter ignauiam & formidinem ex eodem ore, quo iudicaturus deos inuocauit, ignauiter iniquũ iudicium promulgare. Non enim vt discipulus, sed vt magister spectatorum, sicut par est, iudex sedet, ineptis spectantium voluptatibus aduersaturus. Licebat prisca Græcaque lege, quemadmodum nunc Sicula & Italica: quæ multitudini spectatorum rem permittens, & manibus sublatis victorem declarans, deprauauit quidem poëtas ipsos, qui ad iudicium vulgarium prauam voluptatem componunt omnia, ita vt ipsi spectatores poëtas, & seipsos erudiant. Corrupit & ipsius spectaculi voluptates. Nã cum eos oporteat qui intersunt, meliora semper moribus suis audire, atq; ita meliorem consequi voluptatem, nunc eis ex theatro cõtrarium accidit. Quid igitur hæc ita dicta sibi volunt? Animaduertite num hoc sit quod volunt. CLINI. Quidnam? ATHENI. Ter iam aut quater ad idem reuoluta oratio mihi videtur, disciplinam

plinam educationem esse puerorū, quæ ad eam viuendi rationē perducit, quam lex rectā esse dictat, & viri æquitate pręstantes senioresq; vsu rerum sicuti rectam comprobarunt. Vt igitur puerorū animus legem ita sequatur, vt non contrarijs, sed ijsdē quibus lex & sęuior, doleat gaudeatq;, prorsus legum cōditor suadebit: & si opus fuerit, coget poëticum hominem honestis verbis temperatorum, & fortium, & omnino bonorum hominum gesta describere, tam figuras eorū rhythmis quàm accētus harmonijs vt decet effingētem per eos cantus quas Odas vocamus, quæ reuera ἐπῳδαὶ, id est, incātationes circa animos sunt, deindustria ad id compositæ vt hominū animi dolendo gaudēdoq; legibus obsequantur. Quia vero teneriores animi seria studia non suscipiunt, ioci & cantus ista dicantur & fiant: idemq; in his efficitur, quod agere solēt qui homines corpore ægrotantes curāt. hi nanque alimenta conuenientia quidem iucundis condimentis illiniūt, noxia verò amaris inficiūt: vt asciscere altera, altera reijcere consueicant. CL. An igitur in alijs ciuitatibus nūc hospes seruari hæc censes? Nam quātum ego scio, quæ tu præcipis, nusquam nisi apud nos & Lacedæmonios fiunt. Noua enim semper & in saltationibus, & in alia musica excogitantur, nō à legibus mutata, sed à voluptatibus quibusdam vagis, quæ nullo pacto aut eædem sunt, aut eodē modo permanēt: sed variæ semper fiunt contra mores illos Aegyptiorum, quos narrasti. ATHEN. Probè, ô Clinia. Si autem visus sum tibi quæ modo dicis. quasi vbiq; nunc fiant, suprà dixisse, non mirarer si min*clare quæ sentio, exposuerim. Dixi equidem quæ in musica fieri vellem, & ea tibi quasi fiant dicere visus sum. Vituperare enim rem insanabilē, & errore longè prouectam, nullo modo iucundum, interdum vero necessarium est. Verum postquàm in his consentimus, nónne quæso apud vos & apud istos hæc magis quàm apud alios Græcos fieri asseris? CLIN. Cur nō asseramus? ATH. Si & apud cæteros similiter fierent, nónne melius quàm nūc agerentur? CLIN. Multo certe præstātius, si ita disposita essent quemadmodū apud istos & apud nos, & vt paulo antè tu præcepisti. ATHEN. Age videmus nunquid hæc sint quæ apud vos in omni disciplina & musica prædicantur. Poëtas carminibus dicere cogitis, bonū virū quia temperatus iustusq; sit, felicem esse atq; beatū, siue magnus atq; robustus, siue paruus ac debilis, siue pauper sit, seu diues. Iniustū autem hominem etiam si ditior sit, quàm Cinyras aut midas, miserum esse, & in mœrore vitā ducere. Itaq; poëtas nobis si rectè loquatur, inquiet. Nunquā ego de illo mentionē faciā, neq; virum appellabo, qui nō omnia quæ bona dicuntur, cum iustitia possideat atq; disponat. Is igit iustitia exornatus, cominus pugnare cū hostibus delectetur. Iniustus autē sanguinolentā cędem videre nō audeat, neque currendo Thracium queat Boream superare: nec ei quicquam eorum quæ bona dicūtur, vnquā affuerit. Quæ enim vulgo appellātur bona, nō rectè bona dicuntur. Aiunt nempe optimū esse sanitatē, ei proximū bonū formam,* vires tertium, quartum verò diuitias. Innumerabilia ferme cętera huiusmodi bona narrātur. Nam & acute cernere atq; audire, alijsq; sentibus integre vti, bona videntur, & ad hæc omnia posse tyrannica licentia facere quæcūq; cupias. Summamq; totius beatitudinis esse ferūt, si cum istorum omnium possessione immortalis statim euadas. Ego autem ac vos vnà conuenimus iustis sanctisq; viris optimam esse iustorum omnium possessionem, iniustis autem omnium pessimam, à sanitate initio sumpto. Sanum nanq; esse, & videre atq; audire, ac omnia facile sentire, & omnino viuere vel immortalem, pessimum est, si cum horum omnium possessione semper vixeris expers iustitiæ cæterarumq; virtutum. Minus autē malū, si quàm breuissimo tēpore sic affectus vitam finieris. Hæc vtiq;, & ipsi vestros hortabimini, & cogetis poëtas dicere, perq; his cōsentaneos numeros & cōcentus adolescentiam erudire. Num ipsi hoc animaduertitis? Ego enim assero quæ vulgo mala dicūtur, iniustis bona esse, iustis autem mala. Quæ verò dicūtur bona, bonis quidem verè bona, malis autem mala. Cōuenimúsne igitur adhuc in eo quod quærebam, an non? CLIN. Partim quidē consentire videmur partim minimé. ATH. Fortè vobis non persuadeo non esse beatū illum, sed miserū qui iniustus & contumeliosus est, etiam si sanitatē habeat, & diuitias perpetuamq; tyrannidem, inuictas præterea corporis vires, & animositatē, immortalitatemq; possideat, nihilq; ex his perpetiatur quæ vulgo mala dicuntur. CL. Vera loqueris. ATH. Esto, sed quid deinde dicendū? Et si viribus pollet, formosusq; est & diues, cunctaq; per omnē vitam facit quæ concupiscit, nónne vobis videt si iniustus contumeliosusq; sit, ex hoc duntaxat necessario turpiter viuere? An turpiter quidē cōceditis? CL. Prorsus. ATH. Quid aūt? nónne & male? CL. Haud similiter istud. ATH. Iniucūde vero atq; incōmodè non cōceditis ei? CL. Quo pacto hæc cōcedemus? ATH. Quomodo? Si deus quispiā, ô amici, cōsensum nobis (vt videtur) animi tribuat: vt nūc quidē, inter nos dissentimus. Mihi enim ista magis necessaria vidētur esse, ô amice Clinia, quàm Cretā esse insulā: ac si Cretensibus ipse leges conderem, tam poetas quàm cæteros oēs ciues sic loqui cōpellerem: ac pœnam penè omniū maximam intentarē, siquis ea in regione assereret esse aliquos quandoq; homines prauos qui iucunde viuant, vel alia esse vtilia & cōducibilia, alia iustiora. Multaq; equidē contra ea quę nūc à Cretensibus & Lacedæmonijs dici videntur, imò vero à ceteris quoq; hominibus, dicere ciuibus meis persuaderem. Agite igitur per Iouem atq; Apollinē optimi viri, si hos ipsos deos qui leges nobis dederunt, interrogemus: sitne iucundissima vita iustissima: an duæ quædam vitæ sint, altera iucundissima, iustissima altera: nobisq; ita quærētibus ipsi duas esse respondeant: ab eis forsan iterum percontabimur, si rectè sciscitari voluerimus, vtros beatiores oporteat dicere, iustissime, an iucūdissime viuentes: ac si iucundissime viuentes responderint, turpis erit responsio. Vellem autem de patribus legumq; latoribus viris potius quàm dijs tale aliquid esse dictum. Quare quæ petij, à patre legisq; latore me petijsse existimetis, respōsumq; mihi esse, beatissimum esse illum, qui iucundissime viuat. Ego autem ita deinde opponam. O pater nónne quàm beatissime volebas me viuere? Certè. At nunquam cessabas iubere vt quàm iustissimè viuerem. Quisquis autem hæc vnà concedit siue legumlator siue pater, & absurde loquitur, & sibijpsi non constat. Quòd si iustissimam vitam, beatissimam esse respondeat, quæret, vt arbitror, quicūque id audiet, quidnam ea in vita bonum & pulchrum, tanquam voluptate melius, lex ipsa laudat? Quid enim à voluptate superatum iusto

Ficinus quædā, aliū fortasse codicē secutus, hic inuertit.

Quę debent cantare poetæ.

*Græce tertiū diuitias.

Iniustonum si cætera omnia cōstēt q̄ bona vocātur, infelix, vel idcirco sit, quia iniustus.

iusto boni adesse potest? Dic obsecro an laus & gloria tam apud homines quàm apud deos bonũ quidem est atq; honestum, iniucundum autẽ? Infamia vero cõtrà? Minimè dicemus, ô legislator. Sed iniuriam neq; inferre, neque pati num iucundũ quidem sit, bonũ verò atq; honestum: cætera autẽ iucunda quidem, turpia verò & mala. CLIN. Quo pacto id? SOC. Ratio igitur, quæ neq; iucundũ à iusto, neque bonum separat ab honesto, probabilis est: & si non ad aliud, attamẽ ad hoc, vt sanctè ac iustè quis viuere velit, multũ conducit. Quocirca legislatori turpissima, & admodũ cõtraria oratio est, si hæc ita habere se neget. Nemo enim spõte id aget, cui nõ plus lætitiæ quàm doloris inest. Quòd vero procul aspicitur, omnibus, vt ita dicam, vel ipsis pueris caliginosam affert vertiginẽ. Quare vertigine tenebrisq; ablatis in contrariũ legislator opiniones ciuiũ ducet, & cum laudibus, tum consuetudine, tum rationibus quodammodo ipsis persuadebit, tam iusta quàm iniusta esse obumbrata, atq; iniusta quidem contrà apparere quàm iusta. Nempe iniusto ac prauo iucunda videri, cui iusta videntur iniucundissima. Iusto autẽ vtraq; contrà omnino videri. CLIN. Sic apparet. ATHEN. Reuera autẽ vtram sententiã potiorem existimabimus? meliorisne an deterioris animi? CLIN. Melioris necessario. ATHEN. Necesse est igitur iniustam vitã non turpiorem solum ac peiorem iusta sanctáq; vita esse, verum etiam iniucundiorẽ. CLIN. Ita certe ex hac ratione, ô amice, videtur. ATHEN. Legis itaque lator ex quo exigua sit prouẽtura vtilitas, etiã si non ita id se haberet vt modo diximus, non alienũ tamẽ sua grauitate putaret ad iuuentutis vtilitatem falso aliquid, si modo quid vnquam aliud falso dicẽdum sit, dicere: maxime cum nullum mẽdacium hac falsitate vtilius excogitare possit, quòd videlicet ita trahere audiẽtes valeat, vt non vi, sed sponte iustitiã velint suscipere. CLIN. Pulchrum certè, ô hospes, & stabile quiddam est veritas. Videtur autem plerunq; non facile persuadere. ATHEN. Esto. At enim Sidonij fabula illa, & si nihil verisimilitudinis habuit, facile nihilo minus persuasit, aliæq; permultæ similiter. CLIN. Quænam? ATH. Quòd à dentibus quondã satis armati milites nati sint. Magnum enim id legis latori exemplum est, posse animis iuuenũ quodcunq; velit persuadere. Quapropter nihil aliud scrutari debet, quàm quibus rebus persuasione acceptis maximum bonũ conferat ciuitati: ad idq; omni incumbere studio, vt ciuitas vniuersa de his rebus vnum atq; idem quàm maximè ac semper in cantibus, fabulis, & omni sermone decantẽt. Equidem ita sentio. Si verò vos aliter, nulla inuidia sit cõtradicere. CLIN. Neuter nostrum posse vnquã de his dubitare videtur. ATH. Prosequar igitur, asserens choros omnes qui tres sunt, teneris adhuc & mollibus puerorũ animis, & alia bona quæ diximus, & quæcunque narrare possimus, quasi incãtatione quadã insinuare oportere. Caput autẽ illud sit, quòd videlicet, si vitã eandẽ optimam & iucundissimã iudicari à dijs asseuerimus, & vera loquemur, & magis illis quibus opus est, persuadebimus, quàm si aliter diceremus. CLI. Cõcedẽda sunt quæ dicis. ATH. Primus itaq; puerilis musarũ chorus hæc studiose toti ciuitati decãtaturus ingrediatur. Secundus illorũ chorus qui ad triginta vsque annos prouecti sunt, Pęana testẽ veritatis dictorũ inuocet, & iunioribus propitiũ suppliciter esse precetur. Tertius eorũ sit chorus qui triginta annos inter & sexaginta ætatẽ agunt. His autẽ seniores, quia non amplius de eisdẽ moribus fabulas poterunt decantare, dimittendos diuino oraculo cẽsemus. CLI. Quósnã hospes tertios hos choros dicis? non enim clare qui de his dicere velis cõpræhendimus. ATH. Hi profectò sunt, quorum gratia pleraq; superius sunt inducta. CLI. Nondũ intelligimus. Quamobrẽ apertius conare dicere. ATH. Dictum est disputationis principio, si recordamur, ita ardentẽ iuuenum omnium naturã esse, vt neq; corpore neq; voce quiescere possit, sed sine ordine semper clamet & saltet: atq; ordinis vtrorunq; istorũ nullum aliud animal præter solam hominis naturam sensum habere. Ordinis autẽ qui in motu cõspicitur, nomẽ Rhythmus, id est numerus esse potest: sed eius qui in voce, acuto & graui simul contemperato, Harmonia, id est, cõcentus. Vtrunq; verò simul, Chorea nominabat. Deos quoque diximus nostri misertos choreæ cõcelebratores ac duces dedisse nobis Apollinẽ & Musas. Tertiumq; si recordamur Dionysium numerauimus. CLI. Cur non recordari debeamus? ATHE. Atqui Apollinis & Musarũ chori dicti iam sunt. Tertius autem qui reliquus est Dionysio necessario tribuetur. CLIN. Quo pacto? latius expone. Nam primo auditu valde absurdus Dionysiacus seniorum chorus esse videtur, si vltrà trigesimũ annũ, & ad quinquagesimum iam prouecti, & vsq; ad sexagesimum eo vtantur. ATHEN. Vera loqueris. Sed ratione ad hæc opus esse arbitror, vt appareat quo pacto opportune id fieri possit. CLI. Quidni? ATH. Nunquid superiora illa inter nos constant? CLIN. Quænam? ATHEN. Quòd oporteat viros omnes & pueros, liberos & seruos, mares & fœminas, & vniuersam ciuitatem toti ciuitati quotidie quę diximus varijs modis & carminibus decantare, vt ex innumerabili hymnorũ varietate, inexplebili quodammodo voluptate concinentes afficiantur. CLI. Nihil obstat quo minus concedatur ita fieri oportere. ATH. Sed quo optima hæc ciuitatis pars, cui propter ætatem atque prudentiam summa inest ad persuadendum autoritas, optima canendo maximorum bonorum causa erit? An id stultè omittemus, in quo optimorum & vtilissimorum cantuum vis inest præcipua? CLI. Haud omittere licet, vt modo apparet. ATH. Quomodo igitur decenter id fiet? Videte quæso an ita. CLIN. Quo pacto? ATHEN. Vnusquisq; senior circa cantus iam satietate affectus, his minimè delectatur: & cum res postulat canere, quãto senior atque modestior est, tanto magis canere veretur. An non ita? CLI. Ita prorsus. ATH. Sed multo etiã magis in theatro corã multitudine rectus cantare prę pudore non tolerabit, Pręsertim si seniorum chori, quemadmodum qui de victoria contendunt, & ij quidẽ quo clarior vox sit, tenues atq; ieiuni cantare cogantur. Sic enim non sine molestia & pudore cantabunt, & ad ista tardiores accedẽt. CLI. Necessaria narras. ATH. Quo igitur pacto paratos eos ad cantũ reddemus? Principio lege sanciemus, vt pueri vsq; ad duodeuigesimum annum vini vsum prorsus ignorẽt. Nempe eos monebimus non oportere ignẽ igni in corpus atq; animã suggerere, antequã viri effecti subire labores incipiant. Furiosum nãq; habitũ iuuẽtutis cauere oportet. Deinde vino moderatè vtantur vsq; ad annum ætatis trigesimũ. Ab ebrietate verò & vini repletione iuuenes omnino abstineant. Sed cum ad quadragesimũ peruenerint, tunc

Codicem à vulgato diuersum sequitur.

Pueris interdicitur vinũ.

Vinum remediũ aduersus senectutis duritiã.

tunc in conuiuijs liberius discumbentes, cum alios deos, tum Dionysium ad sacra senũ & ludos inuocent, qui omnibus vinum quasi remedium aduersus senectutis duritiã est largitus, vt reiuuenescere videamur, & mœstitię nos obliuio capiat, ipsaq; affectio animi sicuti ferrũ in igne ex duritie in mollitiem deducta flexibilior fiat. Primum quidem sic affectus quisq; sumpta fiducia minus verebitur inter aliquos ac suos, non tamẽ multos & alienos canere, & vnà quod iam sæpius repetiuimus, incantare. C L I. Et maximè quidem. A T H. Ad eos igitur inducendos vt cantibus interesse velint, modus hic haud indecens erit. C L I. Non certè. A T H. Qua autẽ voce & qua musa hi viri cantabunt? An ea videlicet quæ ipsis conueniat? C L I. Ea duntaxat. A T H. Quęnam igitur diuinis viris conueniens erit? Nónne ea qua chori decantant? C L I. Nos quidem hospes & ij non possumus aliud canere quàm quod in choro didicimus. In hoc enim cantu assueti sumus. A T H. Par est. Optimum enim cantũ non didicistis: quasi enim castrensem Rempub. habetis potius quàm vrbanam. propterea tanquam frequentes pullos gregatim pascentes, iuuenes amatorios habetis. Vnde nemo vestrum arripit suum, & ad cohibendã eius ferocitatem, cuidã quasi equorum magistro cõmittit, qui erudiat ipsum leniter tractans & mansuefaciens, & cętera quæ educationi cõueniunt peragẽs, ex quo non modò probus miles efficiatur, sed ciuitatum quoq; & vrbiũ idoneus gubernator: quem quidẽ principio diximus Tyrtęi militibus fore bellicosiorẽ, quarto virtutis loco nõ primo semper & vbiq; priuatim & publice fortitudinis munere colentẽ. C L I. Nescio quo modo rursus, hóspes, legum latoribus nostris derogas? A T H. Non ex ánimo id facio, bone vir, si quidẽ facio. sed pergamus quò ratio ducit, si vultis. Nam si musam habemus chororum & theatri communi musa præstantiorẽ, hanc illis exhibere conemur, quos diximus illam quidem vereri, & aliam quærere meliorem. C L I. Omnino. A T H. Omnibus igitur quæcunq; gratia quædã sequitur, inesse id oportet, vt vel ea ipsa gratiã sola in his alliciat sitq; præcipuum, vel rectitudo, vel vtilitas. Exẽplo quod dico, exponam. Cibus ac potus & alimentũ omne gratiã habet, quam voluptatẽ dicimus: Rectitudinẽ verò & vtilitatem, si confert ad sanitatem. C L I N. Prorsus. A T H. Sic & in discendo gratia inest, quę voluptas nominatur. Rectitudo etiam atq; vtilitas & bonus habitus atque pulcher, quæ ab ipsa veritate efficiuntur. C L I. Ita est. A T H. Quid porrò in artibus, quibus similia efficiuntur, nonne idipsum inspicimus? Voluptas profectò ex illis quãdoq; prouenit, quã par est gratiã nominare. C L I. Certè. A T H. Rectitudinẽ verò talium, vt in vniuersum dicam, ęqualitas ipsa tanti talisq; efficit potius quàm voluptas. C L I. Præclare. A T H. Voluptate igitur sola id merito iudicabitur, quod neque vtilitatem, neq; veritatẽ, neq; similitudinem, neque rursus damnum efficit, sed solum causa gratię illius sit quæ cõcomitatur alia, quam voluptatem rectè possumus nominare, quando videlicet nihil istorũ ipsam sequitur. C L I. Voluptatem dicis solam, quæ minimè noceat? A T H. Nempe, & iocum ac ludum rursus eam ipsam appello, quando nec nocumenti neque vtilitatis aliquid affert ęstimatione dignum. C L I. Vera loqueris. A T H. Sequitur ex his quę diximus, nullam imitationem voluptate & opinione non vera iudicandam esse. similiter etiam ęqualitatem nullã. Non enim quia huic videatur, aut quoniam hic gaudeat, idcirco æquale, ipsum ęquale est, aut commensurabile ipsum est cõmensurabile, sed nullo alio quàm veritate sola. C L I. Sic est omnino. A T H. Atqui musicam omnem imitatricẽ, & similium effectricem esse dicimus. C L I N. Cui dubium? A T H. Cum ergo quis sola voluptate musicam asserit iudicari, minimè audiendus est, miniméque huiusmodi musica, si alicubi colitur, quærenda est, sed illa quæ per imitationem boni similitudinem possidet. C L I. Vera hæc sunt. A T H. Qui ergo cantus speciem & musam quærunt optimã, non eam quę iucunda, sed quæ recta est, quærere debẽt. Rectitudo enim imitationis in hoc consistit, vt dicebamus, si tantum & tale fiat quod imitatione exprimitur, quantum & quale in seipso est. C L I. Cui dubium? A T H. Atqui illud de musica omnes concederent, omnia videlicet poemata eius imitationem esse atque assimulationem. Quod & poetæ omnes, & auditores, histrionesque concederent. C L I N. Magnopere. A T H. Oportet igitur circa vnumquodq; poẽma & figmentum, vt videtur, quid sit quod effingitur cognoscere illum qui in ipso non sit erraturus. Nam qui nec nouit quid essentia ipsius velit, nec cuius imago sit, nunquam rectitudinem eius & errorem intelliget. C L I. Nunquam certè. A T H. Qui autem rectitudinem operis non intelligit, num bene an malefactum sit, cognoscet? Obscurius equidẽ loquor. Forte verò planius ita mihi dicetur. C L I. Quo pacto? A T H. Multæ ad aspectum pertinentes similitudines fiunt. C L I. Certè. A T H N. Siquis corporis depicti modum non teneat, cognoscetne vnquam vtrum rectè sit pictum? Vt puta vtrũ articulos corporis & singulas particulas habeat, & numerũ, & qualitatem, & locationem singulorum prout decet ad singula, colores præterea atque figuras: vel contrà vtrum perturbate hęc omnia picta sint? An censes hæc aliquem cogniturũ, qui animal quod pingitur minimè nouerit. C L. Nullo modo. A T H. Sin autem cognoscat aliquis hominem esse id quod pictum, vel quoquo modo formatũ est, suasq; partes omnes & figuras & colores ab arte accepisse, num idẽ necessario sicubi defectus aliquis pulchritudinis in eo sit, continuo agnoscet? C L I. Omnes ferme hoc modo hospes quæ in animalibus pulchre se habent, cognosceremus. A T H. Rectè loqueris. Nónne igitur in imagine omni siue per picturam, siue per musicã, siue quomodocunq; aliter fiat, tria hæc prudentem iudicẽ habere oportet? Primũ vt cognoscat quid sit quod in imitationẽ cadit: secundũ vt rectè: tertiũ vt bene quęlibet similitudo verbis, concentibus, numeris effecta sit, nouerit? C L I. Videtur. A T. Ne pigeat igitur difficultatẽ quæ in musica est, exponere. Porrò quoniam magis hęc, quàm alię similitudines, celebratur, maiore quàm in cæteris opus est diligentia. Nam qui in hac aberrat, maximè læditur, cum sub eius suauitate malos imbibat mores. Difficile autem id cognitu est, quoniã poetæ non ita vt Musæ artem poeticam tenent. Nunquam enim illæ tantum errare possent, vt in effingendis virorum verbis, colorem mulierum cõcentusq; redderent, vel in concentibus figurisq; liberorum, seruorum & illiberalium numeros, vel in numeris figurisq; liberis, concentum vel sermonem numeris contrarium. Nunquam insuper ferarum voces atq; hominum, pulsandorumq; instrumentorũ, & strepitus omnes quasi vnum aliquid imitarentur, in vnum

Quę spectãt ad iudicem prudentem.

num confunderent. Humani verò poetæ huiusmodi multa perturbant & sine ratione commiscẽt, risumq; hominibus commouẽt: quos Orpheus delectationis gratiam nactos ait. Omnia enim & cõfusa cernunt, & ipsi quoq; distrahunt poetæ, numerũ quidem atq; figuras à concentu seorsum, orationes nudas absq; concentu metrice componentes, atque etiam concentus & numeros absq; verbis, nudæ citharæ pulsationi & tibiæ sono accõmodantes. Qua in re difficilimum est cognoscere quid numerus & concentus qui sine verbis fit, sibi velit, & cui imitationi similis sit earum quæ ratione sunt dignæ. Putare aũt oportet multa ruditate esse refertũ id omne quodcunq; siue velocitatẽ seu tarditatẽ, vocemque ferarũ proximè sequitur, vt aliter tibia, citharáque vtaris, quàm ad tripudium opus sit atq; cantũ. Nudo autem vtroq; vti, abusus est prestigiatrici ostentationi persimilis, & à Musis admodũ alienus. Sed horum quidem hęc ratio est. Nos autẽ hęc non cõsideramus, quòd triginta quinquagintaq; annos & vltrà nati Musis nostris vti nõ debeant, sed vti quãdo debeãt videamus. Ex istis autem oratio hæc nobis id significare videtur, quod ad quinquagesimũ annum prouectos quibuscunq; canere opus est, melius cæteris chori Musam tenere oporteat. Necesse nanq; est, vt acute cõcentus & numeros sentiant atque cognoscant. Quomodo enim aliter quispiã rectitudinem cantus cognoscet, cui vel conueniat vel non conueniat Doricũ, & numerus quem illi poeta adiunxit, vtrum rectè iunxerit nécne? CLIN. Nullo certe pacto. ATH. Vulgus autem deridendum est, cum se putet quod boni concentus numeriq; compos est, & quod contrà, satis cognoscere. Hi inquã qui ad numeros accinere & saltare iam olim coacti sunt. quòd vero singula istorũ ignorent, non isthuc apud se ita reputant, quòd quilibet cantus si omnia sibi conuenientia continet, rectè se habet: si non cõtinet, contrà. CLIN. Sic omnino necesse. ATHEN. Quid porrò? Siquis rationem eius: quidue habeat non intelligit, nunquid quod diximus, quo pacto rectè se habeat in aliquo vnquam cognoscet? CLI. Quo pacto id fieri posset? ATH. Hoc itaque nunc in his inuenisse videmur, quod cantores eos seniores, quos prius quidem nolentes ita prouocamus, vt libenter quodammodo canant, vsq; adeò hæc didicisse necesse est, vt eorum quilibet tam numerorum progressus pondera, quàm sonos fidium harmonicos consequatur: vt cõcentus & numeros intelligentes illos eligere possint, quos tãtis ac talibus decantari oporteat, atq; ita canẽtes & ipsi voluptates innocuas cõfestim percipiant, & iuuenes ad probos mores de cantibus perducant, & oblectamẽtis. Eatenus autem docti, exquisitiorem quàm vulgus & poetæ ibi disciplinam habebunt. Tertiũ quidem illud siue bona, siue mala imitatio sit, nõ est necesse vt poeta cognoscat, concentũ verò numerumq; necesse. Isti autem omnia tria cognoscere debent, vt optimum & secundũ eligere queant. Aliter autem nunquã sufficiẽter veluti incantationibus quibusdam poterunt iuuenum animos ad virtutem allicere. Enumuero quod ab initio voluimus, vt videlicet Dionysij choro rectã opem sermo noster afferret, pro viribus dictum est. Verũ consideremus an hoc ita sit factum. Talis vtiq; concentus hominũ necessario compotatione progrediẽte turbulentior redditur. Quod & à principio supposuim⁹, in his quæ fiunt hodie, necessario fieri. CLI. Necesse. ATHEN. Vbi certè vnusquisq; seipso leuior factus extollitur & exultat, audaciaq; repletur, nec audit proximũ, sed tam suijpsius quàm ceterorum omnium ducem se sufficientem existimat. CLI. Absque dubio. ATH. An non diximus, quoties ista fiunt, bibentium animos, sicut in igne ferrum, ita vino feruẽtes molliores iunioresque fieri, & idcirco facilius deduci, veluti quando iuuenes erant? si quis & possit & sciat erudire eos ac fingere. Fictorem verò eundem esse qui & tunc probus legislator dicebatur. Cuius in legibus compotationis modus est præscribendus, vt possint hæ leges confidentem illum audacemq; & impudentiorem quàm deceat factum, qui ordinem vicissim silentio, sermone, cõpotatione, & musica seruare non vult, cohibere, atque ita instruere, vt contrà in omnibus facere velit quàm faciat, contra insurgentem ac turpem confidentiam admouẽtes timorem optimum cum iustitia, quem quidem timorem diuinum, pudorẽ & verecundiam nominauimus. CLI. Est vt ais. ATH. Harum legum autores atq; custodes à perturbatione & ebrietate remotos esse oportet, vinolentorum duces. Sine quibus contra ebrietatem pugnare durius est, quàm sine ducibus prudentibus & consideratis cum hostibus dimicare. Siquis autem neque obtemperare velit, his neq; ducibus Dionysij vltrà annos sexaginta natis, æquale vel etiã maius dedecus ferat, quàm qui ducibus Martis non paret. CLIN. Rectè. ATH. Nónne si talis ebrietas talisque ludus adhiberetur, compotatores magnam inde vtilitatem consecuti, & maiori quàm prius inuicem beneuolẽtia iuncti, non autẽ sicuti nunc inimici discederent? cum legitime inuicẽ conuersati essent, & ducentibus sobrijs temulenti quoq; legibus obtemperassent. CLI. Sic certè, si talis esset ebrietas qualem modo narrabas. ATH. Ne igitur Liberi patris munus simpliciter ita vituperemus, quasi malum sit, neq; dignũ vt in ciuitate recipiatur. Atqui plura etiã in hanc sententiã referri possent, quamuis maximũ illud bonũ quod largitur Dionysius, efferre in multos verear, quoniam homines cum audierint, non rectè accipiant, nec intelligant. CLI. Quid istud? ATH. Rumor quidam & fama defluxit ad nos, hunc deum à Dea Iunone mente olim deturbatum fuisse: atque idcirco vlciscendi gratia bacchantum choream omnemq; insaniãinduxisse, & vinum ad hoc ipsum tribuisse. Ego autem hæc illis permitto dicere, qui tutum talia de dijs dicere arbitrantur. Illud tamẽ scio, quòd nullum animal cum tanta ac tali nascitur intelligẽtia, quanta, & qualis ei cum prouectum fuerit, conuenit. Hoc porrò in tempore, quo prudentiã suam nondũ possidet, furit omne, & sine ordine clamat, & cum quis ipsum occiderit, rursus incomposite & sine ordine exultat. Recordemur autem quòd musicæ & gymnasticę hęc esse principia diximus. CLI. Recordamur. ATHEN. Nónne etiam quod numeri & concentus sensus nobis solis sit, ex hoc principio constare diximus? Apollinem verò & Musas, & Dionysium duces ad hæc nobis esse tributos? CLI. Vtique. ATH. Vinum verò, vt ferunt multi, ad vltionem hominibus datum est, vt insaniant. Vt autem sermo habet noster, remedium, & medicina in contrarium, vt animus quidem pudorem, corpus autem sanitatem & vires adipiscatur. CLIN. Egregie hospes superiorem orationem commemorasti. ATHEN. Sed iam media pars eorum quæ ad choream pertinent, dicta est. Reliquã verò, vt videtur,

Sicut igne ferrũ, ita vino corpora senũ molliri

Cur vinum datum hominibus.

perficiemúsne? an prætermittemus? CLIN. Quásnam dicis partes, & quomodo partiris vtrasque? ATHEN. Tota quippe chorea vniuersa nobis dicta est disciplina, choreæ verò pars vna in voce est per numeros & concentus. CLIN. Ita est. ATHEN. Altera in corporis motu per numerum atq; figuram. Sed numerum quidem habet cum motu vocis cómunem, figuram verò propriam. In prima autem illa parte cantus ipse vocis est motus. CLIN. Vera narras. ATH. Sed vocis quidem habitum, qui ad disciplinam virtutis animi peruenit, nescio quo modo musicam nominauimus. CLIN. Recte admodú. ATH. Si autem corporis motus in ludo quem saltationem appellauimus, ad corporis vsque virtutem attingit, artificiosam hanc ad id ipsius deductioné gymnasticá nominemus. CLIN. Rectissime. ATH. De musica quidem, quam mediam choreæ partem diximus, satis actum putauimus: atque ita de ea sit dictum. Quare de reliqua iam dicamus, vel quid agendum? CLI. O vir optime, qui cum Cretensibus & Lacedæmonijs disseris, quando iam satis tractatum de musica est, sed de gymnastica hactenus minime, quidnam responsurum tibi ad interrogationem huiusmodi vtrumuis nostrú existimas? ATH. Affirmabo equidem te, cum hæc interrogaueris, apertè iam respondisse. Intelligo enim quòd hæc tua interrogatio responsio quædam est, vt dixi, ac iussio simul, vt transigantur quę ad gymnasticam pertinét. CLIN. Optimè intellexisti, & sic facias. ATH. Faciundum est, neque enim difficile est, que vobis vtrisque notissima sunt, trásigere. Nempe huius artis vtrique multo magis quàm illius periti estis. CLI. Vera ferme dicis. ATHEN. Nónne huius quoque ludi principium est? quia vnumquodque animal natura saltare consueuit. Homo autem, vt tetigimus, cum numeri sensum acceperit, saltationem generauit ac peperit. Cantus item numerum excitat. Quæ ambo inuicem copulata choream, & ludum pepererunt. CLI. Ita est. ATH. Huius partem alteram iam peregimus, alteram deinceps aggrediemur. CLIN. Prorsus. ATH. Sermonem igitur de ebrietatis chorea primum hac, si placet, senté tia cócludamus. CLIN. Quónam pacto? ATH. Si ciuitas aliqua tanquam re seria compotationibus & cum legum ordine vtatur, exercitationis cuiusdam ad temperátiam gratia, & alias voluptates non fugiat, sed eadem ratione vt ipsas superet, exercitetur, hoc vtique pacto omnibus his vtendum. Sin verò tanquam ludo vtatur compotationibus ciuitas, & liceat cuique quando velit & quibuscum velit combibere, & alia quæque pro libidine exercere, non essem huius senté tiæ, quòd deceat ciuitatem istam, aut hunc virum ebrietati aliquando indulgere. Sed multo magis quàm Cretésium Lacedęmoniorúmque vsum Carthaginensium legem probarem, vt nunquam in castris quisquam gustare vinum audeat, sed toto illo tempore aqua bibatur, & in ciuitate nunquam vini vsum seruo vel seruæ concederem: Sed nec magistratibus toto eo anno quo magistratu funguntur. Gubernatores etiam atque iudices munus suum obituros à vino penitus prohiberem. Deliberaturos quoque de rebus non negligendis. Ac nulli penitus interdiu vinum concederem, nisi exercitationis corporeæ morborumque causa hoc potu opus fuerit, neque etiam nocte viro vel mulieri quádo liberis operam dare volunt. Plura etiá referri possent, in quibus homines legis recte mentisq; compotes vino abstinerent. Quapropter secundum hanc rationem, nec multis ciuitati vineis opus esset. Atqui & reliqua agricultura, omnisque viuendi norma ordinem suum teneret, ac vini vsus ferme omnium moderatissimus & parcissimus esset. Hic itaque sermoni de vino hospites, si vobis quoq; videtur, colophon impositus sit. CLI. Probè dictum. Quare & nobis ita videtur.

Tota chorea & choreæ pars.

DIALOGVS TERTIVS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

QVEMADMODVM medicus sanitatem corporis, ita legum autor spectat animi sanitatem. Quoniá verò omnibus optabilius est valetudiné prosperá retinere ne pereat, quàm recipere pereuntem, idcirco præcipuum vtriusque tam ciuilis, quàm medici institutum est, seruare siue corporis siue animi sanitatem: sequens vero vtriusq; consilium esse videtur optimum, siue corpori, siue animo habitum, si quando amissus fuerit, restituere. Quamobré & apud Platonem & apud veritatem scriptores illi legum contemnendi censentur, qui subito qua censura scelera perpetrata sint, puniéda decernunt. Qua verò ratione homines ita oriantur, nutriátur, erudiantur, vt scelera perpetrare nolint, non provident. Nemo igitur admiretur Platonem nostrú firmissimæ sanitatis animi studiosum, tá in libris Legú quàm de Republica diu per multa quæ videntur leuia, & ad educandos pueros adolescentesq; pertinent, accuratius diuersari. Sic enim decet diligentissimú animorú medicum facere: eosq́, statim natos ita componere, vt vel quasi vnà cum firma sanitate geniti videantur, vel saltem ætate adolescente, sanitas animi pariter coalescat. Hinc itaq; præcedens illa libri Legum primi secundiq́; diligentia in omni musicæ ludiq́; genere atq; conuiuijs. Dum enim de autoris legum officio disputat, præcipuú eius, id est, circa pueros, & adolescentes studium, ante omnia iudicat declarandú. Vbi meminisse te volo, quanta cautione ad potum vini iudicauerit accedendú, vt non liceat quotidie bibere, neque cuilibet, neq; ad cuiusq; libidiné, sed in solennibus duntaxat conuiuijs, & tunc quidé viris & moderate, raro verò merum, sub arbitro tamen & iudice. Alioqui memineris & quátum probet, vt non liceat in castris militibus gustare vinum, neq; in ciuitate seruis, neq; magistratibus, neq; gubernatoribus & iudicibus ipso iudicij tempore, neque viris mox de rebus magnis deliberaturis, postremo neq; viro vel mulieri ea hora qua liberis operam dare constituunt. Hæc operæpretiú fuerit diligéter commemorasse. Pergamus iam ad proprium libri tertij argumentum. Cum igitur lex ipsa ciuilitatis, id est disciplinæ ciuilis forma sit, ciuilitas autem forma sit ciuitatis haud ab re de legibus tractaturus multa de ciuitatis ciuilitatisq́, initio disputat. Ambigit auté verú genus humanú fuerit ab æterno néc ne, similiterque de mundo. Et quod alicubi tempus nominat infinitú, haudquaquá sine principio proprie atq; fine significat, sed nostris potius cóputationibus infinitum: ideoq; dicit sæpe tempus inæstimabile potius quam imménsum. Atqui & in sexto similiter ambigés sententiá ita disiungit, Hominú generatio aut nunquam incepit, aut inæstimabili ante nos téporis longitudine cœpit. Inæstimabile vero forsan dicit, siquis non solú annos solares, sed etiá lunares, & dies & horas numerare côtenderit. Satis autem Christiano fuerit philosophum mundi æternitatem non affirmasse. Sed quidná de mille annorum millibus his Mosaici dicent? Fortè Platoné Aegyptiorú more breuiusculos annos cóputauisse. At vero & de his, & de mundi illuuionibus opportunius agitur in Timæo. Iam verò ad ipsam materiam legum, id est, ciuitaté ciuilitatemq; reuertamur. Quatuor ciuilitatis figuræ pręcipue numerantur. Prima quidem statim post generis humani calamitatem in superstite quodá eius semine seruato, vel altissimorum montium beneficio, vel diuina potius prouidétia. Tunc enim probabile est filios nepotésq; patrisfamiliás imperio paruisse. Quod quidem imperium sola cóstat lege naturæ. Secunda figura inter familias plures iam inter se vel oppido, vel vallo quodam simili congregatas, congregatas in

tas inquam tum indigẽtia mutua, tum metu ferarum. Sed ab ipso cœtus huius exordio verisimile est tot gubernandi formas, quot & domicilia extitisse, opinionibus inter se moribusq́. longe diuersas. Ob quam diuersitatem mutuis subortis iniurijs coacti sunt cõmunes quosdam arbitros & iudices rectoresq́; constituere. Vnde tertia iam orta est, ciuilis disciplinæ figura, à præcedente videlicet iniustitia ducens originem. Probabile verò est eiusmodi rectores vrbis, communes præscripsisse ciuitati leges, postquã honestissimas quasq; domiciliorũ leges cõsiderauerunt, per easq; rei familiaris disciplinã, ad disciplinã Reipublicæ transtulerũt. Quarta deniq; figura est, in quodam gentiũ regno vbi plures inter se vrbes in eãdẽ voluntatem communemq́; legem ita conueniunt, quemadmodum in vrbem vnam familiæ plures. Prima quidẽ figura extra vrbem est, per leges singulas, natura, ratione, voluntate consistens. Secunda verò iam in vrbe, sed per singulas adhuc domiciliorũ leges, indigentia quadã metuq́; cõgregata. Tertia in ciuitate per leges iam communes, occasione iniustitiæ, iustitiam colens. Quarta ex pluribus ciuitatibus per eandem voluntatem legemq́; similem congregatur. Inter hæc admonentur poëtæ ad canenda diuina: Vbi dicitur poëtarum genus diuinum esse, agiq́; deo. Admonentur quoq; autores legum, vt neque arduas neq; violentas ferant leges, sed leues, quoad fieri potest atq; suaues. Præterea exemplo quodam historico, principale prosequitur disputationis huius cõsilium, de præcipua condendarum legũ & optima ratione. Quę quidem hinc maxime sumit exordium, si autor in his ferendis vniuersam quidem ciuium virtutẽ spectet, maxime vero maximam omnium atq; ducem. Nemo vero dubitat virtutes alias à prudentia tanquam inferiora membra à capite duci. Hanc vtiq; tam necessariam nobis esse quàm nobilem, ex eo cõfirmat, quòd omnes communi voto id optant in primis, vt humana omnia pro sui desiderio succedãt atq; gerantur: eúmq; cui ad votum cuncta succedunt, beatissimum fore omnium arbitrantur. Plato verò contrà infert, miserrimum fore illum cuius cupiditates quotidie sequantur euentus, nisi tãta sit prudentia præditus, tantáq; per prudentiam animum moderatio ne regat, vt vera discernat bona, & quæ ratione secreuit neglectis alijs appetat. In his admonet non esse optandũ vel orandum vt omnia cupiditatẽ nostrã sequantur, imò vt cupiditas rationem. Tangit & congruam filij ad patrem, patris ad deum comparationem. Cupit certe & precatur sibi puer euenire quàm plurima quasi bona, quæ pater interea ne accidãt deprecatur tanquã mala. Similiter vana & noxia vota hominum cœlestis pater quotidie detestatur. Neq; refugium ad euitanda fallacia vota vllũ nobis est, excepta prudentia. Huic ergo per ciuiũ animos propagandæ legifer in primis incumbet publicæ studens felicitati. Tanta enim prudentiæ perfectio est, vt & optanda doceat exoptare atq; comparare, & cõparatis ea potissimum vti ratione qua prosint. In his autẽ felicitas ciuitatis tota cõsistit. Quemadmodum vero ciuitatem seruat prudentia, ita destruit imprudentia, quam nominat ignorantiam. Non ignorantiã inquam vel literarum proprie vel artis cuiusdam vel externorum quorundam à nobis aliorum, sed ignorantiam boni, vt alibi sępe dicit atq; hic significat. Sed addit eam esse & priuatim & publice perniciosissimã ignorantiam, per quam quis nesciat ita suum animũ temperare, vt rationis suæ tanquam reginę legibus sensus quasi populus legitime educatus obediat: adeò vt non alia prosequatur & fugiat, nec alijs alitérue gaudeat atq; doleat quàm rationis instituta præscribant. Quicunq; ignorantia eiusmodi obcęcantur, etiã si ingeniosissimi atq; literatissimi sint, ignorantes à Platone censentur. Qui verò temperati sunt, prudentes ab eo iudicantur atq; scientes, etiã si literas nesciant. Prohibet deinde magistratũ illi tribui gubernandũ qui propter incontinentiam gubernare se nesciat. Neq; confidit ciuitatẽ sub eo recte feliciterq́, componi, in cuius animo ciuitas quædam est incomposita simul & misera. Quamuis autẽ septem numeret deinceps rationes quę ad dignitatem imperandi cõducere apud plurimos iudicantur, scilicet, Paternitas, Nobilitas, Dominatio, Potentia, Senectus, Prudentia, Sors, tamen vnicam ipse præ cæteris eligit, id est prudentiam, dicens hanc esse propriam dignitatis imperatorię rationẽ, scilicet, vt prudentiores vbique imperent, imprudentiores obtemperent. Quemadmodum & oculorũ officium est ducere, pedum vero ministerium pergere. Item sicut in qualibet arte præsertim nauigatoria & militari & medicina, eius quidẽ qui plus intelligit, est præcipere, eius verò qui minus ea in re cognoscit, est exequi: ita & in arte ciuili, partim vniuscuiusque, partim familiæ, partim ciuitatis gubernatrice, illi apprime oẽs parere debent, qui præ cæteris quid potissimũ humanæ saluti conducat intelligit. Lex ergo communem optans prudentiã, prouidebit, vt præter puerilem eruditionẽ ad prudentiã conferentem, munerum quoq; publicorũ gradus pro ipsius prudentiæ gradibus vbique distribuãtur. Ac ne imprudenter horum gubernacula cõmittantur, sanciet ne mera & ingens imperandi autoritas cõcedatur: sed omnes quidem subijciet legibus, reges autem cum senatu coniunget, senatum cum cõcilio populari. Cauebit in primis ne vnquã superba lasciuia cupiens plus posse quam leges, dissensionẽ pariat & ruinam. Studebit vt totum ciuitatis corpus quoad fieri potest liberũ sit, prudens & amicum. Liberum quidem, vt possit quilibet patriæ suæ consulere: prudens autem vt sciat: amicum rursus vt velit. Meminerit tria hæc in ea ciuitate facilius conuenire, quæ inter vnius ac populi potentiam obtinet medium, vt neque vnius se totam subdat imperantis arbitrio vel potentiæ paucorum, neq; quemlibet absq; delectu recipiat consultorẽ: sed plurimũ quidem optimatum constet gubernatione, nonnihil quoq; habeat regij, nonnihil insuper popularis. Circũspiciet mores fortunasq́; principium, quo perspiciat ciuitatũ regnorumq́; exitium maxime omnium ex delitioso luxurioso q́, adolescentum virorumq́; victu procedere. Quippe cum nemo ex huiusmodi vita virtute præstans euadere possit, sed æger necessario fiat, fragilis, & inflatus, & cęcus. Mãdabit propterea temperantiam ab omnibus maxime coli, sanciens eos potissimum honorari, qui temperatissimi omniũ iudicio cõprobentur. Neq; patietur fortitudinem ab vllo absq; temperantia possideri, quasi rem ciuitati valde periculosam. Quin imo neque multarum rerum peritiam absq; iustitia tãquam grauiter nocituram. Summatim vero in primo honoris gradu, dotes animi, si cum temperãtia mixtæ fuerint, collocabit, his corporis subijciet bona, bonis corporis simul & animi externa seruire mandabit. Prohibebit quoq; nimiã libertatem, vetabit & nimiã seruitutẽ. Nam nimia quidẽ seruitus amicitiam, id est, & beneuolentiam populi erga principẽ, & charitatẽ erga patriã è medio tollit, adeò tollit vt leui de causa vel princeps, vel patria pereat. Libertas vero nimia lasciuiã primo parit: deinde cõtemptum legum, post hæc frequentes seditiones, & extremam deniq; seruitutẽ. Nemo vero miretur Platonem & hic, & sæpe alibi ludos, siue potius studia musicę magni facere, quasi ad permutãdos in vtranq; partem mores tam publice quam priuatim possint quàm plurimũ. Nam ea tempestate & familiare omnibus & palàm frequentissimum erat huiusmodi studium: quod autem ab omnibus fit atq; cõtinue, non minorem ferme in animum vim habet quàm aër in corpus. Præterea quæ apud medicos parum cautos habentur leuia, apud Platonem obseruãtissimum humani generis medicum haud contemnenda censentur. Descendit post hæc ad superiorum epilogum. In quo epilogo posset quispiã clausulam illam, Si vero quicquam, & quæ sequuntur, ita fortitan legere, An verò quicquam contulerimus uéne? Quis redarguet? Cum inter nos omnia dicta fuerint? Sed ista tu videris.

H A E C quidem ita se habeant. Ciuilis autem disciplinæ initium quódnam fuisse dicemus? An nõ hinc facillime ipsum quis optiméq; inspiciet? C L I. Vndénam? A T H E. Vnde ciuitatum quoque incrementum & ad virtutem & ad vitium licet inspicere. C L I N. Vnde dicis? A T H E N. Reor equidem à longitudine infinitatéque temporis, rerumque in eo mutationibus. C L I N. Quo pacto id ais? A T H. Age dic, si habes, ex quo vrbes ciuilésque hominum institutiones cœperunt, quanta temporis præcesserit multitudo. C L I. Nequaquam id facile. A T H. Infinitum vtique hoc & impossibile cogitatu. C L I. Sic est omnino. A T H. Nónne innumeræ in hoc tempore conditæ sunt ciuitates, totidémque destructę, quę omni ciuilis vitæ cõditione passim vsæ sint, factæque modo maiores è minoribus, modo minores è maioribus, peiores quoq; ex melioribus, & contrà, ex peioribus meliores? C L I. Necessarium id quidem est. A T H. Huius igitur mutationis causam excogitemus, si possumus. Fortassis enim primam vitæ ciuilis causam mutationemque nobis ostendet. C L I N. Probè loqueris. Quare & te oportet quid hac de re sentias diligenter exponere: & nos attente auscultare. A T H. Num igitur prisci sermones veritatem aliquam habere videntur? C L I. Quidnam? A T H. Multos videlicet hominum interitus ex diluuijs, morbis, alijsque per multis olim

Initium ciuilis disciplinæ.

accidisse, ex quibus pauci homines superstites fuerint. CLI. Valde id cuiq; verisimile. ATH. Age iam de multis vnum hoc exitium quod illuuione factũ est, perspiciam*. CLI. Quid in hoc cogitare nos iubes. ATH. Nempe eos qui cladem tunc euaserunt, montanos quosdam pastores fuisse, in montiũ cacuminibus pauca semina ad propagandum genus hominum conseruata. CLI. Patet. ATH. Atqui necesse est eos & aliarũ artium fuisse expertes, & auaritiæ contentionisq; studia inter ciues, cæterasque aduersus alios astutias ignorasse. CLI. Cõsentaneũ id quidem. ATH. Ponamus etiam campestres, & maritimas vrbes funditus illo tẽpore perijsse. CLI. Ponamus. ATH. Instrumẽta igitur omnia & quæcunque artium siue ad disciplinam ciuilem, siue ad facultatem aliam pertinentium, extabant inuenta, concidisse illis temporibus asseremus. CLI. Quomodo enim, ô vir optime, si hęc in sempiternum ita se vt modo habentia permansissent, nouum quicquam alicui esset inuentum? Nempe quia innumerabilis quædam multitudo annorum ignorabatur ab illis. Mille autem anni vel duo milia intercesšere ex quo quicquam dicitur, partim Dædalo, partim Orpheo, partim Palamedi inuentum. Sicut quæ ad musicam pertinẽt, Marsyæ, & Olympo: quæ ad lyram, Amphioni attribuuntur: aliáque alijs multa, vt ita dicam, heri & nudiustertius adinuenta. ATH. Vidésne, Clinia, prætermissum abs te esse amicum, qui vere heri fuit? CLI. An Epimenidẽ dicis? ATH. Hunc equidem. Longe enim hic nouarũ rerum excogitatione omnibus apud vos excelluit, ô amice. Quod sanè verbis olim Hesiodus diuinauit, re autẽ Epimenides ipse perfecit, vt vos asseritis. CLI. Asserimus planè. ATH. Ex ea vtiq; deuastatione magnã terribilemque humanis in rebus desolationem accidisse tunc arbitramur. Fertilium agrorum magnitudinem desertam, cæterisq; animalibus corruptis vix bonũ caprarumque genus, & illud quidem rarum relictum fuisse, quibus pascendis tunc homines vitam agebãt. CLI. Cui dubium? ATH. Ciuitatis verò & disciplinæ ciuilis & legũ de quibus præsens à nobis sermo habetur, nunquid memoriã quidem vllam, vt ita loquar, fuisse putamus? CLI. Nullam prorsus. ATH. An non ex illis ita dispositis nobis hæc omnia prouenerunt, ciuitates, disciplinæq; ciuiles, artes, leges, & vitiorum atque virtutis non parua copia? CLI. Quo pacto id ais? ATH. Nũquid arbitramur, ô vir mirifice, eos homines cum multorum, quæ inter ciues honesta habentur vel turpia, ignari essent, summos vel in virtute, vel in vitio extitisse? CLI. Probe dixisti, & quod vis intelligimus? ATH. Tempore igitur progrediente, ac genere hominum multiplicato, ad eum quem nunc videmus habitum, prouecta omnia sunt. CLI. Rectè admodum. ATH. Neq; tamen subitò vt verisimile est, sed paulatim longóq; in tempore. CLI. Valde sic decet. ATH. In campos enim ex cacuminibus montiũ recens formido descendere prohibebat. CLIN. Certè. ATH. Nónne & propter paucitatem illis temporibus mutuo inter se aspectu congratulabantur, pręsertim cum neq; terra, neque mari transitus ad alios facilis fuerit, omnibus ferme ad transitũ instrumẽtis deletis vnà cum artibus? Quapropter inuicẽ cõuenire non admodum, vt opinor poterant. Ferrum namq; & æs & metalla omnia confusa perierant, vt inueniri & in lucẽ erui non possent: vnde & lignorum fabri non erant. Nam & si aliquod instrumẽtum relictum quandoq; in montibus superfuerit, cito tamen contritũ euanuit: nec alia fieri poterant, antequàm ars metallica hominibus iterum inueniretur. CLIN. Quo enim pacto aliter fieri potuisset? ATH. Quot autẽ generationibus postea id factum esse putamus? CLI. Profecto multis. ATH. Igitur artes quæcunq; ferro vtuntur & ære cæterisq; huiusmodi omnibus, eodem tempore, imò etiam maiore ignorantiæ tenebris obsitæ ignorabãtur. CLI. Certum id est. ATH. Quinetiã neq; seditio illo tempore, neq; bellum erat. CLI. Qua ratione? ATH. Primo quod propter solitudinẽ ardẽti se inuicẽ beneuolentia complectebãtur. Deinde quòd cibus bellum non cõcitabat: Pascuorum enim nulla erat inopia, nisi fortè quibusdam paucis ab initio. Pascuis autem plurimum illis temporibus vitã agebãt. Lactis item & carnium copia non deerat. Ac venatio facile alimenta, nec illa quidem mala, suppeditabat. vestitus præterea, stramentorum, habitaculorũ, vasculorumq; tam igneorum? quàm non igneorũ copiam habebant. Artes quippe fingendi atq; texendi ferro non indigent, quibus hæc omnia dei nutu cõsequimur, vt si quando homines in talem calamitatem deciderint, propagare genus humanũ possint. Hac de causa non valde inopes erant, neque inopia compellebantur ad bella. Diuites etiam fieri minimè poterant, quum neq; aurum, neq; argẽtum haberẽt. In quocunque verò hominum cœtu, nec inopia, neque diuitiæ sunt, huic iustissimi mores aderunt. Neq; enim ibi contumelia, neq; iniuria locũ habet. Aemulatio quoque & inuidia procul abest. His igitur de causis boni erant, ac maxime propter simplicitatem. Quæcunq; enim audiebant honesta esse vel turpia, propter simplicitatem credentes esse vera, monitis obtemperabãt. Nec vllus propter sapientiæ opinionem, vt modo fit, de mẽdacio suspicabatur, sed quæ de dijs & hominibus dicebantur vera putantes, quiete ad hæc vitam suam instituebant. Quamobrẽ tales erant omnino, quales paulo antè narrauimus. CLI. Ego quidẽ & hic tibi in his consentimus. ATH. Diximus porrò generationes multas ita viuẽtes, tam illis qui ante diluuium fuerunt, quàm hodiernis hominibus minorem peritiã habuisse, cum cæterarum artium, tum bellicarum quæ terra vel mari hodie exercẽtur: iudiciorũ quoque & seditionum quæ in ciuitate & verbis & operibus sedulo contendunt ad iniuriam alijs inferendam. Simpliciores autẽ fuisse & fortiores, ac simul modestiores, & in omnibus iustiores. Horum verò causam iam diximus. CLIN. Rectè loqueris. ATH. Dicta igitur ita hæc nobis sint, & quæ sequuntur idcirco exponantur omnia, vt intelligamus cur illis opus legibus fuerit, & quis leges eis condiderit. CLI. Probè dixisti. ATH. An igitur illi nec legumlatoribus indigebant, nequedum illis temporibus id fieri consueuerat? Literas enim nondum habebant illius temporis homines, sed consuetudinem & mores maiorum sequentes viuebant. CLI. Verisimile est. Sed ciuilis disciplinæ quis modus fuit? ATHEN. Hic. CLIN. Quis? ATHEN. Omnes mihi videntur disciplinam viuẽdi ciuilem illius temporis δυναστείαν, id est potentatũ appellare, quod etiam nunc multis in locis & apud Gręcos, & apud Barbaros viget, quod quidem in habitatione Cyclopum extitisse, ita testatur Homerus: Ad consultandum nunquam coëunt publice, nec exercenda iudicia: Odyss. ι. sed in altis montibus caua antra inhabitant, spretisque

tisq; publicis priuatim quiq; vxoribus filijsq; dât iura. CLIN. Lepidus hic poeta vobis fuisse videtur. Atqui & alia nonnulla ipsius vidimus, valde illa quidem vrbana, non multa tamen. Nos quippe Cretenses peregrino poëmate parũ vtimur. MEG. Nos autem vtimur. Videturq; nobis poeta huiusmodi superasse, quamuis nõ Laconicam, sed Ionicam vitam potius vbiq; explicet. Bene autẽ verbis hic tuis attestari videtur, quum antiquitatẽ hominum per fabulas ad syluestrem viuẽdi modũ reduxerit. CLIN. Sanè. ATH. Attestatur nimirum. Quapropter testimonio illius inducti credamus gubernationes huiusmodi aliquando fieri. MEG. Rectè. ATH. Nónne gubernationes hæ fiunt ex hominibus ipsis qui per habitationes singulas, singulaque genera propter egestatẽ ex vastationibus factam dispersi viuunt? in quibus semper antiquior dominatur, ex eo quòd principium ex patre matréq; sumpserũt: quos quidem quasi aues secuti gregem vnũ cõficiunt, patris voluntate pro lege vtẽtes, & regno omniũ iustissime guber nati. MEG. Ita prorsus. ATH. Postea verò cõmuniter pluresq; confluentes maiores ciuitates cõstituunt, atq; ad agriculturas primũ in montium radicibus cõuersi ex sepibus ambitus quasi muros vrbium ferarum causa condũt, vnam domum amplam communemq; condentes. MEG. Verisimile id quidem videtur. ATH. Quid autem hoc? nónne etiam verisimile? MEG. Quídnam? ATH. Cũ habitationes hæ maiores è minoribus primisq; sunt factæ, adesse paruarum singulas, quarum vnaquæq; adducat seniorẽ principem propriosq; mores, ex eo quòd seorsum vixerint, et idcirco alios ab alijs parẽtibus educatoribusq; mores susceperint, quibus assuefacti sunt singuli ad deos colẽdos, seq; ipsos curandos, modestiores quidem à modestis, à fortioribus fortiores, & in cæteris omnibus prout singuli filios aut nepotes erudierunt, quorum ritus quasi leges proprias ad maiorem habitationem ferunt. MEG. Quid prohibet? ATHEN. Atqui necesse est leges suas cuiq; in primis placere, aliorum verò leges loco secundo. MEG. Ita est. ATHEN. Sed videmur iam in ipsa quasi legum incunabula & exordium inscij ingressi. MEG. Vtiq;. ATHEN. Post hæc necesse est, vt qui conueniunt, aliquos ex seipsis cõmuniter eligãt, qui omnium instituta nouerint, & quæ maximè ex his ꝓbauerint, ad cõmunes quosdam populi duces quasi reges deferãt. Earum verò legum quæ comprobatæ fuerint, ipsi latores nominabuntur: constituentesq; optimatum gubernationẽ ex potẽtatibus, aut regnum aliquod, in hac ciuilis disciplinæ mutatione cõueniunt. MEG. Ita certè conuenienti successione continget. ATH. Tertiã itaq; disciplinæ ciuilis figurã iam dicamus, in qua species omnes & affectus rerumpublicarũ & ciuitatum reperiuntur. MEG. Quænam ista est? ATHEN. Iliad. v. Ea certè est, quam Homerus post secũdam tertio factam ita significauit. Dardaniam verò tunc terram ille ædificauit. Nondum enim sacra Ilij mœnia erecta in campis stabãt, multarum gentiũ ciuitas. Sed ad radices montis Idæ fontifluæ habitabãt. Profectò carmina hæc & superiora illa de Cyclopibus diuinitus & secundum naturã ipsam cõscripta sunt. Diuinum enim poëtarum genus est: dijs agitur, & sacros cõcinit hymnos. Vnde vera passim cum musis atque gratijs tangere solẽt. MEGIL. Summopere. ATHEN. Præcedẽtem igitur fabulam prosequamur. Fortè enim aliquid ex ea patebit ex ijs quæ volumus, An non sic oportet? MEGIL. Sic prorsus. ATHEN. Conditum igitur ex altioribus locis in magno pulchroq; campo Ilium dicebamus, in colle quodam non alto, quò multi desuper ex Ida fluuij defluebant. MEGIL. Sic traditum est. ATHEN. An non longo post diluuium tempore id factum putamus? MEGIL. Quis non ita putarit? ATHEN. Magna igitur eos deuastationis illius cepisse videtur obliuio, quando iuxta multos fluuios, & ab altioribus locis fluentes vrbem cõdiderũt, seq; ipsos collibus exiguis credidere. MEG. Inde igitur perspicuum est multis seculis eos post illuuionis vastitatem fuisse. ATH. Aliæ præterea multę vrbes, iam tũc longius propagato genere hominum, colebantur. MEG. Quidni? ATH. Quæ scilicet & aduersus Ilion militarunt. Atq; per mare forsan, quasi iam omnes eo intrepide vterẽtur. MEG. Apparet. ATHENIEN. Decennio autem Achiui Troiam oppugnãtes euerterunt. MEGIL. Planè. ATHEN. In eo igitur decennio quo Troia obsidebatur, multa mala domi obsidentibus Achiuis propter seditiones iuuenum acciderunt, qui nec honeste, nec iuste in sua redeuntes milites recepere, sed ita vt multi morte, multi exilio afficerent. Qui rursus expulsi deducti sunt, Dori pro Achiuis mutato nomine appellari, propter Doricum quendam à quo exules congregati & restituti fuerunt. Atque hæc omnia vos, ô Lacedęmonij, hinc narratis. MEGIL. Proculdubio. ATHENIEN. Cùm sermo nobis de legibus institutus esset, in disputationẽ de musica & ebrietate digressi sumus. Nunc tandem quasi diuinitus ad idem nobis oratio reuoluta est, nobisq; quodammodo ansas præbuit. Ad eam enim ciuilem disciplinam delapsa est, quam & Lacedæmone, & in Creta rectè quasi fraternis legibus institutam asseritis. Tãtum verò ex hac orationis digressione lucrati sumus, vt dum per disciplinas ciuiles vrbiumq; habitationes transueheremur, primam & secũdam & tertiam ciuitatem perspexerimus, alteram ab altera in tractu quodam longissimo temporis, vt nostra fert opinio, dependentes. Nunc verò quarta hęc nobis ciuitas venit, aut si vultis quartum hoc hominum genus, quod & quandoque alicubi habitabit, et nunc iam habitat. Ex quibus omnibus si intelligere potuerimus, quid bene vel cõtrà in habitatione sit institutum, & quænam leges ipsorum conseruant ea quæ conseruantur, & quæ corrupta corrumpunt, & qualis institutionum ciuilium commutatio beatam, ô Megille & Clinia, efficit ciuitatem, satis nobis factum putabimus. Hæc omnia inquam, rursus tanquam ab initio nobis tractanda sunt, nisi fortè aliquo pacto quæ dicta sunt, respuamus. MEGIL. Siquis nobis hospes deus polliceretur: si disputationem de latione legum rursus aggrediamur, neque pauciora, neq; peiora his quæ dicta sunt, audituros esse: lõgum ipse hac de causa iter facerem, & breuis mihi hæc dies videretur, quamuis ab æstiuali solstitio ad hyemalia, dies modo vertatur. ATHEN. Consideranda igitur ista videntur? MEGIL. Maximè. ATHEN. Illa deniq; tempora cogitatione complectamur, in quibus Lacedęmon, Argi, Messeneq;, et eis cõiuncta omnia maioribus vestris Megille subiecta fuerũt. Tunc enim illud ipsis, vt dici solet in fabula, placuit, vt tripartito exercitu diuiso, vrbes tres habitarent, Argos, Messenen, Lacedæmonem. MEGIL. Sic factum. ATHEN. Et Argorum quidem rex Temenus factus est, Messenes verò Cres-

Vnde Dori.

 phontes,

phontes, Lacedæmonis aũt Eurysthenes simul atq; Patrocles. MEG. Sic vtique. ATHENIEN. Coniurarunt item omnes eum hostem futurum, qui cuiusquam ipsorum regnum deuastare aggrederetur. MEGIL. Planè. ATHEN. Dic verò per Iouem, nunquid regnum vel principatus quispiã euertantur, vel euersi quandoque ab alijs sint: an à seipsis? An paulo antè cum in hunc sermonẽ incideremus, id ita esse putabamus, nunc autẽ obliti omnino sumus? MEG. Minimè. ATHEN. Nónne idem magis nunc confirmabimus? ab historia enim rerum gestarum in quam incidimus, ad hoc affirmandũ admonemur. Quare nõ circa vanum aliquid orationem reuoluemus, cum rem gestam ac veram dicamus. Facta verò hæc sunt. Tria regna, & tres gubernatæ regno ciuitates legibus communiter de imperando parendoq; positis iurarũt inuicẽ, reges quidem ne genere ac tempore progrediente violentius regnarent: populi autem si reges iusiurandum conseruarent, ne vnquam regna labefactarent, imò vero defenderent siquis vnquam aggrederetur. Reges quoq; regibus & populis, atq; etiam populi populis & regibus, se ad mutuo propulsandas illatas iniurias iuramento obstrinxerunt. Nónne ita? MEG. Ita prorsus. ATHEN. Quod autem in constituenda disciplina ciuili maximum est, id siue reges, siue alij, leges tulerint, tribus illis ciuitatibus adfuit. MEGIL. Quid illud? ATHEN. Vt duæ simul contra vnam insurgerent, quæ positas leges transgrederetur. MEGIL. Manifestum id quidem. ATHEN. Illud etiam legislatoribus multi præcipiunt, vt leges huiusmodi ferant, quales multitudo & populus libenter suscipiant, perinde ac siquis gymnasij magistris medicisue præciperet, vt cum voluptate corpora curent, eisq; iucunde medeantur. MEGIL. Sic omnino. ATHENIEN. Pulchre tamen sæpenumero habet, si quis parua cum molestia bonam habitudinem & sanitatem corporibus reddat. MEGIL. Quidni? ATHEN. Hoc præterea ipsis aderat non paruum ad ferẽdarum legum facilitatem. MEGIL. Quidnam? ATHEN. Non erat illarum legum latoribus bonorum æqualitatem efficientibus maxima illa difficultas, quæ conuenientibus in vnam legẽ ciuitatibus multis solet accidere, si agrorũ quærant possessionem turbare, & nouas tabulas introducere, quoniam videant nõ satis posse absque his æqualitatem fieri. Nam aduersus eum qui mouere ex his aliquid tentat, omnes reclamant, ne moueat non mouẽda. Agros quippe diuidenti, & nouas tabulas introducẽti aperte omnes maledicũt, vt quisque quò se vertat ignoret. Doris autẽ hæc difficultas turbatioq; nõ fuit. Nam agros abunde sine cõtrouersia possidebant, debitaq; ipsis æris alieni iam olim conflata & magna non erant. MEGIL. Vera narras. ATHEN. Quónam igitur optimi viri ita male constitutio illa & legislatio ipsis abiuit? MEG. Quo id pacto? Quidue culpa? ATHEN. Quòd ex tribus ciuitatum cõstitutionibus, duæ cito & disciplinam ciuilem & leges perdiderunt, & vestra ciuitas vna relicta est. MEG. Haud facile est quod interrogas. ATHEN. Atqui opus est vt id modo considerantes, differentesq; de legibus senili quodã modestóque ioco, iter hoc, quemadmodum diximus, cum iter facere cœpimus, sine molestia cõficiamus. MEG. Proculdubio faciendum est, vt dicis. ATH. An igitur pulchriorem de legibus cõsiderationem habere possumus, quàm de his legibus quæ ciuitates huiusmodi exornarũt? aut etiam ciuitates vllas institutionésq; honestiores ac maiores his cogitare? MEG. Nõ facile quispiam his alias anteponat. ATH. Nemo autem ambiget quin illi ita coniũcti nõ Peleponnesum tantum, verumetiam vniuersam Græciam, si Barbarus quispiam iniuriam inferret, defendere posse crediderint, Troianorũ exemplo excitus, qui Assyriorum potẽtia freti, quæ à Nino traxit originem, bellũ contra seipsos cõcitarunt. Erat enim adhuc principatus illius non contẽnenda potentia. Quare quemadmodum nũc regem nos magnum formidamus, ita gentium illarum conspirantium in vnum potentiã tunc omnes expauescebãt. Magnam verò his inuidiam secunda Troiæ euersio cõflauit. Assyriorũ enim principat⁹ particula quędam, Troiæ potentia fuit. Aduersus igitur eam potẽtiã in tres diuisus ciuitates exercitus à fratribus, Heraclis filijs tunc regnãtibus optime atq; ornatissime habere videbatur, & multò melius instructus, quàm ille ipse qui Troiam obsedit. Primum enim Heraclidas principes excellentiores quàm Pelopidas habere se arbitrabantur: deinde hũc exercitum illi qui Troiã petijt, virtute præstare. Hos enim vicisse, illos ab istis fuisse superatos, à Doris Achiuos. Nõne sic illos cogitasse, eaq; de causa sic se præparasse credimus? MEG. Omnino. ATHEN. Verisimile igitur illos firmam quoq; constitutionẽ hãc suam fore putasse, lõgumq; tempus duraturã, præsertim quia multa pericula & labores vnà subierũt, & à fratribus regibus gubernabantur. Necnõ multis vsi fuerãt vatibus, tum alijs, tum Apolline Delphico. MEG. Verisimile admodum. ATH. Hæc verò quæ maxima fore existimabantur, breui tunc, vt videtur, euanuerunt, præter paruam, vt modo diximus, partem, quæ vestram habitat regionem. Hæc nunquam ad hunc vsq; diem bello contra duas partes suscepto quieuit. Nã si facta tunc cõstitutio cõcors mansisset, inuicta profectò bello fuisset. MEG. Quidni? ATHEN. Quomodo igitur & qua ratione dissoluta est? Nõnne consideratione dignum apparet, quænam fortuna tantã ac talem cõstitutionem euertit? MEG. Nunquam profectò aliud cõsiderans quispiã vel leges vel respublicas alias intelligere poterit, quibus pulchræ magnæq; res seruẽtur, vel cõtrà perdantur, si ista neglexerit. ATH. Feliciter ergo in hanc tam accommodam consideratione incidisse videmur. MEG. Summopere. ATH. Nũquid ergo, vir mirifice, noster nos error omnes latet, & in præsentia maximè, dum putamus singularem quãdam perspexisse rem, & quàm mirabiles euentus sequentur, siquis bene illa vti modo debito nõ ignorabit? Nos autem modo neq; rectè forsan, neq; secũdum naturã de hoc ipso sentimus: Et alij omnes in omnibus errant, quibus de similiter cogitant. MEG. Quid ais? Et qua de re istud maximè dicis? ATHEN. Ipse me, ô bone vir, nunc certè risi. Cum enim illum exercitũ, de quo modò sermo habitus est, considerassem, egregius profectò atq; mirãdus mihi visus est, & præclara quędam facinora Gręcis designaturus, siquis tunc ipso bene vsus fuisset. MEG. An non prudenter & tu cuncta dixisti, & nos probe laudauimus? ATHEN. Fortasse, puto tamẽ omnes qui magnum aliquid & ingenti potentia præditum viderint, statim sic affici, vt opinẽtur, si sciret qui ipsum possidet, tãta re taliq; vti, multis pręclarisq; inde rebus gestis felicem fore. MEG. Nõnne & hoc rectum? vel quomodo dicis? ATHEN. Considera iam quorsum respi

sum respicies, qui sic laudat singula, rectè dicat. Ac primum de quo dicebamus, quo pacto si rectè sciuissent exercitum ordinare qui tunc præfuerunt, feliciter vsi occasione fuissent: nónne si tutiorem illo tépore cóstituissent, semper seruassent, ita vt & ipsi liberi essent, & alios quos vellent, subiugarent? atq; omnino & ipsi & eorum posteri tam apud Græcos quàm apud Barbaros, quicquid cuperent, cósequerentur? An non omnia huius gratia cupiebát? MEG. Imo etiam valde. ATHEN. Quicunq; igitur cum diuitias ingétes perspexerit, aut honores generis excellentes, aut aliquid eiusmodi, eadem ipsa dixerit, ad hoc respiciés dicet, quasi per hoc ipsi futura sint omnia quæ desiderat, vel plurima atque potissima. MEG. Ita videtur. ATHEN. Vna certè omnium hominum cómunis quædam cupiditas est, quam præsens sermo significauit. MEG. Quænam? ATHEN. Vt secundum animi sui desiderium omnia, vel saltem humana gerantur. MEG. Cui dubium? ATHEN. Quádo omnes semper hoc volumus, & in pueritia & adulta ætate & senio, sedulo id proculdubio habere precamur. MEG. Vtiq; ATHEN. Amicis etiam hæc precamur, quæ ipsi quoque sibi precarentur. MEG. Et hoc. ATHEN. Amicus autem filius patri, cum puer sit, viro. MEG. Profectò. ATHEN. Atqui eorum quæ puer contingere sibi precatur, multa pater ne accidant, deos precatur. MEG. An id fieri dicis, quando iuuenis est & amens filius qui precatur? ATH. Imò etiam quando pater siue senex, siue admodum iuuenis, cum nec honestorú neq; iustorum quicquá cognoscat, sic affectus vt Theseus erga infelicem Hippolytú, impésius imprecatur, filius autem cognoscit, putásne tunc filium cú patre eadem oraturum? MEG. Intelligo quod dicis. Dicere enim mihi videris, non esse precádum conádúq; vt voluntatem nostram cuncta sequátur, sed vt prudentiam nostram voluntas. Idq; tam ciuitati quàm singulis, precibus petendum, studendumq; vt mentem habeant. ATHEN. Idq; prorsus inquam. Quinetiam quòd ciuilis vir legumlator ad hæc semper respiciens leges ferre debet, & ipse recordatus sum, & vos nunc recordari volo. Nempe vos in disputationis principio dicebatis, probum legumlatorem ad bellú omnia referre debere. Ego autem dicebá, ad vnam solummodo virtutem, cú tamen sint quatuor, id respicere: respiciédumq; non ad vnam tantum, sed omnes: maximè verò ad primam, quæ & cæterarum omniú dux est, hæc verò prudentia est, & intellectus, & opinio, vnà cum amore & cupiditate ista sequente. Eódem iam oratio nostra reuertitur. Et ego qui tunc ea dicebam, eadé nunc etiá dico, siue ioco vultis, siue serio. Assero equidem non esse tutum, voto vti, & voto potiri, si mentem non habeas, sed contraria eorum euenire quæ petis, satius esse. Si serio dicta hæc existimare vultis, existimate. Spero enim nunc vobis persuadere quod paulo antè proposuimus: perditionis regum, totiusq; constitutionis illius dissoluendæ causam non timiditatem fuisse, nec rei militaris ignorantiá seu principum siue subditorum, sed vniuersam reliquá prauitatem, & præsertim circa humanarum rerum maximam ignorantiam. Quod hæc tunc ita contigerint, & nunc sicubi fiant, aut futura quandoq; sint, non aliter eueniant, si vultis conabor, vt ratio deinceps ostendet, adinuenire, vobisque tanquam amicis, pro viribus explanare. CLIN. Verbis te hospes laudare molestú, re autem valde laudabimus,

Non precandum vt volútaté nostrá cúcta sequátur, sed, vt prudentiam nostram voluntas.

vltro quæ dicas audiendo, qua in re liberalis verúsque laudator vel maximè perspicuus sit. ATHENIEN. Optimè tu quidem Clinia. Quare quod ais efficiamus. CLIN. Erit ita, si deus voluerit. Tu modo dic. ATHEN. Censemus ergo, per sequentem disputationis huius viam deinceps progredientes, maxima tunc ignorantia potentiá illam fuisse perditam, similésque rerum euentus, & nunc eadem ex causa proficisci. Quapropter si hoc ita se habet, legislator conari debet prudentiam, quoad fieri potest, ciuibus dare, ignorantiam quàm maximè auferre. CLIN. Manifestum id quidem. ATHEN. Quænam igitur maxima inscitia iure dicetur? Cósiderate si mihi assentimini. Ego enim hanc censeo. CLIN. Quam? ATHENIEN. Quando aliquis quod honestum sibi aut bonum videtur, nó amet, sed oderit: quod autem malum atque iniustum, id diligat atq; amplectatur: hanc voluptatis dolorisque dissensionem aduersus eam, quæ rationem sequitur, opinionem, extremam esse inscitiá assero, quàm etiam maximam dico, quia in multitudine animi est. Quod enim in eo doloribus voluptatibúsque mácipatum est, quasi plebs ciuitatis est atque multitudo. Quando igitur scientiæ, vel opinioni, vel rationi quæ natura dominantur, animus aduersatur, hoc ego ignorantiam appello: & ciuitatis quidem, quando principibus legibúsque multitudo non paret: & vnius etiam viri, quando licet bonæ in animo rationes sint, nihilo tamé magis secundum ipsas igitur, sed cótrà omnia peraguntur. Has equidem ignorantias perniciosissimas esse assero ciuitatis, cuiuslibetq; ciuis, nó autem opificum ignorantias, si modò quod dico hospites intelligitis. CL. Et intelligimus, ò amice, hæc, & concedimus. ATH. Hoc itaque ratum habeatur, quòd ciuibus qui hoc modo ignorant, nihil ad principatú pertinens committendum sit: imò verò vt ignoráres, obiurgandi, etiam si acutissimi & disertissimi sint, & quæ ad ornamentum & acumen ingenij spectant, cuncta cóplexi. Qui verò cótrà affecti sunt, sapientes habendi etiam si neq; literas, vt dicitur, nouerint, neq; natare sciant. Magistratus quoq; istis quasi prudentibus committédi. Quomodo enim, ò amici, vel minima prudentiæ species sine consensu cósistere poterit? CLIN. Nullo modo. ATHEN. At verò pulcherrimus maximusq; consensuum omniú, maxima iure sapientia esse dicetur. Cuius quidem particeps sit necesse est qui secundú rationem viuere debet. Quisquis autem expers est, & suæ domus euersor, & ciuitatis nunquam seruator, sed cótrà omnino ad hæc semper ignarus esse videbit. Hæc igitur, vt paulo antè diximus, ita se habeant. CL. Ita prorsus. ATHEN. Imperantes verò & parentes nónne in ciuitatibus esse debent? CLIN. Vtiq;. ATHE. Esto. rationes auté pro dignitate imperádi parédiq;, tam in ciuitatibus seu magnis seu paruis, quàm priuatim in domibus similiter quales & quot sunt? Nónne prima dignitatis recta ratio erit, vt pater ac mater, & omninò genitores vbique natis imperent? CLIN. Maximè. ATHE. Secunda, vt ignobilibus generosi? Tertia, vt iunioribus seniores? CL. Et hoc. ATHEN. Quarta, vt domini seruis? CLIN. Proculdubio. ATHEN. Quinta, vt potétiores dominétur, imbecilliores seruiant? CL. Principatum modo dixisti admodum necessariú. ATH. Imò verò qui plurimus, & secúdú naturá, vt Thebanus Pindarus ait in omnibus animalibus reperitur. Maxima verò dignitas

Quæ maxima inscitia ciuium

Prouerbiú.

Septem dignitates imperandi.

gnitas sexto collocanda est, qua ignorátes quidem sequi iubentur, prudentes autem ducere atque dominari. Quod ego quidem imperium, ô sapiētissime Pindare, non præter naturam, sed secundum naturam legis & sponte susceptum, non violenter fieri affirmarem. CLIN. Probe dictum. ATHEN. Septimum principatum ad sortem aliquam producamus, eum dei gratia & felicitate quadā obtingere asserentes: & iustissimum esse ducamus, vt is quem sors delegerit, imperet: ille verò quem repulerit, pareat. CLIN. Vera narras. ATHENIEN. Dicemus ergo ioco quodam ad aliquem eorum qui facile ferendarum legum munus aggrediuntur. An vides, ô legumlator, quot circa imperátes dignitates expendendæ? & quomodo inter se oppositæ sint? Profectò nunc fontem aliquem seditionum inuenimus, à quo tibi est cauendum. Primum nobiscum diligenter cōsidera, quidnam & quomodo præter hæc male agētes isti apud Argos Messenamq; reges seipsos simul & Græcorum potentiam, quæ tūc mira erat, euerterunt. Nónne quia rectissimè dictum ab Hesiodo ignorarunt, Dimidium nonnunquā plus esse quàm totum? Quando videlicet totum cōprehendere noxium est, dimidiū verò moderate se habet, tūc sanè moderatum immoderato plus esse cēsuit, vtpote deteriore melius. CLIN. Rectissimè. ATHENIEN. Vtrum regibus hoc perniciosum esse prius, quàm plebi credamus? CLIN. Probabile est regum maximè hūc morbum esse, qui superbe propter delicias viuunt. ATHEN. Perspicuum igitur hoc primum reges eos habuisse, quòd plus quàm leges cōtenderent posse voluerūt, nec in eo cōcorditer permanserunt, quòd verbis & iureiurando laudauerant. Verum dissentio, vt vobis videtur, quæ cum maxima ignorantia sit, sapientia tamen apparet, ea omnia propter errorem & ruditatem acerbā, euertit. CLIN. Videtur. ATH. Esto. Quid igitur hoc de morbo timentem legislatorē oportuit cauisse? An per deos neque sapientiæ laudem habet nunc huius agnitio, neque difficile dictu? Siquis autem id tunc præuidisset, certè is nobis sapientior extitisset. MEGIL. Quid illud dicis? ATHEN. Licet nunc Megille quod olim à vobis factum sit animaduertere, atque inde rem ipsam cognoscere, faciliusq; ita quod tunc fieri potuit, dicere. MEG. Dic planius. ATHEN. Ita certè apertissimum fiet. MEG. Quónam pacto? ATHEN. Siquis minoribus potentiam maiorem neglecta mediocritate, nauibus vela, cibū corporibus, animis principatum cōmittet, omnia peruertentur. Nam supra modum elata lasciuiunt: & alia quidem in morbos incidunt, alia in iniuriam elatioris lasciuiæ filiam. Quid itaque dicimus? Nónne hoc? ꝙ nullū prorsus ô viri mihi amicissimi, ingenium humanum sit, quod si & iuuenile, & nemini subiectum existat, ita ferre potētiam maximā possit, vt ne mente amentia morbo maximo referta, in proximorum etiam amicorum inuidiam incurrat: quod cum accidit, animū statim perdit, & omnem eius vim obscurat. Hoc autem cauere mediocritatis ipsius obseruatione, excellentium legūlatorum opus. Quod igitur tunc factū, facile modo perspectu est: hoc autē esse videtur. MEG. Quidnam? ATH. Deus quispiā vt arbitror vestri curam habuit, qui cum futura præsciret, geminā vobis ex vnica regū generationem cōstituit, atq; ita ad mediocritatem magis contraxit. Præterea natura quædā humana viribus diuinis coniuncta tumentem vestrūm perspiciens principatū, moderatas vires eorū qui in iudiciali foro versantur, superbæ nobilitatis potētiæ iunxit, viginti & octo senum sentētia, in rebus maximis regū potentiæ adæquata. Ad hæc tertius seruator affuit, qui luxuriantē adhuc & frementē cōsiderans principatū, Ephororum censura proximè ad potentiam sorte electam cōducta quasi frenum ipsi immisit. Hac igitur ratione regnum vestrū, ex quibus decebat compositū, & moderate constitutum, & ipsum quidem seruatum est, & salutis aliorum causa fuit. Quoniā Temento & Cresphōte cęterisq; qui leges eis condiderunt, quicunq; fuerint, nec factio quidem ipsa Aristodemi seruata fuisset. Neq; enim satis erant ferēdarū legum periti. Quoniam si fuissent, nunquam iuuenilem animum accepto principatu vnde tyrānis fieri poterat, iureiurādo cohibituros existimassent. Nunc autem deus ostendit, qualē oportebat oporteatq; potissimū constitui principatum. Quod quidem à nobis intelligi postquā factum est, vt dixi antea, nihil mirū. Non enim arduum est videre, si exemplo commonearis. At siquis id tunc prospexisset, moderarique principatus & vnū ex tribus perficere potuisset, magnificas omnes eorū cogitationes seruasset, nec Persica classis, nec alia vlla vnquam cōtemptis nobis vt nulla re dignis, in Græciam nauigasset. CLIN. Vera narras. ATH. Turpiter ergo illis repugnarunt, ô Clinia. Turpiter autem dico, non quia qui tūc terra mariq; vicerūt minus quàm deceret fortiter pugnando se gesserint: sed turpe illud inquam, quòd vna de tribus illis ciuitatibus pro Græcia decertauit: duæ autem ita deprauatæ fuerunt, vt altera Lacedęmonē quoq; ne succurreret, prohiberet, non paruo ipsi bello illato: altera Argiuorum quamuis prima illis distributionis temporibus in Græcia esset, tamen ad depellendum Barbarum accersita, nec orantes audire voluit, neq; defendit. Multa referre possem quæ ea tēpestate in Græcia facta, vt turpia possunt accusari. Neq; qui Græciā se defendisse dicunt, vere dicunt. Nisi enim Atheniensium Lacedęmoniorumq; commune cōsilium atq; potētia imminētem seruitutem propulisset, ferme iam omnia confusa essent, & Græca cum Græcis inuicem, cum Gręcis item Barbara, Gręcaq; cū Barbaris. Quemadmodum Græca illa quæ nunc Persarum tyranni di subiecta sunt, sine ordine vllo confusa sunt inuicem, ac male etiam dissipata. Hæc habemus, ô Clinia & Megille, quæ tam priscis viris ciuilibus legumq; latoribus, quā iunioribus opponamus, vt causas eorum rimantes, quid præter hæc aliud fuerit agendum inueniamus: quale est quod nūc exposuimus, quòd videlicet nō oporteat magnos imper mixtosq; principatus cōstituere, illud semper memoria tenentes, quòd ciuitatem & liberā semper & prudentem & sibijpsi amicam esse oportet. Ad quę respiciendum est illi qui leges laturus est. Ne miremini autem, si sępe iam alia quędam proposuimus, ad quæ sit legumlatori respiciendum, quæ quidem non eadem esse atque hæc appareant. Sed reputare oportet, quādo ad temperantiam, vel prudentiam, vel amicitiam respiciēdum dicimus, nō aliam atq; aliam, sed eandē nobis esse intētionem: ac si multis etiā alijs huiuscemodi verbis vtemur, ne turbemini. CLIN. Conabimur ita facere, verba ordine repetentes. Sed nunc expone quod dicturus eras, quando amicitiam, libertatem, prudētiamq; spectare legūlatorem debere dicebas. ATHEN. Audiatis modo. Duæ gu

Quomodo intelligēdū, Dimidium plus esse ꝙ totum.

Oportere ciuitatem et liberā & prudentē et sibi amicā esse.

Duæ matres ciuilium gubernationū.

Duæ gubernationum ciuiliũ quasi matres quędam sunt, ex quibus siquis alias dixerit originem ducere rectè vtiq; dicet. Quarũ alterã monarchiam, id est principatũ vnius, alterã democratiã, id est populi, appellare decet. Alterius quoq; summũ tenere Persarũ genus, alterius nõ putandũ. Cęterę verò formę omnes hinc, vt dixi, varię cõponunt. Necesse est autẽ harum vtrarũq; participẽ fore ciuitatẽ, si libertas in ea atq; amicitia cũ prudẽtia futura sit. Quod quidẽ oratio præcipere nobis vult, cum dicit, ciuitate horũ expertem bene gubernari nunquã posse. CL. Quo enim pacto? ATH. Cũ igitur altera Monarchiam, vnius scilicet principatũ: altera libertatem duntaxat magis quàm oportuerit, complexa sit: neutra mediocritatem seruitutis libertatisq; seruauit. Vestræ autem, Laconica dico & Cretica, magis. Sed Athenienses ac Persæ, quondã hoc ferè pacto, nunc verò minus. Sed causas quoque dicemus, an non? CLIN. Omnino, si modo quod propositum est, absoluere cupimus. ATHEN. Audiamus ergo, Persæ quidem quando Cyri tempore seruitutis libertatisq; mediocritatem magis habebãt, primum ipsi liberi fuerunt, deinde multos alios subiecerũt. Nam cum principes ipsi libertatem subditis impartirent, & rem ad æqualitatem magis reducerẽt, milites ducibus magis erãt amici, paratosq; se in periculis exhibebant. Ac siquis inter eos prudentior erat, consilioq; valebat, cum rex inuidus nõ esset, sed dicẽdi facultatẽ libere omnibus daret, honoraretq; consilij compotes, facultatem prudentiæ cõmunẽ in mediũ deducebat. Cuncta igitur tunc illis libertate, amicitia, mẽtisq; cõmunione facilia reddidit. CLIN. Videntur hæc vt dicuntur, ita gesta fuisse. ATHEN. Quo pacto igitur Cambisæ tempore regnũ id ferè cecidit, & rursus Darij tempore restitutũ est? Vultisne vt quasi diuinatione vsi dicamus? CLIN. Quidni velimus? Confert enim hoc ad illud quò tendimus. ATH. Ita igitur de Cyro vaticinor: in cæteris quidem ipsum & ducem bonum & ciuilis vitæ amicum fuisse, rectam verò disciplinam nullo pacto attigisse, nec ad rei familiaris administrationẽ animum vnquam applicuisse. CLIN. Cur ita? ATHEN. A iuuenta per totam vitam militia occupatus, mulieribus filios tradidit educandos: quæ ipsos vt felices statim pueros atq; beatos nullius indigentes rei sic educabant, vt prohiberent ne quis eis vtpote beatis aliqua in re aduersaretur, cogẽtes omnes quicqd ipsi dicerent aut facerent, laudare. Ita ipsos tales quosdam educauerunt. CLIN. Bellam certe educationem narrasse videris. ATHEN. Fœmineam nempe, quam induxerunt regiæ mulieres nouis elatæ diuitijs, desertæq; à viris bello & periculis occupatis. CLIN. Consentaneum id quidem. ATH. Pater verò ipsorum, ouium, hominum, multorumq; aliorũ, quorũ ad eos spectabat possessio, greges multos habebat: sed ignorauit quòd filij quibus hęc relicturus erat, paternam ipsam Persicãq; artem non docebãtur, cum Persæ pastores essent in regione aspera geniti, & ipsa ars Persica dura esset, sufficiẽsq; robustos eos pastores efficere, qui & custodias agere & vigilare possent, & militare, si res postularet. Permisit autem vt mulieres & eunuchi Medorum ritu filios eius nutrirent: quorum educatio ab ea quæ vulgo existimatur felicitas, corrupta est. Vnde tales euaserũt, quales fieri conueniebat eos, qui in summa rerum licẽtia nutriti fuissent. Cũ igitur mortuo Cyro, rerum potiti sunt, vtpote qui

Multa de gubernatione Cyri, Cambisę & darij.

delitiarũ & impunitatis ac licentiæ pleni essent, primum alter æqualitatẽ nõ ferẽs, alterũ interficit: deinde ipse ignorantia ebrietateq; furens principatũ perdidit. Medi enim ac quidam Eunuchus tũc dictus ipsum quasi amentem contempserunt. CLIN. Sic fertur, atque sic ferme contigisse videtur. ATH. Atqui & hoc fertur, per Dariũ septẽmq; illos viros principatum in Persas iterum redijsse. CLIN. Planc. ATHEN. Inspiciamus igitur rationem sequẽtes. Darius nec regis erat filius, nec in delicijs enutritus. Is cũ ad principatũ peruenisset, septimusq; ipsum accepisset, septem in partes ipsum partitus est, quorum hodie adhuc parua quædam somnia restant, censuitq; viuendum esse sub legibus ad cõmunem quandam conferentibus æqualitatem: atque id ita sanxit, distributionemq; illam quam Cyrus Persis pollicitus fuerat, lege cõplexus est, amicitiam communitatemque Persis omnibus præbens, ac Persarum populum pecunijs & muneribus attrahẽs. Ita dilectus à militibus, nõ pauciores quàm Cyrus reliquerat, regiones ipse subiugauit. Post Dariũ Xerxes, qui regijs est delitijs quidem educatus. Sed te nunc iure appello Dari, qui Cyri malo commonitus non fuisti, sed in eisdem Xerxem moribus educasti, in quibus Cambisem Cyrus nutriuerat. Ipse igitur vtpote eodem pacto educatus, similia quoq; perpessus est. Ex illo tempore nullus vnquam ferme Persarum rex magnus nisi nomine fuit. Neque fortunã fuisse causam arbitror, sed vitam malam, quàm filij valde diuitum tyrãnorumq; plurimum viuunt. Nunquam enim puer & vir & senex ex huiusmodi vita virtute præstans euadere poterit. Quę quidem & legumlatori consideranda, & nobis in pręsentia animaduertẽda cẽsemus. Atqui & vobis par est, ò Lacedæmonij id tribuere, quòd nec paupertati, nec diuitijs, nec regno, nec priuatis, excellẽtem magistratum vllum committis, quem iam à principio vox dei alicuius cõmitti nõ iusserit. Neque oportet enim in ciuitate excellentes cuiquam cõferre honores, quia diuitijs præstet, aut quia velox, aut formosus, aut robustus sit, si virtute careat. Sed neq; si virtutem etiam aliam habeat quandam, temperantiam verò non habeat. MEGIL. Quo pacto id hospes ais? ATHEN. Nonne fortitudo vna quædam pars virtutis est? MEG. Est. ATHEN. Tu ipse igitur, cum audieris, iudicato. Vellésne vicinum aut domesticum quempiam habere, fortem quidem maximè, minimè verò temperatũ, sed proteruũ, & qui se in omni vitio effundit. MEG. Dij meliora. ATH. An verò artium quidem multarum peritum, & in his sapiẽtem, sed iniustum? MEG. Nullo modo. ATHEN. At verò iustitia sine temperantia originem habere nullam potest. MEGIL. Quomodo enim aliter? ATHENIEN. Sed neque etiam ille, qui modo sapiens à nobis dictus est, quod voluptates atque dolores rectæ rationi concordes & obsequentes habeat. MEGIL. Non certè. ATHENIEN. Id præterea consideremus, vt quomodo inter ciues honores rectè, vel non rectè distribuantur, inspiciamus. MEG. Quidnam? ATHEN. Temperantia si ab omni alterius virtutis genere in alicuius animo destituta sit, honorandane iure est, an contrà? MEGIL. Non habeo quid respondeam. ATHENIEN. Modestè, satisque responsum est. Alterutro enim illorum concesso, inconcinne, vt arbitror, respondisses. MEGIL. Bene igitur factum est. ATHEN. Esto. Nempe accesio ipsa & hono-

rc' &

res & opprobria non responsu, sed silentio potius irrationabili digna erunt. MEG. Temperantiã dicere mihi videris. ATHEN. Hanc ipsam dico. Quod igitur ex alijs nobis prodest plurimum, si cum additione maximè honoretur, rectissimè honorabitur: & quod secundo loco prodest, secundo honorandum. Atque ita secundum successionis rationem, si vnũquodq; honores qui deinceps ordine sequuntur nanciscatur, rectè vtiq; nanciscetur. MEG. Et ita. ATHEN. Quid porrò? an hæc quoq; à legislatore distribuenda esse dicemus? MEG. Maximè. ATHEN. Visne partitionem cunctorum in opera singula & minima quæq; illi reliquamus? Tripartitam verò diuisionem, quoniam & ipsi legum quodammodo studiosi sumus, teneamus, maxima & media & minima inuicem secernentes. MEG. Summopere. ATH. Oportere itaque dicimus ciuitatem, quæ pro humanis viribus salua felixque futura sit, rectè honores & ignominias distribuere. MEG. Sic est. ATH. Recta autẽ distributio est, vt prima & maximè honoranda censeantur animi bona, si adiuncta illis tẽperantia sit. Secundo dignitatis gradu corporis bona ponanẽ. Tertio, externa possessio & pecuniæ. Hæc siquis legislator ciuitásue transgrediẽ, vel pecuniã præ cæteris honorãdo, vel posterius aliquid honore prius collocãdo, neq; sanctè, neq; ciuiliter faciet. Rata hæc nobis habẽda? an quomodo? MEG. Prorsus quidẽ. ATH. Hæc latiùs dicere nos induxit Persicæ gubernationis consideratio. Inuenimus autem eos peiores adhuc factos esse. Causamque esse dicimus, quia nimium populi libertate sublata, dominandiq; potestate magis quàm oporteret adaucta, societatem in ciuitate & amicitiã sustulerũt. Quibus corruptis, principes quoq; non subditis ac populo, sed proprio imperio consulunt. Quinetiã sæpe exigui sui commodi gratia, funditus euerti ciuitates, gentésque amicas igne absumi non curãt. Ita hostiliter & absque misericordia oderunt, & odio similiter habentur. Ac si quando opus sit vt pro eis populi pugnent, nullũ rursus communem in ipsis consensum inueniunt, vt velint ex animo subire pericula, & pro principibus dimicare: sed cum innumeris penè hominibus dominẽtur, inutiles tamen omnes habent ad bellum, & tanquam hominum indigentes, alios mercede conducunt, per mercenarios extraneosq; milites saluos se fore putãtes. Præterea & insanire cogũtur: cum re ipsa prædicent nugas esse ea, quæ in ciuitate honesta esse & honoranda dicuntur, si ad argentum & aurum conferantur. MEG. Ita fit. ATHEN. Sed de rebus Persarum, quòd propter nimiam dominationem seruitutemq; non rectè modo se habeant, iam satis sit dictum. MEG. Omnino. ATHEN. Atticam deinceps gubernationem similiter percurrere decet, vt pateat quemadmodum libertas nulli subdita magistratui non paulo deterior est, quàm illa quę mediocritatem magistratuum dominatione consequitur. Nobis enim tempore quo Persæ Græciam, imò vniuersam penè Europam aggrediebãtur, prisca quædam erat Respublica, & magistratus aliqui ex censu quadrifariam diuiso erant, pudorq; inerat, quasi dominus, cuius causa legibus subiecti viuere volebamus. Præterea magnitudo terrestrium maritimarumq; copiarum vsqueadeò nos exterruit, vt obseruantius nos legibus & magistratibus obsequi & obedire coegerit. Quibus de causis maior inter nos exorta est beneuolentia. Ferme nanq; decennio antè quàm

Attica democratia.

bellum nauale in Salamina gestum sit, Datis ipse à Dario missus classem Persicã in Athenienses Eretriẽsesq; duxit. Cui mors à Dario nisi has gentes ditioni suæ subijceret, est indicta. Datis igiẽ ipse Eretrienses breui tempore innumerabili militum copia penitus expugnauit, terribilisque inde rumor ad vrbem peruenit nostram, neminem Eretriensium effugisse, sed manibus inuicem milites iũctis, atque ita vniuersa regione Eretriensium circundata, omnes penitus compræhendisse. Hic rumor seu verus siue non, cum cæteros Gręcos, tum vel maximè Athenienses perterruit. Quibus cũ vniuersam Græciam passim legationibus missis ad opem ferendam cohortarentur, nemo præter Lacedæmonios auxiliari voluit. Et isti quidem seu bello quod aduersus Messenen gerebãt impediti, siue alia quadam causa, non enim scimus, sequẽti post pugnam Marathonicam die opitulari venerunt. Post hæc magna in dies parare, multaque minari rex dicebatur. Interea Darius naturæ concessisse nuntiaẽ, ac filius eius atrox iuuenis imperium accepisse, nec à cœptis paternis desistere velle. Cuius apparatus omnes in se conuerti Atheniẽses propter Marathonicam stragem credebant. Porro audientes defodi Athon, coniungi Hellespontum, classis immensam magnitudinem cumulari, nec mari, nec terra salutem sibi fore putabant: præsertim quia in nullius pręsidio confidebãt: quippe qui memoria tenerẽt, neq; tunc cum primo illorũ ingressum capti Eretrienses fuerant, quenquam sibi opem ferre, & pro eorum salute subire periculum voluisse. Idẽ igitur tunc terra sibi euenturum putarũt. Mari verò nullam prorsus salutem inueniebant, cum naues plus quàm mille aduehererẽtur. Vnam verò salutem quãuis tenuem dubiamq; solummodo videbant. Nam cum respicerent quæ antea gesta fuerunt, & quòd desperata salute, tamen vicerũt, hac spe erecti, in seipsis ac dijs tantum inuenerunt sibi refugium fore. Hæc igitur omnia eos maiori inter se beneuolentia copularunt, præsens inquam metus, & qui à legibus iam pridem inerat, quem seruientes legibus assecuti sunt. Hunc sæpe pudorẽ in superioribus nominauimus: cui seruire omnes oportere diximus, quicũq; boni futuri sunt: quo quisquis afficitur, liber est & interritus. Ac nisi præsens ille metus pudori huic iunctus fuisset, nunquam ex huiusmodi concursione illi prouocati & vnà conueniẽtes, deorum templa, maiorum sepulchra, patriã ipsam, cæterosq; familiares atq; amicos defendissent, vt fecisse narrantur, sed sparsi alius aliò abissent. MEG. Probe hospes, ac sicut te patriamq; decet, dixisti. ATHENIEN. Vera hæc sunt, ò Megille. Nam quæ tunc gesta sunt, ea par est tecum, qui parẽtum naturam seruas, referre. Sed & tu & Clinias attente considerare, si quæ ad legumlationẽ pertinent, dicimus. Neque enim confabulandi gratia hæc enarro. Cuius autem gratia ista dicam videte. Vt scilicet intelligamus idem nobis ac Persis quodammodo accidisse, dum illi quidem in omnem seruitutem plebem traherent, nos cõtrà in meram libertatem. Quomodo verò & quid deinceps dicamus, habita iam verba et cõmode dicta quodãmodo demõstrãt. MEG. Probe loqueris. Sed conare quod modo dicebas apertius eloqui. ATH. Faciã. Non erat, ò amici, apud nos ex veterib⁹ legibus alicuius rei plebs domina, sed spõte quodãmodo legibus seruiebat. MEG. Quibus legibus? ATH. Illis inquã quæ de musica positæ fuerũt,

vt quo

vt quo pacto libertas hęc nimia iã paulatim aucta sit repetamus. Distincta enim nobis tũc per species & figuras erat musica. Fuitq; vna species cantus ad deos precibus placandos, quos hymnos vocabant. Huic altera cantus cõtraria species. Querulos hos cantus quis maximè appellaret. Alia species Pæon. Alia Dionysij generatio, quam Dithyrambum arbitror appellatam. Erat & alia cãtus species, quàm leges citharœdicas nominabãt. His itaq; alijsq; quibusdam lege statutis non licebat alio genere cãtus pro alio abuti. Autoritas autem cognoscendi hæc iudicandique, & damnandi si quis contrà fecisset, nec sibilo, nec ineptis clamoribus multitudinis, vt modo tribuebatur: nec rursus laudandi licentia plaudenti strepentiq; turbæ, sed præstãtibus doctrina viris erat concessa: dabaturq; ipsis ad finem vsq; magno cum silentio audire. Adolescentes autẽ, pædagogi & plebs vniuersa castigatione virgæ admonebantur. Hæc cum ita ordine fierẽt, multitudo ciuiũ libenter parebat, nec audebat tumultuose quicquam iudicare. Tempore deinde procedente autores quidem transgressionis à musica alienæ, poëtæ ipsi fuerũt: qui ingenio quidem valebant, sed quod iustum atq; legitimum in musica esset, nõ satis obseruabant, debacchãtes vtique, & voluptati magis quàm oportuerit, indulgentes. Hi sane & lugubria hymnis, & dithyrambis pæonas coniunxerũt, Tibiarumq; sonos & cantus, citharæ cãtibus imitati sunt, omnibus omnia commiscẽtes. Qui & imprudentes ob inscitiã contra musicam mẽtiti sunt, asserentes eam quidem nullam rectam in se normam habere, sed audientis voluptate, siue probus ille vir sit, seu cõtrà, rectissimè iudicari. Cum igitur huiusmodi poëmata cõponerent, & talia vulgò dicerẽt, iniquum adeo & audax aduersus musicam vulgus hominum reddiderunt, vt se planè posse sentẽtiam de musica ferre crederet. Hinc theatra frequẽter exclamare cœperunt, cum silere antea consueuissent, quasi quid pulchrum in Musis, quid non, acute sentirent: atq; ita ex optimatum potestate, in prauam theatri potentiam res ipsa desiluit. Si enim popularis potentia solum liberorum hominum extitisset, nullum vtique magnum incommodũ fuisset. Nũc autem ex musica nobis incepit omnium ad omnia opinio sapientiæ, præuaricatioq; secuta est & libertas. Intrepidi enim erant, quasi scientes, hæc licẽtia impudentiam peperit. Nempe si melioris opinio propter audaciam non timetur, idipsum penè perniciosa est impudentia, quæ à libertate quadam temeraria proficiscitur. MEG. Verissima loqueris. ATHEN. Hanc libertatem ea licentia sequitur, quę facit, ne magistratibus subesse velimus. Ex hac originem hãbet & illa, per quam patris matrisq; & seniorum seruitutem & præcepta cõtẽnimus. Cũmque propter transgressionis huius extremũ simus, legibus quoque parere recusamus. In ipso autem extremo, iusiurandum, fidem, & omnino deos negligimus. Vnde ad priscam illam tyrannicamq; reuoluti naturam, eadem illa iterum patiemur, duràque secula rursum degemus, nec malorũ finem vllum reperiem⁹. Sed cur hæc nobis dicta sunt? mihi videtur, sermo velut equus vndiquaq; restringendus, ne tanquã os habens effrene, impetu abreptus, ab asino, iuxta prouerbiũ excidat. Interrogãdũ est igitur, cuius causa hæc dicta sunt. MEG. Est vtique. ATH. Hęc ergo illorũ gratia diximus. MEG. Quorũ? ATHENIEN. Diximus. Nempe ad tria quædam esse latori legum respiciendum, vt ciuitas quæ legibus instituitur, libera sit, sibijpsi amica, & mentem habeat, hæc dicta sunt, an non? MEG. Dicta prorsus. ATHENIEN. Propterea duas gubernationum species in medium adduximus, vnam in qua arctissima seruitus, alteram in qua resoluta libertas. Considerauimusque vtra rectè gubernaretur. Perspeximus autem mediocritate alteri dominandi, alteri libertatis addita, feliciter nimium vtrasque se habuisse: infeliciter verò, cum seruitus in altera, in altera libertas ad extremum vsque peruasit. MEGIL. Vera narras. ATHENIEN. Atqui huius quoque que ipsius gratia Dorici exercitus constitutionem considerauimus, & radices montium Dardani, habitationemq; maritimam, primos præterea illos, qui à vastitate diluuij relicti fuerant, horumq; causa de musica, de ebrietate, deq; prioribus etiam habita nobis oratio est. Hæc enim omnia ob eam causam dicta sunt, vt intelligamus, quomodo optimè gubernari ciuitas possit, & quo pacto priuatim q(ui)sque optimè suam vitam disponat. Si verò quicquã operæpretij fecimus, quænam nobisipsis aduersus nos, ò Megille & Clinia, redargutio erit? CLIN. Ego mihi hospes videre quedã videor. Peropportune superiora omnia nobis dicta videntur. His enim ego quodammodo indigebam. Commodùmque ambo, tu dico & Megillus hic, me reperistis. Neq; celabo vos quod mihi accidit. Quasi enim augurio his sermonibus confirmatus sum. Maxima ꝑfecto Cretensium pars coloniam deducere quandam cogitat, ac Gnosijs eius rei curam cõmittit. Gnosiorum verò ciuitas mihi alijsq; nouẽ viris id mandat curandum. Leges autem ponere iubet, & quæ nobis ex Cretensibus placeant, & quæ aliunde colligi possint. Edicitq; nobis, ne peregrinas leges horreamus, modo probentur. Nunc igitur & mihi & vobis hanc gratiam præbeamus. Collectis vndiq; legibus, oratione cõdamus ab initio ciuitatẽ. Sic enim & illud quod à nobis quæritur, diligentius considerabitur, & mihi forsitã disputatio hæc ad futuræ ciuitatis cõstitutionem conferet. ATHEN. Non bellum indicis, ò Clinia. Quare nisi id Megillo incõmodum, mea quidem pro viribus tibi parata sunt. CLIN. Probe dicis. MEG. Ego quoq; paratus sum. CLIN. Optimè ambo dixistis. Quare conãdum est primum oratione ciuitatem condere.

DIALOGVS QVARTVS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

QVARTVS hic dialogus, quẽadmodũ & tres superiores, ac etiam pars quinti prima, in ipso cõditoris legum consilio officioq; versatur. Huius verò consilium circa ciuitatis materiam atque formam. Materiam inquam, sitũ, & compositionem, dispositionemque vrbis. Formam vero modum publicæ gubernationis & ordinem. At quoniam forma hæc formosa esse nũquam potest, nisi ciuium animi sint formosi, idcirco in formãdis à tenera ætate, perq; omnem vitam suorum ciuiũ animis legifer inuigilare iubetur. Materiã igitur ciuitatis paucis expedit verbis, formam vero eius & animorũ ipsorum formationẽ accuratissimè tractat, vtpote qui pręanimorũ dignitate exteriora omnia quãuis amplissima videantur, nihili pendit. Profecto Plato noster si corporũ esset medicus, in eligendo aëre saluberrimo ad firmã validamq; corporis habitudinẽ conferente incumberet diligẽtius. Sed qui in

eligenda pro se Academia in salubri loco, non corpori, sed animis moribusq; consuluit: is nimirum in vrbe condenda nõ admodum accuratus apparet: in formandis verò vnà cũ ætate moribus tanquã medicus animorum, vt ita loquar, curiosissimus. Præterea si tanti fortunæ faceret bona, quanti cæteri solent, certe agrum, & situm, & modũ ad diuitias cumulandas amplificandumq; imperium cõmodissimum diligẽter exquireret. Contrà vero facit omnino. Sit ergo vrbs procul à mari atq; portu, non mercaturæ præsertim cauponariç dedita, non luxuriosa, nõ diues. Sit temperata ciuitas & sobria, & pudica. Prę cęteris vero pia. Quidnam aliud mandaturũ putas sanctũ aliquem religiosæ vitę pontificẽ in ædificandis templis habitaculisq; sanctorũ, quàm quod Plato noster iubet in vrbe cõdenda? Et qui pauca hic de vrbis corpore verba facit, idem in beata illa Republica decem Dialogis expressa, nullũ de vrbe condenda fecit verbum, neq; id quidẽ iniuria. Illa nanq; reliquit cœlo, hanc in terris ædificat, ad exemplaris illius quoad fieri potest imaginẽ. Propositum igitur erit legiferi, quæ pręter animi bona sunt, prę bonis animi parui facere, in omniq; eius institutione ad vniuersam virtutẽ tãquam ad signum intendere. Ideoque nihil vel in ciuitate, vel circa vrbem permittere, vnde ciues malis aliquando moribus assuescere possint, etiã si inde victoria multarũ gẽtium, potentiaq; amplissima & copia rerũ omniũ abundãtissima cõsequatur. Lex enim nõ extra animũ, sed in animũ ipsũ aciẽ suã dirigit omni ex parte perficiendũ. Itaq; iubebit ne ciues habeãt summo in pretio falsæ huius vitæ salutẽ. Neque tã vt sint, saluiq; sint, procurẽt, quàm vt quãdiu sunt, optimi sint. At vniuersum vero legiferi institutũ perficiendũ tria in primis cõducere arbitratur, Deũ videlicet, fortunãq; & artẽ. Quæ tria humana omnia gubernare dicũtur. Et quo difficiliora quàm cętera autor legũ molitur, eo maiori ab his tribus quàm cæteri indiget patrocinio. Quod autẽ Plato dicit Deũ, & fortunã atq; artẽ simul cũ Deo humana omnia gubernare, breuiter sic expone. Deus in omnibus per omnia mouet omnia. Mouet mũdi sphæras. Quarum concursio fatum quidẽ alicubi, sed hic fortuna libentius nominatur. Hinc casus varij circa externa corporaq; proueniũt. Mouet & animas, lumen mentibus inspirando, vnde ars non speculandi solũ accenditur, sed agendi. Ab arte tandem dispositio externorũ & corporis proficiscitur. Quamobrem à Deo quidem cuncta dependent: qui, vt ait Paulus, omnia in nobis operatur. Verum ab ipso Deo alia quidem per fortunam procedunt, alia vero per artẽ. Quo fit, vt neq; fortuna, neque ars aliquãdo Deo valeat aduersari. Quippe quum semper ab ipso vtraque moueantur. Inter se verò quo hæc ita se habent. Aut enim consentiunt inuicem, aut fortè dissentiũt. Si dissident, aut fortuna superat artem, aut ars fortunam. Id autem accipe hoc exemplo. Dum mouet deus sphæras interdum per fortunam in mari cõmouet tempestatem. Tempestas quatit nauem. Interea mouet Deus idem eandem nauem per animum quoque gubernatoris, id est per artem ipsam à Deo continue dependentem. Quando igitur ars nauem ad certum dirigit portum, atq; ad eundẽ tẽpestas quoque vehit, tunc ars simul cum fortuna consentit. Quando vero aliò quidem impellit ventus, aliò vero ars certat ducere, tunc ars & fortuna dissentiunt, ac tãdem vel ars cedit fortunę, vel arti fortuna. Interim prouidentia Dei vtrobiq; agit vtrunque ad finem sibi soli notum, cui nihil vnquam dissonat, cũcta videlicet in vniuersum sui corporis harmoniam occultis modis contemperanti. Cæterum illa ipsa concursionum cœlestium dispositio, quando talis prouenit, vt artem necessario superatura sit, Fatum dicitur potius quàm Fortuna: quãdo vero talis vt exuperare inertẽ possit, & superari ab arte, Fortuna potius nominatur. Neque diffidas artem quãdoq; vincere posse fortunam. Vt enim fortuna, sic & ars procedit ex Deo. Animaduerte vero vbi Plato de occasione disputat, quàm vir magnus nouas conditurus leges exoptet, ad id magnopere opportunã, sub illius tyranni nomine iuniorem Dionysium significare, seipsum vero sub appellatione legiferi, atque indicare fauorẽ fortunæ sibi integrum defuisse. Item Platonẽ in Sicilia apud Dionysium quãdam harum legum prooemia inchasse, vt ex epistolis intelligi potest: Opus vero id legum expulso Dionysio perfecisse. Deniq; per hęc dicta reditum in Siciliam suũ ab infamia vindicasse. Scito autẽ Platonem in eo itinere atque reditu nihil aliud contendisse, quàm vt salua Dionysij prosperitate, violẽta tyrannis in regnũ moderatũ conuerteretur. Inter hæc autem vbi temperantia & prudentia principis loquitur, memento Platonem, mediocrem quidem temperantiam à prudentia distinguere, mediocrem quoque prudentiam à sapientia simili ratione descernere, consummatam vero temperantiam sępe appellare prudentiam, absolutam quoq; prudentiã nõnunquam sapientiã nominare. Quod quidẽ in Phædone, & tertio Legum, & hic, & alibi sæpe, patet. Adducit præterea naturales quasdam ingenij dotes, virtutibus quidem similes, sed tunc demũ, quando rectè fuerint excultæ, ad virtutẽ manera conducentes. Qua quidem de re latius in Republica disputat. Mandabis interea memoriæ, quales sunt principum mores, tales quoq. fieri ciuium reliquorum. Neq; vlla de causa mores ciuium facilius citiusq. quàm ex hac mutari posse. Item beatum esse prudentem & temperatum doctorem populi, beatum quoq; populum qui audit verba ex ore doctoris eiusmodi proffuentia. Præterea neq; Rempublicam felicem fore, neq; leges bonas exorituras, prius quàm in gubernatore potentia vnà cum sapientia temperantiaq; concurrat. Proinde diuinum ad ciuitatem constituendam auxiliũ inuocandum. Hactenus quartus hic liber munus legiferi circa materiam ciuitatis, & formã communis pertractauit. Pergit vero deinceps ad figuram muneris huius distinctiorem, quærens vtrum ciuitatis forma regnũ esse debeat, an optimatum senatus, an potentia paucorum, an popularis. Quoniam vero nihil inter homines bonum reuera dici potest, nisi diuinum imitetur bonum, non iniuria formam prius diuinæ gubernationis exponit, quã ex humanis gubernationibus alijs alias antepona, videlicet diuinæ similiorem absq; controuersia cæteris pręfecturus. Probat autẽ gubernationem diuinam esse regnum, optimatumq; senatum regno coniũctum. Censetq. ex omnibus ciuibus illos eligendos esse ad gubernandum, quotcunq; sint qui tantum cæteris prudentia & temperantia præstant, quantum viri pueris præstare solent. Atq; si quis inter electorum numerum simili ferme interuallo cæteros antecellat, regem esse constituendum. Id vero tum ex præsenti Saturni mysterio, tum ex simili quodã in Politico, tum ex epistolis & republica potest esse perspicuum. Cæterũ vt præsens Saturni mysterium apertius intelligi possit, meminisse oportet, Platonicos coniectare mundum à vita quadam & anima contineri atq. duci, ex tribus potissimũ argumentis, ex firma videlicet diuersarum mundi partium copula, ex mirabili motu cœli, ex perpetua rerũ generatione sub cœlo. Coniectare rursus mundũ a mente regi ex triplici quodam ordine, scilicet ex ordine qui & in ipsa partium mundi copula, & in sphærarum motu, & in rerum generatione conspicitur. Vtrũq. verò, scilicet animam atq; mentem, Platonicus ille noster breuiter compræhendit, Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus Mens agitat molem. Coniectare tandem & animam & mẽtem ab ipso bono vnoq. dirigi ad regendum, ex eo præcipue quòd & connexio partium motúsq; & generatio & omnis horum trium ordo in vnum tẽdit, bonumq; dirigitur. Quamobrem sub ipso bono regnum gemi num continetur, intellectus videlicet atq. animæ. Illud quidem Saturni, hoc autem Iouis regnum omnis appellat antiquitas. Quæ Ioué idcirco fingit Saturni regnum occupauisse, quoniam vtrisq. ad regnum proprium vocãtibus animas, scilicet illinc ad intelligibile, hinc ad sensibile bonũ, paucissimæ quædam animæ ad intelligibile Saturni bonum cõtemplationemque se conferunt, quàmplurimæ vero ad sensibile Iouis bonum actionemq; quotidie confluunt. Tradunt antiqui animas quondam beatas sub Saturni regno vixisse, duobus id modis intelligẽtes. Primo quidem dum inter diuinas angelicasq; mentes viuebant, antequam in corpora laberentur. Deinde etiam quoties & quotcunq. voluptuosam quidẽ vitam negligentes, actiuam vero parum admodum diligentes, contemplatiuæ vitæ ardentissimo amore se dedunt. Vtcunq; vero accipiatur, in vita intellectuali, beatæ: in animali, sunt miseræ. Accedit quod sub hac miseria ita falluntur, vt cum duo in cœlo planetæ sint, primus quidem superioris Saturni nuncius, secundus autem nuncius Iouis superioris, laudent quidem Iouis stellam, Saturni vero vituperent, cum tamen hæc quidem ad temporanea magis prouocet bona, illa vero reuocet ad æterna. At quoniã homo gregabile animal à communi hominum commercio segregatus, mediocrem viuendi habitum seruare nõ potest, cogiturq;, vt ita dixerim, vel infra hominẽ descẽdere, vel ascẽdere super hominẽ. factũ est vt Saturnus hominũ segregator crimen & infamiã apud inscios reportauerit, eorum videlicet culpa, qui vel mixtione quadã ineptiori, vel educatione peruersa tales euadũt, vt quãdo à Saturno extra hominẽ seuocẽtur, descendãt ab homine potius, quã ascendant. Verũ de his alibi diligentius: reuertamur ad argumentũ. Addit Plato Saturnũ quodã homines distributos in greges custodię dæmonũ cõmẽdasse. Id autẽ pluribus modis exponitur. Primo quidẽ diuinã mẽtẽ animas hominũ, vt Timæus ait, in varios ordines ab initio distribuisse stellarũ, animarũ numerũ comitantes. Differentiã vero nostrarũ inter se animarũ, alij inter Platonicos numeralẽ tantũ esse putant, alij etiam specialem, vt vnum animarũ nostrarũ sit genus, in eo multæ animarum species, sint etiã multæ sub eadẽ specie. Vtcunq. vero distribuatur, diuersis non solum stellis, sed dæmonibus etiam accommodari dicuntur. Alioq; modo exponi potest mysterium, vt videlicet vel ab orbis initio, vel statim

statim post diluuium rudiores homines diuina prouidentia angelorũ, siue dæmonum meliorum ministerio rexerit, donec paulatim facti peritiores ipsi se regerẽt. Rationi vero cõsentaneum est rectius feliciusque à superis quàm à seipsis homines gubernari. Exponitur insuper tertio hunc in modũ, vt quotidie quicunq; vitæ rationem eligunt ab alijs quodámodo segregatã, riteq́, educati fuerint, statim in contẽplatiuum beatumq́, Saturni regnum cõmigrare dicãtur. Sed quatenus sub contemplationis officio in ritus varios discernũtur, eatenus & in multos greges secerni videtur, & alijs atq; alijs pro vitę similitudine inspirari numinibus atq. regi. Mitto in pręsentia multas præstãtium philosophorum scholas, quasi greges sub Saturno pastore mirabiliter cõgregatos. Sub Saturno inquam, tribus pręcipue modis. Sub mẽte diuina & angelica primũ, deinde sub anima planetæ primi eiusq; sphærę, tertio sub ipsius planetæ corpore. Sed mens ipsa facit, anima conficit, planeta portendit, protendit inquam, quando in magnis Saturni cum Ioue coniunctionibus, Saturnus ipse vel exaltatione sua, vel domicilio gaudet, & tanquam coniũctionis dominus fouetur quidem ab Ioue, vtitur & Solis Mercurijq́; & Veneris beneficio. Sic magicam Zoroastris eiusq; sectatorũ peperit, seu portendit potius disciplinam, Trismegisti quoq; theologiam, Orpheiq. mysteria, arcana Pythagoræ, Socraticam sanctimoniã, Platonicã maiestatem. Ita esse manifestis quibusdam argumẽtis compertum habemus. Hinc & Plato in pręsenti libro Saturnum esse affirmat dominum eorũ qui mentem habẽt Gubernationem vero eiusmodi sub Saturno regiam optimatũq́; extitisse demõstrat. Siquidem genus humanum ab ipso Deo tãquam rege per electos optimosq; dæmones asserit gubernatum. Hos multi angelos appellarẽt, & Plato in Critia vocat deos, facultatẽq; gubernationis & hic indicat, & in Critia: dicẽs occulta quadam persuasionis inspiratione fuisse homines gubernatos, gubernandos quoq; similiter, quoties ab inferioribus vacantes motibus sese superis subiecerint perducẽdos. In his Plato monet, primo diuinam prouidentiam nũquam deesse hominibus, modo sibi ipsi non desint. Deinde humanum ingenium in summa rerũ licentia potentiaq; lasciuum superbumq; euadere. Tertio sicut bestię non possunt à bestijs absq; humano quodam pastore, sic neq; homines ab hominibus absq; duce deo optime gubernari: & quandiu mortalis aliquis sine deo dominabitur, tandiu laboriosam miserámq. vitã fore, quasi frustra vigilaturus sit quilibet ciuitatis custos, nisi deus ipse custodiuerit ciuitatẽ. Quarto, ipsam mentis distributionem esse legẽ, eiq; in omni & priuata & publica gubernatione semper obtemperãdum, vt per nostram mẽtem feliciter à diuina mente ducamur. Quinto, nullas constitutiones appellãdas esse leges, nisi commune ciuitatis totius bonum procurent. Sexto, qui obseruantius parẽt legibus, his magistratus maximéq; diuini cultus munera committi debere. Septimo, interitum ciuitati paratũ esse, in qua non leges magistratibus, sed magistratus legibus dominentur. Octauo, iuuenes quidem vt plurimum hæc obtuse videre, senes autem acute perspicere, nisi forte quandoq; deus vel iuuenilem probet pietatem, vel senilem reprobet impietatẽ. Multa iam verba Plato facit ad ipsum legislatorem pro suo officio instruẽdum. Nõnulla facit deinceps ad populum leges eiusmodi suscepturum, vt & accipiat libẽtius & seruet impẽsius. Cohortatus autem ad sacras leges in primis, perq́; illas ad humanas à diuinis inuentas & confirmatas. Sed vnà cũ exhortatione venerationẽ terroremq́; cõmiscet, dicẽs deũ mundi totius artificẽ, totum in seipso cõplecti, ideóq; inspicere singula ne quis confidat præuaricando posse latere: perq́; omnia circũuolui, ne quis speret manus eius post delictũ subterfugere posse. Hunc esse ostendit legum omniũ fundatorẽ, vbi ait: Recta definit & peragit, id est, recta quadã legis regula determinant singula. Determinat inquã primo singulis naturæ suæ modũ, quæ, qualia, quot quãtáq; sint, & vbi, & quãdo, & quomodo moueantur. Deinde animis quid agendũ sit, quidue cauendũ. Determinationẽ eiusmodi legẽ esse constat rerũ omniũ penes deũ omniũ autorẽ, eamq; eodẽ actu ab ipso deo sanciri, quo & omnia ab eo intelligũtur & fiunt, actu scilicet circulari, quẽ Timæus ait esse diuinæ intelligentiæ naturalẽ, ex seipsa videlicet seipsam respicienti, seq; respiciendo omnia semper conspicienti. Forsan vero vltra circularem, vt ita dixerim, motum deo intimum, subinsinuat motum quoque rectum, id est, rerum à deo processum deique per rẽs omnes influxum: ideo recta dixit, & peragit. Et motum rectũ à circulari pendere signauit. Item vbi ait deum rerum principia & fines & media continere, intellige deum esse causam rerum efficientem atque finalem, seruare omnia, omnibúsq; adesse. Ac ne quis putet irritam legem, addit hanc semper iudicium comitari, quo & perspicaciter seruatores legis præuaricatorésq; discernantur, & efficaciter quid potissimum debeatur cuiq;, decernatur. Quod quidem iudicium, quoniam potenter & discernit, & decernit, ineuitabilis sequitur vltio peccatorũ, & præmiũ obseruantiũ. Seruari vero maxime diuinam inquit legẽ ab his, qui humillime ceruicẽ suã diuinæ legis iugo subijciunt, quorũ præmiũ futura beatitudo cẽsetur: respui vero maxime à superbis, qui mox sicut dei legẽ dereliquerunt, ita deseruntur à deo. Deserti autẽ & peccãt atrocius & miserabilius cruciãtur. Tu verò euangelica hæc aureáque præcepta seruabis alta mente reposita Quòd autem mysteria hæc antiquo ait sermone constare, Mosaico possumus intelligere. Possum⁹ quoq; & Mercuriali quodã & Orphico, apud quos eiusmodi multa perlegimus, & illa quidẽ euidẽtissima: quæ recensere grandius iam prohibet argumẽtum. At si Orphicos de Ioue, de lege, de iudicio & iustitia & Nemesi hymnos legeris, hæc ad verbum inuenies omnia. Post hæc Plato populũ exhortatur, vt vnusquisq; magnopere studeat in eorum numero esse qui deũ sequuntur, contendens in omnibus placere deo, atq; vt id cõsequatur similem deo se reddens, similem inquã per tẽperantiæ puritatẽ, qua tanquã regula examussim sua omnia metiatur. Siquidẽ mensura, quod & Pythagoras inquit, omniũ optima iudicatur, similimũq́. deo efficit animũ. Quippe cũ deus omniũ sit mensura, pręcipue nobis, qui videlicet eatenus vel prosequi vel fugere debemus singula, quatenus diuinæ menti voluntatique vel consonare vel dissonare cẽsentur. Hinc illud in Platonis epistola: Sapiẽti quidẽ viro lex deus est, insipiẽti vero libido. Ambiguus vero hic legitur textus. Alibi enim legitur vt traduxi. Quibus verbis Plato videtur Protagoram confutare, dicentẽ rerum mensuram hominẽ esse. Cuius error in libro de scientia subtiliter confutatur. Alibi vero legitur non quam quiuis homo, sed si quis homo, hunc in modum: Deus omnium nobis est mensura, multóque magis si quis, vt ferunt, homo est. Tu hanc particulam, si quis, vt ferunt, homo est: exponere potes, si quis homo mẽsura est, multo magis deus est mensura, non enim nobis, sed deo per quẽ viuimus, debemus viuere. Posses forsan exponere: si deus aliquis homo est, id est, si quando fiat homo: vt ferunt, id est, oracula prophetarum, quæ quidẽ expositio vtinam quàm pia est apud multos, tam accepta foret apud Platonicos. Vt autem appareat quãti fructus sit obseruatio legum, subdit solis harũ obseruatoribus licere atq; expedire vota dijs sacráq; facere: Cæterorum vero preces & munera à deo respui. Hoc ipsum vero quod est placere deo, dicit esse signũ, quo singulas vitæ actiones quasi sagittas debemus intendere. Sagittas autem in hanc ipsam dei gratiam attingendam, esse ait sedulum religionis cultum. In quo eosdem disponit gradus, quos & in carminibus Pythagoricis legimus. Iubet enim hic sicut & ille, vt cœlestes primũ omnes colamus deos, illos præcipue quibus patria quasi patronis est dedicata, deinde sequentes sub cœlo deos. Quos omnes terrestres appellat. Mos enim Platonis est, & si omnia sub cœlo elementa ponit, omniáq; in cœlo modo cœlesti, tamẽ omnia sub cœlo appellatione terræ compræhendere, omnia item in cœlo cœli ignisq; nomine. Cœlestes quidem deos, tum angelos intelligit superiores, tum sphærarum cœlestiũ stellarũq; animas. Deos vero terrestres, tum inferiores angelos, tũ elemẽtorum quatuor animas. Tertiò mandat coli dæmones, scilicet puriores, quasi deorum ad nos interpretes. Quartò heroas, id est, hominum animas deo acceptorum à corpore separatas In his omnibus ita distribui præcipit cultũ, vt maioribus numinibus maiora, minoribus minora, æqualibus æqualia munera conferantur. Quintò non tam coli & adorari, quam ornari & quodammodo honorari deorum patriorum statuas imperat, legibus consecratas. Quoniam vero omnem ad diuinum cultum exhortationẽ ab vno inchoauit deo, euidẽter ostendit cætera numina neq; per se, sed participatione primi dici deos, neq. propter se, sed illius gratia esse colenda. præsertim cum vniuersum eiusmodi cultum, duntaxat vt illi vnico placeas, dicat suscipiendũ. Sextò parentes quasi dei vicarios præcipit venerari. Septimò propinquos genere, & familiaritate coniunctos, & hospites peregrinósque ex diuino iussu amare charitate non ficta. His autem præceptum inferitur euangelicum, vanorum scilicet verborum exactam rationem diuino iudici esse reddendam: cuius angelus nobis præest quasi superioris iudicis vicarius & minister, vt nos à turpibus reuocet, prouocet ad honesta: & consentientes quidem tranquillitate cõscientiæ nutriat & delectet, dissentiẽtes vero perturbatione cõscientiæ vexet. Vbi delectat, ab antiquis gratia nominatur: vbi vexat, furia. Et gratia quidem triplex, quoniã præteriti, præsentis, & futuri gratia bonos oblectat. Furia quoq; triplex, quia malos similiter cruciat. Et vtrobiq; Fatũ, & Parca triplex cognominatur. Dicitur & Nemesis, pręsertim ab Orpheo, vbi in superbos animaduertit. Profecto veteres vt indicarẽt superbiam Deo maxime omnium dissonare obedientiam humilimam exigenti, dixerunt superbos nõ solum diuina censura, vt cętera vitia, sed etiam indignatione

puniri, propriúmq; ad punitionem eiusmodi numen introduxerunt, Nemeicos nomine nuncupatum, quod quidem facit potétiam in brachio suo, dispergitq; superbos mente cordis sui. Collige è multis omnibus præcipue quatuor, legem, iudicium, iustitiam, Nemesim. Horum exemplum accipe in teipso. Habes in mente legem, quid agendum sit, quid non, communi norma dictantem, & honestum quidem prosequendum esse, turpe vero vitandum. Habes & in ratione iudicium distinctioni quadam argumentationum discursione discernens, id quod in hac vel illa actione positum est, honestum esse vel turpe. Habes in voluntate iustitiam, eligentem ita prosequi, ita fingere, vt ratio per mentis leges prosequendum iudicauit vel fugiendum. Habes in imaginatione eiusq; affectu Nemesim turpibus actionibus verbisq; succésentem atque legitime indignantem. Similiter in Deo lex iudicium, iustitiáq;, & Nemesis sed modo diuino. Distinctius autem in Deo quidem lex angelisq; superioribus. In animæ vero mūdanæ ratione, iudicium. In eiusdē voluntate iustitia. In angelis inferioribus seu dæmonibus medijs Nemesis. Vtcunq; distribuas, hæc omnia diuinæ legi mirabili quadā connexione subseruiunt ad virtutum præmium, & supplicium peccatorū.

AGE IAM quámnam fore ciuitatem cogitare debemus? Neque vero nunc de præsenti eius nomine, aut de futuro interrogo. Id enim forsan aut ipsa coloniæ deductio dabit, aut locus, vel etiā fluuij, aut fontis, aut deorum qui in ea regione sunt alicuius cognomentū ciuitati nouæ fama sua nomē imponet. Sed illud potius quæro, vtrū maritima erit, an mediterranea? CLIN. Distat ferè hospes à mari hæc de qua loquimur, ciuitas, stadijs octoginta. ATH. Portus verò súntne ppè? an mare illud penitus importuosum? CLIN. Portuosa est, ò hospes, ea regio, quàm maximè fieri potest. ATH. Papæ, quid ais? Ager auté ille fert omnia? An aliquorum indigus? CLIN. Fert penè omnia. ATH. Ciuitas verò aliquáne illi proxima? CL. Non valde, atque idcirco habitatores illuc conducere cogitamus, prisca enim quadam hominum inde facta propulsione, magno temporis spatio iacet regio desolata. ATHEN. Quò ad campos auté montesq; & syluas pertinet, quò pacto disposita est? CLIN. Similis est reliquæ totius Cretæ naturæ. ATHEN. Asperam igitur ipsam potius & syluestrem quàm campestrem esse dicis? CLIN. Aio equidem. ATHEN. Non est igitur ad acquirendam virtutem incommoda. Nam si mari proxima esset & portuosa, nec ferret omnia, sed multarum rerum egeret, maximo sibi salutis fundatore opus esset, diuinisq; legum latoribus, ne multos ac varios mores, simulq; prauos huiusmodi regionis natura cōtraheret. Nūc verò iuuat, quia stadijs octoginta remota est à mari, propinquior certe quàm oportet mari, eo ferme quod portuosior est, vt ais. Satis tamē & hoc esse videtur. Profecto mare ciuitati proximum quotidiana quadam iucunditate eam afficit. Veruntamen vicinitas ea nimium reuera salsa est atq; amara. Nam cum mercibus & pecunijs cauponando ciuitas repleatur, dolosi animi instabiles & infidos mores parit. Vnde parum & ipsa ad seipsam & ad gentes alias fidē & amicitiam colit. Aduersus hęc tamen illud habet remediū, quòd omnia fert. Cumq; syluosa sit & aspera, licet omnia ferat, non tamen abunde omnia. Nam si esset ad omnia ferax atq; fœcūda, multum auri atq; argenti ex emissione rerū colligeret. Qua vnà re nihil, vt breuiter dicam, perniciosius est, si vnum vni conferas ad generosos iustosq; mores, vt in superioribus quoq;, si recordamur, est dictum. CLIN. Recordamur quidem. Et illa tunc & nūc ista rectè dicta cōcedimus.

ATHEN. Materia verò ad fabricandas naues, nunquid illic abundat? CLIN. Neq; illic abies est mentione digna, nec arbor picea. Cupressi item copia parua, pinumq; & platanum illic raram inuenies. Quibus necessariò fabri nauium ad interiores nauium partes vtuntur. ATHE. Atq; in his etiam non male se habet regionis ipsius natura. CLIN. Quid ita? ATH. Quoniam operęprętium est, vt ciuitas facile imitari hostes improba imitatione non possit. CLIN. Cuiúsnam supradictorum potissimū gratia ista dicis? ATHEN. Obserua me vir pręclare. Nempe illius gratia quod est ab initio de Cretensiū legibus dictum, quas vos ad vnum aliquid, id est bellum respicere dicebatis. Eas ego, quoniā ad virtutē quodammodo referrētur, probe positas esse dixi: quoniam vero nō ad vniuersam, sed ad virtutis partem ferme, equidem non valde laudabam. Nunc igitur me quoq; vos in præsenti legumlatione diligenter obseruate, siquid aut quod ad virtutem non pertineat, aut quod ad partem solummodo, legibus sancio. Eum quippe solū rectè ferre leges existimo, qui veluti sagittarius illuc animū semper intēdit, vnde continuo aliquid semperq; sequatur eorū quę bona sunt, cætera verò relinqt, siue diuitias, seu huiusmodi aliud quod à virtutibus sit separatum. Imitationem verò hostium improbam tūc fieri dicebam cum iuxta mare quispiam habitans, lædatur ab hostibus: Quale illud fuit. Dicā enim, non tamen prę-teritæ iniuriæ commemorādæ studio. Minos olim [Minos coegit Atticam] nauali copia fretus, crudele Atticæ tributum impo- [ad dedendos] suit. Athenienses verò nondū naues vt nunc ad bel- [septem pueros.] lum paratas habebant, nec illa in regione arborum copia erat, vnde naues facile fabricarent. Quare nō potuerūt rerum imitatione naualiū ipsi quoq; nautæ facti, statim hostes tunc suos vlcisci. Meliusque secum actum esset, si sæpius septem adolescētes amisissent, quàm quod illis accidit perpeti. Nā pro terrestribus firmisq; copijs, nauales factæ cōsueuerūt cursim naues insilire ac cito decedere, nihil turpe facere arbitrantes, si minus audeāt hostium impetum expectare, ac mori, sed prætextū habent leuē, vt armis amissis, minimè, vt aiūt, turpiter fugiāt. Huiusmodi verò ex nauali bello voces audire contingit, nō laudibus ingentibus, sed vituperatione summopere dignas. Nunquā enim malis moribus, præsertim optimā ciuiū partem assuefacere decet. Apud Homerū nauiū refugium hoc reprobatū videtur. Vlysses nāq; Agamemnoné repræhendit, qui prælio Gręcis apud Troianos occupatis naues in mare deducere iubebat. Quòd moleste ferens Vlysses ait: [Iliad. ξ.]

An iubes instāte belli turbine bene tabulatis instructas naues in altum deducere, vt Troianis ad votū cuncta succedāt, nos autem perniciosa strages cladesq; sequatur? neq; enim graui sese pugnæ cōmittent, quum naues mari ad fugam paratas aspicient, sed neglecto bello cedent, atque inde volabunt. Vbi quale consiliū hoc tum fuerit, apparebit. Patet igitur Homerum quoq; sensisse, obesse triremes ad pugnantiū fugā paratas. Quippe vel leones his moribus vsi ceruos fugere consuescerēt. Præterea ciuitatum potētiæ quæ naualibus copijs fretæ salutē cōsequuntur, honores optimæ bellicarū rerum parti haudquaquā retribuūt. Nam cum arte gubernatoria, & quinquaginta virorū principatu et remigio, virorumq; & vilium hominū opere res naualis geratur, nō potest quispiā recte honores singulis reddere. Quomodo verò rectę se habere ciuitas potest, si hoc

si hoc ipso priuata fuerit? CLIN. Ferme imposibile. Veruntamen hospes nauale apud Salaminā Græcorum aduersus Barbaros prælium vniuersam nos Cretenses Græciam seruasse putamus. ATHEN. Atqui multi istud tam Græcorum quàm Barbarorum affirmāt. Ego autem, ò amice, & hic Megillus, pedestrem in Marathone & in Platæis pugnā, alteram principiū salutis, alteram finem fuisse dicimus: & his quidem pugnis meliores Græcos factos fuisse, alijs non meliores, vt ita de prælijs quibus tūc pariter seruati sumus, dicamus. Bello enim apud Salaminam gesto, illud addo quod in Artemisio commissum fuit maritimum. Verum spectantes nūc ciuilis disciplinæ virtutem, & regionis naturam, & legum ordinem consideramus. Non enim seruari ac esse solū, hominibus summo in pretio habendū existimamus, vt vulgus putat: sed vt quam diu sunt, optimi sint. Quod & in superioribus, vt arbitror, à nobis est dictum. CLIN. Dictum planè. ATHEN. Id itaq; tantū animaduertamus, si eandem ipsam agamus viā quæ ciuitatibus optima sit in constituēda habitatione legibusq; ferendis. CLIN. Mirum in modum. ATHEN. Dic ergo quod sequitur, quæ multitudo habitatura coloniā sit. Vtrum quicūq; velint ex tota Creta, quasi magna in singulis ciuitatib⁹ turba superfluat? An ad ipsius agri vires & fertilitatē electi? Non enim volentes ex Græcis omnes colligitis, etsi nonnullos video ex Argis & Aegina alijsq; Græciæ partibus regionē hāc habitare. Sed in præsenti mihi dicas, vnde futura sit vobis horum nūc ciuium multitudo. CLIN. Ex vniuersa Creta futurā existimo, & inter Græcos alios, q ex Pelopōneso veniēt, maximè, vt opinor, recipienē. Quòdue modo dicebas, verum est, ex Argis scilicet istos esse. Etenim quod maximè modo hinc genus laudatur, Gortynicum est, quod ex ipsa Peloponnesiaca Gortyne huc migrauit. ATHEN. Sed non æquè facilis ciuitatibus illa in vnū cōmigratio solet fieri quādo non examinum more fit, vt genus vnū amicum inter se ab amicis veniēs ex vna quadam regione, aut agri angustijs pressum, aut alia huiusmodi necessitate coactum in aliena commigret. Quādoq; verò accidit, in ciuitate seditionibus agitata aliò ciuium pars vna secedat. Vniuersa etiam ciuitas bello victa quandoq; simul fugisse reperitur. Hæc autē omnia partim facilia sunt, vt noua in habitatione disponātur, & legibus denuo positis gubernentur: partim etiam difficilia. Nam quod genus vnum est vnius linguæ earundémque legum, cum sacrorum & huiusmodi omniū cōmunionē habeat, amicitia quidem inter se aliqua copulatur, sed leges alias, gubernationisq; modum à pristino discrepantem non facile suscipit. Quod verò propter legū suarum improbitatē seditionibus cōcitum fuit, cum primos illos propter cōsuetudinem quibus corruptum est mores desideret, durum se & inobediens gubernāti legesq; ponēti præbet. Quod autem ex varijs cōfluxit generibus, libentius fortasse nouas leges audiet: sed arduum est omnino, & longo tempore indiget, vt cōspirare, & tanquam sub vno iugo equi, vnum idemq;, vt dicitur, *efflare possint. Sed enim legum sanctio ciuitatisq; cōstitutio est ad virorum virtutem omniū perfectissima. CLIN. Probabile id quidē, sed clarius expone, bone vir, quorsum id dixeris. ATHEN. Dum considerare legumlatores et laudare vellem, ad vile quid dictu videor lapsus. Quod tamē si opportune dicatur, nihil negotij dabit. Ac quid ego cōturbor, cum omnia humana ferè ita habere videantur? CLIN. Qua de re dicis ATHEN. Dicturus eram nullum vnquam hominum aliquid lege sancire, sed fortunas casusque varios incidentes, leges nobis per omnia ferre. Aut enim imminentis violentia belli, priorem peruertit rempublicam, legesq; mutat: aut summa quædam penuria. Morbi quoq; multa innouare cōpellunt. Pestis etiam diutina, multorúmque annorū incōmoda, & importuna tempestas. Hæc siquis animaduertat, non verebitur idem quod ego nūc, exclamare, mortalium neminem leges condere, sed humana omnia fortunis agi. Quod si quis in nauigatione, gubernatione, medicina, militari imperio affirmauerit, rectè videbitur dicere. Sed rursus & istud similiter de ijs ipsis bene dicitur. CLIN. Quidnam? ATHEN. Deum quidem omnia, & fortunam opportunitatémque simul cum deo cūcta humana gubernare. Mitius tamen cōcedendum tertium superiora, artem videlicet, sequi. Tēpestate enim imminente multum interesse arbitror, gubernatoriā habeas artem, nécne. An quo modo dicendū? CLIN. Ita prorsus. ATHEN. Nōnne & in alijs eadem ratio? Atqui & legum lationi idem est tribuendum, vt concurrentibus alijs quęcunq; ad felicem regionis habitationem cōducunt, legislator veritatis cōpos ciuitati ipsi non desit. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Nōnne qui in singulis illorum artem habet, precari poterit, vt aliqd à fortuna sibi feliciter adsit, nec alia re pręterquā artificio opus sit? CLIN. Valde. ATHEN. Cæteri quoq; omnes, quos modo diximus, siquis quæsierit, suas preces votaq; aperient. An non? CLIN. Planè. ATHEN. Idem & legislator, vt arbitror, faciet. CLIN. Sic puto. ATHEN. Age itaq; sic eum interrogemus. O legislator qualem tibi ciuitatē tradi desideras, vt ipse ex reliquis postea sufficienter eam disponere possis? Quid rectè deinde dicetur? An legumlatoris responsio afferri debet? CLIN. Vtique. ATHEN. Tyrannidi subiectam mihi tradite ciuitatem, dicet. Tyrannus autem iuuenis sit, memoria valens, acutus, fortis, naturaq; magnificus. Et quod in superioribus omnes virtutis partes sequi debere dicebamus, id animo quoq; tyrannico insit, siquid modo cętera profutura sint. CLIN. Temperantiam mihi videtur hospes, ò Megille, dicere tyrāni animo inesse oportere. Nōne? ATHEN. Popularem, ò Clinia, dico, nō temperantiam illam quàm extollens aliquis prudentiam appellādam esse mōstraret, sed eam ipsam affectionem quæ in bestijs & pueris ilico apparet innata, vt alij ad voluptatem proniores, continētiores alij nati esse videantur. Quam quidem continentiam à bonis alijs separatam, parui faciendā esse duximus. Tenetis quod dico? CLIN. Maximè. ATHEN. Hāc ergo naturam ad superiores illas naturæ qualitates tyrannus habeat, si debet ciuitas celerrime & optime ꝑut possibile est eā gubernationē assequi, qua felicissime viuat. Nulla enim velocior, nulla melior dispositio ciuitatis aut est, aut esse potest. CLIN. Quomodo verò & qua ratione hospes id asserens aliquis, rectè dici sibi quispiam suadebit? ATHEN. Facile intellectu est, ò Clinia, hoc ita natura esse. CLIN. Quid ais? Nunquid esse illud asseris, si tyrannus iuuenis sit, tēperatus ingenijq; acumine & memoria pollens, fortis, magnificus, atque felix? ATHEN. Adde nihil aliud, nisi vt tempore ipsius laude dignus legislator reperiatur, & fortuna quędam

Quæ sint quæ leges producunt.

Deū & fortunā opportunitatémq; cūcta gubernare, artem sequi.

*Erasmus, Coalescere.

dam eos in idē conducat. Hoc enim si accesserit, omnia ferme Deus dederit quæ dare solet, quoties ciuitatem aliquā felicem maximè vult fore. Deinde si duo tales principes sint. Tertio loco si tres. Et successiōis eadē ratione seruato eo difficilius, quo plures: atque contrà, quo pauciores, eo facilius. CLIN. Ex tyrannide optimam fieri rempublicam affirmare videris, cum summo certè legislatore, modestoq; tyranno facilime & celerrime ex illa in hanc mutationem fieri. Secūdo ex paucorum potētia. Tertio ex populari. An non ita? ATHEN. Minimè. Sed ex tyrannide primo. Deinde ex regia gubernatiōe. Tertio ex quadā populari potētia. Postremo paucorum potentia optimæ reipublicæ generationem difficilimè suscipit. Plurimi enim in ipsa potentes sunt. Tunc verò hæc fieri dicimus, cum verus natura legum conditor inuenitur, & ei potentia quædā communis cum illis contingit, qui plurimum in ciuitate possunt. Vbi autem paucissimi quidem numero sunt, potentia verò summi, quod tyrannidi accidit, ibi celer & facilis fieri mutatio solet. CLIN. Quo pacto? Non enim intelligimus. ATHEN. At verò non semel id à nobis, sed sæpius, vt opinor, est dictum. Vos autem fortasse ciuitatē tyrānide pressam nunquā vidistis? CLIN. Ego quidē spectaculū istiusmodi videre minimè cupio. ATH. Atqui quod modo diximus, in ea inspicies. CLIN. Quidnam? ATHEN. Quod non multo labore nec longo tempore tyrāno opus sit, ciuitatis mores mutare volenti. Nam siue ad virtutis officia, siue cōtrà ciues perducere velit, ipse primus viam per quàm sequantur cæteri, ingrediatur oportet, omniaq; in seipso primum expressa præscribat agendo, alia quidem laudans atque honorans, alia verò vituperans, & eos qui non obediūt in singulis actionibus semper dedecorans. CLI. Quomodo verò vbique magnum quid aut arduum existimabimus, in ciues eum statim sequantur, qui ita suadet & cogit? ATHEN. Nemo vobis persuadeat, ò amici, aliter vnquam citius & facilius quàm principum exemplo leges in ciuitate mutari. Neque aliter ocyus aut fieri nunc existimetis, aut futurum. Profectò hoc nobis neque impossibile est, neq; factu difficile. Sed illud difficile factu est, raroq; lōgo in tempore factum, quod si quādo contigerit, innumera ciuitati cui eueniet & immensa bona efficiet. CLI. Quid illud? ATHE. Si quando diuinus amor temperare iusteq; agendi magnæ potentiæ innascatur, quæ aut in vnius sita sit potestate, aut in plurium principatu diuitijs vel nobilitate generis excellentium: aut siquando naturam Nestoris quis reduxerit, quem & dicendi facundia, & temperantia vitæ, multo magis omnibus excelluisse ferunt, qualis quidem vir Troiæ temporibus fuisse dicitur, nostris autem minimè: si inquam talis quandoque vir fuit, aut erit, aut nūc inter nos & aliquis, & ipse beate viuit, & illi quoque beati sunt, qui fluentia ex ore modesto audiunt verba. Eadem quoque de vniuersa potentia ratio est, quòd videlicet cùm in eodem homine bene, cū prudentia & temperantia simul potentia summa conuenerit, tunc demum gubernationis optimæ, optimarumq; legum elucebit origo, aliter autem nunquam. Verum hæc tanquam fabula quædam oraculorum ritu dicta sint, ostēsumque sit, partim difficile esse, ciuitatem bonis fundari legibus, partim verò si contigerit id quod diximus, longe omnium facilimū & breuissimi temporis opus. CLIN. Quo

Difficile est fundare ciuitatem bonis legibus.

pacto? ATHEN. Sed conemur iam ciuitati tuæ rem omnem accommodantes tāquam seniores pueris, leges oratione confingere. CLI. Aggrediamur iam id sine mora. ATHEN. Deum in primis ad ciuitatis constitutionem inuocemus. Qui vtinam audiat, exaudiésq; propitius & benignus nobis adueniat, vnà nobiscum ciuitatem & leges exornaturus. CLI. Veniat opto. ATHEN. Sed qualémnam politiam, id est Rempub. ciuitati tradere volumus? CLI. Declara si placet, quid dicere velis, vtrum populi potestatem, vel paucorum, vel optimatum, vel regnū. Neq; enim tyrānidem te dicere arbitramur. ATH. Age iam vter vestrûm prior mihi respondere vult, quænam ex his suæ patriæ respublica est? MEG. Num par est, quia senior sum, vt ipse prior respondeam? CLI. Fortè. MEG. Cum Lacedæmonicam hospes rempublicam mente reuoluo, non facile tibi possum dicere, quomodo sit appellanda. Etenim tyrānidi similis esse videtur. Nam Ephororum potestas mirum in modum ibi tyrannica. Nonnunquam tamen præ cæteris ciuitatibus populari gubernationi apparet simillima. Negare autē eam esse optimatum rempublicam omnino absurdum. Regnum quoq; in ea perpetuum, quod omnium antiquissimū, tam à cæteris hominibus, quàm à nobis ipsis esse dicitur. Quare ita subito interrogatus, reuera, vt dicebam, nō possum in præsentia tibi distinctè, quæ illarum sit respondere. CLI. Mihi quoque Megille perinde ac tibi contigisse videtur. Nescio enim quam illarum potissimum Gnosiam esse affirmem rempublicam. ATHEN. Veræ enim, ò viri optimi, reipublicæ vos participes estis. Quę autem modo nominatæ sunt, non respublicæ, sed vrbium habitationes quædam sunt, in quibus pars vnà seruit alteri dominanti, & à partis dominantis potentia, tota nomē accipit gubernatio. Oportebat autē si hoc modo nominādа sit ciuitas, Dei ipsius nomine nuncupari, qui illorum qui mētis cōpotes sunt, verus est dominus. CLI. Quis autem iste Deus? ATHEN. An fabula paulisper vtendum, si volumus commode quod modo quæsitum est, declarare? An non sic faciendum? CLI. Sic omnino. ATHEN. Multò ante habitationes vrbiū, de quibus in superioribus facta nobis mentio est, principatus quidā & gubernatio sub Saturno valde felix fuisse dicitur. Cuius imitationem quandam habet, quæ nunc ab optimatibus gubernatur. CLI. Attentiùs ergo de ipsa, vt videtur, est audiēdum. ATHEN. Mihi quidem ita videtur, proptereaq; in mediū eam modo produxi. MEG. Rectè tu quidem, ac probè facies, si sequentem fabulam quatenus conueuit, exposueris. ATHEN. Faciam vt dicitis. Fama profectò beatæ illius vitæ ad nos vsque peruenit, copiosa ipsam omnia, suaq; sponte parata habuisse. Cuius rei causa fuisse hæc traditur. Cum intelligeret Saturnus, quemadmodum ipsi narrauimus, nullam hominis naturā res humanas ita gubernare posse, vt si omnibus arbitratu suo dominetur, lasciuiori superbia iniustitiaq; nō repleatur: cū hæc inquam nō ignoraret, non homines sed diuinioris præstantiorisq; generis dæmones, ciuitatibus nostris reges principesq; præfecit, quod nunc nos in ouium gregibus aliorúmque cicurum armentis facimus. Non enim bobus boues, nec capris capras præficimus, sed nos ipsis genus melius dominamur. Similiter Deus homines amans genus dæmonum generi nostro præstātius nobis præfecit, quòd summa tam sua, quàm nostra

Deus ante omnia opera inchoāda inuocandus.

nostra facilitate nostrarum rerum curam habebat, pacemque & pudicitiam, libertatem & iustitiæ copiam præbês, procul à seditione, ac felix hominum reddebat genus. Hic vtique sermo veritate vsus asserit, ciuitatibus omnibus, quibus non Deus, sed mortalis aliquis dominetur, nullam vnquã malorum laborumque fore quietem. Sed omni studio imitari nos iubet vitam, quæ sub Saturno fuit, & quantum in nobis est immortalitatis, ipsi obtemperantes, priuatim & publice domos ciuitatésque gubernare, ipsam mẽtis in qualibet re dispensationem, legem nuncupantes. Nam si homo vnus aut paucorum, aut etiam populi potestas, voluptati, & cupiditati deditum animum habeat, hisque repleri desideret, cúmq; id minimè assequatur, inexplebili inextinguibilique ardore & insanabili morbo vexetur, dominetur autem ciuitati aut priuatis nonnullis, statim spretis legib. non est, vt modo dicebamus, spes vlla salutis. Considerare decet, ô Clinia, vtrum huic rationi credendum sit, an aliter faciendum. CLI. Necesse est, vt credamus. ATH. Perspicis tot legum species, quot & gubernationũ à quibusdam existimari. Gubernationũ verò species, quot multi ponunt, paulo antè narrauimus. Neque de re vili nunc, sed de re maxima nobis esse quæstionem existimes. Nam quò iustum & iniustum respicere debeat, rursus in ambiguitatem incidit. Nec enim ad bellum, nec ad omnem virtutem referri leges debere aiunt, sed ad illud potius quod constitutæ reipubl. conferat, quęcunq; illa sit, vt dominetur semper, nec pereat. Iustiq; definitionem sic natura optime se habere contendunt. CLIN. Quo pacto? ATH. Quod potentiori confert. CLIN. Apertius dicito. ATH. Sic accipe. Leges, vt aiunt, semper in ciuitate ponit, quòd dominatur. Nónne? CLI. Vtiq;. ATH. Nunquid existimas, inquiunt, vel populum superantem, vel aliam quampiam rempublicam, vel tyranum, ad aliud potius sponte leges laturum, quàm ad vtilitatem suam, hoc est sui principatus stabilitatem? CLI. Non ad aliud. ATH. Siquis autẽ huiusmodi leges transgrediatur iam positas, vt iniquus punietur ab eo qui has institutiones induxit, iustásque appellat. CLI. Sic apparet. ATH. Sic itaque iustum se semper habebit. CLI. Sic sanè hęc asserit ratio. ATHE. Vna profectò hæc iniquitas ex illis est, quæ de principatu sunt. CLI. Ex quibus? ATH. Ex his inquã quas suprà narrauimus, quos quibus imperare oporteat, exponentes. Diximus autem parẽtes filijs atq; nepotibus, seniores iunioribus, generosos ignobilibus dominari debere: & alia quædã, si tenetis, quorum alijs alia impedimento sunt, ex quibus vnum hoc erat. Adiecimusque Pindarum existimare, secundum naturã ac iustum imperium esse, vt potentiora imbecillioribus dominentur. CLI. Hæc certè nunc dicta fuerunt. ATH. Considera iam quibus nostra ciuitas committenda. Millies nanque in ciuitatibus nonnullis id contigit. CLIN. Quidnam? ATH. Cum de principatu certatũ esset, qui vicerunt, adeò ad se solos rem contraxerunt, vt nullum victis eorumq; posteris magistratũ cócesserint, cauentes semper ne quis ex victis potentiam adeptus, insurgat priorum memor malorum. Has quidẽ nos negamus esse respublicas, neq; censemus rectas esse eas leges, quæ non sint cómuniter totius ciuitatis gratia positæ. Qui autẽ aliquarum partiũ gratia leges cõdunt, eos nõ ciues, sed seditiosos putamus, & iura sua frustrà sic ab eis vocari censemus. Hæc autem eam ob causam dicimus, quia nos tua in ciuitate non ideo magistratus alicui dabimus, quòd diues sit, aut huiusmodi quicquã possideat, vt robur, magnitudinem, generis claritatem. Ei verò qui positis legibus parebit maximè, & hac re cæteris in ciuitate præstabit, deorũ quoq; cultum & ministerium dabimus, maximum quidẽ primo, secundum verò illi qui secũdo loco excellet. Eademq; ratione sequẽtibus singula pro dignitate distribuemus. Magistratus autem legũ ministros appellaui, non quia innouare vocabula cupiam, sed quia putem salutẽ hinc maximè ciuitati fore, & contrariũ ex contrario. Interitum enim paratum illi ciuitati video, in qua nõ lex magistratibus, sed legi magistratus præsunt. Salutẽ verò illi, vbi lex seruientibus magistratibus dominatur. Cuncta certè bona, quæ dij ciuitatibus præbẽt, huic affore cerno. CLIN. Per Iouẽ, hospes acutè, aut ætas tua postulat, perspicis. Iuuenis enim hæc obtuse admodũ, senex acutissimè cernit. MEG. Vera loqueris. ATHEN. Quid verò deinceps? Nónne venisse iam ac adesse colonos arbitrari debemus, reliquumq; ad eos sermonẽ peragere? CLI. Quid prohibet? ATH. Sic itaque ad eos dicamus. Deus, ô viri, sicut antiquus quoq; sermo testatur, principium, finem, & mediã rerum omniũ cótinens, rectà peragit secundum naturam circuens: Hunc semper iudicium comitatur, eos qui à diuina lege desciuerint puniẽs. Cui quidẽ iudicio quicunque felix futurus est adhærens, humilis subsequitur atq; compositus. Qui autẽ superbia elatus est, quòd pecunia vel honoribus antecellat, vel corporis forma polleat, qua cum iuuenilis animus dementia simul ardeat & petulãtia, quasi nec principe nec duce vllo indigeat, sed aliorũ ipse sufficiens ductor sit, is penitus à Deo deseritur. Desertus autem, & alios huiusmodi nactus, exultat omnia simul perturbãs, multisq; videtur minimè contemnendus. breui tamẽ postea inculpabili dei punitus iudicio, seipsum, domum suam, ciuitatemq; vniuersam simul euertit. Cum hæc igitur ita disposita sint, quid facere & cogitare, quidue cauere prudentem oportet? CLI. Nemini dubium quin cogitare quisq; debeat qua ratione ex eorum numero sit, qui deum sequantur. ATH. Quænam igitur actio à Deo amatur, Deúmque sequitur? Vna certè, rationem vnam antiquam habens atque præcipuam, quod simile simili, quod moderatum sit, amicum est. Immoderata vero neq; inuicem, neq; moderatis sunt amica. Deus profectò nobis rerum omnium maximè sit mensura, multóque magis quàm quiuis, vt ferũt, homo. Qui igitur huic talis amicus fore studet, eũ necesse est, vt quàm maximè pro viribus talis efficiatur. Atqui secundũ hanc rationem quisquis hominum temperatus est, Deo est amicus. Similis enim. Intemperatus autem, dissimilis, differens, & iniustus, cęteraque similiter. Sed intelligamus ad hæc rationẽ illam sequi omniũ rationum, vt arbitror, pulcherrimam atque verissimam, quòd bonum virum decet sacrificare dijs, & interesse diuinis. Nempe illos prosequi orationibus, muneribus, alióq; cultu diuino, pulcherrimũ, optimum, commodissimum ad beatam vitam, idq; præ cæteris est decorum. Malo autẽ contrà contingunt omnia. Impurus enim mali est animus, boni autem purus. Ac impuro autẽ capere munera, neq; bonum virum, neque Deum decet. Frustra itaque circa deos prophani laborant, quod opportunè faciunt omnes sancti. Atqui signum quidem hoc est,

quò aciem debemus intendere. Sagittę verò ad illud quænam?& quis proprius ipsarum impetus, rectissimè dicere? Principio post cœlestium, ciuitatique præsidentium deorum honores, siquis terrestribus dijs paria, secúda, præcipua munera tribuat, rectissime signum ipsum pietatis attinget. Quæ verò horum suprà positorú impraia, & alterna voce respódentia suprà dictis, post deos istos dæmonibus vir mentis compos sacrificabit, heroibusque post dęmones. Sequuntur statuæ patriorum deorum propriæ secundum legem consecratæ. Demú viuentiú cultus parentum, quibus fas est prima & maxima debita omnium antiquissima debitorú persoluere. putare enim quisque debet, omnia quæ possidet, eorum esse qui genuerunt & educarunt, ita vt illis hæc omnia pro viribus ministrare debeat, primum quidem externa bona, deinde etiá corporis, postremo quę ad animum pertinent, hæc omnia videlicet mutuo data persoluens, & pro curis doloribusque priscis parentú, in senecta recentes reddens, quando maximè indigent. In verbis quinetiá per totam vitam parentes venerari maximè decet. Leuiú enim volatiliumq; verborum grauissima imminet pœna. Nam omnibus præposita est Nemesis iudicij angelus, huiuscemodi omniú consideratrix. Oportet itaque iratis animumq; explentibus cedere seu verbis siue rebus id faciant, non ignorantes patrem iure admodum filio valde succensere, siquando ab eo iniuriam sibi fieri arbitretur. Mortuis verò parentibus monumenta decentissima, quæ temperatissime structa. Neq; consuetá magnitudiné oportet excedere, neque minora illis facere, quæ maiores genitoribus suis struebant. Annuas quoque curas defunctorú, quæ ornamentum afferunt, instaurare decet, & noua quotidie repetita memoria semper parentes summopere honorare, impendio moderate pro fortuna vtentes. Si hæc seruabimus, vitamq; semper ita agemus singuli, digna à dijs cæterisque natura nostra superioribus omnibus pręmia reportabimus, plurimú bona cum spe viuentes. Quæ verò erga filios & nepotes, cósanguineos, amicos, ciues, peregrinos, deos semper colendo tum in congressu horum omniú operari quisque debeat, atque ita vitá suam secundú legem illustrare, legum ipsarum tractatio demonstrabit, partim quidé suadendo, partim verò duriores mores vi supplicióq; cogendo: atque ita ciuitaté nostram fauentibus dijs, felicem beatamque efficiet. Quæ verò verò rursus oportet necessariumq; est, vt legislator, qui eadem quæ & ego agitet, edisserat, neque tamen sub ipsa legis forma commode dici posse videntur, horum exemplú in primis tam ipsi legumlatori, quàm his qui lege instituendi sunt, arbitror afferendú: deinde legum positionem incipiendá, reliqua omnia pro viribus discutiendo. Talia verò quomodo maximè habeant, haud sanè facile vna quam formula comprehendi potest. Sed ita de ipsis modum aliqué capiamus, siquid de ipsis asseuerare possumus. CLIN. Dic age, quem modum? ATHEN. Vellem equidem eos ad virtutis officia persuasos maximè & obtemperantes esse, idque legislator facere vbique conabitur. CLI. Quidni? ATHE. Quæ igitur dicta sunt, nonnihil ad illud códucere mihi videntur, vt si non crudus omnino audientis animus sit, mitior beneuolentiorque in audiédis præceptis efficiatur, beneuolentior verò factus, facilius perdiscat: quod si nó omnino peragatur, aliquo saltem modo factú, satis esse putandum est. Non enim magna est eorú copia, qui optimi quàm maximè, & celerrimè conentur euadere. Hesiodú verò sapientem multi prædicant, cum dicat viam ad vitia planam esse, ac sine sudore peragi, cum breuissima sit. Ante virtutem verò, inquit, sudoré dij immortales posuerunt. Ac via quæ ad eam ducit, longa, ardua, & aspera primum: sed postquam ad summa fastigia peruētum est, quæ ardua via fuerat, facilem præstat callem. CLI. Bene dicere videtur. ATH. Ita certè est. Verum quò sermonis spectabat progressio, volo in medio vobis proponere. CLI. Ponas. ATH. Orationem ad legislatorem sic vertamus. Dic nobis, ô legislator, Si scires quid agendú dicendumq; nobis sit, nónne diceres? CLI. Necessario. ATH. An non paulo antè dicentem audiuimus non debere legislatoré poetis permittere, vt quæcunque sibi placent, effingant? Non enim intelligunt, quæ dicta cótra leges noceant ciuitati. CLI. Vera loqueris. ATH. Si de poëtis hæc ad eum dixerimus, erúntne nobis modeste dicta? CLI. Quęnam hæc? ATH. Vetus, ô legislator, fabula passim à nobis fertur, atque à cæteris omnibus confirmatur: poëtam quando in Musæ tripode sedet, non esse mentis compotem, sed quasi fontem fluere, & quæcunque influunt, prorsus effundere. Cumque ars eius imitatio quædam sit, & contrarios affectus hominum exprimat, sæpe cogi poëtam sibijpsi cótraria dicere, neq; scire vtrum hæc an illa vera sint. Legislatori autem non licet duo quædam diuersa de vno in lege loqui, sed vnum debet semper enunciare de vno. Id autem ex his quæ modo dicebas, animaduertes. Cum sepulchrorum alia excedant, alia deficiát, alia medium teneant, mediocria tu simpliciter laudasti, fierique sola iussisti. Ego autem si vxor mihi ditissima esset, iuberetq; vt eam magnifice sepelirem, in poëmate excedens sepulchrú laudarem: pauper autem vir atque auarus, deficiens. Qui verò mediocres diuitias possidet, & ipse quoque moderatus sit, medium laudabit. Sed tibi non ita dicédum, sicut dicebas modo, vt scilicet mediocre solummodo dicas, sed quid quantumque mediocre sit, exponendum. Aliter ne putes orationem huiusmodi legem esse. CLIN. Vera loqueris. ATH. Vtrum qui legibus condendis incumbit, nihil tale in legum exordio dicet, sed statim quid faciendum sit, & quid non, exponet: mulctáque imposita ad aliam se legem vertet, nulla ratione ad exhortandú persuadendumque allata? Afferamus autem in medium modos medendi duos, quibus alij medici aliter curare consueuerunt, vt quemadmodum pueri medicum orant, vt modo quàm facilimo eos curet, ita & nos legumlatorem. Quod vt fiat apertius, nónne dicimus quosdam medicos esse, & quosdam medicorum ministros, quos etiam medicos appellamus? CLIN. Sic omnino. ATHEN. Siue liberi sint, siue serui, qui dominorum iussu, consideratione, vsu, & experientia artem possideant, non autem secundum naturam, sicuti liberi, qui & ipsi sic didicerunt, & suos filios instruunt? An ponis duo hæc genera medicorum? ATH. Quid prohibet? ATHE. Num igitur intelligis cum serui & liberi in ciuitate ægrotent, seruos à seruis plerunque curari? Qui & in medicorum officinis versantur, & omnia circumeunt, nec rationem vllam de singulis seruorum morbis, aut reddunt, aut accipiút, sed quæ vsu prodesse videntur, quasi exactè scientes, tyrannorum instar superbè & pertinaciter imperant, atque ita

Nemesis.

In li. 1. ἔργων.

à seruo ad seruũ medentes transuolant. In quo sanè ad curandos ægrotantes domino facilitatem parãt. Liber autem medicus liberorũ vt plurimum morbos curat atq; considerat, ita vt à principio morbi naturam perquirat, communiterq; cum ægrotante atq; eius amicis versetur, tum discendo ab illis nonnihil, tum quoad fieri potest docendo, nec antè imperat quicquam quàm persuaserit. Atq; ita persuadendo semper mansuete ad sanitatẽ perducere ęgrotantes conatur. Vter melior est & medicus & exercitator, qui sic, an qui modo illo medetur, atq; exercet? Qui videlicet dupliciter vim vnam perficit, an qui simpliciter, & eum qui deterior ex duobus atq; atrocior modus est, exequitur? CLI. Multũ præstat hospes, qui hoc dupliciter peragit. ATH. Vis ergo duplex hoc atq; simplex, quomodo in legibus ferẽdis fiat, consideremus? CLI. Volo equidẽ. ATH. Dic age per deos, quã legis conditor primã legem conscribet? An non secundum naturã, primum generationis in ciuitate principium ante omnia legibus exornabit? CLI. Plane. ATH. Principiũ autem generationis omnibus ciuitatibus nuptiarũ conuentus atq; cõmunio. CLI. Vtiq;. ATH. Quare si nuptiales primum leges ponantur, bene ad omnẽ ciuitatẽ rectè constituendã positæ videbuntur. CLI. Sic esto omnino. ATH. Simplicem ergo primũ dicamus, quæ sic se forsan habebit. Vxorẽ quisq; à trigesimo anno vsq; ad trigesimumquintum ducat. Sin minus, pecunia mulctetur atq; decore: pecunia quidẽ tanta vel tanta, dedecore autẽ tali quodam vel tali. Et simplex quidem lex de nuptijs talis sit, duplex autẽ talis. Vxorem ducere quisque debet cum annos habet triginta, cogitans quòd natura quadam humanum genus quodammodo immortalitatẽ consequitur. Cuius rei quisque natura summopere cupidus est. Nemo enim est, qui nõ desideret perpetuũ apud posteros nomẽ habere. Genus itaq; hominũm immortale hoc modo in sempiternum perdurat, quòd filiorum filios relinquendo vnũ & idem semper per generationem immortalitatem adipiscatur. Nefas autẽ est immortalitate seipsum sponte priuare. Hac verò ex animo ille se priuat, qui filios & vxorẽ negligit. Quicunque legi huic obtemperauerit, indemnis esto. Qui verò non paruerit, & quinq; ac triginta annos natus vxorẽ non duxerit, ne solitariam vitam lucro sibi & voluptati fore censeat, tanta in annos singulos mulctetur pecunia, neq; eorũ particeps honorum sit, quos iuniores quotidie in ciuitate senioribus exhibẽt. Duabus his legibus inuicem comparatis, de singulis iudicare licet, vtrum oporteat eas duplices longitudine quàm breuissima cõscribere, vt persuasiones simul interponãtur & minæ: an minis vti solum, & simplices longitudine leges condere. MEG. Laconici moris est, hospes, breuiora semper eligere. Si quis autẽ in his me iudicem faceret, vt eligere mihi liceret ex his vtram velim legem in ciuitate, longiorem eligerem: in cęterisq; legibus omnibus, si duo hæc proponantur, ad hoc ipsum exemplar idem facerẽ. Oportet tamẽ præsentes leges & Clinię huic probari. huius enim ea ciuitas est, cuius vsui leges hæ conduntur. CLIN. Probe tu quidem Megille. ATHE. De prolixitate quidem vel breuitate scribendi curare nimis ineptum est. Non enim breuissima aut longissima, sed optima sunt, vt arbitror, eligenda. Atqui & in legibus paulo antè propositis, non duplicitate solum altera magis quàm altera ad virtutem confert: sed quod de

Homo generatione sit sempitern⁹.

duplici medicorũ genere dictum est, rectissime est appositum. Quod quidem legislatorum nullus vnquã cogitasse videtur. Nam cum liceat duobus quibusdã ad ferendas leges, vi persuasionéq; vti ad turbam disciplinæ expertem, quoad possunt altero solum vtuntur. Non enim persuasioni minas cõiungunt, sed vim puram solummodo inferũt. Ego autem, ô vir beate, tertium quiddam etiam faciundũ in legibus video, quod fieri nusquã videmus. CLI. Quidnam? ATH. Quod per ea de quibus disseruimus, nobis Deo quodam aspirante factum est. Manè enim disputare de legibus cœpimus, & iam meridies est, & hoc amœno in loco commodissime requiescimus, de legibus solummodo disputantes. Et nunc primum tractãdarum legum principium facere mihi videmur. Superiora verò cuncta exordia legum erant. Quorsum hæc? quia volebam dicere, quòd sermonum omnium cæterorumque quibus vocis imitatio est, exordia sunt, & quasi quædam præludia, quæ artificiosam aliquã & vtilem ad rem dicendam tractationem habent. Nempe illis quæ citharœdici cantus leges vocantur, & reliquæ musæ, procemia mire adinuenta præponuntur. Verarum autem legum, quas ciuiles esse dicimus, nemo vnquam procemiũ aliquod aut pronunciauit, aut conscriptum in lucem protulit, quasi nullum natura sit. Nobis autem mora hæc & disputatio nostra esse aliquod significare videtur. Leges autem quæ modo duplices appellatæ sunt, non duplices sunt simpliciter, sed duo quędam, lex, ac legis exordium. Atque ea quam tyrannico & medicorum seruiliũ imperio comparauimus, lex mera est. Quod verò antè positum fuit, ab hoc persuasoriũ, dictum, reuera ad persuadendum spectat quidem, sed vim habet exordij. Nam vt beneuolentius audiant legislatoris imperium, quæ lex est, & propter hoc faciliùs suscipiant ciues, idcirco tota illa oratio habita est, quæ ad persuadendum est inducta. Quapropter vt mea sententia fert, non legis ratio, sed procemiũ, totum hoc merito appellabitur. Post hæc autẽ quid insuper addi desidero? hoc sanè. Oportere legislatorem exordium semper omni legi pręponere, & in singulis in quo à seipsis differant, quatenus duo illa, quo modo relata sunt, differebant. CLI. Ego quidem nunquam aliter virum harum rerum peritum leges ferre desiderarem. ATHEN. Probe mihi, ô Clinia, eò dixisse, videris, quòd omnib⁹ legibus procemium quoddam præerit, & quod oportet in omnis legum cõscriptionis principio, omni sermoni præponere exordium legibus singulis accommodatum. Non enim parum est quod postea dicitur, nec parum refert clarène an obscure talia commemorentur. Si autem magnarum paruarumque legum exordia similiter confici iubeamus, non rectè iubebimus. Non enim in omni cantu neq; in omni sermone id faciẽdum. Nam etsi possit in omnibus inueniri, non tamen omnibus vtendum est. Id autem ipsi rhetori, cantorique, & legum conditori semper est concedendum. CLIN. Vera loqueris hospes. Sed ne vlterius immoremur, imò verò ad sermonem propositum iam reuertamur, & ab illis incipiamus, si tibi placet, quæ suprà haud quasi procemio vtens dixisti. Quare iterum, vt ludentes aiunt, meliora ab initio secunda resumamus, quasi certum procemium non quemlibet sermonem vt nuper tractantes. Incipiamus itaque, & exordiri profiteamur. Ac de honore quidem deorum maiorumque

De exordijs.

rumque

rumq; nostrorum cura satis sit dictum: cætera trãsigere annitamur, donec tibi videaris sufficienter totum procemium absoluisse. Denique post procemium leges aggredieris. ATH. Cum de dijs deósque sequentibus, & parentibus siue viuentibus siue defunctis satis per exordium dixerimus, vt nunc affirmamus: quod restat, vt tu iubere videris, in lucem est educendũ. CLI. Prorsus quidem. ATH. Post illa verò quæ ad animos, quæ ad corpora, quæ ad bona pertinent, quo studio colenda sint communiter disserendo, ita determinare oportet, vt & dicentes & audientes disciplinam pro viribus consequamur. Hæc ergo post illa nobis reuera dicenda audiendáq; sunt. CLIN. Rectè admodum loqueris.

DIALOGVS QVINTVS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

MIRABILIA quotidie fieri videmus à magnete in ferrum, à succino in paleas, à fulguribus in solida, ab ignito sulphure in bombardã, à tota natura vel in motu cœli, vel in artificiosa rerum quæ gignuntur, formatione. Causas quidem ignoramus, neque tamen ob causarum ignorationem negamus effectus fieri, quos videmus. Mirabilia rursus fieri nonnunquam ab animis nostris in oraculis cæterisque prodigijs testis est non solum omnis historia, sed autoritas etiam Mercurialis & Pythagorica atque Platonica. Et si stupendorum nostræ mentis operum rationem certam facile omnes asignare non possumus, negare tamen opera vel facta fuisse, vel posse fieri, non debemus. Videmus ignem quo cœlo similior est quàm cętera elemẽta, eo mirabilius agere, vt breui ad suam trahat formam, quæ cætera tempore vix longissimo trahunt, neque mixtionem perpetiatur, & cum videtur diuidi diuidat, longiusq; admodum quàm cætera suum protendat effectum, & longissime per lumen agat atque momẽto. Verum habet hoc à cœlo, & cœlum imagine sui agit, id est lumine, quæ ignis vix naturali efficit qualitate. Quis enim dubitet cœlestia per radios suos tam nobis occultos, quàm manifestos ab ipsis velut imagines profluentes, mouere inferiora semper atque formare? ferme non aliter, quàm vultus speculum & speculum concauum materiam siccam positam è conspectu. Sed age iam in hoc speculo & superos in animã speculemur. Quanto efficacior est ignis cæteris elementis, & igne cœlum, tanto efficaciores cœlo sunt spiritus, qui vel viuificat, vel mouent cœlum, vel viuificantium & mouentium sunt consortes. Spiritus ergo superiores in nostros vtpote cõsortes, imaginum duntaxat suarum influxibus operantur, quemadmodum vultus in speculum: atque agendo in eas formant, similimásque efficiunt: vsqueadeò vt animæ sæpe tam ferme mirabiliter, quàm cœlestes soleant, operentur. Quemadmodum verò speculum ad imagines à vultu suscipiendas quinque modis præcipue præparatur: primo quidem natura vitrea, deinde perspicuitate, tertio lenitate, quarto resistẽtia, quinto positione: sic & animæ nostræ ad influxus numinum præparantur. Primo quidem, quod intellectuales naturę sunt sicut & illa. Secundo, quando per intellectum, fide illis hærent indubia. Tertio, per voluntatem amore illa sese ardentissimo trãsferunt. Quarto, tota in illis firmiter memoria sperant. Quinto, si corpus habeant, & natura illis accommodatum, & diligentia præparatum, tunc in mentes nostras à superis ita labuntur instinctus, vt à fidibus lyræ in fides similiter temperatas. Tunc prodigia, somnia, vaticinia, oracula veniũt. Mitto quòd Iamblichus Porphyriusque narrant, oracula quædam per aquam fieri solita, quædam per aërem, quędam verò per ignem: fortè quia à dæmonibus, vel aqueis, vel aëreis, vel igneis mittantur. Fortè etiam quoniam locis & temporibus alijs atque alijs, per occultas causas contigerit mentium humanarum affectus ad superiora conuerti, conuersosque inde formari. Profectò nostræ mentes in varia nimium distrahuntur. Verum si quando integra virtute sua ad certum opus vtantur, sicut & ignis tota intentione naturæ comburit, & cœlum tota agit influxu, tunc Plato non dubitat mirabiliora à nostris mentibus quàm ab igne vel cœlo, facilime prouentura. Non dubitant & Auicenna Algazelésque, nescio qua sorte sæpe Platonici. Sed de his in Theologia latius disputamus. Quibus euangelicum illud de fide montes permutatura, maxime confirmatur: confirmantur, & plurima quę Plato in libro superiori & hoc quinto, imò & sequẽtibus omnibus de oraculis asserit, adeo vt non aliter, vel vrbis dispositio, vel reipublicæ forma, vel sanctio legum sese habeat, quàm per oracula comprobetur. Verum quamuis oracula tria commemoret, tamen cæteris insuper vaticinijs quæ veriora forsan reperiri possunt, autoritatẽ suam ad idem manifeste concedit: Sed iam ad argumentum quinti proprium veniamus. Cum igitur animus noster speculum sit diuinorũ, merito post diuinorum cultum in quarto descriptum, mox in exordio quinti animum ipsum iubet coli, quasi rem sacram: & qui in superioribus Pythagorea carmina est imitatus, in præsenti quoq; animi cultu libẽter Pythagoram suum sequitur præcipientem: post deos maxime omnium reuerere teipsum. Quanti vero momenti sit eiusmodi reuerentia ad obseruantiã legum, explicare non possem. Sed facit hęc, vt summatim dicam, vt quisquis animi sui quasi numinis conspectũ assiduum reuereretur, iudicem habeat intra seipsum: ad cuius legem, vel absque legibus scriptis vitam suam perfectissime dirigat, ac tandem facile naturalis legis amore faciat, quę cæteri vix scriptarum legum formidine faciũt. Proinde dum de colendo animo disputat, omnia de officijs præcepta tradit, tũ ad seipsum, tum ad alios ad omnésq; virtutes priuatim & publice pertinentia, quæ discere quisq; debeat atq; ediscere. Post hæc finem imponit exordio legum. Vbi apparet totam de legibus disputationem in tres præcipue partes esse diuisam. Primo quidem in procemium, ab initio libri primi ad hanc vsq; partem quinti productũ: Deinde in ipsam legum dispositionem. Et primo in leges ad rempublicam magistratusq; potissimũ pertinentes. Deinde ad singulas spectantes ciuium actiones. Meminisse verò te arbitror singulas prætereà leges, singula habere procemia. Principio legifer purissimos pro viribus colonos eligat, atq; pastorũ more puros segreget ab impuris. Lustret quoq; ciuitatem, ac nisi summa cogat necessitas, non inferat violentiam. Adæquet census pro viribus, ne alij ditissimi sint, alij verò mendici. Caueat nequis iniuste diuitias cumulet. Neq; luculentissimã conetur ciuitatem reddere, sed iustissimam. Prædicet veritatem & apud homines, & apud deos esse maxime omnium venerandam. Item in peregrinos hospitalitatem, in supplices indulgentiam. Moneat vnum quenq; animam erga seipsam amore falli, atq, peruerti solere. Præcipiat, ne quis abundans ipse, patiatur proximum esurire. Collocet vrbem si potest in media regione singulas circunspectans commoditates. In duodecim partes vrbem diuidat, totamq; similiter regionẽ. Sed cur in partes duodecim? vt intelligas molem tãtam tamq, laboriosam vnigeri ipsius auxilio indigere, quod est in sphæras duodecim distributum. Item ciuitatem ad imaginem regni cœlestis esse petendam. Cœlestis autem ciuitas in signa duodecim, quasi duodecim tribus, est distributa. Nec ab re dijs duodecim ciuitatem cõmendat suam. siquidem dij duodecim, signis cœli duodecim præesse dicuntur. Imo vero dij sex, sexq; deę. Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venusq;: Mars, Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo. Pręponé singula singulis: mẽbris quidem nostris signa: Signis prætereà deos. Arieti quidem & capiti nostro Palladem. Tauro verò & nostræ ceruici Venerem. Geminis & humanis brachijs Apollinem. Cancro pectorique Mercurium. Leoni humerisq; Iouem. Virgini ilijsque Cererem. Libræ & natibus, quod honeste dictum sit, Vulcanum. Scorpio & pudibundis Martem. Sagittario femorique Dianam. Capricorno & genibus Vestam. Aquario cruribusque Iunonem. Piscibus pedibusq; Neptunum. Intellige per hæc ciuitatem totam non aliter vnum ex ciuibus multis, quàm vnum corpus ex multis membris esse debere. Alia verò numina masculina, alia fœminina idcirco dicũtur, vt cognoscas & quæ ad materiam passionesque, & quæ ad formas actionésq; pertinent, à superis gubernari. Verum cur Plato præcipuam vrbis arcem, Vestæ, Ioui, & Palladi consecrat? Intellige in diuinis tres omnium fontes existere Vestam quidẽ essendi fontem, Iouem viuendi, Mineruam intelligendi. Atque in his omnibus auxilium à superis obsecrandum. Vbi vero Plato cõmendat partitionem domiciliorum agrorumq; in quinquies mille & quadraginta, ostendit eiusmodi numerum commodissimas in se multasque deinceps distributiones partium continere. Quod quidẽ in & sequentibus paulatim aperietur & vel mediocri arithmetræ potest esse perspicuum. Notabis vbi de communi ciuium vita disserit præceptum de euangelica dilectione & charitate mirandum. Item patriam magis quam matrem esse colendam. Quodue patriam inquit immortalem deam esse, vel de diuina terreni orbis anima, vel de numine patriæ patrono, vel de cœlesti patria dictum puta-

AVDIAT

AVDIAT iam reliqua, quicunq; paulo antè de dijs charissimisq; genitoribus audiebat. Cuiusq; enim animus, omnium suarũ rerum post deos, cum sit maximè suus, diuinissimus est. Quę verò sua sunt, bifariam diuiduntur. Et potentiora quidem ac meliora dominantur, imbecilliora verò deterioráque seruiunt. Profectò quæ dominantur, præ illis quę seruiunt, semper sunt honorãda. Quapropter meritò post dominantes deos eósq; qui illos sequuntur, animũ nostrum colendũ, secundóq; loco habendum iubeo. Nemo autẽ, vt breuiter dicam, rectè animũ suum honorat, quamuis videatur. Diuinũ enim bonum est honor. Malorũ autẽ nihil est honorandum. Quisquis igitur putat vel sermonibus quibusdã, vel muneribus vel obsequijs animum suum posse extolli, si meliorem ipsum ex deteriore non reddit, quanquã honorare videtur, minimè tamen id facit. Nã statim à pueritia vnusquisque sufficientẽ ad omnia cognoscenda se putat, & honorare suum animum opinatur laudando, permittendóq; sibi quicquid libuerit agere. Nos autẽ dicimus eum qui hæc agit animum non honorare, sed lædere, quem tamen secundo loco post deos dicimus honorandũ. Sed neque ille eum honorat, qui peccatorũ suorum, plurimorumq; & maximorum scelerũ, nõ seipsum, sed alios causam ducit. Qui sanè seipsum semper excusans honorare videtur animum, longe tamen abest, cum obsit. Neq; etiã cum præter rationẽ laudemq; legũlatoribus voluptatibus quis indulget, animũ suũ honorat: deijcit enim ipsum, cum malis & pœnitentia repleat. Neq; etiã tunc honorat, quãdo labores lege laudatos, metúsque ac dolores ferendos non suscipit, sed cedit atq; succumbit. Hæc enim agens omnia, animũ suũ dedecorat. Sed nec quando hanc vitã summum bonũ censet, imò tunc etiã vituperat. Nam animo existimanti omnia apud inferos mala esse, protinus assentitur, neq; resistit, docens ipsum atq; redarguẽs, quasi ignoret, vtrum contrà quæ apud deos inferos sunt, omniũ bonorũ nobis maxima sint. Præterea qui virtuti formã corporis anteponit, animã vere penitusq; dedecorat. Nempe corpus anima venerabilius arbitratur. In quo certè vehemẽter errat. Nihil enim terrenũ rebus cœlestibus venerabilius est. Et qui de animo aliter sentit, quàm mirabilem rem negligat, prorsus ignorat. Nec rursus qui pecuniã iniuste cupit, aut possidẽs iniuste, non dolet, muneribus animũ suũ exornat, sed ab hoc longissime abest. Quod enim venerabile pulchrumq́ue in animo est, paruo pro auro prodit, cum totũ quod super terram quódue sub terra est aurũ, virtuti compensari digne nõ possit. Deniq; vt summatim dicã, quicunque illa quæ legislator turpia maláq; putat esse, omni studio non fugit, nec pro viribus sequit̃ ea quæ bona & pulchra statuit, non videt in his omnibus, quàm turpiter, & fœdè diuinissimũ animum suum afficiat. Maximã enim secundũ iustitiã vltionẽ male agendi, nemo, vt vno verbo dicã, animaduertit. Maxima vero est, vt quis malis hominibus similis efficiatur, factusq; similis bonos & viros & sermones fugiat: seq; ipsum ab eis seiungat, improbis aũt adhæreat, & eorũ consuetudinẽ amplectatur. Eum verò qui se his immiscuit, necesse est eadẽ pati & agere, quę tales agere & loqui inter se consueuerunt. Ac passio quidẽ huiusmodi iustitia non est. Iustitia enim & iustũ, honestũ est. Vltio verò passio iniustitiæ sequax: in quam & qui non incidit & qui incidit, malus miserq; est: ille quoniam non sanatur, hic quoniã vt multi seruentur, ipse perit. Honor autem est, vt totum simul complectar, meliora sequi, & ex peioribus quæcunq; meliora fieri possunt, ad melius quàm optime reducere. Homini profectò nihil animo aptius & sagacius est ad fugiendũ malũ, aduestigandum eligendumq; quod est omnium optimum, eique per omnẽ vitam firmiter adhærendũ. Idcirco illi secundo statutus est honor. Tertium deinde honorem secundũ naturam quiuis intelliget corpori conuenire. Cõsiderare oportet qui veri honores sint, quíue adulterati: quorũ differentia à legislatore declaranda mihi videtur. Vtputa honore dignũ corpus esse, non quod formosum aut robustum est, aut velox, vel magnum, vel sanum, quamuis multis id videatur, neq; quod contrarijs modis affectum. Nempe quę medium istorũ omniũ habitum tangũt, ea longè moderatiora tutioráque censenda sunt. Altera enim inflatos, & audaces animos reddunt: Altera deiectos atque illiberales. Similiter pecuniarum prædiorumque & census possessio se habet. Excedens enim & priuatim & in ciuitatibus inimicitias seditionésque parit. Deficiens autem vt plurimum seruitutem. Nemo igitur liberorum gratia pecunijs cumulandis incumbat, vt ditissimos eos relinquat. Neq; enim ipsis, neq; ciuitati id conducit. Sed census iuuenum tum adulatione vacuus, tum rerum necessariarum non indigens, omnium decentissimus & optimus est. Nam hic nobis ad omnia consonans accommodatusq́ue, vitã à doloribus tutam reddit. Liberis ergo non auri, sed pudoris multum oportet relinquere. Putamus autem verbis impudentiam iuuenum castigando id nos impetraturos. Sed non ea castigatione, quam iuuenibus incutiunt, dicentes quòd adolescentem oporteat in omnibus verecundum esse. Sapiens itaque legumlator, senioribus pręcipiet potius, vt sint corã iunioribus verecundi, ac summopere caueant nequis iuuenum eos aut videat, aut audiat agentes turpe aliquid, vel loquentes. Nam vbi senes minus pudici sunt, necesse est ibi iuuenes impudentissimos esse, præstans enim & iuniorum & seniorum disciplina est, non verborum increpatio, sed vt quæ increpando quis diceret & monendo, eadem ipse in omni vita facere videatur. Quisquis præterea cognationem & vniuersam sub eisdem penatibus generis communionẽ honorat & colit, hos deos meritò propitios in liberis procreandis habebit. Amicorum quoque & sodalium in vitæ consuetudine summam beneuolentiam cõsequetur, qui illum in se obsequia maiora præstantioráque putabit quàm illi, sua verò in illos beneficia minora quã ipsi existimabit. Atqui & erga ciuitatem ac ciues optimè ille se geret, qui omni victoriæ quæ in Olympicis, alijsque tam belli quàm pacis certaminibus comparatur, illam gloriam anteponet, quam patrijs legibus ministrando nanciscitur: atque in hoc ministerio cæteris omnibus per totam vitam præstare conabitur. Ad peregrinos verò sanctissima esse fœdera quisq; cogitet. Ferme enim omnia peregrinorum & contra peregrinos peccata præ illis quæ inter ciues committũtur, vltori deo curæ sunt. Nam cum peregrinus amicis cognatisq; careat, maiorem & apud deos & apud homines meretur misericordiam. Quare qui magis vlcisci potest, is ad ferendũ auxiliũ est paratior. potest autẽ maximè hospitalis cuiusque

Verus & falsus animi cultus.

Tertius honor corpori habendus.

Officia erga patriam.

Erga peregrinos.

cuiusque dæmon ac deus, hospitalem secuti Iouem. Erga supplices. Diligēti igitur cautione cogitandū cuiq;, cui nonnihil est consilij, vt innocens ab iniuria in peregrinos semper viuat. Sed omnium tam in peregrinos quàm in ciues peccatorum maximum est, quòd in supplices est commissum. Deus enim per quē supplex fœdus est consecutus, diligentissimus eius est custos. Quare nullus in supplices sceleratus impunis abibit. Hactenus officia cuiusq; in parentes, seipsum, sua, patriam, amicos, cognatos, peregrinos, atq; colonos penè omnia exposuimus. Qualis verò quisq; quo ad seipsum esse debeat, qui optime viuere velit, nunc iam exponamus, vt non lex, sed laus & vituperatio singulos docēs, refrenet magnis, & obtemperantiores ferendis legibus faciat. Atque hæc nobis deinceps dicenda sunt. Veritas profectò tum dijs, tum hominibus dux omnium est bonorū. Cuius qui felix beatusque futurus est, statim ab initio particeps esse debet, vt in veritate plurimū tempus vitam agat. Fidus hic certè est: infidus autē qui spōte mentitur: qui verò non sponte, amens. Quorum neutrum optabile est. Nam & infidus & amens ab amicitia admodum alienus: ac procedente tempore cognitus in tantam in odiosa senecta vitæq; termino solitudinem incidit, vt seu viuant siue decesserint amici ac filij, penè similiter orbam vitam miserè agat. Honorandus certè est qui nihil iniuriatur. Qui verò nec alios id facere patitur, duplici honore, imò etiam magis est honorandus. Ille enim vni, hic multis hominibus præstantior est, cum principibus cęterorum iniuriam nunciet. Qui autem vnà etiam cum magistratibus iniuriā quoad potest vlciscitur, is magnus perfectusq; in ciuitate vir præconio prædicetur. Nam virtute cunctis excellet. Eadem quoque temperantiæ & prudentiæ laus est. Et qui alijs bonis abundat, quę in alios quoque transfundi possunt, si cæteros participes efficit, tāquam vir summus est honorandus. Qui autem id facere vellet quidem, sed non potest, secundo loco habendus est. Inuidum verò qui sponte nihil boni amicitiæ causa, cęteris conferat, vituperare debemus, nec propter hominem qui male possideat, rem ipsam vituperare, sed eam pro viribus adipisci. Certet præterea apud nos quisque de virtute absque inuidia. Qui enim sic agit, ciuitatem suam amplificat, cum ipse quidem contendat, & alios calumnijs non detineat. Inuidus verò dum cæteris derogando putat præstare, & ipse minus rectè adveram tendit virtutem, & concertatores iniusta vituperatione tardiores efficit. Ideóque vehemens acquirendæ virtutis studiū è ciuitate tollens, ipsam pro virili parte gloriæ amplitudine priuat. Oportet præterea vnunquemque animosum esse, ac maxime mitem. Nam aliorum iniurias quæ vel difficile, vel nullo modo sanari possunt, non possumus aliter effugere, quàm pugna, defensione, victoria, & nullius peccati remissione, quod absq; animositate facere nemo potest. In ijs autē iniurijs quę tales sunt vt sanari possint, nosse in primis oportet, nullum iniustum, spōte iniustum esse. Nemo enim vnquā maximorum malorū aliquid alicubi vellet habere, multóq; minus in his quæ sibi præstantissima sunt. Est autem animus vt diximus reuera in omnibus omniū præstantissimus. Quapropter in eo cum maxime sit honorandus, nemo sponte summum accipiet malum, veletq; per totā vitam id possidere. Porrò miserabilis omnino est iniustus omnis, & qui mali quicquam habet. Misereri autem decet eorum qui sanabiles sunt, & cohibere iram, ne aduersus eos muliebri iracundiæ feruore animus efferatur duriusque insistat. Qui autem ita sunt flagitiosi vt incurabiles sint, eis ira vehementius immittenda. Propterea diximus animosum, id est, generosæ iracundiæ non expertem, ac simul mitem, bonum virū semper esse debere. Omnium verò maximum quiddam malum in multorum hominum animis est innatum. Cuius quidem, cum facile sibi ignoscant, remediū nullum excogitant. Est autē hoc quod dicere solent, quòd natura sibi quisq; amicus est, rectéq; est, ita id se habere. Sed reuera nimius in se ipsum amor omnium peccatorum omnibus semper est causa. Obcæcatur quippe circa animarum qui amat. Quapropter qui se ipsum magis quàm veritatem, honorandum putat, quid iustum, bonum, pulchrū sit male iudicat. Decet sanè eum qui magnus vir futurus est, neq; seipsum, neque sua diligere, sed iusta semper, siue à seipsum, seu ab alio quouis gerantur. Ex hoc ipso delicto accidit omnibus, vt ignorantiam suam esse sapientiam opinētur. hinc fit, vt quamuis nihil vt ita dicā sciamus, scire tamen omnia arbitremur. Cum vero nec alijs permittamus facultatem agendi quæ ipsi facere ignoramus, facientes ipsi errare compellimur. Quamobrē nimium sui ipsius amorē fugere quisq; debet, & meliores se sequi, nullo rubore verecundiæ impeditus. Sunt & alia nonnulla, quæ & minora his sunt, & sæpe dicuntur. Sed cum nihilo minus vtilia sint, ea quoque dicenda. Nam commemoratione opus est. Semper enim quasi aliquid effluat, contrà aliquid oportet influere. Recordatio verò est, prudentiæ deficientis influxus. Profectò à risu nimio, & lacrymis abstinendum, omnibusque est ab omnibus præcipiendum vt lætitia nimia tristitiáq; compressa honesto in habitu se contineant: siue in felicitate quenquam dæmon cuiusq; sistat, seu per fortunę casus tanquam ad ardua difficiliáq; tendentibus operationibus quibusdam dæmones auersantes insurgant. Sperare semper boni viri debent, munera quæ talibus viris dare deus solet, sibi non defutura. Ac si qui graues labores inciderint, deum leniores eas facturum, & præsentia in melius commutaturum: bona verò cōtrà omnia vnà cum bona fortuna sibi affore. Hac spe singuli viuant, & semper tam ioco quàm serio, & se & cęteros ad frequentem horum commemorationem sedulò & accuratè adhortentur. Sed iam quæ facere vnusquisq; debeat, & qualis esse, quo ad diuina spectat officia, dictum est. Humana verò nondum explanauimus. Dicenda autē sunt. Hominibus enim, non dijs præcipimus. Sunt porrò natura maxime humana, voluptates, dolores cupiditatesque. Ex quibus necesse est mortale omne animal quasi pendere, & maximo quidem cum studio. Laudanda certè honestissima vita est, non solum quia gloriæ habitum superat, verumetiam quia si quis velit gustare, nec inde statim à iuuentute fugere, eo quoq; superat, quòd omnes expetimus, vt per totā vitam lætemur magis quàm doleamus. Quod verò erit ita, si quis rectè gustet, facile valdéq; patebit. Quo autem pacto rectè id fiat, ratione iam considerandū est, (siue ita nobis secūdū naturā insit, siue aliter pręter naturā.* Vitam itaq; ad vitam iucundiorē & molestiorem ita conferre oportet.) Voluptatē adesse nobis volumus. Dolorē verò nec eligimus, neq; volumus. Medium autē statū pro voluptate nequaquā volumus, doloris

* [ ] absunt à Græco.

doloris tamen loco accipimus. Dolorem etiam minorem maiore cum voluptate volumus. (Voluptatem minorē cum maiore dolore nequaquam.) Pari autem modo vtrunq; horum haberet nos nolle, possumus declarare. Hæc omnia multitudine, magnitudine, intensione, æqualitate, horumq; contrarijs ad electionem singulorū voluntatemq;, & differunt, & non differunt. Cum hæc necessariò sic se habeāt, eam quidem vitam, in qua cum vtraq; multa, magna, intensaq; fiunt, voluptates tamen excedunt, volumus. Eam autem in qua contraria, volumus. Atq; eam rursus, in qua licet vtraq; parua, remissa sunt, molesta tamen superant, nolumus: sed eam in qua contraria, volumus. Si autem æqualia sunt, de æquali vita vt diximus cogitandum. Volumus enim quæ illo excedunt quod nos diligimus, & nolumus quæ contrario superant. Considerare oportet quemadmodū omnes vitæ nostræ in his cōnexæ naturaliter sunt, & quas natura velimus. Siquid autem præter hæc velle nos dicimus, ignorantiam quadam imperitiaq; vitarū id dicimus. Quænam igitur & quot vitæ sunt in quibus nosse oportet quod nolendum, quod volendum, quod sponte fieri, quod cōtrà soleat: hisq; cognitis legē sibijpsi præscribere: atq; inde quod sibi amicum sit simul & iucundum & optimum pulcherrimumq; eligere, vt quis quoad homini licet beatissime viuat? Tēperatam vitam vnam esse dicamus, prudentem alteram, tertiam fortem, sanā denique quartā. Et quatuor his alias contrarias quatuor statuamus, imprudentem, ignauam, intemperatā, ægrotantem. Quisquis vitam temperatam recte nouerit, mitem in omnibus & moderatam dicet: quæq; dolores quietos, voluptates remissas, molles cupiditates, amores minime furiosos habeat. Intemperatam verò in omnibus acrem, quæ doloribus vehementibus & vehementibus voluptatibus, cupiditatibus ardētibus furiosisq; & insanis mirum in modum amoribus agitetur. Sed superāt in vita quidem temperata voluptates, dolores autem superantur. In vita intemperata contrà voluptates à doloribus superantur, magnitudine, multitudine, atq; frequentia. Quo fit vt necessario altera nobis secundū naturam vita iucundior sit, altera tristior, & volentem iucunde viuere, sponte intemperanterq; viuere non permittat. constat enim si quod nunc dictum est, recte est dictum, quòd necesse sit intemperatū omnem præter sententiam esse talem. Quippe vel per ignorantiā, vel incontinentiam, vel vtranq; omnis humana turba expers temperātiæ viuit. Similiter de sana & ægrotante vita est cogitandum: quòd & dolores & voluptates habeant, sed in sanitate voluptates excedant, in ægrotatione dolores. Nostra vero voluntas in deligendo genere vitæ, non est vt dolor superet. Vbi autem superatur, eam vitam iucundiorem iudicamus. Temperatus igitur intēperato, prudēs imprudēte, fortis ignauo, vtraq; pauciora, minora, rarioraq; habet, & alter voluptatibus, alter doloribus superat, ita vt fortis ignauū, prudens amētem, temperans petulantē, sanus ægrotantem voluptate superet. Vtq; in summā redigantur, quæ vita virtutis corpore aut animo particeps est, ea est iucūdior improbitatis participe, & alijs: præterea pulchritudine, rectitudie, potētia & gloria præstat: ita vt qui in ea cōstitutus est, felicius cōtrario in oibus viuat. Verū exordiū legē iam finē accipiat. Post exordiū, legē sequi necesse est. Imò vero leges deinceps reipublicæ reuera conscribendæ sunt. Quemadmodum igitur quæcunq; texuntur, nō ex similibus oīno trama stamineq; texuntur, sed staminis genus robustius atq; firmius est, tramæ mollius vt facilius cedat: ita homines qui mágistratus gesturi in ciuitate sunt, eodem modo discerni semper oportet, eos qui in leuiori quadam facultate experimentum sui dederunt. Duæ verò sunt in republica species. Altera magistratuum, altera legum constitutio. Ante verò hæc omnia ita cogitandum est. Cum pastor atq; bubulcus, equorumq; curator, cæterique huismodi, greges & armenta susceperint, non antea curant, quàm singulis cōuenientem purgationē adhibeāt. porrò sanis ab ægrotantibus, generosisq; ab ignauis segregatis, altera in gregis alios mittent, altera verò curabunt, non ignorantes aliter frustra se tam pro corpore quàm pro anima laboraturos. Nempe naturæ & educationis prauitas ita corrūpit, vt nisi quis segreget sanorum integrorumq; morum ac corporum genus, in singulis cōtagione interimāt. Sed de cæteris quidem animalibus minor cura, & exempli causa solum eorum mētio facienda. De hominibus verò maximum studium legislator habebit, ac diligenter rimabitur omnia, vt singulis consentanea scribere queat, tum de lustratione, tum de cæteris omnibus actionibus. Sic igitur ciuitatis lustrationes se habēt. Multæ enim sunt, & aliæ leuiores, grauiores aliæ. Ac siquis tyrannus simul legisq; lator sit, difficilibus & optimis lustrationibus vti poterit. Legis autem latori, absque tyrānide, qui leges nouas atque rēpublicam fundabit, satis erit factū, si purgationē mitissimam adhibuerit. Nā exactissima purificatio, quemadmodū medicina quæ validior corporibus adhibetur, doloris plena est, & cum vltione iusta pœnam infert, morte peccantem aut exilio damnans. Eos enim qui maxima peccata patrarunt, si insanabiles sint, quoniam ciuitati maximè vocant, remouere omnino solet. Mitior verò purgatio huiusmodi nobis est. Qui enim ob inopiam victus duces quærunt, hisq; sponte se offerūt secuturi ex egestate aduersus eos qui non egent, hos tanquam morbum, qui ciuitatem labefactet, honesto coloniæ nomine benigne expedit. Hæc omni legumlatori quodammodo à principio, vt diximus, facienda. Nobis autem difficiliora quædam in præsentia euenerunt. Nam neq; coloniā neque delectū aliquem purgandi gratiā ad præsens excogitare oportet, sed quasi ex multis fontibus torrentibusq; aqua ad lacunas easdem confluat, necesse obseruare, vt qui vndiq; confluit humor, partim exhauriendo effundendoque, partim deriuando atque diuertendo quàm mundissimus sit. Labor autem, vt videtur, & periculum est in omni constitutione ciuili. Quoniam verò non re nunc, sed verbis agitur, perfectus iam nobis sit delectus, sitque vt desideramus facta purgatio. Nam malos qui hanc ciuitatē adire gubernaturi contendent, cum satis longo tempore examinauerimus, omni persuasione accedere prohibebimus, probos autem pro viribus beneuolos propitiósque faciētes alliciemus. Sed neque latere debet, quàm feliciter nobiscum actum sit. Quippe quemadmodum Heraclidarum coloniam, felicem fuisse diximus, quoniam diuidendorum agrorum innouandarumque tabularum grauem & periculosam contentionem effugit, quam quidem rem veterum ciuitas leges ferre coacta, neque præmittere potest omnino, neque mouere quodammodo, ita

Deest Græco.

De vita temperata & intemperata.

Omnis humana turba expers tēperantię viuit.

Quod vitæ genus deligitur.

ferme & nobis accidisse videtur. Solùm ergo, vt ita dicam, restat votum, paruáque mutatio cauta, parum longo in tempore transmutātibus. Est autem hæc, vt in his mutationibus faciendis vnà cum debitoribus multis, multos quoque agros ciues possideant, velintq; humaniter cum egenis cōmunicare partim mittendo, partim accipiendo, colentes mediocritatem, existimantesq; paupertatem nō in diminutione pecuniarum, sed in acquirēdi insatiabili cupiditate consistere. Hoc enim ciuitati maximum est salutis initium, super quo quasi stabili fundamento, ædificare postea quicquid ciuitati decorum & huic constitutioni congruū sit, facilè quisq; poterit. Sed si fundamentū hoc debile ruinosumq; fuerit, nulla ciuilis opera prospere deinde succedet, quam nos quidem (vt diximus) fugimus aut si minus fugimus, tñ verbis quo pacto fugiendū sit ostēdētes, diximus nullā esse aliam aut latā aut angustā fugiēdi viā, nisi vt colamus iustitiā, neq; acquirēdi cupiditatem sequamur. Atq; hoc iam nobis quasi quoddā ciuitatis sustentaculū & præsidiū sit fundatum. Cēsus enim quos sibi ciues parauerint, careāt quodammodo crimine oportet, vel vlterius in acquirendo progredi vltro desistant, quibus inuicem vetera crimina habentur, quiq; vel paulum mentis compotes sint. Illi autem quibus deus dedit quemadmodum & nobis nouæ ciuitatis constitutionem in qua nullæ inimicitiæ sunt, si propter habitationum agrorumq; distributionem inimicitiarum sibi causas dederint, non humanæ cuiusdam, sed pessimæ ignorantiæ crimine notabuntur. Quis erit igitur rectæ distributionis modus? Primū quidem, quantum esse oporteat numerum, constituendum censeo. Deinde asseuerandum, per quot qualesq; partes distributio sit ciuibus facienda: postremo agros habitationesq; ipsas æqualiter quàm maximè diuidendum. Quanta autem multitudo sufficiens sit, non aliter rectè dicitur quàm agrorum vicinarumq; ciuitatum collatione. Ager quidem tantus sit, vt tot moderatis hominibus sufficiat, neq; maiori opus. Tot verò esse debent, vt iniuriantes vicinos possint depellere, & iisdem iniuriam patientibus auxiliari. His inspectis, & agrum & vicinos & re & verbis definiemus. Nūc vero exēpli descriptionisq; causa, vt res ipsa perficiatur, ad ferendam legem sermo descendat. Quinquies mille & quadraginta sint ob commoditatem numeri huius agricolæ, quiq; pro finibus depugnent. Ager autem & habitationes similiter in partes easdem distribuantur vt vir & portio distributione conueniant. Et in primis duas in partes totius numeri partitio fiat, deinde in tres, licet & in quatuor, & in quinq;, & vsq; ad decem deinceps. Oportet certè omnem legislatorem tātum de numeris intelligere, vt quis qualisq; numerus singulis ciuitatibus commodissimus sit, nō ignoret. Dicamus autem eum numerum aptiorem esse, qui plurimas & præsertim deinceps ordine dispositas in seipso distributiones recipit. Neq; enim omnis numerus omnes in omnia sectiones habet. Sed quinquies millium & quadraginta numerus, & ad bellum, & ad pacem, ad cōuenta omnia, societates, tributa, distributiones, non in plures quàm vnā de sexaginta partes incidi potest. Ab vna autem ad decem vsq; continuas. Verum per otium hęc illis solide percipiēda, quibus lege res ista commissa sit. Atq; hæc non aliter quàm ita se habet. Dicenda hæc sunt huius rei gratia illi qui ciuitatem condit. Nempe siue ab initio nouam fundet, seu veterē dissipatamq; restituat, circa deos & sacra quęcunq; singulis in ciuitate constitui decet, & à quibuscūq; dijs vel dæmonibus nominari, nemo mentis compos innouare illa conabitur, siue ex Delphis aut dodone aut Hammone accepta sunt, vel prisca quadam fama per visiones inspirationésque deorū sunt asserta: quibus approbatis veteres sacra solennitatibus mixta constituerint, siue ab indigenis orta, siue Tyrrhena dicantur, siue Cypria, siue vndecunque volueris: & his sermonibus famam traditā simulacráque consecrarint: aras quoque & templa sacrósque horum singulis lucos statuerint. In his omnibus nec minimum quid legum cōditor innouabit, sed deum partibus singulis vel dæmonem vel heroëm aliquem tribuet. Et in agrorum distributione primis lucos agrósque eximios & consentanea omnia dedicabit, vt singularū partiū cœtus statutis facti temporibus, & facultatem sui facilius ad quoslibet vsus exhibeant, & sacrificando alter alterum benigne accipiāt: vnde & domestici fiant inuicem, séque cognoscant. Quo quidem nihil ciuitati melius, quàm videlicet vt ciues inuicem, seque cognoscant. Vbi enim non lux inter ciues est in eorū moribus, sed tenebræ, ibi nec honores pro dignitate, neque magistratus recte dabuntur, neq; ius suū cuique tribui poterit. Nihil est autem, si vnum vni conferas, in quo maius studium in omnibus ciuitatibus ponere quisq; debeat, quā in hoc, vt nec ipse adulterinus esse vnquam cuiquam videatur, sed simplex semper ac verus: nec alius ipsum talis fraudet. Verū iactus qui modo sequitur in ipsa legum positiōe, sicut in tesseris, vt prouerbium habet, à sacro, cū insolitus sit, fortè primum mirari auditorem faciet. Cogitanti tamen atq; experto videbitur, secūdo loco optime sic ciuitas institui. Fortasse quispiā ipsam non suscipiet, quia legislator more tyrannico in ferēdis legibus non vtatur. Rectè sanè agetur, si optima respublica & secunda & tertia proponatur, deturq; optio cuique arbitratu suo quamlibet electuro. Id nunc similiter nos agamus. Et cum primam virtutem rempublicam secundamq; & tertiā exposuerimus, Cliniæ optionem demus, & cuique volenti hæc suo more deligere, patriæq; suæ quod sibi placet, tribuere. Prima igitur ciuitas est et respublica legesq; optimæ, vbi quàm maxime per vniuersam ciuitatem priscum illud prouerbium locū habet, quo fertur verè, Amicorum omnia esse communia. Certe in hoc præcipuè virtutis erit terminus, quo nullus poni rectior poterit, si alicubi videlicet aut fit istud, aut vnquā fiet, vt cōmunes mulieres sint, communes & liberi, cōmunis quoq; omnis pecunia, omniq; studio quod propriū dicetur, vndiq; è vita remotum sit: vsque adeo vt ea etiam quæ propria singulis natura sunt, cōmunia quodāmodo fiant, vt & oculi & aures & manus communem in vsum cernere, audire, agere videātur, laudentq; & vituperent eadē similiter omnes, eisdē rebus gaudētes eisdemq; dolentes, ac deniq; pro viribus sub his legibus viuant, quæ vnā quàm maxime ciuitatem efficiūt. Talem vtiq; ciuitatem siue dij alicubi, siue deorum filij vnà plures habitent, ita viuētes eamq; seruantes, omni certe referti gaudio viuunt. Quapropter reipublicæ exemplar non alibi considerare oportet, sed hac inspecta, talē maxime pro viribus quærere. Ea verò quā hic nos aggressi sumus, si fiat, proxime quodāmodo ad immortalitatem accedet,

De diuidendis agris, & de numero partium.

De numero apto ad plurimas distributiones, q est quinquies mille & quadraginta.

Prima ciuitas & respublica vbi amicorū oīa cōia.

ac si non primo, saltem secundo loco erit. Sed de tertia postea, si voluerit deus, determinabimus. Nunc verò quænam hæc sit, & quo pacto talis fiat, consideremus. Primum igitur domos agrosq; sortiantur, nec agros communiter colant. Nam maius hoc est, quàm hæc generatio nutritioq; & educatio ferre possit. Sed hac mente ita distribuant, vt putẽt singuli sortem suam toti ciuitati esse cõmunem. Quippe cum ea regio patriæ sit, magis eam colere debẽt, quàm filij matrem. Hæc enim tum dea sit, domina mortalium est. Idem quoque de indigenis tam dijs quàm dæmonibus est censendum. Sed vt hæc si omne per tempus durent, danda opera est, vt quot nunc foci numero distributi sunt, totidem semper futuri sint, neq; plures vnquam, neque pauciores. Quod ita firmiter in omni ciuitate fiet, si fortè natis quisq;, semper vnum de filijs suis tantum quẽ malit, domus ipsius hæredem relinquat & successorem, cultoremq; deorũ & ciuitatis & generis & viuentium & defunctorum: & reliquis autem filijs si plures vno sibi nati sunt, fœminas quidem secundum legem quæ sancietur, collocet: mares autem ciuibus illis, quibus filij non sunt, adoptione committat, maximè quidem per gratiam. Si verò gratiæ quoidam deficiant, aut si plures vel mares vel fœminæ singulis nascantur, aut contrà si pauciores, cum mulieres fortè fœcundæ non fuerint, de omnibus istis maximus præstãtissimusque magistratus quid fieri oporteat, diligenter consideret: viamq; omnino inueniat. siue abunde filiorum fœtura siue deficiat, vt quinquies mille & quadraginta habitationes solummodo semper maneant. Multæ autẽ sunt viæ, nam & prohiberi procreatio, quibus nimis affluit, potest: & contrà cum opus est, vt augeatur, curari: ac vel honore vel dedecore, monitionibusque senum ad iuuenes, licet ad eam homines adhortari. Deniq; hinc omnis defectus oritur & inopia, cum quinq; millium & quadraginta domorum numerus non seruatur. Quòd si ob nimium in procreandis liberis studiũ sic aucta sit ciuitas, vt numeri modum excedat, atq; ita inopia rerum prematur. vetus illud repetatur consilium, quod sæpe iam dictũ est, vt colonia mittatur chara à charis, quo cõmodius agi posse videbitur. Si verò contrà morborum lues bellorúmue calamitas veluti quadam illuuione ita deuastauerit ciuitatem, vt multo pauciores statuto numero superstites sint, spõte quidem alicubi ciues adulterina educati disciplina suscipiendi non sunt. Necessitatem autem nec deus, vt dicitur, coget præsentem igitur orationem existimemus hunc in modum nostrorum auribus insonare. O virorum omnium optimi, similitudinem: & ęqualitaté, quódque idem est & consentiens. honorare secundum naturam: neq; id vnquam transgrediamini, siue secundũ numerum, siue secundum potentiam, bonarum rerum atque pulchrarum. Et nunc quidem in primis per omnem vitam numerũ quem prędiximus conseruate. Deinde census modum quem ab initio mediocrem sortiti estis, ne contemnatis, emendo inuicem & vendendo. Alioquin neq; deus ipse sortis distributor, neq; legis cõditor vobis fauebit. Nũc em primum refragantibus lex præcipit hoc prædicẽs, vt si arrideat sortiantur, sin minus, discedant, perinde ac si regio ipsa inprimis, dijs omnibus sit sacrata, deinde sacerdotes omnes tam mulieres quàm viri precaturi sint, primis in sacris secũdisq; & tertijs vt & emptor & vẽditor domiciliorũ & prædiorũ quæ sortiti sunt, quæ in his perpeti cõuenit, patiantur. Scribẽt autẽ in sacris ad posteritatis instructionẽ cupressea monimenta, prætera vt ista seruentur, eorũ custodiam magistratui illi cõmittent, qui acutissime videtur inspicere; ne lateat eos; siqua forte præter rationem hanc commercia fiãt, sed quicunque legi ac deo non obtemperat puniatur. Atqui quantũ bonum sit quomodo præcipitur omnibus rebus pub. si modo paruerint, ordinem & apparatum adducens, secundum antiquum prouerbium, nullus vnquam prauus intelliget, sed expertus duntaxat & æquis moribus præditus. Quęstus in hac ciuitate non multus. neque enim oportet in ea; nequis licet illiberali quæstui quenquam incumbere, neque mechanicum illud & infame quærere lucrũ, quod mores generosos inquinat, neque existimare vllo pacto vilibus ex rebus & turpibus pecunias cumulandas. Accedit ad hæc & alia lex, quæ iubet ne quis priuatus vel aurum habeat vel argentum. Sed quia nummis opus est quotidianę commutationis gratia; quę inter artifices & huiusmodi ferme est necessaria, cum mercenarijs & seruis & colonis merces aliqua debeatur, idcirco nummos habere concedimus tales, vt apud eos quidem habeantur in pretio, à cæteris verò gentibus cõtemnantur. At verò cum bella sæpe gerenda sint, & peregrè proficiscendum; quãdo ad externas gentes legati nuntijq; mittuntur, necesse est vt ciuitas semper cómunem Græciæ monetam possideat. Siqua verò necessitas priuatum peregre proficisci coëgerit, magistratuum venia proficiscatur. Reuersos autem, si peregrinis nũmis abundat, cum ciuitatis nummis eos cómutet, ciuitatiq; restituat. Quòd si quis occultare eos, & in priuatũ vsum cõuertere deprahẽsus fuerit, publicũ fiat quod occultabat. Conscij autẽ qui nõ accusauerũt, maledictis atq; opprobrijs vnà cum illo subijciantur, atq; etiã nõ minore mulcta puniãtur, quàm allatus pergre nummus fuerit. Nemini præterea aut dare dotes aut accipe liceat, neq; pecuniã deponere apud eum cui non fidit, neque fœnerare: liceatq; si quis in fœnus acceperit, nec vsuram, nec sortem reddere. Hæc autem ciuitati optima esse, sic recte quispiam iudicabit, si ad præcipuam ipsam recta legum latoris semper referat voluntatem. Nam viri ciuilis mentem habentis non ea voluntas ést vt nos asserimus, quam in legũ latore optimo esse debere multi affirmant, vt quàm maximam & ditissimam esse velit ciuitaté, auro & argento refertam, ac terra mariq; plurimum dominanté, quibus addũt, vt quàm optimam etiã ac felicissimam esse velit, si recte leges laturus est. Sed horum quidem alia fieri possunt, alia minime, possibilia igitur volet fundator legum, impossibilia nec volet, nam vana esset cupiditas, neque aggredietur. Felices ergo & probos esse, quę simul necessario ferme fieri solẽt, volet quidem. Diuites autem valde simulq; probos esse impossibile. Dico autem diuites, vt multi existimant, asserentes eos esse diuites, qui pauci è multis pecunias plurimas possident, quas etiam posset malus quilibet possidere. Quod si ita est, nũquam ego his concedam, diuitem reuera esse felicem, nisi etiã bonus sit, fieri verò non potest vt diuitijs aliquis simul præstet & probitate. Cur ita? fortè quispiam dixerit. Quia, dicemus, acquisitio tam iniustè quàm iuste facta, plus quàm duplo eam superat, quæ solummodo iuste fit. Et impendia quæ nec honeste nec turpiter impenduntur, duplo minora sunt illis

Secunda vnitas & respublica in oia patriæ sint cõmunia.

Prouerbiũ.

Prouerbiũ.

De quæstu.

De auro habẽdo & nũmis.

De dote & fœnore.

quæ honesta sunt, honesteq; impendūtur. Nunquā igitur illo qui duplo plus acquirit & dimidio minus erogat, ditior is erit qui contrà facit. Est autem alter istorum probus, alter non malus quidē, quando duntaxat parcus est, nonnunquam vero malus omnino, bonus autem vt modo diximus nūquam. Nam qui & iuste pariter & iniuste pecunias cumulat, neque iuste impendit neq; iniuste, diues fit quādo est parcus. Sed qui omnino malus, quoniam vt plurimum nepos & prodigus est, valde pauper fit. Atqui honeste expēdit, & iuste solum acquirit, neque facile diuitijs excellet vnquam, neque premetur inopia. Recte itaque sermo noster asserit, valde diuites, bonos viros non esse. quòd si boni nō sunt, felices quoque non erunt. Nobis autem legum huc sancto respicit, vt felicissimi ciues sint, ac maximè inter se amici. Qui sanè amici nūquam erunt, si mutuis iniurijs vexati plurimis litigando vti cogātur iudicijs, sed si quàm minima hæc sint atque paucissima. Quapropter oportere dicimus nec aurū nec argentum esse in ciuitate, neque quæstum insuper multū in mechanicis operibus cauponationibusq; & fœnore, nec ex pecoribus turpiter, sed ab his quę agricultura offert ac præbet, atque hoc ita, vt quæstus non cogat ea negligere, quorum causa quærun tur pecuniæ, hæc vero anima & corpus sunt, quæ absque gymnastica, & alia disciplina, nullius pretij vnquam erunt. Quare pecuniarum cura, vt sæpius iam dictum est, vltimū honoris teneat locū. Quippe cum tria sint omnia in quibus homines studium ponunt, vltimum ac tertium est, si recte habeatur, pecuniæ studium, medium corporis, animi primū. Atqui hæc ipsa, quam nunc condimus respublica si honores ita distribuit, recte disponitur. Si qua autem, quæ in ea statuitur lex, aut temperantiæ sanitatem corporis, aut sanitati & tēperātiæ diuitias anteponit, nō recte posita esse videtur. Sæpius itaq; legislator protestari debet, quid ipse velit, quid si contigerit, bene succedet. Sin minus, instituti sui spes cū frustrabitur. Atq; ita forsan & ipse à ferendarū legum onere & sese & cæteros vindicabit, aliter nullo modo. Qui ergo partem suam sortitus est, eam qua diximus conditione possideat. Probe autem fieret, si cætera omnia quæ veniunt in coloniam, æqualiter possiderent. Cum autem fieri id non possit, sed alius veniens plus habebit pecuniæ, alius minus, multorum & æqualitatis in ciuitate temporum opportunitatumq; causa, opus est vt inæquales in ea census constituantur: vt magistratus, vectigalia, distributionesq; secundum dignitatem singuli, non solum suæ maiorumq; virtutis aut formę aut virium corporis, verumetiam secundum diuitiarū & paupertatis vsum quoad fieri potest æqualiter, videlicet inæquali quidem portione, sed facile coęquabili accipientes, nequaquam contendant. Horum causa quatuor magnitudine differētes bonorum census fieri oportet: Primos, Secundos, Tertios, & Quartos, aut quibusuis alijs nominibus appellatos: vt alij eodem in censu permaneant. alij ditiores pauperioresue facti, in censum sibi conuenientem transeant. Ad hæc legis figuram, quæ sequitur, ego ponam: Nempe oportere dicimus, vt in ciuitate quę summi morbi expers futura sit, quod dissidium aut seditionem rectius appellarim, nec extrema in aliquibus ciuium inopia sit, nec ingentes diuitiæ. Nam vtraque illa ab vtriusque his pariuntur. Quare oportet vt à legislatore vtriusque terminus statuatur. Si itaque paupertatis terminus, census sortis, quam stabilem esse oportet, quāmue minorem alicui esse nec magistratus vllus patitur, nec alius quisquam, cui curæ sit virtus. Cùm legislator his mensuram suam præscripserit, duplum ad hanc & triplum & quadruplum haberi permittet. Plura vero si quis habeat siue reperta, seu donata, siueque stu parta, seu quauis alia fortuna huiusmodi comparata, si omne quod superest ciuitati & dijs ciuitatis tutoribus dederit, indēnis & laudabilis sit. Sin autē legi nō optēperauerit, quisquis hoc detulerit, dimidiū consequatur. Ille autē æquali suorū bonorū parte mulctetur: pars autē dimidia deorum esto. Quæcunque verò possident vltra sortem, apud magistratum horum custodem à lege constitutum, apertè scribantur; vt omnia de pecunijs iudicia facilia sint, & valde clara. Post hæc vrbs primum in medio regionis quoad fieri potest cōdatur, in loco qui cætera quoq; ciuitatis habeat cōmoda: quæ nec intellectu nec dictu difficilia sunt. Deinde in partes duodecim partitio fiat. Vt Vestæ prima. Iouiq; & Palladi consecretur, eaq; pars, circulo circūducatur, à quo & vniuersam regionē & vrbē partes duodecim partiantur. quæ quidem ita æquales fiant, vt agri fœcundi minores sint, infœcundi maiores. Sortes quinquies mille & quadraginta scindātur, quarū bipertito quælibet diuidatur. Consortiri quoque oportet portiones duas, quarum vtraque remotioris & propinquioris sit particeps, ita vt pars vrbi proxima cum remotissima parte sors vna stat, secunda quoque ab vrbe cum secunda à remotissima, cæteraque omnia eodem pacto. Danda etiam opera est, vt in geminis his partitionibus, quod modo de fœcunditate regionis & infœcūditate diximus, peragatur, vt videlicet in eis multitudine, & paucitate distributionis æquatio fiat. Quinetiam diuidere in partes duodecim viros oportet, quemadmodum & cætera bona, omnium prorsus æqualitate seruata, omniaq; describere. Deinde duodecim sortes, dijs duodecim attribuere. partem quālibet sortis participē suo consecrare Deo, tribúmque ipsam vocare. Sed & duodecim vrbis membra, sicut in reliqua regione factum est, sigillatim in habitationes duas diuidenda sunt, vnam quidem circa medium, circa extremum alteram. Et habitationis quidem ordo hunc habeat finem. Illud autē cogitare omnino debemus, quod ea quæ diximus, nūquam talem opportunitatem nacta, omnia ita concurrent, vt quemadmodum descripta sunt, fiant, & viri habitationem huiusmodi non ferant moleste: sed æquo animo patiantur: pecuniásque statas & mediocres habere velint per totam vitam. filiorum præterea generationes ita singulis sint vt diximus, ac auro & argento careant, & cæteris omnibus quæ legislator ex supradictis dicturus esse videtur: ad hæc regionis & vrbis medio & in extremis sicut ordinaui mus vbique habitationes: quę quidem omnia quasi somnia quædam dicuntur, ciuesque per hæc & ciuitas quasi ex cera formantur. Hæc vtique modo quodam non male dicuntur: sed ea quoque narranda, quæ legislator aduersùs diceret. Ne ignorare me existimetis amici, quod modo dictum est, vere quodāmodo dici. Sed par est, vt arbitror, in singulis, is qui exemplar proponat ad cuius similitudinem opus fieri debeat, nihil omnino prætereat, quod ad verissimam eius conueniat pulchritudinem. Si quis ausē ex his nonnulla imitando assequi nequit.

Valde diuites bonos nō esse.

Tria in quib' hoies studiū ponunt, bona animi, bona corporis, & pecuniæ.

De situ vrbis.

Diuisio agrorum.

nequit, quæ supra vires sunt prætermittat: & quod his proximum est, eorumq; quæ fieri conuenit cognatissimú, omni studio prosequatur, permittátque legislatorem voluntati suæ finem imponere. Quo facto communiter cum illo cósideret quid ex dictis cóferat, quidue ferendis legibus aduersetur. Nam opus vndique sibiipsi consentiens, artifex omnis vbiq; agere debet, etiam in re minima, si modo sit laudem consecuturus. Nunc iam post duodecim partium distributionem animaduertendum est, quòd cum duodecim partes hæ plurimas in se portiones, portionibusque connexa & orientia ex connexis habeant vsque ad quinque millia & quadraginta, vnde & tribus & gentes & vicos habent, & ad rem bellicam ordines atque ductus, nummos præterea & mensuras siccorum atque humidorum & pondera similiter, hæc omnia commensurata, & consona inter se à legislatore ordinari debent. Præterea timendum non est ne existimemur minutiora & parua nimium considerare, si quis iubet vt vasa

De mensura supellectilium.

& supellectilia ciuium omnia mensuram habeant suam, nullumque sine certa mensura possideatur: & communi ratione censeat ad omnia perutiles esse numerorum partitiones varietatesque, secundum quas & ipsi inter seipsos varij sunt, & in longitudine & profunditate ac vocibus varietatem accipiunt: in motibus quoque tam recto motu ascendendo vel descendendo, quàm circuitu. Ad hęc omnia ita respicere debet legislator, vt ciuibus omnibus præcipiat, ne ab huiusmodi numerorum ordine quoad possunt, discedant. Nulla enim alia vna pueritiæ disciplina, ad rei familiaris gubernationem, ad rempublicam, ad artes denique vniuersas tantam habet vim, quantam huiusmodi numerorum cognitio: quodque maximum est, somnolentos etiam, & natura rudes exuscitat: & dociles, memores solertesque facit, præter naturā suam diuina arte proficientes. Quæ quidem omnia, si modo legibus alijs atque officijs illiberalitas & auaritia eorum animis extirpata sit, qui ea sufficienter & vtiliter suscepturi sint, bonæ institutiones, & commodæ sunt. Sin minus, malitia hinc potius quàm sapientia clàm originem trahet: quod Aegyptijs & Phœnicibus multisque alijs gentibus nunc videmus contingere, propter cæterarum artium facultatumque illiberalitatem: siue quis rudis legum lator id fecerit, siue fortuna infensa, siue alia huiusmodi quædam natura nec enim illud, ô Clinia, & Megille nos fugiat, magnam esse locorum ad ferendos meliores peioresq; homines differentiam: quibus diuersa prout expedit legibus sancienda sunt. Quippe alij varietate ventorum & turbine, difficiles & proterui sunt: alij propter aquas: alij propter cibos, qui ex terra non solum corporibus commodi aut incommodi oriuntur, verum animis quoque non minus. Maxime autem loca regionis differunt, in quibus inspiratio quædam diuina est, & quæ dæmones sortiti sunt: qui habitantes, propitij, vel contrà suscipiunt. Quibus pro humano ingenio consideratis, mentis compos legum conditor, se ad leges ferendas conuertet. Quod & tibi est, ô Clinia, faciundum. Prius enim hæc tibi animaduertenda sunt, quàm habitari facias regionem. CLIN. Egregie, ô Atheniésis hospes, hæc abs te dicta sunt. Quare & mihi ita est faciendum.

DIALOGVS SEXTVS DE LEGIBVS VEL DE LEGVMLATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

TRIA sunt genera causarum, quibus diuersa diuersis in locis hominum ingenia fiunt. Quæ quidem tria genera Plato in superioris libri fine breuiter compræhendit. Ego verò operæpretiū fore arbitror, hac ipsa materia quasi quodam modo sextum cum quinto ligare. Sit ergo plurimum in loco discriminis ad meliores deterioresque homines generandos. Causa verò sit vel humana, vel naturalis, vel diuina. Humana quidem, lex, educatio, consuetudo diuersa. Naturalis autem, elementorum alimentorumque diuersitas. Diuina verò, vt cœlum quoq; diuinum vocem, siderum numinumq; potestas. Siquidem Plato indicat quemadmodum aliæ cœli plagæ alijs regūtur stellis, alijsq; dijs, id est superioribus angelis: sic alias terræ plagas, alijs quoq; dæmonibus, inferioribusq; angelis gubernari. Accedit ad hęc astronomorum sententia, & plagas terræ cœli plagis, & vrbes ascendentibus signis accommodans. Mitto in præsentia quantum ingeniorū discrimē afferat familiariū cuiusq; hominis varietas dæmonum. Quod autem spirituum superiorum vires, nostris quomodocunq; id fiat, spiritibus influant, negare non possumus, quando manifestè videmus corpora nostra corporibus superioribus agitari: assidueq; ab aere aliter permutari. Quod si spiritus illi in nostros agunt spiritus, agunt insuper & in corpora. Passio verò corporum humanorum, siue à spiritibus illis, siue à corporibus superioribus inferatur, eatenus redundat in anima, quatenus tam cóparato, quàm naturali affectu animus sese mergit in corpus. Verū hoc interest, quod corpora illa per corpora nostra mouēt animas: spiritus autem tum animas per corpora mouēt, tum per animas, tum etiā per illum spiritum, quem physici sæpe nodum animæ inuicē corporisq; cognominant. Memento verò vim omnem atq; motum à superioribus in nos descendentē, semper ad bonū suapte natura códucere, quādoquidem & cœlestes influxus semper ad bonum. Sed neq; tu hic vel rigidiorum hominum tristitiam & parsimoniam reijcias in Saturnum: vel temeritatē ferocitatemq; in Martem: vel fraudulentā malitiam in Mercurium, vel lasciuos amores in Venerē. Quid verò, si Saturni grauitas in nobis complexionis naturæ, nutritionisque & educationis vitio, in simile quiddam grauitati vitium cóuertatur: similiter magnanimitas Martia in audaciā magnanimitati quodāmodo similem, Mercurialis industria similiter in malitiam, Venerea charitas in libidinem? Nónne sub solis radijs, qui natura sua ad videndū conferunt & viuendū quotidie accidit alios visum, alios vitā amittere: & qui in aere libero salubriter calefaciunt, in cócauis vrunt? Quemadmodū verò sub benefico radiorū influxu ob inferiorem naturā resultat alicui malum, non vniuerso: sic sub stellarū viribus natura bonis atq; sub numinū muneribus optimis, potest interdum inferioris vel naturæ, vel consuetudinis vitio, vitiū vel corporis, vel animi suboriri. Nihil verò vniuerso vitium aut malum: quemadmodū in concentu secunda vel septima vox: quæ seorsum audita dissonat, interim coniuncta cæteris consonat vniuerso. Solent verò Platonici infimos dæmones malos aliquādo nuncupare, quoniam ad infimum generationis & sensibile bonū suo quodam, vt aiunt, officio nos alliciant. diuertere autem à summo bono ad minimum, comparatione summi malum iure censetur. Missum facio in præsenti quod aiunt supremos dæmones ad contemplationis, medios ad actionis, infimos ad concupiscentiæ bonū ducere: quodue his omnibus & vti possumus, & abuti: & vtētibus quidem bona contingunt, abutentibus verò mala. Appellat vero Plato dæmones & deos indigenas patriæ, nō quia inde geniti, sed quia ciues inde genitos peculiari quadam cura custodiunt. Dicit præterea beatam ciuitatem à dijs deorumq; filijs coli: intelligens partim quidem cœlestem Hierusalē, ab angelis purisq; animis habitatam: partim quoq; felicē illorum vitam, quos in Phædone inquit editissimas terræ partes incolere numinum familiaritate beatos. Descēdit post hæc in sexto ad magistratus constituendos scilicet quot esse oporteat, & quo pacto creari, quidue magistratus cuiusq; sit officium. Inquit autem diligentiā in his creandis tanti esse momenti, vt vel bonarum cóstitutio legum absq; magistratibus bonis, nó modo minime profutura sit ciuitati, verū etiā plurimum nocitura.

Oportere verò ait tam eos qui magistratus electuri sunt, quàm qui eligendi, esse ab adolescentia probatissimos, maioribusque probatissimis genitos, & qui conciuium mores perfectissime calleant. In his notabis miram Platonis prudentiam in ordine magistratuum, eorumque officio in rebus humanis & sacris, bello & pace, in vrbe atq; agris. Cognosces q; & probabis optimatum gubernationem, aliquid regij, necnō popularis habentem, & quodammodo inter vnum & populum mediam constitutam. Animaduertes in ciuibus muneribus distribuendis seruandam semper æqualitatem, non arithmeticam quidem per quam numero vel etiam mensura & pondere paria singulis tribuuntur, quæ sæpe iniustissima est: sed geometricam potius, per quam considerantur merita singulorum: atq; ea ratione singulis distribuuntur, vt quæ proportio meritorum est ad merita, eadem quoque munerum sit ad munera neq; æqualia sint numera muneribus, sed munera meritis. Geminam ergo considerabis æqualitatem, tum muneris ad munus, tum muneris ipsius ad meritum. Et illam quidem sæpe noxiam, raro vtilem, & tunc demum vtilem si fiat sorte. Hanc vero quotidie necessariā. In hac vtique totam consistere iustitiæ rationem. Atque hanc ipsam in Iouis iudicio esse positam, eiusque notionem hominibus vix paucisque tribui, sed quantacunque nobis adsit, per hanc solam cuncta seruari. Nec immerito æqualitatis huius officium supremi iudicis ascribit iudicio. Qui cū solus secreta omniū penetret, ideoque merita perfectè cognoscat, nimirum solus perfectè potest meritis æqualia reddere. Idq; ita facit in cœlo primum, deinde in vniuerso, vt hac sola pro cuiusque naturæ capacitate vbique distributione fieri cuncta atque seruari, & ab antiquis probatum, & in Gorgia fuerit comprobatū. Sed inter hęc Plato iterum, qui mos eius est frequentissimus, pueris educandis incumbens, peculiarem ad id procreat magistratum, eumque haberi vult omnium in ciuitate summorum magistratuum præstantissimum: existimans absque colendæ puerilis sementis prouidentia, totam ciuitatis culturā fore vanam. Aduertes hic humanum ingenium bene quidem cultum, tandem māsuetissimum diuinissimumque euadere: contra vero, si cōtra. Sed curnam humanum ingenium ferocius euadere posse dicit quam ferarum? Quia quod maximam vim habet ad bonum, maximam quoque habere potest ad malum. Item optimum quando deprauatione sui vertitur in oppositum, fit pessimum. Quod quidem in republica disputat. Preterea ferocitatem in homine deprauato auget machinatio perspicacissimæ mentis ad malū. Adde quod subtilitas spirituū humanorū in ira, conuertitur in furorē. Accedit & quorundā dæmonū irritatio, quod Plato in epistola ad Syracusanos significat, & Homerus Aegyptiorū sententia frequenter vsurpat, Heroas inducēs a dijs, id est, dæmonibus ad iras & sanguinē animatos. Commendat iterū numerū illum quinquies mille & quadraginta, in magistratuū, domiciliorum, agrorū, partitione omniū commodissimū, vtpote qui in multas deinceps portiones integras diuidatur. Sane si vniuersum hunc numerū in duas diuiseris partes, pars dimidia duo millia cōtinebit, quingentaq; & viginti. Si vero in tres, pars tertia, mille sexcenta octoginta. Si in quatuor, quarta quælibet, mille ducenta sexaginta. Si in quinq;, quinta quælibet mille cōtinebit atq; octo. Si in sex, sexta omnis octingēta, & quadraginta. Si in septem, septima, septingenta viginti. Si in octo, octaua, sexcenta triginta. Si in nouem, nona, quingēta atque sexaginta. Si in decem, decima, quingenta & quatuor. hucusq; partes omnes sunt integræ. Sed si in vndecim, vndecima quatercēta quinquaginta & octo, atq; insuper duas vndecimas portiunculas. Quòd si in duodecim, duodecima, quatercentum atque viginti. Hic siste pedem. At quoniā nobis sexaginta commemorat, si vniuersum illum numerum in sexaginta partes diuiseris, pars sexagesima octoginta & quatuor comprehendet: ac si cōuersione quada in partes octoginta quatuorq; secueris, pars quæq; sexaginta tenebit. Videtur autem Plato plurimi facere, quod ille numerus duodecies diuidatur in quatercentū atq; viginti: quodue hic rursus duodecies in trigintaquinq;. At vero hic duodecies in duo atque insuper vndecim duodecimas vnius partes. Atqui & ipse numerus quatercentū atq; viginti multiplicatur ex numero vigesies viginti & vno. Nam viginti numerus vigesies semelq; replicatus, quatercentum vigintiq; complet. Laudat duodenarium numerū: & vniuersum illum, qui duodenario prorsus accommodatur, propterea quod duodecim sint apud eum mundi sphæræ: & signa duodecim in zodiaco, & partes duodecim in elementis. Siquidē quodlibet ex quatuor elementis in tres diuiditur regiones, in summā & infimam, atq; mediā: non solū situ, sed virtute etiam differentes. Adde elemētorum alterū duodenarium. Quo & substantiæ elementorū quatuor & qualitates octo comprehenduntur. Qualitatum verò quatuor quidem masculę sunt, scilicet calor, frigus, leuitasque, & grauitas. Quoniā primæ duæ, alterationis principia sunt, sequentes duæ principia motionis ad locū. Quatuor vero fœminæ sunt, quæ passioni magis subijciuntur, scilicet humor, siccitas, rarumque & densum. Hæc verò Aegyptiorum mysterijs contineri, Iamblichus asserit. Accedit quod duodenario mensium numero Sol dominus planetarū & cursum peragit proprium, & varios producit effectus. Denique singulas vult ciuitatis partes Deo cōsecratas existimari, propter vero dijs duodecim id est duodecim sphærarum animabus. Itē dijs duodecim zodiaci signa regentibus. Rursus duodecim ordinibus dæmonum cœlestia signa sequentium. Quum vero dicit partes vrbis duodecim sequi circuitum vniuersi, forte etiam intelligit totum octauæ sphæræ circuitum triginta sex millibus annorum perficiendum. Qui sane numerus tribus annorum mille duodenarijs perfectè completur. Adeo vt in primo mille annorū duodenario intelligas ex antiquorum sententia iuuenilem mundi totius habitum: in secundo virilem: in tertio vero senilem. Verum de his opportunius in Timæo. Cōuenit his, quod in Phędro inquit: deorum dæmonumque exercitum sub duce Ioue in duodecim ordines esse dispositum. Concludit hic ciuitatis partes, partim quidem per duodenarium tribuum templorumque numerum, partim vero per diuinū cultum bis quolibet duodecim mensium solenniter instauratū, sic ad dei munera præparari, vt dijs ipsis quasi iuris sentibus gubernētur. Bis autem instaurari præcipua vult publicaq; solennia, quo & duodenario tribuum, & ciuitatis reliquæ agrique duodenario satisfiat. Quod autem sacra iubet fieri dijs deorumque filijs, deos quidem intelligi vult sphærarum animas: filios autem, dæmones puriores. Cuncta vero hæc Iouis vnius omnium principis gratia iubet fieri. Neq; vero silentio prætereundum est: duodenarios quos pertinentes ad vniuersum commemorauimus, a duodenario cuiusque hominis proprio, quasi repręsentari. Qui sanè ex quatuor corporis humoribus, totidem sensus ipsius perturbationibus, ac totidem virtutibus cōstare videtur. Post sacra deorum ad nuptiarum sacra descendit. Vbi leges ritusque nuptiales: exhortationē ad matrimonium: officia viri & vxoris tum inter se, tum erga liberos & generandos & educādos considerabis. Notabis ante oia, nō decere in ebrietate, vel alia mentis perturbatione procreandis liberis operam dare. Atque ob huiusmodi delictum filios quotidie nasci tam animo, quam corpore ægrotantes. Mandabis quoque memorię mysterium, vbi ait, Principium & numen hominibus insitum, si cōuenienti sibi honore à singulis munere ipsius vtentibus afficiatūr, omnia seruat. Quid ergo principium, quid numen insitum aut insidens? Principium quidem idea est formationis humanæ principium. Numen vero familiaris dæmon, dæmon quoque generationis princeps sæpe sub nomine Lucinæ significatus. At cur insitum, aut insidens, aut incubans? vt intelligas numen non adesse solum: sed inesse assidue atque fouere: Præcipue verò fauere, & fauendo seruare, si grate colatur ab his qui munere eius vtuntur. Post mutua viri vxorisque officia, consequenter ad mutua dominorum seruorumque descendit officia. Post hæc solita quadam arte redit a ma ma, templa, palatia, quæ ante nuptias tractanda fuisse dicit. Vbi notabis in primis curias iudicum magistratuumque palatia, idcirco tēplis proxima collocari, quo humani iudices semper iudicando meminerint se a Deo, qui iudicat homines, iudicari. meminerint quoq; custodes vrbis nisi custodiēte Deo custodire nō posse. Itē nihil in ciuitate vel minimū sine certo quodam ordine esse debere. Siquidē quod caret ordine, alia insuper ordinata confundit. Maxime vero ordine & cōtinua cura muliebria indigere. Alioquin si mulierū res negligātur, duplo plus imo & supra duplū detrimenti proueniet ciuitati, quam si virorū neglectæ res fuerint. Inter hæc vbi mūdi antiquitas repetitur: quod dicitur ipsum gňationis principiū nos inæstimabili tēporis magnitudine præcessisse, intellige si obseruas Moysen, inæstimabili dierū horarūq; numero. Concludit librum ea sententia, vt triplicē impetū, scilicet ad cibū, potum, coitū, neqñ pręcipitemur, vt triplici cohibeamus fręno, timore scilicet, atque lege, veraque ratione, præterea moderato honestorum ludorū a pueritia vsu. Quo per honesta solatia reuocemur à turpibus, & ad seria paulatim studia prouocemur.

POST omnia quæ hactenus diximus, ferme iam magistratus in ciuitate cōstituendi videntur. CLIN. Ita certè. ATHEN. Duæ profectò hæ species in ornatu reipublicæ sunt. Prima magistratuum constitutio, quot oporteat: & quo pacto constitui. Altera de legibus magistratui attribuendis, quæ, quot, qualesq; sunt singulis accommodæ

modę. Sed parumper antequàm magistratus eligamus, commorati, nonnulla ad ipsorum electionem pertinentia declaremus. CL. Quænam? ATH. Hæc. Audi iam. Nemini dubium est, quin cum magna res legumlatio sit, siquis ciuitati per leges bene paratæ non idoneos magistratus constituat, quamuis leges bene positæ sint, tamē nō modo id nihil proderit risumq; mouebit, verumetiā damna & calamitates maximas ciuitatibus pariet. CLIN. Planè. ATHEN. Hoc itaq; cōsiderandum, amice, quemadmodum in hac tua ciuitate republicáq; contingit. Vides enim eos, qui rectè magistratus accepturi sint, oportere primo satis ab adolescentia probatos fuisse tam ipsos quàm suos, vsq; ad ipsam electionē. Deinde eos etiam qui suffragia laturi sunt, legitimis esse moribus educatos: vt facile queant admittendos & repellendos cognoscere, & erga vtrosque pro dignitate se gerere. At verò qui nuper conuenerunt, cum nec se inuicem satis cognoscant, neq; adhuc eruditi sint, quomodo rectè vnquam magistratus eligere poterunt? CLIN. Nullo ferme vnquam pacto. ATHE. Sed enim certamē (vt aiunt) excusationes nō facile suscipit. Hoc autem & mihi nunc, & tibi faciendum est: postquàm & tu ciuitatis Cretensibus instituendę officium libenti animo suscepisti, ac decimus es in hoc opere, vt ipse dicis: & ego tibi auxilium præsenti cōfabulatione afferre promisi. Quare sermonē hunc nostrum sine capite & mutilum esse non patiar. Nam si vagaretur, deformis omnibus appareret. CLIN. Optime dixisti hospes. ATHENIEN. Imò etiam sic pro viribus faciam. CLIN. Faciamus sic prorsus vt dicimus. ATHEN. Faciemus vtique, si deus voluerit, sicut etiam senectā in hac parte superemus. CLIN. At deum velle, credendum est. ATHEN. Credendum profectò. Quare ipsum sequentes, hoc etiam dicamus. CLIN. Quidnam? ATHEN. Quàm audacter simul atque periculose ciuitas hoc nobis tempore constituetur. CLIN. Quorsum hæc? ATHENIEN. Quia facile & intrepide rudibus hominibus leges damus, vtque ipsas suscipiant, iubemus: cum omnibus ferme, ô Clinia, etiam non multum sapientibus, perspicuum sit, neminem leges nouas facile suscepturum. Si verò tam diu expectaremus, donec legibus instituti pueri, vnaq; & diu sub eisdem legibus conuersati suffragia cū vniuersa ciuitate ferre possint, atque id pro viribus rectè fieret, certe & tunc & in posterū, procul ab errore sic instructa ciuitas permaneret. CLIN. Sic ratio monet. ATHEN. Perspiciamus ergo si modum quendam ad hæc commodum inuenire possumus. Gnosios oportet, ô Clinia, præ cæteris Cretensibus, non solum quasi libando inchoare quā nunc rempublicā conditis: sed omni studio prouidere, vt quam tutissime atq; optime primi magistratus constituātur. In alijs quidem cōstituendis opera breuior: legum autem custodes ante alios creare summa diligentia necessarium est. CLIN. Qua via istud rationeq; faciemus? ATHEN. Hoc, ô Cretenses, inquā. Oportet Gnosios quando multarum ipsi ciuitatum primi sunt, cōmuniter cum his qui in eandē conuenēre coloniam, à seipsis & ab illis septē & triginta viros eligere. Decem & nouem quidem ex eorum numero qui coloniā habitabunt, ex Gnosio ipsa reliquos. Hos vtiq; Gnosij tuæ dent ciuitati, te quoq; ipsum, vt huius coloniæ ciuem & vnū de octo decemq; viris. hæc aut persuadendo, aut vi mediocriter cogendo faciant. CLIN. Quid verò? nonne & tu hospes & Megillus hic Rempubli. hanc nobiscum participatis? ATHEN. Plurimū sibi, ô Clinia, Athenienses, plurimum quoq; Lacedæmonij tribuūt, & procul vtriq; incolunt. Tibi autem omnia cōmode se habent: & habitatoribus alijs similiter secundum ea quæ de te modo dicta sunt, & quæ tibi atq; illis hac tempestate conuenientissime fieri possunt, exposita. Progressu autem temporis & repub. permanente, huiusmodi magistratuū designatio fiat. Quicunq; siue equites siue pedites arma ferre possunt, bellisq; tum, cū ætas ferret, interfuerūt, suffragium ineant, comitiáq; in templo habeātur, quod præstantissimum ciuitas ducat. Vnusquisq; autem vndecūq; venerit, in ara dei nomē suum & patris & tribus & gentis in tabula scriptū deponat, liceatq; cuiq; si velit, quācunq; tabulā non rectè scriptā suspicabitur auferre, & in loco publico ponere, vbi nō minus quā triginta dies permaneat. Trecētasq; tabulas sic approbatas vniuersæ ciuitati magistratus ostendāt, quæ quos velit de istis iterum & accipiat & reijciat. centūq; ita secūdo delecti rursus omnibus ostendantur. tertio verò nominet de centū viris quilibet quēcunq; voluerit. Septē autē trigintaq; viri, eos q pluribus delecti suffragijs sunt, magistratus declarent. Quinā igitur, ô Clinia Megille, hæc omnia de magistratibus eorumq; probatione in ciuitate constituent? Num intelligimus in ciuitatibus sic ab initio cōciliatis, esse quosdā oportere? Qui vero ex omnibus magistratibus deligantur, in eis nequaquam reperiuntur. Cum tamē eos esse oporteat, non viles quosdam, sed summos viros atq; pręstantes. Principium enim dimidium totius operis esse, prouerbio dicitur: atq; eū qui bene cœpit omnes vbiq; laudamus. Mihi autē hoc plus quā dimidiū esse videtur, rectūmq; principiū nunquam satis ab aliquo laudatū fuisse. CLIN. Rectè loqueris. ATHEN. Quare cum nos id non lateat, ne silentio prætereamus: sed quomodo fiat, pspicue declaremus, quāuis ego nihil in præsentia nisi hoc vnum necessarium atque perutile habeam dicere. CLIN. Quidnam? ATHEN. Equidē ciuitatis huius quam condituri sumus, neminem aut patrem aut matrem esse aio, præter ciuitatem illam quæ coloniam mittit. Nec ignoro fuisse multas ac fore colonias, à ciuitatibus quę miserūt, dissidio distractas. Quēadmodum verò erga parētes se gerit filius, qui quamuis aduersaturus illis quādoq; sit, in ipsa tamē pueritiæ indigentia genitores diligit ac vicissim diligitur, & ad suos semper refugiēs in his solis præsidiū reperit: ita quoq; nouā arbitror ciuitatē erga curatores eius Gnosios, & Gnosios erga ciuitatē nouā affici. Repeto igitur quod modo dixi. Non enim nocet bis dicere, quod bene dicit. Oportet vt Gnosij horum omnium curam suscipiant, & de colonis viros seniores atq; optimos nō pauciores quā centum deligant, deq; ipsis Gnosijs alios centū. Quos in nouam ciuitatē profectos oportere dico operā dare, vt magistratus secundum leges cōstituantur, & statuti comprobentur. His factis Gnosum Gnosij redeāt: noua verò ciuitas seipsam seruare ac feliciter viuere conetur. Qui autē in septē & triginta virorū numero cōputati sunt, & nūc & postea sem per istas res curēt. primo quidē legum custodiā habeant: deinde etiā tabularū, vbi quisq; magnitudinē sui census cōscripserit. Sitq; maximus cēsus minarū quatuor: secundus trium: duarū tertius: quar-

Prouerbiū.

Quod bene dicitur repetere non nocet.

Maximus cēsus ciuium, quē vult Plato.

tus vnius. Quòd siquis plus quàm in tabella scriptum dederit, habere deprehendatur, quòd superest, publicum fiat: prætereartus sit volétis eum tan quam infamem accusare, quando propter lucrum spreuere leges inueniatur. Atque eum quicunq; voluerit, turpis lucri nomine, apud legum custodes accuset. Et qui damnatus erit, publicarum possessionum sit expers, ac si qua bonorum in ciuitate distributio fiat, nihil præter sortem primam assequi possit: damnatumq; ipsum esse quandiu viuit, ibi scribatur, vbi quicunque voluerit, possit legere. Custos autem legum non plus quàm annos viginti húc habeat magistratum, nec pauciores natus quàm quinquaginta, eum gerat. Ac si sexagesimum ætatis annum agens magistratum hunc nactus est, solum prælit decénium: hac vtiq; ratione, vt qui septuagesimum annum excesserit, tantum magistratum nó teneat. Hæc igitur tria de legum custodibus præcepta sint. proficientibus vero legibus quiuis poterit his viris præcipere quorum maxime curam præter ea quæ modo diximus, habere eos oporteat. Nunc vero nos deinceps de aliorum magistratuú delectu dicamus. Post hæc duces exercitus eligendi sunt, eorumq; ministri in bello, magistri equitum, tribuni militum, peditumq; ordinatores, quos merito multorum more præfectos ordinum nuncupabimus. Igitur ipsi custodes legum duces futuros exercitus aliquos ciuitatis huius ciues producát, approbent vero aut reijciant ij omnes qui bellis in ætate cóuenieńti interfuerunt, aut iam intersunt. Quod si quis aliquem eorú qui producti nó sunt, productorum alicui præstare existimet, ei liceat loco illius nominare ac producere aliú, si modo prius quod ita iudicet, iureiurádo cófirmauerit Et nominatus maiore suffragiorú numero deligatur. Tres auté qui plura suffragia tulerút, duces exercitus, bellicarúq; rerú curatores quemadmodú custodes legú cóprobentur qui præfectos ordinum duodecim, vnú cuilibet tribui nominent. Nominare autem nó nominatú, eúq; nominato præponere ita liceat hic quoque, vt de militibus diximus. Comitia vero in præsentia antequàm creetur cósilium, & præfecti consilio deligantur, custodes legú in sanctissimo commodissimoq; loco habeant: vbi seorsum pedites & equites sedeant, tertioq; deinceps cæteri, quicúque in armis versantur. Et in eligédis quidem ductoribus & magistris equitú, omnes suffragium ineant: in præfectis ordinum, solummodo qui scuta ferút: in tribunis militum, equites omnes. At leuis armaturæ aut sagittariorú cæterorúq; huiusmodi præfectos, ipsi duces exercitus sibi cóstituát. Restat magistrorum equitú designatio. hos igitur illi nominent qui ductores etiam exercitus nominarút: suffragiumq; feratur similiter. similiter quoque comparatio pro nominando fiat. Ferant verò suffragiú præsentibus peditibus equites: Atq; duo qui maiori suffragiorú numero delecti sunt, omnibus præsint equitibus disceptationes auté de suffragijs bis fieri liceat. Tertio siquis dubitet, illi suffragia iudicent, qui comitiorú modum in singulos statuere, Consilium triginta constet duodenarijs. Nam distributio huic per sexaginta trecentosq; viros conuenit. Et in quatuor partes per nonaginta distribuatur: ita vt à censibus singulis consiliarij nonaginta ferantur. Et primum quidem necessario ferant omnes qui maximo censu sunt: & qui ferre supersederit, pro arbitrio condemnetur, postquam verò delati sunt, cóscribantur, sequenti die à secundo censu eodem pacto ferantur. tertia à tertio feratur quicunq; velit. Necessarium verò sit hoc trium censuum viris. quartus autem minimúsque census à pœna sit liber, si quis eorum ferre noluerit. quarta die ex quarto minimóque censu omnes ferant, hac conditione, vt si quis ex tertio vel quarto censu non tulerit, minime damnetur. Sin verò quispiam primi secundíue census ferre neglexerit, condemnetur: ita vt qui secundi census est, in triplo primi damni condemnetur, qui verò primi est, in quadruplo. Die quinta magistratus ad omnes ciues descripta efferant nomina: de quibus omnes ferant. qui noluerit, primo damno condemnetur. Eorum verò qui ex omnibus censibus electi fuerint, dimidium, hoc est centum octoginta, sorte ad annui senatus ordinem comprobetur. Sic vtique magistratuum creatio facta inter vnius & populi potestatem erit media. Quarum medium tenere semper oportet rempublicam. Serui enim & domini amici nunquam erunt. Nec probi & improbi, si æqualibus afficiantur honoribus. Inæqualibus enim æqualia inæqualia fiunt, nisi mensuram accipiant. Nam propter hæc vtraque seditionibus replentur respublicæ. Verus enim priscus ille sermo, ab æqualitate amicitiam procreari, rectè admodum & concinne fertur. quoniam verò non satis apertum est quænam sit æqualitas qua id efficitur, idcirco nos valde turbamur. Duæ quippe sunt æqualitates eodem quidem nomine appellatæ, sed effectu in multis penè contrariæ. & alteram omnis ciuitas legumque lator sorte disponendo potest in distribuendis honoribus adhibere, eam dico quæ numero, pondere, & mensura est æqualis. Sed verissimam optimamq; æqualitatem non facile quiuis perspiciet: Iouis enim iudicium est. & hominibus quidem pauca semper suggeritur: quatenus autem suppetit, tam priuatis quàm ciuitatibus bona omnia affert. Hæc sanè maiori plura, minori pauciora tribuit, vtriq; videlicet secundum eorum naturam moderata. Atqui & honores, virtute maioribus semper maiores: minoribus autem virtute & disciplina, minores: & vtrisque secundum rationem, quod decet, impertit. Ea enim certe nobis est ciuilis iustitia. hanc & nos appetere debemus: atque ad hanc ipsam, ò Clinia, æqualitatem respicere, dum hanc nouam condimus & disponimus ciuitatem. & quisquis aliam instituit, eodem debet in legibus ferendis aspicere. Non autem ad paucos tyrannos vel ad vnum vel populi potestatem, sed ad iustitiam semper inspiciendum. Ea est quam modo diximus, æqualis ipsius secundum naturam quotidie inæqualibus distributio. Veruntamen necesse est, vt his duabus æqualitatibus in denominatione similibus ciuitas vniuersa vtatur, si tota velit procul ab omni seditione manere. Aequabilitas enim illa laudabilis, & æqua dijudicatio perfecti atque exacti, cum præter rectú iudicium fit, violatur & frangitur. Ideóque æqualitate sortis vti eam necesse est ad multorum indignationem penitus deuitandam. Qua in re Deum bonamque fortunam precibus inuocare oportet, vt sors ad id quod est iustissimum dirigatur. Sic igitur necessario vtrisque æqualitatibus vti debemus: sed in rebus admodum paucissimis, ea æqualitate cui fortuna opus est. Hæc ita ob hanc causam, ò amici, necesse ab ea ciuitate,

quæ

quæ salutem sic consecutura, seruari. Quemadmodum vero nauis in medio pelago, die noctéq; custodibus semper indiget: ita quoq; ciuitas i medio aliarũ ciuitatũ fluctu posita, varijs subiecta seditionibus ac semper captiuitatis periculo proxima, perpetua eget custodia. Propterea & die in noctem, & ex nocte in diem succedere sibi inuicem magistratus & custodes oportet, vt tradentium suscipiētiumq; custodiam successio nũquam desinat. Quorum nihil multitudo celeriter facere potest. Est aũt necessarium, vt maxima senatorum pars plurimum tempus permittatur in priuatarũ suarumq; rerum administratione versari: duodecima vero pars eius, in menses duodecim distributione facta, alia post aliā sigillati custodiat. Quæ vnicuiq; siue ciuitate ipsa, siue aliunde venienti parata sit, seu nunciare quicquam seu interrogare quispiam velit de his rebus, de quibus ciuitatem oporteat vel respondere cæteris ciuitatibus, vel ab eis interrogationum responsiones accipere. Nouarum etiam gratia molitionũ quæ sæpe fieri solent, maximè quidem ne fiant. ac si acciderint, vt quàm celerrime sentiat ciuitas, & remedium afferat. quod per cœtum ciuitati præsidentium fieri semper oportet, vt & quæ legibus, & quę ciuitati repente difficultates accedunt, dissoluātur. Hæc omnia curet duodecima consilij pars, quietē in menses vndecim habitura. Quam quidem custodiam hæc consilij pars communiter cum alijs magistratibus in ciuitate semper agat oportet. Atque vrbana quidem probe hoc pacto ordinata erũt. Totius autem reliquæ regionis quæ cura, quis ordo? An cũ ciuitas tota, & vniuersa regio in partes XII. sit diuisa, in ciuitate quidem ipsa viarum, habitationum, ędificationum, portuum, fori, fontium, sacrorum locorum, templorum, cæterorumq; huiusmodi omnium constituere curatores oportet? CLIN. Cur non? ATHEN. Dicamus igitur templis æditúos, & sacerdotes tā viros quàm mulieres præfici oportere. Ad viarum autem ædificationumq; exornandarum curam, ne aut homines iniurientur, aut ipsæ feræ noceant, sed vt tam in ipso vrbis ambitu quàm in suburbijs, ciuitatibus consentanea quæq; gerantur, tres sunt magistratuum species eligendæ. Et rerum modo dictarum curatores, appellentur ædiles. Qui vero fori venditionisque curam habebunt, rerum venalium curatores. Sacrorum autem, sacerdotes. Et sacerdotia quidem quæ à parentibus per successionē seu viris siue mulierib⁹ tradita sũt, nequaquam mouenda. Si vero aut nullis aut paucis aliqua huiusmodi sunt, quod accidere par est illis qui in nouæ ciuitatis habitationem cōueniunt, vbi hæc desunt, sacerdotes tam viri quàm mulieres & æditui constituendi sunt. Quæ omnia partim electione, partim sorte fieri oportet. Atque in omni regione ciuitateq; plebs cum illis qui extra plebē sunt, per amicitiam coniungenda, vt maxima sit in omnibus his consensio. Et quæ ad sacerdotum creationem attinent, deo committenda sunt, vt quemadmodum illi placet, ita diuina fortuna cui tributum id sit, sortes ferat. In eorum autē qui sortis suffragium assecuti sunt, examinatione, ille est comprobandus, qui integer sit, atq; legitimus, deinde à domo quàm maxime munda: expers quoque cædis omniumq; huiusmodi, quæ aduersus diuinam rem committuntur: cuius & pater materq; similiter vixerint. Leges autem de rebus diuinis à Delphis petantur, constituāturq; illarum interpretes, atq; his vtēdum. Sacerdotium nō diuturnius sit quàm annuum. Nec pauciores annos quàm sexaginta natus sit, qui secundum sacras leges res diuinas sufficienter est tractaturus. Eademq; de mulieribus sacris, quæ & de viris statuta intelligantur. Interpretes autem ter quatuor ferant tribus ipsæ quatuor, ex earũ ordine vnaquæq; tres: ac tribus probatis, qui maiori suffragio delecti sunt, reliquos nouē Delphos mittant, vt ex quaq; trinitate vnus oraculo deligatur. Comprobatio ipsorum ætasq; talis, qualis & sacerdotum dicta est. Hi per totam vitam interpretandi & exponēdi habeant potestatem. Et in defuncti vicem quatuor tribus inde alium eligant, vnde prior ille defecit. Quæstores & asseruatores sacræ pecunię in templis singulis, qui lucrorum agrorũq; ipsis dedicatorum, & fructuum, conductionumq; & locationum domini sint, tres de maximis censibus pro templis maximis eligantur, duo pro minoribus: pro medijs maximeq; concinnis vnus. Qui non aliter quàm duces exercitus eligantur & comprobentur. Atque hæc in rebus sacris, vt diximus, peragātur. Danda verò opera est, vt quoad fieri potest, nihil sine custodia fit. Ciuitatem quidem curēt exercitus duces, ordinũ pręfecti, magistri equitum, tribuni, cōsilij principes, ædiles, atq; rerũ venalium curatores, post quàm electi suo ordine fuerint. Reliqua regio ita custodiaf. Duodecim in partes, quoad fieri potuit, æquales regio tota diuisa fuit. Vnaitaq; tribus parti cuilibet sorte data, quinq; in annũ quasi agrorũ curatores tribuũq; principes deligat. quorũ quisq; sua ex tribu duodecim iuuenes habeat, nō minoris ætatis quàm quinq; & viginti annorũ, neq; maioris quā triginta. his singulis singulæ regionis partes per sortem menstruo tempore tribuātur, vt totius regionis oēs peritiā habeant. biēnio aũt imperandi & custodiendi curā habeāt principes & custodes. Cum primum partes custodiēdas sortiti sunt, per menses singulos loca permutent: ad proximum quemq; locum, & ad dexteram primũ circulariter custodiæ principes ducant, dexteram vero plagam appello quæ solem orientem spectat. Deinde in altero anno ad sinistram commutentur, ne regionis quo ad vnum anni tempus solum periti sint, sed & quid in quolibet tempore in quacũq; regionis parte contingat, agnoscant. Tertio autem anno quinq; alij agrorum & custodiæ principes à primatibus tribuum deligātur ipsorum duodecim curatores. Cura vero & opera singulis in locis talis sit. Primum vt quàm maxime aduersus hostium impetum regio munita sit. Foueis vbicunque opus sit effossis turribusq; & claustris pro viribus circunductis, nocere volentes arceant. Ad hæc vtique faciēda subiugalibus seruisq; indigenis vtātur, quando minimè in suis operibus occupantur, nonnullos ipsis præficientes loca omnia ita disponant, vt per ea difficile transire inimici possint, amici verò homines, pecudes, iugalia, facile: quibus maxime peruia regio fiat. Diligēterq; procurent, vt pluuiales aquæ non solum regioni non noceant, verũetiā conferant ab altis montibus cauas in valles fluētes, vbi foueis parietibusq; stagnare eas cogant, vt illic alueis pluuiales aquę combibitę, inferioribus locis agrisq; omnibus scatebras fontesq; aquarum efficiāt, locaq; isto modo siccissima humore multo salubriq; irrigēt. Fontes autem & fluuios arboribus ædificationibusq; exornent. Lucos quinetiam iugi irrigatione & dedicatos dijs agros aquis immissis pingue

Marginalia: Aediles. — Sacerdotes. — Quæstores. — Fines regionis.

pinguefacere curent, & metallis humorem scate-
brasq; adhibeant. Atq; ita & abundantia omnia, &
templa deorum reddāt ornatiora. Vbique autem in
his gymnasia iuuenes tam sibi commoda quàm se-
nibus præparent, calidis balneis constitutis, & co-
piose siccis appositis lignis, vt & remedium ægro-
tantibus, & lenimen labore defessis agricolis bene-
uole afferatur: quæ sanè curatio longe melior est,
quàm medici garũ periti medela. Hæc oĩa cęteraq;
huiusmodi his locis ornamēto vtilitatiq; sunt, gra
to quodā cum ludo. Sūmatim autem circa hæc stu
diū huiusmodi sit. Sexaginta viri singuli ascriptū
sibi locum custodiant, nō hostium causa solum, sed
eorū etiam qui se amicos dicunt. Et si quis inter vi-
cinos ac ciues seu seruus siue liber alicui iniuriam
inferat, iudicent in paruis quidem ipsi quinq; prin-
cipes: in maioribus autem decem & septem: viri vnà
cum duodecim, vsq; ad minas tres de quocunq; al-
ter de altero coqueritur. Nemo autem iudex ma-
gistratúsue sit, qui gesti officij sui rationi reddēdæ
non sit obnoxius: pręter eos qui regū instar finē re-
bus imponūt. Atqui & agrorū curatores, si quid ad-
uersus eos quorū habent curā, contumeliose gerāt,
inæqualiter onera inferentes, aut vi aliquid ab agri
colis accipientes, aut adulatorum largitionibus,
quibus iudicium corrumpatur: muneribus quidē
adulatiónibusq; capti, opprobrio per vniuersam vr
bem afficiantur: in alijs autem iniurijs vsq; ad mi-
nam sponte sua vicinis colonisq; dent mulctam.
Quod si nolunt in maioribus vel minoribus iniu-
rijs quod debēt, persoluere, quia sperent, cum de lo
co ad locum per singulos menses trāiciāt, iudicium
ac pœnam effugere, in cōmuni iudicio accusentur,
& qui damnabitur, duplum reddat ei quem iniuria
oppressit. Viuant autem tam principes quàm cæte
ri curatores agrorum duos annos hoc pacto. Pri-
mum quidē omnibus communia singulis in locis
habeantur conuiuia: qui verò vno die noctéue aut
abfuerit aut alibi ederit, cum nec principes ita ordi
narint, neque necessitas vlla coegerit: si quinque vi
ri eum damnent, scribantq; in foro deseruisse custo
diā, magnis afficiatur opprobrijs, vtpote qui quan
tum in se est, rempublicam prodidit. Et à quocun-
que obuiam facto, volentique cædere, impune cæ-
datur. Omnes autem sexaginta viri obseruēt, ne de
principibus aliquis quicquam tale committat: &
qui sensit audiuitq; si non accusauerit, similiter ea-
demq; lege reus sit, qua qui peccauit: ac acriori iu
uenum censuram punitus in omnibus iuuenū ma-
gistratibus contemnatur. Atque hæc quidem o-
mnia custodes legum diligenter animaduertāt: pri-
mo quidem ne fiant: deinde vt facta, prout ius po-
stulat, puniantur. Existimare de omnibus homini-
bus id quisque debet, quod qui nunquam seruiuit,
is laude dignus esse dominus nunquā poterit. Ideo-
que gloriari quemq; oportet magis quòd bene ser-
uierit, quàm quòd bene fuerit dominatus, primum
quidem legibus, quibus qui seruijt, dijs seruit: dein-
de senioribus qui honeste vixerunt. Postremo to-
tum hoc biennium custodes agrorum humilimum
tenuissimumq; victum vsurpent. Itaque duodecim
viri cū quinq; congregati inter se sic consultēt, qua
si serui, quiq; alios ministros & seruos non sint ha-
bituri. Nā agricolis quidē colonisq; nō in proprio
ministerio, sed in publico solū vtātur. In cæteris sic
cogitent, vt seruientes sibijpsis victuri, æstate præ-
terea atque hyeme semper armati regionem omnē

Aediles.

Qui non seruiuit, nō potest esse laudatus dominus.

perlustraturi, vt custodiant diligentius, dum loca
omnia nouerint. Nulla quippe cognitione minor
hæc esse videtur, qua exquisite ab omnibus regio
vniuersa cognoscitur. Atq; huius gratia nō minus
quàm voluptatis vtilitatisque alterius, adolescētes
alendis canibus, & reliquæ venationi dare operam
debent. Hos ipsos studio etiā illo vti oportet, quod
ab occultando à nōnullis appellatur, sed siue sit, si-
ue agri custodia sit nomināda, siue quomodocūq;
aliter quisquā velit, oportet vt qui ciuitatis suæ sa-
lutē exoptant, in ea se re pro viribus diligenter exer
ceāt. Sequitur vt de ædilium præfectorūq; vrbis ele
ctione dicamus. Sexaginta illos curatores agrorū
tres sequuntur præfecti vrbi tripertito duodecim
partes vrbis cōplexi, qui sanè illas imitantur: viarū
vrbis curā habent, vulgariūq; itinerū, quæ à regio-
ne in vrbem tendunt: ædificationum quoq; vt secū-
dum leges omnes fiant. Aquarū præterea, quas cu-
stodes deduci in vrbem curant: vt in fontes quàm li
quidissimæ sufficientesq; ducātur, ac ciuitatem iu
uent pariter & exornent. Oportet hos esse tales, vt
intermissa suorum cura, otium habeant ad publica
procuranda. Quapropter quisque à maximo censu
quem velit præfectū futurū nominet. Et de sex qui
suffragio cæteros superabunt, tres sorte deligāt qui
bus curæ hæc sint. Deniq; cōprobati, magistratum
secundum præscriptas sibi leges peragant. Aediles
deinceps, rerum venalium curatores, à primo secū-
doque cēsu quinque deligantur. Eorumq; electio
eodem ferme modo quo præfectorū vrbi transiga-
tur. Quippe de decē, qui cæteros suffragio supera-
rint, quinq; sorte designentur, & cōprobati, magi-
strat⁹ declarētur. Nominet aūt quēlibet vnusquis-
que. Qui aūt nolet, si ad principes accusabit, drach-
mis quinquaginta dānetur, atq; etiā iniquus existi
metur. Comitia cōmuneq; cœtū quicunq; velit in-
grediatur: atq; ad id primi secūdiq; cēsus omnes co
gantur. Porrò qui de his abfuerit, decem damnetur
drachmis. Tertij verò quartiq; census homines nō
cogātur. Idcirco qui nō interfuit, indemnis sit: nisi
fortè principes vrgente quadam necessitate, adesse
omnibus edixerint. Est autem ædilū officium, fo-
ri ordinē legibus statutum seruare. Fontium quo-
que & templorum quæ in eo loco sunt, curam ha-
bere: vt ne quis illic iniuriose quicquam agat, &
si fecerit, seruus quidē & peregrinus verberibus &
vinculis pœnas luat. Ciuis autem ab illis drachmis
centum condemnetur. Maiori verò mulcta vsque
ad huius duplam isti, nisi præfecti vrbi quoque ad-
sint, condemnare non possint. Eadem quoq; præfe
ctis vrbi in proprio magistratu mulctandi, & pu-
niendi conditio sit. Nam vsq; ad minā condemnan
di ipsi habeant potestatem. Ad duplam verò mul-
ctam cēsorum simul autoritas requiratur. Post hęc
musicæ & gymnasticæ magistratus duplices vtri-
usq; facultatis constituantur: alij disciplinæ, alij ex
ercitationis causa. Qui disciplinæ præsunt, gymna
siorum doctrinarumq; ornatum & discendi ordi-
nem curent: operamq; dent vt iam mares quàm fœ
minæ in adolescentia honestè ad ista proficiscan-
tur: honestè etiam commorētur. Exercitationis cu-
ram habeant in gymnastica, & musica ipsi athle-
tæ qui munera imponunt atque declarant athletis,
ipsis scilicet certatorib⁹. Atq; hi similiter duplices
esse debent: circa musicam alij, alij circa gymnasti-
cam. & in gymnastica qdē ijdem pariter in homi-
nū equorúmue certaminibus: in musica verò alij in
mono

De ædilibus legendis.

Doctores artium.

monodia, id est cantu & oratione funebri, & imitatione ipsa, sicut rhapsodorum, eorũ scilicet qui decantatorium componũt carmen, citharistarum, tibicinum, cæterorumq; talium: alij in chori cantu. Primũ igitur in chori ludo, vbi viri, pueri, & puellæ tripudio cæterisque musicæ modis exercentur, principes eligẽdi. Vnus autem illi sufficit princeps, non pauciores quã quadraginta annos natus. Vnũ quoq; in monodia sufficere arbitramur, qui triginta annos expleuerit, qui & introducat homines in certamen: & de ijsdem sufficienter cognoscat & iudicet. Atverò principem ordinatoremque chori, sic oportet eligere. Qui huic rei vacant, in concilium proficiscatur, mulcta imposita, nisi accesserint: huius rei legum custodes iudices sint: cæteros si nolint, nemo cogat. Designent etiam qui periti sunt, vnaque hæc astipulatio seu calculum adijciens, siue minus, valeat vt peritus vel imperitus sit, qui designatur. Qui vero ex designatis decem, cæteros suffragio superauerit, & deinde comprobatus fuerit, vnus annuo tempore choro secundum legem præsit. Similiter etiam in monodia & tibicinio designatio fiat, electioq; & comprobatio, & qui assecutus fuerit, eodem modo à iudicibus confirmatus, anno præsit. Deinceps autores declaratoresq; munerum in exercitatione gymnastica tam equorum quàm hominum, à secundo tertioq; censu ita constituantur. Comitia ingredi trium censuum homines compellantur, minimus autem census liber sit. Et de viginti qui præ cæteris suffragio designati fuerit, tres ante alios fortè electi, principes declarentur, quos comprobantium suffragium confirmauerit. In cuiuscunq; autem magistratus sorte atque iudicio siquis reprobatus & repulsus fuerit, alius loco eius eodem ordine designetur & comprobetur. Restat princeps, qui totius disciplinæ in his quæ narrauimus tam fœminarum quàm marium curã habeat. Vnum quoque hũc secundum leges principem esse volumus: non pauciores natum annos quàm quinquaginta, qui legitimos habeat filios vtriusque sexus maximè: si verò minus, alterius sex omnino. Cogitare debet & qui eligit & qui eligitur, hunc magistratum omnium in ciuitate summorum magistratuum esse admodum præstantissimum. In omnibus quippe viuentibus prima ipsa germina si aptè cœperint ad naturæ suæ virtutem, vim habent summam ad finem sibi debitum imponendum. Quod & in plantis euenit, & in brutis tum siluestribus tũ etiam mansuetis, & in hominibus. Hominem autem mansuetum animal esse dicimus. Porrò si cum natura felici rectam quoq; disciplinam fuerit assecutus, in diuinissimũ mansuetissimumq; animal solet euadere: si verò non satis aut non bene fuerit educatus, ferocissimum omnium quæ in terris nascuntur, animal redditur. Quamobrem non debet legum conditor rem summopere necessariam pueritiæ educationem postponere, sed operã dare in primis, si rem hanc diligenter est curaturus, vt omniũ ciuium ad officia quæq; optimus vir eligatur, qui quàm maximè pro viribus, educandis pueris præponatur. Omnes igitur magistratus præter senatũ & quæstores in Apollinis templum profecti, suffragium clam legum custodibus ineant, deligentes singuli quem optime puerorum disciplinæ existimãt præfuturum: & qui suffragio superabit, à magistratibus qui delegerunt, exceptis videlicet legum custodibus, comprobatus, quinquenniũ præsit. Et in sexto anno alius princeps similiter statuatur. Si qs autem in magistratu publico constitutus pluribus quàm triginta diebus antequã munus suum peragat, è vita decesserit, illi quibus id curæ est, alium similiter eligãt. Sinautem orphanorũ tutor mortem obierit, cognati atq; affines ex vtrisque parentibus vsq; consobrinos & patrueles, qui præsentes sunt, alium intra dies decem constituant: alioquin drachma quotidie mulctentur singuli, quousq; orphanis tutorem præficiant. Sed nulla ciuitas reuera ciuitas erit, nisi debito ordine iudicia fuerint constituta. Iudex autem mutus, qui nec instar arbitri aliquid plus quàm litigantes dixerit, in causis discutiẽdis percunctatur, nunquam ad ius declarandũ sufficiens erit. Quapropter nec si multi sint, facilè vnquam bene iudicant, nec si pauci & ignaui. Oportet autem semper, vt quod quæritur ab vtrisq; declaretur. Tempus autem & mora, frequensq; inquisitio, ad aperiendam controuersiam conferũt. Idcirco qui litigãt, ad vicinos primum & amicos, & maximè rei de qua quæritur conscios se conuertant. Quod si per eos non sufficienter fuerit iudicatum, ad aliud iudicium proficiscantur. Tertium verò, si per duo superiora reconciliati nõ fuerint, finem imponat. Profectò iudiciorũ constitutiones quodammodo magistratuũ electiones sunt. Omnem nãque magistratum necesse est quorũdam etiam esse iudicem. Non tamen iudex omnis necessario est magistratus & princeps: quanquã iudex ea die qua iudicium peragit, quodãmodo magistratus est nõ vilis. Igitur quasi iudices ipsi magistratus aliqui sint, de his iã qui quarumq; rerũ & quot in vnaquaq; re esse debeat, disseram. Augustissimũ certe iudiciũ sit quod sibimet aliqui præfecerunt, cõmuni cõsensu iudices eligentes. reliquarũ rerũ iudicia duo sint. Alterũ quãdo priuatos iniuriã à priuato pati cõqueritur, eumq; in iudiciũ trahit. Alterũ quãdo reipublicæ iniuriam à ciuiũ aliquo fieri arbitratus aliquis cõmunibus rebus auxiliari conatur. Dicendum est igitur, quos & quales iudices esse oporteat. Primũ iudiciũ cõmune omnibus priuatis qui tertio inter se litigẽt, ita fiat, Omnis magistratus tã annui quã maioris temporis pridie calendas mensis illius, quo post æstiuum solstitiũ nouus incipit annus, in templum vnum conueniant. Vbi iureiurando interposito ex singulis magistratibus veluti quasdam deo primitias offerentes, vnũ iudicem deligãt, qui optimus esse, & optime atq; sanctissime iudicia illo anno redditurus ciuibus videatur. Ac postq̃ iudices designati sunt, ab eisdem qui designarũt, singuli cõprobentur. Et siquis reprobatus fuerit, alius similiter eligatur. Comprobari, illis qui per præcedentia recõciliati nõ sunt, iudicia reddant, & aperte suffragium ferant: audientibus spectantibusq; necessario consultoribus, reliquisq; magistratibus qui eos declarauerunt. De cæteris autem intersit pro arbitrio quisq;. Quod siquis aliquem iniustam sponte sententiam tulisse incuset, apud legum custodes hoc faciat. Et qui damnatus fuerit, dimidiã damni partẽ iniuriam passo persoluat. Si autem mulcta dignus maiore videatur, iudices ipsi, qui condemnarunt, quid aut pati aut reddere debet vel reipublicæ vel iniuriam passo, cognoscãt. In publicis autem accusationibus necesse est in primis multitudinem iudicij participem facere. Nam quando aduersus ciuitatem peccatur, omnibus infertur iniuria. Ideóque merito grauiter patiuntur, nisi ad iudicandum ipsi

Tutores.

Iudiciorum & fori ratio.

Iudex.

Arbitri.

Prætor.

etiam

etiam admittátur. Sed & principium iudicij huius & finis deferri ad populum debet, examen autem & approbatio ad tres maximos magistratus, de qui bus conueniant litigantes, ac sic cõuenire nequeát, consilium ipsum electionem vtriusque cognoscat, & iudicet. Oportet præterea priuatorum iudiciorum oẽs proviribus participes esse. Nã qui à iudicãdi potestate omnino repellitur, is à ciuitate se prorsus existimat alienum. His de causis per ipsas quoque tribus necesse est iudicia fieri, iudicesq; sorte statim incorrupta precibus iudicare. Et demum iudicium illud cuncta definiat, quod intemeratum omnino quo ad humanis in rebus fieri potest, esse debere diximus ad eas lites determinandas, quæ nec per vicinos neque per contribules dirimi potuerũt. Verum de iudicijs, quæ magistratus esse nec affirmare nec negare facilè sine controuersia quisquam poterit, hæc quasi exterius circunducta descriptio nonnulla complexa est, nũnulla etiam reliquisse videtur. Nam iudicialiũ legum exacta positio atque partitio longe rectius in calce ferendarum legum locabitur. Quare ad idem tempus has differamus. Cæteri autem magistrat⁹ maxima iam ex parte dispositi sunt. Tota vero atq; accurata ciuiljum dispensatio, siue ad vnum, siue ad omnes pertineat, nõ antea liquido declarari poterit, quàm tractatio ipsa principia & sequentia, media omnesq; partes suas complexa, ad exitum vsq; peruenerit. quæ quidem in pręsentia vsque ad magistratuum creationẽ progressa, vt antecedentium finis sufficiẽs est, ita ferendarum legum principium, nec moram aut segnitiem amplius patitur. CLIN. Quamuis superiora omnia ex animo meo dixeris, hospes, multo tamen gratius in præsentia mihi id contigit, quòd cum dictorum exitu, dicendorum initium iunxisti. ATH. Belle igitur prudẽs seniorum ludus hucusq; nobis sit perlusus. CLIN. Pulchrum sanè studium virorum significare videris. ATH. Consentaneum est. Verum animaduertamus, si hoc tibi quoque vt mihi videtur. CLIN. Quódnam? & quibus de rebus? ATH. An nescis idem in hac re quod in pictorum facultate contingere? Illa quippe nullum in pingendis animalibus terminum habere videtur, sed semper inumbrando, & deumbrando, vel quomodocunque aliter à pictoribus id vocetur, exornare conatur, nec cessat vnquam. Non enim potest fieri, vt ad pulchriora expressioráque incrementum nõ habeatur. CLIN. Intelligo ferme audiens quæ dicis. Nullum enim huius artis vsum habeo. ATH. Nihil tibi id obfuit. Sed hac fortè nobis oblata similitudine sic vtamur. Si quis pulcherrimum animal pingere voluerit, quod nõ ad peius, sed ad melius futuro semper tempore progrediatur, nónne vides cum mortalis sit, nisi aliquem artis successorem reliquerit, qui siquid vel tempore ex animali abolitum fuerit, instaurare, vel per imbecillitatem artis ab artifice pętermissum adijcere possit, atq; ita fulgentius in dies animal reddere, laboriosum illud opus pauco tempore duraturum? CLIN. Prorsus. ATHEN. An non legislatoris voluntas hæc tibi esse videtur? Principio quidem vt leges sibi sufficienter & exquisite pro viribus conscribantur: deinde procedente tempore, & periculo rerum facto, putásne sic amentem legislatorem aliquẽ esse, vt ignoret necessarium esse talia sibi multa relinqui, quæ emẽdatione successoris alicuius indigeant, ne peior quidem, sed melior respublica semper ornatiorq; efficiatur? CLIN. Probabile est. Nam quomodo nolle id poterit? ATH. Quacunque igitur via poterit, tam re quàm verbis alium siue maiorem siue minorem docebit quomodo conseruandæ & corrigendæ leges sunt, nequaquam in his dicendis defatigabitur, prius quã ad finẽ perduxerit. CLIN. Ita certe. ATH. Nónne id mihi & vobis in præsentia faciũdum? CLIN. Quid ais? ATH. Quoniam leges laturi sumus, & legum custodes creati sunt, nos autẽ ad occasum vitæ appropinquamus, & custodes istj nobis iuniores sunt, oportet nos, vt diximus, leges ferre simul atque hos tam legumlatores quàm custodes quoad possumus facere. CL. Quidni? dummodo id satis facere possimus. ATH. Veruntamen impensius annitamur. CLIN. Nihil prohibet. ATH. Sic ergo ad eos dicamus: O amici legum conseruatores, permulta in singulis nos qui leges possumus, necessario relinquemus, quæ tamẽ non parua erunt, imò & rem omnem pro viribus exteriore quadam circunscriptione significabimus quam quidem impleri à vobis oportebit. Quò vero id facturis vobis respiciẽdum est, audite. Megillus, egoque, & Clinias hæc inter nos sæpenumero diximus, & probe nos dixisse conuenimus. Vosque rogamus vt & indulgere nobis, & discipulos præstare velitis, ad ea ipsa respicientes, ad quæ legũ custodi & latori respiciendum cõcorditer nos consensimus. huius consensionis vnum est caput, vt homo bonus efficiatur, habẽs virtutẽ animi hominis propriam, studio aliquo partam, aut vsu, aut certa quadam adeptione, vel cupiditate, vel opinione, vel aliquo genere doctrinarum, seu masculus sit, siue fœmina, siue iuuenis, seu senex. Atq; ad hoc ipsum quod dicimus, quisque per totam vitam omni studio tendat, cætera quæ impedimento huic rei sunt, negligens. Pro patria præterea, si necesse est, mori paratus sit, antequàm velit aut euersam videre ciuitatem, iugoq; seruitutis subiectam à peioribus gubernari, aut fuga ipsam deserere. Quippe extrema omnia subeunda sunt potius, quàm in eam gubernationem ciuitas commutanda, quæ peiores solet homines facere. In his iampridem nos cõsensimus, & nunc vos ad hæc vtraque respicientes, laudate lege & vituperate. Eas inquam vituperare, quæ hæc assequi minime possunt, eas quæ possunt, amate: libenterque illas amplexi, in iplis vitam agite. Cætera verò studia quæ aliò tendunt, & ad vulgaria bona respiciunt, spernite. Sed initium sequentium legum, hoc nobis sit à sacris exorsum. Oportet primum repetere, quòd numerus quinque millium & quadraginta partitiones commodas habuit, atque habet, tum totus ipse numerus, tum qui per tribus ipsas porrigitur, quem totius partem duodecimam posuimus, vnam & viginti vigesies rectissime natam. Atque vt totus numerus duodecim constat partibus, ita tribus ipsa in duodecim scinditur. Singulas itaque partes sacram esse dei munus existimare debemus, cum & menses & circuitum vniuersi sequantur. Quapropter & ciuitatem omnem ducit, quod ipsis innatum est, ad eas sacrandas, Alij forsan rectius quàm alij partiti sunt, ac dijs partitiones suas feliciùs dedicarunt, nos autem nunc rectissime arbitramur quinque millium & quadraginta numerum elegisse, qui omnes ab vna vsque ad duodecim decisiones habet, vndecimo numero solùm excepto, qui minimo quodam remedio redintegratur. Restituitur enim si

Pro patria moriendũ.

duæ

duæ ad alteram partem domus accesserint. Hæc vera esse, sermo nequaquam prolixus in otio demonstraret. Credentes igitur præsenti sermoni & rationi, eam distribuamus, & vnicuique parti deum vel deorum filiũ inuocantes aris cæterisq; huiusmodi dedicati, in sacrificijs conuentus duos singulis mẽsibus faciamus, vt duodecim singularũ tribuum, & duodecim ciuitatis distributioni accommodẽtur. Hæc deorum primo diuinorumq; colendorũ gratia ita fiant: deinde amicitiæ quoq; & cognitionis mutuæ, & cõmunis denique consuetudinis gratia, quę ad matrimonia conficienda summopere necessaria est: vt sublata ignorantia, nemo in his quoad fieri potest decipiatur: sed quisque cui collocat, & quã & à quibus ducit, agnoscat. Necessarie admodum huius rei gratia, ludi etiã choriq; puellorũ & puellarũ simul fieri debẽt, nudatis corporibus quatenus modestus pudor patitur, vt cum ratione in ętate conuenienti, conspiciãt alterutrũ atq; conspiciantur. Quæ quidẽ omnia curent, ornentq; chori principes, & cum legum custodibus conditores, vt à nobis relicta suppleant. Necesse nanque, vt diximus, in his pręsertim quæ multa paruáq; sunt, nonnulla in prima positione legũ prætermitti, quæ magistratus sequentes vsu rerum commoniti, quotannis mouebunt & corrigent, donec tẽpus illud aduenerit, quo instituta hæc discussa & approbata sufficienter fuisse videantur. Tempus autẽ ad hoc periculum faciundũ, moderatum & sufficiens decennium erit, quo ad sacra & choreas, ad omnia deniq; atq; singula. Quæ quidẽ per experientiã emendatio, viuẽte legumlatore, cõmuniter cum illo fiat. Si decesserit, singuli magistratus ad legum custodes de sui magistratus defectu referãt, emendéntq; donec approbationis finem suũ nacta singula videantur. Tunc demum ratas has leges habeant, eisq; vnà cum alijs quas ab initio legislator conscripsit, vtãtur. In quibus nihil vnquam sponte mouebunt. Siqua vero necessitas aliquando vrgere videbitur, de hoc vnà consulent magistratus omnes, & populus vniuersus, & omnia deorũ petantur oracula. Si horum omnium vnus erit consensus, moueant: aliter verò nunquàm, sed vnus qui prohibet, vincat secũdum legem. Quandocunq; igitur aliquis quinq; & viginti annos iam natus, alios aspiciens, ab alijsque aspectus, adinuenisse sibi credit cõuenientẽ animo suo, atque decentẽ societatem ad communionẽ generationémq; liberorũ, intra quinq; & triginta ætatis annos vxorem ducat. Quo autem pacto decorum illud & aptum quærendũ sit, in primis audiat. Oportet enim, vt ait Clinias, antè leges propriũ singulis exordiũ ponere. CLI. Opportune meministi hospes, tempúsque commodum orationi cepisti. ATH. Probè loqueris. Dicamus itaq; sic: O fili, qui ex bonis parẽtibus ortus est, eas nuptias cõtrahere debet, quas prudẽtes viri honestas ducunt. Qui sanè monerent, nec pauperũ fugere, neq; diuitium affinitatem sectari præcipue oportere: sed cæteris paribus pauperiorẽ semper honorare, cumq; ipso societatem inire. Nam & ciuitati & familijs quę iunguntur, id conducit. Quippe quod moderatũ est & mediocre, immoderato & excedẽte mirum in modum ad virtutem præstat. Ergo quicunq; ferocioris velocioris que quàm oportet ad agendum animi sibi cõscius est, is det operã oportet, vt quàm quietissimorum parentum filiã ducat: & qui contrà natura affectus est contrariã sibi asciscat affinitatem.

Quæ nuptię sint contrahendæ.

Sed vna tandem sit communis ratio nuptiarum, vt quisque non iucundissimum sibi, sed ciuitati vtile ineat matrimonium. Etenim singuli semper ad sibi similimũ natura feruntur. Vnde ciuitas tota & diuitijs & moribus inæqualis quàm maximè redditur, ex quibus quę minimè nobis euenire vellemus, maxime ciuitatibus plurimis accidunt. Sed si hæc per rationem lege sanciremus, ne diues diuitis, aut potens potentis societatem admittat, cogerem úsq; velociores animo cum tardioribus, & tardiores cõtrà cum velocioribus copulari, non modo ridicula nostra oratio videretur, sed & iram permultis concitaret. Non enim intellectu facile est, quòd ciuitas similis esse debeat pateræ, in qua merum quòd primo infusum bullit, statim alterius dei sobrietate castigatum, atq; optime temperatum, bonus & moderatus potus efficitur. Quemadmodum verò id in mixta filiorum procreatione fiat, nemo, vt breuiter dicam, potest conspicere. Quamobrẽ non lege cogendi, sed persuasione inducendi ciues, vt æqualem temperatámq; liberorum suorũ generationẽ pluris faciant, quàm opulentissimæ affinitatis æqualitatem: Et eum qui in connubio pecunijs inhiat, non lege scripta arcere debemus, sed opprobrijs & increpationibus absterrere. Ad nuptias igitur vt decet celebrandas & hęc exhortantur, & illa quæ in superioribus diximus, asserentes oportere filiorũ filios relinquendo, nostros videlicet in diuino ministerio successores, naturam assequi sempiternam. Hæc omnia atque etiã plura quis de nuptijs ineundis exordiendo recte diceret. Si quis autẽ sponte non pareat, & alienus ab hoc consortio viuat in ciuitate, & sine cõnubio quinq; & triginta egerit annos, singulis annis, si de maximo censu est, drachmis centum mulctetur: si de secundo, septuaginta: si de tertio, sexaginta: si de quarto, triginta. Quæ quidẽ pecunia deæ Iunoni consecranda est. Si quis autem singulis annis non persoluerit, decuplũ debeat. Cuius pecuniæ exactor sit deæ ipsius quæstor: ac nisi exegerit, ipse debeat, atq; huius rationem referre quisque debeat. Sed pecunijs quidem qui nolit vxorem ducere, ita mulctetur, honore autem sic. Primum honores nullos à iunioribus consequatur, nec iuuenum vllus aliqua in re sponte ipsi obtemperet. Deinde si aliquẽ cædere ausus fuerit, quilibet aduersus ipsum insurgat, & ei auxilium ferat, qui accepit iniuriam. Siquis autem pręsens hoc non fecerit, timidus malusq; ciuis à legibus habeatur. De dote verò dictum est prius, & modo rursus dicaf, æqualia pro æqualibus esse, siquidem neq; qui acceperit, neq; qui dederit, pecuniarũ inopia cõsenescet. Necessaria enim in hac ciuitate abunde omnibus sunt. Mulieribus præterea contumeliosus fastus minor erit. Minor & viris humilis illiberalisque seruitus. Qui paruerit, vnum sanè hoc aget pręclarè. Qui vero non paruerit, sed aut dederit aut acceperit quod quinquaginta drachmas excedat vestimenti gratia, alius minã, alius tres semiminas, alius minas duas, & qui censum habet supremum tantundem rursus persoluat ærario, & quicquid datum fuerit vel acceptum, Ioui atq; Iunoni consecretur. Huius pecuniæ exactores esse volumus horum deorum quæstores, quemadmodum modo dictum fuit, cum de his qui nuptias fugiunt, loqueremur, quod ab eis debetur, esse à Iunonis quæstoribus exigendum. Qui si neglexerint, de suo persoluant. Fideiussio autem primũ patris firmissima sit, aui deinde, tertia fratrũ ex eodem

Quanta pœna mulctetur qui ducere vxorem refugit.

De dotibus.

patre natorum. Si nullus istorum superstes sit, nunc ex parte matris similiter fideiussio valeat. Si autem insolita contigerit desolatio, propinquiores agnati atq; gentiles vnà cum tutoribus fideiubeant. Siqua verò sacra initiatio, aut diuina alia expiatio ad futura vel præterita vel præsentia in nuptijs agenda videatur, diuinorum interpretes consulant, putétq; si illis paruerint, moderate singula peregisse. Ad nuptiale verò conuiuiū non plures quàm quinq; amici & amicæ quinque ex latere paterno vocentur: ex cognatis & propinquis totidē. Impensa non maior quam secundū diuitias fiat. Ditissimus minā expēdat, alius femiminā, deincepsq; proportione seruata, quo decrescit cēsus, decrescat similiter & impēsa. Qui legi paret, laudetur ab omnibus. Sed eū qui non obtemperat, damnent custodes legū, tanquam à decoro alienū, legisq; sponsaliū Musarū prorsus ignarum. Bibere ad ebrietatē vsq;, neq; alibi vnquā decet, præterquā in solennitatibus eius dei qui largitus est vinum, nec tutum est. maxime verò cōnubio coniuncti sponsus & sponsa tunc mentis cōpotes esse debent, quando non paruā ineunt vitæ mutationē præsertim vt ex quàm maximè moderatis semper generatio fiat. Ferme enim incertum est quę nox aut dies cum deo ipsam peragat. Quare vt solidus, stabilis, & quietus conceptus fiat, non oportet corporibus ebrietate diffusis, dare operam liberis. Qui aūt vino refertus est tam animæ quàm corporis rabie cōcitatus, quòuis & trahit & trahitur. Idcirco ebrius tanquam mente captus, ad serendū est inutilis. Nēpe verisimile est eum fœtus inæquales, instabiles, obliquos tam membris quàm maioribus procreare. Quamobrem per totam quidem vitam, & maximè quamdiu generationi vacat, abstinebit quisq;, cauebitq; ne faciat, vel quæ suapte natura & sponte morbos inducunt, vel quæ ad petulantiā iniuriámq; declināt. Hæc enim in animos & corpora nascentiū necessario translata illic imprimuntur, peioresq; inde nascuntur. Sed præcipue die illo ac nocte à talibus abstinendū. principiū nanq; & numen hominibus insitum, si cōuenienti sibi à singulis munere ipsius vtētibus honore afficiatur, omnia seruat. Oportet autē alterā ex duabus domibus quę sorte cōtigerunt, à parentibus separatā quasi ad pullorum generationē educationemq;, sponsum existimare, atq; ibi nuptias celebrare, vbi sit cum liberis suis habitaturus. Nam si quoddam in amicitijs desiderium inest, mores omnes quasi glutino quodam connectit & vincit. Consuetudo autē satura, nec vllum habens per intermissionem temporis desiderium, alterū ab altero satietate disiungit. Quapropter parentibus vtrisq; affinibusq; relictis, seorsum quasi ad colonā proficiscantur, ac vicissim seipsos obseruātes habitent, liberos generando, & educando: & vitam quā ab alijs acceperunt à se quasi lampada alijs tradant, deos semper secundum leges colentes. Post hæc considerandum est, quarum rerū maximè honesta possessio sit. In plurimis quidem seu cognoscendis siue cōparandis & possidendis, nulla est difficultas. In seruis autem id omnino difficile. Causam verò, & recte quodammodo & nō rectè rursus de ipsis dicamus. Nam & contra vsum, & iterum secundū vsum de seruis verba dicuntur. MEG. Quo pacto id dicimus? Non enim intelligimus hospes quid modo dicere velis. ATH. Non iniuria, ò Megille. Ferme enim illa Lacedęmoniorum seruitus, quàm Hilotiam vocatis, præ cæteris. Grę-

Conuiuium nuptiale.

Ebrietas vitanda.

De seruis.

cis maximam dubitationem & contentionem facit, cum alijs bene, alijs contrà instituta videatur: Heraclidarum verò minorem quàm Mariandynorum disputationem habet: postremo seruilis apud Thessalos turba est. Hæc vtique & huiusmodi omnia respicientibus, quid de seruorum possessione agendū est? Hoc certè mihi nunc excidit, & tu merito me interrogasti quid dicerem. Hoc autem huiusmodi est. Scimus profectoquòd fatemur omnes, seruos quàm beneuolentissimos atq; optimos habendos esse. Multi enim iam serui quibusdam meliores ad virtutem omnem quàm fratres & filij, dominos eorum bona, & domos vniuersas seruarunt. Hæc de seruis prędicari non ignoramus. NEG. Certe. ATHE. Contrà etiam dicitur. nihil in animo seruiente integrū inesse, nec quicquam seruorum generi esse credendum. Quod & sapientissimus poëtarum testatur nobis, cum de Ioue sic loquitur: Dimidiū mentis Iupiter illis aufert, qui seruitutis sorti subiecti sunt. Hæc itaque adeò diuersa de seruis homines cogitantes, alij nihil generi seruorum credunt, sed stimulis atque verberibus quasi ferarum naturam, non ter tantum, sed sæpius ministrorum animos seruiles efficiunt. Alij contrà omnino faciunt. CLIN. Ita est. Sed cum tam diuersa de seruis homines sentiant, quid nobis hospes hac in nostra regione de possessione castigationéque seruorum est agendum? ATHEN. Perspicuum mihi videtur, ò Clinia, quādo difficile domatur homo, & ad necessariam distinctionem serui à libero & domino re ipsa dēduci ægre patitur, difficilem possessionē hominem esse. Quod exemplo in crebris Messeniorū rebellionibus paruit. Ciuitates præterea quæ multos eiusdem linguæ seruos habent, planum fecerūt, quot quantáq; hinc mala sequantur. Piratarū quoque furta & latrocinia, quæ maxime circa Italiam abundabant, hinc oriuntur. Quę omnia siquis animaduertat, quid de his faciendū sit, dubitabit. Duæ igitur solummodo restāt viæ, vt qui facile seruituri sunt, nec eiusdem patriæ sint, & quàm maximè fieri possit, inter se dissoni. Educenturq; recte, non solū ipsorum gratia, sed dominorum multo magis. Est autem recta horū educatio, vt nulla ipsis contumelia inferatur, iniuriáq; his multo minus, si fieri possit, quàm æqualibus inferēda. Liquidò enim cognoscitur qui natura non fictè iustitiā colit, oditq; re uera iniquitatem, quum cauet nę ijs iniuriā faciat, quibus facile potest. Qui ergo circa mores actionésquè seruorum nihil vnquam facit impie, nihil inique, atq; ita in his se seruat immaculatū, ad producendas virtutis fruges erit aptissimus. Idem quoq; de domino, & tyranno, omniq; potētiore aduersus imbecilliores rectè dici potest. Castigādi cædendiq; semper iure sunt serui, neq; ita monēdi vt liberi, ne molliores fiant. Alloquutio omnis ad seruos quodammodo imperium sit, neque iocus vllus cum ipsis seu fœminis siue masculis habeatur. Quod multi stulte facientes, dum delicatius eos nutriunt, difficiliorem vitam & sibi ad imperandum, & illis ad obediendum reddunt. CLIN. Rectè loqueris. ATH. Hoc igitur pacto seruos quisque & numero & facultate ad singula vitæ ministeria aptos habeat. Verum post hæc habitationes oratione describendæ sunt. CLI. Prorsus. ATHE. Ad nouam profecto ciuitatem, & antea nullis hominibus habitatam, in primis ædificia procuranda sunt, & modus templorum murorumq; habēdus. Quæ sanè nuptias præcedere

Odyss. 6.

De habitationibus.

cedere debebant, ô Clinia. Sed quoniã verbis nunc agitur, ita nimirum licet ponere. Quando verò rem ipsam aggrediemur, hęc ante nuptias si deus voluerit. collocãtes, reliqua deinceps omnia peragemus. Nunc autẽ tanquã in figura quadam hæc breuiter percurramus. CLI. Fiat. ATH. Vrbs quidem tota in circulũ in locis sublimibus deducatur, vt & munitior fit & mũdior. Templa circa forũ struãtur. Iuxta hæc magistratuum iudicumq; palatia, in quibus quasi sacratissimis iustã & accipient & ferẽt sentẽtiam, partim quidẽ tanquã de rebus sacris iudicaturi, partim verò tanquã iudicantiũ deorũ ibi sint delubra. Ibi etiã iudiciaria domicilia, in quibus de homicidijs, cæterisq; capitalibus iniurijs iudicatur.

Situs vrbis.

De muris.

De muris autẽ, ô Megille Spartiatis ego consentio, murósq; in solo iacere & non extolli facile patiar. Probe enim poëticũ illud laudatur, quo æneos & ferreos magis muros quàm terreos condere admonemur. Apud nos verò id insuper valde ridiculum est, quod singulis annis in agrũ iuuenes emittãtur, qui caueis, foueis, ædificijsque confectis, longè hostes à finibus arceant. Et muros quidem circunducimus, quod primũ ad sanitatẽ ciuibus nihil confert: deinde animos ciuiũ emollire & eneruare cõsueuit. Efficiunt enim, vt facile intra eos se recipientes, hostes minimè fugent, putentq; se non diurna nocturnáq; custodia vigilantes, sed murorũ septo & vallo dormientes saluos fore, quasi ad desidiã nati sint, ignorantes certe quietẽ à laboribus originẽ trahere, atq; è turpi otio & negligentia nasci labores solere. Verum si muris aliquibus muniendi homines sunt, sic ab initio priuatæ domus quæq; condantur, vt tota vrbs æqualitate & similitudine vnus sit murus, habeántq; domus omnes sic tutum ad vias aditũ. Quę certè dispositio & intuentibus erit grata, cum domus vnius figurã tota ciuitas habeat, & ad custodię facilitatem & ad omniũ deniq; conseruationẽ erit longe omniũ commodissima. Hæc ita à principio construi, qui habitaturi sunt ciues maxime curent. Aediles quoq; prouideãt, & eos qui negligũt, mulcta compellant. Curéntq; vt vrbs quàm mundissima sit, nec à priuatis vnquã patiantur aut ædificando aut fodiendo publicũ aliquid occupari. Aquarũ etiam pluuialiũ vt abunde & facile defluant, curam habeant: Item omniũ quæcunq; vel in ciuitate vel extrà sunt habitanda. Sed hæc omnia & cætera quæ à legibus (quia non omnibus prouideri poterat) prætermissa sunt, legũ custodes vsu docti ordinent. Postquã verò hæc, & circa forũ ædificia, & gymnasia, & theatra spectantiũ, & docentiũ discentiúmq; domicilia disposita sunt, ad ea quę nuptias sequuntur, in ferẽdis legibus deinceps pergamus. CLI. Sic est faciendũ. ATH. De nuptijs igitur ita vt diximus, ô Clinia res se habeat: post quas viuendi regula quæ filiorum procreationẽ pręcedit, non breuior quàm annui tẽporis sequitur. Sed qua ratione in pręstantissima ciuitate sponsus sponsáq; cõuiuere debeãt, facile dictu non est. Imò vero cum multa in superioribus difficilia sint, quæ de his dicenda sunt, difficilius cunctis vulgus accipiet. Quod tamen verũ rectúmq; videtur, dicendũ etiam, ô Clinia. CLI. Dicẽdum omnino. ATH. Quicunq; itaq; publica solum atque cõmunia censet legibus ordinanda, propria verò etiã quæ necessaria sunt, non curat, ac licentiã singulis quotidie viuendi, vt volunt, præbet, neque certo ordine putat omnia facienda, sed priuatis neglectis, publica & cõmunia secundũ legem gesturos homines opinatur, non rectè opinatur. Quorsum hæc? Nempe quoniã oportere sponsos asserimus reipubl. nostræ non minus nec aliter alijs temporibus, quàm ante nuptias in comessatione publica viuere. Mira quippe res quando apud vos primũ comessatio instituta est, visa fuit, quam vestri bello vel alia re quę vim eandẽ haberet, in hominũ paucitate coacti instituerunt: cumq; propter necessitatẽ vsi fuissent, plurimumq; ad salutẽ conferre res visa esset, legibus statuta est. CLI. Videtur. ATH. Mirũ igitur id fuit, imperantique primo arduum. Quod nunc siquis ita lege sancire aggrediatur, minus certe erit difficile factu. Verum quod deinceps sequitur, & dictu & factu arduũ est: quod quamuis nusquam fiat, tamen si alicubi fieret, recte vtiq; fieret, sed tale est, vt in eius descriptiõe legislator sicuti ludentes ignem dissecare, & alia quæuis impossibilia aggredi videatur. CLI. Quid istud est hospes, quòd dicere adeo formidas? ATH. Audiatis iam, ne longiore vos mora frustra detineã. Quicquid enim in ciuitate legis ordinisque est particeps, cuncta ex eo bona procedunt. Quæ verò ordine carent, vel male ordinata sunt, ea etiã quæ bene sunt ordinata, dissipant. Quod huic quoque rei accidit. Nam vobis, ô Megille & Clinia, præclarè, & vt dixi mirifice ex diuina quadã necessitate virorũ constituta est comessatio. Fœminarũ aũt comessatio non probè relicta in tenebris iacet. Quod quidẽ genus aliud hominũ est & differẽs, nobisq; occultius & versutius natura est propter imbecillitatẽ: atq; ita minus ordinari potest. Idcirco cessit legislator, neque recte prætermisit. hoc enim prætermisso, multa nobis corrumpuntur, quæ longe melius se haberent quàm nunc, si hoc ipsum fuisset legibus ordinatũ. Non est enim res muliebris, si iacere inordinata relinquitur, humanarũ rerum, solũ vt videri posset, dimidium: sed quanto natura sua ineptior est ad virtutẽ quàm virilis, tanto excedit, vt plus quàm duplũ esse videatur. Repetendũ igitur hoc, & corrigendũ, omniáq; fœminis cum viris cõmunia ad ciuitatis felicitatẽ studia cõstituenda sunt. Nũc verò sic infeliciter ad hoc humanum ducitur genus, vt non sit prudentis, huius rei mentionẽ in alijs regionibus & ciuitatibus facere, vbi nunquã comessationes publicę probatæ sunt. Vnde igitur quisquam non ridicule ad manifestã cibi potúsq; assumptionẽ mulieres cogere posset? nihil est profecto quod molestius laturum genus hoc videatur. Nã cum timide & obscure degere cõsueuerint, latorẽ legis in lucem conantem educere omni reluctatione repellent. Hoc inquam genus alibi quidem, quemadmodũ dixi, nec orationem ipsam recte dicentis sine ingenti reclamatione audiet, hic autem forsitã sustinebit. Quare si vobis quoq; videtur, collocutionis gratia, ne disputatio de republica manca relinquatur, dicere volo quàm bona decensq; res hæc sit. Si vobis placet inquam, aliter verò dimittam. CLI. Mirum in modum hospes audire desideramus. ATH. Audiamus iam igitur. Sed ne admiremini, si rem altius repetere visus fuero. Nã otio abũdamus, neq; aliud quicquam nos vrget, quo minus omnia vndiq; quæ ad leges spectant, consideremus. CLI. Rectè loqueris. ATH. Prima itaque repetamus. Scire omnes oportet, hominum generationem vel nullũ prorsus vnquam initium habuisse, neq; terminũ habiturã, sed fuisse omnino semper & fore: aut si cœpit, inęstimabili iam ante nos temporis magnitudine incepisse.

Quies à laboribus originẽ trahit.

De modo viuendi sponsi & sponsæ.

De bene & male ordinatis.

De ingenio & natura fœminæ.

Secula & mores antè dicti. CLI. Planè. ATH. Nónne per omnem terram, vrbes multas códitas arbitramur atq; destructas, & diuersa præcessisse hominum studia, partim cum ordine, partim etiã sine ordine? Cibi item potusq; & vescẽdi cõdiendiq; vsus quàm plurimos, & mutationes temporum varias, in quibus animalia diuersis modis transmutata fuisse credendum? CLI. Nihil prohibet. ATH. Quid porrò? Vites putamus cœpisse olim, cum non essent? similitérq; oliuas, & Cereris atq; Proserpinæ munera, quæ Triptolemus aliquis ministrauerit? Animalia verò, tẽpore quo ista non erant, nónne sicuti modo, alterũ ab altero deuorabantur? CLI. Proculdubio. ATH. At verò quod ad sacrificia pertinet, homines ab hominibus sacrificari apud multos videmus: contrarium etiã de alijs audimus, sicuti quando nec bouillas quidẽ carnes gustare audebamus, nec animalia dijs immolabamus, sed liba & fructus melle madẽtes, cæteráq; huiusmodi sacrificia pura dijs offerebantur. Carnibus autem abstinebãt. Nam vesci carnibus, & deorum aras polluere sanguine, impiũ videbatur. Ita Orphica quædã vita tunc vigebat. Orphica vita. Inanimatis quippe omnibus vescebãtur, & ab animalibus omnibus abstinebant. CLI. Feruntur hęc passim, vt dicis, & valde credibilia sunt. ATH. Sed quorsum hæc à nobis omnia dicta modo sint, forsan aliquis percontabitur. CLI. Probè, ô hospes, id coniecisti. ATH. Propterea, si potero Clinia, quæ sequuntur deinceps, declarare conabor. CLI. Dic iam. ATH. Trina quadã indigentia, atque cupiditate omnia hominibus dependere perspicio, in quibus si recte ducantur, virtus, sin contrà, vitium nascitur. Harum duæ sunt in animalibus statim natis cibi potusque cupiditates. Ad quæ cum omne animal innatũ habeat appetitũ, impetu rapitur, nec verba illius auscultat, qui monet aliud agendum esse, quàm vt horũ cupiditates voluptatésq; expleantur, & dolores cõtrarij deuitentur. Tertia vero nobis indigentia ingens, & cupiditas acutissima, posterius quidẽ innascitur, sed ardentissimo furore & maxima petulãtia homines vrit, & agitat, ea quę ad propagationẽ generis inest. Hi tres morbi ad id quod iucundissimũ dicitur, rapientes, ab eo ad id quod optimũ est, tribus maximis rebus vertendi sunt, timore, lege, vera ratione. Quibus cum Musæ & dij certatorij adhibeatur, vt incrementũ & affluentia hoc pacto extinguantur. Procreationẽ quidẽ liberorum post nuptias collocare debemus. Post ipsam verò procreationẽ educationẽ & disciplinã. Sic enim forsan procedẽte oratione lex quæq; in priora progressa, in comessationes deniq; perducetur, quando in cœtus & cõmuniones huiusmodi peruenerimus: atq; vtrũ viris solis an etiã mulieribus hæ cõmuniones imperandæ sint, tunc planius cõspiciemus, cum propius accesserimus, & quæ illas procedere debẽt, necdumq; lege disposita sunt, suũ digesta in ordinẽ, ipsis præposuerimus, Ita sane, vt modo dicebã, comessationes acutius inspiciemus, cõuenientiorésq; de illis leges trademus. CLI. Scite loqueris. ATH. Teneamus itaque memoria, quæ modo dicta sunt. Fortè enim vsui nobis quãdoq; erunt. CLI. Quæ tenenda iubes? ATH. Ea quæ cibi, potus, venerisque vocabulis appellauim⁹. CLI. Fiet omnino, hospes, vt iubes. AT. Præclare quidem. Sed veniamus ad rem sponsalem, & sponsum ac sponsam quomodo liberi procreandi sunt, doceamus, ac nisi persuaserimus, legũ quarundã positione minemur. CLI. Quo pacto? ATH. Cogitare omnino sponsus & sponsa debẽt, pro pacto quàm pulcherrimos, & optimos ciuitati liberos poterunt procreare. Omnes autẽ homines qui communiter aliquid operãtur, quandocunq; & ad se inuicem & ad opus ipsum intendunt animũ, bene & pulchre omnia faciũt. Si verò vel non habuerint mentem, vel non adhibuerint, contrà. Quare sponsus ad sponsam procreationemque liberorum animũ vertat, & sponsa similiter ad sponsum, in eo tempore præcipue quo adhuc non genuerunt. Harum rerũ curã habeant mulieres siue plures seu pauciores, prout placuerit principib⁹ electæ. Quæ quotidie in Lucinæ congregentur tertiã horę partẽ cõmoraturæ, atq; ibi alijs aliæ nuncient, siquẽ virum mulierémue illorũ qui matrimonij copula adstricti gignendi habẽt facultatẽ, aliò intendere animũ videant, quàm ad ea quæ in sacrificijs nuptiarũ iussa fuerunt. Procreatio autem liberorũ, & eorum qui illi vacant obseruatio, decenniũ non excedat, quando adest generandi fœcunditas, Siquæ ad id tempus infœcundæ perseuerauerint, consilio cum propinquis & mulieribus harũ rerum curatricibus habito, prout commodum vtrisq; est, disiungantur. Siqua verò de vtriusq; cõmodis acciderit altercatio, decem de legum custodibus delecti quos ipsi voluerint, cognoscant. Sed & mulieres ipsæ iuuenum domos ingressæ, partim monitis, partim minis ab inscitio ipsos & delicto depellant. Quod si nequeant, legum custodibus nuncient, atq; illi id curent. Qui si prohibere non potuerint, rem ad populũ deferãt, & scriptis errantium nominibus iureiurando affirmẽt se illos meliores facere nõ potuisse. Et qui scripto delatus est, nisi accusatores conuicerit, infamis sit: nec nuptijs procreãdisq; liberis vlteri⁹ det operam. Ac si id tẽtauerit, liceat cuilibet cædere ipsum impune. Eædem sint & mulierum pœnæ. Expertes enim muliebrium degant honorum, nec ad nuptias partúsq; liberorum profectę recipiantur, si in iudicium arcessitæ damnatæ etiam fuerint. Si postquã secundum leges filios procrearũt, alienæ quisquam vxori coniungitur, vel mulier viro, illis scilicet adhuc generantibus, pœnis eisdem subiaceãt, quibus & dum ipsi gignebant. Sed viri & mulieres post liberorum procreationẽ caste viuentes, in his omnibus summopere honorentur: qui contrà, vituperẽtur. Si cõtigerit vt plures in rebus eiusmodi moderate se gerant, quæ præcepimus silentio sine scriptis legibus habeantur & fiant: sin autem plurimi se minime continebunt, legũ conscriptione declarentur, & ad eorum normam de singulis huiusmodi iudicetur atq; agatur. Vitæ totius initiũ primus annus omnibus est, quẽ in sacellis paternis vt viuendi initium tam puero quàm puellæ, scriptũ esse oportet. Adscribatur autẽ in pariete dealbato in vnaquaq; tribu, vt qui ad magistratus idonei sunt, annorũ numero cõstet: & cuiusq; tribus viuẽtes homines proxime scribantur semper, & naturæ cedentes similiter deleantur. Nuptiarũ tempus puellæ sit à sextodecimo in vigesimum, idq; sit longissimũ tempus ad hoc institutũ. Masculo à trigesimo ad quintum & trigesimũ magistratus gerendi tempus, mulieri quidẽ annus trigesimus: viro autẽ trigesimus quintus. Bellì ab annis viginti ad sexaginta in iuris; in mulieribus postquàm filios pepererunt, vsque ad quinquagesimum ætatis annum. Aetas maritandorum. In quibus obseruandum est, vt ad eum belli vsum potissimum qui & possibilis eis sit & decens, accipiantur.

DIAL

DIALOGVS SEPTIMVS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

REGREDITVR Plato in septimo rursum incomparabili diligentia ad prima ætatis teneræ rudimenta, imo vero progreditur. Nunquam enim, vt ita dixerim, ab hoc ipso digreditur, indicans totum reipublicæ bonum aut malum in bonis aut malis moribus priuatorum, atque hos preterea omnes in bona vel mala ætatis primæ educatione consistere. Præcipue vero id efficit in primis statim libris, atque hoc iterum septimo, vtrobique pictor diligentissimus. Sed ibi quidẽ adumbrando hic vero, vt pictorum more dixerim, colorãdo. Rursus ibi eiusmodi diligentiã proœmiũ legum vult haberi: hic vero figurã iure substantiam legum antecedentẽ. Leges enim scriptas fore irritas inquit, nisi eiusmodi præcesserit diligentia. Ibi præterea simul & hic post puerilem ad iuuenilẽ deinceps atq; virilem progreditur disciplinã. Neq, ab re post nonnullas sacrorũ leges in superioribus ad nuptiales cuestigio processit leges quasi sacras, vt diuini animalis ortum auspicaretur à sacris. Mox verò post connubia ad formãdos pueros se accingit, nec natos tantum, sed & nascentes, imò etiam nascituros, non minus in hac ipse seminis humani cultura sagax, prouidus & accuratus, quàm in frugũ seminibus agricultor. Quorsum verò spectare censes, quod ait in re muliebri multo plus discriminis esse, quàm virili? Item mulieres abstinere à vino oportere qua nocte generandi sint filij, imò etiã & proximo præcedenti tempore, & toto conceptionis anno ab omnibus animũ perturbãtibus? Hæc proculdubio eò spectant, vt nihil exactissimæ curæ ad humanã culturã spectantis prætermittatur. Animaduertes autẽ ex his Platonẽ existimauisse, non virũ tantum, sed etiã mulierem in filijs generãdis vicem agentis causæ obtinere. A quo quamuis quodam modo dissenserit Aristoteles, consenserunt tamen plurimi apud medicos probatissimi. Profecto si suum quisq; opus diligit, propterá q; pater filium diligit magis quàm diligatur à filio, matérq; ardentius quàm pater amat natum, coniectare licet causam esse vnà cum viro huius operis effectricẽ. Quòd quidem hinc etiã confirmari potest, quod filij non minus, ac sæpe etiã magis matribus similes sunt quàm patribus. Similitudo verò tam propria tamq; frequens indicat fœtũ substantiam non à patris tantũ, sed matris etiã effectione suscipere. Omnis enim causæ conatus fertur ad simile producendũ. Deniq; cum speciei eiusdẽ sit mas & fœmina, vires habent rationis eiusdẽ. Vtrinq; igitur efficaces ad formã eiusdẽ rationis, & si non pari, simili saltem ratione perficiendã. Sed hęc ad leges minime pertinent. Tangit insuper quæstionẽ de atra bile non paruã, cuius vitio infantes formidolosi sunt, difficilesq; & queruli. De hoc ipso humore eiusq; cura, in libro De curãda literatorum valetudine, diximus diligẽtius. Quantũ verò ad præsens pertinet institutũ, humorem in pueris melancholicum non ex constitutione propria esse scito, quæ quidẽ sanguinea est maximéq; aërea: sed ex reliquijs quibusdã materni menstruique sanguinis in puero putrefactis, & adustione quadã in atram bilem deinde conuersis. Accedit ad pueriles formidines in causa, rerum nouitas, quæ quidẽ facit, vt & auditæ voces quasi tonitrus, & visæ formæ quasi laruę & fulgura terreant. Ratio interea, quoniã nondũ expergefacta, imagines à rebus ipsis nequaquam discernit: animam relinquit imaginationi pro arbitrio concitandam. Ex hac ipsa formidine perpetuo dolent, queruntúrque infantes. Præsertim cum facilime & à tractantibus offendantur, & lædantur ab aëre, & ab agitatione naturæ plurimum in exordio laborantis agitentur ipsi atque vexentur. Quamobrem motu quodam ferme perpetuo atq, numeroso in curandis infantibus adolescentibusque vti iubet. Primo quidem, quia motu geniti, seruantur & motu. Secundo quia eiusmodi motione vitę moderata immoderatæ agitationi tum intrinsecus à natura, tum extrinsecus ab aere factæ resistimus. Tertio quoniam motus colorem excitat naturalem, corpusque totum ęque viuificat. Quarto nutrimentum concoquit digeritque per membra: Quinto superuacua excrementa secernit. Sexto obstrusa aperit: & adæquat humores. Septimo conducit ad augmentum. Octauo membra apta simul reddit & solida. Non solum verò moderatione quadam æqualitatis, verumetiam numeri cuiusdam proportione, motum nobis oportet congruere. De musicæ quidem potentia, multa in multis epistolis disseruimus. Nunc verò satis sit intelligere, si per ipsam sæpe in contraria, scilicet tum ad voluptatem, tum ad dolorẽ distrahitur animus, nimirum posse ab vtroque ad habitum quendam vtriusque medium sæpe reduci. Ac si à motu corporis in quietem, & vicissim à quiete in motum reuocatur animus atque prouocatur, certe posse quibusdam musicæ modulis à motu ordinis experte ad ordinatum, atque hinc ad stabilem habitũ quandoq; reduci. Quem quidem habitum & hic & in epistola ad Dionysium secunda inquit, & dei proprium esse, & humanæ vitæ tutissimũ. Vtrum vero voluptas ac dolor in motione quadam consistant, & quo pacto definiãtur, in libro De volupetate, & in Philebi Cõmẽtarijs latiùs disputamus. Satis inpræsentia factum fuerit, si concludamus hunc in modũ. Voluptates gustus & tactus in restitutione quadã in habitũ corporis naturalem nasci videntur. Dolores verò contrà, in casu quodam ex habitu naturali. Siue vtrunq; euacuatione fiat siue repletiòne, siue motu, seu quiete vel alteratione aliqua qualitatũ. Præterea voluptates odoratus, & auditus, & visus, in reditu quodam ad ordinem sensualem, à quo multis contingentibus quotidie deturbamur. Deinde voluptas imaginandi in regressione similiter ad ordinem imaginalem, à quo deijcit perturbatio Ordo vero tam imaginalis quàm sensualis in quodam spirituum temperamẽto fundatur, cui quoties contemperata similiter admouentur, fit volupetas in mutua quadam sensus imaginationisque cum rebus, quę influũt congruitate resultans. Post hæc rationis lætitia in reformatione quedam nascitur: per quã ratio quæ perturbatione corporea facta in formis fuerat, vel deformis, formatur pro natura sua, atque reformatur. Denique mentis gaudium erformatione perficitur per quam intellectuali quoda intuitu reformatur aliquando in ideam, à qua ceciderat ob negotiosæ vitæ tumultum. Si inductionem hanc recte consideraueris, videbis humanam voluptatem summatim fieri in reditu quodam in habitum naturalem: neque tam reditus ipsius, quàm habitus gratia fieri & optari. Igitur eiusmodi habitus si fieri posiit, perpetuo firmus, maxime omnium est optandus. At cur cogitanti cuilibet occurrere videtur optabilior oblectatio in motu perpetuo, quàm status ille perpetuus? Quoniam fallit nos imaginatio & opinio animæ mobili coniũctæ corpori, perque coniũctionem eiusmodi voluptatem mobilem appetẽtis. Quam merito neglectura sit præ naturalis habitus firmitate, si quando posita fuerit supra motum. Si enim reuera gustaremus saporem ipsius habitus naturalis, extra quem in terris positi sumus, sicut motionis ad ipsum vergentis saporem gustamus: proculdubio longo interuallo habitum regressioni præponeremus. Profecto quemadmodum omnes bonorum gradus, meliori modo se habent in ipsa stabili ratione boni, quàm in materia mobili: sic expetendorũ õmniũ rationes in ratione habituque eiusmodi potius quàm in materia mobili collocantur. Per hæc probatum sit proprium dei diuinorumque gaudium in statu quodam consistere incomparabiliter motibus cunctis iucundiore. Quem quidem prudentes & ipsi debent eligere, & cęteris, præsertim iunioribus, adhibere. Præterea cunctis persuadere, voluptatem quæ sit ex motu, non solum breuem esse ac leuem molestięque permixtam, sed etiam in multos & diuturnos ingentésque dolores continuo prolabi. Distinguit autem numerosum motum per quem inconcinnos motus ætatis teneræ moderamur, in duo genera, in musicam scilicet & gymnasticam. Prima enim spiritum atque animum, secunda vero humores membráque componimus. Sub nomine quidem musicę non modo cantus & sanos, sed poesim etiam & quę ad figurarum ordinem pertinent, comprehendit. Sub nomine vero gymnasticæ, motus omnes corporis in præludijs ludisq; certaminum atque prælijs. At choream salutationémque ex vtrisque quodammodo mixtã intellige. Tum his omnibus quasi præludijs infantes, pueros, adolescẽtes, tam fœminas pariter, quàm mares ad officia & belli & pacis diligenter erudit: eiusmodi verò rudimẽta patrias appellat leges, ac reipublicæ vincula. Quibus subductis quasi columnis tecta reipublicæ corruãt. Iubet singula in his haud aliter fieri quàm publicis regulis statuãtur iudicãs à delictis eiusmodi, delicta omnia tandem in republica prouenire, atque ex mutabilitate ludorum iocorumq; & ornamentorum, mutationem quoq; legum & reipublicæ proficisci. Notabis mutationem prętẽrquam in malis, esse rerum omnium periculosissimã, adeo vt etiam si muteris in melius, saltem ad tempus iis periculum subiturus. Inter hæc sacrificandum in ludis ait dijs & deorũ filijs, atq; dæmonibus. Dæmonibus inquam puris, vt deorum filijs nos concilient Deorum verò filijs, vt deos nobis propitios reddant. Dijs deniq;, quo summi Dei muneribus nos reddant paratiores. Sic vtiq; prisca consueuit religio, quemadmodũ de sphæra in sphæram gradatim corpore pertrãsitur & visu, sic de propinquis numinibus ad remotiora deinceps suo quodam ordine progredi in

omnibus, id præcipue venerans, quod splendorẽ summi præcipue refert. Neq; vero ego nunc, vel de ciuili, imo plebea, vel de poetica imò vero insana superstitione loquor, sed de philosophico diuinorum cultu à priscis sapientibus, prout cognitus vniuersi ordo dictauerat, instituto. Quem solum vbique commendat Plato, reliquos duos reuera deridẽs. Et vbi duos tantum commemorat, id est deos deorumque filios. dæmones & heroës intelligit filios. Vbi verò connumerat deos, & deorũ filios & dæmones, intelligit deos numina super sphæras, filios numina in sphęris, dæmones numina infra sphæras. Post hæc vbi legitimorum ludorum disciplinam commendat, ludos inquit studiorum gratia potius quàm contrà, esse constituendos. Addit res humanas, si comparentur ad diuinas, nullo studio dignas esse: id est, nulla existimatione, nulloque amore, nec tanquam serias, sed tanquã nugas esse censendas. Sin autem ad naturales, magni faciendas esse consentit. Tum optimum ait homini contigisse, vt ingenium sortitus sit aptum ludis, & deditum: scilicet eum ad laboriosæ vitę solamen, tum ad disciplinam paulatim per ludos congruos comparandam. Quòd vero anima per varias viuendi formas circuitum, quasi chorea ludens efficiat, id vniuerso optimum esse putant. Rursus vniuersæ quoque naturæ animæ, videlicet vt quæcunque in eius potentia latent, vicissitudine quadam educantur in lucem. At cur non dicit cætera quoq; animalia ludos esse deorum? Quoniam nec adeo dijs familiaria sunt, vt cum his illi ludant. Nec comparantur ad deos, vtpote quæ seipsa Deo non comparant, neq; diuina aliquando mentiuntur, vnde cogantur de illis sicuti nos mentiri. Et profecto si dei ridere sit, humanum rideat ludum conantem immensa metiri. Considerabis hic Platonis verba eiusmodi, scilicet, ea quæ ab aurora ad hanc horam non sine quadam deorum inspiratione narrauimus, poesi quodammodo similia mihi videntur. In his significat omnia eius scripta in eam vsque diem, id est senium, esse quodammodo diuinitus inspirata, atque poëtica figura disposita, vt sint allegoricè plurimum exponenda. Idem quoque innuit statim post exordium Phædri, vt sciamus, & quæ in adolescentia, & quę in vltimo composuit senio, poesim maxime redolere. Ob id in epistolis ait, mentem suam vel à nullo, vel à quàm paucissimis, & vix tandem & quadam vaticinij sagacitate posse compræhendi. Prętерea contemplare hic quam diligenter Plato effrenem cohibeat pueritiam, quantum somnolentiam quidem detestetur, commendet verò vigiliam, quàm opportune sua cuiusque ætatis disponat officia, iubens inter ludendum primo quidem tradi literas. Deinde musicam. Tertio gymnasticam. Quarto arithmeticam. Quinto geometriam. Sexto astronomiam. In septimo verò loco dialecticam, id est metaphisicam, collocat in fine legum atque reipublicæ. Quoniam verò dicit Deum cum diuina quidem necessitate pugnare nunquam, cum humana verò pugnare, distingue necessitatem alteram quidem esse in ipso naturali rerum ordine ita vt est diuinitus instituto, vt res tales sint & tot & tantæ, sic agant, sic moueantur, hæ præcedant, hæ consistentur, illæ sequantur, aliæ simul sint, aliæ verò seorsum, atque vt sunt, ita quoque sint iudicandæ. Alteram vero necessitatem in casu quodam ab ordine naturali, vbi vel deforme, vel monstruosum, vel dissidens dissolutumque videtur. Cum prima necessitate non pugnat Deus. Eius enim præcipua voluntate necessitas eiusmodi constat. Sed nunquid pugnat cum altera? Certe nusquam pugnat Deus, quid enim repugnet omnipotenti? Veruntamen ob id quasi pugnare fingitur, quòd hæc à diuina similitudine prolapsa longius in dissimillimam Deo cadit deformitatem, quasi iam rebellantem, sed à Deo interim quasi repugnante atque expugnante miris modis in ordinem quandoque redactam. Animaduerte post hæc non parui momenti dictum. Non est pessimum rerum omnium imperitia. Imò vero pessimum est multarum rerum peritia acquisita male. Ac si præcedentem quoque sententiam animaduerteris, quæ hominem cognominat & Deum & dæmonẽ atque heroem, cognosces qua ratione exponi possit Plato, vbi animam inquit humanam in varias species pertransire. sed hoc in theologia latius. Proinde vbi ad doctrinas mathematicas iuuenes adhortatur, repræhendit Gręcos, quòd in geometria & astronomia omnes errauerint. In geometria quidem, quòd dimẽsionem quamlibet cum qualibet commensurabilem esse putauerint. Quod quidem non posse fieri primum apud Barbaros est inuentum. In astronomia quoque quòd errare planetas dixerint, cum tamen in diuinis nullus sit error. Item motum velocissimorum, tardissimum nominauerint, tardissimorumque velocissimum. Mentiri verò contra deorum dignitatem per ignorantiam natam ex neglіgentia, iudicat non stultum solummodo, sed prophanum. Sed damnat plurimum Græcorum errorem contra diuinæ prouidentiæ voluntatem, dicentium non esse inuestigãdum ipsum autorem mundi Deum, mundique ipsius originem, nec eorum quæ in mundo sunt causam, quasi inuestigatio hæc non pertineat ad pietatem: cum tamen maximè omnium pia sit, vtpote præcipue cum diuina voluntate cõsentiens, quæ & vniuersum eo disposuit ordine, qui ad inuestigationẽ eiusmodi semper alliceret, & mentem ipsam inuestigationis huius auidissimam procreauit. Platonem vero ipsum existimare verissimã pietatem præcipue in vnius dei cultu sitam esse, probauimus aliàs, & per superiora eius verba in præsentia cõfirmamus. Nam & si in plurali numero sæpe ait deos colendos esse, concludit tãdem numero singulari, & singulari cultu Deum ipsum esse omni beato studio dignum. Præterea in antecedentibus, iudices creaturus cõgregauit magistratus omnes in templo & in ipso anni principio. Principium verò ab ęstiuo fecit solstitio. Neq; te turbet, quòd in calendis proxime solstitium sequentibus. Id enim certioris apud populum principij gratia dictũ puta, verum autẽ initium apud eum in ipso proprie solstitio fieri. Quod quidem allegorice sic exponatur, vt quando solis lumen, id est, dei lumen rectius vberiusque à nobis accipitur, tunc reuera sit principiũ viuendi & cogitandi atq; iudicandi, & huius vnius gratia cuncti simul in vno tẽplo, id est, vna religione colant quicquid colant. Lumen verò solis in libris de Republica inquit, vnius omnium patris imaginẽ esse, & quasi simulacrum eius in mundano hoc templo à patre omniũ collocatum. Quid plura? Vnum Deum in primis adorãdum, cuius gratia cætera numina sint colenda, alibi sæpe docet, atque in epistola ad Dionysium, rursusque ad Hermiã, & in Parmenide qui totus agit de vno, & in Timæo qui omnia producit ab vno, & in Philebo qui omnia metitur vno, & in Epinomide qui omnia reducit ad vnum, manifeste demonstrat.

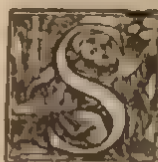

De educatione liberorũ.

SATIS igitur de liberis tam masculis, quàm fœminis de ipsorum educatione & disciplina post hæc nobis est dicendũ. Quam silentio præterire, planè impossibile est, ac si dicatur, mentioni cuidam doctrinæque potius quàm legibus cõgrua videtur. Quæ enim priuatim & per singulas domos tum multa, tum parua & occulta quotidie fiunt, cum facilè ex voluptate, dolore, & cupiditate singulorum præter legumlatoris consilium agantur, varios & dissimiles mores ciuiũ reddunt. quæ res ciuitatibus officit. Quum vero parua & frequẽtia sint, singulis mulcta imposita, ea legum positione vetare non satis honestum esset atque decorum. Quinetiam scriptis legibus derogaret, cum in paruis & multis ad contemnendas leges homines consuescerent. Quapropter & leges de his scribere difficile est, & silere impossibile. Sed conabor ostendendo quasi digito, quæ dico in lucem efferre. nunc enim obscurius dicta videntur. CLIN. Vera loqueris. ATHE. Iam verò rectè aliàs dictum est, existimandum esse, rectam educationem posse & corpus & animum quàm pulcherrima & optima reddere. CLI. Ita est. ATHE. Corpora vero pulcherrima simpliciter ea fore censeo, quæ rectissima in tenera ętate concrescunt. CLI. Certe. ATH. Quid illud? Nonne intelligimus quàm maximum atque plurimum incrementi primi progressum in omnibus animalibus esse? adeò vt cõtendendi ansas multis præbuerint, corpora humana à primis quinque annis in reliquis viginti in duplum non crescere. CLI. Vera narras. ATHE. Quid ergo? Quando sine multis moderatisq; laboribus incremẽtum influit plurimum, an non multa hinc mala corporibus innascuntur? CLI. Omnino. ATHEN. Pluribus ergo laboribus ipsis tunc opus est, quando summopere affluit nutrimentum. CLI. Quid ais hospes? Nunquid statim natis & tenerrimis pueris labores plurimos afferemus? ATHE. Non his primis, sed prius etiam illis qui adhuc in vtero matris aluntur. CLI. Quomodo vir optime faciendum id iubes? Num ij qui adhuc in vtero parentis geruntur, laborabunt?

ATHEN. Certe. Nec sanè mirum est si vos exercitationé tantillæ ætatis ignoratis, quàm vobis licet videatur absurda, cupio aperire. CLIN. Omnino. ATHEN. Apud nos quidem huiusmodi quiddam magis intelligi potest: propterea quòd ibi nonnulli in ludis quibusdam magis q̃ decet, versantur. Nam apud nos nó pueri solum, verumetiam seniores aliqui auium pullos alunt, & ad mutuam inter ipsas aues pugnam exercent: ac longè absunt, vt labores in quibus ipsas exercentes agitant, moderatos ipsis putēt: sed ad hæc minores in manibus, maiores sub vlna capientes, non suæ, sed harum auium bonæ habitudinis gratia per multa stadia gradiūtur. In quo sanè homini intelligendi compoti significant, corporibus omnibus motum agitationemq; nō laboriosam prodesse, siue à seipsis, siue in vehiculis, seu naue, siue equis, siue quomodocūq; aliter moueantur. Et propter hæc ciborū potusq; alimentū superantia, sanitatem, pulchritudinē, et vires nobis præbere possunt. Quæ cum ita se habeāt, quid posthac faciundum censemus? Vultisne cum risu verba faciamus, leges ponentes, vt prægnans deambulet: & natus quasi cera fingatur, quandiu tener est, ac ad biennium vsq; fascijs adstringatur? Nutrices præterea per leges imposita mulcta cogamus vt vel ad agros, vel ad tēpla, vel aliò ad suos, donec per se stare possint, pueros perferant? At etiā videāt vt cū stare cœperint, ne ponderis violētia mēbra ꝓpter mollitiem distorqueantur, gestent adhuc, quousq; triennium infantes exegerint? Sint autē robustæ quoad fieri potest nutrices, nec vna solū, sed plures. Et in singulis pœnam nisi fiant, scriptis legibus imponamus? Vel nullo modo sic agamus? Quod enim modo diximus, abunde nobis accideret. CLIN. Quidnam? ATHEN. Risum profectò in nos ingentē prouocaremus. Nam mores nutriētium muliebres atque seruiles nobis obtemperare nollent. CLIN. Cuius gratia igitur dicenda hæc putauimus? ATHEN. Quia domini & liberi ciuium animi, forsitan cum hæc audiuerint, probe intelligēt, quod nisi priuata rectè administrentur in ciuitate, frustra res cōmunes sperat quis firmitatem aliquam in legibus habituras: atq; hæc intelligētes his quæ modo diximus, tanquam legibus quibusdam vtētur: quorum vsu, & familia & respublica bene gubernata, feliciter viuent. CLIN. Valde consentaneum est quod dixisti. ATHE. Ne desinamus ergo ab huiusmodi legumlatione antè, quàm animorum quoque studia quæ ad teneros admodū pueros pertinēt, describamus: & ita simili quoq; modo, vt de corporibus incepimus, sermonem absoluamus. CLIN. Rectè nimirum. ATHEN. Hoc igitur tanquam elementum ad vtriusque tam animi quàm corporis infantium cultum accipiamus, perpetuam die nocteque nutritionem agitationémque adhibitam, omnibus quidem conferre; maximè verò tenerrimis, vt si fieri posit, sic habitent quasi perpetuo nauigarēt. Quoniam autem fieri nequit, quàm proximè ad hoc incurandis infantibus accedendum. Quod autē fieri oporteat, coniectare hinc licet, ꝙ experientia tam puerorum nutrices quàm quæ remedijs Corybantum dant operā, id esse vtile cognouerūt. Quandocunq; enim matres cupiūt pueros ad somnū tardiores dormire, non quiete hoc, neq; silentio, sed contrarijs faciunt. In vlnis enim portāt agitantq; semper, & illos vocis modulatione tanquam tibicinio quodā mulcent. Et quemadmodū in debacchationum furētium remedijs fit, huiusmodi agitationis chorea musaq; vtuntur. CLIN. Quænam horum potissimùm causa nobis est hospes? ATHEN. Non est valde difficilis cognitu. CLIN. Quo pacto? ATHENIEN. Vtræq; hę passiones in metuendo consistūt: sunt enim formidines quædam, propter malum aliquem animi habitum. Quādo igitur ab exterioribus aliquis ad hos affectus agitationem infert, vincit exterior motus interiorem illum terribilē atq; furiosum. Cumq; vicerit, tranquillam animo præstat quietem, saltu cordis aliquantisper sedato: atq; ita alijs inducit somnum, alios vigilātes per tibiam & tripudium, cum auxilio deorum quibus supplices litabāt, à furioso affectu ad sanæ mentis habitū reuocat. Atq; hęc vt orationis huius breuitas fert, rationē aliquam probabilē habent. CLIN. Omnino. ATHEN. Si hæc igitur talem aliquam vim habent, hoc pręterea cogitādum, animum omnem ab infantia in metu nutritū, magis vtiq; quouis ferri per formidinem consuescere. Nec cuiquam dubiū est, quin ad timiditatem ista, nō ad fortitudinē exercitatio sit. CLIN. Ita prorsus. ATHEN. Contrà verò cum ad fortitudinē exercitari dicemus, qui à tenera ætate metus terroresq; omnes vincere cōsuescit. CLIN. Scitè. ATHEN. Vnum igitur hoc ad virtutis animi partem summopere conferre dicamus, exercitationē videlicet infantium quæ in motibus fit. CLIN. Maximè. ATHEN. Atqui facilitas animi vel morositas, nō parum momenti habēt ad bonitatem animi vel prauitatem. CLIN. Est ita. ATHE. Est autem à nobis pro facultate dicendum, quo pacto vtrumuis horum infantium statim animo innascatur. CLIN. Planè. ATHEN. Nobis profectò videntur deliciæ, difficiles, morosos, iracundos, & leui de causa excitabundos iuuenum mores efficere. Contrà verò, nimia seruitus atrox, cum abiectos & illiberales & humana perosos facit, ad humanā consuetudinem ineptissimos reddere. CLI. Quomodo autem ciuitas vniuersa infantes qui nondum voces intelligunt, nec disciplinam aliam gustare possunt, vt iubes, erudiet? ATHEN. Sic planè. Omne animal statim natum voce & clamore vti solet. Nec minus hominum genus, quod præ cæteris ad clamorē addit ploratum. CLIN. Sic est. ATHEN. Nutrices ergo quid infantes cupiāt, volētes cognoscere, quod appeti credūt offerūt: si tacēt, rectè: si clamāt flentque, nō rectè se obtulisse his signis conijciūt. Argumenta sanè in infantibus quas res ament, quas oderint, clamor fletusq; sunt, signa minimè fortunata. Huius rei tempus triennio minus nō est, quod spatium non est parua vitæ particula ad eam rectè vel contrà dicendam, si ipsum rectè, vel cōtrà ducitur. CLIN. Rectè. ATHEN. Nōnne videtur vobis difficilis homo, nec vllo modo trāquillus, esse etiā querulus atq; gemebundus vltrà quàm bonū virū deceat? CL. Mihi quidem. ATH. Quid igitur? Siquis omni ratione pro viribus conetur, vt in hoc triēnio puer quàm minimum dolore, metu, tristitiáq; afficiatur, nónne pueri animus pacatior tranquiliorq; reddetur? CLI. Perspicuum est hospes, multoq; etiā magis, siquis eum in multis voluptatibus educarit. ATHENIENS. Hoc ego tibi non concedam, ò mirifice Clinia. Nā talis educatio cū in principio statim adhibeatur, omnium maxima pernicies est. Videamus igitur an quicquam dicamus. CLIN. Dic quid ais? ATHEN. De re non parua à nobis agi nunc assero. Attende & tu Megille, ac sententias

Exercitatio infantiū cōfert ad virtutem capessendam.

Deliciæ in animis puerorum.

vtriusq; dijudica. Mea quidem ratio, rectam vitam censet nec voluptates sequi omnino, nec fugere omnino dolores debere, sed mediũ potius illum habitũ sequi, quem & ipse modo tranquillitatem vocabam, & omnes dei propriũ esse, diuino quodam oraculo rectè conijcientes fatemur. Hũc habitum sequi debet quisquis hominũ diuinus est futurus, adeò vt nec ipse ad voluptates omnino ꝓcliuis sit, alioquin procul à dolore non erit, nec alium quenquam siue senem, siue iuuenem, aut masculum, aut fœminam indulgere voluptatibus patiatur, minimèque omnium statim natos infantes, firmissimi enim tũc omnibus mores omnes propter consuetudinẽ innascũtur. Ego verò nisi vererer ne fortè iocari vobis videar, dicerem vtique, grauidas etiam mulieres maximè omnium illo anno ita regendas esse, vt nec ad voluptates multas furiosasq; ferãtur, neque doloribus agitentur: sed tranquillam pacatamq; & mitem vitam agant. CLIN. Non opus est hospes vt Megillum interroges, vter nostrũ rectiùs sit loquutus. Ego enim assentior tibi meræ voluptatis meriq; doloris vitam fugiendã omnibus esse, & mediam quãdam semper tenendam. Quare & dixisti rectè atque audisti. ATHEN. Rectè nimium Clinia. Sed illud ad hæc simul omnes tres cogitemus. CLIN. Quidnam? ATHEN. Quòd quæ dicuntur à nobis, ea leges non scriptæ à multis appellantur, nec aliæ sunt quæ leges patriæ nominantur, quàm huiusmodi omnia. Atq; quod paulo antè tetigimus, nec leges hæc esse vocãda, neq; silẽtio prætereunda, probe dictum est. Hæc enim totius reipublicæ vincula sunt, mediũq; tenẽt inter scriptas scribendásq; leges, videlicet tanquam patriæ priscæq; omnino institutiones. Hęc si probe posita sint, seq; in eis homines rectè assuetecerint, conscriptas leges stabili salute tutantur. Sin contrà factum sit, cõtrà continget: quemadmodum in ædificijs accidit, vbi si ædiũ fulcitacula subtracta de medio fuerint, concidere omnia cogũt, aliaq; ex alijs deijci, & quæ bene superstructa sunt, dirutis priorib⁹ corruũt. Atque hæc quidem cogitantes nouam hãc tuam ciuitate, ò Clinia, vndiq; vincere debemus, nihilo prorsus relicto quoad fieri potest, quod vel ad leges, vel ad mores, vel studia pertineat, his enim omnibus ciuitas nectitur. Alterũ verò istorum sine altero permanere non potest. Quare non est mirãdum, si quæ nobis multa simul & parua legitime videtur instituenda velut consuetudines cõfluentia lõgiores leges efficiunt. CLI. Rectè tu quidem, & nos similiter cogitabimus. ATHEN. Siquis igitur ad eum qui tres agit annos colendũ seu masculum, siue fœminã hæc diligẽter adhibeat, ac sedulo supradictis vtatur, nõ paruam afferent nuper enutritis vtilitatem. Atq; id ingenio eorũ qui tres & qui quatuor & quinq; & sex agunt annos conueniẽs erit, à quibus deliciæ remouendę sunt, & castigatio sine contemptu adhibenda. Cæterum quemadmodum seruos diximus castigare sine contumelia oportere, ne in iracundiam efferantur: castigare tamẽ omnino, ne nimium deliciosi reddantur; ita & liberos volumus. Horum ludi quidam sunt ipsis quodammodo naturales: ad quos quando conueniunt, spõte ferũtur. Congregadi hi pueri sunt à triennio ad sex vsq; annos, singuli in suæ tribus solennitate: quorum & adhuc tantillorum nutrices modestiam incõtinentiamq; obseruent, & cuiq; cœtui nutricibusq; vna quædã præsit de mulieribus duodecim annuo tempore imperatura, prout legum custodes ordinauerint, has deligãt mulieres nuptiarum curatrices, ex quaq; tribu vnam ætate ipsis æquales. Quæ ad hũc magistratũ assumpta est, ita se gerat vt in sacrũ quotidie proficiscatur, semperq; iniuriãtẽ puniat. Seruum quidem & seruã, peregrinum & peregrinam ipsa per vrbanos quosdam ministros: ciuem autem cuius animaduersio in cõtrouersia sit, ad ædiliũ trahat iudiciũ: de qua autẽ non sit cõtrouersia, eũ ipsa ciuẽ puniat. Post annorũ sex ætatẽ fœminæ à maribus discernant, puerıq; deinceps cũ ęqualib⁹ maribus, & puellæ cum fœminis æqualibus conuersentur. Et ad discendũ vterq; se vertãt. Mares quidẽ ad magistros equorum, arcuũ, telorum, & fundæ: fœminæ quoq; ad eadem si concedatur, vsq; ad scientiam tantum, & maximè ad armorum vsum. Quo pacto autem nũc in his se res habeat, penè ab omnibus ignoratur. CLI. Quid ais? ATHEN. Quòd videlicet dextera à sinistris, quo ad man⁹ pertinet, differre iam videantur in singulis operationibus natura. Pedes enim inferioresq; partes ad opera nihilo differre vidẽtur. Manibus autẽ matrum nutricũq; simul ignorãtia quasi claudi facti sumus. Nã quum natura ferè ad vtranq; partem æquè se habeat, ipsi per consuetudinem non rectè vtentes, differẽtiã fecimus. Et certè in quibusdam parũ id refert. Nihil enim interest ad vitam, si lyra in sinistra sit, in dextera plectrũ, in cæterisq; huiusmodi similiter. Quorum exemplo idem in reliquis omnibus non facere, dementia est. Hæc ita esse lex Scytharum ostẽdit. Non enim sinistra solum arcum, dextera sagittam tenent, sed vtrisq; similiter ad vtrunq; vtũtur. Multa exempla huiusmodi in aurigarum aliorũq; operibus reperiunt. Ex quibus intelligere licet eos qui dextris sinistra imbecilliora reddunt, præter naturam id facere. Quæ res, vt diximus, in corneis plectris, instrumentisq; talibus impedimento nõ est. Sed permultum interest, quando in pugna ferro, arcu, hasta, cæterisq; huiusmodi vti necesse est, plurimum autem quando armis arma pelluntur. Differt autem multum qui didicit, ab eo qui non didicit: & exercitatus, ab eo qui minimè exercitat⁹ est. Nam quemadmodum qui aut in pugili certamine aut lucta, aut vtroq; simul perfectè se exercuit, potis est congredi à sinistris, & præstò se accommodat, quando ad partem alteram transferre cogitur: id ipsum arbitror in armis ac cæteris rebus rectissimum esse. Quare oportet si duo quædam quis possidet, quibus se defendat, & alios cædat: vt nihil horum pro viribus otiosum inexercitatúmque relinquat. Et si quis Geryonis aut Briarei naturẽ habeat, quum centimanus sit, centũ oportet ab eo iacula mitti posse. Horum omnium curam habeant principes, tam mulieres quàm viri: & mulieres quidem ludos alimentaq; considerẽt: viri autem disciplinas, vt omnes pedibus manibúsque vtrinque æquè potentes facti, per consuetudinem naturæ non noceant. Disciplina vero duplici vti conuenit: & corporis quidem, gymnasticam: animi, musicam vocari. Sed gymnastica rursus est duplex, saltatio et luctatio. Saltatio quoq; alia musæ verba imitatur, magnificentiam ipsius libertatemq; obseruans: alia bonæ habitudinis, leuitatis & formæ tum corporis ipsius, tum partium membrorũq; eius gratia, apte flectit tenditq; singula: ita vt sufficiẽter motus harmonicus diffundatur, cõsequaturq; vniuersum saltationis ordinem. Luctationis autẽ genera illa quæ

Puellarum separatio.

Gymnastica Saltatio.

Luctatio.

Anteus

Anteus & Cercyo in artificium inutilis contentionis gratia deduxerũt, vel Epius vel Amycus in pugili concertatione: quum nihil ad præliũ conferãt, digna mẽtione nõ sunt. Quę verò in recta luctatione à collo, manibus, laterumq; motu cum victoriæ studio, honestoq; habitu adhibentur, et ad sanitatẽ viresq; conducũt: quũ ad omnia vtilia sint, prætereunda non sunt. Sed discentibus docẽtibusq; simul præcipiendum, vt quando ad hoc in eòdendis legibus venerimus, alteri beneuole hæc largiantur, alteri gratiose suscipiant. Nec verò omnes imitationes capessendæ quæ in choreis sunt, sed hic quidem armatorum Curetarum ludi, in Lacedæmone Castoris atq; Pollucis. Apud nos quoq; nõ est negligendũm, quòd Minerua ludis choreæ delectata, nõ nudis manibus ludendum censuit, sed armis tota ornata, saltandi officio est perfuncta. Quæ quidẽ adolescentulis sunt maribus & fœminis imitãda, deę munus ad vsum belli solennitatumq; ornamẽtum honorãtibus. Pueros verò antequàm prodire in bellũ possint, armis equisq; opotet in deorum omnium pompis ornatos, modo velociores, modo tardiores in chorea & itinere ad deos deorumq; filios supplicationes fundere. Ludi porrò atq; præludia si rerũ aliquarum gratia, nullarum certe nisi harũ sunt adhibenda. Hæc enim in pace & bello tam priuatim, quàm publice vtilia sunt. Cæteræ verò corporis exercitationes seu ludo, siue serio fiant, ô Clinia, atq; Megille, non sunt liberales. Eam iam gymnasticam quam tractãdam in primis sermonibus dixi, ferme peregi, atq; hæc tota & perfecta est. Vos autẽ si meliorem habetis, in medium proferatis. CLIN. Non est facile hospes his neglectis, narrare alia de gymnastica & certamina meliora. ATHEN. Reliquum est, igitur vt de Musarũ Apollinisq; muneribus disseramus de quibus ita satis dictũ esse putabam*, vt de gymnastica solum restare videretur. Nunc autẽ patet nonnulla esse relicta, quæ dicẽda in primis sunt, quare deinceps illa dicemus. CLI. Dicantur omnino. ATHEN. Audiatis igitur, audistis enim & in superioribus, quãuis & in dicendo & audiẽdo, quod valde mirum est & insolens, cauere decet. Equidem in pręsentia nõnihil dicturus sum, quod dicere merito vereri quis debeat: dicam tamen. CLI. Quid illud est hospes? ATH. A nemine cognosci assero, quã magnã in omnibus ciuitatibus ludorũ genus ad legum conditarũ stabilitatẽ & mutationẽ habeat potestatẽ. Quippe si hoc ita ordinatũ fuerit, vt iisdem ludis secundũ eadem, & eodem modo, iidem homines semper vtantur & delectentur: leges quoq; serio positas stabiles manere permittit. Sin autem mutetur id genus, nouiq; ludi quotidie inducãtur, semperq; nouis delectetur iuuentus, tum figuris gestibúsue corporis, tũ reliquo apparatu & supellectili: ac decens & indecẽs in his rebus aliter in dies & aliter iudicent, atq; inuentores nouarum rerum colorum scilicet & figurarum cæterorumq; huiusmodi semper honorent: pestem hac nullã ciuitati maiorẽ fore censemus, recte admodum iudicantes. Mutat enim iuuẽtutis mores occulte, facitq; vt prisca quidem vilia, noua verò digna honore videantur. Qua oratione & opinione, nihil rursus assero perniciosius ciuitatibus esse. Sed audite quantum id malum esse censeo. CLIN. Vituperarine prisca malum esse in ciuitatibus ais? ATHEN. Aio equidem valde. CLI. Non malos ad hanc orationem nos auditores habebis, sed quantũ fieri potest beneuolentissimos. ATHEN. Consentaneum est. CLIN. Dic iam. ATHEN. Agite, audiamus hæc diligentissime: atq; ita inter nos disseramus. Mutationem omnibus in rebus præterquam malis esse periculosissimam, in tẽporibus omnibus inuenimus in diæta corporũ in moribus animorum, in omnibus simpliciter pręterquam in malis, vt modo dicebam. Corpora quidem cum primis cibis aliquibus et potibus laboribusq; vtuntur, turbãtur quodammodo, deinde ex diuturno harũ rerũ vsu cõcrescunt, pinguiaq; redduntur, atq; huiusmodi victu vtpote iam cõsueto, familiari & amico, delectantur admodum, & optime valent: at si ex probabili aliqua causa ad aliam cogantur transire diætam, in morbos initio cõturbata incidunt, antequàm nouo victui cõsuescant. Idem quoq; in cogitationibus hominũ animorũq; naturis fieri cogitadum. Omnes enim eas leges colunt, & innouare formidãt, in quibus educati sunt: si illæ diuina quadam fortuna lõgis tẽporibus stabilitæ fuerint: adeo vt nullus aut recordetur, aut audiuerit eas vnquã se aliter atq; hoc tẽpore habuisse. Quapropter excogitare debet legislator, qua via id in ciuitate quodãmodo fiet. Hũc igitur ipse modũ excogitauit: adolescentũ ludos quotidie variatos, vt suprà dixim*, existimãt omnes nihil aliud esse, quã nugas, neq; quicquã ad officia vitæ habere momẽti. Quare cedunt & mutationem hanc innouationemq; fieri facile patiuntur. Nec intelligunt, quod necesse est pueros diuersis ac priores ludis gaudentes, diuersos differẽtẽsq; à prioribus viros fieri: diuersos verò effectos, diuersam quoq; vitam quæsituros, atq; hinc noua studia legésq; desideraturos, hinc nemo formidat pestem quam dixi maximam ciuitati futuram. Sed cætera quidem, præsertim circa figuras mutata, minus nocẽt. Crebra verò in laudandis vituperãdisq; moribus innouatio grauissima etiam, vt arbitror, & plurimum formidanda. CLIN. Quidni? ATHEN. An non superioribus sermonibus credimus, in quibus diximus, quòd rhythmi & cætera musicę genera, imitationes quędam sunt morum, tum bonorum hominum, tum malorum? Vel quid dicemus? CLIN. Nullo modo aliter sentiemus. ATHEN. Omni igitur ratione conandũ ne pueritia in cantibus & saltationibus noua vnquam audeat imitari, néue vllus ad nouitatem pueros voluptatum blandimentis alliciat. CLIN. Optime dicis. ATHEN. Habétne quisquam nostrũm artem ad hæc Aegyptia meliorem? CLIN. Quam illam dicis? ATHEN. Vt tripudij cantúsq; genera dijs omnia consecrentur: & primum quidem festi dies singuli in certis anni temporibus, dijs singulis deorumq; filijs, & dæmonibus statuantur. Deinde quę sacrificia, quibus dijs offerẽda sunt, ordinet. Quique cantus & choreæ quibus cõueniãt sacrificijs distinguatur. Quæ postquàm distincta sunt, communi ciues omnes libatione, tum Parcis, tum dijs alijs sacrificẽt, certosq; cantus et choreas, certis dijs, eorúmue filijs, & dæmonibus dedicent. At si quis aliter quàm cõstitutum sit, hymnis choreisq; in deorum sacris vtatur, sacerdotes tam viri quàm mulieres vnà cum legum custodibus, eum sancte & legitime arceant: & qui repulsus erit, nisi libenter obtemperauerit, per totam vitam volẽti cuiq; pœnas impietatis persoluat. CLIN. Probe. ATHENIEN. Verum quoniam huc oratione deuenimus, vt nos decet, afficiamur. CLIN. Quorsum hæc? ATHEN. Omnis non senex tantum, verumetiam iuuenis, quoties

quoties mirum quid, & insolens viderit vel audiuerit, non vtiq; accurrat ilico, quodq; dubiũ est concedat: sed quasi ad triuium siue solus siue cũ alijs venerit, ignoretque viam, perquirat sane nec vlterius progrediatur, antequã certior fuerit, quò iter ferat. Similiter nobis in præsentia faciendum. Nam cum in sermonẽ de legibus mirum & insolitum incidérimus, diligentissimè considerare debemus. Non enim decet subito tãtos viros de re tanta ferre sententiam, & quasi planam protinus affirmare. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Ergo tempus ad hoc assumamus, tunc demũ affirmaturi, cũ satis fuerit consideratum. Verum ne frustra consequentem legum præsentiũ ordinem relinquamus, ad finem propositorum festinemus. Fortè nanq; si deus voluerit, finem suum hæc tractatio consecuta, plane quod modo dubitatur aperiet. CLIN. Præclare loqueris hospes. Quare sic faciamus. ATHEN. Decreto igitur mirum hoc & insolẽs, vt dicimus, affirmetur, quòd nobis odæ cãtusq; constare legibus videãtur; sicuti prisci de citharœdia dicebãt: vt illi quoq; nõ longe à nostro absint proposito, sed tanquã in somno, aut etiam in vigilia vel somniauerint, vel vaticinati hoc sint. Hoc igitur ita decernatur. Nemo audeat præter publicos sacrosq; cantus aliquid canere: & præter constitutã iuuentutis choreã moueri tripudio, quemadmodum neq; contra leges alias quicquam facere licet. Qui paret indẽnis abeat. Eum verò qui non obtemperauerit, quemadmodũ paulo antè dictum, legum custodes sacerdotésque tam mulieres, quàm viri puniant. Sed hæc quidem ita se habeant. CLIN. Ita prorsus. ATHEN. Quomodo autem legibus hæc quispiam ita sanciet, vt ridiculus non videatur? Atqui ita cõsideremus. Tutissimus ad hæc mihi modus videtur, vt imagines quasdam orationè fingamus: quarũ vnam hanc esse dico, sacrificijs factis, & victimis ex lege perustis, accedat priuatim quispiam ad aram sacraq;, filius aut frater, qui miserabilem prorsus & noxiã orationẽ fundat, nónne dicemus hunc patri & suis malè ominatũ fuisse? CLI. Dicemus sane. ATHEN. In nostris ciuitatibus ferme omnibus, vt breuiter dicã, hoc ita fit. Nã postea quàm magistratus quispiam publice sacra fecit, non vnus, sed multi solent chori conuenire. Qui cũ prope aras steterint, miserãdis vocibus sacram rem temerant. Quippe verbis, numerisq; & cõcentibus flebilibus audientium inficiũt animos, & qui ciuitatem sacrificijs peractis ad lacrymas vehementius cõmouet, victoriæ præmia refert. Hãc nos legẽ nónne abrogabimus? & si querulã orationẽ audiri à ciuibus quãdoq; oporteat, non fastis diuinarũ solennitatũ dieb°, sed nefastis potius cõuenire dicemus? Tũc eant si placet præmio cõducti chori, externiq; cãtores, quemadmodũ in funeribus fieri videmus: vbi quidam mercede conducti, Caricæ gẽtis instar misere defunctũ ipsum deplorãt. Hoc certe huiusmodi cantibus conuenire videtur, eosq; cũ flebiles mœstiq; sint lugubris quoq; vestis, vt breuiter dicã non coronæ neq; ornatus aurei decent. Igitur à vobis ipsis hoc rursus exquiro, vtrum primam hanc imaginem placeat cantibus adhiberi. CLIN. Quã? ATHEN. Bonum inquam omen, ipsumq; cãtuum genus semper in benedicendo & feliciter ominãdo versetur. An fortè nihil interrogandum, sed id potius sanciendum? CLIN. Imò vero sanciendũ prorsus. Cunctis enim hæc lex digna suffragijs. ATHE. Quænam igitur post benedictionem, laudes, bonũq; omen, musicæ secunda lex erit? Nónne vt preces dijs, quibus libamus, effundantur? CLIN. Certè. ATHEN. Tertia verò, vt arbitror, erit lex: vt cum poëtæ preces ipsas, petitiones hominum à dijs esse non ignorẽt, diligẽter animaduertãt, ne mala quasi bona postulent. Ridicula nimium illius conditio, qui ita precatur. CLIN. Proculdubio. ATHENI. Nónne suprà concessimus, nõ oportere in ciuitate aureas & argẽteas diuitias esse? CLIN. Omnino. ATHEN. Cuius igitur exemplar sermonem hunc esse dicemus? Nónne huius? quod videlicet poëtarum genus non omne quæ bona sunt, quæ non, satis cognoscere potest. Quare si quisquam poëtarum verbis aut cantu preter ipsam rationem preces non rectas nobis tradiderit, is contraria in rebus maximis petere ciues faciet. Quo quidẽ errore, sicut dixim°, non multos maiores reperiemus. Vnam igitur hãc quoq; in musica legem formamq; ponamus. CLIN. Quam? Dic apertius. ATHEN. Nemo poëta præter ciuitatis leges, & iusta, vel honesta, vel bona fingere quicquam audeat. Nec liceat quæ cõposuerit, vlli priuatorum ostendere, antequam constituti hac de re iudices legumq; custodes & viderint & approbauerint. Qui verò musicæ & disciplinæ præsideant, ferme ostensum est. Nunquid ergo, quòd sæpe iam quæro, lex ista nobis formaq; et imago tertia sancietur? An aliter? CLIN. Sanciatur omnino. ATHEN. Post hæc rectissimum erit, vt hymni laudesq; deorum precibus mixtæ canantur: deinde dæmonum heroumq; similiter, cum laudibus preces idoneæ. CLIN. Nil prohibet. ATHEN. Ad hæc sequitur cõfestim hæc sine inuidia lex. Decens est eos ciues laudibus exornare qui cesserũt è vita, si corporis vel animi viribus res arduas præclarasq; gesserint, & legibus libenter paruerint. CLIN. Quidni? ATHEN. *Qui mortui laudandi.* Viuentes autem adhuc, laudibus hymnisq; honorare tutum nõ est, priusquam vita functus quispiam finem viuendi præclarum fecerit. *Viuẽtes nõ laudandi.* Hæc omnia viris mulieribusq; virtute insignibus cõmunia sint. Cãtus autem & tripudia ita constituãtur. Multa priscorũ sunt circa musicam antiqua poëmata, & saltationis genera, de quibus decẽtia & cõmoda constitutæ ciuitati diligere, nulla inuidia est. Quorum electores, nõ pauciores quã quinquaginta sint annos nati, hi quæ sufficienter in veteribus poëmatis dicta esse videantur, eligant: quæ verò improbe dicta, omnino reijciãt. Et quæ minus sufficienter, poëtis viris musicisq; adhibitis corrigãt & absoluãt, atq; virtute ipsorũ poëtica, nõ voluptatibus, neq; cupiditatibus, nisi in paucis quibusdã vtantur, ita vt legũlatoris exposita voluntate, saltationẽ, cantumq; & omnẽ choreã, prudenter ad eã dirigãt. Omnis profecto ordinata Musa, quãuis suauis Musa nõ adiũgatur, lõge melior est quàm cũ est sine ordine. Suauitas autẽ atq; iucũditas Musis omnibus est communis. Nam in quacũq; à primis annis, ad ætatem vsq; maturã versatus aliquis fuerit, eam iucundã arbitratur. Quippe si in Musa tẽperata atq; ordinata fuerit educatus, cõtrariam cum audit odit, illiberalemq; appellat. Sin vulgarẽ incultamq; semper audire consueuerit, huius contrariam, frigidam & asperam esse dicit. Quapropter, vt modo dicebã, iucunditatis & molestiæ in vtraq; pro consuetudine nostra par ratio est, sed emolumẽti & detrimenti ratio impar. Nempe altera meliores, altera deteriores facit vtentes. CLIN. Præclare. ATHENIEN. Præterea cantus, qui viris conueniant, & qui

fœmi

fœminis, forma quadam distinguere debemus, & concetibus numerisq; accommodare. Absurdum est enim concentui vniuerso vel numero dissonare, & his singulis nó idonea reddere. Horū igitur formæ necessario legibus statuendæ sunt, & vtrisque conuenienter attribuēdæ. Et quid virū quidue mulierem deceat, ex ipsa vtriusq; naturæ differētia declarare. Porrò quod magnificū est, & ad fortitudinem tendit, virile dicendum. Venustum autem modestumq; magis, fœminis esse accommodatius & disputatione asseuerandum, & legibus sanciēdum. Atq; ordo quidē hic sit. Deinceps declaremus quo modo hæc & quibus tradenda aperiendaq; sint, & quando agenda. Quemadmodum vero nauium faber carinulas primum ad nauis formam supponit, sic ego mihi facere videor. Nam dum vitę conor figuras distinguere, secundum animorum naturales formulas quasdam quasi carinulas iacio, vt qua via & ratione, huius vitæ nauem per hæc maria ducturi simus, rectè conspiciatur. Humanæ quidē res magno studio dignæ non sunt: Studere tamen necesse est, quòd infortunatū dixerim. Postquam verò hic sumus, si modo quodam conuenienti id fecerimus, satis forsan nobis erit factū. Sed quid dicam, rectè fortasis aliquis quæret. CLIN. Rectè admodum. ATH. Oportet igitur aio quod studio dignū est, studiose sectari, non digna verò nequaquā: Ac deum quidem natura omni beato studio dignum, Hominem verò, sicut etiā suprà diximus, dei ludo esse fictum, atq; id verè ipsius optimū esse. Ita igitur affectos homines consequenter & mares & fœminas versari in ludis quàm pulcherrimis oportere, cōtra quàm modo cogitantes. CLINI. Quo pacto? ATHENIEN. Nunc certè studia ludorum gratia sequenda esse ducunt. Nam rem bellicam putant studio dignam, pacis gratia bene disponendam esse, cum in bello nec ludus inesse soleat, neque disciplina oratione digna fuerit vnquam, nec sit modo, neque futura sit. Nos autem eam disciplinam studio dignisimā arbitramur, qua homines instituti quàm longisimè atq; optimè in pace vitam agant. Quæ autem ludendi in vita recta sit ratio, & quales ludi in sacrificijs canēdo saltandoq; adhibēdi sint, vt & dij nobis reddantur propitij, & hostes funditur in pugna, & quas potisimum res cantu & saltatione imitati hæc vtraq; cōsequi valeamus, quibusdam quasi formulis præsignatū est, & viæ per quas eundum, constratæ sunt. Qua sane in re credēdum est poëtam bene cecinisse, cum ait: Telemache, alia quidem tu mente versabis, alia tibi dæmon suggeret. Nó enim te puto sine numine diuûm genitum & nutritū. Hoc ipsum alumnos quoq; nostros cogitare oportet, & superiora quidem sufficienter dicta existimare, & si qua desunt dæmonem deūq; sperare sibi suggesturū, quibus scilicet sacrificijs choreisq; & quando & quæ numina ludendo placare debeant, secundum modum naturæ viuentes, cum ipsi res quædam miræ sint, vt plurimū veritatis parum participes. MEG. Genus hominum hospes penitus parui facis. ATHEN. Non mireris, sed ignosce, ò Megille. Nam cum ad deum respexerim, commotusq; fuerim, hæc dixi. Genus ergo nostrûm, si tibi sic placet, nō vile, sed aliquo dignū studio sit. Post hæc gymnasiorum, doctrinarumq; publica ædificia tripertito in media vrbe locata sunt. Foris quoque equorū gymnasia in suburbijs similiter tripertito, loca insuper ampla ordinata, vbi iuuētus ad arcum & telorū iactū instruatur exerceaturq;. Quod si in superioribus nó sufficiēter de his est dictū, nūc & sermone dictum sit, & lege sancitum: illorumq; omnium peregrini magistri pretio códucendi, qui illic habitātes, & ad rem militarem & ad musicam, venientes instituant. Ac non illos tantū quos parētes voluerint oportet discere, quos verò noluerint, disciplinas missas facere, sed vt dicitur, viri omnes quod fieri potest, & pueri, vtpote qui ciuitatis magis quàm parentum liberi sint, necessario discant. Eadem quoque de fœminis quæ & de masculis lex mea sanciet, eadē enim ab vtrisq; volumus exerceri. Neq; verebor dicere equestrem disciplinā atq; gymnasticam, ita mulieribus vt viris, honestam esse. Hoc enim ex veteribus audiui fabulis, fideq; adhibeo. Nostris etiam temporibus, nó ignoro esse circa Pontum innumera mulierum milia, Sauromatidasq; vocari, quibus nó equorum modo, verum etiam arcuum cæterorūq; armorum æqualis cura cum viris & exercitatio sit instituta. Sed rationem quoq; ad hæc, hanc habeo. Aio equidem si hæc ita fieri possunt, stultisimū hoc in nostris regionibus esse, vt non iisdem studijs mulieres ac viri omni conatu cōsensuq; dēt operam. Ferme enim ciuitas omnis hoc modo pro dupla, dimidia fit, ex eisdem laboribus atq; tributis. Qui sanè legislatoris error est mirus. CLIN. Sic apparet. Verum multa nobis hospes præter rerumpublicarum consuetudinem dicta sunt. ATHEN. Totam primo disputationem decet percurrere, deinde quod potisimum videtur eligere. CLIN. Scitè admodum modo dixisti, fecistiq; vt meipsum reprehendam, quòd illa dixerim. Quare deinceps, vt lubet dicas. ATHEN. Hoc ipsum mihi placet Clinia, quod modo dicebam. Nam si re ipsa non satis patere fieri hæc posse, contradici forsan nōnihil posset. Nunc verò siquis legē hāc aspernatur, aliud certè quærat oportet. Præceptum verò nostrum nó cessabit asserere, quòd oporteat doctrinæ cæterorumq; quàm maximè mulieres cum viris participes fieri. Sic enim de his cōsiderare oportet. Dic age, si mulieres cum viris in omni vita participes non sint, an non necesse erit ipsis alium quendam ordinem asignare? CLIN. Necesse. ATHEN. Quem alium eorū qui nunc sunt potius, quàm nostrę communionis ordinem asignabimus? Vtrum sicut Thraces, multæq; aliæ gentes, agriculturam, bubulcorum pastorúmque officia, & reliqua opera nihilo à seruorum ministerijs differētia mulieribus tribuemus? An quemadmodum nos, viciniśque omnes nostri, reconditis in vnam domum rebus, vt dicitur, omnibus fœminis penu custodiā, radios lanificium, & similia committemus? Vel Laconicum, ò Megille, quasi mediū eligemus? vt virgines quidem gymnasijs & musicæ vacent, mulieres autē in otio quidem lanificium curent, vitam tamē non abiectam & tenuem, sed solertiorem quandam agant. Quinetiam domestici cultus, custodiendi penu, educandorumq; liberorum mediam quandam curam suscipiant. Nec bellis intersint: vt si patriam liberósque tueri necesse sit, nec sagittas emittere vt Amazones, nec cum reliquis ciuibus iaculationem scite obire queāt: nec scuto hastaq; sumpta, imitari deā, ac pro patria obsessa generose resistere, vt si nihil aliud maius, terrorem saltem in acie visæ hostibus ipsis incutiāt. Quippe si ita vixerint, Sauromatas imitari nunquam audebūt: sed apud ipsas mulieres, mulieres illorum videbuntur viri. In his itaque vestrarum

Homo lud' deorum.

Odys. γ

Circa Pontū mulieres militare, quæ Sauromatides vocātur.

vestrarũ legum latores probet qui velit. Ego profectò aliter nunquam dicam perfectum nanq; officium, non medium à legumlatore requiro, qui non sinat diffluere delicijs mulieres, nec maribus solis attẽdat: ne pro felicitate ciuitatis duplici, simplicẽ solũ efficiat. MEG. Quid hic agemus, ô Clinia? An patiemur, vt Spartã sic hospes inuadat? CLI. Certè. Nam cũ dicendi libertas ei concessa sit, quousq; satis de legibus tractatum non fuerit, interturbandus non est. MEG. Probe dicis. ATHEN. Meum igitur est, quæ sequuntur explanare. CLIN. Proculdubio. ATHEN. Quis igitur vitæ modus erit, quibus necessaria mediocriter sint præparata? Artes vero alijs relictæ, agricultura seruis cõmendata, qui fructus ex agris reddant, qui satis sint hominibus modeste viuentibus, quibus prȩterea conuiuia publica sint instituta: virorum quidem seorsum: & proxime propinquorum, filiarumq; vnà atque matrum, hisq; conuiuijs principes quidam & viri & mulieres præpositi sint: qui in eis obseruẽt quotidie animaduertãtq; singula: deinde cœtus ipsos dissoluãt, & postquam tam principes, quàm cæteri, dijs ipsis, quibus dies illa vel nox dicata est, libauerint, domũ proficiscant. His igit hominibus sic institutis nullúmne erit reliquum opus necessarium ipsisq; conueniens? sed dediti ventri, more pecorum viuet? At verò nec iustũ, nec honestũ id ducimus. Neq; possibile est, ita viuentem hominem in id tandẽ quod sibi conuenit non incurrere. Cõuenit autem desidi obesoq; per inertiam animali, vt ab alio laboribus exercitato & quasi extenuato fortiq; raptum dilaniet. Hæc vtiq; si sufficienter exacteq;, vt modo videmur, perquiramus, fortè nunquam fierẽt, donec mulieres & liberi & domus & reliqua propria cuique essent. Si tamen, quæ secunda ad ea sunt & modo tractãtur, fierent, mediocriter certe fient. Opus igitur ita viuentibus non paruũ neq; vile restare dicimus: sed maximum omnium à iusta lege mandatum. Nam cum singuli viuẽdi modi à cæteris omnibus operibus distrahãt, vt siquis Pythia, vel Olympia vincere studeat, is alijs reb⁹ vacare nequeat: duplici, imò verò multiplici adhuc cura, vita illius plena est, qui rectè animi corporisque virtuti vacat. Nihil enim exercitationis corporeæ, nihil doctrinarum animi morumq;, propter alia negotia negligẽdum est. Ferme enim tota dies totaq; nox ista diligẽter curanti vix satis est, vt ea prorsus assequatur. Cũ igitur hæc ita se habeãt, ordo totius tẽporis liberis hominibus ab ortu solis perpetuus ad alterũ solis ortũ est habendus.

De familiari administratiõe pauca.

Ridiculus fortasse legislator habebitur, si multa frequẽtiaq; & minima quæq; de familiari administratione narrauerit, cũ in alijs tũ etiam in nocturna vigilia, quàm necesse est, vt conseruaturi ciuitatem exhibeãt. Nam siue lex siue officium id appellãdum sit quod modo præcipimus, certè omnibus turpe illud & illiberale videri debet vt ciuium aliquis per totam dormiat noctem: nec primus excitet & surgat, ita vt hoc toti familiæ pateat.

De somno multo & vigilijs.

Quinetiam vt domina ab ancillis, non ancillæ ab ipsa primum excitentur, turpe dicendũ apud seruos, & ancillas, pueros, & domũ deniq; si possibile sit, vniuersam. Nocte igitur exurgant: & magistratus publicum aliquid, patres verò matresq; familię in domibus proprijs rem suam curent. Somnus enim multus, nec corporibus, ne animis, neq; rebus gerendis, natura conducit. Nemo quidem dũ dormit, alicuius pretij est, non magis quàm si nõ viueret. Quare quicũq; viuere & sapere cupit maximè, quàm lõgissimo tempore vigilet, sola sanitatis cõmoditate seruata. Ad hanc verò nõ multo opus est somno: si bene assueueris. Magistratus profecto nocte in vrbibus vigilantes malis hominibus tum hostibus tum ciuibus terrori sunt, amandi honorandique iustis & temperatis, sibi & ciuitati vtiles vniuersę. Sed nox quidem ita peracta, ad ea quæ diximus fortitudinem quoque in animis ciuium creat. Sole vero surgente, pueri ad magistros proficiscantur. Quoniam verò nec pecudes nec alia prorsus vlla sine pastore viuere debent, nec pueri etiã sine pædagôgis sint, neq; absq; dominis serui.

Puer omni bestia intractabilior.

Est aũt puer omni bestia intractabilior. Nam cũ prudentię fontem nondum perfectum habeat, insidiosissimus est acerrimusq; & petulantissimus omnium bestiarũ, ideo multis quasi frȩnis vincẽdus est. Et cũ primũ à matribus nutricibusq; seiungitur, pædagôgis eum ad puerilem lasciuiam regendam commendare oportet: deinde vt liberum quidem, doctrinarum potissimum gratia præceptores: vt autẽ seruum, castiget quicunq; ex liberis fortè depræhẽderit, puerum ipsum & pædagôgum & præceptorem, siqua in re delinquere eos cõspexerit. Si verò pręsens quis iure non castigauerit, maximo subijciatur opprobrio. Rem hanc ille qui de custodibus legũ ad principatum puerorũ electus fuerit cognoscat: siue ille qui eos deprehendit nõ castigauerit cum oporteret: siue nõ more castigauerit. Acute autem videat hic oportet, diligentissimeq; educationem puerorũ curet, naturas eorum secũdum leges ac bonum ipsum dirigens semper & conuertens. Quomodo autem hunc ipsum nobis lex sufficiẽter erudiet? Nõ enim satis, nec aperte adhuc dictum est: sed alia tacta, alia prætermissa. Oportet autem pro viribus nihil relinquere, sed rationem omnem exponere, vt interpres hic alijs & educator sit. De choreæ quidem, cantus, & saltationis forma dictum est: quæ eligenda, corrigenda, dedicanda sit. De scriptis autem oratione soluta nondum diximus: quænam horum, & quo ordine, ô optime pueritiæ cultor, alũnis tradẽda sint, quamuis quæ in re bellica discenda exercendaq; ipsis sunt, iam habeas. Etenim quòd percipiẽda sint quæ ad literas pertinent primum, deinde quę ad lyram, à legislatore dictum est. Præterea quæ ad computationem numerorum spectãt, quibus opus esse diximus: & omnino quæcunq; ad bellum ac rem familiarem publicamq; conducũt. Item quæ ad diuinorum astrorum solis lunæq; circuitũ, perquirendum: vt vniuersa ciuitas non ignoret, ordinem dierum in mensem, mensiumq; in annum, atq; ita tempora, solẽnitates, sacrificia vt decet disposita naturali quodam ductu, viuam ciuitatẽ vigilantemq; reddant, & dijs honorem tribuant, & homines ad hæc prudentiores efficiãt. Hæc tibi sic, ô amice, à legislatore sufficienter distincta sunt, sed quæ sequuntur animaduerte. Nam de literis nondũ satis distinctũ fuisse dicimus: quoniam quatenus his vacandũ sit, non est declaratum: vtrũ videlicet exacte eas cõprȩhendere debeãt, qui mediocres futuri sunt ciues: an nihil omnino. Similiter quoq; de lyra. Ad literas ergo decennes pueri proficiscãtur: triẽnioq; insistãt. Et qui tres ac decem egerunt annos, lyræ similiter tres annos incumbant.

Discẽda quę sint.

Nec liceat aut patri plus vel minus in his liberos detinere: aut liberis siue tædio affectis citra id tempus, siue desiderio cõpulsis vltra, his rebus, contempta lege, vacare. Siquis non

parue

paruerit, honores qui disciplina præditis dantur, quos postea narrabimus, nō consequatur. Sed quid in his annis docere magistri, adolescentesq; discere debeāt, audi. Literas donec legere scribereq; posšit, perdiscant. Velociter autem aut perpulchre faciāt, néene, nisi natura in hoc tēporis spatio iuuerit, nō est curandum. Monimenta verò poëtarū in quibus lyra nō vtuntur, partim metricè scripta, partim sine metro: quæ quidem rhythmo harmoniaq; carētia fallacia scripta, sunt nobis à nōnullis huiusmodi hominibus tradita, qua ratione vsui dabitis, ô omnium optimi custodes legum? Legum quoq; latorum, qualem istorum vsum vobis rectè tradat, dubitaturum arbitror. CLIN. Quid hospes tecum ita dubitasti? ATHEN. Rectè tu Clinia, sed ad vos qui de legibus communiter mecum cōsideratis, necesse est vt & quæ certa & quæ dubia mihi videtur, aperiā. CLI. Quid ergo de his modo dicis? quid te mouit? ATHEN. Dicam equidem. Profectò innumeris hominibus non est facile contradicere. CLINI. Nunquid parua & pauca de legib9 iam dicta putas multis contraria? ATHEN. Vere prorsus id dicis. Iubere nanq; videris, vt quāuis multis hoc iter arduum odiosumq; sit, peragam tamen confidēter: perq; legum semitā, præsentibus sermonibus patefactam nihilo prætermisso progrediar: cū iter huiusmodi forsan non paucioribus, & si paucioribus, nō deterioribus placeat. CLIN. Certè. ATHEN. Nihil igitur prætermittā. Dico equidem, poëtas multos hexametro carmine, multos trimetro alijsq; generib9 metrorum scripsisse: ac alios seria, alios iocosa fuisse complexos. Quę cūcta multi facultatis huiusmodi professores, asserunt rectè educandis iuuenibus ediscenda, vt ex variorū poëtarum peritia facundi reddantur. Alij capita quædam ex omnibus electa, & in idem conducta, memoriæ commēdanda contendunt, si modo quis nostrûm ex multorum peritia atq; notitia, probus vir & sapiēs est futurus. Tu verò quid ab his rectè dicatur, quid contrà, libere à me nunc explicari iubes? CLIN. Quidni? ATHEN. Ego igitur quid potisšimè de his omnibus vno verbo sufficienter dicam? hoc equidem arbitror, quod mihi ab omnibus concedet. Multa à poëtis probe, multa etiā contrà esse dicta. Quod si ita habet, multorum ediscendorum studium iuuenibus periculosum esse assero. CLIN. Quomodo ergo, & quid custodi legum præcipis? ATHENI. Qua de re dicis? CLIN. Quōnam sibi respiciendum quasi ad exemplar quoddam, vt alia perdiscenda iuuenibus, alia ne attingenda quidem iubeat, ne dicere id graueris obsecro. ATHEN. O bone vir Clinia, videor quodammodo fortunatus. CLIN. Qua in re maximè? ATHEN. Quòd penitus exemplo non caream. Nēpe cum ea quæ ab aurora ad hanc horam non sine quadā deorum inspiratione, vt mihi videmur, narrauimus, animaduerto: poësi quodāmodo similia mihi vidētur. Nec mirum est, si proprios sermones quasi simul omnes collectos respiciens, sic afficior, vt admodum læter. Omnino enim quæ aut poëtice ad soluta oratione dicta didici & audiui, moderatisšima hæc mihi instruēdisq; iuuenib9 idonea maximè videntur. Quamobrem quod melius exemplum legum custodi atq; doctori proponam: nō habeo, q̄ vt magistros cogant pueris hæc exponere, & quæcunq; alia his similia: siue poëtice siue soluta oratione scripta sint: siue simpliciter dicta quidē, & huic disputationi cōsentanea: quæ nullo modo præterminat oportet, sed operā det, vt scribātur, ac primum pręceptores ipsos compellat discere hæc, atq; probare: & eos qui nō probēt, repellat: ijs verò qui probant, erudiendos instituendosq; adolescētes cōmittat. Sed de literis, earumq; magistris, iam satis. CLIN. A proposito quidem hospes, vt mihi videtur, non aberrauimus: sed vtrū rectè totam rem, an contrà agamus, forsan difficile dictu. ATHEN. Tūc demū Clinia, id quoq; patebit, vt decens est, quando sicut sæpenumero diximus, legum tractatio finē accipiet. CLIN. Rectè. ATHEN. Verum post literarum magistrum nónne de citharista dicendū? CLIN. Cur non? ATHEN. Si superiorū memores erimus verborum, citharistis congruum & docendi & educandi, quātum ad sua spectat, vt reor, officium dabimus. CLIN. De quibus dicis? ATHEN. Oportere diximus Dionysiacos cantores sexaginta annos natos rhythmorum naturas harmoniarūq; constitutiōes acute sentire: vt in cātibus affectus animi imitātibus, probi animi imitationes, ab imitationibus improbi secernere posšint: & has quidē reijciāt, illas in medium deductas, adolescentū auribus côcinant, trahātq; eorum animos imitatione quadam perductos ad virtutis ipsius posšesšionem. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Quapropter citharistā discipulūq; eius oportet lyrę vocibus vti eius expresšionis gratia, quę ex canoris fidibus prouenit, & vocibus voces cōsonas reddere. Diuersitatē verò varietatemq; lyræ, cum alios fides modulos reddāt, alios poëta cātus ipsius autor, vt spisšitudinem præterea raritati, velocitatem tarditati, acumen grauitati, & omnino cōsonum simul & dissonum præstat, rhythmorumq; vniuersa varietas, lyrę vocibus accommodetur, afferre illis nō licet, qui triennio vtilitatē musicæ sunt facile percepturi. Contraria enim cum se inuicem confundant, difficile discūtur. Oportet autem vt facile iuuenes discant. Nam nec parua nec pauca sunt, quæ necessario illis perdiscenda mādamus. Hæc autem oratio progrediens cum tempore simul ostendet. Hæc de musica doctores prócurēt. Quæ verò verba cantúsue chorearum magistri docere debeāt, ea nobis in superioribus distincta sunt, quæ dedicanda commodè solennitatibus diximus, vt vnà cum felici oblectamento vtilitatem quoq; ciuitatibus præbeant. CLIN. Vere hęc etiam distinxisti. ATHE. Hæc itaq; viuere distincta electus ad Musam magistratus suscipiat, curetq; feliciter. Nos verò sicut Musicæ docendi modum qui restabat, adiecimus, ita nūc saltationi & vniuersæ corporis gymnasticæ, cū idem reliquum sit, idem quoq; adijciamus. Pueros etenim puellasq; oportet tripudiū & gymnasticam discere. Nónne? CLIN. Sic oportet. ATHEN. Saltandi igitur magistri pueris, ac puellis magistræ dentur, vt his apte exerceantur. CLIN. Dētur prorsus. ATHEN. Rursus virum illum plurima negotia subiturum, vocemus pueritiæ curatorem, qui cum & musicæ & gymnasticæ curam habeat, nunquam otio abundabit. CLIN. At quo pacto tantam, cum senior sit, curā sufferre poterit. ATHEN. Facile, ô amice. Lex enim ipsi concesšit, cōcedetq;, vt ad eam curam quos velit ciuium & virorum & mulierum accipiat socios. Ille autem qui deligendi sint cognoscet, voletq; socios probos deligere, cum magistratus ipsius magnitudinem prudēter & cognoscat & vereatur, nec ignoret quòd si pueritia rectè educata sit, educeturq;, omnis in vita recta fit nauigatio. Sin cōtrà quid cōtrà sequatur, nec dictu dignum

Ficin. legit ἀκούειν.

gnū est, neq; nos dicimus, perniciosum in ciuitatē nouam omen fugientes. Multa iam de saltatione, deq; omni motu gymnastico diximus. Gymnasia enim omnes etiam exercitationes bellicas appellamus, vt sagittādi, iaculandi, peltastucen quoq;, & omnes armatorū dimicationes, acierum ordinationes, ductiones exercit⁹, castrorū positiones, et quęcunq; ad equestrem pertinent disciplinā. Quorum omnium publicos oportet esse magistros à ciuitate conductos, qui pueros & puellos, viros & mulieres doceant, vt omnes qui in ciuitate sunt, hæc omnia sciāt. Et puellæ quidem saltare pugnareq; cū armis consuescāt: mulieres autem castra mouere, ordines struere, & arma sumere atq; deponere, si nullius rei alterius gratia, attamē si res cogat vt in militiam viri omnes proficiscātur, possint ipsæ interim siquid aduersi acciderit, ciuitatē defendere: vel si tanta hostium siue Græcorū, siue barbarorum multitudo agros inuaserit, vt necesse sit mulieres quoq; pro ciuitate arma capere, quorū nihil est, quod nō facile euenire possit. Magno certe reipublicæ vitio dandū est, ita ignaue mulieres educari, vt nec veluti aues quidē pro filiolis contra feroces audeant bestias pugnare: moriq; potius velint, cunctaq; subire pericula, quā statim ad aras tēplaq; cōfugere, opinionē q; de genere hominū dare, omniū ignauissimū animaliū esse. CL. Per Iouē hospes, & dedecori hoc & detrimēto est ciuitati. ATH. Legem igitur hāc sanciamus, vt rem bellicā mulieres nō negligāt: sed ciues omnes tā mulieres, quā viri, illi dent operam. CLIN. Sāciamus. ATH. De luctatione quidem partim nobis est dictū. Quod verò, vt arbitror, maximum est, non diximus, nec facile dictu est, nisi quis verborū declarationi corporis gestus adiūgat, hoc ergo tūc iudicabimus, quando verba rebus coniuncta apertius aliquid etiam de cæteris significabāt, & luctationem maximè omnium motuum prælio affinem esse, & oportere nō prælio huius causa, sed huic gratia prælij operam dare. CLIN. Probe id quidem. ATHEN. Sed de luctandi quidem facultate hactenus sit dictū. Cęteros verò corporis totius motus, quorum plurimi saltatiōis nomine recte appellari possunt, in duas species distribuimus. Nam alius quidem motus decentioribus gestibus corporis, honestum dignūmque aliquid imitatur, alius contrà indecentioribus, ad vile aliquid imitando deducit. Et vtriusq; rursus duę sunt species. Honestus enim digniorq; motus alius est, cum in bello violentisq; laboribus egregio corpore fortiq; animo implicamur. Alius, dum animus in rebus secundis moderatè lætatur. Hunc siquis pacificum appellet motum, secūdum naturam appellare videbitur. Illum verò à pacifico diuersum Pyrrhichen recte quisq; vocabit, qui imitatur flexus corporum, quibus tela plagæq; vitantur, declinando, retrocedendo, exiliēdo in altum, humiq; se summittendo: cōtrarios itē gestus, qui conducūt ad corporis motus, agilitati parandę idoneos, qui tū in arcuū iaculationibus, tū in hastiliū missionibus, deniq; in omniū plagarū impetitionibus simulacra pugnæ student imitari, simulq; rectitudinē, interim & robur bonorū corporū atq; animorū, quoties fit imitatio, quæ adhibita plerūq; confert ad corporis mēbrorū firmitatem, rectū quidē hoc; quod autē his contrariū, nō vt rectū approbatur. Sed & paci cōuenientē saltationē hoc pacto in singulis consideremus, verū recte nécne pro natura honestæ saltationis decenter quis in chorεis optima lege eruditorū virorū versetur. Primū verò ambigua quæ in controuersiā cadit saltatio, à non ambigua distinguenda est, quænā igitur hæc? et quo pacto vtraq; distinguēda est? Ambiguā arbitramur, quæ Bacchida, Bacchūq; sequētiū est: quas Nymphas, Panes, Silenos ac Satyros vocant, quæ quidē, vt aiunt, vinolētos imitat, lustrationes & sacra facientes. Totū hoc saltationis genus, neq; quod bello cōueniat, neq; quod paci, neq; quid sibi velit, facile determinari potest. Rectissimum igitur mihi videtur, id ita distinguere, vt seorsum etiam à pacis saltatiōe id ponamus, negātesq; hoc esse ciuile, atq; ideo relinquētes ab belli pacisq;, quæ sine cōtrouersia est, saltationē ad nos pertinentē iam reuertamur. Genus autē illud Musæ, quo in pace & prosperitatis opinione vtimur deos deorūq; filios honorantes, bipertito distinguit. Alterū enim cū pericula laboresq; euasimus, & bona adepti sumus, adhibet, q maiores continet voluptates. Alterū prioribus bōis seruatis auctisq; agi solet, in quo remissior est voluptas. In huiusmodi verò rebus, ex maiori voluptate cōcitatius, ex minore remissius quisq; mouetur. Modestior etiā quilibet, et ad fortitudinē exercitatior pacatius mouet. Ignauus contrà, & ad temperantiā minimè exercitatus, maiores vehemētioresq; mouendi permutationes agit. Cōmuniter autē seu cantu, siue aliter quis loquat, quieto id corpore facere nequit. Quapropter verborū imitatio corporis figuris expressa, artē omnē saltatricē peperit, qua cōcinne nōnulli, alij incōcinnè mouentur. Cumq; in alijs multis nominibus bene & secundū natura positis laudāda antiquitas sit, in hoc quoq; probāda est, q saltationes cunctas moderatorū hominū in rebus secundis tēperate gaudentium, recte admodū musiceq;, & secundū rationē concinnitates, quisquis ille fuerit, nominauit: duasq; honestæ saltationis cōstituit species, & belli quidē Pyrrhichē, pacis cōmode cōcinnitatē vocauit. Hæc debet legislator figuris quibusdā exponere: custos autem quærere, & inuēta cum alia musica coniūgere, atq; in solennibus sacrificijs distributa, singula singulis dedicare: & ita ordinata stabilire, vt nihil eorū postea nec in saltu, nec in cantu aliter fiat, sed in eisdem voluptatibus ciuitas eadē perseuerans, ciuesq; ijdē similes semper pro viribus permanentes, bene beatéq; viuant. Sed iā de honestis pulchrorū corporū, generosorūq; animorum choreis diximus. Deformiū verò corporū cogitationūq; motus, q ad risū & comœdiā, verbis, cātu, saltatione, omnibusq; huiusmodi imitationibus spectant, considerare & cognoscere necesse est. Nam seria sine ridiculis, & omnino sine contrarijs contraria cognoscere quidē impossibile est, siquis prudens est futurus. Fieri autē ambo minimè possunt, siquo pacto virtutis participes euaturi sumus. Sed hęc huius gratia cognoscenda sunt: ne propter ignorantiā ridiculū aliquid agatur aut dicatur, cū minimè oporteat. Serui igit & peregrini pretio conducti talia imitētur, studiū verò ipsis nullū adhibeatur. Nec adeò liber sit ciuis seu vir, siue mulier, q discere ista cernatur, sed noua semper in his appareat imitatio: atque ita ad risum spectantes ludi qui comœdiæ vocabulo appellant, ratione ac lege dispositi sint. Tragœdiæ verò poetæ qui res, vt aiūt, serias narrāt: si nos sic interrogent; Licétne, ò amici, in regionē ciuitatémq; vestrā nobis venire, poëmataq; nostra ad vos perferre? An aliter vobis de re tragica visum est? quid ad hæc diuinis viris

Cur mulieres oporteat castra & arma tractare.

Tragici.

nis viris rectè nos respondebimus? Nam mihi quidem ita videtur. Nos verò, ô viri optimi, tragœdiæ quã pulcherrimæ & optimæ quoad fieri potest, sumus poëtę. Nempe vniuersa respublica nostra pulcherrimæ optimæq; vitæ imitatio est: quam rẽ nos certè tragœdiam verissimã arbitramur, poëtæ ergo vos estis: poëtæ quoq; eiusdem poëmatis ipsi sumus, & quasi æmuli ad opus pulcherrimum tragœdiæ contendimus, quòd sola lex vera, vt speramus, potest perficere. Verũ nolite credere facile à nobis admitti, vt scenas in foro constituatis, & clamosos cõducatis histriones, qui altius quã nos exclamẽt, atq; ita ad liberos nostros, ad vxores, ad turbã vrbis omnem, de eisdem rebus non eadẽ quæ nos, sed contraria sæpe concionemini. Insaniremus enim & nos omnino & ciuitas omnis, si antequàm magistratus viderint quæ composuistis, & dicẽda ad populum iudicauerint, admitteremini. Nunc igitur, ô viri optimi, mollium musarum filij istos cantus vestros cum nostris apud principes cõparabimus: & si quæ dicẽtur, eadem aut meliora nostris esse videbũtur, chorum nobis dabimus. Sin verò aliter, ô amici, nunquam dare poterimus. Hæc ita de omni chorea eiusq; doctrina legibus & moribus cõstituta sint, & seruorũ quidem seorsum à dominorũ officijs, si vobis quoq; videtur. CL. Videtur certe. ATH. Sed liberis tres adhuc restant doctrinæ. Vna cõputatio numerorũ. Altera lõgitudinis, latitudinis profunditatisq; mensura. Tertia circuitus astrorũ notitia. Quæ omnia non exactè multi perdiscẽt, sed pauci quos ad finẽ progressi significabimus. Sic enim decet. Multitudini verò quæ necessaria sunt, rectissiméq; dicunt, turpe est nescire. Sed exquisite cuncta perquirere, nec facile est, nec omnino possibile. Quod ex ipsis necessariũ est, reijci non potest. Imò verò ad hoc ipsum respexisse videt, qui prouerbio primus ita de deo est locutus, q nec Deus vnquam cũ necessitate pugnabit, quod equidẽ de diuinis necessitatibus intelligendũ arbitror. Nã si hoc de humanis necessitatibus dicatur, ad quas multi respiciẽtes tale quid aiunt, longe omniũ stultissima erit oratio. CL. Quænã igitur hospes non humanæ, sed diuinæ doctrinarũ necessitates sunt? ATH. Illas arbitror, quas qui nõ discit vllo modo nec experit, nũquã hominibus deus fit, nec dæmõ, nec heros, vt curã hominũ studiose habere possit: longe etiã aberit vt homo diuinus fiat, si nec vnũ, nec duo, nec tria, nec paria omnino atq; imparia potest cognoscere, si nec numerare nouit, nec dies & noctes dinumerare, nec solis ac lunæ cæterorumq; astrorũ circumlationes accepit. Quæ siquis necessaria neget homini pulcherrimarũ doctrinarũ quamlibet percepturo, stultissimè cogitabit. Sed qualia horũ singula sint, & quot, & quãdo discenda, & quid cũ alio, & quid sine alijs solum, & quæ sit vniuersa istorum mixtura, rectè ante omnia est discendũ. Deinde de his doctrinis ducibus ad alias gradiendum. Sic enim natura necessitas ipsa obtinuit, qua deorum nullum dicimus aut pugnare nunc aut vnquam pugnaturũ. CLIN. Rectè hospes, ac secũdum naturam quæ dicis ita dici videntur. ATHEN. Sic se res habet, ô Clinia. Sed difficile est de his hoc ordine propositis leges ferre. Quare in aliud tẽpus si videtur dilata diligẽtius hæc legibus sanciemus. CLI. Videris hospes nostram de his rebus imperitiam formidare. Neque id iniuria. Veruntamẽ exponere coneris, nihil hac de causa veritus. ATHEN. Formido equidẽ quod dicis, sed multo magis eos perhorresco, qui has doctrinas gustarunt quidem, sed male gustarũt. Non enim graue admodum quiddam est, & durum rerum omnium imperitia, nec summum malum, sed multo perniciosius est, male comparata multarum rerum peritia atq; notitia. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Oportet igitur liberos homines ea discere, quæ vnà cum literatura magna puerorum turba in Ægypto perdiscit. Primum enim computationis doctrina sic est ꝑ ingenio puerili excogitata, vt cũ ludo & voluptate percipiatur. Pomorum coronarumq; pluribus paucioribúsue distributio fit, iisdẽ competẽtibus numeris. Pugilum quoq; & luctatorum cõsessus, & cõsortij alternus & consequẽs ordo, vt fieri solet, digeritur. Phialas autem aureas, æneas & argenteas, similesq; alias ludendo immiscẽtes, vel totas alter alteri tradentes, necessarios, vt dixi, ludis numeros aptant: atq; ita vtilitatem præbẽt discentibus ad exercitus ducendos, castrorum ordines, ad œconomiam, & ad reliqua omniã, vigilantioresq; ipsos reddunt. Deinde cum natura ignoratio turpis atq; ridenda de mensura longitudinis, latitudinis, & profunditatis omnes homines teneat, hac eos procul abducunt. CLIN. Quam igitur & qualem ignorantiam dicis? ATHENIEN. O amice Clinia, ego etiam cum aliquando audiuissem, sero tandem hanc nostram ignorantiam miratus sum, nec hominum, sed suum pecorumq; cõsideranti mihi visa est. Ideoq; non mea solummodo, verumetiã Græcorum omniũ causa vehementer erubui. CLI. Dic planiùs hospes, quid hoc est. ATHEN. Dicam equiddem. Imò verò interrogando aperiã. Respõde quæso. Longitudinem nosti? CLIN. Quídni? ATHEN. Quid latitudinem? CLIN. Certè. ATHEN. An quòd hæc duo sunt, & profunditas tertium? CLIN. Et hoc. ATHEN. Videntur tibi hæc omnia inuicem posse commensurari? CLIN. Sanè. ATHEN. Longitudinem inquam ad longitudinẽ, & latitudinem ad latitudinem, & profunditatẽ similiter commensurari posse natura. CLIN. Vehementer quidem. ATHE. Quod si aliqua neq; vehemẽter, neq; remissè id possunt: sed alia possunt quidem, alia minime: tu autẽ putas omnia posse, quomodo ad hæc es affectus? CLIN. Malè. ATHEN. Quid rursus longitudinem latitudinemq; & profunditatem, vel latitudinem longitudinemq; inuicem? nõnne Græci omnes opinantur quodammodo posse commensurari? CLI. Omnino. ATHEN. Quod si nullo pacto possunt, omnes autẽ Græci, vt dicebam, posse existimãt: nõnne par est nos omniũ causa rubore cõmotos ad eos dicere: Hoc est vnũ de illis est, ô Græcorum optimi, quæ ignorare quidem turpe esse dicebamus: nosse autem necessaria, nõ admodum præclarum. CL. Cur nõ? ATH. Præterea alia quædam sunt his affinia, in quibus plerunq; similiter erramus. CLIN. Quænam? ATHEN. Qua natura factum sit, vt alia inuicem commẽsurari possint quidem, alia verò non possint, hæc sanè cognoscere necessariũ est, vel omnino inutilem esse illum qui ignorat. In his ergo animi causa trahere morã oportet. Senilis enim hic ludus multò iucũdior erit q̃ talorum & tesserarum, liberoq; homine dignior. CL. Fortasse. Multum enim tesserę hæq; doctrinę inter se distare videntur. ATHEN. Hæc ipse, ô Clinia, discenda iunioribus cẽseo. Nam nec noxia, neq; difficilia sunt, & ludendo percepta, proderunt ciuitati, oberunt autem nunquam. Attendẽdum est autem,

Quæ necessaria sũt, turpe est nescire.

Nunquam Deus cũ necessitate pugnabit.

siquis aliter dicat. CLIN. Quidni? ATHEN. Si hęc ita habere se videbūtur, probabimus vtiq;. Sin aliter, reprobabimus. CLIN. Ita certè. Nónne igitur hospes hæ nobis tanquam necessariæ doctrinæ modo sanciendæ sunt, ne inanis sit nobis legum tractatio? ATHEN. Sanciantur quidem, sed ea conditione, vt solui à reliquo disciplinæ ciuilis ordine possint, si fortè nullo modo vel ponentibus nobis, vel vobis quibus posita fuerint, probabūtur. CLIN. Iusta hæc est constitutio. ATHEN. Sed aduertamus nunc vtrū stellarum nobis doctrina placeat. CLI. Dic modo. ATHEN. Mirum quid in his accidit, quod tolerari minimè potest. CLI. Quid illud? ATHEN. Maximum deum, totúmq; mundum dicimus inquirēdū non esse, nec rerū causas multo studio indagandas. nec pium id ducimus: quum tamen contrarium videatur rectè fieri posse. CLIN. Quo pacto dicis? ATHEN. Nempe hæc aliena quidem à senioribus doctrina videbitur: sed quum probā, verā, ciuitatíq; vtilem ac deo ipsi amicam putē, silere non possum. CLIN. Consentanea loqueris. Sed nunquid circa stellas doctrinam talem reperiemus? ATHEN. Mentimur nunc, ò boni viri, de magnis dijs, sole dico ac luna, vt breuiter dicam, Græci omnes. CLIN. Qua ratione mentimur? ATHEN. Solem ac lunam nunquam iter idem facere opinamur, & alias quasdam cum his stellas errare dicimus, quas planetas vocamus. CLIN. Per Iouem hospes verum est, quod dicis. Sæpe nãq; ipse oculis vidi Luciferum & Hesperum & alias quasdam nunquam eundem facere cursum: sed omnino errare: solem autem ac lunam errare semper, omnes cognouimus. ATHE. Hæc, ò Megille, & Clinia sunt, quæ iunioribus ciuibusq; nostris de dijs cœlestibus vsqueadeo discēda cēseo, vt in eos prophanum nihil loquantur, sed sacrificādo piéq; vouendo laudibus semper honorēt. CLI. Rectum quidem hoc: si modo possibile primum est, quòd dicis perdiscere: deinde etiā si minus rectè de his nunc loquimur, postquam verò didicerimus, recte loquemur, si inquam ita est, ego quoq; talem doctrinam eatenus discendam esse cōcedo. Hęc igitur ita se habere, conare tu quidem diligēter exponere: nos verò audiemus atq; discemus. ATHENI. Non est facile, quod dico, percipere, nec rursus omnino difficile: nec longo vt discutiatur, indiget tempore. Cuius signū est, quòd ipse nec nuper nec iamolim audiui, & nūc breui tempore significare vobis possum. Quæ tamen si difficilia penitus essent, nec ego declarare, nec vos percipere hac ætate possetis. CLI. Vera dicis, sed quænam hæc est doctrina, quam mirabilem esse dicis, & iunioribus necessariā, nobisq; ignotam? Conare apertissimè istud ostendere. ATH. Conabor equidem. Non est, ò viri optimi, vera hæc de sole & luna cæterisq; stellis opinio, quòd vnquā pererrent, sed cōtrà se res habet. Eandē enim quodvis illorum viam, non multas, circumeūdo peragit: quamuis videatur per multas ferri. Quod verò in eis velocissimum est, non rectè tardissimū, & contrà cōtrarium iudicamus. Quæ cū ita sint, nos quidē aliter existimemus. Nā si in olympico ludo, cursu certantes spectaremus, & velocissimum tardissimè, tardissimū velocissime currere prædicaremus: laudibúsq; vicisse victum caneremus: nō placerēt, vt arbitror, laudes nostræ cursoribus. Nūc verò cū de dijs similiter peccemus, nõne ridiculi sumus, similiterq; aberramus à recto? CL. Ridiculi quidem. ATH. Nulloq; pacto accepti dijs, cū falsa de ipsis canimus. CLI. Si hæc ita se habent, vera dicis. ATHE. Atqui si ita habere se ostenderim, discenda vsqueeò hæc omnia. Sin minimè, dimittenda: nobisq; ita de his cōcessum sit. CLI. Prorsus. ATH. Sed instituta iā de doctrinarū disciplina finē habeant. De venatu autem similiter iudicandum, ac de huiusmodi omnibus. Videtur enim legum latoris officium non solùm hoc esse, vt leges conscribat, sed etiam vt medio vtatur illo, quod inter admonitionem est & legem, quo & nos sæpius vsi sumus, præsertim cum de educatione infantium loqueremur. Nam in hac re multa esse diximus, quæ non ita dici possunt, vt leges de ipsis ponantur, idq; tentare demētis esse. Ita verò cōscriptis legibus & republica cōstituta, non est præstātis virtute ciuis perfecta laus, qua dicitur eum bonum esse ciuem, qui legibus quàm optimè ministrauit, & quàm maximè paruit: sed perfectior illa est, eum esse talem, qui legumlatoris, leges ferētis & laudantis vituperantisq; scriptis omnino per totā vitā paruit. Hæc ciuis præcipua laus est. Nēpe oportet, vt legis conditor leges non solum conscribat, sed etiam declarationem quādam his adiūgat, qua quæ honesta turpiáue sibi videntur, significet. Ciuem quoq; summū oportet nō minus hæc quàm quæ mulcta imposita à legibus mādata fuerint obseruare. Ad hoc verò rem, qua de agitur, quasi testē adducimus. Magis enim quod volumus, aperit. Venatus enim res latior est, nomine vno compræhēsa. Alius aquaticorum, alius volatilium, alius pedestrium: nec ferarum solum, verum etiam hominum horumq; non bellicus tantummodo, verumetiam qui per amicitiam: & alius quidem laudem, alius vituperationem habet. Rapinæ quoq; latronum, castrorumq; venatus sunt. Quamobrem qui de venatu leges est cōditurus, nec ista præterire potest, neq; singulis ordine certo atq; mulcta, minaces leges imponere. Quid ergo de his faciēdū est? Oportet vt legislator quæ in venatione laudāda sunt, laudet: quę contrà, vituperet, ad iuuētutis exercitationē. Iuuenes autem cum audiuerint, ita parere debēt, vt nec labore nec voluptate reuocati aliter faciant quàm legislator consuluit. Imò verò magis honorēt, quę cū laude dicta & exhortando proposita sunt, quàm quæ minaci & vindice lege firmata. His ita propositis cōgrua deinceps laus & vituperatio venationis conscribi potest: vt quæ meliores animos iuuenum facit, laudetur: quæ contrà, vituperetur. Dicamus igit deinceps ad eos sic, precibus interpositis. Vtinam vos, ò charissimi, nunquam marinæ venationis hamiq; cupiditas capiat: nec omnino aquaticorum animaliū die siue etiam nocte per otiosam venationem sagena capiēdorū: nec piraticæ amor, per maria venatores hominū iniquos atq; atroces vos faciat. Furti verò latrocinijq; cupiditas in vrbe, vel regione committendi nec in mentē quidē veniat vestra, nec volatilium iucunda venatio seruilis magis quàm libera. Pedestrium ergo venatio vobis sola relinquitur. Sed nec dormiētium quæ vicibus quibusdā interpositis fit, nocturnaq; vocatur, & otiosorum hominum est, laude digna habetur, neque etiam quæ in laboris remissione fit, & retibus laqueisq; non cōstantis animi viribus ferarum domat atrocitatem. Sola ergo quadrupedum venatio illa restat omnibus optima: quæ equis, canibus, corporis viribus agitur. Nam quibuscunq; diuina curę est fortitudo, ij quadrupedes omnes, cursu vulneribus, telisque manu propria venando vincere debent

Sol & luna magni dij.

De venatione.

debent. Sed laus vituperatioq; venãdi ita distincta sit. Lex autem ista. Sacros quidem hos venatores vbicunque venari velint, nemo prohibeat. Venatorem nocturnum retibus & canibus suis fidẽtem nemo vspiam sinat venari. Auceps per incultos agros montésque vagari permittatur. A cultis locis, sacrisq; incultis à quocunq; pellatur. Piscator nec in portubus, nec sacris fluuijs, paludibus, stagnisq; venetur: in alijs liceat, dummodo succorum non vtatur permixtione. Sed iam institutiones de disciplina finem habeant. CLIN. Præclarè loqueris.

DIALOGVS OCTAVVS DE LEGIBVS, VEL DE LEGVMLATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

QVAE modo de præcipuo singularique vnius Dei cultu ex multis Platonis nostri testimonijs asseruimus: possumus præterea per Phædrum, Gorgiam, Protagoram, Politicum, Critiam, quartum legum absq; controuersia confirmare. In his enim vniuersam deorum, vt ita dixerim, synagogã, vnico subdit regi, prout vult singulis imperanti: aliíque alijs officia iuste dispertienti: & humana per illos ordine dispensanti: non quasi absente hinc illo, sed vt apparet in quarto legum, potius ita volente. Iubet itaque Plato primum quidem deum propter se adorari. Sequentes vero qui participes eius dij quoque dicuntur, amari tanquam illi similiores. Honorari etiam vt vicarios, imo & aduocari quasi conciliatores, audiri etiam vt diuinæ mentis interpretes. Exaudiri denique ceu maiestatis diuinæ præcones. Iubet & templa condi in vrbe: & vrbem ipsam quasi ædem sacram in partes distribuit duodecim. Quemadmodum & deus templum sibi ipse construxit, mundum duodecim sphærarum choris ornatum: Sacerdotibus quoque munitum, id est, spiritibus præditis ratione, deum vbiq; laudantibus. Diuinum vero id templum Plato pro viribus imitans, & multos in suis tẽplis admittit deos, quemadmodum deus ipse multos admittit in suo: & varia disponit simulacra: sicut & deus stellas locauit in cœlo: quasi suorum statuas angelorum. Præterea inter multas multorum aras altare primũ consecrat primo, quemadmodũ stellas inter peculiarem sibi statuam Deus elegit solẽ, vt in Republica Plato inquit. De quo forte dictum videri possit: In sole posuit tabernaculũ suum. De sacrificijs autem statuisq; diligentius alibi pertractabitur: verũ vt in præsentia summatim dicam, primum deum vtpote materiæ aut similis naturæ nihil habentem, vnica vult mente coli. Sequentibus vero numinibus hostias & sacrificia qua ratiõe lex patria iubet adhiberi permittit. Hinc theologi gẽtium in numinum cœlestium igneorumq; sacris, figuras & lumina multaque ad visum spectantia inserebant. In sacris autem aereorum, musicos quoq; concentus, & odores vaporésq; addebant. At in sacrificijs aqueorum atq; terrestrium, ijs insuper quæ ad gustum & soliditatem attinent, vtebantur. Quamobrem nemini mirũ videri debet, Platonem philosophum adeo grauem leges suas, omnes quidem, præcipue vero sacras, non nisi consultis oraculis promulgare. Principio videbatur temporibus indulgẽdum. Necessarium quidem erat humana diuino quodã consilio & autoritate firmare. Impossibile vero ea tẽpestate eos homines ita natos, & ita educatos, ratione vlla à consuetis alienissima in diuina reuerentia cõseruare. Deinde Plato prudentissimus iudicabat: & si possent impuri spiritus homines per oracula fallere, sæpe tamen abstractas ob diuinam reuerentiam à corpore mentes, quasi iam puras à puris subito numinibus corripi: & quemadmodum ligna quæ casu exiccauit ventus, sæpe mox natura ignis accendit, similiter posse animos ex religioso quodã ritu, quamuis apud sapientes minus probato, perfunctos occultis modis meliori numine corripi: vt qui nescientes quomodo in mentem ipsam seorsum à sentibus ascenderunt, ex alto iam feliciter accendantur. Neq; tam attẽdendum Plato vult, quo ritu colas diuina, quàm cuius gratia colas. Si enim id summi omnium regis gratia æternorumq; bonorum desiderio feceris, probabile est vndecũq; & quomodocunq; cœperis, te quandoq; per eiusmodi venerationem ad summum propius accedentem, vel immenso illius lumine circunfundi, vel exuberanti saltem bonitate seruari. Quapropter eiusmodi Plato fiducia fretus, de sanciõdis legibus sacrificijsq; oracula consulit, præcipitq; quotidie aliquem ex magistratibus sacra publice facere: pro salute patriæ primum, deinde pro sua atq; suorum. Ex certo quodam ordine post iuuenilis ætatis rudimẽta in septimo tradita, mox in octauo ad sacra descendit: vtpote qui intelligi vult homines ob idipsum recte à primis annis institui, vt rite interesse sacris & velint pariter atq; possint. Si quis autẽ vel cauillator, vel meticulosus tot dijs dæmonibusque in ciuitate Platonica interesse formidat: huic pariter adire licet vrbem Peripateticam, non dæmonum deorumq; tantum, sed dei etiam vacuã. Sed profecto operæpretium est superstitioso supercilio, stomachoq; posito ex omnibus eligere potiora, pietatemq; probare Platonicam, neq; exigere Christianum fuisse illum, quẽ solum tẽporis interuallum prohibuit esse Christianum. Prima quidem sacra sunt duodecim, in mensiũ Calendis. Secunda quoq; duodecim, in medijs mensibus. Tertia sunt trecentum & sexaginta quinq;, scilicet quotidiana. Fiunt autẽ præcipua dijs cœlestibus, terrestribus vero media, scilicet dijs sub luna regentibus. Omnes enim sub cœlo terrestres appellat. Inferiora dæmonibus. Infima heroibus. Oportere vero putat sacra his omnibus duodecim distingui generibus. Siquidem secũdum sphærarum signorúmq; duodenariũ, etiam in qualibet sphæra dæmones, heroesq; duodenario distinguantur. Commemorationem vero solennitatum, earumq; distinctionem quotannis declarari populo iubet mense vltimo: quem more communi accipimus Februarium. Præcipue vero Platonico more mensem ante æstiuum solstitium. Vltimũ mensem merito Plutoni dicant. Est enim Pluto prouidentia proprie & separans animas & iudicãs separatas. Inquit autẽ coniunctionem cum corpore animæ non esse meliorem separatione. Intellige de corpore caduco, & quatenus caducum est: non de cœlesti, vel cœlo simili: quali corpori coniungi præstat, huic autem quatenus caducum est, non præstat. Ac si operæpretium esse dicatur huic quoq; coniungi: nõ propter hoc ipsum proprie, sed alterius finis gratia id dicẽdum. De his autem in Theologia diffusius. Sed nunquid dæmonibus etiam impurioribus Platonici litant? Nonnulli his insuper, partim quia naturalibus præsint officijs, partim vero ne inuidia noceant. Plato vero id nequaquam concesserit. Quippe cũ purgandæ mẽtis gratia primiq; dei veneratione duntaxat sacra iubeat facere. Affirmat autem ciuitatem legibus consilio diuino vtentem fore felicem. Addit ad felicem tum ciuis tum ciuitatis vitam id maxime pertinere, vt nec alijs iniuriam inferat, neq; afficiatur iniuria. Vtrunque vero virtute consequi posse. Ac ne ciuitas afficiatur iniurijs, statuit sacrificia, in quibus & diuinum auxilium impetretur, & ludi quidam solẽnes festiuiq; frequententur, bellicas pugnas quàm maximè imitantes. Quibus exerceri vult ad pugnam tam fœminas quam mares: & in singulis quidẽ tam sinistram manum quàm dextram: vt & ciuitas ex vtroque sexu æque vtili integra sit: & quilibet ex vtraq; manu pariter vtili, sit integerrimus. Inter hæc notabis quàm detestetur auaritiam, ob id maxime ciuitati noxiam, quòd proprijs vilibusq; lucris occupatos animos à publicæ salutis cura detorqueat. Notabis iterũ quanta cautione Musicam, choreas, poësimq; in sacris bellicisq; ludis admittat. Deinde solum illud imperium legitimum esse pariter atq; tutum, in quo volens volentibus imperat. At quoniã in iuuenilium ludorum cœtibus sæpe amores incidunt, & ij quidem turpissimi, idcirco his diligentissime præcipit occurrendum, quamuis ex parte iam occurrerit, vbi aurum & argentum ciuibus sustulit, & in laboribus assiduis educauit, & oculis iudicum mores vbique circunspicientium subiecit assidue omnes, maximè iuuentutem. Quæ quidem tria esse remedia censet aduersus lasciuiæ & petulantiæ morbum admodum salutaria. Occurrit & quarto quodam præsenti remedio: vt videlicet ab adiutoribus legũ magistratib' fama quotidie diuulgetur, per quam cuncti communi consensu consuescant existimare, concubitus contra naturam, non minus turpes esse, nec minori apud deum odio haberi, quam concubitum inter filios & parentes. Putat vero Plato communis famæ consensum miram ad mores habere potẽtiam. In his audies feliciter eum viuere, qui superat voluptatem: infeliciter qui superatur. Audies & præceptum ad abstinentiam maxima salutare, à Paulo apostolo summopere comprobatum: vt si athletæ corporeæ victoriæ studio voluptatibus abstinent, multo magis omnes gratia victoriæ ad animum pertinentis debeant similiter abstinere. Præterea geminam esse beneuolentiam: alteram quidem morum similitudine: alteram vero ex quadam indigentia procreatam. Et vtranque cum sit vehementior, amorem cognominari. Amorem quoque quantum ad propositum spectat triplicem. Aut enim pulchritudinem animi, aut corporis tantum, aut vtriusque simul amari. In his considera quàm cautè in legibus ferendis incedat, vt qui nõ-

nunquam in dialogis honesto formæ corporeæ amatori nõnihil indulserit, hic tamen nihil indulgeat. Nempe corporis solius amorem euidenter exterminat. Vtriusque vero coniuncti quamuis moderatum, in legibus nõ audet admittere. Solum deniq; erga animum solum manifeste approbare videtur. Tum verò homines deprauatæ naturæ sui dominos esse negat, neq; iniuria. Quisquis enim à ratione discedens, rationalem hominis amittit naturam, nimirum & libertatẽ quæ rationis munus est, simul amittit: neque tamen amittit culpam, dum quasi delinquit impulsus: quippe cum ipsemet causam necessitati eiusmodi dederit. Homines autem his cõtrarios, id est, integræ naturæ appellat eos: qui deum colunt, & inter humana maximè omnium timent infamiam: nec corporis vllius scilicet, vel sui, vel alieni, sed animi morumque pulchritudinem diligunt. Quod autem in superioribus dixit officium esse Dei, eiusmodi delictis obsistere, si ab eo hæc ordinari possent: sic accipe, vt dei naturarum ordinatoris proprium sit, quæ ab ordine naturæ collapsæ sunt, in ordinem restituere: præsertim cum multorum opinio sit animam in eiusmodi scelera non tam sensibus, quàm dæmonibus quibusdam instigantibus, vel ab initio corruisse. Vbi vero ait, si ordinari à deo possent, non de diuina potentia, sed humana diffidit: potest quidem deus quicquid in ipso est ordinare, sed non tam facile ordinari homo potest. Posset & deus cogere, simodo vellet necessario trahere, quem vult modo quodam libero ducere. Mox etiam de conuiuijs, quæ inter solennia sacra, ludosq; celebrantur, mentionem facit. Item ex conuiuijs de victu legibusque ad hunc pertinentibus. Opportunè vero post educationem animi, legesq; ad hanc attinentes, ad corporis nutrimentum legesq; eiusmodi iam descẽdit. Tum de agris, terminis, aquis, fructibus, pecoribus atque pascuis, similibusq; leges tradit. Vbi vero de terminis loquens, præuaricatorem terminorum puniri dicit ab Ioue contribuli atque hospitali, Iouem vnum intellige contribulis pariter & hospitis curatorem. Et quoniam statutos lege terminos prꝗterire, & alienum sibi dominium vsurpare, superbiæ propriũ est: idcirco dicit Iouem ad hanc iniuriam vlciscendam excitari, atq; insurgere cum prælijs inimicissimis: quasi dicat Deũ contra superbos non tam vt iudicem, quam vt hostem vltorem insurgere. Post verò multas constitutiones inquit, ad seniorem philosophum non pertinere, minimas quasque leges accurate describere: præsertim quæ ad lites rerumq; controuersias pertinẽt. Sed de rebus quidem externis paucas quasdam communesq; leges adducere, quas in minima quæque iuris desiderent interpretes: de moribus autem & animi disciplina ad vnguem diligentissime pertractare. Ac dum de varijs opificibus verba facit, tria de his præcepta tradita admodum memorãda. Primum quidem, nullum ciuem, id est, publicis aliquando muneribus perfuncturum, vllo debere opificio occupari, neq; etiam eius seruum. Quippe cum ars reipublicæ gubernandæ longa exercitatione multisque doctrinis indigens integrum sibi hominem vendicet. Secundum vero, neminem artes duas vel studia exercere vel debere vel posse. Tertium deniq; artificem non decere alterius artis opifici præsidere. Vetat prudenter & exportare ciuibus necessaria, & importare superflua, & in primis cauponari; præsertim quæstus gratia. Tum vrbis partes vicosque ac templa & foros duodecim digerit: forisque tam sobrias quàm diligentes leges imponit.

De sacris.

EQVITVR deinceps vt leges de solennitatibus per delphica oracula sanciam*, quæ sacra, quibusq; dijs sacrificare feliciter ciuitas debeat. At quando, & quot numero sacra facere oporteat, fortè nostũ est nonnihil lege sancire. C L. Fortasse numerũ. A T H. De numero igitur primo dicamus. Quẽ ego trecẽtorũ & sexaginta quinque esse oportere censeo: vt vnus aliquis semper ex magistratibus deorũ alicui, aut dꝗmonũ, pro ciuitate, pro seipsis, pro rebus suis sacrificet. Interpretes verò & sacerdotes tam viri quã mulieres, vatesq; vnà cũ legũ custodibus congregati, ea ordinent quꝗ in his legũ lator necessario omiserit. Nam omissorũ cognitores istos esse oportet. Lex ergo videbit, vt duodecim solennitates dijs duodecim quibus singulæ tribus cognominantur, ciues peragant, dijsq; ipsis sacra per singulos mẽses faciant: choros præterea ludosq; musicos & certamina gymnica, prout dijs singulis & temporibus conuenit. Erunt autẽ solennitates distinctæ, vt constet, quas sine viris, & quas nõ agi oporteat. Terrestrium quoque cœlestiumq; deorum, cꝗterorumq; qui hos sequuntur solẽnitates miscendæ non sunt, sed separandæ in duodecimo mense, qui Plutoni dicatus est, vt legitimè celebrentur. Non enim abijciendus bellicosis hominibus is deus est, sed colẽdus, tanquam generi hominum semper optimus. Nam animæ corporisq; coniunctio, nullo modo melior est quàm solutio, vt ego seriò loquens affirmo. Præterea quicunq; sufficienter hæc distincturi sunt, illud cogitare omnino debent, nostrã hanc ciuitatẽ quod ad vacationẽ tẽporis & possessionem rerum necessariarũ attinet, talẽ esse qualis hoc seculo nulla reperiri possit. Verũ oportet ipsam perinde atq; hominẽ vnũ bene viuere. Feliciter autem viuentibus hoc necessario inesse in primis oportet, vt nec ipsi alijs, nec alij ipsis iniuriam inferant. Quorum alterum non est admodum difficile. Alterum verò vt nulla possis iniuria lædi, difficillimum: nec perfectè id quisquã aliter assequi potest, quàm vt perfectè bonus efficiatur. Idem est et in ciuitate, nam si bona erit, in pace vitã aget: sin autem praua, & intestinis seditionibus & externis bellis assidue infestabitur. Cum hæc ita ferme se habeant, non belli tempus expectandum; sed in ipsa pace ciues ad rem bellicam exercendi. Ergo ciuitas prudentia prædita singulis mensibus bellicas vires experietur, non minus vno die: sed pluribus etiam, prout magistratibus ipsis videbitur, viri simul & mulieres et pueri, nec hyeme nec ꝗstu vitato, vt parati sint omnes, quandocunque vniuersum quodammodo educere populum magistratibus visum fuerit: ad idq; ludi etiam conuenientes vnà cũ sacrificijs excogitandi, vt pugnæ quædam solennes festiuæque fiant bellicas pugnas quàm maximè imitantes: & victoribus præmia laudes: victis contrà, vituperationes fiant, prout singuli in certaminibus, & in omni vita se gesserunt. Sic optimus quisq; laudibus efferatur, & vituperatione contrarius deprimatur. Nec omnes harum rerum poetæ sint: sed primum, qui non pauciores quàm quinquaginta annos natus sit. Deinde qui nõ solum poëticam musam sufficienter possideant, verumetiam præclarum & insigne aliquid fecerint. Eorum ergo qui boni viri, honoréq; digni sunt in ciuitate, et res prꝗclaras gesserunt, poemata etiam si minus musica sunt, decantentur. Cuius rei iudicium, puerili doctrinæ præpositus, cæteriq; custodes habeant legum. Hi probis viris honorem hunc tribuãt, vt solis libertatem in musis præstent: cæteros vero prohibeant. Nemo igitur audeat musam horum iudicio nõ probatam canere, etiamsi Thamyræ Orpheiq; hymnis sit suauior. Sed canantur poëmata sacra, quæ iudicio approbata, dijsq; dicata sunt: virorum quoq; bonorum poemata, quibus laudantur vituperãtúrque aliqui, & moderate id facere iudicata sunt. Hæc eadem de militia & de libertate poetica iudicio mulieribus & viris similiter facienda. Sed oportet legislatorem secum ita pleraq; loqui. Cedo: in ciuitate instituenda quales ciues educare studeo? An non certaminum maximorum Athletas, quibus innumeri sunt aduersarij? Prorsus, ita rectè quilibet respõdebit. Si ergo pugiles, aut pãcratiastas, aut alios similes educaremus, itáne in ipsum certamẽ educeremus, vt cum nullo antea vnquam pugnauerint?

Vel si

Vel si pugiles essemus, nónne pluribus ante diebus pugnare didicissemus, omnia faciétes quibus in vero certamine vbi ad victoriã contenditur, vti oporteat, quàm proxime ad id quod simile est, accedentes, pro loris cæstuum orbibus ferreis indueremur, vt vulnera & inferre, & vitare præmeditatione disceremus? Quòd si nulli quibus cum exerceri possemus, socij nobis darentur, nunquid stultorũ veriti risum nos contineremus, quin inanime simulacrũ ex aduerso ad quod exercitatio fieret, suspenderemus? Ac si nec animati, nec anima carentis aduersarij copia nobis esset, nónne ipsi soli ad vmbrã propriam pugnaremus? An ad aliud quicquã, manuũ huc & illuc flexus, & præparatio huiusmodi excogitata est? CLI. Ad nihil aliud ferme quàm ad hoc ipsum, quod nunc dixisti. ATH. Quid igitur ciuitatis pars quæ militię studet? An peius quàm certatores huiusmodi præparata audebit ad certamen maximũ deuenire, pro vita, pro liberis, pro rebus suis, pro patria pugnatura? Non ergo verebitur legislator, ne gymnasia hæc inuicé aliquibus ridicula videantur: sed lege statuet, vt res militaris agatur maxime quidem minori exercitatione sine armis, choros omnémque gymnasticã ad hæc inducens & cócitans: maioré vero non rarius quàm semel in mense, vt certent singuli ad capienda vel retinenda loca, & insidias omnémque rem bellicam imitentur, & pila se exerceant, vndique se vertentes: ac telis vtantur ad vera & periculosa tela quàm proxime accedentibus, ne omnino absq; timore ludus huiusmodi inter ciues agatur, sed formidinem inferat: atque ita qui magno sunt animo ignauósque ostendat, vt his honores, illis opprobria, vt cóuenit, tribuantur: & hac ratione ciuitas omnis per totam vitã ad verũ certamé viriliter præparetur. Si quis auté cæde inuolũtaria in his certaminibus morietur, qui interfecit secũdum legem expiatus mundus sit in posterum. Putare enim debet legislator, paucis ita mortuis hominibus, cæteros non deteriores futuros. Timore vero in omnibus his extincto, nihil amplius se inuenturum, quo à deterioribus meliores discernat. quod ni fiat, multo maius ciuitati malum est, quàm illud. CLI. Cócedimus hospes ita hæc esse lege sanciéda, & vniuersæ ciuitati agenda. ATH. Nunquid causam nunc omnes cognoscimus, ob quam modo in ciuitatibus chorea talis atq; certamé nusquam ferme nisi raro admodum fiant? An propter multitudinis legumque latorum ignorantiam ita fieri affirmabimus? CLI. Forte. ATH. Nequaquam, ò beate Clinia. Sed duæ huius rei sufficientes causæ sunt. CLIN. Quænam? ATH. Vna quidem, quòd diuitiarum cupiditate cæteris omnibus in omne tépus neglectis, solummodo rem priuatam curamus: ad idq; incumbens ciuiũ animus, nulli prorsus nisi pecunijs quotidie cumulandis dare operam potest. Nam artes & studia quæ ad lucrũ conducunt, libétissime complectuntur omnes, cætera spernũt. Hęc igitur vna causa est, ne ciues id aut aliud quicquam honestum bonumq; officiũ curent, sed insatiabili auri & argenti cupiditate, & honesta pariter & inhonesta artificia cóplectantur, & quiduis agãt, seu fas siue nefas id habeatur, vt pecunias cumulét, quibus subministrantibus veluti pecora, ventri ac veneri seruiant. CLI. Recte dicis. ATHEN. Hæc igitur quam dico, vna sit causa, qua fit vt nec aliud quicquam preclare, neq; rem bellicam sufficienter ciues exerceant: sed qui natura modesti sunt, ad mercaturam, nauigationem, viliáque ministeria conuertãtur: qui viriles & generosi, ad furta, latrocinia, sacrilegia, insidias, sceleráque tyrannica: qui cum bene à natura constituti fuerint, infelices tamen hac consuetudine euaserunt. CLI. Quomodo istud ais? ATH. Imò cur non eos omnino infelices appellem, qui fame coguntur per omnem vitam suam animã cruciare? CLIN. Hæc vtique vna causa est: alteram vero causam, hospes, quam dicis? ATH. Rectè commonuisti. CLI. Ergo, vt ais, hæc est vna, perpetua & inexplebilis diuitiarum cupiditas: qua occupati singuli, prohibentur rem bellicam, vt decet, curare. Sed alteram iam expone. ATHEN. Num vobis videor, quia ad alteram desit facultas, in hac nimium immorari? CLI. Non ita: sed odio percitus videris hos mores hominũ ad quos sermo hic incidit, magis quàm deceat insectari. ATH. Optime, ò hospites, me nunc increpatis. Quare quod sequitur audietis. CLI. Dic tantum. ATHE. Causam equidem esse assero gubernationũ genera illa, de quibus sæpe iam diximus, popularem gubernationé, paucorum potentiam, & tyrannidem. Nulla certe potestas huiusmodi, respublica est: sed seditiones appellari omnes rectissime possunt. Nulla enim volentibus volens, sed volens nolentibus semper vi aliqua dominatur. In quibus cum princeps subditos timeat, nec bonnos, nec diuites, nec robustos, nec fortes, nec omnino bellicosos sponte vnquã fieri patietur. Hæ duæ omnium quidem quodammodo, horum certe pręcipuæ causæ sunt. Quas vtrasq; respublicas hæc cui nunc leges damus, effugisse videtur. Nam & in otio maximo est, & penitus libera: & ex his legibus homines pecuniarũ cupidi minimè fiunt. Ideo verisimile est, vt hæc sola omnium quæ nunc sunt rerum publicarum disciplinam bellicam, ludumq; simul, de quibus rectè disseruimus, suscipere possit. CLI. Probe. ATH. Deinceps de omnibus gymnicis possumus certaminibus dicere, vt his præmia ponantur, quæ ad bellum conducunt, cætera dimittantur. Sed quæ ista sunt, à principio recensenda sunt, & legibus sancienda, & primo quæ ad cursum velocitatémque pertinent. Nónne? CLI. Omnino faciendũ. ATH. Omnium igitur maximè agilitas corporis, altera pedum, altera manuum, ad bellum conducit: ad fugiendum quidem insequendumque pedum, in pugnando autem luctandóque, manuum robore indigens. CLI. Certe. ATH. Neutra tamen absq; armis, magno vsui est. CLI. Vere. ATH. Stadium ergo cursurum, quemadmodũ nunc in certaminibus fit, præco primũ vocet. Ille vero cum armis ingrediatur. Nam nudo absque armis certatori præmia nos minime ponimus. Primus igitur stadium cursurus, armatus ingrediatur. Deinde qui δίαυλον, id est, qui stadiũ cursurus est, & recursurus. Tertius, q. equis. Quartus qui δολιχόν, id est quatuor stadia cursurus est. Quintus qui leuiora armatura ornatus, quem primũ sexaginta stadiorũ spatio ad aliquod templũ Martis peruenturũ emittemus. Alius etiã grauiore armatus armatura, breuius ac planius spatiũ cursurus. Alius sagitarius omni arcuum ornatu munitus, centum stadia per montes variamque regionis naturam ad Apollinis Dianæque templum certans perueniat. Certamine igitur cóstituto, quousq; veniat, expectabimus, & victoribus singulis præmia dabimus. CLI. Rectè. ATH. Tripertito hęc certamina distinguamus. Vnum puerorum. Alterum imberbium. Virorũ tertium. Et imberbibus quidem

duas cursus de tribus partes ponemus: pueris harũ dimidias. Hi cum sagittarijs, cæterisq; armatis cõcertent. Fœminis verò, puellis quidem nondũ pubescentibus nudis stadium ponemus, & δίαυλον, & equestré, & δολιχόν, quæ in ipso cursu concertent: vltra vero tertium ac decimum ætatis annum, donec nupserint, non longius vigesimo nec breuius decimo atque octauo anno ad certamen cursus descẽdant. quæ quidẽ congruo vtantur vestitu. Hæc de cursu & virorũ & mulierũ dicta sint. Ab robur verò augendũ, luctationis similiumq; loco, quæ nunc habentur, grauiora cupiantur. Et vnius ad vnum, duorum ad duos, & vsque decem ad decem annis pugna fiat. Quę vero quotq; facere aut non pati victorẽ oporteat, sicut modo in palæstra determinatũ, est, à præfectis luctationũ, quid sit bene aut non bene luctantis opus: ita & in his amorũ certaminibus periti inducendi sunt, vt lege sanciant, quid aliquis non patiens, aut quid faciens vincat, & victũ similiter quisnã ordo discernat. Eadem hæc de fœminis quoque ad ætatem vsque nubilem, lege sancita intelligantur. Peltastica verò vniuersa pugnæ pancratiacæ opponatur: certeturq;, arcu, pelta, lanceis, lapidumq; manu & fundæ proiectione. Et qui se optime in his quoque gesserit, huic lege honores victoriæ tribuantur. Nunc de equorum certaminibus videamus. Equorũ vsus in Creta magnus non est. Quare necesse est studiũ in nutriendis equis, certandóq; cum eis minori curæ Cretẽsibus esse. Nam currus quidem nemo vestrũm tenet: neque in hoc operam ponere præclarum esse ducitis. Cum igitur consuetũ id non sit, certatores huiusmodi lege statuere, dementis esse videtur. Singulis autem equis: ijsque qui pullinos dentes nondũ iecerint, pullis, & horum medijs perfectisque, equestrem ludum pro regionis natura tribuere licet. Huiusmodi ergo certamen secundum legem sit: in eóque iudicium magistris equitum & tribunis tam de omni cursu equorum, quam de his qui cum armis descendunt, communiter tribuatur. Non armatis verò, neque in gymnasticis ludis, neque hic certamen præmiumque imponimus. Sed non est Cretæ inutilis qui sagittã aut iaculũ ex equo immittit. Quapropter in hoc etiam ludendi gratia contentio cõcertatióq; habeatur. Ad hæc autẽ legibus fœminę cogẽdæ non sunt. Verũ si priori disciplina consuetudinéque puellas virginésque natura concitat ad hęc, facitque ne abhorreant, admittendę sunt. Sed de exercitatione disciplináque gymnastica, siue quæ in certaminibus exequimur, seu quæ sub magistris quotidie exercemus, satis iam diximus. De musica etiam maiori ex parte. At verò de rhapsodis, id est carminũ cantoribus, déque his qui eos sequuntur, & de contentione chororũ, quotcunq; necessario solennitatibus dijs dæmonibusq; cõstituuntur statutis diebus mensibusque & annis, hæc omnia quomodo disponenda sint, & si per tres, aut etiã per quinq; annos fieri debeant, cõsilio deorũ intelligentur, agenturq;. Tunc vero certamina musicæ vicissim fient, prout athletę ipsi præmiorum declaratores, & doctor iuuenum, legumque custodes, qui in his ferendarum legũ autoritate habent, vnà congregati, hæc ordinauerint. Hi nanque & quando, & qui, & quibus cum singula certamina in omnibus choris choreisq; exercere debeant, ordinabunt. Qualia verò singula hæc quo ad orationẽ vel cantus, vel harmonias numeris saltationibúsque mixtas, esse debeant, sæpenumero à primo legumlatore est dictũ: quem posteriores sequentes, vt singulis sacris temporibusq; conueniet, ita certamina quæque distribuent, festósq; dies statuent ciuitati. Hęc quidẽ & cętera talia, nec intellectu difficilia sunt, quo pacto sint legibus ordinanda: neq; si hoc vel illo modo cõmutentur, multùm prosunt ciuitati, vel obsunt. Sunt autem nonnulla plurimi facienda, quæ persuadere ita difficile est, vt dei maximè opus hoc esse videatur, si ab illo possent constitui. Nunc autem audacis alicuius hominis opera indigent, qui libertate dicendi maximè fretus, quæ ciuitati ciuibusque optima fore censet, ita statuat, vt corruptos ciuium animos ad decentem habitum legumq; obseruationẽ reuocet, dum ardentissimis eorum cupiditatibus aduersetur, omnique etiam auxilio carens solam solus rationem secutus non vereatur. CLIN. Quidnam dicis hospes? Hoc enim non intelligimus. ATH. Verisimile est. Verum conabor planius dicere. Nam cum disciplinã ipsam vitæ animaduerterem, viderem que adolescentes & adolescentulas inuicem humaniter conuersari: timui, vt par est, considerans qua in re quispiã ea ciuitate vtatur vbi adolescentulæ adolescentuliq; delicati sint, qui non magnis durissimisq; laboribus, quibus libido petulãtiaq; extinguitur, domiti sint: sed festis diebus sacrificijsq; & choris omnes plurimum vacẽt. Quomodo igitur in hac ciuitate ab illis cupiditatibus abstinebunt, quę multos in extremum duxerunt: ita vt ratio quæ abstinere imperet, lex efficiatur? Profecto si leges superiores, multas à nobis pellunt cupiditates, nihil mirum est. Nam institutio illa qua nimiæ diuitiæ prohibẽtur, non parum ad temperantiam confert, & disciplina illa omnis supra à nobis exposita leges ad hæc commodas habet. Præterea & principum oculi coacti non aliò intueri, sed semper adolescentiã obseruare, cæteris quidem humanis cupiditatibus modum adhibent: sed adolescentulorum adolescentularúmque contra naturam amores, & virorum pro fœminis & mulierum pro viris abusus, vnde innumera hominibus & priuatim & publice mala secuta sunt, quomodo aliquis euitabit? & quod in singulorum periculis remedium inueniet? Omnino difficile id est, ô Clinia. Nam in cęteris quidem multus vniuersa Creta Lacedęmoniáque nobis ad leges ponendas à multorum moribus alienas valde opitulantur, sed quo ad amores pertinet, aduersantur dissentiuntq; omnino. Quoniam siquis naturam secutus illam quæ fuit ante Laij tempora, legẽ posuerit, non permittens maribus pro fœminis abuti, testémque bestiarum naturam citauerit, in quibus mares inter se Veneri operam non dent, quia secundum naturam id minimè sit, verisimili forsan ratione vtetur, vestrisque ciuitatibus non cõsonabit. Accedit ad hæc quòd minime id assequetur, quod à legislatore semper est obseruandũ. Semper enim obseruari oportet quid ad virtutẽ conducat quod lege sancitur, & quid non. Age verò si id honestum aut non turpe nunc lege statui assentimur, quidnã ad virtutẽ proderit? vtrum in eius qui persuasus est, vt rem in se turpem admitteret, animo fortitudinis habitum, an in eius qui persuasit, temperantiæ speciem generabit? Vel hæc quidem nullus vnquam, sed potius horum contrarium credet? Quippe voluptatibus seruientis quisque mollitiem vituperabit. In eo vero qui fœminas imitatur, nónne muliebrem ipsam imaginem quilibet improbabit? Quis igitur

homi

hominum hoc cum tale sit, legibus sanciet? Ferme nullus, qui veram in mente legem habuerit. Quomodo ergo verum hoc esse dicimus? Amicitiæ vtique, cupiditatis, amorumque naturam considerare necesse est, siquis hæc recte sit perspecturus. Nam cum ipsa duo sint, & tertia ex ambobus species, vno comprehensa nomine dubitationem omnem & tenebras faciunt. CLIN. Quomodo? ATH. Amicum enim simile simili virtute, & æquale æquali asserimus. Amicum rursus egenum diuiti, quamuis genere contrarium sit. Quando verò vtrunque vehementius fuerit, amorem nuncupamus. CLI. Recte. ATH. Amicitia igitur quæ à contrarijs proficiscitur, dura est & aspera, & sæpe vicissitudinem in nobis non habet. Quæ verò à similibus, placida, communisq; per vitã. Vbi verò ex vtrisq; componitur beneuolẽtia: primo non facile cognoscitur, quid sibi velit qui tertio hoc amat amore: deinde ab vtrisq; in cõtraria tractus, & ipse quid faciat, dubitat, cum ab altero, ætatis vti flore iubeatur, ab altero prohibeatur. Nam qui corpus amat, eiusq; formã quasi fructũ quendã esuriẽs petit, is satiari duntaxat quærit, nullumq; animo amati præbet honorẽ. Sed qui minus de corpore curat, & animo cõsiderat potius quàm desiderat, cum ipsum, vt decet, animum diligat, corporis vium petulantiam & contumeliã arbitratur: cumq; temperantiam, fortitudinem, magnificentiam, & prudentiam vereatur & colat, cum casto amico castus viuere volet. Amor autem ex vtrisq; his compositus, ipse est quem modo loco tertio ponebamus. Cum ergo tres sint amores, vtrum omnes lege pellendi sunt? An videlicet cum in ciuitate suscipiemus qui virtutẽ respiciat, & adolescentem fieri quàm optimum cupiat: duos autem alios, si fieri poterit, repellemus? Nunquid aliter tibi, ô amice Megille videtur? MEG. Probe admodum de his modo dixisti hospes. ATH. Non frustrà, ô amice, cõijciebam te mihi adstipulaturum. Non oportet autẽ me nunc quid de his vestra lex sentit inquirere, sed quod admittis accipere. Cliniæ verò postea id persuadere conabor. Quod à vobis datũ est, modo accipiatur, legesque diligenter consideremus. MEG. Rectißime loqueris. ATHE. Artem in hac lege ferenda quandam habeo, partim quidem facilẽ, partim omnino difficilem. MEG. Quomodo istud? ATH. Constat nunc quoque plurimos hominum quamuis iniqui sint, bene, & diligenter, & non ingratis, sed admodum, spõte à pulchrorum coniunctione sese abstinere. MEG. Quando id fit? ATHE. Quando frater aut soror eximia pulchritudine alicui sit. à filio quoque filiáque lex eadem, quamuis scripta non sit, sufficienter repellit, prohibetque & manifestum & furtiuum istorum concubitũ. Imò vero facit, vt ne cupiditas quidẽ vlla res huius vulgus aggrediatur. MEG. Vera narras. ATHE. Vnum ergo verbum atque breuißimum omnes huiusmodi voluptates extinxit. MEG. Quid illud? ATHEN. Quod fas nihil horum esse dicitur, sed apud deum odio haberi, & turpium omnium esse turpißima. Causa autem nónne hæc est? Quia nemo aliter prædicat, sed statim ab ineunte ætate & ioco simul & serio dicta, & sæpius in tragœdijs hæc eadẽ audiuntur, quando vel Thyestes, vel Oedipodas vel Macareos quosdã qui rem cum sororibus fartim habuerant, conspectos continuò mortem sibi, debitã sceleris pœnam, consciuisse narrant. MEG. Recte istud dictum est. Miram enim famæ potentiam nouimus, quando nemo aliter quàm iubeat lex, ne respirare quidem audeat. ATHEN. An non rect èdictum est à nobis, quòd volenti legislatori cupiditatem aliquã earum quæ vehementer sibi subigunt homines, rationi subijcere, facilis cognitu modus est? Quippe si famam huiusmodi, apud omnes seruos & liberos, masculósque & fœminas, & vniuersam ciuitatem, quasi sacrum quiddam dicauerit, firmißimam hãc legem efficiet. MEG. Ita prorsus. Qua verò ratione id assequi poterit, vt libenter idem omnes prædicent? ATHEN. Probe obiecisti. Ideo enim à me dictum est, artem me ad hanc legem habere, vt secundum naturam ad procreationem Venere homines vtantur. Abstinendũ igitur à maribus iubeo. Nam qui istis vtuntur, genus hominum dedita opera interficiunt, in lapidem seminantes, vbi radices agere quod seritur nunquam poterit. Abstinendũ quoque & ab agro illo fœminino, vbi semen germina nolit producere. Hæc lex si perpetuò in alijs sicut in concubitu parentum conseruabitur, innumerorum erit bonorum causa. Nam primo secundum naturam statuta erit. Deinde ab omni amorum rabie atque furore, adulterijs, potusque & cibi nimio luxu repellet. Vxoribus quoque viros conciliabit, & alia plurima pariet bona, si apud quenque fuerit stabilia. Sed forsan si vehemẽs aliquis iuuenis multo spermate plenus hanc legem ferri audierit, improbabit protinus, & alta voce clamabit, impoßibilia stultáque à nobis lege sanciri. Quod quidem cum cõsiderarem, dixi artem me habere, quodammodo facilimam, quodammodo etiam difficilimam, ad legem hanc obseruandam. Facile nanque intellectu est, quomodo id poßibile est. Nam cum apud omnes legitima hæc sententia dedicata fuerit, animos omnes domabit, efficietque vt metu latis legibus pareant. Sed eò iam res peruenit, vt nunquam effici posse videatur: sicut nec conuiuij quidem studium credebatur ab vniuersa ciuitate perpetuo posse obseruari. Et tamen apud nos re ipsa fieri videtur, quod inter mulieres, nec in ciuitatibus quidem vestris fieri posse putatur. Hac equidẽ ratione propter huius incredulitatis vim difficilimum esse dixi hæc vtraque lege seruari. MEG. Et recte quidem. ATHEN. Quòd autem supra vires humanas non sunt, sed fieri possunt, vultis vt verisimilem quandam rationem vobis exponam? CLIN. Cur non? ATHEN. Vtrum facilius quispiam à venereis abstinebit; volétque ordinem bis impositum moderate seruare, cum bene ex prudenti aliqua diligentia corpus affectum fuerit: an cum contrà? CLIN. Multo magis cum bene atque ex arte. ATH. Num igitur de Tarentino Icco non audiuimus: qui propter olympica aliáque certamina, artificioso cica hæc studio temperantiam simul & fortitudinem animi consecutus, nullam vnquam in toto exercitationis suæ tempore Venerem cognouit? Idem quoque de Chyssone, Astyllo, & Diopompo alijsque quàm plurimis fertur. quanquam, ô Clinia, multo peius animos bonis artibus excoluerant, quàm tui meique ciues, corporibus certè multo magis vigebant. CLIN. Vera narras quòd à priscis ista ab athletis facta fuisse prædicantur. ATHENIEN. Illi igitur vt luctando & currendo cæterisque huiusmodi vincerent alios, ab ea voluptate quæ beata vulgò existimatur, abstinere voluerunt. Nostri adolescentes victoriæ causa longe præstantioris, non poterunt? quam nos carminibus fabu

bus fabulisque & soluta oratione & cantibus esse optimã pueris statim à teneris occinemus, & vt verisimile est oblectãdo persuadebimus. CLI. Quam victoriam dicis? ATH. Vt voluptate inquã victa feliciter viuant, victi autem contrà. Præterea metus ille, ne quod minime fas est, committatur, nónne ad idem potissimum conferet: vt ea videlicet superent, quę alij quamuis deteriores, superasse dicũtur? CLI. Consentaneum id quidem. ATHE. Postquàm huc in lege hac ferenda deuenimus, & propter multorũ prauitatẽ in dubitationẽ incidimus, audacter iam manifestéq; dicamus, non oportere vt ciues nostri auibus multisque beluis sint peiores. Permultos enim greges ipsarum videmus integre atq; caste, antequã procreãdi tempus aduenerit, viuere: sed cum hanc ætatẽ attigerint, mas fœminæ & fœmina mari coniunctæ, iustè, sanctéq; in prima perseuerantes amicitia reliquam peragunt vitam. Oportet igitur esse eos bestijs meliores. Quòd si à cæteris Græcis Barbarisq; plurimis corrumpantur, nec possint se continere, cùm videant audiantq; inordinatã apud eos Venerem plurimum posse, alteram pręterea legem custodes legum ad ferendas leges autoritatem nacti, excogitent. CLIN. Quam modo ferre legem consulis, si hanc non susceperint? ATH. Quæ hanc ô Clinia sequitur. CLI. Quænam illa est? ATHEN. Vt quàm maxime laboribus corporis Veneris robur infringant, & aliò vires suas conuertant. Quod erit, si non impudenter ipsa vtentur. Nam si rarius propter ruborem id fiat, imbecillior erit domina. Clàm ergo consuetudo & lex non scripta hæc fieri suadeat: contrà autem fieri velut turpe dissuadeat? turpéq; sic non omnino agere. Sic enim & secundo seruabimus honestum loco, & genus vnum hominum, tria genera continens, homines deprauatę naturæ, quos sui dominos esse negamus, coget vtique ne leges contemnant. CLI. Quæ tria genera? ATH. Cultores inquam deorũ, honoris amatores, & qui non corporum, sed animi morum pulchritudinem diligunt. Hæc quasi per fabulam dicta votóq; similia: multum tamen ciuitatibus omnibus si ea seruare potuerint, collatura. Fortasse autẽ si deus voluerit, duorum alterum in amatorijs assequemur. Vel vt nemo generosas liberásq; mulieres præter vxorem audeat tangere: nec vllus nothos ex concubina suscipiat: nec infœcundos marium agros pręter naturam serat. Vel alterum quidẽ omnino tollemus: nequis cum maribus congrediatur. Siquis aũt alijs mulieribus commisceatur quàm cum his quæ cum dijs sacrisque nuptijs domum venerunt, emptis videlicet, vel alio quocunq; modo acquisitis: nisi viros simul mulierésq; omnes lateat, infamis lege, omnibusq; ciuitatis honoribus, ceu peregrinis aliquis, priuatus sit. Hæc lex siue simplex siue duplex sit: de rebus venereis amatorijsque omnibus, quas inter nos propter huiusmodi affectus rectè vel non rectè agimus, lata sit. MEG. Ego equidem hanc legem valde probo. Cliniavero hic, quid sibi videtur, nobis aperiat. CLI. Faciam, ô Megille, cum occasio dabitur. Nunc autem sinamus hospitem vlterius in ferendis legibus progredi. MEG. Probe. ATHEN. Sed adeò iam progressi sumus, vt ad conuiuia deuenerimus: quàm quidem rem alibi difficilem esse diximus: in Creta autem nemo frustrà existimabit fieri oportere. Quomodo autem vtrum vt hic, aut quemadmodum apud Lacedæmonios, an tertius quidam modus vtrisque his melior inueniatur, nec inuentu difficile id mihi videtur, nec inuentũ cum fuerit, maximè profuturum. enimuero concinne & nunc constituta videntur. Sequitur nunc vt victu, quomodo haberi possit, dicamus. Victus in alijs ciuitatibus multiplex varijsq; ex locis, maxime verò duplici ex loco in cæteris comparatur. Nam ex mari ac terra plurimis Græcorum ciuitatibus aduehitur, cũ istis terra solummodo aduehatur. Quæ res legumlatori facilior. Multo enim minor quàm dimidia pars legum sufficiet. Præterea conuenientiores liberis hominibus leges ponẽtur. Naualium enim & mercatorum, cauponum, diuersorij, publicanorum, permutationum, fodinarumque metallicarum, & mutui & fœnoris, ac mille huiusmodi leges ferre non admodum cogitur. Quare in ciuitate hac nostra legum conditor his omissis duntaxat agricolis, pastoribus, apum curatoribus, taliúmq; custodibus, atque ministris leges dabit, cum de nuptijs liberúmque procreatione, educatione, disciplina, magistratuumque designatione, maxima ex parte tractauerit. Nunc ergo ad leges de victu déque ijs qui labore suo ipsum parant, venire necesse est. Et agriculturæ leges primo ponantur: primáque terminalis Iouis hæc. Nemo fines atque terminos agri moueat, nec ciuis vicini, nec finitimi peregrini, si agri extrema possideat. sed putet id esse verũ quod dici solet, hic immobilia mouet: malitq; vnusquisque saxum ingens mouere, quàm paruum lapidem iureiurando à dijs firmatum, quo amicitię & inimicitiæ terminentur. Alterius enim Iupiter contribulis, alterius hospitalis, est testis: qui hostili prælio semper insurgunt. Qui legi obtemperat, indemnis vtique sit: qui eam despexerit, duplices pœnas luat: primo quidẽ deo vindice, deinde lege: quæ iubet vt nemo sponte vicini agri terminos moueat. Eum verò qui mouerit, quicunque voluerit, ad agricolas deferat, agricolæ ad iudiciũ ducant, à quo damnatus vtpote terminorum clàm vique turbator, reddat, patiatúrq;, prout iudices iudicauerint. Multa deinde paruaque damna in vicinia sæpius ac sæpius facta, magnas inimicitias pariunt, vicinitatem difficilem & amaram reddunt. Propterea caueat vicinus ne vicino noceat, cum in alijs, tum vel maximè in agris colendis. Nocere nanque non difficile, sed cuiuslibet hominis est: prodesse verò non cuiuslibet. Quicunque verò fines egressus, vicini coluerit agros, damnum restituat, & impudentiæ atque illiberalitatis pœnas luat: duplumque loco mulctæ ipsi deponat cuius agrum coluit. Cognitores verò & iudices censorésq; huius rei, agrorũ curatores sint. In maioribus quidem, vt suprà dictum est, vniuersus duodecimę partis ordo: in minoribus verò, qui custodijs præsunt. Siquis pascuis noceat, illi consideratis damnis iudicent atq; condemnent. Si aliena examina quis persequitur, atq; ęra pulsans delectatione apes ad se trahit, damnum restituat. Si quis ignẽ in materiam sic immiserit, vt vicino non cauerit, prout magistratibus videbitur, condemnetur. Similiter qui in plantando mensurã vicini agri non reliquit, ita plectatur, vt à plerisq; legumlatoribus sufficienter id dictum. Quorum legibus vti debemus, nec putare multa & minima quæ cuiuslibet legumlatoris sunt, à maiori ciuitatis conditore esse facienda. Nam & de aquis priscæ leges & bonæ agricolis constitutæ sunt. Quæ profecto recitatione deriuandæ non sunt. Sed qui aquam ad sua voluerit ducere, à publicis fontibus ita deducat, vt

[ ] In Græco desunt.

cat, (vt nullius priuati manifestũ fonte perturbet. Deducat autẽ quà velit,) præter quàm per domos, aut sepulchra, aut loca dij consecrata: nec aliud damnum inferat, nisi quod ab ipso riuulo efficitur. Quod si aquæ inopia solo insita in locis aliquibus aquas ab Ioue prodeuntes non retinet, cum necessitate quispiam opprimatur, in loco suo ad cretã vsq; effodiet: & si hac in profunditate nihil aquæ inuenerit, tantũ à vicinis aquetur, quantũ necessitas postulat. Sed si vicinis quoq; pauca sit, aquandi modus, quo vtatur quotidie, sibi ab agri curatoribus statuatur. Si vero aquæ pluuiales abundent, & qui inferiores partes habitant aut colunt, defluxum ita prohibeant, vt superioribus noceãt: aut cõtrà si superior inconsiderate fluere aquas permittens, inferiori noceat, & cõuenire inter se nequeant: in vrbe quidem ædilis, in agris verò, qui agris præest, modũ imponat: quẽ siquis non seruauerit, inuidæ & peruersitatis pœnas persoluat: & vicino damnũ in duplo restituat. Autumni autem fructuum cõmunis huiusmodi participatio sit. Bina nobis gratię dona hic deus largitur. Vnum Dionysiacũ, quod recondi non potest: alterum verò quod reponi aptũ est. Hæc igitur lex de fructibus sanciatur. Qui vuas aut ficus de rusticis fructibus ante vindemiæ tẽpus gustauerit, quod cum arcturo cõcurrit, quinquaginta drachmas, si de suo agro collegerit, Dionysio dedicandas persoluat: sin à vicinis acceperit, minã: sin ab alijs, duas minæ partes. Vuas autẽ ficusque, quos generosos nominauimus, neq; commode recondi possunt, quomodo & quando velit, si sua hæc sunt, colligat. sin verò aliena, nisi impetrauerit, quoniam lex est, vt nemo moueat quæ non deposuit, qui accepit, mulctetur. Quod si seruus quispiã, non persuaso agri domino, eas acceperit, pro singulis ficubus vuarumq; acinis ęqualia numero verbera patiatur. Inquilinus fructibus emptis, si quidẽ cõdi nõ possunt, si cupit, vescatur: peregrinus aũt in ipso itinere si transeat solus, aut cum vno tãtũmodo, fructus nõ reponẽdos si velit hospitali cum venia gustet. Alios autem gustare quos rusticos dicimus, peregrinos quoq; lex prohibeat. Sin vero qui cõdi possunt inscius tetigerit, seruus quidẽ plectatur. Liber aũt dimittatur admonitus ficus vuasq; solummodo quæ condi non valent, gustare licere, eas verò, ex quibus passæ vuæ & vinum & caricæ fiunt, minimẽ. Pyra verò & mala tum alia, tum punica cæteraq; huiusmodi clàm auferre, turpe non sit. Siquis verò depræhensus fuerit, pauciores annos quàm triginta natus, siue vulneribus verberetur, atq; puniatur. nec pœna vlla propter huiusmodi verbera libero sit. Aduenæ quoque de his fructibus perinde ac de ijs quos superius diximus qui non cõduntur, carpere liceat. Si senior quispiã comederit, nec asportauerit, vt aduenæ permissum est, & ipse quoq; omniũ huiusmodi fructuum particeps sit. quòd si legi non paruerit, ad virtutis certamen impotens habeatur, si iudicibus huic rei præsidentibus tunc relatũ hoc fuerit. Aqua nutriendis hortis maximè omnium cõfert: sed facile corrumpi potest. Terra verò & sol & aër, quæ cum aqua simul ea nutriunt quæ terra nascũtur, non facile veneno, vel diuersione, vel ablatione corrumpi possunt. his autẽ modis facile aquæ damnum infertur, propterea legis auxilio indiget. De hac igitur hæc lex sanciatur. Siquis sponte alienam aquam, siue scaturientem è fontibus, siue collectam, veneno aut foueis aut ablatione corruperit, ad ædiles deferatur: vbi si deliquisse cõuincitur, damnum restituat: & fontes, aut aquarũ vas, vt interpretes singulis semper faciundã purgationem iudicarint, ita purget. In aduectione autẽ omnium quæ ab agris colliguntur, liceat cuiq; res suas quà velit aduehere, modo aut nulli damno sit, aut sibi triplũ proueniat lucrũ eius damni quod vicino infertur. Horum cognitores, magistratus sint, & cęterorum omnium quæ per iniuriam sponte quis, aut vi, aut clàm, vel per se, vel per illa quæ possidentur ab eo, in personam, aut in rem intulerit. Hæc inquã ad magistratus omnia deferantur, si tres damnũ minas non excedit: sin verò maius sit, ad constituta publice iudicia causa deferatur, & qui iniuriã intulit puniatur. Quòd si magistratuum aliquis iniuste de damno alicuius sentẽtiam tulerit, duplum ei qui passus est iniuriam, debeat. Et omnino si quid per iniuriã fecerint magistratus, causa ipsa à quolibet volente in publico iudicio agitetur. Infinita penè parua restant instituta, quibus corrigantur errores in iudicij termino, in citationibus, citatoribusq;, siue inter duos siue inter multos citatio sit, & cæteris huiusce modi, quæ nec à legibus præteriri possunt, nec tamen seniore legumlatore digna videntur. Ea igitur omnia iuniores priscas leges imitati, & parua ex magnis intelligentes, necessariumq; vsum experientia cognoscentes, legibus donec sufficienter se habeant, ordinent. Deinde sufficienter politis, immobiliter his vtantur. De cæteris autem opificibus leges ita constituantur. Primo nullus ciuis opificio vllo detineatur, sed nec seruus quidẽ ciuis alicuius. Arte enim magna quæ longa exercitatione, multisque doctrinis indiget, occupatus est ciuis, cum cõmunem ciuitatis ornatũ procuret: quæ res non leui quadam opera cõtenta est, sed præcipuum studium exigit. Duas verò artes aut studia duo diligẽter exercere humana natura non potest. Nemo etiã satis potest arti quidem vni vacare, & alterius artis opifici pręsidere. Hoc igitur in ciuitate statutum sit, vt nemo ærarius simul & lignarius faber sit, nec lignarius faber fabris ærarijs magis quàm opificio suo præsideat, speciosam causam hinc fortè nact⁹ quòd cùm multos habeat ministros & operarios, & ob eam causam maiorẽ ex arte sua prouentũ quęstúmque percipiat, melius artẽ suam exerceat: sed singuli opifices singulis artibus vacẽt, & ab eis victũ acquirant. Hanc legẽ ædiles ita obseruari procurent, vt si quis ciuis ad artem aliquã, magis quàm ad virtutis curã declinauerit, opprobrio atque infamia notatũ ad cursum suum conuertant. Sin autem peregrinorum aliquis duabus artibus vacet, vinculis, mulcta, expulsione, vnã tantũ complecti cogatur. De mercede autem opificum, de operis ipsorum approbatione aut improbatione, de iniuria etiam quam vel patiuntur vel inferũt, ædiles vsq; ad drachmas quinquaginta cognoscãt. Maiora vero ad publica iudicia delata secundũ legem iudicentur. Vectigal autẽ importandarum exportandarumq; rerum, nullum penitus sit. Thus verò cæteraque huiusmodi quæ dijs incẽduntur, peregrináq; sunt, purpuram similiter & colores alios, qui à regione non producuntur, omnia deniq; peregrina, nisi necessaria sint, nemo adducat: nec rursus aliquid quod regioni necessarium sit, exportet. Hæc omnia legum custodes duodecim, qui reliqui sunt, exceptis quinq; senioribus, procurent atque cognoscant. Arma verò & instrumenta bellica si aduectitia arte est opus, conuehantur.

Vectigal nullum.

uehantur. similiter quæ ad hæc idonea sunt, plantæ, ænea instrumenta, funes, animalia, quæ ad bellū cōferunt: Quorum magistri equitū & ductores exercitus curā habeant, vt ciuitas inuehēdi euehendiq; simul cum opus sit facultate non priuetur: de quibus legū custodes sufficiētes decentésq; leges ferēt. Nulla verò in re pecuniæ colligendæ gratia, vel in ciuitate vel in vniuersa regione cauponatio fiat. Annonæ autem quę ex agris percipitur distributio, recte iuxta Cretensium legem cōstituetur. Nam quæ à regione producunt, in duodecim partes ab omnibus distribuēda sunt, & similiter cōsumenda. Duodecima verò pars quæque, vt tritici, hordei, cæterarumq; frugum & fructuū, venalium quoq; omniū animalium tripertito & competenti ratione distribuatur, & pars vna liberis, altera seruis, tertia opificibus ac omnino aduenis tribuatur: siue aliunde venerint aliquandiu vrbem habitaturi, & necessarijs egeant, siue propter publicam vel priuatā ciuis alicuius vtilitatē accesserint. Hæc igitur tertia omniū necessariorū pars, venalis semper ac necessario tantummodo sit. De duabus verò partibus nihil necessario vendatur. Quomodo igitur hæc recte distribuentur? Patet autem in primis recte id fieri posse, si partim æqualiter, partim inæqualiter distributio fiat. CL I. Quo pacto? A T H. Meliora vtique vel deteriora istorum singula, necesse est terram producere atq; augere. CL I. Quidni? A T H. Cum tres partes sint, quod huc attinet nemo plus habeat, nec do minus, nec seruus, nec aduena, sed æqualis eadémq; similiter fit omnis distributio. Quilibet autē ciuis, cum duas partes acceperit, seruis & liberis quot & qualia velit, suo arbitratu distribuat. Quod vero plus istis est, mēsura & numero sic dispertiendum est, vt cum omniū animalium, quibus à terra victus præbetur, numerus habeatur, ita demum fiat partitio. Habitationes postea seorsum ordinandæ sunt. Ordo autē talis maxime decet: duodecim vicos per media in singulis duodecim partibus vnū esse oportet: & in vnoquoq; venaliū rerum loca, deorumque templa & deos sequentium dæmonum esse cōstructa, siue indigetum Magnesiorum, siue aliorū, quorum statuæ antiquissima memoria consecratæ sint. Atq; his priscorum virorū honores reddendi sunt. Vestæ quoq;, Iouis, Mineruæ, singulorumque aliorum singulis duodecim partibus præsidentiū templa in altissimis locis ædes custodū sint vndiq; munitissimæ. Reliqua deinde regio opificibus in tredecim partes distribuaf. Et pars vna in vrbe habitet, per duodecim vrbis partes diuisa, aliæ exteriorem vndiq; teneant locum, atq; in singulis vicis opifices ad agriculturæ commoditatē idonei habitare compellantur. Horū omniū curā magistratus qui agris præsunt, habeāt, prouideantq; quot quibusue singuli opificibus egent, & vbi habitantes impedimēto agricolis non sint, sed magnā ipsis vtilitatem cōferant. Vrbanorū quoq; similiter opificum curam ædiles habeāt. Res autē venales curæ præfectis vrbi sint, qui primo rem sacrā curent: deinde nequis vēdendo emendóue iniuriā faciat, vehementer prouideant: & immoderatos, contumeliosósque omnes compescant. Hi considerēt nunquid ciues peregrinis res singulas conuenienter atq; vt lege cautū est, vendant. Lex autē esto. Primo die mensis, eorū quæ vendi oportet, partē peregrinis curatores exhibeāt, scilicet ciues eorumq; ministri duodecimam tritici partem ementq; peregrini pro mensis totius tempore triticum & similia quæ primo foro vendun tur: decimo vero die humidorum vēditio, emptióque mensi sufficiens statuatur, vigesimotertio animalium venditio, quibus homines egēt, supellectiliumque vt corij vestiumque ac similium fiat. Necesse aūt est peregrinos omnia à possidētibus emere, ne cauponatio in tritico & hordeo circa farinā ac cætera alimenta, vlla fiat. Nec ciuibus nec seruis eorum cauponari omnino liceat. In peregrinorum tamē foro peregrino liceat opificibus, eorumq; seruis vinum cibumq; cōmutare ac vendere, carnésq; coctas similiter: quæ res à plurimis cauponatio nominatur. Materiam verò ignis vniuersam quotidie peregrinus ab ijs qui in agris id curant, emere possit, cæterisq; peregrinis prout velit & quando velit reuendere. Cæterarum omnium rerum & supellectilium quibus vtimur, in communi foro venditio fiat, in locis determinatis: vbi legum custodes, præfectiq; verbis vnà cum ædilibus locū designarint, & pretia venalibus imposuerint. Hic nummi commutentur rebus, ac res nummis. Commutet autem vnusquisque per seipsum nemini cōmittens. Quod si cōmiserit, siue receperit, siue non, quiescat oportet. Nullum enim commutationum talium iudiciū est. Si quid verò venditum emptumq; pluris minorisue est, quàm lex iusserit, qua rerum venaliū mensuræ & pretia constituta sunt, apud legum custodes plus illud conscribatur, & cōtrarium deleatur. Eadem ipsa de conscriptione bonorum, quæ ab incolis peregrinisq; possidentur, fiant: liceatq; cuiuis certa cōditione ad vrbem migrare, & hoc ita vt artem aliquam exerceat, nec plures quàm annos viginti à die conscriptionis permaneat: quo in tempore incolēdi vectigal soluere nullum cogatur nisi frugalitatis exemplum, nec emptionis venditionisque gratia ærario quicquam debeat. Cum autē viginti anni exacti fuerint, accipiat rem suā, & abeat. Quòd si magnum aliquod beneficium intra viginti annos ciuitati contulerit, velitq; plus temporis, aut etiā per vitam in ciuitate manere, fiat ipsi quòd petierit, ratumq; habeatur, si modo concilio concioniq; persuaserit. Incolarum aūt filijs si ipsi quoque opifices sint, post quintumdecimum ætatis annum ita coloniæ tempus incipiat, vt viginti postea maneāt annos, deinde quò velint proficiscantur, & si manere voluerint, maneant, postquam similiter persuaserint. Qui autē recedit deleta descriptione, quæ sibi apud magistratus erāt cōscripta, sic abeat.

DIALOGVS NONVS DE LEGIBVS, VEL, LEGVMLATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

*

NONVS dialogus post communem morum disciplinam & legum multarum traditionem, aggreditur iam iudicia. Et valde quidē opportunè. Nam & qui moribus eruditi legibusque instructi sunt, iudicare iam possunt: & qui eruditioni instructioniq; præcedenti non paruerunt, iam sunt iudicandi. Prudēter omnino noster hic animorū medicus seruare hactenus salutaribus studuit monitis integrā animi sanitatem: iam vero perditam cunctis machinis reparare molitur. Verum quæ charitas Platonica est, misericors, dolens, compulsus ad secandum quasi trahitur & vrendum: & id quidem tā benigna cautione, vt grauiter ægrotantes verbis blādissimis

dissimis consoletur: contendatq; verbis quasi magicis carminibus sanos efficere antequàm medicam adhibeat manū, quā etiam deinde sic admouet, vt languēs & vix persentiat, & plus admodū spei cōcipiat, quàm doloris, & ex dolore non perniciem reportet, sed salutem. Insignis clemētia vir neminē absque consolatione punit: nemine punitū perdit: omnes pro viribus seruat: & quos nece punit, profitetur à morbis animi liberare: ac minimo mortis malo, interim ingēti & in dies crescenti obsistere animi malo. Præstare vero asserit hinc abire, quàm in morbo vel animi, vel corporis incurabili viuere. Atqui neq; hac vita priuat, nisi quem cognouerit insanabilem: neque supplicium vllum à lege, quæ bona est, illatum tendere vult ad malum. Quinimo pœnā ipsam multis de causis esse bonā: tum quia iusta est, iustitia vero bona: tum quia vel præsens purgat, vel futurū præpedit malum: tum quia in puniendo vno, interim exemplo prodest & multis, ciuitatemq; purgat malis. Et vt summatim dicam, iustitiam vbiq; mirum in modum cum clemētia miscet, neq; rigiditate torquet durius, neq, mollitia quicquā relinquit inultum. Quemadmodū vero in superioribus prius diuina præcepit officia, quam humana: sic in præsentia prius in sacrilegia, quam in cætera delicta prudenter animaduertit. Ac dum quàm graue sit læsæ maiestatis diuinæ crimen, ostendit, afflante deo significat nihil tale ab hominibus quodē quandiu diuina quædā in eis gratia viguit, fuisse aliquádo perpetratum. Sed postquā propter alia delicta gratia illa est amissa, homines iā quasi alienos à Deo in Deum ipsum peccare per sacrilegia incepisse, vt sacrilegiū ipsum non modo peccatum sit, sed etiam pœna peccati: pœna inquam non purgans aliquem, sed interimens. Non enim lege, sed transgressione legis pœna talis infertur. Quod autem dicit, priscos legumlatores fuisse dei filios, legésq, heroibus, qui etiā ex dijs erant geniti, tradidisse: exponendū est per ea quæ in Critia & Politico & sæpe alibi pertractantur, deorum filios hic intelligi deos sub Luna, alios alijs terræ plagis gubernandis accommodatos. Quos possumus more etiā Platonico angelos nominare. Per quos sub Mercurij nomine in Protagora leges genus hominū accepisse docet. Per quos in Critia quoque dicit homines primos ex terra natos accepisse iura: hominésq; illos hic nominat heroes ex dijs ortos, id est, deorum opera ex terra progenitos. Sed leges illas, inquit in Critia, non scriptas ad aures, sed inspiratione quadā à mentibus diuinis in mentes humanas fuisse transfusas: hominésq; sub illis quandiu paruerūt, vixisse beatos. Addit ob huiusmodi legum transgressionē homines diuinā gratiā amisisse: qua quidē amissa felicitatē quoq; amiserint: & infelices in sacrilegia iam proruperint: & per sacrilegia pessimi tandem infelicissimiq; euaserint: in his & terrestris illius paradisi, & eiectionis ex eo mysterium licet agnoscere. Cōsidera vero vbi perquirit sacrilegij causas, tres assignari causas grauiū delictorū. Primam quidem cōmunem hominū fragilitatē consuetudine confirmatam. Secundā vero dæmonicā persuasionē siue suggestionem. Tertiā deniq, culpā perniciosam ex antiquis inexpurgatisq; peccatis iniustam, ad grauissima scelera stimulantē. Quæ quidē originali culpæ, de qua multi multa theologi disputant, videtur esse simillima. Quamobrē vbi Plato diuinus sacrilegum alloquens inquit, Non humanū ad sacrilegium te impulit malū, neq; diuinum: intellige humanum malum, humana fragilitatem ad inferiora procliuē: Diuinū verò malum, diabolicam, vt inquiūt, fraudē. Negat verò duo hæc, non quia non sint in causa sacrilegij, sed quia non solæ sunt causæ. Accedit enim his tertia propriaq, sacrilegij causa, quam subiungit dicens: Sed stimulus quidā exitialis à priscis inexpiatisq; peccatis ingenitus. Per quē videlicet animus nō humanus amplius, sed ferinus, nimirum sacrilegio peccat in Deum, nullā vlterius dei rationē habens, quando rationē humanam iam amisit diuinę rationis imaginem: Mox vero primæ ad sacrilegiū instigationi Plato quasi nascenti morbo tribus occurrit remedijs: quēadmodū morbus hic tribus ex causis oritur. Primo quidē, vt immanis impetus cōprimatur ad sacras mittit expiationes, quas Christianorū more pœnitentiæ, confessionis, elemosynę, ieiunij nomine possumus nuncupare. Deinde vt diabolicis resistat insidijs, ad orationes supplicatiōesq, mittit, per quas à superis liberatoribusq, spiritibus cōtrà inferos præsidiū impetretur. Postremo quo imbecillitatē humanā continere possit, mandat vt malorū hominum familiaritatē deuitans, bonorū asciscat consuetudinem. Proinde, quoniā post Deum more Pythagorico coli patriam iusserat, merito post sacrilegia quæ in personas aut res Deo consecratas perpetrantur, pergit ad punienda scelera & delicta, quæ propriæ contra patria cōmittuntur, quæ non solū sacrilegijs proxima iudicat, sed annumerat, plectitq; similiter. Hæc verò tria esse iudicat. Peccare enim in patriā, hostemque patriæ habendū esse, & qui posthabitis legibus principatū ad humanā volūtatē libidinemq; reducit: & qui cum possit, periclitanti patriæ nō succurrit: & qui vel auaritia vel alia de causa pro filio euadit patriæ proditor. Inter hæc officium legiferi repetit. Id autem esse vult, vt non tāquam dominus seruis, sed tanquam pater filijs conscribat leges: non minus persuadens quàm minitans, nec minus docens quàm imperans, nec minus alliciens quàm perterrens: vt legislatoris opus non tā mandatorum præscriptio sit, quàm disciplina morum. finis enim eius est, quacunque id ratione fiat, ciues bonos beatosq; efficere: punire verò malos, necessitas est in eo potius, quàm voluntas. Et quia solæ inter humanas Platonicæ leges hæc omnia complectuntur, humanarum omniū perfectissimę sunt ac penè inter diuinas potius, quàm humanas annumerandæ. Neque ab re primum disputationis huius exordium à Deo factum est: deinde additum à Platone, videri sibi hæc omnia diuinitus inspirata. Demum ex hac ipsa disputatione ad beatū summi Iouis templum, id est, cœlum recto tramite peruenitur. At quoniam non solum in sacrilegijs parricidijsque, verumetiam in cæteris sceleribus pro alijs culparum gradibus, alij quoque pœnarum gradus, & à legumlatore describendi & à iudice sunt censendi, commodissimam ad gradus eiusmodi discernendos distinctionem adducit in medium. Habitus quidem omnis aut virtutis est, aut vitij. Si virtutis, omnino voluntarius est: quoniam consilio libero & expedita electione & proprijs animi actionibus est acquisitus. Sin verò vitij habitus est, inuolūtarius omnino censetur. Quia ita morbus est animi, sicut humorum intemperantia morbus est corporis. Nemo vero morbum dixerit voluntarium: quamuis nōnulla, quæ præter opinionem inferunt morbum, possit quodammodo voluntaria dicere. Præterea eiusmodi habitus ex impedito consilio, distractaque electione, & passionibus potius, quàm actionibus inolescit. Ex his conficitur Platonicum illud sæpissime decantatum, Vitiorum habitus inuolūtarios esse, neminemque fieri sponte malum. quemadmodum & nemo fit sponte ægrotus & deformis & inops. Post hanc habituum distinctionem sequitur distinctio actionum. Quæ quidem aut ad virtutis, aut ad vitij habitum gignendum proprie vergunt. Si ad virtutis, ita voluntariæ sunt, vt victus est habitus voluntarius. Sin vero ad vitij, partim quidem voluntariæ dicuntur, propterea quod & animo quodammodo consentiente fiunt, & poterant non fieri antequā fierent: partim vero inuoluntariæ, tum quia ad detrimentum, deformitatē, morbum clàm deducūt: hæc autem vellet nemo: tum quia et quadam finis exitusque ignoratione consurgunt. Quatenus vero per ignorantiam fiunt, eatenus præter ipsam rationis voluntatem fieri iudicantur. Distingue rursus hoc pacto. Actiones humanæ quantum ad legem iudiciorumque materiam attinet, in quinque capita rediguntur. Aut enim ex affectibus concupiscentiæ pullulant, aut ex impetu irascibilis naturæ prorumpunt: vel simplici quadam veniunt ignorantia, per quam quis res ipsas ignorat, quamuis se ignorare non nesciat: vel ignorantia duplici fiunt, per quam quis & res ipsas nescit, & ignorātiam suā simul ignorat, videlicet scire se putans: vel tandem ex rationali quadam opinione proueniunt: opinione inquam de iustis atque iniustis rationi legibusque credēdi. Post distinctionē eiusmodi distinguit & iudicij regulas, per quas aliter animaduertatur in eos qui concupiscentia, aliter in eos qui ira peccant: atque in his discernatur, vtrum consulto, an inconsulto deliquerit. Præterea vtrum vi palamque, an potius clam atque fraude. Deinde nunquid per ignorantiam sit erratum, siue per simplicem, siue per duplicem ignorantiam. Vbi verò de homicidiorum iudicijs agens priscum adducit mysterium de interfectis interfectores vlciscētibus: attende ex Platonis sententia, perturbationes ad sensibilia pertinentes posse in anima seiuncta ab hoc corpore remanere. Siquidem ex eiusdem sententia remanet & prima quædam sentiendi natura substantialis origo sensuum reliquorum, per quam anima & in hoc corpore in hæc instrumēta vires explicat sentiendi, & discedens ab hoc eas quodammodo replicat in seipsam, siue, vt magis Platonice loquar, exercet in aëreo corpore. Quo inuoluta & hoc ingreditur & ex hoc egreditur, De his Platonici ita distinguunt, vt anima in corpore hoc crassiore ad breue habitet: in aëreo vero multa per secula: in cœlesti per omnia. Quorsum hæc? Ne mireris perturbationes in defuncti anima superesse, si harum rerum sensus memoriaque supersunt. Probabile verò esse putabant antiqui theologi, animas hominum repente interfectorum, vtpote inexpiatas, perturbationibus agitari: quin & hostes exagitare, id videlicet non humana tantum indignatione efficiente, sed diuina etiam nemesi ac dæmone prouidente. Superesse verò ex antiquorum opinione in anima sensum perturbationemque vltricem, eamq; aëreo vti corpore, Platonicus noster Maro testis occurrit. Quid enim sibi vult, Et nunc magna mei sub terras ibit imago? Platonice admodū imaginem rationalis animę nominat primam ipsam sentiendi na-

turam. Sed cur magnam? Quia & fons est sensuũ reliquorum communisque sensus, & magno post hoc corpus vtitur corpore, scilicet aereo: quod quidem & huic insinuatum quodammodo fit angustum: hoc exutum, explicatur in amplum, elementi aerei exigente natura. Praeterea, Omnibus vmbra locis adero, dabis improbe poenas. inter imaginem distinguit & vmbram & imaginem quidem animę esse vult sensum in aëreo corpore. Ipsum vero corpus aëreum, esse animae vmbrã. Sed terrestre corpus caecum nominat carcerem. Quod autem in iudicijs de homicidio, praesertim de patricidio dicit, de regressione animae humanae in corpora rursus humana, in quibus sępe det poenas, pares omnino culpis in superiori vita cõceptis, vetus magorum Aegyptiorumque sacerdotum sentẽtia est. Nullum enim conuenientius humanorũ delictorum esse purgatorium iudicabant, quam in corporibus humanis easdem animas quandoq; pati quae fecerint. Qua quidem ratione Plotinus Aegyptius in libris de Prouidentia vtitur ad soluenda dubia aduersus prouidẽtiam iustitiamque diuinam quotidie insurgentia. Inquit enim, quae à diuina prouidentia in praesenti vita non rependuntur, in altera & quidem humana pari prorsus ratione rependi. Rependi insuper & in brutis: in quibus saepe anima quondã hominis, fiat anima bruti. Sed in vltima hac sententia solus extitisse videtur. Caeteris enim Platonicis displicet, animam hominis propriã, aliquãdo fieri bruti propriam. Consentiunt tamen vicissim in homines alios transmigrare. quod quidem etsi Plato nõ habet certum habet tamen valde probabile. Quod vero migret in bestias, saepe quidem recenset, se dedita opera adeo praeter solitam, grauitatem ridicule narrat, vt plane demonstret negandam quidem esse rem ipsam: allegoriam vero quaerendam, scilicet vt transire in brutum duobus modis accipias. Primo quidem in affectum, imaginationem, habitumque bruto conuenientem. Deinde in habitationem consuetudinemque inter feras ad tempus supplicij gratia. consuetudinem nanque affectionemque brutam, esse poenam duntaxat antiqui putãt: regressum verò in hominem, vbi paria & similia subeãtur, non solum supplicium esse, sed purgatorium. Post hęc in mentionem de legis necessitate incidens opportune, asserit necessariam humano generi esse legem. Nam absque legibus nihilo ab atrocissimis feris discrepaturum. Huiusque causam afferẽs, nullius hominis ingenium ita natura institutum inquit, vt omnia quae ad publicum bonum necessario cognoscenda sunt, cognoscat sufficienter: ac si forte nouit, vt optimum id quod nouit agere, possit semper & velit. Quòd si diuina quadam gratia mens quaedam inter homines surgeret, quae publicum omnino bonum cognosceret, ad idque generose ac semper intenderet, nullis vel huic, vel patriae suae eo tempore legibus opus fore. Mentem nanque veram ac liberam omni lege praestantiorem esse, atque ipso iure cunctis dominaturam. At quoniam id nullius ingenio est tributum, concludit necessario sub legibus esse viuendum. Ait quoque studium quidem proprij boni ciuitatem penitus dissipare: studium vero publici boni connectere. Item pestem in ciuitate dominari perniciosam, vbi iudicium à magistratibus, vel mutuum agitur, vel clamosum. Atque vbi familiarem daemonem inquit multis saepe malis obsistere. si daemonis horres nomen, vel concedente Platone angelum nominato. Ac memento nostrum daemonem geniumque, non solum, vt quidam putat, nostrum intellectum esse, sed numen. Praecipit mox seniores paterna reuerentia adeo coli, vt etiam ab his verberatus succensere non debeas: sed patienter ferre. Sed natales quos hic comemorat deos, non ascendentia signa, signorumque dominos planetas astronomico more debemus accipere: sed ideam generis humani principium, daemonemque nostrę vitae custodem. Denique mone, timendam esse superiorum indignationem, & inferorum punitionem. Monet mortem non esse supplicium vltimum, sed vltra hanc esse supplicia inferorum, eaque verissime omnino narrari.

VDICIA verò si post haec superioribus omnibus actionibus cõuenientia reddantur, naturalis vtique ferẽdarum legum ordo seruabitur. Sed de iudicijs quidem agriculturę, similibusque dictum est: de maximis vero iudicijs & iudicibus sigillatim nondum diximus, de his ergo deinceps dicemus. CLIN. Probe. ATHE. Turpe quodam modo videri potest, leges de huiusmodi rebus, quales tractabimus, illi ciuitati tribuere, quam dicimus recte se omnino ad virtutis possessionem habituram. Nam cui absurdum non videatur, si quis in ciuitate instituta putet hominem nequissimum sicut in alijs nasciturum: adeò vt opus sit legum minis hunc praeuenire, ne talis fiat, néue tale committatur, & commissa positis legibus puniantur: quasi possint in hac quoq; republica flagitiosissimi homines reperiri? Verum quoniã non vt prisci legum latores agimus, qui cum deorum filij essent, heroibus, qui & ipsi è dijs nati dicuntur, leges ferebant: sed homines hominibus ista sancimus, vereri par est, ne quis ciuium ita natura indomitus & inexorabilis nobis gignatur, vt * quasi legumina fulminis tactu praedura, igni legum etiam fortissimarum decoqui nequeat. Quamobrem si quis fortè sacrilegium committere audeat, legem de hoc feremus, quamuis onerosam nobis atq; molestam. Enimuero educatum rectè ciuem, nec volumus, nec valde timemus tam graui morbo laboraturum. Sed serui istorum fortan & peregrini, peregrinorumque serui, huiusmodi multa aggredientur. Quorum gratia maxime, & quia vniuersa natura hominum imbecillis est, tam de sacrilegio, quàm de alijs, quae aut vix, aut nullo modo sanari possunt, leges conscribam. Sed prooemia primum secundum ordinem in superioribus institutum, his omnibus, quàm breuissime praeponenda. Ad eum igitur qui nefaria cupiditate, & die tractus, & nocte excitus templa, vt furetur, petit, haec aliquis instructionis, & monitionis gratia diceret. O mirabilis vir, non humanum te malum, neque diuinum ad sacrilegia vertit: sed exitialis quidam asilus, à priscis atque inexpiatis flagitijs innatus hominibus circumagitans, quem cunctis viribus effugere debes. Quomodo autem effugies, audi. Cum talis oboritur in animo cogitatio, confuge ad expiationes obsecro. Confuge ad liberatorum deorum sacrificia supplex. Confuge ad bonorum virorum consuetudines, vbi partim audias, partim tu quoque dicas iusta honestaque ab omnibus esse colenda. Malorum verò consuetudines apprime fugias. Quae si feceris, cessaueritque morbus, bene tecum actum erit. Aliter autem mori satius fore arbitratus, desine viuere. Cum illis haec exordia cecinerimus, quorum in animos incidit impia quaedam & ciuitati pestifera cogitatio, quicunq; ex his paruerint, eos cum silentio dimittemus: sed hominibus prooemio non persuasis, ferentes post haec legem, altius intonabimus. Qui deprehensus in sacrilegio fuerit, si seruus peregrinusue erit, in facie ac manibus, calamitate ipsius literis inusta, verberatus prout iudicibus videbitur, nudus extra fines pellatur. Fortè enim hoc supplicio continentior factus, euadet denique melior. Nullum quippe supplicium lege factum, ad malum tendit. Sed duorum alterum fere semper solet efficere. Nam aut melior, aut certe minus prauus, qui poenas dedit, fieri solet. Si verò ciuis quispiam aliquid tale in deos, aut in parentes, aut in patriam perpetrare, & ad maximam iniuriam induxisse animum deprehendatur: hunc iudex, quia ex puero bene doctus educatusque à maximo scelere non abstinuit, sanari non posse existimet: poena huic mors malorum minimum. Vituperatus autem, vt exemplo alios iuuet, extra fines perdatur. Filijs vero eius, & generi vniuerso si mores paternos fugerint, quia nati ex malo fortiter virtutem secuti sunt, honor exhibeatur & laus. Nullius autem istorum pecuniae in fiscum redigantur, in republica

* Graecus codex, [illegible]. Vide Chiliades.

in ca

in ea qua sortes easdē semper & æquales permanere oportet. Sed quando quis ea patrauit quæ pecuniarum mulcta luenda sunt, quod supra sortē possidetur, id impendatur, sors integra maneat. Cuius rei exactam veritatē à descripto censu legū custodes semper iudicibus deferant: nequis vnquā propter indigentiam pecuniarum sua sorte priuetur. Quòd si quis maiore dignus damno videatur, nec fideiussione liberalitatéque amicorum liberetur, manifestis diuturnisque vinculis & cæteris opprobrijs puniatur. Peccatū nullum impunitum sit, neque profugus vllus, & impunis abeat: sed aut morte plectatur, aut vinculis, aut verberibus, aut ignobiliter sedendo standóque in sacris ad extremitates regionis productus, aut pecunijs, ea ratione quam diximus, mulctatus, pœnas luat. Iudices autem capitalis criminis legū custodes sint: & optimi quique ex eorū numero electi, qui anno proxime præterito functi magistratibus fuerint. Quo autē modo accusationes citationésq; & similia fieri debeāt: posteriores legumlatores determinent. Suffragiorum autē sententięque modum, nostri officij est lege perscribere. Manifeste igitur ista ferātur. Sed ante hæc coram accusante defendentéque quàm proxime seruata ipsorū dignitate iudices sedeant. Vbi ciues qui otio abundant, omnes adsint, taliáque iudicia diligenter audiant. In quibus cum prima oratio ab accusatore fuerit habita, defensor alterā dicat. Deinde senior de iudicibus, quæ dicta sunt, omni adhibita diligentia sufficienter examinet: post eum cęteri omnes considerent, quodcunque ab aduersarijs dictum vel non dictum perquirendū singuli putant: qui autem nihil discussione sua dignū censet, alteri examinationē ipsam relinquat. Attādē in Vestæ sacrario scripta quæ tunc conclusa fuerunt, insertis omnium iudicum signis, deponātur. Postridie rursus eodem in loco congregati eodem modo examinent, iudicentque: & signis appositis, omnibus quæ dicta fuerint, deponant. Cumq; hoc similiter tertio fecerint, signis testibúsque sufficiēter assumptis, sacrū singuli ferentes suffragiū iureiurando per Vestā vere iustéque pro viribus se iudicaturos affirment: atque ita huic iudicio finē imponant. Post peccata in deos commissa, de his dicatur quæ in reipublicę perniciē committuntur. Qui principatum ad hominis arbitrium redigit, eique leges subigit: atq; ita ciuitatē subijcit factionibus, & vi adhibita contra leges seditionibus eam replet: hic vniuersæ ciuitati hostis est maximus omnium iudicandus. Secundus ille hostis est, qui quamuis particeps huius sceleris non sit, tamen cum amplissimis fungatur in ea republica magistratibus, eas coniurationes non animaduertit, & si animaduertit, timiditate quadam patriæ non succurrit. Quare vnusquisque vir, qui modo alicuius pretij ciuis fore studet, hæc iudicibus referat, eumque in iudiciū trahat, qui patriæ insidiatus vi ad iniquam gubernationem vertere illam conatur. Iudices autem huius sceleris sint, qui & sacrilegij, totúmque iudiciū similiter peragatur: & suffragia quæ multitudine vincunt, morte condemnent. Et vt breuiter dicam, peccata patris non luāt filij, nisi pater, auus, ac proauus deinceps capitis rei sint. hos autem cum bonis suis, sorte semper excepta, in antiquam ciuitas patriam mittat. Et de filijs ciuium, quibus plures quàm vnus sunt, non pauciores quàm decem annos nati, eos sorte deligant, quos patres, aut aui paterni materniue nominauerint, nomináque ipsorum Delphos mittant, & qui oraculo Apollinis approbabitur, huic feliciores fortuna sors & domus destituta reddatur. CLIN. Recte id quidem. ATHE. Communis præterea tertia lex de iudicibus, iudicijque modo, aduersus eos qui proditionis accusati sunt. Et de mansione filiorum atque nepotum siue exitu è patria vna lex aduersus tres similiter sit, proditorem, sacrilegum, & violentum legum ciuilium euersorem. De furto autem, siue magnū quid, seu paruum quis furatus sit, vna lex pœnáque similis omnibus sit. Damnatus enim quispiam furti, si vltra sortem bona sua sufficiunt, duplum reddat: aliter vinciatur, donec aut illi persuaserit cui debet, aut reddiderit. Quod si publicū furtum fuerit, tum demum à carcere liberetur, cum ciuitati persuaserit, vel duplum reddiderit. CLIN. Quónam modo dicimus hospes nihil differre siue magnum seu paruum sit furtum, siue à sacro loco, seu non sacro sublatum sit, seu quomodocunque aliter id fiat? Quippe cum multis modis committi furtum possit, sceleris varietatē dissimilitudinémq; conijcere legislator debet, nec similibus pœnis quæ similia non sunt, punire. ATHEN. Opportune, ô Clinia impetu currentem me retraxisti, & in memoriam quæ olim quandoque cogitauerā redegisti, ad hunc vsque diem leges nullo modo rectè constitutas fuisse, vt nobis præsentia considerantibus succurrit dicere. CLIN. Quomodo rursus id dicimus? ATHEN. Congrua profecto imagine vsi sumus, quando omnes qui hactenus leges recipiunt, seruis illis contulimus, qui ab alijs seruis curarentur. Illud certe ignorare non decet, quòd si medicus quispiā eorum qui vsu quodam absque ratione medentur, liberū medicum philosophiæque studiosum ægrotanti libero colloquentē audiat, dum morbi initia rationibus indagat, & de natura corporū diligētius disserit, ridebit protinus: & aduersus illū ea dicet quæ hac in re plurimis medicorū in promptu semper esse solent. Non mederis, inquiet, ægrotanti, ô fatue: sed quasi doctrina non sanitate indigeat, doces. CLIN. An non rectè sic loqui videbitur? ATHEN. Nónne & nobis merito idem obijciet? quod quicunque de legibus vt modo nos, disserit, non leges condit, sed ciues erudit? CLIN. Fortasse. ATHE. Sed feliciter in præsentia nobis contingit. CLI. Quídnam? ATHENI. Quod nihil ad ferendas leges nos vrget: sed ipsi sponte hac consideratione suscepta, de omni reipublicæ disciplina, quid optimum atq; necessarium sit, quomodóq; id peragatur, perspicere nitimur. Cum ergo liceat si volumus quid optimum sit, aut quid maximè necessarium in legibus considerare, vtrum nobis videtur, tractātur in præsentia eligamus. CLIN. Ridicula hæc hospes optio est: manifestéque nos illis similes facit, qui necessitate ingenti leges ferre ita in pręsentia compelluntur, vt in crastinum licere non videatur. Nobis autem dei auxilio, quemadmodum illis qui ex lapidibus vel ex alia quauis materia aliquid construunt, licet fusim ea colligere, ex quibus futura commoda operi absque vlla festinatione deligentur. Quasi ergo ædificatores minimè festinantes, alia modò fundemus, alia hinc ad ædificandum sumamus: adeò vt in ferendis legibus, alia quasi modo ponantur, alia vero quasi iam positis apponantur. ATH. Sic vtique secundū naturam magis, ô Clinia, compendiaria nobis fiet legum conspectio. Sed illud

per deos de legumlatoribus consideremus. CLIN. Quidnam? ATHEN. Multorum scripta sermonésque in ciuitatibus extant, sunt autem & legislatoris scripta & sermones. CLINI. Quidni? ATHEN. Vtrum igitur poëtarum cæterorúmque scriptorũ operibus de ratione viuendi compositis animum applicabimus: legum vero latorum, nequaquam? an his maximè omnium? CLIN. Istis omnino. ATH. Legislatorem ergo scribentium solum oportet de honesto, bono, iustóque consulere, docereque qualia hæc sint, & quomodo his agenda, qui felices futuri sunt. CLI. Quidni? ATHEN. Turpe enim est, cum Homerus, Tyrtæus, cæterique poëtę probe de vita studijsque hominũ scripserint: turpe inquam Lycurgo atque Soloni, cæterísque legumlatoribus minus id facere. Rectum igitur ipsum præ cæteris omnibus scriptis leges mirifice præ se ferre debent: cæterorum vero scripta probari, si legibus consentanea sunt: sin dissona, derideri. Sic igitur leges ciuitatibus conscribantur, vt patris matrísque personam lator legum penitus gerat: scriptáque charitatis prudentiæq; virtutẽ habeant potius, quàm domini tyrannique imperium minitantis tantum & describentis, rationem verò nullam penitus assignantis. Consideremus igitur in hac via nobis progrediendum sit, siue possimus, siue non. Sed accingamur iam: & pro viribus hac via procedentes, etiã si pati quicquam necesse sit, toleremus. quod vtinam felix sit: eritque profecto, si deus voluerit. CLI. Recte locutus es: quare sic faciamus. ATH. Considerandum est ergo primum, vt cœpimus, diligenter de sacrilegio, de furto, de cæteris omnibus iniurijs, nec grauiter ferendum, si in ea ipsa legum descriptione, aliam iam posuimus, de alijs disceptamus. Non enim legumlatores iam sumus, sed efficimur modo, & cito fortassis erimus. Verum si de his quæ proposui, ita vt dixi, considerandum videtur, consideremus. CLIN. Sic omnino. ATHE. De honestis igitur iustisque rebus omnibus, inspicere id conemur, quo nos, qui cæteros si non possumus, certe cupimus præcellere, nobis ipsis cõuenimus, & quo discrepamus, quo item alij à seipsis. CLI. Quas quęso inter nos differentias dicis? ATHEN. Conabor exponere. De iustitia omnino iustisque hominibus & rebus & actionibus omnes quodammodo consentimus: quòd videlicet omnia hæc honesta pulchráque sint: ita vt si quis iustos homines etiam si corpore deformes sint, secundum ipsum iustitię habitum pulcherrimos asserat, nemo sit iudicium illius reprobaturus. CLIN. Nemo ferè qui ita loquatur perperam loqui videbitur. ATHEN. Recte igitur. CLIN. Fortè. ATHEN. Sed videamus age, si omnia quæ iuste fiunt, honesta pulchráque sunt. Omnium verò passiones nobis sunt ferme actionibus similes. CLINI. Quid hoc? ATHEN. Actio vtique quæcunque iusta est, quatenus iustitiæ, eatenus & honesti est particeps. CLINIAS. Cur non? ATHEN. Quare passio quoque iusta, si æqui, honesti, atque iustitiæ particeps esse dicatur, haud dissona nobis erit oratio. CLIN. Vera loqueris. ATH. Si autem passionem aliquam iustam quidem esse affirmabimus, honestam verò negabimus, iustum & honestum inter se dissonabunt. Iusta enim turpissima esse dicentur. CLIN. Quomodo id dixisti? ATH. Nihil difficile cognitu. leges enim quæ paulo prius nobis positæ sunt, contraria penitus præcipere his verbis videbuntur. CLINI. Quo pacto? ATH. Sacrilegum censebamus iuste moriturum, legum quoq; bene positarum hostem similiter. Cúm que multas huiusmodi leges scripturi essemus, retraximus nos considerãtes has passiones tam multitudine quàm magnitudine infinitas esse: iustissimas quidem omnium passionum, sed turpissimas quoque omnium. Nonne sic honesta iustáque modo quasi eadem, modo quasi contraria, videbuntur? CLIN. Ita videtur. ATHEN. Multi igitur dissonè sic honesta iustáque quasi discrepantia, nuncupant. CLIN. Ita prorsus apparet. ATH. Sed rursus videamus, ô Clinia, quomodo nos de his consentimus. CLI. Quem dicis consensum? ATH. In superioribus diserte mihi dictum arbitror. CLINI. Quo pacto? ATHEN. Quòd si suprà dictum non est, nunc saltem me dicere existimate. CLI. Quidnam? ATHEN. Malos omnes omnino non sponte malos esse. quod si ita est, illud quoque sequi necesse est. CLIN. Quid? ATHE. Iniustum esse malum, & malum non sponte huiusmodi esse. non sponte vero fieri, quod voluntarium est, nulla vnquam ratione potest. Qui igitur iustitiam inuoluntariam putat, iniuste agentem hominem iniuste agere non sponte putabit. Mihi quoque mecum modo conueniendũ est, cum omnes non sponte iniuriari fatear: quamuis possit quispiam ambitionis contentionísue causa illud nobis obijcere: iniustos quidẽ non sponte iniustos esse, multos tamen illorum sponte iniuriari. Mea quippe sententia non hæc, sed illa est. Quomodo ergo verbis meis ipse cõueniam, si me ita, ô Clinia & Megille interrogabitis? Si ita hæc se habent hospes, quid nobis de Magnesiensium ciuitate consulis? Daréne leges ipsis, an non? Ego verò dare leges consulam. Tum vos ita: Distingues igitur ipsis sponte, atque item non sponte factas iniurias: & illarum maiores, harum vero minores mulctas conscribes? An omnium pares, cum nullæ penitus iniuriæ sponte fiant? CLIN. Rectè tu hospes. Sed his quæ modo dicta sunt, ad quid vtemur? ATHE. Probe interrogasti. Vtemur enim in primis ad illud. CLIN. Ad quidnam? ATHEN. Memoria repetamus probe in superioribus nos dixisse, multam magnamq; de re iusta turbationẽ inter nos esse atque dissensionem. Quod resumentes, nos ipsos interrogemus, deceátne cum differẽtiam horum nequaquam declarauerimus: quæ in qualibet ciuitate ab omnibus priscis legumlatoribus quasi duæ iniuriarum species positæ sunt, sponte scilicet & non sponte factæ, atque ita vari è puniuntur: opinionem hanc nostrã quasi diuinitus dicta sit, in medium inducere: nec eam vlla ratione quomodo recte se habet confirmare? Minimè vero sic decet. Verum necesse est antequàm leges ponamus, quemadmodũ hæc duo sint, & quam differentiam habeant, significare: vt quando supplicium vtrique imponimus, quisque intelligat, iudicaréque valeat quodãmodo, conuenienterne an contra impositum fuerit. CLIN. Rectè nobis loqui videris hospes. Oportet enim alterum de duobus nos facere: vel non dicere, nullas iniurias sponte fieri: vel antequam ad alia pergamus, quomodo recte dicatur, exponere. ATH. Horum ego alterum minime patiar, vt videlicet quod ita esse existimo, negem. Nec officij mei id esset, neque pium. Quomodo autem hæc, si in eo quod est sponte fieri, & non sponte minimè differant, duo sint, & quo alio differant, quodammodo aperire conemur? CLI. Non aliter certe hospes ista

nos intelligere possumus. ATH. Ita fiet. Age igitur, nonne multa inter ciues in commutatione consuetudinéq; damna & incómoda fiunt, in quibus voluntariũ & inuoluntariũ abundare videntur? CLI. Quidni? ATH. Nemo verò non incommoda nocumentáque iniurias putet, duplicem quoque in ipsis esse iniuriam arbitretur, non sponte alteram, alterã sponte commissam. Damna enim omniũ non sponte facta, nec numero, nec magnitudine, minora illis sunt, quæ sponte fiunt. Sed considerate quæso vtrũ deinceps veri aliquid afferã, an penitus nihil. Num enim, ô Clinia & Megille, si quis cuiquã nocet nolens, dicam iniuriari nolentem? aut propterea quasi iniuriam non sponte factam in legibus istud ponã? imò nullam id damnum iniuriam dicam, siue maius siue minus sit. Sæpe etiam eum, qui vtilitatem minus rectè contulit, iniuriari dicimus, si hæc minime superat. Nam ferme, ô amici, nec siquis conferat, nec si contrà quicquam auferat, par est vt iustus aut iniustus ita simpliciter appelletur. Nõ igitur id, sed si probis moribus iustóque modo prosit alicui, vel obsit, an contrà, hoc est legumlatori cõsiderandum: & ad hæc duo illi respiciendum, ad iniuriam dico & nocumentum: ita vt ad indemnem integrumque statum pro viribus quæq; perducat, amissum restituat, quod decidit, erigat, occisum vulneratumque reparet: semperque conandum vt discordiæ nocumentis suscitatæ, per leges in amicitiam redigantur. CLI. Probe ista dicuntur. ATH. Iniusta itaque damna emolumentáque, si quid forte ex iniuria sequatur lucri, quasi morbos animi, si sanabilia sunt, curare oportet. Cura vero iniustitiæ illuc feratur. CLI. Quónam. ATH. Vt quisquis iniurias seu magnas siue paruas commisit, per doctrinam corrigatur à lege, cogaturque omnino, vt vel nunquam amplius tale quid audeat sponte cõmittere, vel rarius admodum, pœnę impositione deterritus. Profectò legum optimarum officium esse dicimus, ita animos hominum instituere, vt oderint iniustitiam: iusti verò naturam vel diligant, vel saltem non oderint: siue operibus seu verbis legislator id assequatur, seu voluptate siue dolore, vel honore vel infamia, aut pecunia mulctando aut donis, aut alio quouis modo id faciat. Quos vero insanabiles legislator esse senserit, vltimo supplicio hos afficiet, non ignorans satius fore his qui insanabiles sunt, mori quàm viuere, ac si vita priuantur, dupliciter prodesse cæteris. Nam horũ exemplo à peccato cæteri deterrentur, & improbis hominibus ciuitas ipsa mundatur. Hæc de causa insanabiles homines morte legis cõditor plectet, alia minimé. CLI. Moderate admodum hæc abs te dicta videntur. sed iterum iniuriæ damnique differentiam, & quomodo sponte fiant, clarius te dicentẽ libenter audiremus. ATH. Et facere conabor, & dicere, vt iubetis. Constat sanè, quòd de anima inter vos disserentes hoc sæpe dicitis, & auditis, vnum in ea affectũ siue partem natura inesse, quam iracundiam dicimus, contentiosam atque difficilem, quæ inconsiderata vi multa euertit. CLI. Proculdubio. ATH. Voluptatem autem non eandem cum ira dicimus, sed ex contraria potentia dominantem: quę persuasione simul & violenta quadam deceptione compellit, vt quicquid ipsa velit, hoc peragas. CLI. Et maxime quidem. ATH. Tertiam delinquendi causam quisquis ignorantiam posuerit, non errabit. Sed qui hãc bipertitò distinxerit, legumlator melior erit: alteram quippe simplicem is ponet, alterã duplicem. & simplicem quidem leuium peccatorũ causam arbitrabitur: duplicem vero vocabit, quando non ignoratione solum quispiam detinetur, sed etiam sapientiæ opinione inflatus, quæ omnino ignoret, ea scire se prorsus existimat. Hanc si vires roburque consecuta fuerint, ingentium turpissimorumque scelerum causam esse censebit: sin autẽ imbecillitate prematur, peccata & puerorum & seniorum inde profecta, peccata quidem esse putabit, & illis tanquam peccátibus leges præscribet, sed mitissimas omniũ, plurimáque venia & indulgentia plenas. CLIN. Aequum id est. ATH. De voluptate atque ira consentimus ferme omnes, alios quidẽ homines illas vincere, alios vinci. Atq; ita est omnino. CLI. Ita prorsus. ATH. Ignorantiam vero alios superare, & ab alijs superari, nunquam audiuimus. CLI. Vera narras. ATH. Singula hęc ad se rapere hominẽ dicimus, sæpe simul ad contraria tractum. CLI. Imò sæpissimè. ATH. Nunc iam tibi quid iustum, quidue iniustum dico, clare absque vlla ambiguitate exponã. Iræ nanq; atque timoris, voluptatis & doloris, inuidiæq; & cupiditatis tyrannidẽ in animo, siue noceat, siue non, omnino iniustitiam nomino. Sed opinione optimi, qua videlicet ratione ciuitas, vel priuati aliqui putabunt, si animo dominata omnẽ virum exornet, etiam siquid minus rectè illi successerit, iustitiã nomino: & quicquid inde gestum est, iustum appello: atq; eos qui huiusmodi principatui libenter parent, optimè viuere duco. Huiusmodi vero damnum iniuriam non sponte commissam plurimi opinantur. Nos autem de vocabulis non contendimus. Verum quoniam tres peccatorũ species dictæ sunt, memoria hæ primo diligẽtius repetendæ. Doloris quidem quem iram timoremq; vocamus, vnam speciẽ arbitramur. CLI. Prorsus. ATH. Voluptatis rursus cupiditatumq; alterã. Spei autem ac de optimo veræ opinionis appetitionem desideriumque, speciem tertiã. Quibus rursus bipertito diuisis, species quinq; conficiuntur: quibus leges inter se differentes speciebus quinq; in duobus generibus sunt ponendæ. CLI. Quæ sunt ista genera? ATH. Alterũ quod vi & aperte cõmittitur: alterũ quod clàm & cum deceptione in tenebris. At nonnunquã vtroq; agitur. Quod si iure tractabitur, asperrimis legibus coërcebitur. CLI. Aequũ est. ATH. Sed redeamus illuc iam, vnde huc digressi sumus: terminandisq; legibus incumbamus. Erat aũt nobis propositũ de sacrilegis, de proditoribus, de his qui mutando rempublicam leges corrumpunt. Horũ aliquid quis fortè cõmittet, propter insaniã, vel morbo, vel senio pressus, vel in ætate puerili cõstitutus, ita vt ab istis nihilo differat. Ac si tale quippiam electis iudicibus fecisse declarabitur, ipsoque aut defensione referente sic affectus iudicabitur cõmisisse, damnũ quod intulit simplex omnino restituat: cætera sibi remittãtur, nisi homine interfecto, mundus adhuc à cæde non sit. Sic enim aliò profectus, annũ peregrinetur. Et si prius quàm constitutum à lege tempus præterierit, reuersus fuerit, aut etiã intra fines deprehendatur, in publico carcere biennio à legũ custodibus detineatur, posthac liber à vinculis esto. Sed vt incepimus, de vnaquaq; specie cædis leges absolutius conscribamus. Et primo quidem de vi & non sponte factis dicamus. Si quis in certamine publicisq; gymnasijs non sponte, siue confestim, siue postea ex vulneribus secuta mors sit, Vi non sponte.

amicum hominē interfecerit, vel in bello similiter, vel in exercitatione bellica magistratibus instituta, siue nudis corporibus, seu ad imitationē veri belli armatis secundū legē à Delphico Apolline latā mūdus sit. Omnes autē medici qui curātes non sponte occiderint, mūdi sint. Quòd si manu sua quispiā nō sponte, siue nudo corpore, siue instrumēto, telo, vel cibo potúue, ignis frigorisue & fluctus adiectione, aut priuatione spiritus, siue id suo corpore, siue per alia quędā faciat, aliquē interfecerit, omnino vt manu propria interfector existimetur; atq; ita vt dicā plectatur. Si alienū seruū interemerit, suumq; putauerit: domino damnū restituat vel duplū pretij reddat. Quanti vero pretij fuerit seru⁹, à iudicibus statuatur. Purgationibus vero pluribus maioribusq; vtatur quàm qui certādo aliquē interfecerūt. Quarū idonei sunt interpretes, hi quos dei cōprobauit oraculū. Sin vero seruū suum, purgatus secundū legem, sit absolutus. At si liberū quis non spōte hominem interfecerit, ijsdē purgationibus vtat, quibus qui seruū peremit. Et priscum mysteriū non contemnat. Fertur enim interfectū vi hominē qui libere vixit, interfectori proximo statim post mortē tempore irasci, ac propter violentā mortē, terrore turbationeq; plenū, maxime si viderit interfectorē inter suos more solito viuere, interfectorē ipsum eiusque actiones, vim ad hoc suppeditāte memoria, cūctis viribus terrere, atq; turbare. Quare opus est vt homicida interfecti hoīs gratia anno integro exul à patria, omnique ea regione procul vitā ducat. Sin verò q interijt peregrinus fuerit, à patria quoq; peregrini annuo tēpore homicida pellat. Huic legi si lubēs obtēperauerit, genere proximus interēpto, q vtrū paruerit attendet, illi veniā præstet, q etiā pace ipsi recōciliatus & æquus omnino erit. Sin verò nō obedierit, sed cū immūdus sit, templa deorū petere sacrificareq; audeat, vel statuto tēpore vniuerso nō peregrinabitur, genere proximus interēpto id iudicibus deferat, eūq; de cæde accuset, & dupla omnia sumat ab eo supplicia. Quòd si proximus ille neglexerit, quasi scelere in ipsum reuoluto, ipso videlicet interēpto passionē in illum cōuertente, à quolibet volēte accusetur, & quinq; annos patria carere cogatur. Si peregrinus nō spōte peregrinū in ciuitate occiderit, eadē lege à volēte quocunq; id iudicibus deferatur, & similiter iudicetur. Sin verò incola id fecerit, anno exulet vno. Quod si peregrinus omnino peregrinū, siue incolā siue ciuē necauerit, vltra purgationē tota etiā à regione in qua leges huiusmodi dominātur, per omnē exulet vitam. Ac si cōtra leges redierit, morte à legū custodibus puniat:& bona siqua possideat, proximo interfecti tradātur. Quòd si non sponte quispiā in eam regionē delatus fuerit: tempestatis quidem vi & fluctu maris depulsus, nauigādi opportunitatē pedibus mare tangens expectet: vi autē per terrā ab aliquibus adductus, à magistratu cui primo res delata fuerit, soluēdus est, & intactus in exiliū retrudēdus. Siquis vero manu sua liberū hominē ira cōcitus interfecerit, bipertito iram primo oportet distinguere. per irā enim facit & qui subito absq; voluntate interimēdi verberibus, vel quouis modo interfecit, ita vt confestim post impetu pœnitentia sequatur: & qui cōtumelia vel iniuria lacessiti, ideoque in vindictæ cupiditate perseuerātes, postea volentes interfecerūt: nec pœnitet ea fecisse. Duplicē igitur cædem ponere placet, vtrāq; ira factā. Quas inter volūtarias & inuolūtarias actiones medias iure posuerint. Neutra enim voluntaria reuera vel inuoluntaria est, sed altera alterius est imago. Nam ille quidē qui irā seruat, nec repente, sed cum insidijs se postea vindicat, homicidæ voluntarij est persimilis, & qui nō seruat, sed primo iræ impetu fertur, & absq; præmeditatione interficit, inuolūtarij homicidæ similis iudicatur. Nō tamen omnino inuoluntarius est, sed inuoluntarij habere similitudinē dicitur. Quocirca per irā cōmissæ cædes, difficile determinantur: vtrū voluntariæ an contrà, ponēdæ sint. Optima igitur & verissima sententia est, vtrasq; imagines appellare, easque seorsum ita distinguere, vt altera cōsulto, altera inconsulto cōmitti dicatur. Maiora verò supplicia illis decet imponere qui consulto per iram interfecerunt. Illis contrà, qui repēte & inconsulto, leuiora. Nempe quod grauiori malo simile, asperius: quod vero leuiori, mitius puniendū. Ita certe nostris legibus agendū est. CLI. Ita prorsus. ATH. Sed de ira iterum repetētes ita dicamus. Siquis manu propria liberum hominē ira cōcitus incōsulto occiderit, cætera quidē eadē patiat mala quæ & homicidæ, qui non per irā occiderit, debētur: sed duobus omnino ad iram suā coercendā exulet annis. Qui vero per irā quidē sed ex insidijs liberū quēquam occiderit: cætera vti similiter ac primus cogatur facere. Non autē bienniū tantū vt ille, sed trienniū exulet, vt ira eius diuturnior diutius puniatur. Vniuersalis autē istorū hæc dispositio sit. Nempe difficile est sigillatim exactéq; de his leges ponere. Aliquando enim quæ truculentior cædes lege statuta est, leuior videtur: nonnunquā contrà, quæ leuior, truculentior, prout atrocius, aut mitius gesta est. Vt plurimū verò quemadmodū modo diximus, ista cōtingūt. Sed hęc omnia legū custodes cognoscent. Cum vero restituendorū exulū tempus aduenerit, XII. ad fines regionis iudices mittant, qui diligenter cōsideratis omnibus per id tempus exulū actionibus, pudoris eorū receptionisq; iudices fiant. Illi vero horū magistratuū iudicio acquiescant. Quòd si post restitutionē alteruter horū ira cōmotus similiter peccauerit, perpetuo exulet, & si rursus redierit, non aliter quàm peregrinus rediēs puniatur. Siquis ita seruū suū necauerit, purgetur: si alienū, damnū domino in duplo restituat. Siquis homicida legibus nō paruerit, sed nondū purgatus, forū, gymnasia, cęteraq; sacra ingressu suo cōtaminauerit, quicunq; velit tam istū quàm interfecti cognatū hęc negligētē, in iudiciū vocet, & in duplo tum pecuniā tū cętera persoluere cogat: quodq; solutū est, ipse secundū legē accipiat. Si seruus ira cōcitus dominū suum interimat, occisi hominis cognati quomodo velint ipsum interficiant, mūdiq; à crimine sint, dūmodo viuū non conseruauerint. Sin vero suus non dominū suū, sed alium liberū per iram necarit, à domino suo interfecti cognatis tradatur: qui vtcunq; velint, omnino ipsum interimat. Si pater aut mater (accidit enim, quàuis rarò) per iram verberibus seu quouis modo filiū vel filiā interficiat, perinde ac cæteri homicidæ purgetur: & trienniū exulet. Ac post ipsam restitutionē maritus ab vxore, vxorq; à marito separētur. Nec simul amplius liberis procreandis operā dent: neutérq; horū simul cum eo habitet, cuius filiū vel fratrem occidit, nec vnà cum eo sacris cōmunicet. Et qui impietate animi his legibus non paruerit, vt impietatis reus à volente quolibet accusetur. Si vir vxorem, aut vxor virum per iram necauerit, purgetur

Ira vel incōsulto vel cōsulto.

getur

getur similiter, & triēnium integrum exulet, cūq; redierit, nec sacris cum liberis suis cōmunicet, nec vna mensa vtatur. Quod si nō seruet genitor aut filius, impietatis reus à volēte quolibet accuset. Frater verò si fratrē aut sororē, & soror si sororem, vel fratrem ira occiderit, nō aliter quàm parētes qui liberos interfecerunt & purgetur & exulet: nec post reditum sacris & mensa cum illis cōmunicet, quos fratribus aut sororibus filijsue priuauit. Qui legē hanc transgredietur, iure vt impius condemnabitur. At verò cum quis adeò victus ab ira fuerit, vt insano iracundiæ furore parentem interemit, si parentes antequam mortem obiret, sponte interfectorem suū à cæde liberauit, sicut qui sponte cędē commiserūt, purgatus, cæterisq; similiter factis, mundus sit: sin verò nō liberauit, multis legibus reus sit, qui necauit. Nā vltimis supplicijs, cędis, impietatis sacrilegij subiect⁹ erit: quia sacrilegio genitoris animā abstulit. Quare si possibile esset sępius aliquē mori, iustissimū esset sępius parricidam interfici. Nam cui ne pro defensiōe quidē sua si à parētibus videt se interfectū iri lege vlla conceditur vt parentes à quibus in lucē editus est interimat, sed omnia potius sustinere præcipitur, quā quicquā huiusmodi facere: quomodo aliter iuste punire hunc oportebit? Lege igitur ira cōcitato ad patricidiū mors sanciatur. Si orta seditione vel quouis modo frater fratrē in se impetū faciētem pro defensione sua interimat quasi hoste perēpto purus sit. Quinetiā si ciuis ciuē aut peregrinus peregrinum, vel peregrinum ciuis, vel è conuerso, defendendo se, interfecerit, similiter mundus sit. Eodem modo, si seruus seruum. Sin verò seruus liberum se defendens interimat, ijsdem legibus quibus & parricida sit subiectus. Quod verò de liberatione à cæde parētis diximus, idem quoq; de liberatione omniū dictum intelligatur. Siquis ergo aliorum omnium alicui spōte dimiserit, quasi non spōte cæde commissa purgetur qui interfecit, & annum exulet vnū. Sed violenta iam & inuoluntaria ac per iram cōmissa de cæde mediocriter exposita sunt. Quæ verò sponte in his secūdum omnem iniustitiā ex insidijs propter voluptatum cupiditatumq; inuidiæq; tyrānidem cōmittūtur, deinceps dicamus. CLIN. Rectè dicis. ATHEN. Primū igitur quot voluntariæ cædis causæ sint, pro viribus declaremus. Maxima verò huius causa est, cupiditas animæ libidinibus exagitatæ dominans: quæ in eo ardore consistit maximè qui multorum animos vehementer inflammat, hæc sanè ea vis est, quæ propter naturam & ignorantiam diuitiarum inexplebilem gignit auiditatē. Ignorātiæ verò causa est, quòd nō rectè laudantur diuitiæ. Quippe tam Græci quàm barbari, diuitias cum tertium bonorum teneāt locum, in primo ponunt: atq; hac sententia seipsos simul & posteros perdūt. Optimè sanè & pulcherrime viueremus, si vera de diuitijs sentētia vbiq; prędicaretur, ea est, quòd diuitiæ corporis gratia sint: corpus autē animi gratia. Quare cum bona ea sint, quorum gratia possidēdæ diuitiæ sunt, tertiū gradū post virtutem animi corporisq; tenebunt. Hæc ergo ratio nos tanquam magistra docebit, non oportere hominem qui felix sit futurus, diuitias quomodocunque, sed cum iustitia & temperātia quærere. Sic enim cędes cædibus puniendæ in ciuitatibus nullæ committerentur. Nūc verò quemadmodum in huius disputationis principio dixim⁹, vnū hoc est, & maximum, quòd voluntariæ cedis maxima supplicia facit. Alterum est, ambitiosi animi habitus: vnde inuidiæ nascuntur, primum quidem ipsi inuido truculētæ, deinde etiam optimatibus ciuitatis. Tertium locum ingentes iniustæq; formidines possident: quæ cædes multas pariunt, quando ea sunt alicui gesta, vel ad præsens geruntur, quorum neminem vellet esse conscium. Quare illos qui talia indicaturi videantur, si non aliter potest, morte è medio tollit. Ad hæc omnia, procemia sint quæ diximus: ac præterea sermo quem multi ex his qui sacris student solennitatibus, & audiunt & credūt, quòd homicidæ apud inferos puniuntur: & rursus huc reuersi, pœna necessario secūdum naturam debitas pendunt. Quippe quæ alijs fecerunt, ab alijs quoq; perpeti simili sorte in hac vita coguntur. Illi igitur qui persuasus fuerit, quòd huiusmodi procemio monitus talia supplicia extimuerit, nullam ad hæc opus est legem ponere: sed homini contrà affecto, lex ista scribatur. Qui cōsultò ciuem suum manu propria per iniuriam interfecerit, primū à templis, à foro, à portubus, & ab omni cœtu communi, ne præsentia sua hæc maculet, procul absit, siue quis adesse interdixerit, siue nullus. Lex enim ipsa interdicit, atq; ita id vetat, vt pro vniuersa ciuitate interdicere semper, & interdictura esse videatur. Deinde qui eū non prosequitur vt decet, nec ab his arcet, de cognatione interfecti vsq; ad patrueles & consobrinos, primū scelus deorūq; odia in ipsum vertantur, sicut vulgo legis imprecatio & maledictio dictat: deinde reus sit cuiq;, interfectum vlcisci volenti. Qui autem persequi volet, cum omnia fecerit, quæ vel de luendi criminis obseruatione vel de alijs quibuscūq; faciēda deus instituit, & quæ prædicenda sunt prædixerit, pergat, homicidámq; secundum legem dare pœnas compellat. Hæc autem facienda esse, precibus sacrificijsq; deorum, quibus ne cædes in vrbibus fiant, curæ est, facile legislator suadere potest. Sed qui dij sint isti, & quomodo secundum dei mentem maximè hæc iudicia peragantur, legū custodes cū interpretibus aruspicibusq; & deo declarent, atque ita iudicia pœnasq; disponant. Iudices verò harum rerum illi sint, quibus sacrilegij puniendi data est autoritas. Qui autem cōdemnatus fuerit, morte pœnas luat, & quoniā non impiè solum, sed imprudēter quoq; peccauit, in regione interfecti sepeliri nō debet. Quòd si fugerit, neq; iudiciū sustinuerit, perpetuo exulet. Et si vnquam citra fines fuerit deprehensus, qui primus illi obuius erit cognatorum interfecti vel ciuium, impune interimat: aut vinctum magistratibus tradat huius rei iudicibus occidendum. Quòd siquis hūc defensurus accesserit, pro eo fideiubeat quem tutatur, tresq; is fideiussores quos iudices ipsi sufficientes putauerint, præbeat: qui iudicio illum se sistere promittant. Id siquis facere noluerit vel non potuerit, vinctus à magistratibus, iudicio reseruetur. Verum siquis non propria manu, sed voluntate, consilio, insidijsq; hominem interfecerit, & cum causa cædis sit animóque impurus, in ciuitate habitet: condēnatus similiter puniatur: pręter q̄ quòd fideiussores nō præbebit, & condemnatus propria nō carebit sepultura. Cætera huic quēadmodū de superiore, diximus fiāt. Hæc eadem peregrinis aduersus peregrinos, ciuibusq; ac peregrinis vicissim & seruis aduersus seruos, de cæde propria manu facta, & de illa quæ consilio insidijsq; commissa est, statuta sint: nisi quòd fideiussionem præbere istos,

Quæ à volētibus & sciētibus.

quemadmodū illos qui propria manu interficere, censemus. Si seruus liberū spōte siue manu sua siue cōsilio interemit, cōdemnatusq; fuit, trahatur à publico lictore ac vindice ad interfecti monumētum, vel vnde illud cernere queat, verberatusq; prout iubet qui iudicio eū conuicit, si ita cæsus adhuc viuat ad necē vsq; cædatur. Siquis seruū nihil iniuriātem timēs ne turpe quid à se factū indicet, vel alia huiusce modi causa inductus morti tradiderit: quasi ciuē necauerit sic puniatur. Accidūt quandoq; nōnulla, de quibus leges ponere graue est atq; molestum: & nō ponere impossibile. Huiusmodi sunt cognatorū volūtariæ & iniustæ cædes, siue manu ꝓpria siue cōsilio insidijsq; illatæ, quæ in ciuitatibus male gubernatis plurimū cōmittūtur: sed nōnunq̄ etiā vbi nemo expectaret, fiūt. Ad hæc scelera deuitāda, oratio superior repetaꝛ. Fortè nanq; his auditis à sceleratissima cæde sponte aliquis abstinebit. Fabula enim vel sermo, vel quouis alio nomine appellāda oratio, manifestè à priscis sacerdotibus dicta est, iustitiā speculatricē omniū atq; vindicē, ad cognatū sanguinē vlciscendū, lege quā modo diximus, vti. Nēpe illā cōstituisse, vt quisquis aliquid huiusmodi perpetrauit, idē necessario patiaꝛ. Vt siquis patrē morti tradidit, ipse postea certis tēporibus violenter à filijs occidatur, sin verò matrem peremit, ipse postea particeps naturæ muliebris effectus necessario tandē à filijs suis interimaꝛ. Cōmuni enim sanguine maculato, nō esse aliā purgationē, nec posse aliter abstergi maculā: nisi cædē cęde simili similem anima scelerata lustrauerit, totiusq; cognatiōis irā sedauerit. Ab his ergo sceleribus coërcere homines oportet, suppliciorū eiusmodi quę à dijs inferūtur, metu. Siqui verò in tam miserā calamitatem inciderint, vt patrē vel matrem, fratrē, vel filiū sponte atq; consulto vita priuare audeāt: mortalis legūlator sic de huiusmodi scelere sanciet: vt & promulgatione facta arceanꝛ à publicis sacrisq; locis, vt suprà dictū est, & vades similiter requiranꝛ. Et qui cędis huiusmodi cōdēnatus fuerit, tam à iudicū ministris, quā à magistratibus occidaꝛ, trahaturq; extra vrbem in statutū triuium nudus, vbi singuli magistratus pro vniuersa ciuitate in mortui caput lapidē mittāt, atque ita ciuitatē omnē purificēt. Demū vltra regionis fines portatū, secundū leges insepultū eijciant. Sed quid de illo iudicādū, qui ꝓximū atq; amicissimū cæde perdiderit? qui dico seipsum vita & sorte fatorū vi scelerata priuauerit: nō iudicio ciuitatis, nec tristi & ineuitabili fortunæ casu coactus, neq; pudore aliquo extremo cōpulsus: sed ignauia & formidolosi animi imbecillitate, iniuste sibi mortē cōsciuerit? Quæ purgationes, & quæ sepultura huic lege cōueniat, deus ipse nouit: proximi tamen huic genere ab interpretibus legibusq; harū rerum hæc exquirant: & quemadmodū ab his statutum fuerit, ita faciāt. Sepultura igitur istis solitaria fiat, vbi alius nemo cōdatur, deinde in his locis sepelianꝛ quę de duodecim regionis partibus vltima, deserta, innominataq; sunt: sic obscuri, vt nec statua, nec inscripto nomine sepulchra notenꝛ. Si iumētū aut aliud animal hominē interficiat, nisi publico in certamine id fecerit, interfecti hominis ꝓpinqui id iudicibus deferant. Et agrorum curatores illi quibus quotq; propinquus ipse mandauit, iudicent, & damnatum iumentū extra regionis fines interficiant. Quòd siquid inanime præter fulmen aut aliud telū diuinitus missum, anima hominē cadētem ipsum, aut ipsum cædens priuauerit: genere propinquus interfecto, proximū in vicinia ad hoc cōstituat iudicem atq; hęc & cætera prout erga mortuū ipsum cōuenit, pro suijpsius & cognationis totius expiatione perficiat. Quod verò dānatū fuerit, vt de animalibus dictū est, exterminetur. Si quispiā vita priuatus reperiaꝛ, & ignotus homicida sit, nec diligēter quærentibus inueniatur, prędictiones vt in alijs fiāt: & in foro publice præconio prædicetur, vt qui hunc vel hūc necauit, quia cædis reus sit, sacra loca nō ingrediatur, & vniuersam deserat regionē: nam si depræhensus fuerit, occidetur, atq; extra regionis fines insepultus eijcietur. Vna ergo lex ista nobis præcipua de cæde, sancita sit. Ac de his satis. Nūc dicamus, in quibus rectè mūdus est, qui occidit. Qui noctu furē domum suā ingressum interemit, mundus sit. Et qui spoliatorem in defensionē suam, similiter. Et qui mulierem liberā aut puerū ad rem veneream vi subegit, impune nō ab eo solū, cui vis est illata, verumetiā à patre, fratribus, filijsq; vita priuetur. Maritusq; si vim vxori inferentē perimat, lege mūdus sit. Ac si quis etiā patri haudquaquā per scelus cædem patrāti, aut matri, aut filijs, fratribusue, aut coniugi opē ferēs quempiā interfecerit, mūdus sit. Hactenus de viuētis animæ educatione & disciplina, qua si prædita est, viuēdū illi sit, sin contra, nō sit viuēdū, leges cōscripsimus. Præterea de cædibus violentis, quomodo puniendæ sint: ac etiā de nutritione disciplinaq; corporū satis in superioribus dictū fuit. Deinceps quæ violētæ sunt actiones & voluntariæ, & inuolūtariæ, quæ & quot sint, & quibus supplicijs cōmodè reprimēdæ, pro viribus determinetur. Rectè enim hæc post illa tractātur. Vulnera nanq; membrorūq; per vulnera truncationes vilis etiā legumlator post cædem locabit. Hæc sicut cædes distinguūtur. Nā alia non spōte, alia ira, quędam timore, quædā sponte cōsultoq; fiunt. Quorū omniū huiusmodi exordiū sit. Necesse est leges hominibus ponere, vt secundū leges viuāt. Nā si absq; his viuerent, nihilo à feris atrocissimis discreparēt. Cuius rei causa est, quia nullius hominis ingenium ita natura institutū est, vt quæ ad publicū humanæ vitæ bonum conferunt, sufficienter cognoscat: & si cognouit, vt optimū id quod nouit, semper agere possit ac velit. Nā primū difficile est nosse quod ciuili veręq; arti nō ꝓpriū, sed publicū necessariū est curandū: Publicū quippe ciuitates cōnectit atq; cōiungit, propriū dissipat: quòdue tam publice quàm priuatim præstat cōmune quàm propriū bene disponere. Deinde, licet aliquis forsan hæc ita se habere sufficiēter arte cognoscat, tamen si tanta cū licentia ciuitatis imperiū teneat, vt nulli rationū relationi subiectus sit, nunquā in ea sententia per totā vitā permanere poterit, vt publicum in ciuitate tanquā præcipuū bonum augeat: priuatū verò post publicum ponat. Sed ad vtilitatē propriam, priuatamq; cōmoditatē natura ipsum semper mortalis impellet: quæ absq; ratione tā dolorē fugit quā voluptatē prosequiꝛ: atq; hæc vtraq; iustiori meliorīq; præponet: & tenebris obruta, malis omnibus tandē seipsam omnino ciuitatēq; replebit. Profecto siquis hominum diuinæ sortis fauore ea natura præditus esset, vt cognosceret publicū bonū, ad idq; generose ac semper intēderet, nullis legibus sibi dominaturis egeret. Quoniā nulla lex, nullus ordo sciētia melior præstantiorq; habetur: nec fas est mentem alicui subijci atque seruire: sed potius si ita vera liberaq;

Interfectores sui ipsorum.

Quos impune est occidisse.

De violētis.

Publicū ciuitates connectit, priuatū dissipat.

raq; sit, omnibus dominari. Nunc verò nusquam hæc reperitur: sed minimum quid ipsius apparet. Quare quod secundo loco est, eligere decet: ordinem atq; legem, à quibus plurima quidem perspiciuntur, omnia verò videri nequeunt. Sed his horum gratia propositis, statuamus iam quid pati vel soluere debeat qui alium vulnerauit, vel aliter obfuit. Cuique enim facile est singula huiusmodi rectè compræhendere: vtrum videlicet quis vulnerauerit, an non: quem, qua in parte, quo pacto. Hæc enim singula innumerabilia penè sunt, & inter se maximè differunt. Hęc autē iudicio cūcta, vel nihil horū cōmittere, impossibile est. Quippe illud vnū in omnibus cōmittere necesse est: vtrū factū vnumquodq; horū sit, an non. Nihil etiam de mulcta iniuriantis committere, sed magna paruaq; omnia lege determinare, prope impossibile est. CLIN. Quomodo igitur post hæc dicendum est? ATH. Sic vtiq;, quod quædam iudicio concedere legislator debet, quædam non debet: sed ipse determinare. CLIN. Cæterum quæ arbitrio & prudētiæ iudicum relinquenda sunt, quæue ab ipso legum cōditore determināda? ATH. Ea hoc modo quā optimæ deinceps exponemus. Grauius profectò & toti ciuitati communis ibi pestis innascitur, vbi iudicia ignaua mutaq; sunt: opiniones iudicū inuicē occultæ manēt, & clàm sententiā ferūt. Ad id pręterea durius, quādo non silentio agitūr: sed ceu theatra clamore omnia personant, & rhetores tum laudant, tum vituperant: atq; ita vicissim dijudicāt. Talibus quidem iudicijs, siquis necessitate quadam vrgeatur, dare leges, infortunatum esse ducimus. Sed qui dare cogetur, minimas duntaxat mulctas iudicibus ijs committat plurima verò & maxima quæq; in ferendis legibus ipse declaret. Vbi verò iudicia rectè pro viribus constituta sunt, iudicesq; bene educati, & omni diligentia approbati, rectissimè multa iudicibus de punitione cōditioneq; cōdemnatorum cōmitti possunt. Nemo igitur nos incuset, si ipsis nūc maxima multaq; pręterea legibus non ordinamus: quæ vel minus eruditi iudices possent conspicere: dignámque singulis delictis mulctam pœnamque accommodare. Quoniam verò eos quibus nos leges describimus, non ineptos harum rerum iudices futuros speramus, multa eis cōmittenda censemus. Verum quod sæpe in superioribus diximus fecimusq;, putātes descriptione formaq; punitionum dicta, exempla iudicibus, quæ nunquam transgrediantur, dari oportere: id & tūc rectè factum est, & nunc quoq; obseruare volumus, ad leges ferendas iterū redeūtes. De vulneribus igitur ita sanciamus. Siquis voluerit cogitaueritq; amicum hominem ex ijs quos prohibet lex, interficere: vulnerauerit autem, nec interficere potuerit: hunc omni remota misericordia, non aliter quàm si vita priuasset, dare cædis suppliciū cogeremus, nisi fortunam eius non omnino proteruam dæmonemque coleremus: qui tam vulneratum quàm vulnerantem misericordia prosecutus, infelicitati vtriusque obstitit: fecitq; ne vulnus huic letiferum, illi fortuna calamitasq; execrāda infligeretur. Huic ergo dæmoni habebimus gratiā, vtq; eius beneficio minimè aduersati, ab eo qui vulnerauit, supplicium mortis auferemus: & in vicina ciuitate per totā vitā exulare statuemus, nullo rerū suarum omniū fructu carentem, damno tamen prius restituto, siquid obfuit vulnerato, quod à iudicio rei hui9 fuerit cōstitutū. Iudices autē sint, qui cædis essent, si vulneratus obijsset. Si parētes filius, aut seruus dominū consulto similiter vulnerauerit, atq; ita fecisse cōdēnatus fuerit, scelus morte luat. Quinetiā si frater fratrē aut sororē, vel soror sororē, aut fratrē, interficiēdi consilio vulneret, scelus morte luat, vxorq; si virū interficiendi consilio vulneret, aut vir vxorem similiter, perpetuo exulet. His si filij filiæue pueri adhuc sunt, rē familiarē exulantis tutores administrent, qui eos orbos tuentur. Sin adulti sunt, res quidē ipsas permittantur habere, alere tamē exulē nō cogātur. Siquis verò liberis carens in huiusmodi calamitates inciderit, cognati eius vsq; in sobrinos consobrinosq; tam ex virorū, quàm ex mulierū parte conueniāt, & vnà cū legum custodibus sacerdotibusq; consilio habito in hanc exulantis domū vnā de quadraginta & quinq; millibus domibus ciuitatis hæredē constituāt. In quo sanè id cogitare debēt, nullā domū de quinq; millibus & quadraginta, habitantis ipsius suiq; generis magis esse, quā ciuitatis & priuatim & publicæ. Oportet vtiq; vt ciuitas quā sanctissimas & felicissimas pro viribus domos suas possideat. Quādo igitur aliqua domus infortunio et impietate aliqua inquinatur: quia qui possedit, sine liberis obijt, voluntariæ cædis aut cuiusuis in deos vel ciues facinoris cōdemnatus, cuius mors vel sempiternū exiliū pœna est: primo domus ipsa secūdū legē expietur: deinde cognati, vt diximus, cū legū custodibus cōuenientes, genus in ciuitate aliquod virtute præstātissimū fortunatūq; perquirant, in quo plures adolescentes sint, quorū vnū patri deficiētis illius suisq; superioribus quasi filiū adoptēt, deū precati hunc feliciorибus patrisfamiliàs auspicijs prolis propagatorē, successorem domus sacrorumq; & reliquorum omniū cultorem fore, tandē hæredem ipsum secūdū legē cōstituant. Eum verò qui peccauit, sine nomine, sine liberis, sine sorte vlla iacere, quandoquidem huiusmodi calamitatibus premitur, patiatur. Nō est autē in omnib9 rebus terminus termino cōiunctus. Nam vbi cōfinium aliquod commune est, ibi hoc inter rerū terminos vtrisq; conuentū, medium fit. Atqui inter ea peccata quæ sponte, & ea quæ nō sponte committūtur, quod per iram fit, tale quiddam esse diximus. Vulneris igitur ira facti qui condemnabitur, si sanabile fuisse vulnus euētus ipse mōstrabit, duplū damni restituet: sin verò insanabile, quadruplum. Quod si sanabile quidem sit, turpitudinē autem vulnerato ingentē afferat, quadruplum soluet. At verò siquis nō solū obfuit vulnerato, verumetiā patriæ nocuit, quod milite ipsā aduersus hostes priuauerit, similiter puniatur: ac præterea damnū ciuitati restituat, & vltra eā quā ipse debet militiā, pro vulnerato etiā militet: & quicquid illi gerendum erat in bello, ipse agat. Quod si non fecerit reus sit secundū legē volēti cuiq; ipsum tanquā neglectorē militię accusare: et damnū duplū triplūmue aut quadruplū prout iudicibus visū fuerit, restituat. Si germanus germanū similiter vulnerauerit, contribules & cognati vsq; ad sobrinos consobrinosq; ex viris simul & mulieribus conuenientes tā mares quàm fœminę iudicēt, genitoribusq; ipsum tradant, vt ipsi secundū naturam puniant. Quòd si punitio ambigua fuerit, propinqui ex parte viri determinent, Qui si ipsi non possint, tandem ad custodes legum causam deferant. Si nati nepotésue tale quid genitoribus intulerunt, solum hi iudicēt qui annū sexagesimū transegerūt: quibus veri non

adoptiui

Quę ex legibus, quæ ex æquo & bono.

Vulnerū leges.

adoptiui liberi sint. Et condemnatus, aut morte, aut maiore aliquo, vel non multo minore supplicio puniatur: nec de genere suo quisquam etiam si ætatem à lege præscriptam impleuerit, iudicet. Sin verò seruus liberum ira concitus vulnerauit, à domino tradatur vulnerato, vt arbitratu suo iniuriã vlciscatur, nisi velit damnũ ipse recuperare. Quod si serui vulneratiq; malitia per compositionem factum fuisse quis ambigat, ad iudices deferat: quod si non conuicerit ita esse, triplum damni restituat: sin verò cõuicerit, seruitutis reum habeat eum qui dolose cum seruo egit. Qui verò non sponte aliquem vulnerauit, simpliciter damnum persoluat. Nullus quippe legumlator imperare fortunæ potest. Iudices autem sint, qui & natis nepotibusq; ad parentes, à quibus quantum damnum fuerit, declaretur. Violentę quidem passiones sunt omnes quas diximus. Violentum quoque omne verberandi genus. Oportet igitur omnes homines, mulieres simul ac viros, adolescentes ac senes, ita de his semper existimare. Seniorem non paruo interuallo iunioribus præponendum esse, & apud deos, & apud homines, qui feliciter victuri sint. Cædi ergo senem à iuniore, & turpe est, & odio à dijs habetur. Decet autem iuuenem verberatum à seniore id ob senectutis reuerentiam patiẽter ferre. Sic itaq; sanciamus. Quilibet seniorem & re, & verbo colat. Ac si viginti annis maior est, quasi patrem si vir fuerit, aut matrem si mulier, reuereatur. Atq; adeo omnibus semper abstineat, qui in ea ætate sint qua procreare parereq; ipsum potuerint, natales deos veritus. Abstineat autem similiter à peregrino, siue ille iampridẽ in ciuitate habitet, siue nuper eò commigrarit. Etenim neq; lacessens neq; propugnans omnino audeat plagas ei infligere. Peregrinum verò audẽtem ciuem cædere, si qui cæditur, puniendum censet, ad præfectos vrbi perducat, nec ipse verberet, vt eo magis à cædendis ciuibus suis abstineat, quando etiam à peregrinis se continet. Hic verò magistratus hospitalẽ deũ veritus rem diligenter inquirat, & si peregrinus iniuria ciuẽ percusserit, verbera totidem ei publico flagello reddant: nequid tale amplius impudenter audeat. Sin verò innocens peregrinus videbit, minis eo castigato q perduxit, ambos dimittant. Aequalis autẽ si æqualẽ vel paulo maiorem, nondum tamen patrem, aut senex senem, siue iuuenis iuuenẽ verberibus cædant, secundum naturam nudis manibus ac sine telo se defendãt. Si quis vltra quadraginta natus annos, siue dũ aliũ inuadit, siue dum se defendit, cædere quenquã audeat, seruilis rusticusq; habitus, hoc opprobrio satis punit' videbitur. Quicunq; his monitis obtemperabit, modestus & mansuetus habebitur. Qui verò procemia hæc spernet, hac lege coërceatur. Qui aliquem viginti annis vel pluribus natu maiorẽ pulsauit: primum quidẽ qui fortè interfuerit, si nec iunior nec æqualis sit, prohibeat, & si non prohibuerit, secundum leges improbus habeatur. Sin autem verberato æqualis aut iunior sit, quasi fratrem aut patrem aut quasi superiorem defendat, ac præterea iudicio subiectus sit, qui seniorem, vt diximus, verberauit, & si damnabitur, non minore quàm annuo tempore vinciatur. Imò etiam maiore, si modo iudicibus id videbit. Si peregrinus vel incola viginti annis vel pluribus seniorem pulset, præsentes ea lege qua diximus opitulentur, & qui condemnatus fuerit, si peregrinus quidem est, sed non incola vrbis, biennium vinciatur: si autem incola vrbisq; habitator legibus non obtemperat, triennium, nisi iudices decreuerint diutius detinẽdum. Qui vero præsens fuerit, nec opitulatus secundum legem sit, si de primo maximoque sit censu, mina damnetur. Secundi verò cẽsus si fuerit, drachmis quinquaginta. Tertij, triginta. Quarti, viginti. Horũ iudices sint ductores exercitus: præfecti ordinum, tribuni, equitumq; magistri. Legum verò, vt videtur, aliæ ad bonorum hominum doctrinam ponuntur: vt per eas intelligãt, quo pacto inter se amice versentur. Aliæ ad compescendam illorum pertinaciam, qui indomiti natura sunt, spretaq; omni disciplina, nulla ratione mouentur, quin ad omnem ruant improbitatem. Hi sequentium verborum causa sunt: his legislator necessitate coactus leges imponit. Ipse nanq; nullum vellet vsum necessitatemq; legum vnquam fore. Quicũq; igitur parẽtibus aut auis inferre manus ausus fuerit, nec superorum indignationẽ deorum, nec inferorũ suppliciã veritus: sed quasi sciat quæ nescit, dicta à priscis omnibus despiciẽs, iniustè agit: is vltimo vt auertatur expieturq; remedio indiget. Mors autem vltimum non est: sed extrema magis sunt inferorum supplicia: quæ licet verissimè narrentur, auertere tamen huiusmodi animos nequeunt. Quoniam si auerterent, nulli qui parentes scelerate pulsarent, vnquam reperirẽtur. Quare oportet horum flagitiorum supplicia in hac vita nõ inferiora illis quæ apud inferos sunt, sed æqualia pro viribus ponere. Ita igitur sanciamus. Siquis non furiosus patrem aut matrẽ, eorúmue superiores pulsare audebit, primum vt in superioribus, opem præsentes ferant. Et incola quidem vel peregrinus, si opitulabitur, in publicis certaminibus tanquam præses alijs præponatur: sin minus, à regione vniuersa perpetuò exterminetur. Sin autem incola non sit, auxiliatus quidem laudem, non auxiliatus, vituperium consequatur. Seruus opitulatus liberetur: non opitulatus, centies publico cædatur flagello. Et si in foro id contigerit: ibidem à venalium rerũ curatoribus puniatur. In alijs partibus vrbis similiter ab ædilibus qui præsentes fuerint. Eodem modo extra vrbem in agro ab his qui curandis agris tunc præsident. Quod si ciuium aliquis parentibus à filio verberatis pręsẽs fuerit, siue vir, seu mulier, siue adolescens, seu senior, defendat protinus, scelus cõclamans. Qui auxiliari noluerit, Iouis patrij ac gentis cognationisq; illũ seruatoris imprecatione per legẽ premat. Demũ quicunq; pulsasse parentes condemnabitur, primũ perpetuo exulet: deinde & à sacris omnibus arceatur, quibus si minus abstineat, à principibus agri verberibus & omnino vtcunq; voluerint plectatur, & si ab exilio reuertatur, morte peccata luat. Quisquis verò liber, cum huiusmodi homine comedet aut bibet, vel aliquo pacto vnà quicquã geret, aut tanget, aut spõte loquetur, is nec in templum ingrediatur, nec in forũ, nec omnino in ciuitatẽ proficiscatur, antequàm mũdet, putare nãq; debet scelerato se cõmercio cõtaminatũ. Quod si nõ obtẽperauerit, sed ciuitatem & templa inique coinquinet: quicũq; magistratus fieri hoc senserit, nisi cõfestim punierit, maximarũ iniuriarũ reus est habendus. Si seruus liberũ hominem, seu ciuem, siue peregrinũ pulset, præsens quilibet auxiliũ afferat. Sin minus, prædicta secũdum censum mulcta puniatur. Qui ergo præsentes erũt, pulsato succurrãt: vinciantq; pulsantẽ, & ei vinctũ tradant

Senũ veneratio.

tradant, cui fecit iniuriam. Qui in compedibus teneat, verberibusq; vt velit, ita pulset, vt nullum domino inferat damnum, deinde ipsum domino habendum reddat secundum legem, quæ ista sit, Si seruus liberum hominem nō imperantibus magistratibus verberauerit, dominus à pulsato vinctum ea conditione accipiat, vt non anteà soluat, quàm pulsato seruus ipse solutione se dignū esse iam persuaserit. Hæ verò eædem leges ad hæc omnia mulieribus inuicem ad viros, virisque ad mulieres communes esse debent.

DIALOGVS DECIMVS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

EXORDIVM decimi epilogū supplet noni, admonēs tractanda esse iudicia de vi in rem ipsam illata, post iudicia de vi in personā in nono disposita. Quoniā vero nulla vis durior & intolerabilior est, quā quę contēptu quodā infertur nimirū contumelias & iniurias vel in personā, vel in rem ex contēptu proprie natas in ꝓpria capita seligendas esse decernit: & has quidē sub quinq; capitulis. Aut enim in sacra publica, aut priuata sacra, aut contra parentū reuerentiā: vel cōtra præstantiā magistratus, vel contra ciuilē gentilēq. alicuius ciuis dignitatē cōmittuntur. Hæc ergo exactissime iudicanda cæteris tam autoribus legū quā magistratibus iudicibusq; cōmittit. Distinguit post hæc à cæteris ea quæ in deorū contēptū fiunt, quasi omniū vltrà quàm dici possit grauissima: in quibus decimi huius omnis versatur intētio. Sed primo quidē quid intersit sacrilegiū inter atque impietatem, innuit. Sacrilegium sanè rapinam nominat, siue res, seu persona consecrata superis rapiatur. Atque id quidem velut species quædam sub ipso impietatis genere continetur. Nam vltra sacrilegium sub impietate compræhenduntur, & cætera multa in deorum contemptum siue cogitata siue dicta seu facta & cōmissa pariter & permissa atq; etiam prætermissa. Ac ne quid nos lateat, ad impietatem etiam pertinet familiaritas & communio omnis seu in cibis seu verbis cum ijs inita, qui ob nefaria scelera arcentur à sacris, qui & cōtaminati cæteros quoque vel ipsa propinquitate contaminant. Qua quidem de re in calce noni ita pertractat, vt vaticinari visus sit execrationes quotidie factas à nostris prophanos à communione ecclesiæ propellentibus. Proinde medicus noster animos impietatis morbo languentes diligentissime purgaturus in primis causas huius morbi perquirit. Ac dum inquirit, Euangelicam tradit sententiam. Quicunq; enim, inquit, de deo crediderit secundum leges, religiosus erit, neque prophanum quicquam vel aget aliquando, vel loquetur. Quàm rectè à fide hic dedit exordium? & à fide legibus adhibenda? Sed ne turbet quæso deorum numerus, quem non turbat numerus angelorum. Nihil enim plus apud Platonem tot possunt dij, quàm apud nos tot angeli, totq; beati. Cæterum quidnam leges scilicet sacræ, & omnium antiquissimæ de dijs, id est, de deo angelisq; deo seruientibus aiunt? Profecto tria. Primum quidem, hos deos esse. Secundum, omnibus prouidere. Tertium, iuste pro meritis merita suppliciaq; rependere. In ipsa huius sententiæ fide obseruantiaq. pietas tota consistit. Quis igitur impius? Qui videlicet vel negabit eiusmodi deos esse, vel & si sunt, prouidere: vel & si prouidēt, iuste rependere: id autem est putare superos iudicum humanorum more solis muneribus vel ab iniusto collatis facile posse placari. Plato igitur tres impij morbi causas expulsurus probabit esse deos & qui in mundo sint sphærarum mundi rectores, et qui super mundum dei summi contemplatores. Probabit deos omnibus vel minimis prouidere Probabit constanti iustitiæ recte bilance libraq; non extrinseca munera manuum, sed intima animorum merita pēsitare. Deniq. hac doctrina veluti quodam legis exordio ab omni diuinorum contemptu dehortabitur omnes, & cohortabitur ad pietatem. Præterea legū minis flagellisq; perterrebit impios, atque torquebit. Principio deos esse duobus communibus indicat argumentis. Primum quidem ab vniuerso rerum genere, secundum vero à specie humana deducitur. Primum igitur est eiusmodi. Cōpertum habemus ordinem vbiq; à ratione procedere, & ordinem quidem nusquam & nunquam interruptū à ratione potenti: ordinem quoq; commodissimū ab optima ratione. Cum igitur vniuersi tum dispositio, tum progressio ordinatissima sit, ac semper & vbiq; talis, neq; id quidē absq; mirifica quadā commoditate, necesse est mūdū ab optima potētissimaq; ratione disponi, atq; moueri. Et cū vnū sit vniuersum, vnū vero ex diuersis non fiat nisi ab vno, cōsequēs est vnā esse summā eiusmodi rationē. Esse præterea rationes plures diuinas sub summa ratione diuina, quēadmodū in vno mūdano opere rationabiliter ordinato, multi sunt globi inter se specie & virtute distincti, atq; oēs rationabiliter ordinati: adeo vt mūdi quodammodo multi, in amplissima videanē mundi vnius circūferentia cōtineri. Itaq; similiter multi mundorū quasi angustiorū rectores deinceps dispositi, sub vno amplissimi mundi rectore cōpręhendūtur. Qui sanè cū nō solū ordinator sit sed ipse, vt ita dixerim, immēsus ordo: multo magis ordinatore gaudet quā ordinato Quocirca si multis in vniuerso ordinatis proculdubio delectatur, multis quoq; oblectatur ordinatoribus Quippe cū amplissimi regis excellentissima in hoc amplitudo cōsistat, aut nō angustos tantū seruos, sed amplos quoq; & multos habeat infra se reges. Secundū vero ad idem argumētū à specie humana deductū, est eiusmodi. Naturalis speciei cuiusq; instinctus inanis esse nō pōt. Naturale quoq; speciei animaliū perfectissimæ iudiciū omnino falsū esse nō debet. Cū vero humana species animaliū perfectissima in omnibus vbiq, semper naturali instinctu immutabiliq; iudicio ad religionē feratur, necesse est esse superos qui religione colūtur, superesse quoq; corporibus animas, quod quidē religionis est potissimū fundamentū. Attende Platonis dictū. rationes de diuinis, etsi interdū non nimis argutas, esse tamen veras. Itē occasiones duas ad impietatē. Intemperātiā scilicet corporearū voluptatū cōcupiscentiā: rursúsq; ignorantiā ex absurdis poetarū physicorūq; quorundā opinionibus ortam. Poëtas in tribus circa deos errasse. Primo ꝙ ex confusione quā chaos nomināt, erupisse deos cecinerint. Secūdo ꝙ alios ex alijs absq; recta ratione, & quasi per humanū concubitum progenitos asseuerint. Tertio quòd omnes hominū perturbationes, errata, flagitia in deos nefaria impietate transtulerint. Physicos quoq; illos in religione peccasse, qui vel cū Democrito casu quodam temerario potius quàm ratione diuina componi somniāt vniuersum, mirabili ratione digestum: vel cum Anaxagora & Archelao cœlestia nihil habere in se diuinius opinantur quàm elementa. Præterea formas eorum quę gignuntur, manifeste ad finē vbiq; directas, aiunt ex elementali potius impetu prouenire, quàm ab arte mētis ad certū finem singula dirigentis. Quoniā vero in his confutandis, atq; insuper in cōfirmādis quæ & modo probauimus, & deinceps ex mente Platonis in hoc cōpendio afferemus: in theologiæ nostræ libris fuimus longiores, idcirco in præsentia breuiter percurremus. Considera quanta sit Platonis nostri religio. & quàm exploratū habeat deum esse, qui cōtra negātes deum disputans, vix ab ira cōtinere se potest: vir alioquin supra modū omniū & in vita, & disputatione mitissimus. In his certe admonet, non esse eos qui deū negauerint, tolerādos. Nota Platonem probare illos, qui in orto & occasu solis ac lunæ adorant nonsolē proprie atq; lunam, sed diuinam potius beneficentiam: cui quotidie gratias pro tanto luminum dono iubet agi. Iudicat illum inter homines esse quasi monstrū, qui contra tum naturalem instinctū, tum educationem, tum communem consuetudinem superos esse negat. Mox verò admonet iuuenes, quos forte absurdæ quædam ex auditu contra deum opiniones inuaserint: vt quandiu iuuenes sunt, iudicio de rebus diuinis abstineant, senioribus credant & legibus, donec ætas, experientia, ratio doceat. Affert pręterea in medium opiniones quorundam qui sapientes habiti sunt: per quas homines facile ad impietatem iniustitiamq; declinant. Opiniones inquam asserētes quatuor elemētorum naturas fortuito quodam motu inuicem confluentes cuncta coaceruasse. Præterea religionem iustitiamq, nulla veritate, sed hominū opinione distare. Quamobrem concludit, hęc tanquam & priuatim & publice omnium perniciosissima esse rationibus confutanda: neq; cogendos homines ad legū obediētiā & obseruationem minis duntaxat atq; tormētis: sed persuasionibus insuper atq; rationibus. Alioqui hominem rationale animal ideoq; liberum, nisi rationis vinculo compræhenderis, neq; debere aliter, nec posse ligari. Excitandam igitur legibus rationem: cuius tanta vis est ad inueniendum deum: vt post rationalem inuestigationē certior sit rationem in natura esse quam in seipsa, & tanto certior, quanto naturales effectus ordinatiores conspicit quàm humanos. Vnde etiā tanto perfectiorē esse in natura artem quàm in homine animaduertit. Hinc rursus animaduertit artem operibus naturalibus prēsidētem, cum perfectior sit humana: & humana non solum sit, sed etiam vitæ atque intelligentiæ particeps: nimirum viuam & intelligētem esse: imo vero vitam & intellectum: adde &

de & voluntatem. Cum enim singula manifeste ad proprios dirigat fines, certum est prævidisse finem atque voluisse: imò vero prævidere semper & velle: quemadmodum ordo in singulis semper conseruatur integer: vel vbi interrupi videtur, citius quàm dici possit, instauratur. Hanc verò esse diuinam prouidentiam, minime dubitamus. Prouidentiã inquam neq; minima negligentẽ, nõ enim hæc minus sunt ordinata quàm maxima: neq; in maximis laborãtem. Non enim ordinationi resistunt ordinatori quàm proxima: quæ eodem nutu voluntatis assidue ordinãtur, quo & fiunt, & procul ab omni præuaricatione seruantur. Hinc illud, In altis habitat: & humilia respicit in cœlo & in terra, sicut & cœlum ipsum dum suũ in se absq; labore peragit cursum, interim absq; negligẽtia terram vberrimo radiorum suorum munere circunfundit. Inter hæc vero quòd ait legem & artẽ naturã vel non minus quàm natura constare quia proles sint mentis intellige non minus veras quàm naturę formas existere gigniq; ab intellectu diuino tanquã patre, & à mente humana velut matre. Et aduerte solitam Platonis nostri pietatẽ inuocantis deum ad confirmandos deos. Deum inquam vnum: vt doceat deos omnes referendos ad vnum. Dicit autem se dei summi auxilio fretum tutissime de diuinis disputaturum. Principio quidem eos physicos improbat, qui summa rerum principia corporea posuerunt ex quibus deinde vita intelligentiaq; procederent: cum dicere potius debuissent, corporea à vita intellectuali pendere. Id autem ita esse, profitetur noua nõ dico sententia, sed ratione se probaturum. Sentẽtia enim eiusmodi priscorum est ante Platonem theologorum: Argumentatio vero qualis hic fiet a motu, Platonis est propria. Distinguit autem ipsum motionum genus in species decẽ: scilicet in Circuitũ, Localem transitum, Condensationem, Rarefactionem, Augmẽtũ, Decrementum, Generationẽ, Corruptionem, Mutationem, siue alterationem in alio ab alio factam, & Mutationẽ ex se, tũ in se, tum in alio factam. Admiratur motum orbicularem, siquidem in eo stat centrum indiuisibile, mouentur reliqua. Itẽ in sphæra longe profunda quam plurimi circuli designãtur, alij deinceps alijs ampliores. Atq; id quod mirũ est, eodem momento angustissimus circulus & amplissimus circuitũ peragunt: adeo vt & huius tarditas in continuo corpore, & illius velocitas sit pariter admiranda. Medij verò & ad dimensionẽ & ad motum secundũ certas proportiones medio quoq; modo se habẽt. Multa de his in expositionibus theologiæ tractauimus. Dicit autem & de illo, quod mutat locum, mutare centrum, id est centrum loci, ad quod corporis mobilis circunferentia comparatur, nonnunquã vero præter id quod cẽtrum mutat, seruare etiam quodãmodo idem centrum: quando scilicet non fixum, sed translatũ loco per æqualem quandã circunferentiam circumagitur. Præterea vbi de generatione loquitur, ait, principium, id est naturam motricem atq; seminariam: quando alteratione proficit, per tres procedere gradus, id est in longum, latum atq; profundũ: item attingere vsq; ad quantitatem, & qualitatem, formamq; substantialẽ per effectus suos sensibus manifestã: rursus peruenire ad esse formale & vitale atq; sensuale. Putat aũt in his motibus molẽ quidem corpoream moueri, sed non mouere: formas vero corporeas & mouere moles & moueri ab anima: Animamq; mouere quidem duo hæc: sed ipsam non alio, imò ex seipsa moueri: sed ita mouere, vt vnà cum rebus mutatis ipsa interim suo quodam pacto mutetur. Præstãtiores ergo animabus diuinas angelicasq; mentes existimat, quæ inferiora moueant, ipsæ interim minime permutatæ. Eminentius deniq; ipsum bonum mentibus esse iudicat, omnes enim boni gratia appetunt veritatem. In his tangit multa ad naturam per se mobilem pertinentia, tanquam ad proprium motionis generationisq; principiũ. In quo motio quædam formalis & generatio spiritalis suapte natura viget, motionũ generationũq; exemplar. Confirmat super omnia quæ mouetur ab alio, esse naturã mobilẽ ex seipsa, videlicet ne procedatur in infinitũ. Imò vero vt quẽadmodũ vltra illa quæ per aliud lucent aut calẽt, peruenitur ad aliquid per se lucidũ, per se calidũ: sic præter res ab alio mobiles ad rem per se mobilẽ veniatur. Quippe si nũc quiescãt omnia, & paulopòst aliquod præ cæteris moueri debeat, quidnã primo mouebitur? Non quidẽ diuina substantia prorsus immobilis. Neq; etiã corporea vlla quę motũ ab alio mutuãtur. Solũ ergo quod ex se mobile est, primo mouebitur exercẽsq; suũ in seipso motũ, traducet in alia. Id enim ita præstat corporibus vt moueãtur, sicut immobile rerũ principiũ rebus præstat vt moueant. Animam vero esse naturam per se mobilem, patet tum intrinsecus, quãdo suapte natura libere ratiocinando discurrit atque consultat: tum extrinsecus, quãdiu sua præsentia præstat corpori vt per se quodãmodo moueatur. Sed de ijs omnibus, & præterea quod sup animas sphęrarũ rectrices oporteat esse angelos atq; deũ, in theologia abunde tractamus. Vbi verò Plato animã appellat motionem generationẽq;, intellige per modũ causæ, id est propriũ motionis generationisq; principiũ. Et vbi ait à seipso moueri, esse animæ rationẽ. Nota ibidẽ dici etiã rationẽ animæ esse quòd possit mouere seipsam, ne actũ motionis intelligas esse animã sed potentiã, non accidentalẽ inquã. Nã & substantiã ibidem vocat animã. Sic ergo definies: Anima est substantia propriã habẽs potẽtiã, qua & moueatur ex se, & cętera moueat. Quẽadmodũ vero res ex se mobilis rem ab alia mobilẽ antecedit: sic anima dico rationalem antecedere putat totã machinam corporalem, cũ nullum corpus valeat ex seipso moueri. Antecedere Platonici aiũt, & dignitate simul & tempore. Siquis vero Platonem à Christianis minus dissentire velit, exponat animã nostram vel momento quodam temporis, vel saltẽ dignitate creatorisq; intentione præcedere. Ex eo autem quòd animæ substãtia prior est substantia corporis, affectus quoq; & motus, & dotes familiares animę, cõcludit passionibus corporis esse priores. Vbi numerat animæ proprium, memento quæ actionem significant, esse animæ nostræ superioribusq; cõmunia. Quæ vero passionem, propria nostræ, vel cũ dæmonibus infimis tantum cõmunia. Naturalem tamen motũ qui in corpore passio est, esse in anima actionem. Et quod in corpore est longitudo, latitudo, profunditas, qualitas, motus, id esse in anima acumen, iudiciũ, memoriã, habitum & affectũ. Cætera eiusmodi habes in theologia distinctius. Dicit & animã etiam esse malorum causam, scilicet per accidens, & quia anima nostra liberum habet arbitrium. Caue vbi dicit mũdũ gubernari ab anima scilicet sua, quod addit geminã esse animã, vnam quidem beneficam, alterã verò cõtrariam, ne substantiam accipias geminam, sed potẽtiam. Siquidẽ in anima mundi atq; cœlesti, potẽtia est altera quidẽ motrix corporũ, intellectualis altera. Intellectualis certe benefica est, ordine cuncta disponens, motrix vero eatenus benefica, id est ordinatrix, quatenus subest alteri. Cui quidem nisi subesset, quãto efficacior est ad motum, tanto magis carens arte præcipitaret vniuersum atq; confunderet. Animam vero cœlestẽ habere mẽtẽ, probat ex ordine quẽ in omni motu generationẽsq; semper obseruat. Profecto amentes videmus quatenus à mẽte alieni sunt, eatenus ab ordine alienos. Ordinẽ in præsentia dicimus mutuã inter se rerũ actionũmq; connexionẽ cõgrua successione dispositam, & ad finem certum propria quadã ratione directam, atq; in cunctis quoad fieri potest, simile, ęquale, idẽmq; seruãtem. Eiusmodi ordinem ab his duntaxat qui mentis compotes sunt, seruari videmus, atq; in ipsa vniuersi progressione prorsus impleri. Impleri inquam tã cõmodissime quàm pulcherrime, ex quibus apparet ab anima quæ mẽtem habeat & artificiosissimam & optimam gubernari. Neque ab re circuitum dixit proprium esse mentis. In circuitu enim indiuisibile centrum manet, dum circunferentia redit in idem, & in figura motũq; seruatur æqualitas. In mente similiter: simplex fixusque ad ipsum verum directus manet intuitus, dũ causæ in effectus per media explicantur, vicissimq; effectus similiter replicantur in causas. Reditq; interim animaduersio mentis in seipsam considerandam, & simili, æquali, eadem, intelligendo, volendo, agendo, intentione, regula, progressione procedit. Postquam vero & cœlestes sphæras animabus, & animas mentibus optimis præditas esse probauit, significauitque & vniuersum anima vnã, & multas sphæras multis agi, iam distinguit paucis modos tres, quibus animæ cœlestibus coniungantur: dicens animam vel ita globo inesse sicut anima nostra corpori, vt inde animal vnum efficiatur: vel sic adesse vt non viuificet quidem globum, sed moueat tantum atq; regat, siue mirabili quadam solum mouendi potentia, siue quodam insuper medio. Etsi ex tribus propositis nullum præ cæteris manifeste hic eligat, Platonici tamen omnes primum absque controuersia eligunt, idẽmq; omnino sensisse Aristotelem Theophrastũmque existimãt. Putant enim Platonem idem probabilius habuisse. Nam argumentatio ipsa per quam hic cœlum efficit animatum, animam ipsam innuit vnã cum moto cœlo moueri. Quòd nisi ex ea & globo vnum fieret animal, certe non mobilis motor esset, sed motor immobilis. Idem confirmat in Phędro. Idem & in Timæo, dicens, cum vellet mundi architectus, mundum intellectuale animal facere: neque posset intellectus absque medio adesse corpori: coniunxisse intellectum quidem animæ, animam vero corpori, atque adeo vt medio infuderit mundo, & inde per cuncta diffuderit. Cæterum curnam Plato hic cœlestes tantum deos manifeste confirmat? Quoniam superiorum contemplatio est à legum materia admodum aliena, & per cœlestes deos qui mouentur, & proprijs mancipantur officijs, satis admonet superiorem esse quærendum, qui & immotus ipse moueat omnes, & communis dux, propria singulis assignet officia. Quid plura? Manifestè super cœlestes animas diuinam esse mentem mentesque angelicas demonstrauit, vbi ait, cœlestem animam, vtpote quæ

ex se

ex se non habeat, si intellectum semper diuinū acceperit rectè cuncta perducere, prout apud deos recta feliciaq; habentur: alioquin penitus aberrare. Ideo Plato vbi ab anima procedit ad mentem, quasi qui ab oculo ad superius ascendat lumen, veretur admodum ne caligare cogatur. Postquam verò deos esse monstrauit, prouidere demonstrat, à singulari quadam sententia sic exordiens: Natura quædā diuinitati cognata, homines non omnino à specie humana degenerātes ducit ad affirmandum esse deum, quamuis interdum de prouidentia dei apparens prosperitas improborū, quæ falsa prosperitas est, quæ & statuto tempore dabit pœnas, dubitare nos cogat. Profectò deus in intelligendo facit. consequenter quod facit intelligit, ac si totum facit, intelligit quoq. totū. Si cognoscit totum, cognoscit & partes ex quibus totum necessario cōstat: si partes, ergo particulas ex quibus necessario partes. Potest ergo & scit vniuersū regere: qui potest & scit prouidere. Vult quoque vtiliter gubernare totum opus suū. Gubernari verò bene non gubernatis partibus, nunquā potest. Ita neque medicus, neq. architectus opus totum absq. partibus ad id necessario cōducentibus, optime curat. Non negligit deus minima gubernare, qui facere minima nō neglexit. Neque difficilis est gubernatio deo, cui est procreatio facilis. Neque mollitie ad curandum tardior est, qui omniū est fortissimus, qui accuratius cuncta gubernat, quā vel ars vel natura quæ ab arte naturáue fiunt. Nam quāto magis à deo dependent opera dei, quàm artis vel naturæ opera ab arte siue natura, tam deus operibus suis prouidet diligētius: per cuius prouidentiam cætera quoq. id habent, vt similiter suis queq; prouideant. Quoniam vero ars quo perfectior est, eo facilius parua simul expedit atque magna, in deo autē ars est immēsa, nimirū minima simul & maxima summa facilitate gubernat. In quibus vtique dispensandis, nō totū gratia partium, sed partes totius gratia disponit, bonumq; cuiusq; proprium refert ad vniuersi bonū. Inter omnia verò sub luna maximā habet circa humanā speciem diligentiam, tum quia perfectissima est: tum quia ipsa colit deū: quasi ipsa singulariter excolatur à deo. In his notabis, à deo summo per singula rerū genera speciesque diuinos distributos esse rectores, vel minimarum actionum passionumq; curatores. Qui sicut per potentiam eius possunt, quicquid possunt, ita per prouidentiam ipsius vel minimorum procuratricem, minima quæque procurant. Notabis in sideribus esse sensus, & vt Plotinus Hermiasque disputant, visum proprie atque auditum, sed in alio quodam genere longeque præstantiore quàm sensus animalium terrenorum. Notabis & animam humanā semper corpori esse coniunctam, assidue quidem æthereo corpori, per successionem verò tum terreno, tum aereo corpori. Itē motum animæ, quia primus est atque ex se, ideoque liber, posse in formas varias deriuari: vsqueadeo, vt anima aliàs in habitum inferiorem homine, aliàs in superiorem homine conuertatur: & illo quidem quasi quadam grauitate ad loca inferiora descendere: hoc autem ceu leuitate sublimia petere. Ex quo apparet conceptos ex proprijs motibus habitus cū diuinæ voluntatis lege concurrere. Sicut enim lex illa dictat, bonis quidem animis cœlestia, malis verò terrestria conuenire: sic omnino nullo extrinsecus impellēte, & quasi naturali quodam instinctu, & bonorum habitus sponte superiora petunt, malorum vero ad inferiora labuntur. Hic profectò si longius commentari liceret, exponerem illud obscurissime dictum, vbi inducit aliquem transmutare conantē ignem in aquam animatam, quasi difficilima molientem. Nam cum & aqua igni contraria sit, & anima creari non possit ex igni: nimirū impossibilia tentat, qui ignem in aquā animatam transmutare molitur. Neque minus obscure dictū est, quod de resolutione & diuisione dialectica est exponendum. Nempe si quis diuidendo procedat per tres gradus, scilicet à genere quodam generalissimo ad species subalternas, ab eisq; ad specialissimas, denique species facile diuidit: similiter qui per eosdem gradus resoluit, à specie specialissima ad subalternum genus, & inde ad generalissimum, facile quoque resoluit. At verò qui per singula numero infinita peruagari voluerit, irritum opus aggredietur. Sed de his in commentarijs in Philebum. Inter hæc notabis Platonis verba Dauidis prophetæ oraculo quàm simillima: neque ascensu in cœlum neque descensu in infernum diuinum posse iudicium euitari. Post hæc ostendit deum à prauis non posse muneribus iniuste placari. Vbi considerabis deum diligentiorem esse humani generis curatorē, quàm pastores ouium, gubernatores nauium, duces exercitus, agrorum rustici, equorum aurigæ, medici ægrotantium. Præterea omnia sub cœlo plena malorum, perpetuúmque circa animas bellum. In quo vitia deorsum trahunt. dij vero dæmonesq; sursum. Considerabis viuas esse in deo virtutes, imo vitas: quarū scintillis quibusdā in anima inde succensis anima ad sublimia eleuatur. Post verò proœmia seueriori censura animaduertit in impios, neque solùm nefarias actiones, sed impudentiam quoq; verborū, imò & cogitationes ipsas contra diuinā dignitatē diligenter explorat: ac tres species impietatis in superiorib⁹ positas, in sex deducit: videlicet in duo quamlibet partiēdo. Tres enim illæ in opinione contra deū falsa cōsistunt. Potest autē vnà cum falsa opinione iniquitas quoq; morum concurrere: potest & tolerabilior æquitas. Cognosces hic & pœnas maleficorū, hæreticorū, superstitiosorū, illorū præterea qui Pseudoprophetæ cognominantur. Rursus quantū plebeā damnet superstitionē. Damnauit & suprà poeticā, à qua plebea etiā cōfirmatur. Vbiq; verò Plato tam poeticā quàm plebeam superstitionē improbat. & ante omnia humana officia, pietatē philosophicā veneratur.

POST leges de cæde vulneribusq; & verberibus, communis lex illa de omni vi sanciaƭ, vt nemo ferat asportetque rem alienam, aut vicini re vlla vtatur, nisi possidēti antea persuaserit: hinc enim mala omnia quæ narrauimus, dependerūt, pendentq; iam, & in posterum dependebūt. Reliquorū verò maxima sunt, petulantium iuuenum contumeliæ atq; iniuriæ. quæ tunc maxima, quando in sacra committuntur: præsertim cum in publica atq; sancta, vel in tribuū aliquarū communionem, vel aliorū huiuscemodi. Secūdo verò loco habēda sunt, quādo in sacra priuata atq; sepulchra. Tertio quæ in parentes seorsum ab his quæ de inferenda iniuria narrauimus. Quartū contumeliæ iniuriæq; genus est, quādo quis contēptis magistratibus, rem illorū abducit, vel ea vtitur, antequam illis persuaserit. Quintū cū ciuis alicuius ciuilis dignitas lædiƭ vel offenditur, quod genus omnino vltionē poscit. atq; his singulis cōmuniter prouidere lex debet. De sacrilegio quidē summatim dictum est, quid fieri oporteat, si vi aut clàm peragatur. De his autem quæ verbo vel opere in deorū contemptum aguntur, quomodo puniēda sunt, deinceps proœmio quodā proposito dicendū videtur. Huiusmodi verò proœmiū sit. Qui deos esse putat secūdum leges, nec facit vnquā sponte impium quicquā, nec loquitur. Faciunt autē, aut dicunt impium aliquid in deos, vel quia deos esse negant, vel quia etsi putāt esse deos, de rebus tamen humanis curare ipsos minime arbitrantur: vel tertio quamuis & sint, & de hominibus curam habeant, facile tamē placari eos votis & sacrificijs opinantur. CLIN. Quid faciemus igitur? quid ad ipsos dicemus? ATHE. Audiamus, ô bone vir, prius quid in nostrum contemptū ioco quoddam dicturos illos conijcio. CLIN. Quidnam dicent? ATHE. Ita ferme in nos nugabuntur, O Atheniēsis hospes, vosq; Lacedæmonie atq; Gnosie, vere illud dicitis, quòd nostrum alij nequaquā esse deos, alij nihil nostra curare, alij muneribus facile placari existiment. Quod igitur vos in omnibus legibus ferendis faciendū esse putauistis, hoc & nunc à vobis fieri volumus, vt scilicet ante legum minas sufficientibus signis deos esse nobis psuadeatis, nec posse illos præterquā fas est, muneribus vllis moueri. Nunc enim hæc & similia quædā audientes prędicari quotidie ab ijs qui excellere putātur, poetis, oratoribus, vatibus, sacerdotibus, alijsq; pmultis, ab iniuria quidē facienda nō remouemur: sed cum fecerimus, placare deos conamur. A vobis autē qui atroces nullo modo, sed mites legūlatores esse gloriamini, poscimus, vt persuasione prius adhibita, quòd dij sint, ita doceatis, vt etiā si non multo meliora quàm alij, veriora tamen loquamini. Fortè nanq; vobis credemus. Quare si æquū quid postulamus, morem gerite. CLIN. Atqui, ô amice, facile

De omni vi.

De cōtēptu numinis.

De dijs.

est veritatem hanc ostendere quòd dij sint. ATHEN. Quo pacto? CLIN. Primum quidem terra, sol, sidera, ipsumq; vniuersum, temporũ quoq; ornatissima varietas, annis, mẽsibusq; distincta id ostendũt, Græcorum præterea barbarorumq; omnium consensus, deos esse fatẽtium. ATHEN. Timeo, ô beate vir, scelestos homines: timeo inquam, nõ erubesco, nec vereor, ne fortè vos contemnant. Vos enim differentiæ istorum causam ignoratis, & incõtinentia voluptatum cupiditatumq; tantũmodo putatis ad impiam animos eorum vitam corruere. CLIN. Sed quænam præter ista, alia istorum causa hospes est? ATHE. Quod vos ipsius expertes penitus fugit. CLI. Quid hoc? ATHEN. Ignorãtia quædam certè grauissima, quæ maxima videtur esse prudentia. CLIN Quo pacto inquis? ATHEN. Feruntur apud nos sermones, partim metro, partim soluta oratione conscripti, qui apud vos propter disciplinæ ciuilis excellentiam, vt audio, non reperiuntur. Quorũ antiquissimi primam cœli aliorumq; naturã deorum factam fuisse affirmãt, nec multum progressi, deorum generationẽ consuetudinemq; inter se narrãt. Quæ quoniam prisca sunt, quantũ ad alia quidem siue rectè, siue non rectè se habeãt, reprehendere nõ facile est, ad cultũ tamẽ honoremq; progenitorũ, nec vtilia ipsa, nec vera esse fatebor. Prisca igitur dimittamus, de q; illis, vt dijs placet, dicamus: iuniorũ verò sapientũ verba sicubi mala hominibus afferant, incusemus. Profectò istorũ verbis illud efficitur, vt cũ ego & tu hæc ipsa signa esse, quòd dij sint, asserimus, solemque ac lunã, sidera & terrã, quasi deos & res diuinas in medium adducimus, tunc iuuenes ab istis sapientibus aliter persuasi, terrã & lapides hæc esse dicant, nullamq; humanarũ rerum curã habere posse: sed verbis tantũ ornatis verisimiliter sermonem de istis esse digestũ. CLIN. Graue certè hospes, & periculosum sermonẽ abusisti etiã si solũmodo vnus fuisset. Nunc verò eò grauior & molestior est, quo plures sunt. ATHE. Quid ergo dicere, quidue facere nos oportet? Vtrũ quasi apud impios homines accusati simus, quòd falso deos esse legibus affirmauerimus, ad defensionẽ accingemur? An his dimissis ad legũ tractationẽ iterum reuertemur, ne procœmium legũ nobis hoc excrescat in longũ: cum oratio breuis futura nõ sit, si pronis ad impietatem hominibus quæ requirũt, sufficiẽter ostendere voluerimus, atq; etiã terrore illos à scelere amouere, demum verò quemadmodum cõuenit, leges ferre? CLIN. Sæpenumero in hoc breui tempore hospes à nobis dictum est, breuitatẽ non esse prolixitati anteponendã. Nihil enim nos, vt dicitur, vrget. Quare ridiculũ simul & prauũ esset, si breuiora melioribus præferremus. Multùm enim conferet, si verisimili ratione sermo noster ostenderit quòd dij sint, & boni sint, iustitiamq; multo magis quàm homines colant. quòd ferè optimũ pulcherrimumq; legum omnium erit exordium. Quamobrem absque vlla molestia atq; festinatione, pro viribus nihil prætermittamus, quod ad hanc rem persuadendã pertineat. ATHE. Iste sermo tuus adeo te paratũ promptumq; ostẽdit, vt ad preces votũq; videatur prouocare, nec moram amplius patiatur. Verum quomodo absq; offensiõe esse aliquis deos disserat? præsertim cũ necesse sit, grauiter ferre odisseq; eos, qui horum verborũ nobis causam præbuerũt. Hi certe à pueritia ad deos affirmandos eo maxime inducere animum potuerunt, quòd dum lacte nutriren-tur, à nutricibus matribusq;, multa de illis ioco & serio dicta decantataq; in orationibus audiebãt, & in sacrificijs videbant consentanea quæq; illis fieri, quæ suauissime pueri & vident & audiũt, dum parentes eorum summo studio pro se liberisq; sacrificare, orareque supplices, deos, quasi quàm maxime dij sint, viderent: necnõ quotidie in ortu & occasu solis ac lunæ Græcos & barbaros omnes tã in rebus aduersis quã secundis conspicerẽt, suppliciter adorare: atq; ex hoc nõ suspicionẽ quòd dij nõ sint afferre: sed testimoniũ quòd sint absq; cõtrouersia perhibere. At verò qui hæc omnia, nulla ratione, vt mẽtis compos quilibet diceret, mori despiciũt: propterea q; nos ad hæc dicenda compellũt: quo pacto eos nunc mãsuetis verbis corrigere, & primũ quòd dij sint docere possumus? Audeamus tamen: nec enim decet, cũ illi voluptate perdantur, nos quoq; ira in eos corrũpi. Quapropter omni cõcitatione animi extincta procœmium ad eos qui ita mente corrupti sunt, aggrediamur: & quasi ad vnũ eorum ita orationẽ mansuete vertamus. O fili, iuuenis adhuc es: nec dubito, quin progressio tẽporis faciat, vt de multis aliter quàm nunc, sentias. Expecta igitur oro, vt tunc de rebus maximis iudices. Maximũ autem est quod tu modo nihil arbitraris, vt rectè de dijs sentientes, bene viuamus. Verum si hoc in his permagnum tibi certificauero, minime mentiar. Nõ tu solus nec amici tui primi, hãc de dijs opinionem habetis, sed aliqui semper, tum plures, tũ pauciores hoc morbo laborant. Quod verò plurimis illorũ contigit, tibi narrabo. Profectò nullus eorum ab adolescentia vsq; ad senectam in hac opinione quòd dij non sint perseuerauit. Reliqui autẽ duo morbi quamuis nõ multis, nonnullis tamen permanserũt: quòd dij sint quidẽ, sed de rebus humanis nihil curent. Vel quòd curent, sed facile precibus sacrificijsq; placẽtur. Tu igitur si mihi credes, expectabis, donec plane cõsiet tibi pro viribus, quid de his iudicandũ sit. Vtque id assequaris, diligenter cõsiderabis, siue sic siue aliter se res habeat: & à cæteris omnibus, & à legum latore maxime sciscitaberis. Interea noli tã temerarius esse, vt impie de dijs sentias. Is enim qui tibi leges ponit, & nunc & postea, quomodo ista se habeãt, docere conabitur. CLI. Optime hucusq; hospes nobis est dictũ. ATH. Prorsus est ita, ô Megille, atq; Clinia. Sed in mirabilem quendam sermonẽ nescientes incidimus. CLIN. Quemnã? ATHE. Qui à multis sapiẽtissimus esse putatur. CLI. Dic clarius. ATH. Res omnes nonnulli aiunt, quæ fiunt, quæ futuræ, quæq; factæ sunt, vel natura, vel fortuna, vel arte fieri. CLI. Et probe quidẽ. ATHE. Certe nõ absurdum est viros sapientes probe dixisse. Quare sequamur ipsos: inquiramusq; quidnam intellexerũt. CLIN. Omnino. ATHE. Maxima dicunt atq; pulcherrima natura fortunãq; fieri: Arte verò minora: eamq; dicũt acceptã à natura, magnorũ primorúmq; operum generatione, fingere, fabricareq; minora omnia, quæ artificiosa ab omnibus appellant. CLI. Quomodo id ais? ATHE. Sic planius dicã. Ignem, aquã, terrã, aerem, omnia hæc non arte, sed natura & fortuna esse dicunt. Corpora etiam quæ post hæc sunt: rerũ terrenarum, solis, lunæ, stellarum omnium, ex istis anima prorsus carẽtibus facta fuisse aiunt: fortunáque quo vnumquodq; vis sua impulit lata, singula singulis, frigida calidis, sicca humidis, mollia duris, & omnino cõtraria contrarijs, duce fortuna cõuenisse, ac necessario cõtemperata fuisse. Hoc pacto cœlum

Res omnes vel natura, vel fortuna, vel arte fieri.

cœlum totum, & quæ in eo sunt omnia, animalia quoq;, & plantas, & anni tempora fuisse producta: non per intellectũ, neq; per deũ aliquẽ, neq; per artẽ, sed natura, vt diximus, atq; fortuna. Ex quibus artẽ postea mortalẽ à mortalibus factã, posteriores quasdã res genuisse, nõ penitus veritatis participes, sed simulacra quædam sibi ipsis cognata, qualia pictura, musica, cæteræq; artes his similes generãt. Si quæ vero artes serium aliquid faciunt, eas esse quæ vim suam cum natura communicãt: qualis est medicina, agricultura, gymnastica. Ciuilem præterea peritiam aiunt, parua quadã parte cum natura, magna verò cum arte cõcurrere: atq; ita vniuersam legum positionem non cum natura, sed cum arte, cuius positiones veræ non sint, conuenire. C L I. Quónam pacto? A T H E. Deos, ô beate vir, non natura, sed arte & legibus quibusdam constare volũt, eósque alijs alios, prout singuli secum cõsentientes lege sanxerunt. Pulchra verò vel honesta, alia natura, alia lege consistere. Sed iusta natura minime esse: imò verò homines de his semper inuicẽ disceptare, & noua quotidie constituere: & quæ nuper statuerunt, quatenus illis sic placet eatenus esse iusta, non natura quidẽ, sed arte & legib. stabilita. Hæc sunt, ô amici, quæ sapiẽtes viri, tum poëtæ, tum scriptores alijs iunioribus tradiderunt, dicentes iustã esse eam possessionem, quæ vi & victoria comparatur. Vnde iunioribus impietas innascitur, vt credãt nõ esse deos, quales credere leges iubent. Hinc etiã seditiones oriuntur, per quas ad eam homines vitam quasi secundum naturam rectam trahuntur, qua ita viuant, vt cæteros vincant, nec secundum leges alijs seruiant. C L I N. O qualem hospes rem narrasti, qualemq; pestem iuuenum & publice ciuitatibus, & priuatim domibus suis illatam? A T H E N I. Vera narras, ô Clinia. Sed cum ita res se habeat, quid legumlatori agendũ censes? An solum minari omnibus hominibus debet? eos omnino pœnas daturos, nisi deos esse credant, talesq; opinẽtur, quales à legibus traduntur: deq; honestis & iustis & maximis quibusq; rebus, ac de virtute & prauitate, ita omnino arbitrentur & agant, vt legũlator prescripserit. Si igitur nõ paruerint, alios mortis supplicio, alios plagis & vinculis, alios dedecore, alios exilio, egestateq; puniendos. Itáne minabitur quidem tantũ legumlator, vt autem in legumlatione persuasionẽ minis adiungat, qua mitiget, nihil curabit? C L I N. Minime hospes, sed siqua in huiuscemodi rebus vel modica persuasio inueniri potest, nõ debet legumlator qui modo alicuius pretij sit, labore inde deterreri, sed quã maximo, vt dicitur, clamore potest, priscæ legi auxilium ferre, rationibusq; ostendere quòd dij sunt, & quęcunq; ipse paulo antè dicebas: atq; ipsi legi & arti ita suffragari, vt vel natura, vel non minus quàm natura constare affirmet, cũ mentis ipsius proles sint, vt recta ratio monstrat: quam tu modo dicere mihi videris, & ego credo. A T H E. O promptissimi animi Clinia, nónne arduũ est, ea rationibus prosequi, quæ ita per omnes diuulgata sunt, ipsaq; prolixa sunt, nec breuitatem patiũtur? C L I N. Quid hospes? cum tam multa de ebrietate & musica dicerentur, eam prolixitatem æquo animo tulimus: de dijs verò talibusq; rebus plura dicẽtem non auscultabimus? Enimuerò legumlationi prudentur dispositæ, magnũ hinc patrocinium est futurũ, cum legum mandata literis tradita quæ toto tempore futuro redargutioni subiecta esse solẽt, sic comprobata quiescant. Quare terreri nõ debemus, si auditu ardua principio sunt, quæ vel tardi ingenij homines sæpius repetẽdo animaduertere poterũt. Hęc igitur licet prolixa, si modo vtilia sunt, nõ videntur abijciẽda. Nec æquũ est hos sermones pro viribus non defendere. M E G. Optime mihi hospes Clinia loqui videtur. A T H E. Et maxime quidem, ô Megille, quare faciendum est, vt dicit. Profecto nisi sermones isti inter omnes, vt ita dixerim, homines vulgati essent, nihil opus esset, deos esse rationibus demõstrare. Nunc verò necesse est. Cum igitur maximæ leges ab improbis hominibus corrumpãtur, cuiúsnam magis quã legumlatoris officiũ est, auxilium ferre? C L I. Nullius certe. A T H E. Verum dic mihi Clinia, participem enim te rationis huius esse oportet. Nónne qui hęc dicit, ignẽ, terram, aquam, & aërem, prima omnium putare videtur? atq; hæc eadem naturam vocare, & ex his posteriorem animam arbitrari? Imò non videtur solum, sed ista nobis oratione sua vere significat. C L I N. Ita prorsus. A T H E. Num igitur per Iouem quasi fontem quendam inuenimus stultę illorum opinionis, qui nunquam quæstiones rerum naturalium attigerunt? Considera obsecro, & rationem omnem scrutare. Non enim parum interest, si ostenderimus eos qui impijs rationibus innitũtur, cæterosq; ad impietatem trahunt, non rectè, sed peruersè disserere. Mihi igitur de his ita videt. C L I N. Probe dicis, sed conearis ista ostendere. A T H E N. At videbor rationibus vti non cõsuetis. C L I N. Ne verearis, hospes. Intelligo enim quòd putabas longe te à proposito ferendarum legum abire, si disputationẽ hanc ingrediamur. Verum si non aliter conuincere possumus rectè se habere quę de dijs secundum legem modo dicuntur, dicendum est omnino. A T H E N. Dicam iam nouam hanc penè inauditamq; rationẽ. Quod generationis corruptionisq; omniũ prima causa est, non primum, sed posterius factum illi sermones affirmarũt, qui animos impios effecerũt. Quod verò posterius, id prius. Quare veram deorum substantiam ignorarũt. C L I. Nondũ intelligo. A T H E. Qualis anima sit, & quã habeat vim, omnes ferme ignorasse videtur, tum quo ad alia, tum quo ad eius generationem, quòd ante omnia corpora nata sit, & transmutationis decorisq; corporum ipsa sit maxime omnium princeps. Si hæc ita sint, nónne quæ animæ ipsius propria sunt, necessariò priora his erunt, quæ ad corpus pertinent, cum ipsa corpore sit antiquior? C L I N. Necesse est. A T H E. Ergo opinio, cura, intellectus & ars & lex, duris & mollibus, grauibus atq; leuibus priora sunt. Quare ingentia & prima opera, operationesq; ipsæ artis in primis erunt, quæ verò natura sunt, & natura ipsa, quam non rectè sic appellant, posterius sunt, & artem intellectumq; sequuntur. C L I N. Cur? A T H E. Non rectè naturam generationem circa prima dicere volunt, primaque ponunt corpora. Si autem non ignis, nec aër, sed anima primo esse videbitur, anima ipsa corpore antiquior rectissimè affirmabitur: & hæc ipsa ita natura constare, si animã corporibus antiquiorem esse cõstiterit: aliter verò nequaquam. C L I N. Vera loqueris. A T H E N. Num deinceps ad hæc ita pergemus? C L I N I. Ita prorsus. A T H E N. Rationem cauillatoriã fallacemq; fugiamus, ne si forte iuuenilis ipsa nos senes fefellerit, ridiculos reddat, videamurque magna aggresi, ne parua quidẽ consecuti fuisse. Si amnẽ profundum

Reijcitur opinio dicentium omniũ principia esse corpora.

rapidúq; tres ipsi trãsire vellemus,& ego iunior vobis,fluctusq; magis expertus dicerẽ,periculũ me primũ vobis in tuto relictis facere oportere,vtrũ trãsiri fluuius à vobis senioribꝰ posset,an nõ,& postea facto periculo,aut adhortari vos ad trãsitum,aut si trãsiri non possit, me solũ periculũ subijsse, modeste loqui viderer. Non aliter modo cum ratio profundior adeunda sit, sermoq; vestris viribus nõ accessibilis,ne vertiginem tenebrasq; vobis faciat,ad eas vos quæstiones deducens, quibus consueti non estis,atq; hoc pacto dedecore tristitiaque afficiat, periculũ in me primo ita factũdũ censeo, vt & meipsum interrogẽ,& mihi ipsi respondeã, & hoc pacto vobis in tuto audiẽtibus,totam hanc de anima disputationem pertranseam,qua prior esse corpore ostendatur. CLI. Optimè hospes loqui videris,facitoq;,vt dicis. ATHE. Age igitur modo magis quàm vnquam deum omni studio inuocemus, cum deos esse diligẽter demõstrare conemur, rationemq; ingrediamur,rudentibus tutissime tensis. In hac autem disputatione, interrogatiõibus huiusmodi sic securissime respondere videor, siquis roget, O hospes,stántne omnia,nihilq; mouetur:an cõtrà, stat nihil, cuncta mouẽtur? vel aliqua mouẽtur,aliqua permanent? Huic vtiq; respõdebo manere alia,alia verò moueri. Nónne in aliquo loco stant & mouẽtur? Quidni? Nonnulla in vna sede id faciunt, nonnulla in pluribus. Eáne dicis quæ stantiũ in medio vires capiunt,in vno moueri:quemadmodũ circuli stare dicuntur, licet circunferentia eorum vertatur? Ita prorsus, Intelligimus autẽ quod in hac circunferentia,cum huiusmodi motus maximũ simul minimumq; circulũ circunducat, secundum proportionẽ,se ipsum maioribus minoribusq; dispertit:& ipse quoq; proportione seruata maior est & minor. Propterea cunctorũ factus est fons mirabilium. Vnà enim cũ magnis paruisq; circulis velocitates tarditatesq; cõuenientes ita transigit, vt incredibile quiddam peragere videatur. Vera narras. In multis verò moueri,dicere mihi videris, quæcũque ex alio in alium semper trãseunt locum:& nõnunquam alicuius centri vnius obtinẽt basim,non nunquam plura:eò quòd circumuoluantur:& cum singula sibi inuicem passim occurrant, si stantibus resistentibusq; obuia fiunt, scindũtur:si verò contrà latis, vnum facta tam hæc quàm ipsorum intermedia coniunguntur, atque condensantur. Fateor vtique hæc ita se habere,vt tu ais. Atqui coniuncta densataq; augentur,disiuncta verò rarefactaq; minuũtur, quãdo prior singulorũ habitus permanet: quando verò non permanet, propter vtraq; corruptio sequitur. Fit igitur omnium generatio, quãdo passio quędam fit:cum videlicet principium capto incremento ad secũdam perueniat translationem, & ab hac in proximã: cumq; ad tres vsq; peruenerit,in sentiẽtibus sensum habuerit. Hac ergo transmutatione atq; translatione quodlibet gignit: Vere autem est,quando permanet. Quod si in aliũ habitum permutatũ sit, iam penitus est corruptum. Species motuum omnes præter duas, ò amici,iam diximus. CLIN. Quas illas? ATHEN. Illos, ò bone vir,motus nondum diximus, quorum pene gratia tota hæc cõsideratio est. CLIN. Dic planius. ATHE. Animæ gratia disputationem hanc aggressi sumus. CLIN. Maxime. ATHEN. Sit ergo alter motus, quo quid alia semper mouere potest quidẽ,seipsum verò non potest. Alter quo quid & seipsum semper & alia potest mouere,coniungendo,disiungendo,augendo, & contrà: generando præterea & corrumpẽdo. Qui motus à cæteris omnibus est distinctus. CLIN. Sint vt vis. ATHEN. Nónne motum illum nonum ponemus:quo aliquid ab alio mouetur, & alia mouet? Decimum verò collocabimus illum quo & se mouet & alia:qui certe omnibus actionibus & passionibus se accõmodat: rerumq; omniũ quæcunq; sint,reuera motus & transmutatio nuncupatur? CLIN. Ita prorsus. ATHEN. Quem potissimum ex decẽ motibus cęteris omnibus tanquã robustissimũ & efficacissimum præponemus? CLIN. Necesse est eũ quo quid & se & alia mouere potest, longissimo interuallo præcedere, cæteros autem omnes esse longe posteriores. ATHE. Probe dicis. Sed vnum vel duo nõ rectè locata,aliter ponenda sunt? CLIN. Quænam? ATHEN. Quod de motu decimo diximus, non rectè est dictum. CLIN. Quare? ATHENI. Quia qui decimo enumeratus est, tam generatione quàm robore secundum rationẽ primus est. Secundus verò, quem nono absurde loco enumerauimus. CLIN. Quomodo hæc dicis? ATHE. Sic. quãdo aliud ab alio mouetur: idq; rursus semper ab alio: eritne in talibus aliquid quod primo moueatur? At quomodo id cum ab aliquo moueatur,eorum quæ mouentur,primum erit? Certè impossibile id est. Sed quando aliquid seipsum mouens,aliud quoq; mouebit: illudq; aliud, & sic deinceps plurima mouebũtur: an aliud totius motus principium erit,quàm mutatio eius quod seipsum mouit? CLIN. Egregie dictum id, & concedendum est. ATHEN. Præterea sic nosipsos interrogemus, & ipsi nobis respondeamus. Si quouis modo vniuersa simul steterint, vt plurimi talium audent dicere, quem motum potissimum ex omnibus primum in ipsis fieri asseremus? Eum profecto, quo quid seipsum mouet: Motus enim dependens ab alio,non prius incidet,quàm alia quædam ipsis inciderit permutatio. Quapropter initium omnium motionum primumq; motum, qui & in stantibus factus sit,& in his quæ mouentur modo insit,illum fateri necesse est, quo quid seipsum mouet:& hanc esse antiquissimam omnium potentissimamque mutationem:secũdam verò illam, qua quid ab alio mutatur, & alia mouet. CLINI. Verissime dicis. ATHEN. Postquam hucusque disputando deuenimus,hoc quoq; respondeamus. CLIN. Quidnam? ATHEN. Si primum motum in terreno vel aquatico vel igneo corpore, siue simplici, seu mixto viderimus, quam inesse ipsi passim dicemus? CLIN. Nunquid rogas,si viuere ipsum dicẽdum sit, quòd à seipso mouetur? ATHENI. Id ipsum. CLIN. Viuere certe. ATHENI. Quid verò cum animam esse in aliquo viderimus, num ob aliud viuere ipsum quàm ob hoc putabimus? CLIN. Ob hoc ipsum. ATHEN. Attende per Iouem obsecro nunquid velis tria in re qualibet intelligere. CLIN. Quo pacto? ATHENIENSIS. Vnum substantiam ipsam. Vnum substantiæ rationẽ. Vnum quoque nomen ipsum. Interrogationes etiam de omni re duas esse? CLIN. Quomodo duas? ATHENI. Quod videlicet nonnunquam nomine nobis proposito, rationem ipsam quæramus: nonnunquam rationẽ assecuti,nomẽ iam inuestigemus. Sed volumúsne hoc iterum dicere? CLINI. Quidnam? ATHENI. Bipertita distinctio, & in alijs, & in numero reperitur. Et in numero sic diuisio, nomẽ quidem,par est:

Ratio

Aggreditur demonstrare deos esse.

Quæ antiquissima & potentissima mutatio.

Ratio autem, numerus in duo æqualia diuisibilis. CLIN. Certe. ATHEN. Tale aliquid dico. Nónne idē in vtroq; significamus, siue nomē interrogati, ratio nē siue rationē interrogati, nomē reddamus? quādoquidem vnam eandemq; rem nomine quidē parem, ratione verò numerū in duo æqualia diuisibilem appellamus. CLIN. Idem omnino. ATHEN. Rei verò illius cui nomen est anima, quænam ratio est? Num habemus aliam rationem, præter eam quam modo diximus, quòd ipsa posit seipsam mouere? CLIN. A seipso moueri asseris rationē esse illius substantiæ quam nomine omnes animā appellamus? ATHE. Assero equidē. Quod si ita est, an adhuc desideramus sufficiētius demonstrari, idē esse animā, & primam generationē ac motum rerū quæ sunt, quæ fuerunt, quæq; futuræ sunt, omniumq; rursus istis cōtrariorum? quandoquidē transmutationis motusq; omnis omnibus causa esse apparuit. CLI. Minime. Nā sufficientissime monstratū est, animā omnibus antiquiorem esse, cum motus principiū sit. ATH. Nónne igitur motus qui ab alio in alio fit: quóue nihil vnquā seipsum mouet, secundus est, & quoto quis velit numerorum interuallo superiori motui postponēdus? siquidem corporis vere inanimati mutatio est. CLIN. Probe. ATHEN. Rectè igitur & proprie, vereq; & absolute diximus, prius corpore animā factam fuisse, corpus verò posterius atque secundo, animæ secundum naturā dominanti subiectum. CLIN. Verissima hæc sunt. ATHEN. Recordamur nos in superioribus concessisse, si antiquior corpore anima declaretur, illa etiā quæ animæ cōpetunt, ijs quę corporis propria sunt, priora esse simul declarari? CLIN. Maxime. ATHEN. Affectus ergo, mores, volūtates, cogitationes, veræ opiniones, curæ, memoriæ, omnia hęc lōgitudine corporū, latitudine, ꝓfunditate, robore, prius facta sunt, sicut & anima corpore. CLIN. Necesse est. ATH. Num etiā concedere cogimur bonorū & malorum, honestorum & turpium, iustorum & iniustorum, cæterorumq; cōtrariorum causam esse? siquidem causam omnium ipsam asserimus. CLI. Cur non? ATH. Animam cuncta gubernātem, & in omnibus quæ mouentur habitātem, nónne & cœlum gubernare necessario cōfitebimur? CLIN. Omnino. ATHEN. Vnā an plures? Plures certe, vt ego pro vobis respondeā. Nec pauciores quàm duas ponere debemus, vnam beneficam, cōtrariam alteram. CLIN. Rectè admodum. ATHEN. Vniuersa ergo quæ in cœlo sunt, quæ in terra, quę in mari, suis motibus anima ducit: quibus nomina sunt, velle, considerare, curare, consultare, rectè & non rectè opinari, lætari, dolere, audere, metuere, odisse, diligere: & cæteris præterea motibus omnibus, qui horum affines primique sunt, qui & secundos corporum motus suscipientes, omnia in augmentum decrementumq; perducunt: concretionem, vel condensationem, & discretionem, vel rarefactionem: & in ea quæ ista sequuntur, caliditates, frigiditates, grauitates, leuitates, durum, molle, albū, nigrum, austerū, dulce, amarum: & deniq; omnibus, quibus anima vsa si intellectū quoq; semper diuinū acceperit, rectè cūcta, dea cū sit, recta feliciaq; perducit: sin verò amētiæ cōiuncta fuerit, omnia his contraria facit. Damúsne ista sic se habere? an adhuc ambigui sumus? CLI. Nullo modo ambigimus. ATHE. Vtrū ergo animę genus, cœlū, terrā, totumq; orbē regere arbitramur? quod mente virtuteq; refertū est? an quod caret vtrisq;?

Animæ ratio quòd potest seipsam mouere.

Quę sint nomina motuū animæ.

Anima coniuncta intellectui producit omnia recte.

Vultísne, vt ita respondeamus? CLIN. Quo pacto? ATHE. Ita dicamus, ô mirifice vir, si vniuersus cœli circuitus, & omnium quæ in eo sunt, progressio, mentis motui & circulationi, & rationi similē habet naturā, & simili quadā ratione peragitur, constat optimam animum totius mundi curā habere cōcedendū esse, vnde tali ratione circumuoluatur. CLIN. Rectè. ATHE. Sin verò furiose & sine ordine mouetur, malam. CLIN. Hæc quoq; rectè. ATHEN. Quam igitur mentis motus naturam habet? Sed ad hanc quæstionē, ô amici, prudenter respondere difficile est. Quare par est, vt ego vobiscū respondeā. CLIN. Probe loqueris. ATHE. Cauere itaq; debemus, ne quasi ex opposito ad solem conuersi, & in meridie noctem agentes, perinde respondeamus, ac si mortalibus oculis mens sufficienter conspici cognoscíq; posit. Tutius enim videbimus, si ad imaginē eius respiciamus. CLI. Quo pacto dicis? ATHE. Videamus cui potissimum decem illarū agitationum similis sit intellectus, vt tanquam imagine hac vtamur. Eam ego in memoriam vobis reducam, & pro omnibus respondebo. CLIN. Optime. ATHEN. Meminisse oportet & illud à nobis in superioribus esse dictum, omnium quæ sunt, alia stare, alia verò moueri. CLIN. Sic dictum fuit. ATHEN. Quinetiam eorum quæ mouentur, nonnulla vno in loco, nonnulla in pluribus agitari. CLIN. Hoc quoq;. ATHEN. Motus autē qui semper in vno fit, necessario circa medium aliquod agitur, & circuli torno cōfecti similis est: ideoq; mentis circuitum pro viribus imitatur. CLIN. Quomodo id dicis? ATHEN. Per eadem certe, eodem modo, in eodem, circa eadem, ad eadē, vnā ratione, & ordine vno ferri vtraq; assero. Nempe si dicamus mentē motumq;, qui in vno fit, sphere torno confectæ lationibus similes, nunquā rudes bonarum imaginum opifices erimus. CLI. Rectè admodum. ATHE. Contrà ergo motus qui nunquam similiter, nec per eadem, nec in eodem, neque circa eadē, neq; ad eadem, neque in vno fertur, nec ordine nec ornatu rationeq; aliqua, omni profecto amentiæ cognatus est. CLIN. Proculdubio. ATHE. Iam ergo aperte possumus clamare, cum ab anima cuncta circunducantur, necessariū esse cœli circuitum à procurante exornanteq; anima circūduci, siue optima illa quidem, siue contraria. CLIN. At hospes ex dictis iam apparuit, nefas esse aliter dicere, quàm ab anima, omni virtute referta, siue vna seu pluribus hæc omnia circumagi. ATHEN. optime tu Clinia citoq; hæc intellexisti. sed illud adde. CLIN. Quidnam? ATHEN. Si solem, lunam, cæteraq; sidera anima ducit cuncta, nónne singula quoque? CLIN. Quídni? ATHE. De vno igitur verba faciamus, quæ astris omnibus possunt accōmodari. CLI. De quo? ATHE. Solis quidem corpus omnes homines vidēt, animam nemo, nec etiam alterius animalium corporis, nec viui, nec mortui. Idque genus cum nullo corporis sensu percipiatur, sola mente cōprehenditur. Quare & nos de ipso, hoc sola intelligentia capiamus. CLIN. Quidnam? ATHEN. Cum solem anima moueat, si trium modorum aliquo ab ea fieri hoc asserimus, fortasse non aberrabimus. CLIN. Quos dicis modos? ATHEN. Quod vel intus in hoc rotundo corpore inest, & quò libet ipsum trāsfert, quemadmodum nos anima nostra quò libet ducit. Vel ipsa foris quidem est, & corpus aliquod ignis vel aëris nacta, vt quidā aiunt, per vim corpus corpore pellit. Vel tertio, quamuis ipsa nuda corpore

Quàm reuerenter cēsendū sit de deo.

Trāslatio disputationis.

Solē mouet anima.

sit, quia tamen alias vires supra modum mirabiles habet, facile ducit. CLIN. Certe vno istorum modorũ ab anima agitari cuncta necesse est. ATHE. Præstat autẽ, vt siue curru quodam intrinsecus teneat corpus illud eius anima, lumenq; ita cunctis effundat, siue foris sit, seu quomodocũq; quis excogitet, deum esse ipsam omnes arbitremur. An aliter? CLI. Ita certe, nisi quis extrema demẽtia teneatur. ATHE. De vniuersis præterea stellis & luna, annis, mensibus, cunctisque temporibus, quid aliud quàm hoc ipsum dicemus? Quoniam anima & animæ omnibus virtutibus præditæ horum omnium causæ demonstratæ sunt, deos esse eas affirmabimus: siue in corporibus sint, & tanquam animalia quædam cœlum totum exornent, siue quomodocunque aliter agere id dicantur. CLIN. Omnino. ATHEN. Ita ergo istis concessis, poteritne aliquis negare plena deorũ omnia esse? CLIN. Nullus adeo mẽte captus est hospes. ATHE. Ei ergo qui deos esse negat, positis terminis, ô Clinia, & Megille, sermonẽ iam relinquamus. CLIN. Quos terminos imponemus? ATHEN. Vt vel doceat nos non rectè opinari, cum animam generationem primam omnium dicimus: cæteraq; à nobis consequenter dicta, vera non esse. Vel si nihil melius quàm nos dicere potest, nobis credat: & ita in posterũ viuat, vt de dijs non ambigat. Verum consideremus nũc vtrum sufficienter deos esse aduersus negantes ostendimus, an nõ. CLIN. Sufficiẽter dictum est hospes. ATHE. Disputatio igitur aduersus istos, finem habeat. Sed ille iam, qui quamuis deos esse dicat, curam tamẽ humanarum rerum negat habere: sic à nobis est persuadẽdus. O vir eximie, dicamus, natura quædã diuinitati cognata ad rem tibi coniunctam affirmãdam colendamq; ducit, quando deos esse asseris. Sed improborum iniustorumq; hominum publice priuatimq; successus, qui licet reuera fœlices non sint, vulgo tamen fœlices habẽtur, & carminibus freqũẽter cæterisq; sermonibus extolluntur, temere ad impietatẽ te præcipitem agunt. aut etiam cum scelestos homines videas ad senium vsq; ita deuenire, vt filios atq; nepotes in maximis relinquãt honoribus, valde turbaris. Audistis fortasis, aut etiam ipse vidisti nõnullos, quãuis iniuste & impiè multa gesserint, propter ipsa tamen scelera ex re parua in magnam, & ex infimo gradu ad tyrannidem peruenisse. Propterea cum deos harum rerum autores esse propter ipsam cum illis coniunctionẽ incusare, & aduersus eos peccare nolis, nonnulla ductus absurditate, ac dijs ipsis succensere non posis, huc tandem delapsus es, vt licet deos esse arbitreris, humanas tamẽ res ab illis negligi credas. Ne igitur hæc opinio ad grauiorem te trudat impietatis morbum, remedium pro viribus opinionẽ hanc refutante, adhibeamus. Quocirca sequentem disputationem cum præcedentẽ illa ratione iungemus: qua aduersus eos etiã qui deos esse negabant, vsi sumus. Tu verò Clinia & Megille, pro adolescente, vt fecistis hactenus, respõdete. Atque ego si arduum quid inciderit, vos suscipiens, vt nunc feci, trans fluuium ducam. CLIN. Rectè dicis: & ita facito. nos quoq; pro viribus faciemus. ATH. Non erit forsan difficile demonstrare, deos nõ minus minimarum rerum quam maximarum curam habere: præsertim cum paulo antè dictum fuerit, eos omni virtute refertos, prouidentiam omnium sibi propriam vendicare. CLIN. Et maxime quidẽ. ATHEN. Quod sequitur, communiter inuestigemus: quæ sit virtus eorum qua boni esse cõcedũtur. Age, nõnne temperatũ esse, mentemq; habere, virtuti dantur, & contraria vitio? CLIN. Certe. ATHE. Quid porrò? Nõnne fortitudo virtuti etiam datur, timiditas vitio? CLIN. Valde. ATHEN. Et horum alia turpia, alia honesta dicuntur? CLIN. Necesse est. ATHEN. Et quæ in his vitia sunt, nobis quidem inesse posse: deos verò eorum participes nullo modo dicemus? CLIN. Hæc etiam quiuis concederet. ATHEN. Nunquid negligẽtiam, delitias, otium, animi virtutem putabimus? An aliter? CLIN. At quomodo? ATHEN. Num contrà? CLIN. Ita sane. ATHEN. Horum ergo contraria in contrariũ. CLIN. Sic vtiq;. ATHEN. Qui delitijs, negligentiæ, otioq; deditus est, quem Hesiodus ignauis maxime fucis similem dicit, nõnne odio nobis habetur? CLIN. Rectißime profecto poeta ille cecinit. ATHEN. Nõ ergo dicendus deus eos mores habere, quos odit, nec permittendus est vllus ita dicere? CLIN. Nullo modo. ATHEN. An ille, ad quem operis alicuius effectio & cura maxime pertinet, magna in eo opere curabit, parua cõtemnet? Quomõ si hanc opinionem laudauerimus, nõ errabimus? Sed ita istud cõsideremus. Nõnne siue homo siue deus, duabus de causis negligit? CLIN. Quibus? ATHEN. Vel quia nihil interesse totius putat, si parua negligũtur: vel quia licet interesse opinetur, pigritia tamen mollitieq; detentus, negligit. Aliter enim neglig ẽtia non contingit. Nam quando quis non potest omnium curam gerere magnorum paruorumq;, atque ideo imbecillitate impeditus non curat, neglig ẽtia tunc in eo esse non dicitur, siue homo quidam sit impotens, siue deus aliquis non posse fingatur. CLIN. Non certe. ATHEN. Sed nunc illi duo tribus nobis respondeant, qui licet deos esse concedant, alter tamen facile placabiles, alter in rebus paruis negligẽtes putat, primumq; sic interrogentur. Ambo deos asseritis scire, videre, audireq; omnia; nihilq; ipsos effugere posse eorũ q̃ aut sensu aut intellectu percipiunt? hæcne ita se habere dicitis? an aliter? CLI. Sic. ATHEN. Deinde omnia eos posse quæcunq; mortales immortalésue possunt? CLIN. Absque dubio ita esse concedent. ATHEN. Bonos etiam, imò optimos esse quinque confeßi sumus. CLIN. Omnino. ATHEN. Nulla ergo pigritia, nulla mollitie capi eos poßibile: quandoquidem tales sunt, quales esse consensimus. Nam à timiditate in nobis otium nascitur: pigritia verò ab otio atq; mollitie. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Nullus ergo deorum otio pigritiaque corruptus quicquam negligit. Nullius enim timiditatis deus est particeps. CLIN. Probe. ATHEN. Ergo relinquitur si paruas paucasq; in vniuerso res negligunt, vt ita negligant, aut quia contemnenda illa esse sciunt, aut quidnam aliud reliquum est, quàm huius cõtrarium? CLIN. Nihil penitus. ATHEN. Vtrum ergo, ô vir eximie, te dicere affirmabimus? an quod propter ignorantiam, cum prouidere debeant, nõ prouideant? an sicut improbos homines dicimus, meliora quidem videre, sed voluptate aut dolore fractos deteriora sequi, sic deos quamuis sciant prouidendũ esse, similiter non prouidere? CLIN. Quomodo id fieri potest? ATHEN. Præterea res humanæ, viuentis naturæ participes sunt: & homo ipse præ cæteris animalibus dei cultor diligentißimus est. CLIN. Apparet. ATHEN. Quinetiã mortalia cuncta viuentia à dijs fieri poßideri que, quemadmodum & cœlum vniuersum, dicimus.

Deos humanarũ rerũ curam habere.

Virt' deorũ.

dicimus. CLIN. Proculdubio. ATHE. Iam ergo seu parua hæc siue magna quis dixerit dijs esse, nullo modo cum prouidētissimi atq; optimi sint, negligenda sibi sua possessio est. Sed istud præterea cōsideremus. CLIN. Quidnam? ATHEN. Num sensus & vires contrario inter se modo ad facilitatē difficultatēq; se naturaliter habeāt. CLIN. Quid ais? ATHE. Parua quippe difficilius quàm magna videntur & audiūtur. Facilius autē tenētur feruntur q; & prouidentia gubernātur parua omnia & pauca, quàm eorū contraria. CLIN. Certe multo facilius. ATHE. Quid verò? cum medicus totū corpus curare velit ac possit, si magnis prouiderit, parua cōtempserit, an bene huic vnquam se totū habebit? CLIN. Nunquā. ATHEN. Sed nec gubernatores, nec imperatores, nec patresfamilias, neq; ciuitatū moderatores, neque vlli omnino tales, paucis ac paruis neglectis rectè multa & ingentia gubernabunt. Nam lapides quoq; magnos sine paruis bene strui negant architecti. CLIN. Certe. ATHEN. Caueamus autem ne deum mortalibus opificibus viliorē putemus. Isti sane quantò peritiores sunt, tanto arte vna in proprijs ipsorum operibus & parua simul & magna exquisitius absolutiusq; perficiunt: Deus verò qui sapientissimus est, & curare potest ac vult: magnis, quidem prouidebit solum, parua autē quæ facilius gubernari possunt, propter pigritiam & ignauiam negliget? CLIN. Nullo modo hanc hospes de dijs opinionem admittendā putamus. Nefariam enim hæc & falsa penitus cogitatio. ATHEN. Satis iam aduersus eū, qui negligentiæ crimine deos incusat, disputasse videmur. CLIN. Certe. ATHE. Verū hactenus quodammodo rationē coēgimus, vt falsa se opinari cōfiteretur. CLIN. Rectè. ATHE. Indigere quoq; persuasione, qua veluti cantu quodā capiat, existimo. CLIN. Quænā hæc persuasio est? ATHE. Huic adolescenti persuadeamus, eū qui toti prouidet, ad virtutē salutēq; totius omnia ordinare, cuius pars quæque pro viribus quod sibi cōuenit agit & patitur: atque his singulis præpositi principes sunt, qui minimarū etiā actionū passionumq; per singulas & extremas vniuersi particulas distributione ad vltimū vsque peracta curam habent. Quarum vna tua, ò miser, particula est, quæ ad totū semper respicit, quamuis minima sit. Tu verò ignoras omnem singulorum generationem illius gratia fieri, vt vniuersi ipsius beata vita sit. eius substātia nō tui gratia est, sed illius tu gratia factus es. Medicus enim omnis, & artificiosus opifex oīs totius gratia singula facit, & ad communem perfectionē dirigit omnia: non totum ad partem, sed partes ad totum singulas referens. Tu autem moleste fers, quia ignoras quo pacto quod tibi optimum est, vniuerso simul & tibi pro cōmunis generationis viribus conuenit. Quoniam verò anima cum corpore semper, modo cum alio, deinde cum alio coniuncta, varijs mutationibus, aut propter seipsā, aut propter aliā animam cōmutatur, nihil aliud harum rerū ordinatori tanquam talos iacienti restat, quàm vt quasi transponēdo permutet, meliores quidem mores in meliorem locū, in deteriorem verò deteriores, prout singulis conuenit, vt sortem sibi congruā singula cōsequātur. CLIN. Quomodo id ais? ATHE. Ea ratione mihi dicere videor, qua facilime dij cunctis prouideāt. Nam si quis ad totū semp respiciens fingit queq;, & ad ipsum omnia trāsfigurat, vt ex igne aquam animatā, nec multa simul ex vno vel ex multis vnū, primæ, aut secundæ, aut tertię generationis participantia multitudine infinita trāspositi huius ornatus erūt. Nunc autē mira facilitas in eius opere est, qui toti prouidet. CLIN. Quo pacto id rursus ais? ATHEN. Quoniam rex ille noster actiones hominum omnes animatas esse perspexit, multamq; ipsas in se virtutem, multā etiam prauitatem habere, quódue factum est animam & corpus, perditionem nō pati, neq; tamen æternum esse, qua lege dij sunt: nam si alterutrū horū perderetur, omnis cessaret animaliū generatio: præterea quod ipsius animæ bonum est, iuuare, quod malum, cōtrà nocere: hęc inquam omnia quoniā perspexit, idcirco excogitauit vbi pars queq; locata maxime, optime, facilimeq; virtuti victoriā, vitio verò ne vincat, impedimentū in vniuerso pręberet possit. Adinuenit igitur ad vniuersum hoc, quale factū quodlibet, qualem sedē habitationemq;, & qualia loca sortiri debeat. Causas verò huius vel illius generandi, voluntatibus nostris pmisit. Vbicūq; enim quis cupiat, qualisq; animus sit, ibi ferme semper habitat, & talis fit vt plurimum. CLIN. Cōgrue. ATHE. Quæcūque igitur animam habent, transmutantur: quippe cum trāsmutationis in seipsis causam habeāt. Trāsmutata secundum ordinē legemq; fatorum feruntur. Et quæ minus peccarūt, minus profundæ, ac in regionis superficie vagantur: quæ magis atq; atrocius, decidunt in profundum, & in regionem inferiorem delabuntur, quam inferorū vocabulo similibusq; nominibus appellantes, tam viuentes quàm à corporibus soluti somniāt atq; formidāt. Anima verò quæ maioris virtutis vel vitij cōpos est, quando propria voluntate & assidua consuetudine vehementius permutata, diuinæ virtuti adhæsit, talisq; præcipue facta est, in locum similiter longe meliorem sanctumq; transfertur: quæ verò cōtrario modo affecta est, in cōtrarium translata, vitam peragit suam. Hoc deorum qui cœlum habitant, ò puer & adolescens qui à dijs negligi putas, iudicium est: vt qui peior sit, ad peiores, qui melior, ad meliores animas, tam in vita quā in omni morte proficiscatur, patiaturque & agat quæ à similibus ad similes fieri oportet. Quare nec tu, nec alius vllus, optet confidatque se adeò felicem fore, vt iudicium hoc deorum effugiat atq; exuperet. Nam qui hoc sanxerūt, firmius, quàm cætera omnia stabilierunt, vt cauendum omnino sit. Nunquam enim ab illo negligeris, nec si ita paruus sis vt in terræ profundū ingrediaris, nec si adeo sublimis fias, vt pennis elatus in cœlum voles: sed conuenientia supplicia dabis, siue hic manens, siue ad inferos profectus, siue ad remotiorē aliquē inaccessibilemq; locū translatus. Eadem quoq; de illis ratio sit, quos per nefaria scelera ex paruis in magnos viros euasisse intuitus, putasti ad felicitatē ex miseria peruenisse. Quorū in operationibus velut in speculo, deorū ad omnia negligētiā inspexisse existimasti, ꝙ videlicet ignorabas ad quid eorū progressus vniuerso conducāt. Nō oportet aūt hoc, ò vir pręstātissime, ignorare, quod qui nescit, nec viuendi formam vnquā conspiciet, nec verba de vitę beatitudine vel miseria facere poterit. Quare si Clinias hic, & vniuersus hic seniorū cœtus tibi psuasit, te quid de dijs dicas penitus ignorare, satis tibi deus fauerit: sin verò rationem adhuc aliquā desideras, audi quæ ad tertiū illum dicemus, siquo pacto mentis es particeps. Profecto deos esse, hominibusq; prouidere, satis arbitror demōstratū.

Sed iniquorum hominū eos muneribus corrumpi, nullo modo dici permittēdum est: & si dicatur, omnino pro viribus refutandum. CLIN. Præclare dictum: & sic agamus. ATHEN. Age igitur per deos ipsos, quónam modo placabiles fiunt, siquo pacto fiant: & qui & quales sunt, si placantur? principes enim esse eos necesse est, qui totum cœlū perpetuo gubernaturi sunt. CLIN. Certe. ATHEN. Sed quibúsnā principibus similes sunt? quiue illis principes similes, vt posibile nobis sit, minores maioribus comparare? Vtrum aurigæ aliqui certantium bigarū tales sunt? aut nauium gubernatores? Fortasse autem exercituū ducibus conferri possunt, vel medicis: qui bella morborū ab humanis corporibus arcent atq; propulsant: aut agricolis inimicas orientibus stirpibus tempestates timētibus cauentibusq;, aut etiam gregum armentorumq; pastoribus. Nam cum inter nos cōuenerit, multorum bonorum, multorumq; malorum, & quidem pluriū, plenum esse cœlum, immortale aliquod bellū hoc est, & mirabili custodia indiget. sed opitulantur nobis dij simul & dæmones. Nos autem deorum dæmonumq; possessio sumus. Verū iniustitia & intemperantia vnà cum imprudētia nos corrūpunt. Iustitia verò & temperantia cum prudentia, quę in viribus deorum animatis inhabitat, salutem nobis afferunt. Breue autem aliquid horū habitare in nobis manifeste hinc licet conspicere. Nam animæ in terra quædam habitantes iniustæ, & ferarum instar atroces, aduersus custodum animas, canū puta aut pastorum, vel etiam præcipuorum omnium dominorum insurgunt, verborumque lenocinijs, deprecationeque quorundā cantuum persuadent, vt fama malorum est, licere male agendo inter homines sibi plurima vsurpare, nec aliquam inde pœnā persoluere. hoc nos delictum, quo ad vsurpationē plurium inhiatur, in corporibus animalium morbum vocamus, in anni temporibus pestilentiam, in ciuitatibus rebusq; publicis cōmutato nomine iniustitiam. CLI. Omnino. ATHE. Necesse est igitur eū qui credit deos veniam hominibus iniustis præbere, siquis ipsis rapinæ partē tribuerit, dicere eos esse veluti canes, quibus lupi particulam rapinæ cōcedant, & illi muneribus his placati, greges diripi patiantur. Nónne hic eorum sermo est, qui placabiles esse deos prædicant? CLIN. Hic certe. ATHEN. Sed quibus prædictorum custodum deos aliquis conferens non erit omnium hominū ridiculosissimus? Vtrum gubernatoribus, qui libatione vini atq; nidore carnium deuoluti, nauē simul nautasq; euertunt? CLIN. Minime. ATHE. Sed neq; aurigis, qui dum certāt, corrupti muneribus, aduersariorū curribus victoriam ipsam cōcedant. CLIN. Non certe. Turpis enim hæc in deos cōparatio. ATHE. Atqui nec imperatoribus, nec medicis, nec agricolis, nec pastoribus similiter persuasis, nec etiā canibus astutia luporū blande seductis. CLIN. Bona verba quæso. Hæc enim audienda nō sunt. ATHE. Nónne custodum omnium maximi & in maximis rebus dij omnes? CLIN. Ita prorsus. ATHE. An optimarū rerum custodes, & in virtute custodię nimium excellentes, deteriores esse dicemus quā canes hominesq; mediocres, qui nunquā muneribus ab iniustis hominibus impie acceptis iustitiā proderēt? CLI. Nequaquā hic impiorū hominū sermo ferēdus est, & qui hac opinione laborat, impiorū omniū iure pessimus & profanissimus iudicabitur. ATHEN. Tria igitur illa quæ proposuimus, deos videlicet esse, omniumq; curam habere, nec præter iustū precibus vllis flecti posse, sufficienter ostendisse videmur. CLI. Certe & his nos rationibus assentimus. ATH. Vehemētius quodammodo propter improborum hominum cōtrouersias diximus. Sed hac de causa, ô amice Clinia, contentiosa vsi sumus oratione, ne praui dicendo se vicisse putantes, licentiam sibi datam credant faciendi quęcunq; velint, & qualiacūque aduersus deos existiment facienda. hac inquam de causa, noua quadam, & vehemētiori dicendi ratione vti voluimus. Quòd siquid ad persuasionem attulimus, vt iam velint mores suos odisse & contrarios complecti, probe nobis exordium legum de impietate dictum est. CLIN. Speramus ita fore. sin minus, at genus orationis legumlatori dedecori nō erit. ATHEN. Post exordium sermo legū interpres rectè sequitur: qui impijs omnibus prædicet, vt à suis moribus ad pietatem sese cōuertant. Aduersus eos autē qui nō paruerint, lex ista de impietate ponatur. Si quis impie quicquā agit vel loquitur, qui forte præsens fuerit, deos defendat, magistratibus significet. Quorū qui primi audierint, ad harū rerum iudiciū, secundum leges deferāt. Quod si quis magistratus audierit neq; detulerit, ipse impietatis reus fiat, & qui velit, pro vltione legum prosequatur. Et si quis cōdemnatus fuerit, iudices hunc pro singulis impie cōmisis, singulis quibusq; afficiant supplicijs. Carceribus quidem omnes coerceantur. Tres verò sunt in ciuitate carceres. Vnus plurimis communis in foro rerū venalium: vbi multi ne fugiant, custodiuntur. Alter vbi cœtus eorum fit, qui nocte congregantur, correctionis nomine appellatus. Tertius in media regione: vbi quàm maxime desertus syluestrisq; locus est, supplicij nomine notatus. Tres quoq; impietatis, vt suprà narrauimus, causæ sunt. Cūq; in singulis huiusmodi causis duo quædam proficiscātur, sex erunt aduersus deos genera peccatorum, quæ vt dijudicentur digna sunt, nec æquali similiq; pœna indigent. Nam alij quāuis deos esse non credant, tamē propter insitum aliquem naturæ affectū, malos oderunt, & odio quodam aduersus iniustitiā moti ab iniurijs abstinent: iniquos fugiunt, iustos homines diligūt. Alij verò ad hanc opinionem, quòd deorum præsentia destituta omnia sint: proniores quoq; ad voluptates dolores que sunt: acumine etiam, & memoria pollent. Vtrisq; id est commune, vt esse deos negent. In hoc autē differunt, quòd cæteris hominibus ille minus, hic plus nocet. Ille quidem liberè aduersus deos, sacrificia, iusiurandum obloquitur: atq; ita alios deridēdo, nisi puniatur, multos forsan sibi similes faciet. Hic verò eandem habet opinionē, sed acutiori ingenio præditus vulgo putatur, doloque & insidijs plenus est. Ex istis multi sortilegi fiunt, & ad omne veneficij maleficijque genus prompti. Fiunt preterea ex istis nonnunquā tyranni, exercituū duces, cōcionatores, & qui solēnitatibus priuatis insidiantur, & qui homines captiunculis sophistarum decipiunt. Horum profecto multæ quidē sunt species: sed legum positione dignæ duæ, quarum quæ dissimulatione referta est, scelera parit nō vna tantum morte vel duabus digna, sed pluribus. Altera castigatiōe simul, & vinculis indiget. Similiter opinio qua dij negligentes existimantur, duo gignit: & qua facile votis muneribusque placabiles, alia duo. Cū ita impij distincti sint: eos quidem qui nō malis mor

Carceres.

morib⁹, sed amentia quadã tales facti sunt, in correctionis carcerẽ nõ minus quàm quinquenniũ permansuros iudex conijciat. Quo in tempore nullus cum ipsis ciuiũ colloquatur, prӕter eos qui nocturni cœtus participes sunt: hi verò admonẽtes, ad salutem animæ colloquantur. Cum autem vinculorũ tempus exactũ fuerit, qui modestior factus est, vnà cũ modestis habitet: quòd si rursus impietatis crimine cõdemnabitur, morte plectatur. Sed sunt nõnulli qui ad eam opinionẽ quòd dij sint, vel negligentes vel placabiles sint, immanes quoq; fiunt, hominesque despiciunt, & viuentes ad se multos alliciũt, attrahũtq;: necnon defunctos se trahere cõsolariq; dicunt, profitẽturq; se deos ipsos cãtibus, sacrificijs, votisq; mulcere. Et hoc lenocinio conãtur idiotas, domos itẽ, & ciuitates vniuersas pecuniarũ gratia perdere. Eorũ qui dãnatus fuerit in mediterraneis carceribus vinciatur, nec vllus liber vnquã ad eũ accedat: sed statutũ ipsi à legũ custodibus cibũ serui afferant. Vita deniq; functum, extra regionis fines in sepultũ eijciant. Quem si quis liber sepelierit, à volente impietatis crimine accusetur. Quòd si filios reliquerit ciuitati sufficientes, orphanorũ tutores horũ non minus quã reliquorũ, ab eo die quo damnatus fuerit curã habeant. Sed cõmunis de omnibus his lex ista ponatur, quӕ faciet vt multi minus verbo & re in deos peccẽt, & vt ab amentia reuocentur: ex eo quod nõ licebit deos sibi deorũque sacra prӕter leges effingere. Si autẽ lex huiusmodi simpliciter cunctis imposita. Sacella nemo in priuata domo habeat. Cum verò animũ quis ad sacrificandũ induxerit, ad publica sacrificaturus accedat, & sacerdotibus tũ viris, tũ mulieribus, hostias prӕbeat, qui curã harũ rerũ castissime gerũt. Quibúscũ & ipse oret, & quicũq; cũ eo simul orare velit. Hӕc ideo ita fiant, quia sacella & deos instituere nõ facile est. Quippe magni ingenij est rectè rẽ istã facere. Solẽt autẽ mulieres prӕcipue, ac imbecilliores, & in periculo cõstituti & indigentes vbicũque quispiã indigeat, & cõtrà quãdo facultas rei alicuius affluit, quod adesse videt semper cõsecrare, hostiasq; vouere, & statuas dijs atque dæmonibus & deorũ filijs polliceri. Phãtasmatibus cõmoti vigilantes, & in somnijs similiter multa se vidisse prӕ formidine recordati, vbi remedia singulis afferre conãtur, aris sacellisq; oẽs domos virosq; replerũt. Quorũ omniũ gratia lex ista ponẽda est, ac prӕterea impiorum causa, ne ista sibi operationibus vsurpantes, sacella & aras suis in domibus statuant, putentq; deos clàm votis, sacrificijsq; placare: atq; ita in infinitũ suam iniustitiã augeant, vnde tam ad se quàm ad eos qui sibi ista permittũt, quãuis illi meliores sint, indignationem deorum prouocent: quo pacto tota ciuitas iure quodãmodo impietatis crimine teneatur. Legũ quidẽ latori deus minimè irascetur. Lex enim sit, Sacella deorũ neminẽ in priuatis domibus possidere. Si vero quispiã habuisse, sacrificasseq; alibi q̃ in publicis deprӕhẽdatur: q sensit, ad legũ custodes deferat. Ipsi autẽ si nihil magni sceleris à fœmina siue à viro factũ sit, ad publica tẽpla iubeãt priuata sacra deferri: & si nõ illico delata fuerint, mulctent, donec deferãtur. Siquis autẽ non puerilẽ, sed nefariã impietatẽ cõmiserit, siue in suis priuatim, siue in publico deorũ cultu sacrificãdo deliquerit, morte vt impure sacrificãs cõdẽnetur. Puerile vero esse vel nõ, custodes legũ iudicẽt, tractosq; ita impios in iudiciũ, impietatis reos esse declarent,

Nemo sacella in domo priuata habeat.

DIALOGVS VNDECIMVS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVMLATIONE.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

PLATO noster quemadmodũ & philosophorũ omnium sapientissimus, & eloquentissimus oratorum, ita iuriscõsultorum omnium prudentissimus, ne in contractibus cogeretur, vt solent cæteri, vastũ legum interpretationumq;, & id quidem frustra, opus conficere, merito antequã descenderet ad cõtractus, forensiaq; commercia, studuit disciplinis, legibus, iudicijs, religione ciues bonos efficere, sperãs iustos homines, vel absq; legibus sponte fidem & veritatẽ in omni cõmercio præstituros. Et profectò admodum opportune post leges de iudicijs pertinentibus ad personas, leges iudiciorum ad res spectantium adducit in medium, quibus tam aduenæ quam ciues discant iuste deponere, seruare deposita atq; pacta: alienũ non mouere, sua cuiq; reddere: vti liberis, & libertis, & seruis: vendere, emere, reddere, ducere, militare, tueri pupillos, testari, testamenta seruare, hæreditates administrare, nuptias cõciliare, diuortium facere, familiam gubernare: præ cæteris vero parentes religiose vereri, nihil adulterare, veneficia odisse, iram insaniãq; vitare: iurgia, cõtumelias, detractiones fugere, restituere damna, veritatẽ in testimonijs iuramentisque seruare. atq; hæc ferme est vndecimi huius libri materia. Post hæc autem, vt solemus, obscuriora quædam arbitramur breuiter exponenda. Principio deam itineris geminã esse scito, indicatricem scilicet atq; seruatricẽ. Et illam quidẽ esse lucem sub nomine Lunæ: hanc verò sub Dianæ nomine fidem. & quicquid casu quodam alienum in itinere repertum est, deo esse dicandũ: vt agnoscas fortunã prosperam esse ad dei prouidentiã referendam. Cõtemplare Platonicam bonitatem, videlicet vetantẽ in emendo atq; vendendo, non solum rem adulterare, mẽtiri, peierare: sed iurare etiam: imò verò & rem venalem laudare, & in eadem die pretium permutare. Vbi illud edisce: Nemo dijs inuocatis mendaciũ dicat, aut decipiat, aut adulterare verbo vel re quicquã audeat, nisi deo velit odio esse: cui quidem primũ odio est, qui falso iurans deos parui pendit: deinde qui corã maioribus se mentitur. Et vide iterum atq; iterũ quàm libera & integra Plato optet ingenia ciuiũ, à quibus omnem cauponandi licentiam procul expellit. Addit quoq;, tum opulẽtiam, tum egestatem esse morbum ingeniorũ. Inde enim inflatiores, hinc debiliores abiectioresq;, homines fieri. Vbi verò ait Palladẽ, Vulcanumq;, & Martem artibus præsidere, ex multis Platonis mysterijs alibi atq; alibi traditis collige: Ioui summo mundi architecto trinitatẽ quandam numinum, quam opificiã Platonice nominamus, semper astare. In qua quidem trinitate prima sit Pallas: secũdus autem Vulcanus: Mars vero tertius. Sed quemadmodũ trinitas tota ad Iouem ipsum, à quo est, refertur: ita ferme Vulcanus & Mars referũtur ad Palladem. Mitto nunc quod in Marte potentiam: in Pallade sapientiam: in Vulcano igneum spiritum somniasse videtur. Tria certe ad ipsam Iouis artem qua vniuersum perficit, requirũtur. Primũ quidem ratio ipsa per quã singula sit facturus. Secundũ efficax eorum quæ ratione conceperat, expeditio. Tertiũ eorum quæ in effectu expediẽda sunt salus atq; defensio: Ideã primi Palladem, secundi Vulcanum, tertij Martẽ nominat. Et quia vtrunq;, scilicet tam conseruatio siue defensio, quàm expeditio vel expressio rerum, indiget ratione atque sapientia: ideo Pallas & Vulcano præest & Marti: & quicquid vel à Vulcano fabricatur, vel à Marte postquã fabricatũ est, defendit, & in sua forma seruatur, Pallade duce peragitur. Horũ verò triũ in arte diuina regnantiũ, tria quoq; in natura videmus vestigia: per Palladẽ quidem, ordinem quo singula disponuntur: per Vulcanum verò, efficacẽ progressum & promptũ quasi partum ad quæ omnia properant: per Martem deniq; munitissimam structurã à generantibus adhibitã genitis: & varia propugnacula naturam propriam à contrarijs defendentia. Tria similiter in arte humana quidem omni, maxime verò ciuili esse debent: vt singula & sapienter prius quam fiant excogitentur, & mature strenueq; expediantur: & ea forma qua excogitata expromptaq; sunt, seruẽtur atq; fortiter defendantur. Et vt cognoscamus artem humanam in his omnibus absoluendis non minus quàm naturam ab ipso deo ideisq; pendere: inquit tres illos deos humanis artibus præsidere. At ne solas a dijs artes habuisse putemus, addit deos vitæ datores

reuereri

reuereri maxime omnium oportere: adeo vt vel eorum nomina non sint vel impudenter vel temere proferenda: sed omnia vel minima ad eos pertinentia, pure, reuerenter, casteq; tractanda. Quibus preceptis nihil potest sanctius excogitari: si modo non deos, sed deum nominasset. Sed ecce vnam Iouis summi substantiam introduxit neq. multiplicauit substātias, dum multiplicaret ideas. quidnam vltrà in eo desideramus? Quinetiā vbi deos nominat, non aliter sentit quam qui dixit: Millies mille ministrabant ei. Neque vero silentio prætereundum est, quod ait animam à deo vitam accipere, intelligendam esse vitā mediam inter illam que in æternitate manet, qualis est angelica tota simul, atq; illam quæ quodā tempore clauditur. Mediam inquā ex æternitate temporeq, compositam: in qua cœli instar substantia quidem semper manet, actio vero & affectio fluit semper. Ideoq; in libro superiore, animam dixit & esse simul & fieri, esseq; imperdibilem: nō tamen æternam, qua lege sunt dij, id est non omnino manentē. Dixit autem deos, id est angelos manere: non ex se quidem, sed lege diuina, eos per se mobiles æterne sistente. Ait corpus quoq; imperdibile esse, corpus certe cœleste. Forte vero & elementale, quatenus & elementorum moles, & materia prima non disperduntur: ex quibus in Politico inquit corpus idē quandoq; diuinitus recreari. Notabis vbi de testamentis loquitur, & personam & rem cuiuslibet eius, non suiipsius essē, sed patriæ. Item vbi de orphanorū cura tractatur, animas defunctorum res nostras sentire atq, curare, sentire inquā per corpus cœleste atq; aëreū: & curare præ alijs alia, ad quæ vel natura, vel habitu, vel diuina prouidentia magis afficiuntur. Præsertim animas quæ cum mediam tenuerint vitam, mediā quoque obtinent regionem. Mediam dico tum situ, tū qualitate. Situ quidem inter cœlum & terram, qualitate verò inter beatitudinem summā extremamq, miseriā. Meminisse nāq; oportet in libro superiore fuisse dictum: quemadmodū certæ quædā naturæ cōgrua loca & conuenientes naturas asciscūt, sic animas cum factæ ex se tales fuerint aut tales, consequenter pro similitudinis ipsius natura ad gradus sedesq. & similes & similiū transmigrare: vt cœlestes qui sē factæ cœlestia, terrenę vero terrena, aëreæ autem aërea petāt. Profectò cum alia nonnulla circa animas Plato affirmare non audeat, hucusq; tamen, & hic & in libro de scientia euidentissime asserit, atq, alibi sæpe significat. Vnde & ait, cauendū esse pupillos læderе, ne parentū animæ nobis iure succenseant. Idemq; in nono, dū ageret de homicidijs, inquit, animās scilicet interfectoribus indignari. Huic illud simile, Marianorū animę Syllam sollicitabāt. Hinc & tragœdiæ furentē Orestē agunt. Animaduertes post hæc vbi de parentū cultu tractatur, honorandas quidē sacratas deorū statuas, nō propter se, sed quia deos nobis significant, sed magis honorandos esse parentes, quasi animata deorū simulacra. Addit imprecationes parentum in filios exaudiri a deo: neq; quicquā accidere filijs pestilentius. Audies post multa iterum, quod est valde Platonicū: Pœnis maligni vexantur, nō quia fecerūt (nam quod factum est, infectū esse non potest) sed nequid tale posthac fiat: & vt iniustitiā odio tam qui puniuntur, quā qui puniri intelligūt, persequatur, aut saltē minus in simili vitio delinquatur. Præterea iudicē legumlatoris interpretē esse, iustitiæq. ministrū. Punit deinde susurrones, detractoresq,, & qui in ira obiurgāt atq, cōuiciantur, & qui grauiores personas mordacibus iocis offendunt, & qui inter iocandū acrius irascuntur. Audies maxime timendā esse diuinā vindictā, si quis in testimonijs iuramentisq; mentitur. Audies denique in testimonio, atq; iureiurando, veritatē ipsam per Themidem, Iouemq; & Apollinē esse firmandā. Per Themidem quidē significatur ius fasq;, & ciuile & sacrum: & apud homines & apud deum: vt intelligat quisquis iurādo testificandoq; mentitur, contra ius fasq; humanū, diuinum, contra homines, contra deū grauiter se peccare. Per Iouem vero, qui nutu omnia concutit, cognoscat: si peccauerit, diuinæ potentiæ vltionē se nequaquā euitaturū. Per Phœbum autē, ne cōfidat delicta sua, præsentia, vel præterita, eum latere posse qui futura omnia vaticinio præsagit.

SEQVITVR vt dicamus de pactis: conuenientemq; ijs ordinē tribuamus. Simplex autem illud sit: vt nec mea quisquam pro viribus tangat, nec moueat meorū quicquam etiam minimum, nisi mihi persuaserit. Atque ego idem dum mētis compos fuero, alienis in rebus efficiam. In primis quidem thesaurum cum dicimus quem sibi quisque & suis deposuit, qui meorū parentum non erat, nec reperire vnquā optarim, neq; si repererim, mouеam: nec ariolis depositum accipere consulentibus credā. Nunquā enim mihi tantum pecunia proderit, si accepero; quantū virtute animi iustitiaq; excellam, si non accepero. Pro possessione igitur pecuniæ melior mihi possessio animi iustitia erit, si virtutē diuitijs prepofuero. Quippe cū bene de multis dicatur: quæ immobilia sunt, mouenda non esse: perpulchre etiam de hoc vno dicetur. Sed vulgatæ quoq; de his rebus famæ credendum est, generationi hæc liberorum non conferre. Siquis vero de liberis nō curet, legisq; latorem negligat: ac ideo quæ nec ipse, nec suorum aliquis deposuit, eo inuito qui deposuit, auferat: is legē illam optimam & simplicissimam aspernatur, quam generosus vir promulgauit, qui dixit, Quæ non deposuisti, ne tollas. Quid ergo hunc pati oportet, qui hos duos legislatores despexerit, quodq; ipse non deposuit, sustulit: nec paruum quiddā quod abstulit, sed magnus thesaurus fuerit? Quæ pœna huic à dijs debeatur, deus quidem ipse nouit. Quę vero ab hominibus, declarabimus. Qui primus viderit, iudicibus indicet. Ac si in vrbe delictū est, ædilibus: sin verò in agro, agrorum curatoribus, eorumque principibus: si in foro rerum venalium, earundem curatoribus id significet. Reque ita patefacta Delphos ciuitas mittat, & quod oraculo dei tam de pecunia quàm de illo qui pecuniam mouit, dictum fuerit, id ciuitas deo obsecuta cōfirmet. Et qui fecit indicium, si liber fuerit, in virtutis veniat opinionem, & contrà vitij, si sciens celauerit: sin autem seruus fuerit, pretio à ciuitate domino eius collato, liberandus est. Seruus verò qui celauit, morte plectendus. Hanc legem illa deinceps similis de paruis simul & magnis sequitur. Siquis rem suam alicubi volens, vel cōtrà, reliquerit: nō tangat qui forte repererit, sed putet deam itineris à lege sibi hæc cōsecrata seruare. Quicūq; vero hac lege spreta, domū hæc suam asportauerit, si seruus sit & parui pretij, à quocunq; obuiā facto, & vltra annos triginta nato verberibus multis pulsetur. Sin autem liber, illiberalis primo & legū exors habeatur, deinde etiam decuplum pretij rei illius quam mouit, ei qui reliquit retribuat. Quādo quis magnū aliquid de suis, vel paruum ab aliquo teneri conqueritur: quod ille habere quidem fatetur, sed eius qui petit, esse negat: si res apud magistratus conscripta est secundum legem, vocet ad magistratus qui tenet. Req; ipsa patefacta, si cōscriptum est alterius de aduersarijs rem esse, ille ipse habeat. Quòd si neutrius esse, sed absentis cuiusquā inueniatur, qui sufficientē fideiussionem nō dederit, illi se absenti cuius est, rem traditurum, is tantundē deponere cogatur. Verum si apud magistratus res qua de agitur, conscripta nō sit, tūc apud tres inter magistratus seniores vsq; ad latā sententiam deponatur: ac si animal est de quo ambigitur, lata sententia qui cecidit causa, magistratibus ipsis impendium alimētorum restituat. Tribus vero diebus id iudicium absoluatur. Mentis quilibet compos seruum suum honeste ipso vsurus, ducat quò velit: ducat etiam amicorum necessariorúmue nomine, vt fugitiuum restituat in gratiam. Quòd si quis aliquem vt seruum ductum ad libertatē vendicet, dimittat quidem qui duxit: qui verò ita adducitur, si tres fideiussores dignos præbuerit, sic iure sit ereptus. Aliter si abduxerit, vim intulisse videatur: damnatusque duplū dāni ei restituat, à quo abstulit. Libertum quoque suum vnusquisq; ducere possit,

Laertius refert inter Solonis leges.

posit, si ab eo nõ colitur, aut si nõ sufficienter colitur. Cultus antem est, primum vt ter domini domum mẽsibus singulis veniat: paratumq; ostendat facere quicquid honestũ posibileq; sibi sit: deinde vt de matrimonio quicquid domino videt, faciat. Nec ei liceat maiores sibi diuitias cóparare quàm ille posideat qui liberauit: sed quicqd plus habuerit, domino detur. Libertas autem sicut & peregrini, vltra viginti annos in ciuitate non maneat: sed post id temporis, bonis suis acceptis abeat: nisi domino quondã suo & magistratibus persuaserit. Si autem liberti & peregrini alicuius bona tertiũ censum excesserint, trigesimo die postea quàm hoc factum depræhensúmue sit, rebus suis acceptis recedat, nec vlla ipsi vlterius manendi facultas à magistratibus concedatur. Huic legi siquis non obtemperasse cóndemnatus fuerit, morte plectatur, & bona sua in publicum redigantur. Hęc tribuum iudices cognoscant: nisi prius per vicinos, & arbitros, litigantes conciliati fuerint. Siquis animal aut rem aliam suam esse dicit: qui habet, ad eum referat qui vel vendidit, vel legitime sufficienterq; donauit: vel quomodocunq; aliter validè firmiterq; tradidit: & veritas si ad ciuem vel vrbis incolam ille retulit, intra triginta dies inueniatur: sinautem ad externos, mensibus quinq;: quorum medius ille sit mensis in quo ab æstiuo sol circulo ad hyemalem recurrit. Quæcunq; emendo vendendoq; commutantur, in statuto fori loco permutẽtur, dando accipiendoq; vltro citroq; rem & rei pretium ilico, nec alicubi alibi. nulla verò emptio venditioq; ad terminũ fiat. Quod si aliter aut in alijs locis ꝑmutatio facta fuerit, nullũ sit secundum legem de ipsa iudicium. Sed nec de collatione conuiuijsq;, cum nonnulli ad aliquid inter se agendum, pecuniam vel quoduis aliud conferãt, iudicium reddatur. Venditor, qui pretiũ rei venditæ nõ minus quã quinquaginta drachmas accepit, decem in ciuitate necessario dies expectet: nec diuersoriũ eius emptor ignoret. Id verò querelarum redditionumq; legitimarũ gratia, quæ in his cõtingere solent, ita fieri volumus. Redditio autem legitima à nõ legitima ita discernitur. Quãdo quis seruũ vendidit phrenesi, vel calculo, vel stranguria, vel eo morbo quem sacrum appellant, aut alia quauis plurimis occulta & longa & ægre sanabili corporis siue mentis ægritudine laborantẽ, si medicus aut gymnasticus emit, reddere non liceat. Sed nec etiã quãdo venditor emptori cuiuis veritatẽ prædixerit. Sinautẽ artifex aliquis huiusmodi rerũ peritus, ignaro & rudi cuipiam tale aliquid vendidit, qui emit, citra sex mensesin alijs, in morbo verò sacro vsq; ad annum integrũ reddere posit. Iudiciũ verò harum rerũ apud medicos agatur: quos communi cõsensu litigãtes elegerint. Et qui cóndemnatus fuerit, duplũ pretij eius quo vendidit emptori persoluat. Quòd si imperitus imperito vendidit, quemadmodum de superioribus dictum est, redditio iudiciumq; fiat: & qui cóuictus fuerit, simplex pretium deferat. Quando quis homicidam vendidit, si sciens quidem scienti, nõ reddatur: si nesciẽti, tunc reddat, quãdo senserit emptor. Id verò iuniores de legũ custodibus quinq; cognoscant. Ac si nõ ignorasse inuenietur, emptoris domũ primo secundum legẽ interpretũ à piaculis purget: deinde pretij triplum illi deponat. Qui nummos pro nũmis, aut quæuis animalia, & cætera quæcunq; velit, cõmutat, nec afferat nec accipiat adulteratũ quicquã, legemq; istam diligenter obseruet. Sed huic quoq; legi, quemadmodum legibus alijs, exordium præponatur. Adulterationẽ quidem, mendacium, deceptionemq; quasi genus vnum putare oportet. In quo sanè multorum damnandus est sermo: qui hoc ipso, quandocunq; opportune fit, rectè se vti affirmant. Cumq; occasionem ipsam vbi & quãdo non determinent, & sibi & alijs hoc verbo multũ officiunt. Legis autẽ lator ita interminatum istud non omittet: sed diligenter pluribus paucioribúsue terminis declarabit. Atqui & nunc ita determinetur. Nemo dijs inuocatis mendaciũ dicat, aut decipiat, aut adulterare verbo vel re quicquam audeat, nisi deo velit odio esse. Cui quidem primum odio est, qui falsò iurans, deos parui pendit. Deinde qui coram maioribus se mentitur. Maiores verò alijs pręstant: vt seniores communiter iunioribus, parentes natis, viri mulieribus atq; pueris, principes subditis. Quos reuereri par est, cũ in omni principatu, tũ vel maxime in ciuili: cuius gratia in hũc sermonem incidimus. Quicunq; enim aliquid in foro adulterat, mentit certe ac decipit, dijsq; aduocatis aduersus rerũ venalium curatores eorumq; iura peierat. qua certe in re nec homines veretur, nec deos colit. Aequum profecto est nomina deorum non facile inquinare, nec ea huc atque illuc deuoluere: sed omnia quæ ad deos pertinent, pure casteque seruare. Qui his rationibus non persuadet, hac lege vrgeatur. Qui vendit in foro aliquid, nunquã suæ rei venalis duo pretia dicat: sed cum simplex imposuerit pretium, si non vendiderit, referat: iterũ, & eadem die, nec maius, nec minus pretiũ petat. Laus autem rei venalis & iuramentũ longe absit. Eum verò qui hanc legem trãsgreditur, quilibet ciuis nõ pauciores quàm triginta natus annos, cum iurantẽ audierit, impune verberibus cædat: quod si nõ fecerit, legum proditor habeatur. Eum verò qui legi nõ obtemperauerit, remq; adulteratam vendiderit: quicunq; aduertit, potestque, arguat: & qui corã magistratibus redarguerit, seruus quidem aut inquilinus rem adulteratam secũ asportet. Ciuis verò si accusare neglexerit, quasi dijs sustulerit, improbus habeatur: sin accusauerit cóuiceritq;, dijs qui foro præsunt, dedicet. Huius autem rei qui depręhensus fuerit manifeste venditor, non solum reipsa priuetur: verumetiam tot verberibus publice cædatur, quot drachmis vendebat, præconũ voce causa cur verberetur, declarata. Sed vendentium omnem malitiam adulterationesque ipsi rerũ venalium curatores custodesq; legum ab hominibus harũ rerum peritis diligenter inquirant: & in columna cõscriptas in foro proponant, vt planè ex his pateat, quid oporteat, & quid non, vendentes facere. De ædilium verò legibus satis suprà diximus. Et si quid deesse ædilitijs legibus videatur, ædiles ipsi cum legũ custodibus habito cócilio suppleãt: deinde in colũna primas secũdasq; institutiones inscribãt. Post adulterationem sequitur vt de cauponatione dicamus: de qua consilium primo & rationẽ dabimus: legem deinde ponemus. Cauponatio omnis in ciuitate nõ nocẽdi gratia: sed contrà omnino naturaliter adinuenta est. Quomodo enim ille nõ prosit, qui rẽ pecuniariã immoderatã & inæquale, ad æqualitatem modumq; redegit? Quod nummularius, mercator, mercenari9, et hospitalis diuersorij magister faciũt. hi enĩ cæteriq; huiusmodi, siue honestiores, siue turpiores, indigetiã supplere, rebusq; æqualitatẽ præbere

bere

bere conantur. Sed consideremus quænam huic rei causa calumniæ sit:& cur honesta non videatur:vt etsi non totum,attamen partē legibus ordinemus. CLIN. Res hæc,vt videtur, nec exigua est, nec paruam virtutem postulat. ATHEN. Quomodo dicis Clinia? Pauci admodum natura homines,& ij quidem optima educatione præditi, quando egestate cupiditateq; rerum aliquarū afficiuntur,ita continere se possunt,vt moderate se gerant:& cum liceat magnā pecuniam capere, modica cōtenti sint,mediocritatemq; excessui anteponant. Vulgus autem cōtrà facit omnino. Immoderata enim cupit:& cū mediocriter lucrari liceat,inexplebili lucri cupiditate vexatur. Quocirca omnia genera hominū quæ in cauponatione,mercatura, diuersorioque versantur,calumniæ & opprobrio subiacēt. Nam siquis, quod absit,neq; fiat vnquam:modò cogeret (dicam enim etsi dictu ridiculum est) siquis inquam, cogeret optimos vbiq; viros ad aliquod tempus diuersorijs præesse, aut cauponari, aut huiusmodi aliqd facere, mulieres quoq; sanctissimas aliqua fati necessitate ad hęc similiter descēdere:cognosceremus planè honesta & approbāda hęc omnia esse. Quippe nisi corrupte fierent, matrū nutricumq; personam gerere non iniuria qui hęc faciunt,putarētur. Nunc verò in desertis locis ad quæ multæ longæq; ducūt viæ,cauponādi gratia domos ædificāt:optato diuersorio tempestate pulsos suscipiunt,& caloribus pressos recreant: deinde nō tanquam amicos hospitalibus muneribus donatos remittunt:sed vt inimicos atque captiuos crudeliter se redimere cogunt,rebusq; omnibus spoliāt. Hæc autē cæteraq; huiusmodi in his omnibus turpiter acta, faciunt vt huiusmodi studia quę indigentibus opē ferunt,calumniæ sint subiecta. Quorū remediū à latore legū excogitandū est. Rectū igitur est illud,& iam olim prouerbio celebratū: Arduū esse aduersus duo cōtrariaq; pugnare. Quemadmodum in multis alijs morbis,& in isto contingit. Pugna enim nunc nobis ad duo imminet:diuitias atq; egestatē:quorum alterum hominū animum delicijs mollitieq; corrumpit:alterum doloribus ad impudētiam trudit. Quod igitur remedium in ciuitate prudēter institutâ ad pellendum hunc morbum excogitabimus? Danda est opera primū,vt quàm minimo pro viribus cauponū genere in ciuitate vtamur. Deinde his hominibus cauponandi artes commēdandæ sunt, quibus corruptis non magnū ciuitas detrimētum incurrat. Tertio inueniēda via & ratio est, ne facile impudentia atque illiberalitate illorū hominū animi repleātur. His dictis hæc Magnesiensibus lex de huiusmodi rebus bona fortuna feratur: quorū vrbem deus erigens, coli iterum facit. Nullus eorum qui de quadraginta & quinque millibus domorum sunt, caupo mercatorq; nec spōte, nec inuitus fiat: nec priuati cuiusquā fiat minister, qui nō ex æquo in eadem sorte sibi respōdeat, nisi patris ac matris, aliorumq; genere maiorū cæterorumq; seniorum qui liberi sunt & liberè viuunt. Liberū verò & non liberum,non facile potest legibus exquisite distingui. Discernatur tamen ab optimatibus:ac odio & amore ipsorū dijudicetur. Eum verò qui illiberali cauponationi in aliqua arte operam dederit,volens quilibet ad optimates, virtuteq; primos quasi generi suo dedecori sit,accuset. Et si paternā domum indigno studio maculasse deprædatur, ab hoc opere vinculis annuis arceatur. Qui si iterū lapsus fuerit,bienniū vinciatur. Ac deinceps quoties peccasse deprehenditur,duplo tēpore semper detineatur. Altera lex iubet, vt peregrini dūtaxat, & aduenæ cauponarias artes sequātur. Tertia lex cauendū monet, vt peregrinus ille vel incola, aut q̄ optimus aut quā minime malus sit. Nec ignorare legū custodes debent,non solum obseruatores illorum se esse, quos ab iniqtate prauitateq; amouere difficile nō est,qui bene nati educatiq; sunt:verumetiā illorum multo magis,qui tales nō sunt,& in artibus his versantur,quibus ad improbitatem facilius impelluntur. Quum verò cauponatio multiplex atque varia sit,cū peritis singulorū eius generū custodes legum conueniant:& vt paulo antē de adulteratione huic affini dicebamus,quę necessaria ciuitati videbunt, ei fieri primo cōstituant. Deinde impendio & emolumento diligēter examinato, quid mediocre cauponi lucrum sit, videant:& tam impendium quàm emolumentū conscribant. Obseruentur autem alia ab ædilibus,alia à rerum venalium curatoribus,alia ab agri magistratibus. sic ferme cauponandi artes singulis proderunt,& minime oberūt. Si quis non videatur pacta seruasse, nisi lex aut decretum prohibeat,aut necessitas & vis illata coēgerit, aut inopinatus casus inuitū detinuerit:in alijs non seruati causam pacti,tribuū iudices cognoscant:nisi vicini aut arbitri prius reconciliauerint. Vulcano & Palladi opificum genus qui vitā nobis suis artibus instruxerunt,consecratum est. Marti verò & Palladi genus eorum qui artificum opera cæteris quibusdam ad tutādum auxiliandumq; paratis cōseruant artibus. Nec ab re horū genus his dijs est consecratum. Hi enim omnes regionē populumq; curant. Alij quippe bellicis certaminibus præsunt. Alij mercede opera instrumētaq; efficiunt. Hi profecto deos autores veriti neminē mendacio decipere debent. Si autē artificum aliquis in tempore statuto opus per malitiam nō absoluerit, ac deum vitæ datorem cæcitate quadā animi ignoscere sibi tanquā domesticum suum aliquē arbitratus, ipsum minime vereatur:primum deo ipsi pœnas dabit: deinde hac lege reus factus,operis quod in tempore nō fecit,mercedē persoluat:ac ab initio rursus in eodem spatio tēporis opus gratis efficiat. Sed quod vēditori de rerum venaliū pretio lex consuluit,idipsum opifici quoq; cōsulit. Caueat ergo ne pluris quàm æquum est, ipse suum liceatur opus:sed quàm simplicissime, & vt dignū est,licitatio fiat. Non enim ignorat opifex quo pretio dignum opus suum sit. Nec debet in libera ciuitate artifex arte ipsa quæ aperta res est,& à mendacio longe remota,rudes decipere. In his igitur iniuriā patiēti aduersus facientem iudiciū reddatur. Siquis opifici mercedē secundum pacta non dederit:sed Iouem ciuitatis tutorē, Mineruamq; huius rei participē neglexerit,& paruo lucro motus,magnā hominū societatē pro virili parte dissoluerit,lex vnà cū deorū auxilio ciuitatis vnioni patrocinetur. Qui pauperis accepti mercedem tēpore quo pactus est,nō obtulerit,duplum reddat:ac si annus pręterierit,quāuis pecunię acceptæ mutuo sine vsura reddi debeāt,hic tū pro singulis drachmis singulas sextas drachmæ partes mēsibus singulis dato. Harum rerū causas tribuū iudices cognoscant. Verum quoniam de opificibus mentionem fecimus,& imperatores cæteriq; bellicorum instrumentorū artifices, modo quodā opifices sunt, non alienū est, vt de his quoq; dicamus.

Si ergo

Prouerbiū. Arduum aduersus duo pugnare.

Opificū dij.

Si ergo quispiam horum opus aliquod publicum, siue sponte, seu iussus susceperit, recteq; quod cœpit, absoluerit, iuste huic lex honores qui bellicosis viris præmia sunt, ita reddet vt laudare nunquam desinat. Sinautem ei qui rem bellicã bene gesserit, nihil redditur, iuste conqueretur. Itaque lex quædam de his cũ laude mixta, quæ non cogat quidem, sed consulat multitudini ciuium, ponatur. Honorẽtur boni viri, qui aut fortitudine, aut bellica quadã peritia, ciuitatem totam seruauerint: & maximi honores illis primo attribuãtur, qui bonorum legum conditorum leges præcipue coluerunt. Iam igitur de pactis quæ maxima homines inter se tractant, præterquam de orbis atque tutoribus, ferè iam dictum est: de quibus nunc necessario est dicendum. Horum omnium initium est, eorum quidem qui mortui sunt, vt libuit, testandi cupiditas: eorum vero qui nihil testati sunt, fortuna. Ob id autẽ necessario dicendum, ò Clinia, dixi, quoniam hujus rei difficultatem considerabam: nec enim possibile est absque ordine id relinquere. Nam multa singuli diuersaq;, & inter se ac legibus & viuentium moribus maioribúsq; suis cõtraria propere testabũtur, si quis statuet, quodcunq; testamentum in fine vitæ conditũ fuerit, id omnino fore inuiolatum. Stulta enim & abiecta quadam morositate ferme omnes premuntur, quando morituros se iam arbitrantur. CLIN. Quomodo id ais hospes? ATHEN. Difficilis quædam res est, ò Clinia, homo iam moriturus, hisq; verbis frequentissime vtitur, quæ legumlatores terrent atque fatigant. CLIN. Quomodo istud? ATHEN. Nempe quum velit suorum omnium esse dominus, hæc solet, & quidem cum ira dicere. CLI. Quænam? ATHE. Graue inquit est nimium ò dij, si mea mihi non licebit cuicunq; volo relinquere: & alijs plura, alijs pauciora, prout erga me boni malìue liquido inuenti sunt, tum in morbo, tum in senio, tum in alijs fortunis meis sufficienter comprobati. CLIN. An non rectè hospes tibi loqui videntur? ATHEN. Prisci legumlatores, ò Clinia, molles fuisse mihi videntur, & ad minimum quid humanarum rerum in ferendis legibus respexisse. CLIN. Quònam pacto? ATHEN. Illis morituri hominis verbis, ò optime vir, commoti legem illam scripserunt: per quam licet cuiq; vtcunq; velit simpliciter sua disponere. Ego autem & tu in ciuitate tua morituris commodius respondebimus. CLIN. Quomodo? ATHEN. O amici, dicemus, ac breui proculdubio morituri, difficile vobis est res vestras atque etiam vosipsos secũdum Delphica inscriptionem cognoscere. Ego qui leges cõdo, nec vos vestros esse arbitror, nec rẽ familiarẽ hanc omnem esse vestram, sed totius vestri generis præteriti atque futuri: multoq; magis vniuersæ ciuitatis & genus omne & diuitias esse. Hæc cum ita sint, siquis assentatiunculis in morbo & senio vos aggressus, præter honestum, testamentum condere persuaserit, nunquam id fieri sponte concedam: sed quod ciuitati vniuersæ generiq; cõferat considerãs ita leges cõscribã, vt singulorum cõmoda minoris quàm cũctorũ, vt par est, æstimem. Vos igitur mites atq; beneuoli nobis ite modo, quò naturę humanæ vos necessitas vocat. Nobis autẽ reliqua vestra curæ erunt, qui nõ alijs magis quàm alijs rebus studemus: sed omniũ æque pro viribus curã gerimus. Hęc in proœmio solamina & viuẽtiũ & moriẽtiũ, ò Clinia, sint. Lex autem sit ista: Qui liberos habet, & testamentum cõscribit, primo hæredem de filijs vnum, quem dignum putauerit, cõstituat. Deinde quemcunq; aliorum adoptãdum alijs dederit, conscribat. Et si filiorum aliquis superest, nulla hereditate munitus, quem secũdũ legem in coloniam sperat profectũrũ, huic liceat patri de alia pecunia quãtum velit legare, paterna sorte semper excepta, & omnibus quæ ad illam pertinent. Quòd si plures sint, eis pater quæcunq; vltra sortem sunt, vt velit, distribuat. Ac si alicui eorum iam domus est, ei pecunias non tribuat: neq; filiæ similiter quæ viro sit despõsata, si dispẽsata nõ fuerit, tribuat. Et si filiorũ filiarũmue alicui sors aliqua in regione post cõditũ testamentũ aduenerit, testatoris ipsius hæredi relinquatur. Si autẽ non filios, sed filias habet, qui testatur, cuius filiæ velit virum hæredem sibi ac filiũ fore conscribet. Et si alicuius filius siue naturalis, siue adoptiuus, antequã togam virilem assumat, decesserit: has etiã fortunas suas testator significet, & quẽ velit loco illius melioribus auspicijs filiũ sibi fore, declaret. Siquis absq; liberis omnino testamentum condit, decimam partem fundi vltra sortẽ acquisiti leget cuicunq; ciui voluerit. Cætera omnia futuro per adoptionem filio, benigne, sine querela & secũdum legem tribuat. Si cui liberi tutoribus indigẽt: & idem moriens testamento tutores quoscunq; & quotcunq; velit constituerit, qui tutandi officium suscipere velint, ita fiat sicut descripserat. Sin verò vel intestatus naturæ cõcesserit, vel tutores nõ conscripserit, qui genere proximi sunt, duo ex parte patris, duóque ex parte matris, atque vnus ex mortui amicis, tutelam suscipiãt. Quos legum custodes indigentibus pupillis statuere debẽt. Nã quindecim ipsorum cæteris seniores, orphanorum omnium quinquennio curã sic habere volumus, vt terni pro dignitate singulis annis curent: & exacto quinquẽnio similiter quindecim alios, atque id pro viribus nũquam deficiat. Siquis autem nihil testatus decesserit, filiosq; tutela egẽtes reliquerit, ijsdem legibus eis ꝓuideatur. Qui vero inopinata fortuna decesserit, filiasq; reliquerit, latori legum veniam concedat, si ad duo de tribus respiciẽs, eius filias collocet: ad propinquitatem videlicet generis, sortemq; seruandam. Tertiũ autem quod paterni officij est, vt moribus ciuium diligenter consideratis, idoneum & sibi filium, & filiæ sponsum deligat: id quoniam impossibile consideratu est, prætermittat. Lex igitur pro viribus hac de re huiusmodi sit. Siquis intestato mortuus filias reliquerit, frater eius ex patre aut ex matre, si absq; sorte sit, mortui filiam, & sortem suscipiat. Quod si frater non extat, eius filius, nisi ætas obstet, accipiat. Tertius sororis fili', si nullus illorum extat. Quartus patris frater. Quintus filius eius. Sextus sororis paternæ filius. Et similiter per fratres consobrinosq; generis semper propinquitate seruata, si filias reliquit, ita procedatur, vt in eodem genere mares fœminis anteponãtur. Cõuenientiam verò ætatis ad nuptias & contrà, iudex nudos omnino mares, nudas quoq; ad pubem vsq; fœminas conspiciens iudicet. At si ad fratrum vsq; auorumq; filios, cognatorum penuria sit, quẽcũq; ciuiũ sponte puella cũ tutorum cõsilio deliget, is si voluerit, eam in vxorẽ atq; insuper hæreditatẽ accipiat. Quod si magna in penuria illorũ qui vrbẽ habitãt, aliquẽ in coloniã missum puella hæredem facere sui patris optauerit: is si ex eodẽ genere fuerit, hęreditatẽ secundũ legẽ adeat: sin vero ciuis quidẽ,

sed non ex genere sit, ducat eam si voluerit, secundũ tutorum puellæq; electionem: & hæreditatem domum reuersus adeat. Siquis absq; liberis omnino, masculis fœminisque intestato decesserit, cætera quidem secũdum superiorem legem agantur. Mas verò, & fœmina ex eodem genere tanquam consortes, desertam domum ingrediãtur: quibus sors proprie competat. Prima soror: deinde fratris filia. Sororis filia, tertia. Quarta, paterna soror. Paterni fratris filia quinta. Sexta paternæ sororis filia. Hę cum illis, vt fas est, qui genere proximi sunt, vitam agẽt: quemadmodum in superioribus sanximus. Sed ne fugiat nos quàm graue sit earũ legum imperium, quibus genere propinquam ducere vxorem iubemus. Quippe qui huiusmodi legẽ fert, minimè cõsiderare videtur, quàm plurima impedimenta reperiri posse, quæ faciant, ne quis his præceptis velit obtemperare. Multi etiam quiduis potius perpeti volent, quàm ducãt, nubántue illi: cuius vel corpus ægrotum, mancúmue sit, vel insanus animus. In his ergo legumlator fortè nihil pensi habuisse videbitur. Et profectò in plerisq; non rectè ita videbitur. Quare tam pro conditore legum, quàm pro subiectis cõmune huiusmodi sit exordium. Veniam dare legumlatori hi quibus leges ponuntur, debent: quoniã publicis gubernãdis incumbens, nunquam poterit priuatis quoq; calamitatibus simul consulere. Subiectis præterea ignoscẽdum: si legislatoris ea nonnũquam præcepta complecti nequeant, quæ singularum calamitatũ ignarus conscripsit. CLIN. Quid igitur hospes hac in re agere decet? ATH. Arbitri, ô Clinia, qui legibus his ciues concilient, eligẽdi sunt. CLIN. Quomodo id dicis? ATHEN. Nonnunquam diues aliquis iuuenis, delicijs deditus, & ad maiores nuptias inhians, patrui auunculiue filiã aspernatur. Nonnũquã calamitate maxima puellæ seu corporis, siue animi coactus, legi illi nõ obtẽperat, qua ad insana cõnubia inuitus trahitur: quibus implicitus viuere nollet. Quare nobis hæc lex de istis sanciat. Si qui testamenti aut nuptiarũ aliorũq; gratia de legibus querantur, asserãtq; legislatorem si viueret, minimè impulsurũ hanc ducere, vel huic nubere, & propinquus aliquis seu tutor legislatorem affirmet orphanis tutandis cõciliandisq; tanquam arbitros & parentes quindecim de legum custodibus reliquisse, ad hos ipsos litigãtes cõfugiãt: eorumq; iudicijs pareant. Quòd si alicui maiora legum custodes vrgere videantur, rem ad electissimũ iudiciũ deferat, expetatq; sentẽtiam, & qui damnatus est, infamia notetur: quod pecuniarum multarũ mulcta apud eum qui sapit lõge maius supplicium est. Sequitur post hæc quasi secũda quædam orphanorum procreatio. Est autem post primam educatio disciplinaq;, de qua dictum est: post secundã vero operã dare debemus, vt priuati parẽtibus quàm minimè miserabili calamitate premantur. Legum ergo custodes quasi alteros istorum parentes, primis non peiores constituimus, & per singulos annos quasi suis prouidere iubemus. Sed in primis de orphanorum educatione tam pro legũ custodibus, quã pro tutoribus ita exordiamur. Opportune videmur in superioribus narrasse defunctorũ animas vim quãdam habere, qua de rebus humanis curam habent. Id verum quidem, sed lõga oratione approbatur. Quamobrem & alijs tritis antiquisq; de hac re sermonibus, & legumlatoribus sic se habere ista sancientibus credere debent: nisi omnino dementes sint. Cum verò hæc ita natura sint, primũ deos maximè superos timeant, qui de puerorum desolatione procurãt: deinde etiam mortuorum manes, quibus natura inest, vt præcipua illorum cura teneantur, qui ab eis geniti sunt, adeo vt honorãtibus eos propitij, cõtemnentibus infensi sint. Pręterea seniorum viuentium animos, qui maximis in ciuitate felici fungũtur honoribus. Quos filij nepotesq; dum colunt, iucundissime viuunt. Hi acute hæc audiũt: & acute perspiciunt: eisque qui iuste orphanos tractant, beneuoli sunt: Illis autem maximè indignantur, qui contumelijs parentibus orbos afficiũt. Orphanos quippe maximum sacratissimumq; depositum putant. His omnibus tutor & magistratus cõmonitus, mentem si quam habet, ad hanc rem adhibebit: ac de disciplina educationeq; orphanorũ ita prouidebit pro viribus, vt sibi & suis prouidere videatur. Quicunq; hoc ante legem exordio persuasus ab omni in orphanos contumelia se cõtinebit, iram legum effugiet. At qui præfationem hãc asper natus, aliquem patre aut matre priuatum iniurijs afficit, damnum duplum restituat, ac si quem parẽtes ambos habentem læserit. Sed leges quæ sequuntur, tutoribus prout erga orphanos se gerãt, magistratibus prout de cura tutorum inquirant, cõscribimus. Si ergo educationis liberorum ipsi propria & distincta quædam haberẽt exempla: ac ipsos educantes, de rebus suis aliter ꝓuiderẽt, legesq; de istis mediocriter distinctas haberent: non absq; causa tutoris leges, quoniam multũ ab illis differrent, seorsum ederemus: alijs studijs orphanorũ vitam, alijs non orphanorum munientes. Nunc verò ad hæc vniuersa, orbitas eiusq; cura non multum differt, quantum ad leges attinet, à gubernatione paterna: sed honore, contemptu, cura exæquari minimè solet. Quapropter lex consolando minandoq; orphanorum curæ studet. Neq; ab re fuerit, si hũc in modum minemur. Qui fœminam marémue tutatur, & qui de legum custodibus tutorem obseruare cõstitutus est, non minus orphanos quàm si genuisset eos diligat, neq; res illorum peius quàm suas gubernet, imò etiam affectu animi melius. Vnam verò hanc legem semper in animo habẽtes tutelam peragant. Siquis huic legi derogauerit, tutor quidem à magistratu cõdemnetur: Magistratus autem ad electorũ iudiciũ à tutore vocatus, duplo damno afficiatur. Id damnum sententia iudicum æstimetur. Quòd si tutor negligere, aut malitiosè agere ꝓpinquis aut cæterorum ciuiũ alicui videbitur, in idem iudicium adductus, quadruplum damni restituat: cuius pars altera puero, accusatori altera deferatur. Postquàm verò ad pubertatem orphanus venit, si male secum egisse tutorem duxerit, ad quinquennium vsque ab exacta tutela in tutorem sibi agere liceat. Et si tutor quispiam condẽnabitur, quid pati daréue debeat, à iudicibus decernatur. Si magistratuum aliquis per negligẽtiam obfuisse orphano videatur: quid ipsi restituendum sit, iudices statuant. Sin verò etiam per iniuriam, non solum damnum restituat, verumetiam magistratu legis custodum priuetur: et alius pro eo ciuitati regioniq; à populo cõfestim creetur. Solent patrũ aduersus filios querelæ fieri, filiorum quoq; in parẽtes, maiores quàm deceat: quarũ causa patres scribi oportere à legislatore fortè putent, liceat sibi si velint publico præconio filiũ abdicare, ne amplius secundum legem filius sit: & filijs parentes morbis vel senio turpiter

affecti a

affectos liceat amentiæ accusare. Hæc omnia vbi pessimi omnino mores hominum sunt, accidere solent. Nam si dimidium solum, esset malum, vt si parentes mali vel filij solum essent, tam grauium inimicitiarum calamitates non euenirẽt. Profecto in alia quauis republica abdicatus filius, non necessario ciuitate priuatur. In ea verò quæ his legibus gubernabitur, aliò abire patre priuatum necesse est. Quippe cum ad quadraginta & quinquies mille domos nulla posit accedere. Quapropter oportet filium iure abdicandum non à patre solo, sed à genere vniuerso depelli. Itaque in rebus huiusmodi tali quadam lege agendum. Quando aliquis infelici indignatione cõmotus, siue iure seu iniuria irascatur, quẽ genuit educauitq; à cognatione sua cupit reijcere, non liceat leuiter subitóq; id facere: sed primum genere sibi propinquos vsque ad patrueles, propinquos, item filios ex parte matris cõuocet. Apud quos accuset filium, ostẽdatq; dignum esse qui à propinquis suis omnibus depellatur. Deinde filio quoque causam suam dicendi potestatem cõcedat: quòd videlicet talis nõ sit, vt reijci debeat. Postremo suffragia præter parentes & filium ipsum propinqui omnes tam viri quàm mulieres conferant, nisi ætas impedimento sit. Et si plura quàm dimidiæ partis suffragia patri suffragãtur, liceat ei filium abdicare: aliter minimè. Siquis autẽ ciuium, abdicatum adoptare voluerit, nulla id lege vetetur: Iuuenum enim mores sæpe in vita variéq; mutantur. Ac si nemo circa decennium, reiectum filium coniũgere sibi adoptione voluerit, curatores prolis supra modum adauctæ, quam cõstituimus transmissis colonis amputari, de his quoq; prouideant, vt eiusdem coloniæ participes congrue fiãt. Siquis morbo, aut senio, aut morum acerbitate, aut his omnibus magis quàm alij exagitatus in dementiam incidat, lateat que id omnes præter domesticos: ille verò tãquam dominus rem familiarem dissipet: & filius dementiæ patrem accusare formidet: lex ita fieri iubeat, primo quidem filius ad seniores legum custodes profectus calamitatem patris enarret, qui re satis inspecta, accusandus néc ne pater sit, consulant, dein si accusandum decreuerint, testes simul & adiutores sint accusanti. Et si pater dãnabitur: nec minimum quidem de rebus suis in posterum dispo nere queat: nec tanquam paterfamilias amplius, sed quasi filius ac puer domum habitet. Si vir & vxor propter morum acerbitatem inuicem non conueniant, decem viri de legum custodibus qui medij sint, & decem mulieres de curatricibus connubiorum prouideant. Quorum sententia si ita cõciliati fuerint, valida & stabilis habeatur. Sin autem illorum animi vehementius etiam iracũdia fluctuent, facto diuortio, illos pro viribus quærant, qui vtrisque conueniant. Videntur autem in eiusmodi hominibus acerbiores natura mores inesse. Quare maturiora mitioráque ingenia istis accommodanda sunt: & quicunque sine filijs sunt, aut paucos procrearunt, dissentiuntque, procreandorum liberorum causa coniugium rursus quærere compellẽdi. Quòd si filios nõ paucos habent, atq; dissentiunt, senectutis mutuo curandæ gratia diuortio facto, aliud coniugium ineant. Si mulier liberis maribus fœminisque relictis mortua est, lex virum non cogat quidem, sed persuadeat, filios suos educare adducta nouerca, at si defuncta vxor filios non reliquerit, duci alteram cogat, ex qua tum familię suæ, tum ciuitati quãtum satis sit, sobolem procreet. Si vir sufficiẽtes reliquit filios, mater ipsos vidua educato. Quòd si iunior esse videatur, quàm vt sana sine viro viuere possit, propinqui eius cum mulieribus connubiorũ curatricibus cõsilio habito, quod sibi illisque videbitur, id exequantur. Si verò liberis egeant, liberorum quoque gratia ducant nubántue. Liberorum autem sufficiẽs numerus, mas & fœmina secundum legem. Quoties vtrinq; conceditur, natos pueros eorum filios esse qui sibi eos vendicant, sed res iudicio eget, vtrum parentum potius sequi natus debeat, sic agaẽ. Serua si seruo aut libero aut liberto coniuncta peperit, seruæ domino natus detur: sin ex seruo libera peperit, serui dominus, nati similiter dominus esto. Quòd si quispiam ex serua sua natum susceperit, aut quæpiam ex seruo peperit proprio, idque pateat, natum quidem ex serua & libero mulieres in aliam regionem cum patre simul emittant. Natum vero ex libera & seruo legum custodes vnà cum matre extra fines expellant. Parentes negligere, nec Deus, nec homo mentis compos alicui vnquam consulet. Sed quod de cultu deorum ignorare non oportet, id rectè dictum ad honorãdos parentes procœmium erit. Leges de dijs antiquæ apud omnes dupliciter positæ sunt. Nempe alios deorũ cernentes, eos ipsos quos cernimus, colimus. Alios verò non videmus quidem, sed eorum imagines fabricamus, eásque licet inanimes dum honoramus deos ipsos viuentes existimamus ob id maximè nobis gratos & propitios fore. Cuius ergo pater, aut mater, vel horum parentes senio cõfecti quasi thesaurus quidam domi iacent: is putet nunquam aliud sibi tale simulacrũ magisq; efficax domui suæ affuturum, si rectè, vt decet, ab eo colitur. CLIN. Quisnam rectus colendi modus? ATHEN. Dicam. Digna enim ò amici hæc auditu sunt. CLINIAS. Age igitur dic. ATHEN. Oedipus contemptus à filijs ea illis imprecatus est, quæ exaudita effectáque à dijs apud omnes feruntur. Amyntora quoque Phœnici filio iratum, illi maledixisse ferunt: & Hippolyto Thesea: plurimosque alios alijs. Quibus apertissimum factum est, à dijs preces parentum aduersus filios exandiri. Nihil enim imprecatione parentis nõ iniuria perniciosius filio. Nemo verò cum pater aut mater ab eo contemnitur, tunc solum à deo putet orationes eorum secundum naturam exaudiri: sed cum etiam honoratur: ac ideo cum lætiores bona liberis à dijs petunt, exaudiri eos similiter existimare debemus, atque ideo nobis æqua inde distribui. Nam aliter in bonis distribuendis iusti non essent, quod longè à dijs abesse necesse est. CLIN. Certè. ATHEN. Quapropter existimandum est, vt paulo antè diximus, nullum apud deos magis honorandum simulacrum habere nos posse quàm patres & auos senio cõfectos matrésq; similiter. Quibus honoratis deus gaudet, alioquin eos minimè exaudiret. Mirabilius enim parentum simulacrum nobis quàm inanimes quæq; imagines videri debet: Nam quæ animam habent, quando coluntur à nobis, pro nobis orãt fauentq; quotidie: quãdo despiciũtur, contrà, quæ verò anima carẽt, neutrum horum faciunt. Quocirca qui erga parentes & auos cæterosq; huiusmodi rectè se gerit, is ad deos sibi conciliandos simulacrorum omnium optima possidet. CLIN. Præclare dixisti. ATHENI. Omnes igitur non insani verentur colúntque parentum orationes,

Quando & quomodo filius accusabit patrem.

De diuortio

Preces parẽtũ aduersus liberos sæpe audiri.

tiones, non ignorãtes multis sæpe profuisse obfuisseq;. Cum hæc ita natura cõstituta sint: probis quidem viris seniores parentes pro magno quæstu habentur, si ad senium vsque peruenerint, sin verò iuniores decesserint, valde desiderantur. Improbis autem contrà valde terribiles sunt. Quapropter quilibet rationibus his inductus, parentes suos secundum legem honoret. Siquis verò surdus ad hæc exordia sit, hanc legem rectè statutam audiat. Siquis in hac ciuitate minus quàm decet parẽtes colat, nec magis eos quàm filios nepotesque & seipsum diligat, præ cæteris eorum voluntati in omnibus obsequens, qui ita negligitur per se vel per alium ad tres de legum custodibus seniores rem deferat: & ad tres similiter de connubiorum procuratoribus: qui re inuestigata, in eos qui iniuriam intulerunt, animaduertãt. In viros quidem si trigesimum annum non excesserint, & in mulieres si quadragesimum, vinculis atque verberibus. Si autem prouectiores ætate quàm diximus sint: neque desinant parentes negligere: imò eos etiam affligant, ad iudicium ire compellantur. Iudicent autem ciues, qui ætate cæteros omnes maximè antecedunt: & condemnatus soluat patiatúrue, quod à iudicio statuetur: ita vt nihil prætermittatur, quod dare hominum aliquis patiue possit. Siquis verò cum afflictus sit, deferre non potest, quicunque liber audierit, magistratibus nunciet: aut improbus habeatur, & à volente quolibet damni illati accusetur. Si autẽ seruus detulerit, liber esto. Quod si affligentis vel afflicti seruus sit, in libertatem à magistratibus vẽdicetur: sin autem alicuius alterius ciuis seruus fuerit, pretium domino publice persoluatur. Curæ verò magistratibus sit, ne quis ei qui detulerit, noceat. Quæ veneno alijs ab alio fiunt, letalia quidem diuisa sunt. Cætera verò siue potu, siue cibo, siue inunctione sponte & consilio peragantur, nõdum distinximus. Bipertitò enim generi humano venena officiũt. Primo enim, vt modo diximus, corporibus corpora secundum naturam læduntur; deinde magicis veneficijs & cantibus nodisque quibusdam persuadetur, ijs quidem qui officere studẽt, posse id assequi, ijs verò facile admodum ab illis veneficio lædi posse. Hæc verò cæteráque huiusmodi quo pacto natura se habeat, nec facile sciri possunt: nec siquis sciat, alijs persuaderi. Sed animis hominum circa hæc ægre suspicioséque inter se affectis, haud admodum dignum est conari persuadere: vt si cerea simulacra siue in ianuis siue in triuio siue in monumentis parentum viderint, hæc omnino despiciant, cùm certam de his opinionem nullam habeant. Quare bipertitò legem de veneficio partientes, primum hortamur, monemus atque consulimus, ne talia faciãt: ne multos quasi pueros terreant: nec legumlatorem & iudicem cogãt huiusmodi hominum timori mederi. Quippe qui veneno nocere nititur, si corporibus id illaturus est, nisi medicinæ peritus sit, quid agat, ignorat. Similiter qui magicis cantibus id tentat: nisi aruspex, monstrorúmque interpres sit. Sed iã lex ista de venenis huiusmodi sanciatur. Qui non ad mortem hominis, sed pecorum aut examinum, veneno vtitur, siue etiam vt aliter quàm morte bestijs noceat, si medicus sit, & veneficij reus fuerit iudicatus, morte supplicium luat, sin verò medicinæ ignarus, iudicium quid pati daréue ipsum oportet, constituat. Quando verò quis nodis, inductionibus, cantibus, similibúsque veneficijs ad nocendum paratus depræhensus est, si aruspex aut prodigiorum interpres sit, occidatur. Sin verò nõ fuerit, iudicium de ipso similiter quid dare patiue debeat, statuat. Qui clam aut vi nocuit, magna reddat, si in magnis nocuit: minora, si in minoribus: & in omnibus tantum reddat, vt damnum exæquetur. Præterea in singulis iniurijs vt penitus moderatior fiat mulcta afficiatur: leuiore quidem, si propter iuuentutis imprudentiam, aliena malitia fuit impulsus: grauiore autem, si dementia sua, aut immoderatis voluptatibus & doloribus aut timore, aut inuidia aut iracundia insanabili. Pœnis verò maligni vexãtur, non quia peccauerunt, nam quod factum est, infectum esse non potest: sed vt posthac & peccatores ipsi, & qui puniri iniquitates viderunt, iniustitiam oderint, aut saltem minus in simili vitio peccent. Quorum omnium gratia oportet vt ad hæc leges respiciant, & boni sagittarij similes ad hoc signum tendant, punitionis magnitudinem in singulis, & quod dignum est, considerantes. Idipsum iudicem legumlatoris ministrum facere decet: cum à lege sibi committitur, vt ipse statuat, quid dare patiue damnatum oporteat. Qui sanè nõ aliter quod reliquũ est, superiora imitatus exequi debet, quàm pictor ita pingere vt exemplaria diligenter sequatur. Quòd nobis ô Clinia Megilléque faciendum quàm pulcherrimè atque optimè censeo: & pœnas tam eorum quæ furto & clàm, quàm eorum quæ vi aguntur, quales esse oporteat, dicendum, prout dij nobis deorúmque filij leges ponere concedunt. Nemo furiosus palàm in vrbe cernatur: sed furiosum propinqui domi quomodocunq; possunt custodiant. Quòd nisi fecerint, mulctentur: qui maximi census sunt, drachmis cẽtum, siue seruum seu liberum minus diligenter custodiant. Qui secũdi, quatuor de quinque minimè partibus: qui tertij tribus: & duabus qui quarti. Multis autem modis homines furore aguntur. Alij morbo, vt hi de quibus modo diximus. Alij per iracundiam prauæ naturæ vitiosamq; educationem: qui paruis inimicitijs moti altius inclamant: & turpiter inter se cõuiciãtur. Nihil verò tale in ciuitate bonis legibus instituta, fieri decet. De cõuicio igitur hęc vna omnibus lex ponatur. Nemo alicui cõuicietur. Sed quicunque cum alio de re quapiam ambigit, discat potius doceatq; tam ambigẽtem quàm præsentes, ita vt omni conuitio prorsus abstineat. Cum enim sibi inuicem verbis turpibus maledicunt, muliebres habentur: & in primis ex verbis, quæ certe leuissima res est, odia grauissima & inimicitiæ sæpe nascuntur. Profectò qui iræ rei penitus ingratæ morem gerit, ipsamq; quasi alimentis quibusdam noxijs explet: is quantum per disciplinam anteą excultus fuerat, tãtùm exacerbatus postea iracundam animæ partem, efferatúsque, difficilem sibi viuendi reddit rationem, & hanc amaram ab ira gratiam suscipit. Ex his penè omnes ad id deuenire solent, vt ridiculum aliquid in aduersarium dicant: qua in re quicunque se assuefacit, aut bonos mores penitus, vt magnanimitatem maxima ex parte amittit. Quamobrem nemo in templo obiurgationibus his vnquã vtatur: nec vbi publica sacrificia vel certamina peraguntur: nec in rerum venalium foro, nec in iudicio, aut alio quouis cœtu cõmuni. Eum verò qui in hoc deliquerit, magistratus harũ rerum præsens libere puniat, quod si non fecerit, quasi legũ proditor, præceptorúmque legislatoris spretor

Cur pœnis maligni vexentur.

nunquam

nunquam ad publici cuiusquã muneris certamen quasi de virtute certaturus ascendat. Siquis autem alijs in locis maledicto vel prouocando, vel respondendo vtatur, quicunque senior præsens fuerit, pro legum defensione hunc verberet: & eos qui ira alieno malo concitati sunt, cõprimat. Alioquin vt prædiximus, puniatur. Neminem præterea in his conuicijs dicacitatibusq; versari arbitramur, qui non sæpe ridiculosè aliquid obloquatur. Atque hoc ipsum est, quod damnamus: quando cum ira fit. Quid porrò? comicorúmne satyrorumq; sales & ridiculosa conuicia quibus aduersus ciues vtũtur, si absque ira sic mordeant, admittemus? An id bifariam distinguemus, in iocosam & seriam orationem: Et ioco quidem vt liceat sic, vt ridiculum absque ira dicatur: Concitato verò per iram animo, nemini, vt antè dixim⁹, tale quid dicere liceat? Hoc igitur nullo modo admittendum. Cui verò liceat, & cui non lege iam declarandum. Poëtæ comico vel iambicæ musicæue melodiæ autori nec verbo, nec imagine, cuiquam ciuium detrahere liceat, siue id ira, siue absque ira faciat. Et eum qui contrà fecerit, qui dandis præmijs præsunt, eodẽ in die exterminent: aliter tribus minis mulctentur, Deo in cuius honorem certatum fuerat, consecrandis. Cæteris vero de quibus suprà diximus, sine ira & cum ioco ridiculum aliquid dicere liceat: serio autem & cum ira nequaquam. Cuius rei cognitio, communis iuuenum disciplinæ curatori committatur. Et quod probauerit, proferre in medium licet: quod autem reprobauerit, hoc neque ipse vlli vnquam ostendat, neque alium siue seruum, siue liberum doceat. Si contrà fecerit, prauus legúmque contemptor habeatur. Miserabilis autem, id est misericordia dignus existimandus est: non qui fame vel re alia huiusmodi premitur: sed qui cum temperãs sit, & virtute alia vel parte virtutis sit præditus, calamitate tamen ad hæc aliqua fortè vexatur. Quare mirum profectò erit, si vir talis vsqueadeo neglectus fuerit: vt siue liber seu seruus in ciuitate moderatè gubernata in extremam paupertatem deueniat. Idcirco non iniuria legislator talem de hac re legem tuto ponere potest. Nullus in ciuitate nostra mendicus sit. Quicunque verò id tentauerit: victúmque inexplebilibus precibus colligere cœperit, à rerum venalium curatoribus è foro pellatur, ab ædili magistratu ex vrbe eijciatur, ex tota denique regione ab agri magistratu exterminetur, vt ab eiusmodi animali omnino vniuersa regio mũda sit. Si seruus vel serua alienæ rei offecerit siue imperitia, seu immoderato aliquo vsu id fecerit, nec qui damnum passus est, causam præbuerit, dominus eius aut satisfaciat, aut seruũ seruámue illi, qui damnum passus est tradat. Quòd si communi quadam nocentis patientisq; astutia, vt seruus sibi auferatur, serui dominus factum contendat, de malitiæ crimine agat aduersus eum, qui de seruo cóqueritur. Et si conuicerit, pretium serui à iudicio costitutum à damnato duplicatum accipiat. Sin autẽ cõuictus fuerit, & damnum restituat, & seruum insuper tradat. Si iumentum, aut equus, aut canis, aut domesticum aliud animal proximi rem attriuerit, animalis dominus similiter damnum restituat. Si quis sponte testimonium ferre noluerit, citetur ab indigẽte, citatusq; tẽpore idoneo adsit: & testimonium prout sciuerit, afferat. Sin nescire dixerit, iureiurando tribus dijs, Ioue, Apolline, Themide nominatis, nescire se affirmet ac abeat. Qui ad ferẽdũ testimonium citatus non venerit, damnum ei, qui citauit secundum legem deponat. Si iudex aliquis in testimoniũ citatus fuerit: testimonio allato, nullam in eadem causa sententiam ferat. Mulieri liberę si quadraginta annos excesserit tam ad testandum, quàm ad dicendum interesse iudicio liceat, imò vero & agendum, si sub viro non sit. Viuẽte verò marito testimonium perhibere solummodo liceat. Seruo autem & seruæ & pueris de homicidio solũ dicere testariq; liceat: si idoneum fideiussorẽ dederint se vsque ad latam sententiam permansuros: si forte falsi testimonij fuerint accusati. Si qs falsi testimonij agere voluerit, quod & in toto & in parte testimonij & vtrisque aduersarijs licet, antequã sententiam iudices ferant, falsos fuisse testes obijciat. Falsi verò testimonij criminationes ab vtrisq; illatas magistrat⁹ ipsi conscriptas seruent, & ad iudiciũ postea de falso testimonio referant. Si quis falso testimoniũ bis dixisse inueniatur, à nulla lege tertiò testari cogatur. Si verò ter, nullo modo postea testimoniũ ipsi dicere liceat. Quòd si ter in falsitate depræhensus, testari vlterius ausus fuerit, à volẽte quolibet ad magistratum deferatur, & à magistratũ tradatur iudicio: & si conuictus fuerit, moriaт. Quando in lite, falsa testimonia intercesserint, ꝑ quæ aduersarium superasse videri quis potuerit, si plures quàm medietas testium cõdemnati fuerint, iudiciũ secundũ illa nullum procedat. Disceptare verò cõuenit, vtrum secundum illa testimonia quicquam iudicatũ sit nécne: vt quomodocunque iudicatum fuerit, hoc pacto iustum lis finem consequatur. Verum cum multa in vita hominum bona sunt, pluribus eorum, quasi quædam diræ calamitates insidẽt: quæ maculant illa atq; coinquinant. Iudicialis autem disceptatio iudiciúmque cur homini bonum non est, quod humana omnia mansuefecit? Atqui cum disceptatio talis, bonum sit, cur & adesse in lite alicui, & causæ iustæ fauere, bonum non sit? Hæc cum ita sint, peruersa calumnia bonum artis subit nomen: quæ artificium inuenisse in litibus asserit: quo agenda & dicenda, siue honesta, siue turpis sit causa, superare facile quis possit: victorésque facere, quibus ipsa rationibus suis fauet, si pro artis ipsius beneficio pecunia dabitur. Hæc siue ars, siue artis expers exercitatio quædam sit: dãda opera est ne in nostra ciuitate aditum habeat: sed legum verita conditorem, nihil aduersus leges proferat: & aliò profecta vires suas ostendat. Si quis verò non pareat: hac lege deterreatur. Si quis iustitiæ vires in animis iudicum in contrarium vertere conetur, ac præter opportunitatem multa litigia mouet, aut mouentibus adest: agat in eum quicunq; voluerit, male agendi aut denique defendendi crimine, iudiciumque huiusmodi apud electos iudices agitetur. Et si damnatus fuerit, discutiatur vtrũ auaritia, an ambitiosa quadam contentione id fecerit. Ac si cõtentione, certum ipsi iudices tempus præscribant: in quo neque pro se, neque pro alio vllam agat dicátue causam. Sin autem auaritia, peregrinus quidem à regione, nunquam rediturus abito, & si redierit, moriturus. Ciuis autem si auaritia fecisse id deprædẽdatur, quoniam pecuniam tanti fecerit omnino moriatur. Quòd si ambitiosa contentione bis tale quid fecisse iudicatus fuerit, ipsum supplicium subeat.

Aduersus rabulas & corruptos auaritia causidicos.

DIALOGVS DVODECIMVS DE LEGIBVS, VEL DE LEGVMLATIONE.

MARSILII FICINI ARGVMENT.

PLATO diuinus in omnibus legum dialogis, diuini operis similitudine adeoque numero duodenario delectatus, nimirū duodecimū dialogū ita cōmunē legū arcam esse voluit, quēadmodū duodecimus mundi circulus cōmune stellarum est firmamentū. Et quēadmodū si quis circulū duodecimum penetrauerit, perfectionē felicitatēq; animæ statim inueniet, imo etiā consequetur: sic Plato vltra librū duodecimū progressurus, non tam leges quàm beatā animæ perfectionē legibus acquisitā in Epinomide demonstrabit. In superioribus quidē libris leges partim ad officia publica, partim ad priuata negotia pertinēt, partim ad vrbana, partim ad externa, siue in pace siue in bello. In duodecimo vero, omnes quodāmodo congregātur ad omnia pertinētes, nō leges inquā singulæ, sed nōnullæ ex quolibet genere singularū. Additur legibus id quod maximū est, ratio videlicet & conseruatrix legum & emēdatrix. Additur magistratibus id quoq; quod maximū: ratio videlicet repetundarū referendarūq; rationū, nō aliter publicis magistratuum officijs præposita, quàm priuatis actionibus animorum, conscientiæ ipsius examen. Hoc vtique examine tum priuato omnis animorum salus, tum publico ciuitatis salus vniuersa consistit. Atque id est compendiarium duodecimi argumentum. At quoniam mox in principio, & in sequentibus, & sæpe in antecedentibus deorum commemorat filios, atq; tum deos alios aliorum, tum homines deorum filios nuncupat, meminisse oportet duobus modis apud Platonem deos deorum filios esse, duobus quoque modis homines filios esse deorum. Primo quidē, vt Timæus docet, omnes sphærarum mūdi rectores, siue ipsi sphærarum animi, siue dęmones citra sphęras, siue intellectus angelici vltra sphæras, filij sunt omnipotentis Dei, tanquam voluntate ipsius benefica procreati. Deinde in quolibet horū trium genere, inferiores superiorum filij ideo nuncupantur, quia à superioribus continue radios formásque suscipientes, quodāmodo inde formantur, & illis quasi patribus obsecundare videntur. Homines similiter geniti dicuntur à superis, vel quoniam ab initio rerum è terræ visceribus superiorum fomēto in lucem editi fuerint: vel quoniam nonnulli quotidie superorum inspiratione vehementer afflati, mox ex humana solitáque affectione, in diuinum quendam vitæ statum quasi renati diuinitus transferuntur. Quo quidem in gradu & pios philosophos, & philosophicos principes sæpenumero collocat. Quod autem statim in principio libri Iouē Mercuriúmque legatis nuntijsq; præponit, intelligēdum est primo quidem, & per Iouem, Deum architectum mundi, & per Mercurium, omnem numerum angelorum: deinde per Iouem rursus planetarum secundum imperatorum legumq; significatorem, per Mercurium vero planetam alium interpretationis expeditionisque omnis significatorem. Significatores dico planetas. Quoniam vt testatur Timæus, & Plotinus disputat, planetę cœlestiáque omnia significant vtcunque possunt & nuntiant: quæ vel superi iamiam facturi sint: vel nos interdum quidē facturi, sæpe vero passuri. Detestatur mox poëtas, qui scelera hominum transferentes in superos, & contra diuinitatem impie deliquerunt, & malo superorum exemplo hominibus grauiter nocuerunt. Præterea furta cęteráque facinora, ex intētione peccantis & habitu vel sanabili, vel insanabili, magis quam ab affectu putat esse cēsenda. Pręcipit inter militię leges: quod & in omni vita optimum omnium arbitratur: vt nemo cognoscat quid sit sibi tātū viuere vel seorsum ab alijs quicquam agere, sed ad prudentis superiorisque nutum, & ad communem vsum singuli singulas dirigāt actiones. Docet iudices ne vel sponte, vel etiam coacti præter ius sententiam ferant. Iudicium enim ipsum ex antiquorum sententia, præcipue Orphei & Hesiodi, esse virginem quandam pudicam. Pudori autem atque iudicio in primis odio esse mēdacium. Deam vero iudicij præsidem, diuinam esse existimāt prouidentiam, humanis iudicibus venerandam. Post hæc vbi damnat eos qui arma turpiter proiecerūt, & illos insuper belli duces, qui eos sub signis suis iterum militaturos recipiunt: denarium minarum numerum hic à nobis translatum, leges alicubi millenarium. Paulo pòst reipubli. nodum esse asserit repetundarum iudicium rationum: vt nullus in repub. iudex sit absque iudice. Alioquin per solutam iudicandi licentiam, primo quidem iustitiam perituram: deinde ciuitatem amissa iustitia velut anima morituram. Templum vero Solis atque Apollinis intelligit ædem non solum planetæ animæq; solari sed multo magis summi boni luci, cuius imago sol est, dedicatam. Audies ex absentia relegionis iniudicijs peccata cōmitti. Sed impiorum omnium pessimos esse, qui precibus hostijsque ita Deum placaturos se confidunt, vt ob hanc confidētiam inpune sibi liceat grandem pecuniam extorquere. Tradit cautissimas post hæc leges de peregrinis excipiendis: peregrinationeq; ciuium: ne vel mores ciuium aliena & inconsiderata consuetudine cōfundantur: vel alienorum peritia reipublicę desit. Notabis hic paucis quoque nonnullis diuinam quandam vim inesse: per quam discernant captus ingeniorū. Quod quidem ostendit diuinitatem quandam non solum à nobis acquiri: sed vt ita loquar, innasci. Præcipit non esse parui faciendū, vtrum probus an improbus videaris. Sed existimationem quoque virtutis quærendam esse: & ipsa dūtaxat virtute quærendam. Commemorat diuinos nōnunquam viros vel in ipsa plebe & in ciuitatibus male gubernatis existere. Post hæc de actione causarum, accusatione, defensione appellatione, fideiussione, proscriptione, cæterisq; huiusmodi tractat multa. Miscet & his sua quadā opportunitate quæ donaria vel simulacra dicanda numinibus. Quę quidem symbolica Pythagoreo ritu traditio est. Terram inquit, & Vestam deorum omnium habitationem sacram existere. Quod Vestā adiunxit, significauit sub terræ huius nomine altius intelligi debere, & terram hanc elementalem, & terram lunarem, & terram postremo stelliferam. Item tres terrarum trium animas, tresque angelos. Memento vero, apud antiquos quicquid in vniuerso est efficax ad formandum atque mouēdum, metaphorice ignem dici, Item quicquid vsquam facillime est formabile, dici aerem. Quod autem purgatoriū, aquam: quod solidum vel stabile & consistens, terram cognominari. Talis quidem natura ob qualitatem vel densam, vel consistentem, & hic & in luna & in firmamento terra à Platonicis nuncupatur. Cui ergo mirum sit Terram deorum omnium habitationem sacram existere: si tribus terrarum trium terminis comprædenditur vniuersum? Cumque sacratā ab initio dijs esse dixerit, vetat iterum consecrari: admonens, ne confidas Deo quicquam quod nō prius ipsius dei sit, offerre te posse. Ex auro quoque vel argento statuas fieri vetat: ne confidamus magno horum pretio nos grandia scelera purgaturos. Ex ebore rursus prohibet, cum ab anima scilicet sensuali fuerit destitutum: ne absq; sensu, id est vigilantia & animaduertione operemur in sacris. Aes etiam & ferrum respuit, culpans videlicet bellica instrumenta. Animo enim intra se & alijs dissidente frustra sacrificia operamur. Recipit denique lignum atque lapidem, ex quibus deorum simulacra fiant. In lapide quidem commendans habilitatem mentis in sacris. In ligno verò ignis escam, id est flagrantiam animi, qui in diuinis facile accendatur. Iubet ex vno siue lapide siue ligno imagines integras fabricari, simplicitatem in primis integritatemque commendans. Neque vero silentio prætermittendum est, legatos in superioribus ad quatuor oracula missos fuisse: vt cognosceremus deum omnium autorem, omnibus æque mundi partibus prouidere: quæ p quatuor quasi angulos designātur orientis, occidentis, septentrionis, meridieique nomine: & quocunque ritu colatur deus, modo pura mente gratiaque sui colatur, acceptum quodammodo esse deo. Sed de his alibi diligētius. Inter hæc, vetat illos qui patriæ aliqua in re ministrāt, accipere munera. Agit & de tributis. Ait nihil melius à quoquam disci posse, quam id quo ipse fiat melior. Ait legem esse rem mirandam atque diuinam: noménque ab ipsa mente apud Gręcos habere: à mēte inquam tum diuina, velut patre: tum humana, velut matre. Legem vero sequi vult iudicium. Quæ quidem duo humanorum bonorum maxima sint. Sed hic redit in mentem, quòd in fine vndecimi, bona inquit nostra plerunq; à quibusdam suis calamitatibus inquinari. Et legis quidē calamitatē alibi esse inquit magistratus ipsius improbitatem. Calamitatem vero iudicij iudicialisq; disceptationis ibi appellauit peritiam quandā causidicam: quæ nulla iuris habita ratione, sed auaritiæ ambitionisq; studio omnē absque delectu causam accipit defendendā. Quam veluti reipublicę pestē præ cæteris detestatur. Post hæc vbi funeribus imponit leges, hominem ipsum præcipue vult substantiam ipsam animæ rationalis haberi: corpus autē hominis huius simulacrū, & vt alibi nominat, vmbram. Quidnam homo in nobis sit, quid animal, ex Timæo, & Alcibiade, & Plotino cognoscitur: quod quidē in Theologia latius disputamus. Vbi concludit hominem quidem esse animæ rationalis substantiam, vltra rationem, habentem quoque sensum quendā intimum, impatibilem, & communem. Animal vero cōpositum quiddam ex figurato corpore, atq; ex quodam vitæ vestigio impresso ab anima. In quo quidē vestigio impressus quoque sit sensus, secundus à sensu primo, iam per instrumenta varia

distributus

distributus atq; patibilis. Id quidem nonnullis quoq; apostoli Pauli dictis maxime consonare videtur. Quando vero animam inquit ad alios deos abire, ratione suorum operũ reddituram, alios deos nominat, mentes angelicas extra corpora, qui alij dicuntur dij vltra sphærarũ animas. Animæ siquidem nostræ his coniunctæ corporibus, nimirũ sub animarum superiorum regno ponuntur, separatæ vero ad separatorũ iudicium transferuntur. Hactenus quidẽ leges condidit: sed frustra cõstitui leges ait, nisi de legum salute stabilitateq; cogitetur. Ergo ad harum stabilitatem cœtũ quendam magistratuum mirabilẽ excogitabit. Sed ante cœtus eiusmodi creationem, de vi fatorũ nonnihil attingit, vtpote qui intelligat ad operis tanti salutẽ humanam hominum prudentiã non sufficere, si vis fatalis penitus aduersetur. In his profecto videtur probare eos, qui in ædificãdis vrbibus, cõdendis legibus, creãdis magistratibus, imò & plantãdis hominibus aduersam nimis syderum dispositionẽ diligenter euitant. De fato quidẽ alibi multa: quibus & hic consentanea hæc quàm opportune, tam breuiter adducuntur. Fatũ est immobilis quędã in anima Fatum. mundi rerum mobilium dispositio. Fati vero instrumentum est natura cœlestis. Sed materia in quã agit per instrumentũ, & moles elementorũ. Tria verò nomina, Lachesim, Clotho, Atropon: tũ quantum ad instrumentũ, tum quantum ad materiam pertinet, accipit. Nam Lachesim nominare possumus firmamentum: in cuius stellis vites sortesq; inferiorũ omniũ continentur. Clotho vero planetarum cœtum in euoluendis rerum sortibus firmamento subministrante. Atropon deniq; Saturnũ præcipue, stabilitate sua euolutas in effectum sortes ineuitabiliter confirmantem. In materia quoq; fati ideo tres Parcas connumeramus, quoniã vis fatalis per instrumentum cœleste elementis infusa, agit in materiã & formam atq; cõpositum. Item in essentiam & virtutẽ & actionem. Itẽ in principium mediumque & finem. Quoniam verò non solum agit in corpora, verumetiã eatenus in animos, quatenus afficiuntur corporibus, vel vtuntur. idcirco Plato hic ait, Parcas tum corporum, tum animorum legumq; prosperitatem posse seruare. Et quoniam mens natura sua vtpote mentis diuinę prouidentia quandoque fretra, vel fatũ superat, vel fato feliciter vtitur: subiunxit ad ipsam vitæ tam publicę quam priuatę salutem, coniungendum esse cum mente sensum, adeò vt sensus menti pareat & ministret. Similemq; huic copulæ quæ ex mente & visu audituq; componitur, procreat cœtum quendam magistratum in repub. stabilitati legum prospicientem, qui finem ipsum primo prospiciat reipub. deinde quę vitæ potissimum perducãt ad finem: studeatq; omnino, vt singula in ciuitate siue priuatim siue publice fiant, vna quadam ratione conducant ad vnum: cuncta quidem ad virtutẽ dirigens, virtutes verò cæteras ad prudentiam. Hanc denique ad sapientiam: quam sub nomine mentis sæpe significat. Cuius quidẽ ratione vna, virtutes omnes comprobandæ censentur: quatenus videlicet conducunt ad sapientiam. quam etiam ea ratione probat, quòd vnius diuini boni sit particeps. Asserit exquisitissimam rerum considerationem esse, quæ non solum multa quatenus multa sunt, conspicit: sed etiã quæ sit in cunctis natura vna cõmunis. Item a quo vno principio hanc habuerint. Rursus ad quem finem vnũ per hanc conducere possint. Absque eiusmodi cõtemplatione, neminem posse vitam perfecte vel priuatam, vel publicã gubernare. Cum verò hæc speculatio ad philosophum, præsertim diuinũ pertineat, non iniuria inter ciues in cœtu illo electissimo congregatos, ad diuinos philosophos rerum summam iudicat referendã. Diuinos inquam rerum diuinarum inspectores atque cultores. Itaq; eos qui ad diuina vel inspicienda sunt hebetes, vel colenda sunt pigri, vel docenda inepti: ab amplissimis respub. muneribus procul arcet. Mox vero probat ad firmam summę diuinitatis fidem duo esse potissimum necessaria. Primum, vt sciamus genus ipsum rationalium animorum, diuinum esse, corporibusq; antiquius, quo moueãtur mundi sphæræ: & intra sphæras omnia generentur. Secundum, vt cogitemus genus mentium scilicet angelicarum, animorũ genere esse præstantius. Et animas ob ipsam mentis participationẽ sphæras ordinate mouere. Siquis enim duo hęc nouerit, facile cognoscet, sicut mens animæ forma ordoq; est, ita diuinum bonum esse tum mẽtis, tum animæ vitam atq; lumen. Hæc verò tria, scilicet diuinum bonum mentemq; & animam, Plato procul dubio penè in omnibus eius scriptis aut demonstrat aut innuit omnium esse principia. Quod quidẽ in epistola ad Dionysium obscurioribus verbis innoluit. Animam verò nostrã corpore antiquiorem esse, si non placet tempore antiquiorẽ dicere, dic saltem dignitate præstantiorem. atq; ex eo priorem, quòd à principio corporibus superiori habet originem: ideoq; motum in anima ex se locauit: in corpore verò ab anima. Et quia crescit in corpore mutabilitas. ait à mutabili animæ, corpus non actione tantum, sed etiam substantia mutabili dependere. Appræhendit & Anaxagoram, quòd cum inter mentem & corpora non posuerit animam, compulsus fuerit naturales effectus non ab intelligentia per animã, vt par est, disponi: sed elementali potius natura contingere. Asserit vero hic quemadmodũ in Timæo atque Phædone, omnia siue mentes angelicas, sed per animas, siue per corpora fieri dicantur, præcipue voluntate diuina boni gratia fieri.

SI LEGATVS aut pręco falso quę sibi commissa sunt nuntiauerit, dicendáue tacuerit, vel rursus ab hostibus amicisue rediens quæ ab illis acceperit, aliter quàm acceperit retulisse reperiatur, quasi Mercurij Iouisq; mandata legationésque contra legem contempserit, in iudicium deferatur. Et iudices pro magnitudine rei quid pati daréue ipsum oporteat, si dãnatus fuerit, statuãt. Pecuniæ furtum illiberale profecto est: rapina verò turpissimum. Nullus autem filiorum Iouis aut vi aut dolo delectatus quicquam huiusmodi vnquam fecit. Ideo nemo vel à poëtis vel à fabulosis alijs hominibus ita decipiatur, vt credat si furto aut vi vsus sit, nihil se turpe, sed quod dij quoq; fecerint, cõmisisse. Nam nec verũ id, nec verisimile est. Et qui pręter legem horum alterum facit, is nec deus, nec deorum est filius. Hæc legumlatori magis quàm cũctis poëtis cognoscenda sunt. Igitur quicunq; huic nostro sermoni paruerit, felix est, & in posterum semper erit. Qui contrà fecerit: hac lege arcebit. Siquis aliquid publicũ furatus fuerit, siue paruum seu magnum id sit, pari supplicio puniatur. Nam qui rem paruam sustulit, etsi minori vi quàm qui magnã rapuit, æqua tamen cupiditate furatus est. Et qui magnum aliquid inde remouit, vbi ipse non deposuerat, is omnino iniquus est. Lex igitur non furti paruitate alterum minus quàm alterũ puniendũ censet, sed eo forsitan interesse putat, quod alter sit insanabilis, sanabilis alter. Si seruus aut peregrinus furti publici accusatus & cõdemnatus sit, tanquàm sanari quodãmodo posse videatur, quid pati quámue mulctum dareue debeat iudicio statuatur. Ciuem autem ita educatum vt ipsi instituimus, siquis publicum aliquid furatum esse vel violasse conuicerit, siue in ipso furto & scelere siue aliter quomodocunq; depræhenderit: tanquam insanabilẽ mortis supplicio condemnamus. Militiæ gratia merito magnæ habentur deliberationes, & leges multæ cõduntur. Sed illud omnium maximũ est, nequis mas fœminaue sine magistra ac principe quicquã agat: nec cuius cuiusquam animus siue ioco siue serio aliquid facere solus & suo duntaxat arbitratu cõsuescat: sed tam in omni bello quàm in omni pace ad principem magistratumq; semper respiciat, & eum quocunq; sequatur: atq; ita ad eius nutum suam vitam instituat, vt vel minima quæq; ab eo gubernatus faciat: stet cum iubetur, & rursus iussus proficiscatur, exerceat, lauetur, comedat, surgat nocte, custodiã agat: det signa, & vicissim accipiat: & in ipso pręlio nec insequatur vnquam, nec cedat, nisi princeps & magister significauerint. Et vt summatim dicã, nemo penitus cognoscat, quid sit seorsum ab alijs agere: sed simul semper cõmunisq; quàm maxime omnibus vita sit. Nihil enim hac re melius, nihil præstantius, nihil artificiosius vnquã erit ad salutẽ & victoriam bello acquirendam. Hoc ipsum etiam in pace ab ipsa pueritia seruẽt: assuescantq; alios ducere, & ab alijs duci. Soluta vero licentia è vita penitus expellatur, non hominum solum, sed etiam be-

stiarum quæ sub hominibus sunt. Omnes quoque choreæ ita vt bene geratur bellum, celebrãdæ sunt: atq; omnis dexteritas, facilitas, promptitudo eiusdem rei causa comparanda. Ob eandem causam cõsuescere debemus à cibo & potu abstinere, frigus æstumq; & cubilis duritiem pati: & in primis capitis pedumq; virtutem alienis tegmentis non corrũpere: nec pileorum calceorúmq; à generatione datorũ naturam perdere. Nam extremitates hæ cum naturã conseruant suam, maximas toti corpori vires præbent: contrà vero contrariũ. Et altera quidẽ vniuerso corpori maximè ministrat: altera totũ ducit cùm principales eius sensus omnes natura possideat. Sed huiusmodi quidem laudes bellicosæ vitę iuuenes audiant. Leges vero has, Militet quicunq; conscriptus est, aut parti alicui deputatus. Siquis verò propter ignauiã imperatore non permittente militare detrectet, ad principes belli cum redierit desertæ militiæ accusetur. Iudicent autem qui militarunt omnes, seorsum quidem pedites, & equites seorsum, cæteriq; similiter. Pedites quippe ad pedites, & equites similiter ad equites, cæteriq; singuli ad eiusdem sortis principes deferendi sunt. Vbi quicunque damnatus fuerit, & in certamen postea quodcunque descendere, & alium neglectæ militiæ accusare prohibeatur. Præterea quid dare pati ue ipsum oportet, iudices statuant. Sed desertæ militiæ iudicio peracto, peditũ rursus equitumq; & aliorum cœtus à principibus habeant, vt militaria his qui strenuè se gesserunt, dona dentur. Iudicet autẽ de victoria quisquis velit inter ordinis sui participes, ita vt præteritorum certaminum nec cõiecturas neque testes adhibeat: sed eam quæ nuper gesta est pugnam duntaxat consideret. Donentur deinde qui pręclare certasse videbuntur, corona ex frondibus arboris perpetuo virentis cõserta. Quam postea qui consecuti sunt in bellicosorum templis deorum vtcunque placuerit cum inscriptione titulóq; suspendant, vt testimoniũ virtutis sit diuturnum. Secundo quoq; ac tertio loco declarati sic faciant. Siquis autem in militiam profectus, antequã principes dimiserint, ab exercitu abierit, apud eosdem iudices hic derelicti ordinis accusetur, apud quos & ille superior neglectæ militię accusatus est, & damnatus similiter puniatur. Cauere autem pro viribus debet quisquis aliquem iudicaturus est, ne spõte aut inuitus suppliciumi mulctámue falso & non merito inferat: iudicium enim virgo quædam pudica esse vere dicitur. Pudori autem atq; iudicio secundum naturam odio mendaciũ est. Quamobrem cum in alijs omnibus, tum maxime in bellicorũ armorum proiectione cauendum est, ne deam iudicij pręsidem offendamus: neq; necessarias armorum abiectiones quasi turpes per ignorantiam arbitratus, aliquẽ pœna indignum immeritò puniat. Arduum quidem est hæc distinguere. Oportet tamẽ vt lex distinguere per singulas partes conetur. Fabula igitur ad hæc vtamur. Si absque armis semimortuus ad tentoria Patroclus fuisset delatus, quod pluribus accidit: & arma quæ peleo dijs, aut poëta dicit, in dotem Thetidi data fuerant, ab Hectore rapta fuissent: vtrum Menœtiades quasi arma abiecerit, à detractoribus vituperandus fuerit. Præterea siqui ab alto præcipitarunt, aut in mari, aut in tempestatis aquarúmq; colluuione, aut in alijs huiuscemodi permultis, quæ ad purgandam ignauiæ suspicionem afferri possunt, coacti arma amiserint,

Iliad. 5.

erúntne vituperandi? Danda verò opera est, vt maius graui úsque malum pro viribus à contrario secernamus. In ipsa igitur vituperationæ, vocabulorum ipsorum prolatio differentiam quandã ostendit. Nam sicuti abiector non de omnibus meritò dicitur: armorum vero amissor de omnibus: nec similiter qui vi amisit, & qui sponte abiecit, sicuti abiector, est iudicandus. Omnino enim vndique differunt. Sic igitur sanciamus. Siquis ab hostibus circumuentus cum armatus esset: non defendit se versus ad eos, sed arma sponte dimisit, aut abiecit: turpémque vitam velocitate comparare sibi maluit, quàm fortitudine honestam felicemque mortem, de huiusmodi armorum proiectione iudicium habeatur, de superiori verò nullum. Mali enim ignauique semper puniendi sunt, vt meliores fortiorésque euadãt. Infortunati vero, minimè. Nihil enim proficitur. Sed quænam abiectionis armorum damnato & à virili fortitudine degeneranti pœna cõgrua erit? præsertim cum impossibile sit huiusmodi in contrarium commutari, vt Cæneum Thessalum ferũt diuina quadam vi in naturam viri ex fœmina commutatum. Abiectori enim armorum cõtrarium maximè conueniret, vt in mulierem ex viro translatus sic puniatur. Nunc verò quoniam id fieri non potest, proximum aliquid excogitemus, vt postquàm ille vsqueadeò viuendi cupidus est, deinceps nullum periculum subeat, sed reliquam vitam & quidem quàm longissimam improbus & cum dedecore viuat. Hęc igitur lex sit, Eo qui arma turpiter proiecisse damnatus est, nec imperator neque præfectus aliquis pro milite vnquam vtatur, nec in aciem recipiat. Si contrà fecerit, rationum referendarum iudex id cognoscat: & si maximi cẽsus sit, decem minis: si secundi, quinque: si tertij, tribus: si quarti, vna ipsum condemnet. Proiectionis autem damnatus non solùm ob naturæ eius ignauiam à virilibus periculis arceatur, sed etiam si maximi census est, decem similiter mulctetur minis: si secundi, quinque: tribus, tertij: vna vero, si quarti. De repetendis autem rationibus quas magistratus annui sorte creati, vel plurimũ etiam annorum consilio quodam delecti referre debẽt, quid dicemus? Quis enim sufficiens repetundarum iudex erit, siquis magistratus rerum pondere pressus, dixerit fecerítue suo aliquid indignum principatu? Difficile inuentu hoc est. Nam cum delecti magistratus virtute alios antecellant, quo pacto præstãtiorem eis inueniemus? Et tamen diuini aliqui viri rationum referendarum exactores & iudices nobis quærendi sunt. Sic enim se res habet. Multæ occasiones soluendæ reipubli. quemadmodum nauis aut animalis cuiusdam esse videntur. Quarum licet vna natura sit vbique diffusa, eas tamen intentiones, fulcimentáq;, & neruorũ extensiones multisque alijs nominibus appellamus. Sed hęc tam salutis quàm euersionis Reipub. occasio nõ minima est. Nam si iudices qui gesti magistratus rationem exigunt, virtute magistratibus præstent, atq; ita id fiat, vt nemo iure conqueri possit, vniuersa sic regio feliciter ciuitásq; florebit. Sin aliter iudicium repetundarum processerit, tunc eo iudicio soluto, quo in vnum ciuilia omnia vinciuntur, omnes magistratus, alius ab alio distrahuntur: ipsique ex vno multi iam facti, ex vno multiplicem ciuitatem efficiunt. hinc plena seditione citò omnia euertuntur, Quare exactores rationum oportet in omni virtutum

Repetundarum.

virtutum genere cunctis mirabiliter excellere. Hoc igitur modo ipsorũ generationẽ machinemur. Singulis annis post æstiuale solstitiũ ad locum Soli atque Apollini communiter dedicatũ ciuitas vniuersa conueniat, tres viros electuri, quem vnusquisque meliorem se solo excepto iudicet: qui non pauciores quàm quinquaginta natus sit annos. Electorum deinde dimidiã partem, qui à pluribus prælati fuerint, si pares sunt anteponant: sin verò impares sint, vno excepto cui pauciora suffragia cõtigerũt, dimidiam similiter reliquorũ partẽ accipiant, suffragiorum numero præiudicãtes. Quòd si æqualia numero suffragia multis fuerint, dimidiumq; numerum auxerint, iunior postponatur. Acceptisq; alijs rursum ferantur suffragia, quousq; tres inæquales obtineant. At si omnibus his vel duobus æqualia suffragia sint, bonæ iam fortunæ res cõmittatur: forte hi discernãtur. Eum qui suffragijs superat, rursúmque secundo loco & tertio declaratum, corona ex semper virentis arboris fronde contexta coronet. Datis præmijs præconio declarent, quemadmodũ Magnesiorum ciuitas rursus Deo duce nacta salutem, ciues eius tres omniũ optimos, Soli & Apollini communes primitias prisca lege quatenus iudicium secuturi sunt consecrat. Qui primo anno duodecim repetundarum rationum examinatores constituant. Idq; faciant donec singulis septuagesimusquintus annus exactus sit, deinde singulis annis tres semper addantur. Hi magistratus omnes in partes duodecim distributos omni libera examinatione iudicaturi, diligenter obseruẽt. Habitent autem tempore quo rationes ipsis redduntur, in loco vbi electi fuerunt, Soli atque Apollini dedicato. Et tum per se solum quilibet, tum communiter omnibus diligẽter perquisitis, de singulis magistratibus publice perscribant, quid pati eos daréue ex repetundarum iudicum sententia deceat. Ac siquis magistratus horum iudicio non rectè damnatum esse se queritur, ad electũ iudicium repetundarum iudices deferat. & si euaserit, accuset eos si velit. sin autem ibi quoq; damnetur, atque antea ab ipsis repetundarum iudicibus morte fuerit condemnatus, quemadmodum necessitas exigit moriatur. Quòd si ea mulcta ab illis damnatus fuerit, quæ dupla ab ipso persolui potest, duplam persoluat. Sed iam audiendum est, quæ horum de repetundis sententiæ, & quomodo ferendæ sint. His igitur qui totius ciuitatis consensu omnibus præpositi sunt, donec vixerint primi consessus semper in omnibus solennitatibus præbeantur. Et quandocunq; ad communia Græcorum spectacula sacrificiaq; mitti iudices ac præsides aliquos à ciuitate necesse est, ex istis mittantur. Hi soli in ciuitate, corona laurea coronentur, hi Solis & Apollinis sacerdotes sint. Pontifex etiam summus singulis annis ex his ille fit, qui superiori anno cęteris excelluisse sacerdotibus iudicabitur. horum nominibus quousque ciuitas habitatur tempora distinguantur. Defunctis autẽ funera & sepulchra excellẽtius quàm cæteris ciuibus fiãt. Indumenta quælibet alba sint. Luctus ploratúsque absit. Chori quoque duo, vnus puellarum quindecim, alter totidem puerorum, ferero vndiq; circundato vicissim sacerdotem carminibus laudent, felicitatemq; eius per totã diem decantent. Manè vero ad monumentum feretrum iuniores ferant qui gymnasijs operam impendũt, quos defuncti hominis propinquiores delegerint. primique cœlibes quasi ad pugnam armati pręcedant, cum equis equites, & cum leuibus armis pedites, cæteriq; similiter. Pueri verò ante feretrum, patrium cantum cõcinnant, & puellæ post eos, ac mulieres iam effœtæ sequantur. Postremo vtriusq; generis antistites quamuis alijs monumentis arceantur, tamen si Pythius quoque cõfirmauerit, ad hoc sepulchrum quasi purũ quiddam sit, nil prohibet deuenire. Monumentum huic sub terra sit fornix quædam longior ex durissimis pulchrisque lapidibus, vbi lapidei lectuli vtrinque sint, hic beatũ illũ sepeliant, arborésque in circuitu plantent, vna excepta solummodo parte, vt hoc sepulchrum augeri possit. deinde singulis annis musico, gymnico, equestríque certamine hos viros honorent. Hæc præmia illis reddantur, quorum de relatis rationibus iudicia damnata non sunt. Siquis autem horum iudicio confidens quo prælatus fuit, naturæ humanæ fragilem conditionem detexerit, lapsus videlicet in errorem postquã egregius habitus est, sanciatur lege, vt à volente quolibet accusetur. Iudiciumque de ipso sic agatur. Primo legum custodes adsint, deinde accusati ipsius collegæ, electi prætera iudicij iudices. Perscribat autem accusator, indignum esse illũ qui accusatur, & magistratu & magistratus præmijs. Si ergo damnatur, magistratu, sepulchro, cæterisque illi magistratui competentibus præmijs priuetur. Sin verò accusator quintam suffragiorum partem non habuerit, qui primi census est x11. qui secundi, octo: qui tertij, sex: qui quarti, duas minas persoluat. Magna autem in iudicando admiratione dignum fuisse Rhadamanthum video. Ille siquidem perspiciebat, in illis temporibus deos esse, omnes vno ore homines confiteri. neque id iniuria, cum multi illis tẽporibus ex dijs progeniti essent, quorum in numero ipse etiam habebatur. Itaque videtur putasse dijs non hominibus esse iudicia cõmittenda. Quocirca simpliciter velocitérque iudicia peragebat. Nam iureiurando in singulis causis à litigantibus requisito, cito simul ac tuto iudicare solebat. Nunc vero alij deos esse negãt, alij res humanas curare non putant, plurimi vero & pessimi vilibus hostijs multisque blanditijs ita conciliari sibi eos existimant, vt impune liceat grandẽ pecuniam extorquere. Quocirca Rhadamanthi iudicandiq; modus ille his hominibus minimè congruit. Nam cum opiniones hominum de dijs mutatæ sint, leges quoq; commutandæ sunt. Itaq; prudens legislator in iudiciorum disceptatione iusiurandũ litigantiũ prohibebit, vt tã accusatoris intentio quàm defensoris deprecatio sine iureiurãdo in iudicijs cõscribatur. Nam si iurandi licentia in ciuitate cuiq; dabitur, vbi plura ad iudices quotidie deferuntur, omnes penè periuri erunt, præsertim qui præsentibus conuiuijs aliáq; cõsuetudine ac priuata necessitudine cõiuncti sunt. Lege igitur statuatur, iudicaturum iudicem iurare, atq; eos etiam qui reipublicę magistratus suffragijs constituent: Chorę quoque iudicem, & omnis musicæ, gymnicorum etiam equestriúmque munerum in certamine præsides atque datores: & summatim in quibuscunque secundum hominum opinionem nulli emolumento periurium sit. In quibus autem vtilitatem ex periurio aliquis assequtur, ea sine iureiurando iudicentur. Et qui iudicaturi sunt nullo modo litigantes permittat aut iurare persuadẽdi causa, aut sibi generiq; suo iprecari, aut turpiter supplicare, aut cõmiseratione

Iuramẽtum quando offerendum.

seratione muliebriter uti: sed quod iustum putant, mansuete doceant, & docentem audiant. quod si ab his aberrat, ad rem à magistratu reducatur. Peregrinis autẽ inter se litigantibus, quemadmodum nunc si velint, iurare liceat. Nam cum in ciuitate consenescere non debeant, non formidandũ ne alios corrumpant. Eodem autem modo inter liberos homines executio iudicij fiat, siquis liber ciuitati nõ obtemperat in ijs quæ nec verberibus nec vinculis nec morte plectuntur. Ac siquis ad choreã vel ad pompam celebrandam non venit, vel aliam huiuscemodi rem communẽ, vt ad ministeriũ sacrificij pacisq; sacra, vel belli, tributum non contulit: in his omnibus quàm primũ damnum restituatur, aut pignus cui ciuitas lexq; commiserit, deferatur, exactoque tempore pignore vendito pecunia in ærariũ conferatur. Quòd si maiore mulcta opus est, magistratus singuli pertinaces homines in iudiciũ vocent, & debita mulcta imposita legibus parere cõpellant. Sed ciuitati quæ colligendæ pecuniæ operã non dat, & sola ex agricultura pecunias habet, cum neq; mercaturæ neq; peregrinationibus vacet, neq; peregrinos aliunde suscipiat, deliberare necesse est quid faciendum sit. Quare legislator suadendo primũ ita pro viribus cõsulat. Solet gentium diuersarũ commixtio varios mores confundere, & peregrinorum cũ peregrinis cõsuetudo plurima innouare. Quòd ciuitati bene rectisq; legibus institutæ maximè omnium nocet. In ciuitatibus autem male institutis nihil refert, si tam senes quàm iuuenes pro arbitrio, & aliò peregrinentur, & aliunde peregrinos suscipiant. Contrà verò nullos vnquã recipere aduenas, nec aliò ipsos proficisci, tum impossibile est, tum crudele atq; superbum cæteris hominibus videatur necesse est, qui ciuitatem turpi vocabulo notent, peregrinorum hostem & difficilem atque inhumanam appellantes. Non oportet autem vnquàm parui facere, vtrum probus an improbus alijs videaris. Multi enim quamuis virtutis expertes sint, qui tamen probi sint, qui improbi, iudicant. Nam prauis quoq; hominibus diuina quædã conijciẽdi vis inest, per quam multi vel pessimi recte tum opinione, tũ verbis à melioribus deteriores distinguant. Quocirca vtiliter ciuitatibus præcipitur, vt bonã apud multos existimationem non parui pendant. Maximum sanè atq; rectissimũ est, vt cum sis probus, ita gloriã quæras, aliter minimè, si modo perfectus vir futurus es. Quapropter Cretensis quoq; ciuitas ista conari debet, vt quàm optimum virtutis existimationem apud cæteros homines consequatur. Maxima vero spes est eam ratione viuentem, merito Solem cæterósque deos cum alijs ciuitatibus regionibusque bene gubernatis visuram esse. Sic igitur de peregrinatione alios in locos ac regiones, & de peregrinorum receptione sanciẽdum est. Ei primum qui pauciores annos quàm quadraginta natus est, nullo modo peregrinari liceat. priuato quoque nemini liceat. publice autem præconibus, legatis, atque exploratoribus liceat. Profecto verò extra regionem ad gerendum bellum, ciuilis peregrinatio putanda non est. Ad Pythium vero Apollinem, ad Iouem Olympicum, Nemeam etiam & Isthmum mittendi sunt aliqui, per quos sacrificia ludosque his dijs ciuitas nostra communiter conferat. Mittantur autem pro viribus plurimi, pulcherrimi, optimi, qui in sacris pertinentibusq; ad pacem communionibus ciuitati suæ honorem & gloriam bellicæ gloriæ respondentem comparent. Cumque redierint, iuniores doceant, ciuiles aliorũ institutiones suis multo posteriores esse. Spectatores quoque alios qui otio abundantes aliorum res hominum considerare cupiunt, ex legum custodum instituto lex nulla prohibeat. Nam ciuitas bonorum malorúmue hominum ignara, & externæ consuetudinis expers, nunquam satis humana atque perfecta esse potest, nec leges seruare moribus & consuetudine solum, nisi etiã notitia legum prudentior fiat. Existunt vel in vulgo & multitudine homines quidam diuini quamuis pauci, attamen digni quibuscum consuetudinẽ habeas. hi non magis in bene gubernatis ciuitatibus quàm in alijs oriuntur. Quicunq; igitur in ciuitate recte gubernata incorruptus erit, horum vestigia à patria profectus, terra mariq; sequetur, vt tandem reuersus, legum patriæ alias probet, alias siqua in re deficiũt, corrigat. Quippe sine hac inspectione inuestigationéque nunquam optime ciuitas permanebit, neque etiam si male inuestigetur. CLI. Quomodo hæc vtraq; fient? ATH. Hoc certè pacto. Primo spectator huiusmodi annos plures quàm quinquaginta natus sit: deinde cum in cæteris, tum maxime in bello probatus, si modo legum custodum exemplum in alijs ciuitatibus sit relicturus. Is vltra sexagesimum annum non amplius vagetur. Sed citra decimum annum quando voluerit domum reuersus eorum ineat cœtum qui leges examinant. Hic cœtus è iunioribus atque senioribus constet, quotidiéque mane donec sol oriatur, conueniat: primum de sacerdotibus qui tanquam cæteris excellẽtiores muneribus affecti sunt, deinde decem de legum custodibus seniores, postremo disciplinæ vniuersæ censor, qui magistratum hunc gerit, & qui iam excegerunt. Nec vllus istorum solus, sed cum iuniore aliquo quem delegerit à trigesimo ad quadragesimum annum nato. hi de legibus semper & de Republica disserant, conferántque inuicem si quid de his excellens audierint. De disciplinis etiam ad id conducentibus colloquantur, quas qui sciunt, facilius, qui nesciunt, difficilius legum intentionem intellecturi sunt. Quæ vero ex his seniores probauerint, magna studio iuniores perdiscant. Quòd siquis iunior adductus indignus videbitur, totus cœtus ei exprobet, qui adduxit. Iuuenes autem qui se in his recte gesserunt, tota ciuitas honoret atque conseruet. Sed si peiores alijs se reddunt, maiori quàm alij dedecore afficiãtur. Ad hũc cœtum qui aliorum leges & mores inspexit, ilico profectus, siquid de ferendis legibus aut disciplina aut educatione apud alios reperit, exponat. siquid etiam ipse inuenit, cœtui vniuerso declaret. Qui si nec peior reuertisse videbitur, laudetur, quia quod potuit, libenter effecit. Sin multo melior, & viuus magnis afficiatur honoribus, & defunctum cœtus omnis decoret. At si corruptus rediјsse videbitur, cum se sapientem esse simulet, cum nemine iuniore vel seniore audeat se miscere. Hic si magistratibus paret, priuatus viuat. Sin autem cõtra magistratuum voluntatem de disciplina legibusque ciuilibus disputare condemnatus in iudicio fuerit, moriatur. Et si cum in iudicium deduci iure debuerit, à nullo magistratuũ sit adductus, quando de muneribus posteà decernitur, opprobrio hæc res magistratibus sit. Atque aliò quidem profecturus, huiusmodi esse & ita peregrinari debet. Sed & aduenæ benigne suscipiendi sunt. Quatuor

Causa quomodo dicenda.

Peregrinationes.

Peregrinantũ genera.

tuor autem peregrinorũ genera sunt, de quibus facienda mentio est. Primũ eorum qui semper æstiuales sunt, & quasi aues per mare vt plurimũ acquirẽdæ pecuniæ gratia, æstatis tempore ad alias deuolãt ciuitates. hos foro, portubus, publicisq; domibus extra vrbem in ipsis suburbijs magistratus locis illis præfecti suscipiant, obseruantes nequis eorũ noui aliquid faciat. Iudicia etiã illic eis iuste reddãtur, ita vt nihilo plus quàm necessitas cogat, cum ijs familiaritas habeatur. Alterũ est eorũ qui spectaturi veniunt, & ciuitatis musas illic audituri. hi omnes diuersoria iuxta tẽpla habeant, quæ suscipiẽdis hospitibus cõmodissima sint. Sacerdotes verò & æditui curã ipsorum habeant, vt iucunde possint sufficienti tempore permanere, & videre, audireque illa quorũ gratia venerunt, & tandẽ sine detrimento & suo & aliorũ recedere. Quòd siquis eorum iniuriã cuiquam intulerit, aut affectus iniuria sit, vsque ad drachmas quinquaginta sacerdotes cognoscãt. Crimina verò maiora ad curatores rerum venaliũ deferantur. Tertiũ peregrinorũ genus publicè suscipiẽdum est, cum aliunde quispiã publica causa missus aduenerit. hunc imperatores, magistri equitũ, tribuni militum soli suscipiant. Et is apud quẽ diuertit, cum principibus consilij curam huius habeat. Quartũ genus rarissimũ est. Accedere tamen aliunde aliquis poterit spectatoribus nostris altera parte respondẽs. hic ita recipietur: primo si quinquaginta annos impleuerit, deinde si ea mẽte venerit, vt vel consideret quæ apud alios præclara habẽtur, vel sua doceat. hic sane diuitum sapientumq; ianuas iniussus adeat, cum ipse huiusmodi sit, & quasi hospes disciplinæ præfecti domũ rectè petat, non dubitans hospitalẽ eam propter virtutis coniunctionem sibi futurã. Cumq; ab alijs didicerit atq; docuerit quæ discenda docendáq; putauit, honore sibi congruo muneribusque affectus, vt ab amicis amicus abeat. His legibus peregrinos peregrinásq; suscipiamus, nostrósq; similiter emittam*, hospitalẽ veriti Iouẽ. Non enim esu & hostijs, quemadmodũ apud Nilũ fit, peregrini pellendi sunt: nec atroci edicto à finibus nostris arcendi. Fideiussor quilibet, apertè ac disertè fideiubeat, totumq; negotium conscriptum corã tribus nec paucioribus testibus fateaſ, si citra mille drachmas fideiussio fiat: sin vltra mille, quinque ad minus testes adhibeantur. *Fideiussor.* Fideiussor autẽ sit qui prius vendidit, eius de quo an iure possit vendere, dubitatur: atq; eius qui videtur minus ad promissa sufficere: similiterq; tam qui præuẽdit, quàm qui vendit tanquam obnoxius iudicio subijciatur. Siquis in domo alterius quærere quippiã tanquam suum velit, is primo iureiurando affirmet sperare quod quærit, ibi se inuenturũ: deinde nudus aut interula indutus ingrediatur præcinctus, præbeatq; ei que ipsi domus, & supellectilia signata simul & non signata. Quòd siquis scrutari violentẽ non permiserit, qui prohibit* est, pretio amissæ rei statuto accuset eum qui ipsum depulit, & ille si damnatus fuerit, duplũ restituat. Si dominus ipsius domus abfuerit, non signata solummodo à præsentibus præbeãtur: signata verò ipse quoq; obsignet, & custodẽ ad quinque dies relinquat. Quo in tẽpore si patronus non venerit, ædilibus secũ acceptis obsignata resignet, & cum ante oculos domesticorũ & ædilium quæsierit, rursus obsignet. In rebus ambiguis spatium temporis ad præscriptionẽ determinandũ est. De domibus quidem & agris nulla hac ratione disceptatio erit. *Præscriptio.* Aliarũ verò rerũ si qua à quoquã habetur, isq; in vrbe, foro, sacris, aperte anno integro re illa vsus fuerit, atq; hunc non occuluisse constet: nec quisquã interea quamuis quærens eam exegerit, nemini liceat deinde rem illam quasi suã reposcere. Verũ si non in vrbe, sed in agris manifeste vtatur, nec in annis quinq; rei dominus compertus sit, quinquennio exacto repeti nequeãt. Sin vero in vrbe domi vtatur, & triennium vsque appræhendere possit qui amisit. In agris autẽ si occulte habet, vsque ad decennium. Sin extra regionẽ, semper quãdocunque inuenerit, apprẹhendat. Quando aliquis vi eum qui litigat seu testes venire in iudicium prohibet, si suus ille sit, siue suus, siue alterius, nullius momenti lata sit, sin vero liber, & sententia irrita sit, & anno vinciatur qui depulit, & siquis latrocinij eum accusare voluerit, fas esto. Siquis aliquem secum musica vel gymnica vel alia quauis facultate certaturũ in certamen descendere vi prohibuerit, quisquis velit munerũ declaratoribus id significet, qui procurẽt vt quilibet liber certare possit. Id si facere non potuerit, victoriæ munera prohibito dentur, si prohibitor vincet, & ipsius tanquã victoris nomẽ in quibuscunq; velit templis inscribatur. Prohibenti verò nec nomen inscribere, nec victoriæ offerre insignia liceat. Ac seu vincat certãdo seu vincatur, illati damni crimine reus sit. Siquis rem furto sublatã sciens receperit, in eadẽ culpa sit qua ille qui furatus est. Qui exulẽ seu quemuis huiusmodi fugientem susceperit, moriatur. Quippe quem ciuitas amicum sibi vel hostem decreuerit, eundẽ sibi quisq; similiter existimare debet. Siquis consilio suo absq; autoritate cõmuni pacem iniuit, aut bellum mouit, vltimo supplicio condemnetur. Quòd si pars aliqua ciuitatis id tentauit, huius rei autores à militię imperatoribus tracti in iudicium, & damnati morte plectantur. Qui patriæ in aliqua re ministrant, nullo modo munera recipiãt: nec vlla occasione aut ratiõe nobis persuadeamus, in rebus quidem bonis suscipienda esse munera, in alijs minimè. Nam nec cognoscere facile est, neq; cum cognoueris, continere. Idcirco tutius est, legibus obtemperare, dicentibus nulla pro patriæ ministerio munera esse suscipiẽda. Siquis verò minus obtemperasse damnatus fuerit, moriatur. Tributa verò sic publica disponantur. Primo quidẽ multorũ gratia rerum omnium cuiuscunq; ciuis census habeãtur. Deinde annuos fructus tribules ad agri magistratus cõscriptos deferant, vt cũ duo tributa sint, Respublica possit alterutro, vt videbitur, annis singulis vti, scilicet vel vniuersi census vel annui fructus parte. Vnde quæ ad alimẽta tribuuntur, semper excipiantur. *Quę dijs offerenda.* Donaria dijs moderata à moderatis hominib* offerãtur. Terra igitur, vt forus domiciliorum, sacra deorum omnium est. quocirca ne quis iterũ idem consecrato. *Ex Cicerone lib. de legib. ii.* Aurũ autem & argentũ in vrbibus & priuatim & in fanis inuidiosa res est. Tum ebur ex inani corpore extractum, haud satis castum donũ Deo. Iam æs & ferrũ duelli instrumẽta, non fani: ligneum autẽ quodq; voluerit, vno è ligno dedicato: itemq; lapideũ, in delubris cõmunibus. Textile ne operosius, quàm mulieris opus mẽstruum. Color autem albus præcipuè decorus Deo est, cùm in cęteris, tum maxime in textili. Tincta verò absint, nisi à bellicis insignibus. Diuinissima autẽ dona aues & formæ ab vno pictore, vno absolutæ die. Itemque cætera huius exempli dona sunto,

artificio

artificio, dijs congrui sunt. Tincta verò coloribus alijs, ad bellica insignia solum exhibeatur. Diuinissimæ verò oblationes sunt aues, atque picturę, quas singulas vno die pictor vnus depinxit. cętera donaria quoq; omnia his similia sint. Pòst vero vrbis partes quę & quot esse debēt, distinctæ sunt, & leges de pactis cōmercijsq; maximis pro viribus positæ; superest vt de iudicijs iam dicamus. Primū igitur arbitri iudices quos litigātes elegerint, locū habeant. hi conciliatores cōmodius quàm iudices appellari possunt. Deinde vicini & tribules secūdum partem duodecimam distributi. Apud quos si recōciliati à primis non fuerint, maiori cum damno litigēt. Vbi si debitor iterū condemnabitur, quintā debiti partem persoluet. Quicūq; verò ab hoc quoq; iudicio appellat, ac tertio certare volet, electos iudices petat. Et si ab ijs rursus condemnabitur, & quantū debitum ipsum est, & dimidiam supra debitū partem afferat. Ac si accusator à primo iudicio repulsus nō quieuerit, sed in secundo iudicio iterum certare voluerit, quintam si vicerit partē accipiat, victus autem tantundem amittat. Quando verò per primos & secundos iudices nondū reconciliati, tertios petunt, debitor quidem victus, tantundem & dimidiā insuper debiti partem, vt diximus, victori deponat: accusator antè superatus dimidiā. Sed de creandis declarandisq; iudicibus, de istorum omniū administratione, de temporibus, in quibus singula faciēda sunt, de ferendis suffragijs, de mora & dilatione iudicij, termino, citatione, repulsa, ac de cæteris omnibus quæ iudicijs necessaria sunt, quāuis in superioribus tetigimus: tamē quæ pulchra sunt, vt habet prouerbiū, & bis & ter rectè dici possunt. Parua verò quæq; & inuentu facilia, si legumlator antiquior prætermiserit, iunior repleat. Sed de priuatis quidē iudicijs satis iam dictū est. Publica vero atq; cōmunia quibus vsi magistratus, quæ ad hos pertinent peragunt, in multis ciuitatibus à prudentibus viris rectè cōstituta reperiuntur. Vnde custodes legum oportet quæ huic nouæ reipublicæ cōgruant accipere, ita vt singula periculo examinata & corrigant diligenter & probent, donec sufficiēter se habere putent: & deniq; discussioni fine imposito his tanquam immobilibus per totam vitā vtantur. De silētio vero, laude, vituperationeq;, & de iustis, bonis, honestis, quæ in alijs ciuitatibus differūt, & dictū est, & in fine dicetur. Ad quæ omnia æquus futurus iudex respicere debet, atq; operā dare, vt has legum constitutiones ante omnia discat, & mente firmiter teneat. Nam ad faciendum eum virum qui didicit bonum, scripta legū præ cæteris doctrinis si rectè se habent, maximè conferūt. Neq; enim temere miranda diuináq; lex nomen menti proximum possidet, (νόος enim mentē, νόμος vero leges significat.) Nam cum multi sermones de laude vituperationéq; nonnullorū partim carminibus, partim soluta oratione tum scripti circumferantur, tum quotidie in coronis seu cōtendēdo, siue falso assentiēdo habeantur, horum omniū perspicuum examē legislatoris scripta nobis sunt. Hæc quasi remediū medelamq; aduersus aliarum orationū venena, probe iudex secum semper tenebit: quibus seipsum ciuitatemq; emendabit, bonos confirmabit atq; extollet: prauos ex ignorantia, incontinentia, timiditate, & vt summatim dicā, iniustitia vniuersa pro viribus si sanabiles sunt, reuocabit. Nam si sanari non possunt, qui eos morte afficiunt, apud omnes laude digni iudices iudicumq; principes non iniuria sæpius dici posse videtur. Sed postquā annua iudicia exacta sunt, legibus his vtantur. Primū magistratus quisiam iudicū exercet, debitoris damnati pecuniā petitori omnem tradat, necessarijs tantum ad vsum relictis. Idq; statim post lata suffragia fiat nunciāte præcone, & iudicibus audientibus. Deinde si secūdus à lata sentētia aderit mensis, neq; victori victus sponte iuste persoluerit: iudices qui sententiam tulerunt, cunctā debitoris pecuniam victori tradant. Quòd si presentia minus sufficiūt, nec minus quàm drachma deficit vna, nō liceat deinde debitori prius alium quenquā in iudicium trahere, quàm debitū creditori totū restituat. Trahi verò ab alijs possit. Siquis in iudicio damnatus iudices ipsos læserit, aut quicquam eorum iniuste abstulerit, ijdē ipsi iudices ad custodes legum deferāt. A quibus si criminis huius damnabitur, quasi ciuitatem omnē legésque euerterit, moriatur. Qui sub his legibus geniti educatíque, liberos similiter genuerunt, atq; educauerunt, ita cum alijs versati vt moderatum fuerit eorū commercium, illatæ iniuriæ pœnas dederint, acceptæ exegerint, sicuti iuste legibus his vsq; ad senectutem viuunt, ita secundum naturam è vita decedunt. Mortuis vero tam viris quàm mulieribus parentationes quidē, & quæ ad deos siue inferos siue superos pertinent, secundum responsa interpretum fiant. Nullum in loco fœcundo & agro ad culturā apto sepulchrum fiat. Sed is locus corpora defunctorum recipiat, qui ad cætera inutilis & ad id tantum commodus viuentes minimè lædit. Nec enim à viuis neq; à mortuis terræ matris fœcunditas impedienda est. Nemo ergo aut viuens aut mortuus viuum aliquē alimento priuet. Agger non altior sit eo cumulo, quem viri quinq;, diebus quinq; construere possunt. Lapides quoq; superstruantur non maiores quàm vt possint vitæ defuncti laudes quatuor solum heroicis versibus editas comprehendere. Elationes autem non breuiori vel longiori tempore intus fiant, quàm vere mortuus significari cognosciq; possit. Ac vt humana se habent, triduana elatio ad sepulchrum mediocris videtur. Credendū est autem & de alijs legumlatori & de anima, cum eam dicat omnino à corpore differre, nec aliud pręter ipsam esse, quod in hac vita facit vt quilibet nostrùm hoc ipsum sit quod sumus. Corpus vero tanquam imaginarium quiddam hominē sequi. Commode etiam mortuorum simulacra corpora vocari. Ac reuera vnumquenq; nostrùm animam ipsam immortalem esse, eamq; ad deos alios proficisci, rationem suorum operum reddituram, vt lex patria continet. In quo certe bonis viris cōfidendum esse, malis autem formidandum; quippe cum post mortem omni auxilio careant. viuentibus autem necessarios omnes opē ferre debuisse, vt quàm iustissime atque sanctissime viuant, ne maxima eos scelerum post mortem supplicia maneant. Hæc cum ita se habeant, rem familiarem atterere minime debemus, quasi arbitremur hanc carnis molem quę sepelitur, nostrū illum esse, cum ille filius aut frater aut quiuis alius à nobis desideratus, quē sepeliri putamus, hinc alio fatis suis exactis profectus fuerit. Probè igitur factum erit, si tanquam ad manium aram anima carentem moderato vtamur impendio. Moderatum vero quantum sit, à legumlatore merito statuetur. Lex igitur ista sit, vt qui maximi census est, ad funus & sepulturā non plus quàm minas quinq; impendat:

Iudicia priuata.

Publica.

Locus sepulchrorum.

De corpore & anima quædam.

impendat, qui secundi tres, tertij duas, quarti vnam: atque ita singulorum moderata erit impensa. Cæterum custodes legum cum alia multa, tum hoc maxime curare debent, vt pueri & viri, & vt summatim dicam, cuiuscunq; sexus vel ætatis homines ab illis iugiter obseruati bene viuant, & ciuis cuiusq; decessu, vnus ipsorum quem mortui hominis coniuncti elegerint, funus totum obseruet, prouideátque vt bene moderatéq; omnia, non contrà gerant; & illud sibi honori, hoc dedecori sit. Expositiones vtique & elationes & cętera omnia secundum leges de his conscriptas fiant. Rerum autem ciuiliũ autem legislatori cõcedantur ista. Lacrymis mortuos decorare aut non, turpe legumlatori cogere est: plãgere verò & extra domum vociferari, prohibendũ est. Cadauer etiam manifeste per vias vrbis frequẽtiores efferre, & in publico eiulare, aut ante diem extra vrbem se afflictare, non liceat. Hæc ita de his statuta permaneant. Quibus qui paret, indemnis esto. Qui verò vni legum custodi non paret, ab omnibus vt communiter videbitur, puniatur. Cætera quæ vel ad mortuorum monumenta, vel ad eos qui propter patricidium sacrilegiumque sepultura indigni sunt, pertinent, superioribus legibus compræhendimus. Quare legum positio ferme finem habet. Omnium vero finis est, non in eo quòd facta sint vel possessa vel habitata, sed in eo potius, quòd sicut recta sunt facta, ita firmiter stabilita sint. In huiusmodi enim conseruatione putandũ est quantum oportuit factũ esse: aliter minimè. CLI. Probe loqueris hospes, sed quorsum ista, explanatius dicito. ATH. Multa, ô Clinia, priscorum præclare dicta laudantur: nec minus Parcarum nomina. CLI. Quænam? ATHE. Quòd Lachesis prima sit, Clotho altera, Atropos tertia, quæ salutem prædictis affert. Hæc ad ignem contortis, quia vim inconuertibilem continent, comparata sunt. Quæ quidẽ in ciuitate & Repu. oportet non solum sanitatẽ corporibus stabilem, sed animis quoq; legum cultum, imò vero legum salutem afferre. Sed mihi videtur negotio legum adhuc illud deesse vt disseratur, quo pacto illis secundum naturam vis inconuertibilis possit inesse. CLIN. Non paruum est quod dicis, si inuentu possibile est, quo pacto in vnaquaq; recte id fiat. ATH. Possibile est profecto, vt mihi ad præsens videtur. CLI. Ne igitur abeamus hinc obsecro, antequã nostris legibus id tribuamus. Ridiculum est enim, frustra in aliqua re sumpsisse laborem, nec stabile aliquid fundauisse. MEG. Recte tu admones: me quoque talem inuenies. CLI. Probe dici. Quæ igitur salus ista est? & qua ratione Respub. nostrę & legibus aderit? ATH. Nonne diximus cœtum in ciuitate huiusmodi esse constituendum quo decem de legum custodibus semper seniores conueniant? His accedant omnes qui muneribus præmijsq; honorati sunt. Præterea & illi qui multas vrbes peragrauerunt, vt aliquid ad patriarum legum conseruationem conferens reperirẽt. sed hi ad cœtum huiusmodi non recipiantur, nisi ex ea peregrinatione incorrupti & integri redijsse, & cœtu digni esse probentur. Atque horum singuli singulos sibi iuniores asciscant, non pauciores annos quàm triginta natos, qui natura educationeque digni esse asciscenti primum, deinde & vniuerso cœtui videatur. Quòd siquis indignus adhibeatur, nullius momenti sententia sit. Hunc cœtum ante lucem conuenire diximus oportere, quando à cæteris tam priuatis quàm publicis negotijs vacatur. An non tale aliquid in superioribus diximus? CLI. Certe. ATHE. De hoc cœtu iterum illud dicam. Aio enim, siquis hunc quasi anchoram vniuersæ ciuitatis quæcunque ad hoc exiguntur in se continentem, faciat, omnia quę volum*, seruaturũ. CLI. Quo pacto? ATH. Opportune modo dicemus, totisq; viribus incumbemus. CLI. Probe dixisti, & vt cogitas facito. ATH. Oportet sanè, ô Clinia in vnaquaque re congruum singulorum operum seruatorem excogitare. Qualem maxime locum in animalibus anima & caput habere videntur. CLI. Qua ratione rursus id ais? ATH. Horum nempe virtus omni animali salutem præbet. CLIN. Quo pacto inquam? ATH. Nam animæ quidem ad alia mens infusa est: capiti quoque ad alia visus auditusque insertus. Atque ita summatim pulcherrimis sensibus mens coniuncta, & in vnum redacta, salus singulorum efficitur. CLI. Ita videtur. ATH. Certè. Nam & mens sensibus coniuncta nauibus in tempestate & tranquillitate salutem afferre solet. An non vides quòd gubernator & nautæ simul cum mente gubernatrice sensum coniungentes seipsos nauemque tutantur? CLI. Quidni? ATH. Non multis exemplis opus est. Sed in exercitu & medicina consideremus, ad quem scopum atq; exitum respiciẽtes imperatores & medici, salutem rectissime consequuntur. CLI. Rectè. ATHE. Nonne illi ad hostium fugam & victoriã suam? isti ad corporis sanitatem? CLIN. Proculdubio. ATH. Si medicus corporis sanitatem ignoret, aut victoriam imperator, & cętera quę dicebamus, mentémne habere scireque aliquid in his videbuntur? CLI. Nequaquam. ATH. Quid porrò in ciuitate? siquis finem ad quem vir ciuilis respicere debet, ignorare videatur, an primum iure princeps poterit appellari? Deinde seruare id poterit, cuius finem prorsus ignorat? CLI. Minime. ATH. Oportet igitur & nũc, vt videtur, si nouæ huius vrbis constructio bonum exitum habitura sit, aliquid in ea esse quod cognoscat, primum quisnam ciuilis sit finis: deinde quomodo illum assequamur: & demum quæ lex primum, deinde quisnam hominum rectè ad illum cõsulit, aut non recte. quippe quæ ciuitas his carebit, non erit mirum, cum mente sensuque capta sit, si forte casuque singula faciat. CLIN. Verà loqueris. ATH. Nunquid dicere possumus in qua maximè ciuitatis nostrę parte vel quo studio huiusmodi aliquod ad salutem præsidium sufficienter constitutum sit? CLI. Quamuis non liquido id asserere audeam hospes, conijcio tamen hanc orationẽ tuam ad nocturnum illum cœtum quem modo dixisti, contendere. ATHE. Recte, ô Clinia, coniecisti. Oportétque illum vt ratio præsens significat, omni virtute præditum esse. Virtus autem eius prima atque præcipua est, ne per multa variáq; vagetur: sed ad vnum respiciat semper, quò omnia quasi tela sibi semper dirigenda sunt. CLIN. Ita prorsus. ATH. Nunc ergo intelligimus non esse mirum, si ciuitatum leges longe aberrent. Nam in qualibet ciuitate alia legum positio ad aliud, & alia ad aliud respicit. Et alijs iustorum finis est, vt aliqui siue meliores illi quidem siue peiores in repub. dominentur. Alijs vt ditentur, siue seruiant, siue non. Aliorum studium vertitur ad libertatem. Alij leges ad duo condunt, vt & ipsi liberi sint, & alias vrbes subigant. Qui verò sapientissimos se putant, ad huiusmodi omnia simul. Vnum verò præcipuum ad quod cætera dirigant,

Cur ciuitatũ leges longe aberrent.

rigant, non habent. CLIN. Nos igitur hospes rectè iamdiu legibus nostris ad vnum respiciendum putauimus, idque virtutem appellari concessimus. ATHEN. Ita est. CLIN. Et virtutem quatuor quædam ponebamus. ATHEN. Certè. CLINI. Mentem verò horum omnium ducem, ad quam & cætera omnia, & tria illorum respicere oporteret. ATHEN. Pulcherrime assequeris, ô Clinia. Et in cęteris similiter sequere. Mentem quidem gubernatoris, medici, imperatoris, ad certum quiddam respicere dicebamus. Ciuilem verò redarguentes huc processimus, & nunc veluti hominem, ita ciuilē hanc mentem percontemur. O mirifice vir quò tendis? Quid illud vnum est, quod in arte sua medicus planè assignare potest, & tu qui cæteris prudentibus præstare te dicis, in tua facultate non poteris? An vos, ô Clinia, & Megille pro ipso respondere potestis quid hoc ipsum sit, vt ego sæpe ad vos pro alijs feci? CLI. Nequaquam hospes. ATHE. An non quærendum putatis, quid illud sit, & in quibus? CLIN. Dic planè. ATHEN. Cùm quatuor virtutis species posuerimus, patet earum quamlibet vnam esse, si quatuor simul conficiunt. CLI. Quidni? ATH. Vnam etiam cuncta hæc nominamus. Fortitudinem enim virtutem esse dicimus, prudentiam virtutem, & reliqua duo similiter, quasi reuera non multa sint, sed vnū id solum, quod virtus est. CLIN. Omnino quidem. ATHEN. Inquantum igitur duo hæc inter se differunt, & duo nomina acceperunt, atque alia duo similiter, difficile dictu non est. inquantum verò in vtrisque vnum posuimus, idque virtutum vocauimus, & in duobus reliquis similiter, non ita facile. CLIN. Quomodo istud ais? ATHEN. Non est arduum quod dico, explanare. Agite ergo interrogādi respondendique munus inter nos partiamur. CLIN. Quo pacto? ATH. Interroga tu me quidnam vnum appellantes virtutem, duo vtraque rursum diximus, alterum fortitudinem, alterum vero prudentiam. Causam equidem tibi affero, quòd alterum circa timores versaretur. Vnde beluæ quoque fortitudinis participes sunt, & infantium animi. Natura enim quodammodo & sine ratione animus fortis efficitur, sed absque ratione prudens anima & mentis compos nec fuit vnquam, nec est, nec erit. Aliud ergo hęc est quàm illa. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Quomodo ergo duo hæc & differentia sunt ratione, à me accepisti. Quomodo verò vnum & idem, tu rursum me doceas, ita vt dicturum te putes, quo pacto cum sint quatuor, rursus vnum sint, & me postea tibi rursus quomodo quatuor sint, declaraturum. Deinceps autem consideremus, vtrum qui res aliquas sufficienter intellecturus est, quæ & nomen habent & rationem, nomen solummodo scire debeat, rationem minime. An potius si pretij alicuius est, turpe est rerum magnitudine & pulchritudine excellentium tam nomina quàm rationes ignorare. CLIN. Ita videtur. ATHE. Legum vero conditori atque custodi, & ei qui virtute pręstare cæteris opinatur, & munera pro his rebus accepit, est ne magis aliud quàm fortitudo, temperātia, iustitia, atque prudentia? CLIN. Quomodo aliud? ATHENI. De ijs igitur interpretes, doctores, legum conditores, aliorum custodes, nónne cæteros qui scire cupiunt, vel punitione & increpatione indigent, docere debent, quas vires virtus, quas vitium habeat, atque hæc declarando excellere cæteris? An vero poeta quispiam aut iuuentutis magister vrbem nuper ingressus, eo præstantior iudicabitur, qui omni se virtute excellere profitetur? & deinde mirum videbitur, si ea ciuitas vbi custodes virtutis nomen rationemque non tenent tanquam deserta custode, eadem patiatur, quæ & aliæ multæ hodie patiuntur? CLIN. Nihil certè mirum. ATHE. Ad hoc itaq; incumbamus. Quomodo igitur custodes in virtute cæteris tam re quàm verbo exquisitiores reddemus? Vel quo pacto prudentum capiti atque sensibus similis ciuitas nostra propter huiusmodi custodiam fiet? CLI. Quonam pacto hanc, ô hospes, similitudinem faciemus? ATHE. Patet quia ciuitas capitis quædam capacitas erit, custodes autem iuniores sagaces solertésque supremo in vertice collocabuntur. Vnde vrbem totam circunspicient, & custodiendo quæ sentiunt, memoriæ commendabunt, omniáque senioribus nuntiabunt, qui mentis ob rerum multarum cognitionem persimiles, ciuitati consulent iuuenum ministerio vsi. Atque ita vtrique communiter ciuitatem omnem cōseruabunt. Sicne an aliter ipsos præparandos putamus? An æquales omnes habendos esse censemus? nec exquisitiori ratione educari erudirique nonnullos volumus, eosque cæteris anteponi? CLI. At id quidem, ô mirifice vir, impossibile est. ATH. Ad exquisitionem ergo disciplinam quàm superior illa sit, veniamus. CLI. Sic ferme. ATHEN. Atqui ea forte quam modo tetigimus, hæc ipsa est quā quærimus. CLI. Omnino. ATHEN. Dicebamus autem præcipuum in singulis opificem atque custodem, non solum oportere, vt multa cernere possit, sed vt ad vnum etiam tendat, illudque cognoscat, & cum cognouerit, cuncta illo quæ perspicit, dirigat. CLI. Rectè. ATHEN. Estne igitur exquisitior consideratio alia rerum quàm vt possis ad vnam ex multis dissimilibusque ideam aspicere? CLINI. Fortasse. ATHEN. Ne, Fortasse, dicas, sed reuera, ô beate vir, nemo certiorem hac viam rationémque vnquam habebit. CLINIA. Tuis rationibus hospes persuasus concedo, quare ita prosequamur. ATHENI. Compellendi ergo diuinæ Reipub. custodes nobis sunt, vt exactè inspiciāt, primum quid in omnibus quatuor idem sit, quòd cum in fortitudine, temperantia, iustitia, & prudentia insit, vno virtutis nomine iure volumus appellari. Id, ô amici, si vultis, modo apprime teneamus: nec dimittamus antequā satis pateat quidnam illud sit, ad quod siue quasi ad vnum, siue quasi totum, siue ad vtraque, siue quomodocunque se habeat, respiciendum sit. An putamus si hoc nos effugerit, satis nobis patere, quæ ad virtutem pertinent, de qua nec si multa, nec si quatuor, nec si vnum, explanare possimus. Aut igitur si nostro consilio creditis, modum adinuenire conabimur quo id in ciuitate nobis aderit, aut si videbimur, dimittemus. CLIN. Minime per hospitalem deum, ô hospes, dimittendum hoc est. Rectissime nanque id dicere videris. Sed quo pacto quis hoc inueniet? ATH. Nondum quomodo agendum dicamus: sed primum inter nos, oporteat néne, conueniamus. CLIN. Oportet certe, si possibile est. ATHEN. Quid porrò de honesto ac bono? vtrum quod solummodo multa sint, custodes nobis cognoscent? an etiam quomodo vnum cognoscent? CLIN. Necessarium videtur vt etiam quomodo vnum sunt, intelligant. ATHENI. Quid deinde? Intelligeréne solum debent, oratione autem declarare non posse quod intelligunt? CLI. Quo id pacto?

Fundamēta legū omniū.

seruilis enim habitus esset. ATHE. Num etiam de omnibus studio dignis eadem ratio est, vt eos qui veri custodes futuri sunt, oporteat veritatem legum optime intelligere, orationéque sufficienter exponere, & operibus assequi, quæ recte fiunt, quæ non, secundum naturam dijudicantes? CLIN. Cur non? ATHEN. Nónne vna de rebus optimis est ea de qua suprà serio disputauimus? Vbi quòd sint dij, & quòd vires maximas habeant, demonstrauimus: idque pro viribus homini esse sciendum: ita vt multis ignoscamus, si legum tantummodo sententiam sequantur: custodiam verò nulli committamus qui non multo labore firmaque fide quæcunque ad deos pertinent, fuerit assecutus: vt neminem vnquam custodem legum eligamus aut cæteris virtute anteponamus, nisi diuinus sit, diuinisque studijs operam dederit. CLIN. Par est igitur, vt ais, si quis in re diuina tardus & ineptus sit, vt is longe à rebus pulcherrimis arceatur. ATHEN. Scimúsne igitur duo esse, quæ faciunt vt quæ suprà de dijs exposita sunt, credantur? CLI. Quænam? ATH. Vnum quidem illud de anima supradictum, quòd antiquissima diuinissimaque omnium sit, quorum motus generationem sortitus substantiam semper fluentem produxit. Alterum de ordine: quo astra cæteráque feruntur quæ intellectus ducens, omnia exornauit. Nemo enim qui hæc diligenter considerauit atque percepit, adeò impius vnquã fuit, vt contrà non sit affectus quàm multi suspicentur. Plerique enim putant eos qui hæc tractant astronomiæ & alijs huiusmodi ad hæc necessarijs artibus dediti, à religione alienos esse. Quippe cum necessitatem pro viribus qua res fiunt, inspexerint, non voluntate diuina boni gratia omnia gigni credere illos arbitrantur. CLIN. Quomodo igitur id se habet? ATH. Contrà se habet penitus nunc, & quando sine anima esse hęc putabantur. Quamuis etiã tunc quicunq; diligentius alijs illa perscrutabantur, mire veritatem tangebant: quòd videlicet nunquam si anima carerent tã exquisita ratione vterentur, mentis expertia, audebant affirmare nonnulli mentem cœlestia omnia ornauisse. Sed ijdem ipsi nescientes animæ naturam antiquiorẽ esse corporibus, omnia rursus, vt ita dixerim, imò vero seipsos euerterunt, cum iuniorem putauerint. Nam & quæ ante oculos sunt, hęc & in cœlo esse crediderunt. Itaque terra lapidibus, alijsque inanimatis corporibus refertà esse cœlestia credentes, his causas totius mundi dederunt. His igitur factum est, vt qui hæc tractant philosophi, tanquam impij vulgò existimarentur, & à poëtis compararẽtur canibus frustra latrantibus, aliáque in eos stultitiæ plena dicerentur. Nunc autem, vt diximus, contrà omnino se res habet. CL. Quo pacto? ATHE. Nunquam mortalis quispiam poterit deum firmiter colere, qui hæc duo antea nõ acceperit. Primum, quòd rerum omnium quæ generationis participes sunt, antiquissima anima est, atque etiam immortalis: cumque talis sit, omnibus dominatur. Deinde quòd sæpius diximus, veram esse mentem in astris non ignoraret, & quæ antecedunt ad hæc disciplinæ ipsum non lateant. Musæ etiam his conuenientis non ignarus ad mores componendos legésque seruandas ipsa vtatur: possitq; earum rerum rationem reddere, quæ rationem habent. Qui verò ad virtutes publicas, hæc insuper nõ possederit, is nunquam ferme totius ciuitatis sufficiens princeps erit: sed aliorum minister. Considerandum verò nunc, ô Clinia & Megille, verum prędictis legibus hunc vt apicem custodémq; illorum apponere debeamus, vt salutis gratia nocturnus principum cœtus adsit, disciplina, quam prædiximus, præditus. Quid ergo agemus? CLI. Quid prohibet optime vir, quo minus quantuluncunq; possumus, apponamus? ATHE. Certè id contendere omnes debemus. Ego quidem libenter vobis opitulabor. fortè etiam ob harum rerũ peritiam frequentemque meditationem alios quoque multos adiutores inueniam. CLIN. Hac via, ô hospes, maxime proficiscamur, quà deus ipse ducere videtur. Sed modũ nunc quo rectè hoc fiat, excogitemus. ATH. Leges de istis, ô Clinia & Megille, non antè scribi possunt, quàm ciuitas vniuersa fuerit exornata. Tunc enim debita cum autoritate constituendę videntur. Sed eæ non aliter rectè quàm doctrina multa & longo disputationis examine probabuntur. CLI. Quid hoc iterum sibi vult? ATH. Primum igitur cœtus eorum hominũ qui ætate, doctrina, moribus, consuetudine, ad custodiam idonei sunt, cõstituatur. Deinde quæ discenda sunt, ea nec inuenire facile, & inuentionis discipulum fieri arduum. Tempora pręterea in quibus percipere oportet singula, frustrà scribentur. Nec enim possunt ipsi qui discunt, cognoscere quãdo quid opportune discatur: antequam in eorũ animo rei ipsius scientia sit. Quæ igitur in his palàm dici non possunt, non rectè tentantur. dici autem non posse inquam: quoniam si dicantur, nihil planius explicant. CLI. Cum hæc ita se habeant hospes, quid nobis agendum censes? ATHE. Quod prouerbio dicitur, ò amici, visum est nobis par esse, vt rem in commune & publicum conferamus, ac de vniuersa republica periculum subire velimus: nihilque non facere, ita, vt ter sex, vel tres talos iaciamus. Equidem periculum id vobiscum subibo, dicẽdo atque exponendo, quæ mihi de hac disciplina & educatione quam modo tetigimus, videbuntur: periculum autem paruum non est, nec alijs simile. Quod tibi, ô Clinia, curæ modo esse iubeo. Tu enim in Magnesiensium vrbe, vel illa cui deus ipsum cognominem faciet, summa florebis gloria, si rectè ipsam constitues. Certe nunquam effugies quin posteriorum omnium fortissimus videaris. Si ergo diuinus hic cœtus nobis, ô amici constituetur, huic ciuitas erit tradenda. Neque his reliqui legumlatores tanquam minus sufficientibus aduersabuntur. Profecto quod paulo antè quasi somniantes verbis tetigimus, quando capitis mentisque communionem per imaginem quandam attulimus, id penè vigilantes perficiemus, si nobis hi viri exquisite docti conuenerint, & in arce regionis habitauerint custodes ciuitatis constituti, quales nunquam nos in præterita vita ad custodiam agendam fuisse cognouimus. MEGIL. Ex omnibus quæ diximus, ô amice Clinia, patet, aut huiusmodi ciuitatis constitutionem prętermittendam esse, aut hunc hospitem non dimittendum, sed precibus modisque omnibus socium ad disponendam ciuitatem accipiendum. CLIN. Probe loqueris, ô Megille. Ego quidem sic prorsus efficiam, sed tu quoq; opem feras. MEGIL. Feram equidem.

*

PLATONIS EPINOMIS, VEL PHILOSOPHVS.

*

MARSILII FICINI ARGVMENT.

THESAVRVM diuini Platonis, magnanime Laurenti, latere in hoc Epinomide qui philosophus rursus inscribitur, Platonicorum ambigit nullus. Sed ad hunc in lucē penitus exprimendū, multis opus est machinis. Marsilio verò tuo argumenta promittenti, non licet proliziora præstare. Præsertim cum & scriptorum expressorumq; tabellarij opus assiduè vrgeant, & argumenta procacius è manibus extorquentes, vix permittāt in singulis voluminibus summa sequi fastigia rerū. Præcedentium legum consilium est, animos ciuium pro viribus ita componere, vt expeditam adepti tranquillitatem, diuinorū operum rationes & causas perscrutentur, & in his quasi speculis autorem deum speculentur, & colant. In speculatione quidē sapientia, in cultu verò religio, in ambobus tota consistit humana felicitas finisq; legum. Eiusmodi finem superiores quidem promittunt leges: Epinomis verò præstat donante Deo. Itaq; perfectum hunc mentis habitum in exordio vaticinatus deinceps supplici quadā oratione petit à deo. Felicitatem alij in hac vita vita haberi posse iudicauerunt: alij in altera, alij verò nusquā. Profectò quicunq; in hac vita humanis eam viribus acquiri putant, totius vitæ testimonio reclamante manifestè falluntur. At verò qui nusquam, ij tanquā vani, vnam quoq; esse volunt naturæ totius instinctum. Sapienter admodum Plato noster felicitatem in altera vita sperat, tum præsentis vitæ virtutibus, tum dei munere comparandā. Non diffidit tamen paucissimos quosdam in hac quoq; vita felicitatem degustare posse. Quos in Phædro in Phædone, & in Republica tales esse vult, vt extra corpus viuant potius quàm in corpore, deoq; ipsi potius quàm sibi viuant: quo efficiatur, vt aspirāte deo vel inter ipsos fluminis Lethei fluctus, libare nonnihil ætherei nectaris videātur. Neq; ab re hunc Epinomidē præterea inscripsit Philosophū. Siquidē, vt in Reipublicæ sexto & septimo, & in præsenti libro patet, philosophi officium est rerum omniū rationes inuestigare, vt diuinam ipsam qua factæ sunt, inueniat rationē, inuentam colat, culta fruatur. In hoc autē libro dum ad felicitatem, quam in sapientia religiosa proculdubio collocat, perducere nos contendit, propriū legitime philosophantis depingit ingenium, & conuenientibus disciplinarum gradibus erudit, & format. Atq; vbiq; non minus, imò multo plus virtutis & pietatis, quàm scientiæ à philosopho videtur exigere: & quicquid scientiæ ab hoc exigit, idcirco requirit, vt deum ipsum verum tam scientiæ magistrū quàm autorē rerum quæ sciuntur, præ cæteris veneretur. Primo vero vim nobis ad diuinam felicitatem naturaliter insitam ex eo probat, quòd omnes in omnibus actionibus ipsam & vaticinamur & quærimus, & alijs omnino nullis implemur. Deinde singulas ordine facultates enumerans, ostendit hanc neq; naturalibus, neque necessarijs, neq; ludicris & iocosis, neque auxiliatricibus facultatibus comparari. Tertio demonstrat virtutibus tum moralibus, tum speculatiuis acquiri sapientiā & pietatē beatitudinis fundamenta. Vbi verò speculatrices doctrinas enumerat, primo quidē arithmeticam non laudat solum, verumetiam admiratur: quā in libris superioribus maximè omniū inquit ingenium acuere, memoriam confirmare, animum ad omnem speculationem actionemq; aptissimum promptissimumq; efficere. Atque hic addit numerum ab ipso deo hominibus traditum velut rationis discursionisq; necessarium instrumentū. Quo sublato, & animus amens appareat, & scientiæ artesq; penitus euanescant. Laudat pręterea geometriam mensuras spectantem, & stereometriam librantem pondera, & astronomiam cœlestia obseruantem, & musicam concentum cœlestium imitantem. Commēdat quoq; physicam, vbi de corporum generibus, compositionibus, animalibus motionisq; & generationis principio tractat: sed ita, vt minutissima quæq; naturalium relinquat medicis, tanquā ab eo qui ad diuina se confert, minimum aliena. Dialecticam denique, id est metaphysicam, & apicem huius theologiam velut reginam omnibus anteponit: videlicet singulis seu gradibus vtētem ad inueniendum deum atq; adorandum. Tria verò reginæ huius circa cæteras facultates munera esse probat. Primū, vt multitudinem harum omnium circunspiciat. Secundum quænam vna in cunctis communio connexioq; sit cōspiciat. Tertium, qua ratione ad vnum ipsum diuinumq; bonum, & multitudo hæc, & huius vnio conferat, manifestè suspiciat. Addit autem, nisi eiusmodi vnio doctrinarum ad diuinum vnum cōducens, cōprǽhendatur, cunctas omnino inanes euadere: neq; quid in eis vnum sit percipi posse, nisi comparentur ad vnū, à quo & ipsam accipiunt vnionem. Mentem verò hæc omnia consequutam, atq; ita vnitam sibi: rursusq; per se vnitam deo: & hic ait pro viribus beatā esse, & in altera fore vita omnino beatam. Id autem libri totius est argumentū. Paulo pòst exordia, vbi traduximus hæc verba, scilicet, Breue autem tēpus, quod deinde sequitur, alibi legitur. Ad rationis discursum idoneū, & id quidē non solum in depravatis, sed & moderatis hominibus relinqui videtur. Vbi verò cœlum laudat tanquam & prudentiæ & bonorū omnium causam, eiusmodi laudes à cœlo corporeo ad incorporeum cœlum, id est ideam cœli vult transferri. Quam ibidem adorari iubet per cœlum visibile, quasi per simulacrum significatā. Tu verò hic attēde, homines in genere terrestrium dæmonū iudicari, vbi inquit, dæmones alij simul omnes, & quæ sequuntur. Post hæc ait, siquis quod diuinum est generatione cognouerit, verū numerum, pietatemq; cogniturum. Diuina in generatione duo significat: tum spiritalē quandam motionē quæ in anima est, siue vim motricem corporeę motionis, generationisq; originem, tum speciē naturalē, quæ in perpetua generationis successione seruatur. In motu quidem animæ verus est numerus musica, vt Timęus ait, proportione concentuq; consonans. In specie quoq; verus numerus. Rerum nanq; species certo quodam numero & ordine disponuntur. Per hæc vtriq; religio confirmatur. Nam ex libero animæ motu diuinā substantiā per se existentem vaticinamur: & ex perpetua in speciebus perseuerantia ideaū auguramur æternitatem. Audies sententiam Mosaico mysterio similē. Ait enim, si quid mali ab aeris qualitate & plantis & animalibus nobis infertur, non diuinā naturam culpandam esse, sed humanā, quæ iniuste vitā suam distribuit: In sequentibus, legū finem manifestè cognosces his verbis. Finis hic legum tibi propositus est, vt dei cultu & vitæ puritate optimū atq; pulcherrimū exitum consequaris. Mox repetit tria pietatis capita. Primū, vt deum esse credas. Secundum, vt maximorum simul & minimorū curam habere confiteatis. Tertium, vt nullis precibus aut donis iniquè flecti eum existimes. Confirmat & iterū diuinitatis fidem ex ipsius animæ excellenti quadam diuinitate. Putat autem quicquid ita corpore melius est, vt sit & diuinius, id est diuinis similius quàm corporeis, idem corporibus cunctis antiquius esse, propterea quòd in quolibet rerum genere siue ordine, quod perfectius est, esse quoque magis possidet: ideoq; causam imperfectioribus exhibet existendi. Quod vero alteri esse præbet, nimirum est & antiquius. Addit, quando ex congressu animæ cum corpore, conficitur animal, vnam quandam ibi formam in corpore resultare. Id est vitam corporeā in subiecto ex accessu vitæ incorporeæ procedentem. Ponit & duo rerum genera. Alterum quidem corporeum, incorporeum verò alterum. Et huic quidem actionem, illi vero attribuit passionem. Huius item vnam esse dicit formam, ob id potissimum, quòd & simplex est, & in ipsa semper forma substantiæ permanet. Sed quod legitur, Non enim est aliud, & quæ sequuntur: alibi ita legitur, Nam quod in alia transmutatur, non est incorporeum, & omninò coloris expers præter diuinissimum reuera animæ genus. In genere verò corporum quinque collocat corpora. Quę ideo vocat solida, quia & in profundum adacta discernuntur à planis, & in omni corpore vel liquidissimo est aliquid solidi, tum per ipsam naturæ propriæ cōsistentiam, tum Platonice per quandam terrenæ naturę similitudinem ad cœlum vsq; diffusam. Cœlum quidem ex eo ignē nominat, quòd propriam habet lucem, quæ præcipua ignis est qualitas. Habet & perennem motū, qualem videmus in igne: & instar ignis non patitur mixtionem, & quia nondum naturali depellitur loco, ideo non cogitur ascensu redire, sed reuoluitur. Et actu quidem lucet, virtute verò calet, omnino vero diuersissimi generis est à nostro. Post cœlestem ignem, alteram collocat ignis speciem, calentem iam magis quàm lucentem sub luna ætheris nomine nuncupatā. Cuius quidem vestigium quoddam est noster ignis, iam non solum calens, sed adurens: adurens inquam ob nimiam asperitatis terrenæ permixtionē. Qui verò in tenui viget materia, lucet purius, caletq; suauius: præsertim vbi à nullo coarctatus spatiatur in amplum. Huic subdit aërem, aquamq; & terram. Putat autē quamlibet mundi sphęram ex his quinque componi: vt perfectissima inter omnes sit, tam in substantia connexio quàm in virtute & actione communio. Verum in qualibet sphæra vnum esse præcipuum, ac pro natura sua reliqua insuper continere. Sic & æther in terra terrenus est: & terra in æthere euadit ætherea, similiter & in cœlo. Sed de his nonnihil in Theologia, nonnihil in Timæi commentarijs diligentius. Proinde animalia in cœlo, æthere, aëre, aqua, terra rationalia collocat. Quæ dicit ab anima fieri: ab anima inquam triplici.

Vult enim vltra vnam mundi totius animam. duodecim eſſe ſphærarũ, duodecim animas. deinde in qualibet ſphæra duodecim eſſe ordines animarum. Hi ordines in cœlo ſidera ſunt & ſtellæ, in terra homines: in æthere, aëre, aqua, ſcilicet ſublimiori, ſunt dæmones. In his ſingulis animatis animam rationalem corpori ſuo coniunctam animal procreare, id eſt compoſitum quiddam ex proprio corpore, vitaq; corpori prorſus infuſa. Quæ quidem vita iam facta corporea à triplici dependet anima. Nam & à propria, & ab anima ſphæræ, & à mũdi totius anima. Quòd autem cœleſtia animas habeãt, argumẽto ſunt apud Platonem diuinitas ſubſtantiæ cœleſtis, quantitatis amplitudo, qualitatis virtus viuifica omnium, motionis velocitas atque efficacia. Quòd inſuper animæ cœleſtes mentem habeãt, ex ordine tenoriſq; eiuſdẽ perſeuerantia cõijcit. Subdit neceſsitatem animæ mentẽ habentis eſſe quàm maximam, duobus id modis intelligens. Primo quidem, quia naturalis neceſsitas, puta in hac vel illa ignis parte ad comburẽdum & aſcendendum, agit aliunde ducta. Animæ vero intellectualis natura, quatenus participat intellectum, eatenus ſuę actionis eſt domina. Deinde quia motus animæ cum ſit natura liber, preuaricari facile poteſt, viciſsimque peruagari niſi mente velut auriga regatur: mente inquam perfecta, & optimum actionis finem, & electiſsimam viã ab initio prouidente. Quæ quidem cum optima optimæ adeſt animæ, qualis eſt in ſtellis, neceſſario præſcriptum opus aſſequitur. Nã & optimæ animæ, id eſt potentiſsimæ non reluctantur corpora, & mens optima cõſilium non permutat. Hinc ergo ait tres Parcas conſeruare perfectum quicquid certo conſilio cœleſtes dij deliberarunt. Tres ait parcas, fatum vnum ad diuinarum mentium nutum tria diſponens, principia ſcilicet, ac media, fineſq; rerum. In ſuperiori verò libro, quæ fatis conſtituta ſunt, materijs ad ignem elaboratis, ſiue directis, ſiue contortis dixit eſſe ſimilia. Nam vt hæ materiæ in oppoſitum vltrã flecti non poſſunt, ita neque fatalia. Neque iniuria ad ignem contorta commemorauit. Nam igneæ cœlorum ſphæræ fati ſunt inſtrumenta. Præterea vbi ſtellas ait vel ſempiternas eſſe vel longæuas, ſufficienter orphicam, & forte mercurialẽ tangit opinionem: Mundum ſcilicet poſt multa ſecula in ignẽ reſolutum iri. Nam & diſſolubile eſſe tandem quod compoſitum, & ignem velut maximum omnium atque potentiſsimum in ſe omnia tandem mirabiliter aſſumpturum. Mentẽ vero diuinam operis huius artificem ex igne rurſus opus ſimile & ſimili fato facilimoq; nutu reformaturam. Quam quidem ſententiã Anaxagoras, Empedocles, Heraclitus, & Stoicorum plerique confirmauerunt, fatentes deũ quidem omnipotentem poſſe opus ſuum ſemper in ordine ſimul tradito cõſeruare: at opus ipſum, quia & finitæ naturæ eſt, & intra ſe repugnans, non poſſe ſeruari: deum vero quod formationi deeſt, reformatione rependere. Sed hæc illi viderint. Tu verò notabis hic Platonem eos redarguere, qui cœleſtia idcirco negant viuere, quia ſemper eodẽ modo ferantur. Quod quidem non abſentis vitæ, ſed præſentis ſufficientiæ atq; ſapientiæ eſſe omnibus debuit argumentum. Memento præterea animam à corpore adeo diuerſam exiſtimari, vt nihil ſit vtriſque commune, id eſt nulla communis materia. Item quia anima ex materia non depẽdet: rurſus quia natura corporea, neque vera ſubſtantia, neq; vera eſſentia iudicatur: appellat animas ſtellarum deos, eorum vero corpora deorum ſimulacra. Proinde in dijs cœleſtibus Iouem nomina prouidentiæ munus: Iunonem vero, vim animalem prouidẽtię ſubditam. Ait & ſtellas ſingula acute ſentire, per ſenſum videlicet à noſtro longe diuerſum. Deſcribit quoq; naturam dæmonũ prudentia, ſenſu, memoria motu potentẽ: inter deos hominesq; mediam: interceſsionis, interpretationisq; gratia honorandam, cogitationes noſtras cognoſcentem, ex noſtris videlicet figuris & motibus & affectibus, diligentẽ bonos, malis infenſam. Omnes hic demones videtur bonos exiſtimare, quos videlicet doceat coli. Alibi vero nonnullos ſignificat eſſe malos. Et æthereos quidem aëreoſq; inuiſibiles: Aqueos vero, quos nominat ſemideos, videri ait nonnunquam & vix, viſu ſcilicet intime potius quàm externo. Addit admoneri animos à dęmonibus per ſomnia, voces, vaticinia, oſtenta maxime vero quo tẽpore animus migrãt e corpore. Multa his admonentibus religioni addita eſſe inquit. Ait præterea nõ licere quæ in religiõe legibus firmata ſunt, mortali naturæ mutare. Mortali inquit, diuinæ enim licet. Edice diuinũ dictum Ratio omnium diuiniſsima viſibilem cõſtituit mundũ, quẽ vir felix admirans charitate accenditur diuinitatis inueniendæ, vnde felix & hic & in altera vita euadit, fitq; per ſapientiã vere vnam vere vnus: ad congrua virtuti loca tranſlatus reliquum etiam omne tempus diuina contemplaturus. Mox vbi traductum eſt, Res enim diuinas, & quæ ſequuntur, alibi legitur: Non enim prudentis eſt diuinorũ alia quidem honorare, alia vero negligere. Narrat inter hæc aſtronomica quędã notiſsima. Laudat ad ingenij virtutẽ temperatã aeris qualitatẽ. Deinde vbi ait motionem, ad bonum tendentem à bona anima proficiſci, delinentem vero in malum, contrario ſe modo habere: ne cogites alteram quidẽ mundi animã bonam eſſe, alteram vero malã: ſed ab ipſa mundi anima proficiſci bona, quatenus mentis eſt particeps. Alioquin prouẽtura inde mala, id eſt ordine numerorum omnino carentia. Mala enim in ſuperioribus nominauit, quæ concordi numero & pulchritudine carent. Bona verò quæ cõſentientibus numeris coaptantur. Subdit mala, id eſt priuationem ordinis, victa fuiſſe à bonis, id eſt ab initio rerum ab ipſis diuinæ mentis ideis. Item vinci oportere, ſcilicet mundo perſeuerante. Hæc verò fuiſſe dicta ſecundum iudiciũ impios puniens: quia videlicet diuinum iudicium malos puniens, iniuſtitiæ malum vincit iuſtitiæ bono. Notabis virtutem maximã eſſe religionem, negligentiamq; religionis cauſam infelicis ignorãtiæ hominibus extitiſſe. Item optimum ingenium eſſe quod ex temperantia & fortitudine mixtũ ſit, docile, memor, ad diuina propẽſum. Cumq; eiuſmodi ingenia recte educata ſunt, religionis cultũ ab ijs in alios veriſsimum proficiſci, ciuitatiq; omniũ vtiliſſimum. Et ſapientiam niſi adiuuãte deo diſci non poſſe: ab eo autem qui modum in docẽdo non ſeruat, ſatius fore non diſcere. Item deorũ plena eſſe omnia: adeò vt ſuperi neque obliuiſcantur noſtrarum rerum, neq; nos deſerant. Quæ verò de numeris attingit raptim, vbi opportunius fuerit, latius explicabimus. Nunc ita perſtringe. Numeri in ſe quidem incorporei ſunt, quãdo nihil aliud ſunt quàm repetita vnitas hæc autem indiuidua eſt. At cum primum ſitum ſortiri putãtur, fingi poſſunt in puncta conuerti. Item ex tractu quodã a puncto in punctum naſci lineam, ex cuius ductu ſuperficiem, ex cuius deſcenſu profundum. Numeri lineares quidam ſunt, ſuperficiales alij, alij verò cubi, atq; ſolidi. Primi ſicut binarius vnitati quàm proximus. Secundi ſicut quaternarius, per binarium ab vnitate procedẽs. Tertij, vt octonarius ex binario in ſe reuerſo profectus. Perfecta item proportio dupla putatur. Primo quidem, quia prima eſt, inter vnum ſcilicet atq; duo progenita. Secundo, quia dum videtur diſceſsiſſe ab vno, geminando reſtituit vnum. Tertio, quoniam omnes proportiones intra ſe continet. Nam & ſeſquialtera & ſeſquitertia ſimileſque velut partes ſunt infra duplam. Hanc natura obſeruat in cœlo: ſeruat & huius gratia ſeſquialtera etiam ſeſquitertiam: ex quibus dupla cõponitur. Pythagorici enim, vbi ſphærarũ interualla dimetiuntur, terram ad firmamentum comparãt: Item ad Lunam & Solem, Solem quoq; ad firmamentum. In quibus ſanè comparationibus interuallum à terra ad Solem, comparatum ad interuallum ab eodem ad firmamentũ, efficit quidem inter terram ac ſolem ſeſquialterã: inter hũc vero & firmamentũ ſeſquitertiam. & in illa quidem proportione diapente conſonantia naſcitur: ex hac autem diateſſaron. Ex quibus certe ambabus conficitur proportio dupla conſonantiaq; diapaſon. Volunt & à terra ad lunã fieri diateſſaron, ſicut ad ſolem fit diapente, & à ſole ad firmamentum iterum diateſſaron. Quemadmodũ vero natura proportiones eiuſmodi obſeruat in ſphęris: ita in actionibus paſsionibuſq; elementorum. vt enim actio perfecta proueniat, oportet agens duplo potentius eſſe ſubiecto. Sed quare? Quia cum intendat in agendo geminare ſeipſum, nimirum proportione indiget geminante. Alioquin ſi minore ſpatio ſuperarit, reluctãs ſubiectum perfectam impediet actionem. Sicut vero dupla conducit ad ſubſtantialem ſpeciem generandam, ita ſeſquialtera ad familiarem ſpeciei effectionem atq; figuram, & ſeſquitertia ad accidentia quædam communiora. Præterea proportionis eiuſdem modus in noſtris ſeruatur humoribus. Duplum enim eſſe volunt ſanguinem ad pituitam, duplam & hanc, ad bilem: hanc ſimiliter ad atram bilem. Quod ſi duplas habẽt, conſequẽter ſeſquialteras & ſeſquitertias, quæ in dupla ſunt, continent. Similes quoq; in auditu cõſiſtunt. In quo quatuor aeris inſunt gradus: Tres ignis: Duo aquæ: Terræ vnus. Scis autem inter quatuor atq; tres proportionem fieri ſeſquitertiam. Cõtinet enim quaternarius ternarium, ac inſuper vnitatem partem ternarij tertiam. Scis quoq; ternariũ inter atque binarium ſeſquialteram collocari, quãdo ternarius binarium continet, inſuperq; vnitatem alteram, id eſt dimidiã binarij portionem. Quamobrẽ in ipſa auditus affectione proportiones omnes manifeſtius quàm alijs inſunt. Itaq; & cõſonantiæ. Diapaſon quidẽ, id eſt octauæ vocis, in dupla. Diapente verò, id eſt quintæ, in ſeſquialtera. Diateſſaron autem, id eſt quartæ vocis, in ſeſquitertia. Mitto quod in quatuor elemẽtis proportiones poſſunt ſimiles cogitari. Sed de his aliàs. Conſentiunt his & medici in ijs quæ ad tactum & quodãmodo ad guſtum pertinent, gradus quatuor numerãtes. Primum quidem qui vix ſenſu percipiatur. Secundũ vero qui manifeſte percipiatur, ſed non offendat. Tertium iam offendentem & deinde lædentem. Quartum breui interimentẽ. In his quidem

Proportio humorũ noſtri corporis.

dem gradibus, dupla & sesquialtera & sesquitertia reperitur. Sed hæc medici viderint. Adducit hic Plato vnum, duo, quatuor, sex, octo, duodecim. A quatuor ad duo, dupla est, ab octo ad quatuor quoq; dupla: hi quidem excessus duo, proportione sunt pares: vterq; enim fit per duplam, nõ tamen pares numero: octonarius enim quatuor superat quaternarium: hic vero binario excedit binarium. Compara rursus senariũ, hinc quidem ad quaternariũ: inde vero ad octonarium. Hinc certe fit sesquialtera: inde vero fit sesquitertia. Hi ergo excessus proportione sunt impares, numero verò pares. Vtrobique enim per binarium fit excessus. Rursus compara sex ad duodecim proportione dupla, & inter hæc ad vtrunque conferas octonarium. Certè à duodenario ad hũc sesquialtera nascitur. Ab hoc ad sex, oritur sesquitertia: ex quibus dupla inter sex duodecimque componitur. in qua duo illi excessus tam proportione quàm numero impares euidenter apparent. Hæc omnia in commentarijs Timæi commodius pertractantur.

CLINIAS, ATHENIENSIS HOSPES, MEGILLVS.

*

IAM, vt communiter statueramus, huc tandem omnes tres, ô hospes, rectè perueniamus, ego & tu, & hic Megillus de prudētia quæsituri, qua ratione illud attingere valeamus, quo intellecto humanus habitus optime se quantũ natura fert, ad prudentiã habet. Cætera enim quæ ad ferendas leges pertinebant, iam tractauimus. Quod vero & inuentu & dictu maximum est, quónam videlicet si cognitum sit, sapiens homo fiat, neque inuenimus, neque diximus. Verum nullo pacto prætermittendum censeo, ne forte imperfectum illud relinquamus, cuius aperiendi gratia hucusque profecti sumus. ATHE. Scite loqueris, ô amice Clinia. Sermonem verò quendam nunc mirum, & rursus quodammodo non mirum auditurũ te puto. Multi enim fluctibus huius vitæ iactati illud prædicant, humanum genus felix atque beatum esse non posse. Attende igitur & considera vtrum & ipse recte hac de re dicere videar. Impossibile arbitror homines in hac vita prꝗter admodum paucos felicitatem & beatitudinem assequi. Bona tamẽ spes est, vt post mortem quis ea omnino consequatur, quorum desiderio accensus, optime pro viribus egit vitam atque exegit. Nec inauditũ aliquid nouumq; adduco, sed quod Barbari omnes & Græci modo quodã cognoscimus. Nemo enim ignorat quãta sit in prima generatione animaliũ difficultas, in conceptione & vtero primum: deinde in natiuitate & partu, postea in nutritione atque educatione. Nam per mille labores fieri hęc non ignoramus. Breue autem tempus est, non solum respectu diuturnitatis malorum, verumetiam quocunque modo quis cogitet, quod quasi circa humanæ vitæ medium respirare parumper nos facit. Sed cito tristis senectus superueniens efficit ne quis optet rursus in vitam redire, cum præteritas molestias cogitet, nisi puerili opinione feratur. Quæ omnia ita se habere, illud mihi argumento est, quod modo quæritur. Quærimus enim quónam pacto fieri sapientes possimus, quasi aliqua huiusmodi vis singulis insit. Quæ quidem

Quæ artes sapienté nõ reddunt.

tunc nos fugit, quando ad aliquam earum facultatum, quæ artis vel prudentiæ vel scientiæ nomine communiter appellatur, quis perrexerit, tanquam nulla istarũ in huiuscemodi humanis rebus digna sit sapientiæ vocabulo nuncupari, animus tamẽ valde confidat, vaticineturq; aliquam huiusmodi vim sibi secundum naturam inesse, quæ vero sit, & quãdo, & quomodo adsit, facilè inuenire non possit. Nónne dubitatio & inquisitio hęc nostra de sapiẽtia, huc spectat maxime? plena nimirum spe in singulis quicunque & seipsos & alios prudenter concorditérque possunt in omni genere sermonis disputationisq; examinare. Itáne, an aliter hæc se habere dicemus? CLI. Nos quidem hospes ista concedimus, sperantes videlicet vnà tecum deinceps ad verissimam de his sententiam peruenturos. ATH. Alias igitur artes, quæ cum scientię appellẽtur, hominem sapientem non faciunt, primum percurramus, vt illis remotis, eas quibus egemus admoueamus, comparemusq;, & facta comparatione discamus. Atque eas in primis videamus, quibus humanum genus maxime indiget. Verè enim hæ primæ sunt, & maximè omnium necessarię. Quarum artifices quamuis ab initio sapientes nisi sint, nunc tamen & sapientes non habentur, & propter eas artes vituperantur. Dicendum igitur quænam hæ sint, & quòd quicunq; optimi viri cupiunt videri, artium huiusmodi studia fugiant. Primã vero sit, quæ ab humanarum carnium esu, qui ferarum ritu quondam inter homines inoleuerat, vt fabulę ferunt, abstinere iussit, & ad victum modestiorem nos reuocauit. In quo sanè prisci homines quamuis mansuete & humaniter nobis consuluerint, valeant tamen, nec sapientiæ nomen vsurpent. Deinde cibi Cerealis artificium vtile quidem & pulchrum, sed sapiẽtem absolute virum nunquam efficiet. Difficultatem enim & molestiam potius quàm sapientiã afferet. Neq; etiã agricultura id faciet. Non enim arte, sed natura & dei quodam fauore terræ culturam aggressi videmur. Sed nec domorum constructio, & reliqua omnis ædificatio, supellectiliúmue effectio, nec æraria, vel lignaria fabrica, aut figlina, aut textura, nec instrumẽtorum omnium artificia, quę plebi accommodata, quicquam ad virtutem afferunt. Venatrix etiam ars omnis quamuis varia & ingeniosa sit, magnificentiam tamen sapientiámq; non tribuit. Sed nec diuinatio aut interpretatio vlla. Nam & si quæ dicuntur cognoscit, vtrum tamẽ vera sint néc ne, non intelligit. Postquàm vero nullam earum artium quibus necessaria parantur, sapientem hominem facere nobis cõstitit, reliqua est imitatrix quædã facultas minimè seria. Sæpe enim instrumentis imitatio fit, plerunque deformibus corporum gestibus & figuris. In eloquio etiam & musis imitatio est, & in fingendo pingendoque, vbi multa & varia in corporibus tam duris quàm mollibus exprimuntur. horum nihil hominem imitationi deditum, sapientem reddit: imitatione vero sublata, artes aliæ restant quæ in ferendo auxilio versari videntur. hæ quidem multæ & variæ sunt, sed omnibus bellatrix, quam imperatoriam vocant, excellit. Hæc summopere propter vsum probatur, sed felicitate maxime indiget, & fortitudine magis naturali quàm sapientia perficitur. Medicina quoque nobis opitulatur contrà immoderati frigoris & caloris impetum, cæterorumq; huiusmodi quibus natura animalium læditur. sed horum nihil ad sapientiam veram conducit, incertis enim coniecturis, opinionibusq; procedunt. Nautas quinetiam gubernatoresq; ferre auxilium non negabimus. Nec tamen eorum quenquam sapientem vocari ab aliquo permittemus. Nullus enim eorum iram ventorum amicitiámue cognoscit, quòd

quod & optimum est, & maximè in gubernãdi arte requiritur. Neq; etiã sapiẽtes dici eos volumus, qui litigantibus dicendi viribus adsunt. Quippe cũ memoria & vsu opinionis moribus se accommodent, & à veræ iustitiæ intelligentia procul aberrẽt. Reliqua est mira quædam vis, quæ sibi opinionẽ sapientiæ similiter vẽdicat, quã naturã magis quàm sapientiam multi dicerent. Hæc in eo cõsistit, quãdo facile quispiam discit, quæ velit, & multa diu ac firmiter meminit, & quod vnicuiq; idoneũ est cum oporteat, cito, & cõmode reddit. Hæc enim omnia alij naturam, alij sapientiam, alij naturæ solertiã nũcupabunt. Sed nullus mentis compos vere sapiẽtẽ propter hæc esse quenquam cõcedet. Veruntamen necesse est scientiã aliquam inueniri, quã quisquis habuerit, non solum videatur, sed reuera sit sapiẽs. Attentione opus est. Nam arduam omnino rem aggressi sumus, qui aliã pręter dictas artes scrutemur quæ iure sapientia vera dicatur: quam qui adeptus est, nec abiectus, nec stultus erit, sed sapiẽs bonusq; propter ipsam ciuis, modestusq; ciuitatis princeps & subditus. Hanc igitur primam inspiciamus, quæ ex omnibus humanis artibus ita se habet, vt si hæc vna semoueatur, amentissima & insipiẽtissima hominis natura reddatur. Non est autem hoc inuentu difficile. Nam si vni vnam conferes, illa quæ numerum mortaliũ generi dedit, id profecto efficiet. Deũ autem aliquem magis quàm fortunam ad salutem nostrã hoc munus nobis arbitror cõtulisse. Quem vero deum putem, vobis dicam, etiam si absurdus videbor, & rursus modo alio non absurdus. Nam ipsum bonorum omnium autorem, cur non etiam maximi boni, prudẽtiæ dico, causã arbitrabimur? Quem verò deum laudibus, ô Megille, & Clinia efferõ? Cœlum ferme, quod par est, sicut dæmones alij simul omnes cæteriq; dei faciunt, nos quoq; honoribus colere, ac præcipue precari. Atq; cæterorũ omnium bonorum causam nobis cœlum fuisse, omnes cõfiteremur. Dedisse præterea numerum, atq; etiam siquis obseruare velit, datum, nos affirmamus. Quod quidem is assequetur, qui in rectam eius speculationem ascenderit, siue mundum, siue olympum, siue cœlum id libeat appellare, dummodo varietates ipsius consideret, & quomodo anfractu circuituq; astrorum diuersa efficiat tẽpora, alimẽtáq; animalibus largiatur, ac sapiẽtiam vnà cũ numero cæterisq; bonis, hominibus tribuat. Id verò maximum est, siquis numerorum munus ab eo suscipiẽs, omnem percurrat circuitum. Sed memoria repetamus, dictum & rectissime quidẽ in superioribus à nobis fuisse, si qs ab hominibus natura numerum auferat, nunquã prudentes nos fore. Nunquam enim ferme animalis huius anima virtutem omnem percipiet, à quo rationem abstuleris: nec animal quod duo & tria, & par & impar, ac numerum prorsus ignorat, rationẽ de rebus reddere vnquam poterit, quas sensu solũ atq; memoria percipit. Reliquam vero virtutem, fortitudinem dico & temperantiam, habere nihil prohibet. Qui autẽ veræ rationis est expers, is quomodo sapiens vnquam euadet? Cui verò deerit sapientia, vniuersæ virtutis pars maxima, is cum bonus absolute esse non possit, nunquã beatitudinem assequetur. Ita necesse est omnino numerũ præsupponere. Idq; necessarium esse, pluribus etiam rationibus monstrari licet. Sed recte nunc ratione hac ostenditur, quòd cæteræ artes quas omnes paulo antè enumerauimus, sublato numero penitus euanescent. Fortè verò qui de artibus cogitabit, pauca esse arbitrabitur, in quibus humanũ genus numero indiget, quamuis & hoc magnum sit. Verùm siquis, quod diuinum in generatione, & quod mortale est, inspexerit, qua in re pietas erga deos & verus numer⁹ cognoscetur: is profecto inueniet, nullum vatem quãtæ virtutis nobis causa numerus sit, si modo vniuersus affuerit, compræhẽdere posse. Nam & tota musica motus & vocum numero indiget. Et quod maximũ est, bonorum quidem omnium, mali verò nullius causam esse numerũ, hinc facile cognoscere possumus, q irrationalis & inordinata, deformis, inepta, incõcinnáq; agitatio, omnia deniq; in quib⁹ mali quippiã inest, omni numero carẽt. Quod sanè q beatus tandẽ futurus est, ignorare nõ debet. Et q iustũ, bonũ, honestũ, cæteráq; huiusmodi ignorauerit, nec verã opinionẽ de his acceperit, ad seipsum & alios persuadendos numeri rationisq; vi vti nõ poterit. Sed consideremus iã quomodo numero vti didicimus. Age, vnde vnum & duo percipimus? vt illud animaduertemus, ad quod cognoscẽdum ab vniuerso naturam vimq; accepimus. Profecto cũ multis animaliũ natura negauerit, ne à patre queãt vsum numeri discere, nobis id primum indidit deus, vt possimus in eo quod ostẽditur, numerũ intelligere. Deinde ostendit apertius, idẽmq; assidue facit. In qua explicatione rerum nihil aliud, si vnũ vni conferatur, pulchrius aspicere possis quàm diei lucẽ. Vnde & noctẽ oculorũ officio vicissim cõsideres, vbi maxima apparet diuersitas. Nam si reuoluere hæc non desinas, multas noctes, & multos dies videbis, quibus cœlũ nunquã cessat docere homines vnum atq; duo, vt etiã qui tardissimus est, hinc vti numero discat. Sic enim & tria, & quatuor, et multa quilibet cernẽdo, hęc intelliget. Sed de his vnã deus Lunã formauit, quæ modo minor, modo maior apparẽs, ita quotidie varia ad quindecim vsq; dies ac noctes cernitur. Hic autẽ circuitus est, si quis totũ circulum in vnũ conferre voluerit. Quare, vt ita dicã, tardissima etiam animalia, quibus naturam aliquã deus dedit, vt possint discere, numerum perciperẽt. In his igitur ad hæc vsq;, quodcũq; animal discẽdi potestatem habet, vnumquodq; per seipsum considerando, ad numerandum idoneum maximè factũ est. Sed numerũ omnem ad numerum conferre, maius opus est, atq; idcirco lunam, vt diximus, modo crescentẽ, modo decrescẽtẽ fecit. Hinc mẽses ad annum constituit, numerumq; omnẽ felici quadam fortuna conferri ad numerũ docuit. Hinc terra fœcundior facta cœpit, fructusq; ad alimẽtum animalium omnium parit, cum & suauiter venti flãt, & imbres in terræ gremium salubriter defluũt. Ac siquid mali in his accidit, non diuina culpãda natura est, sed humana, quæ iniustè vitam suam distribuit. Nobis autem de legibus modò scribentibus cætera quæ hominibus optima sint, facilia cognitu esse videntur, & quemlibet posse sufficiẽter quæ de ijs dicuntur, intelligere, ac præterea facere, postquam quid confert, & quid non confert perspexerit. Cætera inquam nobis visa sunt, et modo videntur non nimium ardua: quo autem pacto homines boni efficiãtur, penitus difficilimum. Reliqua rursus bona, possibile est, vt dicitur, & non arduum possidere, opes quatenus oportet, & quatenus non: & corpus quale decet, & qualẽ non decet. Animum quoque bonum habere oportere

Arithmetica.

De præstantia numeri in cognoscẽdis rebus.

Vnde discimus numerum.

quisq; fatetur. Quomodo etiam bonus futurus sit, interrogatus quisq; ita responderet, si iustus, moderatus, fortisq; sit, cæteráque huiusmodi. Sapientem quoq; animũ esse debere, quis neget? Quæ vero sapientia comparanda sit, vt nuper disseruimus, nullos de multis inter se cõuenire cognouimus. Nunc ergo præter omnes quas suprà narrauimus sapientias, non vilem quandam ad hoc ipsum inuenimus, vt qui iam dicta didicerit, sapiens videatur. Vtrum vero sapiens bonusq; sit, q hęc didicit, ratione quęrendum. CLIN. Scite nimium loquutus es hospes, cum affirmares magna te de magnis dicturũ. ATH. Certè non parua sunt hæc, ô Clinia: &, quod maius est, penitus vera. CLI. Ita sanè, ô hospes. Labori ne cedas, quin vt cœpisti progrediare. ATHEN. Dabo operam: sed vos etiam labori audiendi ne cedatis. CLIN. Sic vtiq; faciemus, vt ego pro vtrisq; respondeam. ATHEN. Probe. Quare altius repetendum: & primo quidem siquo modo possumus, vno nomine compræhendendum videtur, quænam ea facultas sit, quam sapiẽtiam esse arbitramur. Sin minus id fieri potest, saltem alterum declarandũ, quænam, & quot sunt artes, quibus habitis, sapiẽtẽ more nostro hominem appellamus. CLIN. Dic iam. ATHEN. Omni crimine legum lator carebit, si melius de dijs quàm prisci sentiat, & optima visus disciplina, deos hymnis colat, beatitudineq; extollat, atque ita vitã transigat. CLIN. Rectè tu hospes, quãdoquidem finis hic legum tibi propositus est, vt dei cultu & vitæ puritate optimũ atq; pulcherrimum exitum consequaris. ATHEN. Quomodo ergo dicemus, Clinia? An deos hymnis magnopere honorabimus? supplicabimúsq;, vt sequentem de ipsis disputationem optimè & pulcherrimè transigamus? Itáne, an aliter agendum censes? CLIN. Ita prorsus. Sed, ô vir felix, dijs fide habita precibusq; præmissis, bene de dijs atq; deabus loquaris. ATHEN. Sic erit, si deus ipse nos duxerit. Tantummodo mecum precare. CLIN. Prosequaris ergo. ATHEN. Principio deorum animaliumq; progeniem, quoniam male maiores nostri de dijs tradiderunt, nunc melius tractandam ita suscipere operæpretium est, vt superiorem aduersus impios disputationẽ à nobis habitam resumamus, qua asseritur esse deos, rerũq; omnium maximarum simul & minimarum curam habere, nec precibus vllis muneribusq; præter iustum placari. Recordamini ne hæc dicta esse, ô Clinia? Profecto ita tunc accepistis, vt meminisse debeatis, præsertim quia maximè vera esse constitit. Omnium verò maximum illud habitum est: Antiquiorem omni corpore omnem animam esse. Nũ recordamini? Vel maximè id quidem. Nam quod meli' id & antiquius, atq; quod diuinius est, id inferiore ac viliore prius est. Et similiter dux ducto, & princeps subiecto natura pri'. Id igitur admittamus, animam corpore antiquiorẽ esse. Quod si ita se habet, quod in generatione primi primum est, verisimile pfecto est præiuisse. Quare ponamus principatum principiũq; principij decentius se habere, & sic rectissime in sapiẽtiã de deorum generatione nos ingredi. CLI. Maneant ista pro humanis viribus affirmata. ATH. Age igitur, nónne verissime animal secũdũ naturã tunc affirmamus, cũ vna animæ corporisq; constitutio, vnã suo cõcursu formã parit? CLI. Rectè. ATH. Animal ergo huiusmodi aliquid merito nũcupatur. CL. Certè. ATH. Solida verò corpora quinq; cõuenienter dicere possumus, ex quibus pulcherrima optimáq; fingũtur. Alterũ autem genus vniuersum vnam possidet formã. Non enim est aliud quicquam quod incorporeũ esse queat, & omnino coloris expers extra diuinissimum illud genus in quo est anima. Cuius generi soli fingere fabricaréq; cõuenit, corpori verò fingi, gigni, atq; oculis cerni. Sed animæ generi, non enim semel id dicendũ, cõuenit vt inuisibile sit, cognitionis cõpos, intelligibile, memoriæ rationisq; in ipsis imparib' paribúsue transmutationibus particeps. Sed cum quinq; sint corpora, ignis, aqua, tertiũ aër, quartũ terra, quintũ æther: horum principatibus multa variaq; singula animalia producunt. Quod in vno sic discere possum': ponamus enim primo terrenũ animaliũ genus esse homines, animalia multipeda pedibusq; carentia, progressiua simul, & stabilia, radicibusq; connexa. Vnum autem id vbiq; existimandũ, vt quamuis omnia ex omnibus corporũ generibus sint: plurimũ tamẽ in hoc terræ solidęq; naturę insit. Alterũ animaliũ genus ponendũ, quod etiã gignitur cerniq; potest, & ignis plurimũ possidet, terræ quoq; & aeris cęterorũq; omniũ paruas particulas habet, variáq; idcirco hinc omnino animalia & visibilia gigni dicendum. Hæc cœlestia putamus animalia esse, diuinũ astrorũ genus, corpore pulcherrimo, animáq; beatissima & optima constitutum. His vtiq; animalibus è duabus sortibus alteram tribuẽdam putamus. Nam aut absq; pernicie immortalia prorsus atq; diuina necessaria singula sunt: aut vitã longæuã agũt, singulis adeo sufficientẽ, vt longiore non egeãt. Hæc inquam duo esse animalium genera cogitemus. Rursusq; dicamus vtraq; visibilia esse, quorũ alterũ ex igne totũ, ex terra alterum videatur. Sed terrenũ quidem absq; ordine: igneum vero omni ordinis ratione mouetur. Quod absq; ordine fertur, amens esse putandum est, quod plerũq; faciunt, quæcũq; apud nos animalia sunt. Quod autem ordine in cœlo progredit, id mentẽ habere sufficienter eo vestigio demonstratur, quòd per eadẽ semper & similiter proficiscitur, agitq; & patit eadem. Animæ verò intellectum habẽtis necessitas omnium necessitatum maxima est, ducens enim, sed non ducta gubernat. Quando autem anima quę res optima est, consilio secundum optimum intellectũ se gerit, tunc sine persuasione id quod vere secundũ intellectũ perficit, necessario eueniet, nec adamas solidius immobiliusq; esse poterit. Sed tres pfecto Parcæ, quod singuli deorum optimo deliberarunt consilio, perfectum cõseruãt. Oportebat igitur hominibus argumẽto esse, quod astra vniuersusq; ille circuitus mentẽ habeant, quia eadem semper agũt. Maximo enim atq; mirabili temporis spatio iã antè quid sibi agendum sit, deliberarunt. Nec sursum deorsumq; modo hoc, modo illud cõsilio probãt. Quare nec errant, nec præter antiquũ ordinẽ reuoluuntur. Multis autem nostrũ contrà visum est, hæc quia eadem & similiter semper agunt, animam non habere. Hãc insanam opinionẽ sequuntur vulgus, genus humanum quia moueatur, vitam mentemq; habere putauit: Diuinum verò quia in eisdem permanet lationibus, mente caret. Decebat autem pulchriora melioráq; & dijs gratiora sentire, ꝙ propterea mentem habeant, quia per eadem similiter profecta, eadem semper agunt. Hanc astrorum naturam esse, visu pulcherrimam, quæ progressu & chorea optima vtens, omniúmq; chorearum magnificentissima, cunctis animalibus commoda præbet.

Quę facultas sit illa, quã sapiẽtiã esse arbitramur.

præbet. Quod autē non immeritò animata hæc esse dicamus, primū magnitudo ipsorū testatur. Nō enim tanta sunt dūtaxat, quāta cernūtur: sed incredibili magnitudine singula sunt. Quod ideo credēdum est, quia sufficientibus demonstrationibus id ostenditur, quibus solem totū tota terra maiorem esse, & quæcunque feruntur astra mirabilem habere magnitudinem intelligemus. Cogitemus igitur quomodo fieri possit, vt tanta magnitudo ab aliqua natura possit tāto tempore circūferri. Ego igitur assero Deū causam esse, nec aliter fieri posse. Animatum enim nō aliter quàm propter deum fieri posset, vt nos declarauimus. Quoniam ergo id facere deus potest, facile ipsi fuit primū omni corpori magnitudiniq; vitam tribuere: deinde qua ratione optimè fieri cogitarit, hac ducere. Demū de his omnibus verā hanc sentētiā ferri volumus: impossibile esse terrā, cœlū, stellasq; oēs, & quæ ex his cōstant moles, nisi anima singulis aut adsit, aut insit; adeo exquisita ratione annis, mēsibus, diebusq; circumuolui, nobisq; omnib' bona omnia facere. Hominem verò decet quo vilior est, eo minus de ipsis nugari: sed conari poti' certi aliquid dicere. Siquis autem impetus corporū, aut naturas, aut huiusmodi quicquā ordinis huius agitationisq; causam esse dicet, perspicuum nihil adducet. Verū quod diximus, iterū attentè consideremus, vt pateat vtrū oratio illa probabilis sit, an omnino futilis iaceat: qua primo dicitur, duo quædam esse, animam atq; corpus, & quæ ad vtriusq; genus pertinent esse multa: eaq; ab alijs in genere suo differre, & vtraq; genera à se inuicem esse diuersa: adeo vt tertium nihil sit vtrisq; commune. Animam vero ita differre à corpore, quòd illa mentem habeat, hoc nō habeat. Illa dominetur, hoc subijciatur. Illa omnium passionum corporibus, hoc nullius causa sit. Quocirca siquis cœlestia ab alio quoquam facta fuisse nec ex anima & corpore, vt diximus, constare contendat, stultus omnino imperitusque habendus est. Igitur si rationes in his omnibus adductæ quicquam valent, atq; hæc omnia diuina prorsus iudicanda sunt, duorum alterū arbitrari oportet. Nam aut deos esse hæc & rectissimè quidem putabimus: aut deorum imagines, & quasi statuas esse ab ipsis dijs prudentibus diligentissimisq; artificibus fabricatas credem'. Alterū inquam horū decernamus, & quod decreuerimus firmiter teneamus: multoque magis hæc quàm alia quælibet simulacra veneremur. Nūquam enim pulchriora cunctisq; hominibus communiora simulacra reperientur: nec in excellētioribus locis locata, puritate, maiestateq;, & perpetua vita pollētia, quā hæc quæ vndiq; similiter constructa sunt. Sed nunc id quoq; de dijs asseueremus. Nempe cum duo animalia nobis visibilia cognouerimus: quorum alterum immortale: alterum verò quod terrenū est, omne mortale sit: iam tria de quinq; medium sortita locū probabili ratione declarare conemur. Aethera post ignem ponamus, ex quo animam animalia gignere arbitremur: quę similiter, vt in cęteris generibus fit, plurimum de suo habeant, minimum aūt copulę gratia de generibus alienis: post ęthera ex aëre alterū animaliū genus: tertiū ex aqua similiter ab anima fingi. Quæ omnia cum anima finxerit: totū animalibus cœlum impleuit, omnibus quoad fieri poterat generibus vsa, quæ omnia vitæ participia sunt. Secunda verò & tertia, quarta & quinta à manifestorū generatione deorū incipiētia ad nos tandē homines deducūtur. Deos igitur Iouē & Iunonem cæterosq; omnes quomodocunq; aliquis velit locato, modo legē eandē seruet, atq; hāc rationem stabilem teneat. Visibiles itaq; deos maximos, summopereq; honorandos, acutissimeq; vndiq; cūcta videntes ac primos, naturam astrorum & quæ cum astris facta sentimus, fatēdū. Deinceps vero sub his dæmones genus aëreū in tertia mediaq; regione, q interpretatiōis causa sunt, collocatos, orationibus colere, gratia laudabilis intercessiōis interpretationisq; debemus. Horum quidem duorum animaliū alterū ex æthere, alterū deinceps ex aere est. Ac neutrum conspici totum potest: sed quamuis hi dæmones prope nos sint, nunquam tamē manifestè nobis apparēt. Prudētiæ mirabilis participes sunt: acuto quippe ingenio, tenaciq; memoria cogitatiōes nostras oēs cognoscunt. Honestos bonosq; homines mirifice diligunt, improbos vehemēter oderūt, vtpote qui doloris participes sunt. Sed deus qui diuinā sortem perfectè possidet, à doloribus voluptatibusq; liber, sapiētia cognitioneq; penitus fruitur. Cum autem refertum animalibus cœlum sit: & dij summi & dæmones seruitiē interpretātur. Media enim animalia tū ad terrā, tum ad cœlū leui motu ferūtur. Quintū verò quod ex aqua est, rectè semideum vocabimus. Id nonnunquā cernitur, nōnunquā aspectui nostro se subtrahit: & cū videt, semi visu perceptū admirationē affert. Cū igitur quinque hæc animalia sint, quæ aut somnijs, aut vaticinio, auditoq; per vocē sanorū, aut ægrotantiū auribus percepta, aut etiā in ipso è vita excessu nobis offerētia, nostros animos mouet vnde multa multis sacra & priuatim & publicè his opinionibus instituta sunt, instituēturq; in posterum: horum omniū legislator qui vel minimū mētis habeat, nunquā aliqd innouabit. Cauebit enim ne ad nouū minus certæ religionis cultū ciuitatem suā vertat. Nec que patria lege vel consuetudine de sacrificando firmata sunt, mouere audebit. Scire nāq; debet, mortali naturæ nō esse possibile certi qcquā de his cognoscere. Eadē ratione pessimi habendi sunt hi, q deos vere oculis manifestos non prædicāt, & sine sacrificijs debitisq; honoribus relinq eos ab hominibus patiuntur, perinde enim faciūt, ac si quis Solē Lunāq; omnia lustrare, nullóq; in honore haberi videat: nobis tamē pro virili sua parte clara hæc hominibus reddere, vt solennes dies eis sacrificiaq; agantur, ac tēpora maiorū minorúmq; sæpe annorū certa distribuant. Nōne malus & sibijpsi & cognoscēti cuiq; si dicatur, merito dici videbit? CL. Quidni, hospes? Imò verò pessimus. ATH. Id ipsum, ô amice Clinia: scias nūc mihi accidisse. CLI. Quōnā pacto? ATH. Scitote octo in cœlo esse virtutes, sibi inuicē sorores, quas ego inspexi, nec magni aliqd feci, cuiuis enim hoc facile est. Harū tres hæ sunt, solis vna, lunæ vna, stellarū omniū, de quibus antè diximus, vna, atq; aliæ quinq;. Has omnes & eos qui in his sunt, siue ipsi progrediantur, siue in vehiculis ferantur, null' ita habere se putet, vt alij eorū dij sint, alij minimè, alij legitimi, alij tales quales nefas est dicere: sed omnes fratres, & in fraternis sortibus viuētes dicamus, ijsque honores reddamus: nō alij annum, alij mensem, alij nullā sortem, nullúmue tempus, in quo circulum suū percurrit mundum ornatumq; vnà perficiens, quem ratio omniū diuinissima visibilem statuit. Hunc vir felix primum summopere admiratur: deinde cupiditate ardet ea discēdi quæcunq;

cunq;

cunq; à natura mortali percipi possunt: sic arbitratus optime atq; felicissime se victurú: & cú decesserit ad congrua virtuti loca venturum. Atq; ita verè initiatus, & ipse vnus vnam reuera sapiétiá nactus, reliquum tempus in rerum omnium pulcherrimarum cótemplatione versatur. Post hæc quę & quot sunt, dicédum est. Equidem affirmare audeo, nunquam nos in hoc mendaces fore. Iterú octo esse dicimus. Quarú tres dictæ sunt, quinq; restát. Quarta vero & quinta latio & anfractus æquali ferme velocitate cum sole ferútur, itaq; neq; tardiores sunt, neq; velociores. Atq; harum trium semper sufficiés ductor est intellectus. Solis dico & Luciferi, & tertij illius, quod cum ignoretur, nominari nó potest. Quod propterea factú est, quoniam primus harum rerú spectator Barbarus fuit. Antiqua enim regio illos aluit, qui propter ęstiui temporis serenitatem, primi hæc inspexerunt. Talis Aegyptus & Syria fuit, vbi stellæ semper omnes, vt ita dixerim, clare cernuntur: quia cœli aspectum nubes & pluuiæ non impediunt. Inde huc & aliò quocúq; infinito tempore probata ista manarunt. Quapropter magna cú fiducia hęc legibus sanciátur. Res enim diuinas non esse venerádas arbitrari, an hæc nequaquá esse diuinæ, extremæ dementiæ foret. Quod autem nominibus caruerunt, causa dicta est, agnomina tamen deorum tenét. Lucifer enim qui & Vesper est, stella ἀφροδίτης, id est Veneris, esse dicitur. Quod dictum Syrio nominum autori valde congruum est. Stella vero quæ æqualiter ferme cú sole & hoc currit, Mercurij. Restant tres adhuc lationes eorú qui ad dextram cú sole lunaq; mouentur. Octauú præterea circa vnú oportet dicere: quem iure mundum supernum quis nuncupabit, qui cótrà quàm cæteri mouetur, cæterosq; secum trahit: vt hominibus pauca de ijs scientibus videtur. Sed necesse ea dicere, quæ sufficiéter cognoscimus. Vera enim sapientia hac ratione quodammodo illi apparet, qui vel modicum quid rectè diuinæq; intelligentię nactus est. Reliquæ sunt stellæ tres: quarú vna cæteris tardior est, quæ Saturni nomine à quibusdam cognominatur, quæ post hác situ & tarditate ponitur, Iouis esse dicatur, deinde Martis, qui cæterorú maximè rubés est. Hæc intellectu, siquis exponat, difficilia nó sunt, sed postquam intellexeris, ita de dijs, vt diximus existimádum est. Illud etiam cuilibet Græco sciendum est: nos regionem ad virtuté omnium penè optimam habitare. In hoc maximè laus regionis huius cósistit, quòd inter hyemalem æstiuamq; naturam media est. Quoniá verò magis quàm Barbari, vt diximus, ab ęstiua serenitate distamus: horú deorum ordiné tardius intelleximus. Verum quicquid Græci à Barbaris accepère, melius reddiderút. Quod & in his quæ modo tractam⁹, cogitare debemus: quod quamuis inuentu hęc difficilia sint, magna tamen spes nobis est Græcos præstátiori cultu quàm à Barbaris acceperint, hos deos omnes honoraturos, ac tú disciplina, tú Delphicis oraculis monitos omni legitima obseruatione diligéter prosecuturos. Nec Græcorum quispiam existimet nó oportere mortales de diuinis rebus tractare: sed contrà omnino putet, nec méte carere deum, neq; naturá humani generis ignorare. Scit enim se docété ita sequuturos homines, vt quæ docentur perdiscant. Quod autem numerú numerareq; docet, quodque nos id ipsum discimus, nó ignorat, si enim id ignoraret, esset omniú amentissimus: certe & quod fertur, accideret. Ipse enim seipsum ignoraret, si potentibus discere inuideret magis quàm gratularetur, quòd propter deú boni efficiantur. Profecto verisimile est, quando primum homines de dijs cogitare cœperunt, quod essent, & quales, quidue agerét, non vt prudentes quidem, nec vt secúdi iudicauisse, qui antiquissima esse putauerunt ignem & aquá & cætera corpora: mirabilem autem animam posteriorem. Vnde & corporis motum potentiorem, honorabilioremq; ducebát. Nempe seipsum calore & frigore, cæterisq; huiusmodi agitare. Animá vero neq; corpus, neq; seipsam mouere. Nunc vero cum dicamus, si anima corpori adsit, nihil mirú esse, vt & seipsam moueat, & corpus circúferat, dubiú nobis nullum est quin pondus ab ea circúferri possit. Cum autem vniuersi causa anima sit, & rerum aliæ bonæ sint, aliæ malæ, lationis quidem omnis motusq; causam animam esse dicendú: sed lationé motumq; ad bonú ab optima anima proficisci, motú verò ad contraria, cótrarium. Mala autem à bonis victa esse, vinciq; oportet. Hæc nobis secúdum iudicium impios puniés, dicta sunt omnia. Quátum vero attinet ad id quod modo probatur: dubitádú non est, quin bonus vir sapiens sit dicendus. Sed videamus nunquid hanc sapiétiam quam iádiu quærimus, per disciplinam vel artem aliquam assequamur, quod si ignorauerimus, expertes, ignarique iustitię futuri simus. Ita profecto mihi videtur, quare dicendú est. Quod igitur sursum deorsumq; inuestigando cognoui, oratione vobis aperire conabor. Nam maxima virtus neglecta ignorantiæ causa fuit, vt prædicta nobis significare vidétur. Maiorem verò virtutem religione pietateq; in deum, nullam in humano genere inueniri quisquá sibi persuadeat. Id ex maxima ignorantia in optimis naturis factum non est. Optimæ autem naturæ sunt quę rarissimè reperiuntur, & siquando reperiantur, maximè prosunt. Animus certè facilis ille est, q tardá cótrariámue naturam másuete & mediocriter possidet: fortitudinem admiratur & temperátiam diligit, & quod maximum est in his naturis, ad discendum promptus est ac memor: & huiusmodi rebus maximè delectatur, discendi studio deditus, hæc vtiq; nec facile innascútur, & cum innata fuerint, si educationem disciplinamq; idoneam cósequátur, plurimos inferiores ita moderari & continere possunt, vt cogitando, loquendo atq; agédo singula erga deos, vt oportet, & quod oportet, í sacrificijs purificationibusq; eorum quæ in deos & homines facta sunt, non simulatione, sed veritate virtutem maximè colát, quod ciuitati omnium vtilissimum est. Hanc igitur partem natura principalissimá esse asserimus, posseq; quàm maximè atq; optimè si quis doceat, discere. Nemo autem docebit nisi deus adiuuerit. Ab eo vero qui modum in docendo non seruat, præstat nó discere, necessariú tamen ex his quæ modo dicta sunt, videtur hęc discere, & à nobis naturam hác optimam dici. Quare conemur exponere quę & qualia sint, & quomodo perdiscéda, idq; pro meis qui dissero viribus agatur, & eorum qui exaudire poterunt quo pacto cultus diuini nónulla discátur. Inusitatum quid forsan audietis, nomé tamen rei dicamus, quod nullus propter huius rei imperitiam arbitraretur. Nolite ignorare Astronomiam sapiétissimum quiddam esse. Nempe necesse est verum astronomum esse, non eum qui secundum Hesiodum omnesq; huiusmodi, occasum ortumq;

Aliud exemplar & diuersum à nostris secutus est.

Astronomię laus et dignitas.

cúmque consideret, sed eum potius qui circuitus octo, & quomodo septem sim primo vertentur, quóue ordine circulos suos singuli peragant: Quod nulla natura nisi mirabilis sit facile vnquam inspiciet, vt modò diximus, & dicemus, declarantes quid oporteat & quomodo oporteat discere Primo igitúr id dicatur, quòd Luna celerrime circulum suũ euoluit, atq; ita plenilunium primum & mensem peragit. Sol deinde inspiciendus est, qui solstitia versionésque tẽporũ circuitu efficit suò, præterea & qui vnà cum Sole currũt, considerandi. Deniq; ne eadẽ de eisdẽ sæpius disseramus, cursus omnes quos paulo antè tetigimus, quiue non facile intelliguntur, cõtemplari debemus. ita vt naturæ prius doctrinis ad hæc pertinentibus longo vsu laboréque à inuenta, imò vero & à pueritia præparentur. Quocirca doctrinis quæ mathematicæ appellantur, opus est, primo verò ac maxime numeris. non ijs dico numeris qui corpus habent, sed qui omnem paris imparisue generationem atq; virtutem, quam ad perficiendam cognoscendamq; rerum naturam cõferũt. Quibus perceptis illa deinceps, quam ridicule Geometriam appellant, dicenda est. Numerorum vero inter se natura dissimilium similitudo ad planorum partẽ relata clarescit. Quod quidem non humanũ, sed diuinum miraculum, si quis planè intelligat, videatur oportet. Post hanc numeri, qui in tres vsq; dimẽsiones adaucti sunt, naturæ solidæ similes, ac rursus dissimiles, alia quadã arte, stereometria videlicet huic simili, cõsiderandi sunt: sed hãc quoq; qui in ea obiter versari sunt, Geometriam nominauerunt. Illud autem mirum diuinumq; intelligentibus est, quòd cum rerum virtus in duplo semper, & in suo opposito reuoluatur, in singulis proportionibus per genera speciesq; vniuersa natura formatur. Prima igitur dupli virtus secundum numerum, per vnum ad duo proportione procedit, duplum potẽtia possidens. Sed in solidum & tangibile rursus ab vno in octo dupli ratio ꝓficiscitur, alio vero dupli in medium: sed forte minore maius, & minus maiori æqualiter. Verũ aliud eadem parte extremitates excedit, ab eisq; exceditur. In medio vero senarij ad duodenarium numerum, sesquialtera, & sesquitertia emersit proportio, horũ in medio vis huiusmodi ab vtraq; versa concinnum hominibus vsum cõmodumq; attribuit, ludi & temporalis numeri cõcentusq; gratia, choreæ musarũ felici tributa. Hæc igitur ita fiant, & ita se habeant, horum finis est, vt ad diuinam generationem, & eorum quæ cernũtur oculis pulcherrimam diuinamq; naturam considerandam nos conferamus, quatenus hãc hominibus inspiciendam deus largitus est, quam nũquam sine dictis artibus assequemur. Ad hęc singula queq; ad species suas, omnia deniq; ad vnum in disputationibus referenda, interrogando & arguẽdo, si qua minus rectè dicatur. Rectè enim omniũ pulcherrima & prima hominibus huiusmodi examinatio est. Vbi vero non talis reuera, sed simulata inquisitio est, frustra contenditur. Pręterea temporum considerãdus est ordo, quàm exactè cœlestia omnia perficit, vt quicũq; vere dictum fuisse crediderit antiquiorẽ diuinioremq; corpore animam esse, putet præclare sufficiẽterq; illud quoq; esse dictum, deorum plena esse omnia: adeo vt superi neq; obliuiscãtur nostrarum rerum, neq; nos deserant. Sed hoc in his omnibus aduertendum est, maximè illi qui rectè perceperit, profutura: ei vero qui non rectè, deum inuocandum esse. Modus vero hic est (necesse enim est id quoq; dicere.) Omnem linearum descriptionem, constitutionemq; numeri, & concentus rationem, circuitusq; astrorum conuenientiã, & quæ vna cunctorum conspiratio est, perspici oportet ab eo qui modo congruo discit. perspicietur autem si quis quod dicimus ad vnum rectè respiciens discat. Vnum enim horum omnium intelligenti vinculum apparebit. Qui verò aliter hæc adipisci studet, fortunam vt dicimus, inuocet. Nũquã enim absq; his natura in ciuitatibus vlla felix efficietur. Etenim hic modus est, hęc educatio, hę disciplinæ. Per hęc itaq; siue facilia siue difficilia sint, eũdũ. Nefas autem est deos negligere, quum felix omniũ illorum doctrina omnibus recta ratione patuerit. Eum sanè qui cuncta hæc ita percepit, vere sapiẽtissimum appellamus. Quem ergo etiam ioco & serio affirmo, cum diem suum obierit, non amplius multorum sensuum, vt nunc, sed vnius sortis participẽ fore, vnumq; de multis factum, felicem, sapientissimum atque beatum: & siue quis in continenti, siue in insulis, seu publice seu priuatim vixerit, modo ita se gesserit, eandem à deo sortem reportaturũ. Sed quod in principio diximus, nunc quoq; verum nobis apparet, non posse homines præter paucissimos perfectè beatitudinẽq; cõsequi. Quod quidem rectè nobis assertum est. Nã qui diuini prudentesq; simul, alijs virtutibus natura prędíti sunt, disciplinas pręterea felices cõsequuti, quas diximus, ijs solũmodo satis ad felicitatẽ omnia se habere videntur. His igitur qui ita & priuatim & publice in his elaborarunt, cum ad senectam peruenerint, maximos tradi magistratus iubemus, cæteros vero sequi, & deos simul deasq; laudare, ac cœtum nocturnum ad hanc sapientiam omnes diligenti examinatione peracta quàm rectissime adhortari.

ARGVMENTA MARSILII FICINI IN EPISTOLAS DVODECIM PLATONIS.

ARGVMENTVM IN EPIstolam primam.

DIO Syracusanus vir ꝑfecto magnus, Platonis non auditor solũ, sed etiã imitator, a tyrãno expulsus, & magno animo pecuniã quã miserat tyrannus, statim remittit & vt pote Platonicus, pro summa iniuria, summo quodã Dionysiũ afficit beneficio tribus scilicet preceptis salutaribus admonens. Primũ est, principes non pecuniarũ sed amicorum defectu perire. Secundũ, nullam potentiam maiorem esse bonorum prudentiumq; consensu. Tertium oportere errata pręterita recognoscere, & quanto nobis detrimento fint, augurari quo à futuris delictis absterreamur.

ARGVMENTVM MARSILII Ficini in Epistolam secundam: quæ est Platonis ad Dionysium Siciliæ tyrannum.

IN hac epistola quam Plato scribit ad Dionysiũ iuniorem post primum ab eo discessum, & expulso Dione, quatuor sunt præ cæteris obseruanda. Primum quidem, quòd ait magnam potentiam naturali quodam instinctu, atq; sapiẽtiam sese inuicẽ petere, quo in vnũ congrediantur. Id quidem in diuinitate, in natura, in arte cõpertum habemus. Principio penes deum infinitam dei potentiam immensa sapiẽtia comitatur. Quod hic sub Iouis & Promethes nomine indicat: Iouẽ quidem potentiam, Prometheũ verò prouidentiã esse indicans.

Nempe

Nempe diuinæ intelligentiæ fontem atq; speculum eiusdem potentiã esse putat. Siquidẽ & quia potest intelligere, idcirco intelligit, & potentiã eandẽ contẽplatur intelligẽdo. Apparent & horũ vestigia in natura. In his enim quæ naturaliter cõposita sunt, siue lapides & metalla, siue plantę & animalia, imo & in primis in ipso cœlo, ita natura cõparatũ est, vt ex intima naturæ potentia naturaliq. vigore procedat ordo quidam tũ in ipsis horũ formis, tũ in actionibus atq; effectibus. Ordo vero eiusmodi extrinsecus euidens, interioreq. vigorẽ potentiæ comitãs, sapientiã quandã præ se ferre videtur. Non enim aliter in progressibus ordinatis natura procedit, aliter sapientia: sed similis omnino est vtriusq. progressio. In arte quoq. humana siue priuata, siue publica, similis quidã videt potentiæ sapientiæq; cõgressus. Naturalis quidẽ ingenij, memoriæ, voluntatis virtus ad potentiã pertinet. Ex hac vero acquisita oritur sapientia, & in actionibus ipse ad sapiẽtiã pertinens ordo seruatur. Huius aũt mysterij diuinitate, natura, arte constantis, in consuetudine elegãti habemus exẽpla, quę hic Plato recenset, in mutua videlicet potentũ sapientũq; familiaritate, & quasi naturali quadã necessitudine. Qua de re nos admonet cœlum, in quo planetæ significatores principũ his proximi sunt, qui significãt sapientes. Nã & Iupiter Saturno est situ proximus, & Sol ferme à Mercurio non discedit. Morale igitur apud Platonem præceptũ est: Principes sapiẽtes honorent: sapientes libenter principibus consulant. Nam & sapientia absque potentia prodest paucis, & potentia remota sapientia obest multis. Potentia quidem expers sapientiæ quo maior est, eo perniciosior. Sapientia vero procul à potentia manca videtur. Docent hoc magnæ planetarũ coniũctiones. Iupiter quidem dominus est: Saturnus vero philosophus, hi profecto nisi coniungantur, nihil vel magnũ, vel stabile moliũtur. Felicem quidem familiaritatem Plato vult esse ex potente sapientéque conflatam. Felicissimam vero copulam, vbi vtraque in eodem animo coniungũtur. In quo & ipsum Palladis sedet numen, potentiam vnã cũ sapientia copulans. Pallas enim sola & artes callet simul, & vibrat hastã. Hactenus de primo epistolę huius mysterio dictum sit. Ad secundũ iam pergamus. Animi bonitate excellẽtis, est gaudere bono, maxime vero diuino, hoc est amplissimo. Tale vero est, quod & quàm plurimis, & quàm diutissime prodest, eiusmodi est vera virtutis gloria ad doctrinam & mores tam posteris quam præsentibus conferens. Hac ergo viri optimo ingenio prædici, duabus de causis maxime omniũ delectantur: tum quia sicut intimam virtutis lucem amant, sic exteriorem quoque diligunt virtutis splendorem: tum quia splendore hoc optãt semper prodesse quàm plurimis, & hoc certe perpetuo in genus humanum beneficio gaudent. Gaudent inquam, quatenus sentiunt. Quum vero sempiterna gloria studeant posteritati prodesse, sperantes videlicet, sicut nunc, ita & tunc splendore hoc & beneficio se gauisuros: profecto id se post hanc vitam persensuros vaticinantur. Naturæ siquidẽ diuinioris instinctu ad tantum beneficium instigantur, nõ tã quia hoc ipso gaudent, quàm vt gaudeãt. Ac si multæ animalium species in ipsa nidorum escarúmque opera instigãte natura non frustra futuro vsui consulunt: multo minus diuinos animos sperantes se sempiterno quodam officio gauisuros, frustratur euentus. Eiusmodi vero virtutis splendorem, & beneficiũ tam in doctrina quàm in moribus his verbis propheta Daniel compræhendit. Fulgebunt docti tanquã splendor firmamenti, & qui multos erudiunt ad iustitiã, sicut stellæ in perpetuas æternitates. In quibusdã vero animus à sua diuinitate degenerantibus, beneficum veræ gloriæ studium vel extinguitur, vel in vanam gloriam permutatur. Tertium epistolæ huius mysterium surgit altius. Sed quoniam in theologia, et in libro de Amore latius expositum, satis fuerit in pręsentia leuiter delibasse. Quãdo diligenter formas ab artifice factas consideramus, paulatim qua ratione factæ fuerint, animaduertimus: & quomodo rationes per quas efficit formas appræhendimus, facile per eas ad ipsas ideas artificiosæ mentis accedimus, ad quarum exemplar rationes suas ad formas direxit efficiendas. Quemadmodum vero in artificijs à formis ad rationes, ab his ideas, id est exemplaria proficiscimur: sic in ipso rerum ordine contemplando, pulcherrimas rerum formas cognoscimus artificiosissimis rationibus esse compositas: ac si rationibus ergo ideis, id est exemplaribus, ad quorum similitudinem ipsa ratio formas producit in ordinem. Tres ergo in vniuerso sunt ordines, formarum scilicet & rationum, & idearum. Ordo quidem formarum quæ patent sensibus, ad animam ipsam mundi reducitur: quæ vtique velut principium motus, formas in materia generat, generat autẽ alias alijs rationibus atq; seminibus. Hunc vero ordinem in anima rationum ad mentem redigimus anima altiorẽ, à cuius ideis anima gubernandarum rerum suscipit rationes. Ordo denique idearum in mentem ab immenso & simplici diuini boni splendore descendit. Siquidem vna hominum idea bonorum, id est ipse deus, alias aliorum bonorum menti angelicæ ideas infundit. Quamobrẽ tres rerum ordines ad tres principes fontésque reducuntur. Ordo quidem formarum ad mundi animam, ordo vero rationum ad mẽtem angelicam, ordo denique idearum ad ipsum bonũ. Et quia per ideas cuncta referuntur ad bonũ, ideo Plato inquit: Circa omniũ regẽ cuncta sunt, id est circa ipsum bonũ sunt ideæ, perq; ideas omnia. Circa secũdũ, id est, mentẽ sunt secunda, id est, rationes quę sequũtur ideas. Circa tertiũ vero tertia id est, circa animã mũdi formæ. Significauit autẽ Deũ esse rerũ causam exẽplarẽ, vbi dixit Circa. Itẽ finalẽ, vbi ait, Eius gratia. Rursus efficiẽtem, quando subiunxit, Ipse causa est pulchrorum omniũ, quod enim nõnulla sint deformia, non ob id habẽt quod ab ipso sunt, sed quatenus ab eo degenerant. Neq; mirũ Platonici videri volunt, quod Plato quodlibet illorũ triũ principiũ nominauerit. Nominasse enim similiter, sed nõ æque. Deũ quidẽ per se vnũ bonúmque existere. Cum vero vnitas bonitasq; amplissima sint, sequitur vt Deus per se sit omnino. Mentẽ vero summã Deo proximam per Deum esse, quatenus vnum quiddam est & bonum: præterea & per se, quatenus mens est & ordo naturæ secundæ. Mundi denique animam productam quidem & ipsam à primo deo, quà vnum atque bonum. Productam quoque ab ipsa mente, quà mens. Sed quà per se mobile est, à seipsa productam. Hucusque ait Plato procedere diuinorum origines, rerumq; principia. Præterea animum nostrum esse diuinum, quando addidit affectare diuina: verum non compræhẽdere quandiu aspicit in ea quæ sibi cognita sunt, id est, vel sensus & sensibilia, vel formas horum obiectu conceptas ab anima. Hæc enim omnia à diuinis longe diuersa sunt, vnde animus in hæc aspiciens cogitur de diuinis aliter sentire, & pronuntiare quàm sint. Sequitur quartum mysterium de diuinorum perceptione. Primo quidem ait inuestigationem diuinorum non recte factam, id est non debitis, tum purificationis, tum disciplinarum gradibus instructã, malorum esse omnium causam. Quia videlicet qui sic inuestigant deũ, tandem eò perueniunt, vt vel negent deum esse, vel de deo affirment quæ nõ sunt dei. Hinc vera perit religio: extincta religione mala omnia confluunt. Deinde ait stimulum inuestigandorum diuinorũ esse malorum causam, id est si hoc abutamur, & omnino quomodocunque vtamur, non permittit pręsentibus oblectamentis frui, & hac in vita quiescere, altioribus anhelantes. Verum quid sibi vult, vbi ait, Nisi quis hũc ex animo stimulum eruat, veritatem nunquam assequetur? Profecto negat veritatem rerum à deo dependẽtium haberi posse, nisi ipsa de deo veritas habeatur. Præterea per illa quæ mox subiũgit, scito Platonem ipsum assidue in diuinorũ inuestigatione versari consueuisse, & qui Platonem primo audiebant diuina contemplantem, solitos sub nimio diuinorum splendore protinus caligare, diuque vexari, donec videlicet mentem denique, tum ab affectibus sensuum, tum à phantasiæ imaginibus segregarẽt, quo quidem facto diuina quadam sorte, id est luce veritatem non prius inuentam reperiebant. Propterea Pythagoras quem Plato noster in omnibus venerãtur, sacra doctrinarũ mysteria ab exactissima expiatione mentis exordiebatur percipiebãtq; & Plato similiter præcipit, ne efferantur in vulgum, ne vulgus accepta peruerse vel contemnat, vel incidat in errores. Si enim in vulgum edideris, deum nihil ex ijs quæ sentiuntur in se habere, vel te ridebunt, vel Deũ esse negabunt. Hinc illud Lysidis Pythagorei ad Hipparchum: Haud pium est, mysteria philosophię cum his communia facere, qui ne somniare quidem purificationem animi potuerunt. Sunt præterea nonnulla mysteria theologorum circa deum, quæ non vulgum modo, verumetiam elegãtes plerosque fatigent. E quibus id vnum est, nihil ex his quæ intelliguntur, absolute de deo affirmari debere. Quicquid enim intelligẽtia definitum est, infra infinitum deum extare compellitur. Ad hæc itaque secretiora mysteria ita plerique docti adhuc sunt inepti, sicut & vulgus ad leuiora vsqueadeo vt etiam nonnulli quamuis acumine, memoria, iudicio valeant, diúque hæc audiuerint, nondũ tamẽ perfecte compræhendant: quia videlicet etsi ad alia quædam, tamen ad theologica nati non sunt: vel si nati, non tamen congrue ad hęc eruditi atque educati: vel si educati & eruditi, nõdum tamen ætatis maturioris beneficio à perturbationibus segregati. Perturbatio vero, quia & mouet, & per diuersa distrahit, & ad materiam trahit, idcirco alienã reddit mentẽ à deo, quo nihil à motu, à diuersitate, à materia põt remotius cogitari. Nõ ergo iniuria Lysis Hipparchũ sic admonuit: Operæpretium est recensere quantum temporis in abstergendis maculis, quæ nostris insitæ pectoribus erant, cõsumpserimus, antequam præcepta Pythagoræ percipere digne possemus. Accedit ad hæc, quòd si quis etiam tranquillo & erudito ad deum intellectu se conferat, ita ferme ab ipsa intelligẽtia

circa deum decipitur, quemadmodũ & vulgus sensu imaginationéq; fallitur, & pleriq; docti perturbationibus repellũtur. Intelligentia enim pro natura sua iudicans, cõpellit nos deum ipsum, vel intellectum quẽdam, vel intelligibile quiddam asseuerare: Immẽsum vero bonum, neq; intellectus est, qui velut egenus ad intelligibile se vertit, tanquam bonum quo illustrante proficiat: neq; intelligibile est dicendũ, quòd quidẽ cõmunẽ quandã cũ intellectu naturã habet, per quam etiã proportionẽ habet cũ intelligentia congruã. At nulla est immẽso bono ad finita bona naturæ cõmunio, nulla proportio. Hinc in Parmenide probat nos neq; nomen, neq; definitionẽ, neq; scientiã habere de deo, vtpote qui sit super intelligentiæ limites. Idẽ ante ipsum Mercurius asserit. Idẽ post ipsum Dionysius Areopagita, probans deũ non esse dicendum ens atq; intelligibile, sed super vtrunq;. Quamobrẽ cũ deus intellectũ atq; intelligibile infinito superet interuallo, nemo vlla intelligentiæ actione diuinã substantiã potest consequi, potest tamẽ quandoq; assequi passione. Passione inquã benigna, per ipsam beneficã infiniti boni actionẽ nobis illatã. Illatam inquã in vnitatẽ ipsam nostræ mentis caput, quando videlicet mens in vnitatẽ suam, quæ expressa est diuinæ simplicitatis imago, totã vndiq; se collegerit. Verum quod menti vnitatem hanc indutæ sub diuino Sole subrutilat, tunc fermè abit, cum vnitatem exuta rursus induit multitudinẽ. Ex his vtiq; patet ex Platonis nostri sententia, diuina à nobis non inueniri, sed potius desuper reuelari, neque mente comprehendi posse substantiam proprietatémq; diuinorum, nedum verbis & literis explicari. Ideóq; de his ea mente disserẽdum describendúmq;, vt per verba & literas exhortari & præparare animos ad diuina speremus, potius quàm demonstrare. Sic & Plato de substantiæ proprietatisq; diuinę definitione scribit nihil. Scribit tamẽ multa, quæ vel per negationes, vel per relationes, vel exhortando, vel instruendo ad eũ mentis statum quandoque perducant, cui tandem ex alto panditur domus omnipotentis Olympi. Vbi postquàm se & ab inferioribus receperit ad seipsam, & à seipsa ad superiora conuerterit, statim vno quodã statu simplici ipsam vnitatem, stabilitatẽ, simplicitatem, vt ita loquar, attingit. Sed quæ attigerit, non licet apud Paulum homini loqui, & apud Platonẽ multo minus licet scribere, ne detur sanctum canibus. Cum vero neq; verbis neque literis in diuinorum explicatione confidat, tutius tamen committenda verbis censet quàm literis, literæ nanq; cuiuis communia faciunt. Atqui & quàm electissimis dicenda permittit. Omnino vero iudicat diuinorum dignitatem exigere, vt ex mente in mentem verbis potius quàm scribendo in exteriores materias traducãtur. Hac ratione Iudæi aiunt mysticũ suæ legis sensum ab ipso deo per Moysen non tam literis traditum, quam animis commendatum. Sed hoc illi viderint. Pythagorici certe id obseruabãt, & Plato seruauit. Nam & hic pollicetur nõnulla per Archedemum potius quàm per literas se missurum. Asserit autem quæ ab ipso scribuntur, esse Socratis, cuius proprium in purificando erat officium. Sed cur additum est Socratem etiam & in iuuentute fuisse pulchrum, id est diuinitus illustratũ? Vt intelligamus Socratẽ tam educationis primæ perfectione quàm à naturæ felicitate à deo per familiarem dæmonem mox accepisse quę cæteri vix tandem multis laboribus assequuntur. Rursus mysteria eadem per diuinam reuelationẽ accepta in Platonem transfusa fuisse, & per Platonis exhortationes in homines similiter affectos posse transfundi. At ne quis me in hac expositione existimet somniare, audiendus est Proculus hæc ita cõfirmans. His qui ad summum bonum peruenire cupiunt non scientia & exercitatione ingenij opus est, sed firmitate, quieto, tranquillitate. Quæ quidem diuina fides est, quæ nos ad summũ bonum diuináq; omnia ineffabili ratione trahit atque coniungit. Profecto non per scientiam, aut actionem vllam ingenij exquirere summum bonũ, aut ad ipsum aspirare debemus, sed offerre commendaréque nos diuinæ luci, & præclusis sensibus in illa incognita & occulta entium vnitate quiescere. Hoc enim fidei genus omni doctrina antiquius est. Hæc Proculum à Plotino accepisse constat. Si quis autem hæc diligenter considerauerit, non exigat à Platone in dialogis suis consuetum illum apud humanos disputatores ordinẽ doctrinalem, sed eo duntaxat stylo contentus erit, qui rectiori tramite perducat ad deum. Eiusmodi vero stylus siue ordo in purgando & conuertendo consistit. Oportet enim mentis oculum & purgare à caliginosis materiæ sordibus, & purgatum in ipsam diuini Solis lucem rite dirigere. Vlterius vero perquirere, aut contendere non oportet. Immensa enim lux vbiq; præsens sua prorsus natura, creato ad ipsam mentis oculo, cum primum in eam purus rite respexerit, se infundit. Ac si ad suscipiendum deum intellectus assidue actione vtatur propria, quæ & accidens quiddam est & multiplex, & modo quodam suo mobilis, profecto per ipsam à dei substantia simplicissima, & ab omni motionis imagine remotissima, quodámodo disiungetur. Sat ergo fuerit post cõuenientẽ inquisitionem purificasse mentem, atque direxisse. Reliquum Mercurius sacro mentis silentio tribuit. Deum enim à mente suo quodã silentio potius quàm sermone suo censet pronuntiari. Omnes itaq; Platonis dialogi in hoc ipso versantur, & alij quidem in purgando solum, alij vero solum in conuertendo, alij in vtroq; consistunt. Mysteria vero hæc in epistola ad Syracusanos iterum confirmantur. Atq; hęc confirmata mirum in modum præcepta euangelica comprobant.

ARGVMENTVM IN TERtiam epistolam.

HAec Platonis epistola scribitur ad Dionysiũ iuniorem post secundum Platonis ab eo discessum. Et primo quidem ad Dionysij quæsita respondet: deinde calumniam in se à Dionysio conflatam dissoluit. In responsione igitur ad quęstionem docet nõ esse in Deo voluptatem. Illam scilicet quæ dolorem habet oppositum, & in motu quodam, vel indigentiæ expletione versatur. Esse autem in deo totum id bonum cuius causa bona videtur voluptas, non negat. Addit voluptatem, scilicet mobilem, esse causam detrimenti, scilicet in pecunijs & honore. Item doloris in corpore. Rursus auferre acumen, memoriam, iudicium, grauitatem. Post hæc contra Dionysij insimulationem probat se iustissimis de causis in Siciliam profectum, de restituendis vrbibus olim dirutis, ac de æqua gubernandi forma consilium manifeste dedisse.

ARGVMENTVM IN QVARtam epistolam.

POst Dionysium expulsum Tyrãnide, scribit ad Dionem in patriam iam reuersum, admonens eum atq; etiam Heraclidem & Theodorem cæterósque amicos, penes quos rerum potestas erat, vt procul à tyrannide viueret, formamque gubernandi teneret ex optimatum gubernatione plurimum atque ex populari quodammodo temperatam. Sunt hic præcepta quædam memoriæ commendanda. Primum quidem ad principes proprie pertinere, cunctis excellere veritate, iustitia, magnificentia, temperantia. Omnino autem prudentia tantum cæteros superare, quantum viri pueros prudentia superant. Secundum vero, oportere tales præstare seipsos, quales videri volunt. Tertium, circumspicere oculos omnium in se esse conuersos, vt meminerint, neq; vitia sua latere posse, neque mediocri duntaxat virtute se expectationi maximę satisfacturos. Quartũ, probatissimos imitari legumlatores, & discordiam inter collegas quasi pestem vitare. Quintum, meminisse cõmunẽ beneuolẽtiã esse ad res agendas summopere necessariã. Hanc vero sola humanitate comparari posse atque seruari.

ARGVMENTVM IN QVINtam epistolam.

ET si quintam hanc cõsuetudo quædam Platoni inscribit epistolam, videtur tamen potius esse Dionis Platonem in seipso totum pro viribus, effingentis. Instruit autem Perdiccam principem constitutum in monarchia, vt meminerit se iuuenem esse, ideoq; consilio ac ministerio seniorum indigere, non quidem omnium, sed probatissimorum, non quauis in re, sed in gubernandi forma, qui intelligãt, quid potissimum gubernationis cuiusq; sit proprium, siue gubernet vnus, siue pauci, siue multi. Vocem vero gubernationis esse vult spiritum vitámque eius, id est legem, quæ officia & erga deum & erga homines congrua instituere debet & exequi. Alioqui salua esse non posse. At quoniam significat se & Euphreum disciplinę Platonis imbutos, tenere quæ ad ciuilem pertinent disciplinam, idcirco ne Perdiccas hac de re diffideret: propterea quòd Plato ipse nunquam populo suo in ciuili disciplina profuerit, subiungit Platonẽ cognouisse populũ suũ morbo insanabili laborare, ideoq; medicorũ prudentũ more noluisse, & frustra, & cũ sui discrimine bestiam insanabilem curandam suscipere.

ARGVMENTVM IN SExtam epistolam.

PLato diuinus, Hermiam, Herascum, Coriscum, finitimos inter se principes, ad verissimam concordiam cohortatur, hac sola saluos fore vaticinans, perq; hanc aspirante deo, qui vnione gaudet, bona omnia consecuturos, præterea eò deniq; peruenturos, vt rebus rite compositis diuinam sapientiam propentiori studio quàm humanam, vt par est, prosequi valeant. Concordiam vero stabilem firmari inter illos posse

tradit pacto duntaxat atque lege: pacto inquam legitimo sacris rite peractis inuicẽ stabilito, ac iureiurando interposito, deũ ipsum testãdo atq; obsecrando tanquã vnionis autorem atque seruatorem. Testando inquam, & obsecrando sub impari, quo Deus gaudere dicitur, numero. Tria enim summa rerũ principia, quæ in prima quoq; epistola attigit, hic adducit. Vbi enim ait, omnium ducem præsentium atq; futurorũ, mundi animã vult intelligi, quæ vtpote principium motus, res omnes à futuro in præsens, à præsenti in præteritum temporali ratione perducit. Vbi vero patrem dicit & dominum, summum Deum ipsumq; bonum significat. Sed mediam inter duo hæc mentem quãdam diuinam videtur inserere, quãdo dum repetit ducis, subiũgit & causę. Nam apud Platonem sæpe rex significat ipsum bonum, causa verò mẽtem, dux denique animam. Et quoniam causam refert ad mẽtem, ideo in Timæo Platonici disputant, Intellectum ipsius boni filium, mundi architectum proximum extitisse. De quo in Epinomi describitur: Ratio diuinissima, siue diuinissimum verbum, mundum visibilem exornauit. Appellat autem hic ipsum bonum, tũ patrem, tum dominum: vt per primum quidem designaret mentis patrem, per secundum vero animæ dominũ. Ita forsan Platonicus numerus exponet. Ita quoque Platonicus Christianus, sed Arrianus. Poterit & quispiam per ducem, sanctum spiritum intelligere, per mentem vero filium. Nam vbi Plato patrem dicit, filium pariter subintelligit. Ac si quis vnam triũ ponat essentiam. Platonicis quidem multis videbitur aduersari. Platoni tamen manifeste nõ repugnabit. Exhortatur autem ad grauiora simul studia doctrinarum, atq; ad iucũdiores quasdam disciplinas his cognatas, scilicet eloquentiæ, poësisque & musicæ. Quibus omnibus eo consilio iubet incumbere, vt per hæc quasi vestigia odorem diuinum inuestigantes, ipsum solum ament. & amando saporem insuper consequantur. Inquit ergo, si vere vel si ita deum philosophemur, id est vel amando inuestigemus, vel inuestigando amemus. ipsum denique omnes proculdubio cognoscemus. Profecto philosophiæ nomẽ, etsi indagationem quandã præ se ferre videtur, amorem tamen fert proprie amatoriámque indaginẽ. Cognouit ergo Pythagoras, cognouit & Plato aliter nos habere ad finita bona, aliter ad infinitum bonum: & finita quidem bona cognosci à nobis priusquam amentur, & vt cognoscantur amanda: infinitum vero amari antequã cognoscatur, neq; tantũ vt cognoscatur, quantũ vt ametur, inuestigandũ. At cur amãdũ prius quã intelligatur? Quia videlicet amor amantẽ transferens in amatũ, quod proportioni deerat, transformante supplet affectu. Nonne Deus in sacris, ignis sæpe cognominatur? Eadẽ ergo metaphorica venia, angelus quidẽ corpus diaphanũ, anima vero opacum corpus cognominetur, quandiu videlicet cæco hoc carcere clauditur. Itaq; quẽadmodũ sub igne corpus diaphanũ, id est perspicuũ, velut aër, & aqua subito lumẽ & extra & intus admittit: terrena vero corpora vehemẽter calefacienda sunt prius, & calore in diaphani similitudinẽ prius extenuanda quã igneam suscipiant lucẽ: sic spiritus à corpore segregati, diuinũ lumen subito capiũt: spiritus vero terrenis consuẽti corporibus trãsformãtis amoris incẽdio indigẽt: quo quidẽ purgati, & in diuinã translati similitudinẽ, diuinitus tandẽ splendore scientię collustrentur. Hinc Porphyrius ait, Inquisitio quidẽ diuinorum purificat animũ, amor vero deificat. Proprio enim rẽ sic exprimit verbo, neq; id quidẽ iniuria, nã & nulla materia ex eo fit ignis quod lumẽ, sed ex eo quod calorẽ suscipiat igneũ. Platonica ergo sententia est, inuestigãda esse diuinę, scilicet illa esse, & qualia quoq; sint communi quadam perceptione: sed interim nõ communi, sed singulari incompatibiliq; charitate amanda: sic enim duntaxat ea nos alicubi aperte quid sint, intelligere posse atque fore beatos. Quantum vero hæc sacris consonent literis, nemo nisi prophanus ignorat.

ARGVMENTVM IN SEptimam epistolam.

SEptima epistola Platonis est ad ꝓpinquos amicosq; Dionis scripta, iam liberata per Dionem patria, & inique occiso Dione. Verum vt multa ad historiam pertinentia, tum in hac epistola, tum in alijs plane intelligantur, paulo altius repetendum. Plato ter Syracusas profectus est. Semel quidem superioris Dionysij tẽpore quadraginta ætatis annos natus. Bis vero postea iuniore Dionysio tyrãnidem obtinẽte. Quid autem in singulis profectionibus egerit, aut qua de causa profectus sit, partim in ipsa eiꝰ vita à nobis scripta, partim in his apparet epistolis. Dio vero ex eadem familia qua & Dionysius fuisse videtur: affinitate insuper cum illo varie implicatus. Quoniã Dionis sororem Aristomachen superior in matrimonio Dionysius habebat. At ipse Dionysij filiam, nomine Aretam, habebat vxorem. Dionysius autem iunior non ex sorore Dionis, sed ex alia vxore natus erat, nomine Dorade. Prima profectione Dio auditor Platonis effectus, vitam ad virtutem traduxit, & concupiscere cœpit publicum patrię bonum. Itaque defuncto Dionysio seniore, quum iunior Dionysius in tyrannidem successisset, ac puer adhuc ferè cõsilio Dionis gubernaretur, optãs Dio ipsum in philosophicæ vitæ cupiditatem traducere, Platonem multis precibus Syracusas vocauit, ac Dionysium vt accerseret, induxit. Paruit ergo Plato hac in primis spe ductus, se suis consilijs effecturum vt illic ex tyrannide respublica fieret aut regnum. Sed quarto ferè post Platonis accessum mense Dionysius falsis adductus calumnijs, Dionem quasi tyrannidis insidiãtem expulit. Platonem tamen libenter amplectebatur. At Plato indignatus re infecta in patriam redijt. Tertio accessit, Dionem Dionysio reconciliaturus, & ab vtroque iterum atq; iterum obsecratus, rogatus etiam ab Archita & Archedemo Pythagoricis, nobilibúsque permultis. Tunc & Dionis reuocationem pollicitus est Dionysius, & optimam insuper gubernandi formam se seruaturũ. Sed nihil eorũ quę pollicitus fuerat, præstitit. Cũ verò Plato palàm Dionysiũ redargueret, ꝙ fefellisset fidẽ, tum sibi de reuocãdo Dione, tũ Theodoti suo de Heraclide seruando, infensum deinde habuit Dionysium. Itaq; in summo viuebat discrimine, ne à militibus interficeretur. Sed Architas Tarẽtinus Salmiscũ oratorẽ misit ad Dionysium vnà cũ naui, rogans vt Platonẽ dimitteret. Ille eũ dimisit, ac præbuit cõmeatũ. Plato in patriã redijt sospes. Dionysium paulo pòst Dio clã collectis copijs, Syracusasq; profectus expulit, Syracusanis reddita libertate. Ipse vero paulo pòst dolo suorũ inuidiaq; interficitur: Post hæc Hipparinus Dionis filius, & Hipparinus Dionysij frater, Dionis ex sorore nepos, Syracusas tenentes consilio nobilium freti de honestiori gubernandi forma deliberabant. Interea Dionysius hostibus cõiunctus redire in principatũ conabatur. Plato igitur ad hos scribit, cohortans eos & instruens ad optimã speciem gubernandi, id est, regnum parẽs legibus, & optimatũ autoritate suffultũ. Sparsim vero præcepta eiusmodi ex hac epistola colliguntur. Non est alienũ à bono ingenio optare gubernacula reipub. pręsertim quãdo necessitas postulat, à bono ciue alienum est optare hæc cum omni licentia obtinere. Non est prudẽtis temere publicis se negotijs implicare: præsertim vbi absq; salutis publicæ spe periculũ subeatur. Sola philosophia in re tam publica, quàm priuata quid bonum iustumq; sit, quid nõ sit eiusmodi, potest discernere. Humanum genus nõ prius desinet in malis versari, quam aut philosophi dominentur, aut qui dominantur, Deo illustrante philosophẽtur. Delicata luxuriosaque educatio ingenia vel diuina deprauat. Nullus intemperans potest esse prudens. Ciuitas in qua ciues incontinentes sunt, nulla legum potentia contineri potest, quin frequentes mutationes, ac semper in deterius patiatur. Violentia neque patriæ, neque parentibus inferenda, sed vtrisque procul à violentia consulendum. Autoritas antiquorum sacrorumq; sermonum cęteris opinionibus anteponenda est. Bono viro nihil mali potest contingere. Anima ab hoc corpore seiuncta sub diuini iudicis sentẽtia scelerum luit pœnas. Pręstat grauissimas iniurias pati quàm inferre. Auari atque intemperati, ad res diuinas cæci surdiq; sunt, adeo vt neque ipsi videant, neque ab alijs vel audire sustineant, vel auditas percipiant. Impietas omnibus peccatis mixta est, atque vicissim. Impietas ipsa mixta peccatis, stimulus est quo præcipue peccatores tũ in hac vita solicitantur, tũ in altera cruciãtur. Post hæc vbi de cõsuetudine sua cum Dionysio, ac de philosophiæ studio scribit, ꝓbat neminẽ in philosophia aliquid profecturũ, nisi amore sapientiæ accensus, omnes eius gratia & labores sustineat, & oblectamenta cõtẽnat. Tum vero quoniam sapientis est contemplari diuina, opportune ostẽdit diuina, neque literis vnquam vulgo, neque verbis exprimi posse, imo etiã non debere. Non posse quidem, quia quod maius est, neque etiã mente omnino comprehẽduntur. Non debere etiam, quia & qui in plebe infimi sunt, tanquam mõstrosa riderẽt: & qui paulo in plebe superiores, his auditis vel in hæresim falsam inciderent, vel ob leuem quandam altiorum rerum opinionem vani supra modum contentiosique euaderent. Non inquit Plato vsquam nihil veri certique de diuinis intelligi posse: sed neque posse exprimi, quod de his intelligitur: neque propriam horum veritatem intelligi eadem ratione qua cætera. Formæ quidem aliæ omnino sunt coniunctæ corporibus, aliæ penitus segregatæ. Illæ naturales, hę diuinæ vocantur. Sunt & mediæ coniunctæ quidem quodammodo, & quodammodo separabiles, id est rationales animæ, inter diuina & naturalia mediæ: Quæ quatenus corporibus coniunctæ sunt, catenus à diuinis necessario disiunguntur. Coniungi enim formis à materia separatis, nisi separatione non possunt. Separãtur autẽ in materia duobus præcipue modis, tum morali purgatione, tum resolutione contẽplatiua.

Philos

Philosophiæ studium vtrunq; facit: & quemadmodũ qui humidum lignum exiccat prius sole, deinde admouet igni, occasionem quidem ligno præbet, vt accendatur, neque tamen ipse, sed ignis accendit lignum: ita studium philosophicum & per moralem disciplinam, & purificãdo præparat animã ad diuina, & per contemplatiuam resoluendo admouet mẽtem diuinis atque coniungit: neque tamen ipsum diuina veritate format mentẽ, sed deus ipse ignis instar mentem quasi mate riam philosophiæ beneficio paratam, & propinquantem veritatis suæ luce perlustrat. Plato igitur cũ dixisset diuina neq; literis, neq; verbis exprimi posse, significauit præterea, neq; posse doceri vel inueniri eadem ratione qua cætera. In alijs enim percipiendis inquisitio nostra intellectũ & parat & format: cum tamen in diuinis percipiendis inquisitio vel purgatissima atque eminentissima paret quidem, sed non formet. Idcirco inquit opus esse diuturna cum diuinis consuetudine, significans speculationis assiduitatem: item vitæ coniunctione, siue communione, significãs purificationem morali disciplina perfectam. Addit in mentem denique sic affectam non paulatim quidem humano quodam amore, sed subito lumen veritatis accendi. Sed vndenam? ab igne, id est deo, prosiliẽte siue scintillante. Per scintillas designat ideas exempla rerum in mente diuina. Designat & formulas idearum nobis ingenitas. Quæ per desidiam olim consopitæ, excitantur vigilante doctrina, atque, velut oculorum radij emicantes, ideis velut stellarum radijs collustrantur. Subdit eiusmodi lumen non accendi solum, sed fieri in anima, vt ostendat tum formulas esse innatas animæ, tum splendorem eiusmodi familiarem euadere. Ac ne putes in eo statu mentem ambiguam sollicitamque esse, addidit: Seipsum iam alit, id est lumen hoc primum diuinitus in mẽte accensum, deinceps sua virtute diuinorum haurit copiam radiorum, atque almo mentem gaudio complet. Hic animus seipsum nutrit, id est nihil quærẽs extrinsecus viuit seipso contentus, & quàm beate intus afficiatur, etsi velit, nequit tamen, & nescit exprimere. Plato quinq; in hac contẽplatione meditatur gradus, quos in theologia legito diligentius à nobis expositos. Iubet enim cupidum veritatis, tum per auditum ab ipso rei nomine, tum per visum aliosq; sensus à rei ipsius accidentibus ad ipsam rei definitionem procedere, per hanc ad formulam rei innatam menti, per formulam denique ad ideam tam formularum quàm rerum procreatricem. Docetque interea ideam à reliquis longe differre, quatuor præcipue modis. Quia scilicet idea substantia est, simplex, immobilis, contrario non permixta. Reliqua vero quatuor, id est, nomen & accidẽtale simulacrum & definitio & formulæ notio, à substantia, simplicitate, stabilitate, puritate ideæ degenerãs. Idcirco haud sufficienter ideam nobis imprimunt, sed ad diuinam impresionem nos, vtcunque possunt, accõmodant. Denique mens impressa diuinitus, si quando studeat idearum characteres verbis literisque exprimere, pulcherrimarum rerum deformes reddet imagines. Verum si crediderit Pythagoricis non tam cõtendet vt depingat ideas, quàm vt audientium animos excolat, ac velut tabellas expoliat, quibus tandem diuinæ formæ diuino digito depingantur. Ipsa sanè cœlestes suspiciens radios, non conabitur apud cæcos radiorum formas frustra describere, imo si insanabiles sint, dimittet. si sanabiles duntaxat purgare aciem aggredietur, sursumque erigere, vtpote quæ intelligat alio se pacto frustrà laboraturum.

ARGVMENTVM IN epistolam octauam.

IN superiori epistola principes Syracusanos instituens, latius in connubijs, præceptis, & in rebus à se Dioneque gestis versatus est. In hac vero propria iam instituta breuiorib' comprehendit, medium semper inter vnius ac populi guber nationẽ obtinens, maxime verò omniũ studens, vt concilientur ciues potius quàm expellantur, & quantũ fieri potest sine aliena iniuria reipublicæ status rite stabiliatur. Mox in principio asserit homines impio scelere pollutos insanabiles esse, neque his vllum consilium profuturum. Item omnibus in rebus & dicendis, & cogitandis à deo principium faciẽdum. In tota vero epistola obseruabis quã cautus simul & clemẽs gubernator sit Plato, quàmue diligens animorum conciliator. Comprobat vt sui moris est, gubernationem Lacedæmoniæ similem. In qua plurimum sit optimatum, sit quoque regia quædam forma, sit & populare nõnihil. Damnat extremam seruitutem, per quam omnia libidini humanæ subduntur. Improbat & extremam libertatem siue licentiã, in qua quilibet ferme absque delectu sortitur reipublicæ gubernacula. Medium vero probat. Nota aureum dictum, Moderata seruitus est, qua seruitur deo, immoderata qua hominibus. Temperatis quidem hominibus lex deus est, intemperatis verò libido.

ARGVMENTVM IN nonam epistolam.

IN epistola ad Architam philosophum publicis rebus occupatissimum, consilium dat contemplanti, ne honestam simul & necessariam deserat actionem. Prodesse enim hominibus & publice & priuatim, actionem honestam vocat & necessariam. Honestam quidem, quia quemadmodum quodlibet corporis membrum non suipsius tantum est, sed aliorum etiam, maxime vero totius, ita homines alij aliorũ sunt, ac potissimum speciei. Necessariam verò, quia, & nisi alijs vixeris, non potes tibi viuere, & nisi domesticis patriæq; succurreris, res profecto familiaris & publica vel destituta gubernatores nutabit, vel à deteriorib' gubernata periclitabitur, ac denique facit naufragium.

ARGVMENTVM IN decimam epistolam.

ARistodemum Dionis familiarem elegantia morum in primis philosophantẽ, in sua opinione & vita cõfirmat. asserens substantiam quidem philosophiæ moralem virtutẽ esse, quod & nomen ipsum declarat, amore quodam cultuq; definitum. Speculationes vero humanas esse vel ornamenta quædam philosophiæ extrinseca, vel vias ad ipsam mentis firmam puritatem quæ ad mores pertinẽt, comparandam. Qua comparata diuina potius quàm humana: & infusa desuper potius quàm acquisita, sequitur contemplatio: ad quam speculatio illa prior si conferatur, ludus quidam à Platone cognominatur. Id autem Pythagoræ Socratisq; maximum est præceptum. Vbi verò ornamenta traducimus, Græcum vocabulum ornamentum significat argutę cuidam vanitati & superbiæ mixtum. Quasi dicat, Scientia inflat, charitas ædificat Item, In maleuolam animam sapientia non intrabit. Synceritatem quidem siue sanitatẽ ponit in animo simplici & tranquillo: fidem vero in verbis: firmitatem denique in gestibus atque actionibus.

ARGVMENTVM IN vndecimam epistolam.

PRincipi Laodamanti de gubernatione optima consultãti consuetum illud suum dat consilium, leges quidem omnes fore vanas, nisi præterea probatissimi viri per quos viuunt leges ingentem in republica habuerint potestatem, ac nisi constitutus sit magistratus quidam in ciuitate, & is quidem maxima cum autoritate, qui morum censor per exploratores singulorum actiones diligenter obseruet, ad id semper intentus, vt quotidiana ciuium vita animos ad fortitudinem temperantiamque perducat.

ARGVMENTVM IN duodecimam epistolam.

EPistola duodecima nobis argumento est, quàm liberalis & simplex Plato fuerit: vtpote qui secretiora quædam commentaria sua nõdum absoluta Architæ crediderit. Argumentum quoq;, id est, Architam non minus moribus quàm verbis philosophantem, dignum fuisse cui charissima quæq; commodo traderentur. Forte vero commentaria hæc ad explendum Critiam non absolutum, & ad conscribẽdum Hermocratem nondum compositum pertinebant. Epistolam vero ad Dionysium que ab ignorantibus his adiungitur, ideo non traduximus, quia & ipsa epistolæ verba, & docti omnes negant esse Platonis. Est autem operæpretium in his epistolis animaduertere, quàm magno & constanti animo Plato noster, præsertim in amicorum rebus fuerit, & quàm grauia sæpe discrimina pro amici salute subierit. Præterea quàm libere atque benigne tyrannum sæpius corripuerit, ab adulatione quidem maxime omnium alienus, charitate vero atq; officio nemini cedẽs, vt non minus vita & moribus quàm disputationibus conducere nobis posit ad bene beateq; viuendum.

LIBER TRIGESIMVS SEXTVS PLATONIS EPISTOLARVM TREDECIM.

*

DIO DIONYSIO BENE AGERE.
EPISTOLA I.

GO DVM apud vos diu multumq; versarer, & ita imperiũ vestrũ fideliter administrarem, vt inde præ cæteris vtilitatẽ perciperetis, graues calumnias sustinui. Noui enim quòd me vobis adstipulãte crudele nihil omnino factũ videbitur. Omnes autem qui eadẽ gubernatione versati sunt, testes mihi esse possunt. Quorum ego permultos summo conatu à damnis non mediocribus liberaui. Imperio quinetiam apud vos fungens, ciuitatem vestram sæpius custodiui. Tandem verò ignominiosius à vobis expulsus sum, quàm mendicum aliquem expelli conueniat, iussus à vobis abire, qui tam diuturnam operã vestris sum cõmodis impertitus. Igitur posthac cogito degere vitam solitariam. Tu autem talis tyrannus gubernabis solus. Pecuniã verò illam egregiam abs te in viaticum missam, per Bacchium hunc vnà cum his literis ad te remitto. Neque enim ad viaticum sufficit: neq; ad cæteram vitam satis est vtilis: tibiq; danti dedecus allatura maximũ, & mihi non multo min⁹ accipiẽti. Itaq; illã accipere nolui. Tua vero nihil interest, & dare & accipere tãtũdem; sed illa recepta tuorũ quẽpiam alterũ honorabis, quẽadmodũ me honorasti. Ego enim abs te satis iãsum honoratus. Et mihi opportunũ est nunc Euripidis illud dicere: te rebus quandoq; poscentibus talem tibi virũ assistere optaturũ. Meminisse autem te volo, & alios tragicos plurimos, cũ tyrannũ aliquem pereũtem inducũt, huiusmodi illi voces attribuere, Heu miser, pereo nullis fultus amicis. Auri vero defectu pereuntẽ aliquem nullus adhuc finxit poetarũ. Illud quoq; poeticũ, mentem habentibus valde probatur. Non auri fulgor in misera mortaliũ vita rarissimi, nõ adamas, non argẽteę mensæ quę apud homines habenť in pretio, ita oculis coruscãt: neq; lati fundi, aut pinguia culta tantũ valent ad vitam, quantum mẽs bonorum virorũ inter se cõsentientium. Vale: atq; considera tantum erga nos erratũ, quo erga cæteros rectius te geras.

PLATO DIONYSIO BENE AGERE.
EPISTOLA II.

VDIVI ex Archedemo te censere non solũ me, sed familiares etiã meos præter vnicũ Dionem nihil mali aduersus te loqui debere vel agere. Hoc autẽ quod de Dione excipis, ostẽdit me in familiares meos imperium nõ habere. Si enim haberẽ cũ in alios, tum in Dionẽ ac te imperiũ, tam vobis q̃ cęteris Gręcis bona, vt arbitror, plurima prouenirẽt. Nunc autẽ hoc duntaxat magnus sum, quòd meipsum præsto rationi meę obediẽtẽ. Quę ideo dico, quia nihil syncere Cratistolus & Polyxenus ad te detulerũt. Quorũ alterũ dicere ferunt, audisse Olympijs multos eorũ qui mecũ erant obtrectãtes tibi. Forsitan acutius q̃ ego, ille audit. Ego enim tale nihil audiui. Videtur autẽ mihi posthac quoties huiuscemodi aliquid ad te deferť, te ita facere oportere, vt scribas ad me, & rem ipsam perquiras. Ego enim verũ fateri nec formidabo, nec erubescã. Mihi autẽ & tibi ita se res inuicẽ habet, vt neq; nos vlli (vt libere dicã) Græcorũ incogniti sim⁹: neq; familiaritatẽ nostrã huius seculi homines cõticescũt: certũ quoq; illud habeto, neque posteros tacituros. Tales sunt qui eã norũt, vtpote neq; paruã, neq; obscurã. Quorsum hæc? Statim aperiã, altius rẽ aliquãto exorsus. Naturæ quidẽ lege sapientia potẽtiaq; excellẽs in idem tendũt. Semperq; ista duo se inuicẽ affectant, persequũtur, cõgrediunť. Deinde etiã istis homines admodũ delectãtur, quoties siue in carminibus poëtarum, siue priuatis colloquijs huiusmodi quędam referũt, aut audiũt: ceu cũ de Hierone & Pausania Lacedęmonio loquunť homines, gaudent Simonidis familiaritatẽ quæ cũ illis fuit, commemorare: & quæ apud eos dixit, fecitq; referre. Similiter Periãdrũ Corinthiũ, & Thaletẽ Milesiũ vnà celebrare cõsueuerunt, Periclẽ & Anaxagorã, Crœsum atq; Solonẽ, vt sapiẽtes: & Cyrũ, vt potentẽ. Atqui hęc imitati poëtæ Chreontẽ & Tiresiã simul inducunt: Polyiduũq; & Minoa: Agamemnonẽ & Nestorem: Vlyssem & Palamedẽ: atq; vt mihi videtur, eadẽ ratione prisci homines Ioui Prometheũ coniunxerunt. Horũ vero alios cõsentiẽtes, alios dissentiẽtes inducũt: alios autẽ quandoq; cõcordes, quãdoq; vero discordes. Eorũq; tã dissensiones q̃ cõsensiones canũt. Cũcta vero hæc ideo dixi, vt illud ostenderẽ: quod etiã cũ mortui fuerimus, de nobis homines non silebunť. Quocirca nõ est negligendũ à nobis: sed cura habẽda tẽporis subsequẽtis. Fit enim natura quadam, vt ignauissimi homines nihil curẽt quæ sit de ipsis futura opinio: probatissimi aũt viri cũcta faciãt quo in futuris seculis bene inter homines audiant. Quã ego cõiecturã facio, esse aliquẽ sensum ijs qui mortui sunt, rerũ quæ in vita geruntur. Quoniã optimi sic forte diuinãt: deterrimi autẽ nequaq̃. Validiora vero sunt diuinorũ virorũ præsagia, q̃ aliorũ. Puto aũt, si liceret superiorib. illis defunctis, de quibus loquor, suã cõsuetudinẽ emẽdare, plurimã operã adhibituros, vt meliores de se q̃ nũc opinionẽ circũferrenť. Hoc nobis quidẽ etiã nũc fauẽte deo, facere licet: & si quid in superiori familiaritate nostra est peccatum, tam factis q̃ dictis emẽdare illud atq; corrigere. Equidẽ hoc dico, verã fore opinionem, (pręsertim quãtũ ad philosophiã attinet) de nobis vt si boni simus, bonã: si mali, malã existimationẽ habituri sim⁹. Atq nos ista curãtes, nihil magis piũ agere possemus: & negligẽtes, nihil æque impiũ & prophanũ. Quẽadmodũ autẽ & hoc fieri cõueniat, ac iuste fieri possit, ego iã dicã. Quãdo in Siciliã veni, fama erat me permultũ inter eos q tũc philosophabanť, excellere. Cupiebã etiã cũ Syracusas venissem, opinionis illi⁹ testẽ te habere: vt etiã apud multitudinẽ in honore mihi philosophia esset. Verũ nõ satis ꝓspere mihi res illa successit. Causam vero huius nõ illã fuisse dico, quã pleriq; existimarẽt, sed illã fuisse causã assero: ꝙ tu nõ satis mihi credere visus es, sed me quodãmodo dimittere velle: alios vero vocare: & quid mihi esset negotij inquirere, diffidẽs scilicet vt mihi videbať. Et q de ijs loquebanť ꝓmulti erãt: affirmãtes ꝙ me quidẽ cõtẽneres, atq; ad alia anmimũ intẽdisses. Hæc igiť tũc fama increbuit. Quid aũt post hęc fieri oporteat, iã audi: vt ad illud qđ interrogasti, respondeã, quo pacto nos inuicem

uicem gerere debeamus. Si tu quidem omnino philosophiam spernis, valere sinamus. Si autem vel ab alio audisti, vel ipse per te inuenisti meliora quàm ea quæ à me traduntur, illa complectere. Quòd si nostra tibi placent, nos quoque maximè honorare debes. Nunc autem, tanquam ab initio, tu præito, ego sequar. Honoratus enim à te, te honorabo: nõ honoratus autẽ, conquiescam. Præterea si tu honorare prius me cœperis, philosophiam videberis honorare: idq; apud multitudinem quod tu in primis cupiebas, tibi gloriam pariet, tanquam sapientię amatori. Si autem ego te honorauero me minime honorantẽ, diuitias admirari videbor & sequi, hoc verò quàm turpe ab omnibus censeatur, non ignoramus. Vt autem summatim dicam, te honorante, ambobus honor erit: me autem honorante, ambobus infamia. Et de his quidẽ satis. Orbiculus verò ipse non rectè se habet. Narrabit vero ipse tibi Archedemus, cum ad te redierit. Illud autẽ pretiosius & diuinius, de quo per illum me interrogas, accuratè ipsi est ostendendum. Ais enim, vt ille refert, non sufficiẽter tibi à me de prima natura demõstratum fuisse. Dicẽdũ est igitur tibi nũc per ęnigmata quędam: vt si quid huic tabellæ vel mari vel terra contingat, qui eam legerit, intelligere nõ possit. Est autem ita. Circa omnium regem cũcta sunt: ipsius gratia omnia: ipse pulchrorum omniũ causa: circa secũdum secunda: tertia circa tertiũ. Humanus animus affectat qualia illa sint, intelligere: aspiciẽs i ea quæ sibi cognata sunt. Quorũ nihil sufficiẽter se habet. Sed in rege ipso, & in his quæ dixi, nihil est tale. Quod autẽ post hoc est, animus dicit. At enim qualis hæc tua interrogatio est Dionysij & Doridis filij? & quàm malorũ omnium causa? Imò verò huius stimulus quidam animo nostro ingenitus? Quem nisi quis eruat, veritatem certè nũquam assequetur. Tu hoc ad me in hortis cum essemus sub lauris, excogitauisse dixisti: ac tuã fuisse inuẽtionẽ. Atq; ego inquã, si hoc ita se habere tibi videretur, multis me disputationibus liberasses. Nec aliũ vnquam huius inuẽtorem reperisse: plurimámq; inuestigationem meã circa id versari. Verũ tu forsan audito aliquo diuina quadã sorte eò progressus es. Demõstrationes autem eius rei nunquã firmas tenuisti, sed aliàs protulisti aliter: quatenus phãtasia cõiectabas. Hoc autem nihil est tale, & hoc nõ tibi soli cõtingit. Sed certè scito neminem quãdo primũ me audit, aliter affici. Et alius quidẽ magis, alius verò minus defatigatus vix tandem à labore cessant. Omnes autẽ ferme laborant non parũ. Hæc autẽ cum ita sint & fuerint, ferè inuenimus, vt opinor, quod tu per epistolam petijsti: quemadmodũ oportet inuicem nos habere. Postquã vero hæc & per se discusseris: & cum aliorũ opinionibus comparaueris: modo rectũ examen peregeris, cõsentientẽ nobis te & nostris præbebis. Quónam igitur pacto hæc & alia quæ diximus, se habebit? Rectè tu quidẽ ea de causa Archidemũ ad nos misisti. Ac postquã ad te reuersus sententiã tibi meã retulerit, dubitationes aliæ te forsitan capient, tu verò si rectè tibi cõsules, mittes iterũ ad me Archidemũ, ille rursus quasi mercator, nõ sine lucro redibit, quod si bis aut ter feceris, atq; illa quæ mittimus, diligẽter examinaueris, mirabor equidẽ si non multo melius quã nunc ad ea quæ dubitas, te habeas. Audacter igit̃ id agatis. Neq; enim vel tu, vel Archidemus negotiationem vllam suscipere põt, quæ aut honestior sit, aut deo acceptior. Caue tamen ne excidant hæc vnquam in aures hominum disciplinæ eruditionisq; expertium. Nulla sunt enim, vt mea fert opinio, quæ dicta ad populũ magis ridicula videantur: neque quæ apud ingeniosos prolata, magis mirabilia & diuina. Sæpe verò dicta sempérq; audita & multis annis, vix tandem velut aurum cum magno labore purificãtur. Nam quod in hac re mirabile contingere cõsueuit, id audi. Sunt complures homines qui ista iam audierũt: pollentes docilitate, pollentes memoria, in examinando & iudicãdo solertes, prouecti iam ętate neq; minus triginta annis hæc audierunt, hi tamen affirmant quæ auditu quondam incredibilia maximè videbantur, ea sibi nunc primum valde credibilia videri atque perspicua: & quæ tũc probabilissima, ea nunc sibi contrà videri. Hæc igitur intuens, caue ne quando te pœniteat eorum quæ tibi indigne ac temere nunc exciderint. Maxima verò huius rei custodia est, nihil scribere, sed addiscere. Nã quæ scribuntur, contineri non possunt, hac de causa nihil ego de ijs scripsi vnquam, neque est Platonis opus præscriptum aliquod, neque erit. Quæ autem modo dicuntur, Socratis sunt: qui vir etiam dum iuuenis esset, virtute claruit. Vale: & nobis crede. Atque hanc epistolam, cum sæpius eam legeris, statim cõbure. Et de his quidem satis. Miraris autem quòd ad te Polixenum nõ mittam. Ego autem de Lycophronte etiã & reliquis qui apud te sunt, idẽ quod iamdudũ & nũc prorsus affirmo: te scilicet istis tũ ingenio, tũ disserendi arte præstare quàm plurimũ: nec illorum quẽquam sponte tibi in disputãdo, vt aliqui suspicantur, cedere, sed inuitos. Atqui videris admodũ humaniter illis fuisse vsus, & honestis eos muneribus prosecut⁹. Sed de ijs quidẽ perinde atq; de talibus talia multa licet dicere. Philistione si vti cõtigerit, vtere quàm maximè. Et si fieri potest, Speusippi vtere opera: atq; remittas. Eget quidẽ tui & Speusippus. Pollicitus autẽ mihi est Philistio, si abs te dimittatur, se Athenas è vestigio petiturũ. Illum ex latomijs dimisisse, laudabile fuerit. Leuis autem petitio tam de illius necessarijs, quàm de Egesippo Aristonis filio. Nã & ad me scripsisti: si quis huic vel illis iniuriam velit inferre, ac tu id persenseris, te minimè permissurum. De Lysiclide præterea vera fateri decet. Nempe solus iste ex ijs qui Sicilia Athenas profecti sunt, nihil in tua meaq; consuetudine immutauit. Sed ea quę facta sunt, quotidie verbis pro viribus magis honestat.

EIDEM.
EPISTOLA III.

PETIS an rectius ponatur in salutationib⁹, Plato Dyonysio gaudere: an quẽadmodũ ego solitus sum scribere ad amicos, bene agere. Tu quidẽ, vt aiũt hi qui tecũ in Delphis affuerũt, ita Deũ ipsum blande appellasti, ac similiter scripsisti: Gaude, vitáq; tyrãni iucundã serua. Ego autẽ neq; Deũ hoc modo neq; hominẽ salutarim. Nõ Deũ: quia cõtra illius naturã loquar. Nã procul à molestia & voluptate diuinitas. Nõ hominẽ: quia sæpius detrimentũ & dolorẽ ipsi affert voluptas, hebetudinẽ in animo & obliuionẽ, insipiẽtiã & petulantiã pariens. Et de salutatione quidẽ hæc mihi dicta sint. Quæ tu postquam legeris, sicuti voles ita capies. Ferunt verò nõ pauci te dicere solitũ ad legatos quosdã, dũ te adeũt in animo habuisse Græcas ciuitates in Cicilia restituere:

& Syracusanos reuelare: ac pro tyrannide regiã gu
bernationẽ illis inducere. Audientẽ vero hæc me ti
bi ne faceres illa obstitisse:cũ tu vehemẽter id cupe-
res. Nunc autẽ illa ipsa vt facias, Dionem docere:ac
tuis proprijs inuentis atq; artibus imperiũ à nobis
tuũ labefactari. Vtrũ sermones huiusmodi aliquã
tibi vtilitatẽ ferant, tu ipse cognoscis:iniuria certe
me afficis, cũ cõtraria dicas quã veritas sit. Et ꝓfe-
cto satis superq; hactenus à Philistide & alijs cõplu
ribus inuidia mihi conflata est & apud milites & a-
pud Syracusanos. Nã cũ in arce vnà tecũ habitarẽ,
omnia malefacta in me cõuertebãtur, asserentibus
qui extrà erãt, te singula meo cõsilio facere. Cũ aper
te scias perpauca me tecũ de gubernatiõe ciuili spõ
te mea, atq; id ab initio tractauisse:dũ aliquid posse
me proficere arbitrarer, & alia quædã exigua, Legũ
procœmia mediocriter & modeste curãtẽ. Quibus
tamẽ postea vel te vel aliũ audio quædã præter men
tem meã inseruisse. Quæ facile internoscẽt ij q pos-
sunt morem ingenij nostri discernere. Sed vt modo
dicebã, non egeo calumnia & apud Syracusanos &
apud alios, quibus me ista dicẽs criminaris: sed mul
to magis purgatione cõtra primã calũniã, & cõtra
nouã nuper exortã, maiorẽ quidẽ ac vehemẽtiorẽ.
Ergo aduersus duas calũnias necesse est excusatio-
nem me duplicẽ afferre. Primũ quidẽ merito noluis
se me de gubernatione reipublicæ tecũ agere:dein-
de meũ illud consiliũ non fuisse quod tu ais, vt sua-
derẽ tibi ne ciuitates Græcas restitueres. Et primũ
quidẽ de primo sic accipe. Veni Syracusas à te voca
tus & à Dione:quũ esset ipse Dio magnæ apud te di
gnitatis, mihi iampridem hospes, ætate vero media
atq; perfecta:quibus omnino vel mediocriter pru-
dẽs, opus esse ad res huiusmodi gerẽdas quales tuæ
erant, existimarit. Tu verò eras admodũ iuuenis:&
omniũ quorũ oportebat te peritiã habere ignarus,
mihi quoq; valde ignotus. Post hæc, siue quis ho-
mo, siue Deus, siue fortuna quædã tecum, Dionem
pepulit. Tu solus relictus es. An igitur cõmunionẽ
mihi aliquã tecum rerũ ciuilium tunc relictam pu-
tas:cum viderem prudentẽ quidem consultorẽ abs
te pulsum:te autem imprudentẽ cũ multis flagitio-
sis ita fuisse relictũ, vt nõ imperares, licet imperare
arbitrareris, sed huiusmodi hominibus reuera serui
res? Tunc ergo quid oportebat me facere? An non
id quod faciebam? Abstinere videlicet omni guber
natione, ne inuidia maleuolorũ in calumnias voca-
rer. Et illud omnino conari, vt vos inuicẽ dissiden-
tes, & lõge diuisos in pristinam amicitiã gratiamq;
reducerem. Tu mihi testis esse potes quãto conatu
hoc à me negotiũ susceptũ fuerit, neq; vnquã deser-
tum. Tandẽ vix ita cõuenimus, vt domũ (quoniam
bello impediti eratis) remearẽ, paceq; facta, ego &
Dio Syracusas rediremus:tu autem nos aduocares.
Hæc sunt acta in prima illa profectione ad te mea:
& in patriã reditu. Facta deinde pace iterũ me voca
sti:nõ tamẽ vt inuicẽ cõueneramus vnà cũ Dione,
sed solũ. Scripsisti enim vt ipse tũc venirẽ: Dionem
vero postea te vocaturum. Ea de causa ego tunc nõ
veni:quod quidẽ Dioni displicuit, qui pręstare pu-
tabat vt parerẽ tibi atq; venirẽ. Transacto post hęc
anno, triremis vnà à te missa est:& simul cũ illa lite-
ræ tuę. Quarũ caput erat:si venirẽ, Dionis res ita fo
re vt ego maximè optabã, cõtra vero, si nõ venirẽ.
Pudet referre quã multæ tunc epistolæ scriptæ sunt
tam abs te quã ab alijs tua causa, ex Italia atq; Sici-
lia ad me & ad multos propinquorũ familiariumq;
meorũ:quæ omnes exhortabantur, precabanturq;
vt tibi obsecutus accederem. Visum est igitur om-
nibus, & in primis Dioni, eundũ esse, neq; me molli
otio dedẽdũ, quanq̃ ego ob ætatẽ me excusabam:
& de te asseuerabã, ꝙ nequires obtrectatoribus ma
leuolisq; meis dissidiũ inter nos quærẽtibꝰ ꝛesiste-
re. Conspexerã enim iampridem, & nũc etiam per-
spicio opes tam priuatorũ quàm principũ, quanto
maiores sunt, tanto magis insidiatores, & turpium
noxiarumq; voluptatũ machinatores nutrire, quo
nihil perniciosius gignit opulẽtia atq; potestas. Ve
runtamen omissis his omnibus, venire decreui, ne
querelæ materiã alicui familiariũ meorũ relinque-
rem, quòd cũ possent eius res saluæ esse, ob negligẽ
tiam meã perissent. Quæ verò post aduentũ meum
secuta sint, tu optimè nosti. Cẽsebam equidẽ vt se-
cundũ promissa epistolarũ tuarum quàm primum
Dionẽ reuocares:& in pristinã familiaritatẽ recipe
res, cuius ego rationẽ habẽdam esse putabã. In quo
si mihi paruisses, forte melius tuæ & Syracusanorũ
cæterorumq; Græcorũ res, vt mea vaticinatur opi-
nio, sese haberent. Arbitrabar deinde bona Dionis,
suis restitui debere:nec illis diuisoribus quos tu prę
feceras, eorũ administrationẽ amplius relinqui. Iu-
dicabam præterea pecuniã singulis annis Dioni so-
litam mitti, esse mittendã, non diminutã ob præsen
tiam meã, sed magis adauctã, cum autẽ horũ nihil
abs te impetrare possem, abire cõstitui. Tu verò an
num me vt expectarẽ, rogasti:affirmans te Dionis
bona omnia redditurũ, ita vt media pars Corinthũ
ad Dionem ipsum mitteretur:reliqua vero pro eius
filio Syracusis maneret. Multa pręterea referre pos-
sum, quæ promissa à te seruata non sunt. Sed ea ob
multitudinẽ omitto. Cum enim bonorũ Dionis o-
mnium venditionẽ faceres, absq; vllo eius cõsensu:
quanquã ita demũ hoc faciendũ dixeras, si ille assen
tiretur, promissis omnibus, ò vir mirabilis, Colo-
phonem, vt aiũt, gloriosissimum imposuisti. Rem
profecto neq; honestam, neq; honorificam, neque
iustam, neq; vtilem machinatus, me deterrere co-
natus es tanquam rerum illarum nescium:quo ego
pecunias ad Dionem mittendas postulare desiste-
rem. Nam cum Heraclidem pelleres:quod neq; Sy-
racusanis, neq; mihi iustũ videbatur: egoq; vnà cũ
Theodote & Eurybio pro Heraclide deprecarer,
accepta hinc quasi sufficiẽti quadã occasione, iam-
pridem te depræhẽdisse dixisti, nullã mihi curã esse
rerum tuarũ, sed Dionis solum, eiusq; amicorũ &
propinquorũ. Itaq; cum Heraclides & Theodotes
Dionis amici suspicione criminis nõ carerẽt, me o-
mnia facere quo meritas pœnas nõ darẽt. Hæc qui-
dẽ in nostra illa ciuilis administrationis cõmunio-
ne, & quancunq; aliam dissensionẽ nobis accidisse
quid mirum? Prauus enim à prudentibus viris me-
rito existimari possem, si potentiæ tuæ magnitudi-
ne adductus, veterẽ amicum & hospitem meũ à te
patria pulsum, nulla re, vt ita loquar, te deteriorem
prodidissem atq; destituissem:te vero iniuriantem
illi secutus essem:& omnia fecissem quæ imperares
tuarum scilicet opum gratia. Certè si illum tui gra-
tia prodidissem: nemo aliam mutationis meæ cau-
sam fuisse dixisset. Hæc igitur ita gesta, causa fuerũt
succensendi internos: & nihil communicandi. Ve-
rum mihi opportune iam sermo in eã trãsit partem
de qua secũdo mihi loco dicendum proposui. Attẽ
de obsecro diligẽter, si verum tibi dicere videor. Di
co te Archedemo præsente & Aristocrito, cũ esses

in hortis

in hortis viginti ferme dies ante recessum meum è Syracusis Athenas, dixisse mihi illa quę nunc etiam dicis: quòd Heraclidis & aliorum omnium, magis quàm tui curā haberem. Præterea me in præsentia illorū rogasti, an meminissem cum primo Syracusas veni, suasisse me tibi ciuitates Græcas restituere. Egóq; concessi meminisse me: & addidi etiam tunc optimum mihi videri. Fatendū est, ô Dionysi, quod subinde dictum est. petij equidem vtrum id solū tibi consuluissem: an aliud præterea. Ad hæc tu iracunde nimium &, vt putabas, contumeliose respōdisti: & alia etiam me præcepisse. Itaque contumelia tunc in me id fuit, nunc aūt pro somnio est. Rogasti aūt me aperte nimiū, si bene quid memini, me deridēs, an ista præcepissem tibi quasi docto, an nō. Respōdi te id optime meminisse. At ipse ad hęc adiecisti. Vt docto in geometria, an quomodo? Tunc ego quod respondere poterā, reticui: veritus, ne verbi alicuius exigui causa, nauigatio illa à me expectata, mihi prolata angusta fieret. Cæterū ad illud iam redeamus, quò tendunt hæc omnia. Noli inuidiam conflare mihi, dicens te prohibitū fuisse à me ciuitates Græcas dirutas à Barbaris, restituere: ac Syracusanis gubernationē pro tyrannica regiam mutare. Nihil enim de me potes mentiri, quod à meis sit moribus alienius. Atqui si foret alicubi sufficiēs huius rei iudicium, etiā alia dicerem superioribus clariora: probaremq; manifeste me suasisse tibi vt illa faceres: te autem recusauisse. Nequaquā difficile est ostendere illa futura fuisse optima & tibi & Syracusanis & Siculis omnibus. Si ergo negas te ista dixisse cum dixeris: satis equidem habeo quo te crimi ner. Quod si fateris, Stesichorum sapientem puta, atq; eius palinodiā, id est cantū superiori contrariū imitatus, ex mendaci sermone te ad verū traducas.

PLATO DIONI SYRACVSANO, BENE AGERE.
EPISTOLA IIII.

PVTO manifestam esse per omne tempus propensissimā voluntatem meā circa singula quæ contigerint: neq; occultum esse vobis, studiū conficiendi fuisse mihi non aliā magis ob causam, quàm vt in rebus honestis honorē cōsequerer. Cēseo enim esse iustū, vt qui reuera boni sunt viri, & talia faciūt, dignam gloriā consequant. Ac res quidē vsq; adhuc, Dei beneficio, recte se habēt. De futuris verò maximū vobis propositū est certamē. Nam fortitudine quidē, celeritate, ac robore præstare tale est, vt aliorū quoque esse posisit: sed veritate, iustitia, magnificētia, & huiusmodi quadā honestate & dignitate pręcellere, ad eos qui ista gerunt, & taliū sibi gloriā vēdicant, præ cęteris attinet. Manifestum sanè est quod dico. Meminisse autem debemus, oportere nos, vt te non latet, plus alijs quàm pueris antecellere. Itaque cōstare omnibus debet, tales nos esse quales videri volumus: præsertim cum deo iuuante perfacile sit futurum. Cæteris siquidē hoc contigit, vt multa loca obire cōpulsi fuerint ad id consequendū: rerū verò tuarū status huiusmodi est, vt ex vniuerso, vt ita dixerim, terrarū orbe vnū in locum, & in illo ipso in te vnum maxime oculi omniū sint cōuersi. Tanquā igitur subiectus oculis spectatusq; ab omnibus, conare Lycurgū illum antiquū exprimere, & Cyrū: & siquis alius videatur vnquam moribus & publicis institutis excelluisse: pręsertim quum sit multorum ac penè omniū vestrorum opinio, post Dionysium sublatū res esse perituras, propter tuā & Heraclidis & Theodoti cęterorumq; nobiliū ambitionē & excellendi cupiditatē. Primū quidem optandū est, ne quisquā talis existat. quòd siquis apparuerit talis, tu me debere: vt res in melius deducantur. Ridiculū tibi forte videtur: me ista monere, cum tibi sint nota. Sed ego in theatris conspicio, certatores à pueris prouocari: nedum ab amicis, qui beneuolentiæ studio cohortari putantur. Vos certè nunc tanquā in theatro quodā certatis. In quo si nostra opera opus est: certiores nos facite. Hic autē perinde se res habent, vt cum vos aderatis. Scribite mihi quid actū sit, quídue agat. Nā licet audiamus multa, certi nihil habemus. Multę à Theodoto & Heraclide ferūtur epistolæ Lacedæmona & Aeginā. Nos autē, vt dixi, audientes multa de rebus vestris, nihil aperte percipimus. Nec te lateat eā esse de te apud quosdā opinionē, quasi de homine aliquanto minus quàm decet, officioso atq; affabili. Memēto igitur necessariam esse ad res gerendas, hominū beneuolentiā: austeritas verò solitudinem amicorū parit. Felix esto.

DIO PERDICCÆ BENE AGERE.
EPISTOLA V.

EVPHREO suasi quemadmodum ad me scripsisti: vt in rerum tuarū administratione perseueraret. Est autem meum tibi quoq; & de alijs rebus, hospitale & sacrum (vt appellatur) consilium dare: & quemadmodū Euphreo vti debeas. Profectò vir ille ad multa vtilis esse pōt. Maximè verò ad id, cuius tu plurimum indiges ob ętatē: præsertim cum haud multi reperiantur, qui de his rebus consiliū iuuenibus commode afferre possint. Est eñ vox quędā vniuscuiusq; ciuilis gubernationis: velut animaliū quorundā. Nam aliā popularis, aliā paucorū, aliā vnius gubernatio vocē emittit. Has intelligere multi profitent: sed longe absunt ab intelligēdo, pręter admodum paucos. Quę igit gubernatio propriā vocē erga deos & erga homines emittit: cōsentaneásq; voci actiones reddit, ea viret semper atq; seruatur. qđ si vocē alterius imitatur, interitum recipit. Ad hæc Euphreus tibi perutilis esse poterit: quàuis & ad alia vir fortis sit. Rationes enim monarchiæ, id est principatus vnius, nō minus quàm eos qui apud te sunt, eum inuenturū esse spero. Ad hæc igitur illo fretus, vtilitatē ex eo percipies, & referes ipsi tu deinde quàm plurimā. Quòd siquis hæc audiēs obijciat: Plato quidē profitet quæ ad popularē statum conferāt intelligere: nūquàm tamē licet occasio data fuerit, in ciuitate sua surrexit ad consiliū populo exhibendū: ad hęc respōdebitur, Platonē sero tandē fuisse in patria, populumq; offendisse iā senectute desipiētē assuefactūq; p illos q ante se fuerāt, multa diuersa facere à cōsilio suo. Nā libētissime vt parēti illi cōsuluisset, nisi frustrà seipsū periculo subiecturū existimasset. Idē quoq; circa cōsiliū mihi futurū existimo. Si eñ insanabiles videremur, re dimissa, omni de me meisq; cōsilio abstineret. Esto felix.

PLATO HERMIÆ, ERASTO ET CORISCO BENE AGERE.
EPISTOLA VI.

MIHI quidem videtur deorū aliquis fortunā vobis optimā, modo rectè eā recipiatis, benigne abūdéq; parasse. Quippe finitimi estis, & vtilitatē vobis mutuam conferre valetis maximam: Hermiæ siquidē neq; multitudo equorū, neq; alius belli apparatus, neq;

auri magnitudo vsqueadeo vires augeret, quantum amicorũ bonorũ constãtia atq; fidelitas. Erasto autem & Corisco præter sapientiã istam de speciebus pulcherrimã, alia insuper affirmo, & si sum senex, opus esse sapientia ad improbos iniustosq; cauendum & ad resistendũ potentia. Sunt enim inexperti fraudũ: quia penes nos cum hominibus viuere diu consueti sunt minimè malis. Quapropter illos huiusmodi quadã indigere dico cautione, ne cõpellãtur verã negligere sapientiã, & humanã hãc necessariamq; sapientiã, plus quàm deceat, meditari. Rursus vero eã ipsam vim mihi videtur Hermias in primis natura vsq; & arte consecutus. Quid igit dico? Equidẽ Erasti & Corisci mores ingeniáq; expertus magis quàm tu cõfirmo tibi, ô Hermia, denũcio, testor, non facile magis fidos homines istis finitimis esse te reperturũ. Tibi itaq; consulo, vt quoad fieri potest ac licet, omni studio hos viros complectaris. Vobis quoq;, ô Eraste, & Corisce consulo, vt Hermiam vicissim suscipiatis, certantes mutuo amore & beneficio, vno maxime amicitiæ nodo vinciri. At si quis vestrùm coniunctionem istam dissoluere videatur, nam humana quidẽ mobilia sunt, huc ad me meósq; mittite accusatoriã in delinquentẽ epistolam. Puto enim iustitia & pudore refertos: qui à nobis proficiscuntur sermones, nisi quid magnum subsit, magis, vt dicitur, omni incantatione vos in pristinã amicitiam & communionẽ copulaturos. Ita si philosophemur omnes, vtrique quantũ valebimus, & nostrũ cuique concedetur, rata hæc modo edita oracula seruabuntur. Quòd si ista negligamus, nihil equidẽ præfabor. Omen nanq; bonũ vobis prædico, atq; vaticinor, hæc bona omnia vos ita demũ esse facturos, si deus voluerit. Hanc verò epistolam à vobis tribus simul legendã censeo: aut saltem duobus vna legentibus, & sæpe etiã repetentibus. Vtendumque vobis pacto & lege certa: etiam iureiurando vt æquum est interposito, non sine eleganti studio atq; huius studijs sorore disciplina, testando deum rerũ omnium ducẽ præsentiũ & futurarum, ac ducis & causæ patrem dominũ. Quem si vere philosophemur, cognoscemus aperte omnes, quatenus felicis hominis natura pertingere potest.

PLATO DIONIS PROPINQVIS ET AMICIS BENE AGERE. EPISTOLA VII.

SCRIPSISTIS mihi censere vos candẽ mentẽ in republica esse vobis cõseruandã, quam Dio habuisset: méq; rogatis in cõmunionẽ accedere quantũ verbo factoq; viriũ habeã. Ego si autẽ si eam voluntatem opinionemq; quã ille habuit, habetis, assentior vobis, & in communionẽ accedo. Si nõ habetis, de ea re consultandũ etiam atq; etiam dico. Quæ verò fuerit illius mens atq; volũtas: non vt cõiectans, sed tanquã sciẽs referre possum. Quãdo ego primũ Syracusas profectus sum, annos circiter quadraginta ætatis agens: Dio in ea erat ætate, qua nũc Hipparinus. & in ea quã tunc cõprahenderat opinione sem per perseuerauit, Syracusanos putãs esse liberos oportere: atq; optimis legibus gubernari. Itaq; nõ sit mirandũ, siquis deorũ hunc in eadẽ opinione reipublicę gubernandę ipsi cõsentientẽ pręstitisset. Qua verò ratione id fuerit faciendũ, digna res est, quæ & seni & iuueni audiatur. Conabor aũt, quoniã præsens tempus id poscit, rem omnẽ à principio vobis referre. Equidẽ adolescens dum essem, eandẽ quam plerіq; habui cupiditatẽ. Statuerã enim cum primũ mei ipsius cõpos factus essem, ad rẽpublicã cõferre. Interim talia quædã circa rẽpublicã cõtigerũt. Nã cum is qui tum erat, reipublicæ status à multis improbaretur, secuta mutatio est. Tunc vnus & quinquaginta viri gubernatiõe suscepta: vndecim in vrbe, decẽ verò in Piræo forensiũ vrbanarumq; rerũ administrationẽ habebãt. Sed penes triginta viros summa erat omniũ autoritas cõstituta. Horũ nonnulli domestici & noti erãt mihi: qui me statim ad rempublicã capessendã inuitauerũt. Atq; ego nihil mirabile sum ob iuuentutẽ perpessus. Quippe existimabã illos ab iniusta vita ciuitatẽ ad iustos mores debere cõuertere. Itaq; diligẽter in dies quid facerẽt, obseruabãt. Verũ animaduerti eos breui admodũ tẽpore ita se gerere, vt prior ille reipub. status fuisse aureus putaretur. Nã & alia multa iniuste fecerũt: & amicũ meũ seniorẽ Socratẽ, quem ego iustissimũ omniũ qui tũc erãt, appellare non vereor, vnà cum alijs quibusdã ad adducẽdũ ciuiũ quendã ad se miserũt: vt vltimo supplicio afficeretur: Socratémq; ipsum vel spõte vel inuitũ quasi participẽ sibi coniungerẽt. qui tamẽ parere noluit, ac potius cũcta pati grauissima cõstituit, quàm impiorũ scelerum illis socius existere. Hæc igitur cum viderẽ, & alia quædã non parua, grauiter tuli & ab illis malis me recepi. Nec multo post secuta horũ triginta euersio est: totáq; respublica mutata. Rursus igitur quãquã moderatius, cupiebã tamẽ adire rẽpublicã. Sed agebantur tunc etiã vtpote turbata republica quæ improbares permulta. Nec sanè mirũ fuerit in huiusmodi mutationibus inimicos quosdã pœnas dare grauiores, quanq̃ qui redierãt, magna vterent clemẽtia. Iterũ sorte quadã accidit, vt Socratẽ hunc amicũ nostrũ potẽtes in republica quidã accusarẽt, impiũ crimẽ obijciẽtes, ac minimè omniũ ipsi conueniens. quasi enĩ nõ rectè de dijs sentiret, alij quidẽ in iudiciũ traxerũt: alij sententiã in eũ dixerũt, condemnauerunt q; : & eum hominẽ necauere, qui superiori tẽpore quo nihil impie faceret, vnũ ex ipsis tũc exulantẽ ducere, atq; rei impiæ nullo modo participes fieri sustinuerat. Cũ hæc igitur animaduerterem, & homines q̃ in republicę gubernatione versabãtur, legésq; & mores, quãto magis considerarẽ, quantóq; magis ætate progrederer, tãto difficilius arbitrabar esse rectè rẽpublicã gubernare. Neq; enĩ hoc fieri põt absq; amicis socijsq; fidelibus. Quos tum reperire haud facile erat, non enĩ amplius patrijs moribus institutisq; ciuitas nostra gubernabatur; & parare nouos impossibile erat sine summa difficultate: vt pote simul legib⁹ moribusq; penitus corruptis. Itaq; ego ille q̃ primus exarserã incredibili cupiditate me ad rẽpublicã conferendi, intuens cuncta in pręceps deferri, tandẽ quò me verterẽ, nesciebã. Et ab inuestigatione quidẽ nequaquam desistere placuit: si quid forte melius eueniret & circa hęc ipsa & vniuersam rẽpublicã: agẽdi verò opportunitatẽ aliquã expectare. Tande verò cõpertũ est mihi, respublicas oẽs quæ nũc sunt, improbe gubernari. Nã quantũ ad leges attinet, insanabiles ferme sunt: nullo instituto egregio, sed fortuna quadã viuẽtes. Quapropter dicere adductus sum, laudãs rectam philosophiã, quid iustũ sit & quid nõ, tã in republica q̃ in priuata per eã duntaxat discerni. Itaq; non prius desinere humanũ genus in malis versari, q̃ aut hoies rectè ver éq; philosophantes rerũpub. guber

gubernationẽ adepti fuerint: aut hi qui gubernant, diuina quadam sorte vere philosophentur. Hac ego mẽte Italiam Siciliamq; adiui. hæc fuit prima in ea loca profectio mea. Quò cùm venissem, vita illa beata, quæ ferebatur, plena Italicarũ, Syracusanarũque mensarum, nullo modo mihi placuit, bis in die saturum fieri, nec vnquam pernoctare solum, cæteráque, quæ comitantur huic vitę. Nemo enim omniũ qui sub cœlo sunt, si in huiusmodi moribus ab adolescentia nutriatur, quamuis natura & ingenio excellenti præditus, vnquam tamen prudens euadet. Temperatus esse certe nunquam curabit. Eadémque erit de cæteris virtutibus ratio. Ciuitas autem nulla legibus acquiescere poterit, si cuncta in superfluos sumptus eroganda ciues existiment: cæterisque posthabitis omnibus, cõuiuijs duntaxat & venereis oblectamentis obnixe putent operam impẽdendam. Necesse est huiusmodi ciuitates modo in tyrannidem, modo in paucorum potentiam, modo in popularem statum mutari: neque vnquam quiescere: iustæ verò æquabilisque gubernationis, eos qui in his ciuitatibus potentes sunt, ne nomen quidem ipsum audire velle. Hæc ego vnà cum superioribus illis considerãs, Syracusas profectus sum: forte quidem fortuna quadam. Videtur autẽ alicuius eorum opera qui supra nos sunt, principium tunc fuisse datum omnibus quæ nuper Dioni Syracusis que contigerũt: ac vereor, ne pluribus insuper, si vos mihi nunc iterum consulenti nequaquam assentiamini. Quemadmodum vero dicam omnium fuisse principium, profectionem tunc Syracusas meã accipite. Ego cum Dione tunc iuuene cõuersabar frequens, & quæ hominibus optima fore arbitrabar, quibus poteram rationibus suadebam, & vt faceret consulebam. Sed his dicendis videor latẽter & pręter intentionẽ tunc eam tyrannidis ruinam quæ sequuta est, parauisse. Dio enim cum esset acerrimo ingenio, cum ad cætera omnia, tum ad ea quæ tunc dicebant à me perdiscenda, ita celeriter ac vehemẽter illa arripuit: vt nemo ex oĩbus iuuenibus quos vnquam cõuenerim. Ac reliquam vitam ducere statuit multo præstantius quàm alij multi Italicorum atq; Siculorũ, virtutẽ potius quàm voluptatẽ deliciásq; sectatus. Itaq; infensus viuebat illis qui in tyrannicis institutis degebant: atq; hoc vsq; ad Dionysij mortem. Postea vero animaduertit eam sentẽtiam quam ipse rectis conceperat rationibus, non in se vno solum, verumetiã in alijs quibusdam licet non multis existere, in quorũ numero Dionysium iuniorem dijs bene iuuantibus sperabat fore: quod si accideret, & ille ipse & cæteri Syracusani mirificam felicitatẽ nanciscerentur. Quapropter censuit me quàm celerrime Syracusas debere accedere, vt horum sociũ adiutoremq; me adiungerẽ: memoria tenens quàm facile dudum mea consuetudo ipsum in cupiditatem vitæ pulcherrimæ atq; optimæ traduxisset. Quam cupiditatem si in Dionysio vt aggressus erat perficeret, magnam spem habebat absque cædibus & sanguine, & abiq; ijs quę nunc euenerunt malis, veram viuendi rationem ac beatam vitam in vniuersa illa regione cõstituere posse. Hęc Dio recte considerans, Dionysio suasit, vt me vocaret: & ipse quoq; rogauit vt accedere cunctis posthabitis festinarem: prius quàm vlli alij Dionysio adhærentes, neglectis optimis vitæ institutis ad alia illum deflecterent. Cohortationem insuper precibus longam adiunxit. Quódnam, inquit, tempus aliud iam expectamus ad agendum opportunius, quàm quod nunc nobis est diuina quadam fortuna concessum. Narrabat pręterea magnitudinẽ imperij Dionysij per Italiam atq; Siciliam, eiusq; in his ipsis locis potentiam, iuuentam quoq;, atque cupiditatem eius ad philosophię & disciplinę studia vehementissimã. Quinetiã quàm propensi forẽt eius necessarij atq; domestici cum ad eam quam suaderẽ disciplinam vitæ recipiendã, tum etiã quàm in ipso quoq; Dionysio ad hoc prouocando valerent. Itaq; si vnquam aliàs, nunc certe maximam adesse spem, eosdem fore & philosophos & magnarũ principes ciuitatũ. Ille igitur his me rationibus alijs generísque eiusdẽ permultis adhortabatur. Ego verò quò tandem affectus iuuenum euasurus esset, formidabam. Taliũ enim cupiditates & veloces sunt, & sępe sibimet contrariæ feruntur. Dionem tamen tum natura grauẽ, tum ætate iam satis maturũ esse sciebam. Itaq; cogitanti ambigentiq; mihi vtrum eundum parendumq; foret, nécne: subijt tandẽ, obsequendum esse. Atq; siquis vnquã ea quæ de legibus & republica cogitauerat, perficere velit, nunc fore tentandum. Quippe cum iudicarẽ si vni duntaxat persuasissem, me bona sufficienter omnia perfecturum. Quamobrẽ hac sententia fiduciáq; domo abiui: nõ qua opinabantur quidã: sed quadam scientiæ verecundia in primis adductus, ne quãdo mihi ipsi viderer verba solum habere: effectum verò officiumq; nullum sponte pręstare: proderéq; primum Dionis hospitalitatẽ amicitiamq; non paruis subiecti periculis. Cui siquid aduersi accideret, vel pelleretur à Dionysio cæterisq; inimicis, atque profugus ad nos his verbis confugeret: O Plato, venio ad te patria pulsus: cum neq; militibus neq; equitibus carerem, quorum viribus resisterẽ inimicis: sed verbis persuasionéq; indigerem: qua maxime sciebam te posse, iuuenes ad probitatẽ iustitiamq; exhortãdo in amicitiam necessitudinemq; deuincire. Quarum defectu rerum, modo per te factum est vt ego Syracusis expulsus huc accesserim. Et mea quidem fortuna abs te deserta minus tibi vituperationis affert. At verò ipsa philosophia, quam semper laudas, quámque apud alios carere honore cõquereris, nónne abs te nunc vnà mecum prodita est: Quòd si Megaris fuissem, venisses vtique mihi adiutor, cum te vocassem: alioquin te omnium ignauissimum iudicauisses. Nunc autem ob itineris longitudinem, periculumque nauigationis atque labores, te excusans infamiam euitare te putas: permultum certe aberit. Si inquam hæc ille diceret: quænam mihi esset probabilis responsio? Certe nulla. Quas ob res rationibus quoad fieri potest probabilibus atque ipso iure adductus accessi, relinquens exercitationes meas satis quidem honestas, vt subirem tyrannidem neque meis sermonibus, neque mihi conuenientem. Veniens autem me liberaui, ne vel hospitalis Iupiter, vel philosophica sors accusare me posset. Certè philosophiæ dedecori fuissem, si ob mollitiem timiditatemque infamiæ notam subijssem. Ceterum cum eò venissem, (neq; enim oportet longius euagari:) omnia apud Dionysium seditionis plena offendi, atq; calumniarum in Dionem, quasi tyrãnidem affectaret. Defendi igitur quantũ valui. sed parum potui. Quarto enim fere mense post aduentũ meũ Dionysius accusans Dionẽ quasi tyrannidã insidiaretur, in paruũ cõiecit nauigiũ ac turpiter expulit. Amici vero Dionis, quot eramus, cũcti formida

Cicero. verba ex Tuscul. 5.

formidabamus, ne fortè aliquem nostrum Dionysius quasi socium illius criminis supplicio afficeret. Rumor auté exortus est Syracusis, me occisum esse à Dionysio, quasi omnium quę tunc acciderint, autorem. At ille sentiens nos omnes sic affectos, veritus ne ex metu nostro aliquid forsan accideret grauius, benigne admodum omnes recepit. Me certe ipsum consolatus bonam habere spem iussit, atque vt permanerem, omnino rogauit. Erat enim sibi in fuga quidem mea nihil honesti: sed in permanendo. Atq; idcirco precari me maxime simulabat. preces auté tyrannorũ necessitati permixtas esse non ignoramus. Cum vero ne abiré machinaretur, collocauit in arce: atq; his locis habitare voluit, vnde nullus posthac nauta non modo prohibéte illo, sed nisi iubente atq; mittente foret abducturus: neq; quisquam siue mercator siue alicuius oræ maritimæ pręfectus, me solum exeunté conspexisset, qui non me captum ad Dionysium repente reduceret: præsertim cum iam contrà quàm prius vulgatũ esset, Dionysium rursus Platonem veheméter complecti. Et quodammodo ita erat. Neq; enim tacendũ est verũ. Complectebatur ille quidem in dies me magis atq; magis, & gaudebat moribus nostris atq; consuetudine. Cupiebatq; à me laudari magis quàm Dioné, & amicum longe magis existimari. Et ad id quidé maxime contendebat. Rationem vero qua id optime fuisset factũ, si modo id fieri potuisset, neglexit. Hæc enim fuerat, vt mihi videlicet in audiendis addiscendisq; philosophiæ rationibus liberius adhæreret, mecumq; couéniret. At verò ad hoc ille diffidentior erat: timens ne quemadmodũ asserebát calumniatores, si rationibus illis implicaretur, Dio, quæ cupiebat, iam esset omnia consecutus. Ego aũt omnia pertuli, in eadem sententia perseuerans, qua ab initio profectus erã: tentás siquo pacto fieri posset, vt in cupiditatem vitæ philosophicæ perueniret. At ille contrà nitens me vicit. Et primum quidé tempus meæ profectionis in Siciliam, actionumq; illic mearum per hæc omnia traductum est: posteris verò temporibus in Siciliam iterum sum reuersus: quo me omni studio Dionysius reuocabat. Quam verò ob causam rursus accesserim, quidue illic egerim, neq; id quidem absq; ratione, tunc demum vobis referam, cum vobis quid potissimum rebus sic se habentibus agendũ sit, consuluero. Referã inquã eorum gratia qui interrogant quonam consilio secundo redierim. Sed ne quæ accessoria sunt præcipuis anteponatur, ad cõsilium iam deuenio. Reor equidem hominem consulenté ægroto & circa victum intemperato, in primis hoc suadere debere, vt modũ viuendi mutet: ac si ægrotus in hoc obediat, tunc alia iam illi ad medelam conferre. At si parere nolit, tunc cõsulentem ipsum virum putabo & medicum, si eum omiserit: quòd si consulendo vlterius perseuerauerit, contrà putabo: ignauũ scilicet, atq; artis experté. Idem quoq; de ciuitate, siue vnus eam gubernet, siue plures, existimo. Si enim probabili quadam ratione rectáq; via incedenti, populo vtile aliquid consulatur, id quidem agere, sapientis officium arbitror. Sin auté penitus à ciuili ratione desciscat, neque vestigia quidem eius sequi velint, dicantq; consultori: præstare vt rempublicam omittat, neq; quicquam in ea cómoueat, vtpote si commouerit perituro: voluptatibus autē libidinibúsque ipsorum indulgeat: atque ea ratione consulat, qua facillime semper celeriterque satis eorum voluptatibus fiat: equidem eum qui in eiusmodi gubernatione persteterit, nequaquam virum putabo: sed eum potius qui prorsus omiserit. In hac ergo sententia constitutus, quoties aliquis me de rebus grauioribus consulit, siue ad diuitias, siue ad corporis vel animi purgationem pertineát, si quotidiana illius vita modum aliqué seruare posse videatur, vel saltem consulenti mihi videatur obtemperaturus, libenter consulo, neq; prius desino quàm initiũ pro viribus ad finem vsq; perduxerim. Si autem aut omnino non petat à me consiliũ: aut qui petit, manifeste appareat consulenti mihi nullo modo obtemperaturus: vltro quidé non accedo ad consultandũ: per vim verò, ne si meus quidem sit filius. Seruo tamen etiam inuito consulerem, ac vi adhibita compellerem. At patrem vel matré per vim cogere nefas esse arbitror, nisi propter morbum mente alienatos. Quòd si suo quodam more viuant, qui mihi nequaquã probetur, neq; infensus aduersarer frustra monendo, neque rursus blandiendo eorum cupiditatibus assentarer ea porrigés, quibus ego si indulgerem, viuere nolim. Hac eadé mente circa patriam vir prudens esse debet: vt ita repręhédat ciuitatis errores, si neq; frustrà sit repræhensurus, neque ob repræhensionis studium periturus, vim auté patriæ per reipublicæ mutationem afferet nunquam: quando absq; expulsione & cæde ciuium emendari non possit. Sed quietem aget, votóque precabitur optima & sibi & patriæ. Hoc igitur pacto ego vobis consulerem. Consulebam similiter Dionysio vnà cum Dione: ea videlicet ratione quotidie viuere, qua sui ipsius cópos maxime redderetur: amicósq; & familiares fidos haberet: ne idé sibi quod & patri accideret. Qui cum multas in Sicilia magnásq; vrbes suscepisset, quodã à Barbaris deuastatas, eásque restituisset: non potuit in singulis illarũ gubernatores rerumpublicarũ constituere fidos, neq; ex domesticis suis, neq; ex alijs vndecunq; cõparatis, neq; ex fratribus suis quos ipse à pueris educauerat: sed tum ex priuatis hominibus magistratus, tum ex pauperibus admodũ diuites fecit. Horũ tamé nullum fidũ sibi gubernationis sociũ potuit adhibere, vel suadédo, vel docendo, siue largiendo, siue in necessitudiné recipiendo: septies deterior Dario: qui neq; fratribus cõfidens, neq; his qui sub eo educati fuerãt, sed socijs duntaxat Midæ, Eunuchiq; imperij partes diuisit septé, singulas maiores tota Sicilia: assignauitq; singulis. Atq; eos fidos nactus est regni socios, neq; vel sibi vel inuicé insidiantes. Præterea exemplũ dedit, qualem oportet seipsum legumlatorem regémq; bonũ præstare, quippe cum leges tulerit, quibus adhuc Persarum seruatur imperiũ. Accedit ad hæc, quòd Athenienses eum multas Græcorum vrbes non à se quidé, sed ab alijs cõstitutas, deinde occupatas à Barbaris in potestaté suam recepissent, annos septuaginta in ea tenuerunt imperiũ, vtpote qui amicos sibi in singulis ciuitatibus cõparauerant. Dionysius auté cum in vrbem vnã vniuersam Siciliã congregasset, ob sapientiã nulli cõfidés ęgrè seruatus est. Carebat enim amicis fidisque hominibus: quo nullũ maius est argumentũ, vel improbitatis si desint, vel probitatis si adsint. Hæc igitur Dionysio ego ac Dio cõsulebamus postquam paternæ res sic se habuissent, quòd neque eruditorum virorum familiaritates, neq; decentes haberet consuetudines. Admonebamusq; vt animũ ad hæc intendens, in primis amicos sibi alios ex domesticis & æqualibus

æqualibus compararet, ad virtutemq́; concordes. Maximè vero vt ſeipſum ſibi conſentientem conſtantemq́; præſtaret, huius enim rei defectum apud eum eſſe quàm maximum, oſtédebamus, non apertis quidem nunc verbis, neque enim tutum fuiſſet: ſed ratione quadam latentiore idem tamen ſignificante, docentes ita demum vnumquenque hominum tam ſe quàm illos quibus imperat poſſe ſeruare, ſi hæc obſeruauerit: ſin autem contrà ſe geſſerit, contrà prorſus accidere. Quòd ſi ita vt dicebamus ſe compararet, ſeque ipſum prudentem temperatumque præſtaret: ſi rurſus deuaſtatas vrbes Siciliæ reſtitueret, ac legibus inſtitutisq́; ad rempublicam pertinẽtibus eas muniret, vt & ſibi beneuolæ, & inter ſe inuicem contrà vim Barbarorum auxilio forent, non duplicaret modo regnum paternum, verumetiam multiplicaret. Fore quidem ſi ita ſe gereret, vt Carthaginenſes multò magis faciliusque ſuæ poteſtati ſubijcerentur, quàm Geloni ſubditi fuiſſent: cótrà, quàm patri accidit ſuo. ille enim pendere tributum Barbaris coactus fuerat. Hęc erãt quæ dicebamus præcipiebamusq́; Dionyſio, nos videlicet inſidiantes ſibi, vt multi diuulgauerant. qui & cum nos apud Dionyſium ſuperauiſſent, Dionem quidem expulerunt, nos autem in formidinẽ coniecerunt. Verum vt non pauca paucis compræhendamus, Dio profectus ex Peloponneſo atque Athenis, rebus iam ipſis Dionyſium cómonefecit. Cum ergo liberaſſet ciuitatem Dio: eamq́; iam bis ciuibus reddidiſſet, eodem pacto affecti fuerunt aduerſus Dionem Syracuſani, quò & antea Dionyſius. Nam olim Dionyſium Dio educare atque erudire contenderat, quò eum regẽ regno redderet dignũ: talemque ſe illi per omnem vitam præſtare ſtatuerat. Obtrectatores autem calumniatoréſque Dionyſio perſuaſerunt, Dionem quaſi tyrannidi inſidiantem in eo tempore hæc omnia machinari: vt mens Dionyſij diſciplinæ ſtudijs irretita, dominationem negligeret, eamq́; Dioni totam relinqueret. Dio vero gubernationem dolo vſurpans, illum expelleret. Quemadmodũ verò tunc apud Dionyſiũ, ita poſtea inter Syracuſanos hæc eadem dicta iactatáq́; peruicerũt, infami prorſus turpiq́; victoria his ipſis qui vicerant. Sed quale id fuerit, audire vos oportet, qui me ad res nunc veſtras cóponendas vocatis. Veni ergo Athenienſis homo Dionis amicus atque adiutor eius aduerſus tyrannum, vt pro bello amicitiam facerem: at pugnans cõtra calumniatores, ſuperatus ſum. Cum verò Dionyſius conaretur non verbis ſolũ, ſed pecunijs etiã & honoribus me ſibi cóciliare atq́; detinere, vt mea cum ipſo familiaritas teſtimonio foret Dionẽ non iniuria expulſum fuiſſe: nihil apud me hac in re tanto ſuo conatu cóſequi potuit. Poſteris verò temporibus Dio rediens domũ fratres duos Athenienſes ſecũ duxit: non ex philoſophia ſic amicos, ſed ex hac communi vulgariq́; familiaritate: quæ hoſpitalitate quadã & frequẽter inter ſacra ſpectaculáq́; cóſuetudine, amicitiam contrahere cóſueuit. Similiter illi tum ex his quæ dixi, tum quia redeunti obſequia præſtiterũt, amicitiam cum Dione cõſtauerant. Hi ergo cum in Siciliã profecti eſſent, intelligerentq́; calumnias inter illo ipſos qui ab ipſo liberati erant, in Dionem coniectas, quaſi tyrãnidẽ affectaret, nó prodiderũt modo amicum & hoſpitem, ſed ferè proprijs manibus, ipſi percuſſores fuerũt. Arma enim tenẽtes interfectoribus palàm auxiliati ſunt. Et facinoris quidem illius turpitudinẽ impietatémq́; neq́; prætereo equidẽ neq́; enarro. Multi enim hæc diligentius celebrant ac in poſterũ celebrabunt. Sed aduerſus infamiã ciuitatis noſtræ reſpondeo. Nã ſi Athenięſes fuerunt illi qui prodiderũt: ille quoq́; Athenienſis fuit, qui neq́; pecuniarũ neq́; honorũ pollicitatione, vt proderet illũ adduci vnquã potuit. Nó enim per vulgarem mercenariámq́; beneuolentiã factus erat amicus: ſed per liberalis diſciplinę communionẽ. Cui certe vni, qui ſapit, plus adhibet fidei, quàm vlli & animorum coniunctioni & corporum conſanguinitati. Itaq́; nõ tanti ęſtimãdi ſunt illi: vt dedecus ciuitati ob Dionis cædem afferre potuerint: quaſi alicuius pretij vnquã fuerint. Hæc dicta ſunt omnia, quò Dionis amicis propinquisq́; conſuleretur. Conſulo autem præterea & tertio vobis quoq́; iam tertijs idẽ prorſus eadémq́; ratione: ne Sicilia, néue ciuitas vlla aliquibus hominibus, ſed legibus duntaxat ſubijciatur, vt noſtra fert ſentẽtia. neque enim dominantibus ipſis, neq́; ſeruientibus id vtile eſt, neq́; eorũ filijs aut natis natorũ: ſed pernicioſorum omnino hominũ eſt id aggredi. Anguſti verò & illiberalis animi eſt eiuſmodi lucra pręripere: nihil vel in præſens vel in futurum tempus bonorum iuſtorumq́; vel diuinorum humanorúmue intelligentis. Hæc ergo Dioni primũ perſuadere conatus ſum: deinde Dionyſio: tertio vero nũc vobis. Ergo pareatis mihi Iouis tertij ſeruatoris gratia. Pręterea Dionyſij Dionisq́; exitum animaduertite. Dionyſius quidem non obtemperans conſilijs meis, viuit etiam nunc non honeſte: Dio vero cum obtemperauiſſet, honeſte interijt. Et nanq́; viro qui pręclariſſima ſibi patriæq́; affectat, nihil vnquam niſi rectum & honeſtũ poteſt accidere. Nec vero quiſquam noſtrũ natus eſt immortalis: neque ſicui id contigerit, eſſet, is propterea felix, vt vulgo videtur. Rebus quidem carentibus anima nihil vel bonũ eſt vel malum exiſtimatione dignũ: ſed vnicuiq́; animę id accidet, aut dum eſt cum corpore, aut à corpore ſeparatæ. Credendum eſt reuera ſemper antiquis ſacrisq́; verbis: quæ nobis nunciant immortalẽ eſſe animã, iudicéſq́; habere, ſuppliciáq́; pati maxima: poſtquàm à corpore fuerit ſeparata. Quamobrẽ minus malũ exiſtimandũ eſt, perpeti grauiſſimas iniurias à delinquentibus illatas, quàm inferre. Quæ quidẽ homo cumulandę pecunię deditus, & hebeti ingenio non audit, ac ſi audiuerit, quaſi ſuo iudicio deridẽda contemnit: atq́; impudenter rapit vndiq́; quicquid exiſtimat ſibi veluti beſtiæ, voluptates ventris ſuppeditaturum, oblectationemque veneream: ſeruilem certe atque ingratam & abſurdam, nec veræ voluptatis nomine dignam: & quaſi cæcus non cernit ſe fruſtra contendere inexplebilem explere concupiſcentiam. Neq́; rurſus cernit quantũ ſit impietas malũ, quibúsq́; inſit rebus ſemper iniuſtitię mixta. Quam quidem neceſſe eſt animam quæ perpetrauerit iniuſta, ſecum habere, & dum per terrã reuoluitur inter homines, & dum ſub terram paſſim turpiter omnino atq́; miſerè circunfertur. Cum igitur hæc aliáq́; generis eiuſdẽ Dioni dicerẽ, perſuaſi. Interfectoribus autem eius iuſtiſsime quidẽ iraſcerer, eodẽ quaſi modo atq́; Dionyſio. vtriq́; enim & mihi & alijs, vt ita dixerim, omnibus dãna grauiſſima intulerunt. Illi quidẽ cum interficerẽt eum qui volebat iuſtitia vti. Hic autẽ cum nullo pacto vellet iuſte agere: in vniuerſo regno maximam potẽtiam obtinuit. In quo ſi philoſophia vnà cum potentia

vere in

verè in idem quasi domicilium concurrisset, per omnes homines & Græcos & Barbaros elucentē veramq; opinionē sufficienter omnibus ostendisset: neque ciuitatem neque hominem vnquam fore felicem, nisi & cum prudentia, & sub iustitia vixerit, siue per se illas possideat, siue sub sanctorū principum moribus rite educetur atque erudiatur. In his quidē nocuit Dionysius. Cætera vero si ad hæc cōparentur, damna perexigua mihi videntur. At enim qui Dionē interfecit, non intellexit idē, quòd Dionysius, se fecisse. Equidem certe scio, quantū homini de homine affirmare licet, Dionem si regni gubernacula diuitius tenuisset, nunquā in aliam dominandi formam fuisse conuersurum, quàm cum ab initio patriam suam Syracusas, expulsa seruitute in suo iure constituit libertatis iam splendore lætissimam: deinde omni studio ciues cōgruis optimisq; legibus ornaturum: præterea omnem diligētiam adhibiturū fuisse: quo tota inhabitaretur Sicilia, liberareturq; à Barbaris, alijs quidem expulsis, alijs vero subactis facilius quàm fecerat Hieron. Cū verò hæc per virum iustum, fortem, temperatū, vel philosophū gesta fuissent, eadem apud multos virtutis floruisset opinio: quæ & salua re apud omnes, vt ita dixerim, homines viguisset, si Dionysius nobis ab initio paruisset. Nunc autē siue quis dæmon, siue perniciosus aliquis his sese obijciens, iniquitate & impietate: & quod pessimum est ignorāti audacia, ex qua mala omnibus omnia & radicibus hærent, & pullulant, & in posterum producunt fructum auctoribus suis amarissimū: cuncta hæc peruertit rursus & perdidit. Sed nunc tertio felicium auspiciorum gratia, bona duntaxat ominemur. Consulo igitur vobis amicis, vt Dionē imitemini: amorem illius in patriam vitæque temperantiam magis magisque complectentes. Bonisque auspicijs consilia eius perficere conemini. quæ qualia fuerint, aperte quidem ex me audistis. At si quis est inter vos, qui Dorice nequeat viuere secundum patriæ instituta, sequaturque Siculum viuendi morem, & eos qui Dionem occiderunt, neque eum recipere, neque existimare velitis vlla in re fidelem atque syncerum. Cæteros autem adhortari potius debetis ad habitationem totius Siciliæ disponendam, legúmque paritatem: tum ex ipsa Sicilia, tum ex omni Peloponneso: nec Athenas horrete. Sunt enim & ibi viri virtute omnium præstātissimi, & qui odio habeant eorum crudelitatem, qui hospitum cæde se polluant. Verum si hæc tardiora iam sunt, vrgéntque vos quotidianæ, multiplicésque seditiones atq; discordię: intelligere vnumquenq; oportet: cui modo vel paulum rectæ opinionis sors quædam diuina largita sit, nullum fore finem seditionum, maiorumq; ex seditione nascentium, prius quàm illi qui vicerint prælio, à cædibus pulsionibusq; ciuiū, atq; etiam iniuriarum cōmemoratione vindictæq; cupiditate temperantes inimicis concilientur, suique ipsius compotes fiant: præterea leges ferāt communes nihilo magis ad voluptatē suam quàm eorum quos vicerint: cogantque illos his legibus vti. Cogant inquam, gemina necessitatis via: metu scilicet & pudore: metu quidem, propterea quòd potētiores sint, suam vim demōstrantes: pudore vero ex eo, quòd rursus potentiores promptiorésq; appareāt, tum in voluptatibus superādis, tum in legibus obseruandis. Aliter autem nulla prorsus est via finiendorum malorum ciuitatis in seipsa seditionibus laborantis: sed seditiones, inimicitiæ, odia, proditiones in republica, vt in ciuitatibus ita se habentibus intra se atq; vicissim fieri cōsueuit, semper exoriētur. Quamobrem qui tanquam potentiores rempub. tenent, si salutem exoptant, ipsi inter se eligere atq; in honore præfere eos debent, quos esse audiuerint optimos: primum quidem senes qui filios & vxores habeant, atq; domicilium: ac maiores eorū quàm plurimos, & probatos, & insignes, sufficiēns que omnes patrimonium possidentes. Ciuitati verò decem millium virorum, quinquaginta eiusmodi sufficiēt. Hos ergo precibus honoribusq; quàm maximis domo euocare debent: euocatos autē precari, atq; iureiurādo adstringere, vt leges condant, quę neq; victoribus, neq; victis plus tribuāt: sed ius vniuersæ ciuitati æquum atq; commune. Latis denique legibus in hoc iam omnia cōsistunt. Si enim victores subesse legibus voluerint, magis etiā quàm illi qui victi sunt: omnia iam erunt salutis, felicitatisq; plena: maláq; omnia procul aberunt. Sin minus, nec me, nec alium in commune consilium ad eum vocare oportet, qui præceptis eiusmodi nō acquieuerit. Hęc vtiq; germana sunt eorum quę iamdiu ego ac Dio Syracusis efficere recto iudicio aggressi sumus: posteriora tamen. Nam prima quidē illa fuissent, quæ apud Dionysiū ipsum primo, bona omnibus cōmunia agere conati sumus. Sed fortuna quædam hominibus potentior illa dissoluit. Nunc autem vos ista conemini bona quadam sorte diuináq; fortuna fortunatius agere. Atque hic finis epistolæ de consilio, déq; prima in Siciliam ad Dionysium nauigatione mea. Quod autē sequens profectio & nauigatio mea, neq; ab re, neq; temere suscepta fuerit: sicuti id curæ sit, audire iam licet. Primum quidē habitationis in Sicilia meæ tēpus mihi transactum fuerat, quemadmodū suprà dixi, prius quàm amicis necessarijsq; Dionis consiliū darem: postea vero quantū potui Dionysio persuasi, vt me abire permitteret. Cōuenerat aūt inter nos: vt cum pax facta esset ex bello, quod tūc in Sicilia erat, statusq; illius tutius cōfirmatus, Dio reuocaretur, atque ego simul accederem. Voluit autē Dionem intelligere atque existimare se non quasi in exilio, sed in secessu quodam constitutum esse certo tempore rediturum. Ego vero consentiens recepi me ita facturum. Sed cum postea pax secuta esset: me quidē accersiuit Dionysius: Dionem verò ad annū insuper hortatus est absentiā tolerare. Me aūt, vt omnino ad se properarē, rogauit. Dio igitur, vt illuc accederem, & iubebat, & precabatur. Increbuerat enim in Sicilia fama, Dionysium miro quodam rursus philosophiæ desiderio affici. Quare cōmotus Dio, ne profectionem omitterē, magnopere flagitabat. Ego vero quanquam sciebam iuuenes plerunq; erga philosophiam affici ita solere, existimaui tamen tutius fore, vt rem totam dimitterē, neq; Dionysio, neq; Dioni parerem. Odiose igitur vtriq; respondi: me videlicet idcirco non profecturum, quia senex iam essem, & eorum quæ in præsentia fierent, nihil ita vt conuenerat, fieret. Audiui autē Architā (Tarentinum) interim ad Dionysium accessisse. Ego enim illū ante discessum meum nonnullosq; alios Tarentinos in Dionysij familiaritatē adduxeram. Erant & alij quidam Syracusis nonnunquam Dionis auditores: atq; inter hos alij quidā, qui alia plurima in philosophia audiuerant: qui mihi visi sunt contendisse de rebus huiusmodi apud Dionysium dispu

diſputare: quaſi ille omnia quæ excogitauerim, audiuiſſet. Ille verò nec hebes eſt ad perdiſcendum: & honoris cupiditate vehemẽter incenſus. Placuerũt igitur ſibi fortè quę dicebantur: manifeſtéq; erubeſcebat, nihil à me cum ad eum profectus eſſem, audiuiſſe. Itaq; partim amor planius audiẽdi eum inuaſerat: partim cupiditas gloriæ ſtimulabat. Quã vero ob cauſam in prima illa peregrinatione mea non audiuerit, in ſuperioribus enarraui. Cùm ergo domum ego ſoſpes rediʼſſem: atq; illi iterum reuocãti negauiſſem, vt dixi, viſus iam mihi eſt Dionyſius honoris ſui cura prorſus ardere: virtus ne ſic acciperent homines negationem meam, quaſi illũ prorſus contemnerem: cum eius ingenium moreſq; & vitam ipſa experientia cognouiſſem. Iuſtum eſt autem me verũ fateri: ferréq; æquo animo, ſi quis quæ contigerint audiens, meã quidem ſpernat philoſophiam, tyrannum verò mentem putet habere. Miſit enim Dionyſius tertio ad me triremem, qua facile nauigarem. Miſit & Archedemũ: quẽ ex omnibus Architæ in Sicilia familiaribus plurimi à me fieri exiſtimabat: atq; vnà alios ex Sicilia nobiles. omnes ijſdem mihi verbis affirmarunt Dionyſium mirum in modum philoſophiæ deditũ eſſe. Miſit ipſe præterea pergrandem epiſtolã: cum ſciret quemadmodum & ipſe erga Dionem afficeretur, & Dionis cupiditatem id prorſus expetere, vt Syracuſas me conferrem. Ad hæc igitur omnia cõpoſita epiſtola fuerat, tali quodam exordio. Dionyſius Platoni. Legitima & conſueta ratione in his præfatus: Nihil deinceps prius (ait,) tibi fuerit, quàm quòd in Siciliã pro noſtra voluntate veneris. Primum quidem de Dione ita fiet vt ipſe volueris. Voles autem, vt arbitror, moderata: atq; ego concedam. At verò niſi veneris, nihil impetrabis eorũ, quæ pro Dione optas: neq; in rebus alijs, neq; in ijs quæ ad perſonam ſuã ſpectãt in primis deſideratis. Hæc ita ſcripſit. Cætera verò prolixa forent: neq; ſatis opportuna relatu: Venerunt aliæ quoque epiſtolę ab Archita alijſque Italis & Tarentinis, laudantes in Dionyſio ſapientię ſtudium. prętereа his addebant: niſi proficiſcerer amicitiã illam quam ipſis cum Dionyſio cõflaueram: neque paruã quidem quantum ad ciuilia ſpectat: me omnino calumnijs ſubiecturum. Cùm igitur eo tempore ſic accerſerer, alij quidem ex Sicilia atque Italia me trahẽtibus, alijs verò precibus Athenis quaſi me impellentibus, ratióque mihi dictaret non decere Dionẽ Tarentinóſq; hoſpites & amicos prodere: atque mihi ipſi ſuccurreret, nõ eſſe mirum ſiquis ingenioſus iuuenis cum prius ſermones de rebus magnis audire noluerit, mutata deinde ſententia ardore quodam vitæ optimæ accendatur: oporteretq; ipſum euidẽter explorare, vtrã in partem declinet: nec ipſum prodere: nec me ipſum cauſam illi præbere tantæ vituperationis ſuæ: ſi modo res eius reuera ita vt fertur, ſeſe habeant: harum inquam rationũ patrocinio protectus iter ingredior multa quidem timens, multáque fore diuinans, nec valde felicia, vt apparuit. Profectus deniq; ſum tertio, ſub Seruatore. Id enim reuera conſecutus ſum: nam rurſus feliciter ſum ſeruatus. At horũ poſt deũ Dionyſio habeo gratiam: quoniam cum pleriq; me interficere cuperẽt, reſtitit ipſe: partéq; aliquã pudoris ſui meis in rebus exhibuit. Cum itaq; ad eum perueniſſem, operæpretium in primis fore cenſui hoc ipſum examinare: vtrũ reuera Dionyſius amore philoſophiæ accenſus velut igne flagraret: an vanus de eo rumor Athenas vſque fuerit peruagatus. Eſt modus quidam experientiæ circa hæc ſumendæ: non inelegans, ſed tyrannis reuera cõueniens, his pręcipue qui plurimos iam audierint. quod quidem ego ſtatim veniens perſenſi prorſus Dionyſio contigiſſe. Oſtendendum eſt vtique illis quàm magna res philoſophia ſit: quantóque ſtudio egeat: & quantis laboribus comparetur. Qui igitur hæc audierit, ſi reuera ſapientiã amet, eique natura cognatus atq; ipſius poſſeſſione ſit dignus, quaſi qui diuinus ſit, viam ſibi mirabilẽ eſſe putat oſtenſam, pérq; eam ſibi omni conatu exiſtimat gradiendũ, aliterq; facienti viuendũ eſſe non cenſet. Itaq; ſeipſum atq; etiam huius vitę ducẽ impenſius cohortatur: neque prius deſinit, quàm vel finem omnium fuerit cõſecutus, vel ſaltem eam ſibi comparauerit facultatẽ, per quam ipſe ſe iam ſine duce ad terminum perducere valeat. Hæc igitur atq; huiuſmodi rationibus ille conſiderãs, per vniuerſam vitã, quicquid omnino agat, ante omnia eſt philoſophię ſemper intẽtus: victuq; quotidiano vtitur quo maxime queat ingenium & memoriam & iudiciũ conſeruare, ſeſe ſobrium præſtans, contrariumque huic victũ ſemper odio habens. At verò qui non ſunt reuera ſapientiæ amatores, ſed opinionibus dũtaxat extrinſecus colorati, inſtar eorũ qui ſub ſole vruntur atq; colorãtur, cum audiuerint quot diſcẽda ſint, quãto labore, qua quotidiani victus temperantia philoſophiæ ſtudijs neceſſaria, rem protinus ſibi durã impoſſibilemq; rati, vt operã dẽt adduci non poſſunt. Pleriq; vero ſibimet perſuadent, ſufficienter ſe omnia iam audiuiſſe, neq; ſtudio prorſus vllo vlterius indigere. Hæc vtiq; faciendi periculi ratio perſpicua eſt & minime fallax aduerſus eos qui proſequi prę mollitie nequeũt: vt crimen in pręceptorẽ reijcere nunquam poſſint, ſed ipſi iam ſeipſos ad ea quæ philoſophiam decent peragenda redarguant, vt impotẽtes. Hac vtiq; examinis ratione apud Dionyſium tunc viſus ſum, cuncta verò nec ego percurri, neq; Dionyſius requirebat. Nam erant permulta & maxima, in quibus ſe ſatis doctum ob ea quę ab alijs audiuerat, exiſtimari ſtudebat. Audio vero ipſum de his quæ tunc audiuit ſcripſiſſe poſtea, quaſi artem propriã componentem: cum nihil tamẽ horum reuera ipſorum intellet, vt equidẽ audio. De his verò ego nihil certi ſcio. Alios tamẽ quoſdam noui de rebus eiſdẽ ſcripſiſſe. quicũq; verò hi fuerint, nec ipſi quidẽ ſeipſos cognouerunt. Tantũ verò dicam de his omnibus qui aut ſcripſerũt, aut ſcripturi ſunt, ſe ſcire affirmantes quæ ſint ea quę ipſe tanquã ſeria ſtudioſe meditor, ſiue à me, ſiue ab alijs audiuerint, ſiue tanquã inuentores ipſi fuerint, nihil eos ipſa de re meo iudicio percipere poſſe. nec enim de ipſis ſcripſi vnquam, neque ſcribam. Id nanq; nullo pacto verbis exprimi poteſt, quemadmodum cæteræ diſciplinę: ſed ex diuturna circa idipſum conſuetudine, vitæque ad ipſum coniunctione: ſubito tandem quaſi ab igne micante lumen refulgens in anima ſeipſum iam alit. Atqui tantum equidem ſcio: ſcripta à me vel dicta optime dicta eſſe: male verò ſcripta non minimam mihi afferrent moleſtiam. Quòd ſi ſcriptis vel voce proferenda mihi in vulgũ viderentur: quidnam pulchrius nobis in vita fieri poſſet, quàm rem valde vtilem hominibus afferre, atque naturam omnibus proferre in lucem? At vero ſtudium in his edẽdis, vtile eſſe non reor hominibus, niſi admodum paucis: qui videlicet exiguis antè veſtigijs

demonstratis, ad inueniendũ ipsi sagaces sint. Alios verò partim cõtemptu nefario, partim elata spe vanáq; impleuisset: quasi præclara quædam iam didicissent. Proinde longiora de ipsis dicere cogitaui. Fortè enim si hæc dicantur, nonnihil de his quæ dico clarius apparebit. Est nanq; ratio quidam vera, obstãs illi qui de rebus eiusmodi nihil omnino audet scribere: sæpe quidem à me aliàs dicta, & nunc, vt videtur, dicenda. Vnicuique ipsorum quæ sunt, tria sunt, ex quibus scientiam fieri necessarium sit. Quartum ipsa scientia est. Quintum verò oportet ipsum ponere quo qd est cognoscibile, id est quod agnosci potest, atque vere existit. horum vnum est nomen: secundum definitio: tertium exemplũ: scientia quartum. De vno quouis igitur accipe, cupiens quod modo dictum est discere, déq; omnibus similiter cogita. Circulus aliquid dicitur, cui nomen id est quod modo pronunciabamus. Sequitur autem eius definitio ex nominibus verbisque composita. Quod enim ab extremis ad medium æqualiter vndiq; distat, illius definitio est, quod rotundi & circunferentiæ & circuli nomine designamus. Tertiũ vero est: quòd pictus circulus fit vel deletus, aut torno factus vel destructus. Quorum nihil ipse circulus circa quem hæc singula sunt, patitur: vtpote aliud quiddam existens. Quartum autem scientia est & intellectus, atq; vera circa hæc opinio. Hoc rursus totum tanquam vnum est ponendum: quod nec in vocibus nec in corporum figuris est, sed in mente & intelligentia. Ideóq; manifestum est, aliud esse quàm sit ipsa circuli natura, rursusque aliud quàm tria illa quæ suprà diximus. Horũ verò ex numero, intellectus, cognatione, similitudinéq; quinto proximus hæret, cætera remotiora sunt. Idem quoq; de recta & curua dici potest figura, atq; colore: déque bono & pulchro & iusto. rursus de quocunq; corpore, vel manu facto vel naturali, siue igni siue aqua, cæterisq; huiusmodi. similiter de omni animali, ac de moribus animorũ, atq; de actionibus passionibusq; vniuersis. Nisi enim quis in his illa quatuor quodammodo capiat, nunquã scientiæ circa quintum perfecte particeps erit. Proinde illa non minus quale quid sit vnumquodq;, quàm quid sit aggrediuntur ostẽdere: propter rationũ debilitatẽ. Quapropter nemo mentis compos audebit vnquam in idem atq; id quidẽ immutabile, referre quæ ab ipso intelliguntur, atque quatuor illa. Quod vtique patiuntur, quæ designantur figuris. Id vero quod nũc dicimus, rursus est cõsiderandũ. Sanè circulus quilibet horum qui inter hominũ manus vel pinguntur vel torno fiunt, planè illi quinto est contrarius. Recti nanq; vndequaque fit particeps. Ipsum verò circulũ affirmamus neq; minus neq; magis aliquid: id est nihil omnino habere se naturæ cõtrariæ. Præterea nullus horum nomen firmitatem dicimus vllam habere. Nihil enim prohiberet quę nunc rotũda nominamus, recta vocari, rectáque rotunda: nec firmitatem vllam maiorẽ fore nominibus in cõtrarium permutatis. Eadem quoque de definitione ratio est: cum ex nominibus verbisq; cõponatur nullam omnino habentibus firmitatem. Multipliciter rursus probari potest, nullum horũ quatuor certũ firmumq; esse. Maximum vero omniũ, quod paulo antè dicebamus: quòd cum duo sint, essentia & qualitas: quando animus non quale, sed quid sit quęrit: nisi quodlibet horũ quatuor quæsitum prius ab anima tam ratione quàm affectu, deniq; sensibus bene discussum, per omnia quę dicunť atq; ostenduntur euaserit: omni ambiguitate & obscuritate, vt ita dixerim, oẽs implebit. In quibus igitur haudquaquàm consueti sumus ob prauã educationem verũ perquirere, sed satis nobis factum putamus, si apposita simulacra attigerimus, nónne derisui sumus inuicẽ interrogati interrogantibus, potentibus duntaxat quatuor illa discutere atq; arguere? Vbi verò necessitas cogit quintũ ostendere, quiuis eorũ qui possint subuertere atq; retractare peruincit: facitq; vt qui exponit sermonibus vel literis vel disputationibus, apud audientiũ multos nihil eorũ quę vel dicere vel scribere aggreditur, intelligere videať. qua in re sæpe ignoratur non animũ scribentis vel dicẽtis redargui, sed naturam potius cuiuslibet illorum quatuor se male habẽtis. Traductio verò per omnia illa sursum deorsumq; in vnumquodq; discurrẽdo perueniens, vix tandem scientiã parit intrinsecus. scientiam inquã ipsius quod naturaliter bene affectum est in animo ad ipsum quoq; naturaliter bene affecto. At siquis male affectus sit natura, qualis naturaliter animæ habitus inest multis, tũ ad illa quæ discenda sunt, tum ad mores, corruptiq; alij sunt, ne Lynceus quidẽ, vt eiusmodi animus videat, efficere posset. Atq; vt summatim dicam, neq; acumẽ, neq; memoria faciet vnquã, vt qui rei ipsius qua de agitur, non est cognatus, ipsum inspiciat. Principium etenim in habitibus alienis non sortitur. Quaobrẽ quicunq; iustis alijsq; quotcunq; sunt pulchra, non sunt apti natura atq; cognati, licet alij ad alia ingeniosi simul & memores: rursus quicunque cognati sunt quidẽ, sed hebetes & memoria parũ validi, nunquam ad summũ discẽdi veritatẽ peruenięt vel virtutis, vel vitij. Necesse enim est ea simul perdiscere, & falsum simul & verũ totius essentiæ cum omnia exercitatione atq; longitudine tẽporis: quod & ab initio dixi. Postquàm verò singulatim ipsorũ nomina, definitiones, visusq; & sensus agitata inuicẽ tritáq; fuerint, benignisq; repræhẽsionibus redarguta, & absq; inuidia interrogando respõdendóq; discussa. vix tandẽ refulget circa vnumquodq; prudentia atq; intelligẽtia, ad summũ omnino pro humana facultate cõtendẽs. Quamobrem permultum abest, vt vir studiosus & grauis de ijs quæ reuera digna sunt studio, scribẽs hominibus, se simul & sua inuidiæ ambiguitatiq; subijcere debeat. Vno verò ex his sermone id intelligere licet: quãdo videlicet q̃ alicuius scripta cernẽs, siue legũlatorib⁹ in legibus, siue in quibuslibet alijs aliorũ, animaduertat illa nõ esse illa tanq̃ omnino seria studiosissime pertractata: si quidẽ sit ipse studiosus. iacẽt aũt inter sua in regione pulcherrima. Sin aũt reuera ipsi hæc tanq̃ seria studiosè literis tradita sunt, dij qdẽ minimẽ, sed hoies mẽtẽ eripuerũt. Hãc vtiq; orationẽ digressio nemq; quicunq; sequeť, plane intelliget. siue Dionysius aliquid de summis & primis naturæ scripserit, siue quiuis alius aut minor aut maior, nihil eũ syncerũ audiuisse vel didicisse eorũ quæ scripsit, vt mea fert opinio. Alioquin pariter atq; ego ipsa venerat⁹ fuisset, neq; ausus fuisset vnq̃ temere edendo absurditati indecẽtięq; subijcere. Neq; verò quasi in memorię subsidiũ illa scripsit. Non enim hac in re memoriæ diffidendũ: si id semel animo fuerit cõprehẽsum. Nã id totũ breuissime omniũ est collectũ. Forte verò turpi quadã ambitione id fecit, vel tanq̃ sua hæc asserens, vel tanq̃ particeps disciplinæ, qua indignus erat, gloriam quęrens. Verum si ex vna duntaxat

taxat congregatione id Dionysio contigit, esset id
forsan cōcedendū. Sed id nouerit Iupiter, (vt inquit
Thebanus.) Percurri equidem hæc illi, eo quo di-
xi modo, semelque tantum: postea verò nunquam.
Post hęc autem considerandū est, sicut cura sit inue-
nire eius quod nobis circa illa accidit, causam: cur
videlicet & secundo, & tertio, & sæpius ea non per-
tractauimus: Vtrū Dionysius, ipsis semel duntaxat
auditis, adeò sufficiēter ea se scire putauerit satisue
norit, siue inuenerit ipse siue ab alijs antè didicerit:
an friuola quæ dicebātur existimarit. An forte prę-
ter hæc tertium quiddam acciderit: videlicet vt ipsa
haud suis æqualia viribus, seu maiora censuerit: ac
reuera se minimè idoneū esse qui sub prudentiæ vir
tutisq; diligentia viuat. Si enim friuola existimasse
dicatur, multis certe testibus pro causa nostra cōtrà
pugnabitur: qui in rebus eiusmodi iudicandis lon-
ge maiorem quàm Dionysius autoritatem habeāt.
Quod si inuenisse vel didicisse, atque ipsa quidē di-
gna videri, quæ liberali animo in disciplinam adhi-
beantur, quis non id mirū putet, Dionysium sic af-
fectum horum aliquando ducem & autorē tam fa-
cile cōtempsisse? Quo autē pacto cōtempserit, iam
dicam. Profectò non multo pòst hoc tempore pa-
trimoniū Dionis, quod prius eum libere possidere,
fructus que inde percipere permittebat, iam vetuit
omnino per eius procuratores attingi: pecuniáque
vt consueuerant ad ipsum in Peloponnesum mitti:
quasi epistolæ illius prorsus oblitus, quā mihi scri-
pserat. Asserebat enim res illas non Dionis esse, sed
filij: qui cum esset ex sorore nepos, eum ex lege sub
tutela ipsius esse. Hæc igitur vsque ad illud tempus
acta fuerunt. quæ ego considerās iam plane perspi-
ciebam quo pacto erga philosophiam Dionysius
fuisset affectus, conturbabarq;, vellem nollem. Erat
iam tunc æstas: & frequenter nauigabatur: videba-
turq; mihi non tam de Dionysio quàm de me ipso
conquerendum, & de his qui me impulerant vt in
fretum Scyllæ tertio deuenirem, Charybdimq; re-
metirer perniciosam. Compulsus itaq; sum Diony-
sio dicere, nō posse me vllo modo apud se fore, Dio
ne tam ignominiose contempto. at ille me consola-
batur, rogabátq; vt manerē, non putans sibi hone-
stum, vt ego ipse tam cito horū à se factorum nun-
cius irem. Cum verò mihi manendū persuadere nō
posset, ipse mihi se paraturum ait, qui & quo pacto
me deferrent. Ego autem in transmissorijs nauigijs
traijcere constituerā: omnia esse perferenda ducēs,
si abire me prohiberet: quippe cum manifeste ipse
nulla Dionysium iniuria afficiens, ab eo iniuria af-
fectus fuissem. At ille cum me nullo modo manere
velle cognosceret, quo nauigationem tunc meā im-
pediret, talia machinatus est. Postridie sermonē ad
me habuit gratiosum atq; ad persuadendum acco-
modatū, Mihi & tibi inquit, Dio Dionisq; res, qua-
tenus discordiæ nostræ causam præbent, tollantur
à medio. Dioni equidem tui gratia hæc faciam. De-
cerno Dionem recipientē sua habitare in Pelopon-
neso, non tanquā exulem, sed tanquā cui liceat huc
proficisci, quādo illi & mihi vobisq; amicis com-
muniter videatur: dummodo nullam mihi iniuriā
faciat. Huius autem rei fideiussores mihi fore te fa-
miliarésq; tam tuos quàm Dionis qui hic habitant.
Dionē quoque ipsum id vobis obseruaturū, suffi-
cienter cōfirmare debere. Pecunię verò omnes quas
ille acceperit, in Peloponneso, & Athenis deponan-
tur penes quos vobis videtur. Harū quidem pecu-
niarū fructus accipiat Dio, sed ipsas tollere nisi vo-
bis cōcedentibus nequeat. Non enim cōfido, si pe-
cunias susceperit, eum mihi fidē seruaturū, cum nō
paucæ futuræ sint. Maiorem verò tibi tuisq; habeo
fidem. Considera igitur an tibi hæc placeant: manē-
que horū gratia hic annum quo peracto, susceptis
his pecunijs abibis. Dionē equidē scio magnā tibi
gratiā habiturū: cum hæc sibi perfeceris. Cum hæc
igitur audiuissem, quanquā ęgre omnino ferebam,
respondi tamē hac in re me consultaturū, tempúsq;
respondendi in crastinum sumpsi. Atq; in hoc con-
sentientes tum discessimus. Consultabā itaq; post-
hac ipse mecū valde quidē ambiguus. Occurrebat
autem quasi cōsilij dux prima mihi eiusmodi ratio.
Age vtiq;, etsi Dionysius nihil eorū quæ promittit,
seruare cogitat, si tamen abeunte me, per se ac per a-
micos probabiliter ad Dionē scribat, quę nunc mi-
hi dicit, se quidem obtulisse vltro, me vero noluisse,
résq; suas penitus neglexisse. Prętereà his addebam.
Si Dionysius me volens dimittere, ideóq; nauigiū
naturásq; nō det: imò facile cunctis significet, velle
me ipso nolente discedere: quisnam me naui aspor-
tare ex ædibus ipsis Dionysij audeat? Habitabā e-
quidem, ne quid deesset incōmodi, in ipsis qui circa
ædes erant, hortis. Vnde ne ianitor quidē nisi iubē-
te Dionysio egredi permisisset. Quòd si annum per-
mansero, habeo equidem quid Dioni significē, no-
tumque faciā quibus sim constitutus, quidue agā,
Ac si Dionysius nonnihil eorū quæ promittit, ser-
uauerit, opera tolerātiáq; hęc mea non omnino de-
ridenda videbitur. patrimoniū nanque Dionis non
pauciorum quàm centū talentorū, siquis rectè æsti-
mare velit, censebitur. At verò si ita res cadāt vt eas
verisimile est casuras, quò me vertam, nescio. Verū-
tamen forte necesse est me annū adhuc tolerantem
machinationes Dionysij re ipsa pro viribus redar-
guere. Cum ita mecū consultauissem, sequenti mox
die ad Dionysiū retuli, videri mihi manendum. Sed
addidi: ne existimaret me posse apud Dionem pror-
sus omnia quasi dominum, ideóque operæpretium
esse vt vnà mecū ipse quoq; ad eum scriberet, signi-
ficans hæc nostra consilia, atque interrogans vtrum
sibi hæc satisfaciant, necne: & nunquid aliud pręter
ea quiddam exigat. Idque quàm primum inquam
scribendum esse. Interea verò nihil in re Dionis ab
eo noui esse tentandum. Hæc inter nos dicta sunt.
In his ferme, vt nunc dico, conuenimus. Post hæc
autem cum iam naues abijssent: ideóque nulla mihi
foret vlterius nauigandi facultas: Dionysius quasi
nonnihil prætermissi reminiscens, Dimidia inquit
bonorū Dionis pars filio iure manere debet: dimi-
dia verò ad Dionem mitti. hanc ergo vendi curabo.
Qua vēdita, pecuniarū dimidiū tibi tradā, quod ad
Dionē perferatur: reliqua verò pars penes nos pro
filio reseruabitur: ita enim ius ipsum exigit. His er-
go illius dictis perculsus, ridiculū putaui amplius
ea de re loq. Dixi tamē dicere nos expectare à Dio-
ne responsum, atque rursus hęc ipsa ad illum rescri-
bere. At ille pòst nimis audacter patrimoniū Dio-
nis totum quāto libuit pretio, & quo pacto hæc, &
quibus placuit vendidit. Mihi verò ea de re verbum
omnino fecit nullum. at ego similiter posthac de re
Dionis nihil vlterius locutus sum, quippe cū nihil
amplius me profecturum existimarē. Hactenus hac
ratione & philosophiæ & amicis auxilium pręstiti.
Post hæc autem ego & Dionysius ita viximus, vt e-
go quidem semper extrà spectarem, quasi auis quæ-

dam alicunde cupiens euolare: ille vero assidue, quo pacto me cohiberet machinaretur, de rebus quidē Dionis cōcedens nihil. In cæteris tamē negotijs per vniuersam Siciliā amicos inter nos esse fatebamur. Eo aūt tempore Dionysius veteranis militibus stipendia minuere tentauit, prçter parentis consuetudinem. Irati verò milites in vnū conuenerūt, neq; id se toleraturos cōminabantur. Itaq; ille clausis arcis ipsius portis, coercere illos conabatur. At illi repēte aduentarūt ad mœnia, clamorē quendam barbarū ac bellicū attollētes. Quo metu cōterritus Dionysius, cuncta illis cōsueta, atq; etiā plura confluentibus illis cōcessit. Rumor aūt fuit Heraclidē tumultus omnis causam extitisse. Quod Heraclides quidē persentiēs clàm fugā arripuit. Dionysius verò cum illum capere affectaret, neq; inueniret, Theodotem ad se in hortos accersiuit. Eram forte tunc & ipse in hortis perambulās. Cçtera quidē, quç inter illos tractata sunt, neque scio, neque dum colloquerentur, audiui: sed quæ me præsente inquit Dionysio Theodotes & noui & memini. O Plato ait, Dionysio suadeo huic, si Heraclidē huc adducere potero, criminibus in se delatis responsurū: ac si nolit deinde eum Dionysius in Sicilia permanere, saltem permittat vxorem filiumque suscipere, atq; in Peloponnesum abire: ibiq; habitare, nihil ibi molientē contra Dionysium, & bonorū quæ hic possidet, fructus percipientem. Hac ergo fiducia Heraclidem iam vocaui: atq; iterū vocabo. Siue igitur ex prima vocatione, siue ex secunda huc ille venerit, cum Dionysio constituebam rogabamq; nequid mali Heraclidi inferatur vel extra vrbem vel in vrbe tantū verò si videbitur, extra fines mittatur: donec aliter Dionysio videatur. Hæc inquit, Dionysi, concedisne? Concedo respondit, neque etiā siquādo in ædibus tuis appareat, aliud quicquā mali esse passurum. Sequēti verò die in ipso crepusculo Eurybius & Theodotes ad me mirū in modum perterriti cōuolarunt. Confestimq; Theodotes, ô Plato, inquit, affuisti heri cōditionibus in quibus de Heraclide Dionysius mecum tecumque cōuenit. Affui, inquā. At ille, nunc, inquit, discurrūt satellites ad Heraclidē cōpræhendendum: atque periculū est, ne ille propè alicubi sit. Sequere ergo nobiscū omni studio ad Dionysium. Iuimus itaq;: & ingressi ad ipsum, illi quidem silentio stabāt lacrymantes: ego verò inquā, verentur hi Dionysi, ne tu cōtrà quā heri cōuenerit, noui quicquam agas aduersus Heraclidem. Nam videtur ille mihi propè alicubi diuertisse, manifestéque adesse. Dionysius verò his auditis exarsit in iras, in variósque se mutauit colores, quales ira cōsueuit afferre. Et Theodotes ad pedes eius procumbēs, manu eius apprænhensa multis cum lacrymis ne quid tale faceret, deprecabatur. Tunc ego sermonē suscipiēs eum consolaturus, Bono sis animo, inquam, ô Theodotes. Non enim aliter facere audet Dionysius quàm heri promisit. At Dionysius tyrannico nimiū vultu me intuitus, Tibi, inquit, promisi nihil, siue magnum siue paruum. Imò verò per deos, inquā, promisisti non facturum te hæc ipsa, quæ nūc ne facias hic deprecatur. Hæc ego locutus egredior. Post hçc Dionysius quidem Heraclidem capere conabatur. Theodotes autem hæc per nuncios illi significans, vt fugam arriperet admonuit. Miserat quidē Dionysius & Tisiam quendam cum satellitibus, iubens passim Heraclidem insequi. Sed ille, vt fertur, anticipans & paruo quodam diei spatio satellites deuitans, intra Carthaginēsium fines se recepit. Iam verò ex inimicitijs contra me exortis probabilē Dionysius occasionem quam per insidias diu captauerat, ne videlicet ad Dionem pecuniæ mitterentur, assecutus fuisse videtur. Ac primum quidem ex arce me amisit, occasionem præferentes quòd mulieres sacra decem dierum in quibus habitabam hortis essent facturæ. Itaque me per eos dies extra arcē apud Archedemum manere iussit. Interea Theodotes me ad se vocans, multa circa ea quæ tunc facta erant, de Dionysio conquestus est. Dionysius verò cum audiuisset ad Theodotē me profectum fuisse, nactus & hanc rursus occasionem contra me odij priori similem, misit ad me, qui percōtaretur, nunquid apud Theodotē vocatus aliquando fuissem. Atque ego adfuisse libere confessus sum. Tunc ille: Iussit ergo, inquit, Dionysius me tibi edicere, non rectè facere te: quòd Dionē Dionisque amicos pluris quàm ipsum semper æstimes. Hæc dicta fuerūt. Nec vnquam postea me in suas ædes vocauit, quasi manifeste. Theodotis Heraclidisque amicum: sibi verò inimicū: ac propterea infensum, quòd res Dionis iam omnino perijssent. Habitabā deinde extra arcem inter milites mercede conductos. Adeuntes verò me, & alij quidam, & ministrorū aliqui Athenienses patria, significarunt calumnias aduersus me inter milites fuisse diffusas. Præterea quosdam cōminatos esse, sicubi me nanciscantur interfecturos. Excogito igitur euasionem eiusmodi. Mitto Tarētum ad Architam, aliósq; amicos, significās in quo essem discrimine constitutus. Illi vero occasionem quandam legationis patriæ nomine excogitantes, Lamiscum eorum vnum, vnà cum naui ordinis triginta remorū mittunt. Qui veniens ad Dionysium, rogauit vt me omnino pro voluntate mea saluum abire permitteret. Ille aūt assensus me dimisit commeatum præbens. Pecunias verò Dionis neque ego petij, neque quisquam dedit. Posthæc cum in Peloponnesum peruenissem, ibique offendissem Dionē ludos spectantem Olympiacos, quæ facta fuerant, enarraui. Ille verò Iouem testatus, statim mihi meisque propinquis & amicis edixit, se pœnas à Dionysio exacturū: tum quòd me illic hospitē decepisset: sic enim ille & dixit & sensit: tum quòd ipsum iniustè admodum expulisset. Hæc ego audiens, iuasi vt ad hæc si videretur, amicos alios cōuocaret. Me autem quoniam & sua & aliorum opera quasi violenta impulissent in Dionysi familiaritatem, habitationis, victus, sacrorum communione astrictū, putarent quasi medium quendam, æquumque vtrinque esse debere: præsertim cum iamdiu multis apud Dionysium me calumniātibus quasi tecum ipsi tyrannidique eius insidiātem, ipse non occiderit quidem, sed reueritus sit. Ad hæc ætatem meam rebus bellicis ineptam esse addidi: simulque mediū quendam me inter eos esse, siquando conciliatore quodam opus sit, qui resarcire optantibus amicitiam possit. Quamdiu verò odijs certabitis, ad hçc adiutores alios aduocabitis. Hæc ego inquam, perosus errorē fortunamq; in Sicilia mihi aduersam. Quoniam vero illi rationibus meis non obtemperauerunt, omnium quæ sequuta sunt malorum ipsimet sibi causam præbuere. Profectò si Dionysius res Dioni suas restituisset, vel potius si omnino placatus fuisset, nihil prout cōditio fert humana, accidisset aduersi. Nam Dionē quidē pro voluntate mea, & consilio, & autoritate facile continuissem. Contrà

trà vero nunc, in se inuicem impetum facientes omnia calamitatibus impleuere. Dio certe eandē habebat voluntatē, quam ego dicerem & mihi & alijs quicunque moderati sunt, habendā esse: videlicet vt potestas vel propria, vel amicorū, vel ciuitatis optetur, quo in ipsis honoribus & potentijs quis cōstitutus præsertim in maximis, se & suos & patriā beneficijs iustis afficiat. Neque verò id fit, siquis ad id duntaxat incūbat, vt diuitijs se amicósque, & vt libet ærariū expleat per insidias crudeliumque cōiurationes: ipse pauper videlicet impotens se continere, sed præ animi angustia voluptatibus succūbēs: præterea opulētos homines tāquā inimicos decernēs trucidet, rapiátque pecunias: atque interea socijs, familiaribusque edicat, sibi quidē in his cum sit egenus, succēsendū non esse. Eodē modo siquis similiter ciuitatē suā beneficijs afficiēs honoretur ab ipsa: dum multis res paucorū ciuiū per sua decreta distribuit: vel siquis magnæ præsidens ciuitati pluribus minoribusque ciuitatibus imperāti pecunias minorū ciuitatum iniuste attribuat suæ. Hoc enim pacto, neque Dio, neque alius vnquā spōte sua ad potentiā progreditur perniciosam & sibi & posteris perpetuo futuram. Prudēs verò ad constituendā accedit Rempublicā legésque cōdendas iustissimas atque optimas. & id quidē absque cædibus, expulsionibusque ciuilibus. Quæ modo cum ageret Dio cōstituens pati impias iniurias potius quàm facere, cauens quoque ne ipse pateretur, cecidit tamen, cum iam ad summum superandorum hostiū peruenisset. Neque mirū alicui quod accidit Dioni, videri debet. Pium enim virū temperatumque & prudentē, omnino quidē in rebus eiusmodi impij nunquā fallunt. Sed neque mirādum est si idē, quod probo gubernatori forsan acciderit: quē futura tempestas haud admodum latet: sed insueta & idcirco improuisa tempestatū magnitudo latere potest, ac vi latēdo submergere. Hoc vtique modo Dionē sors aliquantum fefellisse videtur. Quòd enim mali essent, eum non latebat: quātis quàm profunda esset in eis inscitia & iniquitas voracitásque, latuerit. Qua quidem in re deceptus occubuit, Siciliā incredibili dolori subijciens. Quę igitur post hæc quę narrata sunt vobis consulo, hactenus quidem dicta sint. Quibus autem de causis ipse in Siciliā quasi compulsus redierim, ostendere arbitratus sum oportere, necui reuersio mea absurda, ac præter rationē suscepta videretur. Quamobrem sicui quæ nunc dixi probabiliora visa sunt, ac sufficiētes extitisse occasiones cur ita fieret, videntur, satis quidē sufficiēterque iā fuisse dictū putabimus.

PLATO DIONIS PROPINQVIS ET AMICIS. EPISTOLA VIII.

QVA potissimū viuendi ratione prosperè succedant res, reuera conabor vobis pro viribus enarrare. Spero autē non vobis solū, quæ in rem vestrā sint, me consulturū: quanquam vobis quidē maxime: sed & omnibus qui sunt Siracusis: tertio inimicis etiā vestris & hostibus: præterquam siquis illorū impio seipsum scelere polluit. Hęc enim insanabilia sunt, neque expiare vnquam hæc quisquā posset. Cōsiderate verò quod in præsentia dicā. omne iam vestrū circa Siciliā omnē dissoluta tyrannide cōsiliū atque studiū in his versatur. Nempe alij quidē affectāt tyrānidē iterū suscitare: alij tyrannidis memoriā omnē prorsus extinguere: consiliū verò in eiusmodi rebus apud multos rectū vbique videri solet: si ita res cōstituantur, vt hostes quàm maximis afficiātur malis: amicis autē beneficij plurimū afferatur. At verò nequaquàm id facile est, vt qui multa alijs inferūt damna, ipsi non multa vicissim ab alijs patiātur. Neque nunc opus est horū exempla lōge perquirere: quippe cum quæ nuper in Sicilia acciderunt, satis exemplo nobis esse possint. Cūcta enim sic accidisse videntur, dum alij quidē inferre mala, alij verò repellere & vlcisci cōtenderent. In quibus enarrandis idonei aliorū magistri vbique esse potestis. vt in his percipiēdis nulla ferme sit difficultas. Quæ verò aut cūctis tam inimicis quàm amicis vtilia sint, aut saltē quæ his quàm minimū obsint, hęc certe ipsa, nec facile est perspicere, neque postquàm perspexeris, ad votū perficere. Hęc igitur cōsultatio atque inquisitio voto persimilis esse videtur. Ideóque sit nobis ipsa omnino tanquā votū & deprecatio quædā. Omnibus enim in rebus & dicēdis & cogitādis principiū semper à dijs est sumēdū. Votū vtique eiusmodi absolutū talē nobis significabit rationē, quæ vobis simul, inimicisque cōducat. Principio ex quo tēpore bellū in Sicilia gestū est, familia vna cōtinuè dominata est: quā publicis rebus præfecerunt vestri maiores, in summo tunc periculo cōstituti, cum à Carthaginēsibus premerentur, venissétque res in extremū discrimē, ne Sicilia quæ excolebatur à Græcis, iam à Barbaris euerteretur atque deuastaretur. Tūc igitur Dionysiū quidē elegerūt, vt iuuenē bello strenuū: qui rebus bellicis cōuenientibus sibi præesset: Hipparinū verò vtpote seniorem, consilio res moderari voluerūt. Atque pro totius Siciliæ salute absolutā his autoritatē cōcedētes, tyrānos, vt fertur, appellauerūt. Proinde siquis fortunā quandā diuinā, deūque, siue eorū quibus cōmissa res est, virtutē, siue vtrunque vnà cum tēporis illius ciuibus, salutis illius causam extitisse cēseat: esto id quidem, vt quisque existimat. Salus certe hoc pacto tunc illis parta est. Quā obrē cū ita se illi gessissent, iustū erat gratiā ab illis qui seruati erāt, referri. Siquid autem postea mali tyrānis ipsa munere ciuitatis abutēs patrauit, habet quidē sceleris sui iudices: vnde & pœnas persoluat. Sed quænam illis pœnæ ob ea quę acta sunt, necessario rectéque admoueri possunt? Si enim vel vos illorū vim facile propulsare possetis, & absque magnis periculis laboribusque id facere, vel illi se dominationē facile recepturos arbitrarētur: haud sanè possemus ea vobis quæ nunc dicturi sumus consulere. Nunc verò vtrique considerare atque meminisse debetis, quoties iam alterutri in spē propè certam peruenistis cōsequendi quod optabatis, paulū deesse opinantes ad cuncta pro arbitrio consequenda. Idipsum tamen paulum ingentium plurimorumque malorum vbique causa extitit, nequedum peruenit ad terminum: sed cōtinuata quadam successione, inueterati iam mali apparēti termino principium suboritur nouum. Eiusmodi vero circuitus rerumque vicissitudo perditura videtur tyrannicum genus simul atque populare: & quantū verisimili ratione formidandū portenditur, tota Sicilia in Græcæ linguæ obliuionem lapsura videtur, ad Phœnicum Opicorumque potestatem, dominationemque translata. Quamobrē contra hæc Græci omnes omni prouidentia remediū afferre debēt. Siquis igitur rectiús meliusque consilium eo quod à me dicetur, adducat in medium; merito Grecorum amator cognominabitur. Quæ vero quodammodo sit mea sententia, conabor nunc libere prorsus communi

 ratione,

ratione, legéq; fretus exponere. Ego igitur personá mihi arbitri assumens, quemadmodú iamdiu consueui, tam exercenti quàm perferéti tyrannidé cómuniter consulá. Atq; in primis omni tyranno: vt appellationé hanc, réq; ipsam fugiat, atq; in regnú, si potest fieri, transferat. Fieri verò posse, Lycurgus vir bonus & sapiés re demóstrauit. Is enim cum videret genus propriú Argis, & apud Messenios ex regno in tyrannidé iam translatú, ideóq; hos populos vtrosq; tam seipsos perdétes quàm ciuitates vtrinque vtrasq;, timens patriæ simul & generi remediú adhibuit, senatú procreás, Ephororumq; magistratum in regni salutē. Quapropter tot iam secula seruatur cum gloria: postquá videlicet lex autoritatis plena hominú regina facta est, non aút homines legum tyranni. Ad hoc ipsum in præsentia ratio mea omnes homines cohortatur, suadens his qui tyrannidé affectant, declinare ac fugere indefesso quodá studio eiusmodi famelicorú stultorumq; hominú felicitaté: atq; ad regiá gubernationis formá pro viribus se transferre, legibúsq; regijs obtéperare, maximos honores ab hominibus, legibusque volentibus quandoq; reportaturis. Qui verò omnibus viuendi præferunt libertaté, iugú verò seruile fugiút tanquá malú, ij caueát moneo, ne insatiabili importunæ libertatis auiditate in maiorú suprú incidant morbú. Quē quidé illi propterea posi sunt, quòd nulli parere volentes libertatis amore intéperanter abusi sunt. Qui enim ante Dionysiú & Hipparinú in Sicilia gubernabant, beate sibi viuere videbátur, libidinibus dissoluti, principibus imperantes. Præterea decé ante Dionysiú profectos depositos, profligarunt, neminé secundú legé iudicátes, quo nulli subessent homini iuste iudicáti, aut domináti legi, sed omnino in singulis liberi forét. Qua quidé causa illis tyránides exortæ sunt. Seruitus enim ac libertas, si modú excedat, vtraq; mala est: si modú obseruet, vtraq; bona. Moderata quidé seruitus est, quæ deo exhibetur: immoderata verò quæ hominibus. Deus quidé hominibus temperatis lex est: intéperatis verò voluptas. Cùm igitur hæc ita natura se habeát, quę cósulo, mando Dionis amicis, ea Syracusanis omnibus promulganda, ex communi Dionis meáq; sententia. Equidé vobis exponá quæ ille adhuc spirans locutus est. Quá igitur rationé, quæret quispiá, circa præsentia nobis Dionis cósiliú affert? hanc vero omniú primá núc accipite. Principio leges tales sint, quę nó ad opes pecuniásq; cóparádas, neq; ad libidines mentes cóuertát: sed cum tria sint, anima, corpus, pecunia, virtuté animi maxime anteponát: Secúdo verò loco virtuté corporis virtuti animi seruientem: Tertio vltimóq; gradu pecuniarum pretiú collocét, animo, corporiq; ministrans. Quęcunq; lex hęc efficit, recta est, reuera beatitudinem vtentibus afferens. Locupletes verò beatos appellare, sermo amens est, & infelix, mulieribus puerisq; conueniens: atq; eos qui id credút, tales efficiés. Quòd auté ego nunc ad vera vos bona cohortor, si quæ modò dixi de legibus, degustetis, opere ipso intelligetis, quę quidé examinatio in cúctis verissima esse videtur. Receptis vero huiusmodi legibus, cum Sicilia in discrimine posita sit, neq; sufficienter vos superetis, neq; rursus admodú superemini, iustú forte atq; vtile vobis omnibus erit mediú incidere, tú vobis dominationis acerbitaté fugientibus, tú alijs dominationé adipisci desiderátibus. Quorú maiores olim, quod maximi faciendú est, Græcos à Barbaris seruauerút: adeò vt in pręsentia liceat de Republica cósultare. Alioquin si túc perditæ res fuissent, neq; núc de his loqui liceret, neq; spes vlla superesset. Núc igitur alijs quidé libertas sit cú regia potestate: alijs aút potestas regno subiecta, legib' dominantibus non alijs tantú ciuibus, sed ipsis etiá regibus siquid egerint cótra leges. In his auté omnibus mente à dolis aliena atq; sana, dijs iuuantibus reges create. Primú quidé filiú meú duplici gratia, mei scilicet gratia atq; aui sui. Ille enim tépestate patriá à Barbaris liberauit: ego verò iam bis à tyránis. Quorum quidé testes mihi vos ipsi estis. Secundum verò regé create eum qui idé quòd & pater meus nomen habet, Dionysij inquá filiú. Atq; id facite præsentis eius in patriá officij memores, piorúmq; eius morum, qui patre tyranno natus, patriá sponte liberare aggreditur, pro breuissima iniustáque tyrannide gloriá sibi generiq; comparans sempiterná. Tertiú deniq; ad regnum Syracusanú inuitare oportet volenté ciuitate volente Dionysiú Dionysij filiú, nunc exercitus hostiú ducé. Si velit inquá regiæ dignitatis forma cótentus viuere, timens videlicet fortunæ vices: & patriá miseratus, sacráq; & sepulchra maiorum: ne cótentione prorsus omnia perdat, Barbaris ex patriæ infelicitate gratificans. Hos verò tres reges, siue illis autoritaté eandé quá Lacedæmonij reges habent, dederitis: siue quid ademeritis, cómuni consensu cóstituetis tali quodam pacto: vt prius dictú est: atq; iterú nunc audite. Si Dionysij & Hipparini genus voluerint pro Siciliæ salute his calamitatibus quæ nunc vrgent, finem imponere, honores sibi totique familiæ cóparantes non ad præsens solum, sed in posterú, hac inquá códitione, quemadmodum & prius dictú est, ad regnum vocate: & legatos quos ipsi velint concordiæ gratia cú publica autoritate deligite: siue ex vestris ciuibus, siue ex alienis, siue ex vtrisq;, totq; prętérea quot illi cócesserint. Qui cómuni sententia leges condant, atq; Rémpublicá ita cóstituát, vt in ea reges esse deceat sacrorum dominos, aliarumq; rerú quæcunq; decet his concedi, quorú beneficia in patriá extant. Proinde belli pacisq; arbitriú habeát custodes ipsi legú creati numero quinq; & triginta vná cum populo atq; senatu. Iudicia verò distincta sint alia aliorú. Mortis quidé atque exilij autoritas sit penes triginta & quinq; viros: & præter eos, penes alios quosdá iudices ex illis electos qui magistratibus proxime perfuncti sunt: ita vt vnus ex quolibet magistratu eligatur, qui optimus iustissimusque appareat. Hi sequenti anno de morte & carcere & exilio sententiá ferát. Regi verò his iudicijs interesse non liceat: vtpote sacerdoti: qué in ferenda necis, carceris, exilij sententia cótaminari nefas sit. Hæc equidé & dum viueré, cogitabá: & nunc etiá cogito facienda: atq; tunc, cum inimicos superauissem vná vobiscú, nisi externi, furiæq; obstitissent, vt decreueram, constituissem. Proinde si ad votú res processissent, colonis reliquá Siciliam repleuissem. Barbaris quidem ex his locis quæ nunc occupant expulsis: prætérquá siqui eorum pro cómuni libertate cótra tyrannidé pugnauerunt. Priores autem Gręcorú locorú colonos in antiquas, patriasque sedes restituissem. Hæc igitur eadem in præsentia omnibus consulo cómuni consilio deliberare & agere: atque ad hæc agenda omnes cohortari: quòd siqui dissenserint, eos communi sententia hostes existimare. Neq; verò hęc talia sunt, vt fieri nequeát. Quę enim in duorú animis

consistunt,

cõsistũt atq; his qui cõsultando perquirũt optima, mox faciléq; occurrũt, ea qui impossibilia iudicat, nõ rectè sentit. Dico autẽ duos, Hipparini scilicet Dionysij filij atq; insuꝑ mei filij animos. Arbitror enim si hi consenserint, alios quoq; Syracusanos & omnes quibus patria curæ est, cõsensuros. Sed dijs omnibus honores cũ precibus offerẽtes, & alijs præterea quibuscũq; vnà cũ dijs vouere decet: præterea cohortãtes inuitãtesq; amicos et inimicos omnino atq; benigne, nolite prius desistere q̃ ea quę à nobis dicta sunt, quasi diuina somnia vigilãtibus superueniẽtia, perspicua quidem atq; felicia perfectissimè impleatis.

PLATO ARCHITÆ TARENTINO BENE AGERE, EPISTOLA IX.

VENERVNT ad nos Archippus & Philomedes, ferentes epistolã quam eis dederas, ac de rebus tuis quæ oportuit nũciãtes. Publica quidẽ ciuitatis negotia absq; difficultate peregerũt. Neq; enim admodũ laboriosa erant. Te verò narrauerũt permoleste ferre, ꝙ à publicis ciuitatis occupationibus liberari nõ valeas. Quod verò dulcissimũ vitæ gen⁹ sit agere sua, præsertim si quis talia elegerit facienda, qualia tu, omnib⁹ ferme est manifestũ. Sed illud quoq; te considerare oportet: nullũ nostrũ sibi soli natum esse: sed ortus nostri partẽ sibi patriã vẽdicare: partẽ parentes: partẽ amicos. Multa insuper pro tẽporũ diuersitate nobis accidere: quibus vita nostra occupata est. Vocãte igitur te patria ipsa ad rempublicã gubernandã, absurdũ forsan esset nõ parere: pręsertim cũ simul accidat, vt adit⁹ prauis hominibus relinquaт, qui nulla ipsius quod optimũ est ratione proficiscũtur ad publica. De his ergo iam satis. Echecratis autẽ curam habem⁹ in præsentia, habebimusq; in posterũ: & tui gratia, & patris eius Phryonis, & propter ipsum adolescentem.

Hic Cicero offic. 1. & de finib. 2.

PLATO ARISTODORO BENE AGERE. EPISTOLA X.

AVDIO te ante alios & nũc familiarem esse Dionis, & per omne tempus sapientiam morum ad philosophiam spectantium in primis exercuisse. Nam firmitatẽ, fidẽ, synceritatẽ, verã esse philosophiã existimo. Alias vero & ad alia declinantes sciẽtias & facultates siquis ornamẽta dixerit, rectè, vt arbitror, appellabit. Sed vale iam, & in præsentibus his perseuera moribus.

PLATO LAODAMANTI BENE AGERE. EPISTOLA XI.

SCRIPSIMVS etiã prius ad te, referre multũ ad ea quæ dicis omnia, vt Athenas ipse proficiscaris. Quoniam vero ais te venire nõ posse, secũdo id loco foret, si vel ego, vel Socrates, vt per tuas literas significasti istuc nos cõferre possemus. Verũ Socrates quidem hoc tẽpore morbo stranguriæ impediт. Mihi vero istuc ꝓficiscenti dedecus foret, si illa quorũ gratia me vocas, nequaquã perficerenт. Quę quidẽ perfici posse haud admodũ spero. Siquis autẽ ea omnia referre aggrediaт quorũ de causa ita diffidam, prolixa opus erit epistola. Præterea per ætatẽ nõ satis corpore valeo ad iter cõficiẽdũ, periculaq; mari terraque obeũda, qualia iter solet obijcere, præsertim vero hoc tẽpore omnia iter agentibus plena periculis sunt. Cõsulere tamẽ tibi & vrbiũ cõditoribus possum, quod nũc me referente, inquit Hesiod⁹, putare quidẽ fallax quiddã esse, difficile verò intelligere. Nã si putãt aliqui legũ quarũlibet positione ciuitatẽ bene quãdoq; cõstitui posse, nisi sit aliquis cũ autoritate præsidens ciuitati, quotidianæ omniũ vitæ moderator, adeo vt sit tẽperata & fortis tã in seruis quã in liberis, non rectè putant. Proinde si sint iam apud vos viri hac potestate digni, id fieri posset. Sin autẽ ad disciplinã opus sit aliquo: neq; qui doceat, neq; ꝙ doceatur, vt opinor, apud vos sunt: reliquũ est, deos precari. Nã fere quæ ante hoc tẽpus fuerũt ciuitates, sic ab initio cõstitutę sunt: ac postea bene excultæ pro opportunitate magnarũ rerũ, tũ bello tũ pace, quãdo in huiusmodi tẽporibus vir clarus & probus magnã adeptus fuerit potestatem. Prius autẽ ipsa promptissime curare oportet atq; necesse est: considerare tamen ea qualia dico: neque temere aggredi quasi leuiter peragãtur: cogitare vero quid commode fieri possit. Vale felix.

PLATO ARCHITÆ TARENTINO BENE AGERE. EPIST. XII.

MIRVM est quanta cũ voluptate cõmẽtaria abs te missa accepimus, eorũq; autoris ingenio delectati sumus. Visus quidẽ nobis est vir ipse dignus maioribus illis iam olim suis. Ferũt virorum decem millia fuisse: qui ex omni Troianorũ, qui sub Laomedonte secessẽre numero, vt fabula tradit, præstantissimi fuerũt. Cõmentaria verò quæ tu per literas à me petis, nõdũ absoluta sunt. Qualiacũq; tamẽ sunt, ad te misi. De custodia verò, idem sentimus ambo. Quapropter nihil cohortatione opus esse videtur.

PLATO DIONYSIO SYRACVSARVM TYRANNO BENE AGERE.

Notatur in Græco tanquam adulterinã, nec conuersa est à Mar. Ficino, sed ab eo qui huius fuit nouæ autor editionis.

EPISTOLA XIII.

PRINCIPIVM tibi epistolæ simulq; nota, quòd hęc epistola mea sit hæc esto. Quũ aliquando Locros iuuenes conuiuio excepisses, & procul à me discumberes surrexisti, ad meq; accessisti, & comiter humaniterq; dixisti lepidũ quiddam, vt & mihi, & ei, qui proximè assidebat, visum est. Erat autẽ ille ex numero vrbanorũ qui tum, Maiorem sanè in modũ, inquit, ô Dionysi, à Platone ad consequendã sapiẽtiã adiuuaris. cui tu, Multis etiã alijs in rebus, respõdisti. Etenim ex quo eũ accersiri iussi, repente ob eam ipsam causam quod eũ accersiuerã, emolumentum percepi. Itaq; conseruãdum est hoc, vt hæc mutua vtilitas ꝑpetuò magis, ac magis inter nos augescat. Nunc igitur hoc ipsum studens, mitto tibi ex Pytagoreis, & ex diuisionibus, & virum præterea cuius opera, quẽadmodum tum nobis visum est, & tu, & Architas (si ipse ad te venit) vti possitis. Ei nomen est, Helicon: patria Cyzicus, Endoxi discipulus, cuius omni doctrina eleganter est institutus: & vsus ei intercessit cum quodam socratis discipulorum & Polyxeno Brysonis sodali: quódque præterea rarum est, comis est, & affabilis, neque malitiosus videtur: sed leuis potius & candidus esse iudicaretur. Cautè autem & timidè loquor, quippe de homine sententiam exponens non de perdito animali, sed quod mutari corrigique facilè possit, nisi in quibusdam, ijsque per paucis. Præterea id

veritus ac diffidens considerabam cum illo colloquens, ac de ciuibus ipsius percontabar, neq; quisquam mihi quicquam de eo mali retulit. Considerato autem tu quoq;, & cautionem adhibeto. Accuratissimeq; quoties tibi otium erit, ex illo discito, alijq; in rebus philosophator: sui minus, doceto quempiam, vt per otiū discens, melior & illustrior euadas: neq; à me iuuari desinas. Atq; hæc quidem hactenus. Quod autem per literas, à me vt Apollinem tibi mitterem, petijsti, id feci: Leptines tibi eū deportãdum suscepit, factus est ab erudito & præstanti artifice: cui nomen est Leochari. Erat apud eum opus aliud, sanè egregiū, vt videbatur. Quare illud sum mercatus, vt vxori tuæ dono darem: quoniam mei curã suscepit, & prospera & aduersa valetudine vtentis, quemadmodum vtroq; nostrûm dignū erat. Quare illi dabis: nisi quid aliud videtur. Mitto etiam pueris vini dulcis duodecim amphoras, mellis duas. Caricæ iam recondite fuerãt, priusquam veniremus. Myrtorum bacchæ conditæ putruerunt; sed posthac diligentius curabimus. De plantis, Leptines tibi narrabit. Pecuniam autem ad istorum emptionem & tributum quoddam ciuitati pendendum à Leptine accepi: dicens quæ mihi & vtrique nostrûm honestissima & dictu vera videbantur. Pecunia, quam in nauem Leucadiam insumpsimus, ferè est animarum xvj. Eam igitur accepi, atq; ea in istis sum vsus, quę ad vos misi: iam de tuis pecunijs quæ sunt Athenis, itēq; de meis quomodo se res habeat, audi, Ego tuis pecunijs, quemadmodum olim tibi dixi, vtar: quomodo aliorum amicorum facultatibus vtor autem quam paucissimis possum: in ijs scilicet, quę necessaria iusta & honesta videntur, & mihi & ei à quo accipio. cuiusmodi mihi quiddam hoc tempore accidit. Sūt mihi fratris filiarum quæ tum mortuæ sunt, cum ego, te tamen iubente, nō sum coronatus, filiæ quatuor prima est nubilis, altera annorū octo, tertia paulò amplius trium, quarta nondum est annicula, Is autem quibus ego nubētibus superstes ero, tum à me tum à meis amicis dotes curandæ sunt: quibus non ero, eæ valeant. Si patres earum ditiores me essent, dos curanda non esset. Nunc ipsis sum locupletior: & earum matres ego tum ab alijs, tum à Dione adiutus collocaui nuptum. Vna igitur Speusippo traditur, eius ex sorore neptis. Opus est autem huic nō amplius xxx. minis. honestę siquidem & cōuenientes nobis sunt eiusmodi dotes. Deinde si mater mea moriatur, ad monimentum faciendum non opus fuerit amplius decem minis. Atq; hæc quidē mihi hoc tempore sunt necessaria. Quod siquis alius fiat sumptus aut priuatim aut publicè ob meam ad te profectionem, sicuti aliquando faciendum dicebã: meū erit cōtendere et pugnare, vt sumptus fiat perexiguus, quod demere non potero, tibi expensum feretur. Sed deinceps commemoremus de impensis Atheniēsis tuæ pecuniæ. Primū si quid mihi expendendū fuerit in Choragiū, aut tale quippiam, non est nostra quidē sententia, hospes vllus qui tibi eam reddat. Permagni autē tua refert, si quod impēsum est è re tua sit. Quod autē non impensum, sed vsq; eo dilatū, dum abs te aliquis venerit, tibi damnum afferat: cū præterquã quod difficile est, tibi etiam turpe sit futurū. Ego enim hęc tētaui apud Andromedē, eoq; Æginetã Erastū nisi, à quo iusseras, vt pote ab hospite vestro, siquid opus esset, sumerem: cū maiora de quibus scripseras, cuperē mittere. Ille verò quod æquū & mihi ab homine alienū esset, respondit, se quæ anteà patris nomine impēdisset, ægrè recepisse: ac nunc pauca quidē non recusaturū, multa verò maximè. Quapropter à Leptine sumpsi qui laude dignus est, non tantū quia dedit, sed quia lubenter, & prōptè dedit, cæterisq; in rebus tū dictis tum factis tibi amicus ac beneuolus apparet. Hæc enim, atq; his cōtraria me tibi exponere oportet, quali quisq; esse in te animo videatur. Quare de pecunijs tibi liberè id quod res est aperiã: ęquū est enim, & simul domesticos tuos expertus, de ijs quoque cōmemorabo. Qui tibi assiduè pollicentur se de ijs sumptibus, quos faciēdos arbitrant, te admonituros, admonere tamē volunt, ne in offensionem tuã incurrant. Itaq; illos tu assuefacias oportet, & cogas tū hæc tū alia tibi exponere. Debes enim tu, quo ad poteris, omnia nosse, indexq; eorū esse, neq; vllius rei notitiã fugere. Hęc enim est ad principatū tuendū conseruandūq; vel cōmodissima ratio. Siquidē si sumptus rectè facies, si nomina rectè dissolueris, cū ad alia omnia, tū ad opū possessionē conseruationēmq; maximū iure dices esse opportunitatem. Prouidebis etiam ne te apud homines illi calumniētur, q se tui studiosos esse iactant. Hoc enim ad tuã existimationem minimè cōducere videtur. Age de Dione cōmemoremus, cætera sanè nequeo adhuc exponere, nisi prius tuæ, quas dicis, literæ ad me allatæ sint. De ijs autem de quibus me apud illum mentionē facere nolebas, neq; mentionē feci, neq; cōmemoraui. Exploraui tamē grauitérne, an facilè, si ea fierent, toleraret: ac mihi visus est nō leniter stomachaturus, si ea confierent. Cæterū mihi Dio visus est tū dictis tum factis æquo in te esse animo. Cratino Timothei fratri, sodali meo, thoracē dabimus militarē ornatissimum, ex eo genere quo pedites vti solēt. Cebetis filiabus tres tunicas, non pretiosas, vt sunt Harmogineæ, sed vt siculę lineæ. Cebetis autē nomen tibi maximè notum est. Extat enim in Dialogis Socraticis & in Dialogo de animo disputat simul cū Simia aduersus Socratē, vir omnibus nobis & familiaris, & beneuolus. Notam autē Epistolarū, quas aut seriò aut non seriò scribo etsi opinor te meminisse, tamē attēdito diligenter, animūq; aduertito. Cōplures enim iubent me scribere quos non facilè possum apertè repellere. Seriæ igitur epistolæ initiū est D E V S: non seriæ D I I: Legati quoq; à me petebant, vt tibi scriberē: neque iniuria. Admodū enim libenter te vbiq; ac me dilaudãt: in his nō minimū Philager, q per tēpus ex manus dolore laborabat: itē Philędes, à Dario rege magnō veniēs de te verba faciebat: ac nisi valdè prolixæ & verbosæ epistolæ opus esset, quæ ille dicebat, perscriberē. Nunc ex leptine percontare, an thoracē aut aliud quidpiã eorū de quibus scribo, mittas: si tamē ei tu velis cōmittere sin minus, Terillo committito. Ex ijs q perpetuo nauigãt nobis est amic* & cū alijs in rebus, tū in Philosophia minimè ineptus. Tisonisq; gener est eius q quo tēpore nauigabam*, canescebat. Vale, & philosophare, aliósq; adolescētes excita atq; adhortare, meisq; verbis tuos in pilæ ludo collusores statuta. Iube verò, cū alijs, tū Aristocrito siquid à me aut verbis aut literis tibi nuntiet, det operã, vt quãprimū ad te perferat: tibique in memoriã reuocet ea, quæ tibi scripta erunt, vt ea curæ habeas. Nunc verò da operã vt Leptini sua pecunia primo quoq; tēpore persoluat: vt alij in eum respiciētes, promptius & alacrius nobis inseruiant.

seruiant. Iatrocles à me vnà cũ Myronida libertate donatus, nauigat nunc cum ijs qui à me mittũtur. Hinc dabis stipendium, vtpote animum erga te beneuolum gerenti, eiusq; opera, vbi voles, vteris. & epistolã aut ipsam, aut si ipsius exemplar seruatur, tute cognosce.

AXIOCHVS PLATONIS DE CONTEMNENDA MORTE, RODOLPHO AGRICOLA INTERPRETE.

*

SOCRATES, CLINIAS, AXIOCHVS.

EXEVNTI ad Cynosarges mihi, cũ ad Elissum venissem, vox cuiusdam allata est clamantis, Socrates Socrates. Vtq; cõuersus circũspectabam vnde ea redderetur, Axiochi filiũ video Cliniam, ad Callirhoẽn currẽtẽ cũ Damone musico, Charmideq; Glauconis filio. Horũ alter quidẽ musicã docebat: alter ex familiaritate amabat, simúlq; amabatur. Visum est ergo mihi rectà deflectenti occurrere eis: vt quàm primũ cõueniremus. Perfusus autẽ lacrymis Clinias, nũc tempus est, inquit, Socrates vt vulgatã semper de te sapientiã ostẽdas. Pater enim ex aliquo iam tẽpore viribus de improuiso destitutus est, & prope est exitũ vitę, molesteq; fert adesse sibi finẽ, tametsi antehac cõtemneret mortẽ horrẽda imagine exprimentes, comiterq; derideret. Perge ergo, proq; tua consuetudine illũ cõfirma: vt volẽs eò quò ducit necessitas, sequatur, vtq; ille mihi ad reliqua hoc ipso etiã pie colatur. SOC. Nullã me Clinia moderatã & honestã rẽ rogaueris frustra, quanto nũc magis, cũ ad hæc me voces pietatis officia. Acceleremus igit. Si enim ita se res habet, festinato opus est. CLI. Vbi modo te viderit Socrates, rectius habebit. Crebro enim iã euenit ei, vt examinat⁹ rursus reficeret. SO. Quo citius autẽ perueniremus, eà quæ circa murũ est, ad Itonias portas, iuimus. In ꝓximo nãq; habitabat portæ quæ est apud Amazoniã colũnã. Inuenimus ergo cũ assumptis rursum sensibus, & corpore robustũ, defectũ verò mẽte, prorsusq; indigentẽ consolationis, reuoluentẽ crebro se suspiriaq; cũ lacrymis atq; manuũ crepitu cientẽ. Aspiciens autẽ illum, quid hoc, inquã, rei Axioche? Vbi nobis illa pridem magnifica verba, cõtinentesq; laudes virtutũ, & maius quàm vt dici posset in te animi robur? Sicut enim timidus athleta, cũ in gymnasijs insignẽ te præbueris, ad certamen ipsum defecisti. An non circũspectè considerabis naturã vir tanta ætate, & rationi obsequens, vtq; nihil aliud, Atheniensis? ꝙ cõmune videlicet hoc & ab omnibus iactatũ, peregrinatio quædã vita est, quodq; oportet peragẽtes eã alacriter, & tantũ non pęana canentes, ad postremã accedere necessitatẽ: tam molliter verò habere se tamq; ægre, pueri more diuelli, nequaquã prudẽtiæ præ se fert altioris ætatẽ. AX. Rectè quidẽ Socrates, ista mihi dicere videris: verũ nescio quo pacto vbi ꝓpius accessit periculũ, fortia illa grãdiaq; verba occulte subteruolãt atq; negligũtur. Oborit aũt metus quidã, mẽtem multipliciter discerpẽs, si hac luce, hisq; priuabor bonis, & expers mẽtis sensuũq; iacebo vbicunq; demũ putrescẽs, & in puluerẽ vermesq; cõuersus. SO. Imperfectè cõiungis Axioche, propter imperitiã, cum sensuũ orbitate sensum, tibiq; ipse contraria facis & dicis: neq; cogitas quòd simul quidẽ defles id, quòd sensibus carebis, simul ob putrefactionem doles amissionemq; vitæ oblectamẽtorum, veluti morte sis in aliã vitam transiturus, neq; in omnimodã abitur* sensuum abolitionem, & eãdem in qua prius quàm nascereris, fuisti. Vt enim cũ Draco Clisthenesq; gubernabant rem publicã, nihil te mali habebat (necdũenim cœperas esse vt male tibi quid accidere posset) ita neque post mortẽ erit. Nullus enim vt male tibi esse quicquam possit, es futurus. Quin tu igitur hãc omnẽ discutis ineptiã, illud cogitans, quod soluta simul hac cõpage, animoq; rursus in propriũ restituto locũ, relictũ istud corpus terrenũ, atq; rationis expers amplius nequaquam est homo. Nos etenim anima sumus, animal immortale, mortali inclusum munimento. Hoc autẽ tabernaculũ non sine malo nobis circũdedit natura, cuius lęta quidẽ abstrusa sunt & volucria, pluribusq; doloribus admixta: tristia verò, improuisa, diuturna prorsusq; vacua gaudiorũ. Valetudines nempe, sentiẽtiũ membrorum vlcera, morbi interni. Quibus necessario (quoniã per corporis meat⁹ sparsa est) cõdolens anima cœlestem, et cognatũ desiderat æthera, sititq; cupide supernæ illius consuetudinem gaudiaq; vitæ. Discessus itaq; è vita mali cuiusdã est in bonũ commutatio. AX. Cũ malũ ergo Socrates vitã putes, quid ita viuere perseueras, cũ rerũ sis indagator, & nobis, id est multitudini, intelligentia præstes? SOCR. Nequaquã verum de me Axioche testimonium dicis. Arbitraris enim quemadmodũ vulgus Atheniensiũ quandoquidem res inquiro, alicuius quoq; me scientiã habere. Abest aũt tantũ vt recõditiora sciã, vt voto optauerim etiã vulgata me ista nouisse. Sũt autẽ ista quę dico Prodici sapiẽtis tradita, alia qdẽ duobus obolis, alia duab⁹, alia quatuor drachmis redẽpta. Gratis enim hic vir neminẽ docet, estq; mos ei semper Epicharmi illud in ore habere, Manus manum fricat, da aliquid, & aliquid capẽ. Nuper ergo cum apud Calliã Hipponici filiũ declamaret, tãtis disseruit cõtra vitam, vt ego ad ea quæ nullius sunt momenti, assumpserim vitã. Ex eoq; iam in mortẽ mihi animus Axioche propẽdit. AX. Quæ dixit autẽ? Miseria vitę.
SOC. Dicam equidẽ tibi ea, quorum mihi veniet in mentẽ. Quæ enim pars, inqt, ætatis, calamitatibus vacat? Nõne statim à principio plorat, vt primum natus est infans? vitãq; à lacrymis auspicatur? Quæ tandem nõ premit eum molestia? Semper enim vel penuria, vel frigore, vel calore, vel verberibus vrgetur. Antea quoq; quã loqui possit, quanta patitur? flens scilicet, hãcq; solã habẽs anxietatis suæ querelam. Vbi septimũ dehinc expleuerit annũ: multosq; labores exhauserit: iam custodes, gymnasticæ, magistri ludi, iam adolescẽti critici, geometræ, rei militaris præceptores: ingens plane dominorũ multitudo. Post ista vbi in Ephebos inscriptus est, prior iã metus Lyceũ, Academia' gymnasiarchia, virgę, nullaq; prorsus malorũ mensura. Omne adeò adolescẽtis sub moderatoribus est tẽpus: qui ex Areopagi delecti cõcilio præsunt iuuẽtuti deide cũ fuerit istis exolutus, iã curæ palã emergũt, reputatioq; quod viuendi potissimũ instituat iter: præq; sequentibus incõmodis priora illa puerilia videntur, & infantiũ reuera territamenta: expeditiones enim & vulnera, perpetuiq;

perpetuiq; certaminum labores. Hinc iam fallens subrepit senectus: in quá cófluit quicquid est infirmú fragileq; naturæ. Quòd nisi ocyus quis vitam velut æs alienum reddiderit: astans supra caput natura tanquam fœnerator reposcit vsuram. Ab alio quidem visum, auditum ab alio: persæpe vtrunq;, at si quis diutius cunctetur, debilitat eum, excruciat, & artuũ morbo afficit. Alij itaq; multa senectute repuerascunt: animoq; bis pueri fiunt senes. Dij ergo propter hoc ipsum (vt quibus notisimæ sint res humanæ) quos plurimi faciunt: eos citius auferũt è vita. Agamedes itaq;, & Trophonius cum Pythij Apollinis ædificassent templum: orantes dari sibi quod optimũ esset: quum obdormiuissent, nunquã deinde surrexerunt. Sic etiam Iunonis Argiuæ sacerdotes, precante matre eorum, vt gratiam eis aliquam Iuno pietatis illorũ referret, cum enim cunctarentur iumenta, succedentes ipsi vehiculo matrem ad templũ vsq; pertraxerant. Post preces ergo nocte decesserunt. Longum foret autem poëtarum dicta recensere: qui diuinioribus poëmatis ea quæ ad vitam pertinent nostram, velut ex oraculo decãtant, quẽadmodũ deplorent illam. Vniusq; solum memoratu dignisimi sat habeo meminisse: qui inquit: Quàm superi miserũ stamen mortalibus æui Neuere, vt viui defluenda per omnia durent. Iterũque: Et cunctis hominum generi sors pessima vitæ Stat, quæcunque supra terram spirantq; meantq;. De Amphiarao vero quid dicit? Iupiter hunc totis animis, hũc magnus Apollo Diligit, & iusti metas non attigit æui. De illo quoq; qui ita iubet: Nascẽs fleat, qui tanta vitæ intrat mala: quid tibi videtur? Sed finem facio: ne commemorando alios, rem contrà quàm institui lõgius ducam: Quod autem vitæ quisquam institutum, quámue artem deliget, vt nó queratur de ea, atq; præsentibus offendatur? Opifices, mercenariásq; recenseamus artes: ex nocte in noctem vsque laborantes, & vix tolerantes vitæ necessarios sumptus, complorãtes seipsos, omnemq; vigiliam suam mœrore lacrymisq; complentes. At nautam dicamus, per tanta penetrantem pericula, quiq;, quemadmodum Bias ait, neq; inter mortuos est, neque inter viuos. Terrestris enim homo velut ambigui generis, ipse in mare sese proiecit: totusq; arbitrij factus est fortunæ. Verum dulcis est agricultura. Est sanè, nónne tota tamẽ est, quod aiunt, vlcus, semper paratam doloris habens causam, nũc quidem siccitatem, nunc pluuias, nunc vredinem, nunc rubiginem, nunc vel æstum intempestiuum, vel frigus conquerens? Illa quoque honorata in primis reipublicæ cura, multa enim prætereo, per quantas rapitur anxietates? Quæ gaudia quidem habet furunculi in modum trepida semper, atque stimulis repleta, repulsas vero acerbas & millies morte peiores. Quis enim beatus esse posit vulgi viuens arbitrio? tametsi faueatur ei plaudatúrque populi scilicet ludicrum iactatus, exibilatus, damnatus, mortuus, & tũ miserandus visus. Vbi nanq; Axioche tu qui in republica versaris, vbi Milciades, vbi Themistocles, vbi Ephialtes abijt, vbi item qui nuper reges & duces fuerunt? quando ego quidem nó sum rogatus sententiam (neque enim honestum mihi videbatur, vt insanienti populo dominationis particeps fierem.) Theramenes autem & Callixenus deinde constitutos præficientes magistratus, vt indemnati necarentur homines effecerunt: tuq; cum Euryptolemo resistebas illis solus è

Hũc locum Cicero conuertit Tusc. j.

triginta millibus in concionem coactis. AX. Sunt ista Socrates vt dicis, itaq; ex eo suggesti me satietas cepit, neque mihi quicquam acerbius republica visum est. Perspicuum id quidem illis qui in ipso sunt negotio versati. Tu nanque dicis hæc, veluti qui de sublimi spectaueris: nos verò qui fecimus periculum, quãto exactius scimus? Populus enim, charissime Socrates, ingratus est, morosus, crudelis, inuidus, imperitus: vt qui sit ex colluuie turbæ, & stultis insolentibus collectus. Huic autem qui assentatur, multo ipse miserior est. SOCRA. Quando igitur Axioche hanc quæ liberalis maximè omnium est artium, omnium maximè abominandam putas, quid reliqua vitæ genera? an non putabimus prorsus esse fugienda? Audiui etiam Prodicum quandoque dicentem, quòd nihil quicquam neq; ad viuentes mors, neque ad defunctos pertineret. AX. Quomodo dicis ista Socrates? SOCRATES. Quoniam neque circa viuentes est: hi vero qui obierunt, non sunt amplius. Itaque neque apud te est: nondum enim obijsti, neque siquid tibi accidat, est circa te futura, non enim eris. Stultus est igitur dolor de Axiocho, qualis neque est, neque futurus sit, Axiochum mente torqueri: sitque simile, veluti si Scyllam, aut si quis Centaurum reformidet, quæ neque iam imminent tibi, neq; sint vnquam ad exitium tuum affutura. Existentium enim rerum est metus: quæ non sunt autem, nemo est qui pertimescat. AXI. Tu quidem docta hæc verba ex ea quæ nunc pullulat, garrulitate protulisti. Illinc enim hæ sunt verborum ineptiæ, illiciendæ iuuentuti apparatæ. Me verò amisio bonorum quæ sunt in vita, tristem reddit: etsi Socrates probabiliorem etiam hac quam modo dixisti, crepueris orationem, non enim errabunda iam mens ducitur apte cohęrentibus verbis: neque contingunt mentem ista: sed in ostentationem splendoremque orationis parata multum absunt à veritate. At animi ægritudo captiosis nequaquam sistitur verbis: sed illis acquiescit solum quæ valeant ad mentem vsq; penetrare. SOCRAT. Coniungis imprudenter Axioche: & bonorum priuationi malorum substituis sensum, oblitus quòd tunc mortus sis futurus. Eum nanq; qui bona amittit, contraria lædunt quæ patitur mala: at qui non est, nihil in eius quo priuatur, locum recipit. Quomodo ergo esse posset vllus in eo dolor, quod nullam lædentium notitiam exhibebit? Quòd si non ab initio Axioche per imprudentiam vnum aliquem sensum cum morte componeres, nequaquã metueres eam. Nunc ipse te subuertis, timens amissum iri animam, aliamq; animam illius amisioni circundas. Et turbaris quòd sis sine sensu futurus, hocque ipsum non sentire alio te sensu compræhẽsurum putas. Ad hæc multæ sunt perpulchræq; de animi immortalitate rationes. Neq; enim mortalis natura in tam varias res attollere sese posset, vt contemneret ingentium ferarum vires, maria transmitteret, conderet vrbes, respublicas constitueret, respiceret etiam in cœlum, & astrorũ videret reuolutiones, cursusq; solis & lunæ, ortus item & occasus: defectus, celeritatem, distantias, æquinoctiaque, & duplices conuersiones, Pleiadum etiam & hyemis atq; æstatis ventos, imbriúmque casus & horrendos turbinum raptus, vt compræhensos quoque mundi labores seculis traderet: nisi diuinus quidam mentibus nostris spiritus inesset: quo complexum notitiamque tantarum attingeret

ret rerum. Trāsis itaq; nō in mortem Axioche, sed in immortalitatem: nō in amissionem bonorū, sed in synceriorem eorū perceptionē, neq; ad voluptates mortali cōfusās corpori, sed ab omnibus prorsus molestijs purgatas. Illuc enim ex hoc solut⁹ carcere proficisceris, vbi requieta lætaq; omnia, & nulla fatiscentia senecta: tranquillamq; illic perages vitam, ab omnibus liberam incommodis, & serena placidam quiete, rerum contemplās naturam: atq; philosophiæ nō ad turbam, neq; in speciem, sed ad puram germanamq; deditus veritatem. AX. In cōtrariū me Socrates hac oratione distulisti. Non enim metus iam me, sed desideriū tenet mortis. Vtq; ego rhetores imitatus grādius aliquid dicam, iamdudum superna mente cōcipio, & immensum illū diuinumq; recēseo cursum, collegiq; ex infirmitate me: sumq; iterum quasi nouus effectus. SOC. Si vis autem aliam etiam rationem cape, quam retulit mihi Gobryas Magus. Is dicebat secūdū Xerxis in Græciam in trāsitum auū suū sibi cognominē missum esse in Delum, quo eam tueretur insulā, in qua bina sunt numina prognata. Ibi illum ex æneis quibusdā tabulis quas attulissēt ab Hyperboreis Opis & Hecaergus, didicisse animam postea quàm à corpore sit exoluta in ignotum quēdam locum subterraneo discedere recessu, in quo Platonis sit regia nihilo minor quàm aula Iouis. Terra etenim mundi medium tenente, ambitū eius esse globosum: cuius alterū quidem semiorbem dij superi acceperint, inferi alterū: atq; hi quidem fratres illorū, hi verò filij fratrum. Vestibula autem qua aditus ad Plutonis est regnum, ferreis esse claustris atq; clauibus offirmata. Aperiētem illa fluuius excipit Acheron: post quem Cocytus est. Eos vbi quis traiecerit, ad Minoëm & Rhadamanthū est accedere necesse. Vocāt hūc campū veritatis, inq; eo iudices sedēt, recognoscentes eorum qui aduenerint vnicuiusq; vitam, & qua quisq; ratione corpus inhabitans ætatē peregerit. Nec mentiendi illic vlla facultas. Quibuscunq; autē in vita melior aspirauerit dæmon, ij sedes incolunt piorū: vbi omnes horæ scatent omnigena fructuum vbertate, fontes puris labuntur aquis, varijs prata omnimoda floribus vernant, conuentus sunt philosophorū, theatra poëtarū, exultātiū coronæ musiciq; cōcentus. Ad hæc instructa diligenter cōuiuia, & ipsa sese suppeditās affluētia victus immortalis hilaritas, ratioq; vitæ iucūdissima. Non enim frigus illis, non æstus est grauis, sed temperatus aër funditus mitibus solis radijs illustratus. Hic etiam initiatis est dignatio quædam, & religiosa ibidem quoque peragunt sacra. Quomodo ergo non hic tibi honor habebitur cognato deorum? Herculem nanque Liberúmq; patrem descendentes ad inferos priscus est sermo hic initiatos fuisse, & fiduciam quò illuc irent, ab Eleusina conceptam esse. At illi quibus p scelera vita fuerit peracta, per Tartarum à Furijs ad erebum chaosq; rapiuntur, vbi impiorum est locus, inexplebilesq; Danai filiarum vrnæ, vbi Tātali sitis, præcordia Tityi, Sisyphi inexplicitum saxum, cuius finis ab alio incipit rursus labore. Ibi circūlambētibus eos feris, indesinenter lampadibus adusti, & omnium pœnarum afflicti cruciatu, tormētis laniātur immensis. Ista quidem ex Gobrya ego audiui, tuum verò de eis erit Axioche iudicium. Illud nanq; ratione adductus solum scio constanter, quòd omnis immortalis est anima quæcunque ex hoc loco transfertur & prorsus expers doloris. Siue sursum ergo Axioche, siue deorsum beatus sis oportet, qui probe pieq; vixisti. AX. Pudet me Socrates dicere tibi quiddam. Tantū abest vt timeam mortem, vt nunc eius etiam tenear amore, vsqueadeò & hęc mihi, & illa persuasit quasi cœlestis, oratio. Contemno etiam vitam, vt qui sim in melius domiciliū trāsiturus: núncque paulatim ea quæ dicta sunt, ipse mecum recensebo. Tu vero meridie fac adsis mihi Socrates. SOC. Faciam vt dixisti. Ego quoque ad Cynosarges vnde huc vocatus sum, redeo ad deambulationem.

Platonis

PLATONIS DIALOGI SEX, QVI QVASI ADVLTERINI, ADHVC IN HOC VOLVMEN RECEPTI NON FVERANT: A SEBASTIANO CORRADO NVNC PRIMVM E GRAECO IN LATINVM CONVERSI.

SEBASTIANVS CORRADVS SYLVESTRO MAVROCENO IOANNIS S. P. D.

*

CVM Platonis operibus sex dialogi circũferũtur: qui si à Platone nõ sunt, vt multi putãt, scripti, ita sunt tamen ab autore, quicũque is fuit, Platonicis & sentẽtijs, & verbis perpoliti, vt meritò iam Platonici possint appellari debeántque vel ob eam rem cum platonicis, sicut adhuc factum est, describi. Eos ego dignos ratus, qui à nostris etiã hominibus, qui Græcas literas nescirent, legerẽtur, superioribus annis, Venetijs quum essem apud te, è Græco in Latinũ cõuerti: cũ vt id otiũ, quod tũ mihi dabatur, in his potissimùm scriptis consumerẽ, tũ vt eos tibi dicarem: quo tibi pro tot tuis in me beneficijs gratiam si non parem, & quam deberem, at aliquã, & quam possem, donec occasio commodior daretur, referrem. Sed postea Senatus nostri literis, atque adeò totius penè Reipub. nostræ voce reuocatus, ei negotio sum præfectus, in quo vt multum sit honoris, ego tamen vnus in eo tantum oneris semper sustinui, vt nunquam neque hanc interpretationem, neque rem vllam priuatam hoc toto tempore curare potuerim. Nunc Accẽsi, qui Regienses sunt Academici, iuuenes virtutis amore verè accensi, meíque, & tui atque tuarum virtutum, quæ plurimæ sunt, non minus, quàm literarum omnium: & doctrinarum studiosi, quum de dialogis hisce nescio quo modo intellexissent, eósque legere magnopere cuperent, dederunt illi operam, & quidẽ sedulo, vt Augustus mensis totus mihi vacuus à Senatu concederetur: et eos paulò accuratius videre, & considerare possem. Ego verò, etsi post hanc vacationem impetratam maiorem mensis partem absui, rus, Bononiámque profectus, vidi tamen, vt in tam breui tempore licuit, studiosè, & quàm diligentissimè potui, mea manu scripto ad te misi: vt, si tibi digni videbuntur, qui in tuo nomine appareant, eos tu istic edendos cures, & me, Accensósque omneis, qui te venerantur, quique in ære tuo esse tam cupiunt, quã quod maximè, ames. Vale. *III. Cal. Septemb. M. D. XLII. Regio Lepidi.*

DE IVSTO.

I.

SOCRATES, HOSPES.

POTES nobis dicere, quid sit Iustũ? an id tibi indignũ videt esse, de quo verba facias? HOS. Mihi verò dignum videtur, & quidẽ valde. SO. Quid est igit? HO. Quid aliud esse dicam, nisi illa omnia, quæ iusta c[illegible]ntur? SOC. Nolim ita mihi respondeas: sed, quẽadmodũ, si tu me roges, quid sit Oculus: dicã tib[illegible] id esse, quo videmus: & si me præterea iubeas [illegible], ostendam. Et si me interroges, cuinã rei Animus sit nomẽ: ei, tibi dicam, qua cognoscimus [illegible] tem si quæras, quid sit Vox: id tibi esse respõdeam, quo disserimus. Tu quoq; sic velim dicas, Iustũ id esse, quo vtamur ad aliquid agendũ, vt dictum est de ijs, quæ nunc ego quærebã. HO. Haud equidẽ ita facilè tibi possum respondere. SOC. Quando [illegible] igitur non ita facilè potes respondere, id ipsum [illegible] facilius hac ratione inuenire poterimus. Age, Maiora, & Minora, quónã potissimũ considerantes discernimus? nónne mẽsura? HO. Sanè. SO. Præter mensurã autẽ, qua deinde arte? nónne metiendi? HO. Ita sanè. SO. Quid Leuia, & Grauia? nónne statera? HO. Etiã. SOC. Post staterã qua dehinc arte? nónne appẽdendi? HO. Maximè. SOC. Quid? Iusta & iniusta intelligis quo tãdem instrumẽto, quaq; præterea arte secernamus? an neque adhuc id est tibi manifestum? HO. Non herclè. SOC. At rursus hoc modo. Quãdo de Maioribus, & Minoribus ambigimus, quinam ea de re inter nos dijudicant? nónne metiendi artis periti? HO. Ita. SOC. Quãdo de multis, & Paucis cõtẽdimus, quinam iudicant? nónne Ratiocinatores? HO. Verũ. SO. Quando verò de Iustis, & Iniustis inter nos litigamus: dic, quæso, ad quos accedamus, qui, qua de re lis est, sententiam ferant. HO. Num iudices dicis, ô Socrates? SO. Inuenisti rectè. Age iam, illud

illud quoque dicas: Artis metiendi periti quid faciunt, quū Magna, Paruaq; discernunt? nónne metiuntur? H O. Quippe. S O C. Quid? qui de Grauibus, & Leuibus iudicant, nónne appendūt? H O. Appendunt. S O. Quid iam de his dices, qui de Iustis, & Iniustis pronuntiant? responde. H O. Haud equidem possum. S O. Nónne ratiocinari eos rectè dicas? H O. Opinor. S O C. Iudices igitur, qui inter nos sententiam ferunt, ratiocinantur vtiq;, quando de Iustis, & Iniustis iudicāt. H O. Assentior. S O C. Parua verò, & Magna metiūtur, qui metiendi artem exercent. Diximus enim id esse Mensuram, quo talia iudicantur. H O. Diximus. S O C. Sed Grauia rursus, & Leuia appendunt, qui studium suum in appendendi arte posuerūt. Nam statera nobis id ipsum fuit, quo solent ista discerni. H O S. Fuit profectò. S O C. Verùm Multa, & Pauca numerant, qui numerandi studio tenentur. Id enim numerum esse posuimus, quo res huiusmodi distinguuntur. H O. Posuimus. S O C. Iudices autem, vt modò consensimus, ratiocinantur, quando de Iustis, & Iniustis inter nos iudicāt. Etenim Ratio id est, quo res istæ secernuntur. H O. Benedicis, ô Socrates. S O. Et vera quidem. Ratio igitur id esse prorsus videtur, quo Iusta, & Iniusta iudicantur. H O. Videtur. S O. Iam verò Iusta, & Iniusta definienda sunt: vt, si quis ita nos interrogaret: Quando mensura, arsq; metiendi, & vir illius artis peritus Maius ipsum, & Minus dijudicāt: quid est tandem Maius, & Minus? diceremus profectò, id esse Maius, quod superet: Minus verò, quod superetur. Item, si quæreret: Quando Graue, & Leue, statera, arsq; appendendi, & vir eius artis studiosus discernūt, quid est Graue, & Leue? responderemus, Graue esse, quod in libra positum propendeat: Leue autem, quod sursum feratur. Sic iam, si quis nos roget: quādoquidem Iustum, & Iniustum ratioq;, & ars iudiciaria atque iudex iudicant, quid est Iustum, & Iniustum? aliquídne, quod illi respondeamus, an adhuc nihil habebimus? H O. Nihil. S O C. Vtrum existimas homines iniustitia præditos esse voluntarios, an inuitos? sic autem dico: Vtrum credas, homines iniustè agere, & iniustos esse voluntarios, an inuitos? H O. Voluntarios, ô Socrates: sunt enim improbi. S O. Improbos igitur tu, & iniustos homines voluntarios esse arbitraris? H O. Arbitror equidem. Tu verò non arbitraris? S O C. Non equidem, si modò quid oportet Poëtæ credere. H O. Cui Poëtæ? S O C. Qui dixit, Nullus malus lubens, nec inuitus bonus. H O. Atqui ô Socrates rectè habet prouerbium vetus, Poëtas in multis mentiri. S O C. Mirum sanè, si ea in re Poëta hic mētitus sit. Quare, si tibi est otium, videamus, falsáne, an vera dixerit. H O. Est otium. S O C. Age iam, vtrum ducis iustum esse, Mentiri, an Vera dicere? H O. Vera dicere. S O. Mentiri igitur iniustum? H O. Iniustum. S O C R. Vtrum Decipere putas iustum, an Non decipere? H O. Non decipere vtique. S O. Decipere, an iniustū? H O. Iniustum. S O C. Quid verò Nocere, iustum, an Prodesse? H O S P. Prodesse. S O C R A T. Nocere, nónne iniustum? H O S P. Iniustum. S O C R A. Vera vtiq; dicere: &, Non decipere: &, Prodesse, iustum: Mentiri verò, & Decipere, & Nocere iniustum. H O S P. Ita est mehercule. S O C. Eadémne de hostibus sentis? H O. Nequaquam. S O C. Sed Nocere hostibus, iustum esse: Prodesse verò iniustum. H O C. Ita sentio. S O C. Estne igitur iustum, nos vel decipienteis hostibus nocere? H O S P. Quidni? S O C R A. Quid autem Mentiri, vt hostes decipiamus, offendamusq;, nónne iustum? H O S P. Iustum. S O C R A T. Quid? Non iustum ducis esse, Nos amicis prodesse? H O S. Duco equidem. S O C R A T. Vtrum, Non decipienteis, an propter aliquam illorum vtilitatem Decipienteis? H O S P E S. Atque etiam Decipienteis. S O C R A T E S. Sed Decipienteis quidem iustum est prodesse: Non mentienteis tamen, an & Mentienteis? H O S P. Et Mentienteis. S O C R A T. Mentiri igitur, & Vera dicere, nónne vtrunque videtur esse & iustum, & iniustum? H O S P E S. Videtur. S O C. Et Decipere, iustum, & iniustum? H O S P E S. Illud quoque. S O C R A T. Hæc omnia, quum sint huiusmodi, nónne iusta sunt, & iniusta? H O S P E S. Sunt, vt apparet. S O C R A T E S. Audi reliqua: Oculum ego habeo dextrum, & sinistrum, quemadmodum & alij homines? H O S P E S. Habes. S O C R A T E S. Narem dextram, & sinistram? H O S P. Prorsus. S O C R A T. Et Manum dextram, & sinistram? H O S P E S. Sanè. S O C R A T E S. Postquàm igitur hæc tu eadem nominans, quædam ex meis Dextra, & quædam Sinistra esse dicis: si te rogem, Vtra ea sint: possísne dicere, hæc quidem in hac parte Dextra esse, illa verò in illa Sinistra? H O S P E S. Possim. S O C R A T E S. Iam & illuc eas. Postquàm hæc eadem nominans, aliqua Iusta, & aliqua Iniusta esse diceres, possis dicere, vtra iusta, & vtra sint iniusta? H O S P E S. Horum singula quæque conuenienter, & in tempore facta, mihi iusta videntur esse: contrà verò iniusta. S O C R A T E S. Rectè videntur. Horum igitur singula quæque qui facit opportunè, Iusta facit: qui contrà, Iniusta. H O S P E S. Ita res habet. S O C R A. Ergo, qui iusta facit, Iustus est: qui iniusta, Iniustus. H O S P E S. Nemo negat. S O C R A T. Quis igitur potest opportuno tempore Secare, Vrere, & Extenuare? H O S P E S. Medicus. S O C R A T. Quòd scit, an propter aliud? H O S P E S. Quòd scit. S O C R A T E S. Quis opportunè Fodere, Arare, & Serere potest? H O S P E S. Agricola. S O C R. Quòd scit, an quòd nescit? H O S P E S. Quòd scit. S O C R A T. In alijs quoque rebus eodem modo, qui scit, potest opportuna, & quando oportet, & suo tempore facere: qui nescit, contrà? H O S P. Potest. S O C R A T. Mentiri, & Decipere, & Prodesse qui scit, potest horum singula quæque & quando oportet, & suo tempore facere: qui verò nescit, non potest. H O S P E S. Vera dicis. S O C R A T. Qui facit hæc opportunè, nónne Iustus vocatur? H O S P E S. Vocatur. S O C R A T. Facit hæc per scientiam? H O S. Facit. S O C R A T. Iustus igitur, per scientiam est iustus? H O S P E S. Est. S O C R A T. Iniustus, per contrarium est iniustus? H O S P E S. Patet. S O C R A T. Iustus, per sapientiam iustus? H O S P E S. Nimirum. S O C R A T E S. Et iniustus, per inscientiam iniustus? H O S P E S. Sequitur. S O C R A T. Videtur ex his id ipsum, quod maiores nobis sub sapientiæ nomine reliquerunt, Iustitia: id verò, quod inscientia dicitur, Iniustitia vocari meritò posse. H O S P E S. Videtur. S O C R A T. Sed homines, Inscij sunt sponte, an inuitè? H O S P. Inuitè. S O C R A T. Inuitè igitur & Iniusti? H O S P. Apparet. S O C R A T. Iniusti autem, sunt Improbi? H O S. Sunt. S O C. Nónne inuitè sunt improbi, & Iniusti? H O S. Prorsus. S O. Per iniustitiā verò iniustè agunt? H O S P. Nempe. S O C R A T. Per id, quod inuiti faciunt? H O S P. Per idipsum. S O C R. Per ipsum quidem, quod inuiti faciunt, fieri id nō potest, quod Voluntarium dicitur. H O. Non certè.

SO. Verum per iniustitiã nascitur id, quod iniustè agere vocauimus. HOS. Nascitur. SOC. Iniustitiam verò id esse diximus, quod inuiti faciunt. HOS. Diximus. SOC. Inuiti igitur iniustè agunt, & iniusti sunt, & improbi. HO. Inuiti, vt apparet. SOC. Non ergo ea in re mentitus est Poëta. HO. Non videtur.

DE VIRTVTE, AN TRADI DOCTRINA POSSIT.

II.

SOCRATES, AMICVS.

VIRTVS tradine doctrina potest, an ea potius est, quæ nõ possit acquiri: Sed viri natura, vel alio quodam modo boni fiunt? AM. Non habeo, Socrates, quid tibi nũc respondeam. SOCRA. At hoc ipsum ita cõsideremus. Age, si quis vellet ea facultate bonus fieri, qua boni sunt coqui, qui sciti in primis habentur, vnde fieret? AMI. Inde videlicet, si de bonis coquis disceret. SOCRAT. Quid, si vellet bonus fieri Medicus, ad quem profectus, bonus fieret medicus? AMIC. Ad eorum aliquem, qui boni sunt medici. SOCRAT. Si verò cuperet arte bonus esse illa, qua boni sunt Fabri? AMI. Ad fabrorum aliquem. SOCRAT. Sed, si peroptaret ea virtute bonus euadere, qua viri sunt & Boni, & Sapientes, quò profectum illum oporteret dicere? AM. Arbitror, ad eorum aliquem, qui boni sint viri, si modò is, qui discere cupiat, ad eam virtutem perdiscendam sit idoneus: nam quò aliò proficisci posset? SOC. Age, quinam viri boni in vrbe nostra fuerunt, vt expendamus, an viri huiusmodi bonos item alios faciant? AMI. Thucydides, Themistocles, Aristides, & Pericles. SOC. Vniuscuiusque horum magistrum possumus referre? AMIC. Non possumus: non enim id dicitur. SO. Quid? discipulum possumus vel peregrinum, vel ciuem, vel liberum, vel seruum nominare, qui possit affirmare, se per eorum consuetudinem Bonumq́;, & Sapientem factum? AMI. Neque hoc dicitur. SOCR. Nunquid inuidi erant ita, vt nollent virtutem cæteris impertire? AM. Fortasse. SOCRA. Ob idne, quòd vererẽtur, ne sibi alij fierent æmuli, queadmodum Coqui, & Medici, & Fabri faciunt? Nanque ij neq; vtile sibi existimãt esse, si multi sibi in arte aduersarij fiant: neque commodum, si ipsi inter multos sui similes habitẽt. Eodémne igitur modo & viris bonis incommodum est, cum sui similibus habitare? AM. Fieri potest. SOC. Nónne sunt ijdem Boni, & Iusti? AM. Sunt. SOC. Estne aliquis, cui possit vtile esse, non cum bonis, sed cum improbis versari? AM. Non possum dicere. SOCRA. An igitur neque hoc potes dicere, vtrum sit bonorum quidem nocere, sed improborum prodesse: an contrà? AM. Contrà. SOC. Asserisne bonos iuuare, improbos verò lædere? AM. Assero. SOC. Estne igitur aliquis, qui lædi malit, quàm iuuari? AM. Nullus certè. SO. Nullus ergo mauult inter nocẽteis, quàm inter vtileis viuere. AM. Res est, vt dicis. SO. Nullus igitur è viris bonis molestè fert, aliũ bonũ, & sui similẽ fieri. AM. Nullus, vt ex hac ratione apparet. SO. Audisti Themistocli Cleophantum filium fuisse? AM. Audiui. SOCR. Themistocles certè, qui bonitatem nemini inuidebat, si modò bonus erat, vt verè fuit, & à nobis dicitur, nunquam filium quã optimũ fieri per inuidiam prohibuisset. AM. Nunquam. SOC. Propterea filium equitãdi artem ita doceri voluit, vt in ea peritus, & bonus esset: Nam rectus in equũ ascendebat, ex equisq́; rectus iaculabatur, atq; alia multa, & mira faciebat. Multis etiam præterea rebus illum instituẽdum curauit, & edocendũ, quæcunque à bonis præceptoribus traduntur. Hæc nónne de natu maioribus audisti? AM. Et quidem sæpe. SOC. Nemo igitur huius filij naturam vt malam accusare potest. AM. Nemo quidem iustè, vt ex his, quæ tu dicis, manifestum est. SO. Cleophantum verò ipsum Themistoclis filiũ in his, in quibus pater sapiens erat, audistine vnquam ex aliquo vel iuuene, vel sene, virum & bonum, & sapientẽ fuisse? AM. Nunquam. SOCR. An igitur censendum est, Themistoclem his quidem, quæ diximus, filium suum institui, sed Sapientia, qua sapiẽs erat ipse, nihilo meliorẽ quouis vicino fieri voluisse, si Virtus acquiri potuisset? AM. Haud simile verò. SOC. Huiusmodi quidem magister virtutis fuit is, quem tu supposuisti. Sed de Aristide videamus: Hic Lysimachum educauit quidem, deditq́; operã, vt omnium Atheniensium pulcherrimè his omnibus, quæ sunt in magistrorum facultate, erudiretur: sed virum tamen nemine meliorem fecit. Hunc enim ego & tu non solùm vidimus, sed etiam conuenimus. AM. Verum. SO. Iam verò nosti Paralum, & Xanthippum, quorum tu mihi alterum videris amauisse, sic à Pericle altos, & institutos fuisse, vt Atheniẽsium nemini in arte equitandi cederent: in Musica præterea, alijsq́; certandi generibus, atque adeo alijs omnibus, quæ traduntur arte, vt illi non minus, quã cæteri, essent eruditi, ipsum vehementer elaborasse: viros autem bonos an fieri noluit pater? AM. Fortassè facti fuissent, ò Socrates, nisi mortem iuuenes obijssent. SOC. Tu iure quidem tuis amoribus succurris: sed Pericles tamen, si virtus parabilis fuisset, ipseq; bonos potuisset facere, multò potius illos in sua ipsius virtute sapientes, quàm in Musica, & certandi studio fecisset. Sed ea comparari non potest. Nam & Thucydides duos aluit filios Melesiam, & Stephanũ, pro quibus tu non ea posses dicere, quæ pro Periclis filijs modò dixisti. Horum enim & tu alterum nosti vsque ad senectutem, alterum verò etiam vltra peruenisse. Atq; hos quidem pater cum doceri voluit, vt bene alia scirent, tum verò in primis, vt Atheniensium omnium pulcherrimè luctarentur. Illos enim, alterum quidem Xanthiæ, alterum verò Eudoro, erudiendos tradidit. Ipsi porrò magistri tunc omnibus in arte luctandi excellere videbantur. AM. Notum est. SO. Videlicet igitur ille vnquam, vbi multum oportebat in eos, qui docerent, hæc filios doceri voluisset: vbi verò nihil impensæ erat faciendum in eum, qui viros faceret bonos, hoc illos nõ docuisset, si quidem tradi potuisset? AM. Non mirum dicis. SO. At enim Thucydides fortasse ignobilis erat, nec multos vel ex ciuibus, vel ex socijs amicos habebat. Quin erat & ampla ex familia, & plurimũ cũ apud ciues, tum apud Græcos alios poterat. Quare, si hoc ipsum potuisset acquiri, inuenisset ille ꝓfectò aliquẽ vel ex ciuibus vel ex peregrinis, q filios fecisset bonos, si per Reip. administrationẽ ipsi non licuisset. Sed enim virtus Amice acquiri non potest. AM. Ita est fortasse. SO. At enim, si virtus acquiri nõ potest, an boni natura

nascuntur

nascuntur homines? Atque hoc ipsum hac ratione contemplantes, fortasse inueniemus. Dic enim: Súntne nobis notæ bonorũ equorum naturæ? A M. Sunt. S O C. Súntne igitur homines, qui teneant artem, qua bonorum equorum naturas cognoscant, atque adeò intelligant, qui sint equi & corpore ad cursum, & animo fortes, quique contra ignaui? A M. Sunt. S O C R. Quæ igitur ars illa? Quod est illi nomen? A M. Equestris. S O C. Est & circa canes ars eodem modo, qua naturas canum bonas, & malas discernant? A M. E st. S O C. Quæ sit illa? A M. Canina. S O. Sed de auro, atque argento an idem dicendum, quòd sint probatores, qui; quod melius, quodq; deterius sit, spectatione iudicent? A M I C. Dicendum. S O C R. Quósnam igitur illos vocas? A M. Argentarios. S O. Hi verò magistri, qui corporibus exercendis præsunt, nónne, quum corporum naturas contemplantur, cognoscũt, quæ sint ad ferendos labores aptæ, & quæ contrà ineptæ: animaduertuntq; & senũ, & iuuenum corpora, quæ laude digna sint futura, atq; in quibus spes sit, futurum, vt opera omnia, quæ corporis sint, optimè faciant? A M. Sunt hæc. S O C. Vtrum igitur Rebusp. maiori curæ sunt equi, & canes boni, aliaq; huiusmodi, an viri boni? A M. Viri boni. S O C. Nónne igitur putas, an hominum naturę ad virtutẽ essent bonæ, homines ipsos, vt eas cognoscerent, omnia excogitasse? A M. Puto, & consentaneum est. S O. Habésne igitur artem aliquam dicere, quæ sit in virorum bonorum naturis ostendens, quo pacto ipsas iudicare possimus? A M. Non habeo. S O C R. Et tamen ars illa plurimi facta fuisset, & qui illã calluissent. Nobis enim iuuenes ipsos, qui futuri fuissent boni, vel pueros adhuc indicassent: quos in arce nos non aliter, atque argentum, & multo etiam diligentius custodiendos curassemus, vt nihil mali neque in pugna, neq; in alio quouis periculo paterentur: sed Reip. deponerentur, seruatores, & benefici tũc futuri, quum ad ætatem peruenissent. Sed virtus neque natura, neq; disciplina videtur hominibus adesse. A M. Quo igitur pacto, Socrates, boni tibi fieri vidẽtur? Si enim neque natura, neq; disciplina fiunt, quonam tandem alio modo fiant boni? S O C R A. Reor equidem hoc ipsum non ita facilè posse declarari: siquidem suspicor huiusce rei possessionem quiddam maximè diuinum esse, & bonos fieri similiter, atq; diuini Vates, & Fatidici fiunt. Illi enim neque natura, neque arte tales fiunt, sed spiritu, quo diuinitus afflantur. Sic & viri boni, Rebuspub. euentura, futuraq;, ex afflatu quodam diuino multò clarius, & manifestius, quàm fatidici, sæpe prædicunt. Hinc & fœminæ virum huiusmodi diuinum esse dicunt. Quin & Lacedæmonij, quando aliquem magnificè laudare volunt, virum illum diuinũ appellant: quod ipsum & Homerus, & reliqui poetę frequenter vsurpant. Quando igitur Deus alicui Reipub. maximè vult prodesse, viros ei bonos ingenerat: quando verò obesse, eosdem, si qui sunt, ex ea tollit. Sic videtur Virtus neq; disciplina, neque natura comparari: sed his diuina sorte, qui illa præditi sunt, inesse.

*

DEMODOCVS,

VEL, DE CONSVLTANDO.

III.

TV me quidem iubes, ô Demodoce, cõsilij aliquid vobis hisce de rebus afferre, de quibus consulturi cõuenistis: sed mihi in mentem venit considerare, quid concilium vestrum, eorumque, qui se vobis cõsilium posse dare putant, studium, atq; suffragium, quod vnusquisq; vestrũm ferre cogitat, possint efficere. Hoc enim quo pacto nõ sit ridiculum, vos, si rectè & peritè hisce de rebus, de quibus consulturi conuenistis, dare consilium non licet, consulturos de rebus conuenisse, de quibus dare consilium rectè nõ liceat? Illud verò etiam qui non sit absurdum, conuenisse vos consulturos, si rectè quidem, & peritè huiuscemodi de rebus dare consilium liceat, sed nulla sit scientia, ex qua rectè quisquam de his dare consilium possit? Quòd si aliqua scientia sit, qua liceat in his rectè consiliũ dare, non necesse est, & aliquos esse, qui sciant his de rebus rectè consilium dare? Quum verò sint aliqui, qui sciant de his consilium dare, de quibus vos consulitis, non necesse est, vos etiam vel scire de his consilium dare, vel nescire: vel partim quidem ex vobis scire, partim verò nescire? Si omnes igitur scitis, quid oportet vos amplius ad consulendum conuenire? vnusquisq; enim vestrũm ad dandum consiliũ est idoneus. Sin omnes contrà nescitis, quomodo consultare potestis: vel quid vtilitatis hoc cõsilium afferre potest vobis, qui ne deliberare quidẽ possitis? Sed si ex vobis partim quidem sciunt, partim verò nesciũt, ijq; consilio egẽt, & si fieri vtiq; potest, vt vir vnus prudens det imperitis consilium, poterit & vnus vobis, qui nescitis, consilium dare. An non idem, qui sciunt, dant consiliũ omnes? Quare vos, hoc audito, decet hinc abire. Nũc tamen hoc nõ facitis, sed vultis multos ex his, qui consilium dent, audire. Non enim creditis eos, qui ad dandum consilium vobis aggrediũtur, ea nosse, de quibus dant consilium. Si enim credidissetis eos, qui dant consilium, nosse, vnum vobis audire satis fuisset. Vos igitur, vt eos, qui nesciunt, audiatis, conuenire, tanquam aliquid, quod operæpretium sit, facturi sitis, qui fieri potest, vt non sit absurdum? Atq; de vestro quidem consilio sic dubito: de illorum verò, qui vobis consiliũ dare posse putant, studio illud mihi dubium est. Nam si, qui ijsdem de rebus dant consilium, nõ eadem respondeant, quo pacto pulchrè omnes dare consiliũ possint, quum non respondeant eadem, quæ respondet is, qui rectè dat consilium? Vel quomodo ineptum non sit eorum studium, qui inducunt animum his de rebus consilium dare, quarũ sunt imperiti? Nam periti nunquam sibi ita constituent, vt consilium non rectè dare velint. Sin eadẽ contrà respondeãt, quid ipsos omneis oportet consilium dare? Vnus enim ipsorum, qui eadem respondeat, sufficere poterit. Quis igitur eos non rideat, qui cupiant ea facere, quæ nihil vtilitatis afferant? Neque igitur imperitorum studium possit non esse ineptum, quum sit huiusmodi: neque prudentes vnquam talia facienda suscipiant, quum sciant vel vnum quemuis

ipsorum, qui cōsilium det, vt par est, id ipsum posse præstare. Quare ego nullam rationem excogitare possum, qua studium eorum, qui se vobis consilium dare posse putant, non ridiculū esse videatur. Quod verò ad suffragiū, quod ferre cogitatis, pertinet, id quidnam posit, vehemēter animi pendeo. Nam vtrum eos, qui sciunt, vt consilium dent, decernetis? at non plus vno, neque aliter, atque aliter eadem de re consilium dabunt: quam ob rem de his vos suffragium ferre non oportebit. An imperitos, & eos, qui non, vt oportet, consilium dant, ad dandum consilium constituetis? at hi non magis, quàm furiosi consulendi sunt. Sed si neque de peritis, neque de imperitis sententiam feretis, quósnam ab initio ad dandum consilium idoneos esse iudicabitis? Qui verò prorsus conuenit alios vobis consilium dare, siquidem vos hæc potestis iudicare? Quòd si non potestis iudicare, quid vobis suffragia possunt prodesse? vel quo pacto ridiculum non sit, vos veluti consilio egentes, nec ad id inueniendum idoneos conuenisse: postquàm verò conuenitis, existimare sententiam vobis esse ferendam, tanquam iudicare positis? Non enim dicendum est, vos quidē singulos rudeis fuisse, sed, postquàm vnum in locum conuenistis, prudenteis factos esse: neque præterea vos priuatim quidem dubitasse, verùm simulatque huc venistis, non amplius dubitare, sed idoneos esse factos ad ea perspicienda, quæ vobis facienda sunt: quum de nullo hæc didiceritis, neque vos ipsi inueneritis, quod est longe omnium difficilimum. Vos enim, nisi cognoscere positis, quæ vobis facienda sint, nunquam de eo, qui vobis consilium det, an id rectè faciat, iudicare poteritis. Neque præterea vnus aliquis, qui vobis det consilium, dicet, se vos, quæ vobis facienda sint, ita docturū, vt & qui male, & qui bene vobis consilium dent, iudicare positis: atq; id ipsum tam breui, & tam multos: quum præsertim hoc illo nihilo minus difficile esse videatur. Quòd si nec cōcilium, nec qui vobis consilium dat, vos ad iudicandum idoneos efficiunt, quid vobis opus est suffragijs? vel qui potius cōcilium vestrum suffragijs, & suffragia studio eorum, qui vobis consilium dant, non maxime repugnant? Nam concilium vestrum habetur perinde quasi vos ad aliquid statuendum non sitis idonei, sed aliorum consilio egeatis: suffragia verò perinde feruntur, ac si vos non modò non egeatis consilio, sed etiam iudicare, & dare alijs consilium positis. Deinde studium eorum, qui consilium dant, adest quidem, tanquam id facere sciant: sed à vobis suffragia feruntur, tanquam nesciant. Verùm si quis vos, qui suffragia fertis, & eum, qui vobis hisce de rebus, quas suffragio decernitis, consilium dederit, ita roget: an scitis id futurum, cuius causa facere ea cogitatis, quæ decreuistis? nō credo vos dicturos. Quid autē, si fuerit illud, cuius causa facere hæc cogitatis, nostis hoc vtile vobis fore? Neque vos hoc dicturos, neq; eum, qui vobis dat consilium, puto. Si quis præterea de vobis ita quærat: an esse quēquam omnium mortalium existimatis, qui horum aliquod vnum sciat? Neq; vos hoc confessuros arbitror. Quum igitur illa, quæ in consultationem veniūt, sint eiusmodi, vt manifesta vobis esse non posint: quumque ij, qui suffragia ferunt, atque ij, qui consilium dant, sint imperiti: iure dicetis euenire, vt & nos non credamus, & ipsos sæpe earum rerum pœniteat, de quibus consulant, & de quibus suffragium ferant: quæ præstātissimis viris accidere cōsentaneum non est. Illi enim sciūt, qualia sint illa, de quibus consilium dant: nec ignorant quidem ea, quorum causa consilium dant, his, qui ab ipsis persuasi sint, certa esse, futurumque, vt neq; ipsos, neq; eos, qui persuasi sint, vnquam pœniteat. His igitur ego de rebus existimabam dignum, eos, qui prudentes sint, consilium dare, non autem de his, de quibus tu me dare cōsiliū iubes. Ex illorum enim consultatione felicitas, ex horum verò nugis infelicitas nascitur. Interfui fortè, quū homo quidam amicum reprehenderet suum: propterea quòd cuidam accusatori credebat, quum defensorē nondum, sed accusatorem ipsum dūtaxat audisset. Dicebat itaque rem illum indignam facere, qui cōdemnaret hominem, cuius neq; ipse res præsens vidisset, neque ex amicis, qui vidissent, quibúsque par esset de illo referentibus credere, audisset: quum ne audita quidem vtriusque causa, accusatori ita temere crederet: iustumq; esse ab illo non minus defensorem, quàm accusatorē audiri prius, quàm absolueret, vel condemnaret. Nam qui posit aliquis vel causam bene, vel homines ꝓbè iudicare, nisi prius vtrunque litigatorem audiuerit? Collatas enim rationes, & causas veluti purpuram, & aurum longè potius est iudicari. Cur enim Legislator iussisset vel tempus aduersariorum vtrique dari, vel iudices iurare se æqualiter vtranq; partem audituros, nisi iustius, meliusque à iudicibus causas hoc modo iudicari posse existimasset? Tu verò mihi videris ne illud quidē, quod à multis dicit, audisse. Quidnam? inquit. Nunquā decernas, audis nisi tu prius ambos. Hoc sanè quidem haud ita diuulgatū fuisset, nisi bene, atq; vt conuenit, homines dictum existimassent. Do tibi igitur, inquit, id consilij, vt tu nunquam posthac tam temerè homines neq; condemnes, neq; absoluas. Alter igitur, absurdum sibi videri, respondit, siquidem, vno loquēte; cognosci non posset, vtrum vera, an falsa diceret, duobus verò, posset: atque si ab eo quidem, qui vera dicat, discere homines non possent, ab eodem verò, atque altero simul, qui mentiatur, doceri possent: item si vnus quidem, qui recte, veráque dicat, ostendere, quæ dicat, non posset: duo verò, quorum alter mentiatur, & nihil rectè dicat, id possent indicare, quod qui rectè dicat, non posset. Hic, inquit, hæreo. Atq; illud præterea quo tandem pacto declarabunt? vtrū tacentes, an loquentes? Nam si tacentes ostendent, neq; alterum, neque vtrunque opus erit audire. Sin ambo loquentes ostendent, amboque confusè (volunt enim vtrūq; separatim dicere) loquētur, quónam modo fieri poterit, vt ambo simul rem manifestent? Nam si demonstrabunt ambo simul, dicentq; tunc simul, nunquam hoc fieri sinent. Quare est reliquum (siquidem loquentes ostendent) vt dicens vterque demonstret: & quando dicet vterque, tunc & vterque commōstrabit. Quamobrem dicet hic quidem prius, sed ille posterius: & ostēdet hic quidem prius, ille verò posterius. Proinde, si vicissim vterque idem monstrabit, quid oportebit præterea secūdum audire? Ab eo enim, qui prius dixerit, iam res declarata fuerit. Accedit & illud, inquit. Si monstrabunt ambo, quo pacto non & eorum alter monstrabit? Ambo enim quemadmodum monstrabūt, quorum alter monstrare non posit? Sin vterq; indicabit, manifestū est, eum, qui prius dicet, & prius indicaturum. Quapropter, qui illum solum audiet

qui

qui fieri poterit, vt rem non cognoscat? Hos igitur ego audiés, addubitabam, nec, quid iudicarem, habebam. Alij quidem, qui præsentes erant, affirmabant, priorem vera dicere. Quæro igitur, si quid habes, quod hisce de rebus in mediū proferas, vtrum liceat, vno dicente, id cognoscere, quod dicat: an opus sit altero, qui respondeat, si futurum omnino sit, vt quis nosse possit, an rectè dicat: an potius necessarium non sit ambos audire? vel tu quid censes? Paulò ante quidam alterum accusabat, quòd argētum sibi neq; commodare, neque credere voluisset. Atque ille quidem, qui accusabatur, se defendebat: alius verò quidam ex his, qui præsentes erant, accusatorem ita rogauit: Vtrum hic quidé, qui tibi non credidit, nec cómodauit, errauit: Tu verò, qui non persuasisti, vt commodaret, nó errasti? Quid enim, dixit ille, erraui? Vter, inquit, tibi videt errare, qui sit ab his, quæ petebat, an qui non sit reiectus? Qui sit reiectus, dixit. Dicisne igitur te quidem ab eo reiectum esse, quo vti cupiebas: istū verò, qui noluit impertire, ab eo nó esse reiectum? Dico, respondit: sed quid ego erraui, si mihi ille non dedit? Si quidé, inquit, ab eo tu rogabas ea, quæ minus oportebat, quid esse potest causæ, cur te non putes errasse, istumq;, qui non dedit, rectè fecisse? Sin, quæ oportebat, petebas, ab hisque tu reiectus es, qua ratione fieri potest, vt tu non vel necessariò aberraris? Fortasse, dixit, erraui: sed qui ille, qui mihi non credidit, non errauit? Nónne hoc, inquit, etiam dicis, te erraturum non fuisse, si cum illo, vt conuenit, versatus esses? Dico. Nunc cum illo non, vt cóuenit, versatus es. Videor, dixit. Si tibi igitur ille non, vt conuenit, versanti, morem nó gessit, quid est, quam ob rem iustè illum accusare possis? Non possum dicere. Neque, quòd malè vtentibus commodandum non sit, potes dicere? Imò possum, dixit, & quidem facilè. Sed qui, inquit, non versantur, vt conuenit, non male vti tibi videntur? Mihi quidem, dixit, videntur. Quid igitur errauit ille, si tibi malè vtenti non commodauit? Nihil, respondit, vt videtur. Quare igitur homines hæc inter se criminātur: & his quidé, quibus ipsi nó persuaserint, quia non paruerunt, irascuntur: se verò ipsi, q non persuaserút, minimè accusant? Tunc alius, qui præsens erat, Quū quis, inquit, aliquo bene vtatur, eiq; magno vsui sit, vel ob id se postea dignum fore existimans, quo ille pariter vti debeat, nec tamen id consequatur, qui nó iure is indignari possit? Is certè, inquit, quem putat ille similiter seipso vti debere, vel ipso vti bene potest, vel non potest: & si quidem non potest, quanam via bene illum putat vsurum, qui non possit? Sin potest, cur homini tali non persuasit? vel potius quid afferri potest, quam ob rem, qui talia dicunt, dicere bene videantur? Sed hoc mehercule, inquit, vituperare oportet, vt is, alijque amici, qui vituperanté audiant, ipso deinceps melius vtantur. Melius verò vti, inquit, dignum esse nónne tibi hic rectè existimare videbatur? Videbatur, dixit. Quónam igitur modo, qui audiant hominem hæc vituperantem, melius vtentur? Nullo, dixit. Quare igitur hæc aliquis vituperat? Se inuenire non posse respondit. Quidam arguebat hominis inscitiam, quod citò, et quibusuis hominibus aliquid dicentibus crederet. Ciuibus enim, & domesticis dicentibus credere æquum esse: his verò hominibus, quos neq; nosset, neque prius vnquam audisset, fidem adhibere, præsertim quum sciret, plurimos ex hominibus esse fallaceis, & versutos, stultitiæ signū non paruum esse dicebat. At quidam ex his, qui aderant, dixit: Ego verò putabam te eum esse, qui censeres multò pluris faciendum esse eum, qui quiduis celeriter, quàm qui tardè perciperet. Etenim censeo, inquit ille. Quid igitur accusas, si celeriter, & quibusuis vera dicētibus fidem habet? At hoc, ait, ego non accuso, sed quòd citò credit falsa dicentibus. Sed si longo pòst tempore, & non quibusuis credidisset, offendissetque, non illum magis accusasses? Prorsus, inquit. An propterea quòd tardè, nec quibusuis credidisset? Haud sanè, inquit. Non enim puto, inquit ille, adduci te posse, vt existimes hominē dignū esse, qui propter hoc accusetur: sed q his, qui res incredibileis dicunt, credat. Ita sanè, inquit. An igitur arbitraris illum quidem indignū, qui accusetur, quum tardè, nec quibusuis credit: dignum verò, quum citò, & quibuslibet credit? Non ego, inquit. Quid igitur illū accusas? Quòd errat, prius, quàm rem perpendat, celeriter, & quibuslibet credens. Sed si tardè cedidisset prius, quàm considerasset, nó errasset? Sine dubio, inquit. Quin ita nihilo minus errasset. Verùm ego nō quibuslibet reor esse credendum. Si tu nó quibuslibet putas credi oportere, ignotis vt conuenit celeriter fidem adhibere? Nónne prius arbitraris considerandum esse, an vera dicant? Arbitror equidem, dixit. Sed si domestici sint, & familiares, nó oportet examinare, an vera dicant? Ego equidem, inquit, dicerem oportere. Fortasse enim & horum aliqui dicūt incredibilia. Et valde quidem, inquit. Cur igitur magis æquum sit domesticis, & familiaribus, quàm quibuslibet credere? Nō possum, inquit, dicere. Quid? si magis domesticis, quàm quibusuis est credendum, nónne ipsos fide minus indignos, quàm quoslibet oportet iudicare? Quidni? inquit. Si igitur his quidem sint domestici, illis verò ignoti, qui fiet, vt nó oporteat, eosdem iisdem magis fide dignos existimare? Aequaliter enim, eademque fide dignos esse domesticos & ignotos tibi non placet affirmare. Mihi verò, inquit, non placet. Quæ verò similiter eodemque modo ab iisdem dicuntur, ij quidem credent, illi verò minimè credibilia arbitrabuntur, & neutri errabūt? Absurdum esset & hoc, inquit. Deinde, si eadem dicunt domestici, & quilibet, quo pacto, quæ dicuntur, non sint credibilia similiter, vel incredibilia similiter? Necesse est, inquit. Dicentibus igitur eadem pariter credendum est, quum dicant eadem. Probabile est, inquit. Hæc igitur illi dum dicerent, dubitabam ego, nec constituere poteram, quibus credere, & quibus non credere oporteret: atque vtrum fide dignis, hisque, qui scirent ea, de quibus dicerent, an domesticis, & notis credendum esset. Tu verò hisce de rebus quid censes?

*

SISYPHVS, VEL, DE DELIBERANDO.

IIII.

SOCRATES, & SISYPHVS.

NOS verò SISYPHE heri te & longo spatio ad Stratonici ostentationem expectauimus, vt nobiscum virum sapientem res multas, & pulchras, verboq́; & opere ostentantem audires: & postquã arbitrati sumus te amplius non esse venturum, ipsi virum audiuimus. SISY. Adesse mehercule non potui. Nam mihi negotium quoddam fuit magis quidem necessarium, quàm vt id negligere possem. Magistratus enim nostri consultabant heri, proptereáque me sibi autorem esse coëgerunt. Nobis autem Pharsalicis lex est, que iubet magistratibus parere, si quem velint ipsi sibi consilium dare. SOCRATES. At honestum est cum legi parere, tũ verò in primis à ciuibus suis bonum consiliarium existimari, quemadmodum & tu vnus è Pharsalicis existimatus fuisti. Sed ô Sisyphe (ego enim apud te orationem de bene deliberando habere non possem, mecum reputans ad id multo otio, & longa oratione opus esse) quid Deliberare sit, tecum velim quærere. Potésne igitur mihi, ipsum Deliberare, nó dico, vel bene, vel malè, vel honestè: sed ipsum tantũmodo Deliberare quid sit, dicere? an tu potius, qui tam bonus consiliarius sis, id perfacilè potes, nulloq́; negotio facere vsqueadeò, vt ego nimis curiosè agam, qui hac de re te rogem? SIS. An deliberare quid sit, est tibi ignotum? SOCRAT. Mihi quidem Sisyphe, si quid aliud est, quàm quod is, qui nesciat ea, quorum aliquid facere oporteat, proponit, quasi vaticinans, & improuiso, temereq́; pronuntians, atque adeò, quicquid ad dicendum occurrit, ad ipsum non aliter accommodans, quàm qui Par impar ludunt, qui, quum nesciant, pariáne sint, an imparia, quæ manibus cóprimuntur, fortuitò tamen enuntiant, atque de his vera dicunt. Sic igitur Deliberare sæpe id esse videtur, quod is, qui nihil eorum sciat, de quibus aliquis deliberet, casu dicit, sed assequitur tamen, vt verà proferat. Si quidem igitur huiusmodi est, intelligo iam, deliberare quid sit: sin huiusmodi non est, haud equidem scio, quid sit. SIS. Nó est id profectò, quod in medium afferat is, qui sciat prorsus nihil: sed id, quod referat is, qui rei partem iam tum sciat, partem verò nondum scire potuerit. SOCRA. An tu per Deos immortales deliberare tale quippiam esse dicis, quale sit, si quis (videor enim & ipse mihi quasi vaticinari, quæ tua sit de Deliberando sententia) quærat, détque operam, vt inueniat, quæ sibi optima sint factu, nec tamen adhuc manifestò sciat, sed id totum alteri inesse cogitet? nónne tu sic dicis? SIS. Dico equidem. SOC. Vtra quærunt homines, quæ sciunt, an quæ nesciunt? SIS. Vtraque. SO. An igitur & hoc ita dicis, homines quærere vtraq́;, & quæ sciunt, & quę nesciunt, simile esse, ac si quis, qui Callistratum cognoscat, sciatque, qui sit Callistratus, nesciat tamen, vbi sit, quærat non ille quidem, vt inueniat, qui sit Callistratus? Itáne verò dicis esse, quærere vtraque? SIS. Dico. SOC. Illud igitur quidem certè non quærit, vt Callistratũ cognoscat, qui iampridem illum cognouit. SIS. Non certè. SOCR. Sed vbi sit ille, quærit. SIS. Mihi quidem videtur. SOCRA. Quin hoc ne quæsisset quidem, vt, vbi esset ille, inueniret, si prius scisset: sed statim inuenisset. SIS. Sanè. SOCRATES. Hæc ergo, quæ sciunt, non quærunt homines, sed illa, quæ nesciũt, vt apparet. Quòd si tibi Sisyphe ratio hæc litigiosa videtur esse, nec propositæ rei, sed disputationis causa dici, debes considerare, an ea tibi ita, vt nunc dicitur, habere videatur. An nescis hoc in Geometria fieri solere, vt Geometræ Lineam, quæ διάμετρος dicitur, ignorent, non illi quidem, vtrum διάμετρος sit nécne (neque enim hoc ab illis quæritur) sed quã longa sit, & quam proportionem habeat cum lateribus arearum, quas secet? nónne hoc est, quod de illa quæritur? SIS. Mihi sanè quidem videtur. SO. Et quod ignoratur, nónne? SIS. Prorsus. SOCRA. Quid? quadrati illius, quod κύβος appellatur, duplum non nosti ob id à Geometris quæri, vt quantum sit ratione inueniri possit: ab ijsdem verò minimè quæri, cubus sit nécne, quòd id certò sciant? SIS. Noui. SOCRA. Non nosti quoq́; de aëre. Anaxagorã, Empedoclémq́;, & alios omneis, qui sublimia sunt scrutari, quæsisse, vtrum sit is infinitus, an finem habeat? SISY. Noui hoc quoque. SOCR. Sed illud non quærebant illi, vtrum aër esset nécne. SIS. Non certè. SOCRAT. Iámne igitur mihi concederes, cætera omnia ita habere, vt nullius hominum sit, quæ sciat, quærere: sed ea potius, quæ nesciat? SIS. Concederem sanè. SOCRA. At Deliberare nobis nonne simile videbatur esse, ac si quis quærat, detq́; operam, vt veniat optima ex his, quæ facere sibi commodum putet? SIS. Videbatur. SOC. De rebus verò quærere idem erat, quod Deliberare, nónne? SIS. Erat profectò. SOCRAT. Nobis igitur iam nunc considerandum est, quid esse quærentibus impedimento possit ad ea, de quibus quærũt, inuenienda. SIS. Ita quidem mihi faciendum videtur. SOCRA. An igitur quippiam nos aliud, quàm inscitiam impedimento esse dicemus? Summo itaque studio nos, omni rudẽte explicato, & omni voce (quod dicitur) missa, consideremus: atque hoc in primis tu nunc iam mecum expende. An censes fieri posse, vt is homo de musica deliberet, qui Musicæ sit imperitus, neq́; sciat, quo pacto sibi vel cithara canẽdũ sit, vel aliud quippiã, quod ad Musicam pertineat, faciendum? SIS. Haud equidem censeo. SOCR. Quid de re militari, vel nautica dicis? Túne existimas eum, qui harum neutram norit, posse deliberare, vtrum sibi è duobus sit faciẽdũ, milítesne regendi sint, an gubernanda nauis, quum neq́; milites regere, neque nauem gubernare sciat? SIS. Minime. SO. An & de alijs omnibus idem iudicas: vt, quæ quis nescit, nunquam prorsus intelligat, neque fieri vnquam possit, vt, que quis nescit, de his deliberet? SIS. Ego quidem iudico. SOCR. At quærere de his, quę quis nesciat, diximus, nónne? SIS. Diximus sanè. SOCR. Quærere quidem non est amplius idem, quod Deliberare. SIS. Qui? SOCRAT. Quòd Quærere quidem in his est rebus, quas aliquis nesciat: Deliberare verò non videtur homini circa illa esse posse, quæ quis nesciat: nónne ita dictum est? SIS. Dictum sanè. SOC. Vos igitur heri quærebatis quidé, vt inueniretis, quæ Reip. essent optima, sed ea ipsa nesciebatis. Nam si vos scissetis, eadem non quæsissetis amplius, quemadmodum eorum, quæ scimus, nihil quærimus: nónne ita est? SIS. Ita est.

SOC.

SOCR. Vtrum igitur tibi Sisyphe faciendum videtur, si quis nesciat, quærendum, an discendum? SIS. Discendum mehercule. SOC. Rectè quidem tibi videtur. Sed vtrum tibi propter hoc discendum potius, quàm quærendum videtur, quòd citius, faciliusque inuenire aliquis possit, si ab his, qui sciunt, discat, quàm si ipse imperitus quærat: an propter aliud? SIS. Non, sed propter hoc. SOC. Cur igitur vos heri, tuque, & vrbis principes non, spreto consilio deliberandi de his, quæ nesciebatis, & quærendi, quę Reip. essent optima factu, ab aliquo eorum, qui sciunt, discebatis, quánam vos ratione, quæ Reipub. essent optima, facere possetis: sed (vt mihi quidem videtur) totum diem hesternum commiscentes, & de his, quæ nesciebatis, ariolantes, neglecto prorsus discendi studio, sedebatis? Hæc tu fortasse dices à me tibi disputationis solùm causa ioco dicta fuisse, non seriò demonstrata: sed tu illud, quæso, Sisyphe, nunc diligenter attende. Si cócedatur, Deliberare quiddam esse, nec verum illud esse, quod nunc dicimus, ipsum nihil aliud esse videri, quàm scientiam, coniecturam, & commentú, quamuis nomen grauius, sed id tantum, nec aliud quicquam præterea vsurparit: an putas homines in bene deliberando, seque bonos consiliarios exhibendo alios ab alijs aliquid differre, vt in alijs disciplinis omnibus alij ab alijs differunt, Fabri à Fabris, Medici à Medicis, Tibicinésque à Tibicinibus: atque alij omnes artifices ipsi inter se sunt dissimiles: vt, inquam, ijdem in ijsdem artibus differunt, an tu & in deliberando putas aliquid alios ab alijs differre? SIS. Ego verò puto. SOC. Dic mihi. non omnes, quique bene, quique malè deliberant, de futuris deliberant? SIS. Maximè. SOC. Quid hic aliud dicamus, quàm futura nondum esse? SIS. Nihil aliud. SOC. Nam si essent, non amplius essent futura, sed iam essent: nónne? SIS. Næ. SOCR. Si igitur nullo pacto sunt, eadem ratione neq; facta sunt, quum non existant. SIS. Non hercle. SOC. Si ergo nondum facta sunt, nullam adhuc naturam, quæ propria ipsorum sit, habent. SISY. Nullam prorsus. SOC. Nónne igitur omnes bene, vel male deliberantes, de rebus deliberant, quę neque sint, neque fuerint, neque naturam vllam habeant, quando de futuris deliberant? SIS. Videntur quidem. SOCR. Videtúrne igitur fieri posse, vt aliquis id, quod nusquam sit, vel bene, vel malè consequatur? SIS. Qua ratione hoc dicis? SOCR. Ego tibi exponam, quòd volo dicere: tu diligentiam adhibe. Ex multis sagittarijs quo pacto cognoscas, quis sit perit*, quísve contrà, imperitus? Atque hoc quidem haud difficile cognitu videtur esse. Fortasse enim iubeas illos *σκοπὸν* sagittis petere: nónne? SISY. Sanè quidem. SOC. Tu quidem igitur eum, qui sæpius ita sagittas mittat, vt rectè collineet, victorem decernas. SIS. Decernam profectò. SO. Verùm, si *σκοπὸς* nullus sit propositus, in quẽ sagittas dirigant, sed vnusquisque, quò velit, iaciat, quónam tu modo possis cognoscere, qui bene, vel male iaculetur? SIS. Nullo. SOC. Ita quoque deliberantes vel bene, vel male, si nesciant, de quo deliberent, discernere nescires. SIS. Verum. SOC. Verum certè: nam si de rebus futuris deliberant deliberãtes, nónne de his, quæ non sunt, deliberant? SIS. Prorsus. SO. At fieri non potest, vt aliquis id, quòd nusquã sit, assequatur. Nam qua ratione tibi aliquis, quod nusquam sit, consequi posse videatur? SIS. Nulla. SOC. Postquàm igitur fieri non potest, vt quis, quòd non sit, assequatur, nullus erit amplius, qui de his, quæ non sunt, deliberet. Fortuna enim in his, quæ non sunt, numeratur: nónne ita res habet? SIS. Mihi quidem videtur habere. SOC. Nullus itaque, qui futura non consequatur, potest esse neque bonus, neque malus consiliarius. SIS. Non videtur. SOC. Quin neque alius alio melior consiliarius, neque peior esse poterit, nisi vel felicius id, quod non est, assequatur, vel ab eo infelicius aberret. SIS. Non poterit. SOC. Ad quid igitur respiciunt homines, quum quosdam homines bonos, & malos consiliarios vocant? An hoc tibi Sisyphe dignum videtur esse, de quo etiam atque etiam cogitemus?

ERYXIAS, VEL, DE DIVITIIS, V.

ALITER.

ERASISTRATVS, SOCRATES.

QVVM fortè ego, & Eryxias Stirięus in porticu Iouis Liberatoris deambularemus, ad nos Critias, & Erasistratus Phæacus Erasistrati fratris filius venerunt: quorum Erasistratus, qui tunc recẽs ex Sicilia, illisque locis erat, propius accedens, dixit, Salue, ò Socrates. Et tu, inquam ego, salue: ecquid noui nobis ex Sicilia affers? an habes pulchri aliquid, quod nobis referas? Maximè: sed vultis, inquit, sedeamus? Adhuc enim sum de via fessus heri Megara profectus. Ita fiat, si videtur. Quid igitur, inquit, primum ex his, quæ illic sunt, vultis audire? vtrum quæ Siculi exerceant, an quo pacto illi erga Remp. nostram sint affecti? Nam mihi illi erga nos non aliter esse affecti videntur, quàm sint vespæ: quæ si leuiter irritatæ prouocentur, fiunt inuictæ, donec eas aliquis aggressus funditus extinguat. Sic igitur & Syracusani sunt affecti. Nisi enim aliquis bellum & quidem ingens gesturus, eò cum maxima classe fuerit profectus, nunquam ciuitas illa in nostram ditionem, ac potestatem est ventura: sed potius paruis hisce classibus irritabitur ita, vt nobis quàm molestissima sit futura. Nunc verò illi ad nos legatos miserunt, eo quidem (vt mihi videtur) consilio, vt nostram ciuitatem decipiant. Interea, dum nos ita colloqueremur, ipsi Syracusanorum legati casu aduenerunt. Quare nobis Erasistratus vnum illorũ ostendens, dixit: Ille, ò Socrates, Siculorum omniũ, & Italorum est ditissimus. Qui verò, inquit, non sit is ditissimus, cui sit ager ita latus, vt dare facultatem possit, si quis agriculturam longè, latéque velit exercere: isque talis, qualis alius in tota Græcia non ita facilè reperiri posset: cuique alia, quæ ad diuitias pertinent, sint separatim, mancipia, equi, aurum, & argentum? Hunc ego videns eò adductum iam esse, vt plura de hominis opibus dicturus videretur, ita rogaui: Quid Erasistrate? Homo ille qualis tandem esse in Sicilia videtur? Siculorũ, inquit, omnium, & Italorũ tantò nequissimus videtur esse, & est, quantò est & ditissimus: vsqueadeò, vt si quẽ Siculorum roges, quémnam nequissimum, & ditissimum

simum esse censeat: nemo alium, atque illum esse dicat. Húc ego arbitratus non paruis de rebus verba facere, sed de his, quæ maximæ videntur, virtute, & diuitijs: quæsiui, Vtrum existimaret ditiorem esse hominem, cui duo sint argenti talenta: an cui sit ager, qui duobus talentis æstimetur. Cui sit ager, inquit, existimo. Hac igitur, inquam ego, ratione, si cui sint pallia, vel stragulæ vestes, vel alia quæ pluris sint, quàm quæ illi sunt peregrino, sit & hic ditior. Ista quoque est assensus. Sed si tibi, inquam, aliquis horum daret optionem, vtrum velles? Quod plurimi est, inquit. Vtro te modo credens ditiorem fore? Hoc. Nunc vtique nobis, vt quisque, quæ plurimi sunt, possidet, ita ditissimus habendus videtur. Videtur, inquit. Sani igitur, inquā ego, ægris sunt ditiores: si quidem sanitas pluris est, quàm sint ægri pecuniæ. Nullus est enim, qui non malit, parū quid argenti possidens, rectè valere, quàm Regis magni pecunias habens, ægrotare: manifestò videlicet indicans, sanitatem sibi pluris æstimari. Neque enim præponeret, nisi maioris esse illam pretij, quàm pecunias existimaret. Non sanè quidem. Si verò constet aliud quippiam esse, quod pluris sit, quàm sanitas, isne, qui idipsum possideat, sit ditissimus? Sit sanè. Sed si iam nunc aliquis huc accedens, nos roget: ô Socrates, Eryxia, & Erasistrate, potestis mihi dicere, quid sit homini plurimi? an id est, cuius possessor optimè deliberet, qua ratione commodissimè & sua ipsius, & amicorum negotia cōficiat? quid hoc esse dicemus? Mihi quidem, ô Socrates, homini felicitas esse plurimi videtur. Nec male quidem, inquam ego: sed eósne hominum felicissimos possumus existimare, qui quàm optimè faciant? Possumus, meo quidem iudicio. Nónne igitur illi optimè faciunt, qui minimum & in se ipsi, & in alios homines peccant: quique plurima rectè gerunt? Maxime quidem. Qui mala igitur, & bona sciunt, & quæ facienda, & quæ non facienda sunt, nónne ij possunt res rectissimè gerere, & minimum peccare? Hæc quoque concessit. Nunc omnino iam nobis ijdem videntur esse & sapientissimi viri, & qui optimè faciunt, & felicissimi, & ditissimi, si quidem sapientia esse plurimi videtur. Esto, inquit, excipiens Erasistratus: sed quæ vtilitas homini sit, ô Socrates, si Nestore quidem sit sapientior: quæ verò ad viuendum sunt necessaria, non habeat, cibos, potus, & vestes, & si quid aliud est huiusmodi? Quid hic sapientia prodesse posit? vel quónam ille pacto sit ditissimus, quem nihil mendicitate prohibeat, cuique nihil eorum, quæ sunt necessaria, suppeditetur? Hic magnum quid dicere videbatur: Sed, inquam ego, nunquid is, qui sapientiam teneat, si horum sit indigens, hoc, quod dicis, patiatur: si quis verò Pulytionis domum possideat, atque domus auri, & argenti sit plena, rei nullius indigeat? At illum, inquit, nihil vetat quàm primū ita quidem auctionari, vt pro his, quæ possideat, vel ea ipsa, quibus ad victum sit opus, habeat: vel nummos, quibus eadem sibi posit comparare, atque adeò statim rebus omnibus abundare. Ita sit, inquam, si quidem contingat, vt sint homines, qui malint domum huiusmodi, quàm sapientiam illius habere: verùm si sint ij, qui pluris viri sapientiam, & quæ ab ea proficiscuntur, faciant, næ multò ille cōmodius poterit auctionari, si cuius rei indigebit, ob idque volet ipsam, & eius opera vendere. Nam domus quidem vsus cùm multus est, & necessarius: tum commoda, quæ ad vitam pertinent, homini magna sunt, si in tali domo potius, quàm in parua, & vili casa habitet: sapientiæ verò vsus haud ita magni sit, & commoda parua videntur, siue sapiés, siue imperitus rerum maximarum sis, quòd eam rem homines non modò nolint emere, sed etiam contemnant: cupressum verò, quæ domui sit ornamento, & pentelicos lapides multi quasi egentes & optent, & libenter emant. Si quis igitur sit peritus gubernator, neque medicinam, vel aliam quampiam huiusmodi artem bene, & pulchrè posit pertractare, hic nulla ex his rebus, quæ maximæ in diuitijs habentur, non erit pretiosior, vendibiliórque: Qui verò posit bene & ipse de se, & de altero deliberare, & constituere, quónam pacto optima faciat, hoc ipsum, quum volet, vendere non poterit? Excipiens autem Eryxias, &, tanquam si iniuria affectus fuisset, iratus aspiciens: Tu, inquit, ô Socrates, si te verum dicere oporteat, te Callia Hipponici filio ditiorem esse diceres. At quamuis nulla in re è maximis te rudiorem, sed sapientiorem esse affirmares, ob id tamen nihilo esses ditior. Fortasse, inquam ego, existimas hosce sermones, quos nunc conferimus, iocosos esse: quòd non verè putes ita, vt dicuntur, habere: sed potius talis quibusdā persimileis esse, quos qui ferat, facilè posit collusores ita vincere, vt illi amplius non habeant, quid ad eos obijcere posint. Fortasse, inquam, & tu de diuitibus idem cēses, rē quidem ita, vt dicitur, nō habere: sed sermones quosdam huiuscemodi esse nihilo magis veros, quàm falsos: quos qui dicat homo, aduersarios ita circunscribat, vt persuadeat, qui sint sapientissimi, eosdem etiam nobis ditissimos esse, atque id ipsum, quum mentiatur ipse, & illi vera dicant. Quin nihil fortè mirum sit, hoc persimile esse, ac si duo de literis disputent: atq; alter quidem, s, alter verò, a, primam in Socrate literam esse contēdat: vtrius sermo plus rationis habeat: eiúsne, qui a, dicat: an illius, qui, s, principium esse velit? Tum verò ridens simul, & erubescens Eryxias, & eos, qui aderant, perinde quasi ipse his, quæ dicta fuerāt, nō interfuisset, circunspiciens: Ego, inquit, ô Socrates non arbitrabar oportere inter nos sermones eos haberi, quos qui dicat, neque sibi ipse prodesse, neque cuiquā ex his, qui præsentes sint, persuadere quippiam posit. Cui enim mortaliū vnquam, qui modò sapiat, persuaderi posit, qui sapientissimi sint, eosdē nobis ditissimos esse? sed eos potius, quibus, quando de acquirendis diuitijs disserimus, ostendi posit, vnde id honestè fiat, & vtrum sit bonum, an malū. Sit sanè, inquā ego, vt dicis. Nos igitur posthac cautius agemus. Et mehercule tu benefacis, qui nos mones. Sed tu ipse, qui nouum inducis sermonem, quiq; censes ea, quæ prius dicta sunt, nihil ad rem pertinere, cur ad dicendū non aggrederis, Vtrū acquirere diuitias bonum, an malum esse videatur. Mihi quidē, inquit, acquirere diuitias esse bonum videtur. Volente illum adhuc nescio quid dicere, ita Critias interpellans interrogauit: Dic mihi Eryxia, túne diuitias acquirere esse bonum existimas? Insaniam profectò, inquit, si aliter existimem: quin opinor neminem esse, qui non idem affirmet. Opinor ego quoq;, inquit alter, neminē esse, quem inducere non posim, vt mecum sentiat, quibusdam hominibus malum esse, diuitias acquirere. Quòd si bonum prorsus esset, nunquā profectò malum esse aliquibus nostrum manifesto appareret. Tunc ego illis dixi: Si

ri: Si quidem vos de hoc dissentiretis, vter vestrûm de studio equitandi veriora diceret, hoc est, quónã pacto quis optimè equitet, atque ego huiusce rei peritus essem, rogarem vos, vt dissensioni finem imponeretis. Puderet enim me, nisi præsens pro mea virili vos à contentione prohiberem: vel si de alia quapiam re contendentes, inimici ex amicis facti essetis abituri, nisi in eadé re consentiretis. Nunc verò, quũ vos ea de re contendatis, qua tota in vita vti sit necesse, magniq; referat, vtrum res ea vt vtilis, an vt inutilis curanda sit: atque hęc non parua illa quidem, sed ominum maxima, Græcis esse videantur: quippe quum patres hoc primum filijs mandent suis, vt, quum primùm ad eam ętatem peruenerint, qua sibi intelligere videantur, iam tum circunspiciant, vnde diuites fieri possint: propterea quòd si quid habes, viges: sin nihil, iaces: quum hæc, inquam, tam valde expetantur, vos verò cætera quidem consentientes, hac de re tam magna discrepetis, prætereáque de acquirendis diuitijs dissentiatis: nec vos quidem, vtrum acquirere diuitias nigrum sit, an album: nec vtrum leue sit, an graue, sed vtrum malum sit, an bonum, & quidem ita, vt inimicitias inter vos suscepturi videamini, si perseueretis de malis, & bonis contendere, atque id ipsum, quum & amicissimi, & affines sitis: Ego igitur, quantum est in me, non negligerem, nec vos inter vos discordes esse permitterem, si ita possem dicere, quomodo res habet, vt vos à dissensione reuocarem. Nunc verò, quando id ego ipse præstare non possum, vestrumque vterque putat se posse alterum inducere, vt consentiat, paratus sum, quantum possim, opitulari, vt tandem inter vos, quo pacto res habet, conueniat. Tu igitur, inquam, Critia aggredere, vt es professus, facere, vt consentiamus. At libenter, inquit, hunc ego Eryxiam, quemadmodum cœpi, interrogarem, An ipsi homines iusti, & iniusti esse videantur. Videntur sanè, inquit, & quidem valde. Quid autem iniustè agere? vtrum esse tibi malum, an bonum videtur? Malum. Homo, qui proximorum vxores argento corrumpat, & stupret, atque id ipsum contra mores ciuitatis, & leges, iniusténe tibi agere, an non videtur? Iniustè agere. Homo igitur, inquit, iniustus, & cupidus, si diues sit, & argentum possit impendere, facilè peccat: sin diues non sit, nec habeat, vnde impendat, haud ita facilè potest, quæ cupit, perficere, ob idque minus peccat. Vnde fit, vt magis expediat homini non esse diuitem, si quidem minus efficiet, quæ cupit, quum præsertim flagitiosa cupiat. Aegrotare præterea vtrum malum, an bonum esse diceres? Malum. Quid? videntúrne homines quidam esse intemperantes? Videntur. Si melius igitur sit huic huiusmodi homini valetudinis causa cibo, & potu, cæterisque rebus, quæ suaues putantur, abstinere, atque hic propter intemperantiam non possit, vtilius omnino sit huic non esse, vnde hæc suppeditentur, quàm magnam rerum necessariarum abundantiam esse: sic enim ipsi nulla sit facultas peccandi, neque si maximè velit. Sic igitur bene, & pulchrè disserere Critias videbatur. Quare Eryxias, nisi qui præsentes erant, esset veritus, nulla re prohiberi potuisset, quin surgens Critiam verberaret, adeò se magna quadam re priuatum existimabat, postquàm manifestò deprehendit, se prius de acquirendis diuitijs non rectè sensisse. Verùm ego, quum Eryxiam ita esse affectum cognouissem, cauens, ne maior aliqua obiurgatio, & contentio fieret: Hunc, inquam, sermonem Prodicus Ceus vir sapiens quum paulò ante in Lyceo haberet, his, qui aderant, ita visus est nugari, vt nemo illorum induci potuerit, vt vera illum dicere crederet. Quin accessit ad eum quidam admodum adolescens, & facetus: qui, quum propè sedisset, cœpit illum deridere, & illudere, & mox etiam excitare, volens ab eo rationem eorum, quæ dicebat, accipere. Qua quidem in re multò plus laudis ille, quàm Prodicus, ab auditoribus est consecutus. An eum nobis sermonem, inquit Erasistratus, possis referre? Possim equidem, si memoria repetam. Iam res ita, vt arbitror, fuit. Illum adolescens interrogauit: quónam tandem modo diuitias acquirere malum esse putaret, & bonum. Tunc ille respondens eodem, quo tu nunc modo, dixit; Honestis quidem viris, & bonis, hisque, qui vbi nummis vti oporteat, sciunt, bonum: improbis verò, & his, qui nesciunt vti, malum. Res autem, inquit, etiam aliæ se sic habent. Quales enim sunt, qui vtuntur, tales etiam res ipsis sint, necesse est. Præclarè verò, inquit, mihi Archilochus illud videtur cecinisse:

Talia, putantibus, qualeis arces tenent.

Nunc prorsus, inquit adolescens, si quis me sapientem ea sapientia faciat, qua viri boni sapientes sunt, necesse sit, vt ille mihi eodem tempore alias etiam res bonas tradat, in quibus tamen nihil habuerit negotij: propterea quòd ita me ex insipiente sapiẽtem fecerit, vt si quis me nunc Grãmaticum faceret, necesse esset, vt ille me simul res grammaticas doceret, & si Musicum, musicas: atque etiam siquis me bonum fecerit, res mihi bonas vnà compararit, necesse est. In his quidem non consentiebat Prodicus, sed superiora illa affirmabat. Quare dixit ille: Vtrum tibi, quemadmodum facere domum, hominis est opus, sic facere res bonas esse videtur: an necesse est, qualia quæque ab initio sint, talia perpetuò manere? Sed Prodicus callidè (vt mihi videtur) suspicatus quò sibi sermo casurus esset, ne coram omnibus, qui intererant, refutatus videretur (nam si solus ipse id pateretur, nihil putasset) multum abesse respõdit, vt hoc sit hominis opus. Nam vtrum, inquit, tibi virtus tradi doctrina posse, an esse innata hominibus videtur? Doctrina tradi. Nónne igitur, inquit, is tibi stultus esse videatur, qui Dijs supplicãs, putet se Grammaticum, vel Musicum fieri posse, vel aliam quampiam scientiam adipisci, quum necesse sit vel ab alio discentem, vel per se inuenientem acquirere? Assensit adolescens, ac mox inquit, Tu, Prodice, quando Dijs, vt tibi bene agere liceat, vtque tibi bona sint, supplicas, tunc nihil aliud petis, quàm vt honestus, bonúsque fias: si quidem res honestis viris, & bonis sunt bonæ, improbis verò malæ. Quare, si quidem virtus acquiri potest, nihil aliud videris orare, quàm vt, quæ nescias, docearis. Tunc ego dixi Prodico, videri ipsum non paruum facinus committere, si hac in re offenderet si, quæ petimus, ab Dijs simul fieri nobis putaret. Nam etsi, inquam, sæpe in vrbem festinanter veniens, vota facis, & à Dijs, vt tibi bona dent, petis, haud nosti tamen, an illi, quæ tu petis, dare possint: quemadmodum, si ad Grammatici ianuam proficiscens, roges, vt tibi Grammaticam scientiam tradat, quum nihil in ea re prius elaboraris, sed velis, illam statim discens, posse, quæ sunt Grammatici, præstare. Hæc quum dixissem,

Prodic

Prodicus in adolescentem est inuectus, vt illum vlcisceretur, eadem, quæ tu nunc, demonstrans, atque ægrè ferens, vanum videri, quod dixerat, Dijs supplicandum esse. Atque interea gymnasio præfectus accedens, è gymnasio illum abire iussit, tanquam ea, quæ non essent adolescentibus commoda, & si non commoda, incommoda videlicet, disputaret. Hęc iam tibi ea causa percurri, vt cognoscas quemadmodũ homines erga Philosophiam sint animati: si quidem Prodicus hæc dicens, his, qui aderant, ita visus est insanire, vt ex gymnasio sit eiectus. Tu verò contrà nunc ita bene videris disputare, vt non solùm his, qui pręsentes sunt, persuadeas: sed aduersarium etiam tuum inducas, vt tecum sentiat. Vt in foro, si duo homines eadem de re testimonium dicant, quorum alter honestus, & probus, alter verò improbus esse videatur, haud sanè quidem iudices testimonio improbi moueantur, sed quiduis potius, & contrarium faciant: quòd si is, qui honestus, & probus videtur, hæc dicat, esse etiam verissima credãt. Eo igitur fortasse modo, qui præsentes fuerunt, erga te & Prodicum sunt affecti: atque illum quidem sophisten, & nimium sibi arrogantem, te verò politicon, & virum magni faciendum existimarunt. Vnde posteà putant, non qualis sit oratio, sed quales sint, quid eam dicunt, spectari oportere. Et si, inquit Erasistratus, cauillaris, ò Socrates, mihi tamen Critias aliquid dicere videtur. Haud mehercle, inquam ego, cauillor. Sed cur vos vsque ad hæc bene, & pulchrè disserendo peruenistis, & reliqua sermonis non perfecistis? Nam mihi videtur aliquid vobis adhuc superesse considerandũ. Postquàm enim concessum est, diuitias acquirere quibusdam bonum esse, quibusdam verò malum, reliquum est, vt, quid ipsum sit, cõsideretur. Nisi enim hoc primum noueritis, nunquam de eo, vtrum malum sit, an bonum, consentire poteritis. Ego verò, quantum quidem possim, paratus sum rem vobiscum simul expendere. Quamobrem dicat is nobis, qui diuitias acquirere esse bonum existimat, quomodo idipsum habeat. At ego, inquit, ò Socrates, hac de re nihil inauditum, nihil cæteris hominibus nouum proferam. Pecunias enim multas possidere, hoc esse diuitias acquirere, atque adeò diuitem esse dico: nec puto Critiam eum esse, qui diuitias acquirere aliud esse arbitretur. Ex hac quidẽ ratione, inquam ego, restat adhuc, vt animaduertatur, quales sint pecuniæ, ne paulò post iterum hac de re dissentiatis. Nam vobis quàm primum diuersæ videbuntur: quum nummo huiusmodi Carthaginenses vtãtur. In pellicula nescio quid est ligatum, idque tantum, quanta est vel maximi stateris amplitudo: id verò, quod illigatum est, nemo, præter eos, qui faciũt, nouit, eo deinde ita septo vtuntur: & qui plurimos ex his nummos habeat, hic plurimas etiã pecunias habere, & esse ditissimus videtur. Sed si quis apud nos plurimos huiuscemodi nũmos possideat, nihilo magis sit diues, quàm si multos calculos ex his, qui sunt in montibus, habeat. Lacedęmonij verò nummo ex eo ferro, quod inutile sit, vtuntur: & qui magnum pondus huiusmodi ferri possideat, is esse diues videtur: quæ res alibi nullius sit pretij. In Æthiopia autem lapidibus insculptis vtuntur, quibus nulla in re vir Laconicus vti posset. Verùm apud Scythas, qui Nomades dicuntur, si quis Polytionis habeat domum, nihilo ditior esse videatur, quàm si apud nos Lycabettum possideat. Hinc planum fit, horum singula inter opes non esse numeranda, siquidem constat quosdam ex his, qui possideant, nihilo propter hoc ditiores esse. Verùm, inquam, horum singula quibusdam quidem sunt pecuniæ, & ij, qui hæc tenent, diuites: quibusdam verò neque pecuniæ, neque ij, qui possident, propter hoc ditiores: vt neque honesta, neque turpia sunt omnibus eadẽ, sed alijs alia. Quod si velimus inquirere, quid sit tandem, quamobrem Scythis domus, quæ nobis pretiosæ sunt, inter diuitias non censeãtur: & nobis cõtrà vilius æstimentur vel pelles, quæ Carthaginẽsibus sunt pecuniæ, vel ferrum, quo pro nummo Lacedæmonij vtuntur: nónne ita facilè, & statim inuenire possimus? Si quis Athenis eorum lapidum, qui sunt in foro, quibusq; nullam ad rem vtimur, mille pondo possideat, an is propter hoc te vlla ditior esse censeatur? Non mihi quidem videtur. Sed si lapidis Lychnitæ mille pondo haberet, eum vel ditissimum esse diceremus. Prorsus. Propter hoc vtiq;, inquam, quòd hic vtilis, illi verò nobis inutiles sint. Sanè. Nam Scythis quoque ob id domus inter opes non habeatur, quòd nulla illis in domo sit vtilitas. Nec sanè quidem vir Scytha pluris domum pulcherrimam, quàm vestem ex caprinis pellibus, quæ σισύρα dicitur, æstimaret: quippe quod in hac sibi multum, in illa nihil vtilitatis inesse putet. Nec nos quidem Carthaginensem nummum in pecunijs reponimus. Neque enim nos illo, vt argẽto, ea, quibus indigemus, importare, aut exportare possumus. Quare nobis inutilis sit, necesse est. Simile verò. Res quidem igitur, quæcunq; nobis vsui sunt, pecuniæ sunt dicendæ, ad vsus vitę necessarios comparatæ: quæcunque verò contrà vsui non sunt, haud sanè pecunię sunt vocandę. Pecunię, qd. Qui fieri hoc potest, ò Socrates? inquit Eryxias excipiens: Nónne interdum nos disputatione, & offensione, multisque alijs huiusmodi rebus inter nos vtimur? an hæ quoq; (nam manifestò vsui esse vidẽtur) sunt nobis pecuniæ? Neque igitur, inquam, hac ratione nobis declaratum est, quæ propriæ sint pecuniæ. Quòd enim necesse sit, eas vsui esse, si futurę sint pecuniæ, hoc ex omnibus propemodũ concessum: sed quæ res ex his rebus, quibus vtimur, pecuniæ sint, quando nõ sunt omnes, nondum satis dictũ. Quare age iam id primũ videamus. An igitur facilius inueniri poterit, quod quærimus, si rursus ita persequamur, perquiramusq;, quid sit illud, ad quod pecunijs vtimur, & ad quid inuenta sit pecuniarũ possessio, vt Medicinæ ad morbos depellendos inuentæ? Sic enim fortasse nobis res facilius manifesta fiet. Postquàm igitur apparet necessarium esse, res quidẽ omnes, quæ pecuniæ sint, eas etiam vsui esse: rerum verò, quæ vsui sunt, genus esse quoddam res eas, quas pecunias appellamus: videtur reliquũ esse, vt perspiciamus, quænam potissimum in re vsui sunt pecuniæ. Omnes enim res, quibus ad aliquod opus vtimur æquè sunt vsui: vt omnia, quæ habent animam, sunt animalia, sed animalium quoddam genus Hominem vocamus. Si quis iam nos roget, Quænam re à nobis remota, neque Medicina, neque illius instrumentis indigeremus: possimus dicere, Si morbi è corporibus remouerentur, & nunquam gignerentur omnino: vel si gignerentur quidem, sed statim tamen abirent. Est enim Medicina, vt videtur, scientia, quæ nobis ad depellendos morbos est vsui. Sin iterum nos roget. Quare nobis ablata, pecunijs non egeremus, an possimus dicere

Diuitias acquirere, qd.

re? Quòd si dicere non possumus, rursus ita consideremus: Age, si posit homo sine cibo, & potu ita viuere, vt nunquam esuriat, neque sitiat, interdum ne vel his ipsis, vel argento, vel alia quapiam re indigeat, vt eos sibi comparet? Haud mihi sanè videtur. Idem igitur, inquam, & in alijs rebus fieret, si ad corporis curam his rebus non egeremus, quibus nunc egentes sumus, & calore & frigore interdum, alijsque rebus, quibus corpus, quum gignatur egens, egeat necesse est. Nam quæ vocantur pecuniæ, non essent nobis vsui, si prorsus homo nullius earum rerum indigeret, quarum causa pecunias habere cupimus, vt corporis cupiditatibus, & necessitatibus ea, quorum frequenter indigemus, suppeditare posimus. Sin eget homo, his vtique pecuniarum possessio est vsui ad corporis curam, qui sunt egentes. Verum si hoc è medio, vt dicimus, pelleretur, pecunijs non egeremus, atque etiam fortasse non essent omnino pecuniæ. Apparet. Apparet quoque, vt videtur, res, quæ ad idem negotium sint vtiles, eas nobis pecunias esse. At hęc illum ratiuncula vehementer perturbauit. Quare ego: Quid? num dicere possumus, fieri posse, vt eadem res ad eandem actionem vtilis modò, modò sit inutilis? Non ego, inquit, dicerem: sed si rei alicuius ad eandem actionem indigemus, ea mihi vtilis videtur: si verò non indigemus, inutilis. Si quidem igitur, inquam, sine igne possemus æneam statuam facere, nihil ignis ad eam faciendam indigeremus: & si nihil indigeremus, neque is esset vtilis: atque eadem ratio de alijs quoque rebus dici potest. Constat. Nihil igitur eorum sine quibus aliquid fieri potest, ad id vtile esse nobis videtur. Nihil. Si nos igitur sine argento, & auro, alijsque huiusmodi rebus, quibus ipsis ad corporis curam non ita, vt cibo, potu, vestibus, stragulis, & domibus vtimur, possemus corporis cupiditates, & necessitates ita sedare, vt nullius rei amplius indigeret, neque argentum nobis, neque aurum, neque aliæ res huiusmodi, quod ad hoc pertinet, pecuniæ viderentur, si quidem hoc sine his fieri posset. Non viderentur. Hæc vtique, inquam, si non sint vsui, pecuniæ nobis videri non possunt: sed illa pecuniæ sint necesse est, quibus ea, quæ sunt vsui, possumus comparare. Nunquam, inquit, ô Socrates, adduci possem, vt crederem, aurum, & argentum, atque alia id genus nobis pecunias non esse: illud quidem certè valde persuasum habeo, quæ nobis inutilia sint, ea nec pecunias: contráque, quæ sint vtilia, in his pecunijs, quæ maximè prosint, numerari oportere: at hoc mihi nunquam patiar persuaderi, hæc, quæ modò diximus, non esse ad vitæ vsus nobis vtilia: si quidem his ea, quæ sunt ad viuendum necessaria, comparamus. Age iam, quid hisce de rebus dicemus? Súntne homines, qui, Musicam vel literas doceant, vel aliam quampiam scientiam tradant: quíque ex his rebus mercedem exigentes, sibi ea, quæ sunt ad vitam necessaria, parent? Sunt. Nónne homines ipsi scientia sibi res necessarias cóparant, his illam similiter, atque nos aurum, & argentum, permutantes? Ita censeo. Siquidem igitur hoc ipso ea sibi parant, quibus ad vitam vtantur, & hoc ipsum ad vitam vtile sit, necesse est. Nam & argentum ea causa esse vtile diximus, quòd eo res ad vitam necessarias comparare posimus. Diximus. Quandoquidem igitur scientiæ ipsæ vtiles nobis ad hoc videntur, quòd propter eandem causam, proptér quam aurum, & argentum, pecuniæ sint, manifestum est, qui eas teneant, eos quoque ditiores esse: etsi paulò antè eos ditissimos esse non ita facilè permittebamus. Quin ex eo, quod nunc concessum est, necesse est sequi, vt, qui scientia magis sunt præditi, interdú quoq; sint ditiores. Nam si quis nos roget, an cuilibet homini equum esse vtilem putemus: Túne id, an hoc potius dicas, his quidem, qui sciant, quo pacto equo vti oporteat, vtilem esse: his verò, qui nesciant, inutilem? Hoc dicam. Eadem quoque, inquam, ratione dicas, Medicinam non cuilibet homini, sed illi vtilem esse qui norit, quomodo ea vti oporteat. Dicam. Nónne idem quoque de rebus alijs & quidem omnibus dicendum videtur? Videtur. Aurum, & argentum, atque alia, quæ pecuniæ videntur esse, nónne illi soli sint vtilia, qui sciat, vt his sit vtendum? Sint. At paulò antè nónne viri honesti, & boni esse videbatur, cognoscere, vbi, & quo pacto horum singulis sit vtendum? Videbatur. Honestis igitur viris, & bonis, atque adeò his solis hæc vtilia sint necesse est: si quidem prorsus his scienter vtendum est. Quòd si his solis vtilia sunt, his quoque solis esse pecuniæ videantur, oportebit. Idcirco, vt videtur, eum, qui sit artis equitandi imperitus, sed posideat equos ob id sibi inutiles, si quis ipsum eius artis peritum faciat, faciat quoque simul & ditiorem: si quidem ea, quæ prius erant inutilia, ipsi vtilia faciat. Scientiam enim aliquam homini tradens, ipsum simul & diuitem facit. Videor mihi tamen iurare posse, Critiam nullo pacto adduci, vt rationes hasce veras esse credat. Iures, inquit, licet: nam insanirem prorsus, si vera hæc esse crederem. Sed tu quam ob rem rationem illam non absoluisti: aurum & argentum, atque alia id genus, quamuis videantur, pecunias tamen non esse, vt ego sermones hosce audiens, & quos tu nunc percurris, multò magis admirer? Dixi igitur ego. Videris mihi Critia, me audiens non secus, quàm quum recitatores, qui versus Homeri canunt, audis, gaudio affici: quando nulla tibi harum rationum videtur esse vera. Age tamen, talia, aurum dico, & argentum, & reliqua consideremus. Hæc ne tu architectis vtilia esse ad ædificandam domum diceres? Dicerem profectò. Vtrum igitur hæc dicemus vtilia esse, quibus illi ad domus ædificationem vtuntur, lapides, lateres, ligna, & si quid aliud est huiusmodi: an instrumenta etiam, quibus illi domum ædificent, quibúsque hæc, ligna, lapides, & horum præterea instrumenta parent? Hæc quidem, inquit, omnia mihi ad illa videntur esse vtilia. Nónne igitur, inquam ego, & in alijs artificijs vtilia sunt non solùm hæc, quibus ad vnum quodque opus vtimur, sed illa etiam, quibus hæc comparamus, & sine quibus hæc fieri non possent? Sunt sanè quidem. Nónne rursus illa quoque, quibus hæc, & si quid superius est, & quibus præterea illa, & multò etiam superiora paramus: vt hæc omnia in infinitum quendam numerum cadentia, ad ipsorum artificium vtilia videri necesse sit? Nihil, inquit, & hæc ita habere prohibet. Quid? Si homini adsint cibi, potus, vestes, & alia, quibus ad corpus vtatur, an indigeat auro, vel argento, vel alio aliquo ex his, quibus illa, quæ iam illi adsint, acquiruntur? Mihi quidem non videtur. Iam constat nobis hominem interdum nullo ex his ad corporis necessitatem indigere? Constat. Si quidem igitur hæc inutilia ad idem opus appareant, nónne sit necesse

esse contrà nunquam vtilia videri? Est enim suppositum, fieri non posse, vt eadē ad idem opus modò vtilia, modò sint inutilia. Atqui, inquit, hęc tibi, & mihi constet ita ratio, si quidem eadem ad idem aliquando sint vtilia, nunquàm cōtrà accidere posse, vt sint inutilia. nunc autem pręterea aliquas malarum rerum actiones, aliquas verò bonarum esse dicerem. An igitur fieri potest, vt res mala ad alicuius rei bonæ actionem sit vtilis? Fieri non potest, vt mihi videtur. Res verò bonas nónne hasce dicimus esse, quas homo per virtutem facit? Dicimus. An fieri potest, vt homo discat aliquid horum, quæ sermone traduntur, si prorsus auditu, vel alio quopiam sensu sit priuatus? Haud hercle mihi videtur. Nónne igitur apparet auditum nobis ad virtutem vtilem esse, siquidem virtus auditu acquiritur, eóque nos ad disciplinas vtimur? Apparet. Si Medicina potest ægrotum morbo liberare, an interdum nobis & Medicina vtilis ad virtutem videatur, si quidem auditus sæpe per Medicinam recuperatur? Nihil prohibet. An præterea, si & Medicinam pecunijs acquiramus, nobis & pecuniæ vtiles ad virtutem videantur? Videantur. An idem quoque de eo dicendum est, quo pecunias acquirimus? De omnibus his idem est prorsus dicendū. An igitur homo tibi videtur ex rebus malisque, & turpibus argentum sibi comparare, quo Medicinæ sciētiam adipiscatur, quóue possit, quū prius non posset, audire: illo verò ipso ad virtutē, vel ad alia quædam huiusmodi abuti posse? Mihi sanè quidem videtur. Non igitur res mala ad virtutem sit vtilis? Non sit. Quòd vtique necesse non sit ea, per quæ vtilia ad singula acquirimus, & ipsa ad illa eadem vtilia esse. Res enim malæ interdum ad aliquid boni sic vtiles esse viderentur. Sed in hoc etiam magis deprehendentur. Nam si hæc ad singula vtilia sunt, sine quibus illa non fiant, nisi prius hæc adsint, age, vide, quid huiuscemodi de rebus dicas. An fieri posse dicas, vt inscitia ad scientiam sit vtilis, vel morbus ad sanitatem, vel vitiositas ad virtutem? Haud equidem dicam. At hoc tamen nos affirmamus, illi sciētiam inesse non posse, cui prius inscitia non affuerit: nec sanitatem, cui morbus: neque virtutem, cui vitiositas. Ita est, inquit, vt mihi videtur. Nónne sequi necessariò videtur, vt ea, sine quibus aliquid fieri non possit, & ipsa ad id vtilia sint? Nobis enim inscitia ad scientiam, & morbus ad sanitatem, & vitiositas ad virtutem vtilis ita videri possit. His ille rationibus nullā prorsus fidem habebat, si non hæc omnia vtilia essent. Verum ego cognoscens ei persuadere idem esse, ac lapidem, quod dicitur, elixare, sed hosce, inquam, sermones mittamus, postquam nec consentire, nec affirmare possumus, vtrū hæc vtilia, & pecuniæ sint nécne. De illo verò quid dicemus? Vtrum feliciorem, & potentiorem existimamus hominem esse, si quàm plurimis ad vestitum, & victum rebus necessarijs, an si quàm minimis, & quàm paucissimis indigeat? Hoc verò fortasse sic optimè spectari possit: si quis hominem in ipso homine contemplans, consideret, vter status sit potior, quando is ægrotat, an quādo valet. At hoc, inquit, multa contemplatione non eget. Fortasse enim, inquam ego, quiuis homo id, quod in promptu est, intelligat, hominis valentis statum longe meliorem esse, quàm ægrotantis. Sed vtrum pluribus, & magis varijs rebus egemus, quando ægrotamus, an quando valemus? Quando nos ipsi nobis ipsis peius sumus affecti, nónne tunc in nobis cupiditates, & indigentiæ, quod ad corporis voluptates attinet, & vehemētiores sunt, & plures? Sunt. Idem quoque, si duo sint, est dicendum. Vt enim homo vnus ipse se ipso tunc melius habere videtur, quando minimis rebus indiget: sic quoq; fiet, si duo sint homines, atque hic quidem pauca, nec vehementer cupiat, neque his multum egeat: ille verò multa, & valde desideret, eorumque indigeat: qualia sunt illa, quæ exercent aleatores, vinolenti, & helluones: quæ quidem omnia nihil aliud sunt, quàm cupiditates. Nihil. Cupiditates porrò omnes nihil aliud sunt, quàm rerum quarundam indigentiæ. Homines igitur, qui plurimis ex his sunt affecti, in peiori statu sunt, quàm qui nullis, vel quàm paucissimis affecti sunt. Sanè quidem. Huiuscemodi igitur homines esse vel valde malos existimo, & quanto magis sunt huiusmodi, tāto peiores. Nónne igitur nobis videtur, fieri non posse, vt hæc nobis ad hoc sint vtilia, nisi & nos his ad hoc indigeamus? Ita censeo. Necessarium est vtiq;, si quidem hæc nobis ad corporis curam in his, quibus opus est, vtilia sint futura, & nos his ad hoc simul indigere. Mihi sanè videtur. Nónne igitur eum, cui plurima ad hoc sint vtilia, & ipsum plurimis indigere constat, si quidem necesse est omnibus his, quæ vtilia sunt, indigere? Constat, vt ego iudico. Necessarium quoque ex hac ratione esse constat, eos, quibus multę sint pecunię, & ipsos ad corporis curam multis rebus necessarijs indigere. Nam quæ sunt ad hoc vtilia, esse pecunias nobis apparuit. Quare necesse est, vt nobis ditissimi, quando plurimis rebus egeant, pessimè affecti esse videantur.

DEFINITIONES. VI.

AETERNITAS est, quę per omne tempus ante fuit, nec in præsentia finitur. Deus, animal immortale ad beatè viuendum se ip[s]o contentū: vis sempiterna, & bonæ naturæ causa. Ortus, motio ad eam naturam, quæ ὁσία dicitur: naturæ adeptio: eò, vbi possit esse, profectio. Sol, cœlestis ignis, qui solum ab ortu vsque ad occasum idem videri potest: animal æternum, & animatum: astrum maximum de die lucēs.

Tempus, solis motus: mensura cœlestis conuersionis. Dies, solis ab oriente ad occidentem iter. Lux, id, quod nocti est contrarium. Aurora, diei principium: prima lux à sole proficiscens. Meridies, tēpus, in quo corporum vmbræ sunt minimæ. Occasus, diei finis. Nox, tenebræ diei contrariæ: solis priuatio. Fortuna, ex incerto ad incertum transitus, & felicis actionis fortuita causa. Senectus, animati defectio à tempore facta. Spiritus, aëris circum terram motus. Aër, elementum, cuius omnes motus in loco facti, secundum naturam sunt. Cœlum, corpus omnia, quæ sensu percipiuntur, præter ipsum aërem summum, complectens. Animus, id, quod ipsum seipsum mouet: causa motus vitalis animalium. Potentia, id, quod per sese facit. Aspectus, habitus corpora discernens. Os, medulla calore concreta. Elementum, id, quod componit, & composita dissoluit. Virtus, affectio animi, vel optimus mortalis animalis habitus sponte sua laudabilis:

lis:habitus,quem qui tenet, bonus dicitur. Communitas,legum iusta dispositio, quam quicunque est adeptus, si modò sit optimè affectus, honestus appellatur:habitus bonas legum lationes efficiens. Prudentia,vis,quæ per se homini felicitatem comparat:scientia rerum bonarum,& malarum: scientia, quæ dat felicitatem: habitus, quo iudicamus, quid faciendum sit,& quid fugiendum.Iustitia,animi in seipso concordia, & in ipsius animi partibus inter se, & secum ordinis conseruatio: habitus suã cuique tribuens dignitatem: habitus, quem qui consecutus est,eligit,facitque libenter ea,quæ iusta sibi videntur: habitus in vita legi parens: æquitas communicans:habitus rectis legibus obediens.Tẽperantia,animi moderatio ad eas cupiditates,& voluptates, quæ in ipso natura fiunt, moderandas accommodata:congruens modus,& rectus animi ordo ad naturaleis voluptates, & dolores sedandos? concentus animi quidam, & consensus ad imperãdum, & parendum: actio sua sponte naturæ congruenter agens: ordo rectus animi:animi quasi sermo de rebus honestis, & turpibus ratiocinans: habitus,quo qui præditus est,eligit, quæ sunt eligenda, & cauet quæ sunt cauenda. Fortitudo, habitus animi,qui nullo metu moueri potest: magnanimitas bellica: rerum bellicarum scientia: constantia, & firmitas animi in his rebus, quæ formidolosæ, grauésque sunt, obeundis: fidentia prudentiæ obtemperans: præstans animi robur in mortis expectatione: habitus rectas cogitationes in periculis conseruans: robur periculo par: robur constanter ad virtutem tendens: tranquillitas animi in his rebus,quę graues,horribilésque iure videntur:incertarum opinionum de rebus aduersis liberatio, & belli experientia:habitus stabilis legi parens. Cõstantia,vis dolorem sustinens:rectę rationis omnes: vis inuicta eius, quod recta cogitatione compręhensum est. Beatitudo, perfectio possessionis bonorum:habitus,quem qui habent,ipsi sibi ipsis imperant. Aequitas, rerum iustarum, & vtilium diminutio:in commercijs moderatio: ordo rectus animi ratione vtentis ad honesta,& turpia.Tolerantia,perpessio malorum propter honestatem: habitus perferendi labores honestatis causa. Fidentia, nullius mali expectatio: firmitas in malo præsenti. Hilaritas, habitus, qui prohibet, ne nos in mœrores delabamur. Studium laborandi, habitus id, quod prius faciendum sumpseris, perficiens: perpessio voluntaria: habitus laborem nunquàm repręhendens. Pudor, audaciæ cessio voluntaria, iustè ei, quod optimum videtur,locum dans: optimi compręhensio voluntariè facta:iustæ repręhensionis vitatio. Libertas, vitæ principatus: summa in seipso cuiuslibet rei potestas: in vno quoque sita potestas viuendi, vt velit: libera facultas opibus vsu,& possessione fruendi. Liberalitas, affectio, & studium lucrandi, vt decet: accessio, vel possessio diuitiarum iusta. Mansuetudo,sedatio motus,qui ab ira solet excitari: temperatio animi moderata. Venustas, voluntarius ad id, quod optimum videtur, accessus: modestia in corporis motu. Felicitas,bonum ex omnibus bonis compositum: vis ad bene viuendum se ipsa contenta: perfectio à virtute profecta:auxilium animalis per se satis idoneum. Magnificentia,amplitudo à grauissima mentis agitatione, & propositione profecta. Industria, bona indoles animi, quàm qui habet, solers est ad id omne,quod opus sit, excogitandum:acumen mentis. Bonitas, morum cum beneficentia integritas: morum ardens studium. Honestas,habitus,quem qui habet,cupidè,& libenter,quæ honesta sunt,facit. Magnitudo animi, vsus in his, quæ accidunt, ciuilis: magnificentia animi cum ratione. Humanitas, morum habitus ad hominis amicitiam valde propensus: habitus in homines beneficia conferens. Pietas, iustitia erga Deos: virtus Deos colens:voluntaria religionis Deorum susceptio:recta cultus Deorum scientia: bonum, quod sua ipsius causa appetitur. Securitas, habitus nos à timore prohibens. Vacuitas perturbationum, habitus id agens, ne nos in perturbationes incidamus. Pax, hostilium contentionum quies. Desidia, iuris otium animi: impetus animi vacuitas. Solertia,habitus,quem qui habet, idoneus est ad proprium finem coniectura consequendum. Amicitia, de rebus honestis, & iustis voluntatum consensio: electio vitæ eiusdem considerata: de eligendo, & faciendo opinionum consensus:voluntatum ad vitæ communitatem cum beneuolentia coniunctio:dãdi, & accipiendi beneficij communitas. Generositas,generosi moris virtus: animi ad rationes,& actiones facilis inductio. Hæresis, recta comprobatio. Beneuolentia,electio:complexus hominem cum homine copulans. Cognatio, eiusdem generis communio. Concordia, rerum omnium,quæ verè sint, communitas: sententiarum, & opinionum quasi concentus. Comitas,demonstratio perfecta. Ciuilis scientia,rerum honestarum,& vtilium sciẽtia:scientia iustitiam in ciuitate cõstituens. Sodalitas,amicitia inter ęquales consuetudine cõciliata. Consilium bonum,vis cogitationis innata. Fides, opinio recta,rem ita, vt ipsi videtur, habere: certa veri compręhensio. Veritas, habitus,qui affirmatione,& negatione versatur:rerum verarũ scientia. Voluntas,desiderium recta cum ratione: appetitio rationi consentanea,appetitio naturalis cum ratione. Consilij datio,admonitio ante actionem, alteri præscribens,quo modo agere oporteat.Occasio, temporis præscriptio, in quo pati, vel agere oporteat.Cautio,mali declinatio: cura conseruandi sui. Ordo,actionis rerum omnium,quæ inter se connectuntur,similitudo:communitatis proportio:rerũ omnium,quæ inter se comparantur,causa:proportio ad discendum accommodata. Attentio, animi ad perdiscendum contentio. Indoles bona,discendi celeritas:procreatio naturæ bona:virtus naturalis. Docilitas,indoles animi ad discendi celeritatẽ. Iudicium, euentus rei, de qua ambigebatur, ratus. Lex,de rebus iustis,vel iniustis disceptatio. Legum recta institutio, in legibus honestis obtemperatio. Lætitia,in temperãtiæ operibus gaudium. Honor, bonorum, quæ in virtutis actionibus dantur, donatio:dignitas ex virtute cõparatą: grauitatis species:autoritatis conseruatio. Alacritas,voluntatis ad agendum propensæ significatio. Gratia,beneficentia voluntaria:in officij tribuendi tempore boni remuneratio. Consensio,imperantium,& parẽtium opinio,imperandum,& parendum esse. Respublica, multitudinis hominum cõmunitas seipsa ad bene viuendum contenta: communitas multitudinis legibus constituta. Prouidentia, ad quædam futura præparatio. Consilium,de rebus futuris,vt expedit,consideratio. Victoria, vis in certamine superans. Perspicientia, facultas eius, quod

cogitatur, aſſequendi. Donum, gratiæ commercium. Maturitas, ad rem vtilem temporis occaſio: tempus ad aliquid boni conficiendum ſimul adiuuans. Memoria, affectio animi veritatem, quæ in ipſo eſt, cuſtodiens. Conſideratio, cogitationis cōtentio. Intelligentia, ſcientiæ principium. Caſtimonia, vitiorum, quæ Deos offendunt, cautio: cultus Deorum cura naturalis. Vaticinatio, ſcientia ſine demonſtratione, quid agendum ſit, ante ſignificans. Diuinatio, ſcientia id, quoad adeſt, & quod euenturum eſt animali mortali, perſpiciens. Sapiētia, ſcientia non ſuppoſita: rerum diuinarum ſcientia: ſcientia rerum cauſam contemplans. Philoſophia, ſcientiæ rerum diuinarum appetitio: veritatis quo pacto veritatis ſit, contemplatio: cura animi cum recta ratione. Scientia, animi perceptio, quæ ratione refelli non poteſt: vis aliquid, aliquáue ita ſuſcipiēs, vt nullo modo poſsit dimittere: ratio vera in cogitatione immutabilis. Opinio, ſuſpicio, quæ ratione cōfutari poteſt: ratiocinandi impetus: cogitatio per rationem in falſum, & verū incidens. Senſus, animi impulſio: mentis motus: animi nuntius per corpus ad extremas hominum partes proficiſcens, à quo vis animi rationis expers, cognitionis particeps per corpus efficitur. Habitus, affectio animi, qua, quales ſimus, dicimur. Vox, fluxio à cogitatione per os egrediens. Sermo, vox, quæ ſcribi poteſt, & vnam quanq; rem explicat: dictio ex nominibus, & verbis ſine cantu compoſita. Nomen, dictio ſimplex, quæ cum id, quod de vi dicitur ea, quam *ὅλην* vocant, tum omne, quod non per ſe dicitur, ſignificat. Dictio, vox hominis, quæ ſcribi poteſt, & ſignum quoddam cōmune ſine cantu rem declarās. Syllaba, humanæ vocis articulus, qui ſcribi poteſt. Definitio, ratio ex differentia, & genere compoſita. Indiciū, rei latentis demonſtratio. Argumenti concluſio, ratio, quæ argumentando colligit veritatē: ratio ex rebus antè perceptis aliquid demonſtrans. Elementum, vocis vox ſimplex: cauſa alijs vocibus, vt voces ſint. Vtile, id, quod cauſa eſt, vt commodo aliquo afficiamus: cauſa boni. Conducens, id, quod ad bonum ducit. Honeſtum, bonum. Bonum, cauſa, vt ea, quæ ſunt, ſeruentur: cauſa rei omnis, quæ ſpectat ad ipſum, à quo proficiſcuntur omnia, quæ ſunt eligenda. Temperantia, animi moderatio. Iuſtum, legis inſtitutum iuſtitiam exercens. Voluntarium, quod ſe ipſum inſinuat: quod per ſe eligitur cogitatione perfectū. Liberū, quod in ſe ipſum dominatur. Mediocre, quod eſt inter ſuperlationem, & defectionem medium, & quod in arte ſatis eſt. Mediocritas, ſuperlationis, & defectionis mediū. Palma, virtutis præmium: id, quod ſua ipſius cauſa eſt optabile. Immortalitas, natura, quæ *ὅλα* dicitur, animata, & perpetua mānſio. Sanctitas, Dei cultus: res Deo grata. Dies feſtus, tempus ſacrum, ſecundum leges indictum. Homo, animal ſine pennis, bipes, vngues latos habēs, quod ſolum rerum ſcientiā, quæ ratione traditur, apprehendit. Sacrificium, donum ad rem ſacrā Deo dicatum. Votum, petitio, qua petunt homines à Dijs bona, vel quæ bona videtur. Rex, is, qui liber à reddenda ratione ſecundum leges imperat: ciuilis inſtitutionis princeps. Magiſtratus, cura totius: poteſtas: legis procuratio. Legum lator, effector legū, quibus Remp. adminiſtrare oporteat. Lex, ſcitum multitudinis ciuile ad nullum tempus definitum. Argumentum, principium non perfectè demonſtrans: orationis collectio ſummatim facta? Decretum, edictum ciuile ad aliquod tempus definitum. Politicus, Reip. conſtituendæ peritus. Ciuitas, domicilium multitudinis hominum, qui communibus decretis vtantur: multitudo hominū, qui ſub eadem ſint lege. Ciuitatis virtus, optimæ Reip. conſtitutio. Bellica virtus, belli gerēdi ſcientia. Belli ſocietas, belli communitas. Salus, ſecuri ſtatus cōmparatio. Tyrānus, dominus ciuitatem ad ſuum ipſius arbitriū gubernās. Sophiſtes, qui iuuenes diuites, & glorioſos mercedis cauſa quaſi venatur, & captat. Diuitiæ, poſſeſsio ad bene viuendum moderata: pecuniarum, quę ſimul ad bene viuendum ſpectent, copia. Depoſitū, res cum fide data. Purgatio, rerum peſsimarū ab optimis ſecretio. Vincere, cōtendendo ſuperare. Bonus homo, talis, qui bene de hominibus meretur. Temperans, qui moderatas cupiditates habet. Continens, qui partes animi rectę cogitationi aduerſanteis vincit. Honeſtus, qui perfectè eſt bonus: qui ſuam ipſius virtutem habet. Conſcientia, tacita cum mœrore cogitatio. Difficultas diſcēdi, ad percipiendā diſciplinam tarditas. Principatus, iuſtus dominatus à reddenda ratione liber. Philoſophiæ contēptio, habitus, quē qui habet, rationē odit. Timor, animi in mali expectatione cōturbatio. Iracūdia, appetitio ſine cognitione vehemēs, & violenta: ſignificatio ordinis in animo perturbati. Conturbatio, in mali expectatione timor. Aſſentatio, colloquiū, quod ſit ad voluptatē; fallax, & improbum: habitus ad voluptatem colloquendi mediocritatē ſuperans. Ira, iracundię ad vlciſcēdum cohortatio. Iniuria, iniuſtitia ad ignominiam ferēs. Intemperātia, habitus præter rationem violentus, ad ea, quæ iucūda vidētur, trahens. Pigritia, principij laborum fuga. Ignauia, cauſa primam rei alicuius appetitionē faciēdæ reprimens. Diſputatio, amicorum in ſermone diſſenſio. Maturitas, tēpus, in quo vna quęque res ad patiēdum, vel faciēdum, eſt idonea. Iniuſtitia, habitus leges deſpiciens. Indigentia, bonorum defectio. Verecūdia, in expectatione ignominiæ metus. Arrogātia, habitus bonum, vel bona, quæ non ſint, arrogās. Peccatū actio præter rectam rationem. Inuidentia, ægritudo ex amicorum bonis, quæ vel ſint, vel olim futura ſint. Impudentia, habitus animi ignominiam lucri cauſa ferens. Audacia, confidentiæ ad timores, ad quos opus non eſt, abundantia. Ambitio, habitus animi ad omnē ſumptum propenſus, & ſine cognitione liberalis. Malum natiuum, vitiū in natura, & peccatum naturale: morbus in natura inſitus. Spes, boni expectatio. Inſania, habitus verā perceptionē corrumpēs. Loquacitas, inconſiderata ſermonis intemperantia. Contrarietas, rerum, quæ ſub idem genus ſecundum aliquam differentiam cadunt, maxima diſtantia. Res non voluntaria, res, quæ præter cogitationem perficitur. Inſtitutio, vis animum curās. Eruditio, diſciplinæ traditio. Legum latio, ſcientia ciuitatem firmam conſtituens. Admonitio, ſermo cū obiurgatione ex animo factus: ſermo peccati aduertendi cauſa inſtitutus. Auxilium, mali præſentis, vel imminentis propulſatio. Caſtigatio, animi in delicto, quod committitur, curatio. Potententia, in actione, vel in ſermone præſtantia: habitus, quem qui habet, potens eſt: vis hominē naturaliter ſeruās, vel tutum efficiens.

Parti

PARTICVLA TIMÆI PLATONIS A M. TVLLIO CONVERSA RESPONDENS IIS LOCIS QVOS IN MARGINE NOTAVIMVS.

QVID est quo semper sit, neque vllum habet ortũ? & quod gignatur, nec vnquam fit? quorum alterum intelligentia & ratione comprẹhẽditur, quod vnum atq; idem semper est: alterũ quod affert opinionem sensus, rationis expers, quod totũ opinabile est, id gignitur, & interit, nec vnquam esse verè potest. Omne autẽ quod gignitur, ex aliqua causa gigni necesse est. Nullius enim rei causa remota, reperiri origo potest. Quocirca si is qui aliquod munus efficere molitur, eam speciẽ quæ semper eadem est, intuebitur, atque eam sibi proponet exemplar, præclarum opus efficiat necesse est. Si autem illam quę gignitur, nunquã illam quam expetet pulchritudinẽ consequetur. Omne igitur cęlum siue mundus, siue quo alio vocabulo gaudet, hoc à nobis nuncupatus sit: de quo id primùm consideremus quod principio est in omni quæstione considerandum, sempérne fuerit nullo generatus ortu, an ortus sit ab aliquo temporis principatu. quandoquidem cernitur, & tangitur, & est vndique corporatus. Omnia autem talia sensum mouent: sensus autem mouentia quæ sunt, eadem in opinatione considunt, quæ ortum habere gigniq; diximus. Nihil autẽ gigni posse sine causis. Atq; illum quidẽ quasi parentem huius vniuersitatis inuenire *difficile, & cum iam inueneris, indicare in vulgus nefas. Rursus igitur videndum, ille fabricator tanti operis, vtrum sit imitatus exemplar, idne quod semper vnũ & idem & sui simile, an id, quod generatũ ortúmque dicimus. Atqui si pulcher est hic mũdus, si probus eius artifex, profectò speciem æternitatis imitari maluit. Sin secus, quod ne dictu quidem fas est, generatum exemplum est pro æterno secutus. Non igitur dubium quin æternitatem maluerit exequi, *quandoquidem neque mundo quicquam pulchrius, neque eius ædificatore præstantius. Si ergo generatus, ad id est effectus, quod ratione sapientiaque comprẹhenditur, atque immutabili æternitate cõtinetur. Ex quo efficitur, vt sit necesse hunc quem cernimus mundum, simulacrum æternũ esse alicuius æterni. Difficillimum autem est in omni conquisitione rationis, exordiũ. De his igitur quæ diximus, hæc sit prima distinctio, in omni oratione cum his rebus de quibus videtur, explicata cognatio. Itaque cum de re stabili & immutabili disputatur, oratio talis sit, qualis sit illa, quæ neq; redargui, neque conuinci potest. Cum autem ingressa est imitata & efficta simulacra, bene agi putat, si similitudinem veri consequatur. Quantum enim ad id quod ortum est, æternitas valet, tantum ad fidem veritas. Quocirca si forte de deorum natura, ortuque mundi disserentes, minus id quod habemus, animo consequimur, vt tota dilucide & planè oratio exornata sibi cõstet, & ex omni parte secum ipsa consentiat: haud sanè erit mirum, contentique esse debetis, si probabilia dicẽtur. Æquum est enim meminisse, & me qui disseram hominem esse & vos

*ἔργον

*Exequi imitari.

qui iudicatis, vt si probabilia dicentur, nil vltra requiratis. Quæramus igitur causam quæ eũ impulerit qui hæc machinatus sit, vt originem rerum & molitionem nouam quæreret: Probitate videlicet præstabat, probus autem inuidet nemini. Itaque omnia sui similia generauit. Hæc nimirum gignendi mundi causa iustissima. Nam cum constituisset Deus bonis omnibus explere mundum, mali nihil admiscere quoad natura pateretur, quicquid erat quod in cernẽdi sensum caderet, id sibi adsumpsit, non tranquillum & quietum, sed immoderatè agitatum & fluctuans. Ideoq; ex inordinato in ordinẽ adduxit. hoc enim iudicabat esse præstantius. Fas autem nec est, nec vnquam fuit, quicquam nisi pulcherrimum facere eum qui esset optimus. Quũ rationem igitur habuisset, reperiebat nihil esse eorũ, quæ natura cernerẽtur, non intelligens intelligente in toto genere præstantius: intelligentiam autem nisi in animo nulla alia in natura posse reperiri. quocirca intelligentiam in animo, animum cõclusit in corpore. Sic ratus est opus illud effectum esse pulcherrimum. Quam ob caussam nõ est cunctandum profiteri, si modo inuestigari aliquid coniectura potest, hunc mundum animal esse, idque intelligens, & diuina prouidentia constitutum. Hoc posito, quod sequitur videndum est, cuiusnam animantium deus in fingendo mundo similitudinem secutus sit. Nullius profectò eorum quidem quæ sunt nobis nota animãtia. Sũt enim omnia in quędã genera partita, aut inchoata, nulla ex parte perfecta. Imperfecto autem nec absoluto simile, pulchrum esse nihil potest. Cuius ergo omne animal quasi particula quædam est, siue in singulis, siue in diuerso genere cernatur, eius similem mũdum esse dicamus. Omnes igitur qui animo cernũtur, & ratione intelliguntur animantes, complexu rationis & intelligentiæ, sicut homines hoc mũdo, & pecudes, & omnia quæ sub aspectum cadunt, comprẹhenduntur. Quod enim pulcherrimum in rerũ natura intelligi potest, & quod ex omni parte absolutissimum est, quum deus similem mundum efficere vellet, animal vnum aspectabile, in quo omnia animalia continerentur, effecit. Rectè ne igitur vnum mundũ diximus, an sint plures, & innumerabiles, dictu verius & melius. Vnus profectò, si quidem factus est ad exemplũ. Quod enim omnes animanteis eos, qui ratione intelliguntur complectitur, id non potest esse cum altero. Rursus enim alius animans, qui eum contineat, sit necesse est, cuius partes sint animantes superiores. Cœlumq; hoc simulacrum illius vltimi sit, non proximi. Quorum ne quid accideret, atque vt hic mundus esset animanti absoluto simillimus hoc ipso quod solus atq; vnus esset: idcirco singularem Deus hunc mundũ atque vnigenam procreauit. Corporeum autem & aspectabile iteq; tractabile omne necesse est esse, quod natum est. Nihil porrò igni vacuum videri potest, nec verò tangi, quod careat solido, solidum autem nihil quod terræ sit expers. Quamobrem mundum efficere moliens Deus, terram primum ignemque iungebat. Omnia autem duo ad cohærendum tertium aliquid requirunt, & quasi nodũ vinculumq; desyderant. Sed vinculorum id est aptissimum atq; pulcherrimum, quod ex se atq; de his quæ astringit quàm maximè vnum efficit. id optimè assequitur, quæ Græcè ἀναλογία, Latinè (audendum est enim, quoniam hæc primum à nobis nouantur) cõparatio

tio proportiõue dici poteſt. Quando enim trium vel numerorum, vel figurarum, vel quorumcunq; generũ contingit, vt quod medium ſit, vti primum proportione, ita id poſtremo cõparetur, viciſsimq; vt extremũ cum medio, ſic mediũ cum primo conferatur: id quod medium eſt, tum primum fit, tum poſtremum, poſtrema verò & prima media fiunt. Ita neceſsitas cogit, vt eadẽ ſint quę *deiuncta fuerunt. Eadem autem cum facta ſint, efficitur, vt omnia ſint vnum. Quòd ſi vniuerſitatis corpus planum & æquabile explicaretur, neq; in eo quicquã eſſet requiſitum, vnum interiectum medium & ſeipſum & ea quibus eſſet interpoſitũ colligaret. Sed cum ſoliditas mundo quæreretur, ſolida autem omnia, vno medio nunquam duobus ſemper copulentur: ita contigit, vt inter ignem & terram aquam Deus aeremq; poneret, eaq; inter ſe compararet ac proportione cõiungeret, vt quemadmodum ignis aeri, ſic aer aquæ, quodque aer aquæ, id aqua terræ proportione redderet. Qua ex cõiunctione cœlum ita actum eſt, vt ſub aſpectum & tactũ cadat. Itaq; & ob eam cauſam, & ab ijs rebus numero quatuor, mundi eſt corpus effectum, ea cõſtructum proportione quam dixi. Ex quo ipſe ſe concordi quadam amicitia & charitate complectitur, atque ita aptè cohæret, vt diſſolui nullo modo queat, niſi ab eodẽ à quo eſt ligatus. Earum autem quatuor rerũ, quas ſupra dixi, ſic in omni mundo omnes partes collocatæ ſunt, vt nulla pars huiuſce generis excederet extra, atq; in hoc vniuerſo ineſſent genera illa vniuerſa. Id ob eas cauſas, primũ vt mundus animans poſsit ex perfectis partibus eſſe perfectus. Deinde, vt vnus eſſet, nulla parte vnde altera gigneretur, relicta: poſtremo, ne quis morbus eum poſsit, aut ſenectus affligere. Omnis enim coagmẽtatio corporis vel calore vel frigore vel aliqua impulſione vehementi labefactatur & frangitur, et ad morbos ſenectutemq; compellitur. Hãc igitur habuit rationem, effector mundi molitorq; Deus, vt vnũ opus totum atq; perfectum, ex omnibus totis atq; perfectis abſolueretur, quod omni morbo ſeniõue careret. Formã autem, & maximè ſibi cognatam & decoram dedit. A quo enim animãte omnes reliquos contineri vellet animantes, hunc ea*forma figurauit, qua vna omnes reliquæ formæ concluduntur. Ergo globoſus eſt fabricatus, quod σφαιροειδὴς Greci vocant, cuius omnis extremitas paribus à medio radijs attingitur. Idque ita tornauit, vt nihil effici poſsit rotundius, nihil vt aſperitatis haberet, nihil offenſionis, nihil incluſum angulis, nihil anfractibus, nihil eminens, nihil lacunoſum, omneſq; partes ſimillimæ omnium, quo ad eius præſtabat iudicio, ſimilitudinis diſsimilitudo. Omni autẽ totam mũdi figuram leuitate circundedit. Nec enim oculis egebat, quia nihil extra quod cerni poſſet, relictũ erat: nec auribus, quia ne quod audiretur quidem. neque erant aere circunfuſa extrema mũdi, vt reſpirationẽ requireret. Nec verò deſyderabat aut alimẽta corporis, aut detractionẽ confecti & conſumpti cibi: neque enim vlla deceſsio fieri poterat, neque acceſsio, neque verò erat vnde. Ita ſe ipſe cõſumptione & ſenio alebat ſui, cum ipſe per ſe & à ſe & pateretur & faceret omnia. Sic enim ratus eſt ille, qui iſta iunxit & condidit, ipſum ſe cõtentum eſſe mundum, neque egere altero. Itaque nec ei manus affixit, quia nec capiendum quicquam erat, neque repellendũ: nec pedes nec alia membra, quibus ingreſſus corpore ſuſtineret. Motum enim dedit cœlo eum qui figuræ ſit aptiſsimus, qui vnus ex ſeptem motibus mentem atque intelligentiam cohiberet. Maxima itaque vna conuerſione atque eadem ipſe circum ſe torquetur & vertitur. Sex autẽ reliquos motus ab eo ſeparauit. itaq; eum ab omni erratione liberauit. Ad hanc igitur conuerſionem quæ pedibus & manibus non egeret, ingrediendi membra non dedit Deus is qui erat, de aliquando Deo futuro cogitans, leuem eum effecit, & vndiq; æquabilem, & à medio ad ſummum parem & perfectum atque abſolutum ex abſolutis atque perfectis. Animum autem vt in eius medio collocauit, ita per totum tetendit. deinde cum circũdedit corpore & veſtiuit extrinſecus, cœloque ſoliuago & volubili & in orbem incitato complexus eſt, quod ſecum ipſum propter virtutẽ facile eſſe poſſet, nec deſyderaret alterum, ſatis ſibi notus, & familiaris. Sic Deus ille æternus hunc perfectè beatum Deum procreauit. ſed animum haud ita vt modo locuti ſumus, tum denique cum corpus ei effeciſſet, inchoauit. Neque enim eſſet rectum, minori parere maiorem. Sed nos multa inconſyderatè ac temerè dicimus. Deus autem, & ortu & virtute antiquiorem genuit animum, eumq; vt dominum atq; imperantem obedienti præfecit corpori, idque molitus tali quodam eſt modo. Ex materia quæ indiuidua eſt, & quæ ſemper vnius modi ſuique ſimilis, & ex eã quæ corporibus diuidua gignitur, tertium materiæ genus admiſcuit ex duobus in medium, quod eſſet eiuſdem naturæ & quod alterius, idque interiecit inter indiuiduum atque id quod eſſet diuiduum in corpore. Et cum tria ſumpſiſſet, vnam in ſpeciem temperauit, naturamq; illam quam alterius diximus, vi cum eadem cõiunxit, fugientẽ & eius copulationis alienã permiſcens cũ materia, cũ ex tribus effeciſſet vnum, id ipſum in ea quæ decuit mẽbra partitus eſt. Iã partes ſingulas ex eodẽ, & ex altero, & ex materia temperauit. Fuit autẽ talis illa partitio. Vnã principio partẽ detraxit ex toto: ſecũdã autẽ primæ partis duplã. deinde tertiã quæ eſſet ſecũdæ ſeſquialtera, primæ tripla. deinde quartam quæ ſecũdæ dupla eſſet: quintã inde quæ tertiæ tripla: tum ſextã octuplã primæ: poſtremo ſeptimam, quæ ſeptem & viginti partibus antecederet primæ. Deinde inſtituit dupla & tripla interualla explere, partes ruſus ex toto defecãs: quas interuallis ita locabat, vt in ſingulis eſſent bina media. (Vix enim audeo dicere medietates, quas Græci μεσότητας appellãt, ſed quaſi ita dixerim ita intelligaſ, erit enim planius). Earũ alteram eadẽ parte præſtantẽ extremis atque ſuperatã, alteram pari numero præſtantem extremis parique numero ſuperatã. Seſquialteris autem interuallis & ſeſquitertijs, & ſeſquioctauis ſumptis ex his colligationibus, in primis interuallis ſeſquioctauo interuallo ſeſquitertia omnia explebat: cum particulam ſingularum relinqueret. Eius autem particulæ interuallo relicto, habebat numerus ad numerum eandẽ proportionem comparationemque in extremis, quam habent CCLVI. cum CCXLIII. atque ita permixtum illud ex quo hæc ſecuerat, etiam omne conſumpſerat. Hanc igitur omnem coniunctionem duplicem in longitudinem diffidit, mediæque accommodans mediam, quaſi decuſſauit, deinde in orbem torſit, vt & ipſæ ſecum & inter ſe ex commiſſura quæ è regione eſſet, iungerentur, eoque

* An deiuncta.

eoque motu qui semper in eodem erat, eodemque modo ciebatur, vndiq; est eos circumplexus. Atq; ita cum alterum esset exteriorẽ amplexus orbem, illum eiusdem naturæ, hũc alterius notauit: eamq; quæ erat eiusdem detorsit à latere in dextram partem. hanc autem citimam à media linea direxit ad læuam. Sed principatum dedit superiori, quam solam indiuiduam reliquit. Interiorẽ autem cum in sex partes cœli diuisisset, septem orbeis dispares duplo & triplo interuallo moueri iussit, contrarijs inter se cursibus, eorum autem trium fecit pares celeritates, sed quatuor & inter se dispares, & trium reliquorum. Animum igitur cum ille procreator mundi Deus ex sua mente & diuinitate genuisset, tum denique omne quod erat concretum atq; corporeum substernebat animo, interiusque faciebat, atq; ita mediæ mediam accommodans copulabat. Sic animus à medio profectus, extremitatem cœli à suprema regione rotũdo ambitu circuniecit, seseq; ipse versans, diuinæ, sempiternæ, sapientisque vitæ induxit exordium. Et corpus quidem cœli spectabile effectum est, animus autem oculorum effugit obtutum. Est autem animus ex omnibus rationis contentionisq; (ἁρμονίαν Gręcè) sempiternarum rerum, & sub intelligentiam cadentium compos & particeps, quo nihil ab optimo & præstantissimo genitore melius procreatum, quippe qui ex eadem vinctus, alteraque natura, adiuncta materia temperatione trium partium & proportione compacta, se ipse conuersans, cum materiam mutabilem arripuisset, & cum rursus indiuiduam atque simplicem per quã omnis mouetur: discernit quid sit eiusdem generis, & quid alterius, & cætera dijudicat, quid cuiq; rei sit maximè aptum, quid quóque loco aut modo aut tempore contingat, quæque distinctio sit inter ea quæ gignuntur & ea quæ sunt semper eadem. Ratio autẽ vera quæ versatur in ijs quæ sunt semper eadem, & in eodẽ & in altero mouetur ipsa per sese sine voce & sine vllo sono, cum eam partem attingit qua sensus cieri potest: & orbis illius generis alterius immutatus rectus, omnia animo mentique denuntiat: tum opiniones assensionesque firmæ veræque gignuntur. Cum autem in illis rebus vertitur, quæ manentes semper eædem non sensu, sed intelligentia continentur, vt terram Lunæ cursus proximè ambiret, eique supra terram proxima Solis circumuectio esset. Lucifer deinde & sancta Mercurij stella, cursum habent Solis celeritati parem, sed vim quandam contrariam, concursatione, quam inter se habent Lucifer. Mercurius, Sol, alij alios vincunt, vicissimque vincuntur. Reliquorum syderũ quæ causa collocandi fuerit, quęque eorum sit collocatio, in sermonẽ alium differendum est, ne in eo quod attingendum fuit, quàm in eo cuius causa attigimus maior ponatur oratio. Quando igitur vnumquodque eorum syderũ cursum decorum est adeptum, ex quibus erat motus temporis consignandus, colligatisque corporibus vinculis animalibus, cum animalia orta sunt, eaq; imperio parere didicerunt, tunc ex alterius naturæ motione transuersa in eiusdem naturæ motum incurrentia, in eaque hærentia atque impedita: cum alia maiorem lustrarent orbem, alia minorem, tardiusque maiorem, celeriusque minorem, motu vnius eiusdemque naturæ: quæ velocissimè mouebantur, ea celeritate vinci à tardioribus, & cum superarent superari videbantur. Omneis enim orbeis eorum quasi Helicis inflexione vertebat, quia bifariam contrariè simul procedentia efficiebant, vt quod esset tardissimum, id proximum fieret celerrimo. Atq; vt esset mensura quædam euidens quæ in istis octo cursibus celeritates tarditatesq; declararet, Deus ipse solem quasi lumen accendit ad secundum supra terram ambitum, vt quam maximè cœlum omnibus collucerct, animantes que quibus ius erat doceri, ab eiusdem motu & ab eo quod simile esset numerorũ naturam vimq; cognoscerẽt. Nox igitur & dies ad hunc modum & ob has generata causas, vnum circuitum orbis efficit sapientissimum atque optimum. Mensis autem quando luna lustrato suo cursu solem consecuta est. Annus vbi sol suum totum confecit & peragrauit orbem. Cæterorum autem syderũ ambitus ignorantes homines præter admodum paucos, neque nomen appellant, neque inter se numero commetiuntur. Itaque nesciunt hos syderũ errores id ipsum esse quod rite dicitur tempus multitudine infinita, varietate admirabili præditos. Attamen illud perspici & intelligi potest, absoluto perfectoq; numero temporis, absolutum perfectumq; annum tunc compleri denique, cùm se octo ambitus confectis suis cursibus ad idem caput retulerunt, cumq; eos permẽsus est idem, & semper sui similis orbis. Has igitur ob causas nata astra sunt, quæ per cœlum penetrantia solstitiali se & brumali reuocatione conuerterent, vt hoc omne animal quod videmus, esset illi animali quod sentimus ad æternitatis imitationem simillimum. Et cætera quidem vsq; ad temporis ortum impressa ab illis quæ imitabat effinxerat, sed quia nondum omne animal in mundo intus incluserat, ex ea parte deficiebat ad propositũ exemplar imaginis similitudo. Quot igitur, & quales animalium formas mens in speciem rerum intuẽs poterat cernere, totidem, & tales in hoc mundo secum cogitauit effingere. Erant autẽ animantium genera quatuor, quorum vnum diuinũ atque cœleste, alterum pennigerum, et aereum, tertium terrestre, quartum diuinæ animationis. Maximè speciem faciebat ex igne, ita vt splẽdidissimus esset, & aspectu pulcherrimus. Cumque similem vniuersitatis naturã efficere vellet, ad volubilitatem rotundauit, comiteq; eum sapientia quam optimæ mẽtis effecit, circúmque cœlum æqualiter distribuit, vt hunc varietate distinctum, bene Græci κόσμον, nos lucentem mundum nominaremus. Dedit autem diuinis duo genera motus: vnum quod semper esset in eodẽ æquè, & idem in omnibus, atque vno modo celeraret: alterum, quod ante mouit, in quam partem à cõuersione eiusdem, & similis pelleretur. Quinq; autem reliquis motibus orbem eum esse voluit, immobilem, & stantem, ex quo genere ea sunt sydera, quæ infixa cœlo non mouentur loco, quæ sunt animantia, eaque diuina, ob eamq; causam suis sedibus inhærent, & perpetuò manent. Quæ autem vaga & mutabili ratione labuntur, ita generata sunt, vt supra diximus. Iam verò terram altricem nostrã, quæ traiecto axe sustinetur, diei noctisque effectricem, eandemque custodem antiquissimam Deorum voluit esse eorum, qui intra cœlum gignerẽtur. Fusiones autem Deorum. & inter ipsos Deos concursiones, quæque in orbibus eorum conuersiones antecessionesque eueniant, cumque inter se pene contingant eos qui prope copulentur contraria regione, aut pone quos, aut ante labantur, quasque tem-

poribus à nostro aspectu oblitescant, rursusque emersi errorē incutiant rationis expertibus, si verbis explicare conemur nullo posito sub oculos simulacro earum rerum, frustrà suscipiatur labor. Sed hæc satis sunt dicta nobis: quæque de Deorum qui cernuntur, quique orti sunt, natura præfati sumus, habeant hunc terminum. reliquorum autem quos Græci *Δαίμονας* appellant, nostri (vt opinor) Lareis, si modo hoc rectè conuersum videri potest, & nosse & nunciare ortum eorum maius est, quàm vt profiteri scribere nos audeamus. Credendum nimirum est veteribus, & priscis, vt aiunt, viris, qui se progeniem Deorum esse dicebant, itaque eorum vocabula nobis prodiderunt: nosse autem generatores suos optime poterant. Ac difficillime factu est, à Dijs ortis fidem non habere, quanquam nec argumentis, nec rationibus certis eorū oratio confirmetur. quia de suis notis rebus videntur loqui, veteri legi morique parendum est. Sic igitur vt ab ijs est traditum, horum Deorum ortus habeatur, atque dicatur, vt Oceanum Salaciamque cœli satu terræque conceptu generatos editosque memoremus. Ex ijs Saturnum & Opem, deinceps Iouem atque Iunonem reliquos fratres inter se agnatosq; vsurpare atque appellare solemus, & eorum, vt vtamur veteri verbo, prosapiā. Quando igitur omnes & qui mouentur, palamq; se ostendunt, & qui eatenus nobis declarantur quoad ipsi volunt, creati sunt, tum ad eos is Deus qui omnia genuit, fatur hæc, Vos qui Deorū satu orti estis attendite. Quorum operū ego parens effectorq; sum, hæc sunt indissoluta me volente, quanquam omne colligatum solui potest. Sed haudquaquā boni est ratione vinctum velle dissoluere. Sed quoniam estis orti, immortales vos quidem esse & indissolubiles non potestis. Nec vnquam tamen dissoluemini, neq; vos vlla mortis fata periment: nec fraus valentior quam consilium meum, quod maius est vinculum ad perpetuitatem vestram, quam illa quibus estis tum cum gignebamini, colligati. Quid sentiam igitur, cognoscite. Tria genera nobis reliqua sunt, eaque mortalia, quibus prætermissis cœli absolutio perfecta non erit. Omnia enim genera animaliū complexa non tenebit. Teneat autem oportebit, vt quę à meipso effecta sint, Deorum vitam possint adæquare. vt igitur mortali cōditione generentur, vos suscipite, vt illa gignatis imitemini que vim meam, qua & in vestro ortu me vsum meministis. In quibus qui tales creantur, vt Deorum immortalium quasi gentiles esse debeant, diuini generis appellentur, teneantq; omnium animātium principatum, vobisque iure & lege volentes pareant. Quorum vobis initium statusque traditur à me. Vos autem ad id quod erit immortale partem attexitote mortalem. Ita orientur animantes quos & viuos alatis, & consumptos sinu recipiatis. Hæc ille dixit, deinde ad temperationem superiorē reuertitur. In qua omnem animum vniuersæ naturæ temperans permiscebat, superisque permixtionibus reliquias fundens æquabat, eodē modo ferme, nisi quod non ita incorrupta, vt ea quæ semper ijsdem, sed Dijs secundum sumebat atque etiam tertium. Toto igitur omni constituto, sy deribus parem numerum distribuit animorum, & singulos adiunxit ad singula, atque ita quasi in currum vniuersitatis imposuit, commonstrauitque leges fatales & necessarias: & ostendit primum ortum vnum fore omnibus eūq; moderatum atque constantem, nec ab vllo imminutum. Satis autem & quasi sparsis animis fore, vti certis temporum interuallis, oriretur animal quod esset ad cultum Deorum aptissimum. Sed cum duplex esset natura generis humani, sic res habebant, vt præstantius genus esset eorum, qui essent futuri viri. Cùm autem animos corporibus cum necessitate inseuisset, cumque ad corpora necessitate accessio fieret, tum abscessio, necesse erat sensum existere vnum, communemq; omnium vehementiore motu excitatum coniunctumque naturæ, deinde voluptate & molestia mixtum amorem, post iram & metum, & reliquos motus animi, comites superiorum, & his etiam contrarios dissidentes: quos qui ratione rexerit, iustè vixerit: qui autem his se dederit, iniustè. Atq; ille qui rectè & honestè curriculum viuendi à natura datum confecerit, ad illud astrum quo cū aptus fuerit, reuertetur: qui autem immoderatè & intemperatè vixerit, eum secūdus ortus in figuram muliebrem transferet. Et si ne tum quidem finem vitiorū faciet, grauius etiam iactabitur, & in suis moribus simillimas figuras pecudum & ferarum transferetur: neque malorum terminum prius aspiciet, quā illam sequi cœperit conuersionem quā habebat in se eiusdem & vnius simul innatam & insitam. quod tum denique eueniet, cum illa quæ ex igne, aere, aqua atq; terra turbulenta & rationis expertia insederint, denique ratione depulerit, & ad primam atq; optimam effectionem animi peruenerit. Quæ cum ita designasset, seseque si quid postea fraudis, aut vitij euenisset extra omnem culpam, causamq; posuisset, alios in terram, alios in lunam, alios in reliquas mundi partes, quæ sunt ad spatiorum temporis significationem notæ constitutæ, spargens quasi serebat. Post autem sationem eam, Dijs, vt ita dicam, iunioribus permisit, vt corpora mortalia effingerēt, quantumque esset reliquum ex humano animo quod deberet accedere, id omne & quæ sequentia essent, perpolirent & absoluerent: deinde vt huic animanti principem se ducemque prębeset, vitámque eius pulcherrime regeret & gubernaret, nisi quatenus ipse sua culpa sibi aliquid miseriæ quæreret. Atq; is quidem qui cuncta composuit, constanter in suo manebat statu: qui autem erant ab eo creati, cum parentis ordinē cognouissent, hunc sequebantur. Itaque cum accepissent immortale principium mortalis animantis, imitantes genitorem & effectorem sui, particulas ignis & terræ, & aquæ & aeris à mundo, quas rursus redderēt, mutuabantur, easque inter se copulabant, haud ijsdem vinculis quibus ipsi erant colligati, sed talibus quæ cerni non possent propter paruitatē, crebris quasi cuneolis iniectis, vnū efficiebant ex omnibus corpus: itemque in eo influente atque effluente animi diuini ambitus illigabant. Itaque illi in flumen immersi, neque tenebant, neque tenebantur, sed vi magna tum ferebant, tum ferebantur. Ita totum animal mouebatur illud quidem, sed immoderate & fortuitu, vt sex motibus veheretur: nam & antè & ponè, ad læuam & ad dextram, & sursum & deorsum, modò huc modò illuc. Sed si in splendore consedit, tum vel eadem species, vel interdum immutata reditur, quum ignis oculorum cum eo igne qui est ob os offusus, se confudit & contulit. Dextra autem videntur, quæ læua sunt, quia contrarijs partibus oculorum, contrarias partes attingunt,

gunt. Respondent autem dextra dextris, læua læuis conuersione luminum, quum ea inter se non cohærescunt. Id fit quum speculorum leuitas, hinc illincque altitudinem assumpsit. & ita dextra detrusit in læuam partem oculorum, læuaque in dextram. Supina etiam ora cernuntur depulsione luminum, quæ conuertens inferiora reddit quæ sunt superiora. Atqui hæc omnia ex eo genere sunt, quę rerũ adiuuant causas, quibus vtitur ministris deus, quum optimi speciem quoad fieri potest efficit. Sed æstimant plerique non hæc adiuuantia causarum sed ipsas esse omnium causas, quæ vim habeant frigoris & caloris, concretionis & liquoris: careant autẽ omni intelligentia atque ratione, quæ nisi in animo nulla alia in natura reperiantur. Animus autem sensum omnem effugit oculorum. At ignis, & aqua, & terra, & aer corpora sunt, eaque cernuntur. Illum autem qui intelligentiæ sapientiæque se amatorem profitetur, necesse est intelligentis sapientisque naturæ primas causas conquirere: deinde secundas causas rerum earum, quæ necessariò mouent alias, ipsæ ab alijs mouẽtur. Quocirca nobis sic eerno esse faciendum, vt de vtroque nos quidem dicamus genere causarum separatim, tam de his quæ cum intelligentia sunt efficientes pulcherrimarum rerum atque optimarum, quam de his quæ vacantes prudentia, inconstantia, perturbata, quæque efficiunt. Ac de oculorum quidem causis, vt haberent eam vim, quam nunc habent, satis ferme esse dictum puto. Maxima autem eorum vtilitas donata humano generi deorũ munere deinceps explicetur. Rerum enim optimarum cognitiones nobis oculi attulerunt. Nam hæc quæ est habita de Vniuersitate oratio à nobis, haud vnquam esse inuenta, si neque sidera, neque sol, neque cœlum sub oculorum aspectum cadere potuissent. Nunc verò dies noctesque oculis cognitæ, tũ mensium annorumq; conuersiones numerum machinatæ sunt, & spatium temporis dimensę sunt, & ad quæstionem totius naturæ impulerunt. quibus ex rebus philosophiam adepti sumus: quo bono nullum optabilius, nullum præstantius, neque datum est mortalium generi deorum concessu atque munere, neque dabitur.

FINIS.

INDEX IN PLATONIS SCRIPTA,

VBI PRIOR NVMERVS PAGINAM, POsterior columnam, p, principium, m, medium, f, finem denotat.

A

Aman

Anaxa

Christo

Diuinandi

E

F

Furoris

INDEX

Prod

Quanti

INDEX.

Socra

FINIS.

LVGDVNI,

Excudebat Balthazar Arnoletius.

F.S.

Digitized by Google